

Digitized by Google

DAN. GEORGI MORHOFI
POLYHISTORIS CONTINUATIO,

Continens

QVATUOR POSTERIORES

TOM. LITER. LIBROS,

à Viro in Acad. Lipſienſi Erudito reviſos
atqve auctos,

nec non

TOMUM PHILOSOPHICUM
&
PRACTICUM,

Opus Poſthumum
à
JOHANNE MÖLLERO,
Scholæ Flensburg. Rectore.

Accuratè reviſum, emendatum, ſuppletum paſſim
atqve auctum, in Paragraphos diſtinctum, Librorum
Capitumqve Summariis, Hypomnematis qvibusdam
Hiſtorico-Criticis, ut & Præfatione, Tom. II. atq;
III. præfixa, illuſtratum.

Accedunt Indices Neceſſarii.

LUBECÆ,
Sumtibus PETRI BÖCKMANNI.
Anno M.DCCVIII.

Digitized by Google

JOHANNIS MOLLERI,
FLENSBURGENSIS,
Scholæ Patriæ Rectoris,
In
DANIELIS GEORGII MORHOFII,
Viri Summi,
POLYHISTORIS
Tomos duos Poſteriores,
PHILOSOPHICUM ET PRACTICUM,

PRÆFATIO.

§. I.

Diu me, L. B., an duo hi *Polyhiſtoris* Morhofiani Tomi Poſteriores publico Orbis Literati, mea qualicunque opera, ſiſtendi eſſent conſpectui, ac *Polyhiſtori*, qui primum Operis Tomum conſtituit, *Literario* ſubjungendi, hæſiſſe ancipitem, & invitum ferme, aſſiduisque Bibliopolæ flagitationibus ægre exoratum, Laborem hunc ſuſcepiſſe, haud diffiteor. Cum enim Muneris Scholaſtici Occupationes ne tantum quidem ſuccifivi mihi relinquant temporis, quod Scriptis propriis elucubrandis ſufficiat, ab alienorum publicatione merito abhorreo, talium præſertim, quale Opus hoc Morhofii eſt poſthumum, Editioni nec ab Autoribus ſuis initio deſtinatorum, nec idoneorum ſatis atque maturorum. Certe, quod ipſe Morhofius *(T. I. Polyhiſt., Lib. I., c. 2., p. 21., & c. 16. p. 174.)*, de Commentariolo *de Univerſæ Eruditionis a N. C. propagatione* Conringiano, in argumento verſante haud diſſimili, ac Uratislaviæ nuper edito, tulit Judicium, eum *plane eſſe compendiarium, extemporalibus Autori ſuo natum Diſſertationibus, & multis acceſſionibus augendum*, in hunc etiam quadrat Polyhiſtorem, ac Tomos præſertim illius poſteriores. Primi enim Libros III. priores, a ſuperſtite editos, quatuor item reliquos, Lipſiæ, auſpiciis Carpzovianis, a Viro Docto ita, licet contra Voluntatem Autoris ultimam, reformatos & interpolatos, ut novam plane faciem induerint, iſtis & accuratiores longe eſſe, & pleniores, αὐτοψία demonſtrat. Totum ſcil. hoc Opus natales ſuos Prælectionibus debet Academicis, privatim Kilonii, in Studii Hiſtoriæ Literario-Librariæ Tyronum gratiam, aliquoties inſtitutis, quas ipſummet nunquam in chartam conjeciſſe, ſed omnia e penu Memoriæ, Librorum, ſecum allatorum,

Digitized by Google

ſubſidio interdum ſublevatæ, depromſiſſe, & Auditoribus, Sermone, ob impares horum in Linguæ etiam Latinæ cognitione profectus, humili ac intellectu facili, ad calamum dictaſſe, quotquot iſtis interfuere, poterunt teſtari. Qualibus in Acroaſibus, ſive Collegiis, quæ vocant, Academicis, cum a docentibus ad captum potius Auditorum, quam doctrinæ accurationem, ſoleat reſpici, & *Principium* inſuper plerumque *ferveat, medium tepeat, ultima frigeant*, in Morhofianis etiam hiſce Recitationibus, præſertim, ubi ad finem paulatim declinant, & ad σωματοποίησιν ac perfectionem Operis complura deeſſe, & ubique, nec parem obſervari accurationem, nec ſtylum ſatis eſſe caſtigatum, nemo mirabitur, vel Autori vitio poterit vertere. Poſthuma enim ille hæc ſua, manum & limam non experta ultimam, iisdem facile verbis excuſabit, quibus Diſſertationes ſuas *de Orbis univerſi Rebuspublicis* Academicas, per Phil. Andr. Oldenburgerum, ſub *Theſauri Rerump.* Titulo, ignaro ſe atque invito, editas, adverſus Cenſuras easdem, in *Admonitione* de iis peculiari, Herm. Conringius, Germanorum ſuæ ætatis doctiſſimus, A. 1675. vindicavit: *Nihil horum calamo a me fuit conceptum, - - omnia ex tempore, & ſolius memoriæ beneficio, diſſertata ſunt. Quoniam vero Captus Auditorum, tanto in promiſcuo numero, multum diverſus, univerſi autem juvenilis ætatis eſſent, & ſatis induſtrii quidem, tyrones tamen: hinc officii mei eſſe duxi, ita temperare ſemper ſermonem, ne vel illi audiendo, vel ego verba faciendo, operam perderemus. Itaque ego quidem ſemper continere me coactus fui infra rerum ſublimitatem, interque anguſtos limites, ad prolixiora autem & majora quæque digitum duntaxat intendere. Quotiescunque vero, ut fieri ſolet, ne ſic quidem omnes me ſatis aſſequi obſervabam, repetenda mihi eadem ſubinde fuerunt, idque aliis atque aliis verbis, pro meo in docendo nunquam non uſitato more. Nec enim licuit in extemporaneis illis Diſſertationibus elegantiam Latini ſermonis affectare, quinimo exiſtimavi ſufficere, ſi perſpicue omnia auribus juvenilibus proponerentur. - - Enimvero cruda iſthæc omnia erant, non abs me ipſo calamo tradita, ſed ad captum & uſum eorum tantum, qui præſentes me audiebant, quorum nemo non juvenis, & hactenus ejusmodi rerum rudis, compoſita & accommodata. Qualia ſua nemo ſani cordis ſolet publicare.* Sed nec Conringiano Operi huic opus eſt patrocinio, ad cujus nævos palliandos atque excuſandos Lectores cordatos vel ſola illa, quæ Autor ipſe *Tomi I.* inſeruit Proœmio, Apologemata facile permovebunt.

§. II. At, inquies, ſi poſthuma hæc talia erant, Editionem illorum Autorem moribundum non debuiſſe permittere, ſed, haud eadem, quæ Tyronibus, Orbi etiam Erudito & Poſteritati convenire, poſthumasque Scriptorum ſimilium, a J. Henr. Bœclero, Aug. Buchnero, aliisque Viris doctis, relictorum, Publicationes, in ipſo etiam hoc *Polyhiſtore*, a ſe paſſim eſſe improbatas, memorem, ſerio potius, cum Conringio, impedire atque prohibere, imo, Maronis exemplo, Labores hujusmodi affectos, nec limam ullam paſſos, igni

Digitized by Google

igni addicere. Verum enimvero, Autori, ſi vel maxime in Fœtum hunc ſuum, immaturum quidem, nec ſatis exaſciatum, ſed ob plurimas tamen Obſervationes in Scientiis ſingulis præclaras, & vel ſola Judicia de Autoribus omnis generis accurata, ſummo in pretio habendum, rigidiori ſævire ſententia, in Voluntatis ultimæ Tabulis, voluiſſet, neutiquam illud fuiſſe integrum, ſi in Operis conditionem ac Fata accuratius inquires, facile obſervabis. Libri Tomi Primi priores, ab Autore recenſiti, caſtigati ac locupletati, ipſo ſuperſtite, jam prodierant. Horum, ſummo cum applauſu ab Orbe Literato exceptorum, Continuationem, etſi haud æque accuratam, cum ſperari talis ab Autore valetudinario vix poſſet, non Bibliopola ſolum, quocum de toto Opere publicando erat transactum, jure velut ſuo exigebat, ſed Lectores etiam numeroſi, & hos inter Viri complures Eruditisſimi, quibus ſalivam illi moverant, velut ἐγγοδιώκται asſidui, cupide, & tantum non importune, efflagitabant. Quibus etſi Autor, rigidus certe ſuorum Cenſor, cum triennio poſt Primitias Operis luce donatas publica, Lubecæ morbo decumberet fatali, morem gerere noluiſſet, verendum tamen erat, ne, quod Conringio ſuperſtiti, ipſi poſt fata accideret, Sociique Lucripetæ, aut alii Prælectionum ſuarum MSStarum, per omnem jampridem divagantium Germaniam, Poſſeſſores imperiti, e mendoſo eas exemplo, *erratis plurimis & vitiis, tam rerum ipſarum, quam ſermonis, haud tolerandis, fœdatas*, imo mancas quoque forſan ac mutilas, aut Centonibus alienis interpolatas, vel ſuis in Orbis Eruditi conſpectum protruderent ingratiis. Quale fatum ſiniſtrum ejus *de Epiſtolis conſcribendis*, *Argutiarum diſciplina*, aliisque Argumentis, Commentationes, ob importunitatem Tenebrionum quorundam temerariam, effugere non potuiſſe, nemo ignorat. His ille cauſis, & Amicorum precibus, adductus, Bibliopolæ Lubecenſi moribundus, Partes Operis reſiduas, ab Homine Erudito accurate prius reviſas atque emendatas, e MSStis evulgandi poteſtatem quidem concesſit, ſed diſerte ſimul, ceu Amici, qui morienti adfuerunt, teſtantur Lubecenſes, ne quid alienum Laboribus ſuis admiſceretur, interdixit. Quod Mandatum ejus ultimum, cur a Viro docto, qui, Frid. Bened. Carpzovii, Peireſcii Germanici, auſpiciis, *Libros IV. Tomi I.* poſteriores, ſatis alioquin dextre & accurate, futuræ præparavit Editioni, ſit neglectum, & plurima Autoris Textui Additamenta, imo integra Capita, egregia quidem omnia & luculenta, ſed ſeorſim tamen rectius adjicienda, abſque ullo ſigno διαχριτικῷ, quid Morhoſio, quidve ipſi debeatur, edocente, temere immiſta, cauſam me juſtam videre nullam, in Operis totius *Prolegomenis* jam monui.

§. III. Ego, cui religio fuit hac in parte a Voluntate Autoris ultima diſcedere, cum a Bibliopola, ut curam novæ hujus Operis integri Editionis in me ſuſciperem, ægre licet, eſſem perſuaſus, *Tomum Primum Literarium*, dimi-

dia ſui parte jam ante editum, reliqua autem hactenus *ἀνέκδοτον*, qua par erat accuratione, perlegi, a mendis, partim Typographicis, partim Graphicis, repurgavi, & in Paragraphos diſtinctum Capitum Summariis (quæ ſoli Libri IV. poſteriores exigebant) inſtruxi, *Hypomnematisque* pauculis *Hiſtorico-Criticis*, ac Prolegominis de Autoris Vita, in Literas Meritis, Scriptisque omnibus, & hoc præſertim Comm. Polyhiſtorico, prolixioribus, illuſtravi. In Tomis duobus, qui Primum jam ſequuntur, Poſterioribus, *Philoſophico* & *Practico*, recenſendis, longe plus laboris fuit exantlandum, moleſtiæq; devorandum. Cum enim Apographum Lectionum *de Autorum Notitia* Academicarum, quod Morhofius (cujus nullum ſupereſſe *Αὐτόγραφον* jam monui) in ſuos deſcribi uſus a Studioſo curaverat, & non niſi paucis in locis *ἰδιόχειρι* correxerat, mihi transmiſſum, longe eſſet mendoſiſſimum, ter quaterve illud mihi quam accuratiſſime fuit perlegendum, &, tam cum Codicibus MSStis earundem aliis, quam cum *Prælectionibus* Autoris *Polyhiſtoricis*, in eodem verſantibus argumento, ſedulo conferendum. In hac Collatione occupatus, Sphalmata Scribæ innumera, tum alia, tum Orthographica præcipue in Nominibus Autorum propriis, turpiter depravatis, quæ cæteris erant crebriora, ſuſtuli, Solœciſmos, qui incuria ejusdem paſſim irrepſerant, Syntacticos emendavi, Lacunas aliquot e MSS. aliis ſuplevi, & Cognominibus Scriptorum, quæ ſæpiſſime ſola allegabantur, Prænomina adjeci. Textum deinde Librorum, Sectionum Capitumque ſingulorum, in Paragraphos diſtinxi, brevibusque inſtruxi Lemmatis ſive Summariis, & Additamenta Autoris propria (mea enim nulla Textui ſunt admiſta), quæ vel in margine manu ejus inveniebam annotata, ac præ cæteris minoris pretii Obſervationibus (in MSSta hæc, ceu Locos quosdam Communes, congeſtis) luce digna judicabam, vel e *Prælectionibus*, uti ipſemet juſſerat, ſeligi poterant *Polyhiſtoricis*, locis ſuis inſerui. Quæ non pauca eſſe, totumque *Librum Tomi II. Tertium* *Ματαιότεχνον*, de Artibus Divinatoriis ac Magia (quarum nulla in *Lectionibus de Notitia Autorum* occurrit Hiſtoria, in ſolis obvia *Polyhiſtoricis*) beviter diſſerentem, his accenſendum, MSti utriusque Poſſeſſores *Αὐτοψία* docebit. In Locum *Libri Secundi* Tomi ejusdem, ſive *Polyhiſtoris Phyſici*, qui, *Ματαιότεχνον* præcedens, Campum Diſciplinæ hujus, Philoſophicarum omnium præſtantiſſimæ & jucundiſſimæ, ampliſſimum, præcipuis tantum aliquot illius Scriptoribus obiter recenſitis, Judiciisque de iſtis e *Naturali* excerptis ac repetitis *Hiſtoria*, paucis emetiri velle videbatur pasſibus, ipſam illam, Bibliopola ſic volente (ego enim ſeorſim edi maluiſſem) ſubſtitui *Hiſtoriam Naturalem*, Opus bipertitum prolixum, nec eruditum ſolum, ſed &, in Cauſis Phænomenorum Naturalium veſtigandis, perquam ingenioſum. Quod, ab Autore duobus diverſis, ſolius itidem memoriæ beneficio, propoſitum Collegiis, eodem, quo reliqua, ſtudio revidi, contuli, emendavi, Autorum Prænomi-

nominibus auxi, in Paragraphos diſtinxi, Summariis exornavi & e *Prælectionibus de Notitia Autorum* ac *Polyhiſtoricis* pauculisque Morhofii ipſius Notis Marginalibus αὐτογράφοις, hinc inde ſupplevi & locupletavi. Exhibentur tibi proinde, L. B., unico hoc Volumine, τοῦ πάνυ Morhofii, tum *Polyhiſtor* integer, aliis ad Πολυϊστορίαν Viam oſtenſurus regiam, tum *Hiſtoria Naturalis*, Methodo Eclectica, genioque Seculi noſtri, in Phyſicis perquam curioſa, ſed in Magiſtri nullius verba juranti, congrua, dexteritate ſingulari concinnata, Opera, non quidem omnibus numeris abſoluta, & juſta, quam ſuperſtes adhibiturus fuiſſet, accuratione exaſciata, ſed publica tamen luce, ob plurima, quibus ſcatent, præclare monita, & ſolerter obſervata, nihilominus digniſſima. Quibus uti meum nihil immiſcui, ita privata aliquot Dogmata, Phyſica præcipue (de Anima ſc. Mundi, Transmutatione Metallorum, &c.), & ſingularia de Scriptoribus nonnullis Judicia, paucorum forte applauſum meritura, magnamque partem nimio, quo flagrabat, Chymiæ Secretioris ſtudio imputanda, Autori me ſuo relinquere, nec patrocinium illorum ſuſcipere, profiteor. Quæ, in Biliopolæ ac Tyronum Hiſt. Lit. gratiam, ſeorſim adjeci *Hypomnemata* paucula *Hiſtorico-Critica*, partim lapſus Autoris Hiſtoricos modeſte emendant, ac ea, de quibus dubitavit, confirmant aut refellunt, partim Librorum aliquot Hiſtoriam, ubi neceſſum id videbatur, uberiorem, novasq; & præſtantiores Editiones, ac Adverſarios recentiores, ſuggerunt, quos, velut ἀνεκδότους, ille laudavit in lucem poſtea prodiiſſe oſtendunt, atq; ἀνωνύμων, aut ſine Autorum nominibus allegatorum, Parentes veros detegunt, partim denique alias ſiſtunt Obſervationes, Locis quibusdam lucis nonnihil fœneraturas. Uberiora totius Operis Supplementa, ipſum illud, ſi Autorum allegatorum Hiſtoriam accuratius perſequantur, cæterosque mentione dignos adjungant, mole ſuperatura, quæ mihi, ob temporis penuriam, cauſasq; alias, addere nec libuit, nec licuit, unicuique, cui neceſſaria ea videbuntur, attexere per me eſto integrum. Exſtant Scriptores, e quibus magnam ea partem depromi poterunt, in quolibet Scientiarum & Literarum genere, Iſagogici & Bibliothecarii non pauci, partim ab ipſo jam laudati Morhofio, partim vero præteriti, aut poſt fata demum illius ſua edere aggreſſi, e quibus, Recentiſſimis imprimis, potiores, aliisq; præferendos, Tyronibus obiter commendari, forſitan haud erit inutile.

§. IV. *Sic Polyhiſtoris Literarii Libro I. Bibliothecario* augendo atque illuſtrando, præter X. Indices, Phil. Labbei *Bibliotheca Bibliothecarum*, ab Ant. Teiſerio auctæ, ſubjunctos, inſervient, quæ, de omni re & Hiſtoria Literaria, Val. Henr. Voglerus, *in Introd. in Scriptorum omnis generis Bonorum notitiam*, Henr. Meibomius Jun., in *Acceſſionibus* illi A. 1691. adjectis, & cum novo Augmento A. 1700. recuſis, Adr. Bailetus in *Judiciorum de Eruditis* Gallicorum *Tomis II.* prioribus, & noviſſime, hoc ipſo Anno 1704., Burch. Gotthel-

ſius Struvius. in *Introd. ad Notitiam rei Literariæ*, in ſupplementum Libri hujus Morhofiani ſcripta, congeſſerunt. Bibliothecarum Hiſtoriam, poſt Scriptores Autori laudatos, &, cum aliis, a J. Joach. Madero ac J. Andr. Schmidio in unum Syntagma congeſtos, luce aliqua Caſp. Sagittarius in *Notitia Bibliothecarum ἀνεκδότῳ*, & Struvius, tum *in Ep. ad Chriſtoph. Cellarium* peculiari, A. 1696. edita, tum *Introductionis Capite I.*, perfuderunt. MSStorum notitiam accuratiorem, oſtenſa Scripturæ illorum Seculis diverſis diverſitate, Joh. Mabillonius in eximio *de re Diplomatica* dedit Opere, &, qui in eodem jam verſari Argumento traditur, Joh. Burch. Menkenius, Hiſt. in Acad. Lipſ. Profeſſor, pari diligentia porro excolet. MSStorum Ævi Veteris Catalogos, poſt Poſſevinum, Tomaſinum, Labbeum, Lambecium, Spizelium, aliosq; Cap. VII. recenſitos, e Biblioth. Cæſarea Dan. Neſſelius, Lambecii Succeſſor, ex Anglicis & Hybernicis omnibus Edu. Bernhardus, e Cantabrigienſi & Oxonienſi Thom. Jameſius, e Cottoniana Londinenſi Thom. Scmithus, e Belgicis Aub. Miræus, Ant. Sanderus & Franc. Sweertius, ſimiles autem ἀνεκδότων recentiorum Theod. Janſonius hujusq; *Bibliothecæ Latentis & Promiſſæ* Continuator, Rud. Mart. Meelführerus, publicarunt. De Libris damnatis ac prohibitis, illorumque Indicibus, præter Th. Raynaudum & Gabr. Putherbeum (*c. 16. p. 179. 180.* allegatos), conſulendi Jac. Gretſerus, Jeſuita, Indicum illorum Patronus, in *Tr. de Jure & more Libros Hæreticos & noxios prohibendi, expurgandi & abolendi* (Ingolſt 1703. *in 4.*), eorundemque e Proteſtantibus Adverſarii, Dan. Francus in *Tr. de Indicibus Libr. prohibitorum & expurgandorum Papiſticis* erudito (Lipſ. 1684. *in 4.*) & Caſp. Löſcherus *in Schediaſm. de Hæreticorum in Scriptores Publicos, præcipue Patres, Latrociniis* (Martisb. 1674. *in 4.*). Anonymis & Pſeudonymis larvam detraxerunt J. Rhodius, Pet. Scávenius, Frid. Geiſlerus, & Vinc. Placcius, qui trium illorum Schedas breviores Tractatui ſuo, Hamburgi A. 1674. edito, adjunxit & immiſcuit, Curasque hujus argumenti ſecundas, ingenti comprehenſas Volumine, Gerhardo a Maſtricht, Syndico Bremenſi (quem ipſummet tale Opus moliri a Struvio, *c. 4. Introd. p. 168.*, perperam traditur), publicandas moribundus reliquit. Spicilegia poſt meſſem Placcii, aut Symbolas, Operi ejus majori augendo inſervituras, dedere poſtmodum Joh. Deckherus (in *Conjecturis de Scriptis Adeſpotis, Pſeudepigraphis & Suppoſititiis*, tertia vice Amſt. A. 1686 recuſis), Paulus Vindingius & Pet. Bælius (in Epiſtolis Libello Deckheriano adjectis), J. Frid. Mayerus (in *Diſſ.* ad Placcium *Epiſtolica*, Hamb. 1689. *in 4.*), Joh. Pet. Jac. Villanius, ſive Angelicus Aproſius, Italus (*en la Viſiera Alzata*, Parmæ 1689. *in 12.*), Joh. Alb. Fabricius (in *Decade Decadum, ſive Plagiariorum, & Pſeudonymorum Centuria*, Halæ 1689. *in 4.*), & noviſſime Adr. Bailetus (in Tr. Gallico *des Auteurs Deguiſez*, &c., Pariſ. 1690. *in 12.*) Rob. Coci, Andr. Riveti & Joh. Dallæi, de Patrum Pſeudepigraphis Labores taceo. Scriptorum Homonymorum,

Digitized by Google

rum, & Confuſionis illorum, Hiſtoriæ Specimen aliquod, una cum Autorum, qui certorum quorundam Prænominum aut Cognominum Viros Eruditos celebrarunt, Indice, mea A. 1697. exhibuit *Homonymoſcopia Hiſtorico-Critica*. *De Impoſtoribus Doctis* Diatriba exſtat B. G. Struvii, Jenæ A. 1703. edita. Plagiarios complures, poſt Steph. Forcatulum & Jac. Thomaſium, Furti coram Orbe Erudito Literarii Theod. Janſonius (*in Opuſculis* Miſcellis, Amſt. 1686. *in 8.*) & Joh. Alb. Fabricius, modo laudatus, inſimularunt, excuſare autem quodamodo, ſed haud feliciter, in *Tentamine de Plagio Literario*, Halæ Sax. A. 1701. aggreſſus eſt Joh. Conr. Schwartzius. Libros Ethnicorum Myſticos, de quibus ſeorſim nemo egit, Hiſtoriæ ſingularum Gentium Philoſophicæ Scriptores *T. II. L. I.* enumerati, Judaicos, ſive Cabaliſticos, J. Franc. Buddæus, in eleganti *ad Philoſ. Hebr. Introductione* (Halæ 1702. *in 8.*), Chriſtianos autem Gothofr. Arnoldus, in *Theologiæ myſticæ Hiſtoria* (Francof. eod. A. 1702. *in 8.*), Galluſque Anonymus (Pet. Poiretus, ni fallor) in *Ep. de Scriptorum Myſticorum præcipuorum Principiis & Characteribus*, iſti ſubjuncta, recenſuerunt. Chymicorum notitia, non e Pet. Borelli *Bibliotheca* illorum, Heidelbergæ A. 1656. recuſa, futili plane & Rhapſodica, ſed ex Ol. Borrichii *de Ortu & Progreſſu Chemiæ Diatriba*, *Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata*, & *Conſpectu Scriptorum Chemicorum*, Morhofii *de Transmut. Metall.* Epiſtola, Herm. Conringii *de Medicina Hermetica Libris*, Mich. Mayeri *Symbolis Menſæ XII. Nationum Aureis*, Thomæ Reineſii *Chymiatria*, & noviſſimo Celebriorum Scriptorum Chymicorum Syntagmate Genevenſi (Borrichii etiam *Diatribam* & *Conſpectum*, cum *Epiſtola*, exhibente, Morhofiana), quod, ſub *Bibliothecæ Chemicæ Curioſæ* titulo, J. Jac. Mangetus A. 1702. (*in fol.*) edidit, eſt haurienda.

§. V. Hiſtoriam Societatum Literariarum omnium Gotfr. Vockerodius, Gymn. Gothani Rector, A. 1687. eſt aggreſſus, ſed, præter *Introductionem* eruditam, & *Sect. I. de Societatibus Antediluvianis*, Jenæ excuſas, nihil hactenus edidit. Solam jam Europæarum, trecentis plurium, Hiſtoriam Chriſt. Junckerus, Athenæi Schleuſingenſis Conrector, a ſe jubet expectari. Scriptores plerique, de Academiis, tum univerſis in genere, tum ſingulis ſpeciatim, commentati, a Caſp. Thurmanno in *Bibliotheca* enumerantur *Academica*, Halæ A. 1700. edita, ſed haud ſatis accurata, & Spicilegium aliis relinquente non exiguum. *De Ephemeridibus Eruditorum* modernis lectu dignum eſt *Schediaſma Hiſtoricum* Chriſt. Junckeri, Lipſiæ A. 1692. (*in 12.*) excuſum, cujus donec Editio locupletior prodeat, de Diariis Anno 1692. recentioribus Henr. Meibomii *Additamenta ad* Vogleri *Introd.*, A. 1700. recuſa, & B. G. Struvii *Cap. III. Introd. ad Notit. Rei Lit.*, conſuli poterunt. Quorum poſtremus de Judiciis etiam & Fragmentis Virorum Celebrium Poſthumis, ad *Scaligerianorum, Thuanæorum* & *Perronianorum*, exemplar catervatim nuper edi cœptis, nec non de Bibliothecis Univerſalibus, & Hiſtoriæ ſingularum Gentium, Regionum ac Urbium,

Digitized by Google

Urbium, Literario-Librariæ Scriptoribus (in *Apparatu* noſtro *ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* plenius atque accuratius olim recenſendis), *Capite IV.*, complura Morhoſio, vel præterita, vel ignota, congeſſit. Biographorum, qui in Vitis ſingulorum Virorum Doctorum deſcribendis fuere occupati, Indicem, in *Catalogo Catalogorum*, dedit Ant. Teiſerius, ſed imperfectum valde, & neutiquam accuratum. Fœminas Eruditas, præter J. C. Capaccium, Jac. Thomaſium, J. Bapt. Fregoſum, & Ott. Sperlingium (cujus MStum, mihi lectum, luce dignisſimum eſt publica), a Morhoſio laudatos, Veteres item, Philochorum Athenienſem, Appollonium Stoicum & Charonem Carthaginenſem, jamdudum deperditos, e Recentioribus celebrarunt Joh. Boccatius, Jac. Phil. Bergomenſis, Andr. Tiraquellus, Paulus de Ribera, Franc. Auguſt. de Chieſa, Joh. Beverovicius, Hilarion de Coſte, Franc. de Grenailles, Joh. Fronto, Joh. Herbinius, Joh. Paſchius, Chriſt. Juncherus, ſpeciatim autem Germanicas Magnus Dan. Omeiſius & Chriſt. Franc. Paulinus, Danicas Matth. Henr. Schachtius, Hiſpanicas Joh. Pereſius Moya, Theologas Joh. Andr. Schmidius, Hæreticas & Fanaticas idem Schmidius ac Joh. Henr. Feuſtkingius, Medicas Joh. Ulr. Meurerus, Philoſophas Æg. Menagius & Joh. Esbergius, Poetrias Laur. Legatus & Seb. Kortholtus. De quibus, ſicut & Marci Zuerii Boxhornii, Lud. Jacobi a S. Carolo, Vinc. Placcii, Er. Franciſci, Georg. Matth. Königii, Corn. a Beughem & Guyoneti, Operibus ejusdem Argumenti Ineditis aut promiſſis, locus dicendi ſe alibi forte offeret commodior. Sic & Juvenes Puerique Ingenii præcocis Eruditi Adr. Bailetum, in Tr. Gallico *des Enfans devenus celebres par leurs études ou écrits* (Pariſ. 1688. *in 8.*), Seb. Kortholtum, in *Tr. de Eruditis Præcocibus*, a Baileto omiſſis, brevi prodituro, ὀψιμαθεῖς eundem Kortholtum in *Diſſ.* Kilonienſi *de Studio Senili*, A. 1701. edita, Principes autem Eruditi, (quorum, ſicut & Cardinalium, Bibliothecas Lud. Jacobus a S. Carolo, Labbeo teſte, moliebatur integras, *Pontificiæ*, a ſe editæ, geminas) Val. Ern. Löſcherum in *Bibliotheca Purpurata*, ſeu Specimine ejus brevi Academico (Witeb. 1698.,) Georg. Henr. Götzium in Triga Schediaſmatum *de Principibus Concionatoribus, Græceque & Hebraice doctis*, nuperorum, & Sam. Reyherum *in Diſſ. de Rege Mathematico* (Kil. 1674.), nacti ſunt Encomiaſtas. De Fructu Hiſtoriæ Bibliothecariæ Henr. Meibomius, in *Proleg.* Acceſſionum ſuarum ad Vogleri *Introduct.*, eleganter diſſeruit. Inventa Seculi noſtri, præter J. Joach. Becherum, collegerunt, & magnam partem antiquioribus poſtliminio vindicarunt, Teod. Janſonius in *Tr. de Inventis Medicis Novantiquis* (Amſt. 1684. *in 8.*), & in *Rerum Inventarum Onomaſtico*, *Opuſculis*, A. 1686. publicatis, inſerto, Chriſtoph. Wegleiterus, Theol. Altorfinus, in *Or. de palmariis Seculi noſtri Inventis*, Ann. 1679. habita, Georg. Paschius, Philoſophus Kilonienſis, in *Tr. de Curioſis hujus Seculi Inventis, quorum cultui accuratiori facem prætulit Antiquitas*, Editione

ſecunda

Digitized by Google

ſecunda auctiori Lipſiæ Anno 1700. publicato, & Corn. a Beüghem in *Syllabo recens in re Medica, Phyſica & Chymica, exploratorum*, Amſt. A. 1696. (*in 12.*) edito, ſed ex Ephemeridibus tantum modernis Medico-Phyſicis, Indicis inſtar, ſine delectu, congeſto. De Epiſtolographis tandem, quos Ultima *Libri I.* Capita recenſent, conferri cum hiſce poſſunt Rol. Mareſii *Epiſtola I. Libri Secundi*, Henr. Meibomii *Additt. ad Introd. Vogleri, p. 145-155. 179. 180.*, Magni Dan. Omeiſii *Commentatio de Scriptoribus Epiſtolicis Latinis*, *Proluſionibus Academicis*, Altorfii A. 1677. (*in 12o.*) editis, adjecta, Ad. Rechenbergii *Schediasma de Epiſtolarum Virorum Clar. & illuſtrium Uſu*, Lipſiæ A. 1693. publicatum, Joh. Franc. Buddæi *Diſſ. de aucta, per recentiſſimas Epiſtolarum Collectiones, Re Literaria & Eccleſiaſtica Præliminaris*, nupero *Epiſtolarum Lutheri Supplemento* A. 1703. præfixa, B. G. Struvii *Introd. ad Notit. Rei Lit., c. 4. p. 184-190.*, ipſiusque Morhofii *Cap. I. Libri 1. de conſcribendarum Epiſtolarum ratione.*

§. VI. *Libro Tomi I. Secundo*, ſive *Methodico*, Supplementa ſuggerent Struvii, toties jam laudati, Prolegomena *de formandorum Studiorum Scriptoribus*, Bapt. Gvarini *de ordine docendi & ſtudendi Libello*, Jenæ A. 1704. a ſe nuper recenſito, præfixa, *Tertio* autem, ſeu *Paraſcevaſtico*, Vinc. Placcii Caput *Libri de Arte Excerpendi*, A. 1689. editi, Primum, Scriptores hujus Argumenti univerſos; Judicio de ſingulis adjecto, enumerans. Linguarum, ac Scriptorum in ſingulis Grammaticorum, Claſſicorum, aliorumque, Hiſtoria, *Libro IV.* propoſita, ſuos itidem habet, e quibus ulterius illuſtrari poſſit, Autores. E quibus, Orientalium Amaſiis J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientalis*, Heidelb. A. 1658., & Aug. Pfeifferi *Introductio in Orientem*, Witeb. A. 1670. edita (cui & *Criticam* ejusdem *Sacram*, ac *Conſultationem de Lexici Biblici Ebræo-Chaldaici novi editione Epiſtolicam*, Dresdæ A. 1679. excuſam, jungere licebit), commendari præſertim merentur. De Linguæ Græcæ Scriptoribus Antiquis, in IV. Ætates, totidem Anni temporibus comparatas, digeſtis, Paulus Vindingius, Helleniſmi in Acad. Hafnienſi Stator, in *Vere & Æſtate Linguæ Græcæ*, A. 1693. & 1699. publicatis, cœpit commentari, *Autumnum* iſtis & *Hyemem* haud dubie ſubjuncturus, uberius autem diſſeret *Bibliotheca Græca* Joh. Alb. Fabricii, Polyhiſtoris Eximii, quam, poſt Joh. Meurſium, Leonem Allatium, Joh. Conr. Dietericum, Phil. Labbeum, Humphr. Hodium & Henr. Chr. Henninium, ſimile quid, ſed absque ſucceſſu, molitos, a ſe jubet expectari. Editionem hujus accelerari optant, quotquot Muſas mecum depereunt Argolicas, & e politisſima *de Lexicis Græcis Diſſertatione*, *Decadi Decadum* A. 1689. ſubjuncta (quam in Librum itidem transformabit integrum), quid ab eo in hiſce Literis expectandum, jampridem cognoverunt. Grammaticorum & Didacticorum Græcorum Joh. Conr. Dietericus, in *Specillo Chreſtomathiæ Græcæ*, A. 1649. edito, agit Cenſorem. Sermonis Latini Grammaticorum & Philologorum Notitia uberior e G. Joh. Voſſii *Ariſtarchi Libro I.*, & *Tr. de Philologia*, Lexicogra-

Digitized by Google

phorum ex Ol. Borrichii de iſtis Diatriba, Scriptorum autem Claſsicorum e Caſp. Barthii Commentatione, *Lib. 50. Adverſ. c. 9.* obvia, & *Apparatui* quoq; *Philologico* Joh. Mich. Dilherri inſerta, Caſp. Scioppii *de Scholarum & Studiorum ratione Conſultationibus*, Henr. Jul. Scheurlii *Statua Mercuriali*, Ol. Borrichii *Cogitationibus de Ætatibus L. Lat.*, & *Præſtantiorum ejus Scriptorum Conſpectu*, ac Joh. Alb. Fabricii *Biblioth. Latina*, in ipſo jam, ni fallor, *Polyhiſtore* commendatis, iis item Autoribus, qui de Hiſtoricis, Oratoribus, Epiſtolographis Poetisque Latinis, ſeorſim ſunt commentati, eſt haurienda. Phil. Caroli *Bibliotheca Romana*, cujus Editionem Chriſtoph. Arnoldus A. 1663., in *Præfat. Animadverſionum* ejusdem *in A. Gellium.*, promiſit, Altorfii etiamnum, teſte Meelführero, in Biblioth. Omeiſiana latet ἀνέκδοτος. In Criticos, *Lib. V.* ſibi vindicantes, Caſp. Scioppius, in *Diſſ.* de iis, *Commentariolo de Arte Critica* præfixa, in horum vero Comites, Antiquarios (quorum Phil. Labbeus, in *Mantiſſa Antiquaria*, tantum egit Nomenclatorem), Romanos præſertim, Joh. Georg. Grävius, in Tomorum ſui *Antiquitatum Romanarum Theſauri* ſingulorum Prolegomenis, & B. G. Struvius, in *Syntagmatis Antiqq. Rom.* Quadripartiti (cujus ſola hactenus *Pars I. de Ritibus Sacris* Jenæ A. 1701. prodiit) Prooemio, Criſin dextre ſatis exercuerunt. Nec contemnenda eſt ejusdem Struvii *Bibliotheca Numismatum Antiquorum*, ibidem A. 1693. *(in 12mo)* excuſa, in qua Studii hujus Cultoribus, poſt Phil. Labbeum *(in Biblioth. Nummaria)* & Car. Patinum *(in Introd. ad Hiſtoriam Numismatum)*, viam ad Adyta ejus commonſtravit regiam. Quæ *Liber VI.* de Oratoribus ac Rhetoribus habet profanis, e Lud. Creſollii *Theatro Veterum Rhetorum ac Oratorum*, & Gerh. Joh. Voſsii *Lib. de Rhetoricæ Natura, deque antiquis Sophiſtis, Rhetoribus & Oratoribus*, Autori jam laudatis, lucem ulteriorem deſiderant. Inſcriptionum modernarum Artifices Chriſt. Weiſius, *Libro I.* ſui de iſtis Syntagmatis, Jenæ A. 1688. *(in 8.)* impreſſi, Oratores autem Sacros Lud. Bailius, in *Bibliotheca Concionatorum*, Pariſiis A. 1666. publicata, celebrarunt. Poetæ, quorum Recenſui Critico *Liber VII.* eſt dicatus, tot invenere Nomenclatores, Encomiaſtas, Cenſores, ut vel ſola horum nomina brevitatis ſtudioſo recitare vix liceat. Ne quid enim dicam de Scriptoribus hujus argumenti Vetuſtioribus, Tricenarium excedentibus numerum, jam deperditis, e Recentioribus Poetas Græcos Antiquiores celebrarunt Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, G. Joh. Voſſius, J. Pet. Lotichius, Tanaqu. Faber, Laur. Craſſus, Baſil. Kennetus, Ren. Rapinus, Ol. Borrichius, Adr. Bailetus, Joſ. Barberius & Georg. Matth. Königius, Latinos autem Veteres, præter Gyraldum, Voſſium, Lotichium, Rapinum, Borrichium, Bailetum, & Königium, jam laudatos, Pet. Crinitus, Joh. Cæſ. Scaliger., Honor. Domin. Caramella & Phil. Brietius. De Poetis Latinis Recentioribus in univerſum commentati ſunt iidem, qui de Antiquis, Gyraldus, Lotichius, Caramella, Rapinus, Borrichius & Königius, de Verna-

Digitized by Google

Vernaculis autem Linguarum Europæ Vulgarium, præter Borrichium ac Bailetum, Morhofius noſter Parte Scripti *de Lingua & Poeſi Germanorum* Germanici Secunda. Solos Italos Recentiores, vel Latinos, vel Vernaculos, vel utroſque, celebrandos ſibi ſumſerunt Alex. Ziliolus, Hartm. Schopperus, Nicol. Francus, Apoſtolus Zenus, Joh. Franc. Lauredanus, Laur. Craſſus, Laur. Legatus, nuperrimusque Poeſeos Vulgaris Hetruſcæ Vindex, Joh. Marius Creſcimbenus, ac, qui circa Dramaticos occupatus tantum fuit, Leo Allatius. Simili inſtituto Poetas deprædicarunt Hiſpanos Lupus Felix de Vega, Arragonicos Joh. Franc. Andr. Uztarrozzius; Gallicos Henr. de Mesmes, Gvilh. Colletetus, & Annoymi duo, qui Selectiorum Poematum atque Epigrammatum Vernaculorum Collectiones Lutetiæ A. 1692. & 1698. publicarunt; Provinciales Ævi Medii (præter Hugonem de S. Cæſario, Hermanterum Monachum Lirinenſem, Hilarium de Martinis Monachum Maſſilienſem, Roſtagnum Brincolienſem, duosque Anonymos, Labbeo memoratos, ſed non viſos) Joh. Noſtradamus, Joh. Judex, Claud. Falcetus, & Pet. Caſanova; Germaniæ Latinos Georg. Fabricius, Joh. Bocerus, Barthol. Bilovius, Vernaculos autem Morhofius (*in Lib. cit.*,) Car. Ortlobius, Georg. Neumarkius, Chriſt. Grübelius, Erdm. Neümeiſterus, aliique inter modernos complures; Rythmopoeos ævi Inferioris Teutonicos (die Meiſter-Sänger) Cyr. Spangenbergius, J. Chr. Wagenſeilius, & W. E. Tenzelius; Vates Thuringos Joh. Weitzius; Anglos Edu. Philips & Wilh. Winſtanley, Dramaticos autem Angliæ Langbainius & Car. Gildonus; Scaldros Veteres Arctoos Autor Catalogi illorum antiqui Anonymus, Ol. Wormius, Magnus Olavius & Thom. Bartholinus Jun.; Poetas Daniæ modernos Joh. Olavius; Arabes Abulcaſem & Abunazar, ac Letifus tandem Turcicos. Taceo And. Chr. Eſchenbachium, qui Poetas Chriſtianos Sacros, Henr. Muhlium, qui Poetas Epiſcopos, Thom. Bartholinum, qui Poetas Medicos, & Laur. Legatum, qui Poetrias, Scriptis peculiaribus recenſuerunt.

§. VII. TOMI POLYHISTORIS SECUNDI, ſive PHILOSOPHICI, *Liber I.*, Philoſophiæ, Sectarumque ſingularum Philoſophicarum, Hiſtoriam, & hujus Scriptores, exhibens, e Thomæ præcipue Stanleji *Hiſtoria* illuſtrandus eſt *Philoſophica*, omnium, quæ hactenus prodierunt, abſolutiſſima, Anglice Londini A. 1655. 1687. & 1701., Belgico autem Idiomate (in quod Salom. Borrius eam transfudit) Lugd. Bat. A. 1702. (*in fol.*), edita. Latine tantum *Ἀποσπασμάτιον* ejus prodiit, *Hiſtoria* ſc. *Philoſophiæ Orientalis*, a Joh. Clerico translata, &, cum Additt. quibusdam, ſeorſim Amſtelod. A. 1690., *Tomo* autem *II. Operum* ibidem A. 1698. (*in 8.*) publicata. Jungi huic, præter Scriptores ab Autore jam allegatos, poſſunt J. Jac. Friſii *Bibliotheca Philoſophorum Claſſicorum Chronologica* (Tig. 1592. *in 4.*), Ant. Poſſevini *Apparatus ad Philoſophiam*, ſeorſim Vicentiæ A. 1599. (*in 8.*) editus, & *Tomo* deinde *Biblioth. Selectæ Secundo* (Ven. 1603.

Digitized by Google

1603. *in fol.*) præmiſſus, Abr. Gravii *Hiſtoria Philoſophica Libri IV.* (Franeqv. 1674. *in 8.*), Leonh. Cozzandi, Servitæ Brixiani, *de Magiſterio Antiquorum Philoſophorum Libri VI.* (Genev. 1684. *in 12.*), Burch. Gotth. Struvii *Biblioth. Philoſophica* (Jenæ 1704. *in 8.*), & Jac. Thomaſii *Schediaſma*, breve quidem, ſed accuratiſſimum, *de Originibus Hiſtoriæ Philoſophicæ & Eccleſiaſticæ*, Lipſiæ A. 1665. (*in 4.*), auctiusque Halæ A. 1699. (*in 8.*) excuſum. Scriptores hujus argumenti minutiores, Opera item Majora, a Phil. Labbeo & Æg. Menagio promiſſa, ac *Bibliothecas* Iſr. Spachii, Pauli Bolduani, Georg. Draudii & Mart. Lipenii, *Philoſophicas Reales*, prætereo. Omnes hos ſuperabunt, quas J. Franc. Buddæus expectari a ſe jubet, de ſingulis Philoſophorum Sectis Commentationes, ſi eadem Hiſtoriam illarum ubertate & accuratione, qua Hebræorum Philoſophiam illuſtravit, proponere Viro Doctiſſimo vaſtitas argumenti permiſerit. De *Philoſophia Sectaria & Electiva* in genere lectu digna eſt Diſſ. Joh. Chriſtoph. Sturmii elegans, Altorfii A. 1679. publicata. Philoſophiæ Hebræorum, non Moſaicæ tantum, ſed & Cabaliſticæ atque Rabbinicæ, Hiſtoriam & Scriptores luculentius nemo enarravit, quam Buddæus, modo laudatus, in nupera *ad Hiſt. Philoſ. Hebr. Introductione*, Halæ Sax. A. 1702. (*in 8.*) edita. De Philoſophia Barbarica Chr. Kortholti *de ejus Origine & Progreſſu Tractatus* (Jenæ 1660. *in 4.*), de Chinenſi autem Theoph. Spizelii *de re Sinenſium Literaria* Libellus (Lugd. Bat. 1660. *in 12.*), Proſp. Intorcettæ *Lib. de Sinarum Scientia Politico-Morali* ad mentem Confutii, Sinice Goæ A. 1669., Latine autem *Tomo VII. Comm.* Pet. Lambecii *de Biblioth. Vindobon.*, editus, Confutii ipſius *Scientia Sinica*, ejusd. Intorcettæ, Phil. Coupletii, Chriſt. Herdtrichii & Franc. Rougemontii, Jeſuitarum, ſtudio Latine expoſita, &, cum luculenta *Declamatione Proœmiali*, Pariſiis A. 1687. *in fol.* publicata, Athan. Kircheri *China Monumentis, qua Sacris, qua Profanis, illuſtrata* (Amſt. 1666. *in fol.*), Iſ. Voſſii *Caput XIV. Libri Variarum Obſervationum*, & Dav. Algoueri *Exerc. de Matheſi Sinica* (Helmſt. 1702.), conſulantur. Ægyptiacæ Cognitioni Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scripta *de Medicina & Sapientia Hermetis Ægyptiorumque* contraria, Athan. Kircheri *Oedipus Ægyptiacus Quadripartitus* (Romæ 1652-1654. *in fol.*), & Abenephii, Medici Hebræi, *Lib. de Veterum Ægyptiorum Diſciplinis* Arabicus *ἀνέκδοτος* (quem Kircherus, Welſchio *in Exerc. de Vena Medin. p. 97.*, & Alegambio *in Bibl. Jeſ. p. 49.*, teſtibus, habuit & Latine tranſtulit), Perſicæ autem Chaldaicæ & Indicæ (de quibus & Conringius, in *Supplem. Antiqq. Acad. p. 214.*, ſua promiſit Meletemata) Thom. Hydii Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum (Oxon. A. 1700. *in 4.*), & Joh. Schmidii *Diſſ. de Gymnoſophiſtis Indorum* (Lipſ. 1683.), inſervient. Celticæ Germanorum Gallorumque Veterum Philoſophiæ Hiſtoriam & *λείψανα* Joh. Picardus, *in Libris V. de priſca Celtopædia*, inepte doctrinæ omnis origines Galliæ vindicantibus (Pariſ. 1556. *in 4.*), Steph. Forcatulus *in Libris VII. de Gallorum Imperio & Philoſophia* (Pariſ. 1579. *in 4.*),

Janus

Janus Cæcil. Frey *in Philoſophia Druidum, Opuſculis Variis* inſerta (Pariſ. 1646. *in 8.*), Cæſ. Egaſſius de Boulay *in Hiſtoria Veterum Academicarum Galliæ Druidicarum, Hiſtoriæ Acad. Pariſienſis*, ſex Voluminibus A. 1665. publicatæ, præmiſſa, Thom. Smith *in Syntagm. de Druidarum Moribus & Inſtitutis* (Lond. 1664. *in 8.*), Ulr. Obrechtus *in Exerc. de Philoſophia Celtica* (Arg. 1676. *in 4.*), Eſ. Pufendorfius, Conr. Sam. Schurtzfleiſchius & Pet. Lagerlöfius, in Diatribis *de Druidis*, Lipſ. A. 1650., Witeb. A. 1697. & Upſaliæ A. 1689., evulgatis, & neſcio quis Marſilius (a G. Naudæo, *in Diſſ. de inſtruenda Biblioth. p. m. 117.*, commendatus), in Tr. de iisdem inedito, exhibuerunt. Sectæ Philoſophorum Græcorum diverſæ Scriptores itidem plures, præter eos, quos Morhofius recenſuit, invenere Iſagogicos, Hiſtoricos & Bibliothecarios, Pythagoræa ſc. J. Schilterum, JC. Doctiſſ., in *Diſſ. de Diſciplina Pythagoræa* Lipſienſi, & M. Joh. Jac. Syrbium, *in Pythagora intra Sindonem noſcendo, ſive Introd. in Phyſicam Pythagoræam Hiſtorica* (Jen. 1702. *in 8.*), Heraclitica Gotfr. Olearium, Prof. Lipſ., Epicurea Nicol. Hillium in *Hiſt. Philoſ. Epicureæ*, A. 1605., uti fertur, edita, & Trog. Arnkielium, in *IV. Diſſert.* Kilonienſibus, A. 1671. publicatis, Sceptica Mart. Schookium in *Scepticiſmo* (Gron. 1652. *in 8.*), & Joh. Ulr. Wildium in Pentade Diſputationum, *quod aliquid ſcitur*, Lipſienſium, A. 1664. & ſeqq. propoſitarum, Platonica pariter atque Ariſtotelica Ant. Poſſevinum *P. II. III. & IV. Apparatus Philoſophici*, ſola autem Platonica Foucherium, Canonicum Divionenſem, cujus *Diſſertationum de Philoſophia Academica* Gallicarum *Libri IV.* Pariſiis, ab A. 1690. ad 1693. *(in 12.)* prodierunt, & plures expectantur. De Doctoribus Scholaſticis Jac. Thomaſii *Diſſ.* perbrevis, Lipſ. A. 1676. edita, & *Or. XII. de Secta Nominalium, de* Carteſianis Adr. Baileti, Valent. Alberti, Pet. Dan. Huetii, & hujus Adverſariorum, Scripta, in *Hypomn. ad T. II. L. 1. c. 15. §. 5. & 6.* jam allegata, de Philoſophia Paracelſico-Chymica Conringii & Borrichii Amoebæa, aliaque de Chymicis jam ante laudata, de Sectarum denique in Philoſophia diverſarum Conciliatoribus Jac. Thomaſii *Or. XV. de Syncretiſmo Peripatetico*, J. Bapt. Röſchelii, Prof. Phyſ. Witeb., *Diſſ.* de Philoſophia Conciliatrice, A. 1692. propoſita, conferantur.

§. VIII. Hiſtoria Phyſices, ejusque Scriptorum, Literaria Univerſalis, culturam licet, præ cæteris diſciplinis, merita diligentiorem, turpiter hactenus eſt neglecta, ſolusq; ferme Morhofius, in hac ipſa quæ *Librum II. Tomi II.* ſibi vindicavit, *Hiſtoria Naturali*, minus quamvis, ubi ad finem vergit, plena atque accurata, aliquot Operæ pretium feciſſe videtur. Quæ enim Herm. Conringius, *Introd. ad Philoſ. Naturalem* (Helmſt. A. 1657. *in 4.* edita), attulit, licet haud contemnenda, juſto tamen ſunt pauciora & quia Ævi Recentioris Dogmata, Scripta atque Inventa, parcius delibant, imperfecta. Cornelii vero a Beughem *Bibliographia Medico-Phyſica*, quæ Amſtelod. A. 1681. *(in 12.)* prodiit, Alphabetica ſolos Librorum, poſt A. 1650. editorum, Titulos, absq; ullo ſelectu, enumerat, ac in Librariorum tantum Indicum claſſem eſt referenda.

§. IX. Scientiarum, de quibus *Tomi II. Lib. IVtus* diſſerit, Mathematicarum Libris Iſagogicis & Bibliothecariis, præter Mart. Hortenſii *Conſilium de Studiis Mathematicis*, Elzevirianæ Scriptorum *de Studiis inſtituendis* Syllogæ Amſtelod. A. 1645. inſertum, J. Chriſtoph. Sturmii Diatriben *de Mathematis & Mathematicis* Altorfinam, A. 1678. publicatam, brevem quidem, ſed lectu dignam, & Corn. a Beüghem *Bibliographiam Mathematicam & Artificioſam* Librorum, qui poſt A. 1650. prodierunt, Alphabeticorum, Amſtelod. A. 1688. (*in 12.*) editam, quos adjungam, non habeo. De Coſmographis, & diverſis illorum Syſtematis Mundanis, Sam. Reyheri *Diſſ. de Mundo* (Kil. 1673), de Geographis J. Bapt. Riccioli *Geographiæ & Hydrographiæ Reformatæ* (quæ Bononiæ A. 1661., auctiorque Venet. A. 1672., *in fol.* prodiit) *Lib. III. Periegeticus & Lib. XI. Onomaſticus*, G. J. Voſſii *Libri de Philologia Partis II. Cap. XI.*, J. Chriſtoph. Becmanni *Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civilis* (*P. I. Cap. 1., & ſub reliquorum initium*) & B. G. Struvii *Biblioth. Hiſtoricæ Cap. XXXI.*, de Pnevmaticis Sam. Reyheri *Diſſ. de Aere* (Kil. 1668. & 1673.), de Acuſticis Ejusdem *Exerc. de Natura & Jure Auditus ac Soni* (Kil. 1693.), de Muſicis J. Alb. Bannii *Diſſ. de Muſices Natura & Studio*, in Syntagm. Scriptorum *de Stud. Inſtit*, Elzeviriano obvia, Joh. Andr. Angelini Bontempi, Peruſini, *Hiſtoria Muſica*, Peruſiæ A. 1695. *in fol.* Italice edita, & in *Actis Erud. M. Majo Anno 1696.*, commendata, Scriptumque ejusdem Tituli Germanicum, a Wolfg. Caſp. Prinzio Dresdæ A. 1690. (*in 4.*) publicatum, conferri cum his, quos Autor allegavit, poterunt. Hiſtoria Computi variarum Gentium ab Æg. Strauchio, in Diatribis hujus Argumenti Witebergenſibus, IV. vero Artium Popularium, Scriptoriæ, Muſicæ, Gymnaſticæ & Pictoriæ, a Gerh. Joh. Voſſio Lib. peculiari, eleganter eſt tradita.

§. X. De Logices Hiſtoria & Scriptoribus, poſt Keckermannum & Voſſium, Jac. Frid. Reimannus in Scripto Germanico, ſub Titulo des Critiſirenden Geſchichts-Calenders von der Logica ridiculo atque abſono, Francof. A. 1699. (*in 8.*) publicato cœpit commentari. Diſſertationes hujus Argumenti breviores Academicas (quas inter J. Alb. Fabricii *Specimen Hiſtoriæ Logicæ Elenchticum*, Hamburgi eod. A. 1699. editum, præcipue arridet) prætereo. Uberius illud poſthac illuſtrabunt Joh. Pet. Ludovicus, Prof. Hallenſis, *in Polyhiſtore Logico Libris IX.* comprehenſo, cujus σκιαγραφίαν *Diſſertationi de Rationalis Philoſophiæ apud Arabes & Turcas Hiſtoria*, Speciminis inſtar A. 1699. præmiſſæ, adjecit, & Philoſophus Acad. Hafnienſis Doctiſſimus, Sever. Lintrupius, præter *Hiſtoriæ Logicæ Breviarium*, *Schediaſma* quoque *de Fatis Methaphyſicæ Hiſtoricum*, in *Reliquiis Incendii Bergenſis p. 47.* nuper pollicitus.

§. VI. Univerſæ Philoſophiæ Practicæ, cujus Partem *Tomi Polyhiſtor Tertii*, ſive PRACTICI, *Libri III. priores*, ſed minori, quam par erat, ſtudio, pervagantur, Scriptores recenſet Vinc. Placcius. *in Epitome Conſilii de Studio Philoſ.*

Pract.

Pract. optime inſtituendo (Hamb. 1695. *in 8.*), & Georg. Schubartus, in *Bibliotheca* (quam ἀνέκδοτον, teſte Struvio, *c. 6. Biblioth. Philoſ. p. 102.*, reliquit) *Philoſophiæ Practicæ Selectâ*; ſolius autem Ethicæ (poſt Scheurlium & Rachelium) Pet. Reſenius, in Prolegomenis de Quatuor Scriptorum hujus Generibus, Gnomicorum ſc., Paradigmaticorum, Apodicticorum & Characteriſticorum, Editioni ſuæ, *Eddæ* Snorronis Sturleſonii *Islandicæ* Hafnienſi A. 1665. præmiſſis. Specimen hæc eſſe voluit Operis, *de Ethices, usque ad noſtra tempora, per Scriptores Hebræos, Arabicos, Græcos, Latinos, Italicos, Hiſpanicos, Gallicos, Germanicos, Anglicos, Danicos, & Islandicos, propogatione*, majoris, cujus jacturam ſolari poterit Georg. Paſchii, Profeſſoris Kilon., *Liber*, quem eadem Methodo diſpoſitum eſſe obſervo, *de variis Moralia tradendi formis modisque*, Diſputationibus biennio jam proximo ventilari cœptus Academicis. Politices, Scientiæ illius Regiæ, cultoribus longe plures Viam ad Adyta illius, & Scriptorum notitiam, præter Naudæum (cujus *Bibliographiam* Georg. Hier. Welschius auctiorem edere, teſte Schröckio *in Memor. Welſch. p. 69.*, voluit) Conringium (cujus huc quoque ſpectat *Diſſ. de Civili Philoſophia, ejusque optimis ac præcipuis Scriptoribus*, Helmſtadii A. 1673. publicata), Caſelium, Scioppium, Colerum, cæterosq; a Morhofio allegatos commonſtrarunt Hodegi. J. Henr. Boecleri *Bibliographia Hiſtorico-Politico-Philologica Curioſa*, ἀνωνύμως Germanopoli A. 1677. & 1696. (*in 8.*) excuſa, Foetus eſt poſthumus, affectus potius quam perfectus, atque idcirco informis ac mendoſus, ob judicia tamen de variis Scriptoribus haud plane contemnendus, ſed cum Libello ejusdem *de Eloquentia Politici*, Argent. A. 1654. edito, ſociandus. Accuratiores ſunt J. Andr. Boſii, Polyhiſtoris eximii, *Introd. Generalis ad Notitiam Rerump. Orbis Univerſi* A. 1676., & *Diſſertt. duæ de comparanda Prudentia & Eloquentia Civili Iſagogicæ*, A. ſequ. 1677., Jenæ, poſt obitum Autoris, a Georg. Schubarto publicatæ, & A. 1698. recuſæ. Quarum uti poſterior, in ſecunda hac Editione (ſub nova *Rationis legendi tractandique Hiſtoricos, Civilis Vitæ Scopo accommodatæ*, Titulo), auctior comparuit, ita prior *Bibliographiæ* Boeclerianæ, velut Appendix, ſed manca, inepte interpolata, & mendis, non minus quam illa, deformis, omiſſo Autoris nomine, jam ante acceſſerat. Diatribas quoque de Scriptoribus Politicis Academicas Helmſtadii Gebh. Theod. Meierus, & Jenæ, J. Georg. Jochius, evulgaſſe perhibentur. Recentiores, qui, ab A. 1651. ad 1680., ſua publicarunt, Alphabetico enumerat ordine Cornelii a Beughem *Bibliographia*, quæ Amſt. A. 1680. (*in 12.*) prodiit, *Juridico-Politica*, potiores autem ex his nonnullos Cenſura, rigidiori quidem, ſed ſatis plerumque accurata, ſub ficto Eubuli Theosdoti Sarcmaſii nomine, A. 1669., *in Judiciis de XV. noviſſimis prudentiæ Civilis Scriptoribus*, perſtrinxit κριτικώτατος Conr. Sam. Schurtzfleiſchius, quo minus Continuationem iis promiſſam ſubjungeret, Crabronum, quos irritaverat, tumultuantium multitudine prohibitus. In

Argu-

Argumentis Politicis ſpecialibus, ſatis tamen diffuſis verſantur. Caſp. Thurmanni *Bibliotheca*, quam vocat, *Statiſtica*, Autorum, qui de Ratione Status, Principumque Miniſtris, Conſiliariis, Legatis & Bonis Domanialibus, ſcripſere, recenſum inſtituens, Halæ A. 1701. (*in 4.*) edita, & Gabr. Naudæi *Bibliographia Militaris* e luculento *de Re Militari Syntagmate* per Georg. Schubartum, Auctaria quoq; pollicitum, decerpta, & ſeorſim Jenæ Anno 1683. (*in 12.*) evulgata. Qui de Oeconomicis Scriptoribus in univerſum egerit, nemo mihi innotuit. *Ruſticæ* tamen *Rei Autorum, quorum Scripta, tam extant, quam deſiderantur, Græcorum, Latinorum, Arabum, Germanorum, Italorum, Gallorum &c. Catalogum* a Joach. Camerario Jun., Poliatro Norib., Opuſculis hujus Argumenti nonnullis Norib. A. 1570. (*in 4.*) a ſe publicatis, eſſe ſubjunctum, Labbeus (*in B. B. p. 174.*) teſtatur.

§. XII. Ad Hiſtoriæ Tractationem, Juſto breviorem, *Libri IV.* ductu, delati, Scriptoribus hujus Iſagogicis & Bibliothecariis, Voſſio (*Libri* etiam *de Philologia Parte II.* paucis de illa commentato), ejus illuſtratoribus ac Cenſoribus (quos *Hypomnemata* ad hunc Lib. noſtra plenius enumerant) Whearo item, Reineccio, Bodino, Mothæo, cæteriſque ab Autore laudatis, addi itidem haud paucos poſſe, cum Generales, tum Speciales, obſervamus. E Generalibus mentionem, præ cæteris, merentur Scripta J. H. Boecleri & J. A. Boſii, paulo ante memorata, Joach. Paſtorii duæ *de præcipuis Hiſtoriæ Auctoribus Orationes* (Dant. 1656. *in 4.*), Burch. Gotth. Struvii *Bibliotheca*, quæ Jenæ hoc ipſo A. 1704. lucem aſpexit, *Hiſtorica*, & Corn. a Beüghem *Bibliographia Hiſtorica, Chronologica & Geographia noviſſima*, ab A. 1651. ad 1685. (quo Amſtelod. *in 12.* prodiit) ordine perducta Alphabetico. De Hiſtoriæ Univerſalis Scriptoribus plenius Boeclero, ab Autore commendato, diſſeruit J. Andr. Boſius, in *Notitia* illorum, *Diſſertationibus de Prud. & Eloqu. Civili*, in Editione Anni 1698. Noviſſima Jenenſi, ſubjuncta, de Lexicis vero Hiſtoricis Struvius, *in Introd. ad Notit. Rei Lit., c. 4. §. 17.*, & *in Biblioth. Hiſtor. c. 13. §. 28.*, meretur conſuli. Hiſtoricorum, qui ſuperſtites ſunt, Græcorum omnium, tam Gentilium, quam Chriſtianorum, Notitiam, ab Herodoto ad Metrophanem usque Smyrnæum pertextam, Caſp. Sagittarius, teſte Schmidiano Scriptorum ejus *Catalogo*, reliquit ineditam. Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ Imperatorum, tum junctim omnium, tum ſingulorum, Mich Hertzius *Parte III. Biblioth. Germanicæ*, Caſp. Sagittarius *in Introd. ad Hiſt. Eccl. c. 23. & 24.*, ac Struvius *in Biblioth. Hiſtor. c. 5. 6. & 7.*, Sacro-profanæ autem Pontificum Lud. Jacobus a S. Carolo, Carmelita Gallus, *Libro Poſteriori Bibliothecæ Pontificiæ*, Lugd. Gall. A. 1643. (*in 4.*) editæ, hujusque veſtigiis inſiſtens C. Sagittarius, *l. c. c. 25. 26. & 27.*, fuſe ſatis enumerarunt. Ex Hiſtoricis, cuivis Regno, Genti ac Regioni propriis, potiores a Joh. Bodino, *in Methodo Hiſtorica, c. 10.*, H. Conringio *in Lib. de Prud. Civ. c. 14.*, Boeclero *in Bibliographia*, Boſio *in Introd.* *ad*

Digitized by Google

ad Notit. Rerump. & Diſſertationum de Prud. & Eloqv. Civili, J. Chriſtoph. Becmanno in *Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica & Civili*, aliisq; breviter, a Struvio autem *in Bibliotheca Hiſtorica* paulo fuſius, ſunt recenſiti. Imo nec deſunt, qui univerſos ſingulorum Regnorum, Populorum, Regionumq; Hiſtoriam, ac res cæteras, perſecutos, diligentia curioſiori, ſollicite congeſſerunt, & ſeorſim, Librisq; peculiaribus, accuratius celebrarunt. Quorum cum Recenſum pleniorem *Apparatui ad Notitiam Reip. Lit. Geographicam* reſervemus, Indicem autem Compendiarium in *Iſagoges ad Hiſtoriam Cherſoneſi Cimbricæ*, circa Rerum Cimbricarum Scriptores ſimili Inſtituto occupatæ, A. 1691. jam dederimus Prolegomenis, breve jam ſaltem in hoc præteritorum inſtituemus Spicilegium. Addantur ergo iſtic enumeratis Encomiaſtis ac Nomenclatoribus

HISTORICORUM ROMANORUM Pet. Angelius Bargæus & Adr. Politus in ſuis *de Ordine Hiſtoriæ Romanæ legendæ* Libellis, ac Burch. Gotth. Struvius in *Syntagmatis Antiqq. Rom. Prolegomenis.*

GALLICORUM Herm. Diet. Meibomius, Hiſt. Prof. Helmſt., in *Programmate* de iis prolixo & erudito, A 1703. edito.

GERMANICORUM idem Meibomius in *Or. Auſpic. de genuinis Hiſtoriæ German. fontibus.*

MISNICORUM Joh. Conr. Knauthius in *Bibliographia Hiſtoricorum Misniæ*, ac *Prodromo Misniæ Illuſtratæ Latino,* in *Prodromo* ejusdem Vernaculo, Dresdæ A. 1692. edito, promiſſis.

SILESIACORUM Frid. Lucæ in *Præfat. Memorabilium Sileſiæ,* Germanice Francof. A. 1688. (*in 4.*) editorum, Godfr. Rohnius *in Epiſtolis III. de Ineditis quibusdam Hiſtoriæ Sileſiacæ Scriptoribus*, Uratisl. A. 1693. & 1694. (*in 4.*) publicatis, Autorq; *Præfationis Sileſiographiæ* Nicol. Henelii, quæ hoc ipſo A. 1704. prodiit, *Renovatæ*, Mich. Joſ. Fibigerus.

ANGLICORUM Rich. Smitheus in Elogiis Scriptorum de Rebus Anglicis, *Floribus Hiſt. Eccl. Gentis Anglorum* (Pariſ. 1654. *in fol.*) præfixis, Guilh. Nicholſon, Epiſc. Carleolenſis, *in Bibliotheca Angliæ Hiſtorica (English Hiſtorical Library)*, Tomis II. Londini A. 1696. & 1697. (*in 8.*) edita, Herm. Diet. Meibomius in *Progammate de Hiſtoriæ Anglicæ Periodis & præcipuis Scriptoribus* Helmſtadienſi, A. 1702. publicato, & Gilb. Burnetus (de potioribus tantum Hiſt. Eccl. Scriptoribus judicans) *in Præf. P. I. Hiſt. Reform. Angl.*

SCOTICORUM Guilh. Nicholſonus *en the Scottish Hiſtorical Library* (Londin. 1702. *in 8.*)

ARCTOORUM Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Literariæ Danicæ, Norwegicæ ac Suedicæ, Prolegomena noſtra ad Bibliothecam Septentrionis Eruditi, A. 1699. editam.

ISLANDICORUM Thormodus Torfæus *Capp. VI. prioribus Libri I. Seriei*

(c) *Dyna-*

Dynaſtarum & Regum Daniæ, e Monumentis Islandicis, Hafniæ A. 1702. *(in 4)* evulgatæ.

De Scriptoribus Genealogicis Jac. Frid. Reimannus, Rect. Scholæ Halberſt. *in Hiſtoria de fatis ſtudii Genealogici Literaria* (Quedlinb. 1702. *in 8.)*, de Heraldicis Thom. Gore in *Catalogo* illorum *Alphabetico* (Oxon. 1675. *in 4.)*, & Pet. Palliot, Typogr. Divionenſis, in Prolegomenis *Indicis Armorialis*, Divione A. 1660. (*in fol.*) Gallico Serm. excuſi, uterq; a Labbeo & Teiſerio laudatus, de Fabulis autem Romanenſibus Pet. Dan. Huetius & Georg. Paſchius ſingularibus commentati ſunt Diatribis. Scriptoribus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Bibliothecariis, J. Andr. Boſio & Sev. Walth. Slutero (cujus *Propylæum Hiſt. Chriſtianæ* Lüneburgi A. 1696. *in 4.* triplo auctius eſt recuſum), ab Autore laudatis, jungendi ſunt J. Chriſtoph. Rumetſchius, qui *Schediasma de Hiſtoria Theologorum Evangelicorum* Spiræ A. 1679. *(in 4.)* publicavit Univerſali, de Eccleſiaſticæ etiam reliquæ ac Patrologicæ Scriptoribus priſcis ac modernis differens, cæterisq; omnibus præferendus, Caſp. Sagittarius. Cujus *Introductionis ad Hiſt. Eccl., & ſingulas ejus partes, poſthumæ* Tomus prior, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo πολυμαθεστάτῳ, Jenæ A. 1694. (*in 4.*) editus, Scriptis, quotquot in iſto proſtant argumento, univerſis uberior, Poſterioris, a Schmidio ſuppleti ac continuati, deſiderium eo vehementius in nobis accendit. Hiſtoriam Reformationis (de cujus ſcribendæ modo & ratione digna eſt lectu J. Henr. Hottingeri *Diſſ. Epiſtolica*, Tiguri A. 1664. (*in 8.*) excuſa) Eccleſiaſticam Vito Lud. Seckendorfio & Gilb. Burneto debemus, Literariam autem ab Herm. ab Hardt, Prof. Acad. Juliæ Celeberrimo, expectamus. Patrologos Bellarmino & Labbeo, quos Autor memoraſſe fuit contentus, longe præſtantiores noſtra protulerunt tempora, & Pontificiis ſcil. Ludov. Ellies du Pin, *Novæ Scriptorum Eccleſiaſticorum Biblioth. Gallicæ*, a Matthæo Petitdier *Obſervationibus* impugnatæ contrariis, Caſim. Oudinum *Supplementi Bellarminiani*, & Nicol. Nourrium *Apparatus ad Bibliothecam Patrum Maximam Lugdunenſem*, e Reformatis Guilh. Cavium & Henr. Whartonum, *Hiſtoriæ Scriptorum Eccleſiaſticorum Literariæ*, e Lutheranis autem J. Gotfr. Olearium *Abaci Patrologici*, & Thom. Ittigium *Bibliothecæ Patrum Seculi I. Apoſtolicorum*, Autores candidos pariter atque eruditos. Conciliorum Editores ac Illuſtratores J. Georg. Dorſcheus Roſtochii A. 1654. Progammate recenſuit Academico, ſimulq; *Iſagogen* pollicitus eſt *Synodologicam*. Scriptorum Judaicorum, quos Chriſtianis Hottingerus, aliiq; Syntagmatum H. E. Conditores, admiſcent, Notitia plenior ex Bibliothecis Rabbinicis Joh. Buxtorfii & Joh. Plantevitii & J. Franc. Buddæi, *ad Philoſ. Hebr. Hiſtoriam Introductione*, præſertim vero e Jul. Bartoloccii IV. *Bibliothecæ Magnæ Rabbinicæ* Voluminibus, Romæ A. 1675. 1678. 1683. & 1693. *in fol.* excuſis, quintoq; *Bibliothecæ Latino-Hebraicæ*, A. 1694. per Car. Joſ. Imbonatum his adjecto, nec non R. Schabthai Ben. Joſeph. שפתי ישנים

(Labiis

Labiis Dormientium), Opere Hebraico, Amſt. A. 1681. (*in 4.*) edito (cujus Verſionem fruſtra hactenus e Septentrione, a Chr. Wormio & Guſt. Peringero, expectavimus Latinam), eſt haurienda.

§. XIII. *Polyhiſtor Theologicus, Libro V. Tomi III.* exhibitus, cum nonniſi de Theologia Naturali, Biblico-Exegetica, Thetica & Polemica, nec de his ipſis plene ſatis aut accurate, diſſerat, plurimis indiget Supplementis, quæ Scriptores Iſagogici ac Bibliothecarii ab Autore laudati, Sixtus Senenſis, Ant. Poſſevinus, Paulus Bolduanus, Gisb. Voetius, Gerh. Meierus, S. W. Sluterus, Mart. Lipenius, &c, quos merito cæteris prætulit, G. Calixtus ac J. Henr. Hottingerus, haud parce ſuppeditabunt. E Recentisſimis, quos his jungam non habeo, niſi referre quis huc velit Pet. Annatum, Scriptorem Pontificium, Dogmatum coetus ſui tenacem, de cujus *Apparatus ad Theologiam Poſitivam Methodici Libris VII.*, Lutetiæ A. 1700. (*in 4.*) editis, *Acta Erud. Lipſienſia A. 1700., p. 537. & ſeqq.*, conſulantur. Non indigna tamen mentione eſt, quam Mart. Kempius, *Hiſtoriogr.* Brandeb., e ſolis Britannorum Scriptis congeſſit, & Regiom. A. 1677. (*in 4.*) publicavit, *Charismatum Sacrorum Trias, ſive Bibliotheca Anglorum Theologica*, Libris ſe Tribus in omnes Theologiæ partes diffundens, cujus Continuationem ab Henr. Ludolpho Benthemio, Antiſtite Bardovicenſi doctisſimo, in *Præf. Libri de Statu Eccleſiæ Anglicæ* Germanici elegantis, promiſſam, cupide expectamus. *Bibliothecam S. Scripturæ* Longius, Oratorii Pariſienſis Presb. eruditus, jam molitur ampliſſimam, quicquid de Libb. Biblicorum Hiſtoria, Codd. MStis, Editionibus, Verſionibus, Commentatoribus, & aliis quibusvis Illuſtratoribus, imo & LL. Or. Grammaticis & Lexicographis, undecunque congeri poterit, junctim exhibituram, cujus σκιαγραφίαν pleriſque Germaniæ Ephemeridibus Literariis nuper curavit inſeri. Quæ ad Hiſtoriam Librorum ſpectant Biblicorum, e Pontificiis Sixtus Senenſis *in Biblioth. S.*, Pet. Dan. Huetius *in Demonſtr. Evangelica*, Rich. Simon in *Hiſt. V. & N. T. Critica*, & Lud. Ellies du Pin *in Diſſ. Præliminari ad S. Biblia*, Gallice, Tomis II., Pariſ. A. 1699. (*in 8.*) publicata, e Reformatis Andr. Rivetus *in Iſagoge in S. Script.* (Lugd. B. 1627. *in 4.*), & Joh. Henr. Heideggerus in *Enchiridio Biblico* ἱερομνημονικῷ, (Tig. 1681. *in 8.*) e Noſtratibus autem Georg. Calixtus *in Tr. de Autoritate S. Scr., & Libb. Canon. V. T. numero* (Helmſt. 1654. *in 4.*), Mich. Waltherus in *Officina Biblica*, Chr. Kortholtus *in Tr., de S. Scr. Canone*, Henr. Kippingius *in Exercc. de S. Scr. V. & N. T.* (Francof. 1665. *in 12.*), Aug. Pfeifferus *in Critica Sacra*, Laur. Fabricius *in Partitionibus V. T. Biblicis*, aliique plures, ſunt perſecuti. De Apocryphis, præter horum pleroſque, Joh. Rainoldi *Cenſura Libb. V. T. Apocryphorum*, & ſingulorum Editiones, a J. Alb. Fabricio curatæ, de cæteris vero, quæ Sacris, N. T. præcipue, Scriptoribus ſuppoſita ſunt, ψευδεπιγράφοις, Sixti Senenſis *Lib. II. Bibl. S.*, And. Riveti *Lib. I. Critic. Sacri*, Rob.

Digitized by Google

Coci *Cenſura Scriptorum quorund. Eccleſiaſticorum* (Sec. I.), Thomæ Ittigii *Diſſ. I. Heptadis Diſſertationum, Appendici ad Tr. de Hæreſiarchis* A. 1696. adjectæ, J. Andr. Schmidii *Diſſ. de Pſeudo-Novo Teſtamento (Helmſt. 1699.)*, & Joh. Alb. Fabricii *Codex N. T. Apocryphus*, ὑποβολιμαῖα iſta Notis illuſtrata ſiſtens eruditis (Hamb. 1703. *in 8.*), conſulantur. Editionum Biblicarum (quarum *Bibliothecam* quoq; Lud. Jacobus a S. Carolo eſt molitus) Catalogos Rich. Simon (Cenſuram ſubinde addens), *in Appendicibus Hiſtoriæ V. & N. T. Criticæ*, J. Henr. Hottingerus *L. 2. Biblioth. Quadrip. c. 1. & 2.*, Guilh. Crowæus ſub initium *Elenchi Scriptorum in S. Scr. Alphabetici* (Lond. 1672. *in 8.*) & Pet. Terpagrius *in Prodromo Biblioth. Sacræ* (Hafn. 1680. *in 8.*), texuerunt, ſolam autem Operum Biblicorum πολυγλώττων Hiſtoriam Chr. Kortholtus *Libri de Variis S. Scr. Editionibus* (ſeu Verſionibus potius) *cap. ultimo*, & Wilh. Ern. Tenzelius Diatriba peculiari (Witeb. 1686.), fuſius expoſuere. Verſionum Biblicarum Recenſus Hiſtorico-Criticos, præter Hottingerum & Huetium ab Autore laudatos, Joh. Wouwerius *in Syntagm. de Græca & Latina Bibliorum Interpretatione*, Mich. Waltherus *in Officina Bibl.*, Brianus Waltonus *in Apparatu Biblico*, Chr. Kortholtus *in Tr. de variis S. Scr. Editionibus* (in Ed. ſecunda Kilon. A. 1686. auctiore, quam in prima A. 1668.), & Rich. Simon *Lib. 2. Hiſt. Crit. V. T.*, ac *in Hiſtoria Verſionum N. T. Critica*, Gallice Roterod. A. 1690. publicata, exhibuerunt. Quibus utinam accedat Syntagma, quod ſe de iiſdem molitum olim eſſe, Celeb. Tenzelius nuper (*Sect. X. Biblioth. Curioſæ p. 1008.*) ſignificavit. De Chaldaicis Paraphraſibus Scripta exſtant Chriſtoph. Helvici & Aug. Pfeifferi peculiaria, de Verſionibus Syriacis Diatribæ And. Mülleri (*in Symbolis Syriacis* Col. Brand. 1673.) & Bernh. Pet. Karlii, de Gothica (IV. Evangeliorum) Diſſ. Georg. Frid. Heupelii (Witeb. 1693.), de Germanicis, tum ſequioris ævi Vetuſtioribus, tum Lutherana, Joh. Frid. Mayeri, Joh. Reiskii & Georg. Frid. Magni, Commentationes, *in Hypomn. ad* §. 14. Libri hujus commendatæ, de Gallicis Anonymi *Hiſtoire des Traductions Françoiſes de l'Eſcriture Sainte, tant Manuſcrites, qu' imprimées, ſoit par les Catholiques, ſoit par les Proteſtans* (Paris. 1692. *in 12.*) de Danicis Epiſtola Joh. Wandalini Jun., in *Tr. de Verſ. Luth. Germ.* Mayeriano (*c. 6., p. 68.-72.*) obvia, de Suedicis Prolegomena, nuperrimæ Bibliorum Suedicorum Editioni Holmienſi, A. 1703. *in fol.* excuſæ, ab Erico Benzelio, Archiep. Upſalienſi, præfixa. Metaphraſtarum S. Codicis Metricorum, e quibus Biblia facile congeri poterunt Poetica, Recenſum exhibent Dan. Guilh. Molleri *Laterculus* illorum imperfectus, Joh. Calfhilli, Angli, Translationi *Libri Sapientiæ* Heroicæ, Altorfii A. 1699. (*in 8.*) editæ, præfixus, & J. Georg. Neumanni *Diſſ. de Metaphraſtis, qui N. T. Græco Carmine expreſſerunt*, Witeb. A. 1686. publicata. Commentatorum in S. Cod., Libroſq; ejus, & horum Capita ac Loca illuſtriora, Nomenclatores (præter Poſſevinum, Bolduanum, Draudium, Voetium, Hottingerum, Gerh. Meierum, Lipe-

Digitized by Google

Lipenium, aliquos Bibliothecarum, in quibus & hi enumerantur, Theologicarum Architectos) habemus haud paucos, ſeorſim Indices illorum ſcribere aggreſſos, Fabianum ſcil. Juſtinianum, Jac. Pamelium, Ang. Roccham, Andr. Schottum, Jac. Zannachium, J. Georg. Dorſcheum, ejusq; Generum, Joh. Grambſium(*Bibliorum Numeratorum* Collectores), ac nuperrimum *Repertorii Biblici* Compilatorem, Henn. Wittenium. Solos Exegetas Britannos, ſed prolixe ſatis, Mart.Kempius, *Lib.I. & II.Bibliothecæ Anglorum Theologicæ*, &, cui multa hic debere perhibetur, Vernevillius, Catalogi eorundem Vernaculi, Lond. A.1668.(*in 8.*) excuſi, Autor, enumerarunt. Hiſce tamen, ſola Autorum ac Librorum nomenclatura contentis, ego, qui Hiſtoriam aut Criſin aliquam de ſingulis, aut potioribus, adjungunt, prætulerim, Sixti ſc.Senenſis *Biblioth.S. Lib.III.& IV.*, Rich.Simonis *Lib.III.Hiſt. V.T. Criticæ*, & *Hiſtoriam Criticam Commentatorum N.V.præcipuorum*, Gallice Roterod. A.1693. evulgatam, Gvilh.Crowæi, Ludimag. in Anglia Croydonienſis, circa Exteros ſubinde ceſpitantis, *Elenchum Scriptorum in S.Script. Alphabeticum*, Lond. A.1672. excuſum, & J.Frid.Mayeri *Bibliothecam*, quæ, per aliquot jam Annos, publicis in Athenæo Gryphico ventilata Diſputationibus, integra nondum prodiit, *Biblicam.* De Concordantiarum Hiſtoria & Uſu, poſt Conr. Kircherum, Scriptorem illarum eximium, Andr.Glauchius Libellum edidit ſingularem, Lipſiæ A.1694 (*in 8.*) impreſſum.

§. XIV. Ab Exegetis Biblicis ad Theologos pergimus Polemicos. Hos inter, ex Atheiſmi Antagoniſtis, Hiſtoriam ejus, poſt Voetium, Spizelium & Ant. Reiſerum, Autori laudatos, diligentius cæteris perſecuti ſunt Tob. Wagnerus in *Examine Atheiſmi Speculativi Elenchtico* (Tub.1677. *in 4.*), &, qui Zelotis quibusdam moderatior, ab iſtis Atheiſmi falſo inſimulatos, contra Cenſuram hanc præcipitem, defendit, Imman.Weberus, Prof. Gieſſenſis, in Libello Vernaculo: **Beurtheilung der Atheiſterey / wie auch der mehreſten deshalben berüchtigſten Schrifften** / (Francof. 1697. *in 8.*). De Naturaliſmo conſulantur Ad.Tribbechovii *Hiſtoria* illius, poſthuma licet & valde imperfecta, Jenæ A.1700. (*in 4.*) a Filio edita, &, quod huic acceſſit, ſeorſim antea (Kil.1683. *in 4.* & Lipſ. 1684. *in 12.*) excuſum, Joh.Dieemanni, Theologi πολυΐστορος, *Sched. de Naturaliſmo, cum aliorum, tum Joh. Bodini*, elegantiſſimum, de Indifferentiſmo autem, cum Hiſtoria accuratior nondum prodierit, Caſp. Löſcheri, Conr.Tyb.Rangonis & Val.Velthemii, Diſputt. Academicæ, parce quamvis Hiſtorica delibantes. Scriptorum de Religionibus, Sectisq; variis, ingens eſt numerus. Anti-Judaicos, aut de Religione Rebusq; Judæorum commentatos, Car.Joſ.Imbonati *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romæ A.1694. (*in fol.*) edita, plenius aliis enumerat. Hæreſeologorum, qui de Hæreſibus, vel univerſis, vel nonnullis, vel ſingulis, ſunt commentati, Seculo XVI. antiquiorum, Notitia e Thomæ Ittigii Prolegominis, quæ Tractatui ſuo *de Ævi Apoſto-*

Digitized by Google

lici,& Apoſtolico proximi,Hæreſiarchis A.1690.& 1703. præmiſit, eruditis, Antiquiorum vero pariter atq; modernorum, e Caſp. Sagittarii *Introd. ad Hiſt. Eccl. Cap. 32. & 33.*,ac Sev.Walth.Sluteri *Propylæo Hiſt. Chriſtianæ,(p.191-242.Edit.Sec.)*, poterit parari. Inter Scriptores de Religionibus Sectisq; Chriſtianiſmi modernis, Hiſtoriam illarum Eccleſiaſticam pariter atq; Literariam plenius aliis proponunt Conr.Schluſſelburgius in *Catalogo Hæreticorum*, Libris XIII. Francof.A.1597 & ſeqq.(*in* 8.) edito, Joh. Hornbeckius *in Summa Controverſiarum*, & Gottfr. Arnoldus in grandi *Hiſtoriæ Eccleſiaſtico-Hæreſiologicæ* Opere Germanico, Tomis IV. haud ita pridem publicato,ille Zelotarum Lutheranorum, iſte Reformatorum,hic vero Separatiſtarum, partibus addictior, ac ὑποθέσει ſæpe δουλεύων. Sunt quoq; haud pauci, qui Sectarum ævi noſtri ſingularum Hiſtoriam; vel ſolam,vel Diſceptationibus Polemicis miſtam,accuratius propoſuerunt,e quibus conſuli merentur: I. de PONTIFICIA Mart. Chemnitii *Examen Concil.Trident.*, Joh. Gerhardi *Confeſſio Catholica*, Phil. Mornæi *Myſterium Iniquitatis*(Salmur. 1611. *in fol.*), Pet. Molinæi Opus *de Novitate Papiſmi* (de quo in *Hypomn.* dictum eſt)Gallicum, J.Henr.Heideggeri *Hiſtoria Papatus*, *Lud. Maimburgii Hiſtoria Lutheraniſmi & Calviniſmi*(ſub larva Nicandri ab Hohenegg) κατὰ βίαιον repoſita (Amſt. 1684. *in* 4.), & G. Calixti Scripta de Controvv. ſpecialibus luculenta. II. De JANSENISTICO in ea Schiſmate, e Pontificiis Phil. Labbei *Biblioth. Anti-Janſeniana* (Pariſ. 1655. *in* 4.), & Abbatis du Mas *Hiſtoire des cinqv Propoſitions de Janſenius*(Leod.1699. *in* 12.); e Lutheranis Joh. Ad. Oſiandri *Specimen Janſeniſmi* (Tub. 1666. *in* 4.), & Ægid. Strauchii *Jus Tertij Orthodoxi circa Cauſam Jeſuitico-Janſenianam*(Witt.1663. *in* 4.); e Reformatis Joh.Henr.Ottii *Or. de cauſa Janſenica* (Tig.1653. *in* 8.), & Melch. Leydeckeri *de Hiſtoria Janſeniſmi Libri IV.* (Ultraj. 1695. *in* 8.), e Janſeniſtis autem ipſis Anonymi *Hiſtoire Abregeé du Janſeniſme* (Col. 1697. *in* 8.), & alterius itidem Anonymi (ob diligentiſſimum Scriptorum utriusq; Partis recenſum cæteris præferendi) *Hiſtoire Generale du Janſeniſme*, Amſtelod. A.1700. (*in* 8.) Tomis III. edita. III. De Schiſmate ejusd. QVIETISTICO Gilb. Burneti *Iter Italicum*, & Anonymi Epiſtolæ III. Gallicæ *de Statu Italiæ præſenti*, in ſupplementum iſtius editæ (Col. 1688. *in* 12.), Incerti *Recueil de diverſes Pieces, concernant le Quietiſme* (Amſt. 1688. *in* 8.), Anonymi *Traité Hiſtoriqve, contenant le Jugement d' un Proteſtant ſur la Theologie Myſtiqve, ſur le Qvietiſme, & ſur les Demelez de l' Eveqve de Meaux avec l' Archeveqve de Cambray* (Amſt.1699. *in* 12.), Joh. Frid. Mayeri *Diſſ. de Quietiſtarum Perſecutionibus* (Hamb. 1688. in 8.), & J. Andr. Schmidii *Diſſ. de Quietiſmi Revolutione in Quietiſtis XIVti & hujus Seculi*(Helmſt.1697. *in* 4.). IV. De Eccleſia REFORMATA Conr. Schlüſſelburgii *Libri IV. Theologiæ Calviniſticæ* (Francof. 1592. & 1610. *in* 4.), Lud. Maimburgii, Jeſuitæ, *Hiſtoria Calviniſmi* Gallica (Pariſ. 1682. *in* 12.), variiq; hujus e Reformatis Adverſarii, in Sluteri *Propylæo p.205.206.* enumerati, Jac. Basnagii *Hiſtoria Relig. Reformatæ* Gallica, Boſſvetiano *de Variationibus Eccleſiarum Proteſtantium*

Operi

Operi oppoſita (Tomis II. Roterod. 1690. *in 12.*), ac Henr. Ludolphi Benthemii Scripta de Eccleſiarum Scholarumq; Angliæ & Belgii Fœderati ſtatu moderno Germanica (Lüneb. 1694. & Martisb. 1698. *in 8.*); de ſolo autem Certamine Euchariſtico, e Lutheranis *Hiſtoria Auguſtanæ Confeſſionis*, Ambr. Wolfii Scripto ejusd. Tituli, per Theologos aliquot, Germanice oppoſita (Erfurti 1584. *in 4.*), & Anonymi Hiſtorie des Sacramentſtreits (A. 1591. *in 4.*), e Reformatis autem Edm. Albertini *Libri III. de Euchariſtia* (Daventr. 1654. *in fol.*), Lud. Lavateri *Hiſtoria de Orig. & Progr. Controv. Sacramentariæ*, ab A. 1523. ad 1563. deducta (Tig. 1672. *in 8.*), Rodolphiq; Hoſpiniani *Hiſtoria Sacramentaria* (Tig. 1598. *in fol.*). V. De REMONSTRANTIBUS *Epiſtolæ* illorum *Eccleſiaſticæ & Theologicæ*, a Phil. Limburgio & Chriſt. Hartſoekero Amſt. A. 1660. (*in 4.*), longe vero auctiores a ſolo Limburgio ibid. A. 1684. (*in fol.*) publicatæ, Ejusd. Limburgii *Hiſtoria Vitæ Sim. Epiſcopii* (Amſt. 1701. *in 8.*), Joh. Utenbogardi *Hiſtoria Eccleſiæ Belgii Fœderati*, ad finem usq; Synodi Dordracenæ, vernacula, a Jac. Triglandio, Prof. Leid., opere impugnata contrario, & Gerh. Brandii *Hiſtor. Eccleſ. Belgica*, itidem vernacula, cujus Pars I. (ab A. C. 712. ad 1573.) Amſt. A. 1663., Continuatio hujus (ad A. 1600) ib. A. 1671., Pars II. (ab A. 1600. ad 1618.) ib. 1674. Tertia autem & Quarta, metu Reformatorum diutius ſuppreſſæ, Roterodami nuper A. 1704. (*in 4.*) prodierunt. VI. de SOCINIANIS, & Unitariis reliquis, Chriſtoph. Sandii *Biblioth. Anti Trinitariorum*, cum Joh. Stoinii Georg. Schomanni & Andr. Wiſſowatii Opuſculis, ad eorundem ſpectantibu Hiſtoriam (Freiſtadii, ſeu Amſt., 1684. *in 8.*) Staniſl. Lubienicii *Hiſtoria Reformationis Polonicæ* (ibid. 1685. *in 8.*), & Mart. Ruari *duæ Epiſtolarum Centuriæ* (ib. 1677. & 1681. *in 8.*). VII. De ANABAPTISTIS, præter J. Henr. Ottii *Annales Anabaptiſticos* (Baſ. 1672. *in 4.*) merito ab Autore commendatos Frid. Spanhemii Sen. *Diatribe de Origine, progreſſu & Sectis Anabaptiſtarum*, J. Cloppenburgii Gangrænæ Theologiæ Anabaptiſticæ (Franequ. 1656. *in 4.*) ſubjuncta, Anonymi *Hiſtoire des Anabaptiſtes* (Pariſ. 1695. *in 12.*), E. M. P. *Ἐπίδειγμα Hiſtoriæ Anabaptiſticæ* (A. 1701. *in 8.*) J. H. V. P. N., Mennonitæ Batavi, ob candorem in Vitis ſuorum etiam Gregalium detegendis laude dignisſimi, Beginſel en Voortganck der Geſchillen / Scheuringen en verdeeltheden / onder de doopgeſinden / tot A. 1615. (Amſtelod. 1658. *in 4.*), junctaque eidem Ubb. Philippi *Confeſſio ultima*, ob parem φιλαλήθειαν commendanda. VIII. De DAV. GEORGIO, ejusq; Aſſeclis, præter Frid. Jeſſenii *Larvam*, quam Autor laudavit, *Davidi detractam*, Vitaq; ejus auctam, Germanice Kil. A. 1670. (*in 4.*) editam, Acad. Baſileenſis *de Vita illius & Doctrina Narratio* (Witeb. 1559. (*in 8.*), Nicol. Bleſdikii, Generi Davidis, ſed Sectæ Deſertoris, *Hiſtoria* illius (Daventr. 1642. *in 8.*), ac Jac. Stolterfohtii Biographia ejusd. Germanica, Lub. A. 1635. (*in 4.*) edita, & in Chr. Thomaſii *Tomo I. Hiſtoriæ Sapientiæ & Stultitiæ* Vernaculo A. 1693. recuſa. IX. de ENTHUSIASTIS (quorum Hiſtoriam Morhofius quoq; & Mart. Schookius olim promiſerunt) Nicol. Hun-

nii

nii *Conſideratio Novæ Theologiæ Paracelſicæ & Weigelianæ* Germanica (Witeb. 1622. *in* 8) Aug. Pfeifferi *Anti Enthuſiaſmus* (Lub. 1692. *in* 8.), Joh. Hornebekii Opuſculum *de Paradoxis & Heterodoxis Weigelianis* (Ultra). 1646. *in* 12.), & *Pantheon Anabaptiſticum atq; Enthuſiaſticum*, plurimos de illis Scriptores, ſed diſparis pretii ac fidei, junctim exhibens (Halberſt. 1702. *in folio*,) X. De FANATICIS Angliæ, præſertim Quakeris, Thom. Eduardi, Eccleſiaſtæ Goſpelenſis, *Gangræna Errorum, Hæreſium ac Blaſphemiarum illorum*, (Lond. 1646. *in* 4. *Ed.* 3.) Honorii Reggii (ſive Georg. Hornii) *Tr. de Statu Eccleſiæ Britannicæ hodierno* (Amſt. 1646. *in* 4.) Pet. Gartzii Puritaniſcher Glaubens-und Regiments-Spigel (Lipſ. 1650. *in* 12.), J. Conr. Danhaueri *Colluvies Quackerorum* (Argent. 1665. *in* 4.) Anonymi *Hiſtoire Abregée du Quakeriſme* (Col. 1692. *in* 12.), Gerh. Croeſii, Paſt. Alblaſienſis (cæterorum omnium de Tremulis Scriptorum accuratiſſimi & moderatiſſimi) *Hiſtoriæ Quakerianæ Libri III.* (A. 1696. *in* 8. Latine Amſtelodami, Berolini autem Germ. editi), Philalethæ (ſive Kolhanſii. Med. Amſtelod. Quakeriani) *Neceſſariæ* in Croeſii Lib. *Dilucidationes*, in quibus Errores ejus deteguntur (Amſtelod. 1696. *in* 8.), Joh. item Laſſenii, aliorumq; Scripta varia contra Quakeros Germanica, in *Pantheo*, paulo ante memorato, junctim recuſa. XI. De JOH. LABADIO, ejusq; Cœtu Schiſmatico, Petri Yvon, Doctoris illius, *Fidelle Narrée des dernieres Paroles & diſpoſitions de diverſes perſones de l'Egliſe de Wiewert* Amſtelod. 1681. *in* 12.), Anonymi aſſeclæ Labadiani, *Abregé ſincere de la Vie, de la conduite & les vrais ſentimens de feu Mr. de Labadie*, ad A. usq; 1666. pertexta, & a Gotofr. Arnoldo A. 1703., *in Supplem. Hiſt. Eccl.* Germanicis (*p.* 199-297.), publicata, Anonymi ejus adverſarii *Hiſtoire Curieuſe de la Vie de Jean de Labadie* (Hagæ 1670. *in* 12.), Chriſt. Niſanii *Mataeologia Labadiana*, Mindæ A. 1673. (*in* 8.) Germanice edita, aliiq; Scriptores contra Separatiſtas hoſce, *P. II. Iſag. ad Hiſt. Cimbr., c.* 5., *p.* 121-127., fuſius enumerati. XII. De ANTONIA BOURIGNONIA, ejusq; Aſſeclis, Vitæ ejus Hiſtoria Gallica prolixa, ab ipſa ſcribi cœpta, & ab Anonymo (qui Pet. eſt Poiretus) continuata, Galliceq; ſeorſim Amſtelod. A. 1683., *ac T. I. & II. Operum* A. 1686., Belgice vero ibid. A. 1684. (*in* 8.) excuſa, *Teſtimonia Veritatis de Vita, Moribus ac Scriptis ſuis*, ab ipſamet collecta & Joh. Berkendalio Germanice oppoſita, Huſæq; A. 1673. (*in* 4.) edita, deinde vero Gallice translata, & *Parte II.*, cæteris Adverſariis Sacri Ordinis repoſita Holſaticis, aucta, Pet. Poireti Epiſt. de Vita, Doctrina ac Scriptis Magiſtræ Gallica, in Bælianis *Reip. Lit. Novellis*, (*M. Apr. & Majo A.* 1685.) publicata, ejusdemq; *Monitum*, Relationi de Operibus Antoniæ, *in Actis Erud. Lipſ.* (*M. Jan. A.* 1686.) obviæ, Amſtelod. A. 1686. ἀνωνύμως repoſitum, ex Adverſariis autem Viti Lud. Seckendorfii *Defenſio* Relationis iſtius, a ſe conſcriptæ, contra Poiretum (Lipſ. 1686. *in* 4.), Georg. Henr. Burchardum *Animadverſiones in Errores Bourignonianos Germanicæ*, A. 1674. Sleſvigæ *in* 4. & Hamburgi in 8. publicatæ, & *in Iterata Narratione*, adverſus *Lapidem* Bourignoniæ *Lydium*, A. 1677. (Sleſv.

(Sleſv. *in* 8.) defenſæ, Cockburnii Angli *Bourignianism* Detected, circa A. 1698. evulgatus, aliaq́, tum Aſſeclarum, tum Adverſariorum, Scripta, in *Jſag.* noſtra, *P. II., c. 6., p.* 151-164., recenſita. XIII. De aliis Mulieribus Hæreticis ac Fanaticis, J. Ana. Schmidii *Diſſ. de Muliere Heterodoxa* (Helmſt. 1697. *in* 4.), & J. Henr. Feuſtkingii *Gynecæum Hæretico-Fanaticum*, Germanice A. 1704. (Francof. *in* 8.) editum. XIV. De CHILIASTIS Promachi illorum, J. Wilh. Petræi, *Nubes Teſtium Veritatis de Regno Chriſti Glorioſo*, *Libris* III. exhibita (Francof. 1696. *in* 4.), ex Adverſariis autem Diſſertt. Academicæ Gisb. Voëtii (*T. II. Diſputt. Select.*), Ad. Tribbechovii (Kil. 1667. *in* 4.), Chriſtoph. Laur. Meelführeri (Gieſſæ 1678.), & Joh. Gvilh. Baieri, Tr. Anonymi (qvi Dan. Brenius fuit) pro Chiliaſmo Belgicum adorti (Jenæ 1678.), Auguſtiq́ Pfeifferi *Anti-Chiliaſmus* Germanicus (Ratzeb. 1691. *in* 8.). XV. De Certaminibus modernis SYNCRETISTICIS Abr. Calovii *Hiſtoria Syncretiſmi* Germanica (Ratzeb. 1685. *in* 4.), & Conr. Tyb. Rangonis Scriptum ejusd. Tituli Vernaculum bipertitum (1674. & 1680. *in* 12.), cujus Continuationem reliqviſſe perhibetur. XVI. De Certaminibus PIETISTICIS, e Pietiſtarum Adverſariis, Anonymi (Unfug der Pietiſten / Scriptum autoritate publica ſuppreſſum, & Sam. Schelgvigii *Itinerarium Antipietiſticum* (Holm. 1695. *in* 4.), ex adverſa autem parte Phil. Jac. Speneri, aliorumque, Apologiæ, Duumviris hisce oppoſitæ, Viti Lud. Seckendorfii *Reſponſio ad Jmaginem Pietiſmi* Vernacula, cum *Præfat.* Hiſtorica Speneri A. 1692. *ἀνωνύμως* publicata, ipſiusq́ Speneri Erzehlung / was wegen des Pietiſmi in Deutſchland vorgegangen (Francof. 1697. *in* 12.).

§. XV. Scriptores Theologiæ Moralis Gebh. Theod. Meierus in *Jntrod.* ſua *ad ſtudium ejus univerſum* (Helmſt. 1671. *in* 4.), Aſceticos autem Myſticosq́ Gotfr. Arnoldus & Pet. Poiretus A. 1702., ille in *Hiſt. Theol. Myſticæ*, hic in *Ep. de Scriptoribus Myſticis*, ei adjecta, recenſuerunt. *Opusculorum Aſceticorum, qvæ inter Patrum reperiuntur Opera, Jndiculum* Lucas d' Achery, Mon. Bened., teſte Teiſerio (*in C. C. p.* 219.) Pariſiis A. 1648. (*in* 4.) edidit. Ad Oratoriæ tandem Sacræ Hiſtoriam ſpectant, Lud. Bailii, Theol. Paris., *Bibliotheca Concionatorum, illuſtriorum Vitas continens* (Paris. 1666. *in* 4.), nec non Catalogi Scriptorum Homileticorum Reales, ab Henn. Wittenio *in Repertorio Homiletico*, & Ephr. Prætorio, in *Biblioth. Homiletica* Vernacula (Lipſ. 1698. *in* 4.) ſed absqve juſto ſelectu, exhibiti. De *Poſtillis*, qvæ barbara voce ſic appellantur, *Eccleſiaſticis* Diatribe Gotfr. Wegneri nuper Regiomonti prodiit. Qvalium Librorum, qvibus nihil freqventius aut vendibilius, neminem adhuc Bibliothecam, in Plagiariorum tot Sacrorum, qvibus in deliciis ſunt, gratiam, miror

Digitized by Google

miror congeſſiſſe, labore exiguo plures illorum, non Centurias tantum, ſed & Chiliadas, conqviri poſſe, perſvaſus.

§. XVI. Theologiam *Libro VI. Tomi III.* excipit Jurisprudentia. Hujus Hodegos, & Scriptores Bibliothecarios, cum haud vacet recenſere univerſos, ſolos ex recentiſſimis commendo Gotfr. Gvilh. Leibnitium *Methodi diſcendæ docendæq; Jurisprudentiæ* (Francof. A. 1668. *in* 12.), Nic. Chriſtoph. Lynckerum *Inſtructorii Forenſis* (Jen. *in fol.*), Pet. Müllerum *Tr. de Studio Juris tractando* (Duderſt. 1670. *in* 4.), & Burch. Gotth. Struvium *Biblioth. Juris Selectæ*, Jenæ A. 1703., (*in* 8.) editæ (quæ *c.* 1. §. 1. & *c.* 4. §. 2. alios fuſe enumerat), Autores. Addo, cum a Struvio omittantur, licet ipſe non viderim, ſed in Ephemeridibus ſaltem memorari obſervaverim, Auguſtini Fontanæ *Amphitheatrum Legale Alphabeticum, ſeu Bibliothecam Legalem omnium Autorum ampliſſimam*, IV. Tomis *in fol.* Parmæ A. 1681. editam, & Dion. Simonis *Novelle Bibliotheque Hiſtorique & Chronologique des principaux Auteurs & interpretes en Droit Civil, Canonique, & particulier de pluſieurs Eſtats & Provinces, depuis Irnerio, avec les Caracteres de leurs eſprits, & les jugemens de leurs Ouvrages* (Paris. 1692. *in* 12). Henr. Ern. Keſtneri *Polyhiſtor Juridicus* (Francof. 1699. *in* 4.) Tituli magnificentiæ non reſpondet. Cui an Joh. Gröningius, *Polyhiſtorem* itidem *Juridicum*, in Morhofiani Supplementum, pollicitus, accuratius ſit ſatisfacturus, Struvius dubitat, nec ipſe definire auſim. Georg. Beieri *Specimina* IV. *Notitiæ Autorum Juridicorum*, Lipſiæ quinquennio edita proximo, circa Libros tantum paucos, nullo ordine obſervato, occupantur, Caſp. autem Thurmanni *Bibliotheca Canonica & Duellica* A. 1700., *Metallicaq; & Salinaria* A. 1702., Halæ Sax. editæ, in argumentis verſantur ſpecialibus, & ob laborem potius, quam Judicium, ſunt commendandæ. Juris Nat. & Gentium Univerſalis Scriptorum Notitia, ex Er. Mauritii *Specimine Diſſertt. de Principiis J. Publ.*, eximio, ſed imperfecto (Tub. 1665. *in* 4.), Vinc. Placcii *Epitome Conſilii de ſtudio Philos. Pract.* (Hamb. 1695. *in* 8.), Jac. Frid. Ludovici *Delineatione Hiſtoriæ J. Div., Nat., & Poſitivi Univerſalis* (Halæ 1701. *in* 4.), Joh. Gröningii *Biblioth. J. Gent. Exotica & Europæa.* (Hamb. 1703. *in* 8.), & J. Franc. Buddæi *Hiſtoria J. Nat.*, qvæ, Halæ nuper A. 1704., inter *Selecta J. Nat. & Gent.*, auctior recuſa, cæteris ob κρίσιν de ſingulis accuratam, merito præfertur, eſt haurienda. Juris Civ. Rom., ejusq; Librorum, Hiſtoriam & Fata, poſt Gentilem, Seldenum, Duckium, Gothofredum, Mauritium & Riccium, Autori memoratos, expoſuere Sim. a Leuwen *in Narratione de J. Civ. Rom. Origine, Progreſſu, Uſu, Autorit., & varia Editione atqve Emendatione*, Jenæ A. 1697. (*in* 8.) recuſa, Joh. Douſatius *in Hiſtoria J. Rom. Civ.* (Paris. 1678. *in* 12.), Georg. Schubartus in Triade *Exercc. de Fatis Jurisprud. Romanæ, ab U. C. ad primos usqve Impp.* (Jenæ 1696. *in* 8.), & Joh. Vinc. Gravina *in Lib. de ortu & progreſſu J. Civ.* (Neap. 1701.

in 12.,

Digitized by Google

in 12., Lipſ. 1704. *in 8.*). Plures Struvius *c.* 4. §. 1. ſuppeditabit. In Autoritatem illius in Germania, poſt Conringium (*in Lib. de Orig. J. Germ.*), in Biga *Diſputt. de Juris Juſtinianei receptione atqve Autoritate in Germania*, Altorfii A. 1679. inqviſivit Henr. Linckius, Conringio ei longe addictior. Commentatorum in *Inſtitt.* Indicem, in *Subſidio Juris* (Roſt. 1659. *in 4.*), dedit Chr. Woldenbergius. JCtorum Vett. Biographis, hoc Lib., & *T. I. L. I. c.* 19. *p.* 230., commendatis, Jungendi præ aliis Nic. Henelius in *Comm.* de illis peculiari (Lipſ. 1641. & 1654. *in* 8.), & Gvilh. Grotius, qvi *Vitas* itidem *JCtorum*, *qvorum in Pandectis exſtant nomina*, reliqvit, ſex luſtris poſt obitum ejus elapſis, a Filio Lugd. Bat. A. 1690. (*in 4.*) publicatas. Juris Canonici Studioſis, præter Gentilem, Duckium & Rittershuſium, adjumento erunt Gerh. à Maſtricht *Hiſtoria J. Can., ſive de illius Ortu, Progreſſu, Incrementis, Collectionibus Autoribusq;, Tractatio* (Duisb. 1677. *in 8.*), Joh. Douſatii *Hiſtoire du Droit Canoniqve* (Paris. 1676. *in 12.*), & *Prænotionum Canonicarum Libri V., qvibus Sacri Juris, atqve univerſi ſtudii Eccleſiaſtici, principia & adminicula enucleantur* (Paris. 1687. *in* 4.), Joach. Clutenii *Hiſtoria J. Can.* (Arg. 1609. *in* 4.), Georgiiq; Werneri & Huld. Eybenii Diſputt. hujus argumenti Helmſtadienſes, A. 1669. & 1672. publicatæ. Ad J. Can. Orientalis cognitionem Hiſtoricam Chriſtoph. Juſtelli & Gebh. Theod. Meieri duæ Præfatt., *Codici Canonum Eccleſiæ univerſæ*, in Edit. A. 1663. Helmſtadienſi, præmiſſæ, & Petri de Marca *de Veteribus Canonum Collectionibus Diatriba, Opuſculis* ejus *Poſthumis* (Paris. 1681. *in 8.*) a Steph. Baluzio inſerta, manuducent. De Juris Feudalis Scriptoribus Er. Mauritii *Nomenclator* illorum conſulatur poſthumus, e ſchedis defuncti, ordine Alphab., a Joh. Nic. Hertio congeſtus, & in *Diſſertt.* ejusd. Volumine (Francof. 1692. *in* 4.) publicatus, ſingulorum Hiſtoriæ Judicia ſubjungens. In Juris Publici Germanici Hiſt. Literaria omnes haud dubie idem ſuperaſſet Mauritius, ſi Opus ei *de hujus Principiis* affectum, amplum atqve diffuſum, eadem, qva *Specimen* illius, de J. Nat., ſeu primo agens principio, ac lectiſſimas de Argumentis J. Publ. variis Diſſertationes, doctrinæ copia & ἀκριβείᾳ perficere licuiſſet. Jacturam hanc ſolantur Sam. Rachelii *Introd. ad Jus Publ. Germ., præcipuos ejus Scriptores exhibens* (Amſt. 1680. & 1685. *in 12.*), & J. G. Sulpicii (ſive Joh. Georg. Kulpiſii) *Diſſ. de ſtudio J. Publ. recte inſtituendo, & Scriptoribus eo pertinentibus*, cum *Epiſt. de Studiis Juvenis Nobilis Academicis*, A. 1688. & 1700. (*in 8.*) edita, qvam Scripto etiam Racheliano Struvius merito prætulit. Addatur his J. Henr. Bœcleri *Conſignatio de Scriptoribus J. Publ. præcipuis* poſthuma, *Notis in Dn. Ottonis Jus Publ.* præmiſſa, & deinde a Phil. Reinh. Vitriario ſuis *Inſtitt. J. Publ.* ſubjuncta, a Kulpiſio pariter atqve Struvio laudata. De Juribus Statutariis Germaniæ Herm. Conringius in *Comm. de Origine Juris Germanici Hiſtorico*, perqvam luculento, tertia vice (poſt Editt. A. 1643. & 1649. priores)

Digitized by Google

Helmſt. A. 1665., cum augmento inſigni, publicato, de Danicis Andr. Sev. Vellejus, Pet. Galthius, Pet. Reſenius & Otto Sperlingius Jun., in Scriptis, (qvæ *Prolegomena* noſtra ad *Biblioth. Septentr. Erud.*, §. 45., fuſius enumerant) Ineditis, de Cimbricis, Lubecenſi item & Hamburgenſi, Tr., qvo *Iſagogen ad Hiſt. Cimbr.* exhibuimus, qvadripartitus, de Svedicis Joh. Olai Stiernhök, JC. Aboënſis, *in Libb. II. de Jure Sveonum & Gothorum Vetuſto* (Holm. 1672. *in* 4.), Car. Lundius in *Hiſtoria Juris Sveo-Gothici*, & *Collatione LL. Sveo-Gothicarum & Atticarum*, prælo maturis, & Laur. Ludenius in duobus, qvæ Wittenius memorat (*T. I. D. B., ad A.* 1654.) hujus argumenti Schediaſmatis, Hiſtorice ſunt commentati. Circa Anglica eodem inſtituto occupati fuere Joh. Seldenus *in Diſſ. ad Fletam*, & *Notis ad Joh. Forteſcue Lib. de laudibus Legum Angliæ* (Lond. 1616. *in* 8.), Morhofio laudatis, Matthæusqve Haleus *in Hiſtoria & Analyſi Legum Angliæ* ἀνεκδότῳ (cujus, e Jac. Tyrrellii *Hiſt. Anglica*, Lipſienſes, *in Act. Erud. A.* 1703., *p.* 315., injecere mentionem), circa Hiſpanica autem Gerh. Ern. de Franckenau, Secret. Danicus, in *Sacris Themidis Hiſpanæ Arcanis, Jurium Legumqve Ortus, Progreſſus, Varietates & Obſervantiam, cum præcipuis Gloſſarum Commentariorumqve Auctoribus, & Fori Hiſpanici Praxi hodierna, complexis*, (Hannov. 1703. *in* 4.) ac qvem is laudat, Joh. Lucas Corteſius, Regii Caſtellæ Senatus Conſiliarius, *in Hiſtoria Juris Hiſpanici* inedita. Gallicorum Hiſtoriam qvi tradiderit, nondum inveni, niſi referendus huc ſit Joh. Douſatius, qvi, in *Hiſtoria J. Civ. Rom.*, Gallici etiam originem, teſte Titulo, perſtrinxit. *Introductiones ad Praxin forenſem*, de Scriptoribus diſſerentes Practicis, Er. Mauritius, ab Autore commendatus, &, poſt hunc (A. 1694.), Sam. Strykius, Struvio (*c.* 7. *p.* 250.) laudatus, dedere, JCti ambo illuſtres, qvibusqve peritiores nemo Hodegos deſiderabit.

§. XVII. Diſſertatio de Arte Medica perbrevis, qvæ toti finem imponit *Polyhiſtori*, adeo, fateor, imperfecta eſt & jejuna, ut vel ſola, Acroaſibus, qvarum *ultima* plerumqve *frigent*, Academicis totum hoc Opus deberi, teſtetur, &, niſi lacuna iſta mancum illud reddidiſſet atqve mutilum, luce indigna haud immerito potuiſſet videri. Supplementa, qvibus præ cæteris indiget partibus, longe plurima, præter Herm. Conringii *Introductionem in Artem Medicam*, laudibus, qvas a Noſtro reportavit, eximiis digniſſimam, ſed cum Acceſſionibus præclaris, qvibus, in noviſſima Anni 1688. Editione, Gener eam Autoris haud degener, G. C. Schelhammerus, dexterrime illuſtravit & continuavit, ſociandam, Scriptoresqve Bibliothecarios & Biographicos, *h. l.*, & *T. I., Lib. I. c.* 18. *p.* 211. 212., memoratos, alii etiam, Opere hoc tum Antiqviores, tum Recentiores, ſuppeditare poterunt. De illis, præſertim Biographis, & Laboribus qvoqve hujus generis affectis Th. Reineſii, Æg. Meragii & Phil. Labbei (qvibus J. Bapt. Capponus e *T. I. L. I. p.* 212. addi poterit), conſuletur Henr. Meibomii Jun. *Epiſt. de Medicorum Hiſtoria Scribenda*, Helmſt. A. 1669. (*in* 4) edita, Operis

inprimis

Digitized by Google

inprimis *de Vitis Medicorum*, a Parente πολυμαθεςάτῳ, J. Henr. Meibomio, Libris IV., ab O. C. ad A. C. 1450., perducti, a ſe vero aucti & emendati (qvod, poſt ſemiſeculi ab Autoris obitu intervallum, non tum prodiiſſe miramur), σκιαγραφίαν proponens. Pleroſqve etiam, tum Biographos, tum Bibliographos Medicos, recenſuit, & accurata ſimul de iis tulit Judicia, Val. Henr. Voglerus *Cap. 8. Introd. in Notit. Bonor. Scriptorum.* Inter Recentiſſimos, Bibliothecarum Medicarum auxit numerum Georg. Abr. Merclinus *Lindenio* ſuo *Renovato* (Norib. 1686. *in* 4.), in qvo Lindani *Libros II. de Scriptis Medicis* augere ac continuare (poſt Conr. ab Hove, Med. Brem., El. Pilulandum Danum, & D. Becherum Saxonem, qvorum ipſe Labores *in præfat.* memorat affectos) aggresſus, e ſuis eos Annott., & Georg. Hier. Welſchii Schedis, non ſolum emendavit, ſed &, dimidia fere parte amplificatos, Libris plusqvam 1700., Vitisqꝫ Medicorum brevioribus pene 300., locupletavit. Autoribus de Studio Medico Iſagogicis, præter Joh. Rhodium, & alios, *Introd.* Conringianæ a Schelhammero adjectos, Rod. a Caſtro *Medicus Politicus, ſive de Officiis Medico-Politicis Libri IV.* (Hamb. 1614. *in* 4.), Pet. a Caſtro, Poliatri Veron., *Bibliotheca*, qvæ Patavii A. 1654. (*in* 12.) prodiit, *Medici Eruditi* (cujus Tituli Scriptum, Caſtriano locupletius & accuratius, τὸν πάνυ G. H. Welſchium molitum qvoqve eſſe, Schröckiana ejus *p.* 56. teſtatur *Memoria*), & Caſp. Hofmanni *Iſagoge Medica, Oratt. 2. de ratione Medicinam, tum diſcendi, tum exercendi*, propoſita & a Collega Jac. Pancr. Brunone Curiæ Variſc. A. 1661. (*in* 12.), cum Supplemento, edita, jungi merentur. Peregrinationis Medicæ Hodegos ſe Thom. Bartholinus, in Diatr. eleganti, Hafn. A. 1674. edita, & Joach. Vitus Wigandus (ſive Joh. Val. Willius) in *Triga Differtt. de Philiatrorum Germanorum Itineribus* (Frib. 1678. *in* 12.), præbuere peritiſſimos. *Deſiderata Medicinæ* a Georg. Hier. Welſchio *in Somnio Vindiciani* (Aug. A. 1676. *in* 4.) ſunt recenſita. Oblitus pene eſſem *Hiſtoriæ Artis Medicæ*, qvæ principem inter Modernorum Scripta hujus argumenti locum meretur, Gallice, Amſtelod. A. 1702. (*in* 4.) a Dan. Clerico, Med. Genev., editæ, Tribusqꝫ Partibus (qvarum Prima ſeorſim Genevæ A. 1699. *in* 12. prodierat) ad Galeni usqve ævum perductæ. In qva cum Autor Celleberrimus Medicinæ Univerſæ Antiquioris, ejusqꝫ Sectarum, Autorum & Propagatorum, Dogmatum item & Scriptorum, ſingulis propriorum, Hiſtoriam ſumma eruditione, & judicio accurato, propoſuerit, præclare utiqve, ſi qvisqvam modernorum, de Arte ſua meruiſſe eſt cenſendus, præclarius vero adhuc meriturus, ſi telam inchoatam, a Galenicis temporibus, ad noſtram usqve ætatem, pari dexteritate pertexet. E Scriptoribus de ſingulis Medicinæ Partibus Iſagogico-Hiſtoricis, Chymicos jam ſupra recenſuimus. Phyſiologiæ Hiſtoriam, & Scriptorum Cenſuram, in ſua ad illam *Introduct.* (Helmſt. 1681.) exhibuit G. C. Schelhammerus, *Anatomes* vero *Origines* A. 1683. Regiomonti, *Differtt. IV.*, ab antiqviſſimis repetiit temporibus, & ad noſtra deduxit, Phil. Jac. Hartmannus. Thom. Bartholini *Biblioth. Anatomica*, qva Pro-

ſectorum omnium, tam Vett., qvam Recentiorum, Vitas, Jnventa, Scripta, & multorum etiam effigies, erat complexus, in Biblioth. ipſius periit incendio, Rei Lit. & Medicæ admodum funeſto. Quæ Genevæ A. 1685. *in fol.* ſub eod. Titulo, prodiit, *Biblioth. Anatomica*, a Dan. Clerico & J. Jac. Mangeto in *Tomos II.* digeſta, Celebriorum recentioris ævi Anatomicorum Tractatus ſelectiores, junctim recuſos, exhibet. *Biblioth. Botanicam*, ſub larva Joh. Ant. Bumaldi Bonon. A. 1657. (*in 24.*) editam, Ovidio debemus Montalbano, Prof. Acad. Bonon. Medico, in Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pſeudon. p. 170.* detecto. Praxeos tandem Medicæ Cultoribus Autores, de morbis commentatos ſingulis, ſuggeſſere Matthias Moronus *in Directorio Medico-Practico*, Lugd. Gall. A. 1647. & 1650. (*in 8.*) publicato, &, qvi iſtud, a ſe auctum, Francof. A. 1663. (*in 4.*) denuo recenſuit, Seb. Schefferus, Poliater Francofurtanus. Sed finis aliqvando Recenſui huic Scriptorum de Arte Medica Hiſtoricorum eſt imponendus, ne in majorem is, qvam Autoris noſtri de eadem, Commentatio juſto brevior, molem excreſcat. Vale ergo, L. B., & Morhofii, Viri de Re Literaria præclare meriti, Labores juſto mecum æſtimans pretio, de poſthumis hiſce, illorumqve imperfectione, ac nævis aliis, qvos *emendaturus, ſi licuiſſet, erat*, benignius judica, memor illorum, qvæ ipſe, de Operibus ejuſmodi affectis, T. I. *Polyhiſt.* hujus, *Lib. I., c. 7., p. 62.*, inculcavit: *Qvi imperfecti ſunt Libri, neqve extremam limam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati, cum Orbe tamen erudito communicandi eſſent, etiam contra Autorum morientium Vota, qvi ſibi ipſis interdum iniqviores ſunt, quam alii, Judices. Apellis tabulæ, etiam imperfectæ, in pretio fuere: Ita Virorum ingenioſorum opera imperfecta ſuis Autoribus dedecori non ſunt. Ac ſint in illis nævi, facile hos excuſat non adhibita operi ἀκρίβεια, tegunt illos, & qvodammodo pulchriores faciunt, opera perfectiora.*

Scribebam Flensburgi Cimbrorum,
M. Decembri Anni
Æra Chriſtianæ. M. DCC. IV.

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII LIB. IV. GRAMMATICUS.

CAP. I.
DE LINGVIS ET SCRIPTVRA.

§. 1. Grammatices Vindiciæ, contra ejus Contemptores. 2. Ejus Diviſio & Partes. 3. Hominum præ Brutis circa Sermonis Uſum Prærogativa, fruſtra a Scriptoribus quibusdam Priſcis ac Modernis (Plutarcho, Sex. Empirico, Porphyrio, Hier. Rorario, Iſ. Voſſio, &c) Brutis partim Rationem, partim Sermonem, vindicare auſis, extenuata. 4. Primus Sermonis ac Linguarum ortus a Deo, non autem Caſu, aut Conſenſu Hominum Fortuito, cum Diod. Siculo, Greg. Nyſſeno & Rich. Simone, derivandus. 5. Autores, qui Literas, & earum pronunciationem, Phyſice conſiderarunt, Pet. Montanus, Cordemoy, Joh. Walliſius, Wilh. Holderus, &c. 6. De Arte Natu Surdos & Mutos Linguas & Artes docendi Paralipomena quædam. 7. Ars per nutum ac Digitos Conceptus Mentis exprimendi, a Joh. Bulvvero tradita. 8. Scripturæ Præſtantia ac Neceſſitas. 9. Literarum Ortus a Deo, juxta Judæos. Inventæ illæ, juxta Paganos, vel ab Aſſyriis, vel a Taauto ſive Hermete Ægyptio, vel a Cadmo. Scriptores de Literis, Joſ. Scaliger, Herm. Hugo, Gvilh. Poſtellus, Car. Cæſ. Baudelot, Claud, Molinettus, &c. 10. Literarum Cæleſtium, Angelicarum, Adamicarum, Henochearum, & ejusdem furfuris aliarum, Hyperaſpiſtæ recenſiti, ac, Thomæ Bangii exemplo, exploſi; Autores item, qui Alphabeta varia collegerunt, enumerati. 11. Ars e Scriptura de Hominum ingenio divinandi, a Camillo Baldo tradita.

SUccedat nunc, perductis ad finem Bibliothecario & Methodico Polyhiſtoris Literarii libris, queis de Excerptis quoque librum adjungere viſum eſt, jure ſuo, quod illi olim nos aſſignaſſe meminimus, 1

 Liber

Liber Grammaticus. Ita nimirum decet, ut poſtquam generatim fontes literariæ πολυιστορίας monſtravimus, ſingulas nunc ejus partes juſto ordine percurramus.

Dum vero Grammaticam nominamus, non ſane multum præjudicatas nonnullorum opiniones morabimur, quibus omne id ſordidum atque vile eſt, quod è Grammatica proficiſci audiunt: arte nimirum, quæ, prout ipſi judicant, vix aliud quid præter puerile τὸ ἀναγινώσκειν καὶ τὸ γράφειν edoceat: hinc objectum toties quaſi convitii loco Scaligeris, Caſaubonis, Salmaſiis, aliisque viris magnis nomen Grammaticorum: quod tamen non illi minus, quam naſutiores quilibet laudi potius, tantum abeſt ut ignominiæ, duxere. Tolle enim Grammaticam, & fruſtra te ſenties conari, quicquid uſpiam feliciter in literis peragendum ſumſiſti. Enimvero prolixe de uſu & præſtantia hujus artis diſſerere noſtri nunc inſtituti non eſt: factum id jamdudum ab aliis, è quibus unum nunc Joh. Wovverium Polymath. c. XIX. nominamus, & à nemine, qui ſapere optat, in dubium temere vocabitur. Unum hoc monere ſufficiat, falli, qui Grammaticen nihil præter lectionem jejunam, rudemve ſcriptionem docere perſuaſi ſunt, cum hæ præliminaria ſolum artis abſolvant: ipſa interim proprie in intellectu, ſcriptorum prompta expoſitione, & in recte loquendi ſcribendique ratione conſiſtat. Τό γε μὲν γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν γραμματικῆς τῆς ἀτελεστέρας; ait Philo Judæus lib. περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδεύματα συνόδου: τῆς δὲ τελειοτέρας, ἀνάπτυξις τῶν παρὰ ποιηταῖς τε καὶ συγγραφεῦσιν. *Legere quidem ſcribereve Grammaticæ imperfectioris eſt, perfectioris vero, evolvere, quæ apud Poëtas & Scriptores occurrunt.*

2 Circa diviſionem Grammaticæ variæ veterum opiniones ſunt, quas ſtudioſe Joh. Wovverius Polymathiæ c. 8. & Phil. Jac. Mauſſacus in Diſſertatione Critica Notis in Harpocrationem præmiſſa collegerunt: Poſterior tamen, uti perpetuus Wovverii inſectator eſt, ita eum in hac etiam de diviſione Grammaticæ controverſia paſſim carpit. Communiter ſuam artem in τεχνικὴν ſeu μεθοδικὴν, quæ rationem recte loquendi edocet; ἐξηγητικὴν quam auctorum enarrationem transfert Quintilianus; & κριτικὴν, ſeu judicium Grammaticorum filii dividunt. Ipſe tamen Quintilianus Grammaticen in duas tantum partes diſtribuit, tertiam utrique immixtam ratus Inſtit. l. 1. c. 4. Nobis peculiari de Critice libro agere conſtitutum eſt. De Grammatice nunc exordiamur; &, cum τεχνικὴ prima pars ejus de linguis & ſcriptura inprimis agat, generatim ante omnia de iis diſpiciendum eſt.

3 Linguæ uſum una cum ratione homini à prima ſui creatione innatum eo minus à quamplurimis dubitatum ſemper fuit, quo illuſtrius iſtud donum eſt, quod hominem à brutis animantibus, queis nec ratiocinium competit, neque ſermo, ſecernit. Fuere quidem olim æque ac recentioribus ævis, qui & his rationem tribuere non dubitarent: Plutarchus peculiarem librum

librum ſub dialogi forma ſcripſit *περὶ τῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι*: T. II. Opp. p. 965. (quanquam Franc. Vavaſſor *de Ludicra Dictione p. 215.* illum Dialogum falſo ab homine parum ad ſententiam operis attento inſcriptum putat,) qua in opinione non abluſiſſe illum à veterum philoſophorum placitis præter dogma *μετεμψυχώσεως* Sextus quoque Empiricus fidem facit, qui l. II. de Philoſophia, Opp. p. 171. non ſolum ab Empedocle brutis æquè & plantis, rationem diſerte attributam fatetur, ſed & probabiliter id aſſeri omnino cenſet: *εἰ γὰρ*, inquit, *πάρεστιν αὐτοῖς ὁ προφορικὸς λόγος, ἀνάγκη καὶ τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῖς παρεῖναι· δίχα γὰρ τούτου ἀνυπόστατός ἐστιν ὁ προφορικός. Nam ſi eſt eis quæ profertur oratio, neceſſe eſt etiam, eis ineſſe internam rationem: nam ſine ea non poteſt conſiſtere, quæ profertur, oratio.* Et Porphyrius libro *περὶ ἀποχῆς* hoc uno inprimis argumento ad abſterrendos ab eſu brutorum homines nixus appa-ret. quod parem illa nobiſcum rationem habeant: cui ſententiæ Philo etiam & Maimonides Judæi accedunt: ſuperiore autem ſeculo Hieron. Rorarius, Exlegatus Pontificius, novus æquè & ingenioſus hyperaſpiſtes acceſſit, qui duobus libris, mole quidem exiguis, ſed non ſermonis nitore minus, quam ingenio, commendandis, demonſtrare anniſus eſt: *quod animalia bruta ratione melius utantur homine.* Edidit opuſculum iſtud, quod manu auctoris ſcriptum Romæ nactus erat, primus Gabr. Naudæus, Puteanis fratribus nuncupatum Pariſ. 1645. recuſum poſtea Amſtelodami 1666. in 12. Porphyrius vero, ſicut ad evehendam brutorum animantium dignitatem exæquandamque hominibus nihil non tentat: ita colloqui etiam illa inter ſe, certoque ſermonis genere ſua ſibi mutuo cogitata aperire, probatum it: quod idem ut confeſſum arripere Sextum Empiricum modo vidimus: & de Apollonio Thyanæo Philoſtratus ejus vitæ ſcriptor refert, illum paſſeres colloquutos intellexiſſe: ſic & Lucretius ait:

- - - Varii ſenſus animalia cogunt,
Multa tamen cum ſint, varias emittere voces

His & aliis *ὁμόψηφος* è recentioribus Iſ. Voſſius lib. de Viribus Rythmi p. 66. non dubitat, *animalium, quæ vulgo bruta creduntur, meliorem quam noſtram hac in parte vocare conditionem, utpote, quæ promtius & forſan felicius ſenſus & cogitationes ſuas ſine interprete ſignificent, quam ulli queant mortales: præſertim, ſi peregrino utantur ſermone.* Verum hæc partim aperte falſa ſunt; *nec omnino quisquam*, uti recte Lactantius *de Ira Dei c. 7, modo qui ſapiens videri velit, rationale animal cum mutis & irrationalibus coæquaverit:* partim, ſi aliqua ſui ratione vera ſint, nequaquam tamen ratio, ſed ſolers quædam ſagacitas, non ſermo vox eorundem, ſed cognatum aliquod ſermonis humani eſt: *Dignoſcant invicem ſe vocibus, &, cum iraſcuntur, edant ſonum jurgio ſimilem: cum ſe ex intervallo vident, gratulandi officium declarent voce, qua, licet nobis incondita videatur, ipſis tamen verba ſit: demum in omni affectu certas vocis notas exprimant, quibus habitum*

Digitized by Google

mentis oſtendant; quæ omnia admittit loco cit. Lactantius; ſemper tamen effato ejus veriſſimo *proprius homini ſermo eſt, in illis quædam ſimilitudo ſermonis*: hominum ſane converſationi neutiquam comparanda, cum hæc & rationem pro fundamento habeat, & diſtincte ſingula animi cogitata eloquatur.

4 Videbatur hæc hominis prærogativa tanti, ut multis gentilium à Deo orta crederetur: cui quidem opinioni Chriſtiani eo lubentius acceſſere, quo certius è Scripturis Deum cum Adamo collocutum, hunc brutis nomina impoſuiſſe, Evam cum ſerpente ſermones miſcuiſſe ſciverant: quæ & alia argumenta, ut è multis unum nominemus, Brianus Waltonus *Prolegom. I. in Biblia Polygt.* deducit. Non omnes tamen uno modo gentiles de his ſenſerunt: potius Diodoro Siculo l. 1. Biblioth. Hiſtor. p. 8. & Vitruvio l. II. de Architectura c. 1. homines primitus more beſtiarum voces inarticulatas & confuſas protuliſſe videntur, donec per timorem congregati, ſenſimque ſibi mutuo aſſuefacti voces flectendo, & de rebus ſingulis verba quoque apta fingendo notam ſibi omnium interpretationem fecerint. Diodorum ſibi explodendum ſumſit Euſebius Præp. Evang. l. I. c. 7. Nihilo tamen ſecius repertus jam antiquis temporibus inter Chriſtianos doctores. Gregorius Nyſſenus eſt, qui Orat. XII. contra Eunomium Deo indignum exiſtimaret in Grammaticorum quaſi cenſum deprimi, & linguam homines edocuiſſe credi: ipſummet potius hominem auctorem ſui ſermonis extitiſſe eodem fere, quo Diodorus, modo ratiocinatur. Nyſſeni ſententiam avide arripit, & expoſitam pluribus tuetur, ſcriptor recens & celebris Rich. Simonius Hiſtor. Crit. Vet. Teſt. l. I. c. 14. & 15. l. III. c. 21. qui, non multiplicanda præter rem miracula Dei ratus, cum ratione religionem, quoadusque fieri poſſit, mavult conciliari. Videri tamen poterunt, quæ Simonio opponit Joh. Clericus auctor libri, qui ſub titulo *Sentiments de quelques Theologiens de Hollande ſur l'Hiſt. Crit.* lucem aſpexit, epiſt. XIX. p. 122.

5 Quandoquidem vero prima linguarum rudimenta literæ ſunt: *Primordia Grammaticæ artis*, ait Iſidorus Orig. l. I. c. 3., *literæ communes exiſtunt, quas librarii & calculatores ſequuntur: quarum diſciplina velut quædam Grammaticæ artis infantia eſt*: ita recta earundem pronuntiatio, & ad ipſa organa accommodatio phyſice quoque conſiderari poteſt. Pauci tamen thema iſtud tractarunt. Præcipuus eſt Petrus Montanus, Delphenſis Eccleſiaſtes, qui Belgica lingua librum ſcripſit, cui titulus: *Bericht van eene niewe Kunſt, genant de Sprakkonſt.* Delph. 1635. in 4. in quo literarum, vocalium & diphthongorum ſonos, earumque formationem, ſatis, ut mihi quidem videtur, accurate examinat. Certe magna diligentia & cura naturam literarum & pronuntiationum in omnibus linguis explicuit, ac nemo fuit, qui ipſum hoc quidem in argumento ſuperarit. De eadem materia ſecundum Carteſiana principia agit ſcriptor Gallus, Cordemoy, in libro, quem inſcripſit: *Diſcours Phy-*

ſique

ſique de la Parole: in quo non ſolum de ratione ſoni in literis, ſed & quomodo verba prolata in ſpiritus animales operentur, & perſuadere poſſint, multa eleganter diſſeruntur: dignum certe judicavit librum Societas Regia Anglicana, quem in linguam ſuam converteret. Ex Anglis ipſiſmet hanc materiam de vocum flexione tangit *Joh. Walliſius* in Prolegomenis ſuæ Grammaticæ Angl. quæ nihil aliud ſunt, quam Diſſertatio de natura literarum & pronuntiatione. Cum vero Actorum Soc. Regiæ ſcriptor, hujus mentionem faciens, ante Walliſium ait neminem hunc ſibi laborem ſumſiſſe; in eo fallitur: nam Hier. Fabricius ab Aquapendente idem argumentum tractaverat in Operibus ſuis: tum ille, quem ſupra nominavi, P. Montanus, & præterea alii nonnulli. Walliſium ſecutus alius quidam Theol. Doctor, idemque membrum Societatis Regiæ William Holder, 1669. in 8. librum de elementis loquelæ vernaculo idiomate Londini publicavit: *Elements of Speech. or an eſſay of enquiry into the natural production of letters*, quo in libro pluſcula notaſſe mihi videor vel è Montano deſcripta, vel certe *ὁμόψηφα*. Quid in libro de Ortu Sermonis egerit Mericus Caſaubonus, ignoro, cum nunquam librum eum, quantacunque diligentia quæſitum, videre licuerit. Neque prodiit unquam, quantum ſcio, Ægidii Menagii de Linguis liber generalis & amplus: quem in præfatione ſuarum Originum Gall. promiſit. Non pauca vero huc ſpectantia hauriri poſſunt è Bern. Mallincrot, viri doctiſſimi, de Natura & Uſu Literarum tractatu Monaſterii 1638. in 4. edito: nec non è Gerh. Joh. Voſſi de Arte Grammatica libro I.

Ex accurata iſthac obſervatione motus organorum factum eſt, ut certis 6
regulis à monacho quodam Hiſpano, Petro Pontio, ars comprehenſa ſit, qua ſurdum natu, & hinc mutum, etiam ſolo viſu mediante eouſque tandem produxit, ut & loqueretur ipſe, & ab aliis quacunque lingua prolata recitare potuerit ac intelligere, etiamſi lingua ex informatione ſibi ſolum cognita loquerentur: qua de re cum jam lib. Methodico c. 3. prolixe ſatis egerimus, non eſt, cur hic denuo actum agamus. Id tamen addimus: Emanueli Ramirerio de Carrion, de quo perturbate nonnulla poſuiſſe Nic. Antonium monebamus, non Velaſcium Fraxini Marchionem, ſed alium tamen illuſtrem diſcipulum obtigiſſe; nimirum è Sabaudorum Principum ſtemmate Emanuelem Philibertum, Carignani Ducem, qui hodieque ſupereſt, & trium quatuorve linguarum peritiam, Carrionio manuducente, eam nactus, ut, quamvis non loquatur: hoc enim deeſt: ſcribat tamen prompte & intelligat. Recentiſſima omnium artis hujus exempla ſunt, quæ apud Belgas impigro labore ſuo Joh. Conr. Ammann, Scaphuſa Helvetius, Med. D., dedit. Aliquot enim ille ſurdas loqui edocuit, & teſtem ejus rei *Surdum Loquentem*, Amſtelod. 1692. Latino idiomate editum, Petro Kolardo, cujus filiam ita informaverat, nuncupavit: quin imo tam certam ſe reddidiſſe

ſuam artem confidit, ut in epiſtola nuncupatoria promittere auſit: *Surdum non fore, modo ſana ipſi mens conſtet, nec lingua ſit impedita, nec ætas immatura, qui ſe præceptore bimeſtri ſpatio non expedite ſit locuturus.* Quoque magis propriam eſſe Ammanni eam methodum agnoſcas, ſancte teſtatur in præfatione, ſibi, antequam ipſe excogitarit, ne veſtigium ejus apud ullum auctorem occurriſſe. Ceterum, cum ſolo viſu verba loquentium ſurdi aſſequantur, fit, ut etiam voce maxime ſubmiſſa loquentes, vel potius ſibilantes intelligant: quod idem Auctor de ſuis diſcipulis teſtatur.

7 Et hæc quidem prima exprimendorum conceptuum noſtrorum & maxime naturalis via eſt, quæ per linguam fit. Eſt &, quæ nutu digitisve, quam amantium eſſe linguam Ovidius, amorum magiſter, docet, inſtituitur. Ejus artem aliquam tradidit Anglus quidam, Joh. Bulvver, è quo excerpta nonnulla apud Harsdœrfferum in ſeinem Geſprächſpiel und im Teutſchen Secretario reperias.

8 Longe vero illuſtrior eſt, aptiorque ſua cogitata aliis communicandi modus, per ſcripturam, quam ſermonis imaginem eſſe ſymbolumque res ipſa clamat. Sane enim, ſi præſentes ſermone humano maxime affici & edoceri quam aptiſſime ſolent; eſt tamen, ubi ſcriptura vim loquelæ exſuperat, atque vivo ſermoni ſermo pictus præfertur. Scriptura nempe ad abſentes loquimur, & remotos longa locorum temporumque intercapedine, æquè ac ſi nobiscum viverent, compellamus: hac hiſtorias temporum conſignamus, quæ, ſi per oralem ſolum traditionem propagentur, incredibile dictu, quantum fabularum pro veris breve tempus attrahat, & renitentibus fruſtra poſteris obtrudat: imo evaneſcit prorſus rerum, licet egregie geſtarum memoria, ni literæ & ſcriptura in ſubſidium advocentur. Ita cum ſcientiis quoque comparatum. Non hodie de tot magnorum olim virorum nominibus, nedum dogmatibus ſupereſſet quicquam, ſi ſcripturæ beneficio careremus, quod unum tot illuſtres antiquorum labores excolendis uberius animis noſtris datos ſervavit. Furere profecto magis, quam humano more loqui cenſentur merito, qui ſcripturam & literas rei humanæ peſtem vocant, è noſtro ſodalitio exterminandam. Quanto ſanius viri ſapientes ſummis illam in cœlum laudibus extulerunt, & originem ejus inveſtigantes DIs acceptum tantum beneficium referebant.

9 Et quidem, ſi Judæos audias, Deus extra dubium literarum inventor eſt, quippe qui ante conditum mundum Legem literis igneis nigris dorſo ignis candidi inſcriptum penes ſe habuit. Ita quidem nugantur hi Plinius Hiſtor. Nat. l. VII. c. 56., de *literarum* ortu verba faciens, *æternum* earundem *uſum* pronuntiat: quod effatum multis diſceptationibus anſam dedit; ſine dubio autem ita accipiendum eſt, ut una cum hominibus, quorum ortum neſcit Plinius, ortas arbitretur. Dum vero ibidem ex Aſſyria literas in orbem

Digitized by Google

bem manaſſe credit; latet in eo veſtigium veritatis, cum Aſſyriam primo ſtatim tempore ab hominibus cultam (ſi non omnino Paradiſus ibi fuit) dubium nullum ſit. Alii ex Ægypto potius primitias literarum arceſſunt, quod non ſolum Gellius à Plinio adductus facit, ſed dudum ante Gellium idem Diodorus Siculus docuit, & Philo Biblius in proœmio ad Sanchoniathonem, cujus hæc verba ſunt: *τῶν ὑφ᾽ ἥλιον γεγονότων πρῶτος ἐςι τάαυτος ὁ τῶν γραμμάτων εὕρεσιν ἐπινοήσας, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων γραφῆς κατάρξας*: apud Euſebium Præp. Evang. l. 1. c. 9. hunc vero Taautum Ægyptia voce eundem eſſe, quem Græci *ἑρμῆν* (Latini Mercurium) vocant, Philo mox addit. Græci ceteri communiter ferme Cadmo literarum inventionem tribuunt, & è Phœnicia ad Iones illas perveniſſe tradunt: hinc Jonicæ literæ Herodoto omnium antiquiſſimæ. Legi ea de re præcipue Joſephi Scaligeri eruditiſſima diſſertatio meretur, quam de Literis Jonicis ad illuſtrandum Euſebii locum ſcriptam ſuis Animadverſionibus Euſebianis p. 110. ſeqq. inſeruit; ut & Bocharti Geographiæ Sac. P. II. l. I. c. 10. quod totum huic materiæ impendit. Multum quoque ſtudii & doctrinæ Hermannus Hugo, Jeſuita, in pulcro de Ratione ſcribendi apud veteres libro oſtendit: prodiit ille liber Antvverp. 1617. in 8. ex officina Plantiniana: multa ibi habentur de characteribus variis variorum generum: de re notaria veterum Græcorum & Romanorum, & ſimilia, quæ apud ipſum auctorem videri poſſunt. Juvabit quoque lectorem Guil. Poſtellus de Phœnicum literis; ſeu de priſco Latinæ & Græcæ linguæ charactere, ejusque antiquitate, origine & uſu Pariſ. 1552. in 8. nec non Gerh. J. Voſſius de Arte Grammatica l. 1. c. 9. & 10. Carolus Cæſar Baudelotius de Dairval libro Gallico *de l'utilité des Voyages, & de l'avantage, que la recherche des antiquitez procure aux ſçavans* Pariſ. 1686. in 12. cujus P. II. poſtquam de variis linguis, Chaldæa, Phœnicia, Punica &c. earumque characteribus prolixe actum eſt; Græcas etiam & Latinas literas auctor per ætates certas diſtinguit, deque uncialibus, capitalibus, quadratis & minuſculis literarum elementis erudite disquirit. Referri quoque huc poterit P. Claudii Molinetti Hiſtoria de Fatis Literarum Romanarum, inſerta Ephemeridibus Eruditorum Gallicis A. 1684., in qua non prius auctor ad Latinas literas tranſit, quam omnium originem ab ultima inde antiquitate repetiiſſet, hinc mutationes varias & fortunam elementorum Rom. eleganti commentariolo exponit.

Qui è S. Scriptura fundamenta dirimendæ litis iſtius quærunt, ii par- 10
tim in cœlo ſtellis efformatas eſſe literas ſibi perſuadent, eamque Scripturam vocant Angelicam; quos inter eminet Jac. Gaffarellus in tractatu Gallico quem *Curioſitéz Inouies* Curioſa inaudita, de Sculptura Talismanica Perſarum, horoſcopo Patriarcharum, & lectura Stellarum, inſcripſit, ediditque Pariſ. 1637. Latine verſa poſtmodum & recuſa Hamb. 1676. Merito autem

autem Gaffarellum, Judæis ipſis, è quibus iſta mutuo petiit, ineptiorem re-jicit & confutat late Thom. Bangius Cœli Orientis Exerc. II. Habet & formas literarum Angelicarum aliaque de iis varia Athan. Kircherus T. II. Oedipi Ægyptiaci. Alii Adamo domum ſcripturæ acceptum ferri debere arbitrantur. In his Suidas uti ceteras artes omnino omnes, ita literas etiam ab Adamo profectas non dubitat: immemor tamen ſui alibi, nunc Setho, nunc Abrahamo, nunc Cadmo & Phœnicibus earum inventionem tribuit. Adamo inventum id aliquot rationibus Theod. Bibliander adſtruxit in libro de communi ratione linguarum. Et quo minus de veritate aſſerti illius dubitaretur, reperti complures ſunt, qui formas literarum Adamicarum è vetuſtis marmoribus eruerent. Ita Laurent. Schraderus illas è columna Vaticana deſcriptas Memorandis Italiæ, 1592. Helmſtadiæ à ſe editis, una cum 23. alphabetis, ut vocant, aliis, inſeruit; 24. inventores literarum in univerſum credens: atque adeo duplo plures, quam Joh. Matthæus Lunenſis, in Tract. de Rerum Inventoribus, ab Auguſtino Juſtiniano Pariſ. 1520. edito, in quo 12. linguarum inventores narrantur. Ceterum rudis nimium figura literarum apud Schraderum eſt, & longe nitidior character, qui in *Aurea Virga*, i.e. 70. alphabetis à Jac. Bonaventura Hephurno, Scoto, S Franciſci monacho, Romæ 1616. nitide editis, reperitur: ut & in *Tabellis Alphabetariis* variorum characterum variis gentibus uſurpatorum Francof. 1596. per Joh. Theodorum & Joh. Iſraël de Bry æri affabre inciſis. Videas in his libris, & ex iisdem in Bangio, alphabeta Adamicum, Henocheum, Noachicum, vetus Aſſyrium, Mercurianum, Iſiacum, aliaque hujus generis plura. Defendunt præterea characteres illos Adamicos Angelus Roccha in Commentario Bibliothecæ Vaticanæ: Claud. Duretus in Hiſtoria de Linguis Univerſi inferius memoranda, Theſeus Ambroſius in Appendice Introductionis in Chaldaicam, Syriacam, Armenicam & x alias linguas, Papiæ 1539 excuſæ. Quibus omnibus ſe opponit, adductis atque confutatis eorum rationibus, Thomas Bangius in Cælo Orientis Exerc. I. & II. (qui liber An. 1691. ſub titulo *Exercitationum de Ortu & Progreſſu Literarum* denuo excuſus eſt,) Nemo tamen usque adeo παϱάδοξος, in erudiendis Graphices ab Adamo inventæ principiis, eſt ac Joh. Petrus Ericus, Iſennacenſis, qui in libro ſuo, quem *Renatum è myſterio Principium philologicum* inſcripſit, ediditque Patav. 1686. in 8., Adamum inducit cum nomina animalibus, ſecundum ſonum cujusque, ſeu ſonorum voces, imponeret, à volatilium concentu vocales, à terreſtrium ſtrepitu conſonantes ſemivocales, à mutis natalibus mutas mutuatum, poſtea ex animalium rugitu & grunnitu loquelæ elementa compoſuiſſe, eaque intelligibilia reddidiſſe: v. Act. Er. Lipſ. A. 86. p. 328 ſeq Verum, miſſis hiſce paradoxis, nunc ad Bangium revertimur. Credit is, dediſſe forſan originem literarum inventioni Adamum; ſed ita, ut magis cœperit formare à poſteris ſuis expo-

expolitas, quam ut integer certorum elementorum ordo ab illo fluxiſſe credi queat. Ita reliquos, qui literarum inventores dicuntur, certos ſuarum quemque gentium characteres excogitaſſe forſan, non vero ſtatim propterea ſcripturæ repertores dici mereri. Henochum revera ſcripſiſſe librum extra dubitationis aleam ponit, qua in re Brianum Waltonum ſibi conſentientem habet Proleg. Bibl. II., diſſentientem vero Rich. Simonium, cui prophetia Henochi nonniſi è traditione Judæ Apoſtolo fuiſſe nota videtur. Nec deſunt, quibus columnæ Sethianæ, quarum unam ſuo adhuc tempore ſtetiſſe Joſephus l. 1. Antiq. c. 3. auctor eſt, ſuſpectæ admodum, ſi non penitus fabuloſæ, videntur. Et quis, in tanta rerum ultima antiquitatis caligine, certi quid abſque hæſitatione proferre auſit? Interim non tamen dubitandum videtur, quin haud procul ab origine generis humani ſcripturæ inventum arceſſendum ſit. Conferri præter auctores, qui de Lingua & Scriptura agunt, & ſuperius recenſiti ſunt, meretur quoque Caramuel, qui in Apparatu Philoſophico multa, quæ illuc ſpectant, habet. De Literarum Dimenſionibus tractatum ſcripſit Geofry.

Ceterum, ut in verbis ore prolatis, ita & in literis manu exaratis phyſi-
cum aliquid, quod de ingenio ac moribus hominum teſtetur, latet: ita, ut 11
ars quædam prognoſtica inde formata ſit. Rabbinos aliquos ea de re cogi-
taſſe legi: & eſt inter Italos Camillus Baldus, Bononienſis, Philoſophiæ olim
in academia patria Profeſſor, qui de Divinatione Epiſtolari librum Italica
lingua ſcripſit, translatum poſtea in Latinam, & editum Bononiæ 1664. in 4.

CAP. II.
DE VARIIS SCRIPTURÆ MODIS.

§. 1. Literæ ſive Figuræ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, de quibus Horus Apollo, Nic. Cauſinus, Joh. Pierius Valerianus, Ath. Kircherus, Laur. Pignorius, aliique, ſcripſere. 2. Æthiopum, Scytharum, Sinenſium, Peruvianorum. 3. Græcorum & Latinorum Notæ Cryptographicæ & Tachygraphicæ, harumque Inventores, & varii de iisdem Scriptores. 4. Notæ Tyronis, Senecæ, Cypriani, Joh. Pici, & aliorum. Joh. Trithemii Polygraphia, à Guſtavo Seleno in Cryptographia illuſtrata. Alii Tachygraphiæ, Steganographiæ, & oppoſitæ huic Artis Decifratoriæ, Scriptores recentiores. 5. De Charactere ſive Scriptura Univerſali, Linguis omnibus communi, & Linguæ Univerſali inſerviente, Conatus & Scripta Georg. Dalgarni, Joh. Wilkinſii, Galli Anonymi, Ath. Kircheri, J. Joach. Becheri, de quibus, uti & Andr. Mülleri Clave Sinica, ſobrium fertur Judicium. 6. Typographiæ Inventio, Germanos inter & Batavos controverſa, Germanis, Gallorum complurium ſuffragiis allegatis, vindicatur, Scriptores hujus Argumenti recenſentur, Diſcrimen Typographiæ Europææ, & hac antiquioris Sinenſium, ex

Iſ. Voſſio oſtenditur, Abuſus Artis nobiliſſimæ deplorantur, & Typographi potiores Eruditi recenſentur.

1 SCripturæ licet maximus & incomparabilis uſus ſit, id unum tamen adhuc deeſſe videbatur, quod lente nimis rem ſuam peragat, & longis calami tractuum ambagibus id eloquatur, quod multo breviori ſpatio lingua dicit. Accedebat, quod quicquid per eam ſemel literis mandatum eſt, promiſcue ſtatim cuivis pateſceret, cum res non omnes omnium oculis exponendæ olim judicarentur. Nati exinde partim arcani atque ſacri, partim uſui ταχυγράφων inſervientes varii ſcriptionum modi ſunt, queis per compendia longus ſermo abſtruſis quibusdam notis aut imaginibus incluſus contineretur.

Ægyptii, ſapiens olim & ob id notiſſima toto orbe gens, cum in vulgus nollet inventa ſua ſpargi, literas hieroglyphicas, ceu ſymbola rerum, excogitavit; quæ ſuo ſe nomine ſtatim, quam ſancte fuerint in intimis templorum adytis cuſtodita, produnt. Ab Hermete inventa gloriabantur, & non ſolum extraneos ad ea difficillime admittebant, (quod exemplum Pythagoræ oſtendit, qui, circumciſus licet, & à Polycrate viro potentiſſimo commendatitiis literis inſtructus, ægre tamen admiſſus eſt) ſed & paucis ex ipſo ſummet ſacerdotum ordine latentia figurarum myſteria pandebant. Succeſſu temporum non ſecreta tantum, quæ recondi in delubris voluerant, verum alia quoque characteribus iſtiusmodi notabant; cippos maxime, quorum nonnulli ſuper ſunt adhuc. Varii vero auctores in eruendis abſtruſarum figurarum ſignificationibus deſudarunt. Ex antiquis reſtat Orus, ſive Horus Apollo, quem *Horapollinem* nonnulli vocant, auctoritate ſcilicet Photii atque Suidæ nixi; quos falli tamen, & Horum Ægyptium ab Horo ſeu Horapolline Græco Grammatico diverſum, probabiliter contendit Cauſinus. Scripſit Horus iſte Niliacus (ita enim vocatur, non à flumine, ſed ab urbe Ægypti Nilo, de qua Hecatæus apud Stephanum) *Hieroglyphica* Ægyptiaco ſermone: Græce ea vertit Philippus neſcio quis recentioris ætatis Græcus. Græca Latine tranſtulit, edíditque Baſil. 1518. Bernardinus Trebatius, Vicentinus. Novam verſionem publicavit Pariſ. 1551. in 8. Joh. Mercerus; alia editio Romæ excuſa eſt ex Merceri aliisque verſionibus conflata 1606. in 12. ſed cum gravibus eam erroribus ſcatere deprehendiſſet Nicol. Cauſinus, errores expunxit, notas & obſervationes addidit, ſubjunctis inſuper ex Clemente Alex. & Epiphanio, quæ huc pertinebant atque Polyhiſtorem Symbolicum, libris XII conſtantem, adjecit: totumque librum *de Symbolica Ægyptiorum Sapientia* inſcriptum publicavit Pariſ. 1618., Coloniæ poſtmodum 1631. in 8. recuſum. Jam ante vero quam Cauſini editio prodiiſſet, Græce Horapollinis Hieroglyphica correcta & ſuppleta David Hæſche-

Hæſchelius 1665. in 4. edi curavit Auguſtæ Vind. E recentioribus laudem meret Joh. Pierius Valerianus, cujus *Hieroglyphica, ſeu de ſacris Ægyptiorum aliarumque gentium literis Commentarii* Lugduni 1610. editi, & inde multoties in Germania recuſi, Italice etiam Venetiis 1625. typis exſcripti, in omnium manibus ſunt. Secutus hunc celebris Athanas. Kircherus, vaſtiori adhuc molimine iſta myſteria aggreſſus, varia ejus ſtudii monumenta reliquit, *Oedipum Ægyptiacum*, cujus pars una *Theatrum Hieroglyphicum* ſiſtit, Romæ 1654. *Obeliſcum Pamphilium*, ſeu interpretationem novam Obeliſci hieroglyphici, quem Innocentius X, P. R, erexit. ibid. 1650. *Obeliſci Ægyptiaci*, inter rudera Minervæ effoſſi, *interpretationem* Hieroglyphicam. Romæ itidem 1666, & alia forſan, quæ huc pertinent. Uti vero non male hoc ſuo ſtudio meruit de re literaria Kircherus, ita num ſemper vera etiam ſuis ſuſpicionibus aſſecutus ſit, dubitandi locus ſupereſt. Certe Oedipum ejus ſpernit Iſaacus Voſſius, & amicos Kircheri nolle ab ipſo ſcriptum ait: *Caſtigat. ad Objecta Hornii c. XII. p. 338.* Ita Pariſiis cum aliquando ludibrium jocantibus nonnullis, & neſcio quam informem ſtatuam, pro cippo afferentibus, debuiſſe legi. Pertinent ceteroquin huc *Laur. Pignorii Menſa Iſiaca*; ſeu vetuſtiſſimæ tabulæ æneæ, ſacris Ægyptiorum ſimulacris cælatæ, explicatio; quæ Venetiis 1605. & Amſtelod. 1670. lucem publicam aſpexit, nec non Mich. Meyeri Arcana Ægyptiorum & Græcorum Hieroglyphica, ſine loco & anno impreſſionis in 4. edita.

Non vero Ægyptii ſolum, ſed Æthiopes etiam atque Scythæ, hieroglyphicis characteribus uſi deprehenduntur, ut è Pherecyde Syro apud Clementem, & è Diodoro Siculo, bene Cauſinus animadvertit. Hinc eo facilius ad Sinas & Japones, à Sinenſibus ad Peruvianos, penetrare potuerunt; nec opus eſt, ut cum Kirchero neſcio quas Ægyptiorum ad Sinas colonias ſomniemus, quas merito ut intempeſtive admodum adſtructas ridet l. c. Voſſius. Vide quæ de literis Sinenſium Spizelius in libro de Re Literaria eorundem collegit, & Kircherus Oedipi T. III. Diatr. I. 2

Græci & Latini, quanquam hieroglyphicis abſtinebant, habuerunt tamen σημεῖα ſua ſeu notas, quibus vel ad occulte, vel ad breviter ſcribendum, uſi ſunt. *Notarios* Latini, Græci ταχυγράφες & σημειογράφες à notis ac σημείοις vocabant, queis cura ſcribendarum compendiariis characteribus rerum commiſſa erat: quique adeo frequenter in publicis æquè & privatis negotiis adhibebantur, ut nihil crebrius apud auctores, quam illorum mentio occurrat. Ita laudant hanc artem è veteribus Plutarchus, Dio, Suetonius, Seneca, Martialis, Auſonius, Hieronymus, Iſidorus, Suidas, alii, quorum loca paſſim à recentioribus allegata videre eſt. Sed, ut omnium rerum eſſe etiam quidam abuſus poteſt, ita hæc inprimis ars notaria fraudibus multis, ſcriptorumque corruptioni, patuit, præſertim, ubi, inoleſcente jam bar- 3

barie, genuina notarum interpretatio expiravit: qua re motus publica lege vetuit Imp. Juſtinianus *per ſignorum captiones & compendioſa ænigmata codicu ſui textum conſcribi.* Inventores artis illius varii à variis perhibentur. Lipſius lubenter Græcis gloriam daret, & nominatim Xenophonti, motus auctoritate Diogenis Laertii. Salmuthus, in Not. ad Pancirollum, ex Æliano Myrmecidem Mileſium, & Callicratidem Lacedæmonium celebres ea arte fuiſſe tradit. Latini tamen ad ſe trahunt: quorum alii Ciceroni ipſimet & Mæcenati, alii libertis eorundem literionibus, gloriam inventarum iſtiusmodi notarum adſcribunt. Peculiarem de Notis Romanorum librum Sertorius Urſatus, Paravinus, ſcripſit, qui 1672. Patavii in fol. excuſus eſt. Valerii Probi de Siglis, ſeu de interpretandis Romanorum literis, librum è MSS. quam plurimis altero pene tanto auctum, notisque illuſtratum, Soræ 1647. in 4., Henr. Ernſtius publicavit. Diligentem quoque, in clandeſtina ſcribendi ratione docenda, operam Rob. Valturius navavit l. VII. de Re Militari c. 17. (prodiit ille liber Veronæ 1483. fol.) longe vero majorem ac diligentiorem, Henr. Salmutho judice, Joh. Bapt. Porta, in IV. libris de Furtivis literarum notis, (Mompelgardi A. 1593. in 8vo excuſis) & l. XVI. Magiæ Naturalis. Verum nec ipſe Salmuthus cum Pancirollo debita ſua laude fraudandus eſt, qui ſtudioſe admodum rem hanc exponit Nov. Repert. Tit. XIV. Conferatur præterea elegans Lipſii epiſtola cent. I. ad Belgas, ep. 27., Petri Bembi Cardin. epiſtola ad Julium II. P. R., l. V. ep. 8., Wovverii Polymathia c. VI. Voſſii de Arte Gramm. l. I. c. 41., & Becmanni Notitia Orbis c. IX. p. 391.

4 Extant adhuc *Notæ M. Tullii Tyronis*, liberti Ciceronis, quas ille ad ſignandas voces excogitavit, miſtis, quas Ann. Seneca parens, Lipſio judice, addidit, quasque Cyprianus, Trithemio referente, earum inſuper vocum notis auxit, quæ ad uſum Chriſtianorum neceſſariæ fuerant. Rariſſimæ jam ævo Trithemii erant, qui, cum forte fortuna illas ex Abbatiæ cujusdam bibliotheca an. 1497. vili pretio à monachis rerum imperitis emiſſet, multum ſibimet in ſua Polygraphia gratulatus eſt. Noſtro autem ævo Janus Gruterus, è duobus Codicibus, ſuo uno, altero Joh. Piſtorii, Notas Tyronis & Senecæ, cum Cyprianicis una immiſtis, edidit, Corpori Inſcriptionum adjectas. Neque vero dubitat in præfatione Gruterus, fore notas has uſus alicujus, & gloſſarii quaſi locum expleturas in libris, qui meris iſtiusmodi notis conſcripti hic illic forſan in bibliothecis lateant: qualis ille codex eſt, quem è Dacia Julio II. miſſum, & Hygini de Syderibus commentariorum portionem comprehendentem, Bembus l. c. refert: aliusque Curtii codex Bongarſianus, cui ſub finem, & variis ad marginem locis, notas iſtiusmodi illitas ipſe Gruterus narrat. Inprimis vero memoratu dignum Pſalterium notis iſtiusmodi deſcriptum, & Argentorati ſervatum, cujus hiſtoriam, lepidam

Digitized by Google

pidam ſimul, his verbis Trithemius c. l. exponit. *Biennio poſt* (nempe ab acquiſito Notarum Tyronis codice, adeoque ann. 1499.) *eques Argentinam in cauſis ordinis mei aſcendi, admiſſusque per Joh. Keiſersbergium, inſignem loci concionatorem, in bibliothecam majoris Eccleſiæ, Pſalterium reperi totum hiſce Tullii & Cypriani notis exaratum, aureisque capitellis decentiſſime ſcriptum. Superſcriptio autem ab ignaro myſterii talis fuerat extrinſecus poſita:* Pſalterium in Armenica Lingua. *Ego doctorem adhibui, falſitatem oſtendi, ita reſcribendum admonui:* Pſalterium notis Ciceronis deſcriptum: *quod fecerit, nec ne, incertum habeo, quoniam ad eam bibliothecam poſtea non ſum reverſus.* Pertinent quoque huc Notæ Mathematicæ, Aſtronomicæ, Chymicæ, Jatricæ, quas, in Scriptoribus Mediæ & infimæ Græcitatis repertas, è Codicibus MSS. eruit, & cum explicatione Gloſſario ſuo Græco annexuit, Carolus du Freſne. Diſtinguenda tamen à ſe invicem ſunt σημεῖα notariorum, celeri ſolum ſcriptioni inſervientia, & notæ, quæ ad κρυπτογραφίαν ſpectant. Illorum rationem uti vix quisquam reſtituet: quoniam, niſi quis à pueritia artem illam ſtudioſe didicerit, ægre rem difficillimam aſſequetur: ita ſuaſerim tamen ſtudioſis, ut ad celeriter exſcribendum notas proprias, & quidem quamplurimas, ſibi conſtituant, ſicut legimus Joh. Picum Mirandulanum proprias ſibi notas conſtituiſſe, quibus libros ſuos conſcripſerit, qui propterea, ut in Vita Patrui Joh. Franc. Picus teſtatur, à nemine poſt ejus obitum legi potuerunt. Harum vero artem Joh. Trithemius in Polygraphia ſua tradere aggreſſus eſt. Uſus earum antiquiſſimus deprehenditur: ut enim Scytalam Lacedæmoniorum taceamus à Gellio l. XVII. c. 9. Noct. Attic. fuſe ſatis deſcriptam: nec Cæſaris etiam, nec Auguſti arcanos ſcribendi modos, quos Suetonius detegit, memoremus; nihil aliud ſuis notis primum Cicero voluit, quam occulte ſcribere: ita enim l. 13. ad Atticum: *Et quod ad te de decem legatis ſcripſi, parum intellexti credo: quia διὰ σημείων ſcripſeram.* Talis occultæ ſcriptionis, uti diximus, ars illa eſt, quam tradere, ſuis tamen myſteriis involutam, voluit Trithemius Abbas: quæ evolvit poſtea ſcripto in ejus Polygraphiam Commentario Illuſtriſſimus Gustavus Selenus, i. e. Auguſtus Brunſvic. Dux, edita in fol. Lunæb. 1624. *Cryptographia.* Jam ante Selenum tractarunt idem argumentum Abr. Colornus in *Scotographia Italica*, Dan. Schwenterus in *Steganographia aucta*, Caſp. Schottus in *Schola Steganographica*, & paſſim apud Magiæ naturalis ſcriptores ſingularia hujusmodi artificia monſtrantur. Nuſpiam tamen æquè floruit illa & celeris & occultæ ſcripturæ ars, ſtudiove majore culta eſt, quam apud Anglos, qui, cum veterum notas, celeritati ſcribentium conſulentes, non amplius reſtare vidiſſent, novas ipſi notas commenti ſunt, librisque peculiaribus expoſuerunt: quales ſunt Thomæ Willis Manuductor artis Steganographicæ: *The Schoolmaſter in the art of Stenography.* Lond. 1947., Thomæ Schelton *Tachygraphy or Shortwriting.* Joh. Wilkins *Mercury, or the Swift Meſſenger,*

ſenger, aliique à Becmanno Hiſt. Orbis c. 9. p. 391. laudati. Quibus addi Belga etiam Scriptor, J. S. S., Verbi Div. Miniſter, poteſt, qui artem brachygraphicam certis quibusdam regulis eſt complexus, & diſtincte admodum tradidit. Lugd. Bat. 1666. 8., Germanice quoque poſtea, ſub *Tachygraphiæ* Titulo, editam. Nec minor apud Anglos Cryptographiæ in bellis præcipue civilibus erat uſus, modo per ciphras, modo per notas alias facta ſcriptione; cui tamen multum obfuit oppoſita illi Decifratoria, quam vocant, ars, quæ ex characterum ductu, frequentia & nexu inter ſe eorum ſenſa occulta inveſtigat, ſi Alphabetum quidem ſit ordinarium, & characteres linguam cognitam exprimant. [Multum inprimis valuit illa arte ſuperſtes hodieque vir celeberrimus, & in ſcientiis Mathematicis plane incomparabilis, *Joh.* Walliſius, cujus manu ſcriptam vidimus, ſeu potius enodatam Legati cujusdam Gallici ad Polonos, March. Bethunenſis, Epiſtolam, meris numeris adeo abſtruſe ſcriptam, ut inextricabiles videantur labyrinthi, è quibus tamen vir doctus ſe miro artificio expedit.] Editus quoque hanc in rem Gallicus quidam liber eſt. *L' interpretation des chiffres, tirée de l' Italien du S. Ant. Maria Caſpi, Secretaire du Grand Duc de Toſcane, augmentée & accommodée particulierement à l' uſage des langues Françoiſe & Eſpagnole. Pariſ.* 1641. 8. Memini mecum quondam communicatum ab Aurato Equite Scoto quodam artificium Steganographicum, ipſi magno pretio comparatum, quod decifrationi obnoxium non eſſet. Id verò poſtea in Thaumaturgo Schotti, vel Phyſico, vel Mathematico, publicatum inveni. De Cryptographia recentiorum Græcorum Leo Allatius epiſtolam ad Car. Moronum ſcripſit.

5 Nondum tamen in his occultarum ſcriptionum inventis doctorum quorundam ſolers ingenium acquievit. Amplius progreſſi beneficio characterum iſtiusmodi univerſalem linguam moliti ſunt, ita nimirum, ut pictos in charta characteres unaquæque gens patria lingua legere reddereque poſſit. Eſt qui hoc ſaxum inprimis magno conatu volvit Anglus ſcriptor, GEORG. DAHLGARNUS, cujus hic liber ſplendido admodum titulo in lucem prodiit: *Ars Signorum: vulgo, character univerſalis & lingua philoſophica, qua poterunt homines diverſiſſimorum idiomatum ſpatio duarum ſeptimanarum omnia animi ſui ſenſa non minus intelligibiliter, ſive ſcribendo, ſive loquendo, mutuo communicare, quam linguis propriis vernaculis. Præterea hinc etiam poterunt juvenes Philoſophiæ principia, & veram Logicæ praxin, citius & facilius multo imbibere, quam ex vulgaribus Philoſophorum ſcriptis.* Londini 1661. in 8. Sed ſcriptum hoc eruditionem affectatam & pædagogeum nimis olere judicat Becmannus. Præter verò Dahlgarnium Joh. Wilkins, membrum Societatis Regiæ, & poſtea Epiſcopus Ceſtrienſis, aliam philoſophicam quandam linguam invenit & characterem, è figuris Mathematicis concinnatum: Liber Anglica lingua ſcriptus prodiit Lond. 1668. in fol. hoc titulo: An Eſſay tovvards a real character,

and

and a Philoſophical language. Admodum vero operoſus eſt in rebus naturalibus & arte factis ſub ſuas claſſes redigendis, quæ opera in illo laudanda eſt. *Ineſt* enim ſignis rerum, ut ſunt voces, eadem diviſio, quæ rebus ipſis: *ineſt* porro ipſis vocibus certus quidam & inſeparabilis character, è quo dijudicari tota lingua poteſt, & pene mathematica demonſtratione ſignificationes deduci: ille character latet in ſolis terminationibus, quæ quaſi formam largiuntur vocabulis, ut certæ quædam conſonantes materiam ipſi voci, radices ſcilicet, quæ plerumque ex aliis linguis ſunt transſumtæ. Commendari utique meretur Wilkinſius, quod linguarum fundamenta philoſophica haud ſane levi opera fuerit perſecutus. Similem laborem linguæ alicujus Philoſophicæ in animo habuit olim Gallus ille, cujus Carteſius P. I. Ep. III. ad Merſennum ſcribens meminit. Expoſuerat Merſennus Carteſio iſtud viri inſtitutum, ejusque de illo judicium popoſcerat: quapropter Carteſius rem omnem ſolidiſſime examinat, determinatque, quoad procedi poſſit in hoc negotio. Linguam putat inveniri poſſe commodiorem & breviorem; Grammaticam quoque faciliorem, & communiſſimos aliquot characteres, ſecundum quos intelligi poſſint omnium linguarum ſenſus; ſed ulterius procedere non audet. Nam, quod Gallus ille jactabat, per hanc artem ſuam, linguæque ſuæ cognitionem, ceteras omnes, & dialectos illarum, cognoſci poſſe, id plane falſum putat Carteſius, & in oſtentationem argumenti confictum. Athanaſ. Kircherus & Joh. Joach. Becherus artem commenti ſunt, qua notis numerorum, ſecundum ordinem diſpoſitorum, univerſalem in quacunque lingua ſenſum exprimere quis poſſit & ſcribere, legere, & ſine interprete intelligere. Kircheri liber ſub titulo *Artis Polygraphicæ* Romæ 1665. fol. in vulgus exiit: Beccheri liber inſcribitur: *Character pro notitia linguarum univerſali: inventum ſteganographicum hactenus inauditum.* Francof. 1668. Beccherus ille vir fuit non contemnendi ingenii, ſed varii, & in multa diſtracti. Multa animo concepit pro augendis ſcientiis, multa quoque ipſe invenit diſciplinarum ſubſidia; & in Mathematicis Chymicisque quædam ſingularia. Ita & in didacticis nonnulla monuit viros doctos, pro quibus illi gratiæ debentur: atque hoc ipſo libro ſuo, cujus uſus revera aliquis eſt, gloriam meruit, quod primus laborem eum ſuſceperit. Nam Dahlgarnus, Wilkinſius & Kircherus, poſt Becherum ſcripſere; videturque is nonnullis in locis indicare, ſe viam Kirchero ſtraviſſe: quod & verum exiſtimo; quanquam alia Kircherus via incedat: facile enim eſt conſilio ſemel detecto, novam formam ſuperinducere. Neque vero propterea contemnendum Kircheri artificium eſt; plane ad eum modum excogitatum, quem ſuggeſſerat Ep. 109. P. 1. Carteſius: nec inutile illud conſilium, modo non operoſa negotia expedienda ſint: tunc enim labor moleſtus fiet. De dictionis elegantia hic fruſtra laborabitur: talis enim epiſtola

non

Digitized by Google

non concinnius ſcribetur, quam Latina oratio à Latinæ linguæ ignaro conſcribenda; de quo invento gloriatur Kircherus, ſed tanquam arcanum ſibi ſervat. Meminit ejus in libro ſuo de Arte Combinatoria. Similiter docet, in Arte ſua Muſica, cantilenam conficere beneficio cujusdam inſtrumenti illum, qui Harmonicæ artis ignarus eſt. Verum in his inventis plus eſt ſubtilitatis, quam utilitatis: par ſane eſt, componere aliquot verba ſecundum ordinem ab alio inſtitutum. Non hic hominis, ſed pſittaci, labor eſt. Utut enim oratio grammatice compoſita ſit; utut cantilena nihil peccet adverſus harmoniam; ingenium tamen, judiciumque ἡγεμονικὸν, quod rem totam conficit, abeſt. Inveniri autem talia facile poterunt ad imitationem aliorum: dudum enim in iſtiusmodi cogitationes venerunt viri aliquot eruditi. Cæterum idem fere, quem Beccherus tenuit, modus eſt Caramuelis in Apparatu Philoſophico p. 128., ubi de literis Sinicis agit. Pertinet quoque huc promiſſum Andr. Mülleri Greiffenhagii, Præpoſiti olim Berolinenſis, qui in Clave ſua Sinica, tanto promiſſa ſtrepitu, ope characterum Chinenſium (quorum lectionem facile, & facilius quam ullius alius ſcripturæ, expediendam in ſe ſuſceperat,) mulierculas etiam & pueros, intra paucos dies, ſe docturum ſpopondit, ut nihil non integrorum contextuum, ex quibuslibet libris aliisq; congrue ſcriptis chartis, non Sinice quidem, ſed Latine vel Germanice, vel Anglice, vel Gallice, vel Belgice, vel alias, legant. Verum & Clavis Sinica, & quicquid una cum ea promiſſum eſt, in fumum abiit, foco nimirum ab ipſomet Auctore moribundo injecta. Et ſane, qui linguam univerſalem moliuntur, in vanum omnes videntur laborare: nam lingua ab uno homine conficta, utut ſpecioſa & in rationibus philoſophicis fundata, nullum habet uſum niſi impetrari conſenſus poſſit. Imo & in characteribus excogitandis nemo hactenus ita felix fuit, ut ab aliis receptos ſuos viderit. Poſſibilem interea ſcripturam iſtiusmodi univerſalem eſſe, recte Becmannus judicat, l. ſæpius cit. idque liquere ait: *I. ex characteribus Chymicis, Aſtronomicis, Muſicis, Arithmeticis, &c., qui ab omnibus Europæis æquè intelliguntur, licet diverſis pro varietate linguarum verbis expreſſi. II. Ex Chinenſium charactere, quem Chinenſes, Coreani, Japonii, Tonchinenſes & Conchinienſes æquè intelligunt, licet communi ſermone non participent. III. Quia gentes, licet verbis diſcrepent, conceptu rerum tamen conſentiunt: ſi igitur & charactere conſenſerint, qui res & conceptus, non autem verba, deſignet, non dubium eſt, quin, quod ſcribitur eo, omnes æquè intellecturæ ſint.*

6 Arti Scriptoriæ reſpondet Typographia, à Germanis inventa, quicquid contradicant Batavi, quorum cauſam Marcus Zuerius Boxhornius Diſſert. ſingulari egit, Lugdun. Batav. A. 1640. in 4. edita; ſed quos injuſte ejus inventionem ſibi vendicare luculentis demonſtrat argumentis Gabr. Naudæus, in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. Gallice ſcriptis, c. 7., Pariſ. 1630. in 8. Idem agit ſingulari libro Bernh. à Mallincrot de ortu & progreſſu

greſſu artis Typographicæ, Colon Agr. 1640. in 4. Neque invident Germanis eam gloriam Cl. Molinettus in ſua de Fatis Literarum Hiſtoria, ſupra jam à nobis laudata, qui, è præfatione Epiſtolarum Hieronymi, Romæ 1467. impreſſarum, producit quædam, ut Germanos, non Belgas ſanctæ, quam vocat, artis inventores probet: Joh. de la Caille, typographus & bibliopola Pariſinus, qui ſuæ arti illuſtrandæ integrum librum 1689. in 4. vernaculo ſermone dedit, inſcripſitque: *Hiſtoire de l'Imprimerie & de la Librairie:* æquè ac Molinettus, Joh. Guttenbergium, Argentoratenſem, (non Laur. Coſterum, neque Joh. Mentelium, quod aliis eruditorum videtur) primum typographiæ inventorem tradit. Ut jam taceamus Adr. Bailletum, qui T. II. P. I. ſuorum Judiciorum (*Jugemens de Sçavans*) Germanis eandem laudatiſſimam artem acceptam fert, quanquam ejus expolitionem aliis nationibus tribui debere mox addat: & Joh. Mabillonium, qui T. I. Muſæi Italici, ex Joh. Alerienſis epiſtola ad Paulum II., probat, Conradum & Arnoldum Germanos primos artem typographicam Romam invexiſſe: expleto ſic Cardinalis Nic. Cuſani voto, qui id, referente Molinetto, unice ſemper optarat. Certe omnibus elogiis atque panegyricis digna illa ars eſt, quam præfiguratam in Apocalypſi credidit Mich. Stifelius, celeberrimus ſui temporis Arithmeticus, ſub ſpecie equi, cui inſidebat ille, cui nomen erat, *Verbum Dei.* In libro illo Germanica lingua edito, ſub titulo: Eine ſehr wunderbahrliche Wörterrechnung ſamt einigen Merckzahlen Danielis und der Offenbahrung Johannis 1553. Regiomonti. Operoſiſſime auctor numeros Propheticos per literas latinas explicans mirabiles inde ſenſus elicit, quibus ipſe myſterii vim ineſſe perſuaſus eſt. Neque ſane abſque labore & ingenio illa perfici potuere. Ceterum eſt, quæ ut alias artes plures, ita typographiam quoque multis, antequam Europæis innotuiſſet, ſeculis à ſe uſurpatam jactat, Aſiatica Serum ſive Sinarum gens. Certe mille & quingentis annis eam apud illos eſſe antiquiorem Iſ. Voſſius capite de Artibus & Scientiis Sinarum, quod eſt Variar. Obſ. XIV., refert. Neque vero cum noſtra eadem omnino eſt. *Seres,* ait Voſſius, *non uti apud nos fieri ſolet, ſingulos ſuos characteres ſeparatis exprimunt formis: hoc enim apud illos commode fieri non poſſit, propter immenſam characterum multitudinem: ſed ſingulas pagellas ſingulis inſculpunt tabellis ligneis, haud multum abſimili ratione, ac apud nos imagines æri aut ligno inſculpuntur, quæ poſtea committuntur prælo. Hoc pacto efficiunt, ut vili pretio, minimo labore, & breviſſimo tempore, quorumvis librorum editionem abſolvant.* Diſpar igitur apud utroſque artificium: Europæorum ſine dubio longe majus magiſque ingenioſum, quicquid contradicat Voſſius: quanquam Sinenſe forſan facilius fortunæ luſus evitet, & laborioſum multo minus ſit. *Siquidem non multa, uti nos, ſimul excudunt exemplaria, ſed, ſi emptor acceſſerit, ſumtis tabellis, iiſque atramento ſuo librario tinctis, & interpoſita ſingulis tabellis charta faſcia, centum vel plures aliquando pedes longa, unius vel duarum*

horarum ſpatio perſiciunt editionem voluminis, quod, exemtis tabellis, ita complanatas habet oras, quantum vix habeant noſtri, qui cultris circumciduntur, libri. Hæc iterum Voſſius, ingens Serum admirator: qui hac una ratione optime typographorum jacturæ conſuli poſſe putat; cum noſtri nimiis impenſis haud raro bona omnia perdant, vana ſpe & inanibus promiſſis confiſi. Addit inſuper, imitatos complures compendioſam Sinenſium typographiam fruſtra tamen fuiſſe, ſeu atramenti, ſive chartæ minus bibulæ, culpa factum ſit. Poſſet forte concinnius minutis linguarum Europæarum characteribus, quæ ligno affabre inſculpi vix poſſunt, culpa tribui. Sed quicquid demum ejus ſit, non ſane tam è re orbis literati eſt, ut compendioſe, quam ut emendate, libri publicis typis exſcribantur: cum contra videas nihil minus vulgo in officinis typographicis attendi. Conqueſtus jam olim de illa typographorum, ſive ignorantia, ſeu avaritia, Henr. Stephanus in epiſtola ad quosdam amicos eſt, quam ſuæ de Vitis Stephanorum Diſſertationi Theod. Almelovenius ſubjecit: longe gravius adhuc in Querimonia Artis Typographicæ, ibidem reperiunda ſtomachatus. Nempe correctioni typorum adhiberi viros, qui vix tria verba Latina, totidemque Græca, norint; & his nobiliſſimos quosque utriusque linguæ ſcriptores committi: hoc vero nihil aliud eſſe, quam furioſis gladios in manus tradere, multa cum indignatione ſcribit Stephanus. Quid diceret, ſi hodie noſtras officinas intraret? Longe aliter in domo patris Roberti Stephani, quem unum omnibus fere omnium ætatum typographis anteponas, res agebatur. Decemviratum is quendam literarium domi habuit, ex omnibus pene nationibus conflatum: horum præcipui correctorio munere fungebantur: ipſe tamen revidit omnia, proprio & accurato ſtudio libris à ſe editis conſulturus: imitatus nimirum, ſed & longo intervallo ſupergreſſus, Aldum, & qui ante Aldum, vel eodem cum illo tempore, emendandis typis manum admoverant Marcum, Muſurum, Janum Laſcarem, Demetrium Chalcocondylam, aliosque viros iſtorum temporum ſummos. Uti vero hæc ad inſtitutum noſtrum nonniſi indirecte ſpectant, ita recenſendis eruditis typographis non immorabimur. Satis nota ſunt, nomina Jodoci Badii Aſcenſii; Mich. Vaſcoſani; Sebaſt. Gryphii, Adr. Turnebi; Mamerti Patiſſonii; Guilielmi & Claudii Federici Morellorum; Andr. Wecheli, Chriſtoph. Plantini, Johannis & Balth. Moretorum, trium Manutiorum, Franc. Raphelengii, Hub. Golzii, Andr. Turriſani, qui ſocer Aldi fuit, & Federici, Andr. Filii Philippi & Bernardi Juntarum, Dan. Bombergi; Joh. Frobenii, Joh. Oporini, Joh. Amerbachii, Hier. Commelini, aliorumque recentiorum, (ut ſunt Cramoiſii, Petiti, apud Anglos theatrum Sheldonianum; apud Batavos Elzevirii, Blavii &c.) qui noſtros typographos penitus in ruborem dant: & utinam ita darent, ut de emendatione ſolliciti imitandos, ut Batavi ſibi antiquos ſumerent. Alia illorum

Digitized by Google

lorum querela eſt, qui tot futiles & nullius pretii libros obtrudi mundo per typographos indignantur; certe neutiquam ſpernendi. Neque vero quis propterea damnandam artem egregiam cenſuerit: cum nihil tam bonum ſit, cui non vitio hominum mali quid admiſceatur. Legi ea de re meretur *Nicolaus Francus*, elegantis ingenii homo, ſed qui ob ſatyras tandem furcæ ſupplicio periit, in tractatu Italo *Utile e Danno delle Stampe*.

CAP. III.

DE LINGVA UNIVERSALI ET PRIMÆVA, ALIAQVE DE LINGVIS GENERALIORA.

§. 1. *An Lingua olim Univerſalis exſtiterit, & an ea fuerit Hebræa, Franc. Merc. Helmontii Delineatio Alphabeti Naturalis Hebraici exploſa.* 2. *Joh. Webbius Chinenſem primævam fuiſſe ſtatuit, de cujus genio complura afferuntur.* 3. *Georg. Stiernhelmius & Ol. Rudbeckius Svecicam, Cl. Salmaſius M. Z. Boxbornius & Phil. Cluverius, hujus, aliarumque modernarum, Matrem, Scythicam ſive Celticam. Ad. Boborjtzii de Slavonica Liber commendatur.* 4. *In aſſerendo Belgicæ, ſive Cimbricæ, Primatu Conatus Abr. Mylii laudem, Joh. autem Goropii Becani & Adr. Schrieckii riſu & exibilatione digni.* 5. *Jac. Hugonis abſurdi pro Latina, & in Romæ Italiæque Originibus veſtigandis, Labores, ſimileſque Joh. Pet. Erici, in primæva Dignitate Linguæ Græcæ vindicanda.* 6. *De Beſnierii Jeſuitæ Reunione, quam vocat, Linguarum per Latinam, & Conatibus Variorum in Lingua Univerſali excogitanda fruſtraneis, judicatur.* 7. *Scriptores de Linguarum Natura & Attributis, in genere: Henr. Schavius, Ath. Kircherus, Ol. Borrichius.* 8. *Scriptores de Linguarum Harmonia, Thom. Hayne, Gvilh. Lamplugh, Chriſt. Nirmuthanus, Georg. Cruciger.* 9. *Conr. Geſnerus, Sigism. Gelenius, Mer. Caſaubonus, Steph. Skinnerus.* 10 *Scriptores Hiſtoriæ Lingvarum, Claud. Duretus, Edv. Brerevvod, Theod. Bibliander, Joſ. Scaliger, &c.*

QVemadmodum in ſuperiori capite auctores nonnullos recenſuimus, 1
qui characterem univerſalem ad intelligendas omnes totius univerſi linguas commenti ſunt: ita eorundem nonnulli partim, partim & alii quidam, cogitare cæperunt, annon aliqua analogia vocum ratione ſoni cum re ſignificata naturalis ſit, unde lingua naturalis vel extiterit olim, vel inveſtigari etiamnum denuo poſſit. Olim quidem univerſalem iſtiusmodi linguam extitiſſe apud veteres adeo conſtanter creditum eſt, ut, obſervante Bocharto *Geograph. S. P. I. l. I. c. XV.* Euſebius & Joſephus, & cum his gentiles etiam ſcriptores, Sibylla & Abydenus, diro certo tradiderint: quin & Plato tam perſuaſus ea de re erat, ut brutis quoque communem

fuiſſe linguam illam fabularetur. Sed quænam tamen fuerit ea lingua, non una omnium mens eſt, aliis Hebræam, aliis veterem aliam, aliis demum novam aliquam ex omnibus collectam, pro univerſali lingua venditantibus. De Hebraicæ linguæ primatu controverſiam inter philologos tantis conatibus agitatam non movebo. Notum eſt, multos magni nominis viros Hebræam, qua ſcripti S. Codicis V. T. libri ſunt, primam omnium aſſerere atque univerſalem; è quibus Bochartum & Buxtorffios nominaſſe ſat eſt. Longius adhuc progreſſus FRANC. MERCURIUS HELMONTIUS in *Libello* quem *Alphabeti vere naturalis Hebraici delineationem* inſcripſit, Annoque 1657. Sulzbaci in 12. edidit, demonſtrare anniſus eſt, Hebræam linguam adeo eſſe naturalem, ut characteres ejus hominibus velut connati ſint: &, hæc ſomnia ſua ut evidentius ob oculos poneret, delineationem quaſi anatomicam exhibet figurarum, quas organa loquelæ deſtinata faciunt, cum ſonus alicujus literæ effertur; eamque figuram cum characteribus Hebraicis convenire vult. Verum & libellus ipſe miris ineptiis, ac plus quam Cabbaliſticis nugis refertus eſt, & imagines, quas inciſas æri adjecit, jure dicas ægroti veteris meditantis ſomnia myſtæ. Neque vero viciſſim deſunt, quibus omne id diſplicet, quod de Hebræa lingua aſſeritur, & interiiſſe prorſus lingua prima hominis, eademque univerſalis, exiſtimatur, ita ut nonniſi tenues reliquiæ, hinc illinc è linguis ſuperſtitibus hauriendæ, ſuperſint. Gregorius Nyſſenus in ea, quam ſupra allegavi, Or. XII. adverſus Eunomium, Hebræam linguam demum in Ægypto ſingulari miraculo Dei natam, parum ſane veriſimiliter, credit: hinc & à Simonio deſertus. JOS. SCALIGER *Epiſt. 362. ad Steph. Ubertum* Phœniciam potius appellandam cenſet linguam, quam Hebræam vulgo vocamus, quippe quam Abrahamus (transeuphratenſis dictus) à Phœnicibus didicerit: hos vero nativum linguæ primigeniæ florem atque nitorem etiam tum propter rarum exterarum gentium appulſum ad eos tractus (antequam Sidonii Tyriique maris imperium obtinerent, non exploratos) ſervaſſe integrum, Scaliger conjectat; cum in regione Aſſyriæ, in qua nata primi hominis lingua eſt, ob innumera gentium commercia, crebraſque imperiorum mutationes, florem iſtum diu retinere non potuiſſet. Falluntur itaque, qui hanc Scaligeri epiſtolam à vulgari opinione diſſidere, & Hebrææ, qua ſcriptus eſt S. Codex, linguæ primigeniam vetuſtatem dubiam reddere ſuſpicantur. Grotium vero, Capellum, alioſque plures viros doctos, id facere è philologorum ſacrorum libris abunde patet; queis litem iſtam dirimendam relinquimus.

2 Dum vero ad alios pergimus ſimilis controverſiæ tractatores; primo ſe nobis JOHANNES WEBBE offert, Anglus homo, qui edito peculiari libro, Anglica lingua ſcripto, Sinenſium linguæ primam antiquitatem adſtructum ivit: *Hiſtorical Eſſay, that the Language of China is the primitive language. Lond.* 1669.

Digitized by Google

1669. in 8. Argumenta ejus præcipua ſunt, quod terra illa fuerit inhabitata ante exſtructionem turris Babylonicæ: & quod ejus incolæ linguam ſuam, ſimpliciſſimam longe, ſemper pertinaciſſime ſervarint, peregrinis gentibus non immixti. Atque id verum omnino eſt; ſunt enim nonnulla ſingularia ejus linguæ, quæ in aliis non deprehendas: tota enim lingua muſica eſt, & ex accentu vario ſignificationes ſuas ſæpe accipit una aliqua vox; quæ ratio eſt, quod ſit omnium difficillima. An vero hinc ſequatur, omnium eſſe primam, aliis judicandum permitto. Certe prima hujus gentis exordia, æquè ac ceterarum, fabulis permixta ſunt, ut itaque argumentum illinc peti non poſſit. Poteſt & innata quædam genti alicui ad certum ſonum inclinatio ita corrumpere linguam ex aliis deductam, ut ægre ejus origo appareat. Gutturales & naſales literæ dominantur in hac lingua (ut hoc obiter addamus), & ſecundum illarum pronuntiationem tota etiam lingua inflectenda eſt. Totam ejus fabricam Andr. Mullervs, ipſe quamvis imperitus illius, demonſtrare ac docere alios voluit, uti ſupra monitum jam eſt: ediditque *Inventum Brandeburgicum* atque *Propoſitionem ad Clavem ſuam Sinicam*; quo libello è Kirchero aliisque extraxit nonnulla, quæ ad eam linguam ſpectant.

Suedicæ, ſeu Scythicæ potius antiquæ linguæ, (quam cum Suedica eandem facit) primævam antiquitatem aſſertum ibat Georgivs Stiernhielm, nobilis Suecus, vir in patria antiquitate verſatiſſimus. Meditabatur ille, ſi diutius vixiſſet, *Runam Sueticam*, magnum lexicon univerſale, quo demonſtrare ſibi propoſuerat, linguam Scythicam omnium eſſe primam, reliquasque linguas ex hac una ortas, atque hujus eſſe dialectos. Equidem de toto opere judicium ferri non poteſt, cum nihil auctor publicarit, niſi ſynopſin quandam capitum, ideam magni operis proponentem; quam, prout in manus meas venerat, ob argumenti dignitatem, & memoriam auctoris, totam meo de lingua Germanica commentario inſerendam curavi: Nec vero ipſum opus abſolutum eſt; neque etiam ſchedæ hujus argumenti poſt Stiernhelmii mortem inventæ digeri à quoquam potuere: poteſt tamen ex ejus Gloſſario Ulphila-Gothico quod prodiit, & ad Gothicæ linguæ illuſtrationem non parum facit, multum ejus peritiæ hauriri. Plura de hoc auctore loco allegato videri poſſunt: ubi & Olavm Rvdbeckivm virum clariſſimum laudamus, qui in *Atlantica* ſua, &, quod iſtam ſecutum eſt, *Lexico*, antiquitates Sueo-Gothicæ linguæ & gentis ſummo ſtudio perſecutus eſt: ſuperaſſe etiam cenſendus Stierhelmium: cujus *diſſertationem de Linguarum Origine*, aliamque *de Scandia antiquorum Gothorum ſede contra Cluverium* prodiiſſe ex aliorum allegatione comperimus. Quæ Sueticæ proxime accedit Linguam Runicam variis ſcriptis Olavs Wormivs illuſtravit: editis *Monumentis Danicis*, & *Literatura Runica, una cum Lexico ejus linguæ*, adjecta quoque *diſſer-*

tatione de priſca Danorum Poëſi: Hafn. 1651. in fol. Verum Sueci controverſiam illi movent, ac ſi plurima à Sueco quodam, Joh. Buræo, habuerit, quæ ad ejus libri ſtructuram pertinent. Magna enim eſt apud Suecos copia lapidum ſepulchralium, quibus illi characteres inſcripti ſunt; in quibus interpretandis & in lucem protrahendis diligentiſſima Sueca natio eſt: cui fini peculiare etiam Collegium Antiquitatum & linguarum ſeptentrionalium apud illos inſtitutum eſt. Sane multa adhuc latere circa Scythicam magnam linguam, ejusque propagines Gothicam, Suecicam, Germanicam, eruenda, viri doctiſſimi dudum agnovere. *Salmaſius in Helleniſtica P. II. c. 2. p. 366*, Græculorum inanem in jactitanda antiquitate faſtum retundens, *Nulla*, inquit, *Europa fere gens, nec Aſia, quin à Septentrione promanaverit. Inde propagines profecta populorum, quibus Europa Aſiaque pleraque partes conſita fuerunt. Scythia igitur, qua ad ſeptentrionem omnes ferme gentes evomuit cum ſuis linguis, qua Europam & Aſiam inundarunt. Ut autem vaſtiſſima illa Scytharum regio fuit, & late porrecta ad Orientem & Occidentem, verſus Meridiem eructando varias hinc in Europa, inde in Aſia, produxit gentes.* Idem alibi prærogativam linguæ Germanicæ præ Græca & Latina paſſim, quod antiquitatem attinet, concedit, à doctiſſimo Joh. Elichmanno ſuo, ut videtur, multis rationibus, linguarumque oſtenſis cognationibus, perſuaſus. Hinc illi Σκύθης, Γέτης & Γότθος idem eſt: homonymi quoque Δᾶοι, Δάαι, Δάσαι, Δάκοι, & poſtremo Dani, exiſtimantur. Eodem tempore Marc. Zuer. Boxhornius ſimile quid de lingua Scythica in animo habens, quale Salmaſio in mentem venerat, antiquitatem ejus & primatum integris libris aſſerere moliebatur. Verum immortuus labori eſt; comparuitque poſt ejus obitum imperfectus *Originum Gallicarum* liber, cui additum fuit *Lexicon antiqua Lingua Britannica*, Britannico-Latinum: editus eſt Amſtelod. 1654. in 4., & habet utique multa præclara magni operis initia: repetuntur ibi etiam, quæ libellis peculiaribus antea editis ſeorſim Boxhornius tractaverat: ut in libello de Dea Nehalenia, cujus ſimulacrum aliquo in loco effoſſum nonnullorum quæſtionibus de vetuſtate linguæ antiquæ Scythicæ anſam dedit. Edidit præterea diſſertatiunculam de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque ſymphonia, Mallincrotio, Harsdœrffero & Buchnero, inſcriptam, quæ addita eſt Grammaticæ Regiæ, quæ pro Regina Sueciæ Chriſtina à Johanne Matthia, Epiſc. Strengnenſi, edita eſt Lugd. Bat. 1650. in 12. ſed ſyllabus ille vocabulorum harmonicus occurrit & in Originibus Gallicis. Gallicas autem Origines librum illum Boxhornius vocavit ob Celtas, antiquos Galliæ populos, è Scytharum propagine oriundos: & quorum ramus cum lingua in Belgium quoque penetravit. Scripſit de convenientia priſci Gallorum ſermonis cum Phœnicum lingua Caput vir omnes fere alios in hoc eruditionis genere ſupergreſſus Samuel Bochartus Geographiæ ſuæ Sacræ P. II. l. 1. inſertum,

p. 42., in quo è nominibus Deorum, dignitatum, officiorum, rerum bellicarum, veſtium, animalium, plantarum: Geographicis tandem chorographicisque vocabulis, iſtam cognationem magno vaſtæ doctrinæ apparatu oſtendit: ſimul data occaſione vocum Anglicarum, Germanicarum, Suecicarum, analogiam addens. Multum quoque illi Celticæ lingua PHIL. CLUVERIUS tribuit *German. Antiq.* l. I., eamque per maximam Europæ partem, Hiſpaniam nempe, Germaniam, Galliam, inſulasque Britannicas & Illyricum, longe lateque diffuſam fuiſſe, integris aliquot prolixis capitibus demonſtrare nititut. Quod dum refert *Lambecius l. 1. Biblioth. Vindob. p. 92*; ſimul ſe de illa re ex profeſſo in Prolegomenis Annalium Auſtriacorum acturum ſpondet: neque ſolum, quæ ex Tacito aliisque auctoribus colligi loca poſſint, ſedulo congeſturum, verum &, quæ à Cluverio, ut & à Wolffg. Lazio de Migr. Gent. l. IV., à Conr. Geſnero in Mithridate, aliisque recentioribus auctoribus, eo de argumento ſcripta ſint, accurate examinaturum. Uti vero ſpes omnis de Juſto Lambecii opere cum tot aliis penitus dudum decollavit: ita contenti ſimus oportet Auctore, quem ipſe in anteceſſum laudat, ut ad hanc materiam ſolide pertractandam plurimum profuturum: nimirum ADAMI BOHORIZI *Arcticis Horulis ſucciſivis de Latino-Carniolana literatura, ad Latinæ linguæ analogiam accommodata; Witteb. 1584. in 8.* editis: hoc enim libello, tanquam linguæ Slavonicæ Grammatica, non tantum Moſcoviticæ, Rutenicæ, Polonicæ, Bohemicæ & Luſaticæ linguæ cum Dalmatica & Croatica cognationem indicari memorat: ſed & ipſam orthographiam, tam Cyrillicam ſeu Moſcoviticam (qua, præter Janizaros Boſnenſes, Ruteni atque Moſcovitæ utuntur), quam Glagoviticam ſeu Coraticam, ſynopticis aliquot tabellis comprehendi.

Enimvero, ne nimis evager nunc in orbitam redeundum eſt: &, quicquid de antiquitate linguæ Scythicæ Celticæve dictum hactenus fuit, cum ABRAHAMO MYLIO, viro doctiſſimo, ita intelligendum, ut Hebrææ cedat. Habemus viri hujus *de Lingua Belgica cum aliis linguis communitate* librum, magna cura elaboratum, editumque *Lugd. Bat.* 1612. in 4. in quo de antiquitate linguæ iſtius, ejus convenientia cum Latina, Græca, Perſica; deque illius convenientiæ cauſis: tum de linguæ Belgicæ origine, & latiſſima per nationes quamplurimas diffuſione, erudite & cum judicio agit: argumentisque, ut mihi quidem videtur, ſolidis, linguæ illius prærogativam præ Latina & Græca ſufficientiſſime demonſtrat. Editi præterea ſunt aliquot iſtius auctoris libri poſthumi *de Migratione Populorum*, & *Origine Animalium*; ſed imperfecti in 12. Non ita ſobrie eruditeve rem pertractarunt JOH. GOROPIUS BECANUS; & ADRIANUS SCHRIECKIUS, RODORNIUS. De illo Scaliger dicebat, mirari ſe, eſſe homines, qui quicquid ſomniarent, pro oraculis haberi vellent. Et ſane haud immerito. Namque is novam

plane

plane atque inauditum hactenus, ſimul tamen & ridiculam omnino ſententiam nugacemque, protulit de primatu linguæ Cimbricæ (ita enim Belgicam ſuam vocat), à qua & Hebræam, & linguas omnes ceteras, defluxiſſe exiſtimat. Fateor, aliquis huic viro fuit in illo argumento ſenſus: nam antiquitas iſtius linguæ, ut omnis Germanicæ, Græca & Latina ſuperior eſt: ſed in rationibus & in cauſis hujus ſui argumenti deducendis enthuſiaſta plane & fanaticus eſt. Mirabiles ac ridendæ occurrunt apud ipſum ineptiæ, ſæpe ultra cabbaliſticas Rabbinorum ſubtilitates argutæ: cujus exemplum eſt, cum de vocibus Mann & Nahm philoſophatur, quaſi ſcilicet in ipſo hominis nomine Cimbrico æterni quoque τȣ λόγȣ nomen ſit reconditum: ſed infinita apud illum ſunt talia, quæ admiratores aliquos, plures deriſores, inveniunt. Non negari tamen poteſt, primum illum veniſſe in has cogitationes non omni ſui parte abſurdas: ac habentur apud illum argumenta pro antiquitate linguæ Germanicæ non contemnenda. Sed ineptias viri non probo; qualis illa eſt; cum ex alphabeto ſuo Hebraico, è Cimbrica tamen lingua conſtipato, concinnat cujusdam orationis genus, qua Deo commendat præceptor ſuos diſcipulos. Hiſce talibus argutiis ille totos libros implet; queis ſi quis indulgere velit, omnium linguarum cognationem facile oſtendet, & omnium inter ſe vocum affinitatem demonſtrabit. Si enim licitum eſt, pro lubitu voces contrahere, divellere, ac analogiſmos & compoſita fingere, ex albo atrum, & ex atro album efficiemus. Libri, quos edidit eam in rem Becanus, vaſti in folio ſunt, impreſſique Antvverpiæ omnes 1569. & 1580. *Origines Antwerpianæ: Hieroglyphica, Hermathene, Vertumnus, Gallica, Francica, Hiſpanica, Indo-Scythica:* Videatur de iis judicium *Scaligeri ad Velſerum Epiſt. 146.*, & Juſti Lipſii Epiſt. 44. Centur. III. ad Belgas. Goropio Becano aliquanto ſanior eſt, quem comitem ſupra illi addebamus, ADR. SCRIECKIUS Is Hebræam quidem linguam primigeniam agnoſcit, & in Becanum aliter ſentientem invehitur: ſed ipſe neſcio quam cerebrinam linguam Hebræam comminiſcitur, cujus cum Celtica, ut prima ejus propagine, convenientiam ineptis alluſionibus, quæ Becanianis nihil ſtultitia concedunt, paſſim jactat: ex Celtica vero illa omnium linguarum, populorum ac nationum, primordia deducit. Scripſit *Originum Celticarum libros XXIII. Ypris Flandriæ editos 1614. in fol.* in quibus, ſi originationes ineptas ſegreges, bona multa ſunt: Poſt Origines *Monitoria* concinnavit *prima & ſecunda, ibid. 1615.* luci expoſita.

5 Major adhuc longe inſania eſt JACOBI HUGONIS, Belgæ Inſulenſis, qui librum ſcripſit ultra omnia Becaniana & Schriekiana deliria abſurdum, cui titulum fecit magni apparatus & pompæ: *Vera Hiſtoria Romana, ſeu Origines Italiæ ac Romæ, ad hunc diem ignotæ.* At vero μετὰ πολλῆς Φαντασίας in hoc famæ theatrum irruens iſtud Horatianum, ſi quis alius, lectoribus occinendum

nendum meret: *Spectatum admiſſi riſum teneatis amici.* Quantum enim eſt in titulo venditare originem Latii, Italiæ, Romæ, ante hanc diem ignotam, è tenebris longæ vetuſtatis in lucem productam: quaſi primordia Europæ & Latii primævi Annales demonſtravit? cum interim nihil aliud agat, quam quod Latinam linguam facit Japheticam & generales aliquas ſibi ſyllabas fingit, unde phrenetica quadam licentia voces Hebræas, Græcas, Latinasque deducit; ut mirum ſit, in tantas ineptias hominem ſanæ mentis incidere potuiſſe: multa ibi de Japheti in Italiam adventu, multa de Æneæ ac Trojanorum appulſu in typum facit. Verum ipſe titulus, & imagines operi præfixæ, oſtendunt argumenti abſurditatem. Nihilominus, ut eò illuſtrius eſſet ſcriptum, ipſimet Pontifici Rom. Alexandro VII. nuncupatum Romæ A. 1655. in fol. prodiit. Bene tamen Cenſores addiderunt, rerum, quæ in illo libro tractantur, fidem penes ipſum Auctorem eſſe debere. Non felicior in aſſerendo Græcæ linguæ radicali primatu fuit JOH. PET. ERICUS, cujus jam ſupra mentio aliqua injecta eſt, in *Principio Philologico.* Quis enim ferat hominem Moſis nomen ἀπὸ τῦ μόσχυ deducentem: quaſi, ob tuberculos in fronte prominentes, ſic dictus ſit; & hinc occaſionem captarit Aaron, in Moſis abſentia vitulum erigendi? Quis Adamum quaſi ἄδημον, peregrinantem atque è Paradiſo exulem, vocatum; Cainum ab ἀχσανὸς, leguminum genere Deo oblato, dictum, etiam ſomnians ſibi imaginari queat? Interim ſibi multum placet Auctor, & grandi opere *de omnium vocabulorum Europæorum originibus* idem ſe demonſtraturum minatur.

Aliam, ſed prudentiorem viam, in eligenda præ cæteris Latina lingua trivit BESNIERIUS quidam, Jeſuita Gallus, qui vernacula ſua lingua tractatum ſcripſit, cui titulus: *La reunion des langues; ou l'art de les apprendre tous par une ſeule* 1674. in 12. Duxit in hoc opuſculo lineamenta quædam magni operis, quo, prout ſub una lingua omnes diſci poſſint, monſtrare moliebatur. Elegit vero Latinam linguam pro regula omnium reliquarum: principia poſuit ſolum generaliſſima, ſpecialiora ſecum retinuit; quæ ſi ſecundum ſua principia adornare vellet, perfectiſſimam habere deberet omnium gentium æquè & linguarum notitiam, quæ an in unum hominem cadere poſſit, judicent alii. Ego certe, uti regulas ejus & principia ſpernenda non duco, ſed ſatis ingenioſe excogitata exiſtimo; ita tamen an res perfici poſſit ipſo exercitio, de eo dubitare auſim. Poſſunt utique principia mutationum in linguis ratione dialectorum, ratione temporum, ratione vocalium & conſonantium, denique ratione organorum, quaſi in idea proponi, & propoſita dudum ab aliis ſunt: aſt vero ad individua & ad praxin ipſam deſcendere hoc opus, hic labor eſt. Præterea vix credo, linguam Latinam huic negotio aptam eſſe, ut quæ omnium linguarum una cum Græca artificioſiſſima eſt, & à naturali via recedit. Facilis vero redde-

 retur

retur hac ratione, ſi quidem Beſnierii aliusve ſimilis conatus procederet, via ad univerſalem linguam, cujus reductionem aliquando futuram *Phil. Cluverius in Germania Antiqua* ſperat: & de qua ſua exponit deſideria J. AMOSUS COMENIUS in *Via Lucis*; ubi de univerſalibus libris, univerſali ſchola & univerſali lingua, multa habentur. Promiſit & PETRUS BORELLUS in Catalogo operum edendorum, quem addidit *libro de Antiquitatibus Gallicis*, Gallice Pariſ. 1667. in 4. ſcripto, *tractatum de Lingua univerſali*: à quo tamen, ſi è ceteris ejus ſcriptis augurari licet, non admodum præclara poſſunt ſperari.

7 Ægre, ut jam ſemel monuimus, à quoquam homine tale quid expectari poteſt: fruſtranei potius ſunt conatus omnes. Non vero eorum æque, qui vel generaliter de linguis agunt, earumque naturam examinant: vel hiſtoriam earundem exponunt: vel harmoniam. HENR. SCHÆVIUS, vir doctiſſimus, Profeſſor quondam Gymnaſii Stetinenſis, primus ex iis, qui de linguis generatim egere, prodeat: Scripſit nimirum *Diſſertationes Philologicas de origine linguarum & quibusdam earum attributis*; *Stetin. in 4.* qui liber rarior eſt, cum pauca ejus exemplaria excuſa ſint. Decem vero diſſertationes de hoc argumento ſunt, ſelectæ omnes, & cum cura expenſæ. Erat enim vir ingenioſiſſimus, & in his rebus accurate doctus. Diſſertationibus Schævianis brevem addimus diſſertatiunculam, ſed doctam & argutam, viri eruditiſſimi OLAI BORRICHII Medici Hafnienſis *de cauſis diverſitatis linguarum*, Hafn. in 4. 1675. editam: in qua de cauſis linguarum ex ipſa earundem natura, ex conformatione organorum, & natura gentium, judicat. Non æque felix ATHAN. KIRCHERUS operoſum pro more ſuo de hoc argumento librum conſcripſit, inſcripſitque *Turrim Babel*, in fol. 1679., plenum iconibus: ſed in quo parum invenias; quod ad rem ipſam pertinet. Nam hiſtoria linguarum ſatis tenuiter tractatur, cum tractari hoc loco quam copioſiſſime deberet. De lingua Germanica, ut hoc exempli loco proferam, non ſatis ſincerum fert judicium, & raro vias novas aperit, ubi non habuit anteceſſores.

8 THOMAS HAYNE, Oxonienſis Anglus, ſcripſit *de Linguarum Harmonia*, ſeu de lingua in genere, & de variarum linguarum cognatione, diſſertationes, Lond. 1648. in 8. editas: quo ille libello per propoſitiones certas argumentum hoc tractat, & principia nonnunquam ponit, ſecundum quæ inſtituenda ſit illa linguarum inter ſe cognatio, derivatio, mutatio, in quarum cauſis inveniendis admodum diligens ille auctor eſt. Conſilium ejus eſt, lexicon aliquid harmonikum univerſale inſtituere, cujus adornandi præcepta tradit, illudque commendat in pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem, quippe cui primatum absque ulla hæſitatione defert. Non damno viri inſtitutum, cujus utilitates multas ipſe recenſet: inprimis uſui eſt in origi-

originationibus correctioribus. Verum, quod ad pleniorem linguæ Hebraicæ cognitionem talem operam requirat, in eo videtur aliquantulum ſuæ opinioni indulgere. Teſtatur inter alia idem vir doctus, aſſervari in Bibliotheca Oxonienſi MSS. opus *Guilielmi Lamplugh*, Angli, quo vocabula Latina, Græca, Anglica, cum Hebraicis vocibus conferantur. Scripſit ante Haynium tale *Dictionarium Harmonicum*, Francof 1625. fol. impreſſum, CHRISTIANUS NIRMUTHANUS, in quo harmoniam linguæ Latinæ cum Græca, Gallica & Italica, oſtendit, & in præfatione operis utiliſſimas regulas ſubminiſtrat de mutatione & permutatione literarum. Simile inſtitutum tenuit GEORGIUS CRUCIGER, qui *Harmoniam Græcæ, Latinæ & Germanicæ linguæ* edidit, vocibus per tabularum ſchematiſmos diſpoſitis, quod molem libri vehementer auget. Editus eſt ille liber Francof. 1616. fol., eam ſolum ob cauſam ſcriptus, ut oſtenderet auctor, linguas illas ab Hebræa derivari: quod ut efficiat, mire torquet tum Hebræas, tum aliarum linguarum voces.

Longe minor, quoad molem libri, *Mithridates* CONR. GESNERI eſt, 9
in quo de differentiis linguarum agit, tum veterum, tum earum, quæ hodie apud nationes diverſas in toto terrarum orbe in uſu ſunt. Nimirum ut in omni ſtudiorum genere ſe exſeruit viri hujus diligentia, ita in hoc quoque doctrinam ſuam & induſtriam oſtendit. Libellus exiguus eſt, & pauca ſolum de illo argumento delibat, cum nimis vaſtum ſit de differentiis omnium linguarum diſſerere: eſt tamen elegans variarum obſervationum eam in rem factarum, quaſi tot nucleorum, collectio. Editio prima prodiit Tiguri 1555. in 8., poſt id tempus auctior variis exemplis, & quibusdam notis, in lucem emiſſa per Caſp. Waſerum. Geſnero alium addimus æque celebrem ſuperioris ſeculi virum, SIGISMUNDUM GELENIUM, qui præter alia, queis innotuit orbi erudito, *Lexicon*, ut vocat, *Symphonicum*, Baſil. 1537. in 4. edi curavit. in quo vocabulorum Latinorum, Germanicorum, Slavonicorum, cum Græcis concentum, labore ſane utili, oſtendit: operæque pretium eſt, tales vocum parallelismos inſtituere, quippe quod ad illarum originationes non parum conducit. Maxime vero commendari meret labor Gelenii ob linguam Slavonicam, cui multa inſunt Græcæ & Latinæ affinia, prout Lambecius quoque loco ſupra citato annotavit Ut vero triumviratum virorum eruditiſſimorum in hac palaſtra occupatorum compleam, MERICUM CASAUBONUM, Iſaaci F., præcedentibus duobus adjungo Is *commentationem de IV. linguis*, Hebraica, Græca, Latina & Saxonica, ortus *primam ejus partem edidit de lingua Hebræa & Saxonica Lond. 1650. in 8.* Multa ibi ſunt elegantia atque curioſa: multa quæ ad hiſtoriam utriusque linguæ pertinent: monſtratur & Saxonicæ cum Græca cognatio perpetuo quodam vocabulario deducta. Errat tamen auctor doctiſſimus,

Digitized by Google

cum è Græca Saxonicam linguam deducendam putat: lingua enim illa vetus Anglica Saxonum Germanica genuina eſt: hæc vero prima Scythicæ ſoboles, quæ originem Græcæ & Latinæ dedit; qua de re ſupra jam actum eſt. Taceo nunc STEPH. SKINNERI *Etymologicon Anglicanæ linguæ*, Lond. 1671. fol. publicatum, in quo auctor XII. linguarum, maxime ſeptentrionalium & occidentalium, paralleliſmum inſtituit: ſed qui, licet magna de hoc ſuo labore polliceatur, nihil minus quam veras Anglicanarum vocum etymologias atque adeo ſcopum ſuum aſſecutus eſt.

10 Ab harmonia linguarum, ad earundem hiſtoriam progredior; quam ſuperficiarie ſolum attigiſſe Kircherum modo dixi. Prolixius atque data opera idem argumentum aggreſſus CLAUDIUS DURET in libro Gallico, quem inſcripſit *Threſor de l' Hiſtoire des langues de cet univers*; Coloniæ 1613. in 4. impreſſo: de originibus, perfectione, mutatione, converſionibus & excidiis linguarum omnium ſe acturum promiſit: & ea quidem diligentia linguas omnes, quarum hiſtoriam pertexit, in titulo enarravit, ut nec animalium nec avium linguas omiſerit. Utiliſſima vero ex variis auctoribus ea, quæ ad linguas ſpectant, uniuscujusque gentis collectanea ſunt. Exhibentur & alphabeta varia, quæ tamen an ſatis genuina ſint, ambigo. Ceterum diligentia in eo Dureti libro laudanda: neminem enim novi, qui parem induſtriam huic argumento adhibuerit: quanquam non deſint, qui per compendium aliquid tentarint: ut *Edu. Brerewoodus in Scrutinio Linguarum & Religionum*: Francof. 1659. in 12. *Theodorus Bibliander* in libro *de ratione communi omnium Linguarum & literarum*: Tiguri 1548. edito in 4. Conferri etiam meretur Joſ. Scaliger, tum in Diſſertatione de Jonum literis, & epiſtola ad Steph. Ubertum, ſupra laudatis: tum in Diatriba de Europæorum linguis, quæ inter Opuſcula Scaligeriana, à Caſaubono Pariſ. 1610. edita, comparet: breviſſima illa, & quam binæ aliæ, æque breves ſimilisque argumenti, ſeqvuntur: nempe de Hodiernis Francorum linguis: & de Literarum Pronuntiatione. Iſtud mirum, quod in prima diatriba Scaliger quatuor Europæ matrices, ut ille vocat, majores, quæ per omnia inter ſe diſcrepent, vocat Græcam, Latinam, Germanicam, Slavonicam, cum & prior & poſterior biga multum cognationis inter ſe habeant. Scaligero addendi Joh. Chriſtoph. Becmannus in Hiſtoria Orbis P. I. c. 9. Chriſtoph. Crineſius in Diſcurſu de Confuſione Linguarum Norib. 1629. vulgato: J. Henr. Hottingerus in Smegmate Orientali. J. Henr. Heideggerus Exercit. XVI. de linguis & literis Patriarcharum, Amſtel. 1667. in 4. Brianus Waltonus in Diſſert. de Linguis Orientalibus, Davent. 1658. in 12. Chr. Beſoldus in tractatu de Natura Populorum, & Linguarum ortu ac immutatione, Tubingæ 1623. in 4. Henr. Kippingius in Exercitationibus Sacris, aliique plures. De linguis exoticis, earumque origine & mutatione docte Wa-

ſius

ſius in præfatione Lexici ſui Anglicani diſſerit: & inprimis eleganter ſuccinctèque, circa Britannorum & Gallorum linguas veteres ac hodiernas, idem argumentum tractat Joh. Wallisius in docta ſuæ Grammaticæ præfatione.

CAP. IV.
DE LINGVIS VULGARIBUS EUROPÆIS.

§. 1. Multiplex peritiæ Linguarum Exoticarum Utilitas. 2. Πολυγλοττία ſingularis Theod. Bibliandri, Bernh. Baldi, Joſ. Scaligeri, & aliorum, miraculoſa autem Liburni peſte laborantis, & Galli dormientis. 3. Lingua Germanica præ aliis prærogativa, & Scriptores, qui ſuperſunt, Vetuſtiores, Parænetici à Goldaſto editi, Willeramus, Otfridus Weiſſenburgenſis, Ulphilas, aliique Gothici & Anglo-Saxonici ſuperſtites. 4. Culturæ ejus incubuere jam olim Otfridus & ipſe Carolus M., Grammaticæ Vernaculæ Scriptor, poſt Literarum vero παλιγγενεσίαν Joh. Camerarius à Dalburg, Andr. Althammerus & Jod. Willichius, quorum Conatus è Græca eam derivandi improbatur. 5. Mart. Lutherus, in Lib. de Nominibus Germanorum propriis, de quo complura afferuntur, & Conr. Geſnerus, Opus de iisdem peculiare molitus. 6. Recentiores alii, Origines ejus in Græca itidem perperam veſtigantes, & Joh. Claubergius, illis hac in re cordatior. 7. J. G. Schottelius, Joh. Clajus, G. P. Harsdörfferus, Joh. Vorſtius. 8. Lexica & Gloſſaria Germanica Corn. Kiliani & Georg. Heniſchii edita, Marqu. Freheri, Franc. Pithœi, Frid. Lindebrogii & Joh. Bernh. Zinzerlingi, affecta. 9. Gloſſariorum Exoticorum Scriptores, qui Germanicæ etiam Linguæ illuſtrandæ inſerviunt, enumerantur. 10. Linguæ Gallicæ, & ſtudii, quod ejus Culturæ impenditur, laudes. Immodici ejus obelo notantur Encomiaſtæ, imprimis Ant. Verdier, &, qui Latinæ matri eam prætulit, Joh. Lobourerius, à Sluſio & Iſ. Voſſio confutatus. 11. Gallorum Scriptores Etymologici, Joh. Picardus, Henr. Stephanus & Joach. Perionius, è Græca Linguam ſuam perperam derivantes, & à Joſ. Scaligero ac Caſp. Barthio, Germanicæ Vindice, merito exploſi, Joh. Iſ. Pontanus. 12. M. Z. Boxhornius, Car. du Freſne, Æg. Menagius, aliique è Menagii Præf. enumerati. 13. De Menagii & Vaugelaſii Obſervationibus Grammaticis in L. Gall., Ant. Furetierii & Acad. Francicæ Lexicis illius, & Scriptoribus ejusdem Criticis, ſæpe ineptientibus. 14. Jac. Hovvelius Linguam Gallicam è Britannica, Joh. Henr. Ottius è Germanica, derivat. 15. De Grammaticis Gallicis, Scriptorum Galliæ Vernaculum Multitudine & Nomenclatoribus, jactantiaque, Vitio illis familiari. 16. Italicæ Linguæ Genius; Dictionarium ejus ab Academia della Cruſca editum. Pauli Benii, in illa Græcæ Latinæque præferenda, ſtulta Jactantia, Hier. Rorarii Popularis verbis caſtigata. 17. Originum ejus Scriptores, Æg. Menagius & Oct. Ferrarius. Franc. Alunni, Bened. Floretti & Aug. Maſcardi, in illam merita. Scriptorum ejusdem

Vernaculorum Nomenclatores. 18. Linguæ Hiſpanicæ, è Gothicâ & Latinâ mixtæ, Genius, Originum ejus illuſtratores, Scriptorumque Laudes. 19. Linguæ Anglicæ Commendatio, & è Saxonica, aliis permiſtæ, ortus, Scriptores de illa Hiſtorici, Etymologici, Grammatici, Lexicographi. Poëtæ ejusdem potiores, horumque Vindices adverſus Gallos.

1 POſtquam ita de generalioribus quæ linguas & ſcripturam attinent, dictum eſt: ad ipſas nunc linguas ſpeciatim pedem promovere congruum exiſtimamus. Ubi quidem ab iis, quæ vulgares ac vivæ ſunt, auſpicabimur: de Europæis primo, tum & de Aſiaticis, nonnihil dicturi.

Equidem utilitatem peritiæ linguarum exoticarum plurimam in quovis ſtudiorum genere nemo temere negabit, niſi qui tot libris egregiis orbem literatum in maximum ſui detrimentum carere æquo animo patietur: atque adeo ſimul culturam animi, magna ſui parte hinc hauriendam, ſomnolenta naſutaque ignavia contemnet. Certe non à politico homine ſolum, quod omnes largiuntur, iſtarum cognitio requiritur, ſed & à polyhiſtore, cui ob tantam librorum omnis generis farraginem linguæ utique tenendæ ſunt. Quantum philologo proſint, oſtendit *Freinshemius* in comparatione verſionum in quatuor priores libros Annalium Taciti, annexa *Specimini Paraphraſeos Cornelianæ.* Theologo autem, in conferendis variis S. Scripturæ verſionibus; in legendis meletematibus aliorum; in excolendo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſtudio, adeo non inutiles linguæ ſunt; ut potius omnes ejus conatus mire juvent: quod plurimis magnorum virorum exemplis conſtat. Neque vero, ut omnes iſtas linguas loquatur Polyhiſtor opus eſt: dummodo intelligat ſcripta: alias enim major longe diligentia requiritur, otiumque, quod aliis ſtudiis rectius poterat impendi. Ut autem linguas multas intelligas, res adeo difficilis non eſt, cum ſint pleræque inter ſe cognatæ, & è Germanica Latinaque inprimis miſtæ.

2 Superiore ſeculo THEODORVS BIBLIANDER Helvetius: *Vir* (judice Mich. Neandro) *magnus ſive doctrinam, ſeu linguarum multiplicium ſcientiam, ſive literas ſpectes, ſive plurimarum rerum cognitionem conſideres:* adeo callens plurium linguarum erat, ut, in Comment. de Ratione Communi omnium liguarum & literarum, de ſe ipſe ſcribat: conſecutum ſe gratia Dei O.M., cujus dono totum id adſcribit, facultatem aliquam ſcribendi aut loquendi, aut certe judicandi de iis linguis, quæ totum terrarum orbem longe lateque poſſident. vid. Neandri epiſtola dedic. Erotematum L. Hebr. p. 10. ſq. Helvetio Italus ſuccedat inſigni linguarum variarum peritia clarus, BERNHARDINVS BALDVS, quem Erythræus, in Pinacotheca I. p. 7., refert, præter Latinam atque Græcam, Hetruſcamque vernaculam, adeo

adeo exacte Germanicam, Gallicam, Hiſpanicam & Illyricam, caluiſſe, ut eas non aliter ac ſi vernacula quæque fuiſſet loqueretur: non minus in Hebrææ, Chaldaicæ, Arabicæque cognitione pares paucos, ſuperiorem forte neminem, habuiſſe: inveſtigaſſe præterea veterem Siculorum atque Narbonenſium linguam, & ea rythmos plures juvenem compoſuiſſe: quin & Hetruſcam veterem, ante tot ſecula ſepultam, aſſecutum tamen è perpaucis æneis tabulis, quæ ab Eugubino Senatu aſſervantur, non ſine magna admiratione, teſtatur. Eadem linguarum ope inprimis etiam ad ſummum illud & ſtupendum eruditionis cacumen aſcenderunt Scaligeri, Salmaſius, Bochartus, aliique nonnulli. Prorſus autem ſingulare, atque ob id ipſum memorabile, eſt hominis cujusdam Liburni peſte laborantis exemplum; quem, Narſete Italiæ Exarcha, Fulgoſus refert, in domo Valeriani, Romæ, cum putaretur pene mortuus, ſtatim ad ſe reverſum vocato domino illi nunciaſſe, vere ſe in cœlo fuiſſe, ibique intellexiſſe, quot & qui ex domo peſte morituri eſſent, iisque nominatis affirmaſſe dominum ſupervicturum. Et, ut fides dictis haberetur, oſtendiſſe ſe omnes linguas callere: atque ea ipſa hora cum domino Græce locutum, aliarum quoque linguarum cum his, qui earum notitiam habebant, periculum feciſſe, cum ante ſolam Romanam didiciſſet. Et ubi biduum ita vixiſſet, correptum denuo, & in rabiem prope verſum obiiſſe, ſecutosque illum, quos nominaverat, domino ſuperſtite. Hæc ex Fulgoſo repetit, cauſasque naturales ejus rei indagat, licet non ſatis aſſequatur, Joh. Marcus Marci, in Philoſophia Veteri reſtituta, P. III. p. 274. Simile exemplum ex Mottæo Vayero, in libro noſtro Method. c. 9., relatum fuit de Gallo, qui dormiens omnes, etiam Indicas linguas loquebatur: quas vigilans omnino neſcivit.

Age vero, ut propius accedamus, prodeat nunc e linguis primo loco GERMANICA, cujus tanta eſt antiquitas, ut certare cum Græca & 3
Latina poſſit; ceteras vero, Italicam, Gallicam, Hiſpanicam, longe nobilitate antecedat. Et dolendum quidem eſt, adeo ſegniter linguam vernaculam à Germanis tractari, ut in tot ſcriptorum numero vix aliqui ſint, qui origines intelligant. Inter vetuſta Germanicæ linguæ monumenta numerandi ſunt *Paranetici veteres, à Melch. Goldaſto editi: Inſulis* 1604. in 4. *Tam bene* nimirum (judice Conringio in præfat. ad Tacitum de Mor. Germ. quæ inter epiſtolas ab ipſo relata eſt. p. 42.) *editis antiquis Germaniæ monumentis, de patria meritus, ille vir eſt; ut absque dubio Athenienſes illum in Prytanæo aluiſſent, ſi in illud ævum incidiſſet.* Non adeo æquus Goldaſto Scaliger eſt: qui laudat equidem veterum verborum Germanicorum apparatum: ſeque ex Paræneticis ab illo editis dictionarium quoddam earum vocum in ſuum privatum uſum concinnaſſe memorat, mallet tamen, loco paræneticorum, quorum pretium nihili æſtimat, vetera inſtrumenta publicas-

ſet

ſet Goldaſtus: e quibus nempe de nobilium familiis diſci ſemper aliquid potuiſſet. v. Excerpta Scaligerana p. 95. & 154. Pertinent inſuper ad antiquam Teutonum linguam libri aliquot ſacri: qualis eſt Willerami, Monachi Fuldenſis, Paraphraſis Cantici Canticorum, quam Paulus Merula Lugd. Bat. 1598. in 8. edidit, è codice tamen mendoſiſſimo, miſereque interpolato: quod è Lambecio patet, qui T. II. Biblioth. Vindob. p. 765., genuinum operis Willerami exemplar, ipſiusque auctoris ævo ſcriptum, non ſolum aſſervari in Cæſarea Bibliotheca luculentus teſtis eſt, ſed & amplum paraphraſeos ſpecimen una exhibet: notas vero in illam paraphraſin 1655. Lugd Bat. edidit Franc. Junius, *Ottfridi Weiſſenburgenſis*, noni ſeculi ſcriptoris, librum Evangeliorum ab auctore (ſi Trithemio credimus) *Gratia Theodiſtæ* inſcriptum, Francicoque rythmo veteri deſcriptum, Baſil. 1571. 8. ſub *ficto Achillis Gaſſari nomine* publicavit *Matth. Flacius Illyricus* hoc titulo: Evangelienbuch in alt Fränckiſchen Reymen durch Ottfridum von Weiſſenburg/ Münchn zu S. Gallen/ vor ſiebenhundert Jarn beſchrieben: jetzt aber in den Truck verfertiget. Enimvero non hiulco ſolum & mentoſo codice Flacius uſus eſt, cujus lacunas Lambecius ex optimæ notæ Cæſareo codice ſupplevit l. II. Bibl. Vind. n. 420., ſed & multum alias cum Trithemio deceptus, deprehenditur. Neque enim Ottfridus monachus S. Galli fuit, ſed Weiſſenburgenſis, quod Alſatiæ cœnobium eſt: nec unquam librum ſuum inſcripſit *Gratiam Dei Theotiſce*, ſeu, ut Trithemius habet, *Gratiam Theotiſtæ*, ſed *Volumen Evangeliorum*; neque etiam opus iſtud verſio Evangeliorum eſt, IV libris abſoluta; ſed potius Harmonia quædam ſeu Diateſſaron Evangeliorum, V libris conſtans: quæ omnia obſervavit l. c. p. 419. Lambecius, exhibetque titulum, prout in vetuſtiſſimo MSS. Codice Vindobon. habetur, h. m. *Incipit Liber Evangeliorum primus, Domini gratia Theotiſce conſcriptus.* Addit, aſſervari in bibliotheca Cæſarea ejusdem Ottfridi ſolutam Pſalterii verſionem: e qua Pſalmum primum Lambecius p. 461. ſq. una cum Oratione Dominica, ſub finem codici annexa, exhibuit. Eo magis autem commemorari Ottfridus hoc loco meret, quo majus ſuo tempore ſtudium ad excolendam Germanam linguam adhibuit: de inculta ejus, quæ vulgo videbatur, aſperitate multum in præfatione ſui Evangeliorum libri queſtus. Quin (directe id Trithemius *in Catalogo* referente,) exemplo Caroli Imperatoris Magni, conatus barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas grammaticales reducere, illud & ex parte perfecit. Idemque adeo Trithemius *Polygraphiæ l. VI.* nonnihil ejus Grammaticæ, quam à Carolo inceptam, ab Ottfrido auctam abſolutamque, refert, in manus ſuas incidiſſe, locuples teſtis eſt. Cujus aliud præterea teſtimonium ea de re, alias *ἀνέκδοτον*, è codice MSS. Lambecius l. II. Comment. p. 464. ſq. refert. Inprimis vero illuſtre veteris linguæ Germanicæ monumentum Gothica

ca

Digitized by Google

ca ſunt Ulphilæ Evangelia: ex argenteo codice à Franc. Junio cum doctiſſimis notis Thomæ Mareſchalli Dordraci 1655. in 4. in lucem publicam una cum Gloſſario Gothico Junii emiſſa. Addi poteſt Hiſtoria Gothrici & Rrolfi, Gothica lingua ſcripta, & ab Olao Verelio edita: nec non Anſileubi cujusdam, Gothorum Epiſcopi, Gloſſarium quod e veteri bibliothecæ Moyſacienſis codice erutum ſe vidiſſe Mauſſacus, in Diſſertatione Crit. Harpocrationi præmiſſa p. 355. ed. Pariſ., auctor eſt, inibique plura Gothorum aliorumque populorum barbara vocabula explicata refert. De Literis & lingua Getarum ſive Gothorum Commentarius Anonymi, a Bonavent. Vulcanio Lugduni Bat. 1597. in 8. editus, huc quoque inprimis ſpectat; cujus auctorem Anton. Morillonium eſſe, Granvellani Cardinalis Secretarium & bibliothecæ præfectum, Uſſerius olim ſuſpicabatur; quod dum in *Selecta Bibliotheca* Colmeſius p. 158 refert, addit. *Ce ſoupçon n' eſt pas, à mon avis, mal fondé, y ayant dans ce Commentaire des remarques aſſez recherchées, & qui ne s' accordent pas mal avec le grand ſavoir, que l' on attribue à ce Morillon.* Referri etiam merito ad antiqua Germanicæ linguæ monumenta poteſt, quicquid ſcriptorum Anglo-Saxonicorum ſupereſt, ab Anglis ſtudioſiſſime conquiſitum evulgatumque. *Erat enim*, ut ait in ſuæ Grammatices præfatione Walliſius, *illa Anglo-Saxonum lingua antiquæ Teutonicæ propago; ut & Francica illa in Galliam advecta, & hodierna Germanica, Belgica, Danica, Suevica, Boruſſica, aliaque affines linguæ. Et fere pure manſit in Anglia, ſeu impermixta, usque ad Normannorum tempora: niſi quod voces aliquot Cambricas admiſerit, & Cambrica vice verſa ex hac nonnullas. Quamvis enim Dani interim hic pedem poſuerint, nulla tamen inde linguæ mutatio ſecuta eſt: nam & eorum lingua vel plane eadem erat, vel ſaltem maxime affinis.*

Ut vero revertamur, unde divertimus pauliſper: non adeo aſperam eſſe incultamque linguam Germanam, ut delicatiorum auribus ſe inſinuare non poſſit: quod Iſaacus Voſſius lib. de Poëmatum Cantu criminatus eſt: jam alibi ſufficienter, niſi fallor, evictum dedi: ſimul & graviores aliorum voces, præcipitis, ignorantiæ teſtes, confutavi; allegatis pro linguæ noſtræ vera antiquitate, &, quæ naturæ omnium maxime vicina eſt, ſimplicitate, rationibus, & virorum clariſſimorum teſtimoniis haud contemnendis. quæ jam repetere tædioſum foret. Dignum vero memoratu eſt, iis etiam ſeculis, queis dira barbaries regnabat, & vernaculæ Francorum, ſeu Germanicæ linguæ culturam nemo ne per ſomnium quidem ſperaſſet: fuiſſe tamen, qui tentarunt id, & curam patriæ linguæ non omnino abjiciendam putarunt. De Ottfrido Weiſſenburgenſi dictum paulo ante, Scriptore ſeculi Carolini, quam avide is horridiora linguæ eorum temporum removeri deſiderarit. Fertur & ſub ipſius CAROLI M. Imperatoris nomine Grammatica prodiiſſe: ita enim Eginhardus in vita Caroli *Incoavit &* (Carolus) *Grammaticam patrii ſermonis: Menſibus etiam juxta*

propriam linguam vocabula impoſuit, cum ante id tempus apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronunciarentur &c. Recenſetque Eginhardus menſium & ventorum nomine à Carolo inventa. Gtammaticam ejus adhuc ſupereſſe ex parte ſunt qui perhibent: Sine dubio, ut in omni bonarum literarum genere, auſpiciis magni Imperatoris, erectæ ubivis ſcholæ ſunt: ita, ut non in vernacula hoſpites forent in alienis linguis erudiendi, provida Divi Principis cura cavit. Neque id fruſtra. Nam curam geſſiſſe linguæ patriæ viros ejus ſeculi doctos haud perfunctoriam RABANVS etiam MAVRVS fidem facit: cujus non ſolum *Gloſſarium Latino-Theodiſcum in tota Biblia Veteris & Novi Teſtamenti* MSS. *Petr. Lambecius*, Vir in conquirendis optimæ notæ libris longe ſolertiſſimus, e quadam Tyrolis Bibliotheca eruit, inſeruitque Bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſi: de quo ipſe Lib. II. *Biblioth. Vind.* c. 5. p. 416. videri poteſt: ſed & ejusdem Rabani *Gloſſa Latino-Theotiſca de partibus humani corporis; ut & de Inventione linguarum ab Hebraico ad Theotiſcam*, ſuperſunt, quas ex ejus ore olim *Walafr. Strabo* excepit: *Melch. Goldaſtus* vero in eunte hoc ſeculo edidit *T. II. Rerum Alemannicarum* Francof. 1606. P. I. p. 65. & 66., eædemque comparent inter *Opera Rabani Colon. 1627. edita.* Alius ſequiorum temporum Germanicæ linguæ inveſtigator, KERO, Monachus S. Galli, fuit: cujus *Interpretationem Vocabulorum barbaricorum* (ita ille Germana vocat) Goldaſtus idem eodem loco, à p. 69. usque ad 92., publici juris fecit. HVGVICONIS, *vetuſtiſſimi & ampliſſimi Terminiſtæ*, nomen conſervavit nobis *Clivenſis olim Cancellarius, Gerhardus de Schuren*, cujus *Lexicon Germanico-Latinum*, ſub titulo *Teuthoniſta* Coloniæ 1477. emiſſum, vidi: quodque, ut annexa ſub finem ſubſcriptio teſtatur, *vocabulorum materiam* exhibet *ex diverſorum terminiſtarum voluminibus contextam*: cuique non Huguiconis ſolum labor, ut in præfatione auctor ait, pene totus immiſtus eſt, ſed & inſerti integri aliorum tractatus. Patet ſane ex his, non neglectum à Germanis unquam ſuæ linguæ ſtudium: quod non ſolum, præter ea, quæ jam allata ſunt, Gloſſarium Latino-Germanicum MSS. in Kilonienſi Bibliotheca aſſervatum, probat: ſed & ſecuti aliorum labores. Poſtquam enim renaſci paululum literæ, caputque primis modo initiis levare denuo cœperunt: inventus ſtatim unus atque alter Germanus, isque inprimis etiam eruditus, eſt, qui Origines ſuæ linguæ altius repetitum iret. JOH. CAMERARIVS de DALBVRG nobili apud Vangiones gente Dalburgiorum, hodieque clara, oriundus: Epiſcopus Wormatienſis: JCtus, Geſnero in Bibliotheca teſte, celeberrimus, & Rudolphi Agricolæ auditor; hanc primus poſt renatas literas gloriam inveſtigatarum noſtræ linguæ originum ab Aventino reportat, qui eum aliquot millia Græcorum ac Teutonicorum vocabulorum, quæ utraque lingua idem ſignificent, collegiſſe refert. Dolendum profecto, non in lucem prodiiſſe opus extra controverſiam eruditum, viri,

quem

Digitized by Google

quem plura excellentis ingenii opuſcula, tam metro, quam proſa oratione, ſcripſiſſe, ſed non in lucem venire paſſum, Gesnerus l. c. auctor eſt. Idem argumentum deinde attigerunt ANDR. ALTHAMERUS in *Scholiis ad Tacitum* Noribergæ 1536. in 4. editis, qui Germanos antiquos Græcæ linguæ non omnino ignaros è vocum convenientia oſtendere ſategit: & JODOCVS WILLICHIVS, Medicus & Theologus, Academiæ Francofurtanæ ad Viadrum Profeſſor; qui & ipſe, in eruditis (Mich. Neandro judice) *commentariis in Tacitum*, Græcam linguam Germanis fuiſſe familiarem credidit: & *ſua adbuc ætate, prope Pruſſiam, gentem, quæ dicatur* die Bockheilligen *extitiſſe teſtatus eſt, Græca lingua, ſed corrupta, utem.* Quinimo adjecit: *circa Caroli magni tempora Græcis literis Teutones Germanica ſcripſiſſe: adeo, ut omnes rationes ſuas, omniaque acta Græce, usque ad tempora Rudolphi Habſpurgici, ſcriberent. Tunc enim primum Germanicas literas Latinis literarum elementis ſcriptas fuiſſe: quemadmodum ex vetuſtiſsimis rationibus idipſum longe certius colligi poſſit.* Hæc e Willichio excerpſit MICHAEL NEANDER, celeberrimus ille polyhiſtoriæ atque omnis humanioris literaturæ ſtator, in *Deſcriptione Orbis Terræ*, P. I. p. 279 ſq., ubi non miror equidem, illum præceſſoribus in eo aſſenſum præbuiſſe, quod Germanica lingua e Græca ortum traxerit: hoc enim pro ingenti, quo in Græcas literas ferebatur, amore ſibi perſuaderi paſſus, cum plurimis aliis commune habet. Iſtud vero, quod Sorabos, gentem, quæ inde a Moravia per Luſatiam, Marchiamque Brandeburgicam, usque in Boruſſiam, longo tractu, ſed non æque lato, porrecta habitat, & à Deaſtro quondam ſuo, hircino capite deformi, ſcomma in ſe derivatum ſenſit: quod hos, inquam Slavonicæ veteris linguæ dialecto uſos ſemper, hodieque utentes, Græce unquam locutos credit: ingens error eſt: Uti neque illud ferendum, quod Germanos ævo Carolino Græcis characteribus acta ſua conſignaſſe exiſtimat: cum vix unus & alter Eruditorum ejus ævi Græcas literas vel primis, quod ajunt, labris deguſtavit. Profecto, ſi inſpiciendi antiqua diplomata, ad quæ provocat Willichius, ipſi unquam occaſio conceſſa fuiſſet, vel doctiſsimo etiam Neandro: neuter aſſertionem falſiſſimam poſuiſſet.

Neandro jungimus, quem mirifice ſemper æſtimavit, B. LVTHERVM, qui circa vernaculam quoque grammaticen occupatus *libellum de Nominibus propriis Germanorum* edidit ſæpius recuſum: Urſellis 1559., Wittebergæ 1611., alibique: nonnunquam & *ἀνωνύμως* prodiit: ut in Opere Hiſtorico Simonis Schardii Baſil. 1574, ubi hunc titulum præfixum habet: *De nominibus propriis Germanorum opuſculum Studioſi Antiquitatis.* Idem titulus & in Schardii Redivivi T. I. manſit. Ultimo *cum notis Gotfridi Wegeneri* Theologi jam Regiomontani, excuſus eſt. Totum vero hunc B. Lutheri libellum paſſim interpolatum, mutatoque ſaltem ordine, inſigni plagio RVD. GOCLENIVS *Lexico ſuo Philoſophico* inſeruit: ne verbulo quidem

Digitized by Google

ejus mentione facta; cum tamen plurima Lutheri αὐτολέξει retinuiſſet: ſed omnino ſuis miſcet, & prorſus ita ſe gerit, ut ex alieno labore hauſta, ne divinando quidem, ſi neſciat, facile quiſquam aſſequatur. Quapropter haud immerito Goclenium virgula percuſſit cenſoria *Thomaſius de Plagio* §. 449. & 450. Idem, circa nomina propria Germanorum, virorum æque & mulierum, labor CONR. GESNERUM tenuit, qui, in catalogo Operum ſuorum, ſe aliquot illorum millia ſecundum terminationes diſpoſita habere refert: atque ita de iis judicat: *Apparet in ſingulis ferme certa aliqua ſignificatio, ut vel ominis gratia, vel ſaltem non temere, ſed certam ob cauſam, impoſita videantur, ſicut & apud Græcos fere. Nihil enim antiquius in noſtra lingua, & unde, qualis ante multa ſecula fuerit, magis appareat, extare puto.* Friſius, qui catalogum Geſneri ſuæ Bibliothecæ inſeruit, addit, *Marcum Widlerum*, Tigurinum, id opus, à Geſnero inchoatum, auxiſſe, ejusque editionem polliceri. Verum nihil ejus excuſum eſt: uti nec abſolutæ Geſneri Vocum Germanarum Origines, quas meditari ſe, l. c, ſibi tamen ipſi diffiſus, narrat.

6 Uti vero locum Taciti, libro de moribus Germanorum, Althamero & Willichio de lingua Germanica nonnihil cogitandi occaſionem dediſſe modo diximus: quod idem ſupra de Phil. Cluverio relatum fuit: ita Matthias Berneggerus quoque anſam inde captavit Quæſt. XI. in Tacitum ſimile argumentum tractandi: ſed & ille cum tot aliis è Græca linguæ Germanicæ etymologias aucupatur: quod præterea faciunt *Georgius Chriſtoph. Peiskerus* in Indice pro Græcæ & Germanicæ linguæ analogia evulgato Lipſiæ 1685. in 12. latius id in Lexico Græco-Germanico-Analogico ſeſe deducturum minatus: & *Joſ. Maria Bellini* in epiſtola ad celeberrimos Actorum Lipſienſium Collectores; cujus ipſi in Actis ſuis Anni 1686. p. 419. ſeq. mentionem faciunt: ſed poſtremi inprimis hujus etymologiæ nimium duræ coactæque ſunt, quam ut aſſenſum facile reperire poſſint.

Imo vero omnibus: ſi vel maxime Rigaltii, Meurſii, Voſſii, Cangii, aliaque magna nomina communi opinioni, ſeu errori potius, accedant: audacter olim jam occurſum abs me non diffiteor, neque nunc ſane ejus me opinionis pœnituit. Inter alios, qui mecum in ea ſententia conſpirant, JOH. CLAUBERGIUS eſt, in *Arte Etymologica Teutonum è Philoſophiæ fontibus derivata;* editaque *Duysburgi* 1663. in 8. Exiguus ille liber eſt, & breves tantummodo 22. regulas complectens: quas promulſidis loco magno operi *de Cauſis Linguæ Germanicæ*, quod moliebatur vir doctiſſimus, præmiſit: aſt vero tam doctus ille, tamque in criſi, quam adhibet, ἀκριβὴς, ut cum Scaligeri, Voſſii, Sanctiive circa Latinam linguam laboribus componi poſſe alibi haud immerito à nobis aſſertum ſit: ubi & excerptas regulas iſtas damus.

De cetero Grammatica noſtræ linguæ accurata, & quæ ſufficere animo harum

harum rerum avido poſſit, inter deſiderata magis noſtra, quam inter ea quæ habemus, ponenda eſt. Congeſſit quidem *Magnum Opus Grammaticum* JUSTUS GEORGIUS SCHOTTELIUS, cui præmiſit Panegyricos in laudem Linguæ Germanicæ ſcriptos; addiditque Lexicon Etymologicum (Brunſvigæ A. 1663. in 4. maj.), ſed vehementer ſæpe in vocum derivatione fallitur. Inter optimas Germanas Grammaticas numerari meret *Joh. Claji*, edita Jenæ 1651. in 12. Præterea non contemnendum eſt, multaque continet notatu digna *Specimen Philologiæ Germanicæ à Georg. Phil. Harsdærffero* ſcriptum Norib. 1646. in 12. Aliud *Specimen Obſervationum in Linguam vernaculam* publicavit Colon. Brandeb. 1669. in 12. *Joh. Vorſtius.* De Dialectis linguæ Germanicæ *Gaſp. Scioppius* in Conſultationibus egit, Conſult. II., p. 28. & ſeq. Verum, uti hæc omnia magis cœpta quam perfecta ſunt; ita quid de iis aliorumque ſimilibus laboribus judicemus, in allegato ſæpius noſtro de Lingua Germanica commentario fuſe indicatum eſt.

Quod Lexica concernit; illorum, quæ alicujus momenti ſint, admodum exiguus certe numerus eſt. Antiqua enumeravi jam ſuperiore ſeculo bene meruit de Germana lingua CORNELIUS KILIANUS, edito lingua Belgica *Etymologio Teutonicæ linguæ:* quod multoties recuſum, atque à Lipſio, aliisque viris eruditis, magni æſtimatum, tandem ſub titulo *Kiliani Aucti* miſere truncatum eſt: ut indignabundus quiritatur in præfatione ad Notas ſuas in Willeramum Fr. Junius. Noſtro ævo MARQUARDUS FREHERUS *Lexicon Etymologicum* magnum meditatus eſt: ut & ὀνομαθέτην ſeu de Nominibus propriis Alemannorum: prout in ejus vita Melch. Adami teſtatur. Verum nihil horum in lucem prodiit: uti nec à Franc. Pithœo quicquam, quem in Gloſſariis Germanorum antiquis habilem inprimis eſſe, multumque tempus triviſſe, Scaliger in Excerptis Scal. p. 95. refert: optatque proin, ut Leges Longobardicas cum Gloſſario edat. Præfert vero illum *Goldaſto*, cujus *Gloſſarium* T. I. Rerum Alemannicarum ſubnexum habemus. Utinam & haberemus Gloſſarium FRID. LINDENBROGII, de quo in Epiſt. 144. ad Gallos Jano Cordeſio ſcribens Hugo Grotius ita: *Laborat nunc Lindenbrogius in concinnando Lexico veteris ſermonis Germanici, & multa habet adjumenta, quæ nec Spelmannus, nec alii habuerunt. Erit id opus eruditis nec ingratum, nec inutile.* Sicuti vero vix quiſquam aptior ad id operis Lindenbrogio fuiſſet; viro in antiquis iſtiusmodi Gloſſariis verſatiſſimo: ita maxime dolendum, intercidiſſe promiſſum id. Nam, quod MSS. ejusdem Gloſſarium in Hamburgenſi bibliotheca hodieque ſervari ajunt; ſuſpicor eſſe *Gloſſarium Latino-Theotiſcum* quod paſſim ipſemet allegat. Unum, quod de illo habemus, Gloſſarium eſt *Codici Legum* ab eo edito ſubjunctum 1613. A. 1616. in lucem prodiit GEORG. HENISCHII, viri docti, liber, *Theſaurus Linguæ & Sapientiæ Germanicæ* inſcriptus: atque utinam totus prodiiſſet, 8

uſui haud contemnendo futurus: quippe qui omnia uniuscujusque vocis ſynonyma, derivata, phraſes, compoſita, epitheta, proverbia, antithetaque, una exhibet ſtudioſe congeſta. Verum non ultra partem primam, quæ litera *H* terminatur, perventum eſt. Mitto nunc affectum JOH. BERNH. ZINZERLINGII, Profeſſoris Roſtochienſis, Lexicon, quod concinno quidem ordine digeſtum, ſed tamen immaturum ab auctore præmature defuncto relictum eſt. Expectat adhuc noſtra lingua virum eruditum, qui dignam homine Germano atque docto operam eo animoſius ſuſcipiat, quo alacrius gentes alias, Gallos, Italos atque Anglos, certatim ad evolvendas ſuarum quamlibet linguarum origines concurrere videt.

9 Interea proderunt ad Germanicæ illuſtrationem, præter ea, quæ diximus, ii etiam auctores, qui de vocibus mixo-barbaris, terminis forenſibus barbaris, feudalibus, aliisque horum generum, commentati ſunt: quos inter G. Joh. Voſſius in Tr. de Vitiis Latini Sermonis; (quem doctiſſimus vir, noſtræque, dum viveret, Germaniæ decus, Thom. Reineſius infinitis in locis emendavit, interpolavit, auxit: ſervaturque iſtud exemplar cum libris Reineſianis reliquis in Cizenſi Bibliotheca.) Joh. Meurſius, Nic. Rigaltius in Gloſſariis Græco-Barbaris: Godefr. Wendelinus in Gloſſario Legum Salicarum, Antverpiæ edito 1649: Henr. Spelmannus in Archæologia Lond. 1626. Gul. Somnerus in Gloſſario Saxonico-Anglico Oxon. 1659. Carolus du Freſne in Gloſſario Græc. Latinoque, & ſi qui alii hujus inſtituti libri ſunt. Multa enim in iis continentur, quæ Germanicæ originis ſunt: falſo licet utplurimum è linguis aliis deducta.

10 Germanam ut in multis, præſertim in conſtructione, matrem agnoſcit; ita ſequatur nunc preſſo pede LINGUA GALLICA, omnium, quotquot Europa habet, vulgarium cultiſſima nitidiſſimaque: & quæ ob ingentem bonorum librorum omnis geris apparatum (prætereo enim nunc inſertum ipſi linguæ incomparabilem nitorem), non facile à quoquam viro docto, nedum polyhiſtore, ignorari poteſt. Equidem elogia linguæ hujus, ut à Germano homine conſcribantur, opus non eſt, cum prolixa ſatis apud ipſosmet Gallos reperiantur. Jam ſuo tempore *Antonius Verderius*, in præfatione Bibliothecæ p. 23., verboſus in laudes ſuæ vernaculæ, illam nonniſi e lectisſimis Græcæ, Latinæ, Italiæ recentioris, aliarumque, ſi quæ ſint, celebriorum linguarum floſculis, non à vulgo hominum, ſed eruditiſſimis Gallicæ gentis viris adhibito inſigni ſelectu conſtipatam credit: quos propterea miris encomiis extollit; Poëtasque ac Oratores Gallos, Græcis & Latinis palmam dubiam reddere poſſe perſuaſus eſt. Hæc & alia Verderius ſuperiore ſeculo non ſine multis verborum ampullis jactitans, præcipuas tamen Gallicæ linguæ elegantias ignoravit. Quam in immenſum enim ex illo tempore creverit linguæ ejus nitor, nemo ignorat: & vel ex eo dijudicari poteſt,

poteſt, quod, inter poëtas primo loco Petrum Ronſardum laudat: quem tamen nonniſi rudem materiam & initium magni poëtæ Balzacius nominandum judicabat. Sed nec defuere ſecutis temporibus linguæ Gallicæ ſui encomiaſtæ: inprimis poſtquam in ejus incrementum celeberrima Academia Francica, auſpiciis Richelii Cardinalis, erecta eſt. Atque ut è ſexcentis unum nominemus: JOH. LABOURERIUS, Gallus nobilis, eo audaciæ proceſſit, ut Latinæ ſuam linguam præferre libro peculiari non dubitavit: prodiit libellus ille hoc titulo: *les Avantages de la Langue Françoiſe ſur la Langue Latine. Pariſ.* 1669. in 8. ſtudio Sam. Sorberii, Medici & Hiſtoriographi Regii procuſus. Additæ in fine duæ Sluſii epiſtolæ ſunt, quibus linguæ Latinæ primatum contra Labourerium defendit, totidemque hujus reſponſiones: ab utroque enim Sorberius quaſi arbiter ejus litis electus erat. Iniquum vero eſt, ſpurium matri pulcerrimæ, ancillam dominæ præferre. Magisque propterea laudem meret Anonymus elegantiſſimi libelli auctor, qui *Hiſtoire de la Bataille entre les Anciens & les Modernes* inſcribitur; & non ita pridem lucem aſpexit. Multa quidem ibi in laudem ſcriptorum Gallicorum dicuntur: ſed non ita tamen, quin Græcis & Latinis poëtis ac oratoribus præ Gallicis palma ipſomet Apolline judice, tribuatur. Quanquam in eo viciſſim haud parum iniquus auctor ille ſit; quod Anglicam, noſtramque Germanicam linguam, barbaris, (quæ ipſi Suecia, Danica, Polonica, aliæque ſunt) accenſet: ſuam vero ſimul ignorantiam indicio manifeſto prodens. Ut autem ad Labourerium revertamur: is inter alia documenta, queis adſtruere ſuam opinionem vult, Horatianam quoque Oden apponit, ejusque una tralationem à celebri poëta Gallo factam: ut ſic è comparatione appareat, quantum Gallico Latinus ſermo concedat. Enimvero recte Iſaacus Voſſius, lib. de Viribus Rythmi p. 36. & 39., longe aliud ſentit, & judicio viri ingenioſiſſimi, ut vocat, minime acquieſcere poteſt. Certe levia ejus, & tantum non futilia argumenta ſunt: jureque iis iſtud laudati Voſſii ep. 47. opponas: *Quanto melius Romani, qui, licet gloriæ ſuæ ſtudioſiſſimi eſſent, nunquam tamen ſuam tum Græca auſi ſunt committere linguam: quin potius eam propemodum barbaram eſſe affirmant, ſi cum hujus ſermonis ſplendore & elegantia conferatur. Etiam, qui florentiſſimis vixere temporibus, ſufficere ſibi hanc laudem teſtantur, ſi non ut æmula, ſed ut diſcipula Græcæ linguæ haberetur Latina.*

Uti vero idipſum de ſua lingua in oppoſitione ad Latinam Gallorum plurimi agnoſcunt fatenturque: ita circa origines atque etymologiam ejus minus inter ſe conſentire deprehenduntur. E Græcia petendum linguæ Gallicæ ortum jam olim *libris V. de priſca Celtopædia* Pariſ. 1556. editis *Joh. Picardus, Toutrerianus*, contendit, qui & lingua & philoſophia vicinos Græcis Gallos exiſtimat: Idem vir doctiſſimus, *Henr. Stephanus*, peculiari Gallico tractatu evincere anniſus eſt: *de la Conformité du language Françoiſe avec le* 11

Grec.

Grec. Pariſ. 1610. (quæ tamen prima editio non eſt) Et inprimis coævus Picardo *Joach. Perionius* magno conatu idem argumentum tractavit: ediditque Pariſ. 1555. in 8. *Dialogorum libros IV de lingua Gallica origine, ejusque cum Græca cognatione.* Viciſſim vero jam olim huic opinioni, quæ omni probabilitate caret, à viris doctis occurſum eſt. *Fruſtra laborant*, ait Scaliger in Primis Scalig. p. 99., *Perionius, H. Stephanus, & alii, in Gallica lingua ex Græca repetenda origine, ac utriusque cognatione probanda, quaſi res ita ſe haberet: cum certiſſimum ſit, & hanc, & Hiſpanam Italamque, à Romana Italaque corrupta fluxiſſe. Hinc non mirum, ſi ſæpiſſime ineptiant in ſuis etymologiis frigidiſſimis: ut vel ex hoc uno Perionii exemplo patet, qui* maiſon *deducit à Græco* οἶκος, *cum ſine dubio originem trahat* à manſione. Sic recte omnino Scaliger: cui *Caſp. Barthium* quoque addo, qui in ſuis *Adverſariis* locis aliquot mentionem hujus controverſiæ facit: L. XIII. c. 4. Picardum ſibi confutandum ſumit: eoque ait omnia deduci poſſe; Teutoniſmum, Latiniſmumque ſingulas fere voces & modos loquendi univerſos dediſſe hodierno Gallicismo. Propius adhuc iſtud l. XLIII. c. 20. tangit: ubi vocum nonnullarum è Latinis in ſemi-barbaras, & ex his ſemi-veteribus in hodiernas Gallicas deformationem haud infeliciter tentat. Aliud tamen de priſca Celtarum lingua ſtatuit: quam interiiſſe penitus & abolitam ægre fert: niſi quod è monumentis, quæ hic illic ſparſim apud auctores adhuc ſuperſunt, corrupta tamen uno fato omnia aut mutata, colligit, illam cum veteri Germanica inſignem cognationem habuiſſe: l. XL. c. 17. Quemadmodum & l. XLVI. c. 1. Germaniæ gentem atque nomen Francorum, contra Turnebum, docte atque ſtrenue vindicat: conſentientem Joh. Iſaac. Pontanum in Originibus Francicis, allegans *libro*, ut ait, *adeo docto, adeoque acuto, ut nihil clarius & inſtructius hujus generis extare exiſtimem, aut ab alio quoquam poſſe in medium proferri:* (longe aliud, ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ addam, ſtatuente Menagio, cui in epiſt. nuncupatoria ſuarum Orig. Gall. Pontani Origines Becanianis non videntur multum ſaniores.) Caroli M. linguam patriam Germanam puram putam fuiſſe idem Barthius l. XXII. c. 6. probat; per barbaram vero, quam linguæ Francicæ ante Carolum immiſtam Walafr. Strabo auctor eſt, Gothicam, vel è Vandalorum Hunnorumque reliquiis corruptam, indigitari ſuſpicatur.

12 Marci Zuerii Boxhornii Origines Gallicæ ſupra jam memoratæ ſunt; ut adeo nunc earum mentionem brevibus denuo innuiſſe magis, quam feciſſe, ſufficiat. Carolus du Freſne breve Etymologicon vocabulorum linguæ Gallicæ Gloſſario ſuo Græco ſubjunxit: quod tamen magis indicis vicem præſtat, remittitque ſemper ad utrumque Gloſſarium, in quibus fuſe ſimul originationes iſtæ deducuntur. ÆGIDIUS MENAGIUS, vir dudum orbi erudito è ſcriptis variis notiſſimus, dudumque immortalitatis famam adeptus, in hoc etiam circa ſuam linguam genere eruditionis quantum valeat, oſten-

oſtenſurus, Origines Linguæ Gallicæ: *les Origines de la Langue Françoiſe: Pariſ.* 1650. in 4. edidit, nuncupavitque Puteano. In epiſtola nuncupatoria poſtquam eos, qui Latinæ Linguæ origines explicarunt, antiquos pariter & recentiores non ſine addita criſi, recenſuiſſet: Gallorum, quotquot ſua de vernacula prodierunt, labores ne quidem veriſimiles cenſet. Verba ejus apponam, ut ſimul de viris doctis, qui id argumentum ante Menagium attigere, conſtet. *Les Origines Françoiſes de Budeé, de Bayſ, de Henry Etienne, de Nicod, de Perionius, de Sylvius, de Picard, de Tripault, de Guiſchard, de Paſquier, ne ſont pas ſeulement vrayſemblables: & on peut dire avec verité, que les etymologies juſqu' icy ont été l' écueil de tous ceux, qui en ont écrit.* Addi his à Menagio enarratis auctoribus Claud. Fauchetus poteſt; Præſes Curiæ Monetalis apud Pariſios: qui ſuperiore ſeculo ſimilem librum edidit: nimirum *Recueil de l' Origine de la Langue Françoiſe, Ryme, & Romans.* è quo Verderius locis aliquot ſuæ Bibliothecæ nonnulla excerpit non contemnenda. Requirit vero Menagius ab eo, qui cum ſucceſſu verſari iſto in negotio vult, omnium prope, non Europæ ſolum, ſed & Aſiæ, linguarum cognitionem, aliaque quamplurima, quæ ſibi etiam deeſſe magnam partem non negat. Laudat vero præcipuum adjutorem ſuum atque impulſorem operis, Franc. Guietum, cui & origines infinitas, & modum eas per analogiam quærendi, ſe debere gratus agnoſcit. Multum præterea ſe adjutum addit à Puteano, Hadr. Valeſio, Nubleo, Saraſino, Salmoneto, Bocharto, Launoyo, Launæo, Doujatio: ut à tantis nominibus non poſſis niſi ſelectiſſima expectare. Et ſane rebus etiam ac etymologiis elegantioribus plenus liber eſt. Sed patitur tamen ſuos quoque manes Menagius: &, ob imperitiam linguæ Germanicæ, quam cum omnibus ſuis dialectis ob immenſam vocum, quæ è Germania in Galliam transmigrarunt, copiam pernoſcendam evoluturo Gallicas origines ipſe fatetur, in etymologiis haud raro labitur. Sarravius, qui recens è prælo opus in Sueviam Chriſtinæ Reginæ & Iſ. Voſſio miſit, ita ad hunc in Epiſtolis p. 315. *Hic habes linguæ noſtræ origines, collectore & editore Menagio: cujus votum eſt, tantum ſcire, quantum ſcit ejus liber. -- Multa addentur in ſecunda editione, de qua jam cogitatur. In tam vaſto quippe argumento ſemper ſuppetet ſcribendi materia, & poſſit quilibet ſymbolam conferre.* Quid judicarit de lectis his Originibus Regina Sueciæ, legi in Sorberianis poteſt, p. 138., ubi in hunc modum illa jocatur. *Certainement M. Menage eſt un tres-ſçavant & tres-honnête perſonnage: mais il eſt le plus incommode du monde: il ne ſçauroit laiſſer paſſer le moindre mot ſans ſon paſſeport; il veut ſçavoir d' ou il viens, & ou il va.* Ceterum, ſi Sorberium ipſummet audis, de Menagianis originibus magna tibi promittere non potes, quippe quæ *rumori faciendo potius, quam ſerio juvandis diſciplinis, ut omnia ejus viri, tentata ſunt. Erat enim homo laudis ſitibundus, genii non magni, ſed labore improbo, immiſcens ſe vividiorum ingeniorum ludis, quorumvis eruditorum imitabundus:*

neque tamen feliciter: cum in ejus libris multum quidem variæ lectionis, ſed parum ratiocinii inveniatur. Ita quidem Sorberius, qui quamvis unicæ veritati litaſſe videri velit, non ſatis tamen ab affectuum intemperie purgatum animum, ſed ea potius infectum, oſtendit: pertinetque ad eos Menagii criminatores, à quibus ſe ipſe in Anti-Bailletto vindicat. Secunda illa Originum Menagianarum editio, quam, cum prima vix prodiiſſet, ab auctore paratam ipſe & Sarravius teſtantur, demum poſt fata Menagii lucem publicam aſpexit, ſed tam multis tamque magnis acceſſionibus locupletata, ut priori nonniſi rudimenta poſterioris abſolviſſe credendus ſit. Curam editionis in ſe *Simon de Val-Hebert* ſuſcepit, emiſitque hoc titulo. *Dictionaire Etymologique, ou Origines de la L. Fr. &c. Pariſ. 1694. fol.* Luculentam huic editioni *Besnierius* Jeſuita Diſſertationem præfixit, in qua non ſolum à malevolorum cavillis ſtrenue Menagianam eruditionem, ingenium, famam, & laborem in ſtruendo Etymologico, vindicatum it: ſed & generatim de præſtantia librorum hujus generis agit. Etymologica omnium prope gentium percenſet: eorum antiquitatem è vetuſtiſſimis temporibus, longoque ſeculorum uſu, eruit: utilitatem in omni ſcientiarum genere commonſtrat: & ipſius quoque aſtis etymologicæ principia proponit.

Neve quid nitidiſſimæ editioni deeſſet: adjecit inſuper Val. Hebertus PETRI CASANOVÆ (Mr. de Caſeneuve) *Origines:* quarum expectationem haud exiguam ſcriptor Vitæ ejus, Bern. Medonius, Nic. Heinſio nuncupatæ, his verbis jam olim excitaverat: *Linguæ Gallicæ Origines, opus ſummo acumine, ingenio, & multorum annorum emendationibus, elimatum ad finem usque perduxerat: quo ſine dubio expleviſſet omnium exſpectationem, ſi ullis amicorum aut rationibus, aut precibus, adduci potuiſſet, ut mature typis mandaretur. Atqui ſolitus erat, hos ingenii ſui fœtus ultra maturitatem fovere.* Idem prorſus cum Medonio de Caſanova judicaſſe Menagius ipſe deprehenditur; qui, in præfatione primæ ſuarum Originum editionis, & magni ſe ceteros viri ejus labores æſtimare ait; &, ſi de illius Originibus quicquam re adhuc integra inaudiviſſet, ſuo ſe inecepto deſtiturum fuiſſe fidem facit.

13 Neque vero ſolum de Etymologiis Gallicis bene mereri *Menagius* decrevit: ſed & de iis quæ Grammaticen, conſtructionem & elegantias, attinent: quam in rem Origines Proverbialium apud Gallos locutionum meditabatur. Has vero cum non dediſſet, dedit tamen orbi literato *ſuas in Malherbam, Gallorum poetarum,* ipſo judice, *principem, Notas una cum ipſo Poëta textu, Pariſ. 1668.* in 8., quæ vel propterea commendandæ ſunt, quod varia ad hiſtoriam literariam pertinentia una immiſcet. Molitus, ut in præfatione refert, adhuc juvenis illas notas erat: primitias ſuarum lucubrationum daturus: ſed a viro quodam docto monitus diſtulit: communicavit interim multas obſervationum ſuarum cum *Vaugelaſio*: cujus obſerva-

ſervationes, *Remarques ſur la Langue Françoiſe* adeo celebres, totiesque recuſæ ſunt, ut anonymus quidam Gallus auctor in libro, quem inſcripſit: *Nouvelles Obſervations, ou Guerre civile des François ſur la Langue. Pariſ.* 1688. Menagium, Vaugelaſium, &, quem iis addit, Jeſuitam Bouhurſium, æque rigidum & inexorabile judicium circa ſuam linguam exercere perhibeat, ac apud inferos Minos, Æacus & Rhadamanthus, exercere olim crediti ſunt. [Diceret, rigidiorem tamen adhuc, magisque inexorabilem, *Academiam Franciam* Pariſienſem: quæ ut ANTONIO FURETERIO, ſocio quondam ſuo, ſed expulſo licentiam emittendi Lexicon Univerſale non invideret impediretve, permoveri nullis rationibus, nullis quoque ſatyris, potuit. Notæ ſunt illæ lites, nec hoc loco repeti opus habent. Prodiit tandem, poſt ingentem plurium annorum digladiationem, & poſt ſævum grammaticale bellum, Roterodami apud Batavos, cum in Gallia bibliopolam non reperiret, *Lexicon Univerſale Antonii Fureterii; omnes Gallicas voces, antiquas ac recentiores, cum terminis quarumvis artium & ſcientiarum, evolvens*, A. 1690, ubi tamen per antiquas voces non veteres Francicæ Celticæve indigitantur; ſed, quæ præterlapſis poſtremis ſolum ſeculis uſurpatæ, nunc in deſuetudinem abierunt. Ex quo autem impreſſum publice Fureterii paulo ante impreſſionem defuncti opus eſt; Francica Academia in perficiendo ſimili fœtu, quem ultra 50 annos ingenti parturitione geſtarat, non ceſſavit: ediditque tandem illum Pariſ. 1695., ſpiſſis duobus voluminibus comprehenſum. Quanquam vero miris ex eo tempore laudum cumulis à panegyriſta quodam vel onerata, vel ornata, Francica Academia ſit: non tamen viciſſim defuit, qui ſub titulo *l'Apotheoſe du Dictionaire de l'Academie Françoiſe* nuperrime barbariſmos, falſas vocum evolutiones, aliaque iſtiusmodi, partim in epiſtola Lexici nuncupatoria ad Regem, partim in ipſo opere, reperiunda ſalſe perſtrinxit.] Mitto nunc tot aliorum Dictionaria; quæ magno quidem numero affluxere, ſed utplurimum non magni momenti ſunt: cui rei Menagius *Supplicem Libellum Dictionariorum Gallicorum* à ſe editum, & in Anti-Bailleto vindicatum, aptavit. Certatum quoque inter Gallos de lingua ſua ſæpius præter rem, & de lana caprina litem inter Grammaticos eorum motam nemo negaverit; niſi qui phraſes multas commendari ab hoc, & inter elegantiſſimas reponi, ignoret, quas alter non ut inelegantes ſolum rejicit, ſed & ut barbaras proſcribit. Næ faciunt quandoque intelligendo, ut nihil intelligant. Habet nimirum lingua Gallica ſuos Criticos, uti doctos, ita inſulſos etiam & ineptos homines, æque ac Germanica noſtra, cui a novis grammaticaſtris adeo facies ſæpe defœdata eſt; ut Slavonica potius, quam

Germanica, videatur. Auctores, qui ad puritatem linguæ Gallicæ aliquid contulere, ſtudioſe enarrat peculiari capite *Sorellus in Bibliotheca Gallica*, & annectit judicia.

24 Unum addimus tot Gallis Anglum, Jacobum Hovvelium, qui, Epiſtolarum familiar. volum. IV. ep. 19., prolixe de ortu, de mutatione ac variatione linguæ Gallicæ, diſquirit. Ortum e Britannia derivare vult, quia detur multorum veteris Britannicæ Gallicæque linguæ verborum manifeſta cognatio: quia *Gallia*, nomen regionis, idem quod Britannorum *Wallia* ſit: quia juncta olim fuerint iſthmo regna Galliæ & Britanniæ, quæ nunc freto à ſe invicem divelluntur: quia frequens olim Gallorum in Britanniam iter, ut a Druidibus inſtruerentur, quod ſine cognitione linguæ Britannicæ fieri non poterat: & quæ alia habet vir doctus argumenta parum utique firma, niſi Celticam antiquam (quam à Romanis rerum dominis plane apud Gallos extinctam vult) & Britannicam veterem ex una Scytharum lingua ortas, adeoque ea ratione cognatas inter ſe, arbitretur. Docte vero eadem epiſtola de expolitione linguæ Gallicæ, de variis ejus dialectis & proverbiis, agit: Inter alia celeberrimum iſtud lemma equitum periſcelidis: *Honny ſoit, qui mal y penſe:* ita explicat, ut a maculatis infantum faſciis metaphoram eſſe deductam, & in malevolos dicterio applicatam, arbitretur. E Germanis *Joh. Henr. Ottius* in *Franco-Gallia* ſua Gallicarum vocum è Germanis ortarum originem tradere aggreſſus eſt.

25 Grammaticas Gallorum non recenſebo, cum infinitæ propemodum ſint, & quæ præ ceteris emineant ubivis notæ. Exactiſſimam parat adhuc Academia. Multo minus de librorum ea lingua ſcriptorum ingenti copia quisquam dubitat: cum jam ſuperiore ſeculo magnum in folio volumen meris Gallicorum Auctorum librorumque recenſionibus adimplerit diligentiſſimus *Antonius Verdier*, nempe *Bibliothecam* ſuam, Lugduni 1585. editam. Cui ſucceſſit Claud. Sorellus, & ipſe talis Bibliothecæ Auctor, ut & Franc. Grudeus Crucimanius (de la Croix du Maine) ſive de Cruce Cenomanenſi: de quibus omnibus vid. P. I. Polyhiſt. p. 203. ſeq. Poſſet tamen adhuc altero tomo minimum augeri Verderianus Sorellique labor, neque ſic omnes recenſerentur. De Poetis infra mentio recurret. Politioris ingenii fœtus plurimos ea lingua tulit; debita ſane laude non fraudandos, modo non intolerandus tumor bona nonnullorum ingenia fœdaret. Solos ſe homines, ſe ſolos ingenio præditos, ridicula ſæpe oſtentatione jactitant: cum haud raro videas delicatulos nodum in ſcirpo quærere: & cum plurima magno ſtrepitu locuti ſunt, nihil vel parum dicere. Certe non adeo obeſæ naris, vervecum ex patria, craſſove ſub aere nati, ſumus Germani (vel quæcunque demum illi nobis convitia

tia impingant), quin fumum vendi ab iis ſæpius, & præter vocabula vix quicquam rei in ipſimet cenſorum rigidiorum ſcriptis occurrere, animadvertamus. Sed hæc obiter.

ITALICA LINGVA gravior aliquanto & ſeverior Gallica eſt, ma- 16
gno in pretio ipſis Gallis. E Gothica, Germanica & Latina, coaluit: Syntaxis plane Germanica eſt. Uti vero Galli Francicam ſuam academiam excolendæ linguæ vernaculæ deſtinatam habent: ita jam ante hos Itali ſimile inſtitutum tenuere, viguitque inprimis apud illos (ut jam Humoriſtarum Romanam, & Intronatorum Siennenſium Academias taceamus) Florentinorum *Academia della Cruſca*, jam ante ab initium ſeculi hujus noſtri clara: quippe cujus Dictionarium, ſeu, ut vocant, *Vocabularium* linguæ ſuæ jam 1592. *in fol. Venetiis* primo lucem publicam aſpexit: recentiore dein editione plus ſemel recuſum. Quanquam non eo apud omnes applauſu, ut auctores quidem ſperaverant, receptum eſt: ſed à *Paulo Benio* tam ſtrenue acriterque impugnatum, ut Thomaſinus palmam Benio porrigendam judicaverit. Male Benium habuit, quod Academici debitis Torquati Taſſi laudibus detraxiſſe viderentur: cujus vero ille poëma de capta Hieroſolymorum urbe tanti æſtimat, ut Homeri, Virgiliique laboribus anteferendum ducit. Verum de Taſſo reliquiſque Poetis Italis, qui & multi & egregii ſunt, in Poëtico Polyhiſtore dicendum erit. Illud non ferendum, quod communi cum Italis Galliſque multis, ſed & præpoſtero amore ſuæ vernaculæ abreptus *Benius Latinæ* etiam & Græcæ linguam Italam præferre non erubeſcit. Non poteſt vana iſta jactantia melius retundi, quam graviſſimis rationibus, verbiſque ſtomachabundis Itali doctrina & facundia præcellentis *Hier. Rorarii*, qui in tractatu, *Quod bruta melius ratione utantur homine*, lib. II. p. 81., poſtquam luſcinias ſingulari ſui cantus excellentia contentas reliquos contemnere memoraſſet, ſubdit: *Quanto rationis capaciores, quam noſtratium nonnulli, qui vernaculam linguam, vere vernaculam, à vernis Gothis & Vandalis ortam, Latinæ præferre audent, cujus majeſtate amiſſum orbis imperium, ob eam unam non de poſſeſſione penitus dejectis adhuc retinemus.* Hinc vilem redditurus linguam Italicam, cum Gallos, Hiſpanos, Germanos, Turcas irrunentes, clademque Italiæ inferentes, ei originem dediſſe, narraſſet: *I nunc*, ait, *& te Romanæ ſtirpis propaginem jacta. Ab his nempe barbaris hæc lingua, quam veluti filiolam oxoſcularis, originem hauſit: qui, cum Latine loqui vellent, nec poſſent ejus excellentiam magis exprimere, quam ſturni noſtram ſolent, præclaram iſtam, quam Latinæ (ſi Deo placet) anteponis, condidere.* Digniſſima lectu ſunt, quæ ſequuntur, quippe in quibus eloquentiam & poëſin veterum cum Itala recentiore confert, tum horum objectionibus ſatisfacit, exclamatque tandem. *Hercle non poſſum me continere, cum videam Latini ſermonis candorem, & quaſi ſacramentum quoddam, quod per tot ſecula tam*

ſanctè, tam religioſe cuſtoditur, apud peregrinos, apud barbaros, apud hoſtes: à media in Italia natis non pollui modo, verum etiam aboleri; non ob aliud, quam ob imperitiam, & quod vel ad minimam eloquentiæ partem aſcendere poſſe deſperant. Qui ergo Latinus ſermo barbaras gentes liberalibus artibus ditavit, qui leges docuit, mores inſtituit, viam ad omnem ſapientiam munivit: quem ipſi barbari tanquam Deum de cœlo delapſum ſuſpiciunt, ac venerantur, quod illo duce videant ſe in media barbarie natos ſic erudiri, ut non amplius barbari dicantur: hunc Itali, ejus alumni, pravo judicio, inſipido guſtu, ferro, igne, quacunque vi, perſequentes extinguere conabuntur.

DI prohibite minas: DI talem avertite caſum!

Non piguit iſta paulo prolixius referre: non, ac ſi penitus Italam damnaremus linguam, quam potius magni æſtimamus, fatemurque adeo, in ſcriptionibus Italos acumini magis, quam verbis inaniter ſonantibus, ſtudere; præſtantesque plurimos illorum oratores proſtare: ſed ut juſtus matri Latinæ honos conſtet; & perverſus ſeculi novaturientis pruritus valeat abeatque.

17 *Origines linguæ Italicæ*, æque ac maternæ Gallicæ, ſcripſit *Ægidius Menagius*, quarum editio poſtrema, Genevæ in fol. 1685. prodiit. Scriptas eas ab auctore ſolum, ut in Italia inclareſceret, cum Sorberio aſſerere temerarium foret: neque diffitendum tamen eſt, in multis illum, ob ignorantiam Germanicæ linguæ, falli. Scripſit alias idem vir doctiſſimus in Caſam & Taſſum, poëtas Italos: ſed de quibus alibi. Origines linguæ hujus alias *Oct., Ferrarius Patavii 1672.* in fol. orbi erudito dedit: ſed quas non vidi: uti nec *Origines Italicas Monoſini*, quas Menagius allegat. Primus ferme, qui magnam famam claritatemque linguæ Italicæ attulit, *Franciſcus Alunnus*, Ferrarienſis, eſt, edito duplici fœtu bene meritus: quorum prior Dictionarium eſt, hoc lemmate: *Le Ricchezze della lingua volgare: Venet. 1551.* alter inſcribitur *la Fabrica del Mondo; nella quale ſi trovano le voci del Dante, del Petrarca, del Bocacci, &c. Venet. 1562.* Jac. Gaddius, *de Scriptoribus Non-Eccleſiaſt. T. I. p. 24.*, tertium quoque librum ejus viri addit *Oſſervatione ſopra il Petrarca.* Reliquos, qui bene de Italica lingua meruere, non memoro, biga ſolum excepta virorum, qui maxime in ſoluta ejus linguæ oratione excelluerunt. Unus illorum BENEDICTUS FLORETTUS eſt, quem Erythræus Pinacoth. II. p. 106. refert, in cognoſcendis funditusque percipiendis Etruſcæ linguæ divitiis, omnes fere nervos ætatis induſtriæque ſuæ conſumſiſſe: usque adeo, ut ad Cruſcani lexici marginem, quo utebatur, multa perperam dicta correxerit, multa etiam nova atque egregia addiderit. Hinc ei libro tantus honor eſt habitus, ut à multis viris illuſtribus atque ſummis expetitus tandem Joh. Carolo Mediceo, Ferdinandi Hetruriæ Ducis germano, cederet: qui theſaurum ſe accepiſſe ratus omni cuſtodiæ ſubjecit. Major tamen adhuc gloria eſt AUGU-

STINI MASCARDI, cujus dignitatem eloquii, ſummamque in Hetruſca lingua dicendi peritiam, Tullianæ Latinæ comparandam cenſuit idem Janus Nic. Erythræus Pinacoth. I. p. 112. Verba hæc ſunt, poſtquam à variarum rerum inſigni peritia commendaſſet Maſcardum. *Verum omnium in ſe oculos Hetruſci ſermonis inprimis novitate convertit, qui ſermo ita ejus eſt proprius, ut, quemadmodum à Marco Tullio Tullianum, à Saluſtio Saluſtianum dicendi genus, eſt ortum, ita etiam à peculiari ipſius dicendi ſcribendique ratione novum genus, Maſcardio nomine, deducatur. Etenim in hujus orationem omnes virtutes conveniunt, quæ cadere in ſummam ac perfectam eloquentiam poſſunt; eſt enim tranſlatis frequens, ſententiis celebris, verborum luminibus ſplendida, compoſitione ſuavis, majeſtate ſublimis, ſine arrogantia gravis, ſine vanitatis ſuſpicione elata, ſine cincinnis, fucoque puerili ornata atque compoſita.* Hæc Erythræus, qui in ſequentibus actionem quoque in eo viro ſummi oratoris fuiſſe docet. Ceteros, uti dictum, oratores auctoreſque Italos nunc præterimus: quos in omni ſcientiarum genere egregios abunde prodiiſſe nos non latet. Atque utinam, ad Gallorum exemplum, omnium eorum catalogus uno volumine comprehenſus proſtaret! Nimis enim exigua eſt Ant. Franc. Donii Florentini, Bibliotheca Italica, ſcriptoribus atque tranſlationibus Italis recenſendis dicata equidem, ſed longe impar. Prodiit Venet. 1550. in 12. multoties repetita. Grande opus Bibliothecæ Hiſtoricæ Italicæ, referente Labbeo, Raphael Triquetus, Traxineus moliebatur; ſed nihil dedit. Parabat & opus tale ANT. VERDERIUS, ſupra laudatus: jamque maturandæ editionis ejus, *in præfatione ad ſupplementum ſuum Geſnerianum*, ſpem fecit his verbis: *Scito, lector, me nunc ampliſſimam ſcriptorum Italicorum nomenclaturam apparare, in qua diffuſe, quos libros ſinguli eo ſermone conſcripſerint, aperio: argumento quin etiam ſæpiſſime ſingulorum librorum explicato. Quod opus propediem, ſi Deus dederit, emittam: ſicut enim Gallicam Bibliothecam nuper in vulgus protuli; ita non abs re mihi facturus videor, ſi & Italicam, ubi hominum ingenia florent, propter mirificum meum in eam linguam amorem, in ſtudioſorum gratiam & utilitatem emiſero.* Eo magis vero dolendum eſt, conatum hunc omnem penitus intercidiſſe, quo majori videbatur diligentia Verderius eam hiſtoriam pertractaturus. [De Neapolitanis ſcriptoribus, tum qui ex eo regno vel urbe orti ſunt, tum qui illuc ſe contulerunt, amplum opus habemus NICOLAI TOPPII Patricii Theatini & J. U. D. in II. Partes diſtinctum excuſumque in fol. *Neapoli A. 1678.* hoc titulo: *Bibliotheca Napoletana, & Apparato à gli Huomini Illuſtri in Lettere di Napoli, e del Regno; delle famiglie della citta e religione, che ſono nello ſteſſo regno: delle loro origini per tutto l' anno 1678.* Prolixe ibi de auctorum notitia adductis quoque aliorum ſcriptorum teſtimoniis & elogiis agitur; recenſentur ſcripta non Italica ſolum, ſed & Latina; adduntur quandoque epitaphia, & alia hujus generis ſtudioſe admodum colliguntur. Cum vero, ut in

Digitized by Google

iſtiusmodi ſcriptionibus ſolet, multa adhuc deeſſe viderentur, ſupplementum Toppii *Addizioni Copioſe* adornavit an. 1683. in fol. ibid. editum *Leonardus Nicodemus:* qui & auctores plurimos addit, & auctorum Toppio memoratorum ſcripta, quæ ille ignoravit. Uterque ordinem alphabeticum obſervat, & adeo veteres non negligunt, ut & Pythagoras apud Toppium compareat, quia Crotonæ obiit, & Caſſiodorus aliique apud Nicodemum.]

18 Non adeo multum ab Italica lingua differt LINGVA HISPANICA, quam & inter eas, quæ è Latina ortæ ſunt, matri proximam Barthius judicavit. Multa vulgo de illius majeſtate ab Hiſpanis creuntur, adeo, ut in proverbium abierit, cum Deo Hiſpanice ob majeſtatem eſſe loquendum. Orta vero una maxime è Gothicæ cum Latina commixtione eſt, &, quem eſſe genium Gothici idiomatis Baco de Verulamio obſervavit, lenes in aſpiratas utplurimum mediasve mutat. Origines linguæ Hiſpanicæ à Covarruvia ſcriptas allegat atque ſpernit, in præfatione ſuarum Originum Gall. Menagius. Alias adornavit Romæ 1606. BERN. ALDRETE hoc titulo: *Origen, y principio de la lengua Caſtillana:* in 4. Habemus & ejusdem Auctoris Antiquitates Hiſpanicas & Africanas, Caſtellano ſermone Antvverpiæ 1614. in 4. editas, quæ multas multarum vocum Hiſpanicarum origines ſimul pandunt. Libri cetera Hiſpanis nec pauci, nec juſta, aut exquiſita etiam eruditione deſtituti, ſcribuntur: cum ipſa regio, uti poſt alios Erythræus refert Pinacoth. III. p. 163. magna cœli ſalubritate, puritateque ſpirituum, aptos præcipue ſuos incolas reddat, ingeneret una laborem, patientiam & ſollicitudinem, ut non in theologia minus, quam bonis artibus, excellant. Verum raro admodum ad nos iſti libri perveniunt. Theologi ſupra modum ſcholaſticæ philoſophiæ addicti ſunt. Politici & Poëtæ laudem merent: ut alibi oſtendetur.

19 Reſtat adhuc ex Europæis vulgaribus LINGVA ANGLICA, quæ tamen non propterea ultimo, ſi dignitatem ſpectes & neceſſitatem, loco ponenda eſt: imo potius ob quamplurima ſcripta Theologica, non practica minus, quam quæ ſcientiam pariunt, & Eccleſiaſticas antiquitates mire illuſtrant: tum & philoſophica, præſertim phyſica, quorum major eſt ibi, quam apud ullas alias gentes, copia, inprimis tenenda eſt. Ut nunc Hiſtoricos civiles libros, & ingenii elegantioris fœtus, queis ſe mutuo certatim exercent Angli, taceam. Fundamentum illius linguæ, & quaſi ſolum lingua Saxonica eſt, unde & hodieque Anglo-Saxonica vocatur: quæ amplius quidem publica non eſt, ſed qua leges patriæ & antiqua monumenta plurima conſcripta ſunt, quorum multa Speelmannus, Seldenus, aliique, edidere. De harmonia linguæ Anglicæ veteriſque Saxonicæ peculiare ſchediaſma ſcripſit Thom. Brovvn, quod inter Opera ejus Anglico idiomate Lond. 1686. excuſa prodiit. Sed vero miſcentur

tur cum iſta veteri Saxonica multæ Britannorum veterum voces, multa Latina, Græca, Danica, Gallica, quæ pro lubitu illis levi mutatione fiunt Anglica: de quibus mutationibus, earumque cauſis, docte agit in præfatione Lexici ſui *Waſius*: & *Joh. Walliſius* in præfatione *Grammaticæ ſuæ Anglicanæ*, quæ compendioſiſſima & fere optima eſt, prodiitque 1664. in 8., quamplurimis inde locis & annis repetita. De excellentia linguæ Anglicæ in *Guil. Cambdeni* libro, qui inſcribitur *Remaines*, (i. e. *Reliquiæ*) reperitur aliquid, ut in ejus Britannia ſparſim linguæ Origines quoque attinguntur Lexicographi apud illos plurimi ſunt: *Joh. Minsheu*, cujus *Dictionarium Hiſpano-Anglicum & Anglico-Hiſpanum* Londini 1623. excuſum circa vocum origines nonnunquam curioſius exſpatiatur: *Thomas Thomaſius*, à quo *Dictionarium Latino-Anglicum, & Anglico-Latinum.* Lond. 1615. editum habemus: præterea *Waſius, Riderus, Gouldmannus, Coleſius*, aliique. Poëtas Anglos, contra Sorberium Gallos nimis extollentem, vindicavit *Thomas Spraat*, non minus eleganter, quam docte, in Obſervationibus ad ſcriptum Sorberii Anglico ſermone procuris. Idem argumentum celeberrimus Anglorum Dramaticus, *Joh. Dryden*, tractavit in libro cui titulus: *An Eſſay of Dramatick Poeſy* Lond. 1668. in 4. evulgato. Et ſane, ut, in Epico Carminum genere, *Joh. Miltoni* inſigne poëma *The Paradis Loſt* Gallos omnes in epicis infeliciores longo poſt ſe intervallo reliquit: ita & Drydeni aliorumque nonnullorum Dramata palmam iis ſi non præripere, profecto admodum dubiam reddere, poſſunt. Enimvero hæc hujus loci non ſunt, ſed in alium differenda.

CAP. V.

DE LINGVIS ORIENTALIBUS ET COGNATIS.

§. 1. *Quantam ſibi illarum peritiam, itineribus in ipſum Orientem ſuſceptis, Georg. Gentius & Gvilb. Poſtellus paraverint.* 2. *Linguæ Hebrææ Characterum, Vocalium & Accentuum, Antiquitas inter Criticos controverſa. Grammaticorum ejus in docenda illa Cacoethes. Mich. Neandri Erotemata Grammatica commendata. Caſp. Scioppii, in Diatriba de ratione eam addiſcendi, turpe plagium.* 3. *Doctrinæ Accentuum Hebræorum Scriptores.* 4. *Lexicographi Hebræi.* 5. *Autores, qui Bibliothecas Scriptorum Hebræorum, ac Rabbinicorum, deque rebus Hebraicis commentatorum, congeſſere. Nonnulla obiter de Judaiſmo Ariſtotelis fictitio inſperſa.* J. C. *Wagenſeilii Juſta in Plagiarios Literaturæ Rabbinicæ ineptos Invectiva.* 6. *Lingua Arabica in Vocibus Luxuries ac Fœcunditas, aliquot Exemplis & Teſtimoniis oſtenſa. Uſus ejuſdem multiplex. Peregrinatores per Orientem, aliique Eruditi, qui MSSta Arabica, aliaque Orientali-*

Digitized by Google

talia, ſtudioſe collecta, in Europam invexerunt, celebrati. Herm. Conringius, ob iniquius de iſtis Judicium, notatus. De Verſionibus & Lexicis Linguæ Arabicæ nonnulla. 7. Linguæ Ægyptia, ſeu Coptica, cum Græca Cognatio. Ath. Kircheri in reſtituenda illa Labores. Er. Vindingii de his Cenſura. 8. Linguæ Punicæ Hiſtorumena Thomæ Reineſii, Fragmentum ejus inſigne, in Plauti Pœnulo reliquum, à Philologis compluribus illuſtratum. 9. Linguæ Perſicæ, cum Germanica Convenientia, à J. Lipſio, Joh. Elichmanno & Sam. Bocharto, demonſtrata. Λείψανα ejus à Guilb. Burtono collecta. Lexica potiora ἀνέκδοτα.

1 EX Europa tendimus nunc in Orientem, non fuſe, quid de linguis illius dici poſſet, inquiſituri, ſed pro inſtituti noſtri ratione paucis delibaturi, quæ ab aliis operoſo magnorum voluminum apparatu dicta ſunt. Quemadmodum vero multum in omni genere ſtudiorum prodeſſe linguarum Orientis peritiam facile omnium conſenſu conſtat: ita ſunt, qui, earum flagrante cupidine incenſi, orbem fere totum longis itineribus peragrarunt: ut eo promptiorem linguarum Aſiæ Africæque ſibi notitiam pararent. Eſt inter eos nomen haud incelebre GEORGII GENTII, cujus Hiſtoriam Judaicam, ſeu verſionem libri *Schephet Jehuda*, Amſtel. 1651. excuſam, aliaque pauca, habemus. Is olim aulæ Saxonicæ Electorali à miniſteriis, ſtudio linguarum orientis captus, munere abdicato Vienna Conſtantinopolim petiit, & hinc late Aſiam omnem per complures annos emenſus, rediit tandem in Bataviam, è Belgio Dreſdam, linguarum omnium, Medicæque artis apprime gnarus: ibi vero, cum & itineris diuturnitate ignotus eſſet omnibus factus, & morum inculta ſimplicitate nemini placere ſtuderet, ſpretus in obſcuro latuit, ab amico veteri, quem unum adhuc repererat, ſuſtentatus: hoc autem defuncto, ſenex admodum & miſer Berolinum abiit, ibidemque in ſumma pauperie, quam oſtiatim petita ſtipe ſublevabat, ferme præ ſenio delirus, fatis conceſſit, poſtquam ultra octuageſimum noſtri ſeculi annum vitam protraxiſſet. Celebrior adhuc longe Gentio GVILIELMUS POSTELLUS ſuperiore ſeculo fuit, & ipſe per annos bene multos Aſiæ Africæque hoſpes: quas more antiquorum philoſophorum diſcendi cauſa peragravit. Linguarum adeo callens fuit, ut referente in Elogiis Teiſſierio, per univerſum orbem ſe ſine interprete commeare poſſe jactarit. Edidit XII *Linguarum characteres & legendi modum:* qui liber, Mich. Neandro in præfatione ad Erot. Ling. Ebrææ p. 11. referente, *præceptiones Grammaticas XII. & Lexicon totidem linguarum continet: Hebræa videlicet, Chaldaica veteris, Chaldaica recentioris, quam à tranſitu fluminis vocant, Samaritana, quæ priſca Hebraica eſt; Arabica vel Punicæ; Indica; Græca, Georgiana, Tzeruiana, Hieronymiana vel Illyrica, Armenica & Latina.* Pariſ. 1538. Geſnerus in Bibliotheca, fol. 291. dum hunc Poſtelli librum recenſet, addit; in ſingulis illis (linguarum

guarum expoſitionibus) rariſſimas Chriſtianorum, in diverſis orbis partibus agentium, hiſtorias haberi, quibus illæ linguæ ſint in ſacrorum uſu. Nihilominus, poſt tantum de tot linguis ſtrepitum, Joſ. Scaliger de Poſtello aliter ſenſit: Arabiſmi imperitiam illi impingens, quam, partim è familiari converſatione, eodem cubiculo per aliquot dies uſus, deprehenderit, partim è verſione Alcorani oſtendi poſſe perſuaſus eſt. *Sed nondum*, ait, *hebdomadem integram mecum habitaverat, cum in carcerem conjectus fuit, homo, quem inſania ab omni malitiæ ſuſpicione vindicare poterat. Et qui aliter de eo judicant, longe decipiuntur.* Hæc Scaliger Epiſt. 361. Plura de Poſtello non addimus, de quo jam alibi à nobis dictum: unum addo, qui variorum de illo varia teſtimonia collegit, Paulum Colomeſium in Gellia Orientali p. 60. ſeqq., qui videri poterit. Nunc ad linguas.

Earum princeps HEBRAICA habetur: quanquam non deſint, qui ejus primatum impugnent. De antiquitate linguæ Hebrææ dictum jam ſupra. De characterum ejus, punctorum vocalium, accentuumque antiquitate vel novitate inter criticos acriter diſputatum eſt; quorum principes Ludov. Cappellus & Joh. Buxtorffius uterque ſuos aſſeclas habuit, qui litem hanc ſtrenue reſumſerunt. Literarum, quales hodie ſunt, quadratarum antiquitatem præter alia argumenta ex numorum veterum inſcriptionibus vulgo impugnant: quo tamen argumentationis genere non usque adeo decidi rem, quin in adverſam quoque partem ventilari poſſet, obſervat vir in rei numariæ ſtudio ante omnes alios laudem meritus Ezech. Spanhemius Diſſert. II. de Præſtantia & Uſu Numiſm. p. 66., ubi nonnulla de Samariticis & Hebræis characteribus è numis haurienda exponit. Petrus Lambecius, in Commentario de Bibl. Vindobon. l. III. p. 55., Codicem quendam Cæſareæ bibliothecæ recenſet, qui poſt alia Alphabetum quoque Hebraicum contineat, literis ab hodierna ſcribendi ratione valde diverſis exaratum, & adjuncta explicatione Græca illuſtratum: cui ſubjuncta quoque Nomina Hebraica IV. Archangelorum, ceterorumque Angelorum, & IV. fluviorum paradiſi, cum interpretatione. Figuras vero literarum non addit vir doctus, neque etiam, an Samaritano vel cui demum characteri accedant, quicquam dicit. Inquirant hoc, quibus id licet. De Grammaticis Hebræorum, earumque delectu, nihil dicam: abundet quilibet ſuo ſenſu: hoc certum, complures hodie diſcere docereque Grammaticam, non ut linguam ſciant, ſed ut fiant faciantque Grammaticos. Non trivit ignobilem viam hanc doctiſſimus MICHAEL NEANDER, cujus *Erotemata Linguæ Hebrææ* è Grammaticis, quæ ſuperiore ſeculo ſcriptæ ſunt, ſola profero, excuſa Baſil. 1567. in 8. Certe, ſi in eruditiſſima ejusdem præfatione, quam Erotematibus Græcis præfixit, quamplurima ad notitiam literariam contineri alibi dictum à nobis eſt: non minorem arbitror Hebrææ rei literariæ lucem

Hebræis Erotematibus ſuis attulit. Ibi enim, in præfatione, de variis viris doctis in ſtudio linguarum orientalium celebribus agit, ut & de lingua Hebræa in univerſum, deque Rabbinorum ſcriptis: tum exhibet Erotemata: & Erotematibus annectit varia Rabbinorum de Chriſto teſtimonia, haud utique contemnenda: hisque demum poſtponit Catalogum & Bibliorum, prout variis editionibus excuſa ſunt, & aliorum ſcriptorum plurium, quæ ad Orientales linguas ſpectant, maxima ſane diligentia undique conquiſitum, ita, ut æquiparari Græcis Erotematibus Neandri Hebræa absque hæſitatione poſſint. Aliud judicium meret GASPAR SCIOPPIUS, homo Latinæ quidem linguæ ad miraculum gnarus, aſt non æque linguarum Orientis: quarum tamen ne imperitus videretur, *Diatribam*, edidit *de compendioſa & facili linguam Hebræam & Chaldæam addiſcendi ratione*, quæ tum ſeparatim, tum cum aliis libellis de ſtudiorum ratione, 1645. & 1658. in 12. apud Batavos excuſa eſt. Verum turpi plagio ſurreptam Joh. Buxtorffio, Filio, totam hanc Diatriben obſervat Placcius de Pſeudonymis p. 254.

3 In accentibus Hebræis quæſita noſtro ſeculo nova aliqua doctrina eſt, cui occaſionem primam dedit Samuel Bohlius. Hunc ſecutus Caſpar Ledebuhrius, improbo plane labore collectis è S. Codice exemplis, certis regulis rem complexus eſt. Hinc Auguſtus Varenius, Profeſſor Theologus in Academia Roſtochienſi, commentariis exegeticis in libros V.T. editis uſum accentuationis oſtendit, ac omne negotium accentuatorium diffuſis præceptis jam a multis retro annis integro libro complexus eſt, ſed qui hactenus nondum editus inter diſcipulorum, doctorumque virorum, manus latet. Demum & Cl. Matthias Waſmuthus ſymbolam ſuam in rem accentuatoriam contulit in Hebraiſmo ſuo, ut vocat, Reſtituto: ut aliorum nunc Spicilegia tranſeam.

4 Idem vero memoratus paulo ante Bohlius formales quasdam ſignificationes radicum Ebraicarum quæſivit: ad quas reliquæ unius radicis ſignificationes, velut ad genericos quosdam conceptus, referantur. Earum Lexicon aliquod MSS. olim inter ſchedas meas habui, quod nunc habet à me amicus. Lexica Hebraica Forſteri, Pagnini, Avenarii, Buxtorffi, Cocceji, aliorumque, ſatis nota ſunt: & memorata ſtudioſe Aug. Pfeiffero in Critica S. c. V. §. 10., qui & multos ineſſe his omnibus defectus non diffitetur. Rariſſimum linguæ Hebrææ Lexicon, & cujus nonniſi unum exemplar in toto orbe extare putat, Petrus Lambecius recenſet inter libros MSS., qui à Sebaſt. Tengnagelio Cæſareæ Bibliothecæ legati ſunt: titulus eſt *Mechaberoth*, ſeu Compoſitiones *R. Salomonis ben R. Abraham*, Antiquius iſtud lexicon Kimchi Libro Radicum eſt, quippe jam ſeculo XII. ſcriptum, collectumque, ut additur, ex R. Saadii Gaon, R. Jehudæ B. Chi-

Chiug, R. Jonæ B. Gana, Arabicis Gloſſariis: item è R. Samuel Hannaggid & R. Salamon Hakkaton. v. Lambec. L. I. Bibl. Vind. p. 177.

Qui vero plura de libris Hebraicis, Rabbinicis reliquisque Orientalibus cognoſcere deſiderat, adeat Joh. Buxtorffii Bibliothecam Rabbinicam, libro de Abbreviaturis additam: J. Henr. Hottingeri Bibliothecam Orientalem, Heidelbergæ 1658. in 4. excuſam: Johannis Plantavitii, Epiſcopi Lodovenſis, Bibliothecam Rabbinicam Florilegio ejusdem Hebraico, Lodovæ 1645. edito, ſubenxam: qui omnes magno ſtudio ſuis laboribus functi ſunt. Omnes autem locuplete librorum auctorumque numero longe ſuperavit Judæus de polyhiſtoria ſuæ gentis ſollicitus R. SCHABTAI BEN JOSEPH, cujus liber inſcriptus *Labia Dormientium*, excuſusque Amſtelod. in 4. 1681., Hebraico idiomate ingentem ſegetem aperit, in certas, haud incongruo ordine, claſſes diſtributam, ſcriptorum omnis generis Rabbinicorum, quæ ut eo felicius indagaret, varia per Europæ Synagogas itinera multorum annorum ſpatio ſuſcepit. Mole hunc, non auctorum Apparatu, vicit JULIUS BARTOLOCCIUS, emiſsis in lucem tribus ſat magnis in fol. voluminibus, quæ *Bibliothecam magnam Rabbinicam* inſcripſit, ordine alphabetico juxta auctorum nomina digeſtam; excuſamque Romæ 1672. 1678. & 1683. Prolixe ibi de vita & ſcriptis cujuscunque diſſerit, & quandoque integras ferme diſſertationes immiſcet, qualis eſt, quam de Judaiſmo Ariſtotelis habet T. I. p. 471., ubi cujusdam R. Gedaliæ ben Jachija inſaniam recenſet, Ariſtotelem Hieroſolymitanum, Koliæ filium, de tribu Benjamin, aſſerentis: eaque occaſione fuſe in originem putidi erroris inquirit, &c., non ſine probabili ratione, è loco Euſebii L. IX. c. 3. Præpar. Evang. male intellecto deducit. Neque vero mirum cuipiam videatur, admiſſum inter Rabbinos Ariſtotelem: facilis enim & Chriſtianis, & Gentilium Philoſophis Medicisque, aditus ſine invidia patefit, quotquot ulla ratione illuc referri poſſe videntur; adeo, ut Æſopo etiam inter Rabbinos locus ſit. Mirum inde non eſt, licet in magnam molem opus creverit, non tamen ad umbilicum per omnes alphabeti literas eſſe deductum. Supplementum Bartoloccio ſcripſit Car. Joſephus Imbonatus, ſeu Bibliothecam Latino-Rabbinicam, Romæ 1694. Verum & hic, dum ſcriptores undecunque corradit, erroribus haud raro jocularibus locum dedit. Poteſt interim, ex his Bartholoccii atque Imbonati laboribus, longe plurimorum è recentioribus, qui Hebræam eruditionem præ ſe tulerunt, notitia hauriri. Quam juvabit quoque Pauli Colomeſii Gallia Orientalis, Hagæ. Com. 1665. in 4. edita, quæ Gallorum, qui linguam Hebræam, vel reliquas orientales, excoluerunt, Vitas, opera, & judicia variorum de iis, ſiſtit. Daturus ſimilis inſtituti libros de reliquis etiam Europæ provinciis Colomeſius Italiam Orientalem bibliopolæ jamjam tradidiſſe fertur, ſed quæ neſcio qua fraude ſurrepta eſt. Interim notari meret juxta celeberrimi

rimi WAGENSEILII expoſtulatio, qua, in Sota p. 101., in plagiarios Rabbinicæ eruditionis invehitur; quorum neque finem eſſe, nec modum, indignatur, & oppido paucos, qui profiteantur, quorum corticibus notent, quibusve adjutoribus uſi ſint: ſed ſe Talmud inſpexiſſe, ſibi lectos Rabbinos, ſuas ſe in medium verſiones afferre, videri velint: idque eo ægrius fert, quo ſe certius *in ſcenam producere poſſe novit Viros egregios, qui non contenti ea gloria, quam in divina humanaque litteratura partibus aliis, doctrina & induſtria ſua, ad invidiam usque ſibi paraverant, dum etiam reliqua ſcientiæ inſignem in Rabbinicis literis peritiam adjeciſſe ſe credi poſtulabant, & Rabbinorum dicta, Raymundis, Buxtorffiis, Seldenis, Coccejis, Voiſiniis, Schickardis, clam erepta, cumularunt, hic quidem turpiter ſe dederint, eruditis ſuis alioquin ſcriptis fœda in urendo ſtigmata.* Monet vero Wagenſeilius, nusquam periculoſius, quam in hoc genere plagiorum, errari, quæ ſe utplurimum ipſa prodant. *Nam,* ait, *dum non ſatis tenent, quid alii citent, aut quomodo, proinde ipſi nunc ex libris Vulgarium Rabbinorum faciunt Talmudicos, nunc hos in illorum convertunt: jam propria nomina pro appellativis; appellativa pro propriis, accipiunt: conjungunt divellenda, ſeparant quæ cohærent, commutant priora cum poſterioribus: exſcribunt teſtimonia cum vitiis typographicis: laudant nobis* R. Raddak, R. Raſchi, R. Rambam, R. Smag., *& ſi qui ſunt ſpiſſi ridiculique errores alii.* Exempli loco dein Petrum Galatinum profert: & *Dominicum Garciam*, Hiſpanum, qui cum in Complutenſi academia *Hebrææ linguæ moderator primarius* extitiſſet, edidiſſetque Cæſarauguſtæ 1606. ſuperbo titulo *Propugnacula Religionis Chriſtianæ contra obſtinatam perfidiam Judæorum*, quibus confectam rem omnem ipſe exiſtimarat; puerili tamen errore R. Salomonem cenſuit eſſe auctorem libri, *Directoris Dubitantium* (qui Maimonides eſt), aliosque errores plusquam putidos committit. Hæc e doctisſimi Viri libro excerpſiſſe e re utique videbatur: ſimulque iſta de Hebræa lingua ſufficiant. De Antiquitatum enim Hebraicarum ſcriptoribus alio in loco dicemus.

6 ARABICA Lingua omnium inter Orientales diffuſisſima eſt, ob infinitam pene vocabulorum multitudinem, dum una res, pro variis accidentibus, quibus diſtinguitur, varia habet nomina, ut ex Anton. Giggeji & Jac. Golii Lexicis patet: Quinimo tantam eſſe linguæ ejus luxuriem P. Angelus à S. Joſepho, in Gazophylacio Perſico, obſervat, ut 1000. habeat vocabula, quæ gladium, 80. quæ mel, 500. quæ leonem, & 200. quæ ſerpentem ſignificent. Divina nomina, ſeu attributa, uno plus mille, Arabice & Perſice exarata, ſe Latine interpretaturum promiſit Petrus a Valle, Epiſt. ad Tengnagelium. *Tantum eſt pelagus illius ſermonis,* ait Joſephus Scaliger Epiſt. 90. ad Caſaubonum, *ut, quo plura in illo diſcimus, eo plura occurrant, quæ ſine magiſtro nunquam didicero,* Hæc ille Scaliger, cui tam familiaris ſermo Arabicus, ut ad lexicon Antonii Nebriſſenſis ultra

20000.

Digitized by Google

20000 vocum, & inter eas minimum 8000 radicum (alibi ſcribit 14000), è variis Arabum variorum ſcriptis, collegerit: ut, in iisdem Epiſtolis p. 531 & 646., refert. Nihilominus tamen, non obſtante ejus difficultate, jamdudum ſalivam eruditis ea lingua movit, quod audirent, multos veterum philoſophorum, libros in hanc linguam converſos, apud Arabes latitare, ut inde jactura eorum reſtaurari poſſit: multa etiam Medicis ex Arabibus haurienda, quæ absque illorum lectione prorſus ignorarentur. Hinc Iſaacus Caſaubonus, jam ætate paulo provectior, eam addiſcere cœpit: quod idem Salmaſius etiam vir facit. Alii in Orientem profecti magna ſecum literata ſpolia retulerunt Petrus à Valle; (qui ipſe, in variis epiſtolis ad Morinum datis, ut & in ea quam ad Sebaſt. Tengnagelium ſcripſit, quamque libro I. Comm. de Bibl. Vindob. Petrus Lambecius ſub finem p. 165. ſqq. inſeruit, ſua ſtudioſe recenſet) Reinardus quidam Mathematicus (cujus bibliothecam Arabicam, ſummo labore & ſumptu collectam, abſorptam tandem, poſt collectoris mortem, à Vaticana refert atque dolet Holſtenius in epiſtola ad eundem. Tengnagelium, ap. Lambec. T. I. Comment. de Biblioth. Vindob. p. 110.), Jac. Golius, qui theſaurum ſuum Leydenſi Bibliothecæ intulit; de quo maxime Holſtenius l. c. gaudet, & *orbi Chriſtiano gratulatur, incidiſſe in illorum manus, qui nihil publico invident, & qui ex iſto theſauro evulgando laudis materiam quærunt:* Nicol. Clenardus, qui & linguarum & religionis cauſa ſeceſſit in Africam, ac de fructu ſuæ profectionis in epiſtolis agit: Chriſtianus Ravius, qui ſuorum librorum titulos Spolio Orientis annexuit: Eduardus Pocockius, aliisque. Nicol. Peireſcius, ſublime iſtud Galliæ litteratæ ſidus, cum in Orientem ipſe proficiſci non poſſet, nullo tamen ſumtui, ut inde libri ſibi aſportarentur, peperit, quorum aliquando numerum haud contemnendum naufragio amiſit; ut è prolixa ejus ad Joh. Morinum epiſtola, quæ inter Morinianas (ſub titulo Antiquitatum Eccleſiæ Or. emiſſas) 36. eſt, videre licet. Eodem tempore bis jam memoratus Vindobonenſis Bibliothecæ præfectus, Sebaſt. Tengnagelius, omnia tentavit, ut Cæſaream Bibliothecam Arabicis quoque Perſicisque libris, vel quicunque demum ex Oriente comparari poſſent, locupletaret: nam, ut erat ſtudio earum linguarum mire deditus, ſuis ſumptibus undique libros eos conquiſivit, præſtititque etiam, ut inſigni tandem copia abundaret, quæ poſt ipſius mortem Auguſtæ Cæſaris ſuppellectili legata ceſſit. Catalogum exhibet Lambecius l. I., à. p. 168. usque ad 184. Verum, ſi Conringio aurem præbeamus, non adeo magni Orientales libri æſtimari merentur, qui ſcilicet, quicquid boni habent, à Græcis hauſere, & magnam quoque partem meræ Græcorum translationes ſunt: quæ vero propria Arabum, longe infra Græcam eruditionem ſubſident: Perſicum vero, Cophticum, vel Æthiopicum quid, aptum ſapientiæ,

entiæ,

entiæ, ne ex fama quidem accepimus, quod non liceat longe plenius ex editis aliorum ſcriptis addiſcere. Ita quidem Conringius in Epiſtola de Biblioth. Auguſta p. 64. ſq., qui, ut ipſe eodem loco hiſtoriam excipit, ejusque e libris Orientalibus hauriendæ aliam eſſe rationem fatetur: ita ſe non in omnibus audiendum ſimul ſubobſcure innuit; eamque ſolum ob rationem iſtud ſcripſiſſe videri poſſet, ne Auguſtæ ſui Principis Bibliothecæ aliquid alicujus momenti deeſſe fateri neceſſe habeat. In eo autem Conringio haud ſane cunctanter aſſentimur, tantos Principum, Rerumque publicarum ſumtus, tantos privatorum labores, licet non ſine aliquo ſucceſſu fuerint, parum tamen in Auctorum veterum reſtitutione orbem litteratum juviſſe. Suntque inter ipſosmet barbaros libri melioris notæ rari admodum, magno pretio veneunt; & rarius adhuc peregrino vendendi proſtant: ut ex aliquot Petri à Valle epiſtolis liquet. De incomptis Arabum verſionibus, queis Græcos auctores male tranſtulerunt, earumque cauſis, videndus Salmaſius, in præfatione ad Tabulam Cebetis, Græce & Arabicæ editam. Præter Lexica linguæ Arabicæ, quæ edita ſunt, MSS. aliquot Gloſſaria atque Dictionaria Arabica, Arabica-Turcica, Syro-Arabica, libellosque ejus linguæ Grammatices, in Cæſarea Bibliotheca aſſervari Catalogus Tengnagelianus, apud Lambecium, l. c., fidem facit. Memorat & ibidem ſua lexica MSS. P. à Valle. Salmaſius l. c. Joh. Elichmannum, refert lexicon Arabicum locupletisſimum abſolutisſimum paraſſe, cui nihil niſi forma & ordo defuerit, materiâ jam undique congeſta; Verum illud cum auctore intercidit.

ÆGYPTIACA vel COPTICA lingua multum cum Græca, & ratione characterum & vocum, affinitatis habet: ita, ut ſcribendi morem etiam Græcis veteribus uſitatum obſervet: neque enim ſeparat voces, ſed literas unius lineæ velut unicam vocem conjungit; Morino teſte, in epiſtolis. De voce Coptarum unde derivanda ſit, num à Copto celebri Ægypti emporio: an ab Ægyptus, quæ & quandoque Æcyptus ſcribitur, quærit Salmaſius in Epiſt. p. 100. & 178. Loco poſteriore admiratur laudatque Athan. Kircheri promiſſa, quæ de reſtituenda antiquiſſima ea lingua dederat: cum antea primum ſe exiſtimaſſet Salmaſius, qui ad id muneris obeundum animum applicuerit: Fecit etiam Kircherus quod potuit, tum in Prodromo Copto, tum in Lexico. An vero tam integram ille meſſem exhibuerit, ut ne quidem ſpicilegium ſuperſit, quod è promiſſis concludebat Salmaſius, dicant alii. Videatur interim, ſi tanti eſt, Eraſmi Vindingii Diſſertatio de Linguæ Græcæ & Ægyptiacæ affinitate, in qua nonnulla contra Kircherum habet. prodiit Hafn. in 4. A. 1660.

De PUNICA lingua tradit aliqua Thom. Reineſius, in libro, cui titulus: *Ἱστορούμενα* linguæ Punicæ, 1636. Altenb. in 4. Supereſt ferme unum, ſed

inſigne

inſigne ejus linguæ fragmentum, in Plauti Pænulo, quod doctorum ingenia exercuit. Reineſius de illo, in epiſtolis ad Daumium, agit p. 309. Sam. Petitus, diu ante illum in Miſcellaneis eum Plauti locum explicare aggreſſus, Salmaſio tamen Grotioque ſe adeo non probavit, ut Pluto cæciorem illum in plerisque deprehendiſſe ſcribat Salmaſius ad Grotium Ep. 18. Poſt eum itaque Samuel Bochartus feliciori eventu iſtud negotium in ſe ſuſcepit, deditque explicatos Plautinos verſus P. II. Geogr. Sac. l. II. c. 6., qui totum cetera eum librum evolvendæ Phœniciæ Punicæque linguæ impendit, &, ſi quis alius, de illa bene meritus eſt. Mentionem verſuum Plautinorum alicubi in Epiſtolis Joſ. Scaliger facit (ep. 362. p. 643.), putatque illam Pœnoli dialectum parum à puritate Hebraiſmi abeſſe. *Tempore enim Eliſæ*, ait, *quæ coloniam Pænorum in Africam deduxit, univerſa Phœnicia puro Hebraiſmo utebatur, ut & literis, quæ hodie ſuperſunt apud Samaritas, & quæ puræ ſunt Phœniciæ.* Poſt hos omnes Joh. Clericus quoque prolixe ſatis in ſenſum verſuum Plautinorum inquiſivit, in nonnullis à Bocharto diſſentiens T. X. Biblioth. Univerſ. Hiſtor. Conferendus quoque huc Ant. Borremanſius eſt, Var. Lect. c. 14.

PERSICÆ linguæ cum Germana convenientiam integro libro oſtende- 11
re voluit JOH. ELICHMANNUS, ut teſtatur Salmaſius in præfatione ad Tab. Cebetis, cum Arabica Verſione (Latine ab Elichmanno translatæ) editam his verbis: *Quod ad hoc avi latuit plerosque eruditorum, ex eadem origine compererat fluxiſſe Germanicam & Perſicam linguam, ad hanc illum conjecturam ducente infinita vocum copia, utrique linguæ communium, ſed & verbis ſimiliter terminatis, eodem modo compoſitis, aliisque multis argumentis.* Hæc de Elichmanno Salmaſius, viro, *cui*, ipſo judice, *in intima linguæ Perſicæ cognitione vix videtur Europa parem tuliſſe, fortaſſean & vix feret.* Verum immatura mors, quam acerbe ibi Salmaſius deplorat, & conatum hunc egregium intervertit, & gloriam Germano nomini invidit. Ne vero effectui quid dediſſe Salmaſium, aut amori in linguam patriam Elichmannum, obvertas: en tibi Bochartum, qui, cum de Perſarum lingua in ſuo Phaleg nonnulla diſſeruiſſet; l. I. c. XV. *Hanc*, ait, *quod viri docti ſcribunt accedere ad Germanicam, in tanta locorum intercapedine nemo ſibi facile perſuaderi ſinat. Tamen rei probandæ tot exempla congerunt, ut ab invitis pene fidem extorqueant.* Allegat inſuper epiſtolam 44. Cent. III. ad Belgas Juſti Lipſii, qui nempe jam ante Elichmannum ſimile quid in lingua Perſica, adductis in medium exemplis, obſervavit. Quædam λείψανα veteris linguæ Perſicæ, quæ quidem apud priſcos ſcriptores reperiri poterant, collectiva edidit & explicavit *Guil. Burtonus*, Londinenſis, quæ adjecta ſunt ejus *Hiſtoriæ Græcæ linguæ*. *Lexicon Perſicum priſcarum vocum*, pretioſum volumen, poſſidere ſe refert in epiſtola ad Tengnagelium ſæpius laudata Petrus à Valle, *ætate noſtra à docto viro (Perſa) ingenti cura elaboratum, & apud Perſas magnæ exiſtimationis, cujus exemplar, quod habeo, unicum, ut puto, in Europa au-*

Digitized by Google

ctoris nepos propria manu exaravit, ejusque ſcriptioni & auctor ipſe adhuc vivens Sphahani, librumque novis quotidie obſervationibus augens plurimum diligentiæ adhibuit, ut illius opus in Europam nonniſi correctum perfectumque aſportaretur. Ipſe Petrus à Valle Dictionarium ſex mille circiter vocum Perſicarum Italica verſione illuſtratarum compoſuit è Doctrina Chriſtiana, quam Jeſuitæ in regia Lahor eleganti ſtylo ſcripſerunt. Quanquam vero omni ſtudio nixus Petrus à Valle ſit, ut imprimeretur hoc Lexicon ſuum Romæ typis Congregationis de Prop. Fide: non id tamen, quantum memini, factum eſt: uti nec ingreſſum Lexicon linguæ Perſicæ, quod Adamus Olearius affectum habuit, ſed an & ad finem perduxerit ignoro.

CAP. VI.

DE LINGVA GRÆCA.

§. 1. *Lingua Græca Neceſſitas & Utilitas à Viris doctiſſimis inculcata.* 2. *An Judæis eam diſcere licuerit, inquiſitum.* 3. *Hiſtoria ejus tradita à Laur. Rhodomanno & Guilh. Burtono, Origines ab Æg. Menagio promiſſæ. De Literis Græcis Diſſ. Joſ. Scaligeri. Franc. Guieti, J. Franc. Grandis, & aliorum, Labores in illa Etymologici.* 4. *Grammatici Græci Veteres Inediti obiter memorati. Ex Editis Baſilius M. ψευδώνυμος, Phrynichus, Helladius, Apollonius Dyſcolus, Proclus, Moeris, Joh. Philoponus, Thom. Magiſter, Theod. Gaza, & alii, recenſentur. Additur παρέκβασις de Græcis Literaturæ ſuæ in Europa Inſtauratoribus.* 5. *Scholiaſtæ Poëtarum Græcorum Veteres, lucem Grammaticæ ſæpe fœnerantes, enumerantur.* 6. *Grammatici Græci Recentioris ævi ἐξοχώτεροι, Ang. Caninius.* 7. *Nic. Clenardus, Urbanus Bellunenſis.* 8. *Mich. Neander (cujus etiam ſimul Diſcipulus, Laur. Rhodomannus, ob L. Gr. peritiam, & Venam in ea Poëticam præſtantem, extollitur.)* 9. *Matth. Devarius de Particulis L. Gr.* 10. *Franc. Vigerius de Idiotiſmis L. Gr.* 11. *Joh. Poſſelius, Ant. Schorus, aliique Phraſium & Adagiorum Græcorum Collectores.* 12. *Jer. Tſchonderus.* 13. *Mart. Cruſius & Nicod. Friſchlinus.* 14. *Grammatici alii moderni, uti & Scriptores de L. Gr. & Lat. convenientia.* 15. *Joh. Conr. Dieterici Chreſtomathia Græca promiſſa.* 16. *Scriptores de Dialectis.* 17. *Scriptores de Accentibus. Origo & Novitas illorum à Cl. Salmaſio, Iſ. Voſſio & Henr. Chr. Henninio, detecta. Bibliotheca Græca, ab Henninio & Joh. Meurſio promiſſa.* 18. *Controverſiæ de Pronunciatione Linguæ Græcæ Hiſtoria & Scriptores.* 19. *Prolixior Hiſtoria Certaminum, de Dialecto Helleniſtica, & Styli N. T. puritate, Literariorum.* 20. *Scriptores, qui Stylum Homericum cum Phraſi Librorum Sacrorum contulerunt.*

De

DE Græca lingua nunc, illa omnis eruditionis ac ſapientiæ nutrice, dicendum eſt. Omnia, quæ ad illam ſpectant, perſequi noſtri inſtituti non eſt, utpote qui non volumina ſcribimus, ſed præcipua tantum ſectamur, ac ab aliis omiſſa. De ſumma quidem ejus præſtantia & neceſſitate convictos arbitror, quotquot in humanioribus ſtudiis vel leviter ſaltem emergere laborant: atque, ut in uno hiſtoriæ literariæ capite perſiſtamus; quot quæſo nos auctores laterent, ſi Græca literatura careremus? Enimvero, uti ſingulæ bonarum artium è Græcia ſuum ortum trahunt; ita veriſſime Eraſmus l. X. Epiſtolarum ſcribit: *Hoc unum expertus video, nullis in literis nos eſſe aliquid ſine Græcitate.* Latius hoc argumentum alii deduxe. Plena ſunt iſtiusmodi commendationibus Mich. Neandri ſcripta. De præſtantia & neceſſitate linguæ Græcæ Orationem Matthæus Dreſſerus habuit Orat. lib. III. p. 25. Diſſertationem de ea ſcripſit more ſuo egregiam Ludovicus Creſollius in Myſtagogo. Idem, in libro de Natura & viribus Rythmi, Iſaacus Voſſius paſſim adſtruit: & nihil tam enixe Iſaaco filio, in Salmurienſi academia degenti, commendavit Claud. Sarravius, (*alter ille Peyreſcius, gente nobilis, dignitate nobilior, doctrina nobiliſſimus, amicitiis clariſſimus, ac ſtudiis erga literas & literatos omnibus ſuſpiciendus:* quo illum elogio Steph. le Moyne ornat) quam familiarem prorſus Græci & Latini ſermonis uſum. Sed quid multis? nemo eruditus eſt, qui non Græca ſummo ſtudio perdiſcenda ducat. 1

Quo in loco apud Judæos Græca lingua ſit, erudititiſſimus *Wagenſeilius* exponit *in Sota* p. 967. ſeqq. Nimirum pugnant inter ſe Apellæ variis ſententiis ſciſſi: cum ne Gemaræ quidem, ſeu commentario Talmudico, cum ſuo textu conveniat. Futile eſt, quod illa refert, Chaſamonæorum temporibus, cum Hyrcanus & Ariſtobulus fratres in ſe mutua oppugnatione ruerent, execrabilem eſſe publico edicto declaratum, qui Græcam linguam filium edoceret: cum Ariſtobulus Peripateticus, Philo & Joſephus, in Græcorum ſcriptis & ſapientia mirum quantum verſati, maximum quoque inter ſuos nomen habuerint. Non minus aperte falſum, quod Miſchna refert, tempore belli cum Tito tale ſcitum prodiiſſe: nam usque ad Juſtiniani Imp. tempora Græcam Bibliorum interpretationem in Synagogis lectam, Novella nos ignorare non patitur. Succeſſu temporis vero abrogata in Synagogis Græca Legis lectio eſt, & plane in deſuetudinem abiit; quod & niſi fallor, unum Maimonides voluit in eo loco, ad quem Celeb. Wagenſeilius ſtupet: cum ait Maimon. *pridem in deſuetudinem abiit lingua Græca, confuſa eſt ac periit.* Non ſane videtur de linguæ interitu in univerſum loqui, ſed de ejus uſu in Synagogis. Hinc neque ipſemet ignoravit Græca, nec Judæi Hiſpani pari cum antiquis, inſania acti ſunt: ſed potius, obſervante eodem viro doctiſſimo, longe prudentiores ſe præſtiterunt, dum Philoſo- 2

loſophiam Græcam diſcendi facultatem ſaltem iis, qui adultæ ætatis ſunt, adimere haud fuere auſi.

Hiſtoriam Græcæ linguæ Laurentius Rhodomannus, ipſe linguæ ejus peritiſſimus, peculiari oratione deduxit, quæ addita eſt Orationi Petri Moſellani de variarum linguarum cognitione paranda, Jenæ 1634. Verſatur etiam hoc in argumento Guil. Burtonus, Anglus, qui peculiarem de eo libellum conſcripſit, editum Londini 1657. in 4. & qui exigua brevitate ſua non pauca continet ad hiſtoriam Græcæ linguæ pertinentia. Multa habet inprimis de antiquo ejus in Anglia uſu, deque ſcholis Græcis illic ante Chriſtum natum inſtitutis: de quo argumento agit quoque Ant. Wood in Antiquitatibus Oxon., ſub initium: Adjecit quoque Burtonus λείψανα linguæ Perſicæ, ut jam cap. anteced. dictum: ſed, dum origines ejus ex Græca deducere molitur, fallitur, cum pleraque ſint Germanica, ut oſtendit Boxhornius in Diſſert. peculiari ad Blancardum, Curtii editorem, ſcripta, quæ invenitur in editione Curtii Blancardiana. Origines linguæ Græcæ promiſit Ægid. Menagius *Obſerv. in Malherb.* p. 362. & 389., ſed non dedit. De literis Jonicis ac Græcis, earumque cum Phœniciis affinitate, prolixam & eruditam Diſſertationem Joſ. Scaliger ſuis Animadverſionibus Euſebianis inſeruit p. 110. ſeqq., in qua de inventione earum & natura fuſe ſatis disquirit. JOH. FRANC. GRANDIS promiſit librum, cui titulus: *Demonſtratio philologica; qua patet, Helleniſmi & totius ferme Grammaticæ Græcæ rationem, ipſamque anomaliam, tam nominum, quam verborum, in ſola literarum, ſive alphabeti cognitione, conſtare.* Aſt non magis quicquam ejus libri prodiit, quam FRANCISCI GUIETI labor. Peculiare is aliquod conſilium habuit Latinas voces à Græcis derivandi, in quo prima omnia, unde cetera deducerentur, monoſyllaba eſſe voluit. Hoc profundum ſtudii genus, quod ante ipſum nemini in mentem venerat, totum vitæ Guieti tempus occupavit. Sed, cum ſollicite rem illam celaret, ne admiſſis quidem amicis intimioribus, poſt mortem ejus omnis induſtria periit, nec vel divinando è ſuperſtitibus ſchedis rationem operis iſtius quisquam aſſequi potuit. Refert Anton. Periander, ſeu potius, qui ſub ficto nomine iſthoc latet, Joh. Albert. Portnerus, celebris Ratisbonenſium JCtus, *in vita Franc. Guieti, addita editioni Terentii Bœcleriana*. Originem linguæ Græcæ è monoſyllabis hauriendam Iſaacus quoque Voſſius animadvertit, in libro de Natura Rythmi p. 44., cujus locum, cum & ad commendationem ſermonis Græci, & ad illuſtrationem præſentis inſtituti, haud parum faciat, apponam. *Sed neque invidioſum fore arbitror, præſertim apud gnaros, ſi dixero: priſcum Græcorum ſermonem ex omnibus iis, quorum ſupereſt notitia, non primum tantum tenere locum, ſed & illum tenere ſine æmulo, ne ipſo quidem contradicente olim omnium gentium victore populo. Nec tamen exiſtimandum, iſtiusmodi cum fuiſſe ab ipſis ſtatim incunabulis. Primam quippe hujus ſi excutiamus origi-*

originem, nihilo meliorem aliarum gentium linguis eam fuiſſe deprehendemus: aſperam, ſcabiam, & omnis dignitatis & elegantiæ expertem, fuiſſe, vel inde ſatis intelligas, quod vix alia, quam monoſyllaba, priſcis temporibus habuerit vocabula, ſeu illa nomina eſſent, ſeu verba. Hucusque Voſſius, qui in ſequentibus augere pergit iſtam antiquiſſimæ linguæ Græcæ barbariem, & modos, quibus illam ope Muſices ac Poëſeos expoliverint, exponit. Ceterum, quænam ineptitiæ in vocum etymis, ob ignorantiam Græcæ linguæ, hic illic commiſſæ ſint, ſingulari oratione docuit Joh. Conradus Dietericus, in Græcia Exulante, ſive, de infelicitate ſeculi ſuperioris ob Græcæ L. imperitiam Diſſertatione, Marpurgi edita in 4. 1640.

Grammaticos Græcorum quod attinet, eorum ſane & fuit olim, & eſt 4
adhuc, larga fœcunditas, & ferme dixerim abundans: niſi quod apud recentiores plus exſcribitur Grammaticarum, quam ſcribitur. Olim quidem magno numero proſtitiſſe librorum Grammaticorum, qui modo linguam in univerſum, aut communem Phraſeologiam, evolverant, modo unius ſolum dialecti, Atticæ inprimis, rem omnem fuſius explicarant, non crebræ ſolum allegationes recenſionesve Athenæi, Photii, Suidæ, Magni Etymologici, &c., facile probatum dant: ſed & editi partim Græcorum veterum Grammaticorum fœtus; partim adhuc inter inedita bibliothecarum latentes, idipſum extra omnem dubitationis aleam ponunt. (Ut taceam, jam Pompeji M. ævo Romæ Aſclepiadem Grammaticum opus de Grammaticis vaſtum conſcripſiſſe, cujus ſextum librum à Suida, undecimum ab auctore vitæ Arati allegari, obſervat Jonſius de Script. Hiſtor. Philoſ. p. 205. ſq.) Atque, ut ab ineditis incipiamus, magnam ſatis eorundem farraginem, è Regia maxime Pariſienſi Bibliotheca, Phil. Labbe recenſet in *Nova Bibliotheca MSSrum. P. IV. p. 103. ſqq.* Non minorem apparatum in Anglicis aliisve celebrioribus bibliothecis aſſervari, teſtantur, qui viderunt. Ii vero, qui typis editi proſtant Græci veteres Grammatici, omnes tam antiqui non ſunt, ut non magnam partem everſam CPlin. demum ſecuti ſint. Quanquam enim ſub *Magni Baſilii* nomine *de Grammatica Exercitatione liber* Græce apud Morell. Pariſ. 1583. in 8, & jam diu ante Florentiæ 1515., lucem aſpexerit: ſuppoſititium tamen eſſe fœtum, Manueli Moſchopulo debitum, jam pridem Rob. Stephanus in emendatiſſima ſua editione A. 1545. monuit; obſervante Placcio *de Script. Pſeudon.* p. 158. Antiquior Moſchopulo & everſa CPli *Phrynichus*, quippe jam Photio memoratus, & eodem referente ſub Marco Aurelio & Commodo Impp. vivens, libellum reliquit de Dictionibus Atticis: cujus editio prima Zach. Calliergo debetur, Romæ 1517. inde repedita eſt Venetiis apud Aſulanum, 1524, & Pariſiis apud Vaſcoſanum 1532: optima editio eſt & nitidiſſima Auguſtana 1601. in 4., ſtudio Dav. Hœſchelii, cum ejusdem, & prolixioribus Petri Joh. Nunne-

ſii notis, in lucem publicam emiſſa. Alios ejusdem Phrynichi tractatus Grammaticos, ſed qui non ſuperſunt, Photius atque Suidas recenſent. Notandum vero, in ipſius Nunneſii notas Anonymum quendam eruditisſimum, quem Caſaubonum eſſe ſuſpicantur aliqui, doctisſimas notulas confeciſſe: uti Menagius refert in Anti-Bailleto T. I. p. 170. ubi & errorem Bailleti caſtigat, qui, Heinſium Nunneſii notas publicaſſe, pro ſuis, & proinde ſugillatum a Salmaſio fuiſſe, ſcribit; quod utrumque longe falſisſimum eſt: cum Nanſii correctiones in Epictetum pro ſuis ediderit Heinſius, & proinde ſit à Salmaſio in præfatione ad Simplicium cenſoria virgula percusſus. Nihil ibi de Phrynicho, vel Nunneſio, cogitatum. Phrynicho jungit ob ſimile inſtitutum Photius Cod. 158. *Helladium*, cujus Lexicon Suidæ inſertum inſcriptio teſtatur: Chreſtomathiam vero, prolixe idem Photius Cod. 279. excerpit. Verum quicquid, hujus ſupereſt nonniſi fragmentum eſt. Totum habemus *Apollonii Dyſcoli* (ſeu *Difficilis*, ut Geſnerus vertit), Alexandrini Grammatici, & Phynicho adhuc ſenioris, de Conſtructione Orationis librum; Græce Venet. 1495. apud Aldum excurſum in fol. item Florentiæ 1515 in 8., & cum Latina verſione Franc. Porti, ejusdemque & Frider. Sylburgii notis, in 4. Francof. apud Wechelos 1590. Apollonio, in editione Auguſtana, adjuncta etiam *Procli* Chreſtomathia eſt ab Andr. Schotto Græco-Latine, additis quoque Nunneſii notis, edita. *Mæridis* Atticiſtam, Photio olim lectum, nunc in Vaticana Bibliotheca latere Friſius refert: ſed & in Gallicis & Anglicis Bibliothecis. Eſſe narrat Salmaſius, qui, in Comment. de Helleniſtica, eum à ſe lectum paſſim allegat, & p. 46. in tota ejus συλλογῇ nihil frequentius notatum ait, quam differentiam nominum Atticorum & ἑλληνικῶν. Uſus quoque eo libro eſt, cum Gloſſarium ſuum Græcum conſcriberet, Carolus du Freſne: & Steph. le Moyne illud MSS. poſſedit. allegatque in Not. ad Var. Sacra p. 479., in eo tamen errat, quod Atticiſtam nomen viri putat, quod libri eſt. *Johannem Grammaticum*, quem & Philoponum vocant, & *Corinthum* quendam, ſubjecit ſuo Linguæ Græcæ Theſauro Henr. Stephanus, qui & cum Lexico Scapulæ edi ſolent. *Thomæ Magiſtri* Selectæ Dictiones Atticæ Romæ 1517., Pariſ. 1532, & nuperrime Franekeræ 1690. prodierunt: [Conſtituerat aliquando Martinus Brunnerus, Gr. Linguæ Profeſſor Upſalienſis, Thomæ Magiſtri librum, recenſitum a ſe, & cum Codicibus MSS. collatum, nova editione publicare: quam in rem ſubſidia Iſ. Voſſii per Nicol. Heinſium imploravit: uti conſtat ex epiſtola Heinſii ad Voſſium, quæ inter Colomeſii notas in Gyraldi Dialogos de Poëtis legitur p. 67. ſed non credo editum eſſe quicquam.] Poſt everſam CPolim, *Theodorus Gaza* primus Introductionem in Grammaticam ſcripſit, magno omnium applauſu, magnoque ad id ſtipendio conductus, Græcæ Venet. apud Aldum 1495. fol.
excu-

excuſam, repetitamque poſtmodum editione Græco-Latina Baſileæ 1523. in 4. Nimirum erat inter novem exules è Græcia Romam profugos, qui præcipue Græcas literas in Occidentem & Septentrionem intulerunt, haud quaquam poſtremus. Sunt vero illi Beſſario Cardinalis, Eman. Chryſoloras, Demetr. Chalcocondylas, tot. egregiis diſcipulis clarus: Leon. Aretino, Franc. Barbaro, Fr. Philelpho, Bapt. Guarino & Poggio Florentino, cujus Inſtitutiones Grammaticæ Græcæ variis locis impreſſæ ſunt: Theod. Gaza, Joh. Argyropulus, Georg. Trapezuntius, Marcus Muſurus, Mich. Marullus, & Joh. Laſcaris: qui poſtremus, ex Illuſtri Laſcarina Imperatorum familia oriundus, Medicæam Bibliothecam inſigni Græcorum codicum theſauro ditavit; cum legatus à Laurentio Medicæo CPlin. ad Bajazetem miſſus omnes Græciæ Bibliothecas ſcrutaretur. Eodem Laſcare auctore Leo X. P. R. (Laurentii Medicæi F.), ipſam propemodum Græciam in Italiam quaſi in novam coloniam deduxit. Pueros enim ex tota Græcia, in quibus vis ingenii & bona indoles ineſſe videbatur, cum ſuis præceptoribus, Romam evocavit, ut linguam Romani ſuam ipſis commodius traderent, viciſſimque ſuam illi Romanis. v Miræi *Biblioth. Eccleſ. T. II. p.* 17. De ſingulis prolixe ſatis agit, eorumque ſimul icones è muſeo P. Jovii exhibet, Petrus Lambecius *T. VI. Comment. de Biblioth. Vindob. Addit. II. p. 274. ſqq.* Addendus vero his novem Græcis decimus Antonius Eparchus eſt, Gorcyrenſis, qui ſuperiore ſeculo per aliquot annos Venetiis Græcas literas docuit, proſecutusque eſt elegiacis verſibus ruinam Conſtantinopolis, demum Gorcyram regreſſus inter ſuorum literatos conſenuit: is quoque centum codices Græcos ſecum attulit vanum, Imperatori Carolo V., & Franciſco I., Galliarum Regi, oblatos: uti Lambecius *T. V. Bibl. Vind. p. 118.* refert: e quo, & aliis, varia de Eparcho collegit Stephanus le Moyne, Proleg. ad varia Sacra, Lugd. Bat. 1685. in 4. edita: queis nempe e codice Sarraviano, catalogum inſeruit contentorum in volumine quodam, quod Eparchus olim Franciſco R. dono obtulerat. Præterea è Græcis, quibus Græca eruditio multum debet, Hieronymus Spartiata, nec non Franciſcus Portus, Cretenſis, & Æmylius, Franciſci filius, memorandi ſunt, omnes laborioſiſſimi: ut & Nicolaus & Zacharias Calliergi, Cretenſes itidem quorum utrique curam impreſſi primo Magni Etymologici; poſteriori inſuper collectionem Scholiorum Theocriti, debemus.

Ceterum vendicant ſibi ſuo jure præcipuum locum inter Gramma- 5
ticos Scoliaſtæ Græci, utpote quorum magna pars ad ἐξηγητικὴν ferme tota componitur: quanquam & immiſta haud raro ſint hiſtorica, & auctorum hodie incognitorum allegationes; quæ eo magis commendabiles illorum labores reddant. Familiam inter eos, nemine contradicente, ducit EUSTATHIUS, Theſſalonicenſis Sec. XII. Archiepiſcopus, eruditiſſimati-

mus commendator Homeri, cujus vaſtum opus, & omni doctrina, grammatica præſertim atque hiſtorica, refertiſſimum, Romæ primum IV. voluminibus 1550., & Baſileæ Vol. III. An. 1560, prodiit. Priusquam vero recuderetur opus integrum, epitomen ejus, ſub titulo *Cornu Copiæ, ſive Oceani Enarrationum Homericarum, ex Euſtathio excerptarum*, concinnavit, atque uni juſto volumini incluſit, *Hadr. Junius* Baſil. 1558, ſcilicet privarentur in univerſum labore Euſtathii, quibus ad totum opus coëmendum ſumptus non ſufficerent. Sunt præterea alia in Homerum Scholia, quæ Didymo vulgo adſcribuntur, & ſub ejus nomine tam apud Aldum & Baſileæ aliquoties, cum Homeri textu, quam Lugduni Batav. ex editione Schreveliana, excuſa ſunt. Verum uti jam ſuperiore ſeculo Jacobus Bedrotus, cum ea ſcholia ſine Homeri textu ederet, Argent. 1539. in 8., in præmiſſa præfatione, num recte illa Didymo tribuantur, dubitavit, & ἀνωνύμου potius eſſe cenſuit, qui Didymum toties laudat & allegat: ita Henr. Stephanus quoque idem ſenſit, & Heracleoni potius vindicanda judicavit: quem ſecutus in Diſſertat. de Stylo N. T. Thom. Gatakerus, quamplurimos, & tantum non omnes, ſecum ſentientes reperit. Recentiſſima illorum ſcholiorum optimaque editio, quæ ſimul inedita prius ſcholia multa dedit, eſt nupera Cantabrigienſis 1689. in 4., ſed Iliados tantum, cui ut ſuccedat Odyſſea, optandum. Non longe ab Euſtathio collocandus *Apollonii Argonautæ Scholiaſtes*: ſeu, quod aliis videtur, ſcholiaſtæ tres, Lucillus, Sophocleus, Theon, quorum labor in unum collectus apud Aldum primo, tum Baſileæ 1521. & 1549., tum & apud H. Stephanum prodiit in 8. Utiliſſima ſcholia illa ſunt, & accurata, multumque ad veterem polyhiſtoriam conducunt. E reliquis, præcipue commendari merent *Scholiaſtes Ariſtophanis*, prorſus egregius ille, & inter optimæ notæ commentatores numerandus; cujus editionem primam apud Aldum Marcus Muſurus adornavit Venet. 1502., inde Florentiæ 1515. & Baſil. 1548. recuſam: revidit vero, cum antiquis Codicibus contulit, ſupplevit, ſuisque inſuper Græcis quoque ſcholiis auxit Odoardus Biſetus, Genevæ 1607. *Scholiaſtes Sophoclis*, Florentiæ apud Juntas, Venetiis apud Aldum, & Francofurti plus ſemel editus: *Iſaacius Tzetzes*, Johannis frater, *Lycophronis* commentator, fratre multo eruditior, & inter optimos locum tenens: excuſus una cum Joh. Meurſii in Lycophronem Notis, Lugd. Batav. 1597. apud Raphelengium: *Johannis Tzezæ in Heſiodum ſcholia*, una cum Scholiis Procli, Moſchopuli, Johannis Diaconi, qui & Pediaſimus & Galenus, Johannis cujusdam Protoſpatharii ἐξηγήσει φυσικῇ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου, & antiquis in Theogoniam Scholiis ἀνωνύμου, Venet. apud Trincavelum 1537. in 4. edita ſunt; quæ poſtmodum nitido charactere denuo imprimi curavit Lugd. Batav. 1603. ad Aucadoleſcens Dan. Heinſius: Ejusdem Johannis Tzetzæ Scholia in Homeri Iliadem, ſed mutila non contemnenda tamen, in Bibliotheca Paulina

Lipſi-

Lipſienſis Academiæ aſſervantur. Prætereo nunc Scholiaſtas Pindari, Æſchyli, Euripidis, *Φαινομένων* Arati, Theocriti ſupra jam memoratum; Thucydidis, alioſque plures: neque enim nunc inſtituti ratio patitur, ut de ſingulis fuſius agamus. Optandum vero, ut curatius aliquando Scholiaſtarum veterum hiſtoria ex antiquorum monumentis erueretur: multum illa orbi literato prodeſſet: inſtigandusque adeo vir ille eruditiſſimus è noſtris eſt, qui ſpem ejus hiſtoriæ aliquando fecit, ut eam impleat.

Pergimus ad Grammaticos recentiores: quos quidem ſi enumerare 6
omnes animus foret, in immenſum caput hoc extendi neceſſum foret. Enimvero paucos recenſebimus atque potiores. Primus ſit ANGELUS CANINIUS, Italus ſeculi ſuperioris, linguarum longe peritiſſimus, eoque nomine per Italiam, Hiſpaniam, Galliam & Hungariam, clarus doctor *Helleniſmum* ſcripſit, librum mole quidem non magnum, ſed nec vulgaris etiam eruditionis. Equidem Joſephus Scaliger Caninium plagii accuſat, eumque è cujusdam Hiſpani Franc. Vergaræ Grammatica optima quæque deſumſiſſe, additis de ſuo nonnullis, criminatur, in Excerptis Putean. p. 248. Aſt affectui Scaligerum indulſiſſe, &, quanquam in primis Scaliger. p. 47. ei ſe nihil invidere profiteatur, invidiſſe tamen, dubitare nos non ſinit ſubjuncta ſtatim Tanaq. Fabri nota. *Is eſt Angelus Caninius, Anglarenſis, quem nos, ſi quid in hoc genere ſapimus, omnibus Grammaticis Græcis, quot ſunt, quot fuerunt, longe anteponendum eſſe judicamus. Nam, quod quidam de Vergara dixerunt, id nec probatur, nec videtur veriſimile. Liber ipſius editus eſt Lutetiæ Pariſ. 1555. apud Guil. Morellium, in 4. Theſaurus Helleniſmi dici poteſt. Nunc illum cum maxime lego, neque pœnitet me operæ.* Hæc Faber, candidior judex, cui quodammodo præivit Jac. Gretſerus, dum, in præfatione ſuæ Grammatices, Clenardo atque Varennio Vergaram facit longe inferiorem; & præſertim ordinem ejus perturbatum & implicatum notat. Ceterum editus etiam ille Caninii Helleniſmus in 8. Pariſ. 1578., cum auctario Caroli Hauboeſii, prodiit. Thuanus, Caninium ſuæ Hiſtoriæ inſerturus, de ejus patria Scaligerum interrogavit, ut è Gallicis ad Scal. epiſtolis videre eſt p. 319.

Caninium ſequatur NICOLAUS CLENARDUS, vir doctiſſimus. 7
Scripſit is *Inſtitutiones Linguæ Græcæ*, Pariſ. 1549. in 8., 1553. in 4. apud Wechelum, & multoties alibi, impreſſas, quas pro abſoluto perfectoque opere habent nonnulli. De ejus tamen (ut & de Caninii) defectibus jamdudum monuit *Henr. Stephanus*, in *Dialogo de Inſidis Linguæ Græcæ magiſtris:* qui & ſupplementum ſcripſit hujus Grammatices, quod, una cum Frid. Sylburgii recognitione, Francofurti editum eſt. Gretſerus, loco paulo ante cit., queritur, in ſingulos prope annos nova facile Clenardum prodire: novis notis, notationibus, animadverſionibus, paralipomenis & cenſuris, quaſi vinculis & compedibus onuſtum. *Scaligero* in Scaligeranis *clenardus diligentiſſimus potius*

Grammaticus, quam doctus ulla in lingua, videtur: Sed & hoc ego judicium nimis ambitioſum eſſe crediderim.

Adhuc ante Caninium & Clenardum, URBANI BELLUNENSIS, Monachi Franciſcani, *Inſtitutiones Grammaticæ* ab Aldo primum, tum à Curione ſumma cura Baſileæ, cum præfatione Henrici Glareani, excuſæ proſtant 1524. 1535. & 1939. in 4., quo quidem in ſcripto auctor non ſane contemnendam operam poſuit, & à viris doctis probatam. Et qui poſſet aliter, qui, ut in præfatione teſtatur, *Grammaticorum ingentem copiam ex omni propemodum Europa collegit, moxque eos omnes ſane quam accurate perlegit, habitoque delectu rerum annotatu dignarum, duos compoſuit libellos, quorum alter tyronibus manum leviter præberet, alter penitiora profectis paululum recluderet.* Atque, ut eo magis ſuum iſtud opuſculum probaretur, laudabili inſtituto de paſſionibus dictionum ex Tryphone; de ſpiritibus ex Theodorito; ac de Dialectis ex Corintho excerpta, ſuis Inſtitutionibus adjunxit.

Poſt hunc MICHAEL NEANDER memorandus eſt, ille meritiſſimus Gymnaſii Ilfeldenſis rector, ubi tot præclaros viros formavit, & inter alios *Laurentium Rhodomannum*, ex Gymnaſii Stralſundenſis Rectore Profeſſorem Hiſtoriarum Wittebergenſem; cujus quidem promotio num Scaligeri commendatitiis, Electori monſtratis, debeatur, ut ipſemet in Excerptis Puteanorum jactat, incertum. Hoc certum, adeo in Græcis literis, & poëſi inprimis, excelluiſſe Rhodomannum, ut admirationi ſtuporique fuerit ipſimet præceptori Neandro, ut & Dav. Chytræo, Joh. Caſelio, Mart. Cruſio, Nicod. Friſchlino, Joh. Leunclavio, Henr. Stephano, Chriſt. Plantino, aliisque viris ejus ævi in Græca eruditione principibus, & ut idem *Scaliger Epiſt. 401.* ad illum data miris cum elogiis extollat, ſcribatque inter alia: *Equidem memini, quum illa tua inuſitatæ venuſtatis Leſtiaca, Iliaca, & reliqua, tacito nomine tuo prodiiſſent, non potuiſſe me continere apud amicos, præſertim apud Germanos, quin ea dicerem cum præſtantiſſimis Græcorum certare, multis etiam longe præſtare: quod qui negare vellet, aut inperitum aut malignum eſſe.* Sic & Gallus Jeſuita eruditiſſimus, *Franciſcus Vavaſſor, lib. de Epigrammate c. 17.* Rhodomanni Græca poëmata, qui rarus Gallorum in Germanos candor eſt, Jul. Cæſaris & Joſephi Scaligerorum carminibus præfert, & ipſis antiquis dubiam reddere poſſe palmam cenſet. Optimis vero ejus poëmatibus accenſenda inprimis etiam Palæſtina eſt, puriſſimo verſu Græco ſcripta, & ad invidiam usque nitida: cui præfationem in laudes Rhodomanni effuſam Mich. Neander præfixit. Inter cetera Græca ejus poëmata encomiaſticon quoque carmen in præceptorem ſuum, Michaelem Neandrum, extat, (quem ſcilicet, ipſo Neandro teſte, in amore ſemper habere, amore etiam & ſermone nunquam deſiit,) prolixum non minus ac egregium, quod in libro ejus Phyſico reperitur. Ceterum, ut ad Neandrum nunc propius à laude diſcipuli redeamus, ut

ut ille vir in omnibus pene diſciplinis utiliſſimos longe libros ſcripſit; ita Erotemata ejus Græca aliquoties edita, ſatisque vel è noſtris quoque ſuperioribus *libris* nota ſunt, ita, ut nec de prolixa præfatione, longe eruditiſſima, quæ nonnullis editionibus præfixa eſt, quicquam dicere attineat.

MATTHÆUS DEVARIUS, vir Græce doctiſſimus, aureum plane librum *de particulis linguæ Græcæ* ſcripſit, qui olim Romæ An. 1588. in lucem emiſſus in 4., poſtea A. 1657. in 12. in Anglia, recuſus eſt. Liber eſt omnibus elogiis dignus, & miror, illum tamdiu latere potuiſſe. Namque & nunc, recuſus licet, etiamnum rariſſimus eſt: cum tamen ne unus quidem nec veterum, nec recentiorum, in hoc argumento quicquam tentarit, huic operi comparandum, quod, proin ſedulo juventuti harum rerum cupidæ commendandum exiſtimamus, quippe, in quo maxima elegantiæ Græcæ pars proponitur. Ceterum idem ille Devarius eſt, qui copioſiſſimum indicem in Euſtathium, Homeri interpretem, ſummo utique labore confecit. Quinam vero reliqui ejus in Lingua Græca fuerint labores, ipſemet, in dedicatione & præfatione ſui de particulis libri, exponit. 9

Ob ſimilem laborem Devario FRANCISCVM VIGERVM, Gallum Jeſuitam, ſurrogamus, doctiſſimum: cujus *de Idiotiſmis præcipuis linguæ Græcæ* liber aliquoties, ſine addito nomine Auctoris, lucem aſpexit Pariſ. apud Sebaſt. Cramoyſi 1627. in 12. 1644. in 12., & alias: una cum nomine auctoris prodiit Lugd. Bat. in 12. 1680. Multa ſunt in illo libro recondita, quæ ad Syntaxin Græcam ſpectant: magna etenim cum cura ac diligentia differentiam Attici ſermonis notat, ceteraque linguæ Græcæ ſcita eleganter pertractat; quibuslibet ſub certis regulis, juxta Grammatices ordinem, locatis, Certe facem præfert Vigerus hoc ſuo libro ad pernoſcenda linguæ Græcæ interiora. Conſilium opuſculi patet ex præfatione, quæ quaſi in anteceſſum & παραϭκευὴν legi poteſt. 10

JOHANNES POSSELIUS, Roſtochienſis Græcæ linguæ Profeſſor, rem Grammaticam Græcam variis libris a ſe editis locupletiorem reddidit. Ejus extat *Syntaxis Græca*, non contemnendum opus. Scripſit & *Calligraphiam*, Francof. 1590. in 8. editam, librum ad conficiendam orationem Græcam utilisſimum: quanquam omnibus numeris abſolutus non ſit; Benziique Theſaurus illi præſtet. Eſt tamen uſus apud tyrones non contemnendi. Multa ſane ad perfectum aliquod opus hujus argumenti requiruntur, neque illud ſtudium Græcæ linguæ nunc eſt, ut quis tunc ſibi laborem ſumere velit: ideoque in pretio habendi, quos nanciſci poſſumus. Maxime in hoc genere commendari meretur ANTONIUS SCHORVS, aurei libelli auctor *de ratione docendæ diſcendæque Græcæ & Latinæ Linguæ*, Argent. 1549. in 8. editi, in quo, ex Iſocratis paræneſi ad De- 11

Digitized by Google

monicum, modum oſtendit, quo phraſium in lingua Græca, quas perpetuo cum Latinis confert, obſervationes inſtituendæ ſint. Extat & *Mich. Neandri phraſeologia Iſocratis*, quam ille, ex hujus Orationibus collectam, & ſub titulis locatam, retentis ſui auctoris verbis integris, vulgavit Baſil. 1557. in 8. Ejusdem inſtituti eſt JACOBI BILLII, Abbatis Græce eruditiſſimi, *Locutionum Græcarum, in communes locos per alphabeti ordinem digeſtarum, volumen:* quod Pariſ., vergente ad finem ſuperiore ſeculo, lucem publicam aſpexit. Poëticarum phraſium congeriem collegit *Joh. Phil. Pareus, in Mellificio Attico*, quanquam & illic non minus, quam in Calligraphia ejus Romana, delectum majorem, & diſtinctiorem ordinem, quis requirat. Porro &, in floſculis ſententiarum, formularum ſolennium, adagiorum, pro ornatu orationis colligendis, aliqui ſalubrem operam navarunt, Legas itaque *Mich. Apoſtolii, Andr. Schotti Proverbia: Jani Gruteri Gnomas Jambicas*, quas, in Opere Adagiorum ſuorum, ex omnibus gentibus collectorum, congesſit Francof. 1610. in 8. Ex Homero ſub titulis collectos habemus verſus, qui Adagiorum inſtar nonnunquam Latino ſermoni inſpergi poſſunt, à Jacobo Duporto, in libro, cui titulus: *Gnomologia Homeri*, duplici parallelismo illuſtrata, uno ex locis S. Scripturæ, quibus gnomæ Homericæ aut prope adfines, aut non prorſus abſimiles afferuntur: altero ex gentium ſcriptoribus. Cantabrigiæ 1660. in 4. Formulis iſtiusmodi nemo aptius & adpoſite magis utitur, quam Caſaubonus & Reineſius in ſuis epiſtolis: e quibus excerpere illas poteſt, qui bilinguis in epiſtolis eſſe vult. Revertor nunc ad Grammaticos.

2 JEREMIAS TSCHONDERUS, in Gymnaſio Vratislavienſi Græcæ L. Profeſſor, ſcripſit *Syſtema Grammaticæ Græcæ*, quod magno elogio extollit Gaſpar Scioppius. Nam in fine *Conſultationum* ſuarum *de ſtudiis*, ita habet: *Græcam Schonderi Grammaticam qui nanciſci poteſt, magno paradigmata, multasque regulas, addiſcendi labore ſe levatum lætabitur.* Et verum utique eſt, magna diligentia tradidiſſe auctorem illum Grammatices præcepta: pleniſſime ſimul & compendioſiſſime Dialectorum & Poëtiſmorum ad ſingula præcepta applicationes inſtituit; ſyntaxin ordinate proponit, uſumque particularum monſtrat: quamquam Matth. Devarii liber in hoc labore multum illi profuerit; ut, præter alia, ex ſyllabo auctorum patet, quos nominat. Editus eſt liber Jenæ An. 1618. in 8.

3 MARTINUS CRUSIUS, Profeſſor Græcæ linguæ Tubingenſis, multa edidit in lingua Græca. Variæ ejus extant Commentationes Grammaticæ, & cum Nicodemo Friſchlino lites, qui & ipſe Grammaticam Græcam ſcripſit, & in ea, quavis data occaſione, Cruſium ſugillat. Sed erat Friſchlino ingenium ſatyricum, quo magnas ſibi calamitates, & exitium, attraxit. Equidem Cruſius vir non adeo emunctæ naris, ſed diligens tamen

nem

men & laborioſus, erat, & in vulgari illa Græca verſatiſſimus, cujus varia ab illo extant monumenta in ejus *Turco-Græcia*, Epiſtolarum ab ipſo ad Græcos modernos, & horum viciſſim ad illum, ſcriptarum: multos enim impendit ſumtus in literas ultro citroque latas. Habetur vero in illis eximia notitia ſtatus religionis, qualis nunc eſt in Græcia, cujus cum noſtra Aug. Confeſſione Symboliſmus haud raro luculentus oſtenditur.

Non vacat autem, recenſere omnes Grammaticos, illos præcipue, 14 quibus pro lege eſt ſe mutuo exſcribere, ut quidem recte mea ſententia judicat Dietericus in Specillo Chreſtomathiæ Græcæ, qui addit; inter tot Grammaticorum compendiorum Auctores vix unum eſſe, quem in omnibus ſequi poſſis. Oſtendimus Auctores præcipuos, unde plerique ceperunt ſua, vel in compendium traxerunt: De reliquorum, qui ſuperſunt, nonnullis, carptim brevia dicemus. Eſt nempe Grammatica Ott. Gualtperii, Theoph. Golii, Jac. Gretſeri (ſua utique laude non privanda, cujus jam ſeptima editio ante An. 1606. Ingolſtadii prodiit) Johannis Varennii, Mechlinienſis, qui Lovanii Græcas literas docuit, Syntaxis Græca, Baſil. An. 1536., & iterum cum annotatiunculis Joach. Camerarii, apud Oporinum Anno 1550 edita, quam laudat, & Vergaræ ſine controverſia præferendam ducit, Gretſerus. Alex. Scoti, qui & in Clenardum ſcholia ſcripſit, prodiit Colon. A. 1633. in 8. Rich. Croci, Angli, in Grammaticam Gr. Introductiones & Tabulæ Grammaticæ Colon. An. 1520. excuſæ commendantur à nonnullis; quos inter præcipue Eraſmus eum Auctorem, ob linguæ Græcæ peritiam, vehementer extollit. Extat quoque Petri Rami Grammatica Græca, Pariſ. An. 1567. & Francof. 1580. in 8. edita. Alia item ejusdem auctoris Francof. An. 1581. prodiit, quæ in id ſcripta eſt, ut, quantum differat lingua Latina à Græca, oſtendat: quod argumentum licet à Ramo plene pertractatum non ſit, eſt tamen conatus operis haud vulgaris. Utiliſſimum enim eſt, noſſe differentiam linguarum a ſe invicem & convenientiam; cum utrumque faciat ad proprietatem Latinæ Linguæ, & ad Idiotiſmos rectius cognoſcendos. Convenientiam Græcæ linguæ cum Latina deſcripſit Daniel Vechnerus, in libro, cui titulus Hellenolexia, ſeu Paralleliſmus Græco-Latinus, imitationem Græcorum in lingua Latina oſtendens. Liber non ita pridem recuſus eſt, utilisſimus ſane, e quo maxime patet græciſſatio linguæ Latinæ: editus eſt dudum Argentorati An. 1630 in 8. Jacobi Welleri Grammatica laudatur ob declinationum ſpecies in compendium redactas: verum non fuit hoc ejus inventum, ſed Laurentii Rhodomanni, qui, *in Philomuſo ſuo*, jam tum ejus meminit; quod Wellero diſſimulatum. Extat quoque Græca Grammatica Joh. Caſelii, à Nathane Chytræo edita Roſtochii An. 1581. in 4. Franciſci Sanctii Grammatica, Antwerpiæ eodem anno in 8. procuſa, exiguus libel-

libellus eſt, ſed ob auctoris nomen in aliquo pretio habendus, qui fuit in Salmanticenſi Academia Rhetorices & Græcæ linguæ profeſſor. Græcæ Vulgaris hodiernæ Grammaticam Simon Portius, Theologus Romanus, ſcripſit, nuncupavitque Cardin. Richelio Pariſ. 1638. in 8., quam tanti æſtimavit Carolus du Freſne, ut recuſam Gloſſario ſuo Græco præfigeret.

Dolendum vero, intercidiſſe conſilium JOH. CONR. DIETERICI de *Opere χρηςομαθείας Græca*, cujus Synopſin, ſeu, ut ipſe vocat, *Specillum*, editum habemus. Sex ille partes operis ejus facit. I. Breviarium; in quo artem Grammaticam tradere meditatus eſt. II. Radicale, ut vocat, quod primitiva Græca, eorumque deducta, certis regulis proponere debuit, pene ea ratione, qua Andr. Pauli in Thematologia Novi Teſtamenti usque eſt. III. partem facit Theatriolum ſententiarum, ſex ordinibus diſtinctum: quo in loco multa de Auctorum Græcorum delectu non aſpernanda habet. IV. Pars illi eſt Inventarium Harmonicum, quo recenſet vocabula ac Phraſes cum Latinis convenientes, & è Græcis deductas voces Latinas (Quo conſilio Jac. Maſenius in Palæſtra Styli Romani, l. II. c. 2. & 3., à Græcis derivata peculiari Lexidio complexus eſt). Sequitur apud Dietericum V. pars, Rationale vocum, ubi etyma ac origines vocabulorum investigat. Sextam denique partem vocat Flaviſſam Poëticam, qua proponere voluit lexidion vocum & translationum Poëticarum, quas quidem à ceteris optime ſejunxit. Addit denique Mantiſſam artificii mnemonici, quam illorum ingeniis, qui non adeo incapaces artis iſtius ſunt, tantum commendat. Memini, Henricum Schævium Eilhardi Lubini Clavem L. Gr. ad artes mnemonicas redegiſſe, atque vis non ſine aliquo ſucceſſu Græcæ linguæ radices pueros docuiſſe.

Hæc de Grammaticis in univerſum. Partes grammatices ſigillatim nonnulli peculiaribus libris expoſuere. Dialectorum Græcarum originem & naturam prolixe, & more ſuo eruditiſſime, pertractavit Salmaſius in ſuo *de Helleniſtica Commentario*, inprimis P. II. inter alia contendit, male κοινὴν dialectis annumerari: quippe quæ tum demum invaluerit apud Græcos, ubi ceteris dialectis abolitis ſola ἑλληνικὴ (quæ olim in dialectorum cenſu fuerat Theſſaliæ ac Macedoniæ incolis uſitata) per Macedones introducta ubique fuerit: quare motos ait illius temporis Grammaticos, qui quatuor dialectos ab antiquis traditas ſcirent, viderentque vigere ubique locorum in Græcia linguam illam, quæ κοινὴ vocabatur, hanc quintam addidiſſe dialectis antiquis quatuor, quæ proprie tamen dialectus non ſit. Egit quoque de dialectis fuſe Henr. Stephanus in *Theſauri parte ultima.* Omnem vero ejus aliorumque de dialectis doctrinam tabulis commode & ſuccincte incluſit Jacobus Zvvingerus Prof. Baſileenſis, quæ cum Scapulæ Lexico edi ſolent.

De Accentibus Græcis peculiares libros ſcripſerunt Antonius Danga-
lie-

lieres, & Phil. Labbe: quorum hic editus eſt Lugduni 1650. in 12., alter ibid. A. 1655. in 12. Et hi quidem nihil de accentuum novitate tradunt. Cl. Salmaſius, in ea epiſtola ad Sarravium, quam *libro I. P. I. noſtri Polyhiſtoris, c. 7.*, totam excerpſimus, Ariſtophanem primum & proſodiæ, & accentuum, repertorem facit: Byzantium nempe, Grammaticum ſub Ptolemæis Philopatore & Epiphane clarum, ut in alia iterum epiſtola, inter Sarravianas p. 241. & 242, ſemet explicat. Neque id ſane falſum, quippe quod ex Apollonio, Arcadio, aliiſque Græcorum Magiſtris, didicit: uti, poſt Salmaſium, ISAACUS VOSSIUS lib. de Viribus Rythmi obſervavit p. 18., qui ſimul brevem hiſtoriam Græcorum accentuum literariam ſubjungit, his verbis: *Hujus* (Ariſtophanis) *diſcipulus Ariſtarchus, præceptoris inſiſtens veſtigiis, auxit & illuſtravit accentuum numerum, idemque ſtudium tenuit Dionyſium Thracem, Ariſtarchi auditorem. Nec aliam inſtitere viam, qui poſtea in ſchola Alexandrina ſibi invicem ſucceſſere: Apollonius nempe Dyſcolus, Orion, Herodianus, Apollonii Dyſcoli filius, Alexander, Aſtyages, Origenes, Agapetus, Philoponus, Sergius, Apollonius junior, Ariſtarchus junior, Johannes Charax, Herodianus Magnus, Auxonius, Georgius Chœroboſcus: qui omnes quanto ætate poſteriores, tanto pluribus præceptis accentuum rationem involverunt, ut multa horum quæ ſuperſunt, ſatis declarant ſcripta.* Quemadmodum vero Salmaſius l. c. negare non poteſt; non propterea, quod inventi dudum accentus fuerint, eorum quoque, in ſcriptione marmorum, numiſmatum, codicumve uſum, fuiſſe: imò potius nullum codicem nongentorum aut mille annorum deprehendi fatetur, cui, niſi forte à recentiore manu, appicti accentus ulli ſint: ita hoc etiam inprimis Voſſius pro novitate accentuum hodiernorum urget: olim ſcilicet, florentibus etiamnum Græciæ rebus, longe aliam proſodiæ & accentuum fuiſſe rationem perſuaſus: ad quæ roboranda veterum Grammaticorum *Dionyſii Thracis, Apollonii Alexandrini, Æl. Dionyſ. Halicarnaſſenſis, Ariſtarchi junioris, & aliorum*, quæ ſuperſunt ſcripta & fragmenta allegat, colligitque, *non Grammaticorum olim ſed muſicorum fuiſſe officium, notas, ſeu diagrammata proſodica, unde cantus cognoſceretur, appingere poematis.* E quibus omnibus concludit; repudiandos in poëtarum lectione Græculorum recentiorum accentus, *qui nihil aliud ſignant, quam ſonum abſonum, ridiculum, & verſus, qui cantari nequeant, denique quidvis potius, quam carmen:* contra apponendos alios, qui pedum ac rythmorum rationem obſervent: cujus laboris ſpecimen ipſe in tribus Homeri verſibus exhibet. His Voſſii aliiſque novis rationibus nixus *Henricus Chriſtianus Henninius*, idem παράδοξον eleganti diſſertatione adſerere conatus eſt, quæ ſub titulo Ἑλληνισμῦ Ὀρθωιδῦ Trajecti ad Rhen. An. 1685. in 8. in publicum exiit. Sane, uti hæc opinio ſuis, probabilibus etiam, fundamentis deſtituta dici non poteſt, probataque Henninii diſſertatio, ipſomet id referente, compluribus apud Belgas eruditis primi ordinis eſt: ita eo magis optandum, ut aliæ ejuſdem viri duæ Diſſertationes,

tiones, quas ſe jam paratas habere ait, excudantur: quarum una inſcribitur ἑλληνισμὸς εὐμαθής, & annexum *indicem Bibliotheca Graca* habebit 1. *Philologorum*, ſeu Grammaticarum, Lexicorum, Phraſeologiarum, particularum linguæ Græcæ, ſimiliumque ſcriptorum. 2. *Literatorum*, qui Græcas antiquitates illuſtrarunt. 3. *Auctorum Gracorum*, qui ab Homero ad captam usque CPlin urbem ſcripſerunt. & 4. *MSS. Gracorum ἀνεκδότων*, quæ hic illic in Bibliothecis latent. Incidit hac occaſione, ut id ὡς ἐν παρόδῳ, ſed tamen non extra oleas, addam, JOHANNEM MEURSIUM, egregium illum Græcæ antiquitatis vindicem, ſub manibus ſimili labore *Bibliothecam Gracam*, ac *Bibliothecam Atticam*, habuiſſe: Atque, ut erat prorſus eximia in eruendis colligendisque rebus Græcis ſolertia, ſtupendique laboris vir: ita neque hoc in opere ceſſavit: ſed jam ad finem perduxerat Atticam Bibliothecam, quæ ſcriptores Athenis oriundos continet: & in quatuor libros Alphabetico ordine diſtributa Holmiæ in Regia Suecorum bibliotheca MSS. ſervatur: hinc vero ut communi eruditorum uſui, per Clar. Normannum, vel alium virum doctum, eruatur, ſane perquam optandum eſt. *Graca* vero *Bibliotheca* Meurſii, quæ ibidem latet, & omnium Græciæ provinciarum auctores itidem alphabeti ordine digeſtos recenſere debuerat, manca nimis eſt, & non ultra primam δυάδα literarum aſſurgit. His ita de Meurſio inſperſis, nunc ad Henninii promiſſam alteram diſſertationem revertor: eam inſcribit Ῥωμαϊκισμὸν βαρβαρόφωνον: demonſtrabitque, Græcos hodiernos, eorumque ſequaces, vitioſe literas & diphthongos Helleniſmi enunciare.

Atque ita nos manuducit ſua hac promiſſione Henninius ad controverſiam de genuina linguæ Græcæ pronunciatione, multa utrinque contentione, ſcriptisque multis, inter literatos agitatam: quibusdam hodiernum & vulgarem pronuntiandi morem, quo diphthongos αι per ſimplex ε, οι vel ει per ι ſimplex, efferunt, quemq; nunc jotaciſmum appellare nobis liceat: aliis contra vehementer eam pronuntiationem impugnantibus, & oppoſitum adeo eſſe clarum manifeſtumque contendentibus, ut contrahiſcere idem ſit, ac os nullum, vel potius pugilis, habere. Sic utraque cauſa ſuos patronos, ſua etiam argumenta, habet. Mihi tamen ſemper potior eſt viſa poſteriorum ſententia, qui jotaciſmum iſtum improbant. Id equidem præfracte adeo negare non auſim, aliquo tempore, & apud aliquos Græciæ populos fuiſſe talem pronuntiationem in uſu: namque obſervatum eſt in inſcriptionibus Græcis vetuſtiſſimis (è quibus potiſſimum, & è verſionibus Latinis, quando, Græcas literas æquali charactere exprimunt, res decidenda eſt,) pro η & οι ſubſtitutum fuiſſe purum jota: ſed tamen hæc rem nondum decidunt. ISAAC. VOSSIUS, qui, ſuarum in *Melam Obſervationum* l. I. c. 12. p. 65. *ſe de Literis & pronuntiatione lingua Graca ſcripturum*, promiſerat, *in libro de Natura Rythmi* p. 15. graviter in eos invehitur, qui credunt, *beta* literam ſonaſſe ut *vita*,

vita, aut vocales η, ι, & υ, eodem pacto pronuntiatas fuiſſe: contra is non ſolum florentibus adhuc Græciæ rebus, ſed & quamdiu ſteterit Romanum imperium, diverſum accidiſſe, audacter aſſerit: aliam tamen diphthongorum eſſe rationem fatetur: quanquam enim utraque earundem vocalis exaudita in veterum pronuntiatione fuerit, priusquam Græcia Romanis ſerviret: ſub Nerone tamen, & Claudio, cum nimium delicatuli eſſe homines cœpiſſent, diphthongos Græcas una cum Latinis, fruſtra etiam renitente Claudio, expiraſſe. *Non tantum inſolens quid* (ita Voſſius p. 16.) *ſed & vaſtum, & ruſticum, præ ſe ferre videbantur diphthongi* AI & OI: *Nec defuere credo, qui fauces non ſatis patere, nec ſine dolore in tam latos ſonos diduci & explicari poſſe, adfirmarent. Sine mora itaque à Romanis tranſiit vitioſus hic pronuntiandi ritus ad Græcos; gentem adulandi peritiſſimam, fruſtra reclamantibus doctis & antiqui moris ſtudioſis: qui, licet aliquandiu reſtitere, brevi tamen & ipſi quoque in mollius loquendi genus conceſſere: & adeo quidem, ut Trajani & Adriani ſeculo bivocalium uſus penitus ceſſaſſe videatur. Hinc eſt, quod in illis marmoribus, quorum inſcriptiones factæ ſunt poſt ea tempora, mera diphthongorum confuſio appareat, cum* E *pro* AI, I *pro* OI *vel* EI, *paſſim occurrat, cum tamen in vetuſtioribus lapidibus orthographiæ ratio optime ſibi conſtet.* Hæc Voſſius, cujus ego judicio multum in hoc negotio tribuo: eſt enim illarum literarum doctiſſimus, &, in iſta multitudine auctorum, qui de hoc argumento ſcripſere, procul dubio nova quædam vidit & obſervavit. Scripſerunt alioquin de pronuntiatione linguæ Græcæ *Joh. Chekus, Anglus*, cujus de illa controverſia *diſputationes, cum Stephani Wintonienſis Epiſcopi VII. epiſtolis*, junctæ prodierunt Baſil. An. 1555. *Thomæ Smithi de recta & emendata pronuntiatione linguæ Græcæ* liber Pariſ. apud Rob. Stephanum an. 1568. in 4. excuſus eſt. *Adolphi Mekerchi, Brugenſis, de veteri & recta pron. l. Gr.* ſcriptum Plantinianis typis Antverp. 1576. in 8. impreſſum eſt. Henr. Stephanus vero integrum corpus auctorum, hanc materiam evolventium, collegit, hoc titulo: *De linguæ Græcæ ac Latinæ vera pronuntiatione commentarii doctiſſimorum virorum.* An. 1587. in 8. Scripſit præterea *Joh. Cajus, Londinenſis, Medicus* clariſſimus, πολύγραφος (ut è Gaddio de Scriptor. Non-Eccleſiaſt. Friſiique Bibliotheca liquet) & Collegii cognominis apud Cantabrigienſes fundator, *de Pronuntiatione linguæ Græcæ & Latinæ, cum ſcriptione nova* Londini 1574. in 4. Adverſus totaciſtas diſputat quoque Laurent. Ramirez de Prado in Πεντηκοντάρχῳ ſuo, Antverp. 1612. edito, c. 34, qui & hac in parte profligare ignorantiam vulgarem voluit. Contra vero non ita pridem Joh. Rodolph. Wetſtenius, Græcarum literarum in Academia Baſil. Profeſſor, doctusque vir, omnes has de pronuntiatione Græcæ linguæ lites, editis de illa Orationibus Amſtelod. 1681. in 8., ita reſumſit, ut jotaciſtarum partes agat, & ſollicite ad adverſariorum argumenta reſpondeat: nondum tamen perſuaſit.

Ad doctrinam de Dialectis, cujus ſupra mentionem fecimus, pertinet quoque πολυθρύλλητ☉ illa, & tot infeſtis acerbisque ſcriptionibus actitata, de Helleniſtica Lingua controverſia: cui occaſionem primam Joſephus Scaliger, tum *in Animadverſionibus Euſebianis* p. 134., tum in converſatione familiari dedit: á quo, magiſtro ſuo, hauſtam opinionem DANIEL HEINSIUS, *in Prolegomenis ſuarum Exercitationum Sacrarum*, earumque perpetuo decurſu, magno conatu uberius expolire peculiaremque Dialectum ejus, in translatione τῶν LXX., & ſtylo Novi Teſtamenti, obviam, conſtituere anniſus eſt. Cui vero ſe acri ſcriptione oppoſuit CLAUDIUS SALMASIUS, tum *in Commentario de Helleniſtica*, Lugd. Bat. 1643. in 8. edito; tum in Funere & Oſſilegio Helleniſticæ, ibidem eodemque anno procuſo, cum Heinſius ſcripta diſſertatione ſui vindicias tentaſſet. Et ſcripſit quidem Salmaſius eo eventu, ut cauſa Heinſium cecidiſſe viri docti palam tum judicarent. Ita enim Sarravius ad Alex. Morum Epiſtol. p. 71. *Omnes docti & probi in amici noſtri ſententiam palam eunt. Familiam duxere Gerh. Voſſius, Conſtantinus Imperator, Joh. Latius: quos numeri innumeri ſecuti ſunt.* Hos inter non ultimum ipſummet Sarravium fuiſſe, alia ejus ad Gronovium, quem noverat Heinſii amicum, verba teſtantur *Epiſt. p. 69. Sed quid de ejus* (Salmaſii) *Helleniſticis cenſetis? Tu præſertim quid de Oſſilegio? Niſi enim me viri amor turbat, vix aliquid majori cum fructu, venuſtate & elegantia, ab eo unquam ſcriptum fuiſſe edico.* Hinc, cum Martinum Schoockium, Ultrajectinum, *Rogum Funeris Helleniſtici* moliri audiviſſet; *Viderit ille*, inquit, *num moleſta tunica indutus in ipſa tæda lucere velit*: p. 87. Nihil vero hujus edidit Schoockius: ſed auctor eſt Diſſertationis de Helleniſtica lingua, Lugd. Batav. 1643. in 8. evulgatæ, quam ab Heinſio ipſo ſcriptam male Salmaſius ſuſpicabatur, eapropter caſtigatus à Placcio *in Anon. Detectis* p. 66. Præter Salmaſium vero alium quoque adverſarium, non minus acrem, & eruditum, nactus eſt Dan. Heinſius, amicum olim, &, quod mireris, contra Balzacum defenſorem, JOH. CROSUM, cujus *Obſervationum Sacrarum Pars prior*, Genevæ 1645. in 4. publicata, Heinſii Prolegomena diſcutit: & multis profecto egregiis atque eruditiſſimis obſervationibus ſcatet. Sarravius, quem paulo ante laudavimus, *in Epiſt p. 135.* ita de Croji libro ad Morum. *Redditæ mihi ſunt amici tui obſervationes in Prolegomena jacentis & afflicti auctoris, pro quibus magnas tibi debeo & ago gratias. Opus eſt eruditum, varium, elegans, multijugi doctrina & lepore refertum. Placet præſertim θυμὸς ἀγήνωρ, quo hominem audacter, nec ſub perſona, aggreditur. Si autem in ſolo pene hærens προπυλαίῳ tot inſcitiæ & ἀκρισίας portenta profligavit, quid non ſperemus amantes, ubi ipſa adyta reſeraverit?* Quæ ſequuntur, non addo, cum e Salmaſianis relationibus hauſta juſto acerbius Heinſium perſtringant; (de quo alibi in epiſtolis dignius atque moderatius loquitur) ut recte etiam Colomeſius in Gallia Orientali p. 186. obſervavit. Certe, uti Leydenſes edi-

Digitized by Google

ta An. 1646. Apologia Heinſium tuiti ſunt, ita nihil amplius à Crojo lucem in hac controverſia aſpexit: quanquam ipſe plures adhuc Obſervationum partes ſub finem editæ promiſerit. Utrum vero earundem editio à collegis Croji impedita ſit (à quibus, *cum barbarum iſtud facinus illis diſpliceret, Crojum ſui officii admonitum reſipuiſſe*, Nicol. Heinſius, D. F., ſibi narratum refert, *Not. in Ovid. T. I. p. 375. edit. in 12*), an alia illum cauſa retardaverit, incertum. Servare partes reliquas Croji Obſervationum nepotem ejus D. Roure, è Colomeſio *l. c* didici. Adeo vero rejicit Helleniſtarum nomen in LXX. Interpretibus vir ille doctus, ut eos potius *Ex-helleniſtas & Aphelleniſtas* dici debere p. 254. *Obſerv.* aſſerat. Neque etiam ſubſtitit inter hos triumviros controverſia: ſed & *Matthæus Cotterius*, ſcripta *de Helleniſtis & lingua Helleniſtica Diſſertatione*, Heinſio ſe expoſuit, & complures alii, modo pro Heinſio, modo contra illum, argumentum hoc pertractarunt; quos recenſere nimis prolixum foret. Inprimis vero recruduit illa lis inter *Richardum Simonium* & *Iſ. Voſſium*: quorum ille, Salmaſium, nonniſi de umbra aſini diſputantem, lites de nomine tantum concitaſſe, ſcribit: hic vero Simonium vulgi more loqui ait, non attendentem, res eſſe mortuas, niſi vocum acceſſerit poteſtas. Videantur eorum ſcripta ἀμοιβαῖα: Simonii Caſtigationes, & Voſſii Reſponſiones. Quemadmodum vero pleriſque negandum non videbatur, peculiarem eſſe librorum N. T. & LXX. Interpretum loquendi modum: ita *Græcum Synagogæ* illum vocavit Simonius, cum *Helleniſticum* non vellet. Salmaſius vero *idiotiſmos, ſolæciſmos, barbariſmos*, ſacro etiam textui immiſtos aſſerere non dubitat: quod cum nimis durum aliis videretur, eo ipſi tetenderunt, ut puram omnino eſſe, nec Hebraiſmos, nec idiotiſmos, & multo minus ſolœci quid barbarive, redolere evincerent. Hoc jam, ante lites Helleniſticas, probare Henr. Stephanus eſt conatus, in erudita quadam *præfatione, quam Novo Teſtamento à ſe in 12. edito præfixit*: inſecutus cum Sebaſtianus Pfochenius, *Diatriben de Linguæ Græcæ puritate abſque Hebraiſmis* edidit Amſtel. 1629. in 8., inde aliquoties recuſam. Poſt lites Heinſianas idem valide, conquiſitis undique ſcriptorum profanorum locutionibus, aſſertum ivit operoſo *Annotationum in Nov. Teſt. volumine*, Wittebergenſis Academiæ clarum ſidus, *Eraſmus Schmidius*; prodiit illud Noribergæ an. 1658. in fol. Haud ſegnior diſcipulus Schmidii, *Balthaſar Stolbergius*, & ipſe Græcæ L. Profeſſor Wittebergenſis, non ſolum variis *Exercitationibus*, quas, *uno Tractatu comprehenſas*, poſt auctoris fata, *Clar. Schurzfleiſchius* præfatione ornavit, Witteberg. 1685. in 4. ſolœciſmos & barbariſmos, Novi Fœderis dictioni tributos, profligare ſtrenue molitus eſt: ſed & paratum jam editioni opus magnum reliquit, ſumma diligentia elaboratum, quo puritatem ſtyli N. T. oſtendere ſatagit. Servatur illud adhuc manu auctoris ſcriptum à *Theod. Daſſovio*, LL. Or. in eadem Academia Profeſſore, viro clariſſimo, & Stolbergiani tori ſucceſſore: qui

Digitized by Google

& edendi operis plus ſemel ad amicos ſpem fecit. Eodem propoſito ſcripti apud Anglos *Joh. Pricæi* Commentarii in N. T. ſunt, qui & junctim uno volumine Londini lucem aſpexerunt An. *1669.*, & in Opus Criticorum S. Scripturæ Interpretum una recepti ſunt, ut à barbariſmis Novi Teſtamenti phraſin vindicent. Enimvero, ut jam olim Pſochenio ſeſe *Thomas Gatakerus* oppoſuit, magnum in omni re literaria nomen, edita *Diſſertatione de ſtylo Novi Teſtamenti, Londini* an. 1648. in 4., utque *Iſ. Caſaubonus, in Notis ad N. T. à ſe editum,* auctoritati ſoceri ſui Henr. Stephani non ceſſit: ita Wittebergenſibus viris doctis *Joh. Henr. Bœclerus* brevi quidem, ſed eruditiſſima *Diſſertatione de Lingua N. T. originali* (quam recudi, ſuæque de eodem themate addi, Celeb. Lipſienſium Theologus *D. Joh. Olearius* curavit,) ea objecit, quæ nondum, ſoluta, ſi verum fateri decet, etiamnum prævalent. Mediam ille viam tenet, &, quid in Salmaſii opinione, quid in ſententia Heinſii, culpandum ſit, egregie & cordate, tectis tamen ſemper nominibus, exponit. Contra eos vero, qui puritatem Græci ſermonis in N. T. aſſerunt, multisque corraſis undique ſimilibus locutionibus probant, illud inprimis monet: *non eſſe quæſtionem, an phraſes & verba, quæ in Novo Teſtamento occurrunt, è perreptatis ſcriptorum profanorum monumentis poſſint erui; (præſertim ſi raro hic, ibi vero ſemper, occurrant) ſed, an tota dictionis indoles, facieſque ſtyli, totumque orationis corpus, conveniat cum ea Græcitate, quæ in profanis ſcriptoribus occurrit. Ex hoc enim principio de idiomate eſſe judicandum.* Eandem cum Bœclero viam *Jac. Bolius* trivit, Regiomontanus Profeſſor, qui an. 1647. in 4. peculiarem edidit diſſertationem hoc titulo: *Juſta & moderata abſentiæ ab exequiis, & juſtis funeribus, funeri linguæ Helleniſticæ excuſatio & venia, quam ab iis, qui, Idiotiſmum Hebræum in Tabulis Teſtamentariis Novi Fœderis Salvatoris noſtri J. C. negando, funus linguæ Hellenſticæ procurant: iis vero, qui, Solæciſmos & barbariſmos eidem impingendo, prorſus efferunt & contumulant, -- impetrare conabitur &c.* uti Placcius loco ſup. cit. indicat. Ex Italis docte & copioſe materiam iſtam, in utramque partem differendo, tractaſſe *Petrum Laſenam* Erythræus in *Pinacoth. I. p. 108.* auctor eſt. Verum longe plures adhuc philologi eruditi ſuperſunt, quorum tractatibus illuſtrata & pertractata illa controverſia eſt: Glaſſius noſter & Joh. Vorſtius; uterque in Philologia Sacra: ille carptim, hic luculenter: Caſpar Wyſſius in Dialectologia Sacra: Georg. Paſor in Idea Dialectorum N. T., Joh. Olearius ſupra laudatus in Diſſertatione de Stylo N. T. Anton, Borremanſius in Variis Lectionibus c. 1., Joh. Leusdenius in Philologo Ebræo-Græco: & tot alii, quos nunc præterimus.

Sunt alii, qui conformitatem phraſeos Græcæ & Hebraicæ aliquot libris integris tradidere: ut *Zacharias Boganus*, Anglus Devonienſis, cujus extat *Homerus* Ἑβραΐζων, ſeu comparatio Homeri cum Scriptoribus Sacris, quoad normam loquendi: editus eſt ille liber Oxonii An. 1658. in 8. Simili labore

Digitized by Google

bore Homeri Hebraiſmos annotavit *Jacobus Cappellus* in Vindic. Caſaub., l. IV. c. 11, 12. Eandem operam phraſeos Homeri cum Syriaſmo collatæ jamdudum ante hos *Angelus Caninius* promiſerat, Buchnero teſte in Paraphraſi ſuæ Eclogæ de Philoſophia: Idem promiſerat & Heinſius in Sacro Ariſtarcho.

CAP. VII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS, ET GLOSSARIIS ANTIQUIS.

§. *1. Lexicorum Græcorum Hiſtoriæ Scriptores. 2. Lexicographi Veteres Editi, Autor ſc. Magni Etymologici. 3. Svidas. 4. Jul. Pollux. 5. Harpocration. 6. Heſychius Alexandrinus. 7. Stephanus Byzantinus. 8. Lexicographi Veteres Inediti, Phrynichus, Helladius, Pauſanias. 9. Photius (Patriarcha Cpol) 10. Joh. Zonaras, Eudemus, Arſenius. 11. Cyrillus Alexandrinus, aliique complures, magnam partem Anonymi. 12. Gloſſarum diverſa acceptio. Gloſſariorum apud Veteres Copia. 13. Gloſſariorum, à Pet. Daniele, Henr. Stephano, Bonav. Vulcanio, Car. Labbeo, J. Rutgerſio, editorum, Hiſtoria.*

UTi præcipua ἐξηγήσεως Græcæ pars è Lexicis atque Gloſſis haurienda eſt; imo & etymologiarum ratio ibi omnium maxime habetur; ita de his nunc poſt Grammaticas, quorum pars magna ſunt, juſtam tractationem inſtitui res ipſa jubet. De eorum ratione in univerſum, origine, inſtituto, differentiis, aliisque notatu dignis, magna ſane diligentia, & judicio haud minore Phil. Jac. agit Mauſſacus, in Diſſertatione Critica, ſuis in Harpocrationem notis præmiſſa. Attigit quoque iſtud argumentum Joh. Wowerius c. IX. ſuæ Polymathiæ: quem Mauſſacus identidem, ſed nonnunquam immerentem, caſtigat. De Lexicis Græcis præterea Diſſertationem edidit Joh. Henr. Bœclerus, quæ reperitur inter Diſſertationes ejus Academicas: videndus quoque Matth. Martinius, in præfatione Lexici ſui Philologici, [& poſt hos Joh. Alb Faber qui Exercitationem de Lexicis Græcis Decadi Decadum, Lipſiæ 1689. editæ, annexuit: quam vero nunc ſecundis curis plus altero tanto auctiorem, & accurato ſtudio recognitam paratam habet, propediem editurus] 1

Etymologiam vocum Græcarum non Platoni ſolum, cui primo illam curam Dionyſius Halicarnaſſenſis adſcribit, ſed & Philoſophis aliis, nec non JCtis, Poëtis, Comicis, & Tragicis, imo & Chriſtianæ Theologiæ Magiſtris, cordi fuiſſe eleganter Mauſſacus, ex ipſorum monumentis, oſtendit. Hinc nata jam olim varia variorum Etymologica, quæ nunc 2

periere, & è quibus conflatum, quod ſupereſt adhuc, MAGNUM ETYMOLOGICUM eſt, pulcherrimum iſtud antiquitatis Græcæ fragmentum, magnumque penu grammaticæ, in quo & originum & analogiæ doctrina, ex veterum ſententiis, copioſiſſime proponitur; hiſtoriæ item & antiquitatis monumenta paſſim attinguntur: adeoque liber omnino neceſſarius ad linguæ rerumque Græcarum cultiorem notitiam. Auctor illius ignoratur, licet nonnulli Marcum Muſurum (qui in Thomaſii de Plagio Diſſert. vitio typographi male Martinus ſcribitur), alii Nicolaum & Zachariam Calliergos; Nicam, cum Politiano, alii, pro eo habeant. Muſurus cum Calliergis primum editi ejus curam geſſit, cum Venet. 1499. publicaretur: hinc nata de iis, ut auctoribus, ſuſpicio. Unde vero ſuam de Nica opinionem hauſerit Politianus, & annon falli potuerit, incertum. Juvat illum, quod Phil. Labbe, in Bibliotheca Nova MSS., Supplem. II. p. 170., è Catalogo Scipionis Tettii, Neapolitani, Nicæ Lexicon quoque inter alia recenſet. Quicquid ſit, Chriſtianum fuiſſe compilatorem Etymologici, & non nimis antiquum, ea, quæ Mauſſacus profert, & allegationes auctorum recentium, ignorare nos aut dubitare non patiuntur: Plagiariis eum accenſet Caſaubonus, & cum Caſaubono Thomaſius, qui etiam ab iſto crimine non excuſandum exiſtimat *l. c.* §. 663 *ſeqq.* Interim perneceſſarium & utiliſſimum Græcæ linguæ ſtudioſis librum eſſe, ipſe uſus omnium optime probat. Poſt primam ejus editionem, alteram Venetiis A. 1549. excudit, non Aldus, uti perperam auctor Catalogi Thuanei prodit, (deceptus, ut videtur, Delphini anchoræ circumplexi pictura, quæ alias Aldi inſigne eſt); ſed Federicus Turriſanus, Andreæ, qui Socer Aldi fuerat, filius. Is non magno ſolum ſtudio Etymologicum emendavit, verum & de ſuo adjecit nonnulla, aſteriſcis notata: quæ tamen adeo non ſpernenda Frider. Sylburgius judicavit, ut ex omnia novæ editioni à ſe procuratæ inſereret: prodiit illa Heidelbergæ ea officina Commeliniana A. 1594., cum Sylburgii notis & indicibus præſtantisſimis. [Iſaacus Voſſius MSS. hujus Etymologici Codicem longe antiquisſimum poſſedit, quem &, ne nimia vetuſtate exeſæ literæ prorſus evaneſcant, deſcribi ſumma fide curavit: eſt vero is edito longe amplior: atque utinam è Leydenſi Bibliotheca, in quam cum reliquo ejus Viri librario apparatu tranſiit, editum aliquando iri ſpes eſſet: & non idem experiatur fatum, quod catalogus Bibliothecæ Voſſii, juſſu Guilh. Sancrofft, Archiepiſcopi olim Cantuarienſis, à Paulo Colomeſio elegantisſimo ordine confectus, jamque non ſolum paratus editioni, ſed & Londinenſi cuidam typographo ab amico, cujus relationi rem totam debeo, in manus traditus, ut propediem edatur: cujus tamen editio vel dilata nimium, vel omnino omiſſa eſt.]

Præter Etymologicon Magnum ἀνωνύμȣ, SUIDÆ ETYMOLOGICUM

CUM quoque ſupereſſe, diverſum à Lexico & ineditum, in Bibliotheca Palatina olim aſſervatum, ſequentia Mauſſaci verba evincunt, quæ cum ad pleniorem libri notitiam haud parum conducant, huc è Diſſert. Crit. p. 341. ſq. tranſcribam. *Ex profeſſo* (ita ille) *huic parti* (etymologicæ) *incubuere ultimæ antiquitatis auctores, Suidas & Etymologus. Et Suidas quidem, cujus Etymologicum, Mich. Apoſtoli; manu in Creta, ἀπὸ πρωτοτύπου πάνυ διεφθαρμένου (ut ipſe teſtatum reliquit), deſcriptum, in luculentisſima Electoris Palatini Bibliotheca ſervatur. Opus, ut ego judico, perneceſſarium: ſed, niſi me fallit conjectura, quamvis nunquam in illud inciderim, in gloſſarii modum potius, quam Etymologici, confectum. In hanc ſententiam me duxere varia, quæ à Joh. Meurſio, in Gloſſario ſuo Græco-Barbaro, ex eo proferuntur fragmenta: quid enim illa præter verba κατὰ γλῶσσας explicata?* Cave in his Mauſſaci verbis ultimam antiquitatem pro ultima abhinc, i. e. prima, accipias, cum ultimam ad nos verſus indigitet, quæque antiquitatis titulum ferme ultima promeretur. Sine dubio autem, cum univerſo Palatinatus literati theſauro, in molem Vaticanam iſtud Suidæ Etymologicum tranſiit, e quo aliquando liberatum iri compedibus ſpes nulla omnino eſt. Ceterum, quod, ad illam de Etymologico Suidæ in Gloſſarii modum ſcripto Mauſſaci ſuſpicionem attinet; poſſunt utique gloſſemata etymologiis eſſe interſperſa, quæ non ſtatim faciem libri mutant: quemadmodum in Magno Etymologico innumera vocabula 25 aut 30 diverſarum nationum afferri, & gloſſematice explicari, ipſemet Mausſacus p. 360. l. c. refert, allatisque exemplis pluribus probatum dat. Nempe iſtiusmodi peregrina vocabula ortum primo Gloſſis, tum & Lexicis, præbuerunt, quæ omnia fuſe laudatus auctor exponit; Et, quid diſcriminis inter Gloſſas Lexicaque ſit, quod nullum arbitratur Caſaubonus; magnum Wowerius credit, ipſe medius commonſtrat.

Negari interim non poteſt, adeo ſtrenue Gloſſatores Lexicographos, & hos illos viciſſim, mutuo tranſcripſiſſe, compilaſſeque, ut in morem res prorſus abierit. Poſtulatur vero inprimis ejus criminis SUIDAS, paulo ante memoratus, cujus Lexicon nil niſi centonum, ex variis auctoribus, haud raro præter rem ſilentio preſſis, conquiſitorum, congeriem, ſeu ῥαψωδίαν potius eſſe, viri graviſſimi Beatus Rhenanus, Iſ. Caſaubonus, Andr. Schottus, aliique haud pauci, non ſine omni ſtomachatione, memorant: a quibus non adeo multum in diverſum abit Q. Septimus Florens Chriſtianus in Notis ad Ireneam Ariſtophanis; & Mauſſacus, niſi quod hic non ſuccenſet Suidæ, ſed eum commendat potius, & de ejus nomine, aliisque Suidis, contra Politianum & Gyraldum erudite diſſeruit l. c. p. 373. ſq. Excuſandum quoque a plagio Suidam ſibi ſumit Thomaſius *Diſſert. de Plag. Liter.* §. 551., quippe quem & fontes, e quibus hauſerit, præmiſſo Lexicorum catalogo, indicaſſe, & a recentiori manu plus ſemel interpolatum

latum, haud immerito credi poſſe cauſatur. Mereri ſane illud eruditionis & rerum quarumvis pretioſiſſimarum penu, ut hoc quicquid eſt plagii condonetur, cum Reineſio ſciſcit, cum id omne nonniſi in commodum Orbis eruditi vergat. Utique, dum Philoſophorum plerorumque vitas exhibet, eo non infimum locum inter βωγράφυς ſibi vendicare Jonſius *de Scriptor. Hiſtoriæ Philoſ. l. III. c. 20. p. 308.* judicat, plura aliquando de eodem daturus, ni mors egregios conatus oppreſſiſſet: ſecutus autem in hoc de Suida Judicio Voſſium eſt *de Philologia c 14. §. 9.* Prima Suidæ, eademque rariſſima, & longe emendatiſſima editio Græca, Mediolani prodiit A 1499 in fol. ſummo ſtudio Demetrii Chalcondylæ procurata: typis Joh. Biſſoli & Bened. Mangoli Carpenſium, quos cum in finem advocarat: ſed id tamen, ne perfecta ſit, incommodi habet, ut lemmatibus aliquot deſtituatur, quæ in Aldina editione anni 1515. conſpiciuntur: habet tamen & ipſa quædam, quæ in Aldina non ſunt, (ſiquidem non diffitetur in Græca præfatione Chalcondylas, ſe ex aliis quoque libris Suidæ ingeſſiſſe, quæ deeſſe adhuc ipſi videbantur) ſed pauciora. Poſt Aldinam prodiit tertia Baſileenſis An. 1544. Frobenianis typis exſcripta, quæ nec ipſa omnibus cum Aldina conſentit. Tres has Græcas Suidæ editiones Latina excepit Hier. Wolffii A. 1564., & ſecundis curis iterata 1581., ſed quæ nonniſi Hiſtorica Suidæ ſelecta, & Latine translata, ſiſtit. Suidam integrum Latine vertit Seculo jam XIII, Robertus Groſthead, ſeu Capito, Epiſcopus Lincolnienſis, ſui ævi miraculum & ob ſummam eruditionem ſtupor. Nondum quidem edita illa verſio eſt, ut ſunt plures ejus viri labores ἀνέκδοτοι, ſed ejus tamen in Hiſtoria meminit Matthæus Paris, & ex hoc Balæus de Scriptor. Angl. Cent. IV. p. 306., qui & Roberti Animadverſionum in Suidam librum allegat. Noſtro ſeculo Suidam integrum Latine reddidit verſione liberiore, notis inſuper atque emendationibus illuſtratum, Æmil. Portus, II. Tomis Genevæ 1619. editum; ut adeo vaſtus liber ſit. Enimvero non omnino probata eruditis iſta Suidæ verſio eſt; ſeu obtineat hic, quod ſub finem ſuæ in Harpocr. præfationis laudatus ſæpiſſime Mauſſacus verbis juſto durioribus ſcribit; *ſana mente preditis & literis, ut decet, imbutis ludibrio eſſe & contemptui, quotquot è trivio interpretum Pollucem, Suidam, alioſve id genus auctores, in Latinam transfundere inſtituunt:* ſeu aliud obfuerit Porto, Viro cetera doctiſſimo. [Ita enim non in verſione ſolum, ſed & emendationibus, impegiſſe illum Pearſonius, in eximiis ad Hieroclem Prolegomenis p. 31. notat. *Suidam*, inquiens, *admodum infeliciter tranſtulit, maculiſque pluribus aut affectum invenit, aut affecit.* Ipſummet vero Joh. Peaſſonium novam & luculentam Suidæ editionem moliri, refert Mericus Caſaubonus in Not. ad Hieroclem p. 181. Quodſi hanc molitionem abſolvere datum fuiſſet viro ſummo, haberemus hodie Suidam, emaculatum
Digitized by Google

tum, illuſtratum, & tantum non omnibus numeris abſolutum. Hos autem fata non ſivere. Quæ ſuperſunt apud Anglos ex ejus collectione, maximam partem ſpectant Auctorum nomina, è quibus exempla toties *ἀνωνύμως* producit Suidas; inſperſis & hic illic emendationibus; ut ex ore Clar. Dodvvelli amicus hauſit. Plane itaque convenire videntur collectanea Pearſonii cum Reineſiano ad Suidam apparatu. Infinita ſiquidem Thomas Reineſius, profundæ eruditionis in ac inter præcipuos noſtræ Germaniæ numerandus, margini ſuæ Suidæ allevit, ad ejus illuſtrationem aut emendationem facientia. Nam & ipſe aliquando Suidam edere meditabatur, nil utique, ſi perficere meditata ætas ſiviſſet, conceſſurus Pearſonio. Sed & cum ipſo omnis illa ſpes evanuit. Servatur interea Suidas Reineſii, ex Genev. editione, cum reliqua viri ejus ſupellectile in bibliotheca Cizenſi: è qua illum aliquando videre licuit. Idem Reineſius, *Epiſt. XLVI. ad Rupertum*, Thomæ cujusdam Hieromonachi Cretenſis, Suidæ Epitomatoris, meminit, cujus liber MSS. in Dresdenſi Seren. Electoris Bibliotheca aſſervatur, hoc titulo. *Ἀπὸ τοῦ Σουΐδα παρεκβολὴ καὶ συνάθροισις λέξεων χρησίμων, τῶν μᾶλλον τετριμμένων ἐν λογογράφοις καὶ ῥήτορσι, κατὰ στοιχεῖον διηκριβωμένη.* Breviſſima vero eſt ea Epitome, & quodvis verbum uno tantum alio reddit: nulla nomina propria, nulla hiſtorica, nullas ſcriptorum auctoritates, habet.] Vitas Cæſarum, è Suida excerptas, Tomo III. Scriptorum Hiſtoriæ Rom. Minorum, Francof. apud Wechelos A. 1627. excuſo, Græce & Lat. Frid. Sylburgius inſeruit; quas jam A. 1557. in 8. Wittebergæ Latine edi curavit Hermannus Wittekindus. Taceo nunc Adagia, è Suida per Andr. Schottum excerpta, editaque cum Scholiis Antvverp. 1612. in 4., & ſi quæ alia Suida ſeparatim prodierunt. Id unum addo, adeo multum juvare polyhiſtorem Suidæ Lexicon, ut ne carere quidem illo poſſit, quisquis vel tantillum in hiſtoria literaria antiquiore proficere animum induxit.

Strictior in Grammatices circulo obſervando, & qui nunquam temere excurrit, JULIUS POLLUX eſt, Grammaticus Commodi ævo clarus, cujus Onomaſticon, X. libris conſtans, ac ſub eleganti titulorum diſpoſitione rerum nomina exhibens, habemus, primum ab Aldo Venetiis A. 1498. & 1502: tum Florentiæ apud Juntam & Baſileæ, ſed utrinque plane ad Aldinum exemplar, editum. Optima illius editio Wolffgango Sebero debetur, qui cum Palatinis atque Auguſtano Codicibus textum contulit, emendavit, notas & Indices laborioſiſſimos adjunxit: atque adeo præclare de Polluce meritus eſt. Fatetur tamen Rod. Gualtheri verſionem, quam adjecit, nimis caſtigatam non eſſe: (ſicut & Scaliger, ea ſe magis traduxiſſe Gualtherum quam commendaſſe, ſcribit *in Epiſt. p. 485.*) prodiit liber apud Wechelos A. 1608. in 4. Neque etiam ita emaculare potuit Pollucem Seberus, ut non quamplurima emendanda ſuperſint: quod ipſe etiam in præfatione agno- 4

vit, & hinc non ſolum Caſauboni, atque Hœſchelii, manus ſocias imploravit, ſed & à Jungermanno è codice Pollucis MSS. nova ac non pœnitenda promiſit. Colomeſius, *in Biblioth. Choiſie p. 105. ſeq.*, aliquot adhuc Onomaſtici codices MSS. recenſet, atque refert, Bonav. Vulcanium aliquando novam ejus editionem promiſiſſe, *mais*, addit, *il s' eſt contenté de nous la prometre.* Extant breves quædam Notæ Joach. Kuhnii, Gryphisvvaldenſis, Profeſſoris Argentinenſis, in hoc Onomaſticon ſane eruditiſſimæ, & magnam oſtendunt hujus viri in iſto litteraturæ genere peritiam: impreſſæ ſunt Argentorat. An. 1675. in 12. [Is ipſe vir celeberrimus, cui egregiam Pauſaniæ editionem debemus, novam nunc Pollucis faciem apud Belgas excudendam ſumma diligentia parat; quæ ut optatum finem nanciſcatur, in omnium votis eſt.]

Felicior Polluce HARPOCRATION eruditiſſimos longe viros nactus eſt, qui ei emendando bonas horas impenderent. Quamvis enim, ejus Lexicon Decem Oratorum per integros centum & quod excurrit annos, à prima ſui editione, quæ Venetiis ab Aldo 1503. una cum Ulpiani in Demoſthenem commentariis data eſt, miſere afflictum jacuerit; ſecunda editione Venetæ Anni 1527. (quam ab Aldo itidem & Aſulæno procuratam neſcio quo calami feſtinantis errare Mauſſacus aſſerit, cum Aldus jam An. 1516. diem clauſerit ſupremum) magis etiam deformatum: Surrexit tamen, ſub initium hujus Seculi, Philippus Jacobus Mauſſacus, tum juvenis, exquiſiti judicii & ſubactæ eruditionis; poſtmodum Senatus Tholoſani Præſes: qui, ope MSS. codicum, totum Harpocrationis Lexicon, mancum hactenus & hiulcum, reſtituit, emendavit, Diſſertatione præliminari Critica, toties jam nobis laudata, & notis uberioribus, illuſtravit, Pariſiis An. 1614. in 4., nihilque oblitus eſt eorum, quæ ad commendandum auctorem ſuum undecunque facerent. Anno ſequente 1615. Notarum in Harpocrationem Appendicem, Claud. Salmaſio nuncupatam, edidit, Plutarcho de Fluviorum & Montium nominibus, Tholoſæ à ſe primum edito, annexam in 8. Lectiones vero Græcas, Operis Harpocratiani interpretes, ut & volumen de derelictis ab Harpocratione vocabulis rhetoricis, non dedit, licet in præfatione promiſerit, uti nec Indicem Auctorum in Lexico allegatorum, quem privata induſtria ſibi confeciſſe, & ad finem libri ſui ſcripſiſſe Alex. Morum, Colomeſius in Bibliotheca ſelecta p. 113. refert; ubi & de Mauſſaci ſcriptis editis ac promiſſis, eruditione, morte, clarorumque virorum elogiis, ſuccincte agit. Non tamen memorat ſingularem caſum, quem illi accidiſſe referunt, ut, cum linguæ Græcæ extra controverſiam longe peritiſſimus eſſet, ex morbo quodam adeo ejus uſum perderet, ut ne legere quidem amplius Græce ſciret. Obiit An. 1650. Poſt Mauſſacum Gallus alter celebris Henricus Valeſius, ille tot lucubrationibus exquiſitis inter principes literatorum clarus, Harpocrationi, quo frequentiſſime utebatur, manus obſtetrican-

cantes admovit, ac tum in ipſum notas confecit, tum in Mauſſaci Diſſertationem & Notas, novas denuo Animadverſiones compoſuit; quas è Bibliotheca Guilh. Pruſteau, Anteceſſoris, Aurelianenſis, nactus vir celeberrimus, Jac. Gronovius, publico non invidit; ſed Lugduni Batav. An. 1682. edidit: è quibus quamplurima, non Critica ſolum, ſed & ad indagandam veteris fori Græci rationem, hauriri poſſunt. Nam, cum id præcipue inſtitutum tales Lexicographos, qualis eſt Harpocratim, qualesque Julianum, Diodorum, atque Philoſtratum, Photius in Biblioth. Cod. 150. recenſet, tenuerit, ut è χ Rhetoribus, quorum vitas Plutarchus deſcribit, Demoſthene, Antiphonte, Andocide, Lyſia, Iſocrate, Iſæo, Æſchyne, Lycurgo, Hyperide & Dinarcho, voces Alphabetico ordine diſpoſitas explanarent, non potuit certe non quamplurimum fori veteris una inſpergi: eoque magis commendandum Jurium Studioſis eſt Harpocrationis Lexicon. Cujus, poſt Mauſſaci & Valeſii curas, novam editionem Nicolaus Blancardus, cum ſua Latina verſione, Notis ad Diſſertationibus Duumvirorum iſtorum integris, nitidiſſimo charactere procuravit Lugd. Bat. 1683. in 4., additis, præter auctorum ab Harpocratione allegatorum Catalogum, ſuis ipſiusmet annotationibus. [Enimvero peſſime à Jacobo Gronovio propterea exceptus, qui, in noviſſima ſua Harpocrationis editione, quam nuper cum optimæ notæ Codice Florentino, & Aldina editione, Xylandri, Fabri, Sylburgii, Freheri, Rutgerſii & Heinſii, manibus notata, collatam, Lugd. Bat. 1696. in 4. emiſit, quavis occaſione data in Blancardum acerrime invehitur, tum verſionem ejus, tum notas & emendationes, acerbiſſime perfricans. Illud præterea in præfatione, adductis Mauſſaci ad Meurſium literis, obſervat, Meurſium ab edendo, ut conſtituerat, Harpocratione, nonniſi precibus ac blanditiis Mauſſaci motum, abſtinuiſſe.]

HESYCHIUS Alexandrinus: quem cum Mileſio ejus nominis plurimi perperam confundunt, ut jam olim in Bibliotheca Geſnerus animadvertit, non attendentibus id licet recentiorum haud paucis: Lexicon reliquit, ex antiquioribus, quorum nomina ipſemet in præfatione refert, collectum: quod in cœlum alii laudibus extollunt, Auctoremque cum Heinſio *Grammaticæ eruditionis Abyſſum*, aut cum Sarravio *Jovem Grammaticorum*, nominant: alii cum Reineſio eruditionem, quæ paſſim illi tribuitur, potius Auctoribus, quos excerpſit, tribuendam judicant, neſciuntque, cum nihil pene ejus ſit, quomodo eruditum ἐξαιρέτως fuiſſe colligere debeant? Vix vero dubitandum eſt, primorum judicia prævalere, tot magnis ſuffragiis Scaligerorum, Caſaubonorum Salmaſiorum, Voſſiorum aliorumque eruditorum tantum non omnium ſubnixa. Quodſi enim centies aliena paſſim ab indoctis inſerta cum Barthio Adverſar. l. XLII. c. 26. aſſeramus, aut cum Tanaq. Fabro pretioſiſſimo Helleniſmi Theſauro carbones admixtos è Græ- 6

tate vulgari concedamus: manet tamen theſaurus, & absque Heſychio urima Græcorum magni etiam momenti, circa voces, antiquitates, Autores, ignorarentur: Magnam proinde gratiam eruditi orbis inivit Aldus, ui, inter tot alios Scriptores Græcos, Heſychio quoque primus vitam edit. Hujus editionem ſecuta Hagenoenſis anni 1521., quæ communisma, & Baſileenſis apud Cratandrum. Exinde multi nequaquam de plee viri, cum depravatis lectionibus ſcatere auctorem optimum indignaentur, ad emendandum illum & perpoliendum manus ſedulas admoere cœperunt, certatim quaſi novam ejus editionem promittentes: oh. Meurſius, Dan. Heinſius juvenis adhuc, Joh. Caſp. Suicerus, qui per 'orſtium Specimem ſuarum notarum ad Reineſium miſerat, uti patet *ex ein. Epiſt. 26. ad Vorſtium p. 56. ſqq.* Horum labores, cum ſeparatim non proiiſſent, nempe quod ad finem non ſunt perducti, conjunctim tamen ſuo iodo in nitidiſſimam Lugdunenſem apud Batavos editionem Heſychii 668. in 4. fluxere quam Cornel. Schrevelius, dum viveret, adornavit vais virorum doctorum caſtigationibus ditiorem melioremque. Præterea ɔgitaſſe aliquando de editione Heſychii Alex. Morum, è Sarravii epiſtoı, A. 1639. ad illum data, liquet; ubi ita Senator Clariſſimus; *Ante annos 'L. ille Heinſius, magna tunc, quam non implevit, ſpei adoleſcens, totum ſe pradicaıt in Heſychio adornando, ejusque editionem, ut opus confectum putares, proxie ſequentibus ſcilicet nundinis, ut moris erat, pollicebatur. Credibile eſt, illum eam rovinciam dudum Nicolao F. demandaſſe. Sed nunc hic tantum cogitat de Ovidio naculando. Itaque occupa. Dignus enim Grammaticorum ille Jupiter, in quo ıa deſudet induſtria: tum, quia multa habet peregrina, qua non cuivis ſunt obvia, ım quia tot tantisque ſcatet lectionum monſtris, ut in his debellandis non poſſis exiimare operam tuam male poſitam. Omnes certe lingua Graca ſtudioſos iſto labore bi devinxeris.* Hæc Sarravius, in Heinſium utrumque vehementior quam ecebat, non memor, ſuſceptam & à Salmaſio olim novam editionem He'chii, quæ non prodiit, licet ejus, defuncti jam, emendationes Clemenus Vitæ ſcriptor brevi excudendas promiſerit. Morus vero nihil omnio præſtitit. Qua de peregrinis vocibus ait, Mauſſacus etiam *in Diſſ. Crit. .356.* uberius per exempla confirmat: & quoad Phœnicia Bochardus, *Chaaan. l. II. c. 11.* [Apud Anglos is, qui Suidam edere moliebatur, Joh. Pearſoius de Heſychio idem, referente l. c. Merico Caſaubono, cogitabat: ſed uumque cogitabat ſolum, Deo aliter diſponente. Richardus Bentlejus vero, nglus itidem doctiſſimus, in erudita illa ad Clar. Joh. Millium epiſtola, uam Hiſtoriæ Joh. Malalæ, Oxonii 1691. à ſe in 8. editæ, ſubnectit, poſt ɔt magnorum Criticorum caſtigationes ſe quinque plus minus millia ıendorum in Heſychio, aliis nondum obſervata, poſſe producere, dato iam ſpecimine, profitetur.]

Dubi-

Digitized by Google

Dubitari poteſt, num in Lexicographorum Græcorum cenſum STEPHANUS quoque BYZANTINUS Grammaticus, ἐθνικόγραφος, referri debeat, quippe qui, licet ordine alphabeti procedat, præcipuum tamen ſcopum habet enumerationem provinciarum, gentium, urbium, marium, &c., adjectis una illorum Originibus, conditoribus, aliisque, ſeu veris, ſeu fabuloſis rebus: verbo: inſignem ex inſtituto agit Geographum. Aſt vero, ſicuti jam olim Guilh. Xylander in præfatione ad Stephanum obſervavit, ubique deprehendi in hoc auctore permulta, quæ proprie pertineant ad Grammaticam Græcam, & vocabulorum Græcorum etymologiam; illaque ipſa judicat præclara, multisque modis cognita digna, atque etiam ad multa menda ex auctoribus tollenda plurimum conducere arbitratur: ita hoc idem Jacobus Gronovius inculcat: Theodorus Ryckius vero falli putat, quotquot Geographica pro ſcopo inprimis Stephano fuiſſe contendunt, cum ille ἐθνικὰ ſcripſerit, i. e. Gentilia, quæ à gentium, regionum, urbiumve nominibus, deducuntur, nomina fœminina æque ac maſculina, adeoque opus mere Grammaticum ſcribere animum induxerit. Qua in re licet haud dubie fallatur, mixtusque ex utroque Stephani ſcopus ſit, patet tamen hinc, eum haud injuria inter Lexicographos recenſeri, cujus Opus egregium Lexicon Geographicum eſt. Utinam integer Stephani labor (quem περὶ πόλεων alii, alii rectius ἐθνικὰ, inſcribunt) ſupereſſet: cum nonniſi epitome Hermolai Grammatici CP. qui juxta Suidam ſub Juſtiniano claruit, omnium conſenſu reſtet. Multa enim ex Ethnicographi vaſto opere, quod ultra 50. libros complectebatur, in Excerptis Conſtantini Porphyrogenneti, ſeu, ut vulgo audiunt, Peyreſcianis, quæ cum ſuis notis Henr. Valeſius edidit è Peireſcii Bibliotheca depromta, ut & in Euſtathii Commentariis in Homerum ac Dionyſium Periegetem, allegantur, quæ in compendio amplius non ſuperſunt, uti poſt alios Berkelius obſervavit: & dubitationem hac in re omnem ademit fragmentum Stephani de Oraculo Dodonæo, quod, è Bibliotheca Seguieriana, Samuel Tennulius, Vir Cl. & Jacobi Gronovii avunculus eruit, Amſtel. 1669. editum in 4. & iterum à Gronovio ipſo, cum triplici verſione Lat., & Diſſertationibus Lugd. B. 1681. in 4. editis Stephani exemplaribus longe auctius. Quinimo ne Hermolai quidem, quam habemus, Epitome omni parte ſua ſatis integra eſt: potius multos hiatus habuit, quos partim ſupplevit Berkelius, partim vero & hiantes reliquit; ut in κε poſtrema & quæ ſequuntur κη, κι, κλ, κν, & prima à κο incipientia. Nicol. Lloydius integro Stephani exemplo uſum Janum Parrhaſium ſuſpicatur, diſſentiente Berkelio: & Joſ. Scaliger ad Gruterum, in epiſtola quadam, Nicol. Sophianum, Corcyræum, medio ſuperioris ſeculi clarum, præter alios Græcos codices multos, integrum quoque Stephanum, cum toto κ & λ, poſ-

Digitized by Google

poſſediſſe ſcribit: uti Colomeſius in Biblioth. Sel. p. 49. annotat. Magno autem in pretio ſemper Stephanum fuiſſe, ex eo colligi poteſt, quod post primas ejus editiones, tot ſummi nominis viri ad eum a mendis perpurgandum manum adjecerint: Primus qui ederet, iterum Aldus fuit, communis ille renaſcentium Auctorum Græcorum parens, Venet. 1502., quem ſecutus Junta Florentiæ 1521. eam editionem iteravit. Non multo poſt Joh. Hartungus, cum tot lectionum monſtris Auctorem egregium deturpatum videret, ei emendando manum admovit: e cujus cura, & Oporini officina, propediem prodituram Stephanum, Simlerus in Bibliotheca promittit. Cum vero non ſequeretur iſta editio, aliam, ſuo tempore egregiam, Guilh. Xylander Baſil. 1868. adornavit: non cum verſione Latina, ut Simlerus refert, neque enim id ob tot Grammatica commode fieri poſſe in præfatione indicat, ſed mere Græcam. Hujus margini plurimas emendationes inter legendum Joh. Scaliger allevit, adeo, ut emptum illud exemplar Sebaſt. Tengnagelius, referente Lambecio, Cæſareæ Bibliothecæ inferret. Idem in Stephano, quod Scaliger, Iſ. Caſaubonus fecit, qui & notas in eum auctorem aliquando ad Canterum Ep. 2. ſcribens promiſit: cujus codicem poſtmodum Lucæ Holſtenio à Bibliothecario Regis Angliæ, Patric. Junio, communicatum novimus. Majore ſtrepitu extremis Scaligeri temporibus, negotium emendandi, vertendi, & illuſtrandi Stephanum, in ſe Claud. Salmaſius ſuſcepit, ſed abſolvit nunquam: niſi quod ſuum exemplar cum duobus Codd. Palatinis MSS. magno ſtudio contulit, & in Exercitationibus Plinianis ſæpiſſime Stephanum emendat: Omnem vero lapidem, in ornando Stephano, movit Lucas Holſtenius (ille, qui magnum Syntagma Geographorum Græcorum edere aliquando molitus eſt, quorum Catalogum Lambecius T. I. Comment. de Bibl. Vindob. p. 113. ſq. recenſet) qui Salmaſii librum ab Iſ. Voſſio impetravit, Codices, numos, auctoreſque inſpexit, adeoque notas eruditiſſimas confecit, quas, dudum poſt ejus mortem, è Bibliotheca Barberina nactus Theod. Ryckius tandem Lugd. Bat. 1684. ſeparatim fauſto omine evulgavit, quæ in omnium manibus nunc ſunt: ut & recentiſſima & accurata Stephani ipſius editio à doctiſſimo viro, Abrah. Berkelio, plurimorum annorum ſudoribus elucubrata, emiſſaque in lucem, poſt ejus mortem, cum verſione Latina, notis ipſius laborioſiſſimis ut & Salmaſianis, & Jac. Gronovii (qui poſtremus vir Cl., & inſignem Codicem Peruſinum, à ſe, dum apud Italos verſaretur, collatum, pro fundamento ſuarum annotationum habet: & in præfatione eximie modum librorum, in quos diviſum olim Stephani opus fuerat, oſtendit) L. B. 1688. fol. Decennio illam anteceſſerat Judæi Luſitani, Thomæ de Pinedo, Amſtelodamenſis, Editio; ſed quam non admodum commendat Colomeſius

Bibli-

Biblioth. Select. p. 46. ſeq., qui præterea Bened. Ægium, Spoletanum, Ezech. Spanhemium, & Venetorum Bibliothecarium, Gradenigum, Stephano inſudaſſe memorat. Ægii verſionem Latinam Stephani, in Vaticana Bibliotheca ſervatam, ope Steph. Gradii, Bibliothecarii, deſcriptam impetravit Theod. Ryckius, ſecumque in Bataviam aſportavit, illam cum notis Holſtenii, ipſoque Stephani textu, editurus, ni jam à Pineda atque Berkelio ſe præventum vidiſſet.

Atque hæc de Lexicis Græcis antiquiorum dicta ſunto, quæ pro- 8
dierent. Sunt vero præterea plurima plurimorum adhuc, vel certorum Auctorum, vel ἀνωνύμων, ἀνέκδοτα, quæ hic illic in Bibliothecis latent; aut quorum fragmenta etiamnum edita proſtant: ut ea jam taceamus, quorum mentio apud Photium, Suidam, aliosque Auctores, fit, ſed nil niſi nomen ſupereſt. De PHRYNICHI Eclogis, quæ per Dav. Hœſchelium editæ ſunt, ſupra jam dictum eſt: nullo modo autem illæ cum Lexico ejusdem Auctoris operoſo admodum confundendæ ſunt; cujus nempe 36. libros, à ſe viſos, Photius in Bibliotheca Cod. 158., cum elogio inſignis doctrinæ, ſed nec ſine cenſura prolixitatis nimiæ, & ἀκυρολογίας recenſet. Servari hoc Phrynichi Lexicon alicubi MSS. è catalogis ineditorum, quos ſuo Supplemento Geſneriano Ant. Verderius ſubjunxit, didici. Ceterum, quod de Phrynicho monebamus, idem de HELLADIO capiendum, cujus ætatem in Theodoſii Jun. tempora incidiſſe, & Lexicon in Suidam transſcriptum, Suidæ titulus teſtatur: ſed qui non ſolum cum Helladio Beſantinoo (quem ipſum à nonnullis perperam in duos dividi Jonſius de Scriptor. Hiſt. Philoſ. p. 13. monet) neutiquam confundendus eſt, quippe cum hic diu jam ante illum ſub Licinio & Maximiano vixerit, juxta Photium, qui ex ejus Chreſtomathia haud contemnenda nobis fragmenta Cod. 279 conſervavit, & quæ ſeparatim edidit cum notis Joh. Meurſius: ſed & Lexicon ipſummet mire eſſe epitomatum oportet. Nam Photius Cod. 145. integris ſeptem voluminibus comprehenſo ſe vaſto Helladii opere uſum refert: tantæ molis erat: Uti vero, non Scriptoribus ſolum, verum & reliquis, qui πολυμάθειαν in pretio habent, iſtud Helladii Lexicon prodeſſe, Photius l. c. animadvertit, quippe quod, præter voces, etiam elogia Rhetorum & celebrium Poëtarum contineat: ita, quæ ex alterius Helladii Chreſtomathia ſuperſunt, Græcam profecto linguam haud vulgariter illuſtrant. EROTIANI Lexicon Dictionum Hippocratis, ſeu, ut Græca habet inſcriptio, τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγή, ab Henr. Stephano primum A. 1564., tum Venetiis, cum Commentario Barthol. Euſtachii A. 1566., edita, multum diſſidii de vero Auctore inter eruditos peperit, cum Erotiani nomen alias inauditum eſſet. Omnium vero probabiliſſima videtur Mauſſaci opinio, qui, in Diſſert. Crit. ad Harpocr. p. 354., ſcribarum vitio, pro Herodiani nomine, falſum Erotiani irrepſiſſe ſuſpicatur.

Digitized by Google

tur. Fueritque adeo hoc etiam ſcriptum nonniſi quoddam ἀποσπασμάτιον de multis, quæ ab Herodiano, Alexandrino Grammatico, & ſub Marco Imp. claro, confecta Suidas auctor eſt: ſicut & Carolus du Freſne, in conficiendo Gloſſario ſuo Græco, Diſtributionibus Herodiani, *ἐπιμερισμοῖς κατ' ἀλφάβητον*, ab Euſtathio laudatis, uſus eſt. PAUSANIÆ Lexicon, ad evolvendas præcipue Atticas locutiones compoſitum, licet non nimis verboſum, adeo magni Photius æſtimavit, ut id cum Æl. Dionyſii Halicarnaſſenſis Lexico ex duplici editione conjunctum ſufficere exiſtimaret ad pernoſcendam Atticam dictionem. *Bibl. Cod. 153.* Hoc vero Lexicon adhuc ſupereſſe, catalogus Scipionis Tettii, Neapolitani, teſtatur, quem Labbeus *Nova ſua Bibliotheca MSS.* inſeruit p. 171.

Sed & ipſe PHOTIUS, ult. erat inexhauſtæ eruditionis promus condus, in Lexigraphis nobis memorandus venit. Siquidem & ejus Lexicon multis viſum, multisque, quod inprimatur, digniſſimum judicatum eſt. Poſſidere illud Illuſtrem Virum, Marq. Gadium, P. I. noſtri Polyhiſtoris p. 177. dictum eſt. Antea eundem codicem, craſſum ſatis, ſe in Bibliotheca Iſ. Voſſii Hagæ Comitis vidiſſe, Colomeſius, de Scriptis Photii *in Paralip, ad Caveum p. 273.*, refert. Habuit & illud Lexicon olim Rich Thomſonus, ex Italia ſecum aſportatum, quod poſt reditum cum Joſ. Scaligero communicavit, ut ex hujus Ep. 235. videre eſt, ubi Thomſonum ad id edendum inſtigavit. [Extat præterea in Bibliotheca Mendozana & Schoziana, ut ex Labbei Nova MSS. Bibliotheca p. 173. conſtat, iſte Photii liber: & in Anglia Londini pars ejus apud Celeberrimum Thom. Galeum latet, qui ejus editionem aliquando moliebatur, eamque ob rem ad Marq. Gudium ſcripſerat, ut vel ipſummet Photiani Lexici Codicem, vel ſane deſcriptum, bona fide edendum ſibi mitteret; vel, ſi hoc etiam diſpliceret, acciperet ipſo tamen ſub conditione certa edendi, quæ Galeus prompto animo miſſurus erat, qui multa ſimul de antiquitate codicis, & de reliquis, quæ ad illum pertinere exiſtimabat, erat perconatus. Verum, cum, ſueto ſibi more, Gudius conditiones nec audire, nec accipere, ſuſtineret. Galeus etiam, mutilum edere librum nolens, ab incepto deſtitit. Utinam vero nunc tandem in reipublicæ literariæ bonum exeat: duriore, poſt mortem Viri Ampliſſimi, Domino liberatus. Vereor tamen, ne nimia libri magnitudo & editorem abſterreat, ſi quis forte de illlo cogitaverit; & multo magis adhuc Bibliopolam: ſiquidem ſpiſſis duobus in fol. voluminibus conſtat. Eſſet vero operæ pretium edi Lexicon, quod nec Grammaticarum, nec Literariarum rerum copia, Suidæ, Heſychiove, aut cuicunque demum alii lexico, cedere fidem faciunt, qui viderunt.

Non minore deſiderio quam nos Photianum Joſ. Scaliger JOH. ZONARÆ Lexicon flagitavit. Nota alias Hiſtoria Zonaræ, quæ perpetuum ille

Digitized by Google

ille ſibi nomen peperit. Lexicon vero, quod in Henr. Stephani ἀνεκδότοις Codicibus latere latere Scaliger ſcivit, his à Caſaubono, illius genero, verbis Ep. 46. petiit: *Sed Lexicon Zonaræ, quod in illis ἀνεκδότοις reperies, tuam quoque operam flagitat: quod utinam menſem unum habere liceret! certe neque te pœniteret expleta ſitis mea (avidiſſime enim illud deſidero,) neque operæ noſtræ in illud collatæ; ſiquidem ejusmodi eſt, quale amici retulerunt. Si vobis tanti, noſtro voto ſatisfacere, nihil eſt, quod gratius nobis facere poſſis: ſin autem, æquo animo feremus.* Haud obſcure inde conjici poteſt, quantæ fuerit Scaligeri cupido: præſertim, cum Ep. 48. ſuam iſtam petitionem repetat. Aſt non indeptus ſit, quod petierat, incertum. Caſaubonus equidem in ſe recepit. quod potuit, ſed videtur ſibi non ſuffeciſſe. Digna ſunt ejus verba, quæ apponantur: *De Zonaræ Lexico* (ita reſpondet Ep. 176. p. 199.) *ſubiraſcor tibi. Sic enim id petis à me, quaſi diffideres daturum, ſi poſſem. Tene id de me potuiſſe cogitare? facis mihi magnam injuriam: teſtor Deum! Videbo igitur, quid poſſit fieri: &, ſi ulla μηχανῇ poſſum, ſtatim id curabo ad te mittendum. Volo tamen ſcias, nondum mihi viſam τοῦ μακαρίδου Stephani Bibliothecam: non dico ab ejus obitu, ſed omnino inviſam eſſe eam nobis. Tanta fuit in optimo ſene ἀναρμοσία τῶν τρόπων.* Hæc Caſaubonus, qui in ſequenti epiſtola, ſe id negotii apud Paulum Stephanum, affinem, ſerio acturum, denuo ſpondet. Mireris interea inconditam Henrici auſteritatem. [Zonaræ Lexicon vero ter in Vindobonenſi Cæſarea Bibliotheca MSS. adeſt: ut è Dan. Neſſelii Supplem. Lambeciano liquet: in qua & Eudemi Lexicon: quod à Suida in titulo operis laudatur, atque è Regia Galliæ Bibliotheca uſurpatum Carolo du Freſne eſt; & Arſenii, aſſervantur.

CYRILLI, ArchiEpiſcopi Alexandrini, Lexicon, juxta ordinem Al- 11
phabeti compoſitum, in Regia Pariſienſi & Colbertina Bibliothecis extare, indicat laudatus vir maximus du Freſne: qui & hoc, & præterea Philemonis Lexico Technologico; Nicomedis Jatroſophiſtæ, & ἀνωνύμων XVII. Auctorum, Lexicis; (è quibus unum notæ optimæ, foliis 167. conſtans, ante omnia commendat,) Etymologico item ex Orione Thebano in compendium contracto; alioque Etymologico ἀνωνύμου, in conſcribendo laborioſiſſimo Græcitatis mediæ infimæque Gloſſario, uſus eſt. Ant. Verderius, in illis catalogis MSSrum, quos ſuo Supplemento Geſneriano addidit, Cyrilli Lexicon ter etiam relatum ſiſtit. Sed, cum id tertia vice refert, neſcio quid Scriptori ejus Catalogi in mentem venerit, recenſenti *S. Cyrilli ArchiEpiſcopi Alexandrini Lexicon de Legibus Matthæi Blaſtari; in charta bebraina.* Nempe earum legum Cyrillus lexicon confecit, quas ferme integro poſt ejus ævum millenario Matthæus Blaſtares in unum Syntagma conpilavit! Fuit, cum ſuſpicarer, Gloſſographum forte Cyrillum innui, de quo paulo poſt: ſed nec hoc quadrat. Dicendum igitur, ſomniaſſe catalogi auctorem, cum hæc ſcri-

beret; aut Codicem vitioſiſſime inſcriptum fuiſſe. Et ſunt ſanæ, in iis Catalogis Verderianis, libri complures, ad quorum titulos rideas: v. g. *Cyrilli Alex. Expoſitio in S. Hierotheon Areopagitam: Juſtini Philoſophi & Martyris Explicatio in S. Dionyſii Areop., Epiſcopi Athenienſis, Hierarchiam Eccleſ. S. Apoſtoli Lucæ Evangeliſtæ Medicinale, continens præparationes ſeu curas, quas ſe vivo fecerit; liber appellatur XII. curarum. Liber ſancti & juſti Lazari, qui IV. diebus ſepultus fuit apud inferos, & quemadmodum excitavit illum Chriſtus, libri IV., quos videntes Apoſtoli tres eorum abſconderunt, unusque inventus eſt, eſtque primus, in urbe Roma, prout Cardinalis S. Crucis retulit:* & aliæ iſtiusmodi nugæ. Sunt tamen & immiſti libri egregii. Ut in Lexicis tantum ſubſiſtamus, videas ibi Joh. Tzetzæ Lexicon Rhetoricum juxta alphabetum: Lexicon Juſtiniani Magni (quis ille non capio) bis relatum: & Cabi Polydori Lexicon. Cyrilli Lexicon Herbarum in catalogo Scipionis Tettii, apud Labbeum, eſt *l. ſæpius cit.*, quod iterum alterius Cyrilli, alteriusque generis, eſt ab eo, quod du Freſne ad manus habuit. Allegatur & ibi Athanaſii Lexicon artis ſacræ; quod alias eſt ignotum: &, ſi per τὴν ἱερὰν τέχνην chemia intelligitur, ut alias in iſtiusmodi lexicis librisque illa communiter indigitari conſuevit, annotante Cangio, ſine controverſia ſpurium. *vid. du Freſne præfat. Gloſſ. Gr. §. XXII.* Non deſunt tamen & ſacra, id eſt, Biblica ſive Chriſtiana Lexica: ut enim Gloſſas in Jobum, Proverbia, aliosque libros Biblicos; item in Athanaſium à Cangio allegatas uſurpatasque, non memorem, integrum Lexicon Biblicum Salmaſius vidit. *Vidi integrum* (ita ipſe *de Helleniſtica p. 157.*) *Lexicon ſatis craſſum Anonymi MSS., quo Veteris & Nov. Teſtamenti voces exponuntur, quod & totum percurri.* Tale lexicon in Auguſtana etiam Bibliotheca ſervatur: *Expoſitio vocum occurrentium in Epiſtolis D. Pauli, & XII. Prophetarum, & libris Regum.* V. Catal. Reiſeri p. 80., ubi & aliud refertur *Dictionarium vocum Græcarum, collectum ex Autoribus variis, tam ſacris, quam profanis.* Claudat agmen Lexicographorum (non enim nimium de iis dicendum eſt) Auctor Anonymus, cujus inſigne Lexicon, multis veterum fragmentis refertum, in Collegio Jeſuitarum Claromontano ſe vidiſſe Colomeſius in Particularibus p. 104. his verbis refert: *Etant au College de Clermont, avec Mr. Voſſius, je me ſouviens, qu' entre autres Manuſcrits, que nous móntra le P. Coſſart Bibliothecaire, il y avoit un Lexicon Grec in folio, ſans nom d' Autheur, fort bien écrit, ou je lûs quelques fragmens tres-conſiderables d' Autheurs, que nous n' avons. Si quel cun vient à avoir aſſez de credit ſur l' eſprit des Jeſuites, pour les obliger à les publier, ou à permettre, qu' on le publie, j' oſe me perſuader, que les Doctes n' en trieront moins de profit, qu' ils font tous les jours de Pollux, d' Heſychius & de Suidas.* Poſſent adhuc plura de Lexicis Diogeniani (quod Heſychius compilavit) Juliani, Maximi (quæ in Labbei Bibliotheca MSS. nominantur,) Longini περὶ λέξεων Ἀττικῶν (cujus meminit in præfatione ad Longinum de Sublimi Tollius: & Svidas in titulo) Pollionis, Timæi,

mæi, Boëthi, aliorumque, apud Photium recenſitis, addi: ſed nimium excreſceret tractatio, quæ nunc potius contrahenda eſt. Sufficiat adhuc animadvertiſſe ſummam Græcorum veterum in lexicis adornandis exactitudinem, qua non ſolum dialectis, ſed & ſingulis dicendi generibus, peculiaria aptarunt. Hinc Lexica X Oratorum; Lexica Puræ Ideæ, Styli Gravis, Sermonis Politici: Platonica: aliaque horum generum: quæ ſane, quantopere expoliverint ſuam linguam Græci, abunde manifeſtum reddunt.]

Aliud adhuc Lexicorum genus Gloſſæ ſunt, ſeu GLOSSARIA, à va- 12
riis varie collecta. Et primitus quidem, uti γλώττας per ἀπεξενομένην διάλεκτον, aut ἀπεριλήπτως τὰς τῶν βαρβάρων φωνὰς, interpretabantur, vel etiam omne id, quod inuſitatius & per metaphoram dictum erat, ſub Gloſſarum nomine comprehendebant: ita priſci, quos apud Athenæum & Suidam paſſim laudatos legimus, γλωσσογράφοι, Callimachus, Democritus, Seleucus, Philetas, Simmias Rhodius, Philemon, Pamphilus, Clitarchus, Timachides, Hermonax, Nicander Colophonius, Amerias Macedo, aliisque, nihil aliud maximam partem egiſſe credendi ſunt, quem ut, non obſervato ſemper Alphabeti ordine, peregrinas, aut inſolitas voces, notioribus redderent: *vid. Wowerii Polymath. c. IX. & Mauſſaci Diſſertatio Crit. p. 362. ſeq.* Recte vero Henr. Stephanus, *in præfat. Gloſſarii à ſe editi*, recentiorem vocat eam Gloſſarum ſignificationem, qua pro ſcholiis & interpretatione linguæ ſecretioris accipiuntur, abuſumque potius, quam uſum vocis: recte etiam, ex loco Quintiliani, male intellecto, errorem eum hauſtum animadvertit, è quo ſe, ut id credat, inductum ingenue Cujacius, *in Orat. de Ratione docendi Juris*, fatetur: cum tamen apud veteres, ipſumque adeo Fabium, eodem Stephano monente, Gloſſæ non expoſitiones vocum obſcuriorum & minus frequentium, aut etiam peregrinarum, vocatæ ſint; ſed illæ ipſæ voces, quæ tales erant. Verum invaluit nunc penitus conſuetudo, ut priori ſignificatu Gloſſas & Gloſſaria capiamus. Fuiſſe vero priſcis etiam temporibus inſignem Gloſſarum iſtiusmodi copiam, vel ſola Pariſienſis Regia & Colbertina Bibliothecæ luculenter evincunt: quæ nimirum Carolo du Freſne XXII. Gloſſaria variorum generum ſuppeditarunt: partim Grammatica ad Ariſtophanem, Lucianum, Herodotum, Homerum, &c., partim Exotica: ut & Chemica: Jatrica: Botanica: Juridica: partim Eccleſiaſtica in Athanaſium & Gregorium Naz. & Biblica: *vid. Index Auctor. Cangii p. 35. ſeq.* ut adeo nullum ſtudii genus ſine gloſſis facile fuerit.

Quanti vero pretii Gloſſæ iſtæ ſint, vel ex eo concludi poteſt, quod ſtatim, 13
ac innoteſcere eruditis ſuperiori ſeculo cæpere, omnium applauſu & elogiis exceptæ ſunt. Primus, qui è Monaſterio S. Germani à Pratis Gloſſas

Digitized by Google

Græcas atque Latinas eruit, Petrus Daniel, JCtus Aurelianenſis celeberrimus, cui & Servium, Virgilii Scholiaſten, debemus, extitit. Hic primum Adr. Turneto, & Cujacio inde miſit, apud quem Scaliger illas quoque vidit. Exinde in manus Henr. Stephani, quanquam non ex eodem codice, ſimiles Gloſſæ pervenerunt: qui, cum inſigne illarum pretium perpenderet, & quantum illæ vocum antiquarum egregie explicent, primi plurimarum in Græca æque & Latina lingua vocum Doctores, penſitaret, non ultra celandum ratus, quod proderat, An. 1573. Gloſſaria duo, unum Latino-Græcum, & Græco-Latinum alterum, quaſi in Supplementum ſui Theſauri, anno præcedente editi; cum annotationibus & excerptis ex ineditis Gloſſariis aliis, evulgavit, è duobus vetuſtis Codicibus: Et quidem obtinuit certe apud eruditos, quod cupiebat, Stephanus, nempe ut eas Gloſſas antiquiſſimas, magnæque auctoritatis, pronuntiarent, Philoxenum auctorem rati, qui ſub Juſtino Seniore Conſul Romanus fuit: qua tamen in re dubium magis illos, quam verum, aſſeruiſſe, Auctor præfationis ad noviſſimam Editionem Labbeanam obſervat. Poſt Stephanum eadem Gloſſaria, ſub Philoxeni nomine, Lugd. Batav. edidit Bonavent. Vulcanius, emendationibus munita A. 1600, adjunctis una Iſidori Hiſpal. Gloſſis Latinis; nec non Grammaticis nonnullis, qui de proprietate utriusque linguæ ſcripſerunt, Collectione vocum Græcarum, in quibus diverſus accentus ſignificationem immutat, &c. Longe felicius vero, & majore niſu, aggreſſus Gloſſariorum editionem Carolus Labbeus, à Petro fratre adjutus, illa inter ſe contulit: & poſt emiſſas in lucem primo Gloſſas Baſilicorum ſeu Juris Græci, quas è variis Regiis Codd. MSS. collegerat, notisque etiam illuſtrarat, Pariſ. 1607. univerſa Cyrilli, Philoxeni, aliorumque, Gloſſaria in partes duas, Græco-Latinam & Latino-Græcam, digeſſit, cum MSS. contulit, caſtigationes adjecit, omnesque adhibuit laborem, quo emendata ſatis & nitida illa in orbem denuo exirent. Vere autem Joſ. Scaliger, qui præcipuus Labbeo ad id laboris in ſe ſuſcipiendum ſuaſor impulſorque fuerat, divinavit, fore, ut moleſtia ipſi à typographorum imperitia creetur, Ep. 232. p. 594., ſiquidem, cum jam anno ſeculi noſtri IV. laborem in digerendo abſolviſſet vir doctus, adeo tamen editio non feſtinavit, ut ne ipſe quidem, A. 57. hujus ævi defunctus, illam viderit: ſed demum A. 1679. Pariſiis illa, obſtetricante alio quodam viro erudito, tandem carceribus liberata prodiit. Quodſi vero à Barthio, Adverſ. l. I. c. 1., Gloſſæ Baſilicæ extolli meruere: & idem alibi, l. XIV. c. 8., recte judicat: *Gloſſas veteres Latinas, Græcasque, copiæ bonarum rerum cornu dicas, adeo profunde eruenda quædam, nec pauca, in illis habeas, ſi inquirere velis;* merito ſane in pretio Gloſſæ Labbeanæ habentur, quæ & apud Salmaſium in ejus ſcriptis paginam utramque faciunt. Non tamen æqua omnium Gloſſarum auctoritas ſtatuetur. Cur Cyrillo tribuantur, auctor præfationis ad Gloſſ.

Gloſſ. Labb. aperit; nempe, quod H. Stephanus eas ſe ad calcem ſcriptorum nonnullorum Cyrilli reperiſſe teſtatur. Incertum igitur adhuc, an Cyrillus ſit auctor? &, quis ille Cyrillus, multo incertius. Alexandrinum eſſe Epiſcopum, nemo, quod ſciam, credit: licet mille abhinc annis antiquiorem complures ſtatuant. Verum, quicquid hujus ſit, parum intereſt: modo de bona libri ipſius nota conſtet. Aliud Gloſſarium Græcum, è vetuſto Codice, Janus Rutgerſius Lugdun. Batav. 1618., una cum libris VI. Variarum Lectionum ſuarum, edidit. Iterum aliud MSS. Caſp. Barthius poſſedit: aliudque allegat variis in locis Salmaſius. Neque omnino dubium eſt, varia adhuc, quæ neſcimus, Gloſſaria hic illic in Bibliothecis celebrioribus latitare.

CAP. VIII.

DE LEXICOGRAPHIS GRÆCIS RECENTIORIBUS.

Ex iſtis celebrantur §. 1. Joh. Creſtonus. 2. Varinus Phavorinus Camers. 3. Gvilh. Budæus. 4. Joach. Camerarius. 5. Lexicon VII. Autorum Baſileenſe. 6. Henr. Stephanus, ejusque Epitomator Joh. Scapula; & Elemendator Joh. Conr. Dietericus. 7. Rob. Conſtantinus, Gvilh. Robertſonus, Joh. Criſpinus. 8. Joh. Bentzius. 9. Joh. Caſp. Svicerus, cujus etiam Theſaurus commendatur Eccleſiaſticus, e Patribus Græcis congeſtus. 10. Lexicorum ac Indicum in Certos Autores Architecti, Corn. Schrevelius, Æm. Portus, Wolfg. Seberus, &c. 11. Linguæ Græco-Barbaræ modernæ Lexicographi, Sim. Portius, Nic. Rigaltius, Joh. Meurſius, &c. 12. Car. du Fresne, reliquorum omnium recentiſſimus pariter atque præſtantiſſimus. 13. Monita nonnulla de Autorum Græcorum, Juventuti proponendorum, delectu, Verſionum Latinarum fide Lubrica & Defectibus, & Latinis Oratoribus, Hiſtoricis ac Poëtis, Græcos ſtudioſe ſemper imitatis. Animadverſio in L. Allatii de Thucydide Errorem. 14. Scriptores moderni, de Græcorum Poëtis & Arte Poëtica commentati.

POſt enumerata Veterum Lexica Gloſſasque jure merito addimus 1
nunc, veluti partem prioris tractationis, recentiorum, non omnium ſed optimorum tamen, Lexicorum recenſionem. Nec enim poterat iſte labor capite antecedente una tractari, quo ſuum tamen ſibi locum vendicare aliquatenus viſus eſt; ne in molem caput unum excreſceret, juſtamque menſuram ſuam excedat. Omnium vero primus, qui, poſt renatas è veteri lethargo literas, Lexico Græco-Latino conficiendo manus admovit, JOH. CRESTONUS, ſeu, ut alii vocant, CRASTONUS fuit, Pla-

Placentinus Italus natione, Carmelita & Doctor Papienſis. Hic enim, circa A. D. 1480. & ſequentes clarus, atque, ob eruditionem, referente Simlero in Bibliotheca, à Gvil. Tardivo, Bono Accurſio, Franc. Philelpho & Ptolem. Spagnolo, commendatus, præter Grammaticam Græcam Lexicon quoque Græco-Latinum ſcripſit, Venetiis 1492. editum. Uti vero tum infantilis adhuc renaſcentium literarum ætas extitit, ita non adeo mirandum, ſi, poſt complures in eo deprehenſos errores, varii ad illud opus accurandum aut ſupplendum acceſſerint: quod quidem non adeo accurate factum Henr. Stephanus, in epiſtola de ſtatu ſuæ typographiæ, his verbis perſtringit. *Iis, quæ circumferuntur, Lexicis Græco-Latinis primam impoſuit manum monachus quidam, F. Joh. Craſtonus, Placentinus, Carmelitanus: ſed, quum is jejunis expoſitionibus (in quibus vernaculo etiam ſermone interdum, i. e. Italico, utitur) contentus fuiſſet, perfunctorie item conſtructiones verborum indicaſſet, nullos auctorum locos proferens, ex quibus illæ pariter & ſignificationes cognoſci poſſent, multi poſtea certatim multa, hinc inde ſine ullo delectu ac judicio excerpta, inſeruerunt: donec tandem, indoctis typographis de augenda Lexicorum mole inter ſe certantibus, & præmia iis, qui: id præſtarent, proponentibus, quæ jejuna, &. ſi ita loqui liceat, macilenta antea erant expoſitiones, adeo pingues & craſſa reddita ſunt, ut in illis nihil aliud, quam Bœoticam ſuem, agnoſcamus.* Nimirum ſugillat Stephanus, quæ ſub variorum auctorum nomine Lexica ſæpius, variato ſemper habitu, recuſa & recocta Baſileæ ſunt: ſed de quibus paulo poſt.

Creſtono longe accuratior VARINUS PHAVORINUS CAMERS, Epiſcopus Nucerinus, ſub initium ſeculi ſuperioris, utiliſſimam Græcæ Linguæ Studioſis operam duplici nomine novavit: dum & *Theſaurum Græcum, ſeu Cornucopiæ & Hortos Adonidis*, apud Aldum in fol. A. 1504. edidit, eoque inſignem veterum Grammaticorum collectionem (qui in Bibliotheca Gesneriana enumerantur) complexus eſt: & *Lexicon*, ſeu uberrimos Græcæ totius linguæ commentarios, ita adornavit, ut Heſychii, Suidæ, Harpocrationis, aliisque ineditorum adhuc Lexicorum laboribus compilatis, in unum corpus, quicquid ad explicandas voces Græcas pertinuit, omiſſis hiſtoriis & nominibus propriis, conflaret. Editum primo eſt Romæ An. 15--, deinde Baſileæ mox repetitum A. 1538., cum uberrimo indice, minutiſſimis tamen typis: Simlerus & tertiam Pariſinam editionem addit Morellii, ſed de qua certi quid mihi alias non conſtat. Ceterum, ut jam olim Geſnerus mirabatur, non memoratos, in præfatione Varini, Suidam & Heſychium, quos tamen totos ille transſcripſit: ita, poſt edita ipſorummet horum Lexicographorum volumina, non adeo magni uſus eſſe Varinum, licet in magna gratia apud ſtudioſos ſit, Joſ. Scaliger Epiſt. 235. judicat: cui ſuccinens etiam Mauſſacus, in Differt. Crit. ad Harpocr., illud inſuper obſervat, errores, quos Phavorinus forte in Suida & Heſychio invenit, retentos tantum non omnes,

&

& in corpus unum redactos. Sunt tamen alii, qui & emendatiorem nonnunquam in Varino, quam in editis Suidæ & Heſychii exemplaribus, lectionem offendi animadvertunt, & uſum ejus nonnimis extenuandam cenſent, cum multa præſertim habeat Varinus, quæ, ex aliis haud dubie: ineditis adhuc lexicis hauſta, fruſtra in Suida, Heſychio & Harpocratione, quæruntur.

Varinum excipiat GVILIELMUS BUDÆUS, magnus ille non generis, uniumve ſplendore minus, quam literis, in Gallia ſuo tempore vir, Conſiliarius Regius, & libellorum ſupplicum magiſter; omnis literaturæ lumen, qui primus in Gallia ſuſcitavit bonarum literarum amorem. Eraſmo par habitus fuit, imo ſuperior à nonnullis. Et ſane, quamvis aretam, ut ex epiſtolis colligi poteſt, amicitiam cum Budæo Eraſmus coluiſſe videri voluerit: ab eo tamen præreptam ſibi pulcerrimam doctrinæ gloriam æmulatum calumniis aliorum faces admoviſſe, cumque Budæo principem in literis locum invideret, tacite illius exiſtimationem, quam aperte invadere auſus non ſit, cuniculis oppugnare non deſiiſſe, Sammarthanus in Elogiis auctor eſt: quod & non adeo à vero abſimile videtur. Uti vero Græcam inprimis linguam Budæus ita percalluit, ut nemo illum ejus peritia vinceret; judiceque Græcorum doctiſſimo, Jano Laſcare, Vir ille ſummus, quod nulli dum extra Græciam nato contigerat, veterem Atticorum facundiam adæquavit: quod eodem I. Sammarthanus refert: ita, plus eum in Græcis calluiſſe Eraſmo, dubium ferme nullum eſt. Teſtantur de hac ejus incomparabili prorſus eruditione Commentarii Græcæ Linguæ; in quibus an immenſam lectionem potius, num judicium exaſciatum, aut rerum inſignem varietatem, primo ſtupeas incertum. Prodierunt primo Pariſiis A. 1529, Franciſco Regi Græca epiſtola nuncupati, tum apud Baſileenſes recuſi 1530. Sub vitæ finem vero Budæus plus tertia parte auxit illos, editos poſt mortem auctoris ex officina Rob. Stephani Pariſ. 1548., quam editionem itidem Baſileenſes A. 1556. repetivere. Ex hoc fonte omnes ſua hauſerunt lexicographi recentiores: adeo omnia diligenter eſt perſecutus. Probe id ſuo tempore jam agnovit Joſ. Scaliger: qui nunc quidem, poſt Budæi commentarios, facile eſſe Græcis incumbere, judicavit, cum omnem ille ejus linguæ naturam, omnes elegantias exhauſerit: omnium Græcorum totius Europæ maximus, & cui ſimilem Gallia non datura ſit. *vid. Excerpta Scalig. utraque.* Diſplicuit tamen, quod nullo ordine, more Locorum communium, ſuos Commentarios ſcripſit: Alii ex oratoribus & hiſtoricis, philoſophisque illum omnia protuliſſe obſervant, è Poëtis parum Franciſcus Floridus ægre tulit, nihil Budæum Latinis, nec eruditionis, nec judicii, reliquiſſe, præferreque viliſſima Græcorum præſtantiſſimis Romanorum: 3

apud

apud Gaddium de Scriptor. Non-Eccleſ. T. I. p. 98. Verum hæc nihil quicquam obſunt Budæo, neque ſummam operis elegantiam minorem reddunt.

Jungimus Budæo ſuo merito JOACHIMUM CAMERARIUM. Erat ille, dum viveret, apud Germanos vere literatorum Hercules, & non cum vulgo nominandus: Sed potius ſui temporis phœnix, omnium doctrinarum non ſuperficiaria, ſed ſolida ſcientia, inſtructus: ubique domi fuit, ſeu in Mathematicis, ſeu in enarratione auctorum, ſeu in Philologicis, aliquid ſuſceperit. Ejus quoque extant *Commentarii utriusque linguæ, in quibus eſt diligens exquiſitio hominum, quibus partes corporis humani appellari ſolent, additis & eorum functionum nomenclaturis, & aliis his accedentibus, poſitis fere contra ſe Græcis & Latinis vocabulis. Baſil. 1551. apud Hervagium.* Hic titulus libri eſt, qui ſatis, quid ſe contineatur, aperit: Sane quamplurima de Græcarum vocum origine, aliisque ſcitu neceſſariis, inibi notata non ſolum inſpectio probat, ſed &, quod ejus plumis ſe ornare non deſinunt lexicographi. Nempe ubi primam glaciem heroës fregerunt, viamque patefecerunt, facile ſuo exemplo alios excitarunt, linguæ iſtius adornandæ ſocios.

Interea temporis, dum Budæus atque Camerarius Baſileenſium præla fatigabant: variis ſæpe formis prodiit à variis auctoribus recognitum, emendatum, interpolatum, donec in ſpiſſam tandem libri molem excreſceret, LEXICON VII AUCTORUM BASILEENSE, cui viri, ſi titulum ſpectes, ſine controverſia eruditiſſimi ſuas curas impenderunt; nempe G. Budæus, Jac. Tuſanus, Conr. Geſnerus, Hadr. Junius, Rob. Conſtantinus, Joh. Hartungus & Joach. Hopperus; adeo, ut putares, nil niſi exactum à tantis nominibus tibi expectandum. Sed tamen hoc ipſum lexicon illud eſt, quod paulò ſuperius ab Henr. Stephano traductum animadvertebamus, & quod ille, uberiori deductione, infinitis ſcatere erroribus vitiisque, oſtendit: dum contraria vocibus nonnunquam ſignificatio detur; conflentur voces duæ in unam, aut novæ & Græcis inauditæ cedantur; auctorum loca perperam allegantur, aut duo itidem malo omine confundantur & quas alias ille errorum graviſſimorum claſſes magno numero recenſet. Et, ne in virorum doctiſſimorum, qui præfiguntur, nomina injurius videretur: *Pauca,* dicit, *ex Budæo, aliisque idoneis auctoribus, & ea quidem parum fideliter deſcripta: (utpote parum intellecta,) multa contra ex Lapo Florentino, Leonh. Aretino, aliisque ejusdem farinæ interpretibus (ut ſimiles haberent labra lactucas,) in opus illud tranſtulerunt. Ex iis quidem certe locis, in quorum interpretatione felix fuit Laur. Valla, pauciſſimos protulerunt; ſed, pro perverſo ſuo judicio, perverſiſſimas quasque ejus interpretationes delegerunt egregii illi Lexicorum, ſeu conſarcinatores, ſeu interpolatores, quibus tanquam gemis illa inſignirent.* Hæc Stephanus, in Epiſtola de ſuæ typogr. ſtatu, ab Almeloveenio Vitis Stephanorum

norum ſubjuncta: quem, ne affectibus abreptum in ſui Theſauri laudes hæc præpoſtere criminatum, ſuſpiceris; conſentit illi Conr. Geſnerus, in Catalogo librorum ſuorum: nam, cum ab initio ſtatim reviſum à ſe aliquoties, & ex auctoribus fide optima emendatum, Lexicon Græcum retuliſſet; (licet non ſemper promotus ea fide, qua decuit, à typographo labor ſit:) *Quod ſi alii etiam, addit, multi Lexicorum corruptores potius, quam Authores, obſervaſſent, non usque adeo aliquot millibus locorum corrupta hæc volumina hactenus in publicum prodiiſſent, non ſolum typographicis erratis paſſim innumeris abſurdiſſimi referta, propter imperitiam illorum, qui ad prela corrigunt; ſed ipſorum etiam Authorum, quorum plurimos idcirco ſua nomina profiteri puduit.* Diſcrimen tamen inter illas editiones faciendum eſt, nec omnes promiſcue pro mendoſis & conſpurcatis rejiciendæ: ultimam, à ſe locupletatam, ex officina Hier. Curionis, Baſil. 1560. prodiiſſe Geſnerus ſcribit, & ſunt adhuc aliæ, è quibus haud utique contemnendum fructum ſtudioſi hauriant, licet mala etiam bonis immixta deprehendantur. Uſus tali Lexico Baſileenſi ſemper ad manus olim eſt celeberrimum Jenenſis Academiæ decus, Joh. Andr. Boſius, atque ad ejus marginem plurima annotavit. Omnium præcipuus ille defectus eſt, quod vocabula non ſolum ſub radicibus non ordinantur, ſed ad illas ne remittuntur quidem.

Longe accuratior proinde HENRICUS STEPHANUS, Alpha illud 6
Lexicographorum Græcorum, ſub primitivorum ſerie derivata, & ſub derivatis compoſita & decompoſita, primus omnium, Herculeo labore, & exquiſitiſſimo omnis Græcæ literaturæ apparatu congeſſit, in *Theſauro Linguæ Græcæ*, qui vere promptuarium & horreum totius Græciſmi eſt: cujus vaſta IV. voluminum moles multo vaſtiorem Auctoris peritiam, & prodigioſum laborem, abunde teſtatum reddit. Abſoluta ejus impreſſio eſt An. 1572, cum hoc Epigrammate in fronte tituli *Theſaurus Lectori*:

Nunc alii intrepide veſtigia noſtra ſequantur:
Me duce plana via eſt, quæ ſalebroſa fuit.

Nec vanum certe iſtud Stephani diſtichon fuiſſe eventus docuit. Omnes enim illum exſcribunt, Inprimis vero dolendum, poſt exantlatos tot immenſos labores, impenſamque in Theſauri impreſſionem ſuam omnem ſubſtantiam, bonum Stephanum, lucri loco, quod haud vulgare inde ſperaverat, damnum rei familiaris irreparabile ſenſiſſe: cum non ſolum à principio ſtatim, & priusquam liber totus imprimeretur, nonnulli, nimiam molem veriti, ejus inſtitutum averſarentur: ſed & maxime propterea, quod in epitomen redigendum Theſaurum JOH. SCAPULA, olim famulus Henr. Stephani, ſuſcepit: qua re ut de juventutis commodo non male, imo optime, ita de Stephano longe peſſime, meritus eſt: omnes enim, relicto Theſauro,

Scapulæ Epitomen ſibi comparârunt, ut adeo ad extremam ferme pauperiem miſer redactus ſit. Luxit ipſe ſuam ſortem hoc Epigrammate:

Theſauri momento alii ditantque beantque,
Et faciunt Crœſum, qui prior Irus erat.
At Theſaurus me hic ex divite reddit egenum,
Et facit, ut juvenem ruga ſenſilis aret.
Sed mihi opum levis eſt, levis & jactura juventæ,
Judicio haud levis eſt ſi labor iſte tuo.

Sunt nihilominus, qui poſt diſtracta prioris editionis exemplaria, Stephanum ſuum Theſaurum recudiſſe perhibent, præfixo in titulo epigrammate, quo ſalſe Scapulam exagitarit; dum ſe ægrum prius à ſcapulis nunc ſanum in theatrum redire ſcribat. Verum, ſi quicquam hujus epigrammati in libri titulo excuſum eſt, citius titulum, quam univerſum Theſaurum, denuo impreſſum crediderim: nunquam enim ex vires Stephano rediere. Quanquam vero ſummo, qui in hominem cadit, ſtudio confectus ille Theſaurus ſit; non tamen immunem ab erroribus, aut Auctor unquam ipſemet venditavit, aut crediderunt alii. Ipſe, in laudata ſæpius epiſtola de ſtatu Typographiæ ſuæ, poſtquam fuſe ſuum Theſaurum cum reliquis lexicis compoſuiſſet: *Abſit*, inquit, *ut ſibi quiſquam perſuadeat, ita me aliorum errata proferre, quaſi ipſe ſim ἀναμάρτητος, & hominem me eſſe non meminerim, i. e. eum, cujus ſit errare, labi, neſcire, decipi. Imo vero me & colloco in hoc numero, & jam nunc in meo opere eſſe, in quibus lapſum me exiſtimem, ingenue fateor.* Idem & alii obſervant JOH. CONR. DIETERICUS, Profeſſor Academiæ Gieſſenſis, variis commentariis in Hiſtoricos & S. Codicem notiſſimus, Auctarium quoddam ſub manu habuit ad illum Stephani Theſaurum, in quo craſſos ejus errores ſe detecturum eſt pollicitus; Sed, cum viveret, non invenit typographum, & poſt mortem ejus omnis ille labor in irritum cecidit. Fuit autem vir ille linguæ Græcæ peritiſſimus, &, deprehendere id quodammodo licet è quibusdam libellis exiguis, Marpurgi Cattorum editis: inter quos eſt Diſſertatio, cui titulus: *Græcia Exulans, ſeu de infelicitate ſeculi ſuperioris in Græcarum literarum ignoratione:* & alia quoque Diſſertatio, ſub titulo *Specilli Chreſtomathia Græca*, ibid. 1649. in 4. edita, ubi varia ſunt, quæ ſpectant ad Veneres Græcæ linguæ, copiam & ornatum verborum, tam in oratione ſoluta, quam ligata. Ad Scapulam ut redeam, prima ejus editio Baſileæ 1579. lucem publicam aſpexit: ultima, & uſui commodiſſima, prodiit Amſtelodami apud Elzevirios, cum Latino Indice copioſiſſimo, quem Laurent. Martius, Palatinus, ſumma diligentia confecit, ediditque primum Baſil. 1630. Adjectæ præterea, ut in ultimis Baſileenſibus, Jac. Zwingeri, Medici & Philologi inſignis, de Dialectis Græcorum, uberrima hypotypoſi deductis, tabulæ; Corinthus de Dialectis; ut & epitome quædam Gloſſario-

rum

Digitized by Google

rum Græco-barbarorum Rigaltii & Meurſii; & Epitome etymologica, ex Magno Etymologico contracta. Prodiit iſta Scapulæ nitidiſſima plane editio Lugd. Bat. 1650. in fol.

Priusquam Theſaurus Stephani prodiiſſet, alium *Græcæ Linguæ Theſaurum* ROBERTUS CONSTANTINUS congeſſit, qui etiam haud parum eruditis probatur. 7 Bœclero certe majori cum judicio ſcriptus, quam Theſaurus Stephani, viſus aliquando eſt: & quanti Conr. Geſnerus Conſtantinum æſtimarit, ſatis hæc ejus verba indicant, quæ in Catalogo librorum ſuorum, poſt mentionem de Lexicis Græcis Baſileenſibus, habet: *Ceterum hoc anno*, inquiens, *qua hæc ſcribo, 1562. Genevæ prodiiſſe audio longe copioſiſſimum emendatiſſimumque Græcæ linguæ Theſaurum, à Rob. Conſtantino, incomparabilis doctrinæ viro adornatum ex Joh. Criſpini officina.* Conſtat hic Theſaurus II. Tomis, & ſecunda editione ab Æmil. Porto auctus eſt Genev. 1592. Quodſi Colomeſio credimus, Guilielmus Robertſonus etiam Græcæ Linguæ Theſaurum ſcripſit, quem, 80000. vocabulis ab Hillio quodam Anglo auctum, Londini An. 1676. in 4. prodiiſſe, auctor eſt *in Bibliothec. Selecta p. 80.* Mihi alias nil de Robertſoni Theſauro conſtat; & vereor ne cum Roberto Conſtantino forte confundatur Robertſonus: quanquam & hunc, tot millibus vocabulorum auctum, in 4. prodiiſſe, cum antea juſta duo in fol. volumina compleviſſet, credibile nullo modo ſit. Viderit itaque Colomeſius oportet, quod nos latet: quemadmodum & eodem loco Joh. Criſpini, Genevenſis typographi, Lexicon ab Eduardo Grant 4 aut 5000 vocum auctum, Londini 1581. in 4. excuſum, narrat.

Alium adhuc Theſaurum Elocutionis Oratoriæ Græco-Latinum ſcripſit 8 JOH. BENZIUS, Bruxellenſis, qui Argentorati Græcas literas docuit, ex officina Hervagiana Baſil. 1581. in fol. in lucem emiſſum. Magnam vir ille operam in ornanda Græca lingua locavit: quamvis non tam pertineat ad auctores Grammaticos aut Lexicographos, quippe qui ornatum potius verborum ſpectat, & ad Rhetores magis referendus eſt. Non incommode tamen huc referri poteſt. Neque vero ordine alphabeti ſuum hunc laborem digeſſit, ſed ſub 66. titulis generalibus, ceu locis totidem communibus, ad quos præcipua univerſitatis rerum commodiſſime revocari poſſe perſuaſus erat. Sub his titulis primo loco abſtracta poſuit, ſive ſubſtantiva: poſt hæc adjectiva, ſeu concreta: tandem verba: tandem adverbia. Iterum vero ſub unoquoque horum, veluti tot titulis ſpecialibus, exempla ex auctoribus optimis locavit: tum σύνθετα, ſeu complexas voces, quibus varie rem unam oratores eloquuntur: porro ἐπίθετα illarum vocum: & tandem ipſammet phraſium atque elegantiarum πράξιν: ſubjecto Latino indice uberrimo. Eundem ordinem, in Theſauro Eloq. Latinæ, tenuerat, (edoctus illum à Joh. Sturmio, magno in Germania Rhetore.) de quo

P.II. noſtri operis p. 9, 10. dictum fuit. Auctores Græci, è quibus Theſaurum compilavit, præcipui ſunt, Demoſthenes & Iſocrates: præterea Plato, Ariſtoteles, Xenophon. Non habemus profecto auctorem ullum, qui Veneres linguæ Græcæ diligentius, & majori judicio, congeſſerit: quas enim alias habemus Calligraphias, vel Poſſelii, vel Neandri, vel Paræi, non ſunt cum hoc labore conferendæ.

9 JOH. CASP. SUICERUS duplici nomine ſuum, inter Lexicographos Græcos, locum meret: partim ob *Lexicon*, quod concinno non minus ordine, quam inſigni vocabulorum copia, magno labore adornavit, Tiguri 1683 in 4 editum: quod ſane uſui ſtudioſorum maxime accommodatum ac proficuum eſt. Quemadmodum vero idipſum nonniſi minus Lexicon eſt, & quaſi epitome Majoris, quod, immenſo prope labore collectum & diſpoſitum, ordine naturali, duobus in fol. Tomis, aliquando ſe editurum ſpem fecit: ita multo majorem gloriam Viro Clariſſimo paravit *Theſaurus Eccleſiaſticus*; Amſtelodami 1682. in fol. in lucem datus: in quem dum voces & locutiones Patrum Græcorum, à Lexicographis vulgo vel omiſſas, vel non pro dignitate expoſitas, ſummo plurimorum annorum ſtudio, congeſſit, ritus ſimul, & alia ad Antiquitatem Eccleſiaſticam pertinentia, magno numero immiſcet: ut adeo non poſſit non φιλαρχαίοις in re Eccleſiaſtica longe plurimum prodeſſe. Quanqum, ut ſunt labores hominum imperfecti, & huic Theſauro deeſſe quædam, eruditorum aliqui obſervarunt: quos inter Cl. Schurzfleiſchius, in Diſſertatione Academ. de χειροτονίᾳ §. 14.

10 Taceo nunc Lexica Græco-Latina minora, & quæ uni inprimis Auctori, aut dialecto, ſcripta ſunt, ſua tamen laude minime carent: ut ſunt Cornel. Screvelii Lexicon, quod præcipue Homero reſolvendo inſervit: Æmyl. Porti Lexicon Pindaricum Hanov. 1606. in 8. Lexicon Jonicum, Herodoto illuſtrando; & Doricum, Theocrito, Moſcho, Bioni, aliiſque, explanandis accommodatum: Hanov. 1603. in 8., quo Dictionariorum genere non minus certe incipientium inprimis labor juvari ſolet, quam indicibus quibusdam, qui ſuo modo ad Lexica reduci poſſunt: partim, quod omnium ſunt abſolutiſſimi, ut Wolffg. Seberi Index in Homerum eſt: partim quod una verborum, in illo auctore occurrentium, Analyſin dant, qualibus inſtructos habemus Heſiodum, cura Screvelii: Herodianum cura Balth. Scheidii, alioſque.

11 Ceterum, cum ſucceſſu temporum Græcitas regionis genium imitaretur, atque, ut hæc variis variorum barbarorum irruptionibus patuit, eorumque domicilium facta eſt: ita & lingua ſenſim ſenſimque tantum barbariſmi attraxit, ut hodie Græciam in Achaja media atque Peloponneſo quæras: nulli-

nullibique corruptior Græca lingua ſit, quam Athenis, & in Areopago. Factum hinc, ut in Patrum, Auctorumque aliorum ævi recentioris, ſcriptis ubivis iſte ſe barbariſmus prodat, fueritque adeo neceſſum, ad Byzantinorum ſcriptorum lectionem peculiaria quoque Lexica Græco-Barbara ſtrui. Carolus du Freſne, qui in hoc ſtudio omnes omnium labores longo poſt ſe intervallo reliquit, & de quo mox aliquanto prolixius agendum erit, in præfatione ſui Gloſſarii Græco-Barbari §. II., enumerat eos, qui ante ſe ſimile quid in ornanda illa ſparta tentarunt: Stephanum à Solio; Dion. Gothofredum; Nic. Rigaltium; Joh. Meurſium; Chriſtoph. Germanum; Geraſimum Vlachum; Simonem Portium; Carol. Annibalem Fabrottum; Jac. Gretſerum; Joh. Morinum, & Jacobum Goarum. Ex his aliqui particularia tantum Scriptoribus Byzantinis Gloſſaria ſubjecerunt: alii ſparſim illud negotium in ſuis ſcriptis notisve attigerunt: alii forte aliter; neque enim omnes viſi nobis ſunt. Simon Portius, Romanus, Doctor Theologus, is ipſe, qui τῆς Ρωμαΐκῆς γλώσσης, i. e. Græcæ Vulgaris, Grammaticam, Cangii Gloſſario præfixam, dedit, *Lexicon Latinum, Græco-Barbarum & Græco-Literatum* edidit Pariſ. 1635. NICOLAUS RIGALTIUS celeberrimus olim Regiæ Pariſienſis Bibliothecæ cuſtos, *de verbis, quæ in Novellis Conſtitut. poſt Juſtinianum occurrunt, Gloſſarium μιξοβάρβαρον* Pariſ. 1601. in 4. edidit, atque, ut erat in ſuis laboribus exactiſſimus; judiceque Scaligero vir talis, è cujus quotidiano congreſſu aliquid ſemper diſci poterat; quamobrem & Carolo Labbeo, Gloſſariorum ſupra recenſitorum editori, & Rigaltium amicum habeat, omnique officiorum genere proſequatur auctor eſt: *Epiſt. p. 591.*: ita, in Gloſſario etiam, ſuis partibus ſtrenue functus deprehenditur; niſi quod, dum exiguam ſolum barbarorum vocabulorum particulam, nempe Juridica, ſelegit, imperfectus nimium labor eſt. Uberior JOH. MEURSIUS Gloſſarium ſuum Græco-Barbarum primo An. 1610. apud Elzevirios in 4, tum, ſecunda editione 1800 vocibus auctum, ibid. 1614. dedit.

Verum, cum & ab hoc nequaquam è materiæ dignitate pertractatum 12
opus videretur, exhauſtumve vocum Græco-Barbararum pelagus; Joh. Bapt. Cotelerius, & Emericus Bigotius, Viri duo Clariſſimi, quos, Cangio dicente, in perfecta Græcæ linguæ, ut & ceterarum diſciplinarum, cognitione conſummatiſſimos eſſe, nemo neſcit, CAROLUM DU FRESNE, Dominum DU CANGE, adierunt, ut, quemadmodum Latinitati mediæ atque infimæ vaſto III. voluminum Gloſſario lucem prorſus egregiam affuderat, ita & Græcitatem eodem modo illuſtrandam in manus ſumeret. Id quod & ille, ſenex admodum licet & jam morti vicinus, non minus prompte quam feliciter, in ſe ſuſcepit; conquiſitis undique, & immenſa diligentia pervolutatis, editis, ineditis, Theologorum, JCtorum, Medicorum, Chymicorum, Philoſophorum, Grammaticorum, Hiſtoricorum, ætatis mediæ atque infimæ, monu-

Digitized by Google

monumentis longe plurimis: è quorum accurata perveſtigatione emerſit tandem *Gloſſarium ad Scriptores Mediæ & Infimæ Græcitatis*, non minus vocabulorum, quam omnis generis rerum, una inſperſarum inſigni copia admirandum. In præfatione, luculenter admodum cauſas corruptionis linguæ Græcæ exponit, totiusque declinationis ejus hiſtoriam. Prodiit illuſtre opus Lugduni 1688. in fol. II. Tomis, ultimusque viri laborioſiſſimi conatus eſt, qui, paulo poſt abſolutam ejus editionem, prope ſtans obiit; de Byzantina Hiſtoria inprimis ante alios omnes meritus, quam non ſuo ſolum peculiari volumine, ingenti eruditionis apparatu, illuſtratam dedit, ſed & in ornandis edendisque Chronico Paſchali, Zonara, Annæ Comnenæ Alexiade, aliisque Auctoribus, inſigniter juvit. Hæc vero cum hujus *loci* non ſunt, prætereo. Non ſilebo tamen elegans epigramma, quo doctus quidam inter Gallos vir *de la Monnoye*, in Latinum & Græcum Cangii Gloſſaria ingenioſe luſit h. m.

Auſonios poſtquam Grajosque effuſa per agros
  Barbaries Romam preſſit utramque diu:
Cangius, hanc vinclis qui tandem & carcere frenet,
  Res mira! è Gallis ecce Camillus adeſt.

13 Et hæc de Lexicis ſufficiant; quorum uſus juventuti vel ob id maxime commendandus eſt, ut ad colendam linguam pulcerrimam eo alacrius accedant. Quod vero Auctorum Græcorum delectum attinet, certum eſt, antiquos recentioribus præferendos: ac tyronibus quidem inſervire poſſunt Orationes Hiſtoricorum Græcorum ab Henr. Stephano & Eilhardo Lubino collectæ. Quanquam enim vulgo Novum Teſtamentum eligere ſoleant; negari tamen non poteſt, peregrinitatem aliquam dictionis Græcæ illic occurrere; adeoque, licet ante omnia Novum Teſtamentum ab adoleſcentibus penitus imbibendum ſit; addi tamen & alios priſcos auctores Græcos oportet. Neque enim in lectione veterum à Latinis interpretibus ſtandum, quos ſæpe multumque inſigniter falli fallereque videt, quisquis Græca conſulit; & apparet idem ex frequentibus eorundem caſtigationibus, quæ in virorum doctorum ſcriptis paſſim obvias ſeſe præbent. Unus inſtar omnium Barthius recentiores illas antiquorum auctorum verſiones, prout vulgo excudi ſolent, adeo non fert, ut novam inde barbariem extimeſcat. Nam dum, *l. XL. Adverſar. c. 19.*, de Epiſtolicis Græcanicis loquitur, quæ Genevæ junctim excuſæ ſunt: *Doli*, inquit, *cum earum interpretationem dari Jac. Cujacio vidi, & Juris, Antiquitatumque, & linguæ Græcæ, ſolertiſſimo: qua jurare auſim tota Latinitate futiliorem non inveniri traductionem: licet in hoc campo ad arbitrium fere ſuum debacchentur homines de Schola, qui neminem ullum Græcum auctorem ſine futili verſione jam fere excudi faciunt; adeo denuo in judi-*

judiciis vulgi regnare incipiunt, quibus uno jam fere ſeculo ipſorum tyrannis excuſſa erat. Idem, l. XLV. c. 6., iſtud de verſionibus auctorum Græcorum argumentum reſumit, oſtenditque, quanti momenti res ſit, Latine Græcum exprimere: quod quidem omnium optime Joſiam Mercerum, interpretem Ariſtæneti, feciſſe putat. Conferendi inſuper de Latinis Græcorum translationibus ſunt Pet. Nannius *Συμμίκτων* l. I. c. 3., & Ant. Borremanſii Var. Lection. c. 11. Sane Latini ipſimet, ſuam ſemper linguam Græcæ poſtpoſuere, pauperemque arbitrati ſunt, ſi cum illa componeretur: quod non probat Barthius l. LVIII. c. 9., multum errari in judiciis talibus perſuaſus. Negari interim non poteſt, tum demum Romanos ad aliquem in ſcribendo, vel perorando, canendove, gradum ſublimiorem aſcendiſſe, cum Græcos ſibi imitandos ſumſerunt, uti Cicero Demoſthenem, Thucydidem alioſque Livius, & Virgilius Homerum. De Thucydide illud obiter memorandum: graviter hallucinatum Leonem Allatium, dum eum à Cicerone *pene puſillum* dici perhibet: cum tamen non ſolum abſurda hæc locutio foret, ſed & Cicero, *l. II. Epiſt. ad Quintum F. ep. 12.*, de Philiſto Syracuſio verba faciens dicat; *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pene puſillus Thucydides:* longe alio ſenſu, uti cuivis patet, quam quem Allatius male ceperat, haud immerito proin à Franc. Vavaſſore notatus, de Dictione Ludicra p. 167. Quæ de poëtis Græcis Theocrito, Homero, Heſiodo, Virgilius ſua fecerit, ſingulari induſtria collegit Fulvius Urſinus libro Antwerpiæ in 8. edito hujus tituli: *Virgilius collectione Græcorum ſcriptorum illuſtratus:* cui rei præterea inſervire poſſunt Germani Valentis Guellii Commentationes & Paralipomena in Virgilium; Antwerp. apud Plantinum in fol. A. 1580. excuſa.

De Poëtis Græcis eorumque ætatibus peculiari libro poſthumo egit Gerh. Joh. Voſſius, quem tamen ineditum manſiſſe mallet Colomeſius in Bibliotheca Selecta: Artem Poëticam, quantitatem ſyllabarum, phraſes etiam poëticas, tradiderunt Colemannus, Neander, Pareus. Satyricam Græcorum Poëſin peculiari tractatu expoſuit Iſaacus Caſaubonus, in duos libros diviſo, editoque Pariſ. 1605. in 8. ſed is dudum rarior eſſe cœpit. 14

CAP. IX.

DE LINGVA LATINA.

§. 1. *Scriptores de Literis Latinis atque Orthographici, quorum Princeps eſt Cl. Dauſquejus. 2. Originum L. Lat. Scrutatores Etymologici, Iſidorus Hiſpalenſis (merus Rhapſodus,) Jul. Caſ. Scaliger, Celſus Cittadinus. 3. Melch. Inchoferus, Seb. Corradus, Joh. Nieſſ. (Hiſtoriam L. Lat. Libris perſecuti peculiaribus) 4. Gerh. Joh. Voſſius, Matth. Martinius, Joh. Fungerus, Chr. Becmannus, Chr. Daumius. 5. Lati-*

5. Latinitatis Priſcæ & Agreſtis ruderum, ſeu Vocum antiquatarum, Collectores, Eilh. Lubinus & Janus Guilh. Laurembergius, additis Recentioribus quibusdam, Vetuſto iſto Sermone commentatis. 6. Nomenclatorum Scriptores, Hadr Junius, Henr. Schevius, Joh. Joach. Becherus (de cujus etiam Scriptis aliis Didacticis fertur Judicium,) Jac. Engelbrecht. 7. Lexicon perfectum Linguæ Latinæ deeſt. 8. Lexicographi Ævi barbari rudiores, Papias, Neſtor Dionyſius, &c. 9. Recentiores, qui poſt Literarum vixere παλιγγενεσίαν, Nicol. ſcil. Perottus, Ambr. Calepinus. 10. Rob. Stephanus, ejusque σύνεργοι ac Plagiarii, Epitomator item Marcus Frid. Wendelinus. 11. Steph. Doletus, Joh. Friſius. 12. Marius Nizolius, ejusque Theſauri Ciceroniani Continuatores, & Ant. Schorus, Theſauri itidem Ciceroniani Scriptor. 13. Henr. Decimator. 14. Caſp. Scioppius, cujus Mercurius ἀνέκδοτος eſt. 15. Ol. Borrichius, G. M. Königius. 16. Baſil. Faber, ejusque Continuatores, Aug. Buchnerus, Jac. Thomaſius, Chriſtoph. Cellarius, Tob. Magirus. Monita de ſubſidiis Lexici conficiendi, imprimis Autorum Indicibus. 17. Latinitatis Ævi medii corruptæ Lexicographi, Gerh. Joh. Voſſius, Joh. Pet. Titius, Joh. Vorſtius, 18. Car. du Freſne, Voſſio, & cæteris omnibus, luculentior. 19. Solœciſmi Virorum Doctorum à Caſp. Scioppio, Franc. Vavaſſore & Joh. Pet. Titio, notati. 20. Phraſium L. Lat. (quarum Selectus prudentis ſimul inculcatur neceſſitas) Collectores, Hadrianus VI, Pont. Rom., Aldus Manutius, Ant. Schorus, C. Scioppius, Georg. Crauſerus, Wolfg Schönslederus, Hub. Giſanius, &c. Barn. Briſſonii Opus de Formulis & ſolennibus Verbis Pop. Rom. commendatur, & à Scaligeri Cenſura vindicatur.

A Græca Lingua, cujus beneficio omnes ſcientiæ ad Romanos, omnesque artes tranſierunt, ad Linguam Latinam nunc progredimur, de qua συλλήβδην quædam dicturi ſumus, cum plenius alibi egerimus. De literis videatur Hermannus Hugo in libro de priſca ſcribendi origine, ſupra laudato: Voſſius in Atte Grammatica: Scioppius in Arte Critica, Noribergæ 1597. & Amſtel. An. 1668. in 8. edita: ubi multa habet ſcitu neceſſaria de literis, quorum beneficio MSSrum antiquitas vel novitas internoſci poteſt. Bivocales, ſive diphthongas quasdam vir ſummi apud Anglos ob inexhauſtam plane doctrinam nominis, Thomas Gatackerus, peculiari Diſſertatione, Londini 1646. in 8. in lucem emiſſa, impugnavit: ubi etiam multa diſſerit de literarum quarundam ſono germano, natura genuina, figura nova, idonea ſcriptura veteri atque vera. Inprimis vero diligenter orthographiam Latinam, juxta temporum ſeriem explicatam, dedit CLAUDIUS DAUSQUEIUS, ſeu *Dausquius*, libro, cui titulum fecit *Antiqui novique Latii Orthographia, II. Tomis in fol. Tornaci An. 1632.* Magna profecto cura opus elaboratum eſt, atque ita omnem apud veteres ſcribendi rationem evolvit, ut illa in lapidibus, inſcriptionibus, monumentisque publicis, varia-

vaſtavit: atque adeo utiliſſimam arti criticæ operam navavit. Non parum enim negotii faceſſit ſcripturæ varietas in veteribus monumentis, è qua tamen, bene intellecta, ſtatim judicium de antiquitate ſcripti formari poteſt: quare, ut characteres hi accuratius dignoſcantur, opera danda eſt. Attigit nonnihil ejus argumenti Henr. Stephanus, in præfatione Gloſſariorum è ſe editorum: ſed parciſſimus eſt, pleniorque & illo, & reliquis ad unum omnibus, Dausqueji liber, complexus omnia, quæ tum veteres, tum recentiores, de hoc argumento ſcripſere. Sunt autem illi Victorinus Velius Longus, qui Romæ prodiit An. 1587. in 8. Caſſiodorus, cujus de Orthographia libellus prodiit ſeparatim, cum notis Cariolani, Antwerpiæ 1579. in 8. Bedæ liber de Orthographia, quem Hanoviæ *1609.* imprimi curavit Hel. Putſchius. Aldi Manutii junioris, Pauli F., opuſculum de Orthographia, diligentiſſime è libris antiquis, tabulis, numis, lapidibus, congeſtum editumque ab ipſomet Venetiis *1566.* in 8. Hier. Cardani de Orthographia tractatus, qui T. I. ejus operum reperitur: & forſan alii.

Origines atque etymologiam Latinæ Linguæ Veteres jam Grammatici, Varro, Feſtus, Flaccus, Iſidorus, pertractarunt, conatu non nimium felice: vapulatque, ob compilatos veteres, Iſidorus præſertim plurimis; quapropter haud raro caſtigantur: qui modo *rhapſodiam* vocant ejus Origines, *è pluribus undecunque conſarcinatam*, quod B. Rhenani judicium eſt: mox cum Jano Douſa auctorem ipſummet *fartoribus Semipriſcis* annumerant, *centonumque ſarcinatorem* vocant: qua de re vid. *Jac. Thomaſius Diſſ. de Plagio* §. *474.* Poteſt cetera veteribus ſuo modo adnumerari nomenclatura variorum utenſilium, alias ignota, quæ in Inſtrumento plenæ Securitatis, à Naudæo è Bibliotheca Pariſ. Regia Romæ in 4. edito, continetur. E recentioribus JULIUS CÆSAR SCALIGER magnum opus Originum Linguæ Latinæ moliebatur, 24. libris abſolvendum, quod una cum ipſo tamen intercidit. Nec adeo multum, ſi prodiiſſet etiam, inde fructus ſperavit Menagius, in ſua Originum L. Gallicæ ad Puteanum epiſtola nuncupatoria, hunc in modum ſcribens: *Jule Ceſar Scaliger, un des premiers Critiques, & le premier Philoſophe de ſon tems, a composé des Origines de la Langue Latine jusqu' à 24. livres. La groſſeur de cet ouvrage étoit ſi prodigieuſe, que durant ſa vie il ne ſe trouvoit point de Libraire, qui en voulut entreprendre l' impreſſion, & il a été perdu apres ſa mort. Mais pour les etymologies, qu' il a inſeré en ſon livre des Cauſes de la L. Latine, & qui ne ſont pas meilleures que celles des anciens, nous pouvont juger, que cette perte n' a pas été grande.* Poſt Scaligerum, Celſus Cittadinus, vir, judice Erythræo, in legendis explicandisque veterum Latinorum monumentis, ea eruditione ac ſcientia præditus, ut paucos pares, ſuperiorem haberet neminem: & qui ſpecimen ſuæ eruditionis dedit *Dialogum de Origine Uſus, quo plurali numero ſingularis perſona cœpta eſt nominari*, referente eodem J. Nicio Pinacoth. II.

p. 71., is, inquam, Celſus præ manibus habuit opus de Ortu & progreſſu linguæ Latinæ & vulgaris Italicæ; prout Gaſſendus in Vita Peireſciana memorat: verum ne ab hoc quidem aliquid in lucem exiit.

MELCHIOR INCHOFERUS, Jeſuita Bavarus, aliqua ex parte hunc utriusque defectum ſupplevit Hiſtoria ſua Sacræ Latinitatis, quam libris VI. comprehendit, ediditque Monachii An. 1638. in 8. Optimus profecto liber eſt, multaque proponit eruditiſſima, & ſcitu maxime digna, quæ ſpectant ad ortum, progreſſum & mutationes iſtius linguæ, quæ præcipue ab illo ſunt tradita; dum ſtatum Latinæ linguæ, per omnia ſecula, usque ad ipſam barbariem & recentiora tempora, deducit. Habentur præterea ſingularia nonnulla de cauſis corruptæ linguæ Latinæ, ejusdemque ad noſtra usque tempora conſervationis. Gothos, qui vulgo corruptæ Latinitatis incuſantur, ille ab hoc crimine abſolvit, eosque potius, ut Latinæ linguæ conſervatores, honorandos exiſtimat; non omiſſis quoque Curiæ Romanæ laudibus, quam ſcilicet de propagata imo canonizata lingua Latina præclare meruiſſe perſuaſus eſt; qua in re non quidem omnino fallitur; ſed ſimul tamen, monachorum ſocordia miſere deturpatam linguam pulcerrimam, negare non poterit. Laudandum, quod l. III. c. 10. confutandos ſibi Laborerium & Sorberium ſumit, Latinæque linguæ prærogativam præ Gallica debitis argumentis extollit. Illud vero perridiculum quod, l. V. c. 2., beatos in cœlo Latine aliquando locuturos exiſtimat. Ante Inchoferum, Sebaſt. Corradus luculentum librum de lingua Latina ſcripſit, in quo multa continentur de mutationibus ejus linguæ, aliæque obſervationes egregiæ: quapropter & eum librum maximopere commendo. Verſatus in eodem argumento eſt Johannes Nieſs *in libro de ortu & occaſu Latinæ linguæ, cum ejusdem inſtaurandæ modo*, qui tamen non ea diligentia, qua poterat, argumentum iſtud tractavit, Dilingæ 1627. in 12.

Præcipuum vero in hoc ſtudiorum genere, ut in aliis fere omnibus, nomen acquiſivit Gerh. Joh. Voſſius, Etymologico ſuo [quod haud ita pridem, Iſaaci Filii additamentis auctum, nova facie prodiit.] Multum illud præcellit Lexico Martinii, qui Voſſii præceptor erat, ſed multa immiſcet aliena, quæ judicium ejus tantum non eſſe produnt, quantum erat diſcipuli: quanquam & in diſcipulo paſſim deprehendas præceptoris ſui veſtigia, adeo quidem clara, ut typographus, qui Martinii Lexicon edidit, ſibi ab opere Voſſiano damnum metuens, plagii crimen intentaſſe dicatur hujus editori, Elzevirio, qui id A. 1662. in fol. primum excudit. Præfixus eſt utiliſſimus liber de permutatione literarum in etymologia inveſtiganda, quam doctrinam Voſſius eo loco pleniſſime proponit, cum, qui ante illum in hoc argumento fuere occupati Grammatici, leviter illud ſaltem attigerint. Joh. Fungeri Etymologicum Latinum, Francof. in 8. An. 1605. editum, & Chriſ.

Digitized by Google

Chriſt. Becmanni Origines, cum his quidem comparari non poſſunt, habent tamen interdum, quæ in aliis non invenias: Becmannus inprimis, qui erat elegantis ingenii vir, & in luculenta ſua præfatione de Latinitate non pauca notatu digna obſervat. Verſabatur usque ad vitæ finem eo in argumento *Chriſtianus Daumius*, qui Indices Latinæ linguæ Analogicos, & Indagatorem Radicum, dudum promiſit, ut patet ex Epiſtolis Reineſio-Daumianis, ubi multa inveniuntur ejus argumenti. Ac publicavit jam pridem Daumius tractatum de cauſis amiſſarum quorundam Latinæ linguæ radicum, ut & multarum vocum derivatarum: quod eſt Commentationum ejus de Latinæ linguæ ἀναλογίᾳ & uſu ἀποσπασμάτων, Cygneæ 1642. in 8, eoque libro contineri fundamenta quædam voluit magni operis, quod moliebatur: abſoluti nimirum ſuis numeris Lexici Latini, præcipue illarum vocum, quæ ætate ſequiore in uſu fuerunt; quam ob cauſam magna diligentia pervolutavit omnia illa, quæ nanciſci potuit, ſcripta eorum temporum, edita, vel inedita. Etſi vero in ejus Diſſertatione, quæ prodiit, omnia non probem; multa tamen inibi habentur & docta, & ſubtiliter excogitata; & ſolidiora haud dubie ab illo expectanda fuerant, ni mors illum una cum conatibus intercepiſſet.

Antiquas veteris illius & agreſtis Latinæ linguæ voces è paucis, quæ 5
hic illic in fragmentis Nævii, Pacuvii, &c., ſuperſunt ejus ruderibus utili labore collegit, poſt Eilhardum Lubinum (qui jam A. 1594. Amſtelod. in 8. edito *Antiquario*, ſeu priſcarum & minus uſitatarum vocum interpretatione, id tentavit) JANUS GUILH. LAURENBERGIUS, qui & ipſe, ſub *Antiquarii* titulo, collegit omnes voces antiquas & obſoletas, easque explicuit Lugdun. Batav. 1622. in 4. Adjecit & in fine veteres gloſſas quasdam Græco-Latinas, quas ediderat Henr. Stephanus; & ex iis tantum excerpſit, quantum ad illuſtrationem hujus ſui Antiquarii facere exiſtimabat. Continentur enim in Gloſſariis illis voces, quarum nec vola, nec veſtigium, in ipſis Auctoribus eſt: unde apparet, fuiſſe in ipſa etiam aurea ætate plebejas voces in publico uſu, ſed non ita foro & civitate donatas, ut in orationis civilis uſum cooptarentur. Inveniuntur in iis interdum voces, è quibus reſtitui ſuſpecta auctorum loca poſſunt, cum occurrant ibi vocabula, quæ homo imperitus facile, ut peregrina & barbara, expungeret, quæ tamen genuina & Latina ſunt, quanquam rarioris uſus. Fuere autem aliqui inter eruditos, qui, dedita opera, ex priſcis illis vocibus orationem contexuerunt ingenii oſtentandi gratia: inter quos doctiſſimus Mariangelus Accurſius in Dialogo, quem Oſcos & Volſcos inſcribit: Jul. Cæſar Scaliger in Poëmatibus, libro Teretiſmatum p. 103., ubi pædagogum aliquem inducit antiquo iſto ſermone loquentem: & Jac. Balde in Dramate quodam Oſco. Referendum quoque huc carmen Philoxeni Gonzi, ſeu qui ſe illo nomine texit, Caſp.

Barthii, ea linguæ ſcriptum, quod ſtatuæ ſuæ Mercuriali Henr. Jul. Scheurlius adjecit.

Ad voces linguæ Latinæ perdiſcendas comprehendendasque, Nomenclatores partim, partim & lexicographi data opera manuducunt. Optimus HADRIANI JUNII Nomenclator, Antwerpiæ in 8. A. 1577. editus, tanta cura adornatus eſt, ut non ignominiæ ſibi auctor duxerit, quandoque in media opificum viliorum turba in cauponis ſedere, unaque compotare, quo accuratius, vel inter pocula inſtrumentorum proprias appellationes in lingua vernacula ediſceret: teſte Colomeſio in particularibus relationibus, quæ inter ejus Opuſcula habentur; p. 131. ſq. qui & addit, Joh. Sambucum propterea alieniorem à Junio factum; cum cauſam ſordidæ ſocietatis ignoraret. Alium Nomenclatorem HENR. SCHÆVIUS edidit Mnemonicum: atque, ut erat vir doctiſſimus, & in omni diſciplinarum genere verſatisſimus; ita hic etiam contemnendus non eſt: Maſculina nigro; fœminina rubro charactere ſignavit: neutra utroque comparent. Conſilium nomenclaturæ prolixius exponitur in præfatione libri, cujus altera editio prodiit Heidelbergæ 1673. in 8. Mihi commodius videtur, verba nominibus ſuis jungi, eo, quo derivantur, ordine, quod conſilium nuper amplexus eſt JOH. JOACH. BECCHERUS, vir, qui omnibus pene diſciplinis ſe immiſcuit, adeoque ad Latinæ etiam linguæ rudimenta felicius tractanda conſilia propoſuit, in *Methodo ſua Didactica:* in *Praxi ejus methodi*, & in *Organo* ſuo, quomodo poſſit tyro rerum vocabula, Grammaticam, & ſignificationem integri ſermonis, addiſcere beneficio derivationis à primitivis: cui rei potisſimum inſervit Praxis illa, velut in ſpecimen primo loco procuſa. Fateor, non demnendam eſſe ejus viri induſtriam; ſed fuit illius diligentia pene nimia & ſuperſtitioſa. Collegit ille ſub ſuis primitivis derivativa, quæ non ſunt omnia notæ melioris: citra delectum enim obſoleta, & nova, & barbara, ſimul proponuntur tyronibus ediſcenda, quod illorum animos imbuit non optimo colore. Ut in vocabulis praxin ſuam oſtendit, ita aliud ſubſidium eſt commentus in enuntiationibus formandis, & ſententiis: cui ſcopo ſcripſit novum Organon, in quo ſub claſſibus conceptuum univerſalium ac prædicamentalium diſponit voces: cujus quidem diſpoſitionis uſus, præter illum, quem ipſe intendit, alius quoque eſſe poſſit non contemnendus in inveniendis conceptibus argutis: nam cum hi fundentur in analogiſmo rerum, quilibet intelligit, eo feliciorem fore hanc operam, ſi directorio indicum iſtiusmodi categoricorum uti poſſumus. *Methodus Didactica* edita eſt *una cum Appendice* Monachii 1668. in 4. *Novum Organon* Viennæ 1671., quod poſtea diſtinctius prodiit, & cum Germanicæ linguæ additione, & cum ſubdiviſione paragraphorum, Francofurti, ſi recte memini, in 8. Tertius tomus illorum librorum

rum nondum lucem vidit, quo proponere argumentationum fontes voluit: ſed, ut ipſe nihil certi promiſit, ita nec dedit quicquam, dum viveret, aliis nempe perplurimis occupationibus negotiisque diſtrictus.

Becchero, ob argumenti ſimilitudinem, jungimus JACOBUM ENGELBRECHT, qui Complementum Latinæ Linguæ ſcripſit: quo, certæ methodi beneficio, derivata & compoſita omnia, e faciliſſima ſuis in claſſibus analogia; ſolo aſpectu tyronum memoriæ infigantur. Diſtinguit nimirum voces ſecundum claſſes rerum & terminationes: & ſane in terminationibus, niſi fallor, idea totius linguæ latet; ut ego quidem exiſtimem, totam aliquam linguam breviori ſpatio poſſe comprehendi, ſi quis ad terminationes illas reſpiciat: prout enim ſunt conceptus de rebus, ita pene ipſa natura determinat terminationes, quæ ſi reſpiciantur, ſtatim judicari de ipſa vocis ſignificatione poteſt. Primitiva enim & ſimplicia pauca ſunt, quæ, ſi memoria teneat puer, & ideam harum terminationum habeat, ipſe ſponte eliciet, & ſine operoſa memoria, voces a primitivis ſecundum hunc ordinem derivatas. Hoc conſilium fuit Engelbrechti, quod in lingua Græca præterea ſecutus eſt Andr. Pauli, qui *Thematologiam Novi Teſtamenti* concinnavit, qua docet ſecundum hunc ordinem inveſtigare ſignificationes vocum. Ejus conſilii ratio explicatur in præfatione libri, qui prodiit Lubecæ 1661. in 12. Verum de methodis hujus generis alibi.

Nomenclatoribus Lexicographi ſuccedant. Hic vero cum pudore noſtri ſeculi dicendum eſt, non habere nos perfectum aliquod Lexicon Latinum. Græca lingua ea parte longe felicior: nam Theſaurus Stephani adeo copioſum dedit apparatum, ut paucis vel emendari, vel augeri, poſſit: at in Latina lingua omnium opera fuit imperfecta, & in partibus tantum exculta. Conqueſtus eſt ea de re Olaus Borrichius in libello *de Lexicorum Latinorum Jejunitate*; ubi pluribus demonſtrat, quantopere laborent vulgaria illa Lexica, etiam optima: & illud ſub *Fori Romani* nomine toties repetitum, & à novis plagiariis interpolatum. Hactenus tamen tot prodierunt inſtrumenta conficiendi plenioris Lexici, ut mera ignavia ſit, non impendi operam diligentiorem. Habemus notas, commentationes, indices doctiſſimorum virorum in auctores pene omnes, e quibus vel ſolis, ſi conferantur, & cum judicio digerantur, Lexicon egregium confici poſſit. Atque illa cura pertineret ad voces tantum, non ad phraſes, in quibus congerendis laborioſum eſt Forum Romanum; cui certe ex his virorum doctorum curis magna fieri acceſſio poſſet, qua parte ſæpe Forum Romanum deficit. 7

8 Non potuere vero non lutulenti eſſe Lexicographi, qui e luto barbariei ſeculorum ſuperiorum vix tandem conſpurcati miſere emerſerunt: namque, ut ex aqua naſcitur Venus, non ex luto; ita nec linguæ Latinæ Vene-

Veneres e barbarorum temporum ſterquilinio peti poſſunt. Eapropter ſufficiat, nomina illorum appoſuiſſe, ne ignorentur: quanquam & occurrant interdum apud illos nonnullæ gloſſulæ, quas è vetuſtioribus auctoribus transſcripſerunt. Primus illorum Papias eſt, Lombardus, circa A. C. 1100. clarus, juxta Trithemium, qui eum ſcribit, Grammaticorum omnium ſuo tempore fuiſſe clariſſimum, Græco & Latino ſermone inſtructum. Scaligero, *in Excerptis Putean.*, futilis eſt, & tot errores habet, quot verba. Contra vero Caſp. Barthius, primo ſtatim ſuorum Adverſariorum capite, *non ſemper futilem veterum gloſſariorum compilatorem* vocat; imo, *l. LV. c. 4*, quæ ex veteribus Grammaticis undecunque corraſerit, *raro non notabili aliqua explicatione ornaſſe* ait: diſſidet etiam quoad ejus ætatem à Trithemio, &, l. III. c. 3. Adv., non diu poſt Henrici II. Imp. tempora, i. e. poſt A. C. 1000, eum ſcripſiſſe è Catalogo Imperatorum colligit, quem in voce *Ætas* Papias habet, ubi in Henrico II. deſinit. *Vocabularium* vero Papiæ, de quo nobis hic ſermo, & quod aliquamdiu apud imperitos auctoritatis aliquid obtinuiſſe Raphael Volaterranus memorat, Venetiis A. 1491. impreſſum prodiit. Sequuti hunc Neſtor Dionyſius, Novarienſis Minorita, Papiam in ordinem redigens, ipſe ab aliis redigendus, cujus Dictionarium Argentorati A. 1507. excuſum eſt: Joh. Werdena in ſua *Gemma Gemmarum:* Johannes de Janua, & Simon Januenſis, qui tamen vix ab illo ipſo limine, quod nomen profitetur, linguam Latinam ſalutarunt.

Nebulas horum hominum diſſipavit NICOLAUS PEROTTUS, Saxoferratenſis, Sipontinus Epiſcopus: cujus præclarum opus *Cornu Copia*, ſeu Commentariorum Latinæ linguæ volumen (quod idem commentarius in Martialem eſt,) omnem Latini ſermonis elegantiam & rationem niſu eximio complectitur, tum quæ apud Martialem occurrit, tum quæ ad Martialem ex aliis ab ipſo afferuntur. Optima ejus editio prodiit apud Aldum Venetiis An. 1513, quæ poſtmodum Baſileæ apud Curionem & Walderum aliquoties iterata eſt. Et ſane honor illi viro habendus, primo purioris Latinæ linguæ collectori, unde ſua præcipue derivarunt, qui poſt illum ſcripſere. Equidem amolitur à ſe intentatum crimen iſtud Angelus Politianus *in Miſcellaneis*, cui objectum fuerat, factam ipſi ante Perotti editionem ejus archetypi inſpiciendi copiam, Urbinatium Duce in gratiam Laurentii Medicis tradente. Verum id omne ita à ſe depellit Politianus, ut ad editi exemplaris αὐτοψίαν provocet. *vid. Thomaſius de Plagio §. 525.* Sed ſi excuſandus eſt Angelus, certe non idem merentur alii Perotti ſtrenui transſcriptores. Hos inter non minimus AMBROSIUS CALEPINUS: qui quidem, ſi in nomine aliquod omen eſt, per anagrammatiſmum *Pelicanus*, ſanguine ſuo & ſucco minorum gentium Lexicographis vitam dedit: fuitque diu ſacra ſtudiorum anchora, ad quam confugiebant, qui in Latina lingua

ſe

Digitized by Google

ſe exercere volebant. Sed ipſe interim Calepinus merus Perotti deſcriptor eſt, quapropter acerbis paſſim cenſuris Scioppii & Franc. Floridi vexatur; à quibus non adeo multum abludit Erythræus, Pinacotheca II. p. 202. Stetit olim, & in ſcholis regnavit, adverſus omnes cenſuras, & præla typographorum calefecit, ac loculos ditavit, bonus ille Calepinus, qui toties coctus & recoctus parum ſapit. Illi enim aliena ova ſuppoſuerunt paſſim nonnulli, & fœtus quoscunque, undecunque corraſos, ſub Calepini perſona in theatrum produxere: tandem & nova mole, novarum linguarum miſtura, auctior liber ille prodiit, quaſi conjuratum eſſet ab omnibus typographis in unum hoc Lexicorum chaos, quo, tanquam illo Bacchi dolio, & cicer, & piſa, & allium, & lana, & omnia, continebantur. Quæ, cum omnia illic ſint permiſta, nihil ſolidi & genuini deprehendes: non poſſunt enim ſimul & ſemel diſci & colligi tam diverſa; quoque ornatus magis illis auctariis liber fuit, eo magis deformatus, &, ut ſimius ille apud Claudianum, claro deformis amictu. Prodiit poſt longe plurimas editiones Lugduni A. 1587, recognitus à Jano Paſſeratio, & Ludovico Lacerda: ſed, ut puto, abuſi ſunt typographi horum virorum nomine, ut eo promptiores invenirent ſuis mercibus emptores. Videatur de hoc Paſſeratii Calepino Borrichius *de Lexicorum Latinorum Jejunitate*.

Longe vero vicit Calepinum, quacunque etiam manu auctum emen- 10
datumve, exquiſito labore ROBERTUS STEPHANUS, dum ab aliis decem viris Tuſano, Budæo, Baiſio, ſimilibusque doctiſſimis adjutus incomparabilem illum Latinæ Linguæ Theſaurum elucubravit; cujus hic titulus eſt: *Dictionarium, ſeu Latinæ linguæ Theſaurus, non ſingulas modo dictiones continens, ſed integras quoque Latine & loquendi & ſcribendi formulas, ex Catone, Cicerone, Plinio Avunculo, Terentio, Varrone, Livio, Plinio ſecundo, Virgilio, Cæſare, Columella, Plauto, Martiale: cum Latina tum Grammaticorum, tum varii generis ſcriptorum, interpretatione Pariſ. 1536. fol.* Nova editione ingenti acceſſione auctus III. Tomis prodiit A. 1542., tandem & Lugduni 1573. repetitus, ſed dempta tamen male præfatione, in qua ſuos adjutores Stephanus enumeraverat. Mirum, quam à plagiariis conſpiratum ſit in hoc opus: nam tanquam ad prandium paratum venerunt, non ſuis laboribus opus alienum exornaturi, ſed ſubmoto auctoris nomine ſuum impudentiſſima audacia repoſituri. Ita Cælius Secundus Curio, ſub ROMANI FORI nomine, Theodoſius Trebellius, ſub titulo Promptuarii, Baſil. apud Oporinum 1541. excuſi, alii ſub aliis titulis, preſſo veri auctoris nomine, Theſaurum Stephani ediderunt, cujus facti, certe minus ingenui, nulla ab ipſis ratio redditur: niſi forte eam ob cauſam hoc evenit, quod, aſcitis in ſocietatem viris tot eruditis, partem aliquam hujus laboris in ſe jure quodam derivare voluerint. Alii, ne nihil omnino in eo opere recuſo viderentur egiſſe, auctius id,

Digitized by Google

id, &, ſi DIs placeret, emendatius procudere annitebantur, intruſis vocibus & loquendi modis, qui, à genuina Latinitate alieni, prius à Stephano ob id ipſum repudiati fuerant: qua de re lepidam hiſtoriolam refert Henricus, Roberti F. Stephanus, *in Epiſtola de Statu ſuæ Typographiæ p. 161. edit. Almeloo. Quum pater meus,* ait, *Venetiis agens, quandam officinam typographicam ingreſſus eſſet, in qua excudebatur ejus Theſaurus Linguæ Latinæ, ſumpta in manus charta, oculos ſtatim in quoddam vocabulum conjecit, quod ſe olim rejeciſſe, dum opus illud conſtrueret, recordabatur. Miratus ergo, ſuum exemplar afferri ad ſe juſſit, quod memoriæ ſuæ non omnino fidendum putaret. Ibi certe vocabulum illud non invenit, ſed margini adſcriptum, ut insereretur, videt. Tunc eum, cujus manu adſcriptum erat, convenire, &, quo id conſilio feciſſet, interrogare. Hic vero non aliud reſpondere, quam ſe non vocabulum hoc ſolum, ſed aliquot alia itidem adjeciſſe: quæ, cum patri meo oſtendiſſet, ea ipſa eſſe comperit, quæ itidem olim rejecerat. Qua ex re tanto dolore exarſit, ut continere ſe non potuerit, quin illum aliosque, qui ad ditandum præclaris hiſce divitiis Theſaurum operam ſuam itidem locarant, aſinos Arcadicos vocaret.* Hæc dum narrat Henr. Stephanus, ſuo Græcæ L. Theſauro paria plane fata ominatur; eadem & ſecuto tempore, ſi non graviora expertus. Ceterum habet tamen & hoc Rob. Stephani Lexicon ſuos defectus: ſæpe enim è corruptis auctorum exemplaribus loca non ſana afferuntur: multa quoque *παρορáματα* in ipſa phraſi: ſed tamen ob phraſeologiam quam maxime commendari meret: nullum enim habemus Lexicon ea parte plenius inſtructiusque. Excerpſit ex illo *Medullam* ſuam *Latinitatis* MARCUS FRID. WENDELINUS, addito in tyronum uſum locupletiſſimo indice Germanico. Liber non contemnendus eſt, de quo in præfatione Wendelinus multa magnifica promittit, putatque ex nullo libro commodius addiſci poſſe linguam Latinam, quam ex hoc, ſi perpetuæ inſtituantur imitationes, & ſermones continui ex iſtis phraſibus connexi, qui, Germanica propoſiti lingua, in Latinam converti debeant. Sed, quod primarium eſt in imitatione, hic deficit: ſermonis ſcilicet nexus, unde potiſſimum dependet omnis linguæ genius: deinde ſermones ita concinnati neſcio quid inepti ſapiunt, ſi ſecundum ordinem iſtum alphabeticum inſtituantur, quod *ταυτάλογον* & jejunum videtur. Quanquam enim obtendit Wendelinus, longo tempore opus eſſe, ſi ex lectione perficere velimus; omniumq; rerum Latinitatem uno auctore minime comprehendi: tanti tamen omnino res eſſe videtur, ut plus temporis illi impendatur ab initio, quam ut immatura feſtinatione iſta tela præter rem abrumpatur. Deinde, poſtquam ſtructura ſermonis ex lectione auctorum ſatis in ſolido locata eſt, facile in ceteris, ubi auctores deficiunt, Lexicorum opem implorare poſſumus.

Inter plagiarios Rob. Stephani STEPHANUS DOLETUS, Lugdunenſis typographus eruditus, etiam referendus eſt, ſed ſubtiliores: namque

Digitized by Google

alia methodo diſpoſuit opus ſuum, & è Stephani materia novum ædificium exſtruxit. Commendari quoque meret labor illius: nam, quæ tumultuarie apud Stephanum hic diſtincto ſecundum ſignificationes ſuas ordine exhibentur. Neque tamen propterea à plagii crimine abſolvendus eſt, licet ipſemet adhuc illud, ſibi à Carolo Stephano objectum, diluere omni ſtudio ſit annisſus; qua de re legi poteſt Thomaſius de Plagio Literario §. 409-412. Nempe nimium ſubito creverunt in molem *Latinæ Linguæ Commentarii*, qui ante Theſaurum Rob. Stephani, & Nizolii, magnitudine Laur. Vallæ Elegantias non ſuperabant: fruſtraque exſcribendi licentiam Lexicographis conceſſam Doletus pertendit, qui Barthol. Riccio inſuper atque Lazaro Bayſio eum in modum turpiter abuſus eſt, nunquam eos nominans, niſi ubi caſtigat. Prodiere Tomi II. Commentariorum Lugduni apud Sebaſt. Gryphium A. 1538. in fol., Guil. Budæo nuncupati. Tertium adhuc tomum addere ſibi propoſuerat auctor, collocatione oratoria, compoſito & numeroſo dicendi genere, in univerſum acturum: ſed quo minus deſtinata perficeret, fati acerbitate factum: quippe vivicomburio miſer ob religionem exuſtus eſt, meliore fortuna dignus utique, & vir doctus. Extat in mortem ejus epigramma Theodori Bezæ, quod legitur *in Deliciis Poëtarum Gallorum*, ſub nomine Adeodati Sebæ Erat unus è præcipuis Ciceronis admiratoribus, quapropter Eraſmi Ciceronianum, tum in præfatione ſui operis, tum in ipſomet Commentationum corpore, haud raro acriter ſugillat. Scripſit & libellum de phraſibus Latinæ linguæ, qui ſolet edi cum Huberti Suſannæi *Connubio adverbiorum Ciceronianorum*. Dedit etiam Formulas Latinarum locutionum illuſtriorum, quæ ferme in Commentariorum ſupplementum ſcriptæ ſunt. Cum vero jam tum, paulo poſtquam excuſi ſunt, Commentarii nimio vænire pluribus viderentur, Compendium Doleti vir quidam doctus Baſileæ A. 1540. adornavit: ſuntque etiamnum Commentarii ipſimet rariſſimi. Uti vero Doletus è Theſauro Stephani ſua maximam partem hauſit; ita genuina Fori Romani filia eſt *Lexicon Trilingue Joh. Friſii*: totum nempe opus ex illo Foro excerptum eſt, auctorum nomina negligenter addita, libris capitibusque omiſſis. Prodiit Argentorati An. 1612. fol. Minoris formæ Lexicon Friſii in 8. Tiguri 1586., ſæpeque aliâs, excuſum proſtat.

Superiore ſeculo, cum in unum Ciceronem quaſi conjuratum eſſet ab eruditis, ſtudioſe admodum collectæ ſunt voces Ciceronianæ ac phraſes; fuitque MARIUS NIZOLIUS, Brixellenſis, qui Theſaurum Ciceronianum, ſeu, ut primò vocabantur, *Obſervationes in Ciceronem*, ordine alphabetico digeſtas, ſcriberet, prima vice An. 1520. Baſil. apud Rob. Winter editas. Exinde vero plurimis iſtum Theſaurm acceſſionibus auxerunt Baſilius Zanchus, Cælius Secundus Curio, Marcellus Squarcialupus, & Jacobus 12

 Cella-

Digitized by Google

Cellarius. Atque eſt utique præclarus liber, & ad Latinitatem Ciceronis utiliſſimus: tamen & multa ei operi deſunt. Neque enim exiſtimandum eſt, quæ à Cicerone prætereuntur, babara eſſe, aut rejicienda: hinc fit, ut illa vocum barbararum farrago, quam adjecit operi Cellarius, ſub iſto ordine multa recenſeat, quæ non erant atro carbone notanda. Poſtremo prodiit, niſi fallor, ex officina Hervagiana Baſil. An. 1583. in fol. Videnda vero de hoc Nizolii Lexico Leibnüzii præfatio in Nizolium de Natura Philoſophandi.

Alium à Nizolio Theſaurum Ciceronianum ANTON. SCHORUS edidit, is ipſe vir laude digniſſimus, qui primus incorruptam pandere viam ad Latinitatem veram aggreſſus eſt, & cujus præfationem in Phraſes Ciceronianas, Coloniæ 1578. in 8. editas, auream Franciſcus Vavaſſor vocat, ob egregie monſtratam obſervandi è veteribus rationem. Theſaurus Ciceronianus vero brevis quidem eſt, nec omnia diſertiſſimi oratoris comprehendit, ſed pleraque ſingularia, & ſignificationibus diviſa. Edidit illum, cum præfatione & elogio ſuo, Joh. Sturmius Argentorati apud Rihelium 1580. in 8., apud quem ejusdem doctiſſimi auctoris libri II. de ratione diſcendæ docendæque Latinæ & Græcæ linguæ prodierunt A. 1571. in 8. Utinam ejus liber de Particulis Linguæ Latinæ non intercidiſſet, habuiſſemus profecto Theſaurum auro cariorem.

HENRICI DECIMATORIS Theſauro miror pretium aliquod Borrichium ſtatuere, homo enim ineptus fuit, & in Latinitate nihilo plus ſapuit, quam occiſa ſus, quod ex ejus Sylva vocabulorum deprehendas, qnam miriſmodis exagitat Siberus paſſim in Epiſtolis & opuſculis ſuis, monetque, ceu peſtem fugiendam eſſe tyronibus. Monendum tamen, fuiſſe inter utrumque lites agitatas publice, ac argutiſſima ſunt, quæ in Decimatorem ſcripta edidit Adamus Siberus.

Quodſi prodiiſſet *Mercurius Trilinguis* CASP. SCIOPPII, id eſt, Lexicon, quod præ manibus habuit, & abſolvit; haberemus omnino, de quo nobis præclara quæque polliceri poſſemus. Fuit enim Scioppius homo, licet ſumme maledicus, in Grammaticis tamen, ſi quis alius naſutus & doctus. Servatur iſtud Lexicon adhuc ἀνέκδοτον Patavii apud Joh. Michaëlem Pieuccium, Profeſſorem Juris, ubi & reliqua ejus ſcripta latent, teſte Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccleſ. p. 210.* Vidit & legit illum librum Marqu. Gudius, qui mihi aſſeveravit, eſſe digniſſimum, qui publicis typis exſcribatur: eſſe enim accuratas inibi de lingua Latina obſervationes.

OLAUS BORRICHIUS, cujus de Jejunitate Lexicorum Latinorum Diſſertationem jam aliquoties allegavimus, librum conſcripſit integrum, cui titulus: *Cogitationes de variis Latinæ linguæ ætatibus:* quibus integrum continetur Lexicon vocum Latinitati reſtitutarum, quæ à Voſſio, Scioppio, aliis-

aliisque, rejectæ erant. Præmiſit elegantem Diſſertationem de variis variæ Latinæ linguæ ætatibus, & charactere ſcriptorum ſecundum genium temporum illorum. Editus eſt liber Haffniæ An. 1675. in 4. Præceſſerat jam iſtas *Cogitationes Syllabus quarundam vocum*, quæ tanquam barbaræ rejiciuntur à Voſſio, adverſus cenſuram illius vindicatarum. Feliciter, quod nec ipſe diffitetur, in eo labore uſus eſt Borrichius GEORG. MATTHIÆ KOENIGII, Profeſſoris Altdorffini, Lexico, ſeu, ut ipſe appellat, *Gazophylacio Latinitatis*, qui liber ante annos non ita multos prodiit, in 4. modicus, nec tam diffuſus, ut alii: & multa tamen in eo habentur, quæ fruſtra in operoſiſſimis aliis Lexicis quæruntur, ipſoque adeo Foro Romano. Uſus vero eſt in concinnando hoc Lexico opera Chriſtiani Daumii, qui magnam impendit curam, ac ſollicite disquiſivit Latinitatem genuinam. Comparent in illo voces, aliis ut barbaræ notatæ & rejectæ, quarum ille auctoritatem diligentiſſime appoſuit.

Omnium nunc manibus teritur, velut in Calepini locum ſurrogatus, 16 BASILII FABRI *Theſaurus Eruditionis Scholaſticæ*, ſecundum ordinem primitivorum & derivativorum collocatus: cujus quidem exigua primum ipſe rudimenta poſuerat Lipſiæ A. 1571. impreſſa, & repetito ſæpe labore dehinc auxerat, ſed imperfectum tamen reliquit. Admovit poſtea illi expoliendo manus Auguſtus Buchnerus, & Auctariis inſignibus locupletavit: verum unus vir tam vaſto labori non ſuffecit, quanquam illa, quæ adjecit, optima ſint, & ex optimis obſervationibus, tam ſuis, quam aliorum, deprompta. Nova Buchneri Additamenta, poſt Auctoris mortem, ab ejus hæredibus Bibliopola editor coëmit, queis nonnulla addidit Jacobus Thomaſius. Dicitur & Francofurti ad Viadrum uberior latere vocabulorum collectio, quam Tobias Magirus ad Fabrum ſibi collegerit, quod ſi verum eſt, non inanis fortaſſe fuerit labor ille, ſi è ceteris Magiri, viri diligentisſimi, ſcriptis eum judicare velimus. Miror autem, Bœclerum Foro Romano Fabrum à Buchnero reviſum præferre, *in Diſſertatione de Lexicis*. Quamvis enim illi ſui defectus ſint, quos, præter alios, Caſpar quoque Scioppius in Conſultatione II. notavit: longe plura tamen jure in Fabro deſiderari poſſunt, adeo ut cauſa, cur præferatur Foro Romano, nulla omnino ſit. Reperiuntur equidem in Fabro quædam notatu ſingularia, quæque alibi fruſtra quæras: aſt vero parcior illorum numerus eſt, quam ut Lexici perfecti nomen ſuſtinere queat. [Quapropter & toties jam, poſt Buchnerum atque Thomaſium, Chriſtoph. Cellarius, Vir Celeberrimus, &, ſi quis alius, peritia linguæ Latinæ exquiſita clarus, Fabrum auxit, locis innumeris emendavit, reſecavit quæ nihil attinebant poni, Auctorum loca diligentius appoſuit, atque adeo totum pene Fabrum recudit: ſubinde tamen vel addenda vel corrigenda denuo deprehendens.] Nec poteſt adornari Lexi-

con juſtum, ſuiſque partibus abſolutum, ni operas inter ſe conferant viri eruditi, ut unus hunc, alter alterum auctorem, ſecundum indices componat, unde poſtea Lexicon aliquod univerſale formetur: quod conſilium eſt Borrichii. Tot vero ſunt hodie obſervationes egregiæ Grammaticorum atque Criticorum, indicesque luculenti, è quibus confici tale Lexicon poſſet, ut longe maxima laboris parte ſublevatos ſe ſint ſenſuri, quotquot tale opus aggredientur. Diſcernendi tamen indices ſunt, nec promiſcue omnes commendandi: ante omnes alios commendari merent Bœcleriani & Freinshemiani in Hiſtoricos; quemadmodum Giſanii in Lucretium: ceteri non ſunt pari cura congeſti; ſed, contenti nuda nomenclatura, de uſu & acceptione vocum civili nihil monent, quod tamen feciſſe maxime è re erat. De defectibus indicum iſtorum vide Vorſtii præfationem in Cornel. Nepotem à ſe editum. De uſu Indicum in Poëtis legi poteſt Horatius Tuſcanella in præfatione ad Catulli, Tibulli, Propertiique opera, à ſe in indices digeſta: Baſil. 1569.

Ne vero barbaris quoque ſeculis aliquid deeſſet, aut linguæ Latinæ in pejus mutatæ copia ignoraretur, cura Duumvirorum, eruditione ac meritis longe clariſſimorum, obſtitit: Prior GERHARDUS JOH. VOSSIUS de Vitiis Latini ſermonis, & Gloſſematis Latino barbaris, libros IV. dedit Amſtelodami An. 1645. in 4., collegitque in iis voces, quæ barbaræ ſunt & exoticæ. Sed dum in earum cenſum etiam illas refert, quæ revera barbaræ non ſunt, cenſuram incurrit Scioppii primo, qui peculiari libello, Ravennæ 1647. edito, Voſſium caſtigat, & poſtmodum Borrichii. Nobis non placet, admiſcuiſſe illum barbariſmos omnibus notos reliquis, qui minus cogniti & vulgo etiam apud literatos in uſu ſunt. Nam gloſſemata quidem, & voces barbaræ, prima ſtatim fronte occurrunt, apparentque tales: ſed quæ, ſub ſpecie Latinitatis, vel oculatiſſimos fallunt, eæ fuiſſent à ceteris ſeparandæ. Nec tamen illæ omnes ea diligentia ſunt hic notatæ, qua fieri poterat: ſed longe plures adhuc reſtant. In compendium tamen illas traxit Joh. Petr. Titius in Manuductione ad Excerpendum, adjectis aliis nonnullis: tum quoque Joh. Vorſtius in libris de Latinitate falſo & merito ſuſpecta, qui tamen id argumentum plenius copioſiusque exſecutus eſt: Sed vero barbaræ & peregrinæ voces longe plures ſunt, quam notavit in hoc exiguo libro Vorſtius. Voſſii libros multo auctiores edere in fol. Iſaacus filius aliquando ſibi propoſuerat, quod ex ejus ore Colomeſius refert, in Bibliotheca Selecta p. 146., qui tamen dilationem promiſſi non nimium ægre fert. *Mr. Voſſius,* ait ille, *promettoit de faire r' imprimer ce livre de M. ſon Pere in folio, beaucoup plus ample. Cependant nous n' avons pas vû juſqu' ici l' effet de ſa promeſſe. Quand cet ouvrage ne paraiſtroit point, nous n' aurions pas de peine à nous en conſoler, puiſque le*

le docte & infatigable M. du Cange vient de nous donner ſon Gloſſaire, en trois volumes in folio.

Nempe Voſſium longo poſt ſe intervallo reliquit alter, qui in hoc immenſo prope vocum barbararum campo deſudavit, CAROLUS DU FRESNE. Dici vix poteſt, quantum ſtudii attulerit, vir ille ſummus, & quanta ex innumeris prope monumentis copia, non res minus, quam voces atque phraſes ſemi-barbaras, depromat *in Gloſſario ſuo Latinitatis mediæ atque infimæ*, Pariſiis An. 1678. III. voluminibus edito. Profecto Augiæ ſtabulum illo, ſtupendo plane, labore non tam repurgavit, quam ornavit, potuiſſetque ſummo jure Herculem κοπϱοφόϱον inſcribere opus ſuum, quem titulum olim Gaſpar Scioppius Invectivæ in Scaligeri, Caſauboni, aliorumque virorum doctiſſimorum, nævos grammaticos, à ſe colligendos, deſtinaverat. Aurea vero in illo Gloſſarii Cangiani ſtercore longe plurima ſunt, & veluti in fodina ſcoriis circumſepta latent. Præmittitur elegans Diſſertatio de cauſis corruptæ Latinitatis: & ſubjungitur alia de inferioris ævi numiſmatibus, præcipue Conſtantinopolitanis; qualia & in loculentiſſimo de Familiis Byzantinis Opere infinita producit illuſtratque. Recuſum Gloſſarium Latinum eſt Noribergæ A. 168-. Tomis II. Appendix ad illud in Gloſſario Græco reperitur, nequaquam ſpernenda. 18

Ceterum, quod de Scioppii in colligendis virorum doctorum ſolœciſmis inſtituto diximus, illud ex parte in *Infamia Famiani* ipſo jam opere effectum dedit, notavitque varios Fam. Stradæ, cui præcipue libellus ille oppoſitus eſt, Scaligeri, Caſauboni, Lipſii, barbariſmos. Mirum enim eſt, quam ſæpe viris etiam magnis, & Linguæ Latinæ ſine controverſia longe gnariſſimis, ſolœciſmi atque barbariſmi excidant: qui quidem tum eo magis feriunt oculos, cum ab iis prolati ſunt, qui adverſarios ſuos, forte in pari paroramate deprehenſos, acriter ſugillare ſolent. Hos inter Joſephus Scaliger crebro aliis vitia iſtiusmodi orationis objiciebat, ipſe interim adeo non immunis, ut Alexander Morus magnam ſuæ præfationis partem, quam ſecundæ editioni Theſauri Temporum Scaligeriani præmiſit, ſimilibus peccatis, ſive excuſandis, ſeu emolliendis, impenderit. Idem in Salmaſio notatum: cui, cum præfervidus atque præceps fuerit, ſolœciſmorum affatim excidiſſe, non adeo miratur Franc. Vavaſſor; quam quod Joh. Miltonus, probri loco eam Salmaſio ſegetem vitiorum objiciens, feſtive eopſe loco Solœciſmi flagitium admittat, dum dicit; *vapulandum ſe præbuit.* Vid. Vavaſſor de Epigrammate c. 22. p. ; co. ſeqq., qui præterea Thuani, Bezæ, Caſauboni & Rich. Montacutii, lapſus ſimiles, ſed modeſte, oſtendit; in poſtremo tamen ægre fert, quod, qui nec ſatis pure, nec ſine ſolœciſmis, Epiſtolas Photianas tranſtulerit, ipſum tamen Photium turgentem atque inflatum in epiſtolis, atque Aſiaticum dicere audeat: quod ſecus Vavaſſori videtur in eo Auctore, 19

re, cujus tam prudens de multiplici ratione ſcribendi optimorum auctorum, tamque ſincerum habeamus judicium. Conferatur quoque Titius in Manuductione ad Excerp. p. 157, qui quaſi per lancem ſaturam pluſcula iſtius generis exempla collegit.

Lexicis auctoribus, (ut nunc in viam è diverticulo redeamus) annumerandi ſunt etiam illi, qui phraſes Latinæ linguæ collegerunt, quorum magnus eſt numerus. Eſt vero in ſelectu phraſium magna quoque cautio adhibenda: multæ enim ſunt phraſes, quæ communiter pro bonis & optimis habentur, & ſunt tamen ſæpe à recentioribus absque veterum auctoritate confictæ. Ita ut hic, ſi quid bene judico, maxime audiendus ſit Franc. Vavaſſor, qui, in hanc materiam, *libro de Epigrammate c. 14. p. 162*, forte data occaſione delatus, monet, in excerpendis phraſibus ſcriptoribus antiquis novos non admiſceri debere, cum novi illi, etſi maxime laudabiles, atque ad veterum bonitatem & præſtantiam aſpirent, non ii tamen ſint, quibus in dictione utriusque linguæ, quæ jamdudum in uſu eſſe deſiit, recte credatur. *Itaque*, ait porro, *probare nunquam potui aut Rob. Conſtantinum, qui in Lexico Græco-Latino, quemadmodum appellat, Budæi epiſtolas proferret; aut Juſtum Lipſium, qui in epiſtolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio ſocium adjungeret, aut Franc. Sylvium, qui recentioribus aliis quibusdam locum eſſe vellet inter antiquos. Quam enim fidem obtinere iſta novitas poteſt apud eruditos, niſi, quam ab annis & antiquitate acceperit? Quo magis etiam prudentiam requiro non paucorum tantum hominum, ſed nationum & Academiarum, quæ ſuperiore ſeculo prælegerent pueris, & traderent in manus docendi cauſa, & editis quoque commentariis illuſtrarent, fabulas Æſopi Planudeas, Emblemata Alciati, Eraſmi Colloquia, Dialogos aliorum: non contemnenda quidem illa ſingula, ſed tamen auctoritate carentia, quam ſola poteſt afferre ſeculi vetuſtas, quo lingua, nunc quidem intermortua, maxime vigerent.* Hæc Vavaſſor, qui Hadrianum Cardinalem in libro de modis Latine loquendi; Aldum in Elegantiarum libello, & Anton. Schorum in libr. de phraſibus Latinæ linguæ, diligenter & curioſe partibus ſuis functos judicat. Eſt vero Hadrianus is ipſe Caroli V. Imp. præceptor, qui poſtea factus Pontifex Rom. nomen ſuum retinuit, & Hadrianus VI. vocatus eſt: licet id non animadverterit in Bibliotheca ſua Joſias Simlerus, ſed ex uno perperam duos fecerit: qui error in Bodlejanum quoque catalogum irrepſit. Prodiit vero ejus opusculum, Carolo, tum Principi Hiſpaniarum, inſcriptum, aliquoties: Baſileæ 1518, Coloniæ 1522. 1528. 1533. Cui poſtremæ editioni ejusdem Hadriani Venatio, hendecaſyllabis puriſſimis deſcripta, & Iter Julii II. heroico carmine expreſſum, acceſſere. De Schoro dictum jam eſt, qui primas in hoc genere ſine dubio tenet, & hinc à Vavaſſore plus ſemel legendus recte judicatur. Secutus quoque ejus conſilia Scioppius in breviorem ordinem phraſes Schori redegit, ut ipſe teſtatur in *Epiſtola de compendioſa lingua Latina cognoſcendi*

ſcendi

ſcendi ratione, quæ additur libro ejus *de Arte Critica*. Equidem ſcriptor vitæ Scioppii, Confutationi Tabulæ Burdonianæ præmiſſæ, Giphanio furtim ſurreptas à Scioppio refert Obſervationes Latinæ linguæ, & ex iis corraſa ejus opuſcula, queis primum orbi innotuit, conqueritur: prout videre eſt apud Thomaſium *de Plagio* §. 542. Verum potius ea Schori videntur: quem præterea exſcripſit ante annos aliquot Georg. Crauſerus, editis *Scintillis Tullianis*, quas Schoro pene unice debet, niſi quod interdum ex aliis auctoribus quædam admiſceat, & Germanica addat. Sunt tamen & Schori phraſes cum Germanis editæ. Quid de Wendelini labore judicem, paulo ante dictum. Magis laudari meretur Wolfg. Schœnsledeti Apparatus Eloquentiæ, qui ſub communibus vocibus phraſes ſynonymicas, ex optimis auctoribus ſelectas, ſiſtit, ut antea ex ſolo Terentio fecerat Baſilius Faber. Promptuarium Schœnsledeti tyronibus inſervit. De utroque ejus libro judicium vid. apud *Titium in Manuduct. ad Excerp.*, §. 18. & 21. Oberti Giphanii Obſervationes linguæ Latinæ, quas à Scioppio compilatas modo retulimus, prodierunt Francof. 1624. in 8, ſua utique laude non privandæ: poſt quas memorandæ etiam Stephani Doleti Formulæ Latinæ linguæ, & Joh. Godeſchalci obſervationes Latini ſermonis, Coloniæ 1540. auctiores editæ. Pene oblitus fueram operis aurei, quod primo etiam loco memorandum fuerat, Barnabæ Briſſonii de Formulis & Solennibus Populi Rom. verbis, Pariſiis A. 1583., Francofurti, & Genevæ, plurimis vicibus recuſit. Magno uſui opus hoc ad proprietatem linguæ Latinæ & eloquentiam civilem futurum non immerito commendat Bœclerus, *in Diſſertatione de Comparanda lingua Latina facultate* (ſi modo ea Bœcleri eſt, contra quam in præfatione ad Notitiam Imperii tam acriter proteſtatur.) Longe aliter de Briſſonio judicat Scaliger tum in Epiſtolis l. I. ep. 8. & 9., tum in Excerptis Scaligeranis utriſque. *Immanem* vocat *librum de Formulis, in quo plus laboris, quam induſtriæ ſit collatum: pauca in eo bona, maximamque partem à ſtudioſis eſſe coacervatum: Briſſonium nihil tam metuiſſe, quam ne liber nimus brevis ſit: neque ſic tamen collectas omnes formulas. Vellem omnes colligi, & edi ſeleciores; Briſſonius in ſuo munere capiebat utraque manu.* Hæc & alia Scaliger, qui idem de libro ejus de Regno Perſarum judicat, parumque dignitati atque exiſtimationi ſuæ illum conſuluiſſe cenſet. Quicquid autem hujus ſit, non nimium certe deprimendus Briſſonii labor, ſed, ut ipſe Scaliger nec judicium, nec delectum, in ſcriptis ipſius deeſſe faſſus eſt, ita, quin in plurimis bene ceſſerint illius conatus, dubitari non decet.

CAP.

CAP. X.

DE GRAMMATICIS LINGVÆ LATINÆ.

§. 1. Grammaticæ Latinæ Subtilitas & Difficultas, 2. Grammatici Veteres, & ſeorſim editi, & junctim à Dion. Gothofredo ac El. Putſchio evulgati. 3. Inter Recentiores eminent Eman. Alvarez, Franc. Sanctius. 4. Gaſp. Scioppius (cujus genius maledicus obiter notatur.) 5. Jul. Caſ. Scaliger. 6. Laur. Valla, & Elegantiarum ejus Scholiaſtæ. 7. Q. Marius Corradus. 8. Gerb. Joh. Voſſius, omnium optimus, Thom. Bangius. 9. Joh. Matthiæ, Autor Gallus de la Nouvelle Methode pour apprendre facilement la Langue Latine. *10. Joh. Rivius, Nicod. Friſchlinus, Thom. Linacer, Joh. Ern. Bütnerus, Guilh. Bateus, Cæl. Secundus Curio. Additur Cenſura de Joh. Georgii Seybaldi, J. A. Comenii, Caramuelis & Thomæ Campanellæ, Laboribus exigui pretii Grammaticis. 11. Scriptores varii de Particulis & Elegantiis L. Lat. Deſid. Eraſmi Lib. de Copia Verborum & Rerum commendatus.*

PRocedamus nunc ad auctores, qui ſtructuram Latini ſermonis ad regulas vocarunt, i. e. Grammaticos. Hujus vero artis ſubtilitates longe majores ſunt, quam quis parum in iis exercitatus credat: æque enim difficilis eſt Grammatica, quam vel Metaphyſica vel Logica, ideoque non cadit in pueros, qui rectius ex uſu linguam Latinam, quam è regulis Grammaticis, diſcunt: ſunt tamen iis communiſſima quædam artis principia imprimenda, artificio potius aliquo mnemonico, quam regularum multitudine.

Veterum Grammaticorum partim integra adhuc ſcripta ſuperſunt, partim eorundem fragmenta. Familiam inter omnes ducit M. Terentius Varro, cujus de Lingua Latina librorum 24. quod ſupereſt, virorum doctiſſimorum Anton. Auguſtini, Adriani Turnebi, Petri Victorii, Joſ. Scaligeri, notis & emendationibus ornatum variis in locis prodiit: optima Editio eſt, quam, cum horum omnium notis junctim collectis, publicavit Henr. Stephanus An. 1581. in 8. Pompejum Feſtum & M. Verrium Flaccum itidem Joſ. Scaliger poſt alios caſtigavit, & ante illum adhuc Ant. Auguſtinus, Venet. 1560. & Pariſ. 1576. in 8. Nonium Marcellum præter alios notis illuſtravit Joſias Mercerus Pariſ. 1614, cum prima ejus editio Tuſculani A. 1522, una cum Varrone & Feſto, fuiſſet procurata. Collegit hos atque alios plures veteres Grammaticos in unum corpus Dionyſ. Gothofredus, ſuasque ad illos notas addidit, Genevæ 1595. in 4. Quanquam, ſi verum fateri velimus, Auctores hi etymologiam potius tractant, quam ut artis Grammaticæ regulas

Digitized by Google

regulas pertractent: ſuntque in iis etymologiis multa eorundem deliria; cum nemo infelicius in hoc ſtudiorum genere ſit verſatus, quam ipſi Romani, ut ſunt plerique nationis vernaculæ Grammatici peſſimi verborum interpretes. Aliud corpus veterum Grammaticorum, & quod propius ad artem, prout nunc eam accipimus, accedit, ab Elia Putſchio collectum, & è MSS. veteribus reſtitutum, Hanoviæ lucem publicam aſpexit A. 1601. in 4. maj.

Deliria veterum Grammaticorum primus oſtendit, & ſaniora ſubſtituit, *Emanuel Alvarez*, Hiſpanus, è qua natione primi orti ſunt linguæ Latinæ reſtauratores, quod Grammaticam attinet: eſt enim illa gens præ ceteris perſpicax, & in occultis rebus indagandis haudquaquam infelix: veruntamen Alvarez non abſolvit omnia, ſed aliis poſt ſe aliquid elaborandum reliquit. Prodiit ejus Grammatica Dilingæ in 8. A. 1574. & Venetiis 1580. Abſolvit autem feliciſſime, quod alii inceperant, Hiſpanus alter, FRANCISCUS SANCTIUS: multa enim Latinæ linguæ abdita primus revelavit, ac infinitos Grammaticorum veterum errores redarguit. Ejus extat *Minerva*, ſeu de cauſis Latinæ Linguæ commentarius; in quo multas Grammaticorum regulas explodit, & ſub constructione elliptica multa in Latina lingua fieri oſtendit, de quibus alii regulas ſuperfluas cadunt. Rarior ille liber fuit olim in Germania, quem ipſe auctor Salmanticæ in 8. An. 1587., & in Italia etiam, ediderat; donec eum apud Batavos è Bibliotheca ſua recudi curaret Marqu. Gudius, qui & præfationem dignam lectu præfixit. Atque hic Sanctius auctor fuit, qui feneſtram ceteris patefecit, tum Scioppio, cui & Auctarium Sanctii debemus, (& poſt quem Jac. Perizonius Minervam Sanctii multo etiam inſignioribus additamentis auxit Francker. 1687. in 8.) tum Voſſio, aliisque: cujus adhuc plura extant opuſcula, quæ apud nos raro videntur, digna, quæ in lucem protrahantur: vide de illis Nicol. Antonium in Bibliotheca Hiſpana Nova. Adſcribi etiam haud abs re ſolet Sanctio Laurentii Rameſii de Prado *Pentecontarchus*: ſub hoc enim thraſonico atque prorſus inepto titulo inſignem librum edidit, optimis obſervationibus criticis plenum, Antwerp. A. 1612. in 4. Et forte conſtituerat ſtipendio ſuum hunc Pentecontarchum Ramireſius: nam Fr. Sanctius genuinus ejus auctor eſt. 3

IV. Præter notas vero, in Minervam Sanctii ſcriptas, CASPAR SCIOPPIUS *Grammaticam* quoque *Philoſophicam* edidit, hoc titulo propterea inſignitam, quod cauſas Latinæ linguæ accuratius indaget. Verum, ſi recte hunc titulum tueri velit, poterat aliter ſuam methodum inſtituiſſe. Habentur autem in eo libro multa Grammatica problemata, accurate excuſſa, multaque ex occultis protracta quaſi & denudata. Prodiit Amſtelodami A. 1659. in 8. & ſecunda editione plurimis in locis inſigniter è ſchedis 4

dis auctoris, qui paulo ante mortem accuratius omnia recognovit, locupletata, A. 1664. Grammaticæ plura alia adduntur ſub fictis nominibus; v. g. Mariangeli à Fano Benedicti Auctarium ad Grammaticam Philoſophicam, Paſcaſii Groſippi: (i. e. Caſp. Scioppii) Paradoxa Literaria: item Animadverſiones in Voſſium de vitiis Latini ſermonis, de quibus ſupra. Nempe in id unum maxime incumbebat Scioppius, ut maximos quosque viros aggrederetur, & utplurimum acerbiſſimis ſcommatibus petulantisſime præſcinderet, qua in re magnus artifex erat, deditque ſpecimen illius inſigne libro fœdisſimo, quem *Scaligerum Hypobolimæum*, i. e. Elenchum Epiſtolæ Joſephi Burdonis Pſeudo-Scaligeri de vetuſtate & ſplendore gentis Scaligeræ, nuncupat, Moguntiæ 1607. in 4. editum: & in quo innumerabilia habentur ſcommata; elegans convitiorum & calumniarum ſterquilinium ſiſtentia. Verum hæc non ſunt hujus loci.

Diu ante Sanctium ac Scioppium, bene meruit de Latina lingua JULIUS CÆSAR SCALIGER, à Burden, Joſephi pater, qui novo ſuo cognomine anſam fabulæ Burdonianæ, à Scioppio excogitatæ & in ſcenam productæ, dedit. Is, ut erat acutisſimus rerum non minus philoſophicarum, quam philologicarum obſervator, ita de Cauſis Latinæ linguæ, ad Sylvium Cæſarem filium, libros XIII. ſubtiliſſimos compoſuit, Lugduni primum A. 1540. apud Sebaſt. Gryphium publici juris factos: qui, uti primus ſignum in iſto ſtudio ſuſtulit, quod alii deinde ſecuti ſunt, ita primo etiam loco numerari debuisſet. Multa profecto docet egregia, & quæ a vulgaribus illorum temporum ſordibus erant maxime aliena, quæ etiam ſe in ſtudiis nullo in tempore ſectatum, ipſemet, in præfixa ad Sebaſt. Gryphium epiſtola, non diffitetur.

Scaligerum in ſedulo linguæ Latinæ cultu ætate adhuc antecesſit LAURENTIUS VALLA, celebris ſuo tempore ſcriptor, & rigidisſimus Latini ſermonis cuſtos. Scripſit *Elegantiarum Latinæ linguæ libros VI.*, qui tum inter opera Vallæ Baſileæ A. 1540. alibique ſeparatim excuſi ſunt, tum ſcholiis Guyberti Longolii, aliorumque doctorum virorum, illuſtrati Coloniæ apud Joh. Gymnicum 1539. Cum Poggio Florentino controverſias Grammaticas Valla aluit, & uterque ſe mutuis maledictis lacerarunt. Exſtant ejus in Poggium Antidoti libri IV, quibus ventilantur & vellicantur multa Latinæ linguæ interiora, Coloniæ 1527. in 8. Prodierunt etiam cujusdam Joh. Theodorici, Joh. Rænerii, aliorumque nonnullorum, annotationes in Vallæ libros de Elegantiis Baſil. 1541. in 8. Præterea eosdem ſuis notis ac obſervationibus illuſtraſſe Angelum Roccam, Bibliothecarium Vaticanum, Erythræus in Pinacoth. I. p. 105. refert, ubi & Obſervationes Latinæ linguæ, de occultis ejusdem locis, ac de ſcribendis epiſtolis lucubrationes, recenſet. Priusquam vero adhuc prodiiſſent Elegantiæ Vallæ, eas furto ablatas pro ſuis edidiſſe Antonium Raudenſem, atque in-

intentatum à Valla crimen plagii joco & urbanitate depuliſſe, Jac. Thomaſius obſervat Diſſert. de Plagio §. 531.

Vallæ ſubjungimus Italum alium, QUINTUM, MARIUM, CORRADUM Martianum, qui de Copia Latini Sermonis libros V. ſcripſit, Venetiis A. 1582. in 8. editos. Non usque adeo autem convenit ille titulus libro huic: eſt enim grammaticus, & de analogia verborum agit; copia autem verborum ad Rhetores pertinet. Utiliſſimus cetera liber eſt, quanquam ſententiæ quædam apud illum ſint, quas ſequi nollem: magnam enim licentiam admittit in vocum analogia, putatque, licitum eſſe fingere voces ad aliarum compoſitionem, quod minime tamen fieri poteſt: qua de re merito illum reprehendit Olaus Borrichius, in cogitatis ſuis de Variis Latinæ linguæ ætatibus, in præfatione: qui tamen, exceptis his, p. 211. vocat virum acerrimi judicii & dictionis cultiſſimæ. 7

Omnibus vero Grammaticis Latinis palmam facile præripuit maximæ diligentiæ Vir, GERH. JOH. VOSSIUS, cui conſummatum opus de Arte Grammatica debemus, Amſtel, A. 1635. in 4. editum, & ſecunda vice, poſt auctoris obitum, A. 165-., ſub Ariſtarchi titulo, multo auctius recuſum. Sane hoc quoddam quaſi penu eſt rerum Latinarum: ſed ſunt tamen in magno illo cumulo non pauca, quæ vel cenſuram aliquam mererentur, vel ab illo omiſſa ſuppleri poterant. Interim nemo hactenus fuit, qui perfectius abſolutiusque opus Grammaticum dederit, Sanctii veſtigia quædam in eo deprehenduntur, quæ interdum ſequitur, interdum refutat. Subjungi autem Voſſio poſſunt, & una cum illo adhiberi, *Thomæ Bangii* Obſervationum Philologicarum libri II., Hafniæ A. 1640. in 8. excuſi. Namque, ut magnam habuit ille vir rerum Grammaticarum peritiam, curioſa varia ſuis his obſervationibus immiſcuit, & ſubtilitates Grammaticas, de quibus nihil innotuit Voſſio, vel minimum non notatæ ſunt. Additus eſt ſub finem index abſolutiſſimus triplex, in quo omnes minutiæ quæri ac inveniri poterunt. 8

Chriſtina, Sueciæ Regina, in ſui uſum conſcribi etiam Grammaticam Regiam, ut vocatur, curavit, quæ quidem exiguo libello traditur, & in titulo Johanni Matthiæ, Epiſcopo in Svecia Strengnenſi, adſcribitur, à nonnullis vero pro M. Z. Boxhornii fœtu reputatur, cujus de Symphonia Linguarum Diſſertatio illi adjecta eſt. Nihil autem habet admodum peculiare Auctor, quicunque demum ille ſit, cum nonniſi in Compendio Grammaticam Latinam tradere ſibi propoſuerit. Dignior eſt, qui non ſine laudis præfamine in hanc Grammaticorum claſſem referatur, Gallus Auctor anonymus, qui & compendioſam & copioſam ſcripſit Grammaticam. Complexus ſcilicet omnia ſuorum anteceſſorum, Sanctii, Voſſii, aliorumque, neceſſaria multitudine tantum exemplorum abſtinuit. Hinc liber non adeo ſpiſſus 9

ſus eſt, minuto tamen charactere in 8. majori impreſſus. Scriptus eſt lingua Gallica, in gratiam Gallicanæ juventutis: maluit enim ſequi Auctor ille Rolandi Mareſii conſilium, qui Grammaticam linguæ ignotæ eadem lingua ſcriptam pro abſurda & inepta re habet: cujus quoque conſilium, alias inter Epiſtolas Mareſianas reperiundum, præfixit operi ſuo Gallus. Titulus libri hic eſt: *Nouvelle Methode pour apprendre facilement la langue Latine; contenant les regles des Genres, des Declinaiſons, des Preterits, de la Syntaxe, de la Quantité, & des Accents Latins, miſes en François, avec un ordre tres-clair & tres-abregé: preſentée au Roy, augmentée d'un grand nombe des remarques tres-ſolides, & non moins neceſſaires pour la pasfaite connoiſſance de la Langue Latine, que pour l'intelligence des bons Auteurs. Tirée de tous ceux, qui ont travaillé ſur cette langue, avec plus de ſoins, & plus de lumiere: avec un traité de la Poëſie Latine, & une brieve inſtruction ſur les regles de la Poëſie Françoiſe. Septieme edition, chez Pierre le Petit, A. 1667.* Præmiſſa eſt præfatio Rolandi Mareſii. Haud immerito autem mirifice iſtum librum probat Placcius *de Scriptor. Anon.* p. 109. ſeq, qui D. Trigny ejus auctorem facit, & digniſſimum judicat, qui, à capite ad calcem in Latinam linguam translatus, ab eruditis legatur, quapropter & ipſe verſionem in ſe ſuſcepit, eam, ni majora obſtent negotia, aliquando daturus.

10 Addi Grammaticis memoratis poſſunt *Joh. Rivii*, viri doctiſſimi, & qui inter præcipuos noſtræ Germaniæ eruditos locum tuetur, Grammaticæ libri VIII, omni laude digniſſimi, Lugduni An. 1591. in 8. excuſi. *Nicodemi Friſchlini* Syntaxis Latina, maximopere commendata à Scioppio in Epiſtola de compendioſa Linguæ Latinæ cognoſcendæ ratione. *Edmundi Richerii* Ars Figurarum, Pariſ. 1605. edita. *Thomæ Linacri* de Emendata ſtructura Latini Sermonis libri VI, Pariſiis An. 1532, & Coloniæ dein ac Baſileæ, repetitis identidem editionibus, procuſi. Maximopere enim viris doctis ſuperioris Seculi commendantur: Sic multa Latinæ linguæ myſteria in iis oſtenſa Ludov. Vives judicat de Diſcipl. p. 521. Eraſmus, in Epiſtolis, paſſim prolixus in ejus laudes eſt; exacti virum judicii & ſeveri vocat, qui non quemlibet temere probet; ac, de Operibus ejus apud Badium imprimendis loquens, nil ab eo non omnibus numeris abſolutiſſimum expectare ſe profitetur. Mich. Neander, in Præfatione ad Erot. Græcæ L. p. 121., libros emendata ſtructura copioſos vocat, doctos, & omnium in hoc genere præſtantiſſimos. *Joh. Erneſti Bythneri*, Conrect. Stadenſis, Grammatica etiam non contemnenda eſt. Fuit ille vir doctus, & e Sanctio & Scioppio inprimis, collatis etiam aliis, præcipua in compendium elegantiſſimum redegit, rei Grammaticæ, ut videtur, præ aliis peritus: quid in ea præſtiterit, & amplius ſit præſtiturus, docet luculentiſſima libri præfatio, in qua generalis habetur recenſio Grammaticorum, præcipue recentiorum,

è qui-

Digitized by Google

è quibus quid in uſum ſuum converterit, magna cura & induſtria proponit. Laudandum in hoc compendio, quod ordinatiores regulas inſtituat, quam ipſe Scioppius & Sanctius, quodque exempla regularum conſiſtant in meris ſententiis, ne pueri inutili exemplorum farragine graventur, & ſimul tamen ea diſcant, quæ uſui eſſe poſſint. Placet & illud, quod Germanico idiomate Grammaticam Latinam moliatur, in uſum incipientium, & aliam, qua una eademque opera poſſint Græcam & Latinam linguam tyrones, ſecundum easdem regulas, perdiſcere. Et hæc omnia quidem ſatis bene inſtituta ſunt: præſtat enim Grammaticas concinnare omnium optimas, ad quas recurrere puer ſæpe poſſit. Interim ego potius ſuaſerim, non eſſe ab initio fatigandos puerorum animos his ſubtilitatibus; ſed, ubi prima jacta ſunt rudimenta declinationum, conjugationum, præcipuarumque regularum, rectius uſu ipſo, quam multitudine præceptorum, perdiſci linguam Latinam, pene ad eum modum, quo Nic. Clenardus uſus eſt, de quo alibi. Habemus quidem & *Joh. Georgii Seyboldi* alicujus varia adminicula & tyrocinia Grammatica, ſed lutulenta ſunt illa, & ab homine ejus linguæ non admodum gnaro ſcripta: vix itaque adhiberi poſſunt, niſi probe emaculata & perpurgata. Quod idem judicium de *Joh. Amoſi Comenii Janua* ferendum, licet ea multis probetur, & ipſemet apologiam ejus ſcripſerit. Non citius barbariſmorum ſcabies affricatur, quam prima illa inſtitutione, majorique negotio res dediſcitur, quam diſcitur. Aliam Januam Linguarum, nomine Hibernorum Salmanticenſium Jeſuitarum, à *Guilb. Batteo* quodam, ejus Societatis Hiberno, Salmanticæ An. 1611. editam, & ad Latinam præcipue linguam accommodatam, refert Placcius *in Catal. Pſeudon.* p. 207., idque opus à Philippo Alegambio admirabile vocari annotat. Legi etiam de re Grammatica poteſt Cælii Sec. Curionis Diſſertatio de Perfecto Grammatico, tribus libris deducta, & ejusdem de Literis doctrinaque puerili libri V, & libellus de ratione docendi Grammaticam. Caramuelis & Campanellæ Grammatica nugatoria eſt, & pene fanatica.

De particulis, quarum accuratiſſima cognitio eſſe debet, egerunt Hadrianus Cardinalis, Pareus, Durerus, Godſch. Stewechius, Horat. Turſellinus: qui omnes diligenter legendi. Ant. Schori liber de particulis, ut jam ſupra monitum, nunquam prodiit. Elegantias vero, præter Vallam, & qui in eum commentati ſunt, colleget *Franciſcus Sylvius*, Ambianas, de quo illud inprimis notatu dignum, quod, cum prius horride, inſolenter, & ad clauſtralem usque fœtorem barbare, ſcripſiſſet, adeo tamen ſedula bonorum auctorum tractatione ſermonem ſuum emendaverit, ut à ſe totus diverſus, & alius plane ſcriptor, viſus ſit; aliisque regulas haudquaquam contemnendas dederit: qua de re Franciſcus Vavaſſor de Epigramm. p. 256. ſeq. legi poteſt. *Auguſtinus Dathus*, Senenſis, Orator & Philoſophus, atavorum me- 11

moria ingenii & eloquentiæ non vulgaris ſcriptor, juxta Barthium Adverſar. l. LIII. c. 13. p. 2513., & ipſe Elegantias edidit, ſed quæ multi adeo pretii non ſunt, cum ipſemet Auctor contra illas haud raro peccet. Pertinent quoque huc *Jacobi Ludov. Strebæi* de verborum electione, & collatione oratoria libri II, Baſil. 1539. in publicum emiſſi: *Parei* Obſervationes & Elegantiæ Calligraphiæ additæ: Joh. Buchleri & Georg. Vogelmanni Regulæ elegantiarum: &, qui ſe ex omnibus iſtis quaſi Pinnum feciſſe putat, *Chriſtophorus Arnoldus* in Ornatu Linguæ Latinæ. Subjungendus qui de copia verborum & rerum agit, aureus libellus Eraſmi, in quem commentarium non contemnendum ſcripſit Joh. Micrælius.

CAP. XI.

DE LINGVÆ LATINÆ AUTORIBUS AUREÆ ÆTATIS.

[De horum, uti &, tribus ſeqq. Capitibus, de Argenteæ, Æneæ ac Ferreæ Ætatis Scriptorum, Vita, Biographis, Stylo ac Genio, Scriptis (Editis, Ineditis ac Deperditis,) Editionibus, Commentatoribus, Cenſoribus æquis pariter ac iniquis, aliisque ad illorum accuratiorem ſpectantibus notitiam, ἀξιομνημόνευτα & rariora quamplurima, diligenter undecunque conquiſita, larga manu exhibentur.]

§. 1. *Catalogus Scriptorum Recentiorum, de Antiquis L. Lat. Autoribus ex profeſſo commentatorum.* 2. *Monitum, quorum Typographorum Editiones aliis ſint præferendæ, & Invectiva in Editiones Variorum (quas vocant) Batavicas.* 3. *Diviſio Scriptorum L. Lat. Veterum in Quatuor ætates, Stylique in ſingulis mutatio. Impoſturæ Literariæ Car. Sigonii & M. Ant. Mureti, ſuos fœtus Autoribus priſcis ſupponere aggreſſorum. Mich. Hoſpitalii de Lite Satyra Vetuſti Poëtæ eſſe falſo ab Henr. Stephano, Caſp. Barthio, aliisque, credita. Styli multiplex in ſingulis etiam ætatibus variatio, Criticis non raro crucem figens.* 4. *Inter Scriptores Ætatis Aureæ primi celebrantur* ENNIUS, LUCILIUS, *cæterique, quorum Fragmenta tantum ſuperſunt, Poëtæ Latini Vetuſtiſſimi ac rudiores, M. item* PORCIUS CATO, *quæ occaſione de Diſtichis etiam Moralibus* DIONYSII CATONIS, *longe Junioris, diſſeritur.* 5. *M.* PLAUTUS, *(ubi obiter Judicium additur de Editionibus Vett. Autorum Gallicis, in Delphini uſum publicatis.)* 6. *P.* TERENTIUS. 7. *M.* TULLIUS CICERO, *de cujus etiam Scholiaſtis Vetuſtioribus,* ASCONIO PEDIANO, MARIO VICTORINO, *aliisque, complura inſperguntur.* 8. *C.* SALLUSTIUS CRISPUS. 9. *C.* JULIUS CÆSAR *& A.* HIRTIUS PANSA. 10. CORNELIUS NEPOS, *ubi obiter etiam nonnulla adduntur de Joſepho Iſcano, Poëta Sec. XIII. Anglo, ejusque Hiſtoria Belli Trojani, Nepoti olim perperam adſcripta.* 11. *T.* LIVIUS.

12. *T.*

Digitized by Google

12. T. LUCRETIUS CARUS. 13. C. VALER. CATULLUS, ALB. TIBULLUS & SEX. AURELIUS PROPERTIUS. 14. P. VIRGILIUS MARO, ubi etiam de SERVIO, aliisque Virgilii Exegetis Veteribus, Nicolaique Erythræi Indice Virgiliano, & Scriptis plurimis affectis, diſſeritur. 15. Q. HORATIUS FLACCUS. 16. P. OVIDIUS NASO. 17. M. VITRUVIUS POLLIO. 18. ÆTHICUS ISTER, controverſæ ætatis Coſmographus.

1 Dicendum nunc de Auctoribus Latinæ linguæ, eorumque optimis editionibus, quos noſſe præcipuum ſane eſt, quanquam omnes editiones cumulare velle ineptiſſimum foret. Jamdudum hoc argumentum viris doctiſſimis dignum viſum eſt, quod ſuis commentationibus illuſtrarent. De antiquis quidem editionibus conſuli cum fructu poſſunt Conr. Geſnerus, & Continuatores ejus, Joſ. Simlerus & Joh. Jac. Friſius, in Bibliotheca: atque Iſraël Spachius in Nomenclatore Scriptorum Philoſophicorum & Philologicorum, Argent. 1598. in 8. edito. Auctores ipſos plurimi commemorant: Hadrianus Cardinalis (ſecuto poſt tempore ejus nominis VI. Pontifex,) in elegantiſſimo de Latino Sermone commentariolo, quem ſuo de Modis latine loquendi libro præfixit, & in quo Auctorum in certas ætates diviſorum dictionem accurate examinat: Franc. Floridus Sabinus, qui in calumniatores Plauti ſimul & aliorum Latinæ linguæ ſcriptorum Apologiam ſcripſit, Baſil. 1540. editam: Balthaſar Caſtilioneus, P. I. Aulici ſui, Venetiis 1587. Italico Sermone excuſi: Ludov. Vives in Tr. de Diſciplinis: David Chytræus in lib. de Ratione Diſcendi, & ordine ſtudiorum in ſingulis diſciplinis inſtituendo: Degoreus Whear, in Relectionibus Hyemalibus de ratione & methodo legendi utraſque hiſtorias, civiles & Eccleſiaſticas; Oxon. 1625. & 1635. editis, & in Germania Norib. An. 1660. in 12, curante Chriſtoph. Arnoldo, recuſis: Balth. Bonifacius in Hiſtoria Ludicra, l. XV. c. 2-8, ubi diligenter varia de Auctoribus Latinis collegit; quanquam jam antea quoque 1627. Venetiis de Romanæ hiſtoriæ ſcriptoribus Excerpta dederit: Helmſtadii A. 1674., curante Joh. Eberh. Buſmanno, iterum in 4to publicata, Gaſp. Scioppius in Conſultationibus: Gerh. Joh. Voſſius in Hiſtoricis & Poëtis Latinis, nec non in Arte Hiſtorica, alibique paſſim: Gaſp. Barthius in recenſione Auctorum Latinorum, eorumque editionum, quam ſedecennis adhuc adoleſcentulus ediderat, ſed cujus ſenem adeo non pœnituit, ut in Adverſariorum Opus lib. L. c. 9. omnem transſcriberet: Olaus Borrichius in Cogitationibus: Joh. Henr. Bœclerus in libello de Scriptoribus Græcis & Latinis; ut & in Diſſertatione de Eloquentia Civili: Henr. Jul. Scheurlius in Statua Mercuriali: Val. Henr. Voglerus in Introductione in Notitiam Scriptorum, quam haud ita pridem Vir Cl. Henr. Meibomius novo additamento auctam prodire juſſit: Mart. Hanckius in Libb.

Libb. duobus de Rerum Romanarum Scriptoribus: Leo Allatius in Tr. de Erroribus magnorum virorum in dicendo: Franc. Vavaſſor in libris de Dictione Ludicra, de Epigrammate, alibique: Melch. Inchoferus in Hiſtoria Linguæ Latinæ: Mart. Zeilerus in Indice Hiſtoricorum: Chriſt. Daumius in lib. de Amiſſis radicibus linguæ Latinæ: Gabr. Naudæus in epiſtola quadam de ſtudio humanitatis: Franc. Mottæus Vayerus in peculiari quodam Opuſculo de Hiſtoricis Latinis: [&, ut alios nunc taceamus, nuperrime Joh. Alb. Fabricius in diligentiſſima Bibliotheca Latina, Hamburgi edita 1697. in 8.]

Prius vero, quam ad ſpecialem recenſionem ipſorummet auctorum pergamus, pauca ſolum generaliora de editionibus ac de ætatibus præmonenda ſunt. Nimirum, quanquam recentiorum longe plurium editorum ea laus ſit, ut, ob inſignes curas, Auctoribus à ſe caſtigatis editisque impenſas, haud immerito palmam vetuſtioribus nonnullis editionibus præferant: ita negari tamen viciſſim nequaquam poteſt, multum hic ſubeſſe diſcriminis, & quicquid ex Manutiorum, Stephanorum, Juntarum, Gryphii, Plantini, Frobenii, & ſimilibus officinis, prodiit, adeo ſæpe nihil recentioribus concedere, ut potius harum etiam haud paucis præſtent, pretioque MSSis codicibus (è quibus opera doctiſſimorum virorum ea omnia emendatisſima prodiere) non multum inferiores à viris criticis exiſtimentur. Sane ne comparandæ quidem illis ſunt ineptæ Variorum editiones, quam nuper peſtem bonis auctoribus Bibliopolæ Batavi inducere cœperunt, reclamantibus fruſtra viris doctis: nec defuerunt emtores ſtultitia quidem bibliopolis pares, qui ſe ſic ſumtuum atque operæ compendium facere poſſe exiſtimabant. Illi interea, lucri ſpe, non ceſſabant in bonorum commentatorum ſævire viſcera, & quomodocunque lacinias aliquas conſuére: operam venulem commodantibus pædagogis neſcio quibus, qui in auctorum ſcriptis nihilo plus ſapiebant, quam ſus occiſa. Variæ ſunt variorum Criticorum de his editionibus querelæ & regulæ, Gronovii, Grævii, Heinſii: Mericus Caſaubonus, in peculiari diſſertatione de editione Homerica Belgarum, vehementer illos typographos exagitat. Vid. Borremanſii Lect. Var c. 7., & Sarravii Epiſtolas p. 317., ubi ſolam typorum elegantiam commendare ſcribit doctisſimus Senator, Curtium, Suetonium, Florum, quos ita cum variorum notis Belgæ ediderant; non vero laborem editorum; atque eos proinde cum Gronovii altioribus in Senecam curis ne quidem comparandos jure merito cenſet. Olim editiones variorum parabantur, cùm junctim uno corpore exhiberentur integri virorum doctorum commentarii, non mutilati, ut habemus Livium, Cæſarem, Svetonium, aliosque hac forma editos: iſti ſunt è commentariis optimi: quanquam e recentioribus etiam commentarios variorum habeamus non contemnen-

Digitized by Google

nendos, qui curante Gronovio, Heinſio atque Grævio, prodierunt: nam & ipſi notas ſuas adjecerunt integras, & ex aliis commentationibus excerpſerunt ea, quæ eſſent optima: quorum judicio itaque cum collectanea iſta inſtituta ſint, haberi in pretio debent: Clar. tamen Grævius, quantum in ſe eſt, hanc peſtem abolere conatur, editis plus ſemel integris auctorum annotationibus. Sic Svetonium, ſic Ciceronis Epiſtolas, edidit, aliaque quotidie molitur. Bene etiam rei literariæ conſuluit, qui editioni Scriptorum Hiſtoriæ Auguſtæ apud Belgas A. 1671. recuſæ præfuit, curavitque, ut non truncatæ prodirent Gruteri, Caſauboni Salmaſiique notæ, ſed integræ: quod in repetita editione Salluſtii, & aliis forſan adhuc, recte factum.

Solent Latini auctores in ætates certas diſtingui, quarum vulgo 3
quatuor enumerantur; aurea argentea, ærea, ferrea: queis Scioppius luteam atque ligneam addit; ipſe tamen in Indice Auctorum, Paradoxis Literariis ſubjuncto, & in Conſultationibus, non ſatis ſecum convenit. Poſſunt vero, ſecundum diverſitatem ætatum illarum, notari Linguæ Latinæ mutationes, tam in vocibus ſimplicibus, quam in phraſibus, dictione tota, imo & ſcriptione: Quare, qui emunctioris naris ſunt critici, ſtatim è dictione libri divinant, cujusnam ille non tantum ætatis, ſed & auctoris, opus ſit. Verum longo ad hanc rem opus eſt exercitio, cujus peritiam tamen Guil. Cantero, Critico ſagaciſſimo, Melch. Adamus in illius vita adſcribit. Vix autem ſperare in quoquam tantum peritiæ criticæ poterimus, ut non decipi aliquando ſe patiatur: imo, quam ſæpe viri etiam ſummi ea in re decepti ſint, aliquot exemplis ſuperiore atque noſtro ſeculo patuit. Ita Conſolatio Ciceronis diu ambiguos viros doctos tenuit; nec defuere, qui ab ipſomet ſcriptam Romano eloquentiſſimo Conſule judicarent: donec omnibus manifeſtum fieret, à Car. Sigonio ſcriptam, callideque Ciceroni ſuppoſitam. Joſephus Scaliger, quo viro nemo magis intima quæque ſecreta critices penetravit, ſibi tamen inſigni fraude vidit impoſitum à Mureto, qui carmen à ſe compoſitum, pro veteri, nuper è vetuſto codice eruto ipſi, obtruſerat, & in aſſenſum quoque pertraxerat virum magnum: qui tamen, poſtquam ſecuto tempore ſibi fuiſſe illuſum comperiſſet, adeo graviter tulit Mureti dolum, ut ſeſe vindicandum ſalſo hoc epigrammate putaverit:

Qui rigidæ flammas evaſerat ante Toloſæ,
Muretus, fumos vendidit ille mihi.

Reus autem actus aliquando Muretus Toloſæ criminis Sodomiæ fuerat, & jam ignis ſupplicio deſtinatus, fuga ſibi conſuluit: quæ res occaſionem dedit epigrammati. vid. Colomeſ. Cimel. Liter. c. 19. Opuſculorum p. 39. ſeq., & Erythræi Pinacoth. I. p. 13. Henr. Stephanus, inter alia veterum opuſcula,

Digitized by Google

ſcula, Satyram edidit de Lite, ſcriptam à veteri poëta ratus, quem ignoto Galeoti nomine deſignat. Eam ſatyram Gaſp. Barthius quoque totam ſuis Adverſariis l. V. c. 17. inſeruit, & in eam κρίσιν exercens, homini priſco aut ſemipriſco adſcribit: ut à recentiore aliquo ſcriptam, & vetuſtæ ætatis nomen mentitam, crederet, à ſe impetrare non potuit: Et tamen Michaelem Hoſpitalium, Cancellarium Gallicum, ejus eſſe Auctorem non ſolum Deliciæ Poëtarum Gallorum, à Ranutio Ghero collectæ, evincunt, quarum Parti II. p. 71., inter Hoſpitalii Poëmata, iſta quoque de Lite ſatyra inſerta eſt: ſed & Ant. Verderius, qui, in Bibliotheca ſua Gallica, diſerte Hoſpitalio iſtam Satyram deberi teſtatur. Atque adeo deceptus haud dubie Caſp. Barthius eſt. Ita & alii ſeducti, qui nimium in hac arte ſibi tribuebant: magna enim ac circumſpecta cautione hic opus eſt. Sane, ſi priſcus etiam haud dubie Auctor ſit, nec certo tamen ſeculo definiri ætas illius poſſit, multis ſæpe diſputationibus, diſſenſuque multo inter doctos agi conſuevit: cum, quod inprimis etiam annotandum, non ejusdem notæ omnes unius ætatis ſcriptores ſint: Imo habet aurea ætas interdum, quos aliquis ad ferream rejiceret, ſi ſolam dictionem videas. Nam, ut varia eſt ſcriptorum indoles, varius ſtatus & conditio; ita ſermonem temperabunt: aliter ſcribet è plebe homo, aliter, qui reipublicæ adminiſtrandæ adhibetur, & civili eloquentiæ adſuetus eſt. Hinc non mirum, ſi fallat interdum unius ætatis dictio. Juſtinum aliqui ad argenteam ætatem referunt, ut qui Trogi Pompeji, puriſſimi ſcriptoris, hiſtoriam in epitomen redegerit: ſed falluntur illi vehementer ſuo judicio: Sic enim & Florum Livio quis æquiparare poſſit, cum ejus Hiſtoriam in epitomen redegerit; & tamen ænea ſunt illa Flori ſcripta præ Livii aureis: eſt enim totus tumidus ac ineptus phraſi & dictione, ideoque cum judicio legendus, nec ad Latinitatem formandam adhibendus, quanquam utile compendium Hiſtoriæ Romanæ exhibeat.

Ceterum ut ad auctores nunc ipſos propius accedamus, ENNIUS agmen ducat, inter antiquos Ciceronis ævum adhuc antegreſſos inprimis clarus: Ovidii judicio ingenio maximus, arte rudis, erat: illum tamen vehementer extulit Joſephus Scaliger, ſcripta ejus, ſi ſolum integra haberi poſſent, omnium juniorum, Lucani, Statii, Silii Italici, & ſimilium, jactura facile redempturus; prout in Excerptis Scalig. Puteanorum eſt. Verum nihil integrum Ennii habemus. Fragmenta Enniana huc illuc è ſcriptis veterum in unum corpus colligere jam olim in animo habuit Ludov. Vives, ut pollicetur in Not. ad Auguſtinum de Civ. Dei l. II. c. 21.: id vero nunquam ab illo eſt præſtitum. Tentarunt idem Robertus ac Henricus Stephani; in Fragmentis Veterum Poëtarum; ſed poſtea Hieronymus Columna ſeparatim illa collegit, & cum Notis ſuis ac Vita Ennii edidit Neapoli 1590. in 4. Hinc Paulus Merula Ennii Annales & Fragmenta, cum Commenta-

Digitized by Google

mentario, denuo edidit Lugd. Batav. 1595 in 4. De emendatione verſuum quorundam Enniarum apud Gell. l. XII. c. 4, quam Hub. Giſanio Lipſium per inſigne plagium ſurreptam ſibi tribuiſſe narrat Scioppius, videndus Thomaſius eſt in Catal. Plagian. §. 492. Ennii æquales ſunt Livius Andronicus, Nævius, Cæcilius Statius, Pacuvius, Attilius, Lucilius, Afranius, M. Porc. Cato: quorum omnium vitam Caſp. Sagittarius ſpeciali commentatione perſecutus eſt: libellus prodiit Altenburgi 1672. in 8. Luciliana Fragmenta edidit ſingulari libro, cum commentario, Franc. Douza Lugd. Bat. 1597. in 4. Ceterorum fragmenta ſolent cum Ennianis jungi. Adſcribuntur Catoni quoque libri Originum, quorum fragmenta Joh. Annius Viterbienſis cum aliis ejusdem generis publicavit. Uti vero è tot vetuſtorum ſcriptorum teſtimoniis dubium nullum eſt, à Catone libros originum olim ſcriptos fuiſſe; ita quæ publicavit Annius dudum ſunt à viris doctis proſcripta: quamvis Mazzam & Macedum Annius ſuos viciſſim habuerit defenſores; de quibus l. I. c. 6, noſtri Polyhiſtoris abunde. Alia Catonis fragmenta collegit ediditque Anton. Riccobonus, quæ habentur in ejus de Hiſtoria libro Venetiis 1568. in 8. Baſil. 1589 edito. Eadem auctiora poſtmodum edidit, libris Catonis de Re Ruſtica adjunxit, & notis illuſtravit, Auſonius Popma, Friſius; optime Scioppio judicante, de illo auctore meritus: poſt cujus editionem ſuas quoque Joh. Meurſius illi curas impendit, ediditque Popmæ ac ſuis notis inſtructum Catonem Lugd. Bat. apud Raphelengium 1597: quæ editio Franeckeræ 1620. repetita eſt: Libros Catonis de Re Ruſtica præter, Popmam & Meurſium, ediderunt Aldus, Venetiis 1514. in 4, una cum Varrone, Palladio atque Columella, ejusdem argumenti ſcriptoribus: & Rob. Stephanus, itidem ſcriptorum rei ruſticæ collector, nitidiſſima editione Pariſ. 1543. in 8. A Marco Porcio Catone vero plane alius eſt junior quidam, diſtichorum moralium auctor, cui Catonis nomen præfigitur, non quod vir ejus nominis illa ſcripſerit, ſed quod dignæ Catone ſententiæ videantur. Dionyſii nomen illi præfigi ſolet: quod inde fieri Lambecius ſuſpicatur; quoniam *dium* veteres Catonem vocaverint: ut Horatius Serm. l. I. Sat. 2.

- - - - - - - Macte
Virtute eſto: inquit ſententia dia Catonis.

Sed hanc conjecturam ſuo loco relinquo. Dignum certe libellum Joſephus Scaliger habuit, quem, poſt Maximum Planudem, Græcis diſtichis converſum exprimeret; quod & idem Joh. Mylius & Matth. Zuberus fecerunt. Horum omnium verſiones, & Germanicam inſuper Mart. Opitii, conjunctim, una cum Scaligeri ſuisque notis, edidit Chriſtianus Daumius, Cygneæ 1672. in 8. Olim, in emendando Catone hoc, diem unum conſumſit Deſiderius

Digitized by Google

Eraſmus: ob quem laborem à Budæo reprehenſus eſt, quod exiguum adeo opuſculum tanto viro indignum videretur: verum non ſiluit ad eas incuſationes Eraſmus, nec ſe præter rem aliquid ſuſcepiſſe eſt falſus: ut ex Epiſtolarum libro I. videre eſt.

Ennium & Catonem ſequatur PLAUTUS, qui inter primos Latinæ linguæ auctores eſt, non tamen pueris, ut quidam voluere, prælegendus, niſi id fiat à viris judicii ſubactioris, qui multiplicem dictionem Plauti, neque ita promiſcue ad uſum & imitationem commendandam, probe diſcernere noverunt. Edmundus certe Richerius, in Obſtetrice animorum, prolixe agit de Plauti Latinitate è puerorum manibus excutienda. Notum eſt Horatii judicium in Arte Poëtica:

At noſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtulte mirati; ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure;

quod ſane verum eſt, quicquid etiam alii judicent adverſus Horatium. Legi poteſt diſſertatio Dan. Heinſii de hoc loco Horatiano, quæ addi ſolet Terentii editionibus. Scripſit & Henr. Stephanus diſſertationem de Plauti Latinitate, quæ addita eſt Diſſertationi ejus de Latinitate falſo ſuſpecta; ubi ſecundum certas claſſes diſponit inſolentiores Plauti voces & phraſes. Plane vero miror, quid Barthium moverit, lib. L. Adverſar. c. 9., ut prolixe Plautinam lectionem Tullii ac Terentii præferendam ſuaderet. *Nemo*, inquit, Plauto *magis proprie locutus eſt, nemo magis ad uſum: ut, qui Ciceronem, hoc ſepoſito, juventuti prælegunt, hoc mihi videantur agere, ut ſcilicet, priusquam Latine, eloquenter doceant tironem ſcribere.* Verum valeat ille cum ſuo judicio: neque enim ſtatim ab orationibus elaboratiſſimis quis incipere ſuadebit tironibus. Plautus vero, quanquam in phraſi purus ſit, quod in illo agnoſcit Franc. Vavaſſor in libro de Ludicra dictione; tamen, ob admixtos archaiſmos multos, phraſes fictas & ex ingenio perſonæ inventas, ineptit, qui puerum in has ambages ducere velit. Lipſius Plautum prætulit Terentio; qua in re merito reprehenditur à Balzaco, in ſuis Diſſertationibus, Gallica lingua editis, quæ adjiciuntur Socrati ejus Chriſtiano, p. 83, 84. Nec mirum hoc Lipſii judicium cuiquam videri debet: nam, ut ipſe fuit in oratione mire interdum κακόζηλος, ita ex ſuo ingenio judicavit Plautum. Præferendum hic potius ſeculi Auguſtei judicium, quod expreſſit, ut vidimus, in ſua Arte Poëtica Horatius. Plauti editiones variæ recenſentur à Geſnero & Spachio in Nomenclat. Philoſophico p. 207., de quibus illic legi poteſt. Varii ſunt in illum ſcripti Commentarii, tum cum auctore juncti, tum ſeorſim editi. Antiqua

Digitized by Google

tiqua variorum editio prodiit Venetiis in fol. 1511. & iterum 1522. in 4., Pariſiis apud Rob. Stephanum in fol., & Lugduni apud Seb. Gryphium, 1540. in 8. Commentarii ſic junctim editi ſunt Bern. Saraceni, Joh. Petri Vallæ, Pii Bononienſis, Pyladis Brixiani, Ugoleti, & Franc. Marii Grapaldi Joach. Camerarius & Georg. Fabricius verſus in ordinem redegerunt, & breves notulas addiderunt, uti & Joh. Sambucus Dionyſ. Lambinus commentarium in illum ſcripſit, qui in fol. editus eſt Pariſ. 1587: Janus Douſa Plautinas Explanationes ſeorſim, & auctori junctas: Valens Acidalius divinationes in Plautum ſcripſere. Edidit & Philipp. Pareus Plautum cum ſuo Commentario & Lexico, qui liber editus eſt Francof. 1610. in 8: ſed huic quidem viro ſolenne eſt alios exſcribere, & male audit, ut fucus ad criticorum pabula: ideo enim Lexica ſcribit, ut poſſit commentarios aliorum, diſſimulatis ſemper nominibus, in ordinem alphabeticum compilare. Multo utiliorem Plauto navavit operam Frider. Taubmannus, è cujus editione ter iſte Comicus lucem vidit, non ſolum luculento commentario illuſtratus, ſed & iis fragmentis auctus, quæ è deperditis fabulis pauca adhuc vetuſtas nobis ſervavit. Secunda editio Francof. 1621. in 4., & tertia Wittebergæ prodiit. Præterea Boxhornius Plauto operam impendit, cujus notæ cum excerptis variorum prodierunt Lugd. Batav. 1645. in 8. Aliam exinde dedit Joh Frider. Gronovius. Comœdia Plauti, quæ Queroli ſive Aululariæ habet titulum, & ab Aulularia inter Plautinas omnium conſenſu receptas diverſa eſt, primum eſt à Petro Daniele edita, cum notis, apud Rob. Stephanum Pariſ. 1564.: eandem poſtmodum, ad Camerarii codicem collatam, in verſus digeſtam, & præterea elegiaco Vitalis Gallici novo carmine expreſſam, cum Notis P. Danielis, Conr. Rittershuſii & Jani Gruteri, Heidelbergenſes Commelini 1595. repetivere; & tandem Phil. Pareus ſecundæ ſui Plauti editioni Spiræ 1619. in 4. illam addidit. Enimvero ſatis conſtat, fabulam illam ad Plautinam ætatem nullo modo quadrare: & videndus de illa Barthius l. XLIV. Adverſar. c. 13., qui Plautum equidem, ſed multo juniorem, illius Auctorem facit. Punicorum, quæ in Pœnulo Plautino ſunt, explicationem primus tentavit Joſephus Scaliger in libris de Emendatione Temporum, qua de re ipſe etiam in Excerptis Puteanorum gloriatur: poſt illum Grotius in Epiſtolis ad Gallos, Ep. 113. ad Salmaſium, aliqua ejus comœdiæ eſt interpretatus: de ceteris Punicarum reliquiarum interpretibus, Thoma Reineſio, Sam. Petito, Sam. Bocharto, Joh. Clerico, ſupra c. V. diximus. Noviſſimam Plauti editionem, in Delphini Galliæ uſum, adornavit Pariſ. 1679. in 4. Jac. Operarius. Non autem hic diffitendum exiſtimamus, Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallica prodiere, perpaucos eſſe, quorum editio novi quid ſecum afferat, aliiſve præferri tantopere mereatur, niſi quod magnificus plane atque ſplendidiſſimus typorum chartæque nitor

Digitized by Google

nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis. Ea vero methodo editores iſti utuntur, ut interpretationem ſeu paraphraſin Latinam auctoris primo præmittant, deinde notas adjiciant veteres, ſi vetus aliquis commentator reperiatur; ſecus aliorum auctorum è fontibus decerptas, ita ut non integra illorum verba retineantur, quod in Batavis variorum editionibus fit, ſed aliis reddantur. Index ſubjicitur plenior, ad verborum ſtructuram & ad phraſin accommodatus, ut Latinæ linguæ ſimul ratio haberi poſſit.

Poſt Plautum Comicus alter in ſcenam prodeat TERENTIUS, optimus linguæ Latinæ auctor, quem Grotius quidem tanti faciebat, ut ſecum ſemper ferret: ac propterea increpatus à viro quodam politico, reſpondit: *alia in illo legere pueros, alia viros.* Magna enim in ejus fabulis elucet morum actionumque civilium diverſitas, & quidam quaſi character. Plauto longe ſuperior judicio eſt: & recte omnino pronuntiavit in Epiſtolis Eraſmus p. 1700. in una Comœdia Terentiana plus judicii eſſe, quam in omnibus Plautinis: quicquid etiam contradicat Scheurlius, qui aliud, non è ſingulis tantum fabulis, ſed & è fabellarum pagellis, patere falſo perſuaſus eſt. Stat. Mercurial. P. II. Sect. II. c. 3. p. 91. Idem tamen c. 4., in laudes Terentii non parcus, eum à Joſ. Scaligero ſene ſemper lectum, & à Joh. Caſelio etiam, inter deambulandum colloquendumque cum ſuis, in manibus perpetuo geſtatum refert. Veteres quidam Grammatici inepte de Terentio judicarunt, dum nonniſi verborum ac dictionis proprietatem in illo laudant, in aſſequendo vero cœmediæ genio ignaviorem cenſent: Sane hic ut minuti Grammatici judicarunt, nec ſe Poëſeos, nec Rhetorices, nec civilis prudentiæ, gnaros haud obſcure faſſi: quorum qui non omnia arcana plane excuſſa habet, fruſtra de comœdia judicabit: eſt enim comœdia imitatio omnium actionum humanarum in ſocietate civili, quæ tantum artis habet, quantum ipſamet actio. Atque in hoc artificio Terentius Plautum longe ſuperat: cujus propterea lectionem Caſp. Barlæus Lunæburgenſibus quoque Ducibus, in epiſtola ad illos ſcripta, commendandam duxit. Editiones Terentii plurimæ omnino ſunt: magnam earundem copiam recenſet Spachius in Nomencl. p. 208. ſeqq. Haud immerito autem Barthio lib. L. Adverſ. c. 9. elegantiſſima omnium & nitidiſſima habetur, quæ cum commentario Æl. Donati à Frider. Lindenbrogio Francof. 1623. in 4. curata, & in paucorum manibus eſt. Tritior Bœcleriana, quæ prodiit Argentorati 1627. in 8., ceteris etiam jure merito præferenda non ſolum ob elegantem commentarium, & accuratas metri recenſiones, ſed & ob Chreſtomathiam Terentianam, quæ adjicitur: id eſt, indicem elegantiarum Terentianarum. Quanquam enim jam antea Jac. Kockertus indicem adornaverit non contemnendum, Bœclerianus tamen ille eſt ad uſum accommodatior:

datior: eſt & in Terentium index Auguſtini Gambarellæ, quem nunquam
vidi: Adjecit vero ſuæ editioni Bœclerus notas Franc. Guyeti, Galli doctiſſi-
mi, ſed moroſicris, de quo jam ſuperius aliquando dictum. Eſt & quædam
variorum editio, Lugd. Batav. 1644. excuſa, ſed non magni momenti. In Del-
phini uſum prodiit Terentius, cum interpretatione ac notis Nicol. Cami,
Pariſ. 1675. Vitas Plauti, Terentii ac Ciceronis, peculiari commentatiuncu-
la expoſuit Caſp. Sagittarius, edieditque Altenburgi 1671. in 8.

Incedat nunc M. TULLIUS CICERO, prioribus duobus multis mo- 7
dis illuſtrior, & in aurea Latinæ linguæ ætate primas extra controverſiam te-
nens: cujus aurei oratoris ſi libros omnes, & librorum editiones, perſequi vel-
lemus, multarum paginarum res foret: nos igitur tantum potiora ſectabimur.
In illo viro majeſtas Romanæ eloquentiæ & ſapientiæ ſummum apicem eſt
conſecuta. Tot ſeculorum judicio princeps habitus, obtrectatores non in-
venit, niſi homines malos aut indoctos. Fuere inter antiquos tales male-
voli Aſinius uterque: Pollio pater, & Gallus filius; quorum ille quidem
permultis occaſionibus inimicum animum, ſucco loliginis atræ plenum, in
Ciceronem oſtendit, ut ex Senecæ Suaſoria VI, & Gellii lib. XVII. c. 1.
Noct. Att., jam alibi obſervavimus, cum ejuſdem de Livii Patavinitate con-
vitium abſtergeremus: hic, vero inſaniæ paternæ hæres, libros de Ciceronis
ſuique patris Aſinii comparatione ſcripſit, in iiſque hunc illi longiſſime
antepoſuit, & indigna multa evomuit in Ciceronem: quæ non ſolum ut
prodigioſa Gellius execratur, ſed dudum ante Gellium Claudius Impera-
tor Ciceronis defenſionem ſatis eruditum, memorante Suetonio c. 41., ad-
verſus Aſinii Galli libros concinnavit. Ejuſdem cum Aſiniis furfuris Lar-
gus Licinius fuit, cujus liber infando, ut ait Gellius, titulo, Ciceromaſtix
ferebatur. His conſtans reliquorum veterum, in laudando veris elogiis Ci-
cerone, conſenſus, atque etiam indignatio in vituperatores iſtos, haud abs
re poteſt atque debet opponi. Faſſi enim omnes cum Quintiliano Inſtit.
Orat. l. XII. c. 1. ſunt, ſtetiſſe illum in faſtigio eloquentiæ, cui quid adjici poſ-
ſet etiam ignorare ſeſe ajebant. Et, quanquam nec ipſe Cicero ſua omnia,
præſertim juvenilia, approbarit, ſed & coërcuerit ipſe, & ab amicis Bruto,
Calvoque obſervata æquo animo tulerit: quamvis etiam Quintilianus ſum-
mam Ciceroni perfectionem adſcribere vereatur, quippe cui nonnihil vitio-
rum etiam adhæſiſſe non dubitat, adeoque perfectum omnibus partibus Ora-
torem adhuc quærat; mox tamen addit: *ego non audeam dicere, aliquid in hac,
quæ supereſt, æternitate inveniri poſſe eo, quod fuerit perfectius.* Hæc cum veteres
magni nominis oratores judicaverint, &, quæ vis veritatis eſt, ne ipſe qui-
dem juratus hoſtis, Aſinius Pollio, in Hiſtoria ſua juſtum Ciceroni elogium
(quod M. Seneca Suaſor. VII. nobis conſervavit) denegare ſit auſus: quid
tandem de recentioribus nonnullis Ciceroμάστιξι dicemus, quos inter emi-
net

net Petrus Ramus, qui, in ejus eloquentia, ſi DIs placet, aliquam multa deſideravit, ſciolus & ſophiſta potius, quam verus Philoſophus. Alii quidam ἑλληνομανεῖς, inter quos & Budæus, Latinos omnes præ Græcis contemnentes, etiam de Cicerone minus honorifice ſentiunt: ſed illi ſunt ingenio ſuo relinquendi. Budæus certe in phraſi Latina nihil habet, quod magnopere laudari debeat, utut cetera vir doctiſſimus. Verum ſane eſt, multa Græcis debuiſſe Ciceronem; ſed ita tamen debuit, ut magiſtros deinde Græcos ſuperaret, quod nec ipſimet diffitebantur: uti vel ex uno Dion. Longino perſpici poteſt, qui in eruditiſſimo ſuo de Sublimitate, libro, Sect. XII., eleganter admodum oſtendit, quid inter Demoſthenem atque Ciceronem interſit. Extat hujus argumenti integra atque luculenta Renati Rapini diſſertatio, Gallico idiomate ſcripta, qua copioſius, & per partes, Auctor exſecutus eſt, qua in re alter alteri, vel præſtet, vel par ſit. Conferendus præterea in hanc rem Leo Allatius lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 48. ſeq., & Eraſmus in Epiſtolis p. 1708. Quæ ad vitam Ciceronis attinent, ſingularibus libris ſunt deſcripta, qui vehementer conducunt ad intelligentiam rerum, quæ in Cicerone ſunt. Ex antiquis ſcriptoribus vitam Ciceronis, eo modo conſignatam, reliquit Plutarchus in Parallelis: ſed cum ab eo multa omiſſa deprehendiſſet Leonardus Aretinus, ſupplenda cenſuit illa ſcribendumque librum de Vita Ciceronis peculiarem, quem propterea *Ciceronem Novum* vocabat: teſte Jac. Gaddio *de Scriptor. Non-Eccleſ., P. I. p. 136, in Cicerone, & in Leon. Aretino P. II.* Sebaſtianus Corradus, vir doctiſſimus, inter alia, quibus optime de bonis literis meruit, eruditiſſimum de Quæſtura librum reliquit, Venetiis 1537. excuſum, in quo non ſolum Ciceronis vita per dialogum proponitur. Sed & inprimis multa, quæ ad opera ejus atque ſcripta pertinent, afferuntur: quinimo deſcribuntur eodem libro M. Ciceronis filii vita; Q. T. Ciceronis fratris, & eorum tandem, qui ſcribunt ad Ciceronem: ut adeo, judice Mich. Neandro in præfat. Erot. Gr. Ling. p. 154, omnibus Ciceronem lecturis & expoſituris non ſolum lectu dignus, ſed & neceſſarius & utilis ſit. Rariſſimus olim fuit, donec Joh. Frider. Gronovius Lugd. Batav. 1667. eum nova editione nitidiorem in 12. edi curaret. Extat & Franciſci Fabricii, Marcodurani, Hiſtoria Ciceronis ad rationes temporum alligata: dum ſcilicet, ſecundum annos Urbis & Conſulum, ſcripta & res geſtas Ciceronis diſtinxit. Liber ad lectionem Ciceronis utiliſſimus eſt, ac propterea aliquoties recuſus: ſecunda editio prodiit Coloniæ 570. in 8, eſtque dehinc nonnullis Ciceronis editionibus addita. Poſt hunc alii fuere, qui Ciceronis vitam ſcripſerunt: Chriſtoph. Preiſius, Pannonius; Benedictus Herbeſtus, Polonus; Jac. Angelus de Scarparia; qui nonnunquam conjunctim edi ſolent: poſtremi librum ab interitu vindicavit, Romæ inventum, atque in lucem emiſit Berolini 1553. in 8. Wolffg. Periſterus,

rus, Boruſſus. Verum hi omnes compendioſam magis, quam locupletem, Ciceronis hiſtoriam ediderunt: quibus accenſendi etiam Jacobus Maſenius l. II. Palæſtræ Orat., carptim vitam Ciceronis percurrens, Petr. Ramus, in cujus Ciceroniano varia occurrunt, quæ ad Ciceronis vitæ, laborum, ac periculorum hiſtoriam pertinent, & Caſp. Sagittarius in libello de Vita Cicer. qui inprimis Fabricium ſibi, quem ſequatur, propoſuit. Et ſane hujus libro nil venuſtius fieri poſſe judicat Andr. Schottus, qui & ipſe de interpretibus Ciceronis, hiſtoria operum illius, eloquentia & imitatione, elegantiſſimum librum ſcripſit, eique titulum fecit *Tullianarum Quæſtionum:* qui editus eſt Antvverpiæ 1610. in 8. Multa hic diſcutiuntur, quæ ſpectant ad imitationem & lectionem tam genuinam, quam pravam. Notum eſt, quam ſuperiore ſeculo *κακοζηλία* Ciceronis inſaniverint nonnulli, quos integris libris acerbiſſime viri quidam doctiſſimi exagitarunt. Spectat huc Eraſmi Dialogus Ciceronianus, quem ille juvenis adverſus homines conſcripſit: male propterea exceptus à Jul. Cæſare Scaligero, qui acerrimas in Eraſmum invectivas edidit pro Cicerone. Sed Eraſmus præceps judicium ſuum poſtea correxit ipſe, & Ciceronis lectionem atque imitationem præ omnibus inculcavit: quemadmodum & non minus Scaligerum ſuæ in Eraſmum acerbitatis plus ſemel pœnituit. De hac re vero, & de prava illa imitandi ratione, alibi à nobis dictum eſt. Marius Nizolius huic fini ſcripſerat Theſaurum ſuum Ciceronianum, quem Henr. Stephanus libello peculiari exagitavit, cui titulum fecit *Nizoliodidaſcalus*, ſeu Monitor Ciceronianorum Nizolianorum; ubi defectus ejus lexici plenius recenſentur. Pariſ. 1578. in 8. Edidit quoque Stephanus Dialogum alterum, cui titulus *Pſeudo-Cicero:* in quo non ſolum de multis ad Ciceronis ſermonem pertinentibus monetur, ſed & quis delectus editionum, & quæ in legendo cautio adhibenda ſit. Pariſ. 1577. in 8. apud auctorem. Plura de his Ciceronianis *κακοζήλοις* legi poſſunt apud Taubmannum in Diſſert. de Lingua Latina. Pergimus nunc ad editiones Operum Ciceronianorum. De ineditis videatur Hier. Cardanus in libro de clarorum virorum vita & libris; qui reperitur in operum ejus Tomo X. Illuſtre inter deperdita Ciceronis opus eſt de Republica, cujus jacturam merito lugemus: ſupererat adhuc tempore Petri Pictavienſis monachi, obſervante Barthio Adverſar. l. XXXII. c. 5. Idem Barthius ibidem c. 18. refert, ſuperfuiſſe illum ante annos non adeo multos in Monaſterio quodam Ritterſhuſio, cujus in rei fidem citat Joh. Henr. Meibomium: Verum errat procul dubio Barthius, tum in nomine Monaſterii, quod nequaquam Ritterſhuſium, ſed Riddaghuſanum, dici debuerat; tum in nomine ipſius Meibomii: nam Henricus Meibomius, pater, quem is intelligit, quodam loco hujus libri faciens mentionem, *periit*, inquit, *iſte theſaurus in bello Germanico.* Perierunt quoque libri Ciceronis de Gloria: niſi, quod magnam partem

 trans-

transſcriptos illos à Petro Alcyonio in libro de Exilio, quem conſcripſit, Colomeſius annotat Cimel. Literar. c. 15. Operum, quæ ſuperſunt, editiones plurimæ ſunt. Venetæ editiones male audiunt apud Scioppium in Syllabo Latinæ linguæ, Paradoxis Literariis adjecto; ubi ſic ille: *Ciceronis editiones Venetæ recentiores flammis aboleri debebant, cruces vero figi typographis ut documento ſint aliis, ne tam deformem Veneto nomini maculam imprimant.* Quam ille cauſam tam acerbi judicii habuerit dicere non poſſum: neque etiam Aldi aut Pauli Manutiorum editiones eum his verbis ſugillare opinor, quorum ille primus Opera Ciceronis junctim edidit: hic vero inter præcipuos ejusdem M. Tullii emendatores & commentatores omnium conſenſu numerari meruit. Prodiit editio Pauli Venet. 1540. & 41. Aldinæ magnitudinem & paginas plane exprimit Riheliana Argentinæ 1540., poſt Andr. Naugerii & P. Victorii correctiones, à Joh. Sturmio emendata. Uno anno hanc antevertit editio Ciceronis à Roberto Stephano Pariſ. An. 1539. elegantiſſimis typis data è codicibus Petri Victorii. Ipſe vero Victorius omnium, Judice Cl. Grävio, ingeniorum ſui temporis princeps, & cui uni præ reliquis ſalutem M. Tullius debet, è vetuſtiſſimo Mediceo codice illum primo Venet. 1537. edidit: poſtremas vero ejusdem curas optima editione Juntæ Florentini an. 1571. dederunt. Dionyſii Gothofredi editio vehementer placuit Barthio Adverſar. l. L. c. 9, & index in Ciceronem, quem ille multis Nizolianis habet præſtantiorem. Ceteroquin inter Ciceronis editiones optima eſt Hamburgenſis illa Frobeniana, A. 1618. fol. excuſa. Debetur potiſſimum Jano Guilielmio, Lubecenſi, juveni doctiſſimo, qui nullis laboribus in hoc opere procurando pepercit. Ejus conatus à Suffrido Petro, Friſio, adjuti ſunt, qui collationem cum MSS. diligenter à ſe inſtitutam cum Guilielmio communicavit. Adjectus eſt operi index; cui titulus: *Penu Tullianum decem cellis ſeu indicibus expromens, quicquid uſpiam divitiarum in Ciceronis opibus habetur.* Collegit Georgius Ludov. Frobenius: procuravit editionem Janus Gruterus, in cujus manus & Suffridi Petri & Jani Guilielmii notæ pervenerant: ceterum index ille ſeparatim quoque editus proſtat. Fuerunt alii, qui in animo habuerunt univerſa Ciceronis opera edere: quos inter Andr. Schottus, cujus conatus mors interrupit. In Belgio prodiit nitida ſatis editio, Cornelio Screvelio accurante, cui Guilielmii & Gruteri aliorumque notæ, ſed ſelectæ additæ ſunt, 1661. in 4. eadem deinde 1687. Genevæ (licet Baſileam titulus præ ſe ferat) recuſa eſt. Integram vero Hamburgenſem Gruteri editionem recuderunt Londinenſes typographi in fol., ſed nitoris magis, ut videtur, quam emendationis habita ratione demptis quoque præter rem capitum numeris. Lond. 1681. [Male vero omnes feciſſe, & neſcio quo ſe conſpurcaſſe luto, V. Cl. Jac. Gronovius arbitratur, quotquot in recudendis Ciceronis operibus Gruterianum textum ſecuti ſint, quem ſcilicet ipſe pro men-

mendoſiſſimo habet, & occaſionem inde arripuit novam Ciceronis editionem, cum variis Codicibus MSS. collatam, & à ſe emendatam, publicandi: quod Lugduni Bat. 1692. forma duplici in 4. & in 12. præſtitit: præter Gruteri atque Guilielmii notas, ſuas quoque adjiciens: Orationibus inſuper totum Aſconii Pediani Commentarium, & Anonymum Scholiaſten addens.] Jamdudum quoque adornandam per partes Ciceronis editionem abſolutiſſimam vir magnus, Joh. Georg. Grävius, ſibi ſumſit; deditque orbi literato Epiſtolas Ciceronis ad Atticum & ad Familiares, ut & libros Officiorum, cum P. Manutii aliorumque integris, & ſuis notis: nunc Orationes pari inſtituto parat:] adeo, ut ſpes ſit, nos ab ejus manu locupletiſſimum opus aliquando habituros. Reliquas editiones, Elzevirianam 1642, X. tomis minoribus comprehenſam: Blavianam 1657. tomis totidem; Hervagianam tomis 4, aliasque Baſileenſes, Lugdunenſes, Pariſienſes, Francofurtenſes, Genevenſes, nil moror: jam enim plus ſatis de editionibus dictum eſt. Habentur inter opera Ciceronis quædam, quæ nomen illius mentiuntur: ut orationes illæ Ciceronis & Saluſtii mutuæ; de quibus vid. Sanctius in Minerva p. 258, qui miratur Quintilianum, Linacrum, Vallam & cæteros, putidas iſtas & barbaras oratiunculas non vidiſſe ab aliquo ſciolo & barbaro eſſe compoſitas. Longe rectius id animadvertiſſe monuiſſeque Pet. Victorium & Seb. Corradum. Idem Sanctius l. c. p. 253. Pauli Manutii oſcitantiam caſtigat, qui titulos Paradoxorum ipſimet Ciceroni adſcripſit: cum nugæ ſint ea lemmata ab imperitis Grammaticaſtris præfixa: velut omnes iſtiusmodi tituli ad Martialis Epigrammata, ad Horatii Odas, & ad Valerium Maximum: non ſolum alieni ab inſtituto autorum, ſed & alieniſſimi haud raro. De Orpheo Ciceronis dubitandum non eſt quin ſuppoſititius ſit, idque deprehendet, qui vel unam ſolum alteramve periodum perlegerit. De Conſolatione diximus jam, eam à Car. Sigonio confictam, ut imponeret doctis perſonata eloquentia ſua: ſed fucus haud diu poſt animadverſus eſt. Hiſtoria ejus rei continetur in Epiſtolis quibusdam, quæ habentur in Ant. Riccoboni Deſcriptione Gymnaſii Patavini. Commentatores Ciceronis tam in omnia ejus opera, quam in libros ſingulares, ſunt longe plurimi. E veteribus ad nos pervenit Aſconius Pedianus, qui Veſpaſiani ævo floruit, cujus tamen Commentariorum maxima pars injuria temporum intercidit: in reliquis emendandis & reſtituendis laborarunt Paulus Manutius, Franc. Hotomannus, Titus Popma Friſius: [& poſt hos omnes Joh. Frid. Gronovius, è cujus emendatione Jacobus filius Aſconium, uti diximus, publicavit. Primus Aſconium in Helvetia, in monaſterio S. Galli, invenit Poggius Florentinus; Aldus poſtea impreſſit. [Præter Pedianum vero reſtat adhuc alius quoque Scholiaſtes Antiquus, quem neſcio qua occaſione acquiſitum ſive Pithœus ſeu Petavius ad IS. Voſſium miſit, & ab hoc impetravit Jac. Gronovius, ediditque.] In libros de

Digitized by Google

Inventione ſcripſit Marius Victorinus; Seculi IV. ſcriptor, ac præceptor Hieronymi: cujus in Ciceronem commentarius Venetiis 1500, Coloniæ 1535. apud Joh. Gymnicum & 1537, Pariſiis apud Rob. Stephanum, ex caſtigatione Guyb. Longolii, alibique lucem publicam aſpexit. Venetam editionem inprimis commendat Caſp. Barthius, eamque facile locum codicis MSS. tueri cenſet: qui cetera ipſummet Victorinum optimæ notæ veteribus Criticis accenſendum plane non dubitat, Adverſar. l. XXXVI. c. 1. E recentioribus in ſingulos Ciceronis libros complures extant commentatores. Librum de claris Oratoribus expoſuit Sebaſt. Corradus: eſtque hic ejus commentarius impreſſus Florentiæ 1552. Idem in epiſtolas Ciceronis omnes, tam familiares, quam ad Atticum, juſta commentaria ſcripſit, quorum illa Baſileæ, hæc Venetiis excuſa ſunt. In Partitiones Oratorias *Claudius* Minos ſcripſit, Francofurt. 1584. In Oratorem, poſt Corradum, Melch. Junius, Argent. 1585. Joh. Sturmius quoque, magnus eloquentiæ per Germaniam magiſter, edidit in eundem librum commentaria. Exiſtunt præterea ejusdem Sturmii & Claudii Minois commentarii in ſpeciales quasdam orationes. In omnes Ciceronis Orationes varios variorum Commentarios Franc. Hotomanni, Joach. Camerarii, M. Ant. Mureti, Adr Turnebi, Val. Erythræi, aliorumque, in unum corpus congeſtos, junctim edidit Oporinus Baſil. 1553. in fol., quem Lugdunenſes A. 1574. ſecuti ſunt. Vaſtum volumen, ſeu potius tomos II Commentariorum in tertiam orationum Ciceronianarum partem, ſtruxit ediditque Pariſ. A. 1631. Nicol. Abramus, Soc. Jeſu (is ipſe, qui Nonni Paraphraſin Johanneam cum notis ſuis, ſane doctiſſimis, eleganti editione Cramoiſiana 1623. dedit,) in quo commentario tam hiſtorica, quam rhetorica & grammatica longe plurima, expediuntur. Plures orationum Cicer. explanatores recenſet magno numero Spachius Nomencl. Philoſ. p. 289. ſeqq. Commentarii P. Victorii, & doctorum virorum plurium in libros Cic. de arte Rhetorica in unum quoque corpus collecti ſunt, editique ab Aldo juniore Venet. 1546. in fol., quos etiam Baſileæ neſcio quo anno recuſos vidi. Qui in Epiſtolas Ciceronis ſcripſerunt, magno numero apud Spachium l. c. p. 313. ſeqq., ut & à Cl. Grævio, poſt præfationem in Epiſtolas Famil., recenſentur. Atque hic etiam omnes illos noviſſima editione ſua collegit. Eminet vero inter omnes Paulus Manutius, cui palmam in eo genere nemo dubiam reddet. Gaddius T. I. p. 98. Budæum quoque refert Commentarium in Epiſtolas familiares ſcripſiſſe, de quo nihil alias mihi conſtat. Philoſophica Ciceronis à variis illuſtrata ſunt. Libri de Legibus prodierunt cum Commentario Adr. Turnebi, Pariſ. 1557. in 4. Tuſculanæ Quæſtiones cum Commentario Joach. Camerarii Pariſ. 1558, & cum notis Franc. Fabricii 1568., Academicæ Quæſtiones cum Commentario Turnebi 1553. Libri de officiis, primus recentis typographiæ partus

exti-

Digitized by Google

extiterunt, editi an. 1466. Commentatores eorum ſunt Aldus Manutius, Car. Langius, Fulv. Urſinus, Dion. Lambinus, Franc. Fabricius, Deſ. Eraſmus, M. Ant. Muretus, Joach. Camerarius, Petr. Victorius, Phil. Melanchthon, Hier. Wolffius, Xyſtus Betulejus, Wolffg. Anemœcius, Pet. Balduinus, Pet. Ramus, Franc. Sylvius, El. Vinetus, Sam. Rachelius, alii. Tanti nempe omni tempore viris doctis officia Ciceronis viſa ſunt: quorum pretio vel inde etiam decedere aliquid Hugo Grotius olim exiſtimabat, quod omnium manibus terantur. Ceterum commentatores modo laudatos quinque priores integros, reliquos omnes magno cum judicio excerptos, dedit, ſuasque inſuper notas, verbis ac rei lucem uberrimam affundentes, adjecit in exquiſitiſſima Editione ſua Joh. Georg. Græviuſ, Amſtelod. 1688. in 8. Cato Major Ciceronis, Lælius, Paradoxa, & Somnium Scipionis jungi ſolent Officiis, & hinc plurimorum quoque laboribus illuſtrantur. Seorſim Catonem Majorem illuſtravit Ludov. Vires libello, cui titulus, Animæ Senis: cui addi quoque poteſt Gabr. Paleotus in Tr. de Bono Senectutis. Lælium, ſeu de Amicitia Dialogum, illuſtravit Victorinus Strigelius, & alii nonnulli. In Paradoxa fuſe, copioſe, &, ut Wolffius judicat, ad oſtentationem ingenii ſui, ſcripſit M. Anton. Majoragius. In fragmentum libri VI. de Republica, quod ſub titulo Somnii Scipionis ſupereſt, è veteribus copioſe ſcripſit Macrobius: in quod etiam extant Ludov. Vivis Vigiliæ. Atque hæc de editionibus & Commentatoribus Ciceronis dicta ſufficiant. Ceterum, ſi eloquentiæ Ciceronianæ reprehenſores ſupra enumeravimus, paucis etiam cenſores alii nunc ſunt enarrandi. Exquiſitiſſimos Ciceronis libros Officiorum aggredi, & criminationibus ſeu calumniis potius variis onerare, veritus non eſt Cælius Calcagninus, editis eam in rem anno 1543. Disquiſitionibus: ſed queis M. Anton. Majoragius & Jacobus Grifolus commodum occurſum ivere, ille Diſpunctionibus, hic Defenſionibus, maledica convitiatoris crimina diſpungentes: ac proinde etiam dignas merito judicavit Cl. Grævius, Diſpunctiones Majoragii, quæ una cum Calcagnini Disquiſitionibus, in nova ſua Officiorum Cic. editione recuderentur. Verum ipſe ille defenſor Ciceronis Majoragius alia ratione Cenſor illius eſt, ſeu iniquus potius reprehenſor, dum nempe Paradoxis Ciceronianis Anti-Paradoxa oppoſuit, Ciceronem plane ignarum Philoſophiæ, & totius Dialectices expertem, demonſtraturus: quam fœdiſſimam calumniam vocat, & contuntendam ſibi ſumit Sanctius in Minerva p. 252. ſeq. Jam olim vero Marius Nizolius, non diu poſt edita Anti-Paradoxa, Majoragium data ad illum objurgatrice Epiſtola confutare inſtituit: ſed peſſime ab hoc exceptus primo Apologia, tum &, cum Nizolius Antapologiam oppoſuiſſet, duobus Reprehenſionum libris, Mediolani A. 1549. editis. Conciliatorem inter litigantes egit Seb. Corradus: prout lib. I. Polyhiſtoris, p. 318. epiſtolis ineditis

editis Gudianis, commemoravimus. [quæ, cum editæ jam ſint, dicta tum temporis confirmant, ſuntque hoc ordine legendæ. Nizolii epiſtola ad Majoragium num. XLVII. p. 132. ſeqq. Majoragii ad Cicerinum n. XL. & XLI. p. 126. & tres Corradi ad Major. XXXIV. XXXV. XXXVI. p. 121. ſeqq.] Verſus Ciceronis, in quibus pangendis non nimium felix videbatur orator incomparabilis, ludum etiam de ſe jocumque inimicis dediſſe notum in vulgus eſt. Sed tamen jocos illos magis lingua, quam animo, fuiſſe dictos Janus Nic. Erythræus exiſtimat, cui verſus M. Tullii nitidiſſimi lepidiſſimique videntur. Idem Nicius ægre fert, objectam Ciceroni ab Hieronymo imperitiam linguæ Græcæ, ac ſi vim ejus ſermonis in vertendo parum feliciter eſſet aſſecutus. Ipſe vero ſe magna perfundi voluptate profitetur, quoties dulces ac perſpicuos locos illos perlegat: *quod ſibi non contingere ait in iis, qui, hanc bene interpretandi laudem ſuam eſſe propriam ajentes, ita perplexe, ita inſuaviter, ita inamœne loquuntur, ut celeriter faſtidio & ſatietate à ſe homines abalienent.* Neque etiam credibile ullo modo eſſe addit, eum, qui in ipſa Græcia à magiſtris optimis edoctus toties Græce declamarit, ac commentatus ſit, Græci ſermonis proprietatem ignoraſſe. vid. Pinacoth. III. p. 34, 35. De plagii crimine, cujus à Græcis jam olim reus poſtulatus Cicero, ab Hieronymo autem abſolutus eſt, vid. Thomaſ. de Plag. Liter. §. 392. Nos, de Cicerone plus ſatis pro inſtituti ratione dictum putantes, ad alios nunc auctores Latinos pergimus.

Et quidem is, qui hiſtoriam ejus, quod Catilinariam conſpirationem attinet, expoſuit, cetera non usque adeo amicus Ciceroni, CRISPUS SALLUSTIUS, eum primo excipiat: qui non eandem ab omnibus laudem retulit: inveniunt enim multi in eo quod reprehendant. Brevitatem illi tribuunt omnes: ea vero, judice Quintiliano l. X. c. 1, nihil apud aures vacuas atque eruditas poteſt eſſe perfectius: alii contra vitio illam ei vertunt. Quos inter Joh. Petrum Maffejum quoque fuiſſe Erythræus refert Pinacoth. II. p. 53. *Illud*, inquiens, *in eo ferendum non erat, quod Salluſtium Criſpum, Romanæ decus hiſtoriæ, ad ſui judicii calculum revocare & damnare audebat; ideo fortaſſe, quod divinam ejus prudentiam, illuſtremque brevitatem, qua nihil eſt in hiſtoria dulcius, ſe imitari poſſe diffideret: nam tantum quisque laudat, quantum ſe imitari poſſe non deſperat.* Jul. Cæſ. Scaliger lib. IV. Poëtices c. 24. plane miratur, & ſibi nondum compertum ait, quamobrem Salluſtio attributa ſit ab omnibus præter ceteros brevitas: qui enim prælongas haud raro conciones inſerat, quas nullus habuerit Imperator; qui toties ad alia à propoſito exſpatietur; qui, Catilinianæ conjurationis hiſtoriam traditurus, ipſamet urbis Romæ initia arceſſat; illum vero prolixum potius, vel etiam nimium, ſupervacuumque, vocandum cenſet. Sub finem capitis tamen, in eo ipſe brevitatem Salluſtii agnoſcit, quod tribus verbis integras expleat ſententias, non circumducat,

non

Digitized by Google

non interponat, aſyndetis utatur, & omittat verba. Quapropter cauſas omnino habuit, ut Scaligerum confutaret, Leo Allatius, in libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo p. 36, qui legi poteſt. Judicium Barthii de Salluſtio vid. Adverſar. l. XLVIII. c. 19. Scheurlii in Statua Mercur. Sect. II. P. II. c. 8. & Bœcleri in Diſſert. de Eloq. Civili. Scioppius, in Diſſertatione de Rhetoricarum Exercitationum generibus p. 13. & 14, Salluſtium exagitat, ut *χακόζηλον*, verborum obſoletorum & archaiſmorum ſtrenuum affectatorem; quod etiam non omnino falſum eſt. In ſcribenda hiſtoria Criſpus Thucydidem ſibi imitandum ſumſit: uti deinde Salluſtium imitatus Tacitus eſt. Fuit, cum Salluſtius, doctorum apud Romanos hominum judicio, primas inter Hiſtoriographos Latinos partes obtinere viſus eſt. Hinc Martialis:

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Primus Romana Criſpus in hiſtoria.

Editiones ejus variæ ſunt. Ut enim Aldinas, Argentoratenſes, Colonienſes, taceamus: prodiit in fol. Salluſtius cum notis integris Variorum Baſil. 1564. Auctores notarum atque commentariorum illorum ſunt Barthol. Zanchus, Henr. Glareanus, Jac. Bononienſis, Joh. Chyſoſt. Soldus, Jod. Badius Aſcenſius, Laur. Valla, Omnibonus Leonicenus, Vincent. Caſtilioneus. Aliam editionem integris notis variorum H. Glareani, Joh. Rivii, A. Manutii, Auſ. Popmæ, J. Palmerii, Pet. Ciacconii, Fulv. Urſini, El. Putſchii, J. Douſæ, & ſuis, inſtructam Francof. in 8. edi curavit Janus Gruterus. Similiter Ludovicus Carrio Salluſtium à ſe recenſitum, ſuiſque & Joh. Rivii, Manutii, Cypriani à Popma notis illuſtratum, è Plantiniana officina in 8. 1579. prodire juſſit. Eſt quoque inter optimas auctoris hujus editiones memoranda, quæ ex recenſione Pet. Victorii Florentiæ apud Juntas 1576. in 8. excuſa eſt. In Belgio Ant. Thyſius, cum ſelectis variorum notis, Salluſtium prodire juſſit Lugd. Bat. 1649. in 8: Aliam integris aliquorum notis inſtructam ejus editionem accuravit Joh. Frid. Gronovius 1665. in 8. Joh. Janſonius nitidam quoque Salluſtii editionem dedit Amſtelod. 1667. in 12, vel propterea commendandam, quod quamplurima deperditorum veterum Hiſtoricorum fragmenta, ab Auſon. Popma collecta, ſubjuncta habet. In uſum Delphini Salluſtium Dan. Criſpinus edidit Pariſ. 1674. in 4. Præter illos vero commentatores, quos diximus, Laurent. Craſſus Paulum quoque Benium, moroſum iſtum veterum Auctorum cenſorem, memorat in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 83, & Johannem Delphinum, patritium Venetum, Patriarcham Aquilejenſem, quem in Bellum Catilinarium ſcripſiſſe refert p. 109. & 111. Notis politicis & hiſtoricis Salluſtium illuſtravit Chriſtoph. Ad. Rupertus: Noribergæ 1671. in 8.

Salluſtio atque Ciceroni coævus, C. JULIUS CÆSAR, tot rebus maximis 9

mis geſtis æternum per univerſum orbem nomen adeptus, inter auctores etiam Latinæ linguæ præcipuos locum haudquaquam infimum ſibi vindicat; nempe non minus inſigni facundia, quam fortitudine exquiſita, clarus. Illum certe Manutius Hiſtoricis Latinorum omnibus præfert, in *præfatione Commentarii in Cæſarem:* & Ludov. Vives, *in Lib. de Tradendis Diſciplinis*, adeo Cæſaris libros commendat, ut prima etiam ætate, una cum Epiſtolis Ciceronianis, legendos exiſtimet: quem tamen ea in re haud immerito confutavit Joh. Schefferus *lib. de Stylo.* Sunt, qui putent, librorum de Bello Gallico auctorem Cæſarem non eſſe, uti nec eorum, de civili ſive Pompejano: de prioribus id Ludov. Carrio, de poſterioribus Franc. Floridus Sabinus affirmavit. Julio nempe Celſo (qui tamen ſeculi XV ſcriptor nonniſi recenſuit commentarios Cæſaris & emendavit) eos adſcribentes: quos Ludovicus Caduccus male Oroſium ſecutus Suetonii opus eſſe, exiſtimabat. Verum iis omnibus ſatisfecit Gerh. Joh. Voſſius, *in Hiſtoricis Lat. l. I. c.13. p.62*, quanquam & jam olim Lipſius diſſenſum ſuum ad Carrionem non diſſimularit, Epiſtolic. Quæſtion. l. II. ep. 2. [Hujus tamen, ut puto, Carrionis veſtigiis inhæſit auctor ridiculæ opinionis neſcio quis; quem Iſaacus Voſſius, prudentem cetera, magnæque apud ſuos auctoritatis, vocat, ſibique in familiari congreſſu ſæpius affirmaſſe refert: ſcriptam à ſe, poſt plurium annorum cogitationes, luculentam de Cæſaris de Bello Gallico Commentariis diſſertationem; quæ invictiſſimis argumentis omnia illa falſa eſſe evinceret: nec Cæſarem tranſiiſſe unquam Alpes, nec vidiſſe Galliam. Quæſitum vero, quibus rationibus & teſtibus tantam rem peregiſſet? reſpondiſſe: mille teſtium loco, ad hoc probandum, ſuffeciſſe ſibi rectos bonosque ſenſus, quos ſemper ſequeretur. *vid. Iſ. Voſſ. Reſponſ. ad Objecta Crit. Sim. p. 336.* Sane vix poterat quicquam magis ab omni ratione bonisque ſenſibus alienum excogitari: ſi modo ita cenſuerit ſerio quiſpiam, & non joco Voſſius ſuis lectoribus imponat.] Stylum Cæſaris, quem in commentariis adhibet, ſtrigoſum Maſenius vocat: inepte ſane: non poterat enim alio ſermonis genere uti Cæſar, commentarios ſcribens, quibus ſucciplena aliqua oratio non conveniebat. Et adeo quidem nihil puriſſimæ Cæſaris Latinitati quicquam præjudicat, iſtud Maſenii judicium, aut Lipſii quoque, qui lib. IV. Poliorcet., Dial. IX., non nimium præclare de illa ſentit, ut eis contra facile Quintilianus, peritiſſimus dicendi magiſter, os obſtruat; cum lib. X. c. 1. Inſtit. ait: *C. Cæſar, ſi foro tantum vacaſſet, non alius ex noſtris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis eſt, id acumen, ea concitatio; ut illum eodem animo dixiſſe, quo bellavit, appareat. Exornat tamen hæc omnia mira ſermonis, cui proprie ſtudioſus fuit, elegantia.* Exprimendum ſibi è Græcis Cæſar haud infeliciter ſumſit Xenophontem. Fidem in Commentariis C. Cæſaris deſiderant nonnulli, quos inter olim Aſinius Pollio inprimis multa deſideravit: ſed qui aſſiduus erat optimorum

rum

Digitized by Google

rum quorumvis calumniator, non adeo à nobis attendi meret. vid. de ea Voſſius pater *in Hiſtor. Lat. l. c.*, & Scheurl. *in Stat. Mercuriali, P. II. Sect. II. c. 9.* Septem de Bello Gallico libris Commentariorum Cæſaris octavum adjecit A. Hirtius Panſa, familiaris ejus, Balbo nuncupatum. Idem & Commentarios de Bello Alexandrino, & de Africano cum Juba, compoſuiſſe eo majore conſenſu creditur, quod ipſemet in epiſtola ad Balbum à ſe ſcriptam bellorum eorum hiſtoriam fidem facit. Sed tamen, jam Suetonii tempore, dubitatum fuit, Hirtius an Oppius horum æque & Hiſpanienſis bellorum in commentarios relatorum auctor ſit: ita tamen, ut Suetonius ipſe magis ad Hirtium propendere videatur. *vid. Sueton. Caſ. c. 56.* Hiſpanienſe bellum à Balbo deſcriptum ſuſpicatur Voſſius. Idem Julii Celſi Commentarios de Vita Cæſaris, an. 1473. editos, primus indicavit. [Clar. Grævius vero in elegantiſſima Cæſaris editione nupera A. 1697. in 8. denuo eos edidit.] Græcus librorum de Bello Gallico interpres, quem, ex Bibliotheca Pauli Petavii, primus Gothofr. Jungermannus edidit, num Theodorus Gaza, an vero Maximus Planudes, ſit, ambigit, in lib. de Claris Interpr., Huetius; ita tamen de illa judicat, ut nec impuram dicat eſſe, nec invenuſtam. Prodiit illa Jungermanniana Cæſaris variorum (Henr. Glareani, Aldi Manutii, Franc. Hotomanni, Joh. Brantii, Andr. Schotti, Fulvii Urſini, aliorumque, & ipſiusmet Jungermanni.) Commentariis integris illuſtrati editio Francofurti 1606. in 4., etiam 1669, ſed parum feliciter, recuſa. Plurimæ vero ſunt Cæſaris editiones aliæ Aldinæ, Gryphianæ, Plantinianæ, Baſileenſes, Pariſinæ, &c., quas recenſere hic nimis longum foret. Ex recenſione Joſ. Scaligeri prodiit Cæſar Lugd. Batav. 1606. in 8, ſæpe per Germaniam, ſed, ut fit, infelicius ſemper recuſus. Cum variorum ſelectis notis Cæſarem Arnoldus Montanus Lugd. Bat. 1651. & 1680. in 8. dedit: in uſum Delphini Pariſ. 1678. Joh. Godwinus. Dedit etiam ſuperiore ſeculo Cæſaris Commentaria, à ſe emendata, ſuisque & Hotomanni commentariis illuſtrata, Jac Strada: Francof. in fol., quæ editio plane egregia eſt. Ineditas Dionyſii Voſſii notas in Cæſarem in Iſaaci fratris bibliotheca latuiſſe, Colomeſius in Opuſculis p. 141. refert. Silentio autem hic prætermitti non debet inſigne plagium Fulv. Urſini, quem ſuas in Cæſarem notas maximam partem Petro Ciacconio, amico, debuiſſe, &, illius tacito nomine vulgaſſe, jam olim Joh. Brantius, & ex eo Thomaſius Diſſ. de Plag. Liter. §. 581, annotavit. Namque, ut erat Ciacconius in emendandis Auctoribus mire ſagax, adeo, ut, dicente Erythræo Pinac. I. p. 192., auctorum eorundem animi immigraſſe quaſi in ipſum, ſuamque illi de iis rebus, quæ erant in quæſtione, ſententiam quodammodo aperuiſſe, viderentur: ita nihil minus erat, quam ſuarum rerum ambitioſus aut invidus, ſed cum amicis quam lubentiſſime omnia communicavit. Ita factum, ut & ad Fulvium notæ in Cæſarem pervenirent: quas cum,

Digitized by Google

poſt Ciacconi mortem, ab Andr. Schotto Joh. Brantius accepiſſet, ſuo domino à Fulvianis ſeparatas reſtituit. Ceterum eſt quædam Italica Operum Cæſaris translatio, ab Andr. Palladio, architecturæ civilis & militaris peritiſſimo viro, adornata, editaque Venetiis 1619. in 4, quæ maximi habenda eſt, omnibus quippe Commentariis accuratior meliorque, ob exquiſitam rerum & actionum per imagines repræſentationem. [Parem imaginum curam Clar. Grævius quoque geſſit in poſtrema, quam nuperrime dedit. Jul. Cæſaris nitidiſſima editione, A. 1697., una cum Jul. Celſi libro de vita Cæſaris, Ultrajecti, uti diximus, emiſſa.]

Ante Cæſaris dictaturam, eo Dictatore, & poſtea, vixit CORNELIUS NEPOS, M. Tullii amicus, familiariſque, teſte Gellio, optimus Latinitatis auctor, è cujus tot ſcriptis, quæ apud Veteres laudantur, & quorum hiſtoriam accurate Voſſius expoſuit *Hiſt. Latin. l. I. c. 19*, nonniſi vitæ illuſtrium Imperatorum, nec ea quidem integræ, hodie ſuperſunt: ſiquidem quæ de Romanis Imperatoribus ſcripſit, excepta Attici Vita, & Catonis Vitæ compendio, perierunt. Vulgo Æmilius Probus dicitur, & ſub hoc nomine veteres aliquot editiones prodierunt: ſuntque haud pauci, qui Æmilium auctorem putant eſſe vitarum, quæ exteros Imperatores ſiſtunt. Sed eos vehementer falli, & Æmilium Probum librarii fuiſſe nomen, qui Cornelii Nepotis vitas Theodoſio Imp. obtulit poſt Savaronem, Voſſius l. c. oſtendit. Idem, tacito quidem nomine, Barthium confutat, exiſtimantem, vitas illas Cornelii ab Æm. Probo in compendium eſſe redactas, ſolamque Attici vitam integram adhuc atque genuinam ſupereſſe: qua in re multum falli Barthium, nec operis concinnitatem ævum Theodoſianum admittere, non Voſſius ſolum oſtendit; ſed & Janus Gebhardus, in Spicilegio ſuo ad præfationem Corn. Nepotis, & in Not. ad vitam Datamis: Scioppius quoque, naſutus adeo veterum auctorum cenſor, nihil in Nepote reperit, quod ſequiorem ætatem ſpiret. Utinam haberemus ceteros ejus auctoris libros Chronicorum, Exemplorum, librum Illuſtrium Virorum, qui ſcriptis inclaruerunt, qualem de Hiſtoricis Græcis ſe ſcripſiſſe ipſe in vita Dionis Auctor eſt, & de Latinis Hiſtoricis, alium ab illo ſtructum, tum ex antiquo Gifanii quodam codice, tum ex rationibus aliis, Voſſius obſervat: neque dubitat, vitam Attici, Ciceronis, ampliorem Catonis, ſingulas ejus libri partes fuiſſe. Quicquid ejus ſit, haberemus utique, ſi modo ſupereſſent plures præſtantiſſimi Scriptoris fœtus, magnos hiſtoriæ & Latinitatis theſauros. Prodierunt Opera Nepotis, quæ ſuperſunt, cum emendationibus & notis Dion. Lambini, Pariſ. in 4. 1569., quanquam Obertus Gifanius multum de ſurreptis ſibi à Lambino per plagium notis ſuis conqueſtus ſit: qua de re vid. Thomaſius de Plagio Liter. §. 448. lit. e. In colligendis fragmentis Nepotianis omnes facile vicit Andr. Schottus, à cujus manu eximiam habemus Nepotis editionem,

tionem, Francofurti in fol. 1609. excuſam. Eodem loco anno præcedente 1608. Vitæ Imperatorum Cornelii, cum notis Lambini, Guyb. Longolii, Hier. Magii & Joh. Savaronis, lucem aſpexerunt. Savaroniana editio primo Pariſ. minutiore forma An. 1602. prodiit. Jani Gebhardi Lugd. Bat. 1644. in 12. & Lipſiæ An. 1653. Joh. Henr. Bœcleri editio ſexies minimum prodiit Argentorati: nam hoc ipſe in præfatione teſtatur ſextæ ſuæ, An. 1656, cum egregio Commentario pragmatico, ut ſolent eſſe Bœcleriani, & indice doctiſſimo, excuſæ. Indicem illum Bœcleri Vorſtius augere voluit, falſa ſe etiam expunxiſſe, & tranſpoſita ſuis locis reddidiſſe, gloriatus in præfat. ſuæ editionis, A. 1662. Lipſiæ in 8. vulgatæ: ubi multa de Corneliani, aliorumque indicum, defectu habet. Enimvero malam ea re gratiam iniit apud Bœclerum, qui multa reprehendit in hoc indicis ſui augmento, *præfatione Comment. ſui in Vellejum.* Apud Batavos cum notis variorum, Rob. Keuchenio curante, in lucem emiſſus eſt Nepos Lugd. Bat. 1675. in 8, quo ipſo anno Pariſiis, in Delphini uſum, Nicol. Courtin eundem edidit. Eſt & quædam hujus anni Oxonienſis editio, è Theatro Sheldoniano profecta, quæ reliquis Græcorum Impp. ex MSS. vitam Ariſtomenis Meſſenii additam habet. Aug. Buchneri notulæ, cum quibus aliquoties excuſus Cornelius eſt, ab Auctore minime videntur eum in finem ſcriptæ, ut ederentur: ſiquidem nuda tantum eſt paraphraſis Latina atque Germanica. Omnium vero Nepotis editionum abſolutiſſima mihi videtur, quam adornavit Joh. Andr. Boſius, ſecunda vice, cum luculentiſſimo indice, ſuiſque notis edita Jenæ in 8. 1675. [Commodiſſima etiam eſt, quam ad juventutis uſum, Chronologicis atque geographicis tabulis, notiſque novis, in ſtructam emiſit Clar. Chriſtoph. Cellarius Lipſiæ 1689. in 12.] Pomponii Attici vitam ſeparatim, cum notis, Gloſſario, & Nomenclatore, Henr. Ernſtius apparavit Lugd. Bat. 1637. in 16. Daretis Phrygii, qui circumferuntur, de Bello Trojano libros VI. à Corn. Nepote translatos crediderunt olim nonnulli: nemo hodie, cum omnes immane dictionis diſcrimen videant: ut adeo Voſſius haud abs re in Glandorpio id credente judicium deſiderarit: *de Hiſtor. Lat. l. III p. 701.* Interim ex hac de Nepote, Daretis interprete, fama erronea error alius, atque is multo gravior, ortus eſt: ut nempe Cornelio adſcriberetur Carmen heroicum libris VI. hiſtoriam Belli Trojani pandens, exprimensque Daretem, cujus Auctor prima etiam facie ſeſe prodit recentiorem, quanquam non indoctus ille ſit, imo ſæpe plusquam opus erat argutulus: cujus Cenſuram inſtituit Maſenius *in Palæſtra Eloq. Ligatæ, l. II. c. 6. & 14.* Eſt vero is auctor Joſephus Iſcanus, ſive Devonienſis, vel Devonius, ſive demum Exceſtrienſis (omnibus enim iſtis nominibus compellatur, viderique poteſt ratio illorum apud Voſſium *l. c. p. 450,*) ſub initium Seculi XIII., Johanne tum apud Anglos ſceptra moderante, clarus: Balduino Cantuarienſi ArchiEpiſcopo, patrono

Ttttt 2 ſuo,

ſuo, & hos, & alios libros plures, nuncupans. Adeo magni vero iſtud Iſcani de bello Trajano carmen, tot figuris atque deſcriptionibus ornatum, facit, Gabr. Naudæus, in Addition. ad Hiſtoriam Ludovici XI. p. 149., ut cum Joviano Pontano & Hier. Fracaſtorio ejus Auctorem comparet. Fatendum tamen, quanquam in illo ſint non pauca, quæ laudem, præſertim in ea ſeculorum barbarie, juſtiſſimam utique merentur, longe tamen ineſſe plurima frigida atque affectata. Primus illud Poëma publicavit Albanus Torinus, Baſil 1541. in 8, noſtro autem ſeculo A. 1620. cum notis Samuel Dreſemius, Dithmarſus: qui &, in præfatione ad lectorem, de Iſcano auctore multa habet.

1 De TITO LIVIO, hiſtoriæ Latinæ principe indubio, aurei Auguſtei ævi maximo ornamento, & in quo grandio ſublimitas dictionis *cum lactea* ubertate ſummum fere apicem conſecuta videtur, eo nobis nunc brevioribus eſſe licet, quo plenius de illius ſermone, libris, deperditorum ſpe vel exigua vel nulla, monumentis, æmulis, Criminatoribus, er., in Diſſertatione ſatis ampla de Livii Patavinitate egimus, quam hic in compendium contrahere plane non lubet. Tantum de editionibus quædam commemorabimus. Omnium primæ ſunt Romanæ duæ, quas eodem tempore bini Italiæ Epiſcopi, Joh. Andreas Alerienſis, & Joh. Anton. Campanus Interamnienſis, adornarunt dederuntque novo tunc imprimendi artificio, excuſas ille an. 1470. hic 1471. & 1472. Iſtas inſecutæ ſunt Mediolanenſis A. 1478, Tarviſina à Luc. porro recenſita 1482., Venetæ duæ apud Barth. Zanetum una à Porteſio A. 1498, & altera à Georg. de Ruſconibus, Mediolanenſi, 1501. procurata. Inde Jodocus Badius, Aſcenſius, Pariſ. A. 1513. munitam variis lectionibus Livii editionem exhibuit: Et, cum omnes hactenus editiones in libro 33, & magna parte quadrageſimi, finiiſſent auctorem Moguntinenſes A. 1518. ediderunt, Ulr Hutteni & Eraſmi Epiſtolis honeſtatam. Eodem anno, & inſecutis duobus, Aldina minoris formæ III tomis apud Aſulanum excuſa eſt, cum quamplurimis optimæ notæ Codicibus collata: quam hæredes Phil. Juntæ Florentiæ A. 1522. denuo expreſſerunt. Poſt has Editiones memoranda præcipue Baſileenſis Frobeniana A. 1535, quæ non ſolum tres Decades, ab aliis jam excuſas, ſtitit, ſed & dimidiam quartam è monaſterii Lauriſſeni bibliotheca erutam: curam gerentibus Sim. Grynteo, Eraſmo & B. Rhenano, una cum Notis virorum doctorum quorundam, & chronologia Henr. Glareani. Exinde epitomas amiſſorum librorum, quas reliqui hactenus neglexerant, ſtudioſe adjecit, Liviumq; omnem, ſerio caſtigatum, ſuis ſcholiis & nova Chronologia illuſtravit, Car. Sigonius, operæ impenſas ferente Paulo Manutio, Venet. 1555. qui denuo editionem iſtam A. 1566. repetiit, demptis tamen nonnullis Sigonii ſcholiis, & interſperſis aliquibus Franc. Robortelli atque Glareani: hæc tamen iterum omiſit Aldus nepos, & Sigonianam editionem ſolam

Digitized by Google

jam tertium expreſſit A. 1592. Manutianum textum expreſſerunt quoque Francofurtenſes, & notas Variorum Virorum doctorum adjecerunt Tomis II. in fol. 1578. Aliæ ſunt Francofurtenſium editiones, quæ Jani Gruteri nomen præſcriptum habent in fol. & in 8. 1619, ſed queis non adeo multum ejus curæ acceſſit, cum, ob abſentiam viri docti, mendoſisſime excuderentur. Adjectæ ſunt illis editionibus notæ in Livium Wilhelmi Godelevæi, cum quibus antea Londini A. 1589. in 8. jam excuſus erat. Tranſeo nunc editiones alias Francofurtenſes, Baſileenſes, Argentoratenſes, Lugdunenſes, Pariſienſes (niſi quod ex his ultimis unicam Mich. Vaſcoſani de anno 1551. commemorabo,) & quæ aliis etiam in locis infinitæ propemodum excuſæ ſunt. XLIII. initium, quod ad eum usque diem deerat, è Bambergenſi quodam pervetuſto Codice, eruit A. 1615 Joh. Horrion, Jeſuita illius loci, qui deſcriptum illud Barthol. Urbinati transmiſit, hujus cura mox Venetiis, cum notulis, Ant. Quærengi, editum: ſed A. 1617. ipſemet Horrion inventor emendatius multo fragmentum illud Paderbornæ, tacito licet ſuo nomine, vulgavit. Et quanquam Voſſius, *in Hiſt. Lat. p. 94.*, fucum feciſſe Horrionem non dubitet, nec genuinum eſſe Livii fœtum partem illam credat; vindicat tamen illam animoſe Joh. Frid Gronovius, vir eruditiſſimus, & cui uni Livius longe plurimum debet, *in præfat. ſuæ edit.* in qua & magno ſtudio Livianas editiones recenſet, & de ſuo inſtituto ita diſſerit, ut nihil ab eo eſſe prætermiſſum, quod ad ornandum ullo modo auctorem præſtantisſimum pertinere exiſtimabat, facile videas; idque magis adhuc, ſi textum ipſum atque notas evolvas. Ter autem editio Gronoviana ſemper emendatior nitidiorque in lucem prodiit: primo quidem in 12. an. 1645. 4. vol., tum tribus in 8. maj. A. 1665, ſubjectis unicuique paginæ, non (ut in prima editione factum) ſeparatim excuſis notis Gronovii, queis Sigonii integræ, & ſelectæ Variorum adjiciuntur: demum tertia vice A. 1679. eadem forma, filio Jacobo obſtetricante, edita eſt, & ab hoc etiam adjectæ notæ novæ. [Nec vero dubium, quin idem V. Cl. Jac. Gronovius, ſi quando forte nova editione repeti Livius opus habeat, eum multo emendatiorem adhuc editurus ſit, cum Marqv. Gudii Livium, cum triginta circiter MSS. codicibus ſtudioſisſime collatum, interea nactus ſit, ingens novæ editionis adjumentum] Ante Gronovium Dan. Heinſius quoque in reſtituendo Livio laboravit, & recenſitum à ſe ex officina Elzeviriana tribus tomis in 12. an. 1634. emiſit, quæ editio A. 1653. repetita eſt. His omnibus tamen editionibus præſtat adhuc Pariſina, in Delphini uſum à Joh. Doujatio luculente admodum, tomis V., an. 1679, 80 & 81, adornata: quæ, præter interpretationem vocum difficiliorum, notas tam Criticas, quam Hiſtoricas aut Philologicas, Effigies clarorum Romanorum è numis petitas, faſtos magiſtratuum, aliaque ad illuſtrandum Livium pertinentia, Supplementa etiam Liviana integra, à Joh. Freinshemio

CV libris adornata, continet. Nempe, cum maxima operum Livianorum pars interciderit, abſque etiam magna recuperandi ſpe; medelam ingenti jacturæ haudquaquam vilipendendam attulit Joh. Freinshemius, & ex aliis ſcriptoribus, ſtilo non inconcinno Supplementa Liviana ſtruxit: quorum quidem libros X primos, ſecundæ Decadis Supplementum, Holmiæ A. 1649. in 12, Chriſtinæ Suec. Reginæ nuncupatos, edidit: redux ex itinere munereque Suecico, decem illis, jam editis, 50. alios adjecit, nempe Decadis quintæ dimidium, tum integras ſextam, ſeptimam, octavam, nonam, decimamque dimidiatam, Argent. A. 1654, recuſas ibidem 1672. in 4. Reliquos autem 45. libros, decadis decimæ partem poſteriorem, tum undecimam, duodecimam, decimam tertiam atque decimam quartam, cum apud Hæredes diu in ſcriniis delituiſſent, ab iisdem redemtos, tandem Doujatius *publicavit*: ut adeo juſtum nobis hiſtoriæ Romanæ ſyſtema dederit; Priores 60. libros Freinshemianos Galliæ quoque, una cum Livii operibus tranſtulit; Gallus auctoris hujus interpres, Petrus Ryerius, Lugduni 1663. in 12, tom. XIV. Itala veſte Livium induit Jac. Nardus, Venet. in fol. 1554. Germanicæ etiam verſiones Livii duæ ſunt, Zachar. Münzeri una Hanov. An. 1568. fol, & recentior altera Argentinenſis A. 1574, cui nomen Interpretis additum non eſt. Hæc de editionibus atque translationibus Livianis: nunc de vitæ ejus hiſtoria duobus verbis quædam annectemus. Sebaſtianum Maccium de Hiſtoria Liviana volumen integrum, idque ſatis amplum, ſcripſiſſe Jan. Nic. Erythræus Pinac. I. imag. 152. teſtatur. Vitam Livii ſingulari etiam libro deſcripſit Jac. Phil. Thomaſſinus, in quo magno cum apparatu recenſetur fabula de brachio Livii reperto, & Patavii denuo non ſine magna pompa ſepulto, exſtructo etiam una monumento: qua de re Laur. Pignorius quoque in Originibus Paduanis, Ital. idiomate ſcriptis, agit. Verum non recte cepiſſe bonos illos viros inſcriptionem, quæ de Livio quodam liberto agit, primus illos Marq. Gudius monuit, cui tamen aurem non præbuere, ne ſcilicet pretioſum antiquitatis *κειμήλιον* ipſis interiret. Aliter tamen ſenſit Gronovius, qui, cum in prima editione inſcriptionem iſtam propoſuiſſet, monitus in iterata delevit. Conf. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I, c. 19, & Scheurlius Stat. Mercur., P. II. Sect. II., c. 9. p. 115. ſq.

Ab Hiſtoricis aureæ ætatis ad Poëtas vel pergimus, vel revertimur, poſtquam ſcilicet ſupra jam de eorum aliquibus dictum eſt. Primum vero hic nominamus celebrem Epicureæ Philoſophiæ ſectatorem, TITUM LUCRETIUM CARUM, cujus de Rerum Natura libros VI. per intervalla furoris, è poculo amatorio contracti, ſcriptos, & à Cicerone poſtmodum emendatos, habemus. Latinitatem ejus tanti æſtimavit Joſ. Scaliger, ut eo ne quidem eſſe meliorem Latinæ linguæ auctorem judicaverit *Prim. Scalig. p. 104.* Utrum plures quam VI, qui ſuperſunt, libros ſcripſerit, quod contra aliorum opinio-

opinionem Lambinus probatum it, in medio relinquimus: illud haud dubie verum eſt, graviter, eleganter & docte ſcriptos eſſe libros, quos habemus, quod Conr. Geſneri judicium eſt: nec deſunt, quæ ad loca Ciceronis atque Quintiliani, Lucretio facilitatem ſermonis & ingenium abrogantia, obverti poſſunt; prout inter alios monet Henr. Jul. Scheurlius Stat. Mercur P. II. Sect. II. c. 5., de Lucretio prolixe agens. Primus Lucretium è veteribus membranis edidit Hieron. Avantius apud Aldum Venet. A. 1500. in 4. & 1515. in 8, inde Florentiæ atque Baſileæ recuſum: ſed, cum mendis pene infinitis ſcateret, medicas illi manus admovere cœpit Mich. Marullus, ipſe tamen audaci nimis correctione plurima corrumpens; ſed in aliquibus interim non infelix. Poſt hunc idem Joh. Bapt. Pius tentavit: cum cujus Commentario Lucretius A. 1514. ap. Jod. Badium Pariſ. editus eſt: fol. Utroque longe fuit felicior Dionyſ. Lambinus, qui edidit probe caſtigatum à ſe Lucretium cum commentariis Pariſ. in 4. 1563. Hanc editionem Giſaniana ſecuta eſt: ab Oberto nempe Giſanio mille locis emendata, notis, ac inprimis Indice copioſiſſimo, inſtructa Antvverp. 1566. in 8, & Lugduni Batav. apud Raphelengium 1595. recuſa: qui etiam multa in illa editione præſtitiſſe ſibimet ipſi viſus eſt: verum peſſime cum illo labore ſuo exceptus Giſanius, triplicisque plagii reus verbis atque carminibus mordaciſſimis à Jano Douſa & Lambino actus; ac ſi nempe, in emendando Lucretio, ſcrinia Lucæ Fruterii, (popularis ſui eruditiſſimi juvenis, Brugenſis, qui moriens commentationes ſuas amico Giſanio publicandas commiſerat,) Victoris Giſelini, ipſiusque adeo Lambini, compilaſſet: qua de re prolixe admodum Thomaſius Diſſert. de Plagio Literar §. 445, 446, 447, 448. agit, ipſe ad excuſandum in lite cum Lambino Giſanium eo promptior, quo iniquiorem callidioremque illius animum ex epiſtolis Mureti atque Giſanii mutuis collegit. [Enimvero, etſi de Lambini maligno etiam animo nobis conſtet, non minor tamen impudentia Giſanii quoque fuit, ſi Scaligerum audias, in epiſtola Scip. Gentilem, quæ eſt in Appendice Gudianarum XXV., p. 356. ita ſcribentem. *Audio Giſanium teſtamento ſua opuſcula & lucubrationes Rittershuſio legaſſe ea conditione, ut ab eo ederentur. Memini me ante biennium illi longam epiſtolam ſcripſiſſe, in qua non ſolum locos Lucretii, de quibus conſuluerat me, explicabam, ſed & multa alia adjeceram, quibus editionem Lucretianam exornaret: quam, tametsi accepiſſet, tanta tamen fuit ejus impudentia, & negaret, ad ſe perveniſſe. Idque ſemper ſolebat facere, ut ſibi attribueret ea, quæ ab aliis didicerat, & ſi quis plagii eum poſtulare vellet, haberet ἀπολογίαν paratam, ſe nullas literas accepiſſe. Bis terve auſus eſt apud amicos noſtros queri ſe nihil literarum à nobis accepiſſe, qui omnes, quas illi ſcripſi, recte accepit. Sed eum hominem nunquam fuiſſe puto, qui & in illis ſordibus, quas omnes norunt, vixit, & nullum amicum ſibi quæſivit, & qui bene de illo meriti erant, illis ſe quoque nihil debere profitebatur. Intereſt tamen Reip. litera-*

Digitized by Google

teraria, ejus lucubrationes edi. Fuit enim doctior, quam probior, & nos ejus doctrinam probamus, mores exſecramur. Hæc Scaliger, qui ferme eadem de Giſanio] in Excerptis Puteanorum narrat, ſordidam inprimis ejus avaritiam in magno divitiarum apparatu dominantem perſtringens, ſed Lucretium tamen magni æſtimat. Poſt ejus mortem, ait, Jeſuitam neſcio quem complures ſchedarum Giſanianarum ſurreptas Romam abſtuliſſe. Ceterum Lambini editio multoties quoque repetita eſt, cum in tertiæ demum præfatione Giſanium ſit aggreſſus, & illam tamen ante annum 1569. prodiiſſe neceſſe eſt, quo ipſo nempe hic de illata ſibi gravi injuria queritur ad Muretum. Editionem Pariſienſem anni 1570. expreſſit Francofurtana A. 1483. in 8. Noſtro ſeculo Dan. Pareus Lucretium, cum notis ſuis, atque Lexico elegantiarum Lucretianarum, in lucem emiſit Francof. 1631. in 8, ſed lexicon iſtud maximam partem è Giſanii indice compilatum eſt. Poſt hunc Johannes Nardus Florentiæ A. 1647. in 4. Lucretium, paraphraſtica explanatione, & annotationibus illuſtratum, dedit, phyſice tamen magis, quam philologice, commentatus. Exinde ſtrenuam, in emendando Lucretio, operam navavit Tanaquil. Faber, cui debemus Poëtam iſtum, Salmurii A. 1662. in 4. typis exſcriptum, & Fabri annotationibus expolitum [Editionem illam, abſque tamen Fabri notis, additiſque Mich. Fayi argumentis librorum, minuto admodum charactere, repetiit Neapoli Buliſonius A. 1693. in 12.] Prodiit & apud Belgas Lucretius. In uſum Delphini Michaël Fayus eundem apparavit Pariſ. 1680, [infeliciſſime tamen iſtud negotium aggreſſus, cenſente nupero Lucretii editore, Thoma Creechio, qui rejecta Fayi barbara, ut vocat, interpretatione, novam paraphraſin atque notas uberiores adjecit; præter ceteros interpretes bonæ notæ Giſanium, Lambinum, & alios, inprimis etiam ſecutus Gaſſendum, quippe quem lucem maximam Lucretio, in ſuo de Epicuri Philoſophia opere, affudiſſe recte animadvertit. Prodiit illa Creechii Editio Londini A. 1695. in 8, cum ante 13. annos 1682. ibidem Anglica ejuſdem verſio prodiiſſet, magno Anglorum omnium applauſu. Gallice poëtam illum, cum notis ſuis, edidit Baro de Coutures Pariſ. 1685. in 8.]

Prodeant nunc Triumviri amorum, puriſſimi nequitiarum Scriptores, C. VALER. CATULLUS, ALBIUS TIBULLUS, & SEXT. AUR. PROPERTIUS, in quibus ſane omnia ſunt mollicula, delicatula, terſa, limpidæque Latinitatis. Ut à Catullo incipiam, nolo prolixior eſſe in ejus elogio, non poſſum tamen præterire ſtultos cenſores, & inter illos præcipue Jacobum Gaddium, qui libro ſuo de Scriptoribus Non-Eccleſiaſt. T. I. p. 125. ita loquitur, vel rudit potius: *Majoris famæ ac exiſtimationis poëta, quam præſtantiæ & molis, cum pauca & parva poëmatia ediderit. Docti nomen obtinuit, cujus rationem ignoro, & libere fateor ignorantiam meam.* His ita pro inſigni ſapientia ſua

ſua dictis, Pet. Victorii judicium de Catullo carpit, qui Var. Lect. l. XXIV. c. 15., Catullo nihil ingenioſius, nihil expeditius, excogitari poſſe, dicit. Gaddius contra iterum p. 186. ſub Florido Sabino: *Judicarem doctum*, ait, *Catullum, ſi non legiſſem ejus carmina, in quibus nullam inveni doctrinam.* Sed nos hominem illum inficetum cum bellis ſuis judiciis valere jubebimus, qui ad cenſuram de poëtis ferendam æque aptus eſt, ac aſinus ad lyræ cantum judicandum. Firmiora ſunt tot ſeculorum teſtimonia, à quibus *Docti* cognomen velut proprium Catullus indeptus eſt, tot eruditiſſimorum virorum judicia, quam ut turbare nos poſſit aliquis Gaddius. Cum quo eandem fovit ſententiam ſeu furorem Johannes Ciampolus, qui cum Virginio Cæſarino & aliis, inito quaſi fœdere, vetera, pura atque incorrupto nitore fulgentia contemnens, ea de cauſa in Catullum quoque graviter invectus eſt, ſed neminem ſapientem movit: vid. Erythræi Pinac. III. p. 214. Jul. Cæſ. Scaliger, Docti nomen male Catullo eſſe ab antiquis tributum, autumavit, cujus rationem ignorat ipſe, & nil niſi vulgare reperit. Verum ei reſpondit Henr. Jul. Scheurlius in Stat. Mercurial., P. II. Sect. II. c. 6., & Catullum ex merito defendit; quem alibi ipſe etiam ille Scaliger contra Cardanum ſtrenue tuetur Exerc. 341. de Subtil. Aſt tamen non audiri Muretum cupio, qui, perverſo quodam affectu raptus, ita extollit Catullum in epigrammate & elegia, ut omnes alios præ illo contemnat. Martialem, ſi cum illo comparetur, vocat aliquem è trivio ſcurram; plane ut Ovidii eligias Victorius neſcio cujus barbariſmi, vernilitatis & affectationis, incuſat: Hi vero diſtinguere non norunt inter elegiæ naturam, & inter dictionis characterem: utut enim Catullus ſuperet dictionis puritate, epigrammatis tamen genio ſuperatur. Andr. Naugerius, nobilis & poëta Italus, quotannis ſolenne inſtituebat, quo Manibus Catullianus tria exemplaria Martialis, velut victimam, immolabat. Joſephus Scaliger, Jul. Cæſ. F., *nunquam plura apud ullos auctores ſe legiſſe* dicebat, *quæ ſe magis ad interpretationem S. Literarum ducerent, quam apud Ariſtophanem, Catullum, Tibullum, Propertium, & ejusmodi ſalaviſſimos auctores Prim. Scaliger. p. 20.* ad quæ verba Tanaq. Faber annotat, reſpexiſſe Scaligerum haud dubie ad locos nonnullos Moſis, canticum canticorum, hiſtoriolam, quæ in libris Regum eſt, librum Ruth, verſiculos aliquot epiſtolæ ad Romanos, & ſimilia. Verum nimis profane locutus uterque eſt: nec decent Chriſtianos iſtiusmodi cogitationes: neque verum eſt, ſi demum è laſcivis iſtis ſtercoribus auri quid forte peti poteſt, è profanis ſcriptoribus aliis non multo etiam plura, ad S. Scripturæ illuſtrationem, hauriri. De Catullo alias pluribus agunt Vives p. 541. Bœclerus de Scriptor. Gr. & Lat. p. 43. ſeq., Barthius in Adverſariis paſſim, lib. LII. c. 15., l. VIII. c. 22., & alibi. Idem de Tibullo l. IX. c. 19., de Propertio l. XXXII. c. 9., Catullum primus e tenebris eruit, judiceque Barthio, ex

 mem-

membranis vetuſtis, bona fide exhibuit, ſimul & recenſitum ſuis commentariis illuſtravit, Ant. Parthenius, Laciſius, Veronenſis, Venetiis A. 1488. per Andream de Pataſcichis excuſum. Ann. 1493. recuſa editio iſta ibidem eſt, additique Tibullus cum Bernardini Veronenſis, & Propertius cum Phil. Beroaldi Commentariis. Hinc ſecuti Commentatores alii magno numero: & ut plurimum junctim triga iſta Poëtarum lucem aſpexit. Sic illos edidit, ſuis commentariis & ſcholiis illuſtratos, Muretus apud Aldum jun. Venet. 1562. in 8. Joſ. Scaliger, cum caſtigationibus eruditiſſimis, queis tamen, ut ipſe jurat, nonniſi Menſem unicum impendit, ex officina Patiſſoniana Pariſ. 1577. in 8. Junctim deinde horum duumvirorum labores Antvverpiæ 1582. in 8. recuſi ſunt: Scaligeri etiam apud Commelinos Heidelbergæ 1600. auctiores. Interea etiam cum Achillis Statii, Luſitani, commentario Catullus impreſſus eſt Venet. 1566. in 8., & è recognitione Jani Douſæ Lugduni Bat. apud Raphelengium 1592. in 12. Indicem in tres hos poëtas laborioſiſſimum Horatius Tuſcanella compoſuit, emiſitque cum iisdem Baſileæ 1569., recuſum Hanoviæ 1608. in 8. ſed recte Bœclerus illum indicem magis laborioſe, quam erudite, ſcriptum judicat. Vaſtiorem adhuc indicem, & præterea vaſtum quoque commentarium & abſolutiſſimum, in eosdem poëtas ſcripſit Joh. Paſſeratius, Pariſ. in fol. A. 1608. emiſſum; quo opere nihil perfectius eſſe viſum Scioppius cenſet. Joh. Livineji & Jani Gebhardi commentarios, cum indice Tuſcanellæ, Catullo, Tibullo atque Propertio adjunxerunt Francofurtenſes A. 1621. in 8. Omnium Commentarios, notas, obſervationes, emendationes, paraphraſes, in unum corpus congeſſit Pariſienſis typographus, Ourrius, A. 1604. in fol. Apud Belgas cum variorum notis Triumviros noſtros procuravit Simon Abbes Gabbema, Friſius: multo accuratiorem vero editionem, cum integris aliquorum & nonnullorum ſelectis notis, exhibuit Clar. Grævius Lugduni Batav. A. 1680., qui in præfatione rationem inſtituti abunde aperit. Poſt hos omnes novo commentario Catullum explanavit Iſaac. Voſſius, & inprimis bene de illo meruit Londini 1684. in 4, apud Belgas paulo poſt repetitum ſuum laborem videns. Moliebatur ſimilem in Tibullum atque Propertium, ſed non dedit. In Delphini uſum Pariſiis 1685. omnes tres ita publicavit Philippus Sylvius, ut obſcœna, queis ſcatent iſti amorum impuriorum magiſtri, & ob quæ merito Chriſtianis exoſi ſunt, è corpore ipſo carminum reſecaret, & ſub finem libri adjiceret; qua re num conſuluerit magis caſto pudori, an laſcivam alacitatem juviſſe etiam haud parum videri queat, aliorum eſto judicium. De Tibullo atque Propertio illud præterea annotandum, Elegias illorum, plerumque more Græco ſcriptas, ad venuſtatem Ovidianam haudquaquam accedere: deeſt enim ornatus ille figurarum & argutiarum; quem dum alii Victorius, Muretus, Vavaſſor, reprehendunt, male judicant. Epiſtolia ama-

amatoria, quæ lib. IV. carminum Tibulli extant, & à nomine Sulpitiæ ordiuntur, Barthius Adverſar. l. LIX. c. 16., p. 2811. cum à Tibulli ſtylo plane abſcedere, ſeculumque aliud ſapere. videret, Sulpitiæ illius poëtriæ eſſe ſuſpicatur, quæ ſub Domitiano cum marito ſuo Caleno clara fuerat, & cujus ſatyra apud Juvenalem & Auſonium reperitur.

Incedat poſt hos Phœnix ille poëtarum Latinorum, P. VIRGILIUS 14
MARO, cujus tot ſunt Editiones atque Commentatores, ut numerari vix poſſint: tot nempe circumducit ille ſecum aquilas, philomelas, ſed & addo regulos & graculos atque picas: non enim omnes, qui in illum ſcripſere, paris præſtantiæ ſunt. Nihil vero ſapit in poëticæ eruditionis genere, cui Virgilius non ſapit: quem, præter Poëticæ facultatis laudem, ad quam adſpirare nemini licet, in omni doctrinæ & eruditionis genere excelluiſſe, peculiari libro, eoque ſatis amplo, oſtendit Sebaſt. Maccius, de quo vid. Erythræus, Pinac. I. imag. 152. Fuere quidem, & olim, & noſtro tempore Virgiliomaſtiges nonnulli, ingenio non deſtituti, ſed nullius plane judicii. Militant contra pro Virgilio omnium ſeculorum ſuffragia, quorum judicio potius ſtandum, quam unius alteriusve hominis inepti. Fruſtra ipſi objicitur aliena inventio, cum à Græcis illum omnia hauſiſſe ajunt: nam, ſi vel maxime illud in dubium magna ſui parte vocari non poteſt, rudera tamen ille veterum ita coagmentavit, ut ſplendidiorem domum inde extrueret, quam à Græcis factum usquam repererat. vid. Thomaſii *Diſſ. de Plagio Lit. §. 576. ſeq.* Haud dubie etiam ex dignitate materiam iſthanc pertractaſſet Menagius ſi Diſſertationem de plagio Furtis & imitatione Poëtarum, quam in Not. in Malherb. p. 157. promiſerat, per fata abſolvere illi licuiſſet. Nihil ſane decedit famæ eximii pictoris, qui antiquam aliquam hiſtoriam penicillo ſuo delineat: ingenium ſiquidem & judicium illius vel in minimis quoque circumſtantiis eluceſcit. Quare inepti ſunt, qui inventionem in Virgilio deſiderant: nam tam in toto, quam in partibus operum illius, ea elucet. Quid Homero præſtet, dudum notavit Jul. Cæſ. Scaliger, in lib. V. de Re Poëtica, c. 2. & 3., ubi luculenter iſtud argumentum exſequitur: Barthioque *Adverſar. lib. LVIII. c. 9.* judice haud immerito totius antiquitatis judicio opponi poteſt, quippe qui *non rationibus, ſed demonſtrationibus,* egit: adeo quidem certis, *ut neminem fuiſſe aut futurum etiam eſſe* credat, *qui eas poſſit ita confutare, ut liberi judicii hominem in contrariam captæ pro Scaligero ſententiam deducere poſſit.* Hæc Barthius quem hic profecto ſui plane immemorem fuiſſe oportuit: quippe qui alio in loco, *lib. XLVII. Adv. c. 22.*, poſtquam de imitatione Homeri, quam perpetuo ſectatus Virgilius eſt, diſſeruerat, ita ſcribit. *Et hæc Virgiliana imitatio adeo mihi omni comparationi Homerum eximere videtur, ut, illum ipſum Scaligerum uno perpetuo errore totos illos ſuos divinos de Poëtica commentarios attaminaſſe, ſæpius dixerim, dum Virgilium*

Homero opponere, aut etiam præferre, molitur. Nihil enim aliud agit iſta molitio, niſi quod in ſumma peritia ſummam oſtendit imperitiam: non videns aut attendens, minime convellere Homerum ex uſu eſſe Virgilium laudantis; ſed ita in hoc Latino agnoſci demum poſſe perfectionem, ſi perfectiorem etiam, quam vel perfectiſſima eſſe poſſit, in fonte, doctore, magiſtro, modimperatore, unicoque omniū Poëſeos Apolline contemplere. Poterant ne magis contraria ab eodem dici? Sed pergimus. Poſt Scaligerum idem argumentum latius ſummaque eruditione pertractat Renatus Rapinus, Jeſuita Gallus, elegantiſſimo libello, quem *Comparaiſon d' Homere & de Virgile* inſcripſit, & qui Pariſiis primo A. 1669. in 12. editus, ibidem poſtea A. 1684. in 4. una cum aliis iſtiusmodi Comparationibus Rapinianis recuſus, in Belgio Gallice & Latine etiam prodiit. [Jacobus Tollius quoque in Acceſſione Animadverſionum ſuarum ad Longinum, Trajecti ad Rhen. 1694. in 4. nitidiſſima editione à ſe editum, comparationem Virgilii & Homeri inſtituit p. 271. ſeqq., & imitationem Homeri in Virgilio plane non negat, ſed ita, ut omnia in hoc compta magis, & omni cultu curaque exornata, grandia ſimul, magnifica, illuſtria, ſplendida, & quamvis laudem vincentia, deprehendat: in eo tantum Homericis inferiora, quod, ad illam affectuum veritatem atque δεινότητα non accedere ipſi videntur: quod aliis tamen viris doctis longe ſecus videtur] Quid in Eclogis Virgilio Theocritus, & hic illi viciſſim præſtet, docuit nos elegantiſſima Diſſertatione de Carmine Paſtorali idem, quem modo laudavimus, Ren. Rapinus cum Eclogis ejus edita Pariſ. 1659. 4., & apud Batavos in 12. recuſa. & Barthius, poſtquam *Adverſar. l. XLI. c. 26.* plurima eſſe Theocriti inacceſſa Maroni, plurima viciſſim Virgilii Theocriticis meliora, eſſet faſſus: *Tamen,* ait, *Græcus ſcriptor immani intervallo Latinum relinquere videtur.* Hinc & alibi idem Barthius inconvenientia quædam in Eclogis Virgilianis notat: quale eſt, cum Ecl. I. paſtorem Virgilius inducit, vicinam urbem Romam quæ aut qualis ſit ignorantem, & eundem tamen mox de Arari atque Tigri, remotiſſimis imperii Romani fluminibus, perite differentem. *vid. Adverſ. l. XXVII. c. 3. & 4.* Idem *l. XXX. c. 24.*, Bucolica iſta Virgilii triennio eſſe ſcripta, è ſcriptore vitæ Virgilii obſervat; quem, vel Tiberium vel Ælium Donatum eſſe, ſine ratione à quibusdam viris doctis dubitari judicat. Tanaqu. Faber nonnunquam Virgilium nimis eſſe turgidum putat. *In ea ſum ſententia* (ait in Not. ad Longin. p. 250.) *Virgilium ſæpe hypertragicum eſſe, & dithyrambico tumore turgidum; qui tumor tamen fere plerumque ὑπόκενος, & inaniis plenus reperietur, ſi omnia πρὸς αὐτὰς ἀνασκοπῇς.* Promittit & ibi Faber, ſe aliquando ejus rei exempla prolaturum. Commentarios in Virgilium tum totum, tum ſpeciales ejus libros, habemus permultos: neminem vero, qui artificium Poëticum Virgilii, quod ſummum eſt, latius data opera oſtenderit. In animo illud habebat Bernardinus Parthenius Spilenbergius, ut ipſe meminit

in

Digitized by Google

in præfatione Commentarii Horatiani: ſed in lucem illum unquam editum fuiſſe dubito. Fuiſſet autem præclarum opus, quantum conjicere licet ex commentario ejus Horatiano, de quo poſtea. Editiones Virgilii longe plurimæ ſunt. Inter primas eſt, quam Aldus Venetiis in 8. an. 1503. edidit. Cum Servii commentariis pulcerrima editione Rob. Stephanus Pariſ. 1532. in fol. Virgilium exhibuit, ibidem 1541. in 4. recuſum. Cum Servii, Donati, Probi, Grammatici, Julii Pomponii Sabini (cujus in Virgilium commentarios jam antea ſeparatim Oporinus A. 1544. excuderat) Phil. Beroaldi, Joh. Hartungi, Jod. Willichii, Georg. Fabricii, Ludov. Vivis, Adriani Barlandi, & aliorum, Commentariis in fol. Baſileæ 1575. Virgilii Opera prodierunt. Plures alias Baſileenſes non tango. Mauri Serivii Honorati (hoc enim integrum docti commentatoris nomen eſt) commentarios, eruditis omnibus longe acceptiſſimos, ex antiquiſſimis exemplaribus, meliores atque auctiores protraxit, deditque ſumma cura una cum Virgilio ipſo recenſitos, Petrus Daniel, Pariſ. 1600. fol. quæ editio reliquis merito præfertur, & in pretio viris literatis eſt, Servium quippe multo pleniorem, & haud paulo accuratiorem, ſiſtens. Eandem deinde, Salmaſii manibus tritam, & hic illic ad oram codicis emendatam, laudabili ſtudio expreſſerunt Batavi in ea editione, quam cum integris Servii ac Donati, & ſelectis variorum notis, in 4. Lugduni *1646.*, nitidiſſimis & emendatiſſimis typis, publice exſcripſerunt, obſtetricante Cornelio Screvelio, qui & alteram editionem Lugduno-Batavam in 8., priore recentiorem, è Servii & Donati aliorumque commentariis compilatam, adornavit, ſed quæ cum priores in cenſum non venit. Præter Servium ac Donatum alium quoque veterem Virgilii Gloſſatorem optimæ notæ laudat vehementer Barthius Adv. l. XXXIII. c. 13. qui è priſcis nempe Grammaticis interlinearia præſtantisſimi codicis annotata congesſerit: ſed eundem, neſcio cujus tenebrionis imperitia maxima gloſſarum parte truncatum non ſine multa indignatione commemorat. Libri Æneidos, cum allegoriis Platonicis Chriſtoph. Landini (à Florido Sabino acriter alicubi traductis) Venetii 1507. in 4. & Baſileæ editi ſunt: cum Lamberti Hortenſii Commentariis ibid. 1596., Joh. Ludov. de la Cerda commentarii perpetui primum per partes Madriti 1608. & Lugduni 1612. & 1617., tandem & junctim Coloniæ, duobus in fol. tomis, editi magni diligentia omnia ferme explicant, quæ in Virgilio occurrunt: adjicitur & paraphraſis, qualem in aliquot Æneidos & Georgicorum libros jam ante inſtituerant Nicod. Friſchlinus & Jac. Pontanus, cum cujus commentariis Virgilius Auguſt. Vindel. 1599. lucem aſpexit. Editio Frider. Taubmanni, Francof. 1618. in 4. procuſa, commoda uſui eſt: & adjecta quoque duo poëmata Culicem & Cirin, alias utplurimum omiſſa, habet. An. 1589. ex officina Commeliniana in 8. prodiit Virgilius ex correctione Joh. Pierii Valeriani, una cum Fabii Planciadis

ciadis Fulgentii libro de expoſitione Virgilianæ continentiæ, Junii Philargyri commentario in Bucolica & Georgica, Fulvii Urſini notis, Velio Longo, & Caſſiodoro de orthographia. Phocæ neſcio cujus Grammatici Vitam Virgilii, verſibus deſcriptam cum Operibus Virgilii Genevenſes 1610. ediderunt. Germanus Valens Guellius commentationes & paralipomena in Virgilium Antvverp. 1575. fol., una cum ipſo Auctore, edita ſcripſit, in quibus accurate parallelisſni Græci notantur: eodem ſcilicet inſtituto, quo jam olim Paulus Manutius locorum Homeri inſigniorum, quæ Virgilius imitatus eſt, comparationem inſtituit; & Georgius Fabricius in Imitationibus Virgilianæ lectionis: quos etiam Fulv. Urſinus ſecutus eſt, dum Homeri, Theocriti, Heſiodique Græca, quæ Virgilius verſibus Latinis expreſſerat, collegit, ediditque ſub hoc titulo: *Virgilius cum Græcis Auctoribus collatus.* Antvverp. in 8. 1568. In reſtituendo Virgilio, multum operæ impendit quoque ſuperiore ſeculo Nicolaus Erythræus, inprimis utiliſſimum & pleniſſimum indicem conficiendo, in quo tamen illud deſideres, quod nudæ voces abſque ullis interpretationibus ponuntur, cum hæ tamen neceſſariæ omnino fuiſſent. Editus primum eſt Venetiis 1539., poſtmodum ſæpius eadem in urbe repetitus ſed adeo putidis mendis conſpurcatus, ut nil ſupra: quapropter Joh. Opſopæus atque Frider. Sylburgius caſtigandum tum auctorem, tum indicem magno, in ſe labore ſuſceperunt, ediderruntque Francof. 1583. in 8., quæ editio Venetis omnibus præferenda. Nuncupavit illam Sylburgius Natali Comiti, memoratque in epiſtola iſta plures Erythræi tractatus, quos vel abſolutos, vel inchoatos, vel ipſummet hic illic in Indice Virgiliano allegare obſervat: nempe *Indices in Ovidium, Martialem, Theocritum, Callimachum: in Lucretium non ſolum indicem, ſed & annotationes. Inprimis vero,* ait Sylburgius, *exoptandus videtur Index in Homerum, in quo exponi à ſe ſcribit, quid Græcorum & Latinorum Poëtarum quisque ex uberrimo iſto fonte acceperit. Nec minus expetendos reos, quos in Salluſtium, Cæſaris Commentarios & Ciceronem, conſcripſit Indices. JCtis quidem certe non inutilis fuerit index quem in Pandectas Juris Civilis edere paravit. Præter hos indices meminit etiam aliarum lucubrationum: è quibus Commentarios de Lingua Latina, mox poſt Virgilium, à Studioſis expectari jubet: Stoicum quoque, ſeu Etymologicum, à ſe ſcriptum teſtatur; & Mithridatem 60. & amplius linguarum à ſe concinnari, itemque librum de origine linguæ vernaculæ: de Alliteratione quoque, ſeu ſyllabarum alluſione, juſtum à ſe eſſe libellum confectum, nec non de pathetico Virgilianæ poëſeos ſchemate: præterea librum de Poëtica & perfecto poëta. Ad hæc juſtum librum de dignitatum nominibus ac titulis: de vocibus animalium: de coloribus: de nucum, malorum, pirorum, ficuum, uvarum & olearum generibus: de inſulis duos item libros, quorum alteri Navis, alteri Equi titulum fecerit: & tertium de Ventis, quem Æoliam inſcripſerit.* Hanc adeo largam ſegetem librorum promiſerat Erythræus: & nihil omnino tamen

ejus

Digitized by Google

ejus in lucem prodiit, quod haud immerito Sylburgius l. c. miratur. Ceterum, indicem ejus Virgilianum, ad quem nunc regredimur, Batavi etiam in illa editione recuderunt, quam tribus tomis in 8., cum Servii & Donati integris, & variorum ſelectis notis, Jac. Emmeneſſio curante adornarunt Lugd. Batav. 1680. In Delphini uſum Pariſ. *1675*. Virgilius prodiit, cum notis Caroli de la Rue, ſive Ruei, illius ſcilicet, cujus Idyllia elegantiſſima extant. Thom. Farnabii & Joh. Minellii editiones Virgilianas, in Belgio & Germania identidem repetitas, norunt omnes: tyronibus inſerviunt eorundem labores, & ex alienis utplurimum hauſti ſunt. Catalecta Virgilii, quæ adjici operibus illius ſolent, & quorum dubia eſt auctoritas, peculiari commentario illuſtrata ſunt à Joſ. Scaligero & Frider. Lindenbrogio, cum quorum notis prodiit *Appendix Virgiliana* Lugd. Batav. 1595. in 8. & 1617. Præter Catalecta vero, quæ diximus, Appendici alia quædam, & quamplurima veterum poëtarum deperditorum fragmenta, adjecta ſunt. Priapeja etiam carmina illi inſunt, fœdiſſima illa, ſed eleganter ſcripta: quæ, poſt Scaligerum Scioppius quoque recenſuit: dignum patella oporculum: è cujus cura Patavii 1664. in 8. & Amſtelodami ſeorſim, & una cum Operibus Scioppii, edita ſunt. Equidem Angelus Politianus Priapejorum Virgilio tributorum auctorum Ovidium eſſe perſuaſus fuerat, ſed haud immerito diſſentit ab illo Claud. Verderius *Cenſur. in Auct. p. 156.* Ceterum adeo omnium nationum applauſum tulit Virgilius, ut in ſingularum prope vernaculas etiam transfuſus ſit, Hiſpanicam, Italicam, Gallicam, Anglicam, Germanicam: ſed non eadem apud omnes felicitate.

Poëtarum vel omnino omnium, vel certe Latinorum, principi adden- 15
dus nunc ſuo merito, qui dextrum latus claudat, Lyricorum Princeps, Pindarique, velut Virgilius Homeri, aſſiduus imitator erat Q. HORATIUS FLACCUS, quem Godellus, in ſuis ad Malherbium Poëtam Gallum Diſſertationibus (*Monſ. Godeau Diſcours ſur les Poëmes de Malherbe,*) tanti fecit, ut ejus odas Græcis præferre haudquaquam dubitaverit. Franc. Florido Sabino Sermones ac Epiſtolas Horatius tam venuſte condidiſſe viſus eſt, ut in illis egregius, in his autem prope inimitabilis, videretur: referente Gaddio *T. I. de Scriptor. Non-Eccl. p. 185.*, poteritque ipſe Floridus conferri *Lection. Subciſiv. p. 120.* Mich. Neander Artem Poëticam Horatii equidem ſine arte traditam; ſed libros Carminum, vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum cum novitate, tum varietate, majores omni non ſolum vituperatione, ſed etiam laude judicat: Pindaricis nempe accuratiores, & ſententiis crebriores: ut nectar merum Criticis interdum videantur: *Præf. Erot. Gr. L. p. 192.* Hæc illi. Contra Horatio non admodum æquus eſt Claud. Verderius, cujus tamen ineptum de Horatio judicium nequaquam dignum, quod hic apponatur, exiſtimamus. Legi poteſt in ejus

ejus Cenſura Auctor. p. 57. Præterea inter adverſarios Horatii numeratur Jul. Cæſ. Scaliger, qui non ſolum de illius Arte Poëtica abjecte ſentit, ſatyræ propius accedere totum opus, quam arti; ſed & in Hypercritico in eundem indignis ſane modis invehitur: quamobrem non ſolum à Wallio *in Pöëmatibus p. 224.* iterum ipſe Scaliger caſtigatus eſt; nec non à G. Joh. Voſſio *de Poëtis Lat. p. 29.* (qui obſervat, inſcriptionem libri de Arte Poëtica non magis ab Horatio ipſomet fluxiſſe, quam titulum Epiſtolæ ad Auguſtum de Veteribus & Novis Poëtis, aut illius ad Numicium de Finibus Bonorum: Veram itaque libri de Arte Poëtica inſcriptionem eſſe Epiſtolam ad Piſones.) ſed multo amplius etiam confutatur Scaliger à ſtrenuo Horatii defenſore, eodemque luculento admodum Commentatore, Bernardino Parthenio, Spilenbergio, qui tam ſolide, tam eleganter, adverſus *Scaligerum* omnia illa loca, quæ atro iſte lapillo notaverat, vindicavit, ut vix credam hiſcere adverſus illum quenquam poſſe. Nonniſi ſemel vero mihi contigit viri eruditiſſimi Commentarium Horatianum videre, ann. 1584. Venet. in 4. apud Dominicum Nicolinum impreſſum: & crediderim pauca ejus exemplaria eſſe excuſa, cum in nullis pene Bibliothecis publicis, quarum ego Catalogos pervolvi, inveniatur. Et tamen longe præſtantiſſimus ille eſt: novam ſiquidem commentandi viam ingreſſus Auctor, de verbis Horatii enodandis non adeo ſollicitus, artificium poëticum magno ſtudio oſtendit, atque ita perſpicue ob oculos ponit, ut neminem in eo genere habeat, qui cum ipſo conferri poſſit. Dolendum, non in omnes Horatii libros illum ſcripſiſſe: neque enim ſatyras, nec Epiſtolas, attigit, ſed tantum Carminum atque Epodon libros. Scripſit idem Carmina varia: & de Imitatione Poëtica libros V. ad Maximilianum Imp., Venet. 1565. in 4. editos: ſed quos hactenus non vidi. Ex antiquis Horatii commentatoribus ſcholiaſtæ ſuperſunt, Helenius Acron, & Porphyrion, quos jam ſuperiore ſeculo Henr. Petri, Horatio junctos, Baſil. 1545. in lucem emiſit: quanquam commentarios iſtos auctorum nomina mentiri, cucullatamque barbariem inepte tam præcellentibus ſcriptoribus, Acroni & Porphyrio, nuncupari Reineſius judicat *Defenſ. Var. Lect. p. 107.* Eosdem tamen decennio poſt emendavit, admiſcuitque C. Æmilii, Junii Modeſti & Terentii Scauri annotatiunculas, Georg. Fabricius: Baſil. 1555. fol. Ipſius Horatii editiones longo ordine recenſet Spachius *Nomencl. Philoſ. p. 197. 198. 199.* Antiqua admodum eſt Argentinenſis A. 1498., cum Commentariis Jac. Locheri. Ex Aldi officina Venetiis A. 1519. prodiit. Inter Commentatores optimus videtur Lævinus Torrentius, cujus Commentarius in Horatium, cum ipſomet Auctore, & Pet. Nannio in Artem Poëticam Horatii, Antvverp. A. 1608. in 4. apud Balth. Moretum lucem vidit. Pet. Gualtherus Chabotius vaſtos in Horatium commentarios conſarcinavit, Grammaticos, Logicos, Rhetoricos, nimia,

nimia, & pluſquam pædagogica diligentia, Baſil. A. 1591., quanquam Torrentius illo etiam uſus deprehendatur, &, quæ in eo bona repererat, in ſuum inde commentarium transtuliſſe videri queat. Dionyſius Lambinus inprimis multum Horatio emendando atque illuſtrando impendit, cum cujus prolixo commentario prodiit Poëta noſter Francofurti ex officina Wecheliana A. 1577. in fol., repetita editione poſtmodum denuo Pariſ. 1605. fol., una cum Adriani Turnebi atque Theodori Marcilii Lectionibus Horatianis datus. Memini & recentiorem Francofurtenſem in 4. vidiſſe. Ceterum inſigne plagium Lambini, in explicando ſuis commentationibus Horatio, ex Mureti epiſtolis, Thomaſius annotavit *de Plag. Lit. §. 448. p. 200.* Scilicet, cum admonitus à Mureto Lambinus eſſet, de locis quibusdam Horatianis, quos adeo imperite erat interpretatus, ut omnibus eruditis debere ludibrium videretur: ille non eſt veritus dicere & ſcribere, eam ipſam ſententiam, à qua monitu Mureti diſceſſerat, ipſiusmet Mureti fuiſſe, eaque propter his ipſis argumentis Muretum exagitare inſtituit, quæ ab hoc in ſuæ ſententiæ oppugnationem acceperat. Veteres Scholiaſtas, Acronem & Porphyrionem, ſi modo genuini ſint, auctiores, cum ſuis in Horatium Commentariis, edidit Jac. Cruquius Antvverp. 1578. in 4. Cruquianos autem commentarios parvi pendunt Tanaq. Faber *P. I. & II. Epiſtolar. ep. 2. & 54.*, & Barthius Adverſar. l. XLII. c. 22. Eodem circiter tempore *Guilh.* Xylander, doctiſſimus vir, Horatium, ad optimas quasque editiones accuratisſime caſtigatum, & copioſis annotatibus illuſtratum, emiſit Heidelberg. 1585. in 8. Quinquennio poſt Baſileæ A. 1580. Horatius, cum omnium, quotquot tunc noti erant, 40. circiter veterum & recentiorum commentatorum, curis in fol. editus eſt. Jani Rutgerſii Editio, quæ primum apud Rob. Stephanum juniorem Pariſ. 1613., & deinde apud Janſonium Amſtel. 1619., edita, præter præclaras in Horatium ipſum emendationes, inſignes quoque in vitam Horatii, à Suetonio haud dubie ſcriptam, ac utplurimum ejus Poëmatibus præfigi ſolitam, caſtigationes continet, cum prius eſſet illa inquinatiſſima. Dan. Heinſius bene etiam de Horatio meruit duplici editione; prima apud Raphelengium L. Bat. 1609. in 8., & auctiore multo curis poſterioribus, præfixoque libro de Satyra Horatiana eleganti utique, & qui multa de Satyræ natura, & ſcriptoribus ſatyricis, præclara habet: nec non fragmentis Lucilii ac Timonis, apud Elzevir. 1612. Joh. Bondii & Minellii paraphraſes marginales, quemadmodum Farnabianæ in Virgilium & Martialem, tironibus utiles ſunt; ſed illi alieno ingenio ſapiunt, & interdum verba Auctorum, quos excerpere aggrediuntur, corrumpunt. Minelliana tamen paraphraſis Lipſiæ, cum Commentario Frider. Rappolti in Satyras, Epiſtolas, Artemque Poëticam, plane eximio, eſt recuſa. Supplementum Commentariis Rappoltianis addidit gener Joach. Fellerus

Digitized by Google

Lipſiæ 1675. in 8. Tom. II. In Delphini uſum bina vice Horatius, & à duobus etiam viris, adornatus eſt, Petro Rondelio primum, Jeſuita Toloſano, Toloſæ 1683. in 8., tum & à Ludov. Desprezio, Pariſ. in 4., quæ poſterior, juſſu Regis adornata, priore melior eſt, indiceque omnium verborum auctior. Dudum vero talem Indicem confecit Thom. Treterus, ediditque Antvverpiæ apud Plantinum 1576. in 8., quem poſtea omnibus Horatii editionibus accommodavit Dan. Avemannus, in libro, cui titulus, *Hodegeta Horatianus*, qui editus eſt Brunſvvigæ 1667. in 8. oblongo. Paraphraſes in Horatium ediderunt Anton. Cerutus, & Eilhardus Lubinus, quibus ſenſus verborum commode explicatur. Cum variorum notis Corn. Screvelius Horatium edidit Lugd. Batav. 1663. in 8. Memoranda adhuc editio Horatii ab Henr. Stephano profecta, ſcholiisque & argumentis ab eodem illuſtrata: cujus ſecundæ editioni, Genevæ 1588. editæ in 8., Diatriben de hac ſua editione Horatii, & variis in eum obſervationibus, adjecit. Artem Poëticam ſeparatim paraphraſi & commentariolo explicavit Joh. Sambucus A. 1564. in 8. editam: nec non Franc. Robortellus, Pet. Victorius, F. Luiſinius, Vincent. Madius, Paulus Benius, aliique. Epiſtolarum libri prælectionibus methodicis Claudii Minois explanati ſunt, iisdemque Logica analyſis & moralis doctrinæ ratio illuſtrata. Pariſ. 1584. in 4. Præterimus Theod. Pulmanni, Joh. Hartungi, M. Ant. Mureti, Franc. Irenici, aliorumque annotationes, commentationes atque editiones Horatianas, aliunde vel ſatis notas, vel hauriendas. Non vero hic prætermittendus Mæcenas Joh. Henrici Meibomii, liber doctiſſimus, & qui ad Horatii ac æqualium Poëtarum intellectum haud parum facit. Nec ſine magno fructu etiam amœniſſima Horatii cum Pindaro comparatio legi poteſt, quam Gallico ſermone ſcripſit Franc. Blondellus, ediditque Pariſ. 1673. in 12., & quæ à Batavis recuſa, utplurimum Rapinianis comparationibus addi ſolet, nimirum ob materiæ atque eruditionis paritatem ſimillima. Alius è Gallis, vir eruditiſſimus, Andr. Dacerius, Annæ, Tanaq. Fabri doctiſſimæ filiæ, maritus, Horatium in vernaculum ſermonem transfudit, & non ſolum, in præfigenda uberiore vita Horatii, ſcriptorumque ſerie juxta temporum rationes collocanda, occupatus fuit, ſed & ampliſſimis commentariis ita exornatum dedit, ut nec vocum figurarumque & epithetorum ſedula enodatio, nec ſenſus allegorici evolutio, neque adeo ad verborum aut artis explicationem quicquam, jure deſiderari poſſit. Prodiit voluminoſum opus tomis X. Pariſ. 1691. Anglicis verſibus Horatianas Odas, & librum Epodon, Thom. Havvkins, & Henr. Rider expreſſerunt, Londini aliquoties editas.

16 Alterum Virgilii latus occupet jam, qui, per complures annos in Augusti Imp. aula æque gratus acceptusque, tandem ſiniſtro fati acerbioris ſidere in exilium pulſus eſt, P. OVIDIUS NASO, Scriptor terſiſſimus, & meri-

merito ætati aureæ accenſendus, quicquid etiam contradicant alii, ad argenteam illum, qua vi, qua injuria, rapientes. Sane Veneres omnes in Ovidium quaſi conjurarunt, adeo totus mollis eſt, delicatulus, venuſtus, argutus. Neque eſt, quod moremur moroſos iſtos Cenſores, Pet. Victorium, qui inclementiſſimo judicio, corruptam neſcio qui Latinitatem in Ovidio deprehendit; Muretum, Scriverium, Vavaſſorem, vel idem in poëta pulcerrimo accuſantes, vel declamatorium neſcio quid infra aurei ſeculi genium deprehendentes, aut, quod Lipſius fecit, non bonum judicantes Poëtam Ovidium. Scilicet, ſuos interdum in judicando manes patiuntur viri doctisſimi; &, ut palatis hominum, ita & ingeniis, aliquid indulgendum eſt. Mihi quidem barbarus videtur, qui barbatili arguat elegantias Ovidianas, queis illo Carmen Elegiacum plane ad faſtigium deduxit, adeo ut elegiarum pulchritudini vix quicquam addi etiam poſſe videatur. Non omnino tamen luxurians ejusdem ingenium, &, qui ſequebantur exinde, nævos defendimus: quos à veteribus, Seneca, *Natural. Quæſt. l. III. c. 27.*, Quintiliano *l. X. Inſtit. c. 1.*, aliisque, notatos, à recentioribus denuo ſub incudem vocatos, ſcimus. Et hos inter Buchnerus etiam eſt, *libro de Commutata Rat. Dicendi p. 237. & 407.*, qui inprimis nimium in ſynonymis & *ταυτολογον* eſſe Ovidium animadvertit. Non ſatis ex dignitate illum ſemper ſcripſiſſe, præſertim in Metamorphoſeon libris, notat aliquot locis Adverſariorum Barthius *l. XLII. c. 18 l. LVIII. c. 9. 10 &c.*, qui tamen elegantiſſimum, ingenioſiſſimum & eruditiſſimum cetera fuiſſe, non diffitetur. Inſenſus olim Ovidio erat Marcus Marullus, ſed adverſus iſtum defenſionem Ovidii in ſe ſuſcepit Franc. Floridus Sabinus *Apolog. p. 48.* (è qua nos etiam aliqua excerpta damus libro de Patavinitate Livii; ubi Dan. Heinſium quoque, copiam Ovidii defendentem allegamus.) Conf. Vives *de Diſciplinis pag. 541.*, Eraſmus *l. I. de Copia Verb. c. 3.* Voſſius in Inſtitutionibus Oratoriis & Poëticis, aliique Editiones Ovidii & Commentatores varios Spachius recenſet p. 193. Vetuſta eſt editio Aldina & rarior, Venet. 1502. & 1503. tribus voluminibus in 8. impreſſa: quamvis jam ante hanc Veneta A. 1485. & Parmenſis 1489. prodierit. Cum variorum notis, commentariis ac ſcholiis integris, Opera Ovidii ediderunt Joh. Hervagius Baſil. 1550. fol., & multo amplius, III. in fol. voluminibus, Wecheliani Francof. A. 1601. Eminent autem inter eos, qui, vel emendando, vel illuſtrando Ovidio, operam navarunt, *Hercules Cioſanus,* Sulmonenſis, adeoque popularis Ovidii, cujus in omnia Ovidii opera obſervationes, una cum præmiſſa poëtæ vita, Plantinus excudit Antvverp. A. 1583. in 8., & quas nonnullis in locis Barthius caſtigat *Adverſ. lib. XXXI. c. 3. Raph. Regius & Jac. Micyllus*, quorum notis illuſtratum Ovidium Hervagius impreſſit Baſil. 1543. fol. *Andr. Naugerius*, è cujus caſtigatione purior Naſo prodiit ex officina Plantiniana 1566. in 12. *Jac. Pon-*

tanus, cujus in Metamorphoſεων opus extat commentarius, una cum Valerii Andr. Deſſelii in Ibin & Franc. Sanctii notis, Antverpiæ 1618. fol. procuſus: Triſtium & de Ponto libri jam, cum ejusdem Pontani commentario, & Hortulo Ovidiano, præceſſerant Ingolſtad. 1610. fol. Ut in libros Amorum & Heroides ſcriberet, ſanctitas Jeſuitica non permittebat. *Carolus Neapolis*, qui in Faſtos Ovidianos ſcripſit Commentarium, Antverp. A. 1639. publici juris factum, ſed qui mihi ſapere Puteaneam officinam videtur. In eosdem Faſtos ſcripſit etiam J. Bapt. Guarinus, teſte Gaddio p. 219. *Dan. Heinſius*, è cujus recenſione Ovidius Lugd. Bat. A. 1629. 3. vol. in 12. in orbem exiit. Vicit tamen omnes filius Danielis, *Nicolaus Heinſius*, quem ipſum Ovidii genium appelles, adeo feliciter in carmine illum imitatur. Propterea eundem ſibi etiam elegit, quem inprimis magno ſtudio emacularet: &, cum id per annos pluſculos præ ſe ferret, ironiam Sarravii evitare non potuit, prout ex Epiſtol. hujus ad Alex. Morum p. 15. patet. Dedit tamen, magno cum virorum doctorum applauſu, Heinſius primo Ovidium à ſe recenſitum Amſtelod. A. 1658. in 12., mox iterum 1661. tribus in 12. voluminibus, cum notis ſuis, quæ editio, & nitore, & præſtantia, reliquas fere omnes ſuperat. Excuſat equidem Heinſius feſtinationem editionis; ſed non nimiam tamen illam fuiſſe, ex epiſtola Sarraviana modo allegata diſcimus, quæ ſcilicet, jam A. 1639. ſcripta, occupatiſſimum Ovidiano labore Heinſium nobis narrat. Heinſianum textum ſervarunt poſtmodum reliqui Editores omnes Ovidii, Corn. Screvelius, qui eum Lugd. Bat. 1661. in 8. 3. volum., cum variorum notis, dedit; Burchardus Cnippingius, alterius Batavæ editionis, cum Nicol. Heinſii omnibus, & variorum ſelectis notis, editæ, curator Amſtelodami 1670. 3. volum. in 8., atque Daniel Criſpinus, Helvetius, qui, in Delphini Galliæ uſum, Lugdun. A. 1689. in 4. Ovidium, interpretatione ac notis, indiceque omnium vocabulorum, ornatum exhibuit. Gallicos in Ovidii Heroides Commentarios ſcripſit Claudius Bachetus Meziriacus, quos eruditiſſimos vocat, commendatque lectoribus ſuis, Menagius *Obſerv. in Malherb. p. 329.* Prodierunt Burgi Sebuſianorum A. 1626. in 8vo. Propoſuerat etiam ſibi aliquando Salmaſius emendationes & notas in Ovidium ſcribere, teſte Craſſo *in Elogiis T. II p. 211.* Verum, inter tot alios viri ſummi conatus, iſte quoque una evanuit. Metamorphoſeos Ovidianæ Epitomatorem, qui proſa oratione libros ſingulos in compendium redegit, Luctatium Placidum, laudat Barthius *Adverſar. l. X. c. 8.*, idem, de Halievrico male Ovidio tributo, *l. XLVIII. c. 11.* alibique, videndus.

17 Claudat agmen ſcriptorum Latinorum aureæ ætatis vir Mathematicis artibus ævo Auguſteo clariſſimus M. VITRUVIUS POLLIO, quem pro Marco Lucium, in editione Florentina anni 1496., contra codicum plerorumque

rumque fidem, dici, Voſſius *de Scientiis Mathemat. p. 292.* obſervat. Aliter circa nomen Vitruvii errare Andr. Alciatum, qui Pollionis nomen labefactavit, & Janum Parrhaſium, qui Veturrium Rufum noſtrum auctorem hunc appellari voluit, Caſp. Barthius annotat *Adverſ. l. I. c. 10.*, ibidem de ſtilo Vitruvii tale ferens judicium. *Eſt ſtili genus in hoc auctore, quod alii ævo cuilibet potius des,* (quam Auguſteo,) *ſi certa fides abſit: coactim nimirum eruditionem Græcam ſapiens, & manum opificis, non ingenium ſcriptoris, olens.* Sic & Scioppius peregrinitatem & plebitatem in Vitruvio agnoſcit: hoc item alii: & hinc, poſt curas aliquot virorum doctiſſimorum, obſcurus tamen & difficilis ſcriptor eſt. Poſt illam antiquiſſimam Florentinam editionem, quam diximus, Vitruvii de Architectura libros X. ad Auguſtum Imp., caſtigatos à ſe, Venetiis A. 1511. dedit Joh. Jocundus, quæ editio apud Juntas Florentiæ A. 1522. recuſa eſt. Inde Guil. Philander Caſtilioneus, emendando illuſtrandoque noſtro manus admovens, præſtantiſſimas notas quæ præ ceteris commendari merent, in eundem conſcripſit; ediditque ita Vitruvium primo Romæ A. 1544. apud Joh. Andr. Doſſenam: qui, mox Pariſiis 1545. & Argentinæ 1550. repetita, tandem cum auctioribus notis Lugduni 1552. in 4. prodiit. Poſt Philandrum, Daniel Barbarus ad ornandum Vitruvium acceſſit, ediditque & Latinum, cum notis ſuis atque figuris, & Italice à ſe verſum Venetiis 1567. in 4. Inde Bernardino Baldo, Urbinati, occaſionem Vitruvii illuſtrandi Veſpaſianus Gonzaga, Sabionetæ Princeps, dedit, qui virum iſtum doctiſſimum, præter prodigioſam linguarum variarum peritiam (de qua alibi hoc ipſo commentario actum,) Mathematicas etiam artes omnes apprime callentem, accerſivit ad ſe, & in locis Vitruvii obſcuriſsimis difficillimisque, præter eum, alio interprete aut magiſtro uſus non eſt. Atque hinc natum præclarum Opus de verborum Vitruvianorum ſignificatione, ſeu perpetuus in Vitruvium commentarius; præfixa ejusdem vita, Auguſtæ Vindel. 1613. in 4. emiſſum: quod, uti loquitur Erythræus *Pinacoth. I. p. 5.* immortalem illi famam apud Transalpinos homines peperit. Conf. Gaddius de Script. T. I. p. 81., cujus de Baldo judicium quid obſtat quo minus hic apponamus: *Bernard. Baldus*, ait, *vir doctiſſimus fuit, multarum linguarum, multarum ſcientiarum. Scripſit & Latina poëmata omnis generis, in ſingulis præcipuos imitatus. Edidit quoque varia Mathematica & Theologica. Omnium regionum hiſtoriam ac deſcriptionem aggreſſus abſolvere non potuit.* Totum vero Baldi Lexicon Vitruvianum, integras item Guil. Philandri notas, & excerptas Dan. Barbari, una cum adſperſis Claud. Salmaſii haud paucis, & Scamilli Imparibus Vitruvianis nova ratione expoſitis, quæ olim Auguſtæ ſeparatim prodierant, in nova atque nitidiſſima editione ſua, multis iconibus æri inciſis exornata, junxit Joh. de Laet Lugd. Batav. 1647. in fol. Cum autem

è lectione Vitruvii ad architectos etiam, Latinæ linguæ ignaros, multum fructus redundet, mirum non eſt, ſi in vulgares etiam linguas translatus ſit. Sic, præter illam Barbari, quam diximus, Italam verſionem, alia antiquior, Mediolani A. 1521. cum commentario Cæſaris Cæſareani excuſa, extat: Germanica etiam verſio Vitruvii à Gualthero Rivio, Medicinæ D. adornata, Baſileæ A. 1575. fol. lucem aſpexit. Gallice autem ut quam accuratiſſime redderetur Architecturæ magiſter Pollio, ipſe etiam Colbertus, dum in aula Regis Gall. primas teneret, curam geſſit, deditque id negotii Claudio Peraltо, Medico & regiæ Scientiarum Academiæ membro inſigni, qui A. 1673. ſex priores de Architectura libros, figuris affatim, ſuisque etiam notis, illuſtratos, Pariſ. fol. prodire fecit. Molitus etiam aliquando in Vitruvium aliquid Hier. Cardanus erat, ſed nihil dedit. Conf. alias de Vitruvio Vives *de Diſciplinis p. 524.* & Voſſius *de Scient. Mathem. p. 463.*, ubi docet, extare etiam incertum, ſed veterem fortaſſe ſcriptorem, qui ex Vitruvio Architecturam compendio conſtruxerit, editum à Guil. Poſtello Pariſ. 1540. apud Mich. Vaſcoſanum.

18 Quod ſi Barthio aurem præbeamus, pertinet adhuc ad ætatem Latinitatis auream Æthicus, Iſter, cujus Coſmographia cum Antonini Itinerario ſemper excudi ſolet. Hujus enim ſtilum adeo Vitruvianum genus ſcribendi referre ait, ut nihil ſimilius viderit: cenſetque adeo Barthius, fuiſſe Æthicum quendam mechanicum, Julii Cæſaris ætate, qui primum forte Coſmographiam literis conceperit. *Adverſ. l. XLV. c. 13. & 18.;* ubi interpolatum tamen mirum quantum à Chriſtianis eum ſcriptorem ſuſpicatur, & inprimis ab homine ævo Theodoſii M. claro. Contra G. J. Voſſius, qui non recte Barthium cepit, ad Theodoſii tempora ipſiusmet Æthici ætatem, cum Simlero & aliis, collocat, quanquam nonnihil fluctuabundus: *de Hiſt. Lat. p. 692. & de Scient. Mathem. p. 411.* Sunt utrique ſuæ rationes, quæ commodius ibi legi poſſunt. Antonini Itinerarium Barthius haud dubie etiam ab eodem Æthico ſcriptum retur: quam recte non dico, nec inquiro nunc, ſed me magis cum Voſſio ſentire fateor *de Philologia p. 52.* Plane autem inſaniunt, qui Coſmographiam Æthici, ſeu Julii Oratoris (ut habent codicum aliqui,) Julio Cæſari adſcribunt. Prodiit jam apud Aldum Venet. A. 1513. in 8. Æthicus cum Antonino, exinde Lugduni, recuſus, & Baſil. A. 1575. cum ſcholiis Joſiæ Simleri, & additis fragmentis ſimilibus è bibliotheca P. Pithœi; prodiitque illa editio etiam Pariſiis 1577. Auctiorem & emendatiorem editionem, ex antiquiſſimis ſchedis, Cl. Salmaſius promiſerat; verum ſatis habuit promiſiſſe.

CAP.

CAP. XII.

in quo pari celebrantur diligentia, & accuratione Critica,

AUTORES LINGVÆ LATINÆ EX ÆTATE ARGENTEA.

1. M. MANILIUS. 2. C. JULIUS HYGINUS. 3. CÆSAR GERMANICUS, Arateorum Interpres. 4. T. PHÆDRUS. 5. VELLEJUS PATERCULUS. 6. VALERIUS MAXIMUS. 7. CORN. CELSUS. 8 L. ANNÆUS SENECA, Philoſophus, M. ANNÆUS SENECA, Rhetor, & SENECA TRAGICUS. 9. M. ANNÆUS LUCANUS. 10. T. PETRONIUS ARBITER. 11. POMPONIUS MELA. 12. GRATIUS, Cynegetici Scriptor. 13. A. PERSIUS FLACCUS. 14. Q. CURTIUS RUFUS.

EXcrevit præter opinionem in molem juſto majorem caput præcedens, 1
quod ſcriptores Latinos, ad ætatem auream pertinentes, recenſuit. Nunc ad argenteam ætatem, quæ ab Imperii Tiberiani temporibus ad Veſpaſianorum usque tempora ſupputari ſolet, pedem promovemus. Et in ea primum ponimus MARCUM MANILIUM, Poëtam & Aſtrologum celeberrimum: ut ſic à Mathematico ſcriptore caput iſtud incipiat, velut præcedenti colophonem Vitruvius atque Æthicus impoſuere. Quod vero Manilium attinet, ſeu, ut alii vocant, Plinii præſertim adducti auctoritate, Manlium, cujus poëma Aſtronomicon ad Auguſtum Imp. ſcriptum habemus, diverſa admodum de ejus ætate recentiorum eſt opinio. Quamplurimi enim nequaquam ad argenteum, ſed omnino ad aureum ſeculum illum referendum ajunt, quippe qui ſub Auguſto vixerit, extremis ejus temporibus ſcribens. Alii contra demum ad ferream ætatem Manilium relegant: qua in ſententia fuit Gaſpar Gevartius *in Electis*, idemque ſenſit olim Ger. J. Voſſius *l. II. de Arte Grammat. c. 26.*, nempe Theodoſii temporibus eum demum vixiſſe tradentes, celebratum à peritia Aſtronomica à Claudiano Poëta & Julium Firmicum qui ſub Conſtantino M. vixerat, etiam imitatum. Verum revocavit deinde iſtam ſententiam ſuam Voſſius *de Poëtis Lat. p. 36.*, & legenti ſibi Manilium iterum iterumque omnia Auguſti temporibus convenire videri, faſſus eſt. Hinc Buchnerus, neque Gevartii, neque Voſſii, rationibus adductum ſe profitetur, ut Manilium Auguſteo ævo eximat: *de Commut. Rat. Dic. p. 326.*, & Barthius ſub Auguſto ſcripſiſſe Poëtam hunc dubitare non poſſe certo pronuntiat, quicunque modo finem libri primi perlegerit. Quod idem etiam aſſeverat Salmaſius, & male Theodorum Manlium, quem Conſulem creatum laudat Claudianus, & qui pedeſtri ſermone librum de Rerum Natura, cauſis naturalibus & aſtris ſcripſerat, cum Manilio Poëta confundi, notat: *præfat. ad Luc. Ampel.um ſuum.* Et quem-

quemadmodum, hoc ſemel poſito, plane abſurdum eſt, Firmicum à Manilio, multo quippe antiquiore, uſurpatum exiſtimare; contra neque Manilium à Firmico viſum, aut ad imitationem propoſitum, unquam fuiſſe, pluribus argumentis ſe oſtendere poſſe idem Salmaſius fidem facit, *de Annis Climacter. p. 587.*, cum aliâs Scaliger exſcriptum haud raro totidem verbis à Jul Firmico Manilium contendat, & aſſentiatur G. J. Voſſius. Ceterum, uti ſtylus Manilii jam aſperior nonnihil ævo aureo eſt, & extremis ejusdem annis cuſus; ita non male adeo feciſſe putabimur, ſi Scriptorem, cujus vita ad Tiberium magna ex parte pertigit, Scioppium ſecuti ad argenteam ætatem referimus. Neque vero integrum ejus Aſtronomicon ſupereſt, ſed ſolum libri V., & quinto tamen aliquid deeſt. Iidem libri Maniliani ob res & Materiam difficiles admodum & obſcuri ſunt. Interim Auctorem eorundem, quanquam non principibus poëtis, annumerandum, ornatiſſimum tamen vatem, & multis ex tumidis buccinatoribus ingenio priorem, recte Barthius judicat, *Adverſ. l. X. c. 26.* Lud. Vives de Diſcipl. p. 541. *Manilii Aſtronomicon,* ait, *grave eſt, ſed didaſcalicon & ſine motu, quemadmodum de Arato Quintilianus inquit: etſi hic noſter aſſurgit nonnunquam, & ardentius ſpirat.* Primus Manilium edidit Poggius Florentinus Bononiæ A. 1474., quam editionem MSto Codice haudquaquam minorem habet Barthius *l. I. c. 8.* Decennio poſt Florentiæ Laurent. Bonincontrius, cum notis ſuis, eundem evulgavit A. 1484., poſtmodum ab Aldo editus eſt Venet. 1499. fol., & ab Hervagio Baſileæ 1551. fol., utrinque cum Firmico, Arato Græco & Latina Germanici Cæſaris verſione, aliisque adhuc ſimilis inſtituti ſcriptoribus. Editus etiam eſt Romæ apud Mazochium in 4., & Lugduni apud Torneſium 1566. in 16., Joſ. Scaliger autem, cum in Manilio complurima inquinata, corrupta, aut obſcura, deprehendiſſet, ad emendandum non minus quam illuſtrandum Romanum Aſtronomum ſeſe applicuit, atque id ſuis Annotationibus conſecutus eſt, ut omnium vel laudes, vel invidiam, mereretur. Edidit primo Pariſ. A. 1577. apud Mamertum Patiſſonum in 8, quæ editio apud Commelinum Heidelb. 1590. in 8. denuo prodiit, Franc. Junii Variis Lectionibus & notis auctior: [in quibus præclare multa eſſe obſervata, Gerh. Joh. Voſſius monet, eaque minus candide à Scaligero celata ait, Epiſt. 24. ad Hug. Grot. p. 82.] Auctior ſecundis curis Scaligeriana editio, à Raphelengio Lugd. Bat. in 4. 1600. excuſa eſt. Tertiam vero, multis iterum additionibus locupletatam, una cum Thoma Reineſii & Iſm. Bullialdi quibusdam animadverſionibus, Argentinæ procuravit Joh. Henr. Bœclerus A. 1655. in 4. Quanquam vero tantum ſibi ipſi tribuerit Scaliger, ut, neminem ita prout ipſe Manilium, intelligere poſſe, jactitarit, Juniumque accuſarit delirii ob tentatam locorum aliquot correctionem, *in Excerpt. Putean. p. 215.*, non ſemper tamen acu rem tetigiſſe Scaligernm, ſed in emendationibus crebro impegiſſe, aliquando
non

non ſatis bene intellexiſſe Manilium, Caſp. Barthius paſſim in Adverſariis animadvertit, *l. I. c. 8. IV. 3. VI. 10. XVIII. 12. & 18. XXII. 15. &c.* Qui & Franc. Junium parum attente codice ſuo, quem poſtmodum Barthius etiam inſpexit, uſum obſervat. Colomeſius *in Opuſculis p. 101.* Caſp. Gevartium ait ſibi Commentaria in Manilium, jam parata typis, & propediem edenda, monſtraſſe. Nihil tamen eorum prodiit Salmaſius vero multum inſeruit Manilio illuſtrando tum in Exercitationibus Plinianis, tum in Diatriba de Annis Climactericis & Aſtrologiæ veritate. In uſum Delphini editus eſt Manilius, cum Commentar. Mich. Fayi, Scaligerique & Pet. Dan. Huetii notis, Pariſ. 1679. in 4. Guido Fabricius Boderianus Manilium Gallicis verſibus exprimere olim cœpit, jamque librum primum ad finem ſe perduxiſſe ad Scaligerum ſcribit, reliquos etiam adjecturus, ad quod nogotium curas Scaligerianas ſibi longe plurimum profuturas ait. *V. Ep. Gall. ad Scal. l. I. ep. 17. p. 28.*

Cum Manilii Aſtronomico, in Aldina & Hervagiana Editionibus, 2
excudi etiam ſolet C. JUL. HYGINI Aſtronomicum Poëticum, ſeu Hiſtoria ſiderum: fabulas de eorum in cœlum translatione narrans. Non in eodem vero pretio Hyginus apud omnes habetur. Nam, qui eum Auguſti Cæſaris libertum credunt Polyhiſtorem, & Palathinæ Bibliothecæ præfectum, de quo Suetonius agit de Illuſtr. Grammaticis c. 20., illi ad ætatem auream eum referunt, quod Borrichius facit, & alii. Contra, nonnullos deprehenſa in Hygini ſcriptis barbaries offendit, ne idem crederent, & mentio *ſuorum Imperatorum*, quæ Auguſti ævo non convenit; adeoque ad Antoninos potius illum auctorem referendum cenſet Barthius *l. II. Adverſ. c. 20.*, aut potius veterem Hyginum ab alio neſcio quo recentioris ævi homuncione contractum putat, ſimul & alia quædam ex aliis Autoribus conſtipata, ut non integer Hyginus amplius ſuperſit, ſed contractus parum judicioſe & interpolatus. Priori Barthii opinioni non multum adverſatur Voſſius *de Scientiis Mathem. c. 34. §. 8.*, & adſtipulatur Joh. Schefferus, qui conjunctim Hygini opera Hamburgi & Amſtelodami A. 1674. in 8. edidit, in Diſſertatione de vero hujus operis Auctore ætate atque ſtilo, quam libro præfixit. Addidit vero etiam Schefferus tum ſuos, tum Thomæ Munckeri Commentarios. Separatim alias Hygini Liber Fabularum editus eſt Baſileæ 1570. Heidelbergæ 1599. Poëticon Aſtronomicum præter alias editiones Venetiis 1485. lucem publicam aſpexit. Gromaticon ejus, ſive librum de Caſtrametatione, primus edidit Adr. Turnebus Pariſ. 1554. in 4., poſtmodum Nicol. Rigaltius illum notis illuſtrarit: & Petr. Scriverius ſuo Vegetio adjunxit Lugd. Batav. 1607. Fabularum liber cum Palæphato, Phurnuto, Fulgentio, aliisque ſcriptoribus mythicis, Pariſ. 1578. in 8. editus eſt, & Amſtelodami 1681., cum Notis Th. Munckeri.

3 Non minus ratione inſtituti, quam temporis, jungi prioribus duobus, Manilio & Hygino, ſolet CAESAR GERMANICUS, qui Arati Poëtæ Græci Phænomena Latino carmine expreſſit. Equidem hunc Cæſarem Suidas & Julius Firmicus C. Julium Cæſarem Dictatorem fuiſſe ſcribunt: ſed eos falli, & Cæſarem Domitianum, à victis Germanis Germanicum dictum, ejus μεταφράσεως autorem eſſe, Voſſius contendit de Poëtis Lat. p. 48. Plurimi Cæſarem Germanicum eſſe magnum illum Auguſti Imp. nepotem, Druſi F., credunt, quod etiam haud improbabile. Præter Bononienſem editionem anni 1474., Aldinam & Hervagianam, quæ Manilium, Hyginum, Firmicum, ipſumque, Aratum, aliosque, una cum metaphraſi Germanici, exhibent, omnium optima eſt & elegantiſſima Arateorum editio, quam Hugo Grotius Lugd. Bat. in 4. A. 1600. adornavit.

4 Hyginum Auguſti Imp. libertum diximus. Alius ejusdem Imperatoris libertus eſt TITUS PHÆDRUS, Thrax, cujus Fabulæ, ſub Tiberio Imp. ſcriptæ, elegantiſſimæ Latinitatis, & plane aureæ, certatim commentariis virorum doctiſſimorum illuſtratæ ſunt. Expertus equidem & hic Autor rigidos Latinitatis ſuæ Cenſores eſt, delicatulos illos, qui omnem fere cibum faſtidiunt: ſed repreſſit illos, atque optimi ſermonis auctorem ſtrenue defendit, Ioh. Schefferus. Vide, ſi placet, quæ de ea re libro de Patavinitate Livii p. 159. diximus. Diu autem in ſcriniis veluti ſepultus delituit Phædrus, donec illum protraheret, ederetque libros ejus V. Fabularum Æſopicarum, jambis elegantiſſimis ſcriptos, Petrus Pithæus, cum Notis ſuis, Conr. Rittershuſii & Gaſp. Scioppii, qui poſtremus Auctarium quoque fabellarum ex aliis auctoribus adjecit: Auguſtoduni 1596. in 12., repetita mox illa editione Lugduni Bat. 1598. in 8. Inſequente anno Nic. Rigaltius Pariſiis Phædrum cum ſuis notis emiſit: eſtque ea editio curis ſecundis Rigaltii Pariſ. 1617. & tertiis 1630. recuſa. Rigaltianis notis ſuas adjecit in librum I. Phædri Petrus Axenius Hamburgi 1671. in 8. Textum ex emendatione Rigaltii retinuit, ſuasque Phædro notas, & Gallicam Albini neſcio cujus verſionem, appoſuit Tanaq. Faber: Salmurii 1657. in 4. & 1665. [Verum & de Rigaltianis, & Fabri curis, abjectiſſime judicat Marq. Gudius Epiſt. VII. ad Nic. Heinſium p. 8., ubi poſtquam ſatis diu in Tanaq. Fabri Epiſtolas & alia varia φλυαρίας, ut ille loquitur, documenta, eſſet invectus; de Phædro etiam ejus ita ſcribit. *Quam ſunt inanes ad Phædrum conjecturæ, in quibus nihil ſani reperio: miſere omnem operam ludit ὁ χεδάκτης. Si quis mihi fidem non habeat, loquatur Phædrus ipſe:*

- - - Materiæ tanta abundat copia,
Labori Faber ut deſit, non Fabro labor.

Inſpice locum, & ridebis præſagientis ſibi ſuaviſſimi fabulatoris venuſtum oraculum;

non

non indigna eſt ἐπιγραφὴ, qua curis Salmurienſibus præfigatur. Hoc inprimis non poſſum exputare, quod judicio Rigaltianam tertiam editionem typis repeti curaverit. Nulla eſt minoris fidei & probitatis. Rigaltius ibi contra veterum librorum Auctoritatem, locis paulo corruptioribus, aut plane deletis, aut frivole mutatis, ſuo arbitratu textum turpiter deformavit, peſſimo exemplo, ut lectori ne minimam quidem rationem audaciæ ſuæ redderet. Pergit Gudius, idque exemplo probare, & tum in Salmaſii emendationes nonnullas Phædri ſtilum ſtringit] Fabrum in adornando ſuis ſtudiis Phædro excepit Joh. Schefferus, & omnino ter illum edidit, ſuis & Franc. Guieti notis, indiceque Freinshemii locupletiſſimo, illuſtratum, Upſaliæ 1663. 1666. & Hamburgi 1673. in 8. Addidit quoque Albini verſionem Gallicam. Poſthumas Joh. Freinshemii in Phædrum notas cum indice Henr. Holſtius Argent. 1664. in 8. edidit. Scripſit & in eundem auctorem notulas quasdam Iſaac. Neveletus, & Joh. Ludov. Praſchius. In uſum Delphini illum edidit Pariſ. 1675. in 4. Petrus Danetus. Apud Batavos, cum figuris æneis & notis Variorum, Joh. Laurentius: Amſtelod. 1667. in 8. Poſt tot multorum criticorum labores, multi ſuperſunt tamen in textu Phædri errores, ac vincet omnium conatus, ſi quando in lucem prodibit, Marq. Gudii Commentarius, qui Vir Illuſtris, Rigaltiano codice uſus, magnam invenit emendationum copiam, quas non obſervaverat Rigaltius ipſe. [Rogatus fuerat olim Gudius à Scheffero, ut ipſi Phædrum edituro notas ſuas una edendas communicaret, verum abnuit ille, quanquam paucis diebus colligi ſua, & in ordinem digeri poſſe, faſſus, rationem vero denegati officii iſtius adjecit graviora in itinere ſuo negotia. *vid. Epiſt. cit.* Nihil omnino dedit autem ille, dum viveret: nunc poſt mortem ejus, in Belgio eſſe, qui digerat, & qui editionem Phædri paret, ajunt: quod ut quamprimum fiat optandum eſt: neque enim vulgaria Gudius promittit] Refert in Epiſtolis ad Scaligerum Gallicis Nicol. Fabricius Peireſcius, ſe ex Pinello aliquoties audiviſſe, Scaligerum eſſe in Phædrum aliqua molitum, cujus rei certitudinem expoſcit. Verum nihil earum Animadverſionum unquam comparuit. *vid. Ep. 46. lib. I. & ep. 39. lib. III.* In Rigaltiana Phædri editione multas eſſe notas Salmaſianas Laur. Craſſus teſtatur Elogior. P. II. p. 210. Ceterum de dictione Phædri inprimis etiam conferri merent Vavaſſor *de Ludrica Dictione p. 205 ſeqq.* & Barthius *Adverſar. l. XLVII. c. 10. & l. LII. c. 3.*, qui eum à cenſura naſutulorum defendit, ſimul loca quædam illuſtrat.

Poëtas inſequatur elegans ejus temporis Hiſtoriæ Romanæ ſcriptor, VELLEJUS PATERCULUS, ſeu Cajus ille, ſeu Publius, ſive demum Marcus vocatus fuerit, miles olim, & ſub Tiberio in Germanico bello peditum præfectus, in Pannonico ſub eodem legatus; poſtea, abdicata militia, hiſtoriam rei Romanæ ſcribere aggreſſus eſt, libriſque duobus com- 5

Digitized by Google

pendium illius dedit; quorum prior tamen, gentium aliarum hiſtoriam enarrans, magna ſui parte mutilus eſt. Poſtquam Vellejum primus Beatus Rhenanus, cum quibusdam notis Joh. Alb. Burerii, è typographia Frobeniana, Baſileæ A. 1520. in lucem protuliſſet, neſcio quid Andr. Aſulano in mentem venerit, ut, in præfatione ad Livium à ſe editum, graviter ob id in Baſileenſes inveheretur, velut ſpurii ſcriptoris intempeſtivos admodum protruſores, queis omni modo propterea detractum cupit. Verum longe aliter omnes eruditi judicarunt, queis Vellejum inſpiciendi cura fuit: recteque Lil. Greg. Gyraldus, Dial. II. de Poëtis, inſulſam vocat ſequiorem illam ſuſpicionem Aſulani. Atque hinc certatim Vellejum illuſtrarunt Jac. Bongarſius, Valens Acidalius, Janus Gruterus, Juſtus *Lipſius*, Jac. Schegkius, Aldus Manutius junior, Fulv. Urſinus, Frid. *Sylburgius*, Godeſchalcus Stevvechius, Gerhardus Voſſius adoleſcens, Gerardi Johannis F., Chriſtoph. Ad. Rupertus, Joh. H. Bœclerus, alii, quibus ob paſſim obſervata in Vellejum etiam Scaliger & Salmaſius annumerari merentur. Ex omnium horum laboribus notas, quas præcipuas judicabat, excerpſit, ediditque ita, Anton. Thyſius Lugd. Bat. 1668. in 8. Bœcleri editio duplici vice prodiit, elegantiſſimo commentario inſtructa: ſemel illi adjecta etiam eſt diſſertatio de Amneſtia, ſed quæ in editione ſecunda, Argent. 1663. in 8. excuſa deeſt, & loco ejus adſunt Characteres politici Vellejani, elegans libellus, ſeorſim & ipſe A. 1672. editus, quo examinat auctor deſcriptiones perſonarum, quas inſtituit Vellejus coloribus politicis. Editio Lipſii cum Tacito procurata eſt apud Moretum Antvverpiæ A. 1607., poſtquam an. 1592. jam cum illius emendationibus prodiiſſet. Aldus Manutius ſuam Venet. A. 1581. in 8. exhibuit. In Delphini uſum Rob. Riguez, Jeſuita, Vellejum, paraphraſi, notis & indice vocabulorum omnium, inſtructum, dedit Pariſ. 1675. in 4. [Nuper etiam A. 1693. Vellejus Oxonii editus ab anonymo quodam viro docto eſt, additique Henr. Dodvvelli, viri eruditiſſimi, Annales Vellejani.] Fragmentum quoddam Velleji magno ſtrepitu Wolffg. Lazius è bibliotheca Cæſarea protraxit; ſed cui ſe opponunt, falſique nominis fragmentum, ex Abbate Urſpergenſi depromptum, oſtendunt Velſerus & Voſſius, ille Rer. Auguſtan. l. III., hic de Hiſt. Lat. l. I. c. 24. p. 120. ſeq.

6 Sub eodem Imp. Tiberio vixit VALERIUS MAXIMUS, paulo tamen, ut obſervat Voſſius, poſt Vellejum, quippe qui Sejano turpiter adhuc adulatur, quem contra Valerius interemptum jam vehementer exagitet. Dictio tamen ejus tam aſpera eſt horridaque, ut jam olim Eraſmus, in Ciceroniano, Afro magis ſimilem eſſe, quam Italo, eum Auctorem judicarit, nec magis Ciceroni ſimilem, quam homini mulus. Hinc in varias opiniones itum à viris doctis. Plerique non integrum Valerium, ſed ejus epitomen

men, tantum ſupereſſe volunt: quod tamen non usque adeo certum. Reliquit Exemplorum, ſeu dictorum factorumque memorabilium, libros IX. In exemplaribus ſcriptis hujus auctoris tantam eſſe varietatem, notat Barthius Adverſ. l. XIX. c. 15., ut componere nova veteribus adorſus vix ſcias, quorſum vertere ſententiam velis. Idem Barthius l. I. c. 10. Valerium Maximum, minime ex genio ſeculi locutum, Vitruvio leviorem invidiam facere poſſe ait: adeoque quin ipſiusmet Valerii labor is quem habemus hodieque ſuperſit non dubitat. Conf. Ludov. Vives de Diſcipl. p. 521. Antiquiſſima Valerii Maximi editio eſt Veneta, quæ apud Joh. Forolivium, cum Omniboni Leoniceni commentariis, A. 1482 in fol. prodiit. Alia Veneta eſt anni 1494. cum commentario Oliverii Arzignanenſis, cui poſtmodum Jod. Badius Aſcenſius notas ſuas adjecit, & recudit ita Valerium Pariſ. 1522. Prodiit & Aldina Valerii Maximi editio, aliaque iterum Veneta, cum notis Sebaſt. Corradi: Baſileenſes aliquot ſuis notis illuſtravit Henr. Glareanus: Steph. Pighius autem repurgando è codicibus MSS. auctori horas bonas optimo cum ſucceſſu impendit, & locis ſexcentis caſtigatum, cum ſuis notis, edidit apud Chriſt. Plantinum A. 1567 in 8. Repetitis inde editionibus Juſtus Lipſius quoque ſuas notas adjecit: ibid. 1585. & 1592. in 8. Hanovienſes Lipſii Pighiique curis Chriſtoph. Coleri animadverſiones adjecerunt A. 1614. in 8. Extant & in Valerium Chriſt. Ad. Ruperti Diſſertationes & obſervationes, ſeorſim editæ, una cum obſervationibus ad Vellejum, quibus multa, quæ ad variam eruditionem & civilem prudentiam ſpectant, continentur. Ex his omnibus excerptis ſyſtema editionis Valerii cum variorum notis confecit Anton. Thyſius Lugd. Batav. 1651. 1655. & 1670. in 8. Joh. Vorſtii editionem Berol. 1672. in 8. nemo ignorat. In Delphini uſum edidit Valerium Maximum Petrus Joſephus Cantelius Pariſ. 1679. in 4.

Ad hanc claſſem Auctorum etiam pertinet CORNELIUS CELSUS, 7
qui caſtiſſima Latinitate ſua, qua rem difficillimam, artem Medicam, expreſſit, id conſecutus eſt, ut Latinorum Hippocrates, & Medicorum Cicero, diceretur. Sed mendis plena ſunt hactenus opera ejus. Primum prodiere apud Joh. Rubeum, cum ejusdem notis, Venet. 1493. in fol., inde ſæpius Venetiis, Pariſiis, Baſileæ, Lugduni, Aureliæ Allobrogum, Hagenoæ repetita ſunt, & notis identidem variorum doctorum virorum, Bapt. Egnatii, Guil. Pantini, Rob. Conſtantini, Jerem. Thriverii Brachelii, Balduini Ronſſei, Pet. Pauvvii, Joh. Cæſarii, Joh. Ant. van der Linden, emendatus illuſtratusve eſt, ſed multa tamen ſuperſunt in ipſo textu ſphalmata, MSS. codicum & Criticorum defectu nondum ſublata. Et miror ſane, ex tam ampla Criticorum gente neminem fuiſſe hactenus, qui ſufficientem laboranti medico manum medicam adhibere voluerit. Optima fere eſt editio,

 quæ

Digitized by Google

quæ cum notis Brachelii & Ronſſei Lugd. Batav. 1592, apud Franc. Raphelengium, in 4. excuſa eſt: Lindeniana Elzevirianis typis in 12. 1657. prodiit. Nuper vero A. 1687. inſignis ille Philologus atque Medicus, Theodorus Janſonius ab Almeloveen, non minus nitidam, quam emendatam Celſi editionem, Amſtelodami in 12., adornavit, inſeruitque illi Scholia, quæ inter legendum ſuo codici Iſaacus Caſaubonus adſcripſerat, addit & Rob. Conſtantini notulas, tum locos ubique parallelos, tam ex ipſomet Celſo, quam quæ ex Hippocrate ad eum illuſtrandum facerent, appinxit, indiceque rerum & verborum locupletavit. Uberrimum indicem, ſeu Lexicon potius, in Celſum, una cum Variis lectionibus & notis, olim Joh. Rhodius confecerat, quæ, cum ampliſſimis ſuis commentariis medicis, Philologicis, Antiquariis, in Celſum edere moliebatur Thomas *Bartholinus*, verum utriusque curas longe utiliſſimas ferale Bibliothecæ Bartholinianæ incendium ſufflaminavit: qua de re Bartholinus in Epiſtola de incendio Bibliothecæ ſuæ queritur. E laboribus Rhodii Vita tamen Celſi ſuperſtes manſit, quam editioni ſuæ Almeloveenius præmiſit. Ceterum aliorum quoque virorum doctorum molitiones in Celſum evanuerunt. Fuit Tonningæ Medicus quidam doctiſſimus Jacobus Holſtius, qui à multis annis ſaxum hoc volvit: ac vidi ipſe aliquando commentarii ejus partem aliquam, quem ille triplicem ſtruxit, Medicum, Philologicum & Grammaticum: ſed, cum MSS. codicum copia fuerit deſtitutus, non ſatis feliciter hoc in argumento verſari poterat: aſt tamen luce dignus labor illius eſt, quam an aliquando aſpecturus ſit, dubito, cum jam ipſe fatis conceſſerit. Similiter Joſ. Scaligeri, Joh. Walæi, Ælii Everh. Vorſtii, Jac. Mentelii, conatus in Celſum perierunt.

§ Quodſi vero de Juſtino, num recte ad ætatem argenteam referatur, dubitarunt aliqui, de M. ANNÆO, & L. AN. SENECIS dubitari haudquaquam poteſt. Pulcerrima utriusque Rhetoris ac Philoſophi, opera illa ſunt, & inprimis hujus ſcripta ſapientiæ moralis pleniſſima. De ſtilo Senecæ jam tunc aliquid à nobis dictum, cum de ejus Epiſtolis ageremus lib. I. Recte ſane judicavit Quintilianus, *Inſtit. lib. X. c. 1.*, ejus imitationem adoleſcentum manibus excutiendam, cum Eloquentia Senecæ dulcibus vitiis abundet, quæ facilius, quam ſaniora, à juventute in imitationem trahuntur: quare, ut à robuſtioris ingenii hominibus, & ſeveriori lectione ſatis firmatis, legatur, ſuadet Luculentum de Seneca & prolixum judicium Eraſmi vid. in Epiſtolis ejus, lib. XXVIII. ep. 12., p. 1663., cui addi etiam poteſt Gronovius in epiſtola nuncupatoria ſui Senecæ. Patinus tanti Senecam fecit, ut eum, Plutarcho & Ariſtoteli junctum, Bibliothecam integram conſtituere poſſe crediderit. Præcipuæ Senecæ editiones ſunt Pariſienſis, quæ cum Ferd. Pinciani, M. Ant. Mureti, Nicol. Fabri,

Jani

Jani Gruteri, Franc. Jureti, Andr. Schotti, aliorumque, notis A. 1637. in fol. excuſa eſt: Lipſianæ aliquot, Antvverpiæ, Lugduni Batav. & Amſtelodami, diverſis formis editæ, & identidem à Lipſio reviſæ: inprimis vero ceteris præſtant Gronovianæ duæ, quarum prior Amſtelodami apud Elzevirios 1659. iu 12., IV. voluminibus, lucem publicam aſpexit; poſterior junctas quoque Lipſii notas integras, & in Rhetorem Senecam Andr. Schotti curas, ut & notas Joh. Schultingii, habet, prodiitque iterum apud Elzevirios 1672. in 8., voluminibus tribus. Miſerat jam olim Gronovius A. 1650. ſuas in Senecam notas, tum adhuc MSS., Sarravio, ejusque judicium flagitarat: ad quod petitum ita Sarravius Epiſt. p. 317. *Naudæo tuas in Senecam notas tradidi. Mihi ſane eximiæ videntur: fere enim omnes ad ipſum textum contuli, ut melius de illis judicarem. Tibi gratulor, quod iſtis nactus ſis typographum, virum honeſtum & locupletem: nec poſſit typos ſuos nobilitare meliori & magis vendibili libro. Perge ergo in iſto quoque Seneca literas demereri. Te ſane ſolum iſtis in regionibus excellere video, & eruditam criſin exercere.* Moliebatur jam tum quoque Gronovius Senecæ Tragici editionem, ut ex eadem epiſtola Sarravii clarum fit, in qua moneta, ne curam ejus ſuſcepti in ſe operis deponat. Neque etiam factum id, ſed, inprimis ope cujusdam Florentini optimæ notæ codicis, Tragicum Senecam eſſe præclariſſime emendatum res ipſa probavit, cum A. 1661. ille in 8. cum notis Gronovii prodiret. Notas autem ex Avtographo parentis auxit, adjecitque variorum ſelectas, Jac. Gronovius Amſtelod. 1682. in 8. Quam aliâs circa Senecam Tragicum inter ſe varient autores, & ut à nonnullis ille idem cum Philoſopho judicetur, ab aliis ejusdem filius: rurſus ab aliis frater, aut ex fratre nepos: demum à nonnullis non unus omnium Tragœdiarum Auctor, ſed varii reputentur, ut hic prolixe recenſeatur, opus non eſt, cum ex aliorum ſcriptis abunde notum ſit. Tantum de diſſenſu Lipſii & Scaligeri aliqua ſubnotabimus. Mutarat ordinem Tragœdiarum Lipſius, Troadas magiſtelli potius, quam Senecæ opus eſſe judicabat, Octaviam plane ſpreveret, & ſub Domitiano ſcriptam futilem & ineptam ajebat. Contra Scaliger pueriliter maximum criticum judicaſſe inquit; Troadas Divinam tragœdiam, omniumque principem, vocat, neminemque Lipſio aſſenſurum confidenter affirmat, niſi imperitos. Novem illarum unum genium, unum parentem agnoſcit. Octaviam optimum poëma à domeſtico Octaviæ, Senecæque amico ſcriptum autumat. Et id quidem eo animo dicit Scaliger, ut, ſe nemini iſta critica ſua conceſſurum, multa cum confidentia inculcet. *Epiſt. 247. & 414.* Neque tamen propterea omnibus perſuaſit: ſed aliter, præter multos, quos non nomino, judicarunt Gronovius, & Barthius Adverſ. *lib. XLIV. c. 25.* Jac. Gaddius Franc. Florido Sabino ſuccenſet, quod Lection. Subciſiv. p. 119. Senecam Tragicum nullo in ſubſellio ponat, cum tamen comparate

rate ſolum Floridus loquatur, &, ſi Græcis compararetur Tragicis Seneca, illum multo eſſe minorem dicat: adeoque male idem Gaddius: *Erratum palmare, ait, vel flagitium potius, committet (Sabinus) ſuo judicio, dum Senecam, Latinæ Tragœdiæ Monarcham vel Dictatorem ne nominat quidem inter Latii Tragicos imitandos; ſed nos mittit ad Græcos, illo iniquiſſime præterito. Hic me continere non poſſum.* Verum, ſeu ſe continere poſſit Gaddius, ſive nequeat, parum intereſt, cum Hiſpanicus ille tumor in Seneca à nemine peritiorum negetur. Ampliore commentario illuſtravit Senecam Tragicum M. Anton. Del Rio, ediditque Antvverpiæ 1576. in 4. Jamdudum ante hanc editionem apud Jodocum Badium Aſcenſium, cum ejuſdem & Bernardi Marmitæ Cajetani commentariis, 1514. Seneca Tragicus in fol. & apud Aldum 1517. prodierat, ab Hier. Avantio caſtigatus, & præmiſſa hujus de variis carminum Senecæ generibus Diſſertatio. Avantii Diſſertationem, cum alia de eodem argumento Georgii Fabricii, copulavit, adjecitque ſuæ editioni, Petrus Scriverius quam ex recenſione ſua, cum integris J. Lipſii, Franc. Raphelengii, Q. Septimii Florentis Chriſtiani, Hier. Commelini, Joſ. Scaligeri, Jani Gruteri, Dan. Heinſii & Joh. Iſ. Pontani, Lugd. Batav. 1621. in 8. emiſit. Scripſerat etiam Lectiones in Senecæ Tragœdias Mich. Piccartus: verum illæ in manus rapaces inciderunt, atque ob id ipſum ſuppreſſæ ſunt, ut eo tutius plagio aliorum inſervirent: prout ex epiſtola Nic. Rittershuſii ad Richterum notat Thomaſius Diſſert. de Plagio §. 288. Cum notis ſelectis variorum edidit Senecam Ant. Thyſius Lugd. Batav. 1651. in 8., breviſſimis vero notulis inſtructum Oxonienſes è theatro Sheldoniano 1679. in 12. dederunt Farnabianam editionem taceo, quæ etiam ſpernenda non eſt.

9 Senecæ Nepotem ex fratre addimus M. ANN. LUCANUM, Cordubenſem Poëtam, cujus Pharſalia varia doctorum virorum judicia ſubiit. Hugo Grotius tanti eum fecit, ut, referente Patino in Epiſtolis, illum perpetuo in ſinu geſtaret, & nunquam ambularet ſine Lucano. E contrario tantopere illum ſpernunt alii, ut ne quidem inter Poëtas ferant, ſed ad Hiſtoricos ablegent. Sic jam olim coævus ſcriptor Petronius illum ſugillavit: *Ecce,* ſcribens in Satyrico, *belli civilis ingens opus quisquis attigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides.* Idem etiam noto epigrammate innuit Martialis, de quo vid. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 26. Quintilianus Inſtit. l. X. c. 1. Oratoribus magis quam Poëtis annumerandum cenſet Luſanum, ardentem, & concitatum, & ſententiis clariſſimum. Nihilominus illum adeo magni fecit Trajanus Boccalinus, ut, Relat. 86., cum

Digitized by Google

cum Virgilium Imperatorem Heroicorum conſtituiſſet, Lucanum ejus faciat Vicarium. Male utique, cum Statius minimum par, melior autem Claudianus ſit. Ceterum Statius, quem modo diximus, Genethliacon Lucani ſcripſit, quod in Sylvis ejusdem reperitur, & in eo verſum quoque hunc poſuit,

Bætim Mantua provocare noli.

Hunc verſum cum Anton. Mancinellus pro Lucano Virgilio præferendo allegaſſet; Franc. Floridus Sabinus, acerrimus Mancinelli hoſtis, longe aliter & in opprobrium Lucani explicat, quaſi nempe à Statio Virgilius admoneretur ironice, ne Lucanum, miſerum poetam, provocet ad certamen, eadem ratione, ac ſi fortiſſimum Achillem moneres, ne imbellem Therſitem forte ſibi adverſarium poſceret. Addit Floridus, *Subciſiv. Lect. l. II. c. 20. Quodſi non hæc fuit Statii ſententia, nihil unquam ſtultius prolatum fuiſſe affirmarem.* Perſuaſiſſimus enim eſt Sabinus, ne juvenilia quidem Virgilii carmina cum Lucano ulla ratione comparari poſſe, ſed *Culicem* Maronis plus artis & elegantia habere, quam omnia ad unum Lucani ſcripta; unicamque Eclogam Virgilianam ſexcentas Thebaidas Statianas ingenio, judicio, candore, antecellere. Adeo autem ægre fert iſtud Floridi judicium Jac. Gaddius, ut, poſtquam illa verba: *Quodſi non hæc* &c. recenſuiſſet, *p. 185. T. II.* mox ita ſuam epicriſin addat: *Hæc merito poſſem uſurpare de Florido ſcribente. Intolerabile eſt hoc judicium ſine judicio, cum Ecloga illæ ſint, longe impares mole ac dignitate poëmatibus epicis Statii, Lucani, Ovidii, Claudiani, Valer. Flacci: ut prætercam Tragica Senecæ, Lyrica Horatii: aliorum Latii principum elegias, ſatyras. Impares etiam illas judico poëmatiis heroicis Sannazarii, Pontani, Fracaſtoris, Vidæ, Politiani, & recentiorum.* Verum hoc longe ineptius eſt hominis imperiti judicium, quam ut ullo etiam modo ferri poſſit. Ita vero ſemper judicat Gaddius, & ineptit, ne ſui diſſimilis forte videatur. Simile eſt, cum alibi Lucanum ait orationis præſtantia meliorem Homero, nec deteriorem Virgilio, videri poſſe, quicquid etiam ſcripſerint Jul. Cæſ. Scaliger, Idololatra Virgilii, & Lil. Gyraldus, Virgilii & Homeri nimius cultor. Nempe his longe præſtat judicio Gaddius, ſæpe vix mentis compoſ. Scaliger, *de Re Poëtica l. III c. 26.*, Lucani orationem vocat ſuperbam, & minacem quæ auditorem invitum, atque alibi animo hærentem, ubi vult tenere aut trahere, abigit: tyranno haud abſimilem, qui mavult metui, quam amari. Idem prolixe, in comparatione Lucani cum Nicandro, oſtendit *l. V. c. 15.* Gyraldus *in Hiſtoria Poëtar. Dial. IV.* [Operum nuper editorum P. II. p. 238.] *De Lucano*, ait, *ſic ſtatuatis velim, ut eum non modo cum Virgilio non conferatis, ut Statius fecit & Martialis, ſed eum neque ſecundum, neque tertium, dicatis: vel, ſi d xeritis,*

- - - Longo proximus intervallo:

cum neque in quadrigis cum ſecundum numeremus, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit; ita nec in poëtis, qui tantum abſit à primo, vix ut in eodem curriculo eſſe videatur. Sunt tamen quædam in Lucano, quæ qui ſine Virgilii comparatione ſpectavit, ſatis magna dicat, quæ, ſi cum judicio & delectu legantur, non indigna ſint imitatione: id tamen caute, & diligenter, ne vitia ſpecie virtutis irrepant. - - - Illud auſim de Lucano affirmare, quod M. Tullius de Cordubenſibus ſuorum temporum poëtis: qui eos neſcio quid pingue & peregrinum ſonare putabat. Hæc ibi Gyraldus, qui in ſequentibus etiam præcipitem Lucani calorem notare pergit. De comparatione ejus cum Virgilio, agit Auguſt. Maſcardus *de Arte Hiſtorica p. 444.*, atque idem, quam non habeatur poëta, p. 551. conferendus. Peritiam rei Aſtronomicæ hauriri etiam è Lucano poſſe, crediderunt nonnulli, &, cum Joſ. Scaliger, in libris de Emendatione Temporum, illorum errorem caſtigaſſet, ſeu potius notaſſet errata Lucani, hyperaſpiſten Poëtæ egit Franc. Inſulanus, Pariſienſis, edita adverſus Scaligerum Apologia Mathematica pro Lucano Pariſ. 1582. in 4. Verum acri Epiſtola, ad Mamertum Patiſſonum ſcripta, librum illum excepit Scaliger, nec magis ſcientiæ aſtronomicæ Inſulano, quam Lucano ipſi, relinquit: Ait inter alia: *Tu* (Inſulanum ita alloquitur,) *qui neque, quid ſit poëſis, quod quidem aperte clamaret tua carmina, neque quid aſtronomia, niſi quod quidam tibi dictavit, ſcis; tu, inquam, nos docebis & poëſin Lucani & Aſtronomiam: qui, ſi propius totum opus Lucani putare volueris, non ſolum nullam Aſtronomiæ peritiam in eo homine reperies, ſed & importune ſemper interjectam rerum cœleſtium mentionem, & levem, vanum & oſtentatorem juvenem illum fuiſſe deprehendes.* Sed quorſum ea nos hic apponemus, quæ prolixe apud Scaligerum ipſummet Ep. III. tota legi poſſunt. Interim, licet nævis hiſce, notatis hactenus, ſcatere Lucanum negari utique non poſſit, recte tamen in eo aliqui entheum ardorem & furorem illum poëticum animadverterunt: & inter alios quoque Gaddius, qui libro V. tali furore abreptum præcipue agnoſcit; ubi deſcribens maximam tempeſtatem, qua jactitatus in navicula Cæſar eſt, extraordinarias animi conceptiones & hyperbolas effudit, immodicas certe, ſed ſublime & peracutum Poëtæ ingenium indicantes; quæ hac ætate Italis placerent, ſupra modum amantibus & admirantibus acumina & ſenſa inuſitata, ac ſupra commune faſtigium evicta. Et eundem quoque eloquentiæ genium ſeculo Neroniano fuiſſe, probe Barthius animadvertit, adeoque condonandum aliquid, vel ex iſto quoque capite Lucano, haud abs re monens: ipſe etiam in eodem doctrinam haud vulgarem, ſpiritumque prorſus heroicum, agnoſcit: propter, grave, nervoſum & acutum vibransque & penetrabile ſententiarum pondus, quibus univerſa ejus oratio mirifice floret, adeo, ut in eo genere parem nullum unquam habuerit. vid. Adverſ. l. LIII. c. 6. toto; & de auctore vitæ Lucani l. XXIII. c. 3. Conf. Roland.

Roland. Mareſius Epiſt l. I. ep. 8. Hallervordius in Spicilegio p. 126., Mich. Neander Erotem. Gr. L. præfat. p. 192. ſeq. Vives de Diſciplinis p. 520. (quem tamen, dum Virgilio Lucanum præfert, falli, Scaliger haud abs re in Primis Scaligeranis p. 119 monet), & alii. Eſt vero Lucanus inter primos Latinæ linguæ auctores, qui, poſt artis typographicæ inventionem, typis exſcripti ſunt, nimirum Romæ A. 1469. cura Joh. Andreæ, Epiſcopi Alerienſis, impreſſus in fol. Eodem ſeculo Venetiis, & haud multo poſt initium inſequentis Pariſiis, in lucem prodiit Lucanus variis virorum doctorum, Joh. Sulpicii, Verulani, Phil. Beroaldi, M. Anton. Sabellici, & qui Pariſiis eum ſuis typis excudit, Jodoci Badii Aſcenſii, aliorumque, illuſtratus: repetita quoque ejus Editio cum Lamberti Hortenſii, Sulpiciique, notis Baſil. 1578. in fol., & Francofurti, cum Jac. Micylli aliorumque annotationibus, in 4. Nemo vero diligentiorem utilioremve operam Lucano navavit, quam Hugo Grotius, è cujus recenſione primo prodiit ille apud Raphelengium Lugd. Batav. 1614. in 8., cum notis: hinc altera vice una cum notis Farnabii editus in 12. 1651. Uberrimum indicem Theod. Pulmannus adjecit. Servavit hunc; & Grotii, Farnabiique integras, reliquorum ſelectas notas, collegit in ſua Lucani cum variorum notis editione Corn. Screvelius, Amſtelod. 1658. in 8., cui quoque Supplementum Pharſaliæ Lucani libris VII. ab Anglo homine, Thoma Majo, ſcriptum adjecit, quod antea ſeparatim A. 1640. Lugd. Batav. prodierat. Eadem vero editio Screveliana Lugduni in Gallia A. 1670. repetita eſt. Jac. Gaddius refert, Joh. Bapt. Guarinum aliquid in Lucanum ſcripſiſſe: ſed nihil vidi. Forte igitur ineditum illud eſt, velut notæ Joh Wovverii in eundem poëtam, quæ MSS. in Bibliotheca Gottorpienſi adſervantur.

Quem paulo antea Lucani Pharſaliam ſugillaſſe diximus, T. PE- 10
TRONIUM ARBITRUM, in eadem Neronis Imp. aula vixit, Maſſilienſis, Eques Romanus, atque etiam aliquando Conſul, nulla alia ferme re, quam erudito luxu ad id famæ atque dignitatis prolatus, referente Tacito, atque hinc inter paucos familiarium Neroni adſumtus eſt, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum aut molle affluentia putaret, niſi quod Petronius approbaviſſet. Tandem vero tamen ab æmulis Cæſari redditus inviſus, venas ſibi præcidit, per intervalla obligatas iterum, reſolutasque, ut eo mollius vitam expelleret, eſſetque coacta mors fortuitæ ſimilis. Impuriſſimum ille Satyricum moriens jam loco teſtamenti conſcripſit, in quo Principis flagitia ſub nominibus exoletorum, feminarumque, laſciviſſima ſcriptione, ſed terſa tamen nitidaque perſtrinxit. Fuerunt, qui Petronium, Satyrici Auctorem, eundem cum Petronio Bononienſi Epiſcopo fuiſſe arbitrarentur, ſeculi poſt C. N. quinti præſule, vitæ ſanctitate claro. Verum iis haud immerito

ſuccenſet, acriterque turpem adeo ἀνιστορησίαν caſtigat, Lil. Gyraldus de Poët. Lat. Dial. IV. Quanquam autem non integer ſuperſit Petronius, ſed primo exiguum tantum ejus fragmentum prodierit, idque immani laſcivarum ſpurcitierum ingluvie ſcatens; mirum tamen. quam multi Chriſtianorum reſtituendo, illuſtrandoque turpi nequitiarum promocando inſudarint, bonasque interdum horas male perdiderint. Prima ejus editio eſt Veneta A. 1499., quam infinitæ propemodum aliæ ſunt ſecutæ: non paucas tantum recenſebimus. A. 1610. Helenopoli, ut titulus præ ſe fert, Melch. Heimsfeldius Goldaſtus, cum variorum notis, Petronii Satyricon dedit. Francofurti alia, cum variorum integris notis A. 1621. in 8. prodiit, & alia multo amplior in 4. A. 1629., in quam Pet. Pithœi, Joh. Wovverii, Joh. Alex. Braſſicani, Joh. Aurati, Erici Memmii, Alph. Delbenii, Claud. Puteani, Jac. Bongarſii, Mam. Patiſſonii, & Joh. Weizii notæ, emendationes & obſervationes, ac Joſephi Anton. Gonzalez Commentarii, confluxerunt, adjectis præterea Joh. Pet. Lotichii vaſtis Excurſibus Phyſico-Medicis, queis longe plurima ad rem Veneream facientia continentur: hac enim parte ad ſuperſtitionem usque diligens fuit Lotichius, eamque in rem, ne forte aliquid talium elegantiarum ſeeſſet, Scioppii notulas adjecit, queis hic venereas phraſes in Petronio occurrentes verbis Germanicis expreſſit, nempe, ut ſe diligentem oſtenderet Commentatorem, monſtraretque ſimiles habere labra lactucas. Perſtringit illum Lotichii commentarium ſatis acriter Goldaſtus in Epiſtola quadam ad Caſp. Hoffmannum, quæ in Mantiſſa ſecunda Epiſtolarum, Georg. Richteri Epiſtolis addi ſolitarum, p. 555. legitur. Ita autem ibi Goldaſtus. *Vides, quantum à te, tuo inſtituto ac judicio, Lotichius diſſideat. Volebam hominem amicum hac occaſione ad lectionem veterum Medicorum deducere, quorum illum prorſus expertem & negligentem eſſe advertebam: ſed judicio deſtitutus, nec in bonis Auctoribus verſatus, nobis undiquaque compilavit, quæ ad grandem efficiendum librum convaſare, ex Cornucopia, Calepino, Textoris Officina, Eraſmi Chiliadibus, & conſimilibus ſcriptis, poterat, ut tandem monſtroſum, horrendum & inſanum magnum iſtud commentum pareret.* Ceterum eſt & quædam Petronii editio, cum notis Joh. Burdelotii criticis & gloſſario Lugduni Batav. 1645. in 12. vulgata. Eodem anno Ultrajecti Petronium, cum notis variorum, in lucem emiſit Simon Abbes Gabbema. Poſthæc inſigne aliud fragmentum Petronii, integram fere Cœnam Trimalcionis deſcribens, in Dalmatia Tragurii, è Nicol. Cippici Bibliotheca, eruit Marinus Statilius, i. e. vero nomine Petrus Petitus: atque id, Oratore Veneto, qui tum Romæ degebat, auctore à Paulo Frambotto, typographo Patavino, editum eſt Patavii A. 1664., præmiſſa præfatione, quæ rem omnem uberius edocet. Hoc exemplum Nicol. Heinſ. ad Joh. Schefferum transmiſit, qui Upſaliæ A. 1665. recudi curavit, cum notis Indiceque ſuo, & Diſſertatione præliminari, qua genuinum

iſtud

iſtud fragmentum aſſerit. Hinc edidit Thom. Reineſius Lipſiæ 1666. in 8., cum Schefferi ſuisque notis: is quidem non omnia ſuppoſita, ſed tamen aliqua à barbara manu agnoſcit; diſſentitque in nonnullis à Scheffero, qui viciſſim illi quædam repoſuit in Appendice ſeorſim edita. Sequenti Anno 1667. Chriſtoph. Arnoldus fragmentum Petronii Traguriaṅum denuo edidit Norbergæ in 8., cum Joh. Caji Tilebomeni conjecturis, Hadriani Valeſii & Joh. Chr. Wagenſeilii Diſſertationibus Epiſtolicis, & aliorum Clariſſimorum virorum judiciis, quibus res illa in utramque partem diſputata eſt. Tilebomenius, quem per anagramma Jacobum Mentelium eſſe Placcius aperit de Pſeudon. p. 266., genuinum, ut videtur, agnoſcit, cujus præfatio multa prolixe de Petronianis editionibus in univerſum commemorat: Valeſius, Wagenſeilius, & alii quidam, diverſum judicant, de fide Statilii & MSS. codicis dubitantes: queis accedunt etiam Placcius l. c. & Joh. Frid. Gronovius, lib. Novo Obſervat. p. 198. & Franc. Vavaſſor Epigrammatum lib. II. ep. 81. 82. 83. Tandem vero productus codex MSS. ille Dalmaticus Romæ eſt, & ſcriptura ejus ſatis antiqua obſervata, ut dubium quoque amplius nullum ſupereſſet. Id docent me literæ Clar. Schefferi, A. 1669. Menſe Martio ad me ſcriptæ, quarum verba apponam. *Ego nihil habeo, quod nunciem, niſi hoc unicum, quod ſcribam non meis, ſed Clar. Falconerii verbis, ex epiſtola Romæ exarata ante ſex hebdomadas ad Nobil Nicol. Heinſium. Exciderat, inquit, pene, quod Cl. Schefferum ſcire præcipue intereſt, allatum huc tandem è Dalmatia Petroniani fragmenti codicem, quem, conſtanti eruditorum omnium ſuffragio, ante 300. circiter annos ſcriptum fuiſſe conſtat: ut inde validiſſimum argumentum peti poſſit ad eorum opinionem evertendam, qui id fragmentum ſuppoſititium aſſerere præcipiti judicio conati ſunt. Nemo enim erit, cui perſuadeant, ea ætate quenquam fuiſſe, cui Petronii larvam geſtare, atque in Autore ſuppoſito parvo edendo, qui ea tempeſtate, ut credibile eſt, vix eruditioribus notus fuerit, gloriam quærere in mentem venire potuerit. Ex his verbis*, inquit porro Schefferus, *potes intelligere, me non eſſe tam ſtolidum, ut viſus ſum aliquibus per Germaniam.* Poſt tantas itaque magnorum virorum lites, tandem iſtud fragmentum ſuo loco apud Petronium inſertum eſt, in optima Editione, quam, cum Variorum Commentariis, Amſtel. 1669. in 8. Mich. Hadrianides procuravit. [Exinde vero ſurrexit, qui, præter iſtud fragmentum Petronianum, non alia ſolum multa, ſed totum, ſi credere fas eſt, Satyricon Petronii, Albæ Regali à Chriſtianis A. 1688. expugnatæ, erutum, ſibique à Du Pinio quodam, Gallo nobili, ſub Imperatore ſtipendia merente, communicatum Franc. Nodotius, itidem miles, Roterodami A. 1693. in 12. in lucem publicam exire juſſit, non ſine confidentiſſima Criticorum provocatione, quos non temere nova fragmenta iſta rejecturos autumat. Atque idem etiam Gallus alius, Satyrici Interpres, ſenſit: cujus verſio, cum Latino Nodotii, apud Belgas

Digitized by Google

Amſtelodami (etiamſi Coloniam titulus præ ſe ferat) A. 1694. in 12. prodiit. Verum is nimius Petronii petulantiarum amator eſt, adeoque non mirum, ſi avide, quæ ad eum ſupplendum Nodotius produxerat, approbavit. Sunt alii, neque ii in arte Critica poſtremi, queis de Nodotiana Petronii Editione aliter viſum eſt.]

11 POMPONIUS MELA, Geographus Latinorum celeberrimus, collocari adhuc ante Senecas debuiſſet, ſi ſtrictam adeo ætatis ſeriem in ſingulis auctoribus ſequeremur. Namque is ſub Claudio Imp. vixit, Hiſpanus natione. Libri ejus III de Situ Orbis primum ab Aldo Venetiis, tum & Florentiæ apud Juntas editi ſunt: ſcholiis, emendationibus ac animadverſionibus illuſtrati caſtigatique à Joh. Pet. Olivario, Joach. Vadiano, Hermolao Barbaro, Ferdinandi Nonio Pintiano, aliiſque. Poſteriorum duorum caſtigationes Melæ, à ſe emendato, & ſpicilegio notarum aucto, addidit Andr. Schottus Antvverp. 1582. in 4. Sed tamen nemo melius, aut tam bene de Mela meruit, quam Iſaacus Voſſius, qui autorem illum è plurimis MSS. codicibus emendatum, & eruditiſſimis longe Animadverſionibus illuſtratum, Hagæ Com. 1658. in 4., non ſine magno doctiſſimorum virorum applauſu, dedit. Sed, cum in notis ſuis nimis frequenter, & præter rem etiam, Salmaſii Plinianis in Solinum Exercitationibus inſultaſſe Jac. Gronovio Voſſius videretur; nova ille editione Melam Lugd. Batav. 1685. in 8., cum ſuis annotationibus, dedit, Voſſium ſubinde haud paulo vehementius caſtigans. Verum neque Voſſius impune ſe perſtringi paſſus eſt, edita Londini 1686. in 4. Appendice obſervationum ad Melam, in qua Gronovium ſtrenue depexum dat: [quam tamen acerbitatem Gronovius cum concoquere non poſſet, magno animi efferati impetu in nova ſua Melæ editione, nuper A. 1696., poſt obitum Voſſii, vindicavit.] Refert alias Scioppius, ſe Madriti, apud Joh. Fonſecam, Petri Ciacconii Commentarium MSS. in Melæ de Situ Orbis libros vidiſſe.

12 Meruerat quoque ſupra jamdudum memorari GRATIUS, Poëta Auguſto rerum potiente clarus, memoratusque Ovidio, quique adeo magis ad ætatem auream referendus foret. Scripſit Cynegeticon, ſive de Venatione librum, qui hodieque, ſed non integer, ſupereſt: editus à Sebaſt. Gryphio Lugduni cum aliis A. 1537., à Petro Pithæo inter Poëmata veterum Pariſiis 1590. in 12., à Caſp. Barthio, tum duodecenni (vid. Adverſ. lib. LVII. c. 17.), Hanov. 1613. in 8., & qui commentarium elegantiſſimum in Gratium ſcripſit, à Joh. Ulitio Lugd. Batav. 1653. in 8. Sed, cum hic Barthium, in eo commentario ſuo, ſæpe & acriter refutaſſet, occaſionem Matthæo Lago dedit, ut ſingulari Diſſertatiuncula Barthium adverſus Ulitium tueretur, Lipſiæ 1659. in 4. Manutius in quadam epiſtola de Gratii Cynegetico

Digitized by Google

getico judicat, eidemque, quod miror, Petrum Bargæum, novitium ſcriptorem, præfert.

Ceterum refertur etiam ad argenteam ætatem Lucano coævus Poëta alius, A. PERSIUS FLACCUS, Satyricus ſæpe plus quam ferreus, imo ſaxeus: nam ſatyrica ejus dictio ſupra modum horrida eſt, & Juvenali, ætate licet inferiori, poſtponenda. Extat antiquus in illum Scholiaſtes, non Cornutus, licet id nomen in Codicibus aliquibus præ ſe ferat, cum tamen Cornutus fuerit Perſii præceptor, ſed Acron, ut probabilius aliqui opinantur: vid. Placcius *de Pſeudon. p.* 179. Indiget autem aliquo ſcholiaſte Perſius, nimium aliàs obſcurus, & propterea contemptus Scaligero aliisque nonnullis: ſed quem tamen recentiores aliquot commentatores adeo egregie illuſtrarunt, ut vix quicquam amplius deſiderari jure queat. Antecellit omnes Iſaacus Caſaubonus, cujus commentarium Joſ Scaliger in epiſtolis ſatis extollere non poteſt: prodiit primo Pariſ. 1605. in 8., aliquoties deinde recuſus: optima editio eſt, quæ Londini à filio Merico Caſaubono Lond. A. 1647. in 8vo eſt procurata. Veterem ſcholiaſten è Bibliotheca ſua primus Pet. Pithæus publicavit. Cum variorum integris commentariis, El. Vineti, Joh. Britannici, Phil. Beroaldi, Ang. Politiani, Pet. Pithæi, Theod. Marcilii, prodiit Lutetiæ 1613. in 4. Jodoci Badii, Joh. Britannici, Joh. Bapt. Plautii, Ant. Nebriſſenſis & Joh. Murmellii Commentaria jam A. 1551. fol. junxerat Baſileæ Frobenius. Paraphraſin in Perſium ſcripſit Eilhardus Lubinus, quæ additur ejus Commentario in Juvenalem, (cum quo ſcilicet utplurimum edi Perſius conſuevit) Hanov. 1629. in 8. Scripſit & Frider. Ceruthus paraphraſin, quæ Veronæ A. 1600. prodiit in 4. Indicem omnium vocabulorum Joſ. Langius compoſuit, cum Juvenale Friburgi A. 1608. in 8. editum. Barthol. Fontii commentarium eximium in Perſium, alias ἀνέκδοτον, Auguſtus, Dux Brunſuicenſis, adhuc junior, edidit, memorante Conringio de Biblioth. Auguſta p. 86. Cl. Salmaſii notas etiam pluſculas acceſſiſſe ad nitidiſſimam Juvenalis & Perſii editionem Lugduno-Batavam, quæ, Screvelio procurante, cum ſcholiis veteribus, A. 1648. edita eſt, Laur. Craſſus Tom. II. Elogior. p. 210., & Clementius in Vita Salmaſii p. 67. teſtantur. Alia editio Batava cum notis variorum A. 1684. prodiit. In uſum Delphini à Ludov. Prateo Perſius eſt, una cum Juvenale, datus Pariſ. 1684. in 4. Th. Farnabii Wedderburnii & Joh. Bondii labores tironibus inſervire poſſunt. De patria Perſii ſingularem diſſertationem ſcripſit Ludov. Aproſius teſte Greg. Leti Ital. Regn. P. I. l. III. p. 372. ſeq. 13

Obſcurum Poëtam Hiſtoricus excellentiſſimus, Q. CURTIUS RUFFUS, excipiat, cujus dictio omnium conſenſu præ ceteris, ob nitorem in verbis, argutiam in ſententiis & orationibus, & periodorum concinnitatem, commendanda eſt. De ætate autem infinitæ propemodum eruditorum virorum 14

rorum lites: dum aliqui ad Auguſtum, ad Claudium alii, ejus tempora referenda putant; Trajanum nonnulli imperaſſe autumant, cura ſcriberet Curtius plurimi Veſpaſianum: Barthius ad Theodoſiana tempora illum refert. Demum nonnulli plane ſuppoſititium eſſe fœtum cenſent, ab Italo neſcio quo, ante hos trecentos annos, effictum. Nolumus, in allegandis variarum opinionum Auctoribus, eſſe prolixiores, quandoquidem id non ſolum à Voſſio in Hiſtoricis Latinis, l. I. c. 28., factum, ſed & multo adhuc fuſius à Freinshemio, qui omnes quotquot reperire potuit, virorum doctorum de Curtio opiniones ſuæ editioni inſeruit. Declamatorium quid, & argutias ſcholæ umbram oſtentantes, in illa floriditate Curtii Barthius agnovit, l. XXVII. Adverſar. c. 15., atque id in orationibus præcipue patefieri contendit: cui non obſcure conſentit etiam Buchnerus, Epiſt. P. II., Ep. 32. p. 116. ſeq., qui argutam comtulamque brevitatem Curtii, & propius ad dulcia illa, quæ Fabius vocat, vitia accedentem, adoleſcentibus unice ad imitandum proponi non probat; cum multo citius illi ſimplicem Cæſaris Nepotisque facilitatem, aut fuſam orationem Tullii, quam anxium iſtud & elaboratum, demorſosque ſapiens ungues dicendi genus aſſecuturi videantur. Interim tamen neque rejicit Curtium, neque inter fictos ab impoſtoribus auctores ablegat: quod præter illos, qui à Freinshemio allegantur, fecit quoque neſcio quis Gallus, Guidonis Patini præceptor, de quo Patinus ipſe Epiſt. 27. p. 96. ſeq. videri poteſt. [Multo majore vero, quam omnes, qui præceſſerant, apparatu Joh. Clericus, Vir Cl., in libro de Arte Critica, nuperrime in lucem emiſſo, Curtium è genuinorum Latinorum auctorum numero excludere allaborat, eique rei probandæ totum partis ſecundæ librum impendit. Enimvero, ſi in Bibliotheca Florentina Codex Curtii, ſeptingentis minimum abhinc annis, Luca Holſtenio judicante, ſcriptus, latet, & ſi eum vidit in illa Bibliotheca Celeb. Wagenſeilius, approbatque Holſtenianum judicium (quod utrumque in Pera Juvenil. Libror. T. IV. p. 178. teſtatur, & facit) fruſtra profecto è ſcribendi ratione, è vitiis in Geographia commiſſis, ſimilibusque aliis, Curtius auctor novellus eſſe & impoſtor probatur: ut alias multas rationes taceam, quas loco cit. Auctor celeberrimus apponit,] Editiones Curtii ſtudioſiſſime recenſet Joh Freinshemius, qui cum egregiis plane ſupplementis, Commentario luculento, & omnigena eruditione referto, indiceque ampliſſimo, Curtium Argentorati A. 1640. 2. tomis in 8. edidit. Ea editio Freinshemiana poſtmodum ſemper reliquis omnibus præſtare exiſtimata eſt, & recuſa Argentorati 1670. in 4., à Belgis autem excerptæ Freinshemii notæ ceteris variorum adjectæ ſunt. Præterea ſuas curas Curtio impenderunt. Franc. Modius & Valens Acidalius, nec non Matthæus Raderus, cum cujus commentario Curtius Coloniæ A. 1628. in fol. editus eſt. Elegantem quoque editionem Curtii, iconiſmis

niſmis multis interſtinctam, & notis ad explicationem auctoris facientibus illuſtratam, dedit Ultrajecti A. 1685. in 8. Sam. Pitiſticus: nec non aliam, à ſe novis ſupplementis, notis, tabuliſque Geographicis, inſtructam, Chriſtoph. Cellarius Lipſiæ 1688. in 12. [Utraque vero tum Pitiſci, tum Cellariana, A. 1693. iterum recuſa eſt.]

CAP. XIII.
QUO AUTORES ÆTATIS ÆNEÆ LATINI RECENSENTUR.

§. 1. C. PLINIUS SECUNDUS, Hiſt. Nat. Scriptor. 2. C. PLINIUS CÆCILIUS SECUNDUS, Epiſtolographus, & PANEGYRISTÆ VETERES, Pacatus, Mamertinus, Nazarius, &c. 3. M. FABIUS QUINTILIANUS, & Declamationes ei jungi ſolitæ. 4. C. CORNELIUS TACITUS, & AUTOR Dialogi de Cauſis Corruptæ Eloquentiæ. 5. SEX. JULIUS FRONTINUS. 6. L. ANNÆUS FLORUS. 7. SILIUS ITALICUS. 8. VALER. FLACCUS. 9. PAPINIUS STATUS. 10. DEC. JUNIUS JUVENALIS. 11. M. VALER. MARTIALIS. 12. SULPITIA Poetria. 13. C. SUETONIUS TRANQUILLUS.

SUb Veſpaſianis, ad quorum tempora Curtium à nonnullis relatum paulo antea diximus, æneam Latinorum ſcriptorum ætatem cæpiſſe, argentea nonnihil pejorem, ſed tamen meliorem ferrea, ſtatuentibus multis aſſentimur. Sit itaque primus, qui in aula Veſpaſiani magni nominis vir fuit, & familiariter admodum Imperatoribus uſus eſt, C. PLINIUS SECUNDUS, Naturalis Hiſtoriæ conditor, ob quod opus ſervatum cauſam profecto habet literatus orbis, cur ſibi gratuletur: ut viciſſim etiam tot aliorum ejus laborum (quos longo ordine Plinius junior recenſet Epiſt. lib. III ep. 5.) jacturam ægre fert; inprimis dolet Germania deperditos de Bellis Germanicis libros XX. Nam, licet, eos in Bibliotheca Auguſtana latere, ſe alicubi legiſſe Geſnerus in Bibliotheca memoret, nihil tamen ejus in Catalogis MSS. Auguſtanæ Bibliothecæ reperitur: nec abs re G. Joh. Voſſius Geſnero eſſe fucum per epiſtolam ab aliquo factum ſuſpicatur, cum jam Symmachi ævo non uſque adeo obvii illi Commentarii fuerint, de Hiſtor. Lat. lib. I. c. 29. Indignum quoque profecto, nondum hactenus prodiiſſe Naturalis Hiſtoriæ editionem tam docto ſeculo dignam, ſed in tenebris macularum ſuarum tam pulchrum opus diu adeo delituiſſe. Neque enim ullum è veteribus auctoribus eſſe credo, qui fœdioribus erroribus ſit oppletus, queis non ſine magno labore medicina adhiberi poteſt. Nec ſuppetit ea MSS. Codicum copia, quibus ſupplere hos defectus poſſimus: nam &, qui adſunt codices, corruptiſſimi ſunt, ſi Joſ. Scaligero & Tanaq. 1

Fabro fides Prim. Scalig. p. 20., à deſcriptoribus nempe, Monachis utplurimum Benedictinis, imperitiſſimis rerum harum, depravati. Eſt tamen Codex unus Plinii notæ optimæ in Bibliotheca Gottorpienſi. Primus emendando Plinio manus admovit Hermol. Barbarus, poſtea Sigiſm. Gelenius, & Beatus Rhenanus, è quorum curis aliquoties Baſileæ Plinius prodiit: Ferdin. Nunnez, ſeu Nonius, Pintianus, & Steph. Aquæus, Commentariis & Obſervationibus Plinium illuſtrarunt, ille MSS. duobus uſus. Poſt hos, Jacobus Dalechampius Plinium ad MSS. codices recognovit, ſuisque notis ac obſervationibus illuſtratum dedit Lugduni in fol. 1587., ſed quem non adeo feliciter ſuo labore functum Scaliger teſtatur Prim. Scaligeran. p. 69., ubi ita: *Dalechampius, vir alioqui bene doctus, Plinium emendandum & excudendum ſuſcepit: ſed, qua eſt audacia, omnia invertet & corrumpet: quia, quod multi ſolent, ſi hoc illudve vocabulum non arridet, ſtatim immutat, ac ſæpe in deterius.* [Vatem fuiſſe Scaligerum, & audaciuſculas eſſe omnes Dalechampii conjecturas, nec ullas omnino ex iis ſat felices, Joh. Harduinus ait, adeoque non pauciores ſibi pugnas cum illo, quam cum Amanuenſibus corruptoribus, conferendas fuiſſe adjicit.] Recuſa eſt editio Dalechampii Francof. 1608. in 8. Cum emendationibus Salmaſii Plinius Lugd. Batav. apud Elzevirios, tribus in 12. tomis, editus 1631. Cum Variorum, Pintiani, Gelenii, &c., ſuisque notis eum procuravit Joh. Frid. Gronovius Lugd. Bat. 1669., 3. vol. in 8., ſed commentaria tenuia ſunt, & lectorem ſæpiſſime deſtituunt. [Interim, quas Gronovius notas in libros poſteriores Plinii, inde à viceſimo incipiens, anno 1648. ediderat, tanti Harduinus, haudquaquam prodigus aliorum encomiaſtes, æſtimat, ut ſuas obſervationes illis ſimiles univerſas optet.] Extat & Jac. Milichii Commentarius in librum ſecundum Plinii, Lipſiæ editus apud Vœgelinum: ſed ille res potius ipſas tractat, quam ſenſum auctoris inveſtigat. [Sunt præterea longe plurimi, qui per partes Plinium illuſtrarunt, modo librum integrum, modo libri particulam, aut operis totius prologum, ſibi explicandum ſumentes, quorum integrum Catalogum Harduinus recenſet.] Inſignes in Plinium labores elucubraverat, & typis mandaverat, Auguſtus Valdus, ſed qui maligno fato à militibus diſcerpti ſunt & incendio conſumti, referente Pierio Valeriano de infelicitate Literator. p. 44. Locum lib. I noſtri Polyhiſtoris, p. 117. ſeq., excerpſimus. Petrum Ciacconium notas in Plinium ſcripſiſſe teſtatur Scioppius, eidemque conſentiens Jan. Nic. Erythræus, Ciacconi Majornm Vigiliarum Opus in Plinium extare ſcribit Pinacoth. I. p. 191., quod tamen editum non credo. [Sane nec Harduinus, diligentiſſimus talium librorum inveſtigator, illud novit, adeoque ne quidem nominat.] Quam maxime vero ad Plinii illuſtrationem faciunt Claud. Salmaſii Exercitationes Plinianæ, quæ nihil aliud ſunt, quam vaſtiſſimus in C. Jul. Solinum, Plinii exſcriptorem & epitoma-

tomatorem coævum, Commentarius, Pariſiis A. 1629., duobus in fol. voluminibus, primum vulgatus: & recuſus A. 1689. Trajecti ad Rhenum; in quod opus Salmaſius omnes fere vaſtæ eruditionis ſuæ theſauros, credo, exhauſit: omniumque meruit admirationem. [Sed tamen infenſior illis Harduinus eſt, &, licet plurima iis ineſſe erudite dicta non neget, eſſe tamen ait plurima ab illuſtrando Plinio aliena: difficillima pleraque ſicco pede transmiſſa queritur, quæ bona ſint & Plinianis locis aliquid lucis afferant, ea fere tota ex alienis hortis eſſe ſubrepta: quæ ab ipſo primum excogitata, pleraque nigrum theta poſcere. Hæc de Salmaſianis Exercitationibus juſto (ſi maxime deprecetur) acerbiora Joh. Harduinus, celeberrimus Jeſuita Gallus: qui Plinium nova ac ſplendidiſſima facie, & à ſordibus mirifice perpurgata, Pariſiis, in uſum Delphini, A. 1685., quinque voluminibus in 4., dedit, exquiſitum opus & æternitate digniſſimum: ad quod edolandum non ſolum MSS. codicibus Regiis, Colbertinis, Vaticanis, Lugdunenſibus, San-Victorino, Rhedonenſi, uſus eſt, ſed & editos omnes libros Plinii, & commentatores, & veteres ſcriptores Græcos Latinosque magna copia, nec minore diligentia judiciove, evolvit, ut ſic Plinium ſibi redderent, interpretatione ac notis eruditiſſimis illuſtraret, nec non indicibus ampliſſimis ornaret. In præfatione Editores & Commentatores omnes longo ordine, addita de quamplurimis criſi ſua, commemorat, tum & uberrime inſtituti rationem exponit. Præterea, cum librum primum, qui nihil aliud, quam index totius operis ab ipſomet Plinio confectus eſt, ſimulque auctores, queis uſus erat in conficienda ſua Hiſtoria Naturali Plinius, ſtudioſiſſime recenſet, cum eum, inquam, hactenus mire corruptum, ope codicum MSS. egregie reſtituiſſet, Indicem Auctorum illi annexuit, quo juxta ſeriem alphabeti diſpoſitorum auctorum, quotquot à Plinio uſpiam allegati ſunt, omnium hiſtoriam pro inſtituti ratione luculenter exponit: adeoque modis omnibus de ſuo Auctore bene mereri ſtuduit.]

Referemus huc quoque haud immerito Plinii ex ſorore Nepotem & 2
ex adoptione filium, C. PLINIUM CÆCILIUM SECUNDUM, qui & Plinius minor dicitur, ille Trajani Imp. familiaris, ſplendidiſſimis muneribus functus. Ejus extat Panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate, compoſitus, quem haud abs re prudentiæ civilis Imperatoriæ penu dicas: & Epiſtolæ elegantiſſimæ, quas ob concinnam adeo brevitatem, ipſiſmet Ciceronianis nonnulli præferunt; cum contra Politianus (Epiſt. I.) & alii, totum illud Plinii ſeculum aſpernantes, Plinios etiam Senecis judicent ratione ſtyli deteriores. Conjunctim Panegyricus & Epiſtolæ aliquoties prodierunt: inprimis vero commendanda editio, quæ, cum Iſ. Caſauboni notis, adjectis una Pacati, Mamertini atque Nazarii Panegyri-

Digitized by Google

negyricis, ex officina H. Stephani A. 1591. in 12. prodiit. Panegyricum ſeorſim, cum doctorum virorum notis, edidit Matth. Berneggerus Argentinæ 1635. in 4. Alios quosdam Commentatores in illum videas in Opere Panegyricorum, Pariſ. 1643. edito in 12. Epiſtolas notis ac obſervationibus, indicibusque ampliſſimis, illuſtravit Claud. Minos Pariſ. 1588. in 12., quæ rarior editio eſt, nec notæ illæ comparent in editione Buchneriana, Francofurt. ad Viadrum 1664. in 8. excuſa, cum notis Aug. Buchneri ipſiusmet & aliorum, addito quoque Plinii Panegyrico, ceteriſque Panegyriſtis Latinis, ſed ſine commentario. Multum operæ, poſt hunc & alios, in Plinii epiſtolis emendandis illuſtrandisque, poſuit Jac. Thomaſius, qui præfatione fuſe de ſingulis Editionibus agit: tum ipſimet libro ſuas & aliorum, partim integras, partim ſelectas, animadverſiones adjecit, Lipſiæ 1675. in 8. & 1685. [Denique nuper etiam A. 1693. Chriſtoph. Cellarius Plinii Epiſtolas & Panegyricum, cum novis ſuis Commentariis, ſane quam elegantiſſimis, tabulis nonnullis Geographicis, queis ad intellectum Epiſtolarum Plinianarum opus eſſe putabat, & novo Latinitatis indice, Lipſiæ in 12. exhibuit.] Memoranda inter epiſtolas Plinii potiſſimum illa, qua Chriſtianorum mores deſcribit, adeoque cauſam agit perſecutionem paſſorum: quam præter alios noſter etiam Chr. Kortholtus peculiari commentario 1674. Kilonii illuſtravit. Veteres Panegyricos, adeoque in iis etiam Plinium, in uſum Delphini, edidit Jacobus de la Baune Pariſ. 1676. Eſt vero, ut hoc obiter hic addamus, pro temporum varietate, varia quoque horum Panegyriſtarum Latinitas; inceduntque ii, qui poſt Plinium ſcripſere, miro dictionis tumore, verborumque intempeſtivo admodum poëtiſmo: ut adeo non temere iis uti quis debeat, niſi qui prius aureæ ætatis ſcriptoribus ſe firmaverit.

3 Plinii junioris præceptor fuit, prout ipſe id Epiſt. lib. II. ep. 14. indicat, M. FABIUS QUINTILIANUS, ille veteris eloquentiæ ſtrenuus reſuſcitator, totiusque Italiæ magiſter optimus: in quo Hiſpanitatem (erat enim Calaguri, oppido Hiſpaniæ, natus) perperam à Franc. Philelpho eſſe notatam, libro de Patavinitate Livii dictum à nobis eſt c. 9. Ejus Inſtitutiones Oratorias, ſub Domitiano Imp. ſcriptas, elegantiſſimum opus, primus in Conſtantienſi Concilio, in Salſamentarii officina, reperit Poggius Brandolinus, ſeu Florentinus, referente in Elogiis Jovis. Eæ vero multoties per Italiam, Germaniam, Galliam, Belgium & Angliam impreſſæ ſunt. Adſcribuntur illi quoque Declamationes XIX, quæ in quamplurimis Editionibus, una cum Inſtitutionibus, conjunguntur, ſed quas non eſſe hujus Quintiliani, jam olim Eraſmus, & cum eo non pauci, dubitarunt. Alias itidem CXLV. Declamationes Quintiliani, quæ ex 388. ſuperſunt, à Pet. Pithœo partim emendatæ, partim primum editæ, pariter ejus nomen mentiri, longe

pluri-

Digitized by Google

plurimi arbitrantur. Prodiit illa Editio Pithœana, Pariſ. apud Mamertum Patiſſonum 1580. in 8. recuſa, Heidelbergæ apud Commelinum 1594. in 8., & una cum Inſtitutionibus Genevæ 1591. ac 1604. in 8. Alias memoratu digna eſt editio illa Quintiliani, quam, cum Pet. Moſellani, Joach. Camerarii, Ant. Pini ſuisque commentariis, Petr. Gallandius Pariſ. 1549. apud Vascoſanum in fol. publicavit. Edidit illum quoque cum ſuis commentariis Dan. Paræus: ſed, ut ille ſemper eſt plagiarius, & criticorum potius ſimius, quam filius; ita hic quoque Ludov. Creſollii Theatrum Rhetorum, Vacationes Autumnales, libroſque de pronuntiatione & actione, ſtrenue exſcripſit. Editio variorum Quintiliani prodiit Lugd. Bat. 1665. in 8. Breves notulæ Pauli Colomeſii in Inſtitutiones Quintiliani in ejus Opuſculis, Ultrajecti 1669 in 12. editis, leguntur. [Oxonii haud ita pridem Edmundus Gibſon Inſtitutiones Quintiliani nova editione in lucem emiſit, è tribus MSS. codicibus emendatas, & novæ cujusdam hactenus ineditæ declamationis (cum reliquæ aliâs editæ non adſint) acceſſione locupletatas. Memorat quoque, Henr. Dodvvellum, V. Cl Annales, Quintilianeos apud ſe confectos habere; vitam oratoris hujus uberrime exponentes. Prodiit liber Oxon. 1693. in 4., ajuntque nunc Argentinæ illum denuo recudi. Anno præcedente 1692. Oxonienſes Quintiliani Declamationes ediderant, & quidem ſolas XIX priores, miſeras illas quas vocant 145., à Pithœo editas, ne quidem ſuis laboribus dignas judicantes. Adjectus vero etiam eſt Dialogus de cauſis corruptæ eloquentiæ, qui à nonnullis, ſed male adſcriptus Tacito, cum ejus Operibus una edi ſolet, ab aliis Quintiliano, & hinc in Genevenſi aliisque editionibus hujus reperitur: de quo paulo poſt]

Eodem cum Plinio & Quintiliano tempore vixit C. CORNELIUS TACITUS, nempe qui à Veſpaſiano inde ad Trajanum publicis muneribus functus eſt; Plinio etiam, prout ex Epiſtolis liquet, familiaris: plane ſingularis prudentiæ vir, eamque ob cauſam maximis quibusque principibus ſemper in oculis geſtatus. Maledicum enim eſt judicium Scioppii, qui libro ſuo de Stilo Hiſtorico Tacitum malignum & ſolœcum Autorem, atque adeo nequitiarum Magiſtrum juventuti è manibus excutiendum putat: ſubſtitutis (quæ pietas viri eſt) Siracidis ſententiis & Machiavello. Non magis ſanum erat, quod de ſtilo ejus dixit Alciatus, eum præ Pauli Jovii ſcriptis mera eſſe ſenticeta; aut quod Æmil. Ferretus Tacitum non ſatis Latine ſcribere judicabat. Satis duobus his obviam ivit Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 30., qui terſam, elegantem & limatam Taciti dictionem agnoſcit. Sed tamen nonnunquam Tacitum nimis Politico ingenio ſuo indulſiſſe, magisque finxiſſe, quam indagaſſe aut expoſuiſſe actionum eorum Imperatorum, quorum hiſtoriam exponit, cauſas, haud abs re aliqui animadverterunt, Rupertus ſc. in Obſervat. ad Hiſtor. Univ. 4

Digitized by Google

Univ. Beſoldi p. 281. ſq., &, qui conſentit illi, Gallus Jeſuita Bohurſius, in libello elegantiſſimo ἀνωνύμως edito, quem inſcribit *La maniere de bien penſer ſur les ouvrages de l' eſprit p. 308.*, ubi hunc in modum de Tacito: *Tacite eſt à la verité un grand Politique, & un bel eſprit, mais ce n' eſt pas un excellent Hiſtorien. Il n' a ni la ſimplicité, ni la clarté, que l' hiſtoire demande: il raiſonne trop ſur les faits: il devine les intentions des Princes plûtoſt qu' il ne les découvre: il ne raconte pas les choſes, comme elles ont été; mais comme il s' imagine, qu' elles auroient pû être. Enfin, ſes reflexions ſont ſouvent trop fines, & peu vrayſemblables.* Conferendus etiam huc ſcriptor plane eximius, Renatus Rapinus, in Meditationibus ſuis ad Hiſtoriam (*Reflexions ſur l' Hiſtoire*) *p. 293. ſq.*, qui, quid in Tacito laudem, quid vituperium mereatur, candide exponit. Ceterum Commentariorum in hunc Auctorem integra pene Bibliotheca extat, quorum catalogum inire peculiaris diſſertationis res eſt. Sunt, qui in illum Criticas notas; ſunt, qui Politica commentaria ſcripſerunt. E. Criticis, ſeu Philologis, poſt Franc. Puteolanum, Phil. Beroaldum, Beat. Rhenanum, Andr. Alciatum, Vincent. Lupanum, Marcell. Donatum, Æmil. Ferretum, M. Vetranium Maurium, Fulv. Urſinum, Joſiam Mercerum, Curtium Pichenam & M. Ant. Muretum, inprimis clarus Taciti Commentator Juſtus Lipſius eſt, qui tanto eum amore deperibat, ut integrum teneret memoria, nullusque dubitaret, quin, etiamſi interiret Tacitus, è ſua, Lipſii, memoria reſtitui commode iterum poſſet: Juvenis eum primo edidit Antvverpiæ 1574. in 8., mox ſecundum, deinde tertium, quartum, atque quintum revidit. Et poſt tot tamen ſuas repetitas identidem curas atque emendationes Lipſium, Tacitum non intellexiſſe, & nihil minus feciſſe quam ut eundem illuſtraret Bohurſius, libello allegato p. 358., contendit: quod tamen judicium nimis acerbum eſt. Aliâs non diu, poſt editum primo Tacitum, Lipſius cum Mureto de locorum quorundam emendatione acriter digladiavit, dum nempe Muretus eas Emendationes, ſibi ſurreptas quereretur, & vero pernegaret Lipſius. Hiſtoriam fuſe ſatis Jac. Thomaſius exponit *Diſſert. de Plagio Liter. §. 115. ſeqq. & 222.*, qui Lipſium non omnino à plagii crimine abſolvit. Tendit eodem liticula, quam cum perſonnato ſcriptore, Pompejo Lampugnano (Palatini Electoris Conſiliario,) Lipſius aluit, & quæ, tum è Thomaſio ll. cc., tum è Placcio *de Pſeudonymis p. 216.*, peti poteſt. Poſt eum Ludov. Aurelianenſis (d' Orleans), in Tacito emendando, ſuam operam collocavit Pariſ. 1622. in fol. editam: ſed parum feliciter omnino; quandoquidem audaciſſimus in corrigendo, ſeu potius, quo nihil pejus in arte Critica, ex ingenio ſuo depravando Auctore eſt, neque adeo multam gratiam promeruit. Cum variorum notis Tacitum Janus Gruterus edidit Francof. 1607. in 8. Si Indicem velis, Tacitus Matth. Berneggeri præſtat ceteris, editus Argentorati 1664. in 8., cui nempe præſtantiſſimum indicem Mel-

Digitized by Google

Melchior Freinshemius (Johannis aut frater, aut Agnatus) ſubjecit. Moliebatur Johannes Freinshemius, qui præfationem præmiſit, longe ampliorem Taciti editionem, paraphraſi, commentariis indiceque luculentiſſimis inſtructam; jamque ediderat A. 1641. Specimen Paraphraſeos Cornelianæ in Tiberiani Principatus annos XV., cum verſionibus quinque linguarum comparatum; quod ſi ad finem perduxiſſet, non fuiſſet labor inutilis. In Germaniam Taciti ſeorſim editi ſunt Commentarii Andr. Althammeri, Jod. Willichii, Cyriaci Lentuli, Georg. Caſp. Kirchmajeri, Herm. Conringii. In Agricolam extat Commentarius Mich. Virdungi, Matth. Berneggeri, Marc. Zvver. Boxhornii. Commentatores Politici hujus quidem loci non ſunt, ſed notari tamen nomina nonnullorum poſſunt: Scipio Ammiratus, qui inter optimos eſt, cujusque in Tacitum Diſcurſus Italico ſermone conſcriptos Juntæ 1598. in 4. Florentiæ excuderunt: Phil. Cauriana, itidem Italus, qui vernaculo ſermone in quinque que primos Annalium libros ſcripſit Romæ 1609. in 4., & Trajanus Boccalini itidem peculiari commentario Italico; qui & in Relationibus ſuis ex Parnaſſo hic illic de Tacito lectu digniſſima & jucunda inſpergit. Latine in Tacitum Commentarios Politicos adornarunt Annibal Scotus Francof. A. 1609., qui aphoriſmos politicos extraxit: Chriſtoph. Forſtnerus, cujus notæ & diſſertationes elegantiſſimæ, Argentorati & in Belgio, niſi fallor, impreſſæ, in omnium manibus ſunt: Joh. Henr. Bœclerus, à quo Notas Politicas in primordia Annalium Taciti & Hiſtoriarum libros, Argent. A. 1664. editas, habemus: Andr. Canonherius, à quo Quæſtiones & diſcurſus in primos duos Taciti libros, Romæ 1609. in 4. editi, fluxerunt: & forſan alii. Pulcerrima editio Taciti, cum notis Variorum, à Joh. Frid. Gronovio adornata, prodiit Lugduni Bat. tomis II. in 8., quam ille moriens Regi Galliæ inſcripſit. Integræ illic notæ ſunt Lipſii, Rhenani, Urſini, Mureti, Pichenæ, Mereri, Gruteri, Acidalii, Grotii, Freinshemii, & ſelectæ aliorum. Gronovius integras notas ſuas adjecit, quas ſeorſim antea publicaverat: adjecit iis quoque Excerpta variarum lectionum è codice Oxonienſi Jac. Gronovius. In Delphini uſum Abbas quidam Julianus Pichon, tomis quatuor, ab anno 1682. ad 1687., Tacitum edidit: Poſt hunc vero Theod. Ryckius, cum MSS. codicibus collatum, ſuisque illuſtratum animadverſionibus, Lugd, Bat. 1687. in 12. emittit. Solet cum Taciti Operibus una excudi Dialogus de cauſis corruptæ Eloquentiæ, quem tamen ejus non eſſe, ob evidentiſſimam maximamque ſtili diſparitatem, docti fere omnes conſentiunt. Quintiliano autem, qui alicubi ſe talem librum ſcripſiſſe refert, tribuunt plerique, queis tamen contradicunt Lipſius, Barthius, Voſſius, & Tanaq. Faber, incertum ejus Auctorem exiſtimantes, & propterea abjudicantes Fabio, quod Auctor dicit, ſe quæſturam, tribunatum, præturam,
Romæ

Romæ accepiſſe; cum de Quintiliano conſtet eum nihil unquam dignitatis in republica eſſe conſecutum. vid. Voſſ. Hiſt. Lat. p. 159., cujus in eo quoque judicium approbamus, quod Autorem Dialogi, quisquis demum ille ſit, diſertum & ſani omnino judicii fuiſſe ſcribit. Conf. Barthii Adverſ. lib. XLIV. c. 8. Placcius de Pſeudon. p. 161. Tan. Faber Not. ad Longin. p. 239. & Ger. Langbainius ad eund., qui ſatis etiam exinde concludi poſſe, falſo tribui Quintiliano dialogum iſtum, arbitratur, ſi quis ea, quæ ad finem libri octavi dicit Quintilianus, cum iis quæ in Dialogo dicuntur, conferat. Voſſius alibi, nempe de Natura Rhetor. c. 15. p. 107., præter Tacitum & Quintilianum, quibus Dialogus adſcribi ſolet, Junium quoque Gallionem nominat, M. Annæi Senecæ filium ſecundo genitum, Luciique fratrem; quem Eloquentia claros etiam ſuæ ætatis viros viciſſe ex ipſius patris, *tum* & Statii, teſtimoniis confirmat. Ceterum, cum ſe Tacitus politicis adeo probarit, mirum non eſt, ſi in omnium cultioris Europæ gentium linguas translatus ſit Italicam, Gallicam, Germanicam, Belgicam, Hiſpanicam, Anglicam: & in aliquibus etiam plus ſemel verſus compareat. Sed tamen non ejusdem quoque generis verſiones omnes ſunt: ſane enim, quantis obſcuritatibus Tacitum Itala verſione ſua involverit Bernardus de Avanzatis, Interpres ne quidem ipſiſmet ſuis civibus, Florentinis, intellectus, ſed è Latino ſemper Taciti textu explicandus, enarrat prolixe Erythræus Pinacoth. III. p. 218. ſeq.

5 Sub iisdem plane Imperatoribus, ſub queis clari erant Tacitus, Pliniusque, floruit quoque SEXT. JULIUS FRONTINUS, cujus Stratagemata una cum Vegetio Pariſ. 1607. edita ſunt. Ejusdem de Aquæductibus & Cloacis libelli ab Onuphrio Panvinio Commentariis Reip. Romanæ inſerti ſunt Pariſ. 1588. in 8vo. Opera omnia, cum notis variorum. Arnhemii prodierunt: ut & Amſtelodami 1661. in 8., curante Rob. Keuchenio, qui ſuas quoque Notas adjecit.

6 Frontino L. ANNÆUM FLORUM addimus, hiſtoriæ Romanæ ſcriptorem compendiarium, qui ſub Trajano Imp. ſcripſit: quanquam & Hadriani tempora illum attigiſſe, eumque ipſum fuiſſe Poëtam, cujus in Cæſarem, & Hadriani viciſſim in illum, verſiculos Spartianus narrat, perſuaſus non ſine ratione eſt Voſſius, de Hiſtor. Lat. l. I. c. 30. Dictionem ſi ſpectes, ad ætatem ferream referendus videtur, adeo multa in illo ſunt non tantum non Latine, ſed etiam ſtulte, dicta. Eſt enim in illo neſcio quæ ventoſa & panegyrica loquacitas, metaphoræ ineptæ & pueriles: ut adeo peſſime faciant, quotquot ipſum ad Latinitatem tironibus commendant. Eſt tamen hiſtoriæ Romanæ non inutile compendium, cujus jacturam facilius ferremus, ſi Livium haberemus integrum. Florum inſigni plagio ex-

Digitized by Google

exſcripſit, nulla ejus facta mentione, Jornandes Gothus, hiſtoriam rei Romanæ à Romulo ad Auguſtum narrans; ſed & idem barbato, qui ſequitur, ſtilo ſuo ſorex ſui ipſius proditor. vid. Thomaſ. de Plagio §. 472., qui è Voſſio eam obſervationem hauſit. Variæ vero ſunt Editiones Flori. Prodiit Venetiis apud Aldum 1521., una cum Polybio à Nic. Perotto Latine reddito: cum annotationibus Joh. Camertis Baſileæ 1518. & 1532: cum Frid. Sylburgii notis Francof. 1588., Tom. I. Scriptorum Hiſtoriæ Rom., ex recenſione & cum notis Eliæ Vineti Pictavii 1554: cum notis Jan. Gruteri & Claud. Salmaſii, tum adoleſcentuli adhuc, Heidelb. 1609: neque virum Salmaſium ejus in Florum collatæ operæ puduit, quippe qui Florum denuo, cum amplioribus notis, & Luc. Ampelii Libro memoriali, Lugd. Bat. 1638. in 12. vulgavit. Freinhemiana Flori Editio Argentorati A. 1632., & iterum 1636 in 8., ſummo ſtudio eſt adornata, nec temere cuiquam alii concedit, ſeu textum, ſeu notat, & chronologiam, ſive demum indicem, ſpectes: recuſa etiam A. 1669. Extant & Obſervationes Politicæ & Philologicæ in Florum, Chriſtoph. Ad. Ruperti, ſeorſim editæ, in quibus multum bonæ frugis eſt. Optime enim de Hiſtoricis meritus eſt Vir ille, ut teſtantur ejus ſcripta, pleraque poſthuma: nam ipſe mature fatis conceſſit. A. 1680. Celeb. Joh Georg. Grævius Florum, cum ſuis unius notis, edidit Ultrajecti, in qua Editione illud præcipue laudandum, quod ſubjecerit imagines & numos, in quibus vel Imperatores, vel alii clariſſimi viri, vel Actus denique reipublicæ & antiquitates repræſentantur: quibus oculo una cum hiſtoria objectis, tenacior inhæret memoria rerum illarum. Præmiſit & luculentam Diſſertationem de Flori ſtilo, in qua per totum Florum excerpit inepte ac effectate dicta, à quibus cavere ſibi debeant, qui eum legunt. In uſum Delphini prodiit Florus, notis illuſtratus ab Anna, Tanaq. Fabri filia, virgine tum, nunc uxore Andr. Dacerii, cujus fama cum Patris fama pari paſſu ambulat. Pariſ. 1674. in 4.

Paulo ante Florum, nempe ſub Domitiano, Hiſtoriam belli Hannibalici, ſive Punici II., heroico carmine deſcripſit SILIUS ITALICUS, magnis dignitatibus in republica functus, (eo enim anno, quo Nero periit, Conſul erat): opibusque clariſſimus: ſed minorum gentium poëta, quippe qui magis fidem hiſtoricam, quam ingenium, in ſubſidium adhibuiſſe videtur. Sane illum poëtam omnium antiquorum maxime tavtologum, & ingenio poſtremum, vocat Barthius Adverſ. lib. XXXIII. c. 3., idque plenius oſtendit c. 4., ſecutus jam olim ita cenſentem Plinium juniorem Epiſt. l. III. ep. 6. Scripſit in illum Dan. Heinſius, 12. circiter aut 14. annos natus, Crepundia, quæ vocat, i. e. notas Lugduni Batav. apud Raphelengium 1600. & Cantabrigiæ in 12. edita: quibus additur quoque Diſſertatio de veræ cri- 7

Digitized by Google

ticæ apud veteres ortu, progreſſu, uſuque. Jam vero A. 1483. Venetiis, cum Petri Marſi commentariis, Silius editus eſt: & cum locuplete Commentario Claud. Dausqueji A. 1618. in 8. [Nuper etiam à Chriſt. Cellario Lipſiæ, cum notis, vulgatus.]

8 Ut erat ferax virorum doctorum ætas, qua Veſpaſiani imperabant, ita pertinent quoque huc poëta M. Valer. Flaccus, Statius, Martialis, Juvenalis, de quibus nunc ſigillatim dicendum. Et quod quidem VALERIUM FLACCUM attinet, qui ætate reliquos antecedit, illum unum è Latinis feliciſſimum in Epico carmine, poſt Virgilium, fuiſſe Nicol. Heinſius, peritiſſimus de his judicandi artifex, cenſuit. Argonautica ejus (quæ morte præventus juvenis ad finem perducere non poterat,) poſt alios Commentatores, notis egregiis illuſtravit Ludov. Carrio, Antverp. 1585. in 8. *apud* Plantinum, una cum Flacco primum editis, & deinde additis Juſti Zinzerlingii notis, Lugduni 1617. in 12. denuo recuſis. Inde Lampertus Alardus Flaccum, cum ſuis, Chriſtoph. Bulæi & Joh. Weizii notis, adjecto indice luculento, edidit Lipſiæ in 8. 1630., omiſſis tamen notis Zinzerlingianis, quas interim ſubinde compilavit: volueratque illas vindicare Zinzerlingii filius, ſi ſupervixiſſet. Nitidiſſima autem eſt & emendatiſſima editio Valerii Flacci, quam Amſtelodami A. 1680. Nicol. Heinſius edidit, cum præfatione, in qua de curatoribus priorum editionum, notarumque Auctoribus, agit.

9 Flaccum ſequatur Epicus poëta alius, PAPINIUS STATIUS, generoſus Vates, ut eum Buchnerus nuncupat, magni ſi quiſquam alius ſpiritus, & haud procul à Virgilio locandus. Quanquam enim longe illo minor ſit, ob tumorem iſtum & loquendi catachreſticum morem; ingenii tamen in eo magna eſt præſtantia. Putarim interim cum judicio legendum: multa enim ſunt apud illum audaci furore dicta, quæ temere imitari nemo debet. Diſſuadeo igitur omnino ejus lectionem in prima ætate, in qua ad imitationem optima ſunt proponenda. Nam plus eſt in illo phantaſiæ, quam judicii, ac veriſſimum, quod Borrichius de illo dicit, eum inſtar Alexandri, ut magnis virtutibus, ita magnis vitiis, ſcatere. Paganinus Gaudentius peculiarem librum de audacia ſtili Statiani conſcripſerat; de quo ſic ipſe in Epiſtola ad Jac. Gaddium, quæ præfixa eſt hujus libro de Scriptoribus Non-Eccleſiaſticis: *Librum ego ſcripſi, editionique paratum habeo, de Audacia ſtili Statiani, cui multa antiquaria philoſophica atque alia, admiſcentur. Magni nempe facio Statii ſublime ingenium. Dum autem audaciam illi tribuo, non hoc ago, ut eum reprehendam; tantum cupio lectorem cogitare, an imitatione dignos judicet quosdam dicendi modos, qui in Thebaide, atque alibi, occurrunt.* Hæc ibi Gaudentius; ſed cujus liber non magis in publicum exiit, quantum ſcio, quam ſimilis Caſp. Barthii, quo contra Scaligerum demonſtratum dare volebat,

Digitized by Google

lebat, non fruſtra Statium tumiditatis argui: vid. *Adverſar. l. II. c. 18.* Prodiit Statius, ut editiones alias taceamus, ex emendatione & cum ſcholiis Joh. Bernartii, Antvverpiæ 1595. in 8. Sed vehementer illam editionem perſtringit Barthius Adverſ. lib. VI. c. 4. Cum notis Gaſp. Gevartii editus eſt Lugduni Batav. 1616. in 8. Sylvarum libri cum paraphraſi marginali Thomæ Stephani, ut & libri duo Achilleidos, prodierunt Cantabrigiæ 1651. in 8. Commentarium in Statii Sylvas ſcripſit Domitius Calderinus, quem vero Dominicum de Caldariis vocari debere alicubi Colomeſius annotat, editum ſeparatim Venetiis, & Pariſ. 1600. Cura Joh. Frid. Gronovii recenſitus prodiit Statius Amſtelod. 1653. in 12., cum jam antea A. 1637. Hagæ Comitis ejus in Statium Diatribæ editæ fuiſſent. Eſt vero illi de notis in Statii Sylvas lis nata cum Emerico Cruceo, qui ſe Mercurium Frondatorem vocat; quem eleganti & feſtivo ſcripto, cui titulus Elenchus Anti-Diatribes, Pariſ. 1640. in 8., Gronovius retudit. Anno 1664. Cygneæ in lucem editus eſt vaſtiſſimus Caſp. Barthii in Statium commentarius, duobus ſpiſſis in 4. voluminibus conſtans, cum indice Chriſt. Daumii; in quo quanquam non pauca ſint laudabilia, longe tamen plura limam merentur. Veterem Scholiaſten Placidum Luctatium (quem Scaliger & alii Lactantium vocant) produxit, ſuasque adjecit notas, Frid. Lindenbrogius Pariſ. 1600. in 4. Magnam illi operam olim Henr. Schævius impendit, cujus paraphraſis & Lexicon Statianum prælo paratum erat, ſed illius morte omnis labor periit. Sic & periit labor Wovverianus, de quo Joſ. Scaliger in Epiſtolis p. 658., aliam tamen ob cauſam, neſcio quam, ſufflaminatus. Gallice Statium convertit Mich. Marollius Pariſ. 1658. in 8. Prodiit & Paraphraſis Gallica, cum notulis Franc. Guyeti & aliorum.

DEC. JUNIUS JUVENALIS, Poëta ſatyricus poſt Horatium primo 19
ſtatim loco ponendus eſt. Quanquam enim non deſint viri eruditiſſimi, qui Juvenalem Satyræ leges minime impleviſſe judicant, ut Buchnerus de Commut. Rat. dicendi p. 28. obſervavit; ſunt tamen viciſſim, qui immerito iniquius de illo cenſeri autumant. Ita Jac. Gaddius de Scriptoribus Non-Eccleſ. T. I. p. 264. *Juvenalem,* ait, *quidam exiſtimantes non Satyricum poëtam, ſed declamatorem, Horatio in Satyricis imparem, perperam judicarunt: ſiquidem, cum prima ſatyræ pars ſit objurgatio, in hac unice regnat & triumphat Juvenalis. Nec deſideratur in eo riſus aliquando, excitatus à feſtiva & ſalſa urbanitate. Admirandis autem Acuminibus & ſententiis vicit Horatium in ſatyris. Sextam Juvenalis ſatyram Scaliger divinam totam vocat, & quæ grandem ſpiret poëtam: primam valde celebrat: decimam vero appellat optimam, ac longe præfert primæ Horatii.* Joſ. Scaliger, *in Excerptis Putean. p. 133., Juvenal eſt un admirable Poëte: il y a de belles choſes a dire la deſſus: c' eſt un ſi beau poëte à prix de Perſe, qui s' eſt plûs à écrire obſcurement:* Idem, in *Primis Scalig. p. 95.* Juvenalem excellentem

poëtam vocat, & in quo præclara multa ſint. Miratur tantum, cur ſe dicat ſcripſiſſe ſtilo Lucilii, cum nihil ſit diſſimilius. Non minora loquitur Mich. Neander *in præfat. Erotem. Ling. Gr. p 192.*, qui Horatium Juvenali, neque argumentorum varietate, neque dexteritate tractandi, neque ubertate inventionis, neque crebritate ſententiarum, neque acrimonia reprehenſionis, neque acumine dicendi, neque facetiis aut urbanitate, parem judicat: ſed Juvenalem longe accuratioris ſatyræ auctorem eſſe, candidum, ac ſatyricorum facile principem. Extat in Juvenalem Vetus Scholiaſtes, cum ipſis Satyris à Pet. Pithæo editus Pariſ. 1602. in 4. Hunc Scholiaſten, cum pervetuſto quodam & optimæ notæ codice MSS. Gerh. J. Voſſii (cui multa quoque Anonymi ſcholiaſtæ annotamenta erant addita) collatum, auctiorem & emendatiorem edere olim Pet. Lambecius moliebatur, eaque in re Avunculum ſuum Luc. Holſtenium conſuluit: cui vero hic Epiſt. 8. ita reſpondit. *Probo eam, quam Juvenali, veterique ſcholiaſtæ, operam impendis; cum & me aliquando idem ſtudium inceſſerit. Sed quotquot iſtorum Scholiorum exemplaria inſpexi: inſpexi autem plurima & antiquiſſima: à Pithœanis illa toto, quod ajunt, cœlo diſcrepant, ut fruſtra ex illis medelam locis hiulcis ſperes.* Labores Lambeciani in lucem non prodierunt, ſed extant tamen in Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi. Solet Perſio jungi Juvenalis: atque adeo pleræque editiones, quas ſub Perſio enumeravimus, etiam ad hunc ſunt referendæ. Addendus iis commentarius in ſatyras Juvenalis, à Domitio Calderino ſcriptus, editusque Romæ 1474. in fol. Juvenalis Nicol. Rigaltii prodiit apud Stephanum 1613., Bonav. Gangrei Pariſ. 1614, in 8., cum Cælii curionis, Britannici, aliorumque notis, Baſil. 1551. fol. Sunt & aliæ ejus Editiones, de quibus ſub Perſio egimus.

11 M. VALERIUS MARTIALIS, argutiſſimus Epigrammatum ſcriptor, longe magis adhuc quam Juvenalis adverſa Criticorum judicia expertus eſt, Mureti, Gyraldi, Volaterrani, Naugerii, de quibus in libro de Patavinitate Livii nos aliquid cap. 9. p. 128. memoraſſe meminimus: addimusque nunc ſolum ea, quæ indignabundus Balth. Bonifacius, in Conjecturis in Martialem, dicit; cum ait: *Ælius Verus Cæſar, apud Spartianum, diu noctuque hunc poëtam evolvens, & Virgilium ſuum appellavit: at non tetricus ille cenſor Claudius Verderius, qui eum paraſiten obſcurum, & Poëtam ſcurrilem, impudentiſſime nominavit: at non atrox ille incendiarius, vir alioquin eruditus ac nobilis* (Andr. Naugerius), *cujus nomini mea Muſa parcendum exiſtimavit, qui Martialem quotannis, quod virgunculas Muſas depadicaſſet, publice comburebat. Cujus facti indignitate commotus me non continui, quin conceptam inde indignationem effunderem.* Mich. Neander, l. c. p. 194., poſtquam obſcœnitatem Martialis devitandam monuiſſet, de reliquis ejus ita judicat. *Multa ejus Epigrammata divina plane ſunt, in quibus & ſermonis caſtitas, & argumenti ſpecies luculenta eſt; verſus vero candidi,*

nume-

Digitized by Google

numeroſi, pleni, denique optimi. Obſcœna reſecare è Martiali viſum nonnullis eſt, unde nati ejuſde Caſtratores, Conr. Geſnerus, Matth. Raderus, aliique plures, quorum aliqui, in titulo mira de hoc ſuo reſecandi ſtudio promittentes, nihil tamen in textu ipſomet præſtiterunt: de quibus omnino conſulendus Vavaſſor lib. de Epigrammate c. 10., qui de toto hoc ſtudio detruncandi plura lectu digniſſima affert. Scripſit commentarium in Martialem jam decimo quinto ruente ſeculo Domitius Calderinus, Laurentio Mediceo nuncupatum, editumque Venet. 1493. in fol., in quo præter emendationem autoris, quam è quinque codicibus MSS. inſtituit, multa è veterum Græcorum, Latinorumque diſciplina obſervat. Noſtro ſeculo ſimilem Commentarium ſtruxit adoleſcens, ac pene puer adhuc, Laurent. Ramirez de Prado, Pariſ. in 4. 1607. editum: in quem tamen multa congeſta ſunt, quæ jam prius ab aliis erant obſervata, annotante Scaligero Epiſt. 466. Hinc non adeo mirum, ſi ex Pierii Hieroglyphicis, aut ex Raderi Annotationibus, etiam nonnulla, tacitis auctoribus, videantur ſubrepta; qua de re Jac. Pontani & Raderi verba allegat Thomaſius *de Plagio Liter. §. 137*, & Placcius *de Pſeudon. p. 228.* integrum librum Claudii Muſamberti, ſeu, ut evolvit ille, Theodori Marcilii, Commentariorum in Laur. Rameſii Hypomnemata ad Martialem, Pariſ. 1607. in 8. impreſſum, memorat, quo Rameſius traducitur. Verum haud abs re addit Placcius, longe magis eſſe audiendum l. c. Scaligerum; qui, ſi puerilem ardorem inclareſcendi, nimiumque alios vituperandi pruritum, demas, egregiam adoleſcentis indolem vehementer etiam collaudandam putat, parumque abeſt, quin ipſi præferat Theod. Marcilio. Idem Placcius, *eod. lib. p. 243.*, in eam adducitur ſuſpicionem, ut non tam Rameſium adoleſcentulum diſcipulumque, quam Franc. Sanctium, ejus præceptorem, auctorem eſſe commentariorum in Martialem conjiciat; velut & Latinæ Grammaticæ, ſeu (quo nomine notior eſt) Minervæ Sanctianæ auctor aliquando Rameſius falſo jactatus eſt. Matth. Raderi vaſtus in Martialem commentarius Mogunt. in fol. A. 1627. prodiit. Ex emendatione Hadr. Junii, cum indice omnium vocabulorum, cura Joſ. Langii Martialis Argentinæ A. 1595. in 12. lucem aſpexit: cum commentariis Variorum, & indice Langii, Pariſ. 1607. in 4. Prodiit & Editio, cum notis Variorum integris, è muſeo Pet. Scriverii, Lugduni Batav. 1619. in 12. De Thom. Farnabii notis, ſive paraphraſi potius, parum benigne judicat Franc. Vavaſſor, in lib. de Epigrammate pag. 288. Iſ. Voſſius commentarium quoque in Martialem ſcripturus fuit, ſi credendum Colomeſio. Deſid. Heraldus, jam in ſcribendis animadverſionibus in Martialem accinctus, Scaligerum, ut ſuppetias ſuarum notarum mitteret, oravit Ep. 67. Ep. Gallii. ad Scaligerum. Scaliger autem quædam Martialis Epigrammata Græce vertit, quæ, cum præfatione Iſ. Caſauboni

 Pariſ.

Pariſ. in 8. edita ſunt. In catalogo Bibliothecæ Thuanæ reperitur Index in Martialem ſeorſim editus Auctore Pet. Etloiſio in 8, de quo tamen nihil mihi conſtat. Cæſaris Zarotti, Philoſophi & Medici Veneti, Commentaria in Martialem Medica Venetiis A. 1657. in 4to prodierunt.

12 Ne vero viri ſolum famam eruditionis ſibi eo tempore vindicare poſſent, SULPITIA effecit Poëtria, quæ de corrupto Reipublicæ ſtatu, cum Domitianus publico edicto philoſophos urbe exegiſſet, ſatyram ſcripſit. Reperitur illa in libello, quo continentur Epigrammata & Poëmata veterum, è Bibliotheca Pet. Pithœi edita, Pariſ. 1590. in 16. Reperitur & inter poëtas ſatyricos minores, quos M. Z. Boxhornius recenſuit, atque Commentariis illuſtravit Lugd. Batav. 1633. in 12. Accedit & Jani Douſæ Schediaſma in Sulpitiæ ſatyram, A. 1633.

13 Agmen Auctorum æneæ ætatis claudat præclarus Vitarum veterum Imperatorum ſcriptor, qui ſub Trajano atque Hadriano inprimis claruit, C. SUETONIUS TRANQUILLUS, cujus, ut jam ceteras taceamus, elegans editio prodiit cum Commentariis variorum integris, Phil. Beroaldi, Lev. Torrentii & Iſ. Caſauboni (qui alias & ſeorſim ſinguli prodiere) Pariſ. 1620. in fol. Caſauboni Commentarium, qui ceteris fere omnibus præſtat, & à Scaligero ſatis laudari non poteſt, J. H. Bœclerus, cum ſuis Diſſertationibus politicis, edidit Argentor. in 4. 1647 adjuncto indice locupletiſſimo. Sunt & Matthiæ Berneggeri Diſſertationes in Suetonii Cæſares aliquot, Argentor. 1655. in 4. editæ. Quæ cum notis Variorum Lugdun. Batav. A. 1656. in 8. lucem aſpexit, Editio Suetonii Joh. Schildio curante, bona eſt, in qua multa nova ſunt, ab aliis non obſervata; Salmaſianæ etiam obſervationes multæ. Omnium optima vero illa Editio, quam Ultrajecti A. 1672. in 4. Joh. Georg. Grævius nobis dedit, cum integris Commentariis atque notis Læv. Torrentii, Iſ. Caſauboni, Theod. Marcilii, Franc. Guieti, Joh. Frid. Gronovii, & ipſiusmet Grævii: Achillis Statii item & Eliæ Vineti ad libros de Grammaticis & Rhetoribus: denique etiam adjectus index copioſiſſimus Berneggeri, quem Typographus à Freinshemii hæredibus redemit. Edidit quoque Suetonium Carolus Patinus, ſuisque notis, ac præcipue numiſmatibus, illuſtravit Baſil. 1675. in 4. Longe pluribus autem Iconibus & ſelectis notis Suetonium illuſtratum dedit Sam. Pitiſcus Ultraj. 1690. 2. Volum. in 8. In uſum Delphini Auguſt. Babelonius Pariſ. 1684. In Suetonii Julium Cæſarem exſtant Jac. Zevecotii Obſervata Politica elegantiſſima, qui & in cæteros Cæſares Notas Politicas ſcripſit, ſed breviores.

CAP.

CAP. XIV.

QUO AUTORES LATINI ÆTATIS FERREÆ RECENSENTUR.

§. 1. *JUSTINUS Hiſtoricus, Trogi Epitemator.* 2. *AULUS GELLIUS.* 3. *APULEJUS.* 4. *Q. SEPT. FLORENS TERTULLIANUS* 5. *CENSORINUS.* 6. *JULIUS OBSEQVENS, M. AUR. OLYMPIUS NEMESIANUS, T. JUL. CALPURNIUS, Q. SERENUS SAMMONICUS, RUTILIUS NUMATIANUS.* 7. *Scriptores Sex Hiſtoriæ Auguſtæ, ÆL. SPARTIANUS, JUL. CAPITOLINUS, ÆL. LAMPRIDIUS, VULCATIUS GALLICANUS, TREBELLIUS POLLIO & FLAV. VOPISCUS.* 8. *SEX. AURELIUS VICTOR.* 9. *MINUTIUS FELIX.* 10. *ARNOBIUS.* 11. *L. CÆL. LACTANTIUS.* 12. *AMMIANUS MARCELLINUS.* 13. *FLAV. VEGETIVS RENATVS* 14. *Q. AVRELIVS SYMMACHVS.* 15. *DEC. MAGNVS AVSONIVS.* 16. *CL. CLAVDIANVS.* 17. *AVRELIVS PRVDENTIVS, & Poetæ Chriſtiani cæteri, à Georg. Fabricio junctim editi.* 18. *DRACONTIVS & VENANTIVS FORTVNATVS.* 19. *MACROBIVS.* 20. *SEVERVS SVLPITIVS.* 21. *C. SOLLIVS APOLLINARIS SIDONIVS.* 22. *MARTIANVS CAPELLA.* 23. *ANICIVS MANLIVS SEVER. BOETHIVS.* 24. *M. AVRELIVS CASSIODORVS.* 25. *SCRIPTORES FINIVM REGENDORVM. Accedunt Monita de Latinitate Pandectarum, uti & Scriptoribus Ævi Medii, ob Hiſtoriam, non autem Stylum, legendis, generalia.* 26. *Appendix de Inſcriptionibus Antiquis, Latinis pariter atque Græcis, earumque Collectoribus, inprimis Jano Grutero, Thoma Reineſio, Marq. Gudio, Raph. Fabretto, Seb. Maccio, Joh. Zaratino, Joh. Seldeno, Jac. Sponio, Guilb. Fleetvvodo, &c.*

AB Antoninis ferream ætatem Latini ſermonis ſupputari debere judicant haud abs re plerique. Sed tamen ſunt, qui ſub iis Imperatoribus vixerunt, auctores bini, de quibus non recte ſeveram adeo ſententiam pronuntiari aliqui putant. Prior illorum eſt Juſtinus, alter Gellius. JUSTINUM equidem inter Argenteæ etiam ætatis ſcriptores cooptant, cum Trogus ille, cujus Epitomen ipſe contexuit, Auguſti vixerit ævo, & vero probabile ſit, Juſtinum Trogi verba in pluribus retinuiſſe. Sed enimvero ſupra monuimus, ita Florum etiam ætati præſtantiori, quam æneæ, adſcribendum fore, qui Livium in epitomen contraxit. Rectius itaque Scioppius, Juſtini ætatem, qua vixit atque ſcripſit conſiderans, eum ferreæ ætati adſcripſit: quamvis diffitendum non ſit, ejus Latinitatem non eſſe 1

usque

usque adeo ferream: imo Floro multo melior eſt puriorque. Ceterum primus libros ejus Hiſtoriarum (ut vocavit ipſe) Philippicarum XLIV, maximi ſane æſtimandos, edidit Aldus Manutius, *de Externis Hiſtoriis* inſcriptos: atque is Aldus etiam ſibi ab Amico quodam perſuaderi paſſus eſt, extare in illius bibliotheca Trogum ipſum, & brevi etiam edendum: ſed deceptus inſigniter. vid. Voſſius de Hiſtor. Lat. l. I. c. 19. p. 100. Præterea apud Rob. Stephanum in lucem emiſſus eſt Juſtinus Pariſ. A. 1543. in 8. Ibidem, ex emendatione Jac. Bongarſii, cum ejusdem notis, A. 1581. in 8. Cum Bongarſii, Franc. Modii & Matthiæ Berneggeri notis, indiceque luculento Joh. Freinſhemii, Argentor. 1631. in 8. Cum notis Iſ. Voſſii, Lugduni Bat. apud Elzevirios in 12. 1640. Cum notis Variorum, curante Ant. Thyſio, ibid. 1650., & alia ex officina Hackiana nitidior multo meliorque, cura *Grævii*, qui notas integras virorum doctorum atque ſuas, una cum indice Freinſhemiano, per Schefferum & Vorſtium aucto, adjecit A. 1683. in 8. Prodiit & editio Tanaq Fabri, cum notis ejus, Salmurii A. 1671.

2 AULUM GELLIUM vero, ſeu, ut alii ſcribunt, Agellium, ad ferream ætatem à Scioppio ablegari, non fert Vavaſſor de Ludicra Dictione p. 270., ſed, quod & Lipſius fecit, optimæ Latinitatis autorem vocat. Variæ ſunt ejus Editiones, quanquam multo plures à viris doctis promiſſæ, varia culpa ſeu infortunio, interierint. Inſumſit noctes aliquas Gellio eximio cum ſucceſſu Henr. Stephanus, queis propterea nomen quoque fecit: *Noctes Pariſinæ Atticis Gellii invigilatæ*, quas, cum Ludov. Carrionis notis in Gellium imperfectis junctas, edidit Pariſ. 1585. in 8. Adjecit quoque Noctibus illis ſuis Apologiam pro Gellio contra iniquam Ludov. Vivis cenſuram, cui nimirum Gellius vocatur *homo rhapſodus plane, congeſtor potius quam digeſtor, & oſtentator quam peritus: loquaculus ſine eruditione, in verbis ac ſententiis putidulus: legendus quidem, ſed ita ut te rem levem inſpicere ſcias:* & quæ alia indigniſſima & ſe & Gellio convitia Vives cumulat *de Diſciplinis l. III. p 532. & 537.* Qua-
1 propter & Joſ. Scaliger, in Excerptis Putean. p. 253., Vivem, ait, malo animo de Gellio judicaſſe: miror tamen, quod addat; *ſed tamen bene.* Melius profecto egit Stephanus, qui defendit Gellium. Sed in eo male conſuluit orbi literato Stephanus, quod Carrionis notas, quas perfectas jam, ut mandaret typis, acceperat, imperfectas tamen reliquit: cujus rei cauſam eam aperit in libris de Vita ſua Thuanus; quod, ob rei familiaris anguſtias, cum jam non amplius ſufficeret Gellio, Stephanus ſuis typis edendo, ad conducendos ab alio typos fuerit coactus: ortis autem inter utrumque rixis (ut erat plane moroſus rixoſusque Stephanus), ita ſuppreſſæ doctiſſimi Carrionis egregiæ animadverſiones ſunt. Quod, cum non noſſet Barthius Adverſar. l. XXXV. c. 6., male Carrionem ipſummet ſuas notas ad finem perducere non potuiſſe exiſtimavit: recte cetera eas præſtantiſſimas judi-

Digitized by Google

judicans: atque idem de nomine A. Gellii locisque aliquot cap. ſeq. 7. conferendus. Pet. Lambecius, inter alia molimina ſua, Lucubrationes quoque in Gellium Criticas numeravit, earumque Prodromum, una cum diſſertatione de Vita & nomine Auli Gellii, Pariſ. 1647. in 8. apud Seb. Cramoyſium edidit: ſed hunc prodromum Epidromus non magis ſecutus eſt, quam imperfectas Carrionis notas perfectæ. Similiter inter promiſſa evanuerunt Cl. Salmaſii Commentarius in Gellium; de quo, tum Clementius in catalogo Operum Salmaſii, qui ejus Vitæ Epiſtolis præmiſſæ annectitur, p. 68.: tum Laur. Craſſus Elogior. T. II. p. 111., videri poſſunt: Richardi Thomſoni nova editio Gellii, quam, è Codice MSS. bonæ notæ, meditabatur, teſte Joh. de Bumery in Epiſt. Gall. ad Scalig. l. III. ep. 9: editio Oberti Giphanii, quam, è ſpoliis Lucæ Fruterii, doctiſſimi juvenis, cui paratum jam editioni Gellium ſurripuerat, inſigni plagio parabat; teſte Scaligero in Excerptis Putean. p. 87. & 94. aliæque. Philippi Caroli Animadverſiones poſthumas in Gellium, ſed nec eas ob fatum auctoris integras, publicavit, cum præfatione de Gellio, Chriſtoph. Arnoldus Noribergæ 1663. in 8., additis quoque ejuſdem Animadverſionibus in Curtium, & Diſſertatione de Criticis. Jodoci Badii & Petri Moſellani notæ Pariſ. junctim A. 1536. prodierunt. Cum Variorum notis, apud Belgas Gellium Lugd. Batav. A. 1666. in 8. apparavit Ant. Thyſius: cum ſuis & aliorum caſtigationibus obſervationibusque, Joh. Frid. Gronovius Lugd. B. 1687. in 8., cui editioni Index quoque Auctorum à Gellio citatorum acceſſit.

APULEJUM Afrum, monſtroſæ & vere Africanæ dictionis Auctorem, ad ferream ætatem, non ſolum Antoninorum tempus, quo vixit, ſed & ipſemet tumidus ac ineptus ſermonis character, ablegant. Melanchthon dicebat illum rudere cum Aſino ſuo. Et tamen is adeo nonnullis amatoribus ſuis perplacet, ut non ſolum pro ſatis Latino venditent, Plautique imitatore, ſed & Phil. Beroaldus non dubitaverit, Muſas Apuleji ſermone locuturas, ſi Latine loqui vellent. Viciſſim vero Franc. Floridus Sabinus acriter in Beroaldum, ob præpoſterum illum Apulejum imitandi amorem, invectus eſt. *Vitioſiſſimum ſcribendi genus*, dicebat, *ex Apulejo, Martiano, Capella, Sidonio, & ſimilibus, primus ſuis temporibus excitavit, & in multas Europæ partes, è quibus undique ad eum confluebant Auditores, ita diffudit, ut plurima adhuc ſuperſint ejus veſtigia, nec penitus deleri poſſint.* Hanc Floridi vocem de Beroaldo annotavit Gaddius T. I. Scriptor. Non-Eccleſiaſt. p. 79., ubi prolixe ſatis de Philippo Beroaldo utroque: (ſenior enim atque junior fuerunt) de illius virtutibus, vitiis ac operibus agit. Idem Gaddius, cum de Apulejo agit, l. c. p. 31., varia quoque de illo judicia variorum apponit: in eo tamen, ut mihi videtur, ineptus, quod Apuleji ſtilo nimis faveat, putatque, condonari illi figuras quasdam, Epitheta, & hujus generis alia, quoque

 poſſe;

poſſe; quia non ſcribat dogmata religionis, aut arcana Politices, aut hiſtoriam gravem. Sed non omittit tamen etiam allegare rigidos Apuleji cenſores; veluti Laur. Vallam, lib. in Antonium Raudenſem; Jan. Parrhaſium Epiſt. cent. II., Jac. Pontanum Progymnaſm. P. I. n. 25., Franc. Robortellum, Joh. Bapt. Pium, Jac. Durantium Caſellium, Juſtum Lipſium, Janum Guilielmium, Raph. Volaterranum: quorum ſingulorum loca adducit. Poteſt his addi, præter alios, Buchnerus de Commutata Rat. dicendi c. 13. p. 228. ſeq. & Daumius in lib. de Cauſis amiſſarum Lat. linguæ radicum, ubi pluribus agit de Apulejo. Conf. quoque Jul. Cæſ. Capaccius Elogior. lib. II. p. 242. Prodierunt Apuleji Opera, poſt Romanas, Aldinas, Baſileenſes editiones aliquot, Lugduni Batav. ap. Raphelengium 1588. in 8. cum notis Petri Colvii, Brugenſis; cujus viri ſingulare illud fatum fuit, *quod calce mulæ ictus perierit*: à mula ſcilicet referens pretium laborum in Aſinum Apulejanum impenſorum. Extant de eo bina Jani Douſæ Epigrammata, quæ reperiuntur lib. V. Epigramm. p. 138. ſeq. Phil. Beroaldi prolixus eſt in Apulejum Commentarius, qui in 8. Baſil. 1560. 3. volum., &, una cum notis Godeſchalci Stevvechii, in fol. ibidem editus eſt. Scripſit & Apuleji Vitam Beroaldus. Sed quid de illo ſenſerit Floridus, dictum jam. Multo abjectius adhuc illius mentionem facit Claud. Verderius, cum in Cenſura Auctorum p. 158. ita infit. *Phil. Beroaldus vir dictionariis quibusdam addictus fuit, è quibus ſua eruit omnia: ſegniſſimus: in Apulejum oſcitat. Hujus ſi vellem errata omnia perſequi, magni voluminis liber emittendus eſſet.* Extat vero elegantiſſimus Angli doctiſſimi, Joh. Pricei, Commentarius in Aſinum Apuleji, Goudæ A. 1650. in 8. vulgatus. Opera ejus Geverh. Elmenhorſtius Francof. 1621. in 8., cum ſuis & aliorum notis, egregia editione in lucem prodire juſſit: cum caſtigationibus ſuis Bonav. Vulcanius A. 1594. Lugduni Bat., Apologiam Apuleji Commentario illuſtrarunt Iſ. Caſaubonus Pariſ. 1594. in 4., Scipio Gentilis, Hanoviæ 1607. in 8., & Joh. Pricæus Pariſ. 1636. in 8. Caſp. Scioppii Symbola in Apulejum recuſa ſunt Amſtelod. 1664. in 8.

4 Immiſcendi nunc, ferentibus ita ſeculis, Chriſtiani quoque Paganis ſunt, atque hos inter prodeat primus Afer, quem Africitatis multum habere, aſperum & in verbis monſtroſum, alibi diximus, Q. SEPTIMIUS FLOR. TERTULLIANUS, omni ſane eruditionis genere tinctus, verum dictionis & ingenii elegantias ordinemque aſpernantis. Primus eum edidit, è MSS. duobus, Baſil. A. 1521. Beat. Rhenanus, cum notis haudquaquam aſpernandis; quæ editio ter poſtmodum Baſileæ, & bis Pariſiis, repetita eſt: præſtat reliquis vero, quæ, Pariſ. 1566., duobus in 8. tomis, nitidiſſimo charactere, impreſſa, integram quoque Franc Zephyri paraphraſin Apologetici habet, quæ alias tota nuſpiam reperitur: obſervante Colome-

ſio

ſio Biblioth. Choiſie p. 163. Jac. Pamelius exinde, cum notis ſuis, edidit Tertullianum Antvverp. A. 1579., quam editionem Pariſienſes A. 1583. recuderunt, & Colonienſes A. 1617. Commentatus in eundem eſt Ludov. de la Cerda ampliſſime, & tres Tertulliani ſuis notis illuſtrati tomos edidit Pariſ. 1624. 1630. & 1641., neque tamen ad finem opus perduxit, &, ut varia Philologica atque Antiquaria ſacra coacervat; ita ſupervacua nimis frequenter immiſcet. Non minus prolixe in eundem Auctorem ſcripſit Georgius Ambianenſis, edito tribus vaſtis voluminibus Tertulliano Reſuſcitato, Pariſ. 1648. & 1650., ſed minus tamen illo probatur. Pamelianis notis Franc. Junius ſuas addidit Francof. A. 1597. Omnium optime vero de Tertulliano meritus eſt Nicol. Rigaltius, quippe qui & ſummo ſtudio illum cum MSS. codicibus contulit atque emendavit, & ſuis illum notis atque obſervationibus doctiſſimis illuſtravit: primo quidem novem ſolum ejus libros edens, Pariſ. A. 1627., ſed deinde Tertullianum integrum A. 1634. Librarius, qui eam Editionem imprimebat, ne quid illi deeſſet, Anno ſequente 1635. Tomum peculiarem adjecit notarum & Commentariorum Rhenani, Pamelii, Junii, aliorumque, qui in Tertullianum ſcripſerant. Sunt & ſingulares libri Tertullianei aliquorum commentariis illuſtrati: ut ejus liber de Pallio cum notis Latinis & interpretatione Gallica Edm. Richerii Pariſ. 1600. cum notis Cl. Salmaſii Pariſ. 1621. quas tamen Dion. Petavius, ſub ficto Ant. Cercoëtii nomine latens, Animadverſionibus ſuis, Rhedonis (Pariſ.) A. 1622. in 8. editis, impugnavit: & cum ſe Salmaſius, Franc. Franci nomen aſſumens, anno ſeq. 1623. vindicaſſet, edita Confutatione Animadverſionum Cercoëtii, hic A. 1624. Maſtigophoros tres in Elenchum Franci edidit: atque hinc poſtmodum irreconciliabiles inter utrumque lites, odiaque immenſa, nata. Affectas vero Salmaſius notas quoque habebat in Tertulliani Apologeticum, libros de corona Militis, de Spectaculis, de Habitu mulierum & cultu fœminarum: prout Laur. Craſſus in Elogiis T. II. p. 211. teſtis eſt: ſed nihil eorum dedit. Apologeticum Deſider. Heraldus, cum notis ſuis, Pariſ. 1613. in 4. vulgavit Ejus ad Nationes libros Jac. Gothofredus A. 1625. in 4., itidem notis illuſtratos. In Poëmata Tertulliani notas ſcripſit, poſt Junium, alioſque, Andr. Rivinus, Lipſiæ A. 1651. Omnium Tertulliani Operum nitidiſſima Editio eſt, quam Pariſ. A. 1663., cum Notis integris Nicol. Rigaltii ſuiſque, & ſelectis Pamelii, Lacerdæ, aliorumque, Phil. Priorius edidit, & quæ ibidem A. 1675. recuſa eſt.

Paulo poſt Tertullianum, nempe ſub Alexandro Severo, CENSORINUS ſcripſit librum de Die Natali, quem pereruditum, & Chronologis, ob connexas egregie æras potiores, utiliſſimum eſſe, jamdudum Voſſius monuit de Hiſtor, Lat. lib. II. c. 3. Nimiam tamen dictionis ſimplicitatem

Digitized by Google

in eo Barthius notat Adverſar. lib. XIIX. c. 14., ubi locis ejusdem aliquot, è codice MSS., lucem affert. Prodiit vero libellus ille, ex officina Aldi, Venet. A. 1528., cum notis Ludov. Carrionis & Petri Joh. Nunneſii Hanov. 1615., ex recenſione Eliæ Vineti, una cum Solino ejusdem, Pictavii in 4. A. 1568. Optima editio eſt Henrici Lindenbrogii, Hamburgi primum A. 1614. in 4., & deinde emendatior Lugduni Batav. 1641. in 8. impreſſa.

6 Memorandi porro carptim nonnulli, quorum fama non adeo magna eſt, & ætas tamen in hæc tempora incidit. Julius Obſequens, cujus de Prodigiis, quæ Romæ & in vicinia acciderunt, lib. II., poſt Aldinam editionem A. 1508. in 8., aliasque plures, Amſtelodami A. 1689., cum notis Joh. Schefferi, prodierunt in 8. M. AUREL. OLYMPIUS NEMESIANUS, cujus Cynegetica, & T. JUL. CALPURNIUS, cujus Bucolica ad Nemeſianum ſuperſunt: uterque, cum Rob. Titii notis, Florentiæ in 4, & in Venatione Novantiqua Jani Ulitii, ſeu Venaticis & Bucolicis Poëtis, quos Ulitins cum notis Lugduni Bat. in 12. A. 1645. edidit, una cum Gratio prodierunt: ut & cum Caſp. Barthii, duodecennis adoleſcentuli, notis Hanov. A. 1613. QU. SERENUS SAMMONICUS, cujus Carmen de Medicina extat inter Poëmata Vetera à Pithœo edita Pariſ. A. 1590. RUTILIUS NUMATIANUS, cujus Itinerarium ab eodem Pithœo, eodemque libro, editum eſt; quamvis jam antea Romæ A. 1582. in 8. à Joſepho Caſtalione evulgatum, notisque illuſtratum.

Majoris longe momenti ſunt, qui vocantur SCRIPTORES HISTO-
7 RIÆ AUGUSTÆ, Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio atque Flavius Vopiſcus, quorum omnium ætas in Diocletianum, Conſtantium Chlorum, ejusque filium Conſtantinum M., cadit. Quamvis autem certo non ſatis conſtet, quæ Vita à quibus ſigillatim ſcriptæ ſint: nec præterea dictionis character aut Latinitas ea reperiatur, quæ tuto in imitationem trahi poſſet: nihilominus, ob rerum, quas tradunt, magna pondera, maximi haud immerito æſtimantur; præſertim, poſtquam exquiſitiſſimis Iſ. Caſauboni Salmaſiique annotationibus illuſtrati ſunt. Junctim labores horum Duumvirorum, una cum ſex iis Scriptoribus, prodierunt Pariſ. 1620. in fol. Prodierant jam antea Francofurti A. 1588. apud Wechelos, cura Frider. Sylburgii, Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ minores: ſed multi erant illi collectioni, præter hos ſex, additi: velut & in Editione Jani Gruteri factum; qui Scriptores Hiſtoriæ Aug. à Jul. Cæſare usque ad Carolum M. collectos, cum notis ſuis, in fol. A. 1611. Hanoviæ excudi curavit. Sed & ad illam Editionem Scriptorum Hiſtoriæ Aug., quam M. Z. Boxhornius Lugduni Batav. A. 1632., 4. voluminibus in 12., procuravit, plures pertinent: in qua ſcilicet Suetonius, niſi fallor, auſpicatur, atque finit Ammianus Marcellinus. Sciendum ve-

Digitized by Google

ro, eſſe nonnulla commentatum ibi Boxhornium, quæ ipſemet alibi non ſcripta mallet. v. Not. in Taciti Vit. Agric. p. 174. [Voſſius profecto, cum infeliciter adeo tractatum ab illo Suetonium deprehendiſſet, nec de Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptoribus ſibi magnam ſpem fecit: ſed, poſtquam ingenue, quid monendum in Suetonio Boxhornii ſit, data ad ipſummet Epiſtola ſignificaſſet: *Laudo*, pergit, *quod etiam cogites de aliis hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus: etſi difficile ſit poſt Homerum* (Salmaſium Caſaubonumque) *Iliada ſcribere. Verum χαλεπὰ τὰ καλά. Nec tu, ut cenſeo, tam meſſem uberem, quam ſpicilegium, promittis: atque id colligo ex parte ea, quam miſeras. Legi in iis, quæ ſatis arriderent, ſed cogitare de ſingulis non licuit.* &c.] Ceterum recudendam ſibi nitidiſſimis Characteribus, ſed minore forma, Batavi Editionem ſex Scriptorum horum ſumſerunt Lugd. Batav. A. 1670., 2. vol. in 8., ex officina Hackiana, &, præter Caſauboni & Salmaſii notas integras, Gruterianas etiam adjecerunt. Longe inferior illa eſt, quæ cum notis Variorum ſelectis, per Corn. Schrevelium A. 1661. eſt exhibita. Commoda vero atque emendatiſſima, quæ, cum notis Ulrici Obrechti, Argentorati A. 1677. in 8. lucem adſpexit.

In Collectionibus illis Scriptorum Hiſtoriæ Auguſtæ, quas à Sylburgio 8
atque Grutero editas modo commemoravimus, reperitur quoque SEXTUS AURELIUS VICTOR, cujus libri de origine gentis Romanæ, de viris illuſtribus, & de Cæſaribus, ibi reperiuntur. Non ſpernendæ vero Latinitatis Auctor eſt, & ſub Conſtantio Imp. claruit. Libellum de Cæſaribus, ab Auguſto ad Conſtantium, primus protulit Andr. Schottus Antvverpiæ A. 1579. in 8. Prodiit deinde aliqua ejus Editio, cum Notis Variorum, And. Schotti, El. Vineti, Iſ. Caſauboni, Juſt. Lipſii, Jani Gruteri, integris, Lugduni Bat. A. 1670. in 8. [& non ita pridem novam ſtruxit Cl. Joh. Georg. Grævius Ultrajecti. In uſum Delphini Anna Daceria, Tanaq. Fabri filia, dedit Pariſ. 1681. in 4.]

Anteverterunt adhuc ætatem Aur. Victoris Chriſtiani aliquot ſcripto- 9
res Minutius Felix, Arnobius & Lactantius. MIN. FELICEM jam Lactantius commendavit. Extat ejus Octavius, i e. Dialogus de vanitate idololatriæ, & veritate religionis Chriſtianæ, ſtilo ſatis pro illorum temporum ratione terſo atque puro compoſitus, nec minus ingenioſe. Diu jam & aliquoties editus fuerat Dialogus ille, priusquam extare crederetur: nempe qui pro octavo Arnobii contra gentes libro reputabatur, cum quo ſemper etiam prodiit. Verum animadvertit errorem, primusque detexit, JCtus celebris, Franc. Balduinus, edito, cum prolixa præfatione, Minutio Felice Heidelbergæ A. 1560. in 8., quem ſecuti poſtmodum Fulv. Urſinus, Joh. Wovverius, Geverh. Elmenhorſtius, Deſid. Heraldus, & Nic. Rigaltius, Minutium ſuis Commentationibus illuſtrarunt. Horum omnium notas

notas conjunxit, & ſtipatum iis Minutium, à ſe denuo recenſitum, una cum Jul. Firmico Materno de errore profanarum religionum, Wovverii notis illuſtrato, edidit Lugd. Batav. 1651. in 4. Jacobus Oizelius. Sed, quod obiter addo, Oizelius ille plagiarius eſt, cui corniculæ jamdudum plumæ ſunt evulſæ: ut patet ex Commentario, quem in Caji Inſtitutiones ſcripſit,& qui pene totius ex Hier. Aleandri commentario deſumptus eſt. Ceterum Minutius etiam, cum ſelectis Variorum notis, prodiit Lugd. Batav. 1672. in 8.

10 ARNOBII, qui ſub finem ſecundi & initio tertii poſt C. N. Seculi clarus fuit, Latinitas mediocris eſt, ſed ſequior tamen. Barthius facundum atque doctum ſcriptorem, ſuo quodam & Afro dicendi genere, penetrante quidem & nervoſo, ſed parum polito & jucundo, uſum, non *male* cenſet, Adverſ. L. XLVIII. c. 4. Septem ejus libri adverſus Gentes extant, quorum optima Editio eſt, quæ textum ex emendatione Cl. Salmaſii accuratum, notas autem (ut titulus præ ſe fert) omnium, ſimul comprehendit, Theodori Canteri, Deſ. Heraldi, Gev. Elmenhorſtii, & Godeſch. Stevvechii, Lugduni Batav. 1651. in 4. Omiſſæ tamen ſunt notæ Pet. Ciacconii & Fulvii Urſini emendationes, quæ Romæ A. 1583 in 4., cum Minutio & Arnobio, prodierunt. Omiſſus itidem Criticus Arnobianus Joh. Meurſii Lud. Batav. 1598. in 8., una cum ejusdem Hypercritico Minutiano, editus: cujus ne obiter quidem meminiſſe bonos illos tam curatæ editionis Curatores, haud abs re miratur Phil. Labbe Diſſert. de Scriptor. Eccl. T. I. p. 105., Meurſiumque ornat elogio illuſtratoris Athenarum Lugduno-Batavarum, de tota Hollandia, adeoque & univerſa re literaria, bene meriti. Parabat juſtum Commentarium in Arnobium Salmaſius, eique præfigendam Diſſertationem de ratione nominum, cognominum & agnominum apud veteres: de quo ſuo propoſito, tum ipſe paſſim in Epiſtolis, tum & Cl. Sarravius, ſtrenuus inſtigator in literis ad eundem, meminere: & ex his Ant. Clementius, in Catalogo Operum affectorum Salmaſii, & Laur. Craſſus in Elogiis. Sed evanuit tamen omne, quod ſperabatur. Gaſp. Barthius, Adverſar. l. XLIII. c. 2., ægre fert, Arnobium ab Hieronymo inæqualem, nimium, & absque operis ſui partitione confuſum, dici; cum in præſtantiſſimo Auctore ordo ſatis formoſus, etſi minime Scholaſticis Rhetorum legibus alligatus, compareat: Quapropter & Hieronymi locum pro ſuſpecto habet, & (non ſatis tamen feliciter) emendat: Obſervat ceteroquin, Arnobium fuiſſe Lucretii imitatorem, cujus ſæpe res & verba exprimat. Loca etiam aliquot l. c. c. 6. & lib. XLIV. c. 1., ſeu tentat, ſeu reſtituit: Gellenianæ imprimis editioni Arnobii non ſatis æquus, quippe quam totam ad Editoris captum reformatam, ſeu transformatam potius, animadvertit.

Multo

Digitized by Google

Multo autem Arnobio præferri meret L. CÆL. LACTANTIUS, ejuſdem diſcipulus, & Criſpi Cæſaris magiſter, cujus Tulliana Latinitas vehementer plurimis probatur. Et ſane fluida eſt atque mire decora: non tamen usque quaque pura; ſed ſunt & huic Auctori admiſti barbariſmi: ut in ea ætate vix quisquam ab iis ſibi ſatis cavere poterat. Infinitæ propemodum ejus Editiones ſunt. Præcipuæ: Xyſti Betuleji, Baſil. in fol. A. 1563., cum pereruditis, Lambecio judice, Commentariis: Mich. Thomaſii, Antvverp. 1587. apud Plantinum in 8: Joſephi Iſæi in fol. Cæſenæ 1646., Ant. Thyſii, cum notis Variorum, Lugduni Batav. 1652. in 8. Servatii Gallæi, quæ & ipſa cum notis Variorum, ipſiusque Gallæi; Lugd. Bat 1660. in 8., Thom. Sparckii Oxon. 1684. in 8. &c. Varias lectiones quasdam, è Codice Vindobonenſi, excerpſit Lambecius lib. II. de Bibl. Vindobon. p. 288. In editione Oxonienſi Sparkii, ut & in Cantabrigienſi Anni 1685. in 8., comparet etiam Lactantii liber de Mortibus Perſecutorum, exiguus quidem ille, ſed uſus maximi: quem primus è Colbertino codice quodam eruit, & Miſcellaneorum Tom. II. Pariſ. A. 1679. inſeruit, Steph. Baluzius, notis doctiſſimis illuſtratum: inde variis virorum doctorum obſervationibus atque notis illuſtrior redditus ille libellus eſt, Gisberti Cuperi, Joh. Columbi, Nic. Toinardi: Gallica etiam Maucroixii, atque Anglica Gilb. Burneti, verſione donatus. [Notas omnium collegit, & ſecundis curis auctiores multo Baluzianas, non Cuperi ſolum, Columbi atque Toinardi, ſed & J G. Grævii, Eliæ Boherelli, Thom. Galei, Jac. Tollii, ſuisque, junxit Paulus Bauldri. Ultraj. A. 1692. in 8., adjecta etiam Diſſertatione Henr. Dodvvelli, & Theod. Ruinarti præfatione ad Acta Martyrum: nempe quas ad Lactantium partim, partim & hiſtoriam perſecutionum facere arbitrabatur. Parat nunc novam Operum Lactantii editionem Chr. Cellarius] Poëmata quædam de Paſchate, de Reſurrectione, de Paſſione Domini, falſo Lactantio adſcribi nemo dubitat; ut carmen de Phœnice, & Luctatii commentarium in Tacitum, non dicam: notha omnia vid., præter alios complures, Placcius de Pſeudon. p. 116. 11

Incedat nunc gravis Hiſtoricus, AMMIANUS MARCELLINUS, 12 homo natione Græcus, & miles, & gentilium ſuperſtitioni addictus: ſed qui optima fide res geſtas Romanorum Imperatorum, inde à Nerva usque ad Valentis interitum, XXXI. libris, quorum XIII. tamen primi periere, deſcripſit: Latinitate tali, quæ expectari à tali homine, atque eo tempore, poterat. Gaddius, T. I. de Scriptor. p. 27., ſtilum ejus eſſe poëticum dicendum putat: ſed eſt potius, pro ratione temporum, illorum aſpere tumidus, & inflatione affectata horrens. Prodiit ille in Collectionibus Scriptorum hiſtoriæ Auguſtæ Sylburgiana Gruteriana; & Boxhorniana, in qua ſimul notis

notis aliquibus eſt illuſtratus, ſed quæ non ſemper magni adeo momenti ſunt. Longe majoris ducendæ animadverſiones Frider. Lindenbrogii, cum quibus Hamburgi A. 1609. in 4. Ammianus prodiit. Poſtmodum Henr. Valeſius eruditiſſimas notas in eundem compoſuit, ediditque Pariſ. 1636. in 4. Erat olim ille liber rariſſimus: ſed recuſus poſtmodum eſt Pariſ. A. 1681. in fol., magnifica ac eleganti Editione. Frater Henrici, Hadrianus Valeſius, Hiſtoriographus Regius, illam procuravit, addiditque Lindenbrogii obſervationes, & fratris annotationes, utraſque auctiores, collectanea variarum lectionum è codice Colbertino, ſuasque notas: ut & vitam Ammiani, à Claudio Chiffletio compoſitam. [Et tamen, quod vix ſperandum videbatur; adhuc præſtantiorem Marcellini Editionem elucubravit Jac. Gronovius, præter omnes eorum, quos enumeravimus ſuis quoque notis inſignitam, & præterea faciebus Imperatorum, numis, obeliſco, variisque imaginibus aliis, æri inciſis, & ad explicationem illuſtrationemve auctoris mire facientibus, exornatam, Lugduni Bat. 1693. in fol. & in 4.]

13 Militem hiſtoricum excipiat Auctor de re militari ſcripto agens, FLAV. VEGETIUS RENATUS, cujus de Re Militari libri V., cum Commentario Godeſchalci Stevvechii, prodierunt in 4. Pariſ. 1607., poſtmodum Lugduni Batav., Coloniæ, alibique, plus ſemel recuſi. Extat & editio Petri Scriverii, cum ejusdem notis, Lugduni Batav. 1633. in 8., & alia iterum Franc. Modii. Omnium trium annotationes junctim cum Vegetio prodierunt Veſaliæ 1670. in 8. Idem Auctor de Veterinaria, ſeu Mulomedicina, editus eſt à Joh. Sambuco A. 1574. quamvis & jam antea Baſil. A. 1528. apud Fabrum Emmeum fuerit excuſus. In eum Vegetii librum Joh Rhodii Emendationes & notæ ſervabantur in Bibliotheca Thomæ Bartholini, ſed quæ, una cum Lexico, quod additum fuerat, in ferali illius incendio conflagrarunt.

14 Eodem ſeculo, ſub Valentiniano atque Theodoſio Imp., clarus erat Q. AUREL. SYMMACHUS, Vir Conſularis ac doctiſſimus, ſed infenſus Chriſtianis. Ejus Epiſtolæ, cum Franc. Jureti & Job. Lectii notis, prodierunt Genevæ 1587. in 8., & cum additis X. Miſcellaneorum libris Pariſ. 1604. in 8. Equidem Juretum Petrus Faber plagii poſtulavit, ob aliquam obſervationem notis ad Symmachum inſertam; quam ſibi ſurreptam ait: verum non tanti crimen eſt, ut attendi mereatur. vid. Thomaſius de Plagio Liter. §. 425. & 477. Magis inſigne eſt, digniusque notatu, plagium Caſp. Scioppii, qui Oberto Giphanio, hoſpiti ſuo, integrum codicem MSS. Symmachi ſurripuit, & ex eo poſtmodum ſuas emendationes magnam partem hauſit: tum quas in editione Symmachi Moguntiæ A. 1608. in 4. publicavit, tum quas in libris Veriſimilium, in quibus quamplurima ejus loca reſtituit. Edidit Symmachum etiam Phil. Pareus cum Electis, Lexico & Calli-

Digitized by Google

Calligraphia Symmachianis, Neapoli Nemetum A. 1618. in 8. Latinus Latinius quoque in Bibliotheca Profana Symmachi locis aliquibus medelam tulit.

Symmacho coævus D. MAGNUS AUSONIUS, Poëta pro illa ætate 15
non contemnendus eſt; quanquam Joſ. Scaliger vellet, illum nunquam Epigramma ſcripſiſſe. Ejus Latinitatem tanti Barthius æſtimavit, ut, quicquid apud eum legitur, pro vere Latino habendum exiſtimarit. *Nil enim quicquam*, ait, *ſine antiquitatis exemplo poſuit, ut fuit eruditior, quam pro eo ævo, & ſcriptorum eorum amator, qui nobis ademti ſunt, nec ſperantur unquam è tenebris emerſuri oblivionis. Adverſar. lib. III. c. 7.* Idem quoque divinitatem Auſonianæ poëſeos admiratur c. 18., alibique paſſim eum ſcriptoribus ſuæ ætatis longe præfert. Epiſtolam vero, quæ ſub Theodoſii Imp. nomine ad Auſonium ſcripta libro Epigrammatum præfigi ſolet, plane ſpuriam judicat, L. XII. c. 12., ut jam ante nos Placcius annotavit de Pſeudon. p. 264. Mich. Neander librum Epigrammatum Auſonii, magnam partem à Græcis acceptum, mira elegantia, parique ingenio, translatum ait: Præf. Erotem. Gr. L. p. 196. [Ita & Bohurſius, rigidus alias veterum æque ac recentiorum Auctorum cenſor, nihil concinnius Epigrammate Auſoniano eſſe poſſe ait, in quo omnia miro artificio quadrent vid la Maniere de bien Penſer p. 41.] Franc. Vavaſſor, lib. de Epigrammate c. 15. p. 171, de Auſonio. *Repræſentare nobis Auſonius Græcos velle viſus eſt, quippe cum epigrammata ſcripſerit: pauca ſupra centum, à Græcis amplius quinquaginta ſumſerit, vel ut æmulus, vel ut interpolator.* Idem vero Joſ. Scaliger, quem de Epigrammatibus Auſonianis non ſatis ex dignitate judicaſſe diximus, ſingularem tamen curam Auctori illi impendit; ediditque adeo Lectiones Auſonianas, in quibus multa ejus emaculat, vitamque Auſonii capite ultimo ſuccincte tradit. Prodierunt iſtæ Scaligeri Lectiones, cum Auſonio, adjectis quibusdam notulis Ad. Turnebi, Adr. Junii, Gu. Canteri, J. Lipſii, El. Vineti, Genevæ 1588. in 12., apud Jac. Stœrium. Plenior eſt editio Eliæ Vineti, una cum Scaligeri Lectionibus Auſonianis edita Burdegalæ A. 1590 in 4., quibus acceſſit Rerum Burdegalenſium Chronicon, auctore Gabr. Lurbeo. Atque hæc eſt illa ſecunda editio Vineti, cujus poſt mortem Vineti editæ Scaliger in Epiſtolis meminit: Ep. 199., quæ & ipſa Auſonio illuſtrando tota inſumitur, ubi ſimul parum æquè judicat de Vineto. Franc. Sylvius quoque vapulat, qui in Gryphum Auſonii erat commentatus. Nil eum niſi triviali moneta percuſſiſſe Scaliger ait: cum tamen multum bonarum rerum, ex philologia ſatis accurata depromptum, habeat, judice Ludov. Vive de Diſciplinis p. 542., qui nullum ſe in bonis literis doctiorem noſſe ait. Ceterum optima Auſonii editio eſt, quam procuravit Jac. Tollius, cum notis integris Joſ. Scaligeri Mariangeli Accurſii, Marq. Freheri, Pet. Scriverii: ſelectis El. Vineti, G. Barthii, Val.

Acidalii, J. F. Gronovii, J. G. Grævii, aliorumque Amſtelodami apud Blavios 1671. in 8.

16 Auſonio addimus æqualem temporis ratione Poëtam alium, CL. CLAUDIANUM, qui ultra genium ſeculi ſui floridus eſt, elegans, ac numeroſus, ſed in phraſeologia intemperans, &, dum ſublime ſectaretur, *κακοτίηλος* luxurie ſua: quam ob rem à compluribus viris doctis notatur. Vid. præter alios Vavaſſor de Epigramm. c. 15. p. 170. 171. qui miratur, atque etiam ægre fert, Claudianum vulgo, ut puriſſimæ Latinitatis ſcriptorem, aut etiam Poëtam exquiſitiſſimum ab aliis proponi, cum non major tamen ejus auctoritas ſit, quam Auſonii & Prudentii. *Eſt ille quidem*, ait, *& dulcior ſtructura verſuum, quam Auſonius; & ſyllabarum menſura emendatior, quam Prudentius cum Auſonio: non is tamen, qui ad auream antiquitatem adſpiret, neque dignus, qui conferatur cum Martiale, aut qui peræque ac Catullus diſcentium manibus teratur. Sed eſt hoc præclarum judicium ſeculi noſtri quorundam, qui quanti pretii quisque apud nos ſcriptor eſſe debeat, maxime ignari, ſummis Poëtis medios anteponunt, infirmos & recentiores utrisque. Dixi porro, dulciorem Claudianum conſtructione verſuum facili & expedita, & ſine ullis ſalebris, aut eliſionum quaſi ſcabritie ac nodis: ſed ea tamen dulcedine parum ſuavis & jucundus, quod idem omnium verſuum curſus, idem tenor, nihil mutatis, quas vocant, cæſuris, varietur, ut, qui tres numero verſus legerit, omnes legerit.* Pro Chriſtiano eum habent aliqui, ſed pro gentili plerique Auguſtini ac Oroſii teſtimoniis ſubnixi. Barthius Victori Giſelino præcipue indignatur, quod is, dum Prudentii nonnulla loca enarrat, Claudianum & Auſonium Chriſtianos fuiſſe, ſed à Symmacho paganiſmo redditos, confidenter affirmet, absque tamen addito ullo tantæ aſſertionis teſtimonio. Ipſe ſimulatorem credit fuiſſe Claudianum, animive dubium, qui nec à Chriſtianiſmo, nec à paganiſmo abhorruerit, *lib. I. Adverſar. c. 7.* Quæ vero ſententia ſuo auctori relinquenda. Memorat Gregorius Leti, Ital. Regnante P. IV. I. m. p. 335. Mazzam aliquem Vitam Claudiani, & Analogiam, quod fuerit Chriſtianus, conſcripſiſſe. Aliis longe ſatius, ut videtur, carmina in Chriſti honorem ſcripta, quæ inter Claudianea reperiuntur, ad Damaſum pertinere. Prodierunt Opera Claudiani cum notis Steph. Clauerii, Jani Parrhaſii, & Marci Ant. Detrii Pariſ. A. 1602. in 4. Jam antea Theod. Pulmannus Claudianum, ope veterum codicum, reſtiſtituerat, emiſeratque in lucem Antvverp. 1571. in 16. Cum Caſp. Barthii commentario vaſto, ſed mendoſiſſime edito, prodiit Claudianus Hamburgi 1650. in 4., cum jam ex ejusdem emendatione, & cum animadverſionum libris, antea A. 1612., minore forma in 8., Hanoviæ lucem adſpexiſſet. Inde Nicol. Heinſius, Claudiani præcipuus Cultor illum edidit elegantiſſime impreſſum, cum notis, Lugduni Batav. 1641. in 12, qui in multis reprehendit Barthium. Cum notis Variorum, Heinſiique integris, eundem

dem Poëtam nobis dedit Corn. Schrevelius Lugd. Batav. 1665. in 4. In uſum Delphini ejus editionem adornavit, cum notis, Guilh. Pyrrhus 1677. Pariſ. in 4.

Accedat tertius poëta, ſed haud dubie Chriſtianus, optimusque mo- 17
rum magiſter, licet non optima ſemper arte carmina pangendi inſtructus, AURELIUS PRUDENTIUS: quem adeo in oculis tulit miratusque eſt olim Lucas Holſtenius, ut animam jam agens ac moribundus per Ferdinandum Fürſtenbergium, incomparabilis eruditionis Principem, & Epiſcopum poſtea Paderbornenſem ac Monaſterienſem, hymnum eum ex Cathemerinis Prudentianis, qui exſequiis defunctorum datur, recitari voluerit, atque eo pacto in ſolatium vitæ melioris mente erectus expiraverit: referente in Epiſtola nuncupatoria ad ad Ferdinandum Nic. Heinſio, qui, poſt aliorum omnium labores, in Prudentio emendando, egregiam plane operam navavit, ediditque librum nitidiſſima editione apud Elzevirios Amſtelod. A. 1667. in 12. Antea dudum Victor Giſelinus Prudentium ediderat, junctis quoque Thedori Pulmanni notis, Antvverp. A. 1564. in 8. Variorum Commentarios integros collegit, atque una cum Prudentio, à ſe caſtigato, emiſit Joh. Weizius, Hanov. 1613. in 8., quæ editio præſtantiſſima eſt. Ceterum in ſyſtemate Poëtarum Chriſtianorum, à Georg. Fabricio edito, Baſileæ A. 1564. in 4to, Prudentius quoque locum haudquaquam infimum tuetur. Sunt autem illi Poëtæ, qui corpore iſto continentur, Tertullianus, Cyprianus, Victorinus Pitabionenſis, Juvencus, Hilarius, Paulinus, Ambroſius, Damaſus Papa, Victorinus, Afer Dracontius, quos non omnes tamen ea, qua decuit, fide Fabricius edidit. Meminit Heinſius, in præfatione ſuo Prudentio præmiſſa, Editionis Joh. Sichardi, quam mire depravatam ait; impreſſa eſt Antvverpiæ A. 1536., & poſtea Baſil. 1540: imo &, antequam Antvverpiæ ederetur. Baſileæ primo prodiit apud Cratandrum A. 1527. Huic Varias è codicibus variis lectiones, ſimulque conjecturas ſuas, alleverant Joh. Cauchius & Cl. Salmaſius, queis poſtmodum uſus in Editione ſua Heinſius eſt, qui & à Grævio ſe adjutum profitetur, memoratque præterea, Franc. Juretum aliquando de edendo Prudentio cogitaſſe, ut & Geverh Elmenhorſtium: ſed à neutro eſſe præſtitum quicquam: uti nec lucem aſpexerunt notæ in eundem Auctorem Oberti Giphanii, quas reliquiſſe in Prudentium fertur, cum emendationibus Lucretianis ſparſim nonnulla ejusdem loca correxiſſet. Aug. Buchnerus etiam in hymnos aliquot Prudentianos aliquid commentatus eſt.

Duobus verbis etiam de duobus Poëtis aliis dicemus. DRACON- 18
TIUM ſeparatim edidit, cum notis, indice, & gloſſario, Joh. Weitzius Francofurt. A. 1610. in 8. Male autem Voſſius de Poëtis ævo poſt Carolum M. ad-

Digitized by Google

adſcribit Dracontium, cum ad Theodoſium juniorem Elegiam ſcripſerit: ut jam ab aliis eſt notatum. VENANTII FORTUNATI Poëmata apud Oporinum edita ſunt Baſil. A. 1562. Hymnum ejus de Reſurrectione Aug. Buchnerus edidit cum ſuis notis. Edita quoque ſunt Venantii poëmata à Chriſtoph. Brovvero Moguntiæ 1603. in 4. Fuit autem hic ſexti ſeculi ſcriptor.

19 Antevertit igitur illum plus integro ſeculo MACROBIUS AURELIUS THEODOSIUS, qui ſub Honorio & Theodoſio juniore vixit, magnis in aula dignitatibus functus: cujus Opera varia maximam partem ex aliis Græcis & Latinis Auctoribus collecta ſunt, quapropter & vehementer vapulat aliquibus ille, maleque inter plagiarios collocatur, cum *ipſe tamen* in præfatione ſuum colligendi inſtitutum haudquaquam diſſimulet: quamobrem non immerito virum doctiſſimum à plagii intentato crimine Thomaſius, cum Conr. Heresbachio, Ludov. Vive ac Thoma Reineſio, vindicatum it, Diſſ. de Plag. Liter. §. 503. Prodierunt Opera Macrobii, cum Caſtigatione Joh. Iſaaci Pontani & Joh. Meurſii, Lugduni Batav. A. 1597. in 8., iterum 1628. recuſa. Poſtmodum vero revidit Macrobium J. Fr. Gronovius, ac præcedentium Duumvirorum notis ſuas quoque adjecit Lugd. Bat. 1670. in 8.; quæ editio optima. Præter hos in Macrobio emendando multum operæ ſtudiique poſuit Nicol. Heinſius, teſte Luca Holſtenio, qui antiquiſſimi exemplaris Neapolitani indicium illi ſe feciſſe narrat Epiſt. 14. ad Lambecium, qui & ipſe ſe Macrobio operam impendiſſe refert. Verum apud utrumque res intra conatus ſubſtitit.

20 Non omittendus vero nunc, qui Macrobium ætate adhuc ſuperavit, ab initio ſtatim ſeculi quinti clarus, SEVERUS SULPITIUS, ſcriptor elegantia Latinitatis ſuam ætatem plane ſuperat. Editus eſt olim apud Oporinum, per Matth. Flacium Illyricum, in 8., ut cum notis Pet. Galeſinii Romæ 1564. Scholia Galeſinii retulit, & emendatum denuo, illuſtratumque, adjecta chronologia, Sulpitium Severum edidit Antvverpiæ Victor Giſelinus A. 1574. in 8. Hiſtoriam ejus Sacram Carolus Sigonius quoque Commentario illuſtravit, Bonon. 1581. in 8., nec non Joh. Druſius Franekeræ 1607. in 8., & Joh. Vorſtius Berolini A. 1668. in 12. Vaſtum opus vero in eandem Severi Sacram Hiſtoriam, ſub titulo Bibliothecæ Sacræ, conſcripſit Chriſtianus Schotanus Ftaneck. fol. 1664. Omnium, quæ tum habebantur, Sulpitii Operum Editio nitidiſſima plane eſt Elzeviriana A. 1656. in 12, & alia, quæ cum notis Variorum à Georg. Hornio procurata eſt aliquoties, Lugduni Batav. impreſſa A. 1647. 1654. 1665. in 8, cui editioni Salmaſianæ etiam notæ aliquæ acceſſerunt. Neque tamen adeo præclare ſua illa editione meritum Hornium, ſed plurima male poſita aut omiſſa eſſe, peculiari diſſertatione Sam. Bochartus oſtendit: cujus dum meminit Colo-

Digitized by Google

Colomeſius, & ſimul Epiſtolas aliquot Sulpitii Severi à Dacherio & Baluzio editas, nulli adhuc Editioni operum illius illatas refert, optat, ut nova Severi editio à viro quodam docto ſuſcipiatur, Biblioth. Select. p. 99. ſeq.

Eodem quidem ſeculo vixit, ſed non eodem dictionis genere eademve puritate ſcripſit, C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS, vir genere illuſtris, & reipublicæ primum, deinde & Eccleſiæ, magna pars. Ejus extant Epiſtolæ & poëmata. Quod proſam ejus attinet, plena eſt peregrinitatis, ac Latinitatem habet plane ferream: poëſis vero eſt tolerabilis. Id enim obſervare poſſumus in Scriptoribus illis, Poëſin tardius degeneraſſe, quam proſam: eam ob cauſam, quia in Carmine major vocum delectus adhibebatur, atque imitatio veterum neceſſaria quadam lege præſcribebatur. vide, quæ de Sidonio diximus, lib. I. Polyhiſtoris p. 279. Editus eſt Sidonius cum commentario Joh. Bapt. Pii Baſil. A 1542. in 4. decennio poſt Lugduni ab Elia Vineto recognitus. Inde Joh. Savaro, Claromontanus, vir Illuſtris, doctiſſimum Commentarium edidit in Apollinarium, Pariſ. 1599. in 4, & poſt eum Jac. Sirmondus, è Soc, Jeſu, Pariſ. 1614., & cum auctioribus notis A. 1652. in 4. Ambo doctiſſimi longe viri ſunt, ac in medii temporis ſcriptoribus verſatiſſimi. 21

Longe inferior adhuc Apollinaris Latinitate Martiani Capellæ ſtilus eſt, quem *pecudalis eloquentiæ auctorem* C. Barthius vocat Adverſar. lib. XXV. c. 13. Encyclopædiam ſcripſit, ſub forma fabulæ alicujus de Nuptiis Philologiæ & Mercurii, ac ſeptem artibus liberalibus; ſermoni pedeſtri ſcriptam, ſed cui metra ſparſim admixta ſunt. Tota hæc inventio Africam ſapit, quæ plerumque monſtri aliquid, & novi, parit. Stilus quoque ipſe patriam auctoris ſpirat: pinguis dictio, audaces metaphoræ, verba inſolita: ſed tamen ingenio privandus non eſt. In eum Hugo Grotius annos XIV. natus commentatus eſt Lugd. Batav. 1600. in 8. Poſtea Joh. Frid. Gronovius illi emendando tempus aliquod impendit. Ita enim in epiſtola ad Virdungum (quæ reperitur in Mantiſſa V. Epiſtolar. Richterianar.) ſcribit. *Incidi in MSS. Capellæ codicem, quem cum editione Grotii conferre cæpi: non eſt quidem antiquiſſimus, ſed ex antiquo tamen & probo exemplari deſcriptus. Non eſt quidem auctor ejus notæ, ut multum temporis in illo ſit impendendum; quem barbarum Scaliger, lippitudinem Latinitatis vocat Scriverius: interim, cum nihil agam, hoc nihil agere aliquid agere eſt.* Primus imprimi Martianum curavit Vincentiæ A. 1499. Franc. Vitalis Badianus, poſtquam Thadæus Ugolenus illum ſemel in lucem protraxiſſet. vid. Voſſ. de Hiſtor. Lat. lib. III. p. 713. 22

Sequenti ævo, ſexto poſt C. N. floruit Vir, præter generis muniumve ſplendorem, omni doctrinarum genere abundantiſſime excultus, ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETHIUS, cujus num philoſophiam, an 23

Digitized by Google

an eloquentiam, aut poëſin, potius admirere, dubium eſt. Plane enim excellit, ac, doctiſſimorum quorumvis judicio, cuilibet ſuperiorum & magnorum comparandus eſt. Ut vero cetera ejus plurima opera omittamus, libellus de Conſolatione Philoſophiæ, quem, in mediis calamitatibus carceris, partim proſaico, partim metrico ſcribendi genere compoſuit, incomparabilis fere eſt, totusque etiam imbidendus. Prodiit apud Jodocum Badium Aſcenſium Pariſ. A. 1501., cum ejusdem notis: additus Thomæ Aquinatis commentarius apud eundem 1514. Theod. Pulmannus illum è codicibus MSS. emendatum dedit Antvverpiæ in 12. Conr. Rittershuſius Lugduni Batav. 1600. Joh. Bernartius, cum notis, Antverp. 1607. in 8. Petrus Bertius 1633. &, ſi recte memini, etiam cum *variorum* notis prodiit. Opera Boëthii omnia cum variorum notis Baſil. A. 1570. in fol. lucem aſpexerunt: jam antea ibidem 1546. & Venetiis 149.. excuſa. [Libellus ille de Conſolatione Philoſophiæ in Gallicam quoque Anglicamque linguam translatus eſt: imo & in Germanicam eodem plane dicendi genere, quo eſt à Boëthio ſcriptus; nempe, ur proſaicæ dictioni verſus immiſceantur, iique haud parum profecto apti concinnique; operam commodante viro illuſtri dum viveret Chriſtiano Knorrio, Lib. Barone de Roſenroth. Editus eſt poſt translatoris mortem ſecunda vice cum præfatione Franc. Mercurii Helmontii.]

24 Quam inter Gothos abſterſit pro viribus Latini ſermonis peregrinam ſtribliginem Boëthius, ea undiquaque conſperſus incedit, qui in eadem Theodorici Regis Goth., & ſucceſſorum aliquot, aula ſummis muniis functus eſt MAGNUS AURELIUS CASSIODORUS; cujus opera tam junctim, quam ſeorſim, prodiere. Conjunctim illa publicavit, duobus in 8. voluminibus comprehenſa, ſuisque illuſtrata notis, Guil. Fornerius, Pariſ. A. 1588., Genevæ in 4. Pet. Broſſeus 1601. & 1650. in 4. Tandem ſtudioſiſſime omnia collegit, & emendata ſuis inſuper notis ac diſſertationibus illuſtravit, Joh. Garrettus, Bened. Monachus Rothmagi 1679. in fol., 2. tomis.

25 Sunt & non pauci incertæ ætatis: ut (quos unos è pluribus nominamus) Auctores Finium regundorum, quos cum obſervationibus ſuis Nicol. Rigaltius edidit, in præfatione de ætate ſingulorum disquirens, Pariſ. 1614. in 4., quosque poſtmodum iterata Editione, cum ampliſſimo Commentario, publicavit Wilhelmus Gœſius Amſtelod. in 4. 1674. De Juriſconſultorum Latinitate, quæ in Pandectis reperitur, optime Sanctius judicavit Minervæ p. 259., male omnino illos facere, qui eos cum Cicerone comparant, aut Latini ſermonis puritatem inde hauriri poſſe credunt. Non illud fuiſſe ſeculum Juſtinianeum, quod Latinas literas po-

liret;

Digitized by Google

liret: imo multa in Pandectis reperiri, quæ à genuina Latinitáte abhorreant. Satis ſuperque gloriæ ſcriptoribus juris tribui, ſi inter ſui ſeculi homines eos præſtantiſſimos dicamus. Medii ævi auctores plurimi ſunt, quos ad ligneam, luteam, ſaxeamque ætatem Scioppius refert, & quos, ob barbaram ſermonis ſtribliginem, neque legendos ſtyli cauſa, neque etiam ſollicite recenſendos, puto. Quamvis non negem, eſſe inter illos, qui ultra genium ſeculi ſeſe erigant: ſed tamen iis ſecure fides in Latinitate haberi non poteſt. Plerique illorum vel Hiſtorici ſunt, quorum Catalogum magno ſtudio à Gerh. Joh. Voſſio, &. qui notas in eum ſcripſit, Chriſt. Sandio, congeſtum invenies: vel Poëtaſtri, alios recenſet idem Voſſius in Diſſertat. de Poëtis Latinis. Peritiſſimi in illorum lectione fuere Caſp. Barthius, Thom. Reineſius, Chr. Daumius, qui in ſcriptis ſuis hic illic floſculos ex iisdem decerpunt. Barthius in nonnullos integros commentarios ſcripſit: ut in Guil. Britonem poëtaſtrum. Ego Latinitatis cauſa ſterquilinium hoc movere conſultum non puto: nec certe legerim, niſi ob hiſtoriam, cui ſingularem nonnunquam lucem præferunt, & in principum rerumque publicarum controverſiis magna cum utilitate à politicis leguntur. Excelluit quoque, eam unam ob rationem inductus, in ſcriptorum medii ævi lectione Pet. Pithœus: cui addendi è Germanis Frid. Lindenbrogius, & Herm. Conringius: è Gallis Jac. Sirmondus, &, qui inſtar omnium fere unus eſt, Carolus du Freſne, ſeu Cangius: nec non ſuperſtes hodieque vir ſummus, Stephanus Baluzius: aliique. De temporibus obſcurorum virorum dicere operæ pretium non erit. De Auctoribus, qui ſub παλιγγενεσίαν Latinitatis orti fuere, dici quidem hic aliqua poſſent; ſed commodius eos ſuis locis reſervabimus: præſertim, cum de eorum bona parte jam dictum ſit, quum de Eiſtolographis ageremus: ceteros inter oratores enumerabimus.

Jure merito autem inter antiquæ Latinitatis monumenta locum ſibi 26
vendicant Inſcriptiones, quarum ingens Volumen, auſpiciis Joſ. Scaligeri & Marci Velſeri, promotoribus compluribus viris doctis, collegit ediditque Heidelbergæ 1603. fol. Janus Gruterus, cum uberrimis indicibus, quos ipſemet Scaliger ſumma cura, maximoque integrorum decem menſium labore, confecit: & qui tamen à nominis ſui mentione omnino abſtineri voluit. vid. Epiſt. 413. & ſeq. Scaligeri p. 703, Jam ante Gruterum Inſcriptiones antiquas tales colligere cœperunt Conr. Peutingerus, Marc. Velſerus, Jac. Mazochius: Pet. Appianus, Mart. Smetius, aliique: ſed minor eſt collectarum numerus, quam ut cum Gruteriano opere comparari queat. Sed, cum & hic deeſſe adhuc longe plurimas accura-

cura-

Digitized by Google

curatior ſecutæ ætatis inveſtigatio demonſtraſſet, ſupplementum velut illius, eadem plane methodo, adornavit volumen aliud, ferme non minus vaſtum, idque Commentariis illuſtravit, Thomas Reineſius; quod poſt mortem viri doctiſſimi Lipſiæ A. 1682. fol. lucem adſpexit. Aliud adhuc Volumen præ manibus habet Marq. Gudius, Gruteriano & Reineſiano longe accuratius: totam enim Italiam perreptavit ad congerendos hoſce theſauros. [Verum, uti Vir ille ſummus, neſcio qua invidia, maluit ſecum retinere premereque quod habuit, quam cum erudito orbe communicare; ita Inſcriptiones quoque ſuas in tres quidem tomos eleganter admodum digeſſit, nec tamen alii, qnamdiu viveret, edendas permiſit. Nunc, poſt ejus mortem, in Clar. Grævii manus eas omnes perveniſſe fama aliquando fuit; ſed & illam non ſatis certam exinde comperi: potius adhuc in Gudiana, Bibliotheca tres illos Tomos aſſervari fidem αὐτόπται aliqui fuerunt: ut adeo ne nunc quidem eas Inſcriptiones in lucem emiſſum iri ſpes ſit. Interea Supplementum tale Gruterianum ac Reineſianum Italus quidam eruditiſſimus, Raphaël Fabrettus, moliri cœpit, jamque pars operis Romæ impreſſa eſt, dubiumque nullum, integrum proditurum, cum id urgeat Editor. Continebit ultra duo Inſcriptionum, alias ignotarum, millia.] Præter hos Inſcriptionum colligendarum edendarumque curam in ſe ſuſceperunt Sebaſt. Maccius, qui è tota Italia congeſſit illas, comprehenditque uno volumine: teſte Erythræo Pinac. I. p. 278. Joh. Zaratinus Caſtellinius: *adeo*, referente eodem Erythræo l. c. p. 51., *Inſcriptionum veterum ſtudioſus, ut in eis perquirendis interpretandisque pene mori videretur. Hinc fiebat, ut, quoad Romæ vixit, nullus fere dies fuerit paulo ſerenior, quin in aliquo prædio vel agro conſpiceretur, ubi ex veterum villarum ruinis ſaxa vel lapides effoderentur: ut, ſi quæ in eis tabulæ marmoreæ, Græcis vel Latinis notis inſculptæ, inventæ eſſent; vel eas precio auferret, vel quod in eis ſcriptum eſſet, in ſua pugillaria referret:* Georg Gualtherus, cui collectionem Inſcriptionum & tabularum Siciliæ atque Brutiorum debemus, cum animadverſionibus ejusdem Meſſanæ 1624. in 4. editam: Carolus Cæſar Malvaſia, qui Marmora Felſinea, ſeu Bononienſia, Bononiæ A. 1690. in fol. publicavit: Henricus [Cardinalis] Noriſius, cui Caji & Lucii Cæſarum Cenotaphia Piſana, eruditiſſimis longe diſſertationibus illuſtrata, & Venetiis in fol. 1681. edita, in acceptis ferimus. Sertorius Urſatus, qui Monumenta Patavia collegit, digeſſit, atque commentariis illuſtriora reddidit Patav. 1652. in fol. Joh Jac. Boiſſardus in Antiquitatibus urbis Romæ Francof. 1602. in fol Paul. Aringhus in Roma Subterranea Romæ 1651. fol. J. Bapt. Ferretius in Muſis Lapidariis: Joh. Seldenus, qui Marmora Arundeliana, Græce inſcripta & ex Oriente in Angliam

Digitized by Google

gliam allata, cum aliis vetuſtis Inſcriptionibus, Commentariis ſuis illuſtravit Londini 1629. in 4., quibus poſtmodum Oxonii 167.. in theatro Sheldoniano ſplendide recuſis, & auctis, ſuas quoque notas adjecit Humphridus Prideaux. Exinde Græcarum Inſcriptionum major apparatus comparere cœpit: ſiquidem Jac. Sponius, Græcarum antiquitatum vindex, in itinere ſuo per Orientem nihil ferme tam avide inquiſivit, ac propterea magnam Inſcriptionum vim partim Itinerario ſuo literatiſſimo inſeruit (cui in ſupplementum Georg. Wheleri, quem Comitem itineris Sponius habebat, Itinerarium addi meret), partim Curioſæ Antiquitatum Inveſtigationi, Lugduni 1683. in 4. Gallico idiomate excuſæ. Idem Sponius Supplementum quoque Gruterianum edidit Lugduni A. 1679. in fol., quod & 1683. recuſum eſt; titulum dedit: *Miſcellanea Erudita Antiquitatis:* queis ſecundum quoque Tomum A. 1685. adjecit. Taceo nunc Claud. Salmaſii Explicationem duarum Inſcriptionum Herodis Attici rhetoris, & Regillæ conjugis, una cum notis ad Doſiadæ aram, Pariſ. 1619. in 4. editam. Caroli Patini Commentarium in tres inſcriptiones Smyrnenſes; Patavii 1685. in 4. Joh. Smetii antiquitates Noviomagenſes: Giſb. Cuperi Syllogen variarum veterum inſcriptionum, ejus Harpocrati ſubjectarum: atque alia hujus generis ſcripta plura, quæ indies fere creſcunt. E vaſtis illis Gruteri, Reineſii, Sponii, aliorumque corporibus Inſcriptionum Syllogen præcipuarum ſelegit ediditque Londini in 8. A. 1691. Guil. Fleetvvoodi; quæ cupidos antiquitatum talium ſtudioſos, & tamen emendis ſumptuoſis voluminibus impares, juvare poteſt. De inſcriptionum veterum ætate dignoſcenda, & ſtilo, quædam docere poterit Octavius Boldonius, in Epigraphica ſua, vatiſſimo opere, nec ita tamen adornato, ut fieri vel poterat, vel debebat, Auguſtæ Peruſiæ 1660. fol., de quo alibi mentio recurret.

FINIS LIBRI QVARTI.

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII LIB. V. CRITICUS.

CAP. I.
DE SCRIPTORIBUS CRITICIS.

§. 1. *Artis Criticæ cum Grammatica Cognatio & Uſus multiplex. 2. Scriptores de arte Critica Hiſtorici, Joh. Wouvverius, Phil. Jac. Mauſſacus, Henr. Stephanus, Dan. Heinſius, &, qui artem ipſam methodice tradiderunt, Franc. Robortellus, G. Scioppius, Guilb. Canterus, Joh. Clericus. 3. Invectiva in Pſeudo Criticorum nimium emendandi Autores pruritum. 4. Jani Gruteri Theſaurus Criticus, ſive Collectio Scriptorum Criticorum Recentiorum ἐξοχωτέρων. 5. Diverſæ Criticorum Claſſes. Miſcellaneorum Criticorum Scriptores potiſſimi, in Gruteri Theſauro haud obvii, Pet. ſc. Victorius. 6. Adr. Turnebus. 7, Lud. Cœlius Rhodiginus, Juſtus Lipſius (de cujus Plagiis aliqua adduntur.) 8. Jac. Cujacius, Guilb. Canterus, Yvo Villiomarus (i.e. Joſ. Scaliger.) 9. Thomas Reineſius, Caſp. Hoſmannus, Jac. Palmerius. 10. Andr. Schottus, Caſp. Barthius. 11. Janus Rutgerſius, Joſ. Caſtalio, Sam. Petitus, Thom. Gatakerus, Sam. Bochartus. 12. Claud. Salmaſius, Joh. Frid. Gronovius. 13, Deſid. Heraldus, Laur. Ramireſius, Lat. Latinius, Tanaqv. Faber, Joh. Meurſius Sen., Gisb. Cuperus; aliique in Belgio, vel antehac, vel etiamnum, celebres. 14. Iſ. Caſaubonus, Henr. & Hadr. Valeſii, Æg. Menagius, Querela de Criticorum numero indies decreſcente.*

Sepes

SEpes veluti bonorum Auctorum, atque totius cultioris literaturæ, 1
eſt Ars κριτικὴ, quam Grammaticæ partem Veterum nonnulli cenſent; alii vero diverſam longe eſſe, & haudquaquam in unam cogi debere claſſem, rectius arbitrantur: quos ſecuti proinde nos ita Polyhiſtorem Criticum à Grammatico peculiari libro ſejunximus, ut tamen preſſo pede alter alterum, arctiori quippe junctum cognatione, ſequeretur. Quam vaſtus autem, & quantus Criticæ uſus ſit, in dignoſcendis ac dijudicandis omnis generis Auctorum, Græcorum, Latinorum, Sacrorum, profanorum, ſcriptis; in caſtigandis, emendandis ac reſtituendis iisdem, & quæ alia artis exquiſitiſſimæ munia ſunt; ii demum recte intelligunt, qui, ſine illius adjumento, confuſa omnia, & miſerrimis impoſturis plena, fore animadvertunt.

Sunt, qui de illius uſu aliqua generatim ſcripſere. Inſervit huic inſti- 2
tuto Joh. Wovverius cap. 16, 17, & 18. ſuæ Polymathiæ, qui haud contemnenda in medium profert. Phil. Jac. Mauſſacus, in præclara illa Diſſertatione Critica, quam Lexico Harpocrationis præfixit; quanquam iniquiori animo in Caſauboni plagiarium, ut male ſuſpicatur, doctiſſimum Wovverium ſit, eumque toties, quoties poteſt, carpat. Henr. Stephanus in Diſſertatione de Criticis Veteribus Græcis & Latinis: Pariſ. 1587. in 4. edita: & Dan. Heinſius in Diſſert. de veræ Criticæ apud veteres ortu, progreſſu, uſuque, tum in *diſciplinis ceteris*, tum in ſacris; quæ una cum Crepundiis ejus Silianis, & Lugduni Batav. prodiit, & Cantabrigiæ 1646. in 12. eſt recuſa. Qui Artem Criticam ad regulas redegerit, novi neminem, niſi Franc. Robortellum, cujus ea de re exiguus libellus exſtat, Patavii 1557. & Francof. 1604. in 8. excuſus; & Gaſp. Scioppius, qui & hunc auctorem, & ſuum Commentarium de arte Critica, & præcipue de altera ejus parte, emendatrice, edidit Noribergæ 1597. in 8., quem Jodoc. Pluymerus, Amſtelodamenſis typographus, A. 1662. in 8. recudi fecit: Docet inprimis eo libello Auctor, quænam ratio in emendandis ex ingenio Latinis ſcriptoribus obſervari debeat. De ratione emendandi Græcos Auctores peculiare Syntagma conſcripſit Guil. Canterus, quod Novis ejus Lectionibus additum prodiit Antvverp. 1571. in 8., & ſeparatim Baſileæ 1566. fol. [Nuperrime A. 1697., duobus in 8. tomis, Artem Criticam, à ſe compoſitam, Amſtelodami orbi erudito dedit vir doctiſſimus Joh. Clericus; ſed non talem tamen, cui non addi etiam adhuc aliqua poſſint.]

Ceterum orta primum ſuperiore ſeculo accuratior illa Critices tracta- 3
tio eſt paucis ante Scaligeros annis; quibus ipſiſmet deinde ſigna tollentibus, ſecuti magno numero ſunt ſcriptores, quos omnes hic recenſere non lubet, maxime, cum non unius commatis ſint. Neque enim hic diffitendum, quemadmodum nonnullorum è veteribus Criticis nimius emendandi pruri-

Digitized by Google

pruritus rei literariæ vehementer obfuit, & ridiculos non ſolum ipſosmet illos Criticaſtros reddidit, ſed & immani lectionum Variantium, atque haud raro monſtroſarum, mole optimos auctores peſſime inquinavit: qua de re Veteres paſſim conqueruntur: ita recentiorum quoque Criticorum non pauciores, dum medicam manum admovere autoribus tentant, magis lacerant illos corrumpuntque: nimirum vel ea, quæ non intelligunt, in alia omnia pro captu inepte ſæpius transmutantes; aut intempeſtiva corrigendi libidine, ut ingenium oſtentent, nihil non, ut corruptum, mira audacia tentantes. Illorum ineptias caſtigant Henr. Stephanus in Epiſtola de ſtatu typographiæ ſuæ: & Baco Verulamius lib. VI. de Augm. Scient. c. 4., qui propterea recte monet: *niſi Critici fuerint eruditi in ſcientiis illis, de quibus libri ab illis editi tractant, periculo diligentiam illorum non vacare.* Hos vero non minus depingit graphice, quam caſtigat, vir doctus, Phil. Priorius in præfatione ad Optatum Milevitanum, ſeculi IV. ſcriptorem Afrum, à ſe Pariſ. 1679. fol. editum, cum ait: *De meo illud aſſero, abſtinuiſſe me ab illa Critica prurigine, qua ſciolorum animis inſedit, qui nihil præter mendoſam ſcripturam crepant, luxatum locum, deſperatum, depravatum, clamitant, & à ſe feliciter reſtitutum unius literulæ mutatione. Permulti ſane ſunt hiſce temporibus, quorum intra has metas eruditio tota conſiſtit, & qui, ſolidioris literaturæ ope deſtituti, in minutiis ejusmodi & λεπτολογήμασι tempus omne & ætatem miſere impendunt. Hos bene valere jubeo: iis bonam mentem opto. Nobis non licet eo audaciæ perrumpere, ut veterum ſcripta tam temere corrumpamus.* Silicet, uti nihil adeo inſigne eſt, cui non ob id ipſum aliquis abuſus adhæreat, ita cum Critice idem actum.

4 Inſigniores ævi ſuperioris Critici, qui non nimis vaſtos commentarios ſcripſere, collecti ſunt, ſeptemque tomis in 8. chartæ majoris editi, à Jano Grutero ſub titulo *Facis Liberalium artium, ſeu Theſauri Critici,* Francofurti 1602. 1604. 1605. 1606. 1607. & 1623. Sed de ultimo iſthoc tomo, qui tam magno à prioribus intervallo prodiit, ſciendum, illum non à Grutero fuiſſe curatum, ut reliqui, ſed à Dan. Pareo ſuppoſitum, quo ille Gruterum ſugillat, & acerbe in eundem invehitur, vindicaturus nempe hac demum ratione ſe à conviciis, quibus paſſim illum Critici exceperunt. Nihil attinet eos, qui his tomis congeſti ſunt, recenſere: ſufficiat illuc remiſiſſe, indicaſſeque Theſaurum illum quaſi Pandectarum inſtar eſſe Criticarum. Nos hic ſparſim aliquammultos enumerabimus velut per lancem ſaturam Auctores, qui in illa Face non ſunt. Fuit, cum in catalogo Nundinarum Francofurtenſium acceſſorius Faci novus Tomus promitteretur: ſed nec prodiit, neque, ut nunc ſunt tempora, facile prodibit: ſolent enim illi Catalogi promiſſis eſſe divites, & corvos deludere hiantes.

5 Solent vero Critici ſuas divinationes, conjectanea, racemationes, præcidanea, veroſimilia, ſuſpicationes, Lectiones, Caſtigationes, pericula, &c.

vel

Digitized by Google

vel autoribus ipſis adjungere; quorum multos jamdum ſupra recenſuimus: vel eas edere ſeparatim. Aliqui facultatum certarum auctores emendare ſolent, atque hinc habemus Criticos Sacros, Criticos in libros Juris, Criticos Medicos in Hippocratem, Galenum, aliosque, de quibus ſuo loco. Nunc tantum aliquos commemorabimus, qui vagi argumenti libros ſcripſerunt, nec in certos autores, nec de certis argumentis. Sunt tales Petri Victorii Variæ Lectiones, libris XXV. conſtantes, multa refertæ eruditione & obſervationibus in bonos auctores linguæ utriusque; quæ Florentiæ 1553. in fol apud Torrentinum, & ibidem A. 1582. apud Juntas, prodierunt. Erat Vir ille ſine dubio literatisſimus, & non per Italiam ſolum, ſed & per totum orbem literatum, celeberrimus, nec Philologus tantum, ſed & Philoſophus & Orator inſignis, quod doctiſſima ejus in Ariſtotelem atque Ciceronem Commentaria abunde teſtantur. Parum benigne alias de illo Joſ. Scaliger judicavit in Excerptis Putean. Scalig. p. 251. Doctum vocat ibi, ſed vulgare ingenium: Se juvenem magni aliquando Varias Lectiones illius æſtimaſſe, in quibus tamen non habent niſi verba, & paucas conjecturas bonas, quippe qui multum in libris conferendis fecerit, ſed non habuerit genium librorum. Miſeras ait illum Epiſtolas ſcribere, & cum magnis ambagibus: &c. Quanquam vero poſtremum crimen aliqua ex parte verum ſit: nam regnabat tum apud Italos circumducta illa & fuſa ſcribendi ratio, & pene ſuperſtitioſa imitatio Ciceronis; quo factum, ut ſæpe magis verborum culturæ incumberent viri eruditi, quam rebus ipſis; cum inſecutis temporibus preſſior dictio doctis placere cœperit: eſſe tamen à Scaligero in Victorium aliqua inclementius dicta, ut ſunt in iis Excerptis plurima, negari non poteſt. 6

Adriani Turnebi Adverſaria, elegans ac doctum Opus, varia in Latinos auctores varios obſervata continet, Pariſ. 1580. in fol. Tomis duobus editum, & recuſum Argentorati 1599. De illo tam ſplendide Scaliger libro citato judicat, ut uno ejus libro plus haberi cenſeat, quam Victorii totis 37. Scripſit & alia Turnebus in Latinos auctores eruditiſſima, tum & alia nonnulla, inter quæ eſt elegans Diſſertatiuncula adverſus vini potum: in qua plane alia ſentit, quam popularis ejus Guyetus. Lepidum eſt, quod de ſe puerulo Thuanus lib. I. de Vita ſua narrat, ſe, cum aliquando obambulans in platea Adrianus Turnebus monſtraretur, tanta aviditate faciem viri oculis ſuis hauſiſſe, ſuoque impreſſiſſe animo, ut continuas aliquot noctes nil niſi Turnebum ſomniaret: nempe, qui tum jam incredibili doctorum virorum amorem tenella ætatula flagrabat. 7

De Ludov. Cælio Rhodigino diximus in Locorum Communium ſcriptoribus, qui & huc referri poteſt: nam multa habet ad emendationem Auctorum ſpectantia. JUSTI LIPSII Opera Critica, ut ſunt Antiquæ lectio-

lectiones, Epiſtolicæ quæſtiones, Electa, Variæ Lectiones, &c., variæ ſunt eruditionis: nam & antiquaria multa habet, & emendat in Auctoribus. Sed plagii ille accuſatur à multis, & forte non injuria. Nam Petrus Faber olim Agoniſtica ſua ab illo in Variis libris ſuis, qui ſimilis argumenti ſunt, compilata clamavit, & nova tantum ſtyli Lipſiani veſte induta: & Joſ. Scaliger refert, in libris de Militia Romana Lipſium omnia cepiſſe ex Franc. Patricio, qui Italice ea de re ſcripſerit, ſcilicet in tractatu, quem inſcripſit *La Militia Romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaſſeo dechiarata, e con varie figure illuſtrata.* Ferrara 1583 in 4. Ingenuum de Lipſio judicium eſt Jul. Cæſ. Bulengeri, Viri alioquin non adeo acuti, cum Hiſtoriar. lib. XII. p. 389. illum, cum Scaligero & Caſaubono comparatum, utroque minorem facit.

8 JAC. CUJACIUS Obſervationes ſcripſit, pleraque ſuper textus Juris, ſed quibus tamen immiſcentur multa ad alios Auctores pertinentia. Vir fuit doctiſſimus, à quo ſe multa didiciſſe agnoſcit Scaliger: cum ſe nauſeantem jam omni bonorum ſtudiorum guſtu reficeret Cujacius, languentem recrearet, & jam prope deploratum, & ſibi ſuiſque rebus omnibus diffidentem, ad lucem iterum revocaret. vid. Epiſt. Scalig. 32. Eundem de ſe bene meritum Pet. Pithœus, Jac. Aug. Thuanus, aliique ſummis elogiis extulere. Obſervationes ejus, quas diximus editæ ſunt Coloniæ 1598. in 8. In illas promiſerat Jac. Franc. Grandis accuratam Criticen, ſed quam ego nunquam eſſe editam comperi. GUIL. CANTERI novæ Lectiones additæ ſunt Faci Criticæ Gruterianæ; ut & Franc. Floridi Sabini Subjeciva. Sed & plura ſcripſit Floridus, quam ibi habentur, & plura etiam Canterus. Canteri Syntagma de ratione ememendandi Græcos Auctores ſupra memoravimus. Novas Lectiones aliquoties recenſuit auxitque, & libellum Variarum Lectionum in Græcis Bibliis à Plantino excuſum concinnavit. Neque dubium, quin multo plura etiam ab illo expectanda fuerint, ni mors juvenem anno æt. 33. abripuiſſet. In laudata ſæpius jam Face Critica habentur Yvons Villiomari Animadverſa in locos controverſos Rob. Titii. Sciendum, ſub illo nomine latitare Joſ. Scaligerum, qui tum, ut famam aucuparetur, Rob. Titium adortus eſt. Erant, priuſquam verum nomen auctoris ejus libelli innoteſceret, qui Cujacium ipſummet ſub Yvone perſonato latere ſuſpicarentur; ſed mox Scaliger innotuit: qui tantum ſibi ipſi cum ſua illa ſcriptione placebat, ut Cujacium edendæ tali imparem judicaverit. *Monſ. Cujas n' euſt ſceu écrire comme Yvo Villiomarus:* inquit in Excerptis Scal. p. 60.

9 THOMÆ REINESII Variæ Lectiones opus ſunt multa doctrina refertiſſimum: in quo varia habentur ad hiſtoriam Romanam ſpectantia, ad genealogias, item Medica. Jungii iis poſſunt Epiſtolæ ad Hofmannum

&

& Rupertum, nec non ad Daumium & ad Neſteros: de quibus alibi. Adverſus Lectiones Varias ſcripſerat quædam Andr. Rivinus, Profeſſor Poëſeos apud Lipſienſes: ſed mox iterum à Reineſio confutatus, qui Variarum Lectionum ſuarum Defenſionem Roſtochii 1659. in 4. edidit. CASP. HOFMANNUS ipſe etiam Varias Lectiones ſcripſit, quæ rariores ſunt, & multas habent emendationes locorum Diſcoridis, Athenæi, Plinii, Hippocratis. Editæ ſunt Lipſiæ 1619 in 8. JACOBI PALMERII de Grentemesnil Exercitationes extant in Græcos auctores, in quibus multa præclare emendantur Græcorum poëtarum, hiſtoricorum, oratorum loca. Vir enim ille in Græcis ſcriptoribus multum operæ impendit, belli, pacis ac literarum artibus ac diſciplinis inclytus, ut eum Steph. le Moyne vocat. Exercitationes ejus editæ ſunt Lugduni Batav. apud Gaesbergios 1668. in 4. Ejusdem Græcia Antiqua, poſthumus liber, decennio poſt editus eſt apud eosdem 1678. in 4., una cum præmiſſa Autoris vita.

ANDREÆ SCHOTTI, Jeſuitarum, Scaligero judice, doctiſſimi, Ob- 10
ſervationes Humanæ & Nodi Ciceroniani multa in Cicerone, Græcisque & Latinis Auctoribus aliis, pulcre emendant in lucem prodierunt Hanoviæ 1615. in 4. In CASP. BARTHII Adverſariis, vaſtiſſimo Opere, vel potius vaſtioris operis parte (longe etiam plures libri, ut audio, adhuc inediti ſervantur,) multa quidem non contemnenda reperiuntur loca, & auctores haud raro eximie explicantur: ſed tamen non usque adeo placet eruditioribus: eſt enim in judiciis præceps, in emendando temerarius, pluribus etiam frivolis & inanibus indulget. Atque, ut vir mirifici ingenii fuit & moroſus, qua de re lepidæ aliquot hiſtoriolæ in Epiſtolis Buchnerianis leguntur; ita etiam Adverſaria genium Scriptoris retinuere. Excuſa ſunt Francofurti 1624 fol.

JANI RUTGERSII Variarum Lectionum opus Lugduni Batav. 1618. 11
editum eruditiſſimum eſt. Nec ſpernendæ Lectiones Variæ Joſephi Caſtalionis, quas, Romæ 1605. impreſſas, extinctam propemodum apud Transalpinos de Italorum eruditione laudem revocaſſe Nicius Erythræus auctor eſt Pinacoth. I. p. 168., refertque, *ſe a Meurſio audiviſſe, Varias Lectiones Caſtalionis, cum eſſent Lugdunum Batavorum allatæ, cum omnium riſu exceptas fuiſſe, quod exiſtimaretur, luteum eſſe negotium, nec dignum, quod lucem aſpiceret, quoniam nullum jamdiu eruditum opus ex Italia prodiiſſet: ſed, ſimul inſpectum hoc, adeo probatum eſſe, ut ſententiam mutaverint, ſtatuerintque, eſſe Italis ingenium, dummodo adſit ſtudium & exercitatio.* SAMUELIS PETITI Obſervationes Pariſ. 1614. in 4.; item Variæ ejus Lectiones A. 1633., nec non Miſcellanea A. 1630. edita, multa habent Chronologica notata, & in Græcos Auctores animadverſiones. THOMÆ GATAKERI Adverſaria Londini 1659. in fol., item Cinnus ejusdem, ſeu Animadverſionum variarum liber, in 4. 1651. emiſſa, multa emen-

Digitized by Google

emendant in Patribus Græcis, multa obſervant in textu Græco Bibliorum, & incidenter in aliis quoque auctoribus profanis. Vir enim fuit ſtupendæ lectionis, magnique judicii, & qui in commentando diligens atque operoſus eſt. Similiter SAM. BOCHARTI ſcripta, Hierozoicon, Geographia Sacra, Criticis obſervationibus abundant, &, in hac quoque arte excelluiſſe virum cetera eruditione omni cumulatiſſime inſtructum, probant.

12 Nemo tamen adeo ut propriam, ſuumque veluti regnum, ſibi Criticen vindicatum ivit, ac CLAUD. SALMASIUS, qui, quemadmodum nihil unquam ſcripſit, in quo non inſignia multa Artis Criticæ veſtigia deprehendas, ita inprimis, ut Autores cum notis & caſtigationibus abſolutiſſimis editos taceamus, vaſto illo Plinianarum Exercitationum opere, quantum in eo eruditionis genere valeret, demonſtratum dedit: nec minus in libris *de Uſuris*, Fœnore Trapezitico, Nautico, critica varia coacervat. Sed tamen ſuos quoque manes paſſus eſt incomparabilis vir, dum quandoque pro ſuis venditaret emendationes, quas dudum ante illum, aut Scaliger, aut alii Critici inſignes, poſuerant: quandoque etiam, intempeſtiva invidia percitus, ab aliis idonei quid ſcribi non ferret, ſuæ id decedere famæ arbitratus, quicquid aliorum laudi accreſceret. Queſtus eſt inprimis de maligno iſthoc animo Salmaſii, magnum quondam noſtri ſeculi decus, JOH. FRIDER. GRONOVIUS, in Epiſtola ad Anton. Clementium, Epiſtolarum Salmaſianarum Editorem. Nam cum hic Epiſtolam quandam Salmaſii ad Sarravium, Gronoviano de Seſtertiis tractatui haud paulo iniquiorem, ſecum ſervaret, &, licet metu Gronovii ejus editionem ſupprimeret, legendam tamen deſcribendamque aliis permitteret; Gronovius ab ea ſe contumelia vindicare decrevit, ediditque adeo acriorem epiſtolam ad Clementium, in qua mores Salmaſii malos vivis coloribus depingit, ejusque ſimul plagia Critica pluscula recenſet. Editæ ſunt illæ epiſtolæ tum Salmaſiana tum Gronoviana, ad calcem novæ editionis libri de Pecunia Veteri Romanorum, ſeu de Seſtertiis, Gronovii; quem, cum primum vidiſſet legiſſetque Sarravius, plenum bonæ frugis eſſe cenſuit: licet poſtmodum, in Salmaſii gratiam, aliter judicarit. Propterea autem Salmaſius edito illi operi ſuccenſebat, quod ſibi partem ablatam quereretur vaſtiſſimi operis, quod de Re Numaria veterum moliebatur. Sed, cum de mole illa ne particula quidem unquam prodierit; laudandus vel maxime Gronovius ob inſignem fœtum: qui primo editus eſt Daventriæ 1644. in 8., tum auctior Amſtelodami 1656. in 8., & tandem, tertiis curis è MS. auctoris auctus, à filio Jacobo Gronovio Lugduni Bat. in 4. 1691. Idem Gronovius Pater, ut erat in emendandis bonis Auctoribus accuratiſſimus diligentiſſimusque; ita more Criticorum ſeorſim quoque Obſervationum libros tres publicavit Amſtelodami 1639. in 8., & Daven-

Digitized by Google

Daventriæ Monobiblon Obſervatorum in Scriptoribus Eccleſiaſticis, 1651. in 8. nec non novum Obſervationum librum in 12. 1652., in quibus pluri-ma ſunt ad profanos & Eccleſiaſticos Scriptores erudite & ingenioſe exco-gitata; ne quod dicam de aliis ejus Obſervationibus ſeorſim editis in Sta-tium, & Livium. Librum ejus de Seſtertiis in compendium redegit Joh. Pet. Titius, addiditque Manuductioni ſuæ ad excerpendum

DESIDERIUS HERALDUS in huc quoque cenſum pertinet, 15 qui tam in ſcriptis ſuis adverſus Salmaſium, quam in adverſariorum libris, & obſervationibus ad Jus Atticum & Romanum, aliiſque ſimilibus, non pau-ca critica erudita continet. Ut & LAURENT. RAMIREZ DE PRADO in Pentecontarcho ſuo, de quo libro jam ſupra aliquid nos dixiſſe memini-mus. Sunt, qui Franc. Sanctio, Rameſii Præceptori librum illum adſcribunt: alii, ut Nicol. Antonius in Bibliotheca Hiſpana annotavit, ejus Sanctii ge-nero, cujus nomen jam non ſuccurrit. Verum Antonius, ipſimet Ramireſio, tot aliis nempe ſcriptis induto, adſcribi debere Pentecontarchum, haud-quaquam dubitat. LATINI LATINII Bibliotheca Latina nihil aliud eſt, quam Criticarum obſervationum in varios Auctores collectio, juſtis encomiis extollenda; quippe quæ præſtantiſſima multa obſervata habet. TANA-QUILI FABRI Epiſtolæ Criticæ, duobus voluminibus Salmurii 1659. in 4. excuſæ, huc quoque pertinent, quamvis jam inter Epiſtolographos ea-rundem mentio facta ſit. Variorum enim auctorum, & imprimis Ovidii atque Ariſtophanis, loca corrupta emendant, in quibus ille ſuum ingenium ſatis exercet: nam pleraque conjecturis ſuis reſtaurare nititur, ingenioſis qui-dem, ſed quæ ſolæ rem non conficiunt abſque MSStorum ope. Guidonis Pancirolli Lectiones Variæ, Ant. Auguſtini Emendationes & Opiniones, Jac. Rævardi Conjecturæ, Scipionis Gentilis Parerga, juridica tractant, ſed quæ tamen ſubinde in campos optimorum auctorum excurrunt, ac flo-res ibi colligunt. JOH. MEURSIUS longe plurima ſcripſit, quæ ſpectant ad illuſtrationem Græcorum auctorum, Græcaque antiquitatis. Is ipſe ſcripſit etiam Exercitationes Criticas, Lugduni Batav. 1599. in 8. editas, quarum pars prima emendationes in Plautum, altera Miſcellanea conti-net. Publicavit etiam obſervationum librum GISBERTUS CUPERUS Vir Illuſtris, qui in Senatu Ordinum Belgii Fœderati conſcriptis Patribus annumeratur; atque ut eſt inuſitatæ prorſus eruditionis, plurima habet ſingularia obſervata. Prodiit liber Ultrajecti 1670. in 8. Novimus alias ejus Apotheſin Homeri, Harpocratem [Notas in Lactantium de Mortibus Per-ſecutorum] præter profundam omnium antiquitatum peritiam Criticen exa-ctisſimam indicantes. Alit præterea Belgium, tot olim illuſtrium ingenio-rum mater, Duumviros in arte Critica præſtantiſſimos, Joh. Georg. Græ-

 vium,

vium, & Jac. Gronovium: queis Joh. Clericus etiam addi meret, & qui haudquaquam omittendus, ultimove loco ponendus fuerat, Marcum Meibomium. Heinſios, Grotios, Douſas, Voſſios, & qui præterea olim de principatu Critico inter ſeſe certarunt inclutæ Bataviæ filii, jam commemoravimus, cum de Auctoribus Latinis, eorumque editionibus, verba faceremus.

14 ISAAACI CASAUBONI etiam mentio tum plus ſemel facta, quem virum à Joſ. Scaligero doctis omnibus ſui temporis prælatum nemo ignorat: & quem peritia Artis Criticæ paucos ſui ſimiles habuiſſe, invidi etiam æmuli atque hoſtes fatentur. Sufficiat ejus Annotationes in Athenæi Dipnoſophiςῶν libros commemoraſſe, qui inſtructiſſimum penu Criticæ eruditionis ſunt. Idem tot aliæ ejus in bonos Auctores notæ abunde teſtatum reddunt. Neque hic ſunt omittendi HENRICUS atque HADRIANUS fratres VALESII, quos tum Ammianus Marcellinus, tum notæ in Excerpta, quæ vocantur, Peireſciana, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores Græci, notis ampliſſimis inſtructi, aliaque, quanti fuerint, ſatis declarant. ÆGIDII MENAGII peritiam in re Critica oſtendit luculentiſſimus in Diogenem Laërtium Commentarius, & liber de Amœnitatibus Juris Civilis. Verum in omnibus iis recenſendis auctoribus qui huc ſpectant, nimis operoſi eſſe non poſſumus Neque tanta eſt hodie illorum ſeges, qualis ſuperiore ſeculo, aut hoc noſtro ineunte fuit: vergentibus ad barbariem literis, paucisque ſuperſtitibus, qui lacertos adverſus ſegnem temporum noſtrorum ignaviam movent.

CAP. II.

DE SCRIPTORIBUS ANTIQUARIIS.

§. 1. Monita de Antiquitatum Græcarum & Romanarum Scriptoribus generalia. 2. Scriptorum Rei Nummariæ, imprimis Ezech. Spanhemii, Commendatio. 3. Antiquitatum Græcarum Scriptores, Joh. Phil. Pfeifferus & Joh. Meurſius. 4. Antiquitatum Romanarum Scriptores præcipui, Joh. Roſinus, Thom. Dempſterus, Henr. Kippingius, Jac. Maſenius, Pet. Joſ. Cantelius. 5. Scriptores varii de Urbe Romana, ejusque Ædificiis, Familiis, Nominibus, Ordinibus & Cryptis Subterraneis. 6. Scriptores de Gentilium, imprimis Græcorum & Romanorum, Diis, Religione, Sacris, Sacerdotibus, Feſtis, Templis, Faſtis, Annis, reliquisque temporibus. 7. De Græcorum & Romanorum Magiſtratibus, horumque etiam Jure, Legibus, Judiciis & Comitiis. 8. De Ritibus Nuptiarum, Puerperii, Dierum Natalium & Funerum. 9. De Re Veſtiaria, tam in genere, quam in ſpecie, Coma item, Annulis, Torquibus, &c. 10. De Re

Digitized by Google

Re Militari, Nautica, Donariis & Strenis. 11. De Conviviis & Jure Hoſpitii. 12. De Ludis, tum Scenicis, tum aliis, ac Certaminibus Gymnaſticis. 13. De Poculis, Sellis, Campanis, Tintinnabulis, Vehiculis, Fibulis, aliaque ſupellectile. 14. De Suppliciis, Cruce, Statuis & Pictura. 15. De Acclamationibus & Plauſu, Triumphis, Archivis, Jurejurando & Auctionibus. 16. Scriptores de Antiquitatibus Romanis potiores, à Joh. Georg. Grävio, in Theſauro illarum, junctim recenſiti.

SUbjungimus Antiquarios Criticis, ut qui inter ſe ſunt quam maxime cognati: in eadem enim aurifodina utrique laborant, Græcis ſcilicet & Latinis Auctoribus, & utplurimum fit, ut, qui antiquitates ſcribunt, iidem κριτικὴν in Auctores varios exerceant. Intellectos igitur hic præcipue Græcarum Latinarumque antiquitatum Collectores atque vindices volumus, cum Septentrionalium populorum antiquitates proprie huc non ſpectent, utpote quæ parum ad elegantiam literarum conferunt. Proinde huc pertinent Auctores, qui primo in genere agunt de variis antiquitatibus miſcellaneis ſine certo aliquo ordine, ſeu id ſub Polymathiæ, ſeu ſub Electorum, aliove titulo, factum ſit: Sunt enim illi in hoc genere velut Locorum communium ſcriptores; quorum etiam tum aliquam ſylvam dedimus, cum de Locorum Communium Scriptoribus ageremus: queis accenſeri merito poſſunt Alexandri ab Alexandro Dies Geniales, præſertim cum Andr. Tiraquelli & Chriſt. Coleri commentariis editi, Francof. 1594., etiam in Batavia recuſi. 1

Multum quoque ſtudium Antiquariorum juvant Inſcriptiones, de quibus ſupra: nec minus Numiſmata vetera Græca & Romana. Adeo multi vero rem numariam veterem excoluerunt excoluntque indies, ut integram conſtituere Bibliothecam poſſint. Eos ſic ſatis diligenter collegit Phil. Labbe in Bibliotheca Nummaria, quæ Bibliothecæ Bibliothecarum annexa eſt: ſed tamen quamplurimi adhuc, præſertim qui poſt Labbeum inclaruerunt, addi poſſent, ſi iſtud nunc ageremus. Nemo melius uſum numiſmatum declaravit, quam EZECHIEL SPANHEMIUS, Vir Illuſtris, in peculiari opere de Præſtantia & Uſu Numiſmatum, in quod non Criticarum minus, quam aliarum omnis generis obſervationum exquiſitarum, magnum theſaurum congeſſit. Editum eſt illud opus primo Romæ 1664 in 4., & deinde multo auctius, apud Elzevirios Belgas, A. 166.. in 4. Præmiſſa eſt Operi Præfatio de Autoribus omnis generis Numariis, editis atque ineditis. Batavica Lingua prodiit Joachimi Oudaan Roomſche Moogenheit/ (i. e. Romana Potentia,) quo in Libro Autor, Vir quidem non adeo literatus, ſed Hiſtoriæ peritus, & inſtructiſſimo gaviſus Nummophylacio, magna cura Hiſtoriam Romanam, ex nummis præcipue, inſtauravit 2

ravit & illuſtravit. Et ſane Nummi interdum plus loquuntur, quam ipſi auctores, & repræſentata in iis picta rerum publice geſtarum, antiquitatum, hiſtoria rerum harum indagatores mire juvat. Spectant etiam huc gemmæ, annuli & ſimilia, quæ inſculptas ex antiquitate imagines varias oſtendunt.

3 Ceterum, qui de Græcis Antiquitatibus aliquod ſyſtema ſcriberet, neminem habuimus, antequam Joh. Phil. Pfeifferus Regiomonti A. 1689. in 4. libris IV. comprehenſum nobis daret; quod opus ſtudioſis tironibus inſervire ſatis commode poteſt, pro perfecto autem Græcarum Antiquitatum corpore nequaquam habendum. Eminet aliâs inter Antiquitatum illarum Evolutores, qui per partes rem ſtrenue egerunt, Joh. *Meurſius*, vir in iſto præſertim eruditionis genere ſummus, & cujus pene extat *librorum* Bibliotheca. Atticas antiquitates inprimis ſedulo illuſtravit, ut teſtantur varia ejus ſcripta, de quibus poſtea in ſpecialibus illis claſſibus videbimus.

4 Corpus Antiquitatum Romanarum curatum eſt à quodam Johanne Roſino, ſed quod verius Sceleton appellaveris: namque omnis auctoris opera in eo verſatur, quod lacinias Auctorum ſub ſuis quibuſdam titulis congeſſit. In illum Thom. Dempſterus, Scotus, notas ſcripſit plenas bonæ frugis & doctiſſimas. Sæpe Commentarius ille una cum Roſino prodiit, additis figuris ligno inciſis, Pariſiis, Genevæ atque Coloniæ Agrippina; ſed nitidior editio eſt, quæ cum figuris æri inciſis lucem aſpexit Lugduni Batavorum. Verum, uti longe plura huic argumento addi poſſent; ita, ſi quis juſtum opus vellet conficere, tot conficiendi nunc inſtrumenta haberet, ut, præter laborem & mediocre judicium, non multum requiratur. Edidit quoque Henr. Kippingius collectanea quædam Antiquaria ſub generalibus illis titulis, quales nobis exhibet Roſinus: labor eſt non omnino inutilis: Occurrunt enim ab illo interdum quædam notata, quæ aliis forte in mentem non venerant: editus eſt liber Bremæ 1664. in 8. ſub titulo: *Recenſus Antiquitatum Romanorum novus & methodicus.* Compendiolum earundem Antiquitatum non inelegans paravit Jacobus Maſenius; quod reperitur in ejus Palæſtra ſtyli Romani hunc in finem ab illo ſcriptum, ut haberent tirones quaſi uno in conſpectu poſita ſumma illa Antiquitatum Romanarum capita. Cui tamen rei longe melius adhuc inſervit Compendium aliud, à doctiſſimo Jeſuita Gallo, Petro Joſepho Cantelio, compoſitum, alteraque vice editum Ultrajecti 1688. in 12., quod de Romana Republica inſcribitur, & civiles æque ac militares ejuſdem res, non minus ſtudio accurato, quam concinno ordine, exhibet.

5 Quodſi vero ſpeciatim de certis Antiquariorum claſſibus agi deceat, ponendi ſunt primo loco Autores, qui de urbe Roma, ejus amplitudine, ædifi-

ædificiis, &c. ſcripſerunt. Habemus vero non paucos hic, qui iſtud argumentum tractarunt. Sunt Juſti Lipſii Admiranda urbis Romæ, ante quæ tamen & Itali fuere, qui viam huic operi ſtraverunt, Eſt Alex. Donati Roma Vetus & Nova; liber doctus & olim rariſſimus, editus Romæ 1639. in 4., ſed poſtmodum in Patavia bis recuſus. Eſt Georg. Fabricii Roma, Baſil. 1587. in 8. edita, Joh. Barthol. Marliani Topographia urbis Romæ, cum præmiſſis obſervationibus de prænomine, nomine & cognomine, Romæ 1544. & Baſil. 1550 publicata, atque illuſtrata Iconibus in fol. Juſti Rycquii liber de Capitolio Romano, qui primum Gandavi in 4. 1617. prodiit; tum & in Gaesbergio A. 1669. in 12. Lugduni Batav. eſt recuſus. Italice idem argumentum tractavit Lucius Faunus, edito libro delle Antichita della Cita di Roma Venet. 1558. in 8. Fauno jungendi ſunt Pyrrhus Ligorius, Lucas Maurus, Ul. Aldrovandus & Vincent. Scamozzus, omnes Itali, & in deſcribendis ſermone vernaculo Romanis antiquitatibus occupati. Andr. Marianus Bononiæ in 8vo edidit de Ruinis urbis Romæ Epigrammata A. 1641. quibus, ut titulus habet miranda Urbis cognoſcuntur, Sacra viſitantur, Nova & Vetera Elogiis recenſentur. Sed parum ea, in ipſis Ruderibus ob oculos ponendis laborant, licet non ſpernendæ illis inſint argutiæ Epigrammaticæ. Pet. Angelus Bargeus de publicorum & privatorum urbis Romæ ædificiorum Everſoribus. Iconiſmos ædificiorum veterum elegantes dedit Ægidius Sadeler, ſculptor Cæſareus, libro Italice ſcripto, ſub titulo: Veſtigi della Antichita di Roma, Pragæ 1606. fol. Jac. Laurus ſcripſit de Antiquo Urbis ſplendore librum, qui prodiit Romæ 1612. in 4. Andr. Fulvius de eodem argumento librum edidit, cum annotationibus Hier. Ferruccii editum, Venet. 1588. in 8. De Familiis Romanorum velut per lancem ſaturam & lexicon egit Joh. Glandorpius, in Onomaſtico Hiſtoriæ Rom. Francof. fol. A. 1569. edito, qui liber rudimentum tantum operi juſto præbet, & multis modis augeri poſſet: & auxit illum ſane poſtea Fulg. Urſinus ſingulari libro de Familiis Romanorum, cui Anton. Auguſtini ſimile plane opus de XXX. familiis Romanorum adjunctum eſt. Romæ 1577. in 4. Uti vero è numis veteribus inprimis iſta familiarum Romanarum hiſtoria hauſta eſt; ita auxit illam, recognitam prius à ſe atque reſtitutam, Carol. Patinus Pariſ. 1663. fol. De nominibus Romanorum Franc. Robortellus librum ſcripſit Florent. 1548., & alium Onuphrius Panvinius Venet. 1558., cui & ludis Romanorum ſecularibus librum debemus: uti Robortello de Victu & Vita Populi Romani Pariſ. 1565. Generalia quædam ad Ordines reipublicæ Romanæ & familias ſpectantia tractavit Pet. Servius, in Juvenilibus Feriis, ſeu Antiquitatum Romanarum Miſcellaneis Romæ 1640. in 8. editis. Romanorum officiales ſub Imperatoribus in peculiari & diffuſo libro deſcripſit Jac. Gutherius, quem de Officiis

Digitized by Google

ciis domus Auguſtæ inſcripſit Pariſ. 1628. in 4. eſtque is liber haud ita pridem Lipſiæ recuſus. Roma ſubterranea, ſeu ſtructuræ & cryptæ Veterum Chriſtianorum ſubterraneæ, cum iconibus repræſentatæ ſunt ab Ant. Boſio Romæ 1632. Librum hunc, in Latinam linguam converſum, notis poſtmodum illuſtravit, ediditque duobus tomis in fol., Paulus Aringhus Romæ 1651. magnificum opus, &, quod hiſtoriam Eccleſiaſticam attinet, commendandum: multa enim in illis notis habentur, ad hoc argumentum ſpectantia: In Epitomen poſtea redactus eſt liber a quodam Arnoldo Lubecenſi, ſub titulo: Unterirrdiſches Rom. Amſtel, in 12.

6 Veniamus nunc ad auctores, qui de Græcis Latiniſque antiquitatibus particulatim egere: & primo hic compareant libri, qui de Diis & *religione* gentilium agunt. Voſſius in libris ſuis de Idololatria hic omne punctum ferat: de quibus alibi à nobis abunde dictum. Diu ante illum de Diis Syntagmata aliquot publicavit Lil. Gregor. Gyraldus, varia eruditione, ut ſunt omnia ejus viri, refertiſſima. Subtilius de Idololatria gentilium philoſophatus eſt, & errorum origines indagavit, libro peculiari eam in rem ſcripto, Eduardus Herbertus, Baro de Cherbury, Amſtelod. 1663. in 4. Verum ille tam inter Antiquitatum Scriptores, quam inter philoſophos, commemorandus eſt. Syſtema Theologiæ Gentilis adornavit Tob. Pfannerus. [De Idololatriæ Origine & progreſſu nuperrime Anton. van Dalen librum edidit lectu digniſſimum, Amſtel. 1696. in 4.] Joh, Frieder. Herwartus Admiranda Theologiæ Ethnicæ myſteria, ut titulus habet, in lucem emiſit Ingolſtadii 1613. in 4., quo in libro demonſtrare laborat magnetem lapidem antiquiſſimis populis pro Deo eſſe cultum: quam ſententiam ſuam ut ſtabiliat, pleraquè Orientalium, Græcorum, Ægyptiorumquè, ſacra huic argumento applicat, mirificis interpretationibus, ut facile eſt ingenioſis hominibus in interpretamentis ſuarum delitiarum. Reineſius illum quodam in In loco ingenioſe ridiculum vocat. De Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus, ſunt qui ſingularibus libris egerunt. Hos in argumento commendari meret Guilielmi du Choul, Conſiliarii regii, liber de Religione veterum Romanorum. Lugduni in fol. lingua Gallica excuſus, ubi & Italice & Hiſpanice prodiit. De Sacris & Sacrificiis Joh. Guil. Stuckius librum in fol. edidit Tiguri [nuper in Belgio, cum Antiquitatibus Convivalibus, reliquiſque Stuckianis operibus, recuſum], in quo multa ſunt parum accurate & confuſe tradita. De eodem argumento peculiari libro Jenæ 1659. in 8. edito egit Joh Saubertus. De vaſis, quæ ad Deorum ſacrificia, & eorum ceremonias pertinent, ſcripſit Lil. Gyraldus. De Veſta & Veſtalibus ſpeciatim Lipſius ſcripſit. De Cereris Eleuſiniæ Sacris apud Græcos Joh. Meurſius in Eleuſinia Lugd. Bat. 1619. qui & de feſto gemino Minervæ in Panathenæa & de feſtis Græcorum in Græcia Feriata egit: edidit quoque de Fe-
ſtis

ſtis Græcorum ſingularem librum Pet. Caſtellanus, ſed infra Meurſium eſt. Saturnalia Lipſius expoſuit libro peculiari. De Templis & ædificiis publicis ſcripſeruit non tam generatim quam ſpeciatim, nonnulli, ut de Capitolio Juſtus Rycquius, de quo dictum. Petrus Bertholdus peculiarem librum de Ara ſcripſit: Joh. Bapt. Bellus de Partibus templi auguralis, Toloſæ 1607. in 8., Joſeph. Maria Suareſius de foraminibus lapidum in priſcis ædificiis diatriben: Lugduni 1641. in 8. Nicol. Alemanni Diſſ. de Parietinis Lateranenſibus, Romæ 1626. in 4to. De Faſtis Romanorum è veteribus Ovidius ſupereſt, in quem extat Commentarius Caroli Neapolis, ſub titulo: Anaptyxis ad Ovidii Faſtos: Antwerpiæ 1639. editus, & Erycii Puteani ſapiens officinam. Cujus Puteani de Nundinis Romanorum Libellus exiguus Lovanii A. 1646. in 12mo prodiit. De annis, menſibus, diebus & horis veterum librum, cum Calendario Græco & Romano, edidit Lilius Gyraldus. Multo autem præſtantius Romanum calendarium illud eſt, quod Ægid. Bucherius Antwerpiæ A. 1633. in fol. publici juris fecit, poſtquam jam A. 1600. Amſtelodami Sibrandus Siccama Calendarium faſtorum ex veteribus monumentis, marmoribus, nummiſmatibus, aliisque antiquitatum fragmentis, auctum atque emendatum dediſſet. De Veterum Romanorum Anno Seculari ſeu jobelæo, ejusque per ſeculares celebritate, eorumque chronologia, ſcripſit Pet. Taffinus, liber editus eſt Tornaci Nerviorum 1641. in 4. ut & Juſtus Rycquius, cujus liber prodiit Antwerp. in 8. A. 1615.

De Magiſtratu, Comitiis, Legibus, Judiciis, Romanorum varii ſunt 7
auctores. Extat Wolffg. Lazii commentarius Reip. Romanæ, in quo multa de iis: ut & in Pet Fabri Semeſtribus: Scripſit & Franc. Hottomannus de Magiſtratu Romano, item M. Anton. Majoragius: nec non Paulus Manutius de Senatu Romano & de Legibus: Nic. Gruchius de Comitiis Pariſiis A. 1555. in folio, adverſus quem Carolus Sigonius tres Sententiarum libros ſcripſit: is ipſe, qui antea de antiquo jure civium Rom. de Jure Italiæ; nec non de Jure Provinciarum: ut & de lege curiata magiſtratum & Imperatorum, & de ejus jure: de judiciis jurisprudentiæ Romanæ; de Conſulibus, Dictatoribus & Cenſoribus, ſigillatim libros plures ediderat. Andr. Alciatus de Magiſtratibus civilibus & militaribus Romanorum ſcripſit, edita ſimul Notitia utriusque Imperii: Guido Pancirollus de Magiſtratibus Municipalibus: & ipſe Editor Notitiæ Imperii. Pertinet quoque huc Jac. Gutheri Notitia Domus Auguſtæ: Jul. Cæſ. Bulengeri de Imperatore & Imperio Romano, ut & de vectigalibus reliquisque dignitatibus ac officiis Lugd. 1618. in fol. De Senatu Romano Car. Sigonius, ſub ficto Joh. Sarii Zamoſcii nomine, librum ſcripſit editum Venet. 1563. in 4, & recuſum Argentor. 1608. in 8., cui editioni additus etiam eſt Joach. Perionii de Græcorum & Romanorum Magiſtratibus liber: ubi conferuntur utriusque gen-

Digitized by Google

gentis magiſtratus ac utriusque etiam parallelismus oſtenditur: adjectus præterea Wilh. Poſſardi liber de Atheniensium Magiſtratibus, eorumque cum Romanis, Gallis, Venetis, Turcis, comparatione. Sed de Atticis Magiſtratibus accuratius libris aliquot egit Joh. Meurſius, uno Regnum Atticum, altero Archontes, tertio Senatum Areopagiticum pertractans. Habebat in animo Cl. Salmaſius ingens opus de Officiis domus Auguſtæ, teſte Laur. Craſſo in Elogiis T. II. p. 211, ſed nihil dedit, niſi, quod ſparſim, in notis ad ſcriptores Hiſtoriæ Auguſtæ, illud argumentum attigit. De Comitiis egit P. Manutius ſingulari libro, edito Bononiæ 1580. in fol.

8 De nuptiis, earumque ritibus Andr. Tiraquellus, Barn. Briſſonius, Franc. Hotomannus, Albericus Gentilis, & alii, tractatus peculiares conſcripſere. De Coronis nuptialibus quædam collegit Joh. Joach. Maderus, maximam tamen partem è Car. Paſchalii libro de Coronis excerpta, qui recuſus eſt Lugduni Batav. 1671. in 8. De Puerperio Joh. Meurſius ſcripſit: de cujus ritibus vaſtum quoque librum parabat olim Thomas Bartholinus incendio abſumptum. Ejus Synopſin miſit ad filium Caſparem, in eodem argumento occupatum: quippe cujus extat expoſitio Veteris in puerperio ritus, ex Arca ſepulchrali antiqua deſumpti: quæ edita eſt Romæ 1677. in 8. Referendus hic quoque Cenſorinus de Die natali, de quo ſupra: & Martini de Roa liber de Natali ſacro & profano. Exſtat & Joach. Hildebrandi de Natalitiis Chriſtianorum Libellus. De ritibus Funerum Thomas Porcachius, homo Italus, vernaculo ſermone ſcripſit, ſed pauca, & non magnæ rei, Venet. 1574. in 4. Scripſit dehinc Claud. Guichardus Gallica lingua librum de Funeribus Romanorum, Græcorum, aliarumque gentium. Lugduni Gall. 1581. in 4. Utrumque præceſſerat Lil. Greg. Gyraldus, de Sepulchris & vario ſepeliendi ritu ſcribens Baſ. 1539. in 8., quem cum Animadverſionibus ſuis recudi fecit Helmſtadii Joh. Faes A. 1676. in 4. Præceſſerat & Onuphrii Panvinii liber de ritu ſepeliendi. Joh. Meurſii de funeribus Romanorum liber Hagæ Com. A. 1604. in 8. prodiit: & anno ſequente 1605. Hamburgi luculentius de eodem argumento opus Jo. Kirchmanni. De Funeribus Chriſtianorum Jac. Gretſerus, Scheckgius, & J. Andr. Quenſtädius egerunt.

9 De Veſtitu multi ſunt Variorum Commentarii. Primus, qui eam materiam pertractavit, eſt Lazarus Bayſius: ſed pauca ſunt, quæ ſcripſit, & admodum imperfecta. Poſtea Octavius Ferrarius libros tres de Re Veſtiaria edidit Patavii 1642. in 8., & quatuor alios ibidem in 4. 1654., opus profecto doctiſſimum, & quod argumentum hoc haud vulgariter illuſtrat. Idem poſtea continuavit Albertus Rubenius, qui ſupplet & emendat Ferrarium, addiditque nonnulla de lato clavo, & veſtibus laticlaviis. Antverp. 1665. in 4. Verum indigne id ferente Ferrario, qui ſe à Rubenio ſub-

ſubinde ſtringi non paſſus. Analecta de Re Veſtiaria illi oppoſuit Patavii A. 1676, quæ & 1685. denuo ibidem recuſa ſunt, in quibus Rubenium ſatis acriter caſtigat. Jam ante hos Claud. Salmaſius rem veſtiariam erat explicando aggreſſus, in ſuis notis ad Tertullianum de Pallio: promiſitque tum ampliſſimos de omni hoc argumento Commentarios, quibus ſe inſudare haud raro in Epiſtolis memorat. Verum, etſi adverſus Kerkoetium, i. e. Dion. Petavium, ſuas has in Tertullianum notas, ſub Franc. Franci nomine, etiam circa rem veſtiariam, defenderit Salmaſius, Commentarios tamen illos non publicavit. Abſolvit attamen, & eorum etiam proxime edendorum ſpem Orbi literato fecit Divionenſis ſenator, Jo. Bapt. Lantinus, cui Salmaſianum de Homonymis Hyles Iatricæ Commentarium, Plinianis Exercitationibus, in Belgio editis, adjunctum, in acceptis ferimus. [Interea, cum Salmaſius penitiore rei nummariæ notitia fuerit deſtitutus, è qua tamen quamplurima ad rem veſtiariam hauriri potuiſſent alias non obſervata, nihil ab eo perfectum ſperat Vir Illuſtris, Ez. Spanhemius, Epiſtola III. ad Morellium p. 189., qui & propterea laudabilem Ferrarii Rubeniique induſtriam magis attigiſſe celebre argumentum, quam pertractaſſe, judicat: & priorem inprimis Latinis magis literis, quam Græcis, accurate doctum, tum à tractatione veteris hujus ampliſſimæ, minimeque antea obviæ ſuppellectilis, ſi vulgares nummos, eosque jam tum editos, excipias, imparatum, ait in id argumentum incubuiſſe.] Separatim de Calceo Bened. Balduinus ſcripſit, cujus librum recudi fecit Amſtelodami Andr. Friſius, addiditque Jul. Nigronum de caligis. De Perſonis & Larvis, earumque apud Veteres Uſu & Origine Ageſilaus Mareſcottus Librum Romæ A. 1639. in 8vo publicavit, qui rariſſimus eſt. De Pileo, ceterisque capitis tegminibus, tam ſacris quam profanis, Anſelmus Solerius librum ſingularem ſcripſit, Lugduni editum A. 1655. in 4., qui poſtmodum in 12. Amſtelodami recuſus A. 1662. prodiit, addito vero Autoris nomine Theophili Raynaudi, qui ſub Anſ. Solerio delituerat. De pileo etiam egit ſingulari Diſſertatione Henricus Thomas Chiffletius, quæ Lugduni A. 1665. in 4. edita eſt. Orationem de eodem argumento elegantem habuit Ant. Matthæus, JCtus celebris. De Capillamentis Conr. Tyburt. Rango ſingularem librum ſcripſit, Magdeb. A. 1662. in 12. editum. De Coma Hadrianus Junius & Cl. Salmaſius, de Barba Ant. Hotomannus egit. De Pænula Bartolus Bartholinus & Joh. Bapt. Donius. De Toga, tunica & tibiis veterum ſcripſit Aldus. De Annulis Fort. Licetus; poſtea Joh. Kirchmannus de eodem argumento: & multo latius, cum iconibus annulorum, Abr. Gorlæus in Dactyliotheca. Amſtelod. 1650. publici juris facta: [& nuper aucta explicationibus Jac. Gronovii Lugd. Bat. 1695. in 4.] Egit quoque de Annulis Salmaſius in libro adverſus Heraldum ſcripto, de Teſtamentis ſubſcribendis

bendis. De Annulis Signatoriis Georg. Longi prodiit Opuſculum. De Torquibus aureis extat elegans Syntagma Joh. Schefferi, quod additum eſt Edmundi Figrelii libro de Statuis Romanorum, Upſaliæ A. 1656. edito in 8. De Armillis veterum librum ſcripſit Thom. Bartholinus.

10 De Militia Romana ſingularem librum Juſtus Lipſius ſcripſit, cui & Poliocreticon ejusdem addi ſolet: in quo multa de Machinis & Inſtrumentis militaribus habet, ſecutusque eſt, ut ſupra dictum, non ſine plagii crimine Franc. Patricium. De militia Equeſtri antiqua & nova librum peculiarem Antvverpiæ 1631. in fol. edidit Hermannus Hugo. De Militia Romana multa etiam præclara annotarunt Henr. Savilius: &, qui plurima ſe nova reperiſſe plane perſuaſus erat, Claud. Salmaſius libro eam *in rem*, juſſu Principis Auriaci, ſcripto, quem Latine Georg. Hornius Lugd. Bat. A. 1657. edidit. Gallicos autem longe fuſiores Commentarios, prout à Salmaſio ſcripti ſunt, idem, qui opus de Re Veſtiaria poſſidet, Lantinus habet, ejusque Scripti nobis aliquando potiundi ſpem fecit. Commentatores Æliani, Vegetii, Frontini, aliorumque, ſupra jam memoratos, ſtudio nunc præterimus. De Scutis Signisque militaribus non Romanorum ſolum, ſed & aliorum gentium, egerunt Henr Speelmannus in Aſpidologia ſua, & Nicol Uptonus de ſtudio militari, qui libri Londini ſimul editi ſunt in fol. A. 1654. De ſtudio militari, ejusque ritibus & legibus, prolixè egit Gabr. Naudæus integro libro Romæ A. 1637. in 4. Exſtant & Rob. Valturii libri XII. de Re Militari, Veronæ A. 1472, & Pariſiis apud Andr. Wechelum A. 1532., in fol. editi. De militia navali Joh. Scheffetus, ante annos complures, Upſaliæ A. 1654. in 4. librum ediderat, quem altero tanto auctiorem dudum edidiſſet, ſi per typographi moras licuiſſet: miſerat enim ad Elzevirium. Sed interim prodiit vaſtus liber Belgica lingua de Navium Architectura ſcriptus Auctore Witſenio, in quo multa deprehendiſſe ſibi viſus fuit Schefferus, è Schedis ſuis deprompta, ut ipſe in literis ad me conquerebatur. De Donariis & votivis tabellis veterum Jac. Phil. Thomaſius ſingulari libro egit, Utini A. 1639., & poſtmodum Patavii quoque 1654. in lucem emiſſo, quem Joh. Rhodio Colomeſius in Opuſculis Literariis vindicat. Pertinet quoque huc materia de Strenis, de quibus Theod. Marcilius quædam ſcripſit. Integrum hujus argumenti Commentarium de Re Donatica veterum promiſit Valer. Chimentellius, cujus Synopſin adjecit libro ſuo de Sellis veterum, addito Gloſſario omnium Donaticorum, quæ habentur apud veteres.

11 De Conviviis exſtat Joh. Guil. Stuckii liber, cui titulus: Antiquitates Convivales, in quo multa non recte, aut non, ſuo loco, poſita. Eryci Puteani Reliquiæ convivii priſci Mediolani 1598. in 4. excuſæ; & Joh. Manelphi

Digitized by Google

nelphi liber, cui titulns: Menſa Romana: Romæ 1650. in 4. editus. De Triclinio Romano eruditiſſimum Tractatum ſcripſit Fulv. Urſinus, cui Petrus Ciacconus viam monſtravit, quippe cujus extat peculiaris quoqne liber de Triclinio, 8. editus Romæ, una cnm Urſini labore (qnem hic nonniſi Appendicis loco ad Ciacconium eſſe voluit) 1588. poſtmodum plus ſemel apud Batavos recuſus. Scripſit quoqne de Conviviis Jul. Cæſ. Bulengerus, Lugduni 1624. in 8. Pertinet quoque huc Jac. Phil. Thomaſſini liber de Teſſera hoſpitalitatis & jure hoſpitii, quem, primo Utini in 4. 1647. editum, Andr. Friſins Amſtelodami 1670. in 12. recudit.

De Ludis, prout varia illorum genera ſunt, multi ſcripſere. De Thea- 12
tro & ludis Scenicis in genere egit Bulengerus libro, Tricaſſibus A. 1603. in 8. edito, ſed privatos tantum eo labore ac domeſticos ludos exſecutus eſt, non publicos. Idem tamen & de Circo, ludisque Circenſibus, qui publici ſane erant, peculiarem tractatum compoſuit; de quibus itidem ſcripſit On. Panvinius. De Gladiatoribus & Amphitheatro Romano egit Juſtus Lipſius antequam Petrus Faber (qui Plagii Lipſium poſtulavit, Vid. Thomas. de Plagio, §. 487. & ſeq.) libros ἀγωνιστικῶν ſcripſerat. Editus eſt liber Lipſii Lugduni Batav. 1592. De arte Gymnaſtica ſpeciatim Hier. Mercurius ſcripſit Venet. 1573; quem librum, curis novis interpolatum, editurum ſe promiſerat aliquando Andr. Friſius, &, ſi recte memini, dedit. De Alea Veterum Car. Paſchalius & Andr. Senftlebius egerunt. De Saltationibus legendus eſt Joh. Meurſius in Orcheſtra ſua, quæ edita eſt Lugduni Batav. 1618. 4. Scripſit idem de Græcis ludis tractatum, ſub titulo Græciæ Ludibundæ, Ibid. 1622. in 8vo.

De Inſtrumentis Romanorum, & ſuppellectile varia, multi egerunt. 13
De Vaſculis & Poculis Lazarus Bayfius, ſed modice tantum rem eam tangit, & hunc poculorum fundum non exhaurit: longe enim plura de eo ſcribere poterat. Extat & Nicol. Guyberti de Murrhinis poculis Diſſertatio, Francofurti edita 1579. in 8. De Sellis veterum extat Diſſertatio Valerii Chimentellii, addita Marmori Piſano de Honore Biſellii; Bononiæ, in 4, 1666. De Campanis ac tintinnabulis Commentarium Angelus Rocha in lucem emiſit Romæ 1612, in 4. Scripſit & Hier. Magius eo de argumento librum, ſed plane extemporalem, quod nec ipſe diffitetur: prodiit fœtus Autoris poſthumus, cum notis Franc. Swertii, Hanoviæ 1608. in 8., & Amſtelodami apud Andr. Friſium in 12. 1664. eſt recuſus. Eſt & Henr. Arnoldus Stockfleth, qui de campanarum uſu apud veteres aliqua collegit, & edidit Altorfii A. 1665. in 12. De Curribus & Re vehicnlaria abſolutum & plane perfectum Commentarium, duobus libris conſtantem, adornavit Joh.

Digitized by Google

Schefferus; qui, una cum Pyrrhi Ligorii de eodem argumento fragmento, Francofurti in 4. 1671. prodiit. Valentinus Paſchalius, Utinenſis, de Curru carmen aliquod facetum compoſuit, cum notis, in quibus habentur Antiquaria quædam, ad rem vehicularıam ſpectantia. Carmen autem in eos ſcriptum eſt, qui curru tum in rei familiaris, tum in ſalutis jacturam, abutuntur, eosque potius pedibus, quam curru, ire jubet: impreſſum eſt Bracciani 1637. in 4. De hoc Baſchalio videndus Erythræus Pinacoth. I. imag. 141. Non viderat hunc librum Schefferus, primum à me monitus. De varia Veterum Romanorum ſuppellectile, è terra effoſa prope Noviomagum, agit in Antiquitatibus Naviomagenſibus (Amſt. 1645. in 4to.) Joh. Smetius, copioſiorem quoque de iisdem Tractatum promittens: ſed, qui lucem, quantum memini, non vidit. Multa in Smetio præter alia de fibulis veterum Romanorum, quod argumentum quatenus uſum præſtat in re Medica exſecutus eſt Joh. Rhodius libro de Acia, quem edidit Thom. Bartholinus Haffniæ in 4. A. 1672., qui & libellum ejusdem Rhodii de Ponderibus & menſuris Medicis adjunxit.

14 De ſuppliciis & torturis extat Ant. Gallonii tractatus, in Batavis recuſus, uti & Bourdelotii de eodem argumento. De Cruce Juſtus Lipſius ſcripſit, cui additamenta quædam ſubjunxere Georg. Calixtus, Thom. Bartholinus & Claud. Salmaſius. Edidit & Jac. Gretſerus ampliſſimum de Cruce Opus, quod in fol. & in 4. Ingolſtadiæ, multoties excuſum eſt. De Statuis & ſtatuariis Edmundi Figrelii, viri doctisſimi, extat liber, Holmiæ A. 1656. in 8. excuſus, de quo paulo ante dictum, cum Schefferi de torquibus librum commemoraremus. Fuit Figrelius Regis Sueciæ, Caroli XI., præceptor, & ex Upſalienſi Profeſſore Regius Conſiliarius, ſub nomine Greiffenhelmii notus. De Pictura plaſtica & ſtatuaria librum ſcripſit Jul. Cæſ. Bulengerus, Lugduni 1637 editum. De Pictura veterum opus inſigne ſcripſit, ediditque jam olim Amſtelodami A. 1637. Franc. Junius in 4. quo tantopere plauſum virorum doctorum temporis illius meruit, ut in Anglicum Belgicumque ſermonem converteretur. Reſtat vero adhuc aliud ejus de Pictoribus celebribus opus, cujus tum una ſpem fecit. [Neque paſſus eſt diutius illo orbem litteratum carere Clar. J. G. Grævius: ſed cum cathalogum pictorum, ſtatuariorum, cælatorum, tornatorum, aliorumque artificum, à doctisſimo Junio confectum, apud aliquem propinquorum ejus latere ſciret; & præterea ipſum de Pictura opus, ampliſſimis additamentis ubique auctum, ibidem ſervari didiciſſet; impetratum utrumque opus conjunctim edidit, &, ut nil quicquam ſplendori ejusdem debito parceretur, curam geſſit. Roterodami 1694. fol.] Iconiſmos antiquarum ſtatuarum collegit Joh. Bapt. Cavalerius Romæ 1569. & 1583. Principia artis

Digitized by Google

tis Pictoriæ, è Veteribus Auctoribus tradidit Joh. Schefferus, in Graphice, Noribergæ 1669. in 8. edita.

Variæ præterea ſunt ſingulares materiæ, quæ ad certa capita reduci 15
commode non poſſunt, ſed de quibus tamen ſpeciatim nonnulli egerunt. Sic de veterum acclamationibus & plauſu libros VII. ſcripſit Franc. Bernardinus Ferrarius, Mediolani 1628. editos in 4. De Triumphis Onuphr. Panvinius Commentarium, ex veterum lapidum monumentis, compoſuit edfurtque Venet. 1571. in fol., qui antvverpiæ A. 1596., & Helmſtadii etiam cura Joh. Joach. Maderi recuſus eſt, qui ſuas notas addidit. Exſtant & Franc. Modii Pandectæ Triumphales, quibus varios Iconiſmos repræſentat Triumphorum. De Archivis librum compoſuit Balth. Bonifacius, Venet. 1632. in 4. editum, & Helmſtadii Maderi cura, in Syntagmate Scrptorum variorum de Bibliothecis atque Archivis, A. 1666. recuſum. De Jurejurando Veterum peculiari tractatu egit Joh. Bapt, Hanſenius Toloſæ 1614. edito in 4. De Origine, ratione ac ſolennibus Auctionum Junius Rabirius ſcripſit Pariſ. 1554. in 4.

Atque hæc per lancem Staturam de Antiquariis ſcriptoribus dicta ſuf- 16
ficiant, [quorum magnam partem, nempe præcipuos, qui Antiquitates Romanas illuſtrarunt, collegit nuperrime, in vaſto non minus ac præclaro Antiquitatum Romanarum Theſauro, celeberrimus Joh. Georg. Grævius, unoque corpore longe ſplendidisſimo junctos publico dedit, cum alias ægre hic illic ſolummodo pars offenderetur.] Occurrunt quidem adhuc alia minutiora, ſed quæ omnia perſequi noſtri inſtituti ratio non permittit. Præſtantiora tamen, & quæ ſcire inprimis intereſt, indicavimus. Procedimus nunc ad Rhetores atque Oratores.

FINIS LIBRI QVINTI.

POLYHISTORIS LITERARII LIB. VI. ORATORIUS.

CAP. I.
DE SCRIPTORIBUS RHETORICIS.

§. 1. *Rhetorica Grammaticæ & Critices Cognitionem prærequirit.* 2. *Scriptores ejus Græci, Princeps ſcil. omnium Ariſtoteles, ejusque Commentatores.* 3. *Demetrius Phalereus ὁ ψευδώνυμος. ejusque Exegetæ, quibus alii de Periodis Scriptores adduntur.* 4. *Dionyſius Halicarnaſſeus.* 5. *Hermogenes, variique ejus Commentatores.* 6. *Dionyſius Longinus Caſſius, ejusque Editores, Interpretes & Illuſtratores.* 7. *Rhetores alii Græci, ab Aldo Manutio & Leone Allatio junctim editi. (Additur Monitum de Sophiſtis in genere.)* 8. *Aphtonius, Theon, & Ulpianus, Demoſthenis Explanator.* 9. *Rhetores Antiqui Latini, Cicero ſc., Quintilianus, & complures alii, junctim à Pet. Pithœo editi.* 10. *Scriptores Rhetorici Recentiores, Ant. ſc. Lullus.* 11. *Franc. Robortellus.* 12. *Franc. Patricius & Thom. Campanella, Novatores, Paulus Benius.* 13. *Joh. Sturmius.* 14. *Melch. Junius.* 15. *Aug. Buchnerus.* 16. *Valent. Thilo.* 17. *Lud. Creſollius, Nicol. Cauſinus, Jac. Maſenius, Alb. de Albertis, Franc. Vavaſſor, omnes Jeſuitæ.* 18. *Franc. Pomey, Janus Cæcil. Frey, Mich. Radau, Novatores, & Eloquentiæ (de qua ſimul fertur h. l. judicium) Extemporaneæ Magiſtri: Sigism. Lauxmin & Jac. Hugues, Jeſuitæ.* 19. *Georg. Trapezuntius.* 20. *Joh. Lud. Vives.* 21. *Er. Roterodamus, Edm. Richerius, Jac. Omphalius, Joh. Benzius, Nicol. Suſius, Joh. Schefferus, Jovita Rapicius, Jac. Lud. Strebæus.* 22. *Gerh. Joh. Voſſius, Rhetorum modernorum Princeps.*

ceps. 23. Pet. Joh. Nunneſius, cui adduntur Epithetorum, Adverbiorum, Synonymorum & Antithetorum, Collectores (Seb. Figulus, Hub. Suſannæus, Steph. Ubelius & Aug. Gambarella). 24. Wolfg. Schönslederus. 25. Joh. Teſmarus, M. Z. Boxhornius & Chr. Schraderus, Diſpoſitt. Oratoriarum Scriptores. 26. Melch. de la Cerda & Joh. Matth. Mayfartus, quorum Collectanea Oratoria obelo notantur. 27. Joh. Clarckius & Car. Pajot, Rhapſodi ineptientes. 28. Car. Sigonius. 29. Seb. Maccius, & Aug. Maſcardus, Styli Hiſtorici Cenſores. 30. Leo Allatius, qui de Erroribus magnorum Virorum in dicendo ſcripſit, exploſus. 31. Rhetores è Galliis Vernaculi, Ren. Rapinus, Dom. Bouhourſius, & aliquot Anonymi, 32. Rhetores Germaniæ Vernaculi, Chriſt. Weiſius & Rud. Sadelerus.

EX quo de Grammaticis Criticisque Scriptoribus, &, quos his annexuimus, Antiquariis, actum à nobis eſt, nihil magis concinnum, quam ut ad Rhetores nunc Oratores progrediamur; videlicet quorum ars, ſi velit eſſe alicujus momenti, Grammaticen Criticenque haud dubie prærequirit: quum ſine judicio, & Antiquitatum cognitione, infelix plane Orator ſit, nedum Grammatices ſcientia deſtitutus eum in cenſum venire ullo modo queat. Contra ſubactus probe iis artibus animus magno ſe in Oratoria arte adjumento eſſe levatum, longeque felicius, quam ſi careret, progredi poſſe ſentiet. 1

Ut autem communis omnis ſapientiæ Artiumque omnium fons è Græcia arceſſendus eſt: ita ſane Eloquentiæ flumen haudquaquam ex alia regione profluit: ſed inde potius hauſiſſe ſua Latinos magnos etiam & incomparabiles Oratores cernimus, atque ea unda totos prolui ſeſe paſſos, quotquot uſpiam clari Rhetores extiterunt. Sed vero inter Græcos etiam Rhetores late regnum tenet optimus maximusque eloquentiæ magiſter, ARISTOTELES, quo viro nemo plenius, in iſta brevitate, ſubtiliusque artem Oratoriam tradit, quam exigua trium librorum mole fere omnem exhauſtam cernas: excepta ſolum figurarum doctrina, quæ ab ipſo non eſt exculta; neque Characterum diverſitas, in quibus ceteri poſt Ariſtotelem præclaram operam poſuerunt. Extat vero in Rhetoricos illius libros integra Commentatorum ſylva, quos Iſraël Spachius, in Nomenclatore Scriptorum Philoſophicorum, recenſet. Græcorum veterum ἀνωνύμων Volumen Pariſ. 1539. in fol. publicavit Conr. Neobarius. E recentioribus M. Ant. Majoragius, Ant. Riccobonus, Pet. Victorius, ceteris meliores ſunt; & præſertim præſtat poſtremus, Florent. 1579. apud Juntas in fol. excuſus: ſed, ſi uſum ſpectes, omnibus antecellit Chriſtoph. Schraderus, Profeſſor Helmſtadienſis, cujus extat Commentarius in Ariſtotelis Rhetorica uberrimus Helmſtadii 1674. in 4. editus. Solet alias objici Ariſtoteli aridum 2

Digitized by Google

aridum dicendi genus, & quod nihil minus quam eloquentiam præ ſe ferat. Attamen, & eloquentem illum fuiſſe, & male tantum ab interpretibus acceptum, defendit Leon. Aretinus Epiſt. lib IV. p. 177.

3 Proximus ab Ariſtotele Rhetor, cujus ſcripta noſtram ætatem attigegerunt, eſt DEMETRIUS PHALEREUS, ſi modo genuinus ille Auctor libri περὶ ἑρμηνείας, de Interpretatione, ſeu, ut alii vertunt de Elocutione, quem, ſub Demetrii nomine, primus edidit. Aldus Venet. Græce in fol. A. 1508., & quem non ſolum Fred. Morellus Pariſ. 1555. in 8. recudit, ſed & quem ſuis Commentationibus illuſtrandum ſumſere viri doctiſſimi, Petrus Victorius Florent. A. 1562., Stanislaus Ilovius. Baſil. 1557., Franc. Panicarola, paraphraſi Italice ſcripta, cui titulus: *Il Predicatore, overo Paraſraſe all libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo:* Venet. 1609. Joh. Caſelius, aliique. Panicarola etiam inprimis in eo occupatus eſt, ut præcepta Demetrii ad ſacram Elocutionem applicet. Sed tamen non deſunt interim rationes, quæ falſo adſcribi Demetrio illum librum perſuadeant: quas inter inprimis eminet illa, quod Auctor libri Demetrii teſtimonio in tertia perſona utatur. Ob hanc, & alias, Nic. Cauſinus, in libro de Elocutione, Demetrio fœtum illum abjudicat. Et, quanquam Gaddius, T. I. de Scriptoribus Non-Eccleſ. p. 155., affirmativam adverſus Cauſinum tueatur; male tamen id fieri, perperamque tribui Demetrio librum, qui Dionyſii Halicarnaſſei ſit, Iſ. Voſſius de Poëmatum cantu p. 91. monet. Ceterum extant præterea quædam opuſcula Demetrii, quibus præcepta continentur de membris & inciſis: de periodo ejusque partibus: de componendis Epiſtolis, & de Characteribus dicendi: quæ Latine apud Rob. Winter in 4., ex interpretatione M. Antonii Antimachi, Baſileæ edita ſunt: &, ob egregie monſtratam periodorum rationem, legi omnino debent. Jungi iis poſſunt, ob vicinitatem materiæ, è recentioribus Strebæus de Electione verborum; Jovianus Rapita, Brixianus de Numero Oratorio: Sigism. Lauxmin in Praxi Oratoria: Joh. Sturmius & Val. Erythræus de Periodis: Paſcutius de dignitate, copia, pedibus in oratione ſervandis: Joach. Fortius de formis dicendi & periodis: &c. ſed de quibus paulo fuſius infra.

4 Is vero DIONYSIUS HALICARNASSÆUS, cui librum περὶ ἑρμηνείας, Demetrio male adſcriptum, deberi paulo ante è Voſſio monebamus, aliis quoque ſcriptis editis de Rhetorice præclare meruit. Proſtat enim *Ars* ejus *Rhetorica* de compoſitione orationis, elocutione, præceptis orationis panegyricæ, nuptialis, natalitiæ, &c., quam Græce primus excudit Aldus Venet. 1508. Latine poſtmodum tranſtulit M. Anton. Antimachus, & Baſil. 1530. in 4. publicavit. Extat ejus de Compoſitione Orationis liber ſcriptus ad Ruffum, editusque Græce, una cum Arte Rhetorica Pariſ. 1547. apud

apud Rob. Stephanum nitidiſſime. Extant Judicia de priſcis oratoribus, eorumque Characteribus, qui liber eruditione multa & judicio inprimis refertus eſt, ſeparatim editus Venetiis A. 1513. apud Aldum. Pertinet quoque huc libellus *περὶ συνθέσεως ὀνομάτων*, de nominum collocatione, Argentorati à Joh. Sturmio, in ejus libello de Periodis publici juris factus. Ut adeo non hiſtorici minus, quam clariſſimi Rhetoris Criticique, nomen doctiſſimis lucubrationibus ſibi paraverit Dionyſius.

Sed tamen ſuperatur in Rhetorice tractanda, à duobus aliis, quos poſterior ætas tulit, HERMOGENE, qui Marci Aurelii tempore clarus erat, & LONGINO, quem, Zenobiæ in pretio habitum, interemit Aurelianus: uterque inter Rhetores magnum nomen. Et prior quidem ille plus valuit adoleſcens juveniſque, quam vir aut ſenex: quippe qui anno ætatis 15. tanto cum applauſu docuit, ut Marcum quoque Aurelium Imp. ad ſe audiendum acciret, haberetque admiratorem: contra vero, 24. natus annos, omnem illam ingenii præcocis vim, miro naturæ deliquio, abſque morbi ullius vi, amiſit penitus, & ſibimetipiſi diſſimillimus vulgaribus è plebe hominibus poſthac accenſitus eſt: non ſine ſalſo Adverſariorum ſcommate, qui Hermogenem inter pueros ſenem, & inter ſenes puerum, dictitabant: prout è Philoſtrato refert Suidas. Decimò octavo autem ætatis anno libros illos ſcripſit, qui & tunc probati omnibus una conſenſione ſunt, & hodie ſuperſtites inter præcipua artis Rhetoricæ *κειμήλια* numerantur. Suntque illi; liber de Statibus: de Inventione libri IV: & liber de Ideis: quos primus Græce Aldus edidit Venet. A. 1508., tum Wechelus Pariſ. 1530. in 4. Exin latine vertit, ſed ineptiſſime & infeliciſſime (Conr. Geſnero in Bibliotheca annotante) Anton. Bonſinius, publicique juris fecit Lugduni in 8. A. 1538. apud Gryphium. Longe felicius vero, & vertit Hermogenem Latine, & Scholiis doctis illuſtravit Joh. Sturmius Argent. 1570. in 8., eo ipſo anno, quo Franc. Portus Herennium Græce ſolum, cum ſcholiis Græcis, ediderat Genevæ recenſitum à ſe. Poſt hos tandem novis Hermogenem commentariis illuſtravit, emiſitque Græco-Latinum, Genevæ 1614. in 8. Gaſp. Laurentius. E vetuſtioribus ſuperſunt quoque tres in Hermogenem commentatores, Syrianus, Sopater & Marcellinus, quos, in Corpore Rhetorum veterum XII. Græcorum, Venetiis 1508. in fol. excudit Aldus. Hermogenis de Ideis libros tantopere laudat æſtimatque Andr. Schottus; ut & methodum ejus Ariſtotelea ac Tulliana longe cenſeat ſubtiliorem, putetque, & olim fuiſſe paucos, & eſſe hodie, inter tot admiratores Hermogenis, ejuſdem imitatores. *Præter Dionyſium enim Halicarnaſſeum* (ait) *in Rhetoricis, & Ulpianum, Græcum Demoſthenis explanatorem, quotus eam quiſque hoc ſeculo tractat? Trapezuntii olim talem Rhetoricam cum ſtupore vidit Italia: duos fortaſſe Germania numerarit, Sturmium & Erythræum: Gallia Jul. Scaligerum libris de*

Hh hh hhh *Poëti-*

Poëtica: Hiſpania unum literis cognitum laudare poteſt. Pet. Job. Nuneſium, Rhetorem ac Philoſophum, editis Rhetoricorum libris IV., Hermogenis quidem præceptionibus & Aphthonii & Theonis; ſed Tullianis exemplis. Hæc ille in Prolegom. ad Photium, quem, Hermogenis methodo, ubique Auctoribus ſuam χεῖρα addidiſſe obſervat.

6 Etſi vero ita celebre Hermogenis nomen ſit, cedit illud tamen DIONYSIO LONGINO CASSIO, cujus plane aureolus περὶ ὕψες, de Sublimitate, Commentarius ingens doctis omnibus deſiderium excitavit reliquarum Viri in eloquentia & Philoſophia incomparabilis lucubrationum, quæ perierunt. Erat ille Malchi Porphyrii præceptor; & Zenobiæ, Orientis Reginæ à conſiliis, & in ſtudio Græcæ linguæ magiſter: quem, quod ſuperioris Epiſtolæ, à Zenobia ad Aurelianum Imp. ſcriptæ, Auctor *præcipuus* ſuo conſilio extitiſſet, occidi imperavit Cæſar gravi omnibus, ut Vopiſcus refert, ſupplicio. Libellum, quem laudavimus, non minus accurata ſublimitatis in oratione præcepta maximo lectorum bono ſuppeditantem, quam ſublimi ſcriptione conditum ipſummet, primus è tenebris eruit, atque Græce evulgavit cum notulis, Baſileæ 1554. in 4. Franc. Robortellus, mox Anno ſequente Venetiis recuſum. Inde A. 1569. recenſuit librum, ſcholiiſque Græcis illuſtravit Genevæ in 8. Franc. Portus. Latinam ejus verſionem ſuſcepere quidem in ſe, promiſeruntve, M. Ant. Muretus in Commentario ad Catullum: & Andr. Dudithius, cujus verſionem Latinam Hermogenis Longini περὶ ἑρμηνείας (ita enim non ſatis accurate conjungit), inter impreſſa Dudithii opera, recenſet Clar. Teiſſierius, Addit. ad Elogia Thuan. T. II p. 133., ſed rectius tamen puto Tanaq. Fabrum, tum Mureti, tum Dudithii, verſiones ſufflaminatas, vel fato, vel alia cauſa, credere. Fueritque adeo primus, qui Longinum in ſermonem Latinum haud infeliciter convertit, Gabriel à Petra, atque ſic Græco-Latinum Genevæ 1612. in 8., notis ſuis inſtructum, edidit. Fuere quidem, præter illum, neſcio quis Paganus, aliuſque Pizimentius, Latini interpretes Longini: quorum verſiones etiam Verſioni Petræ, & Græco textui, junxit, ſuiſque ſimul auctorem prælectionibus illuſtrare conatus eſt, Carolus Maloneſius, Bononiæ 1644. in 4. Enimvero adeo infelices interpretes illos judicavit Gallus interpres Boileavius, ut ne nominare quidem ſuſtineat, ſcilicet, ne plus gratiarum reddere videretur incolis, quam merebantur. Et Tanaquil. Faber itidem, in Latio atque Græcia plane hoſpites illos atque peregrinos judicans, totam editionem Bononienſem temnit, dignitate, ut ait, omnium poſtremam. Ipſeque adeo potius apparavit novam cum verſione Petræ, & caſtigationibus notiſque ſuis, Salmurii in 12. 1663. Promiſit etiam notas uberiores: ſed quas fato præventus non dedit. [Splendidiſſima vero eſt & emendatiſſima Longini Editio, quam Jac. Tollio debemus, poſt omnes virorum docto-

doctorum, qui præceſſere, curas, è quinque MSS. codicibus eximie emendata, & notis illuſtrata eruditisſimis uberrimisque. Ac, ne quid elegantiæ deeſſet, adjuncta quoque eſt nitidisſima Gallica verſio celeb. Boileavii, antea Pariſiis duplici vice, cum ejusdem Andr. Dacerii notis, evulgata, ſed & ipſa nunc novis notis Gallicis aucta à Tollio. Prodiit liber Ultajecti 1694. in 4. maj.] Ceterum, quantopere præclariſſima illa de ſublimitate præcepta inſerviant oratori, dici vix poteſt: neque id profano ſolum, ſed & ſacro, ſi quis ea commode applicare queat: ut adeo libellus, ob eximium plane uſum, omnibus commendandus, omniumque terendus manibus ſit. Solet à nonnullis quæri, cur de eodem argumento ſcribentes, Longinus atque Hermogenes, idem tamen tam diverſa & à ſe diſſentiente ratione tractaverint? cui quæſtioni Faber ita commodiſſime reſponderi poſſe putat, ſi dicatur, *μέγεθος* Orationis, de quo Hermogenes, & *ὕψος*, de quo Longinus, omnino à ſe invicem differre. Vid. ejus præfatio lectu dignisſima, quam Longino præmiſit.

Præter hos vero, quos diximus, Græcos Rhetores, ſunt & alii adhuc, 7 quorum labores ad noſtram usque ætatem pervenerunt, & quos, prioribus (ſi Longinum excipias) junctos, uno corpore è typographia ſua Aldus A. 1508. in fol., 2. voluminibus, Venetiis editis, complexus eſt. Videlicet Ariſtides de Civili Oratione, *περί λόγυ πολιτικȣ*, qui *μελέταις* Sophiſtarum, i. e. Scholaſticis declamationibus opponebatur, & cujus ingens Lexicon *ἀνωνύμȣ* Photius recenſet Biblioth. cod. 148. Apſini de Arte Rhethorica præcepta. Sopatri Quæſtiones de componendis declamationibus. Alexandri Sophiſtæ de figuris ſenſus & dictionis liber. Menandri diviſio cauſarum in genere demonſtrativo: atque Cyrus ſophiſta de ſtatuum differentiis. Aliam collectionem, ſeu, ut ipſe vocat, *Excerpta varia Sophiſtarum & Rhetorum*, Græce & Latine Leo Allatius Romæ 1641. in 8. publicavit. Verum hi omnes, quanquam ſua laude privandi non ſint, ad priorum tamen illorum gloriam haud quaquam aſcandunt. Erat quidem laudabile Sophiſtarum, i. e. Rhetorum ævi recentioris, ſtudium in colenda & perpolienda, cui inprimis ſtudebant, orationis ſuavitate & concinnitate periodorum ac veluti quadam modulatione. Sed id ipſum, dum in eo nimii eſſent *κακοζήλȣς* effecit, & nimia figurarum affectataque frequentia ridiculos & elumbes: quod vitium cum jam olim multos tenuerit, haud injuria etiam à Longino & Quintiliano notatum eſt. E recentioribus vero nemo melius id explicuit Ludovico Creſollio, qui, in Theatro Rhetorum A. 1620. in 8vo. Pariſiis edito, & progreſſus in illo cultu orationis, & vitiorum hiſtoriam, habet.

Inſerta quoque conſpiciuntur Corpori Rhethorum Aldino, quod diximus, APHTHONII Sophiſtæ progymnaſmata, ſeu Exercitamenta quædam 8 ora-

orationis, quibus tirones ſolent exerceri. Liber utilis, ſed cujus non omnia eloquentiæ ſtudioſo ſunt neceſſaria: cum multa habeat ad ſophiſticas tantum declamationes excogitata: quibus repudiatis ea tantum ſervari ad imitationem par eſt, quæ juſtæ orationi inſervire poſſunt. Vid. de iisdem Schefferus in Gymnaſio Styli, qui de his progymnaſmatum ſpeciebus utilia multa annotavit. Commentati vero in Aphthonium ſunt varii: quos recenſet Spachius in Nomenclatore. Editus eſt cum notis à Joh. Maria Cataneo, Baſil. apud Frobenium in 4. A. 1521., à Joach. Camerario Lipſiæ 1570. in 8., & ab aliis, quos hic commemorare non vacat. Additur iis aliquando THEON Sophiſta, ipſe etiam Progymnaſmatum Auctor, a Joh. Scheffero etiam, una cum Aphtonio, Upſaliæ A. 1670. in 8vo. Græco Latine editus, & Notis illuſtratus brevioribus. Addi tandem & Rhetoribus Græcis meret ULPIANUS, Græcus Demoſthenis explanator, cum quo & in Aldina & Baſileenſibus Editionibus Græcis, aut Græco-Latinis, edi conſuevit.

9 Inter Latinos Rhethores ſummus eloquentiæ Magiſter, Cicero, principatum tenet. Noti ſunt ejus libri Rhethorici, in quos multi multorum Commentarii ſunt, ut jam ſupra dictum, & è Spachio luculentius liquet: Sebaſt. Corradus, Claud. Minos, Joh. Sturmius, Melch. Junius, præferri ceteris debent. E Ciceronis præceptis fuſioribus Compendium elegans extruxit Guilh. Mechovius, cui titulum dedit *Tulliolæ*, Cellis 1678. in 8. Poſt Ciceronem Quintilianus eſt, cujus Inſtitutiones Oratoriæ liberiores ſunt, quam ipſiusmet Ciceronis ſcripta. Sane non poteſt quis ſolidum de oratione ferre judicium, niſi etiam Quintilianum perlegerit, cujus ſunt de quacunque dictione & charactere, & omni orationis parte, precepta utiliſſima. Sed de illo æque ac de Cicerone ſuprà diximus: Succedunt Quintiliano Rhetores illi antiqui, quos uno Volumine collegit Pet. Pithæus, editos in 4. Pariſ. 1599. Illa enim Editio auctior multo eſt pleniorque, quam quæ prodiit Baſileæ 1521. in 4. Sed ſunt tamen alii adhuc plures Veterum Rhetorum, qui vel ſeorſim prodierunt, vel MSti adhoc in bibliothecis deliteſcunt. Edidit bis Leo Allatius Collectiones duas Rhetorum & Sophiſtarum antiquorum, quorum fragmenta ſervavit, & latine vertit. Nos vero, miſſis nunc veteribus, ad recentiores ſparſim enumerandos progredimur.

10 Occurrit inter hos primus ANTONIUS LULLUS, Balearis: à Raymundo Lullio, extemporaneæ iſtius loquacitatis intempeſtivo doctore, ut nemo non videt, plane alius. Scripſit de oratione libros VII., quibus non ſolum Hermogenes ipſe totus, verum etiam quicquid fere à reliquis Græcis & Latinis de arte dicendi traditum eſt, explicatur. Magna cura ſcriptus liber eſt, quem adhibuit ſæpe Voſſius in concinnandis ſuis inſtitutio-

tionibus Oratoriis, ſæpe etiam refutavit. Editus eſt Baſileæ in fol. A. 1558. Extant alias ejusdem de Exercitatione Grammatica liber, aliusque Pro gymnaſmata Rhetorica tradens.

Eodem tempore clarus erat Rhetor Patavii FRANC. ROBORTELLUS, cujus beneficio extractum primo è tenebris Longinum nos debere ſupra indicabamus, vir doctiſſimus, & eloquentia imprimis inſignis. Scripſit varia ad Rhetoricen ſpectantia de Rhetorica facultate librum, Florentiæ editum A. 1548., ut & alium de artificio orationis; in quo præcipue figurarum doctrina ad fontes & capita ſua revocatur, & differentia oratoriæ & Poeticæ dictionis oſtenditur. Inſtituit & Catalogum figurarum omnium, ex omnibus Auctoribus Græcis & Latinis, & ad generales quasdam diviſiones reduxit, ſecundum animi vel conceptus, vel motus. Memorabile eſt, quod de hoc viro Joh. Imperialis refert in Muſeo Hiſtorico: eum, quum facundia longe plurimum valeret, ac ſæpiſſime publicis in ſolennibus peroraſſet, infelici tamen conatu Carolum V. Imperatorem defunctum oratione panegyrica laudare conatum vix Exordium abſolviſſe, cum memoria ipſum deſtituerit, ut recitandæ orationi par amplius plane non eſſet. Accuſant in illo aliqui ſuperbiam, nimiumque in exercendis adverſus pares aut ſuperiores inimicitiis faſtum, quo Sigonium, Egnatium, Muretum, Manutium, H. Stephanum, aliosque contemptim habere, & ludibrio aliorum pro viribus exponere, veritus non ſit. Verum hæc non obſtant, quo minus Rhetor ingenioſiſſimus dici haberique jure potuerit. 11

Quemadmodum vero Robortellus Veterum, quos magno ſtudio ſectabatur, placitis, & in arte Rhetorica præceptis, ubivis inſiſtere ſolebat: ita alia plane via inceſſit eruditiſſimus Italorum, FRANC. PATRITIUS, cujus Viri multa fuere circa ſingulas fere diſciplinas nova. Neque vero contentus in Philoſophia innovaſſe omni, in Rhetorice inſuper & Poëſi nova multa dedit. Prodierunt Italica lingua ejus decem Dialogi della Rhetorica, Venet. 1560. in 4. Sed quænam præcipue illa ſua ſcriptione intenderit, dicere nequeo, cum librum ipſum nunquam viderim. Addi vero meret Patritio THOM. CAMPANELLA, qui æque ut in aliis rebus omnibus, ita & in Rhetorica, mirus novator eſt, prout è Rhetoricis ejus liquet, quæ una cum Dialecticis & Poëticis ſuis edidit Pariſ. 1638. in 8. Neque tamen eſt hujus loci, recenſere omnes viri paradoxologias. Ceterum eadem in Patavina Academia, in qua Patritius per annos aliquot publicum philoſophiæ doctorem egit, Eloquentiam è prima ſede, per annos 24. profeſſus eſt PAULUS BENIUS, Eugubinus: cujus extant Oratoriæ Diſputationes ſeu Rhetoricæ controverſiæ, in quibus cum Veterum multorum, tum inprimis etiam Ariſtotelis, præcepta explanantur, & cum Platone Ciceroneque conferuntur. Prodierunt Venet. 1624. in fol. 12

Digitized by Google

13 E Germanis de Rhetorice nemo melius meruit JOHANNE STURMIO, quem virum quanti in eloquentia æſtimarit, & quantopere aliis antetulerit, Andr. Schottus paulo ante monitum. Et fuit ſane in oratoria facultate ſummus, ſuoque tempore communis fere ſcholarum per Germaniam moderator: cujus proinde longe plurimi ſunt ad id ſtudium libelli: de informanda juventute, de informatione Principum & nobilium: Epiſtolæ claſſicæ: liber de reſolvendæ linguæ Latinæ ratione (Arg. 1581. in 8.) In partitiones oratorias Ciceronis Dialogos duos compoſuit Argentorati, 1539. in 8. editas, una cum libro de anima dicendi ratione, & quomodo ea recuperari poſſit. Liber ejus de Periodis, cum Scholiis Valentini Erythræi, editus eſt ibid. 1567. in 8. Liber de imitatione prodiit A. 1576. Hi omnes in pretio habendi, iisque jugendi plures alii, quos qui nanciſci omnes poterit, non parum Eloquentiæ ſtudium augebit.

E Sturmii ſchola prodiit MELCHIOR JUNIUS, orationis quidem
14 facultate Sturmio inferior, ſed præceptis, ac artificio dicendi, non poſtponendus. Diligentia enim ſua ſuperavit magiſtri induſtriam; & tironibus eam ob cauſam aptior eſt, quod ad minutias ſe demittat, ad quas ſe Sturmius non demittit. Exſtat ejus *Eloquentiæ comparandæ methodus*, Argentorati 1591. in 8. excuſus liber, quo multa tradidit utiliſſima ad facultatem oratoriam ſibi parandam, quæ ſubſidio eſſe poſſunt, ſi quis exercere vires ſuas velit. Exſtant *Scholæ* ejus *Rhetoricæ* de contexendarum Epiſtolarum ratione: utiliſſimus profecto liber, qui Ciceronis Epiſtolas, ſecundum omnia genera epiſtolarum, & ſingulorum generum argumenta, diſpoſuit, adjecta ſemper imitatione. Recuſus eſt ille liber, cum Commentario Phil. Horſtii, Jenæ in 8., & ſub Epiſtolographiæ titulo editus. Scripta inſuper eſt à Junio Reſolutio orationum Ciceronis, ſecundum cauſarum genera, orationum partes & materias; unde præclara poſſunt haberi orationis amplificandæ ſubſidia, quacunque in parte Orationis aut cujuſcunque generis verſemur: nam Enthymemata, in ſingulis à Cicerone adhibita, diligenter notavit, quorum uſus inſignis eſſe poteſt, ſi quis in ſimili argumento occupetur. Adjectus eſt index utiliſſimus, ubi ὡς ἐν τύπῳ proponitur omnium orationum atque argumentorum ſumma & idea; Argentorat. 1594. in 8. Nec prætereundus hic ille Junii liber utiliſſimus, quem pro inveniendis argumentis Ethicis & Patheticis ſcripſit, & ſub titulo; *Animorum conciliandorum ac movendorum rationis* in lucem emiſit Montisbelgardi 1596. in 8.: ubi ſingula illa capita tam morum, quam affectuum, ab Ariſtotele propoſita, exemplis, non tantum è Cicerone, ſed & è Græcis Auctoribus, illuſtrat: atque adeo egregie inſervit eloquentiæ, ſive ſacræ, ſive humanæ, ſtudioſis: quibus & aliis rebus multis eſſe commodo quæſivit: Collectione brevium orationum Politicarum, quas ex hiſtoricis, tam Græcis, quam Latinis, collegit,

Digitized by Google

legit, præfixa ſemper diſpoſitione Rhetorica: congeſtione Epiſtolarum: editione Orationum, ſub ejus directione Argentorati habitarum, quarum integri aliquot tomi proſtant, & in quibus occurrunt pene omnia, quæ ſub argumentum orationis venire poſſunt. Tam diligens erat ille Vir, & in profeſſione ſua ornanda profecto, ſi quis alius, ſollicitus.

Non minor illo, niſi ætate, ſed eruditione etiam multo major Wittebergenſis Eloquentiæ Profeſſor, AUGUSTUS BUCHNERUS, Orator atque Philologus celeberrimus, librum de commutata ratione dicendi ſcripſit Rhetoricum: in quo multa habentur egregia de figuris orationis: pleriſque tamen Grammaticis, cum Rhetoricas nonniſi parcius attingat. Prodiit ille libellus Witteb. 1665 in 12. Et poſt mortem Buchneri editæ quoque ſunt Epiſtolæ ejus & Orationes, quæ non ſolum ſtyli Ciceroniani flumen, ſed & artis ſublimitatem, abunde docent. 15

Non idem judicium de VALENT. THILONE ferri poteſt, Rhetore potius, quam Oratore laudabili: cujus libri in argumento Rhetorico ſcripti non tamen usque adeo ſperni merent. Extant ejus Exercitia Oratoria, per omnia cauſarum genera: in 8 Regiomonti 1615. excuſa. Curtius Orator; quo tum reſolvit Orationes Curtianas, tum, quomodò amplificari poſſint, oſtendit: Pathologia, affectuum movendorum rationem exponens, una cum exemplis, eorumque ideis: Topologia Oratoria, ſeu praxis locorum Dialecticorum in Oratoriis, præceptis, exemplis atque ideis illuſtrata: Rudimenta Rhetorica de periodis, amplificatione & connexione: Quæ omnia partim Regiomonti, partim Amſtelodami, prodierunt, & è mediocrium claſſe ſunt. 16

Ceterum, ut in omni ſcientiarum genere, ita & in Rhetoricis, gnavos ſe Jeſuitarum aliqui præſtiterunt, & eximie profuerunt publico. De LUDOV. CRESOLLIO dictum jam eſt, cum Theatrum ejus Rhetorum allegaremus, atque, ut non ſatis laudari poſſit iſte labor, narratum. Scripſit ille præterea Vacationes Autumnales de perfecta oratoris actione & pronuntiatione, libris III. Pariſ. 1620. in 4. editas, in quibus, è Scriptorum elegantium monumentis, geſtuum & vocum rationes pulcherrima copia & varietate explicantur, & vitia in agendo notantur. Opus plenum varia doctrina, quodqne artem illam, quam Veteres Hiſtrionicam vocabant (ad hanc enim pertinebat formare vocem & geſtum Oratoris, teſte Ariſtotele), luculente atque copioſiſſime exponit. Alius ex eodem Ordine, NICOLAUS CAUSINUS, de Eloquentia ſacra & humana libros XVI. compoſuit, Pariſ. 1643. in 4. editos, in quibus præ ceteris magna cura diverſitas Characterum explicatur: allatis uberrime exemplis tum ipſorummet Characterum, tum vitii in quovis ſtylo. Eſt tamen ad uſum accommodatior 17

datior JACOBI MASENII, Jeſuitæ, Palæſtra Oratoria, Coloniæ primo 1659. evulgata; in qua primum progymnaſmata Eloquentiæ, hinc Exercitationes Rhetorum propriæ, ad lectionem ſimul & imitationem diſtribuuntur: adjicitur Reſolutio & artificium Tullianarum Orationum. Scripſit & idem Palæſtram ſtyli Romani, Coloniæ eod. A. 1659. editam, in qua & genera ſtyli perſequitur & Characteres, omniaque diligentiſſime, propoſitis ſemper exemplis, illuſtrat: addito in fine antiquitatum Romanarum Compendio. Maſenio ordinatius diſtinctiusque procedit, adeoque illi me judice præferendus eſt, MARTINUS du CYGNE, in cujus Explanatione Rhetorica omnium Ciceronis Orationum habetur Analyſis ſecundum partes, Enthymemata, Periodos, & figuras, cum notis ad ſingulas Orationes, earumque Characteres. Excuſus eſt Coloniæ 1670. in 8. liber ille, omnium *in hoc* genere optimus. Huic ſubjungimus ALBERTUM de ALBERTIS, Jeſuitam alium, cui debemus Theſaurum Eloquentiæ Sacræ & Profanæ, per actionem contra ejusdem corruptores, olim Mediolani 1639., poſtmodum Coloniæ 1669. in 12., typis publicis exſcriptum. Auctor præcipue invehitur in argutulos illos frigidosque affectatores, qui ſpecie acuminum & ſententiarum præpoſtere phaleratam orationem faciunt. Proponitur autem res omnis non methodo quadam didactica, ſed ſingulari quadam atque inſolita: ut mihi quidem videatur ipſe Auctor Eloquentia ad notanda ejusdem Vitia abuti. Occaſione vero hujus incidit nomen FRANC. VAVASSORIS, qui, ut erat ipſe etiam ex Ordine Jeſuitarum, bonisque literis apprime tinctus, ita inſolitum tale, & nudius tertius introductum, dicendi genus ferre non potuit. Scripſit ille inter alia de Ludicra Dictione elegantiſſimum librum, ad Balzacium, Pariſ. 1658. in 4. Totoque eo impugnat plebejum iſtum jocandi in ſcribendo ſuorum popularium morem, quem communi nomine *burlesque* vocant. Demonſtrat vero Vavaſſor, nulli vel Veterum, vel Recentiorum, tale dicendi genus in mentem unquam veniſſe: ſimulque utiliſſima longe plurima, quæ ad Rhetoricen faciunt, inſpergit.

18 Neque tamen hæc ingenui Veterum æſtimatoris, doctiſſimi Vavaſſoris, auctoritas ſocios ejus movit, ut, miſſo novandi ſtudio, vetera & ipſi ſectarentur. Quin potius, quotiens novus talis Orator in ſcenam prodit, totiens novo ille, & à reliquis diverſo habitu, incedit. Referendus eſt ad hanc novatorum claſſem FRANCISCUS POMEY, Jeſuita, cujus proſtat liber hoc titulo: *Novus Rhetoricæ candidatus, altero ſe candidior:* editus Monachii: 1671. in 12. Inſtituit hic Rhetorices præcepta ſuo quodam ductu & genio: quanquam utplurimum novi nihil afferat, ſed plus interdum turbet, quam juvet. Diligens tamen eſt in figuris & amplificationis præceptis; quæ vero ipſa tradit, ſingularia plane & peregrina: quale eſt illud ſubſidium inveniendi

niendi

niendi argumenta amplificantia, quæ progymnaſmate VI. proponuntur; nam nullo artificio opus eſt, ſed velut ſorte quædam capiuntur. Quam enim inane hoc eſt, ex iis, quæ cadunt ſub oculos, ſtatim invenire argumenta: Deinde è quibusvis ſubſtantivis & adjectivis, primo occurrentibus in Lexico? Hos vero modos Autor ille commendat. Non reddit, niſi inanes Locutores, iſta inartificialis methodus; cui ſimilis eſt illa Lulliana loquacitas, quæ etiam tamen aliquibus mirifice placet. Eſt certe quidem rerum omnium inter ſe analogiſmus, unde & deprehendere ſagaci quadam connexione prædicata nonnulla, qualicunque ratione ſubjecto ſuo convenientia, licet: ſed tamen hic modus artem jam præſupponit. Ac viderem ego ſane, quam bellam mihi orationem concinnaret, qui ſolis hiſce præſidiis munitus, nec multa arte Rhetorica imbutus, prodiret Orator in publicum. Non nego tamen, exercitatis in dicendi arte Viris aliquando neceſſitatis tempore, cum deficit memoria, talia in ſubſidium vocari poſſe. Qualia ſunt illa, quæ commendat JANUS CÆCIL. FREY Part. II. c. 1. Viæ ſuæ ad ſcientias, linguas, ſermones extemporaneos novæ & expeditiſſimæ, Pariſiis olim editæ, poſtea recuſæ Jenæ 1674. in 12. Tale eſt & illud ſubſidium, quo uti Concionatores alioquin ſolent, cum ultima vox periodi, ſubſtantiva inprimis, reflectitur ad novam periodum, ut connexione ſenſuum in voce ultima quæſita tandem exſurgat aliqua oratio. Extemporaneam elocutionem pro viribus etiam promotum ivit MICH. RADAU, in Oratore Extemporaneo, qui liber ſub perſonnati primum Auctoris, (Georg. Beckeri) mox, ſub vero ejus qui ſcripſit nomine, prodiit. Unicum ejus opus eſt, ſub varia epicherematum forma orationes extemporales formare. Sed, ſi verum fateri velimus, nequaquam eſt plus facultatis extempore perorandi in hac ratione, quam alia: omnes enim orationes præſupponunt argumenta: ſive illa non ſyllogiſmo, ſeu pluribus, comprehendantur: eodem res recidit. Interea tironibus eo modo non male conſultum eſt; qui ad epicheremata elaboranda maturius, quam ad aliud progymnaſmatum genus, præparari debent. Chriæ quoque ipſæ nihil aliud, quam ſyllogiſmi & epicheremata ſunt, quorum medii termini, ut in ſcholis vocant, locis quibusdam Dialecticis ſunt illuſtrati. Atque huic etiam ſcopo præcipue inſervit alius Jeſuita, SIGISM. LAUXMIN, Praxi Oratoria ſua Francofurt. A. 1665. in 12. excuſa, qua illud potiſſimum intendit, ut doceat, periodos & enthymemata conficere, atque ex iis Orationes integras: exigna quidem, quod non diffitendum, opera, ſed tironibus tamen non inutili, in rudimentis artis Rhetoricæ per ἐπιχειρήματα ponendis. Nec defuit ex eadem Societate alius, qui connectendi ad tranſitionum artificium libello erudito oſtenderet, JACOBUS HUGUES, cui titulum quoque fecit *Artificium Connexionum & Tranſitionum:* Moguntiæ primum, edito, ſi recte memini, ac dein-

deinde Wittebergæ, obſtetricante G. C. Kirchmajero, A. 1657. recuſo. Eo majorem vero laudem meruit, quo certius conſtat, primum illum connexiones formare docuiſſe per periodos, membra majora & Minora, tam per particulas, quam per figuras & formulas, in proſa æquè & ligata Oratione.

19 Præterimus Jeſuitas alios: cum, qui ſuperſunt, præter eos quos diximus, in Rhetorica arte clari, pauci admodum ſint. Sunt vero & ante illos ponendi alii, quorum nomina prætereunda non duco. Quam ſplendide de GEORGIO TRAPEZUNTIO ſenſerit Andr. Schottus, atque ut eum recentioribus prope omnibus præferat, & ſuo merito doctis admirationi fuiſſe dicat, ſupra jam, cum de Hermogene diceremus, indicatum eſt. Et quid mirum, Rhetoricen ejus magni habitam, jamque olim *perpulchram* à Trithemio judicatam; cum ex optimis Ariſtotelis Hermogeniſque præceptis tota coaluerit, ſuppletumque ex alterutro habeat; quod alteri deeſt. Prodiit ea Rhetorica Trapezuntii, poſt alias editiones, emendatius Baſileæ 1522. in 4., ibid. 1538. & Venet. 1560. in 4to.

20 Haudquaquam Trapezuntio minor JOH. LUDOV. VIVES intra paucos annos (erat enim ὀψιμαθής) nobiliſſimas aliquot lucubrationes docte prorſus & accurate conſcriptas, edidit: in quibus, ut ait Geſnerus, eloquentiæ ſapientiam ita conjunxit, ut nemo, eruditus, non cum aliquo fructu earum ſe lectionem hauſiſſe fateatur. Sunt vero lucubrationes illæ, quæ ad inſtitutum iſtud noſtrum pertinent, præter librum de conſcribendis Epiſtolis, qui in pretio habetur, commentarii de ratione ſtudii legendi interpretandique. De ratione colligendi exempla. Latinæ linguæ exercitatio. Inprimis vero ſpectat ad h. l. Rhetorica, ſeu de ratione dicendi libri III., ac de conſultatione liber; quos conjunctim Rob. Winter Baſileæ A. 1537. in 8. excudit. Pertinet quoque huc, ex aureo de tradendis diſciplinis opere liber Quartus, qui de corrupta Rhetorica agit, eique reſtituendæ ſubſidia undique conquirit.

21 Neque hic ſilentio prætermittendus ERASMI ROTERODAMI de copia verborum & rerum libellus utiliſſimus, notior nomine, quam uſu frequens: & qui tamen optimas profecto dat orationis ornandæ atque amplificandæ regulas. Edidit illum, cum Commentario & Exemplis, Joh. Micrælius anno, ni fallor, 1655. in 8. EDMUNDI RICHERII librum de figurarum arte, & cauſis eloquentiæ, Pariſ. 1605. in 8. editum, etiam nominandum arbitror, quippe in quo figuras Grammaticas egregie explanavit, ſed non æque Rhetoricas. Edidit tamen librum alium de arte & cauſis Rhetoricæ, quo methodum qnoque monſtrat eam ad uſum vitæ civilis revocandi. Pariſ. 1629. in 8. De Elocutionis imitatione ac apparatu JACOBUS OMPHALIUS, JCtus, edidit Opuſculum non contemnendum:

nam

Digitized by Google

nam & optimas imitandi regulas propoſuit, & formularum conficiendarum rationem dedit. Adjunctæ ſunt ejus Epiſtolæ familiares in uſum tironum, Pariſ. 1579. Col. 1602. in 8. Tranſeo Joh. Brenzii de figuris libros, Argentorati 1606. editos in 8., qui nihil aliud quam figurarum Catalogum, & applicata iis magno numero ex oratoribus & poëtis exempla continet. Neque admodum iſthuc pertinet *Nicol. Suſii* Lima Ciceroniana, quo libro generalia quædam de charactere & ſtylo præcepta continentur. Prodiit Antvverpiæ 1620. in 8vo, &, cum Nic. Vernuleji Rhetorica, Jenæ 1631. in 12. Magis adhuc ſollicite de ſtylo agit vir doctiſſimus, JOH. SCHEFFERUS, in Gymnaſio ſtyli, Upſaliæ A. 1657. & 1665. primo, mox & Jenæ 1670. edito. Multa enim inibi de hoc themate, tum & de progymnaſmatibus Sophiſtarum, & orationum variis characteribus, utiliſſima Collectanea & præcepta traduntur. De numero Oratorio libros quinque ſcripſit, & hanc doctrinam ſingulari cura explicatam dedit JOVITA RAPICIUS, Brixianus. Elegans ejus editio prodiit Venetiis in fol. 1554. Recuſus poſtmodum liber ille in Germania Coloniæ A. 1632. in 8vo, comitem nactus eſt Jac. Ludov. Strebæi de Electione & oratoria verborum collocatione librum, qui olim A. 1540. prodierat; & in quo, quæ ad numerum linguæ Latinæ, tam in proſa, quam in ligata oratione, ſpectant, exponuntur. Eſt alias iſte Strebæus inter Ciceronis Commentatores, in cujus ſcilicet libros de Arte Rhetorica & de Perfecto Oratore ſcripſit.

Dum vero ita de iis agere inſtituimus, qui per partes ſolum artem Rhetorum pertractant, pene dememiniſſe videri poſſumus Virorum doctorum, 22
qui artem integram magno conatu, neque minus felici, tradunt. Atque hic primum ſibi ante alios omnes locum vendicat GERHARDUS IOH. VOSSIUS, cujus non ſolum de Natura & Conſtitutione Rhetorices liber, & ſubjuncta illi Tractatio de antiquis Rhetoribus, Sophiſtis ac Oratoribus, quam calluerit vir ille magnus artem lectiſſimam & quanta cura è veteribus collegerit, notum facit; ſed multo luculentius adhuc operoſæ & pleniſſimæ Oratoriæ Inſtitutiones, opus mira diligentia concinnatum, & quod in Veterum Rhetorum lectione illum longe fuiſſe verſatiſſimum demonſtrat, quos etiam niſi habuiſſet anteſignanos, vix adeo feliciter in hoc argumento verſatus fuiſſet. Recte interim judicavit Buchnerus, lib. de Commutata Rat. dicendi p. 444., Voſſio neminem temere, poſt Ariſtotelem, orandi artem uberius & accuratius tradidiſſe. Multoties, tum in Belgio, tum in Germania, variiſque formis, excuſum recuſumque Oratorium iſtud Opus Voſſianum. Inter primas editiones ea eſt, quæ A. 1606. prodiit in 8., ſed optima, quæ Lugduni Bat. 1643. in 4. lucem adſpexit. Liber de natura Rhetorices iterata Editione auctior editus Hagæ Com. 1658. in 4. Reliquit & de imitatione Oratoria librum, ſuo Auctore non indi-

Digitized by Google

indignum: & Rhethoricam contractam, quæ in uſum ſcholarum fœderati Belgii ſcripta eſt, & ita Compendium Rhethoricæ majoris ſiſtit, ut exemplis aliis utatur.

23 Voſſium ſequatur Hiſpanus PETRUS IOH. NUNNESIUS, magni nominis apud ſuos Vir & quem, uti ſupra dictum, Andr. Schottus ex Hiſpanis noverat, inter claros Rhetores nominandum. Nec putandum eſt, amicitiæ hic aliquid dediſſe Schottum, quam cum Nunneſio arctiorem coluit: ſed fuiſſe id commune Hiſpanorum ſuffragium, inde diſcas, quod ingenti ſtipendio à Barcinonenſibus ad docendam ibi Eloquentiam Græcamque linguam evocatus eſt, referente de Scriptor. Sec. XVI. Miræo, c. 133. Rhetoricam ejus, cujus meminit Andr. Schottus, nunquam vidi: ſed tantum, collectionem Epithetorum, quorum in amplificandis periodis magnus uſus eſt, è Cicerone: qui liber, poſt plurimas Germanas atque Gallicas Editiones, Coloniæ quoque 1571. prodiit. Scripſit alias de Epithetis etiam Sebaſt. Figulus: aſt quo melior eſt Nunneſius. Similis ferme labor eſt, quem de Adverbiis epithetorum vicem haud raro explentibus, ſibi ſumſit Hubertus Suſannæus, qui Connubium Adverbiorum Ciceronianorum edidit; quod & ſeorſim, & cum Steph. Doleti formulis linguæ Latinæ ſimul, Argent. 1585. in 8vo. prodiit. Et quoniam ſemel ſcriptoribus hujus quoque generis indulgere cœpimus, nominabimus quoque Stephanum Ubelium, qui Synonima Ciceroniana edidit, collectis nimirum vocibus illis, quæ apud Ciceronem & alios conjunctim ponuntur vel vere vel apparenter ſynonymæ. Vehementer facit ille labor ad periodum concinnandam. Prodiit Leovardiæ 1607. in 8. Et ne quid genus vocum abſque illuſtratione maneret; en tibi feſtivum libri titulum: *Antithetorum amica ſimultas, arbitris Plauto, Terentio, Cicerone, Cæſare.* Scripſit illum Auguſtinus Gambarella, & collegit inibi voces, quæcunque ſibi aliqua ſaltem ratione opponuntur: ut ſic eo faciliorem vocum proprietatem redderet addiſcendam. Mediolani 1606. in 4. Videntur quidem auctores, quos modo recenſuimus, magis ad Grammaticum Polyhiſtorem, & caput de Collectoribus phraſium, pertinere: voluimus tamen, cum occaſio ſe offerret, hic quoque eorum recenſionem omittere præſertim cum ad Rhetoricen ſuo etiam modo ſpectent.

24 Hinc temperare nobis non poſſumus, quin adhuc addamus Wolffgangum Schoensiederum, Apparatus Eloquentiæ, Monachii primo 1630. in 8. & ſæpius alibi, evulgati, Auctorem: quo libro, dum Synoyma ſub titulis generalibus collegit, optime omnino de eloquentia meruit, nullusque & ad uſum accommodatior liber, quam ille: adeo optima ſemper ex auctoribus, non quibusvis, ſed præcipuis, magno judicio collegit. Phil. Paræi minimum Calligraphiam, ſimili in arena currentem, longo poſt ſe inter-

tervallo relinquit, quæ merum chaos eſt, ac mira titulorum confuſione ſumma imis miſcet. Dolendum vero, non prodiiſſe Schoenlederi partem alteram, qua collecturus erat locos communes rerum: abſolutiſſimos haud dubie, quantum ex hoc opere judicare licet, daturus. Sed nunc revertimur ad Rhetoricarum ſcriptores.

JOH. TESMARVS, Rhetoricæ in Bremenſi ſchola Profeſſor, ſcripſit 25
Rhetoricarum Exercitationum libros VIII., Amſtelodami apud Elzevir. 1657. in 8. publici juris factos: quorum priores quinque ſunt analytici, reſolventes oratiunculas hiſtoricorum, poëtarum, &c., ſecundum genera cauſarum: reliqui tres proponunt ideas orationum, Epiſtolarum, carminum. Ideas Orationum edidit quoque MARC. ZVERIVS BOXHORNIVS, civilium plerorumque argumentorum, quorum in civili vita uſus præcipuus eſt politices & Juriſprudentiæ ſtudioſis. Liber editus eſt aliquoties in Belgio, & ſemel 1661. Lipſiæ recuſus: in eo tantum reprehendi meret, quod artificium orationis non ſatis diſtincte exprimat: in quo longe magis ſollicitus eſt Chriſtoph. Schraderus in ſpecimine Orationum Livianarum & Sleidanianarum, quæ itidem hujus ſunt argumenti, & civilis eloquentiæ ſtudioſis commendandæ. Ineditas aliquot ejusdem Boxhornii poſſideo.

Extant MELCHIORIS DE LA CERDA cujus mentionem ſupra, in- 26
ter Ordinis ſocios Jeſuitas, facere dememinimus, Campi eloquentiæ, Coloniæ 1637. in 8. impreſſi; ſed, me judice, pleni ruris: nam nihil uspiam ſelecti: deſcriptiones vagæ & variæ ſine inventione ac ordine, Adjungo de la Cerdæ ſimilis farinæ ſcriptorem, ſed magnum tamen puerorum delicium, JOH MATTH. MAYFARTVM, ſcripſit ille Mellificium Oratorium, in quo Eloquentiæ flores è variis oratorum viridariis defracti, & in ſuas velut areolas ſunt digeſti. Tres vel quatuor ejus Tomi Lipſiæ prodierunt A. 1633. & ſeq. in 8. Non placet Viri iſtius labor: nam paucisſima habet ex Cicerone, unde tamen mellificium ſuum locupletare unice potuiſſet. Tum & inter recentiores delectum non habet, ſed promiſcue è quibusvis colligit, cum præferendi fuiſſent probatiores. Denique nec ordo, nec ratio colligendi bona eſt. Longe diſtinctius & ordinatius procederet negotium, ſi quis ſecundum ſeriem vel theſium, vel rerum vel argumentorum & enthymematum, collectanea talia inſtitueret: nec formulas cum rebus ipſis miſceret, uti factum à Mayfarto cum rectius ſeorſim poni ſecundum omnes orationes partes debuiſſent: quod conſiium ſibi propoſuerat Joh. Starckius, qui ſpecimen ejus dedit elegans in Locis Communibus formularum Epiſtolicarum: ſed labor iſte in oratoriis præmatura optimi viri morte intercidit.

Æque ſperandæ ſunt ac de la Cerdæ & Mayfarti labores Tranſitionum 27
Rhetoricarum formulæ, à Joh. Starckio collectæ, editæque Londini 1628. in 8., quas miror etiam in Germania recuſas. Etenim parum omnino bo- næ

Digitized by Google

næ frugis habet totus ille liber: & male faciunt, nec intelligunt linguam Latinam, qui eum pueris obtrudunt: totus enim ineptis quibusdam argutiis plenus eſt, vel ex ingenio ſuo, vel ex vernaculi ſermonis adhærente vitio, confictis. Ut non poſſit adeo frugis quicquam ex eo libro meti: & infelices ſane ſunt, qui tirocinium ſuum in quisquiliis iſtiusmodi terere coguntur. Idem eſto Judicium de *Thomæ Farnabii* Judice Rhetorico & Oratorio, Libello exiguo, Amſtelod. 1659. in 12°. edito, in quo Formulas quasdam, in Orationibus & Epiſtolis obvias collegit, ſed, ut in porta cantherius, defecit, Henn. Arningio, & Ivaro Petri Adolpho, & quibus Formulæ itidem ſunt congeſtæ palmam relinquens. Tale quoque eſt Tirocinium Eloquentiæ, ſeu Rhetorica Nova (ſi Dis placet), CAROLI PAJOT, qui, cum multa promittat, nihil omnino habet præter vulgaria artis præcepta, ſumatim ex aliis Auctoribus, ſive excerpta, ſive deſcripta. Editum eſt miſellum Compendium Dauderſtadii 1673. in 8.

28 Pertinet quoque ad Rhetores CAROLUS SIGONIUS, cujus non ſolum inter Antiquarios ſcriptores mentio cum honore facta eſt, ſed & tum, cum eum conſolationem Ciceroni ſuppoſuiſſe diximus, & inferius inter Oratores forte recurret. Is ipſe igitur librum de Dialogo ſcripſit. Venet. 1562. in 4. editum, in quo tradit præcepta Dialogi ſcribendi. Hanc vero ſcribendi rationem omnino ad eloquentiam pertinere, vel illud argumento eſt, quod ab eloquentiſſimis viris Græcis & Latinis frequenter fuerit adhibita, ut teſtantur Platonis & Ciceronis ſcripta.

29 Spectat quoque ad Rhetoricen ſcriptio hiſtoriarum. Rhetoris enim eſt, præſcribere, quo charactere hiſtoria ſit ſcribenda: quod argumentum diligenter admodum perſequitur SEBAST. MACCIUS, Philoſophus, Theologus, & JCtus, Eques & Comes Palatinus, in libris tribus de Hiſtoria ſcribenda, quos Venet. 1613. in 4. publici juris fecit. Idem argumentum poſtea fuſius deduxit Auguſtinus Maſcardus, libro elegantiſſimo Italica lingua ſcripto della Arte Hiſtorica, Venet. 1655. in 12. Eſt & Caſp. Scioppii judicium de ſtilo hiſtorico, quod editum cum ejus Infamia Famiani, Soræ 1658. in 12.

30 Peculiare ſibi & plane elegans argumentum è Rhetoricis pertractandum ſumſit vir πολύγραφος admodum, & aliis è ſcriptis notiſſimis, LEO ALLATIUS, ſcripta de Erroribus Magnorum Virorum in dicendo Diſſertatione Hiſtorica, ad Slingelandum, Protonotarium Apoſtolicum: Romæ 1635. in 8. Cenſuram illic inſtituit in Autores tum veteres, tum recentiores, monſtratque, ubi illi defecerint in orationis Charactere idoneo exprimendo. Verum pleraque hauſit ex Claud. Verderii ſtulta Auctorum cenſura, non appoſito interdum illius nomine. Et ſane Leo Allatius non valuit

iſto

iſto judicio, ut cenſuram ſibi in re tanta ſumere potuiſſet: aliis plane hic ingeniis opus eſt.

Talia vero ubere proventu ferre inprimis hodie Gallia conſuevit, in 31
qua pulcherrimorum librorum, ad Rhetoricen facientium, & vernaculo ſcriptorum ſermone, magna ſatis copia eſt, inprimis poſtquam optimatum favore iſtiusmodi ingenia provocantur. Eſt, qui Rhetoricam Ariſtotelis in Gallicum tranſtulit ſermonem, & eximiis inſuper commentationibus illuſtravit. Ariſtotelem enim è Veteribus unum acu rem tetigiſſe haud abs re judicant, nec ab eo facile recedunt: quorſum & Renatus Rapinus legi meret in elegantiſſimis ſuis de Eloquentia cogitationibus: *Reflexions ſur l' Eloquence:* quæ Miſcellaneis ejus operibus, ad juvandas bonas literas ſcriptis, inſertæ ſunt. Eſt alias & Anonymus quidam, qui duobus libris Rhetoricam tradidit: quorum prior vocatur *de l' Art de Parler;* alter *de l' Art de Perſuader* 1676. in 12. Non quidem differunt ejus Viri præcepta à communibus; ſed occurrunt tamen aliqua commatis non vulgaris, fuitque vir ſine dubio doctiſſimus, & judicii non contemnendi: Diſtinxit autem artem perſuadendi ab arte dicendi, & priore illo agit de inventione enthymematum; altero de variis characterum generibus, figuris, ceteriſque ad orationem ornandam pertinentibus. Taceo Renatum Bary, conſiliarium & Hiſtoriographum Regium, qui librum edidit, ſub titulo: la Rhetorique Françoiſe. Amſtelod. 1669., inprimis quod figuras ſpectat non contemnendum. Ei diſſertationem præliminarem præfixit Joh. Franc. Grandis, quæ intentionem Auctoris & operis pluribus declarat. Dirigit autem omnia ad ſermonis Gallici genium, cum alter ille magis in communi & abſtracto Rhetoricam proponat. Multa vero egregia, ad Rhetorices explicationem, libellis variis in medium attulit Dominicus Bourhours, Jeſuita Pariſienſis, qui utplurimum exemplis docet, quæ ex antiquis æquè ac recentioribus ſcriptoribus hinc illinc colligit, & ſua deinde κρίσει examinat illuſtratve. Eſtque inprimis commendandus ejus libellus, quem Rationem bene cogitandi inſcripſit, *la Maniere de bien Penſer dans les Ouvrages de l' eſprit:* in quo ſummo ſtudio τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπήβολον, ut Longinus vocat, ſive ſenſuum ſublime, examinat, variasque in claſſes diſtributum ita egregie, allatis ubique plurimis exemplis, pertractat, ut non minorem fructum, quam delectationem, afferat. Editus eſt libellus ſecunda vice Amſtelodami 1688. in 12., cui & in vicem partis ſecundæ additus libellus alius, ſub titulo: *Penſeés ingenieuſes:* in quo itidem longe plurima ejus generis, & jucunda & utilia, occurrunt. Sunt & plures adhuc Gallici Eloquentiæ magiſtri, ſed quos nunc quidem recenſere non vacat.

In Germania lingua artis Rhetoricæ laborem in ſe ſuſcepit CHRI- 32
STIA-

STIANUS WEISIUS, im Politiſchen Redner. Diu fuit ante ipſum deſideratus talis labor: in quo tentavit tamen aliqua Rudolphus Sadeler in ſeiner Teutſchen Rhetorica, & Meyfartus: neque diſplicuit mihi Sadeleri labor: qui, in Orthographia & Phraſeologia ſua Germanica, alio libro, monſtravit veram contexendi Germanicas periodos rationem. Alioquin plerique Scriptores illi plus artis & eruditionis oſtentare volunt in rebus ipſis, quam opus eſt. Et forte nimio cultu laborat Weiſii Inſtitutio: nam multa immiſcet orationibus ſuis, inprimis civilibus, ornamenta, vel poëtica, vel alia, quorum nullus in aula uſus eſt.

CAP. II.

DE ORATORIBUS ANTIQVIS PRÆCIPUE GRÆCIS.

§. 1. *Non recenſentur hoc Capite Deperditi, à G. J. Voſſio celebrati; 2. Nec Hiſtorici Græci, v. g. Herodotus ac Thucydides, quorum dictio commendatur: 3. Sed Oratores ſoli Græci, quorum aliqua hodie ſuperſunt Monumenta, GORGIAS ſc. LEONTINUS. 4. ANTIPHON, ANDOCIDES, LYSIAS. 5. ISÆUS. 6. ISOCRATES. 7 ÆSCHINES. 8. DEMOSTHENES. 9. HYPERIDES. 10. DINARCHUS. 11. LYCURGUS. 12. Mutatio Eloquentiæ Forenſis & Degeneratio, poſt amiſſam Græcæ Libertatem, Romæ itidem deinceps obſervata. 13. Numerus Oratorum Græcorum hinc imminutus. 14. Oratores, ſeu Sophiſtæ potius Græci, ſub Cæſarum Imperio celebres, DIO ſc. PRUSÆENSIS, ſive CHRYSOSTOMUS. 15. POLEMO Laodicenſis & HERODES Atticus. 16. ÆL. ARISTIDES. 17. DIONYS. LONGINUS, HERMOGENES, PROÆRESIUS. 18. JULIANUS Imperator. 19. LIBANIUS. 20. HIMERIUS. 21. THEMISTIUS. (De ſingulorum Vita, Stylo, Scriptis, Editionibus, Commentatoribus, Memorabilia plurima, una cum Veterum atque Recentiorum de iis Cenſuris, haud parce exhibentur) 22. E Latinis Ævi Veteris Oratoribus, illi, quorum Scripta ſuperſunt, Lib. IV., Cap XI. XII. XIII. XIV., jam ſunt celebrati, cæteri autem, quorum Orationes perierunt, à G. J. Voſſio,* in Lib. de Natura Rhetoricæ, *recenſentur.*

1\. A Rhetoribus venimus ad Oratores, quorum magnam vim olim Græcia tulit, omnis eloquentiæ, ſi cujusquam alius artis, certe mater. Nolumus autem hic congerere ſeriem aliquam oratorum, inde à Solone & Piſiſtrato, qui primi Eloquentiæ laude apud Athenienſes floruerunt, auſpicandam, pertexendamque usque ad poſtremas celebrium apud Græcos

Græcos Sophiſtarum ætates: nam, cum hoc Voſſius admodum ſtudioſe egerit, libro de Rhetorices natura & conſtitutione, c. 10, 11, 12., ad eum avidos rerum harum lectores ablegamus, de iis interim, qui ad nos usque e tot veteribus pauci pervenerunt, quædam dicturi.

Neque vero in numerum Oratorum computamus Herodotum, aut Thucididem, Hiſtoricos. Quanquam enim neque priori lactea dicendi ubertas, melleumve velut quoddam eloquentiæ flumen; neque poſteriori maſcula eloquendi vis, & grave ſententiarum pondus, deſit, utraque antiquis adeo in pretio habita, ut Thucydidem decies ſua manu deſcripſiſſe Demoſthenes perhibeatur; Herodoti autem nequidem reprehenſor Plutarchus famam eloquentiæ imminuere auſus ſit: attamen in Oratorum cenſum, qui ſive πολιτικὸν λόγον ſectati cauſas in foro publicas egerunt, ſive, Sophiſtarum in morem, ἐριςικὃς λόγȣς inter diſcipulos fieri, inſtituto quodam dicendi certamine, curarunt, eos computare non poſſumus. 2

Inter Sophiſtas ſeu dicendi magiſtros veteres, qui eloquentiam in artis regulas compactam aliis tradiderunt, ſimul & ipſi ſcriptis orationibus inclaruerunt, antiquisſimus eſt GORGIAS LEONTINUS, nomen apud Græcos longe clarisſimum, & cujus aliquod Orationes hodieque ſuperſunt ab Aldo, cum orationibus Æſchynis, aliorumque Oratorum, Venet. 1513. fol., & ab Henr. Stephano iterum cum Oratoribus Antiquis editæ A. *1575. in fol.* Fuiſſe vero Gorgiam inanis frigidique tumbris præpoſterum affectatorem, & qui præter rem, poëticum in morem, ſua ſæpe extulerit, jam olim Dionyſius Halicarnaſſeus, Hermogenes & Longinus, annotarunt: quapropter & riſui illum eſſe prudentioribus Longinus ait; & Hermogenes eum τοῖς ὑποξύλοις σοφιςαῖς *ſubligneis ſophiſtis* annumerat. Cicero autem quotidianam ejus loquacitatem ſine uſu, & è ſcholis cantilenam vocat, omnibus ſpernendam eloquentiæ ſtudioſis. Orat. l. 1. Conf. Longini περὶ ὕψȣς liber, ſect. III., & Langbænius atque Faber in Not., qui plura de his. 3

Virile magis dicendi genus, & quod non ſcholarum ſuperfluas nugacesve curas, ſed politicum characterem præ ſe ferret, primus Antiphon invenit, teſte Hermogene; is ipſe, qui inter decem, quos numerant, Oratores antiquisſimus, complures nobis orationes reliquit, è quibus illius in dicendo vim, & efficaciam in perſuadendo, miris ſe artificiis inſinuantem, ſat abunde colligere eſt. Sequitur hunc non æque clarus Andocides: tum Lyſias, Iſæii, præceptor, ob nativam dictionis elegantiam, quam ubique, rejecto ardentiore & excelſo dicendi genere, ſummo ſtudio ſectabatur, adeo multis olim adamatus; ut ipſe ſolus etiam velut idea orationis Atticæ, in quantam ea tumori Aſiano opponitur, regulaque & norma crederetur: quos tamen falli multum, neque Atticum Characterem intra anguſtos 4

guſtos nimis terminos *lucidi*, *tenuis* & *ſignificantis*, includendum fuiſſe, rationibus pluribus & exemplis demonſtrat Quintilianus Inſtit lib. XII. c. 10. Conf. Longinus de Sublim. ſect. 35., ubi Lyſiam Platone, cum quo illum comparat, longe inferiorem pronuntiat, vitiisque etiam abundare monet. Interea tamen magna eloquentiæ laus, & inprimis fluidæ & inaffectatæ gravitatis gloria, Lyſiæ nullo modo abroganda eſt: ſed potius omni modo appobandum Photii Patriarchæ, peritisſimi judicis, judicium, quo Lyſiam maximis quibusque orationibus, Demoſtheni, Æſchyni, Platoni, comparat: Bibliothecæ Cod. 262. ubi & vehementer Paulo cuidam ex Myſia, quem Suidas Paulum Germinnm vosat, ſophiſtæ ſuccenſet, cujus ineptisſima cenſura, ſeu calumnia potius, complures Lyſiæ orationes, velut ſpuriæ, perierint. Dionyſius Halicarnaſſeus tantam in orationibus ejus ἐνάργειαν, i. e. evidentiam atque illuſtrationem, deprehendi teſtatur, ut nemo adeo lævus mente & ingenio tardus futurus ſit, quin quæ repræſentat Orator, velut facta ipſemet intueri, & perſonis, quas introducit velut præſentibus intereſſe etiam, & cum iisdem converſari, propemodum videatur.

5 Lyſiæ diſcipulus ISÆUs eſt, tam felix ſui magiſtri imitator, ut niſi quos magno ſtudio attendat, difficulter etiam characteris utriusque diverſitas obſervante Photio, agnoſci poſſit: quum alias Lyſias in tanta facilitate, quam præ ſe fert & innata ſua gravitate, difficillimus imitatu ſit. Prodierunt Lyſiæ & Iſæi Orationes, ut & Andocidis & Antiphontis, in Corpore veterum Oratorum, quod Aldus Venet. 1513. fol. in lucem emiſit; tum & in ſimili, quod Henr. Stephanus in fol. 1575. edidit. Aldi collectionem Latine vertit, ediditque Baſil. 1566. Guilh. Canterus. Lyſiæ orationes ſeparatim quoque aliquoties prodierunt, Latine Baſileæ interprete Franc. Fabricio: Græce & Lat., cum notis Jodori Van der Heidii, apud Wechelum Hanoviæ 1615. in 8, Simon Goulartius quoque duas Lyſiæ orationes, Latine a ſe redditas, publicavit, cum ejusdem vita ex Dionyſio Halicarnaſſenſi appoſita Pariſ. 1575.

6 Coævus Lyſiæ, & Iſæo nonnihil antiquior, erat ISOCRATES, Gorgiæ Leontrni diſcipulus, Orator adeo clarus, ut ejus domus velut quædam Academia videretur, in quam confluebat, quicquid erat juvenum, queis oratoriæ artis addiſcendæ cupido animos inſederat: neque id ſane fruſtra; cum ex ejus ludo ut ait Cicero l. II. de Oratore tanquam ex equo Trojano, meri principes exierint. Sectabatur ille comptulam, nitidamque penitus, & quæ variis picturis ſchematibusque ſuperbiret, orationem: quam ob rem, in ſeligendis verbis atque nominibus, in Colis, Commatibus digerendis, formandisque adeo periodis, & ſimilibus, ad ſuperſtitionem usque ſollicitus, cenſuram incurrit antiquorum complurium, à quibus in primis Dionyſius Halicarnaſſenſis in Iſocrati vita legi meret. Commune omnium judicium eſt, aptiorem ſcholis, quam foro, Iſocratis dictionem fuiſſe.

Et

Digitized by Google

Et ipſe quidem Iſocrates nunquam pro concione dixit, tot oratorum ſtrenuus atque ſolers efformator: uti notum: quemadmodum & mora 10 vel 15 annorum, in adornando Panegyrico ab Iſocrate conſumta, ne pueros quidem latet. Orationum ejus prima editio, quam novi, Mediolanenſis eſt, Græce in fol. A. 1493. excuſa. Secuta hanc Aldina Venet. A. 1513., in corpore Oratorum, cui & Epiſtolæ Iſocratis inſertæ ſunt. Poſtmodum ſæpius Venetiis atque Baſileæ, modo Græce, modo Latine, prodierunt: inprimis ex emendatione Hier. Wolffii, qui Latinam verſionem cudit recuditque multoties. Ex ultima ejus recognitione editus Iſocrates eſt Baſileæ, apud Oporinum, Gr. & Lat., cum notis, 1570. in 8., poſtmodum Pariſ. 1615. Genevæ 1609. &c. ut & Cantabrigiæ, recuſus. Verum & Genevenſes duæ & Cantabrigienſis Editiones non ſatis emendatæ ſunt. Taceo nunc tres primas orationes Iſocratis, quæ, in ſcholarum uſus, infinities ſeparatim prodierunt.

Erat vero Athenis eodem, quo Iſocrates tempore, & poſt ejus obitum, Oratorum Triga, qui, ut reliquos omnes haud dubie ſua arte longo poſt ſe relictos intervallo vicerant, ita de palma inter ſe mutuo æmuli certabant: Æſchines nimirum, Demoſthenes & Hyperides, omnes in gerendis publicis magiſtratibus haud raro adhibiti, rebusque pro Græciæ libertate geſtis clari. Primus eorundem, ÆSCHINES, tres nobis orationes reliquit plane eximias, nec minore elegantia dictionis atque puritate, quam argumentorum pondere & perſpicuitate, inſignes. Quartam orationem Æſchinis, quæ à nonnullis ipſi tribuitur, *Deliacus* inſcripta, ejus non eſſe, ſed Hyperidis, jamdudum à Photio annotatum eſt: & è recentioribus, præter alios, à Conr. Geſnero in Bibliotheca. Eminet vero inter tres Æſchinis, quæ ſuperſunt, oratio contra Cteſiphontem, quæ in Demoſthenem, & honores illi à ſenatu, cenſente Cteſiphonte, collatos, habita eſt; infelici tamen ſucceſſu, cum victus à Demoſthene Æſchines in exilium, quod multam pecuniariam pendere vel non poſſet, vel nollet, pulſus ſit. Adeo tamen Rhodiis, ad quos Æſchines aufugit, admiranda illius Oratio, cum prælegeret, viſa eſt, ut vinci ab alio potuiſſe ſtuperent: magnoque ſemper in pretio iis haberetur ille, ſcholamque celebrem erigeret, unde poſtea tertium dictionis genus emerſit Rhodium, ab Attica puritate, & tumore Aſiano, diverſum, miſtumque ex utroque: de quo vid. Quintilianus Lib. XII. Inſtit. c. 10. Ceterum Æſchinem Demoſthene multum eſſe in dicendo inferiorem, aliquot locis Cicero evincit, à quo neque Plutarchus, neque Photius, in diverſum abeunt, nec quisquam temere, qui collatas utriusque orationes legerit. Editæ ſunt ab Aldo & Stephano, in Collectionibus veterum Græciæ Oratorum: tum & una cum Operibus Demoſthenis, in præſtantiſſima editione, quæ quartis Hier. Wolffii curis Baſileæ 1572. fol. debetur;

Orationem contra Cteſiphontem Latine verterunt ediderun tque, vel cum Demoſthenis oratione pro Corona, vel cum Ciceronis Operibus, Leonh. Aretinus, Joach. Perionius, & Dionyſ. Lambinus. Græcis etiam aliquoties ſeparatim, cum Demostheniana περὶ στεφάνου, in lucem emiſſa eſt.

9 Ipſas autem DEMOSTHENIS orationes ut hic multum laudemus, opus non eſt: ſatis notum eas ab omnibus Veterum, quotquot artem oratoriam calluerunt, (ceteros enim cœcos admiratores ne quidem dicimus) ſummo cum ſtupore lectas, inſitamque iis divinam propemodum vim perſuadendi movendique, quo vellet, & exquiſitiſſimum illud ὕψος, quod ubivis in Demoſthene regnat, non ſine ſummis admirationibus agnita, & in cœlum laudibus ſublata. Pleni de hoc ſunt Cicero, Dionyſius Halicarnaſſenſis, Quintilianus, Plutarchus, Hermogenes, Longinus, Photius, Suidas: Auctorum pars ita de Demoſthenis virtutibus agunt, ut ſimul vitiorum non obliviſcantur; ſed quæ, ſi ad virtutes componantur, propemodum omnia evaneſcunt. Ineptum eſſe ad jocos & facetias, in adverſariis ſine ſcurrilitate exagitandis, fatetur Longinus, de Sublimi ſect. 34, eaque in re longe illi præferendum Hyperidem, animadvertit, harum facetiarum mirum artificem: verum facile iſtum, ſi quidem alicujus ille nominis eſt, defectum compenſari mox addit ignea illa & omnibus inacceſſa dicendi vi, qua non tam movet auditores, quam terret & obſtupefacit, Demoſthenes, ignito ſpiritu armatus. Non tamen parem, in omnibus ejus orationibus, eſſe artis ſublimitatem, monet Photius, Cod. 265. p. 800., eaque propter nonnullas eſſe Demoſtheni à quibusdam abjudicatas narrat: verum & recte Criticos illos rejicit, & mirum non eſſe ait, ſi quis Autor diverſas orationes, ut diverſo tempore ſcribit, ſic diverſo quoque modo ſcripſiſſe aliquando deprèhendatur, cum id promiſcue in rebus humanis accidat, ut non ſemper iidem ſimus, & in oratorum laboribus id ſibi ſæpiſſime obvenerit: *ἐγὼ δὲ εἰδὼς*, ait, *πολλάκις καὶ λόγους διαφόρων γεννιτόρων πολλὴν ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα, καὶ διάφορον ἐργασίαν λόγων, τὸν αὐτὸν ἐγνωκώτων γεννήτορα· οὐ γὰρ ἀεὶ καθέστηκεν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος κατὰ πάντα, ὥσπερ οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτως οὐδὲ κατὰ τοὺς λόγους ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις· ἄλλως τε οὐδὲ ἐν τοῖς καιριωτάτοις τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ῥήτορος.* De Demoſthenis comparatione cum Æſchine, quam Cicero lib. de Claris Oratoribus inſtituit, vid. Voſſius de Natura Rhetor. p. 80. Cum Cicerone ipſo Demoſthenem comparat Longinus, de Subl. Sect. 12., ubi &, ſi Tollium audimus, cum Platone illum prius comparaverat, quæ tamen pericope temporum injuria periit. Comparationem cum Cicerone, cum paucis abſolvatur, & tamen elegantiſſima ſit, nec ab inſtituto noſtro aliena, age huc, è verſione Jac. Tollii, apponemus. *Eſt hic* (inquit Longinus de Demoſthene) *prærupta ſublimitate ſtrictior & conciſior: Cicero vero*

Digitized by Google

ro magis fuſius: noſtrum, quod vi, celeritate, robore, vehementia animi denique, cuncta inflammet ſimul & abripiat, procelloſo cuidam turbini, vel fulmini, recte comparaveris. Contra ea Cicero, velut longe lateque ſerpens flamma, cunctaque depaſcens, &, poſt multos gyros ac ambages, in ſe ſemper revoluta, cum copioſum habet ignem, tum qui perſeveret, partitisque vicibus nunc hanc nunc illam materiæ partem corripiens, non ante ceſſet, quam cuncta abſumſerit, ſeque ipſe expleverit atque ſatiaverit. En tibi diſcrimen inter granditatem Demoſthenis atque Ciceronis: de hac enim ſola Longino ſermo. Uberius vero, operoſis duabus Vitis idem argumentum Plutarchus eſt exſecutus, qui late nec minus docte ſingula utriusque exponit, ſecutus hunc è Gallis recentioribus elegantiſſimus Renatus Rapinus novam duorum Eloquentiæ principum comparationem ſcripſit vernaculo ſermone, & quidem talem, quæ non poteſt non vehementer eſſe ad palatum omnibus, quotquot elegantiorum literarum guſtu imbuti ſunt. Longinus vero, præter hanc Demoſthenis cum Cicerone collationem, aliam quoque ejusdem cum Hyperide inſtituit, è qua paulo ante nonnulla etiam à nobis prælata ſunt, & quæ plane itidem eſt, ut ſunt omnia Longini, ad unguem facta: Sect. 34. Plura de Demoſthene, illiusque præſtantia, non addo, cum ubique ejus Elogia occurrant. Atque utinam non laudaretur ille & algeret! quod commune bonorum Auctorum, & imprimis Græcorum, fatum Demoſthenem quoque publicæ calamitati involvit; dum interea, deſertis adeo limpidis fontibus, certatim ad lutoſos impurosque rivulos decurrere homines imperitos, & ſe ſatiare iisdem, velut ipſius Hippocrenes aquis, cernimus. Sed ſurdo fabulam narramus. Demoſthenis opera primus è tenebris eruit, & orationes illius 61., cum Libanii argumentis, & Vita Autoris per Libanium & Plutarchum ſcripta in lucem protraxit Græce, Venetiis 1504. in fol., magnus ille Græciæ renaſcentis ſtator, Aldus Manutius: qui, præcedente jam anno 1503., Ulpiani in 18. orationes Demoſthenis Commentarios, una cum Lexico Harpocrationis (de quo ſupra ſuo loco à nobis actum), ediderat. Ulpiani ſcholia Demoſtheni ad marginem junxit, ubique textui adaptata, Joh. Hervagius Baſileæ, qui, poſt Aldum, Demoſthenis opera Græce excudit, adjecitque collectas à Joh. Oporino, ex Eraſmi, Budæi, aliorumque, lucubrationibus Annotationes in 26. primas Orationes Demoſthenis: promiſſis etiam notis in reliquas Orationes; & locorum quorundam variis lectionibus, ad vetuſtiſſimum exemplar, à Pet. Daneſio collatum. Verum, obſervante Geſnero, horum poſtea nihil præſtitum eſt. Interea, cum viri docti complures ſingulas hactenus orationes Demoſthenis Latine reddidiſſent, primus omnia illius opera in eum ſermonem tranſtulit, ſeu translatas ab aliis Orationes revidit, ediditque Hier. Wolffius, (nam etſi Carolus Clutinus, Pariſienſis, orationes omnes Demoſthenis, una cum Libanii argu-

mentis, & Ulpiani Commentariis, ante Wolfium tranſtuliſſe à Mich. Neandro perhibeatur, ab eodem tamen illas, immatura morte præventus, non edidiſſe dicitur. Præfat. Erot. L. Gr. p. 131.) primo A. 1545., Tomis 5. in 8., apud Joh. Oporinum: &, cum ille doctiſſimi Wolfii labor eruditorum calculis approbaretur, factum eſt, ut mox ſecundum, atque item tertium, ederetur. Tandem vero, è quarta Interpretis recognitione, una cum Æſchinis Orationibus, Commentariis Ulpiani, Wolfiique notis, prodiit elegantiſſima Demoſthenis Editio, Baſileæ apud Epiſcopum A. 1572., cum biennio ante Græce tantum, cum Commentariis Ulpiani, Pariſ. 1570. fol., ex Dion. Lambini & Guilh. Morelii recenſione prodiiſſent. Francofurti vero A. 1604., apud Marium, Baſileenſis poſtrema Editio recuſa eſt. Epiſtolas Demoſthenis, in volumine veterum Epiſtolarum Græcarum, Venetiis 1499. in 4. publicavit Aldus.

9 Amicus Demoſthenis & æqualis, HYPERIDES Athenienſis, nec ſegnior patriæ libertatis, quanquam jam expirantis, Promachus (pro qua & mortem oppetiit, ob Antipatro, lingua præciſa, interemptus) Orationes 52. genuinas reliquerat, Photii tempore adhuc ſuperſtites: è quibus tamen hodie nonniſi pauciſſimæ ſuperſunt, & eæ quidem ſub falſis nominibus, Æſchinis, nempe cui Deliacus male vulgo tribuitur, & Demoſthenis, cujus oratio de conventis cum Alexandro, Libanio judice, Hyperidi potius adſcribenda eſt. Tanta autem fuit eloquentia Hyperidis, ut, Longino ſententiam ferente, plures etiam virtutes, ſed non tanti momenti, poſſederit, quam Demoſthenes, cujus alias ſtrenuus imitator erat: &, referente Photio Cod. 266., dubitatum ab aliquibus ſit, uter ex duobus alteri præferendus eſſet; cum non deeſſent, qui pro Hyperide ſententiam ferrent: quem etiam, ſi venuſtatem ſpectes orationis, dulciſſimamque animos blanditiis penetrandi vim, Demoſthene ſuperiorem, ipſe Longinus non diffitetur: cujus caput 34. hic omnino conferri meret. Mirum vero eſt, quod, cum Hermogenes Hyperidem carpat, ob non ſervatum, ut decebat, τὸ καθαρὸν καὶ ἠθικὸν, *terſum ac moratum genus*; Longinus contra in eodem laudet, quod τό τε ἠθικὸν ἔχει μετὰ γλυκύτητος ἡδὺ, λιτῶν ἐφηδυνόμενον, *in morata oratione ſuavitatem obtineat, eximia quadam dulcedine, absque ſatietatis & faſtidii periculo, leniter imbutam.* Eſtque hic præferendus Hermogeni Longinus. Porphyrius, apud Euſebium Præpar. Evang. lib. X. c. 3., Hyperidem plagii reum agit, & ex Demoſthene tranſtuliſſe in ſuas orationes, ſed parum feliciter, aliqua ſuſpicatur: quod nos quidem dubium arbitramur. Quidni enim in eaſdem cogitationes forte devenire potuiſſet uterque, absque ullius furti crimine. Facile autem intelligitur, dum, nonniſi inter Demoſthenis Æſchiniſque orationes Hyperidianas legi, dictum eſt, nec aliam quoque peculiarem earundem Editionem prodiiſſe.

Super-

Digitized by Google

Superſunt adhuc è decem Oratoribus recenſendi DINARCHUS & LYCURGUS, quorum ille Corinthius Athenis cauſas egit, non tam ipſe in foro ſuas orationes recitans, quam aliis recitandas tradens. Obiit, juxta Suidam, poſt Antipatri mortem, à quo præfectus Peloponneſo fuerat, inſidiis Polyſperchontis interemptus. Photius vero cod. 267. poſt Antipatri mortem illum Athenis, & actitaſſe cauſas, & feliciſſimam in civitate vitam tranſegiſſe, ſcribit, amicumque factum Caſſandro: cumque ob id ipſum ſuis ſuſpectus redderetur, chalcidem abiiſſe, & tranſacto ibi quindecennio rediiſſe Athenas, ibidemque ſenem admodum, poſt bonorum ſuorum magnæ partis jacturam, deceſſiſſe. Ut adeo non audiendus hic Suidas ſit. In Orationibus ſuis Dinarchum aliquando Hyperidem, ſed ſæpius Demoſthenem, eſſe imitatum, idem Photius refert, à quo & incitatum ad effectus commovendos, vehemensque dicendi genus, tum ſchematum quoque typum & varietatem imitando addiſcere anniſum ait: Non ſemper tamen eadem felicitate, ſed haud raro præter rem turgidus: quapropter & obſervante Hermogene *περὶ ἰδεῶν*, à nonnullis *κρίθηνος Δημοσθένης*, *Demoſthenes bordeaceus*, ſalſe appellatus eſt. Porphyrius, loco paulo antea allegato, Dinarchum in oratione I. contra Cleomedontem, multa è Demoſthenis Or. adv. Canonem totidem verbis deſcripſiſſe, notat. Ceterum, è 64. ejus Orationibus genuinis (quibus ſpuriæ connumeratæ numerum 160, Suida referente, confecerant), nonniſi tres hodie ſuperſunt Græcæ ab Aldo Stephanoque editæ. Græce & Latine Hanoviæ in 8. 1619. ubi & Lyſias, & Antiphon, & Iſæus, ceterique, quos recenſuimus, exceptis Demoſthene & Iſocrate, duobus tomis in lucem editi ſunt: præmiſſis quoque eorundem Vitis è Philoſtrato, niſi fallor. 10

LYCURGUS Athenienſis in maximis, dignitatibus, (quippe qui per annos 15 ærarii præfectus erat aliiſque rebus bello & pace ſummis admotus eſt) maximiſque opibus, tanta tamen morum innocentia vixit, ut jam morti vicinus ſe in fanum matris Deum, atque in curiam, deferri juberet, quo ibi, ſi quis eſſet actæ hactenus vitæ accuſator, pœnas criminum, ſi conviceretur, daret adhuc: nemine tamen, niſi Meneſechmo, impudentiſſimo calumniatorum, culpare in eo quicquam auſo; prout Photius atque Suidas referunt. Orator erat haudquaquam extemporaneus, ſed qui longa meditatione, curiſque longis, opus haberet, ingenio quippe natura tardiore ſed quod ferrea laboris aſſiduitate correxit. Hinc factum arbitror, ut urbanus nunquam aut ſuavis ſit, ſed ſerius ſemper, ubique fuſus, elatus, gravis, imo gravitatis propemodum exemplar, *οὐ χρὴ ζηλοῦν μάλιστα τὰς δεινώσεις*, ut Dionyſius Halicarnaſſenſis loquitur, Ejus Orationes, ab Aldo Stephanoque editæ, a Cantero in Latinum Idioma transfuſæ ſunt. 11

Quem-

12 Quemadmodum vero vivida illa fori eloquentia, atque igneus ad populum perorandi vigor vix in alia niſi in libera republica, locum invenit: dum ſub principibus virtus iſta molleſcit veluti, & è concitato vehementique dicendi genere remisſius placidiusque; è gravi, maſculo ſublimique blandum, & quot placere magis, quam movere, ſtudet, evadit: ita ſane apud Græcos idem, poſt feralem Græcæ libertatis everſionem, accidiſſe, teſtis omni exceptione major Cicero nobis eſt: qui, lib. II. de Oratore, poſt recenſitos Iſocratem, ejusque diſcipulos, in dicendo principes, poſt nominatos Demoſthenem, Hyperidem, Lycurgum, Æſchinem, Dinarchum, illuſtres Cauſarum patronos: *Hi*, inquit, *aliique complures, etſi inter ſe pares non fuerunt, tamen ſunt omnes in eodem veritatis imitandæ genere verſati. Quorum, quamdiu manſit imitatio, tamdiu genus illud dicendi ſtudiumque vixit. Poſtquam, extinctis his, omnis eorum memoria ſenſim obſcurata eſt, & evanuit, alia quædam dicendi molliora ac remiſſiora genera viguerunt. Inde Demochares, quem ajunt ſororis filium fuiſſe Demoſthenis: tum Phalereus ille Demetrius, omnium iſtorum mea ſententia politiſſimus, aliique eorum ſimiles extiterunt.* Autor Dialogi de cauſis corruptæ eloquentiæ, quem aliqui Tacitum, nonnulli Quintilianum, alii Julium Gallionem, putant, idem ſane in Romanis quoque Oratoribus obveniſſe monet: ſcilicet, ut antiquus ille vividus dicendi character, ille impetus juſtaque in dicendo maturitas, quæ in Ciceronis, Grachi, Craſſi, aliorumque, Orationibus deprehenduntur ſucceſſu temporis in calamiſtros neſcio quos, & præpoſteros tinnitus deflecteret; quales in Mæcenatis Gallioniſque ſcriptis occurrant: quibus quidem tantopere Anonymus iſte indignatur, ut dicat, *malle ſe Oratorem vel hirta toga induere, quam fucatis & meretriciis veſtibus inſignire. Neque enim* (ita pergit rationem reddens) *oratorius iſte, imo hercule ne virilis quidem cultus eſt, quo plerique temporum noſtrorum Auctores ita utuntur, ut laſcivia verborum, & levitate ſententiarum, & licentia compoſitionum, hiſtrionales modos exprimant: quodque vix auditu fas eſſe debeat, laudis, & gloriæ, & ingenii loco plerique jactant, cantari ſaltarique commentationes ſuas.* Hæc ille: qui, inter ceteras corruptionis tam fœdæ cauſas recte etiam Reipublicæ Democraticæ in Monarchiam mutationem recenſet, Oratoribus nempe mirum quantum adverſam. Nimirum longe plura à populo obtinebant Oratores, quem à Monachis unquam expectare poterant: cum ſcilicet mixtis omnibus, & moderatore uno carentibus, tantum quisque Orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. *Et quanto quis plus poterat dicendo, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat. Hos ituri in provincias magiſtratus referebantur, hos reverſi colebant, hos & præturæ & conſulatus vocare ultro videbantur: hi neque privati quidem ſine poteſtate erant, cum & populum & ſenatum conſilio & poteſtate regerent: quin imo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentia aut aſſequi poſſe in*

civi

Digitized by Google

civitate, aut tueri conſpicuum & eminentem locum. &c. Hi tot ſimilesque complures ſtimuli cum in monarchia penitus ceſſent, mirum non eſt, ſi remiſerit etiam dicendi vis.

Atque adeo, ut ad Græcos nunc revertamur, magna fuit Athenis, 13.
poſt nobiliſſimam illam Decadem, Oratorum penuria: cum præſertim id ſemper maximo ſtudio agerent Græciæ ex antipatri & Antigoni ſtirpe Reges, ne quis Orator alicujus nominis Athenis eſſet, quem iſti hoſtem, libertas vero adſertorem, experirentur. Præterea tot inteſtina Bella, quibus Græcia univerſa ambitione Regum, ſe mutuo atterentium, ad internecionem fere quaſſata eſt, ingenuis artibus nuncium ad tempus miſerunt. Non tamen defuere unquam, qui dicendi artem excolerent inter Græcos; & qui Latinos, Roma ad ſe proficiſcentes, inſtruerent: quorum, etſi à decem illis maximo intervallo ſejunctorum, ductu ad id culmen Latina pervenit Eloquentia, vt victis longe Græcis inferioribus magiſtris ſuis, cum ſupremis etiam de palma decertare auderet. Sed de Latinis quidem, qui ad noſtram pervenerunt ætatem, abunde ſupra. De Græcis, qui, ab illo Regum, Antigoni poſterorum tempore, usque ad Imperatores Romanos viguerunt, nil propemodum, niſi nomina & Elogia, ſuperſunt: de quibus Voſſius.

Inter eos autem Recentioris ævi Sophiſtas (Græcos namque ad hos 14
nunc progrediemur,) qui ſub Imperatoribus aliquod ſibi nomen pepererunt, & ætate eminet, & dignitate, DIO PRUSÆENSIS, CHRYSOSTOMUS ab inſigni facundia cognominatus. Hic ſub Domitiano Imp clarus Sophiſta, mox Philoſophus, & Philoſophorum Apollonii Thyanæi, Euphratisque Tyrii, auditor & familiaris, cum à Principe Philoſophos undiquaque pelli audiret, ſponte ad Getas exulatum abiit. Inde reverſus poſt Domitiani mortem, Trajano tam carus fuit, ut aurato ſuo receptum vehiculo aſſidere ſibi à latere pateretur Princeps Dionem. Multis vero erroribus doctorum virorum anſam Autor iſte præbuit: dum nonnulli cum Dione Caſſio illum confundunt, (cujus tamen proavus maternus erat), quod à Raph. Volaterrano & Antonio Bonfinio eſſe factum annotat in Bibliotheca fol. 208. b. Geſnerus. Notandum tamen, cum Geſnerus Bonfinium, *Getica* Dioni Pruſæenſi tribuentem, caſtigat, eaque ex Suidæ auctoritate potius Dioni Caſſio tribuenda exiſtimat; falli & Suidam ipſummet, & Geſnerum cum illo, Voſſiumque de Hiſtor. Gr. p. 238., aliosque Suidæ Aſſeclas: ſiquidem Philoſtratus in Dionis Pruſ vita diſerte hunc Getica poſt exilium ſcripſiſſe teſtatur. Ceterum alii Pruſæum à Chryſoſtomo Dione diſtinguunt, quod in Catalogo Bibliothecæ Bodlejanæ fit: demum alii, in recenſendis ejus Editionibus, non ſatis accurate verſantur: nam, in Catalogis Bodlejano & Thuanæo, refertur quædam Editio Dionis Græca Aldina in 8., cujus tamen

tamen annus neutrobique appoſitus cernitur. At enimvero, cum Geſnerus, in Bibliotheca, Dionis orationes, ut ineditas, ex Diegi Hurtardi de Mendoza, aliaque itidem Itala Bibliothecis recenſeat; qui tamen Aldinas Auctorum Editiones & noverat accurate, (quippe catalogum librorum, in Aldi officina impreſſorum, ſuis Pandectis inſerens,) nec unquam omittere conſuevit; non dubito, quin Aldinæ loco reponenda in Catalogis illis, Veneta alia ſit, Anno 1551. apud Feder. Turriſanum, Andreæ, qui ſocer Aldi fuerat, filium, in 8. excuſa, quam Simlerus recenſet: & quam ab Aldo ipſomet editam forte inſpectus obiter Delphinus, anchoræ circumplexus, perſuaſit, qui & alias Viris doctis impoſuit. Proxima poſt Venetam Pariſienſis eſt Græca Dionis Pruſæenſis Editio, apud Andr. Wechelum A. 1554. in 4. excuſa. Hanc anno uno inſecuta Latina Baſileenſis, ex interpretatione Thomæ Nageorgii, apud Oporinum impreſſa A. 1555. in fol., & Venetiis alia ab Hieron. Zenaro ſive apparata, ſive emendata, A. 1585, ubi & Græca quædam Editio Dionis in 4. 1567. prodiit. Demum nitidiſſimam Dionis Editionem Græcam & Latinam, è verſione Nageorgii, reviſa à ſe, una cum If. Caſauboni ad Dionis Orationes diatriba, doctiſſima præfixisque Excerptis Photii, Vita Dionis è Philoſtrato, & Syneſii Cenſura, adornavit Pariſ. A. 1604. fol. apud Claudium Morellum Federicus Morellus, qui textum ipſummet è Regiis aliisque Codicibus MSS. emendavit, ſuaque inſuper ſcholia, animadverſiones & Conjectanea adjecit. Idem ſpeciminis loco anno 1598. orationem Dionis unam de lege Græce & Latine ediderat in 8. Sunt vero & aliæ ejus Orationes ſeparatim excuſæ: v. g. de Ilio à Græcis non capto (id enim Dio audaci oratione, adverſus omnem totius antiquitatis conſenſum, defendere aggreſſus eſt) Gr. & L., cum Scholiis Laur. Rhodomanni, ap. Wechelianos hæredes Hanov. 1604 in 8. quæ & ſæpius alibi recuſa eſt: de Homero Oratio Græce Pariſ. 1566., & Latine Baſil. 1544. in 8. Orationes quatuor de ſervis, ſervitute & libertate Pariſ. 1555. in 4. Græc. Oratio de non temere credendo, Latine per Joach. Camerarium Norib. 1531. in 8., de regno Orationes 4. (ſive, ut Interpres vocavit, libri: cui etiam accedit Caſauboni Diatriba in Dion. c. 2., qui inepte orationes vocari putat, quas ipſe Auctor διατριβὰς φιλοσόφους appellet,) Latine ab Andr. Mylio converſæ Roſtochii 1578. in 4., & aliæ forſan adhuc plures. Ceterum eo cariora doctis Opera hujus Dionis ſunt, quo magis non ſolum ſtili & orationis nitore, pro iis ſane temporibus prorſus eximio, ſed & rerum inibi contentarum momentis, eminent: non minus ſapientem reddere lectorem apta, quam probum.

15 Dionis σύγχρονος erat ſub Trajano POLEMO Laodicenſis, quanquam & ſub Hadriano adhuc vixerit: Sophiſta Smyrnenſis, qui 56. annorum ſenex,

nex, morbo articulari confectus, ipſe ſe vivum adhuc ſepulchro ingeſſit. Orationes ejus aliquot, ſive Declamationes potius (non alii enim niſi ſcholarum uſui inſerviebant iſtæ Sophiſtarum μελέται), junctas cum Himerii Declamationibus, edidit Græce Henr. Stephanus A. 1567. in 4., alias vero duas, cum Latina interpretatione & notis, A. 1637. in 8. Pet. Poſſinus. Hujus loci non eſt ejus Phyſiognomicon, quod Romæ primum Græce à Camillo Peruſco A. 1545. in 4., & Venetiis Latine 1552., in lucem prodiit. Æqualis Polemoni, vel, ut alii referunt, Auditor erat HERODES Atticus, Sophiſtarum longe celeberrimus, & qui ſui, dum viveret, nominis fama omnes facile anteibat, magnitudine ſenſuum, & ſententiarum ſublimitate, conſpicuus. Supereſt una ſolum ejus Oratio de Republica, Græce ab Aldo, Stephanoque, Latine à Guilh. Cantero, Græce & Latine apud Wechelianos, Hanoviæ edita.

Utriusque horum, & Polemonis, & Herodis, diſcipulus, ſuis magiſtris non minor, ÆLIUS, ARISTIDES, ſub Antonino Pio, & Marco, vixit, Adrianopoli Mœſiæ oriundus, ſed Sophiſta Smyrnæus. Hujus Orationum neque finem, nec numerum eſſe, refert Suidas, & iden idem novas denuo reperiri ait. Verum, nihil numerus earundem præſtantiæ derogavit, neque impedire potuit, quo minus ampliſſima ex iisdem Excerpta Photius ſuæ Bibliothecæ infereret cod. 246. 247. & 248. Vitam Ariſtidis, inter Sophiſtarum Vitas *ſcripſit Philoſtratus*. Eunapius, in Vita Libanii, eum θεῖον vocat. Orationes illius duas de laudibus Athenarum, & urbis Romæ, Aldus Collectioni ſuæ XII. Rhetorum inſeruit A. 1513: poſtmodum Ariſtidis Orationes 56. Græce Florentiæ A. 1517. in fol. prodierunt. Latine illas reddidit Guilh. Canterus, cum cujus verſione, & Variis Lectionibus, in duo volumina diſtributæ prodierunt apud Paulum Stephanum, Genevæ A. 1604., cum ſeparatim Verſio Canteri Baſileæ A. 1566., apud Pet. Pernam, eſſet impreſſa. Neque vero ſolum *orationibus* de eloquentiæ ſtudio bene mereri voluit Ariſtides, ſed & *Rhetoricis* libellis aliquibus de civili, & de ſimplici oratione, quos Aldus A. 1508. publici juris fecit. Apologia pro Rhetorica arte contra Platonem tribus orationibus abſolvitur, & quarta Periclem, Miltiadem, Themiſtoclem & Cimonem, quatuor viros, quod non adulatores fuerint, ſed oratores, defendit. Ariſtidis orationes, cum ſcholiis Græcis, Romæ extare refert in Bibliotheca Simlerus, & illa ſcholia eſſe Sopatri conjectat, illius nempe, cujus præfatio in libros de Rhetorica, & de quatuor oratoribus, in Florentina Editione conſpicitur. Refert quoque, Phyſicam Ariſtidis Romæ latere, cum prolegomenis cujusdam de vita ipſius, & arte dicendi. Artem vero illam Ariſtidis in dicendis, quæ præmeditatus fuerat, plane admirandam eſſe Voſſius judicat, de Nat. Rhetor. c. 12. p. 87. Addit etiam eum ad ſubitam dictionem minus idoneum fuiſſe: quod ipſe, ut excuſaret, aje-

bat, non eſſe ſe ex eorum numero, qui vomerent, ſed qui cum cura dicerent. Cujus dicti Eunapius in vita Proæreſi meminit. Ceterum Jac. Gaddius perpetuum vitium in Ariſtidis orationibus parenthyrſum notaſſe vult; i. e. ineptam Affectuum concitationem, ubi tragœdia in nugis agitur, & in rebus parvis magnæ ad accendendum faces adhibentur, adeoque, ubi mediocribus opus eſt, modus omnis exceditur. De Scriptor. Non-Eccleſ. p. 51., quam recte, hic non inquiro: ſane non perpetuum arbitror.

17 Poſt Ariſtidem claruerunt eloquentiæ laude Longinus Zenobiæ dicendi magiſter, & à ſcribendis Græcis Epiſtolis: de quo capite præced. actum, ut & de Hermogene Ariſtidis coævo. Proæreſius, quarti poſt C. N. ſeculi Sophiſta, ſub Juliano Imp., ad ſummum abſque dubio apicem famæ, ſua ſibi facundia partæ, pervenit, aliquando pro Deo habitus: & quem, jam ante Julianum, etiam Conſtantinus magnis honoribus affecit. Sed, quia nihil ex ejus μελέταις, ſ. Declamationibus, quas ediderat, ad nos pervenit, malumus ad Eunapium lectorem remittere, facundiſſimum ejus vitæ Hiſtoricum & Panegyriſtam, quam nimis pauca de illo dicere

18 Poſſet vero, niſi Auguſta dignitas illum ſublimiori in gradu collocaſſet, Sophiſtis annumerari ipſe etiam JULIANUS IMP., quo nimirum nemo magis Sophiſtas ſui temporis coluit, nemo avidius eſt imitatus, nemo familiarius cum iisdem vixit. Extant profecto adhuc ejus Orationes aliquot, & Epiſtolæ complures, non à Scribis, ut mos alias Principum rarorum eſt, aliena manu, ſed ab ipſomet compoſitæ, & ad omnem, pro illorum temporum genio, elegantiam factæ. Accedunt Cæſares & Miſopogon, Satyræ duæ, prior in Imperatores, qui præceſſerant, altera in Antiochenſes, æquè ad ingenium oſtentandum ſcriptæ. Ediderunt Juliani Opera conjunctim primi Petrus Martinius, Morentinus, Carolus Cantoclarus & Theod. Marcilius Pariſ. 1581. in 8., una cum Variis Lectionibus notisque & Latina interpretatione librorum aliquot: ſed liber περὶ βασιλείας, ut & Hymnus in Solem Latine redditi ſunt, quamvis de poſteriori id affirment aliqui, & Marcilio verſionem tribuant, in quo tamen falluntur. Ceterum Cantoclari Verſionem non magni æſtimat Voſſius de Hiſtor. Græc. lib. II. p. 250. ſed illi aliam Petri Cunæi, etſi tum admodum adoleſcentis, Verſionem, ut haud paulo feliciorem, præfert. Auctiora dedit opera Juliani, Dionyſius Petavius, addita Latina Verſione ſua & notis. Pariſ. 1630. in 4., poſtquam ante ſedecim annos tres ejusdem Orationes Panegyricas, è MSS. Regiæ Bibliothecæ primum erutas, ſeparatim A. 1614., cum Latina Verſione notisque ſuis, Flexiæ edidiſſet, quod ipſum Colomeſio, ut videtur, impoſuit, ut quædam tantummodo Juliani à Petavio edita putaret, Gall. Orient. p. 218. Tandem & nuper Vir Illuſtris, Ezechiel Spanhemius, Julianum emendatum denuo

à ſe

à ſe, & lacunis aliquam multis ſuppletum, illuſtratumque notis, edidit Lipſiæ 1696. in fol., ita, ut ampliores adhuc Commentarii Tomo ſecundo expectentur. Ceterum, priusquam Opera Juliani à Viris doctis colligerentur, ſeparatim aliqua illius identidem in lucem emiſſa ſunt. Epiſtolas primus aliquot publicavit Aldus, in Collectione Epiſtolar. Græc. A. 1499. in 4. Miſopogona, cum Epiſtolis, Andr. Wechelus Francofurti 1565. in 8. De Cæſaribus illud obſervandum, eos prout Voſſius annotat de Hiſtor. Græc. lib. II. c. 18. p. 250., in veteribus libris Κρόνια, i. e. *Saturnalia*, & *Sympoſium*, inſcribit: male, ut arbitror, cum è Suida conſtet, aliud plane à Cæſaribus ſcriptum Juliani, Κρόνια fuiſſe. Interea tamen, ſub Sympoſii titulo librum prodiiſſe Baſileæ, à Bonav. Vulcanio Latine verſum, refert in Bibliotheca Gemeriana Simlerus: quem non recte inſpexere, qui ex ejus teſtimonio perhibent, Miſopogonem à Vulcanio eſſe verſum & Baſileæ editum. Idem Simlerus, in Strozzæ Bibliotheca duo Juliani in Solem Encomia ſervari refert: cum impreſſus nonniſi unicus hymnus extet.

Inter Sophiſtas eos, quibuscum Julianus Imp. familiare commercium 19
Epiſtolicum coluit, & quos præcipue honoravit, haudquaquam poſtremus eſt LIBANIUS, patria Antiochenus, qui Rhetoricam artem (quam e veterum lectione ſuo inprimis ductu didicerat) Conſtantinopoli, tunc haud adeo pridem dedicatæ, Nicomediæ, & in patria ſua, profeſſus, magnoque auditorum concurſu ubivis inclutus, à Juliano Imp. Quæſtor factus eſt: à quo &, referente Socrate Hiſt. Eccl. L. II. c. 1., juvene adhuc Nicomediæ clam erat in Eloquentiæ magiſtrum electus. Eſt vero à ſecutis quoque Imperatoribus honoratus, adeo, ut Theodoſius illum Prætorio Præfectum crearet: in qua etiam dgnitate ſenex admodum deceſſit. Si quis illum ex diſcipulis judicet, Baſilio atque Chryſoſtomo, næ is magnum Oratorem illum putabit. Et tamen orationes Libanii, quarum magna ſatis copia hodieque ſupereſt, plane non eas eſſe, quas à tanto ingenio magiſtroque dicendi aliquis expectet, ſed aſperas, ſalebroſo dicendi genere multaque obſcuritate implicitas, omnes uno ore fatentur. Eunapius adeo adjecte de illis ſentit, ut dictionem plane mortuam judicet, ſucco & ſanguine, omnique adeo vita, deſtitutam, & cui vulgaria quoque deſint, quæ alias vix pueris ignorentur: cauſam inde arceſſit, quod deſtitutus magiſtro Libanius ſuo unius ductu omnia perfecerit. Verum hic nimis ſevere judicaſſe Eunapium, Libanio non usque adeo æquum, dubitari non poteſt. Sit enim in Orationibus ille ſalebroſus, ſit obſcurus, non tamen adeo elumbis eſt, nec pueriliter ignarus. Et qui poſſet, qui in epiſtolis, ne ipſo quidem id Eunapio diffitente, mire comptus antiquisque ſua puritate & elegantia, inſperſoque identidem ſale comico, comparandus eſt? Quanto rectius igitur de illo Photius cenſet; nulla alia re ſibi magis ob-

Digitized by Google

obfuiſſe Libanium, innataſque ſuæ dictioni gratias, & quæ vel in ipſa ſe feſtinatione ſponte oggerebant, venuſtates corrupiſſe, ut in obſcuritatem degenerarent; quam nimia diligentia, & præpoſtera rerum, quæ rectius negligi debebant, cura: cum de cetero vere Canon & regula ſermonis Attici ſit. Obſervat præterea, longe illum ſeipſo præſtare in gymnaſticis declamationibus de objecto ficto ſcriptis, quam in Orationibus argumenti veri: quod ibi ſcilicet ſuperſtitioſas inaneſque curas omiſerit: quarum in his nimia copia. Audiamus ipſum. *οὗτος δὲ*, inquit *Cod. 90. ἐν τοῖς πλασματικοῖς αὐτοῦ καὶ γυμναστικοῖς λόγοις μᾶλλον ἐστὶν, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς ἑαυτοῦ χρησιμότερος· τῇ γὰρ πολλῇ περὶ τοὺς ἄλλους φιλοπονίᾳ τε καὶ περιεργίᾳ τήν τε ἔμφυτον τοῦ λόγου, καὶ αὐτοσχέδιον, ὡς ἄν τις εἴποι, χάριν ἐλυμήνατο καὶ τέρψιν, καὶ εἰς τὸ ἀσαφέστερον περιέτρεψε· πολλὰ μὲν ἐπισκοτίζων παρενθήκαις, ἔνια δὲ ἀφαιρέσει καὶ τοῦ ἀναγκαίου. τὰ δ' ἄλλα ἐν τούτοις κανὼν ἐστι καὶ στάθμη λόγου Ἀττικοῦ ἐστὶ δὲ δόκιμος κἀν ταῖς ἐπιστολαῖς.* Nihil poterat mehercule magis ſanum dici. Eruditionem Libanii, quæ in orationibus ſe oſtendat, ipſe etiam extollit Eunapius: & inprimis laudat veneres ſtili, comicaſque urbanitates & lenocinia, quæ *τὸ κατὰ θύραν τερπνὸν καὶ γοητεῦον τὴν ἀκοὴν* vocat, *gratam ſenſibus ſuavitatem, atque aurium quandam veluti incantationem,* (*non illam à limine ſuavitatem*, uti nullo ſenſu Hadr. Junius transfert), & cui velut præcipuo eruditionis Capiti Libanium inſudaſſe perhibet. Pro Chriſtiano Libanium Amphilochius haberi vult, eum ſcilicet converſum & baptiſmum anxie à Baſilio, ſuo diſcipulo, flagitantem, ferens, quum Julianum in Perſia cæſum cognoviſſet. Verum, uti hoc ab Amphilochio eam ſolum ob rationem confictum videtur, ne forſan Marſilio, in cujus Vita fabulam illam narrat, detrahere aliquid de famæ magnitudine videretur: ita longe aliter ſe rem habere, & Libanium potius omnem cæſi Juliani invidiam in ipſoſmet milites Chriſtianos, quos in exercitu habuit, conjicere, ultionemque peculiari Oratione à Joviano Imp. flagitare, Langbænius obſervavit in Not. ad Longinum, æquè ridicule Chriſtianis ab aliquibus accenſitum, *περὶ ὕψους* Sect. 9. Libanii Opera, uti longe plurima ſunt, ita per partes variis Editionibus prodierunt; ſed non ita tamen, quin ineditorum hic illic magna ſatis adhuc copia ſit. Ut jam taceam Epiſtolas illas, quas, cum Epiſtolis compluribus Græcis, Aldus publicavit A. 1499., Declamationes Libanii 39. editæ ſunt Græce Ferrariæ 1517. in 4., quæ Editio longe rariſſima eſt; ut è Gallicis ad Scaligerum Epiſtolis, quas Jac. Revius edidit, p. 165. patet: ſcribit enim ibi Chriſtoph. Puteanus ad Scaligerum, nonniſi unicum in integra Pariſiorum urbe exemplar repertum fuiſſe. Poſtea Deſid. Eraſmus aliquot Libanii orationes, cum Latina verſione ſua, edidit Baſileæ in 4. 1522. Argumenta in orationes Demoſthenis cum hujus operibus prodierunt. Epiſtolæ 12. ad Baſilium M. inter opera Baſilii. Aliæ ejuſdem Epiſtolæ,

Lati-

Digitized by Google

Latinitate donatæ per Franc. Zambicarium, Bononienſem, & emendatæ per Joh. Sommerfelt, cum Argumentis, prodierunt Cracoviæ 1504 in 4., prout Geſnerus in Bibliotheca fidem facit. Sed, cum idem refert, plurimas Libanii Declamationes jam olim ſatis craſſo Volumine Romæ typis impreſſas; valde vereor, ne Ferrarienſem editionem dicere voluerit, & memoriæ lapſu pro hac dixerit Romanam. Sed nemo magis, in Libanio è tenebris partim eruendo, partim vertendo, illuſtrando, emendandoque laboravit, quam Federicus Morellus, quippe qui non ſolum, in editis Libanii ſingulis orationibus, an. 1601, 1602, & 1605, ſuam diligentiam demonſtravit; ſed & omnia collegit illius Opera, Orationes, Declamationes, Præludia Oratoria, Diſſertationes, Epiſtolas, ediditque typis ſplendidis Pariſ 1606. in fol. Tomum primum; alterum vero ibidem 1627., poſtquam intermediis annis 1610, 11, 13, 14. plurima itidem, aut ſingula, aut parvis collectionibus incluſa, Libanii edidiſſet. Quanto autem ardore Morellus traducendo in Latinum ſuo Libanio inſudarit, ſufficienter docere poterit Hiſtoriola, ſeu fabella, quam ex Iſ. Voſſii ore Colomeſius recenſet in Particularibus p. 99. ſeq., ubi, neque morbum feralem ſuæ Conjugis, nec Agonem, neque denique mortem ipſam crebris nuntiis unum poſt aliud allata, abſtrahi ſe à traductione Libanii paſſus fertur avidiſſimus translator. Et tamen invita plane Minerva, Muſiſque renitentibus, illam Verſionem eſſe à Morello ſtructam, non poteſt dubitare, quisquis evolverit: adeo ne Latinis quidem ſæpe ſenſus eſt: quæ ſcribi ab illo potuiſſe longe magis adhuc miratur, qui eadem Græcis applicat, videtque toto ſæpiſſime cœlo aberrare. Jamdudum eſt, quod idipſum monuit Henr. Valeſius ad Socratem. Etſi locus nunc non ſuccurrit; Ceterum, poſt Morellianam hanc operum Libanii Editionem, novos quoſdam Sophiſtæ illius fœtus, antea ineditos, Varii protraxerunt è tenebris viri docti. Jac. Gothofredus ejus orationes aliquot, partim ad Imperatorum Conſtitutiones ſpectantes: partim templa gentilium à communi ruina, cui tum juſſu Theodoſii M. involvebantur, vindicantem, Græce & Latine, cum notis, vulgavit Coloniæ Allobr. 1631. & 1634. in 4. Deſcriptiones, & Progymnaſmata Rhetorica, Leo Allatius Romæ 1641. in 8 publicavit. Quatuor orationes alias, & inter has eam, quæ occiſi Juliani ultionem expoſcit, hactenus ineditam; aliamque, quam pro ſeipſo ſcripſit Libanius aſperitatis criminatione in petito: (Gr. πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν εἶναι λέγοντας) itidem typis hactenus non exſcriptam: nec non funebrem orationem Juliano ſacratam, quam & corruptiſſimam, & ingenti lacuna mutilam, edidit Morellus, ſuæ integritati reſtitutam, paratas jam typis habet Vir quidam Clariſſimus, & propediem, ut ſperamus, edet, Latina verſione & notis doctiſſimis illuſtratas. Addet etiam Epiſtolas aliquot inedi-

Digitized by Google

editas Libanianas, ſed quarum longe majorem adhuc numerum (trecentas credo) ſervat ſecum, aptiori occaſioni deſtinatas.

20 HIMERIUS Sophiſta Pruſia Bithyniæ oriundus, iisdem cum Libanio temporibus, eidem Imperatori Juliano acceptus fuit, & cum illo vixit: poſt cujus mortem peregrinationibus ſeſe dedit, &, cum extinctum audiret Proæreſium, conceſſit Athenas, ubi & ſenio, & comitiali morbo, conſumtus tandem periit. Erat & hic non è multis unus, ſed qui in paucis utique dicendi peritia excelluit, judicibus Eunapio, Photioque Suidas refert illum Proæreſii æmulum Athenis ſcholam adverſus eundem erexiſſe; quod etiam ex Eunapio concludi poſſe videtur, cum quidem Himerium, ad Imperatorem, non ex invidia in Proæreſium, ſed ut ſe oſtenderet Juliano profectum refert, ſed tamen nonniſi poſt mortem Proæreſii Athenas eſſe reverſum addit. Cæterum orationes Himerii laudat Photius, tum ob ſententiarum floriditatem & vim, ad Demoſthenis imitationem expreſſam, tum ob figurarum idearumque, apte cum argumentis commiſtarum ſublime, cui dictio quoque ſatis pro dignitate reſpondeat, magno proprietatis, emphaſeos & perſpicuitatis ſtudio elaborata. Et id ipſum Photium quoque ſine dubio permovit, ut cum iam Cod. 165. de Himerio egiſſet, iterum tamen Cod. 243. ejuſdem Declamationes in manus ſumeret, prolixiſſimis Eclogis præclara quæque & eximia ex iisdem excerpens. Quæ ſuperſunt Himerii Declamationes, cum Polemone editæ ſunt ab Henr. Stephano Græce A. 1567. in 4.

21 Supereſt è Græcis adhuc unus, Sophiſtis temporum horum accenſendus, THEMISTIUS, Euphrades a facundia dictus, ſeu, ut Hermol. Barbarus voluit, à perpetua librorum Ariſtotelis enarratione Ecphraſtes: dubium, Philoſophus major, an Orator: certe qui utroque hoc genere eruditionis tantopere præ reliquis eminebat, quanto profundius ea erat ſcrutatus. Floruit & ipſe ſub Juliano, tum juvenis, & usque ad Theodoſium M. vitam magna cum nominis ſui gloria protraxit: Chriſtianis etiam ea inprimis re acceptus, quod Valentem Imp., hæreſi Ariana imbutum, & acerrimum Orthodoxorum perſecutorem, ſuis ipſe, Ethnicus licet, rationibus à ſævitie abſterruit mitigavitque, prout Socrates L. IV. c. 32. & Sozomenus L. VI. c. 36. teſtantur. Perſuaſus enim enim erat Themiſtius, velle Deum varie ab hominibus coli, ut ſic ea opinionum de ſe varietate attentos magis redderet ad reverendam majeſtatem ſuam Divinam animos, incomprehenſibilem illius eſſentiam, & ſui intellectus infirmitatem cogitantes. Philoſophus erat Ariſtotelicus, atque hinc tantum non omnes Ariſtotelis libros ſuis Paraphraſibus illuſtravit, quorum & bona pars adhuc ſupereſt Venetiis A. 1534. in fol. Græce, Aldinis, apud Turriſanum, ni fallor, literis excuſa: & ex Latina Hermol. Barbari verſione Baſil. 1533. in 4.

Græ-

Digitized by Google

Græce Editioni Venetæ inſertæ quoque ſunt octo Themiſtii orationes: quas Latine vertit poſtmodum atque ſeparatim edidit Baſil. 1559. in 8. Hieron. Donzellinus. Has ipſas Emendatores, & ſex novarum acceſſione auctas, Græce iterum publicavit Henr. Stephanus A. 1562. in 8. Stephanianas 14. duabus auxit, Latine omnes vertit, notas & Conjectanea ſua addidit, Dionyſius Petavius Flexiæ 1613. in 8. Anno ſequente 1614. eaſdem, cum notis ſuis, edidit Pet. Pantinus Lugd. Bat. in 8. Auguſtales Themiſtii orationes, quarum ſex ſunt, à ſophiſticis declamationibus ſejunctas, jam A. 1605. Ambergæ in 4. cum notis ſuis ediderat Georg. Remus. Petavius autem, non contentus XVI Themiſtianas edidiſſe, earundem nova editione dedit XX, Pariſiis 1618. in 4. cum animadverſionibus & notis. Imo ne ſic quidem à conquirendo quievit; ſed tanta ſedulitate Veteres libros volutavit, ut, inventis novis 13., tandem XXXIII. Orationes Themiſtii poſſideret; jamque undecim novas Latine quoque reddiderat, cum eum mors abripit. Ergo ſucceſſit in labore Gabr. Coſſartius, &, cum hic itidem fato præventus Orationem poſtremam ſine verſione reliquiſſet, Joh Harduinus in ſe onus edendi Themiſtii ſuaſu Garnerii ſuſcepit; Auguſtales orationes juxta ordinem chronologicum, quo ſunt ſcriptæ, digesſit; reliquas eo, quo ſunt repertæ: Petavianis notis amplisſimas ſuas notas addidit, deditque adeo Themiſtium omnibus fere numeris abſolutum: Pariſ. 1684. in *fol.* Memini tamen audiviſſe me, Harduinum è Petavianis in Themiſtium animadverſionibus inſignem aliquam omiſiſſe, in qua Plinii locus quidam forte inſigniter reſtitutus deprehendatur: idque ideo factum ab Harduino dicebant, ut eo tutius latitaret illius plagium, emendationem ſibi, in ſua Editione Plinii, non ſine arrogantia adſcribentis. Verum hæc alii curent. Nos de Themiſtii Elocutione judicium Photii apponemus, qui 36. illius Orationes legerat, ut è Codice 74. Biblioth. conſtat: ita vero ibi de Themiſtio: *ἔςι δὲ τὴν φράσιν σαφὴς, καὶ ἀπέριτ]ος, καὶ ἀνθηρὸς, καὶ λέξεσι πολιτικαῖς, καὶ εἰς τὸ σεμνόντι ἐπικλινούσαις χρώμενος: dictione utitur perſpicua, quæ ſuperfluis caret, floridaque, tum locutiones adhibét, quales iis qui in foro & judiciis* (non in umbra ſcholarum) *verſabantur, & quæ gravitatem aliquam præ ſe ferunt:*

Et hæc de Græcis Oratoribus & Sophiſticis dicta ſunt. De Latinis, 22
ſi Ciceronem, M. Senecam, Quintilianum Pliniumque, excipias, de quibus ſupra, cum de Latinis Autoribus ageretur, actum ſimul eſt, nihil noſtram ætatem vidit: etſi feracisſimum Virorum doctorum Ciceronis ævum quamplurimos diſertisſimos viros, ipſiuſque Ciceronis æmulos, tulerit: Q. Hortenſium, C. Curionem, C. Licinium Calvum, M. Brutum, M. Cælium, M. Callidium, C. Jul. Cæſarem Dictatorem: ævum Auguſteum non pauciores, M. Valer. Meſſallam Corvinum, C. Aſinium Pollionem, M. Porcium

cium Latronem, T. Caſſium Severum, T. Labienum, Sext. Jul. Gabinianum, C. Aſinium Gallum Pollionis filinm, Junium Gallionem, M Senecæ filium ſecundo genitum: & alios à ſeculo quidem aureo Auguſteo, quam hi remotiores: de quibus omnibus, ut & iis, qui ætate Ciceronem anteibant, ſerv. Galba, Tib. & Cajo Grachis, C, Carcone, Q. Catulo, &c., more ſuo diligentisſime, collectis Veterum teſtimoniis, agit Voſsius de Nat. Rhetor. c. 14. & 15., qui legatur. Barbarorum vero Seculorum Oratores, ſi ſi qui tamen præter Eccesiaſticos extiterunt, nihil moramur; ſed, omiſſis iis, ad recentiores Viros Eloquentiæ laude inclutos, & orationum ſcriptores progredimur.

CAP. III.

DE ORATORIBUS RECENTIORIBUS.

§. 1. *Horum Princeps eſt M. Ant. Muretus, (de cujus Impoſturis quædam adduntur Literariis,) iſti autem proximi Joh. Caſa, M. Ant. Majoragius, Aonius Palearius.* 2. *Sequuntur Tarqu. Galluccius, Dion. Petavius, J. Bapt. Evangeliſta, Jul. Jul. Nigronus, Janus Paſſeratius, Oct. Ferrarius, Pet. Joh. Perpinianus, Vinc. Guiniſius, Bonav. Baronius, Franc. Vavaſſor, Bernh. Stephonius, Jul. Cæſ. Scaliger,* Itali plerique aut Galli. 3. Germanici ac Danici Oratores, *Phil. Melanchton, Ad. Theod. Siberus, Joh. Caſelius, Aug. Buchnerus, Matth. Berneggerus, J. Freinshemius, J. Henr. Bœclerus, Mich. Virdungus, Mich. Piccartus, Thom. Lanſius, J. Balth. Schuppius, Jac. Maſenius, Thom. Bartholinus, Chr. Schraderus.* 4. Belgæ, *Dan. Heinſius, Petr. Cunæus, Caſp. Barlæus, M. Z. Boxhornius, Dom. Baudius, Juſtus Lipſius, Eryc. Puteanus, Ant. Æmilius, Mart. Schookius.* 5. *Nicol. Nancelius, Jac. Crucius, Rein. Neubuſius, Hier. Donatus, Pet. & Joh. Vinc. Gravinæ, Ant. Nalagonellius, aliique e variis Gentibus Recentiores. (De ſingulorum, hactenus recenſitorum ſtylo, aliisque Dotibus aut Vitiis, Judicia ab Autore proponuntur, tum propria, tum interdum etiam aliena.)* 6. *Panegyricorum Recentiorum Collectio Hanovienſis. Judicium de Er. Roterodami, Joh. Wouwerii utriusque, & Val. Thilonis, Panegyricis. Index Panegyricorum aliquot Recentiorum, ſparſim editorum, &, ut junctim recudantur, dignorum.* 7. *Theſaurus Orationum Panegyricarum Gallicarum, A. 1665. editus. Italici Eman. Theſauri, Aug. Maſcardi & Joh. Bapt. Mancini.* 8. *De Dictione* Modernorum *in Inſcriptionibus, aliisque Orationibus, Argutiarum plus juſto ſtudioſa, Variæ Eruditorum Cenſura, Exemplis κακοζηλίας iſtius nonnullis illuſtratæ.* 9. *De Dictione Ludicra, quam Galli* Burlesque *vocant, a Franc. Vavaſſore impugnata, Judicium.* 10. *Inſcriptionum Origo a Jac. Gaddio, Conjectura dubia, a Græ-*

cis

tis derivatur. Eman. Theſauri Comm. de Eloquentia illarum arguta Didaſcalicus. Inter Scriptores earum eminet idem Theſaurus, de cujus Plagiariis, Nic. Avancino & Joh. Bapt. a Cruyce, quædam adduntur. 11. Coeteri earundem Artifices, Aloyſius Juglaris, Laur. Pignorius, Octav. Ferrarius, Alb. ab Ines, Lamb. Villaſanus (aliorum Plagiarius,) Octav. Boldonius, Franc. Poma, Hier. Boncompagnus, Pet. Labbe, Leo Matina, & de ſingulis Judicia. 12. Jac. Maſenii & Chriſt. Weiſſii de Inſcriptionibus argutis Libelli. 13. Inſcriptiones J. Bapt. Maſculi, Laur. le Brun, J. Ant. Petramellarii, & aliorum, deque iis Judicia.

UT ſuperius ſeculum multos genuit fama Eloquentiæ ſuo merito inſignes, & quos ipſismet Veteribus aliquando æquiparari potuiſſe, dubium non eſt: ita palmam omnibus præripit, ſibi adeo depoſcit, M. ANTON. MURETUS, Orator exquiſitiſſimus, de quo jam aliquoties à nobis variis occaſionibus dictum eſt. Inter alia recenſuimus alicubi facetam illius impoſturam, qua Scaligero verſiculos aliquot, à ſe factos, pro Veteribus obtruſit: & cujus Erythræus in Pinacotheca, Colomeſius in Particularibus aliique mentionem fecerunt. Addimus nunc aliam plane ſimilem, qua, ut emendationem quandam ſuam Catulli eo felicius tueretur, verſum ſub Pacuvii nomine allegat, quem tamen ipſe modo confinxerat, & qui nullibi alias reperitur: obſervante ad Catullum Iſ. Voſſio p. 46, qui addit: *Mirum, fraudem hanc non detectam fuiſſe à Scaligero, eſſe merito ſuſpectæ eſſe debuerant merces ſub quocunque demum titulo è tam doloſa prodeuntes officina; utpote qui adulterinis hujus viri verſibus deceptum ſe fuiſſe optime noſſet. Sed profecto tanti apud Scaligerum ponderis fuit Mureti facundia, ut bis quoque ab eo paſſus ſit ſe decipi.* Sed, ut ad Orationes Mureti nunc regrediamur, certe, ſeu ſermonis numerique ſpectes eximiam puritatem & artificium, ſeu miram concinnitatem periodorum, Mureto peritior artifex non eſt: quam ob rem etiam Joſ. Scaligero in Excerptis Puteanorum hoc nomine ceteris prælatus eſt. Editio Venetæ 1583. in 8. & Ingolſtadienſis 1600. ceteris haud dubie præſtant. JOH. CASÆ Monumenta Latina Orationes & Epiſtolas comprehendunt, tam nitido ſtilo ſcriptas, ut provocare ipſummet Ciceronem poſſint: adeo omnes perfectæ orationis numeros implent: prodierunt Florentiæ 1567. in 4. Eſt hic ille Beneventanus ArchiEpiſcopus, quem de Sodomiæ laudibus librum ſcripſiſſe communis fama fert; quæ plurimis virorum fide dignorum teſtimoniis probari poſſet. Sed novimus defendiſſe Caſam, in ſuo Anti-Bailetto, Menagium, variaque conquirere argumenta, quibus illum à tam immani crimine excuſet. Interea tamen ipſe Menagius non negat, prodiiſſe omnino laſciva iſtiusmodi Caſæ juvenis Carmina, *Capitolo di Forni* inſcripta, è quibus intentatum illi crimen haud difficulter

Digitized by Google

culter adſtruxeris. Sed nos quidem illa tanto vehementius deteſtamur; quanto ſe magis alias ſtyli puritas nobis probat. M. ANT. MAJORAGII orationes, conjunctim primo Venetiis 1581. in 4, & inde aliquoties, editæ & recuſæ, exquiſitæ Latinitatis laude privandæ non ſunt. Fuit enim Vir ille nitoris in iſta lingua ſtudioſiſſimus: etiam, cum interpretaretur Ariſtotelis libros Lites ejus cum Calcagnino & Nizolio alibi relatæ ſunt. Ad reſtituendam eo felicius Eloquentiam Latinam, morem declamandi in ſcholis, antiquis temporibus uſitatum, reduxit, magnoque cum applauſu Mediolanenſium, quam id eſſet utile inſtitutum, exemplis egregiis puerorum demonſtravit. Idem quoque tentaverat aliquando AONIUS PALEARIUS, quo Viro nemo unquam felicius Ciceronem expreſſit, ut jam tum à nobis monitum eſt, cum ejus Epiſtolas recenſeremus. Sane ſunt ejus Orationes omnibus numeris abſolutæ: oſtenditque inprimis, quantum in dicendo valuerit; Oratio in L. Muræenam, quam Ciceroni contrariam ſcripſit Palearius, dictione, figuris, argumentis, adeo ſimilem Ciceroni, ut nec ovum ovo poſſit eſſe ſimilius. [Novam & nitidiſſimam operum ejus Editionem nuper apud Batavos Henr. Wetſtenius dedit, Amſtelod. 1696. in 8, cum præmiſſa optimi Palearii vitæ atque Mortis Hiſtoria.]

TARQVINIUS GALLUCCIUS, Jeſuita, Orationes ſcripſit, & ob ſtilum, & ob materias, commendandas, Coloniæ 1618. in 8. DIONYSII PETAVII Orationes elegantiſſimæ ſunt: ut fuit Vir in literatura ſubactus, quem unum pene inter omnes Jeſuitas aliquo numero habuit Scaliger; forte non habiturus, ſi tam male ſe ab illo acceptum iri divinare potuiſſet. Prodierunt ejus orationes Pariſ. 1620. in 8., Coloniæ ſequenti anno recuſæ. JOH. BAPTISTÆ EVANGELISTÆ, Piceni, Orationes XLIV. magnum in titulo præ ſe ferunt elogium: dicuntur enim *Latinæ locutionis mirificam elegantiam, magnamque argumentorum varietatem accurate & doctè diſpoſitam continere*, Venet. 1596. in 4. Enimvero phraſeologia in illis Orationibus Latina equidem eſt, ſed ſupra modum coacervata, periodique immanes, quibus transmittendis vix ſpiritus ſufficiat. Utitur quoque JULIUS NIGRONUS, Jeſuita, in ſuis Orationibus, Moguntiæ 1610. in 8. editis, prolixioribus periodis, quam decet cultam & elaboratam Orationem. JANI PASSERATII, qui Pariſiis Eloquentiæ Profeſſor & Interpres Regius fuerat, Orationes & Præfationes varii argumenti, ibidem 1606. in 8. & 1637. editæ, eleganter quidem, nec minus argute, ſcriptæ ſunt, ſed non ſervant Orationis illum tenorem, quem requirit caſtigata illa Ciceronis Eloquentia, nec tam nitidæ, terſæ aut numeroſæ ſunt. OCTAVII FERRARII Proluſiones, ut vocat, Epiſtolæ & formulæ, primo Patavii editæ, dein Chemnitii in Germania recuſæ, ſimiliter aliquid vernilitatis habent, etſi florido

Digitized by Google

florido ſtylo ſcriptæ. Optumus autem in numero PETR. JOH. PERPINIANUS, Hiſpanus homo, cujus Orationes, Monaſterii in Weſtphal. 1601. in 8. & Coloniæ 1650. in 12. editæ, ſucci boni & ſtili ſunt, nam & Latine, & periodice, ſcribit. Quapropter & tanti eum Janus Nicius Erythræus facit; ut, cum in Exteris omnibus etiamſi copioſe eleganterque ſcribentibus, aliquid peregrinitatis deprehendere ſibi videatur, nec orationem urbanitate quadam veluti coloratam; duos tamen, Gallum & Hiſpanum Oratores, excipiat, Muretum, & noſtrum hunc Perpinianum: quorum in orationibus recinere quiddam & reſonare adeo Urbanum ait, ut in Romana civitate nati, non autem in eam aſciti videantur, Pinacoth. III. p. 74. Non contemnendæ etiam ſunt VINCENTII GUINISII Allocutiones Gymnaſticæ, Antverpiæ 1638. in 8. auctiores editæ, poſtquam A. 1623. in 24. primo prodiiſſent, argumentis rariſſimis, & ſtilo ſat bono, commendandæ: niſi, quod acumina interdum, plus quam decet affectant: neque tamen inelegantes ſunt, ſed in multis etiam ſalivem movere poſſunt. Sed BONAVENTURA BARONIUS, ut argutus poſſit eſſe, vel barbariſmos interdum admittere non veretur, perpetuus frigidusque tumoris, haud raro puerilis, affectator. Aſt FRANCISCI VAVASSORIS Orationes omnes complent Latini ſermonis numeros: nihil ibi tumoris affectati, nihil frigidi barbarive, ſed terſiſſima omnia, caſtigatiſſima, & quæ in ſummo floridiſſimæ elocutionis nitore nativi decoris longe plurimum oſtentant: adeo, ut nihil illis nitidius ſit. Editæ ſunt Pariſiis 1644. in 8., ob ſelecta etiam argumenta digniſſimæ, quæ ab omnibus legantur. Alium Jeſuitam BERNARDINUM STEPHONIUM, Sabinum, claris etiam Oratoribus accenſendum, narrat nobis Nicius Erythræus Pinacoth. I. p. 160., quem non ſolum plane egregium fuiſſe poëtam ait, ſed & non minorem præterea Oratorem: profertque inprimis ibi duas orationes Erythræus, quas qui legerit, meliores non deſideraturum ſpondet: adeo nec verborum copiam, nec ſententiarum ſplendorem, nec eorum pigmentorum, quæ ornant ac diſtinguunt orationem, quicquam iis deeſſe, fidem facit: tanto magis cum ſuo teſtimonio admittendus, quanto ipſe erat artis peritior. JUL. CÆS. SCALIGERI Orationes, quæ paucæ ſunt, & cum Epiſtolis ejusdem Lugduni Batav. 1600. in 8., alibique in Germania, editæ prodierunt, magnos ſpiritus habent, ut acre Viri ingenium & vehemens inde etiam facile pernoſcas.

E Germanis, qui eloquentiæ laude claruerunt, primum merito nominamus PHILIPPUM MELANCHTHONEM, cujus orationes, 3
in Tomos ſex diſtributæ, ſua etiam juſta laude privandæ haudquaquam ſunt. Candorem quendam & ſimplicitatem in dictione ſemper ſectatus eſt Vir ille; atque id conſecutus, ut ſuo tempore Philippicus ſtilus inter elogia audiretur: non aſſurgit unquam, aut vires vel robur aliquod oſtendit, ſed

Digitized by Google

ſed tamen ita tractat argumenta, quæ tractat, ut nihil omittat eorum, quæ ad rei ſummam pertinent. AD. THEOD. SIBERI, qui Oratoriæ Profeſſor in Academia Wittebergenſi fuit, Orationes, elegantes quoque ſunt, & multam habent argumentorum varietatem: nec deſtituuntur acumine, judicio & nervis. Editæ ſunt Witeb. A. 1617. in 8. Longe vero his præferendæ JOH. CASELII Orationes, ſparſim editæ, nitidæ, eruditæ, rerum varietate plenæ, eruditis magno in pretio ſemper, ut reliqua ejus Viri habitæ: ac optandum omnino eſſet, ut eximia ejusdem ſcripta junctim aliquando in lucem prodirent; in quibus colligendis laborarunt Henr. Ernſtius, Marqu. Gudius, aliique. Non minore elegantia AUG. BUCHNERI Orationes nitent, vere caſtigatum puriſſimum, terſiſſimumque dicendi genus, quale in Cicerone eſt, mirumque periodorum artificium, oſtendentes. Diſſertationes ejusdem academicæ conciſiores periodos, ad Plinianum genium inſtitutas, amant. Matthiæ Berneggeri quoque Orationes, Argentorati 1640. editæ in 12., ut & Orationes Joh. Freinshemii, Francof. 1662. impreſſæ, admodum elegantes ſunt, & tum argumento, tum ſtylo, laudabiles. In JOH. HENR. BOECLERI Orationibus magnus eſt ſpiritus, grandia & ſonantia verba, quibus præ ceteris indulget, exquiſita & ex optimis Hiſtoricis congeſta dictio; editæ ſunt Argent. 1650. in 8. Mich. Virdungi orationer ut & Mich. Piccarti, Profeſſorum Aldorffinorum, potius ob argumentum, quam ob dictionem, commendandæ ſunt, quanquam non usque adeo humi repant, puræ quoque & Latinæ ſint. Thom. Lanſii Orationes nemo Eruditus facile legerit, niſi ob materias, quas tractat. Joh. Balth. Schuppius in Orationibus ſuis plagiarius eſt, in quibus cetera, prater ſtili barbariem, & joculos quosdam triviales, nihil laude dignum invenias. Jac. Maſenius in Exercitationibus Oratoriis jocoſeriis aliquando non inelegans aut ineruditus Sophiſta eſt. Nec Thomæ Bartholini Orationibus deeſt vel acumen vel elegantia, in quibus argutiſſima & elegantiſſima de dolio Diogenis Oratiuncula. In Chriſtoph. Schraderi Progymnaſmatibus & orationibus nonnullis ſtilus ad antiquitatis genium, elegantiam & numerum, optime formatus eſt.

4 DANIELEM HEINSIUM, ut à Germanis ad Belgas nunc abeamus, non tam pro oratore quam Sophiſta haberi voluit Maſenius, ſed ipſe Sophiſta merus & inepte ſe nonnuquam jactitans in palæſtra, cui non ſemper par erat. Sane Heinſius, etſi Ciceronianum in eloquendo Characterem non ſervet, periodorum menſura & concinnitate infra illum ſubſiſtens, (ut plerique Batavorum non amant circumſcriptum illud dicendi genus, ſed potius libertas familiaris illis perplacet, qualis in familiari, vel Epiſtola, vel Sermone, uſu venire ſolet) elegantiſſima tamen tractat argumenta, ſtylo inprimis comto & eleganti, quanquam non ſemper Ciceroniano,

niano, ſed qui, ut arbitror Plinianum quid fere ſapit. Prodierunt aliquoties Lugduni Batav. 1612. in 8., 1627. 8., 1657. in 12. & forſan pluries ejus orationes: queis Iſaacus Voſſius, delicatulus Cenſor, exprobrat perpetuam relativorum pronominum, *qui, quæ, quod*, repetitionem. Joh. Scaliger in Scaligerianis Heinſii quandam ſtyli varietatem notat, prout ſcilicet ab Autoris hujus vel illius lectione receſſerit, dicitque imprimis illum, Lipſii, Mureti ac Eraſmi libris captum, atque adeo inebriatum velut fuiſſe, ſpretis contemptim reliquis. *Heinſius vient quelquefois yvre de Lipſius, quelquefois de Muret, quelquefois d'Eraſme; & dit, que les autres ſont des aſnes.* Æmulus Heinſii in Academia Lugduno-Batava Profeſſor, PETRUS CUNÆUS, vir doctiſſimus atque diſertiſſimus, ipſe quoque Orationes publicavit, quæ admodum terſæ ſunt ac Latinæ, & quas Aug. Buchnerus dignas judicavit, ut, cum ſua præfatione, Wittebergæ recuderentur A. 1643. Qui eodem tempore, quo Heinſius & Cunæus, & ibidem, in eademque dignitate, vixit, CASP. BARLÆUS, ut in Carmine, ita & in Oratione, periodum contortam amat, membris non bene junctis, ſed infinite per mera membra & commata vagatur, quanquam argutus ſatis & feſtivus declamator: ſuo enim quodam genio magis ad ludicra & feſtiva, quam ad ſeria, ducebatur. Dictio non ſemper ſatis pura: in phraſibus enim non diu ſe torſit, obvia rapiens ad argutos animi ſenſus exprimendos. In Marci Zueri Boxhornii Orationibus tumor aliquis verborum eſt, & quædam, ut ita loquar, vaſtiloquentia; quemadmodum & in Dom. Baudio, in phraſin Domitianei temporis, judice Scaligero, expreſſit. JUSTI LIPSII Orationes, Epiſtolis ejus additæ, plane alterius ſunt ſtyli, quam Epiſtolæ, & quidem melioris & Latinioris, ut judicat Scaliger *in Excerptis Put.*, qui Orationem de duplici Concordia, & illam, quæ eſt in obitum Ducis Saxoniæ, Latiniſſimas vocat, creditque etiam eſſe Lipſii, quanquam ipſe ſuas neget; Miræus etiam à Melch. Goldaſto ſcriptas referat Lipſioque ſuppoſitas credi velit: quod & idem vult Carolus Scribanius. vid. Placcius de Pſeudon. p 219. Erycius Puteanus, in Suada ſua Attica λιψιανίζει, nec tamen aſſequitur Lipſii elegantias: ut ſunt plerique, auſim propemodum dicere ad unum omnes, ejus viri in ſcribendi ratione imitatores frigidi, & puerili minutorum ſenſiculorum coacervatione plane inſipidi & infelices. Et tamen Puteani dictio adeo placuit Anton. Æmilio, Profeſſori Ultrajectino, in Orationibus ſuis, ut integras periodos & Lacinias ex ipſo exſcriberet, transferretque in ſuas, quæ lucem aſpexerunt Ultrajecti 1651. in 12. Mart. Schookii Orationes non ubivis puræ ſunt, ſed interdum barbariſmos admittunt, interdum aliquam ſtyli philoſophici ſtribliginem: prodierunt Daventriæ 1665.

Nicol. Nancelius, in Declamationibus ſuis, Pariſ. 1600. in 8. editis, merus declamator eſt, ſtylo interdum barbarus. Jac. Crucii etiam, Rein. Neu-

Digitized by Google

Neuhuſii, Melch. Junii, Chr. Ad. Ruperti, Rhetorum Porcenſium, Orationes, ut ſunt maximam partem à diſcipulis exercitii gratia conſcriptæ, ita, non ob nitorem ſtyli, ſed ob materias forte, legendæ ſunt. Hieronymum Donatum luculentas compoſuiſſe orationes Jac. Gaddius teſtis eſt: ſed eas equidem ego nunquam vidi, uti nec Petri Gravinæ orationes & epiſtolas Neapoli 1589. in 4. impreſſas. [Alius eſt ab hoc recentiſſimus Autor, longeque diſertiſſimus Joh. Vincentius Gravina hodieque ſuperſtes: cujus Opuſcula, nuperrime 1696. in 12. Romæ publici juris facta, oſtendunt, quantum vir ille in dicendi ſcribendique facultate profecerit, & quam omnem terſe, eleganter, nitide, ſemet explicandi artem, tum & alios permovendi vim, unus optime calleat. Adjungendus illi Antonius Malagonellius, Summo Pontifici & Cardinali Spadæ ab Epiſtolis ſcribendis, cujus itidem permagna Romæ celebritas eſt: nec immerito, quod Orationes & Epiſtolæ, Romæ 1697. in 12. editæ, teſtantur, ſane quam elegantiſſimæ: ſed quæ tamen, ut fatetur quisquis eſt Autor præfationis, Vir doctisſimus, non tam caſtigatam illam Ciceronis, aliorumve aurei ſeculi ſcriptorum, facundiam, quam Plinianum potius argutum, & quod florida ſententiarum varietate aures permulcet, dicendi genus, ubique ſapiunt. Uterque vero, & Gravina & Malagonellius, ex Arcadum Societate ſunt, quæ hodie præ ceteris omnibus clara per Italiam eſt, & inprimis magno niſu ingenuarum artium incrementa promovet.]

6 Panegyrici Recentiorum, ſparſim antehac editi, aliquot Voluminibus collecti, Hanoviæ prodierunt A. 1613. in 8. ſed non omnes unius commatis. Eminet inter omnes Eraſmi ad Burgundum Principem Panegyricus, optimus, multaque eruditione refertus, in cujus etiam ſtylo non facile quisquam habebit, quod deſideret. Jo. Wovverius, Hamburgenſis, in Oratione ad Chriſtianum IV, Daniæ Regem, in multam luxuriem ſe diffundit: de quo, in Epiſtolis alicubi Joſ. Scaliger judicavit, nimiam illum curam adhibuiſſe, & in locis communibus tractandis eſſe prolixiorem. Quemadmodum vero notum eſt, Hamburgenſem à Wower, quem diximus, ab Antwerpienſi Senatore Joh. Wowerio, qui eodem tempore vixit, longe alium eſſe: ita cavendum, ne Joh. Wowerii Panegyricum ArchiDucibus Auſtriæ, Belgii Principibus, ſcriptum, Hamburgenſi itidem tribuamus, qui Antvverpienſi debetur, & ſeparatim apud Balthaſ. Moretum Antvverp. 1609 in 8. excuſus eſt. Valent. Thilonis Panegyrici non ubique puræ Latinitatis ſunt. Recenſebimus vero hic Orationes aliquot, maxime Panegyricas, quæ, ſparſim hic illic editæ, melioris commatis ſunt, & dignæ, quæ junctim Voluminibus aliquot ederetur. Inter illas ſunt Pierii Winſemii Oratio in memoriam Guſtavi Adolphi, Suecorum Regis, quem ille Guſtavum II. vocat, ipſummet directa, & excuſa in Friſiis A. 1633. in fol. Ejusdem Regis Panegyricum

Digitized by Google

ricus Poëticus ab eodem ſcriptus ſublimi Stylo, & Amſtelod. 1632. in fol. editus: Ejusdem Winſemii Oratio in exceſſum Henrici Naſſovii. Franekeræ 1641. fol. Oratio pro reparata æde Academica, ibid. 1643. Oratio in obitum Guilh. Stakmanni, Viri Conſularis, A. 1641. & aliæ. Joach. Paſtorii Gratulatio ad Regem Angliæ de Regno, Gedani 1661. in 4. Ejusdem Orationes de præcipuis Hiſtoriæ Autoribus, & de potiſſimis ejusdem argumentis: ibidem eodem Anno Alex. Mori Gratulatio ſuper Venetorum de Turcis Victoria, Amſtelod. 1658. in fol., Joh. Frid. Gronovii Gratulatio ad Guilielmum Arauſionum Principem, cum Imperator per Belgium creatus eſſet, Amſtelod. 1647. in fol. Ezech. Spanhemii Panegyricus ad Chriſtinam, Suecia Reginam, Genuæ 1652. in 4. Ejusdem oratio genethliaca de nato Electori Brandenburgico filio Principe. Joh. Schefferi Oratio Valedictoria ad Chriſtinam, Suec. Reginam, regno ſe abdicantem, Upſaliæ 1654. in fol. Ejusdem Oratio ad Regem Carolum (XI), cum primum Upſaliam ſtudiorum cauſa veniret, Upſal. 1665. in 8. Georgii Oſſolinskii Orationes, quas ut legatus habuit, Dantiſci 1647. in 4. Staudii Oratio in exceſſum Caroli Guſtavi, Regis Sueciæ, Straleſund. 1660. fol. Viti Beringii Oratio de Hiſtoria, Haffniæ 1651. fol. Ejusdem Oratio in memoriam Regis Daniæ, Friderici III., & Gratulatio ad Chriſtianum V. Haffniæ 1670. fol. Bartholi Bartholini Laudatio funebris Friderici III., ut & Matthiæ Foſſii Atrata *Pallas*, Haffniæ eod. anno. Ejusdem Bartholini Oratio in Exceſſum Chriſtiani IV., Eraſmi Bartholini Panegyricus in nuptias Chriſtiani Alberti & Fridericæ Amaliæ, Haffniæ in fol. Elogium Forſtneri a J. H. Bœclero ſcriptum in 4. & fol. J. Henr. Bœcleri Sceptrum Apollinis, ſive Gratulatio de Rectoratu Academico Comitis de la Gardie; Argent. in fol. Aug. Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiæ, in fol.; Claud. Memmii Avauxii Elogium Franc Vavaſſoris, Pariſ. 1651. fol. Chriſtiani Oſtenfeldii Laurus Würtenbergica pro reſtituta Academia Tubingenſi, 1652. fol. Dionyſ. Voſſii Panegyricus dictus Principi Arauſionum: Amſtelod. 1633. in fol. Panegyrici duo in Cromvvellium Anonymi alicujus, 1654. in 4. Octavii Ferrarii Panegyricus in Ludovicum XIV., Regem Galliæ, Venet. 1666. in 4. Joach. Paſtorii Calendæ Regiæ, ſive Gratulatio ad Joh. Caſimirum, Regem Poloniæ, de auſpicato ejus in Thorunium, à ſe recuperatum, ipſis Calendis Januariis ingreſſu: Dantiſci in 4. 1659. Eryci Puteani Purpura Auſtriaca, ſive Gratulatio de Cardinalatu, Antvverpiæ 1635. in 4. Plures Orationes colligere poterit, qui volet. Illæ vero, quas enumeravimus, dignæ ſunt, quæ colligantur & ſerventur.

Nec vero deſunt inter Exteros Gallos Italosque, in vernaculo ſermone Oratores Elegantiſſimi, quibus nonnunquam in Latina etiam lingua 7

Digitized by Google

commode utaris. Talis eſt liber, cui titulus: *le Threſor des Harangues*, Pariſ. 1665. in 12. editus: in quo continentur aliquot Orationes, in receptionibus Principum ac Regum; gratulationibus de matrimoniis, & aliis argumenti Politici panegyrici materiis. Sunt & Immanuelis Theſauri Panegyricorum tria volumina, Italico ſermone ſcripta, argutiisque pleniſſima, è quibus nonnunquam petas aliqua, quæ inventionibus alia occaſione inſervire poſſint. Turin. in 8. Auguſtinus Maſcardus Orationes Italicas argutiores, tam ſuas, quam aliorum, uno collegit libro, impreſſas Venetiis 1646. in 4., ſub titulo: *Proſe Volgari*. Joh. Bapt. Mancini Exercitia oratoria Italico ſermone ſcripta, ſub titulo: *Furori della Gioventa*, Bononiæ 1636., tumida aliquantulum ſunt, & acumina habent affectata ac declamatoria.

8 Ceterum, ſicut Itali utplurimum argutiis in ſuis orationibus indulgent, quos Galli etiam haud raro imitantur: ita non omnium calculum eo labore ſuo merent. Sane Franc. Vavaſſor, in libro de Ludicra dictione, & in oratione; pro veteri dicendi genere contra novum, horum generum acuminibus, quæ Hiſpanis originem debere magnamque cladem puritati Latinæ intuliſſe, monet, boni non multum tribuit, ſed ex Orationibus propemodum proſcripta mallet, niſi forte cum Auguſtei ævi acuminibus plane conſentiant. Atque id in univerſum negari utique non poteſt, per Inſcriptiones, præcipuum argutæ illius novæque dictionis fœtum, Italis primo debitum, anſam eſſe multis in lingua Latina corruptelis datam: quod, præter alios, etiam Bœclerus, in Muſeo, monet: ſed qui tamen ſimul omne illud ſtudium rejicere non audet: ſed, poſtquam in utramque partem, diu diſputaſſet, ferendum cenſet, ſi adhibeatur commode, & modus in reipſa ſervetur. At Hiſtorias & Panegyricos eo modo ſcribere velle, quod faciunt tamen aliqui, plenum frigidiſſimæ affectionis & ineptiarum videtur, nec immerito a Bœclero ex Hiſtoria atque panegyrico mixtum chaos vocatur. Eſt enim poëtiſmo propior, quam orationi, talis ſcriptio, & quæ utplurimum nil niſi coactum ſapit frigidumque: Adeoque nihil omnino horum ad imitationem proponendum eſt, quanquam extantiora quædam acumina enotare nihil vetet. Contra ineptum vero uſum Acuminum vide, quæ habet Famianus Strada Proluſionum Academ. lib. II. proluſ. 12. Albertus de Albertis in Actione contra corruptores eloquentiæ paſſim: Oct. Boldonius in Epigraphica VI, Vavaſſor locis, quæ allegavimus: & lepida quædam Satyra Gallico ſermone ſcripta, atque Heidelbergæ A. 1670. in 12. impreſſa, hoc titulo: *Nouvelle Allegorique, ou Hiſtoire des dernieres troubles, arrivées au royaume de l'Eloquence:* qua, ſub fictione belli alicujus Rhetorici, multi iſtius ſeculi ſcriptores arguteli perſtringuntur. Jan. Nic. Erythræus etiam, paſſim in Pinacothecis, intempeſtivos iſtiusmodi argutiarum aucupes ſalſe ex merito

Digitized by Google

rito perſtringit: cum v. g. Franc. Carettonium ridet, qui ſummam eloquentiam in ſententiolis venuſtulis ac vibrantibus, breviter arguteque concluſis, non in verborum ac ſententiarum magnitudine ac ſplendore, nec in rerum argumentorumve copia, ſitam eſſe putabat: atque hinc, in quadam Oratione ſua, cum qua ſibi mirum quantum ſapere viſus eſt, nil niſi conciſum hoc membriſque minutioribus velut captum, dicendi genus, tot fere argutiis ſententiarum refertum, quot verbis, adhibuit: in ſcholaſtico pulvère (& addit Erythræus) peringenioſis adoleſcentibus illuſtris, ſed nec Summi Pontificis auribus ſatis digna locutus (dicebat autem ad Clementem VIII), nec Auguſtiſſimo illi Patrum purpuratorum Senatui apta, Pinacoth. I. p. 162. Alibi, quum de Fulvio Teſta agit, integram talium hominum ſocietatem nobis deſcribit, quibus vetera pura atque incorrupta plane ſordebant, & qui nil niſi argutulum, è ſuis officinis profectum, laude dignum exiſtimabant: quorum inſania complures etiam optimorum ingeniorum Viros ad pueriles nugas abripiat. vid. Pinac. III. p. 212. ſeq.

Alii, dum in jocis facetiiſque acumen præpoſtere præ ſe ferrent, inſana ejusdem affectatione in grande vitium prolapſi ſunt: ortumque exinde illud dicendi genus, quod Galli *Burlesque* vocant, cujusque Specimen Scarron, & alii, apud Gallos dederunt, aliquid identidem è Belgica lingua vernaculæ immiſcentes: ſed quos ſingulari libro de Ludicra dictione impugnavit Franc. Vavaſſor, Pariſ. 1658. in 4. edito. Sed ut de cetero ſalibus facetis acumina adeo abroganda non ſunt, ut potius vel maxime ad eadem requirantur: qua de re & Cicero, in ſecundo de Oratore, & è recentioribus alii: ita de affectatis acuminibus, ſeu in jocis, ſeu in Oratoribus, ea occurant, alio loco à nobis actum: cum aliquando penitius naturam acuminum & uſum perluſtraremus. 9

Interea recenſebimus tamen inſigniores aliquot Inſcriptionum & Elogiorum, tali acumine elaboratorum, Auctores. Jac. Gaddius lubenter è Græcia originem eorundem arceſſeret, ſed dubius tamen eſt. *In Elogiis* (ita inquit T. I. de Scriptor. Non-Eccleſiaſt. p. 266., ſub titulo Philoponi) *Latini ſuperant Etruſcos ac Græcos, qui hoc breve, ſed egregium, curioſumque ſcribendi genus forſitan ignorarunt; certe minime nobis oſtenderunt; ni tamen libeat elogia compellare laudationes heroum ac imagines, à Græco Philoſtrato ingenioſe ac feliciter concinnatas. Nec inficior, egregia Thuſco etiam calamo formata extare Elogia: ſcilicet liber Elogiorum Academiæ Ignotæ: atque non pauca Ponæ: ſed hæc numero, varietate ac pondere, imparia videntur Latinis Elogiis Jovii, Folietæ, Sammarthani, Theſauri, Franciſci del Monaco, & aliorum, quorum in hoc ſcribendi genere nomen eminet.* Verum, ut jam preſſius ad acuminum argutiarumque magiſtros accedamus, nemo eſt, qui majore niſu, & feliciore etiam ſucceſſu, 10

 ceſſu,

ceſſu, eam Eloquentiam omnem late pertractavit, certisque etiam præceptis ſcrupuloſe admodum incluſit, quam IMMANVEL THESAURUS, quem, per integros 40. annos, labori huic inſudaſſe teſtis Boldonius eſt. Præcepta Inſcriptionum argutarum dedit libro Italico, cui titulus : *Il Canochiale Ariſtotelico, ſeu Idea del l' ingenioſa Elocutione* Venet. 1664. in 4. [Male omnino in libello de Diſciplina Argutiarum Morhofii, qui A. 1693. prodiit, iſte Theſauri liber *Pandochiale Ariſtotelicum* vocatur] Multa Theſaurus in illo libro affert egregia, de metaphora, tanquam fundamento omnis acuminis, &, ſecundum principia Ariſtotelica, omnem illam acuminis rationem indagat, additis ubique exemplis. Ipſe quoque Inſcriptiones peculiari Volumine edidit, de Genealogia Chriſti & Patriarcharum: item quas in funebribus apparatibus, natalitiis pompis, ſacris celebritatibus, publicis Principum receptionibus, Regiarum ædium monumentis componi ponive debere exiſtimavit: omnes ſimul Taurini 1666, in 12. editæ, & poſtea, ſplendidiore typo, Berolini in 4., curante Joh. Ravio. Inſulatas ejus Virtutes, Oxon. 1638. editas, una cum Cæſaribus, quas ejus Autoris eſſe negat publicator Editionis Taurinenſis, ego eidem tribuere non vererer. Scripſit & Orationes Panegyricas Theſaurus Italica lingua argutisſimas, è quibus alios video multa ſublegiſſe; inprimis Nicol. Avancinum in orationibus ſuis. Quemadmodum & Joh. Bapt. van de Cruyce Auguſtinianus, qui Genealogiam Chriſti, verſibus expoſitam, Antwerpiæ A. 1654. publici juris fecit, è Theſauro omnia exſcripſit.

11 Proximus à Theſauro locari meret ALOYSIUS JUGLARIS, cujus Elogia Sacra, cum Theſauro, Moguntiæ A. 1665. edita ſunt, & Chriſti Servatoris Vitam & hiſtoriam complectuntur. Scripſit & LAURENTIUS PIGNORIUS Miſcella Elogiorum, Allocutionum, Epitaphiorum &c. Patavii 1626. in 4. edita. Brevis eſt, & ad genium inſcriptionum accommodatius omnino ſcribit: quæ enim per integra folia extenduntur, vix talem titulum merentur. OCTAV. FERRARII Inſcriptiones, quarum pars. I. & II. Patavi, 1668; tertia 1674., prodierunt, Norimbergæ etiam recuſæ, acuminum parciores ſunt. ALBERTUS AB INES in Elogiis Regum Polonorum, Cracoviæ 1655. in 4. editis, è Theſauro aliisque floſculos decerpit, quorum tamen nomina etiam apponit: & in præfatione nonnulla de hoc ſcribendi genere habet, Eſtque adeo modeſtior, quam Lambertus Villafanus, qui in Inſcriptionibus ſuis, quæ poematibus adjectæ ſunt, pene omnia è Theſauro & aliis eſt furatus. Non item amicus illi OCTAVIUS BOLDONIUS, qui *Epigraphicam* ſcripſit, ſeu Rationem Elogia Inſcriptionesque pangendi, editam Auguſtæ Peruſiæ 1660. in fol. Spiſſus liber eſt, & propemodum omnia Rhetorices præcepta nullo judicio coacervat, variasque digreſſiones inſtituit, parum ad rem ipſam facientes. FRANC.

PONE

Digitized by Google

PONÆ Elogia XII. Cæſarum, adjectis unicuique Elogio Epigrammatibus. Veronæ 1641. in 8. edita, acuta omnino ſunt. Ediderat jam A. 1626. librum, in dialogi forma, de Epitaphiis ad morem antiquum afformandis *L' Epitaphio dialogo: nel quale ſi ingegna il modo di comporre gli Epitaphi all' antica:* ſed quem non vidi. Videatur interim de Pona ejusque Scriptis Hier. Ghilinus in Theatro Hominum Literat., P. I. p. 62. Pertinent vero huc præterea HIERON. PONCAMPAGNUS, qui Seculum Momi ſcripſit: ſeu, in corruptos Seculi mores Execrationes Elegiacas, Bononiæ 1667. in 4. editas. Sed ex ipſo titulo apparet, parum ſubeſſe huic Viro judicii & elegantiæ. Coacervavit quasdam ſententias ſine magno delectu & judicio: cumque profiteatur acumen, ſatis interdum obtuſus eſt. PETRUS LABBE ſcripſit Elogia varii generis, Gratianopoli 1664. in fol. edita (& recuſa poſtmodum in Germania in 8), quibus addidit Carmina nonnulla. Argutus eſt pene in omnibus verbis; ita quidem, ut interdum frigus orationis non effugiat; neque enim aliter fieri poteſt, cum affectamus acumina. Non melior eſt LEO MATINA, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Unguis Elogiorum Leonis Matinæ.* Facile ex hoc titulo de Leone judicium ferri poteſt. Tantum enim abeſt, ut habeat aliquid Elogiis acutis ſimile, ut potius totus frigeat torpeatque. Editæ poſtea ſunt ab illo ducum Venetorum Icones & Elogia, A. 1665. in fol.

E Germanis JACOBUS MASENIUS, Jeſuita, Artem novam Argu- 12 tiarum, tam Epigraphicarum, quam Epigrammaticarum edidit Colon. 1660. in 12. Libellus non inelegans eſt, & ſecundum locos Dialecticos inventiones acuminum diſtinguit: tradit quoque modum inveniendi Apohthegmata acuta: Exemplaque tam ſua, quam aliena, addidit. Speciminis loca acerba in Lutherum convitia habet. Alius neſcio quis Jeſuita *Juſta Ferdinando III.* (inſcriptionibus) *perſoluta* edidit Osnabrugi. Scripſit quoque Vir doctus, CHRISTIANUS WEISIUS, in hoc genere aliqua, edito libro de Poëſi hodiernorum Politicorum, ſeu de argutis inſcriptionibus, Weiſſenfelſæ 1678. in 8., & multa habet de origine harum Inſcriptionum & natura, nec non de uſu & imitatione multa quoque exempla coacervat. Sed defuerunt illi plura ſubſidia: nam Theſauri librum Italicum non habuit, qui tamen primus eſt, qui in hoc genere quædam tentavit, & longe uberiores fontes, quam cæteri omnes, recluſit.

Sunt adhuc plures alii, qui in hoc genere quid ſcripſerunt, ut *Job.* 13 *Baptiſta Maſculus*, cujus extant Elogia, mihi quidem non viſa, niſi, quæ excerpſit inde paſſim Jac. Maſenius, & è quibus de ceteris judicare licet, eſſe neutiquam ſpernenda. Habet & *Laurentius de Brun*, in Eloquentia ſua Poëtica, varia Inſcriptionum Exempla, hinc illinc congeſta, ſatis quidem elegantia. *Job. Ant. Petramellarius*, Bononienſis, Eques S. Lazari Hieroſolymitanus,

tanus, Elogia edidit; ſed quæ acuminibus deſtituta cenſet, pluribusque examinat Gaddius T. I de Script. Non-Eccleſ. Eſt & Anonymus quidam, qui Regum Hungariæ Monumenta ſcripſit, Noribergæ 1663. Epitaphia editurus erat Famianus Strada; ſed mors intercluſit; teſte in Elogiis Craſſo P. I. p. 237. Ceterum cum his horum generum Inſcriptionibus plane non confundendæ ſunt Jac. Phil. Thomaſſini Inſcriptiones Patavinæ, Patav. 1649. editæ in 4: namque in illis eæ tantum habentur, quæ hinc illinc in templis atque monumentis ſepulchrorum comparent, quæ plane alterius commatis ſunt.

CAP. IV.

DE RHETORIBUS ATQUE ORATORIBUS SACRIS.

§. 1. *Nullum Diſcrimen Oratoriæ Civilis & Sacræ, niſi quoad Argumentum, Præcepta autem & Methodus plane eadem, ex Ariſtotele haurienda. Fruſtra igitur tot aliæ Methodi concionandi protruduntur, Patribus priorum Seculorum, Ariſtotelicam communem ſecutis, ignotæ, & ævo Scholaſticorum barbaro primum introduci cœptæ. Artificia in Sacris etiam Literis, & Paulinis imprimis Epiſtolis, Oratoria. 2. Rhetores Sacri, ſive Rhetoricæ Eccleſiaſticæ Scriptores ἐξοχώτεροι: Deſid. Eraſmus Roterodamus. 3. Ludov. Wolzogenius. 4. Melch. Zeidlerus. 5. Franc. Panicarola, Demetrii Phalerei Paraphraſtes, de cujus etiam Eloquentia Sacra ſingulari diſſeritur. 6. Corn. Muſſus, Eloqu. Sacræ inter Italos Inſtaurator. Certamen Hiſpanos inter & Italos de S. Eloqu. palma, quæ Hiſpanis tribuitur. Laur. à Villavincentio: Andr. Hyperii Plagiarius. 7. Ludov. Carbo, Paulus Areſius (Emblematis, quorum Uſus nimius improbatur, delectatus,) Joh. Caramuel à Lobkovviz. 8. Renatus Rapinus. 9. Oratorum Sacrorum Varietas Lud. Bailii Hiſtoria illorum. Cenſores Janus Nic. Erythræus & Frid. Borromæus. 10. Locorum Oratoriæ Sacræ Communium & Subſidiorum Scriptores, Didacus Stella, Thom. Stapletonus. 11. Ludov. Creſollius. 12. Guilh. Peraldus, Franc. Labata, Joh. Euſeb. Nierembergius, Aloyſius Novarinus. 13. Pet. Aloyſius, Janus Nicius Erythræus. 14. Jac. Maſenius, Nicol. Avancinus, Franc. Saleſius. 15. Dan. Bartolus, Jerem. Drexelius. 16. Pet. Berchorius. 17. Pet. Molinæus Jun., Pet. de la Serre. 18. Angli in hoc ſcribendi genere aliis ſuperiores, imprimis Joh. Donne, (de cujus pro Αυτοχειρίᾳ Libro complura adduntur.) 19. Joſ. Hallus, Rich. Whitlock. 20. Rob. Boyle. 21. Henr. Hammondus, Anonymus Officii Chriſtianorum Scriptor. 22. Angli alii, à Guilh. Crovvæo, & Anonymo quodam, Libris peculiaribus enumerati.*

Digitized by Google

rati. 23. Oratores Sacri in Germania Lutherani complures, è quibus Conr. Dietericus, Salomon Glaſſius & Frid. Balduinus, ſpeciatim commendantur. 24. Oratores Sacri & Scriptores Aſcetici Hiſpaniæ potiores, Joh de Valdes. 25. Ludov. Granatenſis. 26. Joh. de Aquila. 27. Alph. Lobo, Didacus Perez, Franc. Arius, Ludov. de Ponte, Joh. Palafoxius, (de cujus Litibus cum Jeſuitis nonnulla narrantur,) &c. 28. Oratores Galliæ Sacri ἐξοχώτεροι, Claud. de Lingendes & P. Caſtillonius, Jeſuitæ. 29. Joh. Dallæus Jun., Alex. Morus, Pet. du Boſc. & Joh. Claudius, Theologi Reformati. 30. Lites de Prærogativa, & Plagio mutuo, inter Anglos & Gallos Belgasque, Hiſpanos item & Gallos, hoc in argumento verſantes.

NOn differt Oratoria Sacra a Civili, niſi argumento: ſiquidem præcepta eadem ſunt: perſuadet Orator civilis, perſuadet & Eccleſiaſticus: ſi docet, Dialecticas interpretando rationes ſequitur. Duplici proin ratione ſacra conſiderari poſſunt; ut didactica, & ut parænetica: atque hactenus diverſum quid eſt in Oratione ſacra. Quamvis enim & in civili Didacticum genus aliquod commenti ſint juniores Rhetores; id tamen proprie ad fontes Rhetoricos non pertinet: utut non negem, didacticam orationem etiam ornari coloribus oratoriis poſſe: ut ornari quidem poteſt hac in parte Oratio ſacra, imo debet, ne jejuna nimis & macilenta videatur. Ceterum qui præcepta Orationis ſacræ ſcripſerunt, tot ſunt, ut Bibliothecam pene ſoli conficiant: ſed parum illis juvamur. Qui à communibus præceptis diſcedunt, tot habent Methodos, quot capita; facileque adeo quis ex illa confuſione judicare poterit, quid de iſtiusmodi methodo ſit ſtatuendum. Sane nihil facilius eſt, etiam in oratione civili, quam novas invenire methodos: nec unquam deſunt, qui malint artem Lullianam aliquam, aut novum huic ſimile in oratione commentum, quam puros illos limpidosque fontes, qui ex natura ipſius ſubjecti prodeunt. Enimvero non opus eſt his pluribus immorari. Unicus Chriſtoph. Schraderus ſatis ſuperque docuit, ne quid de Eraſmo dicam, quam ſolis etiam Ariſtotelis præceptis rem omnem conficere poſſimus. Veram præterea eloquentiam oſtendunt Veteres Græci & Latini Eccleſiarum Doctores, quibus ſi periret artificium oratorium, omnis ſcriptionis gratia periret. Hos duces in hoc genere habemus præcipuos; quorum exemplo ſi quis ſuam orationem inſtituere poteſt, is revera boni oratoris titulum merebitur. Erat enim illis pleniſſima omnium ſcientiarum cognitio: ideoque omnia, quæ ad populum dicebant, profundam doctrinam non minus ac ſingulare artificium ſpirabant. Poſt illa tempora, cum barbaries regnare inciperet, & omnia occupaſſent Scholaſtici, ceu liquidis immiſſi fontibus apri, prodigioſum neſcio quod horridumque dicendi genus oriebatur, ut barbara locutio- 1

Digitized by Google

cutione ingratum, ita perplexis diſputationibus adeo involutum, ut propemodum nihil ſani ſubeſſet; ſed ſcoriæ pro auro Patrum, imò lutum. Hos vero temporum infelicium ineptiſſimos Poſtillatores, qui ſermones de tempore, ſimilesve, conſcribillarunt, quis non maximo cum faſtidio legat? & his tamen omnia diu erant repleta: optimi nugas proponebant, merasque argutias ſcholaſticas, quæſtiones, definitiones, diviſiones, terminos, quibus, dum pulcerrime rem egiſſe ſibi viderentur, omnia *miſere lacerabant* confundebantve: atque erant tamen interea, quod infelix ſeculi fatum fuit, Academici Doctores & Oratores plane, ſcilicet, eximii. Imo, quod longe adhuc magis mirere, tam altas ille modus radices in hominum animis egerat, ut, poſt renatam etiam literarum lucem, tamen ſupereſſent, qui mallent hirſuto illo aſperoque dicendi genere uti, quam cultiore nonnihil, & ad artis præcepta inſtituto. Quaſi vero Ars ſacrum interpretem dedeceret, aut tum demum recte proponerentur Sacroſancta myſteria, quum barbare proferuntur. Imo ſi Sacri Codicis Scriptores intuemur, ſi D. Pauli Epiſtolas, cæcus eſt, qui non egregia Oratoris artificia illic videat: non, quod ipſis, de induſtria multo labore conquiſitis, uſus D. Paulus ſit: ſed, quod, cum eruditus eſſet, non rejiceret id quod eſſet, & quod in ipſa ejus oratione fluebat. Quodſi igitur naturæ ductu gratior eſt oratio, ſecundum Oratoriæ regulas inſtituta: quidni illa arte utamur, quam divinam eſſe nemo negavit, utut à gentilibus ſcriptoribus traditam.

2 Verum miſſis his, quæ reipſa jam ſatis probant, recenſebimus nunc præcipuos aliquot Autores, tum qui præcepta oratoriæ ſacræ dederunt, tum qui ipſi Orationes ſcripſerunt. Atque hic locum principem ſuo merito aſſignamus DESIDERIO ERASMO, qui, uti paſſim, in Epiſtolis ſuis, librisque aliis, invehitur in ſui temporis ineptos è ſuggeſtu declamatores; ita viam oſtendit expeditam, qua incederent, qui Orationes Sacras ad populum eſſent habituri. Libri titulus eſt *de Ratione Concionandi*, Baſileæ editi A. 1536. in 8., & aliquoties recuſi. Toto hoc libro nihil aliud continetur, quam communia Rhetorices præcepta; quorum uſum in ſacris Orationibus oſtendit: adjunctis ſemper ſuorum temporum exemplis, quibus tum à monachis declamantibus peccatum fuit. Inprimis autem operæ pretium fuerit prælegiſſe, quæ ſunt fuſe ab illo, de allegoriarum uſu in concionibus, dicta lib. III. Ut enim tunc ſuperſtitioſa erat, & haud raro præpoſtera locorum moralium affectatio: ita nunc pene in illa tempora incidimus, ubi plus allegorici, quam genuini ſenſus, quæritur. Prolixus admodum ea de re Eraſmus eſt, &, adductis ubique veterum Patrum præcipuorum locis, oſtendit, quid peccetur eo in argumento, & quid laude dignum viciſſim ſit.

ERe-

E Reformatis *Oratorem Sacrum* ſcripſit LUDOVICUS WOLZOGENIUS, i. e. de Ratione concionandi librum, Ultraj. 1671. in 8., quem ſane negari non poteſt, ſcriptum eſſe eleganti ſtilo: & in quo partim communia Rhetorices præcepta præſupponit Auctor, partim ſua quædam peculiaria in textus explicatione tradit. Carteſianæ Philoſophiæ addictus eſt, ideoque doctrinam de affectibus luculenter proponit, eorumque uſus oſtendit. In partibus Sacræ orationis multa nova docet, varioſque modos comminiſcitur. Ut in uno exordio v. g. admodum prolixus eſt, variaque tradit genera exordiorum: primo quidem illa, quorum in oratoria Civili uſus eſt, deinde propria quædam Oratori ſacro: reſpectu ſcilicet textus, ad quem illa referenda. Habet igitur baſes exordiorum varii generis: unam, quæ textui eſt innixa: alteram, quæ fundatur in connexione: aliamque iterum, quæ ſcopo innititur. Inventa baſi Exordiorum, viam habet eadem conſtituendi triplicem, Analyticam, Syntheticam, Syncriticam. Analyticum & Syntheticum illi eſt vel perfectum, vel imperfectum. Habet dein Exordia ex illis generibus mixta. Hæc vero omnia, ut mihi quidem videtur, plus habent ſubtilitatis quam uſus: ut & quæ de pronuntiatione & actione ſigillatim enarrata habet, prolixius tractantur, quam opus eſt; & excerpta ſunt, licet ſtrenue diſſimulet, ex Eraſmo atque Ludov. Creſollio. 3

E noſtris, ut ſexcentos ſilentio prætereamus, MELCH. ZEIDLERUS Rhetoricam Eccleſiaſticam ſcripſit, ad methodum Oratoriæ Civilis, quam Ariſtoteles, Cicero, aliique præſcripſerunt, adornatam, editamque Regiomonti 1672. in 8 Bonus autem omnino liber eſt, multisque exemplis uſum Ariſtotelicorum præceptorum oſtendit: ut ego quidem exiſtimem, hoc & Schradero Ducibus optimas poſſe Conciones formari, quod Argumenta ſpectat & Enthymemata. Sed ſtilus cultum requirit paulo accuratiorem, & qui ex ſententioſo dicendi genere, atque admirabili, ſeu ſublimi (cujus præcepta Longinus dedit, mirifice Oratori Sacro accommodata,) aliquid trahat: quale ſectatus eſt olim Ambroſius, quem Chriſtianum Senecam ob eam cauſam vocat Eraſmus. Præfatio, quæ Zeidleri libro præfigitur, oſtendit neceſſitatem artis Oratoriæ in concionibus: ad Patrum Veterum & Theologorum conſilia: de quo argumento Conr. Rittershuſius quoque videri meret Sacrar. Lectionum lib, IV. c. 13., ubi inter alia agit de S. Pauli Apoſtoli Rhetorica, atque è Chryſoſtomo oſtendit ſingulares eloquentiæ hujus Apoſtoli dotes, & ſtratagemata Rhetorica, quibus in Epiſtolis uſus fuerit. 4

Italorum ſui temporis Concionator longe celeberrimus fuit FRANC. 5
PANICAROLA: de quo ſic Gaddius T. II, de Scriptor. Non-Eccleſiaſt.

p. 155. *Oratoriam Sacram reformavit, magnificum atque pulcherrimum Rhetorices ædificium attollens, Demetrii fundamentis innixum.* Nempe Demetrii Phalerei liber de Elocutione fuit, quem in omni perorandi ad populum ratione ſua ſecutus eſt, quemque etiam, Itala paraphraſi illuſtratum, velut Sacræ Oratoriæ magiſtrum, ediderat, hoc titulo: *Il Predicatore: overo parafraſe al libro dell' Elocutione di Demetrio Falereo:* Venet. 1609., cujus libri jam ſupra, cum de Græcis Rhetoribus ageremus, mentio facta à nobis eſt. Quam vero mirifice Italis iſta Panicarolæ Eloquentia, liquida, amœna, fuſa, profluens, omnibus prædulcium ſententiarum floſculis & amœnitatibus reſperſa, denique ars meris calamiſtris haud paulo licentius ad aucupium aurium efformata, ſeſe probaverit: quam illius audiendi gratia concurſus ex Italia tota facti ſint: quam fuerit publicis civitatum legationibus à Romano Pontifice identidem expetitus: & quam ingenio, induſtria, memoria, actione, incredibili quadam ratione pollens, nimia ſuavitatis affectatione gravitatem Sacri Oratoris, & veram animos perſuadendi atque perturbandi vim omnem perdiderit: eapropter prudentiorum aut riſum, aut ſtomachationem juſtamque indignationem, expertus, legi prolixe poteſt apud Erythræum Pinacoth. I. p. 81. ſeqq., & III, p, 36., & comparationem inſtituit inter tres ejuſdem temporis Sacros Oratores, Lupum, Toletum, Panicarolam: *Cumque tria,* inquit, *videantur eſſe, quæ Orator efficere debeat: ut doceat, ut delectet, ut moveat: docendi laus, omnium conſenſu, Toleto tribuebatur: Panicarolæ, ut animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate: Lupo, ut permoveret atque incitaret animos, &, quocunque vellet, impelleret: neque quidquam frequentius in ore vulgi verſabatur, niſi illud: Lupus movet, Toletus docet, Panicarola delectat.* Hæc Erythræus: qui Panicarolam ſub vitæ finem, poſtquam Epiſcopus eſſet factus, cincinnulis atque fuco detractis, grave dicendi genus, & quod auctoritati munerique ſuo eſſet convenientius, elegiſſe refert.

6 Præceptor Panicarolæ (nam & ſic aliquando ſcribitur) erat Cornelius Muſſus, Italus, cujus invidendæ laudes extant apud Capaccium in Elogiis lib II. p. 360. Extant & Muſſi ipſiusmet Homiliæ lingua Italica ſcriptæ: *Prediche Sopra il Simbolo de gli Apoſtoli, il Decalogo, le due Dilettioni di Dio e del Proſſimo, e la Paſſione di Chriſto. Venet.* 1601, diffuſo quidem ſtilo, ſed elegentia ac multitudine rerum adeo refertæ, ut mihi ſane impenſe placuerint. Vidi & alios Concionum illius Tomos Quadrageſimales, Genuæ 1591. & Venet. 1596., quinque voluminibus in 4. conſtantes, &, niſi me omnia fallunt, alibi in Latinam Linguam converſos. Primus ille alioquin inter Italos eſt ſpiritus paulum in hoc doctrinæ genere evectioris: poteritque Hiſpanis Prædicatoribus opponi. Eſt enim alias inter Hiſpanos Italosque lis, cui nationi palma in hoc ſacræ eloquentiæ ſtudio debeatur, neutris per æmulationem

Digitized by Google

tionem cedentibus. Hiſpanis inter alios eandem aſſignat & vindicatum it Nicol. Antonius in præfatione Bibliothecæ ſuæ Hiſp.: qui, etſi popularium cauſam ex amore in ſuos agere videatur, malim tamen hic potius cum illo facere, quam aliis. Lubet vero ipſa ejus verba adſcribere, cum liber in paucorum manibus ſit: *De Sacris*, inquit, *actionibus cum Italis nobis controverſia eſt. Hi artificio prævalent, rhetoricantur; verbis, geſtuque & tota corporis conformatione & motu, Veterum imitatores videri volunt: noſtrorum ſtrictior, & nec affectata eſt Eloquentia, non coagmentata domi oratione, aut verbis utuntur artificioſe reſpondentibus; ſed naturali, & quaſi extemporali facundia, quidquid judicii, quidquid acuminis, quidquid eruditionis eliciendum eſt rebus ipſis, & argumentis perſuadendis confirmandisque ex S. pagina ac Doctorum teſtimoniis, ingenioſe ac prudenter impendunt. Eaque ſolerter inveniendi, excogitandi acute, atque apte in rem præſentem cogitationibus utendi, nota ſic vulgo placuere, ut etiam Vernaculi ſermonis conciones communiter apud Italos in ulnis gerantur, & propriæ horum lingua interpretatione donentur. Nec paucos vidimus ex probatiſſimis, qui ſic formam hanc noſtram ſuam fecerunt, ut Italico ſermone loquentes more concionarentur prorſus Hiſpano.* Ceterum ſplendidiſſimum Cornelii Muſſi (ut ad eum nunc revertamur) elogium legi etiam apud Eman. Theſaurum poteſt, in Canochiali Ariſtotelico p. 458. Agit quoque de illo Iſaac. Bullartius in libro quem vocat *Academie des Sciences*, ubi Cornelium Muſſum vocat *Iſocratem Italiæ*. Idem & Panicarolam laudibus effert: cujus in Demetrium Commentarius iterum prodiit Venetiis 1642. in 4., adjectis variis de Eloquentia Eccleſiaſtica Opuſculis, Latine & Italice ſcriptis: nimirum additæ ſunt Quæſtiones Panicarolæ: Beda de S. Scripturæ tropis & ſchematibus: Auguſtinus de Rhetorica Eccleſiaſtica: & F. Laurentius à Villavincentio, Xereſanus, de formandis Sacris Concionibus, & de interpretatione S. Scripturarum populari. Ceterum eſt hic nequaquam ſilentio prætermittendum inſigne Villavincentii, impudentiſſimi hominis plagium, qui totum hunc, quem modo diximus, librum, retento etiam titulo ipſomet, Andr. Hyperio ſurripuit, cujus labor primum A. 1552. apud Oporinum Baſileæ in 8. lucem adſpexit, deinceps ſæpius recuſus. Nec contentus hoc plagio Villavincentius, ejusdem Autoris librum alterum; qui *Theologus* inſcribitur, *ſeu de ratione ſtudii Theologici*, Baſil. 1556. in 8. editum ab Oporino, & ſæpiſſime recuſum, pari immodeſtia exſcripſit, transtulitque in ſuos de recte formando Theologiæ ſtudio libros IV. (totidem vero Hyperius habet) Antverpiæ 1565. in 8. Nempe, qui alias ob hæreticam pravitatem legi non poterant in Pontificiis terris libri, hos, nomine ſuo ſolo, velut antidoto, munitos, ſuis ſecure propinavit Villavincentius. Notavit plagium præter alios, Valer. Andreæ in Bibliotheca Belg. p. 49.

Digitized by Google

7 LUDOVICUS CARBO à Coſtiario, ſeu Coſtacciaro, Academicus Parthenius, & Theologiæ in Academia Peruſina magiſter, ſcripſit librum, cui titulus: *Bonus Orator*, ſeu libros VII de Rhetorica divina. Editus eſt liber ille Venetiis 1595. in 4., & Auctorem utique eruditum demonſtrat, qui toto libro nihil aliud agit, quam ut genuina Rhetorices præcepta ad argumentum ſacrum applicet: erat enim in civili etiam oratione Rhetor minime contemnendus, quod varii ejus libri oſtendunt. Alius Italorum, PAULUS ARESIUS, vernacula lingua librum ſcripſit *Arte di predicar bene*, Venet. 1611. in 4., quem vehementer laudat Craſſus in Elogiis Hominum Literator. P. II. p. 90. 91. Scripſit idem & Sacras Orationes, ſeu, ut ipſe vocat, *Lezzioni, Sermoni e Oratione diverſe.* Super Evangelia liber ille ſcriptus eſt, & Emblematibus multis ſcatet, quorum tamen nonniſi modicum eſſe uſum velim. Minime omnium enim placent, qui Emblemata velut in Scenam magno apparatu producunt, nec facile membrum unum ſuæ orationis dimittunt, quod non aliquo emblemate incruſtatum ſit, inepti Eccleſiaſtæ: qui phaleras iſtiusmodi haud raro nugaces ad populum puerosve, ſive oblectandos, ſive decipiendos, excogitatas non animadvertunt. Interea tamen multum quoque commodi afferre Emblematographi ſacri poſſunt, ſi modo quis recte illis uti noverit: nec ſpernendi utique tales aut Areſii, aut Engelgravii, ſimiliumque ſimiles labores: ſed poſſumus inventionibus eorundem uti modeſtius, & ſimilium loco adhibere, quæ forte Emblemata eſſe commode non poſſunt. Videndum tamen, ut Allegoriæ nimiæ, frigidæve ſint, ac vitium inde contrahat oratio. Singularis enim judicii eſt, bene transferre; ut optime docuit Ariſtoteles. Eraſmus vero, quæ moderatio in iisdem adhibenda ſit, docet libro III. de ratione concionandi. JOH. CARAMUEL, uti in omni doctrinæ genere libros edidit novitatibus plurimis refertos; ita quoque in hac palæſtra ſeſe oſtendit: ſcripſit enim *Encyclopædiam Concionatoriam:* quo libri titulo quid ſibi velit, augurari non poſſum, ut qui hactenus non vidi, ſed ejus indicium ſolum debeo Laur. Craſſo in Elog. Hom. Literat. P. I. p. 363.

8 His omnibus nulla ratione minor eſt, etſi mole libri plurimis cedat, elegantiſſimus REN. RAPINUS, Pariſienſis Jeſuita, in omni politioris literaturæ genere excellens, & jam plus ſemel in Polyhiſtore nobis laudatus. Is itaque in ſuis de Eloquentia Meditationibus, peculiarem quoque librum de Sacra Eloquentia dedit, *Reflexions ſur l' Eloquence de la Chaire*, breviter quidem & ſuccincte, ſed magna cura pondereque multo, & vere ex dignitate argumenti, quod explicat, tum præceptis, tum exemplis luculentis, inſtructum: quæ è genuinis fontibus omnia ſummo judicio derivat.

Atque

Digitized by Google

Atque hæc de Rhetoribus ſacris dicta ſunto. Quanquam enim longe plures ſint, atque adeo vix propemodum numerari poſſint, non tamen operæ pretium eſt diutius illis immorari. Suo hic ſolet quisque genio duci, &, quod de Oratoribus civilibus Quintilianus dicit; ſtili eſſe tantam varietatem, quanta vultuum humanorum: idem quoque de ſacris Oratoribus verum eſt. Quidam artis præcepta preſſius ſequuntur: alii, miſſis his, libero ſpiritu impetuque feruntur: quod inprimis eximius ille Franciſcanus, Joh. Vitarius, fecit, quem Eraſmus, Epiſtol. lib. XV. ep. 14., multis elogiis, atque, ut videtur, omnino veris extollit: digniſſimus qui legatur: tertii medium quærunt, quod ſequantur: & ſic ſuo quisque ſenſu abundat. 9

Hiſtoriam illuſtrium Concionatorum ſcripſit Ludov. Bail, ediditque Pariſiis A. 1666., ſub titulo: *Sapientiæ foras prædicantis*: qua illuſtrium per omnes ætates & Secula Concionatorum Elogia, Hiſtorias, artes, florilegia, nec non plurimas ex ineditis Codicibus lectiones exhibet: de quo vid. Spizelius Fel. Literat. p. 1033. & in Ephemeridibus anni 1666. Galli Pariſienſes. Jan. Nic. Erythræus, ſcripto Dialogo, Vitia Sacrorum Oratorum perſtrinxit. Scripſit quoque Frider. Borromeus, Cardinalis & ArchiEpiſcopus Mediolanenſis, librum de Sacris noſtrorum temporum Oratoribus: teſte Ghilino in Theatro Illuſtr. Viror. T. I. p. 50., ſed quem non magis vidi, quam ejusdem de concionante Epiſcopo libros tres, quas Mediolani editos è Catalogo Bibliothecæ didici. Recenſebo interim aliquos, qui vel ipſi Conciones Meditationesve ſcripſerunt, vel Locos Communes Concionatoribus ſubminiſtrant.

Et quidem è poſteriori ordine primo prodeat, DIDACUS STELLA, 10
Hiſpanus, Ord. Fratrum Minorum, qui Commentarium in Evangelium Lucæ ſcripſit, Lugduni 1592. in fol. & Antvverpiæ 1665. editum: vere penu variarum meditationum ſuper univerſam Chriſti Servatoris hiſtoriam: qui præclari omnino fundi vicem ſuſtineat, quo utantur Evangelicas Pericopas pro concione explanaturi: & ſunt ſane paſſim, qui eo utuntur. Editum primo fuerat iſtud Opus Compluti apud Andr. de Angulo 1575. in fol. 2. tomis: ſed prohibuit eam Editionem Index Romanus, & multa in eo opere, Luca Wadingo referente, quæ nimium pietatis ſtudium, vel Concionatorius exaggerandi modus, extorſit, expungenda cenſuit. Editum poſtea hoc Opus aliquoties Pariſiis & Lugduni, adjectusque Index, quo materiæ, quæ occurrunt in hoc commentario, ad dies Dominicos atque feſtos accommodantur. Ex illo in compendium ſua redegit Thom. Stapletonus in Promptuario. Scripſit vero etiam Stella de ratione concionandi librum, ſeu Rhetoricam Eccleſiaſticam, Salmanticæ 1576. & 1596. inde Venetiis, Lugduni, & Coloniæ editam, una cum ipſomet Commenta-

rio in Lucam. Cæterum obſervavi quædam in Joſephi Hallii Scriptis Aſceticis, quæ è Stellæ Commentario hauſta videntur.

11 Jeſuita doctiſsimus, cujus jam ſupra, cum de Rhetoribus ageremus, mentio facta à nobis eſt, LUDOVICUS CRESOLLIUS, ſcripſit quoque, qui ad hanc claſſem Sacrorum oratorum pertinent, libros, *Myſtagogum, ſeu de ſacrorum hominum diſciplina*, Pariſ. 1629. editum, & *Anthologiam, ſeu Decadem de ſelectis piorum hominum virtutibus*. Pariſ. 1632. in lucem emiſſam, cui altera quoque Decas An. 1638. ſucceſſit. Sane, uti præclari omnes hujus Viri labores ſunt: ita in his, quos nominavimus, exquiſitisſima è Scriptis Patrum collegit, & partim ipſemet commentatus eſt. Dictio præterea elegans, & mere Latina, cujus magnus uſus in ipſis rerum argumentis eſſe poſſit. Quanquam vero non ad finem perducta ſit illa Creſollii de piorum virtutibus Commendatio: id tamen, quod prodiit, certo modo ſuppleſſe, quod deeſt, ſua præſtantia credi poteſt.

12 Aliam virtutum vitiorumque tractationem Theologicam in ſe ſuſcepit GUILH. PERALDUS: edita *Virtutum Vitiorumque Summa*, Lugduni 1585. in 8. & Moguntiæ 1618. in 4. Non infeliciter & is, e Patrum aliorumque Autorum ſcriptis, varia non vulgaria collegit, quibus ipſe ſua quoque addidit, commode ſane uſui Concionatorum futurus, ſiquidem in tractandis vitiis ac virtutibus, locorum Communium inſtar eſſe poſſit. Quos etiam data opera, juxta ordinem Alphabeti digeſtos, ſcripſit, ediditque *Apparatum Concionatorum* FRANC. LABATA, Hiſpanus, Jeſuita Cæſarauguſtanus, primum Lugduni variis annis recuſum; & tandem novis Commentariis, iisque uberrimis à Guilh. Stanihurſto; cum cujus Auctario opus ſub titulo *Theſauri Moralis*, prodiit Antwerpiæ 1652. in fol., 2. volum. Non contemnenda quidem illa farrago eſt ampla ſatis nec uſu ſuo deſtituitur: ſed tamen, ut ſunt iſtiusmodi labores, admodum imperfecta: & cui, è Patrum ſcriptis, è quibus ſua maximam partem deprompſit, addi infinita poſſunt. Multa quoque, quæ vehementer ad locos communes oratoriæ ſacræ pertinent, JOH. EUSEBII NIERENBERGII Scripta prodiere: quorum Catalogus apud Philippum Alegambe in Bibliotheca Jeſuitica legi poteſt: nec minus apud Nicol. Antonium in Biblioth. Hiſpana T. I. p. 522. Etſi enim patre Tirolenſi, & matre Bavara, prognatus ſit ille, quia tamen Madriti natus eſt, inter Hiſpanos locum invenit, ibidem ſcilicet & omnem vitam terens. Fuit enim primus in Academia Matritenſi naturalis hiſtoriæ, & poſtmodum S. Theologiæ lector. Omni vero eruditionis genere cumulatum deſcribit Nierenbergium Antonius; maxime tamen formandis hominum moribus, & inſtillandæ erga Deum pietati vires ingenii atque eruditionis omnes adhibentem: puo factum, ait, ut Aſceticæ doctrinæ præceptor eximius atque paucis comparandus eſſet; ejusque libri, qui ſalutis

ſalutis negotium promovent, (& quorum magnum Catalogum recenſet) vix è manibus ac ſinu Hiſpanorum exfluerent, in alias quoque linguas translati. Non minori uſui eſſe poſſunt, quæ feliciter in hoc genere commentatus eſt ALOYSIUS NOVARINUS, qui in IV. Evangeliſtas ſcripſit, eosque notis practicis illuſtravit: Moſen, Davidem, Salomonem, ſingularibus libris expendit: ſcripſit Amoris Delicias è Cantico Canticorum: Amoris Triumphum: Alchymiam ſpiritualem: Riſum Sardonicum, ſeu deficta mundi lætitia: Sanctitatis Characteres: Horologium Spirituale de beneficiis Dei cognitis, & varia alia Opuſcula, quæ tribus Tomis ſimul excuſa ſunt.

Magna ſpe nos de PETRO ALOYSIO implet Laur. Craſſus in Elo- 13
giis Hom. Literator., P. I. p. 380., ubi narrat, eum edidiſſe in lucem Tomos II. ſuper Evangelia, jamque in eo eſſe, ut tertium ſubjungat. Vocat ipſe hoc Opus *Ærarium inexhauſtum Oratorem Apoſtolicorum:* quo invidendo elogio omnibus ſane videndi ejus legendique ſalivam movet: mihi vero viſum id nunquam eſt, nec ſcio, Italica ſit, an Latina potius lingua, ſcriptum. Poëta alioquin idem Craſſo argutiſſimus audit: & memini me aliqua ejus Epigrammata videre, quæ laudem iſtam merentur; ut bene hinc etiam de non viſo opere ſperare auſim. Solet enim Poëticis ingeniis uberior patere ad præclaras meditationes campus. Contra non ita felix in iis fuit ſæpius à nobis memoratus JANUS NICIUS ERYTHRÆUS, qui in Documentis ſuis ſacris, & Homiliis, Coloniæ una cum reliquis ejus Operibus editis, præter nitidam Latinitatem, vix quicquam habet; nec unquam profundis meditationibus ſe immergit.

JAC. MASENIUS, cujus itidem jam alibi mentio facta à nobis eſt, 14
præter Rhetoricos illos libros, quibus & civilibus & ſacræ Oratoriæ non parum prodeſt, librum quoque Homiliarum ſcripſit, cui titulus *Concionator*, Coloniæ poſt annum hujus ſeculi ſeptuageſimum excuſum: in quo collecti ſunt ejus ſermones in Evangelia Dominicalia & Feſtivalia, ut vocantur: multa è Patribus collecta habent, multa quoque ab ipſomet Maſenio addita, quorum uſus in argumento ſacro commodus eſſe poteſt. Viennæ NICOL. AVANCINUS Orationes edidit, de variis argumentis, tam Sacris, quam Civilibus, ſcriptas. Sed nimium in iis eſt argutiarum ſtudium, quod ubivis frigide affectat. Scripſit & idem collecta è IV. Evangeliſtis de vita & doctrina D. N. Jeſu Chriſti, quæ meditationibus ad ſingulos totius anni dies factis expendit: prodierunt A. 1674. in 12. Has meditationes ſæpe per mera tantum lemmata exponit, & admodum brevis eſt: eam tamen ob rationem non plane negligendus, quod ſæpe unica meditatio talis, metaphora aut Enunciatio, occaſionem prolixæ inventioni dat; ſi tamen ſobrie, non ridicule, tractetur. Idem de Meditationibus FRANCISCI

Digitized by Google

CISCI SALESII, profundi ingenii Viri, & Epiſcopi Genevenſis, tenendum: quas ille multas & varii argumenti edidit: eminent tamen inter eas, quæ ſunt de Amore Divino, Coloniæ, ſi recte memini, in 8. editæ: aureum opus, ut eas alicubi Nic. Antonius, in Hiſpana *Bibliotheca*, vocat: quauquam nec reliqui ejus fœtus contemni mereant. Certe *Introductio* ejus ad vitam devotam adeo Anglis probata eſt, ut in Vernaculam ſuam converterent, ederentque Londini 1616. in 8. *An Introduction to a devout life.* Vitam Franciſci hujus Saleſii deſcripſit, una cum addito Operum illius Catalogo, Carolus Auguſtus Saleſius, Franciſci gentilis propinquus, editam Lugd. 1634. in 4.

15 Addimus huic Jeſuitam Italum, DANIEL. BARTOLUM, cujus moralia varii argumenti lucem aſpexerunt, & in Germanicum aut Latinum idiomata pleraque transfuſa ſunt. Gegraphia ejus Moralis, Italice edita Romæ 1665. in 12., in linguam Latinam converſa prodiit Conſtantiæ in 8. A. 1674., multasque continet argutas admodum de variis argumentis, moralibus æque ac ſacris, ſpeculationes: quæ & in reliquis ejus ſcriptis magno numero deprehenduntur, ſuo uſu in variis occaſionibus conſpicuæ. Et quid de HIEREMIA DREXELIO dicemus, celebri Jeſuita Germano? cujus libri propemodum omnes argumenti practici & ſacri meditationibus ſylvam præbent, & proinde etiam magno ſtudio teruntur, & ſeorſim & junctim editi, etiam in Germanicam linguam partim converſi.

16 Apertius vero Locos communes concionatoribus ſcripſit PETRUS BERCHORIUS, cujus *Dictionarium ſeu Repertorium Morale*, duobus in fol. Tomis, & *Reductorium Morale, perfectam officiorum & morum rationem complectens*, Tomo uno, qui tertius totius operis eſt, Venet. A. 1583. prodiit; Coloniæ Agripp. A. 1631. recuſum. In Repertorio, ſecundum Alphabeti ſeriem, verba moraliter, è S. Scriptura, explicantur: in Reductorio autem ſub claſſibus rerum continentur moralia: ut adeo conceptui meditationum illud Lexicon quam optime inſerviat.

17 E Reformatis Gallis PETRUS MOLINÆUS, ut aliis in rebus multis excelluit, & inprimis πολύγραφος erat, *Veteranus Chriſti miles, fortisque Athleta*, ut eum Sarravius in Epiſtola quadam vocat: ita inter Aſceticos ejus libros eminet ille, quem *de Pace animæ* Gallico ſermone conſcripſit, in Germanicum poſtea translatus, & multoties editus. Plures ejus alia extant in Galliis junctim edita; etiam Belgice, ni fallor: ſed in Germanicam linguam verſum nihil ab eo quicquam vidiſſe me memini, quam librum jam memoratum, & alium de Cognitione Dei. Sunt vero omnia ejus ſolida, & è principiis ſuis conſtanti & ornata oratione deducta. Longeque adeo ſuperat Molinæus PETRUM SERRANUM, ſeu de la Serre, popularem ſuum

ſuum Scriptorem, alias haud incelebrem: cujus libri multi Theologici & Moralis argumenti extant, omnes etiam in Germanicam linguam noſtram converſi. Nimirum multa apud illum ſunt inania rerum & verborum ſimulachra, quæ tinniunt tantum & aures implent; non afficiunt animum aut movent. Nec reſpondet ſibi ſemper ille in operibus ſuis: interdum enim argutius ſcribit, interdum jacet, & humi repit: adeo, ut ſuſpicer, eum non ſemper fuiſſe uſum ſuo ingenio, & ex aliorum fontibus nonnunquam quædam in ſuum alveum derivaſſe. Liber ejus de æternitate argutiſſima multa habet, ſed mere gnomica, allegoriis multis veſtita.

Inprimis autem hoc Aſceticum ſcribendi meditandique genus exco- 18
luerunt Angli, apud quos ingens librorum talium numerus reperitur: è quibus ſi obſervationes Practicæ, omiſſis prolixioribus illis digreſſionibus & applicationibus, in ordinem colligerentur, tale opus emerſurum Franc. Baco Verulamius olim judicabat, quo, poſt Apoſtolorum tempora, nullum prodiiſſet in Theologicis melius. Nec cunctanter aſſenſum Verulamio præbuit Hottingerus, qui & rationes aſſerti ejus allegat, & magnum Scriptorum Anglicorum Catalogum, juxta literarum ſeriem digeſtum, exhibet, Bibliothecarii Quadrip. l. 1. c. 3. Vellem vero, ſelectum aliquem in illo Catalogo adhibuiſſet Hottingerus, nec, cum de Aſceticis eum ſolummodo acturum putares, alia quoque Theologica magno numero admiſcuiſſet: cum ſatius fuiſſet, ex ipſismet Obſervationum Practicarum (uti vocant) Collectoribus nonniſi præſtantiſſimos apponere. Inter quos numerandum puto JOHANNEM DONNE, Eccleſiæ S Pauli apud Londinenſes Decanum. Ingenioſiſſimum fuiſſe Poëmata ejus juvenilia oſtendunt, Londini A. 1633. in 4. edita, quæ anno ætatis 18. ſcripſit, plena argutiſſimorum conceptuum: quorum aliquot in linguam Belgicam vertit Conſtantinus Hugonius, à Carolo II. Rege ſollicitatus, qui inimitabilem Germanis & Belgis hujus Viri ſtilum putabat. Sermones vero Sacros elegantiſſimos & multos, & in varios S. Scripturæ textus, emiſit Londini diverſis annis. Scripſit & Meditationes ſuper morbo ſuo Sacras, quæ in linguam Belgicam converſæ, & Amſtelodami 1655. in 12. editæ ſunt. Scripſit & librum, quem à tali Viro ſcribi potuiſſe plane mirere, quippe qui ἀυτοχειρίαν certis in caſibus licitam quoque eſſe affirmaret: titulus eſt: Βιαθάνατος: *that Self-murther is not ſo naturally a ſin, that it may never be otherwiſe*: editus vero liber demum poſt mortem Auctoris eſt: atque, ut ajunt, ipſo etiam, dum viveret ejus editionem ſerio deprecante prohibenteque. Londini 1648. in 4. At mox, cum prodiiſſet, adeo ſe multis hominibus probavit, ut haud pauci ejus lectione ad mortem voluntariam adacti memorentur: recuſus certe iterum Londini eſt, 1664. Et haud dubie dedit occaſionem ſcribendo alii libro neſcio cujus Anonymi, qui pernicioſiſſimam opinionem ex animis hominum evelle-

evellere haud abs re tentabat: *Pellicanicidium: or the Chriſtian Adviſer againſt Self-murder: together with a guide, & the pilgrims paſs to the land of the living.* Lond. 1653, in 8. Sed ad alia.

19 JOSEPHUS HALLUS, notiſſimus omnibus Scriptor eſt Epiſcopus Exceſtrienſis, cujus varia extant, quæ plurimam partem, vel in Belgicam linguam, vel in Germanicam, converſa ſunt. Biblicæ ejus Viſiones meditationes morales continent in hiſtorias utriusque Teſtamenti; quarum uſus ad argumenta Sacra non ſpernendus eſt. Scripſit & ſeorſim alia Opuſcula multa, quæ in vernaculam noſtram transfuſa vidi. Nec minus ſtrenue adverſus Pontificios & Browniſtas ſuæ Eccleſiæ veritatem libris aliquot defendit. Ingenioſus etiam eſt & argutus RICH. WHITLOK, à quo ζωοτομίαν habemus, i. e. Obſervationes, quibus Anatomen virorum per mortuos tractavit: Londini 1654. in 8.

20 Sed & ille celeberrimus nominis inter Anglos Vir, Phyſicæque inprimis doctrinæ magnus Reſtaurator, ROBERTUS BOYLE, Sacris meditationibus ſe impendit libro Anglico, cui titulus: *Of the Seraphic love, or Motives and incentives to the love of God:* qui, in Germanicam quoque linguam converſus, der himmliſche Liebes-Triumph dictus eſt. Occaſionem ſcribendo dederat Vir Illuſtris, neſcio quam mulierculam perdite amans: quem Boyleus, ut ab iſto amore ad amorem puriſſimum ſanctiſſimumque abduceret, eum, quem diximus, librum, eleganter ſcriptum, multisque repletum egregiis meditationibus, illi nuncupavit. Idem de Stylo S. Scripturæ librum compoſuit: aliumque, mole quidem exiguum, ſed haudquaquam momentis, *de Natura*, in quo Deum in Creaturis monſtrat.

21 Alias præſtantiſſimus ἀνωνύμου cujusdam liber eſt Aſceticus, omnibusque Anglis maximo in pretio habitus: *the Holy Duty of men;* quod Latine *Sacrum Chriſtianorum officium* vocares: cui multum omnino tribuendum eſt, utpote optimis meditationibus undique repleto. Neque tamen hic omittendus inter Oratores Sacros & Anglos erit HENR. HAMMONDUS, ſummus Vir, cujus Homiliæ, ut adſperſam ubivis exquiſitam eruditionem, ſine omni affectatione aut thraſonico frigore, oſtendunt, ita non minor maſculæ eloquentiæ ars, & illa animos penetrandi blanda vis, quæ ſe legentibus usque inſinuat, & argumentorum pondere cito vel nolenti perſuadet.

22 Sed quis omnes tandem recenſere poterit? Et hoc peculiare Virorum aliquot inſtitutum. Nam, ſicuti Guilh. Crovvæus, Anglus, Elenchum Interpretum S. Scripturæ edidit Londini 1672. in 8., in eoque quotquot noverat S. literarum Commentatores Græcos, Latinos, Anglos, Gallos, Germanos, Hiſpanos, Italos, ſedulo digeſſit (etſi imperfecta opera, cui plus altere

Digitized by Google

tero tanto propemodum addi poteſt,) eoque labore bene de ἐξηγήσεως ſacræ ſtudio meritus cenſeri debet: ita ad moralem quoque Theologiam & Homileticam aptatus præcipue index alius eſt Scriptorum Anglicorum, præcipue moralium, ſuper Vetus & Novum Teſtamentum, editus Londini 1668. in 8, cui, tanquam locis communibus, addere quis poteſt Autores alios, quos obſervat: ſiquidem longe plures in ipſa Anglia quoque ſunt, quam qui illic notantur. Poſſunt vero tum & aliarum nationum Autores ſimili plane modo addi. Quodſi quis ex omnibus quaſi cinnum confecerit, & explicationes ſingulis textibus adjecerit, vaſtum ille opus poſſet conſarcinare, & magni omnino in Sacris orationibus uſus.

Si noſtratium Sermones ſacros recenſere velimus, inprimis Vernaculo 23
ſermone conſcriptos, quos *Poſtillas* vulgo vocamus, unus iisdem liber non ſufficeret. Et præterea nimis clara ſunt notaque nomina Chemnitii, Arndii, Hunnii, Gerhardi, Glaſſii, Lütkemanni, Balduini, Schmidii, Dannhaweri, Geieri, Waltheri, Mülleri, Strauchii, quam ut noſtra hic inſtituenda recenſione opus haberent. Sunt & ſexcenti alii, quos aut ſponte præterimus, aut ne cognitos quidem ſatis habemus. Eos interea, quos nominavimus, ceteris palmam præripere, ſeu quod Exegeſin dictorum Biblicorum & pericoparum ſpectat, ſeu quod moralem eorundem applicationem, forte nemo negaverit. Latine Meditationes in Evangelia plane eximias compoſuit Conr. Dietericus, in celebri illa omniumque Studioſorum manibus ſuo merito trita *Analyſi:* in qua non ſolum Evangelicas pericopas ſolide explicat, ſed & in pertractandis locis communibus præcipue eſt, adhibitis quoque frequentiſſime Patrum Sententiis, operoſus. Non minus præclare idem argumentum pertractat Salom. Glaſſius, Vir in Sacra Philologia omnium longe verſatiſſimus; & præterea ſolidæ pietatis laude clarus; in Explicatione Evangelicorum & Epiſtolarum Dominicalium & Feſtivalium: qui liber in omnium quoque manibus eſt: In allegoriis felix eſt ante omnes *Erid. Balduinus*, à quo *Chriſti Adventum Typicum*, & *Paſſionem Typicam, duabus partibus abſolutam* habemus. Conquirit ille è Veteri Teſtamento typos, & ingenioſe non minus ac eleganter ad Chriſtum egregiis Meditationibus applicat.

Longe plura poſſent hic proferri ex omnium nationum Scriptoribus, 24
ſi id nunc noſtri inſtituti res foret. Nondum enim è Gallis quenquam produximus, quorum tamen, egregiorum, magna copia eſt: nec ex Hiſpanis, niſi unnm alterumve, cum prolixum eorundem Catalogum, ſub finem Tomi ſecundi Bibliothecæ ſuæ, Nic. Antonius recenſeat. Neque ſane poſſumus, quin ex Hiſpanis proferamus unum, quem quidem Antonius nonniſi obiter fere memorat, ſibi quippe ignotum, ſed qui nobis maximopere commendandus videtur. Eſt is JOHANNES DE VALDES, qui,

Digitized by Google

qui, propter Commentarium in Epiſtolam Pauli ad Corinthios, Antonio memoratum, *Decem* quoque *Divinas Conſiderationes* Hiſpanico ſermone ſcripſit, quæ à Claudio de Requiſien, Pariſino, in Gallicum idioma; à Cælio Gurione vero Italicum ſemonem, converſæ ſunt, editæque poſtremum Lugduni 1563. in 8. Pleniſſimæ pietatis illæ meditationes ſunt, & plane ad guſtum Theologiæ ſincerioris ſcriptæ, adeo, ut nihil Pontificii fermenti occurrat. Et mirum omnino eſt, vixiſſe jam tum illo tempore homines ſub illis Papiſmi tenebris latentes, qui altius rimati fuerint pietatis arcana. Dignus profecto eſſet liber, qui in linguam Latinam verteretur aut Germanicam: qui interdum adeo cum noſtro Arndio conſpirat, ut uno ore propemodum locutus videatur. Intime ſemper actiones noſtras rimatur, veramque Chriſtianiſmi praxin magna diligentia oſtendit, ob id unice commendandus.

25 Solet alias ex Hiſpanis maximopere laudari, atque adeo ceteris anteferri omnibus, LUDOV. GRANATENSIS, de quo tacere mavult Antonius, quam pauca dicere, omnium quippe nationum hominibus mirifice probato: & in quo, ut ait, Deus illam ſapientiæ atque eloquentiæ formam, qua arduum illud ac neceſſarium ſalutis negotium tractandum & familiare imbecillitati humanæ reddendum eſt, oſtendere nobis & commendare voluiſſe videtur. Proponit quoque illum, ut exemplum eximii Oratoris ſacris ſuis lectoribus Ren. Rapinus. Vix autem numerus iniri poteſt Concionum & librorum Aſceticorum, quos edidit Ludovicus, & qui tanto omnium applauſu, ſtatim atque prodierunt, excepti ſunt, ut, referente Nic. Antonio, in novem diverſarum nationum, etiam barbararum, linguas converterentur: ipſeque Granatenſis modo ad Bracharenſem ArchiEpiſcopatum à Catharina, Luſitaniæ Regina, matre Sebaſtiani Regis; modo ad purpuratorum Aulæ Romanæ dignitatem Cardinalitiam à Sixto V, Pontifice, ultro peteretur; quem tamen utrumque ſummæ dignationis honorem ipſe conſtanter abnuit. Catalogum librorum illius omnium exhibet laudatus ſæpe jam Nicol. Antonius T. II. p. 31. ſeqq. Neque vero ſolum Conciones ſcripſit ille, ſed & Rhetoricam Eccleſiaſticam, Olyſſipone primum 1576. in 4., & Coloniæ poſtmodum 1578. & 1582. editam: & Sylvam locorum Communium, qui in Concionibus occurrunt: Lugd. 1582. in 8. &c.

26 Stupebat vero ipſemet Ludov. Granatenſis JOHANNEM DE AVILA, Almodovera Caſtellanum, qui cum alio hujus nominis Jeſuita Madritenſi confundendus non eſt, cujus tanta erat, ut ajunt, perorantis & inſectantis vitia vis, ut vix concipi major robuſtiorve poſſit, ipſique propemodum muri ædium, in queis concionabatur, concuti, auditoreſque, velut fulmine aliquo tacti, toti cohorreſcere & ardere viderentur. Meruit ſane iis orationi-

tionibus ſuis, & ſacro per Hiſpaniam Bæticam munere docendi, nomen *Apoſtoli Bætici;* Speratque Nic. Antonius fore, ut aliquando Eccleſiaſtica ἀποθεώσει in Sanctorum numerum recipiatur. Non alio vero ſcripſit ille, niſi vernaculo ſermone: quanquam aliqua ejus in Italicum ſermonem, æque ac in Gallicum, Belgicum, Anglicumque, converſa ſunt. Adeo ſcilicet omnibus magni fit: idque, ſi Andr. Schottum in Hiſpana Bibliotheca audis, non immerito. *Magna enim in dicendo ei fuit & ſcribendo energia, vis atque efficacia, ut, quæ velit perſuadeat, ſenſusque rapiat & extra ſe ponat, nec doceat ſolum, ſed & delectet, flectat denique ad omnem impetum. Summa ſermonis venuſtas, quia verborum affectatio abeſt, & perſpicuitas maxime elucet, quæ prima Orationis laus eſt Oratoribus. Chriſtiana vero Eloquentia eſt ab animo profecta, non in labiis natans, ad oſtentationemque, vel inanem gloriam captandam, plauſusque imperiti vulgi comparata; ſed communem utilitatem, ſalutemque animæ unice ſpectans.* Hæc Schottus, qui de Epiſtolis Avilæ æque præclare ſentit: *in quibus*, ait, *tum alia innumerabilia, quæ lectorem, ſi utilitatem ſpectat, alliciunt & retinent, lectaque iterum invitant (expertus loquor,) tum vero maxime optimi verbi Dei præconis Evangelicæ prædicationis exemplum vivis coloribus ita depingit, ut nullum in eo genere pingi poſſit perfectius.* Et ſane non de vulgo declamatorem fuiſſe, vel illud etiam argumento eſt, quod Hiſpali ob ſacros ſermones ſuos, velut reus impietatis aut hæreſeos, ad Inquiſitionis judices delatus eſt, coram quibus tamen, vel tacendo, nihilque omnino reponendo, Calumnias actorum retudiſſe dicitur à Nicol. Antonio: qui & Opera ejus edita, inedita, magno ſtudio recenſet; & Vitæ ſcriptores Ludovicos duos, Granatenſem ſcilicet atque Munnozium.

Idem Antonius ex Hiſpanis Oratoribus ſacris Aſcetisque, præter eos, 27 quos enumeravimus, inprimis extollit *Alphonſum Lobo*, ſeu *Lupum*, Seraphicorum ordinis Franciſcanum, & æqualem Avilæ, cum quo aliquibus comparatus eſt: etſi, ſi ad Eloquentiæ regulas ſevere exigeretur, Frider. Borromeo Card. judice, nec eloquentiæ multum haberet, nec doctrinæ, nec verborum nitor elucere in ejus Oratione, nec ordinis, nec gratiæ ſatis: ipſa tamen ſimplicitate ſermonis, & pia gravitate, tum movendi animos vi magnum ſibi nomen acquiſivit. Celebrantur præterea Hiſpani Aſcetæ, *Alphonſus Madritius*, ex Ordine Minorum: *Didacus Penz de Valdivia*, Joh. Avilæ diſcipulus, Eccleſiaſtes & S. Literarum Profeſſor Barcinonenſis: qui & Conciones plurimas, libroſque Aſceticos, Latine & Hiſpanice ſcriptos edidit, & librum de Sacra concionandi ratione: Barcinone 1588. in 4., Antvverpiæ 1598. in 8. recuſum. *Franciſcus Arias*, Jeſuita Hiſpalenſis, Avilæ familiaris, cujus librorum magna pars à Joh. Buſæo, Leonh. Credero, aliisque Jeſuitis, Latine ex Hiſpano verſi, in Germania prodierunt; & quos ad de-

Digitized by Google

votam vitam inprimis Franc. Saleſius, annotante Nic. Antonio, juxta cum Granatenſis Operibus, commendavit. *Alphonſius Rodriguez*, ſeu *Roderici*, Pincianus, Jeſuita, variis per Hiſpaniam urbibus datus Eccleſiaſtes: *Hieron. Gracianus, à Matre Dei* cognominatus, Carmelita, variis procellis jactatus, ſuorum ſodalium invidia, & piratarum barbarie excitatis. *Ludovicus Pontanus*, vel Hiſpanice *de la Puente*, Jeſuita magni nominis, & de quo inter ſanctos referendo Romæ jam agitari cœpit: adeo ſcilicet erat ipſe de ſanctitate ſua perſuaſus, ac, ſi DIs placet, etiam certus, ut non ſolum lethalis nullius culpæ conſcius ſibi eſſe vellet, ſed &, vigeſimo ante obitum ſuum anno, voto quoque ſeſe adſtrinxerit venialium leviorumque peccatorum deliberatam admiſſionem evitandi: quo ex tempore nihil potuiſſe in ipſo notari contendit Phil. Alegambe, quod conſtaret: eſſe reprehenſionis capax. Sed nos quidem ſanctos tales ſuis cultoribus relinquimus; Pontani mentionem hic, nonniſi Aſcetæ inter Hiſpanos celebris facientes. Cui tandem Antonius Joh. Euſeb. Nierembergium adjungit, de quo ſupra; & *Joh. Palaſoxium*, Epiſcopum Angelopolitanum in Nova Hiſpania Americæ, cujus etiam Prorex conſtitutus erat. Hujus vero cum Jeſuitis lites multæ & graves admodum fuere; adeo, ut plus ſemel capitis periculum adiret, & in latebris occultare ſe cogeretur: Vir optimus, & virtutibus, quæ Epiſcopum decerent, abunde ornatus; Nic. Antonio referente. Et multo etiam magis innocentiam vitæ ejus atque dogmatum urget, & adverſus Jeſuitas perſecutores graviſſime inſurgit Anton. Arnaldus Tom. III. *de la Pratique Morale des Jeſuites*. Edita quoque eſt peculiari libello Hiſtoria hujus Epiſcopi, Gallice conſcripta, apud Batavos, Amſtelodami, ni fallor, A. 1690. in 12. Sed & ipſe ſui Hiſtoriam vernaculo ſermone conſcripſit, ſub titulo: *Vita interior cujusdam Peccatoris pœnitentis*. Illud inprimis in hoc viro mirum: cum, cum perpetuo Juris ſtudio operam navaſſet, eſſetque ad eum usque diem, quo Epiſcopus factus eſt, ampliſſimis muneribus politicis reipublicæ procurandæ addictus, tanto tamen animi vigore, tantoque Spiritu, ſacra dein tractaſſe. *Sane, ſi Theologiam profeſſus fuiſſet*, ait Nic. Antonius, *haberet plane hæc ætas, quem, in promovenda coram populis morum doctrina, concitandis, componendisque affectibus, audientiumque animis ad arbitrium fingendis, veterum noviorumque eloquentiſſimis opponeret. Quem tamen defectum egregie ſuppleverit libris quamplurimis, pro ſe relictis, quos inſigni quodam elegantia atque facundia paratu, nunquamque ceſſantibus vivaciſſimi ac fertiliſſimi ingenii luminibus, quaſi ex tempore, nullo utique lituræ diſpendio, à domeſticis accepimus, inſtruebat ſimul, & ad unguem perficiebat.* Libri illi omnes Hiſpanica lingua ſcripti ſunt, adeoque apud nos rariores. Catalogum ex Antonio pete.

28 Sed propemodum nos longius avexit Hiſpanorum oratorum recenſio,

ſio, quam decebat. Quodſi è Gallis unus etiam aut alter addendus eſſet, ecquos rectius eligeremus, quam Jeſuitas duos, quorum Rapinus meminit libro ſuperius citato, quos omnium hujus ſeculi Oratorum ſacrorum, ſibi quidem notorum, perfectisſimos fuiſſe cenſet. Unus eorum eſt Claud. Lingendius, *le Pere de Lingendes*, cujus non ſolum omnem habitum corporis atque mentis à natura prope ad ſacrarum Oratoriam efformatum affirmat, cui ſubacta quoque Theologiæ omnis peritia acceſſerit: ſed & inprimis eloqnentia fuiſſe plane admiranda. Audiamus ipſum, quandoquidem paucis verbis tantum non omne concionatoris egregii artificium pandit, ac velut ideam nobis aliquam repræſentat. *Ses raiſons ſe ſoutenoient tellement* (ita de Lingendio Rapinus) *les unes les autres, que les dernieres étoient toujours plus fortes, que les premieres: & outre, qu' il n'y avoit rien de faux, ny rien d' égaré dans ſon raiſonnement, que tout y étoit ſolide, la fiorce de ſon diſcours alloit toûjours en s' augmentant comme par deviez pour frapper encore davantage les eſprit à la fin, qu' au commencement. Enfin ſon veritable talent é toit d' èclairer pleinement l' entendement, & de toucher encor. plus fortement le coeur. Tout ſon Diſcours étoit un éclairciſſement merveilleux des matieres, qu' il traitoit: & apres avoir jettè dans l' eſprit la ſe mence des mouvemens, qu' il ſe propoſoit par une abondance & un épanchement de lumiere, dont il étoit plein, il faiſoit Ioüer tous les reſſorts de l' ame par tous les mouvemens, dont il la ſugoit capable d' etre touchée: & il enflammoit le coeur par tout ce, qu'il y avoit de feu & d' ardeur dans les paſſions, dont il ſcavoit l' art par une Rhetorique particuliere, qu'il s' étoit faite. On ne craignoit jamait tant de le voir finir, que quand il étoit preſt de le faire: car c' étoit alors qu' il entroit dans les coeurs, pour s'y rendre le mâitre, & pour y faire ce, qu' il luy plaiſoit.* Addit Rapinus, tantam fuiſſe ejus eloqnentiæ vim, ut nonnulli vitæ liberioris homines impii auſi non ſint eum audire, veriti, ne rationum, ab ipſo allatarum pondere vincerentur, & vel inviti ad ſaniorem redire mentem cogerentur. Enimvero præcipue terrendo ſuorum animos in officio tenere ſolebat: perſuaſus cum Quintiliano; naturaliter plus valere apud plurimos malorum timorem, quam ſpem bonorum. Cum contra longe alio modo ſuas ad populum ſacras orationes efformavit alter è duobus, Caſtillonius, *le Pere Caſtillon.* Omne hujus artificium in eo inprimis ſe exerebat: quod ſine arte ſe ſua proferre ſimularet, & ingenioſisſime cogitata, velut è veſtigio ſibi ſubnata, noſſet eloqui: haud quaquam quæſitis argutiolis, aut fucatis, pictæ orationis incruſtamentis, adſuetus, qui mos nonnullorum peſſimus eſt: ſed potius magnam ſimplicitatis neglectæque artis imaginem in arte ſumma; & in exquiſita argumentorum collocatione nil præter ipſum naturæ ordinem; in efficacisſima animos ſolidis argumentis penetrandi vi colloquentis ſpeciem præ ſe ferre & retinuiſſe perpetuo videretur. Quo factum,

Digitized by Google

factum, ut & gratisſimus omnibus eſſet, & perſuaderet, quodcunque vellet, pro lubitu: volebat autem ſemper in argumentis gravisſimis.

29 E Reformatis Gallis celebres inprimis ſunt *Joh. Dallæus*, jūnior, editis Sermonibus Sacris, rerum ubertate ſcatentibus, celebris: *Alexander Morus*, cujus concionibus, Genevæ editis in 8. nihil ingenioſius ſuaviusque. *Petrus Boſcius*, magni nominis apud illos Vir; nec ſane ſpernendus ullo modo Orator; *Joh. Claudius*, cujus tempore motuum poſtremorum circa religionem in Gallia, magna inprimis in avertendis, quamdiu licuit, Ecclefiarum Proteſtantium, malis, pars fuit: nec minor apud ſuos æque ac Pontificios bene multos auctoritas. Hujus igitur Sermones etiam prodierunt, ingenioſi, ut ſunt omnia Ejus Viri, ſolidaque Eloquentia commendabiles, dictione vero longe ſuavisſimi.

30 Utrum Anglis ſua ſurripuerint Galli, vicina quæſtio eſt, nec tamen usque adeo magni momenti. Thomas Spraat, in obſervationibus ſuis ad Sorbierii Iter Anglicum, Belgas Theologuos hujus plagii inſimulat. Sed quid inde? Ita fieri ſolet, & factum ab omni ævo eſt, ut gens altera alteri exemplo & diſciplinæ eſſet. A græcis pleraque ſua capiebant Latini: Græci ex Oriente & à Barbatis: Latini poſtea, prorogatione dominatus ſui, pene totius terrarum orbis fuerunt pædagogi. Verum eſt, Anglos in hoc genere reliquas gentes antecellere: ſed id nec difficile eſt, nec mirum eſt, cum otio abundent, & rebus omnibus, quæ ad digne elaborandum aliquid requiruntur. Hiſpanos Anglis Galliſque præfert Barthius: & aſſerere non veretur, omnes Gallorum libros Hiſpanis eſſe per plagium ſurreptos: injurio, & neſcio qua affectuum intemperie protruſo judicio. Sed hæc alius loci ſunt: & à noſtro inſtituto propemodum aliena. Ergo nihil amplius in Sacra Oratoria moramur, ſed ad aliud argumentum procedimus.

FINIS LIBRI SEXTI.

POLY-

Digitized by Google

POLYHISTORIS LITERARII LIB. VII. POETICUS.

CAP. I.

DE SCRIPTORIBUS, AD ARTEM POETICAM FACIENTIBUS.

§. 1. *Poeſeos Antiquitas, Dignitas, Utilitas. Invectiva in ejus Calumniatores, imprimis Tanaquillum Fabrum Juniorem.* 2. *Artis Poeticæ Magiſter Antiquiſſimus & præcipuus* ARISTOTELES, *qui contra Cenſores iniquos defenditur.* 3. *Poëticæ Ariſtotelis Editores, Interpretes & Commentatores, fuſe enumerantur, duoque noviſſimi, Ren. Rapinus, Jeſuita, & Andr. Dacerius (quorum de reliquis recitantur Judicia, ſibi invicem contraria,) omnibus præferuntur. Controverſia inter Rapinum, & Sodalem ejus, Franc. Vavaſſorem, de illius Scripto, Literaria.* 4. *Latinus Artis Poeticæ Scriptor, Q. ſcil.* HORATIUS FLACCUS, *cujus etiam Cenſores, Vindices Interpretes & Exegetæ, recenſentur.* 5. *Græculi Ævi Medii, Anonymus Certaminis Homeri ac Heſiodi Scriptor, & Iſaacus ac Johannes Tzetza. Latini Recentiores, Macarius Mutius, Camers.* 6. *Jul. Cæſ. Scaliger, cui Plagium à Caſp. Barthio, Editionibus autem ejus Genevenſibus Falſi & Hæreſeos Crimen à Poſſevino, fruſtra intentatur.* 7. *Jac. Pontanus, Gerb. Joh Voſſius, Laur. le Brun, Jac Maſenius, & aliquot Hiſpani.* 8. *Hiſpani de Comœdia & Tragœdia Scriptores, qua occaſione adverſus Nicol. Antonium, Comœdiam Hiſpanicam, ejusque præcipuum Inſtauratorem. Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus præferentem, fuſe diſputatur, nec*

Digitized by Google

tamen vera iſtius laudes reticentur. 9. Scriptores de Poeſi Dramatica Galli ac Itali, Pet. præſertim Cornelius, Novator & Jaſon Denores, Antiquorum Hyperaſpiſtes, cujus Litium de Tragico-Comœdiis modernis cum Job. Bapt. Goarino Hiſtoria, e Thuano reperitur, addito Niciæ, Comœdiæ Nicol. Macbiavelli, Elogio. 10. Alii de Dramatica Poeſi Scriptores, Job. Dryden, Job. Meurſius, &c. Controverſiæ, Dan. Heinſio, ob Fabulas Ethnicas Sacris, in Herode Infanticida, immiſtas, a Job. Ludov. Balzacio motæ, Scriptorumque Utriusque, nec non Claudii Salmaſii & Job. Croji, quibus iſta ventilata eſt, Eriſticorum, Hiſtoria, adjectis Æg. Menagii & Autoris Judiciis. 11. De Satyris Scripta Franc. Robortelli, Iſ. Caſauboni, Dan. Heinſii, Ezech. Spanhemii, Nicol. Rigaltii. 12. Artis Epigrammaticæ Scriptores, Thom. Correa, Car. a S. Antonio, Nicol. Mercerus, Franc. Vavaſſor, Jac. Maſenius, &c. 13. De Epico Carmine Mambrunus, Torqu. Taſſus, le Brun, Ren. le Beſſu, &c., De Elegia Thom Correa; De Eclogis Ren. Rapinus & Æg. Menagius. 14. De Poematum Cantu & Rythmis Iſ. Voſſius & Arius Barboſa: De Furore Poetico Pet. Petitus & Joach. Fellerus. 15. De Imitatione Poetica Bernh. Parthenius & Caſp Barthius. De Furtis Poetarum & Similibus Cogitatis, Aretades & Ægidius Menagius, ipſe Plagiorum talium ab Adr. Bailleto inſimulatus, contra quem in AntiBailleto ſe defendit. Dion. Longini & Autoris de his Judicia. Speronis Speronii in explicandis Scriptoribus obſcurioribus Verſutia. Monitum de Oratoribus a Poeta legendis. 16. Inter Autores, qui Syllabarum Quantitates collegerunt. Sam. Glonerus & Ol. Borrichius eminent. Magnorum Virorum in Metro Errores a Caſp. Barthio, aliisque notati. 17. Mythologiæ Poeticæ Scriptores, Lil. Greg. Gyraldus, Gerb. Job. Voſſius, Nat. Comes, Henr. Schævius, Franc. Pomey, Jac. Maſenius, Ezech. Spanhemius, Rob. Stephanus (Raph. Volaterrani Plagiarius,) Car Stephanus, a Thoma Reineſio & Nicol. Loydio emendatus & auctus. 18. Georg. Cheroboſcus de Tropis Poeticis. 19. Collectores Phraſium & Epithetorum Poeticorum, tam Græcorum, quam Latinorum, varii. Conſilium de ratione concinnandi Lexici Poetici. 20. Scriptores aliquot de Vernacula variarum Europæ Gentilium Poeſi. 21. Philautia Poetarum a Jac. Gaddio & Caſp. Barthio notata, ab Æg. Menagio defenſa.

1 ABſoluta Eloquentia Soluta ad ligatam accedimus; quæ, ut antiquitate illam, nemine contradicente, multis etiam ſeculis anteit: ita dignitate profecto etiam haudquaquam illi tantillum concedere eſt exiſtimanda: Ecquis enim neſcit, omnem Veterum ſapientiam, omnem Philoſophiam, atque Theologiam, in Poetarum Scriptis reconditam fuiſſe? quis Tragœdiæ Veteris gravem in coërcendis emendandisque hominum animis vim? quis Comœdiæ non feſtivos minus & acres, quam ſalu-

ſalubres ad perfricanda Vitia Spectatorum, ſales? quis Epopœiæ ingentia ad virtutem, etiam in Heroum animis, incitamenta ignorat? Civilemque prudentiam, & ſubactiſſimam moralis Philoſophiæ, quandoque & Phyſices, peritiam, omniſque demum eruditionis multivarium apparatum uno quandoque poëmate delitiſcentem? Ut jam de Elegantia poëmatis nihil dicam. Certe, quanquam acriorem illum Jul. Cæſ Scaligeri, indignantis, fervorem meum non faciam, qui *ne in hominum quidem cenſu reponendos* putarit, *qui Poëtarum lectionem damnent, agreſtes atque aſpero ſupercilio brutos homines;* tamen, nulla ratione detractoribus Veterum Poëtarum, ipſiusque adeo Poëſeos, accedendum ſerio, atque haud invitus, ajo. Fruſtra enim abuſus hic adducuntur, qui, hominum improborum ſcelere, ne è ſanctiſſima quidem noſtra Theologia abſunt, ceteras vero artes humanas omnes late pervadunt. Sed non opus eſt, ut hic Poëtices Apologiam ſcribamus, quam tot ſummi Viri ſatis jam defenderunt; & cui propria virtus inſtar clypei eſt, inanes Calumniatorum ictus impune excipiens confringenſque. Scripſit, ut è plurimis unicum nominemus, adverſus iniquos illos hoſtes Poëticæ, Orationem elegantiſſimam Joh. Caſelius, de Arte Poëtarum inſcriptam, quam ut ſunt omnia ejus Viri plane eximia, legiſſe non pœnitebit. [Nuperrime vero novus præſtantiſſimæ Artis accuſatur, DI magno apparatu, in ſcenam prodiit, *Tanaquillus Faber*, Tanaquilli illius celeberrimi filius, quod mirere, Annæque Daceriæ germanus frater. Hunc, neque inſtitutio Patris, neque ipſa Poëtarum lectio, nec eruditiſſimæ Sororis exemplum, dimovere potuit, quo minus *de Futilitate Poëtices* futilem librum ſcriberet, Amſtelodami A. 1697. in 8. editum; quem legere profecto non poſſis abſque tacita admiratione, qui in hæc frigida delabi Vir doctus potuerit: adeo nihil contra Poëticen in medium affert, de qua tamen loqui inſtituit: Poëtas ſolum ubique, & utplurimum præter rem, carpit, cete ſemper ἀπϱοσδιονύσως. Nec dubito, quin Daceria, ſi fratris librum legerit, jure etiam ſit uſurpatura illud Juliani: ἔγνων ἀνέγνων, κατέγνων.]

Miſſis autem his intempeſtivæ κϱίσεως Autoribus, ad eos Scriptores accedamus, qui Artis præcepta tradiderunt. Primus omnium, qui glaciem 2
in difficili argumento fregit, &, cum ante ſe neminem habuerit, viam feliciſſime invenit, poſteriſque ſtratam egregie reliquit, ARISTOTELES eſt; quem etiam communi conſenſu eruditi primam tenere ajunt: præcipue, cum ex antiquis Græcis unicus etiam ille ſit, è Latinis Horatius non ſane melius Ariſtotele artem Poëticam explicuiſſe dici queat. Non ignoro equidem, multis rem creditu impoſſibilem videri, Philoſophum, qui meris ſpeculationibus per omnem ſuam vitam deditus fuit, nunquam ipſe Poëta, nunquam theatri praxin expertus, ſcribere tamen cum laude de Poëſi, ac

Digitized by Google

de tragœdiæ ratione aliquid potuiſſe. Alii mancum eſſe opus queruntur, maximaque ſui parte temporum injuria mutilatum, ut adeo nihil perfecti ex reſiduis velut laciniis hauriri poſſit. *Ariſtotelis Commentarii,* inquit in præfatione ſuæ Poëtices Jul. C. Scaliger, *mutili ſunt, ne quid liberius excidat nobis.* Jac. Gaddius *Tom. I. Scriptor. Non-Eccleſ. p. 42. Licet Poëtica Ariſtotelis, quæ nunc extat, imperfecta ſit ac mutilata; præterea ſubobſcuris & parum firmis aliquando fundamentis ſubnixa, tamen duo de ea facultate volumina conſcripſerat, forte meliora & pleniora.* Taceo alios, qui idem ſentiunt, & quorum numerus haudquaquam exiguus eſt. Enimvero, uti prius illud ἔγκλημα, quod proferebamus, ſolidisſime Andr. Dacerius abſtergit, oſtenditque, Poëticen è Philoſophia ortam, adeoque illius tractationem plane non eſſe ultra terminos Philoſophi; dein multo eſſe ferendo de arte aliqua judicio aptiorem haud raro, multoque ad præſcribendas regulas magis perſpicacem, qui ſolidis ſpeculationibus intima ejus perſcrutatur, quam qui, dum artem ipſe exercet, citius ſuorum fœtuum amore in transverſum rapi ac cœcutire poteſt: ita, quod poſterius attinet, non eadem omnium Doctorum mens eſt. Certe Nicius Erythræus Federicum Bonaventuram oſtendiſſe refert, Ariſtotelis Poëticam non eſſe inchoatam aut mancam, ſed abſolutam & perfectam, ſi unicus tantum locus excipiatur, *Pinacoth. I. p. 276.* Idem alii cenſent. Quicquid autem ejus ſit; ea profecto, quæ ab Ariſtotelis Poëtica reſidua nobis ſunt, adeo bona ſunt, & adeo è naturæ ipſius penetralibus hauſta, ut meliora dari vix poſſint, atque ut non ſolum tragœdiæ, ſed & Epopœiæ, ratio accuratisſime explicetur.

3 Atque hinc etiam certatim à Viris doctis edita Ariſtotelis Poetica Latine, Italice, Gallice, Hiſpanice verſa, notisque illuſtrata eſt. Separatim illam Græce edidit Aldus Venet. 1508. in fol. Græco Latinum adjecit, ſuosque addidit Commentarios Franc. Robortellus, Florent. 1548. fol., qui Baſileæ poſtmodum apud Hervagium A. 1555. denuo impreſſi ſunt. Poſt hunc idem opus in ſe ſuſceperunt: Vincent Madius, Brixianus, & Barth. Lombardus, Veronenſis; cum quorum Commentariis Ariſtotelis Poëtica prodiit. Venet. A. 1550., Petr. Victorius, Florent. 1573. fol. Ant. Riccobonus Venet. 1579. in 8: Dan. Heinſius. qui Verſionem recenſuit & notas adjecit, Lugduni Batav. 1610. in 8. Idem in Diſſertatione de Tragœdiæ conſtitutione Lugduni Bat. 1643. in 12. edita, Interpretem Ariſtotelis egiſſe dici poteſt. Paulus Benius, Eugubinus, Commentarium itidem Græco-Latinæ Ariſtotelis Poëticæ adjecit, & Platonis poëticam inſuper ex ejus Dialogis collegit, Venet. 1616. Italice illam vertit & Commentariis illuſtravit Ludov. Caſtelvetro, Mutinenſis, Baſil. 1576. & 1582. liber mortem Autoris editus eſt; ipſe enim an. 1571. ex hac vita migravit: Alium Commentarinm Italico idiomate ſcripſit in Ariſtotelem Alex. Piccolomineus Venet. in 4.

A. 1575.

A. 1575. Præterea Ariſtotelis librum eundem explanandum ſibi ſumſerunt Franc. Patricius libro, cui titulus: *Della Poetica la Deca Hiſtoriale, & la Deca Diſputata* (prodiit Ferraræ A. 1584.) Ant. Sebaſt. Minturnus, Epiſcopus Uxentinus, libris VI. de Poëta Venet. 1559. in 4. editis. M. Ant. Majoragius libro ſimili, & M. Hier. Vida in libris III. de Arte Poëtica ad Franciſcum, Delphinum Franciæ, Franciſci Regis F., Baſil. 1534. in 8. de quo Jul. Cæſ. Scaliger: *prudens ille quidem multa bene monet, quibus cautior Poeta fiat, verum factum jam inſtruit, ut perficiat.* Demum Gerh. Joh. Voſſius, in libris ſuis Inſtitt. Poëtices, nihil aliud ferme quam Ariſtotelis Scholiaſten egit. Verum, è tanta Commentatorum copia neminem tamen pro dignitate Ariſtotelis librum explicaſſe, celebris Poëta Gallus, Pet. Corneille, aſſeveravit, doctos quidem interpretes illos fuiſſe non negans, ſed dum Grammaticos potius aut Philoſophos agerent, illos id, quod Poëſin inprimis attinet, & theatri rationem, utplurimum neglexiſſe, ait. Etſi vero non undiquaque vera locutus ſit Cornelius, uti poſtea dicetur; attamen in iis, quos recenſuimus, interpretibus Poëticæ Ariſtoteleæ multa moneri poſſe, alii quoque Viri docti obſervarunt. Ren. Rapinus, qui & ipſe, poſt tot alios, libro Ariſtotelis, quem in hoc genere longe perfectiſſimum judicat, lucem ſuis meditationibus (*Reflexions ſur la Poetique*) afferre, neutiquam vilipendendo, conatus eſt, ſpeciatim, in præfatione ſui libri, quid in unoquoque Commentatorum Ariſtotelis deſideret, exponit, digna omnino, quæ huc apponatur, cenſura. Ita vero ille: poſtquam ſuperiore ſeculo allatam Conſtantinopoli, Ariſtotelis Poëticam commemoraſſet: *Il s' eleva alors une foule de Commentateurs, qui écrivirent ſur cette Poëtique, Dont les premiers furent Madius, Victorius, Robortellus, qui interpreterent aſſez literalement le texte de ce Philoſophe, ſans entrer fort dans ſon eſprit. Ceux cy furent ſuivis de Caſtelvetro, de Picolomini, de Beni, de Riccobon, de Majoragius, de Minturnus, de Vida de Patricius, d' André Gili, de Voſſius. & de quantité d' autres. Mais Voſſius a commenté Ariſtote en pur Scholiaſte, Gili en Rheteur, Patricius en Hiſtorien, Vida en Poëte, qui veut plaire plus qu' inſtruire, Minturnus en Orateur, Majoragius & Riccobon en Dialectique, Beni en Docteur, qui a le jugement ſain, quand il ne s' agit pas de l' honneur de ſon païs. Car il comparé mal-à-propos l' Arioſte à Homere, & le Teſſe à Virgile, dans un traité, qu' il en a fait exprés. Picolomini & Caſtelvetro l' ont fait en Critiques fort habiles, & mieux que les autres. Picolomini traite Ariſtote plus honnêtement que Caſtelvetro, lequel eſt un eſprit naturellement chagrin, qui par une humeur contrariante ſe fait une loy de trouver tôujours à redire au texte de ce grand homme, qu' il embarraſſe d' ordinaire en l' expliquant. Apres tout, c' eſt le plus habile de tous les Commentateurs de la Poëtique d' Ariſtote, & celuy, dans lequel il y a plus à apprendre.* [Hæc Rapinus non ſine magno judicio: ſed qui tamen & ipſe, cum ſuo libro, e quo iſta excerpta ſunt, virgulam Cenſoris alius, non minus in omni litera-

literarum cultiorum genere verſatiſſimi, ſuique adeo ſodalis, experiri neceſſe habuit. *Franc. Vavaſſorem* ajo, quem Rapini librum, editis Animadverſionibus (*Remarques ſur les Reflexions*) A. 1675. caſtigaſſe refertur in Menagianis, Editionis ſecundæ, (in prima vero Editione male dicitur liber de Epigrammate oppoſitus Rapino, quem errorem in Editicne altera editor correxit.) Librum tamen ipſum non vidi, quod ægerrime fero: neque enim vulgare quicquam ab eo viro expecto. Non ingratum erit autem, ut puto, totam litis ejus Hiſtoriam lectori è Menagianis apponere. Ita igitur ibi: *Le P. Rapin a eu de grandidemeslez avec le P. Vavaſſeur au ſujet du livre des Reflexions ſur la Poëtique d' Ariſtote, qu' il fit imprimer chez Mugult, ſans y mettre ſon nom. Le P. Vavaſſeur, qui n' étoit pas contant de lus, mit au jour peu de temps apres des* Remarques ſur ces Reflexions, *dans lequelles l' Auteur reflexit, qu' il feint de ne pas connoitre, eſt fort mal mené. Le P. Rapin fit grand bruit, & ſe plaignit hautement du procedé de ſon confrere: qui répondit, qu' il ne devoit s'en prendre qu' à lui-même, & que s' il eut en dit, qu' il étoit l' Auteur des* Reflexions, *jamais il n' auroit écrit contre, Le temperament, que l' on trouva pour accommoder ces Peres fut de ſupprimer les Remarques du P. Vavaſſeur, ce qui ſe fit par l' autorité de Mr. le Premier Preſident de Lamoignon: de ſorte, que ce livre, qui eſt imprimé chez Billaine en 1675, & qui ne contient que 141. pages, eſt devenu fort rare.* Conf. Dictionarium Hiſtorico-Criticum Eruditiſſimi *Bailii Tom. II.* p. 934, qui diverſitatem Editionis Menagianorum obſervat. Ceterum lenire dolorem Vavaſſoris non viſi poteſt Verſio Gallica Poëticæ Ariſtoteleæ omni ex parte nitidiſſima, uberrimisque & eruditiſſimis notis affatim inſtructa, quam Clariſſimo Andr. Dacerio, Annæ Fabræ marito, debemus: quamque Pariſiis primo excuſam Belgæ nuper A. 1692. repetiverunt. Nihil illo libro accuratius, nihil magis in hoc genere exaſcitatum, ſeu rem ipſam, ſive dictionem ſpectes. Summo cum judicio expendit omnia, examinat, exemplisque uberrimis illuſtrat. Sane Tragœdiæ Conſtitutionem melius poſt hunc exponi poſſe, vix crediderim. Epopœiæ leges curavit equidem, cum Ariſtotelis verba id vellent, ſed tamen in his non tam ſcrupuloſe fuit ſollicitus, quam in tragœdia: ut qui noſſet, Viri doctisſimi Renle Boſſu librum, Autore ſuo, totoque Orbe literato dignisſimum, de Poëmate Epico omnem jam prope materiam dicendi de Epopœia ſurripuiſſe: tantoque cum ſucceſſu ſcriptum, ut melius omnino non poſſit: nec meſſis poſt tam amplam ſegetem, ſed Spicilegium ſolum ſuperſit. Inter Commentatores Poëticæ Ariſtotelis, Dacerius Pet. Victorium ceteris antefert, ut eruditione & accuratione, prudentiaque, præſtantem. Caſtelvetro autem adeo nihil tribuit, ut tum dicat fuiſſe bonum Interpretem, ſi Virtutes Interpretis omnes invertas: neque enim theatri leges ſciviſſe, nec affectuum neque characterum habuiſſe peritiam, nec rationes Ariſtotelis nec methodum

conſi-

Digitized by Google

conſideraſſe, nec tam ad explicandum, quam ad contradicendum fuiſſe intentum: hominem multæ quidem lectionis cetera, nec ſane rebus bonis in ſuo Commentario deſtitutum, ſed quas quæſiviſſe tanti non ſit: cum, præpoſtero ſuæ gentis amore, ad *κρίσιν* de Poëſi ferendam plane inhabilis videatur. Meminit præterea Dacerius Meſnarderii Poëticæ: *la Poëtique Françoiſe de la Meſnardiere:* quam, etſi in aliquot Ariſtotelis Capita vicem Commentarii ſuſtinere poſſet, ut indignam & nimis ſterilem temnit. Laudat Abbatis Aubignaci librum, qui inſcribitur *la Pratique du Theatre*, eumque priore infinities meliorem judicat, magis tamen Ariſtotelis ſupplementum, quam Commentarium. Mihi ut horum duorum neuter viſus eſt, ita nec addo de iis quicquam. Tertium tamen, quem æque non vidi, Interpretem Ariſtotelis addo Hiſpanum, Joh. Antonium Gonzalez de Salas: cujus *Illuſtracion à la Poëtica de Ariſtoteles* Nic. Antonius memoratus. Italumque alium Joſephum Baptiſtam, cujus Commentarium in Poëticam Ariſtotelis ineditum, & Autoris manu Italice ſcriptum ſervari, Laur. Craſſus autor eſt, in Elog. P. I p. 341.

Poſt Ariſtolem, è Veteribus de Arte Poëtica ſcripſit HORATIUS: quamvis fere dubium nullum ſit, ab ipſo titulum præfixum non eſſe, ſed à librariis demum, aut verius à Criticis. Ipſam vero illam artem ſine omni arte eſſe ſcriptam, Satyræ ſimiliorem, olim Jul. Cæſ. Scaliger judicavit: cui conſentit ex parte Caſp. Barthius, *Adverſ. lib. XXXVII. c. 6.*, minime Huratium perfectam artem numeris includere voluiſſe arbitratus, alioqui frigidum artificem: ſed more ſuo vagabundum docere, quæ obveniebant, quaſi ludendo voluiſſe, parum ſollicitum de iis, quæ Grammatici dicturi videbantur, quæque nunc à Criticis extundantur. Similia habet Barthius *lib. XLII. c, 22.*, ubi Scholia quædam in Artem Poëticam Horatii, è MSS. veteribus eruta (ſed non magnopere æſtimanda) publicat. Enimvero, ut jam ſupra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Autores ageremus, meritum eſt, immitem Scaligeri Cenſuram eſſe, præter alios, egregie à Bernardo Parthenio confutatam rejectamque: ita Barthium non eſt quod multis hic confutemus: cum id noſtri inſtituti ratio non ferat. Commentatores Horatii ſollicite recenſet Spachius *in Nomenclatore Philoſoph. p. 85.*, quo in loco plures etiam de Arte Poëtica ſcriptores commemorat. Retulimus Commentatores Horatii & nos ſupra, cum de Horatio inter Latinæ linguæ Scriptores ageremus: quibus nunc adjungimus Franc, Luiſinum, Italum, cujus in Artem Poëticam Horatii Commentarium Venet. 1554. in 4 editum habemus: aliosque item Hiſpanos Luſitanosque, quorum notitiam Nicol. Antonio debemus. Sunt hi Achilles Statius, Luſitanus, cujus in Artem Poëticam Horatii liber Antvverpiæ 1553. excuſus eſt. (Neſcio autem, quid ſibi velit, quod 4

Digitized by Google

quod in titulo apud Antonium additur, *ex fontibus Græcis:* ni forte conſultum ſimul è fontibus Ariſtotelem id ſignificet) Franc. Caſcales, à quo Ars Poëtica Horatii in methodum redacta Valentiæ 1659. prodiit. Thomas Correa, Luſitanus, æmulus & æqualis Mureti, cum quo eodem tempore Romæ bonas literas docuit: poſtmodum Bononiæ: olim Jeſuitarum ſodalitio addictus, ſed quod deſeruit, & averſior ſemper ab eo fuit. Is Explanationes in librum Horatii de Arte Poëtica Venet. 1587. in 8. edidit, præter alia ad illuſtrandam ornandamque Poëticen facientia, de quibus paulo inferius ſuo loco. Fuit quoque qui Hiſpanico Carmine Artem Poëticam Horatii exprimeret, quam deinde cum variis Carminibus ſuis, ſub titulo *Arte Poëtica Eſpannola* edidit, Vincentius de Eſpinel.

5 Hæc de antiquioribus Artis Poëticæ Scriptoribus: Plures enim non habemus. Niſi forte forte quis iſthuc trahat Homeri & Heſiodi Certamen Ludicrum à neſcio quo recentioris ævi Græco confictum, quod primum Henr. Stephanus A. 1571. in 8. Græce & Latine edidit: poſtmodum Dan. Heinſius pulcerrime Editioni Heſiodi, à ſe A. 1603. in 4. datæ, absque tamen Latina verſione, annexuit. Verum, qui inde Poëticam artem hauriendam putat, fallitur profecto Poſſes vero huc rectius referre Iſaacium & Johannem Tzetzas fratres, quorum ille in Acceſſu ad Scholia in Lycophronem, λίαν κάλλιστα καὶ φιλοτιμότατα, ut frater ait, de Poëmatum atque Poëtarum differentiis egit: hic vero tum peculiari libello, jambis extemporaneis, i.e. Verſibus Politicis, ſcripto, tum ſtrictim, & per ſumma capita, in præfatione ad Scholia ſua in Heſiodum, idem Argumentum tractavit. Sed & in omnibus prope Græcis Scholiaſtis quamplurima ad Artem Poëticam apprime facientia reperiuntur. E recentioribus, ſub initium ſeculi ſuperioris, MACARIUS MUTIUS, CAMERI Eques, librum edidit de ratione ſcribendi Poëmata: quem Ant. Poſſevinus ſuo de Poëſi Tractatui, de quo mox, addidit, una cum exemplo Poematis ſacri, de Crucis victoria, ſeu de Triumpho Chriſti: quod alias Baſileæ & Coloniæ prodierat. Fuit Mutius Amicus Angeli Politiani, ad quam Epiſtola ejus extat lib. 7. Epiſtolarum Politiani; ut jam olim Lil. Gyraldus annotavit.

6 Poſt hunc memorandus, ceterisque adeo præferendus omnibus eſt, JUL. CÆSAR SCALIGER, cujus libri de Re Poëtica, multoties Pariſiis, Genevæ & Heidelbergæ editi, divini ſunt: neque enim ſolum omnia Carminum genera percenſentur inibi & explicantur, ſed & ipſimet Veteres ac recentiores Poëtæ ſub examen vocantur. Non neſcio equidem, Scaligerum, cum hac Poëtice ſua, plagii reum agi; & Barthium, in ſuis ad Claudianum notis p. 971. referre, ſurreptam eſſe à Scaligero materiam ejus libri omnem Lud. Cælio Rhodigino, præceptori ſuo, & trans Alpes latam

poſtea,

Digitized by Google

poſtea, ſub Scaligeriano nomine perperam prodiiſſe, cum Rhodigino adſcribi debeat. Cujus relationis Autorem Barthius Qu. Sept. Florentem Chriſtianum, in hujus notis ad Ariſtophanem, laudat: & motus ea re Thomaſius Scaligerum plagiariorum Catalogo inferre non dubitavit, *Diſſ. de Plag. Liter. §.537.* Enimvero, ut res ipſa mihi plane ſuſpecta eſt, & crimen ex invidia potius confictum, quam è rei veritate intentum, videtur: ita ſane mirabor Florentem Chriſtianum, ſi id ipſum negare auſit. Etſi enim ejus notas in Ariſtophanis Comœdias, quæ poſt mortem illius prodierunt, nunc non anxie perquiſiverim: habeo tamen prolixas, quas ipſe edidit, notas in Ariſtophanis Irenam, Pariſ. A. 1589. in 8. publici juris factas: in quibus non ſolum toties cum elogio Scaligeri mentionem facit, quoties ejus nomen ponit, ſed & ipſum de Re Poëtica opus *Divi Jul. Cæſaris Scaligeri opus perfectiſſimum vocat.* Alibi p. 11., poſtquam de nonnullis ad Comœdiam pertinentibus dixiſſet, ait: *Hæc aliaque ſimilia qui certius & clarius intelligere volet, Hephæſtionem, eruditiſſimum Grammaticum, legat, vel potius J. C. Scaligeri libros de Poëtica. Sane enim maximi illius herois ingenium vetuſtatem æquat, poſteritatem & novitatem omnem ſuperat: ſed, quod miſerum eſt, pauci ſunt adhuc, qui ejus ſcripta aut legant, aut intelligant. Eum ego quotidie miror & miror magis: imo erit ille mihi ſemper Deus. Quidni enim hoc autumem de Clariſſimo Viro, cum Philoſophus ille σκοτεινὸς de humili & obſcuro loco dixerit: Etiam hic ſunt Dii?* Anne putes hæc de Scaligero, mortuo jam, & à quo cur ſibi timeret nil quicquam habuit, dicturum fuiſſe Florentem, ſi pro turpi plagiario habuiſſet? an credibile eſt, eum *Dictatorem literarum; maximum Heroëm; Principem non ſolum Veronenſium, ſed omnium Criticorum, quorum intereſt vacare Muſis: &, ſi Veteres etiam adducas, uno tantum Ariſtotele minorem* vocaturum fuiſſe, tum, cum de ejus Poëtica loquitur, ſi pro alieni laboris nefario uſurpatore, & meſſore meſſis alienæ habuiſſet? Mihi ſane id non videtur. Adeoque, aut fefelliſſe memoriam Barthium allegantem dicendum eſt: aut ſibi cum ſua accuſatione minime conſtare Florentem: vel demum intruſam eſſe notis illius ab aliena manu pericopen, quæ ejus non erat. Quicquid demum ejus ſit, à Scaligero tam turpe plagium eſſe commiſſum, ni liquidius demonſtretur, non credo. Aliud crimen, non ipſimet quidem Scaligero, ejuſve libro, prout ab ipſo ſcriptus eſt, ſed tamen Editionibus Poëtices Scaligeri Genevenſibus, movet Anton. Poſſevinus *in libro de Poëſi & Pictura, Ethnica, humana, fabuloſa, collata cum honeſta & Sacra:* (qui liber Lugduni A. 1595. in 8, & præterea Romæ alibique, editus eſt, pars etiam illius Bibliothecæ Sanctæ adjecta) hæreſeos ſcilicet, quod mirere: queritur enim, multa eſſe ab Hæreticis Genevenſibus inferta, quæ fidem Catholicam labefactent; nonnulla etiam ad artem ipſam ſpectantia. Pariſinam vero Editionem ab his Emblematis

hæreticis liberam eſſe ait: & rationem corruptionis expoſiturus: *Eo proclivius,* inquit, *errores hæretici in opera Scaligeri irrepſerunt, quod apud Joh. Criſpinum Calvinianum primo* (A. 1561.) *editi ſunt, licet locum ſuppreſſerit, ut venalia magis eſſent exemplaria: cum & quæ Rob. Conſtantini, Medici, ad eundem Joh. Criſpinum de Scaligeri libris inſerta eſt epiſtola, poſt ejusdem Scaligeri ad Sylvium filium præfationem, tollenda ſit, nec ipſe Criſpinus à Senatu Pariſienſi edendi eos Poëtices libros facultatem exprimere potuiſſet, niſi Lugdunenſis typographi Ant. Vincentii, opera & nomine abuſus fuiſſet. Quare & privilegium, & quod ſubjectum eſt, Franc. Beraldi Epigramma Græcum, tum in Scaligeri, tum etiam in ipſius Criſpini, hominis peſtilentis, laudem ſcriptum, pari cura ex hoc opere eximendum eſt.* Ingenue fateor, me hæc multo etiam minus credere, quam priora. Vix enim eſt, ut quisquam Poëticæ Theologica, præter Autoris mentem inſerere voluiſſe credi poſſit: &, quod cetera attinet, non tuliſſet Jul. Cæſaris filius, Joſ. Scaliger: tantus Criticus, tantusque patris hyperaſpiſtes: quem hæc talia fugere non poterant. Quæ vero de expreſſo fraude privilegio Bibliopolæ Poſſevinus refert, haud invitus conceſſerim. Eſt hoc enim his hominibus familiare. Ceterum, quod κρίσιν Scaligeri concernit, non ſemper illa probanda eſt, quippe audacior haud raro & tantum non temeraria: id quod ex ejus judicio de Statio manifeſte patet, quem nimiis laudibus extollit: ut de iis nil dicam, quæ in contemptum Homeri & Horatii affert, & quæ ab aliis confutata alibi indicavimus.

7 Habet interea eam gloriam ſibi propriam Scaliger, quod primus & unus omnem Poëtices rationem doctiſſime explicuit, quod ne quidem poſt illum quisquam tentavit. Nam quæ *Jac. Pontanus* habet in inſtitutionibus Poëticis, Ingolſtadii 1597. editis: quæ item Gerh. Joh. Voſſius in Libris III. Inſtitut. Poeticarum, etſi non contemnenda ſint; his tamen utique non ſunt comparanda: ſed plane alius generis præcepta. *Laurentius le Brun,* in Eloquentia Poëtica, non tam methodica & ornata de rebus Poëticis præcepta, quam neſcio quos Locos Communes & Exempla Poëtica, ex aliis conſcripſit potius, quam ipſe ſcripſit, quæ tamen uſui eſſe poſſunt, *Jac. Maſenii* Palæſtra Eloquentiæ Ligatæ præ ceteris mihi ſeſe probat: quod commoda methodo utatur, præcipua, quæ apud alios inveniuntur, colligat, tum obſervata & notata alia, quæ alibi non invenias, ponat, ſemper allatis in medium exemplis. Fuerunt etiam Hiſpani, qui hanc artem in formam præceptorum redigere laborarunt. Ut enim de *Thom. Correa,* de quo paulo ante dictum eſt, oratione de Antiquitate dignitateque Poëſeos, & Poëtarum differentia, Romæ in Gymnaſio Sapientiæ habita, editaque à Ludov. de S. Franciſco, non dicam: Artem Poëticam juſto volumine tradidit Polygraphus ille nequaquam ineptus, *Franc. Macedus;* Sed quam lucem non

Digitized by Google

non vidiſſe, P. I. c. 22. Polyhiſtoris, ubi Catalogum operum Macedi exhibemus, monitum eſt. Hiſpanico ſermone de Arte poëtica librum ſcripſit *Emanuel Faria de Souſa*, cujus Nic. Antonius meminit: qui & Ludov. *Alphonſum de Carvallo* refert librum edidiſſe de dignitate & præſtantia Poëſeos, omnique eo, quod ad artem illam pertinet: titulus eſt: *Ciſne de Apollo, de las excellencias y dignidad, y todo lo que al arte Poëtica y verſificatoria perteneçe. Medinæ 1602, in* 8. Ut jam Petri de Salas libellum de Arte Poëtica, ineditum, prætereamus. Philoſophiam antiquam Poëticam concinnavit, editque Madriti A. 1596. in 4., Alph. Lopez, Pintianus, lingua Vernacula; inqua & Carmina quædam ſcripſit, ſed miſera: Antonio referente.

Iidem Hiſpani, in Comœdiæ quoque & Tragœdiæ ratione explicanda mire ſolliciti fuerunt. Quandoquidem non ſolum is ipſe, quem Ariſtotelis Poëticam Commentario illuſtraſſe ſupra diximus, *Joh. Ant. Gonzalez de Salas Novam* quoque *Ideam Tragœdiæ* publicavit: & Dialogos omnem hiſtrionicam Comœdorum artem complectentes, ſub titulo *Viage entretenido*, Madriti 1583. editos in 8., Celebris Hiſpanorum comædus, ac inter primos gentis illius numerandus *Auguſtinus Roxas*: quibus etiam *Joſephi Pellizerii de Salas Idea de la Comœdia de Caſtilla* addi poteſt: ſed & eousque longo cultu productam putat Hiſpanam comœdiam Nicol. Antonius, ut, ipſo judice, non vulgarium ſolum linguarum omnes Comœdiæ (nimis enim hoc parvum foret.) ſed & Græcorum Latinorumque celebratisſimæ illi, loco decedere non dedignentur. Si quæras, unde tantum dignitatis acceſſerit Hiſpano Dramati,& quis præcipuus ejus artifex? LUPUM (Hiſp. Lopez.) FELICEM DE VEGA CARPIO tibi memorat, quem totam propemodum Divinam auram adeo ſibi incubantem habuiſſe perſuaſus eſt, demonſtraſſeque prodigioſa illa copia & facillitate verſus ingenio & urbanitate plenos fundendi; *ut tota, quanta eſt, antiquitas, ne dum proximiora retro Secula, quem Lupo comparent, ſe non habere neceſſario fateri debeant. Huic*, inquit in præfatione, *debetur Comœdia Hiſpana: in qua, compenſatis nonnullis levioribus vitiis, cum majoribus pluribusque virtutibus, absque controverſia regnamus.* Enimvero, ut negandum non eſt fuiſſe, in pangendis Verſibus Vernaculis, præ omnibus Hiſpanis popularibus ſuis, felicem Lupum, cujus non ingenium minus natura ad Poëſin aptisſimum, quam immenſa, & inexhauſta verſus fundendi vis, multorum admirationem excitavit (Ecquis enim non ſtupeat, cum, præter Epica Carmina, ceteraque varia prope innumera, quæ compoſuit, ab illo ſcriptas 1800. Comœdias, Sacras actiones 400, legerit? ita ſane, neque Græcis illum eſſe, nec Latinis Gallisve, ſine diſcrimine præponendum, res ipſa & Antonius ipſe dicant. Nam, quod artem ejus Poëticam attinet, quam novam vocat, & quæ in Epicis Comicisque plane ab Ariſtotele

Digitized by Google

tele eſſe recedendum, novaque inſiſtendum via, ſuadet, adeo illa Hiſpanis, at quantis Vegæ admiratoribus, diſplicuit, ut ne quidem inter Opera ejus admitterent una excudendam prout Rapinus in præfatione ad ſuas de Poëtica meditationes refert. Ipſas vero Comœdias, omnes Veterum prætergreſſas leges, effrenesque adeo, quis laudet, aut quis optimis anteponendas exiſtimet? Audi Antonium. *Præter quamplures fictarum actionum repræſentationes, in quibus continebat ſe usque ad eum Comœdia, nil ferme hiſtoria cujusvis gentis, ſeu Græcæ, ſeu Latinæ, ſeu barbaræ, ac multo magis Hiſpanæ, celebrioris cujusquam eventus nota impreſſum habet, quod particularis Comœdiæ argumentum Lupus non fecerit. Idcirco minime ei vitio verti debet, quod, Veterum prætergreſſus leges, licere ſibi exiſtimaverit quascunque res & quomodocunque in theatrum invehere, hiſtoricis fabuloſa, Comicis tragica, ridiculis ſeria, miſcendo: ita, ut nullum ſocci & cothurni diſcrimen, nullæ intervallo temporis ac perſonis theatralibus præſcriptæ leges liberum frenarent ſpiritum: dum tantum placeret populo, actionum hujusmodi vero Cenſori.* Mirabor, ſi rudis plebs optimus fabularum atque verus Cenſor eſt: ſi hoc virtus Poëtæ eſt, neglectis legibus, imo ſummis miſcendo aſſenſum vilis popelli quærere: ſi vitium non eſt ſocci & cothurni, i. e. Comicæ tragicæque actionis, diſcrimen tollere? Non ſane video, qui non eodem jure poſſis loquacem rabulam, ad auram plebis captandam unice ſuis fucis intentum, & neſcio quibus verborum ſublimium lenociniis, in tenui charactere, pueriliter luſitantem, optimo Oratori præferre. Quanquam nolim profecto quicquam exiſtimationi Vegæ detrahere: nec eum tam promiſcue omnia confudiſſe cenſeo. Nolo ſolum Veteribus tanto ſupercilio præferri. Interea lubens illud quoque confiteor, & Hiſpanis omnibus Poetis longe longeque præſtitiſſe Vegam, & exteris haud immerito admirationi fuiſſe. Quapropter, cum anno 1635. Madriti ſeptuagenario major deceſſiſſet, non ſolum communi Hiſpanorum Poetarum luctu deploratus eſt, quorum labores peculiari libro congeſſit Joh. Pet. Montalbanus, & ſub titulo *Fama Poſtuma* Madriti 1636. in 4. edidit: ſed & Italis ejus caſus acerbus fuit; à quibus eodem anno emiſſus in lucem Venetiis liber eſt: *Eſſequie Poetiche overo lamento delle Muſe Italiane in morte del Signor Lope de Vega Poeta Spagnolo.* Imo & Gallis ejus Poeſin perplacuiſſe, partim Bohurſius Jeſuita in libro, quem vocat *la Maniere de bien Penſer ſur les ouvrages de l'Eſprit*, paſſim; partim Anonymus Autor Gallus, qui, ſub Belli atque Pacis inter Veteres ac Recentiores hiſtorica fabula deſcriptæ, ſchemate elegantiſſimam, utrorumque comparationem inſtituit, locupletes teſtes ſunt.

9 Sed, ut ad Comœdiam ac Tragœdiam redeamus à Lupo, qui nos paulo diutius detinuit: illius rationem omnem, legesque & regulas, præter Dan. Heinſium, quem ſupra diximus, & Aubignacum, inprimis magno ſtudio exponere atque illuſtrare aggreſſus eſt PETRUS CORNELIUS, pri-

mas

mas inter Gallorum Dramaticos omnium conſenſu, tenens. Is de Dramatica Poëſi librum compoſuit, in quo non ſolum Veterum præcepta ſibi enumeranda, aut etiam explicanda putavit. Sed invenit & ipſe aliqua, abiitque ſubinde ab Ariſtotele in diverſum. Non tamen, ſi Dacerium audire velimus, eo ſucceſſu id fecit Cornelius, quem fortaſſe ſibi promiſit; nec naturæ ordinem, ſed ſuum ſecutus genium diſſenſit à Veterum præceptis; ſæpius præter rem tantum, ut, novis his, quas ſibi formabat, regulis, ſuis forte erroribus ſubveniret. *Vid. Dacerii præfatio Ariſtotelis Poëtica, à ſe verſa, præmiſſa, & nota,* in quibus id, quod in præfatione notaverat, argumentis variis probat atque illuſtrat. De Poëmatis Cornelii hujus paulo inferius mentio recurret. Ex Italis, qui plane mirifici alias ſunt ludorum Scenicorum magiſtri, ut & ex ipſa Dramatum copia, & vel excentum locis Erythræi, conſtat, C. JUL. CAMILLUS *Ideam Theatri* lingua vernacula vulgavit, Florentiæ in 4. A. 1550. editam: ſed qualis illa neſcio, cum non viderim: non magis ac JASONIS DE NORES, natione quidem Cyprii, ſed Profeſſoris tamen Patavini librum, quem inſcripſit *Trattato intorno à quei principii, cauſe & accreſcimenti che la Comedia, la Tragedia, & il Poïma Heroico ricevono dalla Philoſophia morale:* Patav. 1587. in 4. de quo ſane libro multum bonæ frugis mihi promitto, cum Vir fuerit abſque controverſia Doctiſſimus. Ediderat jamdudum interpretationem ad Horatii Epiſtolam de Arte Poëtica, ex quotidianis Tryphonis Cabrielii ſermonibus hauſtam, Venet. 1553. in 8., eratque animoſus Veterum legum tragicarum comicarumque vindex, quas contemni ab Italis ſui ævi non ſine dolore animadvertebat. Quapropter & lites magnas aluit cum Joh. Bapt. Guarino, quas, cum memoratu dignæ omnino ſint, & ad hoc pertineant inſtitutum, verbis Thuani ad A. C. 1590., è libro 99. Hiſtoriar., referemus. *Inter alia, quæ ſcripſit, cum, de Poëtica diſſerens, Tragi-Comædias Paſtorales, quæ hodie inter Italos uſurpantur, tanquam monſtra quædam, & nullo veterum exemplo, contraque Poëticæ priſcæ leges, ab imperitis rei antiquariæ introducta exagitaſſet, Baptiſta Guarinus, lectiſſimus Eques Ferrarienſis, qui ſub id Paſtorem Fidum, magno plauſu ubique in Italia exceptum, ediderat, eum ſermonem ad injuriam ſuam pertinere exiſtimans, defenſionem, ſub nomine Verati, publicavit: quam Apologia contraria ſtatim Denores refutavit. Sed, dum alteram defenſionem meditatur Guarinus, morte minime fatali Denores conceſſit. Quæ niſi dilectiſſimi filii* (ob homicidium finibus Venetis ejecti) *calamitate fuiſſet præcipitata, alterius Verati lectione accelerari potuiſſe credita eſt: tanta ſi quidem vi eloquentia ſimul & aſperitate, ac verborum amaritudine, in Jaſonem invectus eſt Guarinus, ut Archilochum ipſum, in Lycamben jambos ſtringentem, eo ſcripto ſuperaſſe paſſim jactaretur.* Quicquid autem ſit de acerbitate Guarini, quæ rectius haud dubie omiſſa fuiſſet; in re ipſa plus Aſſeclarum invenit per Italiam Guarinus, quam de Nores: cum & Trajanus Boccalini, in ſuis, facetiſſimis juxta

Digitized by Google

juxta & acutiſſimis, *Relationibus ex Parnaſſo, Centur. I. Relat. 31*, ſibi à perſtringendo Noreſio temperare non potuerit, ſed, ut faſtidioſum nimis, & præpoſtere nauſeantem, traducat: & ubivis Drama Guarini triumphaverit; in alias quoque linguas, Gallicam & Germanicam, uti notum, plus ſemel translatum. Probe tamen hic teneatur: non eſſe credendum, ac ſi promiſcue permiſceri Soccus & Cothurnus poſſent, & Tragico-Comœdiæ qualescunque valerent. Imo vel maxime hic judicio opus eſt, & raro aliquid elaboratur, quod, ſi recte examines, recta inceſſiſſe via dici poſſet. Sane falli, quibus vetera ſordent omnia, & qui tum demum perditam in dramatibus conficiendis operam ludi cenſent, cum antiquorum, ſive regulas, ſive exempla, preſſo pede exprimenda imitandaque ſibi quis ſumit, vel unus quoque Nic. Machiavellus demonſtraverit: qui, cum aliquando Comœdiam plane ad morem Ariſtophanis, & juxta regulas Veteres, Italico ſermone ſcripſiſſet, atque etiam Florentiæ repræſentaſſet; tantum meruit omnium hominum applauſum, ut, Paulo Jovio *in Elog.* c. 87. teſte, *illi ipſi ex perſona ſcite expreſſa in Scena inducti cives, quanquam præalte commorderentur, totam inuſta nota injuriam civili lenitate pertulerint: actamque Florentiæ, ex ea miri leporis fama Leo X. Pontifex, inſtaurato ludo, ut urbi ea voluptas communicaretur, cum toto Scena cultu ipſisque hiſtrionibus, Romam acciverit.* Nomen illi comœdiæ fuit Niciæ, ut ex eodem Jovio conſtat. Sed inter Machiavelli opera non comparet.

10 Ex Anglis, qui, præ ceteris propemodum omnium gentium aliarum Poetis, ad Dramata perpolienda ita accedunt, ut Veteres Comicos Tragicosque præcipue ſibi imitandos ſumant, magni nominis Tragicus Poeta, JOH. DRYDEN, præcepta Dramatica compoſuit, *An Eſſay of Dramatik Poeſius* iuſcripta, editaque Londini 1668. in 8., quæ recondita multa continent, & artem egregiam prorſus egregie, data velut idea repræſentant. Ceterum ad Tragœdiæ rationem & naturam rectius pernoſcendam haud dubie multum quoque conducit JOH. MEURSII liber, quem inſcribit: *Æſchylus, Sophocles, Enripides, ſeu de Tragœdiis eorundem, Lugd. Batav. 1619. in 4.* vulgatus: necnon *Franc. Porti*, Cretenſis, Diſſertatio de Tragœdia, una cum ejusdem Prolegomenis in Sophoclem edita. *Jac. Micyllus* etiam, in Prolegomenis ad Euripidem, de tragœdia egit [& multo adhuc luculentius Vid. Cl. *Joſua Barnes*, noviſſimus Euripidis Editor Cantabrigienſis, in præmiſſa Diſſertatione de Tragœdia Veterum Græcorum, deque Scena & illius apparatu, necnon de Muſica theatrica, deque Verſuum Tragicorum legibus] *Henr. Stephanus* quoque de tragœdia Sophoclis Diſſertationem ſcripſit. Pertinent etiam huc libri amœbæi, inter *Joh. Ludov. Balzacum*, ac *Dan. Heinſium* commutati, quibus Epicriſin adjecit ſuam *Cl. Salmaſius.* Nota eſt hiſtoria. Cum Heinſius in *Herode Infanticida*, Tragœdia ſua, Lugd. Bat. 1632. in 8. edita,

Digitized by Google

edita, Angelos & Eumenides, ſive Furias, in eadem Scena in theatrum induxiſſet: Balzacius, qui exiſtimaret, male in Fabula argumenti Judaici rem ſuperſtitionis Græcanicæ admiſceri, Diſſertationem Gallicam oppoſuit Heinſio, ad Conſtant. Hugenium ſcriptam, Pariſ. 1636. in 8. (poſtmodum inter Opuſcula Balzaci in Belgio 1651. in 12. recuſam,) & in ea errorem iſtum ita examinavit, ut & exempla ſimilia Oratorum atque Poetarum produceret, & rationes, ob quas ferri non queat talis error, ſtudioſe congereret: multa inſuper alia, ad Dramaticam rem facientia, admiſcens. Verum, cum eodem Anno Heinſius, qui caſtigationem non ferens, nequaquam ſibi ſilendum arbitrabatur, Balzaco Epiſtolam Apologeticam repoſuiſſet: tum vero, arbitrium litis ſibi ſumſit Claud. Salmaſius, ſcriptaque ad Ægid. Menagium Epiſtola omne hoc argumentum latius exſecutus eſt, & Heinſium cum ſua Apologia non bene admodum exceptum dimiſit, quippe cum quo tum, cum ſcriberet, apertas etiam inimicitias alebat. Etſi vero interea, dum apud Menagium Epiſtola per aliquot annos deliteſceret, ſopitis inter Salmaſium Heinſiumque litibus, mitius nonnihil agi cœpiſſet: nihil tamen hoc impedire potuit, quo minus prodiret Salmaſiana Epiſtola, Pariſiis 1644. in 8. Auctore ſcilicet editionem ſero deprecante: ut è *Sarravii Epiſtolis* liquet *p. 88.*, qui addit: *Poteram aliquando tenerum iſtum, & naſcentem fœtum ſuffocare: ἀλλ' ἔτως ἀςεῖον εἶδον τὸ παιδίον, ut ſine ſumma injuria & crudelitate non potuerim ei lucis uſuram denegare.* Recuſa, poſt Salmaſii mortem, Epiſtola illa eſt in Belgio, & Epiſtolis reliquis ab Ant. Clementio annexa. Biennio, antequam Salmaſi Epiſtola lucem adſpexit, *Joh. Croji* liber pro Heinſio adverſus Balzacum prodiit, non appoſito quidem nomine Autoris, ſed ἀνωνύμως: *Reſponſe à la lettre & au Diſcours de Balzac ſur la Tragedie d' Heinſius, intitulée* Herodes Infanticida, 1642. Statim atque prodiit liber hic, cognoviſſetque ex Alex. Moro Sarravius Autoris nomen, res prodigio ſimillima videbatur, quandoquidem jam tum paratum habuit Crojus grandem librum, in quo acriter Heinſii Sacras Exercitationes perſtringeret, & cujus pars poſtmodum etiam eſt Genevæ excuſa. *Ergo,* ait Sarravius *Epiſt. p. 54., quem Gallice, h. e. quaſi intra privatos parietes, opus ob muſeum laudaverit, Latine, i. e. per totum orbem terrarum in re non nauci ſugillabit. Explica mihi quæſo iſtud quidquid eſt ænigmatis.* Hæc Sarravius, qui Gronovio imputandam libri hujus Editionem divinat: quem cetera non adeo magni æſtimat, præſertim quod ſtilum concernit, ut qui diſſipatus & incultus fluat: ſed tamen & plurima in eo libro altiſſimam eruditionem ſapere non diffitetur. Putat reſponſurum Balzacum. Sed hoc quantum memini, factum non eſt. Tetigit vero rem ipſam de præpoſtera Sacrorum cum profanis commiſtione, in Dramatibus, aut Poematiis aliis occurrente, *Menagius in Obſervationibus ad Malherbium* p. 279. ac, dum laudat Epiſtolam Salmaſii adverſus Heinſium, excuſat

Digitized by Google

cuſat tamen Sannazarium & Pet. Bembum, quorum alter in Carmine de Conceptione Chriſti, Mariam, cum ab Angelo ſalutaretur, Sibyllinos libros legiſſe ait; alter Chriſtum Heroa vocat: uterque vero à Jul. Cæſ. Scaligero perſtringitur. *Mais,* inquit Menagius, *comme pluſieurs docteurs de l'Egliſe ont pretendu, que pluſieurs myſteres de noſtre religion ſe trouvoient marquez dans ces livres, je n'eſtime pas, que ce grand Critique ſoit bien fondé dans cette accuſation. Je ſuis perſuadé, qu'il reprend auſſi à tort le Card. Bembo d'avoir uſé du mot de Heros en parlant de noſtre Seigneur: ce mot de Heros ſignifiant pas autre choſe en cet endroit, qu' une perſonne extraordinaire.* Enimvero, ſi excuſari poteſt Sannazarius, qui Sibyllæ folia præ vaticiniis Jeſaiæ, Protea præ Angelo Gabriele, partus miraculoſi præconem elegit, qui Dryades & Nereides in ea fabula produxit, non video, cur non & Heinſius veniam mereatur. De Bembo nihil dicam, cum omnino commodus eſſe poſſit ſenſus vocis Heros niſi loco plane non congruo adhibeatur. Poſſet interea ad argumentum iſtud cum fructu conferri Laurent. Gambaræ Tractatio peculiaris de abuſu fabularum in Carmine, Venetiis neſcio quo anno edita, in 12.

11 De Satyra *Franc. Robortellus* aliqua habet, ſubjuncta Commentario in Ariſtotelis Poëticam: ſed pauca illa ſunt, & tantum ad Horatium illuſtrandum ſcripta. Fuſius idem exequitur inſtitutum IS. CASAUBONUS in tractatu de Satyrica Græcorum Poëſi, & Romanorum Satyra, Pariſ. 1605. in 8. edito, qui magnam eſſe utriusque differentiam, nec Græcorum Satyricam poëſin cum Latina eandem eſſe evictum it. Cui vero ſe oppoſuit DAN. HEINSIUS ſcripſit duobus libris de Satyra Horatiana, Lugd. Batav. 1629. in 12., qui utriusque paritatem amico diſſidio, adverſus Caſaubonum, propugnat: aſt & ipſe adverſarium poſt fata expertus placidisſimum, ſummum in omni genere Eruditionis Virum, Illuſtrem EZECHIELEM SPANHEMIUM. Hic enim in ſcitisſima præfatione, quam Cæſaribus Juliani, Gallice verſis à ſe, & luculentisſimis Commentationibus Pariſ. 1683. in 4. illuſtratis, præfixit, poſtquam & Caſauboni & Heinſii opiniones recenſuiſſet, agit arbitrum, Heinſiumque falli oſtendit: cum in Græcorum Satyrica Actus Comici Satyrorum, Faunorum, Silenorum, ipſarumque illarum perſonarum utplurimum ſaltationes actusve ſimiles, & inter hos projecti ſales, neceſſario fuerint requiſiti; quorum nihil apud Latinos erat: ipſa etiam vocis ſignificatione longe in diverſum abeunte. Sed plura adhuc ſunt argumenta, quæ apud doctisſimos Autores, quos nominavimus, legi poſſunt. Satyram Juvenalis peculiari diſſertatione explicavit NICOL. RIGALTIUS, quam Editioni Juvenalis Pariſ. 1613. in 12. annexuit.

12 De Epigrammate, & de iis quæ ad illud pertinent, doctisſimum librum ſcripſit THOMAS CORREA, cujus jam ſupra mentio facta à nobis eſt, & quem male aliqui Gorræum, Erythræus in Pinacotheca I. p. 253. Choream

ream vocat: liber editus eſt Venet. 1569. in 4. & Bononiæ A. 1590, recuſus. Præterea de Epigrammate ſcripſerunt *Vincentius Gallus*, quem Octav Boldonus in Epigraphia p. 32. laudat. *Carolus à S. Antonio Patavinus* Colon. 1650. in 8. qui non tam Epigrammatum conficiendorum præcepta dat, quam titulos, ſeu locos communes, ſub quibus illa ordinat. De figurarum tamen cultu in Epigrammatibus prolixe agit *Nicol. Mercerus*, Pariſ. 1653. in 8. qui nihil aliud agit, quam quod Jul. Cæſ. Scaligeri præcepta de Epigrammate, lib. III. Poët. c. 126. data, exemplis operoſe illuſtrat: ſed, cum parum emunctæ naris ſit, multa immiſcet lutulenta, & quæ non ſapiunt ætatis priſcæ ſapientiam & elegantiam: interea multum tamen ſibi cum ſuo labore, etſi præter rem ſane, placet. FRANC. VAUASSOR qui nitidiſſime quidem ſcripſit de Epigrammate Pariſ. 1672. in 8. ſed ſpecialia artis non tangit majorque, ut mihi videtur, in præceptis quam in exemplis, artifex eſt. Id vero inprimis agit, ut Petrum Nicolium, qui tum forte cum ſua præfatione Epigrammatum aliquam collectionem in lucem publicam ediderat, confutet, perſtringatque, & male literato Orbi conſuluiſſe oſtendat. Subinde tamen alios quoque caſtigat, ut c. 9. Th. Corream, qui, fabulis plane proſcriptis, in Epigrammate nihil, niſi verum factumque, à poëta voluit adhiberi. Peculiare etiam caput habet de laſciva ſpurcitie ex Epigrammatibus exterminanda, quam alias ſæpe ſolam Epigramma conficere, & tantum non neceſſariam eſſe. IS. VOSSIUS ad Catullum, & docti complures Viri, putant: contra quam opinionem Vavaſſor plane egregie inſurgit. Annexuit libro de Epigrammate ſua ipſe Epigrammata libris tribus diſtincta: quæ, ut puriſſima ſunt, ita non ubique acuminum ſatis habent: quippe quæ ſciens volensque ille præteriit, & contemſit, niſi ævum ſaperent Auguſteum. Edidit tamen anno 1675. Appendicem libri tertii Epigrammatum ſuorum, & paulo poſt librum etiam quartum. Scripſit & de Epigrammate librum *Cottunus*, Profeſſor Patavinus, ſed quem non vidi. *Jac. Maſenius*, in *Arte nova argutiarum*, certos quosdam fontes invenit, ac perpetuis Exemplis illuſtravit.

De Epico Carmine extat Diſſertatio *Mambruni*, quam Menagius *une* 13
docte & curieuſe diſſertation vocat *Obſerv. in Malherb. p. 441.* Præterea *Torquati Taſſi*, at quanti poëtæ! extant *Diſcorſi del Poëma Heroico* Venet. 1587. & Neapoli in 4. impreſſi: quem librum una cum poëmatibus Taſſi (de quibus infra) tanti æſtimant Italorum plerique ut & viciſſe omnes ante ſe, & nihil addi à quoquam, nedum ex Ariſtotele, poſſe, perſuaſi ſint, prout præter alios, e *Relationibus Boccalini* liquet *Cent I Rel 28.* Sed agnoſcunt tamen ſagaciores errores Taſſi, quos ne ipſe quidem laudare aut diſſimulare ſuſtinuit: dum interea viciſſim juſtisſima laude admiranda illius Scripta non privant. Scripſit & *le Brun* aliqua de hoc argumento, quæ Virgilio ſuo Chri-

Chriſtiano addidit: ſed non adeo magnæ rei. Qualia ſint *Camilli Pellegrini*, qui & ipſe de Epica Poeſi Italicum librum ſcripſit, non novi: cum non viderim. Omnes vero in hoc genere vicit, longeque ſupergreſſus eſt, quem paulo ſuperius nominavimus, Gallus Eruditiſſimus, *Renatus le Boſſu*, in vernaculo de Epico Poemate tractatu, qui Pariſ. 1675. primum prodiit, dein apud Belgas 1693. recuſus eſt. De Elegia librum *Thom. Correa* ſcripſit, Bononiæ 1590. in 4. editum, una cum libro de Proſodia. De Ecloga, ſeu, quod idem eſt, *de Carmine Paſtorali*, eſt exquiſitisſima Commentatio *Ren. Rapini*, quam *Eclogis* ſuis Sacris addidit, plane ad genium puræ Latinitatis & dictionis ævi aurei conſcriptis, ut cum antiquis etiam certare poſſit. Pariſ. 1659. in 4. Multa etiam de Ecloga habet non vulgaria Æg. Menagius *in Anti-Bailleto, T. I., n LIV., p. 195. ſeqq.*, & inter alia probat, falli Bailletum, cum Taſſum Paſtores primum in theatrum induxiſſe putat: quod tamen, ut Menagius annotat, ante ipſum Auguſtinus Beccari Ferrarienſis, fecit in Dramate, quod inſcripſit, *Sacrificio*. Sed hæc recentiora tantum Carmina paſtoralia attinent.

14 De veterum Poematum cantu, & Viribus rythmi, peculiarem librum conſcripſit, cui præclara multa inſunt, *Iſ. Voſſius*, Oxonii 1673. in 8. editum: in quo Veterum Græcorum poeſin, nova plane ratione juxta metri muſicas leges explicatam, unam maxime æſtimat. Eodem aut ſimili videtur inſtituto ductus homo Hiſpanus, *Arius Barboſa, Epometriam* ſcripſiſſe, in qua Veterum poematum cantum, & pronuntiationem poeticam, jam amiſſam, explicat: Nicol. Antonio teſte. Liber Salmanticæ prodiit in 4., una cum Proſodia ejusdem, ſeu de Re Poetica, & recta ſcribendi ratione libro. De Furore Poetico, quem ἐνθουσιαμὸν Græci vocant, quemque Longinus elegantiſſime circumſcribit γενναῖον πάθος, ἔνθα χρὴ, μεγαλήγορον, ὥσπερ ὑπὸ μανίας τινὸς, καὶ πνεύματος ἐνθουσιαστικοῦ ἐκπνέον, καὶ οἱονεὶ φοιβάζον τοὺς λόγους. *Audit ſc. ei nobilis affectus, atque ubi decet magnificus, qui velut furore quodam & cæleſti aliquo mentis inſtinctu actus, fundit verba; & aliquid, ut ita dicam, grandius ore mortali loquitur, cum ſcilicet*, juxta Claudianum,

totum ſpirant præcordia Phœbum.

De hoc, inquam, Poetico furore elegantisſimam diſſertationem concinnavit, ſuisque præfixam Poematibus edidit, *Petrus Petitus*, Pariſ. 1683. in 8, digniſſimam utique, quæ legatur. Egit & de eodem argumento *Bernardinus Parthenius*, Spielenbergius, in ſuo Commentario ad Horat. Od. III. 25. nec non *Lil. Gyraldus* Dial. I. de Hiſtoria Poetarum Diſſertationem Academicam de Furore Poetico ſcripſit Clariſſimus, dum viveret, Lipſienſis Poeta *Joach. Fellerus*, quæ & ipſa negligenda non eſt.

15 Idem Parthenius, quem modo laudavi, de Imitatione Poetica præclaros

Digitized by Google

ros quoque libros V. compoſuit, ad Maximilianum II. Imp. ſcriptos, editosque Venetiis 1565. in 4. Etſi enim illos evolvere nunquam licuerit; haud difficulter tamen conjicio, Virum doctiſſimum, qui in Commentario in Horatium tam pulcre de imitatione Horatiana ſubinde ſcripſit, quam alius quisquam, profecto multo etiam magis accurate hoc argumentum in Tractatu peculiari exſecutum: ut non dubitem eum, ſi haberi poteſt, ceteris omnibus eſſe anteferendum. Perſii Imitationem Horatianam ſuo in Perſium Commentario annotavit Iſ. Caſaubonus. De Virgilii imitatione Homerica tot loquuntur, quot Poema utriusque attingunt. Aliorum Poetarum Latinorum ſtudium in imitandis Græcis annotat Barthius Adverſar. lib. XXXIV. c. 14, qui tamen non in omnibus æque felix eſt: aliquando enim, quæ ad imitationem Græcorum expreſſa putat ille, forte ſecus videbuntur aliis. Ceterum ſub ſpecie imitationis nunquam furta Poetarum admitti certum eſt: etſi viciſſim nimis rigidi ſunt & iniqui accuſatores, qui promiſcue imitationem, ſimilemve ſententiam pro furti argumento arripiunt. Sane enim quandoque fit, uti recte Menagius ad Malherbium p. 255. obſervat, ut in easdem cogitationes, eosdemque Verſus, totidem conceptos verbis Poetæ incidant, absque tamen ut alter alteri quicquam ſurripuiſſe dici queat. Notat Menagius, Porphyrium apud Euſebium Præp. Evang. lib. X. c. 3., commemorare Aretadem, qui integrum de his librum ſcripſerit. Inſcribebatur vero liber Aretadis περὶ συνεμπτώσεως, & in eo multa etiam, ut teſtatur Porphyrius, plagia Eruditorum annotabantur. Feſtivum eſt, quod Hieronymus (& ex eo Menagius) ad illud Eccleſiaſtæ: *Nihil ſub Sole novum;* de Donato, Præceptore ſuo, refert: eum, cum illa Terentii explicaret: *Nihil dictum eſt, quod non dictum ſit prius:* ſtomachantem & indignabundum identidem exclamaſſe; *pereant, qui ante nos noſtra dixerunt.* Hæc quidem, ſimiliaque, quæ in veteribus ac recentioribus Poetis ſæpius occurrunt, pro furtis reputanda non ſunt. Atque hinc Æg. Menagius, qui de Furtis & Imitationibus Poetarum peculiarem librum ſe ſcripturum promiſerat; *l. c. & in Addend. p* 559., de his etiam, quæ furta non eſſent, ſimilibus eorundem cogitatis latius agere ſibi propoſuerat. Sed, dum cum illa ſui libri Editione cunctatur Menagius, cogitur tandem à ſe amoliri plagii crimen, quo carmina ejus onerant Adr. Bailletus; qui tot Veterum ac Recentiorum dimidios verſus integrosve, in Poematis Menagii, occurrere criminabatur, ut nihil aliud prope, niſi muſivum opus ſit, quicquid carminis ab illo fluat, è variis nempe Poetarum variorum fruſtulis artificioſe congeſtum: transfuſis etiam aliquando Latinis aliorum Carminibus ab illo in Græcum. Hæc igitur ut pro viribus dilueret Menagius, neque furtis annumerari poſſe, quæ ſuis aliena inſeruit, neque peccatum eſſe à ſe quicquam oſtenderet, operoſe *in Anti-Bailleto*, multis capitibus,

Digitized by Google

pitibus, laborat, *P. II. à pag. 202. usque ad 277. §. 128-135.* ſimulque toti argumento lucem non exiguam fœneratur. Ex antiquis conferri ad rem eandem cum fructu poteſt Longinus, *lib. περὶ ὕψυς ſect. 13.* qui veterum & & celebrium ante nos Scriptorum imitationem quam maxime ad apicem illum ſublimitatis conducere ſapienter judicat: quum ſcilicet haud raro aliqui, alieno velut ſpiritu, ut Pythia Deliaco anhelitu, impleti, quædam illorum, quos aſſidue legunt & imitantur, Autorum præſtantiſſimorum effluvia in ſe ſentiunt delabi, tumque furorem illum, quaſi ex Apollinis ſpecu petitum, æqua cum aliis ſublimitate oſtendunt, *ὅταν ἀπὸ τῆς τῶν ἀρχαίων μεγαλοφυίας εἰς τὰς τῶν ζηλύντων ἐκείνυς ψυχὰς, ὡς ἀπὸ ἱερῶν ςομίων ἀποῤῥοιαίτινες φέρονται, ὑφ' ὧν ἐπιπνεόμενοι καὶ οἱ μὴ λίαν φοιβαςικοὶ τῷ ἑτέρων συνενθυσιῶσι μεγέτει.* Recte vero addit mox idem Longinus: *ἔςι δὲ ὐ κλοπὴ τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς ἐπὶ καλῶν ἠθῶν, ἢ πλασμάτων, ἢ δημιυργημάτων ἀποτύπωσις: Quæ quidem imitatio tantum abeſt, ut furti nomine inſimulanda videatur, ut potius velut quædam excellentium ſeu formarum, ſive ſimulacbrorum, aut operum, exiſtimanda ſit expreſſio atque exemplum.* Cur Poetis Latinis in hiſtoria Heroum Romanorum, ſi quando mentionem eorum faciunt, tot ſimilia dicantur, Barthius Adverſar. lib. XVIII. c. 18. Scholis declamatorum imputat, quorum induſtria geſta talia non ſolum repetita indies, ſed & in omnes facies ſententiis torta ſunt. Conf. Vavaſſor de declamatoriis argutiis Ovidii. Singularis plane & mira furandi ratio eſt, quam de Sperone Speronio narrat Janus Nic. Erythræus Pinacoth. III. p. 202. *Semper ille ante ſe exiguos tenuium neſcio quorum Autorum fætus habebat: interrogatus cur id faceret homo ſui ævi doctiſſimus? reſpondiſſe fertur: ſe furem eſſe literarium, & inprimis cupere ſua furta eſſe occulta: idque ſibi ex ſententia eventurum putare, ſi pauperum tuguria perſequeretur: unde ſi quid abſtuliſſet, propter eorum, quos expilaſſet, obſcuritatem omnibus etiam futurum eſſet incognitum: longe ſecus futurum eſſe, ſi furtificas in locupletum & illuſtrium Virorum domos manus vellet afferre, quorum res, propter ipſorum nobilitatem & amplitudinem omnium jam patent ad oculos: nam, ſi quid mihi vellem ex illis arrogare, ac proprium facere, continuo clamarent furem manifeſtarium, qui ea pro meis venderem, quæ jamdudum in illius vel illius beatiſſimi hominis ſuppellectile numerarentur.* Hanc Speronii rationem furandi ut haud dubie mirabuntur, quotquot è trivio parum bonæ frugis colligi poſſe intelligunt: ita non parum profecto ſuæ exiſtimationi detrahit, quisquis hac via incedit ignobili & indecora. Neſcio autem, utrum in Dramata, an in Dialogos, plumas alienas tam pulcre tranſtulerit Speronius, Æſopi graculum imitatus. Franc. Vavaſſor putat, Elocutionem in Carmine multa ab elocutione oratoria mutuari, adeoque Poetis orationum lectionem commendat, de Epigr. p. 159. Quod quidem aliqua ex parte verum eſt, ſed niſi lectio Poetarum

tarum præponderet, periculum eſt, ne, ſuppreſſis ſpiritibus poeticis, lectio talis ex Poeta Oratorem faciat.

Inter eos, qui Proſodias, & Abacos quantitatum ſcripſerunt, optimus 16
eſt, SAM. GLONERUS, qui è proſodia Gieſſenſium, aliisque collegit præcepta neceſſaria, ad quantitates vero ſemper Autorum verſus quoque ſignavit: quod non facit Henr. Smetius, cui propterea fides haberi ſemper non poteſt, quod corrupta nonnunquam ſequitur exemplaria. OLAUS BORRICHIUS *Parnaſſum in nuce* ſcripſit, quo, ſingulari compendio, paucioribus Verſibus plura quantitatum exempla comprehendit, quam Glonerus & Smetius; Haffniæ 1654. in 4. Idem *Linguam Pharmacopœorum* ſcripſit, quo libro de accurata vocabulorum in pharmacopoliis uſitatorum pronunciatione agit. Errores magnorum virorum in metro, utriusque Scaligeri, Bonav. Vulcanii, Gabr. Lermæi, Frid. Taubmanni, Joh. Aurati, Fulv. Urſini, Joh. Meurſii, H. Grotii, Car. Paſchalii, Achill. Statii, notat Barthius *Adverſ. lib. XVI. c. 3.* E Joſ. Scaligero ſeptem pedum verſum producit, quem poſt illum etiam obſervavit Vavaſſor *de Epigr. p. 193.* Quinarium jambum pro Senario Jul. Cæſ. Scaligeri idem Barthius notat lib. XXVI. c. 25. ubi Angeli Politiani, Vincent. Opſopæi, aliorumque, hallucinationes in ſyllabis oſtendit.

Ad Poeſin fabularum cognitio neceſſaria eſt. Hanc vero diſcas ex 17
LIL. GREG. GYRALDI *Hiſtoria Deorum*, quæ compluribus Syntagmatibus ab illo prorſus eleganter tradita eſt: & ex G. J. VOSSII *Theologia Gentili*, elaboratiſſimo opere, & gentilium ſuperſtitionum vere theſauro: quo elogio illud ornat Gisb. Cuperus *in Harpocrate p. 107*: quo in libro ipſe etiam mythicam gentilium Theologiam haud parum illuſtrat. Sed ſunt majora adhuc & plura operis Voſſiani elogia, è Grotii, Sarravii, aliorumque, Epiſtolis haurienda. Sed ſe quam optime commendat liber ipſe, cum legitur. Quæ ſub Fulgentii, Ruſpenſis Epiſcopi, nomine prodiit Mythologia, Auguſtæ Vindel. 1521. fol. cum Scholiis Philomuſi edita, non ejus eſſe, ſed Furii Publ. Fabii Fulgent. Plancridis, Grammatici, poſt alios multos Placcius obſervat de Pſeudon. p. 197. *Natalis Comes* in Mythologia ſua ineptus eſt, & allegoriis ſuis occupatus. *Henr. Schævii* Mythologia contracta, ob ordinem, tyronibus commendari poteſt, quibus etiam commode inſervit *Franc. Pomey*, Jeſuitæ, Pantheon Mythicum, ſemel iterumque in Germania Belgioque impreſſum. *Jac. Maſenii* Mythologia breviſſima eſt, ac propter indicem locorum communium exemplarium, quorum magnus in poemate uſus eſt, commendanda. [Luculentiſſima vero ſunt, & plane exquiſita, quæ in Commentariis ad Callimachum, nuperrime A. 1697. Ultrajecti editis, Vir noſtra laude multo major *EZECH. SPANHEMIUS*, de Deorum Veterum genea-

genealogia & hiſtoria, ex infinitis obſervationibus ſuis, congeſſit: quæ cum præſtantisſimis quibusque de palma certant.] *Rob. Stephanus* quoque Elucidarium Poeticum edidit, nominum mythicorum explicationem continens. Verum illud, maxima ſui parte, totidem verbis eſſe è Raph. Volaterrani Anthropologia ſic deſcriptum, ut errores quoque ſuos fecerit Stephanus, qui tamen interea nusquam ſuum Autorem nominavit, obſervat, nec ignoſcit, Thomaſius de Plagio Liter. §. 549. *Carolus Stephanus* Roberti frater, Lexicon Poeticum ſcripſit, multoties variis in locis, & præſertim Genevæ, excuſum, recuſum, auctum: ſed ſemper tamen imperfectum eſt, multisque in locis corruptum. Emendavit illud, ac ſupplementum ſcripſit *Thom. Reineſius*, quod ineditum adhuc eſt. In Anglia magnis Acceſſionibus idem Stephani Dictionarium auxit, & ſimul locis prope innumeris emaculatum bis edidit, ſemel Oxonii A. *1671.* iterumque Londini A. *1686.* in fol. Nicol. Lloydius: ſed etiamſi Editio illa prioribus longe melior ſit, non ea tamen accuratio ubique adhibita eſt, quæ debebat: quantum ex inſpectione fugitiva cognoſcere licuit. Vellem ego Lexicon ita ordinari, ut volebat quondam Henr. Schævius: qui omnia veterum poetarum denominata & Epitheta mythologica conſignari jubebat, exemplumque dabat in Lexico Statiano, quod hactenus ineditum eſt.

18 De Tropis Poeticis antiqui Autoris Græci, GEORGII CHÆROBOSCI, libellus, quem ſe MSS. in Italia vidiſſe Geſnerus in Bibliotheca teſtatur, à Leone Allatio Græc. & Lat. cum aliis quibusdam Rhetoribus, editus eſt, Romæ 1641. in 8. Idem libellus Græce etiam ſervatur MSS. in Bibliotheca Cæſarea, teſte Lambecio T. IV. Bibl. Vindob. p. 23. Græcus illius titulus eſt: *Γεωργίȣ χοιροβόσκȣ περὶ τρόπων πάσης παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς.* Poeticos tropos 27, refert, *ἀλληγορίαν, μεταφορὰν, κατάχρησιν, μετάληψιν* &c. Meminit Georgii hujus alio quoque loco Allatius: nempe in Diatriba de Georgiis: obſervatque ibi; eum non recentem, ſed ſatis antiquum fuiſſe, & ante Imper. Anaſtaſii Dicori tempora, adeoque ſub finem ſeculi poſt C. N. quinti, famam ſibi comparaſſe: idque exinde colligi poſſe ait, quod Stephanus Byzantinus, Grammaticus, in libro de Urbibus, ejus teſtimonio utatur.

19 Phraſes poeticas ſub locorum communium titulis congeſſit *Nicol. Nomeſſeus* in *Parnaſſo Poetico*, Colon. 1602. in 8. edito, & mox appendice aucto; qui quidem optimus videtur: Virgilii phraſes ſeorſim ſub titulis ſunt congeſtæ. Calligraphiam Ovidianam ſcripſit *Gregor. Berſmannus. Alexander Roſſæus* Enchiridion Oratorium & Poeticum, in quo formulas oratorias Morelli Sermone Poetico expreſſit, Londini 1650. in 8. *Melch. Weinrichius* in Ærario Poetico phraſes è Recentioribus potius, quam Veteribus collegit, quem

Digitized by Google

quem exagitat eapropter *Vincent. Fabricius*, in Pranſu Parato, i. e. Satyra in Poetas, eorumque contemptores, Amſtelodami edita. *Flaviſſæ Poeticæ Bacharii* omnium optimæ ſunt, propter elegantem ordinem ac digeſtionem ſynonymorum Epithetorum, comparatorum, phraſium, &c. Epitheta conſcripta ſunt à *Joh. Raviſio*. Ex eo, additis quibusdam ſuis obſervationibus, concinnavit Delectum Epithetorum Latinæ Poeſeos *Nicol le Roux*, Pariſ. 1611. in 8. Græca Epitheta diligentiſſime collegit ediditque *Conr. Dinnerus*. Ad Epithetorum inventionem facit etiam *Joh. Bucelleni Officina*: quanquam & alias voces, ſubſtantiva & verba, apud illum reperire poſſis: indicem enim dedit 1. nominum, 2. adjectivorum & participiorum: 3. nominum propriorum; ſingulorum ſub titulis pedum ita locatorum, ut in frontiſpicio paginæ ſtatim pes, & ſubjectæ illi voces appareant: è quibus excerpere potes, quæ uſui ſunt accommodata. Hujus libri auctarium ſcripſit *Bohuslaus Balbinus* in Auxiliis Poetices, uti vocat. Verum habent & hi Autores ſua vitia: multa enim in illis occurrunt barbara & antiquata: multa etiam in quantitatibus errata ſunt: quare circumſpecte iis utendum. Uterque vero inventionem debet Anglo cuidam homini, *Joſiæ Webbe*, Med. Doctori Londinenſi, qui A. 1626. in 8. librum edidit, quem inſcripſit *Uſus & Autoritas, ſeu Carmen Hexametrum & Pentametrum*: in quo ita particulas & verba Ovidiani poematis digeſſit ſub ſuis pedibus, ut jactet, hoc artificio quemcunque artis Oratoriæ & Poeticæ ignarum orationem & poema ſcribere poſſe: quæ, quamvis ſtulta, jactantia metrorum tamen & pedum inventionem facilitat: qua in re præivit Bucelleno & Balbino. Extat ſimilis labor Georg. Matthiæ Kœnigii, qui in Græca lingua eo modo Epithetorum & Nominum Syllabum locavit. Libri titulus: *Tyrocinium Poeticum Græcum, Norib. 1637. in 8.* Ego vero phraſeologiam poeticam longe aliter colligi & inſtitui poſſe cenſeo. Concinnarem Lexicon aliquod Poeticum, quo notarem omnes illas voces, quæ ſingularem aliquem ſenſum, non tantum apud Claſſicos poetas, ſed & nonnullos, præſtantiores tamen, recentiores inveniunt: cum ratio phraſeos poeticæ unice pene in translationibus, Poetis familiaribus, conſiſtat: quanquam & aliqua Syntaxeos ratio diverſam orationem Poeticam à ſoluta faciat. Huic Lexico deinde ſubjungi poſſet Index locorum communium, qui remitteret ad voces ipſas. Sed de omni inſtituto illo, in lectionibus publicis plura diximus. Pene ad illud conſilium noſtrum inſtitutæ ſunt, quæ Lugduni A. 1590. in 12. prodierunt *Petri ab Area Baudoza, ſive Baudoziani*, Poeticæ Elocutionis formulæ: à quo & Poeticæ Latinæ Theſaurus Lugdun. 1586. in 8. decem libris confectus eſt.

Extant & de vernacula gentium variarum Poeſi ſcripta varia. De Germanica 20

manica

manica nos peculiari libro egimus aliquando, ac tum Scriptores recenſuimus omnes; tum quid præterea dici ad rem poſſet, congeſſimus: quæ nunc repetere opus non eſt. De ludis Poeticis apud Gallos fuſe Joh. Caſaneuve agit in libro, quem inſcribit *Jeux fleurans.* De Caſtellana, ſeu Hiſpana Poeſi ſcripſerunt *Didacus Garcias de Rongifo*, Salmant. 1592. in 4. & *Mich. Sanchez de Viana*, Compluti, 1580. in 4. Itali de ſua Poeſi tot agunt, quotquot vel Guarinum, vel alios novi generis Tragico-Comici, aliarumque novitatum, Autores ſuos, contra veteris Poeſeos propugnatores ſibi defendendos ſumunt.

21 Uti vero hoc Scriptionum genus utplurimum non ſine præpoſtera ſui admiratione adornari ſolet: ita philautia vulgare Vitium eſt, quod tantum non omnibus Poetis tribui ſolet: de quo multa Gaddius colligit *T. I. Scriptor.* ubi de Galeno agit: nec non ubi de Juſto Lipſio. Addi vero & Barthius meret *Adverſar. lib. XLIV. c. 25.* Nemo autem prolixius laudes poetarum, è philautia tali profectas, nec ſtudioſe magis, ex antiquis & recentioribus, collegit, ſimulque ut licitas defendit, quam Menagius *T. II. Anti-Bailleti p. 277-324.* qui ſcilicet ipſe erat, ob nimias laudes ſuas & elogia, quæ ipſe de ſe cumulare conſueverat, ab adverſario vanæ arrogantiæ accuſatus.

CAP. II.
DE POETIS GRÆCIS.

§. 1. *Poetarum Hiſtoriæ Scriptores, Antiqui ſc. complures, obiter tantum nominati, e Recentioribus autem (de quibus paulo diſſeritur prolixius) Pet. Crinitus, Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus (qui præ aliis commendatur, & adverſus iniquam Joſ. Scaligeri Cenſuram, Crimenque Plagii, a Jac. Gaddio objectum vindicatur,) Joh. Guidiccionius, Gerh. Joh. Voſſius, Ol. Borrichius, Tanaqu. Faber, Caſp. Cælius.* 2. *POETÆ GRÆCI ANTIQVI: HOMERUS (de cujus ſimul Exegetis Veteribus, Porphyrio, Euſtathio, Didymo ψευδωνύμῳ, Anonymis aliquot, & Actio Labeone, complura monentur.)* 3. *HESIODUS.* 4. *ORPHEUS & MUSÆUS.* 5. *ÆSCHYLUS.* 6. *SOPHOCLES.* 7. *EURIPIDES* 8 *ARISTOPHANES.* 9. *MENANDER.* 10. *PINDARUS.* 11. *Narratio de abolitis, per Monachos Græcos, cæterorum Poetarum Græciæ Lyricorum & Eroticorum Carminibus.* 12. *Lyrici, præter Pindarum, quorum aliqua ſuperſunt, Græciæ reliqui, ANACREON, ALCÆUS, SAPPHO, STESICHORUS, IBYCUS, BACCHYLIDES, SIMONIDES, ALCMAN; ARCHILOCHUS item Jambographus, & alii Poetæ, quorum Fragmenta, non minus quam Lyricorum, Henr. Stephanus collegit, & cum iſtis junctim edidit.* 13. *PSEUDOPYTHAGORAS, Carminum*

minum Aureorum Scriptor, in quo Hieroclis aureus exſtat Commentarius, fuſe h. l. celebratus. 14. *PSEUDOPHOCYLIDES.* 15. *THEOGNIS, MOSCHUS.* 16. *BION, THEOCRITUS, SIMMIAS RHODIUS.* 17. *CALLIMACHUS CYRENÆUS.* 18. *APOLLONIUS RHODIUS.* 19. *NICANDER COLOPHONIUS.* 20. *ARATUS.* 21. *DIONYSIUS PERIEGETES.* 22. *LYCOPHRON.* 23. *QUINTUS CALABER, TRYPHIODORUS, COLUTHUS, COINTUS SMYRNÆUS.* 24. *OPPIANUS & PHILE.* 25. *Fragmenta IX. Poetriarum a Fulvio Urſino, Philoſophorum autem Poetarum ab Henr. Stephano, collecta & publicata. Oraculorum Sibyllinorum Variæ Editiones.* 26. *ANTHOLOGIA Græcorum Epigrammatum, a Maximo Planude collecta.* 27. *Poetæ Græci inter Chriſtianos Veteres, APOLLINARIS, GREGORIUS NAZIANZENUS NONNUS, PAULUS SILENTIARIUS, JOH. TZETZES. Fragmenta aliorum, & hos inter Ezechielis, a Frid. Morello junctim edita. (De omnibus hiſce Poetis Græcis fuſe ſatis plerumque diſſeritur, multaque de illorum Vita, Scriptis, Stylo, Editionibus, Scholiaſtis Veteribus, Interpretibusque & Exegetis recentioribus, Obſervationes, adjectis Eruditorum Judiciis, aliisque* ἀξιομνημονέυτοις, *in medium afferuntur.)*

SEquitur jam, ut Poetas nobiliores, Veteres ac Recentiores, enarremus: 1
quod quidem iſtitutum jam olim complures Græcorum æque & Latinorum Autores tenuit: adeo dignum eſt omni tempore viſum doctorum Virorum curis argumentum hoc. Siquidem è Græcis, ut Gyraldus, in Epiſtola ſuis Dialogis præfixa, obſervat, Ariſtoteles, Zeno, Antiphon Ramnuſius, Nicander Colophonius, Lobus Argivus, Demetrius Magneſius, Dionyſius Phaſelites, Damaſtes Sigeæus, Phania Peripateticus: (queis addi præ ceteris etiam debuiſſet Callimachus) ex Latinis M. Varro, & Volcatius Sediginus de Poetis ſcripſerunt. E Recentioribus *Raphael Volaterranus*, in Anthropologia ſua, quæ magna Commentariorum Urbanorum pars eſt, carptim de Poetis egit. Sub idem fere tempus *Petrus Crinitus* de Poetis Latinis libros V. compoſuit, Baſileæ 1505. excuſos. Orditur à Livio Andronico, & usque ad Sidonium Apollinarem, qui Theodoſii M. tempore vixit, hiſtoriam 96. Poetarum continuat, ſtylo conciſo, & qui, ut ipſe ait in præfatione, Suetonium de Rhetoribus ſcribentem imitatur. Poſt Crinitum, cum reſtare adhuc ſermo de Græcis poetis videretur, id operis in ſe *Pomponius Gauricus*, Poeta inſignis, &, Antonio Teiſſerio *in Addit. ad Elogia Thuan.* referente, Lucæ Gaurici frater, ſuſcepit, planeque ad imitationem Criniti ſcripſit: uti Paulus Jovius in Elogiis, & ex eo Jac. Gaddius, affirmant. Hos vero ſuperavit accurato ſtudio & labore ſuo *Lilius Gregorius Gyraldus*, eruditisſimus & infelicisſimus Vir; qui luculentisſimos, & omni erudi-

Digitized by Google

eruditione refertos de Poetis Græcis & Latinis Dialogos compoſuit: editos primo Baſileæ A. 1545., poſtmodum recuſos inter opera Gyraldi, ibid. 1580. 2. tomis in fol. excuſa [& nuper repetita Lugduni Batav. 1696., nitidiſſima Editione: in qua Dialogis Lilii notæ quoque doctiſſimæ Pauli Colomeſii, antehac ineditæ, acceſſerunt.] Neque vero ſolum de antiquis Poetis extantibus atque non extantibus ſcripſit: ſed & de recentioribus usque ad ætatem ſuam: ac de iis judicia ſemper ſua annexuit. Novi quidem, quod Joſ. Scaliger, in *Confutatione Fabulæ Burdonum*, dicat, p. 85., *neminem infelicius de Poetis judicaſſe, quam qui de Poetis ſcripſerit. Lil. Greg Gyraldus, Vir multæ lectionis & magnæ eruditionis: ſiquidem de Poëtis judicare Poetarum duntaxat ſit, idque non omnium, ſed optimorum:* quam in rem Cleanthis dictum allegat:

> Ὀυ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, ὄυτε δικαίαν,
> Ὄυτε καλήν· ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τῦτο κεν ἔυροις.

Enimvero, ut hic minus attendamus Scaligerum, qui alibi, uti Teiſſierius annotat, judicii laude Gyraldum non privati facit Viri affectus, qui, à Scioppio petulantiſſima planeque venenata Satyra irritatus, in toto hoc ſcripto ſe prodit adverſus omnes, quotquot nomini Scaligeriano, & familiæ illuſtri quicquam detrahere velle videbantur. Dederat vero imprudens Lilius, neſciusque rerum ac litium futurarum, occaſionem bello Bordonico, inter Scioppium & Scaligerum atroci calamorum pugna pugnato, dum Julium Scaligerum olim Burdonem vocatum fuiſſe dixit: quod deinde præter Gyraldi mentem in calumniam raptum eſt. Quanto rectius itaque hic Gerh. Joh. Voſſio aurem præbebimus, qui, & ab affectibus liber, & ferendo judicio non minus atque Scaliger par, ita de Dialogis iſtis loquitur, lib. de Poetis Lat. p. 82. *Lilii Gyraldi extat hiſtoria, dialogis decem perſcripta, de Poetis antiquis, duobus de ſui temporis Poetis: opus, ſicut magni ingenii & judicii, ſic ingentis doctrinæ atque induſtriæ: ita, ut expectandum non ſit, ut quis deinceps hanc denuo provinciam ſuſcipiat. Eſt, ubi hujus vel illius poetæ Hiſtoriam accuratius aliquis tractare valeat, & ſane id in paucis: at ab aggrediundo iterum tam vaſto labore, non modo Eruditorum vulgus, ſed etiam ſanos omnes deterruit. Videlicet, poſt meſſem tam luculentam nihil fere, niſi quædam Spicilegia, reliquit.* Hoc Voſſii judicium veritati etiam eſſe maxime conforme fatebitur, quisquis, ſpretis nonnullorum Lilio adverſorum autoritatibus, librum ipſum æquo animo leget. Sed eſt ut plurimum ingenuæ virtutis comes invidia, & probiſſimum quemque peſſime ſuo dente habitum rodit. Fuitque hoc inprimis perpetuum fere fatum optimi Gyraldi, Thuano teſte, ut, præter acerbiſſimos arthritidis cruciatus, & perpetuam duræ paupertatis miſeriam, calumniatorum quoque injuriis aſſidue impeteretur. *Jac. Gaddius* inter hos etiam eſſe voluit, nec con-

Digitized by Google

contentus, tacito nomine Gyraldum ſubinde ſugillaſſe, aperte etiam, ubi de illo agit, & ubi de Crinito, carpit illos præſtantiſſimos Dialogos, modo, quod maligne, Pet. Criniti mentione omiſſa, ejus tamen ſcrinia compilaverit, *T. II. de Scriptor. Non-Eccleſ. p. 129.*; modo, quod multa è Scaligeri Poetica ſublegerit Gyraldus: *p. 212.* Verum, uti ſtupidius nihil dici poſſet, quam hoc poſterius, cum anno 1545. Gyraldus ſuos Dialogos ediderit, Scaliger Poeticen ſexennio demum poſt A. 1551: ita prius etiam infirmis profecto conjecturis innititur: nec probavit unquam Gaddius plagium, cujus reum hominem innocentem audacter facit. Neque quis mihi hic Conr. Geſnerum forte obvertat, idem de Gyraldi plagio ſentientem *Bibliothecæ p. 548. b.* ſiquidem longe modeſtius ille loquitur, nudamque ſuam conjecturam fatetur. *Crediderim*, ait, *Lil. Gyraldum, quicquid in eis* (Crinitis libris de Poetis Lat.) *ſcitu dignum legitur, transtuliſſe in ſuum opus de Poetis.* Hæc vero conjectura Geſneri facili negatione refelli poteſt. Sed de Gyraldo ſatis. [Prius tamen adhuc, quam illum penitus miſſum faciamus, age Epitaphium apponemus, quod ſibimetipſe ſcripſit, dum vixerat, & quod monumento, in Æde Civitatis Ferrarienſis Cathedrali, inſculptum eſt, Joh. Jenſio referente,

D. M.

Quid hoſpes adſtas? tymbion
Vides Gyraldi Lilii,
Fortunæ utramque paginam
Qui pertulit: ſed peſſima
Eſt uſus altera, nihil
Opis ferente Apolline,
Nil ſcire refert amplius
Tua, aut ſua. in tuam rem abi.]

Cenſuram Poetarum Italica lingua ſcripſit *Joh. Guidiccionius*; ſed quæ ἀνέκδοτος adhuc eſt, referente *Gaddio T. I. p. 212.* Exinde *Gerh. Joh. Voſſius* quoque librum de Poetis Græcis & Latinis conſcripſit. quanquam non ediderit ipſe, dum in vivis eſſet; ſed editus tamen eſt non diu poſt mortem auctoris 1654. in 4: Verum, ut ipſe in loco, quem paulo ante produximus, fatetur, non, niſi ſpicilegium ſupereſſe poſt largiſſimam meſſem Gyraldi; ita ſane liber hic non adeo eſt à Viro illo ſummo exaſciatus, ut reliqua illius ſcripta: præſertim, cum ultima manus non acceſſerit. Quapropter & Paulus Colomeſius, in *Bibliotheca Selecta p. 89.* nunquam edendum fuiſſe judicat librum illum, ut qui tanto nomini ignominiam quaſi afferat. Dignius Auctore ſuo eſt Opus de Poetis doctiſſimi Haſſnienſis Medici, *Olai Borrichii*, quo ille, præter magnam ſermonis Latini elegantiam, magnum quoque in congerendo ſtudium, & judicium in diſcernendo, oſtendit. Prodiit quoque *Tanaq. Fabri* libellus

Digitized by Google

libellus Gallicus Vitas Græcorum Poetarum in compendio exponens: *Abregé des vies des Poetes Grecs*, Salmurii, 1664. in 12. quem quidem ille, nonniſi in uſum adoleſcentis alicujus nobilis confecit; ſed tamen pro more ſuo eruditiſſimis obſervationibus, quæ captum adoleſcentis ſuperant, & conſummatiſſimis in doctrina Viris novæ videri poſſunt, hic illic implevit. Hinc paſſim à Colomeſio, aliisque laudatur. Non memorabo jam Carmen *Caſparis Cælii*, quo illuſtrium Poetarum vitæ deſcribantur, referente Nic. Erythræo *Pinac. I. p. 231*, quum &, eodem teſte, ſine nitore ſcriptum fuerit, neſciamque num Veteres poetas, an ſolum recentiores, eo ſuo Poemate comprehenderit. Adeoque ſine ambagibus nunc ad Poetas Græcos accedo.

2 Ex his nemo antiquior ſupereſt HOMERO, omnis Poeſeos, Eloquentiæ & ſapientiæ Græcæ, fonte: cujus tamen neque ætas certas, neque patria, definiri poteſt. Inprimis, quod patriam concernit; incertiſſima omnia: nimirum adeo ambitioſe non ſolum unaquæque propemodum Græciæ civitas Homerum Civem ſuum optabat, ſed & Smyrna Aſiæ, & Phrygum Troja, & Ægyptiorum Thebæ, & Italiæ urbes Luca & Roma, ad ſcriptum ſuis Civibus Homerum multorum Autorum teſtimoniis vindicare poſſunt: qua de re Gyraldus *Dial. II.* prolixe agit, oſtenditque, tantæ ſententiarum diverſitati occaſionem haud dubie dediſſe Homeros multos, quorum octo recenſet, & qui poſtmodum in unum imperite conflati ſunt. Peculiarem vero librum de Patria Homeri ſcripſit *Leo Allatius*, Chius, Lugduni 1640. in 8. editum: in quo Chium illum fuiſſe, cum Simonide & Harpocratione, contendit. Ceterum Homeri Poemata non ab ipſo eſſe in literas relata, ſed canticorum in morem recitata populo, indeque memoria ſervata, & tandem, non ſine multa exemplarium diſſonantia, in unum corpus congeſta, jam olim, è Græcorum antiquiorum Scriptis, obſervavit Joſephus, Judæorum Hiſtoricus lib. I. contra Appionem p. 1034, & cum eo etiam Plutarchus (qui de Homeri Vita & poeſi librum conſcripſit, alterumque de Dialectis apud Homerum occurrentibus,) nec non Stephanus Byzantinus, aliique conſpirant. E quorum teſtimoniis patet, disjecta hinc illinc, & laceratis velut membris diſperſa, Homeri opera partemque jam perdita, ne penitus interirent, magno ære à Piſiſtrato, Athenarum duce, eſſe conquiſita, operaque 72. Virorum doctorum, quibus ſingulis (ſi credere fas, & non fabula potius ad exemplum hiſtoriæ de 72. Interpretibus Biblicis efficta eſt, omnia Homeri poemata Piſiſtratus in ordinem cogenda dedit, eo tandem eſſe ordine collocata, prout nunc ſunt, Ariſtarcho inprimis Grammatico atque Zenodoto, qui primas omnium 72. conſenſu tenuerunt, opem ferentibus. Verum errare graviter Stephanum, dum Piſiſtrato Socios Ariſtarchum atque Zenodotum dat, quatuor integris mini-

minimum ſeculis juniores, Gyraldus, &, poſt illum, Langbainius *in Not. ad Longin. περὶ ὕψȣς Sect IX.* annotarunt. Interea tamen per partes collecta olim Poemata Homeri fuiſſe inde etiam patet, quod, eodem Langbainio obſervante, antiqua partium Iliados nomina adhuc hodieque apud Autores reperiuntur: imo & Odyſſeæ, ut è Scaligeri Poetices lib. I. c. 41. patet, qui illa ex Æliano affert. Ceterum non poterat non hac ratione evenire, ut multi etiam ſpurii verſus, nunquam ab ipſomet Homero ſcripti, ſimul una intruderentur: quibus tamen ut mederentur Grammatici, obeliſcum appoſuerunt. Quodſi inter ipſa Homeri poemata duo, quæ habemus, comparatio inſtituatur, Iliadem Odyſſea multis modis eſſe præſtantiorem nemo unquam negavit, quippe quam vegetus adhuc, & poetico ſpiritu totus turgens, conſcripſit: quæque proin totius Carminis Epici πρέπον ubivis accurate ſervatum oſtendit: cum contra, in Odyſſea ſcribenda, jam ad ſenium proclivis fabulas & relatiunculas magis, ſolenni ejus ætatis vitio, amare cœpiſſet, neque amplius fabulæ unitatem ſervaret: prout ad Ariſtotelem de Poetica Paulus Benius: ac diu ante Benium Scriptor κριτικώτατος, Dionyſ. Longinus, l. c. obſervavit: qui poſterior propterea Odyſſeam occiduo Soli comparat, magnitudinem ſine ardoris vehementia retineari: aut Oceano intra ſemetipſum regreſſo, & ſedato, æſtu interiore littorum ambitu ſe continenti, absque tamen ut ingentium ſtagnorum magnitudo ipſa decreſcat.. De Virgilii cum Homero comparatione dictum eſt, ubi de Virgilio, inter Latinos ſcriptores, ageremus. [Illud nunc ex Menagianis de Ren. Rapini Comparatione duorum poetarum horum addendum eſt: Rapinum inſtituto illi difficili plane imparem à Menagio dici: nec Græca Homeri loca habuiſſe, niſi commonſtrante ſuppeditanteque Tanaq. Fabro, quem tunc reducere ad Pontificios, ſeu, ut ipſe loquitur, convertere ad fidem Catholicam voluerit. Notum alias, quod ad Annam, T. Fabri filiam, elegiam ſcripſerit, ut deterreret alienaretque à Proteſtantium religione, Menagius. Sed de Patre ejus, per Rapinum tentato, nihil aliunde conſtat: niſi, quod Huetius, in Evangelica Demonſtr. *Propoſ. III. §. 18*, refert, Fabrum paucis ante obitum annis, literis ad ſe datis, eſſe teſtatum, ſe de regreſſu ad Eccleſiam, in qua natus erat, Pontificiam cógitare; quod eum vero, morte præventum, non præſtitiſſe dolet Huetius.] Merito autem, ſeu Virgilio præſtet Homerus ſive non, reliquis Epicis Poetis ad unum omnibus longisſime anteferendus judicatur. Certe non Epicos ſolum, ſed Poetas propemodum omnes, quin & Hiſtoricos, Philoſophosque & Oratores, ex Homero, velut inexhauſto fonte, hauſiſſe ſua, Longinus non ſolum obſervat *Sect. III*, exemplisque Steſichori, Archilochi, Herodoti & Platonis, clarum facit: ſed & Ammonium Alexandrinum ſcripto peculiari libro exempla ad eam rem ſigillatim omnia collegiſſe & notaſſe refert, ut lon-

Digitized by Google

giore demonſtratione opus non ſit. Et tamen ſunt inter recentiores aliqui, qui Homerum vernaculis Poetis ſuis poſtponunt. Sic Dante Aligerio illum inferiorem judicat Leonardus Salviatus, Florentinus Eques, Oratione III. in laudem Florentiæ ac Florentinorum Autorum: aliqui Torqu. Taſſum majorem habent, ut Scriptores vitæ ejus, Joh. Bapt. Manſus & Barthol. Barbatus: Claud. Achillinus Marinum prætulit. Sed, ut hi omnes præpoſtero ſuæ gentis amore abrepti ſunt, nec Homerum unquam ipſi legerunt, ita judicium eorundem non ſane magnopere attendi meret. Taſſus profecto ſemel Homero inferiorem nunquam ipſe diſſimulavit. Taſſo vero Marinum, multoque etiam magis dantem, cedere confecta res eſt. Alium vero Adverſarium Italum Homerus in Alex. Taſſono expertus eſt, atque, ut videri volebat, ceteris multo etiam magis formidandum. Etenim is Erythræo narravit, ſe quingentas Homeri ſententias, & eo amplius, in unum Volumen collectas habere, quas editurus eſſet, ſtulte ridiculas. v. *Pinacoth. I p. 186.* Verum talem deſcribit eodem loco Erythræus Taſſonum, ut nec ejus autoritas facile ponderis alicujus eſſe queat: ambitioſulum ſcilicet, & qui ſuas laudes nonniſi cum aliorum vituperio ſtare poſſe exiſtimabat: *Fuit*, inquit ibi, *ingenio magno, eleganti, atque amœno: ſed turbulento ſuperſtitioſoque; quod clarorum Virorum, Poeticæ facultatis laude omnium ſeculorum ſuffragio principum, labores ad ſuæ cenſuræ rationem normamque redigeret.* Contra inſano quodam amore in Homerum ferebatur *Claudius Belurgerius*, Gallus homo, & in Gymnaſio Navarræo Pariſiis magnus Græcarum literarum reſtaurator; qui, non contentus, Homerum ſemper in manibus habuiſſe, non, totum edidiciſſe, in templa detuliſſe ſecum, & ſacrarum precum loco recitaſſe; non, pictam à celeberrimo pictore habere deformiſſimi Therſitis imaginem, qualem ipſe ex Homero dictaverat, & qua nihil illuſtrius, nihil magis dignum viſu, cenſebatur: voluit inſuper ipſos Trojæ campos, vetuſtique Ilii loca, late omnia oculis ſuis uſurpare, revertensque omnem perluſtrare Græciam. Neque ſe à quoquam hominum dimoveri à propoſito iſto paſſus, relicta ſtatione in Italiam abiit, conſcenſaque Venetiis navi in Ægyptum navigavit, inde abiturus in Aſiam. Verum Alexandriæ molientem iſta ferialis morbus oppreſſit: atque ſic magno etiam Orbis literati damno interiit una inſignis Commentarius in Homerum, quem infinito multorum annorum labore confecerat, & ad quem amplius perpoliendum tantum iter ſuſceperat. *vid. Erythr. Pinac. I. p. 206. & Jac. Gaddius de Scriptor. Non-Eccleſ. T. I. p. 238.* Sed non ſolus ille Commentarius in Homerum Belurgerii interiit. Perierunt Veterum Græcorum longe plurimi. Adeo enim magnus Commentatorum illorum ab omni ævo numerus fuit, ut, Menagio in præfatione ad Malherbium dicente, magnam quoque efficerent Bibliothecam. Hodie perexiguus eorundem apparatus

tus eſt. Vetuſtiſſimus, qui hodie ſupereſt, Commentator Homeri, etſi nequaquam totius, eſt *Porphyrius:* à quo Quæſtiones Homericas habemus ad Anatolium, ſpeciminis loco magno operi in eundem Poetam, quod moliebatur, præmiſſas: in quibus ſelecta quædam loca Homeri per ſingulos ejus libros, ſervato eorundem ordine, exponit. Scripſit quoque Commentationem de AntroNympharum, cujus in Odyſſeæ libro XIII. mentio fit. Juncta hæc ab Aldo primum edita ſunt, Geſnero teſte, dein Romæ 1517. & 1518. in 4. Græce: tum Baſileæ 1541, Hervagianæ Editioni Homeri addita. Quæſtiones ſeorſim, cum ſuis annotationibus, Henr. Stephanus in lucem edidit A. 1566. Tiguri quoque ſeorſim A. 1542. in 8, Græc. & Lat. à Conr. Geſnero, & Argentorati 1539, una cum Anonymi morali errorum Ulyſſis Explicatione prodierunt. Demum utrumque librum, & emendatum, & doctiſſimis obſervationibus ſuis illuſtratum, adjectumque libris de Abſtinentia, in lucem emiſit Lucas Holſtenius, Romæ, 1630. in 8, quæ Editio Cantabrigiæ A. 1655. quoque recuſa eſt. Poſt Porphyrium, *Euſtathius, Theſſalonicenſis* Archi-Epiſcopus, nominandus eſt, poſt medium ſeculi XII. ſub Manuele, Alexio & Andronico Comnenis, Impp. CPlitanis, clarus: nequaquam confundendus cum Euſtathio alio, Archi-Presbytero, & Patriarcha poſtmodum CPlitano, qui ſub initium XI. ſeculi clarus erat: à Marqv. Frehero autem cum priore idem perperam in Chronologia exiſtimatur, ut Clar. Guilh. Cave, in Hiſtoria Liter. Scriptor. Eccleſ. p. 475. annotat. Scripſit ille Theſſalonicenſis Euſtathius vaſtiſſimum Commentarium in Homerum: in quo non ſolum Scholiaſtarum reliquorum ad morem Autorem ſuum Grammatice explanat: ſed præter hæc perpetuo Poetæ artificium eruit & lectoribus ad imitandum, monſtrata quoque methodo, proponit; neque præterit dictiones locutionesve & ſenſus proſaicæ orationi idoneos: tum Hiſtoriarum fabularumque immenſum prope apparatum late congerit; & innumera alia, quæ proſunt. Editiones ejus operis Romanam A. 1550, atque Baſileenſem 1560, jam in Grammatico Polyhiſtore, ubi de Lingua Græca, agimus, commemoramus. Addenda tamen nunc mentio Editionis quinque librorum Iliados, cum Euſtathii Commentario, Romæ A. 1542. in fol. excuſorum. Prodierunt è typographia, quam Cardinalis neſcio quis egregie inſtruxerat, & cui præerat Nic. Sophianus: factaque erat ſpes, reliquam Euſtathii partem ſubſecuturam. Verum, uti Geſnerus (è cujus Bibliotheca p. 137. hæc habemus) è Sophiano cognovit, mox iterum diſſoluta illa typographia eſt, omnisque edendi ex eadem Euſtathium ſpes exſpiravit. [Nihilominus tamen, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 393. commemoratur Euſtathius integer Romæ 1542. apud Anton. Bladum, 4. voluminibus impreſſus. Igitur, cum duæ editiones Romanæ non ſint & Bladus in Catalogo Thuanæo Editionem anni

Digitized by Google

anni 1550. excudiſſe legatur, dicendum forte, Typographiam, quam diſſolutam certo affirmarat Sophianus Geſnero, poſt octennii moram, reſumtis viribus, primo Tomo Euſtathii, anno 1542. jam impreſſo, reliquos tres anno 1550. adjeciſſe: gerente curam editionis atque emendante Nicolao Majorano: qui & in ea, quæ in fronte tomi quarti legitur, præfatione, multa de Homero & Euſtathio commentatur. Ipſum vero Indicem illum non Majoranus, Matthæus Devarius confecit. Ceterum, cum in Bibliotheca Friſii legeris, *Euſtathii in Homerum & Dionyſium de Situ Orbis Commentarios Romæ, & Baſileæ, & Pariſiis apud Rob. Stephanum, excuſos*; cave id ita de Homericis Commentariis accipias, ac ſi illi quoque Pariſiis prodiiſſent; cum nonniſi Dionyſius, qui nec Romæ, neque Baſileæ, impreſſus eſt, ex officina Rob. Stephani A. 1547. in 4, cum Euſtathii Commentario emiſſus in lucem ſit.] De Compendio Euſtathii, quod Hadr. Junius confecit, ediditque, ſub titulo *Cornu Copiæ:* ut & de Didymi, quæ vulgo vocantur, ſed vel Heracleonis, vel alius Anonymi, ſunt, Scholiis in Homerum, ſupra etiam ſatis dictum eſt. Memoratur quoque & laudatur alicubi Index Wolffg. Seberi in Homerum, omnes voces continens, editus apud Commelinos 1604. in 4. Alium Indicem confecit Aſcanius Perſius, qui Bononiæ A. 1591. in 8 prodiit. Homericæ Odyſſeæ in errores Ulyſſis Græcam Anonymi Explicationem Hagenoæ in lucem protraxit A. 1531. in 8. Vincent. Opſopæus. In nonum Iliados librum Scholia pervetuſti Autoris, è MS. Codice Pet. Victorii, deſcripſit olim Joh. Caſelius, laudatque illa in libro de Ludo Literario. Ea poſtmodum Conr. Hornejus, à præceptore ſuo Caſelio accepta, Helmſtadiæ A. 1620. in 8. edidit. Neque vero ſolum Græcos interpretes Veteres nactus eſt Homerus, ſed obtigit illi quoque Latinus, infelix tamen & barbarus, *Actius Labeo*, Flacci Perſii, Satyrici Poetæ, æqualis: qui, ut, è Scholiaſte Perſii, Gyraldus Dial. VIII. obſervat, Iliada Homeri verſibus fœdiſſime in Latinum vertit; ita quidem obſcure, ut nec ſua ipſe agnoſceret. De Editionibus Homeri recentioribus, quæ typis impreſſæ ſunt, non eſt, cur admodum prolixi ſimus, cum Spachius longum earundem Catalogum enumeret *p. 178. Nomenclatoris Philoſ.* Scripſit quoque Mericus Caſaubonus de optima editione Homeri Commentarioſum: ſimilemque diatriben Joh. Rud. Werſtenius: ſed neutrum unquam videre contigit. Inter primas Homeri Editiones (omnium primam enim vix eſt ut credam) numero Florentinam, An. 1488, duobus Tomis in fol., excuſam. Splendidiſſima eſt, quam, cum reliquis Poetis Epicis Græcis, Henr. Stephanus 1566. edidit. Non minus nitida, quæ, cum Scholiis Didymi, Græce & Latine, Amſtelodami 1656. in 4. C. Screvelio obſtetricante, prodiit: Quanquam recentisſimus Iliados Editor Cantabrigienſis haud parum accurationis in ea deſideret. Merent adhuc adduci Pariſinæ duæ Editiones, una Morelliana, 2. voluminibus 1562. im-

impreſſa in 4: & altera in 8. apud Adr. Turnebum 1554. Cum perpetuis Joh. Spondani Commentariis editus eſt Homerus in fol. A. 1583 Baſileæ. Communiſſima fere eſt in ſtudioſorum noſtrorum manibus Editio Argentinenſis [quam pro Baſileenſi, in Catalogo Bibliothecæ Tellerianæ p. 396. haberi miror] 2. voluminibus in 8vo, ex Oberti Giphanii Caſtigatione, cum ejusdem notis, edita primum A. 1572. ſed poſtmodum plus ſemel, niſi fallor, apud Richelium, recuſa: ſemel quoque Lugduni Batavorum, ſed parum accurate. Ceteras Editiones ſtudio hic non tangimus. Eſt vero translatus Homerus non ſolum in Latinam linguam, Verſusque etiam Latinos à variis, ſed & in vulgarem hodiernum Græcum Sermonem, ſuperiore ſeculo A. 1526. Venetiis, in 4. per Nicol. Lucanum: nec non in Gallicum, & in Anglicum. Clavem Homericam, cum Appendice de Dialectis edidit Anton. Robertus, Duaci 1636. in 8. à qua diverſa, ut puto, eſt illa Clavis Homerica, quæ, ſine Auctoris nomine, Roterodami A. 1662. in 8. prodiit. Gnomologiam Homeri doctiſſimam ſcripſit aſſiduus ejus imitator, Jac. Duportus, in eaque Sententiarum Homeri duplicem paralleliſmum cum S. Literis, & Gentium Scriptoribus, inſtituit: Cantabrigiæ, 1660. in 4. Feſtivum eſt, ſed profecto illiberale plagium Angeli Politiani, qui Iliados explicationem ſolenni Oratione Florentiæ auſpicaturus nihil omnino dixit de illo Poemate, quam quod in Plutarchi libro, tunc nondum Latine translato, extiterat: tantumque placuit ſibi cum illo labore, ut, monitus licet à Jano Laſcare, non reſipiſceret, ſed imprimendam quoque illam orationem daret: quo ſic ſcilicet patefieret fucus: prout è Prudæo, Duareno & Heresbachio, Thomaſius annotavit Diſſert. de Plagio Liter. §. 525. Sed de Homero plus ſatis.

Pergimus ad HESIODUM, qui à nonnullis Veterum Homero antiquior, ab aliis multo junior, *σύγχρονος* illius vero à quamplurimis exiſtimatur: quorum pars etiam, ut Philoſtratus aliique, certaſſe utrumque, coram Panide Rege, poetico agone referunt. Heſiodo, juxta Quintilianum, palma in mediocri dicendi genere concedenda eſt; ut qui raro aſſurgit, verborum tamen lenitate, utilibusque circa præcepta ſententiis, commendabilis eſt. Sunt tamen, qui de illo inclementius judicant. Plane nihil intellexiſſe de ipſis rerum naturis, ſed ſolum fabulas quasdam, quas ab Aſcra, vici ſui, Vulgo acceperat, ut ſolet ſimplex & imperitum paſtorum genus, verſibus utcunque narraſſe, ait Guilh. Parkerus *Diſſ. IV. de Deo p. 378.* Ita Joh. Tzetzes & quamplurimi alii, nimiam ſimplicitatem Heſiodo exprobrant: Jul. Cæſ. Scaliger ejus Opera & Dies, quæ rei ruſticæ præcepta eſſe, & de agricultura agere conſtat, cum Virgilii Georgicis comparat, & præ his plane penitusque temnit. Verum horum omnium criminationes ægre admodum 3

Digitized by Google

dum Dan. Heinſius fert: ut qui nativam illam ſimplicitatem, purumque & æquale orationis filum, in Heſiodo non minus, ac in Homero admiratur, tantumque adſcititio aliorum fuco præferendum judicat, quantum virgo caſtiſſima meretrici præfertur. Nec adeo in Philoſophia infantem credi Heſiodum permittit. Scaligerum vero non ſcripturum fuiſſe acria illa in Heſiodum putat, ſi cogitaſſet, non hunc eſſe, qui hodieque ſuperent Operum ac Dierum liber, Heſiodi librum de Agricultura, quem ſibi imitandum ſumſerit Virgilus, & cujus alii plures Veterum meminere: ſed illum penitus intercidiſſe cum aliis ejusdem Poematibus, quorum exigua ſolum fragmenta ſuperſunt. Adeoque eos etiam falli Heinſius cenſet, quotquot rei ruſticæ præcepta contineri in Heſiodi libris ἔργων ajunt, cum Oeconomia præcipuum ſit, quod intendat, & cujus pars agricultura non major, quam mercatura aut navigatio, aut quam juſtioris vitæ ſtudium, ſit. Theogoniam Heſiodo abjudicandam Heinſius retur, nec Platonem & Ariſtotelem, quoties illam ſub Heſiodi nomine allegant, aliter id, quam ex vulgi opinione, facere, perſuaſus eſt. Alii Scutum Herculis alius eſſe Autoris credunt, Homericum Achillis Scutum imitari volentis: quod ex Veteribus Ariſtophanes Grammaticus cenſuit: contra vero diſerte Heſiodo tribuebat Steſichorus. Interpretes priſcos aut ſemipriſcos Heſiodus varios nactus eſt. Operum quidem & Dierum Proclum, Platonicum magni nominis Philoſophorum: deinde Joh. Tzetzam, qui & Procli perpetuus, & identidem ipſius Heſiodi, utriusque utplurimum intempeſtivus, Cenſor eſt: (Erat enim homo ſtulte arrogans, & qui ſolus ſapere ſibi videbatur: Grammatica tamen utilia multa habet,) denique Manuelem Moſchopulum. Dierum Phyſicam explanationem ſcripſit libello brevi Johannes quidam Protoſpatharius. Scutum Herculis expoſuerunt Scholiis ſuis Joh. Diaconus, Pediaſimus: quem cum Johanne totius Bulgariæ Chartophylace eundem Conr. Geſnerus eſſe putat: iterumque Joh. Tzetzes. Theogoniæ Interpres obtigit iterum Johannes Diaconus, cognomento Galenus: & Anonymus antiquus, quem tamen & ipſum Tzetzam eſſe Baſileenſis Editio vult, cui non aſſentitur omnino, ſed ſubdubitat, & vetuſtiorem putat variorum Scholiorum à Variis confectorum collectionem, Heinſius. Hos Scholiaſtas cum operibus Heſiodi primum excudit, Venetiis A. 1537. in 4. Hier. Trincavelus. Hinc Baſileenſis quædam Editio prodiit, Oporiniana, ni fallor, quam multo auctiora ſcholia illa, inprimis Tzetzæ, exhibere Heinſius ſcribit. Et hanc propterea ipſe quoque Dan. Heinſius ſecutus eſt in pulcerrima Editione ſua Heſiodi, quam, cum Græcis omnibus Scholiis, ſollicite prius emendatis, & cum nova Introductione ſua, notis item, Emendationibus atque Obſervationibus in Heſiodi textum & ſcholia, Lugd. Bat. in 4. A. 1603. ex officina Raphelengii, in lucem emiſit. Poſt

hanc

hanc Scholia nunquam edita ſunt: etſi Summus Vir, Joh. Georg. Grævius, eorum denuo edendorum aliquando ſpem fecerit. Heinſii Editio autem, absque Scholiis, retenta ſolum ejus Introductione & notis quæ ad textum pertinent, Lugd. Batav. A. 1613. in 8. repetita eſt. Memini vero, in Joh. Croji Obſervationibus Sacris argumentum Operum ac Dierum Heſiodi, quod Græca lingua Heinſius præfixit, & ὑπόθεσιν διεξοδικὴν vocat, ſatis acriter perſtringi, ut Græco-barbarum & quod latinam phraſin redoleat: quo in loco etiam Crojus alia quædam Heinſii Errata caſtigat. Reliquæ Editiones Heſiodi potiores ſunt Aldina, quæ etiam prima eſt, 1495. in fol. una cum Theocrito, Theognide & Phocylide data; Frobeniana Græca, 1521. in 8. Græca & Latina cum Commentario Joh. Spondani, Rupellæ, 1592. in 8. cum notis à Corn. Screvelio collectis, & addito Indice Georg. Paſoris, Lugd. Bat. 1653. in 8. cum Variis lectionibus & notis marginalibus Jac. Lectii, Genev. 1606. In corpore Poetarum Heroicorum, Græco-Latino: quod Græcum H. Stephani præceſſerat A. 1566, in quo etiam Heſiodus eſt: qui præterea prodiit cum variis lectionibus è MSS. codicibus Palatinis, & notis doctorum Virorum, ap. Commelinum, Heidelb. 1591. in 8. Inprimis elegans quoque eſt Joh. Georg. Grævii Editio, quam ille, probe à ſe magna cura, è codicibus MSS. Iſ. Voſſii, & antiquis interpretibus, librisque aliis, emendatam, tum & eruditiſſimis notis, quas Lectiones Heſiodeas vocat, inſtructam, Amſtelodami 1667. in 8. edidit: adjectis quoque Joſ. Scaligeri notulis quibusdam, & uberioribus Franc. Guieti, quas, ex libris, quibus hi Duumviri erant uſi, excerptas, cum Grævio celeberrimus Emer. Bigotius communicavit. Meditabatur tum novam Editionem Vir eruditiſſimus, quæ & Schola Vetera & omnes recentiorum omnium notas, contineret: ut jam diximus: ſed illa quidem ſufflaminata videtur. Fuerunt vero varii, qui Heſiodum Verſibus Latinis exprimerent. Sic Opera & Dies tranſtulit Ulpius Franekerenſis, Friſius; nec non Nic. Valla: Theogoniam, Boninus Mombricius, Mediolanenſis, Aſpida Joh. Ramus de Goes, medio ſeculi ſuperioris linguæ Græcæ in Academia Viennenſi Profeſſor. Hos omnes in ſua Editione Joh. Oporinus excudit: ut & Pyladem Brixianum, qui Genealogiam Deorum Heſiodi Latino carmine quinque libris expreſſit.

Sunt, qui Homero Heſiodoque antiquiores ſtatuunt MUSÆUM & 4
ORPHEA: qui quidem tum non errant, ſi antiquisſimos illos Poeſeos inventores intelligunt, de quibus tam multa apud Græcos feruntur: ſed adeo incerta, ut Ariſtoteles & Ælianus, & è Latinis Cicero, unquam fuiſſe Orpheum & Muſæum dubitarent: quibus è Recentioribus Gyraldus Dial. II. & Voſſius de Nat. Poet. c. 3, ut & lib. de Poetis Græc. c. 2. adſtipulantur: Sed enimvero, ſi putant, Orpheum & Muſæum, quorum Carmina hodieque

ſuperſunt, (illius hymni ſcilicet, & hujus Poemation de Amore Herus & Leandri) eosdem eſſe cum illis antiquiſſimis, quo in errore Jul. Cæſ. Scaliger fuiſſe videtur, næ tum graviter hallucinantur. Siquidem communi Veterum Græcorum conſenſu conſtat, nihil hymnorum carminisve, ſub Orphei nomine, ante Piſiſtrati tempora, extitiſſe, quo circiter tempore, quinquageſima jam Olympiade, ab Onomacrito Athenienſi ſcriptos conſentiunt hymnos. Argonautica vero etiam à recentiore quodam, quam Onoſcrito confecta, dubio amplius caret. Prodierunt Orphica, quæ habemus, & quæ ſane vilipendenda non ſunt, primum ab Aldo A. 1517. in 8. una cum Muſæo, Græce excuſa: deinde & Latine Baſileæ 1523. in 4. Notas marginales, & Varias lectiones, adjecit Jac. Lectius, Genevæ 1606. Inſeruit quoque Argonautica Collectioni Poetarum Epicorum Henr. Stephanus A. *1566.* uti hymnos reliquaque fragmenta, Poeſi Philoſophicæ A. 1573. in 8. Poſtrema Editio omnium, quæ ſub Orphei nomine ſuperſunt, poematum eſt ab Andr. Chriſt. Eſchenbachio curata Ultraj. 1689. in 12. Sed multo adhuc recentior Pſeudo-Orpheo eſt Muſæus, *qui*, ut Heinſius, in præf. ad Heſiodum, ait, *præter nomen, vetuſtatis ne hilum habet: adeo, ut ex molliculis illis Grammaticulis, aut dicendi magiſtellis, vel prima fronte fuiſſe appareat*, qui in umbra ſua, & pulvere, luxuriari, & Veterum nomen induere, quam ſuum tueri, maluerunt: qui ne tam felici quidem ſucceſſu digni fuerunt. Voſſius illum poſt quartum à C. N. ſeculum fuiſſe, Muſæumque Grammaticum eſſe dictum, obſervat. Editus eſt Muſæus utplurimum cum Orpheo: ſed præterea etiam, cum Commentario Dan. Parei, *Mellificio* ejus *Attico* ſubjunctus, Francof. *1617.* In Anglicum Sermonem Muſæus à Rob. Stapletono translatus eſt, editusque Oxoniæ, A. 1645. in 4. & diu ante verſibus Anglicis expreſſus G. Chapmanno Londini, 1616. 8.

5 Antiquiores his ſunt, longeque etiam præſtantiores, Græci Tragici, quorum eximia plane triga nobis ſupereſt. Primus inter illos, ut qui & ætate ceteros anteit, imo, Quintiliano teſte, tragœdias primus in lucem protulit, ÆSCHYLUS eſt, Athenienſis, nonaginta tragœdiarum, Suida referente, parens, & in ludis Olympiacis tredecies, vel, ut alii volunt, viceſies octies, victor: &, quod multo etiam majus eſt, mortuus quoque in Dionyſiorum feſto Athenis vicit: cum ſcilicet fabulas illius correctas poſterioribus quoque Poetis in certamen deferre Athenienſes permiſerunt, factumque eſt, ut & hi eo modo coronarentur: quod inter alios filiis quoque Æſchyli contigit, Euphorioni & Bioni: ut ex Philoſtrato & Quintiliano Voſſius obſervat, de Poet. Græc. p. 30. Corrigi vero prius vitia Æſchyli oportebat, quod eſſet equidem ſublimis, gravis, & grandiloquus, ſed ſæpe usque ad vitium, & in plerisque rudis & incompoſitus: quod Quintiliani,

bis

Digitized by Google

bis jam *è lib. X. c. 1. Inſtit.* allegati, teſtimonium Longinus etiam, in libro περὶ ὕψους, confirmat *Sect. 3.* ubi exemplum ὑποκένου ὄγκου, inanis tumoris, profert ex Æſchylo: & *Sect. 15.* ubi diſerte ait: illum, cum aliquando magnificas, vereque heroicas viſiones in ſuis tragœdiis adhibeat, eas tamen nonnunquam rudibus & impexis, ac nondum ſubactis Sententiis veſtire. Sed tamen non dedecere hanc ſenſuum atque dictionis ſingularitatem tragœdias, Dio Chryſoſtomus exiſtimat, qui in Æſchylo characterem antiquitatis, gravemque magniloquentiam, ab omni humilitate remotiſſimam, extollit. Ceterum è tot Æſchyli tragœdiis, quæ olim fuerunt, hodie vix ſeptem amplius ſuperſunt. Sex primo tantum edidit Aldus, aut, qui poſt mortem illius officinam curavit, Aſulanus, Græce, Venet. A. 1518. præfixo omnium Æſchyli fabularum Catalogo, quod ſcilicet ab Autoribus allegatæ reperiuntur. Sed corruptiſſimam eſſe illam Editionem, omnes uno ore teſtantur. Igitur ad emendandas Æſchyli tragœdias, ope MSS. codicum, acceſſit Franc. Robortellus, Ludovico etiam Caſtelvetro & Mich. Sophiano ſymbolas ſuas conferentibus: atque ſic aberratis infinitis purgatas, addita quoque ſeptima, hactenus inedita, edidit Venetiis in 8. 1552. cum ſuis & Sophiani conjectaneis; mox & ex eadem officina ſcholia Græca in Æſchylum, ex antiquis exemplaribus collecta, anno eodem in lucem emiſit. Quo & ipſo anno Pariſiis Adrianus Turnebus ſex Æſchyli tragœdias, quæ in Aldi officina prodierant, magno ſtudio emendatas Græce recudit, additis variis lectionibus. Quinquennio poſt, Petrus Victorius Æſchylum multo etiam, quam ante fuerat, nitidiorem atque emendatiorem dedit: Agamemnone inprimis fabula, quæ mutila usque in eum diem fuerat, magno labore ſuæ integritati reſtituta; opem ad id ferente Barthol. Barbadoro: cui cur Friſius, in Bibliotheca, Hier. Mæum, omiſſo Victorio, adjungat, non capio. Præterea Victorius auctiora Scholia quoque dedit: quibus ſuas etiam obſervationes adjecit Henr. Stephanus, in cujus officina liber A. 1557. in 4. excuſus eſt. Poſt hos cum reſtare tamen emendanda plurima, & inprimis pandenda carminum ratio videretur, Guilh. Canterus acceſſit, reſtitutumque à ſe mille locis, &, præter adſcripta carminum genera, ſuis inſuper notis illuſtratum, & Victorio nuncupatum, reliquit, in lucem emiſſum Antwerpiæ 1580. in 8. Idem quoque Canterus Latinam Æſchyli, ceterorumque Tragicorum, verſionem omnibus partibus elaboratam & accuratam, moliebatur, ut ſub finem præfationis in Æſch. ipſe indicat. Sed intercepit conatum immatura Viri mors, quæ juvenem 33. annorum anno 1575. abripuit. Latine vero Poetam hunc noſtrum tranſtulit primus Joh. Sauromannus, eſtque Verſio ejus apud Oporinum excuſa: ſed infelix admodum, & obſcuriſſima: & cui vix interpretationis nomen relinquendum judicat Stanlejus. Promotheum jam antea Matth. Garbitius Latine verterat, Scholiisque

Digitized by Google

liisque additis ediderat apud Oporinum 1559. Septem-Thebanam ſtylo Veteri tragico Q. Septim. Florens Chriſtianus feliciſſime reddidit: idem etiam eodem ſtylo Prometheum Deſmotam reddiderat: ut & Joſ. Scaliger Eumenides: neutra tamen, obſervante Stanlejo, lucem vidit: uti nec Editio Æſchyli, quam Iſ. Caſaubonus in Notis ad Strabonem promiſit. Ipſe vero modo laudatus Thomas Stanlejus ſplendidiſſimam Æſchyli Editionem orbi literato dedit. Londini 1663. in fol. in quam non ſolum, quicquid à prioribus Editoribus Robortello, Sophiano, Turnebo, Victorio, Stephano, Cantero, notarum & Emendationum editum eſt, confluxit: ſed quæ & denuo cum MSS Codicibus collata & emendata, nova verſione Latina luculenta donata, atque ampliſſimo Commentario illuſtrata eſt: locupletato inſuper Scholiaſte Victorii, & novo è MSS. addito, inſignis: ut nihil amplius prope deeſſe videatur. [Sed tamen multo adhuc illuſtriorem Æſchyli Editionem paratam habet illuſtriſſ. Ezech. Spanhemius uberrimis ac eruditiſſimis longe Commentariis inſtructam.]

6 Æſchylo non multo junior eſt Tragicus alter, SOPHOCLES, ſed qui longe illum arte vicit, graviſſimus & ſublimis ſcriptor, ut qui, judicio Dionis Chryſoſtomi, amabat *σεμνήν τινα, καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν, τραγικώτατα καὶ ευεπίςητα ἔχουσαν,* gravem & magnificam prorſus poëſin, quæ aptiſſima tragœdiis eſſet, & ſummam artis peritiam oſtenderet. Quapropter & *ἄνθος ἀοιδῶν*, flos poetarum, Simonidi dicitur, in Epigrammate, quod in Anthologia ſupereſt, lib. III. c. 25. &, cum à filio Jophonte Senex dementiæ, ob neglectam rem familiarem accuſaretur, lecto coram judicibus Oedipo Coloneo, fabula, publice cum honore eſt abſolutus: imo illa tragœdia ceteris etiam omnibus palmam præripuiſſe viſa eſt: referentibus Cicerone, Suida, Philoſtrato. Conf. quoque Longinus *περὶ ὕψους*, Sect. 15. & 33. qui Sophoclem cum Pindaro ait nonnunquam ad inſtar rapidæ flammæ magno impetu cuncta corripere & inflammare: rurſus tamen, ubi minime expectes, deſubito reſtingui ſæpe, & perquam infeliciter ex inopinato deficere. Neque tamen propterea quicquam ejus tragœdiis detractum, aut illi alium præferri vult: cum in aliis ſcilicet multo plures & majores errores agnoſcat. Verum non ea mens aliis Autoribus fuit. Namque, ut mores Sophoclis non tangam, quos, cum Cicero, Plutarchus atque Philoſtratus, admodum pudicos deſcribant, alii fœdos & laſcivos faciunt: prout apud Gyraldum Dial. VII. legi poteſt: furta quoque ſeu plagia tam immania Sophocles ex ſententia nonnullorum commiſit, ut Philoſtratus Alexandrinus librum peculiarem *περὶ τῆς τοῦ σοφοκλέους κλοπῆς, de furtis Sophoclis*, Porphyrio apud Euſebium *Præp. Ev. l. X. c. 3.* referente, ſcripſerit: è quo id Gyraldus & Thomaſius annotarunt. E Tragœdiis ejus, quarum longe pluri-

Digitized by Google

plurimas compoſuit, ſeptem adhuc hodie reſtant, quas primus in lucem Aldus Venet. A. 1502. edidit in 8. poſtea Simon Colinæus Pariſ. 1528. in 8. Scholia in Tragœdias Sophoclis, quæ Sophoclei, Theonis & Lucilii eſſe alio loco indicatum à nobis eſt, Romæ primo prodierunt, ſeparatim, à neſcio quo Græco homine, quem in præfatione ad Æſchylum Pet. Victorius commendat. Ipſismet tragœdiis addita poſtmodum Scholia Græca ſunt Romæ A. 1518. & quidem auctiora: quæ iterum deinde auxit & emendavit Bernardus Junta in binis Editionibus Sophoclis, quas excudit; & quæ Francofurti A. 1544. & 1555. recuſæ ſunt. Verum de his argumentis non æque præclare ſentit, ut de prima Scholiorum Editione, Victorius: *Crevere,* inquit l. c., *opera cujusdam, qui magis numerum eorum augere voluerit, quam intelligentiam ejus Poetæ adjuvare ſtuduerit: immiſcuit enim cum ipſis nonnulla, doctrina & acumine priorum illorum indigniſſima.* Andr. Maſius, in Commentario in Joſuam p. 241. Scholiorum iſtorum Autorem Demetrium Triclinium fuiſſe ſuſpicatus eſt. Sed ſunt alia Triclinii Scholia, quam quæ diximus: nempe quæ ab Adr. Turnebo, una cum Sophocle emendato, Pariſ. 1553. in 8. edita ſunt: & quæ præcipue de metris agunt, quibus in tragœdiis ſuis uſus Sophocles eſt. Joach. Camerarius in Sophoclis fabulas argumenti Thebaici primo Commentationes ſcripſit, editas Hagenoæ apud Secerium A. 1534. in 8. quas etiam Romæ in admiratione fuiſſe, è Sabini literis, ſcribit ad Camerarium Melanchthon *Epiſt. ad Camer. p. 237.* Igitur his, ut videtur, laudibus animatus novam ſuarum Commentationum editionem paravit, Camerarius, qua notas in tragœdias omnes continet, omniumque præfixit argumenta: ſed verſionem nonniſi in tragœdias duas, eamque duplicem, habet: ad verbum unam, Ajacis Lorarii, & liberiorem alteram, Electræ. Ceterarum verſionem propterea omiſit, quod Vitum Winſemium in interpretatione Latina Sophoclis laborare audiviſſet. Prodiit liber Baſileæ apud Oporinum in 8. 1556. Verum, ut in præfatione primæ Editionis non diſſimulat Camerarius, ſe à Græcis Scholiis alicubi adjutum: ita fatendum ſane, ſi quis notas Camerarii cum Græcis Scholiis comparet, parum omnino in illis reperire, quod non ex his pene ad verbum tranſlatum ſit. Sed non tamen propterea ſpernendæ ſunt. Meminit vero Camerarius in Epiſtola ad Oporinum, quæ poſteriori Commentationum Editioni præfixa eſt, copioſarum Expoſitionum Sophoclis, quas libro grandi in Gallia editas ſibi narratum refert. Arbitror autem, famam illam falſam fuiſſe: vix enim adeo latere poſſent, quo minus apud alios Autores, aut in celebrium Bibliothecarum Catalogis, nomen illarum conſpiceretur. Viti Ortelii, Winſemii, (hoc enim integrum Viri nomen eſt) Verſio Latina tragœdiarum Sophoclis, ad verbum facta, Wittebergæ primo A. 1549. in 8. excuſa eſt. Retinuit eandem in pulcerrima, quam habemus, Editione Sophoclis Henr. Ste-

Digitized by Google

Stephanus, qui ipſe Tragœdias emendavit, notisque illuſtravit: tum ſcholia omnia Græca *ἀνωνύμων* æque ac Demetrii Triclinii addidit, & Camerarii commentationes adjecit; A. 1568. in 4., quam Editionem, ſub initium noſtri ſeculi, Henrici filius, Paulus Stephanus, A. 1603. recudit. Mireris autem, H. Stephani Diſſertationem de orthographia Sophocli peculiari, & de tragœdia ejusdem; quæ cum notis illius in Sophoclem Euripidem (neſcio an diverſis ab iis, quas cum Autore ipſomet edidit) 1568. in 8. prodiit, non ipſi potius Poetæ præfixam eſſe. De cetero Sophocles è correctione Guilh. Canteri quoque Græce prodiit, Antvverpiæ 1579. in 12. & Lugduni Batav. 1593. Cum Scholiis Græcis & Verſione Latina Cantabrigiæ 1667. in 8. Latine ſolum ex interpretatione Georg. Ratalleri, Antvverpiæ, 1570. in 8. Græce cum Latina Verſione Winſemii, Heidelbergæ apud Commelinos 1597. in 8. Philocteten Sophoclis fabulam ſeparatim Latino carmine, dramatum ſtylum imitato, ſcitiſſime expreſſam, una cum Græco textu, & notis ſuis, Pariſiis 1556. in 4. edidit Q. Septimius Florens Chriſtianus. Ajacem lorarium ſimili Carmine Latino reddidit Joſ. Scaliger. Andr. Dacerius Oedipum Coloneum & Philocteten elegantiſſime in Gallicum idioma transfudit, notisque illuſtravit, quæ tamen & ipſæ magnam partem è Græcis Scholiis natæ ſunt. Prolegomena in omnes Sophoclis Tragœdias, una cum Vita Sophoclis, ejusque cum Euripide collatione: nec non Diſſertatione de Tragœdia ejusque origine: & nonnullis Orationibus ſuis, in lucem emiſit Franc. Portus, Cretenſis, Æmylii pater, Morgiis 1584. in 4.

7 Tertius Tragicorum EURIPIDES, ætate minimus, non ſapientia, neque arte eſt. Etſi enim gravem illum cothurnum Sophoclis, qui pene in proverbium abiit, in ſuis fabulis non oſtendit, nihilo minus tamen animos penetrat, &, Quintiliano judice, *lib. X. Inſt. c. 1.*, cum magis oratorio generi accedat, ſententiis denſus, & in iis, quæ à Sapientibus tradita ſunt, pene ipſis par, in dicendo ac reſpondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diſerti, comparandus eſt: in affectibus vero cum omnibus mirus, tum iis, qui miſeratione conſtant, facile præcipuus. Huic judicio Quintiliani Longinus quoque, peritiſſimus harum rerum Cenſor, accedit, *lib. de Sublimi c. 15.* cum ait, Euripidem natura plane non ad granditatem aliquam aut magniloquentiam factum, improbo tamen labore ſuo naturæ aliquando veluti vim inferre, arteque in ſublimitatem efferri, quotiescunque opus ſit: præcipue tamen in exprimendis affectibus animi, ſeu perturbationibus, furoris ac amoris ante ceteros omnes felicem. Idem quoque Dionyſius Haliacarnaſſæus cenſet: idem Dio Pruſæenſis, qui ſapientiam Euripidis & exquiſitam illam curam, ne neglecti quid uſpiam videntur, nec citra perſuaſionis vim dictum; ſed recta omnia, & non minus Oratorem decen-

decentia, qui perſuadet, quam Philoſophum qui maximopere prodeſt, admiratur. Nec ſane inter minoris momenti elogia reponendum eſt, quod Socratis amicus fuerit & familiaris Euripides: & quod ejus mortem, cum aliter non poſſet, tragœdia ultus eſt, magnamque hoſtibus Socratis invidiam undique conflavit. Superſunt Tragœdiæ illius integræ XIX. ab Aldo Manutio primum Venetiis A. 1503. excuſæ: dein Baſileæ apud Hervagium A. 1537. in 8. recuſæ: mox etiam à perſonnato quodam Dorotheo Camillo ad verbum Latine redditæ, & in lucem emiſſæ ibidem 1541. in 8. apud Rob. Winter. Aliam Verſionem Latinam Euripidis ſtruxit Gaſp. Stiblinus, quam, una cum ejus præfationibus & annotationibus, Græco textui Euripidis adjunxit: tum & Joh. Brodæi notas in Euripidem addidit; præfixitque Jac. Micylli de vita Euripidis, ac de tragœdia, ejusque partibus, prolegomena, Joh. Oporinus Baſileæ in fol. 1558. & 1562. Falluntur vero, qui Philippi Melanchthonis Verſionem in hac Editione excuſam ajunt. Nunquam enim, quantum ſcio, vertit Euripidem Melanchthon: & Stiblinus certe in Oporini editionum præfatione nimis clare indicat, ſe Autorem novæ tum à ſe concinnatæ interpretationis eſſe. Brodæi annotationes jam antea quoque Pariſ. 1545. in lucem prodierant. In ſeptem primas Euripidis fabulas Scholia antiqua Græca è libris Veteribus collegit, non ſcripſit, ut male in Friſii Bibliotheca dicitur, ediditque apud Juntas Venetiis in 8. Arſenius, Monembaſiæ Archi-Epiſcopus A. 1534. quæ deinde apud Hervagium Baſileæ 1544. recuſa ſunt. Atque hæc eadem Scholia ſubjecit tragœdiis in ſua Euripidis Editione Græco-Latina, Paulus Stephanus, Genevæ 1602. in 4. Emendaverat diu jam ante hanc Editionem Euripidem, & metro reſtituerat: non vero, ut perperam cenſent aliqui, Latine vertit, Guilh. Canterus, è cujus recenſione prodiit apud Plantinum Græce A. 1571. in 16. Secutus Canteri recenſionem Æmyl. Portus, Euripidem, una tragœdia, Danaë, etſi non integra, è Codd. Palatinis hauſta auctiorem, cum addita Verſione Latina Camilli recognita à ſe, & notis quibusdam, Heidelbergæ apud Commelinos A. 1597. in 8. imprimi curavit. Taceo nunc Editionem Græco-Latinam Euripidis, una cum Sophocle Æſchyloque, in Corpore Poetarum Græcorum Dramaticorum, Genevæ 1614. editi. [Sed non ſilentio prætermittenda eſt poſtrema illa Editio Euripidis, omniumque longe optima, quam nuper Cantabrigiæ A. 1694. in fol. Vir Clar. Joſua Barnes apparavit, ut, quæ non ſolum emendatiſſimasque exhibet tragœdias, quas alii jam publicaverant, una cum Scholiis Lat. Verſione: ſed & aliarum plus quam 60. fabularum fragmenta, tum Epiſtolas V. Euripidis & quæcunque alia poterant reperiri illius monumenta, collecta ſiſtit: præmiſſis inſuper doctiſſimis Diſſertationibus duabus; quarum prior Vitam Euripidis, ferme Annalium in morem, diligentiſſime recenſet: altera de tragœdia

Digitized by Google

Veterum agit, Scenæ apparatu, Muſica, & legibus Verſuum Tragicorum.] Fuerunt etiam, qui ſingulas Euripidis Tragœdias Verſionibus Latinis ἐμμέτροις redderent: Sic Eraſmus Hecubam & Iphigeniam in Aulide vertit; Georg. Buchananus Medeam & Alceſten; Hugo Grotius Phœniſſas, quas Pariſ. 1630. in 8. edidit. Eraſmi & Buchanani Verſiones excuſæ ſunt ab Henr. Stephano in Collectione Selectarum Tragœdiarum Æſchyli, Sophoclis & Euripidis, quas cum duplici Verſione edidit in 16. A. 1567. Andromachen Euripidis, metrica verſione transtulit Q. Sept. Flor. Chriſtianus Hamburgi 1619. in 8. editam: ut & Cyclopem fabulam, quæ Pariſ. 1605. in 8. lucem vidit. Veterum Tragicorum, Comicorumque extantium & non extantium, fragmenta aut Excerpta, emendata prius, Latinis verſibus expreſſit Hugo Grotius, Pariſiis in 4. A. 1626. publici juris facta.

8 Pergimus nunc ad ARISTOPHANEM, Comicum Poetam, *Euripidis* æqualem & perpetuum adverſarium, utpote in quem non ſolum illum invidia ſtimulavit, quod eſſet dramatum celeberrimus artifex; ſed & hoſtilis in Socratem animus armavit. Erat vero Euripidi diſſimillimus, ſi mores ſpectes, utpote pudoris omnis & honeſtatis contemptor: quo fit, ut fœdiſſimis ſpurcitiebus ejus Comœdiæ aliquando ſcateant. Sed, quod dictionem attinet & artem, dici vix poteſt, quam acutus, copioſus, doctus, mereque adeo Atticus, ſit: ut vix poſſit ad linguæ Græcæ notitiam dignior Autor commendari: cenſente Theodoro Gaza: & cum illo omnibus, quotquot Græcas literas norunt. Prætereo nunc feſtiviſſimos jocos, ſalesque acerbisſimos, quibus vitia Civium ſuorum etiam principum in civitate, dum deſcribit, impetit & inſectatur. Sane adeo placuiſſe Ariſtophanem Johanni Chryſoſtomo ajunt, ut perpetuo ſecum geſſerit 22, quæ tum reſtabant, ejus Comœdias, & lectitarit. Contra, Plutarchus Ariſtophani Menandrum longe præferendum cenſuit in libro, de utriusque comparatione ſcripto: cui tamen Nicod. Friſchlinus ſeſe oppoſuit in Defenſione Ariſtophanis contra criminationes Plutarchi: quæ in fronte Comœdiarum Ariſtophanis, ab illo editarum, conſpicitur. Reſtant vero è tot Comœdiis Ariſtophanis hodie nonniſi Undecim; nec eæ omnes ſimul repertæ. Sed novem tantummodo earundem primus in lucem è MSS. Codicibus protraxit. Aldus Manutius, queis ſtatim Vetera quoque Scholia Græca adjecit, quibus, ut recte judicat, nihil aptius Græce diſcere cupientibus, nihil melius legi poteſt, Venetiis in fol. A. 1498. & iterum 1502. De Scholiis jam alibi monitum, magnam partem in Suidæ Lexico reperiri. Collegit illa, diſperſa prius atque confuſa, Marcus Muſurus, qui & in ordinem redegit, & impreſſioni libri præfuit; prout ex præfatione illius Græca apparet. Poſt Aldum edendi Ariſtophanis curam in ſe Bernh. Junta, Florentinus Bibliopola, ſuſcepit, & per Anton. Fracinum, à quo Arſenius Cretenſis, Monembaſiæ Archi-

Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopus, etiam ſæpe in conſilium advocatus eſt, recognitas novem illas Comœdias, Indiceque copioſo auctas, denuo edidit in 4. A. 1515. Florentiæ: Et, cum eodem anno, poſt abſolutam novem Comœdiarum editionem, ex Urbinate Bibliotheca Codicem Ariſtophanis eſſet nactus Junta in quo, præter illas novem, duæ aliæ reperiebantur; Lyſiſtrata, quam, quod non integram haberet, omiſit Aldus: & Θεσμοφοριάζουσαι, ſeu Cerealia Sacra celebrantes; non diſtulit earum Editionem, ſed & eodem mox anno 1515. in 8. dedit: abſque tamen Scholiis, quippe quæ non reperit. Obſervat vero Geſnerus, admodum corruptum fuiſſe illum Codicem Urbinatem, quippe in quo integræ nonnunquam dictiones mutilæ ſint. Secutæ ſunt Italas Editiones Ariſtophanis Baſileenſes Frobenianæ, quæ omnes XI. Comœdias complectuntur: prior quidem A. 1536. in 4. & altera 1548. in fol.; ſed illa, ſi recte conjicio, ſcholiis inſtructa non eſt. Sine ſcholiis Græce quoque Pariſiis, apud Gormontium, A. 1528. in 4. Ariſtophanis novem priores Comœdiæ prodierunt: omnes undecim ibidem apud Andr. Wechelum, referente Geſnero. Eædem Francofurti A. 1544. in 8. Græce lucem adſpexerunt. Inde aliquamdiu tantum per partes editæ ſunt Ariſtophanis Comœdiæ. Θεσμοφοριαζούσας, Græcis Expoſitionibus ſuis (antiquis enim carebant) edidit, & Franciſco I. Regi Galliæ, nuncupavit Ægid. Bourdinus, Pariſiis, 1545. in 8. *Irenam*, cum Latina Interpretatione, ſtylum Comicorum Latinorum imitata, & eodem genere verſuum cum Græcis ſcripta; nec non uberioribus & doctiſſimis notis Q. Sept. Flor. Chriſtianus, Jac. Aug. Thuano inſcriptam Pariſ. 1589. in 8. Idem Florens *Lyſiſtratam* quoque & *Veſpas*, eadem ratione verſas, & Commentariis illuſtratas, reliquit. *Plutum* uberrimis Commentariis illuſtravit Carolus Gerardus. Quinque Ariſtophanis Comœdias *Plutum, Nubes, Ranas, Equites, & Acharnenſes*, Latina interpretatione donatas, edidit Francofurti A. 1586. in 8. Nicod. Friſchlinus: quæ etiam A. 1600. Lugduni Batavorum, apud Raphelengium, recuſæ ſunt. Omnes, ut puto, Comœdias Ariſtophanis Latine tranſtulit Andreas Divus, Juſtinopolitanus, Venetiis, ut Simlerus refert, impreſſas. Ex his vero omnibus Editionibus Ariſtophanis conflata tandem, omnium præſtantiſſima eſt: quam Genevæ in fol. A. 1607. Æmylius Portus, Franciſci filius, excudi curavit: & cui, præter antiqua Græca Scholia, & illa quæ in Lyſiſtratam Burdinus compoſuit, alia quoque Græca in integrum Ariſtophanem, eaque longe doctiſſima, acceſſerunt, Odoardi nempe Biſeti, Charlæi Domini, Galli nobilis, qui ea cum Porto communicavit: tum Florentis Chriſtiani in Lyſiſtratam & Veſpas Verſio atque commentarii quas, à Claudio Florente, Q. Septimii filio, accepit: præterea Gerardi Notæ in Plutum; & Index tandem copioſiſſimus: ut ſane melior Poetæ editio temere ſperari non poſſit. Et tamen gravisſime de eadem conqueritur Claudius Florens, Epi-

Epiſtola ad Scaligerum Pariſiis data: truncata ſcilicet multa patris ſui, mutatum ordinem & tantum non everſa omnia, indignatus. *Je n'oſe vous parler de l'Ariſtophane:* inquit Epiſt. Gallic. ad Scalig. à Jac. Revio editarum, p. 61. *vous l'avez veu, je m'aſſeure, premier que nous: car l'ouvrage en eſt ſi laid, que je le puis avouer pour parent. Le mal eſt arrivé de l'avoir envoyé hors d'icy, & en ville, ou ils ne croyent aujourdruy qu'à leur teſte. Ils ont mépriſé l'ordre, que je leur avois envoyé, ont retranché pluſieurs choſes de mon pere, l'epiſtre même à Mr. de Thou ſur l'Irene, & y en ont mis des gens, qui n'ont du tout rien contribué à leur ouvre: puis ont tellement mêlé ce que je leur avois baillé, qu'il ſemble, que leur deſſein avoit été plutot de l'étouffer, que de luy faire voir le jour.* Ita nihil eſt ex omni parte beatum. Et ſane ſupereſſe adhuc hodieque longe plurima in Ariſtophane, poſt tot Criticos emendanda, dubium eo minus eſt, quo major eſt circa id doctorum omnium Conſenſus. Joſ. Scaliger margini libri ſui Emendationes plurimas adſcripſerat: quas retinuit dein illa Editio Ariſtophanis, quæ Lugduni Batav. apud Joh. le Maire A. 1625. duobus Tomis in 12. Græce & Latine, excuſa eſt minutioribus typis. Tanaq. Faber, in Epiſtolis ſuis, quamplurima Ariſtophanis, quem unum ſcilicet in deliciis ſumme habebat, loca reſtituit: ſed & integram Comœdiam, *Concionantes* dictam, ſecundæ parti Epiſtolarum annexuit, ingenioſisſime emendatam à ſe, &, ſpreta Verſione Andr. Divi, quem vix alternos Poetæ verſus intellexiſſe, nec ullum Helleniſmi ſenſum habuiſſe, ait, de novo Latine redditam Mich. Neander, in præfatione ad Erotemata Ling. Græcæ p. 169. refert, Thomam Venatorium Plutum Ariſtophanis Latine vertiſſe: omnes vero Comœdias illius Sebaſtianum Guldebeck, Tigurinum, cujus tamen poſterioris laborem nondum eſſe in lucem editum ſcribit: quod nec poſthac factum autumo. Italum vero Interpretem omnium Comœdiarum, neſcio quem, jam ſuperioris ſeculi medio nactus Ariſtophanes eſt: prodiit enim Verſio Anonymi Venetiis A. 1545. in 8. E Gallis nemo fuit, qui attingeret Ariſtophanem, interpres: usque dum Eruditiſſima Virgo tum, Anna, Tanaqv. Fabri filia, quæ hæreditario amore Ariſtophanem deperit, non diutius ferendum rata, ut illa ſuavitas Poetæ, ingenii mira quadam præſtantia & recondita prudentia commendandi, Gallis ſuis ignoraretur, fabulas duas, Plutum & Nubes, elegantia ſumma, & quæ cum Græco ferme certare poſſit, in vernaculum Idioma transfudit: præmiſſa præfatione in laudes Ariſtophanis concinnata, & Obſervationibus longe doctisſimis adjectis: Pariſiis 1684. in 12. [Eædem Comœdiæ duæ nuper A. 1696. Oxonii, è Theatro Sheldoniano, Græce, cum Scholiis, nitidisſime denuo prodierunt in 8.]

9 De reliquis Græcis Comicis, quorum olim magna copia fuerat, nihil ſupereſt, niſi fragmenta quædam. Equidem MENANDRI, quem paulo ante Ariſtophani à Plutarcho prælatum diximus, & cujus tam in Græcia, quam

quam in Latio, magnum nomen fuit, adeo, ut à Terentio in Latinam linguam converteretur, viginti & quatuor Comœdias integras, à Michaele Pſello explicatas, extare ſcribit, in Supplemento Bibliothecæ Geſnerianæ, Anton. Verderius p. 57. ubi Catalogum Grammatici neſcio cujus librorum hinc inde extantium exhibet. Sed nusquam hactenus illæ Comœdiæ repertæ ſunt, minimum typis non impreſſæ. Fragmenta ſolum, è Stobæo, aliisque Autoribus, collecta, plus ſemel excuſa. Cum Philiſtionis ſententiis comparatas Menandri edidit, & notis illuſtravit, Nicol. Rigaltius Pariſ. in 8. 1613. Idem Janus Rutgerſius lib IV. Variarum Lectionum ſuarum fecit. Quantum vero amiſerimus in Menandro, dicat Quintilianus, *qui vel unum illum, diligenter lectum, ad cuncta ea, quæ præcipimus, effingenda ſufficere judicat: ita omnem,* ait, *vitæ imaginem expreſſit, tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita eſt omnibus rebus perſonis, affectibus accommodatus -- Atque ille quidem omnibus ejusdem operis Autoribus abſtulit nomen, & fulgore quodam ſuæ claritatis tenebras obduxit. Inſtit. l. X. c. 1,* Menandri Sententias quæ ſuperſunt, ſententiis L. Comicorum, quorum opera interierunt, inſeruit, & in locos certos digeſtas Græce & Latine Baſileæ A. 1560. in 8. edidit Jac. Hertelius: quod idem Henr. Stephanus quoque fecit.

Sed à Dramaticis nunc ad Lyricos progrediendum eſt. Horum prin- 10
ceps PINDARUS, Sophocli coævus, Dorica dialecto ſcripſit, grave, ſed difficile & obſcurum carmen, jamque olim pro inimitabili habitus ab Horatio eſt, *l. IV. Carm. Od. II.* qui tamen unus omnium optime illum eſt imitatus, aut vicit etiam: qua de re legi Comparatio Pindari & Horatii meret, Sermone Gallico à Franc. Blondello ſcripta, quæ cum Ren Rapini Comparationibus, poſt Pariſinam Editionem, in Belgio edita eſt. Myrtidis Poetriæ diſcipulus fuit Pindarus, & à Corinna, alia Poetria quinquies in certamine victus: qua de re Pauſanias, Ælianus, Plutarchus, agunt: & ex iis omnes, quotquot de Poetis ſcribunt, recentiores. Quatuor ejus Carmina, aut, Si mavis libros quos habemus, Olympia, Pythia, Nemea & Iſthmia, quæ laudes continent Victorum, qui in quatuor iſtis ludorum generibus apud Græcos vicerant, primus, qui omnes fere Græcos Autores, in lucem emiſit Venetits A. 1513. in 8. Aldus Manutius. Biennio poſt A. 1515. Romæ Pindaro vetera Scholia Græca acceſſerunt, quorum partem Demetrio Triclinio eſſe vindicandum, ex præfatiuncula quadam, quæ poſt Olympia legitur, obſervat Geſnerus: excuſus eſt liber in 4., & non adeo multo poſt Florentiæ apud Juntas recuſus: nec non Francofurti apud Brubachium 1542. in 4. præfixa Pindari Vita, quam Thomas Magiſter compoſuit. Omiſſis Scholiis, Aldinam ſolum Editionem Pindari repetiit Baſileæ Andr. Cratander, A. 1526. in 8. curam Editionis gerente Ulr. Zvvinglio, qui & præfationem præfixit. Addita eſt, poſt Græcum textum Latina verſio ad verbum facta: Auctore Joh. Lonicero, qui poſt ali-

Digitized by Google

quot annos reviſam eandem Verſionem, una cum notis in Pindarum, quas, ut ipſe non diffitetur, è Græcis Scholiis, aliorumque Virorum doctorum ſcriptis, hauſit, recudi A. 1535. curavit. Liberiorem Pindari Verſionem, quæ non adeo verbis ſeſe adſtringeret, ſtruxit Philippus Melanchthon, quæ in Henr. Stephani manus pervenit: ſed quam, etſi laudaret Stephanus, non tamen excudit in ſua Pindari Editione, quam minutiore forma, ſed commodiſſima, nec minus nitida, edidit, cum adhuc Ulrici Fuggeri eſſet Typographus, Heidelbergæ 1560. in 16. anno 1566. repetitam: cui ſuam Verſionem ad verbum factam, ut tironibus inſerviret, appoſuit: etſi alias liberiorem magis amaret, comparareque Græcos Poetas ita ad verbum translatos cum arboribus ſoleret, quarum folia autumnus dejecit. Repetit, poſt Henrici obitum, illam Editionem Genevæ, ſub initium hujus ſeculi, Paulus Stephanus: qui & idem cum Scholiis Pindarum, & Latina verſione recudit A. 1599. in 4: quod ante illum Pariſiis A. 1558. Guilh. Morellus fecerat. Noſtro ſeculo Pindarum, cum Latina Paraphraſi, præter verſionem appoſita, & Commentariis doctiſſimis, Joh. Benedictus Salmurii in 4. 1620. edidit: &, qui illum adhuc præceſſit, Eraſmus Schmidius Wittebergæ 1616. in 4. qui & miro ſtudio miraque felicitate emendavit Poetam ſuum, denuo vertit, metrorum rationem exactam dedit, de ipſo Poeta, tum de Olympionicis, quorum luculenta una exhibetur Chronologia, & de carminibus lyricis, uberrime præfatus eſt: magnamque adeo apud Exteros laudem cum illa Editione ſua conſecutus eſt, ut qui in mentem poetæ altius, quam Criticorum ceteri penetrarit. Commentarii, quos annexuit, bonam partem ſunt è Scholiis Græcis hauſti: ſed quibus ipſe ſuas Obſervationes denſa ſegete immiſcuit. Memoranda hic quoque eſt Latina Verſio Nicolai Sudorii, carmine lyrico, juxta numeros Horatianos, ſcitiſſime, ut antiquorum propemodum nulli cedat, exarata, quam, cum ejuſdem Commentariis in Nemea, Feder. Morellus Pariſiis A. 1582. in 8. emiſit. [Rariſſima jam à longo tempore fuit: bene vero actum, quod nuperrime illam recudi curarunt Oxonii, è theatro Sheldoniano, Clariſsimi duo Pindari Editores, qui Poetam hunc, cum plurimis Codicibus MSS. collatum, Scholiisque non minus Græcis, ac Verſione Latina, & excerptis Animadverſionum Schmidii, quæ ſcilicet in Scholiis non continentur, ac Joh. Benedicti paraphraſi, tum Variis lectionibus notis novis, & copioſiſsimo Indice, illuſtratum, ſplendidiſſime A. 1697. in fol. ediderunt. Præfixa inſuper nova Olympicorum ludorum Chronologia, cujus Autor Epiſcopus Lic. Abieldenſis, Guilh. Lloyd eſt, & quæ æque ut Schmidiana Olympiadum cum Annis Mundi, ante Chriſtum natum, ab Urbe condita, & Epocha Chriſtianorum, collationem oſtendit.] Italice etiam verſus eſt Pindarus, & cum Commentario Alexandri Adimari Piſæ 1631. in 4. editus. Bened. Aretium Commentarium in Pindarum edidiſſe, A. 1587. impreſſum,

preſſum, Catalogus Bibliothecæ Bodlejanæ teſtatur. Qui tamen, ut hoc obiter addam, male Pſeudo-Pindarum, qui Epitomen Iliados Homeri heroico carmine Latino ſcripſit, & Hagenoæ primum 1531. deinde Baſileæ 1541. editus eſt, cum Græco Poeta Pindaro confundit: qui idem Error in Catalogo Bibliothecæ Thuaneæ quoque deprehenditur. De Dorica Dialecto Pindari meretur quoque legi Salmaſius libro de Helleniſtica p. 28. qui ex Philopono obſervat, non puram illam, ſed ex communi mixtam fuiſſe. Omiſiſſem prope Lexicon Pindari cum Æmylii Porti, quo lectores non parum juvantur: prodiit Hanoviæ, 1606. in 8.

Lyricorum reliquorum etſi non contemnendus olim apud Græcos, 11 poſt Pindarum, numerus erat, hodie tamen vix quicquam, præter fragmenta, ſupereſt, quæ ex aliis Autoribus colligenda ſunt. Cujus quidem infelicis fati cauſam non ſolum in temporum injuriam, ſed & in præpoſteram Monachorum religionem, devolvi debere, Petrus Alcyonius obſervavit: cujus è libro de Exilio locum cum auro contra earum Colomeſius duxerit, nec ſibi ab eo in Cimelia ſua Literaria c. 15. transſcribendo temperare potu erit, age & nos apponemus. *Audiebam puer*, inquit, *ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritiſſimo; Sacerdotes Græcos tanta floruiſſe auctoritate apud Cæſares Byzantinos, ut integra, illorum gratia, complura de Veteribus Græcis Poemata combuſſerint, imprimisque ea, ubi amores, turpes luſus, & nequitiæ amantum, continebantur: atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis, tabellas, & Sapphus, Erinnæ, Anacreontis, Mimermni, Bionis, Alcmanis, Alcæi, carmina intercidiſſe: tum pro his ſubſtituta Nazianzeni noſtri poemata, quæ etſi excitant animos noſtrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem, & Græcæ linguæ elegantiam, edocent. Turpiter quidem Sacerdotes iſti in Veteres Græcos malevoli fuerunt, ſed integritatis, probitatis & religionis maximum dedere teſtimonium.*

Quanquam vero hæc ita ſint, non tamen omnes Poetas Lyricos idem 12 interitus perdidit. ANACREONTIS profecto partem maximam (quis enim omnia ejus in univerſum, integraque Poemata ſperet?) è tenebris eruit, per multos labores, multaque, ut ait in præfatione, pericula, jugulatis cuſtodibus multifariam oculatis & abruptis adamantinis vinculis, queis adſtrictus bonus Acreon detinebatur, carceres perrumpens, Henricus Stephanus; qui idem Latino carmine Anacreontico venuſtiores & à corruptionibus puriores Odas expreſſit, ediditque primo A. 1554. in 4. majuſculis literis, adjectisque uberioribus notis, qua quidem re magnam apud Viros doctos gratiam iniiſſe Stephanum ignotum nemini eſſe poteſt, quisquis exquiſitam illam ſuavitatem Anacreontis, &, ut cum Cicerone loquar, mollitudinem carminis, conſideraverit: quapropter & Jul. Cæſ. Scaliger Anacreontem non ſolum μέλη dediſſe, ſed & in ipſis mella, inquit, Poet. lib. I. c. 44. Utut cetera negari non poſſit, nimiam ipſius Poetæ voluptatum cupidinem fuiſſe, vini Vene-

Veneriſque, quod jam olim illi à pluribus objectum eſt: etſi Henr. Stephanus excuſet. Hujus Stephani non fuiſſe Verſionem illam metricam, quæ ſub ejus nomine prodiit, ſed Joh. Aurati, vel ut alii proferunt, Dorati, Colomeſius, ex Iſ. Voſſii relatione, in Particularibus narrat, aitque Voſſium id à Scaligeri manu, qua is id ſuo Anacreonti adſcripſerit, edoctum noſſe. Verum adeo impudentem Stephanum ego ſane non credo, nec impune id laturum pro certo habeo, cum poſt primam Anacreontis Editionem Doratus integros 34. annos vixerit, tam impudentem plagiarii impoſturam nequaquam impunem laturus. Poſt primam illam Editionem Stephanus Anacreontem totum Latine vertit: ex Eliæ Andreæ verſione vero, quæ itidem carmine Anacreontico ſcripta eſt, & apud Morellum Lutetiæ primo prodierat, Odas quaſdam adjecit, & ſic Anacreontem, cui breviſſimas nonnullas Notulas ſub Voluminis finem addit, minutiore typo exſcriptum, Lyricis Poetis reliquis inſeruit, & cum Pindaro, qui Volumen primum conſtituit, Tomo ſecundo edidit A. 1566. in 16. Sunt vero Lyrici illi, ALCÆUS, omnium antiquiſſimus, ut qui Pittaci, Athenienſium tyranni, qui inter ſeptem Græciæ Sapientes numerari ſolet, æqualis atque etiam hoſtis fuerat, tyrannidem patriæ non ferens, quam in aliis etiam Civitatibus inſectabatur: atque hinc *Staſiotica* ſcripſit, librum, quo tyrannos inſectatus eſt, ob quod opus aureo plectro illum merito donari ait Quintilianus, qui in eloquendo Alcæum brevem, magnificum & diligentem, Homeroque ſimilem vocat: cum quo Horatius etiam conſpirat, & è Græcis Dionyſius Halicarnaſſenſis, qui τὸ μεγαλοφυὲς, καὶ βραχὺ. καὶ ἡδὺ τῦ Ἀλκαίυ μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τὺς χηματισμὺς μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ τὶ κεκάκωται, καὶ πρὸ ἁπάντων τὸ τῶν πραγμάτων πολιτικῶν ἦθος, (*magnificum, breve ſuaveque dicendi genus Alcai, cum eximia tamen gravitate conjunctum præterea figurarum uſum, cui juſta perſpicuitas niſi ubi Dialectus nonnihil impedit, adhæret, & præ omnibus civile Characterem*) conſideratione digna judicat. Enimvero, quicquid ejus hodie ſupereſt, ex Athenæo, Heraclide Pontico, Stobæo, Scholiaſte Pindari, Ariſtotele Plutarcho, Hephæſtione, Euſtathio, excerpendum fuit. Sequitur Alcæum SAPPHO, inſignis Poetria (à qua genus Sapphicum,) & quæ cum præſtantiſſimis quibusque poetis certare poterat, mortalisque credebatur, & habitum hominis induta Muſa: cujus, Longino περὶ ὕψ. *Sect. 10.* judice, illud erat præcipuum artificium, quod noſſet τὰ ταῖς ὕλαις συνυπάρχοντα μόρια. ἃ πᾶσι τοῖς πράγμασι φύσει συνεδρεύει, ἐκλέγειν ἀεὶ τὰ καιριώτατα, καὶ ταῦτα τῇ πρὸς ἄλληλα ἐπισυνθέσει καθάπερ ἕντι σῶμα ποιεῖν. *Sermonis illas particulas, quæ rebus ipſis veluti connatæ ſunt, & iisdem natura inſident, ſemper maxime proprias & validiſſimas excerpere, & ex iisdem, aptiſſime inter ſe conſtructis, unum quaſi corpus facere:* qua quidem exquiſita particularum congerie non poterat non, & altitudinem ſuo carmini debitam conciliare, & vim in animos percellendos capien-

capiendosve habere, quam vellet ipſa. Certe Longinus meliorem artificii ſummi iconem exprimi non poſſe exiſtimabat, quam ſi Odarium Sapphus apponeret: illud ipſum, quod Catullus non minore artificio Latinum fecit: Catullus inquam, qui Sapphus carmina unice deperibat, ſolaque præ omnibus aliis poematibus imitanda ſibi propoſuit. Aliud Sapphus canticum ad Venerem, non minus molle, Dionyſius Halicarnaſſæus ſervavit, in libro de Structura ſermonis. Præter hæc duo nihil Sapphus ſupereſt, niſi exigua quædam fragmenta: quæ tamen & ipſa ex Plutarcho Stobæo; Scholiaſtis Pindari, Apollonii Rhodii, Euripidis, Ariſtophanis, Sophoclis, Euſtathio, Hermogene, Macrobio, Ariſtotele, Ariſtide, Polluce, Etymologici Autore, Athenæo, Hephæſtione, Achille Tatio, Demetrio Phalereo, Maximo Tyrio, & Anthologia Epigrammatum Græcorum, Stephanus ſtudioſiſſime conquiſivit. Poſt Sapphon STESICHORUS ponitur, *ingenio validus*, dicente Quintiliano *Inſt. l. X. c 1.* & *qui Epici carminis onera lyra ſuſtineret. Reddit enim perſonis in agendo ſimul loquendoque debitam dignitatem: ac, ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proxime Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur; quod, ut eſt reprehendendum, ita copiæ vitium eſt.* Similia ſunt, quæ Dionyſius Halicarnaſſeus, & quæ Hermogenes habent. Dignum memoratu eſt, quod Suidas de illo refert; Tiſiam fuiſſe primo vocatum, ſed Steſichori nomen accepiſſe, ὅτι πρῶτος σὺν κιθαρῳδίᾳ χορὸν ἔστησε, *quod primus cum citharæ cantu chorum inſtituiſſet.* Filias habuit, quæ & ipſæ Carminum, laude inclutæ fuerunt. Carmina varia multorumque generum ſcripſit: de quibus Gyraldus videatur. Fragmenta, quæ habemus, non multa ſane ſuppeditarunt Athenæus, Stobæus, Scholiaſtes Euripidis, Plutarchus. Strabo, Plato, Euſtathius, & Apollonii Rhodii Scholiaſtes. Nec plura IBYCI nobis reſtant, patria Rhegienſis Itali, qui in Samo Inſula vixit, à latronibus tandem interemptus: qua de re & de ultione ſecuta, ut & de laſcivo Ibyci in pueros amore, nec non de ſeptem ejus operibus, multa è Veteribus colligit Gyraldus, Dial. IX. Fragmenta Stephanus collegit ex Athenæo, Plutarcho, Platone, Suida, Scholiaſte, Pindari & Porphyrio. Sextus inter Lyricos Stephani, nequaquam juxta rationem ætatum collocatos, eſt BACCHYLIDES, ex Ceo inſula, urbeque Julia oriundus, ut Suidas refert; adeo celebris Poeta, ut cum Pindaro ab Hierone, Syracuſarum tyranno, prælatum Pindari Scholiaſtes ſcribat, è quo id annotavit Gyraldus, qui & ex Porphyrione notat, Horatium plus ſemel eſſe imitatum Bacchylidem: & ex Ammiano Marcellino refert, Julianum Imp. adeo carminibus Bacchylidis delectatum fuiſſe, ut & vivendi præcepta inde ſumeret. Fueritque adeo Juliani ævo integer adhuc poeta ille neceſſum eſt, cujus exigua hodie fruſtula ſolum habemus, ope Autorum allegantium, Stobæi, Athenæi, Plutarchi, Dionyſii Halicarnaſſei, Clementis Alexandrini, Scholiaſtarum Pindari & Apollonii Rhodii, ac Hephæſtionis, conſervata.

Digitized by Google

Bacchylidis Conſanguineus, Suida teſte, fuit SIMONIDES, ex eadem cum illo urbe & inſula oriundus, tum pietate in Deos, tum variis inventis ſcriptisque, rebus & libris inclutus. Namque ab eodem Suida literas longas duplasque [Plinius has quatuor tantum ait, η, ω, ζ, ψ) inveniſſe dicitur, & tertium in lyra ſonum: præterea artem quoque memoriæ: ſcripſiſſe vero Elegiaco carmine hiſtoriam regnorum Cambyſis & Darii, lyrico hiſtoriam pugnæ navalis ad Artemiſium, tum threnos, Encomia, Epigrammata, pæanas, tragœdiasque, & alia. Characterem ejus, dicendi tenuem quidem, at ſuavem, & in movendo commiſerationis affectu virtute præcipua pollentem deſcribit Quintilianus: l. c. Dionyſius Halicarnaſſeus, in movendo affectu iſto, etiam Pindaro judicat præſtantiorem Simonidem: & præterea *τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, καὶ τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν*, delectum verborum, & accuratam orationis ejus ſtructuram, obſervare jubet. Longinus etiam in Viſionibus Simonidem ceteris aliquando omnibus præſtare docet, *de Sublimi Sect. XV.* Cetera, quæ de Simonide dici poſſunt, Gyraldus & Voſſius ſtudioſe admodum congeſſerunt. Ille tamen labitur, cum, Simonidem annum ætatis nonageſimum nonum exceſſiſſe, è Suidæ teſtimonio refert: cum Suidas nonum & octuageſimum ſolum eum attigiſſe ſcribat. E tot vero Scriptis Simonidis nihil præter fragmenta ſupereſt, è Dionyſio Halicarnaſſeo, Clemente Alexandrino, Athenæo, Scholiaſtis Apollonii Rhodii, Euripidis, Sophoclis, Stobæo, Plutarcho, Ariſtide, Platone, Ariſtotele, Philoſtrato, Galeno, Hephæſtione, Thucydide, Polluceque, ab Henr. Stephano collecta, & in ordinem aliqua ſaltem ratione digeſta. Ultimo inter Lyricos loco ponitur ab eodem Stephano ALCMAN, quem primum omnium, ratione ætatis, eſſe, è Veterum teſtimoniis Gyraldus, Voſſiusque obſervant: Laco fuit, Carminum amatoriorum inventor, ut Suidas ait, & qui primus in Carminibus, alios quam hexametros verſus adhibuit. Diſtinguendus ab Alcmane Meſſenio, itidem Lyrico. [Nuperrime aſportatum Venetias è Græcia eſt monumentum aliquod marmoreum pervetuſtum, cui ſuperſcriptæ literæ, nimia temporis longinquitate exeſæ docto cuidam apud Italos Viro Alcmanis hujus nomen & laudes continere viſæ ſunt: quapropter & æri incidi marmor illud Venetiis curavit A. 1697. in 4. una cum addita Diſſertatione brevi, qua Conjecturam ſuam exponit atque tuetur. Enimvero, cum ille, quisquis demum fuerit, cui marmor erectum eſt, ut clariſſimus militiæ Imperator celebretur, & non ſine magna pompa ſepultus, inſculptusque marmori ſit; Alcman vero, Poeta lyricus, nuſpiam inter Duces militiæ numeretur, tum miſerrime, pediculari morbo perierit, ut diſerte Plutarchus in Sylla refert: vix eſt, ut locum Viri docti conjectura invenire queat.] Perpauca reſtant hujus fragmenta, ex Athenæo, Hephæſtione, Scholiaſte Pindari, Euſtathio, & Plutarcho, collecta. Atque hi ſunt octo, aut cum Pindaro novem

Lyrici

Digitized by Google

Lyrici Poetæ, quos uno Volumine collectos, & Latine verſos, ut diximus, Henr. Stephanus ſemel iterumque publicavit. Adjecit etiam, quæ colligere potuit de Archilochi, celebris Poetæ, qui jambos & Elegias ſcripſit, & Longino, ob ſublimitatem ſemel iterumque laudatur, Carminibus: tum Melanippidæ, Teleſtæ, Pratini, Erinnæ Lesbiæ, Alphei Mitylenæi, Juliani Ægyptii, Verſus varios & Odas undiquaque mira induſtria conquiſitas. Poſt primam illam Stephani Editionem ſeculo pene integro ceſſatum eſt: imo nunquam ſimul omnes Lyrici, ab eo tempore, ſunt excuſi; ſed qui Alcæi, Steſichori, Ibyci, Bacchylidis, Simonidis, Alcmanis & Archilochi, reliquias legere voluerit, ad illam Stephani collectionem, aut Editionem Fulvii Urſini cum Notis Antvverpiæ A. 1568. in 8. excuſam, recurrat neceſſe eſt. Anacreon tamen & Sappho, ceteris feliciores, doctiſſimos aliquot Editores, ac Interpretes novos, nacti ſunt. Neque enim nunc niſi obiter memorabo Editionem ſeptem Anacreontis Epigrammatum, quæ in Maximi Planudis Florilegio Venetiis, apud Aldi hæredes, A. 1521. excuſa ſunt: ut & Verſionem Gallicam Remigii Bellaquei ἔμμετρον, quæ biennio ſtatim, poſt primam Editionem Anacreontis, ab Henr. Stephano datam, in lucem emiſſa eſt A. 1556. Noſtro ſeculo Tanaqv. Faber Anacreontis & Sapphus Carmina ſub incudem vocavit, & poſtquam locis plurimis emendaſſet, & ſub ſeverioris quoque criticæ regulas coegiſſet, illuſtraſſetque notis emiſit in lucem Græca, Salmurii 1660 in 12. Moliebatur quoque Verſionem Latinam, ſed proſa oratione, utpote cui metricæ Verſiones, & Carminis neceſſitate adſtrictæ non ſolum duriora multa & obſcuriora continere videbantur, ſed & non ſatis perite intellecta aut converſa: quapropter illas ſibi nunquam probatas non diſſimulabat; quippe quæ doctis hominibus non neceſſariæ, ſemidoctis autem pene inutiles ſint, atque adeo propter inevitabilem obſcuritatem nonnunquam obſint. Deſtitit vero tandem ab omni Verſione Faber. Hujus itaque Eruditiſſima filia Anna Daceria, tum quidem adhuc innupta, relictam ſibi Spartam interpretandi rata, Gallica Verſione proſaica Anacreontis & Sapphus quod ſupereſt tranſtulit, pro more ſuo prorſus egregie, ut ſic notas etiam Gallis faceret delicias Græcorum: additisque Obſervationibus Criticis textui ſui Autoris lucem haud vulgarem affudit, haud raro adverſus ſuum ipſiusmet Parentem aliquid affirmare auſa: præmiſit quoque vitam Anacreontis & Sapphus admodum luculentam, Pariſiis, 1681. in 12. Mox biennio poſt alia eſt Poematum horum Græco-Gallica Editio inſecuta, quæ quidem à Daceriæ verſione non ſolum in eo diſcrepat, quod metri legibus adſtricta eſt, ſed & circa mentem Autoris haud raro, nec docte minus, quam ipſa à Parente ſuo in diverſum abit, Autor illius Nobilis Burgundus eſt. Dominus de Longepierre, qui Vitam Anacreontis & Sapphus novam ipſe quoque compoſuit, & in præfatione præmiſſa cauſas ſui ab Anna Fabra diſſenſus aperit: Liber prodiit

Digitized by Google

Pariſiis, 1684. in 12. poſtea Amſtelodami, etſi falſo Pariſiorum nomen ibi quoque in titulo reperiatur, 1692. in 12. recuſus. Prodiit & Itala quædam verſio metrica Anacreontis, ſed cui non adeo multum defert Fabra.

13 Jamdudum fuiſſet PYTHAGORAS recenſendus, quippe multo Lyricis omnibus antiquior, ſi Carmina illa Aurea, quæ ſub Pythagoræ nomine circumferuntur, revera etiam illius forent. Sed, cum doctiorum omnium conſenſu conſtet, Carmina illa non Pythagoræ eſſe, ſed Pythagoræorum, & forſan, ut Joh. Picus exiſtimabat, à Philolao confecta, non eſt cur loco non ſuo poni exiſtimemus: præſertim, cum hic de Chronologia non ſimus ſolliciti. Ne tamen ea prætereamus, non ſolum antiquitas facit, quæ illis utique abjudicanda non eſt, ſed & præſtantia, dudum aliis commendata. Infinitæ ſunt eorum Editiones, neque hic à nobis enumerandæ. Melioris notæ ſunt, quas Vitus Amerbachius, Mich. Neander, Theod. Marcilius, Frid. Sylburgius, dederunt. Omnium vero optima, quæ cum aureo Commentario Hieroclis lucem adſpexit, primo Latine ſolum, Baſileæ 1543. in 4. Interprete Joh. Auriſpa, Siculo, qui, ob utriusque linguæ peritiam, ab Eſtenſi Principum familia in pretio habitus eſt, quique jam octogenarius librum Hieroclis tranſtulit, tanto quidem ardore animi, ut, per omnem vitam doctius nil, nilque magis proficuum ſe legiſſe, in præfatione profiteatur: adeo parum aut nihil à fide Chriſtiana differre. Quemadmodum vero absque controverſia recte de præſtantia Commentariorum Hieroclis judicavit Auriſpa: utpote quibus vix quicquam ſimile in omni antiquitate ſcriptum unquam eſt, nilque adeo prope comparandum; ita infelix admodum eorundem Interpres fuit: quandoquidem obſcuram, inelegantem, tædioſamque lectu ejus Verſionem eſſe Geſnerus queritur in Bibliotheca fol. 321. b. Igitur eo majores gratias promeritus eſt Joh. Curterius, qui, quadraginta annis poſt Auriſpæ Latinam illam ſcabram Verſionem, Græcum è MSS. Codicibus eruit incomparabilem Commentarium, &, cum nova Verſione Latina doctisſima, Pariſiis 1583. in 8. in lucem edidit: Poſt id tempus Londini etiam recuſum, una cum Theod. Marcilii notis in Pythagoræ Carmina, Mer. Caſauboni notis in eadem & Hieroclem Joh. Pearſonii erudititſſima præfatione, (in qua plurima notatu digna de Hierocle aliaque occurrunt,) fragmento Hieroclis de Fato, quod apud Photium ſupereſt, cui Latina etiam paulo liberior Hug. Grotii verſio acceſſit, & Lil. Greg. Gyraldi Explicatione Symbolorum Pythagoræorum: Lond. 1654. in 8. Arabicam Carminum aureorum Pythagoræ Verſionem, à Joh. Elichmanno erutam & Latine redditam cum præfatione ſua edidit, Simplicii in Epictetum Commentariis adjectam, Claud. Salmaſius, Lugduni Batav. 1640. in 4.

14 Æque vetuſtus eſt PHOCYLIDES, Mileſius Philoſophus, Olympiade 59. juxta Suidam, clarus: qui, præter Carmina & Elegias, Sententias quoque ſcripſit, quas, quod ex Sibyllinis Carminibus eſſent deſumta, κεφάλαια vocavit.

cavit. Supereſt hodieque Carmen νουθετικὸν, i. e. admonitorium ad bene beateque vivendum, quod, poſt Frobenianus aliasque Baſileenſes veteres Editiones, Argentinæ à Vito Amerbachio A. 1561. à Mich. Neandro in Opere Aureo, Lipſiæ 1577. in 4. ab Henr. Stephano cum Poetis Gnomicis 1573. in 12. & in Poetarum Heroicorum Græcorum Corpore A. 1566. in fol. à Jac. Lectio in ſimili Corpore Genevæ 1606. & ab aliis ſexcenties excuſum recuſumque eſt. Verum obſervat Joſ. Scaliger, *Animadv. ad Euſeb. Chron. p. 95. ſeq.* Carmen illud, quod ſub Phocylidis nomine toties excuſum eſt, etſi elegantia, nitore, verborumque cultu, cum quolibet Veterum certare queat, non tamen eſſe Veteris illius Phocylidis, nec ullius alterius Philoſophi pagani; ſed hominis vel Judæi Helleniſtæ Alexandrini; vel, quod magis credit, Chriſtiani: cum non ſolum antiquus ille Græcus Philoſophus, Phocylides, nil, præter breves γνώμας, haud ſecus ac Theognis, ſcripſerit, non continuum aliquod Carmen, ſed &, quod ea in hoc, quod habemus, Phocylidis Carmine, νουθετικὰ contineantur, quæ non poſſint niſi ab homine Judæo aut Chriſtiano ſcribi: quæ omnia exemplis in medium allatis fuſe probat: obſervatque, cum apud Clementem Alexandrinum, Stobæum, & alios nonnullos Phocylidis γνώμαι paſſim legantur, nusquam tamen è Carmine, quod ejus nomen præ ſe fert, aliqua adduci, etſi id omnium maxime è re Chriſtianorum fuiſſet. Primum, qui id alleget, atque unum eſſe Scholiaſten Nicandri ad Alexipharmacum: ſed illum hominem recentiorem fuiſſe monet.

Coævus Phocylidi THEOGNIS fuit, Philoſophus item, & gnomicus 15
Poeta: de cujus tamen Sententiis, quæ ſuperſunt, nihil admodum dicere attinet, quandoquidem in omnium, etiam puerorum manibus ſunt, ac toties excuſæ, quoties Poetæ gnomici: quapropter jam è Phocylidis Editionibus de Theognide quoque judicari poterit. Erat vero Theognis natione Siculus, urbe Megara oriundus: ni forte rectius Scaliger, in Animadverſionibus Euſebianis, Theognidem e Megara Græciæ oriundum facit. Ex eadem inſula ortus quoque fuit MOSCHUS, vetuſtiſſimus etiam, ſed tamen non Sententiis conſcribendis intentus, verum Bucolicus Poeta: cujus tamen, præter Idyllia, alia quoque Carmina extant Heroicis verſibus conſcripta, ut & Epigrammata aliquot. *Amorem fugitivorum Moſchi,* qui in Planudis Florilegio excuſus eſt, primum Baptiſtam Varinum, qui celeberrimi Bapt. Guarini pater fuit, & deinde Angelum Politianum, Latine tranſtuliſſe, Gyraldus Dial. III. de Poetis teſtatur, qui Varinum Virum tam ſanctum, quam doctum, vocat. Idyllia ejus Græce & Latine, cum notis Bonaventura Vulcanius edidit Antwerpiæ 1568. in 8. eodemque anno & ibidem Fulvius Urſinus: poſtea Joſ. Scaliger Moſchi carmina ſibi recenſenda ſumſit, vulgavitque, cum notis ſuis Heidelbergæ apud Commelinum 1596. in 8. Inde Iſ. Caſaubonus, qui ſe in aliqua Genevenſi Editione Iſ. Hortibonum vocavit; & poſt Caſaubo-

num Dan. Heinſius, eundem Autorem ſunt aggreſſi: cum omnium trium, Scaligeri, Caſauboni, Heinſii, notis prodiit Moſchus Heidelbergæ 1604. in 4.

16 Jungitur ſemper Moſcho BION, Bucolicus Poeta celebris, & cui, judice Gyraldo, tertia in iſto Poeſeos genere palma defertur. Dorica Dialecto ſcripſit, uti & Moſchus, & Lyrici, quos ſupra enumeravimus tantum non omnes: Eadem dialecto ſcripſit THEOCRITUS, qui primam Carminis Bucolici palmam haud dubie ſibi vindicat, ſive Chius, ſive Chous, ſive Syracuſanus: nobis enim nunc parum intereſt: quemadmodum & illud ſolum indicaſſe ſufficit, eſſe, qui eundem cum Moſcho Theocritum arbitrantur, obſervante Gyraldo Dial. III. Dicitur plurima Carminum genera ſcripſiſſe à Suida: Proetides; Elpides; Hymnos; Heroides; Epicedia, Odas, Elegias, Epigrammata. Ex his tamen omnibus, præter Epigrammata quædam nihil admodum ſupereſt. Superſunt vero Bucolica illius Idyllia longe ſuaviſſima, & quæ haud abs re magnos Viros in amorem ſui abripuere. Siquidem ii ipſi Triumviri, Joſ. Scaliger, If. Caſaubonus & Dan. Heinſius, quos in Moſcho & Bione recenſendis occupatos fuiſſe diximus, multo adhuc majorem curam Theocrito impenderunt, notis & lectionibus eum illuſtrantes: atque hinc nata pulcerrima Bucolicorum Poetarum Editio Commeliniana Anni 1604. in 4. Alias ſeparatim quoque Theocritus ex eadem officina, una cum Scholiis Græcis, ceteriſque doctorum Virorum notis in 8. A. 1612. excuſus eſt. Prima Editio Theocriti, quantum memini, eſt Aldina, quæ A. 1495. in fol. Theocritum, cum Phocylide, Theognide & Heſiodo exhibuit; ſed abſque Scholiis. Secuta eſt Editio Romana anni 1516. in 8. cui Zacharias Calliergus, Græca Scholia adjecit: non ſua, ut perperam multi autumant, ſed antiqua, quæ è Veteribus libris excerpta in unum ſolummodo corpus redegit: plane, ut M. Muſurus cum Scholiis Ariſtophanis fecit. Geſnerus, in Bibliotheca, Venetam Theocriti Editionem commemorat; in 8. excuſam: Recuſus inde eſt Theocritus Hagenoæ apud Secerium: & Baſileæ apud Cratandrum A. 1530. tum, una cum Scholiis Græcis, Francofurti apud Brubachium, 1553. in 8; cui Editioni Scholia quoque nonnulla Joach. Camerarii acceſſerunt, & præfixa Scholiis Græca præfatio, in qua varia Theocrito falſò eſſe adſcripta monet; Bioni vel Moſcho potius tribuenda: præterea Helii Eobani Heſſi Metrica Idylliorum Theocriti Verſio quoque acceſſit. Poſtea Theocritum Henr. Stephano, cum Bucolicis reliquis, Græce & Latine vulgavit A. 1579. in 12. quem deinde Scaliger, hunc Caſaubonus & tandem Heinſius, uti dictum, ſecuti ſunt. Idem Stephanus odèn Theocriti in Adonin mortuum Scriptam, quam Bioni Camerarius in Græca præfatione, alii alii Autori tribuendam cenſent, cum Lyricis quoque ſuis edidit A. 1566. Hoc ipſo anno Pariſiis, apud Morellum Græce Theocriti omnia, quæ ſuperſunt,

perſunt, excuſa ſunt. Fiſtulam ejus, una cum SIMMIÆ RHODII, qui &
ipſe Poetis Bucolicis addi ſolet, ovo, Alis, Securi, peculiari explicatione &
notis illuſtravit Salmaſius in Explicatione duarum Inſcriptionum Herodis
Attici, Pariſiis, 1619. in 4. Prætereo jam Editiones Theocriti, quæ in Corpo-
ribus Poetarum Heroicorum H. Stephani & Jac. Lectii, aliquoties jamjam
memoratis habentur. Quid de Virgilii & Theocriti Comparatione varii Viri
docti cenſuerint, dictum jam alio loco eſt, ubi de Virgilio agebamus.

Nunc accedimus ad æmulos duos, non ſolum Poetas cultiſſimos, ſed & 17
Viros in omni genere eruditionis exercitatos, & præfectos Alexandrinæ Pto-
lemæorum Bibliothecæ: Callimachum & Apollonium. Et CALLIMACHO
quidem, natione Cyrenæo, infinitos propemodum libros tribuunt Suidas,
Strabo, & Apollonii Scholiaſtes: Suidas certe illum ultra 800. ſcripſiſſe di-
cit, & argumenti omnino varii. Neque enim ſolum in omni Carminum
genere illum aliqua concinnaſſe refert, ſed & Grammatica, Hiſtorica, Geo-
graphica, aliaque longe plurima vixit temporibus Ptolomæi Philadelphi
Regis, & usque ad ſucceſſorem ejus in regno, Ptolemæum Evergetem, vitam
protraxit: perpetuus Apollonii æmuli inſectator, in quem & Satyricum car-
men ſcripſit ficto nomine in Ibin: quod ipſum Ovidius è Latinis imitatus eſt.
Inter alia compoſuit quoque vaſtum Opus quod *πίνακες* inſcripſit *τῶν ἐν πά-
σῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων, καὶ ὧν συνέγραψαν*, *Tabulas*, ſive *Indices omnium cele-
brium doctorum, eorumque Scriptorum:* libris 120. conſtans. Tum aliud, quod
etiam magis ad præſens inſtitutum pertinet, de Poetis, cui titulus: *πίναξ
καὶ ἀναγραφὴ τῶν κατὰ χρόνους καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων*: qui male
redditur à Simlero in Bibliotheca: *Tabula & deſcriptio, ſerie temporum obſerva-
ta, Doctorum omnium, qui ab initio fuerunt:* pro Doctoribus enim Poetæ erant
ſubſtituendi: quandoquidem *διδάσκαλοι* ſpeciatim fabularum Poetæ ſunt,
ut è Suida Harpocratione, aliisque, obſervat Jonſius de Scriptoribus Hiſto-
riæ Philoſ. lib. II. c. 5. ubi prolixe admodum & docte de his Callimachi libris
agit: ut & de tertio, quem de obſcurioribus vocibus, & de libris Democriti
ſcripſit Callimachus; ſed qui, una cum ceteris omnibus, magno reipublicæ
literariæ damno, interiit. Hodie enim, è tot Scriptis Callimachi, præter Hy-
mnos, in Jovem, Apollinem, Dianam, Delum, Lavacrum Palladis & Cere-
rem; quibus temporum antiquiſſimorum hiſtoriam, & originem gentilis
Mythologiæ tradit: Epigrammata, & fragmenta Poematum, hinc inde col-
lecta, nihil ſupereſt. Sed ea tamen ſpreta neutiquam ſunt. Primus Hymnos
Callimachi edidit, una cum Pindaro, Aldus, Venetiis A. 1513. in 8. Inde,
apud Frobenium, cum Commentariis Græcis, ſunt excuſi, Baſileæ 1532. in 4.
ut & Pariſiis apud Vaſcoſanum. Recentiorem eſſe Scholiaſten illum, non
admodum antiquum, Geſnerus conjicit in Bibliotheca: & annotat: Suidam
meminiſſe alicujus Archibii, qui Epigrammata Callimachi expoſuerit: ſed
qui

Digitized by Google

qui hodie non amplius ſupereſt. Poſtea Henr. Stephanus caſtigatos Callimachi hymnos Corpori Poetarum Heroicorum inſeruit A. 1566: &, cum Nicodemus Friſchlinus eosdem, Latino carmine redditos à ſe, una cum Scholiis veteribus, ſuisque notis ſat amplis, Tubingæ 1571. edidiſſet: repetiit paulo poſt illam Editionem Stephanus, ſuasque annotationes & emendationes inſuper, ut & duplicem hymni primi Verſionem adjecit, A. 1577. Mox alia iterum prodiit, nitidiorque ferme quoad verſionem Callimachi Operum (nam & Epigrammata & fragmenta, & Poemation de Coma Berenices, & Catullo Latine redditum, jam à Stephano & Friſchlino adjici cœperunt) Editio, cum nova Verſione Latina metrica Bonavent. Vulcanii, & ejusdem Notis, Antvverpiæ 1584. in 12. Inde Seculo fere integro quietum fuit: donec Anna Daceria, filia Tanaq. Fabri, luculentis annotationibus denuo illuſtratum daret Callimachum, egregie caſtigatum à ſe, & fragmentis haud paucis auctum: Pariſiis 1674. in 4. [Verum & hanc, & priores omnes Editiones Callimachi reliquas, longe vincit poſtrema Ultrajectina, quippe quæ & Epigrammatibus, fragmentisque longe plurimis ope Rich. Bentleji aucta eſt: & in quam præter omnes Commentatorum priorum curas Theodori Grævii, qui Joh. Georgii, Viri Summi, filius erat, ante abſolutam Operis Editionem defunctus, Paulique Voetii, notæ, & ampliſſimus Viri Illuſtrisſimi, Ezech. Spanhemii, Commentarius, congeſta ſunt, Ultraj. 1697. in 8.]

18 Diſcipulus primo fuit Callimachi, ſed deinde Adverſarius æmulusque, APOLLONIUS, RHODIUS cognomento, non à patria, namque Alexandria ortus erat, ſed, quod invidia Poetarum Alexandrinorum, & inprimis haud dubie Callimachi, traductus, cum non ferret contumeliam, in Rhodum inſulam migravit, ibidemque Civium numero adſcriptus fuit, donec reverſus tandem in patriam, magno etiam in honore habitus, & Bibliothecæ regiæ præfectus eſt. E compluribus Scriptis, quæ ab ipſo edita referuntur, ſola Argonautica ſuperſunt, is ipſe liber, ob quem ludibrio Poetis Alexandriæ fuit, Rhodiis admirationi. *Opus non contemnendum*, judice Quintiliano Inſt lib. X. c. 1. *æquali quadam mediocritate ſcriptum:* juxta Gyraldum Dial. III. *Opus varium, & multis vigiliis elucubratum: durum tamen, & alicubi ingratum; niſi qua parte Medeæ amores deſcribit: ubi & P. Vergilii judicio ita excellere videtur, ut Vergilius ipſe non aliunde plura in ſuos Didonis amores facile tranſtuliſſe videatur: ut Grammatici annotarunt.* Hæc Gyraldus, qui, cum Grammaticos nominat, inprimis in Servium digitum intendit. Sed tamen impudentiam vocare non dubitat Jul. Cæſ. Scaliger, ſi quis cum Servio idem credere velit: tantumque abeſſe cenſet à veritate, ut pene pudeat illum apponere loca, è quibus comparatio Virgilii & Apollonii inſtitui queat: de Re Poet. lib. V. c. 6. id quod deinde locis quamplurimis confirmatum. Aſt contra Scaligerum Apollonii cauſam in ſe ſuſcepit Jac. Gaddius, utinam dignior patronus, de Script.

Non-

Digitized by Google

Non-Eccleſ. T. I. Ceterum primum edita ſunt Argonautica iſta apud Aldi hæredes, Venetiis, 1521. in 8. non ſolum diligenter prius ad fidem plurium Codicum examinata: ſed & eximiis plane illuſtrata Scholiis; quæ Lucillo Tarrhæo, Sophocleo & Theoni, ut Autoribus, adſcribi debere, Anonymus vitæ Apollonii Autor Græcus, Argonauticis præfixus, indicat: [atque idem etiam confirmat Ariſtophanis Scholiaſtes; obſervante Colomeſio in Not. ad Gyraldum p. 154. qui &, adverſus Caſauborum, Mauſſacum & Tan. Fabrum, contendit, Sophocleum Sophoclem dici non debere.] Sunt vero hæc Scholia ex eorum genere, quæ longe plurimum ſuis lectoribus conducunt; nec Grammatica ſolum, ſed varia omnis generis erudita, complectuntur. Recuſa cum his ſunt Argonautica Apollonii Baſileæ ſemel iterumque: ita, ut in poſteriori editione, quæ A. 1570. ex officina Henricpetrina prodiit, Latina etiam Verſio Valentini Rotmari, heroico verſu ſcripta, acceſſerit: quæ, ſi non ubique felix eſt; laudem tamen meret diligentiſſima digeſtio in locos communes rerum omnium, quæ in Apollonio, ejusque Scholiis occurrunt, cujus quartum caput Autorum, in ſcholiis magno numero allegatorum, Indicem accuratum ſiſtit. Ante Rotmarum Latine Apollonium verterat, ſed non metrice, Joh. Hartungus, ediditque apud Oporinum 1549. in 4. Poſtea Henr. Stephanus Græcum textum, una cum antiquis Scholiis, ſuisque Annotationibus, repetiit A. 1574. in 4. & noſtro ſeculo Jerem. Hœlzlinus Græco Latinum addidit, Scholiisque Veteribus ſuas Annotationes Lugdun. Batav. 1641. in 8. Claudius Florens Chriſtianus, Q. Septimii filius, Epiſt. Gall. ad Scalig. lib. II. ep. 31. novam verſionem & notas in Apollonium promiſit: ſed quas non magis dedit, ac cetera, quæ in alios Poetas Græcos ibi promiſit.

Apollonio coævus creditur NICANDER, Colophonius, vel juxta alios Ætolus, aut iterum alios Alexandrinus: præclarus poeta, etſi in agro viveret, minimeque ruſticus, judice Cicerone: & quem ut Quintilianus ait, Macer & Virgilius non fruſtra imitati ſunt; Jul. Cæſ. Scaliger non ſine magno uſu illum cum Lucano comparari poſſe cenſuit: & adeo magni æſtimavit, ut *vix inveniri* credat *apud Græcos Poetam politiorem: magna ei cura, ne quid ineptum aut inepte dicat.* Poet. lib. V. c. 15. ubi & comparationem illam inſtituit. Cum vero plurima ſcripſerit Verſu heroico Nicander, de quibus apud Athenæum & Suidam mentio fit, hodie duo ejus libri tantum ſuperſunt: Theriaca, & Alexipharmaca dicti. In illis remedia docet adverſus ſerpentes, & alia animalia, quæ morſu vel ictu virus infligunt: in his adverſus cetera venena, cibo aut potui miſta. Primus illa, cum luculentis Scholiis Græcis edidit, cum Dioſcoride, Aldus, Venetiis, 1499. in fol. Conſtat alias ex Athenæo & Stephano, ex antiquis Diphinum Laodicenum, Demetrium Phalereum, Theonem atque Plutarchum eſſe in Nicandrum com-

commentatos: prout id Gyraldus atque Geſnerus annotarunt. Sed, ſi quis eorum omnia eſſe, quæ in Scholiis ad Nicandum hodie reperiuntur, exiſtimaverit, eum erroris arguet Joſ. Scaliger in Animadverſionibus Euſebianis p. 95., qui dicit, Scholia illa eſſe Centones, ex Veteribus optimis Commentariis excerptos ab homine recentiore, qui de ſuo quasdam etiam barbaras voces admiſcere ſoleat: id quod jam ante Scaligerum Geſnerus etiam, in Bibliotheca obſervavit. Poſt Aldum ſeparatim excudit Nicandrum, cum Scholiis Græcis Joh. Soter, Coloniæ 1530. in 4. Sine Scholiis Græce ſolum eundem inſeruit Corpori Poetarum Heroicorum H. Stephanus, A. 1566: Latine ſolum, è Verſione ſua, cum ſuis Scholiis eundem Poetam dedit Joh. Lonicerus, Coloniæ, 1531. in 8. Græce & Latine Jac. Lectius, inter Poetas Græcos Genevæ 1606. & dudum ante hunc, ex interpretatione Joh Gorræi, cum Scholiis Græcis Guil. Morellus, Pariſ. 1557. in 4., in qua Urbe & noſtro ſeculo 1622. eadem Editio repetita eſt. Jac. Grevinus Nicandrum Verſu Gallico tranſtulit, ediditque apud Plantinum Antvverpiæ 1567. in 4.

20 Nicandrum ARATUS inſequatur, ei non ſolum, è ſententia aliquorum, coævus; ſed & adeo amicus, ut illi Phænomena ſua, priusquam publicaret, legenda tradiderit, & viciſſim Nicander Arato Theriaca ſua. Verum falli, qui ſic cenſent, & Nicandros Colophonios duos male confundere, jamdudum Gyraldus annotavit Dial. III. cum Arati tempore, qui Nicandro, Poeta junior eſt, & in aula Demetrii Poliorcetæ vixit, alius vixerit Nicander, inſignis Mathematicus. Ceterum, etſi non adeo magni æſtimaverit Aratum Quintilianus Inſt. lib. X. c. 1. ſed *totum in nominibus conſumi* dicat: *cujus materia motu careat: ut, in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla perſona:* quo minus tamen omnino vilipendatur à nobis ille, certe vel ſolum quoque Proœmium facit Phænomenων, adeo pium, ut Apoſtolus Paulus illud etiam, quod allegaret, dignum habuerit. Neque eſt, ut omnibus quoque Latinis adeo fuiſſe vilipenſum exiſtimemus. Quin potius nonniſi cum Sole interitura ejus Phænomena Ovidius cecinit, Amor. lib. I. Eleg. 15.

Cum Sole & Luna ſemper Aratus erit.

Nec fuit è Poetis Græcis quisquam, qui tot præclaros interpretes Latinos nactus eſt, quam Aratus: ſiquidem à M. Cicerone translatus eſt, à Germanico Cæſare, de quo inter Latinos Scriptores actum. Adde ipſummet Ovidium, & Sextum Ruffum Avienum. Multo vero etiam major numerus Græcorum eſt, qui in Aratum commentati, & quorum Voſſius de Scient. Mathematicis, c. 32. p. 156. triginta & quinque enumerat: non connumerato tamen Theone, cujus Scholia in Aratum hodieque ſuperſunt: nec Achille Statio, quem præter Florentinam Arati Editionem Dion. Petavius etiam in Uranologio edidit.

edidit. Græce Aratum primus edidit, niſi fallor, Aldus cum Manilio & Hygino, Venetiis A. 1499. fol. inde multoties excuſus eſt. Latinas Editiones, & Græco-Latinas præſtantiores jam in Germanico enumeravimus. Græcas nunc paucas & præſtantiores dicemus. Ex his Pariſienſis eſt Anni 1566., Florentina 1567., cui Commentarii Græci Ach. Statii acceſſerunt, cum jam A. 1559. Pariſiis, cum Theonis Commentariis, & Leontii *κατασκευῇ* Arateæ ſphæræ Aratus apud Morelium prodiiſſet. Elegantiſſima omnium eſt Græca Oxonienſis A. 1672. in 8. cui, præter memorata jam Scholia, Eratoſthenis quoque, quod ſupereſt, adjectum fuit. Græco-Latina vero Aratæorum Editio omnium optima Hugonis Grotii, Lugd. Batav. 1600. in 4. Prodiit & quædam Editio Phænomen*ων* Arati Græca, cum Interpretatione & notis exiguis Jac. Ceporini, Baſil. 1534. in 8. una cum Dionyſio Afro.

Iſte DIONYSIUS, PERIEGETES dictus à libro quem ſcripſit, *περιηγήσει οἰκουμένης*, ſeu de Orbis circuitu, aut, ut communiter redditur, de Situ orbis, Afer natione fuit, etſi Byzantinum perhibeat Suidas, cujus argumentum pluribus confutat Voſſius de Hiſtor. Gr. lib. II. p. 172. ſeq. Longe quidem Arato, ceteriſque, quos enumeravimus, junior eſt; utpote demum ſub Auguſto, vel, ut alii velunt, ſub Nerone, clarus: ſed præſtantia nequaquam cedit: imo nonnullis etiam haud parum præſtat. Hinc jam olim Latinos Interpretes Sextum Rufum Feſtum Avienum, & Rhemnium Fannium, vel, ut alii judicant, Priſcianum (nolente tamen Gyraldo, qui, *ignoſcant mihi*, inquit, *Priſciani manes, ſi eum non Poetam ego fuiſſe credo:* Dial. IV. de Poet) nactus, Græcum quoque omnium longe præſtantiſſimum atque eruditiſſimum habet Commentatorem, Euſtathium, eundem, qui in Homerum commentatus eſt. Primus, qui Dionyſium hunc è tenebris eruit, Anton. Becharia, Veronenſis, fuit: qui ſcilicet Latine illum Oratione proſaica redditum, & Hieronymo de Leonardis inſcriptum edidit Venetiis, in 4. A. 1477., ſed plane infeliciter vertit ut Geſnerus obſervat in Biblioth. p. 54. a.: quædam enim de ſuo addidit, quædam omiſit, multa perperam reddidit. Recuſa tamen eſt peſſima illa Verſio apud Henr. Petri, Baſileæ A. 1534. in 4. Græce primus Dionyſium edidit Aldus, ſeu, qui poſt ejus mortem typographiæ præfuit, Arulanus, A. 1518, una cum Latina interpretatione Priſciani, quæ, juxta alios, Fannii Rhemnii aut Ræmnii eſt, & jam ſexennio ante, cum Joach. Camerarii annotatiunculis, Viennæ 1512. in 4. prodierat. Cum Euſtathii Commentario prius edidit Dionyſium Rob. Stephanus, Pariſiis 1547. in 4. nitidiſſime: quem recudit, poſt mortem Patris Henricus filius A. 1577. in 8. qui ſuas & aliorum Annotationes adjecit. Noſtro ævo Dionyſium, cum Euſtathii Commentario, ſuiſque ampliſſimis notis, publicavit Guil. Hill, Londini A. 1658. & iterum 1688. in 8. [Verum in his omnibus Dionyſii Euſtathiique Editionibus magna quædam lacuna deprehendebatur Scholiorum, per aliquot folia

folia protenſa, quæ cum ſuppleri è Codicibus Regiis non poſſet à Rob. Stephano, reliquis etiam intacta manſit: donec Anno ſuperiore 1697. bis ederetur: ſemel Hamburgi à Joh. Alb. Fabricio, Viro clariſſimo, nobisque amiciſſimo, Bibliothecæ Latinæ, quam edidit, inſerta; ubi de S. Ruffo Feſto Avieno agit; p. 180. ſeqq. & Oxonii deinde, ſuo loco, nimirum in nova Dionyſii Editione longe optima & elegantiſſima, quam V. Clar. Edu. Twaites procuravit, non ſolum cum MSS. Codicibus ſedulo collatam: ſed & gloſſis interlinearibus Græcis, & Scholiaſte alio, inedito hactenus, auctiorem. Dignus notatu eſt numerus Editionum Dionyſii, quem laudatus modo Clar. Twaites iniit, triginta & tres computans]

22 Neque hic omittendus LYCOPHRON, quem Tragicis Poetis Laertius annumerat, quod & Suidas facit, qui tragœdias ejus etiam recenſet: ſed & præterea inſignem Grammaticum fuiſſe notat. Erat unus, ut ibidem Suidas addit, è Plejade Poetarum; cujus magna olim apud Græcos medii ævi fama erat, cum una omnes vixiſſe exiſtimarent. Computabant in eum numerum Theocritum, Nicandrum, Callimachum, Apollonium, Homerum Tragicum, Aratum & Lycophronem. Enimvero, ut in iſta temporum ſupputatione inſigniter ſunt hallucinati Græculi, quod præter alios Gyraldus maxime oſtendit: ita non eſt, cur multum de excuſatione, ob divulſum à reliquis Lycophronem ſimus ſolliciti: non magis ac ob omiſſum Tragicum Homerum, cujus nihil hodie ſupereſt. Lycophronis etiam Tragœdiæ omnes interierunt, nec ſupereſt niſi Alexandra ſeu Caſſandra ejus, *σκοτεινὸν ποίημα*, ut jam olim Suidas vocavit, jambico Verſu ſcriptum, quod proxime ad tragœdiam accedere multi Viri docti cenſent, & propterea Guilh. Canterus monodiam quandam tragicam poſſe vocari judicavit in prolegomenis ad Lycophronem, quæ Latinæ ejus Poetæ Verſioni à ſe ſtructæ præfixit. Eo vero minus miramda eſt in Lycophronis dramate obſcuritas, quod ille Oracula loquentem Priami filiam Caſſandram, ſive, quod idem eſt, Alexandram, inducit. Ex Antiquis Interpretes ad hoc poema acceſſerunt Dection, Theon, Orus; qui ab Autore Etymologici, Stephano Byzantino aliisque Autoribus, allegantur. Ex illis vero dein ſuos compilavit Commentarios, qui ſoli hodie ſuperſunt, Iſaacius Tzetzes, Johannis frater, multo doctior, ne ipſo quidem id diffitente, in præfatione ad Scholia in Heſiodum: [ſed tamen Colomeſius, in Not. ad Gyraldi Dial. III. de Poetis, notat, Iſaacium hunc Tzetzam doctis veterum Scholiaſtarum obſervationibus nugas ſuas immiſcere.] Primus Lycophronis Caſſandram Græce edidit, cum Pindaro & Dionyſio, Aldus, Venetiis, 1513. Iſ. Tzetzæ Scholia, textui juncta, Baſileæ 1546. in 4. prodierunt. Latine primus vertit Lycophronem Bernardus Bertrandus, ſed infeliciter, ediditque Baſileæ A. 1558. Novam igitur Verſionem, & multo accuratiorem in ſe Guilh. Canterus ſuſcepit, quæ, cum Prolegomenis & Com-

Commentariis luculentis, edita eſt Baſileæ, 1566, Pariſiis 1601. cum Græco textu recuſa. Sed & Joſ Scaliger Lycophronem Latine vertit, etſi non multo dilucidius, quam in Græco eſt: prodiit Pariſiis & Lugduni Batavorum, ubi Joh. Meurſius revidit illam Verſionem Scaligeri, & ſub incudem vocatam plurimis in locis emendavit, notasque adjecit A. 1597. in 8. non magna tamen cum Scaligeri gratia. [Poſt hos omnes nuper Joh. Potterus, Vir Clariſſimus, apud Oxonienſes, è theatro Sheldoniano, ſplendidiſſimam Lycophronis Editionem adornavit, in eamque non ſolum tranſtulit priorum omnium labores, quos alicujus momenti exiſtimabat, ſed & novos adjecit Commentarios, textu prius cum cura ad MSS. Codices reviſo & emendato: Oxon. 1697. in fol.]

Inter alios Autores, quos Iſaacius Tzetzes in ſuo Commentario ad Lycophronem allegat, QVINTUS CALABER quoque eſt, Poeta Heroicus, qui παραλειπόμενα ὁμήρῳ ſcripſit, i. e. de iis, quæ, in Deſcriptione belli Trojani, ab Homero relicta ſunt, libros XIV, quos primus una cum TRYPHIODORO de Excidio Trojæ, & COLUTHO de Raptu Helenæ (quos hic per tranſennam ſolum nominaſſe ſuffecerit) edidit in 8. Aldus. Latine Quintum Calabrum reddidit Joh. Vellaræus: & poſt hunc multo elegantius Laur. Rhodomannus: prodiit Græce & Latine apud Wechelianos hæredes Hanoviæ, 1604. Idem cum Quinto nomen habet diverſus poeta COINTUS SMYRNÆUS, qui de Trojæ excidio libros II, & de reditu Græcorum unum, compoſuit, quos, præter alias Editiones Operi ſuo Aureo inſeruit Mich. Neander, A. 1577. Lipſiæ in 4. omnium Poetarum ab Homero præſtantiſſimum eſſe hunc Barthius cenſet, in Adverſar. p. 1021. 23

OPPIANUM hucusque non nominavimus, præſtantiſſimum tamen Poetam, qui ſub Severo claruit, & Antonino Caracalla, non ſub M. Aurelio Antonino, qui vetus jam Euſebii error eſt, & multos recentiorum decepit, recte tamen Joſ. Scaligero in Animadv. ad Euſeb. p. 221. contradicente. Scripſit Halievtica, ſeu de Piſcatu libros IV, multo auro à Severo Imp. penſates: Cynegetica, i. e. de Venatione libros V, & Ixevtica, ſive de Aucupio libros V, quibus in poematibus quam plurima etiam de natura animalium, longe præclariſſima habet. Franc. Vavaſſor, in libro de Dictione Ludicra, Oppianum in exprimenda affectuum teneritudine, quam animalibus ſuis erga parentes, aut prolem, demonſtratam tribuit, inprimis multum valuiſſe annotat, atque eum propterea nunquam ſe ſine magno deliciarum ſenſu legere profitetur. Editus eſt Oppianus apud Aldum Venetiis, apud Juntas Florentiæ, apud Adr. Turnebum Pariſiis 1555. Græce: Latine libros de Venatione reddidit Laur. Lippius, ediditque Argentorati 1534. in 4. cum Scholiis Joh. Cæſarienſis: Commentarium ſuum Latinæ huic verſioni recuſæ adje- 24

adjecit Pariſ. 1555. apud Vaſcoſanum Joh. Bodinus; quanquam Ritterſhuſius, in Epiſtola quadam ad Georg. Richterum, & ex illo Thomaſius Placciusque Bodinum è Turnebi Lectionibus omnem ſuum Commentarium compilaſſe, adeoque fœde ſurripuiſſe notent. Ipſe vero doctiſſimus Vir, Nicol. Ritterſhuſius, præſtantiſſimam Oppiani editionem adornavit, cum Scholiis antiquis Græcis, ac ſuis notis, Lugduni Batav. 1597. in 8. Libros de Venatione Gallico verſu reddidit Q. Septimius Florens Chriſtianus, Pariſiis apud Mamertum Patiſſonum 1575. in 4. Libri de Aucupio interierunt, aut certe latent hactenus. Nam non penitus interiiſſe, ſed MSS. adhuc à ſe ſervari, Andr. Aſulanus olim Geſnero retulit, prout hic in Bibliotheca refert, ſed permoveri ſe nunquam paſſus eſt, ut oſtenderet; quo ipſo ſuſpectam reddidit ſuam relationem. Interea Geſnerus, Græcam Ixevtiκῶν illorum paraphraſin nactus, eo indignius factum hominis tulit, & paraphraſin illam, Latine redditam à ſe, variis in locis ſui de Avibus libri inſeruit. Ceterum pertinet ad Oppianum, ob argumenti vicinitatem PHILE, neſcio cujus ævi Poeta, & an idem cum illo, cujus Verſus in Spiritum S. Cotelerius T. III. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ publicavit: Scripſit, qui huc pertinent, Verſus jambicos de Animalium proprietate, quos Græce & Latine Joach. Camerarius edidit Lipſiæ A. 1575. & poſtmodum Aureo Operi inſeruit ibidem A. 1577. Mich. Neander.

25 Atque hæc de Poetis Græcis, quorum integra Opera ſuperſunt. Novem Poetriarum illuſtrium Carmina collegit, ediditque cum notis, Fulvius Urſinus, Antvverpiæ A. 1568. in 8. Teleſillæ nimirum, Sapphus, Erinnæ, Myrtidis, Corinnæ, Myrus, Praxillæ, Noſſidis, & Amytæ. Veterum Philoſophorum fragmenta metrica collegit, & ſub titulo Poeſeos Philoſophicæ, edidit Henr. Stephanus A. 1573. in 8. utiliſſimo labore, cui tamen ſubinde addi aliquid poteſt: Et quid mirum in tanta autorum copia? Oracula, quæ ſub Sibyllæ nomine feruntur, octo libris comprehenſa, una cum fragmentis, quæ hic illic in Scriptis Chriſtianorum reperiuntur, primus edidit, apud Oporinum Baſileæ A. 1545. Xyſtus Betulejus, cum Annotationibus ſuis. Inſecuto mox anno Sebaſt. Caſtalio, apud eundem Oporinum, heroico Carmine Latine à ſe reddita Oracula illa publica curavit, ac pro genuinis etiam habuit, ſed cui Eruditorum perpauci aſſentiuntur. Oporinus inde A. 1555. Oracula Sibyllina Græce & Latine recudit: Mich. Neander vero magnam eorum partem Apocryphorum Collectioni inſeruit, quæ Catecheſi ejus Græcæ adjecta eſt A. 1567. Novam Editionem eorundem Oraculorum Græco-Latinam, cum notis, adornavit Joh. Opſopæus Pariſ. 1589. in 8. qui, Appendicis loco, Oracula metrica Jovis, Apollinis, Hecates, Serapidis aliorumque Deorum & Vatum, ex Variis Autoribus antiquis collecta, Græce & Latine, cum Notis, ut & Zoroaſtris oracula, cum Scholiis Plethonis

&

& Pſelli adjecit. Recuſa eſt Editio illa auctior Pariſ. 1599. & 1607. Tandem novam Sibyllinorum Editionem, longe nitidiſſimam ac emendatiſſimam, in Belgio dedit Servatius Gallæus, Amſtelodami, 1689. in 4; cui Caſtalionis & Opſopæi notas, ſuosque inſuper prolixiſſimos Commentarios adjecit: nec non Oracula reliqua, quæ Opſopæus ediderat.

Reſtat mentio veterum Epigrammatum Græcorum, quæ in locos com- 26
munes magno ſtudio digeſſit, & in unum Corpus collecta reliquit, ſub Anthologiæ titulo, Maximus Planudes: diviſa in ſeptem libros: quorum primus varios locos communes continet: ſecundus Scommata, dicteria & ſales: tertius Epitaphia: quartus Epigrammata in Deorum imagines, hominum ſtatuas, animalium effigies: & in loca quædam, ſive topographias: quintus Chriſtodori, Poetæ Ægyptii, è Copto urbe oriundi (quem in Planude male Copitam vocari, pro Coptitio, & confundi perperam cum Thebano Chriſtodoro, alio hujus nominis Poeta Chriſtiano, Gyraldus Dial. IV. de Poet. monet.) quæ è multis poematibus ſuperſunt: inprimis Explicationem ſtatuarum, quæ in Gymnaſio publico, quod Zeuxippi cognominabatur, ſupererant; quibus exprimuntur laudes complurium doctorum & inſignium Virorum: nec non ejuſdem Chriſtodori Epigrammata in Aurigas hippodromi Conſtantinopolitani: Sextus liber Anthologiæ complectitur Epigrammata anathematica conſecrationum & dedicationum: poſtremus meretricia & amatoria. Prima hujus Anthologiæ Editio vetuſtiſſima eſt in 4, capitalibus literis impreſſa, ſed cui annus impreſſionis non ſubjicitur. Deinde ex Aldi, defuncti jam, officina prodiit, Venetiis A. 1521. in 8: poſtmodum à Joh Brodæo emendatam, & notis illuſtratam, Frobenius Anthologiam in fol. Baſileæ excudit A. 1549: tum Henr. Stephanus, additis quoque Græcis Scholiis & notis ſuis, denuo emendatiorem dedit in 4. 1566. Vincentius Opſopæus ſuas in Anthologiam notas ſeorſim excudi apud Oporinum A. 1540. in 8. curavit. Tandem, cum horum omnium annotationibus, Scholiisque in pleraque Epigrammata Græcis, & Latina Verſione, nova Anthologiæ Editio, plane nitida, procurata eſt Francofurti, 1600. in fol. Abſque notis horum Autorum Græco-Latinam ejus Editionem dedit, apud Commelinum in 4. A. 1604. Eilhardus Lubinus. Selecta ex Anthologia Epigrammata Latine vertit ἐμμέτρος, ediditque apud Rob. Stephanum, juniorem, Pariſ. A. 1608. in 8. Idem fecit quoque Joſ. Scaliger, ſuntque Epigrammata illa Latina, è Græcis facta, inter Opuſcula excuſa. Omnium vero ſalivam movit olim, & expectationem excitavit Salmaſius, dum novam Anthologiæ Editionem, infinitis Epigrammatibus auctiorem, nova Verſione Latina, & luculentis Commentariis, illuſtratam ſæpiſſime, & magno cum apparatu, promitteret. Aſt nunquam promiſſis ſtetit.

Pauli

Digitized by Google

27 Pauli Silentiarii Epigrammata, quæ ſeorſim aliquoties Venetiis, ac Pariſiis excuſa ſunt, nunc indicamus magis, quam recenſemus, propterea quod Semipriſcus tantum Autor ille eſt: quales etiam Mich. Pſellus, cujus, præter tot Scripta alia, jambos in vitia & virtutes habemus; & Joh. Tzetzes, cujus Politicorum, ut vocant, Verſuum Chiliades notæ alias, ſed vix pro verſibus habendæ ſunt. Antiquiores his longe alii Chriſtiani Poetæ: Apollinarius Laodicenus, Gregorius Nazianzenus, Nonnus: de quibus pauciſſima ſolum dicemus, cum de illis alii prolixiſſime egerint. Apollinarius quamplurima poemata ſcripſit: è quibus nil niſi Verſio Pſalterii ſupereſt, heroico carmine, eaque ſatis culto, expreſſa. Primus illud è Regia Bibliotheca eruit, & regiis typis nitidiſſime excudit, Pariſiis 1552. in 8. Hadr. Turnebus: poſtea ibidem 1580. recuſum: Latinam Verſionem addidit, & apud Commelinos in lucem emiſit, Frider. Sylburgius, Heidelbergæ, 1596. in 8. Gregorii Nazianzeni poemata 64. ſuperſunt, ſed non eo nitore ſcripta, qui antiquis comparari poſſet: Primo vitæ ſuæ hiſtoriam conſignavit: reliqua ſacri utplurimum argumenti ſunt: pia omnia. Neque vero ſolum cum operibus Nazianzeni prodierunt: ſed & ſeorſim varia variis in locis. Omnia, quæ nanciſci poterat, collegit, Latinis verſibus reddidit, & emiſit in lucem, Pariſiis A. 1562. Jac. Billius. Melior Poeta Nonnus profanum Poema reliquit atque Sacrum. Illud inſcripſit Dionyſiaca, & libris 48. omnem de Baccho, ejusque ſacris, ſermonem abſolvit. Edidit primo Joh. Sambucus Græce, cum lectionibus ac Conjecturis Gerh. Falkenburgii, & emendationibus Guilh. Canteri, Antvverp. 1569. in 4., inde, ſervatis Falkenburgii Conjecturis, cum Latina Verſione Eilh. Lubini, prodiit Hanoviæ, 1605. in 8. Sacrum Poema Nonni Paraphraſis Evangelii Johannei eſt, centies edita. Editiones præcipuæ ſunt Aldina, quæ & prima, 1501; Pariſina, 1561. cum Latina Verſione Bordati, & notis: Raphelengiana, quam Franc. Nanſius magna cura emendavit, ſuisque Supplementis auxit, 1589. in 8. Heidelbergenſis a Frid. Sylburgio curata 1596. Pariſina alia, quam Nicol. Abramus, Jeſuita doctiſſimus, emendavit, ſupplevit, & eruditis obſervationibus Theologicis & Eccleſiaſticis illuſtravit, apud S. Cramoyſium, 1623. in 8; quæ Editio ſane cum reliquis omnibus certare poſſet: & denique Heinſiana in celebri illo Sacro Ariſtarcho Dan. Heinſii, qui nihil aliud continet, quam Exercitationes ad Nonnum Criticas, peſſime à Salmaſio exceptas, nec admodum probatas doctis Viris plerisque: primum prodiit A. 1627. ni fallor in 8: poſtea plus ſemel recuſus. Prodiit apud Feder. Morellum Pariſiis A. 1609. in 8. liber, cui titulus: Poetæ Græci Chriſtiani: quem, ſi quis collectionem eſſe eorum, quos modo recenſuimus, exiſtimaverit, errat: ſiquidem exiguus liber eſt, & nonniſi fragmenta Veterum Poetarum, quorum Opera perierunt, è Scriptis Patrum collecta, ſiſtit. Maximum inter eos fragmentum eſt

Digitized by Google

eſt Ezechielis Tragici, qui tamen Judæusne fuerit, an Chriſtianus, adhuc ambigua ſub judice lis eſt, neque ſane eſt improbabilis opinio Stephani le Moyne, cui & Clar. Guil. Cave, in Hiſtoria Literaria, aſſentitur, Judæum fuiſſe hominem, &, paulo poſt immanem illam gentis Judaicæ, ſub Barcozba Pſeudo-Meſſia ſuo, ſtragem, ad erigendos tribules poema ſuum ſcripſiſſe, quod ἐξαγωγὴν vocat: ſpem velut novæ liberationis dans. Allegatur hic Poeta, quisquis demum fuerit, à Clemente Alexandrino & Euſebio. Sed plus ſatis hactenus, quantum ſcilicet ad rem noſtram, de Græcis Poetis dictum eſt, jamque adeo tempus, ut ad alios accedamus.

CAP. III.

DE POETIS RECENTIORIBUS.

§. 1. Poetæ Latini Veteres in Grammatico jam Polyhiſtore, ſive Lib. IV. celebrati. 2. Poetæ Latini Recentiores, & primo quidem EPIGRAMMATOGRAPHI, J. C. Scaliger, H. Grotius, Dan. Heinſius, M. S. Boxhornius, Joh. Ovvenus. 3. Conſt. Hugenius, Nic. Borbonius, Franc. Vavaſſor, Matth. Caſim. Sarbievius, Ant. Stratius, Jac. Jolius. Aug. Maſcardus, Jac. Biedermannus, Bernh. Bauhuſius, Bald. Cabillavus; Coſtobadæus, Joh. Cælius, Frid. Hofmannus. 4. Henr. Bruno, Alb. ab Ines, Joach. Rachelius, Pet. Juſtus Sautel, Hier. Angerianus, M. Ant. Caſanova, Domin. Gravina, Pet. Aloyſius, Joh. Zaratinus Caſtellinus, Aur. Urſus, Bernh. Baldus, Joſ. Baptiſta. 5. EMBLEMATUM Scriptores, Andr. Alciatus, Theod. Beza, Joh. Sambucus, &c. Uſus illorum immodicus reprehenſus. 6. ANAGRAMMATUM (quibus parum Autor, cum Jac. Baldeo, tribuit) Inventor Joh. Auratus, Scriptores præcipui, Guilh. Blancus, Joh. Mautnerus, Matth. Zuberus, &c. Vulgus Anagrammatiſtarum ineptiens exploſum. 7. Verſuum Cubicorum, Quadratorum, Retrogadorum, Cabaliſticorum, aliarum iſtius generis Nugarum difficilium Autores, Publilius Optatianus Porphyrius, Rabanus Maurus, Paſchaſius Carmelita, aliique, una cum Judæis, ad ſimiles prolapſis ineptias, exibilati. 8. POETÆ EPICI Recentiores: Dan. Heinſius, Ren. Rapinus, Franc. Vavaſſor, Varq. Gallucius, Hier. Fracaſtorius, Hugo Grotius, Act. Sinc. Sannazarius, Caſp. Barlæus, Joh. Buſſiere, Bapt. Mantuanus, Scæv. Sammarthanus, Jac. Aug. Thuanus, M. Hier. Vida, Calvidius Lætus, Abr. Cowlelus, Aug. Maſcardus, Frid. Rappoltus, Bonav. Baronius, Joh. Lud. Praſchius, Alex. Morus, Henr. Meibomius Sen., Pierius Winſemius, Laur. le Brun, Publ. Fontana, Mutius Ricerius, Jul. Caſ. Stella, Eliſius Calentius. Immiſcentur etiam Judicia de Poetarum Scotorum, Italorum, Gallorum & Germanorum, Deliciis. 9. ELEGIACI: Pet. Lotichius, Joh. Secundus, Dan. & Nicol. Heinſii, Caſp.

Caſp. Barlaus, Vinc. Fabricius, Jac. Wallius, Sidron. Hoſchius, J. Bapt. Stella, Bald. Cabillavius, Jac. Bidermannus, Joh. Biſſelius, Æg Menagius, Art. Jonſtonus, Herm. Hugo, Jac. Balde, Pierius Winſemius, Ferd. Fürſtenbergius, Janus Douſa, Alex. VII. Pont. Rom., Sangeneſius, Pet. Francius, & Joh. Jov. Pontanus, de cujus etiam Poematibus aliis diſſeritur, variaque afferuntur Judicia. 10. LYRICI: Georg. Buchananus, Matth. Caſim. Sarbievius, Pet. Dan. Huetius, J. Bapt. Maſculus, Gilb. Joninus, Jac. Balde, Alb. ab Ines, Urbanus VIII., Pont. Rom., Nicol. Avancinus, Paulus Meliſſus, Lev. Torrentius, Jacomotius, Chriſtoph. Caldenbachius. 11. PHALEUCORUM Scriptores: Joh. Boneſonius, Joh. Jov. Pontanus, Frid. Taubmannus, Jac. Bidermannus. 12. JAMBICI & CHOLIAMBICI: Dom. Baudius, Caſp. Barthius, Caſp. Barlaus, Jul. Caſ. Scaliger. 13. Odæ Latinæ Rythmicæ ab aliis jam, ante Phil. Ceſium, qui illarum ſibi falſo vindicat inventionem, concinnatæ. 14. Parodiarum, Odarum Pindaricarum, & Carminum ἐπιμίκτων, Scriptores varii Latini. Centones, poſt Auſonium Inventorem, conſarcinarunt Pelagius Patritius, Proba Falconia, Jul. & Læl. Capilupi, Steph. Pleurius, Henr. Meibomius, Job Bapt. Spadius, Dan. Heinſius, Henr. Stephanus. 15. COMICI: Nicod. Friſchlinus, Corn. Schonæus, J. Lud. Praſchius, Jac. Maſenius; TRAGICI: Dion. Petavius, Bernh. Stephonius, Jac. Balde, Jac. Corn. a Marca, Dan. Heinſius, Hugo Grotius. 16. SATYRICI: Jac. Balde, Pet. Dan. Huetius, Janus Douſa, Eilb. Lubinus, Sangeneſius. 17. Judicia de Poetis quibusdam Latinis mediocribus, Rob. Keuchenio, Joh. Caſa, Er. Michaelio Læto, Rein. Neubuſio, Joach. Paſtorio, J. Pet. Titio, Joh. Miltono, Zach. Lundio, Balth. Bonifacio, Pierio Winshemio, Thoma Bartholino, &c. Vitus Beringius & Ol. Borrichius ἐξοχωτάτοις accenſendi. 18. Innumera Poetarum modernorum Multitudo. Conſilium de Poematibus minutioribus egregiis, ſeorſim editis, colligendis. 19. Mentio Carminum Macaronicorum, Latino-Italicorum (Merl. Coccaji & Bernh. Stephonii,) Græco-Latinorum (Dom. Baudii) & Latino-Germanicorum, uti & Verſuum Ævi Sequioris Leoninorum, obiter facta. 20. FABULARUM ROMANENSIUM (quorum Nomen pariter atque Originem a Normannis Galliæ, conjectura incerta, Claud. Verdierius derivat) Scriptores Græci, Achilles Tatius, Heliodorus, Euſtathius vel Eumathius & Jamblichus; Latini Veteres, Apulejus & Mart. Capella; Recentiores Joh. Barclajus, ejusque Continuator infelix Mouchenbergius, & alii deinde innumeri, a Cl. Sorello partim enumerati. Pet. Dan. Huetii Diſſ. de Fabulis his peculiaris. Hug. Grotii in easdem Affectus.

1 ESſet jam de Latinis Poetis Veteribus ordine agendum, ni ſupra jam, in Grammatico Polyhiſtore, inter Latinæ linguæ Scriptores abunde de iis dictum arbitraremur. Miſſis igitur illis Recentiores ſolum enumerabimus,

bimus, & quidem in certas claſſes diſtributos, ut eo commodius ſermo de iis inſtitui queat.

Prodeant ergo primo Epigrammatum Scriptores. Horum ut apud Veteres pauci ſunt boni, ita & apud Recentiores major eorum numerus occurrit quam dignitas: pauci enim hic punctum ferunt. Julius Cæſar Scaliger, rigidus aliorum Cenſor ac delicatus, ipſe hebetes interdum figit aculeos. Hugonis Grotii in Epigrammate elegantia incomparabilis eſt: nec Heinſiana Epigrammata ſpernenda, ut & Boxhorniana, quæ Epiſtolis ejus ſunt addita. Joh. Ovvenus ſatis quidem acutus, ſed nonnunquam ratione ſtyli lutulentus, ac haud raro abit à genio Veteri: certe figuræ Orationis poeticæ, quales ad Epigrammata etiam requiruntur, nullæ illic ſunt. Memorabile eſt, quod de Ovveno Craſſus, in Elogiis ſuis Literator. P. II. p. 97. refert, ejus Carmina apud Italos magni æſtimari, illa quoque Monoſticha, Satyrica, quæ adverſus Monachos & Pontificios ſcripſit. Contra Ant. Wood, in Hiſtoria & Antiquitatibus Oxonienſibus, lib. XI. p. 143. de eodem Oweno refert, illum, ob unicum hoc Epigramma:

An Petrus Romæ fuerit? ſub judice lis eſt;
Simonem Romæ nemo fuiſſe negat;

ampla hæreditate, quam ab Avunculo locuplete expectaverat, excidiſſe. Adeo Poetis fatali lege invidentur divitiæ, & ingenioſos Vates preſſo pede mendicitas inſequitur, ut ſæpe ingenio ſuo acuto pereant.

Conſtantinus Hugenius, in Momentis deſultoriis, qui titulus eſt Carminum illius, ſæpe in Batavia impreſſorum, Epigrammata complura habet egregia: ſed acumina interdum affectata & frigidiuſcula ſunt. Nec deficit nitor Belgicis ejus Poematibus, quæ ſub titulo *Koren-bloemen* Hagæ Com. 1658. in 8. prodierunt, & Epigrammata multa continent. Nicolai Borbonii Epigrammata, Lugduni apud Gryphium A. 1538. excuſa, quæ tantopere ab Eraſmo, aliiſque, laudantur, ſatis quidem Latina ſunt: ſed argutiam ego nonnunquam deſidero. Idem & de Franc. Vavaſſoris Epigrammatibus judicio, qui nihil argutiarum, niſi quod cum Auguſteo Seculo conveniret, admiſit. Sed pro hujus Epigrammatibus ego Grotiana & Heinſiana legere malim. Paucula illa, quæ Matthias Caſim. Sarbievius Lyricis ſuis addidit, divina ſunt: niſi quod ars nimia interdum apparet affectatione antithetorum, quorum etiam ut modus ſit, caſtigata modeſtia requirit. Antonii Stratii, Jeſuitæ, Epigrammata puerilia interdum ſunt, nimiumque affectata: aliquando tamen etiam bona. Jac. Jolii Epigrammata parum bona, niſi quando furatur ex aliis. Auguſtinus Maſcardus Sylvis ſuis elegantiſſima quædam inſeruit: quorum aliqua impudentiſſimo plagio deſcripſit Lambertus Villovanus. Sunt & inter Jeſuitas non contemnendi Epigrammatum Scriptores, Jac. Bidermannus, Bernh. Bauhuſius, Balduinus Cabillavius

vius: è quibus poſtremi Epigrammata mihi præ duobus reliquis placent; quanquam nec illis etiam deſint acumina. Sunt & Coſtobadei, Aquitani, non ſpernenda: etſi in quantitatibus Syllabarum aliquando erratum ſit: prodierunt Salmurii, 1655. in 8. Joh. Cælii Epigrammata, & Latinitate, & acumine, aliquando commendari merent. Frid. Hofmanni multa quidem ſunt, ſed frigida, affectata, & quæ multum plebeji habent: invenias tamen interdum, quæ tollere velis.

4 Prodierunt Henrici Brunonis quædam Epigrammata Latina, Belgicis mixta, in quibus, nec acumen, nec nitorem, deſideres: titulus eſt: *Henr. Brunonis Mengelmœs.* Alberti ab Ines Acroamata Epigrammatica non vidi; bona tamen eſſe credo, ſi ex Odis æſtimentur. Joachimi Rachelii Panegyris Menippea ad rationes Apophoretorum Martialis inſtituta laudari etiam meretur, Kilon. *1669.* in 12. edita. Simili modo Hugenius Tricas ſuas Morales, & Grotius Inſtrumentum ſuum Domeſticum ſcripſit. Petrus Juſtus Sautel ſcripſit *Annum Sacrum Poeticum*, ſeu ſelecta de Divis Cœlitibus Epigrammata in ſingulos Anni Dies diſtributa, quibus & elegans ſtylus eſt, & acumen Par. 1665. Scripſit idem *Luſus Poeticos allegoricos;* in quibus proponuntur fabulæ & allegoriæ variæ, carmine Elegiaco expreſſæ, Monachii, 1676. Hieronymus Angerianus inter Latii recentioris Epigrammatographos excellit, numero, argutia, & inventione ingenioſa, judice Gaddio de Scriptor. Non-Eccleſ. p. 32. T. I., qui tamen paulo poſt, mutata ſententia, arguta mille parum argute proferre Angerianum ait: neque enim ſatis eſſe ſententiam pedibus concluſiſſe: Idem Gaddius l. c. p. 131. alium Epigrammatum Scriptorem M. Antonium Caſanovam laudat, eumque Martialis genium Catulliano candore temperatum poſſediſſe ait. Sed tamen utrique horum præfert Domin. Gravinam, eique palmam in Epigrammatibus Sannazarium tribuiſſe annotat. p. 217. Petri Aloyſii elegantia & arguta Epigrammata commendat Laur. Craſſus Elogior. T. I. p. 379., & ſane eſt apud eundem Craſſum T. II. p. 309. aliquod Epigramma Aloyſii, quod elogium non præter rem eſſe datum, abunde comprobat. Janus Nicol. Erythræus Joh. Zaratinum Caſtellinium refert Epigrammata multa, tum jocoſa, tum gravia, multoque ſale conſperſa ſcripſiſſe, Pinacoth. I. p. 51., qui & in Epiſtolis, lib. III. Ep. 4. & lib. II. Ep. 9. conferendus eſt. Aurelium Urſum fere ex tempore Epigrammata optima fudiſſe & argutiſſima refert idem Pin. I. p. 165., ac alibi in eodem libro p. 7. Bernardinum Baldum miratur, qui, rariſſimo exemplo, in omni genere carminum excelluerit, in Epigrammatibus Martialis argutias, in Odis cultum ac nitorem Horatii, in Epicis poematibus Virgilii majeſtatem, feliciſſime imitatus. Joſephi Baptiſtæ Epigrammatum Centurias tres mirifice commendat Craſſus in Elog. P. I. p. 337.

Perti-

Digitized by Google

Pertinent quoque in Epigrammatum cenſum Emblemata, quæ quidem 5
non ſemper adeo acuta ſunt, niſi quod conciſas comparationes concinno
aliquo & brevi carmine exprimant. Clarus in ea arte ſuperiore Seculo in-
primis fuit Andr. Alciatus, & tanto in pretio habitus, ut Emblemata ejus,
quanquam non ſatisfaciant omnibus artis Emblematicæ regulis, publice
etiam in Scholis, Claſſici Autoris inſtar, prælegerentur: cui inſtituto ſuc-
cenſet Vavaſſor in libro de Epigrammate: nihilominus doctiſſimos Inter-
pretes & Commentatores nactus eſt libellus iſte, Claudium Minoem, Franc.
Sanctium, Laur. Pignorium, Joh. Thuilium, aliosque. Theodori Bezæ Em-
blemata, Joh. Sambuci, & aliorum, ad artis præcepta plane non formata
ſunt: quorum Cenſuram videbis apud Maſenium in Speculo Imaginum
Veritatis occultæ. Hodie Emblematum neque finis, nec modus, eſt, ſed
miſerrimorum, & quorum præpoſterus uſus ſevere etiam coerceri debe-
ret.

Anagrammatum Inventio, quæ utplurimum Epigrammatibus in- 6
ventionem ſuppeditat, neſcio quid plebeji & jejuni habet, nec ſane decet
multum elegantes Poetas, qui ad Antiquitatis genium ſcribere conten-
dunt. Primus fere, qui uſum Anagrammatum ſuſcitavit, Johannes Auratus
ſive Doratus, Vir ſuperiore Seculo paucis conferendus: & illi quidem parce
& ſobrie id egit: ſed mox, veluti ſigno dato, imperiti omnes, qui nihil cum
doctis commune, niſi laborem habent, ut feciſſe aliquid viderentur, ita in
nominum inverſionem cœperunt incumbere, ut nihil præter nugamenta
in lucem publicam prodiret, pulchrumque & laudabile duceretur, tranſpo-
ſitis literis Schema aliquod exſculpere, quod imperfectam ſententiam, aut
ridiculum plane & nullum etiam ſenſum, gigneret. Quodſi vero Anagram-
mata elegantem & acutiorem aliquem ſenſum inferant, adhiberi illa non-
numquam in Verſus cogere, obſcura eſt diligentia; atque tum non imme-
rito mechanicum ac circulatorium inventum dicitur à Jac. Baldeo de ratio-
ne Anagrammatiſmi Guilh. Blancus librum conſcripſit: Anagrammata non
inconcinna Joh. Mautnerus, Pannonius, in Roſa Varniaca, Frid. Taubman-
nus & Matth. Zuberus ſæpe iis utuntur, & poſterior acutus nonnunquam
in Epigrammate eſt. Sic nonnemo ex nomine hoc: *Ludovicus decimus tertius,
à Borbonio, Henrici quarti & Mariæ filius:* viginti & uno Anagrammatibus Pſal-
mum, pii illius Regis precationem complectentem confecit. Vid. Laur. le
Brun p. 601., ubi plura ſimilia.

Vix recenſeri merentur hic, qui in Verſibus quadratis, cubicis, retro- 7
gradis, Cabaliſticis, excogitandis verſati fuerunt: non enim niſi obſcuri la-
boris res eſt, & nullius ingenii: Janus Nic. Erythræus Pinac. I. Imag. 144.,
nugas trans Alpinas vocat. E nugis iſtiusmodi conflatus Publilii Optatiani
Porphyrii Panegyricus eſt, Conſtantino M. Imperatori conſecratus, & ex
opero-

Digitized by Google

operoſis ineptiis conſtans. Seculo poſt C. N. nono Rhabanus Maurus verſus etiam tales quadratos ſcripſit, magno labore excogitatos, quibus varias Crucis figuras ob oculos ſiſtit, induſtria profecto mirabili. Manuſcriptum vidi apud Clar. Tribbechovium. Habemus inter Theocritea Carmina Verſus, bipennis, aræ, alarum figura expreſſos: quod & Germani aliquot imitati nunc ſunt: Latini nunquam, quibus iſta inventionum vernilitas non placuit: niſi, quod otioſi Monachi talia interdum excogitarunt. Ac prodiit Carmelitæ alicujus Paſchaſii liber, ſub titulo Poeſcos Artificioſæ, quo integram farraginem crepundiorum talium poeticorum exhibet. Sed iſta imbecilles ſolum animos delectant: quales argutiæ etiam illorum ſunt, qui Hieroglyphica quædam nominalia ſigna excogitarunt, quibus nomen alicujus literis, quarum ſingulæ Emblema aliquod continent, repræſentatur. Nugæ ſunt hæ: non minus ac Judæorum certum Carminum genus, de quo Celeberrimus Wagenſeilius agit in Not. ad Cod. Sota, c. 49, ubi nimirum verba, etſi Hebræa ſint, ipſique etiam Verſus integri, nihilo tamen minus ſimilitudine & identitate verbis linguæ alterius reſpondent. Sed hæc miſſa jam faciamus.

8 Qui ad Epici carminis majeſtatem inter recentiores accedant, non ita multi ſunt: nec multos reperit Virgiliana illa gravitas idoneos imitatores. Omnibus enim numeris abſoluta eſt: ut delirent plane, qui vel Statium, vel Claudium, illi præferre non erubeſcunt. Inter recentiores tamen Daniel Heinſius, in Carmine de contemptu mortis, non multum ab ejus genio abit, ut recte judicavit Buchnerus in tract. de Commutata dicendi ratione, c. 8. p. 157. Renatus Rapinus in Eclogis, & in libris de Hortorum cultura, plane Virgilianus eſt, & ſtyli nitidiſſimi artifex. Reperias etiam in Parnaſſo Societatis Jeſu (cujus hactenus Tomus tantum Primus Francofurt. A. 1654. in 4. prodiit) nonnulla Vavaſſoris, Gallucii, aliorumque, quæ genium Virgilianum habeant. Hieron. Fracaſtorius, Medicus & Poeta Veronenſis, medio ſuperioris ſeculi defunctus, inter præcipuos Virgilii imitatores ponendus eſt, quandoquidem, Thuano teſte, tam feliciter in ea imitatione profecit, ut illum proxime ad Virgilii majeſtatem acceſſiſſe æmuli quoque faterentur: & in his Sannazarius, alioqui parcus & amarulentus alienæ eruditionis laudator: qui, viſa ejus Siphilide (quam poema plane divinum vocat Mich. Neander, in præf. ad Erot. L. Gr. p. 207.), non ſolum Joh. Jovianum Pontanum, ſed ſe quoque ipſum, in opere accurata viginti annorum lima perpolito, victum exclamavit. Admiratus quoque Fracaſtorium eſt, & Aras erexit defuncto, Carmine exequiali ita inſcripto, Jul. Cæſ. Scaliger. Hugo Grotius in Heroico carmine varius eſt, quod ipſe de ſe in præfatione fatetur: modo enim ad Virgilianos numeros, modo ad Statianos

Digitized by Google

nos, modo ad Claudianeos, accedit, prout à lectione incaluerat. Act. Sannazarins felix Virgilii imitator eſt; ſed in eo peccat, quod, in Verſibus Virgilianis retinendis, ad ſuperſtitionem usque ſtudioſus eſt: vera autem imitatio tam conſiſtit in conferruminatione phraſium, quam in expreſſione dictionis ipſius. Caſp. Barlæus totus Claudianeus eſt: adeo, ut Claudiani umbra à Nic. Heinſio, in Præf. Luſus Saturnalitii, per jocum appelletur. Joh. Buſſiere, in Scanderbego ſuo, non videtur privandus laude Virgiliani Carminis, niſi forſan moroſior aliquis levia quædam nimis urgere velit. Deliciæ Poetarum Scotorum nonnulla etiam habent non contemnenda, niſi, quod ad Statii & Claudiani genium pleraque accedunt. Georg. Buchananus, Scotus, qui in iis non comparet, in Libro de Sphæra, aliisque Carminibus, propius ad Virgilianam elegantiam accedit. Carmina Illuſtrium Poetarum Italorum, uno volumine collecta, plurima etiam bona habent: in his Sannazarius, de quo diximus. Qui Bapt. Mantuani poemata Virgilianis æquare voluerunt, næ illi multum lapſi judicio ſunt. Facilis ille quidem verſu, ſed ineptus interdum prolixis deſcriptionibus, & tautologiis; nonnunquam etiam barbarus: judicium de eo vide apud Rapinum de Carmine Paſtorali p. 177. Deliciæ Poetarum Gallorum, ut ſolet fieri, in Collectaneis, bona aliqua habent, aliqua non ſatis laudanda: Germanorum vero Poetarum Deliciæ adeo ſunt mole ineptorum Carminum oppletæ, ut nomen Deliciarum profecto non mereantur. Acerbior autem eſt in illos Cenſura Galli illius Epigrammatum electoris, [Nicolii] cujus meminit Vavaſſor de Epigrammate, qui vix duo Epigrammata laude digna invenire ſibi viſus eſt: adverſus quem, laudabili ſane, & rariſſimo in Gallis candore, Germanum nomen tuetur animoſe Vavaſſor. Poemata Didactica, quæ humiliori ſtylo, quam Heroica ſcribi debent, aliqua in Deliciis Gallorum inveniuntur; ut Scæv. Sammarthani libri παιδοτροφίας, & Jac. Aug. Thuani de Re Accipitraria libri. Inter Italos eſt M. Hier. Vidæ Poema de Bombycibus: eſt & Calvidii Læti Callipædia, ſive de pulchræ prolis habendæ ratione, Lugd. Batav. 1655. in 4., quæ Virgiliani Carminis imitationem pro lege ſibi propoſuerunt. In Vida tamen vide, quid deſideret Scaliger. Nemo autem felicius Virgilium, quam Rapinus expreſſit. De Plantis Abr. Cowley, ſeu Coulejus, poemata Latina ſcripſit, quorum aliqua heroici, aliqua Elegiaci carminis, Londini, 1668. in 8., elegantia quidem, ſed quæ ad genium Virgiliani Carminis non accedunt: argutiis enim nimium indulget, ut Epigrammaticum potius quid interdum ſcribat, quam planum carmen: ac præterea non ubique purus eſt: quanquam Angli illum omnes Veterum poetarum numeros impleviſſe ſibi perſuadeant. Auguſtus Maſcardus ſublimis eſt, & quaſi ex Statiano & Claudianeo genere temperatus: Bonaventura Barronius ad tumorem usque ſublimis eſt, metaphoris

Digitized by Google

ris elatis: Latinitas non ſatis pura, magna in verſibus licentia: legi tamen meretur, quod ſubminiſtrare nonnunquam elegantes metaphoras poſſit, ſi quis modeſte uti novit: nec Epigrammatibus deſunt acumina. Joh. Ludov. Praſchii Carmina Heroica Virgilianum aliquid ſpirant, & nitidum: de Eclogis quæ pronuntiare debeam, non liquet, cum nondum viderim. Alex. Mori Poemata Claudianeum aliquid ſpirant, & extemporali impetu effuſa apparent. Frid. Rappolti Poemata caſtigatiſſima ſunt, & ad Virgilianam compoſita imitationem, multam granditatem & jucunditatem præ ſe ferentia: nec contemnenda Poemata Henr. Meibomii Sen., quæ eruditiſſimus ac æque celebris nepos ejus in lucem edidit. Pierius Winſemius duos, quod memini, Panegyricos ſcripſit, in quibus ſublimitate Statium, & periodorum formatione Claudianum, imitatur, vel potius excedit: nec enim placet mihi adeo pendens & contorta periodus, qua utitur, & ſemper in cæſuris periodum finit. Laurentius le Brun, in Virgilio Chriſtiano, Virgilium imitaturus, multum abit à genio Virgiliani Carminis: non enim nitidus ſatis eſt, nec illa artificia Virgiliana capit. Publii Fontanæ Heroica Carmina vehementer laudat Erythræus, atque Pythagoreorum commento Virgilii animam in illum immigraſſe dici poſſe, judicat, nec in contentione, ſi qua inſtitueretur recentiorum Poetarum de principatu, Pontanis, Vidis, Fracaſtoriis, Sannazariis, ceſſurum, Pinac. I. p. 75. & II. p. 50. Tum & extollit Mutium Ricerium, ut qui germanam imitandi Virgilii rationem eſſet aſſecutus, ſed quam inertia ſua, & deſidioſo vivendi genere, iterum amiſerit. Demum & Jul. Cæſ. Stellam laudat, ad heroicum carmen à natura factum, Pinac. II. p. 82. Vixit, ſub finem Seculi decimi quinti, in Italia Eliſius Calentius, cujus mentionem nullam Scaliger facit; ſed tamen prodierunt illius Carmina, à filio edita Romæ A. 1503. ſatis elegantia & arguta.

9 Inter Elegiacos Scriptores Veteres primas ego deferam Ovidio, quicquid etiam alii moroſuli de Catullo, Tibullo & Propertio ſentiant: quos ego quidem ratione Latinitatis æſtimem, non ratione genii Elegiaci: etſi Tibullus & Propertius illum felicius fuerint, quam Catullus, aſſecuti: Ovidius autem in genio Carminis Elegiaci exprimendo adeo felix eſt, ut nemo mortalium illum ſuperet. Inter recentiores, primus locus debetur Petro Lotichio Secundo: quo, vel ipſa fatente invidia, nemo unquam melius exprimeret Ovidium, quod candidum eſt judicium Dan. Heinſii, lib. II. Eleg. 8. Unum hunc Germanum omnibus Exteris poſſumus opponere, non negantibus ipſis Batavis, & nuper quoque Rapino, in Commentationibus ſuper Ariſtotelis Poeticam Gallicis. Hunc excipiat Johannes Secundus, Belga, cujus Poemata recognita à Pet. Scriverio ſunt. Hinc Hein-

Heinſii, Pater & Filius, mire in Elegiis etiam felices. Superare tamen Patrem Danielem videtur Nicolaus Filius. Caſp. Barlæus ſuavis etiam ac facilis, at nimis interdum diffuſus, nec impetus illos naturæ ſatis temperat. Vincentius Fabricius terſus etiam ac nitidus; obſerves tamen in illo veſtigia nonnunquam Lotichiana. Jacobus Wallius, & Sidronius Hoſchius, Jeſuitæ, omnem Elegiaci Carminis laudem merentur, Latiniſſimi, facillimi, nec Elegiacis argutiis deſtituti: Wallius etiam in Heroico carmine laudandus. Joh. Bapt. Stellam Elegias prope ad Veterem elegantiam ſcripſiſſe teſtis eſt Erythræus, in Pinacoth. I. p. 154. Nec contemnendæ ſunt Epiſtolæ Heroum & Heroidum, ad Ovidii exemplum, à Blanduino Cabilavio & Jacobo Bidermanno, Jeſuitis, ſcriptæ; qui poſterior, Epico carmine, Herodiados libros tres, ad Claudianei Carminis genium, ſcripſit, Antvverpiæ 1634. in 12. Sunt & Deliciæ vernæ & æſtivæ Joh. Biſſelii, quibus veris atque æſtatis commoda Elegiaco carmine deſcribuntur, notæ melioris. Æg. Menagius, cujus poemata ſæpe excuſa ſunt, identidem auctiora, in Elegiis, ſed & omnium Carminum genere, Latinus, nitidus ac elegans eſt. [Magnas vero lites, ob hæc ſua Poemata, aluit cum Adr. Bailleto, qui illa multis modis perſtrinxerat, hoc ſua vindicante Anti-Bailleti Tomo II.] Si quis ſacri argumenti ſcripta velit, Arturus Jonſtonus, in Pſalmorum verſione, quemadmodum & in operibus ceteris, ubique purus & terſus eſt, ut ego quidem nihil in illo deſiderare poſſim. Hermannus Hugo, in Piis Deſideriis, Heſius in Emblematibus ſacris omne punctum ferunt. Jacobus Balde, in Urania Victrice, acutior interdum eſt, quam decet Elegiam: quemadmodum & Pierius Winſemius in Amoribus ſuis, quos Senex ſcripſit, in quibus Græcum Elegiæ genium imitatur: qua in arte alias ſingularem peritiam habet Dan. Heinſius in Monobiblo ſuo. Septem Illuſtrium Poetarum Poemata, Amſtelod. A. 1672. edita, non in Elegiis ſolum, ſed & in aliis Carminum generibus, Latiniſſima ſunt, & ſuaviſſima: inprimis quæ Ferdinandus Fürſtenbergius, immortale Principum Germanorum decus, Epiſcopus Paderbornenſis & Monaſterienſis, compoſuit, & quæ ſeorſim quoque excuſa ſunt: quibus nihil ferme nitidius ſcribi poſſet, & quæ majorem vetuſtatis Characterem animo Poetæ impreſſum oſtenderent. Taceant omnes Itali & Galli ad majeſtatem & ſuavitatem horum Carminum. Jani Douſæ Elegiæ horridulæ aliquantum ſunt, interdum & Catullianum quid ſapiunt: ſed Latinæ. Alexandri VII. Papæ, cujus poemata ſub nomine Philomathi prodierunt, Elegiæ non vel Latinitatis, vel inventionis, laude privandæ: prodierunt Amſtelodami A. 1660. in 12. Sangeneſii Elegiis nihil etiam deeſt, quo laudari mereantur: quanquam Satyræ ejus mihi non placeant, in quibus nullus plane eſt Satyricæ dictionis genius. Petri Francii, tum juvenis viginti annorum Elegiæ aliquot de Candia ſcriptæ, ſupra quam credi

Digitized by Google

poteſt, nitidæ ſunt & elegantes. Joh. Joviani Pontani Elegiæ negligentius quodammodo ſcriptæ videntur, eamque ob cauſam quibusdam non magno pretio veniunt: quod mihi ſecus videtur. Quamquam enim non negem, in quibusdam numerum, in aliis ſpiritum deficere, excuſari tamen illa poſſe arbitror. Phaleuci ejus mirum in modum mihi ſemper placuere: Urania ejus, Poema didacticum, quo Aſtrologiæ rationem & præcepta tradit, ut & libri ejus Meteororum, deque Hortis Heſperidum, quibus docet modum ſerendi poma aurea, dictionem habent, quæ modeſta, elegans, & à Virgiliano genio non multum abiens mihi videtur. De Eclogis ejus parum benigne ſentit Rapinus Diſſertatione de Carmine Paſtorali. Barthius, in Adverſariis col. 1299., Pontanum non nimium ſuo ingenio indulſiſſe optaret. Divinum furorem in illo & Jac. Sannazario agnoſcit Bernardinus Parthenius, in Comment. ad Horat. lib. III. od. 25. Ita vero Eraſmus de Pontano, in Dialogo, quem Ciceronianum inſcribit: *Non ſum tam hebes vel invidus, ut non fatear, Pontanum multis egregiis ingenii dotibus Virum eſſe Summum. In Epigrammatibus plus tuliſſet laudis, ſi vitaſſet obſcœnitatem, quod nec in Dialogis ſuis caret. Ciceronianus non erit, in quo ſexcentas voces poſſem oſtendere, quæ nusquam ſunt apud Ciceronem.*

Inter LYRICOS veteres Latinos unicus atque ſummus eſt Horatius.
10 E recentioribus primas ego tribuo Georg. Buchanano, cujus terſiſſima Latinitas, elegans dictio, & plane ad genium lyrici carminis, informata eſt: quanquam non adeo ſublimis, ut eſſe debere cenſent, qui oden proxime ad heroici carminis dignitatem accedere, cum Scaligero, arbitrantur: atque ut eſt Matth. Caſim. Sarbievius, qui etiam affectat metaphoras excelſiores, de cetero inter optima ſane lyricorum exempla ponendus. Buchananus vero in ceteris quoque Carminum generibus feliciſſimus eſt, ac dignus, qui inter optimos è recentioribus numeretur. Scripſit & odas quasdam Petrus Daniel Huetius, quæ mirifice genium odæ Horatianæ exprimunt. Nec pejoris ſunt commatis Joh. Baptiſtæ Maſculi & Gilberti Jonini Lyrica, ut & Jac. Baldæi, quæ omnia, & Latina ſatis ſunt, & genuinum Lyricum ſatis exprimunt: & ultimus quidem ille, Baldeus, ob ſingularem feſtivitatem, & materiarum varietatem, vehementer mihi placet. Judicium Barlæi de illo videatur in Epiſtolis 467. & 487. Scripſit & libros de vanitate mundi mire elegantes, & libellum, qui Philomela inſcribitur: in quibus miſcet verſus pro ratione materiæ. Albertus ab Ines, in Centuria Lyricorum ſuorum, ac in Lechiade, metaphoris ſplendet: numeris etiam ſatis concinnus eſt, niſi, quod interdum aliqua non ſatis Latina occurrere videntur. Urbani VIII. odæ, cum commentario Henr. Dormalii diffuſo, & ambitioſo editæ ſunt, quæ mediocris bonitatis mihi videntur: nec eſt, quare adeo magnifice

gnifice de iis ſentiamus, etiamſi Jeſuitæ illas, vivo adhuc Urbano, in Scholis ſuis, loco veterum Poetarum, diſcipulis prælegerent, & ad imitandum proponerent. Nemo enim non videt, ex adulatione illud inſtitutum eſſe profectum, neque adeo exinde de puritate odarum terſiſſima judicium ferri poſſe, ut quidem exiſtimavit Erythræus, Pinac. II. p. 152. Certe ſimplicior ille ſtylus eſt, nec lyrica dictione aſſurgit, neque eſt numerorum illa concinnitas, quæ maximam lyrico carmini elegantiam conciliat, & occurrunt aliquando minus Latina. Nic. Avancinus, in Poeſi lyrica, illatinus interdum eſt, & fictis à ſe metaphoris, longiusque petitis, ac nonnunquam frigidis nimis indulget: eſt tamen, ubi bonus eſt, & quædam habet non contemnenda. Pauli Meliſſi odæ, à quibusdam magno in pretio habitæ, Vincentio Fabricio, in Pranſu parato, merito ſaxeæ vocantur: nulla enim in iis eſt numerorum concinnitas, nec decora translatio, ac Epitheta apte propoſita. Occurrunt & in Lev. Torrentii Poematibus nonnunquam, quæ legi mereantur, quemadmodum & in Jacomotii Poematibus, quem laudat Joſ. Scaliger in Excerptis Puteanorum. Chriſtoph. Kaldenbachii lyrica non omnino ſpernenda.

Inter eos, qui Phaleucos ſcripſerunt, nitidiſſimus delicatiſſimusque 11
eſt Joh. Bonefonius, Gallus, cujus Carmina merito aurea vocat Scaliger: ejus Baſia omni melle ſuaviora. Hinc ſunt Phaleuci Joh. Jov. Pontani, elegantes quidem, & Latini, ſed nequam interdum & laſcivi, quique parum decent Virum profeſſionis ſacræ. Frid. Taubmannus in phaleucis, & in Anacreontico carmine, feſtivus eſt, magisque genium horum carminum, quam ceterorum expreſſit. Nec ſua laude privandi ſunt Jac. Bidermanni, Soc. Jeſ., Sylvulæ Hendecaſyllaborum, quippe in ſacris & gravibus argugumentis elegantes, & dignam habentes argumento elocutionem: prodierunt Lucernæ, 1647.

In Jambis nemo felicior eſt Dom. Baudio, qui in reliquo carminum 12
genere deficit. In Scazontibus querquerus eſt & plane ridiculus Tarræus Hebius, vel, qui ſub eo nomine latet, Caſp. Barthius: cujus & Anacreontes lignei plane, imo ſtercorei ſunt. Caſp. Barlæus ſingularis Scazontum artifex. Jul. Cæſaris Scaligeri duriſſimi ſunt, nec imitandi.

Fuere, qui in lingua Latia odas Germanorum rhytmicas imitati ſunt: 13
ut Plempius in Quisquiliis ſuis Poeticis, editis Amſtelodami A. 1637. in 4. Fruſtra itaque Phil. Cæſius tam lepidi Carminis ſe inventorem vocat, qui, in præfatione ſeiner Adriatiſchen Roſemunda / ſpecimen aliquod hujus Carminis, à ſe inventi, recitat; ſed longe antiquiora ſunt talia Carmina: & plura eorundem collegit Camdenus, in Reliquiis ſuis Britannicis.

Digitized by Google

14 Ad odarum Scriptores illi etiam pertinent, de quibus paulo antea dictum eſt, qui Parodias ſcripſere: quarum aliquas uno libro collegit, & ipſe fecit Henr. Meibomius Sen.: Sunt & aliorum, Havemanni, Sagittarii, Rhodii, Bertilii Canuti, Parodiæ. Ad imitationem Odarum Pindaricarum ſcripſerunt Latini recentiores Scævola Sammarthanus, Dan. Heinſius, aliique, Odas Strophis, Antiſtrophis Epodisque ſuis, diſtinctas. Alii, liberius adhuc divagantes, carmina ſcripſerunt, quæ vocarunt ἐπίμικτα vel σύμμικτα, nullo certo metro contenta, ſed probabiliter arrepta. Tale eſt Dan. Heinſii Carmen in Uxoris ſuæ obitum, & Hugenii. Habet & Jac. Baldeus, in Lyricis ſuis, aliquot tales vagos Dithyrambos. Spectant etiam huc Centones, è Poetis congeſti, quorum mentio prorſus omittenda non eſt. Eos primum invenit Auſonius ex Virgilio: hinc ex Homero & Virgilio qui facerent, plures ſecuti ſunt. Homerocentra, ſeu Homeri Centones à Pelagio, Patritio, factos, falſo nonnulli Eudociæ, Imperatrici, Leontii, Philoſophi, filiæ, & longe pejus alii Probæ Falconiæ, adſcribunt, notante, poſt alios, Placcio de Pſeudon. p. 191. Aldus Manutius, à Joh. Candido acceptos, excudit. Morellus vero in Collectione Poetarum Græcorum Chriſtianorum recudit. E Virgilio Proba Falconia, Julius & Lælius Capileſpi, Centones congeſſerunt, de quibus præclare ſentit, in Tract. de Poeſi c. 16., Ant. Poſſevinus. Quin fuit, qui Acta Chriſti collecta è Centonibus Virgilianis conflaret, ederetque ſub titulo Sacræ Æneidos, Stephanus Fleurius, Pariſ. 1618. Quos vero paulo ante memorabamus Capiluporum & Falconiæ Centones collegit, & ſuos addidit Helmſt. A. 1597. Henr. Meibomius. Eſt & quidam Joh. Bapt. Spadius, cujus Centones Virgiliani A. 1614. editi ſunt Placentiæ in 4. Dan. Heinſius ſcripſit Idyllion aliquod, Centonem Virgilianum ad amicum, cui ex congreſſu cum ancilla proles nata. Henr. Stephanus quoque Centones Græcos & Latinos, non ſemper magno, ut mihi quidem videtur, cum judicio ſcriptos, collegit ediditque.

15 Comœdiarum ac Tragœdiarum hodiernarum ratio ab Antiquis maximopere differt. Multa de Veteri cantandi in Comœdiis more agit Iſ. Voſſius libro de Natura & viribus rhytmi. Et fuit ex Italis Octavius Rinuccinus, qui Veterum iſtum, ac multorum ſeculorum ſpatio intermiſſum, ad tibias vel fides decantandi morem magna ex parte revocavit: de quo vid. Erythræus Pinac. I. Im. 34., qui & Andream Salvadorum Im. 35., & Jacobum Cicognium Pinac. III. Im. 35., in eo genere vehementer laudat. Sed hos quidem vernaculos tales ludos Scenicos ſcripſiſſe, quos nunc operas vocant, manifeſtum eſt. E recentioribus Comicis Nicod. Friſchlinus non contemnendus eſt. Cornelius Schonæus, in Terentio ſuo Chriſtiano, laudem ſane aliquam meret: ſed errant omnino, qui juventuti librum, ut Claſſicum aliquem Autorem, prælegunt. Joh. Ludov. Praſchii Comœdia, Amici,

Digitized by Google

Amici, elegans eſt & Latina. Scripſit & Jac. Maſenius aliquas, quas Palæſtræ ſuæ Dramaticæ ſubjungit. Tragœdias Jeſuitarum aliquot habemus, ſcite elaboratas, Dion. Petavii, Bernh. Stephonii, Jac. Baldei, aliorumque. Nec ſunt Jacobi Cornelii à Marca tragœdiæ contemnendæ. Daniel Heinſius Herodem Infanticidam ſcripſit, eleganti ſtylo: ſed quæ male Gentilium Deorum cum Judaica religione commiſtionem inſtituit, ut illi haud abs re à Balzacio obſectum eſt, cum quo inde Heinſio lites natæ, quas ſupra ſatis prolixe recenſuimus ſcripſerat idem Heinſius, admodum juvenis adhuc, Auriacum, ſive Libertatem ſauciam, Tragœdiam: quæ vero inter poemata ejus poſtmodum edita non eſt, fortaſſe, quod aliqua adhuc juventutis veſtigia apparerent: edita eſt Lugd. Batav. 1601. in 4., ſubjunctis etiam Jambis aliquot, qui pariter non ſunt inter poemata recuſi. Similiter & Grotius Tragœdiam, Adamum Exulem, cum aliis quibusdam Carminibus, quæ in Opere Poematum non occurrunt, edidit Hagæ Com. 1600. in 4. pene in pueritia ſua, quam ob rem illa omiſſa ſunt: ſervari tamen poſſunt, quod multa bona in illis reperiantur, & deprehendi in illis ſuccreſcens perfectio poſſit.

Satyrici poſt Veteres non adeo multi occurrunt, inter recentiores, qui 16 magnopere commendari poſſint, præter Jacobum Balde, qui in Satyricis ſuis Medicis, Encomio torvitatis, Satyra in tabacum, (quem contra Raph. Thorius, Med. Londinenſis, Hymno peculiari, Libris II., Ultrajecti A. 1644. in 12. editis, comprehenſo, celebravit) in pingues & macilentos, in Aſtrologos, circa Eclipſin A. 1654. delirantes, in Podagricos, mire vetuſtæ dictionis Satyricæ genium exprimit. Pet. Dan. Huetius paucas quasdam Satyras ſcripſit, quæ ita Horatium imitantur, ut nec ovum ovo ſit ſimilius. Scripſit & Janus Douſa Satyras non contemnendas. Guilh. Lubinus tolerabilis eſt, ſed illis, quos diximus, non comparandus. Sangeneſius dictionem nimis plenam affectat, quam quæ decet Satyram.

Recenſuimus præcipuos Poetarum Latinorum: ſubjungamus aliquos, 17 quaſi per lancem Satyram, qui ad mediocrium claſſem referendi. Inter illos ſunt Poemata Petri Molinæi, Cantabrigiæ A. 1670. edita in 8., quæ pleraque Sacra: Schonhofii Poemata: Vinc. Placcii Poemata puerilia & juvenilia: Joh. Iſaaci Pontani Poemata: Nicol. Suſii Elegiæ Marianæ: Nicaſii Baxii Poemata: Jani Bodecheri Banningii poemata: Adolphi à Danz poemata, qui Claudiani genium in carmine imitatur: Laurentii Niendalii poemata: Jac. Zevecotii poemata: Rob. Keuchenii Muſæ juveniles negligenter admodum ſcriptæ, & nonnunquam peccant in quantitatibus Syllabarum, non tamen contemnendæ. Joh. Caſæ Carmina, Latina quidem, ſed parum habent genii poetici. Eraſmum Michaelium Lætum Virgilium Danicum appellant aliqui: ſed multum à Mantuano illo differt: aliquot Vo-

lumina poematum in 4. ſcripſit: ſed illatinus interdum eſt, & numeros tantum ſcribere voluit, vaſtosque libros. Reineri Neuhuſii poemata pueris ſolent eſſe in pretio: humilis plane eſt, nec unquam aſſurgit, & eadem ſemper chorda oberrat: quanquam numerus facilis ſit. Joach. Paſtorii Sylvæ, & cetera Carmina, docta ſunt & elegantia. J. Pet. Titii Latina, & numeri facillimi. Ab Anglis commendari Joh. Mittonus, ut in Anglicis, ita in Latinis poematibus, ſolet. Zachar. Lundii, Dani, Elegiæ Venatoriæ bonæ, quas juvenis ſcripſit: plura ſcripſit poetica, ſed quæ, ob mortem præmaturam, inedita manent. Balthaſ. Bonifacii Muſas extemporales eſſe facile apparet: Scribaciſſimus enim homo fuit: ſtercus ut accipitris, nec bene, nec male, olent: bona quædam ſunt, quædam inepta, ut ſolet evenire in extemporalibus laboribus. Pier. Winſemius, in Syrio ſuo, ut in reliquis operibus, elegans eſt, nec poetici genii parcus. Thomæ Bartholini Carmina pauca, cum Diſſertatione de Medicis Poetis Haffniæ prodierunt; non quidem contemnenda, ſed quæ nonnunquam ſua, i. e. Medica & alia à Poeſi, agenti excidiſſe videri queant. Vitus Beringius, Ol. Borrichius, poemata quædam ſparſim edidere, elegantiſſima ſane, & omnibus numeris abſoluta.

18 Sed quis omnes Poetas, aut multo magis poetarum Umbras, ceteros volantes, in ordinem cogat? Citius Jovis imbres quis vocet ad numerum, quam innumerabilem iſtam copiam Poetarum, quæ orbem literatum intempeſtivis ſuis Scriptis vexat. Nobis hi, quos enumeravimus, ſufficiant. Ac ſolent interdum brevia quædam Carmina ac Epigrammata à quibusdam ſcribi, integris Carminum ineptorum ſylvis præferenda: quæ in unum volumen colligenda ſuaſerim, Epigrammata præſertim, quorum rarior meſſis eſt.

19 Non erit operæ pretium, quædam de barbaris illis Carminibus dicere, quæ Macaronica vocantur, Italo ac Latino ſermone miſta, qualium integrum Opus prodiit Merlini Coccaji, Venet. 1554. in 8. plus ſemel recuſum, & quale feſtivum admodum ſcripſiſſe Bernardinum Stephonium Erythræus refert Pinacoth. I. p. 160. Sunt & Latina Græcis quibusdam miſta ſcripta, v. g. Dom. Baudio: quod in Latina & Germanica linguis imitati ſunt aliqui. Leoninorum Verſuum, ſive rythmicorum, ferax Seculum monachale fuit, quibus hæ quærebantur eximiæ deliciæ & ſunt plerumque Epitaphia barbarorum ævi medii Seculorum lepido iſto carminis genere conſcripta.

20 Ceterum ad Poemata fabulæ quoque Romanenſis, ut eas vocare ſuevimus, ſpectant. Hiſpanis Romanzes, Gallis Romans dictæ: cujus nominis originem è Gallia eſſe, atque à Normannis arceſſendam judicat Claud. Verderius, in Cenſura Autor. p. 43. his verbis: *Cum veteri lingua Nor-*

Digitized by Google

Normannorum ſcripta eſſent hujuscemodi fabulæ, Gallica lingua Normans, h. e. Normanni appellati ſunt libri, quibus enarrarentur. Poſtea, ut videmus, populares multa ob imperitiam invertere, idque præſertim in Italia (quod, quamvis extra rem, dictum tamen eſſe volo,) duabus prioribus literis inverſis Romans *dixere. Hiſpani deinde in hoc ſcribendi genere Gallos æmulati* Romanzes *appellavere. Id vocabuli poſtea uſurpatum fuit ab Italis; cujus originem petendam arbitror unde dixi rejecta eorum opinione, qui ἀπὸ τῆς ῥώμης deducunt.* Hæc Verderius: quam vere, alii videant: certe fabulas tales ab antiquis Normannis ſcriptas vix eſt ut credere queamus. * Græcas vero Veteres etiamnum habemus: *Achillis Tatii* (quem perperam Statium Geſnerus aliique appellant) de Amoribus Leucippes & Clitophontis; quem librum ob laſciviam nimiam vehementer Photius Cod. 87. improbat: editus eſt Heidelbergæ, 1601. in 8. è Bibliopolio Commeliniano: quam vero Editionem admodum eſſe mendoſam ſcribit ad Scaligerum Nicol. Rigaltius Epiſt. Gall. lib. II. Ep. 77. ſeque centum locis eam ſuppleturum promittit: quod ut non præſtiterit, prodiit tamen Tacius nova facie Lugduni Batav., ex recenſione Salmaſii, 1640. in 8; & minutiore iterum forma: verſus quoque in linguam Anglicam Oxoniæ, 1638. in 8. *Heliodori* Æthiopica, dum caſtos Charideæ & Theagenis amores mirifico ſermonis nitore exponunt, & præterea ad hiſtoriam Æthiopicam longe plurimum conducunt, omnium approbationem meruere. Primus illa, è Budenſi Codice, quem è communi clade ſervaverat gregarius miles, apud Hervagium, Baſileæ A. 1534., Græce edidit Vincent. Opſopæus: ſed mendoſe admodum, ut Geſnerus queritur: inde Latinam verſionem libri ſtruxit, ediditque apud Oporinum, Stanislaus Warſcheivvizki, Eques Polonus, A. 1551. Græce & Latine prodiit apud Commelinum 1596. in 8: Optima vero Editio eſt & emendatiſſima, quam curavit, & cum notis ſuis edidit Joh. Bourdelotius, Pariſiis 1619. in 8. Euſtathii Hiſtoriam Amorum Iſmenes & Iſmeniæ publicavit Gilb. Gaulminus, Græce & Latine, cum notis ſuis, A. 1617. & 1618., putatque eſſe illum Euſtathium, qui Commentarios in Homerum ac Dionyſium ſcripſit. Sed dubitat ea de re Voſſius de Hiſtor. Gr. lib. IV. c. 19. p. 491., & Eumathio potius Macrembolitæ, Protonobeliſario, adſcribendum librum cenſet, cum ita nomen in Codice Mediolanenſi legatur. Simile fuit Drama Jamblichi, non Philoſophi iſtius celeberrimi Chalcidenſis, ſed Senioris alius, qui ſub Marco Aurelio Imp. vixit, & de Rhodanis ac Simonidis amore ita ſcripſit, ut inter caſtitatem Heliodori & Achillis Tatii laſciviam medius velut incedat: compendium libri Photius habet Cod. 94. E Latinis Autoribus iſtum in modum ſcripſerunt Apulejus & Martianus Capella. E recentioribus Joh. Barclaji Argenida & Euphormionem habemus, libros non eodem ab omnibus judicio exce-

exceptos: ſiquidem laudatur ab his, culpatur ab illis: certe Latinitatem ejus non ſatis puram eſſe terſamque, peritiſſimi judices, Scaliger, Scioppius, aliique, judicant. Argenida in varias linguas verſam continuavit etiam Gallus quidam Autor Mouchenbergius, uſus tamen Joh. Ludov. Gothofredo, qui Latina ſuggereret: prout è Weitzio Placcius annotavit in Anon. Detect. c. 9. p. 64. Enimvero multum ante ſe relinquit Barclajum iſte parum felix Continuator; & interdum ſtrenue alios exſcribit: id quod inprimis de Petri Caſanovæ Charitina, Romanenſi fabula, Medonius, vitæ Caſanovæ Scriptor, commemorat: *usque adeo*, inquit, *arriſit Charitina Autori ignoto, alioquin igenioſo, qui Barclaji Argenida continuavit, ut eum non pæniturit plurimas ejus pagellas totidem fere verbis in ſe transmovere.* Ex eo tempore autem innumerabilis pene talium Scriptorum copia, ab otioſis hominibus conſarcinata, prodiit in Italia, Gallia, Germania, Hiſpania: quorum aliqua laudari poſſunt, ut quæ inventione, rebus & elocutione commendari merentur: plurima vero, præſertim Germanica, nauci ſunt, & abſurda, ac à veriſimilitudinis lege aberrantes fabulæ. Eas omnes recenſere noſtri non eſt inſtituti: vid. Sorell. in Bibliotheca Gall. c. 9., ubi fabulas illas diſtinguit in allegoricas, veroſimiles, heroicas, comicas. Eſt enim omnino inter eas diſcrimen: quædam ſub ratione fictionis illius Status publici arcana deſcribunt, quædam alia recondunt. Elegantem de iis Diſſertationem ſcripſit Petrus Daniel Huetius Gallica primum, deinde & Latina lingua in vulgus editam: promiſit etiam aliquando Æg. Menagius ſingularem de illa materia tractatum. Commendat illas, ut rei politicæ & moralis non inutiles præceptiones, Vir quidam illuſtris, qui Gallica lingua, Teſtamentum Patris ad filium ſcripſit: &, ut amicus narravit, nullorum librorum lectione magis delectatus eſt Grotius, quam fabularum iſtarum.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

Digitized by Google

IOHANNIS MOLLERI
Flensburgenſis
HYPOMNEMATA HISTORICO-CRITICA
ad Libros
POLYHISTORIS LITERARII MORHOFIANI
IV. Poſteriores.

AD LIB. IV.
SIVE
POLYHISTOREM GRAMMATICVM.

Ad Cap I., §. 10., p. 8. Jac. Gaffarelli, Galli, Th. & J. Can. Doctoris, Protonotarii Apoſtolici, Prioris D. Catharinæ ac D. Aumelii Commendatoris perpetui, Ludoviciique XIII. Regis Galliæ, Theologi, Conſiliarii & Eleemoſinarii, *Viri eximiæ*, in Literatura imprimis Orientali, Eruditionis, *Curioſitates Inauditæ* Gallice prodierunt Pariſiis A. *1629.* ac *1630.*, Rhotomagi A. 1631. & 1650, ac ſine Loci mentione A. 1637 in 8vo (V. Michaelis *Præfat.* & Labbei *Bibliotb. Bibliothecarum p. m. 597.*) Anglicam illarum Verſionem dedit Edmundus Chilmead, Gloceſtrienſis, Ædis Chriſti apud Oxonienſes Sacellanus, teſte Henn. VVittenio *T. I. Diar. Biogr. Sec. XVII, ad A. 1653.* Latinam autem figuris, Notis Eruditis, indicibusque, illuſtratam, M Greg. Michaelis, Roſtochienſis, Præpoſitus tunc in Cimbria Flensburgenſis, & Comitatus poſtea Oldenburgici Superintendens, Hamburgi A. 1676. in 8vo. Ob Vanitates Chaldæorum & Aſtrologorum profanas, aliasque Opiniones Paradoxas, audacius in hoc Scripto defenſas, Autor Cenſuram Sorbonæ Pariſienſis incurrit, ejusque Juſſu, d. 4. Oct. A. 1619., Retractionem illius αὐτόχειρι conſcripſit, a Claudio Sorello ſuo contra idem Tractatui *des Talismaines, ou Figures, faites ſous certaines Conſtellations*, Pariſiis A. 1636. & 1640. in 8vo edito (Labbeo *l. c. p. 586. 597.* teſte), ſubjunctam. Nugas de Literatura Cœleſti eruditas Thom. Bangius, in *Cælo Orientis*, Hafniæ A 1657. edito, *Exerc. II, Qv. VIII., p. 140-208*, diſcusſit. Hyperaſpiſten nihilominus Gaffarellus nactus eſt Jac Gaufridum Tauroentium, Gallum, cujus *Parecbaſis pro curioſitatibus* his Encomaſtica, Parmæ A. 1634. in 4to excuſa, a Labbeo *l. c. p 597.* allegatur,

Ad Cap. I., §. 10, p. 9. De Libro Henochi, Columnisque Sethianis, conferri merentur Joh. Henr. Urſini Exercitationes de Soroaſtre Bactriano, Hermete Triſmegiſto, Sanchoniathone Phoenicio, eorumque Scriptis, & aliis contra Moſaicæ Scripturæ Antiquitatem afferri ſolitis, Familiares, cum Chriſtoph. Arnoldi Spicilegio Noribergæ A. 166. in 8vo,

excuſæ. In quibus is, ſuæ de Scriptis Moſaicis omnium antiquisſimis ὑποθέσει δυχλίαν, & hæc, & alia Monumenta litteraria, quæ Moſis æuum ſuperare creduntur, omnia, tanquam fabuloſa & ὑποβολιμαῖα, rejicit atque explodit. Adde Joh. Joach. Maderi Diſſ. de Scriptis & Bibliothecis Antediluvianis, Tractatuum de Bibliothecis Variorum Syntagmati, Helmſtadii A 1666. a ſe recenſito, Præfationis inſtar, præfixam, Joh Druſii Librum de Henocho, ejusque Scripto, peculiarem, Franequeræ A. 1615. in 4to excuſum, & & pleroſque tum Hiſtoriæ Librorum Biblicorum Scriptores, tum in Epiſtolam Judæ (cujus Verſus 14 Henochi Prophetia allegatur) Commentatores.

Ad Cap. II., *§. 3*, *p. 12.* Ante Ernſtianam Editionem, alia Lugduno-Batava Libelli M. Valerii Probi *de Notis Romanorum interpretandis* A. 1600. (non 1504, uti in Joh. Alb. Fabricii *Append. Biblioth. Lat. p.* 85. perperam legitur), apud Andream Cloucquium, in 8vo. prodiit. Editor fuit Frid. Lindebrogius, JCtus Hamburg. πολυμαθέστατος, qui (teſte Typographi Præfatione) & Probum ipſum, & Magnonis, Archiepiſcopi Senonenſis, Carolo M. coævi, Collectionem Notarum Juridicarum, Carolo inſcriptam, Petrique Diaconi, & aliorum Anonymorum Explicationes Veterum Notarum, Probo ſubjunctas, cum Codicibus diverſis contulit & emendavit, Magnonem primus edidit, & Obſervationes aliquot ſuas ſub finem adjecit.

Ad Cap. II., *§. 6*, *p. 17.* De Typographiæ Hiſtoria, præter allegatos *h. l.* Autores, conſuli merentur: 1. Matthæi Judicis (qui unus fuit e Centuriatoribus Magdeburgenſibus) *Liber de Typographiæ inventione, & de prælorum legitima Inſpectione*, Haffniæ A. 1566 in 8vo editus; 2. Andr. Rivini, Prof. Lipſienſis, Panegyrica Declamatio, qua Artis Typographicæ Initia, Progreſſus, Nobilitas & Utilitas ſumma, celebrantur, Scopuli Abuſionum devitandi indicantur, atque ipſa Germanis ſuis Autoribus, ab Exterorum Criminibus, & ſuorum quoque Falſariorum Injuriis vindicatur, Lipſiæ A. 1640. habita, &, cum Notis Parallelis, in 4to excuſa; 3. Henr. Salmuthi, Syndici Ambergenſis, Commentarius ad Guil. Pancirolli Rerum Memorabilium, Deperditarum, vel recens inventarum, Partis II Tit. XII. & Appendix peculiaris, ſub finem Partis II. (*p. 310 311, 312 Edit. Francof. A. 1646*) adjecta; 4. Andreæ Chevillier, Doctoris & Bibliothecarii Sorbonici, *L'Origine de l'Imprimerie de Paris; Diſſertation Hiſtorique & Critique diviſée en quatre parties*, Paris. 1695. in 4to, ut defectus, in Ioh. Caillii Scripto ejusdem argumenti, *h. l.* memorato obvii, ſupplerentur publicata. Qui uti Germanorum Cauſam contra Batavos, eorumque Patronos, Boxhornium (h. l. allegatum), Hadr. Junium (*Cap. 17 Bataviæ*) & Pet. Scriverium (in Comm. peculiar., quem laudat, ac ſimul Elegas ejus Scazonteſque, pro Harlemenſibus ſcriptos, recitat Gotfr. Hegenitius in *Itinerario Friſio-Hollandico, p. 89-97*) itidem maſcule agunt, ita dolendum, inter ipſos Germanos, de Artis hujus inventione, disſidium ab Argentinenſibus eſſe excitatum, qui non contenti Civi eam ſuo, Johanni Guttenbergio, Typographo Moguntino, omnium ferme tribui conſenſu, ut ipſi etiam Urbi ſuæ eandem, Moguntiæ ereptam, vindicarent, Joh Mentelium, primum ejus Typographum, in Guttenbergii locum ſubſtituere non dubitarunt. V hanc in rem D Joh. Schmidii, Theologi Argentinenſis, Sermonem Sacrum Euchariſticum de Typograbhia, Argentorati A. 1440. inventa, Vernaculum, cum adjuncta Joh Henr. Boecleri Or. ſeculari de Typographiæ, Argentorati inventæ divinitate & fatis (inter Orationes etiam Boeclerianas, *num. XI, p. 323-344.*, obvia), illic A. 1641. in 4to. excuſum, & Jac. Mentelii, Prof. Medici Pariſienſis (qui ab Argentinenſi illo Mentelio genus ſuum derivabat), Paræneſin ad Bernh. a Mallincrot, de vera Typographiæ Origine, Pariſiis A. 1650. in 4to editam. Verum ſolide, & iſtis Argentinenſium Patronis, & Henr. Salmuhto, inventionis gloriam ſoli Johanni Fauſto vindicanti, Guttenbergium autem ab ea excludenti, haud ita pridem eſt reſponſum a Viro Celeb., VVilh. Ern. Tenzelio, Ducum Saxoniæ Hiſtorico, im Diſcours von Erfindung der löblichen Buchdruckerkunſt in Deutſchland/

bey

bey Gelegenheit ihres anſcheinenden fünfften Jubeljahrs entworffen, qui Gothæ Thuringorum A. 1700. *in 12mo.* prodiit Librorum, primo poſt Inventionem Semiſeculo, ad A. usque Æræ Chr. 1500, Artis hujus beneficio, Juris factorum publici, Catalogos exhibuerunt, e Bibliotheca Noribergenſi Joh. Saubertus Senior, in illius Hiſtoria (Norib. 1643. in 12.), e Regia Pariſienſi Phil. Labbeus, in Novæ Bibliothecæ Librorum MSStorum, ſive Speciminis Antiquarum lectionum quadripartiti, Pariſiis A. 1653. in 4to editi, Supplemento IX., ex Auguſtana vero Publica Ant. Reiſerus, in peculiari Indicis Codicum illius MSStorum, Auguſtæ A. 1675. in 4to impreſſi, Appendice. Recentiſſimus omnium, idemque pleniſſimus, ſed haud ſatis accuratus, eſt, quem ex indice Labbeano, aliisque, congeſſit, & ſub *Incunabulorum Typographiæ* Titulo, Amſtelod. A. 1688. in 12. edidit, Corn. a Beüghem, Bibliopola Embricenſis.

Ad Cap. II., §. 6. p. 18. Typographos Eruditos, *h. l.* enumeratos, aliosque plures, paulo fuſius celebrat Bernh. a Mallincrot, Decanus Monaſterienſis, *in Diſſ. de Artis Typographicæ Ortu & Progreſſu, cap. 14 15. 16., p 91 - 106.*

Ad Cap. III., §. 3., p. 21, 22. Runæ Georg. Stiernhelmii Sveticæ Synopſin verbotenus Tractatui ſuo de Lingna & Poeſi Germanica Vernaculo, Kilonii A. 1682. edito, *P. I. c. 1, p. 11 - 18.* Morhofius noſter inſeruit. Gloſſarium Ulphilano - Gothicum ejusdem Autoris ab eo cum ipſa Ulphilæ Verſione IV. Evangeliorum Gothica, Holmiæ A. 1671. in 4 eſt editum, Diſſ. autem de linguarum Origine eidem Ulphilæ Editioni, Præfationis inſtar, præfixa. Anti Cluverius, ſeu Tractatus, Gentis Gothicæ Originem, & antiquiſſimam in Scandia Sedem, contra Phil. Cluverii Germaniam Antiquam vindicans, cum adjecta Diſſ. de Hyperboreis, poſt mortem demum Stiernhelmii Autoris, Holmiæ A. 1685. in 8vo. prodiit, & *in Actis Erud. Lipſ. M. Jan. A. 1686. p 31 33.* fuſius eſt recenſitus. De his aliisque Viri illius Eruditi Laboribus, editis atque ineditis, V. Joh. Schefferi, *Sueciam Literatam p. 178. 179. 180.* & noſtra ad illam *Hypomnemata* (in quibus etiam Hypotheſin ejus, & Aſſeclarum, de Lingua Suecica muſteam paucis notavimus) *p. 401 - 404.* *Lexicon*, quod Olao Rudbeckio *h. l.* Morhofius, ſive interpolator Laborum ejus tribuit, *Linguæ Veteris Scytho Scandicæ*, ab eo quidem Upſaliæ A. 1691 eſt editum, ſed Autorem agnoſcit alium, Olaum, ſc. Verelium, Linguæ Gothicæ in Acad Upſalienſi Profeſſorem, de quo, uti & ipſo Rudbeckio *Atla ntica*, Operis (cujus jam tres Tomi prodiere) decantatiſſimi, Autore Inclyto, nec non utr ìsque nimio ingentem ac Linguam ſuam affectu, eadem *Hypomnemata* noſtra, *p. 408 - 410 412 - 423.* de Collegio autem antiquitatum in Svecia Regio Prolegomena, univerſæ *Septentrionis Eruditi Bibliothecæ* a nobis præmiſſa, *§ 38. 53.* poſſunt conſuli. Quid de Svecorum contra Ol. VVormii de Litteratura Runica Labores, in quos multa e Joh. Buræi ſui Scriptis ſimilis Argumenti translata eſſe cum Rudbeckio opinantur, Criminationibus ſit judicandum, *in Hypomn. ad Scheff. p. 375.* expoſuimus.

Ad Cap. III. § p. 24. Jac. Hugonis Etymologias ineptiſſimas, Nugasque reliquas Hiſtorico - Typicas, quas *non ſani eſſe hominis non ſanus juret Oreſtes*, fuſius recenſuit, &, prout par erat, exploſit, Eberh. Rud Rohtius, Gymnaſii patrii Ulmenſis Profeſſor, in Diſſ. peculiari de Bello Trojano, illi oppoſita, ac Jenæ A. 1672 edita. Conf. de iisdem Matth. Zimmermanni *Analecta Menſtrua, M. I, num. 34. p 41. 42. 43.*

Ad Cap. III. §. 5. p. 25. Plures Ineptias Philologicas Joh. Petri Erici, Iſenacenſis Thuringi, Ling. & Geogr Prof. Patavini, dum de Primo Signorum, Punctorum, Literarum, Numerorum ac Linguarum, Ortu, tum de vocum omnium Europæarum, imo & Hebræarum, aliarumque, e Græcia Originibus, ex *Principio* ejus *Philologico e Myſterio renato*, Majoris operis prodromo Patavii A. 1686. in 8vo edito, exceptas, exemplisque plane ridiculis illuſtratas, invenies *in Actis Erud. Lipſienſibus, M. Jul. A. 1686. p. 327 - 330.*

Ad Cap. IV. §. 3. p. 32. De Ulphila, ejusque Metaphraſi IV. Evangeliorum Gothica. (poſt Franc. Junii Editionem, ex eodem, quo ille uſus erat, Codice Argenteo, per Georg. Stirnhel-

 mium,

mium, Literis Latinis (cum Gothicis edidiſſet Junius) denuo Holmiæ A. 1671. in 4to recenſita additisque tribus Verſionibus Parallelis, Sveo-Gothica, Islandica & Vulgata Latina, nec non Gloſſario, Gothica Ulphilæ cum hodiernis conferente, illuſtrata), præter Editores, Junium, Mareſchallum & Stiernhelmium, Patrologosque modernos accuratiores, conſuli poſſunt Ol. VVormius, *in Litteratura Danica Antiquiſſima, c. 4 p. 13, 31. c. 6. p. 45 - 49 c. 11. p. 74. & c. 20. p. 113 - 117.* VVilh. Ern. Tenzelius *in Diſſ. de Bibliis Polyglottis, §. 9. & 18.* ac, præ aliis omnibus, M Georg. Frid. Heupelius, Argentinenſis, in Svecia antehac aliquamdiu commoratus, in peculiari, quam VVitebergæ A. *1639.* publicavit, de Ulphila disquiſitione. Coeterorum, quæ ſuperſunt, Linguæ Veteris Arctoæ, ſive Islandicæ (Gothicam Sveci, perperam ea ſuis vindicantes, uti in *Hypomn. ad Scheff. p. 409. 410.* eſt monitum, minus accurate appellant), Monumentorum Notitia haurienda eſt, tum ex Snorronis Sturleſenii, Ol. VVormii, Magni Olavii, Steph. Joh Stephani, Pet. Reſenii, Joh. Scheſſeri, Thomæ Bartholini Junioris, Georg. Hickeſii, aliorumque Scriptis variis, eam ſuggerentibus, prolixeque a nobis, *in Hypomn. ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 151.* 152- *ac in Bibliotheca Septentrionis Eruditi Proemio, §. 40.* enumeratis, tum ex Thormodi Torfæi, Islandi, Hiſtoriographi in Norvvegia Regii, Dynaſtarum & Regum Daniæ Seriei, quæ Hafniæ hoc ipſo A. 1702. prodiit, *Libro I* ferme integro. Cujus Labor eo magis commendari debet, quod, Hiſtorica illorum Nomenclatura, ſive Recenſu non contentus, Examine etiam Critico in potiorum Autoritatem, ac rerrm, quas tradunt, Veritatem inquirat. De Anglo-Saxonicis, quæ vel jam prodierunt, vel MSSta in Bibliothecis adhuc deliteſcunt, ſatis numeroſis, Scriptorum Angliæ Nomenclatores ſunt conſulendi, imprimis autem Thomæ Smithii *Catalogus MSStorum Bibliotheca* (quæ iſtis abundat, ac, ab Hærede Ultimo nuper A. 1701. Regno patrio donata, Londini in Æde VVeſtmonaſterienſi locum obtinuit perpetuum, publicoque Senatus Anglicani Decreto alienari unquam, aut diſtrahi, eſt prohibita) *Cottoniana*, Oxoniæ A. 1696. in fol. excuſus, iſtumque A. ſequ. *1697.* ſubſecuti, & ibidem Tomis II. in fol. editi, *Catalogi Librorum MSS. Academiarum Oxonienſis & Cantabrigienſis, celebriumque per Angliam & Hyberniam Bibliothecarum*, ab Edv. Bernhardo congeſti, & Indice Alphabetico Univerſali inſtructi. Monumenta Dialecti Anglo-Saxonicæ Hiſtorica diligenter recenſet Gvilhelmi Nicholſoni, Archidiaconi Carlelolenſis, *Engliſch Hiſtorical Library*, ſive Bibliotheca Angliæ Hiſtorica Vernacula, cujus Pars Prima A. 1696. Sebunda A 1697. & Tertia A. 1699. Londini *in 8vo.* prodiit. Sed hi Triumviri aliarum etiam Linguarum MSSta Anglo-Saxonicis, pro Inſtituti ratione, immiſcent. Solorum Librorum Anglo-Saxonicorum, Editorum pariter atque Ineditorum (quibus pauci aliquot Linguarum Veteris Germanicæ, & Borealis ſive Islandicæ, ſub finem acceſſerunt), indicem ſatis copioſum Georg. Hickeſius, Decanus VVigornienſis, congeſſit, & *Inſtitutionibus* ſuis *Grammatica Anglo-Saxonica ac Moeſo-Gothica*, Oxonii A. 1689. in 4to. impreſſis, ſubjunxit, VVilh. Ern. Tenzelius autem, Vir. Cl in gratiam Germanorum, Notis illuſtratum eruditis, ſeorſim recudi curavit, & Dialogis ſuis Menſtruis Vernaculis, M. Aug. A. *1691.* inſeruit.

Ad Cap. IV. §. 8. p. 37. Recte Morhofius conjecit, falſum eſſe Rumorem de Frid. Lindebrogii ipſius Gloſſario, ſive Lexico Veteris Sermonis Germanici affecto, in Bibliotheca Hamburgenſi etiamnum reliquo. Id quod mihi, qui omnia hujus MSSta ſedulò olim excuſſi, eorumque Catalogum concinnavi, certo ſatis conſtat. Superſunt autem in illa, e Gloſſariis, quorum ope Laborem hunc eſt aggreſſus, Vetuſtis, non ſolum Latino-Theotiſcum illud Membranaceum, cujus Noſter h. l. mentionem injicit, ſed Bedæ etiam, ſive Ælfrici, Gloſſaria duo Alphabetica, Latino-Anglo Saxonicum & angloSaxonico-Latinum, Liber Gloſſarum Iſidori, Gloſſarium Latino-Saxonicum e Cod. Marci Velſeri, & Theotiſcum e Membranis Franciſci Pithoei tranſcriptum, ut alia ejusdem generis Scripta *ἀδέσποτα*, ac Fragmenta quamplurima, taceam. Coeterum Jacturam Operis Lindebrogiani ſolatur Expe-

Expectatio ſimilis, quod Joh. Schilterus, JCtus Argentinenſis πολυμαθέστατος, publice haud ita pridem promiſit, *Gloſſarii ad Scriptores Linguæ Francicæ & Alemannicæ Veteris, in quo Vocabula & Formulæ obſoletæ aut obſcurioris ſignificationis, aut uſus rarioris Alemannicæ & Francicæ imprimis, ſed & Gothica, Anglo-Saxonica, Cimbrica, Longobardica, ex Libris Vetuſtiſſimis, iam editis, quam MSS, Legibus, Statutis, Chartis & Documentis, ad res divinas pariter & humanas pertinentibus, explicabuntur, Origines & variæ Significationes retegentur; Leges, Mores & Antiquitates Teutonicæ recenſebuntur & explanabuntur.* Specimen Operis hujus Utiliſſimi, uti & duo alia editionum Paraphraſeos IV Evangeliorum Otfridi VVeiſſenburgenſis, & Tranſlationis Pſalmorum Notkeri Labeonis, Abbatis S. Galli, Monumentorum Linguæ Germanicæ antiquiſſimorum (quæ idem emendata, Latiniſque Verſionibus, Notis & Variis Lectionibus, illuſtrata, a ſe jubet expectari), Anno iam 1698. Argentinæ prodierunt. V. de iis Tenzelii *Dialogos Menſtruos Germanicos, M. Aug. A. 1698 p. 746-749.* Linguæ Saxonico-Cimbricæ (inter reliquas Germanicæ Veteris Dialectos, & puritate, & ſimplicitate maſcula atque incorrupta, eminentis, proximeque ad Matrem accedentis) Gloſſarium expectamus a Gerh. Meyero, Theologo Civitatis patriæ Bremenſis Erudito, quem, ſe Autore atque Ergodiocta, Laborem hunc eſſe aggreſſum, illuſtris Leibnitius, *in Præfat. Tomi I Acceſſ. Hiſtor.* teſtatur.

Ad Cap. IV §. 15. p. 43. Scriptorum Galliæ Modernorum Jactantiam, & Maledicentiam in Germanos, aliaſque Gentes, effrænem, juſta haut ita pridem παρρησίᾳ caſtigavit Joh. Frid. Cramerus, Conſil. Brandeburgicus, in *Vindiciis Nominis Germanici, contra quosdam Obtrectatores Gallos*, præfixis Solis Literis Nominis Initialibus J. F. C. Berolini A. 1694. in fol. editis, ac eodem mox Anno, Amſtelodami in 8vo recuſis.

Ad Cap. IV. §. 19 p. 49 Ducentos Poetas Gentis Anglicæ celebriores, tum Vernaculos, tum Latinos, qui a Guilhelmi Conqueſtoris ævo, ad Jacobi usque II. Imperium, floruerunt, Guilh. VVinſtanley peculiari celebravit Libro Anglico (*The Lives of the moſt famous Engliſch Poetes*), Londini A. 1687. in 8vo edito, & *in Actis eruditorum Lipſienſibus M. Oct. A. 1687 p. 577-580*, recenſito. Dramaticorum Angliæ Poetarum Vitæ & Characteres, a Langbainio inchoati, a Car. Hildono autem ad finem usque Sec. XVII. continuati, Vernaculo item Gentis illius Idiomate Londini A. 1699 in 8vo prodierunt. V. de iis Lipſienſes *l. c.* M. Sept. A. 1699 *p.* 424-427.

Ad Cap. V. §. 4. p. 52. Fuſius de Lexicis Hebræis diſſeruit, eorumque Nomenclatorem egit & Cenſorem, idem (cujus Criticæ Sacræ de iis Locus hic allegatur) Aug. Pfeifferus, Superint. Lubecenſis, in *Conſultatione Epiſtolica de Editione Lexici* (quale ipſemet moliebatur) *Biblici Ebræo-Chaldaici Novi, mole modici, ſed Plenioris atque planioris omnibus hucusque* editis, Dreſdæ A. 1679. in 4to excuſa.

Ad Cap. V. §. p. 53. Duplicem hactenus Bibliothecæ R. Schabtai Ben Joſeph. Rabbinicæ (quam *Labia Dormientium* Autor appellavit) Verſionem e Septentrione expectavimus Latinam, alteram Chriſtiani VVormii, Ædis Haffnienſis Nicolaitanæ Antiſtitis Doctiſſimi, Notis adjectis illuſtrandam, quam, in *Præfat. Libri Secundi de Corruptis Antiquitatum Hebraicarum apud Tacitum & Martialem Veſtigiis*, A. 1694. eſt pollicitus; alteram Guſtavi Peringeri, Strengnenſis, L. L. Or. in Acad. Upſal. olim Profeſſoris, nunc autem Librorum in Regia Holmienſi Cenſoris, quam, Autoris ipſius concinnatam poſtulatu, Anno jam 1690. ab eo Juſſit expectari Magnus Ronnovius, Svecus, *in Notis ad Cod. Talmudicum de Æſtimationibus p. 9.* Utinam alterutra ſaltem primo quoque tempore prodeat, & novam Orienti e Septentrionis tenebris lucem foeneretur.

Ad Cap. V. §. 6. p. 54. Quæ de Linguæ Arabicæ Ubertate & Luxurie, fide Angeli a S. Joſepho, *h. l.* narrantur, Monachus ille, ni fallor, Edvardo debet Pocockio, cujus ex *Notis*

Digitized by Google

tis in Abulf. p 153. Aug. Pfeifferus (*in Introd. in Orientem, Diſſ. II. Qu. 9 p.* 27. 28. de eadem, qua Græcam etiam ſuperat, ubertate differens) verba allegat ſequentia, digna quæ & *h. l.* recitentur: *Quantum Græcam, Latinam, aliasque Linguarum præcipuas, verborum copia ſuperet, hinc conjicere licet, quod aliquando vel ſola diverſarum unius rei appellationum enumeratio & explicatio Juſtam Voluminis integri materiam præbuerit. Sic doctiſſimo Grammatico,* Ebn Chalavvain, *Libri unius Subjectum Leonis nomina, quæ quingenta; alterius Serpentis, quæ ducenta, teſte* Jallaloddino *in* Mezhar. *Autor Kamuſi,* Mohammed Al Firauzabadius, *Librum integrum de Mellis Appellationibus & Utilitate ſe conſcripſiſſe ait, in quo cum 80. ejus nomina recenſuerit nomenclaturam, totam tamen ejus non abſolviſſe notatur. Teſtatur idem, Enſis appellationes ultra mille ſe in Libro, a ſe compoſito, enumeraſſe.*

Ad Cap. V. §. 7 p. 56 Athanaſio Kirchero, iu Copticis, non ſatis tuto ſemper credi poſſe, poſt Vindingium, Aug. etiam Pfeifferus monuit, ſub finem Præfationis, *Introductioni in Orientem* præmiſſæ, idque a ſe, *in Exercc. Bibl. p. 49. 50* aliquot exemplis oſtenſum eſſe, teſtatur. Nova Luce, quam Literatura Coptica a Theod. Petræo, Flensburgenſi, *Cive* meo in LL. Or. univerſis verſatisſimo, præter Pſalterii Coptico-Arabico-Latini (cujus Specimen ſiſtit Pſalmus I Lugd. Bat A. 1660. in 4to maj. editus) Editionem, Lexicon etiam in eandem Copticum, a ſe concinnatum, & Angliæ Philologis ſummopere probatum, pollicito, expectabat, obitus ipſius, ſecundum in Orientem iter meditantis, immaturus illam orbavit.

Ad Cap. V. §. 8. p. 57. Thomæ Reineſii Ἱστορούμενα L. Punicæ recuſa ſunt in Syntagm. Diſſert. rariorum & Muſæo J. G. Grævii edito Ultraj. A. 1702. in 4to.

Ad Cap. V. §. 9. p. 57. De Linguarum Perſicæ & Germanicæ convenientia plura, e variis Autoribus, erudite congeſſit Morhofius, *P. I. Commentarii ſui Vernaculi de Lingua & Poeſi Germanica, c. 2. p. 39-43* Marci Zuerii Boxhornii Epiſtola huc etiam ſpectat, ad Nicol. Blancardum Kal Dec. A. 1648. Scripta, qua Vocum, quæ apud Curtium ſuperſunt, Veterum Perſicarum Origines, e Lingua Germanica, ſatis feliciter detexit. Legitur illa inter reliquas ipſius Epiſtolas, Amſtelodami A. *1662.* in *12mo* junctim editas, *p. 220-229.* Tacito quoque ipſius, ibidem A. præced 1661. excuſo, & Curtio etiam Nicol. Blancardi, ni fallor ſubjuncta.

Ad Cap. VI. §. 3. p 60. Poſt Burtonum, Linguæ Græcæ Hiſtoriam quadripartitam ſcripſit Laur. Ingevvaldi Elingius, Dalecarlus, Log. & Metaph. in Acad. Upſalienſi Profeſſor, poſt Autoris, A. 1688 defuncti, obitum, ab Ad. Rechenbergio, Theologo Lipſienſi, cum Præfat. ſua, Lipſiæ A. 1691. in 8vo editam. Autor, uti diligentiæ laude non eſt privandus, ita Eruditis Exteris vix approbabit muſteam, qua, Rudbeckii, aliorumque popularium, Hypotheſes ſecutus erroneas, Literarum Græcarum Origines a Runis Gothorum derivavit, ſententiam. V. de illo Joh. Schefferi *Sveciam Literatam p. 245.* & noſtra ad hanc *Hypomnemata p. 431.*

Ad Cap. VI. § 9. p. 67. Matthæi Devarii de Particulis Linguæ Græcæ Liber nuperrime, uno eodemque Anno ſeculari 1700. duobus in locis eſt recuſus, Noribergæ ſcilicet (in uſum Scholarum Urbis illius) in 8vo, & Amſtelodami in 12mo, nec proinde jam adeo rarus inventu.

Ad Cap VI. §. 11. p. 67. De Joh. Poſſelii Senioris (Filium enim habuit ὁμώνυμον, Parentis in Linguæ Græcæ Profesſione Roſtochii Succeſſorem) in Literaturam Græcam Meritis, & Scriptis variis eam illuſtrantibns, toties cuſis ac recuſis, in *Cimbria Literata* fuſius ſumus commentati, & Judicia de iisdem Eruditorum honorifica quamplurima collegimus. Nunc unici ſaltem de *Calligraphia Lingua Græca Oratoria* mentionem injiciemus, a Nicol. Friſchlino, Poeta & Didactico celebri, profecti, qui, teſte Pet. Bamba-

mii

Digitized by Google

mii *Poſſelio Rediviva*, tanti Librum hunc fecit, ut Diſcipulos eum ſibi, vel veſte nummis permutata, comparare juſſerit.

Ad Cap. VI. §. 17. p. 72. Henninii de Accentuum Græcorum novitate Sententiam confirmare ulterius aggreſſus eſt Medicus alter eruditus, Joh. Dan. Major, Prof. Kilonienſis, in *Epiſtola de Nummis Græce inſcriptis, ad D Joh Diecmannum, Ducatus Bremenſis Eccleſiarum Supremum Antiſtitem, qua præcipue Paradoxon Viri Cl. Henr. Chriſt. Henninii, Linguam Græcam non eſſe ſecundum Accentus pronunciandam, Orbi Literato ulterius conſiderandum committitur*, Kilonii A 1685. in 4to idita. Adjecta eſt illi *Appendix de ſuſpecta, imo olim nulla, Jotorum Subſcriptione.*

Ad eand pag. 72 Bibliotheca Joh Meurſii Senioris Græca Alphabetica, de Antiquis Scriptoribus Græcis, eorumque Operibus, tum etiamnum reliquis, tum deperditis, Libris IX. totidem Muſarum nominibus, ad exemplum Hiſtoriæ Herodoti, inſignitis, abſoluta, ſæpius ab Autore (*Lib. 2. Athen Batav. p* 197. 198. *in Lib de Fortuna Attica c.* 1 *& in Lect. Theophraſticis cap.* 1.) eſt promiſſa, Editioque illius a Viris Eruditis, Andr. Schotto & Luca Holſtenio (in Epiſtolis ad eum ἀνεκδότοις), Phil Labbeo (*in Biblioth. Bibliothecarum p.* 205), Joh. Jonſio (*L* 3. *de ſcript. Hiſt. Philoſ. c* 20 *p.* 313) aliiſque, vehementer deſiderata. Supereſſe eam etiamnum inter Ἀνέκδοτα Bibliothecæ Regiæ Svedicæ Holmienſis Meurſiana, quæ Sam. Pufendorffius Joh. Georgio Grävio, ut, ipſo curante, ederentur, tranſmiſit, verum imperfectam nec ultra Literam H productam, Chriſt. Thomaſii *Cogitata de Libris Recentioribus Joco-ſeria Germanica* (*M Nov. A* 1688 *p* 585 586.) teſtantur. Si Morhofio, vel interpolatori ejus (h. l.), credendum, longe adhuc magis eſt mutila & imperfecta, nec ultra primam Literarum δυάδα aſſurgit. Abſolutam tamen ego illam ab autore eſſe non dubito, cum edendæ ejus poteſtatem Guilh Noomſio, Arlanderveniæ Domino, Anno jam 1634 fecerit in Epiſt. ad Gerh Joh. Voſſium d. 12 Jul. ſcripta, & in Appendice Voſſianarum (*num* 200. *p.* 127.) obvia Bibliothecam Atticam (*L.* 2. *Athen. Batav. p.* 197. 198. *in Præfat. Græciæ Ludibundæ, & in Lib. de Fortuna Attica c.* 8. promiſſam) Autor prælo itidem paratam habuit, ac Gerh. Ioh. Voſſio Amſtelodamum A. 1632. tranſmiſit, ut illic, in Tomo Operum ſuorum Hiſtorico-Philologicorum Primo, ederetur. V. Epiſt. ejus ad Voſſium, d. 20. Aug A. 1633 exaratam, *in Appendice Voſſianarum, num.* 175. *p.* 113.

Ad Cap VIII. § 7 *p.* 99 Fallitur *h. l* Morhofius, dum Guilhelmi Robertſoni Theſaurum Linguæ Græcæ, a Colomeſio laudatum, haud diverſum eſſe conjicit a Rob. Conſtantin. Opere ſive Lexico Græco ejuſdem Tituli eximio. Revera enim Guilhelmus ille, quem Noſter ignoravit, Robertſonus, gente Anglus, & Artium Magiſter, *Theſaurum Linguæ Græcæ* edidit *Reſeratum*, & huic poſtea A 1686. *Theſaurum* quoque *Linguæ ſanctæ* ſubjunxit, ſive *Lexicon Concordantiale Hebræo-Latino-Biblicum, in quo Lexica omnia Hebraica, hucusque edita, Methodice, ſuccincte, & quaſi συνοπτικῶς, una cum Concordantiis ſingulorum Vocum Biblicarum, Grammatice ſub Radicibus ſuis reſolutarum, Hebraicis, exhibentur*, Londini in 4to excuſum. V. de utroque iſto Lexico, imprimis tamen de Hebraico, *Acta Eruditorum Lipſienſia, M. Jun. A.* 1687 *p.* 308-311.

Ad Cap VIII § 14 *p.* 103. Is Caſauboni Tractatus de Satyrica Græcorum Poeſi (de quo Autor, in *Polyhiſtore Poetico*, ſive *Lib. VII. c.* 1. *§.* 11. plura monuit) a Thoma Crenio haud ita pridem, *in Muſæo Hiſtorico & Philologico*, Lugd. Bat. A. 1699. in 8vo edito, denuo eſt recenſitus.

Ad Cap. IX. § 4. *p* 107. Gerh. Voſſii Etymologicon Linguæ Latinæ, cum præfixo de permutatione Literarum Tractatu, quamplurimis Iſ. Voſſii, Autoris Filii, Obſervationibus auctum, *Amſtelodami A*, 1695. in fol. eſt recuſum. Matthiæ Martini Lexicon

Digitized by Google

con Philologicum, adjectis ejusdem Cadmo Græco-Phoenice, ſive Etymologico, & Iſidori Gloſſario, per Ioh Georg. Georg Grävium emendato, ſuisque Annotationibus, & aliorum collectaneis, illuſtrato, Trajecti ad Rhenum *A.* 1697. in fol. Grävio curante, itidem denuo prodiit.

Ad Cap. IX. § 6. p. 108. De Nomenclatoris Hadr. Iunii Hiſtoria, Variis Editionibus, Prærogativa, Nævis, & horum Cenſoribus, plurima lectu digna congesſit, & proinde ad *h. l.* conferri meretur, Thom. Crenius, Vir. Cl. *Parte I. Animadverſionum Philologicarum & Hiſtoricarum, c* 3. *§* 1-5. *p.* 33-41.

Ad Cap. X. §. 6 p. 121. *A*rguta ſunt, &, quæ *h l.* recitantur, digna, Tria, quibus Laurentium Vallam, *A*ſſertorem Latinitatis purioris ſtrenuum, ſed in diſſentientes Iuſto acerbiorem, poſt obitum, Viri aliquot ævi iſtius Eruditi perſtrinxerunt, Epigrammata. Primum horum eſt ſequens Tetraſtichon:

> *Poſtquam nunc manes defunctus Valla petivit,*
> *Non audet Pluto verba Latina loqui.*
> *Juppiter hunc coeli dignatus ſede fuiſſet,*
> *cenſorem linguæ ſed timet eſſe ſuæ.*

*A*lterum Franc. Svveertius *in Selectis Orbis Chriſtiani Deliciis p.* 45. recitat:

> *Tandem Valla jacet, ſolitus qui parcere nulli:*
> *Si quaris, quid agat, nunc quoque mordet humum.*

Tertium apud Svveertium *l. c.* itidem obvium, uno cum illo *A*dverſarium ejus, Bartholom. Facium, brevi poſt ipſum tempore extinctum, ita perſtringit:

> *Ne vel in Eliſiis ſine vindice Valla ſuſurret,*
> *Facius haud multos poſt obit ipſe dies.*

Ad Cap. X. §. 9. p. 123. Grammatica Regia, ſeu Nova & Facilis Latinæ Linguæ Præcepta diſcendi Ratio, in Chriſtinæ, Svecorum Reginæ, uſum, Holmiæ *A.* 1635. in 12mo. a vero illius *A*utore, Iohanne Matthiæ, Oſtrogotho, Studiorum tunc Reginæ Moderatore, poſtea autem Doctore Theologo & Epiſcopo in Svecia Strengnenſi, eſt edita. Boxhornius illam, tribus poſt luſtris, adjecta ſua de Linguarum Symphonia Diſſertatione, recudi tantum Lugd. Batav. *A.* 1650 in 12mo. curavit. V. de Illa, ac ejus *A*utore, Ioh. Schefferi *Sveciam Literatam p.* 123-126. & noſtra ad hanc *Hypomnemata, p.* 387. 388. 389.

Ad Cap. XI. §. 2. p 128. In Typographos Batavos, eorumque *A*dminiſtros, Eclogarios & Literatores Semidoctos, qui, Scripta Veterum cum Notis Variorum publicare aggresſi, e Virorum Superioris ævi in iſta *A*nnotationibus & Commentariis, improbo auſu miſere mutilatis, aliisque, quibus σπουδῇ illuſtrata eadem erant, Monumentis (omiſſa plerumque Librorum & Capitum Mentione), ſolas Varias Lectiones, ſimilesque Minutias Grammaticas, neglectis Obſervationibus majoris momenti egregiis, indicibusque utilisſimis, absque Iudicio excerpſerunt, & Lectoribus obtruſerunt, præter Morhofium, &, quos ille laudavit, Gronovium, Grävium, Nic. Heinſium, Mericum Caſaubonum, Sarrauium, Borremanſium, alii etiam Viri Eruditisſimi ſerio ſunt invecti. V. Ioh Galloeſii (*Excerpta talia in Præjudicium magis Literarum, quam utilitatem, cedere,* judicantis) *Ephem. IV. Erud. Gall. A.* 1667 (*ad d* 7. *Febr.*) *p* 619 620. *Edit. Lat. Nitſchiana*, Caſp. Sagittarii *Commentationem de Vita & Scriptis Plauti, Terentii ac Ciceronis, p.* 67. 68. 69. *Adv.* Baileti *Tomum III. Judiciorum de Eruditis Gallicorum p.* 583. & *ſeq.* Ioh. Clerici *Artem Criticam, P. I c.* 2. *p.* 67 68. & *Tomum I. Parrhaſianorum, ſub Theod. Parrhaſii larva, Gallici Amſtelodami A.* 1699. *editorum, p.* 229-234 Henr. Chriſt. Henninii *Præf. Juvenalis ſui*, &, qui hunc allegat, Ioh. *Alb.* Fabricii *Biblioth. Latin. p.* 86.

Pet.

Digitized by Google

Pet. Burmanni *Præfat. noviſſima ſua Fabularum Phædri Editionis*, eumque laudantis Thomæ Crenii *Partem V. Animadverſionum Philol. & Hiſtor. c. 1. p. 21. 22*

Ad Cap. XI. § 3. p. 129. Præter Henr. Stephanum & Caſp. Barthium, Marcus etiam Zuerius Boxhornius Mich. Hoſpitalii *de Lite Satyram* pro Veteris Poetæ foetu habuit, & in Syntagmate *Poetarum Satyricorum Minorum de corrupto Reipublicæ Statu*, Lugd. Bat. *A.* 1633. in 12mo excuſo, una cum Sulpitiæ Satyra, ac Valerii Catonis Diris, præfixo *Satyræ Anonymi Auctoris Franci de Lite* Titulo, edidit, Notisque propriis (quibus Iani etiam Douſæ & Caſp. Barthii in Sulpitiæ Poemation Obſervationes acceſſerunt) illuſtravit.

Ad Cap. XI. §. 6. p. 134 Terentii Comoediæ, & in eas Æl. Donati, V. C. Oratoris Urbis Romæ, & Eugraphii, Veteris Sholiaſtæ, Commentaria, a Frid. Lindebrogio, collatis MSStis, Veteribus Exemplaribus, recenſita, aucta & obſervationibus, Indiceque uberrimo, illuſtrata, Anno jam 1602. Pariſiis, ubi Lindebrogius tunc vivebat, in 4to prodierunt. E Pariſina hac expreſſa eſt altera, quam Morhofius laudat, Editio Francofurtenſis *Anni* 1623. Heringiana. Terentium ipſum, *ad cujus nitelam & ſplendorem quod facere poſſet, nihil ſe* in hac Editione, Ergodiocta Ioſ. Scaligero (*Epiſt* 213. & 216 *p* 464. 466.) maturata, *ſcienter omiſiſſe*, vere *in Præfatione* affirmat, e Codice Bibliothecæ Regiæ Pariſinæ optimo & antiquiſſimo, duobus Pet. & Franciſci Pithoeorum Exemplaribus, manu utriusque emendatis, aliisque nonnullis MSStis, recenſuit. In Donati Commentario, quem Textui interſeruit, lacunas plurimas ſupplevit, & Errata infinita emendavit, adjutus, tum duobus Exemplaribus, accurata Fratrum Pithoeorum diligentia ad MSS. Ant. Contii & Iac. Cujacii collatis, tum Collectaneis Bibliothecæ Regiæ, & Schedis Petri Danielis Veteribus. Eugraphii, ſub finem Comoediarum omnium adjecti, cum pauca tantum in Italia olim Gabr. Faernus edidiſſet, ipſe longe plura, ex Codice Ant. Loiſelli, ICti, antiquiſſimo, primus publicavit, &, quæ huic deerant ex altero Franc. Olivarii ſupplevit. Lindebrogii ipſius Obſervationes breves ſunt, & circa Varietatem Lectionis potius, quam Textus explicationem, occupantur. Hæc Sciagraphia eſt compendiaria Editionis iſtius Geminæ Terentianæ Lindebrogii, quæ (imprimis Pariſina, ipſi ignota Morhofio) hodie eſt rarior, ſed omnium tamen, unanimi criticorum plerorumque conſenſu, optima & elegantiſſima. Nec enim Barthius & Morhofius ſoli coeteris eam præferunt, ſed Caſp. etiam Scioppius, *Conſult. 11. de Scholis & Studiorum ratione p. 64.* Ioh. Henr. Boeclerus *in Comm. de Script. Gr. & Lat. p 38.* Henr. Iul. Scheurlius (Indicem imprimis uberrimum extollens) *P. II. Statua Mercurialis, c. 4. p. 97.* Caſp. Sagittarius *in Comm. de Vita Terentii p. 61 66.* *Adr* Bailetus (Textum in ea judicans exhiberi emendatiſſimum) *T. IV. Judiciorum de Eruditis Gallicorum, P. II. p. 69.* Ioh *Alb.* Fabricius *P. I. Biblioth. Lat. p. 5.* aliique, quos taceo, complures.

Ad Cap. XII. §. p. 4. 171. Marq Gudii in Phaedrum Commentationes, in Ioh. Georgii Grævii manus, poſt Autoris mortem, delata, &, hujus Viri Summi ductu atque auſpiciis, a Pet. Burmanno, Ultrajectino, e Schedis minutis ac palantibus, magno cum labore, collectæ digeſtæque, in Editione Phædri Amſtelodamenſi, a Burmanno A. 1698. in 8vo curata, Notisque Variorum inſuper aliis, partim integris, partim excerptis, locupleta, lucem jam aſpexerunt publicam, & a Literarum iſtarum Amaſiis ingenti cum applauſu ſunt exceptæ.

Ad Cap. XIII §. 2 p. 187. Ante Chriſt. Kortholtum, Theologum Kilonienſem (cujus Commentarius Kilonii A. 1674. & ſeqq. Diſputationibus ventilatus eſt publicis) Plinii Junioris de Chriſtianis Epiſtolam ſeorſim illuſtrarunt Franc. Balduinus, Atrebas, [illegible]tus Seculi XVI. eximius, in *Legibus & Edictis Veterum Imperatorum de Chriſtianis*, ab i[illegible] collectis, explanatis, ac Baſileæ in 8vo editis, & Gerh. Joh. Voſſius, cujus in eam Co[illegible]entarius haud adeo magnæ molis, una cum Opuſculis de Cognitione ſui, & Ratione Stud[illegible]m, Amſtelodami A 1636. in 12mo prodiit. Pliniani Panegyrici Illuſtratoribus addantur

Ddd ddd dd Mar-

Marcus Zuer. Boxhornius, qui ſeorſim eum Lugd. Bat. A. 1632. in 12mo, & deinde junctim cum epiſtolis ibidem A. 1648. & Amſtelodami A. 1659. in 12mo, recenſuit; Johannesque Henricus Boeclerus, cujus *Commentationes Pliniana, quibus præcipua incomparabilis Panegyrici materia explicantur*, Argentorati A. 1640. in 8vo ſunt excuſæ. Dominici Baudii Commentarium itidem a nonnullis video allegari, mihi nunquam viſum, cui ſola ejus innotuit Oratio in C. Plinii Panegyricum Auſpicialis, publicis in eum Lectionibus præmiſſa, quæ inter Orationes ejus, junctim cum Epiſtolis ſæpius publicatas, eſt Septima.

Ad Cap. XIII §. 9. p. 195. Hiſtoriam Certaminis inter Joh. Frid. Gronovium & Emericum Cruceum, Monachum, & Collegii cujusdam Pariſienſis Pædagogum, de Statio Literarii cum obiter ſaltem Morhofius attigerit, paucis, e *Cimbria* noſtra *Literata*, & Elogio Gronovii, iſti inſerto, exponemus. Statium, cum Veterum & Recentiorum Commentariis, edidit Cruceus Pariſiis A. 1618. in 4to. Hanc ejus Editionem cum Gronovius, in ſua *ad Libros V. Sylvarum Statii Diatriba*, Hagæ A. 1637. in 8vo publicata, & Grotio, Salmaſio, Heinſiis, Vinc. Fabricio, aliisque Reip. Literariæ Principibus, ſummopere probata, Virgula ſubinde notaſſet Cenſoria, Cruceus, ſua vindicaturus, ſub larva *Mercurii Frondatoris* (quam, ante Morhofium, Chr Ad. Rupertus, *in Annott. ad Synopſin Hiſtoricam Chr. Beſoldi p. 391* eumque ſecutus Vinc Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis p. 225* nec non Adr. Bailetus *in Tr. Gallico de Satyris Perſonalibus, T. II. p.* 328. illi detraxerunt) *Antidiatriben, ſeu Frondationem Sylvarum Papinii Statii*, Stylo inſigniter maledico, Pariſiis A 1639. in 24. ei oppoſuit. A Gronovio viciſſim Cruceo repoſitus *Elenchus Antidiatribes Mercurii Frondatoris ad Statii Sylvas*, Libellus adverſarium facete admodum exagitans, Pariſiisque A. 1640. in 8vo, una cum Claudii Salmaſii (cujus nonnulla Cruceus itidem vellicaverat) ad Gronovium Epiſtola, excuſus. De hoc Elencho Claud. Sarravius, Ep. 10. ad Vinc. Fabricium (*p.m.* 16.), ſequens Anno jam 1639. antequam prodiiſſet, tulit Judicium: *Dabit Gronovius noſter Elenchum Antidiatribes Emerici Crucei, in quo miſer ille Cruciarius miris vapulat & torquetur modis. Nil mihi dudum lectum eſt amoenius hoc poſtremo Amici noſtri Opere, quod jam ſub prælo ſudat.* Novam adverſus *Elenchum* hunc Gronovianum Apologiam Cruceus, teſte Chr. Ad Ruperto (*in Epiſt.* ad Georg. Richterum A. 1641. ſcripta). minatus quidem eſt, ſed in lucem nunquam protulit. Coeterum de Meritis Gronovii in Statium Joh. Veenhuſius, *in Præfat ſuæ Editionis Poetæ ejusdem*, vere ite judicavit: *Gronovio præ reliquis tantum Statius debet, quantum coeteris omnibus, qui aliquid lucis ei affuderunt*, Plura vero haud dubie Poeta hic eidem debebit, ſi reliquæ ad eum Diatribæ, Obſervationes in Opera illius omnia, & Commentaria in Thebaidem & Achilleidem, quæ ſuperſtes publice promiſit, e Scriniis defuncti aliquando prodierint.

Ad tandem pag 195 Uti omnes Autorum Veterum, quas Frid Lindebrogius curavit, Editiones eximiæ ſunt, ita etiam Statiana, quam, e MSS. Pauli Petavii, Pet. Danielis, Puteanorum & Nicol. Fabri, accurate emendatam, adjectis, præter Placidi Lactantii in Thebaida & Achilleida Commendarium, e Codd. Biblioth. Regiæ & Pithoeanæ recenſitum, locisque innumeris emaculatum, ſuis Variar. Lectionum Obſervationibus, Indiceque uberrimo, Pariſiis, apud Andream Periet, A. 1600, in 4to maj. evulgavit. Acceſſit ei, biennio poſt (A. 1602.) Appendix, ibidem Claudii Morelli Typis excuſa, quæ Frid. Morelli Commentationes & Conjectanea, Domitii Calderini Commentarium, & Lindebrogii ipſius Breve Corollarium Obſervationum ſuarum in Statii Sylvas, complectitur. Editionem hanc (quam, novis in Statium pariter atque interpretem ejus, Lactantium Placidum, Obſervationibus atque Emendationibus αὐτογράφοις a Lindebrogio auctam, in Bibliotheca vidiſſe recordor Hamburgenſi) aliis præferunt, nec immerito, Ol Borrichius *Diſſ II. de Poetis p. m* 62 Joh. Hallervordius *in Biblioth Curioſa p.* 303. & Joh. Alb. Fabricius *in Biblioth. Latina, P. I. p.* 101. Quorum Ultimus recte effectam tum Statii, tum Placidi Lactantii, quam ſociata opera A. 1600, moliebantur, Editionem, Pariſienſi hac, eodem Anno, a Lin-

Digitized by Google

Lindebrogio, VVouvverii Æmulo, vulgata, eſſe ſufflaminatam. Conſuli de Conatibus his VVouvverii & Scaligeri poſſunt VVouvverii *Ep. IV. & XIV. Cent. II. ad Scaligerum p.* 214. 239. ac Scaligeri *Ep. 274. ad VVouvverium p.* 716. & ſeqq.

Ad Cap. XIII. §. 11. p. 196. Inter Caſtratores Martialis primus fuit Conr. Geſnerus, Medicus & Polyhiſtor Civitatis Tigurinæ inclytus, qui Tiguri A. 1544. in 8vo edidit *Epigrammata* ejus, *recens ab omni Verborum obſcoenitate, in Adoleſcentium præcipue Scholarum que uſum, expurgata, & in Locos Communes LXXXIV. digeſta, una cum Tribus Dialogis, quibus ratio hujus Inſtituti redditur, & Jac. Micylli in Martialem Annotationibus.* Secuti ſunt hujus Exemplum Jeſuitæ nonnulli, Andr. ſcil. Fruſius, Carnutenſis Gallus, cujus *Martialis repurgatus* ἀνωνύμως (teſte *Biblioth. Jeſuitica*, Phil. Alegambii & Nath. Sothvvelli *p. m.* 51. Romæ A. 1558. in 8vo, & Lugd. Gall. A. 1598. in 16. prodiit, Matthæus Raderus, Tyrolenſis, qui Martialem, omiſſis obſcoenis, emendatum, ac Commentariis illuſtratum, ter edidit, ac tertiis quidem curis auctiorem Moguntiæ A. 1627. in fol. & Pet. Rodellus, qui Libros V. Epigrammatum, reſectis itidem laſcivis, e Poeta hoc collectos, cum Notis ſuis, Toloſæ A. 1680 in 8vo, (referente Joh. Alb. Fabricio *P. I. Biblioth. Lat. p.* 113. 114. publicavit. Non deſunt Inſtituto huic ſui Patroni, Vinc. Placcius *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis detectis, P. I. c.* 10. *p.* 79. 80. Ol. Borrichius *Diſſ. II. de Poetis Latinis, §. 39. p.* 63. 64. &, ut alios ſileam, Conr. Geſnerus, in tribus, quos ſuæ Editioni annexuit, Dialogis, paulo ante laudatis. In quorum Tertio Rhadamanthus Judex, poſt cauſam hanc in utramque partem, a Mitione & Demea, coram tribunali ſuo, fuſe diceptatam, ſequentem fert ſententiam: *M. Val. Martialis principio caſtrari debet, dein ferro membratim diſcindi, ita ut nulli artus ei cohæreant amplius: mox diligenter a perito aliquo Medico, quæcunque particulæ ulla lue infectæ fuerint, igne urentur: reliqua de integro in corpus novum articulatim concinnata conglutinentur, quemadmodum Æſculapius olim fertur ab equis diſcerpta Hippolyti Athenienſis membra, ope artis Medicæ, in priſtinam integritatem reduxiſſe. Quod ſi temere quiſquam huic ſententiæ meæ contradixerit, in illo quoque caſtrationis poenam exerceri volo.* Sed nec eidem ſui defuere Cenſores, iique patronis longe numeroſiores. Quos inter, ex ipſis Pontificiis atque Hiſpanis, Laur. Ramirez de Prado, *in Hypomn. ad Martialis Amphiteatr. Epigr.* 35. acerbe ſatis in Raderum Jeſuitam, Caſtratorum iſtorum celeberrimum, invehitur. Morhofio noſtro, iſtud inſtitutum itidem non admodum fuiſſe probatum, ſatis arguit argutum ejus ad Joh. Ovvenum, Epigrammatographum Anglum, Martialis æmulum, a Jeſuitis pariter caſtratum, Tetraſtichon, *in Epigrammatibus Selectis p. m.* 28. obvium.

Pegaſus ergo tuus factus Cantherius eheu!
Ipſeque Apollo tuus factus Appella fuit!
O ſcelus! aut illos Eunuchos convenit eſſe, aut
Marſyæ ad exemplum crimina pelle luant.

Ad Cap. XIII. §. 12. p. 198. Sulpitiæ Poetriæ Epiſtolas Amatorias, Libro IV. Carminum Tibulli inſertas, vindicat, & Tibullo adjudicat, Caſp. Barthius, ſtyli diſſimilitudinem, aliaque argumenta, pro ſententia hac ſua, allegans, *Lib.* 59. *Adverſar. c.* 16. *p.* 281. Conf. Placcium verba ejus quædam recitantem, *in Tr. de Script. Anon. & Pſeudon. P. II. p.* 265. 266.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Noviſſimam omnium Lactantii Operum (quibus Libellus quoque de Perſecutorum Mortibus acceſſit) Editionem, ad IV. Codicum (Trium ſcil. Bibliothecæ Academicæ Lipſienſis, uniusque Saxo-Gothani) fidem denuo emendatam, & Annotationibus ſuis atque aliorum inſigniter illuſtratam, Typis Lipſienſibus, Batavicos nitore propemodum æquantibus, A. 1698. in 8vo dedit Chriſtoph. Cellarius, Lit. Eleg. in Acad. Saxo-Halenſi Profeſſor. Recenſum illius ac Laudes V. *in Actis Erud. Lipſienſibus, M. Nov. A.* 1698. *p.* 535. 536.

Ad Cap. XIV. §. 11. p. 207. Placidum Lactantium, ſive Luctatium, a L. Cælio Lactantio; Scriptore Eccleſiaſtico, recte Morhofius, Placcium ſecutus, diſtinguit, ſed incaute ἁμάρτημα ejus μνημονικὸν, alibi a nobis jam notatum, tranſcribendo ſuum facit, dum priori (Placido ſcilicet), Statii Poetæ Interpreti, *Commentarium in Tacitum* perperam attribuit.

Ad Cap. XIV. §. 21. p. 213. Inter Sidonii Apollinaris Editiones præſtantiores, mentionem etiam honeſtam mereri mihi videntur duæ VVovverianæ, h. l. præteritæ, Pariſienſis ſcilicet, ab ipſo Johanne VVovverio A. 1598. in 8vo publicata, Textumque Autoris e Codicibus, tum ſuo, tum Gallicis compluribus, dextre emendatum, ac Notis præterea Criticis illuſtratam, exhibens, ac Hannovienſis poſthuma, quam, ex poſtrema VVovverii ad Codicem Achillis Statii Romanum Recognitione, Civis ejus, Geverh. Elmenhorſtius, apud Aubrios, A. 1617. in 8vo edidit, &, a ſe itidem ad Vett. Codd. fidem locis infinitis emaculatam, Indice quoque Vocum Sidonii obſcurarum copioſo inſtruxit.

AD LIB. V.
SIVE
POLYHISTOREM CRITICUM.

Ad Cap. I. §. 2 p. 219. Commentarium de Critica promiſit Iſ. Caſaubonus, de quo, uti & Joh. VVovverii & Phil. Jac. Mauſſaci Operibus affectis de Studiis Veterum, eidem Argumento illuſtrando præcipue deſtinatis, Jac. Thomaſius, in Prolegomenis Editionis Tractatus de Polymathia VVouvveriani Lipſienſis, A. 1665. publicatæ, plurima collegit, & nos etiam in VVovverii (cujus Polymathiam Plagii in Commentarium Caſauboni, modo laudatum, Joſ. Scaliger, Mauſſacus, & alii, inſimularunt) Elogio, *Cimbriæ Literatæ* inſerendo, fuſius aliquando diſſeremus.

Ad Cap. I. §. 10 p. 223. Caſp. Barthii *Adverſariorum* Libri LX. tantum Priores Francofurti A. 1624. in fol. ſunt editi, Libri autem CXX. reſidui Hæredum, vel negligentia, vel malignitate, perierunt, qua de jactura Chriſt. Daumius, Amicorum Autoris Intimus, in Scriptis & Epiſtolis ſuis, paſſim conqueritur. Sequius de iis, ante Morhofium, etiam alii judicarunt Eruditiores. E quibus ſolos jam allegabo Triumviros in Literis Elegantior bus paucis ſecundos, Thomam Reineſium (cujus Variarum Lectionum Libri, Apologia contra Andr. Rivinum, & Epiſtolæ ad Chriſt. Daumium, tantum non ubique Barthii crebra in hoc Opere παροράματα & Lapſus detegunt, inque eos Virgula ſæviunt Cenſoria), Vinc. Fabricium (qui *in Pranſu Parato*, Sive Satyra in Poetas, ac horum Contemptores, ſatis acerbe eadem perſtrinxit), & Paulum Colomeſium, cui (*in Opuſc. Literariis p. 250.*) Barthius *Vir* audit *multa quidem lectionis, ſed naris haud prorſus emunctæ.*

Ad Cap. I §. 11. p. 223. 224. Thomæ Gataleeri Opera Critica omnia (1. Diſſ. de N T. Stylo adverſus Sebaſt. Pfochenium; 2. Cinnus, ſive Adverſaria Miſcellanea; 3. Adverſaria Poſthuma, a Carolo Filio publicata; 4 M. Antonini, Imperatoris, Libri XII. περὶ τῶν εἰς ἑαυτὸν, Latine verſi, & Commentario illuſtrati; 5. Diſſ. de Diphtongis ſeu Bivocalibus; 6. Diſſertationes duæ pro Nominis יהוה vulgari pronunciatione; 7. Diſceptatio cum Sam. VVardo de Baptiſmi Infantilis Vi & Efficacia) junctim, curante Herm VVitſio, Theologo Ultrajectino, cum ejuſdem Præfatione, Trajecti ad Rhenum A. 1698. in fol. nitide ſunt recuſa. Recenſum illorum exhibent, juſtasque ſimul iis laudes admetiuntur, *Acta Erud. Lipſienſia, M. Febr, A. 1699. p. 63. 64.* Eadem felicitate Sam. Bocharti Opera

Digitized by Google

Opera omnia, tum antehac edita (Phaleg ſc. & Canaan, ſive Geographia ſacra, & Hierozoicon), tum hactenus inedita, aut Latine e L. Gall. nunc demum verſa (Diſſertatiuncula ſcil. & Epiſtolæ varii argumenti, circiter quadraginta), una cum Steph. Morini (in Cadomenſi olim Munere Eccleſiaſtico ipſius Collegæ) Vita Autoris, & Paradiſi Terreſtris ad mentem ejus Recenſione, curantibus eodem Morino, Ioh. Leusdenio & Petro de Villamandii, tribus incluſa Voluminibus, & longe, quam antehac, auctiora atque emendatiora, Lugduni Batav. & Ultrajecti lucem tertio A. 1692. aſpexere publicam V. & de iis *Acta Erud. Lipſ. M. Mart. A. 1693. p. 97 - 105.*

Ad Cap. I. §. 14. p. 226 Æg. Menagium *in Comm. in Diogenem Laertium* Joh. Jonſii *Libros IV. de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ*, in *Amoenitatibus Juris Civilis* autem, Lutetiæ A. 1664. in 8vo, editis, Scipionis Gentilis *Libros II Parergorum ad Pandectas*, ſtrenue compilaſſe Morhoſius, *in Prælect. Polyhiſtoricis MSS.* obſervat.

Ad Cap. II. §. 2. p. 227. Scriptores Rei Nummariæ, non Alphabetico (quem Labbeus elegit), ſed materiarum Ordine, commode digeſtos, diligenter, additis etiam Judiciis, recenſuerunt Car. Patinus, Studii iſtius noſtro ævo Principibus merito annumeratus, in Introductione ad Hiſtoriam & Cognitionem rei Nummariæ, quæ Gallice Pariſiis A. 1665. Latine autem Amſtelod. A. 1683. in 12. prodiit, iſtique, ob Scriptorum hujus generis recentisſimorum notitiam, jungendus Burch. Gotthilfius Struvius, Acad. Patriæ Jenenſis Bibliothecarius, in Bibliotheca Nummismatica, ante Iuſtrum circiter unicum Jenæ in 12. publicata.

Ad Cap. II. §. 4. p. 228. Plenius omnibus hactenus editis Antiquitatum Romanarum Syſtematibus pariter atque Compendiis eſt Grande & Quatripartitum iſtud earum Syntagma, quod Vir Doctisſimus, Burch. Gotthilffius Struvius, modo laudatus, molitur, & ob Judicii præterea atque Ordinis ἀκριβείαν commendandum. Liber Primus de Ritibus & Antiquitatibus Sacris, cum præmiſſa Bibliotheca Antiquitatum Romanarum Hiſtorico-Critica eleganti Jenæ, A. 1701. in 4to jam prodiit. Sequentur hunc, uti ſperamus, propediem, & non minorem Eruditorum reportabunt Applauſum, tres reliqui de Antiquitatibus Civilibus, Militaribus & Oeconomicis. Poſt Laborem iſtum abſolutum, ſe Antiquitates etiam Veteris Eccleſiæ Chriſtianæ Sacras, nec non Ægyptiacas, Longobardicas, aliarumque Gentium Barbararum, Methodo ſimili, propoſiturum & illuſtraturum pollicetur.

Ad Cap. II. §. 7. p. 231. Liqer de Senatu Romano, ſub Joh. Sarii Zamoſcii uomine aliquoties editus, Carolo Sigonio recte *h. l.* vindicatur. Non tamen fictum, uti Morhoſius credidiſſe videtur, Nomen eſt Joh. Zarii Samoſcii. Eſt enim is Heros hujus nominis, Arte pariter atque Marte Seculo XVI. famam adeptus immortalem, Regni Polonici Cancellarius & Archiſtrategus, aliis quoque monumentis Literariis, & Academia Zamoſciana, ſuis ſumptibus erecta, de Patria & Orbe Literato optime meritus. Liber hic (quem Sim. Staravolſcius, in *Centuria Scriptorum Polonorum, num.* 19. ipſi tribuit, Henr. Ernſtius autem, *Lib. 2. Obſervatt. Var. c.* 36. & Joh. Rhodius, *in Catalogo Autorum Suppoſitiorum, cum Vinc. Placii Notis edito, num. 19.* Sigonio, ejus, cum in Italia ſtudiorum gratia verſatur, Præceptori, aſſeruerunt) non videtur mihi per ipſum Magiſtro plagio turpi eſſe ſubreptus, ſed a Sigonio potius Diſcipulo huic generoſo benevole, ut famæ illius velificaretur, tranſcriptus. Quo pacto Scholia etiam ſua in Orationes Ciceronis, & Comm. in Or. de Lege Agraria, ſub Bernh. Lauredani, Commentarium autem in Epiſtolas ejusdem Familiares, ſub Hier. Ragazonii, utriusque Auditoris ſui, Nominibus prodire, A. 1558. & 1555. eſt paſſus, V. Rhodium & Placcium, *loco cit. num. 19. 20. 21.*

Ad Cap. II §. 10. p. 234. Nicol. VVitſenius, quem Joh. Schefferus Plagii *h. l.* Interprete Morhoſio, inſimulavit, Conſul eſt Reip. Amſtelodamenſis, hodienum, niſi fallor, ſuperſtes, & accuratiore Geographiæ, aliarumque Matheſeos partium, peritia inclytus. Opus ejus

de

de Architectura Nautica Belgice, Amſtelodami A. 1671. in fol. ſub hoc, prodiit, titulo: Uitlânde en Hedendaegſche Scheepsbouw en beſtier: Waer in wiitloopigh werd verhandelt de wiiſe von Scheepstimmern bey Grieken en Romeynen, Scheepsoeffeningen, Striiden, Tucht, Straffe, Wetten en Gewoonten: Beneffens evenmatige Grootheden van ſcheepen onſes tiidts, ontleet en alle hare deelen: Verſchill van bouwen tuſſchen uytheemſchen en onſen Landaert: Indiſch en Ruſch Vaertuygh, Galeybouw, hedendaeghſche Scheepsplichten: Verriickt met een reep verklaerde Amanns ſpreckwoorden en Benamingen. V. Corn. a Beughem *Bibliogr. Mathem.* p. 458.

Ad eand. §. *& pag.* In *Prælect. Polyhiſtoricis MSS. c.* 15. Morhoſius, inter Scriptores de Strenis, commendat, præter Marcilium, Joh. Strauchii, JCti Celebris, *Diſſ. de Votorum Oblatione & Calendis Januariis.* In Mart. Lipenii, Conrectoris Lubecenſis, *Hiſtoria Strenarum Civilium integra, a prima origine, per diverſas Regum, Conſulum & Imperatorum Romanorum, nec non Epiſcoporum, ætates, ad noſtra usque tempora, deducta*, quæ Lipſiæ A. 1670. in 4to prodiit, *multa* judicat *miſceri*, *quæ commode poterant omitti*, *multa quoque inepte cumulari.* *Diſſertationem* tandem Joh. Gothardi Böckelii Philologicam *de Novo Anno, ejusque Ritibus*, Roſtochii A. 1663. in 4to editam, ſibi vindicat, e Prælectionibus quippe ſuis privatis ab illo, iſtarum Auditore, hauſtam.

Ad Cap. II. §. 16. *p.* 237. Joh. Georgii Grævii Diligentiam in Scriptoribus Antiquitatum Romanarum colligendis, junctimque in iſtarum *Theſauro*, Vaſto Opere, Decem, ni fallor, Tomis Trajecti ad Rhenum, ab A. 1695 ad 1700. in fol. edito, publicandis, laudabilem feliciter æmulatus Jac. Gronovius, ſimilem Græcarum Antiquitatum Theſaurum A. 1697. Lugd. Bat. in fol. cœpit edere, cujus Volumina tria priora Virorum Illuſtrium Icones, & alias Græcarum Antiquitatum reliquias, in Metallo Lapidibusve olim expreſſas, æri nunc inciſas, & Obſervationibus eruditis illuſtratas, exhibent; Quartum autem, A. 1699. Juris factum publici, Libros Antiquariorum Græcorum de variis hujus generis Argumentis Selectiores quamplurimos ſtudioſe ſiſtit congeſtos, & eleganter nitideque recuſos. Autores, in Opere Utroque denuo evulgatos, enumerare non vacat, præſertim cum Ephemerides pleræque Eruditorum Recentiores, locis diverſis, in Recenſu illorum jam fuerint occupatæ.

AD LIB. VI.
SIVE
POLYHISTOREM ORATORIUM.

Ad Cap. II. p. 257. Totum hoc de Græcis Oratoribus Antiquis Caput, Obſervationibus ſcatens eruditis, non ipſi debetur Morhoſio, cujus in Prælectionibus, tum Polyhiſtoricis, tum de Notitia Autorum, Academicis, nihil plane de iſtis annotatum reperi, ſed a Viro Docto, qui Lipſiæ IV. Libros Polyhiſtoris Literarii poſteriores, e MSStis illis, Frid. Bened. Carpzovii, Auſpiciis, congeſſit, una cum Libri VII. Capite de Poetis Græcis Secundo (cujus itidem vix tenuia quædam lineamenta Schedæ Morhoſianæ ſuggerunt), totum, ne inſigni adeo defectu Opus deformaretur, eſt adjectum. Id quod monendum *h. l.* denuo putavi, ne Morhoſio, quæ illius non ſunt, ab incautis Lectoribus forte tribuantur.

Ad Cap. II. §. 17 *p* 268. Pet. Cunæi Verſio Cæſarum Juliani Imp. Latina, & præfixa huic Præfatio pro Juliano Apologetica, una cum Cunæi ipſius *Sardis Venalibus*, ſive *Satyra in hu*-

jus

Digitized by Google

jus Seculi homines pleroſque inepte eruditos Menippea, Nicolai item Rigaltii *Funere Paraſitico*, & Juſti Lipſii *Satyra Menippea*, Lugduni Batavorum ſæpius prodierunt. Quinta Editio, quæ ad manum jam eſt, illic A. 1610. in 12. eſt excuſa.

Ad Cap. III. §. 6 p. 280. Voluminis Orationum Panegyricarum Recentiorum, a Viris Clariſſimis ſparſim antehac editarum, peculiaris Editionem ipſum olim Morhofium eſſe meditatum, autor vitæ ejus, *Diſſertationum Syntagmati* præfixæ, Anonymus, in Scriptorum ejus affectorum Catalogo, *p. 39.* e Schedis defuncti, teſtatur. Collectioni iſti haud dubie ab eo deſtinatæ fuerunt, quas §. hac recenſet atque commendat. De Joh. VVouvverii, Hamburgenſis, Celebri, cujus nimiam Morhofius notat, Luxuriem, *in Chriſtianum IV. Daniæ Regem, Panegyrico*, fuſius diſſeruimus, & Judicia de illo Joſ. Scaligeri, Dom. Baudii, ipſiusque Autoris VVouvverii, partim benigniora, partim ſequiora, recitavimus, *P. I. Iſagoges ad Hiſt. Cimbricam, c. 12. §. 6 p. 186. 187. 188.*

Ad Cap. III. §. 8. p. 282. Cum iis, quæ ſequentibus Capitis hujus Paragraphis, ad finem usque ejusdem, de Arguta Dictione, Rhetoribusque & Oratoribus ejus ſtudioſis, traduntur, conferri ab illius Amaſiis poſſunt Morhofii Prælectiones de Arguta Dictione Academicæ, quæ, ſub *Commentationis de Argutiarum Diſciplina* Titulo, biennio poſt Autoris obitum, A. 1693. ſine loci mentione, *in 12.* ſed admodum mendoſe, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 10. p. 283. 284 Emanuelis Theſauri *Il Canocchiale Ariſtotelico, o ſia Idea della argutezze Heroiche, vulgarmente chiamata Impreſſe*, ſive Opus de Argutiarum Arte Italicum, Taurini primum A. 1654. impreſſum, & Romæ dein ac Venetiis vel ſexies recuſum, Latine tandem vertit, & (ſub Titulo *Idea arguta & ingenioſa dictionis, ex Principiis Ariſtotelicis ſic eruta, ut in univerſum Arti Oratoriæ, & imprimis Lapidariæ atque Symbolicæ, inſerviat*) Francofurti A. 1698 in 4to, Lingua hac Eruditorum communi, omnium uſibus expoſuit, Caſp. Cörberus, Eloquentiæ in Acad. Julia Profeſſor. Recenſum Operis eximii V. in *Actis Erud. Lipſienſibus, M. Jun. A. 698. p. 255-259*

Ad Cap. IV. §. 6 p. 290. Latine prodierunt Corn. Muſſi Sermones in Evangelia Dominicalia & Feſtivalia, ex lingua Italica per Michaelem ab Iſſelt, Doccomia Friſium, translati, cum Vita ipſius, iisdem præfixa, Coloniæ A. 1594 & 1603 in 8vo.

Ad Cap. IV. § 17. p. 296 Confunduntur *h. l.* ob ὁμωνυμίαν, duo Petri Molinæi, Senior atque Junior, ille Pater, hic Filius. Pater, Profeſſor initio Academiæ Lugduno-Batavæ Philoſophicus, dein Eccleſiæ in ſuburbio Pariſienſi Reformatæ Charentonienſis Paſtor, & Athenæi tandem in Gallia Sedanenſis Theologus, Scriptor πολύγραφος, & plurimis præſertim bellis Sacris, adverſus Pontificios depugnatis, inclytus, qui d. 10. Mart. A. 1658. nonagenarius obiit, a Claud. Sarravio, *Ep. 31. ad Vinc. Fabricium p. 33. Veteranus Chriſti Miles, fortiſque Athleta*, ſalutatur, Autorque eſt *Tractatus de Cognitione Dei*, Latine Lugd. Bat. A. 1625, in 12. Gallice Hagæ Comitum A. 1631. in 18, Germanice autem Uratislaviæ A. 1622 & Lipſiæ A. 1694 in 12 pulicati. Qui, licet a Morhofio *h. l.* non celebretur, Scriptoribus tamen Eccleſiæ in Gallia Reformatæ Homiletico-Aſceticis potioribus, ob non pauca Monumenta Sacra hujus Argumenti inſignia, recte accenſebitur, imo a Gisb. Voetio (*Lib. I. Bibliotb. Stud. Theol. c. 17. p. 256. 257. & Lib. 2. c. 3. p. 649.*) ac Gerh. Meiero (*Lib. II. Bibliotb. Theol. Contracta, c. 11. p. 255.*) jam eſt annumeratus. Petrus autem Molinæus Junior, Canonicus Cantuarienſis, & Aulæ Regiæ Anglicanæ Eccleſiaſtes, cujus Scripta Morhofius *h. l.* deprædicat, Libro Gallico plane aureolo *de la Paix de l'Ame, & du Contentement de l'Eſprit*, præcipue inclaruit, Sedani A. 1660. in 4to primum edito, eademque Lingua Genevæ, Salmurii & Amſtelodami, ſaepius recuſo, in Germanicam autem a Chriſt. Ryſſelio (dem Beſchirmten in Carpophororum Ordine) Lipſiæ A. 1666. & 1685. in 12. ac in Belgicam a J. Sandero Amſtelod. A. 1662. in 12. transfuſo.

Præ-

Præter hunc Germanice etiam leguntur,& una cum illo Hamburgi A. 1693. in 8vo lucem viderunt publicam, ejusdem Molinæi Junioris Meditationes de Amore in Homines divino, Preces & Meditationes Sacræ in Dies Septimanæ totius ſingulos, Præparatio ad Cœnam Dominicam, & Commentatio de Fide Juſtificante. E quibus Preces Quotidianæ & Præparatio ad Coenam Dominicam (ſeorſim etiam Danice Hafniæ A. 1657. in 12. edita),cum eodem de Pace Animæ Libro, Anno ſequenti 1694 Amſtelodami in 12, Belgice itidem, Interprete H. Dullarto, prodierunt.

Ad Cap. IV. § 13 p. 299. Inter Scriptores Homileticos & Poſtillatores,quos vocant, Eccleſiæ Lutheranæ, Morhofio præ aliis probati ſunt Mart. Lutherus ipſe,Ioh. Arndius & Henr. Müllerus, Theologi eximii, & in vera Chriſtianiſmi, tum doctrina, tum Praxi, inculcanda nulli ſecundi, de quibus Verba ejus ipſiſſima, e Prolegomenis *Collegii Sacri Oratorii in Pericopas Evangelicas Anniverſarias ἀνεκδότου*, lubet addere: *De Germanis Scriptoribus pene prætermiſiſſem aliqua dicere. Et, ſi verum fateri velimus, parca illorum ſeges eſt. Poſtillarum & Poſtillatorum turba infinita pene, ſed e quibus oppido pauci ſunt, qui elegantius quid ſapiant. E quibus ſuperiore ſeculo habemus Lutheri,aliorumque doctiſſimorum Virorum, Scripta Practica, plena pietatis & ſolidorum Enthymematum, ad Themata Oratoria neceſſariorum Sed ii, contenti rem docuiſſe, de ornamentis non multum ſolliciti fuere: quanquam in Lutheri ſcriptis nihil poſſit deſiderari etiam ad ornatam elocutionem. Mihi præ ceteris vehementer ſemper placuit Joh Arndius, profundorum ſenſuum inveſtigator, qui ea ſæpe affert, de quibus non cogitarunt alii, foecundus Enthymematibus & argutioribus etiam meditationibus. Noviſſime Henr. Müllerus magna diligentia conquiſivit rariora Cogitata, in ſuis ad Pericopas Evangelicas & Epiſtolicas Homiliis. - - Nullus eſt e recentioribus Homileticis Scriptoribus, qui foecundior ſit Poriſmatibus, e textu deductis, quam Müllerus; Horreum Opus illud dicas, & quaſi Locos Communes Locorum, quibus magno cum fructu quis uti poterit. Sunt enim omnia pulchra, arguta & illuſtria, ſed, ſi juſta Orationis concinnitatem videas, ejus ſane menſuram multis modis excedunt. Exiſtimem ego,multorum Annorum Labores, vel multos Sermones, in unum ab Autore compactos, unde illa totius inconcinnitas oritur.*

Ad Cap. IV. §. 29. p. 306. Petri du Boſe *Sermons ſur divers Textes de l'Ecriture*, junctim Tomis II. Roterodami A. 1691. in 8vo, Ioh. Claudii autem *Oeuvres Poſthumes* (*Opera Poſthuma*, non Dogmatica ſolum & Polemica, ſed & Homiletica), Tomis V. Amſtelodami A. 1688. & 1689. in 8vo, prodierunt.

AD LIB. VII.
SIVE
POLYHISTOREM POETICUM.

Ad Cap. I §. 14. p. 324. De Enthuſiaſmo ſeu Furore Poetico Morhofii etiam ipſius exſtat Oratio, Roſtochii Lectionibus in Claudiani de Raptu Proſerpinæ Libros Publicis, M. Nov. A. 1661. præmiſſa, ſed, triennio abhinc, demum, in Volumine *Diſſertationum* ejus *Academicarum & Epiſtolicarum*, Hamburgi A. 1699 in 4to excuſo, *pag.* 71 - 81. edita. Prolixius ille quidem de eodem Argumento Volumen, tum ſub finem *Orationis hujus p. 81*, tum *P. II. Operis de Lingua & Poeſi Germanica, c. 1. p. 201*, & alibi, eſt pollicitus, ſed non perfecit. Digna etiam lectu eſt Diatriba de Enthuſiaſmo Poetico Academica, ab Henr. Muhlio & Sebaſt. Kortholto, illo Præſide, hoc Reſpondente, Utroque autem Morhofii Diſcipulo, Utroque item ejuſdem in Profeſſione Poetica Succeſſore, Kilonii A. 1696 in 4to publicata.

Ad

Digitized by Google

Ad Cap. II. p. 330. Caput hoc de Poetis Græcis non ipſi Morhoſio deberi, ſed Viri illius Eruditi, qui Lipſiæ Libros IV. Polyhiſtoris literarii poſteriores, e Prælectionibus ejus Academicis, collegit, digeſſit, & plurimis in locis auxit atque interpolavit, diligentiæ acceptum eſſe ferendum, ſupra jam, ad *Libri VI. Cap II.* monuimus.

Ad Cap. II. §. 1. p. 331. Scriptoribus Vetuſtis Latinis, Poetarum perſecutis Hiſtoriam, addendus etiam C. Svetonius Tranquillus, e cujus Libro de Poetis (Latinis haud dubie ſolis) Vitæ tantum Terentii, Horatii, Perſii & Lucani, ſuperſunt. V. Voſſii *Lib. I. de Hiſt. Lat. c. 31. p. 166.* & Joh. Jonſii *Lib. 3. de Scriptt. Hiſt. Philoſ c. 8. p. 249*

Ad Cap. II. §. 2. p. 334. In diſceptationem de Patria Homeri tot Urbium decantatiſſimam, complura Poetarum Græcorum Epigrammata, non invenuſta, *Libro IV. Anthologiarum*, a Maximo Planude collectæ, *Tit. 27.* (*fol. 214 Edit Aldinæ*), occurrunt. Septenarius illic Civitatum & Inſularum, quæ Civem iſtum ſibi vindicabant, hoc exprimitur Diſticho:

Ἑπτὰ ἐριδμαίνουσι πόλεις διὰ ῥίζαν Ὁμήρου
Κύμη, Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Aliter vero in altero, iſti immediate ſubjuncto:

Ἑπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν διὰ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, Χίος, Κολοφών, Ἰθάκη, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Antipater & Anonymus, quorum de patria Homeri Controverſa ibidem leguntur Octoſticha, omiſſis locis quibusdam, in gemino hoc Diſticho memoratis, alia ſubſtituunt, ille quidem Jum, Salaminem & Theſſaliam, hic vero Ægyptum, Cyprum, Mycenas. Uterque, Litis iſtius ſibi ſumens arbitrium, coeleſtem Homero tribuit Originem; Antipater quidem hoc Diſticho:

Πάτρα σοι τελέθει μέγας οὐρανός: ἐκ δὲ τεκούσης
Οὐ θνατᾶς, ματρὸς δ' ἔπλεο Καλλιόπας.

Anonymus autem, ita canens:

Οὐ γὰρ ἔφυ χθονὸς ἔργον; ἀπ' αἰθέρος ἀλλά ἑ Μοῦσαι
Πέμψαν, ἵν ἡμερίοις δῶρα ποθητὰ φέρῃ

Plura diverſorum Argumenti hujus Epigrammata *l. c.* legi merentur. Nos olim in posthumam hanc de Homeri, dum vixit, contempti & cum dura colluctati paupertate, Loco Natali Contentionem ita luſimus;

Septem Græcorum atque Aſiæ prædivitis Urbes,
Queis opibus pauca ac nobilitate pares,
De patria ingentis certaſſe feruntur Homeri,
Et quævis Civem hunc aſſeruiſſe ſibi.
Smyrna, Chius, Colophon, Salamin, Pylus, Argos, Athenæ,
Hinc voluere ſibi grande parare decus.
Fallimini o Stolidæ! quo enim decus eſſe putatis,
Nemo non ſummum dedecus eſſe videt.
Tanti etenim Civis, quæcunque eſt Patria, dotes
Sprevit, dum in vivis atque ſuperſtes erat.
Dura vagabundum atque extorrem preſſit Egeſtas:
Non fuit Urbs tanto patria digna Viro.

Qui octo Homeros, ob Homonymiam confuſos, effingunt, & hos inter tot Loca Natalia, uni attributa, cum Gyraldo, *h. l.* allegato, & quem illi comitem adjungimus, Jacobo a Cruce, Bononienſi (*in Annott. in Autores varios, c. 19. Tomo I. Theſauri Critici Gruteriani p. 693. 694.*), partiuntur, ſola Archilochi nituntur auctoritate, non Veteris illius, Homeroque ipſi, uti fertur, coævi, ſed ſpurii atque ψευδωνύμου, cujus Libel-

lum de Temporibus Joh. Annius Viterbienſis, Falſarius atque impoſtor famoſus, cum aliis ejuſdem furfuris Mercibus Literariis, Orbi erudito obtruſit, nec attendi proinde a cordatis merentur. V. *Homonymoſcopiam* noſtram, *Sect. II. cap. 3. §. 37. p. 315. 316.* Plura de Homero addere non vacat. Conſulantur; præter alios *h. l* jam laudatos, Ludolphi Küſteri, Marchici (qui *Neocorum* ſe deinde, *μεταφράσει h. l.* Cognominis Græca, in *Bibliotheca* ſua *Librorum Novorum* appellavit *menſtrua*) *Hiſtoria Homeri Critica*, erudita ſane & lectu dignisſima, Francofurti ad Viadrum A. 1695. in 8vo edita, & Gisberti Cuperi *Apotheoſis ſeu Conſecratio Homeri, ſive in Lapidem, in quo exſculpta illa eſt, antiquisſimum Commentarius*, Amſtelodami A. 1683 in 4to excuſus.

Ad Cap. II. §. 10. p. 352. Inter Pindari Editores atque illuſtratores mentionem etiam honeſtam meretur Mich. Neander, toties, aliis in locis, a Morhofio, ob Merita in Literas, imprimis Græcas, eximia, haud immerito celebratus, cujus exſtat, & Baſileæ A. 1556. in 8vo prodiit, *Ariſtologia Pindarica Græco-Latina, quicquid in Pindaro, Vate, ut Vetuſtisſimo, ita quoque caſtisſimo & ſapientisſimo, memorabile, notatu dignum & rarum, nec alibi ſimiliter obvium*, cum Prolegomenis de Vita ejus, & IV. Ludis Græcorum Solennibus, Notisque Marginalibus, ac IX. Lyricorum Sententiis, hinc inde collectis, eodemque pacto illuſtratis exhibens.

Ad Cap. II. §. 12. p. 357. Non contemnenda etiam eſt Editio Anacreontis Tubingenſis Græco-Latina, quam Frid. Herm. Flayderus, Lit. Human. in Acad. Tubingenſi Profeſſor, A. 1612 in 12mo, triplici Verſione Latina, ſua nempe ad verbum pedeſtri, Metricis autem Henr. Stephani & Heliæ Andreæ, & Notis Analectisque Criticis illuſtratam, juris feci publici.

Ad Cap. II. §. 24. p. 367. Fallitur Capitis hujus Autor, dum Nicol. Rittershuſium, Academ. Aldorfinæ JCtum, A. 1670. mortuum, Autorem Epiſtolæ de Plagio Literario, pro ſua de Hannonis *περιηγήσει* Oratione, ejuſdem Criminis a Barth. Nihuſio incuſata, ad Georg. Richterum Apologeticæ, in Richterianarum Syntagmate, *p. 204 & ſqq.* obviæ, Oppianum Lugd Bat A. 1597. credit edidiſſe. Debetur enim Editio iſta Conrado Rittershuſio, Nicolai Parenti, Anteceſſori itidem Altorfino, A. 1613. jam extincto. Pari vel errore, vel memoriæ lapſu, Jac. Thomaſius *in Tr. de Plagio Litterario*, *§. 373.* & Vinc. Placcius, hunc ſecutus, *in Tr. de Scriptoribus Anonymis & Pſeudonymis*, *P. II. p. 166.* Epiſtolam Nicolai Filii de Plagio, modo laudatam, Conrado Rittershuſio, Parenti tribuunt. Cœterum, quæ Filius, de Bodini in Oppianum Commentario, turpi plagio ex Adr. Turnebi Lectionibus compilato, Richtero narrat, e Jac. Bongarſii haud dubie hauſit Epiſtola, ad Parentem ſuum, Conradum, d. 4. Apr. A. 1600. exarata, & a Paulo Colomeſio (in Vita Ioh. Bodini, *Galliæ* ſuæ *Orientali p. 74-87.* inſerta) A. 1665. edita. Iſta enim cum multa alia refert Bodino parum honorifica, tum hæc de ejus Oppiano: *Jam edidiſſe illum Lectiones Turnebi in Oppianum pro ſuis, nemo noſtrorum* (Gallorum ſc.) ignorat.

Ad Cap. II. §. 27. p. 370. Gregorii Nazianzeni Carmina XX. hactenus *ἀνέκδοτα* (quorum prolixisſimum eſt primum Verſuum 835. de ſeipſo, & adverſus Epiſcopos, a quibus Epiſcopatu erat ſpoliatus, Vitia Ordinis Eccleſiaſtici ſatis libere notans), e Biblioth. Cæſarea Vindobonenſi, cum Joh. Leunclavii Verſione Latina, & Notis Jac. Tollii eruditis, in hujus *Inſignibus Itinerarii Italici*, Opere Poſthumo, Ultrajecti A. 1696. in 4to, una cum aliis Antiquitatis Eccleſiaſticæ Monumentis ineditis, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 3 p. 373. De Nicol. Borbonii, Vandoperani, *Nugis & Epigrammatibus*, Lugd. Gall. apud Gryphium, A. 1538. editis, multo adhuc inclementius Morhofio judicat Joh. Owenus, *Lib. I. Epigr. n. 42 p. m. 10.* Autorem ita alloquens:

Quas

Digitized by Google

Quas tu dixiſti Nugas, non eſſe putaſti:
Non dico nugas eſſe, ſed eſſe puto.

Ol. Borrichio contra, *in Diſſert. de Poet. Lat. §. 126.* Carmina Borbonii, *non invitis Muſis concinnata* videntur.

Ad Cap. III. §. 6. p. 383. Veriſſimum eſt Morhofianum hoc Judicium de Anagrammatibus, quibus multi, judicii laborantes infirmitate, & Ingenio genioque vere Poetico deſtituti, labore inglorio, & Indole generoſa plane indigno, miſere inſudant, neſcii, Crepundiis ea atque Ineptiis Poeticis, Artifices autem illorum Poetaſtrorum Vulgo, ab omnibus vere Eruditis atque Cordatis accenſeri. Hadr. Valeſius, Galliæ æternum decus, his eos perſtrinxit Scazontibus, inter Valeſiana Poſthuma obviis:

Citharoedus eſſe qui nequit, fit Auloedus:
Anagrammatiſta, qui Poeta non ſperat.

Chriſtoph. Frid. Buchero, in *Privata Pietate*, Lipſiæ A. 1673. edita, *Epigr. 27.* his in Anagrammatographos Verſibus invecto:

Inſontes miſere torquent Anagrammata Muſas;
Carnifices poſſem dicere, Phoebe, tuos;

Frid. Rappoltus, Theologus & Poeta Academiæ Lipſienſis ἰζοχώτατος, in Elegiis præfixis ita applauſit:

Carmina cuncta placent tua, mi Buchere; ſed audi:
Eſt, quod præ reliquis mi nimiumque placet.
Plauti ad Felicem quod nempe Anagrammata ſtringis,
Carnifices Phoebi, Pieridumque cruces.
In reliquis Vates, ut mos eſt plurima fingis:
In ſolo hoc tantum, credito, vera canis.

Alios addere ſuperſedeo. Merito etiam a Morhofio coeteris Anagrammatographis præfertur Joh. Mautnerus, Tranſylvanus, Studioſus Roſtochienſis, cujus Roſa Varniaca, ſive Lycæum Roſtochienſe Anagrammaticum, & Curia Roſtochienſis Anagrammatica, utraque Roſtochii *A. 1636.* in 12mo. edita, talia ſiſtunt in Profeſſores, Conſules ac Senatores Urbis illius, *Anagrammata*, quibus elegantiora, concinniora, magisve perſpicua, dari vix credo, legiſſe certe haud recordor.

Ad Cap. III. § 8. p. 377. De Calvidii Læti, ſive, qui ſub Larva hac deliteſcere voluit, Claudii Quilleti, Abbatis Galli, *Callipædia Libris IV.* fuſius diſſeruit Morhofius *Lib. II. Polyhiſtoris Literarii, Cap. I. p. 319.*

Ad Cap. III. § 10. p. 380. Pet. Dan. Huetii, Epiſcopi in Gallia Abrincenſis, ob eruditionem omnigenam ubique gentium celeberrimi, Poemata Latina & Græca, quotquot colligi potuerunt, Trajecti ad Rhenum *A. 1694.* in 8vo, Joh. Georgio Grævio, Viro Summo, Editionem curante, prodierunt.

Ad Cap. III. §. 14. p. 382. Centonem Virgilianum Dan. Heinſii ad *Amicum*, cui ex Congreſſu cum *Ancilla* proles erat nata, ad Caſp. Barlæum eſſe ſcriptum, in MSto Polyhiſtoris hujus Morhofiani Lipſienſi perperam traditur. Fuit enim Amicus ille Heinſianus non alius quam Dom. Baudius, in cujus etiam *Amoribus*, a Pet. Scriverio Lugd. Bat. *A. 1638.* in 8vo editis, Cento idem *p. 77-80.* occurrit.

Ad Cap. III. §. 17. p. 383. Eraſmus Michaelis Lætus, Theologus Hafnienſis (cujus Operum Poeticorum Indicem in Alb. Bartholini *Tr. de Script. Dan. p. 40.* invenies), *Dania Maro elegantiſſimus* ab Ol. VVormio (*L. 1. Monum. Dan. c. 14. p. 99. & L. 5. p. 306.*) & *Poeta Maroni æmulus* a Thoma Bartholino (*in Tr. de Medicina Danorum Domeſtica p. 322.*), ſalutatur. Qui Duumviri uti affectui in Popularem forſan aliquid dederunt, ita non contemnendum tamen plane eſſe, ſed inter Seculi ſui Poetas Locum meruiſſe ſatis honeſtum,

Bor-

Digitized by Google

Borrichius oſtendit *Diſſ. V. de Poetis p. 168. 169.* Zachariæ Lundii, Nübela Cimbri, qui Friderico III. Danorum Regi, fuit a Secretis, & ob Venam Poeticam plane eximiam, ab Ol. Borrichio *l. c. p. 169* prout par erat, eſt celebratus, Elegiarum libri II. Sylvarum autem & Epigrammatum ſinguli, ſub *Poematum Juvenilium* Titulo, Hamburgi *A.* 1635. in 12mo prodierunt. 'Ανέκδοτα, in Joh. Mohtii, Conſiliarii Danici, Bibliotheca, Haffniæ ſuperſunt Sylvarum Libri Duo, Elegiarum Quinque, Carminum Unus, Epigrammatum Tres, & Poematum Moralium quatuor, cum Satyra unica. Quæ omnia Luce publica digna merito a Borrichio judicantur.

Ad Cap. III. §. 17. p. 384. Viti Beringii & Ol. Borrichii Poemata junctim jam ſunt edita, una cum Henric. *A*lbertii, Joh Höpneri, Chriſt. *A*agardi & Henr. Harderi, Flensburgenſis (Epigrammatographi nullo modernorum inferioris) Poematis varii generis, in Deliciis VI. Poetarum Danorum, per Frid. Rooſtgardum collectis, in Tomos II. diviſis, & Lugd. Bat. *A.* 1693. in 12. publicatis. Quæ ſane Deliciæ, Danos Poeſeos laude vix ulli Gentium Europæarum cedere, luculenter & ἀναντιῤῥήτως oſtendunt.

Ad Cap. III §. 20. p. 386. Sub finem hujus capitis Morhofius *A*utor, in Prælectionibus, & Polyhiſtoricis, & de Notitia *A*utorum, MStis, de potioribus Poetis Germaniæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, *A*ngliæ & Belgii, Vernaculis paucula quædam adjecit. Verum cum & imperfecta illa ſint, & omnia ferme, in Commentario de Lingua & Poeſi Germanica, bis jam edito, longe accuratius ab ipſo expoſita, non immerito Celeberrimus Carpzovius omittenda ea *h. l.* eſſe judicavit

Digitized by Google

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMUS II.
SIVE
POLYHISTOR PHILOSOPHICUS.
LIB. I.
PHILOSOPHICO-HISTORICUS.

CAP. I.
DE HISTORIA PHILOSOPHIÆ IN GENERE, AC IN SPECIE BARBARICÆ POPULORUM ORIENTALIUM ET SEPTENTRIONALIUM, EJUSQVE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Inter Scriptores Hiſt. Philoſophicæ Univerſalis familiam ducit* DIOGENES LAERTIUS, *cujus Editio Menagiana præ aliis commendatur.* 2. *Seqvuntur hunc* EUNAPIUS SARDIANUS. 3. HESYCHIUS MILESIUS, Illuſtrii *agnomine ſive Titulo a Græcis Latinizantibus donatus.* 4. GERH. JOH. VOSSIUS, *cujus* Libri de Philoſophia ac Philoſophorum Sectis, *Poſt-*

Digitized by Google

Poſthumi & ferme affecti tantum, deploratur imperfectio. 5. *GEORG. HORNIUS, cujus non* Hiſtoria *ſolum* Philoſophica, *ſed Scripta etiam reliqua, tanquam Extemporalia & minus accurata, exploduntur.* 6. *JOH. JONSIUS, ob diligentiam commendatus, & aliis prælatus.* 7. *BENED. PERERIUS, ob nimium Sectæ Ariſtotelicæ ſtudium in alias iniquior.* 8. *THEOPH. GALEUS, poſt Aug. Steuchum Philoſophiam Gentilem univerſam ex Hebræa derivans, ſed hoc in conatu nonnunquam impingens.* 9. *PHILOSOPHIÆ BARBARICÆ Hiſtoriam tradidit OTTO HEURNIUS.* 10. *INDICÆ Veteris PALLADIUS, AMBROSIUS, & Anonymus quidam, ab Edv. Biſſæo junctim editi.* 11. *INDICÆ Brachmanum moderna ABR. ROGERIUS, hujusque Interpres & Commentator CHRISTOPH. ARNOLDUS (de reliquarum etiam Aſiæ, Africæ & Americæ, Gentium Philoſophia conſulendus,) & Anonymus Scriptor Theologiæ Indorum Indicus* ἀνέκδοτος 12. *ÆGYPTIACÆ & CHALDAICÆ, e Scriptis HERMETIS TRISMEGISTI & ZOROASTRIS reliquis (de quorum* γνησιότητι *controverſa Judicium ſuſpenditur, adjecta brevi de Trinitate Platonica atque Ariſtotelica* παρεκβάσει,) *FRANC. PATRICIUS (Novator in Philoſophia ineptus) & JOH. JESSENIUS.* 13. *SEPTENTRIONALIUM Populorum (quibus omnis Sapientiæ primas Origines Ol. Rudbeckius, Georg. Stiernhelmius, aliique Sveci, ob ſtudium Antiquitatum patriarum obiter laudati, vindicare non dubitant) Philoſophiæ & Doctrinæ Sacræ SNORRO STURLESONIUS, in* Edda *Iſlandorum, a Pet. Reſenio edita, ac Ol. Wormius in* Literatura Runica.

1 DIOGENES LAERTIUS Familiam merito ducit, quem niſi ex antiquis haberemus, qui de Philoſophorum Sectis & placitis aliquid ſcripſiſſet, pauca de Philoſophis antiquis conſtarent. Nunc ſanè habendæ in pretio ſunt ſuperſtites hæ è naufragio tabulæ, & diligenter perquirenda ſunt, quæ apud ipſum conſignata habemus. Non poſſunt illô librô carere, qui Philoſophiæ genuinæ & antiquæ operam dant. Ab his incunabulis arceſſenda ſunt Veterum dogmata, à Recentioribus recocta, ita in orbem abeunt omnia, veteresque opiniones, quaſi ex ruderibus & cineribus reſuſcitatæ, vel novitatis aliqua ſpecie obtrudi ſolent. Facilè eſt hujus hiſtoriæ gnaro omnium in Philoſophiâ Novatorum ſententias ad ſua revocare principia. Extant multorum in hunc Auctorem Commentationes, Henrici Stephani, Iſaaci & Merici Caſaubonorum, Thomæ Aldobrandini, & demum Ægidii Menagii, qui perpetuos in hunc Auctorem Commentarios ſcripſit, & ex hiſtoriis rem philoſophicam diligenti collatione illuſtravit. Edidit ille Diogenem, cum ſuis & aliorum Commentariis, Londini anno 1664. in fol., quam tamen editionem Auctor ipſe improbare viſus eſt, ob Erra-

Digitized by Google

Erratorum multitudinem, novam in Galliâ ſe editurum minatus, quæ tamen ex illo tempore nondum comparuit. Recudere in Germania voluerunt opus aliqui, quod caro nimis vendunt Angli, ſed deterruit hactenus illos opinor, quod novam & locupletionem à Menagio metuerent Editionem. Paravit etiam Salmaſius Comm. in Laertium, teſte Laur. Craſſo *T. II. Elog. p. 211.*

2 EUNAPIUS. Sub Theodoſio M. vixit Eunapius, Sardibus natus, unde Sardianus quoque dicitur; ſcripſit *Vitas Philoſophorum & Sophiſtarum*, ſed pauca ſunt in illo libro ex tantô Oceanô hauſta; Editus eſt Antvverpiæ in octavo typis Plantinianis anno 1568. & Coloniæ Allobrogum A. 1616. cum MScriptis Palatanis comparatus. Accedunt ejuſdem Auctoris Legationes è Bibliothecâ Andr. Schotti. Nemo hactenus fuit è Philoſophorum & Criticorum ſcholis, qui aliquam huic operi operam impendere voluerit, quæ tamen non inutilis futura eſſet. Notas tamen in Eunapium molitus eſt Pet. Lambecius, Codice uſus manu Scaligeri notato. Vid. Lib. VI. de Biblioth. Vindobon. p. 163.

3 HESYCHIUS ILLUSTRIUS Mileſius. Heſychius Mileſius, Illuſtris habuit Titulum, quem Græci ſuâ linguâ efferebant ita: ἰλλέςριος, ut nobilis νοβίλιος, fidelis φιδέλιος, Cardinalis καρδινάλιος. Peccant itaque, qui hoc quaſi cognomen ipſi tribuunt. Vixit ſub Anaſtaſio, Juſtino & Juſtiniano. Scripſit de iis, qui eruditione floruerunt, libellum exiguum, quem Hadrianus Junius in linguam Latinam convertit, & breves aliquas notas addidit; Editus eſt Antvverpiæ Anno 1572. in 8vo typo Plantiniano. Scripſit & in illum Notulas Joh. Meurſius, Vir de omni Græca antiquitate optimè meritus.

4 GERH. JOH. VOSSIUS. Dolendum eſt virum hunc nobis ereptum fuiſſe, antequàm perfecerat, quos moliebatur, libros. Nemo enim majori curâ acceſſit ad omnem Philoſophiam, & ejus hiſtoriam, tum qua hiſtoriam, tum qua dogmata, è fontibus & incunabulis ſuis arceſſenda. Immortuus eſt operi de *Philoſophiâ & Philoſophorum Sectis*; exiguô ſanè libellô, ſi cum materiæ amplitudine compares. Edidit filius ejus Iſaacus Opus hoc, affectum potius quam effectum, Hagæ Comitis anno 1657. in 4to. Quare mirum non eſt, toties ipſum notari à ſcriptoribus poſterioribus, qui accuratius rem illam penſitarunt, quanquam exiguus illorum numerus, & penè nemo hacteuus fuerit, qui hoc argumentum pro dignitate tractarit. Eſt tamen alterius præ altero diligentia & cura laudanda. Ponenda itaque hactenus inter deſiderata vera & perfecta Hiſtoria philoſophica.

5 GEORGIUS HORNIUS. Scripſit & ille *Hiſtoriam Philoſophicam* libris 7. in quâ veterum philoſophorum doctrinam proponit, & cum novis quoque confert, ſed in veteribus indiligens & inaccuratus, nonnunquam in digreſſio-

Digitized by Google

greſſiones ſupervacuas dilabitur, ut extemporalis potiùs, quàm cura aliqua ſcriptus, liber videatur. Nam penè omnia iſtius Viri ſcripta ſunt αὐτοσχεδιάσματα, à calamô ad typum ſtatim propulſa; omnia enim ex memoria depromſit, vix aliquo libro conſulto. Quæ de recentioribus afferuntur, itidem exigua ſunt, nec magnâ cura conſcripta, legi tamen & conferri cum aliis poteſt in iſtius argumenti ubertate, & defectu ſcriptorum, undecunque corradendi ſunt, qui quadam in parte exornare illam materiam conati ſunt. Editus eſt ille liber Lugd. Batav. anno 1655. in 4to.

6 JOH. JONSIUS. Holſatus ille fuit, Rector ſcholæ Rensburgenſis, qui *de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ Libb. 4.* ſcripſit, Francof. anno 1659. editos in 4to; qui, ſi diutius vixiſſet, omnes credo in argumeuto ſcriptores ſuperaſſet. Diligentiſſimus enim & accuratiſſimus ille fuit Inquiſitor veterum ſcriptorum. Hornius & Voſſius frequenter ipſi vapulant. Multa ipſi Menagius debet in Comment. Laertianis, apud quem utramque ille paginam facit. Magna diligentia Veteres ſuper hoc argumento ſcriptores, Editos, Ineditos, recenſuit.

7 BENEDICTUS PERERIUS. Jeſuita doctiſſ. fuit, cujus extant *Commentationes in Geneſin* (quibus cum fructu uſus eſt Sam. Bochartus in *Geographia* ſua *ſacra*) & *Libri 15. de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus*, Coloniæ an. 1595. in 8. editi, ubi lib. 4. Antiquorum Philoſophorum placita, ſecundum Sectas, exponit, earumque Auctores. Habentur autem illic tantum Phyſica, in quibus recenſendis diligenter verſatur, illa quoque refutans pro aſſerenda Ariſtotelis doctrina, cum ſtudeat aliquantulum, in Veterum ſententiis rectè ponendis vacillare aliquando videtur.

8 THEOPHILUS GALEUS. Edidit librum titulo *Philoſophiæ Generalis*, in cujus primâ parte agit de ortu & progreſſu Philoſophiæ, ejusque traductione è ſacris fontibus. Id enim unicè illic agit, ut demonſtret, Philoſophorum ſententias & Sectas ex veteri Hebræorum Philoſophiâ & Theologiâ fuiſſe derivatas. Id argumentum plenius exſeqvutus eſt in alio libro, qui Anglicâ lingua in 4to editus eſt, ſub tit: *The court of gentils*, i. e. *Aula Gentilium:* argumentum quidem præclarum, hoc eſt, dignum, in quo ſe exerceant ingenia elegantia. Galeus quidem laudandus ob illum conatum, qui hoc in argumento multos tamen anteceſſores habet, quibus non pauca debet, e. g. Auguſtinum Steuchium in *libris de perenni philoſophia*, aliosque, qui data occaſione aliqua particulatim tractârunt. Utiliſſ. tamen liber eſt, quod hic quaſi in unum conſpectum omnia congeſta ſunt. Sed & ille tamen nimium interdum partibus ſuis favere videtur, & ad ſcholam Judaicam trahere, quæ aliunde originem habent. Solet autem id familiare eſſe in argumento aliquô verſantibus, ut in theſeos ſuæ gratiam quidvis aſſerant & credant. Liber ille Latinus editus eſt Londini anno 1676. in 8. Cæterum Auctor ille dili-

Digitized by Google

diligentiæ ſuæ ſpecimina plura edidit, & novam Editionem Herodoti non ita pridem procuravit.

OTTO HEURNIUS, Profeſſ. Leidenſis Medicus, Vir doctus, ſcripſit *Barbaricæ Philoſophiæ Antiquitatum libb. 2.* quorum primus inſcribitur *Chaldaicus*, alter *Indicus;* Multa illic habet collecta ex antiquis Autoribus, de Chaldæorum & Indorum Philoſophis & Philoſophia ac Magia, quàm ſecundum partes diſtinguit in Aſiaticam, Africanam & Europæam. Allata ſunt multa ex Autoribus loca prolixiora, quæ penè totum librum conficiunt; ſed tamen utile eſt, illa ſic junctim collecta habere. Ipſe pauca admodum de ſuo affert, nuda recitatione contentus. Liber editus eſt in 12. ex Officinâ Plantinianâ anno 1600. 9

PALLADIUS. Indorum Philoſophia, vel exiguis, vel fabuloſis Autoribus, prodita eſt; pauca ejus veſtigia habemus apud Strabonem *lib. 15.* Plin. *l. 7. c. 2.* Plutarchum *in Vita Alexandri*, Arrianum *de expeditione Alexandri lib. 7.* & eundem *in Indicis;* Apulejum *in floridis;* Clementem Alexandrinum *l. 3. Stromatum;* Porphyrium *de abſtinentia l. 4.* Philoſtratum *in Vitâ Apollonii l. 3. c. 4. & 5.* Palladius autem de *gentibus Indiæ & Brachmanibus* ſingularem lib. ſcripſit, quem edidit Eduardus Biſſæus, Eques Auratus, è Bibliothecâ Regia Anglica, Græcè & Latinè, Londini anno 1665. in 4to. Quis Palladius fuerit vid. Voſſium *de Hiſtoricis Græcis lib. 2. c. 19. p. 255., & lib. 3. p. 397.* Baronium *anno 388.* & illa, quæ Biſſæus proponit, Teſtimonia. Addidit quoque S. Ambroſii Tractatum *de locis, doctrina ac moribus Brachmanum*, Item cujusdam *Deſcriptionem* Latinam *de Brachmanis*, tum primum ab ſe editam. Optimè verſatus eſt in colligendis fragmentis obſcuræ alioquin & paucis cognitæ Philoſophiæ, è quibus tamen aliqua ejus veſtigia deprehendere licet. In tenebris enim verſantibus vel exigua lucis ſtrictura jucunda eſt. 10

ABRAHAMUS ROGERUS. Batavus ille fuit, & linguâ patriâ ſcripſit de philoſophiâ & religione Brachmanum hodiernorum. Quondam in his terris peregrinatus, & admiſſus ad Brachmanum converſationem, multa ex illis expiſcatus eſt, quæ deinde in librum Commentarium conjecit, ut erant ipſi dicta. Incertum itaque, an illa Veteribus dogmatibus ex aſſe reſpondeant. Veroſimile enim eſt, ut apud omnes nationes quidam Sectarum & doctrinarum orbis eſt, ita & apud Indos fuiſſe. Obſervare tamen licet præcipua quædam, ut Metempſychoſin Pythagoricam, hodieque illis ſuperſtitioſè creditam, neque ſecura adeò omnia relatione tradi veroſimile eſt, cum peregrini homines, nec philoſophiæ ſtudiis imbuti, nec lingua ſatis promti, ſiniſtrè interdum, vel accipiant nonnulla, vel interpretentur. Illum librum in Germanicam linguam convertit Chriſtophorus Arnoldi, Profeſſ. & Eccleſiaſtes Noriberg., addito paralleliſmo cæterarum gentium Orientalium, in religione ac philoſophia; qui labor utiliſſ. eſt, & quaſi 11

Digitized by Google

quaſi compendio quodam proponit omnem Aſiaticam, Americanam & Africanam Idololatriam, & doctrinam in naturalibus, Tit. libri eſt: Aſiatiſches / Afrikaniſches / und Amerikaniſches Heidenthum. Rogeri libellus præmittitur, cum tit: Offene Thür zu dem verborgenen Heidenthum. Cætera adduntur à Chriſtoph. Arnoldo. Liber editus eſt Norimbergæ anno 1663. in 8tavo. Inveni quoque in Catalogo rariſſimorum librorum Corn. Lerkii, qui nunc Hafniæ venduntur, inter MScriptos unum, cui tit: *Vanimavubry, Theologia Indorum, tomis tribus.* Crediderim Virum illum, qui diu in Hiſpania vixit, Regis nomine Legatus, in hunc librum incidiſſe apud peregrinatorem quendam, & ipſa lingua Indica eſſe ſcriptum.

12 FRANCISCI PATRICII ZOROASTER. Ægyptiorum & Chaldæorum prima apud omnes fama eſt, quibus adjungendi quoque Thraces. A Barbaris illis prima ſapientiæ initia, ſive ab Hebræis ad illas pervenerint, ſive è traditionibus Majorum, quorum cum Patribus primævis converſatio fuit; ſed obſcurè omnia & incerta fide referuntur. Id quidem veriſſimum eſt, extitiſſe illos Philoſophos, & fuiſſe illorum ſcripta diligenter à poſteris ſervata, ſed poſtmodum ab iis, in quorum manus inciderant, interpolata, vel planè falſa illis ſuppoſita. Fuerunt tamen, qui fragmenta aliqua ejus philoſophiæ collegerunt. Hermes quidem, quem antiquiſſimum aliàs Ægyptiorum Philoſophorum faciunt, fuit ejus nominis, Magnus apud illos Philoſophos; ſed, an genuina ſint, quæ ſub ejus nomine circumferuntur, affirmari non poteſt. Publicavit Franc. Patricius Hermetis Triſmegiſti libellos 20., unà cum ejus fragmentis, quæ habentur in *nova* ejus *de univerſis philoſophia.* Non deſunt, qui exiſtimant, multa eſſe in illis, vel à Chriſtianis primis conficta, vel aliunde etiam ſuppoſita, quam litem definire vix noſtrum erit. Videantur, qui de ſcriptis Hermetis disquiſitiones inſtituerunt, Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco;* J. Henr. Urſinus in peculiari libro; Ol. Borrichius in libris adverſus Conringium de *Hermetica Medicina* ſcriptis. Cautè in illis rebus procedendum eſt, neque ſtatim omnia pro falſis & confictis habenda, ubi hiſtoria deficit; nam nec in gentibus cæteris, extra Græcos & Romanos, & nec in illis quidem, certè explorata rerum initia. Nos ad Zoroaſtrem venimus, de cujus ætate, nomine, natione, omnia ſunt controverſa. Aliqui Bactrianum, aliqui Medum aut Medo-Perſam, faciunt; ætas ejus ad Abrahami tempora vulgò refertur, genus etiam diverſum aſſignatur; quæ omnia diligentiſſimè collegit Joh. Marshamus, Eques Auratus Anglus, in *Canone* ſuo *Chronico Ægyptiaco, Hebraico & Græco, pag. 144. 145.* Editionis Lipſienſis, qui tamen nihil definit in tanta incertitudine. Perſæ ipſum pro Patre Magorum habent, ac præceptorem Pythagoræ facit Apulejus. Mentio ejus multa, & magna apud antiquos Autores fama. Sic recenſentur paſſim ap. Platonem, & Platonicos, præcipuè recentiores (quod

ſuſpicio-

ſuſpicionem alicujus corruptionis arguat,) ejus ſententiæ. Hæ ſententiæ, undecunque collectæ, uno volumine editæ fuerunt ſuperiore ſeculo in Galliâ. Sexaginta enim Oracula, à Juliano quodam Chaldæo Græcè facta Pariſiis excuſa ſunt anno circiter 1530., in quibus ipſa penè Chriſtiana fides, myſteriumque Trinitatis proponitur; quàm ob cauſam ſuſpicati fuerunt multi, pia quadam fraude hic actum fuiſſe, & ſuppoſita quædam à Chriſtianis ad convincendos Gentiles. Clarior enim illic Trinitatis notitia, quàm in ipſo V. Teſtamento. Sed aliter tamen dicendum eſt, ſi inſpiciamus ſcripta Platonica, in quibus Trinitatis quædam Idea ſimiliter, repræſentatur, quæ non aliunde, qnàm è talibus libris hauſta videtur. Platonis Platonicornmque ſententias omnes de Trinitate principiorum collegit diligentiſſimè Auguſtinus Steuchus integrô librô ſecundo de *perenni philoſophia*, ubi collationem inſtituit Platonicæ hujus doctrinæ cum myſterio Chriſtianorum: Voluit & Scaliger in libro de *Subtilitate, Exercitatione 365. ſect. 3.* ex Ariſtotele aliquam Trinitatis Ideam exſtruere, qui ipſe eâ de re videri poteſt. Hujus Ariſtotelicæ cum Platonica Collationem inſtituit Henr. Morus *in ſcholiis capitis 28. Enchiridii* ſui *Metaphyſici*, qui & è Cabaliſtis doctrinam de Trinitate adſtruit, *in deſcriptione tabularum Cabaliſticarum p. 464.* Legi etiam poteſt Iſ. Caſaubonus in *Exercitationibus* ſuis *Anti-Baronianis*, qui de hujus generis ſcriptis, & Sibyllinis verſibus, peculiarem diſquiſitionem inſtituit. Ex ſtylo & dictione multa colligi poſſit. Zoroaſtris illa Oracula, cum Auctario ſententiarum, ex antiquis auctoribus collecta, edidit Franc. Patricius, vir doctiſſimus, de quo infra plura dicemus. Is *novam de univerſis philoſophiam* ſcripſit ad Pontificem Gregorium XIV., ejusque ſucceſſores, quâ illud agebat, ut, excuſſo è manibus juventutis Ariſtotele, Platonica philoſophia reſtitueretur. Quod ut obtineret, monſtravit primò Ariſtotelis libros eſſe mutilos & ſuppoſititios, ac veteribus ſurreptos, integro libro in fol., cui tit. *Diſcuſſiones Peripateticæ.* Edidit poſtea aliquos tractatus philoſophicos, quos complexus eſt uno libro, cui tit. *Nova de Univerſis Philoſophia;* edito Ferrariæ anno 1591. in fol. Hic, non per motum, ut Ariſtotelica methodus facit, ſed per lucm & lumina, ad primam cauſam aſcendere conatur. Nolo quicquam jam de ejus conatu judicare; Id certum eſt, illum potius hac doctrina Enthuſiaſtas philoſophos effecturum, quam methodo aliqua inſtitutos; quæ tamen in re ſcholiaſtica neceſſaria eſt. Certè, ſi ejus philoſophia in ſcholas fuiſſet recepta, nec Doctores, quod docere poſſent, habuiſſent, nec diſcipuli, quod diſcerent, & meras in iſta via lucis tenebras inveniſſent. Ut itaque omnia ex ovo accerſit, ita Zoroaſtris Oracula præmiſit cum aliquo Commentario. Hæc Zoroaſtræa doctrina peculiari libro triennio poſt eſt comprehenſa à Joh. Jeſſenio à Jeſſen, Philoſopho & Medico Pragenſi, viro quidem docto, ſed qui fatorum violentia tandem ſuccubuit in Executione Pragenſi.

genſi. Liber aliquoties editus eſt. Una ejus editio Wittebergæ prodiit anno 1593. in 8vo, qui ſub *Zoroaſtris* titulo promittit novam, brevem, veramque de univerſo Philoſophiam. Vide de nomine Zoroaſtris Menagium *in Commentario ad Diog. Laertium p. 3.*

14 SNORRONIS STURLÆ EDDA ISLANDORUM. Ad Barbarorum Philoſophos referendi quoque ſunt Septentrionum filii; neque enim credat quis adeò frigidum ſanguinem circa præcordia illis obſtitiſſe, ut nec ipſi aliquam Philoſophiæ partem attigerint. Si audimus recentiores Sveciæ Criticos, penè inter primos fuere, qui philoſophiam alios docuerint; quicquid enim de Orphei dogmatibus traditur, id à ſe profectum putant, namque illum, ut popularem ſuum, laudat Rudbeckius in *Atlanticis* ſuis. Non eſt nunc locus ea omnia ſub examen revocandi. Ut in tenebris interdum aliqua palpamus, ita & in his fabularum nubibus aliquam interdum veritatem apprehendimus, quanquam metus ſit, ne interdum nubem pro Junone amplectamur. Latitant tamen aliqua in Septentrionis priſcis monumentis, quæ omnem & Græcam & Latinam antiquitatem longe ſuperant. Ol, Rudbeckius certè Vir ingenioſiſſ. eſt, &, quæ illic magno apparatu & molimine e tricis iſtis evolvit, ſi non ſerenam, creperam tamen lucem oſtendunt. Incumbunt nunc in Antiquitatum Septentrionalium ſtudium præ cæteris Sveci, ap. quos ſingulare Collegium hoc ſcopo inſtitutum eſt. Eſt illic Profeſſ. Septentrionalium linguarum, Runicæ, & antiquæ Gothicæ, Olaus Verelius, Vir Doctiſſimus, cujus extant multi in Gothica aliquot monumenta Commentarii. Olim in animo habuit Georgius Stiernhelmius, Nobilis Svecus, ſingulare aliquod Syſtema philoſophiæ & literaturæ iſtius veteris ſub tit. *Runa Svecicæ*, ſed labori illi immortuus eſt, & poſt mortem ejus tantum apparuerunt vagæ ſchedulæ, quas in ordinem redigere nemo potuit, ut in literis ad me datis teſtatur Vir Clariſſ. Joh. Schefferus, cujus extat in ſimili argumento (*Upſalia antiqua*) præclarum antiquitatum iſtarum ſpecimen. Edidit quidem Stiernhelmius *Synopſin* ipſius *Runæ*, in qua habentur nuda illa capita totius tractationis; promiſerat quoque in aliis quibusdam ſchedis ſuis, hiſtoricas tractationes de ortu veterum Gothorum & Scytharum, adverſus Cluverium & alios, ſed intra ſpem & titulos omnia ſubſtiterunt. E *Synopſi* illa apparet certè, magna illum agitaſſe animo, quæ ſi probare omnia ſufficienter potuiſſet, Svecicæ genti ſe totas deberent linguæ Hebraica, Græca, Romana; imò Græci Idololatriam & Theologiam ſuam cum illis communes haberent. Quæ quidem non omnia fruſtrà dicuntur; eſt enim inſignis locus ap. Diod. Siculum, *l. c. 47.* qui diſertis verbis teſtatur commercia Orientalium & Græcorum cum Hyperboreis, & de Religione inter Græcos & Hyperboreos communi. Diodorus v. Siculus, qui Bibliothecas veterum perreptaverat, multa invenit in aliorum ſcriptis, quæ aliàs

hodiè

Digitized by Google

hodiè ignorarentur. Idem teſtantur non obſcurè Veteres illæ Septentrionalium fabulæ, quæ anno 1115. in unum corpus compactæ ſunt à Snorrone Sturla, ſub tit. *Edda Islandorum*, i. e. Philoſophia Islandorum. Fuit v. Snorro Sturla Islandiæ νομοφύλαξ. Ex antiquis codicibus MScriptis Bibliothecæ Regiæ illam perdidit, & notulas quaſdam adjecit Petrus Joh. Reſenius, Juris & Ethices Profeſſ. & Conſul Hafnienſis, Anno 1665. in 4to. Illa autem omnia dudum fuerunt ante Snorronem iſtum, qui ex antiquis gentis monumentis illa collegit. Cæterum tota ejus libri hiſtoria & argumentum, cum Sectis aliorum Philoſophorum collatum, habetur in præfatione illâ Reſenianâ. Verum, ut audio, Sveci habent, quæ in eâ editione improbent. &, ſi rectè memini, novam pollicentur. Ex iſtis verò fabulis manifeſtè patet Aſianorum in Septentrionem adventus, cultus Deorum, Solis, Martis, Jovis, reconduntur multæ Moſaicæ hiſtoriæ, ſed miris fabulis deturpatæ: legitur & illic de diluvio univerſali. Ex illis, tanquam fragmentis & laciniis, colligi quadantenus poteſt illorum hominum Philoſophia naturalis & moralis, & de Diis illorum doctrina. Trahi in ſubſidium poteſt Olai Wormii *Tractatus de literaturâ Runica*, ubi habentur vetera aliqua Carmina Runica, in laudem virorum fortium ſcripta.

CAP. II.

DE PHILOSOPHIÆ PYTHAGORICÆ HISTORIA, EJUSQVE SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Hos inter eminet JOH. SCHEFFERUS, Opus de Philoſophia hac vaſtum molitus, cujus Prodromus eſt* Liber de ejus Natura ac Conſtitutione, *A. 1664. editus.* 2. *Jungendi huic JAMBLICHUS (ineptum nactus Interpretem Joh. Arcerium,) & MALCHUS, ſive PORPHYRIUS,* de Vita Pythagoræ, *& prior etiam* de Myſteriis Ægyptiorum, Myſticaque *eorundem* Theologia, *commentati, ORIGINES, Autor* Φιλοσοφȣμένων, *inter Codd. Lucæ Holſtenii (quorum Editio deſideratur) reliquorum M Stos.* 3. *OCELLUS LUCANUS, Scriptor* Libelli de Natura Univerſi, *ab Ariſtotele compilati, ſolus e Vett. Pythagoricis ſuperſtes, ejusque Editores ac Commentatores, quos inter Car. Eman. Vizzanius eminet; TIMÆI item LOCRI Fragmentum* de Anima Mundi & Natura *dubium:* 4. *NICOMACHUS & JAMBLICHUS, qui Arithmeticam ex ſenſu Pythagoræ propoſuerunt. Qua occaſione de Doctrina Numerorum Pythagorica (a Joh. Meurſio & Pet. Bungo illuſtrata, a Johanne Heydon vero, Enthuſiaſta Anglo, ad Necromantiam detorta,) quam Hebræorum Cabalæ debuiſſe creditur, Sinenſium per Lineas philoſophandi Methodo, Pulſuumque Medicina, & Tetractus tandem*

Digitized by Google

Pythagorica, ab Erb. Weigelio explicata, haud pauca inſperguntur. 5. *PHILOSTRATUS, Scriptor Vitæ APOLLONII THYANÆI, Pythagorici, de cujus Miraculis, an Magica arte patrata, an vero in Chriſtianorum Invidiam conficta ſint, in utramque partem diſputatur.* 6. *FRANC. GEORGIUS, cujus* Harmonia mundi *anſam ſuggerente, Pythagoræorum Harmonica Univerſi Proportio (a Joh. Pico, Rob. Fluddio & Henr. Mohrio, etiam defenſa,) & Chimarici Orbium Cœleſtium Concentus, impugnantur, ſimulque de miranda Muſices Vi & efficacia diſſeritur.* 7. *AMBR. RHODII* Dial. de Transmigratione Animarum Pythagorica, *in cujus, Ægyptiis quoque & Indis credita, Fontes, Senſum & Veritatem, obiter inquiritur.* 8. *CARMINA AUREA, Pythagoræ vulgo adſcripta (de quorum Autore controverſo, ac Editionibus, nonnulla monentur,) & HIEROCLIS Pythagorei in illa* Commentarius. 9. *PAGANINI GAUDENTII (cujus Extemporalis in ſcribendo notatur feſtinatio)* Diſſ. de Pythagorica Animarum Transmutatione.

1 PRocedimus jam ad Sectas Philoſophorum, inter quas primo loco referenda eſt illa, quæ dicitur Italica, cujus Autor Pythagoras habetur; nam eorum, qui ante Pythagoram vixerunt, obſcura eſt fama & doctrina, quanquam & ipſius Pythagoræ dogmata non adeò in aprico ſint, omnibusque pateant. Fuit tamen JOH SCHEFFERUS, Vir Celeberrimus, Academiæ Upſal. Prof., qui, juſſu Chriſtinæ Reginæ, philoſophiam Pythagoricam integro Syſtemate complecti conatus eſt, Gasſendi exemplo, qui Epicuream doctrinam, è ſuperſtitibus ejus philoſophiæ monumentis, in unum corpus compegit. Cui tamen, ad extruendum hoc Syſtema, plus materiæ fuit, quam Scheffero, qui vel è Platonis & Ariſtotelis ſcriptis, vel è Jamblichi vita Pythagoræ, & ſimilibus ſcriptoribus, per meras lacinias & fragmenta, colligere illam debuit. Sed dolendum eſt, integrum opus non conſpexiſſe, ipſo vivente, lucem: ejus autem magnam partem ſupereſſe, & Catalogus Operum ejus, & literæ ad me ſcriptæ, teſtantur. Non habemus nunc niſi prodromum Vaſti operis, *librum de natura & conſtitutione philoſophiæ Pythagoricæ*, qui prodiit Upſaliæ in 8. anno 1664. Quo in lib. *ὡς ἐν κεφαλαίῳ*, & velut per ſummam, philoſophiæ Pythagoricæ capita quædam proponuntur.

2 JAMBLICHUS & MALCHUS. Ad hiſtoriam philoſophiæ Pythagoricæ prodeſſe noſſe illos, qui Vitam iſtius Philoſophi conſcripſerunt. Extat Jamblichi Chalcidenſis *de vita Pythagoræ* liber, Græcè & Latinè editus à Joh. Arcerio in 4to anno 1598. Hunc habemus quaſi Indicem paucorum ejus dogmatum; ſed libri tantum duo infeliciter ab Arcerio editi, plena mendis omnia, ineptè nonnunquam converſa, ut mirari ſatis non poſſim, neminem

hacte-

hactenus fuiſſe è ſagaciſſimis Criticis, qui huic Auctori limam addere voluerit: ſed difficile eſt, ex ipſis fontibus ſuis & principiis aliquid eruere. Libros ejus quatuor MScriptos habuit Lucas Holſtenius, ut patet ex Indiculo illo MScriptorum Holſtenianorum, quem mecum communicavit Amicus. Jungendus eſt huic libro Jamblichi alter *de myſtica Ægyptiorum Theologia*, ſed quem itidem in Bibliotheca ſua ineditum ſervavit Holſtenius, diverſum, ut apparet, ab illo, qui *de myſteriis Ægyptiorum* à Jamblicho ſcriptus eſt. Quem Thomas Galeus, Anglus, nuper edidit Oxoniæ Anno 1678., unà cum Notis ſuis, in quô multa habentur, quæ pertinent ad veterem illam Pythagoricorum & Ægyptiorum doctrinam, multa de omnium ſpirituum & dæmonum negotio. Extat & Malchi *de vita Pythagoræ* liber, editus à Conrado Rittershuſio, cum notis, Altorfi anno 1610. in 8tavo. Porphyrii quoque liber extat *de vitâ Pythagoræ*, quem, cum aliis ejus Opuſculis, in lucem dedit Holſtenius, Romæ *in 8tavo* anno 1630. qui cum plura alia MSta volumina poſſederit, hactenus inedita, optandum ſanè eſſet, ut MStorum illorum hæres operam iſtorum Editioni impenderet. Inter quæ, ut obiter hoc memorem, habentur quoque Origenis *Philoſophumena, liber de variis Veterum Philoſophorum ſectis & opinionibus*, in quo procul dubio multa latent ejus argumenti. Fuit Origenes, χαλκέντερος inde dictus, incredibilis librorum expugnator & ſcriptor, præterea doctiſſimus, & veteris philoſophiæ etiam in Chriſtianiſmo, ultrà quam par eſt, tenax. Cæterum & *Vita Pythagoræ*, à Jamblicho ſcripta, cum nova Verſione & Notis, promittitur ab illo Thoma Gale, qui librum *de myſteriis Ægyptiorum* edidit.

OCELLUS LUCANUS. Fuit ille antiquiſſimus philoſophus Pythagoricus, qui ante Ariſtotelem de *naturâ univerſi* ſcripſit. Hunc ſuperſtitem habemus penè ſolum, ex Autoribus doctrinæ Pythagoricæ. Extat & quoddam Timæi Locrenſis fragmentum *de anima mundi & natura*, editum Pariſiis anno 1555. *in 8.* ſed non uſque adeò plenam meretur fidem. Hujus Ocelli Lucani ſcriptum genuinum eſt; Edidit Ludovicus Nogarola cum notis; & poſteà Carolus Emanuel Vizzanius, Bononienſis, qui diligentiſſimè contulit, quos nanciſci potuit MStos Codices, & meliores Editiones; prodierat tamen ante Nogarolæ opera, qui Venetiis anno 1559. ediderat. Latinè tantum prodiit Lugduni anno 1541. Gvilhelmo Chriſtiano interprete, ut ideoque primus non ſit Nogarola, qui in linguam Latinam convertit, ut ipſe jactat. Impreſſit poſtea ipſum illud exemplar Commelinus anno 1596. Optimus Comm. in illum Autorem eſt Vizzanii, nam Nogarolæ breves tantum notæ ſunt. Emendavit itaque Autor ille, tum ipſam Verſionem, tum Paraphraſin, addidit & Commentarios pleniores, quibus argumentum philoſophicum illuſtratur ulterius locis Platonicis & Ariſtotelicis. Hujus Ocelli paſſim ſunt ap. Græcos Encomia, & apud ipſum Ariſtotelem. Illud, 3

quod *de natura Univerſi* ſcripſit, totum penè Ariſtoteles exſcripſit, ut vel ex uno hoc pateat, non adeò falſos eſſe, qui Ariſtoteli plagia, in Veteres Philoſophos commiſſa imputant. Omnia enim quæ pro æternitate mundi apud Ariſtotelem argumenta occurrunt, ex his fontibus hauriuntur, ut conferenti patebit. Si alios haberemus aliorum Philoſophorum & hujus ipſius libros ſuperſtites, plura fortaſſis obſervare liceret. Editus eſt Vizzanii Commentarius Amſtel. anno 1661. in 4to.

4 JAMBLICHI Chalcidenſis Introductio in Nicomachi Arithmeticam & de fato. Fuiſſe è Pythagorica ſchola Jamblichum notum eſt, & Nicomachum quoque. Is ſcripſit Arithmeticam ex ſenſu Pythagoricorum, cujus MStum, cum ſcholiis marginalibus antiquis, habebatur in Bibliotheca Holſteniana. Illum Auctorem edidit Samuel Tennulius, Belga, qui primus è Codice Memmiano deſcripſit, cum Codice Regiæ Bibliothecæ Gallicæ, Romanoque contulit, Latinè vertit, notisque illuſtravit. Incipit verò liber ille à libro 4to, nam ceteris editis traditur Vita Pythagoræ. Liber 4tus certè, qui unicus hic eſt, ut tit. promittit, Introductionem in Arithmeticam Nicomachi continet. Ipſa v. Nicomachi Arithmetica integra habentur in Bibliotheca Holſteniana, quæ hactenus edita eſſe mihi non conſtat. Vide Tennulium *p. 67. in notis.* Extant quidem Notæ Joach. Camerarii in duos libb. Arithmeticæ Nicomachi, doctæ & laborioſæ, quas adjecit Tennulius ſuæ Editioni. De iſto Nicomacho legatur Tennulius *in notis pag. 64. 65. 66.* Utilis eſſe liber ille poteſt ad intellectum Pythagoricæ philoſophiæ, quæ in numeris tota verſatur. Edita ſunt hæc Arithmetica etiam Lutetiæ anno 1538. teſte Voſſio *de ſcientiis Mathematicis, c. 10. §. 1.* Extat & alter hujus Jamblichi liber, cui tit. *Arithmetica Theologumena*, qui editus eſt ibid. anno 1543. quo plenius traditur, quod ad philoſophiam de numeris Pythagoricam pertinet. Non inepta eſt illorum ſententia, qui hanc numerorum doctrinam Hebræis, & eorum Cabalæ, debuiſſe Pythagoram exiſtimant, ut latè explicare contendit Henr. Mohr, in *Cabala* ſua, Anglica lingua ſcripta, ubi plurima dogmata Pythagorea confert cum Hebræorum dogmatibus, atque ipſam adeò doctrinam de ſolis quiete, quam è Judæorum ſchola hauſiſſe Pythagoram oſtendit. Non eſt omninò in vulgus notum, quid Pythagoras Symbolica hac numerorum doctrina notare voluerit; nam è laciniis & fragmentis illa utcunque conjicere poſſumus. Galeus, ut omnia, ad Hebræos deducit ejus dogmata. Ego tamen, quod numeros attinet, exiſtimo Pythagoram illis uſum fuiſſe, ut Ideis ſuis Platonem, formis Ariſtotelem, lineolis ſuis Chinenſes. Res enim eodem recidit, an verbo quodam nationali, an ſignis, exprimantur rerum differentiæ; ad conceptum enim mentis omnia tantum referuntur. Martinus Martinius, in *Decade* ſua *primæ Hiſtoriæ Sinicæ*, ſub initium, ubi de philoſophia Sinenſium agit illo-

rum

rum philoſophandi per lineas modum plenius deſcribit. Quatuor ſc. lineas comminiſcuntur, & ex earum vario poſitu (variantur autem ſeptuagies) de poteſtatibus naturalibus argumentantur; quod ſi quis numeris efficere velit, res eodem recidit. Peripateticus efferre poſſit per illas ſuas formas formarum, & quæ naſcuntur ab illis, generales, ſpeciales, & ſubordinatas. Similia ſunt illis penè & longe petita in re Medica principia, ubi omnis Anatomes ignari, ſuas tamen de venis obſervationes, omni Medicorum choro inauditas, tradunt; de pulſibus neſcio quæ Meteora comminiſcuntur, quibus tamen illi mirificè, ut fama eſt, proficiunt. Nam & ſedes & cauſas morbi ſolo pulſu explorant, ac feliciter nonnunquam pronunciant ac medentur, ut vel hinc pateat, de Medicis etiam verum eſſe, quod de Vatibus nonnemo; *Omnium optimè qui conjecerit, hunc Vatem perhibeto optimum.* Andr. Cleyerus aliquis nuper myſteria hæc nobis revelavit, quæ, ubi in lucem protracta ſunt, riſum potius, quam applauſum, merentur, ac meritò pudorem illis incutiunt, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere non ſunt veriti. Quantum ex antiquis autoribus cognita eſt, numerorum illorum formalium doctrinam Pythagoricam magna diligentia eſt exſecutus Joh. Meurſius, in *Denario* ſuo *Pythagorico*, qui diligentiſſimè inveſtigavit è Græcis Philoſophis, quæ ad illam pertinent. His add. poteſt *Petrus Bungus* in *libro de myſteriis numerorum*, qui & Pythagorica illa congeſſit, quanquam non iſto ordine, accuratiore & diligentia, quam Meurſius. Plenius quidem & copioſius hoc argumentum tractavit, ſed multa addit non ex Pythagoricis fontibus hauſta, ſed è Cabaliſtarum & Enthuſiaſtarum ſcriptis, qui in hoc argumento valdè ſunt operoſi. Aliqui ad ipſam Magiam, & ſpirituum evocationem, extendunt doctrinam hanc de numeris, quod facit Joh. Heydon, Enthuſiaſta Anglicus, in libro, cui tit. *The Roſie Crucian infallibile Axiomata, or, Generall Rules to know allthings paſt, preſent and to come,* Londini A. 1661. in 8vo edito. Ejuſdem Autoris plura extant de Harmonia mundi, quibus multa magnifica promittuntur; hæc tamen omnia imputantur doctrinæ Pythagoricæ, ac nemo inter Enthuſiaſtas tam abſurdus eſt novis ſententiis & ſomniis, quæ non velit ex antiquiſſimis Philoſophis, ſacra ſcriptura, & Cabala Hebræorum, deducere. Qui homines ſuis ſenſibus & ſpeculationibus permittendi ſunt, ut Achivus ille Horatianus, qui ab amabili inſania per Medicum revocari nolebat. Tetractiis Pythagorica, quaternarius numerus, in magna veneratione apud Pythagoram, ejusque aſſeclas, fuit: hinc per illum numerum juramenta ipſis concepta. Sunt qui hoc ad Tetragrammaton Hebræorum referunt. Erhardus Weigelius, Prof. Acad. Jenenſis celeberrimus, multus eſt in Tetractus hac Pythagorica explicanda & demonſtranda, cujus extant varia ſuper hoc argumento Opuſcula, diverſis temporibus edita. Eſt ejus *Θεόδειξις Pythagorica*, qua laborat è numeris realibus demon-

monſtrare exiſtentiam Dei, item *de Corpore, divini numinis charactere demonſtrativo* alia *Diſſertatio*, ubi multa de quaternis principiis cujuscunque cognoſcibilis. Quod Jamblichum attinet, editus ille eſt Arnhemii anno 1668. in 4to.

5 PHILOSTRATUS de vita Apollonii. Apollonius Thyanæus è Pythagoricorum quoque Secta fuit, homo verè δαιμόνιος, de quô multa miranda prædicant paſſim hiſtoriæ, hujusque hiſtoriam ac res geſtas ad examen revocavit Johan. Franciſc. Picus Mirandula *l. 7. de rerum prænotione cap. 10.* Illum omnes Magiæ receſſus perreptaſſe fama eſt, nam & vetitæ Magiæ illum operam dediſſe aſſerunt. Si veræ ſunt hiſtoriæ, mortuos ille excitavit, diſparuit in media hominum turba, vidit, quæ locis remotiſſimis fierent. Quæ omnia vix absque Magiæ infamis ſuſpicione peragi ab illô potuerunt. Omnes hominem innocentiſſimæ vitæ & morum faciunt, nec deſunt etiam inter Patres antiquos, qui tam ſtupenda opera beneficio interioris ſcientiæ naturalis illum patraſſe exiſtimant. Memorabile eſt, quod Ælius Lampridius, *in Alexandri Severi vitâ*, ſcribit, ipſum in Larario ſuo optimos quosque Viros & animos ſanctiores coluiſſe, in quibus Apollonium, Chriſtum, Abrahamum & Orpheum, habebat, quibus quotidiè ſacra faciebat. Memorabile item eſt, quod Flavius Vopiſcus in *Aurelianô* refert, Apollonii Imaginem, Aurelianum, Thyanam, patriam ejus, expugnaturum, monuiſſe, ne faceret. Quæ dum recenſet Vopiſcus, quaſi ſacro quodam furore abreptus in hæc verba erumpit; *hæc ego à gravibus viris comperi, & in Ulpia bibliotheca libris relegi, & pro Majeſtate Apollonii magis credidi. Quid enim illo Viro ſanctius, venerabilius, antiquius, diviniusque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam, ille multa ultrà homines & fecit, & dixit, quæ qui velit noſſe, Græcos legat libros, qui de ejus Vita conſcripti ſunt. Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, & ipſius viri favori usque quaque placuerit, breviter ſaltem tanti viri facta in literas mittam, non quod illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant, ſed ut ea, quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur.* Incomparabile hoc atque invidendum iſtius viri Elogium eſt. Ex Pythagorea illum ſchola fuiſſe conſtat, & antiqua Magorum diſciplina imbutum. Illum Taliſmanis uſum fuiſſe, præcipuè autor eſt ille, qui de Taliſmanis diſſertationem ſcripſit Gallicâ linguâ, quæ reperitur inter Varia illa librorum Gallicorum, quæ ſub tit. *Mercure galand* prodierunt, & quidem *Tomo nono, Menſe Januario Anni 1680. p. 177* (prodeunt verò ſingulis menſibus aliquot Tomi talium librorum Pariſiis, qui continent Diſſertationes elegantiores de rebus, vel naturalibus, vel moralibus, tum & Carmina elegantiora.) In medio nunc reliquo, an impoſtoris titulo ſalutandus ſit. Certe à Magiæ infamis ſuſpicione illum purgare laborat Gabr. Naudæus in doctiſſima *Apologia ſua*, quæ Gallicâ linguâ ſcripta eſt pro viris illis, qui falsò accuſati fuerunt Magiæ, *c. 12.* Ubi non Apollonium tantum, ſed & Pythagoram, Orphe-

Digitized by Google

Orpheum, & Zoroaſtrem, à Magia defendit; quod v. Apollonii iſta miracula attinet, non fortaſſis adeò abſurdè exiſtimat Naudæus, ſuffragante Huetio in *Demonſtrat. Evang.*, conficta hæc potius fuiſſe ab illis, qui in invidiam Chriſtiani nominis amplificare hujus res geſtas & opera voluerunt, ne haberent Chriſtiani, quod ſibi objicerent. Conjectura ejus inde formatur, Philoſtratum, qui vitam ejus ſcripſit, adeò penè in omnibus obſervaſſe paralleliſmum Chriſti & Apollonii miraculorum, quem ille luculentius illic inſtituit. Cæteroquin Apollonium Virum fuiſſe probum & honeſtum autumat, & maximæ in rebus naturalibus experientiæ. *Vita Apollonii* à Philoſtrato ſcripta Græcè & Latinè prodiit Venetiis in fol. Anno 1502. In Gallicam linguam convertit, qui multos Autores alios, Blaſius Vigenerius; quam verſionem ad exemplar Græcum emendavit Federicus Morellus, Lector & Interpres Regius, & Commentariis prolixis illuſtravit Artus Thomas, ſed qui paulùm licentius evagantur. Editus ille liber eſt Pariſiis anno 1611. in 4to majori.

FRANCISCUS GEORGIUS, VENETUS. Inter Pythagoræ dogma- 6
ta illud fuit præcipuum, totum mundum hunc certo numero, pondere & menſura, conditum fuiſſe. Hinc harmonica Univerſi quædam proportio ab ipſo excogitata, inde concentus Orbium cœleſtium conficti, de quibus multa operosè commentati ſunt & Veteres, & Recentiores. Omnes enim ſpecies conſonantiarum harmonicarum ad proportionem corporum cœleſtium aptatæ, de quibus multa cumulat Kircherus *in Oedipo Ægyptiaco, Tomo 2do, parte 2da, claſſe 7ma, ſect. 7. c. 3.* Multa hic mirifica & monſtroſa exſtruuntur dogmata; poſſe per illam harmoniam, ſi quis rectè intelligat, cœlum terræ miſceri, ipſosque ſpiritus & res inanimatas moveri & trahi, quæ omnia nunc ſuo loco relinquimus. Quanquam quidem negari non poſſit, Muſicæ admirandam eſſe vim, in moderandis hominum animis, imò & in morbis curandis. Notum enim eſt, beneficio Muſicæ peſtem fuiſſe curatam, & curari hodie, qui à tarantulis mordentur. Per accidens tamen hic videtur tantum Muſica quicquam conferre, licet in tarantulis ſingulare aliquid & paradoxon eſſe videatur, non facilè ingenio humano explicandum, quod ſupicionem latitantium plurium in ſono affectionum injicere poſſet. Fuit in Anglia, qui experimentum cepit, quomodo per Muſicam certi generis, & certæ formæ, cicurari beſtiæ poſſint; neque deſunt etiam vulgo exempla, capi ſtupida & bruta animalia poſſe certo ſoni genere, qui aptus eſt movere ſpiritus animales. Ita Delphines afficiuntur voce *Simonis*, & notarunt nonnulli Aſinum imprimis affici voce *Martini*, ſemperque reſpondere, ſi voce hâc appelletur. Sed hæc extrà ſcopum noſtrum ſunt conſtituta. Audaciora ſunt, quæ hinc educunt Pythagoricæ ſcholæ ſectatores,

magnam

Digitized by Google

magnam eſſe Muſicæ vim etiam in res animatas, imò in ipſos ſpiritus. Ipſa denique harmonica proportio mundi videtur plus ingenii ac phantaſiæ habere, quam veri. Quam enim ineptum hoc eſt, mundi ætates diſtribuere per tonos, orbes cœleſtes, per varias harmonicas proportiones. Denique concentus ipſi, qui noſtris auribus non poſſunt audiri, neſcio quid puerilis commenti, aut anilis fabulæ, ſapere videntur. Quanquam Thomas Campanella, *in libro de ſenſu rerum inanimatarum*, ſpe illa teneatur, fore aliquando artifices, qui, ut oculi teleſcopiis armari poſſunt, ita pro auribus ſingulare inſtrumentum aliquod ἀκυςικὸν parent, quo audiri poſſint concentus Orbium cœleſtium. Notum quidem eſt Hiſpanos tale aliquod inſtrumentum, quod ipſi *Sarbadana* vocant, pro acuendo auditu habere. Idem quoque efficit tuba Stentorophonica, auribus appoſita, ſed concentum orbium cœleſtium nondum audivimus. Magna cura & labore totam hanc doctrinam deduxit, vaſto libro, Franciſcus Georgius, Venetus, qui & ſeorſim prodiit, & junctim cum omnibus Scriptoribus Cabaliſticis, editis Baſileæ anno 1587. in fol. aliquot tomis. Infinita hic ſunt ſomnia & Commenta. Tota enim κοσμογραφία & χρονολογία ſecundum Muſica principia inſtituta eſt, in quibus qui veritatem quærat, aut philoſophiam aliquam ſolidam, is certè nubem pro Junone amplectetur. Scripſerat & ante illum, in ſimili argumento, Joh. Picus Mirandula, qui magnus fuit Cabaliſticorum Auctorum amator; omnes enim libri ejus pleni ſunt his commentis. Rob. Fluddius, totus quantus παραδοξόσοφος, omnem ſuam Medicinam & Phyſicam in Monochordo collocat, cujus menſura apta ipſi eſt omnium rerum omnes interiores qualitates demonſtrare. Henr. Mohr quoque, in *Cabala* ſua *Philoſophica*, & ejus *Appendice*, operoſus admodum eſt in Pythagoricis de mundi Syſtemate hypotheſibus cum Judæorum Cabala conciliandis: nam *c. 5. Appendicis, n. 3.* Emblemata veſtimenti Aaronis cum hypotheſibus Pythagoreis confert, & proportionem illam harmonicam, Pythagoreis tam diligenter excultam, inveſtimento illo, quaſi per Euclidæam aliquam demonſtrationem, oſtendere laborat. Multa hic de Tetractus Pythagorica, quaſi primo illo harmoniæ fundamento, de quo Diſſertatio quoque reperitur, hactenus inedita, inter ſchediaſmata Joh. Andr. Boſii, ut patet è Catalogo MScriptorum Boſianorum, quem mecum communicavit Amicus. Illum crediderim accuratius aliquid hâc de re tradidiſſe.

7 AMBROSII RHODII *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica.* Inter præcipua Pythagoræ dogmata, in vulgus celebrata, eſt Animarum transmigratio, ſive μετεμψύχωσις, cujus an Autor primus fuerit Pythagoras, incertum. Apud Ægyptios certè & Indos primum hanc obtinuiſſe ſententiam, è locis nonnullis Veterum Autorum patet. Vulgò quidem à Py-

Digitized by Google

à Pythagora ad Indos hoc dogma perveniſſe creditur, nam hodieque apud illos viget. Sed verum tamen eſt, ante Pythagoram Ægyptiis & Indis hanc fuiſſe doctrinam; incertum, cui genti præcipuè aſſignari debeat. De ſenſu hujus opinionis variè diſputatum fuit inter Philoſophos. Aliqui συμβολικόντι ſubeſſe huic doctrinæ crediderunt, ut fere omnibus cæteris Pythagoræ dogmatibus, cujus hodie ſuperſunt Symbola, & Jamblicho morali explicatione illuſtrata; & poſt illum à Beroaldo & Politiano. Hâc in ſententiâ Galeus eſt, cujus videri poſſunt explicationes *l. 2. c. 3. §. 5.* Ego verò exiſtimarim, non fuiſſe Pythagoræ tropicam hujus doctrinæ acceptionem, ſed veram. Eſt & in eâdem ſententiâ Ambroſius Rhodius, cujus extat *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*, Hafniæ anno 1638. editus *in 8tavo.* Multus ille eſt in ventilandis variis de hâc μετεμψυχώσει opinionibus, ac tandem ſuam profert ſententiam, quatenus ea concipi & defendi poſſit. Sed ita ille non Pythagoricam, ſed ſuam ſententiam, propoſuit; quæ hic adducit de mutationibus animalium, inſectorum, & ſimilia, ſpecioſa quidem ſunt, ſed durum eſt hinc ad animas hominum conſequentias formare. Si enim vel maximè ſtatuas triplicem in homine animam, liberaliores quodammodo eſſe poſſimus, atque unam ex iis vel bovi, vel aſino, velut ab inteſtato relinquere. Sed tamen habet illa ſententia neſcio quid paradoxi, quæ animas in nobis multiplicat. Mihi hic illuſtrandus è Platoniſmo Pythagoras videtur. Platonis hæc erat ſententia, animam humanam poſt mortem certa ſubire vehicula, prout ſe in corpore geſſerit, vel æthereum, vel aërium, vel terreſtre: animas voluptatibus corporis immerſas, in brutam naturam degeneraſſe, atque ita poſt mortem aërem hunc ſublunarem terreſtrem habere pro vehiculo. Hac doctrina præſuppoſita (nam Platonica philoſopia Pythagoricæ quaſi propago eſt,) non à vero alienum videtur, ſtatuiſſe Pythagoram talem animam, vehiculo aërio-terreſtri huc illuc volutam, tandem in brutum aliquod corpus incidere, pro cœlo fortè cavea aliqua aut hara donandam; cum contrà mentes, per continuas ſpeculationes in ætheris naturam ſubtiliatæ & abſtractæ, poſt mortem dignam meditationibus ſuis ſedem in æthere ipſo nanciſcantur, atque ita fiant θεοειδεῖς, qui finis ultimus eſt phyloſophiæ Pythagoricæ.

PYTHAGORÆ *carmina aurea.* Tandem & illa prodeant, Pythagoræ 8
quidem vulgò inſcripta, non verò ab illo, ſed ab aliquo Pythagoricæ ſcholæ Diſcipulo, ſcripta; ſapere tamen ejus ſcholam videntur, ob ſummam brevitatem, & argumenti ſublimitatem; verè enim *aurea* vocanda ſunt, quicunque demum ſcripſerit. Suidas Pythagoræ adſcribit, Gellius toti ſcholæ Pythagoricæ, quæ breves has ſententias, quibus moralem doctrinam proponere conſueverat Pythagoras, ex ore loquentis exceperit, unde poſtea ad poſteros illæ propagatæ. Alii exiſtimant, ideo Pythagoræ carmina dici, quod, ſi

Digitized by Google

ſi non eſſent, illo tamen Autore digna videantur. Aliquoties illa edita ſunt. Inter Veteres Editiones utiliſſima omnium eſt, quæ à Michaële Neandro, communi Germaniæ præceptore, in ſcholarum uſum, cum explicationibus & notis utiliſſimis, curata eſt, adjectis Phocylidis & Theognidis *ſententiis*, prodiitque Baſileæ anno 1559. *in 4to.* In hæc carmina extat Commentarius Hieroclis, qui Philoſophus Pythagoricus fuit Juliani tempore, ut vel hinc appareat, illorum jam tum Autorem creditum fuiſſe Pythagoram; prodiit ejus Editio in 8. Pariſiis, Græcè & Latinè, anno 1583. Latinè tantum *in 4to*, Romæ anno 1594. & Lugduni *in 12mo*; Omnium optima Editio eſt, quæ prodiit Londini, cum notis Merici Caſauboni eruditiſſimis, anno 1665. *in 8tavo.*

9 PAGANINUS GAUDENTIUS *de Pythagorica animarum transmutatione.* Quodnam de illo viro judicium ferendum, ſatis patet è *dedicatione Adoptivorum Carminum* Nicolai Heinſii, ubi Characterem ejus deſcribit, quod limæ ac lituræ impatiens, magnoque impetu, ſcribat, ut pro lutulento interdum, minusque nitido, à popularibus ſuis habeatur. Satis id oſtendit ejus *Inſtar Academicum*, in quo varia ſunt, nec inchoata ſatis, nec abſoluta. Hæc *Diſſertatio* ejus prodiit Piſis *in 4to* anno 1641.

CAP. III.

DE PHILOSOPHIÆ SOCRATICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *SOCRATES, Philoſophiæ Practicæ, quam Theoreticæ, ſtudioſior, immerito a Petr. Pomponatio Atheiſmi accuſatur. Nihil vel pauca ſcripſit.* Epiſtolæ *ſub ejus nomine a Leone Allatio publicata, Xenophontis de illo Scripta.* 2. *JOH. LUD. BALZACI Lib. Gallicus* de Vita Socratis *(cui Verſio Librorum XENOPHONTIS de eodem acceſſit)* & Socrates Chriſtianus *commendantur, & de* Deo Socratis, *ſimilibusque aliorum Eruditorum, ac Hieron. præſertim Cardani, Geniis, quos Gabr. Naudæus pro ipſorum habuit Figmentis, disquiritur.* 3. *CEBETIS* Tabula *λείψανον eſt Philoſophiæ Socraticæ, cum EPICTETI* Enchiridio, *præcipuum & ferme unicum. Joh. Elichmanni Editio illius πολύγλωττος poſthuma, & Aug. Maſcardi in eandem* Diſſertationes, *celebrantur.*

1 SOcraticæ ſcholæ quanta fuerit olim dignitas & autoritas, non opus eſt ut hic prolixè recenſeatur. Pauca vel nihil ipſe Socrates ſcripſit, quanquam fuerint olim plures ex ejus diſcipulis, qui de ejus vita rebusque geſtis aliquid conſignarint. Tenuia tamen hæc tantum ſunt fragmenta,

Digitized by Google

ta, è quibus apparet, quantus ille vir fuerit. Contemplativas ſcientias non usque adeò excoluit, aut excolare voluit, cum videret, quantis difficultatibus omnia eſſent obſepta, ideoque ad moralem & civilem doctrinam totum ſe contulit, & quandam vitæ ſanctimoniam. Hujus doctrinæ veſtigia paſſim deprehendas in ſcriptis Platonis, in quibus ille ſæpè ſub perſona Socratis loquitur. Notum eſt, illum ſupplicio fuiſſe affectum ab Athenienſibus, quod ipſorum Deos ſperneret, ideoque illum Pet. Pomponatius, *in libro de incantationibus*, ipſe Atheus, ut Atheiſmi Patronum commendat, ac Platonem exiſtimat, eam ob cauſam, ne ſibi exitio eſſet illa libertas, religionem & dæmonum cultum præ ſe tuliſſe; quæ tamen manifeſta calumnia eſt. Contempſit Deos Athenienſium Socrates, ut idola, interim meliora de divinis rebus edoctus, ut patet è Platonis *Phædone*, ubi mortem ejus deſcribit. Schola ejus in varias poſteà Sectas ſe diviſit, quæ ex illo omnes ludo prodierunt. Aliquas Socratis & Socraticorum Epiſtolas Græcè & Latinè publicavit, cum Notis ſuis, Leo Allatius, editas Pariſiis in 4to anno 1637. *Apologias Socratis* ſcripſere olim Xenophon aliique ejus diſcipuli; tum & Xenophon *de Socratis memorabilibus dictis & factis Libros IV.*

JOH. LUD. BALZACUS *de Vita Socratis*. Vir inter Gallos doctiſſimus *de vita Socratis* libellum Gallicâ linguâ ſcripſit, quò ille diligentiſſimè collegit, quicquid rerum Socraticarum apud Autores antiquos reperiri potuit. Addidit Xenophontis opus *de rebus memorabilibus Socratis* à ſe in Gallicam linguam converſum, adjecit quoque tabulas Chronologicas, ad illuſtrandam Socratis vitam, ut hinc uno quaſi conſpectu pateat viri iſtius hiſtoria. Multa illic lectu digna, inprimis de Deo vel genio Socratis, de quo Apulejus quoque libellum ſcripſit. Multa illic affert de hoc argumento curioſa, de quo præterea legi poteſt Naudæus in *Apologia* ſua *cap. 13.* ubi de omnibus illis geniis agit, qui aſſignati fuerunt Socrati, Ariſtoteli, Plotino, Porphyrio, Jamblicho, Scaligero & Cardano, exiſtimatque illos fuiſſe inter arcana philoſophica, idque confinxiſſe ipſos, ut ſe eo venerabiliores redderent. Quod Cardanum attinet, de illo pluribus agit in Vita ejus, quam præmiſit Operibus Cardani, in unum aliquod corpus à ſe collectis; nam potius ad calliditatem Cardani, quam ad malitiam aut magiam ejus, refert. At erat ille vir mirificæ ſuperſtionis, in quo magna dementiæ & ſapientiæ miſtura fuit; interdum enim ultrà aniculas delirat, interdum ultrà hominem ſapit, prout ſua habuit intervalla. Ubi foris aliqua crepuit, ſtrepitus aliqui auditi, ille ad genium ſuum omnia retulit, ut facilè eſt Ingeniis melancholicis, quale ipſi fuit, quidvis fingere. Prodiit Balſaci liber Pariſiis anno 1650. *in 8.* Scripſit & idem *Socratem Chriſtianum* Gallicâ linguâ, quô librô continentur varii Diſcurſus Theologico-morales, de argumentis, in

quibus Philoſophiæ Socraticæ cum Chriſtianiſmo convenit, ubi multa tamen in Pontificiorum favorem. Editus Arnhemiæ anno 1675. *in 12mo.*

3 CEBETIS *Tabula*. Cebes Thebanus Philoſophus Socraticus fuit, cujus extat hodieque *Tabula*, qua Vitæ humanæ conditio velut ſub fabula aliqua depingitur, quod genuinum eſſe Socraticæ ſcholæ ſpecimen facilè videri poteſt, cum Socrates fuerit in iſtis rebus fingendis mirè ingenioſus, lepidus etiam & facetus, unde & *εἴρων* dictus eſt. Hujus Tabulæ extant multæ Editiones & Commentarii, è quibus illa optima, quod prodiit Græcâ, Latinâ Arabicâque linguis conjunctim, cum paraphraſi Arabica Joh. Elichmanni, edita in 4to Lugdun. Batav. anno 1640. Memorabilis eſt illa præfatio, quam præmiſit Salmaſius, quâ dolet obitum Elichmanni, Viri in Orientalibus verſatiſſimi, & multa præclaraque olim ſpecimina daturi, ſi ſupervixiſſet. Fatetur ingenuè illic incomparabilia fuiſſe hujus Viri erga ſe Merita, in adjuvandis ſuis ſtudiis Orientalibus, quibus ipſi ad res maximas indagandas ſubſidio fuit; Inprimis conſideratu dignum eſt, quod cum Perſicæ linguæ ſecreta penetraverit, præ ceteris omnibus ſingulari libro oſtendere voluerit, Perſicæ & Germanicæ affinitatem, imò Græcæ origines ex Scythicâ linguâ. Habentur quoque illic ſingularia quædam de verſionibus Arabicis Græcorum Philoſophorum, quibus illæ vitiis redundent, quave oſcitantia ex incogitantia factæ. Sed de his illic plura legi poſſunt, ubi præterea multa conferuntur paraphraſeos Arabicæ & textus Græci loca. Solet ipſi jungi Epicteti *Enchiridion*, quod itidem ſcholæ Socraticæ opus eſt, in quod extant Simplici & Arriani Commentarii, qui pleni ſunt prudentiæ & doctrinæ moralis. In Cebetis *tabulam* extat elegans Commentarius, vel potius Diſſertationes miſcellaneæ Auguſtini Maſchardi, viri doctiſſimi, qui Cubicularius fuit Urbani VIII. Cujus & extant aliæ Diſſertationes morales, Latinæ, Italicæ ac Poëmata argutiſſima. Liber ille ſæpè recuſus eſt in Italiâ; Una editio Venetiis prodiit *in 8tavo.* anno 1643. In Germanicam linguam nuper converſus eſt, prodiitque Francof. anno 1671. *in 12mo.* Autor verſionis illic non apparet. De Cebete ipſo pluribus agit Maſchardi ad lectorem *præfatio*. De Epicteto plura dicentur, ubi ad Scriptores Philoſophiæ Stoicæ perveniemus, quæ genuina eſt & princeps Socraticæ propago.

CAP. IV.
DE PHILOSOPHIÆ STOICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. STOICI, e Socratis Schola progreſſi, multos Romanorum, & in his Senecam, atque JCtos ferme omnes, Sectæ ſuæ habuerunt Aſſeclas. 2, Judicium de

JUSTI

Digitized by Google

JUSTI LIPSII Manuductione ad Philoſ. Stoicam, & Phyſiologia Stoica, *ac CASP. SCIOPPII* Elementis Philoſ. Moralis Stoicæ, *e Lipſio contractis. 3. De JAC. THOMASII* Diſſertationibus Stoicis. *4. Elogium inſigne M. AUR. ANTONINI, Imp. Operis ejus* τῶν εἰς ἑαυτὸν, *ac Editionis hujus, a Thoma Gatakero A. 1652. cum luculento Comm. publicatæ. 5. Commendatur* EPICTETI Enchiridion, *ejusque, uti & Commentatorum illius, ARRIANI (cujus MS. etiam de* Romanorum Exercitiis *laudatur* Equeſtribus) *ac SIMPLICII, Editiones ac Interpretes enumerantur.*

E Socratis ſcholâ Zeno prodiit, Pater atque Autor Stoicæ Philoſophiæ, 1
quæ qua in re à Socraticâ differat, non adeò ſcitur. Quandoquidem Socrates ipſe nihil ſcripſit, & Theoreticæ diſciplinæ abeo negligenter habitæ, dici non poteſt, an Stoicorum ſchola hic ſuas, an verò Socratis ſententias, profiteatur. Fuerunt Stoicæ Philoſophiæ addicti olim maximæ autoritatis viri, &, quia à vulgo ſegregati honeſtiorem vitam ſequebantur, Principes in Rep. Rom. & poſteà Seneca, qui Stoicam doctrinam, tam Moralem, quam Phyſicam, in libris ſuis excoluit, quanquam non methodo aliqua didactica, ſed perpetuis Diſſertationibus. Poſt illa tempora JCti plerique omnes Stoicæ Philoſophiæ erant addicti, cujus veſtigia paſſim in Digeſtis deprehendas, ac notarunt loca non pauca alii JCti, in quibus Stoiciſmi aliqua apparet ratio.

LIPSII *Manuductio ad Philoſophiam* Stoicam. Inter dogmaticos libros, 2
quod Juſtus Lipſius ſcripſit, præ ceteris laudem merentur ejus *Manuductio ad Philoſophiam Stoicam*, & deinde ipſa ejus *Philoſophia Stoica*. Cum enim Juſtus Lipſius vehementer delectaretur lectione Senecæ, eam ſibi operam ſumpſit, ut præcipuè è Senecâ, hincque ex aliis Philoſophiæ Stoicæ Scriptoribus, corpus aliquod concinnaret, & ad certa principia deduceret. Non eſt plenior in hoc argumento ſcriptor, & qui accuratius hanc doctrinam tractarit. Nam, quanquam Caſpar Scioppius *Elementa Philoſophiæ Stoicæ moralis* ſcripſerit, quæ edita ſunt Moguntiæ *in 8tavo* anno 1606. tamen partem ejus Philoſophiæ, nimirum moralem, tantum attigit, & attigit tantum, nam in Compendium traxit, quicquid à Lipſio ſcriptum prolixius erat. Aliud de Philoſophia Stoica univerſa Opus Scioppium eſſe molitum, Autor Vitæ P. Sarpii teſtatur.

JACOBUS THOMASIUS. Etiam ille doctrinam Stoicam, poſt 3
Lipſium, illuſtravit ulterius, præcipua enim Philoſophiæ Stoicæ capita, inprimis illa, quæ ad Phyſiologiam pertinent, ſingularibus diſſertationibus perſecutus eſt, e. g. Stoicam mundi Exuſtionem; Annum Magnum; æternitatem mundi; doctrinam de Deo, fato, Chao Stoicorum; de immortalitate ani-

animarum; pluralitate mundorum, & hominibus redivivis, de quibus ille prolixè, & more ſuo eruditè, è variis Scriptoribus, agit, interſerit quoque Diſſertationem de quatuor Græcorum Sectis præcipuis. Lipſiæ anno 1676. *in 4to Diſſertationes* hæ *Stoicæ* prodierunt.

4 MARCUS AURELIUS ANTONINUS. Veniunt nunc quoque in ordinem noſtrum Imperatores. M. Aur. Antoninus, Philoſophiæ Stoicæ addictus, vir inculpatæ vitæ, & inter Ethnicos quaſi quidam Deus, magna ſanctimonia, quam ipſe præter naturam ſuam, quæ ipſi contigerat optima, debebat Philoſophiæ Stoicæ. Ejus extant lib. 12. *τῶν εἰς ἑαυτὸν*, *de rebus ſuis*, ſive de iis, quæ ad ſe pertinere cenſebat. Editi illi ſunt aliquoties, primùm cum Merici Caſauboni notis *in 8.*, poſteà cum elaboratiſſimo Commentario Thomæ Gatakeri, Viri doctiſſimi, cujus extant varia ſcripta, eaque omnia doctiſſima, ut *Adverſaria ſacra*, *Cinnus* aliaque. Opera illa, quam in Antoninum impendit Gatakerus, planè egregia eſt. Primum præmiſit luculentam Diſſertationem de diſciplinâ Stoicâ, in qua eam confert cum Peripateticâ & Academica Vetere, Epicurea, &c. Variæ lectiones notantur in margine, parallelismus Autorum, in Antonino occurrentium, ad minutias usque eos oſtendit, lateri appoſitus. Denique Commentarii uberrimi, aliorum Philoſophorum ſententias Græcas, Latinas, Antonini effatis reſpondentes, magno cumulo congerunt, ut librum hunc non immeritò Pandectas doctrinæ moralis Stoicæ dicere poſſis; prodiit ille Cantabrigæ *in 4to* anno 1652.

5 EPICTETI *Enchiridion*. Epictetus, Philoſophus Stoicus, judice Gellio Stoicorum maximus, vixit ſub Domitiano, Stoicæque Ethices doctrinam compendiolo quodam propoſuit. In illum Commentarii antiqui extant Arriani, qui Epicteti fuit diſcipulus, & ſub Adriano floruit. Scripſerat idem de vita Epicteti præceptoris ſui, quod opus injuria temporis periit. Arriani Commentarius in ipſum prodiit aliquoties, *in 4to* Baſileæ anno 1554. Latinè & Græcè. Latinè Baſileæ *in 8.* Prodiit itidem Genevæ Græcè & Latinè anno 1594.; ſed editio non ſatis correcta eſt. In eundem Epictetum extat Simplicii Commentarius, qui Græcè prodiit *in 4to* Venetiis anno 1528. Latinè verſus ab Angelo Caninio Venetiis *in fol.* anno 1569. Optima editio ejus prodiit, cum Verſione Hieronymi Wolfii, & Commentario Claudii Salmaſii, Lugd. Batav. in 4to anno 1640. Arriani, cujus mentio nunc facta eſt, ut hoc etiam memorem, aliud extat opus MScriptum, & ineditum hactenus, de Veterum Romanorum Exercitiis equeſtribus, quod inter libros MStos Bibliothecæ Holſtenianæ apparet. In eadem Bibliotheca extat Zenonis, & reliquorum Stoicorum, Philoſophiæ moralis Compendium.

CAP.

Digitized by Google

CAP. V.

DE PHILOSOPHIÆ EPICUREÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *EPICURI Secta Stoicæ fuit inviſa, & variis ab hac calumniis impetita, magis tamen, quam hæc, profana. In Theoreticis Epicurus DEMOCRITUM eſt ſecutus, Philoſophiæ Experimentalis Doctorem eximium, cui an MStum debeatur Chymicum, quod Titulo* Phyſicorum & Myſticorum Democriti *ſupereſt, disquiritur, judiciumque de illo fertur benignius. Commendatur PET. GASSENDI* de Vita, Moribus & Doctrina Epicuri *Liber.* 2. *T. LUCRETIUS CARUS, Poemate* de Rerum Natura, *in ſex Libros diviſo, Epicuri Philoſophiam complexus, laudatur, & de Editoribus ejus ac Exegetis ſimul fertur Judicium, de Hub. Giſanio benignius, de Dan. Pareo autem, Tanaqu. Fabro & Joh. Nardio, ſequius. Laus Aonii Palearii, Styli Lucretiani & Ciceroniani Imitatoris feliciſſimi.* 3. *PET. GASSENDI, moderni Philoſ. Epicureæ Inſtauratoris, ac Operis ipſius de illa, ſive* Commentarii in Lib. X. *Diog. Laertii, Elogium. Bernerii* Epitome *iſtius.* 4. *JOH. FRANC. GRANDIS* Diſſertationum Philoſophicarum Prima, *Phyſicæ Epicureæ oppoſita, commendatur.* 5. *GVALTHERI CHARLETONI* Phyſiologia Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana. 6. *JORDANUS BRUNUS,* in Libro de Immenſo & Innumerabilibus, *Solium & Mundorum pluralitatem, cum Epicuro, defendit, ſed vivicomburio hanc luit audaciam.* 7. *ROB. BOYLIUS Doctrinæ Epicuri de Atomis Corpuſcularis, poſt Carteſium, Inſtaurator. Artificium ejus Oſſa emolliendi, & in cibum convertendi.*

EPicurus Gargettius, Athenienſis Philoſophus, Sectam condidit de ſuo nomine, Stoicis planè adverſam, inter quos perpetua olim bella fuere. Hinc mutua orta fuerunt convitia, cum ſchola Stoicorum inſectaretur Epicureos, & Epicurei Stoicos. Notum eſt, quænam vulgo ſit de Epicureis opinio, quaſi ſc. voluptatem omnem pro fine habeant, cum alii contra Epicurum defendant, qui exiſtimant illum per voluptatem non corpoream iſtam, ſed animi intellexiſſe. Quicquid tandem ejus ſit, profana magis fuit Epicuri, quam Stoicorum, Philoſophia, ut per certa capita oſtendit Gatakerus in docta illa Diſſertatione præliminari ſuper Commentarium in Antoninum. Quod doctrinam contemplativam attinet, veterem illam Democriti ſententiam ſecutus eſt, quanquam veroſimile ſit, illum ſuis quibusdam dogmatibus interpolaſſe, vel adulteraſſe. Democriti ſcriptorum nihil extat, niſi pauca aliqua, quæ tamen dubiæ fidei habentur. Id certum 1
eſt,

eſt, fuiſſe illum Philoſophum maximum, magnæ in rebus naturalibus experientiæ. Certum eſt, Ariſtotelem multa ex eo deſcripſiſſe, qui, ut in Experimentis totus erat, ita nihil quicquam definivit, niſi quod ipſe ſatis exploraverat. Plinius autor eſt, ejus libros multa habere de gemmis, Unionibus, metallis, ut hinc ſuſpicio aliquā multis oriatur, fuiſſe inter primos artis Chymicæ propagatores. Quam ſuſpicionem firmat libellus, qui ſub ejus nomine MStus circumfertur Græca lingua, cum illo tit. *Democriti Phyſica & Myſtica*, qui in linguam Latinam converſus prodiit, ſi rectè memini, Venetiis. Extat, cum aliis Artis χρυσοποιητικῆς ſcriptoribus Græcis, in Bibliothecâ Regiâ Pariſienſi, unde titulos illorum Auctorum excerpſit Labbæus in ſua *Bibliotheca MStorum*, & multa Exemplaria transſumpta fuerunt, Viennenſe & Altenburgenſe. Quod extremum ad manus meas pervenit, mecum ab Amico communicatum, cum Annotamentis marginalibus Thomæ Reineſii, qui verba Græca, inemendatè ſcripta, vel correxit, vel explicuit. Differt tamen illud Exemplar à Regio Pariſienſi MSto, ut notavit ipſe Reineſius, in Diſſertatione de his Scriptoribus MScripta. Quod enim Salmaſius in *Commentario* ſuo *in Solinum*, ex Exemplari Regio adducit de unionibus parvis in magnos convertendis, in Altenburgenſi Codice planè non apparet, ideoque aliqua ſui parte mutilatum oportet fuiſſe librum, nec bona fide deſcriptum. Quicquid jam ſit de illis Scriptoribus, & Democriti ipſius opuſculo, non definiri libri iſtius autoritas poteſt. Incertum enim, an ab illo ſcriptum, quove tempore. Qui acutius hic ſe videre putant Critici, è ſtylo judicant, non eſſe illius ætatis fœtum, qua Democritus vivebat. Adverſus quos tamen, quæ excipiat, habet Borrichius, in *Diſſ.* ſua *de ortu & progreſſu Chymiæ adverſus Conringium*, & in Libro, quo plenius rem omnem de his ſcriptoribus perſequitur, quem adverſus Conringium iterata vice ſcripſit, ſub Titulo *Sapientia Hermetis, Ægyptiorum & Chemicorum a Conringii Animadverſionibus vindicata*. Equidem non omnem ipſi autoritatem detraxerim: quod enim ſtylum attinet, notum eſt, talia, quæ in Commentariis ſcribi ſolent, rudi tantum ſermone delineari ſolere. Deinde, ſi non ab ipſo Democrito, fortaſſis ab aliquo diſcipulorum ejus potuerunt conſignari, & quaſi per manus tradi. Sed illa nunc mittimus, tanquam extra ſcopum noſtrum conſtituta, & ad Scriptores Philoſophiæ Epicureæ procedimus, quandoquidem Democriteæ Philoſophiæ nihil reſtat. Qui vitam Epicuri, ejusque ſcholæ hiſtoriam, plenius noſſe deſiderat, ille adeat ſingularem Pet. Gaſſendi librum, quem *de Vita, moribus & doctrina Epicuri*, ſcripſit, editum Hagæ Comitum *in 4to* anno 1656.

2 TITUS LUCRETIUS Carus, Philoſophus potius quam Poëta, ſed cujus tamen puriſſima latinitas eſt, quem non immeritò magni faciunt, tam Veteres, quam Recentiores. Etiam ſylvam ejus cecidit Virgilius, uti ex multis

Digitized by Google

multis locis deprehendimus, quod argumento eſt, magni ipſum ei fuiſſe æſtimatum. Nemo eſt antiquis, qui doctrinam Epicuream integro opere complexus ſit, uti Lucretius. Nam Diog. Laertius, *l. 10.*, tantum per lacinias & fragmenta ejus doctrinam colligit. Lucretii variæ ſunt Editiones, & quidem inter eos, qui Autorem ipſum ratione textus emacularunt, præcipuus eſt præſtantiſſimus ille JCtus, Obertus Giſanius, cujus extant alia multa in alios Autores Commentaria. Nam, quod illum plagio quædam Mureto ſubripuiſſe tradunt, invidiam ejus, ut puto, confictum eſt. Dedit ille Indicem in Lucretium, qui ſimul explicat ipſum textum Lucretianum. Editus liber eſt Lugdun. Batav. ex Officina Plantiniana anno 1595 in 8. Eſt & alia Editio Danielis Parei, quæ prodiit Francof. anno 1631. in 8. qui merus eſt plagiarius Giſanii. Notus eſt enim inter Philologos vir ille, ut fucus aliena ad pabula. Edidit *Lexicon Lucretianum*, Editioni ſuæ additum, quod ex Giſanio compilatum eſt, Pauculis quibusdam non magni momenti additis. Adjecit Scip. Capitii *libros 2.* carmine ſcriptos *de principiis rerum*, & Aonii Palearii lib. 3. itidem carmine ſcriptos *de immortalitate animæ*, dictione tali, quæ Lucretianam ad vivum exprimit. Fuit enim illo Viro inter recentiores nemo Ciceroni qua dictionem ſimilior, quod ex Orationibus & Epiſtolis ejus patet. In carmine hoc expreſſit Lucretium. Edidit quoque Lucretium Tanaquil Faber SalmurI anno *1661. in 4to*, cum notis *ſuis, ubi ille*, more ſuo, multa audacter corrigit, Vir quidem aliàs doctiſſimus, ſed critica ſua virgula nimium cenſorius. Nam in MStorum defectu parcè ingenio permittenda eſt licentia. Atque hi ſunt, quorum in Lucretium extant labores Philologici. Phyſicum Commentarium in illum ſcripſit Joh. Nardius, qui prodiit Florent. anno 1647. *in 4.* Sed ſtrictior tamen eſt pro materiæ amplitudine, in quam ſi diffundere ſe voluiſſet Autor, majus ille opus concinnaſſet. Ejus multa aliàs extant ſcripta Phyſiologica, ſed quæ non videntur ſpirare illam ἀκρίβειαν, quam ſeculi noſtri perſpicacitas requirit.

PETRUS GASSENDUS. Per compendium, & quaſi per lancem ſaturam, exhibuerat Philoſophiam Epicuri Diog. Laertius *lib. 10.* Ex his igitur fragmentis, & Lucretiano Poemate, magno molimine concinnavit Syſtema aliquod Philoſophiæ Epicureæ Pet. Gaſſendus, quod eſt inſtar Commentarii in librum illum 10. D. Laertii. Multa hic ſunt prolixe diſputata in omnibus argumentis, tam Phyſicis, quam Metaphyſicis & Moralibus, vel pro Epicuri doctrina, vel adverſus illam, ubi illa Chriſtianiſmo, vel communibus Philoſophorum placitis, repugnat. Adjicitur in fine *Syntagma Epicureæ Philoſophiæ*, quo, & compendioſius, & ornatius, illa proponitur. Magno alioquin ingenio & apparatu liber ille ſcriptus eſt, prodiitque *in fol.* Lugduni anno 1649. & cum cæteris ejus Operibus, junctim editis. Cæterum

Digitized by Google

rum hic Vir eſt ſummus Philoſophiæ Epicureæ inter Recentiores reſtaurator, quam & ipſe ex animi ſententia amplexus eſt. Cætera ejus ſcripta philoſophica, mole non minora, Epicuri principia pro fundamento ponunt, præterquam in illis argumentis & hypotheſibus, in quibus ipſe ab ejus ſententia divortium facit. Prodiit non ita pridem Gallica lingua Philoſophia Gaſſendi Epicurea, in compendium contracta, de qua legi poſſunt Ephemeridum Gallicarum Scriptores.

4 JOH. FRANCISCUS GRANDIS. Hujus viri extant *Diſſertationes* aliquot *Philoſophicæ & Criticæ*, Pariſ. anno 1658. *in 4.* editæ. Earum prima eſt adverſus Epicuream Philoſophiam, ad Pet. Gaſſendum ſcripta. Multa habentur in illa Diſſertatione curioſa & non vulgaria, quæ doctrinam Epicuream de Atomis & Inani, unde totus orbis componitur, eorumque motu, impugnant. Nam principia illa ad rerum conſtitutionem, & ſpecierum productionem, non ſufficientia monſtrat, & ex ipſo Lucretio aliquod principium divinius, & quaſi ſupernaturale, oſtendit, quo opus ſit in digeſtione rerum, & ſpecierum fabrica. Errare itaque Epicurum demonſtrat, qui ex fortuito atomorum concurſu omnia vult produci.

5 GVALTERUS CHARLETON. Ille poſt Gaſſendum in theatrum hoc venit, & ex Epicuri Paralipomenis, Gaſſendi Diſſertationibus, & ſuis hypotheſibus, Syſtema aliquod confecit, cui tit. *Phyſiologia Epicuro-Gaſſendo-Charletoniana, or a fabrick of ſcience natural, upon the hypotheſis of atoms,* editum Londini anno 1654. *in fol.* Ejus quanquam plurima ſint è Gaſſendo deſumta, non pauca tamen ipſi adjecit rerum & experimentorum novorum, quæ ad hypotheſin de Atomis explicuit. Fuit & antea doctrina de Atomis tractata à Joh. Chryſoſt. Magneno in *Democrito* ſuo *redivivo*.

6 JORDANUS BRUNUS, NOLANUS. Inter dogmata Democriti etiam illud fuit de pluralitate mundorum, imo illorum infinitate, quod argumentum Jordanus Brunus, Nolanus, reaſſumpſit, cujus inter Opera extat *liber de Immenſo & innumerabilibus, ſive de Univerſo & mundis*. Quo in libro doctrinam hanc de multis ſolibus, & multis terris, ſumma cum cura propoſuit, hâc methodo, ut primum præmittat Carmen, deinde ſcholia ſubjungat, quibus argumenta, pro theſi ſua adducta, ulterius firmare intendit. Ille vero in Italia tandem vivicomburio ſententiæ ſuæ audaciam luit, quanquam non deſunt, qui aliâ de cauſa ſupplicio hoc affectum fuiſſe exiſtimant. Alioqnin theſis ipſius pleriſque Aſtrologis nunc placet, qui ſtellas fixas habent pro ſolibus, quibus ſingulis ſuæ circumponuntur lunæ, vel terræ, nobis inviſibiles. Editus ille liber eſt Francof. anno 1591. *in 8tavo*, cum aliis quibuſdam ejus Operibus, quæ neſcio quid Cabaliſtici, aut Lulliani, ſapiunt. His enim rebus videtur fuiſſe addictus. Prolixè illic de mundis diſpu-

Digitized by Google

diſputat adverſus Ariſtotelem, pro immenſitate & infinitate mundi, in infinito ſc. ſpatio, infinita eſſe finite mobilia ſtatuit, infinitos ſoles (fixas ſtellas) & tellures (planetas), & non eſſe compertum planetarum numerum circa hunc ſolem, neque ſpectabilem circà alios. Iſtam illic ſententiam multis argumentis propugnat, quæ ibi prolixè legi poſſunt. Hanc ille ſententiam primus videri vult in medium protuliſſe è Recentioribus, quanquam poſt Copernicum in theatrum venerit.

ROBERTUS BOYLIUS. Inter dogmata Democriti fuit illud de minimis rerum particulis, unde omnia conſtent in rerum natura, quæ ſententia nunc præ cæteris ita exculta eſt, ut addi vix quicquam poſſe videatur. De Carteſio res notiſſima eſt, quam ille particularum etiam minimarum figuras dimenſus fuerit, atque inde operationes naturæ plurimas deducat. Hoc argumentum nemo nunc melius expoſuit, quam Robertus Boylius, qui ingenio addens experientiam, multa in hâc doctrinâ abſtruſa patefecit. Ejus libri penè omnes, quos ſcripſit (ſcripſit autem multos,) ſuper doctrina corpuſculari, ut vocat, fundati ſunt. *Liber* ejus *de Origine formarum, Chymiſta Scepticus, & Tr. de frigore,* multas habent curioſiſſimas demonſtrationes, quæ omnes procedunt è conditione particularum, variè mutatarum, figuratarum, & in ſe incidentium, in quibus adeò operoſus & diligens eſt, ut omnium ſuperarit induſtriam. Speciatim quoque ſcripſit *de natura effluviorum, eorum determinatione & mira ſubtilitate, motu etiam particularum in ſolidis & apparenter quieſcentibus corporibus,* etiam compactiſſimis, ut in gemmis, lapidibus, metallis, oſſibus, quæ poſtrema nunc, novo artificio πνευματικῷ, ita in minimis ſuis attenuare docuit, ut in ſubſtantiam cartilagineam ac mollem è dura illa convertantur, & vel ipſi homini in cibum cedere poſſint. Quod elegans quidem eſt & curioſum, ſed in fraudem canum, inventum. 7

CAP. VI.
DE SCRIPTORIBUS SCEPTICIS.

§. 1. *SCEPTICI e Schola Socratis & Academicorum ſunt progreſſi. NICOL. CABASILÆ, CL. PTOLOMÆI, MAR. MERSENNI & MALEBRANCHII, contra eos Scripta. Sectam hanc amplexi ſunt Lucianus, Thom. Hobbeſius & Bened. Spinoſa. Falſo contra Scepticiſmi accuſantur Ren. Carteſius, Henr. Corn. Agrippa, moderni que Philoſophi Experimentales, quibus Joſ. Glanvil*, in Scepſi Scientifica, *patrocinatur. 2. Scepticiſmum defenderunt SEX. EMPIRICUS. 3. &, inter modernos, etſi haud ſerio, FRANC. SANCHEZ, a Dan. Hartnaccio impugnatus.*

Digitized by Google

1 VEnimus ad philoſophiam Scepticam Veterum, ſive Pyrrhoniam, à Pyrrhone, ejus Philoſophiæ Auctore, ita dictam, qui Scepticorum Princeps fuit. Videtur hæc Secta ex Academicis prognata. Socrates enim, Academicorum Princeps, primus fuit, qui ex modeſtia & neglectu contemplativarum diſciplinarum nihil ſciri poſſe aſſerebat; quanquam non deſint, qui hoc pro Ironiam illum feciſſe arbitrantur, quaſi ſcientiam diſſimulando ſimulaverit, renunciando ſc. iis, quod manifeſtò ſciebat, ut ea, quæ neſciebat, ſcire etiam putaretur. Tota autem hæc Secta primum orta videtur à vanitate & jactantia, quod & notat Verulamius *de Augm. ſcientiarum l. 5. c. 2.* eosque, qui eloquentia floruerunt, hanc ferè ſibi Sectam ſumpſiſſe, ut in utramque partem copiosè diſputando gloriam aſſequerentur. Contra illos Scepticos extant Veterum nonnullorum Patrum declamationes, uti teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi l. 5. p. 212. Codice 276.* ubi de MStis Græcis agit. Laudat illic Nicolai Cabaſilæ, Archi-Epiſcopi Theſſalonicenſis, *Diſſertationem de Criterio veritatis*, ſive de facultate & inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris tractatus *περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, de judicandi facultate & animi principatu*, qui reperitur MStus inter libros Lucæ Holſtenii, & ab Iſmaele Bulialdo Græcè & Latinè editus eſt Pariſiis, apud Cramoiſios, *in 4to* Anno 1663. In eodem illo Codice MSto, quem laudat Lambecius, extat ejusdem Cabaſilæ *Solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Sed de iſtis Ineditis nullum formari judicium poteſt, notari tamen debent, ſi fortaſſis aliquando in Bibliothecas incidamus, ubi recorduntur. Fuit & Lucianus iſti Sectæ addictus, cujus argumenta multa ſunt in ipſius libris. Solebant enim Sceptici omnia falsè ridere, de omnibus rebus in utramque partem diſputare, nihil ut certum aſſeverare. Audio &, è Recentioribus, Marinum Merſennum, Virum alioquin doctiſſimum, ut ex ejus libris editis conſtat, & Mathematicum ſolertiſſimum, totam hanc Scepticorum doctrinam ſingulari libro *de Veritate Scientiarum*, Gallicè ſcripto, à capite ad calcem refutaſſe. Quem cum ipſe non viderim, eſt enim rarior, ut penè omnes iſtius Viri libri, remitto ad Sorellum, qui, in *Scientia* ſua *Univerſali*, quædam in compendium ex illo redegit. De capitibus, quæ ſpectant ad doctrinam Scepticorum, evolvi etiam meretur Malebranchius, Autor Diſſertationum Gallicarum, quibus tit. *la Recherche de la verite*; ubi de illis, quæ ad doctrinam de ſenſibus ſpectant, & de eorum erroribus, prolixè agit, eosque diſtinctè propoſuit. Palmarium enim argumentum Scepticorum in illo ſitum eſt, quod ſenſus noſtros non rectè affici demonſtrare velint, illos variis modis errare ratione objecti & ſenſorii, quo fundamento ſublato, omnium diſciplinarum & rerum incertitudinem ſe confeciſſe exiſti-

Digitized by Google

exiſtimarunt. In hoc itaque omnis opera ponenda eſt, ut ſenſuum demonſtretur evidentia, unde omne principium demonſtrationis dependet, quo ſublato omnes ſcientiæ eſſent ſublatæ. Sed facillimo negotio illis reſponderi poteſt, ut qui meris ſophiſmatibus & parallelismis ſententiam ſuam defenſum eunt. Ex hac tamen Camarina hauriunt hodie, qui impia dogmata, tam qua Dei cognitionem, quam qua mores, tradunt, Hobbeſius & Spinoſa. Ambo enim, in eodem ludo ad nequitiam docti, veterem illam cramben recoquunt, eoque ſubtilius venenum iis miſcent, quo magis Mathematicis diſciplinis fuerunt exculti. Sed abſurditatem illarum ſententiarum deprehendere facile eſt illi, qui ſolidam huic negotio affert doctrinam, interiorem ſcilicet philoſophiæ, non veteris tantum, ſed & recentiorum Sectarum, & Matheſeos peritiam. Non referendi tamen ſunt ad hanc claſſem, qui ideo de rebus dubitant, ut ſcientiam ſibi forment veram & ſolidam, quemadmodum fecit Carteſius, cujus hoc primum principium eſt, de omnibus rebus aliquando dubitandum eſſe. Nam qui ideo Scepticum illum facere volunt, injurii in ipſum ſunt: nihil enim ille magis quærit, quam demonſtrationis evidentiam. Ac demonſtrari facile poſſit, ex omnibus Philoſophis antiquis, Platone & Ariſtotele, planè idem illos docuiſſe. Eodem modo Societas Anglicæ Regia omnia illa ſeponit præjudicia Veteris Phyſicæ, ut certas concluſiones inveniat & demonſtret. Quo fine Joſephus Glamvil librum ſcripſit Anglicâ linguâ, cui tit: *Scepſis ſcientifica, adverſus vanitates Dogmaticorum*, editum Londini *in 4.* anno 1665. Scopus ejus Autoris in hoc opere eſt, ut monſtret, quam multa ſint incognita in ratione, nec ullâ arte cognoſci posſit, illis tamen viam eſſe ſternendam per ea, quæ manifeſtis demonſtrari poſſunt argumentis. Neque pertinet ad hanc claſſem Henricus Cornelius Agrippa, cujus extat *de Vanitate Scientiarum* liber, doctus profecto & laborioſus. Voluit enim potius abuſus & ineptas ſcientiarum Satyrico ſale defricare, quam, illas planè nihili eſſe, oſtendere.

SEXTUS EMPIRICUS. Sextus ille quis fuerit, ubi & quando vixerit, non ſatis certum. Alexandriæ quidam vixiſſe volunt. Ille quidem, in ſcriptis ſuis, multis in locis innuit, ubi non vixerit, nusquam autem diſertis verbis ait, ubi vixerit, ac neſcivit fortaſsè Scepticus, an illis viveret, ubi vivebat. De ordine Pyrrhoniorum Doctorum & ſucceſſione Laërtius agit *lib. 9.* Sed parum hæc res ad nos pertinet. Prolixè admodum de ejus ætate diſputat Jonſius, *de ſcriptoribus hiſtoriæ Philoſophicæ lib. 3. cap. 12.* Hujus Sexti Empirici Opera omnia extant Græcè & Latinè edita Pariſ. *in fol.* anno 1601. & Genevæ 1611. *Pyrrhoniana* ejus *Hypotheſes* Lat. ling. ſeorſim ſunt editæ ab Henr. Stephano cum notis, *in 8.* anno 1562. Opus *adverſus Mathematicos* Latinè eſt editum à Gentiano Herveto *in fol.* Pariſ. anno 1569. Cæterum Opera ejus Omnia Græco-Latina rara ſunt, operæque

Digitized by Google

ræque pretium faceret, ſi quis è Criticorum familia iſta recudi faceret emendatius ederet.

3 FRANCISCUS SANCHEZ. Fuit ille Doctor Medicus, & in Acad. Toloſanâ Prof. Regius, qui Tractatum ſcripſit, ut tit. habet, *de multum nobili & prima univerſali ſcientia, quod nihil ſcitur.* Libellus eſt exiguus, ſed qui in compendium traxit pleraque Scepticorum argumenta, argutè ſatis & nervosè. Aliquoties editus eſt, & *in 4to* quidem Lugduni apud Gryphium anno 1581. Poſtea Francofurti *in 8* anno 1618. Cui Editione additus eſt libellus Maturini Simonii, JCti, *de literis pereuntibus.* Eſt etiam alia quædam Roterodamenſis Editio, ſi rectè memini. Sc. is quoque vir è Medicorum gente novi aliquid ſapere viſus eſt. Plerumque enim Medici, vel in Theologia, vel Philoſophia, novaturiunt. Nam putarem tamen adeò ſerio rem ſuam egiſſe Franciſcum noſtrum, eumque potius ſcriptionis ſuæ habuiſſe finem, ut exagitaret Scholaſticos, eorumque Philoſophiam, oſtenderetque, nihilo nos certiores fieri ex eorum ſcriptis, & longè incertiores eſſe, quam dudum. Multa ſanè in illo ſcripto ſana ſunt & arguta, quanquam non omnia probem. Adverſus auctoritatem paſſim pugnat, & Ariſtotelem, qui ſi Scepticiſmus eſt, facilè ipſi hujus delicti gratiam fecerim. Noviſſima ejus Editio, unà cum Refutatione Danielis Hartnaccii, prodiit Stettini *in 12.* anno 1665. ſub tit. *Sanchez aliquid Sciens.* Additæ ſunt textui Notæ Refutatoriæ, & præmiſſa eſt Hiſtoria breviuſcula Scepticiſmi Veteris & Recentis, quæ tamen longè plenius tradi poteſt. Nam, qui hactenus hoc argumentum tractarunt, è Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ, parci admodum in eo ſunt. M. Gabr. Wedderkopf Argentorati Diſputationem habuit *de Scepticiſmo Veteri & Recentiori* A. 1664.

CAP. VII.

DE PHILOSOPHIÆ PLATONICÆ SCRIPTORIBUS.

§. 1. *PLATO Dogmata, a Socrate accepta, cum Barbaricis & Pythagoricis miſcuit: Multos Patrum primæ Eccleſiæ Sectatores habuit. Operum illius Editiones & Commentatores. Scripta ejusdem Suppoſititia. Plagii in Timæum falſo accuſatur. 2. Iſagogas in Philoſophiam Platonis ſcripſere JOH. BAPT. BERNHARDUS, & ante hunc ALCINOUS, Collationes autem ejusdem cum Ariſtotelica GEORG. GEMISTUS, GEORG. TRAPEZUNTIUS (in Platonem perquam maledicus, & a BESSARIONE Card. refutatus,) PET. BEMBUS, JAC. MAZONIUS, SEB. FOXIUS, LUD. de MORAINVILLIER & GABR. BURATELLUS. Plato pie eſt philoſophatus, Atheiſque contra-*

contrarius. 3. SPEUSIPPI, Succeſſoris Platonis, quem Ariſtoteles permagni fecit, Scripta. 4. Platonici reliqui celebriores, Scriptisque etiamnum ſuperantibus incliti, PLOTINUS ſc. & ORIGENES. 5. PROCLUS, de cujus Scriptis, Editis ac Ineditis, paulo diſſeritur uberius. 6. MAXIMUS TYRIUS. 7. PLUTARCHUS. 8. NUMENIUS. 9. CHALCIDIUS. 10. APULEJUS, DAMASCIUS, HERMIAS, OLYMPIODORUS, SYRIANUS, HERENNIUS, SALLUSTIUS. 11. PHILO JUDÆUS, ſi non Platonicus, Platonizans tamen. 12. MICH. PSELLUS, cujus, aliorumque Platonicorum, de Dæmonibus Doctrina Magiæ eſt affinis. 13. FRANC. JOS. BORRI, in eadem de Dæmonibus doctrina, πλατωνίζει. 14. Nec non Autor Libelli LE COMTE de GABLIS, GEORG. PICTORIUS, aliique. 15. Recentiores PLATONICI, MARSILIUS FICINUS, ad Magiam Proclivior. 16. JOH. & JOH. FRANC. PICI, Comites Mirandulani. 17. GABR. BURATELLUS, de quo, cæterisque Ariſtotelis cum Platone Conciliatoribus, fertur Judicium. 18. SCIPIO ANGELLUS, Doctrinæ Platonis de Ideis, contra Ariſtotelem, Propugnator eximius, & JOH. MARCUS MARCI, ejusdem Inſtaurator. 19. HENR. MORUS, Philoſophus Platonico-Carteſianus, Animarum etiam, cum Chriſtoph. Sandio, & Anonymo Lucis Orientalis *Autore, patrocinatus Præexiſtentiæ, per Jac. Thomaſium impugnatæ. 20. LEO HEBRÆUS Doctrinæ Platonis de Amore Exegetes. 21. DAN. HEINSIUS, cujus* Poema de Contemptu Mortis, *Platonis congruens Doctrinæ, commendatur. 22. Indiculus Autorum, de Hiſtoria Dogmatisque Sectæ Platonicæ conſulendorum.*

E Scholâ Socraticâ Platonis Philoſophia prodiit, quanquam alii Platonem incuſent, quaſi miſcuerit Socraticam doctrinam cum Barbara & Pythagorica. Exprobrat hoc ipſi Xenophon, ipſe Socratis Auditor Epiſtola quâdam, ab Æſchinem Socraticam ſcripta, quæ legi poteſt apud Euſebium *in præparatione Evangelica, lib. 24.* & Stobæum *in ſermone de Diis.* Longe autem ille à Scepticiſmo abeſt, quem imputare illi nonnulli voluerunt, à quo illum excuſat Verulamius, *in novo Organo l. 11. Aphoriſ. 67.* Claud. Berigardus, *in Circulo* ſuo *Piſano, Circulo tertio part. 1.* Platonicam Philoſophiam partim Pythagoricæ, partim Peripatheticæ, ſimilem facit; ſublatis enim Ideis, quas impugnarat Ariſtoteles, in cæteris tantum verbis & ratione conſiderandi differre ait; de quibus omnibus nunc diſputare non eſt noſtri inſtituti. De dignitate ejus philoſophiæ præ Ariſtotelica, aut earum convenientia inter ſe, integris Voluminibus agitur à multis, de quibus plura in ſequentibus. Nos hic tantum, ὡς ἐν κεφαλαίῳ, quædam de Platonica doctrina afferemus, nam Hiſtoriam ejus integram non teximus: quam velim tamen à quopiam contexi. Non habemus Autorem ullum, qui Platonis 1

Plato-

Digitized by Google

Platonicorum omnium Hiſtoriam, Vitas, Scripta, juſto ordine congeſſerit & digeſſerit, qui tamen vehementer faceret ad Philoſophiæ illius illuſtrationem. In Ariſtotele ſollicitiores fuêre nonnulli, quanquam tamen neque de illo omnia eâ, qua poterant, diligentiâ tractata ſint. Et magni tamen intererat, tum ad Eccleſiaſticam Hiſtoriam, tum ad Philoſophicam, geminæ hujus Sectæ ortus & progreſſus noſſe accuratius, quandoquidem Patrum quorundam etiam in ſacris opiniones multum ex his fontibus hauſerunt. Platoniſmus primis Chriſtianis Patribus ad multa ſingularia facem prætulit, multi ex hoc fonte Errores propullularunt; quam ob cauſam accuratius indaganda ſunt omnia, quæ in negotio hoc indagari poſſunt. Quod Platonis Opera attinet, aliquot eorum Editiones prodierunt. Eſt Græco-Latina à Marſilio Ficino edita, cum argumentis & commentariis, *in fol.* Lugd. anno 1590. Item Francof. anno 1602. Melior vero eſt Editio, quæ duobus Volum. *in fol* prodiit, cum interpretatione Joh. Serrani, ejusque Notis, *in fol.* apud Henr. Stephanum, anno 1578. Inter Libros ejus ſingulares, *Timæus* prodiit ſeorſim, cum Commentariis nonnullorum, extantque *libri 10. Commentariorum in Timæum Platonis* Pauli Benii, ne quid de aliis nunc dicam. In *libros de Rep.* extat *Paraphraſis* Averrois, quam in Lat. linguam convertit Jacobus Mantinus, Medicus Hebræus, editam una cum Franciſci Philelphi *libris 5. de Morali Philoſophia & (diſciplina).* Non pauca quoque ſunt ſuppoſititia, quæ Platoni adſcribuntur, quorum alliqua addita ſunt Operibus ejus. Fuerunt & olim alii ejus adulterini Dialogi, quos recenſet Diogen. Laërtius, ſed qui amplius non extant. Emendatisſima eſt editio Platonis illa, quæ Græca tantùm linguâ prodiit, cum Procli *Commentariis in Timæum*, Baſileæ anno 1534. *in fol.* Fuerunt, qui Platonem etiam plagii incuſarunt, quod Timæo doctrinam de anima mundi ſurripuerit, qui tamen injurii in illum ſunt. Neque enim plagiarius dicendus eſt, qui profitetur nomen, unde ceperit.

2 Auctores ad doctrinam Platonicam παρασκευαστικοὶ ſunt, tam Græci, quàm Latini, tam Veteres, quam Recentiores, omnium autem Platonicorum ſyllabum, operumque illorum enarrationem, quanquam valde imperfectam, præmiſit *Seminario* ſuo *Philoſophiæ Platonicæ* Lugd. Gall. A. 1599. *in fol.* excuſo, Joh. Baptiſta Bernhardus. Extat aliquoties in lucem edita Alcinoi *Introductio in Philoſophiam Platonis*, Græcè *in 8.* anno 1521. apud Aldum Manutium (quæ eſt Editio correctiſſima,) Græcè & Latinè à Dan Heinſio, unà cum ejus *Notis*, Lugd. Batav. *in 8.* Editus eſt idem liber cum Commentariis Dion. Lambini Pariſ. *in 4to.* anno 1557. & cum Commentariis Joh. Carpentarii *in 4to*, Pariſ. duobus voluminibus. Georgius Gemiſtius, cui Plethonis Cognomen datum eſt ab amore Platonis, ut exiſtimant; ſcripſit librum Græcâ linguâ *de Platonica & Ariſtotelica Philoſophiæ differentia*, qui prodiit

Digitized by Google

diit Baſileæ anno 1574. *in 4to* Latinè, & Venetiis, unà cum Bernhardini Donati, Veronenſis, *paraphraſi, in 8tavo,* in linguam Latinam translatus à Georgio Chareandro, qui Baſileenſem Editionem Latinam procuravit. Hujus Autoris plurima alia ſunt ſcripta, partim edita, partim inedita, partim Philoſophici, partim Hiſtorici argumenti, de quibus ulterius videri poteſt Leo Allatius in *libro de Georgiis Claris.* Georgius Trapezuntius *Comparationem Platonis & Ariſtotelis* inſtituit, qua Ariſtotelem Platone longo intervallo ſuperiorem eſſe contendit, qui liber Venetiis editus eſt anno 1518. *in 8.* Quod verò in Platonem vehementer maledicus eſſet, permovit ejus rei indignitas celebratiſſimum Cardinalem Beſſarionem, ut, diſſimulato Trapezuntii nomine, Calumniatori Platonis libris quatuor reſponderit, quibus ſapientiam Platonis atque doctrinam, & probitatem morum, exponit. Addit porrò quintum ſuperioribus librum, in quo Trapezuntii Errores in Interpretatione legum Platonis refutavit, oſtenditque illum non intellexiſſe Platonem. Addidit quoque *Diſputationem* ſuam *de natura & arte,* in eundem Trapezuntium ſcriptam, quæ omnia Venetiis prodierunt *in fol.* apud Aldum, anno 1503. Cæterum de Georgio Trapezuntio itidem legendus eſt idem Leo Allatius libro citato: de Beſſarione autem ejusque operibus aliis ad Philoſophiam ſpectantibus, Jac. Gaddius *in libro de Scriptoribus,* ſub tit. *Beſſarionis.* Scripſerat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Diſſertationem* in ejus opera, quæ tamen hactenus inedita ſunt, eodem referente Gaddio. Poſt illa tempora ſequuti ſunt alii complures, qui hoc argumentum copiosè tractarunt, de convenientia & diverſitate Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ. *De conſenſu utriusque* ſingularem librum ſcripſit Jacobus Mazonius, (de quo V. Erythræi *Pinacoth. I. p. 68.*) tum & Sebaſtianus Foxius, Hiſpalenſis, qui utriusque conſenſum tantum ad Philoſophiam naturalem reſtrinxit, & editus eſt Wittebergæ anno 1589. *in 8tavo.* Idem Autor in *Phædonem* Platonis, & *libros* ejus *de Rep.*, prolixos ſcripſit Commentarios, *in fol.* editos Baſileæ anno 1554. & anno 1556. E Recentioribus quoque aliquis Ludovicus de Morainuillier d' Orgeville, Doctor Sorbonicus, *Examen Philoſophiæ Platonicæ* edidit Macloviæ anno 1650. *in 8tavo,* quo in libro univerſam Philoſophiam Platonicam ſpeculativam, quam ſub nomine Dialecticæ comprehendit, ſub examen vocat, additis nonnunquam Parallelis Peripateticis. Eſt ille liber velut ſummarium & Breviarium Philoſophiæ Platonicæ, cujus maxima pars verſatur in Theologia & Metaphyſica. Cauſas enim externas, efficientem & finalem, in philoſophando magis reſpexit, quam materialem & formalem rerum ſc. miſtionem ac generationem. Piè ſanè in illis dogmatibus philoſophatus. Nam Spinoſa, & alii profani ac Athei, omnem finalem cauſam è natura eliminare laborant, ut ingenii humani commentum, qua ſublata facilè ipſa Efficiens tolletur, Deus. *De controverſiis Platonis*

Digitized by Google

& Ariſtotelis præcipuis Gabriel Buratellus librum itidem ſcripſit, qui prodiit Venetiis anno 1573. *in 8tavo.*

3 . SPEUSIPPUS. Inter primos Platonis ſucceſſores fuit, ejusque ex ſorore nepos. De illo, librisque ejus, fuſius agit Laertius *lib 4.* Pauca ab illo habemus: Ariſtoteles illum magni fecit, ejusque libros maximo pretio emit, teſte eodem Laertio. Laudat ipſum quoque Ariſtoteles in Metaphyſicis. Scripſit *de Philoſophis*, ſcripſit itidem *Encomium Platonis* & *librum de cæna Platonis*, quorum nomina tantum ſuperſunt. *De definitionibus* tamen *Platonicis* ſupereſt libellus, ſub ejus nomine editus, Pariſ. linguâ Græcâ, qui jungitur Alcinoo *de doctrina Platonis.*

4 PLOTINUS. Plotinus è Platonicorum ſcholâ libros ſcripſit, qui hodie ſuperſunt; vixit ſub Alexandro Severo, fuitque diſcipulus Ammonii Alexandrini, in cujus ludo Origenes quoque fuit inſtitutus, qui in ſcriptis ſuis Theologicis Platoniſmi veſtigia ubique oſtendit. Fuit tamen inter Peripateticos connumeratus iſte Ammonius, credo quod ipſe ſe talem profiteretur. Nam, ut Hierocles apud Photium teſtatur *Codice 251.* primus fuit, qui Ariſtotelem à Platone non diſſentire oſtendit. Addit porrò, utramque illum Sectam edoctum, Philoſophiam à contentionibus liberam tradidiſſe ſuis Auditoribus. Ejus Opera præ aliis omnibus vehementer illuſtrant doctrinam Platonicam, quæ Græcè & Latinè edita ſunt Baſileæ *in fol.* à Marſilio Ficino anno 1580.

5 PROCLUS. Celebratiſſimus Operibus ſuis Proclus eſt, cujus adhuc hodie libri extant plurimi, quanquam & multi ejus ſint deperditi. Vixit Theodoſii & Leonis Thracis ætate. Scholam ejus, Præceptores & diſcipulos, prolixè deſcribit Jonſius *de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ l. 3. c. 18.* Edidit, præter Philoſphica, quædam Grammatica & Poetica, ſub titulo χρηστομαθείας, unde Excerptum nobis ſervavit Photius in *Bibliotheca, codice 239.* quod cum And. Schotti verſione, & Petri Joh. Nunneſii *notis*, ſeorſim prodiit Hanoviæ *in 4to* anno 1615, additum Andreæ Schotti *Obſervationibus Humanis.* Operum ejus Philoſophicorum variæ ſunt Editiones, neque omnia ſimul & junctim edita. Edita eſt ejus *Explicatio Platonis ex Timæo*, ubi de animarum generatione agitur, Latinâ linguâ, cum Numerorum Harmoniarumque figuris, interprete Nicolao Leoniceno *in fol.* Pariſiis anno 1580. Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficilium quæſtionum in Politica Platonis, in fol.* Baſileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Phyſica*, Latinè à Franciſco Patricio verſa, prodierunt *in 4to* Ferrariæ anno 1583. Ejusdem *in Theologiam Platonis Commentarius*, unà cum ejus *Vitâ* à Marino Neapolitano deſcripta, prodiit Græcè & Latinè, vertente Æmilio Porto, & ſumptus ſuppeditante Sereniſſimo glorioſæ memoriæ Principe Holſatico JOHANNE ADOLPHO,

Digitized by Google

PHO, è Typographeo Frobeniano, Hamburgi A. 1618. *in fol.* Multa ejusdem Autoris adhuc hodie ſuperſunt *ἀνέκδοτα*, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices MStos Holſtenii. Sunt in illis Procli *Elementa Theologica* Latinè, ex veteri verſione Fratris Guilhelmi de Morbeca, Archiepiſcopi Corinthii, cum ejusdem *Demonſtrationibus* in fol. Habentur & ejusdem *libri 3. ſingulares*, ſive *μονόβιβλοι*, primus *de decem dubitationibus circa providentiam*; ſecundus *de providentia & fato, & eo quod in nobis*, ad Theodorum Mechanicum; tertius *de malorum ſubſiſtentia*, Latinè tranſlati ab eodem Interprete, Guilhelmo de Morbeca. Extant ibidem varii Ejusdem Commentarii in Platonis *Dialogos*, ut & in *Alcibiadem priorem*, Græcè, in *Parmenidem* ejus *libri 7.* Græcè *in fol.* in ejusdem *Cratylum ſcholia* Græcè *in 8.* Extant & ejusdem *Diſſertationes in Remp. Platonis* Græcè, hactenus non editæ. Non dubito multos alios paſſim in Bibliothecis ſupereſſe, ſcripſit enim plurimos, ſed negliguntur jam illi, neque digna eorum cura habetur, cum præ Platonica triumphet Peripatetica Philoſophia. Non tamen inutile eſt vel Titulos illorum librorum notaſſe, quanquam ipſos inſpicere non liceat. Datur enim nonnunquam ex inſperato occaſio in libros illos incidendi, in Bibliothecis præſertim publicis.

MAXIMUS TYRIUS. Philoſophus Platonicus, & Marci Antonini 6
præceptor, ſcripſit varias *Diſſertationes Philoſophicas*, quæ *ſermonum* nomine Græcâ linguâ editæ ſunt. Scripſit & *de Homero*, & quænam apud ipſum vetus Philoſophia ſit; an Socrates rectè Apologiam detrectaverit. *Sermones* ejus è Græco in linguam Latinam convertit Coſmus Paccius, Archiepiſcopus Florentinus cujus Interpretationis Latina Editio prodiit anno 1557. *in 8tavo*. Optima autem ejus Autoris Editio eſt, quæ Græcâ & Latinâ linguâ ſimul prodiit, cum interpretatione & notis Dan. Heinſii, Lugd. Batav. *in 8.* anno 1607. Jungitur huic Maximo Tyrio Alcinoi *liber de doctrinâ Platonicâ*.

PLUTARCHUS. Plutarchus Vetus Collector eſt variarum rerum, cu- 7
jus induſtria multa nobis ſunt conſervata, etiam in Philoſophicis, quorum alioquin non ſupereſſet memoria: Ejus extat Diſſertatio *de placitis Philoſophorum*, ubi velut per lancem ſaturam proponit varias Philoſophorum Veterum ſententias. Ejusdem extant *quæſtiones Platonicæ*, & Commentarius *de animæ procreatione*, quæ in *Timæo* Platonis deſcribitur, in quibus omnia illa dogmata Platonica recenſet, quanquam breviter admodum. Sunt & de aliarum Sectarum dogmatibus illius libelli ſingulares, ut *de Stoicorum repugnantiis, de communibus notitiis adverſus Stoicos Diſſertatio, ne ſuaviter quidem vivi poſſe ſecundum Epicuri decreta*; item *de Socratis genio*, quæ omnia, ut fragmenta vetuſtatis, magni facere debemus.

NUMENIUS, Philoſophus Pythagoricus & Platonicus, ſub Lucio Vero 8
& M. Antonino floruit, cujus multi olim libri fuerunt, nunc pauci ſuperſunt.

Digitized by Google

Ejus olim *de Platonis & Academicorum diſcrepantia* liber fuit, quem laudat Euſebius *lib. 14. præparationis Evangelicæ*, atque inde argumenta recenſet. Scripſit & περὶ τοῦ ἀγαθοῦ aliquot libros: Librum *de immortalitate animæ* (quem laudat Origenes *lib. 5. contra Celſum.*) Item *de anima* Ejus nominis & alius fuit ab illo diverſus, & alius quidam Rhetor; Vide Jonſium *de Scriptoribus hiſtoriæ philoſophicæ l. 3. c. 10.* Ex illo cepiſſe multa Plotinum exiſtimant, quam ob cauſam Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philoſophus, librum ſcripſit *de differentia Plotini & Numenii*, teſte Jonſio *loco citato.*

9 CHALCIDIUS. Eſt & is inter Sectatores Platonicos. Ejus *Commentarius in Timæum* editus eſt à Joh. Meurſio noviſſimè, Lugd. Batav. Græcè cum Notis, *in 4to*, & olim Pariſiis anno 1579. *in 4to.* Magnificum huic viro Elogium ſuſpendit Barthius *Averſ. lib. 48. c. 8. Nemo*, inquit, *melius profuiſſe ſeculo noſtro videtur, quam Chalcidius, homo ita Chriſtianus, ut alium eum non potuiſſe eſſe evincatur, ita* Philoſophus, *ut videri velit, rationibus ſolis niti velle.*

10 APULEJUS. Inter Philoſophos quoque Platonicos Apulejus eſt, cujus varia argumenta illuc ſpectant, ut videre eſt in libris ejus. Ejus extant variæ Editiones, de quibus L. 4. Polyhiſt. Lit. c. 13. eſt actum. Varii extant præterea Scriptores Platonici Inediti & Editi. tam Compendiarii, quam Paraphraſtici & Commentatores. Inter Manuſcripta Holſteniana ſunt Damaſcii περὶ ἀρχῶν five *de principiis quæſtionum & ſolutionum*, Græcè in fol. quod magnum & præclarum opus in iſto Holſtenii Indice judicatur. Extant illic Hermiæ Philoſophi *in Phædonem Platonis ſcholiorum lib. 3.* Græcè *in fol.* qui & in Latinam linguam converſi ſunt à Marſilii Ficino; ſed nec Verſio illa edita eſt. Extant Olympiodori *Commentarii in Phædonem Platonis de immortalitate animæ* Græcè *in fol.* & Ejusdem *Commentarius in Gorgiam Platonis* Græcè *in fol.* Extat Syriani Platonici, *in Metaphyſicam Ariſtotelis Commentarius*, cujus Objectionibus contra Pythagoram & Platonem reſpondet, Græcè *in fol.* Extant Herennii Philoſophi *Metaphyſica*, quod eſt elegans Theologiæ Platonicæ Compendium, Græcè *in fol.* Item Ægidii, Cardinalis Viterbienſis, *Commentaria in librum ſententiarum ad mentem Platonis*, quibus univerſa Theologia Platonis luculenter exponitur, Latinè *in fol.*

Salluſtii Opera Græca à Leone Allatio Græcè & Latinè edita ſunt Lugd. Batav. in 4to, in quæ extant notæ Lucæ Holſtenii.

11 PHILONIS JUDÆI Opera. Philonum multi fuêre olim; fuit Philo è Pyrrhonis ſcholâ, fuit aliquis Ariſtoteli familiaris Pythagoricus, & multi alii, quorum opera non ſunt ampliùs ſalva. Fuit & Alexandrinus, Judæus ille, qui Caji Imperatoris tempore vixit, de quo vulgò creditur illum Platonicum eſſe. Extant multa ejus Opera Philoſophici argumenti, quæ quodammodo convenire cum Platonicorum doctrina videntur. Hinc vulgatum

Digitized by Google

tum de illo judicium: *Aut Philo Platonizat, aut Plato Philonizat.* Multa quoque ex ejus libris excerpſit Johan. Baptiſta Bernhardus in *Seminario* ſuo; Sed aliter tamen videtur Viris doctis, qui libros ejus Platonicum genium non ſpirare exiſtimant: quâ in ſententia quoque eſt Jonſius *Hiſtoriæ Philoſophicæ lib. 3. c. 4.* ubi multa de aliis Philonibus. In multis tamen eadem videtur dicere cum Platonicis, ſive ex Platone illa hauſerit, ſive è communi fonte cum Platonicis. Vero enim eſt ſimile, recentiores Platonicos multa è Rabbinorum, & Doctorum Judæorum, ſcriptis hauſiſſe, uti Plato ipſe è ſacris literis. Ejus opera per partes Græcè Latinèque ſunt edita, ſed junctim, Francofurt. cum Variorum Verſionibus Latinis, curante Dav. Höſchelio, A. 1587. *in fol.*

MICH. PSELLUS. Etiam hic inter Platonicos multa nos de dæmonibus arcana, an in illorum ludo inſtitutus neſcio, docuit, neque enim è divina, ut puto, revelatione habuit. Multum ſc. rei Platonicis cum Dæmonibus fuit, de illorum tutelâ, evocatione, familiaritate, pleni ſunt omnes Platonicorum libri, de ordine inter ipſos, de diſtinctione ſecundum elementa, mirabilia ſunt illorum commenta, quæ ad Magiam feneſtram aperire poſſe videntur. Pſelli *Dialog. de dæmonibus, & eorum operatione*, eſt è Græco verſus à Petro Morello Pariſiis *in 8.* anno 1577.; prodiit; hinc altera Editio Græco-Latina, cum notis Gilberti Gaulmini, Viri doctiſſimi, Pariſiis anno 1615. *in 8vo.* 12

La Chiave del Gabinetto del Borri. Subjungo hunc librum Pſello de dæmonibus, quia in eodem argumento verſatur. Quis Franciſcus Joſephus Borri fuerit, notum puto eſſe omnibus, multorum arcanorum Phyſicorum poſſeſſor, ſed tamen & ſummus impoſtor. De hujus Vita & Dogmatibus exiit liber iſte, impreſſus Coloniæ, ut titulus habet, anno 1681. in quo multa referuntur de doctrinâ ejus circa Dæmones, quæ cum Platonicis & Paracelſiſtis mirè convenit. Dici non poteſt, quam liber ille plenus ſit his næniis. Plura alia illic habentur de transmutatione metallorum, quam ipſe tamen neſcivit; Inſtructio item Politica ad Fridericum III. Daniæ Regem, quâ ratione is cives ſuos in obſequio continere debeat. Additur quoque Vita ejus. 13

LE COMTE de GABLIS. Quisquis Autor illius libri fuerit (eſt autem Gallicâ linguâ editus Amſtel. anno 1671. ad exemplar Pariſienſe recuſus), mirè illi cum *Clave* Borriana convenit. Profitetur tit. multa illic agi de ſcientiis ſecretis, ſed reverà nihil aliud facit, quàm ut Magiam & converſationem cum Dæmonibus probet & doceat, Cabalæ titulo illam honeſtans. Sed multi tales libri ſunt, de quibus ut nimium ſolliciti ſimus non eſt neceſſe. Multa de hoc argumento habentur quoque apud Georgium Pictorium, in libello *de Dæmonum ſublunarium ortu, poteſtate, miraculis, & quomodo pellere* 14

Digitized by Google

pellendi; qui libellus additus eſt *Sermonibus* ejus *convivalibus*, Baſileæ editis. Legi quoque poteſt Joh. Bodinus in ſua *Dæmonomaniâ*; Sed hæc non adeo ſunt hujus loci.

15 MARSILIUS, FICINUS, Florentinus, inſignis Philoſophus Platonicus ſuo tempore fuit, & Medicus, cui Editionem Platonis debemus, non quidem omnium accuratisſimam, ſed tamen non contemnendam. Quia enim potius Dogmaticus fuit & Philoſophus, quam Philologus & Criticus, mirum non eſt, ſi in Platonis textu interpretando non usque adeò ſcopum tetigerit. Scripſit ille plurima Opuſcula, fundamentis Platonicis ſuperſtructa, tam Theologica, quam Medica & Philoſophica, v. g. *librum de Chriſtianâ religione*, cujus doctrinam cum Philoſophia Platonica conjungit, earumque convenientiam monſtrat. Scripſit & *de immortalitate animarum libros 16.* quibus titulum *Theologiæ Platonicæ* fecit. Multa illic memorabilia continentur, quorum uſus eſſe poteſt ad hoc argumentum illuſtrandum; diſputat enim adverſus Epicureos & Atheos. Scripſit & *de raptu Pauli in cœlum tertium*, & *de nativitate Chriſti æterna & temporali*; libros item Medicos *de ſanitate tuenda, & vita producenda, ac librum de vita cœlitus comparanda*, qui Magici aliquid ſapere videtur. Docet enim in eo, quomodo Vita noſtra inſtituenda ſit, ut aſtrorum nobis aſſignatorum conſtitutioni ſit conformis. In eo libro per imagines Aſtrologicas mira ſe facturum confidit, quem ſe refutaturum fuiſſe dicit Johann Franciſc. Picus Mirandula *l. 7. de rerum prænotione c. 10.* niſi id ob ſingularem cum illo amicitiam intermiſiſſet. Plurimæ ſunt ejus Epiſtolæ, quibus omnibus Philoſophiæ Platonicæ argumenta tractantur. Tomus operum ejus ſecundus continet Commentationes in Platonem ipſum, & in Platonicos aliquos, editus Baſileæ in fol. anno 1576.

16 Comitum Mirandulanorum Opera. Johannes Picus, & Joh Franciciſcus Picus, Mirandulani Comites, magnum ſuo tempore nomen ſibi pepererunt, editis in lucem libris Philoſophici & Cabaliſtici argumenti, præprimis vero Joh. Picus, qui admodum juvenis magna ingenii ſui ſpecimina edidit. Interdum certè in libris ſuis Platonizat, ſed plurima tamen è Judæorum Philoſophia hauſit, ut indicia ſunt Opera ejus varia, quæ Cabaliſticum quid ſapiunt. Scripſit *adverſus Aſtrologos* acutisſimum librum, cui reſpondit quidem Lucius aliquis Bellantius, de diſpari ingenio. Juvenis mortuus eſt anno 32. ætatis, quod illi tempus Aſtrologi in vindicationem artis ſuæ prædixerant. Ejus *Heptaplus* agit de conſtitutione mundi, in quo non pauca ſunt Cabaliſtica. Eſt vero Commentarius in opus ſex dierum; Joh. Pici Opera junctim prodierunt anno 1504. Argentorati in fol. Joh. Franciſc. Pici Opera quoque non pauca ſunt, liber egregius *de prænotione rerum*; *Examen* item *vanitatis doctrinæ gentium libri*, *de ſtudio humanæ, ac divinæ Philoſophiæ*, & alia nonnulla, quæ omnia cum Fratris Operibus, junctim

ctim prodierunt Baſileæ ex Officina Henrich. Petreana in fol. anno 1573. Liber alioquin rarus eſt.

GABRIEL BURATELLUS. Fuit ordinis Eremitarum, cujus 17
extat *conciliatio præcipuarum controverſiarum Ariſtotelis & Platonis.* Multa ille Autor in tit. promittit, nam *diu deſideratum opus* vocat, *& à veteribus & recentioribus pollicitum non tamen abſolutum*; procedit per pleraque doctrinæ Platonicæ Capita, ab Ideis incipiens. Sed & ille potius ſuo, quam Autorum, ingenio rem egit, ut ſolent plerumque omnes conciliatores, qui ſuo ingenio quomodocunque ſubveniunt difficultatibus. Fuerunt vero & ante illum, & poſt illum, non pauci, qui hac in re operam præſtiterunt, ut neſciam ſane, quid ille præcipue hoc in negotio fecerit. Ariſtotelem diſſenſiſſe à Platone verum certè eſt, ac patet ex ejus ſcriptis, an verè, an cavillandi ſtudio, incertum. Certè & Pet. Ramus Platonis cauſam adverſus Ariſtotelem agit, meâ quidem ſententia non infeliciter; nam in multis è diametro diſtat Platoni Ariſtoteles. Pleraque enim, quæ Plato de mundi cauſa efficiente, de animarum immortalitate, vel è traditionibus majorum vel è ſuo ingenio, docuerat, vel refutat, vel diſſimulatione quadam negligit, ut vel è ſilentio ejus appareat, quidnam ipſi de multis animi fuerit. Prodiit Buratelli liber in 8. Venetiis anno 1573.

SCIPIO AGNELLUS. De Ideis multa docuit Plato. Cum e- 18
nim mundum Intelligibilem alium à ſenſibili conſtitueret, contra quam nunc faciunt profani noſtri ſcioli, qui totam naturam ſenſuum humanorum objectum conſtituunt, atque ultra ſenſum quicquam eſſe in natura negant, Ideas quaſdam rerum confinxit, quaſi ſpirituales omnium productorum corporum effectrices. Subtilis eſt illa Platonis Diſputatio, in qua ductu ipſius naturæ pervenit, cum ſenſum ad rerum demonſtrationem non ſufficere videret. Multus eſt in illa ſententia refutanda Ariſtoteles, qui tamen ſenſum Platonis non rectè cepiſſe multis videtur. Totam hanc doctrinam, adverſus Ariſtotelem, pro Platone, libro doctiſſimo propugnavit Scipio Agnellus. Nihil eſt omiſſum, quod ad hanc doctrinam pertinet, ab illo. Liber rarior eſt, & in paucorum manibus, Venetiis in 4to anno 1615. editus Notari ille unicè pro hoc argumento poteſt, ac vehementer laudatur à multis iſtius temporis ſcriptoribus. Simile quid reſuſcitare videtur Joh. Marcus Marci, Med. & Conſil. Cæſareus, Profeſſorque Pragenſis, in *libro* ſuo *de Ideis operatricibus*; (cujus Pragæ An 1535. *in 4.* editi, hic eſt Titulus: *Idearum Operatricium Idea, ſeu Detectio & Hypotheſis illius occultæ Virtutis, quæ ſemina foecunda, & ex iisdem corpora Organica producit*) Finxit & ille quaſdam Ideas rerum, rebus ipſis connatas, aut ipſis immerſas, unde omne agendi principium dependeat. Scripſit & idem Autor *Philologiam veterem Reſtitutam* Pragæ An. 1662. in quâ idem Argumentum pluribus perſequitur; Sed do-

Digitized by Google

dolendum eſt, ſpecialem partem *libri de Idea operatricibus* poſt mortem ipſius Autoris, interciſſe, in qua multa tractaturus erat de Plantarum palingeneſia, & multis aliis naturæ miraculis, quorum ille cauſas in Ideis ſuis quærit. Differt tamen ejus ſententia à Platonica, quod ille intelligibiles ſuas Ideas faciat, hic etiam ad ſenſus reducat.

19 HENRICUS MOORE. E recentioribus ſcriptoribus Philoſophiam profeſſus eſt, è Platonis & Carteſii dogmatibus mixtam, quod mirum alicui videri poſſit, Philoſophiam quæ meris demonſtrationibus, ad Mathematica & ſenſuum principia inſtitutis, utitur, miſceri poſſe cum Philoſophia, quæ tota conſiſtit in abſtractionibus & ſpeculationibus. Sed tamen ille in multis non adeò infeliciter procedit. Nam & Carteſii non omnia probat; ſed, ubi ille deficit & ſubſiſtit, è Platonis principiis intellectualibus quaſi ſupplet, quo non pertingit Carteſii Philoſophia. Quod animæ originem attinet, Platonicam ſententiam de præexiſtentia animarum, defendit integro libro, Anglicâ linguâ ſcripto, *de immortalitate animæ*, qui nunc in Linguam Latinam cum reliquis ejus Operibus, converſus eſt. Nimis longum eſſet recenſere, quæ ille Argumenta pro animarum præexiſtentia afferat, adverſus creationem & traducem diſputans. Cœpit hæc controverſia, jam pridem ſopita, nunc iterum agitari inter Philoſophos & Theologos, neque deſunt adſtipulatores & refutatores. Idem argumentum à Chriſtophoro Sandio, Sociniano, pertractatum eſt, in *Tractatu de origine animæ*, Coſmopoli anno 1671. *in 8*. In illo libro nihil aliud agit Autor, quam ut coacervet ſententias parallelas, quæ ſtabiliant hanc de animarum præexiſtentia opinionem, è S. Scriptura (quæ tamen valdè detorta eſt), è Platone & Platonicis, Patribus, Rabbinis. Adverſus illum Tractatum Orationem ſcripſit Jac. Thomaſius, Lipſiæ anno 1674. editam, qua & Autorem illum, & totam hanc doctrinam, refutat, prolixeque demonſtrat, quàm periculoſi & graves Errores ex hac doctrina proveniant. Ex adverſo alii fuerunt, qui hac doctrina magnam Origini animarum lucem accenſam exiſtimarunt. Extat Autor quidam Anglicus, ſed Anonymus, qui libellum ſcripſit Anglicâ linguâ, cui titulum fecit: *Lux Orientalis, ſive inquiſitio in opinionem Orientalium ſapientum*, Londini anno 1662. *in 8*. Toto libro Autor ille, quisquis ſit, demonſtrare intendit, doctrinam hanc eſſe Clavem myſteriorum providentiæ divinæ, cum Thomaſius in Oratione ſua, oſtendat, nihil magis in providentiam divinam inpingere, quam hoc dogma. Henrici MOORI Opera Philoſophica Latina Londini prodierunt anno 1679. *in fol.* Anglica autem Lond. Ann. 1662. *in fol.*

20 LEO HEBRÆUS *de Amore*. Etiam hic inter Platonicos recenſetur, qui *de amore dialogos 3*. ſcripſit. Notum eſt, Platonem Dialogos aliquot de amore ſcripſiſſe, in quibus ſunt multa de Pulchro memorabilia, quæ è prin-

è principiis & fontibus ſacris hauſta videntur. Multa ſunt ſanè diviné de Amore Dei dicta, & de amore hominum inter ſe, multa recitat Plato de Socratis Amore illis in Dialogis, quem malè audire ob amorem ſuum notum eſt; Sed ſunt qui illum defendunt, de quo legi poteſt *Vita Socratis*, à Balzaco ſcripta. Hanc ſententiam Platonis de amore, omnemque ejus doctrinam, pleniſſimè perſecutus eſt Leo Hebræus in *tribus* illis de *Amore Dialogis*, quos nitida Latinitate donavit Joh. Carolus Saracenus. Editus eſt liber ille Venetiis anno 1564. *in 8.*

DAN. HEINSIUS *de Contemptu Mortis*. Partem hanc doctrinæ Platonicæ, quæ in contemplatione mortis conſiſtit, adeò eleganti Carmine complexus eſt Dan. Heinſius, ut addi nihil poſſit. Virgiliano ſanè carmini comparat non immeritò acerrimus rerum illarum Judex, Buchnerus in *libro de commutata dicendi ratione*. Argumentum hujus poematis hoc eſt, quod, cum Plato Philoſophiam per meditationem mortis definiverit, ille hanc ejus doctrinam, ex omnibus libris, confirmaverit, progrediendo ab aſtractionibus animi per Philoſophiam ad intelligibilia, monſtransque quomodo animus noſter à corpore paulatim ſubmovendus ſit ad contemplationem pulchri æterni, quod mortem vocat Plato. Continetur illis libris penè tota doctrina moralis & Theologia Platonica, qui ideò commendandi ſunt præ cæteris, quod utile dulci miſceant, & ſuavitate carminis res abſtruſiſſimas proponant. Editi ſunt illi ſeorſim Lugd. Batav. in 4. anno 1621. & junctim cum aliis ejusdem Poëmatibus. 21

Atque hæc dicta ſunt de Scriptoribus Philoſophiæ Platonicæ, de quibus longè plura dici poterant, ſed nos ad omnia ſingularia deſcendere non poſſumus. De Interpretibus Platonicis, eorumque Editionibus ſpecialibus, ſingulari libro legi poteſt Philippus Labbæus, de quo plura dicemus, cum de Scriptoribus Peripateticis agemus. De dogmatibus ſpecialibus Platonis agit Galæus *l. 3. c. 1. & 2.* Videndus quoque eſt Jac. Thomaſius in *Diſſertationibus* ſuis *Stoicis*, ſuprà citatis; nec non Samuel Parkerus in *Tentaminibus Phyſico-Theologicis*, ubi de anima mundi ex Platonicis agit, *l. 2. c. 1. & 2.* & demonſtrat Veteres Philoſophos animam mundi pro ſupremo numine habuiſſe. Utinam perveniſſent ad poſteros Notæ illæ, quas doctiſſimus ille Plaulus Sarpius in Platonem, omniumque Sectarum fragmenta, ſcripſit, de quibus legi poteſt Fulgentius in *Vita* ejus *p. 130. 131.* Scripſit & doctiſſimus Jeſuita Renatus Rapinus librum *de comparatione Ariſtotelis & Platonis*, ubi omnes illos Autores recenſet, qui Curſus Philoſophicos ſcripſerunt, quorum nemo ipſi cum Ariſtotele conferendus videtur; nam Ariſtotelem præfert Platoni. Videri quoque poteſt Hier. Cardanus in ſingulari libro *de clarorum virorum vita, & libris, & de hominum aliquorum illuſtriorum judicio*, 22

Digitized by Google

dicio, ubi de Platone, Ariſtotele, aliiſque, agit. Reperitur is *Tomo 10.* Operum, à Naudæo publicatorum.

CAP. VIII.

DE ARISTOTELE, SCRIPTORIBUSQVE DE SECTA AC PHILOSOPHIA PERIPATETICA, ISAGOGICIS AC HISTORICIS.

§. 1. Philoſophia Ariſtotelica Monarchica ferme hactenus gaviſa eſt Autoritate. Librorum Ariſtotelis Verſiones ævo ſequiori ineptæ Philoſophiam Scholaſticam, ceu Abortum, ſunt enixæ. Joh. Jonſii & Joh. Reiskii in Hiſtoria Peripatetica Conatus. Inter Editiones Ariſtotelis excellunt duæ Pariſienſes, quarum Recenſus brevis exhibetur. Inter Vitæ autem ejus Scriptores Diog. Laertius & AMMONIUS, a Pet. Joh. Nunneſio egregie illuſtratus. Nunneſii ipſius & Guilb. Duvallii Scripta de Philoſophia Ariſtotelis Iſagogica commendantur. 2. Johannis de Launoy Libri de varia Ariſtotelis Fortuna *Argumentum. 3. Conſpectus* Diſcuſſionum Peripateticarum *Franc. Patricii, omnia, ad Ariſtotelis pertinentia notitiam, accurate perſequentium, ſed maligno ſimul animo criminantium, Compendiarius. Ariſtoteles a Plagii crimine abſolvitur, & ob Methodum luculentam commendatur. 4. De Theod. Angelutii, quem Patritius Adverſarium, & Franc. Mucii, quem Hyperaſpiſten eſt nactus, Scriptis Cenſura. 5. PHIL. LABBÆI Conſpectus Interpretum Platonis & Ariſtotelis Græcorum. 6. Diſcrimen Librorum Ariſtotelis* Ἐξωτερικῶν *&* Ἀκροαματικῶν *ex OCT. FERRARII* Libro de Sermonibus Exotericis *addiſcendum.*

1 PRocedimus nunc ad Ariſtotelem, & Philoſophiam Ariſtotelicam, quæ, poſtquam diu Platonica, etiam in Chriſtianiſmo, regnaverat, ita tandem occupavit omnium animos & ſcholas, ut religioni duceretur vel latum unguem ab ea diſcedere. Serò librorum Ariſtotelis notitia ad nos pervenit, non niſi poſt captam à Turca Conſtantinopolin. Fuêre quidem jam olim aliquot Ariſtotelis libri, vel ex Arabico in Latinum ſermonem converſi, quod curatum fuit à Friderico II. Imp., uti fuſius deducit Conringius *in Antiquitatibus Academicis, (Diſſ. III. p. 95. 96. 97. & in Supplem. p. 343. 344. 349. 350.)* vel ex paucis quibuſdam Græcis exemplaribus quarundam diſciplinarum admodum corrupte in linguam Latinam tranſlati, ab hominibus nec Græcæ, nec Latinæ linguæ, ſatis peritis, quorum tantum quatuor iſtius temporis numerat Anthonius Wood *in Antiquitatibus Oxonienſibus*, qui ortum & progreſſum Philoſophiæ Peripateticæ & ſcholaſticæ diligentiſſimè tradit. Primi enim ejus natales in Pariſienſi & Oxonienſi Academiis. Hinc elabo-

elaborata eſt Philoſophia, qualis ex lacunis iſtis hauriri poterat. Ex Ariſtotele malè intellecto, & verſionibus ineptis deturpato, omne hoc Philoſophiæ genus primum prodiit. Unde conjici facilè poteſt, quam bella proles è tam ſtulta ſit matre nata. Videre exinde poſſumus, quam multi ingenii ſui commenta pro Ariſtotelicis dogmatibus venditarint. Sed de illis hic multa afferre noſtri non eſt inſtituti. Ad Ariſtotelem ipſum venimus, cujus vita, doctrina, libri, Philoſophorum ab illo prodeuntium familia, accuratè eſſent pernoſcenda. Sed nihil hactenus habemus, quod implere deſiderium noſtrum poſſit. Molitus eſt Joh. Jonſius, Vir doctiſſimus, *Hiſtoriam Peripateticam*, cujus tamen non niſi *partis primæ primâ diſſertatio* lucem vidit, qua illud tantum argumentum tractatur, qui Ariſtoteli fuerint ὁμώνυμοι, & unde ejus Secta Peripatetica ſit appellata; prodiit ea Hamburgi anno 1652 *in 4to.* Obſervavi in *Catalogis Francofurtenſibus*, Johannem Reiskium aliquid de hiſtoria Peripatetica ſcripſiſſe, ſed nihil ejus vidi. Ariſtotelis Opera variè edita ſunt, quorum Editiones omnes recenſere nihil attinet. Videatur Iſrael Spachius *in Nomenclatore Philoſophico pag. 80.* Eſt verò Editio omnium optima, cæteriſque præferenda, quæ Pariſiis prodiit anno 1639. *in fol.* duobus Voluminibus. Interpretationes Ariſtotelis ſunt ab Hadriano Turnebo, Iſaaco Caſaubono, & Julio Pacio. Acceſſit *Synopſis analytica univerſæ doctrinæ Peripateticæ*, autore Guilhelmo Du Vallio, qui in hac Editione Commentariolos quosdam ad *Synopſin* addidit. Succeſſit huic Editioni alia, itidem Pariſienſis, quæ melior tamen priori eſt & auctior, quod adjectus fuerit Index geminus, alter Autorum, qui ſuis lucubrationibus Ariſtotelis libros illuſtrarunt; alter, quo declaratur, quid ſit à quoque è ſuperioribus Interpretibus in ſingulas Ariſtotelicæ Philoſophiæ partes ſcriptum, collectus à Paſchale Gallo, è Bibliotheca Geſneri: præmiſſa eſt Operi Ariſtotelis. Vita, Autore Diogene Laertio ſcripta, & altera ab Autore Ammonio. Hanc, ab Ammonio ſcriptam, edidit, cum copioſis & eruditis ſcholiis, Petrus Joh. Nunneſius, qui liber ad hiſtoriam Ariſtotelis accuratius noſcendam facit, editus Lugd. Batav. *in 8tavo* anno 1621. junctusque ejusdem Autoris libro *de ſtudio philoſophico*, quo ille exponit conſilinm de rectè conficiendo Curriculo Peripateticæ Philoſophiæ.

2 JOHANNIS LAUNOY *Lib. de varia Ariſtotelis fortuna in Acad. præſertim Pariſienſi.* Conſtantienſis hic patria, & Theologus Pariſienſis hiſtoriam hanc ſcripſit, ſed breviter admodum, nec adeò magno apparatu, qua exponit ortus & occaſus intervallares Philoſophiæ Ariſtotelicæ. Ordinatè omnia inſtituit, eundo per ſecula, octoque obſervavit vices, quibus hæc Philoſophia Ariſtotelis, vel occidit, vel novas vires acquiſivit. Videas ex illo longa ſerie, quam confligendum libris Ariſtotelis fuerit cum Eccleſiæ & conciliorum decretis, quorum ſententia nonnunquam combuſti ſunt publicè, obniten-

nitentibus ſemper Scholaſticis Doctoribus, qui Eccleſiæ & Pontificibus tandem invitis eos obtruſerunt. Accuratè hic quoque recenſetur fortuna, quæ illi à Pet. Ramo obtigit, totaque illa impugnationis Ramiſticæ Hiſtoria. Hagæ Comitum *in 4to* anno 1656. Libellus hic prodiit.

3 FRANCISCUS PATRICIUS. *Diſcuſſionum Peripateticarum Tomos quatuor* ſcripſit, in quibus magnâ cum curâ omnia, quæ ad Ariſtotelis notitiam pertinent, propoſuit, ſed partium tamen ſtudio ductus. Hinc Conringii eſt Judicium, ex omnibus Hoſtibus Ariſtotelis optime Patricium de illo eſſe meritum, in Philoſophiæ ejus Hiſtoria recenſenda. Iniquo enim in Ariſtotelem animo erat, Veteremque, ut vocat Philoſophiam reducere in animo habebat; *Tomo 1.* agit de Ariſtotelis vita, moribus, libris, Auditoribus, ſectatoribus, Interpretum Sectis, Philoſophandi ratione, *libris 13.* cui omnia, quæ poteſt, adjunxit, ad invidiam Ariſtoteli, ejusque ſcriptis, faciendam, dum libros ejus negat eſſe genuinos, ſed corruptos & ſuppoſitios eſſe ait, & dum illum plagiorum arguit, de quibus legi etiam poteſt Thomaſius, in *libro* ſuo *de plagio literario. §. 364. & 365. Tomo 2.* agit de Ariſtotelis cum Platone, aliisque veteribus Philoſophis, *à multis promiſſa* (ut titulus habet), *a nemine edita*, in omni Philoſophiæ genere, Concordia, *libris 8* Illic unum opus eſt Patricii, ut oſtendat, nihil ab Ariſtotele dictum eſſe aut excogitatum hypotheſium verarum, quarum non exſtent in aliis quoque Philoſophis veſtigia. Ita tamen in injuriam iſtius Philophi afferre non debebat; nihil enim facilius eſt, quam talia loca congerere. Quod ſi nunc excuteremus omnium novatorum hypotheſes, nihil in illis inveniretur principiorum, quæ non in Veteribus etiam legantur Philoſophis, cum nemo tamen dicere poſſit, illos ex laciniis iſtis tale quoddam corpus collegiſſe. Talia enim caſu eveniunt, ac poſſibile eſt homines, de una eademque re ſollicitos, in ſimiles incidere cogitationes; rerum enim conceptus iidem ſunt. *Tomo tertio* Ariſtotelis cum Platone, aliisque Veteribus diſcordiam perſequitur *libris 7.* ubi omnia rapit in ſiniſtram partem, quæ ab Ariſtotele diſputata fuerunt adverſus veteres, & illa, tanquam frivola & cavillatoria, traducit. Cujus generis quanquam aliqua apud illum ſunt, in omnibus tamen indiſtinctè non reprehendendus eſt Ariſtoteles: quod ſi enim ille lucem Philoſophiæ non intuliſſet methodo aliqua ordinata, in Platonis Dialogis, ac Veterum fragmentis, velut incondita aliqua ſylva, erraſſemus. Nunc ab illo in aliquam tamen viam ducti, agnoſcamus beneficium, neque calumniemur. Niſi enim is manum operi tam vaſto admoviſſet, non haberent Recentiores tela, quibus adverſus ipſum pugnarent. *Tomus quartus* denique, audax planè, totusque hypocriticus, rigidam inſtituit in Ariſtotelis dogmata cenſuram, *libris 10.* Condonemus huic egregio

Viro

Digitized by Google

Viro contumaciam. Liber certe ejus cum fructu legi poteſt, qui editus eſt Baſileæ anno 1581. *in fol.*

4 PHILIPPUS LABBÆUS. Locum etiam in hoc Peripateticorum ſenatu habeat Labbæus, non tamen ut Senator, ſed ut Nomenclator & Apparitor. Scripſit ille *brevem Conſpectum*, ut vocat, *Ariſtotelis & Platonis, Græcorum Interpretum Ariſtotelicorum & Platonicorum, eorumque editionum.* Utilis ille liber eſt ad indicium Autorum, in re ipſa alioquin parum ſapit. Editus eſt Pariſiis, ex Officina Cramoiſiana, anno 1657. *in 4.* Promiſit novam & locupletiorem ejus Editionem, cum titulo *Syntagmatis Philologici Græcorum Ariſtotelis Interpretum*, quibus additurus eſt aliorum Philoſophorum Veterum Interpretes, & præterea Andreæ Schotti *Judicium de Ariſtotelicorum opum Interpretibus Græcis & Latinis Bibliotheca Bibliothecarum, pag. 7. Editionis Pariſienſis anni 1664.*

5 FRANCISCUS MUCIUS, Conſentinus, fuit hyperaſpiſtes Patricii. Irritaverat enim ſcripto ſuo Patricius Theodori Angelutii calamum, qui adverſus Patricium ſcripſit. Opus ipſum Angelutii vidi quidem, ſed non videtur par eſſe huic Viro oppugnando. Franc. Mucii libri *Diſſertationum* quinque ſunt, Ferrariæ anno 1588. *in 4.* editi, *in quibus*, ut titulus habet, *penè univerſa Ariſtotelis Philoſophia in examen adducitur.* Mihi tamen non videtur Opus reſpondere tam amplo titulo.

6 OCTAVIANI FERRARII *Liber de ſermonibus Exotericis.* Vir fuit ille doctisſimus, & hanc Diſſertationem *de ſermonibus Exotericis* ſcripſit, quæ prodiit Venetiis anno 1575. *in 4.* Tota hæc Diſſertatio facit ad elucidationem Ariſtotelicorum ſcriptorum. Notum ſcilicet eſt, diſtingui Ariſtotelis libros in extericos & Acroamaticos. Exoterici libri erant illi, qui non ſcripti erant ad genuinos diſcipulos, ſed in promiſcuum multorum uſum. Diſcipuli itaque Ariſtotelis quaſi in duas claſſes diviſi, in quibus erudiendis duplici eſt uſus ordine, etiam diverſo tempore. Ammonius alios libros facit *διαλογικοὺς*, alios *αὐτοπροσώπους*. Hinc colligitur Exotericos libros per dialogos fuiſſe ſcriptos, quemadmodum libri Platonis: & hi libri Exoterici præterea vocabantur *ἐγκύκλιοι* quaſi ſcilicet ideo editi, ut vulgo ſcilicet ac in circulis legerentur. Accuratiorem iſtorum librorum diſquiſitionem Ferrarius in libro laudato habet. Sed edita poſtea eſt altera hujus libelli editio, plenior & auctior, quæ recuſa eſt in Germania curâ Melchioris Goldaſti, à quô præfixa eſt præliminaris Epiſtola *de Cryptica veterum Philoſophorum diſciplina.* Titulus libri eſt: *Clavis Philoſophiæ Peripateticæ Ariſtotelicæ.* Addita eſt Diſſertationi de ſermonibus Exotericis altera ejus Auctoris *de diſciplina ἐγκυκλίῳ*, ubi multa ſunt ſimilis argumenti. Editus eſt liber Francof. anno 1606.

Digitized by Google

CAP. IX.

DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS GRÆCIS.

§. 1. Cenſura de Interpretibus Ariſtotelis Generalis. Græci Latinis ſunt præferendi. Latini ſæpe ejus doctrinam depravarunt ignorantia Linguæ Græcæ, Philoſopho perquam neceſſariæ. Laus Notarum JOACH. JUNGII in Ariſtotelem marginalium ἀνεκδότων. 2. THEOPHRASTI, Ariſtotelis Diſcipuli atque Succeſſoris, Scripta, horumque Editiones & Exegetæ. 3. Inter Græcos Ariſtotelis Interpretes eminent ALEX. APHRODISÆUS. 4. THEMISTIUS. 5. JOH. PHILOPONUS. 6. SIMPLICIUS. 7. ASPASIUS, EUSTRATIUS MICHAEL EPHESIUS, ANDRONICUS RHODIUS. 8. MICH. PSELLUS. 9. GEORG. PACHYMERIUS. 10. PORPHYRIUS, AMMONIUS HERMEAS, DEXIPPUS, THEOD. METOCHITA. Singulorum Scripta, Tanslatores & Editiones, enumerantur.

1 ARiſtotelicæ ſcholæ multi fuerunt Interpretes, Græci, Arabes, Latini, de quibus omnibus ſingulatim diſſerere nimis prolixum foret; nos præſtantiores ſeligemus. Id in univerſum notandum; Ariſtotelis ſcripta in re philoſophica potiora omnibus Interpretibus habentur; plerique enim ex illis peregrinos ſenſus in illum inferunt. Græci enim Interpretes omnibus ſunt præferendi; nam Latini, inprimis poſteriores, vehementer corruperunt doctrinam Peripateticam, qui non legerint, vel legere potuerint, Ariſtotelem in ipſis fontibus ſuis, ejusque Interpretes Græcos; magna autem eſt inter illos diverſitas, ſi quis doctrinas inter ſe conferat. Accurata linguæ Græcæ notitia habenda eſt Philoſopho. Niſi enim Veteres Autores, primos Philoſophiæ fundatores, legere poſſit, totus ille Philoſophi titulus precarius eſt. Legerat olim Ariſtotelem magna cura Joachimus Jungius, quanquam à doctrinâ Peripatetica alienus, magnus tamen Philoſophus. Vidi, ut hoc obiter memorem, Ariſtotelis Editionem Pariſienſem, perpetuis ejus notis marginalibus MStis illuſtratam, quam theſauri loco ſe habere dicebat Martinus Vogelius, cujus Bibliotheca ad Ducem Hannoveranum pervenit. Moliebatur ejus Editionem Vogelius, ſed ipſe præmaturo fato huic conſilio prræreptus fuit.

2 THEOPHRASTUS. Genuinus Ariſtotelis diſcipulus Theophraſtus fuit, qui omnium Peripateticorum diſcipulorum Princeps meritò habendus eſt. Hujus viri ſi libri extarent omnes, ab illo ſcripti, Bibliothecam unus faceret, nam paucos tantum illorum ſuperſtites habemus. Qui injuria temporis interciderunt, tam multi ſunt, ut e titulis ſolis integrum libellum confece-

fecerit Johannes Meurſius. Editus eſt ſub tit. *Theophraſti* libellus ille Lugd. Batav. anno 1640. *in 12.* Adduntur *Lectiones* ejus *Theophraſteæ*, in quibus explicantur quædam obſcuriora, quæ in libris Theophraſti ſuperſtitibus occurrunt. Libri ejus ſuperſtites, tam junctim, quam ſeorſim, variis Editionibus prodierunt. Opera omnia Græca lingua prodierunt *in fol.* Baſileæ anno 1541. Græco-Latina itidem *in fol.* ex recenſione Dan. Heinſii, Lugd. Batav. anno 1613: quædam autem ejus Opuſcula junctim, Interpretibus Daniele Furlano & Adriano Turnebo, quibus acceſſit liber *de ſpiritu innato*, qui Ariſtoteli vulgò tribuitur e Bibliothecâ Joh. Vincentii Pinelli, multarum linguarum & ſcientiarum peritiſſimi, Hanoviæ *in fol.* anno 1605. Libri quidam alii ejus ſeorſim ſunt editi, cum nonnullorum Commentariis, ut liber *de plantarum cauſis*, in quem extant J. Cæſ. Scaligeri præſtantiſſimi Commentarii. In eundem librum Commentarium ſcripſit Joh. Bodæus à Stapel, Lugdun. Batav. A. 1644. *in fol.* editum, qui aliquanto rarior eſt. *Characteres* Theophraſti *Ethici & Politici*, aureus libellus, editus eſt cum Commentario Iſaaci Caſauboni, liber ad omnem vitam civilem & converſationem utiliſſimus. Nova ejus Editio prodiit Brunſvvigæ, curante Beckenſteinio, anno 1659.

ALEXANDER APHRODISÆUS. Recenſebimus præcipuos quosdam Ariſtotelis Interpretes, neque enim omnium inſtituere Indicem poſſumus. Editiones illorum Autenticæ rariſſimæ ſunt, Græca enim exemplaria vel Venetiis ap. Aldum, vel Florentiæ, vel Pariſiis, vel Baſileæ, edita. Aldina autem, ut omnes Græci Codices ab Aldo editi, optima ſunt. Vixit ſeculo tertio, Alex. Aphrodiſæus, & multa ſcripſit in libros Ariſtotelis, ut in *priora Analytica*, quæ Græcè prodierunt apud Aldum anno 1520. *in fol.* & in 4to Florentiæ; in *Topica*, quæ itidem prodierunt Græcè ap. Aldum *in fol.* Venetiis anno 1510. Latinè autem, Interprete M. Ant. Mureto, in 4to, Ingolſtadii anno 160.. in *4. libros Meteorologicorum*, Interprete Piccolominæo, Venetiis in fol. Anno 1540. Item *de mixtione* Græcè *in fol.* Scripſit *quæſtiones Naturales de anima, & Morales*, quæ æditæ ſunt Venetiis anno 1596. *in fol.* & *de fato*, qui liber prodiit cum Verſione Latina Hieronymi Bagolini, Venetiis anno 1541. *in fol.* Scripſit item in *librum de ſenſu & ſenſibili*, qui Comm. prodiit Græcè *in fol.* apud Aldum, anno 1527. Item in *12 libros* Ariſtotelis *de prima Philoſophia*, qui Latinè prodierunt, tranſlati à Joh. Geneſio Sepulveda, Pariſiis *in fol.* anno 1536. Scripſit & *Problemata*, quæ *in fol.* prodierunt apud Aldum Venetiis anno 1503. &, cum *problematibus* Ariſtotelis ex editione Friderici Sylburgii, *in 4to*. 3

THEMISTIUS. Vixit ille ſeculo 4to, multaque ſcripſit Opera in Ariſtotelem, quæ ab Aldo Græcè edita ſunt. Ejus Latinæ verſiones *Paraphraſeon* in Ariſtotelis *poſteriora Phyſica, libros de anima, memoria & reminiſcentia, ſomno & vigilia, inſomniis & divinatione per ſomnum*, Interprete Hermolao Barbaro, pro- 4

Digitized by Google

prodiere, Viro elegantisſimo: additæ *ſunt Lucubrationes in quadam Themiſtii obſcuriora loca, & ſolutiones contradictionum*, Marci Antonii Zimaræ. Themiſtii comm. *de anima*, à Ludovico Nogarola, Veronenſi, Latinitate donatus, & ſcoliis illuſtratus, prodiit Venetiis apud Scotum anno 1560. *in fol.* Scripſit idem Themiſtius *Paraphraſin in libros 12. Ariſtotelis de primâ Philoſophia*, quam in Latinam linguam convertit Moyſes Finzius, Venetiis anno 1558. *in fol.* apud Hieronymum Scotum, & *Paraphraſin in libros de Cælo*, quæ in Latinam Linguam converſa a Moyſe Alatino, Hebræo, *in fol.* Venetiis prodiit.

5 JOHANNES PHILOPONUS, Grammaticus. Fuit & ille inter celebratisſimos Ariſtotelis Interpretes, vixitque ſeculo quinto, quem alii tamen locant in ſeculo ſexto. Dictus ille fuit, ob multitudinem operum Philoponus, tanquam laboris amans, multa enim variaque ſcripſit in Ariſtotelis opera. Ejus extat *Commentarius in priora Analytica*, Græcè editus *in fol.* anno 1536. in Latinam vero converſus à Lucillio Philaltheo: apud Scotum anno 1560. *in fol.* *In poſteriora Analytica* prodiit Commentarius Græcè apud Aldum, unà cum aliis quibusdam Commentatoribus, anno 1534. *in fol.* Idem Commentarius in linguam Latinam converſus, Venetiis apud Hæredes Hieronymi Scotti anno 1586. Ejusdem *Explanatio in libros 4tuor Phyſicorum Ariſtotelis*, in linguam Latinam converſa à Johann Baptiſta Raſavio, Novarienſi, Venetiis, apud Vincentium Valgriſium, *in fol.* anno 1569. Ejusdem *Commentaria in libros Ariſtotelis de generatione & corruptione*, è Colloquiis Ammonii Hermeæ, qui itidem Commentator Ariſtotelis fuit, propriisque ejus conſiderationibus, ab Hieronymo Bragolino in Latinam linguam converſa prodierunt Venetiis apud Hieronymum Scotum *in fol.* anno 1559. *Commentarius in primum Meteororum* Ariſtotelis, à Joh. Baptiſta Camozio converſus, prodiit cum Olympiodori *in Meteora Ariſtotelis commentariis*, Venetiis apud Scotum anno 1567. *in fol.* *Annotationes in 3. Ariſtotelis libros de anima*, è Diſſertationibus Ammonii Hermeæ, & propriis meditationibus, Latinè Anno 1581. Venetiis, apud Heredes Hieronymi Scoti *in fol.* Apud Scotum hunc, ejusque hæredes, potisſimi Peripateticorum Commentarii prodierunt, quaſi ſcilicet ille, qui à tenebris nomen habebat, deſtinatus eſſet, ut lucem his ſcriptis conciliaret.

6 SIMPLICIUS. Præſtantisſimus Ariſtotelis Interpres eſt, qui & in Epictetum ſcripſit elegantisſimum Commentarium. Ejus multa extant in Ariſtotelem Commentaria. Jonſius Simplicium facit coætaneum Johannis Philoponi, qui ſeculo 5to vixit, cum Simplicius referatur ad ſeculum ſeptimum; ſed ætas illorum Interpretum non usque adeo explorata eſt. Ejus extat *Commentarius* in κατηγοϱίας ſive *prædicamenta*, in Lati-

Latinam linguam converſus à Juſto Velſio, Peripatetico magni nominis. Addita ſunt Latina ſummaria, & præfixa ſingulis capitibus; prodierunt Græcè & Latinè Baſileæ anno 1551 *in fol.* apud Michaelem Iſengrinium. Illud de operibus Simplicii notandum eſt, neminem diligentius exponere atque enarrare ſententias, tam Ariſtotelis, quam aliorum, qui ab Ariſtotele diſſentiunt. Eſt vero hæc editio Baſileenſis longè correctior, quam eſt Veneta, quæ anno 1499. prodiit; diligenter enim omnia enucleata ſunt. Exſtat ejusdem *Commentarius in 8. libros Phyſica Auſcultationis*, qui cum ipſo textu Græco Ariſtotelis, prodiit Venetiis *in fol.* apud Aldum Anno 1526. & Interprete Lucilio Philaltheô, Latinè *in fol.* Venetiis, apud hæredes Hier. Scoti, anno 1587. quæ ultima Editio melior eſt priore illa, quæ apud ipſum Scotum prodierat anno 1566. Venetiis. Nam hæc poſterior à Johanne Vincentio à Collibus diligentiore cura eſt recognita, & marginalibus Annotationibus illuſtrata, textus ipſe ordinatius diſtinctus, ſummaria præfixa, tabulæque additæ in fine, in quibus inſigniora Simplicii dicta examinantur & explicantur. Apud eundem Scotum prodierat anno 1543. Latinè converſus Simplicii *Commentarius in prædicamenta Ariſtotelis*, non à Juſto Velſio curatus, ſed à Sebaſtiano Foſcareno, Venetiis *in fol.* Ejusdem Simplicii *Commentaria in libros Ariſtoteles de cælo*, prodierunt itidem Venetiis, apud hæredes Hieron. Scoti, anno 1584. *Commentaria in 3. Ariſtotelis libros de anima*, ab Evangeliſta Lungo, Aſulano, in linguam Latinam tranſlata, Venetiis, apud eosdem, anno 1587. *in fol.* Græcus autem textus, cum ipſo textu Ariſtotelis, Venetiis *in fol.* apud Aldum, anno 1527. *in fol.* qui Aldus ejusdem etiam *in 4. libros de cælo Commentarium*, cum textu Ariſtotelis Græco, Venetiis *in fol.* edidit anno 1526. quem in linguam Latinam verterat Guilhelmus Morbecus, cujus Verſio prodiit. Venetiis anno 1540. Sed correctior eſt illa, & diligentius cum Codicibus Græcis collata, prodiitque anno 1584. cujus mentionem ſupra fecimus, non refertur tamen, quis illam editionem procuraverit. Simplicii *Commentarium in Epictetum* Angelus Caninius, magnum illud in Græca lingua nomen, in linguam Latinam convertit; Editio illius procurata eſt Venetiis *in fol.* apud Hieronymum Scotum, anno 1569. ſed longè melior eſt, quam procuravit Cl. Salmaſius, cujus ſuprà c. 4. §. 4. mentionem fecimus.

ASPASIUS; EUSTRATIUS & MICHAEL EPHESIUS. Commentatores illi Græci ſunt in *Ethica* Ariſtotelis, cum Ariſtotele ipſo jungendi. 7
Nam, cum Ariſtoteles in Ethicis brevis ſit & parcus, præclaram illi acceſſionem faciunt egregio huic Operi Aſpaſius circa initia ſeculi ſecundi floruiſſe traditur, cujus diſcipulo Galenus adoleſcens magiſtro uſus fuit. Meminere ejus Aphrodiſæus in *Commmentario ad lib. 1. Metaph.* & Simplicius *ad lib. 1. Phyſ.* Scripſerat idem Aſpaſius Commentaria *in Categorias Ariſtotelis*, teſtibus Galeno, Boëtio & Simplicio. Euſtratius itidem in *Ethica* commen-

tatus eſt, quem Viri docti male paſſim cum Euſtathio confundunt, præprimis Franciſcus Patritius, accuratus alioquin rerum Ariſtotelicarum Inquiſitor, &, è Conringii judicio, omnium Ariſtotelis hoſtium optimè de Ariſtotele meritus, in ejus Philoſophiæ hiſtoria recenſenda. Nam & Græca Editio Aldina, & Feliciani translata, expreſsè Euſtratii nomen præferunt, quod & apparet in *Catalogo MStorum Biblioth. Florentinæ*, ab Henrico Ernſtio publicato. Refertur ejus ætas ad ſeculum decimum, & illa tempora, cum in Græcorum imperio Philoſophiæ ſtudia, auſpiciis Bardæ Cæſaris, renaſcerentur. Ejusdem Euſtratius extant doctiſſima *Commentaria in poſteriora Analytica*, quorum Græca Editio prodiit apud Aldum Venetiis, unà cum Johan. Grammatici, & Incerti Autoris, in eadem *Commentariis*, anno 1534. Eadem Latine vertit Andreas Gratiolus, Michael Epheſius itidem vixit poſt ſeculum X. ſcripſitque in *Ethica* Ariſtotelis. Ejusdem exſtant præterea *Commentarii in 4. libros Ariſtotelis de partibus animalium*, quos Petrus Victorius è Bibliotheca Medicæa edidit, quique ab aliis Philopono adſcribuntur, nec non *Expoſitiones in parva Naturalia* ab Aldo editæ, & Latine à Philatheo & Geſnero verſæ, quarum MSta ſuperſunt in Bibliothecis Medicæa & Bavarica. Hi ſunt Commentatores in Ethica Ariſtotelis, Triumviri præſtantiſſimi, olim ſeorſim, tam Græcè, quam Latinè, editi. Eſt verò magna adhuc circa Capita illarum Commentationum controverſia. Autores enim nonnunquam permutantur, & uni adſcribitur, quod adſcribi alteri debebat, qua de re videantur Sam. Rachelius in *Introductirne in Philoſophiam moralem Ariſtotelis*, & Conringius *in præfatione Interpretum Græcorum ſuper Ariſtotelis Opus Ethicum*, à Sam. Rachelio editorum. Edidit verò ille hos tres Interpretes, è translatione Joh. Bernhardi Feliciani, Helmſtadii *in 4to* anno 1662. Extat & Andronici Rhodii Paraphraſis Græco-Latina Interprete Daniele Heinſio, *in 4to* edita Lugd. Batav. anno 1607. Euſtratii cæterorumque *Commentaria in libros Ethicorum* Græcè prodierunt in fol. Venetiis apud Aldum anno 1536. Habuit in animo Joh. And. Boſius novam horum Interpretum Editionem, ſed morte præventus illam non publicavit.

8 MICHAEL PSELLUS. Seculo XImo vixit, qui in Ariſtotelis libros multos ſcripſit. Fuit alioquin Pythagoricæ Platonicæque Philoſophiæ deditus, uti teſtatur Opus ejus *de Operatione Dæmonorum*, de quo ſupra, ejusque *Lyræ Pythagoricæ Diagramma*, quod hodie MStum in Gallia ſervari teſtatur Phil. Labbæus *in Bibliotheca nova MStorum fol. 114.* Ejus exſtat *Metaphraſis 2. libb. poſteriorum Analyticorum*, in Latinam linguam converſa ab Emanuele Margunio, Venet. *in 8tavo*, apud Juntas, anno 1575. *Commentarius in librum de Interpretatione*, Græcè editus ab Aldo anno 1503. *in fol.* & *Commentarii in Phyſicorum libros*, qui à Joh. Bapt. Camozio in Latinam linguam ſunt converſi, Venet. anno 1554. *in fol.*

GEOR-

Digitized by Google

GEORGIUS PACHYMERIUS, Conſtantinopoli oriundus, & in 9
Nicænorum ſacerdotum numerum cooptatus, claruit ſub Michaele & Andronico Palæologis. Fuit Epitomator Ariſtotelis. Nam penè in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam *Epitomen* confecit, quæ à Phil. Becchio, Philoſopho & Medico, in Latinum ſermonem eſt converſa, editaque Baſil. anno 1560. *in fol.* ap. Frobenium. Bechius ille magnam curam huic Operi impendit. Opus illud, in varias partes ſciſſum, variis in locis prodiit, jam Græcè jam Latinè, quarum omnium accuratam recenſionem inſtituit Leo Allatius in *Diatribe de claris Georgiis.*

Atque hi ſunt fermè celebriores Græci Interpretes. Sunt præterea 10
alii quidam, non usque adeò publici & vulgares, neque tam neceſſarii uſus. Porphyrius in *Categorias* Græcè *in 4to* prodiit, Pariſiis anno 1543. Latinè ex interpretatione Feliciani *in fol.* anno 1566. Ammonii Hermeæ *Commentarius in 10. Categorias* Græcè Venet. anno 1503. apud Aldum *in fol.* Ejusdem *Commentarius in 5. voces Porphyrii*, Græcè in 8. Venet. anno 1545. Extat Dexippi *Defenſio prædicamentorum adverſus Plotinum*, Latinè converſa à Feliciano *in 8.* Pariſ. anno 1549. Eſt Theodori Metochitæ *Paraphraſis in Phyſica Ariſtotelis*, à Gentiano Herveto in Latinam linguam converſa *in 4.* Baſil. anno 1549. Aphrodiſæi *Problemata*, quorum mentionem ſuprà fecimus, edita ſunt Venet. apud Aldum *in fol.* anno 1503. Ejus Alexandri magnum olim fuit nomen, ut penè non Ariſtotelicus haberetur, qui non eſſet Alexandreus. Solent jungi cum Ariſtotelis *problematibus*, in quæ abſolutiſſimum Commentarium *in fol.* ſcripſit Ludovicus Septalius.

CAP. X.
DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS ARABICIS.

§. 1. Arabum Diligentia, in Græcorum Scriptis, & ſpeciatim Ariſtotele, Lingua ſua donandis, commendatur, ſed plurimis ſimul monetur Verſiones iſtas ſcatere ψευδεϱμηνείαις. 2. Mentione præ aliis digni AVERROES. 3. AVICENNA, ALFARABIUS, JAC. ALKINDIUS,

ARabes Ariſtotelis Philoſophiam diligentiſſime coluerunt. Nam Plato- 1
nis & Ariſtotelis libros omnes in ſuam linguam converterunt, fuitque Ariſtotelicorum ſcriptorum major apud illos notitia, quam apud Italos & Gallos. Legendus eſt Joh. Leo Africanus in *libro de Vitis Philoſophorum Arabum*, quem, è Bibliotheca Florentina erutum, primus edidit J. Henr. Hottingerus, & *Bibliothecario* ſuo inſeruit. Ubi de quodam Johanne Meſue, Chaldæo, refert, illum in linguam Arabicam convertiſſe Opera Ari-

Digitized by Google

ſtotelis. Videatur etiam Hottingerus *in Hiſtoria Eccl. Seculi IX.* Plus igitur circa illa tempora Arabica Verſio viguit, quam ipſe Textus Græcus, præſertim cum interdiceretur publicè apud Arabes Græcæ linguæ uſus. Hinc itaque factum eſt, ut, Friderici II. tempore, Ariſtotelis ſcripta partim de Arabico, partim de Græco, Latina reddita fuerint, qua de videatur Conringius *Antiquitatum Academicarum Diſſertatione 3. p. 95. & ſeqq.* Quid in univerſum de Arabicis illis Verſionibus ſentiendum, docet Salmaſius, in *præfatione* ad *Tabulam* Cebetis. *Arabes enim,* ait, *tum temporis, cum è Græcis verterent, magiſtros illos habuere, qui Græcam iſtius temporis linguam vix rectè intelligerent.* Regnante apud Arabes Abbaſidarum familia, ſub regno Almamonis, Chalifarum ſeptimi, omnium ſcientiarum ſtudia floruerunt, tumque certatim in Verſiones è Græcis incubuerunt, anno à Chriſto nato 900. cum barbaries ſumma, tam Græcam, quam Latinam linguam invaſiſſet. Hinc infinitos eſſe ait in translationibus Arabum errores, & multas ſententias falſas Autoribus affictas. Ita in Operibus Avicennæ, è Græcis Dioſcoridis & Galeni, falſa ſunt interpretamenta. Credibile itaque eſt, alios Autores non fuiſſe melius habitos, ut vix nobis promittere poſſimus, quod nonnulli volunt, è linguæ Arabicæ theſauris notabilem aliquam ſcientiarum emendationem.

2 Præcipuus inter Arabes Interpretes eſt Averroës Cordubenſis, cujus exſtant in omnia Ariſtotelis opera Commentarii, ex Arabica in linguam Latinam converſi à Jacobo Mantino, quibus *Annotationes* R. Levi Gerſonidis *in libros Logicos*, & *Notæ* Berhardini Tomitani *in Averrois & Ariſtotelis dicta,* additæ, prodierunt Venet. *in 8.* duodecim Voluminibus anno 1575. Exſtant quoque ejus *in Libros Platonis de Rep. paraphraſes*, de quibus ſupra. De Averroë qui plura velit, legat Jac. Gaddium in *libro de ſcriptoribus non Eccleſiaſticis, Tomo I. p. 50.* qui & in eodem libro, ſub tit. *Ariſtotelis*, multa de ipſo, & ejus Interpretibus, congeſſit. Fuit vero impius homo Averroës, & profanis ſententiis plenus. Adverſus illum *libros 46.* ſcripſit Ambroſius Leo, quos laudat Eraſmus *lib. 10. Epiſtola 29.* Sed illi lucem, ut opinor, non viderunt.

3 Avicenna itidem Arabs ſcriptor eſt, cujus Opuſcula quædam *de Logica, de cœlo & mundo, de animalibus, de intelligentiis, in fol.* prodierunt, literis antiquis Gothicis, Opera omnia vero cum Interpretibus Venet. anno 1523. Tomis 5. *in fol.* Ejus Medica ſeorſim quoque edita ſunt. Spectant huc quoque Alfarabius *de intelligentiis*, & Jacobus Alkindius *de gradibus rerum,* editus *in fol.* Argentor. anno 1532. De Avicennâ videatur judicium Rhodigini *lib. Antiqq. lectionum, cap. 2.* ubi parum honorificè de ipſo judicat, ut qui mutilaverit Ariſtotelis ſenſus, & multa commentitia in ipſum intulerit. Legendus etiam Gaddius *lib. citato p. 55.* Multum certè turbarunt Arabicæ illæ Interpretationes Philoſophiam. Multa enim impia per illas inve-

invecta, de quibus conqueritur Piccartus *in Diſſertatione de origine & progreſſu Philoſophiæ Ariſtotelicæ, pag. 40 41. 42.*

CAP. XI.
DE INTERPRETIBUS ARISTOTELIS LATINIS.

§. 1. *Horum Primicerius eſt SEVER. BOETHIUS. 2. Sequuntur hunc longa ſerie, præter Scholaſticos*, Cap. XIII. *enumerandos, de quibus generatim hic fertur Judicium, 3. E Recentioribus, AUG. NIPHUS, 4. PET. POMPONATIUS, Doctor Atheiſmi, quem Ipſe ac Diſcipulus ejus, Jul. Cæſ. Vaninus, nec non Thom. Campanella, dum impugnare videri volunt, infirmis refutantes Argumentis, Lectori potius commendant. 5. APOLLINARIS OFFREDUS. 6. FRANC. VICOMERCATUS. 7. JOH. FRANC. BURANA. 8. JOH. PAULUS PERNUMIA. 9. MANT. MAJORAGIUS, de cujus etiam Scriptis aliis quædam adduntur. 10. ANT. MONTECATINUS. 11. DAN. BARBARUS, 12. LUCIL. PHILALTHEUS, 13. DAN. FURLANUS, 14. LUD. SEPTALIUS, 15. M. ANT. FLAMINIUS. 16. TARQUINIUS GALLUTIUS, Plagiarius. 17. PHILOSOPHI ACAD. LOVANIENSIS. 18. ACADEMIÆ VENETÆ (de cujus Hiſtoria quædam adduntur) PROFESSORES. 19. JAC. MAZONIUS, Homo indolis & Memoria portentoſa. 20. FRANC. VATABLUS. 21. FRANC. TOLETUS. 22. FRANC. ROBORTELLUS, contra Thuani cenſuram defenſus. 23. JAC. SCHEGKIUS. 24. DON. ACCIAJOLUS, (Joh. Argyropuli Plagiarius) & FELIX ACCOROMBONUS. 25. ANDR. CÆSALPINUS. 26. NICOL. TAURELLUS. 27. ANT. SCAYNUS. 28. SIM. SIMONIUS & JOH. NELDELIUS. 29. CÆSAR CREMONINUS & PET. JOH. NUNNESIUS. 30. PHILOSOPHI ALTORFINI, §. 26. etiam jam commendati, PHILIPPUS SCHERBIUS (cujus, uti & Aug. Buchneri, Poſthumorum Editores, nullo uſi delectu, obiter notantur,) ERN. SONERUS & MICH. PICCARTUS. 31. JUL. PALLAMEDES & JOH. BAPT. BERNHARDUS, Indicum in Ariſtotelem Scriptores. 32. Interpretes Ariſtotelis diverſum ſectati ſunt Inſtitutum, diverſaque uſi Methodo. Herm. Conringii* Laudationes Ariſtotelis. *Deſ. Eraſmi Roterodami Epiſtola de Scriptis ejus.*

SEVERINUS BOETHIUS. Inter Interpretes Latinos principem locum meritò obtinet Sever. Boëtius, cujus extant præclari ſuper varia Philoſophiæ argumenta Commentarii. Vixit ſeculo VII. jam barbariem trahente ſermone Latino, Caſſiodori æqualis. Ejus Opera omnia, quorum maxima pars ad Logicam doctrinam pertinet, edita ſunt junctim *in* 1

fol. Baſil. ap. Henr. Petri, anno 1570. Genere fuit illuſtris, de quo videri poteſt prolixè *præfatio* Pètri Bertii ad Rutgerum Boetzellerium ab Aſperen, quæ præmittitur Editioni Variorum Operis *de conſolatione Philoſophiæ*, Lugdun. Batav. ex Officina Hackiana anno 1671. *in 8.* cum integris Notis Sitzmanni & Vallini. In hâc præfat. enarrantur omnia ejus Opera, quæ ſcripſit in Logicis, Rhetoricis, Arithmeticis, Muſicis, Geometricis, Metaphyſicis, Mechanicis. *Hujus viri magna fuit eruditio*, Caſpare Barthio judice, *lib. 17 c. 13. Adverſ.* Ejus *Ingenium neque ante ſe multos, neque poſt ſe aliquem toto Romani Imperii tempore habuit ſimilem.* Plura illo loco de Jani Bernartii & Theod. Sitzmanni Editionibus invenies, qui in libros ejus *de conſolatione Philoſophiæ* commentati ſunt. Idem, *libro 24. c. 15 flumen Romani ſermonis apud hunc ferè ſolum remanſiſſe*, judicat. Legatur elegantiſſima Epiſtola, quam Caſſiodorus *l. 1. variarum num. 45.* Boëthio inſcribit. Scaliger *l. 6. Poët c. 5.* de Boëtio ita judicat. *Valla docet Boëtium Latinè loqui, at Boëtius Vallam benè ſapere.*

2 Recenſebimus nunc, è Latinis Recentioribus, potiores interpretes & Commentatores. Omnium enim inire numerum res noſtri laboris non eſt. Parùm curamus illos, qui in tenebris ſeculi Barbari in Ariſtotelem quicquam commendati ſunt, quanquam tamen in iis delectus etiam aliquis habendus eſt. Nam Scholaſtici Doctores, quos hæc ætas tulit, non ſunt in univerſum ſpernendi, de quibus, poſt enumeratos Latinos Interpretes, pluribus agemus. Licet enim ætate hos præcedant, præferendi tamen ſunt, qui presſius Ariſtotelis veſtigia ſequuntur, à quibus magno ſæpè intervallo abſunt Doctores Scholaſtici. Non defuerunt, qui in utramque partem de illis diſputarunt. Extant Epiſtolæ mutuæ Joh. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum ille Scholaſticos Doctores defendit, hic impugnavit. Recudi fecit Epiſtolas illas in Germania Philippus Melanchthon, adjectis diſpoſitionibus Sed Hermolaus Barbarus potius Latinitatem ſpectabat, quæ in hoc argumento attendenda non erat. Sed de iis plura in ſequentibus. Nunc interpretes videamus.

3 AUGUSTINUS NIPHUS, Philoſophus pro tempore clarisſimus fuit, cujus extant varia ſcripta, neque cultu ſermonis ille deſtitutus. Extant *Commentarii in Ariſtotelis 8. libros Topicorum*, editi Venet. *in fol.* apud Hieron. Scotum, anno 1559. *Expoſitio in Ariſtotelis Elenchorum librum*, quæ prodiit itidem Venet. apud eundem, anno 1567. *in fol. Commentarii* in plures alios Ariſtotelis libros, *Expoſitiones* in ejus *Metaphyſica*, quæ prodierunt Venet. *in fol.* anno 1547. *Commentarius in libros de animalibus* ibidem, item *in libros de anima*, Venet. apud Juntas, anno 1544. *in fol. Commentarius in parva naturalia in fol.* apud eosdem anno 1540. *Commentarius in Meteorologica*, Venetiis anno 1559. *in fol. In libros 8. Phyſicorum*, Venet. *in fol.* anno 1543.

Digitized by Google

1543; *In librum de Interpretatione Expoſitio* Venet. anno 1537. *in fol. In libros poſteriorum Analyticorum, in folio,* Venet. anno 1553; *In lib. 3. Rhetorices Ariſtotelis, in fol.* Venet. anno 1537. Hæc ferè ſunt Opera illa, quæ in Ariſtotelis libros ſcripſit Niphus. De cæteris ejus Operibus ageremus, cum ad argumenta illorum pervenimus.

PETRUS POMPONATIUS. Omnes, me quidem Judice, argutia ſuperavit Pomponatius, qua abuſus etiam ultra, quam par eſt, videtur. Inter primos ferè ille eſt, qui Atheiſmi ſemina ſparſit, prodiit ex ejus ſcholâ Jul. Cæſ. Vaninus, extremo ob Atheiſmum ſupplicio affectus, cujus ſententia & Hypotheſes in *Dialogis* conſpiciuntur, qui cum privilegio Regis Chriſtianiſmi prodierant, cum ipſe titulus *Deam Naturam* præferat, quæ verba in ipſo privilegio repetuntur. Atque hic perpetuo Dialogo inter ſe & Pomponatium ſermonem inſtituit. Ita enim ſolent procedere hujus nequitiæ profeſſores, ut, ſub reciproci ſermonis involucro, cum objectiones injiciunt, doctrinæ ſuæ interiora proponant. Moventur illic dubia, & ſegniter reſpondetur, dum vel ad autoritatem Eccleſiæ confugiunt, vel ad alia argumenta dubiis inferiora. Vaniniana illa argumenta notari tamen poſſunt in Thomæ Campanellæ *Atheiſmo Triumphato.* Eandem viam inſiſtit Pomponatius, omnium Magiſter, è cujus pharetra omnia illa tela deſumta ſunt, quibus nunc utuntur Spinoſæ & Hobbeſii, & quicunque in uno *illo ludo* ad nequitiam docti ſunt. Vel unius ejus *liber de Incantationibus multa* producit ad hoc argumentum facientia. Acutiſſimè è principiis Peripateticis diſputat, objectiones formando, iis reſpondendo, ac alias iterum Objectiones, Objectionumque reſponſiones, ſuperinducendo. Scripſerat autem librum illum, occaſione quorundam Obſeſſorum, quorum ille actiones ad ἐνεργείας quaſdam occultas naturales reducere voluit, quæ ejus veriſſima ſententia fuit, quam incruſtavit ſpecie autoritatis Eccleſiaſticæ, cujus cenſuræ ille omnia ſua ſubjecit, ultro ipſi reformationem theſium ſuarum concedens. Extat etiam ejus *de immortalitate animarum* Tractatus, quem ego nunquam vidi. Alioquin & in Ariſtotelem Commentarii aliquot ab eo ſcripti ſunt. Extant quoque ejus *Dubitationes*, Venet. *in fol.* anno 1553. editæ, in quibus multa Ariſtotelis illuſtrat. Ego vero nihil ejus, præterquam *de Incantatione librum,* legi. 4

APOLLINARIS OFFREDUS. Celebris ille in Ariſtotelis præſertim Analytica Commentator, magna diligentia omnia evolvit. Fuit ex illuſtri familia apud Cremonenſes, unde prodierunt Viri, non armis ſolùm, ſed & literis, illuſtres, conſiliis quoque publicis apud Italiæ Principes admoti. Hujus quoque familiæ fuit Offredus de Offredis, celebris JCtus. Hujus Apollinaris noſtri paſſim meminerunt Hiſtorici Itali. Erat enim Medicus & Philoſophus præſtantiſſimus, qui famam ſuo tempore- 5

ma-

Digitized by Google

magnam ſpargebat. Ejus extant *Commentaria* abſolutiſſima *in poſteriora Analytica*, unà cum *quaſtionibus in poſteriorum Analyticorum librum I.* In Ariſtotelis ſenſibus penetrandis argutus fuit. Ita autem diſpoſuit Commentaria ſua, ut primum Ariſtotelis verba evolveret, atque theſin veram oſtenderet, deinde quæſtionibus diſputationibusque, tam in ipſo Ariſtotele, quam in Interpretibus ejus, inquiſitis, omnia illuſtraret. Edidit Commentarium illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. *Impenſas* ſubminiſtrante Chriſtophoro Præconio. Ejus Operis hiſtoriam recenſuit Joh. Ant. Honoratus *in præfat.* Multa de iſtius Viri laudibus ſcripſit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti ſunt plures ab illo Commentarii, *in librum Ariſtotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos eſſe ait Honoratus, in dicta *præfat.*, ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non poſſum, an illi, & quando, prodierint. Rariores enim illi libri ſunt, neque nunc facilè in Bibliothecis comparent.

6 FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanenſis ille fuit, & Pariſienſis Academiæ Prof. Commentator Ariſtotelis celeberrimus. In varios Ariſtotelis libros ſcripſit, quibus ille diligentiam ſingularem impendit. Nam fontes ipſos curiosè rimatus, adhibitis in conſilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Ariſtotelis accuratè indagaret. Verſiones depravatas Ariſtotelis ipſe correxit, imò alias ſubſtituit. Adduxit præterea, quæ ornamento eſſe poterant, ut ſuperarit omnium, tam Græcorum, quam Arabum, induſtriam. Denique & hoc in ipſo laudandum eſt, quod cultiori ſermone Philoſophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in 8. libros Phyſicorum Ariſtotelis*, quos ipſe è Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritiſſimus fuit, & Philoſophiam Pariſiis Græcè profeſſus eſt. Prodierunt Venet. apud Hæredem Hier. Scoti, anno 1584. *in fol.* Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Ariſtotelis*, quos ipſe etiam è Græco in Latinum convertit, editi Venet. *in fol.* apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita eſt ipſius Autoris præfatio, in quâ conſilium Commentationum ſuarum exponit. Extant *Commentarii in Ariſtotelis lib. 3. de anima*, editi Venet. *in fol.* apud Hæredes Hier. Scoti, anno 1574. Addita eſt ejusdem *de anima rationali Peripatetica* Diſſertatio.

7 JOHANNES FRANCISCUS BURANA. Veronenſis ille fuit, optimusque Philoſophus, qui in Ariſtotelis *libros priorum Analyticorum* perſpicaciſſimos Commentarios ſcripſit, librosque ipſos è Græco in Latinum ſermonem ipſe convertit. Additi ſunt Hieronymi Bagolini, Veronenſes in eosdem libros *breves Annotationes.* In hôc Virô illud laudandum eſt, quod ſumma diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & ſententias congeſſerit, ſua addita cenſura & judicio. Editi ſunt illi Commentarii Venet. apud Hier. Scotum, an. 1567.

JOH.

Digitized by Google

JOH. PAULUS PERNUMIA. Fuit ille Medicus Philoſophusque Patavinus, cujus extat *Ariſtotelis Philoſophia naturalis ordine definitivo tradita, quod à nullò hactenus factum* (ita titulus habet). Liber ille in tenebris latitaverat, à tineis ferè conſumtus, quem in lucem protraxit Simon Galignanus de Carera, ſuisque typis publicavit Patavii anno 1570. *in fol.* Inſcripſit autem Opus Johanni Sambuco. 8

MARCUS ANTONIUS MAJORAGIUS, Vir, cujus hiſtoria vel ex Orationibus ejus nota eſt, magnæ doctrinæ, Philoſophusque cultisſimus. Linguæ Latinæ nitor ſingularis in illo fuit, quod vel ex libello ejus poſthumo patet, quo caſtigat cujusdam Gaudentii Merulæ Latinitatem. Hujus extant varii Commentarii in Ariſtotelis libros, in *libros ſcil. de cælo*, Baſil. *in fol.* apud Oporinum anno 1554. & *in libros de generatione & interitu*, *in fol.* ibidem editi. Multa ſunt ab illo Viro ſcripta, quæ lucem non viderunt, quæque in Bibliothecis Virorum doctorum paſſim latitant MScripta. Memini ab illo elegantem *Commentarium in 4tuor Georg. Virgilii libros* ſcriptum, quem ſervat Bibliotheca Gudiana. 9

ANTONIUS MONTECATINUS. Ferrarienſis ille fuit, cujus extant *Commentarii in 8tavum Ariſtotelis Naturalium librum.* Ita vero Commentarios ſuos inſtituit, ut primum ponat argumentum textus, huic ſubjungat Textum Græcum cum Verſione Latinâ, additis in margine Variis lectionibus; illis ſubjungit Explanationem uberiorem, Explanationi deinde ſcholia. Impreſſus eſt liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Mamarellum, anno 1591. *in fol.* Edidit idem *Commentarium in librum Ariſtotelis de anima*, adjunctis *ſcholiis, quæſtionibus & Digresſionibus in Averroëm*, *in fol.* Ferrariæ anno 1576. 10

DANIEL BARBARUS. Patricius ille Venetus fuit, Vir doctiſſimus. Scripſit multa varii argumenti, & inter illa *Commentarium in Porphyrii Iſagogen*, qui editus eſt Venet. *in 4to* apud Aldum anno 1542. 11

LUCILIUS PHILALTHEUS. Medicus ille fuit & Philoſophus, qui multa Ariſtotelis convertit in Lat. ſermonem, cujus ille culturam magni fecit; quod teſtantur Epiſtolæ ejus, planè ad Romanæ Latinitatis genium ſcriptæ, de quibus ſupra diximus. Ejus extant *Commentarii in libros Ariſtotelis de Cælô*, qui prodierunt Venet. in fol. ap. Valgriſium, anno 1565. 12

DANIEL FURLANUS, Cretenſis, è gente mendaci, Philoſophus tamen doctiſſimus, quod oſtendunt *Commentarii* ejus *in Theophraſti Opera*, è Pinelli Bibliotheca editi, de quibus ſupra egimus. Is ſcripſit *Commentarium in Ariſtotelis librum de animalibus*, & *problemata* ejusdem, qui prodiit Venet. in 8. anno 1574. 13

LUDOVICUS SEPTALIUS. Medicus ille fuit & Philoſophus maximi nominis, cujus extant multi libri Politici argumenti, inter quos eſt ille, 14

quem *de ratione ſtatus* ſcripſit Italico ſermone, ſed in Latinam linguam converſum, edidit Joh. Garmerus, Poliater Hamburgenſis. Edidit & *in Ariſtotelis Problemata Commentarium*, uberrimum & locupletiſſimum, multa rerum varietate refertum, & variis disquiſitionibus diſputationibusque phyſicis inſtructum. Prodiit Francof. anno 1602. *in fol.*

15 MARCUS ANTONIUS FLAMINIUS. Vir ille doctiſſimus, Poëta quoque Latinus elegans, Italus fuit, cujus, præter Poëmata, extant varia Opuſcula, interque illa *Paraphraſis* quædam *in Ariſtotelis libros de prima Philoſophia*, edita *in 8.* Pariſ. anno 1547.

16 TARQVINIUS GALLUTIUS. Jeſuita ille fuit. Scripſit varios libros, ſtylo cultus, quod teſtantur ejus *Orationes*, quæ de ſingularibus & elegantibus argumentis ſcriptæ in lucem prodierunt. De iis dictum alio loco. Cæterum in Philoſophia non usque adeò Virum ſe oſtendit, non indoctus ille quidem, ſed in argumento, quod tractavit, multa aliis ſublegit. Edidit ille *Commentarium in Ethica Ariſtotelis*, unà cum eorundem Interpretatione Latina, qui prodiit duobus Voluminibus *in fol.* Pariſ. ap. Cramoiſios, anno 1632. & 1645. Ille, ut magnificum pararet opus, omnium quercus, excuſſit. Quod Textus explicationem attinet, è Giſanio, doctiſſimo *Ethicorum* Ariſtotelis Interprete, pleraque exſcripſit. Quæſtiones, quas adjecit, pleræque è Scholaſticis ſunt congeſtæ.

17 LOVANIENSES. Edita ſunt in Ariſtotelis libros Commentaria ab integris Collegiis, & habemus talia multa. Rarior vero eſt Commentarius, quem in *Iſagogen* Porphyrii, & in omnes libros Ariſtotelis de Dialectica, ediderunt Philoſophi Academiæ Lovanienſis, cujus 3tia editio prodiit Lovan. anno 1568. *in fol.* ap. hæredes Arnoldi Birckmanni. Illorum Lovanienſium mentionem facit Pet. Joh. Nunneſius, in *Oratione de cauſis obſcuritatis Ariſtotelis, ejusque remediis.* Sed eodem in loco, & laudat illos, & vituperat. Nam, cum l. c. dicit, quod multa addita fuerint, & obſervata à nonnullis in Ariſtotelis libros, per ſe obſcuros, laudat Lavanienſes, qui in Logica rationem definiendi & dividendi accuratiorem tradiderint. In eodem autem libro *pag. 234.* ait, Lovanienſes *accuratius aliquid in Commentariis ſuis ſcribere magis voluiſſe, quam potuiſſe.* Laudat & illic Civem ſuum Joh. Gelidam, quem vocat *Doctiſſimum Philoſophum, & in Ariſtotele multum exercitatum*, qui addiderit multa, quæ deeſſent Ariſtoteli, detraxerit, quæ redundarent, quem tamen ego nunquam vidi.

18 ACADEMIÆ VENETÆ Profeſſores. Multæ ſunt in Italia à viris Principibus inſtitutæ Academiæ, quas ita vocant, quarum quidem non illa dignitas eſt, quæ ap Germanos. Neque enim juriſdictione gaudent, aut privilegiis ſunt munitæ, ſed ſunt ſocietates Virorum doctorum, vel ad omnes ſcientias, vel ad aliquas excolendas, inſtitutæ. Talis Academia inſtituta erat

Digitized by Google

erat Venetiis à Friderico Baduario, qui in Germania pro Veneta Rep. Legati munere fungebatur. Quicquid itaque ab Academicis illis in univerſum, vel ab uno, ſcribebatur, nomine omnium edebatur, Ac ſunt permulti optimi libri, ſed qui raro ad nos perveniunt, ab his Academicis editi. Talis eſt *Explanatio nova Topicorum Ariſtotelis*, anno 1559. edita, typo eleganti Venetiis. Ex eadem Academia prodierunt multa alia, imprimis Federici Delphini, Medici & Philoſophi, *de fluxu & refluxu maris Tr.* quem ediderunt Medici } Academiæ Venetæ. In cujus libri præfatione plura habentur de inſtitutione & conſilio hujus Academiæ.

JACOBUS MAZONIUS. Portentum hominis fuit, Philoſophus ſuo 19
tempore ad omnem palæſtram paratus, magnâ cum laude docuit, Diſputator promptisſimus & acerrimus. Nam 1597. *placita* Ariſtotelis & Platonis pro theſibus publicè propoſuerat, quibus Ariſtotelem & Platonem defendebat, omnium exſpectans tela, omnes in pugnam vocans. Cum objiceretur illi, quod Doctoris titulo careret, & ſeptem annos ſibi præſcribi videret, ſex menſes poſtulavit, quibus elapſis, cum ſtupore omnium ad omnia quæſita reſpondit. Integras ex Ariſtotele paginas memoriter recitavit. Mille aureorum ſtipendio conductus à Cardinali Aldobrandino, ut Philoſophiam Ariſtotelis in Gymnaſio Romano profiteretur, ſibi ipſi vitam præcipitavit, ultra conſuetam in cibis temperantiam lautioribus epulis admotus. Scripſit ille varia, & imprimis laboravit in conciliando cum Ariſtotele Platone. Perpetua ipſi cum Franciſco Patricio lis fuit, illo Ariſtotelem impugnante, hoc Mazonio defendente, ac, niſi ſcribendi finem feciſſet Patritius, ille reſpondendo nunquam fuiſſet fatigatus. Extant ejus *in Ariſtotelem, & Platonis univerſam Philoſophiam, præludia*, edita Venet. in fol. anno 1597. Ubi & ille demonſtrat Platonis Ariſtotelisque principia ex uno eodemque fonte hauſta. Plura de Mazonio videantur ap. Erythræum *in Pinacotheca I. p. 65-68.*

FRANCISCUS VATABLUS. Hunc Hebræi ipſi Lutetiæ Hebraicas 20
literas profitentem admirati ſunt. Circumferuntur ejus *Notæ in V. T.* ab Auditoribus è prælegentis ore exceptæ. Nam ipſe, ſive naturali pigritia, quæ ipſi exprobrata eſt, ſive morte, præventus, nihil omnino ſcripſit. Teſtatur hæc de ipſo Thuanus, ad annum 1547. Multa ex Ariſtotele in linguam Latinam tranſtulit, ac ſuperſunt aliqua ejus *Scholia* cum *Paraphraſi* in libro 8. Phyſicorum, quæ edita ſunt *in fol.* Pariſ. anno 1531.

FRANCISCUS TOLETUS, Cordubæ natus in Hiſpania, & Philo- 21
ſophiæ Profeſſor in prima adoleſcentia factus, multa ſcripſit in Ariſtotelem, aliis multum laudata. Meminit ejus Thuanus ad annum 1596. Extant ejus *Commentaria in lib. 8. Phyſicorum, una cum quæſtionibus*, Venet. 1573. *in 4.* edita, it. *in librum de generatione & corruptione*, ibidem excuſa; *Commentaria in*

Digitized by Google

Logica Ariſtotelis, una cum quæſtionibus, in 4. Colon. anno 1583. ac *in libros de anima Commentaria*, Colon. *in 4to* anno 1576.

22 FRANCISCUS ROBORTELLUS. Si judicium Thuani audimus, *ad annum 1567. magno* ille *cum ſtrepitu Patavii & Bononiæ profeſſus, majorem de ſe opinionem excitavit, quam implevit;* quod quidem judicium ego pauld acerbius putem. Nam quæ ſcripſit in libros Ariſtotelis *de Poëtica* & *Rhetoricos*, non ſunt adeò contemnenda. Multum enim illis boni ineſt, præcipuè *Commentariis Rhetoricis*, in quibus multa de figuris occurrunt, de dictionis charactere, aliàs non obſervata. Invidiam, ut puto, ipſi concitarunt controverſiæ inter illum & Scaligerum agitatæ, in rebus philologicis, cum quo ille comparandus non erat. Scripſit & *in Politica Ariſtotelis Diſpp.*, Venet. *in 4to* editas.

23 JACOBUS SCHEGKIUS. Vero ille Cognomine *Deginus* dictus, cum hoc Patris Agnomine iſtud permutavit. Prof. fuit Tubingenſis, Ariſtotelisque Philoſophiam ſingulari curâ excoluit. Medicæ Artis Doctor factus, nunquam Medicinam exercuit; ſed continuis lucubrationibus & meditationibus in cæcitatem incidit, & ex eô tempore majorem ſtudiis, quam antea operam impendit, in lucem edens libros, cum ipſe luce careret. Optimos enim libros conſcripſit, tam Philoſophicos, quam Medicos. Nam *in Philoſophiam naturalem* Ariſtotelis *Diſputationes* ſcripſit. Ex Ariſtotelis *libris de anima*, & Simplicii *Commentariis*, interpretationes excerpſit. Ariani *Diſſertationes in Epictetum* Latinè vertit. Edidit *libros 15. de Demonſtratione*, qui loco Commentarii locupletiſſimi ſunt, in *duos poſteriorum Analyticorum libros*. Addidit *Commentaria* cum A*nnotationibus & Repetionibus in Organi Ariſtotelis libros, ad artis partem Analyticam pertinentes, in librum de Categoriis, de Interpretatione, & duos Analyticorum priorum.* Scripſit item *Commentarium in Libb. 7. & 8vum Topicorum, quibus perfecta & abſoluta definiendi ars tractatur.* Scripſit etiam Theologicos libros Eriſticos, & Medicos plurimos, quorum titulos cum reliqua ejus Vita, vide ap. Melch. Adamum *in Vitis Medicorum Germanorum*, in Vita hujus Autoris, *p. 290-301.*

24 DONATUS ACCIAJOLUS, Vel Accievolus, celebris Ariſtotelis Interpres, Florentinus, ſcripſit in *Ethica* & *Politica* Ariſtotelis. Politica impreſſa ſunt Venet. anno 1566. *in 8.* ſi rectè mimini, unà cum *Ethicis*. Fuit præterea Vir in Rep. occupatiſſimus. Multa Plutarchi convertit. *Caroli M.* quoque *Vitam* ſcripſit, quæ ſolet addi *Vitis* Plutarchi. Vehementer illum laudant Jacobus Piccolomineus, & Eraſmus quoque in *Ciceroniano* ſuo. Refert de iſto Voſſius, *l. 3. de Hiſtoricis Lat. p. 624. Editionis noviſſimæ*, fuiſſe illum Auditorem Johannis Argyropuli, Byzantini, qui multa Ariſtotelis, ſub παλιγγενεσίαν literarum, in Latinam linguam convertit, Romæque ejus Opera præ-

Digitized by Google

prælegit, & *Commentaria, in Nicomachica Ariſtotelis* non Acciajoli eſſe, ſed præ-
lectiones Argyropuli, ab Acciajolo deſcriptas, inque lucem emiſſas. Addi
huic poteſt Felix Accorombonus, qui itidem fuit Commentator & Inter-
pres Ariſtotelis, inque *Ethica Nicomachica* Ariſtotelis *Commentarium* ſcripſit.
Scripſit & de *Controverſiis inter Platonicos, Ariſtotelicos & Galenum*; qui liber unà
cum aliis ejus, editus eſt *in fol.* Romæ anno 1603. Scripſit & librum cui tit.
Vera mens Ariſtotelis, & dilucidiſſima in omnia Ariſtotelis opera Explanatio; qui cum
priori prodiit. Patria Eugubinus fuit.

ANDREAS CÆSALPINUS, Aretinus, Medicus & Philoſophus ſuo 25
tempore celebris. Scripſit *quæſtionum Peripateticarum libros 5.* ad Fr. Medi-
cen, Hetruriæ Ducem. Fuit Prof. Academiæ Piſanæ. Liber editus eſt Ve-
net. ap. Juntas, anno 1593. *in 4to.* Continentur in illo variæ quæſtiones
Phyſicæ, præprimis ex Ariſtotele deductæ, quibus immiſcentur nonnullæ
Logicæ & Metaphyſicæ. Adjicitur libellus, qui inſcribitur: *Dæmonum Inve-
ſtigatio Peripatetica*, ad Pet. Jac Borbonium, Archiepiſcopum Piſanum, ubi è
principiis Ariſtotelicis de Dæmonibus agit, ac Galenum refutat, in creden-
dis dæmonibus planè non ſuperſtitioſum.

NICOLAUS TAURELLUS. Fuit ille Medicus & Philoſophus Al- 26
torfinus, maximi, cum viveret, nominis. Habuit Academia Altorfina præ-
ſtantiſſimos ſemper Viros, præprimis Philoſophos, qui ſolida ſemper princi-
pia ſectati fuerunt, & Ariſtotelicam doctrinam, veteresque Philoſophos,
dogmatibus ſuis expreſſerunt. Cæterum Taurellum hunc Cæſalpino ſub-
jungo, quod ipſius inſolentiora dogmata diſcuſſerit ſingulari libro, cui tit.
Alpes Cæſæ. Scripſit & *de mundi æternitate*, peculiarem librum, quo omnium
Veterum Philoſophorum argumenta inter ſe confert. Scripſit & alia quæ-
dam contra Piccolomineum, *Diſcuſſiones ſc. Phyſicas de mundo*; it. *Diſcuſſiones
Phyſicas & Metaphyſicas de cælo, adverſus eundem.* Adde his *Triumphum Philo-
ſophiæ, ſive Metaphyſicam philoſophandi methodum*, qua, è notitiis menti inditis,
firmiſſimas demonſtrationes deducere laborat. Scripſit & alia Medica, de
quibus videatur Melch. Adami in *Vitis Medicorum Germanorum, p. 403. 404.*

ANTONIUS SCAYNUS. Etiam ejus extant Commentationes in 27
Ariſtotelis quoſdam libros. Fuit Salodienſis, ex agro Brixiano. Scripſit
Expoſitionem in 8. Ariſtotelis Phyſicorum libros, quæ edita eſt Francof. anno 1607.
in 4to, Commentarium in libros Metaphyſικῶν Ariſtotelis, qui prodiit Romæ *in fol.*
anno 1587. *Paraphraſin in Ariſtotelis libros de anima*, cum *Annotationibus*, quæ
edita eſt *in fol.* anno 1599. & *Politica Ariſtotelis Paraphraſin*, cum *Annotationi-
bus & dubiis, aliisque Diſſertationibus de argumentis civilibus*, lingua Italica, Romæ
in 4to. anno 1578.

SIMON SIMONIUS, Lucenſis Italicus, exulavit è patria ob religio- 28
nem profugus. Lipſiam enim conceſſit, ubi Academiam illam docuit.

Ἀριϛοτελίζειν, ac exemplo ſuo, & præceptis, ad ſolidiorem Philoſophiam Analyticam viam monſtravit. Multæ illi cum Jac. Schegkio fuere controverſiæ, etiam in religionis negotio, qui tamen nimis indignè ſe ipſos tractant, cum uterque fuerit Philoſophiæ maximo decori. Scripſit ille *Commentarium* in *Ethica* Ariſtotelis, qui prodiit Genevæ *in 4to* anno 1567. apud Criſpinum. Scripſit & in Ariſtotelis *librum de ſenſuum inſtrumentis, & de his, quæ ſub ſenſum cadunt*, & alium *Commentarium in librum* ejus *de memoria & reminiſcentia*, qui prodiit Genevæ, ap. Criſpinum, *in fol.* anno 1566. Ex ejus ſcholâ prodiit Joh. Neldelius, doctior præceptore Diſcipulus, uti judicat Conringius. Fuit & ipſe Profeſſ. Acad. Lipſienſis. Ejus extat præclarus liber, cui tit. *Inſtitutio de uſu Organi Ariſtotelici in diſciplinis omnibus*, cujus poſtrema Editio Helmſtadii prodiit *in 4to* anno 1666. cura M. Henrici Crellii, & cum præfatione Herm. Conringii, qui egregium ipſi Elogium ſuſpendit. Quanquam in Arte Analyticâ in multis ab illo ſe diſſentire dicit, de qua plenius ſe acturum in ipſâ *Arte* ſua *Analytica* promiſit, quæ tamen lucem hactenus non vidit, & fortasſis non videbit.

29 CÆSAR CREMONINUS. Fuit in Academia Patavinâ Philoſophiæ Prof. cujus exſtat egregius liber *de Pædia Ariſtotelica*, quo continetur Introductio ad Ariſtotelis naturalem Philoſophiam, & quaſi *διατύπωσις* univerſæ Phyſices Peripateticæ. Additur *Explanatio præmii librorum de Phyſico auditu.* Prodiit ille liber Patavii, apud Melch. Novellum, anno 1569. *in fol.* Digni ſunt iſti libri, qui diligenter legantur. Pauci enim ſunt, qui *παιδείαν* Ariſtotelicam tractarunt. Hic quidem ſpeciatim ad Phyſicam ſe reſtringit. Nunneſius autem, cujus ſupra facta eſt mentio, magis ſe diffundit, cujus utiliſſimus liber eſt, quem *de curriculo Philoſophiæ Peripateticæ* ſcripſit. Elegantisſima eſt ejus *Oratio de cauſis obſcuritatis Ariſtotelis, earumque remediis*, in quæ ingenuè defectus Philoſophiæ Ariſtotelicæ notat, neque laudes ejus diſſimulat. Plenior ejus Editio eſt, quæ *in 4to.* prodiit, Helmſtadii anno 1667.

30 PHILOSOPHI ALTORFINI. E Germanis præcipuâ laude afficiendi ſunt Altorfini, ut qui Philoſophiam Ariſtotelicam præclaris ingenii monumentis illuſtrarunt, Philippus Scherbius, Erneſtus Sonerus, Michaël Piccartus, quorum extant Scripta varia, eleganti ingenii acumine & ſtylô non inculto, ſcripta, Breviores illorum Diſputationes & Theſes publicatæ ſunt uno faſciculo à Joh. Paulo Felwingero, Metaphyſices & Logices in Altorfinâ Academ. Profeſſore, Norimbergæ anno 1644. *in 4to.* Inter quas eſt elegantisſima Scherbii *Diſputatio pro Philoſophia Peripatetica adverſus Ramiſtas*, adeò brevis, nervoſa, elegans, neque ſine flore Eloquentiæ, ut vel vaſto libro accuratius aliquid ſcribi non poſſet. Adduntur variæ Scerbii & Soneri *Orationes*. Prodierunt etiam ejusdem Scherbii Diſputationes quædam

Digitized by Google

dam, ſub tit: *Theſium Philoſophicarum* editæ, & in unum corpus redactæ, Helmſtadii *in 4to.* anno 1659. Inter quas prima eſt *de libris Ariſtotelis Acroamaticis & Exotericis*, qua in compendium trahuntur, quæ Octavianus Ferrarius integro libro produxerat. Editus quoque fuit Philippi Scherbii *Commentarius poſthumus in Ariſtotelis libros de Rep.* Francof. anno 1610. Sed ille planè non reſpondet famæ iſtius Viri; ex ſchedis enim Auditorum hoc, quicquid eſt notarum, collectum fuit, quod editum eſt à Schönwetteris Bibliopolis, ut fieri plerumque ſolet, cum hæredes, lucri captandi cauſa omnia, quæ poſſunt, ſcripta corradunt, & Typographi facilè ſumtus & opera impendunt. Quod vel videas ex Aug. Buchneri ſcriptis, quorum multa in Viri iſtius opprobrium eduntur, uti Joh. Barclaji *Icon animorum*, cum ejus *Notis* planè puerilibus, & ad tyrocinia ſcholarum relegandis. Queſtus eſt eâ de re nuper Georg. Caſp. Kirchmaierus in ſingulari programmate. Michaelis Piccarti multa quoque extant doctisſima, imprimis aureus ille *Ariſtotelis Politica Commentarius*, ubi ille veros Ariſtotelis ſenſus enucleatè exponit, ac confert cum interpretibus & commentatoribus. Optima ejus Editio prodiit Jenæ anno 1659. *in 8.* Vir ille non ſolum Philoſophiæ, ſed & Philologiæ, peritisſimus fuit, quod oſtendunt ejus *Pericula Critica* (exiguus libellus), à Joh. Sauberto Jun. denuo publicata Helmſt. an. 1663. *in 4to* Exſtant & ejus *Orationes* varii & ſingularis argumenti, inter quas una eſt *de Origine Germanorum*, quâ oſtendere laborat, Germanos eſſe Perſarum fratres, argumentis profectò non futilibus, quanquam Chriſtoph. Ad. Rupertus, ejusdem Academiæ Prof. illam opinionem ſe refutaturum, in quadam ad Georg. Richterum Epiſtola, minetur, quem tamen Richterus, Picarto conſentiens, in aliam ſententiam adducere laborat. Ejusdem Viri doctisſimi extat *Iſagoge in lectionem Ariſtotelis*, elegans libellus, quo carere non poteſt, qui ſolidioris Philoſophiæ cultor eſt. Scripſit illam juvenis, ideoque quâdam parte deficit, ac optandum ſane fuiſſet, ut à viro fuiſſet ſuppleta. Queritur de eo Conringius, qui præfationem ultimæ Editioni præmiſit, in quâ quanquam multa apud Piccartum eſſe dicit, à quibus ipſe diſſentiat, præcipuè in Politicis, unicum tamen in hoc genere ſcriptorem laudat & agnoſcit. Habetur in illô librô, ut Titulus promittit, *Hypotypoſis totius Philoſophiæ Ariſtotelis*, qua ſeries & Ordo librorum, ſcopus & ſubjectum, Diviſio in capita, breviter & ſuccinctè proponuntur. Iteratam ejus editionem procuravit Johannes Conradus Durrius, Theologiæ & Philoſophiæ moralis in Acad. Altorf. Prof. cujus præmiſſa quoque eſt præfatio. Additur & Piccarti *Oratio de ratione interpretandi.* Editus eſt liber Altorfii anno 1565. *in 8tavo.*

JULIUS PALMEDES Medicus. Imponemus tandem finem Com- 31
mentatoribus Ariſtotelicis, quanquam non omnes enarraverimus. Super-

ſunt

ſunt commentarii adhuc multi, nemini ignoti, tam ab integris Collegiis, quam à Philoſophis ſingularibus ſcripti. Cui ignota ſunt Franc. Picolominei, Franc. Zabarellæ, Pet, Fonſecæ, Conimbricenſium, Mexicanorum &c. Opera? Sed de iis, cum ad ſpeciales diſciplinas perventum erit, fuſius dicemus, Subjungimus vero hunc Palamedem Commentatoribus Ariſtotelicis, qui Indicem ſcripſit in Ariſtolis libros *Phyſicorum*, *Metaphyſicorum & Ethicorum*; Titulus libri eſt: *Tabula, ſive Compendium, Explicans omnia ea, quæ in Ariſtotelis & Averrois Libris de naturali, morali ac divinâ Philoſophia tractari poſſunt; nec non de generatione ac hiſtoria animalium brevis Epilogus.* Editus eſt liber Venet. anno 1571. *in fol.* apud Juntas. Indices tales utilisſimi ſunt; illorum enim ſubſidio indagari interdum aliqua poſſunt, quæ alias induſtriam noſtram fugerent. Sed modicus admodum ille Index eſt, & fortasſis à Joh. Bapt. Bernhardino in *Seminarium* ſuum collatus; Nemo enim hactenus mihi innotuit, præter duos illos, qui Indicem in Ariſtotelem confecerit. Imperfectus quidem uterque index eſt, ſed tamen ob meliorum defectum uti ipſis poſſumus. Bernhardini *Seminarium Philoſophiæ Ariſtotelicæ* Lugd. Gall. anno 1599. *in fol.* editum, præter Ariſtotelem, omnes quoque Interpretes & Commentatores, quos ipſe habuit, ad Indicem retulit, ſed parum ex tanto numero decerpſit. Si enim ex illis omnibus juſtus Index conficiendus eſſet, duo vel tria Volumina *in fol.* non ſufficerint.

Atque hæc dicta ſunto de Ariſtotele, ejusque Commentatoribus. In
32 quo Viro laudando multorum verſaturinduſtria. Legi poſſunt Herm. Conringii Orationes, quas in laudem Ariſtotelis ſcripſit, quæque amplius deſierunt comparere in Bibliopoliis; Prior illaram inſcripta eſt Cancellario Arnoldo Engelbrecht & edita Helmſt. anno 1633. Altera inſcripta eſt Caſp. Barlæo, eodemque annô edita; ad cujus dedicationem Reſponſoria Epiſtola reperitur inter Epiſtolas Barlæanas. Præfationes iſtarum Orationum habentur in Epiſtolis Conringianis. Interpretes Ariſtotelis variè rem agunt, quidam in verbis deſudant Criticorum more, quod faciunt aliquando Aſpaſius & Themiſtius; aliquid paraphraſin inſtituunt verborum, uti faciunt Andronicus & idem Themiſtius; alii in peregrinam linguam verterunt, ut Arabes, & qui ex illis in linguam Latinam transfuderunt. Quod res attinet, aliqui ſynopticè ſcribunt, ut Simplicius, alii præcipua quædam dogmata ſibi ſiblegunt, ut Porphyrius & Dexippus *de categoriis* alii in Epitomen redegerunt, ut Pachymerius, Damaſcenus, Nicephorus Blemmydas. Aliqui varias quæſtiones congeſſerunt, ut Alexander Aphrodiſæus; alii ſtricturas & cenſuras ſibi ſumpſerunt in Ariſtotelis dogmata, aut, ea cum aliis Philoſophorum contulerunt, ſuo interpoſito judicio. Prout itaque quilibet rem ſuam tractaverit, ita uti illo quis poteſt. De Ariſtotelis libris in univerſum, quinam inter illos genuini ſunt, quinam ſuppoſititii, & de non-

Digitized by Google

nonnullis Ariſtotelis Interpretibus ac Commentatoribus, luculenta extat Epiſtola Eraſmi *lib. 28. num. 13.* ad Joh. Morum, Thomæ filium, ſcripta, in qua omnes ejus libros, ſuperſtites quam perditos recenſet, deque ſingulis fert judicium; de Editionibus quoque Aldinis & Bebelianis judicat, quarum illas, ut nitidiſſimas ac accuratiſſimas, quidem commendat, Bebelianas tamen, quod minori pretio parabiles ſunt, non contemnendas eſſe exiſtimat. Tum Joh. Morum inſtigat & hortatur, ut philoſophari diligenter pergat, vel ſororum ſuarum exemplo incitatus.

CAP. XII.

DE ARISTOTELIS IMPUGNATORIBUS.

§. 1. *Veteres omittuntur. Inter Recentiores eminent, poſt Franc. Patricium (de quo* c. 8. §. 3. *dictum,) PET. RAMUS, in optimos quosque Veterum injurius, Novator in Logica & Rhetorica ineptus, in Phyſica vero imperitus, Rud. Agricolæ & Lud. Vivis in nonnullis ſecutus veſtigia, de cujus Vita, Scriptis, Aſſeclis Adverſariis & Hyperaſpiſtis, plura cumulantur.* 2. *GVILH. POSTELLUS, partim ob ἀκρισίαν, partim ob Pomponatii, aliorumque Atheorum, Abuſum Ariſtotelis, huic infenſior.* 3. *PET. GASSENDUS, cujus* Exercitationes Paradoxicæ adverſus Ariſtoteleos, *opus imperfectum, ob temeritatem Juvenilem, & cavillandi ſtudium, notantur.* 4. *THOM. CAMPANELLA, de cujus Vita, Fatis Adverſis, Ingenio portentoſo, Doctrina multiplici, Novaturiendi in Scientiis ſingulis libidine, Scriptis potioribus, & Opinibus, quibus pleraque ſcatent, Paradoxis, fuſe diſſeritur.* 5. *DAVID GORLÆUS, cujus* Exercitationum Philoſophicarum *brevis ſiſtitur Sciagraphia.* 6. *HENR. ERNSTIUS, cujus* Σόφος ἄσοφος, *quam leviter in Philoſophia verſatus fuerit, oſtendit.* 7. *Judicium Generale de Novatoribus Philoſophicis, aliam, quam Ariſtoteles, viam ingreſſis.*

PETRUS RAMUS. Nolo hic prolixè recenſere Veteres Autores, qui Ariſtotelem impugnarunt, quidve adverſus illum publicè nonnunquam actum fuerit, de quibus ſingulis prolixè Joh. Launoy videatur, *in libro de variâ Ariſtotelis fortunâ.* De Franciſco Patricio ſupra c. 8. §. 3. diximus. Nunc ad Ramum venimus, qui ſuo tempore magno conatu id agebat, ut, ejecto è ſcholis Ariſtotele, ſua Philoſophia ſubſtitueretur. Magnos ille tumultus ſtrepitusque fecit in Galliâ, fretus præſidio Cardinalis Caroli Lotharingii. Profeſſ. quoque Eloquentiæ Regius illic fuit, & Mathematicarum diſciplinarum. Tardior & ſerior acceſſit ad literas, aliquo quidem ingenio, ſed in plurimis ſciolus & cavillator, Veteribus Autoribus, iisque optimis, ſine cauſa bellum indixit, adeò, ut nec Cicero ipſe, Eloquentiæ

Digitized by Google

Romanæ Princeps, cujus ille umbram non refert, dentes ejus effugere potuerit. Eſt verò certiſſimum ſtultiſſimæ δοκησισοφίας argumentum, omnium Seculorum judicia ſpernere, & Viris in exemplum poſitis, & ab omnibus in pretio habitis, detrectare. In Dialecticis præcipuè reperiſſe ſibi viſus eſt, non quod pueri in faba, cum rem planè eandem nova & inepta methodo, novisque vocabulis, dixit, ejecta doctrina neceſſaria de Demonſtratione & Elenchis ſophiſticis, ſenſusque Ariſtotelis, quos non intellexit, depravavit. In Rhetoricis ejecit maximè neceſſariam de Inventione partem, quæ in Enthymematibus Oratoriis conſiſtit; cor itaque & caput hujus diſciplinæ abjecit, reliquis ſervatis. *Mirare*, inquit Joh. Riolanus, Medicus acutiſſimus, in *præfatione Tractatus de Phyſicis principiis*, *ſtipendiarium bene dicendi Profeſſorem in malè dicendo bonas horas conſumere, bonaque deſtruere omnia, nihil ædificare, eoque magis, quod hoc faciat tam liberè, ne dicam, impudenter, ut in hoc Regis ſtipendiis militare videatur.* In Phyſicis quanquam corrigi Ariſtoteles poterat, tantum abeſt, ut ipſe hoc fecerit, ut potius depravarit. Cum Ariſtotelem redarguit, adverſus Veteres Philoſophos diſputantem, audiendum ego illum exiſtimo, ſed ut tenuem aliquem diſputatorem, & qui in re ipſa parum poſſit. Nihil autem facilius eſt, quam dubiis implere omnia, niſi quis ſolidiora poſſit afferre. Riolano eodem in loco judice, Pet. Ramus, *Phyſica ſacris vix initiatus, Phyſicus videri vult, gradumque ſibi munit ad gloriam, cum ruina, cujus umbram referre, vel ſi ſe ruperit, non poſſit.* Liber, in quo novitates ejus proponuntur, præcipuè ille eſt, cui titulum fecit: *Schola in Artes liberales*, qui prodiit Baſil. *in fol.* anno 1559. Proponuntur illic Grammatica, Retorica, Dialectica, Phyſica, Metaphyſica. Controverſiæ inter ipſum, & Ariſtotelicos, magno conatu agitatæ ſunt utramque in partem. Pro ſua Philoſophia ipſe Orationes nonnullas conſcripſit, quæ & illi Operi junctæ ſunt, & ſeorſim editæ Pariſiis anno 1551. *in 8vo.* Adverſus illas Orationes editæ ſunt aliæ ac Ariſtotelis defenſoribus, v. g. Joachimi Perionii *pro Ariſtotele in Petrum Ramum Orationes duæ*, editæ Pariſiis anno 1543. *in 8vo.* Eſt & Petr. Gallandii, Latinarum literarum Profeſſoris Regii, *pro ſcholâ Pariſienſi, contra novam Academiam Pet. Rami, Oratio*, edita Lutetiæ anno 1551. Habuit ille diſcipulos plurimos & Hyperaſpiſtas, inter quos præcipui ſunt Joh. Thomas Freigius, JCtus Germanus, Vir aliàs non indoctus, qui multum laboris, in reformandis ad mentem Rami diſciplinis, inſumpſit, & tabulis, diviſionibus, ſubdiviſionibus, Philoſophiam diſcerpſit. Tum & Henningus Rennemannus, JCtus Germanus, qui pro ejus Philoſophia Apologiam ſcripſit, Francof. anno 1598. *in 8tavô* editam. Irrepſit in Germaniæ Academias hæc Hæreſis, & Weſtphaliam penè totam occuparat. Helmſtadio continuis quaſi diſputationibus eam in exilium miſit Cornelius Martini, penè unicus tum temporis partium Ariſtotelicarum, adverſus Novatores

illos,

Digitized by Google

Illos, adſertor. Cæterum de Sectâ Ramorum vid. Hornium *in Hiſtoriâ Philoſophicâ, l. 6. c. 11.* & Launoyum *libro ſæpè citato.* Ejecta fuit & tandem illa Philoſophia ex Galliâ, publico Regis Franciſci I. decreto, quod Helmſt. recuſum eſt. Vitam ejus ſingulari libro deſcripſit Nicolaus Nancelius, diſcipulus ejus, quæ edita eſt cum ejuſdem Nancelii Orationibus anno 1599. Videatur & Keckermannus in *præcognitorum Logicorum Tractatu 2do,* ubi plura de origine Sectæ Ramiſticæ, ejuſque incrementis. Gratiam huic Viro conciliavit mediocris quædam facundia, qua polluit. Cum Jac. Schegkio ipſi quoque res fuit, inprimis in Dialecticis Diſputationibus, & extat Petri Rami *Defenſio ſui adverſus Schegkium.* Rami *Orationes, Præfationes & Epiſtolæ,* Marpurgi ſunt editæ *in 8.* anno 1609. cum Vita ejusdem à Joh. Thoma Freigio conſcripta, è quibus tota illa hiſtoria tumultum in Philoſophiæ regno quaſi compendio diſci poteſt. Id dici in excuſationem Rami poteſt, primum illum non fuiſſe, qui in rebus multis ab Ariſtotele diſſenſerit. Nam Rudolphus Agricola, Vir ſuo tempore maximus, & primus literarum in Germaniâ reſtaurator, in libris ſuis *de inventione,* quasdam hypotheſes ponit, quæ Ramiſticis illis ita ſimiles ſunt, ut ex illo quaſi depromſiſſe videatur. Nam, quod inventionem Rhetoricam attinet, eam quoque ad Locos Dialecticos reducit, ac prolixè diſputat de eo, quod omnia Enthymemata Rhetorica ad locos Topicos reduci poſſint. Idem in Rhetoricis ſuis dicebat Ramus. Habuit & Ludovicus Vives quasdam ſententias in libris ſuis Philoſophicis, quæ cum Ramiſticis convenire videntur. Barthol. Keckermannus ſanè, in libro ſuperius citato, eum excuſat, quod his Autoribus nova multa induxerit.

GUILIHELMUS POSTELLUS. Inter profeſſos Ariſtotelis hoſtes ille numerandus eſt. Convertit enim in Latinam linguam librum, qui inſcribitur: *Juſtini Martyris Everſio Ariſtotelicorum dogmatum,* quem Carolo, Cardinali Lotharingo, nuncupavit. Præmittitur huic libro virulenta præfatio, qua damnat omnem Ariſtotelis Philoſophiam, tanquam Sophiſtices & Atheiſmi Camarinam. Memorabile eſt, neque adeò à verô alienum, quod de Pomponatio habet. *Eo impietatis profecti ſunt multi, ut, quod publicè non auderent, ob legum ſeveritatem, ſub Ariſtotelis nomine auſi ſint profiteri, ut proximis iſtis annis perditiſſimus quidam nebulo, Pomponatius, cum ſummo Italiæ probro auſus ſit, ſcriptis, etiam ſummis Pontificibus oblatis, & tantum non ſuaſis, conari, ut ex Ariſtotele demonſtraret, mortales eſſe animas. Et ita bellua illa invaluit in ea impietate; ut etiam in gloria ponant quidam Pariſiis ejus doctrinæ Interpretes, ſe Perretti & Pomponatii eſſe diſcipulos.* Hæc quidem Poſtellus, cujus laudanda pietas eſt, ſed judicio planè Vir ille non valuit, quod oſtendunt multa ejus deliræ ſententiæ & fœdi errores, quorum multi magnique ſunt in libris illis, quos ſcripſit *de Orbis terræ Concordiâ,* & *de Nativitate Mediatoris ultima.* Quo poſtremo 2

ſtremo libro, qui rariſsimus eſt, inſanas fovet ſententias in Theologia, & eo denique inſaniæ proceſſit, ut ſe Mediatorem fœminarum jactaret, uti Chriſtus fuit Virorum. Videatur Sammarthanus *in Elogiis Gallorum, Lib. III.*

3 PETRUS GASSENDUS. Magno impetu Ariſtotelem adortus eſt Pet. Gaſſendus, Vir maximi ingenii, ſed juvenili quadam præcipitantia in hæc conſilia adductus. Judicium de eo format Honoratus Fabri, Philoſophos noſtri temporis acutiſsimus, & qui Ariſtotelem ex ipſo Ariſtotele interpretari docuit, quod inductus juvenili audacia, alia quadam cauſſa privata, quam ibi allegat, iſtam viam inſtituerit, qua ad famam perveniret. Senem tamen pœnitentia ductum fuiſſe idem teſtatur Faber. Titulus libri ita habet: *Exercitationes Paradoxicæ adverſus Ariſtoteleos, in quibus præcipua totius doctrinæ Peripateticæ fundamenta excutiuntur, opiniones vero, aut novæ, aut è vetuſtioribus obſoletæ, ſtabiliuntur.* Editus eſt liber anno 1649. Amſtel. apud Elzevirium *in 8vo,* ex Hagæ anno 1656. *in 4to.* Inſcripſi autem librum *adverſus Ariſtoteleos,* non ipſum Ariſtotelem, ad effugiendam invidiam. Toto autem hoc libro nihil aliud agit, quam ut oſtendat, Philoſophiam Ariſtotelicam eſſe ſpuriam, Sophiſticam, pejorem hiſtrionica, rixoſam, altercationibus horridam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nullâ autoritate, incertam item & obſuram, ſuperfluis & alienis ſcatentem, falſitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam. Hæc in genere contra doctrinam Peripateticam ſcribit. Libro ſecundo toto, ſex Exercitationibus, Ariſtotelis Analyticam impugnat, eamque totam vult eſſe rerum inutilium farraginem, quæ ineptè rerum claſſes in 10. Categorias diſtinguat, & futiliter multa de propoſitionibus & utraque Analyſi tradat. Addit, nullam dari poſſe demonſtrationem, vel definitionem Ariſtotelicam. Cæteros 5. libros, nimirum in *libros Phyſicorum, de corpore ſimplici, de mixtis, in Metaphyſica, & moralem Ariſtotelis Philoſophiam,* teſte Honorato Fabri, ex conſilio amicorum ſuppreſſit. Quam telam ſuam cum non poſſet abſolvere, & vituperare Ariſtotelem amplius ſine dedecore, ad alterum extremum delapſus, Epicurum laudare, ejusque Philoſophiam illuſtrare cœpit. In Ejus Execitationes *Apologeticum pro Ariſtotele* ſcripſit hujus olim Academiæ Profeſſor, Mich. Watſonius, qui in ſchedis ejus adhuc deliteſcit, nec in lucem prodiit. Meras ſane cavillationes *in Exercitationibus* illis deprehendas, dum vel methodum incuſat, vel contradictiones aliquas venatur; qualia ſunt repertu facillima in omnibus ſcriptoribus.

4 THOMAS CAMPANELLA. Mirum & portentoſum iſtius Viri ingenium fuit, ad omnia factum & natum. Philoſophus, Theologus, Medicus, Mathematicus, & quid non? Editi ab ipſo ſunt multi libri. Longè plures, & integram penè Bibliothecam ſcripſit, quorum Catalogum ipſe ſingulari libello complexus eſt, qui reperitur in Tomo illo Autorum, qui

de

Digitized by Google

De ſtudiis inſtituendis ſcripſerunt, & in lucem editi ſunt anno 1645. in Batavis. Scriptus autem eſt ille libellus ad Gabrielem Naudæum. Ordinis prædicatorum fuit Monachus, omnium penè ſcientiarum ad ſuos ſenſus reformator, à Peripateticis principiis diverſiſſimus, quæ data occaſione ſemper impugnat; non tamen adeo inter profeſſos Ariſtotelis hoſtes. Multorum invidiam in ſe provocavit, cum omnes diſputationibus ſuis fatigaret. Cum Theologis aliquando bellum ingreſſus, omnem miſeriam ſuam & calamitatem inde hauſit. Multa magnaque animo molitus eſt, non in ſcientiis ſolum, ſed & in rebus Civilibus. Ajunt enim, novum regnum illum animo agitaſſe, niſi fortè ab invidis ejus hoc confictum. Perduellionis tamen & magiæ reus factus, ſub Inquiſitorum ungues pervenit, ubi acerbe habitus eſt omni ſuppliciorum & tormentorum genere. Magiæ in ipſo crimen incuſabant, qui impoſſibile crediderunt, tantam doctrinæ vim ab uno homine poſſe comprehendi. Dubitandum tamen de falſitate hujus objecti criminis, ſi vera ſunt, quæ refert de eo Bœclerus *in Elogio Chriſtophori Forſtneri*; quod valde memorabile eſt, neque ſine magiæ adminiculo fieri potuit. Ipſe enim Forſtnerum, nunquam antea viſum, nomine ſuo compellavit, & multa de futuris edocuit. Bernh. Teleſii doctrinam avidè propugnandam ſuſceperat, qui novas hypotheſes Phyſicas adverſus Ariſtotelem confecerat, de quibus in Phyſicis agemus. Multos æquales ſuos acerbè tractavit, Joh. Bapt. Portam præcipuè, cui plagii crimen impingit, eum accuſans, quod multa è MStis ſuis deſcripſerit, *Diſquiſitionum Phyſiologicarum quæſtione, articulo 5. in Apppendice*. Scripſit multa, quæ partim Pariſiis, partim Francof. in Germania, prodierunt. In Hiſpania enim cum viveret, ob acerrimos Inquiſitores, qui Philoſophicas etiam cauſas ad fidei tribunal revocabant, non poterat ſua propagare: præterea obſtinatiſſimi Ariſtotelis propugnatores, & ſcholaſticæ Philoſophiæ ſemper fuêre Hiſpani, ideoque, quæ edere voluit, amicis dedit, ut alibi edenda curarent. Multa itaque Campanellianorum Operum publicavit in Germania Tobias Adami, qui in eum inter peregrinandum inciderat, homo varia doctrina inſtructus, & poſtea Principum Saxonicorum conſiliis admotus, de quo videri poteſt Tob. Schmidt / in der Zwickauer Chronike / *Tom. I. p. 503.* Ubi inter alios patriæ ſuæ Viros doctos, etiam hunc Campanellianorum Operum Editorem nominat. E quibus præcipuum eſt *Philoſophia Rationalis*. Habet autem illa partes quinque, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Poëticam, Hiſtorigraphiam, juxta propria principia. In ſingulis mirificus Novator eſt, ut vel in Grammaticis Metaphyſicas ſubtilitates ſectetur, de quibus multa moneri poſſent, ſi ratio inſtituti permitteret. Logica mirè miſcet omnia. Multa illuc pertrahuntur, quæ ad Metaphyſicam propriè ſpectat. Miras habet rerum definitiones & diviſiones, de quibus ipſe videatur. In Rheto-

ricis ad nova capita doctrinam Enthymematicam reducit, & neſcio quas *primalitates*, ut vocat, comminiſcitur, in quibus contradicit Ariſtoteli ſine ratione, ſaltem ut contradixiſſe videatur. Negat adverſus Ariſtotelem, Rhetoricam eſſe germen Logicæ, quia Logica ſit omnium ſcientiarum Organon; negat eſſe artem bene dicendi, cum contingat & Grammaticum, & Phyſicum, & Poëtam, & Theologum, in arte ſuâ benè dicere, non per Rhetoricam, ſed per Logicam. Definit ergò Rhetoricam, quod ſit ars inſtrumenralis, ad ſuadendum bonum, & disſuadendum malum, dicendo; quo nihil aliud agit, quam ipſe Ariſtoteles, & ipſum illud benè dicere requirit, non diſtinguens finem externum & internum. Stultè negat, Rhetorices Objectum eſſe omnem quæſtionem, quod ille facit ſuaſionem boni, & diſſuaſionem mali, cum illa, ſi prò perſuaſione accipiantur, ſenſu generali, finem tantum externum conſtituant Rhetorices, ſi ſenſu ſpeciali, finem unius cauſarum generis, nempe Deliberativi. Ineptæ itaque ſubtilitates illæ ſunt. In Poëticis non meliùs verſatur, aut majori judicio, cæcus judicans de coloribus Edita *Philoſophia* eſt illa *Rationalis* (ne quis exſpectet aliam Irrationalem) Pariſiis *in 4.* anno 1638. Scripſit & *Diſquiſitiones Phyſiologicas in fol.* editas Pariſiis, in quibus multa habentur non ſpernenda. Adverſus Ariſtotelem paſſim inſurgit, quæſtiones multas proponit abditas & abſtruſas, in quibus tamen parum ſæpè præſtat, remittendo nos ad qualitates & Elementa, quæ ſunt conſueta illa ignorantiæ ap. Phyſicos aſyla. In iſtis *Diſquiſitionibus* nihil tam abſurdè aſſerit, quod non ex S. Scripturâ, aut antiquis Patribus, probare velit, illorum autoritatem paradoxis ſententiis ſuis prætendens. Edidit & *libros 4. de ſenſu rerum & Magia*. Curavit illorum Editionem Tobias Adami in Germania; Vocat ipſe librum hunc ſuum *partem mirabilem Occultæ Philoſophiæ*, ubi demonſtratur, mundum eſſe Dei vivam ſtatuam, beneque cognoſcentem, omneſque illius partes, partiumque particulas, ſenſu donatas eſſe, alias clariori, alias obſcuriori, quantus ſufficit ipſarum conſervationi ac totius, in quo conſentiunt, & verè omnium naturæ arcanorum rationes aperiuntur. O felices nos, qui jam nihil ignoramus! Simili ratione inſaniebat Joh. Bapt. Helmontius, qui, præter ſenſum, etiam phantaſiam omnibus rebus adſcribebat. Ita non truncos amplius ſtipiteſque habebimus, & phantaſiam etiam habebunt ſtatuæ, in quibus cerebrum deſiderabat vulpes Æſopica. Sed bonus Campanella, cum hæc ſcriberet, novum ignorantiæ aſylum aperuit, fingendo novum aliquem ſenſum, quemadmodum Peripatetici qualitates ſuas, ut haberet colores, quibus omnia incruſtaret. Abundabat ſc. ſenſu Campanella, ut omnibus largiretur de ſuo. Sed aliud latitat arcanum; defendi hac velut orci galea omnis Magia poteſt, quod ex *libro 4.* hujus Operis videas. Per enim enim aër ſentit, & nobis, cum conſentit, atque ideò, quicquid nos cogitamus, etiam aër cogitat, qui & verba noſtra

acci-

Digitized by Google

accipit & ſentit; prout itaque affectus à nobis aër eſt, ita & alii intelligere hanc arcanam aëris communicationem poſſunt. Hinc Operationibus magneticis, incantationibus, ſimilibusque, via ſternitur. Editus eſt liber Francofurt. *in 4.* anno 1620. Scripſit & *libros 7. Aſtrologicorum, in quibus*, ut tit. habet, *Aſtrologia, omni ſuperſtitione Arabum & Judæorum eliminata, phyſiologicè tractatur, ſecundum ſacram ſcripturam & doctrinam S. Thomæ & Alberti, & ſummorum Theologorum.* Edidit hos libros Francof. *in 4to* anno 1630. Superſtitiones, ut mihi quidem videtur, ſuperſtitionibus augens. Habentur tamen multa in illis, è Phyſicis deprompta tempeſtatum indicia. Liber ultimus agit *de fato Aſtrologico vitando*, quod nemini Aſtrologorum hactenus in mentem venerat; ſed vitare illud per hypotheſes ſuas Aſtrologicas docuit, adeoque fatum eluſit. Scripſit & *Atheiſmum Triumphatum*, & *de Gentiliſmo non retinendo, prædeſtinatione, electione & reprobatione, & auxiliis divinæ gratiæ, Centonem Thomiſticum adverſus Lutheri & Calvini aſſeclas*, adeoque Thomas ipſe Thomam hyperaſpiſten accepit. In *Atheiſmo Triumphato* ſibi opponit argumenta, in uno latere Atheorum, in altero ſuas reſponſiones, quæ non adeò ſunt operoſæ, & paululum frigidiores. Liber *de Gentiliſmo non retinendo* adverſus Ariſtotelem directus eſt, in quo hæc capita pertractat, ſcientias inſtaurari debere poſt Græcorum & Latinorum Gentilium Philoſophiam, quod neceſſe ſit contra Ariſtotelem ſentire & agere, ob profana & impia ejus dogmata, quæ recenſet, quod utile ſit Ariſtoteli contradicere, exemplo Patrum, quos allegat. Thomam quoque ipſum ab Ariſtotele diſſentientem facit, qui Ariſtotelem non habeat pro Optimo Philoſophorum, ac ipſe non ſit Peripateticus, uti multis locis probare contendit. Callidè autem Thomam prætexit ſuis ſententiis, ne tantum in ſe derivet invidiæ. Editi ſunt libri illi, quorum mentionem feci, Pariſ. anno 1636. *in 4to.* Scripſit & *Medicinalium libros 7.* juxta propria principia, qui prodierunt Lugd. anno 1635. *in 4to.* in quibus nova multa, à reliquis Medicis diverſa, habet. Scripſit & in Politicis aliqua, ſcilicet *de arcanis Dominationis Hiſpanicæ, & conſilium de Belgio iterum ſubjugando.* Edidit & aliqua in moralibus, de quibus tamen omnibus tenendum eſt judicium Bœcleri. *in Commentario in Taciti Annales p. 101.* Editionis *in 8.* Edita eſt Campanellæ *Realis Philoſophia Epilogiſtica partibus 4.* in qua continentur Phyſiologica & Moralia, in quibus mirabili methodo etiam de morbis, & febrium familia agit, Politica, quibus addit *Civitatem ſolis*, ut Ideam Reip. Philoſophicæ, ac Oeconomicæ; quæ omnia edita ſunt, curante Tobia Adami, Francof. *in 4.* anno 1623. Poſt hanc Philoſophiam, 4. illis partibus conſtantem, Pariſiis *in fol.* aliam edidit, anno 1637. Petro Seguierio, Galliæ Magno Cancellario, inſcriptam, ubi immeſcet varias quæſtiones, quæ in *Philoſophia Epilogiſtica* non habentur, ipſa quoque Dogmata fuſius proponit, in omnibus penè Ariſtotelem vellicans

cans & reprehendens. Ubi in Phyſicis interdum afferuntur aliqua non vulgaria, è quibus fortaſſis alii quædam ceperunt. E. g. cauſam intumeſcentiæ maris non lunæ vult adſcribi, ſed ſoli, & objectionibus Galilæi prolixè reſpondet. Illud, ut novum, Iſ. Voſſius, *in libro de motu marium*, prodidit, cauſam æſtus marini in ſolis motum conferens, quod jam tum ante
5 ipſum fecerat Campanella, vel ipſi non viſus, vel diſſimulatus.

DAVID GORLÆUS, Ultrajectinus. Scripſit ille *Exercitationes Philoſophicas, quibus univerſa ferè diſcutitur Philoſophia Theoretica, & plurima ac præcipua Peripateticorum dogmata evertuntur*, ita enim tit. habet. Exiguus liber eſt, ſed tamen cum aliquo ingenio ſcriptus. Incipit à Philoſophia in genere, hincque ad Metaphyſica & Logica pergens, multa illic ſtatuit à Peripateticis diſcrepantia. Procedit deinde ad Phyſica, in quibus ſuas ſequitur Hypotheſes, Ariſtotelicasque impugnat. Quarum præcipuæ ſunt illæ; cœlum nihil aliud eſſe quam extenſionem aëris. Duo facit mixtorum elementa, terram & aquam; Ignem e numero elementorum excludit, merumque facit Accidens, quod etiam primarium Carteſianorum Dogmatum eſt. Editus eſt ille liber Lugdun. Batav., poſt mortem Auctoris, an-
6 no 1620.

HENRICUS ERNSTIUS. Etiam ille Philoſophorum Ordini Cenſor intervenit, ipſe Philologus potius quam Philoſophus, ſed non adeo quicquam in Philoſophia tentavit, quam quod Ariſtotelem in judicium vocaverit; plurimosque adverſus illum Teſtes produxerit. Tit. eſt libri σόφος ἄσοφος, *ſive Diſſertatio de re ſumme omniumque difficillima, nempe de vera Philoſophia, Vocisque ejus abuſu, profanis Philoſophis non ſine gravi conſilio oppoſita*. Diligentiſſimè Autor hic collegit, quicquid adverſus Ariſtotelem, tum à Theologis & Patribus, tum à Philoſophis Recentioribus, ſcriptum eſt, quo major etiam liber colligi poterat. Satis autem oſtendit in ea Autor, parum ſe
7 Philoſophiæ ſacris imbutum. Prodiit Hamburgi anno 1665. & 1668. *in 8*.

Poterant ſub hunc tit. plures revocari; ſunt enim multi, qui adverſus principia Ariſtotelica philoſophantur. Quoniam vero non adeo data opera Ariſtotelem impugnant, & profeſſos ſe ejus hoſtes gerunt, ideo à nobis ad Novatores referentur in Philoſophia. Nam ad illam accuratius indagendam, cum ſemper excitata fuerint Ingenia erectiora, non exiguo numero, hanc Philoſophiæ partem ingreſſi ſunt multi, qui aliam ab Ariſtotele viam ſecuti ſunt, quos ego minimè reprehendendos exiſtimo, ſi quid rectius Ariſtotele in medium afferre potuerunt, ut poſſunt ſane multa, licet multi nihilo meliorem doctrinam Phyſicam fecerint ſuis commentis. Ut penè ſatius ſit, ab Ariſtotelis latere non diſcedere, via ſcilicet illi communi, quam aliorum manuductione in, neſcio quas, ſylvas inconditas & horrida teſqua, dilabi. Sed de illis, ubi ad Phyſicam perveniemus.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XIII.

DE DOCTORIBUS SCHOLASTICIS IN GENERE, ET NOMINALIBUS IN SPECIE.

§. 1. Ariſtotelis illi Philoſophiam, ob Linguæ Græcæ imperitiam, corruperunt, &, neglectis partibus præcipuis, circa ſolas Notiones fuere occupati. Commentati de illis ſunt hiſtorice Joh. Henr. Alſtedius, Joh. Ad. Oſiander, G. Hornius, Joh. Lud. Vives, cæteriſque præferendus AD. TRIBBECHOVIUS. 2. Primus illorum fuit, non LANFRANCUS, ſed JOH. RUCELINUS, Nominalium *Autor, quorum, nec inter ſemetipſos concordium, de Univerſalium Exiſtentia Diſceptationis cum Realibus, Hiſtoria exponitur, & inter Platonicos, Stoicos & Ariſtotelicos, eandem jam olim viguiſſe oſtenditur. Gabr. Naudæi de Philoſ. Scholaſtica Ortu Digreſſio allegata. Nominalium Sectæ, a Guilhelmo Occam A. 1320. inſtauratæ, & A. 1673. ab Anonymo Anglo reſuſcitatæ, præcipui recenſentur ac celebrantur Doctores. 3. GVILH. ſcil. OCCAM. 4. RICH. SVISSET, ab Hier. Cardano & J. C. Scaligero, ſummopere commendatus, a Joh. Pico autem (contra quem* h. l. *defenditur,) & Joh. Lud. Vive, ob ſubtilitates ineptas, exagitatus. 5. GREG. de ARIMINO. 6. GABR. BIEL. 7. PET. de ALLIACO. 8. JOH. GERSON. 9. JOH. MAJOR. MART. de MAGISTRIS, JOH. CELAYA, HIER. ab HANGESTO. 10. JOH. RAULINUS, JAC. ALMAINUS, GEORG. & PET. de BRUXELLIS, JOH. DULLARD, JOH. BURIDANUS, MARSILIUS de INGHEN, THOM. BRICOT, CASP. LACHS, ANT. CORONELL, HENR. & JOH. ALTENSTEIGII. 11. Alii ejusd. ævi complures, e Recentioribus ROD. ARRIAGA & JOH. SALABERTUS. 12. Eraſmi de Nominalibus, cæteriſque Scholaſticis, Judicia. Nominalium, & Ducis horum, Guilh. Occami, Pontificem Imperatori ſubjicientium, cum Realibus, Oxoniæ, alibique locorum, Contentiones. Ludovici XI., Regis Galliæ, Edictum contra Nominales, A. 1473. promulgatum. 13. Nominalibus perperam accenſentur MARIUS NIZOLIUS (de cujus novaturiendi in Philoſophia libidine, hoſtilique in Ariſtotelem animo, plura adduntur) & THOM. HOBBESIUS. 14. Georg. Calixti de Scholaſticis Judicium benignius.*

PRocedimus nunc ad Philoſophorum genus, neque Ariſtotelicum planè, nec ab Ariſtotele omnino diverſum. Scil. hi Ariſtotelis quidem Philoſophiam profeſſi, parum ex ipſo, & Interpretibus ejus Græcis, ſapere potuerunt: cum ipſi Græcæ linguæ ignari fuerint. Quicquid è Boëtio, Latino Ariſtotelis Commentatore, ac ſordidis quibusdam Ariſtotelicorum 1

librorum ex Arabico Verſionibus Latinis, haurire potuerunt, illud, pro ingenii ſui acumine, & ſeculi ſtius genio, exornarunt, & quoddam Philoſophiæ corpus nobis inde fecerunt, quod inſtar ſimiæ illius Claudianeæ, *claro deforme* eſſet *amictu*. Parum ab illis præſtitum eſt in Phyſicis & Mathematicis; In illis enim accuratior omnino indagatio inſtituenda erat. In ſolo notionum regno triumpharunt mirificis perplexiſque ſubtilitatibus omnia implicantes, in quibus extricandis licet cerebrum quis raperit, nihilo tamen in re ipſa ſapientior erit. Hiſtoria ſi accuratior eſſet à quopiam inſtituta ortus progreſſuſque dogmatum illorum, non parum illud faceret ad Theologiam & Philoſophiam. Sed, ut ipſi confuſum aliquod Philoſophiæ Chaos proponunt, ita & hiſtoria eorum tota tenebroſa eſt. Chronologiam ſcholaſticorum Doctorum dedit Joh. Henr. Alſtedius in *Chronologia*, ubi in tres ætates diſtinguit; primam à Lanfranco ad Albertum M., ſecundam ab Alberto M. uſque ad Durandum; tertiam à Durando ad Lutherum. Prodeſſe etiam huic inſtituto poterit Catalogus Scholaſticorum, propoſitus à Joh. Adamo Oſiandro *in Chronotaxi* ſua *Hiſtorica*, ubi & ſcholaſticos per ſucceſſionem temporum in tabula diſpoſuit, per ſex ſcil. latera. In primo eſt nomen Autoris; in ſecundo nationis; in tertio Ordinis, quem profeſſi; in quarto dignitas; in quinto tempus quo floruerunt; in ſexto Scripta illorum recenſentur. Videatur quoque Hornius *l. 6. Hiſt. philoſophicæ.* Legi etiam poteſt Joh. Lud. Vives *in libro de cauſis corruptarum diſciplinarum*, &, præ cæteris omnibus, qui argumentum hoc cum cura tractavit. Ad. Tribbechovius, *in libro de Doctoribus ſcholaſticis, & corrupta per eos divinarum humanarumq; rerum ſcientia*.

5 Primus Doctorum Scholaſticorum, quantum conſtat, fuit Joh. Rucelinus, Britannus (Angli enim in his ſubtilitatibus valde ſolliciti fuerunt,) quem inter Scholaſticos non video numerari ab Oſiandro, neque ab Alſtedio, qui quidem altius Origines Scholaſticorum incipit, ordiendo à Lanfranco, Archiepiſcopo Cantuarienſi, qui vixit anno 1050. Sed illi, quos nominant, non videntur ad Scholaſticos eſſe referendi. Quæ enim illi ſcripſerunt, Theologica ſunt, neque ex illa ſchola, quæ poſtea prodiit. Fuerunt autem primò Doctoris ſcholaſtici Philoſophi, quos ſecuta eſt poſtea Theologia ſcholaſtica. Neque enim Theologia ordinari poterat, antequam ejus principia eſſent à Philoſophis determinata. Refert & Alſtedius Gratianum, Monachum Benedictinum, inter illos, qui collegit Canones ſacros, quo tamen non referri debere videbatur. Sola enim illa Collectio in Scholaſticorum numero non ponit. Primæ itaque debentur Joh. Rucelino, Nominalis Sectæ primo Autori propagatorique. Notum enim eſt, Scholaſticos fuiſſe diſtinctos id Nominales & Reales, & ex utriusque ſectæ placitis acerrima inter illos fuiſſe orta bella, ac nonnunquam etiam inter diſci-

Digitized by Google

diſcipulos cruenta. Campus autem harum velitationum erat Dialectica: hanc quoniam habebant à Boëtio Latino ſermone traditam, in illam omnem operam impenderunt. Atque hæc diſſidia in reliquas diſciplinas, imò ipſam Theologiam, poſtea penetrabant, cum illi, qui ſe Reales appellabant, Nominales, velut hæreticos, averſarentur. Anshelmus certè appellavit hæreticos Dialecticos. Tota res verſabatur in doctrina de exiſtentia Univerſalium, quæ Metaphyſicos potius, quam Logicos, referenda. Alii non exiſtere Univerſalia autumabant, alii habere in re ipſa fundamentum, adeoque illi Nominales, hi Reales, vocabantur. Non fuit verò hæc doctrina primum in iſtorum cerebellis nata, ſed jam tum in Veterum Philoſophorum ſcholis agitata, Qui ante Platonem erant Philoſophi, negabant quid in rebus univerſale eſſe, ſed omnia fluere, ac nihil eſſe ſtabile. Plato Ideas ſuas in ſcenam produxit, velut eorum, quæ ſenſu percipimus, exemplaria alterna, quæ eſſent tanquam univerſalia ante res. Has impugnavit poſtea Ariſtoteles, ac ipſa Univerſalia, quaſi rebus immerſa tradidit. Stoici autem putabant, tum demum exiſtere, cum cogitatio illa fingeret. Triplex ita hoc Univerſalium genus, *Ante multa, In multis, & Poſt multa*; Ac fuit, ob hanc diſtinctionem, in ipſis etiam Scholaſticis Nominalibus differentia. Reales Scholaſtici Nominales incuſabant Stoiciſmi, cum viciſſim Nominales Reales arguerent, quod Platonica ſomnia propagarent. Ac erant inter utroſque, tam Nominales, quam Reales, qui ſententias ſuas utrique, tam Platoni, quam Ariſtoteli, accommodabant, ut fuerunt, qui Ariſtotelem & Platonem inter ſe non diſſentire integris libris docuerunt. Convenientiam concordiamque Nominalium cum Platonis dogmatibus aliqui quoque obſervarunt. Inter Reales quoque erant, qui Platonem habebant in deliciis. Poſtea verò, cum univerſa Realium natio Thomiſtarum præcipuè ac Scotiſtarum factionibus cenſeretur, aboliti penè toti fuerunt Nominales, quorum usque ad hæc tempora quaſi tres erant familiæ. Aliqui, ut Rucelinus, Univerſalia meras eſſe voces docuerunt. Alii iterum in ſolo intellectu poſuerunt, atque meros animi conceptus eſſe autumarunt, quos Conceptuales aliqui vocant, & à Nominalibus diſtingvunt, quanquam alii etiam confundant. Alii fuerunt, qui Univerſalia quæſiverunt, non tam in vocibus, quam in ſermonibus integris, quod Joh. Sariſberienſis adſcribit Pet. Abelardo; quo quid intelligat ille, mihi non ſatis liquet. Vocati ſunt præterea Nominales illi Verbales, Terminiſtæ, Connotatiſtæ; vocati ſunt etiam ab aliquibus Tyrones, nam Reales ſe pro Veteranis habebant. Nominalibus hoc in ore erat Axioma, *non eſſe multiplicanda entia præter neceſſitatem.* Reales viciſſim Nominales reprehendebant, ob miram illam Entium avaritiam, quam tamen natura non amet. Objiciebant illis, quod multas veritates interemiſſent. Atque hæc inter illos contentio perpetua fuit, quæ

inter ſtudioſos Pariſienſes (nam Pariſiis & Oxoniæ qſ. regnum erat illorum) in cruenta prælia prorupit, de quibus non verum erat illud Heſiodi: ἀγαθὴ δ᾽ ἔρις ἥδε βροτοῖσι. Eſt enim illa pulchra præcipuè inter ſtudioſos, modo non ſit cruenta. De origine progreſſuque Scholaſticæ Philoſophiæ & Theologiæ legi poteſt Gabriel Naudæus *in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. p. 151-164.* qui refert primam hujus originem ad tempora Joh. Damaſceni, Græci ſcriptoris, unde poſtea ad Latinos etiam pervenit, Petrum Abelardum, ejuſque diſcipulum Petrum Lombardum, qui Theologica dogmata his ſophiſmatibus incruſtarunt, de quibus Joh. Sarisberienſis *lib. 1. metalogici, cap 3.* conqueritur. Nominalium tamen ſchola, à Rucelino primum orta, cujus mentionem nullam facit Oſiander in *Chronotaxi* ſua, primas tum partes habuit, quæ poſtea anno 1320. in Guilhelmo Occamo revixit, quem ideo primum nonnulli Autorem Nominalium faciunt. Docuit verò ille Oxonii circa tempus illud, plurimaque ſcripſit, tam in Theologicis, quam in Philoſophicis. Quare omnem hanc Nominalium doctrinam Angli ſibi tribuunt, utpote ab Anglis primum introductam, & ab Occamo reſtauratam. Prodiit Oxonii libellus anno 1673. *in 12mo,* ſub tit. *Ars rationis, ad mentem Nominalium.* Autor non eſt additus, quantum tamen videtur, reſuſcitare nunc in Anglia Nominalem doctrinam conatur, quam vehementer illic laudat, ac ſubtilitate & perſpicuitate reliquas omnes ſuperare gloriatur. Sed labor illius viri vel in Logicis ipſis valdè imperfectus eſt, & in Hiſtoriâ Nominalium, quam præmiſit, deficit. Nulla enim apud ipſum Rucelini mentio, qui tamen primus Nominalium eſt, & ipſe Britannus, & aliquot ſeculis ante Occamum vixerat. Tum & alios omiſit poſteriorum temporum, qui tamen maximæ celebritatis erat, atque inter illos Rich. Sviſſetum, Calculatorem, cui tam mirifica Elogia ſuſpendunt Cardanus & Scaliger, uti poſtea videbimus. Breviter itaque recenſebimus Nominales Scholaſticos, quantum de iis expiſcari poſſumus. Primi illi à Rucelino ſcriptores obſcuri ſunt, neque indagari poſſunt. Qui poſt D. Thomam vixerunt, quorum Princeps eſt Gvilhelmus Occamus, Realibus quidem Philoſophis poſteriores ſunt, ſed tamen Rucelini, tanquam Anteceſſoris, doctrinam propagarunt; quanquam & in ipſum Thomam, qui ad Nominalium Sectam non pertinet, Commentarios plerique ſcripſerint, cujus in ſuos ſenſus pleraque detorſerunt, ut hodieque ſunt multi, qui ipſum Ariſtotelem in ſuos ſenſus cogunt.

3 GVILHELMUS de OCHAM, ſive OCCAMUS. Vixit circa annum Chriſti 1320. Dictus *Doctor Invincibilis;* ſcripſit Theologica multa Lib. *de ſacramento altaris,* editum Pariſiis *in 12.* anno 1513. *Annotationes in 4tum librum ſententiarum D. Thomæ,* & *Centiloquium Theologicum, in fol.* editum Lugd. Gall. anno 1594. Scripſit & quædam ad Juriſdictionem Imperialem & Eccleſiaſti-

cam

Digitized by Google

eam ſpectantia, quæ reperiuntur in Collectaneis Goldaſti, quæ *de Monarchia Imperii* collegit. Ejus Opera edidit Marcus de Benevento, qui in *præfatione* teſtatur, quod *ſi apud Deos nexus Logicæ invenirentur, nullius, niſi Occami, viri doctiſſimi, ſolutione uti dignarentur.*

RICHARDUS SVISSET. Hic quanti nominis fuerit, vix credi poteſt, atque adeò tamen ignoratur, ut vix in Bibliothecâ aliquâ ejus nomen ſuperſit, ut teſtatur Gabriel Naudæus in *Diſſertatione* ſuâ *de inſtruendâ Bibliotheca pag. 86.* ubi miratur ille, in nulla Bibliotheca viſa ſibi eſſe ejus Opera, quæ tamen adeò commendat Scaliger. Nomen ejus vocatur à Scaligero Richardus Sviſſet, cum cognomine *Calculatoris.* Gabriel Naudæus, qui, *in Diſſ. de inſtr. Bibliothec.* illum Richardum vocaverat, in *Additionibus ad hiſtoriam Ludovici XI. p. 214.* vocat Rogerium Sviſſetum, qui Monachus Ciſtercienſis ſalutatur in Edicto quædam Regis Galliæ. Vocatus autem fuit vero nomine, Anglica lingua, *Swinshead,* i, e. *caput Porcinum*, ſive *os porci*, quod poſtea nomen in Sviſſetum converterunt. Mentionem quoque ejus fecit Voſſius *in libro de ſcientiis Mathematicis c. 18. p. 78.* qui Johannem Sviſſetum vocat, quod prænomen ipſi quoque tribuit Gaddius *in lib. de ſcriptoribus.* Sed erravit hic Voſſius, qui, Calculatoris nomine inductus, ipſum ad Mathematicos retulit. Dicit enim, quod Logiſtices agrum excoluerit, & ab eximiâ artis hujus peritia dictus fuerit calculator, præterea ne unicum quidem ejus librum citat, quem ſuper hoc argumento ſcripſerit, ſed ſolummode ex Cardani *lib. 16. de ſubtilitate* ejus Elogium recenſet. Unde patet, ex ſuâ conjecturâ eum hoc ipſi tribuiſſe: præterea nec Annum, quo vixit, addidit, ut mirum ſit, adeò ignorari celebratum Scaligero nomen. Calculator vocatus eſt, ob ſubtilitates ſuas; ita enim Ludovicus Vives *l. 5. de corruptis artibus: Invectæ ſunt cavillationes ſtultarum ſubtilitatum, quas ipſi Calculationes vocant.* Scaliger *Exerc. 324.* de hoc Svisſeto ait, illum *exceſſiſſe modum humani ingenii,* & Exercit. 340. ita de illo ſcribit: *Hic vir tam acutè ſcripſit, ut à paucis plenè & pro meritis intelligatur, dignus profectò, quem neque ſenium ſenem faceret, neque naturæ lex privaret vitâ. Illi Viro maximo multa debeo, plura debiturus, ſi per ingenii mei imbecillitatem licuiſſet, non enim leviter in ejus campo nos exercuimus.* Et hic tamen Sviſſetus adeò ignoratus fuit, ut fruſtrà illum in omnibus Bibliothecis quæſiverit Naudæus. Sed mirari meritò debemus varietatem ſententiarum & judiciorum. Quem enim adeò in cœlum evehit laudibus Scaliger, illum, ut ſummum Nugatorem, elevant Joh. Picus & Ludovicus Vives, hic *libro 5. de corruptorum artium cauſis* (ubi illi Rogerii nomen tribuit), ille autem ſubtilitates ejus vocat *quisquilias Sviſſeticas, quæ nihil ad ſciendum, vel ad uſum, conferunt.* Prolixior ejus locus adducitur à Gaddio *de ſcriptoribus Tom. 2. pag. 316.* Ejus an quicquam editum ſit, diu inquiſivi, ſed inveni tandem *de reactione Tractatum,* quem vellicare videtur Joh. Picus *dicto loco.*

loco, Editus eſt ille liber hoc tit: *Richardi Sviſſet quaſtio de reactione. Venet. apud Octavianum Scotum, anno 1520. in fol.* Plura de illius ſcriptis expiſcari non licuit. Cæterum Picus exagitat infinitas ejus ſubtilitates, de motu uniformi, difformi, uniformiter difformi, difformiter difformi, de infinite raris aut denſis, de hora ſecta in partes proportionales hoc aut illo proportionis genere. Picus illa inventa eſſe dicit *ab otioſis hominibus, aliarum rerum omnium inſcientibus, ad exercendum in ſcholis guttur, ne tacendo obducerentur ſitu.* Hæc Picus, Vir utique non obeſæ naris, adverſus Scaligerum, tot Autorum Hypercriticum, judicare non eſt veritus. Sed, ſi meam hic ſententiam dicere licet, judico, quantum ex titulo hujus libri colligere poſſum, rem illam non contemni debere. Motus enim doctrina infinitis modificationibus conſtat, in quibus ſi idoneè ingenium exercuit Sviſſetus, profectò condemnendus non eſt. Quid diceret Picus, ſi hodiè videret ſubtiliſſimas illas ſpeculationes Carteſianorum, Boylii, atque aliorum, circa varios motus particularum? Et hæc tamen ingenii profectò mera commenta non ſunt, ſed re ipſa fundata.

5 GREGORIUS de ARIMINO. Etiam ille inter Nominales celebratur, ipſi Occamo ſubtilitate non cedens. Hoc enim Elogium illi tribuit Editor *Logicæ Nominalium*, Anonymus Anglus. Edidit *Theologica* & *Philoſophica* varii argumenti, quæ raro in Bibliothecis comparent.

6 GABRIEL BIEL. Vixit circa annum Chriſti 1470. Scripſit Theologica & Philoſophica, Occami *libros in ſententias* in *Epitomen* redegit, & ubi ipſe vel nimis obſcurus, vel brevis, de ſuo addidit, ac interpretatus eſt mentem ejus. Commentarius ejus in Sententiarum libros editus eſt *in 4.* Brixiæ anno 1574. tribus Voluminibus. Edidit & in Theologicis *Expoſitionem Canonis Miſſæ, in fol.* Pariſiis. Prodiit quoque eodem Autore *liber de monetis*, cum Notis Marquardi Freheri, Lugd. anno 1605. Fuit autem natione Germanus.

7 PETRUS de ALLIACO, Cardinalis Cameracenſis, ſuo ſeculo doctiſſimus habitus, vixit anno 1404. qui tamen aliquid elegantius ſapere videtur. Nam & in Mathematicis ſe exercuit, ſcripſitque *librum de ſphæra mundi*, qui editus eſt *in fol.* Pariſiis. Edidit *Commentarios* in varios Ariſtotelis libros. *Comment. in libros Meteorum*, qui prodiit Venet. anno 1509. *in fol.* Scripſit & Theologicos Tractatus, *Meditationes ſc. in 7. Pſalmos Pœnitentiales*, quæ prodierunt Pariſiis *in 12.* anno 1545. *Lib. de reformatione Eccleſiæ, & de ſqualoribus Eccleſiæ Romanæ*, editum Baſileæ anno 1551. *Commentarium ſuper libros ſententiarum, unà cum laudibus Theologiæ*, editum *in 4to.* anno 1505. *Lugd.* ac *Tractatum exponibilium de anima, in 4to.* Pariſ. 1494.

8 JOHANNES GERSON, Cancellarius Pariſienſis, cujus extant varia Opera, tam Theologica, quam Philoſophica. Eraſmus de eo *l. 19. Ep. 95:*

Ger-

Gerſonis quædam Opuſcula legi juvenis, nec omnino diſplicuit. Ejus Opera edita
ſunt *in fol.* Pariſ. 4tuor Voluminibus primum, & deinde auctiora atque ca-
ſtigatiora anno 1606. *in fol.* Scripſit *de probatione ſpirituum Tractatum*, qui re-
peritur in Jacobi Sprengeri *Malleo maleficarum*, *Regulas morales*, *quæ edita ſunt
Pariſiis in 12. Lib. de Valore Excommunicationis* (Latinè & Italicè), *de Imitatione
Chriſti Tractatum*, qui editus eſt Venet. *in 8tavo.* anno 1540. Edidit & alia
quædam Opuſcula Politica, quæ collecta ſunt à Goldaſto *in Monarchia
Imperii.*

JOHANNES MAJOR. Scripſit & ille Opuſcula quædam, quæ edi ſo- 9
lent cum Operibus Gerſonis, partim Philoſophica, partim Theologica. Ne-
ſcio an idem ſit, qui ſcripſit *Hiſtoriam Majoris Britanniæ*, quæ edita eſt Pariſ.
anno 1521. Edidit *Comm. in 4tum ſententiarum.* Pariſiis anno 1616. *in fol.* De
illo vide Gaddium *Tom. 2do de ſcriptoribus p. 55.* Recenſebo nunc, quaſi per
lancem ſaturam, illos qui ſequntur. Quis enim in turba ordinem obſer-
vet? Eſt MARTINUS de MAGISTRIS, Ludovico XI. à confeſſionibus
& Eleemoſynis, qui præter Theologica, ſcripſit librum *de conſequentiis in vera
divinaque Nominalium Via*, quem laudat Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam
Ludovici XI.* Ejus Opera, duobus Voluminibus *in fol. ſuper 4. virtutes cardi-
dinales* impreſſa ſunt Pariſ. anno 1491. Scripſit & *Commentarium ſuper ſalve
Regina, Orationem S. Bernhardi.* Vocatus fuit è ſchola Pariſienſi à Rege Lu-
dovico, ut hiſtoriam ſcriberet. Vide de eo Epiſtolas Trithemii. Joh. Ce-
laya, Doct. Pariſienſis dictus fuit, quoniam Pariſiis ad inſtituendam Uni-
verſitatem Valentinam in Hiſpaniam evocatus eſt. Scripſit *Commentarium
in libros Ariſtotelis de natura, unà cum quæſtionibus, qui* editus eſt Pariſ. *in fol.* an-
no 1507. apud Emundum Febreum. Sequuntur jam multi nomine ſolo mi-
hi noti, uti Hieron. ab Hangeſto, cujus aliquot Opuſcula memorat Iſraël
Spachius, ſine loco & tempore impreſſionis, quare dubito, an ipſe viderit.
De cauſis illi ſcripſiſſe dicitur, & *de proportionibus, p. 345. & 354.* Ejus quoque
extant *Moralia*, Pariſ. edita apud Joh. Parvum anno 1519. *in folio.*

Johannis Raulini aliqua etiam prodierunt in Philoſophicis & Theo- 10
logicis, cujus *Sermones* impreſſi ſunt Pariſ. *in 8tavo*, anno 1642. duobus Vo-
luminibus. Solebant autem illi ſermonibus ſuis miſcere ſcholaſticas ſub-
tilitates, quem morem reprehendit Eraſmus *l. 5. Epiſtola 27. p. 322. Editionis
Londinenſis.* Jacobus Almain Opuſcula quoque ſcripſit, tam Theologica,
quam Philoſophica, quæ cum Gerſonis, Majoris & Petri de Alliaco *Opu-
ſculis*, junctim eduntur. Extant ejus *Tractatus de Autoritate Eccleſiæ contrà
Thomam; Expoſitio circa deciſiones quæſtionum Guilhelmi Occam ſuper poteſtate Pa-
pa, in 8.* Pariſ. anno 1537. Nam hæc controverſia tum maximè agitata fuit
à Nominalibus, de poteſtate Civili adverſus Papam, & contradicebant il-
lis Reales, de qua re in ſequentibus plura. Georgius & Petrus Bruxel-
len-

Digitized by Google

lenſes ad hanc quoque familiam pertinent. Scripſerunt aliqua in Ariſtotelem & Petrum Hiſpanum; & quidem Georgius *in Petri Hiſpani tractatus Logicos quæſtiones*, Lugd. editas, una cum Petro Hiſpano, anno 1509 apud Jannotium de Campis, *Expoſitionem in Logicam Ariſtotelis per omnes Organi partes*, quæ prodiit Lugd. anno 1504. ap. Stephanum Gryad. Fuit aliàs dictus Crocard teſte Spachio *in Nomenclatore pag. 629* Petrus de Bruxellis quæſtiones in Phyſica Ariſtotelis ſcripſit, editas Pariſiis ap. Joh. Parvum anno 1521. Scripſit & *in libros Ariſtotelis de anima Commentarium*, qui prodiit, una cum ejus *quæſtionibus in Phyſicam* ibid. anno 1521. *in fol.* Joh. Dullard, cujus exſtant *quæſtiones in libros Ariſtotelis de cælo*, Pariſiis editæ *in fol.* Joh. Buridani *in Politica Ariſtotelis Commentarius* prodiit *in 4to*, Oxonii anno 1640. Scripſit & *Logicam*, *& in Ariſtotelis Ethica quæſtiones*. Marſilius de Ingen, cujus an quicquam editum ſit, ignoro; quæ ſcripſit Opera Philoſophica, habebantur manu ipſius Autoris ſcripta in Bibliotheca Heidelbergenſi, teſte Iſraële Spachio *in Nomenclatore pag. 31 & 241.* Thomæ Bricot, Franciſco I. Regi Galliæ, à Concionibus Commentaria juncta ſunt Georgii Bruxellenſis *quæſtionibus*, & quidem ad Petri Hiſpani *Tractatum Logicum* & ad *Organon* Ariſtotelis. Eſt & ejusdem *Epitome Phyſices*, cujus meminit Spachius in *Nomenclatore Philoſophico p. 608*. Caſp. Lachs ſcripſit nonnulla de *Syllogiſmo* Pariſiis edita, & in Arithmeticis quædam, niſi fortè fallitur Spachius, qui illuc retulit ipſum, ductus *ſupputationum* titulo, quo nomine tum temporis non numerorum doctrina, ſed Scholaſticorum Nominalium ſubtilitates, veniebant. Antonius Coronel ſcripſit *in 12. capita libri primi poſter. Analyticorum*, *qui Commentarius* prodiit Pariſ. *in fol.* Henricus Altenſteig cujas fuerit, equidem dicere non poſſum, quidve ſcripſerit, novi tamen illum feciſſe *Indicem in Thomam*, &, ſi rectè memini, alios quoque Scholaſticos, qui uſui eſſe poſſunt illis, qui in hoc ſterquilino aurum quærunt. Eſt & alius quidam Joh. Altenſteig, qui *Artem Epiſtolandi* ſcripſit, è cujus libri titulo ſatis apparet, quale hic elegantiarum Cornu copiæ lateat. Idem ſcripſit *de vocabulis barbaris*, ipſe barbarus. Editus eſt liber ille anno 1512. Hagenoæ *in 4to* per circumſpectum Virum Rinnemannum.

11 Superſunt alii, quorum ego libros nunc quidem enumerare non poſſum, Albertus de Saxonia, Guilhelmus de Rubione, Adamus Godſam, Robertus Holcot, Gervaſius Wain Svevus, Caſpar Hentesberg, quibus omnibus quoque accenſet Editor ille *Logicæ Nominalium* Rodericum Arriamgam, de quo dicit, illum profiteri ſe quidem Nominalem, ſed eorum fundamenta non intellexiſſe. Facit & mentionem cujusdam Joh. Salaberti, qui defenſionem Nominalium nuper ſuſceperit, & *Logicam in Nominalium via* lingua Gallica ediderit, quem tamen ego hactenus non vidi. Cæterum Autor ille Logicæ Anglus, quisquis eſt, toties à nobis citatur, in terminis

minis, & eorum formalitatibus, mirè ſe fatigat. In quibus tamen, meo quidem judicio, ſatis ſubtilium tricarum eſt, quarum uſus aliquis in negotio Eriſtico eſſe poſſit.

Atque hæc de nominalibus Scholaſticis dicta ſunto, quorum Secta 12
magnâ olim in celebritate fuit. Suo tempore illam floruiſſe teſtatur Eraſmus *in Epiſtolis l. 19. ep. 9. p. 920. B.* cujus ſunt varia de toto Scholaſticorum genere judicia, qui tamen non adeò adverſo ab illis animo eſt. Non enim explodit illos, ſed corrigi optat, & totam hanc Theologiam & Philoſophiam acceſſione Veteris veræque literaturæ locupletiorem & caſtigatiorem reddi cupit. Videatur ille *l. 1. ep. 22. p. 14. C. l. 11. ep. 15. p. 564. D. l. 19. Ep. 38. p. 859. E. & l. 28. ep. 8. p. 1647. F.* Origo Nominalium, quæ Rucelino à quibusdam tribuitur, ab aliis ad Petrum Abelardum refertur. Sed parum quidem hæc ad nos. Sunt enim illa Vetera & obſoleta. Occamus alter ille, ſi non primus, eſt, ſed qui hodie inter primos tamen habetur, uti Johannes Duns, Scotus, Realium ſuo tempore Anteſignanus fuit, inter quos duos, Occamum & Dunſium Scotum, acerbæ fuerunt lites & controverſiæ, quarum tempus incidit in Annum 1343. quo illæ Diſſenſiones, in Oxonienſi Academia ortæ, totam illam Univerſitatem in duas factiones diſtraxerunt, *Aquilonarium* & *Auſtralium*, quæ nomina jam olim factioſa, accedente novæ factionis titulo, vehementius recruduerunt. Auſtrales Occamo, Septentrionales Dunſio favebant. Neque ſubſtitit intra pulveres ſcholaſticos illa diſceptatio, ac intra pulveres ſcholaſticos illa diſceptatio, ac intra Angliæ fines, ſed & in Galliam propagata eſt. Nam Occamus, in gratiam Ludovici Bavari, adverſus Pontificem Rom. ſententiam hanc publicè defendebat, quod jurisdictio Eccleſiaſtica civili debeat ſubjacere, quod argumentum illo tempore diſcutere erat ulcus tangere. Deſignatur tamen Avenione in Gallia huic palæſtræ ſcholaſticæ campus, rem acriter adverſus Occamum agentibus, tum Gallis, tum popularibus etiam Anglicis, qui ſtabant à Pontificiorum ſententia. Illis tamen omnibus ſuperior Occamus *Doctoris Invincibilis* titulum reportavit, quaſi in præmium illi è titulis Cæſareis ceſſerit. Ac magnam Pontificiæ tyrannidi plagam intulit, cum hoc dogma à ſcholæ ejus ſectatoribus propagaretur amplius, & Imperatoribus Rom. cederet in magnum beneficium. Plebs enim, his Doctorum diſputationibus commota, in dubium cœpit vocare jura Pontificis, & Imperatorum adhærere partibus. Hæc diſputatio nunnunquam in cruentos conflictus abiit, & in Academia Oxonienſi Boreales ſibi alium, alium Auſtrales, Cancellarium petiverunt, qui & dati ſunt utrique parti. Atque ita divortia illa ſciſſa fuit Academia, ſed res tamen iterum conciliata fuit, uti plenius deſcribit Antonius Wood *in Hiſtoria & Antiqq. Univerſitatis Oxonienſis, ad annum ſuprà dictum 1343.* Atque hanc ob cauſam credo in odium

Digitized by Google

iſtud incurrit Nominalium ſecta, dum paſſim adverſus illos concitarentur primum Scotiſtæ, & qui Scotiſtarum partibus favebant Magnates & Principes. Eò tandem res deducta eſt, ut anno 1473. Rex Galliæ, Ludovicus XI, edicto publico damnaverit omnium Nominalium doctrinam, in quo diſertis verbis referuntur Guilhelmus Occam, Monachus Ciſtertienſis, quem Sviſſetum Naudæus interpretatur, de Arimino, Buridanus, Petrus de Alliaco, Marſilius Ingen, Adamus Dorp, Albertus de Saxoniâ, quorum ſcripta rejiciuntur, commendantur vero & permittuntur D. Thomas, Albertus Magnus, Ægidius de Roma, Alexander de Hallis, quem alii *Ales* vocant. Copia iſtius edicti, ex Archivo Academiæ Pariſienſis producitur a Gabriele Naudæo, *in Additionibus ad Hiſtoriam Ludovici XI. à p. 203. usque ad p. 214.* Omnes etiam nomen Nominalium & doctrinam eorum ejurare juſſi ſunt, tam Doctores, quàm Magiſtri & Cives Academiæ. Confiſcati quoque ſunt omnes Nominalium libri. Quam ob cauſam puto factum eſt, ut nunc tam pauci illorum Autorum libri extent, ac difficulter etiam in inſtructisſimis Bibliothecis reperiantur,

13 Antequam verò ad Reales accedam, unum adhuc monendum duxi de Mario Nizolio, quem inter Nominales refert Godfr. Gvilh. Leibnitzius, qui ejus librum *de veris principiis & vera ratione philoſophandi, contra Pſeudophiloſophos,* recudi fecit Francofurt. anno 1670. in 4. in *Diſſertatione præliminari* operis illius. Tum & ipſe Autor, *in fine capitis 6. l. 1.* diſertè ſe ipſum Nominalibus annumerat. Dicit enim ſe Occami doctrinam & opinionem de Univerſalibus eſſe defenſurum, non tamen tanquam Ariſtotelicam & Peripateticam, quod Ariſtoteles ſine ullâ dubitatione exiſtimavit, & poſuerit Univerſalia Realia, ſed tanquam veram & communi omnium, tam Græcorum, quam Latinorum, rectè loquentium, ſermoni conſentaneam. Sed ille quidem ad Nominalem referri non poteſt, quippe qui Ariſtotelem ſemper & in omnibus impugnat, quod non faciunt Nominales, qui Ariſtotelem in partes ſuas pertrahunt. Nam, quod Nizolius ait, Ariſtotelem Univerſalia Realia facere, id diſertè ex ipſo nunquam probabit. Quod verò Nizolium attinet, cujus ſunt acerbæ adverſus omnes ſui temporis Philoſophos declamationes: irritatus fuit ille à M. Ant. Majoragio, cum ab ipſo rerum philoſophicarum planè rudis haberetur; ideoque ut famam ſuam vindicaret, aggreſſus eſt omnes iſtius ætatis Philoſophos, & Ariſtotelis profeſſum hoſtem ſe conteſtatus, totam & Ariſtotelis & Ariſtotelicorum doctrinam, ut ſophiſticam, traducens. Voluit verò ille omnem Philoſophiam ad Oratoriam, Phyſicam & Logicam, reducere, cui fini immanem apparatum argumentorum ſtruit. In Univerſalium doctrinâ ipſe adeò à Nominalibus diſcrepat, ut planè aliam ſententiam proponat; Univerſalia enim tantum habet pro collectione ſingularium; ſeu inductione, quod non dicunt Nomi-

mi-

Digitized by Google

minales. Multa ſanè tricatur adverſus doctrinam Ariſtotelicam, de quibus ipſe videri poteſt. Olim rarior erat ipſius liber, nunc à Leibnitzio editus parabilior eſt, qui breves Notulas interſperſit, quibus ejus doctrinam nonnunquam ſub cenſuram vocat. Addidit ille utiliſſimam præfationem, de inſtituto operis & optimâ Philoſophi dictione, & Epiſtolam de Ariſtotele Recentioribus conciliabili, brevem quidem, ſed doctam; ſpectat verò præcipuè ad Phyſica. Summum, ſed ineptisſimum, Nizolii argumentum quaſi Achillæum h. e. nullam eſſe Dialecticam, ſi univerſalia non ſint realia, cum tamen ipſi Nominales Dialectica Ariſtotelis uſi ſint. Et rectè quidem; nam, licet in nominibus ſaltem, ſecundum illorum ſententiam vera hæc ſint, nihilominus tamen ſeorſim ita tractanda, quoniam nominibus iſtis in explicandis rebus utimur. Accenſet Nominalibus Leibnizius in eadem præfatione Thomam Hobbeſium, quem ille ipſo Occamo Nominaliorem, & plus quam Nominalem vocat, qui non contentus cum Nominalibus Univerſalia ad nomina reducere, ipſam rerum veritatem ait in nominibus conſiſtere, ac, quod majus eſt, pendere ab arbitrio humano. Quæ bella ejus ſententia, quanquam laudat eam Leibnizius, monſtri aliquid alit, ac planè nequam eſt. Immania enim ex unô ſummô paradoxô fluunt abſurda. Logica certè, quam tractat Hobbeſius, à vocibus & terminis incipit, nec communi illâ Methodo proced[illegible]

Hæc de Nominalibus ſuffic[illegible] Quod doctrinam Scholaſticorum in 14 univerſum attinet, legendus omnino de illis eſt Georg. Calixtus in *Apparatu Theologico, cap. de ſtatu, ſtudiis & Doctoribus Eccleſiæ, pag. 137. & ſeqq.* ubi, ſecundum ſeriem Ordinum ſacrorum, *ὡς ἐν ἐπιτομῇ*, recenſet Doctores ſcholaſticos, & utiliſſima quædam de eorum ſcriptis & uſu affert, illud imprimis in ipſis laudans, quod, in Capitalibus iſtis diſſidiis ſuis, & in maximo ſua tuendi ſtudio, non niſi rationibus & argumentis pugnent, omnibus conviciis & maledictis abſtineant, quod non faciant noſtrorum temporum Theologi. Sed reſponderi poterit Calixto, non usque adeò profeciſſe hos homines in caninæ Eloquentiæ apparatu, quo inſtructius eſt noſtrum ſeculum. Quia enim benè dicere non poterant barbari homines, nec malè dicere didicerunt; niſi enim elegantia ingenii & ſtyli ornet cavillos, frigida omnia erunt & inſulſa. Ejus tamen doctrinæ ſtudium magnoperè illic commendat, monſtratque, quid in illa fugere, quid amplecti, debeamus.

CAP. XIV.
DE SCHOLASTICIS REALIBUS.

§. 1. *Princeps horum eſt PET. LOMBARDUS, de cujus Vita,* Libris Sententiarum, *& Scriptis aliis, plura afferuntur, Scholaſticosque ſimul Antiquiores &*

Digitized by Google

Recentiores Intermediis multo eſſe ſaniores monetur. *Sequuntur* *ALEX. ab HALES, primus in* Sententias *Commentator, PET. COMESTOR.* 2. *ALBERTUS MAGNUS, de cujus Vita, Rerum Naturalium peritia, ob quam Magiæ eſt inſimulatus, interiori, πολυγραφία, Scriptis genuinis ac ſuppoſititiis, Diſcipuliſque, pluribus diſſeritur.* 3. *THOM. AQVINAS.* 4. *BONAVENTURA.* 5. *MATTH. AQVARIUS, D. Thomæ Interpres Recentior.* 6. *DURANDUS a S. PORTIANO, a GVILH. DURANTO, Speculatore, diſtingvendus.* 7. *ÆG. ROMANUS.* 8. *JOH. DUNS SCOTUS, a quo Scotiſtæ orti, quorum Lites cum Thomiſtis obiter tanguntur.* 9. *HIER. de FERRARIIS, LL. CC. in Scoti Opera Scriptor.* 10. *ANT. SIRECTUS & FRANC. ARETINUS,* Formalitatum *Scoti Collectores.* 11. *JOH. PONZIUS,* Curriculi Philoſophiæ Scotiſtici *Compilator.* 12. *CLAUD. FRASSEN, Philoſophiæ Scotiſticæ Illuſtrator. PAULUS LEONHARDUS, Jeſuitarum Thomam Sectantium Encomiaſtes.* 13. *BARTHOL. MASTRIUS & BONAV. BELLUTUS, Doctrinæ Scoti Vindices. Joh. Ponzius Plagii a Maſtrio accuſatur.* 14. *JOH. de RADA, Thomæ ac Scoti Conciliator.* 15. *JOH. LALEMANDET, Controverſiarum inter Thomiſtas & Scotiſtas, Nominales & Reales, Arbiter. Judicium ejus de Doctrinæ Nominalium & Realium Differentia, uti & de Arte Lulliana.* 16. *MART. MEURISSE. Metaphyſicus Scotiſta.* 17. *PETRUS HISPANUS, ejusque* Su[illegible]ularum Logicarum *Commentatores, Joh. Verſorius & [illegible] Tartaretus.* 18. *DOMIN. de FLANDRIA, Thomiſta.* 19. *JOH. a S. THOMA, Thomiſta.* 20. *MICH. ZANARDUS, Thomiſta.* 21. *DOMIN. BANNEZ, Thomiſta.* 22. *NICOL. de ORBELLIS, Scotiſta.* 23. *BARTHOL. a MEDINA, & quem is valde extollit, FRANC. VICTORIA, Thomiſta.* 24. *JOH. PAULUS NAZARIUS, Thomiſta.* 25. *DID. NUGNOCABEZUDO, Thomiſta.* 26. *DOMIN. a SOTO, Thomiſta.* 27. *JAC. GRANADUS, Thomiſta.* 28. *COLLEGIUM COMPLUTENSE Thomiſticum.* 29. *FRANC. MURCIAS, hujus Epitomator.* 30. *PALUS VALLIUS, Thomiſta.* 31. *EUSTACH. a S. PAULO.* 32. *BERNH. MORISANUS.* 33. *PAULINUS SONCINAS.* 34. *ROB. de SORBONA, Sorbonæ Pariſienſis Conditor.* 35. *SYLV. PRIERIAS, Thomiſta.* 36. *BALTH. TELLEZ, Thomiſta.* 37. *FRANC. MAYRO, Scotiſta.* 38. *FRANC. SYLVESTER.* 39. *MATT. BORULL. & PAULUS LEONHARDUS,* de Scientia Media *commentati.* 40. *PET. HURTADUS de MENDOZA.* 41. *FRANC. a VICTORIA.* 42. *GABR. VASQVEZ, Thomiſta.* 43. *FRANC. SVAREZ.* 44. *ANT. RUVIO, Thomiſta, a Cognomine Eraſmi Adverſario diſtinguendus.* 45. *GREG. de VALENTIA, Thomiſta.* 46. *FRANC. de OVIEDO, Thomiſta.* 47. *RODERICVS de ARRIAGA.* 48. *ANT. POLUS, Novator in Doctrina de Anima, & Sententiæ Ariſtotelis de Via Lactea Defenſor ineptus.* 49. *PHIL. a SAN-*

a SANCTISS. TRINITATE, Thomiſta. 50. CHRIST. JAVELLUS, Thomiſta. 51. JAC. FOURNENC, Novator in Doctrina de Anima, quam materialem eſſe, & ſe ipſam multiplicare, conjicit. Qua occaſione Cl. Salmaſii Digreſſio Hiſtorica de Doctrina Pſychologica commendatur. 52. PET. a S. JOSEPH, Thomiſta. 53. DID. MASIVS. 54. MELCH. CORNÆVS. 55. JOH. SCHVLERVS, SemiScholaſticus Carteſianus. 56. DID. ALVAREZ. 57. GREG. SAYRVS, Caſuiſta. 58. 59. 60. LVD. MOLINA, JOH. de LVGO & LEONH. LESSIVS, Jeſuitæ, de Juſtitia & Jure *commentati. 61. JOH. AZORIVS, Caſuiſta. 62. ANG. a CLAVASIO, Caſuiſta Thomiſticus. 63. JAC. ZABARELLA, a Joach. Jungio impugnatus. 64. FRANC. TITELMANNVS. 65. ANT. SCAYNVS, qui Alex. Aphrodiſæi* Comm. in Metaph. Ariſtotelis *judicat eſſe ſuppoſititium. 66. JOH. BAPT. MONLORIVS. 67. ROB. BALFOVREVS. 68. JOH. COTTVNIVS, non Interpres ſolum Ariſtotelis, ſed & Epigrammatographus inſignis. 69. JVL. PACIVS. 70. HVB. GIFANIVS. 71. ANT. ROCCVS (de cujus* Tr. de Immortalitate Animæ, *materialitatem ejus aſtruente, fertur Judicium,) Interpretibus Ariſtotelis potius, quam Scholaſticis, una cum VI. præcedentibus,* §. 65-70. *celebratis, accenſendus. 72. CHRISTOPH. BINDERVS, Doctrinæ Scholaſticorum Cenſor. 73. Plerique Scholaſticorum Angli aut Hiſpani fuere, quod a Guilh. Cambdeno Gallis eſt exprobratum.*

AD Reales Scholaſticos accedimus, quorum Princeps Petrus Lombardus habetur, peculiari nomine Magiſter ſententiarum dictus: Scripſit enim *Sententias*. Fuit Epiſcopus Pariſienſis, & anno 1140. vixiſſe creditur. Frater Gratiani & Petri Comeſtoris, è cujus ipſo nomine quis crediderit, non fuiſſe jejunum Philoſophum. Hos ex adulterio quidam natos volunt, quanquam dubiâ planè fide; planè enim diverſæ nationis fuiſſe quidam opinantur: De Pet. Lombardo dubitatur, an genuinus fuerit *Sententiarum* Autor; putatur enim à Pet. Abelardo confectum fuiſſe hoc Opus, cui ille per plagium ſurripuerit. Refertur quoque ad quendam Bandinum; ſed obſcura illa omnia ſunt. Sunt in iſto Lombardo multa ſana, quibus Pontificiorum doctrina impugnari poteſt. Eraſmus quoque, *l. 28. ep. 8. p. 1634. B.*, opus illud genuinum eſſe Lombardi in dubium vocat. Frid. Spanheimius, *in Epitome Iſagoges ad Hiſtoriam N.T. p. 685.* Lombardum Damſcenum imitatum fuiſſe exiſtimat. Fuit à Joh. Damaſcenus Græcus, Græceque ſcripſit anno C. 730. Ad ejus imitationem Lombardus, pari arte ac methodô, parique inſtituto, in compendium redegit Theologiam ejus temporis, collatis ſententiis Patrum; quem inter Latinos ſecuti poſteà fuerunt Lanfrancus, Anſelmus, & Hugo de Sancto Victore. Prodierunt Petri Lombardi *Sententiæ* Lovanii anno 1576. *in 4.* & Pariſ. *in 8.* anno 1577. Scripſit itidem 1

Digitized by Google

in Pſalmos Commentarium, qui prodiit Pariſ. *in fol.* anno 1541. & alium *in Paulum*, qui itidem prodiit *in fol.* anno 1537. Hæc prima Scholaſticorum ætas multò tamen ſanior fuit media illa ætate: Prima enim rerum harum tractatio non tantum ſordium admiſtum habuit, utpote quæ fonti erat propior. Ariſtotelis enim vel parca eſt, vel nulla, in Theologicis mentio. Poſtea verò Dogmata Theologica adeò intricata & implexa fuerunt Ariſtotelis ſententiis, ut penè nullus eſſet ſcripturæ locus. Recentior illa Scholaſticorum ætas, cum ſeculo cultiori, cultior quoque ipſa facta eſt, & nunc quidem, in Commentariis ſuper Thomam, Scotum, Pet. Hiſpanum, ſcriptis, plus doctrinæ oſtentat, & plus ſcripturæ, quod olim adeò in votis habebat Eraſmus, ut politior literatura accederet his Ingenii commentis, non omnino vanis & rejiciendis, ſi ſaniore via docerentur. Primus in Lombardum commentatus eſt Alex. Halenſis, vel de Hales, qui vixit ſeculo ſequenti, anno 1245. dictus *Doctor Irrefragabilis* & *Fons vitæ*. qui & præterea librum ſcripſit de autoritate Verbi Dei, editum Pariſ. *in 8.* anno 1541. Petrus Comeſtor, ſive *Manducator*, Gallis *Le Mangeur* dictus, Magiſter Philoſophiæ Scholaſticæ, & ideò Comeſtor dictus, quod omnes Scholaſticos devoraverit, quem elegantius Latinâ lingua helluonem librorum dicemus. Scripſit v. *Hiſtoriam V. & N. T.* additis multis traditionibus & fabulis. *Hiſtoria* hæc *Scholaſtica* prodiit in 8vo Lugd. anno 1543.

9 ALBERTUS MAGNUS. Prodeat nunc Germanicæ gentis decus Albertus, meritò *Magnus* dictus, omnium illorum argutiorum Scholaſticorum Princeps & Pater, Thomæ Aquinatis præceptor, è cujus fonte omnes penè rivulos ſuos derivarunt, ut ille ex Alberti M. Oceano. Fuit ille genere illuſtris, ortum trahens è Sveviæ Regulis, docuit Pariſiis & Coloniæ Agrippinæ, ac unus penè Bibliothecam ſcripſit, cujus omnes Tomi 200. marcarum pretio conſtant. Fuit ille Vir argutus, nec in nudis ſpeculationibus ſubſtitit, ut cæteri faciunt Scholaſtici, ſed multa impendit in res Naturales & Mathematicas, quarum ad miraculum fuit peritus, adeò ut pro Mago ab imperitis haberetur; in quam ſuſpicionem facilè apud ineruditos ingenioſior quis incurrit. Scripſit de Arithmetica, Muſica, Geometria, Aſtrologia, de quibus omnibus parum ſolliciti fuerunt cæteri. Formatio illius Capitis ænei Mechanica, quod loqui potuit, arguit interiorem Mechanices & Anatomes peritiam, iſto ſeculo planè inuſitatam. A magiæ ſuſpicione ſtrenuè ipſum defendit Naudæus, *in Apologiâ Virorum doctorum, magiæ inſimulatorum.* Ad illum ſolet referri ſecunda Scholaſticorum ætas. Opera ejus, quæ ſcripſit, recenſentur à Joh. Jac. Boiſſardo in *Iconibus Virorum illuſtrium.* Præter Commentarios in libros ſacros, & philoſophica, ſcripſit *Commentarium ſuper ſententias Lombardi* & *Summam Theologiæ.* *Liber de ſecretis mulierum*, & nonnulla alia, creduntur ipſi affingi. Publicata quoque ſunt Chymica ſcripta ſub ejus nomine,

Digitized by Google

mine, quæ ſuppoſititia putat Naudæus, cui hâc quidem in re fidem non habeo. Nam ille Chymicorum hoſtis eſt: ac fuit tum temporis apud multos arcanior rerum naturalium ſcientia, quam nunc in aprico ſepoſitam habere putant Lyncei noſtri. Fuit Epiſcopus Ratisbonenſis. Diſcipulos, ut diximus, habuit Thomam Aquinatem & Bonaventuram, qui ſcholaſticam illam doctrinam ſuo tempore authenticam fecerunt, de cujus uſu in Theologiâ, ut obiter hoc memorem, elegantiſſimam Orationem ſcripſit Franc. Vavaſſor, è S. I., quæ eſt inter reliquas ejus *Orationes toma.*

D. THOMAS AQVINAS. Alpha Scholaſticorum, cui horribilia paſſim Elogia ſuſpenduntur à ſuis. Nam ex hominum ordine ſemotum planè Angelum faciunt, & penè Deum. Familiaris enim ejus titulus, ut omnibus quaſi quidam Character tunc temporis imprimebatur, eſt, quod vocetur *Doctor Angelicus.* In ipſis Pontificum Decretis maxima ejus leguntur Elogia. Vocatur *plus quam Salomon, Interpres divinæ voluntatis, matutinus Lucifer, quaſi Luna plena ſapientia & moribus, & veluti Sol oriens mundo.* Solis autem Elogium mirificè placuit cuidam Aettelbergero Rettenbachenſi, qui Panegyricum in ipſum ſcripſit, in quo, ut Solem oſtenderet eſſe Thomam ſuuum, per duodecim cœli domos deduxit pro ingenii ſui acumine, quidque, in ſingulis illis ſignis, hoc ſigno dignum præſtiterit Hercules ille, oſtendit, cujus itidem feruntur 12. labores. Panegyricus ille editus eſt Patavii anno 1642. *in* 4. typis Pauli Frambotti. Ejus Vita extat à Monacho quôdam deſcripta, in Bibliothecâ noſtrâ Kilionienſi, in quâ mirificæ ſunt fabulæ de miraculis Ejus. Opera, quæ ſcripſit, & magna & multa ſunt, quæ 18. Tomis *in fol.* compinguntur. Librorum illorum titulos recenſet Autor *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gothan pag. 648.* Edita autem ſunt Opera illa omnia Romæ *in fol.* anno. 1570. Partes illorum Operum, & libri ſingulares, diverſis locis plurimi editi ſunt, & quidem charactere Gothico. *Summa* ejus *Theologiæ,* Lovanienſium & Duacenſium Thelogorum opera caſtigatior, & a falſis S. Patrum citationibus repurgata, prodiit Lugd. anno 1655. *in fol.* apud Johann. Baptiſtam Devenet cum 5. Indicibus, primo locorum ſcripturæ, ſecundo locorum Communium, tertio rerum aliarum, quarto Refutatorio Hæreticorum, quinto Practico ad Evangelia & Epiſtolas. Atque hæc ſunt Theologiæ ſcholaſticæ quaſi altera Biblia. 3

BONAVENTVRA. Fuit & ille diſcipulus Alberti M. & tandem Cardinalis, cujus extant *Commentarii in Lombardi libros ſententiarum,* in quos ipſe etiam Thomas, & multi alii, ſequentibus temporibus ſcripſerunt. Scripſit varia Opera Theologica, quæ recenſentur *in Compendio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gothano pag. 648.* & edita ſunt 4. *in fol.* voluminibus, vel 8. *Tomis,* è Typographeo Vaticano, Romæ anno 1588. Prodierunt & Opuſcula quædam ſeorſim per Henricum Sedulium, Antwerpiæ *in* 4. anno 1660. in quibus 4

bus & liber ejus *de vita S. Franciſci*. *Commentarius in libros ſententiarum* Norimbergæ prodiit apud Anton. Coberger, anno 1500. charactere Gothico.

5 MATTHÆUS AQVARIUS. Longè quidem ab his diſtant ille in Gymnaſio Neapolitano Metaphyſices Profeſſor, ſed tamen nunc nobis recitatur, tanquam Index quidam & Interpres D. Thomæ. Scripſit enim utiliſſimum in hoc genere librum, cui titulus eſt: *Formalitates juxta Doctrinam Doctris Angelici*. Quo in libro agit de terminis Thomæ uſitatis. Prodiit ille, cura Alphonſi de Marcho, Averſani, Neapoli anno 1605. *in fol.*

6 DURANDUS à SANCTO PORTIANO. Etiam ille inter antiquos Heroas ſcholaſticos eſt, vixitque anno 1320. Scripſit *Commentariorum libros 4. in Petri Lombardi ſententias Theologicas*, primum per Nicolaum à Martumbos, & poſtea per alios quosdam Doctores, emendatos, qui prodierunt Antwerpiæ anno 1567. *in fol.* Ejus meminit Trithemius *in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum*. Fuit Ordinis prædicantium, & Anicienſis Eccleſiæ Epiſcopus, quem *magnum Declamatorem ſermonum* ille facit. Solent cum illo quidam confundere Speculatorem, cui Guilhelmi Durantii nomen eſt. Ille Speculum Juridicum ſcripſit, quam ob cauſam *ſpeculator* vocatur, quo continentur, quæ ad proceſſum & fori obſervantiam ſpectant.

7 ÆGIDIUS ROMANUS, Ordinis S. Auguſtini, & illuſtris generis. Vixit anno 1290. Fuit Thomæ Auditor, ejus defenſor accerrimus, multaque in illius dogmata ſcripſit, ſed tamen illa Commentariis ſuis ſuper Ariſtotelis quosdam libros immiſcuit. Ejus extat *Commentarius in libb. 8. Phyſicorum, de cælo, de generatione & corruptione, in libros Meteororum, de anima, parva Naturalia*, editus *in 8.* Urſellis anno 1604. *Quæſtiones* illius *Metaphyſicales* Venet. prodierunt anno 1501. d. 7. Octobris. *Commentarius in Rhetorica vero Ariſtoteln*, unà cum Alpharabii *Compendioſa Declaratione*; addita quoque Ariſtotelis *Poëtica*, cum Averrois in eandem *ſumma*. In his tamen ſordibus aliqua invenias ſæpè, quæ non ſpernas, inprimis in argumento illo, ubi de moribus & affectibus agit Ariſtoteles. Editus eſt *Commentarius* ille anno 1515. Venetiis *in fol.* charactere Gothico. Scripſit & *Quodlibetum variarum quæſtionum*, editum Venetiis anno 1502. *in fol.* Adduntur Operi *Theoremata* ejusdem *de corpore Chriſti*, & Guilhelmi Occami *Tractatus de Sacramento Altaris*. Peculiare illi Elogium tribuitur, quod appelletur Doctor fundatiſſimus. Habent enim omnes Scholaſtici ſuos titulos. Bonaventura, cujus ſupra mentionem fecimus, vocabatur *Seraphicus*, an fortè in invidiam Thomæ, qui *Angelicus*, & hujus Seraphici præceptor.

8 JOHANNES DUNS SCOTUS. Vixit ille eodem tempore, cognomenque habuit *Doctoris & Magiſtri ſubtilis*, à quo orta eſt peculiaris Scotiſtarum Secta, uti à Thoma Thomiſtarum. Perpetuus fuit Thomæ Impugnator, habuitque ſuos Aſſeclas & cum Thoma conciliatores. Legi poteſt

eſt ejus ſingulare Elogium inter inſcriptiones Petri Labbe, uti & alia aliorum, Alberti ſcilicet, Thomæ & Bonaventuræ; Argutiora, quam merebatur horum hominum barbaries. Ejus ſunt *Commentarii in Lombardi ſententias*, editi charactere Gothico *in 4to.* quatuor Voluminibus, Venet. anno 1481. De cæteris ejus Operibus V. Abr.Bzovii *Annales*, *Tomo 15. p. 765.* ubi habetur Apologia pro Bzovio, contra Editorem Operum Scoti. *Recentior Commentariorum in ſententias*, cæterorumque operum Scoti, Editio procurata eſt ab Hugone Cavello. Atque ille eſt, quem impugnavit Bzovius; pro *Cavello verò & Scoto Apologiam* iis præfixit Hugo Magneſius, ejusdem Ordinis Minor; prodiit hæc noviſſima Editio Coloniæ anno 1635. Cauſæ, ob quas impugnata fuit Doctrina Scoti, multæ ſunt, imprimis Aſſertio illa de immaculata Virginis conceptione, impugnata præprimis à Janſenio. Hiſtoria illarum litium habetur in *præfatione ad lectorem*, quam præmiſit *Apologiæ* ſuæ Hugo Magneſius, in quâ potiſſima, quæ ad has controverſias ſpectant, recenſentur.

MAGISTER HIERONYMUS de FERRARIIS. Utiliſſimus ejus 9
Viri liber eſt, & Indicem præſtat in Joh. Scoti Opera, cujus titulus: *Loci Communes ex libris ſententiarum, & Quodlibeticis Johann. Duns, Scoti, diligentiſſimè collecti*, in quibus non ſolum omnia, quæ ſunt ſcitu digna, per modum Repertorii indicantur, ſed etiam ſententiæ, ad dogmata, & Caſuum deciſiones, pertinentes, continentur, adjectis propoſitionibus à Scoto contra D. Thomam aſſumtis, quas Johann Capreolus confutavit, aſteriſco demonſtratis. Opus hoc uſui futurum eſt non ſolum illis, qui Scoti, ſed & qui Thomæ doctrinam profitentur. Singulis lemmatibus, vel ſententiis, adjiciuntur Notæ quædam. Ita SP. ſignificat Scoti propriam opinionem, T. ſignificat Thomæ ſententiam; per P. H. notatur Ariſtotelis opinio; per A. U. Avicennæ ſententia; per C. O. M. Commentator Averrois, per O. P. vel, O. P. I. N. notantur aliorum Opiniones, quæ a Scoto reprobantur. Literæ D. U. B. notant dubitationes, opinionibus inſertas. Denique hoc Opus ita comparatum eſt, ut omnibus Scoti editionibus adaptari poſſit. Autor eſt Mag. Hieron. de Ferrariis Fontanus, Viglevenenſis, Ordinis prædicantium, excuſusque eſt liber Venet. anno 1597. *in 4to.* apud Joh. Baptiſtam & Joh. Bernhardum Seſſam. Errores typographici multi admiſſi ſunt, ob Typothetarum incuriam, quos excuſat Typographus. Præmiſſa eſt huic libro præfatio erudita Gaſcalini Regiſelmi, qua Theologiam ſcholaſticam adverſus hæreticos, ut vocat, defendit. Docta eſt, & multa habentur in illa ad hiſtoriam Philoſophiæ ſcholaſticæ illuſtrandam utilia.

FRANCISCUS ARETINUS. Produximus ſupra Autorem, qui *For-* 10
malitates D. Thomæ ſcripſerat, i. e. Expoſitionem de terminis Thomæ uſurpatis. Ad eundem modum *de Formalitatibus* Scoti ſcripſit quidam Mag. An-

tonius Sirectus, in quem *librum Commentarium* alium edidit Franciſcus Aretinus, Ordinis Minorum de Obſervantia Generalis Definitor, ac Hetruriæ Ducis Theologus ac Confeſſionarius, *in quo*, ut tit. habet, *difficultates quamplurimæ & controverſiæ, quæ inter Scotiſtas verſantur, facillimè reſolutisſimeque explicantur*; prodiit ille liber Venet. ap. Joh. Antonium & Jac. de Franciſcis, anno 1606. *in 4to.*

11 JOHANNES PONZIUS. Ut Thomas habuit Dogmatum ſuorum Epitomatores, de quibus in ſeqq. plura, ita & Scotus. Nam, poſt multorum Commentarios in Scotum, & conciliationes cum Thoma, de quibus in ſeqq. agemus, Joh. Ponzius, Corcagia Hybernus, Ordinis fratrum Minorum S. Theologiæ Lector jubilatus, & olim in Collegio Romano vel Iſidori primarius Prof. *Curriculum Philoſophicum ex doctrina Scoti* concinnavit, cui tit: *Philoſophia ad mentem Scoti Curſus integer, primum editus in Collegio Rom. fratrum Minorum Hibernorum*, poſtea *ab ipſo Autore, in conventu magno Pariſienſi, recognitus, inſuperque morali Philoſophia, Variisque Editionibus, locupletatus*; prodiit Lugd. ap. Joh. Antonium Huguetanum, & Marcum Anton. Ravau, an. 1559. *in fol.* Proponit autem in iſto libro non tantum doctrinam & theſin Scoti, ſed & adverſus adverſarios defendit.

12 CLAUDIUS FRASSEN. Perſequemur nunc Autores aliquos præcipuos, qui doctrinam Scoti dogmaticè propoſuerunt. Inter eos eſt Cl. Fraſſen, Minorita Peronenſis, & in majori conventu Pariſienſi Philoſophiæ Prof. Is librum edidit, cui tit. *Philoſophia Academica, quam ex ſelectiſſimis Ariſtotelicis & Scotiſtis, rationibus ac ſententiis, brevi ac perſpicua methodo, adornavit.* Liber ille editus eſt Pariſ. ſumtibus Dionyſii Therri, *in 4.* anno 1657. Laborat in illo Autor iſte, ut ſtrictam bevitatem cum ſolida claritate connectat, omiſſis Autorum prolixis allegationibus, quæ apud Scholaſticos iſtius temporis penè ita in morem abierunt, ut nunc apud JCtos. Breviter quoque defendit Scotum ſuum, vindicatque ab impugnationibus aliorum. Thomiſtæ & Scotiſtæ pertinaces inter ſe habuerunt controverſias, de quibus, earumque hiſtoria, videatur paſſim Antonius Wood *in Hiſtoria Univerſitatis Oxonienſis.* Jeſuitæ tamen præcipuè Thomæ doctrinam ſecuti ſunt, quos ob eam cauſam vehementer commendat Paulus Leonardus, Hibernus, Prof. Theologiæ Menapienſis, *in libro Reſponſionum ad Expoſtulationes recentium quorundam Theologorum, contra ſcientiam mediam* (qui prodiit anno 1644. *in 4.* Lugd.) *Parte 2da, ſect. 12;* ubi omnem Jeſuitarum Thomiſtarum familiam, Svarezium, Molinam, Vasquezium, Gregorium de Valentia, Fonſecam, aliosque Thomæ Commentatores, plenis buccis laudat. Idem Autor, *part. 3. ſect. 5. n. 23. & part. 2. ſect. 12. n. 29.* plura habet de Veteribus Thomæ Adverſariis, & *ibid. n. 54. & 58.* de Thomiſtarum recentiorum Heterodoxia, &

Digitized by Google

& à Veteribus diſcrepantia, quæ omnia ad hiſtoriam horum hominum accuratius pernoſcendam pertinent.

BARTHOLOMÆUS MASTRIUS. Barth. Maſtrius de Meldula, & 13
Bonaventura Bellutus de Catana, ille Ordinis Minorum, hic Siciliæ provincialis ejusdem Ordinis, ediderunt junctim *Diſputationes in Organon Ariſtotelis, quibus ab adverſariis Veteribus Scoti Logica vindicatur*, quarum altera Editio prodiit Venet. ap. Marcum Ginammum, anno 1646. *in 4*. Præmiſſa eſt huic libro præliminaris quædam Diſſertatiuncula de doctrinâ Scotiſtica, cœlitus & humanitus approbata & commendata, in qua recenſentur omnes miraculoſæ apparitiones & monitiones de doctrinâ illâ, de quibus ipſi Autores viderint. Allegantur multa Virorum doctorum & illuſtrium Elogia, quæ omnia ad hiſtoriam hujus doctrinæ conducere poſſunt. Ejusdem Maſtrii, ſed non cum fratre ſuo juncti, extant *Diſputationes in 12. libb. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in quibus Scoti Metaphyſica doctrina vindicatur, editæ Venetiis anno 1646. *in 4*. In præfatione ad Lectorem de Pontio Scotiſta, de quo ſupra vidimus, queritur, quod in *curſu* ſuo *Philoſophico*, nomine ſuo ſuppreſſo, ſua quædam deſcripſerit, & in quibusdam ſe nominatim inſectatus fuerit. *Tomus poſterior Metaphyſicorum* anno ſequenti 1647. eſt editus. Ejusdem extant *Diſputationes in libros de cælo & Meteoris*, quibus itidem Scotum defendit, cujus laboris ille ſocium habet Bonaventuram Bellutum. Editæ ſunt illæ Venet. ap. Marcum Givanium anno 1640.

JOHANNES de RADA, Arragonius, Epiſcopus Pactenſis, & in Sal- 14
manticenſi Academiâ Theol. Prof., Conciliatorem agit inter Thomam & Scotum, in controverſiis Theologicis; Tit. eſt: *Controverſia Theologica inter S. Thomam & S. Thomam & Scotum ſuper 4. libb. ſententiarum, in quibus pugnantes ſententiæ referuntur, potiores difficultates elucidantur, & reſponſiones & argumenta Scoti rejiciuntur.* Autoris hujus conſilium expoſitum vide in præfatione hujus libri, cujus partes ſunt 4., prodierunt autem Coloniæ Agripp. anno 1620. *in 4*. ap. Joh. Crithium. Liber utiliſſimus eſt, & in hoc argumento palmarius.

JOHANNES LALEMANDET. Etiam ille conciliator inter Thomi- 15
ſtas & Scotiſtas eſt, qui tamen eâ libertate utitur, ut neutri ſe ſectæ interdum applicet, ſuasque ſententias proponat ac ſtabiliat, deſtructis communium opinionum fundamentis. Fuit ille Burgundus Sequanus, & Ordinis Minorum S. Franciſci de Paula per Germaniam, Bohemiam & Moraviam provincialis. Ejus extant *Deciſiones Philoſophicæ*; ita enim inſcribit. Earum partes ſunt tres, prima *de Logica*, ſecunda *de Phyſica*, tertia *de Metaphyſica*. *Logica* & *Phyſica* prodiit Monachii *in fol.*, apud hæredes Cornelii Leyſerii, anno 1644.; *Metaphyſica* ibidem anno 1645. Liber ille utiliſſimus eſt, nam quaſi

 per

per compendium proponit omnem doctrinam Thomiſtarum, Scotiſtarum & Nominalium. Quod Nominales attinet, diſtinctiſſimè illorum propoſuit ſententias, earumque differentias à cæteris, ſuo interpoſito ubique judicio, ut equidem non meminerim ab alio quodam Autore ſimile quid factum. Parti ejus primæ, *Logicæ* ſc. adjicitur *Examen Dialecticæ Ariſtotelicæ, Nominalium, Realium, Ramææ & Lullianæ*, de quibus ſingulis ille utiliſſima attulit. De initio Nominalium, & de ejus doctrinæ differentia à Realibus, agit prolixè. Nominales ſc. ait, diſputare de rerum conceptibus, terminis & nominibus; de rebus ipſis Reales, E. g. cum de homine diſputatur, Nominales intelligunt conceptum naturæ humanæ, vel nomen & terminum *homo*: Reales verò naturam humanam ipſam. Comparat itaque Reales & Nominales illis, qui vel abſolutè ſummam ſupputant, vel calculis utuntur. Nominales, ait, terminis pro rebus ipſis uti, ut ſi Arithmeticus velit uti calculis ad ſummam Aureorum eliciendam: Reales verò ipſos aureos nummos numerare & ſubducere. Mentionem hic facit de Veteribus quibusdam Sectis Scholaſticorum, nunc abolitis, quæ apud ipſum prolixius legantur. Adducit deinde omnia illa capita ſententiarum per partes, in quibus Nominales à Realibus diſcrepant, & in quibus conſentiunt. Hæc ubi recenſuit, ſingulis ſuum judicium ſubnectit. De doctrina Rami & Lullii omnia in utramque partem argumenta adducit, &, quod Lullium attinet, non quidem è diametro Ariſtoteli contrarium, ſed generaliores quosdam terminos commentum, rectè judicat, illam doctrinam potius inſervire extemporali & tumultuario ſermoni, quam accuratæ & philoſophicæ diſputationi. In Phyſicis & Metaphyſicis ſubjicit ſemper quoque Nominalium doctrinam Thomiſticæ ac Scotiſticæ, ut hic Autor inſtar omnium eſſe poſſit. In Nominalium Sectæ dogmatibus, ut & in cæteris; qui junxerit Sectarum illarum dogmata, nemo hactenus fuit.

16 M. MEURISSE. Frater Martinus Meuriſſe, Royenſis, Ordinis Minorum, Doctor & Prof. Theologus Pariſienſis, *Metaphyſicam* ſcripſit *ad mentem Doctoris ſubtilis*; Tit. libri eſt: *Rerum Metaphyſicarum libri 3.* Prodiit Pariſ. ap. Dion. Moreau *in 4.* anno 1623. Cui Operi magnifica Elogia ſuſpenduntur ab Encomiaſtis, Poetis nonnullis non contemnendis.

17 PETRUS HISPANUS. Inter antiquiores ille eſt, ac neſcio quomodo prætervifus, tam Oſiandro, quam Alſtedio, in Scholaſticorum Chronologia. Floruit anno 1272. Epiſcopus Tuſculanus à nonnullis habetur. Helvicus illum poſtea Pontificem factum eſſe ait, de quo tamen, certò quod pronunciem, non habeo; Gaddius certè Dignitatis ejus non meminit, qui talia tamen diligenter annotare ſolet. Celebris eſt *libro ſummularum*, quo nomine innuitur Compendium aliquod Summæ. Suis enim libris Compendium Dialectices proponit, cum alii integra opera *ſummas* vocent. Hinc

Hinc ſolet Summulator dici. In eum extant diverſorum Commentarii Joh. Verſorii, Prof. Colonienſis, & Petri Tartareti, Pariſienſis. Petri Hiſpani *Summulæ Logicales*, cum Verſorii *Expoſitione*, & *Parva Logicalia*, eidem adſcripta, prodierunt Colon. ap. Anton. Hieradt, anno 1612. *in 4.* Petrus Tartaretus qui fuit Scotiſta. *Commentarium* in hujus *Summulas* ſcripſit, qui uti & reliqua ejusdem Tartareti Opera Philoſophica, Phyſica, Metaphyſica, ſeu *Commentarius in libb. Ariſtotelis naturales, Metaphyſicos, & morales*, prodierunt Venet. *in 8vo* anno 1621. apud Jac. Sanſinam. *Moralia* ejusdem publicavit Jodocus Badius Aſcenſius. De univerſis Petri Hiſpani Operibus vid. Gaddium *p. 265.*

DOMINICUS de FLANDRIA. Inter acerrimos D. Thomæ propugnatores hic fuit, qui, quo tempore vixerit, certo definire non poſſum. 18 Veroſimile eſt, illum Johanni Capreolo fuiſſe æqualem, oriundo ex inferiore Germania, qui anno 1410. vixit. In Lombardia Ordinis fuit prædicatorum, & ibidem factus eſt Regens Bononienſis. Docuit multis in locis, ac ſcripſit in Ariſtotelis libb. pene omnes, ut & in Thomam, multos Commentarios, qui injuria temporum perierunt. Certè non eſt ex minimis in Thomam Commentatoribus, neque adeò ſordidus, ut alii iſtius temporis ſcriptores. Ariſtotelem, Albertum M. & Thomam, unicè ſequitur, quem adverſus Scotum & Scotiſtas acerrimè defendit, & in Pſeudo-Thomiſtas ubique inſurgit. Catalogus omnium eorum, quæ ſcripſit, non exſtat. In illis tamen quæ ſervata ſunt, deprehenduntur *Tractatus, vel Commentarii in Ariſtotelis libros Logicos omnes, libros Phyſicos, de cœlo, de generatione & anima, parva naturalia, Ethica & Politica.* Compoſuit quoque *quæſtiones quodlibeticas*, & Commentatores etiam Vett. Ariſtotelis ſedulò volvit, & contulit. In Alberto M. multus eſt, quem diligenter legit, ubique ejus auctoritate fultus. Quæ ſuperſunt ejus Metaphyſica, *Commentarios* ſcil. *in XII. libr. Ariſtotelis Metaphyſicorum*, in lucem edidit F. Coſmos Morelles, Theologus Colonienſis, & per illas terras Generalis Apoſtolicus Inquiſitor, magna cura & diligentia, unà cum *quæſtionibus* ejus. Falſas citationes locorum Thomæ, & Ariſtotelis, aliorumque, expungit, genuinas ſubſtituit. In Ariſtotelem & Thomam juravit iſte Autor. Nam Scoto, ac omnibus Anti-Thomiſtis, acerrimè ſe oppoſuit. Editus eſt liber ille Coloniæ Agrippinæ, Typis Arnoldi Kempenſis, & Francof. apud Anton. Hierath, anno 1621. *in fol.* Vel ideo in pretio debet haberi hic Autor, quod Germanus ſit.

JOHANNES à S. THOMA. Fuit ille Olyſſipponenſis, Ordinis prædicantium, Profeſſor in Complutenſi olim Univerſitate, poſtea in Salmaticenſi, Theologicus. Scripſit *Curſum Philoſophicum Thomiſticum, ad exactam veram, & genuinam Ariſtotelis & Doct. Angelici mentem.* Partes ejus 3. ſunt. Prima continentur, Dialecticæ Diſpp. omiſſis alienis & prolixis citationibus; ſecunda 19

parte agit de phyſicis; de Metaphyſicis vero & anima, in 3tia parte. Librum illum emendatiorem in lucem edidit Thomas de Sarria, Compellanus, Ordinis prædicantium, Colon. Agripp. apud Mynchium, onno 1638. *in 4.* qui maximis illum elogiis ornat in libri præfatione. Ac ſanè non contemnendam operam poſuiſſe in hoc opere Autor ille videtur. Nam ſecundum hujus ſcholæ propria ordinatè procedit, & multa in illa brevitate complectitur.

20 MICHAEL ZANARDUS Bergomenſis ex Urgnano, SS. Theologiæ Lector, ac Ordinis prædicantium, inter Commentatores Thomæ laudatur, in cujus libros non pauca ſcripſit, teſtibus illis, qui Cenſuram ejus *Phyſica & Metaphyſica* præpoſuerunt. Ad meam notitiam pervenerunt *Commentarios* ejus, *cum quæſtionibus ac dubiis, in 8. libb. Phyſicorum Ariſtot.* ubi diligens eſt in dubiis movendis, iisque reſolvendis, quibus uti poſſunt, qui in hoc ſcientiæ genere diſputaturi ſunt ex principiis Ariſtotelicis. Eidem methodo inſiſtit in *Metaphyſicis*, in quibus Principia Thomæ, ab antiquis & Recentt. Impugnatoribus, defendit. Liber editus eſt Colon. Agripp. apud. Woetzerum, anno 1622. *in 4to.*

21 DOMINICUS BANNEZ Fuit & hic Ordinis Prædicantium, Profeſſor Theologiæ primarius, in Salmaticenſi Academia, patria Mondragonenſis, ſcripſit in nonnulla Theologiæ Thomæ, & quidem *in primam partem ſummæ* ejus, *usque ad 64. quæſtionem.* Scripſit item *in ſecundam ſecundæ, de fide, ſpe, & charitate, Commentaria*, quæ ad *quæſtionem 46.* pertingunt. Uterque liber prodiit. Lugd. apud Stephanum Michaelem, anno 1588. *in fol.* Inter celebres aliàs habetur Commentatores, ac fit magni à ſuis. Ejusdem exſtan *Inſtitutiones minores Dialecticæ*, quas *ſummulas* vocant, quæ editæ ſunt Coloniæ anno 1617. *in 4to.*

22 NICOLAUS DE ORBELLIS. Ordinis Minorum, vixit anno 1455. Fuit Scotiſta. Scoti enim doctrinam defendit, & in meliorem ordinem redegit. Scripſit *Compendium ſuper ſententias*, elegantiora Doct. ſubtilis dicta ſummatim complectens. Edidit *Compendium* illud in lucem Lodoicus Hunnonius, Nerdius, qui non ſine Elogio illius meminit, addito etiam Epigrammate non omnino inepto. Si ipſius judicio accedimus, illa, quæ à Scoto confuſo quodam ordine digeſta ſint, hic adeò ſuccincte, ordinatè, & lepide, in ordinem redegit, ut ſingula verba ſingulis ferè quadrare videantur ſententiis. Editum eſt *Compendium* hoc Pariſiis, apud Johann. Petit, anno 1511. *in 8tavo.*

23 BARTHOLOM. a MEDINA, Ord. Prædicantium in Salmaticenſi Academ. Theologus primarius, *Expoſitiones in Thomam* ſcripſit. Et quidem exſtat ejus *Expoſitio in primam ſecundæ*, quæ edita eſt Venetiis anno 1550. *in fol.* Præfatio ejus præfixa Encomium Thomæ continet, & illorum, qui ex Hiſpa-

Digitized by Google

Hiſpanis Thomiſticam doctrinam illuſtrarunt, in quibus ille celebrat Franciſcum Victoriam, in Salmaticenſi Academia Profeſſorem, *qui præclarus eruditione, Ingenio eloquentia, abdita Thomæ arcana diſcipulis pateſecerit, ut ſe ipſum ſuperaſſe videatur,* imo qui *Hiſpaniam primus Theologizare docuerit.* Nolo recenſere omnia, quæ ille prolixè in laudem Ejus adducit. Quibus etiam hoc accedere poteſt, quod primus in his libris Grotio viam aperuerit, *de pace & bello* opus ſuum ſuſcipienti. Laudat præterea Dominicum de Soto, hujus Franciſci Victoriæ diſcipulum primarium, Melch. Canum, Epiſcopum Canarienſem Soto majorem, Pennam, Mantium, qui multa quidem in Thomam reliquerunt, ſed inedita. *Expoſitio* Ejus *in tertiam D. Thomæ partem*, usque ad *quæſtionem LX*, complectens *tertium librum ſententiarum*, edita eſt Venet. anno 1581. *in fol.*

JOHANNES PAULUS NAZARIUS. Cremonenſis, Ord. Prædicat., 24
itidem inter Commentatores eſt Thomæ. Ejus exſtant *Commentarii & controverſia in partem primam D. Thomæ.* Fuit Theologiæ D. Bononiæ Collegiatus, & tum, cùm *Commentaria* hæc ſcriberet, in Academia Bononienſi tertium Regens. Multa ſuper Thomam ſcripſit, ut teſtatur ejus præfatio. Non enim tamen Theologia, ſed & Philoſophica, prælegit. Diligens eſt in Autorum ſententiis citandis, pro Thoma facientibus, & in Thomiſticis defendendis. Prodiit Bononiæ anno 1619. *in fol.*

DIDACUS NUGNO CABEZUDO. Hiſpanus, Ord. Prædicator. SS. 25
Theologiæ Magiſter, & in Collegio D. Gregorii Valliſolitano Regens primarius, *Commentaria ſcholaſtica* ſcripſit *in tertiam S. Thomæ de Sacramentis Eccleſiæ,* duobus Tomis comprehenſa, cum aliis 4. Tractatibus, Primò *de auctoritate Pontificis & Conciliorum*, ſecundo *de indulgentiis*, tertio *de auxiliis divinæ gratiæ* (de quo argumento vetitum poſtea fuit aliquid ſcribere ab ipſis Pontificibus) quarto *de bullis Pontificiis quas vocant Cruciatas.* Adjiciuntur 3. indices: Editus eſt lib. Colon. Agrippinæ *in fol.* apud Petrum Cholinum, anno 1630.

DOMINICUS à Soto. Segovienſis, prædicat. familiæ Theologus, cujus 26
ſupra §. 23. mentionom fecimus, & quem adeo in præfatione ſua commendabat Barthol. de Medina, vocans ejus commentarios *divinos:* Ejus extant multa, tam Philoſophica & moralia quam Theologica *Commentarii in Porphyrii Iſagogen, Ariſtotelis* Categorias, *& libb. de demonſtratione, una cum quæſtionibus* editi ſunt Venet. ex officina Dominici Guerrei, & Joh. Baptiſtæ fratrum, anno 1587. *in 4to.* Scripſit præterea *Commentarium in libb. 4. ſententiarum, cum quæſt.* editum Venetiis anno 1569. *in 4to.* & Lovan. anno 1573. item *quæſtiones in Ariſtotelis libb. phyſicorum*, Venetiis anno 1582. *in 4to. Commentarium in Epiſtolam Pauli ad Romanos, & libb. 3. de natura & gratia,* editos Venetiis anno 1547. *in 4to.* & Lugduni *in fol.* anno 1581. nec non *libb.* X.

com

commentariorum de juſtitia & jure, omnibus notiſſimos, quibus acceſſerunt *libri de juratione & adjuratione*. Prodierunt Venet. anno 1600. *in fol.*

27 JACOBUS GRANADUS, Gaditanus, è Societate Jeſu, Theologiæ Prof. ſcripſit *Commentarios in ſummam S. Thomæ*, multum æſtimatos. *In primam* ejus *partem*, exſtant 3. Tomi, editi à Cramoiſio Muſſiponti *in 4to.* anno 1624. & Hiſpali, apud Franc. a Lyra, anno 1623. *in fol.*

28 COLLEGIUM COMPLUTENSE. Celeberrima illius *Commentaria in Thomæ doctrinam Philoſophicam* prodierunt ſub Tit: *Diſputationum in Ariſtotelis Dialecticam, Philoſophiam naturalem, 3. libb. de anima & Metaphyſica. Diſputationes in Dialecticam & Philoſophiam naturalem.* Prodierunt Lugduni anno 1650 *in fol. Metaphyſica* quaſi in ſupplementum totius Curſus Philoſophici addita videntur. Autor præfigitur Blaſius a S. Conceptione, Carmelita Excalceatus, Lugd. anno 1651. *in fol.*

29 FRANC. MURCIAS DE LA LIANA. Franc. Murcias de Liana ſcripſit *Curſum Philoſophicum, ſive Diſputationes circa curſum Ariſtotelis Philoſophicum, Selectas ex ſubtiliore doctrina Academiæ Complutenſis.* In partes 3. illum diſpeſcuit Curſum, ut plerique, Epitomator Majoris iſtius Operis, quanquam ipſe non pauca adjecerit. Prodiit Colon. Agripp. *in 4to* A. 1641. apud Wilhelmum Frieſen.

30 PAULUS VALLIUS, Romanus ille fuit, & è Soc. Jeſu. Scripſit *Philoſophiam ſecundum Ariſtotelem & Scholaſticos, Thomam præcipue, in X. diſtinctam Tomos.* Logica prodiit duobus Tomis, Lugd. ap. Ludovicum Proſt, A. 1622. *in fol.* Vaſtiſſimum eſt opus, in quod conjecit omnia pene Scholaſticorum dogmata; diligentiſſime enim conferuntur & congeruntur. Cæteri Tomi in univerſam Philoſophiam, an & quando prodierint, nunc equidem dicere non poſſum.

31 EUSTACHIUS à S. PAULO, Ex Congregatione Fulienſi Ordinis Ciſtercienſis. Scripſit *Summam Philoſophiæ quadripartitam*, quæ agit de Dialecticis, Phyſicis, Moralibus & Metaphyſicis. Singulis partibus ſingulos Tomos tribuit. Eſt hæc quaſi Breviarium & Epitome Philoſophiæ Scholaſticæ. Editus liber eſt Pariſ. apud Carolum Caſtellanum, anno 1614. *in 8vo* Joh. Ad. Scherzerus in Compendium redegit, *in Breviario Euſtachiano Philoſophico*, Lipſiæ A. 1663. in 12. excuſo.

32 BERHARDUS MORISANUS, Derenſis Hybernus, ſcripſit *in Ariſtotelis Phyſicam, Logicam, & Ethicam Apoteleſma*, quo Controverſiæ, tam veteris, quàm novæ, ex mente Ariſtotelis & Scholaſticorum, deciduntur. Editus liber ille eſt Francofurti, apud Petrum Mareſchallum, A. 1615. *in 4to.*

33 PAULUS SONCINAS, Ordinis Prædicatorum, *Quæſtiones Metaphyſicas* acutiſſimas ſcripſit, quibus Thomæ diluuntur Scotique pleraque dubia. Edi-

Digitized by Google

Editæ ſunt Urſellis, in Archi-Epiſcopatu Moguntino, ap. Antonium Hieratum, A. 1621, *in 4to.*

ROBERTUS de SORBONA. Ejus mentionem *h. l.* facio, non quod 34
ipſe quicquam ſcripſerit, ſed quod inſtituerit pro Scholaſticis, qui Theologiæ vacarent, Pariſiis Collegium, quod hodie vocatur Collegium Sorbonæ. Iſta enim ejus liberalitas etiam cauſa fuit, ut Theologia Scholaſtica propagata fuerit præ cæteris. Vide ejus Elogium apud *Gaddium p. 329.*

SYLVESTER PRIERIAS, Pedemontanus fuit, & & ibidem docuit, 35
ſcripſitque multa, tam Theologica, quàm Philoſophica, nonnulla quoque juridica. Scoto inprimis infenſus, *Malleum Scotiſtarum* ſcripſit, & *Defenſionem doctrinæ* D. Thomæ. Fuit Antagoniſta Lutheri, unà cum Cajetano. Idem Profeſſor Patavinus, & poſtea Romanus eſt factus.

BALTHASAR TELLEZ, Luſitanus Ulyſſiponenſis, è Soc. Jeſu, prima- 36
rius Ulyſſippone Theologiæ Profeſſor. Ejus exſtat *ſumma Philoſophiæ univerſæ*, Cancellario Franciæ, Petro Seguierio, inſcripta ab Antonio Bertierio, qui librum illum in lucem edidit. Docuerat olim in Conimbricenſi Academia. Commendari is liber debet, quod præcipuè ſpectat ad uſum Philoſophiæ in Theologia. Immiſcet enim quæſtiones Theologicas, quæ & illo tempore inter Philoſophos agitabantur. In omnibus Thomam ſequens, ſed ita tamen, ut Scholaſticorum quoque jungat ſententias, & aliquid ex elegantiore etiam literatura. In doctrina enim phyſica, quicquid è veteribus Poëtis, Virgilio & Lucretio, ad ſuum pertrahere argumentum potuit, non omiſit. Partes ejus *Summæ* 4. ſunt, editaque eſt Pariſiis anno 1644. *in 8vo.*

FRANCISCUS MAYRO, Natione Gallus, Scoti diſcipulus è Fran- 37
ciſcanorum familia ſuo tempore celebris. Joh. Picus enim in Apologia ſua, judicat illum *Magiſtri ſui, Scoti, famam & ingenium æmulari.* Trithemius quoquoque appellat *doctiſſimum*, & majori ornat elogio, quàm ipſum Ochamum Peculiare cognomen *Doctoris illuminati* accepit. Vixit Anno 1320. *De primo principio* ſcripſit, & *de Univocatione formalitate ac Quodlibeta.* Vide de eo Gadd. *p. 38. de Scriptoribus.*

FRANCISCUS SYLVESTER. Ferrarienſis, Ord. Prædicat. Genera- 38
lis, Theologus, ac Philoſophus, inter alia *quæſtiones* ſcripſit *in 3. libb. Ariſtotelis de anima*, quas *additionibus* ſuis, aliiſque *quæſtionibus philoſophicis*, illuſtravit Matthæus Aquarius, in Neapolitano Gymnaſio Prof., cujus ſupra §. 5. mentionem fecimus. Editus eſt liber Venet. A. 1629. ap. Scotum.

MATTHIAS BORRUL. Valentinus, è Societate Jeſu, *de divina* 39
ſcientia futurorum contingentium, præcipuè media, ſcripſit, quod opus prodiit Lugd. A. 1656. *in 4to.* Reſpondet hic aliorum dubitationibus & controverſiis; eſt enim hoc argumentum præcipuè difficultatibus plurimis imple-

Digitized by Google

xum. De conſilio hujus operis vid. præfatio ejus ad lectorem. Jungi illi poteſt Pauli Leonhardi ſcriptum *de Scientia Media*, qui Hybernus fuit, in quo reſpondet explicationibus Recc. Theologorum, contra ſcientiam mediam. Qui liber prodiit Lugduni Anno 1644. *in 4to.* Sententiam ejus litis dabit præfatio ad Lectorem, & pars prima ipſius Operis.

40 PETRUS HURTADUS DE MENDOZA. E Societate Jeſu, magni nominis Scholaſticus è Recc., ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, qui rarior eſt, de quo nunc dicere non poſſum, quando editus ſit. Ejus ſententiæ & opiniones citantur paſſim ab aliis. In Theologicis exſtant ejus *Diſputationes de Deo Homine, ſive de Incarnatione Filii Dei*, magna diligentia conſcriptæ, in quibus omnes illæ controverſiæ, a Scholaſticis agitatæ, vel ab Hæreticis motæ, operosè excutiuntur. Opus illud eſt excuſum Antvverpiæ, apud Martinum Nuthium, *in fol.* A. 1634. Fuit ille Salmanticenſis Academiæ Profeſſor Theologus primarius.

41 FRANCISCUS à VICTORIA. Ejus ſupra §. 23. mentionem fecimus. Fuit Hiſpanus Ordinis S. Dominici, cujus exſtant multa, tam Theologica, quam Philoſophica ſcripta. In Theologicis ſcripſit *Summam Sacrorum Eccleſiæ*, quæ edita eſt Antvverpiæ anno 1562. *in 12mo*, nec non Venetiis, additis multis qvæſtionibus & Conciliorum Decretis, præſertim Tridentini, ſtudio Thomæ Choves, & Antvverpiæ, apud Petrum Belletum, anno 1558. *in 12.* Scripſit & *Prælectionum Tomos duos*, qui prodierunt Antvverpiæ *in 8vo*, Ingolſtadiæ A. 1580. *in 8vo* & Lugduni A. 1557. & 1586. *in 8vo.* Illi rariſſimi ſunt, & magno, quod ſcio, pretio venditi. Magna illi Elegia tribuuntur à Medina. Sunt qui eô uſum fuiſſe Grotium in multis autumant, quanquam raro ille allegetur. Niſi me fallit memoria, ejus mentio eſt facta *in prolegomenis librorum de Jure Belli ac Pacis*, Editionis noviſſimæ, quæ cum Gronovii notis nuperrimè in lucem prodiit.

42 GABRIEL VASQUEZ. Bellomontanus, præcipui inter Theologos Scholaſticos nominis, ſcripſit *in Summam Thomæ*, & quidem, ſi rectè memini, in pleraſque ejus partes. Niſi me fallit memoria, deficit *ſecunda ſecundæ*. Quatuor vaſta ſunt hæc Volumina, in fol. compacta, plures autem Tomi. Edita ſunt Antvverp. anno 1621. ſed priores Editiones imperfectæ prodierunt Colon. *in fol.* ap. Anton. Hieratum anno 1599. & 1600. Scripſit item *de cultu adorationis libb. 3.* qui editi ſunt Moguntiæ, apud Anton. Albinum, Anno 1660. *in 8vo.* Exſtant quoque Ejusd. *Diſputatt. Metaphyſicæ, deſumptæ ex variis locis Operum ejus*, quæ prodierunt Antvverpiæ A. 1618. *in 8vo.* Continentur illo libro pleræque Diſpp. Metaphyſicæ, quæ uſum ſuum habent in Theologia, ſed quæ tamen argumenta ex Philoſophicis ducunt, quales ſunt Controverſiæ de Communicatione Idiomatum, de unione naturarum humanæ & divinæ, de Perſonarum diſtinctione, de Dei exiſtentia adverſus Atheos

Digitized by Google

Atheos, & demonſtratione exiſtentiæ ejus adverſus ipſos nonnullos Scholaſticos, ſimiliaque alia, cujus Operis nullam facit mentionem Valerius Andreæ Taxander *in Catalogo Clarorum Hiſp. Scriptorum*, uti ex cæterorum ejus Operum. Collegit enim tantùm ex *Catatalogis nundinarum Francof.* Scriptores ſuos, quorum illic parca ſeges eſt. Accuratior de Hiſpanicis illis Scholaſticis notitia habetur in accuratiſſimo Opere *Hiſpanica Bibliotheca*, quam Romæ publicavit Nicolaus Antonius.

FRANCISCUS SVARETZ, Magnus Doctor, & Sacra anchora Pon- 43
tificiorum, qui & noſtræ religionis hominibus magno uſui eſſe poteſt. In omni Theologia controverſa, cujus ille quaſi quidam Oceanus eſt. Vaſta ab illo ſcripta ſunt Opera, quæ Tomis XVI. conſtant. De quibus hoc notandum, poſteriores Tomos anticipare annos Editionis priorum, quod hanc ob cauſam factum eſt. Cum Cenſuræ rigidæ tales libri apud Pontificios committuntur, incidunt nonnunquam dubia, de quibus ipſis inter ſe diutius aliquando eſt diſputandum. Hinc factum eſt, ut poſteriores libri interdum citiùs ex ipſorum cenſura lucem aſpexerint. Scripſit autem in omnes pene libros Thomæ Theologicos, certe in ſummæ partes omnes. Prodierunt Mogunt. *in fol.* ab anno 1619. usque ad 1629. Ordo autem Tomorum, ut dixi, plane interverſus eſt. Tertius anno 1619. primus anno 1622. prodiit. *Metaphyſica* ejus *Diſputationes* editæ ſunt Tomis duobus Mogunt. A. 1614. *in fol.* Fuit Granatenſis, & Theologiæ Profeſſor in Academia Conimbric. Magna illi Elogia ſuſpendunt ejus Ordinis homines. Jam enim vocant *Oculum populi Catholici*, jam *univerſi orbis Magiſtrum.* Præter hæc *in Thomam Commentaria*, ſcripſit & alios libros egregios, inter quos eſt *liber de legibus, & legis-latione*, JCtis utilis, *in fol.* ſcripſit & *de auxiliis divinæ gratiæ*, & *Defenſionem fidei Catholicæ adverſus Jacobum, Angliæ Regem, & adverſus Anglicanæ Sectæ errores, cum Reſponſione ad Apologiam pro juramento fidelitatis*; quod Opus prodiit *in fol.* Col. A. 1614. Plura de ejus libris videantur apud Alegambium *in Bibliotheca Patrum Soc. Jeſu*, ubi Scholaſticorum è Jeſuitarum familia Opera ſatis accuratè recenſentur.

ANTONIUS RUBIUS, vel RUBIO. Rhodenſis, Theologiæ D. è Soc. 44
Jeſ. docuit in Mexicana Indiæ Occidentalis Academia, tam Philoſophiam, quam Theologiam, Annos amplius XX. unde novus Orbis Veterem beavit aliqua *Logica*, quæ *Mexicana* dicitur, Complutique eſt edita, & dehinc Colon. Agripp. recuſa, apud Arnoldum Mylium, anno 1605. *in 4to.* Satis ille prolixus Commentarius in Logicam eſt, ubi coacervat penè omnium Doctorum ſententias, tum quæ pro ſua faciunt, tum quas prolixis Diſpp. refutat. Editi ſunt poſtea alii ab illo libri, in omnes Philoſophiæ partes, ſed modo quodam compendiario. Nam Dialectica in quæſtiones breves contracta, ad quas breviter reſpondetur, omiſſis prolixis illis Diſpp. quæ in

logica illa *Mexicana* apparent, *ſive Commentarii in Univerſam Ariſtotelis Dialecticam* (ita enim titulus habet), editi ſunt Colon. Agripp. anno 1624. apud Johannis Critii hæredes, *in 4to. Commentarii in 8. libb. Ariſtotelis de Phyſico auditu, una cum dubiis, & quæſtionibus,* Col. Agripp. apud eosd. anno 1624. *in 4. Commentarii in libb. Ariſtotelis de cælo & mundo*, itidem *cum quæſtionibus, & dubiis,* Coloniæ anno 1626. *in 4to. Commentarii in libr. Ariſtotelis de ortu & interitu,* ead. methodo ſcripti, ibidem anno 1634. *in 4to. Commentarii in lib. Ariſtotelis de anima* Colon. 1644. *in 4to.* apud Johannem Critium. Sequitur autem in omnibus ſententiam Thomæ. Alius eſt ab hoc Antonius Rubio, ſeu Antonius Ruvius, Legionenſis, Ordinis S. Franciſci, qui ſcripſit *Aſſertiones Catholicas, adverſus Eraſmi in operibus paſſim occurrentes errores, libris IX.* editas Salmanticæ, apud Canovam, anno 1568. *in fol.*

45 GREGORIUS DE VALENTIA. Etiam ille inter Heroes Scholaſticos eſt, cujus celebratiſſimum Nomen tum apud Pontificios, tum apud noſtros, eſt. Fuit Jeſuita Hiſpanus, ſcripſitque vaſtos *Commentarios in Thomæ ſummam*, qui Tomis conſtant 4. & primò quidem Ingolſtadii prodierunt, ſed poſtea Lugduni anno 1619. Scripſit & *controverſiarum Libb. adverſus Lutheranos & Calvinianos,* magno junctim Volumine editos, & alia minuta quædam opera, quæ Lugduni junctim ſunt excuſa, ſcripſit *Analyſin fidei Catholicæ* (ubi agit de Eccleſia Pontificia, traditionibus &c), *de vera Majeſtate Chriſti, de S. Trinitate, & aliquos libros de Idololatria*, optimum ſanè ſcriptum. De illo ampliùs videri poteſt Alegambius, *in Scriptoribus Societat. Jeſu,*

46 FRANCISCUS DE OVIEDO, Madritanus, è Societate Jeſu, *Curſum Philoſophicum*, conſcripſit, qui aliquoties editus eſt. Prima Editio prodiit Lugduni anno 1651. *in fol.* altera ibidem anno 1663. quæ & melior eſt, & auctior, Nem reſpondet in illa ad nonnullas Roderici Arriagæ vellicationes, inter quem & ipſum perpetua videtur eſſe æmulatio. Sed ſunt tamen illi Scholaſticorum optimi habendi, quippe qui non auctoritatibus veterum unicè nituntur, ſed Recentt. quoque Auctorum doctrinam, & experientiam, ſuis principiis accommodant. Scripſit Oviedus tamen *in ſummam D. Thomæ, in primam* ſc. ejus *partem, primam ſecundæ, & ſecundam ſecundæ,* quæ Tomis tribus prodierunt. *Commentarius in primam ſecundæ* editus eſt Lugduni anno 1646. *in fol. Comment. in ſecundam ſecundæ* Lugd. 1651. *in fol.* Fuit Theologiæ Prof. in Collegio Complutenſi, vir certè laude ſua digniſſimus & qui Compendium pene eſſe poſſit omnium ante ſe Scholaſticorum.

47 RODERICUS DE ARRIAGA. Hiſpanus Lucronienſis, è Soc. Jeſu, Prof. in Pragenſi univerſitate, cujus Viri Laudes à multis, & meritò quidem, celebrantur, arguitque eas ipſa Operum Philoſophicorum editio, quæ quater

ter prodierunt, ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, cujus 5ta Editio prodiit Lugd. anno 1653. apud Claudium Proſt, *in folio*. Hoc ejus Opus curioſius elegantiusque videtur ſcriptum eſſe, quàm cæterorum in hoc genere præſertim, cum ad obſervata Recentt. ſapere reſpiciat, quod & ipſe ſe facturum *in præfat.* pollicetur, exemplo Franc. Svarezii, quem *hujus ſeculi Gigantem inter Scholaſticos* appellat. Sequitur & ſuas quasdam ſententias, à reliquis ſcholaſticis diſcrepantes, ſed magis in Compendium ſua trahit, quam Oviedus, qui prolixior eſt. Ejus exſtant *Diſputationes Theologicæ in ſummam Thomæ*, 8. Tomis, qui prodierunt Antwerpiæ, ab anno 1643. ad annum 1655, quo ultimus *in folio* eſt editus.

ANTONIUS POLUS Venetus, ſcripſit, ut tit. habet, *Novum veritatis lumen in libb. Ariſtotelis de anima, à nullo unquam Peripatetico ita perfecte cognitum*, quod prodiit Venet. apud Sim. Galignanum de Carera, anno 1588. *in 4to*, & toti Cardinalium Collegio inſcriptum eſt. Videtur hic eſſe Novator, & quidem ſatis argutus, qui ubique Ariſtotelem, ejusque Interpretes cum Scholaſticis confert, & ſingulis pene paginis, jam in Thomà, jam in Interpretationibus, aliisque Scholaſticis, aliquid reprehendit, ac quaſi intedum eos contemptui habet. Scripſit item *Abbreviationem veritatis animæ rationalis 7. libris explicatam*, quæ prodiit apud eundem, Venet. anno 1588. inſcriptaque eſt Gregorio XIII, Pontifici, ubi multæ ventilantur controverſiæ de origine animæ, ejusque immortalitate, & ſimiles, in quibus profunda opus eſt ſpeculatione. Scripſit *Dilucidationem veritatis, in Proœmium Phyſicorum Ariſtotelis, a nullo unquam peripatetico* (ut titulus habet) *explicatum*, in qua habentur nonnulla de methodo & cognoſcendi principiis. Scripſit etiam *Digreſſionem de Circulo lacteo, in defenſionem Ariſtotelis, adverſus omnes Peripateticos.* Quo certe, neſcio, quid ſibi velit ille, qui Ariſtotelem hac quidem in parte defendit, qua maxime falſus eſt. Quis enim unquam Mathematicorum concedet, illi in meteoris locum eſſe? Qui ab Ariſtotele hic diſſentiunt, vel Scholaſtici, vel Interpretes, vera dicunt, quique adverſus illos pro Ariſtotele pugnant, hac quidem in parte delirant. Fruſtra itaque ab illo reſpondetur Scholaſticorum opinionibus, cum omnes cœci ſint, qui Ariſtotelis ſententiæ ſuppetias ferre argutiunculis ſuis volunt. 48

PHILIPPUS à Sanctiſſima Trinitate. Carmelitarum Diſcalceatorum Provinciæ ſanctæ Thereſiæ in Gallia Provincialis, Scripſit *Summam Philoſophicam ex mira Ariſtotelis & Thomæ doctrina, juxta legitimam Scholæ Thomiſticæ intelligentiam*, quæ edita eſt Colon. Agripp. apud Wilhelmum Frieſen, anno 1665. *in 8*. Et ille quidem ita ſequitur Thomæ veſtigia, ut & *Philoſophicam* ſuam *ſummam*, ad methodum & rationem *ſummæ Theologicæ* Thomiſticæ dividere voluerit. Uti enim ille *ſummam Theologicam* in 3. partes, ita hic Philoſophicam in totidem diviſit. Quomodo etiam Thomas ſecundam partem 49

tem, ob prolixitatem, diviſit in *primam*, & *ſecundam ſecundæ*, ita hic quoque ſecutus eſt ordinem Thomæ in proponendis quæſtionibus & Articulis, à quo ſe ne latum quidem unquem diſceſſurum pollicetur.

50 CHRYSOSTOMUS JAVELLUS. Canapitius, Ordinis Prædicatorum, varios libb. ſcripſit in Philoſophiam Ariſtotelis, quàm pene totam, ſuis illuſtravit commentariis. Frequens ejus apud Scholaſticos nomen, eſt. Scripſit *Commentarios in Logicam Ariſtotelis*, qui prodierunt Venet. anno 1650. *in fol.* Comm. *in libb. Ariſtotelis Phyſicos ac Metaphyſicos*, Venet. anno 1555. *in 8tavo*; *in libros Ariſtotelis de anima quæſtiones*, ibidem in *8vo*; nec non *in Ariſtotelis libros phyſicos quæſtiones* in quibus reſolvuntur Dubia Ariſtotelis, & Commentatoris ejus Averrois, ac deciduntur juxta Thomiſticum dogma, Venet. anno 1555. *in 8tavo.* Scripſit & *Inſtitutiones divinas & Chriſtianas moralis Philoſophiæ*, in partes 8. diviſas, Venet. 1566. *in 8vo.* Omnium illorum librorum, ſi rectè memini, Collectio inſtituta eſt, ac uno Volumine edita *in folio.* Sed non ſuccurrit jam, ubi prodierit. Vidi in Bibliotheca Academiæ Roſtochienſis.

51 JACOBUS FOURNENC. Presbyter congregationis Oratoriæ Dni Jeſu, Doct. Theologus ſcripſit *Univerſæ Philoſophiæ Synopſin accuratiſſimam*, ut titulus habet, *in qua ſinceriorem Ariſtotelis doctrinam, cum mente Platonis, paſſim explicat & illuſtrat, & cum Orthodoxis Doctorum ſententiis concinnat.* Edita eſt, Pariſiis Anno 1655. *in 4to*, continetque *Logicam, Phyſicam* & *libb. de anima*. Jungit ille Veteribus Scholaſticis Recentt. atque ex horum doctrina non pauca aſſumit, ad operis ſui complementum. In doctrina de animæ origine, diligenter recenſet, atque examinat omnium ſententias, ac ſuam quoq; timidè, ſubindicat, quæ nova eſt, vel ſaltem innovata. Nam *cap. 5.3.* ubi refutat doctrinam illorum, qui animas propagari ſtatuunt, aliquam ſentiam proponit, quæ in eo conſiſtit, quod putet eſſe etiam quandam materialitatem Spirituum, ſecundum quam dici poſſint principium aliqud ſeminale habere, propter quod in illis requiri poſſit multiplicatio in dividuorum ſub eadem ſpecie. Terminis rem involvit, ſed illud vult dicere, Spiritus ſua quadam ratione ex ſe producere poſſe Spiritus, atque ita Animam humanam producere poſſe aliam. Quare addit; *qui ſic ſentiunt, haud ſcio, an efficaciter à quoquam refelli poſſint; quia tamen ſingularis ſententia eſt, paucosque patrones habet, nolo illam, tanquam certam, aſſerere; ſua cuique ſententia ſedeat.* Hæc ille, qui plures ibi coacervat profundæ ſpeculationis quæſtiones de anima, in quibus, præ cæteris, audiri Scholaſtici debent. Cum enim res illa conſiſtat in meris ſpeculationibus, in quo regno illi triumphant, illorum judiciis aliquid eſt tribuendum. Non eſt ulla homine dignior meditatio, cujus, quantum ſciri poteſt, perquirendum nobis merito eſt, tum quoad dogmaticam partem, tum quoad Hiſtoricam. Hanc omnium optimè tradidit Cl. Salma-

Digitized by Google

Salmaſius *in Commentario in Epictetum, & Simplicium,* ubi magna cum induſtria Veterum Philoſophorum, Ariſtotelis, Pythagoræ, Platonis, Epicuri, ſententias de anima, ejus partibus, potentiis, origine, *μετεμψυχώσει,* immortalitate, congeſſit, prætereaque, ut hoc obiter moneam, de differentia Exotericorum & Acroamatericorum Ariſtotelis librorum diſſeruit, *à pag. 226. usque ad p. 244.* mula monens de libris & Interpret. præcipuis Ariſtotelis, aliis non animadverſa.

PETRUS à SANCTO JOSEPHO. Fulienſis, Compendiator eſt Philoſophiæ, & Theologiæ Scholaſticæ, non contemnendus. Quantum in ſe fuit, in ſuccinctam & perſpicuam brevitatem conferre laboravit omnem illam doctrinam, cui tamen ex ingenio ſuo nova quædam ſubtilia cogitata addidit. Ejus libelli Pariſiis primùm prodierunt, poſtea recuſi ſunt in Germania aliquot Tomis *in 12mo.* Scripſit *Ideam Logicæ & Metaphyſicæ*, quæ prodiit Colon. Agripp. anno 1655. *in 12mo, Ideam Philoſophiæ naturalis, ſive Phyſicam,* Coloniæ itidem editam anno eodem. *Idea Philoſophiæ Moralis* prodiit ibidem eodem anno. De anima ſeparata, ejus cognitione, modo exiſtendi, communicatione cum Angelis, aliisque animabus, quæ ſcripſit, arguta ſanè ſunt, & lectu digna. In Ethicis, ad propria actionum, quæ pertinent, ad bonitatem vel malitiam actionum humanarum, & ſuccinctè & eleganter, è Scholaſticis ſunt diſputata, Thoma præprimis, quem ſequi præ cæteris videtur. Nam & exſtat ab illo ſcripta *Defenſio S. Thomæ, adverſus recenſiores quosd. Scholaſticos, qui prædeterminationem phyſicam ad actus liberos illi falſo affingunt*, edita Lugduni anno 1633. *in 8vo.* 52

DIDACUS MASIUS, Ordinis Prædicatorum, Philoſophiæ & Theologiæ D. ejusdemque Profeſſor, ac D. Thomæ Interpres: (his enim titulis ſe ipſum inſignit,) edidit *Commentarios in univerſam Ariſtotelis Philoſophiam unà cum quæſtionibus, quæ à Philoſophis agitantur.* Sed in illo libro, cui generalem iſtum fecerat titulum, nihil aliud præter Phyſicam, duobus Tomis, tractat. Ariſtotelem ejusque Interpretes; Græcos & Latinos, diligenter ſe legiſſe oſtendit, illorum diſſidia accuratè recenſens, quibus addidit Thomam, & Recentt. Ariſtotelis Commentatores, ac Paraphraſtos. Methodi ſuæ rationes uberiùs in præfatione ad Lectorem exponit. Editus ille liber eſt Col. Agripp. A. 1618. *in 4to.* 53

MELCHIOR CORNAEUS, Theologiæ Prof. in Univerſitate Herbipolenſi, è Societate Jeſu, ſcripſit *Curriculum Philoſophiæ Peripateticæ, uti hoc tempore in Scholis decurri ſolet, multis figuris & curioſitatibus, è Matheſi petitis, & ad Phyſicam reductis, illuſtratum;* Sic enim titulus libri habet. Eſt verò illud quaſi aliquid miſtum è Philoſophia Scholaſtica & Matheſi, non corpus, ſed *σκέλετον*; verè enim etiam in iſto ſuo *Curriculo* omnia percurrit. Quæ enim ſpectant ad Logicam & Metaphyſicam, in brevia quædam Axiomata ac quæſtio- 54

ſtiones redegit. Non multum ſcilicet ipſis rebus, quas tractat, ſe immergens, ſed velut littus tantùm legens, novitatem operi conciliare voluit, additis quibusdam è Matheſi demonſtrationibus, ſed levibus illis, & vulgò obviis. Nam penè omnes Matheſeos partes percurrit, & ad Phyſicam trahit, quantum ex illis, vel applicare, vel capere, poteſt. Cum enim ad Planetas pervenit in Curriculo illo ſuo Phyſico, ubicunque poteſt, excurrit, & ferè extra oleas vagatur, in ipſo ſuo curriculo in viam & ordinem redigendus. Quam enim inconcinnè tota Horologiorum Sciatericorum doctrina ad materiam de elementis, & de aſtris, refertur? Cœtera, ex Matheſeos fundo in Phyſices agrum translata, non aptam illic coloniam inveniunt. Quicquid tamen ſit, ſi non alia re, certè nova quidem operis forma ſe commendare voluit, ut ſolent nova veſte indui, qui aliorum oculos in ſe convertere volunt. Prodiit Herbipoli A. 1657. *in 4to.*

55 JOHANNES SCHüLLERUS. An hunc Scholaſticis accenſeam, ignoro. Se ipſum inter Scholaſticos reponit, ac fuit Anti-Peripateticus, & quidem Carteſianus: Quoniam verò more tractandi ſingulari uſus eſt, & ubique Scholaſticos, in quibus illi à Carteſio non diſſentiunt, ſequitur, quaſi Semi-Scholaſticus nobis ſit Carteſianus. Fuit ille Philoſophiæ Prof. in Gymnaſio Bredano, ibidemque Paſtor Eccleſiæ. Scripſit *Philoſophiam nova Methodo explicatam*, cujus pars prior continet libris ſex Metaphyſicam Theologiam naturalem, Angelographiam, Pſychologiam, Logicam, Ethicam, Pars poſterior continet Phyſicam. Uti in parte prima Scholaſticos quosdam Autores in medium adducit, ſuæ ſententiæ ſuffragantes, ita in Phyſicis quoque omni ſæpe conatu hoc agit, ut inveniat in illis ſententias ſibi adſtipulantes. Utilis iſte liber erit illis, qui utramque, tam Ariſtotelicam, quàm Carteſianam Philoſophiam, jungere volunt, & cognoſcere. Ubique etiam uſum in Theologia oſtendere laborat. Editus eſt liber Hagæ Com., apud Adrianum Vlacquium, anno 1663.

56 DIDACUS ALVAREZ. Medinenſis, Archiepiſcopus Tranenſis & Salpenſis, ex Ordine Prædicatorum. Scripſit *de Auxiliis divinæ gratiæ, & humani arbitrii viribus & libertate, ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxilior concordia.* Editus eſt liber Lugduni, ap. Horatium Cardonum, anno 1611. *in 4to.* Argumentum hujus libri eſt difficile & intricatiſſimum, dubiisque plenum. Ex D. Auguſtino, & Thoma, præcipua ſolent afferri ad has Controverſias, in quibus timidè tamen, & magna cum cautione, procedendum. Inhibita eſt illa diſputandi libertas ab ipſo Pontifice, ne ſcil. illæ Diſpp. in hæreſin aliquam erumperent. Paulus Leonhardus, quem ſuprà §. 39. citavimus, in ejusd. argumenti ſcripto, doctrinam controverſiarum illarum recenſuit diligenter.

GRE-

Digitized by Google

GREGORIUS SAYRUS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congrega- 57
tionis Caſſinenſis, Cœnobiique S. Juſtinæ de Padua Monachus, ſcripſit librum, cui titulus: *Clavis Regia Sacerdotum, Caſuum Conſcientiæ, S. Theologiæ Moralis Theſauri, locos omnes aperiens, in quibus præcipuè Canoniſtarum & Summiſtarum difficultates, ad communem praxin pertinentes, deciduntur & explicantur.* Operoſus ille eſt in præceptis ac regulis ponendis, ſecundum quas conſcientiæ Caſus examinari debeant, quo in argumento diligenter ſatis verſatur. Prima ejus libri pars illa potiſſimum tractat, quæ ad Theologicam disquiſitionem pertinent, quanquam & de homicidio, & Autocheiria, quædam ventilentur, quæ ad forum pertinent, & in illo uſum habent. Altera ejus Pars potiſſimum ad Juriſprudentiæ uſum facit. Agit enim ibi de Dominio, poſſeſſione, furta rapina, reſtitutione in genere & in particulari, de Judicibus, Advocatis & Notariis. Circa quæ multa argumenta profert, quæ ad circumſtantias fori pertinent, poteſtque velut Indicis loco in multis haberi. Diligentiſſimus enim eſt, in Autorum locis cumulandis. Adjecit porrò Indicem quintuplicem, quo commodè uti poſſimus. Liber prodiit *in folio* Venetiis A. 1605. ap. Baretium.

LUDOVICUS MOLINA. Qui eſt dictus Hylas? Is eſt, qui omnes 58
JCtorum paginas complet, & velut Oraculum à multis conſulitur. Fuit quondam primarius in Academia Eborenſi Profeſſ. Theologiæ, è Soc Jeſu. Scripſit *de juſtitia & jure Tomos VI.* qui prodierunt noviſſimè Moguntiæ, ap. Schönvvetterum, A. 1659. Ediderat olim etiam *in Partem primam D. Thomæ Commentarios*. Complexus eſt his libris *de juſtitia* pene omnia, quæ ſpectant ad juriſprudentiam, ex Thoma, & Scholaſticis, plena manu adducens, quæ ad illuſtrationem jurium ex principiis moralibus pertinent. Nemo eſt, qui horum librorum Utilitatem ignorat.

JOHANNES de LUGO, Hiſpalenſis, è Societate Jeſu, in Collegio 59
Rom. olim Theologiæ Profeſſ. & idem Cardinalis, *de juſtitia & jure* operoſos quoque Commentarios ſcripſit. Initium fecit ille Commentationum ſuarum à *Tertia ſummæ Theologicæ Thomiſticæ parte*, ac proceſſit ad *Secundam ſecundæ*, ex qua parte, qua Thomas virtutes pertractat, unicam tantùm, juſtitiam, ſibi pertractandam aſſumpſit. Procedit per omnia juriſprudentiæ capita, &, poſt Molinam & Leſſium, ſcripſit, ſed ita tamen rem ſuam inſtituit, ut magis è Theologorum & Scholaſticorum fontibus ſua hauriat, quam è Juriſprudentiæ fundo, ac tamen ad Conciliorum Canones, & Capitula Juris Canonici, ſe referat. Ubi occaſio fert, ex Jure Civili Romanorum quædam aſſumpſit, ſed ita tamen, ut magis Interpretes ejus audiat, quàm leges ipſas è fontibus ſuis interpretetur. Prodiit Editio noviſſima Lugduni A. 1652. *in fol.* Idem ſcripſit *de Incarnatione Domini Diſpp. Scholaſticas*, quæ prodierunt Lugduni A. 1623. *in fol.*

Digitized by Google

60 LEONHARDUS LESSIUS. E Soc. Jeſu, Theologiæ in Academiâ Lovanienſi Prof. Scripſit *de juſtitia & jure, cæteriſque Virtutibus Cardinalibus libb. quatuor, ad ſecundam ſecundæ D. Thomæ, à quæſtione 47. usque ad 171.* Prior verò prodiit ſeparatus Tractatus *de juſtitia & jure*, cui etiam accuratiorem operam impendiſſe videtur. Ultima Editio prodiit Lugduni A. 1653. *in fol.* Acceſsêre Tractationes duæ ad defenſionem hujus operis; Una *de monte pietatis*, quæ ab ipſo Leſſio ſcripta, defendit quandam ſuam ſententiam, occurrentem in libris de *juſtitia*, de monte pietatis; cujus occaſionem peperit Controverſia à Moraliſtis inſtituta. Altera tractatio militat pro defenſione quarundam theſium Leſſii, quæ *libro 2. cap. XI. Dubio 20. & cap. 49. dubio 9.* occurrunt, de licito uſu æquivocationum, & mentalium reſtrictionum, quæ à Johanne Barneſio impugnatæ, propugnantur à Theophilo Raynaudo. Titulus Diſſertationis eſt: *Splendor Veritatis moralis collatus cum tenebris mendacii, ac nubilo æquivocationis ac mentalis reſtrictionis.* Multa in illa Diſſertatione utilia occurrunt, ad illuſtrandam hanc doctrinam, quam Jeſuitarum, ſi Diis placet, ſolertia nobis peperit, de qua alibi pluribus dicemus.

61 JOHANNES AZORIUS. Etiam ille inter Principes moralis doctrinæ, eſt recenſendus, cujus exſtant *Inſtitutionum Moralium partes 3.* in quibus univerſæ quæſtiones, ad conſcientiam rectè aut prave factorum pertinentes, tractantur. Fuit Lorcitanus, è Soc. Jeſu, & hoc Opus magna diligentia conſcripſit, non è principiis Ariſtotelicis & Thomiſticis tantum (Thomæ enim, ut omnes, methodum ſequitur,) ſed adhibitis in conſilium Juris Canonici ac Civilis Interpretibus, & Scriptura ipſa. Prodiit liber ille Brixiæ A. 1617. ap. Franciſcum Thebaldinum, in fol. Altera pars autem Mediolani eod. anno, ap. hæredes Pacifici Pontii & Johannem Baptiſtam Picalium. Tertia denique eod. anno, ap. Thebaldinum.

62 SUMMA ANGELICA de CASIBUS CONSCIENTIÆ. Angelus de Clavaſio, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, compilavit ex Operibus Thomæ Indicem aliquem generalem Caſuum, qui occurrunt, & deciſi ſunt, in Thomæ Operibus, ſub titulis *Locorum CC.* Utiliſſimus ſanè liber eſt, ac operæ pretium profectò faceret, quod his adjiceret omnes Thomæ Commentatores, atque ex illis Locos Univerſales Caſuales efficeret. Prodeſſe hic liber, & Theologis & JCtis poteſt. Quod ſi in Jure tales LL. CC. practicos Caſuum civilium haberemus, magni profectò uſus res eſſet. Sed tanta eſt Objecti illius vaſtitas, ut facilè deterreat eum, qui hunc laborem ſuſcipere velit. Editus eſt liber ille Argentinæ anno 1502. *in 4to*, majori charactere Gothico.

63 JACOBUS ZABARELLA. Patavinus, nemini ignotus Autor, de quo prolixè verba facere opus non eſt. Scripſit in Logicis & Phyſicis, & de anima,

Digitized by Google

ma, multa, omnibus celebrata Peripateticis. Edidit illius Opera integra Johannes Ludov. Havenreuterus, Medicus & Philoſophus in Academia Argentorat., Francofurt. ap. hæredes Lazari Reſneri, anno 1623. *in 4to.* Adverſus illum Joach. Jungius, Rector Hamburg. Gymnaſii, in Phyſicis aliquot Diſpp. ſcripſit, in quibus doctrinam ejus, & ſub ejus nomine omnem Peripateticam, exagitat. Aggreſſus autem eſt ille, quæ de principiis corporis naturalis, & de miſtionis natura, apud illum habentur. Cum ingenium Jungius haberet mechanicum, & Mathematicum, accuratius phyſicas illas res eſt contemplatus, quam fecerunt Homines ſcholaſtici.

FRANCISCUS TITELMANNUS, Ordinis Fratr. Minorum, Theologiæ apud Lovanienſes Profeſſor, ſcripſit *Summam Ariſtotelici Organi cum Scholaſticis collati*, editam Lug. A. 1580. ſub titulo *Dialecticarum conſiderationum*. 64

ANTONIUS SCAYNUS. Autor ille non eſt ex Scholaſticis, ſed ex Ariſtotelis Interpret. optimis, cujus ſupra obiter *Cap. XI. §. 27.* mentionem fecimus. Subjungo tamen hic, & miſceo Scholaſticis, cum aliis nonnullis, ob argumenti affinitatem, cum ſupra omiſerim. Edidit is *Paraphraſin in XIV. Libb. Metaphyſ. Ariſtotelis*, Romæ, apud Barthol. Gaſſum, anno 1581. *in fol.* Præmiſit operi luculentam præfationem, in qua multa continentur, quæ pertinent ad doctrinam *Libb.* Ariſtotelis *Metaphyſ.* Inter alia capite VII. occurrit ejus Obſervatio de Alexandri Aphrodiſienſis *Commentario in libb. Metaphyſ. Ariſtotelis*, quem ait perperam ipſi adſcribi, atque hanc ſuam ſententiam adſtruit adverſus Sepulvedam. Cenſet itaque alterius cujusdam Alexandri, aut forte Mich. Epheſii, librum eſſe. 65

JOH. BAPTISTA MONLORIUS. Valentinus Bokayrentanus, Canonicus Oriolanus, non ignobilis Ariſtotelis Interpres. Latinus ſcripſit in Ariſtotelis *Analytica priora*, quæ latinitate donavit, ac *paraphraſin* & *Scholia* addidit. Quibus Coronidis loco adjecti ſunt ejusd. Autoris Libri duo, unus de Ἐντελεχέια, alter de *Univerſis*, vel, ut alii vocant, *Univerſalibus*, in quo præcipuè docet Univerſalia eſſe in rebus, ſine mentis operatione, adverſus Nominales. Alioquin perſpicuè, eleganterque, pro argumenti conditione, ſcribit. Prodiit Francof. *in 4to* A. 1593. ap. Joh. Wechelium. 66

ROBERTUS BALFOUREUS. Præclarus ille Ariſtotelis Interpres eſt, cujus exſtant *Commentarii in libb. Ariſtotelis Philoſophicos*, è quibus notiores ſunt illi, quos in *libb. Ethicorum* ſcripſit. Scotus eſt natione, planamque viam inſiſtit, & Ariſtotelem ex ſeipſo explicat, non pauca elegantioris literaturæ adſpergens. Scripſit & *Commentarium in Organum Logicum*, *Commentarius in Ethica Ariſtotelis* editus eſt Burdigalæ A. 1620. *in 4to.* 67

JOHANNES COTTUNIUS. In Patavina Academia Philoſophus, ſcripſit varia, interque illa *Commentar.* luculentiſſimum *in Ariſtotelis libb. Phy-* 68

Digitized by Google

ſicorum. Præmiſit *quæſtiones Proœmiales* utiliſſimas huic operi ſuo, quarum primaria eſt Hiſtorica de Ariſtotele, ex ipſo illo libro. Omnia hic adducit in Ariſtotelis laudem argumenta, additis etiam iis, quæ in contrarium afferuntur, & quidem non pauca Franciſci Patricii refutat, quæ ipſe Ariſtoteli objecerat. Sanè diligens adeò fuit in deſcribendo à capite ad calcem Ariſtotele, ut ne quidem crura ejus omiſerit. Certè diligentiſſimus ille Autor eſt in omnibus Ariſtotelicis examinandis, & cum Ariſtotelicis, præcipuè Græcis Interpret. conferendis. Nam Græcæ linguæ peritiſſimus fuit, ut teſtantur ejus *Epigrammata Græca lingua conſcripta*, quæ Patavii edita ſunt in lucem *in 4to* anno 1653. Inter quæ exſtant varia Encomiaſtica in Viros Europæ eruditos, unumque in laudes Herm. Conringii. Cæterum & *de Ariſtotele univerſa Epigrammatica* integrum ſcripſit librum, quem aliquoties à Viris doctis laudatum inveni, & in Catalogis Bibliothecarum nominatum. *Commentarius in libb. Ariſtotelis phyſicos* prodiit Patavii, apud Paulum Frambottum, *in fol.* A. 1648.

69 JVLIVS PACIVS. Ille inter JCtos Philoſophus, nec è vulgo, quod rarum in illis eſt Scripſit in libb. Ariſtoteſis nonnullos, eosque è Græco in Latinam vertit linguam, elegantioribusque Notis illuſtravit. Scripſit in Ariſtotelis *libb. Logicos* omnes, quos è libris MStis emendavit, ac vertit, ac perpetuis notis, tabulisque Synopticis illſtravit. Inſigniter fuit Dialecticæ peritus, quod ſatis eruditis illis in jure ſcriptis oſtendit. Scripſit quoque Notas in *libb. Phyſicorum* Ariſtotelis, quæ ſi rectè memini, Francof. editæ ſunt. *Commentarius in Logicos libb.* prodiit Francof. ap. hæredes Wechelii, *in 4to.* anno 1597.

70 HVBERTVS GIFANIVS. Jungimus Pacio Gifanium, in Philoſophia Practica parem, in Philologia, Criticisque, ſuperiorem. Par certè nobile ICtorum, qui accuratiora ad Jurisprudentiam ſtudia attulerunt, quam nunc vulgò fit, cùm planè illotis ad illam acceditur manibus. Scripſit elegantisſimos *Commentarios in Ethica & Politica* Ariſtotelis *in 8tavo.* editos, in quibus textum Ariſtotelis emendat, paraphraſi illuſtrat, & ſimul Diſpp. ad argumentum accommodatis, è Philoſophorum Veterum Recentiorumque Scholis.

71 ANTONIUS ROCCUS. Etiam hic inter interpretes Ariſtotelis ſupra omiſſus, merito ſibi hoc locum vindicat, in primis numerandus, quanquam poſtremò hic loco ponitur. Pauca ejus cognita ſunt, ac rariora, quæ ſcripſit. *In libros Phyſicorum Ariſtotelis* Commentarium edidit, quem nondum vidi, ſed ſi ex altero quodam ejus Tractatu *de immortalitate animæ* eſt æſtimandus, nihil illi deeſſe credo acuminis, ad rem illam, quam tractat. Pro ratione tamen, & Genio iſtius Philoſophiæ. Tractatus ille ultimus, quem nominavi, hoc titulo prodiit: *Animæ Rationalis Immortalitas, ſimul cum ipſius vera propagatione ex ſemine, via quadam ſublimi peripatetica, non hactenus per Ariſtote-*

Digitized by Google

riſtotelem ſignata veſtigiis. Hæc enim elogia ipſe operi ſuo ſuſpendit, & in præfatione ad Lectorem, regiam hanc viam unicamque recte circa animæ rationalis immortalitatem philoſophandi vocat. Ipſe hæc de ſuo Opere prædicat, ſpondetque lectorem non diſceſſurum, quin in partes ſuas pertrahatur. Equidem fateor, nihil deeſſe ipſi argutarum ratiocinationum, è principiis peripateticis deductarum, ſed, quantum mihi videtur, preſſius urget, & ſubminiſtrat argumenta, quæ materialitatem quantam animæ inferre posſint, dum ſua quadam ratione illam è materia productionem aſſerit. Quæ vero concluſiones hæc præſuppoſita ſequantur, facilè per ſe quivis intelligit; Nam quæ ad Spiritalitatem animæ probandam, vulgò habentur argumenta, tum ex revelatione, tum ex natura, petita, frigidè ab ipſo tractantur. Hypotheſes autem ipſius omnes paradoxologiam & a communi peripateticorum ac Philoſophorum ſententia heterodoxiam, ſapiunt. Liber prodiit Francof. apud Fridericum Hertz, anno 1644. Petro Mauroceno, Senatori Veneto, ab Aut. inſcriptus. Qui ſi extra Germaniam non prodiit, videtur ob cenſuræ rigorem imprimi non potuiſſe; nec tamen ejus quicquam refertur in illa Editione.

CHRISTOPHORUS BINDERUS. Subjungimus hunc omnibus no- 72
ſtris Scholaſticis Scriptoribus. Nam de *Scholaſtica Theologia* in univerſum ſcripſit, egitque de ejus cauſis, origine progreſſu, ac methodo legendi ſcholaſticos, deque corruptelis Theologiæ, ab illis inſtitutis. Fuit Theologiæ D. & Eccleſiaſtes Aulæ Würtembergicæ. Prodiit liber Tubingæ anno 1614. *in 4to.*

Atque hæc de Scholaſticis DD. dixiſſe ſufficiat, quorum plurimi fue- 73
runt Hiſpani & Angli, exceptis Alberto & Thoma, aliisque nonnullis. Sed numero tamen hæ nationes videntur vincere. Certe magnam Gentis Anglicæ gloriam hanc judicat patriæ ſuæ Panegryſtes, Guilielmus Cambdenus, qui in libro rariſſimo, Anglicaque lingua ſcripto, cui titulus: *Remaines concerning Britain*, editus Londini anno 1657. *in 4to. p. 14.* enarrat omnes illos Terræ ſuæ filios, & in invidiam Gallorum monſtrat, jam ab omni ævo Anglos fuiſſe Gallorum Pædagogos. Cum tamen hi ſe pene totius Orbis magiſtros venditent. Nam Joh. Piccartus, *in Celtopædia* ſua, data opera id egit, ut omnium artium ſcientiam, ipſasque literas, à Gallis in univerſum genus humanum profectas oſtendat. Nimirum omnes gentes πατϱιδομανίᾳ laborant, ut difficile ſit inter illas ſedere arbitrum.

Digitized by Google

CAP. XV.

DE NOVATORIBUS IN PHILOSOPHIA.

§. 1. *Plerique illorum Ariſtotelicæ ſe oppoſuere Tyrannidi, & in Phyſicis præcipue fuere occupati, diverſo licet ſcopo atque genio.* 2. *Celebriores aliis ſunt BERNH. TELESIUS, &, qui bujus nonnulla ſua fecit, FRANC. PATRICIUS. Illius Scripta & Dogmata Phyſica recenſentur: Hujus autem Ineptiæ exploduntur.* 3. *HIER. CARDANUS, de cujus* πολυγραφία, *Ingenio ob ſtultitiæ cum Sapientia mixturam vario, Certamine cum Jul. Cæſ. Scaligero, Scriptis Phyſicis, Opinionibusque illorum Paradoxis, Phyſiognomia ei ſuppoſita, Genio Familiari,* Arcanis Prudentiæ Civilis, *Avaritia, & Atheiſmo ei imputato, diſſeritur.* 4. *CARPENTARIUS Anglus,* Philoſophiæ Liberæ *Scriptor.* 5. *RENATVS CARTESIVS, cujus Vitæ Sectæque Hiſtoriam, ſed haud plene ſatis, Johan. Tepelius & Joh. Chriſtoph. Sturmius ſunt perſecuti.* 6. *Epicurum in nonnullis ſequitur, Atheiſmi tamen immerito accuſatur, licet Ben. Spinoſa, aliique Athei, Dogmatis ejus ſint abuſi. Lites ei a Gisb. Voetio, aliisque Theologis motæ. Sam. Mareſii Scriptum de Abuſu Philoſophiæ ejus.* 7. *Fundamentum Philoſophiæ ejus, cujus Vitia, illorumque Cauſæ, e Joh. Bapt. Hamelio & Henr. Moro, notantur.* 8. *Scripta quædam Carteſii potiora commendantur,* Dioptrica *&c.,* Lib. de Paſſionibus Animæ, Epiſtolæ, Tr. de Homine, Mechanica, *& Chorea in Natalem Chriſtinæ Auguſtæ Poetica.* 9. *Epitomatores Philoſophiæ Carteſii, Henr. Regius, Tattinghoſius, Franç. Bayle, Ant. le Grand (de cujus Scriptis plura afferuntur) ac Jac. Rohault.* 10. *Commentatores in eum Joh. de Raey, Dan. Lipſtorpius (Doctrinam de motu, una cum Joh. Alph. Borello & Chriſt. Hugenio, accuratius perſecutus) & Dn. de Cordemoy.* 11. *Carteſii Principia cum Ariſtotelicis miſcuerunt & conciliarunt Honor. Faber & Adr. Heerebord, cum Moſaicis autem, labore vano ac inutili, Joh. Amerpoel & Dn. des Fourneilles. Bruta ſenſu carere, Gomezius Pereira ante eum docuit.* 12. *FRANC. WILH. Lib. Baro de NüLAND, Novator in Phyſica Anti-Carteſianus.* 13. *THOM. HOBBESIUS, Novator in omni Philoſophia, ac Epicureiſmi Inſtaurator, Doctus quidem, ſed in Literas pariter atque Religionem injurius. A Joh. Walliſio Errorum in Matheſi puerilium eſt convictus. Phyſicam ſuam Epicuream (de qua Honor. Fabri additur Judicium) e Doctrina de Motu, nec tamen primus, derivat.* 14. Elementorum ejus Philoſophiæ *ac* Leviathanis, *Tyrannidi ac Atheiſmo viam ſternentium, Hiſtoria & Recenſus.* 15. Problemata *ipſius* Phyſica *a Rob. Boylio confutata. Indoles ejus moroſa & contentioſa,*

tioſa. Politica ejus a Gallis avide excepta. Adverſarii Angli & Belgæ. Vita ipſius Hiſtoria ἀδιέσποτος. Ex ipſo Atheiſmi ſui Principia hauſit Bened. Spinoſa. Thomæ Nomen pleriuque Novatoribus proprium. 16. THEOPHRASTUS PARACELSUS, Homo illiteratus ſed ingenioſus, Philoſophiæ, Medicinæ, ipſiusque Theologiæ, Reformator, Magiæ ſuſpectus, Enthuſiaſtarum Recc. Parens. Comm. *ejus MSS.* in IV. Evangelia. *Sam. Siderocratis LL. CC. Sententia ejus. 17. JOH. ESPAGNETUS, Chymicus ingenioſus, de cujus κρύψει Nominis Anagrammatica, Scriptis Chymicis, Paradoxiisque illorum Phyſicis, & in his Pluralitate Mundorum, breviter agitur. 17. JOH. AMOSUS COMENIUS, Novator in univerſa Panſophia, Enthuſiaſmo affinis, cujus* Janua L. Lat., *aliaque Scripta Didactica, tanquam Barbara & minus Latina, rejiciuntur. 19.* Phyſicæ *ipſius* ad Lumen Divinum ex Gen. c. I. reformatæ, *nova Principia & Dogmata, una cum* Libello de Frigore *frigido, itidem exploduntur. Recocta illa ſunt a Joh. Bayero, Comenio paulo accuratiore.*

Poſt abſolutos Scholaſticos, hos in medium adducimus, Veteris Scholæ novaturientes Diſcipulos. Horum aliquam partem jam ſupra Cap. XII. adduximus, ubi agebamus de Scriptoribus Antiperipateticis. Plerique enim, occaſione affectatæ Tyrannidis Peripateticæ, rebellionem in hoc regno tentarunt, ut ſolent in Republ. res novas moliri, qui faſtidioſo premuntur imperia. Cæterum Novatorum illorum non eſt unus idemque genius; aliqui illorum cum ratione inſaniunt, quidam toti ſunt inepti, nec quicquam novi, præter terminorum varietates, in Philoſophiam intulerunt, qui rectius feciſſent, ſi domi compreſſis ſediſſent manibus, aut pinxiſſent cucurbitas, quam ut tam inficetas turbas excitarent. Gloriolæ venatio multos abripuit, paucos veritatis ſtudium inſtigavit. Factum vero fuit à rebus naturalibus initium. Nam, cum illæ in ſenſus incurrerent, ac in nationibus plerique & ſpeculationibus ſubſiſterent Scholaſticorum, ad ſenſus viam reducere demonſtrationes ſuas laborarunt, & in ſingularibus exercere ingenium, ut expeditior eſſet Univerſalium doctrina. 1

Primus itaque, qui laudem aliquam hoc conatu quæſivit, eſt BENHARDINUS TELESIUS. Conſentinus is fuit ex Oppido Calabriæ, ſcripſitque Opus *de Rer. natura*, juxta propria principia, quod in *libb. IX.* diſpeſcuit, editos Neapoli, apud Horatium Sardianum, anno 1587. *in fol.* Thuanus tradit, eum à Patruo ſuo, Antonio, Philoſophiæ ſuæ dogmata accepiſſe, qui, ſi rectè memini, Opuſculum aliquod ſcripſit *de Coronis*, aliaque nonnulla Phyſici argumenti. Scripſit & idem Bernhardinus Teleſius alia quædam Opuſcula, librum ſc. unicum *de his, quæ in aëre fiunt,* & *de terræ moti-* 2

Digitized by Google

motibus, qui prodiit Neapoli anno 1570. *in 4to.* item *de Colorum* (quos omnes e Principiis Caloris & Frigoris deducit) *generatione*, qui eodem anno Neapoli editus eſt *in 4to*, tum *de natura maris librum unicum*, (falſum illud eſſe natura contra Ariſtotelem diſputantem, Aquam vero Elementorum numero ejicientem) ibidem anno 1570. *in 4to.* Autor hic, ut præ ſe fert, in *proœmio libri de natura rerum*, ad ſenſum reducere vult dogmata ſua. Primo libro demonſtrat, Solem à calore, terram à frigore conſtitutam, omnemque operandi facultatem illis inde provenire. Calorem, frigus, & materiam, tria principia eſſe ait, in quibus omnia conſiſtant, variasque fieri diverſasque operationes ratione locorum, in quibus illæ fiunt, ac temperie & moderatione frigoris. Hinc ſiccitatem, & humiditatem, deducit, & Mare Solis calore è terra produci oſtendit. Lib. 2. contra Ariſtotelem diſputat de communi materia, de cœlo, an igneæ ſit naturæ, an calor & frigus ſint ſubſtantiæ. Tertio libro impugnat qualitates Elementares, ſiccitatem à calore provenire negat, quia calor liquefacit, humiditatem à frigore, quia frigus exſiccat. Rationibus etiam oſtendere vult, omnem aquam ſua natura eſſe calidam, ignem ſummè humidum; 4. humores in corporibus negat, ignem etiam & aërem à miſtione corporum excludit. 4to lib. multa de Calore Solis diſputat, multa de motu cœlorum, & primo motore. 5to Ariſtotelis de anima humana ſententiam impugnat, ejusque potentias & facultates ſcrutatur. In ſexto de generationibus animalium & plantarum agit, in quo non adeo multa reperiuntur, a communibus ſententiis diſſentientia. In 8to de ſenſibus interioribus, paſſionibus animi, virtutibus & vitiis, multa adverſus Ariſtotelem philoſophatur. Hæc ferè ſunt præcipua ejus Philoſophiæ capp., in quibus eum ſtudio novaturire quis non videt? Hujus quædam principia ſua fecit Franc. Patritius. Calorem enim & frigus operandi principia retinet, addidit vero ſpatium, lucem & fluorem. Sed is magis intricavit ſua dogmata, quam ipſe Teleſius, & pro rerum veritate nebulas aliquas Platonicas captat, quibus & ſibi, & Lectoribus, tenebras offundit. Nullam enim veræ methodi, & artis Analyticæ, lucem illic deprehendes. V. quæ de Patritio *Cap. VIII.* §. *3.* & *4.* fuſius ſunt expoſita

3 HIERONYMUS CARDANUS, Mediolanenſis, Portentum ingenii inſigne, intuitu miſtæ cum ſapientia. Stultitiæ, Novator in multis & Polygraphus, ſi quis alius. Tot enim libb. ſcripſit, ut & de *ſuis libris* ipſe librum conſcripſerit, quo recenſet tempora & occaſiones librorum, à ſe ſcriptorum. Tria ſtatuit Elementa, Aerem, aquam & terram: Ignem ſublunarem videt, aſtra calida magis & minus ſtatuit; quæ in libris ſuis *de ſubtilitate & varietate* fuſe deduxit. In quibus multa continentur egregia, multa immiſcentur ridicula, ut fuit ejus hominis ingenium per dilucida

inter-

Digitized by Google

intervalla ſumme ſtultum, ſummeque intelligens. Scripſit præterea vaſtos libb. in omni philoſophiæ genere, Philologicos, Logicos, Morales, Phyſicos Politicos, Aſtrologicos, quos X. Voluminibus *in fol.* collectos, atque hactenus magnam partem ineditos, edidit Carolus Sponius, moderante Gabr. Naudæo, Lugdun. anno 1663. Phyſici ſunt ejus libri, quos modo nominavimus, quibus eſt addenda *Actio prima in Calumniatorem librorum de ſubtilitate.* Hos Julius Cæſar Scaliger, Vir alioquin Summus, impugnaverat contradicendi pruritu magis, & vana gloria, ductus, quam rei ipſius veritate. In multis enim potius ſophiſtam & Cavillatorem egit, quàm Philoſophum, ac defendit Cardanum in non paucis. Joh. Sperlingius *in Meditatt. in Scalig. de ſubtilitate*, quæ prodierunt Wittebergæ anno 1656. *in 8vo.* Sunt porro inter Opera ejus Phyſica *libri de ſecretis, de gemmis,* & *de coloribus, de vitali aqua ſive æthere, de fulgure, de natura liber*, hactenus ineditus, *de immortalitate animarum, θεογνώϛων liber primus, ſive de tranquillitate,* itidem hactenus ineditus, *θεογνώϛων liber ſecundus, ſive dialogus de vita producenda; θεογνώϛων lib. 3. ſive de animæ immortalitate, θεογνώϛων lib. 4 ſeu de Contemplatione, θεογνώϛων lib. 5. ſive hyperboreorum*, de quibus multas illic ſpeculationes habet. Magna enim paſſim prædicatio eſt apud Vett. hyperboreorum, per quos Svecos eſſe intelligendos, nuper nos docere voluit Olaus Rudbeckius in *Atlantica* ſua. Cæterum & tres illi θεογνώϛων libri tum primum ſunt editi. Scripſit porrò *de aceti natura, Problematum ſectiones VII. Diſcorſo di Vacuo*, Italica lingua, *Diſcorſo, Si la qualita pùo trapaſſade dè ſubjecto in ſubjecto*, qui quatuor tantùm hactenus fuerant MSSti. Prodiit ejus *Phyſiognomia* ſeorſim Gallico ſermone, in quam ex Italico eſt converſa. Sed vix mihi videtur, genuinum eſſe opus, quanquam ejus nomen mentiatur; nam lucri potiùs cauſſa à Bibliopolis id fictum crediderim. Valde enim adſtrictus & brevis, præter morem ſuum, in illo eſt, neque omiſiſſent, credo, hoc opus inter cœtera ejus edere, ſi pro genuino habuiſſent. Sed miror tamen, nullam ejus mentionem fieri in *Vita Cardani*, à Naudæo ſcripta, ubi diligenter omnia recenſet, quæ ad Operum ejus Hiſtoriam pertinent. Multa in illo ibi excuſat, mula etiam reprehendit. Quæ de genio ſuo, in *Phyſiogn.* iſta alibique pasſim, recenſet Cardanus, pro confictis habet Naudæus, & ad inanem oſtentationem comparatis. Putavit enim hoc figmento ſe gratiam plebis aucupaturum, vel doctrinæ ſuæ authoritatem conciliaturum, ut videretur quaſi per Enthuſiaſmum ſcripſiſſe, quæ ſcripſit. Fuit, ſicut miri ac variabilis ingenii, ita miræ quoque fortunæ. Multas cum Medicis conflictationes habuit, ipſe Medicus, quorum fraudibus, artibus, calumniis pleni ſunt ejusdem libb. omnes. Habuit etiam non contemnendam Rerum civilium ſapientiam, quod mireris in homine perpetuis Speculationibus, & Scholaſticis rebus, addicto, tum in plerisque actionibus ſuis infelice, nec rerum ſuarum pro-

vido. Scilicet cum tempus ſibi non ſumeret de rebus ſuis cogitandi, majus aliena curandi otium habuit; ac ſunt ſæpe homines, qui, cum ſibi non ſapiant, aliis tamen ſapiunt. Edidit *lib. de Arcanis prudentiæ civilis*, Lugd. anno 1635. *in 12mo.* excuſum, & Helmſtadii recuſum, cui *Proxonetæ* dedit titulum, qui ſanè in ſocietate Civili verſantibus eſt utiliſſimus, & nihil pene non habet fraudium, artium, technarum, quibus uti vulgò inter homines ſolemus, & ob quas adeò commendatur ab hominibus profanis. *Homo* ille *Politicus*, à quodam Pacifico à Lapide, & poſtea a Chriſtoph. Pellero ſub *Politici ſcelerati* titulo, editus. Laudatur Cardanus ab his, culpatur ab illis. Sunt, qui Atheiſmi illum crimine onerant, quod quidem non adeò è ſcriptis ejus elucet, quorum indicio quis interdum illum fanaticum, & Enthuſiaſtam, habuerit quanquam & Enthuſiaſticus quidam Atheiſmus ſit. Immitius item de illo judicium tulit Franciſcus Sanchez in *Commentario ad Ariſtotelem de divinatione per ſomnium p. 139. & 257.* Ridicula quoque de illo habetur Hiſtoria. Cum Bilib. Pirkheimerus honoris cauſa ad illum in Italia inviſeret, hinc ille excipiens ſtatim rogavit, an ſecum ferret pecuniam, cum vero is, miratus quæſiti abſurditatem, nihil, præter neceſſaria, ſibi itineris eſſe ſubſidia reſponderet, regeſſit ipſi Cardanus, ſe non curare Transalpinos, niſi pecuniam ſibi adferrent. Et, *ex illo tempore*, inquit Pirkheimerus, *non Cardanum, ſed κερδᾶνον, appellabam. De vita ſua librisque propriis* ipſe ſcripſit.

4 CARPENTARIUS, Anglus ille fuit, ſcripſitque librum, cui tit. *Philoſophia libera* qua ſingulares & paradoxas ſententias proponit, qualia e. g. illa ſunt. Non dari naturales notitias, locum eſſe nihil, omnes res ex nihilo fieri, ſenſus non poſſe errare, ignem eſſe humidum, omnia Elementa eſſe gravia, & ſimilia. Non memini, ubi & quando editus ille liber.

5 RENATUS des Cartes, ſeu Carteſius. Si quis alius præcipuum inter Novatores nomen meretur. Neque enim ipſe ſibi tantum ſapere voluit, ſed & Sectam ſui nominis condidit, quæ per totum Belgium, Angliam, Galliamque, & multas Germaniæ partes, ſe propagavit. Qui hujus Viri Vitam deſcripſerit, ſecundum omnes circumſtantias, non eſt. Exigua tamen hinc illinc habentur ejusd. monumenta. Neque omnes pari conſilio de ipſo ſcripſêre. Quidam enim ejus hoſtes multa de ipſo perperam retulerunt, inprimis quod ſpectat dogmata ejus. Philoſophia ſimul & Vita illius aliquo modo adumbrata eſt à M. Joh. Tepelio, cujus exſtat ſuper hoc argumento libellus, Noribergæ *in 12.* editus anno 1674. Agit verò in illo Opuſculo primùm de Aut. ipſo, & occaſione, qua inductus ad Philoſophiam ſe applicuerit. Agit (2.) de ſcriptis Carteſii, tum & de principiis Philoſophiæ Carteſianæ. Hinc de adjunctis ejus Philoſophiæ, poſtea de oppugnatoribus, & propugnatoribus ejus, Item de judiciis Virorum doctorum ſuper Secta Carteſia-

ſiana. Exſtat quoque Joh. Chriſtophori Sturmii, Profeſſ. Altorfini, brevis *Diſſertatio de Carteſianis & Carteſianiſmo.* Altorfii A. 1677. in 4to excuſa. Sed & in illa de Aut., & Hiſtoria ejus Vitæ, parum habetur, ſed potius quædam de ejus doctrina tractantur.

Longa eſſet mihi enarranda Hiſtoria, ſi omnia, quæ huc ſpectant, in medium proferre velim. Ex Epicuri & Jordani Bruni Dogmatibus quædam reaſſumpſiſſe videtur, quæ tamen ita perpoliit meditationibus ſuis, ut nova eſſe videantur. Primam illi litem movere cœperunt Theologi, quibus nova plerumque hæreſeos ſuſpicione laborare videntur: ac ſunt in Belgio, qui Atheum, & pene ipſi Vanino ſimilem, faciunt. Doceri certe illic Philoſophia ejus primum prohibita, ac Ariſtotelica prælegi juſſa. Sed ita Carteſiani Ariſtotelem prælegerunt, ut totum ad Carteſii mentem reformarent. Reſuſcitata illa lis nuperrimè fuit, & magna in Academia Leidenſi diſſidia etiam inter ipſos Theologos inde enata, quod, Carteſianiſmi prætextu ipſe Atheiſmus novam ſpeciem ſumpſiſſet. Prodierunt infames illi Ben. Spinoſæ, aliorumque libri, qui omnes impingebant Carteſio ſuas ſententias. Hinc ille in invidiam incurrit, qua facilè, ut puto, ſe vivus expediviſſet. Nam, poſt mortem ejus, quidvis in illum rejicere poterant ejus diſcipuli. Habemus, qui ex Ariſtotele, & Peripatetica Philoſophia nefanda dogmata produxerunt; neque tamen ob eam cauſam everſa eſt Peripatetica Philoſophia. Facillimum enim eſt alio detorquere ſententias, & è principiis, malè applicatis, educere Concluſiones, Autori iſtorum inficiandas. In arenam cum ipſo primus deſcendit Gisb. Voëtius, huic impar aggreſſor Achilli, adverſus quem Philoſophiam ſuam maſculè defendit. Irrepſerunt tamen in hanc Philoſophiam, ut dixi, abuſus, de quibus peculiari libro Samuel Mareſius monuit Theol. ac Philoſophiæ ſtudioſos. Titulus ejus eſt: *De abuſu Philoſophiæ Carteſianæ ſubrepente, & evitando in rebus Theologicis, ac fidei.* 6

Primus, quem in lucem edidit, Liber *de Methodo* fuit, quo viam ſternebat dogmatibus ſuis, quem poſtea ſubſecuti ſunt libri Phyſici. Tota illa Doctrina fundata eſt ſuper figuris corporum, & motu, in quibus admirabilis ejus ſolertia eſt. Omnes illas recenſere hypotheſes, res eſt ab inſtituto noſtro aliena. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *lib. 1. de conſenſu Vet. & Novæ Philoſophiæ, nono capite*, ubi prolixe recenſet, quæ pro veris ipſe habet, & quæ videantur aliena; ac Principia Carteſii ita ait cum rebus ipſis cohærere, corporumque omnium vires, tum occultas, tum magis obvias, ita explicare, ut, alia non eſſe naturæ primordia, vel doctiſſimus quisque facile dejeraret. Henricus Moor, Anglus, Vir Ingenioſus, aliquantulum ad Platoniſmum inclinans, cuique frequens fuit cum Carteſio Epiſtolarum commercium (quæ adhuc leguntur inter *Opera* ejus *Philoſophica*,) ſingularem quandam 7

Digitized by Google

Epiſtolam inter illas habet, quæ quam diligentiſſimè hypotheſes Carteſianas recenſet, ſimulque ea, in quibus ingenio ſuo nimis indulſiſſe Carteſium credidit. Quos ejus Errores ille ad 3. capita reducit, nimirum (1.) ad ſimplicem, nudamque inadvertentiam, (2.) ad nimium, ſeu prudentiæ, ſeu honeſtæ aſtutiæ, ſtudium, & denique (3.) ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis, ac neceſſitatis, in ſingulis ſuis concluſionibus, affectationem. Ad 2dum caput refert illud de brutis animantibus, quæ inanimatas machinas, & in ſenſata Automata fingit Carteſius; quod comminiſci debuit, ne brutorum animas, pariter ac noſtras, è ſua philoſophandi ratione, concluderet immortales. Carteſianam hanc ſententiam nuper ſingulari libro propugnavit Anton. de Grand, *in lib. de Carentia ſenſus brutorum*. Pertinet & huc illud, de non inveſtigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus, quo præcavit Spinoſas quasdam quæſtiones, quæ circa eam rem ſolent formari. Ad 3. caput refert, quod rarefactionem, & condenſatioem fieri ad modum ſpongiæ crederet, nempe diſtantiam, ſive ſpatium, & Corpus idem eſſe realiter, nec ullam uſlibi fingi poſſe extenſionem, quæ non ſit realis alicujus corporis affectio. Cui fundamento totam doctrinam de immenſis, numero, & magnitudine, Vorticibus, deque particulis primi elementi in infinitum diviſis, ſuperſtruit. Refert & huc Commentum illud de formatione particularum ſtriatarum, earumque motu, qui non ſit plus minusve motus, in natura uno tempore, quam alio. Sed illa, cum refutatione operoſa, apud Morum legi poſſunt, qui quidem Vacuum illud, Carteſio negatum, ideò impugnat, quod in hypotheſibus ſuis extenſionem ne quidem à natura ſpirituali excludat, ut videre eſt in libris ejus *de immortalitate animæ*, ubi ſpiritui finito, & animæ ſeparatæ, figuram ovalem adſcribit, & *in libris Metaphyſicis*, ubi omne illud, quod arte ſolet fieri, Vacuum, aere non repletum, quod materiam tamen ſubtilem eſſe vult Carteſius, pro immateriali principio agnoſcit, & pene ipſum Deum facit.

5 Carteſii Opera prodierunt aliquoties junctim & ſeorſim in Belgio, ut omnibus notum eſt. *Dioptrice* ejus accuratiſſimum eſt opus, & magno ingenio conſcriptum, ubi doctrina de meteoris ſolidiſſimè explicatur. Libellus ejus *de paſſionibus animæ*, qui, & junctim, & ſeorſim, prodiit, in affectuum doctrina egregia multa docet, quatenus moralia principia cum Phyſicis conveniunt. Poſt mortem prodierunt quoque nonnulla ejus, ut *Epiſtolæ*, in quibus multa ſpecialia principiorum ſuorum explicat, & alia multa occurrunt, quæ ad Hiſtoriam Philoſophiæ ipſius ſpectant. Editus eſt quoque *lib. de Homine* à quodam Florentio Schylio ex Gallico in latinum converſus. Sed hunc librum poſteà pleniorem edidit, & accuratius converſum, Dn. de Clerſilier. Voluit, huic libro Carteſius addere *Tractatum de mente humana*,

verum

Digitized by Google

verum non eò pervenit. Quare hanc operam in ſe ſuſcepit Ludov. de la Forge, cujus liber Bremæ prodiit *in 4to.* Cœterum de tota ſumma Philoſophiæ Carteſianæ multa habentur cognitu digna, in præfatione libri iſtius *de homine*, Editus Clerſilerianæ. Reliquit & *Tractatum de Mechanica*, Gallica lingua ſcriptum, quem in linguam Latinam convertit D. Joh. Dan. Major. Cœterum nec Poeticæ artis rudis fuit. Habeo enim, inter Schediaſmata mea, Choream, Gallicè *Ballet* dictam, ſuper Natalem Reginæ Chriſtinæ, *La Naiſſance de la paix*, quam in Germanicam linguam convertit Joh. Freinshemius.

Fuere multi qui ejus doctrinam, vel in compendium redegerunt, vel Commentariis illuſtrarunt, vel ſuis dogmatibus miſcuerunt. E primo genere eſt Henricus Regius, cujus exſtant *Fundamenta Phyſices*, in quibus doctrinam Carteſianam propoſuit, ſed non ſatis rectè perceptam, & Additionibus quibusdam, quas Carteſio ſublegerat, auctam. Queritur de illo paſſim Carteſius *in Epiſtolis*. Edita ſunt Amſtel. A. 1646. *in 4to.* Eſt & quidam Joh. Tattinus Soſius, qui *Clavem Philoſophiæ Carteſianæ* ſcripſit. Franc. Bayle Gallica lingua complexus eſt ejus doctrinam, libro, qui inſcribitur; *le Syſteme general de la Philoſophie*, edito Anno 1669. Toloſæ *in fol.* XI. Capitibus pertractat Metaphyſicam, Logicam, Principia naturalis Philoſophiæ, doctrinam productorum in viſceribus terræ, Meteororum, Senſibilium qualitatum, plantarum, Animalium, hominum, humanarum paſſionum, & denique Ethicam. Antonius le Grand *Philoſophiam Veterum è mente Renati des Cartes, more Scholaſtico, breviter digeſtam*, ſcripſit, quæ Londini edita eſt A. 1671. *in 12mo.* Scripſit idem Autor *Inſtitutionem Philoſophicam* uberiorem, qua omnes partes Philoſophiæ ex mente Carteſii explicat, & methodo Didactica tradit, & Stylo perſpicuo. Liber ille ante annos X. in *8vo* prodiit Londini A. 1672. & nuperrimè anno elapſo auctior ibidem *in 4to*, poſtquam Norimbergæ recudi cœperat Anno 1679. *in 8vo.* Ejus quoque exſtat *Hiſtoria naturalis*, quæ quaſi pars ſpecialis eſt *Inſtitutionum Phyſicarum*, in qua experimentis agit, & ratiociniis. Prodiit illa Lond. anno 1673. *in 8vo*, & & Norimbergæ recuſa eſt. Credo illam Auctiorem aliquando prodituram. Nam argumentum illud infinitis modis augeri poteſt. Scripſit & *Vindicationem pro Philoſophia Carteſiana contra Sam. Parkerum*, quæ hoc Anno 1682. prodiit Londini *in 8vo*, & tangit præcipuas ejus cum Theologis & Philoſophis controverſias. Ante non fuit Carteſianæ Philoſophiæ addictus Autor ille; ſcripſit enim Gallicâ lingua librum, cui titulus: *L' Homme ſans paſſion*, quo Veterem illum Stoiciſmum defendit, & ſerio quidem. Quam ſuam doctrinam ipſe poſtea refutavit, poſtquam Carteſianæ Philoſophiæ addictus eſſe cœpit. Carteſius enim hanc doctrinam accuratius, quàm ullus Vett. Philoſophorum, è principiis ſuis eruit, uti liber ejus *de Paſſionibus* 9

Digitized by Google

nibus animæ oſtendit. Scripſit & Jacobus Rohault *Tractatum Phyſicum*, Gallica lingua Pariſ. A. 1671. excuſum, Amſtelodami v. A. 1672. recuſum *in 12mo.* Autor ille, poſtea in linguam Latinam a Theophilo Boneto converſus, prodiit, adjectis Antonii le Grand Animadverſionibus in eum Londin. *in 8vo.* A. 1682.

10 Qui Commentariis Carteſium ſuis illuſtrarunt, non pauci fuere apud Batavos. Eſt illic Joh. de Raey, Prof. Phyſicæ, primum Leydenſis, nunc Amſtelodamenſis, qui perpetuas in illum *Diſpp.* edidit. Seorſim, ſub ejus nomine, prodiit *Clavis Philoſophiæ Naturalis Ariſtotelica Carteſiana*, liber ad Intelligentiam principiorum Carteſianorum neceſſarius, Lugd. Batav. A. 1677. editus altera vice auctior, *in 4to.* Cæteris omnibus illum ego prætulerim. Fuit enim Diſcipulus Carteſii aſſiduus, & præterea ſingularis ingenii & judicii. Daniel Lipſtorpius edidit quoque *Specimina Philoſophiæ Carteſianæ*, (Lugd. Batav. A. 1653. *in 4to*) in quibus præcipuè Doctrinam de motu enucleatam proponit, & ad certas regulas reducere laborat. Quod argumentum multorum jam ingenia ſollicita habet, inprimis Joh. Alphonſum Borellum, Italum, Virum ſingularis & acutisſimi ingenii, qui *de motu, & vi percuſſionis librum* edidit, & noviſſimè alios *de motu animali*, in quibus omnium motuum in animalibus cauſas oſtendit, & quidem è principiis Mathematicis & Mechanicis. Sunt, qui Carteſii iſtas Regulas de motu non parùm ſollicitant, easque maximam partem Falſas pronunciant, quod Carteſius potius hic Mathematicas rationes motus abſtracti ſpectavit, quàm motum ipſum corporibus concretum. Ideoque hoc negotium præ cœteris magna diligentia excoluit Chriſtianus Hugenius, qui, globis è varia materia confectis, atque inter ſe colliſis, motus & impulſus doctrinam novis Axiomatibus propoſuit, uti *in Actis Anglicis Societat. Regiæ* legitur. Aliqua etiam hujus argumenti habet Franc. Wilh. Baro de Nüland, in *Phyſica ſua Elementis.* Eſt quidam Cordemoy qui Gallica lingua libros ſcripſit, alterum *de Diſcrimine Corporis & animæ, (Le Diſcernement du Corps & de l'Ame.* V. Oldenb. *Transact. p. 306. & T. II. Ephem. Gall. p. 258.)* in quo corporis & animæ proprietates & Operationes, quatenus inter ſe communicant, oſtendere laborat; alterum *de Verbo*, in quo de natura omnis loquelæ prolixè agit. Uterque libellus, converſus in Latinam linguam, prodiit Genevæ *in 12mo.*

11 Qui Carteſiana tandem principia ſuis miſcuerunt, multi ſunt, præcipuè in Anglia. Honoratus Faber, qui noſtro tempore è Soc. Jeſu Philoſophiæ Curſum ſcripſit, in Phyſicis omnia, quæ poteſt, novorum Dogmatum confert cum Veteribus. Ariſtotelem certè, nova aliqua, & inuſitata inter ſuos methodo, ſecutus eſt, quam ob cauſam etiam malè audivit ſuis, quaſi Carteſianiſmum ſectaretur. A quo tamen crimine ſe defendit in *tribus de hypotheſi ſua Philoſophica Epiſtolis*, Moguntiæ *in 12mo.* editis anno 1674. Per omnia enim

enim Phyſicæ capp. procedens, oſtendit, in quibus à Carteſio differat, & in quibus conſentiat. Certe in doctrina de formis non adeò ab ipſo diverſus eſt, ut qui oſtendat, jam tum Ariſtotelem in eadem fuiſſe ſententia. Nusquam enim Ariſtoteles formas dixit ſubſtantias, quanquam οὐσιώδεις appellet i. e. ſubſtantiales, quæ ſubſtantiam perficiant. Parallelisſmum, & diſſenſum Ariſtotelicæ & Carteſianæ Philoſophiæ oſtendit Adrianus Heerbord in *Philoſophia* ſua *naturali*, quæ edita eſt Lugd. Bat. anno 1643. *in 8vo*, cujus & plures exſtant libri. Sed hoc potisſimum Philoſophiam naturalem propoſuit. Fuit quidam Joh. ab Amerpœl, qui Carteſiana principia cum Moſaicis contulit, in *Carteſio* ſuo *Moſaizante*, Leovardiæ edito anno. 1669. *in 12mo.* Similis argumenti liber Gallica eſt lingua ſcriptus à quodam des Fourneilles, quo Syſtematis Carteſiani cum Moſaico convenientiam, ejusque opinionem de Anima Brutorum nihil periculoſi habere, oſtendit. Sed ſolent interdum homines ſuo ſenſu ita abundare, ut de illo aliis etiam largiantur, quod & hic factum eſſe crediderim. Neque enim puto Carteſium, cum primum in Meditationes principiorum ſuorum incideret, Moſen antea evolviſſe atque ex eo concluſiones formaſſe. Poſtquam ſemel illæ formatæ erant, ingenio facile erat viam comminiſci, qua utraque jungeretur. Perpetuus autem ille, qui inter res ipſas Analogiſmus eſt, in Opinionibus etiam conciliandis valere poteſt. Quod attinet Carteſii doctrinam de Anima brutorum, quod ipſa planè non ſentiant, fuit jam dudum ante ipſum Gomezius Pereira, Philoſophus ac Medicus Hiſpanus, qui librum edidit, cui titulus: *Antoniana Margarita*, quem ipſe ſic vocavit à nominibus Parentum ſuorùm. In illo eadem doctrina proponitur de carentia ſenſus brutorum. Plura de ipſo videri poſſunt apud Nicolaum Antonium *in Bibliotheca Hiſpanica*, & apud Voſſium *libro Tertio de Idololatria Gentili, c. 41, p. 939. 940. Ed. Francoſ.*

Carteſianas Hypotheſes non pauci ſunt, qui ventilant, è quibus tamen illi, qui doctrinæ ejus fundum non attingunt, infeliciter verſantur. Niſi enim quis omnis rei Mathematicæ gnarus ſit, & mentem Carteſii ex ipſius ſcriptis aſſecutus fuerit, nihil planè agit. Et quidam Franc. Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſive *nova Philoſophiæ principia, in quibus*, ut titulus habet, *Carteſianorum principiorum falſitas oſtenditur, ipſiusq; errores, ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur.* Lib. editus eſt *in 12mo.* Hagæ Com. anno 1669. Promittit plura adverſus Carteſium, etiam Metaphyſica, quæ an ex illo tempore prodierint, mihi non liquet. Exiguus libellus eſt, quo Carteſium refutat vix 4 foliorum. Is non à corpore, Carteſianæ Phyſicæ principio ſed ipſo adeò nihilo, incipit, ac oſtendere vult demonſtrationes, quibus evinci poſſit, mundum eſſe è nihilo creatum, atque hoc ſuum nihilum ille infinito æquivalere contendit. Finitum 11

tum ens medium proportionale inter nihil & infinitum ipſi eſt, cujus ille Mathematicas demonſtrationes vult reddere. Vacuum contra Carteſium admittit in natura, Corporis Phyſici rationem formalem, non in extenſione, aut doctrina dimenſione, ſed in denſitate, ac raritate, conſtituit. Hinc ad motum unicum Dei, Supremi Entis, in productione corporum inſtrumentum, procedit, cujus regulas etiam à Carteſio diverſas habet.

13 THOM. HOBBESIUS, Malmesburienſis Anglus, Regis Britanniæ hodierni quondam Præceptor, magnus in Philoſophia omni Novator, tantoque pejor, quo propius fidem & religionem affligit. Nullus hoc ſeculo exſtitit craſſior crudiorque Epicureiſmi propagator, doctus quidem, & rei Mathematicæ intelligens, unde pleraque principiis ſuis accommodavit. Scholaſticam doctrinam omnem contempſit: paſſim enim traducit DD. Academicos. Omnium ſcientiarum reformator videri voluit, ſed infeliciter in multis eſt verſatus. Quod enim Mathematica attinet, in quibus ille ſibi triumphare aliisque viſus eſt, in hoc ſuo velut fundo, adortus eſt ipſum Joh. Walliſius, Profeſſor Mathem. Oxonienſis, Vir celeberrimus, ac pueriles errores ipſi oſtendit. Honoratus Fabri, in *ſecunda Epiſtolarum*, quas modo laudavimus, *n. 16.* de ejus Philoſophia ita judicat, eum vix quicquam addidiſſe de ſuo rei phyſicæ, niſi quantum ex Epicureiſmo deſumpſerit, nihil, niſi corpus, & corporis modum, concipi à nobis poſſe, credens, uno motu, poſitu, figura, ac mole, omnia perfici. Inane, dixit, eſſe incorporeum, & ipſam cognitionem merum eſſe motum, animamque corpoream. Hæc tam bella principia, quam infamibus paradoxis feneſtram pandant, dici non poteſt. Quod Phyſica attinet, è doctrina de motu omnia demonſtrare allaborat, atque, *in Epiſtola ad Sorbierium, libro de natura aëris præfixa*, primum ſe jactat, qui ita in phyſicis philoſophari docuerit. De quo vereor, ne litem illi Carteſius, aliique, moveant, ne quid de Veteribus dicam, Epicuro, & Ariſtotele. Uterque certè in motu rationem operationum naturalium poſuit. Ariſtoteli natura ipſa principium motus definitur. Hobbeſii Opera omnia prodierunt Amſtelod. anno 1668.

14 *Elementa Philoſophiæ* ſcripſit, atque in III. Sectiones diviſit, *primam de corpore, ſecundam de homine, tertiam de cive.* Prioris Sectionis partes ille facit IV. Prima illi dicitur *Computatio*, ſeu *Logica*, ubi de Philoſophia in genere agit & de nominibus. Pars ſecunda eſt ipſi Philoſophia prima, ubi agit de loco & tempore, Corpore & Accidente, cauſa & effectu, potentia & actu. Pars tertia agit de rationibus magnitudinum & motuum, ubi integra Geometria & Statica tractatur. Pars quarta agit de naturæ Phœnomenis, (1.) de ſenſu & animali motu, (2.) de univerſo & ſideribus, (3.) de

Luce,

Digitized by Google

Luce, calore, & coloribus (4) de frigore, vento, glacie, &c. (5.) de ſono, ſapore & tactu (6.) de gravitate. Sectione Secunda de homine, pauca admodum affert de ejus conſtitutione & natura: in argumentum enim de natura viſionis incidens totam pene Opticam proponit, quæ doctrina bene ab ipſo eſt exculta. In Tertia ſectione de Cive, novam ſibi viam inveniſſe viſus eſt, qua demonſtraret Monarchiam. Liber ille paradoxis ſententiis eſt plenisſimus, & velut quidam earum promicondus. Alter ille, qui ipſi ſubjunctus eſt, ſub *Leviathanis* nomine prodiit, ipſoque titulo arguente monſtri aliquid alere videtur. Continentur in illis libb. principia Tyrannidis, & Atheiſmi. Ex ejus ſchola certe Bened. Spinoſa prodiit, & quicunque ejus in Batavia partes ſequuntur. Editus etiam fuit *Leviathan* ejus Belgica lingua, & ex Anglica in illam converſus eſt ab Abr. Berkelio, Viro docto, & editis in aliquot Autt. Græcos Commentariis celebri, qua in Editione aliqua habentur, quæ non ſunt in Latina. Belgica Editio prodiit Amſtelodami anno 1667. *in 8vo.*

Scripſit præterea *Problemata* quædam *Phyſica*, per modum Dialogi, in 15
quibus pleraque ſuarum hypotheſium Phyſicarum proponit; ſed ita quidem exceptus eſt in nonnullis à Roberto Boylio, ut gloriari amplius de his hypotheſibus ſuis non poſſit. Fuit illi continua cum Philoſophis cæteris contentio. Vivebat, ſapiebatque ſibi quaſi extra ſocietatem conſtitutus, moroſus homo, omnia carpens & reprehendens, in exilium aliquando miſſus, urgente Clero, poſtea tamen revocatus. Conatus Regiæ Societatis contempſit, ideoque adverſus illum ſæpe conclamatum eſt. Boylius certè & Walliſius ipſi oſtenderunt, ſatis *modicè* apud illum *habitare philoſophiam*, quod ille lemmatis inſtar imagini ſuæ adſcribi curaverat: *En quam modicè habitat Philoſophia!* Acerbiores in ipſum popularium, quam cæterorum, cenſuræ fuerunt. In Gallia ejus Philoſophia Civilis magno cum applauſu eſt excepta, ac libri, illuc ſpectantes, in linguam Gallicam converſi, curante Sam. Sorbierio, Hiſtoriographo Regio. Vernacula lingua multi ſunt, qui adverſus ipſum ſcripſerunt integra Volumina. E Latinis cogniti nobis ſunt Sethus Wardus, qui *Exercitationem in Thomæ Hobbeſii Philoſophiam* ſcripſit, quæ ſtrictim ejus Paradoxa recenſet, & refutat. Prodiit Liber Oxonii A. 1656. *in 8vo;* ſcripſit adverſus ipſum Rich. Cumberland, in argumento de jure naturæ, librum ſatis operosè, & cum diligentia, conſcriptum. Deinde Joh. Templerus Theologica ejus dogmata præcipuè exagitavit, Theſes & Antitheſes diſtincta methodo ſibi ſubordinans, ex quo vel uno ſummaria dogmatum ejus cognitio haberi poteſt. Eſt & quidam Gisbertus Cocquius, qui librum ſcripſit, cui titulus: *Hobbes Elenchomenus, ſeu Vindiciæ pro lege, imperio, & religione*, excuſum Ultrajecti A. 1668. *in 12mo.* *Vita* Hobbeſii nuper prodiit, qua continentur pleraque, quæ ad hiſtoriam ejus ſpe-

 ctant.

ſtant. Recenſentur ejus libri; Additur Carmen aliquod elumbe, cujus ipſe Autor eſt, quo Vitam ſuam deſcribit variis fortunæ viciſſitudinibus flu-ctuantem. Ex Hobbeſii fontibus Bened. Spinoſa hauſit, cujus *Ethica* aliique libelli, ab ipſo ſcripti, veſtigia ejus Philoſophiæ ferunt, ita tamen diſcrepant, quod, quæ Hobbeſius in arcanis habuit, ille profiteatur palam, atque ita planè non tegat Atheiſmum. Exſtat *Epiſtola* apud Spinoſam, qua ipſe exponit differentiam ſuorum & Hobbeſianorum dogmatum. Atque hæc de Thoma Hobbeſio dicta ſunto, de quo etiam hoc, quod ridiculum eſſe poſſit, obſervo, plerisque illis Novatoribus Thomæ nomen eſſe.

16 PHIL. AUREOLUS THEOPHRASTUS PARACELSUS von Hohenheim. Mirabile huic homini, ut nomen, ita Ingenium fuit, novus quaſi literati Orbis Cometa, Novator in Theologia, & Philoſophia, ipſe pene illiteratus, i. e. nulla Scholaſtica doctrina imbutus. Mira huic animi, ſed planè ſylveſtris, fertilitas, tot nova peperit dagmata, perpetua Theologorum & Philoſophorum, offendicula. Magna tamen in ipſo mentis vis fuit, magna Arcanorum naturæ cognitio, quo factum eſt, ut Medicinam in novam aliquam ſpeciem transfunderet. Gloſiari tamen Germani hoc nomine poſſunt. Hujus enim artibus pene tota Schola Medicorum Galenica de ſua dejecta eſt dignitate. Quod ſi Viro illi contigiſſet in juventute literarum cultura, quibus ornaſſet ſuam doctrinam, non majus habuiſſet Germania Nomen. Quanquam nec αὐτοδίδακτος fuit Paracelſus, ſed præcipua doctrinæ ſuæ Iſaaci Hollandi ſcriptis Ineditis, unde multa eum deſcripſiſſe quidam volunt, & Doctoris cujusdam Chymici Informationi, debuit. Nunc ſordes illæ monſtroſorum terminorum, quorum eſt ipſe Autor, infamant ejus doctrinam, & magiæ etiam ſuſpectam reddunt. Nam Magorum ſacra delibaſſe ipſum apparet, à qua ſuſpicione bona tamen fide illum liberat Gabr. Naudæus. Æquius quoque de illo judicabunt, qui, Scripta ejus omnia eſſe poſthuma, nec a vivo quicquam literis comprehenſum, conſideraverint. Quod ſi manus à Theologia abſtinuiſſet, minus in derivaſſet invidiæ. Nam exſtant, non ſolum inter Opera ejus edita, multa Theologica, ſed inter inedita etiam. Et adhuc ſuperſunt *in IV. Evangeliſtas Commentaria*, quæ lingua Germanica ſcripta, in Bibliothecæ Iſaaci Voſſii latitant, in qua ipſe ego vidi. Eſt quaſi pater Enthuſiaſtarum Recentt. qui è Theologia & Philoſophia quaſi mixtum aliquod chaos confecerunt, unde Val. Weigelius multa hauſit, & qui ex ejus Schola prodierunt. Quo nomine ipſe quoque Joh. Arndius in ſuſpicionem eſt tractus, qui alicubi in libris ſuis vom Wahren Chriſtenthum / honorificam Paracelſi mentionem facit, ſed defenſus eſt peculiari ſcripto ab Henr. Varenio, Auguſti Parente. De Paracelſi Operibus, omnique Chymicorum illa doctrina, prolixius ago in *Epiſtola de Transmutatione Metallorum*, ubi tota hiſtoria

Digitized by Google

ria Autt. Chymicorum proponitur. Exſtat libellus quidam Germanicus, cui titulus: *Cyclopædia Paracelſica Chriſtiana*, à quodam Samuele Siderocrate collectus, qui ſub titulis Locorum collocat ſententias Paracelſi, easque cum dictis S. Scripturæ conjungit. Impreſſus eſt liber ille Nirgendshemii anno 1583. *in 4to.*

JOHANNES ESPAGNET. Autor hic totus quantus Chymicus eſt, 17
ſed ex illis, qui ſubtilitatem aliquam & ingenium attulerunt ad hanc doctrinam. Fuit præſes Parlamenti Burdigalenſis. Nomen ſuum non præfigit, niſi Anagrammate involutum: *ſpes mea eſt in Agno*; & item alio: *Penes nos unda Tagi.* Libros ſcripſit duos, quorum alter titulum habet: *Enchiridion Phyſices reſtituta*; alter: *Arcanum Hermeticæ Philoſophiæ.* Primus liber per theſes conſcriptus eſt, proponitque dogmata magni momenti & ponderis. Ignem, & Aerem, è numero Elementorum excludit. Mundos innumerabiles agnoſcere quoque videtur, quod fecerunt ante ipſum Jordanus Brunus, & Thom. Campanella, eamque ſententiam cum S. S. conciliare nititur. Cæterum plana eſt ſcribendi ejus ratio, inque dogmatibus admodum perſpicua, & in hoc primo libro quaſi viam ſternit, & principia ordinat ad Opus *Arcani Hermetici.* Altero Lib. Chymicorum doctrinam, quantum per ipſa artis myſteria licet, diſtinctè, enucleateque proponit, ſine tricis, ut ante ipſum multi. Liber prodiit aliquoties recuſus, nunc autem rarior; nihil vero in omnibus exemplaribus illius mutatur. Unum ex illis prodiit Rhotomagi anno 1647. *in 16mo.*

JOHANNES AMOS COMENIUS. Notiſſimus ille eſt vel pueris, 18
qui nondum ære lavantur. Nam variis ſuis ſcriptis aliquam oſtendit novaturiendi pruriginem. Inſtituit novum philoſophandi genus, atque omnem doctrinam & Philoſophiam, à capite ad calcem, reformare voluit. *Panſophiam* enim molitus eſt, ac bene ad umbilicum perduxerat, cum ipſi, in patriæ ſuæ everſione, ſcriptum illud periret. Prodromum tamen ejus in lucem edidit, quem ſecuta ſunt nonnulla alia Philoſophici argumenti, quæ Amſtelodami edita ſunt *in fol.* In Theologia ad Enthuſiaſmum accedere eſt viſus, ac lites cum Calvinianis habuit in argumento Viſionum Propheticarum & millenarii Apocalyptici. In re Scholaſtica varias excogitavit methodos, diverſus a ſe ipſo interdum, & conſiliis ſuis diſtractus, quæ ego neque damnaverim, neque probaverim penitus. In aliquibus ipſe errores ſuos deprehendit. Quod Grammatica præcepta attinet, & Grammaticam Latinæ linguæ culturam, ejus aliqua ratio habetur, puræ & ſolidæ latinitatis nulla. Scatet barbariſmus ipſius *Janua*, fruſtra ab ipſo defenſa. Nam & ipſa *Apologia* ejus altera Apologia indigeret. *Grammatica* ejus *elegans* adeò non meretur illud nomen, ut plus turbet puram latinitatem. *Janua* ejus, utut compendium linguæ haberi poſſit, & nominum ac verbo-

borum ſimul junctorum, ſanæ tamen ſtructuræ, quæ conſiſtit in connexione verborum, uſu particularem, & forma periodorum, nulla illic haberi poteſt Idea. Quare jejunum ac macilentum ſermonem pueris, à prima ætate, inſtillavit, cum ſucciplenus magis, & nervoſus, ſermo hauriri poſſit ex integro aliquo ſermone, juſtis ſuis membris & commatibus concinnato, qui typus plus imprimit animo, quam illa rerum multitudo, quanquam diſtinctisſima.

19 Exſtat ejus *Phyſica ad lumen divinum reformata*, in qua Philoſophiæ naturalis principia è *cap. Gen. Imo* deducit. Laudo pietatem Viri, quæ tamen una non conficiet rem omnem. Neque enim ex illis principiis deducere omnia poſſumus, ac fuere forte alia principia totius ſyſtematis, cum crearetur, ac è quibusdam creatis producerentur nova, quam nunc, cum per viam generationis philoſophandum eſt. Lucem primævam materiam, & ſpiritum, tria ſtatuit Mundi principia, ſecutus autoritatem ſive Codicis, ſed nunc de principiis alia dicenda erant: Quanquam, quod lucem attinet, audiendum ego illum eſſe exiſtimem. Nihil enim illa mirabilius, ac dedit illa forte forte certis quibusdam corporibus ſua principia, an omnibus incertum. An itaque ſtatui poſſit principium, non facile Comenius evincet. His ſuis principiis confiſus, ſecurô pede procedit, & ex motu & qualitatibus quibusdam rerum affectiones deducit. Sub quibus tamen omnibus nil adeò ſolidi eſt, ut pectus ſaturare vera aliqua demonſtratione poſſit. Refert etiam huc doctrinam de Angelis, quæ ad Phyſicam propriè non ſpectat. Non ipſi tres tribuit partes, corpus, Spiritum, & Animam, auctoritate Apoſt. *1. ad Theſſ. V. 23.* Spiritum illum autem in homine habet, quaſi colonum aliquem ex illo mundi Spiritu, quem è Sacris agnoſcit, pro quo etiam Apologiam ſcripſit ſingularem. Scripſit & *Tractatum de frigore*, ſed ſatis quidem frigidè; nihil enim accuratioris demonſtrationis illi ineſt, quam apud Boylium invenias, qui de eodem argumento lingua Anglica ſcripſit. Ejus hypotheſes ſecutus eſt magna ex parte Joh. Bayerus, in *lib.* illo, quem inſcribit *Oſtium & Atrium naturæ*, editum Caſſoviæ in Hungaria Anno 1662. *in 8tavo.* Ille quidem operoſior eſt & ipſo Comenio & magna cum diligentia maſſas & formas diſtinxit ſuas, ſed ſi rem rectè perpenderis, nihil præter terminos, & nomina, ſed planè nova, inveneris, quibus nihil ſubeſt demonſtrationis. Poterant hic plures adduci Novatores, ſed conſultius viſum eſt, illos ad Autores Phyſicos remitti. Illam enim Philoſophiæ partem præcipuè aggreſſi ſunt. Autores vero, qui Encyclopædias ſcripſerunt, & Veterem Philoſophiam nova Methodo propoſuerunt, *Tomi I. Lib. 2. c. 5. & 7.* Jam enumeravimus, nec iſtic allata huc denuo transſcribemus.

D.G.MOR.

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS TOMUS II. PHILOSOPHICI, LIB. II. SIVE POLYHISTOR PHYSICUS, in PARTES II. diviſus.

PARTIS PRIMÆ CAP. I.

QUOMODO HISTORIA NATURALIS SIT INSTITUENDA, E MENTE FRANC. BACONIS VERULAMII, ET EJUS SEQVENTIUM VESTIGIA.

§. 1. In Naturæ Scrutinio duplici potiſſimum ratione peccatur, vel Senſibus nimium tribuendo, vel nimiam argumentandi ſubtilitatem ſectando. Hac peccatum eſt ab Ariſtotele, a Democrito autem Corpora in Atomos ſcindendo, & his ſolis inhærendo. 2. Franc. Baconis Verulamii, cui tanquam Hodego, magnam partem debetur, quicquid ab Anglis, aliisque, in Philoſophia Experimentali hactenus eſt præſtitum, Diviſio Hiſtoriæ Naturalis in Narrativam, quæ ſola hactenus eſt exculta, & Inductivam, ab omnibus ferme neglectam, deque iſta diligentius excolenda Conſilium. 3. Conſilium hoc ſecuta Societas Regia Anglicana ſtudium Hiſtoriæ illius Inductivæ non infeliciter cœpit excolere. 4. Partitio Verulamiana Hiſtoriæ Nat. Inductivæ in Hiſtoriam: 1. Generationum, 2. Præ-

2. *Prætergenerationum, ſive Monſtrorum (quibus etiam Veneficia, Divinationesque, poſſunt adjungi,* 3. *Immutationum per Artem, qua occaſione prolixe de Artibus Mechanicis, Cognitione illarum accuratiori Philoſopho neceſſaria, hujusque paranda modis, & Scriptis eo facientibus (inter qua Thevenatii Opus affectum eminet,) diſſeritur, & quanto Artes vel ſordidiſſima Philoſopho poſſint eſſe uſui, exemplo* Libri de Fermentatione, *a Thoma Williſio ſcripti, oſtenditur.* 5. *Hiſtoria Immutationum Mechanica Pars etiam eſt Hiſtoria Falſationum.* 6. *Artium Mechanicarum ſummus in Phyſica Uſus Exemplis & Experimentis variis demonſtratur. Transmutatio Ferri in Cuprum poſſibilis. Cupri cum Ferro, Stanni cum Argento, Aqua Frigida & Glaciei cum Stanno Fuſo, Inſociabilitas. Aurum admodum extenſibile. Frumentum Siliginis pro Fundi diverſitate nobilius, vel ignobilius. Panes igne, ſeu lentiori, ſeu fortiori, cocti, majus, & idem quidem ſemper, pondus acquirunt. Sebaldi Mülleri* de Fraudibus Piſtorum *Libellus. Baſ. Valentinus curioſus Coctura Salium Obſervator.* 7. *Hiſtoria Naturalis, ex Inductiva & Narrativa mixta, commendatur. Quanti uſus ſint aliorum in Converſatione Erudita Relationes, exemplo Rob. Boylii, plus juſto licet creduli, oſtenditur.* 8. *Appendices Hiſtoria Naturalis ſunt Problemata Phyſica (qualia Ariſtoteles & Alex. Taſſonus ſcripſere,) & Placita Philoſophorum, quorum Cognitionis Utilitas extollitur, & Veterum Inventa, Operaque Naturalia, hodiernis praferenda, ſuffragio Merici Caſauboni confirmatur.* 9. *Inquirendum etiam in Errores Vulgares, eorumque Cauſas, de quibus Thom. Browne, Jac. Primeroſius & Mericus Caſaubonus ſcripſere.* 10. *Notanda ſunt Inventa atque Experimenta certa, Res item deperdita, & pro Impoſſibilibus, hisque proximis, vulgo habita.* 11. *Utilitas Muſaorum Naturalium & Hiſtoria illorum, a quorum Collectoribus, in Herbariis Vivis conficiendis, aliisque Minutiis congerendis, Vitio aliarum etiam Scientiarum Cultoribus familiari, ſape peccatur.* 12. *Joh. Dan. Majoris Opus de Muſais hisce Hiſtoricum affectum. Conſilium Autoris de Hiſtoria Muſaorum Univerſali, accurate obſervato Rerum Naturalium, in iis latentium, ordine, conſcribenda. Laus Muſai Metallici Ulyſſis Aldrovandi. Conſilium Verulamii Crypticum de Gazophylaciis rerum Naturalium diſtinctis adornandis, & per Homines idoneos augendis & dirigendis, ex* Atlantide Nova *prolixe repetitum.* 13. *Secuta eſt iſtud magna ex parte Societas Regia Anglicana, cujus Hiſtoriam edidit Thom. Spraat, in Verulamium, Gentes alias, quibus Anglos, & Tempora Antiquiora, quibus noſtram Ætatem, palmam in Studio Phyſico excolendo praripuiſſe jactat, iniquior. Ambitio Anglorum Literaria inanis, in Joſ. Glanvilio quoque, Soc. Regia Encomiaſte, notata. Opponuntur utrique Mer. Caſaubonus & Henr. Stubbe, Angli, Antiquorum contra Societatem hanc, quam Plagii etiam accuſant, Vindices.* 14. *Ars a nativitate ſurdos ac mutos informandi, quam Angli, tanquam a Joh. Walliſio & Wilb. Holdero inventam,*

ſibi

Digitized by Google

ſibi vindicant, jam ante a Johan. Paulo Bonetto, Rud. Agricola, aliique, eſt propoſita. 15. *Societatis Regiæ Anglicanæ Ortus, Progreſſus, Conſtitutio, & Methodus in res Naturales inquirendi. Abr. Cowleji Poema, quo ei præluſit.* 16. *Alibi etiam Gentium Collegia iſtiusmodi Phyſica inſtituta, a quibus Relationes de Rebus Naturalibus Medicisve quotannis eduntur. Tales ſunt Romana, Florentina, Gallica J. Bapt. Dionyſii (Gentibus aliis pleraque debentes,) Anglica Henr. Oldenburgii, Haſnienſes, & Germanica tandem (de quibus durius fertur Judicium) Academia Naturæ Curioſorum. Germaniæ Chymici alios omnes ſuperant, ac proinde, ut ſuas edant Obſerv., optatur. Germanorum Indoles Inquiſitiva a Th. Spraato celebrata.* 17. *Commendatur Magni Pegelii* Theſaurus Rerum Selectarum, *A. 1604. editus, in quo multa noſtræ ætatis Inventa jam propoſuit, & ad ſtudium Philoſophiæ Experimentalis alios excitare eſt conatus.* 18. *Proceditur ad Methodum Experimenta indagandi, ingensque in iſta Artis Analyticæ, & Locorum Dialecticorum, Uſus, contra Thom. Spraatium, aſſeritur. Sed Analytica iſta, cum propagine ſua, Arte Inventiva, inter Deſiderata refertur. Commendantur Scriptores ei inſervientes, Verulamius, Autor* Artis cogitandi *& Rob. Boylius.* 19. *Verulamii Partitio Artis Experimentalis, & Septem Modi Experimenta capiendi, cum variis illorum Exemplis.* 20. *Reducuntur iſti ad Locos Dialecticos Generales, & in alios viciſſim Locos Specialiores ſubdividuntur.* 21. *Quibus inveniendis & ordinandis mire inſervit Index Categoricus.* 22. *Modus Inartificialis Experimenta capiendi, ex ſolo caſu pendens, & Chymicis familiaris. Huc perperam a Verulamio refertur Ignis in Corpora operatio. Cujus occaſione complura adduntur de Præſtantia ſtupendisque Effectibus Deſtillationis Clauſæ, qua Natura etiam ipſa utitur in Generatione Animalium & Metallorum. Hanc, ſecretiori Chymiæ propriam, a nemine adhuc tentatam eſſe falſo credit Verulamius.* 23. *Verulamii Partitio Philoſophiæ Naturalis.* 24. *Doctrina de Fabrica Univerſi parum hactenus eſt exculta, & Humano Ingenio vix comprehenſibilis. Ad eam ſpectat Rob. Boylii* Lib. de Coſmicis Rerum Affectionibus. *Ob hujus Ignorantiam Cauſæ latent multorum* Φαινομένων *Naturalium, qualia Aſtrologia divinatrix haud parce ſuppeditat.* 25. *Phyſicæ Sparſæ, ſive Specialis, Subdiviſio Verulamiana, cujus occaſione, quam inſufficientes ſint Hypotheſes Modernorum, ex Materia ſive Corpuſculorum Schematiſmis, vel Motu etiam, omnia deducentium, inculcatur.* 26. Metaphyſica Phyſica *Verulamii Cauſas Rerum Formales (de quarum cognoſcendarum ratione Autor diſſerit, addito Nivis exemplo,) & Finales ſcrutatur.* 27. *Phyſicæ Operativæ Partes illi ſunt Mechanica & Magia Naturalis.* 28. *Appendix autem & Miniſtra Philoſophiæ Naturalis Matheſis, cui dum Moderni, præeuntibus Democrito & Pythagora, Imperium in iſtam vindicant, non minus peccant, quam Peripatetici, Logicæ idem aſſerentes.* 29. *Elogium Verulamii, & Scriptorum ejus Phyſicorum.*

Cum

1 Cum nihil ſit inter omnia Objecta inquiſitione dignius, quam univerſa hæc rerum natura, omni ope laborandum eſt, ut ejus Cognitionem habeamus quam fieri poteſt perfectisſimam. In illa â tot jam ſeculis laboratum eſt, laborant etiam nunc viri Eruditi & Illuſtres. Quandoquidem verò varia hominum præjudicia Varietatem ſententiarum induxerunt, ideoque in tot ſententiarum fluctuationibus incerti ſumus, quid ſequamur, quid fugiamus, inque omnibus illis penè, quot capita, tot ſenſus, habemus. Senſus quidem, quo maxime duci debebamus, deſerit ſæpè nos & fallit. Deſerit, nam ſenſus interdum ſtupent in apprehenſione rerum, quæ, vel exilitate ſuâ, vel vaſtitate, captum excedunt. Fallit ſæpè ſenſus in ipsâ illâ apprehenſione: unde obſervatio indiligens & inæqualis eſt, ſiſtiturque Intellectui materia aliqua vitioſa, cui, tanquam fundamento, ſuperſtruuntur falſa Axiomata & principia. Alterâ parte peccat Argumentandi nimia ſubtilitas, quæ potius perplexiora reddet omnia, quam expediet. Naturâ enim ferimur ad aſſenſum, ut tædia inquiſitionum circa individua ſubterfugiamus: hinc ex qualicunque apprehenſione argumentari ſtatim incipimus â particularibus, qui communis eſt Elenchus, quo vulgò peccatur. Oriuntur hinc meræ notiones, & aliquod in Phyſicâ Sophiſticum philoſophandi genus, dum cupimus potius Conceptus noſtros in naturam inferre, quam illos ipſos ex naturâ formare. Suo vitio laborat Ariſtotelis Phyſica, qui è principiis Logicis Phyſicam potius nobis dedit, quam ex ipſis principiis Phyſicis. Intellectus humanus per naturam ſuam fertur ad abſtracta, atque ea, quæ fluxa ſunt, fingit eſſe conſtantia. Sed abſtractio tamen illa, dum figit animum in iſtâ Contemplatione, quam ſibi ex naturâ imperfectâ formavit, ſimul ab ipſis principiis naturæ abducit. Quo modo laudandus præ Ariſtotele eſt Democritus, qui, ut in materia maneret, maluit ſecare naturam, quam inde abſtrahere. Ariſtoteles vero ad generaliores formarum conceptus quosdam dilabitur, dimiſsâ è manibus materiâ. Sed & ipſe Democritus non minus peccavit, dum in Atomos ſcindebat materiam: non enim reſpiciebat ad maſſas Corporum naturalium, & ad fabricam illorum mutuam, unde tot oriuntur in naturâ *Φαινόμενα*, per ſimplices iſtos particularum Conceptus non explicabilia.

2 Hos aliosque defectus ſentimus in indagatione Cauſarum naturalium, quos ſub nomine Idolorum, in *Novo* ſuo *Organo*, proponit Baco Verulamius, & prolixe explicat, quam ob Cauſam de remedio his hominum morbis quærendo, quoad ejus fieri potuit, fuerit ſollicitiſſimus. Ac commentus eſt viam aliquam maximè planam & naturalem, quâ per Inductiones, ſibi ſubordinatas ad principia deveniret. Hanc ille Hiſtoriam naturalem Indu-

Inductivam vocat, cujus ille Rudimenta aliquot Exemplis, in *Hiſtoriâ Ventorum*, & in *Hiſtoriâ vitæ & mortis*, magnâ cum curâ, proponit. Ubi non ſatis mirari poſſumus profunditatem iſtius ingenii, in Methodo indagandæ Veritatis, ac Experimentorum inveniendorum. Unde certè, qui hodiè tot libros implent, quam plurimum hauſere ſuarum cogitationum. Id enim facilè expeditum dabo, nihil nunc præclari ab Anglis iſto in argumento ſcribi & pro ſingularibus cogitationibus venditari, cujus veſtigia non inveniantur apud Verulamium. paſſim in ſcriptis ejus. Ille enim, aliis negotiis impeditus, digito quaſi oſtendit vias, quas agmine facto jam occupant multi, ac ſibi inventionis gloriam tribuunt. Longè certè vaſtius ingenium hujus viri eſt, quando eorum, qui in leviculo Experimento tot triumphos canunt. Hic enim promptuaria ſunt & fodinæ, ut ita dicam, præclarum cogitationum, illi ab uno quodam & exiguo Experimento ſtatim plerumque univerſam rerum naturam ſuſpendunt, quod jam præviderat ante Baconus futurum *lib. 1. novi Organi, Aphoriſmo 64.* Ex mente itaque Baconis Hiſtoria Naturæ, reſpectu uſus & intentionis, dividitur in Narrativam & Inductivam. Narrativam illam vocant, quæ non certis fundamentis ſuperſtructa eſt, ſed hinc inde vagatur, omnia conſignans, quâcunque ratione acceptâ & traditâ, ſaltem ut aliquid ſciatur, quô animus oblectetur & ſuaves offuciæ menti illinantur. Quo etiam argumento penè omnes, quotquot nunc Hiſtorias naturales ſcribunt, verſantur. Nulla enim in illis vera eſt inductio, aut Topica aliqua ſpecialis inquiſitio, ſed omnia, ſine diſcrimine, vera, falſa, ficta, in cenſum & ordinem referunt. Sed hi longè abſunt â Philoſophiæ naturalis penetralibus, niſi quod Chaos aliquod forment, cui lumen mentis infuſum ordinatius aliquod Syſtema conficere poteſt, rejectis illis, quæ falſa ſunt & inania. De his *cap. 2.* plura dicemus. Inductiva hiſtoria meritò inter deſiderata Verulamio ponitur. Nullus enim ante illum fuit, cui vel in mentem venit tale quid comminiſci, & reverà tamen abſque iſtâ viâ, utut laborioſâ, vix quicquam præclari præſtatur in doctrinâ Phyſicâ. Et quanquam ante Verulamium fuerint Viri ſolertisſimi, qui novis quibusdam rationibus explicare tentarunt naturam; illis tamen vel naturæ ductus hanc viam inveſtigationis aperuit, vel ipſi, in imperfectione ſuâ ſubſiſtentes, Theatricam Philoſophiam, more majorum, nobis conſtruxerunt ſeu talem, quæ ad autoritatem opinionibus faciendam, & ſectas inſtituendas fuit adornata. Quanquam etiam ipſe Baconus ad optatum finem cogitata ſua perducere non potuerit, immenſitate argumenti victus. Nam unius illud opus eſſe ipſe pernegat; ſed multorum tantem eſſe, qui uno conſilio ducuntur, & qui ſumtus, tanto operi pares ſufficere poſſunt. Fruſtrà itaque dicit tentari, niſi Regiis auſpiciis res procedat. Fatendum tamen eſt, lineamenta ab illo ducta anſam dediſſe

 poſte-

Digitized by Google

poſteris, ut colores illis adderent. Colores dico: nam ſanè non parum mihi videtur à via iſta regia deflecti, quam præſcripſerat Verulamius.

3 Conſilio hujus viri debemus tamen quicquid hactenus præſtitum eſt in Societate Anglicâ. Ideam enim iſtam ſibi propoſuerunt, quam in libris duxerat Verulamius. Hinc videmus, in *Hiſtoriâ Societatis Regiæ*, primùm in Inſtitutione ipſa Verulamianam iſtam methodum indagandi Experimenta luculentius propoſitam. Adduntur certi quidam inquiſitionum Articuli, circa Subjecta quædam naturalia, more Baconiano concepti, quales ſunt Inquiſitiones circa gemmas Orientales (quæ tamen non ex natura ipſa, ſed ex Relationibus artificum petitæ,) Inquiſitiones circa variationes tempeſtatum, Inquiſitiones circa confectionem vinorum, circa ponderum diverſitatem, circa cocturam nitri, circa confectionem pulveris pyrii, circa praxin artis tinctoriæ, circa generationem Oſtreorum, quomodo apud Verulamium Inquiſitiones de ventis, de duratione rerum, vitâ & morte, de naturâ gravis & levis, duri & mollis, ſonorum, corporum metallicorum, &c. reperiuntur. Quod ſi hâc ratione à viris iſtis circa omnia naturæ Subjecta laboretur, poſſet aliquando univerſaliſſimum opus Hiſtoriæ naturalis confici, ut ab initio ſibi propoſuerunt, niſi in illa obſtacula inciderint, quæ vel à communi ingenii humani labe oriuntur, aut in particularitate Experimentorum, quæ præjudicare ſolet axiomatibus univerſalibus, ſubſtiterint, omnia ad unius vel alterius Subjecti normam redigentes, quæ ſedulò caveri jubebat Verulamius.

4 Hiſtoriam ſuam Inductivam ita partitur Verulamius. Primùm Hiſtoriam generationum Hiſtoriæ ſuæ primam partem conſtituit, cui partes ſubordinatas ſubjungit: Primùm hiſtoriam cœleſtium, quorſum Cœli φαινόμενα pertinent, 2. Meteororum, 3. Terræ & maris, quæ ſunt Univerſi partes integrales, 4. Maſſarum materiæ communium, ſive Collegiorum majorum, ut vocat, quæ vulgò Elementa dicuntur, ratione ſuæ totalitatis, ut ita loquar, communiumque earum affectionum, ſeu ſpecierum minorum. Speciales Titulos, ſingulis capitibus generalibus ſubordinatos, ipſe dedit in *Paraſceve ad hiſtoriam naturalem*, quæ ſubjungitur *Novo* ejus *Organo*. Huic generationum hiſtoriæ addit alteram prætergenerationum; Nam tripliciter naturam conſiderat, ſecundum quam conſiderationem hiſtoriam etiam partitur. Imò in Libertate ſuâ, quò pertinet hiſtoria generationum, 2. in Erroribus ſuis, quò ſpectat hiſtoria prætergenerationum, ſive monſtrorum, qualem hactenus nos habere negat: nam qui hac de re libri conſcripti ſunt, multa fabuloſa continent, & ſine ordine ac methodo res ſuas proponunt. Oportebat verò omnes prætergenerationum modos generationibus conjungi, ut inde melius innoteſceret naturæ operatio, ejusque vel uniformitas, vel diverſitas. Non referendæ tamen ad hanc claſſem ſunt ſuperſti-

Digitized by Google

perſtitioſarum narrationum hiſtoriæ, quæ ſine fide vulgò circumferuntur. Si quæ tamen certo conſtent de maleficiis, faſcinationibus, incantationibus, ſomniis, divinationibus, non planè ab hoc ordine excludit, in quantum à cauſis naturalibus errantibus propagata videntur. 3. in immutatione ſua, quæ fit per artem. Facit itaque tertiam partem Hiſtoriæ naturalis, Hiſtoriam Artium Mechanicarum, optimo præfectò & præclaro conſilio. Peſſimus enim illorum errorum eſt, qui indignam Philoſopho putant artium mechanicarum conſiderationem, tùm quod ſecundum eorum opinionem, magna diverſitas inter opera naturæ & artis ſit, quæ tamen nulla eſt, cum nihil fieri poſſit per artem, quod non mediante naturâ fiat, tum quod Philoſopho circa ſubjecta ſpecialia verſari indecorum putant. Hinc verò omnis fundi philoſophici calamitas eſt, dum, de rerum naturâ ſecuri, ſecundum rationis perverſæ εἴδωλα philoſophamur, ac nihil in ciommunem utilitatem afferre poſſumus ex inanibus ingenii ſpeculation bus. Ea parte ſolidari debet naturæ cognitio ac ſtabiliri; quicquid enim exprimentis quotidianis diſci poterit, in lucro deputandum eſt. Unde fit ſæpè, ut ruſtici, nautæ, metallifoſſores ac Mechanici artifices, promtius rerum cauſas ſubminiſtrent, quas ſubminiſtrare nequeunt theatrici & cathedrarii Philoſophi. Indignum vero eſt Philoſopho, eâ parte ſuperari à viliſſimis hominibus. Quare omni ope nitendum eſt, ut habeamus, quam fieri poteſt, accuratiſſimam artium mechanicarum cognitionem, quæ nihil aliud ſunt, quam Phyſica vel Matheſis operativa, & in praxin deducta. Benè hoc intelligebat Ariſtoteles, qui ad hiſtoriam ſuam naturalem artifices conſulebat. Sed ſolæ relationes nondum rem omnem abſolvunt: multa enim aliter accipimus interdum, quam ſunt res ipſæ, ideoque penitior quædam ſcientia eſt habenda, non tantum nuda hiſtoria. Nec in hiſtoriâ naturali tantum, ſed in perfectione intellectus ad omnia etiam vitæ genera iſta prodeſt notitia. Quare ſemper ſuadere ego ſoleo, ut pueris, quamdiu uti ratione diſcunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia, ut modos operandi videant, & inſtrumentorum nomina diſcant. Incredibile dictu eſt, quam perficiat hoc intellectum in apprehenſione rerum. Omnium enim rerum quaſi præſentes ſe ſiſtunt ideæ, eoque ingenium paulatim præparatur ad analogiam aut concluſiones ex univerſali illa notitia faciendas: unde & ſtabiliuntur axiomata generalia, & via ſternitur ad inventiones rerum maximarum, quæ magno eſſe commodo in vitâ humanâ poſſunt. Nam illa plerumque tenuibus orta ſunt principiis. Hîc verò nolim ſuperficiariam aliquam & leviſſimam ſcientiam, qualem nobis proponit Alſtedius in ſua *Encyclopædia*. Illa enim vulgarior tantum & ſuperficietenus doctos faciet. Seligendi illi, ſi qui haberi poſſunt, qui artes mechanicas libris integris perſecuti ſunt, ut habemus nonnullos, qui inferius datâ occaſione recenſebuntur: ipſi, quod

præcipuum eſt, artifices conſulendi ſunt; etiam eorum ſecretiora inquirendum, quæ diligentiſſimè notanda ſunt. E veteribus ſcriptis nihil horum habemus, vel certè admodum jejuna, cujus cauſa veteri illi morbo imputanda eſt, quod ſcil. Philoſophi infra dignationem ſuam poſita hæc crediderint. Habemus aliqua de Agricultura, horticultura, piſcatione: de metallicis Operationibus nihil, quæ tamen circa nobiliſſima Subjecta, Corpora ſcil. perfectè mixta, & globi hujus terraquei medullas, verſantur. Hodie non pauci ſunt, qui in iſto argumento ſollicitiores ſunt. Ne quid enim dicam de Societatis Anglicæ conatibus, cujus induſtriâ effectum eſt, ut permulta prodierint, ſcripta ſermone Anglico, ad artes Mechanicas ſpectantia. Unicè hunc fundum occupaturus eſt, quod ex relationibus amicorum ſcio, Vir illuſtris, Thevenotius, Gallus, qui hiſtoriam aliquam univerſalem Mechanicam molitur, & præterea, ſi rectè memini, Corpus aliquod ſcriptorum Mechanicorum Veterum & Recentiorum editurus eſt. Inter artes vero Mechanicas præſendæ ſunt illæ, quæ corpora naturalia & rerum materialia exhibent, alterant & præparant, ut Agricultura, Coquinaria, Chymica, Tinctoria, Vitrificatoria, Confectoria, Sacchari, pulveris pyrii, Ignium artificialium, papyri, &c. Illæ verò tenuioris ſunt usûs, quæ in ſubtili uſu manuum & inſtrumentorum conſiſtunt, ut Ars textoria, Architectura, &c. Sed ne ſordida quidem artificia hic ſunt excipienda, & maximè vulgaria, unde ſæpè plus diſcitur, quod ad Rem Phyſices facit, quam ex ſubtiliſsimis Artibus Mathematicis. Cum pulcherrimum ſuum *de fermentatione* Tractatum ſcriberet Thom. Williſius, plus didicit è cellis vinariis & cereviſiariis, quam è Scriptis Philoſophorum. Vulgare enim opus fermentationis eſt, & tamen tanti usûs, ut hoc principio corpora naturæ fingere & refingere pro libitu poſſimus, & hac in re Experimenta Mulierculanum ac Coquorum, magno nobis uſui erunt. Nemo enim inter illos eſt, qui non ſingulare aliquid obſervaverit circa artem ſuam, vel caſu, vel aliquâ etiam ratione. Unde ſagacior Philoſophus depromere poteſt, quæ ſunt in rem ſuam, univerſalia ſcil. axiomata formare, è quibus deducat ſimilia experimenta.

5 Ad Hiſtoriam Artium Mechanicarum ego etiam retulerim, quod omiſit Verulamius, Hiſtoriam falſationum, quibus uti ſolent, tùm artifices, tùm mercatores. Si quis enim curioſius eas inquirere velit, facili negotio magnum aliquod volumen conſcripturus ſit, quarum rerum cognitio præterquam quod acuat intellectum, & experientiam phyſicam locupletet, Oeconomicam etiam prudentiam magnâ ex parte perficit. Quod ſi enim noverimus falſationes rerum, eò dilucidiorem habebimus notitiam artium ipſarum. Oppoſita verò inter ſe illuſtrantur. Utrumque cognitionem naturalem juvat.

Si

Digitized by Google

Si Exemplis probare ſententiam noſtram velimus, integrum volu- 6
men facilè conficeremus de uſu artium Mechanicarum in Philoſophiâ Naturali. Sed pauca tamen tangemus h. l. inque medium afferemus. Diſquiritur inter Phyſicos, an transmutat ferri in Cuprum fieri poſſit? ajunt multi, multi negant. Et videmus tamen in Hungariâ, aliiſque locis per aquas vitriolicas ferri ſubſtantiam in ſubſtantiam Cupri tranſire. Ferrum ſcilicet rubiginoſum, & uſu jam tritum, imponunt aquæ vitriolicæ; illud certô aliquô temporis ſpatiô in pulverem rubiginoſum convertitur. Pulvis ille, igne fuſorio vexatus, in optimum Cuprum funditur, quod jam ante confuſionem erat, remanentibus tantùm paucis quibuſdam fæcibus metallicæ naturæ & ductibilitatis expertibus. Quantum enim partium Mercurialium in ferro latet, tantùm ſulphuris Cuprei recipit, atque ita revera mutatio in Cuprum accidit. Kircherus verò aliique transmutationum Metallicarum impugnatores, ajunt, è vitriolo præcipitari latens Cuprum. Quod falſum eſſe, paucitas ſcoriarum remanentium evincit. Quo enim tantum ferri pondus receſſit? Refutat tandem experientia fabrilis. Notum enim eſt omnibus fabris ferrariis, minimam Cupri portionem, maſſæ ferræ inſertam, ubi illa candet ab igne & cuditur, id efficere, ut ferrum undique diſſiliat, & hinc illinc ſpargatur, non ſine adſtantium periculo. Quod ſi itaque per præcipitationem Cuprum paratum eſt, quomodo â fabro tractabitur? Jam diſquirant Philoſophi Naturales de transmutatione ipſâ; & de ratione difficilis ſociationis cupri & ferri. Mirabile enim eſt ab exiguâ particulâ Cupri tantam ferro candenti fragilitatem communicari. Similiter, ſi multæ argenti libræ fundantur, iiſque exiguam quantitatem ſtanni injiciant, impoſſibile eſt argentum naturalem retinere ductibilitatem; fingat, refingat, faber, ut volet, nunquam obſequetur malleo. Quare ſedulò cavent Aurifabri, ne illud miſceatur argento, cùm cætera metalla miſceri facilè poſſint. Hîc jam labor eſt Philoſophi, ut inquirat de natura ſtanni, diffuſione ſcilicet exiguæ particulæ per tantam argenti molem, & fragilitate ſtanni argento communicata. Similiter ſtanno liquato aqua frigida, vel minima particula glaciei, non eſt immittenda, niſi velimus ſtannum fuſum hinc illinc ſpargi. Huic ſi pinguia & oleoſa immittas, ferrumque madidum inſeras, non diſſipabitur ſtannum, ſed cum ipſô ferrô unietur. Ex hoc artificio diſcimus, quæ ſit convenientia oleoſi cum ſtanno fuſo, aquæ verò diſconvenientia. Videndum itaque eſt, quâ in re diverſitas illa conſiſtat. Bracteatores artificia multa docebunt Philoſophum naturalem de auri & argenti natura. Aurum duplâ proportione excedit penè naturam argenti. Quâ ex diſtenſione (nam incredibile penè eſt, in quot folia unus aureus poſſit extendi) probari etiam poteſt poſſibilitas transmutationis metalli ignobilioris in aurum. Piſtoriæ artes

vulgares ſunt, & cuique obviæ: Interim ſi omnia animadvertas, fermentationis naturam præcipuè, multa ex vulgari illo artificio diſces. Frumenta, ſiligo præcipuè, ratione fundi, in quo creſcat, ſingulares habent virtutes. Præcipuum & ponderoſiſſimum frumentum ſiliginis eſt, quod in fundo arenoſo creſcit. Secundum locum obtinet, quod in fundo lutoſo, Tertium locum, quod in fundo humido. Primum illud nobiliſſimum eſt, adeò, ut modius menſuræ Pruſſicæ C. libras ponderet. Quod frumentum, ubi molâ bis comminutum eſt, XV. libræ furfuris remanent. V. libræ farinæ puræ, ſi coquantur igne, poſt fermentationem debitam panem efficiunt VII librarum: duas enim libras addit portio aquæ, maſſæ iſti quaſi incorporata. Quæ maſſa V. librarum, ſive lentiori, ſive fortiori igne, coquatur, idem tamen pondus retinet, quæ res inquiſitione Philoſophi digna eſt. Nam certè videretur fortiori igne plus aquæ expulſum. Deprehendere ergò vel in illo Exemplo licet naturam fixionis, quâ per ignem majus pondus corpora acquirunt. Præterea hôc in artificiô, ſi quis illud rectè exploratum habeat, detegere facilè technas & fraudes piſtorum poteſt, ut detexit aliquis Sebaldus Müller/ ipſe piſtor, in Opuſculo Germanico, cui titulus: Becker- und Müller-Ordnung. Qui ſales coquunt, multa ſubminiſtrare poſſunt ad arcanam & interiorem Phyſicam ſpectantia. Nam, penè quot genera ſalium ſunt (quorum magna, tum ratione naturæ, tùm ratione fundi, eſt diverſitas), tot ſunt præparandi modi. Nemo autem curioſius inveſtigavit, quam Baſilius Valentinus, ſive verum illud Autoris nomen, ſive fictum ſit, in ſuâ *Haligraphiâ*, quam edidit Joh. Toldenius. Sed pauca iſta nobis ſufficiant. Nam ſi ſingula diſcutere velimus, magni voluminis illa res eſſet. Titulos ſpeciales artium Mechanicarum, quorum ſingularis in Philoſophiâ naturali uſus eſt, vide concinnatos apud Verulamium *in Paraſceve ad Hiſtoriam naturalem.*

7 Hoc itaque modo, ſecundum mentem Baconis inſtrui debet Hiſtoria naturalis Inductiva. Cum verò opus illud non unius hominis ſit, aditus tamen tentandus eſt, &, quatenus noſtrâ operâ res produci poteſt, producenda. Quod ſi itaque Hiſtoriam ex omni parte Inductivam habere non poſſumus, conficiamus aliquam ex Inductivâ & Narrativâ quaſi mixtam, ita ut ſub ordine corporum naturalium colligamus, quicquid vel Experientiâ noſtrâ inquiſivimus, vel relatione fide dignâ accepimus, vel cogitatione noſtra ſuſpicamur; proderunt tamen iſta omnia, quanquam imperfecta. Quam rationem tenent Viri Eruditi, qui præclari aliquid conantur in Operibus naturæ. Ex omnibus Roberti Boylii libris patet, diligentisſimum illum eſſe conquiſitorem hiſtoriæ Naturalis, tum ex Experimentis propriis, tum alienis, tum ex Amicorum relationibus, Quâ in parte credulus nimis videtur vir alioquin ſagacisſimus, Si quis librum ejus legat,

Digitized by Google

gat quem Anglicâ linguâ ſcripſit *de Uſu Philoſophiæ naturalis*, mera hîc inveniet Experimenta, per hiſtoriam quandam, ſed confuſam, congeſta, ſuper quibus, ut habet fœcundum ingenium, philoſophemata ſua inſtituit. Magna illorum pars in relationibus conſiſtit, quarum fides ſi non ſit dubia, multum commodi afferre poteſt in re naturali. Si quis accuratiùs agere velit, relationes de rebus naturalibus ſingulari libro ſeponere poſſit, & ad ulteriorem dijudicationem reſervare. Boylio certe converſatio illa cum tot Viris Eruditis, popularibus & peregrinis, magnam rerum naturalium lucem accendit, ac ſolemus interdum expeditiore viâ duci per relationes, quam per lectiones. Boylii domus commune quaſi Oraculum eſt Gallorum, Belgarum, Germanorum, Italorum, qui ejus nominis famâ moti adeunt illum, ac ſermones ſuos miſcent, cogitata & Experimenta ſæpè promunt. Ex variis illis relationibus, meditationibus, cogitationibus, ſi inter ſe ab ingenio profundo conferantur, multa analogiſmo quodam deprehendi poſſunt, etiam arcaniſſima, de quibus fortaſſe non cogitaſſemus, niſi hæc ſubminiſtrata fuiſſet occaſio.

Adjungit Baco Verulamius ipſi Doctrinæ Phyſicæ Appendiculas aliquas, quæ potiùs ad ipſam Hiſtoriam Naturalem referendæ videntur, ſuntque primò Problemata Naturalia, quibus de effectibus naturæ inquiritur & cauſſæ multiplices aſſignantur. Quale Problematum Specimen, Comm. Lud. Septalic. illuſtratum abſoluto, inter Ariſtotelis ſcripta habemus. Suntque non pauci etiam inter Recentiores; qui problematicè de multis Naturalis philoſophiæ capitibus egerunt, inter quos nunc ſuccurrunt *Alexander Taſſonus*, qui librum ſub Titulo *Cogitationum diverſarum* linguâ Italicâ edidit. Et Arn. Sengverdius, cujus *Exercc. Phyſicæ* de Miſcellaneis quibusdam Phyſicæ Specialis, Amſt. anno 1658. *in 8vo.* editæ, non contemnendæ ſunt, ac multa habent alicujus frugis. Secundò Placita Philoſophorum, quibus complectitur Dubitationes generales circa principia & fabricam hujus Univerſi, quæ res magni uſus eſt. Quanquam enim ſcientiam per ſe non pariat, tamen à præjudiciis abſtinet, ac libertatem nobis quidvis ſentiendi relinquit. Dubitatio, quæ principium eſt ſcientiæ, intellectum ad ſtatum inquiſitionis reducit, neque enim in dubitationibus ſubſiſtendum eſt, ſed eum ob finem dubitationes ſciendæ, ut in ipſam ſcientiam ducamur. Perducimur autem ſæpè, ſi, collatis tot ſententiis, naturâ Duce, tandem in aliquam dilabamur, quæ vero ſit conſentanea. Antequam vero dubitatio ſcientiam pariat, ſedulò cavendum eſt, ne dubitationem ipſam in ſcientiam convertamus, quæ deinde, accedente authoritate, ſectas parit. Quare nos rectè feciſſe arbitramur quod Hiſtoriæ noſtræ Naturalis primam partem conſtituerimus Hiſtoriam illam placitorum, quam inter Deſiderata refert Baco Verulamius. Eo 8

enim

Digitized by Google

enim fine id fecimus, ut tùm ipſi Hiſtoriæ naturali ſatisfaciamus, cujus maxima pars in eâ re conſiſtit, tùm ut ex collatione mutuâ aliquam veritatem eliciamus. Id enim deprehendere licet, in tot ſententiarum divortiis, aliqua eſſe, quæ teſtentur, notiones Philoſophorum generaliſsimas aliquam inter ſe convenientiam habere, ut Studio naturali idem penè accidere videatur, quod accidit Aſtronomiæ, quæ ex diverſis hypotheſibus & Syſtematibus eadem effecta producit. Ac mirum certè eſt, olim, cum regnaret Notitionalis illa Phyſica, non defuiſſe tamen naturæ Artifices, qui, iſtis principiis nixi, ſtupenda tamen opera perfecerint, de quibus fruſtra laborant ſubtiles iſti & Lyncei Atomorum Spectatores, qui adeò innumerato ſe habere omnes naturæ poteſtates exiſtimant, ſi quippiam ex habitu corporum exteriore deducant. Memorabilis illam in rem eſt Epiſtola Merici Caſauboni, Iſaaci filii, quam ad Petrum Molinæum de Studio Societatis Regiæ in Angliâ Anglico ſermone ſcripſit, in quâ veterum Inventa & artificia cum hodiernis conferens, antiqua iſta adeò præfert novis, ut omnes novorum conatus in iis indagandis per ſua principia ſint fruſtranei. Ad Hiſtoriam illam placitorum pertinent, non antiquorum tantùm Philoſophorum ſententiæ, quæ eſt Hiſtoriis philoſophicis depromi poſſunt, aut ex iis, qui ſparſim earum mentionem faciunt, ut ex faſculo illo Plutarchi *de placitis Philoſophorum*, ex citationibus Platonicis, ex confutationibus Ariſtotelis, aliis item, qui incidenter talia tractant, & rebus ſuis immiſcent, ſed nec excludendi hìc ſunt Recentiores, qui vel antiquorum Philoſophorum Dogmata reſuſcitarunt, noviſque Argumentis confirmarunt, vel quorundam Philoſophorum principia confuderunt. Vix enim hodiè quis principia comminiſcatur, à Philoſophorum Veterum Scholis planè diſcrepantia.

9 Quarto addenda eſt Hiſtoriæ naturali Hiſtoria Errorum popularium. Quemadmodum enim per Errores ſapere vulgò ſolemus, ita & in re naturali magnum ſcientiæ promovendæ præſidium eſt, noſſe illa, quæ falſa ſunt, & ſub ſpecie veri Intellectui imponunt. Hoc in argumento nemo plenius inter Recentiores verſatus eſt, quam Thomas Brovvnæ, Anglus, Autor illius libri, qui inſcribitur: *Religio Medici.* Is patriâ linguâ librum ſcripſit hoc Titulô: *Pſeudodoxia Epidemica;* doctum ſanè & elegantem, quem in linguam Belgicam notiorem convertit aliquis Johannes Grůndahl/ Amſtelodami anno 1668. *in 8vo* editum, & poſtea etiam alius in Germanicam. Hic primo libro docte diſquirit de cauſis Errorum in rebus naturalibus & & particularibus. Neque enim ſolùm Errores in Philoſophia naturali oſtendit, ſed & in ſententiis quibuſdam Hiſtoricis, Theologicis, ac in Artibus quoque Mechanicis, quin & in Medicis; quanquam de hoc argumento peculiarem librum ſcripſerit Jac. Primeroſius. Legi etiam in illam rem, & conferri cum hoc Inſtituto poteſt Mericus Caſaubonus, Iſaaci filius, in doctiſſi-

Digitized by Google

doctiſſimo libro *de fide rebus naturalibus, Civilibus & divinis, habendâ, vel non habendâ*, quo, Anglicâ linguâ conſcripto, ex omni Hiſtoria diligenter inquirit in operationes naturæ prodigioſas & ſingulares; qui liber prodeſſe magnoperè poteſt hoc negotium tractaturo. Diligenter quoque hâc in parte inquirendum eſt in ipſam errorum cauſam & originem, ubi enim illa innotuerit, ſtatim ceſſabit admiratio, & monſtra illa opinionum evertentur, quæ ficto alicui prodigio ſuperſtruuntur. Eorum maximus eſt in re naturali numerus. Si quis enim ſecretorum naturalium Scriptores, qui de occultis Qualitatibus, Sympathia, Antipathia, faſcinis, Magnetiſmo, tractarunt, diligenter perſpexerit, infinitam talium rerum ſylvam invenit. Quorum errores facilè detegentur, ſi in cauſas eorum inquiratur, quia vel ſuper ſignaturâ aliquâ externa, vel influxu aliquo aſtrorum, aut aliqua alia nugaci Sympathia, ſunt fundati.

Quemadmodum Errorum & Dubitationum ſylva ad ſcientiam confert, ita earum rerum, quæ jam tum inventæ ſunt, & certorum Experimentorum, ſingularis ratio habenda eſt. Nolim enim hæc miſceri cum cæteris. Baco Verulamius Appendicem facit Phyſices operativæ, ad quam pertinet hæc doctrina, cum conſideratur in ordine ad operandum. Referri tamen etiam poteſt ad hiſtoriam naturalem, ſive partem aliquam ſeorſim conſtituat, ſive addatur ipſi hiſtoriæ naturali generali. Baco vocat *Inventarium opum humanarum*, quo enumerentur omnium hominum Bona & fortunæ, ſive ſint ex fructibus naturæ, ſive proventibus artis, quæ jam habentur, & quibus homines fruuntur, adjectis illis, quæ olim fuiſſe conſtat, nunc autem perierunt. De quibus integri libri conſcripti ſunt, à Gvid. Pancirollo, *de rebus Inventis & Perditis* commentato, aliisque. Addi etiam huic, Inventario jubet illa quæ communi hominum opinione judicantur impoſſibilia. Illis jubet jungere impoſſibilibus proxima, ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenus dirigat, ut ex his optativis & potentialibus activa promtius deducantur. Jubet quoque ſeorſim poni exempla Experimentorum, quæ maximè πολύχρηστα ſunt, & ad aliorum Inventionem manuducunt. Sed de hoc Experimentorum genere plura dicemus, ubi de indagatione Experimentorum per certa quædam Dialectices principia diſſeremus. 10

Vidimus hactenus de ſubſidiis Hiſtoriæ Naturalis è Bacone Verulamio, quibus ſi uſi fuerimus, deveniamus tandem in accuratiorem Scientiæ naturalis cognitionem. Cujus Objectum eſt Univerſum illud Syſtema Mundanum, proximum verò, quod ſenſibus noſtris ſubjicitur, globus terraqueus, & è globo terraqueo producta, unde peti hiſtoria illa debet. Objectum autem hoc proximum etiam adeò eſt diffuſum, ut perluſtrari unius ingenii oculo nequeat. Compendium cognitionis habebimus, ſi, quæ in 11

in majore hoc mundo diſperſa reperiuntur, ſubjecta rariora in unum aliquem locum congeramus. Quare ad hiſtoriam naturalem officina aliqua vel theſaurus rerum naturalium requiritur, qui promtuarii inſtar eſſe poſſit, unde Subjecta naturalia depromamus, & in examen deducamus. Sed ex parte tantum prodeſt ille labor. Cum enim hæc tantùm ſint quaſi fragmenta naturæ, & à matrice ſua avulſa, perfectam ex illis cognitionem habere non poſſumus, quanquam iis juvari conatus noſtri poſſint. Quemadmodum in ſcientiis addiſcendis libris opus habemus, ita in ſcientiâ naturali Experimentali uno hoc Volumine opus habemus, cujus Epitomen exhibere nobis poteſt inſtructum aliquod rerum naturalium Muſæum. In iis adornandis, tam Viri docti, quam integra Collegia, ſollicita fuerunt, ac exſtant non pauca in variis locis, quæ non exiguo labore congeſta ſunt. Horum Deſcriptiones aliquot habemus, integris Voluminibus traditas, Muſæum ſc. Calceolarianum, Muſæum Wormianum, Aldrovandinum, &c., quibus Icones rerum naturalium exhibentur, & Diſſertationes ſuper rebus naturalibus inſtituuntur. Hi libri Indicum inſtar eſſe poſſunt, ac Muſæa ipſa ſunt quaſi Loci quidam Communes naturæ, ſi benè ordinata ſint, & in Claſſes ſuas diſtincta. Sed & in illis ſuperſtitioſior quorundam diligentia eſſe ſolet, in quibusdam naturæ inanibus nimis occupatorum. Tales enim reduvias potius & ungues, ut proverbio dicitur, quam caput, curant. Quid enim prodeſt ad rerum naturam cognoſcendam, adeò accuratè depictas habere omnes plantarum ſpecies: ut ſunt multi, qui Herbaria viva magno ſumtu adornant, nullo alio fine, quam ut ſpeculentur varios materiæ ſchematiſmos, quos natura in ejus ſuperficie duxit. Parum enim adjumenti ad rem Phyſicam ex minutâ illâ curâ confertur, tempus autem inutiliter conſumitur, quod poterat utilius impendi aliis laboribus. Nimirum omnibus diſciplinis accidit aliquâ in parte nugari, ac minutiæ quædam in ſingulis occurunt, quibus ſæpè nos ac alios, maximo temporis & ſcientiæ ipſius damno, detinemus. Qualis ingenii noſtri abuſus tot ſuperflua peperit in omni ſcientiarum genere, de quibus eliminandis, ne dum augendis, ſollicitiſſimos nos eſſe oportet.

12 Muſæorum Hiſtoriam generalem magnâ diligentiâ per Compendium dedit Clarisſimus Collega noſter, J. Dan. Major, in ſcripto illo Germanico, cui titulus: Seefarth nach der neuen Welt/ *num.* 49. Integrum autem de iis Opus jam præ manibus habet. Deſiderarem verò alium quendam laborem circa Muſæa, nim. ut ex jam editis Muſæorum Deſcriptionibus unum aliquod conficiamus, ut ſub uno intuitu ſiſti poſſint ſubjecta naturæ, hinc illinc congeſta, eorumque diverſitatis & convenientiæ notari. Sed oporteret exquiſitum obſervari ordinem, qualis labor prodeſſe maximoperè poſſet in inquiſitione rerum naturalium. Si e. g. ſolum Regnum minerale

per

Digitized by Google

per Claſſes ita diſtributum, ſecundum ſpecies illas, quæ in Muſæis ſervantur, haberemus; magnæ certe utilitatis res eſſet. Nam perreptare omnes terræ ſinus unius hominis opus non eſt, ac ea eſt rerum mineralium infinitas, ut vel multi homines tanto operi pares non ſint. Quare in lucro deputare poſſemus, ſi, quæ jam ab aliis ſunt congeſta, conferantur & expendantur. In hoc argumento præire nobis poterit Ulyſſis Aldrovandi *Muſæum Metallicum*, quod poſt mortem ejus editum eſt. Longe inſtructiora haberemus naturæ Gazophylacia, vel potius ipſum naturæ & mundi ſimulachrum, ſi rerum naturalium ſubjecta per certas domos haberemus diſpoſita, & vivas quasdam operationum naturalium imitationes. Cujus Gazophylacii inſtruendi rationem dedit Baco Verulamius in elegantisſima illa fabula *Novæ Atlantidis*. Ubi, quemadmodum Thom. Morus *Utopiam* ſuam, ita ille Civitatem aliquam ſapientum deſcribit, ubi ſit & regimen Politicum perfectisſimum, & omnium ſcientiarum ſumma perfectio. Eo certè fine fabulum hanc ſcripſit, ut doceret nos, quemadmodum inſtitui illa omnia poſſint. Fingit hîc certa conclavia, certasque domos, certis naturæ operationibus adaptatas: (1) Cavernas amplas & profundas diverſæ profunditatis, quibus utantur novi illi cives ad mineras naturales imitandas, & ad prolongandam vitam, pro Eremitis, qui illic habitare cupiant; (2) Sepulturas corporum naturalium, ubi Cæmenta conduntur, quemadmodum Chinenſes condunt porcellanam ſuam: alias item cavernas pro variis ſtercorationibus & fimis; (3) Turres præaltas diverſæ altitudinis pro ſpeculatione Meteororum & habitationibus Eremitarum, qui vitam producere cupiunt; (4) Lacus magnos & ſalſos, in quibus piſces varii generis generentur, ac opera quædam maritima peragantur; (5) Puteos artificiales, ad imitationem naturalium, vitriolo, ſulphure, nitro, aliisque mineralibus tinctos; (6) Ædificia pro imitamentis & repræſentationibus variorum Meteororum; (7) Cubicula vario aëre impleta, qui ad libitum tingitur & temperatur, pro curationibus morborum; (8) Balnea varia, ex diverſis tincturis præparata; (9) Pomaria & hortos, qui arbores & fructus ferant artificiis certis variatos; (10) Septa & vivaria pro Beſtiis & Avibus, in quibus novæ Animalium ſpecies per mutuas admiſſiones producantur; (11) Loca generationi inſectorum deſtinata; (12) Domos pro conficiendis variis potionum generibus, ex variis vegetabilium ſpeciebus, certo temporis ſpatio & modo fermentatis, Potibus etiam Medicatis inveniendis ex variis vegetabilium infuſionibus; Panibus quoque ex variis granis, radicibus, nucibus, glandibus, carnibus & piſcibus, conficiendis; (13) Diſpenſatoria & officinas pharmacorum; (14) Officinas varias Artium Mechanicarum; (15) Fornaces varias, quibus opera generationis & vegetationis perficiantur, & pulli excludantur; (16) Domus perſpectivas, ubi exhibeantur varia Arti-

ficia Optica, demonſtrationes umbrarum & imaginum, Irides Artificiales, &c. (17) Domos ſonorum, ubi omnis generis Inſtrumenta Muſica recondantur, ſoni varii repercutiantur, augeantur, deferantur; (18) Domos ſuffituum & odorum ac ſoporum, ubi odores naturales imitatione ex rebus variis exprimuntur, ſaperum quoque artificiales miſturæ parantur; (19) Domus Machinarum, pro motuum variis operibus in natura imitandis, ut ſunt Motus animalium, ratione volatus, ratione actionum naturalium, ac denique omnes alii motus, quibus commodati & neceſſitati ſubvenerit; (20) Domum Mathematicam, pro Inſtrumentis Mathematicis & Aſtronomicis; (21) Domum præſtigiarum, ubi exhibentur variæ eluſiones & fallaciæ ſenſuum. Hæc ille prolixè illic enumerat, ſvaviterque pro ingenio ſuo expendit, non quod eo modo putet à privato quopiam inſtrui poſſe naturæ opes, ſed, quod à Magnatibus aut Regibus, (quanquam nec unus Rex, nec unum regnum ſuffecerit,) tam vaſtum naturæ Gazophylacium inſtitui poſſe putet, quo in effectum dentur, quæ ille jucundisſimâ hâc ideâ præſcripſit. Subjungit porrò varias functiones & munera Sociorum, qui in Collegio hoc naturæ operationes exercent. Aliqui illi nominantur, qui ad exteros navigent, qui quæcunque rariora importent, qui illi vocantur Mercatores lucis. Tres facit Deprædatores, qui Experimenta, quæ in libris inveniuntur, colligant. Tres, qui nova Experimenta inveniant quos vocat foſſores. Tres, qui Experimenta in ordinem redigant, ut inde eliciantur Obſervationes & Axiomata, quos Diviſores vocat. Tres qui ex Experimentis ſociorum nova Inventa comminiſcantur, ad uſum vitæ ſpectantia, ac naturales divinationes eliciant. Hos Evergetas vocat. Tres alios, qui ex Eperimentis novis naturam quandam altiorem indagent; Hos Lampades vocat. Tres, qui Experimenta perſequantur, ac eorum ſucceſſus referant; Hos Inſitores vocat. Tres, qui ex Experimentis Obſervationes & Axiomata, prævia conſultatione, forment, hos Interpretes naturæ appellat. Multa præterea affert de Ornamentis iſtius Societatis, moribus atque legibus, quæ illic prolixe legi poſſunt.

13 Ex hac imaginaria ſapientum Civitate, quam ille ex ingenio ſuo finxit, ortum tamen poſtmodum eſt Conſilium iſtud, apud Anglos inſtituendi Societatem aliquam, certis quibusdam Legibus, Regiisque auſpiciis, ad inquirendum in opera naturæ, & certitudinem Hiſtoriæ naturalis in ſolido locandam. De ejus ortu ac progreſſu aliquid nobis dicendum, ac repetenda quædam breviter ſunt ex *Hiſtoriâ* iſtius Societatis, quam peculiari libro, Anglica lingua, deſcripſit Lond. A. 1667. in 4to Thomas Spraat, poſtea in linguam Gallicam converſo, ac Genevæ A. 1669. in 8vo recuſo. Agit primum is prolixè de veterum defectibus in Philoſophia Naturali, cum quibus hodierni ſeculi felicitatem confert, initium faciens à Bacone Verulamio, quem laudi-

laudibus maximis, ut decebat, ornat, aliqua tamen in illo deſiderat, quod
ſcil. ipſam Hiſtoriam naturalem attinet. De quo tamen ita ego exiſtimo,
nullum inter hodiernos eſſe, qui ad tanti viri ingenium accedat. Primos
Anglos eſſe jactat, qui in Studio naturali tale quid tentârint, quâ in re ta-
men nimirum genti ſuæ indulget. Nam & in Italiâ, ante ea tempora,
Collegia fuerunt, quorum inter alia etiam hoc Inſtitutum fuit, ut excole-
rent naturam. Quâ de re plenius aliquando nos docebit liber, quem de
Phyſicis Italis ſub manu habet Martinus Vogelius, Profeſſor Gymnaſi Ham-
burgenſis, ipſe Hiſtoriæ naturalis indagator acerrimus. In eo verò nimius
ille Autor eſt, & non ferendus, quod ſuorum temporum ſtudia præferat
aliis gentibus antiquioribus. Quot enim ſunt, & quam magna, Veterum 13
Inventa, tum in Natura, tum in artibus Mechanicis, de quibus vix per ne-
bulam nobis conſtat? Quare meritò virgulâ Criticâ notantur ſocii iſti à
Merico Caſaubono, qui in *Epiſtola* ſupra citata modeſtè illis objicit veterum
ſolertiam, totque inventa alia, quibus illi ſimilia nondum dederint. Sed
familiare hoc in illa gente eſt, invidere alienæ gloriæ, ſibi omnia tribuere;
aliarum gentium, præcipuè Germanorum, ſtudia elevare & contemnere;
unde tamen ſæpè illi multa depromunt, quibus libri illorum turgent, quod
facile vel integro Volumine demonſtrari poſſit. Ac aliquâ ex parte de-
monſtravit Henricus Stubbe, ipſe Anglus, qui libros contra Societatem An-
glicam ſcripſit, in quibus, multa aliis ſubrepta, multa jam tum ab antiquis
tradita, oſtendit, quorum illi Authores ſe gerunt. Scripſit verò is, motus
Thraſoniſmo cujuſdam Joſephi Glanvil, qui Tractatum ſcripſerat, cui titu-
lus: *Plus Ultra*, quo omnem antiquitatem præ novis illis Philoſophis de-
ſpectui habuit. Huic Stubbius oppoſuit alium Tractatum, cui titulus:
The plus ultra reduced to non plus; ubi multa novorum Inventorum examinat,
eaque cum Veterum doctrinis confert. Negari tamen nequit, illum in
quibusdam affectibus indulgere & præjudiciis, quanquam multa etiam
ſint, quæ ille jure perſtringit.

Exemplum evidens nos etiam daturi ſumus. Vindicarunt Angli ſibi 14
inventionem cujuſdam artis, quâ aliquis à Nativitate ſurdus, & per conſe-
quens mutus informari poſſit per viſum, ut ſic ſatis expeditè loqui diſcat,
& ex motu labiorum ipſum vocum ſonum intelligat. Scripſit ſuper hac re
prolixam Epiſtolam Joh. Walliſius, quæ in *Tranſactionibus Anglicis* extat.
Scripſit & aliquis Wilh. Holderus Anglico ſermone librum, cui Titulus:
Elementa Sermonis, quo idem argumentum tractat. Illi in cœlum extolluntur
in *Tranſactionibus*, & Editor illarum libellum Walliſii *de ratione Sermonis &
pronunciationis, quem Grammaticæ Anglicæ* ſuæ addidit, quique fundamentum
ſternit huic arti, vehementer laudat, quaſi ante illum nemo extiterit, qui
 natu-

naturam & poteſtatem literarum deſcripſerit. Cum tamen Hieronymus Fabricius ab Aquapendente id ſingulari libro longe curioſius exſequutus fuerit, & Petrus Montanus, Sacerdos Batavus, in libro, cui titulus, de Sprecke Kunſt. De arte verò ipſâ informandi mutos liber ſatis prolixus conſcriptus eſt, linguâ Hiſpanicâ à Johanne Paulo Bonetto, quo omnis illa Methodus perſpicuè proponitur, & in rem ipſam ab illo deducta eſt. Imò antiquior illa ars eſſe videtur, ſi conferas, quæ habet Rudolphus Agricola *lib. 3. de inventione, cap. ultimo*. Hujus tamen hominis ille ne unico quidem verbo mentionem facit. Sed hæc quaſi obiter hìc dicta ſunto. Plura fortaſſis dabimus, ubi ad ipſam Tractationem veniemus.

15 Origo Societatis Regiæ Anglicæ primùm ex eo extitit, quod in Academia Oxonienſi Viri quidam ingenioſi privatum tale aliquod Experimentale Studium inſtituerint, inter quos fuere Sethus Wardus, Rob. Boylius, Joh. Wilkius, Thom. Willis, Johan. Walliſius, Chriſtophorus & Matthæus Wreenii, ingenio & ſcriptis omnes celebres. Illorum fama cum perveniret ad Gallos, ipſi Academiam Pariſienſem, quæ in linguæ Gallicæ culturam inſtitutam erat, ad Studium Rerum naturalium tranſtulêrunt, ut refert Thomas Spraat. Oxonio Londinum Studium rerum naturalium deductum eſt, cum viris iſtis, Londinum abeuntibus, ad quorum numerum acceſſio facta à multis Londinenſibus, tam Proceribus, quam Philoſophis, usque dum Regiis auſpiciis Anno 1660. illa Societas inſtituta eſt, teſte Diplomate illo, quod inſerit *Hiſtoriæ* ſuæ Thomas Spraatus, quod privilegia Collegii, inſignia, ſceptra, ſigillum, illis tribuit. Antequam illa omnia adornabantur, prodierat Scriptum ab Abrahamo Cowlejo, Poëtâ inſigni, & in cæteris Medicinæ & Philoſophiæ partibus inſigniter erudito, quod ſuppeditabat conſilia pro Studio Experimentali propagandô. (Reperitur inter *Poëmata* ejus *Anglica*, Lond. A. 1669. in fol. publica, p. 43.) Benè hic quidem omnia diſpoſita, ſecundum officia Præſidis, Præfectorum ſeu Profeſſorum, Artificum &c. Munia quoque ſingulorum certis legibus eleganter definita, unde poſteà, teſte Thomâ Spraato, Societatis Regiæ membra aliqua in rem Collegii ſui verterunt. Sed quoniam is Sumptus nimios impendi volebat in ſingulos Officiales, eorumque numerum nimium auxerat, inconveniens illi putabant, & quodantenus etiam impoſſibile, ejus conſilium ſequi. Neque enim certas reditus habet illa Societas, niſi aliqua donaria, ex liberalitate Procerum, & quæ à ſinguliis Sociis, cum primum admittuntur, & deinde in ſingulas hebdomadas, contribuuntur. Qui fundus quoniam in incerto locatus eſt, mihi quidem non adeò diuturnus videtur, nec ſuffecturus omnibus impenſis, præſertim, ſi ſtudia ab initio fervida, pro more hominum, paulatim refrixerint. Quod enim hic Thomas Spraatus philoſophatur de Experimentis in natura, per modica etiam ſubſidia capiendis, mihi credi-

Digitized by Google

credibile non videtur. Admittuntur ad iſtam ſocietatem cujusque profeſſionis, nationis, religionis homines, vel Mercatores etiam & Mechanici, ſi curioſiores ſint, & rem naturalem juvare Experimentis poſſint. Conſilium eorum eſt eſt his Experimentis hiſtoriæ naturalis certitudinem in ſolido locare. Methodus inquirendi iſta eſt, ut non multis, ſed uni, hoc ſubjectum, aliis aliud, examinandum proponatur, quæ poſteà in medium conferuntur. Inquiſitio in remotiora Subjecta naturæ inſtituitur per Commercium Epiſtolare cum hominibus, qui illis in locis vivunt, vel Reſidentibus Anglicis, qui & ipſi penè omnes in Membris ſocietatis ſunt, vel aliis viris eruditis. Semel in hebdomade conveniunt, cujus Conventus Præſes aliquis temporarius eſt conſtitutus. Aſſeſſores illi ſunt viginti & unus, qui ex numero Sociorum per ſortem eliguntur. Sociorum indefinitus numerus, Secretarii duo ſunt, qui literas prælegant aut exponant exponenda, aut proponant certa deliberationis capita, de quibus ſinguli ſententias ſuas pronunciant, dirigente ita Præſide. Nulla certa principia Philoſophica illis præſcribuntur. De principiis enim omnibus ſecuri inveſtigari tantùm naturam ipſam jubent. Experientia enim ſimplex eſt & una, quæ, ut in facto conſiſtit, ita refertur ab Inquiſitoribus & Curatoribus Experimentorum, ad id ſpeciatim conſtitutis. De principiis differtur omnis contemplatio, usque dum ita ſit exculta Hiſtoria Experimentalis, ut certi rerum ſuarum eſſe poſſint. Commercia literaria, circa nogotia naturalia perpetua habent cum Gallis, cum Italis & Florentinis. Nam & apud illos, auſpiciis magni Ducis Hetruriæ inſtitutum eſt tale aliquod Collegium naturale, unde liber etiam *Ducalium Experimentorum* Titulo prodiit. Artes Mechanicas adeò in ſocietatem hujus ſtudii receperunt, ut & Profeſſorem artium Mechanicarum conſtiturit Rex, qui ſtatis temporibus publicas lectiones de iis haberet, quod Conſilium vehementer laudat Thomas Spraat. Cœtera hujus Societatis Statuta legi apud illum Autorem poſſunt, cum Exemplis variorum capitum, quæ in conſilium deducta ſunt, & ſuper quibus inquiſitiones ſuas formarunt hujus Collegii Aſſeſſores. Enarrantur illic etiam varia inſtrumenta, quæ in uſum hujus Studii comparata ſunt, vel, eo tempore, cum ſcriberet, inventa conſiliis & ope Sociorum.

Poſtquam ab Anglis Conſilia naturalis hiſtoriæ reſtaurandæ ſuſcepta, 16
& primo ſtatim tempore res non infeliciter cederet, viam patefecerunt cæteris etiam nationibus ſimilia factitandi. Quanquam jam tùm apud Italos, antequam Angli id cogitarent, talia conſilia ſuſcepta. Longe tamen acrius in id concubuerunt, poſtquam viam hanc tentarunt Angli, qui commercio iſto literario eorum induſtriam primùm excitarunt. Prodeunt Romæ ſingulis menſibus Relationes de rebus naturalibus, ut fit in Angliâ, Sed rarius ex ad

ad nos exportantur. Quæ Florentiæ, circa naturam præſertim aëris & vacui, Magni Ducis auſpiciis, ingenioſa Experimenta tentata ſunt, ſingulari libro illic prodierunt Anno 1668. (*in fol.*) cui Titulus: *Diſcorſus Saggi Academici, di Naturali Experienze fatti nell' Academia del Cimento.* In Gallia ſimiliter talia Collegia ſunt inſtituta. Poſtquam enim *Ephemerides Eruditorum*, quas ediderant, in deſvetudinem abiêre, loco earum meræ Relationes Phyſicæ, quæ conſtant Experimentis, tam in Gallia, quam extra Galliam, inventis, itidem ſtatis temporibus prodeunt, ſcribente illas J. Bapt. Dionyſio, Regio Medico, quibus Titulus *Memoires concernant les Arts & les Sciences.* Sed pleraque in illis ſunt peregrina; niſi enim haberent, quod ab Italis vel Anglis tranſcriberent, vix momenti alicujus eſſet, quod in lucem proferunt. Anglicæ Relationes ſingulis menſibus eduntur, in quibus multa etiam peregrina, ſed plura tamen, quam in Gallicis, domeſtica. Addi etiam illis ſolent Recenſiones librorum, qui circa argumenta naturalia ſcribuntur. Sed in iis tamen non ille delectus adhibetur, qui adhiberi debebat. Multa enim omittunt, quæ affectu aliquo ducti, credo, omittunt adverſus Germanos, multa referunt in cenſum illum, quæ nullius pretii ſunt. Editor illarum Relationum non tamen vult contineri illis Acta Societatis Regiæ, ſed opus aliquod privatum, à ſua tamen induſtria profectum, vocari cupit. Quam ob cauſam ſuccenſet illis, qui in Latinam linguam tranferentes Titulum libro dedere: *Acta Societatis Regiæ.* Societas enim Regia, quæ in Collegio ipſo obſervata ſunt, hactenus celat. Verſiones harum *Tranſactionum* planè non ſunt accuratæ, imprimis, quæ à Joh. Sterpino editæ ſunt. Melior aliquantulum illa eſt, quæ à Chriſtophoro Sandio nuper continuata eſt; Utriusque Defectus & Errores monſtravit ipſe Autor Anglicarum Relationum, Henr. Oldenburgius, Verſionem novam Latinam Operis Proprii, ſi diutius vixiſſet, daturus. Hafnienſes Medici, ad imitationem Germanorum & Anglorum, ſingulis annis *Acta* quædam edunt, quibus Rerum Medicarum & Phyſicarum Hiſtoriæ ſingulares continentur. In Germania Collegium Naturæ Curioſorum ſingulis annis magnam Obſervationum Sylvam edit, quæ hinc illinc corroduntur, quibus tamen molitionibus ſcopus iſte non obtinetur, qui quærebatur, accurata ſcil. aliqua Hiſtoria Naturalis. Subleſtum enim Relationum & Obſervationum fundamentum eſt, quod ab aliena manu habemus. Quemadmodum enim in Grammaticis prurigo quædam eſt Regulas conficiendi, & in Dialecticis diſtinctiones inveniendi & terminos; ita in Phyſicis etiam morbus quidam invaluit novas ſemper Obſervationes cudendi, quæ non rarò prodeunt libidine aliquâ paradoxologiæ, & novaturiendi ſtudio magis quam veritatis, à quibus niſi temperetur, veteris morbi recidivam patiemur, ut pro hiſtoriis fabulas habeamus. Neque dicam de obſervationibus ipſis, quæ ſic ſparſim corroſatæ ſunt, è quibus nulla certi-

certitudo Axiomatum formari poteſt. In Germanis verò deſidero præprimis temperantiam aliquam in Commentariis & in opinionum Locis Communibus, quibus illi Annales ſuos inſpiſſant, quibus potius lumini officitur, quam lux aliqua accenditur. Id ego ſeriò optarem, ut uno ſenſu aliquo ducerentur omnes in Experimentorum methodo. Latitant enim certè in Germania apud Operarios Chymicos, qui certè ſunt inſignes, & quibus ſimiles in nulla gente reperiuntur, Experimenta, quæ ſi in lucem protraherentur, multis modis ſuperare poſſint aliarum Gentium conatus. Ac ſolent tales homines ſolertiores eſſe, quam qui ſcholas nimis ſapiunt, præjudiciisque aſſueti, intentatam Experimentorum viam habent. Quod ſi quis ſagacior Philoſophus eorum arcana perreptaverit, mirum in modum poſſet locupletare doctrinam Phyſicam. Candidus ſanè eâ parte videtur Scriptor *Hiſtoriæ Societatis Anglicæ*, Thomas Spraat, qui indolem illam inquiſitivam Germanorum præ cæteris Gentibus laudat, ut gloriæ ducat genti ſuæ ex Germanica natione eſſe propagatam, atque ex illius origine illam indolem transfuſam; ob quid ingenium certè teſtimonium cæteris popularibus ſuis anteferendus eſſe.

Atque hæc hactenus de Inſtitutione certorum Collegiorum, ad Philo- 17
ſophiam Experimentalem propagandam. De quo conſilio ſerò nunc demum, ante hos quindecim annos, (utinam ſeriò.) cogitatum eſt. Quanquam non defuerint, etiam ſub initium hujus Seculi, qui iſta conſilia animo agitârint, ſed tamen; ut ſunt homines ſuæ ſalutis ſæpe negligentiſſimi, non auditi fuerunt. *Magnus Pegelius, Profeſſor Roſtochienſis*, Anno 1604. libellum in lucem edidit, cui Titulum fecit: *Theſaurum rerum Selectarum, magnarum, dignarum, utilium, ſuavium, pro generis humani ſalute oblatum.* Quo in libello Autor ille varia, tam in ſtudio naturali, quam in cæteris diſciplinis & omnibus artibus mechanicis, Inventa proponit, à ſe excogitata, & cum iis communicanda, qui ſumtus in illa impendere, & labori ſuo mercedem ſtatuere, non detrectaverint. Multa in his invenio, de quibus vir ille cogitavit, jam tum ſuo tempore, de quibus hodie nunc disquiritur, ac inventa magno Triumpho à nonnullis ducuntur. Hic inter cætera pollicitus eſt, conſilia ſe ſubminiſtraturum, quomodo à Magiſtratu, Magnatibus, Communitatibus, Urbibus, deputandi & ſuſtentandi nonnulli, qui utiliſſimas res inveniant, & inventa præclare ulterius experiantur; quod ſic fieri poſſit, ut etiam homo unus, & diebus paucis, & domi quidem, longè utiliora experiatur & exequatur, quàm Alexander M., dum Animalibus indagandis pro Arte impendiſſe ſcribitur 400000. Coronatorum, & ablegaſſe per terrarum orbem ter mille homines. De quo labore rectè judicat idem Autor, non mereri iſtam laudem, quæ vulgo illi tribuitur, & tanto ſumptu planè indignum eſſe,

quo longè perfectior haberi hiſtoria poterat. Atque ita, vel in mediis tenebris ſæpè inveniuntur ingenia, quæ nonnunquam lucem per nebulam, videant, ipſa verò à caligine invidiæ, paupertatis & avaritiæ opprimantur.

18 Hactenus de Hiſtoriæ Naturalis propagatione, ex mente Baconis Verulamii, fuſius diximus; reliquum jam eſt, ut de Methodo inveniendi Experimenta, adeoque novâ aliquâ Dialecticâ Phyſicâ, quædam in medium afferamus, tam ex Baconis, quam aliorum Recentiorum Philoſophorum, ſententiâ.

Quemadmodum rerum inventio conſiſtit in conjunctione rerum ſimilium, & ſeparatione diſſimilium, quæ certos quoſdam Locos habet in Logicis, Generales ſc. Titulos, quorum indicio mens dirigatur in combinationibus rerum; Ita ſimiliter procedere in omni negotio poſſumus. Quomodo in Logicis Loci iſti ad Argumentorum inventionem ducunt, ita deducere etiam nos poſſunt ad inventionem rerum. Atque in eo præcipuè uſus Logices conſiſtit, vulgò ignoratus cujus miniſterio non in argumentis tantùm, ſed etiam in quibuſcunque negotiis, uti poſſumus, modo rem non intra generales illos terminos concludamus, ſed ad ſpecialiora nos diffundamus. Quod negotium noſtrum attinet, Artem ſc. Experimenta indagandi, illa certè fundamentum in Locis iſtis habet, quanquam Thomas Spraat, *Hiſtoriæ Societatis Anglicæ* Scriptor, *pag. 89.*, impoſſibile exiſtimet ad Artis regulas revocare Experientiam, propter infinitas, quæ rem variant, circumſtantias. Quem tamen ego audiendum eſſe non exiſtimo. Utut enim verum ſit, multis modis variari rerum circumſtantias poſſe, dari tamen certi quidam conceptus poſſunt, ſecundum quos mentis operationes dirigantur. Si ſingularia & infinita illa velimus reſpicere, eadem in cæteris quoque ſcientiis deprehendemus, in quibus tamen à generalioribus principiis & Axiomatibus formandis ab iſta rerum multitudine non deterremur. Magnus certè artis Analyticæ, ſive Combinatoriæ, ut quidam vocant, per omnes diſciplinas, omniaque negotia humana, uſus eſt, ſi modò illam certâ methodo definitam ac præceptionibus deſcriptam haberemus. Sed hactenus inter deſiderata illa referri debet, optandumque eſſet, ut de ea deſpicerent Eruditi. Hujus certè propago Ars inventiva eſt, quam deſiderari queritur Verulamius; vel potius illa ipſa eſt. Sub hac Arte inventivâ multò maxima comprehenduntur. Et Verulamius quidem, *lib. 5. de ſcientiarum augmentis, cap. 2.* primô locô ponit Artem inventivam ipſarum artium, ſeu mechanicarum, ſeu liberalium: Quæcunque enim de artibus habemus, caſu potius & neceſſitate, quam conſilio, inventa ſunt. Et erat tamen in Arte illa rationis fundata methodus, quâ Artes ipſas invenire poteramus, ut prolixè demonſtrat Verulamius. Qui hîc verò mentis Errores evitandi ſint, prolixè diſqui-

quirunt idem Verulamius in ſuo *Novo Organo*, & Autor ille Gallus Anonymus, qui linguâ vernaculâ novam aliquam Logicam, quam *artem cogitandi* vocat, ſcripſit, *part. I. cap. 8. 9. 10. 11.* Ubi de Idearum claritate & diſtinctione, ac earundem obſcuritate & confuſione, ejusque confuſionis remediis, agit. (Liber ille in Latinam verſus linguam prodiit Lugdun. Batav. anno 1674. *in 8vo.*) Legi etiam in illam rem poteſt, animusque eo præmuniri contra Errores, libellus doctisſimus Roberti Boylii *de inſido Experimentorum ſucceſſu*, ubi in cauſas Errorum inquirit, ac, propoſitâ multorum exemplorum farragine, oſtendit, quam ſæpè minima circumſtantia, ac vix interdum vel ſagaciſſimo animadverſa, Experimenti eventum vel dubium fecerit, vel planè nullum.

Ars iſta Experimenta indagandi Verulamio vocatur ars judicii & di- 19 rectionis, cujus ille duas partes conſtituit. Nam vel procedere dicit ab Experimentis ad Experimenta, vel ab Experimentis ad Axiomata, quæ & ipſa nova Experimenta deſignent. Priorem harum partium Experientiam literatam nominat. Poſteriorem verò interpretationem naturæ, quam ille Hermeneuticam Phyſicam, ut peculiarem aliquam diſciplinam, libello, cui titulus *Novum Organum* proponit, quæ in univerſalibus formandis ſollicita eſt, cum prior illa circa ſingularia occupetur, non minori etiam artificio, quanquam poſteriorem priori huic præferat Verulamius. Modos ipſe præſcribit Experimenta capiendi, non quidem ſecundum ordinem Dialecticæ inſtructos, ſed qui facilè ad illum reduci poſſunt; ſpecialiores enim locos oſtendit, omiſſis generalibus illis, quibus tamen hi ſubſternuntur. Primus modus Experimenta indagandi illi eſt Experimenti variatio. Illam inſtituit (1) in materia, ſi ſc. in materia ſimili idem Experimentum ſuſcipiatur. E. g. Confectio papyri ex linteo uſitata eſt, idem in ſerico tentandum, uti papyrum conficiunt Chinenſes. Inſitio in arboribus fructiferis in uſu eſt, quid ſi idem tentetur in arboribus Sylveſtribus, in floribus? Hûc etiam pertinet, quando in ſubjecto variatio inſtituitur, ut ſi, ad Exemplum ſurculi trunco arboris inſiti, ſemen cepæ capiti alterius cepæ viridi indatur. (2) Variatio Experimenti fit ratione cauſæ efficientis. E. g. Radii ſolares, per vitrum miſſi, calorem augent, an idem præſtent radii lunares, tentandum? Item an fumus calefactus? quod tentarunt nonnulli, & ſimilem eventum ſenſerunt, teſte Honorato Fabri. Variatio Eperimenti fit (3) in quanto: multiplicata enim quantitate creditur augeri virtus. E. g. Globus plumbeus unius libræ decem pulſuum ſpatio ad terram deſcendit, quot pulſuum ſpatio globus centum librarum? Secundus modus ipſi eſt productio Experimenti, quæ duplex eſt, ratione quantitatis continuæ, vel diſcretæ. Ratione hujus eſt repetitio, ratione illius extenſio. E. g. Spiritus vini, unicâ

 diſtil-

Digitized by Google

diſtillatione vires acquirit, annon majores acquirat pluribus diſtillationibus? Magnes ferrum integrum trahit; num etiam fruſtum Magnetis in diſſolutione ferri immerſum ferrum ad ſe alliciet? Tertius modus eſt illi Translatio Experimenti, uberrimus ſanè & penè princeps. Eſt verò ille triplex: aut à natura vel caſu in artem, aut ab arte vel practicâ aliâ in aliam, aut à parte alicujus artis in partem diverſam ejusdem. Primæ translationi pleræque artes mechanicæ originem debent. Exemplum eſſe poteſt Iridum artificioſarum ad exemplum naturalis imitatio, modus diſtillandi ad imbrium imitationem inſtitutus, tonitrua & fulgura ad imitationem naturalium inſtituta, per miniſterium ſingularis illius caſûs, qui Monacho Cimbro, Barth. Schwartzio, acciderat. Plura artificialium imitationum in natura exempla vide apud Sorellum *in Scientia Univerſali*, libro Gallicè ſcripto, *variis Capitibus*. Secundæ translationis exempla hæc: Specillis ſenſus viſus juvari poteſt, an & ſenſus auditus inſtrumento aliquo *ἀκουστικῷ*, quale Experimentum hodiè detectum eſt, ac deſcripſit Kircherus in ſua *Phonurgia*, qui ſe autorem inventionis contra Anglos aſſerit. Cadavera per Balſamationes conſervantur, annon & corpora viva? Sigillorum impreſſio arti Typographicæ viam oſtendit. Tertiæ translationis, quæ parùm à ſecunda differt, exempla multa in Medicina dari poſſunt. e. g. Si Experimenta Partis Medicinæ de curationibus morborum ad partes de tuenda ſanitate & prolongatione vitæ, transferantur. Quartus modus illi eſt inverſio Experimenti, cùm ſc. contrarium ejus, quod Experimento conſtat, probatur: e. g. calidum per ſpecula intenditur, num etiam frigidum? Per ignem diſtillationes inſtitui poſſunt, num etiam per res frigidas, nivem, glaciem, &c.? quale Experimentum Magni Ducis Hetruriæ refert *du Hamel in libro de affectionibus*. Quintus modus illi eſt compulſio Experimenti, quam vocat, ubi urgetur & producitur Experimentum ad annihilationem, vel privationem virtutis. Quomodo nihil novi indagatur, ſed natura rei per negationem & contrarium deprehenditur. E. g. Magnes ferrum trahit. Vexentur jam ferrum & magnes, ut amplius non fiat attractio, unde quodammodo deprehendetur, in quo natura magnetiſmi conſiſtat. Ac deprehenderunt ſanè, qui de magnete inquiſitiones inſtituerunt. Sextus illi Modus eſt Applicatio Experimenti, quæ illi eſt ingenioſa Experimenti traductio ad Experimentum aliud quoddam utile. e. g. Aurum plus ponderis, & minus dimenſionis habet, quam argentum, aqua quam vinum; Ab hoc traducatur Experimentum Archimedis, ut ex menſura impleta, & pondere excepto, poſſis dignoſcere, quantum argenti auro fuerit admixtum, quantum aquæ vino. Thermometra pro menſura aëris calidi vel frigidi inventa ſunt, an etiam pro menſura liquorum talia inveniri poſſint? Septimus illi modus eſt copulatio Experimenti, quæ eſt Experimentorum

Digitized by Google

torum, applicationum potius Experimenti, nexus & catena, ut cum ſingula
profutura non fuiſſent, ad aliquem uſum connexa valeant. e. g. Si roſas
aut fructus ſerotinos habere cupis, fiet hoc, ſi gemmas præcociores avel-
las. Idem fiet, ſi radices usque ad ver adultum denudes, & aëri expo-
nas: at multò magis, ſi jungas utrumque. Refrigerant glacies & nitrum,
juncta magis refrigerant. Spiritus vini vegetabilia facilè recludit; idem
Spiritus ſalis Tartari facit; ſi jungas utrumque, fortius habebis vegetabi-
lium ſolutivum.

Hos Baco Verulamius modos proponit, quos ſi recte conſideraveri- 20
mus, omnes è generalibus illis locis Dialecticis petitos inveniemus. Ex loco
cauſarum præcedit variatio Experimenti, ratione materiæ & efficientis. Ex
loco effectuum productio Experimenti. E loco ſimilium tanslatio Expe-
rimenti. E loco contrariorum compulſio Experimenti, ejusque inverſio.
Ex loco cognatorum eſt applicatio Experimenti & copula. Ex his ille fon-
tibus modos particulares producit, qui generales tamen dicendi ſunt,
ſi reſpiciamus Topica ejus particularia, quæ nihil aliud ſunt, quam loca
quædam inventionis & inquiſitionis particularibus ſubjectus appropriata,
ſive miſturæ quædam è Logica & materia ipſa. Illa autem omni eſſe dis-
junctisſima certum eſt. Particulares enim loci iſti ratione ſubjecti valde
variant, nec ſimul & ſemel excogitari poſſunt. Quemadmodum enim cum
ipſis inventis comparatum eſt, ut cum ætate creſcant, ac dies diem doceat,
ita etiam cum inveniendi arte; ſemper enim aliqua cogitata incidunt; quæ
prima vel illuſtrant, vel interdum etiam tollunt. Quæ omnia quidem ge-
nerales quosdam locos habere poſſunt. Sed quoniam ſubjectorum, ut ita
dicam, quædam infinitas eſt, multis modis particulares iſti conceptus, ge-
neralibus ſubordinati, variari poſſunt.

Atque hic ego præter vulgares iſtos Locos Dialecticos, Indicem quen- 21
dam categoricum commendarem, de cujus infinitatem inveniendis argu-
tiis plura alibi dixi. *Cum enim inventio rerum requirat magnam rerum ſylvam &
farraginem, optimè nobis cognitam, iſta verò confuſiſſima ſit, niſi quadam filo Ariadnæo
ducamur, ejus inſtar eſſe poſſe,* puto Locos iſtos decem, ut vocant, Prædicamen-
torum, non, quod illam rerum omnium partitionem habeam omnium accu-
ratiſſimam, ſed quod tamen melius ſit, aliquas habere rerum claſſes & ſeries,
quæ Indicis loco fungantur, ſecundum quem cogitata noſtra dirigamus. In-
dex itaque categoricus ὕλην aliquam ſive ſylvam rerum nobis ſuggerit, Dia-
lectica argumentandi modum præſcribit, ut ſic utriusque miniſteriô in co-
gnitionem rerum deveniamus, quæ facilitari ſupra quam credat aliquis,
hâc methodo poteſt. Quanquam enim Index ille Categoricus invenien-
dis Enthymematibus argutis propoſitus ſit, adeoque ad artem dicendi ſpe-
Ttt ttt ttt 3 ctet,

Digitized by Google

ctet, tamen nihil prohibet, eundem etiam ad artem meditandi referre. Nam & in ipſis Interrogationibus & Inquiſitionibus, quæ ſunt meditationum noſtrarum conſectaria, elucet iſta vis animi & rerum combinatio. Nam, ut Plato ait, qui aliquid quærit, id ipſum, quod quærit, generali quâdam notione comprehendit. Exempli hic inſtar eſſe poſſunt *Topica* illa *particularia*, ſive articuli inquiſitionis, quos de variis naturæ ſubjectis propoſuit Baco Verulamius, ut, de gravi & levi, *lib. de ſcientiarum augmentis 5. cap. 3.* de ventis, peculiari libro, cui titulus *Hiſtoria Ventorum*, de vita & morte, libro, cui titulus: *Hiſtoria Vitæ & Mortis*, de denſo & raro, de Sympathia & Antipathia rerum, de Sale, Sulphure & Mercurio: ſuper quibus ſubjectis generalia quædam meditata ac imperfecta reliquit, quæ adduntur *Hiſtoriæ* ejus *ventorum*. Illorum Topicorum particularium inventio è Categoriis mihi quidem deſumi poſſe videtur, ut facilè demonſtrari poſſet, ſi alterius huic rei inſiſtere vellemus. De Indice verò illo Categorico legi poſſunt, quæ in Lectionibus ſupra citatis, *de Arguta Dictione cap. 6. p. 108.* diximus, unde facilius patebit, qui ejus uſus in præſenti negotio conſtitui debeat. Cujus ſubſidio ſi inſtructi ſumus, non opus erit ad artem Lullianam, aut Combinatoriam, de quibus magnifica adeò promittunt nonnulli, recurrere. Omnia enim faciliori negotio, per notiores illas vias, expediri poſſunt.

22 Eſt etiam alius quidam modus Experimenta capiendi inartificialis, vel irrationalis, quem ſortes Experimenti vocat Verulamius, cum aliquid experiri velle animum ſubit, non, quia aut ratio, aut aliud Experimentum, te ad illud deducat, ſed quia ſimilis res nondum tentata fuit. Qui modus, quanquam abſurdus videatur, tamen etiam hîc, ut in practicis fieri ſolet, etiam audaces fortuna juvat, & ſæpè occaſio datur novis rebus inveniendis. Hunc in ordinem referas illos, qui circa Chryſopoëiam laborant: Illi, quando nullis principiis fulti ſunt, neque artem per traditionem acceperunt, cum ex ingenio ſuo aliquid tentare audent, caſu nonnunquam in aliqua Experimenta incidunt, quæ fruſtra omni ſtudio & operâ indagaſſent. Exemplum hujus ponit Verulamius in operatione ignis ſuper aliquod corpus naturale, in quâ alterum horum ſemper evenit, ut aut aliquid evolet, aut ſaltem fiat ſeparatio partium localis, & ad nonnullam diſtantiam, ut in diſtillatione, ubi fæces ſubſident, vapores in receptacula congregantur. Huic opponit deſtillationem clauſam, quam neminem mortalium adhuc tentaſſe ait. Sed & exemplum hoc non quadrat, nam certe inter maximè rationales modos ille poni debet, & ipſa illa deſtillatio clauſa jamdudum ab hominibus tentata eſt. Id autem verum eſt, minimè eſſe vulgarem hanc operationem, & omnium artificioſiſſimam, atque unicè ſecretam Chymiam, quâ perpetrari in re naturali ſtupenda opera poſſunt, ad ipſius naturæ imitationem, quæ h. m. in generationibus rerum omnium operatur.

Nec

Nec certè fallitur Verulamius, quando ait, vim caloris, ſi intra clauſtra corporis ſua in alterando facinora edat cum nec fiat jactura corporis, nec liberatio, tunc demum hunc materiæ Proteum, velut manicis detentum, ad complures transformationes adacturam, ſi modò calor ita temperetur & alternetur, ut non fiat vaſorum confractio. Rectè etiam Verulamius hanc rem matrici naturali aſſimilat, ubi calor operatur. Has operationes inſtituit natura in generationibus omnium rerum. In generationibus animalium diſtillatio clauſa eſt, vel in utero, vel in ovo, quô poſteriori exemplo ad oculum demonſtrari poteſt, & demonſtrata eſt à nonnullis. In generationibus Metallicis idem proceſſus eſt: in carceribus enim terræ ſurſum, deorſum, moventur Spiritus metallici, ſi vapores Mercuriales & ſulphurei, quos Witterung coruſcationum nomine appellant Metallici. Eorum continuo aſcenſu & deſcenſu fit. Illa metallica miſtio, & metallorum generatio, vel puriorum, vel impuriorum, prout, vel munditia, vel immunditia loci genitalis, vel ſolis abſentia & propinquitas, vel concurrerunt ad operationes naturæ, vel eas deſeruerunt. Receptacula illa venarum, quæ vitrorum inſtar ſunt, montibus ſuperinjectis hermeticè, ut ita loquar, ſigillata ſunt. Qui Metallorum imitationem intendunt Chymici, ac productionem eorum per artem, ſimilem deſtillationem clauſam principiorum metallicorum, præſcribunt, ut videre eſt in ſcriptis illis, quæ genuina eſſe, vel ex hiſtoria, vel ex collatione mutua, deprehendimus. Illic omnes operationes occluſo vaſe inſtituuntur, vaporibus diverſorum principiorum metallicorum, continuo aſcenſu deſcenſuque operationes mutuas edentibus. Similes operationes in rebus vegetabilibus inſtitui poſſunt, & qui plantarum reſuſcitationes in vitro exhibere volunt, clauſo vitro prius operationes illas inſtituerunt. Neque dicam de diuturnis digeſtionibus, quæ itidem clauſo vaſe fiunt, quibus magnæ parantur medicinæ. Quare immeritò Verulamius, ut rem inſolitam inducit, & intentatam deſtillationem hanc clauſam, quæ certè eſt Chymia illa ſecretior, à vulgari iſta diſtans, quantum cœlum à terra. Vulgaris enim illa ad deſtruendas res, aut depravandas, inventa eſt, hæc verò ad generandas, meliorandas & transformandas res conducit. Prior illa violento igne, vel exterminat ſubtiles ſpiritus, vel empyreumate inficit, & peregrinitatem quandam ſulphuris impuri admiſcet, quâ plus nocetur, quam commodum infertur Medicinæ: Hæc verò blando igne & diuturno intima miſti corporis invadit vincula unionis miſtionis ſolvit, ac reformare & refingere apta nata eſt. His Experimenta indagandi modis Baconianis jungenda ſunt, quæ ab eodem Autore proponuntur in *Novo Organo*, quô id agit, ut ex naturæ Experimentis formare doceat Axiomata Univerſalia, per aliquam artem Hermeneuticam, cujus principia, è Dialecticis quidem deſumta, ſuam autem quandam formam & limites ſortiuntur à ſubjectis,

ctis, circa quæ verſantur. De quâ naturæ interpretatione, ut vocat, legi poteſt liber ille, neque enim noſtrum eſt, omnia iſta huc adducere.

23 Præmiſſis igitur jam omnibus illis, quæ aditum parare ad Phyſicam Univerſalem poſſunt, videamus, quâ ratione ſcientiam Phyſices partiatur Verulamius, quâque Methodo, in illa docenda diſcendâque uti nos velit. Primùm Naturalem Philoſophiam dividit in Speculativam & Practicam, quas geminas ejus partes conſtituit. In prima docet inquiſitionem cauſarum, in altera productionem effectuum; Alterâ naturæ viſcera ſcrutatur; alterâ naturam veluti ſuper incudem efformat. Ulterius partem ſpeculativam de naturâ dividit in Phyſicam Specialem & Metaphyſicam. Ubi illud notandum, Metaphyſicæ acceptionem illi aliò ſenſu venire, quam vulgò nos capimus. Per Metaphyſica enim in Phyſicis intelligit, quæ abſtracta magis & conſtantia ſunt. Per Phyſica, quæ materiæ immerſa ſunt & mobilia. Phyſica illi ſupponunt exiſtentiam tantùm & motum, & naturalem neceſſitatem: Metaphyſica etiam Mentem & Ideam. Phyſica eſt illi, quæ inquirit de efficiente & materia: Metaphyſica quæ de forma & fine. Phyſicam iterum partitur in doctrinas tres, in naturam in unum collectam, aut fuſam, aut ſparſam. Colligitur verò in unum natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integralem univerſi fabricam, quæ naturæ unio duas parit Phyſicæ partes, unam de principiis rerum, alteram de fabrica Univerſi, ſive de Mundo. Tres itaque partes hæ ſunt (1) de principiis rerum (2) de mundo, ſive de fabricâ rerum, (3) de natura multiplici ſive ſparſa.

24 De ſingulis quædam tractantur communiter apud Phyſicos, ſed quantâ accuratione, judicare facilè omnes poſſunt. Certè doctrina illa de fabrica rerum parùm fuit exculta, quæ tamen noſtri eſt uſus in doctrina phyſica: quanquam & obſiſtat imbecillitas ſenſuum humanorum, qui ideas ejus diſtinctas & accuratas animo ſiſtere non poſſunt, ob vaſtitatem objecti, ejusque occultationem. Suſpicione tamen aliquâ attingere poſſumus, & dedit hæc Verulamii ſpeculatio (quanquam ipſe diſſimulet) Roberto Boylio occaſionem ſcribendi *de Coſmicis rerum qualitatibus*, ſeu de iis affectionibus naturalibus, quæ corporibus ratione Syſtematis mundani, & nexus competunt, ſive in Globo hoc terraqueo ſolo ex affectiones fundentur, in maſſis ſc. illis majoribus, ut vocat Verulamius, aquâ, aëre &c. ſive ad Globum hunc Terrenum, vel ejus partes, pertineant ex operationibus cæterorum corporum mundanorum in hunc terræ Globum perductæ. Quæ pars Phyſicæ cùm pateat latiſſimè, cùm ſit à ſenſibus remotiſſima, niſi fortè ex effectu quædam divinemus, mirum non eſt, à nobis non poſſe apprehendi effectus ex his cauſis propagatas, ut fortaſſis plurimi ſunt in natura. Et videmus quodammodo

Digitized by Google

modo in influxibus corporum Planetariorum in hunc globum terraqueum; quorum effectus paſſim deprehendunt illi opifices,quorum operationes vel circa maſſam aqueam, vel circa maſſam terræ verſantur, e. g. Nautæ, Agricolæ, metallifoſſores, quibus obſervationes interdum aliquæ è re ipsâ naſcuntur, quarum tamen adeò determinata veritas non eſt, ut nec falli interdum poſſint. Referenda etiam huc eſt Aſtrologia illa divinatoria Naturalis, quæ adeò incerta & fallax eſt; & eſſe tamen aliquam, in natura fundatam, tam ratio ipſa dictitat, quam eventus confirmat. Accedit etiam huic naturalis quædam hominum circa univerſalia ſocordia. Plurimi enim, in minutiis & particulis rerum occupati, non adeò ſimul reſpiciunt ad hujus univerſi machinam, cujus intuitu, ſi cogitationes extolleremus, aliam interdum naturæ faciem videremus, & quædam in certiora è conſiderationibus illis formaremus, quam nunc quidem novimus. Hinc poſſemus certiores tempeſtatum regulas formare,cometas prædicere,frigidam vel calidam aëris temperiem prænoſcere, ſi ad habitudinem aëris, aquarum, terræ, ſemper reſpiceremus, & collationibus mutuis, ac obſervationibus, in locis diverſis habitis, à plurimis, anguſtiæ unius ingenii ſubveniremus. Quod quidem inſtituerunt ſocii Angli, ſed an effectum daturi ſint, dies docebit. Ratione Aſtrologiæ cogitationes quasdam proponit Verulamius, *de augmentis Scientiarum lib. 3. cap. 4.*, quæ legi illic poſſunt.

Phyſicam Sparſam, ſive de varietate rerum,rurſus in duas partes dividit, 25
Phyſicam ſc. de concretis, & Phyſicam de naturis. Altera inquirit de ſubſtantiis, cum omni varietate ſuorum accidentium; altera de Accidentium; altera de Accidentibus per omnem varietatem ſubſtantiarum. e. g. Si inquiratur de leone,quercu, &c. illa plura & diverſa accidentia ſuffulciunt. Contra ſi inquiratur de calore & gravitate, illa plurimis diſtinctis ſubſtantiis inſunt. Quandoquidem verò omnis Phyſica quaſi media eſt inter Hiſtoriam naturalem & Metaphyſicam, prior pars hiſtoriæ naturali propior eſt, poſterior Metaphyſicæ. Phyſica autem concreta eandem ſubit diviſionem, quam Hiſtoria naturalis; Ut enim Hiſtoria naturalis factum ipſum perſcrutatur; ita Phyſica concreta cauſas inquirit, adeoque circa omnes illas rerum claſſes verſatur, circa quas verſari hiſtoriam naturalem jam tùm ſuprà diximus. Phyſica verò de Naturis, ſive abſtracta in duas partes dividitur, in doctrinam de Schematiſmis materiæ, & in doctrinam de motibus. Schematiſmi materiæ ſunt denſum, rarum, grave, leve &c. Motuum verò genera multa ſunt; ſunt enim vel ſimplices, vel compoſiti, & ratione ſchematiſmorum materiæ varii. De quorum ſpeciebus ſingulis nolumus repetere, quæ prolixè Verulamius loco habet jam ſuprà citatô. Id verò mirabile eſt, Verulamium ea jam animo complexum eſſe, quorum particulas excolendas ſibi ſumſerunt Recentiores, & his, velut principiis & fundamentis, doctrinam

Phyſicam inædificarunt. Sunt hodiè, qui in Schematiſmis materiæ omnia ponunt Phyſices principia, omnesque ex iis rerum formas educunt. Sunt, qui in motu ſimiliter univerſam Philoſophiæ naturalis doctrinam fundant, atque ex illo omnium φαινομένων naturalium rationes reddere laborant. Quo in argumento verſantur illi, qui corpuſcularem Phyſicam profitentur, omniaque è particulis deducunt, G. G. Leibnitzius, in *nova* Motus *Theoria*, & J. Alph. Borellus in *lib. de vi percuſſionis*, & in alio, quem promiſit, *de motu Animali.* Hi, quanquam eleganter, ac planè Mathematicè demonſtrare velint Effecta naturæ, quo quidem nomine laudandi ſunt, mihi tamen partem tantùm aliquam Philoſophiæ naturalis comprehendere videntur, nec Univerſalia aliqua ſtatuere principia. Externa illi naturalium operationum veſtigia legunt, regulis Mathemathicis adjuti; ſed interiora rerum illis modis demonſtrari, à verò valdè alienum eſt. Rectiùs itaque Verulamius hanc tantùm partem conſtituit magnæ & univerſalis iſtius ſcientiæ Phyſicæ, quâ tamen nondum omnis naturæ fundus exhauſtus eſt, eritque, ubi non minus illi Lyncei laborabunt particularum & motuum ſuorum determinationibus, quam Peripatetici formis ſuis & Qualitibus, de quibus in progreſſu noſtri operis plura dicenda erunt. Interim videmus Verulamium jamdudum præcepiſſe animo illa, in quibus novi illi Scriptores triumphant.

16 Metaphyſicæ aſſignavit Baco inquiſitionem Cauſarum formalium & Finalium. Cauſas formales quod attinet, de iis vulgò invaluit opinio, nullâ eas humana diligentia inveniri poſſe. Plato eas à materia abſtractas ſpeculabatur, non in materia determinatas. Unde factum, quod ad ſpeculationes Theologicas diverteret, quibus naturalem ſuam Philoſophiam corrupit. Subſtantiarum quoque formæ perplexæ ſunt & intricatæ, quas ad tempus ſeponi jubet Baco; explicatis prius ſimplicioris naturæ formis. Ita formæ Schematiſmorum materiæ & motuum, quas primæ Claſſis appellat Baco, citius inveniri poſſunt, quod, velut literæ Alphabeti, eſſentias & formas omnium Subſtantiarum conficiant. Inquiratur itaque de forma hujus vel illius ſoni, de forma denſi, rari, calidi, frigidi, &c. & deprehendemus eâ ratione ſubſtantiarum ipſarum formas. e. g. Si inquiratur in cauſam albedinis in nive, redditur illa, quod ſit ſubtilis intermiſtio aëris cum aqua; hæc autem non eſt forma albedinis, cùm aër etiam pulveri vitro aut cryſtallo, intermixtus albedinem ſimiliter procreet non minus, quàm ſi admiſceatur aquæ. Verum cauſa illa efficiens tantùm eſt. At verò forma illa, corpora duo diaphora intermixta, portionibus eorum opticis ſimplici ordine, ſive æqualiter, collocatis, conſtituere albedinem. Pars ſecunda Metaphyſicæ Verulamio (cujus hanc diſtinctionem immerito ridet H. Conringius *Diſſ. Phyſ. 1. Th. 3.*) eſt finalium cauſarum inquiſitio, quæ interdum in Phy-

Phyſicis pro cauſis Phyſicis à nonnullis venditantur. In quem lapidem Plato, Ariſtoteles & Galenus ſæpè offendunt.

Doctrina operativa Naturalis in Mechanicam & Magiam dividitur, 27
quæ reſpondent partibus Speculativæ, Phyſicæ Mechanica, Metaphyſicæ Magia. Mechanices uſus eſt quam latiſſimus; ſed ars illa non ita tradita, ut tradi quidem poterat & deberet. De ea ſuperiùs quædam diximus. Magia verò Naturalis eſt, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducit. Quæ pars itidem non eſt pro dignitate exculta, niſi velimus ſuperſtitioſas aliquas traditiones & obſervationes eô nomine ſalutare.

Utrique, tam Speculativæ, quàm Operativæ Phyſicæ, magnam Appen- 28
dicem Mathematicam ſtatuit Verulamius, eamque inter Appendices potius poni debere putat, quam inter ſcientias ſubſtantivas, magis tamen Metaphyſicæ Philoſophiæ naturali ſubordinat, quam Phyſicæ. Quantitas enim, quæ ſubjectum eſt Mathematicæ, materiæ applicata, velut doſis naturæ eſt, & plurimorum effectuum in rebus naturalibus productrix. Ideoque inter formas Eſſentiales eam ponit Verulamius, quarum doctrinam ille ad Phyſicam Metaphyſicam rejecit. Appendicem autem facit eam, hanc ob cauſam, ut delitiæ & faſtus Mathematicorum retundantur, qui Matheſin Phyſicæ ferè imperare cupiunt. Quo morbo, ſi verum fateri velimus, laborant hodiè Recentiorum illa dogmata Phyſica: Hodiè enim penè omnis Phyſices ſcientia Mathematica eſt, ſubtilis quidem in iis affectionibus demonſtrandis, quæ ad Matheſeos miniſterium referri præ cæteris poſſunt. At in cauſis internis indagandis æquè laborant ut Peripatetici, quorum contrarius quidem morbus eſt. Nam, ut hi Mathematicam Phyſicæ Dominam conſtituunt, ita illi Logicam: Hi naturam externè conſiderant, ratione ſolius quanti, unius tantùm formæ; Illi conceptibus notionalibus omnia metiuntur. Media hîc via tenenda eſt, &, quid natura ipſa velit, diſpiciendum potius. Propiorem tamen ad naturæ clauſtra aditum habent, qui Mathematica, velut Indice aliquo, utuntur, in qua tamen iis non ſubſiſtendum eſt, & ipſa penetralia perreptanda. Veteres iſti, qui vixerunt ante Platonis & Ariſtotelis tempora, eadem principia ſecuti ſunt. Nam de Democrito notum eſt, in figuris Atomorum illum principia varietatis rerum collocaſſe. Pythagoras naturam rerum ex numeris conſtitui aſſerebat. Non itaque novus ille modus philoſophandi eſt, ſed jamdudum ab antiquis traditus.

Hæ Franc. Baconis Verulamii, Viri Illuſtris & maximi ingenii, de am- 29
plianda cognitione Philoſophiæ Naturalis, ſunt meditationes. Qui, ſicut, in *Libris de Augmentis Scientiarum, Novo Organo & Atlantide retecta*, Methodum illam primus detexit, ita in *Hiſtoria Ventorum*, *Hiſtoria Vitæ & Mortis*, *Hiſtoria*

denſi & rari, Hiſtoria de ſono & auditu, Articulis Quæſtionum circa Mineralia, & *Topica Inquiſitione de Magnete*, ipſa Praxi viam oſtendit, Methodique iſtius dedit ſpecimina. *Hiſtoria Gravitatis & Levitatis* periit. *Sylva Sylvarum* Farrago eſt Experimentorum Naturalium, quæ, tam ipſe, quam alii, inſtituerunt, quibus tamen in omnibus fides haberi nequit. Nulla enim in illis *ἀκρίβεια* eſt, & poſt mortem ejus, ſi recte memini, Anglice primum prodierunt: Hujus Viri Ingenium magnæ mihi ſemper admirationi fuit. Profundum enim, expeditum & diffuſum, eſt per omnia. Ariſtotelis ſententias in multis ſequitur. Neque enim novaturit, niſi cum neceſſitas, demonſtrationis ratio, & experientia, illud poſtulant. Neque tamen in autoritatibus inſanit. Plura de illo vid. in *Ephemeridibus Gallicis A. 1666. p. 225-228. Ed. Lat.*

CAP. II.

DE LOCORUM COMMUNIUM IN PHILOSOPHIA NATURALI SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Pleni Autores hi ſunt Narrationibus falſis atque incertis, & a Tyronibus proinde non legendi.* 2. *Pertinent ad hanc Claſſem* C. PLINIUS *Major, qui ob diligentiam commendatur, & contra Recentiorum criminationes defenditur.* 3. SOLINUS, *in quem Cl. Salmaſii exſtant* Exercitationes *eruditiſſimæ, ſed feſtinanter nimis, ac ſine delectu, ſcriptæ. Similes in Plinium ab eodem ſunt promiſſæ.* 4. *VINC. BELLOVACENSIS & GERH. JOH. VOSSIUS, ille exigui, hic ſummi pretii Scriptor.* 5. *FERRANTES IMPERATUS, cui Nic. Anton. Stelliola Labores ſuos 100. Scutatis vendidit ac tranſcripſit; GEORG. HORNIUS, Scriptor Proletarius. J. E. NIEREMBERGIUS fabuloſus.* 6. *Epiſtolographi Phyſici, Paulus Sarpius, Nic. Fabricius Peireſcius, Fort. Licetus, Thom. Bartholinus & Sam. Sorbierius.* 7. *Dialogorum Phyſicorum, & Itinerariorum quorundam, Scriptores, Monconyſius præſertim Cl. Berirgardus, Joh. Bodinus, & Thevenotius.* 8. *Obſervationum (in quibus opus eſſe delectu monetur) Scriptores, Pet. Bellonius (Pet. Gyllio, Domino ſuo, eas ſuffuratus,) Joh. Rud. Camerarius, aliique.* 9. *Obſervationes integrarum Societatum Phyſicarum, imprimis Collegii Naturæ Curioſorum Germanici, de quibus denuo ſequius fertur Judicium. Inſpergantur nonnulla de Acad. Lynceorum Romana, & Fundatore ejus Ang. Ceſio.* 10. *Polygraphi Phyſici, Hier. Cardanus, Ul. Aldrovandus, Athan. Kircherus, Fort. Licetus, P. Gaſſendus &c.* 11. *Scriptores Phyſici Miſcellanei variorum generum. Hier. Cardani & J. C. Scaligeri Scripta contraria.*

1 AD Locorum Communium Scriptores accedimus, ſeu Autores illos, qui farragines aliquas rerum naturalium congeſſerunt, quorum notitia ali-

qua

qua habenda, non quod ex iis multum profecturi ſimus (Plauſtra enim mendaciorum, ſuperſtitionum, falſarum relationum, ac anilium fabularum, illic reperiemus,) ſed quoniam Argumenta naturæ tractaverunt, & varietate ſuâ occaſionem aliis cogitationibus ſubminiſtrare poſſunt. Nam hic primum eſto principium, dubitare, ſi non de omnibus, ſaltem de plurimis. Et prodeſſe tamen nonnunquam ipſa dubitatio poteſt, quâ in veram rei naturam ſæpè deducimur, caſu aliquo, vel errore, vel ſorte: Nolim tamen admittatur ad illorum Autorum lectionem Tyro, cui nulla adhuc via ſtrata eſt ad Philoſophiam naturalem; miris enim modis dementabit ingenium ac falſis implebit præjudiciis. Verùm, ſi jam Mathematices ſit peritior, & notitiam habeat Phyſicorum principiorum, tam veterum, quam recentiorum, cautius in illis verſabitur. Quanquam enim nondum exactam habeat Philoſophiæ naturalis ſcientiam, & fortaſſis nunquam, ob rei vaſtitatem habiturus ſit, aliquod tamen illi apparebit veritatis crepuſculum, ut melius certiusque mentis oculos ad varias illas narratiunculas reflectat, & accuratius de rerum veritate judicium formet.

Inter Veteres habemus, poſt Ariſtotelem, cujus exſtat *Hiſtoria Animalium, & liber mirabilium Auſcultationum*, Plinii *Hiſtoriam Naturalem*, qui mirabili brevitate, ac ſtylo ad ſumma rerum capita recenſenda *facto*, res vaſtas, & penè infinitas, complexus eſt. Quam ob cauſam Rol. Mareſius *Lib. 2. Ep. 26.* Plinii paucos de Animalibus libros pluris facit, quam Geſneri & Aldrovandi de iis infinitos, quod Plinius omnia egregio ordine complexus ſit, & ſingula in ſuas claſſes aptè diſtribuerit, quæ vero ex aliis decerpſit, digeſta, & ſtylo quaſi concocta, ſua quodammodo fecerit. Ei licentius nonnulli è Recentioribus inſultant, quam æquum eſt. Nam certè magna illi gratia habenda eſt, quod conſervaverit nobis memoriam multarum rerum, quæ aliàs intercidiſſent. Apud illum enim conſignata invenimus multa veterum Philoſophorum, tùm placita, tùm inventa, de quibus profundum apud alios ſilentium eſt. Nec eſt, quod de fabuloſis quibusdam traditionibus nonnulli conquerantur, nam certè ego puto, in illis hodiernis Obſervationum Scriptoribus plus fabularum eſſe, quam in Plinio. Ex ingenio autem iſte nihil finxit, ſed, fidem veterum ſcriptorum ſecutus, ad poſteros propagavit eâ fide, qua à majoribus acceperat. At hodierni illi noſtri Obſervatores ſæpè mentiuntur, ut novam aliquam obſervationem cudant, ſæpè rerum circumſtantias non rectè penſitant, &, ut mancum de rebus formant judicium, ita incertum nobis gignunt Experimentum. Sed & multa fabuloſa habentur in Plinio, quæ non ſunt. Sæpè enim ipſi, laborantes ignorantiâ, alios incuſamus malæ fidei, cùm nos ipſi potiùs culpandi eramus; quod probari in Plinio non paucis in locis poterat, ſi noſtri res eſſet inſti-

inſtituti. Utinam nobis fata *non invidiſſent Claudii Salmaſii Exercitationem de ſcriptis Plinianis*, quam editurus fuiſſet, niſi morte immaturâ ſubreptus fuiſſet, cujusque mentio extat in Catalogo Operum ejus, quem nobis reliquit *Laurentius Craſſus Tomo 2. Elogiorum.*

3 Plinii Epitomator *Solinus eſt*, cujus extat *Polyhiſtor*, quem *Salmaſius* uberrimis vaſtiſſimisque Commentariis explicavit, qui liber Locorum Communium inſtar eſſe poteſt. Omnia enim Vir ille doctiſſimus, quæ apud Veteres de ſimilibus Argumentis tradita erant, collegit, ſuo ubique interſperſo judicio. Sed, quoniam ille feſtinanter plerumque ſcribebat, ut uberrimo ingenio nulla ſufficeret manus, nec vel verborum, vel rerum, modum noſſet, multa illi exciderunt, quæ & ipſe noverat meliùs, & rectiùs alio die tradebat, quæquè facilè evitaſſet, ſi paululum modò attendiſſet animum. Quod Gronovii judicium de hoc Viro, *lib. 1. de pecunia Veteri, c. 41*, ut in Philologicis, ita etiam in his rerum eſt. Nam multa etiam hîc miſcuit, quæ poterat opportunius alio tempore & loco dixiſſe. Sed quoniam hîc vaſtitatem & multitudinem habebat objectorum, ſpontè ingenium ejus in tam varia excurrit. *Exercitationes* ejus *Plinianæ*, quas paſſim in hoc Commentario promittit, lucem non conſpexerunt, mors enim iſtas molientem prævenit. Multa in illis de herbis & plantis dicturus fuiſſet, & aliquantò plenius accuratiusque, quam fecerant ante illum Scriptores illarum rerum, ac ipſe Jul. Cæſ. Scaliger *in Comment. de Plantis* eruditisſimo.

4 E Recentioribus naturalium rerum Collectoribus habemus *Vincentii Bellovacenſis Speculum naturale*, partem Quadripartiti operis unam, quem in *Morali Speculo*, velut exſcriptorem Divi Thomæ, accuſat Jac. Thomaſius *in libro de plagio literario*, §. 574. In *Speculo* etiam *Naturali* totum fere Plinium exſcripſit, aliqua tamen è ſuorum temporum Scriptoribus addidit. Sed parum in illo Autore eſt doctrinæ elegantioris. Longè luculentius Opus eſt Gerh. Joh. Voſſii, quod *Phyſiologiam Chriſtianam* inſcribit, ac addi ſolet ejus Libris *de Idololatria*, quod ego quidem quam pleniſſimum habeo inter illa, quæ hiſtoriam naturalem Narrativam complectuntur. Omnes enim rerum claſſes perambulat, &, quæ ad illas pertinent, diligenter ex Autoribus colligit.

5 Editus quoque Italicâ linguâ Neapoli A. 1599. in fol. liber eſt *Ferrantis Imperati, Neapolitani*, cui titulus: *Hiſtoria naturalis*, qui, antequam Venetiis anno 1672. eſt recuſus, magno pretio ſæpè redemptus eſt ob raritatem. Liber eſt multâ diligentiâ ſcriptus, ideoque præ cæteris commendandus, quod partem operativam Phyſicæ plenius, quam cæteri, dederit; quâ ratione prodeſſe plurimum poteſt. Quanquam tamen & ille, quod res metallicas inprimis attinet, è Germanis, Georg. Agricolâ præcipuè, pleraque exſcripſe-

ſcripſerit. Adjutus fuit in Opere ſuo à præſtantiſſimis ſui temporis Viris, Joh. Vincentio Pinello inprimis, maximi ingenii & multarum literarum Viro, cujus in rebus naturalibus peritiam ex *Vita* ejus, à Paulo Gualdo ſcriptâ, diſcere poſſumus. Habuit & alios laboris ſocios, aut Conſultores potiùs, Petrum Andream Matthiolum, Melchiorem Guilandinum, Bartholomæum Marantam, Jacobum Antonium Cortuſium, Ulyſſem Aldrovandum, Carolum Cluſium, Caſparum Bauhinum, Fabium Columnam & Nicolaum Antonium Stelliolam, quos ipſe Autores in præfatione libri ſui nominat, ut conſultores ſuos. Sed ſunt, qui hunc poſtremum ſcriptorem verum hujus libri Autorem vocant; Is enim 100. ſcutatos accepit ab Imperato, ut nomen illi ſuum præfigere permitteret, quod prodidit Typographus in libelli Stelliolæ, quem *de Teleſcopio* ſcripſerat præfatione, vid. *Nicolaum Gilbertum de murrhinis c. 1. in fine.* Plura de eo dicet *Martinus Vogelius in Hiſtoria* Lynceorum, quam typis paratam habet. Sed quicquid ſit de vero autore, liber tamen ipſe bonus eſt, vehementer etiam commendatus *Antonio Nardo*, qui & ipſe multa ſcripſit in Hiſtoria naturali, ac in quodam lib. Italico inedito, qui in Ducis Florentini Bibliotheca aſſervatur, cui titulus *Scene Toſcane*, magnificum Ferranti Imperato Elogium ſuſpendit, in eo laudans veritatem Experimentorum. Mich. Neandri, Rect. Ilfeld., Viri docti, *Phyſica* ſive *Sylloge Phyſicarum rerum eruditarum*, Lipſiæ A. 1591. *in 8vo* prodiit. Multa in ea habentur erudita, Phyſica & Medica, ſed mera tantum Collectanea. Joh. Euſeb. Nierembergii *Hiſt. Naturalis, in fol.* edita, multa habet de variis rebus, imprimis orbis alterius Exoticis. Sed ſunt, qui Autorem in multis fabuloſum exiſtimant. Georgii Hornii *Hiſtoria naturalis*, Leidæ A. 1670. *in 12mo* edita, magnifico iſto titulo jejunus admodum 17. foliorum liber eſt, qui facilè ſomnianti alicui, & aliud agenti, excidere poſſit. Ne quid dicam de iis, quæ hîc falſa recenſentur.

Scripſêrunt etiam non pauci ſub Epiſtolarum formâ res varias naturales, qui primum locum inter Miſcellaneos ſcriptores obtinent. Priores enim, quos nominavi, Ordinem naturæ ſequuntur, & per ſingulas rerum Claſſes naturæ hiſtorica colligunt. Inter Epiſtolographos Phyſicos primo loco recenſebo *Pauli Sarpii*, Autoris illius, qui *Hiſtoriam Concilii Tridentini* ſcripſit, *Epiſtolas* de rebus Phyſicis, quæ tamen lucem nunquam aſpexerunt, magno Philoſophorum malo. Non enim facilè ingenium fuit, quod magis penetraret in arcana, tam Politica, quam naturalia. Primus certè circulationis ſanguinis Autor fuit, & experimenta iſta publicè Venetiis oſtendit. Falsò proinde jactant Angli, ſe ejus eſſe Inventores, quibus id Anglus ipſe, Henricus Stubbe, objicit, in libro illo, quem contra Societatem Regiam ſcripſit. Refert autem id *in Vita Patris* Pauli Fulgentius, in quâ etiam de ſummo ejus ingenio in rebus Mathematicis, & de his ipſis Epiſtolis Phyſicis, 6
p. 232.

p. 232. & 233. verſ. Gallica agit. Similiter Epiſtolæ Peireſcianæ de variis rebus Phyſicis magnum nobis lumen in Hiſtoria naturali accendere poſſent, ſi aliquando ederentur, quas in Bibliotheca ſua diligentiſſime ſervavit Petrus Puteanus, Conſiliarius Regis Galliæ, teſte Nicolao Rigaltio, *in Vita ejus p. 500.* ubi de illis iſta habet: *Prætereà ſervavit Nicolai Fabri Peireſcii, Senatoris Aquenſis, Epiſtolarum ad ſe atque Jacobum fratrem volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis hiſtoriæ, totiuſque literaturæ notitiam, obſervationes elegantiſſimæ.* Quis autem Vir Peireſcius fuerit, conſtat ex *Vita*, quam Petr. Gaſſendus ſcripſit. Ubi, inter cætera Opera & ſtudia, multum eum rebus naturalibus impendiſſe & operæ & temporis, deprehendimus. Jungi his poſſunt Fortunii Liceti *Quæſita per Epiſtolas*, vaſtiſſimo Viri ingenio, cujus extant magna volumina, tam in Medicina, quam in Philoſophia Naturali, de rebus Philoſophicis ſcripta. Et, quanquam ille Peripateticæ Philoſophiæ ſit addictus, adeò quidem, ut vel integrum librum *de pietate Ariſtotelis* ſcripſerit, ejusque ſententias, quanquam falſas, cum Recentiorum Hypotheſibus conciliare conatus fuerit; multa tamen apud illum reperiuntur curioſisſima, & magno ſtudio conquiſita & elaborata. Noſtris temporibus diligentiſſimus fuit, in Epiſtolis Phyſicis & Medicis conſcribendis, Thomas Bartholinus, Vir in augenda ſcientia naturali ſagacisſimus, cujus prodierunt *IV. illarum Centuriæ*, Hafniæ *in 8vo*, duæ quidem priores A. 1663. totidem vero poſteriores A. 1667. Scripſit & Autor Gallus, Sam. de Sorbiere *Epiſtolas Phyſicas*, quæ tamen non tantæ accurationis mihi videntur. Levius enim de rebus & Autoribus format judicium. Quo nomine vapulat Anglis, qui *Itinerarium* ejus *Anglicum*, Gallica lingua ſcriptum non ſatis benignè, ut æquum etiam erat, exceperunt, & paſſim illi ignorantiam & incogitantiam objecerunt.

7 Epiſtolographis accenſendi ſunt, qui Dialogos ſcripſere, quibus complexi ſunt res naturales, quorum aliqui ſunt inter Scriptores Exoticos, Italos, Gallos, Hiſpanos. Sic Sim. Majoli *Dies Caniculares* de variis naturæ ſubjectis, per modum Dialogi, agunt. Sic Claud. Berigardus, Philoſ. Patavinus doctisſimus, profundisſimi Vir Ingenii & Judicii, in *Circulo Piſano*, qui Patavii A. 1661. *in 4to* prodiit, è Vett. & Recentt. Philoſophis, perpetuo Dialogo inter Charilæum, Philoſophiæ Peripat. defenſorem, & Ariſtæum, Anaximandri principia proponentem, omnis Philoſophiæ Naturalis penetralia rimatur. Joh. quoque Bodinus, ſicut in omnibus, ita & in Phyſicis, Novator, *in Theatro Univerſæ Naturæ*, Lugd. A. 1596. *in 8vo* edito, de variis naturæ Argumentis ſub forma Dialogi diſſerit, & hac Styli forma eo commodius Parodoxas monſtroſasque Opiniones ſuas, ope Objectionum, proponit, in quibus plus ſæpè theſeos eſt, quam ubi veram Theſin ſuam oſtendit. Inter Hiſpanos habemus Torquemadæ *Dialogos*, qui poſtea in linguam Germanicam ſunt converſi. Itinerariorum Scriptores nonnulli etiam non ſunt negli-

Digitized by Google

negligendi, inter quos excellit Monconiſius, cujus extant Gallica linguâ *Itineraria* per Orientem, totamque Europam: in quibus diligenter notavit, quicquid rerum naturalium apud omnes gentes obſervavit, quicquid mechanicarum rerum à peritis artificibus obtinere potuit, quos omnes in itinere ſuo compellavit, nec omiſit colloquia cum viris doctis & Philoſophis naturalibus inſtituta. Medica etiam multa & Chymica immiſcet, quorum tamen certa adeò non ſunt Experimenta. Ipſe enim omnia, prout tradita ſunt, velut per lancem ſaturam, congeſſit, ſuis poſteà Experimentis exploranda. Sed, quoniam morte præmatura præreptus eſt, omnia ſine diſcrimine, quæ in ſcriniis ejus reperta fuêre, edita ſunt, quorum ſi ipſe vivus arbiter fuiſſet, majore fortaſſis curâ ſcriptum haberemus opus. Interim laudanda vehementer eſt hujus viri induſtria, qui vel ſic prodeſſe non parum ſtudio naturali poteſt. Laudari etiam, ob diligentiam in naturalibus, merentur Pet. de la Valle *Itinerarium*, Anonymi *Hiſtoria Inſularum Antillenſium*, Guilh. Piſonis *de India utriusque Re Naturali & Medica Libri XIV.*, & vaſtiſſima Er. Franciſci Volumina Germanica, Norib. *in fol.* edita, in quibus, labore utiliſſimo, ex Itinerariis variis, Sinenſibus inprimis & Indicis, omnia naturalia & artificialia collegit, ac ſub unum conſpectum produxit. Thevenotius in *Itinerariis* ſuis curioſior eſt. Ipſe enim ſua edidit obſervata, ac cum judicio omnia digeſſit, à quo, ut jam ſupra dixi, ſperanda nobis eſt aliquando accuratior rerum Mechanicarum Hiſtoria.

Tandem & Obſervationum Scriptores huc pertinent, qui præ cæteris 8 magni faciendi ſunt, ſi fidem illam, quam debebant, adhibuerint rebus ſuis. Et hodiernum quidem ſeculum, quod in Experimentis capiendis deliciari nunc quodammodo videtur, ſupra modum fœcundum eſt iſtis Scriptoribus, ſed in his oportet magno cum delectu verſari. Non enim temerè admittenda eorum Experimenta, aut Hiſtoricis eorum fides habenda, niſi natura etiam nos fecerit certiores. Habuimus & ſuperiori ſeculo, qui Obſervationes ſcripſerunt, inprimis in Medicinalibus, quibus naturalia nonnunquam ſunt miſta. Sed in illis non eſt ἀκρίβεια illa obſervata, quam obſervare debent, qui talia ſcribunt. Ideoque, velut narratiunculæ quædam ſub certa fide traditæ, ſunt accipiendæ, in quorum enarratione nôs tempus terere nolumus. Mihi præ omnibus aliis arrident Georg. Hier. Welſchii Scripta hujus generis, ob delectum pariter atque doctrinam acuratiſſimam. Quibus addi merentur, quæ Rob. Boylius in Lib. Anglico: *The Uſefulneſſe of the Natural Philoſophie* (Ox. 1664. *in 4to*) & altero *Occaſional Reflexions*, de variis Rebus Naturalibus obſervavit. Extant Petri Bellonii *Obſervationes de rebus naturalibus Exoticis*, quas è Gallicis Latinas fecit Carolus Cluſius, editque Antwerpiæ anno 1586. ſed quas ſubreptas ab illo Domino ſuo fuiſſe, cujus peregrinationum comes erat, fama eſt, de qua videri poſſunt Scævola

Digitized by Google

Sammarthanus *Lib. 1. Elogiorum pag. 24.* & Thuanus *lib. 16. Hiſt. fol. 333.* In quibus nonnulla ſunt fide digna, meræ enim ſunt Hiſtoriæ ab illo, vel Domino ejus, Petro Gyllio, congeſtæ. Joh. Rudolphus Camerarius *Centurias 17. Memorabilium Medicinæ, & mirabilium naturæ Arcanorum,* collegit, in quibus etiam occurrunt multa non ſpernenda. Longè tamen plurima ſunt è lacunis ſuperſtitionum & traditionum hauſta, aut ex trivio deprompta.

9 Hodie huic fini tota Collegia inſtituta ſunt in Italia, Anglia & Germania, in quibus in medium conſulitur de re naturali per Experimenta augenda. Habuerunt priora etiam tempora, apud Italos, talia Collegia, in quibus laudari præ cæteris meretur Academia Lynceorum, à Principe Angelo Cæſio, acerrimo rerum naturalium & Mathematicarum Indagatore, inſtituta, in quâ tamen potius ſcribendis libris, quam novis Inventis opera dabatur. Paſſim enim collegit homines Doctos, inopiâ oppreſſos, ſumtusque lis liberaliter ſuppeditavit, ut aliquid ſcriberent. Ipſe Nardi Antonii Recchi librum *rerum Novæ Hiſpaniæ,* ſuis ſumptibus, in lucem edidit, de quo videri poſſunt amplius Erythræus *Pinacotheca tertiâ, num. 23.* & Joh. Baptiſta Porta in præfatione *libri,* quem *de diſtillatione* conſcripſit. De eodem Angelo Cæſio, ejusque Academia, liberalitate & ſcriptis vide Collegæ noſtri Clariſſ. D. J. Dan. Majoris *Annot. I. ad Fabii Columnæ Opuſculum de Purpura.* Qui Columna ipſe membrum hujus Collegii fuit. Scripſit ipſe Cæſius volumen ingens, quod *Naturæ Theatrum* inſcribit, & multa alia, de quibus eôdem locô videri Erythræus poteſt. Sunt & hodiè Romæ & Florentiæ Collegia quædam inſtituta, unde Obſervationes prodierunt libris ſingularibus. Et Florentini quidem Aërem & vacuum variis tentaminibus explorarunt, nec legi facilè quicquam curioſius poteſt circa hoc Argumentum, quanquam & Angli, Robertus Boylius præprimis, multa in illa re præſtiterint. De Gallicis & Anglicis Collegiis, unde hodieque Obſervationes, vel menſtruæ, vel annuæ, prodeunt, jam ſupra dictum eſt. Germanorum Societas magna parit ſingulis annis Obſervationum volumina, è quibus ſi quis in Compendium traxerit nova illa, & quorum illi ſe primos Inventores, vel Obſervatores venditare poſſunt, exiguum quis libellum ex iſta Scriptorum mole facilè confecerit. Apud Danos quotannis quoque *Acta Hafnienſia* prodeunt, in quibus non pauca etiam Curioſa, ſed & non immeritò delectum aliquem deſideres. Et habet ſanè illa Collectio, è locis tam diverſis, Autorum cujuscunque generis aliquid incerti. Inter eos enim ſæpè ſunt homines aliquâ tantùm prurigine famæ laborantes, qui, cum & ipſi Principibus miſceri Archivis percupiant, aliquid corradunt Obſervatiuncularum, quibus interdum plus mendacii ſubeſſe deprehendas, quam veritatis.

10 Autores Polygraphi in hunc etiam cenſum referendi ſunt, ſuntque illi

Digitized by Google

illi, qui penè in omnibus Naturalis Philoſophiæ argumentis ſcripſerunt. Inter quos referendus eſt Hieronymus Cardanus, magni ingenii Autor, in quo, mirabili viciſſitudine, ſummam ſapientiam dementiæ miſtam invenies. Nullum penè tam naturalis, quam moralis Philoſophiæ caput eſt, nulla Medicinæ & Mathematicæ pars, quam ille non Commentariis ſuis attigerit, doctis utique & laborioſis. Sed mira eſt hominis illius ſæpè vanitas in ſomniis, oſtentis, prodigiis, præſagiis aſtrorum ac geniorum, fingendis: Ejus Opera omnia decem *in folio* Voluminibus edita ſunt à Gabr. Naudæo in Gallia. Ulyſſes Aldrovandus quidam in ſcribendis libris Hercules fuit, nullum enim naturalis Philoſophiæ Caput eſt, quod non Commentario proſecutus fuerit. Vaſtum Operum ejus Catalogum vide apud Joh. Imperialem in *Muſæo* ſuo, & Laurentium Craſſum *in Elogiis Hominum literatorum.* Athan. Kircherum etiam Herculem (qui unius noctis concubitu cum 50. fœminis totidem genuiſſe filios dicitur) inter Scriptores, ſi Librorum numerum videas, vocaveris. Non tamen omnes, qua debebant, accuratione ſunt ſcripti. *Mundus Subterr.* non pauca habet Experimenta, non tamen accurate ſemper propoſita. Multo in illis falſa, multa ex aliis transſcripta, denique multi ligna ſua in hanc ſylvam contulerunt. Fortunius Licetus referendus etiam inter illos eſt, cujus Operum Catalogum, apud Craſſum, habemus, *part. 1. pag. 294. & 295.* Similiter & Pet. Gaſſendus multas ſcripſit in Philoſophia naturali libros, cujus Opera aliquot Voluminibus congeſta ſunt, quorum Titulos vide apud eundem Craſſum, *Part. 1. pag. 300.* De Caroli Cluſii Operibus vero *Part. II. pag. 40.*

Problematum Phyſicorum Scriptores huc quoque pertinent, de quibus jam tum dictum *priori Capite.* Quibus nunc addo librum Caſpari *de Reies*, quem ſcripſit ſub Titulo, *Campus Elyſius jucundarũ quæſtionum.* Extant quoque Germanicâ linguâ Gothofredi Vogtii Problemata quædam Phyſica, non contemnenda. Legenda etiam eſt Pet. Mexiæ *Sylva* Hiſpanico quidem ſermone ſcripta, ſed nunc in Germanicum converſa. Eraſmus Bartholinus, qui pauca quidem ſcripſit, ſed docta & ſelecta, nec vulgari modo tractata, ſed Orationis flore veſtita, in *Librum Qq. XIII. Academicarum de Natura Mirabilibus*, Hafn. A. 1674. *in 4to* excuſum, congeſſit, quas ſeorſim ediderat, Diſſertatiunculas *de Figura & Poris Corporum*, *Figura Nivis*, *vi conſuetudinis*, aliasque lectu digniſſimas. E Placitorum Philoſophicorum Scriptoribus ſpectat huc etiam *Doxoſcopia Phyſica* Joach. Jungii, varias Antiquorum & Recentiorum de rebus Naturalibus exhibens atque examinans Sententias, quam, poſt Autoris mortem, edidit Mart. Fogelius, Hamb. A. 1662. *in 4to.* Marci Frid. Wendelini, Viri Diligentisſimi, *Contemplationum Phyſicarum Libri*, Phyſicam generalem, &, ex ſpeciali, Tractationem de Mundo & Stellis, continentes, qui Francofurt. A. 1649. *in 8vo* prodierunt, utiles itidem ſunt ad cognoſcendas variorum

Autorum, & Scholaſticorum quoque, Sententias, quorum Argumenta diligenter Autor collegit, & in ſe contulit. Henr. Kippingii Inſtitutiones Phyſicæ titulum iſtum non merentur, cum LL. CC. tantum coacervent. Uti tamen Libro illo cum fructu poſſumus, cum non pauca notatu digna ſubminiſtret, & ſententias aliorum diligenter colligat. Georg. Hornii *Arca Moſis* generalem quandam rerum σκιαγραφίαν, ſub VII. dierum Operibus, delineat, additis nonnullis è Chymia, Phyſica, reliquisque Scientiis, inter ſe miſtis. Reperiuntur in illis quædam, verbotenus ex aliis Autoribus Compendiariis (qualis etiam Hornius in omnibus eſt) deſcripta. Qui Memorabilia & Magica naturalia ſcripſere, quoque huc referendi, uti Levinus Lemnius, J. Jac. Weckerus, Antonius Mizaldus, Wolfg. Hildebrandus, Mart. Schmuckius, J. Bapt. Porta, Caſp. Schottus, (Scriptorum Kircheri Promus Condus, & ex iſtis pleraque compilans,) *in Thaumaturgo Mathematico & Phyſico, Jocoſeriisque Artis & Naturæ*, Joh. Jonſtonus (Autor in Collectaneis Rer. Nat. non contemnendus,) *in* θαυματογραφία *Naturali*, de quibus quid ſit ſentiendum, peti è ſuperiori poteſt capite. Spectant & huc, qui de varietatibus & ſubtilitatibus naturæ ſcripſerunt, Hier. Cardanus & Jul. Cæſ. Scaliger, qui adverſus Cardanum inſurrexit, refutatus tamen poſteà à Cardano, in quem certè injurius in multis fuit. Vindicat Cardanum in nonnullis Joh. Sperlingius, *in Meditationibus ſuper Subtilitates Scaligeri.* Scaligerum multa hauſiſſe ex aliis, præcipuè ex Joh. Leone, Autor eſt Voſſius *de origine Idololatriæ*; Vid. Thomaſium *de plagio literariô, §.536.* De Muſæorum Scriptoribus ſuperiori cap. actum eſt, & de illis, qui Errores vulgi refutarunt. Multa quoque ad Hiſtoriam Medicam & Phyſicam ſpectantia Manuſcripta Volumina recenſentur *libro 6. Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, Part. II.* à Pet. Lambecio, quæ hic referre nimis eſſet operoſum &c.

CAP. III.

DE PHYSICA MOSAICA, EJUSQVE INTERPRETIBUS, VETERIBUS ET RECENTIORIBUS.

§. 1. *Invectiva in pietatem Scientiarum omnium principia in S. Scriptura veſtigantium ineptam, & hinc orta Fanaticorum Somnia. 2. Hiſtoria Creationis Moſaica Fabricam quidem Univerſi illuſtrat, ſed certa ac adæquata Phyſica Principia non proponit. Diverſa Spiritus, qui Aquis incubuit, Interpretationes. 3. Veſtigia Hiſtoriæ Creationis in Philoſophis Gentilium, maxime Platonicis. 4. Ex Philoſophis modernis, Moſis Narrationes Phyſicas Carteſianis applicarunt Principiis Joh. Amerpoel, Lud. de Beaufort & Henr. Morus, ſuis Rob. Fluddius, Ariſtotelicis Phyſicæ Chriſtianæ Scriptores. 5. Novum autem ex iisdem*

*dem Syſtema Phyſicum effinxerunt Johan. Amoſius Comenius & Job. Bayerus, quorum Tria Principia (*Maſſa *ſc.* Moſaica, Spiritus & Lux,*) reliquaque Philoſophemata παράδοξα, prolixe recenſentur ac confutantur. 6. J. Henr. Hottingeri, Bened. Pererii & Claud. Berirgardi in Hiſtoriam Creationis Commentationes, Johanniſque Eſpagneti* Enchiridion Phyſicæ Reſtitutæ, *Moſaica legens veſtigia, commendantur. 7. Cabaliſtarum, Franc. Georgii, Henr. Mori, &c. Interpretationes Paradoxa. 8. Enthuſiaſtica Æg. Gutmanni, Jac. Böhmii (de quo, & Aſſecla ejus, Quir. Kühlmanno, fuſius diſſeritur,) Job. Heydoni, Job. Sophr. Kozaccii. 9. Scriptores alii in Hiſtoriam Creationis Miſcellanei.*

Accedimus nunc ad principia Philoſophiæ naturalis exhibenda, ex variis variorum gentium ſententiis. Quandoquidem verò inter illas primatum jure tenent Hebræi, & qui Theſaurum illum poſſideant librorum divinitus inſpiratorum, libros Moſis præcipuè, Scriptoris antiquiſſimi, unde ſua hauſiſſe videntur, qui propius abſunt ab ejus ætate, Philoſophi, meritò jam primo loco diſſerimus de Phyſica iſta Moſaica, disquiſituri, an in Hiſtoria illa creationis, à Moſe ſcripta, tradantur principia adæquata & ſufficientia, quibus ſuperſtrui Philoſophia naturalis poſſit. Ac primo hic ſancta quorundam ſimplicitas notanda eſt, qui, ineptâ pietate ac ſuperſtitione potiùs, quam ingenio, ducti, omnium ſcientiarum principia in ſacra Scriptura putant eſſe recondita, quâ opinione quidam imbuti integras Encyclopædias Biblicas nobis pepererunt. Sed ſatis quidem patet, homines illos non diſtinctas habere rerum ideas, nec ingenium illis eſſe aptum natum ad conceptus de rebus formandos. Neque enim eum in finem tradita eſt Scriptura ſacra, ut ſcientias inde diſcamus. Quam enim ridiculum eſt, ex aliquot locis, ubi, datâ occaſione, mentio fit nonnullarum rerum ad ſcientias pertinentium, principia quædam Methodica educere. Cui viæ ſi quis inſiſtere velit, eâdem ratione è Corpore Juris & Phyſicam, & Ethicam, & Politicam, eſt neſcio quid non, concinnabit; ut ſunt ſanè, qui magno ac inepto conatu magnas iſtas nugas egerunt. Quidam enim in Jurisprudentia tradenda principia Grammatica, Rhetorica, Phyſica, Medica, Theologica, adeoque omnium diſciplinarum, indagarunt, quæ illi utcunque educunt è locis quibusdam, eorum argumentorum quædam fortè attingentibus. Idem alii fortè in Hippocrate, vel etiam aliis Autoribus, præſtiterunt. Multæ hinc certè ortæ ſunt Ineptiæ, non Judæorum ac Rabbinorum tantùm, quibus ſolenne eſt in ſingulis apicibus myſteria quærere, ſed & Fanaticorum Hominum, qui priori ſeculo mira ſomnia excogitarunt, quibus infecerunt Philoſophiam naturalem, vel è verbis Scripturæ Sacræ, malè intellectis, vel ſenſibus quibusdam in ipſam Scripturam Sacram illatis. I

Ac ſunt plerique illorum hominum artis Analyticæ ignariſſimi, cumque deſtituantur verâ interpretandi ſcientiâ, ea quæ interdum populari ſenſu, in libris ſacris dicuntur, vel etiam Metaphorico, illi alieno capiunt. Quare cavendum eſt, ne dum in ſacris literis quippiam rerum naturalium quærimus, ſomnia noſtra potius inferamus.

2 Quod jam attinet Hiſtoriam Creationis, pertinet illa quidem ad contemplationem Phyſicam, ita tamen, ut Theologicæ potius conſiderationis, quàm Philoſophicæ, ſit. Nam certè, qui hîc vera, adæquata & ſufficientia Phyſices principia quærunt, fruſtrà quidem laborare mihi videntur. Quoniam enim natura, nunc in iſtam ordinem redacta, aliâ generationis ſcil. viâ incedit, ad quam principia naturalia dirigenda etiam ſunt, ex ſola Creationis hiſtoria rem omnem non conficiemus, quanquam negari id non poſſit, quoad *σύνταξιν* hujus Univerſi inde deſumi multa poſſe. Specialia verò Corpora naturalia quomodo miſta vel compoſita ſint, nunquam inde diſcemus. Fueruntque alia certè principia mundi creandi, quam nunc ſunt Corporum naturalium creatorum. Deus enim ex nihilo creaverat univerſi hujus principia, unde poſteà producta eſſe omnia corpora apud Moſen quidem legimus, ſed quomodo, ac quâ ratione, producta, illic non traditur. Præterea magna hîc eſt in Interpretatione ambiguitas. Quando enim Spiritum dicit Moſes incubuiſſe aquis, aliqui Spiritum Sanctum, aliqui principium aliquod naturale Activum & Univerſi hujus Conſtitutivum ſimul ac Digeſtivum, aliqui ventum, intelligunt. Qui Phyſicam Moſaicam ſtrictè ſequuntur, generale hoc Spiritus vel Animæ mundi principium, quaſi certum & *θεόπνευςον*, admittunt, de quo nunc differendi locus non eſt.

3 Philoſophi Gentiles Moſi viciniores, non obſcura habent Moſaicarum traditionum veſtigia, quorum loca Parallela diligentiſſimè congeſſit in *Commentario* ad hæc loca doctiſſimo *Auguſtinus Steuchus*. Legi & Hugo Grotius poteſt in *libris de Veritate Religionis*, ac *Notis in eosdem*, ubi ex Scriptis aliorum Orientalium populorum, Gentilium dogmata oſtendit, cum Moſe convenientia. Et videtur hinc Platonicorum & Pythagoreorum Schola exhauſta, qui ad cauſas externas in Phyſicis pleraque referunt, quemadmodum & Moſes facit, qui non tam internas rerum cauſas proponit, quam externas, earumque externum ordinem & Diſpoſitionem. Hinc apud Platonicos tam multa eſt diſputatio de Deo, de Ideis, & ſimilibus rebus, quæ ad Theologiam potius naturalem, quàm ad Phyſicam, pertinere videntur.

Fuerunt tamen nonnulli è Recentioribus, qui ex Hiſtoria illa creationis doctrinam Phyſicam fabricari conati ſunt, qui quidem principia aliqua generalia ex Hiſtoria creationis aſſumunt, ſuo tamen modo quodam explicata,

Digitized by Google

cata, & ad ſuos ſenſus traducta. In ſpecialibus tantum abeſt, ut proponant ſententiam aut mentem priorum Capitum Geneſeos, ut novas etiam ſententias ſuas ad illa generalia principia reducere moliantur. Hinc penè omnes Phyſicorum ſectæ reducere principia ſua ad Moſaica illa, ſi id velint, poſſunt. Carteſius certè, quem ego Philoſophiam nunquam ad mentem Moſis inſtituiſſe credo, aut, cum illam ſcriberet, illuc reſpexiſſe (requirit enim animum præjudiciis omninò liberum,) in eas tamen cogitationes devenit, ut Moſen ſecundum Philoſophiam ſuam explicare voluerit, quod patet ex Epiſtolis ejus, *Tomo 2. Ep. 24. & 53. ad Merſennum.* Idem poſtea integro libro, Leovard. 1669. in 12. tentavit Johannes Amerpoel, Groninga Friſius, quem inſcribit *Carteſium Moſaizantem*, quo in libello, velit nolit, Carteſius Moſaizat. Ludovicus etiam de Beaufort, Pariſ. Med. D., in *Coſmopoëia* ſua *divina*, ſive *fabrica mundi explicata*, Leidæ A. 1656. in 12. edita, Carteſium non inconcinne in multis conciliat cum iis, quæ apud Moyſen dicuntur. Henr. Mohr, Anglus, Philoſophus Platonico-Carteſianus, *in Defenſione ſuæ Cabalæ Philoſophicæ*, quam Anglica linguâ ſcripſit, principia illa gemina, quæ ponuntur à Moſe, Cœlum & Terram, ad mentem Carteſii explicat: Vocem enim שמים interpretatur principium ſecundum Carteſianum ætherem, quia vox illa Schamajim, ſecundum Rabbinos, compoſita ex אש ignis & מים aqua, quæ Etymologiâ, vel alluſio vocis, occultiore quâdam cabalâ exprimere principium iſtud Carteſianum videtur. Terram ex Textu Hebraico Planetam facit, ab uſtione, vel extinctione, dictum, quod ſententiam Carteſii ſtabilire poſſit, terram noſtram aliquando fuiſſe ſolem, qui, igne extincto, degeneraverit in Planetam, de qua infrà fortaſſis plura. Qui dogmaticâ methodo complexus fuerit principia Moſaica, neminem novi, quam Comenium, &, qui ejus principia ſecutus eſt, Johan. Baierum. Rob. enim Fluddius, in *Philoſophia Moſaica* ſua confuſus eſt, & cœlum terræ miſcet, omnia pervagando. Lamb. Danæus, Conr. Aslacus, Joh. Henr. Alſtedius (*in Triumpho ſeu Encyclopædia Biblica*, ed. Francof. 1625. *in 8. c. 9.*) ac alii, qui *Phyſicam Chriſtianam* ſcripſerunt, nulla certa principia ſequuntur, ſed vel Interpretes ſunt priorum Capitum Geneſeos, vel Phyſicam Ariſtotelicam & vulgarem ad Moſaica illa reducunt.

Johannes Amoſus Comenius, quantum memini, primus eſt, qui, *in Phyſica ad lumen divinum reformata*, Amſtelod. A. 1643. in 12. publicata, principia quædam diſtinxerit. Ad ſenſum enim Moyſis rectè ſe ſtatuere putat tria principia, Materiam, Spiritum & Lucem, quorum fundamentum in primi capitis Geneſ. verbis quærit. Sed unde ille novit, primam Mundi materiam, ſive Chaos, fuiſſe fumum vel vaporem? quidve opus eſt peculiare aliquod principium ſtatuere lucem? Neque enim vel ullo apice indicatum 5

eſt,

eſt, Lucem principium eſſe Corporum naturalium. De Spiritu ſeu anima mundi, quanquam concedamus, quomodo omnium corporum formæ ex uno hoc Spiritu reſultant? Hominem non ad Animalium ſed ad Spirituum claſſem reducit, nullâ quidem, ut ego capio, causâ. Sed quæ in Comenio obſcura ſunt, aut non ſatis expedita, illa à Joh. Bayero, in lib., quem inſcribit *Oſtium ſeu Atrium Naturæ*, Caſſoviæ in Hungaria A. 1662. *in 8vo* edito, prolixius explicantur. Primum principium, quod vocat maſſam Moſaicam, *Cap. 1.* exponit, cujus facit ſtatum duplicem, ſtatum Creationis primæ, reſpectu cujus univerſalis dicitur: alium Creationis ſecundæ, ſecundum quem particularis dicitur. Primus ille ſtatus diem primum duravit, hodieque nullus eſt; alter ille ſtatus eſt Conſtitutio Maſſæ ſub peculiaribus formarum diſtinctarum characteribus, poſterioribus Creationis diebus introductus, qui ſtatus hodieque durat, unde in maſſas illas particulares aquæ, terræ, mineralium, &c. diſtincta eſt. Ejus varietatem proponit ex varietate corporum principalium. Unde ſicut corpora vel primordialia ſunt, vel ſeminalia, ita maſſam corporum, vel primordialem, vel ſeminalem, facit. Ratione corporis, cui competit, facit vel nativam, vel adventitiam, vel permanentem, vel fluxam. Pergit deinde Axiomata ſtatuendo, quibus demonſtrat, maſſam in unione Spiritus & Lucis conſtituere corpus. Maſſam illam informem fingit: ſed tamen inſtar fumi & vaporis diſcontinuam, cum Comenio, *Axiomate 14. cap. 1.* & tamen *Axiom. 16.* maſſam mundi partibus ſuis cohærentem undique facit, quam tamen ſtatim *Axiom. 6.* poroſam ſtatuit; quæ quomodo conſiſtere ſimul poſſint, ego quidem non video. Et illa cætera, quæ de maſſa proponit, potius ex ſuo ingenio finxit, quam ex verbis Moyſis ac Capit. Namque illa omnia & de materia ſua dicere poſſunt Peripatetici & Carteſiani, & quicunque alii Philoſophi, qui principium aliquod paſſivum, ut ſtatuere debent, ſtatuent, quod ſive maſſam Moſaicam voces, ſive naturam ſubjacentem, ut Bayerus, ſive Materiam, ut Peripatetici, ſive Atomos, ut Democritus, omnia in idem recidunt. Alterum Beyero principium eſt Natura fabricans, ſub quâ comprehendit Deum, Spiritum vitalem, Moſaicum Plaſmatorem, & extrinſecos patratores. Ita enim ſollicitè illos diſtinguit, non Moyſis ſed ſuis inſiſtens veſtigiis. Neque enim video, quæ ratio ſit diſtinguendi patratores extrinſecos ab ipſo Spiritu vitali. Ex illis enim facit alium patratorem extrinſecum cujusque Individui in ſpecie certa. Hunc facit, vel ſolitarium, vel totalem, qui ſine concurſu alterius concauſæ ſufficiens ſit ad ſemetipſum ſeminaliter per novorum Individuorum generationem propagandum & multiplicandum, vel ſocium, vel partialem, qui ſine concurſu alterius cauſæ id præſtare non poteſt. Spiritum vitalem ex incubatione Spiritûs S. ſuper materiam Moſaicam trahere originem aſſerit, quod adeò novum eſt ipſius commentum. Nam de uno tan-

Digitized by Google

tantùm Spiritu mentio fit in verbis Moyſis, ſive intelligendus ſit ille Spiritus Sanctus, ſive Spiritus mundi, qui, quod incubatione productus fuerit, cum revelatione non conſtet, neque nos capere poſſumus, nec Beyerus definire poteſt Spiritus vitæ univerſalis conſtituitur agens creatum & finitum ab illo, quod naturas corporeas, ſecundum aſſignatas ideas, efformet. Tale verò agens in natura eſſe multis adhuc diſputationibus obnoxium eſt. Quis vero Ideas illas formet, ſecundum quas operetur illud agens, ſcire velim? An Deus id facit? ita ad omnium rerum generationem ſpeciali Dei concurſu opus eſt, ac ipſius formæ vicem Deus ſubit. Si ab agente ipſo Ideæ formantur, intelligentiam illud faciat neceſſe eſt. Quæ ſententia Arabum & Judæorum etiam fuit, quam inducere nobis religio eſt; maximis enim & periculoſis difficultatibus ſubjacet iſta doctrina, quique Magiam profitentur, perpetuum in illo dogmate patrocinium ſibi quærunt. Hanc naturam fabricantem particularem, quam Spiritum vitalem vocat, facit, vel internam & immediatam, vel externam & mediatam. Internam ac immediatam vocat Auram illam vitalem, ſeu Spiritum vitæ (quem Sapientem etiam appellat, unde intelligentiam illum hunc facere certum eſt) actuoſum ac penetrantem, quique omnia exequatur in particularibus corporibus formandis, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc Spiritum vitalem etiam Plaſticum vocat, quem ratione ſubjectorum variè dividit, ut itaque entia præter neceſſitatem multiplicare videatur, cùm alios accerſat patratores Spiritus. Nam cum internus ille Spiritus eâ jam tùm poteſtate ſit præditus, & plaſticus diſſertis verbis ab illo vocetur; Quid opus eſt ad alias cauſas hic recurrere? Spiritus illi vitæ eſt vel univerſalis, vel particularis, ſpecificus ſcil. & individualis, alius Spiritus vitalis illi eſt nativus & perennis, qui cum corpore incipit & perdurat, alius adventitius & fluxus, qui extrinſecus advenit corpori & nativo Spiritui ſeſe commiſcet, aliis primordialis, qui eadem in ſtatu, quem in creatione acceperunt, conſervat. Alius eſt illi Spiritus vitæ ſupra cœleſtis, Aquarum ſcil. ſupra cœlos poſitarum, de quibus an certi quid ille definire poſſit, non video. Primum enim de ipſis aquis ſupra cœleſtibus magna ſunt ſententiarum divortia, dum aliqui per illas nubes intelligunt, aliqui aquarum molem ſupra omne cœlum ſidereum conſtitutam ex verbis Moyſis arbitrantur; quæ tamen ſententia maximis urgetur difficultatibus, cùm nec cœli, nec ſiderum, iſta ſit figura & vicinitas, ut putant fortè illi, qui huic ſententiæ adſtipulantur. Alius illi Spiritus vitæ ſidereus eſt, per quem intelligit Spiritum aſtri cujusvis per univerſam maſſam ſideream diffuſum: alius illi eſt Spiritus Elementaris ſubſtantificus, qui in Elementis habitat & agit; alius Spiritus Elementaris modificativus, qui in principiis Chymicis reſideat, & modificationem corporum faciat, cum adhuc tamen ipſa 4. Elementorum doctrina, & trium principio-

Digitized by Google

rum Chymicorum, non ſit adeò in tuto poſita, ut certiſſimæ ac æternæ veritatis ſit. Multa poſſunt contra quaternionem iſtum dici. Tria Chymicorum principia impugnavit integro libro Robertus Boylius, cui titulum fecit: *Chymiſta Scepticus*. Alius illi eſt Spiritus vitæ ſeminalis. Atque hinc per omnia naturæ ſubjecta Spiritum vitalem ſuum diſcerpſit, eaque omnia de hoc Spiritu affirmat, quæ de formis ſuis Peripatetici, quanquam contra illas diſputet, quæ tamen, excepto ſolo nomine, omnia habent communia. Nam quanquam ille, *cap. 2. Axiom. 21.* prolixè oſtendere laboret, in quibus doctrina Peripateticorum à ſua differat, pauca tamen illa ſunt, & vix attendenda, niſi quod ille Spiritus ſuos corpora eſſe negat, ſed verè Spiritus ait eſſe, ab Angelis & mente humanâ ſecundum gradus diſtinctos, quâ in opinione nova quædam habet, & hactenus in Phyſicorum ſcholis inaudita. Reliquæ ejus differentiæ potius in opinionibus illis fundantur, quas ipſe in verba Moyſis induxit. Huic Spiritui porrò omnes operationes in corporibus adſcribit, & inter eas fermentationem, de cujus efficaciâ, ſecundum principia ſua, pluribus agit. Tertium principium, Lucem ſcil., conſtituit naturam miniſtrante, quam facit inter Maſſam & Spiritum mediam, inſtrumentum univerſale naturæ ad omnes ſpirituum functiones & maſſæ adoptationes. Hanc lucem ratione ſtatus ſui, dividit in primogeniam ſive univerſalem, & ortam ſive characterizatam. Hujus munia & miniſterium conſtituit in motu agitatione & vibratione, quam alii Spiritui potius adſcriberent, quippe cui tales ipſe operationes tribuit, quæ abſque motu eſſe nequeunt. Lucem hanc facit, vel evibratricem, ſeu quæ ex interioribus corporis ſeſe agitat verſus peripheriam, quam evibrationem colorem dicit, vel introvibratricem, ſive quæ corpus ingreſſa agat ſe verſus interiora, ſive centrum corporis, unde frigus in corporibus oriri aſſerit. Quæ diſtinctio vereor ne à multis impugnetur, inprimis Recentioribus illis, qui Lucis naturam omnem in motu corporum certo conſtituunt, ac nihil illi ſubſtantiæ ſubeſſe exiſtimant. Eandem lucem iterum, ratione ſubjectorum, dividit penè eodem modo, quo maſſam & ſpiritum diviſerat; quæ omnia, an non Spiritui naturam impellenti & moventi tribui poſſint, diſpiciant alii. Nam certè inter principia corporum conſtitutiva ut numeremus, nulla nos neceſſitas cogit, atque omnes iſtas operationes ſpeciales jam tum tribuerat ſpiritui Beyerus. Nam *Axiom. ult. cap. 3.* à luce provenire dicit Diſpoſitionem & Ordinem totius mundi, quod ipſe jam de Spiritu vitali affirmaverat, in prioribus *capp. 4. 5. 6. 7. 8. 9.* Varia etiam ponit, quæ vel principiorum eſſe loco vult, vel Inſtrumenti vice fungi. *Cap. n. 4.* naturam dirigentem proponit, ſeu Ideam dotes naturarum fabricantem, quæ omnia præſupponere intelligentiam in Spiritu vitæ videntur, & Metaphyſicum potius quid ſapere, quam verè Phyſicum. Sunt enim quidam rerum modi aut affectiones univerſaliſſimæ, quæ potius in

Digitized by Google

in conceptu hominum fundantur, quam veræ affectiones Phyſicæ ſunt, quæ de corpore naturali, ut naturali, prædicari poſſunt. *Cap. 5.* proponit naturam ſigillatam, ſeu characterem corporum diſcretivum ac determinativum, ubi agit de ſchematiſmis materiæ, & de configurationibus corporum naturalium. Atque hæc neceſſariò conſequuntur ipſam corporis naturalis conſtitutionem, quæ per formam ſupervenientem, ut ait ille determinatur. Quod cum ait, aliud quoddam principium conſtituit, præter tria illa: Maſſam, Spiritum & Lucem, quibus, inter ſe operantibus, potius illa configuratio totius & partium tribuenda eſt, quam ulli alteri formæ. Video tamen formam illi eſſe potius configurationem ſive diſpoſitionem certæ portionis trium principiorum, nempe configurationem Maſſæ, concentrationem Spirituum, & temperamentum Lucis, in unione ac penetrationem mutuâ. Quare nihil aliud eſt illi forma, quam notio quædam & conceptus de rebus, qui nihil realitatis involvit. Quorſum ergò opus eſt tam anxiè diſtinguere formas earumque proprietates, conſtituendo aliam genericam, aliam ſpecificam & individualem, aliam totalem, aliam partialem; quales conceptus tantùm confundunt notitias rerum naturalium, ut in his velut in cauſis ſæpè acquieſcamus, nec interiora rerum perſcrutemur? Quid opus eſt tot formas partiales ſubordinatas, graduales, accidentales, ſecundarias ac miniſtrantes. Diſtinguere, cùm tamen omnes nihil aliud eſſe arbitretur, quæ etiam configurationem maſſæ, concentrationem Spirituum & temperamentum lucis? quæ cùm explicare ipſe non queat, multò minus eorum varietates diſtinguere, quid opus eſt in his formis, nulli uſui futuris tempus perdere? Cap. 6. agit de Dotibus, ſeu naturis ornantibus ac inſtruentibus, ſub quibus nominibus intelligit proprietates, & conſtitutiones, nec non facultates, tùm receptivas, tùm impreſſivas, corporum univerſales unitas, Unitas vocat, quia ab omnibus principiis, ſimul ſumtis, oriuntur, quo intelligimus alias eſſe disjunctas, quæ ratione principiorum ſingulorum competunt. Dotes corporum, quæ à maſſa proveniunt, ſunt ipſi extenſio, exporrectio, terminus, figura, continuitas, contiguitas, ſitus; & hinc facultates receptivas totidem conſtituit, extenſibilitatem, exporrigibilitatem, terminabilitatem, figurabilitatem, continuabilitatem, contiguabilitatem, ſituabilitatem, quo quidem conatu magno magnæ mihi nugæ agi videntur, Cùm enim Maſſa ſit natura ſubjacens ſecundum ipſum, habeatque ſe merè paſſivè; quæ eſt hîc ſubtilitas invenire qualitates impreſſivas & receptivas, cùm materia per ſe nihil agat, omnis verò actio ſit à Spiritu, ſive à luce, aut ab utriſque. Denique nihil reale involvunt iſtæ facultates receptivæ, ac mera tantùm ſunt nomina inerti quodam mentis conceptu progenerata. Cur etiam ſoli maſſæ tribuantur extenſio, terminus, fiugura, nec ſimul etiam luci, ego quidem non capere poſſum, cùm & lux, ſecundum

Digitized by Google

ipſum ſit ſubſtantia, nec tamen Spiritus, ergo corpus, quoniam in ſenſus incurrere & ipſe concedit, & natura teſtatur; ideoque tribui etiam illi poſſunt iſtæ dotes vel qualitates, quas ille maſſæ tantùm proprias facit. Propietates ab altero principio, Spiritu, provenientes, facit vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nixum ſive conatum, operationem, de quibus ſingulis diſſerere prolixum nimis foret. Abſurditatem interim rei iſtius vel ex eo videmus, quod generalem hunc Canonem formet: *Omne Corpus gaudet vitâ, cognitione & ſapientiâ, appetitu, vi & nixu, & operatione.* Qui ſi verus eſt, omnia corpora naturalia intelligentiam habebunt; quod quàm abſurdum ſit ſtatuere, quilibet videt, & longè quidem abſurdiùs, quam iſtam campanellæ ſententiam, qui animam ſenſitivam omnibus tribuebat corporibus. Sed iſta conſetaria fluunt ex iſto principio Spiritus univerſalis, quem ſemel intelligentem fecerat Autor noſter. Ideoque dato uno abſurdo plura ſequi neceſſe erat. Per illum itaque bruta non tantùm intelligunt, quod παράδοξον aliis ſtatuebatur, ſed & omnia corpora naturalia. De reliquis dotibus, ſcil. lucis, aliisque unitis affectionibus principiorum junctorum, quas facit Entitatem ac Subſiſtentiam, numerum, locum, &c. dicere nihil attinet, cùm quilibet videat, illas potius ad Dialecticam & Metaphyſicam, quam ad Philoſophiam naturalem, pertinere. Dum *Cap. 8vo* de Naturis ſtimulantibus ac moventibus agit, nimirum Amore & Averſatione, cupiditatibus & fuga, illæ quoque præſupponere Spiritum ſuum intelligentem videntur. Hactenus enim locutiones iſtæ in Phyſicis, fuga vacui, Antipathia & Sympathia, Magnetiſmus, nuda nomina ſanioribus habita ſunt, & potius quædam ignorantiæ velamenta, quam naturales cauſæ. Poëtis potius, qui fingere & Metaphoris uti gaudent, iſtæ locutionum formulæ ſunt transſcribendæ. Longum eſſet recenſere ſpeciales iſtas diſtinctiones amorum & averſationum, quæ dicis tantùm cauſa omnes adductæ ſunt. Quando *Cap. 9.* de Naturis conſociatis, ſive conſpirationibus & hoſtilitatibus naturæ agit, in iis etiam ἀλληγορεῖν videtur Phyſicus noſter, quanquam in aliquâ contemperatione corporum ratione effluviorum quædam fortaſsè ſint recondita, quorum nos accuratam adeò ſcientiam non habemus, quæ tamen omnia in motu aliquo ſingulari, nobis incognito, conſiſtunt, de quibus in ſequentibus fortè plura dicemus.

6 Atque hæc ſunt pleraque illa Capita ſumma, quæ ex Beyero recenſuimus, de quibus judicium facilè ferri poteſt. Si quis jam ulterius velit noſſe, quæ à Commentatoribus in Capita illa Geneſeos adferuntur, adeat eos ipſos, ut ſunt ſanè eorum permulti, tam Judæi, quam Chriſtiani. Judæorum ſententias circa ſingula penè verba magna curâ adduxit ſingulari libro *Hiſtoria Creationis* J. Henr. Hottingerus, qui uſui eſſe poteſt in ſententiis Judæorum, circa multa Philoſophiæ naturalis Capita, noſcendis. Adhiberi etiam

etiam Ben. Pererius *in Geneſin* poteſt, Doctus ſanè liber, quique Phyſica plurima perſequitur. Legatur etiam Claudii Berigardi *Diſſertatio de Literarum Sacrarum autoritate circa mundi Originem*, & altera *de Origine mundi ex Literis Sacris*, quæ habentur in *Circulo* ejus *Piſano*, libro eruditiſſimo, in quo perpetuo Dialogo Veterum Recentiorumque principia confert, atque expendit. Autor ille Anonymus, (Joh. Eſpagnetus) qui *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ*, Rhotomag. A. 1647. *in 16to* editum, ſcripſit, libellum ſplendidi Tituli, Moſen in plerisque ſequitur ita, ut ubi commodè fieri poteſt, quicquid ab illo traditum eſt inter principia reponat, ita tamen moderetur, ut doctrinam Chymicam ex iisdem ſimul principiis deducat. *Quo fine* adjungit libellum, quem vocat *Arcanum Hermeticum*, quô confectionem magni Arcani Phyſici docet. Ac ratio quidem ejus ſcribendi diſtincta admodum & plana eſt, & longè explicatio, quam eorum, qui vulgò in hoc argumento verſantur.

Quod ſi etiam Enthuſiaſtas quæramus, certè nulla fertilior ſeges fuit, in 7
quâ Enthuſiaſticas illas ſuas contemplationes figerent nonnulli, quam Caput I. Geneſeos. Fuerunt in noſtris, qui Rabbinorum nonnulla ſomnia reſuſcitarunt. Et ſunt integris libris congeſti Cabaliſtici Scriptores Recentiores, qui mira hîc circa Hexaemeron comminiſcuntur, è quibus nomino nunc Franciſcum Georgium, Venetum, qui *Harmoniam mundi* ſcripſit, mundumque in certos Tomos diſtinxit, Veteres illas Pythagoreorum & Platonicorum fabulas de mundi Syſtemate repetens, & ſacris Scripturæ locis paſſim abutens. Pertinent etiam hûc Pauli Ricci *Agricultura Cœleſtis*, & Joh. Pici Mirandulani nonnulla. Henricus Mohr, quem ſuprà nominavimus, *Cabalam* Anglicâ linguâ ſcripſit *literalem*, *Phyſicam & Moralem*, ubi pro lubitu ſuo explicat Scripturæ loca, varieque interpretatur. Quam rationem ſequi ſi velimus, nihil certe dici ſcribique poſſet, in quod non inferre poſſemus cogitata quædam noſtra. Ut enim perpetua quædam eſt rerum Analogia, ita nunquam deſunt occaſiones, quibus reducere ad hæc vel illa cogitata certa verba ac rerum argumenta poſſimus.

Superiore Seculo fratres Roſeæ Crucis plurimos ejus farinæ libros pe- 8
perunt, è quibus integram penè Bibliothecam quis confecerit. Unum nominabo Ægidium Guthmannum, cujus exſtat liber Germanicâ linguâ ſcriptus, & A. 1619. *in 4to* primum editus, cui Titulus: Offenbahrung göttlicher Majeſtät. In illo, ex ſingulis verbis primi Capitis Geneſeos, ſingulos libros exſtruit, in quibus mirabilia format problemata, ſed ad nullum penè directè reſpondit, ut neſcias, quid ſibi velit. Tanto ſanè in pretio habitus olim fuit hic Liber, ut Centenis Uncialibus venderetur. Contra illum Autorem video ſcripſiſſe aliquam Chriſtianum Fabricium, ut ex *Catalogo nupero Francofurtenſi* obſervavi. Extat & alius quidam liber Jacobi Böhmens/ homi-

hominis plebeji, ſed miro interdum Enthuſiaſmo rapti, ut ſcriberet libros, non omninò ſenſu omni deſtitutos, ſed tamen tenebricoſos, & qui vix intelligi poſſint ab aliquo. Is in Geneſin Commentatus eſt linguâ Germanicâ, ac librum iſtum cum Titulo *Miſterii Magni* edidit, quo miſcentur Theologica, Phyſica & Chymica, quæ inter ſe omnia mirè componit, atque ex iis Enthuſiaſticam quandam Philoſophiam, velut Chaos quoddam, condidit. Principia tamen ejus farraginem quaſi quandam Veterum hæreſeium exhibent, quæ faſciculo quodam Collecta recenſet Thom. Gatakerus, in *præfatione Miſcellaneorum ſuorum.* Judicium de hoc homine inſtituere difficile eſt. Pium enim fuiſſe conſtat, & Idiotam, & libri tamen, quos ſcribit, non omninò rudem illum eſſe oſtendunt, quanquam plenè ſint fanaticorum ſenſuum. Unde ſuſpicio nonnullorum eſt, ſub ejus nomine ſcripta fuiſſe edita, ab aliis verò ſcripta, quod tamen probari ſatis non poteſt. Inſtinctu numinis ſe ſcripſiſſe ipſe fatetur, ac fuerunt multi, qui ejus Philoſophiam & Theologiam, ut cœlo lapſam, venerarentur, Enthuſiaſtæ, quorum hominum gregi nuper acceſſit Quirinus *Kühlmannus*, ſingularis certè homo ingenii; nam quæ penè in ipsâ pueritiâ ſcripſit, arguunt magnam ingenii ejus capacitatem. *Tum Prodromus iſte quinquennii ſui mirabilis*, ut vocat, quo recenſet libros aliquando à ſe edendos, oſtendit illum omni literaturæ genere non mediocriter eſſe imbutum. Is tamen, cum incideret in ſcripta *Böhmii*, adeò iſtorum lectione fuit quaſi intoxicatus, ut continuò nomen Sectæ Enthuſiaſtarum *addiceret*, Convitiis omnem Philoſophiam ac Theologiam noſtratium proſcindens. Quem tamen in errorem hunc inductum exiſtimo, quod cum juvenis eſſet, nec maturum haberet de rebus judicium, ſcientiam autem variam ac non contemnendam, faſtu aliquo iſtas opiniones, communi hominum judicio adverſas, defendendas ſibi ſumſerit. Contra Böhmium ſcripſiſſe video etiam Chriſtianum Fabricium. Cæterùm Hiſtoriam ejus Viri vellem quis accuratius conſignaret. Extat Anglicâ linguâ cujusdam *Johannis Heydon Harmonia mundi*, ubi Moſaica principia ſuis fanaticis accommodat, homo, vel ſtultus, vel majus, ut facilè ex cæteris ejus libris quis colligat, illo præſertim, quo ex Doctrinâ numerorum & characterum, tradere voluit infallibiles regulas cognoſcendi præterita, præſentia & futura. Joh. Sophronii Kozackii *Mica Philoſophica*, Bremæ A. 1662. *in 8vo* excuſæ, vix micam aliquam ſalis habent; nam & illæ fanatica multa miſta habent. Germanicâ linguâ ſcriptæ ſunt, & in Hiſtoria Geneſeos aliquid, more fanatico, argutantur.

9 Legi quoque poteſt Tractatus *de Cabala Hebræorum* Kircheri *in Oedipo Ægyptiaco, Tom. 2. Claſſe 4.* ubi omnia illa Phyſica, quæ, ex mente Hebræorum, in libris eorum Cabaliſticis, inveniuntur, ex aliis Autoribus, Compendio quodam congerit, ac cum Ægyptiorum Hieroglyphicis utcunque componit.

Digitized by Google

nit. Eſt & Anglus aliquis, qui vernaculâ linguâ Hiſtoriam Creationis, ante aliquot annos, deſcripſit, cujus ſcripti Argumenta recenſentur in *Actis Societatis Regiæ*. Nomen ipſius Autoris jam non ſuccurrit. Scripſit & aliquis Joh. de Meyen, Sacerdos Middelburgenſis, *Phyſicam divinam*. Qui tamen Autores locos Communes quoſdam potius congerunt, ac nihil propemodum ſingulare habent, niſi quod ordinem illum Creationis, à Moyſe deſcriptum ſequantur.

CAP. IV.

DE PHILOSOPHIA NATURALI ÆGYPTIORUM.

§. 1. *De Ægyptiorum Doctrina & Philoſophia ſcripſere Herm. Conringius* (in Libb. de Medicina Hermetica, *Chymiæ odio, plus juſto eam extenuans,*) *Athan. Kircherus (de cujus* Oedipo Ægyptiaco *ſequius fertur judicium,) & Ol. Borrichius, Conringii Antagoniſta.* 2. *Principia eorum Phyſica latent, quod Sacerdotes Philoſophiam ſuam occultarent, & per ſola docerent Hieroglyphica. Multum tamen illis Græci debuerunt. Jamblichi* Lib. de Myſteriis Ægyptiorum. 3. *Varia Hieroglyphicorum Interpretationes Laur. Pignorii (Tab. Iſiacæ Illuſtratoris,) Joh. Georg. Herwarti (ad Magnetem, & Pyxidem Nauticam, omnia detorquentis,) Athan. Kircheri.* 4. *Mich. Maieri, Pet. Joh. Fabri & Blaſii Vigenerei, Chymica. Alii de Hieroglyphicis Scriptores.* 5. *De Hermete Triſmegiſto, & Scriptis ejus Suppoſititiis nonnulla.* 6. *Nihil ex omnibus his certi de Ægyptiorum Philoſophia colligi poteſt. Franc. Patricius, Phyſicus Hermetico-Platonicus.*

POſt Judæos nulla gens eſt, quæ majorem Philoſophiæ, ac omni adeò ſtudio literarum, operam impenderit, quam Ægyptii. Non certè iſto pretio ac loco habendi, quo habet illos Herm. Conringius in libris II. *de Hermetica Medicina*, in quibus illos omnis Philoſophiæ rudes, aut valdè mediocriter eâ imbutos, fuiſſe contendit, nullo certè idoneo argumento niſus. Mihi quidem pleraque iſtius libri cum affectu ſcripſiſſe videtur, odioque Hermeticæ Medicinæ doctus, quam Ægyptiis vulgo deberi opinantur. Et poſteriori quidem Editione agnoſcere illud ipſe videtur, cum Athan. Kircheri *Oedipum Ægyptiacum* ad manus ſibi tum non fuiſſe quæritur, ex quo fortaſſis aliqua cepiſſet, inſtituto ſuo profutura. Quanquam nec iſtius, vel fidem, vel judicium, hic magnopere quis exiſtimare poſſit, qui præter illa, quæ ex Veterum monumentis in omnium manibus ſunt, nihil magnoperè adfert, niſi quod tamen diligenter ex omnibus Autoribus collegerit, quæ ad rem Ægyptiacam ſpectant. Ingenio tamen ipſe ſuo quin indul- 1

Digitized by Google

indulgeat in Hieroglyphicorum Explicatione, nullus dubito. Facilè enim, ex Analogiâ & Combinatione rerum, & perpetuâ Schematiſmorum Comparatione, per conjecturam quædam explicari poſſunt; qui an revera ſenſus Ægyptiorum fuerint, non equidem temerè dixerim. Ingenium tamen ejus ςοχαςικὸν in figurarum illarum Compoſitione & Dijudicatione laudem ſuam meretur. Digreſſiones quoque plurimæ ejus ſunt, quibus molem libri auget, ſed quæ ad rem Literariam Ægyptiorum non niſi ex Accidenti, aut aliquâ ſimilitudine, reductæ videntur. Iis verò maxima libri pars occupatur. Cæterùm in ſingulis ſcientiis, ſecundum quas partitus eſt libros ſuos, eos excelluiſſe oſtendit, Locis non paucis, quæ plenâ manu ſerit. Legi, poſt Kircherum, Ol. Borrichii ſcripta poſſunt, quibus Conringii *Hermeticam Medicinam* impugnat, primum & alterum, ubi, ex omnibus Veteribus Autoribus, loca, quæ pro Ægyptiorum Doctrina faciunt, adducit.

2 Cæterum ipſa illorum principia in obſcuro latent, quoniam nullos habemus libros, vel pauciſſimos, qui aliquid ejus rei tangant; niſi fortè ex Jamblichi ſcriptis, cujus extat de *Myſteriis Ægyptiorum liber*, aliquid conjiciendo aſſequamur, aut ex fragmentis Philoſophiæ Pythagoricæ & Platonicæ quædam colligamus, de quibus ſingularibus capitibus agetur. Nec fieri etiam facilè potuit ut publicaretur eorum Philoſophia, cum ejus myſteria ſolis ſibi ſervarent Sacerdotes, æternâ fide celanda, nec niſi literis ænigmaticis quicquam ejus proderent, quarum ſingularis & ipſa erat Diſciplina, nec ab aliis quam à Sacerdotibus intelligebatur. Quare quicquam hic certi definire non poſſumus. Magno ſemper illam in pretio fuiſſe Ægyptiorum doctrinam, abundè teſtantur Itinera Græcorum Philoſophorum in Ægyptum ſuſcepta. Unde & plurimam ſuorum partem depromptam ipſi non diffitentur Græci. Quos Ægyptius quidam Sacerdos, ut eſt apud Platonem, præ gente ſua ſemper pueros vocabat.

3 Imaginum illarum Veterum reliquias habemus in figuris Menſe Iſiacæ, quas expoſuit ſingulari *Libro Laurentius Pignorius*, cujus Commentarii altera Editio prodiit Amſtelodami A. 1670. in 4to, curante Andreâ Friſio. *Joh. Georg. Herwartus*, in libro ſuo *de admirandis Theologia Gentilis*, de pyxide nauticâ & Magnete illas (Imagines) interpretatur; quæ, ut res ſacræ, tamdiu cuſtoditæ fuerint ab Ægyptiis. Sed nulla probabilis cauſa eſt, quare quis ita ſentiat; meritoque ille exploditur à Reineſio *in Var. Lectt. & Hiſtorumenis Lingua Punica*. Kircherus aliam eorum Interpretationem adducit, quæ cum reliquis ſuis conſentiat, quas in Obeliſcis ipſe indagaverat, quorum rudera adhuc in Ægypto ſuperſunt nonnulla, Romam magnis ſumptibus transportata.

4 Cæterùm variæ eorum Interpretationes ſunt, dum ſenſus ſuos fingunt, quicunque illos explicare intendunt. Sunt qui doctrinam Chymicam illis

illis occultari exiſtimant, inter quos *Mich. Maierus*, qui *Arcana Arcanorum* ſcripſit. Talem enim Titulum libro dedit, quo omnia illa Myſtica Ægyptiaca ad Philoſophiam Chymicam, & ſingulares quoſdam ſenſus judicioſe ſatis, nec more vulgarium Chymicorum, traducit. Qui etſi omninò videtur improbandus, in quibuſdam tamen plura ingenio ſuo tribuit, quam revera invenias in illis Hieroglyphicis. Etiam Pet. Joh. Faber *in Panchymico* ſuo, Gentilium fabulas ſenſu chymico explicavit, quâ in re abundare quemque ſuo ſenſu patiamur. Blaſius Vigenerius quoque *in Commentario in Philoſtrati tabulas*, diſertè ſatis & prolixè idem Argumentum tractat. De Hieroglyphicis Ægyptiacis Gallica lingua Diſcurſum ſcripſit Petrus l'Angloit de Beleſtad. Prodeſſe etiam ad eorum cognitionem poteſt *Pyramidologia* Joh. Gravii, quæ Anglicâ, Gallicâ & Italicâ linguâ prodiit. Penè omiſeram Horapollinem, Autorem vetuſtum, ſed brevem & obſcurum, nominare, cujus hodie quæ reliqua habemus de Hieroglyphicis agunt Ægyptiacis, edita, curante Dav. Hœſchelio.

Inter Philoſophos Ægyptiorum Hermes nomine celebratiſſimo eſt, cujus ſcripta doctrinam Ægyptiacam continere putantur. Sed, an illa genuina, & quænam inter illa genuina ſint, multum quæritur. Conringius penè in dubium vocat, vixiſſe aliquando Hermetem, quod tamen temerè equidem non negarem; & evicit non contemnendis rationibus Olaus Borrichius in libro iſto, quem contra Herm. Conringium ſcripſit pro Medicina Hermetica. Joh. Henr. Urſinus quoque *in Exercitationibus de Zoroaſtro & Hermete*, non multum abeſſe à ſententia Conringii videtur, ipſe quoque refutatus ab eodem Borrichio. Quæ ejus nomine circumferuntur, & quæ Franciſcus Patricius *nova* ſuæ *de Univerſis Philoſophia* adjecit, ab alio quodam videntur ſuppoſita, niſi fortè fragmenta aliqua hinc inde illinc ſparſa lateant. Ejus *Pimander*, cum Commentario horribili & vaſto Hannib. Roſſelii Pariſiis *in fol.* prodiit, ſed nugatorio & inepto. 5

Legi etiam poteſt Plutarchus *in libro de Iſide & Oſiride*, in quo aliqua de Philoſophia Ægyptiaca tangit. Otto Heurnius quoque *in libro de Philoſophiæ Barbaricæ Antiquitatibus*, fragmenta quædam hujus Philoſophiæ inter cætera collegit. Sed de iis omnibus nullum formari ſolidum judicium poteſt, quandoquidem certis principiis illa comprehendi non poſſunt, cum omnia fabularum tenebris ſint involuta, & Imagines illæ nullam nobis lucem per ſe affundant. Ideoque potius ad ſuperſtitiones Philoſophicas referam, quam ad veram rerum naturalium ſcientiam quæ è certis principiis deducenda eſt, non fabulis, aut imaginum coloribus, delineanda. Inter Recentiores Franciſcus Patricius, in *nova* ſua *de Univerſis Philoſophiæ*, aliquâ ex parte Hermetica illa dogmata ſequitur, vel potius Phyſicam Hermetico- 6

Platonicam ex vetuſtis fragmentorum ruderibus concinnat. Sed de his poſteà dicemus, ubi de Pythagorâ ex Platone agetur, & de Novatoribus illis, qui Ariſtotelica dogmata ſingularibus libris inſectantur.

CAP. V.

DE PHILOSOPHIA NATURALI CHINENSIUM ET INDORUM.

§. 1. Populi Chinenſis, aliis cultioris & antiquioris, Doctrina Moſaicæ Hiſtoriæ veſtigia, & aliquid Pythagoricis Dogmatibus ſimile, oſtendit. 2. Cognitio ejus è Mart. Martinio, Athan. Kirchero, aliisque Rerum Sinenſium Scriptoribus, imprimis tamen è Theoph. Spizelio de re *illorum* Literaria *ſcripto, eſt haurienda. 3. Summa Theologiæ illorum Naturalis & Phyſicæ Capita, ratioque per Imagines & Numeros philoſophandi, cum Pythagoræis ipſis communis. 4. In hujus Originem inquiritur, addito de eadem Judicio. 5. Doctrina Chinenſium de Quinque Elementis, ſeu Rerum Principiis (Aqua, Terra, Igne, Metallo & Ligno,) cum commoda ejuſdem Explicatione. 6. Indorum dogmata Philoſophica (inter quæ μετεμψύχωσις eminet,) Pythagoricis affinia, è Palladio & Abr. Rogerio ſunt haurienda. 7. Phœnicum & Perſarum Doctrina Phyſica haud ſatis eſt cognita.*

1 NUlla, inter reliquas, gens adeò culta fuit, quam Sinica, cujus tamen monumenta non niſi ſeriò ad nos pervenerunt, & quidem à Jeſuitis, qui, hoc & priori ſeculo, peregrinationibus ſuis in hanc terræ partem factis, eorum inſtituta & doctrinas nobis aperuerunt. Quod ſi illorum relationibus credendum eſt, nulla gens antiquior eſt, aut ex Annalibus ſuis & faſtis certiorem computum habet, quam iſta. Cæterùm & peregrinitas opinionum, ac omnia alia facilè oſtendunt, Gentem illam à cœteris fuiſſe ſejunctam, niſi quod Hiſtoriæ Moſaicæ obſcura quædam ſuperſunt veſtigia, & aliquid Pythagoricis ænigmatibus, numeris, Ideis, ſimile, in eorum opinionibus poſſit deprehendi. Quanquam, dudum ante Pythagoræ tempora, iſtæ opiniones obtinuerunt apud Chinenſes.

2 Fuerunt ſuperiori ſeculo aliqui Scriptores, qui inſtituta illius Gentis Politica conſignarunt literis; ſed de Philoſophia eorum pauca ab illis fuerunt memorata niſi quod Martinus Martinius, in *Decade* ſua *prima Sinicæ Hiſtoriæ*, cujus continuationem fruſtrà fortè expectamus, quædam cœpit preſſius enarrare de Philoſophia eorum naturali, Matheſi, ac ſcientia morali. Quæ tria doctrinæ genera unicè illi æſtimant, ſpretis vel ignoratis aliis. Ex illo, cœteriſque Scriptoribus, in Compendium traxit omnem rem literariam & Philoſophiam Chinenſium Theoph. Spizelius libro ſingulari *de*

re

Digitized by Google

re literariâ Chinenſium, Lugd. Batav. A. 1660. in 12. edito. Poſt illum ſcripsêre etiam alii, Joh. Neuhofius *in Legatione ad Chinenſes*, Joh. Adamus Schallius, in *Relatione de ortu & progreſſu fidei Orthodoxæ in Regno Sinenſi*, (Viennæ 1665. & Ratisb. 1672. *in 8.*) qui tamen Sacram Hiſtoriam potiſſimum tractat, & Athan. Kircherus, qui *in Chinâ Illuſtratâ* colligit paſſim, quæ ſecum communicata ſunt à ſui Ordinis Sociis.

De Deo & Angelis aliquam, quanquam ſubobſcuram, habent cognitionem. Spiritus etiam tutelares agnoſcunt, iis urbes dedicant, templa extruunt. Diluvii aliqua apud illos mentio. Cauſa nulla additur. Primum aliquem hominem nominant, quem è Chao, tanquam ex ovo, natum dicunt, illusque teſtam, ſive corticem in Cœlum, albumen in aërem, Vitellum in terram abiiſſe. Quacum Phœnicum doctrina quippiam ſimile habet, à quibus Ovum, ut imago mundi religioſiſſimè in Orgiis Bacchi colebatur. De horis mira comminiſcuntur, & extat quidam liber Sinicus *de natura*, in quo plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, tribuitur in horas duodecim, ex quibus Orbis univerſi ortum & interitum ita conficiunt, ut horis ſingulis aſſignentur anni decies mille & octingenti. Quâ opinione ducti etiam mundo finem ſuum decernunt. De ſingulis horis ſingula habent ſomnia. Horâ nonâ, quæ nobis à meridie ſexta, in Orbe univerſo magnam rerum atque Ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum ſeditiones, & hinc publicas calamitates, fore opinantur, donec tandem omnia ad ſuum Chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agitamus, ævum, ajunt, horam poſt meridiem primam eſſe, vel paulò quid amplius. Cæterùm Philoſophia illorum naturalis non usque adeò abſurda eſt. Chaos initium rerum omnium faciunt & principium. Ex quo materiæ expers, ſive ſpirituale ſummum, procreavit id, quod materiâ conſtat. Hoc ipſum adſtruunt in duas diviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum ſive imperfectum ſonat, *Yan* verò patens ſeu perfectum. Hæc duo quaſi illis principia ſunt. Ex his autem, in ſe ductis, imagines ſive ſigna quatuor, inde octo formás aut Symbola, prodiiſſe. Per imagines illas quatuor Martinius quatuor Elementa, vel quatuor principes Qualitates, notari putat. Illi verò patens aliud perfectum, aliud Imperfectum, occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud, nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem modum habet, quo pingitur, & generales quasdam res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pendet atque corruptio. Earum picturam exhibet Martini *lib. 1.* ſtatim ab initio. Ubi quatuor & ſexaginta Symbola, ſive Imagines adducit, quarum ſingulæ nomen habent ſingulare, quæ tamen non recenſet. Multa myſteria Chinenſes venantur in his imaginibus, & memorat Martinius multos in eo libro ſermones eſſe de generatione & corruptione, de fato, de Aſtrologia judiciaria, quæ

Digitized by Google

quæ tamen jejunè diſputantur, abſque cauſis atque definitione rerum. Transferunt etiam eoſdem numeros & figuras ad divinationes & ſortilegia, item ad adminiſtrationem & morum diſciplinam. Imaginibus certe his & numeris Pythagoνίζειν videntur, ante ipſum Pythagoram, qui in Ideis & numeris, & figuris, fundamenta Philoſophiæ ſuæ ponebat. Sinenſes quoque eaſdem Imagines pêr numeros explicant, & res ſignificatas ſuis numeris exprimunt, vel paribus, vel imparibus, quomodo Pythagoras etiam omnes rerum formas numeris certis exponebat.

4 Hæc quaſi myſtica fuit Chinenſium Philoſophia, &, ut ita dicam, Cabaliſtica, qualem ferè in omni gente obſerves, quando ſcil. rerum cauſas indagant. Indagatione autem illa ducuntur ad neſcio quæ abſtracta, quæ vel per figuras, vel per numeros, exprimunt utcunque. Cum enim videt mens humana, eſſe quædam illis corporalibus altiora, & poteſtates quaſdam hæc inferiora ſub ſe continentes, cùm nihil in natura novit magis abſtractum à rebus, Spirituum verò nullam notionem habet, ad numeros & figuras delabitur, eaſque vel ut cauſas, vel ut ſigna quædam rerum archetypa, pro veris quibuſdam cauſis venditat. In quibus omnibus non quidem adeò certi quid deprehendas, ut pectus ſaturare poſſis, aut aliqua ſuper hoc fundamento extruere, ſed arguunt tamen illud, ferri naturâ ſuâ omnes gentes ad generales quoſdam conceptus, & naturas rerum ſpirituales ſive æternas, quas quanquam explicare conceptibus idoneis non poſſumus, ſufficit tamen eorum conceptuum quaſi umbras inhærere menti. Laudari certè ex eo etiam Chinenſium Ingenia debent, qui, dudum ante Pythagoram & Platonem, neſcio quid illi Philoſophiæ ſimile animo ſpeculati ſunt. Pythagorici enim & Platonici, ab Ægyptiis credo edocti, è Græcis ad efficientem cauſam potiſſimum reſpiciunt, & Phyſicam quandam Metaphyſicam, ut Verulamius vocabat, profeſſi ſunt. Quâ in re laudandi præ cæteris, Epicuro, Ariſtotele, qui quidem naturam rerum ratione materiæ potius, cauſarumque internanarum, indagare laborarunt, cætera autem omnia, quaſi res nihili, & vana quædam ſomnia, eliminare. Unde pleraque orta eſt Ariſtotelis contra Platonem Diſputatio, malè certè inſtituta, cùm aliò reſpiceret Plato, aliò Ariſtoteles, hic tamen, ut ſibi contrarium, refutaret, cùm non eſſet. Quâ in re profani aliquid Ariſtoteles, divinum aliquid ſapiebat Plato. Sed de his in Capite de Philoſophia Platonica agemus.

5 Jam, ut ad Sinenſes noſtros redeamus, alia etiam illi principia ſcientiæ naturalis habent, quæ Elementa vocant, à noſtris quidem diſcrepantia, non verò uſque adeò abſurda. Ii verò quinque Elementa conſtituunt, Metallum, Lignum, Aquam, Terram & Ignem. Rideat fortaſſis aliquis, Sinenſes metallum & lignum inter Elementa numerare, ſed ejus rationes illi habent, quas recenſet Martinius. Aqua dicunt, irrigat & de-

ſcen-

ſcendit, Ignis ſiccat & aſcendit, lignum erectum & diſtortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens. Terra Semina capit, affertque fructus. Irrigans illi & deſcendens, ajunt, dat ſalſum, ſiccum & aſcendens dat amarum, rectum & diſtortum facit acidum, ductile & potituræ idoneum, mordax facit ſive acre, accipiens ſemina & fructus dans dulce gignit. Has illi faciunt quinque Elementorum Qualitates ſeu Sapores; in quibus principia rerum naturalium conſtituunt, atque illa principia denominant ex iis ſaltem ſubjectis, in quibus qualitates illæ dominantur. Quod an accurate factum ſit, nunc quidem non diſputo. Interim non magis illi ridendi ſunt, quam qui hodie magno apparatu omnis naturæ principia ſtatuunt acidum & Alcali (ſalſum,) & integris libris hoc argumentum defendunt, quorum tamen principiorum inſufficientiam nuper Epiſtola quâdam demonſtravit Joh. Bohnius, Profeſſor Lipſienſis. Cæterum, ſi noſtrorum Phyſicorum opiniones excutias, invenias in illis, qui multò abſurdiora docuerunt. Id tamen videmus ex eo, Practicæ Phyſicæ fuiſſe ſcientiſſimos Chinenſes. Quod enim ajunt de natura ſalſi & amari, acidi & acris, illud ſanè è Chymicis operationibus hauſiſſe videntur, neque dubito, illa, ſi quis in Sinenſium libris legerit, aliter proponi, quam recenſentur ab hominibus peregrinis, nec linguæ Chinenſis adeò gnaris, & Philoſophia tantùm Scholaſtica imbutis, ut ſunt Jeſuitæ. Non vocat ſingula excutere, alioquin Lynceus aliquis etiam obſervare hîc poſſit aliquam corpuſcularis Philoſophiæ apud Chinenſes notitiam. Si quis communi ſenſu interpretaretur hæc Elementa, tria Naturæ conſtituentia Elementa hic obſervet, Aquam, Ignem & Terram, qualia etiam hodiè tantùm à quibusdam ſtatuuntur, excluſo Aëre, quem illi vix inter corpora ſpecifica, nedum inter Elementa numerant, ut qui tantùm conſtet vaporibus terraqueis, & extrinſecus rei adſit, non inſit. Quod metallum & lignum attinet, ea quis dixerit elementa artificialia illis eſſe, tam latè ſumtis vocabulis, ut ſub metalli nomine omnia mineralia capiantur, ſub vegetabilium nomine omnia excreta Terræ. Unde certe omnia fiunt opera, quæ Artifices moliuntur. Motallum itaque comprehendet omnia naturæ compoſita ſubterranea, lignum omnia compoſita naturæ ſupraterranea, è quibus certè omnia fiunt artefacta ad uſus humanos. Et, ſi quis ita explicuerit, nihil apud Chinenſes novi & abſurdi in iſta doctrina invenerit.

Chinenſibus adjungi poſſent *Veteres Indi*, quorum peculiares quædam fuerunt circa ſcientiam naturalem ſententiæ; ſed de illis adeò confuſa omnia, ut nihil quippiam diſtincti colligi inde poſſit; Niſi etiam quæ è quorundam Autorum laciniis colliguntur. Id tamen conſtat, quantum ex hodiernis Itinerariis patet, aliquid Pythagoricæ doctrinæ ſimile illas habere. Μετεμψύχωσιν enim ſtatuunt, eamque ſibi habent perſuaſisſimam, adeò 6 ut

ut nulla fermè inter illos ſecta ſit (ſunt autem plurimæ) quæ non pro principio eam ponat. Et quidam Græcus Scriptor, *Palladius*, qui de gentibus Indiæ & Brachmanibus (ita Philoſophi apud illos vocantur) libellum aliquem ſcripſit, quem ex Regiâ Bibliothecâ edidit *Eduardus Biſſæus*, Eques Auratus, *in 4to* Londini anno 1665. Cui additur S. Ambroſii Scriptum de moribus Brachmanum. Plura eorum dogmatum qui ſcire velit, legat Abrahami Rogerii eröffnete Thür zum Heidenthum; qui liber primùm Belgico ſermone ab eo conſcriptus, poſteà in Germanicum à Chriſtophoro *Arnoldo*, Profeſſore Noribergenſi, converſus, Norimbergæ prodiit, A. 1663. in 8vo, cum Additamentis, ex aliis Autoribus. Hoc libro continentur omnia iſta, quæ ſpectant, tam ad Theologiam, quam ad Philoſophiam Indorum; Miræ ibi occurrunt fabulæ, hîc non reperendæ. Cæterùm liber eſt jucundus admodum lectu, quo quidem nullus adhuc accuratior prodiit in hoc argumento.

7 De Phoenicum ſententiis, penè doctrinæ Moſaicæ affinibus, videri poteſt Grotius *in Notis ad Libb. ſuos de veritate Religionis Chriſtianæ*; De Perſarum autem Dogmatis Pet. della Valle in ſuo *Itinerario*, Italice edito, quod in Belgica J. H. Glaſemakeri Editione eſt mutilatum, multaque & optima ferè, omiſſa. Habet & Barn. Briſſonius *in Lib. de regno Perſarum* nonnulla, ex aliis collecta. Sed Liber iſte exiguo eſt ſcriptus judicio, ac multa falſa continet. Sed his, obſcuris admodum, ac vix notis non immorabimur.

CAP. VI.

DE PHILOSOPHIA PYTHAGORICA, EJUSQUE PRINCIPIIS NATURALIBUS.

§. 1. *Autores Antiqui, è quibus Philoſophiæ Pythagoricæ notitia haurienda, recenſentur, Johannisque Schefferi* de ejus Natura ac Conſtitutione Libellus, *Scriptaque de eadem alia promiſſa & affecta, commendantur.* 2. *Mater illa eſt reliquarum omnium Sectarum, cognitioque illius, non ſummopere ſolum utilis, ſed & neceſſaria.* 3. *Scriptores de Dogmatibus Pythagoræis Veteres, Philolaus, Didymus, Moderatus Gaditanus, Ariſtoteles, Jamblichus, aliique, una cum Antiphane Comico iſtorum Deriſore, dudum deperditi.* 4. *Pythagoras Pherecydis & Moſchi fuit Diſcipulus, Dogmataque ſua variis, ad quas excurrit, gentibus, Numerorum autem doctrinam Ægyptiis, debuit.* 5. *Doctrina de Numeris Pythagorica, ad Platonicos propagata, γενικῶς exponitur.* 6. *Pythagoræ Sententia de* Μετεμψυχώσει, *Magiæque & Artium divinandi peritia. Brutorum Voces ſermoni humano ab Iſ. Voſſio prælatæ. Phyſiognomiæ Naturalis commendatio.* 7. *Philoſophiæ Pythagoricæ Finis* (Similitudo Dei,) *duplexque Diviſio.*

Inter

Digitized by Google

INter Philoſophos Veteres, quorum nobis ſupereſt aliqua notitia, antiquitate cæteris facilè ſuperior eſt Pythagoras. Cujus nihil habemus, niſi, quod longo poſt tempore per alios traditum eſt. Ideoque, quæ de ejus dogmatibus apud illos ſuperſunt, obſcura, ænigmatica, confuſa, omnia ſunt, quibus non dubito aliena multa acceſſiſſe, ab Interpretatione eorum hominum, qui eorum dogmatum aliqua collegerunt. Peti autem debent laciniæ iſtæ è Jamblichi Operibus, qui *vitam Pythagoræ* ſcripſit, è Demophili, Democratis & Secundi opuſculis editis à *Luca Holſtenio, & Ocelli Lucani libro de natura Univerſi* (quem Lat. vertit, emendavit, & cum Commentario edidit *Carolus Emanuel Vizanius*, Amſtelodami anno 1661. *in 4to*,) *è Porphyrii libro de Abſtinentia*, Græcè Latineque edito cum Notis à Luca Holſtenio. Habet & *Laërtius* aliqua. Laudabilem operam præſtitit Vir Clariſſimus, Johannes Schefferus, in *libro* ſingulari, quem *de natura & conſtitutione Philoſophiæ Italicæ*, ſive *Pythagoricæ*, juſſu Chriſtianæ, Sveonum Reginæ, conſcripſit. Quo in libello, Upſaliæ A. 1664. *in 8vo* edito, ea, quæ ad hiſtoriam aliquam Generalem hujus Philoſophiæ pertinent, doctè proponuntur, & è Veterum Scriptis eliciuntur. Sed dogmata ipſa illic non continentur, quæ majoris laboris ſunt, *&, ut Schefferus, in præfatione*, ait, ejus, qui nullis aliis occupetur curis, & unum hoc agat, qui tamen ipſe negotii plus ſatis habiturus ſit. *Secernere enim à veris germanisque ejus Philoſophiæ dogmatibus, neque inſercire, aliena, diligentiæ*, inquit ille, *non eſt ſuperficiariæ, aut ſobitanei laboris.* Utinam ab ejus Viri ſummâ Eruditione impetrare poſſimus eos, quos promiſit, libros, unum ſcil. *de vita Pythagoræ*, & alterum *de Claris Pythagoricis*. De dogmatibus verò ipſis, adeoque integra Pythagoræ Philoſophiâ, ab ipſo aliquando opus perfectum, vix eſt ut ſperemus.

Rectè verò, is Pythagoricam ante omnes laudat, ut reliquæ Philoſophiæ omnis Gentilis matrem & fontem. *Sic perſuaſum habemus*, inquit ille, *non plus intereſſe publico, bonisque literis, ut, quid Plato, quid Ariſtoteles, quid Stoici, quid Epicuræi, cenſuerint de Philoſophia, ſit perſpectum, quam quid Pythagoras. Non modo, quia diligenter iſthæc reputanti apparebit, pleraque originem ſuam habere è Sacris literis, ſive benè, ſive perperam, intellectis, vel quod ipſe illas habuit Pythagoras, vel quod habuerunt ii, quorum Diſciplinâ ipſe fuit imbutus ac doctrina: Sed & quia Plato, Ariſtotelesque, Capita & quaſi Coriphæi quidam omnis Sapientiæ inter Paganos atque Eruditionis, ſua habuerunt à Pythagora, atque ita tandem ſcietur, quibus debeantur initiis, quæ à gentibus benè, Sanctisque doctrinis convenienter, tradita, tantoperè apud eas admiramur & extollimus.* 2

Extiterunt quidem in Philoſophia Pythagorea non pauci Scriptores, qui dogmata iſta congeſſerunt, quorum tamen nihil ad nos pervenit. Et Euſebio quidem nominatur hujus Philoſophiæ Scriptor Philolaus, Clementi Alexan- 3

Alexandrino Didymus, de quo ille ait, quod *librum de Philoſophia Pythagorica* ſcripſerit. Qui Didymus, tamen alius fortè eſt, quam iſte, cujus Hieronymus mentionem facit, qui *περὶ αἱρέσεων* ſcripſit. Is enim Chriſtianus fuit. Philolaus ſcripſit *Diſſertationes Pythagoræ*, Euſebio teſte, qui Philoſophiam Pythagoricam fortè eo modo tradidit, quo Arrianus in *Diſſertationibus Epicteti*. Quales Pythagoræ *Diſſertationes* ſcripſit quoque Moderatus Gaditanus, & quidem *libris quinque*, quas *Scholas* vocat, teſte Stephano, *in voce γάδειρα*. Ariſtoteles quoque *libros de Pythagorica Philoſophia* ſcripſit, teſte Jamblicho, qui an Stagirita ille fuerit, dubitari adhuc poteſt. Quanquam Laërtius, inter libros Stagiritæ, memoret unum *πρὸς τοὺς πυθαγορείους*, & alium *τῶν πυθαγορείων*, niſi quis poſteriorem librum eum eſſe putet, quem citarit Jamblichus. Prior enim ille fuit contra Pythagoreos ſcriptus. Theon Smyrnæus Ariſtotelem quoque citat *ἐν τῷ πυθαγορικῷ*. Stobæus etiam, *in Eclogis Phyſicis, cap. 22.* Ariſtotelis *primum de Philoſophia Pythagora librum* citat, ut, ſi non plures, duos ſaltem fuiſſe hinc perſpiciamus; cum cæteri unius tantùm libri mentionem faciant. Quod tamen an ſufficiens ſit argumentum, ut alterum quendam Ariſtotelem hujus libri Autorem faciamus, quod facit Schefferus, meritò dubium mihi videtur. Simplicius quoque *libro 1. ἀκροαμάτων Phyſicorum*, cujusdam Eudori meminit. Jamblichus *de Secta Pythagoræ* ſcripſiſſe *libros tres* dicitur Geſnero, ex quo hoc Simlerus *ſcripſit de Pythagorica Secta libros tres, qui, cum Simplicii Commentariis, Romæ, in Bibliotheca Vaticana, habentur.* Hos tamen libros aliqui eosdem eſſe putant, quos *de vita Pythagoræ* ſcripſit Jamblichus, & tamen Simlerus diſtinguere videtur. Voſſius, *in libro de Philoſophorum Sectis*, præter illos, quos enumeravimus, Androcyden, Antiphanem & Alexandrum, nominat, quos tamen ad *Symbola* Pythagoræ tantùm ſcripſiſſe, ex Jamblicho & Clemente, diſcimus. Antiphanes verò Poëta fuit, & Comico ſale Inſtituta ejus perfricuit, ut ex Athenæi *lib. 6. cap. 16.* apparet. Ut extant multa Comicorum veterum Græcorum ejus Argumenti. Cronium, Numenium, Thraſyllum, quædam de hac Philoſophia ſcripſiſſe, ex Porphyrio diſcimus. Meminit quoque Laërtius cujusdam Zenonis, quod ſcripſerit *Pythagorica;* Et Clemens cujusdam Hipparchi; qui tamen omnes Scriptores jamdudum perierunt. Fortaſſis aliqua habuiſſemus è Bibliotheca Vaticana, ſi ſupervixiſſet Lucas Holſtenius, qui aliqua Jamblichii inedita de Philoſophia Pythagorica editurus erat.

4 Doctrina hæc Pythagoræ Italica vocatur, quod Autor ejus, Pythagoras illam in Italia docuerit. Cujus Autorem tamen Laërtius Pherecyden facit. Quem ſequuntur alii, & ad illum initia hæc referunt, quod is Pythagoræ Præceptor fuerit. Sed Laërtius tamen, ipſe ſibi contrarius, alibi Italicæ Philoſophiæ principem Pythagoram facit. Neque enim Pherecydis & Pythagoræ dogmata adeo conveniebant, quanquam ille Præceptor Pythagoræ fuerit.

Digitized by Google

fuerit. Ideò Pythagoras non receſſit ab ejus opinionibus, qui non unius hominis dogmata eſt ſecutus, ſed ab Ægyptiis, Chaldæis, Perſis, Indis, quæ hauſerat, poſtea in unum cinnum redegit, & pro ſuo ingenio interpolavit. Non pauca etiam ab ipſis Judæis, & fortè plurima, habuit. Arabas quoque & Phœnices præceptores habuit, de quibus vide Schefferum *libro citato, cap. 4. & 5.* Quibus ſingulatim recenſet, quæ dogmata quibus gentibus debeat. Arithmetica & Phyſica nonnulla didicit à Phœnicibus, ſpeciatim verò à Moſcho aliquo, non Moſe, ut legi vult Arcerius, ſed vetuſto quodam Philoſopho, & in rebus naturalibus exercitato, qui primus doctrinam de Atomis adinvenit, cujus mentionem facit Strabo *lib. 16.* Meminit ejusdem & *Sextus* in *Opere adverſus Mathematicos.* Ab Ægyptiis accepit myſtica ſacra, & notitiam de Deo uno, & Geometriam, & arcana numerorum. Theodoretus Ægyptiis jungit Hebræos, quorum aliqui haud dubie tùm erant apud Ægyptios. De Numeris teſtis eſt Joſephus, &, præter illum, Apulejus *lib. II. Floridorum*, ubi ait, quod ab Ægyptiis acceperit *numerorum admirandas vices.* Schefferus legit *vires*, quanquam ego cauſam non video, cur aliquid mutari debeat. Intelliguntur enim per illas proportiones certæ. Ægyptii verò occultas quasdam numerorum facultates habebant, quæ ſecretiſſimam eorum continebant Philoſophiam. Quam philoſophandi rationem à Mercurio inventam Triſmegiſto apud Ægyptios, ſcribit Stobæus in *Eclogis Phyſicis, cap. 2.* Adeoque certum jam eſt, ab nulla alia gente, quam Ægyptiis, myſticam illam numerorum doctrinam habuiſſe, quibus poſtea Philoſophiam ipſe ſuam ſuperſtruxit. Phœnicum enim Arithmetica longè fuit alia, vulgaris nempe iſta & mercatoria; Ægyptiorum verò Philoſophica & ad res naturales ac divinas accommodata. Quam, poſtquam jam alteram à Phœnicibus hauſiſſet, ab Ægyptiis didicit.

Hanc de numeris doctrinam poſtea ad ſucceſſores ſuos propagavit Pythagoras. Atque hinc Plato, ejus Aſſeclæ, tam multa de numeris ſuis paſſim inculcant. Quorſum etiam referenda eſt doctrina de Ideis. Socrates, cujus omnem Philoſophiam libris ſuis complexus eſt Plato, ex Pythagoreis hauſit illam, ut judicat rectè Joh. Bapt. Hamelius *Lib. I. de Conſenſu vet. & novæ Philoſophiæ, c. 3.* Secundum enim Pythagoreos unitas & numerus prima rerum exordia ſtatuuntur. Neque numerorum vero aliud quiddam ab iis diverſum intellexêre, ex iis quippe ordo, ſpecies, modus, diſtinctio, denique omnis repetitur. Per varios numerorum gradus, ab ipſa unitate, quâ omnia continentur, usque ad formas rerum ſenſibiles, deſcendit. Quas itidem deinceps numeris quibusdam mutabilibus diſtinguit. Unde patet, Platonicos numeris ſuis uti, non aliter quam vulgus Philoſophorum ſuis Terminis & notionibus, quarum certè quædam eſſe debent, quæ verò inter illas rebus ipſis ſint adæquatæ, aut eſſentias earum exprimant, de eo tam

acriter diſputatur. Porrò Platonici ut corporales res figuris deſignare ſolent, ita res ſpirituales numeris quoque deſignant. Quod autem, præter numeros Intellectuales, vel Ideas, alios in ipſo Bono, vel Deo, numeros ſupereſſentiales plerique Platonici admittant, easque unitates ut primo Boni Effectus quosdam, cum à ſua cauſa, tùm inter ſe, diſtinctos velint, & quaſi innumerabiles quosdam, ut vocant, Deos ſubſiſtere, iſtud per ſe abſurdum eſt. Chambræus, in opuſculo *de Philoſophia Platonica*, quod nondum publici juris fecit, laudat a. *citato loco* Hamelius: *Eſt*, inquit, *in Deo numerus quidam ex unitatibus divinis conſtans, cum cæteri numeri magis ex rebus, quæ unitatis ſunt participes, quam ex ipſis unitatibus ſint compoſiti. Sunt verò divini numeri non abſoluti, ſed relativi. Nam ad res, quæ fieri poſſunt, ſingulæ unitates, aut Ideæ divinæ, habitudine quâdam rationis referuntur, nec iſtæ unitates plus quam ratione, ſive cogitatione, differunt. Non enim ex ipſa unitatis Summa, quæ Deus eſt, fit ſtatim progreſſus ad numerum abſolutum, ſed prius neceſſe eſt mente concipere relativum quendam numerum, qui ſuo fonti, ut propior, ita ſimilior, eſt. Cujus velut partes non ſeorſim à ſuo principio disjunctæ, ſed in ipſo uno, aut Deo, ſubſiſtunt.* Hæc Chambræus, ex mente Platonicorum diſſerit, ænigmata ænigmatibus cumulans, ut ſunt pleraque iſta Platonicorum, qui mira potius ſtudent dicere, quam vera. Et certè illi numeris ſuis & Ideis eandem fabulam ludunt, quam intricatiſſimis ſuis conceptibus & notionibus Scholaſtici, aliâ ſaltem ſcenâ inſtitutâ.

6 Ab iisdem Ægyptiis Pythagoras doctrinam illam de *μετεμψυχώσει* animarum habuit, de quibus Herodotus *lib. 2.* & Porphyrius; quam ſententiam etiam apud Indos, aliasque Gentes Orientales, hodieque obtinere videmus. De ea animarum *μετεμψυχώσει* libellum ſingularem conſcripſit *Ambroſius Rhodius*, qui editus eſt Hafniæ anno 1638. *in 8vo*; quo in libello mentem Pythagoræ explicare laborat, & ad ſaniorem aliquam ſententiam reducere, fortaſſis magis ex ingenio ſuo, quam ex rei veritate. Cœterùm, & alios quoque Philoſophos ab hac ſententia non abhorruiſſe videmus. Rerum Magicarum doctrinam, quæ in Sacrificiis, Conſecrationibus, & ſimilibus, conſiſtebat, elegantiſſimè & diligentiſſimè præ cœteris excoluit Pyhagoras, divinationum etiam varia genera à variis Gentibus accepit, *ὀνειροκριτικὰ* ab Hebræis didicit, ſcientiam auguralem & divinationem ex Thure ab Arabibus habuit. Arabes enim, & Phryges, primi ſunt, qui excogitarunt Aruſpicinam, ut Theodoretus teſtatur. Fortè & intellectum ſermonum, quibus beſtiæ creduntur uti, atque, aves. Apollonius enim, Pythagoræ ſimia, ab iis artem hanc ſe hauſiſſe gloriatur, ut teſtatur Philoſtratus *lib. 1. cap. 14.* Quam artem, credo, hodiè etiam callet Vir doctus, (Iſ. Voſſius) qui *de cantu Poëmatum, & viribus Rythmi*, libellum nuper ſcripſit; in quo non veritus eſt aſſerere, animalibus plus ſolertiæ ineſſe, in exprimendis affectibus vel deſide-

deſideriis, quam ipſi homini; quod inter cœtera ejus libri παράδοξα (ſunt enim non pauca) reponendum eſt. Ab Indis Pythagoras habuit Phyſiognomiam, cujus ſingularis propagator fuit, adeò ut diſcipulos ſuos, ad artis iſtius regulas, primùm explorarit, an idonei eſſent ad diſciplinam, an minus. Videatur Philoſtratus *lib. 3. c. 5. in vita Apollonii.* Atque certè illa doctrina non eſt de nihilo, quatenus Phyſicis principiis ſuperſtructa eſt, non Planetariis, ac mirabilem planè uſum habet in vita civili, ſi quis ex converſatione crebra cum hominibus majorem ſibi acquiſivit ſolertiam. De ejus utilitate legantur *præfatio* Conringii in opus Scipionis Claramontii *de conjectandis latentibus animi affectibus*, librum ejuſdem argumenti, inſignem ſanè; & Chambræus in libro Gallico *de arte cognoſcendi homines.* *Symbola* Pythagoræ, à Phil. Beroaldo, Ang. Politiano, aliiſque explicata, non Moralia ſolum, ſed & Magica quædam, celare mihi videntur. Qualia ſunt de corde non edendo (quæ adhuc nefaria inter Orientales Magiæ ſpecies eſt, à Pet. de la Vale, P. *V. Itinerar. c. 1.* deſcripta,) unguibus ante aram non incidendis, ſpeculo noctu non intuendo, igne gladio non fodiendo, &c. quorum multa à Thom. Bownio, in *Pſeudodoxia Epidemica* exploduntur,

7 Finis Pythagoricæ Philoſophiæ omnis, quam eo etiam definiebat, erat ὁμοίωσις θεῦ, ſive ſimilitudo Dei, quæ divina ejus ſententia eſt, à Platone aſſumpta, & paſſim inculcata. Hanc Stoici, Cynici Epicuræi, quoque arripuerunt, qui virum bonum & ſapientem definiebant Deo ſimilem. Ad hunc finem obtinendum media præſcribebat, nôſſe ſemetipſum, & purgare ſe ac liberare à ſordibus corporis, ut animus ferretur ad cœleſtia & divina, atque tum verè Philoſophum fieri. Quare & Philoſophiæ partes duas faciebat, καθαρτικὴν ſive purgativam, τελικὴν ſive perfectivam. Dividebat etiam Philoſophiam in ἐξωτερικὴν & ἐσωτερικήν. In Exotericis tradebantur omnia, quæ ad communem vitam pertinebant, practica; In Eſotericis, quæ ad naturam & divina pertinebant, de quorum omnium ordine legatur Schefferus *Cap. 10. integro;* ubi ſummâ cum diligentiâ omnia illa illuſtrat, & de modo quoque docendi per Symbola, deque ipſis Symbolis Pythagoræorum, pluribus agit.

CAP. VII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS SECUNDUM GRÆCOS, VARIOSQUE EJUS GENTIS PHILOSOPHOS: AC PRIMUM DE PHILOSOPHIA NATURALI DEMOCRITI ET EPICURI.

§. 1. *Pythagoras omnium Græciæ Philoſophorum Parens fuit. Ab Apulejo tamen*

Digitized by Google

quidam illo antiquiores celebrantur. Diverſa Græcorum in philoſophando Inſtituta. 2. Philoſophia Græcorum nec præ Barbarica plane eſt contemnenda, nec, cum Conringio, in Ægyptios injurio, ſupra illam nimis extollenda. 3. Methodica ejus Tractatio Græcis debetur, imprimis Ariſtoteli, cujus tamen in Philoſophos ſe priores Tyrannis, Sophiſticaque contra illos diſputandi ratio, culpantur. Platonem contra longe fuiſſe modeſtiorem, allato utriusque de Parmenide judicio, oſtenditur. 3. De Philoſophia Poëtarum, Orpheo (de qua lib. promiſit J. Franc. Grandis,) Homerus &c. ſentiendum. Nulla hic certa Principia, omnia fabulis involuta, quas nec ipſi intellexere. Orpheo & Zoroaſtri ſuppoſita ad Platonis doctrinam proxime accedunt. 4. Democritus, more veterum, Abſtractionibus in Phyſica abſtinuit, & ad ea, quæ ſub ſenſum cadunt, omnia reduxit. Magni ejus Philoſophia etiam apud Romanos fuit habita. Principia ejus Phyſica. Atomos & Vacuum, ſua fecit Epicurus. 5. Utriusque Philoſophiam Naturalem, in Poëmate de Rerum Natura, *propoſuit Lucretius, & nuper inſtaurarunt Pet. Gaſſendus (in multis licet diſſentiens) ac Gvalth. Charletonus. 6. Democriti Scriptorum nihil ſupereſt, & proinde, quid vere ſenſerit, incertum. De MSStorum, quæ ſub ejus nomine ſuperſunt, Chymicorum γνησιότητι in utramque partem disquiritur. 7. Doctrina de Atomis & Vacuo Epicurea, intermixtis ſubinde Animadverſionibus, proponitur. 8. Eadem, ex Joh. Franc. Grandis peculiari* Diſſ. *contra illam, refutatur, & Democrito ipſi (qui per Infinitum Inane Deum intellexit) adverſa eſſe oſtenditur. 9. Παρέκβασις ad Mediam Henr. Mori, Vacuum in Naturam ſpiritualem transformantis, eandemque Democrito ac Epicuro mentem affingentis, ſententiam. 10. Doctrinæ Epicuri Phyſica, imprimis de motu Atomorum, Confutatio ex J. Franc. Grandi, Cicerone, ipſoque Lucretio, continuatur. 11. Ex hac Epicuri doctrina Fatalitas rerum omnium, aliaque profana Atheorum dogmata, profluunt. Falſo jactatur, eam eſſe evidentiſſimam ac Senſibus ſuperſtructam, cum imaginaria potius ſit & abſurda. 12. Degeneravit à Principiis Democriti. Methodus ejus philoſophandi corpuſcularis utiliſſima quidem eſt in rerum naturalium ſcrutinio, ſed à dogmatis profanis, ab ipſo confutatis Gaſſendo, repurganda; nec tamen ſine principiis aliis ſufficit, cum & Atomi minutiſſima ex aliis coaluerint Elementis. 13. Methodo hac utuntur Carteſius, Rob. Boylius (inſigni hic ornatus Elogio,) modernique Angliæ Philoſophi. Agnoſcendum tamen iis aliquod in Natura θεῖον, ſibi incognitum, ob cujus in Philoſ. Epicurea neglectum Verulamius Ariſtotelica ſequi maluit Principia.*

1 PRodierunt è Pythagoræ ſchola integræ Philoſophorum familiæ, atque adeò, quicquid Græcia ſapientiæ habuit, huic viro natales ſuos debet. Quanquam & ante ipſum fuerint nonnulli inter Græcos Philophi, iique etiam

etiam Præceptores Pythagoræ. Sed, quandoquidem etiam illi ex Oriente, & ex Ægypto, doctrinam ſuam habuerunt, ac fama illorum obſcura eſt, hunc Autorem Philoſophiæ apud Græcos, præ cœteris, laudare poſſumus. Apulejus quidem, *in Floridis*, Pherecydem Syrum, Anaximandrum Mileſium, Epimenidem Cretenſem, Leodamantem, Creophili diſcipulum, memorat, quorum omnium admodum exigua eſt notitia apud veteres Scriptores; fortaſſis & ipſe non accuratam ejus rei notitiam dare potuit, tanto ab illis temporis intervallo disjunctus. Quod enim inter illos etiam Platonem numerat, vel ingens mendum eſt, vel magnus Anachroniſmus. Quanquam Lipſius huic Textui ſubveniat, *in Philoſophia Stoica, lib. 1. Diſſertat. 6.* pro *Platone* legens *Piatorem*; quæ emendatio quo fundamento nitatur, non video, niſi ſolo ingenio Lipſiano. Quoniam verò Pythagoræ Philoſophia, ob numeros illos, eſt obſcurior, ac nulla certa habet principia, quod ipſe nihil ſcripſerit, à diſcipulis verò ejus omnia vel interpolata ſint, vel negligenter tradita; ſectabimur jam cœteros è Græca natione Philoſophos, quorum diſtinctiora ad poſteros principia pervenerunt; & quidem ita, ut non magnoperè de ordine ſimus ſolliciti, ſed potius ipſum principiorum, ab ipſis poſitorum, ordinem ſequamur. In quibus tamen ipſis dijudicandis non parùm difficultatis eſt; aliqui enim principia quædam cum aliis habent communia, alii, præter familiaria ſua, adhuc quædam prima ſupponunt, quidam ænigmaticis locutionibus iſta involvunt. Videbimus tamen, ut, quam fieri poteſt, diſtinctiſsimè ea proponamus. Ac ſunt ſæpè inter illos, qui non re ipsâ, ſed nominibus, ſeu terminis, tantùm diſcrepant. Quidam ſeſecunda principia pro primis arripiunt, & vice verſâ: Quidam cauſas externas cum internis confundunt, de quibus omnibus diſpiciendum eſt.

Quod attinet in univerſam Philoſphiam Græcam, ut non probo, 2 qui nimirum illi tribuunt, ita nec audiendi ſunt, qui nihil, adeò ut Græcam illam Philoſophiam mancam, Sophiſticam & puerilem exiſtiment, præ occulta illa Orientalium Philoſophia & Ægyptiorum; à quibus hauſiſſe Græcos doctrinam ſuam certum eſt. Neque enim temerè credo, quod vult Clariſſimus Vir, Conringius, Ægyptiorum iſtam fuiſſe ignorantiam in omni diſciplinarum genere, ut Græcis præ illis palma debeatur. Quâ in re meliora docuit Olaus Borrichius, in nupero illo ſcripto, quod Conringio oppoſuit; ubi prolixè per partes examinat, quam fuerit Ægyptiorum in omni doctrinâ perfecta ſapientia. Apud Platonem certè ab Ægyptio Sacerdote Græcis objectum ſcimus, illos *in Philoſophia ſemper eſſe pueros*, ſive ſemper diſcere, nunquam perfectos eſſe. In eo tamen laudem ſummam merentur Græci, quod ordinem induxerint in Philoſophiam & Methodum; cœterorum enim libri vel ad poſteros non pervenerunt, vel planè ſcripti non fuerunt, ac vivâ tantùm voce præcepta Philoſophiæ tradita. Quemadmodum

Digitized by Google

& in Græcia, ante Platonis & Ariſtotelis tempora, nihil quoque libris & præceptis diſtinctis comprehenſum fuit. Ariſtoteles verò primus methodum aliquam juſtam diſciplinis circumpoſuit, veterum Libros, ſi qui fuerunt, deprædatus, ut gloriam ſibi ſoli pararet, aut ſæpè pugnans contra illos, cùm tamen eorum ſenſus non rectè intelligat. Hinc Verulamius Ariſtotelem comparat Ottomannis, qui, ut tranquillum habeant regnum, & ſoli, fratres ſuos trucidare ſolent. Quare veterum ſententiæ, non ex Ariſtotelis tantùm verbis perpendendæ ſunt, qui, propriæ laudi velificans, illas impugnat, vel ex plebis opinione, quam tamen ab his ſacris arcebant veteres illi Philoſophiæ anteſignani, vel Sophiſticâ quâdam cavillatione. Sed tamen, inquiat aliquis, Ariſtoteli facilè fuit reconditos antiquorum ſenſus ſcrutari. Id ſuſpicari quidem licet, ſed is fortè loquendi genere minimè proprio offendebatur, quod multis errandi præbuit occaſionem, cumque Autor novæ doctrinæ haberi vellet, eâ ambiguitate ad cavillationes abuſus eſt, ſuamque potius ſententiam ſtabilire velint, quam veterum obſcuritatem illuſtrare. Plato hoc longè modeſtior fuit, qui *in Theateto* de Meliſſi ſententiâ & Parmenidis agens, tantùm abeſt, ut exagitet, ut ignorantiam ſuam fateri malit, ac de obſcuritate illorum conqueri: *Parmenides*, inquit, *acer mihi videtur ac venerandus; olim peradoleſcens loquutus ſum cum illo Sene, & mihi viſus eſt ſapientiâ præditus profundâ ac generoſâ; itaque vereor, ut ſatis ejus verba capiamus. Quod autem ſub verbis tegitur, multò magis nos latet.* Unde videmus, ea, quæ Plato non intellexit, Ariſtotelem ut curâ ſuâ indigna rejeciſſe. Eum Ariſtotelis animum circa Parmenidis doctrinam obſervavit *Bened. Pererius*, Vir diligentiſſimus, *lib. 4. Phyſicorum cap. 16. Parmenidem*, inquit illi, *impugnavit, non ſecundum reconditum ſenſum, ſive iniquum erga eum ſe præbuerit, cùm tamen ejus mentem calleret, ſive rectè id fecerit, ut vulgo errandi occaſionem præcideret.* Sed de Parmenidis Philoſophiâ in ſequentibus plura dicemus.

Lipſius inter Græcanicæ Philoſophiæ partes etiam recenſet Poëticam,
3 quam ille vetuſtiſſimam facit, in qua Muſæus, Linus, Orpheus, Heſiodus, Homerus, quos ſapientiæ ſtudia coluiſſe certum ſit. De Orphei antiquiſſima Philoſophia & Theologia Johan. Franciſcus Grandis, vir eruditiſſimus Gallus, integrum Tractatum conſcripſit, quo accuratiſſimè Veterum illam doctrinam complexum ſe eſſe dicit. Franciſcum Patricium & Auguſtinum Steuchum primoribus tantùm labris deguſtaſſe ait, in *præfatione Diſſertationum ſuarum Philoſophicarum.* Sed vereor, ne liber ille non ſit editus. Hactenus enim nunquam videre licuit. De Homero Lipſius Democriti Elogium laudat, qui tamen in illo, præter elegantiam Carminum, nil miratur, & Platonis teſtimonium *in Alcibiade*, ubi ait: *Non debere, qui initiati nondum ſapientia, incidere in Homerica Poëmata, ne fabellas cenſeant Heroëm illum ſcribere.*

Sed,

Digitized by Google

Sed, ut mihi quidem videtur, non opus eſt Sectam peculiarem hic conſtituere; quæcunque enim Poëtæ iſti prodiderunt literis de rebus Philoſophicis, ex accidenti tantùm prodita ſunt. Nulla enim certa hîc ſunt principia, nullus Sectæ Autor, ſed pleraque fabulis ſunt involuta, quas fortasſis ipſi non ſatis intellexerunt Poëtæ, ſi quæ abſtruſiora ſub iis fuerunt recondita. Uti non intellexit Ovidius, qui tamen totam illam fabularum telam ordine pertexuit, Græcos imitatus; Græci verò ipſi etiam aliunde,non ex ingenio ſuo, depromſerunt. Quæ ſuperſunt ex Orphei carminibus, aut ex Zoroaſtris *Oraculis*, illa, ſi genuina ſunt, recondita quædam, fateor, habent, quæ tamen Theologica potius ſunt, & de Deo, divinis mentibus, animisque, Oracula potius aliqua, quam Philoſophiæ naturalis certa principia, loquuntur. Phyſica tamen quædam de mundo, ejusque ordine, illis inſperguntur, non admodum à principiis Platonicis aliena. vid. Franciſcum Patricium in *nova de univerſis Philoſophiâ, Panaugias lib. 10.* Quibus in libris myſtica quoque Ægyptiorum ex Platone & Ariſtotele collegit. Legi etiam poſſunt ejus *Diſcuſſiones Peripateticæ*, in quibus paſſim de veteribus illius Philoſphiæ præ Ariſtotelica præſtantia agit.

4 Nos primo loco, miſſis ambagibus illis & ænigmatibus, *Democriti Philoſophiam proponemus.* Atque hic ſtatim initio notandum eſt, veteres illos Philoſophos non auſos eſſe ad materias & formas abſtractas rerum naturalium cauſas reducere, ſed ad talia principia, quæ ſub ſenſus cadunt. Maluerunt ſcil. illi manere intra carceres naturæ, nec evagari ingenio ad vanas notiones, quemadmodum fecerunt Plato & Ariſtoteles, qui poſterior Diſputationibus ſuis veram iſtam & ſolidam ſcientiam naturalem corrupit. Ideoque vel ignem, vel aquam, vel aërem, vel particulas, inter principia repoſuerunt, quod in ſenſus illa incidere viderent; quanquam etiam in modo & applicatione erratum ab illis fuit. Democriti nomen maximum fuit apud veteres, nam non ſuo tantum tempore ſummo in honore habebatur, ſed &, ipſis Ariſtotelis & Platonis ſcholâ vigente, apud Sapientiores Democriti Philoſophia obtinuit, ac Romæ cum maximo plauſu exceptam fuiſſe Cicero nos docet, qui ejus ubique ſummâ cum laude mentionem facit. Quare exiſtimavit Verulamius, *in fabula de Cupidine*, non Ariſtotelem & Platonem, ſed Genſericum & Attilam, & barbaros, hanc Philoſophiam perdidiſſe. *Poſtquam enim,* inquit, *doctrina humana naufragium perpeſſa eſſet, tabulæ iſtæ Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ, tanquam materiæ cujusdam levioris & magis inflatæ, ſervatæ ſunt, & ad nos pervenerunt, dum magis ſolida mergerentur, & in oblivionem fortè venirent.* Hæc Verulamii ſententia eſt de Democrito. Quod jam Philoſophiam ipſius attinet, Democritus omnium principia pleno & vacuo, ſive Atomis & inani, contineri ſtatuit, cujus ſententiam ſuam poſteà fecit Epicurus, qui diligentius expendens motus & formas

Atomo-

Atomorum, ex eorum complexione, connexione & occurſu mutuo, omnia formari credidit in hoc univerſo corpore, omnia φαινόμενα hinc oriri.

5 Eam doctrinam inter Latinos erudito carmine comprehendit *Lucretius*, Philoſophus potius quam Poëta, ſed qui, ob Latinitatis puritatem, magnoperè æſtimandus eſt, quemque Virgilius in multis eſt imitatus. Eum à Phyſices Profeſſore in Academia Argentinenſi publicis Lectionibus prælegendum Statuta ejus Academiæ volunt, teſte *Bœclero in lib. de Scriptoribus Græcis & Latinis*; quod mirum tamen videri poſſit, cùm ſic crude admiſſa illa principia Epicurea, quemadmodum ea Lucretius proponit, profanum aliquid ſapiant. Noſtro tempore Philoſophiam illam ſepultam penè reduxit *Pet. Gaſſendus*, atque diffuſo *Commentario* Lugd. A. 1649. in fol. edito, explicuit, cui addendus eſt alter ejus *liber de vita & moribus Epicuri*, qui hiſtoriam Epicuream complectitur. In cæteris verò dogmatica tractat ſub ſpecie *Commentarii in Diogenis Laertii librum decimum*, quo ille dogmata Epicurea complexus eſt, collatis ſemper verbis & rationibus à Lucretio petitis. Scripſit & Baptiſta Guarinus *de Secta Epicurea*, teſte Gaddio in *libro* ſuo *de Scriptoribus p. 219.* Sed eum nunquam videre memini nec fortaſſis cum Gaſſendi ſcripto comparari poteſt, qui iſtâ diligentiâ omnia inquiſivit, ut nemini fortaſſis alteras curas reliquerit. Gaſſendus tamen non in omnibus amplectitur Epicuream doctrinam, aut probat, ſed in multis contra ipſam diſputat. Scripſit idem Gaſſendus libros Phyſicos, qui inter reliqua ejus Opera aliquot Tomis prodierunt, & iſtis principiis ſuperſtructi ſunt. Poſtea Gualterus Charleton Anglicâ linguâ edidit librum, quem inſcribit *Phyſiologiam Epicuro-Gaſſendo-Charletonianam, ſive Fabricam ſcientiæ naturalis, ex hypotheſi Atomorum, fundata per Epicurum, reparatam per Gaſſendum, auctam per Charletonum*, quo in libro, Lond. A. 1654. in fol. excuſo, totum Syſtema Phyſicum, ad mentem Epicuri, adornat, cum Gaſſendus ordinem Diogenis ſequutus fuerit. Sed prima tantùm ejus *Phyſicæ* pars Generalis, cui ſpecialia interdum nonnulla immiſcuit, in lucem prodiit; an altera prodierit, vel proditura ſit, equidem ignoro. Et fortè non prodibit, cum, parte iſta generali ſufficienter explicatâ, in ſpecialibus rationes facilè accommodari poſſint ſubjectis. *Democritum Reviviſcentem* edidit Joh. Chryſoſt. Magnenus, Philoſophiam autem Epicuri cum Democritica & Theophraſtea contulit Nic. Hillius, Libro peculiari, Pariſiis edito.

6 De Democriti ſcriptis nihil hodiè reliquum eſt, quamvis multa illum ſcripſiſſe, ex Ariſtotele, Plinio, aliiſque Scriptoribus, conſtet. Quare adeò ſecuri eſſe poſſumus de ejus principiis, nec determinare nobis licet, an illa cum Epicureis omni ex parte conveniant. Nos, ex aliorum tantum traditionibus, Democriti mentem & ſententiam colligimus, qui fortaſſis non rectè ceperunt illam, aut non ſatis bonâ fide interpretati ſunt. Uni certè Ariſto-

Ariſtoteli, qui aliquoties contra ipſum diſputat, fidem habere nolim. Ejus enim fides, ut in cœteris Autorum antiquorum cenſuris, etiam hic ſuſpecta eſſe debet. Extant tamen in Bibliothecâ Regis Galliæ, & aliis quoque quædam MSS. quæ Democriti nomen in fronte ſcriptum habent, & de arte χρυσοποιητικῇ agunt. Quædam eorum, Latine à ſe verſa, Domin. Pizimentius Patavii *in 8vo* edidit. Quædam etiam Ant. Mizaldi *Centuriis Secretorum* ſunt adjecta. Sed illa ſuſpecta habent plerique, inprimis Salmaſius *ad Solinum*, in *Exercitationibus* ſuis *Plinianis*, qui, datâ occaſione, aliquot ex illis loca deſcripſit. Titulos librorum recenſent Phil. Labbæus *in Bibliothecâ MSStorum Regis Galliæ*, & Thom. Reineſius, aliquam iis fidem habens, in *variis* ſuis *Lectionibus*, tùm & Ol. Borrichius in *Hermetica Ægyptiorum Sapientiâ*, libro, quem nuper adverſus Conringium ſcripſit, qui genuinos eſſe Democriti libros non veretur aſſerere *pag. 68. 69. 70. 71. 72. 73.* Cujus argumenta illic legi poſſunt. Multa etiam ille collegit ex antiquis Scriptoribus de Democriti Experimentis, quæ non obſcurè innuunt, hujus argumenti Democritum nonnulla. Operationibus Phyſicis illum incubuiſſe ex multis Autorum locis patet. Sunt & mihi nonnulla Democriti, quæ inſcribuntur *Phyſica & Myſtica*, ſive *Arcana*, ex Codice Bibliothecæ Altenburgenſis deſcripta, ſed ea admodum mendoſa ſunt, ac multa omiſſa, præ cœteris illa Unionum artificialium præparatio, cujus meminit Salmaſius *in Exercitationibus ad Solinum*, quæ formula in iſto Exemplari non reperitur.

Jam, ut ad principia Philoſophiæ Democriticæ redeamus, ea conſtant Atomis & Inani. Atomi autem ſunt Democrito & Epicuro corpora individua, quæ ita feruntur in infinito inani, ut concurſionibus inter ſe cohæreſcant & efficiant, quæ gignuntur, omnia. Sunt autem Atomi non ita inſectiles, ut omnis omninò extenſionis ſint expertes, non ſunt puncta Mathematica, ſed Phyſica, & tota illa Diſputatio inepta eſt & Sophiſtica, quæ ſolet à Peripateticis contra exiſtentiam Atomorum adduci. Illa enim diviſio in infinitum, quam illi concipiunt, & Atomis opponunt, cum rerum naturâ pugnat, quæ neceſſariò in minimo aliquo ſubſiſtit. Quare & inepta eſt altera illa quæſtio: Utrum Atomi ex punctis conſtent Mathematicis? quam ſolidè refutat J. Bapt. du Hamel *de conſenſu vet. & nov. Philoſophiæ, lib. 1. c. 8.* Quicquid ſit, res tandem in inanes & Mathematicas ſpeculationes deducitur, quibus ſua illa relinquenda ſunt principia, ad demonſtrandas rerum quantitates, at illæ non pertinent ad minima Phyſica, quæ ſi tu minora adhuc animo conciperere poſſis, ulteriusque dividere, nullâ ratione hoc ad Phyſicum pertinebit. Ut jam explicent, quomodo inter ſe vinciantur Atomi, varias earum figuras, ſitum, ordinem, magnitudinem, motus, comminiſcuntur. Carteſius autem planè depingit & delineat, quasdam enim rotundas, quasdam quadratas, quasdam alterius figuræ, facit, quod non

omninò à rei veritate abhorret, & probare penè licet in minimis corpuſculis ſalium variorum. Ut jam demonſtrent, quibus vinculis connectantur, multa comminiſcuntur, quæ nullâ adeò demonſtratione, ſed quibusdam conjecturis nituntur, leves Atomi aliarum angulis implicantur, ramoſæ particulæ firmius cohærent, quibus conſtare faciunt corpora ſolida. In quibus ſingulis explicandis multa quidem ſubtilitas eſt, quæ tamen non usque videtur rem omnem conficere. Nam certè alia debent quædam latere, quæ non expediri poſſunt ſolâ iſtâ Atomorum compoſitione: Generationes rerum fieri transpoſitionibus partium, additionibus & detractionibus, docent, quæ ex ſemine prodeunt. Sic plantas additione formari arbitrantur, cùm parva ſeminis moles, quicquid invenit ſibi ſimile, ſibi conciliat, & fermentationis beneficio in ſuam commutat naturam. Quæ omnia dici quidem ita poſſunt, ſed profectò nondum ſatis explicari. Omnes porrò qualitates non niſi Atomorum quædam effluvia ſunt Epicuro. Illud verò neſcio quomodo fatuum eſt & profanum, omnia illa corpora produci ex fortuito quodam Atomorum motu, cùm ubivis neceſſitatem ſummam videamus. Alterum Democriti principium eſt Inane, vel Vacuum, idque eſt, vel patens illud infinitum, vel diſperſum, & quodammodo in rebus diſſeminatum. Vacuum admitti debere in natura exiſtimant hujus Hypotheſeos aſſertores, quoniam motus corporum ceſſaret, ſi omnia plena corporibus eſſent. Probant iidem vacuum ex rarefactione & condenſatione, de quibus *in Cap. de Vacuo* pluribus agemus. Principia itaque hujus Philoſophiæ ſunt *infinitæ* Atomi, & infinitum Inane. Atomi, ſecundum Epicureorum ſententiam, compingi in unum corpus non poſſunt, niſi virtute illius Inanis infiniti.

8 Adverſus has Epicureæ Philoſophiæ Hypotheſes pereruditam Diſſertationem ſcripſit Johannes Franciſcus Grandis, ipſique hujus Philoſophiæ propugnatori, Gaſſendo inſcripſit, inter *varias* ejus *Diſſertatt. Philoſ. & Criticas*, Pariſ. A. 1658. *in 4to* editas, primo loco obviam. Atque primus is oſtendit, infinitatem Atomorum & vacuitatis à Lucretio, non citra inſignem paralogiſmum, conſtitui, & contra mentem Democriti, qui per infinitum illud ipſum Deum intellexerit, non verò, quemadmodum recentiores Epicuræi, ſpatium aliquod inane, in quo moveri & compingi corporalia naturalia poſſint, atque adeò majora corporum naturalium Syſtemata, ſive Mundi. Tale verò infinitum Inane per ipſam rationem & naturam dari non poſſe, ex intimiore Philoſophia illic diſputat, & concipi tale quid non poſſe ſtatuit, imò pugnare ejus conceptum cum mente oſtendit. Multò minus hæc infinitas locum habebit, ſi & Atomorum infinitas accedat. Nam illa infinitas quomodo adæquabit infinitatem ſpatii, cumque utrobique principia ſua ſint & fines, quæ repugnant infinito, quomodo iſta infinitas fingi aut concipi poteſt? Nullus itaque motus fieret, quoniam motus omnis terminos habet,

Digitized by Google

bet, tùm à quo, tùm ad quem. Principium verò hic ubi, vel in quo, ponendum eſt, ſi vacuum hoc & inane ſtatuatur. Namque in ipſo, ut planè nihilo, nulla cauſa eſſe poteſt, quæ moveat, atque ita illud Inane corpus eſſe deberet, in vacuo verò quies potius perpetua eſſet, quam motus. Nulla enim illic actio, nullus impulſus, atque ita iners & otioſa eſſet tota rerum natura. Inane enim, quà Inane, nec gravitatem habet, nec levitatem, neque ſurſum, neque deorſum importat, atque adeò ab omni locorum differentiâ alienum eſt: ac proinde motus, qui omnis localis eſt, cauſa exiſtere nequit. Quod verò exiſtimant illi, abſque vocuo motum nullum eſſe, ejus planè contrarium verum eſt. Nam, quando corpus loco movetur, illud proximum expellit; hoc rurſum aliud protrudit, donec motu quodam circulari locus à primo corpore derelictus, ab altero occupetur. Rem illam eleganter demonſtrat Carteſius exemplis Globorum in orbem diſpoſitorum, & explicatius, ad mentem Carteſii, proponit Dan. Lipſtorpius in *Speciminibus* Philoſophiæ Carteſianæ. Quod attinet Vacuum rebus interſperſum, ſuis etiam difficultatibus laborat. Nam ſolent afferri hîc quædam ſpecimina, quibus ſuam ſententiam ſtabilitum eunt Vacui propugnatores; de quibus inferius pluribus agemus; nam hîc iſta alieno loco proponentur; in ipsâ autem Tractatione affectionum naturalium convenientius in medium adducentur. Ex rarefactione & condenſatione iidem Vacui experimenta ſumunt; quæ res majori difficultati ſubjacet. Oportet enim in rarefactione & condenſatione attingere ſe particulas propius & rurſus diſcedere; in iſta verò receſſione admittenda ſunt quædam ſpatia, quæ non ſint plena particulis iſtius corporis, quod dilatatur. Atque hodie machinam aliquam invenit Robertus Boylius, quâ aërem pro lubitu rarefacere poteſt; atque adeò adeò ad numerum, menſuram & proportionem. Sed de his inferius agemus. Quod infinitum illud inane attinet, hoc, uti diximus, impugnat Joh. Franciſcus Grandis, atque à Democrito ait longè aliud quid denotatum fuiſſe, ipſum ſcil. Deum; quâ ratione mentem æthercam illam & Spiritum, de quo adeò multa Platonici, per hoc intelligendum, aſſerit. Id multis Philoſophorum teſtimoniis confirmat, ipſius præcipuè Democriti, ex Clemente, juxta Euſebium *de præparatione Evangelicâ lib. 13.* Quocum eadem ſenſit Hippocrates, coætaneus Democriti. Ipſum Lucretium ſibi contrarium adducit, qui ultra Atomos & Inane, tandem tertiam aliquam naturam, ipſius veritatis neceſſitate coactus, ſtatuit, lib. 2. ſcribens;

Denique cœleſti ſumus omnes ſemine oriundi;
Omnibus ille idem pater eſt, unde alma liquentes
Humorum guttas mater cum Terra recepit.
Fœta parit lætas ſegetes, arbuſtaque læta,
Et genus humanum, &c.

9 Atque ita Autor ille de hoc Inani Epicureo judicat; à quo tamen abire videtur Henricus Mohrus, in *Enchiridio* ſuo *Metaphyſico, part. 1. c. 8. num. 3. ſive de rebus incorporeis ſuccincta & luculenta Diſſertatione*, qui quaſi mediam ſententiam amplectitur. Is ſcil. toto illo libro, hoc agit, ut demonſtret experimentis naturalibus è tota rerum natura petitis, eſſe aliquid Extenſum immobile à mobili materiâ diſtinctum, non imaginarium quiddam, ſed reale ſaltem, quod ſcil. non ſit corpus, ſed tamen reale aliquid & extenſum, quod ille ſpiritalis naturæ vel divinæ etiam eſſe aſſerere non veretur, inque hunc ſuum ſenſum Democriti ſententiam rapit, qui principia duo vera ac realia ſtatuat, Atomos & Inane, reliqua verò omnia non res eſſe, ſed apparentias ſtatuat, Atomos & Inane, reliqua verò omnia non res eſſe, ſed apparentias tantùm in ſenſibus noſtris excitatas. Rurſum ex Diogene Laërtio adducit locum, ubi Epicurus vacuum & locum vocat naturam intangibilem, vel ut ille interpretatur, incorpoream; ideoque ſecundum Epicureorum ſenſum, per illud inane intelligit naturam aliquam ſpiritalem. Quæ tamen iſte ſecundum ſenſum interpretatur. Omnes enim principium illud alterum Epicureum non aliter, quam ſub ratione privationis alicujus, aut nihili, concipiunt, eſtque in eâdem ſententiâ Lucretius, cujus manifeſta adduci poſſunt Teſtimonia. Adducit quoque Teſtimonium Pythagoræorum ex Ariſtotele, qui ſpatium tale vacuum deſcribunt, quod ex infinito eſt ſpiritu, totumque univerſum permeat, ſic ut reſpirare mundus dicatur in hoc ſpatio. Verum, cùm, nec librum, nec caput, apud Ariſtotelem, nominet, non habemus, quod de illo judicemus. Si ejus ſenſum ſequeremur, facilè cum cœteris conciliare hanc doctrinam Epicuream poſſemus.

10 Pergit Joh. Franciſcus Grandis, atque, ultra tertiam hanc naturam, à Lucretio conceſſam, quartam adhuc ab eodem concedi oſtendit contra Gaſſendum, qui iſta Lucretii loca, ſtudio an caſu, in *Philoſophia* ſua *Epicurea* omiſit, *lib. 3.*

Quarta quoque his igitur quædam natura neceſſe eſt
Attribuatur, ea eſt omninò nominis expers,
Quâ neque mobilius quicquam, neque tenuius, exſtat.
Inde calor, motus, & venti cæca poteſtas
Accipit inde aër, inde omnia mobilitantur.

Quibus ex verbis patet, abſque natura aliquâ impellente & movente nihil fieri in natura, quo tamen principio communis illa Epicurea Philoſophia deſtituitur, quæ præter Inane & Atomos nihil agnoſcit. Illas Atomos dicunt eſſe æternas & increatas, quas creatas tamen eſſe, ex conceſſa Atomorum figura probatum it Grandis. Harum Atomorum motus fortuitus eſſe ſtatuitur ab Epicuræis, unde omnia proveniant corpora, eorumque viciſſitudines & alte-

alterationes. Sed nec fortuitus motus poteſt eſſe à ſe ipſo, aut ab Inani illo, ac, ſi eſſet, res ſtatas & definitas omnibus ſuis numeris perficere non poſſet. Atomos iſtas, non ſpecie, ſed figurâ duntaxat, poſitione, motu & pondere inter ſe differre ſtatuunt, quod rerum varietati & generationi explicandæ non ſufficere, rectè ait Hamelius *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ, lib. 1. c. 8.* Porrò illa Atomorum ab Epicuræis ſtatuta συμπάθεια, vel nihil dicit, vel aliquam Atomorum, ratione actionis & paſſionis, differentiam arguit, quod à diverſis eſſe principiis patet. Joannes Alphonſus Borellus, in *libro ſuo de motu corporum*, cùm in varias partes verſaſſet doctrinam de motu, ſuper particularum principiis fundatam, quò ſe vertat, neſcit, niſi ſtatuat, inter particulas inertes & materiales alias particulas vividas, ſpiritales, impellentes, & vi movendi prædítas. Ideoque tandem omnibus iſtis, qui ex corpuſculari Philoſophiâ omnia ſe naturæ miracula explanata dare poſſe credunt, ad naturam aliquam ſuperiorem, principium ſpiritale, confugiendum eſt, ſine quo humano intellectui actiones naturæ concipere impoſſibile plane eſt. Quod palmarium itidem argumentum eſt Johannis Franciſci Grandis, qui toto illo libro ſuo demonſtrare laborat, illum ab Epicuræis confictum Atomorum motum per rerum naturam nullum eſſe poſſe. Primò enim, propter infinitatem & ſoliditatem Atomorum, ab Epicuræis ſtatutam nullum poſſe eorum motum fieri aſſerit. Ex natura enim infinitatis & ſoliditatis Atomorum conſurſionem nullam, nullum earum fluorem, nullum pondus, poſituram nullam, dari poſſe evincit, adeoque contra Epicuræos non contemnendis rationibus, & quæ Mathematicam ſapiunt demonſtrationem probat, ex ipſis eorum hypotheſibus, ſequi immobilitatem potius Atomorum, quam mobilitatem. Ulterius illud, ex diſcuſſione ſpecierum motus, quas Atomis ſuis tribuunt Epicuræi, elicitur. Alias deorſum moveri dicunt, & ad perpendiculum, alias per declinationem, alias ſurſum per motum impulſionis. Primus ille motus ratione ponderis eſt, alter per compulſum alterutrius Atomorum, & tertius quaſi inter illos medius. Ex iſtis motuum ſpeciebus varios iterum ſpecialiorum motuum modulos comminiſcuntur. Motui deorſum ſubjiciunt tranſpoſitionem, acceſſum, ablationem, inceſſum, detritionem. Atque iſta princeps motuum ſpecies eſt Epicuro, quâ motum corporibus impertiri ſtatuit, & Lucretius hinc ait:

Quod vacuum per inane deorſum cuncta ferantur.

Motui ſurſum, qui à percuſſione fit, ſubjiciunt contrarium concurſum, receſſum, refluxum, ſive reflexionem, compulſionem, appoſitionem, permutationem, ſupraadjectionem. Ex utriusque hujus motûs ſurſum & deorſum ſpeciebus fieri mundum autumant. Heraclitici apud Laërtium ſimilitudinem ducunt à corpuſculis illis minimis, quæ in ſole obſervamus, ſurſum

ſum deorſum motis, quod puerile admodum ad rem illam confirmandam argumentum eſt. Tertio motui mixto & obliquo ſubjiciunt concretionem, condenſationem, Synodon Atomorum, complexionem, affixionem, colliſionem, coacervationem, cum ſc. caſu Atomi ſunt compactæ in has, quas cernimus, formas. Cùm verò plus aut minus ſpatiolorum intercipitur, oriuntur illæ qualitates Atomorum. Cùm verò parùm, & citra magnam inclinationem, coaleſcunt, hinc oritur poſitio & fixio; ſi major ſit inclinatio, tumores & configurationes oriuntur. Atque hunc declinationis motum omnium compoſitionum naturalium, ſive generationum, principium ſtatuit Epicurus. Lucretius perplexas atomos vocat. Contra totam hanc philoſophandi rationem elegantiſſimè, &, ut puto, ſolidiſſimè, diſputat Cic. *lib. 1. de finibus*, qui locus, quoniam prolixior eſt, illic legi poteſt. Rectè Cicero rem totam pueriliter fictam judicat, &, ſi verum fateri velimus, multum illis dogmatibus fortè ſubtilitatis ineſt, parùm veritatis. Et, quanquam tales Atomorum motus, minimarumque particularum fluxus dentur in rerum natura, (ut ſecundum principia Epicurea dari non poſſunt, dari autem poſſe in natura, ſeu mundo, jam conſtituto, nihil repugnat,) ex iſtis tamen Atomorum fluxibus & repercuſſionibus univerſum hoc conſtituere ineptum eſt, & nullâ veri ſpecie demonſtrabile. Velim enim concipiat mihi aliquis iſtud Inane Epicuræum infinitum, ſeu longitudinum, altitudinum & latitudinum, infinitatem quandam, quanquam nec ita loqui liceat, cum illæ Quantitatum finitarum affectiones ſint, quem in illo finget mihi motum ſpontaneum Atomorum primò deorſum, cùm in infinito iſto ſpatio nihil ſit, quod ſurſum & deorſum dici poſſit, ac Termini iſti relativi ſint, ac modi rerum, ex ſitu, tantùm reſpectu noſtri, rebus impoſiti. Quomodo reflectent ac reſilient, cùm quælibet Atomus ex ipſa doctrina Epicurea vi propria *non poſſit ſurſum ferri, ſurſumque meare*, quæ verba ſunt Lucretii? Quomodo itaque impellet retrò ſi vis nulla eſt ſurſum meandi. Illa enim ſurſum motio fieri debet per impulſum rei, ſe non ſurſum ferentis; quæ quomodo inter ſe conſtare poſſint, demonſtrari nullatenus poteſt. Vim hujus ratiocinii eleganter ob oculos ponit Cicero *in lib. de fato*, qui locus legi præ cœteris meretur.

11 Magis ridicula eſt, quæ ex ipſis principiis deducitur, feralis rerum aliqua neceſſitas & fatum, cujus cauſa omnis in Atomis Epicuro ponitur. Hinc animi etiam eſſentiam & virtutes omnes compingit, & artes in homine, quâ inſaniâ temerè majorem eſſe non dixerim. Triumphant tamen apud multos pernicioſa hæc dogmata, vana ſubtilitatis ſpecie imponentia hominum animis, quæ lubentes accipiunt novaturientes, & qui in parte gloriæ ponunt divina omnia ſpecioſè in dubium vocare, immortalitatem animæ impugnare, dæmones pro ludibriis ſenſuum habere, quales ſententiarum rivuli ex Epicuræa hac Camarina promanant. Et hæc tamen Philoſophia,

Digitized by Google

loſophia, ut evidentiſſimam, ſe jactat, quia ſenſibus ſuperſtructa eſt; cum tamen, ſi rem perpendamus, ex ipſis illis Epicuri principiis pateat, non tam in ſenſu, quam in vanis & quibusdam imaginariis hypotheſibus, eam Philoſophiam poſitam eſſe. Quando enim de natura Atomorum diſſerunt, nullas Atomis ſuis qualitates aſſignant; neque enim ignis ſcintillis, neque aquæ guttis, neque auræ bullis, &c. ſimiles ſunt, neque calidæ aut frigidæ, aut denſæ vel raræ, ſed omnes ejusdem ſpeciei: quod certè, ſi imaginarium non eſt, non video, quid ita vocandum ſit; & magis certè eſt, quam materiæ & formæ reliquorum Philoſophorum. Res certè ipſa inexplicabilis & abſurda eſt, quod & Hamelius *loco ſuprà citato* ait.

Atque hæc penè ſunt iſtius Philoſophiæ dogmata, quæ tamen degeneraſſe à veteri iſta Democritea etiam ego dixerim. Non enim usque adeò tota illa abſurda eſt, quin magnam obtineat vim in demonſtrandis affectionibus quibusdam naturalibus, quarum ratio ad ſenſum manifeſtiùs patet ex doctrina corpuſculari. Retinere itaque corpuſcularem hanc Philoſophiam poſſumus, & cum utilitate maxima explicare rebus, modò abſcindamus ſtultas illas & profanas Epicuri ſententias. Quomodo tractavit eam Gaſſendus in *Phyſicis* ſuis, ubi proponit quidem Epicuri ſententiam; ac, quæ defendi poſſunt, defendit, ſed ita, ut refutet Epicuri profana dogmata: *primò*, quod non detur alia natura incorporea, præter inane, (*Phyſices Sect. 3. memb. 2. lib. 14. c. 3. & ſect. 1. lib. 4. c. 34.*) 2. quod infinitos mundos ſtatuat (*Sect. 1. lib. 1. c. 2.*) 3. quod Mundus ſit æternus, (*ibid. lib. 4. c. 5. & 6.*) 4. Quod Deum facit naturæ corporeæ, nec curare res humanas ſtatuat, *ſect. 1. phyſices, lib. 4. c. 2. 3. 4 5. 6.* 5. quod ex nihilo nihil fieri, vi etiam divinâ, neget, *ſect. 1. lib. 3. c. 1. & lib. 4. c. 5.* Si quis dogmata Epicuri in compendium contracta velit, legat *Syntagma Philoſophiæ Epicureæ*, à Gaſſendo ſcriptum. Nobis, ut dixi, utilis eſſe doctrina illa poteſt in explicationibus multis phænomenorum naturalium; nec tamen in Atomis, velut in principiis, conſiſtere poſſumus, cùm & ipſa illa minima naturalia Elementa ſua habeant. Si enim e. g. in minutiſſimas partes aurum quis diſſolveret per artificium chymicum, minutiſſima tamen ejus particula adhuc compoſita erit, & ex diverſis quibusdam principiis combinata. Similiter in minutiſſima lactis particula ſerum erit & coagulum. Atque ita certè in omnibus corporibus naturalibus minutiſſimis diverſitas quædam principiorum adhuc dari poterit, ut in ſimplicibus iſtis particulis minimè ſubſiſtere poſſumus, ac pro veris principiis illas agnoſcere. Illas verò fingere ad ingenium Epicuri, meræ notionis res eſt, non naturæ. 12

Aſſumunt hodiè, qui philoſophantur circa res naturales, è Democriti & Epicuri ſchola, particularum principia. Accepit ea etiam Carteſius, non tamen, ut unicè ſuper his Philoſophiam ſuam fundaret; quanquam & in 13

multis

Digitized by Google

multis conveniat. Nemo tamen hanc doctrinam ſubtilius & plenius executus eſt illo, de cujus principiis ſingulari capite infra videbimus. Angli in Experimentis ſuis ubique iſtam Atomorum doctrinam profitentur, quanquam incertum adhuc ſit, quæ ſtatuant principia, neque unum omnes ſentiant; ſed obſervant tamen hanc ſenſûs in rationibus naturæ methodum, & φαινόμενα naturæ, quâ poſſunt, perſpicuitate ob oculos ponere laborant. Sed, ut hæc ſe belle habeant omnia, unico iſto deficiunt omnes, obſcuro iſto, incognito iſto, quorſum non penetrant Lyncei iſti oculi; Ideale dico illud, formale illud, τὸ θεῖον, quod in natura eſt, quod ſupponendum tamen neceſſariò. Nam in nudis particulis omnium rerum cauſas ſufficientes nunquam daturi ſumus; quod benè perſpexit Verulamius, ſagaciſſimus rerum naturalium ſcrutator, qui in particulis illis Philoſophiæ naturalis principia non poſuit, & præ illis Peripatetica potius amplecti voluit. Satis intelligens, quâ erat mentis perſpicitate, animum tamen ſaturari non poſſe his rationum quaſi nebulis quibusdam; quanquam & in vulgaribus illis non diſtinctas etiam principiorum notiones habeamus. Interim tamen ſubtiliſſima utiliſſimaque illa eſt de corpuſculis doctrina, cui, velut naturæ cortici, inhærere tantiſper poſſumus, donec interiora rerum doceamur. Præ cœteris legi ſuper hoc argumento poſſunt, quæ ſingulari nuper libro propoſuit inſignis ille per ἐμπειρίαν Philoſophus Robertus Boylius, in *Exercitationibus ſuis de Athmo-Sphæris corporum conſiſtentium, deque mirâ ſubtilitate, determinatâ naturâ & inſigni vi effluviorum*, aliaque ejus viri ſcripta, quæ in manibus omnium verſantur. Is enim præ omnibus ita contemplationem Experimentis junxit, illam ſuper his fundavit, hæc ex illa confirmavit, ut meritò ſociorum ſuorum ANTESIGNANUS habeatur.

CAP. VIII.

DE PRINCIPIIS SECTÆ STOICÆ PHYSICIS.

§. 1. Philoſophiæ Stoicorum Moralis Scriptores, Epictetus, ejusque Commentatores, Arrianus & Simplicius, à Cl. Salmaſio, & M. Antoninus Imp., à Thoma Gatakero, inſigniter illuſtrati, Caſp. Scioppius, Ant. le Grand, Univerſæ autem illorum Philoſophiæ, ac Naturalis imprimis, Juſtus Lipſius. 2. Philoſophemata Stoicorum de Rerum Principiis (Deo ac Materia,) Corporum Mutationibus & Motu, Vacuo, Mundo, ejusque ἐκπυρώσει. 3. De Sole Igneo, Aſtris, Igne, Aere, Oceano, Terra, Ventis, Mundo, ejusque Interitu. 4. De Homine Μικροκόσμῳ, Meteoris, Anima, Intellectu Tabula raſæ ſimili, Senſibus, Voce, Diſcrimine inter Animas Stultorum & Sapientum poſthumo, Anima, quod ignea

ignea ſit, in Undis Interitu (de quo Jac. Thomaſius & Pet. Laſena ſcripſere,) Sextoque Senſu, titillatione ſcil. venerea (de qua idem Thomaſius.) Pietas doctrina illorum de Deo commendatur.

STOicæ Philoſophiæ nihil reſtat, niſi quæ ex Plutarcho, Stobæo, Senecâ, Scriptoribus de vitis Philoſophorum, ut lacera Hippolyti membra, in unum corpus colligimus. Plura tamen ejus Philoſophiæ, quantum ad moralia ſpectant, reſtant, quæ ſuperſunt in Epicteto, cujus *Enchiridion* optimis notis expoſuit Arrianus, Græcè Latinèque editus Genevæ A. 1594. *in octavo*, & Romæ à Lucâ Holſtenia, nec non Simplicius, in quem, & Epictetum ipſum, extant uberrimi Commentarii Salmaſiani. Idem Salmaſius *Exercitationum de Philoſophiâ Stoicâ, in Simplicium & Epictetum, partem alteram*, cum *Prolegomenis* uberrimis de manuductione ad eandem Philoſophiam, affectam habuit, teſte Craſſo, in *Elogiis hominum literatorum, in Elogio Salmaſii, Tomo 2, p. 211.* Extat & Marci Antonini, Imperatoris liber *de rebus ſuis*, (τῶν εἰς ἑαυτὸν) ad ſe ipſum Græcè ſcriptus, plenus morali doctrina Stoicorum, ſcriptum planè aureum, inque eum aureus planè *Commentarius* Thomæ Gatakeri, Cantabr. A. 1652. in 4to excuſus, quem ego promptuarium veteris doctrinæ moralis non immeritò appellare poſſum, adeò diligenter ſententias Antonini, è Stoicorum ſcriniis depromptas, cum cœteris Philoſophis contulit, non quidem, ut longas de iis diſputationes inſtitueret, ſed breviter tantùm teſtimonia adduceret, quæ hunc fundum occupaturo mirificè prodeſſe poſſunt. Præmiſit *Diſſ. de diſciplina Stoica, cum cœteris Sectis collata*, & var. LL. in margine notavit. In eundem poſt Gatakerum & Mericum Caſaubonum (cujus Editio, cum Notis adjectis, *in 8vo* prodiit,) Salmaſius quoque *Commentarium* editurus erat, referente eodem Craſſo, *loco citato*. Idem quoque, ſub Elogio Dan. Heinſii, *Tom. 2. p. 219.* eum de Stoica Philoſophia ſcripſiſſe teſtatur, quem tamen librum non vidi. Scripſit & Caſparus Scioppius *Elementa Philoſophiæ Stoicæ Moralis*, exiguum libellum, qui editus eſt in 8vo A. 1606. Moguntiæ, de quo multa jactitaverat apud Patrem Paulum Servitam, ut habetur in *vita ejus*, à Fulgentio ſcripta, *Editionis Gallicæ p. 193.* Sed is Moralia tantum attingit, & Juſti Lipſii eſt Epitomator. Legi etiam poſſunt, quæ circa doctrinam de affectibus ſcripſit, è mente Stoicorum, Antonius le Grand, in libro Gallico: *l'Homme ſans Paſſions (Homo abſque affectibus.)* Sed iſta, quoniam noſtri fori non ſunt, omittimus. Præ cœteris Philoſophiam omnem Stoicam, ac totam Phyſiologiam, duobus libris complexus eſt, *Manuductione* ſc. *ad Stoicam Philoſophiam*, & *Phyſiologiâ Stoicâ*, Juſtus Lipſius, qui ordinatâ methodo ex Autoribus collegit omnia, atque in juſtum Syſtema compegit. Qui labor valdè utilis eſt ad hujus Sectæ dogmata, ortum eorum & progreſſum, & quicquid eò pertinet, intelligendum.

Conveniunt verò dogmata Phyſica Stoicorum in quibuſdam cum Platonis ſententiis. Duo ſtatuunt principia, Deum & materiam; Utrumque mundum vocant, illum intelligibilem & incorporeum, hunc corporeum, illum cauſam efficientem, hunc patientem. Illum naturam etiam vocant, & quidem potiſſimùm, quæ continet mundum omnem, eumque tuetur ſummâ ratione. Hunc Animam etiam mundi dicunt, mentem ſapientiamque divinam corporibus omnibus immerſam. Solet & ipſe mundus Deus Stoicis vocari. Breviter: id ſtatuerunt, Deum eſſe omnia, & in omnibus, unde & animam noſtram *divinæ auræ particulam* vocarunt, quaſi Dei, ſeu mundi intelligibilis, vel animæ hujus mundi (ea enim illis ſunt Synonyma) ἀποτομὴν; quam ob cauſam Voſſius monet, Chriſtianis non licere eâ uti deſcriptione Animæ rationalis, ut quæ principia hæc Stoica præſupponat. Alterum principium ſtatuebant *materiam*, eamque æternam, quæ nec augeatur, nec minuatur, cujus Sectio in infinitum ſit, nec tamen ipſa infinita, ſitque continua. Tertium quoque principium Idearum eos agnoviſſe Lipſius negat, contra eos, qui id exiſtimant. Cùm enim Deum ponant, quid opus ideas ponere, quæ ſunt in Deo. Mutationes & alterationes corporum continuis converſionibus fieri exiſtimant; ita ut primum Elementa vulgaria illa inter ſe transmutentur; Reliqua corpora miſta ajunt per generalem transmutationem Elementorum & corporum fieri. Converſio rerum vel æqualis eſt, vel inæqualis, vel perpetua. Quare diſtinctionem faciebant inter compoſitionem, miſturam, temperamentum & confuſionem, quas omnes ſpecies interdum certos gradus, ac materiarum, naturas diſtinguebant. De motu corporum eadem penè ſentiebant, quæ Epicuræi; primos motus faciebant, rectum & obliquum, unde reliqui generentur. Motus verſus centrum eſt, quem illi omnibus corporibus inprimis ponderoſis, adſcribunt, levia etiam corpuſcula ad ſuum centrum properare ajebant: Mundum in vacuo librari exiſtimabant, animal eſſe ſtatuebant ſenſu & ratione præditum. Mundum ab univerſo diſtinguebant, univerſum enim eſſe cum vacuo infinitum putabant, totum ſine vacuo mundum. Unde eorum effatum hoc à Plutarcho exagitatum eſt, *univerſum corpus non eſſe*. Ideoque illi per univerſum intelligunt id, quod inane vocant Epicuræi. Epicuræi quidem laxè & ubique rebus mixtum aſſeruere; Stoici verò reſtrictius, in mundo nihil eſſe vacui, extra verò eum infinitum illud eſſe. Cauſa illa ſtatuendi hæc illis fuit, quod mundus in vacuum reſolveretur per ἐκπύρωσιν, ſive conflagrationem. Imò & Pythagoras ipſe, tantum vacui eſſe extra mundum, ajebat, ut reſpirare cœlum poſſit, eſſe enim ipſum igneum. Sed hæ fortè rationes à Plutarcho non rectè intellectæ ſunt, ſunt enim abſurdæ. Quod verò ἐκπύρωσιν illam attinet, ſciendum eſt, Stoicos magnam mundi æſtatem & hyemem ſtatuere; hanc fieri exiſtimant per generale aliquod diluvium, illam per gene-

generalem aliquam mundi conflagrationem, quam cauſam Lipſius facit, quare univerſum illud infinitum vacuum extra mundum ſtatuerent, ut ſcil. eſſet locus, quorſum concederent particulæ mundi per conflagrationem reſolutæ.

Solem faciunt præſtantiſſimam ætheris partem, & mundanæ animæ ἡγεμονικὸν, eſſe etiam igneum credunt, quoniam omnia, quæ ignis, præſtat. Ignem autem duplicem ſtatuunt. Ignem artificialem, & inartificialem. Artificialem eum vocant, qui auget res & conſervat, qualis in plantis eſt, & in animalibus, cujus generis ſolem eſſe exiſtimant. Vide, quæ nos in *Diſſertatione noſtra de Sole igneo* diximus, ubi, ignem illum nihil, vel parùm, differre ab ipſo igne Elementari, probatum ivimus. Nec Stoicorum alia ſententia videtur, quanquam aliqui eos ita interpretentur. Nam de aſtris ipſi fatentur, teſte Laërtio, nutriri atque ali, ſolem quidem è magno mari, Lunam ex aquis dulcibus. Sed iſta ſomnia ſunt, & judicia eorum, qui rerum Aſtronomicarum ignari ſunt. Errorem hunc refutavimus in dicta Diſſertatione. Aërem primò frigidum vocant Stoici, contra Ariſtotelem, qui calidum eum facit. Oceanum duplicem faciunt, priorem vocant ipſum rerum magnum originalem Oceanum, qui terram ab ortu ad occaſum mediam dividit ſub ipſa Zona torrida ſive æquatore: alterum, qui, ab illo ortus, eandem terræ partem mediam ſecat, ab Auſtro in Septentriones. Itaque, interdum illos, duplici hoc Oceano tota terra ſcinditur in partes quatuor, ſeu totidem Inſulas. Terram matrem vocant, inde generationem ajunt cœpiſſe, tanquam à centro, eam etiam animal faciunt. Seneca *quæſtionum naturalium lib. 6. c. 14.* Ventos animam terræ vocat. Hippocrates, *lib. de flatibus*, Spiritum Lunæ fundamentum, & Terræ vehiculum, vocat; an ad mentem Stoicorum, non facilè patet. Suſpicio etiam quædam eſt, alterum Orbem eis fuiſſe cognitum. Mundum, uti dixi, duplicem faciunt, quare aliquis æternus dicitur, aliquis corruptibilis; per alterum enim mundum, nihil aliud, qui ipſum Deum, intelligere videntur. Id verò notabile eſt, duplicem eos interitum corruptibilis mundi ſtatuere, alterum per diluvium, alterum per ignem. Quâ ſententiâ ſuâ convenire cum Oraculis Scripturæ videntur. Legi poteſt Hier. Magii liber, quem *de conflagratione mundi* conſcripſit, quo omnes Gentilium ſententias in hoc argumento collegit. Heraclitum quoque eſt Epicuræos eandem fovêre ſententiam demonſtrat Lipſius *Phyſiologiæ Stoicæ, Diſſertatione 23.* 3

Hominem μικρόκοσμον primi, quod ſciam, fecerunt, quare non adeò exſibilanda eſt iſta doctrina à nonnullis, qui illam comparationem, ut futilem, rident. De Meteoris Seneca prolixè admodum egit, interdum Stoicorum mentem, qui ipſe potius eâ de re legatur. Animæ ſedem in corde, 4

vel in præcordiis, ſtatuunt; animæ principem partem, Intellectum, tabulæ raſæ adſimilant, quæ omnium formarum & characterum ſit capax. Animam non in facultates, ſed in partes, dividunt, quinque ſenſus principes quinque partes vocant. Viſum vocant Spiritum, qui tendit à ſede rationis ad oculos. Auditus eſt Spiritus, qui tendit ad aures, odoratus, qui ad nares, guſtus, qui ad linguam, tactus, qui ad ſuperficies ſenſibiles rerum tendit. Sextam partem animæ conſtituunt in ſemine, ſeptimam in voce, in qua etiam illi ideale & ſpiritale quid agnoſcunt, quod format Accentus, depreſſiones & elevationes, ſimileſque figuras vocum, imò quod perſuadet. Nulla enim fit perſuaſio, niſi talis character animi & affectuum imprimatur omnibus ſermonis apicibus, mediante linguâ, quæ eundem characterem ſibi ſimilem imprimat animo audientis, ſpiritusque animales eodem motu vellicet, qui fuit inſitus iſti, qui primum pronunciavit. Legi ſuper hoc argumento poteſt Cordemoy in libro, Gallicâ linguâ ſcripto, *de la parole (de verbo)*. Animarum diſparem conditionem faciunt. Quemadmodum enim Terentius: *Dii boni, homo homini quid præſtat?* ita illi animam animæ præſtare ſentiunt. Stultorum animas non eſſe perpetuas credunt, & cum corpore interire exiſtimant. Plutarchus tamen aliter interpretatur eorum mentem; ille enim dicit, animas ſtultorum & timidorum durare quidem aliquantum temporis, ſed vagari circa corpora, & ad occurſum præſtantium & fortium animarum paveſcere, ac metuere, ne ab illis abſorbeantur, vel in aërem evaneſcant, cùm animæ hominum magnanimorum ſuâ vi ſubſiſtant. Atque iſto ſapientes præ ſtultis gaudent privilegio, quod animas habeant validas, poſt mortem ſuperſtites, non quidem æternum, ſed per magnas mundi ætates, & vel ad univerſi hujus usque interitum, ſi animæ ad iſtum ſublimitatis gradum fuerint evectæ. Easdem animas, ut ut maxime ſint ſublimes, quoniam igneæ, ſecundum illos, ſunt naturæ, aquis perire poſſe crediderunt. Unde nihil miſerabilius Heroibus habitum fuit, quam ſi naufragio ipſis pereundum. Ideoque maluerunt, ſub inſtans naufragii periculum, gladio perire, ut ſcil. cum ſanguine exiret anima in auras, quam aquis ſuffocari. Qua de re integram vide *Diſputat.* Clariſſimi Viri, Jacobi Thomaſii, *de morte in undis*. Sed ante illum ſcripſerat, quod fortaſſis non advertit, Petrus Laſena, Jureconſultus Neapolitanus, *de iis, qui aquis pereunt*, integrum librum, quem laudat Craſſus *in Elogiis hominum literatorum, part. 1. p. 253.* Idem Thomaſius *de Senſu ſexto, Titillatione ſcil. venereâ, integram Diſputationem*, ſcripſit, quem Stoicis etiam ſtatui, ſupra diximus. Quod doctrinam de Deo attinet, ſi abſtrahas inde iſtam eorum ſententiam, quâ materiæ immerſum illum ſtatuunt, inter Gentiles nemo piè magis de Deo ſenſit, quod teſtari multa loca apud Senecam poſſunt. Mortalitas & interitus animarum hodieque à Socinianis ſtatuitur, quâ parte

ſi

ſi rectiora ſcripſiſſent, nulla inter gentiles Philoſophiæ Secta ſpecioſior futura fuiſſet.

CAP. IX.

DE PRINCIPIIS PYRRHONIORUM ET SCEPTICORUM PHYSICIS.

§. 1. *Scepticiſmum Scriptis propugnavit Sex. Empiricus, impugnarunt verò Nic. Cabaſilas & Cl. Ptolomeus. Sceptici fuere Lucianus & Academici, Socrates vero tantum εἰρωνικῶς. Origo hujus Sectæ fuit inanis jactantia, Oratoresque illi imprimis addicti. Abſolvuntur à Scepticiſmo, qui ſcientiarum imperfectionem & ineptias detexerunt, Henr. Corn. Agrippa, Nic. Cuſanus, Franc. Sanchez. 2. Abſolvuntur etiam Ren. Carteſius, Societas Regia Anglicana, aliique Moderni, dubitationem de rebus omnibus profeſſi philoſophicam, de cujus, à Joſepho Glanvil etiam defenſa, neceſſitate diſſeritur. 3. Scepticiſmus antiquus via fuit ad Atheiſmum, nec Philoſophia, ſed Sophiſtica, ipſos ſenſus abſurde ejurans. Thom. Hobbeſius ab illo haud immunis. 4. Argumenta Scepticorum pro Rerum omnium Incertitudine, & contra Demonſtrationem, Cauſas ac Motum. 5. Senſuum παροράματα certitudini rerum non obeſſe oſtenditur, & Mar. Merſenni* Tr. de Veritate Scientiarum *commendatur.*

PRrocedimus ad Philoſophiam Scepticam veterum, cujus principia adhuc ſuperſunt, in Sexto Empirico, cujus tres elegantiſſimi & acutiſſimi extant libelli, quibus omnia Philoſophorum placita in dubium vocantur, & nihil omninò certi in rebus relinquitur. Ejus Opera Græcè latineque edita ſunt Pariſ. A. 1601. & Genevæ A. 1621. ab Henrico Stephano. Stobæus quoque è veteribus Philoſophis ea, quæ huc ſpectant, collegit. Contra illos extant veterum nonnullorum Patrum Declamationes, ut teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi, lib. 5. p. 212. Cod. 267.* ubi de MSS. Græcis agit. Reperitur in Bibliotheca illa Nicolai Cabaſilæ, ArchiEpiſcopi Theſſalonicenſis, Diſſertatio de *κριτηρίῳ Veritatis*, ſive de facultate & Inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris Tractatus *περὶ κριτηρίου καὶ ἡγεμονικοῦ, de judicandi facultate & animi principatu*, ab Iſmaële Bulialdo Græcè & Latinè editus, Pariſiis, apud Cramoyſios, *in 4to* anno 1663. qui liber penè Titulo priori iſti reſpondet. Sed quia neutrum vidi librum, quid de iis pronunciari debeat, non liquet. In eodem illo *Codice MSto* extat ejuſdem Cabaſilæ *ſolutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ à Scepticis proponuntur. Fuit & Lucianus iſti 1

Sectæ addictus. Accedunt etiam penè eorum dogmatibus Academici, quanquam nonnullli exiſtiment, Socratem, Academicorum principem cum ſcientiæ certitudinem à ſe amoveret, per ironiam tantùm hoc feciſſe, & ſcientiam diſſimulando ſimulaſſe, renunciando ſcil. iis, quæ manifeſtò ſciebat, ut eo modo, quæ neſciebat, ſcire etiam putaretur. Hanc ego Sectam à vanitate & jactantiâ originem ſumſiſſe crediderim, & notat Verulamius, *lib. 5. de augmentis ſcientiarum, cap. 2.* eos, qui eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam ſibi ſumſiſſe, ut in utramque partem copiosè diſſerendo gloriam aſſequerentur. Unde à via illa recta, per quam ad veritatem pergere debuiſſent, tanquam ad deambulationes quasdam amœnas, animi cauſa inſtitutas deflexum ſit. Cujus commatis etiam illa ſunt, quæ Henr. Cornelius Agrippa *de Vanitate ſcientiarum* Libro docto & laborioſo ſcripſit, quem ad Scepticos eam ob cauſam non retulerim, cùm declamationis atque oſtentationis gratiâ liber ille ſcriptus tantùm videatur, atque, ut vitia Doctorum & imperfectionem ſcientiarum, oſtendat, quod ipſe non diffitetur Agrippa. Neque etiam in retentione Academia, quam Cicero amplexus eſt, illa incertitudo ſcientiarum pro univerſali, atque adeò ſolidâ & verâ, habita fuit. Et eo quidem ſenſu non improbandus eſt conatus illorum, qui, ad oſtendendam ſcientiarum Imperfectionem, ſimilia quædam ſcripsêre. Qui enim imperfectas dicunt ſcientias, non ideò ſtatim negant illas, ſed admonent homines de ulreriori indagatione. Extat Nicol. Cuſani, Cardinalis, doctisſimus *de docta Ignorantia* liber, qui inter cœtera ejus Opera, junctim edita, reperitur quô Imperfectionem humanæ ſapientiæ, præ divina & occulta illa, demonſtrare laborat. Extat & Franciſci Sanchez *Tractatus de eo, quod nihil ſcitur*, quo Scholaſticorum ineptias exagitare voluit.

2 Similiter & Scepticis accenſendi non ſunt, qui ideò Dogmaticam veterum Philoſophiam rejiciunt, quod ipſi nolint admittere, niſi quæ ſuâ Experientiâ habeant comprobata. Scripſit Joſephus Glanvil Anglicâ linguâ *σκέψιν ſcientificam*, Londini A. 1665. *in 4to* excuſam, qua omnem doctrinam dogmaticam impugnat, eamque vanam eſſe & ignorantiæ matrem, oſtendit. Idem & conſilium Societatis Regiæ Anglicæ, nulla principia Phyſica agnoſcentis, niſi quæ Experientia comprobavit; quod vel Symbolo illo ſuo: *Nullius in verba*, oſtendit. Idem Carteſius propoſitum habuit, quam ob cauſam hæc ejus poſtulata ſunt: Omnia præjudicia exuenda eſſe, de omnibus aliquando dubitandum, quæ ejus aſſertiones inviſæ multis fuerint Theologis, præcipuè, qui Regulam iſtam, de omnibus dubitandum, ut impietatis plenam, incusârunt. Sed fruſtrà quidem illi contra Carteſium eò pugnant quod ſenſum ejus non rectè capiant, vel capere nolint. Neque enim dubitat Carteſius, aut dubitari vult de omnibus, ut ſit in dubitatione

iſta

Digitized by Google

iſtâ perſiſtendum, ſed ut ſciat, & certas concluſiones demonſtret. Nulla enim ſcientia certa eſt, niſi dubitatio præceſſerit, quæ animum in utramque partem verſat, usque dum ad certas concluſiones feratur. Quare cum vult probare exiſtentiam Dei Carteſius, primùm dubitat de Deo. Neque enim rationes & argumenta ejus exiſtentiæ invenientur, niſi tollamus illa, quæ dubiam faciunt ſententiam; illa autem quomodo tolli poſſunt, niſi iſta dubitatio animo concipiatur? quod certè faciendum eſt omnibus illis, velint, nolint, qui contra Atheos diſputant. Cum enim eorum argumenta refutaturi ſunt, animô illa habere debent præmeditata. Dum igitur cogitat iſta animus, nihil determinat, ſeu dubitat, usque dum per collationes rationum certam concluſionem eliciat. Idem fatum habuit Societas Regia Anglica, non ſemel à Theologis impugnata, quod crederent, iſta accuratiore rerum naturalium indagine detrahi aliquid myſteriis divinis, aut dubitationibus iſtis, atque incertis principiis, aliqua etiam in Theologiam derivari, quo certe falſi fuere homines, doctrinam omnem non niſi ſanctâ quâdam ſimplicitate metientes. Eos tamen, ut ad ſaniorem mentem reduceret, idem Joſ. Glanvil librum ſingularem ſcripſit Titulô *Philoſophia pia*, (Lond. 1671. *in 8vo.*) quo oſtendit, non adverſari religioni novam iſtam Philoſophiam Experimentalem. Sed de iſtis dubitationibus *capite primo* etiam dixi.

Scepticorum veterum Philoſophia longe fuit alia, & revera Atheiſmum pro ſcopo habuit. Ii enim omnium, tam naturalium, quam moralium rerum incertitudinem profeſſi, quid aliud animo voluere potuerunt, quam omnis religionis & virtutis contemtum, quæ pernicioſiſſima dogmata etiam hoc tempore in multorum animis hærent, qui, ſub ſpecioſo libertatis cujusdam in philoſophando titulo, omnia divina humanaque pervertunt. Ex profeſſo tamen, nemo eſt, qui Philoſophiam Scepticam profiteatur. Si modo Philoſophia vocanda eſt, quæ potius eſt opinio aliqua inconſtans, nata ab hominibus vagis, vanis ac malitioſis. Aliqua certè ex illis principia aſſumſiſſe videtur Hobbeſius, de quibus nunc prolixius agendi locus non eſt. Si dogmata eorum excutere velimus, omnia Sophiſmatibus plena inveniemus, quibus animis imbecillis imponunt. Quæ major poteſt eſſe clementia, quam ipſos ſenſus ſuos ejurare? Omnes enim ſenſuum perceptiones calumniabantur, unde & ſcientias ſimul evellebant, quæ ab iis pendent, cum debuiſſent potius ſenſuum defectus corrigere, qui oriuntur, vel ex erroribus mentis, vel contumaciâ, vel pravis demonſtrationibus & modis ratiocinandi, ex perceptione ſenſuum perperam inſtitutis. 3

Rationes, quæ Scepticos movebant, ut nihil certi in rebus eſſe crederent, eæ præcipuè erant, quod multæ eſſent ambiguitates in cognitione 4

rerum

rerum, quarum decem faciebant genera. Primum illis erat magna illa ſenſuum diverſitas in animalibus, tum quà voluptatem, tum quà dolorem, quodque non habeant æqualem omnium apprehenſionem, quod impedimentum adferat conſenſui noſtro, quem vel huic, vel alteri parti, applicamus. Homines aliqua in deliciis habent, quæ animalia averſantur; Cicuta in alimentum cedit pecori, venenum eſt homini. Secundum genus ambiguitatis illis petitur à diverſitate naturarum in homine, pro variis ejus complexionibus; unde, quod alii nocet, alii commodat; ideoque & in eo ſe conſentire ſenſûs judicio non poſſe exiſtimant. Tertium genus illis ducitur à differentia Organorum ſenſoriorum. Quibusdam dulce eſt, quod aliis amarum, benè olet quibusdam, quod aliis malè; alii ex hoc loco meliùs vident, quam ex illo. Quartum genus ducitur illis à viciſſitudine affectuum humanorum, qui mutantur ſecundum ætates, conditiones, ſtatum ſanum vel morbidum. Quintum genus illis petitur à legum & conſuetudinum diverſitate, ſecundum perſuaſiones fabuloſas, aut Philoſophorum quorundam authoritates, quod principium ſe ad moralia præcipue extendit, honeſtum & inhoneſtum, ſummumque Bonum, de quibus ſunt variis nationibus variæ ſententiæ; quod principium utinam nec hodie multorum animos inſideret. Inſidet ſaltem magnâ parte illos, qui præclaram illam Hobbeſii Moralem & Civilem Philoſophiam profitentur. Sextum genus eſt quibusdam à diverſitate, quæ eſt inter objecta & media ſenſuum, unde iterum incertitudo. Ita Aër, vel craſſus, vel tenebroſus, *vel ſubtilis*, vel luminoſus, vel calidus, vel frigidus, mutat & colores & odores. Septimum genus pertinet ad diverſitatem Locorum & Situum, quam habent objecta, eorum approximationem & elongationem, quæ faciunt apparere res vel nimis grandes, vel nimis parvas, jam quadratas, jam rotundas, jam rectas & obliquas. Unde illi colligunt, nihil etiam accurate de illis ſenſu judicari poſſe. Octavum genus illis deſumitur à diverſa quantitate & qualitate omnium rerum vel in defectu, vel in exceſſu, conſideratarum, unde variæ ejus ſunt operationes. Nonum genus petitur ab iis rebus, quæ accidunt contra ordinarium naturæ curſum, ut prodigia & monſtra. Unde ea dubitatio ſuboriri poſſit, annon potius eô modô ſe res habere debeant, non verò modo communi, quia illud, quod perfectum eſt, non adeò commune eſt, quam quod imperfectum. Decimum genus illis à relationibus rerum ſumitur, quæ quoniam ſint in rerum natura variæ ac penè infinitæ impediant veram rerum apprehenſionem, adeò, ut qualitates illæ, quæ attribuuntur rebus, non niſi comparatè tales ſint, & ſaltem in modo aliquo relationis ſubſiſtant, ipſæ verò nihil Eſſentiale & Subſtantiale habeant, quæ eorum dubitatio aliquid etiam ex vero habet. In vulgari enim Philoſophia, quæ de formis & qualitatibus rerum referuntur, parum realitatis habent, ac multa inter illas

non

non niſi modi aliqui exiſtendi ſunt, aut Termini relativi, qui nullam in nobis ſcientiam fundamentalem, præter conceptum illum notionalem, gignunt, de quibus prolixè videatur Rob. Boylius in *libro* ſuo *de origine formarum*. Hæc penè generalia illorum ſunt dubia circa rerum apprehenſiones, unde certi nihil ſciri poſſe colligunt. Quibus accedunt etiam iſtæ perpetuæ Philoſophorum diſcordiæ in quæſtionibus & ſententiis, pro quibus tamen illi ſuo ſeculo acerrimè pugnabant, quæque interdum ab omnibus excipiebantur, quaſi extra omnem controverſiam poſitæ, ut: Doctrina de motu ſolis, terræ, mundi æternitas, & ſimilia. Multas præterea formant ambiguitates in progreſſu quæſtionum ac ſententiarum ab unâ ad aliam, quarum non ſit finis, cùm incertum probetur per æquè incertum, ac omnia ſe invicem ſuſtineant, quorum uno negato, vel in dubium vocato, collabantur omnia. Omnia præterea Axiomata dogmatica in dubium vocant, ut adeò nullam concluſioni & demonſtrationi firmitatem concedant. In iſto verò rerum circulo & rationum reciprocatione, quarum tamen nulla certa ſit, non ſibi, quod pectus ſaturet, invenire videntur, ipſam illam adeò decantatam demonſtrationem, ejusque neceſſitatem, non agnoſcunt. Nam dicunt: Demonſtratio ſit de rebus demonſtratis ad demonſtrandum, quod ſi illa fiat de rebus demonſtratis, una demonſtratio opus habet aliâ, atque ita progreſſus erit ad infinitum; ſed ſi demonſtratio fiat de rebus ad demonſtrandum, atque inter illas unum vel plura inveniantur, quæ repugnant primis, demonſtratio nulla tota erit. Denique dicunt: qui vult comprehendere demonſtrationem, neceſſarium illi eſſe, ut poſt judicare & ſcire, quid ſit judicium. Et ut ſciatur, quid ſit judicium, ſcire debet, quid ſit demonſtratio, eaque comprehendi, ita ut unum ſe referens ad aliud, alterumque ſe ipſum non comprehendat, ideoque nulla ſit demonſtratio. Amplius dicunt, quod non poſſimus comprehendere res ſenſibiles, per ſenſibiles, quoniam illæ æqualiter ſubjectæ ſunt ſenſui, neque intelligibiles, per intelligibiles, quoniam illæ æqualiter ſubjectæ ſunt intellectui, quodque h. m. non poſſit diſcerni verum à falſo. Abolent porrò etiam cauſas, argutantes, quod ſi cauſa exiſtentiam habeat, effectus quoque, cauſæ habeat ſuam eſſentiam, vel ante vel poſt generationem aut corruptionem, vel durante illâ, quoque res ex eo, ſive cauſa ſit, ſ. effectus, non plus realitatis acquirat, ideoque nullam cauſam, neque effectum. Motum rebus ineſſe negant, quoniam, ſi eſſet, neceſſe eſſet rem motam ſe movere in loco, in quo eſt, vel in illo, in quo non eſt: Utrumque verò eſſe impoſſibile, quoniam res nulla ſimul poſſit moveri & quieſcere in loco, ubi eſt, quoniam eſſe in loco eſt, illic ſubſiſtere & commorari. Quod itaque non moveatur, vel in loco, ubi ſit, vel in loco, ubi non ſit, atque ita nullus ſit motus.

Digitized by Google

5 Sed non opus eſt omnia iſta Sophiſmata diligentius inquirere, quæ facili negotio refutantur. Quod enim παρορáματα ſenſuum attinet, non ea ſunt tanti, ut propterea ſenſus omnes ſint ejurandi, quandoquidem errores facilè ad regulas revocari poſſunt, ut fieri ſolet ab iis, qui circa diſciplinas, ſenſibus certis dicatas, verſantur. Qui viſûs naturam explicant, abundè errores oculorum demonſtrant, ut ab illis nihil falſi metuendum ſit. Quæ circa ſanos verſatur diſciplina, proponit etiam & emendat circa illum ſenſum errata. Similiter & in reliquis ſenſibus, ſi accedat ratiocinatio, non eſt metus, cuiquam facilè ab erroribus illis imponi. Legatur Marinus Merſennus in Tractatu Gallicè ſcripto *de veritate Scientiarum*, ubi prolixè Sophiſmata iſta refutat.

CAP. X.

DE SECTÆ JONICÆ PRINCIPIIS, CUJUS AUTOR THALES MILESIUS.

§. 1. *Aquam omnium rerum Principium eſſe ſtatuere Thales ac Jonici, & ante iſtos, uti quibusdam placet, Poetæ ac Ægyptii, quibus Nilus terram fœcundans hujus ſententiæ præbuiſſe fertur occaſionem. Fœcunditas Ægypti non à ſola Nili aqua, ſed particulis nitroſis, iſti mixtis, derivanda. Rabbinorum Commentum de Aqua Maſculina & Fœminina, Guttaque Maſculina Nilum fœcundante, è Chambræi Relatione de Nubeculis Nilo incubantibus illuſtratur. Oculus Tauri (Nubecula) in Inſula S. Helena Tempeſtatis Prodromus. 2. Argumenta Thaletis pro ſua de Aqua, unico rerum omnium principio, ſententia. Iſtam ſolam non ſufficere monetur. Reſuſcitarunt noſtris temporibus eandem opinionem Joh. Bapt. Helmontius, falſo de Chimarico ſuo liquore Al*cahest, *omnia in aquam inſipidam reducente, gloriatus. 3. Bernh. Paliſſy (contra quem pro alio præter Aquam principio κατ' ἄνθρωπον diſputatur,) nec non Rob. Boylius & Nic. Steno, primam Gemmarum Metallorumque Subſtantiam liquidam eſſe ſtatuentes. 4. In Scrutinio Principiorum Naturæ Pythagoræi & Platonici Intellectum, Ariſtotelici & Epicurei Phantaſiam, Thales autem aquam, Anaximenes aerem, & Heraclitus ignem, principium conſtituentes unicum, ſenſum ducem ſunt ſecuti. De ſingulis judicium Autoris additur.*

THales Mileſius, Jonicæ Sectæ Coryphæus, *Aquam* rerum principium ſtatuit, Deum autem eſſe eam mentem, quæ ex aquis cuncta fingeret, ut ait Cic. *lib. 1. de natura Deorum c. 25.* Thaletem poſteà ſequuti ſunt Hippon & Hippias, ſimulq; dixerunt, mundum fuiſſe à Deo conditum non ex nihilo, ſed ex illa materia, informi quidem, ſed æternâ. Quod etiam Moſi tribuere videtur Marſilius Ficinus. Cur verò Thales materiam uni-

univerſi dixerit aquam, rationem affert Ariſtoteles *lib. 1. Metaph. c. 3.* quia nutrimentum omnium videtur humidum, atque *ideò* (inquit) *quidam exiſtimant, Veteres Theologos ita ſenſiſſe, qui Oceanum & Thetyn generationis parentes eſſe cecinerunt, Deos quoque per aquam jurare ſolitos.* Johannes Picus hanc opinionem ortum ab Ægyptiis habuiſſe exiſtimat, dum ex Nilo inundante fœcunditatem augurabantur. Proinde neque Hebræos, neque Thaletem, hujus fuiſſe ſententiæ Autores primos. Quoniam enim Ægyptii, ſtatis anni temporibus, Nilum terram inundare videbant, ex iſta verò inundatione proveniebant ex terra omnia, atque generabantur, ideò aquam hanc principium rerum crediderunt. Sed tamen ejus rei non ſunt adeò certa documenta, neque à Veteribus quicquam traditum eſt de hâc Ægyptiorum doctrinâ. Non poterant certè ex eo magis illud conjicere, quam è pluviis cæteræ gentes, quarum beneficio propagantur omnia vegetabilia. Sed non ab ſolâ tamen aquâ generationem iſtam fieri facilè quidem ipſi potuiſſent deprehendere, ſi rem accuratius intueri voluiſſent. Illa enim fœcunditas agri Ægyptiaci, non ab aqua ſola eſt, ſed à quibusdam particulis nitroſis, aquæ iſti miſtis; unde obſervatum eſt hodie fœcunditatem illam nitro potius deberi, quam ipſi aquæ. Elegans illud eſt, nec adeò absque fundamento, Cabaliſtarum commentum, qui duplicem faciunt aquam, maſculinam & fœmininam. Fœmininas vocant aquas inferiores, Maſculinas ſuperiores, quo nomine pluviam & rorem, appellant. Quam ob cauſam *Baad Tobh Haarez fol. 28. Colum, 4.* citante Wagenſeilio *in Comment. in Sotam p. 308.* problema illud inſtituit, unde Nilo iſta fœcunditas, cùm ſit ſaltem aqua fœminina, non maſculina, atque reſpondet ex Rabbinis ſuis, Deum annis ſingulis, circa Solſtitium, M. Junio, dejicere guttam unam pilæ magnitudine ex aquis maſculis in medium Nilum, quæ gutta ita ſe habent ad Nilum, ut fermentum ad maſſam, unde omnes aquæ Nili efficiantur maſculæ, quam guttam annuam Abrahamum precibus à Deo impetraſſe exiſtimant. Quod commentum quanquam lepidum ſit, & pro more iſtius gentis confictum videatur, non fruſtrà tamen conficta eſt illa aquarum maſculinarum & fœmininarum, ſuperiorum & inferiorum, diſtinctio. Ab aquis enim pluvialibus, particulis ſalinis imprægnatis, exiſtit illa fœcunditas. Quod verò Rabbini ſomniant de guttâ aquæ maſculæ, ſingulis annis, Solſtitii tempore Nilo immiſsâ, etiam id commentum aliquid ex vero habere videtur, ſi vera ſunt, quæ obſervat de la Chambre *in libro* ſuo Gallicè ſcripto *de Incremento Nili.* Eo ſcil. anni tempore, quo inundationes fiunt, quod in Solſtitium incidit, aliquibus locis obſervatas fuiſſe nubeculas aliquas incubantes Nilo, quibus ille cauſam illam efferveſcentiæ in Nilo adſcribit. Et notum eſt, unius in nubeculæ exiguæ ſpatium ſpiritoſæ

Digitized by Google

materiæ vim magnam concentrari poſſe, ut patet ex ea nubecula, quam *Oculum Tauri* vocant nautæ, quæ in ſummo faſtigio montis, quem à planitie Taffel-Berg vocant, in Inſula Helenæ, primum exhibere ſe ſolet ſereno cœlo, Oculi Taurini magnitudine vel figurâ, ad cujus conſpectum trepidant ſtatim nautæ, velut ad ſignum furioſiſſimæ tempeſtatis, quam *Orcan* ſolent appellare. Eſſet itaque iſta nubecula velut fermentum aliquod aëris, quemadmodum nubeculæ circa Nilum ejus aquæ fermentum eſſe videntur. Sed iſta obiter.

2 Undecunque ergò prodierit hæc doctrina, Thales tamen eam ſententiam inter Philoſophos primos propagavit, cujus amplectendæ rationes fortè illas habuit, quia rerum generationes fiunt in humido, ac alimenta ſunt ab humido. Quas rationes prolixè adducit & exponit Verulamius in *fabula* ſua *de Cupidine*, quâ Parmenidis, Thaletis & Democriti dogmata examinat. Junxerat vero Thales aquæ mentem, quæ ex aquâ fecerat omnia. Sed quomodo omnia ex aqua fiant, ſecundum ejus mentem, non eſt adeò manifeſtum. Nam oportuit, ut mens ex illa aqua ſecerneret omnes ſubſtantias, ad hujus mundi conſtructionem. Non enim quicquam ex nihilo fieri putavit, neque transmutationem ex materia ſtatuit, quam ante Platonem nemo ſententiam amplexus eſt. Quâ ratione itaque ſola aqua poſſit eſſe principium corporum miſtorum, non ſatis patet. Repugnare enim naturæ miſtionis videtur ſimplicitas, at miſtio omnis diverſa *principia* præſupponit. Craſſior itaque hæc & ad rudes ſenſus excogitata Philoſophia videtur, quam tamen noſtro tempore reſuſcitarunt nonnulli è Chymicorum ordine, J. Bapt. Helmontius præ cœteris, qui, in libris ſuis Medicis & Phyſicis doctrinam illam de aqua omnium rerum principio, tam rationibus philoſophicis, quam Experimentali Philoſophia petitis, confirmare laborat. Rationes verò ejus & Experimenta incerta admodum ſunt; nam quod de Salice affert, nihil planè probat. Liquor autem ille primævus, quem *Alcaheſt* vocat, per quem omnes res materiales in aquam inſipidam reduci poſſint, tantis laudibus apud illum decantatus, quoniam nemini mortalium, qui cognitus quidem ſit, fuit oſtenſus, imo ne ipſi quidem Filio, Franc. Mercurio Helmontio, uti ab ipſo in Anglia accepi, unquam viſus, nihil probare certi potuit. Ne quid dicam de Helmontio ſibi ipſi contrario, qui fæces è corporibus remanere aliquo in loco dicit, alibi omnem ſubſtantiam in aquam abire pronunciat. De eo prolixiùs egi in *Diſſertatione meâ de Metallorum transmutatione*. Veterum Scholæ Chymicæ inauditus ille liquor fuit, primumque à Paracelſo, Chymico novitio, ac prioribus longe inferiori, memoratus, &, ſi rem ipſam conſideres, repugnare omninò rerum naturæ videtur. Accedo certe illorum ſententiæ, qui hoc Sophiſma putant Medicum, quo novæ ſuæ doctri-

doctrinæ, & gratiam aliquam, conciliare voluerit, tam Paracelſus, quam Helmontius, longe iſto ſpecioſior in aſtruendis Liquoris ſui Alcaheſtici dotibus. Me quidem judice, diſtinctæ ſunt liquidarum & conſiſtentium rerum naturæ, ac, licet hæ nonnunquam per illas vinculis, quibus cohærent, exſolvantur, ut diſſipatæ oculorum aciem effugiant, nunquam tamen inter ſe commutantur, nec ab illis principia & originem trahunt.

Bernh. Paliſſy Gallus, Figulus illiteratus, ſed ingenioſus tamen, patriâ 3
linguâ libros conſcripſit *de natura fontium, metallis, gemmis*, ubi ex aquis omnia vult produci, aquas tamen duas ſtatuit, alteram materialem, alteram congelantem. Quæ ſi quis rectè perpendat, diverſitatem hinc principiorum agnoſcet. Quando enim duplicis generis aquas facit, neceſſe eſt alteram illam aquam diverſum quid eſſe à priori, atque adeò non ratione aquæ, ſed ratione alterius cujusdam principii, differre à priori. Aqua enim, per ſe conſiderata, Elementum eſt, ſimplicisque naturæ. Ergo vel non eſt propria hæc locutio, ſi aqua ſtatuitur primum omnium rerum principium, vel involvuntur ſub aqua iſta diverſa principia, quæ expedita tamen atque inter ſe diſtincta haberi oportebat. Non repugnabo, ſi quis aquam vehiculum omnium miſtorum corporum ſtatuat, & quaſi gluten aliquod, mediumque, quo uniuntur miſcibilia. Sed ex ea ſolâ fieri aliquid poſſe non credo: fiet enim ex illa, vel per transmutationem materiæ, quæ ſi concederetur, quæreret alius, in quo principium commutationis conſiſteret: neque enim per ſe materia aquæ in materiam alteram abit. Si confugiant ad aliam particularum diſpoſitionem, quæram ulterius, unde iſta diſpoſitio variata? Atomi enim & minutiſſimæ particulæ corporis ſimplicis & ſingularis omnes ſibi ſunt ſimiles; ergò aliud quid accedere debet ad aliam materiam producendam. Qui nuper *de Gemmis* libellum edidit Robertus Boylius, gemmarum ſubſtantiam primam liquidam eſſe ſtatuit. De Cryſtallis, metallis idem ſtatuit ſubtiſſimus Nicol. Steno in *Prodromo libri ſui de ſolido intra ſolidum naturaliter contento*, cujus ego ſententiam in citata Diſſertatione mea prolixius impugno, *à p. 17. ad 20.* quæ huc transſcribere nolo.

Quemadmodum Aquam Thales omnium rerum principium, ita Aërem Anaximenes delegit, eâdem, quâ ille, ratione ductus. Nam & ipſe 4
principium Subſtantiarum unicum ſtatuere voluit, quod eò certius eſſe putavit, quo illud univerſalius eſt, latiusque ſe extendit. Subtilius illud quidem principium Thaletis, ſed quod æquè ſenſum habet pro fundamento, atque adeò certiorem viam eligere voluit præ imaginaria illa cœterorum. Scil. ita cum iſtis variantibus Philoſophorum principiis comparatum eſt, quemadmodum pro varietate facultatum illarum in homine, quæ percipiunt rerum naturam, habemus in nobis intelligentiam, habemus Phanta-

ſiam, habemus denique ſenſum. Qui principia naturæ ex fonte intellectus deducunt ad cauſas æternas, invariabiles, animum intendunt, nec tam in internis rerum cauſis, quam in externis, contemplationes figunt, quorum ex ordine ſunt Pythagorei & Platonici. Alter ille Ordo, qui Phantaſiam Ducem ſequitur, quaſi medius inter illos eſt, qui intellectum, & qui ſenſum ſequuntur. Cùm enim vident, eſſe in natura ſubtiliora quædam principia, quam ut in ſenſus incurrant, ideo ad notiones aliquas generales, confugiunt, materiam ſc. & formam, quæ demonſtrari in natura nequeunt, concipi autem animo poſſunt, vel ad minutas aliquas & inſenſiles particulas, earumque figuras & motus, quæ æquè ſenſu quidem non poſſunt percipi, niſi per longinquas aliquas concluſiones & conſequentias, magis tamen ipſi fundare in re ipſa principia ſua cupiunt, quam ii, qui generales iſtas materiæ & formarum notiones ſequuntur, quibus penè nihil aliud dicitur, quam prædicamentis Logicis, quæ per ſe nihil realitatis habent, ſed velut Indices quidam ſunt, & rerum receptacula. Pari modo in forma & materia nihil aliud eſt, quam generalis quidam conceptus, qui fundamentum quidem in natura habet, nihil verò demonſtrat, neque ſcientiam aliquid in nobis gignit. Nihil enim aliud iis vocibus innuitur, quam eſſe aliquod in natura principium paſſivum, quod vocatur materia, & activum, quod vocatur forma; qualia verò iſta ſint, aut quo nomine vocentur, quomodo ſe habeant ad ſe invicem, nihil per hæc principia intelligo. Qui ſenſum ducem ſequuntur, is quatuor illas corporum maſſas præ oculis habent, quæ cum maximam univerſi hujus partem complere vident, vel unum ex iis eligunt rerum principium, vel etiam diverſa aſſumunt, unde miſceantur. Atque ita Thales Aquam, quod maximam Globi hujus terreni partem implere videret, generarique omnia ejus operâ animadverteret, principium rerum ſtatuebat. Ita Anaximenes Aërem, Heraclitus Ignem, aliqui Terram ſtatuebant. Qui ita ponunt principia, tribus videntur ordinibus diſtingui, aliqui infinita, vel innumerabilia ſaltem conſtituunt principia, jam tùm ſpecificata, & ad ſua corpora deſtinata, quibus proinde non opus eſt alio quodam commento ad corporum diſtinctionem. Habent enim naturam, jam tùm in ipſis principiis disgregatam, quâ in ſentententia Epicurus & Democritus, cum ſuis Aſſeclis ſunt, qui tamen magis phantaſmata ſpeculantur, ſed quod in ſenſibus tamen ſunt magnâ parte fundata. Secundus Ordo illorum eſt, qui plura conſtituunt rerum principia, ſenſibus obvia, corporumque diverſitatem ponunt in temperamento & miſtione, quorum ſententia quidem cæteris videtur anteferenda. Tertius Ordo eorum eſt, qui unum idemque invariabile ponunt principium, corporum tamen naturalium diſtinctionem deducunt à variationi hujus principii, figurâ, poſituque diverſo. Quâ in ſententia Thales fuit, quam

Digitized by Google

quam tamen ſententiam, ut veritati conſentaneam amplecti non poſſumus, ob rationes, quas jam ſuprà allegavimus, præferentes opinionem illam, quæ diverſitates principiorum ſenſibilium ſtatuit. Quæ an in Elementis illis quatuor reponenda ſint, dicemus, cùm de iis ſermo nobis erit. Quod Anaximenem attinet, habuit ille validiores etiam cauſas, quam Thales, quas fuſius deducit Verulamius *in fab. de Cupidine pag. 656.* Ejus principia Carmine complexus eſt Scipio Capitius.

CAP. XI.

DE PLATONICÆ PHILOSOPHIÆ PRINCIPIIS, EJUS ILLUSTRATORIBUS VETERIBUS ET NOVIS, CONSENSUQUE VEL DISSENSU AB ARISTOTELE.

§. 1. *Philoſophiam ſuam Plato à Socrate Præceptore hauſit, ſed Barbarica mixtura adulteravit. Socrates Phyſica parum excoluit. Scriptores de Philoſophia Socratica, Hier. Cardanus, Joh. Lud. Balzacius & Aug. Maſcardus. Phyſica Socratica Scepticiſmo fuit affinis, non item Platonica, licet ἀκαταληψίαν aliquam ſtatuat. 2. Miſtura Philoſophia Platonica ex Heraclitica, Pythagoræa & Socratica, Differentia autem ab Ariſtotelica, ſi Ideas ſeponas, ferme tantum Verbalis. Conciliatores utriusque Jac. Mazonius, Bernh. Donatus, Seb. Foxius, & his antiquior Georg. Gemiſtus. Platonis Apologetæ Beſſarion & Pet. Bembus. Plagium in Timæum ac Moſen falſo ei objicitur. 3. Dialogi quidam Platoni ſuppoſiti. Editiones operum ejus potiores. Commentatorum Notitia è J. Bapt. Bernhardi* Seminario Philoſophiæ Platonicæ *haurienda. Præcipui inter eos ſunt Plotinus (Numenii Plagiarius,) Proclus, Maximus Tyrius, Alcinous, Salluſtius, Mich. Pſellus, Chalcidius, Paulus Benius. 4. Platonis Eloquentia, ob Feſtivitatem pariter atque magnificentiam, commendatur, 5. Phyſica ejus parùm ab Ariſtotelica differt, ac Naturalem Theologiam ſibi ſubſternit atque immiſcet. 6. Philoſophemata Platonica nimis ſubtilia de Rerum Principiis (Deo, Idea & Materia,) Cauſisque, ac Mundis totidem. 7. Doctrina de Anima Mundi, quæ ſenſu Platonico rejicitur, ſaniori autem admittitur ac defenditur. Trahitur huc à Paulo Sarpio, eam ob cauſam periclitato, aliisque, Locus Gen. I. 2. Moſaicus. Cavendus ejus abuſus multiplex in ignorantia cauſarum pallianda, in Diis duobus fingendis (quod Platoni à Sam. Parkero immerito objicitur,) & Phyſica Enthuſiaſtica, Aſtrologia Divinatrice, Magia, Medicinaque ſuperſtitioſa, defendendis. 8. Platonis ἀμεθόδεια notatur. Convenientiam doctrina ipſius cum Moſe, S. Literis & Chriſtianorum dogmatis, ab Henr. Moro defenſam, Sam-*

Parkerus, in Cenſura Philoſophiæ Platonicæ, ac Diſſ. de Trinitate Platonica, *impugnavit, ſed incaſſum.* 9. *Sententia Platonis de Elementis.* 10. *Doctrina de Animarum præexiſtentia, à Chriſtoph. Sandio & Henrico Moro reſuſcitata, à Jac. v. Thomaſio & Parkero confutata.* 11. *Philoſophia Platonica Speculationibus Metaphyſicis nimis indulget. Illuſtrant eam Dan. Heinſii* Poëma de Contemptu Mortis, *& Henr. Mori Scripta plurima, etiam Theologica Platoniſmus Patrum, & Origenis præſertim Heterodoxus. Caſp. Barthii Lib. affectus* de Chriſtianiſmo Epicteti.

1 A Sectæ Jonicæ Conditore Thalete promanavit Socratica, cujus Socrates Autor fuit: quæ tamen Philoſophia hinc in varias Sectas abiit, cùm ſcil. diſcipuli Socratis ipſi diverſa ſentirent, atque incertum eſſet, quænam genuina Socratis principia. Nihil enim literis ipſe mandavit, ſed omnia apud diſcipulos ejus ex ore ejus prolata aſſervabantur. Plato certè, qui diſcipulus Socratis erat præcipuus, malè audiit nonnullis, qui Socrate uno contenti erant, quod miſcellâ ſuâ Philoſophiâ corruperit genuinam, quam à Socrate acceperat, maximeque Barbarica, Ægyptiaca, & Pythagoræa, quæ ab alio fonte profluxerant. Hanc mixturam Xenophon ipſe, Socratis auditor, exprobrat Platoni, in *Epiſtola* quâdam *ad Æſchinem Socraticum* ſcriptâ, quæ legi poteſt apud Euſebium, *in præparatione Evangelicâ lib. 24.* & Stobæum *in Sermone de Diis.* Phyſices tamen negligentior fuiſſe videtur, cujus quidem junior adhuc incredibili cupiditate ductus fuit, ſenior verò factus, ut dubiam, incertam atque inutilem, repudiant. vid. Euſeb. *lib. 1. præparat. c. 5.* Lactant. *lib. 3. c. 21.* Quare morali ſtudio præ cœteris ſe dedit. Cœterùm de Philoſophia Socratica legi poteſt Hier. Cardani *liber de Studio Socratis*, qui reperitur in *Imo* ejus *Operum Tomo.* Legi etiam poteſt Joh. Lud. Balzacus in libro, quem *de vita Socratis* Gallicâ linguâ ſcripſit. Et in alio, quem *Socratem Chriſtianum* inſcribit, ubi dogmata ejus moralia cum Chriſtiana fide confert. Eſt & quoddam Auguſtini Maſcardi Manuſcriptum, hactenus ineditum, *Il' genio de Socrate per la Corte*, cujus meminit Craſſus *in Elogiis hominum Literatorum, part. 1. p. 257.* Sed illa ad nos non pertinent, qui Phyſica tamen quærimus. In quibus eum quidpiam è Scepticiſmo traxiſſe jam ſuprà innuimus, quem Scepticiſmum Media Academia in multis amplexa eſt. vid. Voſſium *de Sectis Philoſophorum cap. 20.* ubi de variis Scepticorum differentiis agit. Quare non crediderim ego, in Phyſicis præ cœteris ſecutum fuiſſe Platonem Præceptorem ſuum, Socratem. Longe enim à Scepticiſmo abeſt, quanquam ejus quædam ἀκαταληψία & inquiſitio vaga ſit, quam Verulamius, *in novo Organo, lib. 1. Aphoriſmo 67.* eum primò credit introduxiſſe, tanquam per jocum & Ironiam, in odium veterum Sophiſtarum, qui nihil tàm verebantur, quam ne dubitare de re aliquâ viderentur, bonô quidem

quidem inſtitutò, non ut in iſta ἀκαταληψία ſubſiſteret, ut fecit nova Academia. Atque ita ille exiſtimat, vel eam ob cauſam, quod per ambages longas rem ipſam dicat, nec modo aliquo dogmatico proponat. Certè Verulamius, Socratem non aliam ob cauſam dubitaſſe, ait, quam ut eò ſapientior haberetur, atque eò occultiora ſcire videretur, quod etiam illa, quæ manifeſta ſunt, ſcire ſe negaret.

Si Laërtium audimus in *vita Platonis*, & Heſychium Illuſtrium, Philoſophia Platonis ex Heraclitica, Pythagorica & Socratica miſta fuit, in iis, quæ ſenſibus percipiuntur. Heracliti partes ſecutus eſt, in iis, quæ mente comprehenduntur, Pythagoram, in rebus civilibus, Sacratem. Patet itaque inde, in Philoſophia naturali Stoicorum ſententias eum præ cœteris amplexum, quanquam ita Philoſophiam ſuam naturalem inſtituerit, ut ſubinde commiſceret abſtractas illas animi notiones & ænigmatica Pythagoreorum commenta, atque ex iis unum quaſi cinnum conficeret.

Ipſe Ariſtoteles, *l. Metaph. c. 7.* Philoſophiam Platonicam partim ſimilem Pythagoricæ agnoſcit, & Claudius Berirgardus, *in Circulo ſuo Piſano, Circ. 3. part. 1.* Platonicam Philoſophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, ſimilem facit. *Sublatis enim Ideis,* inquit, *quas impugnat Ariſtoteles, ferè in cæteris videntur differre verbis, & ratione conſiderandi.* Arguit Ariſtoteles Platonem, quod putârit materiam non diſtingui à privatione & eſſe non Ens, unde ſequatur, omnia fieri ex non Ente, & prætereà materiam eſſe ex ſe, poſteà verò dicit, eum vocaſſe materiam matrem & cauſam eorum, quæ fiunt, privationem verò neglexiſſe, ut maleficam & non Ens, quod intelligi, niſi diverſo ſenſu, nequit. Ita, *lib. 2. Metaph.* principia rerum apud Platonem ait eſſe numeros & figuras, alio verò loco magnum & parvum eſſe materiam, *Unum* autem ideam ſive formam, quæ arguunt litem hanc in verbis tantùm eſſe poſitam. Materia diſſenſus pars inter Ariſtotelem & Platonem ſita eſt in illa de Ideis doctrina, quam Pythagoreorum Scholis hauſiſſe videtur. Et fuerunt ſanè tam Pythagoræ, quam Platonis, dogmata pro iiſdem habita. *vid.* Barth. *Adverſar. lib. 53. c. 13.* Sed injuriam in Idearum doctrinâ factam fuiſſe Platoni, jam dudum ab aliis oſtenſum eſt, ac legi poteſt ſuper hoc argumento, Liber, quem Scipio Agnellus *de Ideis* conſcripſit. Alioquin negotium hoc conciliationis inter Platonem & Ariſtotelem multi tractârunt. Integrum librum *de conſenſu Ariſtotelicæ & Platonicæ Philoſophiæ* conſcripſit Jacobus Mazonius, Bernhardinus Donatus librum *de Platonicæ & Ariſtotelicæ Philoſophiæ differentia,* Sebaſtianus Foxius *Tr. de Platonis & Ariſtotelis conſenſione in Philoſ. Naturali*, Witeb. A. 1589. in 8vo editum. Hubertus Folieta quoque *de nonnullis, in quibus Plato ab Ariſtotele reprehenditur.* Diſſertationem edidit Romæ anno 1574. *in 4to.* Seb. Baſſo, *in Libb. 12. Philoſ. Naturalis adverſus Ariſtotelem,* in quibus abſtruſa Veterum Phyſiologia reſtauratur, & Ariſtotelis errores ſolidis

Digitized by Google

lidis rationibus refelluntur, dogmata quoque Platonis nonnulla, imprimis iſtud de Anima Mundi, contra Peripateticos defendit. Et, quem primo loco debuiſſem nominare, iis, quos recenſui, longe antiquior, Georg. Gemiſthus, *in Opuſculo de differentia Philoſophiæ Platonicæ & Ariſtotelicæ.* Non defuerunt etiam ex antiquioribus, qui Platonis dogmata impugnârunt. Atque contra unum eorum (Georg. Trapezuntium, qui *comparationem Platonis & Ariſtotelis,* in Platonem injuriam, ediderat, Venetiis A. 1523. *in 8vo* excuſam) Beſſarion Cardinalis eruditum illum librum *in Calumniatorem Platonis* ſcripſit, Venetiis ap. Aldum A. 1503. *in fol.* impreſſum. De quo Beſſarione, ejusque operibus, ad Philoſophiam Platonicam ſpectantibus, legi poteſt Gaddius *in libro de Scriptoribus, ſub Tit. Beſſarionis.* Scripſerat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis,* & *Diſſertationes in ejus Opera,* quæ tamen hactenus ſunt inedita, eodem referente Gaddio. De ordine in legendis libris Platonicis adhibendo ſcripſerunt Marſilius Ficinus, Johannes Serranus, Franciſcus Patritius, Paulus Benius. Qui Platonem plagii incuſant, injuriam illi faciunt. Nam quod à Timæo doctrinam de Anima mundi habuiſſe exiſtimant, verum id quidem eſt, ſed apertè nomen Autoris laudat in *Dialogi* ſui fronte, quem totum ex ejus ſententia concinnavit. Neque ſtatim eam ob cauſam plagiarii dicendi ſunt, qui ſententias cum aliis habent communes. Quod Moyſi multa ſurripuerit, pernegat Paulus Benius *lib. X. Commentarii in Timæum Platonis. Nihil unquam inveni*, inquit ille, *apud Platonem, quod deprehendere potuerim ex una Moyſis Hiſtoria fuiſſe expreſſum, in multa verò incidi, ob qua exiſtimem eam legiſſe nunquam.* Legi quoque Hier. Cardanus poteſt, in eo libro, quem *de clarorum hominum vitâ*, & de illuſtrium Antiquorum judicio ſcripſit, ubi agit de Platone. Reperitur autem liber ille in Operum ejus *Tomo X.*

3 Reperiuntur inter Opera ejus Suppoſititii aliquot *Dialogi*, è quibus qui inſcribitur Axiochus Æſchynis Socratici eſſe ſcribitur à Suida *in vocibus Axiochus & Æſchynes.* Habentur & plures alii, qui in fine Operum ejus ſolent poni. Fuerunt & alii adulterini ejus *Dialogi*, quos recenſet Diogenes Laërtius, ſed qui amplius non extant. Opera Platonis quam emendatiſſima prodierunt Baſileæ, cum Procli Commentario in Timæum, A. 1534. ſed Græcè tantùm. Latinè unà cum Græco Textu edita ſunt ab Henrico Stephano, & cum *Commentariis* Joh. Serrani A. 1578. quod optima eſt Editio. Cœteroquin & Lugduni A. 1590. prodiit, cum argumentis perpetuis & *Commentariis* Marſilii Ficini, cujus etiam ſeorſim extant Opera, aliquot Voluminibus *in folio* edita, quibus Philoſophiam Platonicam per partes illuſtravit. Interpretum verò & Commentatorum Veterum & Recentiorum magnus eſt numerus, quos omnes recenſere operoſum nimis eſſet. Legi poteſt Nomenclator iſtorum Autorum apud Johannem Baptiſtam Bernhardum *in Seminaria*

Digitized by Google

rio Philoſophia Platonica, ut vocat, libro utiliſſimo, quo è Platone & Platonicis omnibus, Græcis & Latinis, Arabicis, Veteribus & Recentioribus, Interpretibus & Commentatoribus, doctrinas Platonis collegit, utinam meliori ordine & diſtinctione, nam quaſi chaos aliquod confectum eſt. Utiliter tamen liber iſte, & ad varios uſus, adhiberi poteſt, neque enim plenius aliquod Opus & ordinatius hactenus exſtat, & in multis Indicis loco eſſe poteſt. Præcipui tamen ex Interpretibus ejus ſequentes ſunt. Plotinus, cujus *Enneades* Græcè & Latinè Baſileæ excudit Henricus Petri; quem tamen plagium in Numenium commiſiſſe aliqui putarunt. Quod crimen ut refelleret, Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philoſophus, librum ſcripſit de differentia doctrinæ Plotini & Numenii, teſte Jonſio *lib. 3. de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ, c. 10. p. 264.* Procli *Elementa Theologiæ & Phyſicæ* idem Petri edidit, *libros autem ſex in Platonis Philoſophiam* Græcè latinèque Æmilius Portus. Quæ Editio Hamburgi prodiit, ſumtus ſuppeditante Sereniſſimo Friderico, Holſatiæ Principe glorioſæ memoriæ. Maximus Tyrius & Alcinous, Græcè & Latinè editi à Daniele Heinſio *in octavo* Leidæ A. 1607. una cum *notis* ejus, Salluſtius à Leone Allatio Græcè Latinèque editus Lugduni Batavorum; in quem etiam extant *Notæ* Lucæ Holſtenii. Mich. Pſelli opuſcula *de Dæmonibus & Magia*, & Apuleji quædam, huc etiam ſpectant; nam & is Platonicus fuit. Cœterùm Commentatores in libros Platonis ſingulares, *Timæum* præcipuè, quo Phyſica ejus principia potiſſimum continentur, multi ſunt, tàm Veteres, quam Recentiores, quorum Catalogum ſatis copioſum videas licet in *Nomenclatore Philoſophico* Iſr. Spachii *p. 32. 33. 34.* Paulus Benius in Platonis *Timæum* legi meretur. Commendat eum Craſſus *in Elogiis hominum literatorum, part. 2. pag. 83.* Chalcidii in eum *Commentarium* edidit Joh. Meurſius. Magnificum ejus Viri Elogium vid. ap. Barth. *Adverſ. lib. 48. c. 8.* *Nemo*, inquit, *melius profuiſſe ſeculo noſtro videtur, quam Chalcidius fecit, homo ita Chriſtianus, ut alium non potuiſſe eum eſſe evincatur, ita Philoſophus ut videri velit ſeſe rationibus ſolis niti velle.* Legi etiam poteſt Plutarchus in *Timæo Platonis*, & *in Quæſtionibus Platonicis.* Jungi etiam huic poſſunt nonnulli Commentatores in Ciceronis *Timæum.* Legi & in eam rem merentur Petri Rami *Adverſaria de Platonis Philoſophia*; Carpentarii *Commentaria*; Johannis Pici & Joh. Franciſci Mirandulanorum *Opera*, qui Platonica dogmata itidem illuſtrarunt.

Quod Eloquentiam ejus attinet, eam multis laudibus extollunt nonnulli, aliqui etiam habent, quæ in eâ deſiderent. Plato, Socratis diſcipulus, ejus quoque in dicendo feſtivitatem & elegantiam retinuit, quod nec ipſe diſſimulat. Quam ut accuratiùs retineret Dialogo ſua proponere maluit, ut eſſet huic feſtivitati & elegantiæ in dicendo commodior locus. Sed & magnificentia quædam ſuaviloquentiæ juncta fuit, quarum virtutum commen- 4

dationem prolixam, omnemque, quæ ſuper hoc argumento inſtituitur, Diſputationem, vid. apud Franc. Vavaſſorem *in lib. de ludicrâ Dictione p.41.* ubi de Socratis quoque libris diſſerit. Quæ aliqui in illo deſiderant, examinat & refutat Leo Allatius *in lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo, cap.4.p.41.& ſeqq.*

5 Sed illa ad nos nunc non pertinent, qui Phyſica tantùm ſectamur, in quibus, ſi excipiantur, quæ Pythagoricis debet, non adeò differre ejus Philoſophiam à Peripatetica, Claudius Berirgardus dicebat, quod quidem non usque adeò improbabile eſt. Plato rem omnem à prima & principe cauſa orditur, quam illi Deum vel Mundum intellectualem vocant. Theologiam itaque naturalem, vel Metaphyſicam, eo ſcil. ſenſu, quo Veteres eam acceperunt, cum illa diſciplina, quæ rerum naturalium affectiones docet, vel confundit, vel ab ea non ſeparat. Quoniam itaque Deus, mens illa ſuprema, principium naturæ eſt, ideo præſupponere voluit Plato hanc cauſam, ut, cognito iſto naturæ principio, in rerum naturalium cauſas inquireret. Platonis ergò Philoſophia conſiderari debet, tanquam complexus aliquis ſcientiarum, quarum omnium initium Theologia eſt, atque adeò primum illud, unde dependent omnia. Hanc itaque Philoſophiæ partem, ut fundamentalem, cœteris ſubſternit, atque ita innectit, ut diſcrimen vix deprehendi queat. Quam ob cauſam Platonici divinè ſtatuunt, Philoſophiæ rationem omnem contemplatione Dei comprehendi, atque hominis finem ponunt in *ἐξομοιώσει τῷ θεῷ, in ſimilitudine Dei.* Alterum Theoreticæ Philoſophiæ & principium & finis eſt, alterum Practicæ. Omnis itaque ejus Philoſophia hûc dirigitur, piè quidem & rectè, ſed poſſunt tamen cœteræ ſcientiarum partes diſtingui & ſeorſim tractari, abſque conſideratione cauſæ primæ, quæ extra corpora naturalia conſtituenda eſt, niſi velimus, cum Stoicis, Deum formam eſſe corporibus naturalibus immerſam. Quomodo ipſi, teſte Senecâ *Ep. 54.* duo principia agnoſcunt, cauſam & materiam, cauſæ nomine accepto pro eo, quod operatur cum ratione in natura. A qua tamen ſententia alienos nos eſſe oportet, ut quam multa abſurda in Theologia ſequantur.

6 Duplicia itaque apud Platonem obſervare licet principia Phyſica, ſecundum variam naturæ conſiderationem. Conſideratur enim natura, vel ut creanda eſt univerſa à Deo, vel ut illa, quæ jam creata eſt, & alteratur per generationes, corruptiones, aliasque affectiones, quæ poſterior acceptio à Peripateticis, aliisque Philoſophis, attenditur, ac principia Phyſica ſecundum eam acceptionem diriguntur. Apud Platonem verò diſtingvuntur quidem illa principia naturæ, vario hoc modo conſiderata; ita tamen temperat iſta, ut poſteriora illa prioribus innectat ſemper & committat. Priori conſideratione naturæ, quantum ex Platone ipſo & è Platonicis, patet, tria illi

illi ſunt principia, Deus, Idea & materia. Deus ſcil. Effectrix illa cauſa eſt univerſalis. Idea eſſentiam & ſpeciem largitur, quam materia contrahit & ſingularem efficit. Eſt verò Idea à Deo ipſo, non re, ſed ratione diſtincta. Ubi non adeò liquet, an Plato materiam Deo coævam faciat, an verò ab ipſo creatam. Poſterius non videtur, quoniam inter principia ponit; ſed iſta, ſi ita ſentit, condonanda ipſi ſunt. Cauſas Platonici quinque ſtatuunt, & Proclus ita diſcriminat. *Effectrix*, inquit, *cauſa eſt id, à quo, Exemplaris id, ad quod, finalis id, propter quod, formalis id, quo, materia id, ex quo, vel in quo, res fiunt*, Effectrix verò & Exemplaris cauſa, quanquam nonnullis confunduntur, aliis tamen diſtingvuntur, quoniam ad efficientem executionem, ad Exemplarem directionem, quemadmodum ad finalem intentionem, referunt. Sed hæc ſubtilius paululum dicuntur, & ad Metaphyſicos rejicienda ſunt. Platonici enim in illis cauſis ſuis hic Metaphyſicos potius agunt, quam Phyſicos. Porrò Platonici gradibus quibusdam ad Deum conſcendunt, Deum ſupra omnia locant, cui ſubſternunt Intellectualem mundum, huic ſubjiciunt rationalem, huic iterum mundum ſeminarium ſive naturam, infimum faciunt mundum ſenſibilem. In Deo omnia ſunt illis, mundus intelligibilis plenus eſt Ideis, quem certè cur ab iſto, Deo, diſtinxerint, cauſa nulla eſt, Realis mundus plenus eſt rationibus, vel Idearum formulis Natura ſeminibus, materia ſimulachris & imaginibus rerum, quô nomine illi formas ſenſibiles deſignant. Tres itaque cauſæ principes ſunt illis rerum omnium, Deus, à quo unitas, mens ex qua ordo & pulchritudo, Anima, quæ motu & vitâ omnia continet, quæ certè ſingula majorem ſubtilitatem, quam erat neceſſum, præ ſe ferunt, ac Entia etiam præter neceſſitatem multiplicant. Cur enim mundus intellectualis, ſive mens, à Deo diſtinguatur, non video, neque etiam Ideæ ab ipſo Deo differunt. Licet Dion. Petavius diverſum aliquid à Deo illas ſtatui à Platonicis longa Diſputatione contendat, *T. I. Dogm. Theol. Lib. 4. c. 9.* Rationalis Mundus ex intelligibili illis procedit, velut lumen à luce, natura fœta ſeminibus ex rationali, ut calor ex ſplendore, dimanat. Senſibilis ex naturali & ſeminario mundo non aliter atque è calore vitali generatio proficiſcitur. Hæc omnia ita illis ordinata ſunt, & per quasdam quaſi tribus & claſſes diſpoſita, ſive ab ipſo Platone hæc inventa ſint, ſive à majoribus ita hauſerat. In iis quidem non ſunt, quæ adeò quis improbet, ſed tamen iſta partitio naturæ an ita ſe habeat, nec potius imaginaria multa comprehendat, definiri non poteſt. Quorſum etiam pertinet tot diſtinctiones, quaſi quorundam Orbium facere, ubi neceſſe eſt multas concipere ſubſtantias, quaſi ſeparatas, quæ an exiſtant in rerum natura, incertum eſt. Nolo hîc coacervare quæ de primo, uno & bono, diſſerant Platonici, quæ de Ideis, quas percipi exiſtimavit Plato, eâ ratione ductus, quod incertam de rebus ſcientiam habeamus, niſi

niſi ſpecies quædam perfectæ animo cernantur. Quæ de numeris, de pulchritudine, amore, in quibus planè θεολογεῖν videtur, pulchra quidem ac ſpecioſa proponit, ita ſunt à vulgaribus ſenſibus ſeparata, ita è peregrinis ratiocinationibus collecta, & tricis quibusdam complicata, ut non adeò quid diſtinctè inde concipi poſſit.

7 Mundum Animalem Plato vocat totum iſtud Univerſum, quod, ut animal conſiderat, eique animam quandam per omnes partes infuſam affingit. Ex quo iterum patet, nimium laboraſſe Platonem in corporibus naturalibus ad univerſales illas Idearum claſſes, mente conceptarum, reducendis. Abſurdum illi ſcil. viſum eſt, partem aliquam mundi vivere, non verò totum, cùm mundus generet animantes, neque illud, quod expers animi ſit, generare poſſit animalia. Atque hæc Platonis vera ſententia eſt, in *Timæo*, Univerſum hoc animal vocantis, quod contineret relinquas animantes, quibus comprehendebat etiam omnes orbes cœleſtes; quæ verò magnas abſurditates implicat. Quid enim eſt abſurdius, quam fingere animal, ex aliis infinitis compoſitum? quo idoneo argumento probari poterit, eſſe aliquam mundi animam intelligentem rationalem, à Deo diverſam, quæ tamen nec eſſet Angelus? nullâ certè id ratione evinci poteſt, nec revelatione; quæ omnia portentis potius, quam rationi ſunt ſimilia. Stoici quidem Animam mundi etiam agnoverunt, ſed ea ipſa Deum notabant, quem tamen alium ab anima mundi facit Plato. Fortaſſis & Pythagoreorum illa ſententia eſt. Sed de illorum Philoſophia nihil adeò diſtinctè doceri poteſt. Quod ſi Plato per iſtam mundi animam intelligere velit Spiritum quendam æthereum, rationibus ſeminariis fœtum, per partes univerſi diſperſum, non eſſet adeò ob iſtam ſententiam reprehendendus, quique illum rejiciunt, nihil poſſunt nobis reponere, quod notius ſit, animoque diſtinctius concipi poſſit. Præterea omnes ii, qui nobis principia Phyſica poſuerunt, ac ipſi quoque Peripatetici aliud quoddam comminiſcuntur commune principium, quò confugiunt, quando per quatuor Elementa rem non poſſunt expedire. Quare quintum aliquod, ſive quintam eſſentiam, ut vulgò vocant, comminiſcuntur, quæ inter quatuor illa Elementa quaſi dominetur, illisque præſideat, eorum verò temperamentum quoddam excellentius comprehendat. Carteſiani quoque, cùm fingunt ſubtilem iſtam materiam, per omnes mundi partes diffuſam, quæque ex Sole potiſſimum profluat, non videntur multum ab hac ſententia diſſidere. Nam & Platonicis Sol quaſi Regia iſtius animæ habetur, ut multis probat Johannes Franciſcus Grandis *in Diſſertatione* ſua *de Epicuri Philoſophia*. Quare imperitè faciunt, qui hanc doctrinam de Spiritu mundi, non Platonico, ſed ſaniori ſenſu, acceptam, ut rem inanem, vel impiam, rident & rejiciunt, quam aliqui etiam ipſo in Moyſe fundatam volunt, & per Spiritum illum, qui aquis incu-

incubabat, hunc Spiritum æthereum intelligunt. In quorum etiam numero ſancti Patres ſunt, & multi quoque Theologorum, quanquam aliqui locum hunc de Spiritu S. explicent. Periculoſa ex eo lis aliquando mota fuit Patri Paulò Sarpio, doctiſſimo illi *Hiſtoriæ Concilii Tridentini* Scriptori, à neſcio quo Inquiſitore, qui negaverit Sacram Trinitatem ex *I. Geneſ. cap.* poſſe probari. Qua de re legi poteſt Fulgentius in ejus *vita*, in Gallicum ſermonem converſâ, *p. 31*. Et oritur ſanè ex coagmentatione illa partium Univerſi quædam contemperatio, ac qualitates quædam univerſales, quarum effectus interdum videmus, cauſas verò animo comprehendere non poſſumus. Vid. quæ in eam rem diſſerit Rob. Boylius in lib. de Coſmicis qualitatibus. Atque in iſtarum rerum cauſas cùm inquiritur, ad tale aliquod univerſale principium confugiendum eſt. Quorſum enim etiam ſe vertant omnes illi, qui ſingularia Phyſices principia commenti ſunt, vident tamen ſe rem non poſſe expedire, niſi ad naturam aliquam communem operatricem in operibus confugiant, ut ſupra ex Lucretio vidimus, qui ex Atomis ſuis expedire ſe non poteſt, niſi θεὸν ἀπὸ μηχανῆς arceſſat, naturam ſcil. aliquam æthercam, ſubtilem, quam agnoſcere neceſſitas interdum nos jubet, cùm in rationibus ſpecialibus dandis deficimus. Quô tamen nolim probare, quorundam vel ſuperſtitionem, vel ſocordiam, qui, Tragœdos imitati, ut illi ad componendas turbas Deum è machina evocant; ita ad communem aliquam cauſam confugiunt. Quanquam etiam peccare fortè imbecillitas noſtri intellectus poteſt, cum oculis Lynceis rerum viſcera nos penetraturos confidimus, ſpecialiſſimas illis cauſas indagaturi. Nos certè enim circa particulam aliquam & portiunculam Philoſophi ſumus; & exiguis animi noſtri Cancellis non includimus Univerſum illud, nec penetrare poſſumus ingenii acie, quod tot vaſta corpora inter ſe cohæreant; annon quædam eorum inter ſe ſit conciliatio, mutuaque operatio, quæ in occultis ſe exerat aliquando, nonnunquam in ſecula extendatur. Multis certè ex illa Platonicorum doctrina ſententia hæc de anima mundi inhæſit, unde fortaſſis non de nihilo eſt, quod obſervat Samuel Parkerus gentilium idololatriam penè omnem ad iſtam mundi animam reſpexiſſe. Vid. ejus *Tentamina Phyſico-Theologica* contra Atheos & Epicuræos, *lib. 2. c. 1. & 2.* Ex eodem etiam principio ἡλιολατρείαν ortam eſſe, illic probat, quandoquidem Sol ſedes iſtius animæ à Philoſophis ſit habitus. Non tamen crediderim, quod iſte putat, à Platone geminum Numen ſtatui, ut geminum mundum fingit, viſibilem & intellectualem, niſi fortè ita interpreteris, ut per ſecundarium illum Deum intelligat genium, vel mentem aliquam: Ita enim in Timæo: *Deus intellectualis & potens Deum ſibi ſufficientem & perfectiſſimum genuit, ſ. mundum.* Et Origenes, *contra Celſum lib. 5.* ita Platonis mentem interpretatur; dicit enim Stoicos facere mundum Deum primarium, Platonicos

Digitized by Google

cos verò ſecundarium. Platonem autem ſupremum Deum extra pomœria mundi abegiſſe, Juſtinus *in Cohortatione ad Græcos*, ait. Sed illis omnibus vel ſanior ſenſus, vel perverſior, à varia interpretatione accedere poteſt. Plato enim ea omnia ſermonibus ſuis implicuit, ut interdum mens ejus non rectè deprehendi poſſit. Et quoniam elegantiam ſermonis ſectatus eſt, non fortaſſe ita expreſſit animi ſenſa, ut Philoſophus in illis pedem figere tutò poſſit. Ab Interpretum verò commentis toti etiam pendere non poſſumus; nam & vetus illud hîc obtinet: *Quot capita, tot ſenſus*; raroque Philoſophia adeò illibata & incorrupta ſervatur. Solet enim ab Interpretibus novarum rerum cupidis, & vanâ gloriâ ſe jactantibus, illis aliquid affingi, aut per conſequentias, non rectè inſtitutas, aliquid colligi, quod fortè Doctori ipſi & Anteſignano in mentem non venit, ut abundè ex Ariſtotele, & ejus Interpretibus patet. Id verò negari nequit, ſuper iſta mundi anima, ſi ea intellectu prædita ſtatuatur, fundatam fuiſſe, & adhuc fundari, illam Enthuſiaſtarum Phyſicam, quæ ſe plerumque in iſta principia reſoluit. Ex hoc fonte fluunt actiones in natura magneticæ, Sympathicæ, Aſtrologia divinatrix, etiam circa actiones morales & contingentes, Oracula, Imagines Taliſmanicæ, & omnis denique Magia. Nullæ ſunt adeò nefandæ præſtigiæ, nulla tam ſuperſtitioſa & ſtulta doctrina eſt, cui patrocinium ex hac opinione peti non poſſit. Ex ea magnam partem etiam oritur ſuperſtitioſa Medicina, tam quæ olim ex incubationibus originem traxit, quam quod hodiè, per transplantationes, irrorationes, inſeminationes, ac ſimiles operationes incertas ac fallaces, conficitur. De quibus videri poſſunt, quæ ejus Medicinæ propugnator Anglus, Samuel Boulton, ſuâ linguâ *de Medicina Magico-Phyſica* ſcripſit. Sed iſta omnia hic alieno loco excutere non eſt neceſſarium.

8 Non Platonis tantùm ſententias breviter recenſemus, quantum ad Phyſicam ſpectant; nam de cæteris non ſumus jam ſolliciti, quanquam ipſe omnia commiſcuerit, & continuo ſermone implicuerit, nullâ uſus legitimâ methodo, aut argumentis demonſtrativis, quam ejus ἀμεθοδίαν taxat, ac compluribus Exemplis probat, Johannes Baptiſta Criſpus, *in Quinario ſuo primo de Ethnicis Philoſophis cautè legendis*. Quem librum vehementer commendat in eo negotio Samuel Parkerus *in* ſuâ *Philoſophiæ Platonicæ Cenſurâ*, libro Anglicè ſcripto, & Oxoniæ A. 1667. edito, eleganti ſane & lectu digno, quo doctrinam Platonis Ethicam, Logicam, Theologicam, breviter complexus eſt, in Phyſica verò recenſenda non eam adhibuit diligentiam, quam poterat. Egit etiam illic de convenientia Platonis & Moyſis, ubi examinat, an iſta ſit revera talis, qualis habetur vulgò, atque ad partes negantium concedit; quo tacitè etiam tangere videtur Henricum Mohr, qui, in *Cabala* ſua *Phyloſophica ſuper Cap. I. Geneſ.* conſenſum illum Platonis & Moyſis ſæpè urget. Sed mittamus iſtam Platonis Phyſicam, ut ita loquamur, Metaphyſicam,

Digitized by Google

ſicam, quæ tamen vel ideò laudem meretur, quod nemo majori ſtudio in ea verſatus fuerit, Ariſtoteles verò eam contemſiſſe videatur, cum Plato tamen ita in illa verſatus fuerit, ut multa in eo ſint, quæ conſonare cum ſacris literis & dogmatibus Chriſtianis videntur, utut Samuel Parkerus *in Tentaminibus* ſuis *Phyſico-Theologicis, lib. 2. c. 3.* exiſtimet, Gentilium Philoſophiam & Hiſtoriam plerumque Sacræ Hiſtoriæ perperam accommodari; rerum verò Græcanicarum & Hebræarum precariam & commentitiam exiſtimet analogiam, quod vel fortuita illa eſſe potuerit, in iſta varietate hiſtoriarum & ſententiarum, ut fieri non poſſit, quin analogiam interdum inter ſe habeant; quam tamen ſæpè admodum exiguam arripiant, tùm *Aug. Steuchus in libro de perenni Philoſophiâ*, quod Trinitatis myſterium è Platonicis oſtendere laborat (vid. *Diſſertatio* Parkeri Anglica *de Trinitate Platonica*,) tùm Voſſius & Bochartus. Qui tamen rem ipſam ſine affectibus conſideraturus eſt, is interdum identitatem aliquam conceptuum mirabitur.

Quod jam ipſam illam ſtrictè ita dictam Phyſicam attinet, quæ verſatur circa naturam hanc inferiorem, quatenus illa generationibus & alterationibus eſt ſubjecta, Platonicorum doctrina non adeò differt à Peripateticâ. Nam, & materiam, & formam, mundi ſenſibilis principia cum Ariſtotele agnoſcit. Ex materia & forma producit quatuor Elementa, quorum ſingulis proprias figuras aſſignat, pyramidalem igni, figuram octaëdram aëri, figuram icoſaëdram, ex viginti triangulis, aquæ, terræ denique figuram cubicam, cœlo autem dedecaëdram. Quæ philoſophandi ratio per figuras iſtas non omninò omni ratione deſtituta eſt, & fundamentum aliquod videtur habere in ipſa natura eorum corporum. Quanquam iſta *ὡς ἐν πλάτει* tantùm dicantur, neque adeò quicquam definiat Plato circa figuras illas in minimis particulis, quò reducendi eſſent illi conceptus, ſi vellemus aliquam iis ineſſe firmitatem. 9

Ex iſta figurarum variatione, credo, Elementorum etiam varias vires & actiones deducit. Elementa enim facit, vel ſubtilia, vel craſſa, vel acuta, vel obtuſa, mobilia vel immobilia. Ignis illi ſubtilis eſt & mobilis, terra è contrario craſſa, obtuſa & immobilis, aër ſubtilis, obtuſus & mobilis, aqua craſſa, obtuſa, mobilis.

De natura animæ multa quoque philoſophatus eſt Plato, quæ non ſunt reliquis Philoſophis conformia, quanquam hic Platonicorum Interpretationes & commentaria longius abeant, quam ipſe Plato. Doctrina de præexiſtentia animæ Platoni quoque imputatur, & à Platonicis commentatoribus multis argumentis propugnatur, quam etiam hodiè defendendam ſuſceperunt nonnulli. Ac fuit inprimis circa illud argumentum diligens Chriſtophorus Sandius, qui, in libello ſuo *de origine animæ*, non ita pridem omnia illa loca, è Platonicis, Patribus, imò ipſa etiam Scriptura Sacra, quæ 10

huc trahi poſſe videntur, cumulavit, atque objectionibus nonnullis reſpondit; in quo tamen ille nimium ſibi nonnunquam indulget, nec ſatis bonâ fide in locis illis verſatur. Legi poſſunt, quæ nuper animadvertit in illum Autorem in *Oratione* ſua *de praexiſtentia animæ* Clariſſ. Jac. Thomaſius. Inter Anglos multi ſunt hujus doctrinæ patrocinatores, & Henricus quidem Mohr, in Tractatu Anglica lingua ſcripto *de immortalitate animæ*, multis argumentis eam probare doctrinam laborat, & in reliquis quoque Platonica illa de naturâ animæ dogmata amplectitur. Legi etiam poſſunt, quæ Samuel Parkerus, in *lib. citato*, contra illam animæ præexiſtentiam affert.

11 Cœterùm longè plura ſunt ſpecialiora dogmata Platonis, quæ omnia docere nimis operoſa res eſſet, omnia autem eò tendunt, ut mira potius videatur ejus doctrina, quam vera, ſeu quæ demonſtrata ſit rectè, & percipi diſtinctè poſſit. Omnia enim Allegoriis ſuis, ſuiſque de amore, pulchro & bono notionibus, implicat, quæ aptæ potius ſunt animum in exceſſum quendam evocare, quam rebus ipſis applicare. Quare eum, cùm ita phantaſmata ſpeculetur potius, quam ſenſum ſequatur, vel Poëtam, vel Metaphyſicum, appellaverim potius, quam Phyſicum. Qui Philoſophiam illam Metaphyſicam Platonicam carmine comprehenſam velit, legat elegantiſſimos Dan. Heinſii libros *de contemptu mortis*; ubi in Synopſi quâdam exhibetur ejus doctrina de anima, adeoque tota ejus Philoſophia contemplativa & practica. Quos libros ſtylo Virgiliano ſcriptos rectè judicavit Buchnerus, in *lib. de commutatâ dic. ratione*. Verſibus Anglicis eam propoſuit Henricus Mohr, is ſcil. cujus exſtant tot libri de Philoſophia Platonica ſcripti. *Idem* quoque Autor libros Theologici argumenti non paucos ſcripſit, nempe *Inquiſitionem in myſterium Iniquitatis*, *continentem veram Ideam Antichriſtianiſmi*, item *Explanationem grandis myſterii Trinitatis*, quibus itidem Platonica ſua Dogmata paſſim immiſcet; *Dialogos* item *de Deo*. In quibus Operibus totus in eo eſt, ut Philoſophiam Platonicam repræſentet, velut Chriſtianiſmo maximè accommodatam. Ac eſt revera in multis non exigua convenientia, quæ impulit etiam ſanctos Patres, ut Philoſophiam Platonicam præ cœteris ſequerentur. Quanquam & anſam dederit multis Heterodoxa ſentiendi, uti Samuel Parkerus *in Examine Theologiæ Platonicæ* pluribus annotat. Origenes certè documento eſt, quanto in pretio olim iſta Philoſophia fuerit, qui, ejus principiis imbutus, ad Theologiæ myſteria multa attulit, quæ etiam pro Heterodoxis habentur. Tale quid ex Philoſophia Stoica promiſerat Caſp. Barthius *Adverſar. lib. 3. c. 10.* ubi *de Chriſtianiſmo Epicteti* librum ſe ſcripturum pollicetur, quo plurima Epicteti dicta & ſcipta ex doctrina Apoſtolorum oriunda demonſtraturus erat. Sed nos, miſsâ Platonis ſcholâ, ad Peripateticam nos convertimus.

CAP.

CAP. XII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS ARISTOTELIS, VARIISQVE EJUS TAM PROPUGNATORIBUS, QVAM IMPUGNATORIBUS.

§. 1. *Ariſtotelicæ Philoſophiæ fata varia à Job. Launoyo expoſita. Operum Ariſtotelis Editio optima eſt Caſauboniana. Plagii reus eſt. Scripta de ipſo, Librisque ejus ac Philoſophia, Hiſtorico-Iſagogica Ammonii, Pet. Joh. Nunneſii, Oct. Ferrarii, Phil. Labbei, Andr. Schotti, Paſch. Galli, &c. 2. Præ cæteris commendantur Franc. Patricii* Diſcuſſiones Peripateticæ. *De Libris Ariſtotelis Suppoſititiis, nec non Metaphyſicis, nonnulla. Interpretibus ejus haud ſecure nimis fidendum. Job. Cratonis prudens de Nova Operum illius Editione conſilium. Commendantur Joach. Jungii* Notæ *in Ariſtot. inedita, Paulique Sarpii in eundem, ac Philoſophos alios, affecta. 3. Præ cæteris Phyſicæ Ariſtotelicæ Illuſtratoribus, commendatur Honoratus Fabri, ob Methodum philoſophandi ex ipſo Ariſtotele, neglectis Interpretibus, accuratam, eundemque cum Recentiorum Inventis & Experimentis ſolerter conciliantem. 4. Commentatores alii in Libb. Phyſicos à Spachio enumerantur. 5. De Theophraſti, qui Ariſtotelis fuit Succeſſor, Scriptis, horumque Exegetis, nonnulla. Honor. Fabri denuo commendatur, & de corruptelis Philoſophiæ Ariſtotelicæ per Interpretes indoctos, Scholaſticosque, diſſeritur. 6. Confirmantur illa Teſtimoniis Rogerii Baconi. Ob interiorem Phyſices ac Matheſeos peritiam, eximiaque inventa, celebris, ſimulque de primis Interpretibus Ariſtotelis Latinis, Scriptorumque ejus in Scholas reductione, agitur. Inſperguntur quædam de Teleſcopiis Bacono ante 5. jam ſecula, imo, teſte illo, C. Julio Cæſari etiam, cognitis. 7. Impugnatores Ariſtotelis Moderni, Pet. Ramus imprimis & Pet. Gaſſendus, cenſura acriori perſtringuntur, ac criminationes illorum γενικῶς confutantur, adjectis judiciis Hon. Fabri de Gaſſendo, ac Job. Riolani de Ramo, parum benignis. 8. Ariſtoteles, contra Veteres, qui vel unum tantum (cum Parmenide,) vel infinita ſtatuerunt rerum Naturalium Principia, inſurgens, ſophiſtice diſputat & incaſſum. 9. Rejiciuntur Tria Ariſtotelis Principia, Materia prima, Forma & Privatio, ſpinoſæque imprimis ipſius & Scholaſticorum ſublimitates ac diſceptationes perplexæ de materia prima (per quam Deum non intellexit) recenſentur, &, una cum Henr. Mori materia prima ſpirituali, ex Atomis conflata, exploduntur. 10. Scriptores de Ariſtotelis & Platonis conſenſu vel diſſenſu. Antiquiſſimus inter Chriſtianos Ariſtotelis Antagoniſta fuit Juſtinus Martyr, cujus Libelli argumentum enarratur.*

Digitized by Google

1 VEnimus nunc ad Ariſtotelicam Philoſophiam, quæ poſtquam diu Platonica etiam in Chriſtianiſmo regnaverat, ita tandem invaſit omnium animos & ſcholas, ut religioni penè duceretur, vel latum unguem ab illa diſcedere. Fata verò habuit varia, variaque viciſſitudines, quas erudito ſuo libro *de varia Ariſtotelis fortuna in Academia Pariſienſi*, Hagæ A. 1650. *in 4to* excuſo, prolixè recenſet Joh. Launoyus, quem ſuper hoc argumento legiſſe non erit inconſultum. De eo, ejuſque Interpretibus generatim quædam prænotabimus, antequam ad ipſa ejus principia Phyſica perveniamus. Ariſtotelis Opera Iſ. Caſauboni induſtriâ quam optimè ſunt edita, cum ſuis, Adr. Turnebi Juliique Pacii Verſionibus, *Volum. II.* Pariſiis anno 1639. *in fol.* eſtque ſine dubio illa editio, de cujus publicatione conſulerat Joſ. Scaligerum Henricus Stephanus, Socer Caſauboni, Epiſtolâ Gallicâ, quæ reperitur inter *Epiſtolas Gallicas, ad Joſephum Scaligerum ſcriptas*, ac uno volumine in Belgio editas. De ipſo Ariſtotele gravis ſolet eſſe diſputatio, an ſua pleraque ſurripuerit, de quâ imputatione videatur Thomaſius, *in libro ſuo de plagio*, §. 364. Egit verò diffuſo libro de hoc argumento Franciſcus Patritius, quem *Diſcuſſiones Peripateticas* inſcribit, acerbior, ut videtur, aliquantò quidem in Ariſtotelem, ſed tamen in multis à verò fortè non diſcedens. *Vitam* Ariſtotelis Ammonius, ſeu Joh. Philoponus, Interpres ejus, deſcripſit, quem, cum eruditis Scholiis, edidit Petrus Johannes Nunneſius, qui etiam in *libro de ſtudio Philoſophico, ſeu de rectè conficiendo curriculô Peripateticæ Philoſophiæ*, multa habet, quæ pertinent ad Hiſtoriam librorum Ariſtotelicorum. Lugduni is Batavorum anno 1621. *in 8vo* prodiit. Jungi etiam huic poteſt liber Octaviani Ferrarii *de Sermonibus Exotericis*, in quo & multa de libris Ariſtotelis, & ejus Interpretibus, occurrunt, Venetiis A. 1575. *in 4to* editus, & à Melch. Goldaſto Francof. A. 1606. denuo publicatus, cum *præfat. de Diſciplina Veterum Philoſophorum Cryptica.* Promiſit & *Philippus Labbæus, in Bibliotheca Bibliothecarum pag. 7. Syntagma Philologicum de Græcis Ariſtolis Interpretibus*, cui additurus eſt Andreæ Schotti *Judicium de variis Ariſtotelicorum Operum Interpretibus Græcis Latiniſque.* Pertinet & huc Index geminus, alter Autorum, qui ſuis laboribus & lucubrationibus Ariſtotelis libros illuſtrare conati ſunt, alter, quo declaratur, quid ſit à quoque ex Interpretibus in ſingulos Ariſtotelicæ Philoſophiæ partes ſcriptum, collectus à Paſchali Gallo è *Bibliotheca* Geſneri, ac ſubjunctus Editioni Operum Ariſtotelis Caſaubonianæ. Conſuli quoque poteſt Jacobus Gaddius *in libro* ſuo *de Scriptoribus, Tomo I. p. 46.* ubi prolixius agit de ejus Interpretibus, de Averroë *pag. 50.* de Avicenna *pag. 55.* De Boetio *pag. 72.* de Johanne Grammatico Philopono *p. 203. 204. 205.* Legantur quoque Cardanus de *Virorum Clarorum vita & libris, Operum Tomo 10.* Conringius *in Antiquitatum ſuarum Academic. ſupplemento p. 233. 238.*

Præ

Digitized by Google

Præ cœteris legi poſſunt Franciſci Patritii *Diſcuſſiones*, ubi de Ariſtotelicorum librorum ordine, γνησιότητι, omnibusque, quæ eò pertinent, prolixè diſſeritur, tùm de Interpretibus etiam, Sectis, Principiis, luculenter agitur, quæ cum Veterum principiis conferuntur. Nemo enim temerè eſt, qui accuratiorem diligentiam eô in argumento præſtiterit, niſi quis fortè ſuſpectum Autorem habeat ex eo, quod Ariſtotelicæ Philoſophiæ paululum infenſior ſit. Sed ſunt tamen, hoc non obſtante, multa erudita, ad hiſtoriam univerſæ Philoſophiæ Peripateticæ facientia, quæ legi illic & conferri poſſunt. Nam ſi omnia, quæ ad Ariſtotelem & Ariſtotelicos pertinent, vel in compendium contrahere velimus, non pagellarum aliquot, ſed integri voluminis res eſſet. An verò tot libri, quot ille vult, ſuppoſiti ſint, nec ipſius Ariſtotelis, de eo adhuc diſpiciendum eſt. Multæ enim circa eam rem Diſputationes ſunt, nondum ſatis dijudicatæ & compoſitæ. Recenſet & Phil. Jac. Mauſſacus, in *Diſſertatione Critica ad Harpocrationis Lexicon pag. 382.* aliquos libros Ariſtotelis controverſos, de quibus tamen ille nihil definit. De *libris Metaphyſicis* Ariſtotelis publicè combuſtis, velut aliquo hæreſium fomite, legi poteſt Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici Undecimi, pag. 155.* Ex Academia Svecica etiam publica lege exulare juſſi ſunt. Qui Ariſtotelis Philoſophiam, ejusque ſententias, perdiſcere cupiunt, eos linguâ *Græcâ* non vulgariter oportet eſſe inſtructos; nam qui ex Interpretibus tantùm ſapiunt, non poſſunt veram Ariſtotelis mentem indagare. Ii enim & ſibi ſapere plerumque volunt, cùm interpretantur Ariſtotelem, & ſuam mentem in illum inferunt. Quare rectè Medicus doctiſſimus, Johannes Crato à Craftheim, in Epiſtola ad Fridericum Sylburgium ſcriptâ ſuper Editione Ariſtotelis, quæ eſt in *Centuria Epiſtolarum Philologicarum*, quas Goldaſtus unô volumine edidit, octogeſima prima, judicat: *Qui Ariſtotelem ita in lucem emiſerit, ut in eo clarè perſpiciantur, quæcunque ſcripſit, vel conjecturâ eorum, à quibus ipſe Ariſtoteles didicit, aſſequantur, vel eorum, quos ipſe docuit: Præterea intelligatur, quô locô quidque docuerit, quoties, ad quod propoſitum, uſus ſit eodem verbo & phraſi: Iſte, inquam, ea præſtabit, quæ hactenus à nullo præſtita ſunt.* Sequitur in eâdem Epiſtola porrò conſilium ejus Autoris, quâ ratione edi vellet Ariſtotelis ſcripta. Quod, quoniam prolixius eſt, illic legi poteſt. Eſt verò omnium pulcherrimum, &, ſi hâc methodo Ariſtoteles ederetur, longè profectò minore cum tædio legerentur ejus libri, atque diſtinctius omnia collocata haberemus. Qualem Editionem ſi habuerint Ariſtotelis Studioſi, facilè carere Interpretibus poſſent, *atque ſic*, ait Crato, *occaſio reſpondendi daretur ſcripto Patritii, quô Ariſtotelem privat poſſeſſione multorum librorum, de quibus hactenus Schola Græca, Arabica & Latina eum cognoverunt poſſeſſorem.* Quod de Indicibus ait, præclarum eſt; in primo enim Indice materias omnes ſelectas annotari vult, ſecundum tria illa capita, *quid*, *quotuplex* & *quale*.

Secundo Indice vellet colligi omnes locos ſimiles & contradicentes in Ariſtotele. Tertius colligat, quibus locis Ariſtoteles eſſet uſus iisdem verbis & phraſi, præſertim obſcurioribus, ut ita per collationem eliciatur eorum ſenſus; quod ſi fieret, carere poteramus *Lexico* Henrici Stephani, qui non omnia ſatis obſervavit. Concordantiæ etiam, ut ita dicam, Ariſtotelis & Platonis, quas ad marginem vult apponi, magno uſui eſſe poſſunt. Notari etiam hic poteſt, ſupereſſe Hamburgi ap. Virum Clariſſ. Martinum Vogelium, *Notas* MSS. marginales Joachimi Jungii in Ariſtotelem, doctas atque eruditionis pleniſſimas, ut fuit ille naturalis ſcientiæ præprimis ac Mathematum acerrimus indagator, ſed qui in plurimis ab Ariſtotele diſſentit. Sed pleraque in Ariſtotele loca quam diligentiſſimè contulit & examinavit. Edentur eæ, ſi Typographus erit, qui impenſas erogabit. Utinam etiam edita illa fuiſſent, quæ Paulus Sarpius, doctiſſimus Vir, non tantùm in Ariſtotelem, ſed & in Platonem, cœterarumque Sectarum fragmenta, ſcripſit, quæ Autor *vitæ* ejus prolixè commendat *p. 130. & 131.*

3 E Recentioribus Phyſicis, qui guſtum aliquem habent elegantioris in Phyſicis doctrinæ, & Experimentorum in hoc negotio non ſunt ignari, unicè commendari poteſt, Honoratus Fabri, Jeſuita, qui Hypotheſes ſuas Philoſophicas principiis Ariſtotelis inædificavit, non ad mentem Arabum & Scholaſticorum, ſed ad nativum & proprium literæ, textûs & verborum ſenſum, ut ipſe ait in *Epiſtola ſecunda ad Pardeſium ſcripta, num. 4. Sect. 4. Contendo,* inquit ille, *ac denuncio palam, meam hypotheſin verè Ariſtotelicam, & me ferè in omnibus Peripateticum eſſe, de quo certè nemo ambiget, qui rem intellexerit ac ſeriò ponderavit; nihil enim alios moror, qui nec me, nec Ariſtotelem, norunt.* Erat verò viro iſti eâ proteſtatione opus, quandoquidem, ut Novator & Epicuræus, vel Carteſianus, à ſui Ordinis hominibus accuſabatur, quam ut à ſe ſuſpicionem averteret, tres ſcripſit Epiſtolas ad Pardeſium, ejusdem ſocietatis hominem, quibus ſe purum Ariſtotelicum, non tamen ex mente Arabum & Scholaſticorum, eſſe oſtendit. Excipit tamen, quæ ad religionem, quæ ad corpora cœleſtia, quæ ad nova quædam Experimenta pertinent, in quibus liberum ſe eſſe profitetur, & veritatem ubique diligere, ſive illam in Ariſtotele, ſive in Epicuro, exploret. Cujus viri ſcripta ſi quis legerit, mirabitur, ſi adeò diſcrepantes à Peripateticorum vulgo ſententias invenerit. Nam & in ipſis principiis planè alia interdum ex Ariſtotelis textu educit, quam vulgò Interpretes, modô verò tractandi utitur Mathematicô, & per propoſitiones incedit. Cauſa certe non eſt, quare Ariſtotelem deſeramus, ſi hoc modo in Phyſicis philoſophemur. Decantatas illas Peripateticorum formas rerum ſubſtantiales in Ariſtotele non invenit, ideòque nec illam ſententiam approbat. Cœterùm perſpicuitas ejus in docendo, & peritia in omnis generis Experimentis,

Digitized by Google

mentis, quæ ſemper immiſcet ſuis propoſitionibus mihi præ cœteris vehementer placent, quicquid etiam ſit de principiis, quibus adeo accommodat noviſſima illa Inventa, ut non nimium moroſus acquieſcere illis poſſit, præſertim cum & in primis illis principiis vix habeant, quare glorientur præ Ariſtotele cœteri. Omnes enim hîc in tenebris palpitant. *Operis* ejus *Phyſici Tomi IV. priores* editi ſunt Lugd. Gall. A. 1670. *in 4to. Quintus* autem, ſive *Ultimus*, ante iſtos ibid. A. 1666. *in 4to.* Jungenda autem iis eſt *Metaphyſica* ipſius, Principia Phyſices explicans, & de Extenſione, Motu, Figura, Tempore, ſimilibusque, in abſtracto agens, quoniam ſine hac Phyſica ajens, quoniam ſine hac Phyſica ejus non poſſunt intelligi. Scripſit idem *Dialogos* quoque *Phyſicos*, quibus id præcipuè agit, ut novorum Phyſicorum Inventa cum Ariſtotele conciliet, quam ob cauſam illi ſingulariter commendandi ſunt. Scripſit etiam *Opticam*, plana & perſpicua methodo traditam.

De cœteris Ariſtotelis libris, præter Phyſicos, nunc non ſumus ſolliciti. 4
In libros Phyſici argumenti Commentatores Veteres ac Recentiores videri poſſunt ap. Iſr. Spachium, *in Nomenclatore Philoſophico, à pag. 605. & 608.* In libros *de Generatione, corruptione, mixtione, mundo, cœlo, mari, meteoris, animâ, ſenſibus, animalium hiſtoriâ, Commentatores* vide *à p. 617. ad 636.* in *problemata p. 707.* in quæ etiam extat operoſus Commentarius Ludovici Septalii, *in fol.*

E Schola Peripatetica veteri etiam Theophraſtus eſt, cujus *Opera* Græcè, 5
Latinèque, adornata ſunt à Daniele Heinſio. Edidit verò cum *Commentario* multos ejus libros Daniel Furlanus, cujus *Commentarii* ex Bibliotheca J. Vinc. Pinelli prodierunt. In *libros* ejus *de ſomniis & plantis* ſeorſim extat Comment. Julii Cæſaris Scaligeri. Cœterùm magnam librorum copiam ſcripſit Autor iſte. Suntque in Ariſtotelis operibus multi libri, qui huic Theophraſto adſcribi ſolent. De ejus *libris* integram *Diſſertationem* conſcripſit Johannes Meurſius, quâ ex Autoribus veteribus collegit tantùm titulos librorum, quos Theophraſtus ſcripſit. *Libros* ejus *de Odoribus* notis ſuis auxit Adr. Turnebus. De cœteris Ariſtotelis Interpretibus, tam Veteribus, quam Recentioribus, legantur libri, quos ſupra laudavimus. In Phyſicis verò omnibus aliis, qui ejus doctrinam ſequuntur, præpono Honorati Fabri *Opera*; qui Ariſtotelem ex ipſo fonte interpretatur ejusque Philoſophiam, non ex verſionibus Arabum, vel Latinorum, ſed ex ipſo ejus textu, proponit. Quam adeò diſcrepare inter ſe nemini mirum eſſe debet, ſiquidem ex hiſtoria obſervaverit, quam ſerò in lucem protracta fuerint Ariſtotelis ſcripta, quam ſegniter, quam inficetè, quam barbarè, converſa fuerint à Monachis, linguæ Græcæ & Latinæ imperitis. Quos tamen Scholaſtici ſequuti ſunt, qui ſubleſto fundamento ſuperſtruentes firma non potuerunt ſuperimponere faſtigia, cùm aliter ſenſus caperent, quam ſentiret Ariſtoteles,

teles, ex alieno ſenſu verò diverſa orirentur abſurda. Sic, accedentibus monſtroſis illis ſententiis, quas ipſi excogitarunt, & in Ariſtotelem intulerant, non potuerunt hinc niſi multa abſurda conſequi.

6 Sed fortaſſis operæ pretium fuerit illi rei aliquantulum inhærere, ut pateat ortus & progreſſus iſtius Philoſophiæ Scholaſticæ, quæ cum vulgo Peripatetica habeatur, nihilominus eſt quam Peripatetica ſæpè, ſed longè in diverſas vias abit. Ejus rei teſtem poſſumus fide dignum appellare Rogerum Baconium, qui circa annum Chriſti 1270. vixit, & in MStis libris *Compendii Studii Theologiæ*, in *libris Communium naturalium, in Epiſtola ad Clementem IV. Papam*, & in *opere de utilitate Scientiarum*, aliquam Philoſophiæ iſtorum temporum hiſtoriam recenſet. Hi libelli in Bibliotheca Oxonienſi aſſervantur, à viro illo conſcripti, qui ſuo tempore, in ipſa illa craſſiſſima barbarie, ſummus fuit rerum naturalium & Mathematicarum, imò omnium penè diſciplinarum, Doctor, ut hodieque in Phyſicis & Mathematicis, præ Lynçeis illis Recentioribus, palmam ferat, quippe qui illa ſciverit, illa inventa jam tùm poſſederit vel excogitârit ipſe, quæ ſuo tempore, ob ignorantiam humanam pro Magicis habebantur, noſtrâ verò ætate vel primùm inventa ſunt, & magnò in pretiô habentur, vel inter deſiderata adhuc reponuntur. In *Compendio ſuæ Theologiæ* Baconus ait: *Tardè venit aliquid de Philoſophia Ariſtotelis in uſum Latinorum, quia naturalis Philoſophia ejus & Metaphyſica, & Commentaria Averrois, & aliorum, his temporibus noſtris translata ſunt, & Pariſiis excommunicabantur anno Domini 1237. propter æternitatem mundi & temporis, & propter librum de Divinatione ſomniorum, qui eſt tertius de ſomno & vigilia, & propter multa erronea translata.* In *libro de utilitate Scientiarum*: *Una eſt*, inquit (cauſa ſcil. imperfectionis in Philoſophia,) *quia Opera Ariſtotelis non fuerunt translata in linguam Latinam, nec ab aliquo Latinorum compoſita, & ideò non fuit mirum, ſi eorum non æſtimabant valorem. Platonis enim libros Doctores omnes aſſumebant in manibus, quoniam translati fuerunt, nec inveniebantur in Græco. Sed libri Ariſtotelis non fuerunt tùm temporis translati. Nam Auguſtinus primus fuit translator & expoſitor Ariſtotelis. Sed in minore & primo libellorum ſuorum, videlicet prædicamentorum. Nec fuit Philoſophia Ariſtotelis tunc temporis Græcis nota, nec Arabibus, ſicut prius factum eſt, & ideò ſancti, ſicut alii, ignoraverunt Philoſophiam Ariſtotelis, cujus uſum non habebant, laudabant tamen Platonem, & quoniam intellexerunt, quod Ariſtoteles perſequutus eſt Platonicas ſententias, Ariſtotelem in multis reprobant, & dicunt, ipſum hæreſes congregaſſe, ſicut Auguſtinus dicit.* Reperiuntur hæc Baconi loca apud Antonium à Wood *in Hiſtoria & Antiquitatibus Univerſitatis Oxonienſis, lib. 1. ad annum 1272.* Ubi Autor ille recenſet primos ejus temporis Ariſtotelis Interpretes, Guilielmum de Morbeck, natione Brabantinum, fratrem primo Prædicatorem, & inde Pœnitentiarium Pontificis, Cancellarium, & Epiſcopum in Græcia Corinthiacum, qui, inſtante S. Thomâ Aquinatæ, Philoſo-

loſophiam Ariſtotelicam Latinè reddidit, circa annum 1271. *Analytica* ſcil. Ariſtotelica, reliquasque Organi partes. Ante annum ab illo, quem modò nominavi, quadrageſimum, perpauci Interpretes fuêre, qui in Academia Oxonienſi Logicæ Peripateticæ partem aliquam explicuêre, S. Edmundus, Archiepiſcopus Cantuarienſis, Magiſter Hugo, Johannes Blond, qui anno 1217. & 1232. vixerunt. Ante tamen illa tempora Johannes Scotus, tempore Alfredi, Robertus Pulleinus circa annum 1146. Simeon Dunelmenſis A. 1164. Johannes Sariſberienſis, Johannes Hantwillus, ſive Architrenius, vel commentarios ſcripsêre Philoſophiæ Ariſtotelicæ, vel in Philoſophiâ Ariſtotelicâ gradus & honores ambierunt in Academia Oxonienſi, qui tamen etiam Ariſtotelis verſiones nullas, niſi aliquas corruptiſſimas habuerunt. Poſtquam verò jus Cæſareum anno 1149. doceri, tam Oxoniæ, quam Pariſiis, cœpit, adeò deferbuit omne Philoſophiæ ſtudium, & Theologiæ quoque, ut unicè legibus Romanis incumberent, unde divitias & honores expectabant omnes. Quam cauſam præcipuam ponit Baconus deſertæ Philoſophiæ, & corruptarum artium, atque in eam paſſim in commentariis ſuis MStis acerbè declamat. Hinc quaſi poſtliminio reſtituebatur Philoſophia Ariſtotelica, adeò ut hominibus iſtius temporis quaſi novus videretur Ariſtoteles, ac tùm primum in notitiam hominum perductus. Qui tamen, præterquam, quod omnia per verſiones erant corrupta, ſuſpicione gravatus eſt, quaſi Chriſtianiſmo obeſſet ejus ſtudium, de quo queritur idem Baconus *in opere antea citato.* Qui erant ignorantiores, etiam Magiam ſubeſſe ſuſpicabantur. Qui doctiores erant, & Exemplaria Ariſtotelis poſſidebant, vel ob invidiam ſupprimebant, vel ipſi ignorabant theſauros ſuos. Quæ Exemplarium penuria etiam cauſâ fuit minus cultæ Philoſophiæ Ariſtotelicæ, & ab ætate Michaëlis Scoti, h. e. anno 1230. ingens fuit. Dogmata autem Philoſophiæ verè arcana erant, &, omiſſis tam artis, quam naturæ admirandis, viliſſima quævis, eaque ſegniter, & per partes, convertebantur in latinum ſermonem, ut integra capita, imò integri ſæpè libri, in *Phyſicis*, *Metaphyſicis* & *Logicis*, deeſſent. Hujus autem generis peccata in materia potiſſimum Phyſica frequentiora fuerunt, partim quid non intelligerent linguam Græcam, partim, quod nec rem ipſam, quæ intelligi abſque perfectâ græcæ linguæ cognitione non poterat. Bacono enim recenſente, in *Epiſtola ad Clementem Papam*, vix quatuor illo tempore viri fuerunt, quæ linguæ Græcæ aliquam notitiam habuerint. Quæ erant latinè reddita, ut erant admodum pauca, illa ad literatorum plebem haud devenerant; quæ erant jampridem factæ verſiones, vulgo etiam non innotuerant. Qui verò eô tempore vertendis, vel potius corrumpendis, bonis Autoribus operam commodarunt, recenſente Bacono, fuerunt Gerhardus Cremonenſis, Michaël Scotus. Alfredus Anglicus ſive Philoſophus, Hermannus Alemannus, Guilielmus

Digitized by Google

Flemming, Magiſter Paraſicius, de quibus ſingulis prolixius agit *eo in loco* Antonius à Wood. Rei Mathematicæ profundiſſima erat ignorantia, aitque Baconus *de Perſpectiva*, neminem ante annum 1267. aliquid præſtitiſſe, Pariſiis verò nihil eâ de re usque ad illud tempus innotuiſſe, imò Latinos omnes diſciplinam hanc penitus ignorare, ſi tres in Anglia excipias. Addit quoque, *in opere de Perſpectivis*, Julium Cæſarem Teleſcopii ope à Gallicano littore portus Angliæ urbesque maritimas ſpectaſſe, cùm bellum in eam meditaretur, quod certè ſcire vellem, quo argumento probaret. Nam hiſtoriæ omnes ſilent, & vulgo Teleſcopiorum inventio admodum recens habetur, quæ tamen non eſt. Nam Baco jam tùm Teleſcopium habuit, atque eo uſus eſt, nec tamen ſe ejus Inventorem jactat, ideoque jam ante tempora Baconis Tubum Opticum fuiſſe inventum neceſſe eſt, cujus tamen notitia nulla habetur. Illi certè antiqua viſa eſt ejus origo, cùm ad Julii Cæſaris etiam tempora reducat. Latent ſanè interdum aliqua arcana apud unum alterumve, quæ quia in publicum non proferuntur, vel non eſſe, vel periiſſe, putantur. Baconi uſus Tubi Optici Magiæ crimen peperit. Is verò, ut Opticam ſuam tueretur, non modò θαυματυργίαν illis, quæ ad viſum pertinent, ſtatuit, ſtatuit, ſed, in *opere minori ad Clementem IV.* ait, *omnia ſciri per Perſpectiva, quoniam omnes rerum actiones ſunt ſecundum ſpecierum & virtutum multiplicationem, ab agentibus hujus mundi in materias patientes & leges hujusmodi multiplicationem non ſciuntur, niſi à Perſpectiva, nec alibi ſunt traditæ adhuc; cùm tamen non ſolùm ſint communes actioni in viſum, ſed in omnem ſenſum, & in totam mundi machinam, & in cæleſtibus, & inferioribus.* Quæ verba Baconis aliquid in receſſu habere videntur, & principia quædam ponere artibus quibusdam arcanioribus, aut curioſioribus; ſed tamen nihil ſiniſterius ſuſpicandum eſt, cum, quæ illic habeantur, ulterius non ſint ad manus. Quæ autem ex eo hîc affert Antonius à Wood, illa ſatis ſanè explicari poſſunt. Sed iſta obiter omnia, quæ tamen non inutiliter hîc adducta ſunt. Ad Ariſtotelem noſtrum redimus, ejusque Philoſophiam, quæ ſequentibus temporibus majores vires ſumſit, cum libri ejus è Græco in Latinum converterentur à Viris doctiſſimis; unde poſteà ſenſus Ariſtotelici melius potuerunt indagari. Poſtquam Conſtantinopolis capta eſt, ex iſta ruina ædificatæ ſunt literæ in Occidente, adeoque Græciæ calamitati debemus renatas bonas literas. Græci enim homines eruditi in Italiam conceſſerunt, & bonorum Autorum copiam ſecum adduxerunt. Unde poſteà & correctiora fuerunt Exemplaria, & verſiones datæ accuratiores: Quod & rectè notat Gabriel Naudæus *in Additionibus ad hiſtoriam Ludovici Undecimi.*

7 Paſſim itaque per Scholas regnavit tùm Ariſtoteles, niſi quod ſubinde etiam quidam exſtiterint, qui ejus doctrinam impugnarent, non omnes æquè docti. Quod Phyſicam ejus ſpectat, illam quidem adeò non omnibus

bus placuiſſe, facilè credi poteſt, cùm multa in illa contineantur, quæ ſe omnibus commendare non poſſunt. Sed qui omnia in Ariſtotele rejicere & carpere voluerunt, ii homines vel arrogantes mihi nimium videntur, ac parùm obſervantes majorum, vel etiam imperiti. Quò enim imperitiores ſunt homines, præſertim ingenioſi, quod non omnia perreptarunt hujus Philoſophiæ latibula, eò promtiores illi ſunt ad dicam aliis, etiam ſummis nominibus, ſcribendam. Non erat, quare Petrus Ramus adeò in omnibus ſugillaret Ariſtotelem, qui ipſe non meliora, imò longe minora, dedit. Quanquam *in Scholis Phyſicis*, quæ contra Ariſtotelem diſſeruit, fidem aliquam merentur. Legi illæ poſſunt, nam continetur in illis exacta disquiſitio eorum, in quibus à veteribus divortium fecit Ariſtoteles. Cujus ſtatus Controverſiæ, diſputandi methodum, argumenta producta, ſecundum omnes partes ampliter examinat. Contra verò ejus principia ubique pugnat, adeoque veterum ſententias ab iſtis imputationibus abſolvit, quibus eas oneraverat Ariſtotoles. De cœteris diſciplinis, præter Phyſicam, nihil nunc dicemus, quandoquidem ad nos jam non ſpectant. In iis verò facile quidem primatum, ut ego puto, Ariſtoteli concedere poteramus, præſertim, quod Practicas diſciplias & Dialecticam attinet, quam immeritò quidem, ut mihi videtur, adortus, & Pet. Gaſſendus in *Exercitationibus* ſuis, ut vocat, *adverſus Ariſtotelicos*, in quibus tamen acerba & plena injuriarum omnia. Omnia enim impugnat, nihil ſani ab Ariſtotele dictum eſſe vult, totam Ariſtotelicam Philoſophiam ſpuriam eſſe, Sophiſticam, pejorem hiſtrionica, rixoſam duntaxat & altercationibus horridam, chimæricam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nullâ autoritate, incertam, obſcuram, multis defectibus inſufficientem, ſuperfluis & alienis ſcatentem, falſitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam, toto *libro I. Exercitationum Anti-Peripateticarum* deducit. *Secundo libro* Analyticam Ariſtotelis aggreditur, ut quæ nihil, niſi frivola commenta & deliria contineat, ineptè rerum claſſes in decem categorias diſtinguat, futiliter, ſuperfluè & ridiculè multa de propoſitionibus, & de utrâque Analyſi, tradat. Addit, nullam dari poſſe demonſtrationem, vel definitionem Ariſtotelicam, nullamque ſcientiam, concluditque Pyrrhonios, qui nihil ſciri poſſe profitentur, naturæ non eſſe injurios. Reliquos 5. libros, nimirum in *ἀκρόασιν Phyſicam*, in *libros de corpore ſimplici*, in vulgares *Tractatus de mixtis*, in *Metaphyſicam* & *moralem Philoſophiam*, omiſit de amicorum conſiliô, eò quod, propter prioris libri editionem, Peripatetici non parùm ſtomacharentur, quorum patientia abuti veritus eſt, teſte Honorato Fabro, in *Epiſtola ad Pardeſium ſecunda.* Qui, eô in locô, ita de iſto Gaſſendi ſcripto judicat: *Ex hac provincia Gaſſendus multam laudem non retulit. Non tamen deſunt, qui velint, nec ego ipſe abnuerim, juvenilis ætatis ardore ac genio, & averſo animo, quo ſemper in Stagiritam fuit, hoc indulgen-* dum

Digitized by Google

dum eſſe. Omitto aliam cauſam Gymnaſticam, noſtris Gallo-Provincialibus ſatis compertam, quâ factum ſit Aquis ſextiis, ſicuti Bajonæ, & etiam alibi, ut alienus à novis Magiſtris animus in eam doctrinam, quam ipſi tradebant, refunderetur. Idem ſuperius: *Nihil moror,* inquit, *Simiſciolos quosdam, qui, cum ſint levioris armaturæ homines; Stagiritam, ejusque organum, ut futile & inutile quicquam, vellicare non ceſſant. Sed ne ſutor ultra crepidam; quanquam fortè acerbius illud melius quadraret; Sus Minervam. Nihil unquam ſolidius, nihil felicius, nihil præſtantius, excogitatum & ab hominis ingenio partum eſt; nihil ibi falſum & futile, nulla ibi contradictio vel ineptia, ut perperam Gaſſendus exprobrat.* Quod Viri iſtius judicium potiùs amplecti velim, quam Gaſſendi ſententiam, qui, cavillatorem tantùm agens, meliora nos non docuit, quod facillimum eſſe quis neſcit? Inprimis in veterum illorum Autorum Scriptis, qui, cum una illa contextus ſerie ſcribant, nec Methodo Scholaſticâ, per theſes & regulas, ſententias ſuas proponat, facilè ἀμεθοδείας cujusdam argui poſſunt, quod tantis viris exprobrare velle, leve nimis eſt, & futile, cum iis gratiæ potius agendæ eſſent, quod tantarum rerum theſauros nobis conſervaverint. Quis enim ante Ariſtotelem unquam de Dialecticis præceptis in ordinem redigendis cogitavit? & is tamen ita ordinavit omnia, ut, qui ingenium iſtius non miretur, aut beneficium æſtimet, improbus profectò & ingratus ſit. Absque enim illo fuiſſet, nemo fortaſſis extitiſſet, qui Dialectices præcepta, ac artem iſtam Analyticam, vel primoribus rudimentis delineaſſet. Quod ſi tam pulchro operi nævi quidam inhærent, non ideò exclamare ſtatim debemus, librum eſſe ineptum & inſulſum. Qui boni viri, ſi absque Ariſtotele eſſent, quem nunquam attentè legerunt, in re iſtâ muti eſſent, quam piſces. Nunc, cum primus is nobis fontem aperuit, anteà ignoratum, novi quidam Dialectici in rivulis ſuis, quos ab iſto fonte derivârunt, ſoli triumphare volunt. De Ramo rectè judicat Joh. Riolanus *in præfatione Tractatus de Principiis Phyſicis: Petrus Ramus,* inquit, *Phyſicis Sacris vix initiatus, Phyſicus videri vult, gradumque ſibi munit ad gloriam, cum ejus ruinâ, cujus umbram referiet, vel ſi ſe ruperit, non poſſit.* De Phyſicis quanquam non adeò nunc dicam, in cœteris tamen tam acerbè tractari à Ramo Ariſtotelem, res eſt intolerabilis. Et in ipſis tamen Phyſicis habemus præclara multa, præcipuè *hiſtoriam* ejus *animalium*, quibus certè, velut theſauro quodam parato, uti nunc poſſumus. Quod in generalibus Principiis ſint, quæ deſiderent nonnulli, res profectò tanti non eſt; ut conjurationem aliquam inſtituamus contra Ariſtotelem, aut exſcindere eum omnibus armis cupiamus. Nemo enim iſta, vel Veterum, vel Recentiorum Philoſophorum, ita firmaverit, ut nulli diſputationi ſint obnoxia. Urget iſta fatalis quædam obſcuritas, humano ingenio vix perveſtigabilis, quod in aliquibus notionum aut conceptuum generalium umbris conquieſcet, lucem verò ipſam veritatis non aſſequetur. Sufficit illi quædam ejus

ſenti-

Digitized by Google

ſentire crepuſcula, & ſub crepera iſta luce prominentes veritatis radios: interim in Empirica illa ſpeciali exerceat ſe quantum poteſt. Qui Ariſtoteli, ob ἀμεθόδειαν indignantur, tamen non iſta eſt, quam iſti putant, iis reſponſum velim, quod Salmaſius, *in præfatione funeris Helleniſtici*, reprehenſoribus ſuis objiciebat, *pretioſiora eſſe auri fruſtra, temere per acervum congeſta, quam plumbi laminas ſpecioſo quodam artificio fabrefactas & expolitas.*

Nos, miſsâ hiſtoriâ Peripateticâ, ad principia Phyſicæ Ariſtotelicæ pe- 8
dem movemus, cujus commodum eſſe poteſt Compendium Fridemanni Bechmanni *Syſtema Phyſicum*, in uſum Gymnaſii Gothani conſcriptum, & Jenæ A. 1664. *in 8vo*, non addito Autoris nomine, impreſſum. Succinctè enim omnia comprehendit, & paſſim nova Inventa, ſententiasque Recentiorum, immiſcet. Principia Phyſicæ poſiturus Ariſtoteles, prolixè primùm diſputat contra veteres, inprimis ideo eos reprehendens, quod nulla ſtatuerint adæquata Phyſices principia. In quo parùm ſincerè eum egiſſe, non rectè proponendo illorum ſententias, aut peregrinas illis ſententias affingendo, etiam ii ſuſpicantur, qui cœteroquin Peripateticæ Philoſophiæ ſunt addicti. Veteres autem Philoſophi ab Ariſtotele in eo reprehenduntur, quod vel unum ſtatuerint omnium principium, vel infinita. Unum principium Parmenides ex ſententia Ariſtotelis ſtatuebat, idemque immobile; ſed tamen vel ex ipſo Ariſtotele patet, eum principia inter ſe contraria definiviſſe calidum & frigidum: E quô patet, non adeò abſurdum fuiſſe Parmenidem, ut nec fuerunt omnes illi, quos reprehendit Ariſtoſteles, ut unum ſtatuerent principium, unde omnia conſtituerentur; niſi per unun illud principium fortè intellexerunt cauſam efficientem, vel materiam naturantem ut Scholaſtici loquuntur. Aut, ſi unum aliquod ſtatuerunt, ſtatuerunt vel univerſum aliquid, aërem, aquam, quod in ſe continere contraria, aut quod principiis rerum conſtitutivis eſſet pro vehiculo. Qui infinita ſtatuerunt principia, non tamen excluſiſſe putandi ſunt Univerſaliora quædam corpora, aut maſſas corporum, ex Atomis conformibus compoſitorum, quæ miſti partes principaliores facerent. Argumenta Ariſtotelis, quibus pugnat contra unitatem principiorum & infinitatem principiorum, ſunt iſta: Si unum eſſet principium, nihil eſſet in natura contrarium, nulla corporum miſtio aut generatio, quæ tamen omnia procedant ex principiis contrariis. Cùm enim principia ſint, quæ non fiant ex ſe invicem, neque ex aliis, ſed ex iis omnia, neceſſe igitur eſt, ut omnia, quæ in natura fiant, ſint contraria. Quando verò conſideramus rationem, in quâ ponit fundamentum contrarietatis Ariſtoteles, ea admodum eſt imbecilla. Forma enim & privatio illi ſtatuuntur duo contraria principia, quæ quâ ratione contraria dici poſſint, niſi conceptu tantùm, non video. Nam ſanè privatio nullo modo locum meretur inter principia, ut

Digitized by Google

ut parum aliquod non-Ens, cujus nullæ ſunt affectiones. Et ſanè, ſi in eo conſtitiſſet ratio contrarietatis principiorum, quam facilè fuiſſet veteribus, etiam privationem ſuis principiis ſubſternere. Nam & ipſe dicere poſſum, privationem eſſe principium eorum etiam, quæ fiunt ſolâ primorum corporum congregatione. Ut enim partes alicujus miſti diſſimilaris adunentur, oportet prius non eſſe congregatas. An veriſimile eſt, aliquem tam hebetem futurum, qui neſciat veſtem non eſſe conſutam, ut conſuatur, lucernam non eſſe accenſam, ut accendatur? Quare privationem rectè deſpexit Plato. Nec Veteribus iſta ſubtilitas in mentem venit, quibus illa oppoſitio principiorum conſiſtebat in ſubſtantiarum conſenſu atque diſſenſu, qui tantùm ratione diſtinguebatur à rebus ipſis. Proprie tamen ille conſenſus, vel diſſenſus, inter principia non reponebatur, quæ illa potius ſunt, quæ verè realiter & intrinſecè conſtituunt corpus. Unde patet, malè diſputare Ariſtotelem contra Veteres, tum quod pervertat illorum ſententias, tùm quod ratio illa, quâ pugnat, minus ſententiam ſuam ſtabiliat, quam Veterum illorum ſententiæ ipſius Ariſtotelis opinionem confirmant, qui clariùs meâ ſententiâ & rectiùs viderunt, in quo conſiſteret principiorum contrarietas, quam adeò exaggerat Ariſtoteles, &, velut telum ab ipſo hoſte petitum, longe minori robore retorquet. Contra illos, qui infinita ſtatuunt principia, hoc argumento pugnat: Quoniam infiniti nulla ſit ſcientia, ac proinde nulla Phyſica, utpote cujus principia neſciantur. Quod argumentum quidem, ſi eo ſenſu capiant veteres, quo proponit *Ariſtoteles*, ſatis ſtringit. Quid verò ſi illi negent, infinita ſe ſtatuiſſe? Quid ſi *illi* infinitas ſubſtantias, ad unum infinitum diſſimilare reductas, ſciri poſſe contendant, quod vel ipſe Ariſtoteles conceſſit, qui nec ipſe omnes rerum formas mente comprehendit, ſed ad unam reducit. Deinde & quærere hic poſſet nonnemo: An natura, quaſi conſiliabunda, in univerſi hujus molitione, hoc ſibi propoſuerit, nihil ſibi eſſe efficiendum, quod ſuperaret humanam intelligentiam, deliberanſque ſecum, an principiis finitis, an infinitis, uteretur, tandem ſtatuerit, infinitum eſſe amovendum, propterea, quod ſciri non poſſit. Infinita autem fortè etiam ipſi non ſtatuerent, quæ nullo comprehenſa eſſent numero, ſed, quæ magno & vaſto eſſent numero, quæ propriè non dicenda eſſent infinita, eſſent enim terminabilia. Dubitarent etiam aliqui, an abſolutè ad iſta principia redigenda ſint corpora naturalia, quæ generatim præſcribit Ariſtoteles, an non quoque ſpecialiora ſint principia certarum ſpecierum & certorum corporum. Quæ infinita ſi quis dixerit, habito ad multitudinem rerum creatarum, & corporum miſtorum, reſpectu, non abſurdus adeò eſſet. Quô fortè ſenſu aliqui inter Veteres acceptum voluerunt, cùm infinita ſtatuerent principia, quæ quanquam ad generalem illam materiæ & formæ notionem reduci omnia poſ-

ſunt,

Digitized by Google

ſunt, atque adeò iſtis conceptus terminis iſta infinitas deſcribi, nihil tamen veri huic ſcientiæ ſubeſt, neque eſt accurata quædam rei cognitio, ut meritò uſurpes hîc illud Poëtæ:

Pergula pictorum; veri, nihil, omnia ficta.

Quod ſi etiam ad quaternarium Elementorum omnia reduxeris, nihilo eris ſapientior. Nam & hîc omnia perplexa & obſcura. Neque enim certi eſſe poſſumus, quâ ratione ad hujus vel illius miſti compoſitionem Elementa, aut quâ proportione, miſceantur, neque veroſimile eſt, ſi naturam rerum conſulamus, ex Elementorum corpuſculis (quorum & numerus ipſe diſputationi ſubjacet) πρώτως compoſita eſſe miſta. Quid enim vetat naturam in miſtione rerum uti propioribus quibusdam principiis, quam Elementis, in quorum indagatione præ cœteris verſari induſtria Philoſophi debebat, neque iſta conſideratio adeò eliminari, ut quæ vel non deceret Philoſophum, vel ob infinitatem ſuam excederet intellectum ejus. Si quis in ſubterraneis corporibus conſideret mineralium ſpecies penè infinitas, non eſt veroſimile, illas ex Elementis compoſitas eſſe à natura, ſed à corporibus quibusdam propinquioribus, quæ tamen ad hujus vel illius mineralis compoſitionem principii ſe inſtar habent. Hinc rectè à Phyſicis Recentioribus quibusdam, corpora quædam compoſita habentur, quædam decompoſita, id eſt, quæ è compoſitis iterum ſunt compoſita, quemadmodum beneficio ignis, per artem, interdum conficere poſſumus nova aliqua corpora, quæ & ipſâ externâ facie & modo operandi ab iis differunt, è quibus ſunt compoſita. Ita eodem modo in natura fieri, atque in regno iſto ſubterraneo, valdè eſt veroſimile. Quare, qui iſta omnia indagare volet, non quidem omnia explorabit, ſed tamen fortaſſis aliqua, atque ex hoc ſuo examine diſcet, ad intelligentiam ſpecialiſſimam Phyſicam Opus ſibi eſſe infinitis, ut ita dicamus, principiis, quæ in ordinem tamen, per Analogiſmum ingenii inſtitutum, reduci poſſunt. Atque iſta cauſa eſt, quod rerum naturam in ipſo fundo ſuo occupare nonnulli maluerint, ferro & igne eam aggreſſi, quam, generalibus quibusdam conceptibus freti, à præconceptis quibusdam opinibus rerum naturalium veritate fraudari.

Ariſtoteli principia generationis tria conſtituuntur, materia, forma & privatio, de quibus omnia confuſa ſunt & intricatiſſima, totque hic ſunt ſpinoſæ Scholaſticorum difficultates, ut cerebrum prius ruperis, quam monſtroſos iſtos animo conceptus comprehendas, quos ubi omnes ad vivum ſecueris, & in omnes partes verſaveris, nihil adeò colliges, quod ſatisfacere animo poſſit. De prima materia, Dii boni, quam ſunt mirabilis ſententiæ, *quas non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes*, quod è fluctuatione Interpretum facilè deprehendas. Materia prima Ariſtoteli eſt & non eſt, Entis 9

larva

larva & ſimulachrum, nihil actu, omnia poteſtate, formarum omnium avida, nullius tenax, generationis & corruptionis ſubjectum, cùm ipſa ſit ingenerabilis & incorruptibilis. Atque iſtæ materiæ Imæ Deſcriptiones, velut lacera quædam Hippolyti membra, undique ex Ariſtotelis textibus colliguntur, nullo enim in loco integram ejus definitionem propoſuit, quam fortaſſis nec ipſe dare potuit, nec alii daturi ſunt. Aliquando eam definit primum potentia corpus ſenſibile, interdũ illam non omni modò formâ deſtitutam, ſed etiam nullo Entis genere concluſam exhibet, adeò, ut neque ſit quid, hoc eſt ſubſtantia, neque quantum, neque quale, neque quicquam eorum, quibus Ens determinatur. In Phyſicis ita definit: *Subjectum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum inſit, non ſecundum Accidens;* quæ verba *cum inſit*, quid ſibi velint, non ſatis patet, niſi fortè eam ob cauſam ſunt adjecta, ut diſtingueret à materia transeunte, ut eſt vinum reſpectu aceti. Addit, *non ſecundum accidens*, ut oſtendat, ex materia & forma unum per ſe, hoc eſt unius Eſſentiæ corpus, non aggregatum quoddam per accidens, conflatum. Interpretes Ariſtotelici novos hic modos nectunt, & Thomiſtæ quidem materiam ita eſſe puram potentiam exiſtimant, ut omnis omninò actus & exiſtentiæ ſit expers. Alii negant materiam omni actu, ſaltem Metaphyſico, ſive Exiſtentia, eſſe deſtitutam. Quæ omnia ſi quis inter ſe contulerit, nihil tot ſubtilitatibus ſubeſſe deprehendet, quam conceptum aliquem materiæ, qui merum ſit aliquod Ens rationis, nec amplius quicquam inferat, quàm ſumma illa rerum genera, quæ Dialecticis ſtatuuntur, quæ non ſunt niſi conceptus de rebus, eum in finem adornati, ut ſub eorum claſſibus res diſtingui, & in ordinem redigi, poſſint. Quæ ſi quis pro principiis rerum habiturus eſſet, is certè nihil diceret, ut ſanè ex tot ſubtilibus de materia & forma diſputationibus nihil firmi ſolidique poſſit demonſtrari. Ex hac perplexa Ariſtotelis de materia prima ſententia aliqui exiſtimarunt, Ariſtotelem per materiam primam intelligere Deum. Scholaſtici quidem perſuadere nobis volunt, quod Ariſtoteles materiæ primæ creationem ex nihilo agnoverit. Sed certum eſt, Ariſtotelem illam, non coæternam tantùm Deo, ſed increatam etiam ſtatuiſſe; ac Scholaſtici quidem ex Ariſtotele voluerunt reddere Chriſtianum. Ex Ariſtotele tamen non patet, illum materiam primam pro Deo habuiſſe. Quanquam enim de illa occurrant apud Ariſtotelem prædicata ingenerabilitatis & incorruptibilitatis: tamen alterum ille agnoſcit principium incorporeum, activum, formoſum, conſilii plenum, fontem boni, atque ita duo ſtatuit principia æterna, quorum unum, quod modò nominavi, Dei nomine vocatur, alterum illa materia prima eſt, principium ſcil. corporeum, paſſivum, informe, brutum. Satis itaque ex eo patet, non eam fuiſſe mentem Ariſtotelis; quanquam etiam non determinet, quid ſit iſta materia ſua prima. Nam, ſi materiam chaoticam intelligat, non certè conveniunt illi prædicata

Digitized by Google

dicata iſta, alias ſibi contraria. Nec video, quâ ratione tunc Subjectum Generationis dici poſſit. Qui *Metaphyſicas contemplationes* ſcripſit, Henricus Mohr, Anglus, totus illo libro in eo eſt, ut demonſtret, eſſe aliquod in natura immobile, quod non corpus ſit, & tamen extenſum, quoniam extenſio ejus animadverti poſſit, ſaltem in iis partibus, quibus non continentur ab eo diſtinctæ. Illud à materia mobili diſtinguit, atque adeò putat, rem eſſe ſpiritalem, ſi non ipſum Deum. Hanc tamen non eſſe materiam primam Ariſtotelicam, nec ſubtilem Carteſianam, contendit, ſed aliquod à materia diſtinctum principium immateriale, imò ipſum Deum, quod neſcio, quomodo auribus Chriſtianorum inſolens eſt & durum. Id autem miror, quod corporis notionem hîc excludat, cùm tamen extenſum agnoſcat. Sed is, ut ex libro ejus *de immortalitate animæ* patet, nec extenſionem Spiritibus negat, quos eâdem ratione etiam corpora, cum Tertulliano, poterat dixiſſe, & cum populari ſuo, Hobbeſio. Ille verò materiam primam deſcribit per Phyſicarum Monadum, (i.e. particularum, adeò minutarum, ut ulterius dividi non poſſint, vel in partes diſcerpi) congeries homogeneas, quæ ſe invicem penetrare non poſſunt, nec ſuâpte natura cohærere, quæque quantumvis contiguæ ſint, ſint tamen actu ſolutæ, & quanquam moveri queunt, quieſcentes ſunt nihilominus & immotæ. Hæc ejus materia prima nihil differt ab Atomis Epicureis, & quodammodo etiam cum Ariſtotelica convenit, quam licet ille genus generaliſſimum omnium rerum corporearum potius, quam veram ac realem materiam, exiſtimet, non malè tamen poſſunt prædicata illa Ariſtotelis etiam in hanc conferri. Eô tamen maximè differunt, quod materiam ſuam primam mobilem faciat, cùm contrà faciat Ariſtoteles. Illud infinitum verò extenſum immobile facit, unde jam velim explicet nobis, à quo principio motus communicetur materiæ; illud enim infinitum extenſum immobile eſt, ac proinde movendi vim non habet. Meâ quidem ſententia materia prima Peripateticâ, ut nudum aliquod figmentum & chimæra, ejiciatur è Phyſicis. Quæ enim neceſſitas nos cogit aliam fingere materiam primam, quam Elementa, ut ſi quæ ſint alia corpora ſimplicia, in qua ultimò mixta reſolvuntur, cum ex iis cuncta prodierint. Nam, ſi quis de corporibus ſimplicibus quærere velit, è qua materia illa ſint compoſita, inutiliter quæret. In mixto corpore tantùm quæritur illa proportio materiæ & formæ, in ſimplici vero Elemento nihil materiæ aut formæ locum obtinebit, cùm illius partes omnes homogeneæ. Quis in materiam & formam eas ſecabit? quis demonſtrabit? cogitatione cum Ariſtotele quidem complecti poſſumus materiam aliquam communem, Protei inſtar in omnes naturas verſatilem, ſed illa nullo modo explicari poteſt aut concipi. Et quid opus eſt materiam iſtam communem fingere, cùm Elementa poſſint eſſe prima corpora, ac primo ita creata, ut non ſtatim ad materiam aliquam, vel for-

Digitized by Google

mam generaliorem, nobis abeundum ſit, ac debet ſanè terminus quidam eſſe inter conceptus & res. Iſte eſt ingenii humani morbus, ut nunquam poſſit ſubſiſtere. Ubi in prima incidit, priora illis, ſi non invenit, fingit, cùm neceſſariò in aliquo ſubſiſtendum ſit, niſi velimus abire extra naturam ſenſilem, ſuper quam tamen fundanda ſunt naturæ principia. Ex hâc tamen communitate & univerſitate materiæ, quæ in natura non reperitur, ſed in ingenio tantùm Ariſtotelis ſita eſt, multa ſequuta ſunt per totam Philoſophiam Ariſtotelis paradoxa, quæ, abſque hac materia prima eſſent, facilè ruerent, ac ruunt etiam facilè; quandoquidem ejus nulla certa eſt demonſtratio. Huic doctrinæ ſuperſtructa eſt illa Elementorum transmutatio, magnum doctrinæ Peripateticæ principium, ſuper quo multa etiam alia fundantur. At iſta Elementorum transmutatio, nec re ipsâ demonſtrabilis eſt, nec habet in natura fundamentum, ideoque omnia illa, quæ huic doctrinæ ſuperſtruuntur, ſubleſta ſunt & infirma. De quibus omnibus hoc in loco, ubi generalia tantùm perſequimur, differendi locus non eſt.

20. Qui diverſitatem doctrinæ Peripateticæ & Platonicæ quaſi compendio noſſe cupit, legat Autores, quos ſuprà nominavimus, qui de differentia Philoſophiæ Ariſtotelicæ & Platonicæ ſcripſerunt, aut conciliare utriusque ſententiam laborarunt. Gabr. Buratellus, *in conciliatione plurimarum Controverſiarum Ariſtotelis cum Platone*, potisſimas ejus controverſias, per theſes & antitheſes proponit. Indiculum eorum, in quibus differunt Ariſtoteles & Plato, texuit etiam Sorellus in *Scientia* ſua *Univerſali*, *capite de iis*, *qui contra Ariſtotelem ſcripſerunt*. Inter eos, qui contra Ariſtotelem ſcripſerunt, ex Eccleſiæ Patribus antiquis, eſt S. Juſtinus, Philoſophus & Martyr, qui ex *Apologia pro Chriſtianis* ſcriptâ ſatis celebris & notus eſt. Is ſcil. partem aliquam religionis interpretatus eſt, impugnare Philoſophiam Ariſtotelis, quam, ut profanam, & errorum ac hæreſium promicondam, à Chriſtianis hominibus rejiciendam eſſe vult. Ac primò quidem incertitudinem principiorum Phyſicorum, non Ariſtotelis tantùm, ſed & reliquorum Philoſophorum, ob oculos ponit. Quo argumento perſuadere vult, ut potius ampleċtamur, quæ de re Phyſica in S. literis docemur, quam quæ à Philoſophis, ac inprimis ab Ariſtotele, docentur, ſibi repugnantia falſa & ſophiſtica. Pergit & inde ad reliqua ejus principia & dogmata, eaque doctè ſatis, & philoſophicis etiam argumentis, refutat, ut proinde, qui nuper admodum contra Ariſtotelem ſcripſerunt, falsò ſibi gloriam novationis illius vendicent. Apud Juſtinum enim jam tùm potiſſimum philoſophica illa dogmata examinata ſunt, ac prolixè diſputata. E Recentioribus multi extiterunt, qui Ariſtotelis doctrinam facto agmine impugnârunt, de quibus *Capp. ſeqq.* videbimus.

CAP.

CAP. XIII.

DE RECENTIORIBUS IN DOCTRINA PHYSICA NOVATORIBUS, QUI AB ARISTOTELE DIVORTIUM FECERUNT, ET PRIMO QUIDEM DE BERNHARDINO TELESIO, EJUSQUE PRINCIPIIS.

§. 1. Philoſophiæ Ariſtotelicæ Naturalis Ævo ſequiori Monarchia, & per Æg. Romanum, alioſque Scholaſticos, corruptela. 2. Primus eam inter Recentiores impugnavit, ac Parmenidis viciſſim Phyſicam, duoque principia, Ignem & Terram, in lucem revocavit, Bernhardinus Teleſius, modeſtè tamen imperfectionem ſpeculationum ſuarum confeſſus. Verulamii de illo, ejusque nævis, judicium. 3. Antagoniſtam Teleſius habuit Martam, Hyperaſpiſten autem adverſus hunc Thom. Campanellam. 4. Dogmatum Teleſii de duobus principiis, Calore, ſive Igne, Cœlo, & Frigore Terræ proprio, Materiaque, quam, velut tertium, his adjungit, Qualitatibus item horum ac Miſtionibus, indeque derivandis omnibus Naturæ Operationibus ac Phænomenis, recenſus prolixior, cui ſubinde Verulamii ac Autoris de iis judicia inſperguntur. 5. Cenſura Generalis de Principiorum Naturalium Fabricatoribus, Defectibus illorum ac Vitiis, horumque cauſis, & Principiorum verorum Inventionis difficultate pene inſuperabili. 6. Cenſura & Refutatio Specialis principiorum Phyſicorum Teleſii, cui laus ejus & nævorum excuſatio ſubjungitur, adjectis Ariſtotelis & Carteſii de verorum naturæ principiorum imperveſtigabilitate confeſſionibus.

REcepta fuit Peripatetica Philoſophia, penè ſola & unica, per univerſi orbis Academias, tantâ quidem ſuperſtitione, ut piaculo ſimile haberetur, vel latum unguem ab illa diſceſſiſſe. Quanquam tamen & illi, qui ſe Peripateticos jactabant, ipſi neſciebant interdum veras Ariſtotelis ſententias, aut, velut ænigmata aliqua, ex ſuo ingenio explicabant, omniaque incruſtabant ineptis quæſtiunculis & vitilitigiis, quæ plenâ manu ſpargebant Scholaſtici. Subtiles quidem rerum notionalium ſpeculatores, ſed revera ſolidæ Philoſophiæ, præcipuè naturalis, corruptores. Non potui ſæpè ſine riſu legere, quæ Ægidius Romanus, inter Scholaſticos illos non è poſtremis, in doctrina phyſica ſua molitur: Deus bone! quot hic de materia prima, formis & privatione futiles & inanes leguntur controverſiæ, in quibus adeò ſudat ille homo, *diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis*, ut, in iſtâ rerum & cogitationum perplexitate, quid ſibi velit, non capias. Illi tamen homines tùm temporis triumphos ducebant, & mirè ſibi placebant

Digitized by Google

Philoſophiâ hâc imaginariâ. Quare cùm literarum lux affulgeret, paulatim imminuta eſt horum hominum autoritas, atque iſto opinionum regno ſunt dejecti, quanquam Ariſtotelis tamen nomen venerabile ſemper fuit.

2 Tandem etiam ejus doctrina à nonnullis in dubium vocata eſt, atque inter illos, qui Philoſophiam ejus naturalem impugnarunt, primo loco memorandus eſt Bernhardinus Teleſius, Conſentinus Italus, cujus extat *de rerum natura, juxta principia propria, Commentarius*, diſtinctus, qui prodiit Neapoli *in folio*, anno 1587. Laudari hic Autor vel eam ob cauſam poteſt, quod primus auſus fuerit lacertos erigere adverſus homines illos, qui uni Ariſtoteli omnia tribuebant, atque nihil alios ſapere credebant. Sequutus eſt verò, ut omnes Novatores, ſententiam aliquam veterem, quam aſſumpſit, & ratiociniis ſuis firmavit quaſi & fundavit adverſus Ariſtotelem. Nihil enim ab iſtis Novatoribus dictum eſt, aut operoſis etiam Commentariis inculcatum, quod non alicui Veterum in mentem venerit, quorum licet Syſtemata integra non habeamus, quæ ab iis ſuô tempore concepta fuiſſe, & in Scholis inculcata, credibile eſt, fragmenta tamen aliqua nobis ſervârunt, tùm Laërtius, tùm Plutarchus, è quibus ſagacitas ingenii, per combinationes rerum, & progreſſum mentis ab univerſalibus ad ſpecialia, facile potuit novum aliquod Syſtema conficere. Noſter Teleſius Parmenidis ſententiam ſequutus eſt. Is ſcil. duo principia rerum ſtatuebat, ignem ſive cœlum, & terram. Solem & ſidera verum ignem eſſe aſſerebat, eumque purum & limpidum, non degenerem iſtum, qualis apud nos eſt. Cæterùm principiorum ejus perexigua eſt memoria, niſi fortè in libello illo, quem Plutarchus *de primo frigido* conſcripſit, aliqua Philoſophiæ ejus continentur, quæ fortè ab homine Scholæ Parmenidis addicto exſcripſit Plutarchus. Nam, ut rectè judicat Verulamius, acutiora in iſto libro & firmiora habentur, quam ſolent eſſe iſtius Autoris, qui ea vulgavit, atque iis excitatum putat idem Autor Teleſium, ut ea ſtudioſè arriperet, & ſtrenuè perſequeretur, in ſuis *de natura rerum* Commentariis. Eum tamen Autorem, judicat, deſtruendo, quam aſtruendo, eſſe meliorem. Multis enim dubiis adeò ſe involuit, ut expedire ſeſe non poſſit. Eſtque inter illos, judice Verulamio, qui, cum prius opinantur, quam experiuntur, ubi ad res particulares ventum eſt, ingenio & rebus abutuntur, atque tam ingenium, quam res, miſerè lacerant & torquent. Quare & ipſe Teleſius, quaſi deſperabundus, hanc imperfectionem ſuorum principiorum teſtatur, ac voto prætereà ulteriorem culturam expetit. In modis rerum, & generationibus earum, & miſtionibus, multa eſſe obſcura, fatetur, ac minimè inquirenda, quæque homini nulla innoteſcere queant ratione. *Utinam*, inquit, *id otio fruentes, & perſpicaciori ingenio præditi, & quibus in ſumma tranquillitate rerum naturam perſcrutari licuerit, aſſequantur, ut homines non omnium modò ſcientes, ſed omnium ferè potentes, fiant.* Quâ ingenuâ

ſuâ

ſuâ confeſſione laudandus eſt Vir doctiſſimus, præ illis, qui omninò impoſſibile ſtatuunt, ut id aſſequantur homines, quod ipſi principiis ſuis aſſequi non potuerunt.

Adverſus illum ſcripſit librum, undecim annorum labore confectum 3
Martha, teſte Erythræo, *Pinacotheca I. Imagine 21.* Quem undecim menſium ſcripto refutavit Thomas Campanella, acerrimus Teleſii propugnator, ut teſtatur Erythræus, *eod. loco. Teleſii*, inquit, *ille, nomine audito, ejus Philoſophi librum, intra paucos dies decoravit, ejuſque philoſophandi rationem penitus perſpexit atque probavit. Nec mora, undecim menſibus ad Martha librum, undecim annorum labore ſtudioque contra Teleſium exaratum, reſcripſit.* Qui libri an lucem publicam aſpexerint, me equidem latet. Neque enim quicquam ejus rei mihi cognitum eſt. Si in lucem prodiiſſent, multa utique præclara ex ea velitatione diſcere poteramus. Subtile enim admodum eſt Campanellæ ingenium, atque ampliſſimè per omnia ſcientiarum latibula extenſum, de quo ſpeciatim nobis dicendum erit.

Nunc ad Teleſium redimus, ejusque principia breviter atque ſummatim 4
recenſebimus. Primas conſtituit formas & ſubſtantias, quæ tamen incorporeæ ſint, calorem & frigus, quibus corpus tamen largiatur materia, quæ utriusque naturæ ex æquô ſit ſuſceptiva, ac omnis actionis, expers. Lucem vocat calorem diſſipatum, quæ iterum poſſit per conſtipationem ſui fieri ſenſibilis, opacitatem vocat deſtitutionem & confuſionem naturæ radiantis ex frigore. Rarum & denſum quaſi caloris & frigoris texturæ illi ſunt, à calore raritas, à frigore denſitas. Hinc vel proclivitas ad motum, vel ad quietem. Duobus itaque his principiis ſociat quaſi quasdam naturas, priori calidum, lucidum, rarum mobile, alteri oppoſitas, frigidum, opacum, denſum, immobile. Naturas primi ordinis (caloris ſcil.,) eminenter tales, ponit in ſole, cœlo & ſideribus. Naturas alterius principii in terra. Cœlum enim eſt è ſummo calore, materia rariſſima & lucidiſſima, illi confectum: Terra ex frigore quaſi conſtipata atque condenſata. In cœlo dominari caloris naturam ait integram, & ab omni inſultu principii contrarii liberam; quanquam ſecundum magis & minus variat: Corpora enim ſtellata intenſius calere, inter ſtellaria remiſſius; ipſas etiam ſtellas aliis alias eſſe ardentiores, citra tamen frigidi receptionem; recipere enim diverſitatem naturæ, non contrarietatem, de quo judicium ferri non poſſit ex igne noſtro communi. Cœlo competere quoque luciditatem, itidem ſecundum magis & minus, alias enim cœli partes lucidiores eſſe aliis; etiam ſtellas, quod vix lacteæ exemplo confirmat. Cœlum quoque habere ſubſtantiam tenuem & raram, ſed tamen aliâ parte materiæ magis explicatam, aliâ minus explicatam, ſortiri. Cœlo motum eſſe proprium, circularem naturâ

Digitized by Google

quidem ſuâ, ſed qui tamen etiam ab iſto ordine nonnunquam divertat. Nam vel latione, vel incitatione, vel obliquitate, differre, ut ſit vel celerior, vel tardior, vel ſpiralis, ex quo motu poſteà, acceſſionis ſcil. ſolis & receſſionis, cauſas generationis & corruptionis deducit. Ex oppoſito terræ quoque portionem illam frigidi, intemeratam atque integram adſcribit, quæ nunquam penetret ad ſedem caloris cœlum; in ejus verò ſuperficie, quæ quaſi cortex vel cruſta terræ eſt, generationis illum fundum ponit, in quo, velut extremo, concurrant quaſi & confligant geminæ iſtæ naturæ, unde ex ſubactione materiæ fiant iſta corpora, quæ fieri videmus, ita, ut ſingula, ſive illa ſint vegetabilia, ſive mineralia, aliquid in ſe cœli vel caloris, recipiant, Cœlum contrà aliquid frigidi, è quorum ſubactione mutuâ tandem corpus aliquod concreſcat; cùm pura iſta elementa caloris in ſumma cœli parte, frigidi in ipſo centro terræ, conſerventur. Atque ſic quaſi in regni ſui inferioribus ſecura pace fruuntur, cùm circa fines perpetuum bellum ſit, atque ex eo, prout victoria ceſſerit, corpora fiunt, in quibus vel frigus dominatur, vel calor. Ex pacto enim, & æquali aliquo fœdere, nihil fieri ſtatuit. Sed imbellius principium neceſſariò ſervit, validius prædominatur. Ubi tamen aliquid etiam dotis & facultatis tribuere materiæ videtur Teleſius, quanquam titubanter id faciat, & cùm hæſitatione. Ulterius modum tradit Teleſius, quomodo ex iſta lucta, tam fœcunda generatio fieri poſſit; quem ut definiat, primùm cauſas ponit, quare terra jamdudum à ſole deſtructa non ſit, vel deſtrui non poſſit, cùm unumquodque principium ſemper ſibi ſimile laboret reddere alterum, ſol, quantum in ſe eſt, terram laboret convertere in ſolem; ac terra vice verſâ ſolem in terram. Cauſas itaque impedientes hujus mutationis reponit, 1. in diſtantia. 2. declinatione radiorum ſolis à perpendiculo. 3. Obliquitate motûs ſolis per zodiacum. 4. Celeritate motûs ſolaris. 5. Contiguitate corporum inter ſolem & terram, quibus inter mediantibus quaſi franguntur & fatigantur caloris vires. Ex iſtis cauſis varias ſortitur operationes calor, vehementer inæquales, & diverſas, & perplexas. Fit autem iſta operatio, vel per vim caloris, vel per diſpoſitionem materiæ, vel per modum ſubactionis, quæ tria, inter ſe connexa, ſibi ipſis quaſi concauſæ ſunt. Calor differt vi, copiâ, morâ, medio, ſucceſſione. Succeſſio variatur accedentia, recedentiâ, intentione, remiſſione, ſaltu, gradu, reditu, vel repetitione, per majora aut minora intervalla. Prout itaque calores variant, ita etiam operantur. Ipſi quoque calores inter ſe, prout gradu differunt, majores minores abſorbent; qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipſo conſpirare. Copia caloris demonſtrari poteſt, vel in multiplicatione radiorum ſolis, vel in perpendicularitate. Mora quoque caloris, quantum efficiat diverſitas climatum oſtendit, in quibus mora rependit calorem,

quem

quem aliâ parte perpendicularitas efficiebat. Medii ſingularis efficacia eſt in deferendo calore, unde tot tempeſtates oriuntur, tot aëris diſpoſitiones ſunt, vel ſalubres, vel noxiæ. Ipſa caloris ſucceſſio, per motum ſolis, tot generationum cauſa eſt illi. Abſque ea enim ſi eſſet, non poſſet tanta eſſe rerum varietas & viciſſitudo. Per eam enim corpus ſolis ſe omnibus terræ partibus accommodat, & viciſſitudine illâ efficit, ut nulla ejus pars calore careat, quod Ariſtoteles quoque vidit, qui generationem & corruptionem rerum viæ obliquæ ſolis tribuit. In eo tamen reprehenditur à Teleſio, quod generationem ſeorſim accedentiæ, corruptionem recedentiæ tribuat, cùm utramque utrique conjunctim tribuere debuiſſet. Nam, ut accedentia ſolis quædam generat, ita viciſſim quædam corrumpit, quemadmodum & recedentia ſolis facit.

Hujus effigiem quandam & imaginem in igne noſtro habemus, inter quos calores nulla ἑτερογένεια eſt, niſi quod miniſterio noſtro gradus illi produci non poſſint, aut caloris iſtius viciſſitudines ita temperari, quemadmodum ſolaris calor circa terræ corpus diſpenſatur. Contraria principii, frigidi ſcil. nulla eſt accurata apud hunc Autorem diſpenſatio, niſi fortè ea, quæ de materiæ diſpoſitione dixerat, eò referri velit. Sed tamen diſtincta hæc conſiderandi ratio eſt. Diſtincta enim eſt natura materiæ, & illi, quaſi tertium aliquod principium, prioribus additur. Quare in eo ſupplet hic Verulamius Autoris Philoſophiam, & oſtendit, quid de frigidi natura dicere ſpeciatim potuiſſet, atque ex ea principiis ſuis accommodare. De materia verò non ſatis certum eſt, an non dotes aliquas Autor illi adſcribat. Quantum enim ex ejus aſſertis patet, non merè paſſivè ſe habet materia, ſed aliquid confert ad conſtitutionem corporis operandam. Qualitates verò generales materiæ Teleſio in eo conſiſtunt, ut actionem caloris promoveat, impediat, mutet. Differentias autem conſtituit quadruplices. Prima eſt ex calore præinexiſtente, aut non præinexiſtente. Exiſtimat enim Teleſius, nullum eſſe corpus, cui non inſit aliquid coloris, qui ab adventitio calore ad actiones ſuas peragendas excitetur ſuo iſto modulo; quare quemadmodum, vel major, vel minor, ille calor eſt, eò tardior vel celerior eſt caloris externi conceptus. Secunda differentia eſt ex copia vel paucitate materiæ; ſi enim denſa fuerit, caloris vires augentur & intenduntur, ſi laxior, diſperguntur. Tertia differentia ſumitur ex ſubactione materiæ, quæ ſecundum gradus ſuos multiplex eſt. Hos gradus conſtituit: 1, Lentorem, quem vocat materiæ diſpoſitionem, quâ illa, compreſſionis & extenſionis patiens, fluxibilis ac ductibilis eſt, ac majorem violentiam ſuſtinere apta. Secundus illi gradus eſt mollities, cùm corpus levi etiam impulſioni cedit. Tertius illi gradus eſt viſcoſitas, ſ. tenacitas, quæ principium quod-

quoddam fluoris eſt. Quartus gradus eſt ipſe fluor, quando facilè movetur corpus, atque ægrè definitur & conſiſtit. Quintus gradus eſt vapor, cùm corpus attenuatur in intactile. Sextus gradus eſt halitus, qui vapor magis eſt attenuatus. Septimus aër ipſe eſt, quem calore nativo præditum eſſe ſtatuit Teleſius. Quarta differentiæ ratio eſt ex clauſura vel apertura corporis ſubacti; aliter enim calor in compacta, aliter in poroſa corpora, operatur. Hic verò ſatagit Teleſius, ut omnia principiis ſuis accommodet, ut expediat modum divortii & ſeparationis qualitatum ſuarum primarum connaturalium, caloris, lucis, tenuitatis & mobilitatis, & quaternionis oppoſitæ, prout corporibus accidunt. Aliqua enim corpora ſunt calida, & tamen denſa, quieta, nigra. Aliqua ita permutant has naturas, ut quomodo expediri iſta poſſunt, non facilè invenias. Hâ in parte infelices fuiſſe Teleſii conatus, tùm Verulamius ait, tùm ipſe Autor fatetur iis verbis, quæ ſuprà adduximus. Porrò ſubactionis modus triplici dogmate Teleſii abſolvitur. Primum eſt, quod omnis effectus in corpore naturali victoria & prædominantia conſtituatur, non verò æquali potentiâ. Secundum eſt quod calor actione propria corpora ſemper vertat in Ens humidum. Calori enim non ſiccitatem adſcribit Teleſius, ſed humiditatem; quare per illum flamma eſt omnium humidiſſima, quod facillimè cedat, & ægrè conſiſtat. Itaque, ait, calorem humidum perpetuò allicere, depaſcere, extendere: contra frigus agere omnia in ſiccitatem, concretionem, duritiem. Quam ob cauſam ſuccenſet Ariſtoteli, quod non *rectè ſiccitatem* cum calore copulaverit. Quod verò interdum deſiccentur corpora per calorem, id fieri dicit Teleſius per accidens, in corpore ſcil. diſſimilari, partibus, partim tenuibus, partim craſſis, conſtante, eliciendo per attenuationem primò partes tenuiores, unde craſſiores ſe conſtringant, quæ tamen & ipſæ in humidum cedant, ſi violentiori igne urgeantur, quod exemplo laterum probat, quorum partes tenuiores primùm per ignem attenuentur & ejiciantur; ſi verò fortior calor acceſſerit, lateritia ſubſtantia in vitrum tandem abeat, quod abſque fluore confici non poteſt. Tertium dogma perſpicuè diſtinguit ſubactionis modum, qui duplex eſt, vel rejiciendo, vel vertendo, quando ſcil. calidum & frigidum magnâ mole concurrunt, tùm ſequitur ejectio (Entia enim loco moventur & impelluntur,) ubi verò minori quantitate res geritur, tùm ſequitur verſio: tùm enim interimuntur Entia, & naturam potiùs, quam locum, mutant. Hujus rei exemplum exhibet in regionibus aëris ſuperioribus, qui frigidiores reperiantur, quam ſunt illæ, quæ terræ propiores. In illis enim locis, ubi ad ſedem primi calidi propius perventum eſt, calorem, ſe colligentem, univerſam frigoris vim ſimul ejicere & detrudere, ait, unde & ſimiliter vice verſâ in terrâ fieri poſſit,

quod

Digitized by Google

quod calores vehementiores in profundo ejus ſint, quam in ſuperficie. Alter ejus canon eſt, quod in aperto ſequitur ejectio, in clauſo verſio, quod probat exemplo vaſorum occluſorum, in quibus emiſſio corporis attenuati, ſive Spiritus, impedita, isque retruſus, corpora per fermentationem alterat. Quod idem etiam fit, ſi corpus adeò compactum eſt, ut egredi Spiritus non poſſit. Atque iſta ferè ſunt, quæ Teleſio circa rerum principia viſa ſunt, quæ cum Parmenidis principiis fortaſsè conveniunt, niſi quod Teleſius illis materiam addidit, in quâ quanquam Verulamius eum Peripateticis notionibus depravatum eſſe oſtendit, tamen, ut mihi videtur, rem aliter expedire non potuit. Nec enim video, quomodo ſe explicaret Teleſius ſuis principiis, niſi & materiam agnoſceret, quæ quidem frigido ſuo adeò implicata eſt, ut ſeparari ab invicem non poſſint. Neque enim, quid frigidum ſit, extra materiam demonſtrare poteſt Teleſius, neque etiam ipſam materiam ita diſtinctam explicare novit, niſi ex illis affectionibus, quæ conſequuntur materiam, lentore, viſcoſitate, duritie, mollitie, & ſimilibus.

Quod Verulamii judicium attinet, is quidem magnifacit ingenium 5
hujus viri, ut certè abſque ingenio confici non poteſt, quæ de objecto aliquo quaſi recens formatur diſciplina, ita enim rectè vocari poteſt. Nam à tot ſeculis regnaverat Philoſophia, vel Peripatetica, vel Platonica, à cujus principiis cum diverſum Syſtema meditaretur Teleſius, in omnes partes verſare debuit oculos, ne principia ſemel ab ipſo poſita fallerent. Sed & in eundem is lapidem impegit, in quem penè omnes. Plerique enim primò ponunt principia, atque ut illorum principiorum jacturam non faciant, eaque vera eſſe oſtendant, non ingenium rebus, ſed res ingenio, accommodant, cùm potius contrariâ ratione agendum eſſet. Id verò, ut rectè fiat, præſtari humano ingenio, ob infinitatem rerum, vix poteſt. Quanquam proficere aliquo modo poſſimus, ſi illa experiundi cura inter multos dividatur, quæ & ipſa res non pauca habet obſtacula. Præterea cùm dupliciter conſiderari univerſa rerum natura poſſit, vel quatenus Syſtemate aliquo eſt ordinata, ſuisque connexa globis ex orbibus, tanquam partibus, & hujus globi terraquei maſſis majoribus, vel quatenus ſpecies aliquæ corporum naturalium producuntur, in quibus tam penè Phyſicorum opera verſatur, cùm conſideratio hujus univerſi Syſtematica, & affectiones iſtæ, quæ univerſo huic, ob Syſtematicam compoſitionem, inſunt, comprehendi humano ingenio ægrè poſſint, omnis eorum induſtria circa minuta iſta occupatur. Et, ſi vel maximè eorum aliquam habeamus notitiam, particularis illa tantùm erit, ac nullis adeò certis principiis fundata, quæ tamen nemo non eſt, qui jactet, ideòque ingenio noſtro ſuccur-

rimus imbecillitati noſtræ, & hoc quaſi fuco & palpo nobis blandimur, quaſi certa quædam & univerſalia principia in ſolido locaverimus, cùm illa ſpeciem quidem veri habeant, ſola tamen humani ingenii, ac notionum inde dependentium, norma exigantur. Quam mirum non eſt falli, cùm & ipſi ſenſus noſtri ſæpè fallantur. Sed de his fruſtrà fortè inſtituitur querela, cùm veteres iſtæ næniæ ſint, & ab omnibus decantatæ. Eſt tamen earum ratio habenda iis, qui adeò glorioſo animo Mathematicam totius Phyſices certitudinem jactant. Quare, ut penè omnes, ita & Teleſius, in hoc vitium incidit. Omnes, qui ſecundum ſenſum ſolum philoſophantur materiæ æternitatem aſſerunt. Tria videntur eſſe dogmata, quæ ex fide nobis conſtant: Primum materia creata ex nihilo; hic ſtupet & horret omnis ſenſus & intellectus: Secundum eductio Syſtematis per verbum omnipotentiæ. Qui enim ſecundum ſenſum philoſophantur, ſtatuunt ex potentia materiæ omnia fuiſſe in Schematiſmos illos reducta; Tertium, quod Schematiſmus ille, ante lapſum Adami, fuerit optimus. Sed Philoſophiæ illæ vulgares ad nullum horum aſcendunt. Hæc quoniam magna fundamenta ſunt, neceſſe eſt illum, qui iſtuc non reſpicit, in multis aliter ſentire Et, ſi vel extra revelationis principium conſideretur hoc univerſum, quis animo comprehendere poteſt, quinam poſt multos ſeculorum decurſus futuri ſint univerſi hujus Schematiſmi. Aliqua Platonicorum & Stoicorum eâ in re cura fuit, ſed omnia mirâ caligine ſunt involuta, & potius conceptibus quibusdam inanibus hic indulgetur, cùm certi nihil determinari poſſit. In principiis Philoſophiæ naturalis id cavendum inprimis eſt, ne ex non Entibus Entia faciamus, aut ex non principiis principia. Abſtracta itaque, & univerſales quidam conceptus non ſunt Entia, ac proinde non ſunt principia. Tùm & Entia corruptibilia non poſſunt principii locum obtinere; quare, cùm tot ſint rerum corruptiones & alterationes, neceſſarium eſt, ut unum aliquod ſit immutabile & immobile, ac velut centrum aliquod, quod vel potentiale aliquid eſt, vel minimùm. At potentiale eſſe non poteſt, id enim actu ipſo non eſt, nec poteſt eſſe unum reſpectu omnium illorum corporum, quæ in actum deducuntur. Præterea etiam nihil ponit realitatis, ut principii locum tenere poſſit, cui quis ſecurè poſſit ſuperſtruere. Ergo natura ipſa nos compellit ad minimum, quod revera eſſe in natura videmus, cùm cœtera tantùm ſint ingenio conficta, atque illud potentiale, de quo loquebamur, idem ſit abſtractum, ut quod actum omnem negat, potentiam omnem continet. In minimo itaque ſenſui acquieſcendum eſt, niſi quis fortè nulla principia velit, ſed unum corpus alteri principium eſſe ſtatuat, legem verò atque ordinem mutationis tantùm conſtantia eſſe & æterna. Quam ſententiam Verulamius meliorem dicit, quam eam, quæ principiis abſtractis nititur, quæ æterna ſtatuunt homines, cùm ſint tantùm

Phan-

phantaſtica, & ab ingenio humano conficta. Eo enim modo dicit exitum tamen aliquem earum rerum eſſe, ut res ita ferantur in circulum, atque in orbem mutentur. Cùm in principiis notionalibus, tanquam in perpetuo labyrintho, ſemper occaſio nos aliosque vexandi & fallendi ſubminiſtretur. Quæ ſententia Verulamii, quanquam non ſpernenda ſit, vereor tamen, ne illâ abutantur Sceptici, qui fortuitam omnium rerum generationem & conſtitutionem, ut fundamentum, ſubſternere ſolent nefariis hypotheſibus; facilè enim ex ſuppoſita iſta ſententia, etiam conſtans ille ordo, quem huic principiorum permutatio ſociaverat Verulamius, labefactaretur.

Sed ad Teleſium noſtrum redeamus. Is certamen principiorum ſuorum tot varietati rerum procreandæ inſtituit, quæ quidem concertatio non æquis partibus videtur eſſe diſpoſita. Nam certè inter cœlum & terram non eſt iſta proportio æqualis, quanquam terra compactum corpus ſit, cœlum extenſum. Illa extenſio infinitis modis ſuperat maſſam terræ compactam, quæ ne punctum quidem implet comparata immenſis cœlorum orbibus. Quis etiam certâ nobis fide tradet, omnem materiam ſolidam fuiſſe in unicum corpus terræ compactam. Nam, quæ nobis vicina eſt, luna quaſi altera quædam terra eſt, & corpus opacum, ut oculis perſpicillo armatis deprehendi poteſt. Quid jam de cœteris cœli orbibus pronunciandum eſt, qui, ut à viſu noſtro diſtant longiſſimè, ita eorum vel tenuitas, vel opacitas, dijudicari nequit. Neque dicam, eſſe multos in hoc expanſo globos, qui videri nequeunt, & generari interdum novos, non in ſublunari tantùm regione, ſed etiam extra orbem Planetarium. Ut itaque ex eo ſatis pateat, fruſtrà eſſe Teleſium, in unicum terræ corpus omnem maſſam ſolidam compingentem; ne dicam de ipſo ſole, διάφανον eſſe nobis nemo temerè affirmabit, ſuntque hodie, qui ſeriò iſtam ſententiam tuentur, corpus ſolare conſtare materiâ tenaciſſimâ & compactiſſimâ, à perpetuo igne ſubactâ, &, ut Chymicorum more loquar, fixâ. Adduxerunt Teleſium in has ſententias præconceptæ opiniones, è Paripateticis, vel aliis, hauſtæ, de mirâ cœleſtium corporum ſubtilitate, calore & quintâ quâdam eſſentiâ, à corporum miſtorum, elementarium naturâ exaltata & abſtractâ; quod tamen non niſi ex ingenio noſtro dependet, qui omnia alia nobis imaginamur, quam illic revera ſunt. Quid enim de natura horum corporum pronunciemus, qui neque motum, neque ordinationem mutuam apprehendimus, quod tamen oculorum eſt, ut teſtantur varia illa à multis conficta Syſtemata. Prætereà, ſi, ex Teleſii ſententiâ totum cœlum, cum omnibus illis ſideribus, igneum eſſet, mirum, quod ex tot ignium conſtipatione jamdum hæc terra flammis non ſit abſumpta, & in iſtud humi- 6

dum ſuum, flammam ſcil. redacta, ad quod, quantum in ſe eſt, ignis reducere laborat contrarium principium. Niſi Teleſio his hypotheſibus ſuccurramus, Jordani Bruni ſententia, quæ etiam nonnullis aliis placuit, multos ſoles, multas terras, ſtatuentis, ita, ut iſta concertatio calidi & frigidi, & corporum exinde reſultantium productio, intra orbem planetarium compingatur. Sed tùm in heterodoxas facilè ſententias delabemur, neque tamen ſecurè & certè ſatis de eo quicquam definiri poteſt. Neque rectè menſuram iniiſſe videtur Teleſius, cùm poneret frontibus adverſis pugnantia principia, cœlum & terram: illud πρῶτον δεκτικὸν caloris, vel ipſum potius ignem; hoc πρῶτον δεκτικὸν frigidi, ratione ipſius pugnæ mutuæ, unde illa corporum diverſitas oritur. Oporteret enim tela utrinque pertingere & ferire ſcopos ſuos; quod de ſole quidem verum eſt, ac reliquis corporibus cœleſtibus, quorum efficacitas ad intima terræ penetrat; quanquam etiam multi ſint, qui præfractè id negent. An verò terra vires ſuas usque ad ſolem & reliqua corpora cœleſtia pertendat, de eo magna dubitandi ratio eſt. Videre itaque hinc licet, quam inæqualibus armis, è Teleſii ſententiâ, in hoc naturæ campo, pugnetur, imò ne quidem pugnetur, cùm arma ipſa eminus ſubſiſtant. At verò in ipſis etiam principiis calidi & frigidi quomodo acquieſcere quis poſſit, non video, cùm & illa ſola non ſufficiant; ſunt enim in natura nonnullæ actiones & effectus, quæ ad calorem & frigus reduci non poſſunt. Nam quod Teleſius ait de *materiâ*, quod ſervet ſe & ſuſtineat, & potiùs ad rationem quanti, quam ad formam & actionem pertineat, atque adeò eam neque calori, neque frigori, deputet, eô oſtendit, aliquid etiam virtutis ineſſe materiæ, quâ ejus deſtruibilitas impeditur, quâque renititur operationi caloris contrariæ. Ut igitur immeritò ex agentium numero excludatur, utque plus penè agat, quam ipſa ejus agentia, atque, ut Verulamius loquitur ex hypotheſi Teleſianâ, merum fatum & neceſſitatem inferre videatur. Sunt etiam naturæ nonnullæ, quarum calor & frigus effectus ſunt & conſectaria, neque per excitationem caloris præinexiſtentis, aut caloris adventitii, ſed, prorſus in ipſo iſto puncto, generantur, ut ex Chymicis operationibus conſtat. Quorſum referre etiam poſſis, quod obſervatur in *Actis Hafnienſibus, Tom. I. obſerv. 71.* duos Spiritus frigidos, invicem confuſos, flammam edere. Deinde multa ſunt, quæ à calore & frigore originem ducunt, ac procedunt ab illis, tanquam ab efficiente & organo, non tanquam à cauſa propria & interna. Denique conjugatio illa quatuor connaturalium, quam inſtituit Teleſius, omninò permiſcetur & confunditur. De quibus omnibus ſingulatim dicere nunc non poſſumus. Laudandus tamen èſt Teleſius, ut vir amans veritatis, & nonnullorum placitorum Emendator, atque adeò ut primus inter eos, qui brutæ autoritati & opinionum regno ſe oppoſuerunt. Neque vitio vertendum

ei

Digitized by Google

ei eſt, quod, cum in multis ſatis benè ſe habeant dogmata ejus, & argutus ſit & ſubtilis, inprimis cùm redarguit Peripateticorum argumentationes, in quibusdam deficiat: quæ ſors omnibus illis Novatoribus communis eſt. Utut enim ſe torqueant in cognitione rerum, aliqua fortè, minutiora ſcil. & particularia, ſic ſatis interdum cognoſcent, cùm verò ad rerum ſummam perventum eſt, & univerſalia principia, maguâ ſæpè ſpe decidunt, adeòque multa ſunt, quæ certitudini iſti opponi poſſunt. Perplacet nobis ingenua ſummorum Philoſophorum confeſſio, alterius principis veterum, alterius recentiorum Anteſignani, Ariſtotelis & Carteſii. Ariſtoteles enim, *in Meteorolog. lib. 1. cap. 7.* evidenter oſtendit, de iis, quæ ſenſui pervia non ſunt, ſatis eſſe juxta rationem demonſtratum, ſi ad id, quod fieri poſſit, ea reducantur. Unde patet, Ariſtotelem maluiſſe in rebus ſenſum excedentibus opinari, cùm ſcire non liceret. Sed tamen inſignis ille paralogiſmus erat, à poſſibilitate ad exiſtentiam rei argumentari. Similiter & Carteſius, ingenioſisſimus ille principiorum ex abdito exſtructor, hoc Philoſophiam ſuam Corollario claudit: *Quamvis fortè hoc pacto intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideò concludi debet, ipſas revera ſic factas eſſe, & ſatis à me præſtitum eſſe putabo, ſi tantùm ea, quæ ſcripſi, talia ſint, ut omnibus naturæ phænomenis accuratè reſpondeant; hoc enim ad uſum vitæ ſufficiet.* Quam ingenuam viri illius ſubtiliſſimi confeſſionem, vellem conſiderarent iſti è Scholâ ejus diſcipuli, qui mordicus adeò defendunt Carteſii ſententias, & in præjudicium ſæpè fidei Chriſtianæ eas ulterius tendunt, quam ipſe voluit extenſas, ac meras in naturalibus demonſtrationes jactant, præ quibus diſſentientes contemnunt, quaſi rectâ ratione uterentur, niſi Carteſianâ utantur. Ipſe enim longè modeſtior fuit ſuarum ſententiarum æſtimator.

CAP. XIV.

DE FRANC. PATRITII, THOMÆ CAMPANELLÆ ET HIERON. CARDANI, PRINCIPIIS PHYSICIS.

§. 1. *Franc. Patritii eruditio & Scripta varii generis plurima. Juſti Lipſii in* Parallelos *ejus* Militares *Plagium. In Phyſicis Ariſtoteli ſe oppoſuit, & Bernh. Teleſii Principia duo, Frigus & Calorem, amplexus, Lucem his, Spatium & Fluorem, ſuperaddidit. Philoſophandi ratione utitur intricata & ἀμεθόδῳ. Adverſarios habuit Theod. Angelutium & Jac. Mazonium.* 2. *Hier. Cardani Ingenium portentoſum, mixtaque doctrina ac ſapientiæ ſtultitia. Dæmon familiaris falſo ab eo jactatus. Controverſia cum J. C. Scaligero, Sophi-*

ſtice ipſum aggreſſo. Dogmata Phyſica ſingularia. Scripta Phyſica. Metopoſcopia *illi ſuppoſita. Jactantia ejus de Inventis ſuis contra Plagiarios. Thema Chriſti Natalitium aliis ab eo ſubreptum.* Liber de Vita propria. *Laus* Proxenetæ *ejus* de Arcanis Politicis. *3. Thomæ Campanellæ Ingenium mirabile ſuſpicione Magiæ oneratum à Theologis Adverſariis.* Diſſ. *ejus* de Libris propriis. *Paradoxon de ſenſu rerum omnium, Lib. peculiari ab illo defenſum, fuſius refutatur, & artibus Magicis patrocinari perhibetur. Scripta ejus reliqua potiora recenſentur, opinionesque Phyſicæ & Aſtrologicæ ſingulares obelo notantur.*

1 QVædam Teleſii principia ſua fecit Franciſcus Patritius, Philoſophus utique non contemnendus, humaniorum quoque artium peritiſſimus, &, quod mirandum eſt, negotiis plurimis diſtrictus & occupatiſſimus, tot ac tam varia ſcripſit. Præter Philoſophica, in Rhetoricis, Poëticis, arte militari, multa ſcripſit Italicâ linguâ. *Paralleli* ejus *Militares*, ut vocat, magnam eruditionem continent. Confert enim militiam veterem cum nova. Quô librô magnum fundum ſubminiſtravit Juſto Lipſio, qui, illum in aliam orationis faciem convertens, penè totum exſcripſit, quod & Joſephus Scaliger alicubi in *ſuis Epiſtolis* obſervat, eſtque eâdem de re aliquid inter *Excerpta* ejus conſignatum. Magnum certè ingenium oſtendit in *Diſcuſſionibus Peripateticis*, in quibus, vel integros libros Ariſtoteli falsò adſcriptos monſtrat, vel omnia aliis Philoſophis erepta. Quas Ariſtotelis ſententias cum convulſiſſet primum, ſubſtituit deinde *novam* ſuam *de Univerſo Philoſophiam*, in qua principia caloris & frigoris retinet ex Teleſio, ſed lucem, ſpatium & fluorem, addit, ut principia oberrantia. In luce verò, ut principio primo viſibilium, copioſus admodum eſt & prolixus, quam unà cum tenebris faciem caloris & frigoris conſtituit, ut loquitur, eorum verò operationes, motum & quietem. Cœli rotunditatem & orbes, eorumque denſitatem, vel tenuitatem, contra Ariſtotelem negat. Ignem ſublunarem explodit, & IV. corporum Qualitates. Sed is magis intricavit ſua dogmata, quam ipſe Teleſius, & interdum nebulas aliquas Platonicas potius captat, quam rei veritatem ſectatur. Ad Autoritatem tamen veterum omnium Philoſophorum provocat, illisque Philoſophiam ſuam conſentaneam, atque adeò veram illam & unicam, aſſerit, ac Pontifici Gregorio XIV. & futuris omnibus Pontificibus Maximis, eam ob cauſam inſcribit, ut, ejecto è ſcholis Ariſtotele, veram illam veterem Philoſophiam ac divinam, ſe illam tradente, introducerent. Nihil tamen effecit, neque enim Ariſtotelis authoritatem convellere potuit, quæ altius radices egerat, & Patronos tunc temporis habebat maximos. Neque ſanè cauſa erat, quare, relictâ Ariſtotelicâ, Patritianam illam Philoſophiam amplecterentur,

Digitized by Google

tur, quæ diſcurſibus quibusdam conſtabat, non verò in iſtam Methodum redacta erat, quam tamen poterat jactare Ariſtotelica Philoſophia. Perpetuas habuit cum Theodoro Angelutio, Philoſopho ac Medico Patavino, de naturali Philoſophiâ, & cum Jacobo Mazonio de morali, controverſias, ſuntque ab illis libri Eriſtici conſcripti, qui in Bibliothecis paſſim latent, neque adeò ad multorum conſpectum veniunt. In Rhetoricis, Poëticis ac Mathematicis, multa nova meditatus eſt; *de Hiſtoria ſcribenda* etiam Dialogos ſcripſit, & *Commentarium in Polybium de Militia Romanorum.* Protulit è tenebris antiquitatis *Commentarium* Græcum Joh. Philoponi *in Metaphyſicam Ariſtotelis*, quem etiam in latinam converſum à ſe emiſit. Unde videri ſatis poteſt, magnum fuiſſe hujus viri & vaſtum ingenium, per reconditas etiam ſcientias diffuſum, quod tamen in Phyſicis contemplationibus ſagacitate multum concederet Teleſio. Vix enim fieri poteſt, ut actionibus, per tam vaſtas meditationes diſtractus, ac ubique habitans, uno in fundo habitare totus poſſit.

Hieronymus Cardanus, inter lumina ſeculi meritò numerandus, Philoſophiæ naturalis ſuô tempore magiſter fuit, vir prodigioſus in omnibus omninò ſcientiis, Medicus, Mathematicus, Theologus, Philoſophus, quod oſtendunt vaſta ejus volumina, curante Gabr. Naudæo, decem Tomis *in folio*, congeſta, in quibus ut multa ſanè ſunt acutiſſima, ac profundi judicii ſpecimina, ita non pauca valdè ſtulta & inepta. Quoniam enim Melancholici ingenii homo erat Cardanus, multa divinationibus, ſomniis, oſtentis, auguriis, tribuebat, in quæ ad anilem usque ſuperſtionem pronus fuit, ut in ſuſpicionem Magiæ veniret nonnullis, quod adeò ſæpè in ſcriptis ſuis Dæmonium illud ſuum nominet, velut monitorem aliquem & Doctorem ſuum. Quâ imputatione tamen eum liberat Naudæus, tùm in *Apologia ſua omnium Magiæ accuſatorum*, tùm in *vita ipſius Cardani.* Ac res ſanè ipſa oſtendit, vel ridiculam fuiſſe Viri iſtius perſuaſionem, vel ſtultam iſtum gloriam affectaſſe, ſi perſuadere poſſet hominibus, à genio ſe quodam, atque adeo divinitus, doceri. Ubi foris crepuit, ubi tumultus aliqui nocturno tempore in ædibus auditi, ubi ſomnium aliquod habuit emphaticum, omne id genio ſuo monitori tribuit Cardanus. Quod ſi ſemel aliquis memorabilis eventus iſta præſagia ſua erat ſubſecutus, quod tamen caſu contingere poterat, ſtatim genium ſuum appellabat, atque ab eo hæc omnia proficiſci credebat. Quod ſi ridicula hæc quis ſuo loco habeat, in cœteris admodum cordatus, eruditus & ſagax eſt. Nam certè, quæ Jul. Cæſ. Scaliger contra illum adducit, meris ſunt ſophiſmatibus & cavillationibus plena, quanquam arguta & docta. Iis tamen reſpondit adhuc, cum viveret, Cardanus, quanquam eloquentiâ & ingenii acumine Scaligero inferior, libro, cui

cui Titulum fecit: *Actio prima in calumniatorem librorum de Subtilitate.* Cæterùm, ut quædam de principiis ejus attingamus, de iis obiter tantùm notitia haberi poteſt, cum Syſtema Phyſicum integrum non adornarit, ac potius in argumentis quibusdam ſpecialibus occupatus fuerit. Quantum tamen ex iſtis ejus libris colligitur, hæc præcipua ſunt ejus dogmata. Tria tantum Elementa conſtituit, aërem, aquam & terram: Ignem ſublunarem ridet, aſtra minus magisque calida ſtatuit. De quibus ſententiis, in *libris* ſuis *de Subtilitate ac varietate rerum*, pluribus agit. Nam in iis *pleraque naturalis doctrinæ capita* attingit. Phyſici argumenti libros permultos ſcripſit, præter dictos *de ſubtilitate & varietate rerum*, quorum maxima pars hactenus inedita fuit, edita verò à Gabr. Naudæo in voluminibus omnium Operum; ſuntque inter eos *liber de Secretis, de aqua vitali, ſive æthere,* θεογνώςων libri *de tranquillitate, vita producenda & animæ immortalitate* &c. *de aceti natura, de vocuo. Metopoſcopia,* quæ ſeorſim prodiit Gallicâ linguâ, Cardani non videtur eſſe, & ab alio potius conficta, titulusque Cardani operi præfixus, ut eo vendibilius eſſet. Cœterùm magnificè admodum de ſe ſenſit Cardanus *Lib. 7. de rer. variet. c. 33.* Negat ſe quicquam, ab aliis inventum, ſibi aſſcribere, cùm ſufficiant ſibi propria; conqueritur potius *lib. 1. de ſubtil. fol. 14.* eſſe, qui Cardani nomine ſuppreſſo, inventa ipſius ſibi vindicent, atque hos *amentes* vocat, qui neſcirent, inventa Cardani talia eſſe, ut à nullo inveniri potuerint, qui non jam famâ egregiâ cognitus eſſet. Id quoque Naudæus de eo judicat, in vita ejus. Thema natalitium Chriſti Salvatoris ab eo confectum, quod tamen dudum ante illum ab aliis jam confectum erat, quod tenaciter diſſimulavit; quanquam à cenſura Eccleſiaſtica vehementer vexatus, ut ſolus haberet inventi hujus vel gloriam, vel audaciam. Ignem quoque ſublunarem ante illum jam impugnârat Laurent. Valla *lib. 1. Dialect. c. 11.* Sed id fortaſſis fugere potuit Cardanum. Si rectè memini, etiam Teleſius de eo quid monuerat. Legi poteſt ipſius Cardani liber, quem *de vita propria & libris ſuis* ſcripſit, quô multa continentur ejus viri conſilia, multa machinamenta in rebus naturalibus, multa etiam ſtulta & inepta. In Politicis & moralibus divina profectò ſunt, quæ ſcripſit, nec crediđiſſet aliquis, hominem Scholaſticum in tam profundas ſpeculationes de rebus practicis ſe immerſiſſe. Liber ejus *de Arcanis prudentiæ civilis*, quem *Proxenetam* inſcribit, aureus eſt, & multa continet dolorum & ſtratagematum, quorum uſus eſt in vita civili.

3 Thomas Campanella, Ordinis Prædicatorum, mirabilis ingenii & fortunæ homo, omnium penè ſcientiarum ad ſuos ſenſus reformator, acerrimi tamen ingenii, ut multorum invidiam & calumnias in ſe provocarit. Occaſionem, quâ inclaruit primò ejus fama, oſtendit Janus Nicius Erythræus *in Pinacothecâ primâ, Imagine 21.* Scilicet in diſputationem cum Theologis inci-

inciderat, qui cùm ægrè ferrent, ignorantiam ſuam à Campanella taxari, & argumentis convinci, magnas illi turbas concitarunt apud Quæſitores fidei, illum Magiæ incuſantes, quaſi ope Dæmonis ſciret, quod ſciret ea, quæ ignorarent Theologi. De libris ejus extat integra Diſſertatio, quæ edita eſt inter varios illos Autores, qui *de ſtudiis inſtituendis* ſcripſerunt, ac uno Volumine Amſtelod. anno 1645. *in 12.* prodierunt. Scripſit *de ſenſu rerum librum*, in quo omnibus omninò rebus ſenſum tribuit, & iis, quæ inanimatæ vulgò habentur. Cujus paradoxæ opinionis palmarium argumentum eſt, quod, quoniam effectus ſentiunt, ideò & cauſæ, ac propterea Elementa ac mundus, ſentiunt. Cui quidem reſponderi facilè poteſt; neque enim animalia ideò ſentiunt, quia ex Elementis compoſita ſunt, ſed quia Spiritus ille ſentiens per traducem, mediante ſemine propagatus eſt. Quod ſi ad primum animalis ortum reſpicit tempore creationis, neque ſic efficiet ex Elementis compoſita eſſe animalia; quæ & ipſa à multis in dubium vocantur, &, ſi vel maximè eſſent, tamen neque tùm primum animalibus principium dediſſe, credibile eſt. Potuit enim idea aliqua, vel ſpiritus quidam corporeus, per omnipotentiam divinam, ex nihilo productus, cauſam primis animalibus dediſſe. Neque ſanè à Philoſopho expediri poteſt aut debet, quomodo corpora per creationem facta fuerint; id enim ad aliud forum pertinent. Neque hic canon perpetuæ veritatis eſt: *Illud, quod eſt in effectibus, eſſe etiam in cauſis*, præcipuè cauſis corpus aliquod conſtituentibus intrinſecè. Namque ex ignobilioribus, inter ſe miſtis, interdum nobilius aliquid exurgit. Sic e. g. ex variis nutrimentis animalium, fœno, frumentis, &c. ſanguis generatur & Spiritus animales longè nobilioris naturæ, quam illud erat corpus, unde ſunt fabricati: In iis enim apud animalia ſenſus conſiſtit. Prolixè evincit Gaſſendus in *Philoſophia* ſua *Epicurea*, ex rebus inſenſilibus poſſe fieri ſenſiles, quod immeritò refutat Antonius le Grand *in libro de carentia ſenſuum & cognitionis in Brutis, pag. 49.* Senſum quoque ita definit, ut nec diſcurſum à ſenſu excludat; quomodo totum mundum animal facit, omneſque ejus partes. Hinc aërem quoque ſentire ſtatuit. Quô fundamento poſito, nihil tàm abſurdum eſt, quod non patrocinium ex iſta hypotheſi inveniat. Prædicere itaque futura, videre abſentia poſſumus, quoniam ſentit & intelligit aër, qui noſtro ſenſui illa communicat. Jam itaque Specula magica, & quicquid eſt divinationum, hâc hypotheſi ſalvantur. Cui fini etiam videtur hunc Tractatum ſcripſiſſe, ut patet ex *libro* ejus *ultimo*, qui eſt de Magiâ. Porrò etiam illi, qui occultas interdum cauſas, vel ob ſtuporem non aſſequuntur, vel ob ignaviam aſſequi nolunt, pulcherrimum hîc ignorantiæ aſylum inveniunt, ſi ad ſenſum communem vel aëris, vel alterius Elementi, referant, quod ipſi explicare non poſſunt. Illos ridet Campanella, qui propterea ſentire cor-

 pora

pora negant, quod non habent ſentiendi organa. Quod quidem argumentum, non, ut ille putat, adeò abſurdum eſt. Senſus enim referunt ſe ad ſenſoria organa: atque ubi illa non ſunt, neſcio quomodo ſenſus ipſi concedi poſſint. Quod enim audimus, quod videmus, id mediantibus organis noſtris dijudicamus, quare de corporibus, iis organis deſtitutis, dicere non poſſumus, ea audire, videre aut ſentire. Nec video, quomodo ex motu aliquo corporum vel interno, vel externo, ſenſus illis tribui poſſit, cujus formalem rationem in contactu ſtatuebat Campanella. *Non propterea*, inquit, ille, *vento negandus eſt motus, quod careat pedibus, non igni manducatio, quod careat dentibus*. Quæ argumentationes admodum elumbes ſunt. Non enim omnis motus à ſenſu dependet. Qui igni manducationem tribueret, inſanus eſſet, niſi poëticè loquatur ac tropicè. Ignis enim movet tam particulas congeneres; quod quomodo manducationi comparì debeat, non video. Plantis quoque ſenſum adſcribit, eam etiam ob cauſam, quod habeant organa ſentiendi, fibras, nervos, ſuccum nutritium. Cui etiam ſententiæ adſtipulatum fuiſſe nuper Franciſcum Redum *in lib. de generatione inſectorum pag. 258.* apparet; Scripſit item Campanella *Diſquiſitiones Phyſiologicas*, magnum volumen Pariſiis *in folio* editum, in quo multa continentur rara ac curioſa. Scripſit in *Philoſophiam realem Epilogiſticam*, ut vocat, conſtantem partibus quatuor, quarum prima eſt *Phyſiologia*. Hic locum & materiam inter principia ponit, calorem & frigus principia activa ſtatuit, in quo Teleſium ſequitur. Vanitatibus Aſtrologicis ſupra modum fuit deditus, & ipſe nova quædam principia in illis excogitavit: Non enim ſatis ante nugarum erat. Scripſit & ſingularem *de fato Aſtrologico evitando* librum, quod argumentum nemini hactenus Aſtrologorum in mentem venerat. Sed vitare illud, per ipſas ſuas hypotheſes Aſtrologicas, docuit, adeoque fatum fato eluſit. Referente Erythræo, ſcripſit *ingens Opus de reformatione ſcientiarum*, decem in codices diviſum; quorum ſinguli plures in partes diſtribuuntur. Non memini verò illud opus ea ſerie prodiiſſe. Quæ ab illo edita ſunt, carptim & per partes prodiere, non illo, ſed Tobiâ quodam Adamo curante. Aliqua etiam a Jac. Gaffarello edita ſunt Medicinalia ejus, in quibus multa nova, uti in omnibus ejus, occurrunt. *Grammatica* ejus, *Logica*, *Ethica*, *Politica*, ſeorſim prodierunt, quæ plena ſunt variis novitatibus. In *Ethicis* quoque ſenſu ſuo abundat, ubi, neſcio, quâ intemperie abreptus, de morbis, & omnium febrium familiâ, tractare inſtituit, quem ego quidem non exiguum ejus morbum exiſtimo. De *Politicis* ejus vide judicium apud Bœclerum *in Comment. ad Taciti Annales, pag. 101.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. XV.

DE JORDANI BRUNI, ALIORUMQUE RECENTIORUM, PRINCIPIIS.

§. 1. Jordanus Brunus, multitudinis Mundorum & Solium innumera aſſertor, ſententiam hanc vivicomburio luit. Pluralitatem Mundorum, ac Lunæ, aliorumque Planetarum, cum terra ὁμογένειαν, ante illum Nic. Cuſanus & Nic. Copernicus, poſt ipſum autem Galilæus à Galilæis (Palinodiam canere coactus,) Joh. Keplerus, Athan. Kircherus, Thom. Campanella, aliique Mathematici, itidem defenderunt. 2. 3. David Gorleus & Carpentarius, Novatores Phyſici, quorum Paradoxa recenſentur. 4. Thom. Hobbeſius, Novator, tum in ſcientiis aliis, tum in Phyſica, in qua omnia a motu, non tamen primus, uti jactat, derivavit. Dogmata Paradoxa & profana plurima, ipſumque Scepticiſmum Moralem, propugnat. Elementorum *ejus* Philoſophicorum *recenſus Summarius. 5. Rob. Fluddius, cujus Philoſophia eſt Enthuſiaſtica. Somnia ejus Pictaraque nugaces de cauſis Morborum, Principia illius Catholica Medico-Phyſica ſunt virtus Septentrionalis & virtus Auſtralis, ſive rarefactio & condenſatio, quæ Ken. Digbæo etiam arriſerunt. Magicarum rerum in eo ſtudium. Cogitationes à Genitalibus cerebri credit produci, eadem ratione, qua Morhofius in* Carm. de Ente Rationis *jocoſe finxerat. Ridicula diviſio Morborum. De Principiis ipſius Naturalibus, confuſe admodum expoſitis, judicium. Adverſarii ejus, Pet. Gaſſendus, Mar. Merſennus & Euſeb. à S. Juſto. 6. Henr. de Rochaz, Gallus, Phyſicæ è Chymia Reformator, cui Aqua eſt omnium corporum Materia. Alia ejus Paradoxa. 7. Gvilh. Gilbertus, Anglus, Dan. Sennertus & Joh. Sperlingius.*

JOrdanus Brunus, Nolanus, ſub ſuperioris ſeculi exitum, partim proſâ, partim carmine, explicuit ſua principia, Lucretium eô imitatus, qui carmine Phyſicam ſuam doctrinam propoſuerat, quanquam à Lucretiano ſtylo, quem imitatur, multùm diſcrepet. Ejus doctrina, *in libro de immenſis & innumerabilibus, ſeu de Univerſo & Mundis*, propoſita, toto libro (carmine ſcripto, Scholiis autem ſoluta oratione illuſtrato, & Francofurt. A. 1591. *in 8vo* edito) id agit, multos eſſe mundos, imo innumerabiles, quos in duos tamen claſſes diſtribuit, aliquos Soles vocans, aliquos Terras. Stellas fixas ait meros eſſe ſoles, ſuâ congenitâ luce radiantes. Reliqua corpora, quæ alienâ luce ſplendent, ſive illa videri poſſint oculis, ſive ob diſtantiam non videri, terras vocat. Singulis ſolibus ſuas eſſe vult Lunas,

Digitized by Google

unde ſingulare aliquod Syſtema conficiatur. Ita Sol, ſtella fixa, plures ſibi adjunctas habet lunas, ſive terras: Venerem, Lunam in ſpecie dictam, Martem; qui Planetæ omnes ſecundum phaſes variantur; unde conſtat, corpora eſſe lunari ſimilia. Atque iſtorum Syſtematum infinita eſſe pronunciat; in quibus ut primaria illa corpora, ſolis & terræ, ſe habent, ut principia activa & paſſiva, ita & partes illorum corporum varias ex illo conflictu alterationes ſubire exiſtimat. Non ſunt ejus fundamenta & rationes omninò nihili aut ridiculæ. Subtiliter enim ubique diſputat, & verſantur in iſta ſententia Galilæus, aliique Mathematici, qui, quanquam non ita *diſertis* verbis omnia pronuncient, tacitè tamen cum illo conſpirant. Sed ille miſer vivicomburio ſententiarum ſuarum audaciam luit; in quo magnam ei factam injuriam eſſe credo; neque enim Atheiſmi crimine ſuſpectum eum ſcripta ejus faciunt. Orti circa ea tempora ſunt Mathematici, qui totum Orbis Syſtema reformârunt, Nic. Copernicus & Galilæus. Et Copernicus quidem, jam ante Brunum, quippiam de Syſtemate ſuo publicaverat, quo poſteriorem ſe alicubi conqueritur Brunus, cùm prior ipſe in cogitationes iſtas devenerit. Sed tamen ante Nicolaus Cuſanus, Cardinalis, ſimilibus quibusdam cogitationibus anſam dederat. Neuter tamen ex illis ad Mathematicas demonſtrationes rem deduxit, ut eô quidem nomine Copernico gloria ſua ſalva ſit. Qua de re ulterius legi poteſt Petrus Gaſſendus *in deſcriptione vitæ ejus*, uberrimè inſtitutâ. Copernicus terræ motum diurnum circa axem, annuum in orbem, ac tertium libratorium, attribuit *ſole* in centro mundi conſtituto. Galilæus poſtea, in *Dialogis ſuis*, rationibus hanc ſententiam probatum ivit, qui orbem terræ à corpore lunari nihil differre vult, omnesque objectiones refutat. Scripſit & Joh. Keplerus opuſcula aliqua pro motu terræ, inter quæ illud eſt, quod inſcribitur *Somnium* Kepleri, ſive *Opus poſthumum de Aſtronomia lunari*, in quo habetur deſcriptio cujusdam fabuloſi itineris verſus lunam, & multa dicuntur de facie terræ, quomodo apparere poſſit in luna verſantibus, quæque illic animalia habitare poſſint. Ad ejus imitationem Athan. Kircherum *Iter* ſuum *Ecſtaticum* confeciſſe veroſimile eſt, Librorum ſuorum omnium, me judice, optimum, in quô à Genio Coſmiele ad varios orbes cœleſtes ſe deductum ſcribit, ac multa illic notaſſe & vidiſſe incredibilia. Quo ex figmento tamen apparet, eam quoque Kirchero eſſe ſententiam, quod corpora illa cœleſtia non ſint ita ſimplicia, ut vulgò creditur, ſed ſuis quoque ex Elementis compoſita. Varios paſſi ſunt inſultus omnes à Theologis, ac Galilæus quidem adactus fuit, ut Palinodiam caneret. Cujus *Apologiam* tamen Thom. Campanella ſcripſit, & Sebaſtianus Montanus, Carmelita. Ac Campanella quidem ex ſacris literis novos illos lunares vel lunaticos homines probare contendit. Sed iſta ad principia Phyſica propriè non ſpectant. Incurrit

etiam

etiam Kircherus Religioſorum quorundam cenſuram, adverſus quos *Apologiam pro Itinere Ecſtatico* edidit Caſp. Schottus, Herbip. 1660. *in 4to.* Joci tantum gratia ſcriptus eſt liber Luſitanicus de homine lunari, in alias etiam linguas translatus (de Mann in de Mann) Belgiceque excuſus Amſt. A. 1651. *in 12.* Autor tamen figmento illo, habitari poſſe lunam, oſtendere voluit.

David Gorlæus, Ultrajectinus, *Exercitationes Philoſophicas* ſcripſit, quæ 2
editæ ſunt poſt mortem ejus, Lugduni Batavorum Anno 1620. *in 8vo*, in *quibus plurima*, ut Titulus habet, *Peripateticorum dogmata evertit.* Poſtquam de Metaphyſicis egit, ad Phyſica procedit, agitque de proprietatibus corporum ſecundum variorum ſententias, partim novas, partim innovatas. Formas Subſtantiales Peripateticorum negat, duo tamen Elementa, terram & aquam, conſtituit, Ignem, è ſubſtantiarum claſſe extruſum, accidentibus adſcribit, cœlum nihil, niſi aërem expanſum, eſſe vult.

Nathaneel Carpentarius Anglus, ut quidam volunt, *Philoſophiam liberam*, uti vocat, ſcripſit, in quâ multa Paradoxa adſtruuntur, quæ revera iſtud 3
nomen merentur. Notitias naturales negat, locum nihil eſſe ait, omnes res ex nihilo fieri contendit, ignem humidum facit, Teleſium in eo ſecutus, omnibusque Elementis gravitatem tribuit. In quibus, ut multa Paradoxa ſunt, ita non pauca vero conſentanea.

Thomas Hobbeſius, Anglus, in Phyſicis, Mathematicis, Moralibus ac 4
Politicis, nova dogmata multa invenit. Quod Phyſica attinet, è doctrina de motu omnia demonſtrare laborat, atque, in *Epiſtola ad Sam. Sorbierium, Tractatu de natura aëris præfixa,* primum ſe jactat, qui ita in Phyſicis philoſophari docuerit, de quo vereor, ne illi litem Carteſius, aliique, moveant. Cœterùm de hoc Autore in univerſum tenendum, mirabilem eſſe ingenii ejus ad paradoxologias propenſionem, quanquam ab illo non pauca ſint argutè ſatis excogitata & inventa; in Mathematicis præcipuè, in quibus tamen Joh. Walliſio, Matheſeos Profeſſori Oxonienſi, ſæpè vapulat. Longè tamen plura in illo ſunt erronea, profana, & quædam neſcio quomodo fanatica. Ejus Opera omnia prodierunt Amſtelodami apud Blauwium anno 1668. *in 4to.* Indicem in ea debemus Achilli Epſteinio. *Elementa Philoſophiæ* ſcripſit, atque in III. Sectiones diviſit, *primam de Corpore, ſecundam de Homine, tertiam de Cive.* Prioris Sectionis partes facit quatuor. Prima illi dicitur computatio ſive Logica, ubi de Philoſophia agit in genere (cujus planè ineptam ſuppeditat definitionem,) de vocabulis (quorſum refert Notionum doctrinam, prædicabilia ac prædicamenta,) de Propoſitione (ubi de Enunciationibus, Æquipollentiâ &c.), de Syllogiſmo, de Methodo. Pars II. Philoſophiæ illi Prima eſt, quam in locum ſecundum conjecit, eam fortè ob cauſam, quod partem primam, velut Vocabularium aliquod & Lexicon

Digitized by Google

Philoſophiæ haberet. Hic agit 1. de loco & tempore, uno, numero, toto, parte, infinito, minimo; Secundo de corpore & accidente, ubi de magnitudine, loco, pleno, vacuo, continuo, contiguo, motu & ſpeciebus quantitatis; Tertio de cauſâ & effectu, ubi de actione, paſſione & principio; Quarto de potentia & actu; Quinto de eodem & diverſo; Sexto de quantitate; Septimo de Analogiſmo, ubi de proportionibus Arithmeticis & Geometricis, Mathematico modo agit; Octavo de recto, curvo, angulo & figurâ. Pars Tertia de rationibus motuum & magnitudinum agit, ubi integra Geotria & Statica tractatur; Pars quarta de natura & ejus phænomenis, ubi primo de ſenſione & motu animali, Secundo de univerſo & ſideribus, Tertio de luce & calore, & coloribus; Quarto de frigore, vento, glacie, &c. Quinto de ſono, odore, ſapore & tactu; Sexto de gravitate. Sectione ſecundâ de homine pauca admodum habet, de ipſius conſtitutione & naturâ, plura toto libro de naturâ viſionis affert, & planè ἀμεθόδως integram Optices doctrinam proponit, quanquam negari non poſſit, doctrinam illam benè ab ipſo eſſe excultam. In Tertia Sectione de cive, novam ſibi viam inveniſſe viſus eſt, quâ demonſtraret Monarchiam. Liber ille Paradoxis ſententiis pleniſſimus eſt, uti & alter, qui illi ſubjungitur ſub Titulo *Leviathanis*, in quo monſtroſa proponuntur dogmata, tam Theologica, quam Phyſica & civilia. Si verò verum fateri velimus, ille Scepticiſmi Moralis propagator eſt, quô pernicioſior doctrina in Societatem civilem inferri non poteſt. Multos habuit è popularibus ſuis Antagoniſtas, de quibus hîc diſſerendi locus non eſt.

5 Fuerunt etiam ex Anglis alii Novatores, tum etiam è Gallis, quorum adeò celebre nomen non eſt; neque adeò nova quædam principia invenerunt, quam quod è Veteribus quædam recoxerint, aut aliâ formâ propoſuerint. Quidam etiam confuſè omnia tractarunt, & partem tantùm aliquam doctrinæ naturalis attigerunt. Fuit penè Enthuſiaſta in Philoſophia naturali Robertus Fluddius, Vir cœtera magni & profundi ingenii, qui multa veterum Rabbinorum & Cabaliſtarum dogmata reſuſcitavit, multa ipſe commentus eſt, ut habebat ingenium phantaſmatum valdè fœcundum, quod vel mirabiles illæ picturæ, quibus cum ordinem creationis rerum repræſentat, tùm alias operationes naturales, innuunt. Inprimis ridiculus eſt, quomodo de cauſis morborum philoſophatur, ubi aliquod ſanitatis fortalitium depingit, atque circa quemlibet fortalitii angulum angelos cuſtodes diſponit, & morborum quaſi averruncos, quorum etiam nomina novit, *ceu digitos unguesque ſuos*, in magnam credo eorum familiaritatem admiſſus; His opponit è Dæmonum grege Genios illos morbificos, qui à partibus ventorum cardinalium morbos ſingularum plagarum genio familiares immittunt, omnes nigro ore ſqualentes & larvatos, & *neſcio quos vultus imitantia*

Digitized by Google

tia ſigna ferarum. Illic vermiculi quidam barbati apparent, vel locuſtæ, vel crabrones, atque hic ſinguli penè morbi ſuas figuras habent; tanti eſt ſapere. In omnibus his commentis non tamen nihil planè eſt, quod laudari mereatur. Fuit enim in illo ingenium μηχανικώτατον. In omni Matheſeos parte quædam ſcripſit, ac nova etiam non pauca invenit, quæ poſtea Kirchero, aliisque, in prædam ceſſerunt. Duo principia illi ſunt quaſi Catholica, in quibus univerſam Phyſicam ſuam & Medicinam fundat, virtus Septentrionalis & Auſtralis, ſecundum quas omnia diſponit. Virtus Septentrionalis eſt illi principium condenſans, virtus Auſtralis principium rarefaciens. Quod idem eſt, ac ſi quis rarefactionem & condenſationem principia Phyſices ſtatuat, quod fecit Kenelmus Digbæus, qui paulum aliter hoc in argumento verſatus eſt, & pulchrius principia iſta ornavit, atque omnia Phyſices Φαινόμενα ad ea reduxit, *in Demonſtratione immortalitatis animæ rationalis*, Anglice ſcripta, & Latine etiam Pariſ. A. 1651. *in fol.* ac Francof. *in 8vo*, cum gemina *Præfat. Metaphyſica* Thomæ Angli, Digbæo ὁμοψύχου, edita, *Tractatu priori.* Cui *Demonſtrationi Libros V. Inſtitutionum Peripateticarum* addidit, ut manifeſtiorem redderet ſuæ Philoſophiæ (quam ad mentem veteris Peripateticæ inſtitutam vult eſſe) cum Ariſtotelica convenientiam. Ac ſunt profecto, in quibus Digbæo, quam Carteſio, malim ſubſcribere, etſi hic in aliis oculatior fuerit. Idem eſt, ac ſi quis calorem & frigus principia naturæ ſtatuat, vel ignem & terram ſecundum Teleſium, adeòque hîc non niſi terminis variatur. Unde videmus, etiam in naturali Philoſophia cramben eandem ſæpius recoqui, ac easdem carnes opponi, variatis juſculis. Roberti Fluddii *Opera* aliquot Voluminibus collecta ſunt, ac edita Londini, ſed rariores ſunt quidam ejus *Operum Tomi*, quod Magica quædam in illis contineantur, quibus vehementer addictus fuit Fluddius, quô nomine etiam malè apud populares ſuos audivit. Primæ quoque illorum Editiones ſunt optimæ, quod in poſterioribus multa ſint omiſſa. *Philoſophia Moſaica*, Goudæ A. 1638. *in fol.* impreſſa, rarior eſt, & inter Pontificios prohibita. Nullum non divinationis genus attingit, ac non parum iis tribuit. In Aſtrologicis, in diebus Electitiis, in furtis inquirendis, & ſimilibus variis vetitisque artibus, ſua quædam præcepta ponit. Cogitandi modum in nobis & ſpeculationes illas rationum, mirificè quodam in loco, videlicet in libro *de myſticâ cerebri Anatome*, ob oculos ponit. Solent ab Anatomicis illic delineari genitalia membra utriusque ſexûs, quod proceſſus quidam & ſinus, eum in modum, figurati ſint. Hic Fluddius invenit, non quod pueri in fabâ, illic dicit generari cogitationes; quod mihi mirum viſum eſt, cum ego aliquando *joculare carmen de Ente rationis* ſcriberem, &, ferente ita genio carminis, joci gratia finxiſſem, illic generari Entia

tia

Digitized by Google

tia rationis, poſtea, cùm incidi in iſtum Fluddii librum, quod ne ſomniando quidem cogitaveram, inveniſſe me ſerio hæc aſſeri à Fluddio. Tota ejus Medicina mirabilibus referta eſt Paradoxis, mirabiles habet morborum definitiones & diviſiones. Legatur liber ejus *de morbi eſſentia.* Ratione totius Macrocoſmi dividit morbos in Empyreos, æthereos, Elementares, tenebroſos in plagâ Septentrionali procreatos, tenebroſos ex plagâ occidentali ortos, præternaturales æſtuoſos ad plagam meridionalem ſpectantes. Ergò Sphæricâ nunc opus habemus, ut intelligamus morborum naturam. Fundat verò omnem hanc Philoſophiam ſuam ſupra Septentrionalem & Auſtralem potentiam in natura, ut jam dixi, cujus menſuram quaſi ob oculos ponit Thermoſcopium. Ex eo omnium rerum penè cauſas deducere laborat. Urinarum ac pulſuum myſterium ex eodem Thermoſcopio demonſtrat. Vera autem & ordinata ejus principia iſta ſunt. Principia illi ſunt vel primaria, vel ſecundaria. Primaria ſunt tenebræ, ſive materia prima. Materia omnium rerum ſecunda ſunt aquæ. Lux divina illi eſt eſſentia centraliſſima omnia creans, informans, vivificans & movens. Secundaria illi principia ſunt, vel activa, ut calor & frigus, vel paſſiva, ut humiditas & ſiccitas. Sympathiam lucis, Antipathiam tenebrarum ſobolem facit, Spiritum quoque atque animam mundi ſtatuit. Quæ omnia, quam ſint confuſa, quivis videt. Neque enim ordinata illa inter ſe ſunt, aut ſatis cohærent, neque ullam demonſtrandi vim habent. Quid enim cauſæ ſubeſt, quare tenebras inter principia ponat, quæ mera ſunt privatio, ut adeò ineptum ſit, materiam illas facere. Quando principia activa frigus & calorem facit, in eo ὁμόψηφος eſt Teleſio, qui tamen multò elegantius principia iſta ſua deducit. Paſſiva principia, humiditas & ſiccitas, non ſeparata ſunt à prioribus, qualitates enim ſunt, quæ calorem & frigus conſequuntur. Porrò Sympathiæ & Antipathiæ nomina non ſunt niſi nomina, atque nihil poſitivi in natura notant, quare ineptè, vel ad lucem, vel ad tenebras, referuntur. Non defuêre, qui ejus Philoſophiam oppugnârunt, Pet. Gaſſendus & Marinus Merſennus, Galli, multò illo quidem in Diſputationibus præſtantiores. Euſebius de Sancto Juſto, ut ſe vocat ficto nomine, librum itidem contra illum ſcripſit, quo hæreſeos, impietatis, ignorantiæ, illum accuſat. Fraternitati Roſeæ crucis etiam ſe immiſcuit Fluddius, pro quâ *Apologiam*, ſub ficto nomine *Rudolphi Otreb*, ſcripſit.

6 Inter Gallos etiam fuit aliquis Henricus de Rochaz in Phyſicis Novator; ſed è Chymicorum familia, qui aliqua ex Bernh. Paliſſio, aliqua ex Nuyſementii principiis de Sale univerſali, deſumpſiſſe videtur. Scripſit quædam *de Aquis Metallicis, ac ſecretis ſodinarum Metallicarum,* quibus docuit rationem Acidulas artificiales conficiendi. Librum edidit Gallicâ linguâ ſub

Digitized by Google

ſub *Phyſicæ Reformatæ* Titulo, cujus in principio refutat errores vulgares circa Elementa. Neminem eſſe ſtatuit, qui primam omnium rerum compoſitionem noſſe poſſit, niſi Deo creanti adfuerit, omniumque teſtis *αὐτόπτης* exſtiterit. Soli itaque Deo perfectam omnium rerum cognitionem eſſe ait. Nobis tantùm à poſteriori, ſcil. per *ἀνάλυσιν*, res noſſe datum eſſe, quæ ſcil. ſecundum principia Chymica inſtituenda. Porrò demonſtrat illa, quæ vulgò habentur Elementa, præcipuè verò ignem & aërem, non ingredi conſtitutionem miſti. Deinde de principiis uberiùs agit; ſalem facit principium corpora conſolidans, quod in vegetabilibus oleum, pinguedinem in animalibus, ſulphur in metallis, ſtatuit. Quod Mercurius illi in metallis, aqua & humor eſt in reliquis corporibus. Aqua illi omnis nutritionis principium. Nec opus eſſe putat, ut terra illi immiſceatur, neque immiſceri poris poſſe, quam opinionem tamen falſam eſſe exiſtimo. Aquam verò ſe corporificare per ſpiritum aliquem vitæ inſitum. Ulterius totam terram ex aqua confectam eſſe autumat, neque Deum duplicem, ſed ſimplicem tantùm materiam creaſſe, quæ aqua fuerit. Cumque dicatur *Geneſ. I.* Spiritum incubantem aquis diviſionem feciſſe inter aquas & aquas, ex eo aquam omnia fuiſſe probare contendit; quâ tamen interpretatione falſus eſſe mihi videtur, cùm dicatur illic à Deo non ſola tantùm aqua, ſed terra & aqua, creata. Corporum poſitivas qualitates facit calorem & humiditatem, ſiccitatem & frigus privationes ſtatuit. In altera parte operis ſui morborum cauſas, è tribus Chymicorum principiis, deducit, & quomodo ſecundum eadem fieri in illis Medicina poſſit, tradit.

Gvilh. Gilbertus, Colceſtrienſis Anglus, Medicus Regius, *in Philoſophia nova de Mundo noſtro ſublunari*, Amſtelod. ap. Elzevirium anno 1654. *in 4to.* edita, etiam Novator eſt in Phyſicis, ab Ariſtotele diſſentiens. Impugnat enim Elementorum Quaternarium, transmutationem & mixturam, vacuumque ſtatuit duplex, Separabile & Inſeparabile. Ad doctrinam Magneticam, quam (uti *P. II. c. 32.* §. *2.* dicetur) primus cum cura excoluit, ſpecialia multa in Phyſicis reduxit ſpeculationibus. Ita enim ſolet fieri à multis, immoderatius in una affectione demonſtranda verſantibus, ut eam deinde ad omnia referant, ſimiles illi Philoſopho Muſico, qui animam per harmoniam definiebat, taxatus ideò à Cicerone, quod nollet ab arte ſua diſcedere. In cœlo & ſideribus Gilbertus non agnoſcit quintam aliquam naturam & eſſentiam immutabilem, ſed generari illic & mutari ſtatuit corpora. De fluxu quoque & refluxu maris multa habet non ſpernenda. Dan. Sennerti Phyſica ab Ariſtotelica non adeò differt, niſi quod materiam Primam, mutationem Elementorum, & ſimilia ſpecialia dogmata, impugnet. Eam Joh. Sperlingius Wittebergæ profeſſus eſt non ſine applauſu. Sed potius ille declamat,

mat, quam demonſtrat, nec ad ἀκρίβειαν Carteſianorum, methodumque demonſtrandi Mathematicam, accedit, ſed ſemper formas qualitates occultas, ſympathias, & ſimilia ignorantiæ vocabula, pro rationibus affert.

CAP. XVI.

DE PARACELSO, EJUSQVE SECTÆ PRINCIPIIS.

§. 1. Phil. Aureolus Theophraſtus Paracelſus Magiæ falſo accuſatus. Dotes ingenii ejus, & in Medicinam merita. Πολυπραγμοσύνη *in Theologicis excuſatur. 2. Doctrina ejus ac Chymicorum de tribus corporum miſtorum, in quæ reſolvi eadem iterum poſſunt, Principiis, Sulphure, Mercurio, &, quem ipſe primus ſuperaddidit, Sale, Metallorumque ſpeciatim ab his productione, explicatur & defenditur. 3. Illuſtrantur hactenus dicta exemplo ſpiritus vini, de quo, an in priorem vini ſtatum reduci poſſit, disquiritur. 4. Continuatur defenſio principiorum Chymicorum contra horum Adverſarios, & Rob. præſertim Boylii Chymiſtam Scepticum. 5. Hiſtoria Chymiæ è Conringii & Borrichii Scriptis contrariis, Autoriſque* de Transmut. metall. Epiſtola, *haurienda eſſe monetur, & de Chymicis Græcis* ἀνεκδότοις, *Thomæque Reineſii in illos* Notis, *quædam adduntur.*

1 PEnultimus ille, quem nominavimus, Henricus de Rochaz, de Paracelſi Schola fuit, qui circa id tempus mirabilem aliquam Philoſophiam & Theologiam inſtituit, ad cujus exortum, velut ad novi cujusdam ſideris exortum, omnes ſunt excitati. De vita ejus viri, moribus & ſtudiis, multa traduntur ab aliis, integris libris. Laudatur enim ab his, culpatur ab illis, nec defuêre, qui Magiæ crimen illi imputarunt, à quo tamen illum liberat Gabr. Naudæus *in Apologia hominum eruditorum, pro Magis habitorum;* ac ſolet eſſe hoc familiare convitium in viros ſingulari doctrina & inventis illuſtres. Ipſi Chymiæ Veteris Profeſſoris, Andr. Libavius (*in Exam. Philoſophiæ recentis,*) aliique, ipſum, tanquam Sophiſtam, excluſum ivere. H. Conringius, *in Libb. de Med. Hermet.* parum æque de illo judicat, ſed, ut fieri nonnunquam ſolet, ſtudio partium abrepti, ne quidem virtutes laudare poſſumus. Recenſuit is quidem, è Melch: Adami *vitis Med.* nonnulla in ignominiam Paracelſi ab aliis dicta, ſed ea ſubticuit, quæ erant in laudem. Fuiſſe in Paracelſo maximum ingenium, ac perſpicaciſſimum ad res naturales contemplandas, nemo certè negare poterit, qui quidem ſine affectu judicaturus eſt. Magnam quoque lucem arti Medicæ intuliſſe certum eſt, quanquam ringantur & fremant ſectæ adverſariorum. Si manus à Theologia abſti-

abſtinuiſſet, neque dogmata ſua ad fanaticam aliquam & Enthuſiaſticam Philoſophiam extendiſſet, plus ſibi laudis, invidiæ minùs, paraſſet. Sed ferenda ſunt in homine, in exemplum certè ſeculi nato, levia illa vitia, & grato animo accipienda, quæ ille in genus humanum contulit, beneficia. De mirabilibus ejus remediis in morbis deſperatis plurima ſunt Experimenta, quorum aliquot conſignavit Melchior Adami *in lib. de vitis Medicorum Germanorum.*

Phyſicam doctrinam ad tria illa vulgò decantata principia redegit, Salem, Sulphur & Mercurium, quibus omnia miſta corpora, velut Elementis quibusdam, conſtare credit, in quæ etiam arte reſolvi poſſint. Quod certè non ineptè, aut imperitè admodum dictum eſt. Primus tamen ille fuit, qui veterum illa principia Metallica ad corpora omnia miſta extendit, addito inſuper principio ſalis. Et quidem vetus illa Chymicorum Schola duo agnoſcebat principia, quibus Metalla conſtabant, Sulphur & Mercurium, quorum inter ſe miſturâ efficerentur corpora iſta, quæ Metalla vocamus. Sunt verò illis Sulphur & Mercurius non niſi vapores diverſi, quorum mutuo complexu oritur primum Metallum aliquod immaturum & volatile, quod deinde, pro ratione caloris, à quo excoquitur, pro puritate vel impuritate loci, in quo producitur, varias aliquas ſpecies ſubit. Nam, ubi vapores illi puriſſimi ſunt, citra aliquam peregrinorum ſalium, vel terrarum impurarum acceſſionem, aurum fit & argentum, ubi verò accedunt impura Sulphura, & externa corpora metallica, conficiuntur impuriora, qualia ſunt cœtera illa præter aurum & argentum. Eſt verò illis unus idemque in omnibus Metallis Mercurius, ſeu aqua quædam metallica, aquæ elementari toto genere diſſimilis, quæque nomen aquæ non niſi impropriè habet, & ob quandam Analogiam, quoniam ſcil. reſpectu ſuorum compoſitorum ſe habet, ut aqua, quæ in illo diſſolvuntur, quemadmodum corpora cœtera in aquam, unde compoſita ſunt, paulatim diſſolvi poſſunt, quia ea quaſi glutinis cujusdam inſtar eſt, quô compinguntur corpora illa ſupraterranea, debilius miſta, quam corpora metallica. At verò metalla, quæ ſingularem aliquam claſſem rerum naturalium conſtituunt, & quaſi radices ſunt, vel medulla & nucleus hujus maſſæ terraqueæ, propiora quædam & ſibi vernacula habent principia, Mercurium ſcil. aquam illam metallicam, ſive viſcoſitatem illam mineralem, quæ quaſi materia communis eſt omnium metallorum. Sulphur verò, alterum illud principium, eſt pinguedo aliqua mineralis, vel oleaginoſitas metallica, non combuſtibilis, qualis eſt in corporibus ſupraterraneis, debilius miſtis, & facilè reſolubilibus, ſed incombuſtibilis, & quaſi ipſe ignis corporalis, nullo alio igne combuſtibilis & ſuperabilis. Illud puriſſimum in auro eſt, impuritates quasdam habet in argento, ſummam verò fœculentiam in cœteris metallis, quibus parùm ſul-

phuris incorrupti & incombuſtibilis ineſt, & pleraque aduri & comburi poſſunt ſulphure illo impuro combuſtibili. Hæc principia nemo è veteribus omni corpori naturali, præter Paracelſum, attribuit, qui tertium aliquod principium, Salem, addidit, quod neſciebat Chymicorum veterum Schola. In metallis enim, quanquam ſalis etiam termino nonnunquam utantur, nullus propriè ſal eſt, qui non ſimul ſit ſulphur vel Mercurius. Paracelſus tria hæc principia primus, uti dixi, ad omnia corpora naturalia refert, illa ſcil., quæ miſta ſunt. In quô certè non eſt adeò reprehendendus. Eſt enim quidam Analogiſmus corporum naturalium, ac reperitur in cœteris corporibus ſuâ quâdam ratione, quod reperitur in Metallis. Quanquam in animalium & vegetabilium ordine aliis illa nominibus ſint appellanda. Quare Mercurii nomine ſignificatur illud, quod humidum eſt in corporibus, præcipuè verò illud, quod volatile, ut in plantis & animalibus ſpiritus, atque in fermentatis liquoribus cereviſiâ & vino, qui omnium primi diſtillatione ſeparantur. Hunc aliqui cum ſulphure confundunt, quod ſcil. utrique & calor, & motus, & volatilitas, conveniat. Sed eſt tamen omninò inter Sulphur & Mercurium diſtinctio. Quanquam enim Mercurius & Sulphur in ſpiritibus ſæpè conjungantur, differunt tamen partes iſtius ſpiritus. Partes enim oleaginoſæ & pingues ſubtiliores, quæ Sulphuris nomine veniunt, unà cum ſpiritu propelluntur. In Mercurio itaque humor eſt, in Sulphure pinguedo, in ſale fixitas quædam & *ſoliditas*. Tria hæc fermè demonſtrari poſſunt in uno quoque corpore *miſto*, *ſi analyſis* per ignem inſtituatur, quæ diſtincta illa miſta principia nobis producit. Quæ principia inter ſe poſſunt miſceri quaſi & confundi, nam nulla pars ſpiritualis ſive Mercurialis adeò ſolitaria eſt, quin habeat ſibi adjunctas partes aliquas ſulphureas, imò etiam ſalinas. Raro enim ita ſeparantur partes iſtæ, ut non vicinas etiam abradant. Sic in oleis etiam ſales volatiles habemus aut in ſpiritibus, ut exinde pateat, ita diviſa eſſe & confuſa inter ſe iſta principia, ut non omnia ſimul ſolvantur, ſed conjuncta etiam remaneant. Ideoque ſingula illa tria principia partes habent volatiles & fixas, particulas ſcil. magis vel minus mobiles. Quæ autem inter omnes quam maximè ſunt mobiles, illæ omnium ſunt puriſſimæ & præſtantiſſimæ.

3 Diſtingui ergò eum in modum corpora miſta poſſe, ipſa *ἀνάλυσις* per ignem docet, quæ certè non videtur novas ſpecies producere, quæ quorundam ſententia eſt, ſed illa, quæ latitabant, in conſpectum proferre, ſeparatis illis, quæ fœculenta erant, & non niſi craſſam aliquam molem & materiam exhibent. Quis enim exiſtimet, e. g. ſpiritum vini eſſe ſpeciem ab ipſo vino diverſam, vel per ignem demum productam. Quod enim nobis objiciebat aliquando homo iſtius ſententiæ Patronus, poſſe ſcil. ex ſpiritu

ritu

Digitized by Google

ritu vini & aqua iterum vinum fieri, ſi miſceantur, quandoquidem novam ſpeciem non velimus admittere, id ridiculum eſt. Vinum enim, cùm liquor ſit fermentatus, & fermentationis beneficio ita miſtus, vinculo hoc ſoluto per ſolam miſturam in priorem ſtatum reduci non poteſt. Eſt enim hæc confuſio tantùm liquorum inter ſe, fermentatio verò minimarum particularum inter ſe translocatio, interno aliquo motu excitata, quæ ſi reddi poſſet per artificium ſpiritui vini & phlegmati, inter ſe miſtis, ac illæ etiam particulæ reponi, quæ in auras evolarunt, novâ iterum fermentatione vinum produci poſſe non dubito. Quanquam proportio illarum partium deprehenſu difficilis foret. Atque rem non omninò impoſſibilem eſſe, vel ex eo patet, quod, ſi liquori, ex uvis expreſſo, aliqua ſpiritûs vini nobiliſſimi pars additur, vinum multò generoſius evadat, auctis ſcil. iſtis ſpiritibus internis, in liquore contentis, per acceſſionem externorum. Quomodo in vino præparando multa ſunt arcana, magnum profectò habitura momentum in re naturali, ſi ea omnia ſcirentur. Multa adhuc latitare exiſtimo, quæ deprehenſa magno commodo eſſe poſſent.

Argutias itaque tantùm captare mihi videntur & Sophiſmata, qui tria 4
iſta corporis miſti principia impugnant, quæ quanquam per ſe prima non ſint, ſunt tamen prima ratione miſtionis; ex iis enim proximè conſtant corpora, atque in illa proximè reſolvi poſſunt, ut novas hic ſpecies produci non ſit credendum. Nam, cum leni igne, eô ſcil. quô natura in compoſitionibus & generationibus rerum utitur, miſta illa diſſolvuntur, nihil aliud infertur partibus miſti corporis, quam motus, ideoque ſimul ac calor incipit, incipiunt moveri in miſto corpore particulæ maxime mobiles, quarum motus ſenſim continuatur calore continuato, ideoque diviſio fit inter partes, quæ conſtituebant totum illud, quarum partium diſtinctionem ex ipſa ſpecie externa, & proprietatibus ejus, deprehendere poſſumus, ideoque nihil novi hîc generatur, ſed, quod ignotum erat, detegitur. Quod ſi verò ignis inſtituatur ultrà modum, violentus ſit & deſtructivus, tùm partes maximè mobiles, vel avolant, vel, ſi clauſæ ſunt, inficiuntur miſturâ reliquarum partium magis fixarum, per illam vim contra naturam ſuam propulſarum. Neque dicam de fuliginibus ligni vel carbonum, ex intenſo illo igne particulis propulſis pro minima commiſtis, unde ἐμπύρευμα aliquod peregrinum infertur partibus deſtillatis. Atque tùm certè, cùm omnes inter ſe partes confunduntur, quaſi nova aliqua ſpecies videtur produci. Atque in iſtis principiis nobis ſubſiſtendum eſt, naturam corporum miſtorum indagaturis. Nam, ſi ad remotiora aliqua tranſimus, quibus etiam iſta principia conſtant, nihil amplius ſenſu deprehendimus, ſed ex intelligentia rerum nobis fingimus, ſive ab Atomis illa arceſſamus, ſive à qui-

Digitized by Google

buſdam formis, quæ omnia dubitationis & fictionum plena ſunt. Principiorum Chymicorum inſufficientiam integrô librô, cui titulum *Chymiſtæ Sceptici* facit, demonſtrare voluit Robertus Boyle, argutus quidem ille & ingenioſus, ſed à quo tamen ego diſſentire malo. Nam, niſi aliquis finis modusque argutiarum ſtatuitur, pro rebus tandem ipſis umbras captabimus, & inania quædam ſimulachra. Subſiſtere autem nos poſſe, in miſtorum natura deprehendenda, his in principiis, arbitror. Quanquam non negem eſſe φαινόμενα naturalia, in quibus ulterius progrediendum eſt. Sed in iis, cùm poſſimus quædam vi ingenii, non falſo examine, deprehendere; multa tamen ſunt, in quibus ingenio tantùm locus relictus eſt, cujus fiduciâ freti cauſas, vel damus, vel rejicimus.

Nolo nunc quicquam de veterum illa doctrina chymica prolixius diſſerere, cùm id abundè à nobis præſtitum ſit in Epiſtola, quam *de transmutatione Metallorum* ſcripſimus. Legi poſſunt in illo argumento libri in utramque partem ſcripti, Hermannus Conringius *in Medicina Hermetica*, qui aliquanto iniquior eſt in Chymiam Veterum & Recentiorum, & Olaus Borrichius in doctiſſimo libro, quem de *ortu & progreſſu Chymiæ* edidit, ac alio, quem adverſus Conringium ſcripſit *de ſapientia Ægyptiorum*, in quibus operoſus eſt in refutandis Conringii ſententiis. Hic prolixè disquiritur de primis in iſta doctrina Scriptoribus, quando illi vixerint, quosque libros ediderint. Ii Autores Græca lingua in Bibliothecis Regiâ Pariſienſi & Auguſtanâ aſſervati fuerunt, atque eo fortè tempore in Italiam & Galliam importati ſunt, cum Anno Chriſti 1453. everſo Imperio Conſtantinopolitano, Græci exules, Beſſarion, Chryſoloras, Laſcaris, Argyropulus, in Italiam & Galliam confugerunt. Ex codice Auguſtano codex Bibliothecæ Altenburgenſis deſcriptus eſt, quem ex iſta Bibliotheca, per amicum, ſumus adepti, multis in partibus mutilum. Nam in eo non inveniuntur, quæ Salmaſius in codice Pariſienſi legerat de Artificiali unionum confectione. Notas Thomas Reineſius margini adjecit, ac multa loca emendavit, addita quoque eſt ejusdem de ætate horum Autorum Diſſertatio. Vetuſtiſſimi Autores in Annum Chriſti 400. incidunt. Nam, quæ ſub Democriti nomine prodière, ſuppoſititia habent omnes; quanquam Borrichius non omninò ſuppoſititia eſſe velit, ſed extitiſſe quædam ejus generis ſcripta, Veterum quorundam autoritatibus probare contendit. De recentioribus hujus Studii cultoribus legi amplius poteſt Epiſtola noſtra.

CAP.

CAP. XVII.

DE PHILOSOPHIA NATURALI RENATI CARTESII, ET ASSECLARUM.

§. 1. *Laus Carteſii. Philoſophia ejus immerito Theologis ſuſpecta, & Atheiſmi, cui Ariſtotelica potius viam ſternit, inſimulata. Aſſeclarum ejus dogmata impia Carteſio non imputanda. Judicium de Gisb. Voetio.* 2. *Carteſii Quatuor de philophandi ratione Regulæ, e* Libro de Methodo, *& Philoſophemata ejusdem Phyſica, Generalia & Specialia,* e Principiis Philoſophiæ, *breviter recenſentur.* 3. *Scripta illius reliqua enumerantur, illorumque Editores.* 4. *Philoſophia item illius Epitomatores & Scriptores Syſtematici, Henr. Regius, Jac. Rohault, Joh. Tattinghof, Franc. Bayle, Ant le Grand.* 5. *Commentatores in eandem, Joh. Claubergius, Dan. Lipſtorpius, Jac. Rohault Cordemœus, Thom. Cornelius, Joh. de Racy.* 6. *Carteſiana Principia ſuis miſcuerunt Rob. Boylius & G. G. Leibnitius.* 7. *Adverſarii potiores Philoſophiæ Carteſianæ, præter Scholaſticos, Franc. Wilh. Baro de Nyland, & , in Motus præſertim doctrina, Gallus Anonymus, Joh. Alph. Borellus & Henr. Morus, ad Enthuſiaſmum proclivis.* 8. *Carheſianæ Phyſices mira ſubtilitas laudatur, ſed & incertitudo ſimul agnoſcitur.* 9. *Henr. Mori judicium de nævis illius, vel a ſimplici inadvertentia, vel ab aſtutiæ honeſtæ ſtudio, vel a nimia Mathematicæ certitudinis affectatione, ortis, exemplis, dogmatum de Brutis Automatis inſenſatis, Cauſis finalibus non inveſtigandis, Motus Cauſa efficiente & menſura, aliiſque, illuſtratum.*

ACcedimus jam ad decantatiſſimam noſtri ſeculi Philoſophiam, cujus 1
Autor Renatus Carteſius, Gallus, perſpicaciſſimi vir ingenii, & Mathematicorum ſtudiorum peritiſſimus, quorum miniſteriô in omnibus Phyſices hypotheſibus uſus eſt. Variis agitata fuit fatis, cum primum oriretur, laudata ab his, culpata ab illis, adverſarios tamen nacta eſt plurimos, inprimis Theologos, qui, neſcio quas, inſidias ſibi ab illa metuebant, in quo tamen falſos eos fuiſſe res ipſa docet. Quod enim illi maximè impugnant, adeò planum & perſpicuum eſt, ut ſenſus ſuos negent, qui adverſum iſta loquuntur. Quanquam non negem, quosdam è Carteſii Diſcipulis latiùs extendere illa, quam ipſe olim Carteſius, ſatis quidem in ſententiis ſuis modeſtus. Quod tantùm abeſt ut Carteſio imputari poſſit, ut penè hoc cum omnibus commune habeat. Nihil enim à quoquam dici poteſt, quod non in ſenſus pravos poſſit corrumpi, ubi malum ingenium acceſſerit. Sane ex ipſis Peripateticorum principiis fuêre, qui Atheiſmum, qui animæ mortalitatem, propugnarent, cùm alii tamen, & ipſi quidem Theo-

Theologi, ex iisdem principiis diverſa doceant. Non poſſunt certe Carteſius & Aſſeclæ præſtare, quod infamis ille Diſſertator *de Philoſophia Scripturæ Interprete* (Eleutheropoli A. 1666. *in 4.*) Carteſiana principia & dogmata ſua Theologica Paradoxa detorqueat. Cui Ludov. Wolzogenius, Prof. Traject. Libello eximio *de Scripturarum Interprete* maſcule reſpondit, ac paucis pagellis Nicol. Arnoldi *in Theologia Philoſophiæ Domina*, Franeq. 1667. *in 12.* Prudens eſt & neceſſaria circa abuſum Philoſ. Carteſianæ *Admonitio* Balth. Beckeri, Doct. Theologi, Veſaliæ A. 1668. *in 12.* edita. Qua cum conferri poſſunt, quæ de vero ejusd. uſu Sam. Mareſius, Brunius & Pet. ab Andlo ſcripſerunt. Fuit verò iſta Carteſii Philoſophia magis iſtis criminationibus ſubjecta, quod ad ſenſum magis doctrinam ſuam reduxerit, atque eum normam hypotheſεων ſuarum conſtituerit. In quo quidem ille nihil perperam facit; nam qui aliâ ratione naturam ſpeculatur, in multa fanatica & inania incidat, neceſſe eſt. Sed qui illud, per imperitiam ſuam, non aſſequebantur, miros ſtatim clamores excitabant de perverſis quibusdam & hæreticis ſententiis. Id certè ex omnibus conſtat Carteſii ſcriptis, meminem majori ſtudio & conatu in id incubuiſſe, ut demonſtraret animæ humanæ immaterialitatem, & per conſequens immortalitatem, & exiſtentiam Dei; quæ duo certè capita oſtendunt, longè illum abfuiſſe ab iſto crimine, quod illi imputabant adverſarii. Nemo enim è veteribus illis, nec Ariſtoteles ipſe, cujus paſſim principia in Scholis recepta ſunt, id datâ operâ egit. Omnia enim apud illum ſuper hoc argumento ſunt tenebricoſa, *ſuſpecta*, ambigua, & jam in hunc, jam in illum ſenſum, flecti poſſunt. Unde non deſunt, qui expreſſis verbis aſſerant, Ariſtotelem ſtatuiſſe animam hominis mortalem. Magis forte pius eſt Carteſius, quam illi, qui Carteſianam Dei in nobis Ideam ſcriptis impugnarunt. Quorſum ſpectat Lib. cujusd. Steph. Ezeckii, qui, in *prima ſua veritate defenſa* (Traj. 1666. *in 12.*) acerbe iſtoc nomine Carteſium, ejusque Aſſeclas, perſtringit. Quod hiſtoriam vitæ & operum Carteſii attinet, prodiit non ita pridem libellus aliquis ſingularis de hoc argumento ſcriptus a M. Joh. Tepelio. In quô ſimul exponuntur variæ ejus conflictationes cum Theologis, è quibus præ cœteris habuit Antagoniſtam Gisbertum Voëtium, hominem magnæ quidem doctrinæ & variæ, ſed nullâ perſpicacitate animi præditum.

2 Primum Opus, quod Carteſius ſcripſit, *liber* fuit *de Methodo*, quo IV. Regulis omnem philoſophandi rationem complexus eſt. Prima eſt, ut nihil unquam veri admittatur, niſi quod quis certo & evidenter verum eſſe cognoſcat. Secunda, ut difficultates, quas eſſet examinaturus, in tot partes divideret, quot expediret, ad illas commodius reſolvendas: Tertia, ut cogitationes ordine promoveret, incipiendo à rebus ſimpliciſſimis, & paulatim ad difficiliorum & magis compoſitorum cognitionem aſcendendo; Quar-

Quarta, ut perfectè ſingula enumeraret, & ad omnia circumſpiceret, in mediis quærendis, & difficultatibus percurrendis. Primum ex eo, quod dubitet & cogitet, demonſtrat, quod ſit, unde ex exiſtentia ſui, & dubitatione de rerum eſſentiis, ad demonſtrationem excellentioris naturæ, divinæ ſcil. procedit, naturalium rationem ex arte factis explicat, cum formas illas ſubſtantiales non agnoſcat. Potiſſima verò naturæ phænomena è ſolo motu, & habitudine partium, explicari poſſe demonſtrat. Natura nihil illi aliud eſt, quam corpus, quod trinam dimenſionem habet, ſequeſtratâ omni ratione duritiei, aſperitatis, gravitatis, &c. cùm ſola trina dimenſio illi corpus conſtituat. Hinc vacuum, ut impoſſibile, in natura dari negat, formam in ſolo homine ſubſtantialem agnoſcit, cùm anima humana ſola ſit actionum humanarum conſcia atque per ſe operetur. Cœterarum rerum formæ nihil aliud illi ſunt, quam accidentium congeries. Inter accidentia principem locum tenet motus, tum quies, figura, ſitus, magnitudo. Tria illi ſunt Elementa. Primum Elementum eſt materia quædam ſubtiliſſima, perniciſſimè agitata, fluida, nullius figuræ tenax, ſed quæ facilè corporum adjacentium figuras induat. Illud in ſole, ſtellis, igne & lucidis corporibus, potiſſimum regnare ait, & meatus corporum occluſisſimos pervadere. Secundum Elementũ ipſi ex globulis minutiſſimis componitur, quod æthercam ſubſtantiam efficit. Tertium, ex materia denſiori, & particulis ramoſis, aut aliter figuratis, componitur. E quibus partibus craſſioribus terra, aqua, aër, omniaque mixta corpora, componuntur. Ex primo illo & ſecundo Elemento vortices ſuos efformat. Cœleſtis enim materia, quæ globulis ſecundi Elementi conſtat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, & quantum poteſt, à centro removeri nititur, &, niſi proximi vortices obſiſterent, hinc magis ac magis recederet. Unaquæque autem ſtella proprium ſibi vorticem & cœlum vindicat, in cujus medio celerrimè agitatur. Unicuique vortici ſui ſunt poli & cardines. Vortex, in quo nos ſumus, quique Planetas omnes complectitur, ſex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum ſibi impreſſum, quam poteſt maximè, tueatur. Ex vorticibus illis, qui duobus iſtis Elementis conſtant, primo ſcil. illo, materia ſubtiliſſima & globulis illis æthereis, tertium prodit Elementum, quod ſolares maculas, cometas, & errantes ſtellas, efficit. Id, ex angulis, & velut ſcobe, ſecundi Elementi conciſum, partes non habet æquabiles, ſed aliæ aliis ſunt craſſiores. Singula prolixius ab ipſo Autore explicantur, quomodo maculæ in ſole fiant, quomodo cometæ generentur, Planetæ facti ſint. Hinc Planetas novos novos Soles generare poſſe ſucceſſu temporis probare contendit. Quæ an ita ſe habeant, definire certò non poſſumus, quanquam ſint ſummâ ſubtilitate & veriſimilitudine omnia excogitata. Ex iis principiis Mathematicâ ratione naturalia

 effe-

Digitized by Google

effecta deducere laborat, &, quas occultas Phyſici habent affectiones corporum, magnetiſmos, ſympathias, antipathias. Eam doctrinam præcipuè in *libro Principiorum Philoſophiæ* complexus eſt.

3 Scripſit præterea *de Geometricis, de Opticis*, libros elegantiſſimos, libros etiam *de Meteoris*. Ejus *de Paſſionibus animæ* aureus liber eſt, Amſtel. A. 1650. *in 12.* editus. Prodierunt itidem variæ ejus *Epiſtolæ*, tùm Gallicæ, tùm in Latinam linguam converſæ, quibus controverſiæ, tam Phyſicæ, quam Mathematicæ & morales, diſcutiuntur. De quibus Oldenburgius *in Transact. p. 392. 810.* & *T. III. Ephem. Gall. p. 26.* conſulantur. Tractatus ejus *de homine*, multa continet, à vulgatis Anatomicorum opinionibus diſcrepantia, qui primùm Gallicâ linguâ prodiit, & in Latinam poſteà converſus à Florentio Schuylio, cujus præfatio (in Edit. Leidenſi A. 1664. *in 4to*) multa de rebus Carteſianis monet. Quoniam verò morte præventus abſolvere non potuit, Ludovicus Forgius, Med. Pariſienſis, addidit alteram partem Libro Gallicâ linguâ ſcripto, *de anima hominis*, in quo ſecundum eadem principia doctrinam de anima explicat, cuique longam præfationem de Carteſii doctrina, non novâ, ſed cum antiquis Autoribus, ipſoque Auguſtino, conveniente, præmittit.

4 Fuerunt hinc multi, qui ejus doctrinam, vel in Compendium redegerunt, vel Commentariis illuſtrarunt, vel cum ſuis dogmatibus miſcuerunt. E primo genere ſunt Henricus Regius *in fundamentis Phyſices ſuæ*, Jacobus de Rohault, Joh. Tattinghof *in Clave Philoſophiæ Carteſianæ*, Franciſcus Bayle in lib. Gallico, qui inſcribitur *Syſtema Generale Philoſophiæ*, excuſus Toloſæ *in fol.* anno 1669. Qui undecim capitibus pertractat Metaphyſica, Logica, principia naturalis Philoſophiæ, doctrinam productorum in viſceribus terræ, meteorum, ſenſibilium qualitatum, plantarum, animalium, hominis, humanarum paſſionum, & denique Ethica. Antonius le Grand *Philoſophiam veterum, è mente Renati de Cartes, more ſcholaſtico breviter digeſtam*, ſcripſit, quæ Londini edita eſt Anno 1671. Sed ſuperiori anno elegans & luculentum Syſtema totius Philoſophiæ Carteſianæ in lucem dedit, quod præ cœteris commendo, ut quod ſummâ diligentiâ & perſpicuitate dogmata Carteſiana proponit. Cui jungi poteſt *Hiſtoria* ejus *naturalis*, in quâ, pro ſingula Phyſices capita, phœnomenorum Phyſicorum rationes è Carteſii Philoſophia deducit. Scripſit & idem *de carentia ſenſus & cognitionis in brutis*, ad mentem & ſententiam Carteſii.

5 Qui Commentariis illuſtrarunt, multi ſunt, præcipuè Joh. Claubergius *in Meditationibus, paraphraſi, Ontoſophia, Phyſica, Logica*, Gilbertus *in Phyſiologia, ſeu Philoſophia nova*, (Amſtel. A. 1651. in 4to edita) Dan. Lipſtorpius *in Speciminibus Philoſophiæ Carteſianæ*, in quibus doctrinam motûs præcipuè tradit. Jacobus Rohault

Digitized by Google

Rohault in *Tractatu ſuo Gallico-Phyſico*, Pariſiis anno 1674. edito, & poſtea etiam Batavis recuſo, Carteſiana principia pluribus deducit, & primâ in parte contra Peripateticos & Scholaſticos defendit: Cordemœus, doctiſſimus autor Gallus, populari linguâ Tractatum edidit *de differentia animæ & corporis*, ex mente Carteſii, elegantiſſimum & ſubtiliſſimum opus, quemadmodum & alterum, quod *de verbo* ſcripſit. Scripſit & Thomas Cornelius, Conſentinus, *Progymnaſmata Phyſica*, ad mentem Carteſii, *de ratione philoſophandi, de rerum initiis, de univerſitate, de ſole, de generatione hominis, de nutritione & vitâ*, Francof. A. 1665. *in* 12. recuſa. Adverſus Ariſtotelem ſæpè diſputat, interdum quoque adv. Carteſium, quem ex Jordani Bruni hypotheſibus quædam deſumpſiſſe, *Progymn. III. de Univerſitate*, oſtendit. Longè verò plures ſunt, quos omnes enumerare opus non eſt. In Belgia olim Lugduni, nunc Amſtelodami, Joh. de Raey celebratiſſimus Philoſophiæ Carteſianæ Doctor eſt, cujus multa extant, quæ doctrinam Carteſii illuſtrant, ſcripta.

Qui Carteſiana principia ſuis, vel aliorum principiis miſcuerunt, non pauci ſunt. Inter Anglos præcipuus eſt Robertus Boyle, qui, in libris ſuis *de origine formarum, formis ſubordinatis, qualitatibus Coſmicis, coloribus*, &c. Carteſianas ſententias, quod doctrinam corpuſcularem attinet, & phænomena naturalia è motu præcedentia, amplectitur, cùm interim multa ejus Autoris rejiciat. Motum, è quo Carteſius multam deducit doctrinam, quatenus phænomena naturalia inde dependent, diligenter evolvit Godfr. Gvilh. Leibnitius in *hypotheſi ſuâ Phyſicâ novâ*, quâ Phænomenorum naturalium plerorumque cauſas ab unico quodam univerſali motu, in globo noſtro ſuppoſito, repetit, & in *Theoria motûs abſtracti, ſive rationibus motuum univerſalibus, à ſenſu, & phænomenis inde dependentibus.* Quos duos libellos Societati Regiæ Anglicæ, & *Acad. Regiæ Francicæ*, inſcripſit, Moguntiæ A. 1671. in 12. editos, & in Anglia, juſſu Societatis Regiæ, recuſos. 6

Carteſiana principia impugnant Scholaſtici quidem multi, ſed, cum è ſuis hypotheſibus contra Carteſianos diſputant, nec Carteſium ſatis capiunt, nec ſolidè refellunt. Eidem viæ demonſtrativæ inſiſtere oportet, ſi quis contra Carteſium agere velit. Quare illos ne nominabimus quidem. Qui ſolidiora demonſtrationibus Carteſianis opponere volunt, pauci ſunt. Sunt tamen, qui, contra ſpecialia ejus dogmata, aliqua comminiſcuntur. Eſt quidam Franciſcus Wilhelmus, liber Baro de Nyland, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſeu *nova Philoſophiæ principia, quibus Carteſii principiorum falſitas oſtenditur, ipſiuſque errores ac paralogiſmi ad oculum demonſtrantur & refutantur* (ita titulus ſcil. jactitat:) Liber editus eſt Hagæ Comitis anno 1669. & digna, quæ de illo conſulatur, cenſura Tſchirnhauſii *in Medicina mentis, pag.* 131. Is non à corpore, Carteſianæ Phyſicæ principio, ſed ipſo nihilo, incipit, quod 7

Infinito æquipollere contendit, & mundi ex nihilo creationem demonſtrare laborat; quod certè eſt *ἄτοπον*, & ante ipſum nemo tentavit. Ariſtotelico principio, *nihil ex nihilo fieri*, adversâ fronte repugnat. Finitum Ens medium proportionale inter nihil & infinitum facit, quod Mathematicâ demonſtratione ponere ob oculos annititur. Vacuum contra Carteſium admittit in natura, corporis phyſici rationem formalem in denſitate & duritie conſtituit, contra quàm Carteſius, qui trinam dimenſionem formalem corporis rationem eſſe vult; hinc ad motum, unicum Dei, ſupremi Entis, in productione corporum Inſtrumentum, procedit. Cujus regulas habet à Carteſio diverſas, quæ recenſentur *in Actis ſocietatis Regiæ Anglicæ p. 2167.* Quid de ſententia ejus ſentiat Chriſtianus Hugenius, legi poteſt in *Epiſtola* libello ejus præfixa. Quod motûs verò regulas attinet, à Carteſio præſcriptas, eas etiam alii impugnarunt. Gallus quidam Anonymus *de Motu locali Diſſertationem* Anno 1670. ſcripſit, qui regulas tradidit à Carteſianis diſcrepantes, de quibus videantur *Acta Societatis Anglicæ p. 2110.* Scripſit & Johannes Alphonſus Borellus, Italus, *de vi percuſſionis* Tractatum, in quo occurrunt regulæ, à Carteſianis diverſæ, convenientes verò cum Franciſci Wilhelmi hypotheſibus, quod & ipſe fatetur, quanquam librum ante à ſe viſum neget. Eſt & Henricus Mohre, Cantabrigienſis, qui *Enchiridion Metaphyſicum*, ſive *Diſſertationem de rebus incorporeis*, conſcripſit, ſub literis nominis initialibus, H. M. editam Londini Anno 1671. *in 4to.* In quô *φαινόμενα* naturalia à Mechanicis cauſis, ut vult Carteſius, produci negat, ſed neceſſarias exiſtimat eſſe quaſdam immateriales eſſentias, ſ. Spiritus, ad motum in natura producendum. Carteſium reprehendit, quod Definitionem motûs non philoſophicam dederit, quæ omni ſenſui & facultati rationali repugnat. Demonſtrat, quod ſit aliquod extenſum immobile, non apparenter tantùm, ſed & verè, exiſtens, diſtinctum ab omni materia mobili, quod ſpirituale & immateriale facit, totum univerſum omnemque materiam penetrans & ſuſtentans, quodque ab omni cogitatione noſtra independens ſit, & quodammodo divinum. Ergo ſpatium illud, quod vulgò vacuum poſſit vocari, Carteſio verò corpus, ſive materia, eſt ob extenſionem, ille reverâ diſtinctum ab omni materia facit, & ſpiritum incorporeum, affirmans ſe eâ viâ, quâ Carteſius Deum è mundo excluſerit, introduxiſſe iterum. Quæ ſententia ejus neſcio quomodo peregrina & inſolita eſt. Neque verum eſt, excluſiſſe Carteſium Deum è mundo, quando illum non ſub extenſione concepit. Eam enim differentiam faciebat inter ſpiritum & corpus, in quo etiam conſentit cum omnibus Philoſophis ſanioribus. Henricus Mohre verô extenſionem etiam ſpiritui competere ait, qui in *libro ſuo de immortalitate animæ* prolixè eâ de re agit, multisque capitibus oſtendit, ſpiritus non eſſe extenſione omni deſtitutos, adeò quidem, ut animæ humanæ, ſeparatæ à cor-

Digitized by Google

à corpore ſuo, figuram ovalem vel rotundam tribuat, quod certè neſcio quid Enthuſiaſticum ſapit, neque ullâ ratione à quoquam demonſtrari poteſt.

Atque hæc de Philoſophia Carteſiana dixiſſe ſufficiat, de qua, ſi meum qualecunque judicium eſſet interponendum, ita quidem exiſtimo, nullam unquam ſubtiliorem à quoquam eſſe Philoſophiam traditam, quæque magis conetur naturam in ipſis ſuis principiis deprehendere, quæ miniſterio ſenſuum ita altè ſunt excitata, ut profundius quidem mens humana penetrare non poſſit. Quam enim ſubtilia ſunt, quæ de materia ſubtili, de vorticibus hujus univerſi, excogitavit Carteſius veriſimillimè? è quibus hypotheſibus occulta illa naturæ *Φαινόμενα*, inter quæ præcipuum eſt motus Magneticus, demonſtrare contendit. Quanquam iſta non adeò certa ſint, ut nullus dubitationi amplius locus relictus ſit, puto tamen gnerales iſtos conceptus ſatis benè ſe habere, & veriſſimos eſſe, licet in omnibus illis fortaſſis natura ipſa non reſpondeat. Quæ enim inde deducit de Solium generationibus, eorumque commutationibus in terras, quæ de cometis habet, illa quidem omnia admirabiliter excogitata ſunt, & fortaſſis ita ſe habent, ſed fides tamen earum rerum indubitata non eſt, ut quæ humano ingenio deprehendi non poteſt, ob vaſtitatem objecti, ob diuturnitatem temporum, ob diſtantiam locorum, ob imbecillitatem ipſius naturæ & mentis noſtræ humanæ, quæ, incluſa hoc corpore, miniſterio ſenſuum tantum apprehendit, & vel ſeparata fortaſſis non omnes illos univerſi receſſus capit. 8

Henricus Mohre peculiarem ſcripſit *Epiſtolam*, quæ reperitur inter *Opera* ejus *Philoſophica*, de Philoſophia Carteſiana, in qua vehementer eam laudat quidem, & adverſus ſtolidos & imperitos cenſores defendit, ſed tamen aliqua deprehendere ſibi viſus eſt, in quibus diſſentire malit à Carteſianis hypotheſibus, vel iis diffidere, quæ ad tria genera reducit, nimirum vel ad ſimplicem nudamque inadvertentiam, qualis in omnes ferè mortales cadere ſolet, vel ad nimium, ſive prudentiæ, ſive honeſtæ cujusdam aſtutiæ, ſtudium, vel denique ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis ac neceſſitatis in ſingulis ſuis concluſionibus affectationem. Singulorum capitum exempla fusè illic recenſet. Ad ſecundum genus refert exemplum illud de brutis animantibus, quæ inanimes machinas, inſenſataque *αὐτόματα* Carteſius eſſe fingit, quod illi lepidum commentum neceſſe fuit comminiſci, ne brutorum animas, pariter ac noſtras, ex ſua philoſophandi ratione, concluderet immortales. Cùm enim firmiter teneret, & ut principium indubitatæ fidei poneret, ne viliſſimum quidem cogitandi actum in materiam cadere, qualitercunque etiam modificatam, ſi agnoviſſet ſenſum ineſſe brutis, debuiſſet etiam concedere, ineſſe illis ſubſtantiam realiter à materia 9

 diſtin-

Digitized by Google

diſtinctam, h. e. animam immortalem. Maluit itaque ſenſu privare bruta, quam turbari quæſtiunculis odioſis hominum captioſorum de animarum brutorum ſtatu poſt mortem. Igitur putat Morus, illi potius hoc velut κενοσφύγετον fuiſſe aſſumendum, non autem veram ejus aut ſeriam fuiſſe ſententiam; quod conjicere etiam liceat ex verbis Epiſtolæ alicujus ad Henricum Mohrum ſcriptæ, ubi ait Carteſius: *Quamvis pro demonſtrato habeam, probari non poſſe aliquam eſſe in Brutis cogitationem, non ideò puto poſſe demonſtrari nullam eſſe, quia mens humana illorum corda non pervadit.* Similiter etiam huc pertinet illud, *Principiorum part. 3. Articulo 2.* de non inveſtigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus. Quo monito ſibi præcavit ab importunis ſciſcitationibus, quas de corporibus cœleſtibus urgere nonnulli poſſent, e. g. cur Deus tot ſoles crearit, quibus luceant, an non in Planetis omnibus bruta animantia eſſent, ſive homines. Ad tertium genus permulta Carteſianæ Philoſophiæ deduci poſſunt, & refert Henricus Mohrus illam Carteſii magnificam pollicitationem de concluſionibus ex mechanica motus neceſſitate, per univerſam ſuam Philoſophiam deducendis. Neque enim putavit ſe ſatis ſecurum Carteſius de certitudine eorum modorum, quibus naturæ φαινόμενα fieri aſſerit, ſi divina conſilia, (quæ variis modis eadem φαινόμενα exhibere poſſunt) cum materiæ motusque legibus miſcerentur. Ad rotationem illam vorticum tam artificialem, quamque ille expediri putat poſſe ſolius materiæ & motûs conditionibus, altior cauſa & divinior requiri debere videtur. Nam, ut rectè notat Henricus Mohrus, nunquam eſſet motus adeò exactus & ordinarius, ſi ad ſolum principium Mechanicum illa referantur. Refert etiam huc ſcrupuloſum illud, ut vocat, principium, quod ne tantillo quidem plus minusve motus ſit in rerum univerſitate, unô tempore, quam alio. Cujus dogmatis ratio certa dari non poteſt, neque aliter illud conſiderari, quam hypotheſis aliqua Mathematica, quæ aſſumenda eſt, ut affectiones corporum cœleſtium demonſtrentur. Ita Carteſio aſſumendum fuit hoc principium, quoniam ex motu omnia naturæ φαινόμενα deducturus erat, quod tamen an ſit in rerum natura fundatum, vehementer dubitari poteſt. Quod enim ait Carteſius, nec genios, nec animam humanam, materiam poſſe movere, ſed motus ejus duntaxat verſus hanc vel illam partem determinare, credi non facilè poteſt, cùm certè, ſi vim habeant ſiſtendi ac dirigendi motum, etiam movendi potentia privandi non videantur. Interim tamen nihil vetat, ex motûs iſto principio pulcherrimè plurimorum φαινομενorum naturam explicari; fieri enim pleraque motu in natura videmus, quicquid etiam de cauſis moventibus ſit. Quod ſi cum his reliquorum Philoſophorum dogmata conferamus, nihil planè iſti dicunt, talium phænomenorum cauſas rogati, quas tamen ſuppeditat Carteſius. De cœteris videatur ipſa Hen-

Digitized by Google

Henrici Mohri Epiſtola, ubi prolixè recenſet, quid in Careſiana Philoſophia proponatur, pietati & religioni maximè conveniens, adeò ut Platonicum etiam videri poſſit, quibus dogmatibus in Phyſicis nihil religioſius eſt.

CAP. XVIII.

DE CONSENSU ET DISSENSU VETERUM ET RECENTIORUM, EORUMQUE CONCILIATIONE.

§. 1. Philoſophi, circa principia Phyſica diſſentientes, vel ſenſum ſequuntur Ducem, vel Intellectum. 2. Senſum cognitione confuſa ſecuti ſunt Veteres, qui vel totum hoc univerſum (teſte haud ſatis tutæ fidei Ariſtotele,) vel unum ex 4. Elementis, principium rerum eſſe unicum ſtatuerunt, quorum ſententiæ dextre contra detorſiones Ariſtotelis explicantur, & facile conciliari poſſe oſtenduntur. 3. Senſum, accuratiori tamen indagatione pravia, ſecuti ſunt Democritei & Epicurei, Atomorum Patroni, quibus tamen, ſi ſe tricis omnibus expediri velint, mentem aliquam, vel naturam Æthereum, Architecti vice fungentem, cum Democrito & Lucretio, adjungere coguntur, quo pacto ab aliis eos parum diſſentire, & Philoſophiam hanc corpuſcularem magno uſui eſſe, docetur, admiſſis tamen de ejus imperfectione, & modo legitime utendi, monitis. 4. Intellectum Ducem ſecuti ſunt Pythagorici Numeris, Platonici Ideis ac Animæ Mundi, Ariſtotelici Formis ac Notionibus, omnia, ſed perperam, tribuentes. 5. Conciliabuntur hi cum ſenſualibus, ſi ſenſus deficiens intellectus ſubſidio utatur. Quamvis nec hoc pacto perfecta rerum naturalium notitia unquam ſit ſperanda. Elogium Job. Bapt. Hamelii.

ENarravimus hactenus varias Phyſicorum Veterum & Recentiorum ſententias, quæ inter ſe diſcrepare maximè videntur, ut difficillimum ſit in illa fluctuatione animorum veritatem indagare. Ajunt hi, illi negant, alii deliberandum cenſent, atque ita nulla certitudo eſt, nulla veritas. Aliqui ſibi conſpirare faciunt alienas ſententias, & hypotheſes ex ſuo ingenio interpretantur, vel etiam vi quâdam in ſenſus ſuos detorquent. Quoniam enim Analogiſmus rerum perpetuus eſt, ideò facilè tali interpretationi locus relinquitur, quoniam item conceptus nonnullorum generales ſunt, facilè applicari poſſunt aliis quibusdam ſpecialioribus. Nos jam, in ſuperioribus capitibus, non pauca adduximus, quæ ad præſentis Diſſertationis argumentum pertinent. Quæ legi poſſunt, ne hic otioſè repetantur. Hoc verò loco quaſi ſummam eorum inibimus, ac rationes, ut ita dicam, omnium ſenten- 1

ſententiarum ſubducemus. Quod nunc expeditiùs fieri poteſt, poſtquam variorum ſententiæ jam tùm propoſitæ ſunt. Quantum itaque è collectione omnium illorum, quæ diximus, patet, duplici primùm in ordine collocandi ſunt Autores, qui Philoſophiæ naturalis principia tradiderunt. Vel enim ſenſum ſequuntur ducem, vel intellectum. Quæ duo quanquam ſejungi à ſe non poſſint, nam intellectus beneficio etiam illa argumenta cuduntur, quæ ad ſenſum ſpectant; eam tamen ob cauſam hanc diſtinctionem facimus, quòd aliqui magis ſenſum, aliqui magis intellectum, ſequantur.

2 Qui *ſenſum* ſequuntur, vel ea principia agnoſcunt, quæ cognitione confusâ prima eſſe vident; vel determinatiore indagatione, non ſine opificio aliquo externo, in illa inquirunt. Qui id, quod ante pedes eſt, tantùm vident, & confusâ tantùm præmeditatione ducuntur, ea, quæ oculis patent, ad principiorum claſſem redigunt. Quorum in numero collocare quis illos poſſit è Veteribus, qui unum rerum principium ſtatuebant, idque infinitum, aut hoc Univerſum, quod oculis apparet. Quo nomine aliquos è Veteribus reprehendit Ariſtoteles, qui tamen falſam potius ſententiam affingere judicandus eſt, cùm ex iis neminem tam abſurdum fuiſſe credibile ſit, qui non diſtinctius & determinatiùs de principiis locutus ſit. Nam, ut ſuprà jam diximus, qui unum principium ſtatuebant, vel intelligebant cauſam efficientem, mentem aliquam, ſive Deum ipſum, vel unum aliquod diſſimilare, quod haberet tamen in ſe ſubſtantias aliquas primas & ſimplices cœterorum mixtorum corporum cauſas. Quod dum ajebant, diverſitatem agnoſcebant principiorum, quanquam ordinem & numerum eorum non inibant, quem fortè inire, dictante ipsâ rerum natura, non poterant. Multa quidem ſubtiliter Ariſtoteles de principiis in univerſum diſſerit. Ea enim eſſe vel unum, vel plura, dicit. Si unum, vel finitum, vel infinitum, utrumque vel mobile, vel immobile. Si plura, vel finita, vel infinita. Si finita, vel binariô vel quaternariô numerô comprehenſa. Si infinita, vel eſſentiâ inter ſe diſtincta, vel figuris tantùm. De quâ ejus argumentatione non eſt, ut magnoperè ſolliciti ſimus, ſaltem illud ex eo, ut verum, agnoſcendum eſt, principia debere eſſe plura, non unum. In quo non tam diſſentientes, quam conſentientes habet Veteres, ut itaque malè contra illos diſputet. Nam qui unum aliquod agnoverunt principium è Veteribus, conſiderarunt illud potius, tanquam ſubjectum aliquod miſtionis primarium, non tanquam cauſam aliquam internam, quanquam nihil vetat, etiam cauſis internis accedere poſſe. Ita aliqui aquam, aliqui aërem, aliqui terram, aliqui etiam ignem, univerſale hoc ſtatuebant principium, non quod unicè conſtituere corpus credebant, neque enim aliud ex eodem fieri poterat; ſed quod vel vehiculi locô erat, & pars etiam ejus aliqua cederet in materiam,

riam, ut terra & aqua; vel quod princeps operationum & motûs cauſa eſſet in quolibet mixto, ut ignis & aër: quandoquidem has ſubſtantias maximè ſimplices, & motu præditas, ſenſu deprehendimus. Qui omnes, quanquam ſententiis diſcrepare videantur, re ipſâ tamen unum idemque ſentiunt, cùm pateat ex eorum ſententia, duobus debere conſtare principiis corpus quodlibet, unô, quod materiam ſubſterneret, ſive illud aqua, ſive terra, ſit, (nam facilè ita ſentientes in gratiam redigemus, cum terra beneficio aquæ id obtinere videatur, ut miſtionem ſubire poſſit, perpetuum certè terræ & aquæ ſit conjugium:) alterô, quod ſit ſubſtantia aliqua efficax, movens & mobilis, omnium operationum in miſto cauſa, ſive id ab aëre, ſive ab igne, petant, quorum corporum naturæ ſunt affines, & mutuis vicibus ſuſtentantur.

Quandoquidem verò id ſenſu comprehendi non poteſt, ſed intellectu 3
colligitur, quæ tamen collectio fundamentum in re ipſâ habet, non contenti eo alii alia indagârunt principia, quibus illa miſtorum diverſitas magis probari poſſit. Nam, quanquam ſenſu deprehendere poſſumus, eſſe aliquod in miſtis principium craſſius, ſolidius, quietum, iners, ſtupidum; aliud verò maximè movens & mobile, efficax, operans: non poſſumus tamen illa niſi nominibus communibus ſignare materiæ & formæ, principiique paſſivi & activi. Sed, quid in unoquoque miſto corpore ſit illud, quod materiam vocamus, atque illud, quod formam, demonſtrare non poſſumus. Quare aliam viam ingreſſi ſunt nonnulli, quodque ſe non poſſe explicare videbant ob rerum infinitatem, ex alia iterum infinitate remedium huic ſuæ ignorantiæ petierunt. Statuebant enim infinitas illas numero Atomos, eaſque omnes uniformes & congeneres, omnium miſtorum corporum cauſas, itidem à ſenſu ſuo ducti dicam, an ſeducti. Nam, cùm deprehendere poterant etiam ſenſu ſuô, naturam rerum eſſe quaſi in continuo fluxu, creſcere corpora atque decreſcere, videbantque id inſenſibilium particularum, vel acceſſione, vel receſſu, fieri, in eas cogitationes adducti ſunt, ut corpora omnia miſta non alio modo generari, aut interire, exiſtimarent. Igitur varias fingebant motûs ſpecies, qui ex Epicuri ſchola erant, quibus expediri orbium omnium, omniumque miſtorum corporum, compoſitionem poſſe credebant, accedentibus & recedentibus, per inania ſua ſpatia corpuſculis illis minutis. Atque ita quidem certos hâc ſuâ ſententiâ ſe putabant, ut quæ alii ad ſpiritus reducebant & mentis operationes, illi è fluxu corpuſculorum ſuorum determinare magno conatu niterentur. Sed de iis plenius actum eſt in Cap. de Epicureis, quô dubia non pauca in medium adduximus, quæ iſtarum hypotheſium rationes infringant, hîc non repetenda. Id certum eſt, expedire ſe Atomorum ſuarum tricis non

poſſe Epicureos, niſi æthercam etiam aliquam naturam in ſubſidium vocent, principium ſcilicet, quod ſenſu noſtro comprehendi non poteſt; cujus rei veritas vel invitô Lucretiô iſtam ſententiam expreſſit. Quique ante Epicurum Democritus hanc philoſophandi rationem inſtituerat, mentem non excluſit, & ſpiritum aliquem rerum architectum. Idem & Borello videbatur, de quo *loco ſuprà citato*. Qui jam corpuſcularem hanc doctrinam amplectuntur, non adeò diſſident à cœteris, ut componi cum illis nequeant, quanquam Epicurus aliquanto longius recedat, qui tamen vel invitus etiam in aliorum caſtra compellitur. Neque enim, quia corpore miſta reſolvi poſſunt in minimas particulas, certô modô figuratas, atque è talibus iterum componi, ideò negandum eſt, è propioribus principiis, quatuor ſcilicet Elementis, aut principiis chymicis, ea componi poſſe. Reſolutio enim corporum in minima non impedit illam è principiis propioribus combinationem, ſed ſubſtantia tantùm corporum imminuitur per alterationem quantitatis, ac poſſunt etiam in minimis particulis, vel diverſa eſſe genera corpuſculorum ad corporis compoſitionem deſtinatorum, vel ſingula iſta corpuſcula adhuc ſibi adjuncta habent alia, quorum commiſtione componitur totum corpus. Quocunque jam modo conſideremus particulas minimas, videmus quidem in illas reſolvi corpora poſſe, ſed ſolo ſenſu eorum etiam corpuſculorum inter ſe differentias non deprehendemus, niſi eas ſenſu examinemus, cùm in eo ſtatu ſunt, ut ob conglobationem ſuam cadere ſub ſenſum poſſint. Quemadmodum illas detegit nonnunquam ars Chymica, in quô tamen non usque adeò etiam conquieſcere poſſumus, cùm rarò, vel nunquam, ita puræ ſint partes illæ, quas ignis ſecernit, quin ex aliis etiam participent. Sed ex eo, quod præcipuum eſt & præponderat, facilè colligimus diverſitatem. Ideoque non contradicunt aliis, qui corpuſcularem doctrinam ſequuntur, qui tamen in eo peccant, quod è ſolis corpuſculis omnium corporum miſtiones, & rerum cauſas, deducant. Sed tenenda eſt tamen firmiter corpuſculorum illa doctrina, ſine quâ multa neſcirentur in Phyſicis, inprimis operationes iſtæ, quæ è minimorum corporum figuris dependent. Hinc enim varias affectiones ſortiuntur corpora, ſi vel è particulis globoſis, vel hamatis, vel oblongis, conſtent; quarum affectionum ratio pulcherrimè ob oculos poni poteſt illâ particularum figuratione. Sed an eâ ſolâ omnia expediri poſſint, ego non dixerim. Quanquam enim minima certô modô ſint figurata, non tamen determinabimus, an omnia corporis alicujus minima pari modo ſint figurata, annon è diverſis particulis conſtent corpora? annon aliud quid adſit ſenſu non perceptible, quod hanc vel illam qualitatem impertiat, quanquam mediante certâ aliquâ figurâ corpuſculari operetur? Quieſcendum itaque eſt in hâc particularum ſententia, ubi ſenſus ſubſiſtunt. Subſiſtunt autem ſenſus, cùm

nullâ

nullâ demonſtratione, quæ ſub ſenſum cadat, ac neceſſariâ aliquâ conſequentiâ, concluſio evinci poteſt. Quare tùm ſuſpicionibus & conjecturis locus eſt, quarum iterum certi quidam gradus ſunt. Aliquæ enim, quò propius ad ſenſus accedunt, aut probabilioribus argumentis colliguntur, reliquis præferendæ. Ac ſunt interdum phœnomena naturalia, ubi ſenſus noſtri hebetiores ſunt, quare ad eorum menſuram non ſunt exigenda. Ita canes odorari poſſunt veſtigia fugientis leporis ad dies etiam aliquot interdum, quod hominibus negatum eſt. Fieri tamen hoc beneficio particularum minimarum, è corpore animalis exeuntium, veroſimillimum eſt, cùm aliter id accidere non poſſe videamus. Multa ſunt in orbibus cœleſtibus phœnomena, de quibus, non niſi per ſuſpiciones & conjecturas, philoſophari poſſumus, quoniam objectum vaſtitate ſuâ excedit ſenſuum facultates, ideoque hic à partibus ad partes, vel ad univerſum argumentandum eſt, & ex analogiſmô rerum deducenda ſunt, ſi non omni ex parte vera, tamen veroſimillima. Quorſum etiam referenda ſunt iſta in natura phœnomena, fluxus & refluxus maris, converſio Magnetis ad polos, &c. quæ ex univerſalioribus cauſis dependent, quam nos comprehendere poſſumus. Converſionem Magnetis ad polos Carteſius ingenioſiſſimè explicuit è vorticum ſuorum cœleſtium natura: & Boylius quoque *in libro ſuo de ſuſpicionibus Coſmicis*, qui ad certum effluviorum fluxum cauſam illam refert.

Succedat jam altera Philoſophorum familia, qui plus ad intellectum, 4
quam ad ſenſum, referunt. Nam, cum viderent à ſenſibus ſuis ſe deſtitui, nec ſine cauſa ſuſpicarentur, ſubeſſe aliquod altius & ſublimius principium, quod in ſenſus non niſi à poſteriori incurreret, eò deducti ſunt, ut ſubſtantias aliquas ſpirituales, vel ex ingenio ſuo fingerent, vel nudis quibusdam conceptibus & notionibus quocunque modo hanc ſolarentur ignorantiam. Et Plato quidem hîc mundum ſuum intellectualem & ideas, & animam mundi, confingit. Stoici ipſi materiæ Deum immerſerunt. Plato, undecunque hauſerit iſta ſua myſteria, magis ad cauſam efficientem, quam ad compoſitionem corporum reſpexit, & Theologum potius in Phyſicis, quam Philoſophum agere videtur. Nihil tamen ex eo certi colligitur, ac omnia tantùm conjecturis ſunt & ſuſpicionibus plena. Ideas quod attinet, quas è recentioribus Joh. Marcus Marci *in Philoſophia ſua veteri Reſtituta* amplexus eſt, & ad rerum cauſas explicandas adduxit, eæ certè ſunt veluti nebulæ pictæ in pariete, & mera quædam phantaſmata ad ſolandam ignorantiam noſtram inventa. Pythagorici numeris exprimebant rerum eſſentias, velut quibusdam terminis & conceptibus, ut fecit Ariſtoteles. Neque enim numeri poſſunt eſſe rerum principia, ſed quaſi veſtigia aliqua & indices. Peripatetici formas ſuas invenerunt, de quibus mira illi comminiſcun-

ſcuntur, quæ credo Ariſtoteli ipſi in mentem non venerunt. Sunt verò illa inexplicabilia & tricarum plena. Non negaverim equidem eſſe aliquid in corporibus miſtis ſubſtantiale, activum, movens, ſed quod tales conceptus, quales Peripatetici de iis paſſim habent, fundati in rerum natura ſint, nemo facilè crediderit: quales ſunt formarum tam accuratæ diviſiones & ſubordinationes, & canones illi, vulgaria Scholæ Cymbala, qui officinam Metaphyſicam potius, quam Phyſicam, ſpirant, ac in demonſtrationibus effectuum Phyſicorum nihil planè efficiunt.

5 Ex his itaque patet, duplici ordine tantùm eſſe diſtinctas Philoſophorum ſectas, atque ad eos reduci etiam poſſe: ipſos verò ordines inter ſe etiam conciliari poſſe, modò deſiſtant ab exceſſu illo ſuo in ſententiis. Ubi deficit ſenſus, recurrendum quidem ad intellectum eſt, ita tamen, ut illô ſolô non ſimus contenti. Mutua debent eſſe miniſteria, nec in ſolo ſenſu ſubſiſtendum eſt; quanquam intellectus interdum nos fallat. Quocunque tamen modo rem inſtituamus, nunquam tamen deerit, quod explicari humano ingenio non poteſt, & ad materiæ opificem, ejusque arcanam hujus univerſi Oeconomiam, referendum eſt. Cœterum legi in hoc argumento meretur *liber de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, Oxoniæ A. 1668. *in 8vo* editus à Joh. Bapt. du Hamel, Gallo, Viro doctiſſimo, qui magna cum cura ſua tractat, & ex optimis ſeligit optima, pulchro quoque Orationis flore doctrinam ſuam veſtiens.

CAP. XIX.

DE RECTA PRINCIPIORUM PHYSICORUM CONSTITUTIONE.

§. 1. *Methodus Philoſophandi Eclectica in Phyſicis commendatur. 2. Omnium Phænomenorum Naturalium non poſſunt dari demonſtrationes, ob defectum principii cujusdam ſpiritualis incogniti. 3. Circa corporum cœleſtium naturam, ſolis veſtigandam conjecturis, Carteſii, vel aliorum, ſententiæ maxime probabiles cæteris præferendæ. 4. Principii ſpiritualis Operativi (Animæ mundi, ſive geniorum, ſive cujuscunque alterius) neceſſitas inculcatur. Principia Ariſtotelica, dextre ab Honor. Fabri explicata, in Diſputationibus Scholaſticis poſſunt retineri. 5. Ad mixtorum naturam indagandam utilis eſt Atomorum doctrina, nec tamen ſola ſufficit. Addendæ ſunt, principiorum inſtar, maſſæ Globi ferreni majores, ſive IV. Elementa (de quorum ſingulis diſſeritur, & ignem aëremque Elementorum numero excludi non poſſe demonſtratur,) nec non tria principia Chymica, licet nec horum ope omnia poſſint expediri. 6. Plura miſtorum principia, per Analyſin illorum, & experientiam, ſunt indaganda. Cognitio Phyſices manca ſemper erit & imperfecta.*

Quod

QUod ſi jam recta principiorum Phyſicorum ratio ineunda eſt, id primæ hypotheſeos loco aſſumendum nobis eſt, in nullius ſectæ placita abſolutè jurandum eſſe, nec illa omnia ejuranda; quandoquidem ita comparatæ ſunt res humanæ, ut non omnia omnes videant, ideò quaſi ſuccenturiandæ ſunt ſententiis ſententiæ, atque, ubi una deficit, reponendum ex altera. 1

Secundò ſupponendum eſt, impoſſibile eſſe omnium phænomenorum naturalium Mathematicas dare demonſtrationes, quanquam allaborandum ſit, ut eas, quoad ejus fieri poſſit, habeamus. Si omnium inter ſe ſectarum principia conferamus in uno aliquo, incognito ſcil. principio deficiunt, quod naturæ plus quam corporeæ & ſpiritualis eſſe probabilibus argumentis colligitur, non verò ita demonſtratur, ut ſatisfacere plenæ cognitioni poſſit. 2

Tertiò, Philoſophia circa corporum cœleſtium conſtitutionem, & naturam ſtellarum fixarum Solis, Planetarum cœterorum, Cometarum, novarum ſtellarum, cùm nonniſi ex ſuſpicionibus & conjecturis hauriri poſſit, præferendæ ſunt ſententiæ, quæ omnium ſunt veroſimillimæ. Quare hâc in parte quidem audiendum putarem Carteſium cum iſtis ſuis vorticibus & orbium converſionibus; quanquam non omnia, quæ ille de tribus ſuis Elementis, licet ingenioſè, præſupponit, probem. Materia quidem ſubtilis agnoſci poteſt: non enim puto eam quicquam differre ab æthere, vel quinto illo elemento Peripateticorum. Secundum ejus & tertium Elementum redigi etiam ad communia principia poteſt. 3

IV. Cùm intellectualia principia ponenda etiam ſint in natura, poni poteſt principium aliquod ſpirituale Operativum, quod tamen cum Stoicis Deum, immerſum materiæ, & operantem, non audebimus appellare, quanquam fortaſſis, cum concurſu divino generali omnia fiant, etiam ſpeciale aliquid accidere in natura poſſit, quod fieri nos non exiſtimamus, ſemper ad alias cauſas reducentes, ne videamur veteri aliquo & univerſali principio ignorantiæ effugium quærere. Nec ſatis quidem ſcimus, an cum Platonicis animam mundi ſtatuamus, aut cum aliis genios quosdam & intelligentias, vel totius mundi, vel orbium cœleſtium, præſides: id enim, ſi ita eſt, vel revelatione debet eſſe cognitum, vel ſuſpicione aliquâ conjicitur. Abſtracta illa Ariſtotelis principia, quæ Metaphyſica potius ſunt, quam phyſica, ſeu univerſalia quædam de rebus formata, qualia ſunt materia & forma, cum regulæ Lesbiæ inſtar applicari omni hypotheſi poſſint, in gratiam eorum, qui diſputationes ſcholaſticas æſtimant, retineri poſſunt, modò commodè ex mente Ariſtotelis, non ejus interpretum, explicentur, atque ita applicentur ad rerum naturam, ne planè omni reali fundamento deſtituantur: quomodo doctrina deformis, earumque ſpeciebus, harumq; eductio è materia & ſubordinatio, ſatis commodè explicari poteſt. Uti fecit illud Honoratus 4

Fabri in *Phyſicis*, ubi eleganter demonſtrat, quomodo ſint ſubſtantiales, quanquam non ſint ſubſtantiæ: quâ interpretatione ſuâ veram Ariſtotelis mentem ſe putat aſſecutum. Legi etiam poteſt Hamelius *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ, lib. 1. cap. 7.*

5 Verum, cum præcipua Phyſicæ ſcientiæ pars ſit corporum miſtorum naturam & rationem cognoſcere, ea enim ſenſibus propiora ſunt, eas Philoſophorum ſectas perluſtremus, qui ad ſenſuum ductum philoſophantur. Atque hic quidam ſenſuum ſummam quam poſſunt ſubtilitatem ſequuntur in particulis, quare omnis illa particularum doctrina, è mente Democriti, Epicuri, Carteſii, conferenda & examinanda eſt. Cùm enim miſtio fiat inter res diverſas per minima, videndum nobis eſt, ut deprehendamus, in quo diverſitas illa materiarum conſiſtat, &, quomodo illa mixtio per minima fiat, explicandum, quæ quaſi divina quædam manus eſt. Non tamen in illis ſubſiſtendum eſſe putem, aut hærendum in Epicuri Scholâ, qui nullam aliam miſtionem agnoſcit, quam minimorum corpuſculorum compaginationem. Ea quidem concedenda eſt, ſed non ſola explet rationem mixtionis. Nam ad mixtionem diverſa corpora requiruntur, non particulæ multæ congeneres. In minima corpuſcula reſolvi accidit corpori: neque ex eo ſtatim inferendum eſt: igitur ex iis πρώτως & immediatè componitur. Poſſunt enim minima corpuſcula in diverſas partes coire, atque hæ partes demum ad miſtionem corporis referendæ ſunt. Illa verò corporis in minima corpuſcula reſolutio continua effluviorum illam doctrinam illuſtrat atque unicè determinat, quæ qualitatum nomine vulgò efferunt Peripatetici, unde omnes ſenſationes contingunt, ac multæ etiam aliæ in natura operationes. Ex hac itaque doctrina novimus odoratum, ſaporem, &c. fieri per effluvia corpuſculorum è corporibus, quanquam tamen, licet illa jam ſciamus, nondum ſatis nobis cognitum ſit, quid in iis particulis talem motum imprimat ſenſorium; àn ſola illa particularum figura acuminibus ſuis, pungens papillas nerveas acicularum inſtar, vel an aliud quippiam reconditum ſit. Hìc enim ſubſiſtere nos rerum natura jubet. Quandoquidem ergo, ut vidimus, è particularum hypotheſi, non tam ratio formalis miſtionis radicalis dependet, quam aliquis tantùm miſtionis modus exterior, ideò ſupereſt inquirendum Phyſico, quænam occurrant in rerum univerſitate corpora prima, unde veroſimile ſit cœtera naſci & miſceri. Circumferenti itaque ſenſus ſuos per hunc, qui ante pedes eſt, terræ globum, magnæ aliquæ maſſæ congeneris materiæ videntur, & inter ſe commiſtæ, & ſeorſim collectæ, quas collegia majora vocat Verulamius. Iis velut matricibus quibuſdam inhærent, atque ex earum fundo educuntur corpora illa miſta, ſive illa ſubterranea, ſive ſuperterranea, ſive maritima, ſint, atque eæ maſſæ, quæ in oculos incurrunt, ſunt terra & aqua. Nam duas illas na-

turas

turas vehementer eiſe inter ſe diverſas, vel ruditer inſpicienti oculo patet; quanquam illæ ſint ratione aliarum rerum, quas qualitates nonnulli falsò vocant, vel potius corporum illis immiſtorum, licet accidentaliter, diverſiſſimæ. Sic aquæ ſunt vel ſalſæ, vel amaræ, vel acidæ, &c. Terræ quoque vehementer diſcrepant. Sed, ſi puræ ſint utriusque corporis maſſæ, eas tamen diverſas eiſe, & maximè ſimplices, ratio nos credere jubet, quanquam difficillima ſit corporum illorum depuratio, ob minimorum corpuſculorum admixtionem. Sed his alii duo adhuc addiderunt alia corpora ſimplicia, aërem nim. atque ignem. Et quidem maſſa aëris etiam ſub ſenſum, quanquam ſubtiliorem, cadit, quæ globum hunc terraqueum circumveſtit, & variis experimentis deprehendi poteſt eſſentia diſtincta à reliquis. Ut itaque falſi ſint, qui exiſtimant, aërem nihil eſſe aliud, quam congeriem effluviorum terreorum atque aqueorum, quibus quidem refertus eſt aër ille circumterraneus impurior, ſed eſſentiam ejus totam non abſolvit. Oportebat enim illis ſubeſſe quaſi ſolum quoddam, cui inhærerent, maſſam ſcil. aliquam pro ſua natura etiam ſolidam & ſucci plenam, quam deprehendere poſſumus ex ejus preſſione ſive renitentia, quæ certè non eſſet, niſi maſſa illa tota ſibi eſſet ſimilis; quemadmodum aqua, quanquam multis modis tenuior. Quod ignem attinet, ejus maſſas ſingulares non adeò animadvertimus, niſi quis pro illis habere velit ignes illos ſubterraneos, aut ejus maſſam in corpore ſolari reponat, quod omnis caloris in natura cauſam principem eſſe videmus, unde participet globus ille terrenus, ac reliqui Planetæ. Sed de igne, cum ſemper in materia ſit, determinari nihil poteſt, utrum detur aliqua ſubſtantia pura ſimplex, quam ignis nomine vocare poſſumus. Nunquam enim absque materia eſt, quam movet, & ſunt, qui in ipſo ſole materiam aliquam liquefacto auro ſimilem ſupponant. Quare ne quidem inter ſubſtantias aliqui numerant, ſed motus aliquam ſpeciem faciunt, à quibus tamen ego diſſidere malo. Nullam ego cauſam video, quare ab antiquis diſcedendum ſit. Nam licet demonſtrare non poſſim purum ignis corpus, quid tùm poſtea? Poteſt lux ignis eſſe depuratus non urens, e. g. radius ſolaris, qui tamen, ſi per refractiones multiplicetur, in ignem abit & comburere incipit; Non enim comburit ignis purior, ſed craſſior, & tùm comburit propriè, quando in corpus incurrit, quod habet particulas congeneres, facilè mobiles, quomodo in ſingulis corporibus, tùm animalibus, tùm vegetabilibus, vel metallis, ineſt aliquid vel lucis, vel pinguis atque oleoſi, quod ignem inſpiſſatum dicas, quod, ubi extenuatur per motum, ſuâ ſponte lucere incipit, atque ita de præſentia ſua teſtatur. Mea itaque ſententia hæc eſt: nullam nos habere cauſam, quare veterem illam doctrinam de quatuor Elementis immutatam velimus, cùm certè meliora non poſſint dare, qui eam doctrinam impugnant. Ignem ineſſe omnibus corporibus, ex omni

miſto-

Digitized by Google

miſtorum corporum genere videmus, quanquam aliis magis, aliis minus. In animalibus ignem eſſe, nemo negabit, qui calidum eſſe ſanguinem novit. Ex vegetabilibus præcipuis ſpiritus vel olea produci poſſunt, quæ flammam concipiunt, ubi igni admoveas. Similiter & metallis ſua ſunt ſulphura. Aërem aliqui excluſerunt ex elementorum numero, quod non aptus ſit miſtioni, quia poros pervadit, & corpori tantùm adeſt, non ineſt. Quæ tamen falſa ſunt. Multa enim ſunt corpora, quæ aëri non patent, cùm pertranſeant etiam liquores certi. Sunt in quibuſdam corporibus ſpiritus volatiles, qui tamen in corporibus tenentur, & aëreæ planè ſunt naturæ. Terram & aquam puto omnes in corporibus agnoſcere. Qui tria principia chymica propiora ſtatuunt, illi parùm differunt ſententiâ. Nam in iſtis eadem elementa dominantur, ignis ſcil. & aër in ſpiritu & oleo; Aqua in phlegmate, terra in ſale, quanquam videamus hic aliqua corpora propiora miſtioni. Sed qui ex iis principiis plus ſe demonſtraturos credunt de operationibus naturæ, quam è quatuor Elementis, falluntur. Si quis enim quærat, unde virtus magnetis, quæ ſe ad ſeptentrionem convertit, unde vita in plantis, ſenſus in animalibus? nullam mihi aliquis cauſam, vel è quatuor Elementis, vel è tribus principiis chymicis, dabit. Neque enim omnium naturæ operationum cauſæ è cauſis corpora conſtituentibus deduci ſemper poſſunt, aliqua enim extus adveniunt.

6 Sextò demum & ultimo corpora ipſa miſta per *experientiam*, *ſecundum naturæ methodum inſtituendam*, reſolvenda ſunt, atque quid ſingulis inſit, indagandum, quod ſi fecerimus, inveniemus primordia corporum miſtorum non eſſe quidem numero infinita, ſed longè plura quam numerantur. Neque enim, ſi aliqua è quatuor Elementis, eorumque miſtione, dependeant, omnia inde dependere prædicanda ſunt. Neque enim explicabit mihi Phyſicus, quomodo ſapores, odores, aliæque qualitates, ex iis poſſint educi, quæ tamen è tribus chymicis principiis commodè deduci poſſunt. Longè plures ſunt qualitates nobis incognitæ, quæ non magis è principiis chymicis, quam è quatuor Elementis, deducuntur. Unde non eſt abſurdum, nova illis principia adjicere. Fortaſſis etiam in quatuor Elementis, vel tribuis principiis Chymicorum, velut in capſulis quibusdam latent illa corporum ſemina, quæ humanâ induſtriâ tota inveſtigari nequeunt. Ideoque, cùm omnia tentavimus, & plura noſtro ingenio in lucem dedimus, ſemper nobis ſupererunt aliqua, in quibus neceſſariò nobis hærendum eſt, deficiente in nobis ſenſu, ac fallente, & quaſi oculis noſtris ſe ſubducente, quæ in latibulis ſuis deliteſcere amat, natura.

LIBRI

Digitized by Google

LIBRI SECUNDI,

SIVE

POLYHISTORIS PHYSICI,

PARTIS SECUNDÆ

CAP. I.

DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS, SECUNDUM ARISTOTELEM ET RECENTIORES,

§. 1. Principia Phyſica Veteres ante Ariſtotelem ex ſenſu rerum ipſo formabant, Ariſtoteles vero ex ſolo intellectu, tria ſc. Notionalia, Materiam, Formam & Privationem. 2. Ariſtotelis Spinoſæ ſubtilitates, & interpretum ejus nugæ difficiles, de Materia prima, quibus ignorantia creationis anſam præbuit. Nonnullis Materia prima eſt ipſe Deus, quem per Vacuum etiam Henr. Morus intelligit. 3. Impugnarunt Ariſtotelis Materiam primam, & principia reliqua, Patres Eccleſiaſtici, Thom. Campanella, Franc. Patritius, Pet. Ramus, FF. Botii, Adr. Herebordus, & Dav. Gorlæus, omnia ex nihilo generari, & in nihilum denuo reſolvi, abſurde arbitratus. 4. De materia prima creationis Autoris judicium, & Rabbinorum ſomnia, tricis Ariſtotelicis ſimilia. 5. Joh. Amoſi Comenii & Theophr. Paracelſi opiniones de eadem ineptæ. 6. Carteſii, corpus ſive extenſum Materiam primam conſtituentis, ſententia, a Franc. Wilhelmo, Barone de Nuland, parum feliciter impugnata. 7. De Formis ſubſtantialibus in utramque partem, & contra Ariſtotelicos, earum Patronos, & contra Philoſophos corpuſculares, qui meras accidentales ſubſtituunt, diſputatur, Liberque Rob. Boylii de Formarum origine *laudatur. 8. Joh. Amoſi Comenii de Luce primæva, fonte formarum, & Joh. Marci Marci de Ideis Subſtantialibus, opiniones. Ejusdem Marci παράδοξον de anima poſt mortem in corpore ſuperſtite, illiusque conſectaria magis adhuc abſurda. Vera de formis tam hominum, quam animalium brutorum, & corporum reliquorum, doctrina. 9. De variis formarum diviſionibus & ſubdiviſionibus judicium. Privatio, tertium Ariſtotelis principium, exploditur. Scriptores quidam de Principiis.*

POſtquam abſolvimus varias Dd. ſententias, & ſectarum, tam veterum, quam recentiorum, hypotheſes omnes recenſuimus, ſuper quibus illi Philoſophiam naturalem extruunt, deveniemus jam ad ſpecialia philo-

Digitized by Google

ſophiæ naturalis capita, inter quæ primum eſt de Principiis corporis naturalis.

Principia corporum naturalium, ut vidimus, veteres Philoſophi, ante Ariſtotelem, non ex intellectu ſuo formabant, ſed ex ipſo ſenſu rerum. Scilicet, ut judicat rectè Verulamius *in Diſſert. de principiis atque originibus*, illâ ætate regnum nondum prædicamenta acceperant, ut potuiſſet principium illud materiæ abſtractæ latere ſub fide & tutela prædicamenti ſubſtantiæ. Itaque nemo auſus eſt confingere materiam aliquam planè phantaſticam, ſed principium ſtatuerunt ſecundum ſenſum aliquod Ens verum, modum autem ejus diſpenſandi phantaſticum. Ariſtoteles defectum quidem notans aliquem Anteceſſorum ſuorum in principiis naturæ ponendis, non enim ſenſu expediri omnia poſſe videbat, ad alterum extremum prolapſus eſt, & principia corporis naturalis penè in ratione ſolâ conſtituit. Meliori certe jure Logica illa vel Metaphyſica poſſunt dici principia, quam Phyſica, nihil enim aliud ſunt, quam Termini & Notiones quædam abſtractæ, in quibus intelligendis primum eſt magna difficultas, major in applicatione ad res ipſas. Statuuntur autem illi tria: Materia, forma & privatio.

2 Materiam dividit in primam & ſecundam. De materia prima, quam abſtruſus eſt & reconditus ejus intellectus? Sanè, ſi Ariſtotelis loca conſulas, non videntur tam abſurda, ut ſunt per interpretum nonnullorum commentarios. Nam illorum quot capita ſunt, tot ſenſus. *Lib. 1. Phyſ. c. 9.* inquit: *materiam voco primam uniuscujusque ſubjectum, ex quo inexiſtente ſit:* & *7. Metaph. c. 3. Dico autem materiam, quæ per ſe ipſam neque quid, neque quantum, neque aliud quippiam dicitur, quibus Ens determinatur. Lib. 4. Phyſ. c. 2.* vocat materiam διάςημα τȣ͂ μεγέθȣς, *extenſionem ſeu demenſionem magnitudinis*, dicitque eam à forma contineri & à ſuperficie determinari. Hæc ejus de materia effata ſano quodam ſenſu explicari poſſunt, ſed mirum eſt, quam varient hic Interpretes, quibus nos recenſendis non immorabimur. vid. Joh. Bapt. du Hamel *de Conſenſu vet. & novæ Philoſophiæ, lib. 1. c. 6. n. 6. 7. & 8.* & Claud. Berigardus *in circulo Piſano, Circ. 4.* ubi principia ſecundum Ariſtotelem, ex ipſo & Interpretibus exponit. In hoc tamen conveniunt Ariſtoteles & Interpretes, quod materia prima ſit pura potentia, non habeat propriam exiſtentiam, non ſit Ens propriè loquendo, non ſit propriè nihil, nec tamen aliquid, quæ certè omnia effata mirabiliter cerebrum vexant. Conciliationem inter illa tentaturi Conimbricenſes ſe eleganter munere ſuo functos eſſe arbitrantur, ſi dicant, materiæ primæ naturam eam eſſe, ut non poſſit ſciri. Quaſi fortè Articulus fidei, aut myſterium aliquod ſit. Honoratus Fabri, ſolertiſſimus aliàs Ariſtotelis Interpres & Conciliator cum Recentioribus, commentis Arabum & reliquorum Interpretum rejectis, ſolis verbis Ariſtotelis inſiſtit, quanquam in multis, dicis, ut videtur, potius gratiâ, ne ſil-

à re-

à regulis ſuæ ſocietatis abeat, quam ut verè ita ſentiat. Defenduntur tamen illi propoſitiones iſtæ de materia prima, *Tom. III. Phyſ. tr. 5. lib. 1. propoſ. 19. & ſeqq.* Sed cautior tamen is mavult Metaphyſicæ eſſe conſiderationis, quam Phyſicæ. Nam id, *in Epiſtola ad Pardeſium ſcriptâ*, alicubi fatetur, cum illi objiceretur, quod negaret materiam primam.

Cauſa, quod Ariſtoteles ita fluctuet in materia prima, nulla alia eſt, quam quod creationis ignarus æternitatem mundum ſtatuerit. Hinc neceſſum erat, illum dilabi ad vaga quædam & inexplicabilia principia, ignorato primo illo principio. Imo ſunt è gentilium Philoſophis, qui, cum neſcirent rerum primordia, eò tandem devenere, ut materiam primam ſtatuerent eſſe Deum, quod Alex. Epicureus, teſte Alberto Magno, *lib. 1. Phyſ. tract. 3. c. 13.* ſtatuit. Fuit quoque inter hæreticos Dynantius quidam, cujus eadem fuit ſententia, in conciliis damnata. Compendio explicuit illud dogma ſing. Diſſert. Jacobus Thomaſius.

Non melior certè iſtis videtur eſſe Henricus Mohr, Anglus, qui vacuum illud in natura ſpatium, quod dari credit & probat, ipſum eſſe Deum contendit, ſpiſſo ſuper hoc negotio libro ſcripto, qui *Enchiridion Metaphyſicum, ſeu de rebus corporeis luculenta Diſſertatio*, inſcribitur.

Ut ad Ariſtotelem redeamus, is materiam primam, ut vidimus, tanquam puram potentiam conſiderat, quæ non ſit Ens actu, tribuit illi prædicata ἀσύςατα, quæ explicari nullo modo poſſunt, niſi tricas ex tricis velis nectere, & rem explicatione ipſâ perplicatiorem reddere. Hinc Ariſtotelis ſententiæ magno agmine ſe oppoſuerunt multi, tum ex Patribus antiquis, tum recentioribus Philoſophis. Patres antiquos, eorumque ſententias de materia Ariſtotelica fusè adducit Thom. Campanella *in Diſquiſitionibus Phyſiologicis*, cui id propoſitum fuit, ut ſententiarum ſuarum novitati, quam ſuſpectam ſuæ religionis hominibus ſciebat, auctoritatem à S. Patribus conciliaret. Eos enim ſemper dogmatibus ſuis prætexit, callido ſatis conſilio. Franciſcus Patritius, *in Diſcuſſ. Peripatt.* & in *nova ſua Philoſophia*, magno conatu impugnavit hæc dogmata. Pet. Ramus *in ſcholis Phyſicis* ſatis argutis argumentis contra ea militat. Botiorum quoque Fratrum Gerhardi & Arnoldi, Hollandorum; *Philoſophia Naturalis reformata*, toto illo libro, Dublin. A. 1641. edito in 4to, nihil aliud agit, quam ut principia Ariſtotelica impugnet, & accurate quidem in hoc argumento verſatur, Ariſtotelem cum ſuis Interpretibus & Scholaſticis conferens, cum alii plurimi, qui Ariſtotelem refutarunt, non tam ipſum Ariſtotelem, quam ejus Commentatores, ſint aggreſſi. E noviſſimis Adrianus Herebord, *in Philoſophia naturali, capitibus prioribus*, ſollicitè argumenta omnia congeſſit, unde depromere poſſunt, qui doctrinam hanc Ariſtotelis impugnare volunt, Carteſiana ſen-

tentia ſemper ſubjecta. David Gorlæus quoque *Exercit. Phyſic. 14.* ita Ariſtotelis principia de materia & forma impugnat, ut planè è Phyſicorum ſchola rejiciat illos terminos, nullamque materiam & formam, qualiſcunque illa ſit, agnoſcat. Ait enim, omnia corpora naturalia eſſe ſimplicia, nullum componi, proinde neque materia, neque forma, opus eſſe, imò neque generationem iis principiis indigere. Novum enim planè & inauditum dogma proponit. *Exerc. 5. ſect. 1.* Quæcunque fiunt, ex nihilo fieri, quæ intereunt, in nihilum interire, imò eò devenit, ut ſtatuat, creaturam poſſe aliquid ex nihilo facere. Miror certè, à Theologis illi dicam non fuiſſe ſcriptam, homini Philoſopho quidem ſatis arguto, ſed in hoc παραδοξογίᾳ, quam æquum erat. Laudem certè meretur, quod ante Carteſium iſta viderit, quæ poſtea Carteſius dogmata ſua eſſe voluit. Ignem enim accidentibus adſcribit, ſubſtantiarum claſſe excluſum. Sed in eo, quod ex nihilo fieri omnia, quæ generantur, exiſtimat, magis Sophiſtam agere videtur, quam Ariſtoteles & Scholaſtici, qui materiam primam defendunt. Operæ pretium eſt, ea argumenta legere & conferre. Nobis hic prolixioribus eſſe non licet.

4 Ut noſtram ſententiam tandem explicemus: Materia & forma generales conceptus ſunt duorum principiorum inter ſe contrariorum, quæ exiſtere in natura neceſſe eſt, illiſque nominibus poſſunt appellari, quanquam rei natura nihilo clarius iis terminis exponatur, quam ſi termino Entis, vel ſubſtantiæ exprimamus. Materiam primam quod attinet, illam aliquam fuiſſe & extitiſſe veriſſimum eſt, non autem ſenſu Ariſtotelico. Fuit enim mundi univerſalis quædam materia, unde poſtea corpora naturalia formata ſunt, quæ aut qualis fuerit, explicare nobis non licet. Rabbini penè Ariſtoteli ſimilia comminiſcuntur; putant enim illam eſſe non tam corpus, quam umbram immenſam, non tam rem, quam rei imaginem opaciſſimam, aut Entis larvam quandam fuliginoſam: Ex remotiſſimo illo principio, abyſſum quandam caliginoſam informem ac indegeſtam, proximam elementorum & mundi materiam, Deum eduxiſſe, quæ omnia fanatica ſunt, & Enthuſiaſmi plena. Nam certè, ſi Cabaliſtas conſulamus, mira hic quidem deprehendemus ſomnia, ſed rei parùm. Compendio quodam illa contraxerunt Hottingerus *in Hexaëmero ſuo*, & Henricus Mohr in *conjectura Cabaliſtica*, Rabbinis nihilo ſanior.

5 Joh. Amoſus Comenius, in *Phyſica ſua*, materiam ſtatuit triplicem, tres ſc. maſſas rudes materiæ, ſpiritus & lucis, ſed primam tamen materiam facit vaporem ſive fumum, quem ait fuiſſe diſperſarum Atomorum chaos; ſed tamen antea dicit abyſſum fuiſſe à Deo creatam; tantùm enim materiæ Deus produxit, quantum ad explendam abyſſum ſufficiebat. Si jam interrogemus illum, quidnam ſit illa abyſſus, dicet nobis ſpatium eſſe; quæro jam

jam iterum, an corpus ſit, an nihil? Corpus eſſe debebat, quia eſt extenſum, & quoniam Deus creavit. Subſtantia enim terminus creationis. Ergò materia prima eſt ante materiam primam, quod certè implicat. Si abyſſum vult materiam primam eſſe, ſpatium illud ſcil. extenſum, cum Carteſio illi convenit; nam qui *Carteſium Moſaizantem* ſcripſit, Joh. Amerpoel, in eo Carteſium Moſi ὁμόψηφον (conſentaneum) facit. Mira hic quoque comminiſcitur pro more ſuo Paracelſus, qui myſterium hoc magnum vocat, nihil aliud tamen nominare novit, quam materiam aliquam ſeu principium, in quo concluſæ ſunt omnes creaturæ intra cœlum comprehenſæ; qui forſan Orphei aliquod ovum ſomniavit.

Carteſio materia prima nihil aliud eſt, quam corpus, ſeu extenſum aliquod, extenſione enim facit formalem rationem corporis. Antequam Deus mundum creavit, ſecundum eum nihil erat, quod quomodo ſe habuerit, cogitando aſſequi non poſſumus. Igitur ſpatium quoque & expanſum nullum fuit, ſed id ſpatium vel expanſum poſtea à Deo factum, idque oppoſitum eſt nihilo illi, quod erat ante mundum conditum. Solum hoc ſpatium ſubſtantiam materialem, materiam, quantum & corpus appellat. Deinde Deum hoc ſpatium variis in locis variis proprietatibus exornaſſe, ut totum quidem hoc expanſum ſit mobile, diviſibile, figurabile, certum aut motum, duritiem, levitatem, aſperitatem, figuram, non niſi certæ hujus expanſi portioni, quæ ſpecies deinde conformes conſtituit, indidiſſe, extra has proprietates materiam informem eſſe. Hæc Carteſii ſententia, laudata ab his, culpata ab illis fuit. Non ita pridem aliquis Franciſcus Wilhelmus, Liber Baro de Nuland, Ord. Johannæi Eques, Commendatorque Rotwilenſis, Inſulæ Gaulitanæ Proprinceps, ac Regis Hiſpaniæ, Electoriſque Brandeb. Vicetribunus, in libello abs ſe Hagæ A. 1669. edito, cui titulus: *Elementa Phyſica*, Carteſianorum principiorum falſitatem, ipſiusque paralogiſmos, ut vocat, oſtendere laboravit, in quibus, contra Carteſium, formalem rationem corporis in pondere & duritie ponit, quam ponebat in extenſione Carteſius. Illud autem, quod extra corpus eſt, extenſum, non materiam, ſed nihilum, ipſe vocat, idque vocuum eſſe & extitiſſe ante mundum. Non vacat ejus argumenta recenſere, quæ multum, vel vacui, vel nihili, habere videntur; certe ἀσύϛατα illa ſunt, & neſcio quid paradoxi involvunt. 6

E tenebris materiæ emergentes ad jucundiorem de forma doctrinam venimus. Illa vulgo alterum corporis principium conſtitutivum ponitur. Mira de ea Ariſtoteles, mirabiliora Interpretes, produnt. Dicunt eſſe ſubſtantiam, ſed nemini perſpectam, unum aliquod per ſe eſſe, cujus eſſe in puncto hæreat, eſſe principium activum, quod per ſe ſit cauſa actionum & operationum, quaſdam earum eſſe partiales, quaſdam totius, &c. Tota illa res mul- 7

Digitized by Google

tis difficultibus plena eſt. Nam quanquam non probem omnia illa commenta Peripateticorum de formis, Metaphyſica potius quam Phyſica, non pauca tamen ſunt, quæ negotium faceſſant, argumenta iis, qui formas merè accidentales, ſecundum Philoſophos corpuſculares, ſtatuunt. Quam diligentisſimè omnia Peripateticorum Argumenta pro his collegerunt Fratres Botii in *Philoſophia naturali Reformata, c. 1. ſect. 3.* Generatio tamen animalium ac vegetatio aliunde videntur ortum, quam ex motu materiæ, habere. Nam certè veniendum eſt ad aliquod principium movens in natura, ſive id commune ſit, ſive certis corporibus proprium. Quare neceſſario tandem omnes corpuſculares Philoſophi ad aliquam ſubſtantiam ſubtilem & ſpiritalem confugere debent, tanquam θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, quâ difficultatibus ſuis ſe expediant. In corporibus miſcibilibus veroſimile eſt, multa fieri ſolâ proportione, vicinitate, & quâcunque compoſitione materiarum, quæ à formis ſubſtantialibus deducere ſumma eſſet ſtultitia. Quod ad oculum nobis monſtrat Chymia, quæ in tot formas fingit & refingit corpora, nullo alio, quam ignis, miniſterio, & variarum inter ſe materiarum applicatione, quod doctiſſimo libro ad oculum demonſtravit celeberrimus Boylius, quem de *origine formarum & qualitatum* inſcribit, Anglice editum Oxoniæ A. 1667. *in 8vo*, qui ſecundum corpuſcularium mentem ſolidiſſime ſcriptus, magnam accendere lucem poterit formarum naturam ſcrutaturo, & omnia experimentis confirmat. Sententiam de Accidentalitate formarum breviſſime, cum dubiis contra illam, complexus eſt Gvilh. Pembelius, Oxoniæ A. 1669. *in 12.* Conf. Joh. Bapt. du Hamel, *in Lib. de Manifeſtis & occultis corporum affectionibus*, in quo, Boylium ſecutus, omnem Qualitatum familiam, à formis Subſtantialibus reſultantium, perpulchre ad doctrinam corpuſcularem trahit. Adde Boylii Lib. *de Coſmicis qualitatibus*, cum præmiſſa *Introd. ad Hiſt. qualitatum Particularium.* Cœterum in animalium generatione, & plantarum productione, ſubſtantiale aliquod principium videtur agnoſcendum, & in aliis quoque miſcibilibus diverſæ portiones particularum ſunt, quarum aliquæ agiles, mobiles, activæ, quaſi formæ imaginem, aliæ immobiles, quietæ & inertes, quaſi materiam exhibent, ut videre eſt in nonnullis corporibus, in quibus arte chymica poſſunt ſeparari diverſæ illæ materiæ portiones. In generatione & vegetatione ſubſtantia impellens & movens, & ad certam rationem & menſuram operans, debet agnoſci. Fernelius formas omnes à cœlo exiſtimat proficiſci, eâ potiſſimum ratione motus, quod animantes, ex putredine ortæ, aliunde formari non poſſint, quæ ſententia non admodum diſcordare à Carteſiana videtur, quæ materiæ cœleſti ſuæ, vel ſubtili, omnia adſcribit, quæ formis ſuis tribuunt alii. Aliqui putant, demonſtrari formarum ſubſtantiam poſſe, ex eo, quod è plantis incineratis reſuſcitari idea quædam, vel vapor poſſit, formam plantæ repræſentans,

quod

Digitized by Google

quod certè non contemnendum eſſet argumentum, ſi experimenti fides certa eſt. Joh. Marcus Marci certè multum illi tribuit, qui, in libris *de veteri Philoſophia* & *de Ideis Operatricibus*, formis iſtis vehementer patrocinatur. Sed ille, Ideis ſuis nimis fortè confidens, plus inanium ſpeculationum & notionum habet, quam fortè ipſe credit. Honoratus Fabri Peripateticus Autor, hâc tamen in doctrina quodammodo cum Carteſio facere videtur; diſertè enim dicit, formam potius ſubſtantialem eſſe dicendam, quam ſubſtantiam. Neque enim Ariſtoteles diſertis verbis ſubſtantiam appellat. & in libro de plantis nullam formam vegetativam ſubſtantiam agnoſcit.

Joh. Amos Comenius, & alii quidam Recentiores, lucem primævam fontem formarum faciunt, atque ex ea derivant principium illud conſtitutivum & operativum in natura. Atque hi certè dicunt eas habere pro ſubſtantiis ſolidioribus, quam ipſe habet Ariſtoteles. Joh. Marcus Marci ſanè in ea eſt ſententia, quod formæ rerum ſubſtantiæ ſint, à Deo creatæ, quæ etiam extra materiam & ſubjectum ſuum ſubſiſtere poſſint, imò quæ adeò tenaciter inhæreant ſubjecto, ut, quanquam corpus organicum conturbatum omninò ſit, ipſi tamen pulviſculo ejus adhuc junctæ ſint, & has auguſtiore Idearum nomine ſalutat, ſed tamen à Deo creatarum, cum Platonici facerent ſuas Deo coæternas. Quo principio ſemel poſito, neceſſe eſt, multa ſequi paradoxa, quanquam is nonnulla in natura phænomena, quæ ſupernaturalia habemus, ſi ſatis certa eorum fides eſt, ita explicat, ut è ſuis principiis ultrò fluere videantur. Nam cum præſupponit, poſſe animam in animalis demortui corpore ſuperſtitem eſſe, mira hinc ſequuntur conſectaria. Hinc enim ſpectra illa mortuorum imagines præ ſe ferentia, hinc multas operationes magicas, quas operationes naturales appellat, defendit. Sed ſibi ipſi objicit, an patrocinium ergò magiæ in ſe ſuſcipere velit. Reſpondet negando, quod quamvis naturaliter tantùm agant etiam magi, tamen intentionem eorum dirigatur ad ſupernaturalia illicito modo facienda. Nihil ergo obſtat, quo minus ferro, igni, &c. puniri poſſint. Hinc tranſplantationes, magnetiſmos, & ſimilia, deducit, ac ex hoc principio ſalvat mirabiles illas Pontificiorum hiſtorias, de quibusdam per aliquot annos ecſtaticis, iterumque ad ſe redeuntibus. Hinc defendit cadavera hominum ad ſpeciem poſſe tamen intus vivere, (quod demonſtrare conatur per illos, qui in ſepulchro inventi induſia, veſtimenta, digitos, &c. vorarunt) imò eſſe aliquos poſt longam temporis & annorum moram reſuſcitatos. Hinc aliquos inediam ad aliquot annos toleraſſe, quæ miraculis omnia, quam naturalibus effectis, ſimiliora ſunt: quinimò tota magia omnesque præſtigiæ, hâc doctrinâ ſalvari poſſunt. Ex hoc ſuo principio explicat *celebre illud phasma, quod Morgana dicitur.* de quo Kircherus *in arte lucis & umbra*, à quo tamen Marci

Marci diſſentit, putans, eſſe ibi ideas quorundam animalium demortuorum, vid. Marci *Philoloſophia vetus reſtituta*, Pragæ A. 1662. edita *P.3. Sect.6. ſubſect.3. & P.4. ſubſect.1.* Nos hic malumus ἐπέχειν; nam in re dubiâ, obſcurâ & reconditâ, definire nihil poſſumus. Certiora nos malumus ſequi principia, ea ſcil. quæ ſenſus implent, & pectus ſaturant: Eſſe in corporibus, præcipuè, quæ animata dicimus, ſubſtantiam vegetantem, moventem, impellentem, ſive illa communis ſit materiæ cujusdam cœleſtis propago, ſive ſubjecto alicui propria, quæ tamen, compage corporis ſoluta, redeat ad ſuum *integrum*. In homine mens ſemper eximia eſt, nec ad cœterorum corporum leges & modos componenda. In reliquis corporibus vel perfectè, vel imperfectè miſtis, partes quasdam materiæ volatiles agnoſcimus eſſe, formæ ſpeciem præ ſe ferentes, & ſemper particulas quietas impellentes & vellicantes, multa tamen in illis fieri ſolius particularum translocationis beneficio, alterius materiæ combinatione. Quis neſcit, quam varia ſint naturæ per artem producta in officinis chymicis, inprimis in ſalibus, mineralibus mediis & metallis? Ea in officina globi hujus terraquei ſubterranea pari ratione fieri poſſe, nullum eſt dubium. Ex iis autem ſpecies ſingulares conſtituere, & ſubſtantiales aliquas formas illis tribuere, ineptum eſſet. Imò multa, quæ fieri videmus in corporibus viventibus, & nos vulgo peculiari cuidam formæ adſcribimus, ſolâ translocatione & commutatione particularum effici poſſunt, quod dilucidis rationibus ob oculos *ponit Boylius, in* ſuo *de origine form.* libello.

9 Sunt porrò nonnulli, tam anxiè in hac formarum doctrina ſeduli, ut formas, iterum in alias formas particulares, has iterum in novas, dividant, & ſubdividant, quaſi familiam aliquam & exercitum inſtructuri. Nemo in iis diligentior eſt, quam Joh. Beierus in *Atrio ſuo naturæ*. Si terminorum tantùm res agitur, diſtinctionis gratia quædam diviſio agnoſcenda eſt, prout in corporibus miſtis variarum particularum congeries eſt, jam hoc, jam illo modo, motarum, quas ſub imagine alicujus formæ notiones noſtræ concipere poſſunt.

Tertium principium ab Ariſtotele ſtatuitur privatio, quam ad generationem refert. De eâ nihil omninò dicturi ſumus. Principium enim planè nugatorium eſt, & ſubtilitate ſuâ ineptum. Refutatus in eo Ariſtoteles eſt ab ipſis diſcipulis ſuis. Legantur Botii Fratres in *Philoſophia naturali reformata, cap.1. ſect.4.* Cœterum *de Principiis corporis naturalis*, ſecundum Ariſtotelis mentem, præ cœteris legendum commendo Lib. Bened. Pererii. Neque enim adeo ineptus eſt, ut multi Peripatetici, variæque doctrinæ ſtudiis imbutus, veterum Philoſophorum opiniones cum Peripateticis conjungit, quæque ap. Scholaſticos ſunt bona, in unum quaſi cogit, & ea omnia inter ſe conciliat. Prodiit is Coloniæ A. 1585. *in 8vo.* Joh. Sperlingius, in Libello *de*

Digitized by Google

de Principiis Corporum, doctrinam Ariſtotelicam impugnat, & ſpeciatim Materiæ primæ exiſtentiam. Quod & dudum ante eum fecerunt Franc. Patritius *T. IV. Diſcuſſ. Peripat. Lib. 3.* Phil. Melanchton *L. 2. Rudim. Phyſ. pag. 175.* P. Ramus *L. 1. Schol. Phyſ. c. 9.* ac Nicol. Taurellus *L. 2. Alpium Cæſarum, p. 286. 592.* & *P. II. de rer. æternitate p. 420.* *De Principiis mixtorum naturalium* Dn. du Clos, Conſil. & Med. R. Galliæ, Diſſ. edidit Gallicam ingenioſam, & brevi nervoſitate conſpicuam, Amſtelod. A. 1680. *in 12.* Librum vero Anglicum elegantem Nehem. Grew, Londini A. 1675. *in 12.*

CAP. II.

DE CAUSIS EXTERNIS, ET DE IIS, QUÆ ILLUC PERTINENT, NEC NON DE MONSTRIS.

§. 1. *De Cauſa Naturæ efficiente, Deo, in Phyſica non agendum, uti à Platone eſt factum, ſed in Theologia. Eadem eſt ratio cauſæ finalis. 2. Fati item, Caſus & Fortunæ. 3. De Monſtris in Phyſica, ſed ſpeciali, omnino agendum, cum magna ſit hujus doctrinæ utilitas. Cauſa illorum, & de his Joh. Marci Marci ſpeculationes Mathematicæ. 4. Judicium de Præſagiis Monſtrorum, de quibus Corn. Gemma & Mericus Caſaubonus ſunt commentati. Alii de Monſtris Scriptores. 5. Monſtra humana, Pygmæi, Virunculi ſubterranei, homunculi metallici, &c. Scriptores de iis. 6. Gigantum priſcorum exiſtentia conceditur, Gentes autem illorum integras fuiſſe negatur. Fabulæ quædam & Scriptores de iis. 7. Hermaphroditi, qualis Adamus fuiſſe falſo creditur. Hirci Lactiferi. 8. Centauri & Satyri Fictitii. Homines Marini ſunt Animalia Aquatica.*

MUlti hîc operoſi ſunt in cauſa efficiente & finali, quarum tamen tractatio ad Phyſicam planè non pertinet, ſed ad Theologiam potius. 1.
Quod enim efficientem cauſam attinet, quæ Deus eſt, de eo Phiſicus, quà Phyſicus, nihil quod agat habet, niſi fortè cum quibuſdam Deum in partes etiam corporum naturalium vocare velit, ex nonnullorum Philoſophorum placito. Quales ſunt, qui Deum à rebus creatis non differre ſtatuebant, vel ipſam materiam primam Deum faciebant, vel Deum formam omnium rerum ſtatuebant, quorum ſententiæ è Chriſtianorum Scholis meritò ſunt rejectæ. Inter veteres Plato in Philoſophia naturali Theologus eſt; in Deo enim & Ideis ſuis operoſiſſimus eſt, de quo cum parte priori prolixius diſſeruerimus, nihil hic repetemus. Cauſa finalis itidem refertur ad Deum, ad cujus gloriam univerſum hoc conditum eſt, ob quem finem homo naturam cognoſcit.

 De

2 De Fortuna, caſu & fato impertinens planè eſt in Phyſicis doctrina, quæ cauſas phyſicas, non morales, conſiderat. Quæ caſu fiunt, fortuita ſunt, nec ad ſcientiam ſpectant, quæ res æternas & neceſſarias pro objecto habet, niſi fortè circa caſus accidant aliqua, quæ contemplationi phyſicæ anſam præbere poſſunt. Quemadmodum multa inventa caſu ſunt, quæ magnâ meditatione non potuiſſent excogitari, ſed id hoc modo fit, ut aliquid ignoranti accidat, cujus poſtea cauſas veras deprehendit. Nihil itaque imputandum eſt caſui, qui eo modo ſcientiam parere poteſt, quemadmodum apud JCtos error jus facit, & ineptus eſſet, qui Errorem inter principia juris poneret. Idem dicendum eſt de Phyſicis, qui quæſtiunculis ſuis ſe diſcipulosque ſuos hic fatigant. Fortuna per ſe nihil aliud eſt, & ad Phyſicam pariter non pertinet. Si enim omnium rerum cauſa dari poſſet, eſſet fortuna. Ad morales Autores releganda eſt, ſi qua eſt ejus tractatio. Quare inutiles ſunt quæſtiunculæ de fortuna Medici, quas hic nonnullos congeſſiſſe video. Generalis enim & vulgo nota eſt regula: *Fortunam ſtultorum eſſe*, quod & maximâ ſui parte verum eſt.

3 De Monſtris tamen aliud videtur dicendum, quæ per errores cauſarum naturalium facta ſunt, quanquam vulgo præter naturæ intentionem eſſe dicant, atque adeò natura cauſa per accidens monſtrorum ſit. Sed in eo tamen errare illi videntur, neceſſarias enim cauſas præſupponunt, quibus poſitis, non potuerunt alia naſci corpora. Nam vel in animalibus imaginationis idea aliter determinavit ſpiritus plaſticos, aut materia deficiens ſpirituum influxui ſe ſubduxit, aut ejus copia inutili pondere gravavit, ut itaque omni ex parte neceſſaria ſit cauſa, neceſſariusque effectus, ac fruſtrà ſint illi, & rhetoricari potius videantur, qui hic de intentione naturæ multum philoſophantur. Conimbricenſes, *in Comm. Phyſ. p. 438.* & Joh. Bodinus *L. 1. Theatri Naturæ p. 32.* Monſtra facere ajunt ad pulchritudinem univerſi. Quod ego non facile dixerim, cum error potius naturæ ſint. Locus autem monſtris in phyſicis debetur, ſed ad ſpecialiſſimam Phyſices partem illa rejicienda ſunt, non, quod alii faciunt, ad generalem, & cauſarum tractationem, ac puto eorum naturam majore curâ perluſtrandam, quam corporum, quæ legitimo naturæ ordine facta ſunt. Nam in exceſſibus illis naturæ ſæpè rimari poſſumus occultos illos proceſſus operantis naturæ. In animalium corporibus, per accuratam Anatomen, multa poſſunt deprehendi in monſtris, unde judicium fieri poſſit confirmatius de uſu partium adæquato in corporibus ordinatè ſtructis. Joh. Marcus Marci ſingularem hic diligentiam exhibuit *cap. 4. Libri de Ideis operatricibus*, ubi pictis quibusdam ſchematiſmis, & Mathematica quâdam ratione, ob oculos ponere voluit, quomodo radii plaſtici monſtrorum generationi cauſam dent, ſi ſc. ſpecies, vel propter obſtaculum, aut defectu materiæ, non poſſint expeditè

pedite evolvi, aut inæquales faciant progreſſus, analogiſmo quodam refractionum Radiorum lucidorum, per reflectiones & refractiones varias obliquatorum, in vi ſpiritûs plaſtica adumbrandâ uſus. Quod quanquam ingenioſum ſit, nihil enim magis ad animæ naturam accedit, aut ejus ſpeciem nobis exhibet, quam lux, ſpeciesque ejus (propaginem certè lucis animas omnes facit Gvalth. Charletonus *in Tract. de orig. animarum,*) eſt tamen æquè obſcurum, nec ideo clariorem habemus ideam generationis.

Magna monſtrorum familia eſt, ad omnia enim corpora ſe extendunt, ſuntque hic, qui pietatem potius, quàm Philoſophicas rationes oſtendunt; multi etiam monſtrorum cauſam ad extraordinaria opera divina referunt, quos ego quidem ſenſu ſuo abundare patior. Aliqui eò devenere, ut, tanquam ad artis quædam principia, revocarint præſagia ex monſtris. Id agit Cornelius Gemma, Prof. Med. Lovan. *in libro Artis Coſmo Criticæ, ſeu de naturæ divinis characteriſmis*, quô in opere, Antverpiæ A. 1575. *in 8vo* edito, multis de præſignificationibus monſtrorum agit, illa, tanquam opera à Deo extra ordinem facta, conſiderans. Idem argumentum tractavit ex parte Mericus Caſaubonus, Iſaaci filius, in libro Anglicè ſcripto *de fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, vel habenda vel non habenda,* ubi monſtrorum quoque doctrina & prodigiorum *Lib. I.* hujus tractationis partem facit. Cornelius Gemma ex Analogia mundanarum partium modum oſtendere laborat, quo de præſagiis ex monſtris capiendis judicium iniri poſſit. Peculiares de monſtris libros ſcripſere Ulyſſes Aldrovandus, Mart. Weinrichius, Fortunius Licetus, Fridericus Bonaventura, Joh. Schenckius, Andr. Laurentius, Car. Stengelius, qui circa ſpecialia verſantur, & monſtrorum varia genera, cum Schematiſmis exhibent. 4

In hominum genere ſolet de Gigantibus & Pygmæis quæri, an inter monſtra referri debeant. De Pygmæis plurima fabula narrantur, quorum integram gentem aliqui memorant, quos falſos tamen eſſe, dubium non eſt. vid. Caſp. Schottus in *Phyſica curioſa lib. 3. c. 7.* Johannes Euſebius Nierembergius *in Hiſt. naturali, lib. 5. c. 16. 17. 18.* Weinrichius *de Monſtris c. 21.* Licetus *de Monſtr. lib. 2. c. 23.* Joh. Caſſanio *in Lib. de Monſtris c. 12.* Caſp Bartholinus (qui eos ex Ezech. XXVII, 11. adſtruere voluit) Libello peculiari, & Conimbricenſes *Lib. 2. Comm Phyſ. cap. 9. Qu. 5. Art. 3* Ii quidem, integras gentes ex iis conſtitiſſe, fruſtra nobis perſuadere laborant. Caſu quidem naſcuntur exiguæ ſtaturæ homines, qui inter monſtra referendi, non tamen totæ gentes, uti recte Judicavit Hier. Cardanus *in Lib de Variet. Rerum c. 40.* & Steph. Theupolus *L. 6. Contemplatt. Acad. p. 224.* Homunculi ſubterranei in eorum claſſem non referendi, quos nonnulli fingunt, & de quibus miræ ſolent ab aniculis hiſtoriæ narrari. Solent illis habitacula ſubterranea aſſignare, 5

gnare, quorſum infantes nonnunquam abducant. Notiſſima eſt hiſtoria de pueris Hamelenſibus, quam fabulam tamen eſſe oſtendit, Groningæ A. 1662 *in 12.* Martinus Schokius, peculiari Disquiſit. Hiſtorica, quam tamen alium iterum refutaſſe fama eſt. Eſſe verò dæmones & ſpiritus in fodinis verſantes, negari non poteſt. Nam conſtans eſt illa omnium metallifoſſorum relatio. De iis integrum librum ſcripſit Georg. Agricola, & habuere quoque Diſſertationes Caſpar Poſnerus Jenæ, & Joh. Henr. Rumpelius quidam Lipſiæ, ac vellem hiſtorias ejus generis omnes accuratè, cum omnibus circumſtantiis, notari. Nam ſolent metallifoſſores ſecretiſſima iſta habere, ſuperſtitione illâ inducti, malè mulctari nimiam curioſitatem ſuam. Valdè autem faceret ad exiſtentiam & naturam ſpirituum cognoſcendam & convincendos illos homines, qui omnia de ſpiritibus ſine diſcrimine pro fabulis habent. Mira paſſim fodinas Norwegiæ accidere hominibus per iſtos homunculos, fama conſtans eſt, & narravit quædam de iis, *in Actis Hafnienſibus*, Ol. Borrichius. Aliter judicandum de iis hominibus, quos ſub terra educatos victitaſſe referunt. Hiſtoriæ Scoticæ, & ex iis Athan. Kircherus *in Mundo ſubterraneo.* De omnibus his, quæ ad monſtrorum claſſem referri poſſe videntur, aut ſub phantaſmatis alicujus ſpecie pro monſtris habentur, videri poteſt Joh. Prætorius *in ſuo Anthropodemo Plutonico;* qui liber, etſi ineptè ſcriptus, magnam tamen farraginem hiſtoriarum ex omnibus Scriptoribus colligit. Editus eſt Magdeburgi A. 1666. *in 8vo.* Magna in Autore ejus fuit miſtura ſcientiæ & dementiæ.

6 De Gigantibus multæ ſunt itidem veterum hiſtoriæ, plurimam partem, ut arbitror, falſæ, de quibus Joh. Chaſſanio in *Lib. de Gigantibus, illorumque Reliquiis*, conſulendus. Eos fuiſſe negant Joh. Goropius Becanus in *Gigantomachia* ſua, & Kircherus *in Mundo ſubterraneo, ſect. 2. qu. 1. & 2.* At teſtes habemus ejus rei ſacras literas. Gentes Gigantum integras fuiſſe, non facilè dixerim, quanquam id multi velint. Ratione Climatis variare tamen ſtaturam hominum, cognitum eſt, ſed ad immanem Gigantum proceritatem gentes integras excreviſſe, veroſimile non eſt. Errant etiam, qui exiſtimant, homines primorum temporum fuiſſe Gigantes, & Rabbini quidem ita delirant, ut Adamum fuiſſe credant ejus ſtaturæ, quæ ab una terræ plaga ſe extenderet ad alteram. Succeſſu ſeculorum cum decreſcente natura decreviſſe etiam homines arbitrantur, refutati à Joh. Jonſtono, *in Lib. de Conſtantia Naturæ* nullam antediluvianæ ætati, in corporibus valentioribus generandi, concedente prærogativam. Quod ſi verum eſt, non homines tantum, ſed & cœtera animalia majora eſſe debebant. Si homo 60. cubitos longus erat, equus elephantis inſtar eſſe debuit; ſed meritò videtur iſta ſententia à Joh. Marci Marci *l. c.* Ubi exiſtimat, veteres arte quâdam imaginativâ effeciſſe, ut procerioris eſſent ſtaturæ homines, quam ſenten-

ſententiam ſuo loco relinquimus. De Gigantibus Nephilim antediluvianis elegans extat Diſſertatio J. Henr. Heideggeri, *Exerc. 11. Hiſtor. Patriarch.* ubi prolixè, adductis argumentis, pro Gigantum exiſtentiâ pugnat, & ſecus ſententium argumenta refutat. De iisdem Nephilim conf. Jac. Boulduci *Lib. de Eccleſia Dei ante Legem*, & Th. Bangii *Cœlum Orientis, de Gigantibus autem, qui gemunt ſub aquis, Job. XXV. 6.* Zach. Bogani *Diſſ.* accuratam *Epiſtolarem*, præfixam Edmundi Dickinſoni *Delphis Phœniciſſantibus*, Francofurt. A. 1669. *in 8vo.* Fuiſſe inter Germanos veteres Giganteæ proceritatis homines probant J. Jac. Chiffletius *part. 1. Veſontionis, c. 17.* & Herm. Conringius *in libro de habitus corporum Germanic. cauſis.*

Porrò etiam Hermaphroditi inter monſtra cenſendi ſunt, de quibus 7
prolixè agit Joh. Ben. Sinibaldus in γενεανθρωπείᾳ, *ſeu de hominis generatione Decateucho, lib. 2. tr. 1. c. 5. & 6.* Monſtroſa itaque eorum eſt ſententia, imò ipſi monſtra ſunt, qui Adamum nobis Androgynum fecerunt, quam ſententiam Rabbinicam reſuſcitatam cuidam videmus. Curioſam Hermaphroditi deſcriptionem *V. Transact. Philoſ. 32. pag. 624.* Similia quoque exempla Hermaphroditorum in brutorum genere occurrunt. Sed iis accenſenda non ſunt exempla illa de hircis, quorum teſtibus adnata fuerunt ubera lac copioſum ſtillantia. Joh. Sophronius Kozackius, *cap. 8. lib. 5. Horologii*, ſe Dresdæ hircum vidiſſe talem, teſtatur, cui fidem non dediſſem, niſi fide dignus vir mihi narraſſet, fuiſſe quendam Regni Suecici Senatorem, qui convivis ſuis caſeum hircinum apponere conſueverit, è lacte hirci confectum. Inquiſivit ille vir apud ruſticos, an ſimile quid unquam viderint, qui reſpoderunt, ſolere hircis in ſenectute mammulam ſub ſcroto naſci, quæ primum ſerum, poſteà lac funderet, ſi crebrò mulgeretur. Incidi poſteà in Sinibaldum, qui, *Geneanthropiæ libr. 4. tr. 2. c. 6. p. 566.* refert, ex Ariſtotele & Peucero, de hircis lactiferis. Exemplum quoque extat in Schotti *Phyſica Curioſa.* Quæ ſi vera ſunt, falsò Virgilio inter operas fruſtraneas poſitum eſt: *mulgere hircos & jungere vulpes.*

Specialium monſtrorum humanorum exempla per Anatomen ex- 8
plorata, paſſim extant *in Actis Societatis Anglicæ.* De Centauris & Satyris res omninò ficta videtur. De Nymphis, Syrenibus, Trytonibus, multæ extant hiſtoriæ, quæ ſi veræ ſunt, inter monſtra referendi non ſunt, ſed ad animalia aquatica referendi. Theophraſtus Paracelſus mira hîc ſomnia comminiſcitur, & Gallicus aliquis Auctor Anonymus, qui non ita pridem prodiit. Sed illa exempla ad luſus dæmonum referenda ſunt. Nam quod ajunt, homines ſubmaritimos tandem eò deductos, ut loquerentur, imò artem textoriam diſcerent, ejus rei fides certè mihi dubia eſt. Si artes edocti ſunt, nihil novum eſt, nam & ſimiæ poſſunt doceri. Quod loquelam attinet,

Digitized by Google

tinet, fortè & ipſa ad pſittacorum modum fuit inſtituta. Sirenis alicujus Anatomen dedit Franciſcus Rhedus *in Experimentis naturalibus.*

CAP. III.

DE AFFECTIONIBUS CORPORUM COMMUNIBUS, ET PRIMO QVIDEM DE QVANTITATE.

§. 1. Peripateticorum de his altercationes. 2. Quantitatis corporum conſideratio accuratior ſumme neceſſaria, ſed a Peripateticis neglecta. Matheſeos uſus in illa maximus. 3. Quantitatis Diviſio. 4. Mundi infinitas, de qua variorum allegantur Sententiæ, rejicitur. Jordani Bruni dogma de Mundis pluribus, imo infinitis. 5. Corporum diviſibilitas, etiam in Atomos, pro quibus contra Ariſtotelem pugnatur, & inter Scriptores de iis, præcipue commendatur Carteſius. Minimis iſtis conſiderandis inſerviunt microſcopia & microſcopiæ, tum aliorum, tum imprimis Rob. Hookii, obſervationes. Uſus doctrinæ de Particulis iſtis Minimis inſignis. 6. Judicium de Kenelmi Digbæi diviſione quantitatis, & a ſubſtantia diſtinctione Metaphyſica. 7. Corporum impenetrabilitas miſtionem particularum non prohibet.

1 POſtquam cauſas conſideravimus, ad affectiones corporum communes deſcendimus, quales ſunt, quantitas, motus certus, cui quies opponitur, qualitas, tam elementaris, quam quæcunque alia, quibus, juxta rei conſtitutionem & naturam accedunt locus & tempus. De quibus in Peripateticorum ſcholis inſanæ ſunt & Cimmeriis tenebris tenebricoſiores altercationes, in quibus parum ſolidi quis invenit.

Quod *quantitatem* attinet, ea ita corpori inhæret, ut non ſit ab illo diſtincta, certè ſemper cum corpore eſt, ac primum illud, quod animus noſter cognoſcit, mediante ſenſu. Quare magna eſt opera impendenda hujus contemplationi, & pauld accuratior, quam vulgò in Peripateticorum ſcholis fit, qui penè piaculum ducunt, ſi quippiam è Mathematicorum ſcholis in hanc doctrinam transferant, ſolis imaginariis contemplationibus & notionibus contenti; cum tamen ſine exactâ Matheſeos cognitione nunquam ſolida hujus affectionis notitia haberi poſſit, imò multa contingant in natura phænomena, quæ cum alii ex ſuperficiariis quibusdam ſpeculationibus explicare fruſtrà laborent, tota poſſunt è Mathematica doctrina explicari. Cui certè in acceptis ferenda ſunt, quæ hactenus accuratius in Philoſophia naturali indagata habemus. Cujus exemplum inſigne nobis dedit Carteſius, qui, quod hanc partem ſpectat, inter omnes Phyſicos familiam ducit.

Quan-

Digitized by Google

Quantitas eſt prima materiæ affectio, imò ipſa materia; non enim niſi ratione differunt. Quantitas eſt, vel continua, vel diſcreta. Illius formalis ratio conſiſtit in extenſione, hujus in numero. Quæ quantitatis ſpecies tantùm æquivoca eſt: In extenſione enim quantitas omnis conſiſtit.

Quantitas conſideratur, primo ratione univerſi totius, ſcil. mundani 4
corporis, & quæri tùm ſolet, quouſque illa extenſio corporum pertendat. Ubi de infinito magna eſt Phyſicorum diſputatio, de quo Carteſius Libellum ſcripſit, *de maximo & minimo* autem opuſculum perelegans Nicolaus, Card. Cuſanus, è quo multa Kircherus *in Oed. Ægypt.* exſcripſit. Vetus illa controverſia eſt, & magna rationum ſubtilitate agitata, quarum compendium è Veteribus & Recentioribus exhibet Claud. Berirgardus, *Circ. 7. P. 1.* Ab Ariſtotele infinitum impugnatum fuit, ab aliis ſtatutum: ſed repugnat aliud præter Deum ſtatui. Carteſius in has controverſias ſe non immittit, & extra Phyſices objectum eſſe exiſtimat, & verè quidem. Stantibus enim Theologiæ principiis, infinitum aliquod in natura admitti non poteſt, niſi naturam ipſam Deam facere velimus. Franc. Wilh. Liber Baro de Nuland hic nihilum ſuum nobis obtrudit, quod cum infinito ipſi pari paſſu ambulat, in eo non novam vovens ſententiam, ſed Epicuri ſcholam ſapiens. Is enim ex corpore & inani mundum compingebat, inane verò illud ipſum erat illi nihilum, de quo vid. prolixè Gaſſendus in *Phyſica Epicuræa.* Liber Baro de Nuland *p. 12. Elem. ſuor. Phyſic.* Mathematicâ aliquâ demonſtratione, τῦ Nihili ad infinitum proportionem oſtendere laborat, in qua illum ſuo ſenſu abundare permittamus. Nos quidem nulla neceſſitas cogit, ut pro demonſtratione accipiamus. Alii quantitatem corporum mundanorum diſcretam etiam infinita faciunt, ut Jordanus Brunus, qui innumerabiles mundos ſtatuit, de quo ſuo loco agemus. De quantitate corporum principalium, globorum cœleſtium, maſſæ terreſtris & aqueæ, hic dici quidem aliqua poterant, ſed remittimus ad Mathematicos, ubi illa plenius demonſtrantur.

(Hic Jordanus Brunus ſtatuit plures eſſe mundos, & quidem infinitos, ſi non actu, tamen potentiâ, & ſtellas in via lactea ſolis eſſe putat, quod & ipſe Carteſius facit. Crematus propterea eſt Brunus, quamvis Atheiſmi accuſari non potuerit.)

Quantitatem ſequitur diviſibilitas: quod enim extenſum eſt corpus 5
in partes quoque diviſibile eſt. Eæ ſunt, vel ſenſibiles, vel inſenſibiles. De ſenſibilibus nulla controverſia eſt, de inſenſibilibus magna. Nam Ariſtoteles Atomos negat, & Peripatetici, ſed ſophiſticis potiùs, quam veris argumentis, quæ inter ſe conferunt & examinant vulgares etiam Phyſici tamen naturâ ſanè oportet aliquod ultimum eſſe, quod non amplius ſit diviſibile. Quid animo vel notionibus fiat, non curat Phyſica, quà Phyſica. Tota igitur

Digitized by Google

igitur de Atomis & particulis doctrina huc ſpectat, de quibus ſingulari libro egit Joh. Chryſoſt. Magnenus, nec non de poris corporum, de quibus Er. Bartholini extat Tractatus, excuſus Hafniæ *in 8.* Nemo autem ſubtilius & explicatius omnem particularum doctrinam propoſuit, quam Carteſius. Cui jungi velim etiam è Peripateticis Honoratum Fabri, *Tom. I. Phyſic.* quo de ſtatu corporum ex ratione quantitatis agit. Omnes illæ affectiones, durities, fluor, viſcoſitas, lævor, varitas, denſitas, &c. à nemine melius explicantur, quam à Carteſio, qui in particularum conditione ſive figurâ omnem illarum affectionum rationem quærit. Et ipſe, cum de iis agit, Ariſtoteles neceſſe habet ad illas confugere, ut aliquot exemplis demonſtrare poſſem. Legatur Ant. Grandis *in Inſtitutione Philoſophiæ Carteſianæ, part. 4.* qui facilitate inſigni Carteſiana principia explicat. Quanta Atomorum & minimorum effluviorum vis ſit, & quam multæ operationes naturales ex iis dependeant, nemo plenius exequitur, quam Rob. Boylius *in libro de mira ſubtilitate & inſigni vi effluviorum,* Londini 1673. *in 12.* Pertinet huc minimorum ſpeculatio per Microſcopia inſtituta, quæ multa detegit in corporibus, quæ ad varias ſpectant affectiones, ſive conformationem totius, ſive rationem ſuperficiei, colores, &c. Italus quidam Fontana primus Microſcopiorum fuit Inventor, poſt hunc Pet. Borellus *de minimorum phænomenis Microſcopicas* aliquot *obſervationes,* Hagæ A. 1656. editas, ſcripſit. Poſt illos abſolutiſſimam Rob. Hooke, Vir maximi ingenii, & in rebus naturalibus tam acutum, quam Aquila cernens, *Micrographiam* dedit, Londini A. 1667. *in fol.* Anglicè hic liber eſt conſcriptus, multisque ornatus figuris æneis & Differtt. Phyſicis elegantibus. Henrici Poweri exſtant quoque *Microſcopicæ* (quæ Figurarum tamen delineatione carent) *Obſervationes,* Lond. 1664. in 4to. Commendat quoque Georg. Hieronymus Welſchius *in Addendis ad Hecatoſtheam ſecundam* Germani cujusdam Microſcopicas obſervationes, quas ille admirabiles vocat. Cœterum doctrinæ hujus maximus uſus eſt in Phyſicis: in omnibus enim naturæ operationibus quaſi deprehendi veſtigia ejus poſſunt in minimarum particularum figuris obſervatis, ut opere illo Hokiano abundè patet. Ne quid nunc dicam de admirabili illa proportione, quam deprehendere etiam in minimis corpuſculis poſſumus. Unde Boylius, in *libro Anglico de utilitate naturalis Philoſophiæ p. 38. & ſeqq.* eleganti diſcurſu proportionem illam vermiculi, qui *Acari* vocatur, quo eſſe nihil poteſt minutius, confert proportioni, quæ eſt in Elephante, atque illum huic præferre non veretur. Comparat ibidem vaſtitatem balænæ cum vermiculis in aceto detectis.

6 Edv. Digbæus aliam habet quantitatis diviſionem, quam ipſe Metaphyſicam appellat. Diſtinguit enim inter ſubſtantiam & quantitatem. Subſtantiam dicit unam eandemque, quantitatem autem variari, unde fiat,

ut

ut corpus aliquod varias ſubeat alterationes, jamque ſe majus, jam minus, fiat. Atque hæc principia ſubſternit raritati & denſitati, quibus affectionibus generalibus omnem doctrinam phyſicam ſuperſtruit. *Non poſſumus intelligere*, inquit, *Tr. 1. c. 3. quo pacto major ſit proportio quantitatis quam ſubſtantiæ, vel contra ſubſtantiæ quam quantitatis, niſi realis inter utramque diviſibilitas intercedat, multoque adhuc difficilius eſt intellectu, quomodo res eadem nunc majorem, aliàs minorem quantitatis proportionem habeat, niſi major minorve proportio ab eâ ſeparari poſſit, ſeu niſi vera ſit diviſibilitas inter quantitatem & ſubſtantiam, quod ut principiis, cauſa huic principiis, oſtenderem, neceſſarium foret, altius adhuc, & ipſa, ut ſic dicam, Metaphyſica viſcera penetrare.* Hæc Digbæus, quem tamen nihil novi hic docuiſſe video, quam, quod vulgò diſtinguant inter corpus, & inter effluvia corporum, quod extra illas Metaphyſicas ſpeculationes concipi rectius poſſunt, ut ad eorum intellectum iis non ſit opus. Nec video, quomodo diſtinctio inter ſubſtantiam & quantitatem hic commode locum habeat, cum & ſubſtantia corporis, quam vocat, ipſa per ſe quanta ſit effluvia verò particularum, vel corporis rarefacti majores portiones, non deſinant ſubſtantiæ eſſe, & ſuas habere ſingulæ quantitates. Nihil itaque, ut mihi quidem videtur, hâc ſubtilitate demonſtratum eſt.

Aliud quoque quantitatis conſequens eſt impenetrabilitas; Canon 7
enim eſt, *non dari penetrationem dimenſionum.* Ille autem non prohibet particularum inter ſe miſtionem: alia enim miſtio eſt, alia penetratio. Sunt autem quædam ita apta nata miſceri, ut penè penetrare ſe videantur. Circa quæ multæ conſiderationis ſunt naturalia phænomena, de quibus *Cap. de miſtione* pluribus agemus.

CAP. IV.

DE LOCO, UBI ET DE VACUO, VARIISQVE CIRCA VACUUM EXPERIMENTIS.

§. 1. *De Loco doctrina Ariſtotelis (quæ exploditur,) Carteſii & Pet. Gaſſendi, Epicurum ſecuti. Nihil aliud eſt locus, quam mera relatio. Theoriæ ejus utilitas in Phyſicis.* 2. *Vacuum in natura defendunt Epicurei, Gaſſendus, Valerianus Magnus, & alii Recentt., impugnant autem, poſt Ariſtotelicos, Carteſiani (& hos inter imprimis Ant. le Grand,) Th. Hobbeſius, & plerique Philoſophi cæteri.* 3. *Spatium Aere vacuum poſſe dari, conſtat e Scriptis & Experimentis Rob. Boylii, Ott. Gverikii & Florentinorum, de hoc argumento, de quibus Judicium additur.* 4. *Franc. Lanæ Ars ope Globorum Metallicorum, aere evacuatorum, per aerem volandi & navigandi, a G. G. Leibnitio commendata & emendata, a Phil. Lohmeiero autem, Plagiario Lanæ, pro ſuo venditata invento, examinatur, & in Praxin deduci haud poſſe oſtenditur.*

Digitized by Google

1 QUoniam corpus naturale quantitatem habet finitam, locus *illi* competit, quem affectionem corporum externam faciunt. Non opus eſt, ut hic tempus teramus inutilibus Peripateticorum diſputationibus, quorum ſunt ad ſpeciem quidem ſubtiles controverſiæ, ſed revera nihil habentes ſolidi. vid. Berirgardus *Circ. Peſano. 8.* ubi Ariſtotelis doctrina in utramque partem excutitur. Tota res tandem in prædicamentales quoſdam conceptus abit. Nuda itaque relatio eſt, refertur enim ad aliud; jam verò relatio nihil aliud eſt, quam modus aliquid Entis; ex eo ſcil. quod corpus habeat reſpectum ad aliorum corporum ſitum, ex eo locum habere dicitur, & inde denominamus terminis localibus corpora naturalia, quæ nos non in univerſum, ſed comparatè, ratione ſenſuum & aliorum corporum, conſideramus. Ariſtoteles quidem locum definit per ſuperficiem immobilem, ut ſignificetur, locum non ſimul moveri cum corpore locato, quô ſanè quid dicatur, non conſtat. Nam certè locus alicujus rei, ſi eſt ſuperficies corporis adhærentis, oportet illam ſuperficiem moveri, moto corpore. Carteſius locum duplicem facit, primo internum, quem vocat ſpatium trinâ ſuâ dimenſione conſtans, ſecundo externum, per quem intelligit ſuperficiem, vel corpoirs ambientis terminum. Gaſſendus concedit locum eſſe quantitatem, ſeu ſpatium trinâ dimenſione conſtans, illud tamen facit incorporeum. Dimenſiones enim ille facit alias corporeas, alias ſpatiales, illas verorum corporum *trinam* dimenſionem habentium, has iſtius ſpatii, cujus aliqua dimenſio à *terminis* corporum, vel adjacentium, vel circa jacentium, nobis concipitur, revera autem nihil eſt. Atque in eo ſententiam Epicuri ſequitur, qui totam mundi compagem ex corpore & vacuo fabricatur, quorum aliquod extra corpora eſt, aliquod ipſis corporibus interſperſum, atque huic vacuo, rebus interſperſo, locabilitatem corporum & motum adſcribit, id ſcil. eſſe, in quo corpora quieſcant & moveantur. Neque enim motum in natura fieri poſſe exiſtimat, niſi per vacuum; omnia enim, inquit, quieſcerent, quoniam, ſi vacuum non eſſet, corpus corpori obſtaret, de quo poſteà dicemus. Quod ſi plenitudo mundi ſtatuitur, ut à plerisque Philoſophis fit, nihil certè locus eſt, niſi mera *σχέσις*. Si enim locus definitur per ſpatium, quæro, quid ſit ſpatium. Dicit Carteſius & omnes, eſſe extenſum, quare locus eſſe non poteſt, ipſum enim corpus eſt, & habet locum. Quoniam ergò corpus non poteſt eſſe in corpore, quia non datur penetratio dimenſionum, nullum corpus in ſpatio, vel in ſe ipſo, contineri poteſt. Aut itaque locus, cum Epicureis per vacuum ſpatium definiri debet, aut nihil eſt, niſi mera relatio, quod poſtremum verum ego eſſe exiſtimo. Magnæ tamen utilitatis eſt hæc doctrina in Phyſicis, quoniam reſpectiva illa corporum locatio magnum ad operationes naturales momentum habet. Magna enim eſt corporum

Digitized by Google

porum naturalium conſenſio & diſſenſio ratione ſitus, quem habent. Magna ſolis virtus in terram eſt, quoniam eo in loco conſiſtit, quam non haberet, ſi eſſet remotior. Si Sirius ſtaret in loco Solis, fortaſſis easdem operationes ſentiremus, quas nunc ſentimus à ſole; certè Sirii & ſolis conjunctio duplicare illorum virtutem videtur. Ita vicinitas vel remotio agentium in natura magnas præſtant effectus. De loco totius Mundi more ſuo philoſophatur Val. Weigelius, in Lib. Germ. vom Orte der Welt/ Halæ Sax. *in 4to* edito, ſed nihil demonſtrat.

Offert hic ſe de Vacuo agendi occaſio, de quo variè ſentiunt Philoſophi. Plerique illud non admittunt in natura. Contra ſunt alii, qui naturam ſalvam eſſe non poſſe putant, niſi illud admittatur. Quid Epicuræi ſtatuerint, jam diximus, quorum dubiis reſpondet Ant. Grandis *in Hiſtoria naturali corporum, Art. 2. & 3.* Demonſtrat illic, non opus eſſe inani ſpatio, ut corpora quieſcant aut moveantur, nam in omni motu integrum corporum circulum ſimul moveri docet, Mathematicâ planè demonſtratione. Ut itaque non opus ſit, ad vacuum aliquod recurrere. Reſpondet quoque Experimentis illis, quæ Gaſſendus adducit ad vacuitates in corporibus demonſtrandas. Ad quem Lectores remitto; perſpicuè enim & diſtinctè dubia illa proponit & ſolvit. Nam affert Gaſſendus inter alia experimenta & hoc, quod, ſi quis accipiat vas quoddam aquâ fermè repletum, & tantùm ſalis communis addat, ut planè ſit repletum, tunc adhuc varii alii ſales, alumen nitrum, &c. addi poſſint, ex quo vacuum vult demonſtrare. Carteſiani Peripateticorum exemplo, nullum item vacuum in natura agnoſcunt; illi enim materia ſua ſubtili omnia complent. Hobbeſius, *in Lib. de Aere*, ne aërem quidem excludi è ſpatio aliquo poſſe concedit, quanquam experimentis, ut ego quidem arbitror contrarii convictus. Valerianus Magnus (in *Philoſophia* etiam ſua Ariſtoteli, in Logicis pariter atque Phyſicis, contrarius,) peculiari libro, Varſaviæ A. 1648. *in 8vo* edito, vacuum adſtruit, rationibus è thermometro petitis, quæ ulterius à Marino Merſenno Experimentis illuſtrantur, Victorio item Torricello, Iſ. Voſſio (*Lib. de Natura Lucis c. 9. ac 10.*) & aliis. Defendunt quoque vacuum Joach. Jungius *in Doxoſcopia, P. 2. ſect. 1. c. 5. diſtinct. 6.* à David Derodon in *Phyſica* ſua *Contracta, P. 1. c. 7.* Lud. de Beaufort *in Coſmopœia*, Joh. Phocyl. Holwarda *in Phyſica Novantiqua, c. 2.* Liber Baro de Nuland in *novis Phyſicæ Elementis.* 2

Robertus Boylius, in variis libris *de aëris vi Elaſtica, de ejus rarefactione & condenſatione*, ac in *novis Experimentis de aëre*, Anglicè ſcriptis, quæ *Actis Philoſophicis Anglicis* inſerta ſunt, non quidem ſimpliciter vacuum agnoſcere vult, dari tamen in natura poſſe ſpatium aëre vacuum contendit; imò eo devenit, ut certo inſtrumento gradus iſtius rarefactionis ad menſuram vocarit, 3

carit. Experimenta alia multa monſtravit Otto Gverickius, Conſul Magdeburg. magnus affectionum naturalium per principia Mechanica demonſtrandarum Artifex, qui pleniſſimos *de vacuo* Commentarios *in folio* ſcripſit, quo in libro multa complexus eſt, illuc non pertinentia. Nam totum penè mundi Syſtema illic exponit, & ſuper ſuis Demonſtrationibus fundare voluit, quæ tamen pertinent tantum ad ſingulares quasdam corporum naturalium affectiones, præcipuè Vacuum & rerum Magnetiſmum. Certum eſt autem, Virum illum in Germania cogitaſſe de iſtis inventis diu, antequam alibi iſtarum Demonſtrationum quicquam inſtitutum fuit. Liber quidem ejus A. 1672. demum prodiit, ſed Caſp. Schottus, *in Technica Curioſa*, præcipuam ejus partem, velut per Epitomen, A. 1664. in prægustum jam dederat. Varia ſunt & curioſa Experimenta circa eam materiam, *in Diſcurſibus Florentinis, Sággi Academici* dictis. Magni ſunt momenti omnia hæc experimenta, ac inprimis Boyliana, quia inter omnes majorem operam contemplationi huic Boylius impendit. Is ſcil. varia ſpeculatus eſt naturæ phænomena, corporumque locatorum in tali aliquo vacuo, ratione omnium qualitatum, varios effectus inde expertus, quorum cauſas accuratas nec ipſa dare poteſt. Adeò latent nos, quæ in profundo naturæ ſunt. Quod ſi accuratius illa omnia indagari poſſent, mirabiles poſſent inde effectus deduci. Vacuum aliquod ſpatium dari, tale ſc. in quo non ſit aër, certis experimentis demonſtrari poteſt, niſi fortè quis exiſtimaverit, *aërem adeò rarefieri poſſe*, & tamen implere idem ſpatium, quod cum rerum natura pugnat. Neque enim corpus minus fieri poteſt ſe ipſo, aut majus, niſi per alterius corporis vel expulſum, vel inſinuationem. Si aër craſſior eſt atque conſtipatur, ut in ſclopetis πνευματικοῖς, debet id fieri per approximationem partium, à ſe diſtantium, quarum diſtantia concipi non poteſt, niſi quod vacua quædam illis fuêre interſperſa, tale, quod aëre ſubtilius ipſi cederet, compreſſione facta. Quemadmodum in ſpongiâ fieri videmus, cujus partes ad ſe accedunt in compreſſione, aëre expulſo, qui antea foraminula illa complebat, elatére tamen ſuperſtite, ſeu conatu reſiſtendi, & in priorem ſtatum reponendi, ſi libertas detur. Eadem ratio eſt thermometrorum, baroſcopiorum, &c. de quibus in cap. de aëre prolixius dicemus. Nihilominus tamen Franc. Linus, *in Tr. de Corporum inſeparabilitate*, poſt Ant. Deuſingium & Honor. Fabrum (*in Tr. de Vacuo*,) Experimenta iſta pro Vacuo, tam Torricelliana, quam Magdeburgica & Boyliana, impugnavit, aliisque illorum cauſis detectis Vacuum naturaliter dari poſſe negavit, Ariſtotelicam autem de Rarefactione ſententiam, tam contra vacuitatum, quam corpuſculorum, aſſertores, ſibi viſus eſt demonſtraſſe. Sed huic à Rob. Boylio eſt reſponſum. Exſtat & Gilb. Klerckii *Lib. de plenitudine mundi*, quo Philoſophia Carteſiana, ea etiam in parte, defenditur. Joh. Marcus Marci, *in Lib. de Iri-*

de

Digitized by Google

de p. 54. Vacuum quinto Elemento compleri contendit. Quomodo hinc de levitate quoque & gravitate aëris judicium inſtitui poſſit, *Cap. de aëre* videbimus.

Occaſione tamen hujus doctrinæ incidit, quod aliquis, hoc fundamento fretus machinam aliquam meditatus fuerit, quæ, ſublevata in aërem proportionatum, aliquod onus ſecum trahere poſſet, quod prolubitu navicula eſſe poſſit, vel corporibus aliis, vel hominibus, referta, ſervata tamen ponderum proportione. Eſt is Franciſcus Lana, Italus, cujus liber Italicâ linguâ ſcriptus, *Prodromo al' arte maeſtra*, (Brixiæ A. 1670. in fol.) 4 2.3. varia à ſe experimenta excogitata proponit, ſed pleraque inania, ac in inanibus ſpeculationibus fundata, nec ad praxin deducta. Inter ea habetur illud quoque *c. 6. quomodo poſſit fabricari navis, quæ per aërem eat, cum remis & velis.* Fundamentum ejus hoc eſt præcipuum: quod ſupponat dari poſſe globum aliquem, è laminis metallicis confectum, cujus contentus aër ipſo globo gravior ſit, quod ille calculo Euclideo, ex proportione Diametri ad peripheriam ducto, evincere laborat. Præſupponit porrò, aërem, in tali globo contentum, graviorem ipſo globo, ſi inde extrahatur per artificia nunc nota, effecturum, ut globus ille ſurſum feratur, quemadmodum, ſi intra aquam globum talem quis haberet, aquâ vacuum, globus ille aſcenſurus ſit in ſuperficiem aquæ. Globos illos multiplicat pro ratione ponderis appendendi. Hæc ejus viri ſententia eſt, quæ tamen graviſſimis dubiis urgetur. Ne quid enim dicam de calculo iſto Euclideo, valdè vereor, ne ille, in abſtracto ita formatus, in materia deficiat, præſertim in tanta metalli & ipſius aëris proportionis & ponderis incertitudine. Neque enim laminæ metallicæ adeò exactè proportionem ponderis ſervare poſſunt, & ipſa craſſities metallica obſtare videtur. Quod ſi nimis tenuis illa lamina eſſet, difficile exhauriri aër poſſet, qui eſt conatus omnium maximus, adeò ut laminæ non niſi exactè rotundæ, & aliquo modo etiam craſſæ, hanc vim ſuſtinere poſſint. Quadrata forma laminæ etiam craſſæ hoc conatu, velut pannus, complicatur. Denique & ipſa adunitio laminarum multum difficultatis habet, nam non ita illa exactè fieri poteſt, ut non rimula aliqua ſuperſit, quâ ſuperſtite tota res in nihilum recideret. Præterea etiam etiam illud Lanæ præſuppoſitum, de aſcenſione talis globi, nondum probatum mihi videtur hoc fundamento; longè enim alia ratio eſt corporis inter aquam concluſi, quam ejus, quod in aëre eſt. Illud enim terminum ſuum facilè aſſequitur, ſuperficiem ſcil. aquæ, quem verò in aëre terminum aſſequi poſſit globus talis, non videò, &, niſi me omnia fallunt, preſſio ipſa Athmoſphæræ impediret ejus aſcenſionem: illa enim, æqualiter omnibus lateribus incubans, non admitteret ejus aſcenſionem. Plura de hoc Navigio volatili J. Chr. Sturmius *in Collegio ſuo Curioſo.* Vocarunt quoque Angli

gli ſub examen. Sed fruſtra, ut mihi quidem videtur, omnes illi conatus erunt. Miror Gotfr. Wilh. Leibnitium, virum ingenioſum Germanum, *in Hypotheſi ſua nova Phyſica*, probaſſe hæc fundamenta Lanæ. Diſertè enim ille *p. 25.* ait, ſi quid arte humanâ parari queat aëre levius, ſpem eſſe perveniri ad artem volandi poſſe; ubi & recenſet Lanæ ſententiam, quam & Iſ. Voſſii eſſe ait: Si detur vas concavum, tam grande, ut aër intus concluſus continenti, ſeu vaſi, per ſe ſumpto, præponderet, aëre tùm exantlato aſcenſurum illud vas in aërem. Calculos tamen Lanæ non rectè ductos ait, aliumque ſubſtituit, quem rectius proceſſurum putat. Cautè tamen addit tandem: *ſed an bullæ* (ita vocat vaſa illa) *tanta magnitudinis commodè fieri, & penitus, & ſine ruptura, exhauriri & durare poſſint, ego in me non ſuſceperim.* Illud Lanæ Commentum nuper non nemo ſibi tribuere auſus eſt, manifeſti plagii facilè arguendus Philippus Lohmeier, ſc. Prof. Rintel. *in Diſſertatione* non ita pridem *de arte volandi per aërem*, editâ. Omnia enim penè verba ex Lana deſcripſit, nullâ ejus mentione factâ, ſeque Autorem tanti arcani jactat, ac Principes ad elaborationem ejus machinæ invitat. Apud Ott. Guerikium, quodam in loco, legere memini paratum ſibi fuiſſe Recipientem vitreum, cujus peripheriam aëre contento leviorem fuiſſe ait, neſcio quo calculo ſuo & menſurâ uſus. Nulla verò illic mentio eſt, in aërem aſcendiſſe globum iſtum.

CAP. V.
DE TEMPORE.

§. 1. Tempus ad Phyſicam non pertinet, niſi quatenus durationem rerum deſignat. Durationis hujus cognitio uſum habet in Phyſica & Medicina multiplicem. Franc. Baconis Verulamii Hiſtoria Vitæ & Mortis, *& Job. Grauntii* Bils of the mortality, *in hoc argumento commendantur. 2. Quæſtio de Interitu Orbium & Globorum integrorum affirmative deciditur. Stoicorum hac de re doctrina. Scriptores de interitu mundi gentilibus credito. 3. Diluvii univerſitatis ab Iſ. Voſſio Mathematice impugnata, a Nicol. a. Stenonio demonſtrata. Poſſibilitas conflagrationis Globi Terraquei ex Phyſica iiidem oſtenditur. Summa difficultas in corporum, non ſolum maximorum, ſed etiam minimorum, temporibus inveſtigandis. 4 Scriptores varii de vita termino & prorogatione, uti & longævitate. 5. De Cadaverum corruptionis tempore, vita in iis e Job. Marci Marci ſententia ſuperſtite, quorundam item incorruptibilitate & cruentatione miraculoſa, monita. Th. Kerkringii præſervatio cadaverum per ſuccinum.*

1 INter externas corporum affectiones tempus quoque refertur, quod quidem per ſe ad Phyſicam non pertinet, niſi in quantum ex duratione rerum

rum judicium aliquod de conſtitutione corporum iniri poſſit. Ariſtoteli definitur tempus *numerus motus ſecundum prius & poſterius*; ſed ea Mathematica potius definitio eſt. Neque ſolùm ad motum refertur tempus phyſicè conſideratum, ſed mathematicè, quando ſcil. ex ratione motus ſolaris, vel aliorum corporum cœleſtium, menſura temporis initur. Ideoque temporis conſideratio, quatenus menſura eſt, ad Phyſicam non pertinet, niſi in quantum nobis deſignat durationem rerum. Sola enim rerum duratio ſpectatur Phyſico. Quæſtiones hinc ſolent formari: an tempus fuerit ante ſidera & mundum conditum? quod ſuo modo concedi poteſt. Quomodo differat æternitas à tempore Phyſico? quæ inutilis quæſtio eſt, à nobis non expedienda. Habemus & in Mathematicis Menſuræ Menſuras, Horologia ſcil. ſecundum quæ computari tempora poſſunt, de quibus Mathematici conſulantur. Ad durationem rerum perveſtigandam non eſt nobis opus illis minutiis, ſufficit hic latior calculus. Eſt verò illa durationum hiſtoria in natura maximi uſus, unde judicium de mixturâ & texturâ corporum fieri poteſt, quomodo ſc. illa inter ſe compacta ſint, quo ordine, quâ proportione. Nam eorum omnium aliqua ſigna apparent in duratione eorum. Judicium hinc quoque de corruptione corporum inſtitui poteſt. Inprimis obſervari poſſunt fatales illæ corporum periodi & termini, quos Deus ipſis præſcripſit, ipſaque non excedunt. Multum quoque cognitionis inde accreſcet doctrinæ Medicæ, ſi hiſtoria quædam inſtituatur durationum vitæ & mortis diſtinctorum hominum, ſub vario cœli climate poſitorum, in montibus, ſylvis, locis paludoſis, arenoſis, metallicis, calidis, frigidis, habitantium. Præivit in hoc labore Magnus Verulamius, cujus extat *hiſtoria vitæ & mortis*, magno ingenii conatu ſcripta. Utile quoque erit hiſtorias ipſas in aliqua ſocietate vita functorum notare, quô ſcil. genere morbi, quâ ætate, perierint. Id fecit ex anglis, libro cui tit. *Bils of the mortality* (i. e. *Naturales & Politicæ Obſervationes ſuper ſchedulas mortalitatis Anglicas, ſive Catalogos hebdomadales natorum & mortuorum*) Johannes Graunt, qui perpetuum catalogum texuit omnium hominum certo morbi mortisque genere mortuorum & natorum, unde educit multa conſectaria, tam Politicis & Statui, quam Medicis & Phyſicis, utilia. Prodiit Liber iſte (cujus Argumenta *Tomo II. Ephem. Gall. p.352. & ſeqq.* enarrantur) Oxoniæ A. 1665. *in 8vo.* Similiter in omnibus corporibus naturalibus procedere licet, à ſummis ad ima, ad methodum illam à Verulamio præſcriptam.

Pertinet huc quoque quæſtio de interitu & corruptione integrorum orbium & globorum, cujus eſſe viciſſitudines veteres quoque ſenſere, qui idem illis fatum eſſe voluerunt, quod partibus eorum. Et ſanè generationes illæ novarum ſtellarum & cometarum non obſcurum argumentum præbent, nova quædam corpora, in vaſto hoc aëris vel ætheris Oceano, vel vorticibus,

ticibus, ut appellat Carteſius, naſci poſſe, quemadmodum in mari Inſulæ naſcuntur per materiæ cujusdam congeriem, in unum aliquem locum compactæ. Non omnia etiam in orbibus æthereis eſſe æterna & conſtantia, nunc credere incipimus, poſtquam Mathematici demonſtrationibus ſuis fidem fecerunt. Stoici olim mundi interitum etiam ſtatuebant, ſive generalem quandam ἐκπύρωσιν & κατακλυσμὸν, æſtatem ſcil. atque hyemem univerſalem, quæ per vices redirent, ut ita mundus ſecundum externam ſui compoſitionem tantùm interiret, non ratione ſubſtantiæ. De hac Stoica mundi exuſtione quid ſentiendum ſit, legi poteſt Jac. Thomaſius in pecul. *Diſſert.* quâ Epicriſin & collationem inſtituit cum Chriſtianorum doctrina, mundi interitum ſtatuente. vid. quoque Hier. Magius, qui *de exuſtione mundi* ſingularem librum ſcripſit, & quæ Alphonſus Pandulphus ex omnibus, tam Gentilibus, quam Chriſtianis Scriptoribus, *libro de fine mundi*, congeſſit.

3 Cæterùm, quod globum terraqueum attinet, impoſſibile non eſt, illum has vices ſubire. Quomodo diluvium toti huic globo accidere potuerit, ſubtiliſſimâ methodo demonſtravit Nicolaus Stenonis, *in Prodromo Diſſertationis ſuæ de ſolido intra ſolidum naturaliter contento.* Qua ratione illorum argutatiunculæ retundi poſſunt, qui Mathematicis rationibus univerſalitatem diluvii impugnant. Quod fecit ſingulari libro Iſaacus Voſſius, quanquam nomen Diſſertationi non propoſuerit. Ita quoque *igne conflagrare* poſſe globum terrenum ſimili ratione non eſt impoſſibile, ſi æſtuaria illa ſubterranea vires acquiſiverint, & vicinas partes, maximè inflammabiles, corripiendo totum tandem globum incendant. Cum enim maxima terræ pars metallica ſit, imò ea, quæ centro propriora ſunt, ipſiſſimum metallum fuſum exiſtimem, impoſſibile non eſt, colliquatione partium metallicarum facta, corticem hunc externum, quem terram vocamus, cum appendicibus ſuis, facilè in cineres abiturum. Fuit quoque Carteſius in illa ſententia, terram ſucceſſu temporis mutari in ſolem poſſe, quod fieret fortè hâc conflagratione; ſolem verò mutari in terram vel planetam poſſe, ubi maculæ, quas ſenſim attrahit, prævaluerint, ut corpus ſolare cruſtam aliquam terream ſibi obducat. Illa hic obiter de corruptionibus corporum & maſſarum univerſi dicta ſunto, in quibus ſenſu ſuo quemcunque abundare patimur, ab experientia nihil adjuti, ſolâ enim ſuſpicione tantùm quædam divinamus, cùm unius hominis, & multorum millium, ætates non ſufficiant ad has obſervationes. Objecti enim vaſtitas, & infinitas, & longinquitas, & diuturnitas, magna ſunt philoſophantium obſtacula, qui in particulis tantùm ſæpè laborant, & vix ſapiunt, quoniam univerſi hujus connexio illos latet. Unde multæ dependent operationes, multa phænomena naturæ, in quorum cauſis inveniendis ætatem & vitam conſumimus, oleum-

Digitized by Google

oleumque & operam perdimus. Quæ difficultas magnorum corporum, eadem minimorum eſt, nam & in horum temporibus obſervandis maximus profectò labor eſt. Quis fungi unius noctis propaginem ſatis mihi explicet, & texturam ejus aliquot horis elaboratam, ut penè viſui petere poſſet, niſi cognitioni noſtræ quaſi ſpontè ſubduceret natura. In vita Ephemeri inſecti, quam Joh. Schwammerdammius Belgice deſcripſit, quæ non miracula obſerves?

Pertinet quoque huc doctrina de Termino vitæ humanæ & de vita 4
proroganda, & longævitate Patriarcharum, circa quæ argumenta plurimæ occurrunt difficultates, integris Diſputationibus & Libris à quibusdam deductæ. De Vita & Morte Matth. Flacius Jun. Librum ſcripſit non contemnendum.

De Termino vitæ Joh. Beverovitius viros doctiſſimos ſui temporis exercuit, quà Theologos, quà Medicos, quorum Reſponſa ſingulari volumine (Leidæ A. *1636. in 4to*) ſunt congeſta, & lectu digna ob varia dubia, omni ex parte mota.

Quod longævitatem Patriarcharum attinet, aliorumque hominum, legendi ſunt Verulamius in ſua *Hiſtoria vitæ & mortis*, Joh. Henr. Heideggerus peculiari *Diſſertatione*, quæ habetur in ejus *Patriarcharum hiſtoria*, & Henr. Meibomius Jun. in ſingulari *Epiſtola de longævis*.

Quod vitam prorogandam attinet, Medicos habemus, qui ex artis ſuæ principiis integros libros eo de argumento ſcripſêre. Phyſicis quoque rationibus & Medicis uſus eſt, in libro ſæpius laudato, Verulamius, cujus liber multarum aliarum cogitationum ſemina tradere videtur. Ita enim omnia complexus eſt generali ſuâ contemplatione, ut ſingula ejus libri viam ſternant ulterioribus cogitationibus. Hier. Cardanus quoque *libro 2. θεογνώςων*, qui occurrit in *Operum* ejus *Tomo 2.* argumentum hoc de vita proroganda tractat. Legi quoque poſſunt *Acta Anglicana Regiæ Societatis p. 1179.* ubi de eodem argumento diſſeritur.

Poteſt hic quoque disquiſitio inſtitui de tempore, quo cadavera vel 5
hominum, vel brutorum corrumpi ſolent. Joh. Marcus Marci quidem vitam etiam cadaveribus reliquam facit, ac per tempus aliquod ſatis longum incorruptibilia ea manere poſſe credit, quoniam exiſtimat ecſtaſin pati poſſe homines, quæ annos plures durare poſſit, unde corpore hominum cadaveribus ſimilia quidem videantur, revera autem vivant. vid. *Philoſophiæ vet. Reſtit. P. 4 ſubſect. 1. & 2.* Multa hinc deducit paradoxa, quæ ſuo loco relinquimus. Videatur quoque Chriſt. Frid. Garmannus in *libro de Miraculis mortuorum*, Lipſ. A. 1670. edito. Quod corpus totum, vel corporis partes aliquas, incorruptibiles, attinet, ego multa hic ſuperſtitioſa & fabuloſa ſubeſſe exiſtimo. Cœterùm exiſtimantur cadavera violentâ morte peremto-

Digitized by Google

rum inconſumpta manere, cujus rei exemplum memorabile extat apud Melchiorem Adamum, *in vitis JCtorum in vita Hutteni p. 17.* Ipſe Huttenus ad Arnoldum de Glauberg, JCtum Francofurdienſem, ſcribit: *Rem admirandam, & cujus propè nullius fides capax ſit, ? idiſſes, quartum jam annum defoſſum corpus non conſumptum, non putrefactum, totam adhuc faciem cognoſcibilem, quin etiam ſanguine commaduit attactum. En igitur innocentiæ teſtimonium.* Fuit ille Joh. Huttenus è familia Uldarici in prælio quodam occiſus, de quo prolixior ibi narratur hiſtoriâ. Quid arte fieri poſſit, non jam moramur. Theod. Kerckringius hodiè ſuccinum ita temperat, & coquit, ut tota cadavera, quanta quanta ſunt, ejus circumfuſione à corruptione præſervet.

Habet Infantem undiquaque ſuccino circumfuſum, quem adhuc integrum & ſine corruptione ſervat, fœtum item bimeſtrem.

CAP. VI.

DE MOTU CORPORUM, ET PARTICULARUM IN CORPORIBUS.

§. 1. *Motus doctrinam recentiores Mathematice explicant, & ex ea, poſt Epicureos, omnia ferme Phænomena naturalia deducunt. Sed Principium hoc eſt inſufficiens. 2. Ariſtoteles intricatiſſime de eo philoſophatur, diſtinctius autem & luculentius Carteſiani, quorum doctrina, ex ipſo Carteſio & Dan. Lipſtorpio, fuſe proponitur. 3. Subjungitur ejusdem cenſura, quædam dubia, quædam falſa in ea eſſe, oſtendens. 4. Motus variæ ſubdiviſiones. 5. G. G. Leibnitii theoria Motus abſtracti, & hypotheſis Phyſica, huic ſuperſtructa, commendantur. 6. Nec non Scripta de Motu Joh. Alph. Borelli, quocum Franc. Wilh. L. B. de Nuland, ferme eadem docet. Wilh. item Petti nova hypotheſis, & Joach. Jungii de Motu MStum. 7. E ſola Motus doctrina omnia naturæ Phænomena non poſſunt explicari. 8. Pauca de Quiete, & Inteſtinis motibus particularum in ſolidis quieſcentibus, è Rob. Boylii de his Scripto, adduntur. 9. Doctrina de fermentatione in Phyſicis & Medicis utilitas, ac Scriptores præcipui.*

1 AD affectiones externas Motum & Quietem referunt vulgò Phyſici. Affectio enim externa corporis naturalis eſt moveri & quieſcere. De motu hoc multa dici poſſunt, & ſunt, qui omnes naturæ operationes in eo fundant. Recentiores methodo Mathematicâ planè hic procedunt, ut, poſitis definitionibus, petita aliqua ſive poſtulata tradant, his impetratis regulas certas, vel axiomata, conficiant, quibus, ut certis & indubitatis explicari poſſe putant ea, quæ habemus in natura phænomena, omnes-

Digitized by Google

omneſque naturæ operationes. Hinc formam, & formales actiones & vitales, deducunt, & quicquid præterea in corporibus activum eſt. Epicurei è veteribus primi ſunt, qui motum particularum horſum, vorſum, ſurſum, deorſum, motum concurrentiæ, &c. animo concipiebant, ut inde corporum rationem demonſtrarent. Subtiliter illi quidem multa de hoc motu diſſeruere, & quæ uſum aliquem obtinere poſſunt in demonſtratione rerum, ſolo tamen illo principio fruſtra confidimus, ut *Cap. de Secta Epicureorum* pluribus diximus. Videri quoque Joh. Franciſcus Grandis poteſt in ſingulari *Diatribe adverſus Epicureos*, ad Gaſſendum, eorum defenſorem ſcripta.

Ariſtoteles quoque multa de motu tradit, imò naturam per principium motûs definit. In toto verò hoc argumento, quod in Mathematicorum ſcholis tractandum erat, Metaphyſicis ſpeculationibus omnia involvit, ut certè, quid velit ſibi, expeditu admodum ſit difficile. Quis enim Oedipus ſatis mihi explicet illam motus definitionem: *Motus & actus Entis in potentia, quatenus in potentia?* Infinitæ ſunt hîc interpretum ſpeculationes, ipſis verbis Ariſtotelicis intricatiores. Nihil attinet in re inani tempus & operam perdere. Longè diſtinctius Carteſius motum nobis definit: *Motus eſt translatio unius partis materiæ, ſive unius corporis, ex vicinia eorum corporum, quæ illud immediatè contingunt, & tanquam quieſcentia ſpectantur, in viciniam aliorum.* vid. ejus *part. 2. principiorum Philoſophicorum, §. 25.* Hinc quies, motui contraria exiſtens, nihil aliud eſt, quam ejus abſentia, *ibid. p. 27. & 37.* Determinatio motus eſt, quâ mobile à termino à quo, ad certum terminum ad quem, promittitur. Communicatio vel propagatio motus eſt actio, quâ motus ex unâ parte materiæ in aliam, vel quieſcentem, vel tardius aut aliter motam, transfertur. Atque hæ definitiones ſunt expediti ſenſûs, quas capere quilibet poteſt; explicant enim naturam motus localis, extra quem nullus alius datur, quanquam Ariſtoteles motum localem ab aliis quibusdam ſpeciebus diſtinxerit, quales ſunt augmentatio & diminutio, generatio, corruptio, &c. Quæ ipſæ ſpecies tamen motu locali peraguntur, &, ſi recentiores audimus, omnis ejus formalis ratio in particularum motu, ejusque determinatione conſiſtit, quod tamen ſuo loco nunc relinquimus. Nos quidem, materiæ generationem & compactionem mediante motu tali fieri, agnoſcimus, ſed determinationem iſtius motûs à ſublimiori principio dependere exiſtimamus. Poſtquam has definitiones motûs in ſolido collocavit Carteſius, poſtulata hinc aliqua & axiomata format, quæ diſtinctius ordinat Dan. Lipſtorpius *in ſpeciminibus Philoſophiæ Carteſianæ.* Petit enim, ut (*primo*) concipiamus vacuum ſpatium, ſeu corpus, quod motus aliorum corporum nullâ ratione impediret, nec juvaret. (2) petit, ut duo corpora perfectè dura, & à reliquis omnibus ſic diviſa concipiantur, ut eorum

Digitized by Google

motus à nullis aliis circumjacentibus impediretur, nec juvaretur; (3) petit, ut duo illa corpora perfectè dura, & à reliquis omnibus diviſa inter ſe indirectim, à ſiniſtra verſus dextram, committantur. (4) petit, ut in iis magnitudo & velocitas accuratè examinentur & ſeorſim ſpectentur; (5) petit, ut, depoſitis ſenſuum præjudiciis, purâ mente conſideretur, quid futurum ſit in eorum mutuo concurſu. (6) petit denique, ut, veritate diſtinctè percepta, Philoſophi conſiderent, eſſe à ratione planè alienum, propter ſola ſenſuum præjudicia & experientias, in medio heterogeneo, & ope corporum non exactè durorum, nec perfectè ſolidorum, factas, ea, quæ à puro intellectu clarè & diſtinctè percipiuntur, in dubium revocare.

Hinc Axiomata & regulas communes deducit: (1) Deus omnium eſt motuum, qui ſunt eruntque in mundo, cauſa generalis. (2) Deus in principio mundi materiam creavit, & tantum motus illi impreſſit, quanto *illi* opus fuit ad rerum productionem, quam hactenus conſervat. (3) *Hinc* eſſe, quod omne corpus, quantum in ſe eſt, in eodem ſtatu maneat ſimplex & indiviſum, nec unquam niſi à cauſis externis mutetur. (4) Et ſic id, quod quieſcit, perſeveraturum ſemper in quiete ſuâ, niſi externo impetu loco pulſum fuerit. (5) Ubi verò corpus aliquod moveri cœpit, *tamdiu* moveri eâdem celeritate, quamdiu nihil occurrit, quod vel imminuit, vel ſiſtit, ejus impetum. (6) Ex eo porrò educit, omnem *naturam eſſe* conſervatricem ſui, & nihil tendere ad ſui ipſius *deſtructionem*. (7) Omnem motum ex ſe ipſo eſſe rectum, & ideò circulariter mota tendere ſemper, ut recedant à centro circuli, quem deſcribunt. (8) Corpus motum, alteri occurrens, ſi minorem vim habeat ad pergendum ſecundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei reſiſtendum, nihil amiſſurum de ſuo motu, ſed ſolam motûs determinationem perditurum. (9) ſi occurrat corpori minus forti ad reſiſtendum, quam ipſum ſit ad movendum, tùm illud ſe commoturum, & tantùm de ſuo motu amiſſurum, quantum in alterum corpus transfert. (10) ſi occurrat corpori æquali, & æquè velociter mobili, ſolam motus determinationem amiſſurum. (11) Si verò occurrat corpori planè æquali, ſed quieſcenti, utrumque ſui effectus partem ſortiturum dimidiam, h. e. partem ſui motûs communicaturum cum reſiduo reflectendam.

3 Hæc ex mente Carteſii Lipſtorpius prolixè proponit in libro à nobis laudato, quod pleraque Matematicæ veritati inniti videntur. An verò in Phyſicis pro abſolutè veris & demonſtrativis habenda ſint, non parum dubitationis eſt. Nam aliqua vel ex hypotheſi tantùm dicuntur, e. g. nullum motum ceſſare ſemel inceptum, niſi propagetur eadem quantitate, omnem materiam ſubtilem recedere à ſua Sphæra per lineam rectam, quod circa nos

vacuum

Digitized by Google

vacuum nullum ſit, in quo moveri poſſunt corpora, ut proinde difficilis ejus probatio ſit. Quædam ex iis falſa omninò eſſe videntur, e. g. motus certâ quantitate mundo inditus, ut nullus novus oriatur, ſed tantùm tranſeat de uno corpore in aliud, & quantum uni accedit, tantum alteri decedat. Inſtantias plurimas dedit Ludovicus Beaufort *in Coſmopœia divina pag. 65.* Unicus ille animalium ſpontaneus motus falſitatis arguit hanc hypotheſin. Cum enim animalia, antea quieſcentia, incipiunt ſubitò vehementer moveri, quæritur, à quo talis motus iis communicetur, & cui decedat. Denique quis neget corpus aliquod immediatè moveri poſſe ab aliquo Spiritu, Angelo vel Dæmone? Homo quoque, immediatè à mente excitatus, ſe liberè determinat ad motum, vel quietem. Hæ poſtremæ ſunt, ſed validiſſimæ objectiones Beaufortii: Nam ad cœteras regeri non pauca poſſunt. Ideoque ex his ſpeculationibus, planè Mathematicis, & à materia abſtractis, tantùm afferendum eſt ad naturæ phænomena demonſtranda, quantum ipſa natura admittit. Multa quidem notionibus noſtris præſupponere poſſumus, quæ ſatis quidem expedita nobis videantur, multum tamen difficultatis habeant, ubi rei ipſi applicueris. Certè, quæ de propagatione motus ſemel incepti, Carteſiani tradunt, inſignem & apertiſſimum habent in natura uſum; ſtatuendum tamen eſt, eum aliquando etiam ceſſare poſſe. Omnis enim motus propagatur cum gradu aliquo deficientiæ ad quietem.

Motus variè ſubdividi poſſunt, & ſecundum varias reſpectus conſiderari. 4 Nam ſecundum gradus alius eſt, vel celer, vel tardus, vel mediocris. Secundum cauſas eſt vel ſpontaneus, vel violentus, vel inſitus, vel propagatus. Secundum terminos alius eſt vel rectus, vel circularis, vel mixtus. Rectus iterum eſt vel horizontalis, vel perpendicularis, vel obliquus. Ex his variæ aliæ ſpecies oriuntur, tractio, vectio, ſuctio, frictio, pulſio, truſio, curſus, volatus, natatus, reptatio, preſſio, volutatio, rotatio, refractio, diſtillatio ſive evaporatio, diſcombinatio, ſerratio, terebratio, & ſi quæ ſunt his cognatæ ſpecies aliæ.

Non ita pridem Godfr. Gvilh. Leibnitius *Theoriam motus abſtracti, ſeu* 5 *rationes motuum univerſales, à ſenſu & Phænomenis independentes*, edidit, qui exiguus libellus magna induſtria omnem motus rationem, ſecundum omnes figuras, poſitus, modos, explicat, ut profectò plus ille perfecerit exiguis iſtis foliis, quam alii vaſtis libris. Huic *Theoriæ* ſuperſtruit *Hypotheſin Phyſicam novam*, in qua Phænomenorum naturæ plerorumque cauſas ab unico quodam univerſali motu, in globo noſtro ſuppoſito, neque Tychonicis, neque Copernicanis aſpernando, repetit. Plena ſunt omnia ſubtili ingenio, & in multis quaſi ex abdito eruit nonnulla, de quibus non cogitarunt alii. Hanc ſuam doctrinam Societati Anglicæ dedicavit, quæ in pretio

Digitized by Google

quoque habuit, & recudi à Typographo ſuo fecit. In *Actis Societatis* quædam habentur Joh. Wallifii ad ejus *Hypotheſin* monita, quæ illic legi poſſunt.

6 Non ita pridem etiam Johannes Alphonſus Borellus, Prof. Piſanus, Mathematices Phyſicesque peritiſſimus vir, ac ſingulari judicii & ingenii acumine in naturalibus pollens, *de vi percuſſionis* vaſtum librum edidit in 4. acutum & laborioſum, in quo omnem illam motûs doctrinam ad certas quaſdam regulas revocavit, in multis cum Carteſianis convenientes. Quibus regulis ſemel poſitis, procedit deinde ad demonſtrationem multorum in natura phænomenorum, ac ſpecialibus exemplis illuſtrat, quæ generalibus regulis conceperat. Dignus ſanè & liber ille, qui cum Carteſio Leibnitioque jungatur, ut ita collatis omnium ſententiis videamus, in quibus conveniant, in quibus differant. Omnibus certe in illo genere Scriptoribus palmam præripit, & nil ferme addi poteſt ejus ſubtilitati. Poſt Borelli Tractatum editum Franciſcus Wilhelmus, Liber Baro de Nuland, in *Elementis* ſuis *Phyſicis*, vel *nova Philoſophiæ principiis*, in multis Carteſio contradixit. Nam Carteſium motus naturam non intellexiſſe ait, per ſe nullum motum circularem dari, corpora circulariter mota non conari recedere à centro, regulas quoque motus habet cum Borellianis in multis convenientes, quod ſe inſcio tamen contigiſſe memorat, Borellum tamen ipſum paralogiſmorum nonnullorum accuſat in motus demonſtrationibus. *Cæterum* & ipſe Borellus de motu animali librum, quem editum nunc eſſe audio, promiſit, quo forte non minus ſubtilia & curioſa continebuntur. Quæ in natura contingunt generationes & fermentationes, & hypotheſibus ſuis ſatis concinnè explicat. Supereſt & Joach. Jungii *Lib. de Motu* poſthumus, quem diſcipulorum aliquis Editioni paratum ſervat. Urgent hanc vehementer Angli, à quibus magni Jungius æſtimatur. Et fuit ſanè Vir ſublimis ingenii, quique naturalium rerum cauſas accuratiori, quam vulgo hactenus factum, oculo inſpexerat, ac multa ad Mathematicas leges revocaverat. *Novam Hypotheſin Motus Elaſtici* Wilh. Pettus è Soc. Reg. Angl. adjecit Libello ſuo *de Uſu duplicatæ proportionis in ſingularibus quibuſdam*, Londini A. 1674. *in 12.* excuſo. Multa is habet curioſa, quæ ſpectant ad doctrinam Motus, cujus varia proponit Experimenta ſpecialia, duplicando Motuum propoſitiones. Quæ de primo motore ap. Peripateticos ſunt controverſiæ, legi poſſunt apud Berirgardum in *Circulo Piſano*, ubi & de motu projectorum prolixè agitur.

7 Mihi quidem non videntur, omnia illa indiſtinctè poſſe ad motus doctrinam referri naturæ Phænomena. Utut enim ſubtiliter iſta ſint excogitata, non tamen omnes abſolvunt rationum numeros. Eſt præterea aliquod in natura ſuper illos motus conſtitutum principium determinans,

quod

Digitized by Google

quod qui non obſervat, in ſpecialibus nonnullis exemplis, is nihil videt. Borellus iſtis ſuis Regulis explicare ſe tamen non poteſt, niſi concedat eſſe particulas quasdam in natura, quæ per ſe ipſas moveantur, & moveant alias. Ad id extremum demum deveniendum eſt, ſive ſit illud materia ſubtilis, ſive aliud quod in natura ſpiritale principium.

Reſtat nunc, ut etiam de quiete aliqua dicamus. Quies nihil aliud 8
eſt, quam abſentia motûs, in quo ſtatu corpora per ſe ſunt, motus verò illis accidit. Atque hic, ſi argumentum hoc preſſius conſideremus, profunda ſanè illa inquiſitio eſt, quæ corpora quieſcant, & quatenus quieſcant, an, cum tota quieſcant, etiam partes eorum moveantur. Quod ſi rem rectè conſideraverimus, nullum corpus tam denſum & ponderoſum inveniemus, in cujus, ut ita dicam, viſceribus, & abſtruſis receſſibus, non dentur inteſtini quidam particularum motus. Nemo rem illam attentius conſideravit, quam Rob. Boylius *in Diſſertatione de inteſtinis motibus particularum in ſolidis quieſcentibus*, ubi exemplis gemmarum, vitri, lapidum, marmorum, lignorum oſtendit tot affectionibus iſta corpora eſſe obnoxia, ob inobſervatum quendam motum particularum, in illis deliteſcentium, quæ, cum in motu ſunt, vel provocantur à vicinis corporibus, particulas ſibi connexas iterum movere incipiunt. Illuſtria ſunt exempla illa, quæ de maculis in gemmis notat ad ſolis motum mobilibus.

Pertinet huc etiam doctrina Fermentationis, quæ maximi in Phy- 9
ſicis uſus eſt, cujusque veram indolem ac naturam quisquis accurate ſciverit, eum perfectiſſimum rerum Naturalium habebo Indagatorem. Omnes enim naturæ mutationes, alterationes, generationes, corruptiones, non niſi fermentatione fiunt. Ejus artifex ſola atque unica eſt Chymia illa ſublimior, quæ blandis agentibus, modo naturæ æmulo, particulas corporum quieſcentes novit excitare, ut in alium ſtatum deducantur, ipſamque ſpeciem naturalem, vel corpus, in aliud transmutent. Fermentatio, ſive à cauſis externis, ſive ab internis, oriatur, unica eſt & fœcundiſſima morborum genitrix. Ratio ejus plane abſtruſa eſt. Pauca de illa habent Veteres, quæ Herm. Conringius & Mart. Schookius, in Diſſertt. de ea adferunt. Thom. Williſius, magno labore, in cellis vinariis & cereviſiariis, variis Opificum officinis, Experimenta, Fermentationis doctrinam illuſtrantia, collegit, ſed, quia principia quinque, ab omnibus aliis Phyſicis diverſa, ſtatuit, ſententiam ſuam impugnari vidit, tùm ab Anglis, tùm à Mart. Kergero, Germano, cujus Libellus, Witeb. 1663. *in 4to* editus, non eſt omnino contemnendus, & multa attulit Williſio prætermiſſa. Febres totæ in fermentatione conſiſtunt, quam ſi quis compeſcere norit, his facile medebitur. Qua de re diligentiſſime actum à Williſio *in Diatribis II. de Ferment.*

&

Digitized by Google

& Febribus. Ziegleri Scriptum *de Fermentatione rerum omnium Germanicum* Titulo, magnifica multa pollicenti, haud reſpondet. Non res enim dat, ſed verba, obſcura ſæpè & ænigmatica, nec experimentis ſua confirmat, quæ tamen unicè hic deſiderabantur.

CAP. VII.

DE QVALITATIBUS.

§. 1. *Motus Qualitas eſt, non tantum externa, ſed etiam interna.* 2. *Peripateticorum doctrina de Qualitatibus exploditur.* 3. *Pleraque Qualitates à ſitu, figura, motu & miſtione, oriuntur, quod diverſis oſtenditur exemplis.* 4. *Diviſiones Qualitatum Peripateticæ.* 5. *In ſpecie agitur de Raritate & denſitate.* 6. *De Humilitate, Siccitate, Fluiditate, Firmitate, Mollitie, Viſcoſitate, Flexilitate, Rigiditate, Lævitate, Aſperitate.*

1 VIdimus de motu, quæ quidem præcipua eſt inter qualitates corporum naturalium, quoniam, ut vidimus, recentiores nonnulli ſuper ejus hypotheſi omnem doctrinam Phyſicam exſtruunt. Maluimus tamen nos diſtinguere, methodum vulgatam ſequentes eorum, qui motum affectionem externam faciunt corporum, & diſtingvunt à qualitatibus reliquis, quas internas vocant, à forma illa ſubſtantiali ſua procedentes, quanquam & motus poſſit eſſet internus, atque adeò inteſtinus, ut, quieſceute ſolido, vel toto corpore, quædam tamen particulæ ejus in continuo motu ſint, ut *cap. priori diximus.* Quod ſi obſervaſſent ii, qui motum affectionem externam faciunt, cautius puto diſtinxiſſent ſpecies motus. Accedit, quod qualitates omnes illæ, quas obſervamus in corporibus, non ſine motu fiant. Fiunt enim pleræque ſolâ partium translocatione, quæ nihil aliud eſt, quam motus, ideoque nunc cum meris larvis & chimæris res eſt, fictis ſcil. illis Entitatibus, quas ſchola Peripateticorum introduxit, formæ ſuæ ſubſtantialis prolem, ut ii quidem putant, non degenerem.

2 Quod ſi Ariſtotelicos jam rogamus, quid ſit qualitas, perbellam nobis definitionem moliuntur; *qualitas* ſc. *eſt, quâ res qualis dicitur.* Multùm ſanè hâc definitione profecimus. Idem eſt, ac ſi quis interrogatus: quid eſt humor, calor, frigus? reſponderet: eſt id, quo quid humidum, calidum, frigidum eſt. Multæ in Peripateticorum Scholis ſunt diſputationes de qualitatibus illis: Diſquiritur ſcil. an ſubſtantia ſolâ ratione diſtinguantur, an qualitates primæ ſint, an ſecundæ? an qualitas qualitatem producere poſſit; quæ omnia cum dicuntur, nuda aliqua vocabula & notiones audimus, nihil rei. D. Thomas qualitatem melius tamen definivit per *modum ſeu deter-*

Digitized by Google

determinationem ſubſtantiæ, quod propius ad recentiorum doctrinam accedit. Ii enim ſatis demonſtrarunt, qualitates illas omnes eſſe relativas & reſpectivas, & referre ſe, vel ad alia corpora, vel ad noſtros ſenſus, quod innumerabilibus exemplis ita illuſtravit Rob. Boylius *in libr. de orig. form. & qualitatum*, ut cornea illi fibra ſit, qui diſſentire ab eo velit. Nugatoria itaque omnia illa ſunt, omnes illæ diſputatiunculæ Peripateticorum; an educantur è ſubjecto qualitates? an ex uno in aliud migrent, an qualiquates intendi poſſint & remitti? Hinc, cum de cauſis alicujus proprii vel inſoliti affectus quæritur, ſpecifica vel occulta qualitas ſolet prætexi, quarum prima nihilo ſumus doctiores, altera nihil dicitur. Ideò enim quærebatur, quod occulta qualitas inter cauſas allegari poteſt, ut *ſequenti Cap.* videbimus.

Natura itaque Qualitatum in eo conſiſtit, quod ex diverſo materiæ, 3
ejus particularum, motu, quiete, quantitate, ſitu, figura formentur: nihil enim tam abſtruſum eſt, quod eorum ope non eruatur. Clavis ſeram penetrat & aperit ob figuram illam, ſine aliqua peculiari forma. Ita particulæ penetrant interdum ſola figura ſua, atque hâc ratione agunt, quod nos adſcribimus certæ formæ. Mercurii ſublimati particulæ interimunt hominem, non ob qualitatem aliquam venenatam, ut quidam autumant, ſed quod particulæ ejus ſummè acutæ compungant tenerrimas viſcerum partes, unde ex infinitis vulnuſculis tandem inflammationes ſequuntur, & ipſa mors; crudus verò Mercurius nihil horum efficit, cùm alia ſit partium figuratio, nec aciem ſalinam habeat. Videmus, quam ſolo motu ſæpè mutentur res, ſolâ applicatione diverſorum corporum. Aqua marina ſola partium agitatione colorem mutat. Videmus liquores limpidiſſimos, una miſtos, in momento alios colores acquirere, vel nigreſcere, vel rubeſcere, vel inter ſe exæſtuare. Sic cyathus, aqua tepida ſi impleatur, & foliorum ſenæ manipulus immergatur, mox, mixtione peractâ, aliquot olei tartari guttulæ infundantur, tota illicò aqua rubeſcet, cùm nullus inſit aquæ, foliis, aut oleo rubor. Pomum, quâ parte percuſſum eſt, ſapore & colore immutatur. Fructus halicacabi digitis tactus amareſcit, antea dulcis, ubi certè nemo ſomniare poterit de nova qualitate, vel immiſſa, vel emiſſa. Fuit non ita pridem inter Anglos, qui duo ſicca eâ proportione miſcere novit, ut, quâ velit horâ, in incendium apertum erumpant & flammam concipiant, quod factum ſolâ particularum miſtione fuit. (*) Hæc & ſimilia exempla magno numero apud Boylium, in eo, quem laudavimus, libro, legi poſſunt, &, qui ejus Diſſertationes in Compendium traxit, J. Bapt. du Hamel *in libro de corporum affectionibus, c. 1. & 2.*

(*) Hanc artem etiam calluit Morhoſius, ſibi tamen ſub fide ſilentii concreditam. Qui Regi Angliæ eam aperuit, præmium magnum repor- 4

tavit, ut, ut nunquam divulgaret, ſub pœna Capitali ei injunctum eſt.

4 Deſcendendum jam nobis eſſet ad qualitatum illas ſpecies, quas vulgò faciunt Peripatetici, & alii Philoſophi. Quoniam verò inter illas quædam ſolent ad elementa referri, quæ *primæ* ob eam cauſam dicuntur & Elementares, aliquæ ſecundum ſenſus diſtingvuntur, unde qualitates etiam *ſenſiles* dicuntur, reſervabimus earum uberiorem tractationem iſtis capitibus. Hic tantùm eas recenſebimus qualitates, quas ex materia dependere præcipuè volunt, & ad ſenſum tactus alias referre. Inter eas eſt gravitas & levitas, de quibus agemus *cap. de aëre, & terra*; calor & frigus, de quibus agemus, quando ad *caput de igne* perveniemus.

5 Supereſt primò raritas, quæ eſt qualitas tactilis, per quam inter alicujus corporis particulas multùm materiæ heterogeneæ intercedit, ſive illa ſit aliqua, aër, ſive materia ſubtilis. Talia corpora ſunt ſpongia, vapores, tophus, &c. Hic ſimplex eſt iſtius qualitatis conceptus & rei conformis. Contra Denſitas eſt, quâ corporis particulæ ita ſunt ſibi junctæ, ut parùm materiæ heterogeneæ iis intercedat, ut aurum, Mercurius, marmor. Hinc eſt, quod valvæ aridâ tempeſtate facilè claudantur, ægrè humidâ & pluvioſâ, quod clavis ferrea candefacta foramen ſuum non ſubeat, quod frigida ſubit; quod multum materiæ heterogeneæ intercedat. Ita quoque in Thermometris aër condenſatur & rareſcit, materia ſubtili *ſubeunte per poros* vitri. Digbæus ſubtilius philoſophatur in hac affectione corporum, quam neceſſe eſt, quæ ipſi tanti fuit, ut totam doctrinam Phyſicam illi ſuperſtrueret. Sed de ejus ſententia in ſuperioribus diximus.

6 Inter has qualitates porrò eſt *humiditas*, per quam corporis alicujus particulæ facilè alterius corporis ſuperficiei manifeſtè adhæreſcunt, & in poros ejus leniter penetrant, ut aqua, vinum & oleum. Cui contraria *ſiccitas* eſt, cujus particulæ non facilè adhæreſcunt, ut ſabulum, Mercurius, qui tamen ratione auri qualitatem hanc deponere videtur. Illi enim adhæret, illud penetrat. Referenda huc eſt fluiditas & firmitas, de quibus integrum librum ſcripſit Rob. Boylius, cui tit. *Hiſtoria fluiditatis & firmitatis*. Quo libro omnia corpora ad examen vocantur, quæ vel naturæ ſunt fluida & firma, vel per artem fieri talia poſſunt. Chymici enim eas qualitates pro arbitrio ſuo poſſunt exigere & reducere. In natura maximum illud, & miraculo ſimile eſt, aquam fluidam in momento ſiſti poſſe & firmitatem acquirere, de quo pluribus dicemus, cùm de calore & frigore agemus. Mollities cum fluore coincidit, eſtque qualitas, per quam particulæ alicujus corporis ita ſibi adhærent, ut facilè ſuo loco dimoveri, tactuique undiquaque cedentes in omnem dimenſionem & figuram variari, poſſint. Huic affinis eſt viſcoſitas,

Digitized by Google

tas, per quam mobile eſt corpus & molle, non verò cum fluore. Flexilitas eſt, per quam corporis alicujus particulæ, ſalvo inter ſe ſitu cohæſione & viciniâ multæ ſimul in aliam plagam, poris variatis, converti poſſunt. Qualia ſunt fila metallica, vimina recentia, membranæ, &c. Rigiditas eſt, per quam corporis alicujus particulæ ita ſibi adhærent, ut poros ſuos variari, niſi per partium quarundam rupturam & ſeparationem, non admittant, ut chalybs induratiſſimus, teſta ovorum &c. Lævitas eſt, per quam corporis alicujus ſuperficies ita eſt conformata, ut particulæ ejus æquali protuberantiâ, ſine ſenſibilibus poris ac anfractibus, conſiſtant, tactumque nihil removentur. Talia ſunt ſpeculum, metallum politum, glacies &c. Aſperitas eſt, per quam corporis alicujus ſuperficies ita eſt comparata, ut particulæ ejus inæquali protuberantiâ emineant, poroſque & anfractus, quibus tactum ſenſibiliter remoratur, admittat, ut ſunt cortices arborum &c Notandum tamen eſt, illas, illas qualitates omnes ſecundum ſenſus noſtros ſe ita habere: nam ſi microſcopium quis inſpiciat, illa quæ læviſſima oculis videntur, tamen per ſpecilla ſcabra apparent & inæqualis ſuperficiei. Ratio eſt, in iis, quæ poliuntur, polituram illam fieri per pulveres duriſſimos, quorum grana ita duci nequeunt, quin ſulcos quoſdam poſt ſe relinquant. Videri id ex puncto acûs poteſt, quam depinxit nobis, ſecundum apparentiam in ſuo microſcopio Rob. Hookius. Et hæc aſperitas ſuperficiei, quanquam ſenſibus noſtris non appareat, negari tamen non debet. Non enim ſenſus noſtri ſufficiunt ad corporum affectiones detegendas, & in iis ſæpè hallucinantur. Polita corpora fortiùs, quam aſpera, agere & reſiſtere putat Ant. le Grand in hiſtoria naturali, exemplo cultrorum & enſium, qui, ærugine obducti, minus ſcindunt aut penetrant, quam dum politi nitent, quod ratione aciei verum non eſt. Nam hæc, utut tenuiſſima & rectiſſima ad viſum, habet tamen quandam ſcabritiem ac ſuperficiem ſerratam, cujus beneficio ſectio perficitur,

Harum Qualitatum & ſimilium cognitio, multum prodeſt ad phænomenorum naturalium rationes inveniendas De quibus in progreſſu pluribus agendi locus erit. Miſſis itaque qualitatibus manifeſtis, ad occultas progredimur.

CAP. VIII.

DE QVALITATIBUS OCCULTIS.

§. 1. *Doctrina de Qualitatibus occultis è Phyſicis eſt eliminanda, etſi certiſſimum ſit, plurimas dari qualitates Phyſicas, omnibus Naturæ ſcrutatoribus occultas & imperveſtigabiles.* 2. *Alb. Kyperi ineptæ illarum diviſiones ex, loduntur. Omnes ad ſenſus referri nequeunt. Judicium de exemplis illarum generale.*

3. De Sympathiis & Antipathiis, & Curationibus, quæ his innituntur, Morborum Medicis, Theatro *item Scriptorum hujus Argumenti* Sympathetico, *ac* Medicina Magica *Sam. Boultoni, cenſura. 4. De Tranſplantationibus Morborum, unguento Armario, pulvere Sympathetico. Ken. Digbæi, & Franc. Joſ. Burrhi artificio humorum oculis reſtituendorum. 5. De Transfuſione ſanguinis, & J. Bapt. Dionyſii infauſtis circa hanc conatibus. 6. De Curationibus per tactum Regum Galliæ & Angliæ, Enſalmadorum Hiſpaniæ, Prolis ſeptimæ Maſculæ, Americanorum, Valentini Greatreak Hyberni, &c. it. de Flagellatione, actus Venerei Incentivo. 7. De Induratione & Invulnerabilitate corporum, magica potius quam naturali, a Joh. Ern. Burggravio inepte defenſa, a Gabr. Naudæo autem perperam negata, nec non de Imaginibus Taliſmanicis, illarumque Hyperaſpiſte Jac. Gaffarello, & gladiis, (qualem Guſt. Adolph. R. Svec. habuiſſe fingitur) ſub certa conſtellatione confectis. 8. De Faſcino, quod argumentum J. C. Frommannus illuſtravit. 9. De Virgula divina, Metallorum Indice. 10. De Antipathiis generalia quædam, & ſpecialia de Caſei Averſatione, Cadaverumque cruentatione. 11. Vera Qualitates occultæ ſunt, quæ humano ingenio ſunt imperveſtigabiles.*

1 VEnimus ad Qualitates occultas, vexatiſſimum Phyſicarum argumentum, de quibus multa dici poſſunt: Eæ verò per ſe Phyſicis eliminandæ ſunt: quid enim rei cum qualitatibus occultis eſt ſcientiæ, quæ docet rem per cauſas cognoſcere. Aut itaque non eſt ſcientia Phyſica, aut non docet rem per cauſas cognoſcere, ſi qualitatibus occultis locus eſt. Phyſices ſcil. negotium eſt, ut demonſtret ineſſe affectiones rebus, idque per cauſas debet facere. Jam autem qualitates occultæ ſunt non Entia, nihil enim illo termino dicitur; quare ridiculi profectò ſunt, qui cauſam alicujus affectionis rogati, qualitate occultâ nos abſolvunt, quod idem eſt, ac ſi dicant, ignorare ſe ejus rei cauſam. Terminus ille itaque eſt, cum multis aliis ejusdem farinæ, Magnetiſmis, Antipathiis, Sympathiis, &c. modeſtum ignorantiæ obvelamentum. Quod cum dico, ſaltem eos reprehendo, qui pro cauſis hos terminos allegant, illos verò planè non reprehendo, qui ineſſe ajunt corporibus qualitates, quas perfectè cognoſcerere non poſſumus, atque ideò revera occultas, quas negare velle ſummæ eſſet impudentiæ & arrogantiæ. Et ego quidem hunc magiſtrum viderim, qui omnium cauſas manifeſtas dare ſe poſſe confidat. Fortaſſis nobis ſunt plures qualitates occultæ, quam credant aliqui Lyncei naturæ ſpeculatores, qui in extremo tandem deficiunt, & univerſali aliqua cauſa ignorantiam ſuam ſalvant. Carteſiani in materia ſubtili vexatiſſimarum quæſtionum effugium inveniunt, aliqui in Archæo quodam univerſali aut ſpiritu mundi, aliqui ad Deum ipſum recurrunt, quem vel formam rerum informantem faciunt, vel aliquas primas indidiſſe materiæ creatæ proprie-

tates,

tates, exiſtimant, quæ adhuc dum durant. Ita profectò eſt, ut omnes fermè qualitates ultimò in occultas nobis deſinant: nam etiamſi ab Elementorum qualitatibus (ſi tot eſſent, quot vulgò volunt) manifeſtæ deduci poſſent, res tamen æquè dubia eſſet, unde Elementa iſtas ſuas qualitates poſſiderent. Qualitates, quæ ex diverſo materiæ ejusque particularum motu oriuntur, & manifeſtæ nobis dicuntur, ſi attentius ſpeculatus fueris, aliquâ ſui parte erunt occultæ; quædam enim ex illis, vel ad certam motûs ſpeciem, nobis cognitam, deduci non poſſunt, vel occultum eſt, quid particulas moveat, cur aliæ aliæque ſpecies alium atque alium particularum motum ament, ac aliter aliterque determinentur. Ideoque in plurimis ad ordinationem Dei in primævâ creatione recurrendum eſt, quod, ejus ſc. directione, ſpecies variæ hoc vel illo modo formentur. Præterea multæ quoque qualitates ſunt in natura, quæ ſensûs noſtri menſuram excedunt, ob objecti vaſtitatem vel infinitatem. Veroſimile enim eſt, multas corporum, à nobis remotorum, eſſe operationes, quarum effectum interdum percipimus, cauſas verò indagare non poſſumus. Poſſunt quoque in maſſis corporum, quatenus ſcil. maſſæ ſunt, eſſe peculiaria quædam, quæ intelligere nos non poſſumus, qualis in mari eſt fluxus & refluxus, & multa alia, quæ jure poſſunt inter qualitates occultas referri. Quantum itaque eſt, quod ſcimus de rebus, in ſuperficie & cortice rerum hæremus, & ne quidem hunc totum pernoſcimus.

Producamus tamen hic aliquas qualitatum occultarum, quæ vulgò eo nomine ſalutantur, & monſtremus, eas vel non eſſe occultas, ac ad manifeſtas poſſe reduci, vel eſſe ſuperſtitioſas & falſas, vel eſſe occultas. Quomodo ſubdividi qualitates occultæ debeant, aliqui ſunt ſolliciti, interque eos Alb. Kyperus. Sed quæ poſſunt eſſe ſpecies rei, quæ per ſe occulta eſt? Ille tamen dividit à ſubjectis qualitatum propriis, ut alias faciat mineralium, alias plantarum, alias animalium, quæ rurſus ſubdividuntur; ſed ita penè totam Phyſicam ad qualitatum occultarum titulum revocabimus. Aliter dividit ex Adjunctis, unde facit alias Sympathicas, alias Antipathicas, illas ob convenientiam & ſimilitudinem, unionem præſtantes, has ob diſconvenientiam & contrarietatem, à ſe invicem ſecedentes. Sed ad has claſſes omnes tamen referri non poſſunt. Aliam diviſionis rationem ſumit ab effectis, ubi alia occulta qualitas eſt attractiva ferri, alia cathartica ſive purgans in medicamentis, alia deleteria in venenis, alia aliud quid præſtans. Quam diviſionis rationem ſi ſequimur, quot erunt qualitates occultæ, tot erunt ſpecies qualitatum occultarum; nam in qualitatibus occultis nihil, præter effectum, videmus, & ex hoc, cauſa non cognita, qualitatem occultam eſſe judicamus. Superſtitioſa hæc & inutilis diligentia eſt, ac parùm refert, quo ordine illa proponantur. Rectiùs fortè quis faceret, ſi

ſi ad ſenſus noſtros referrentur qualitates occultæ, ad quos tamen omnes referri non poſſunt: quædam enim corpora mutuas inter ſe invicem affectiones habent, quæ ad ſenſus noſtros non referuntur, quales ſunt e. g. tractio ferri à magnete, converſio acus magneticæ ad polum. Hæc enim quanquam viſu percipiamus, non tamen ad viſum propriè referuntur, ceu partem aliquam ſuæ operationis. Præſtat itaque ſine diſcrimine illas enarrare.

Exempla Qualitatum occultarum, uti dixi, magnam partem fabuloſa ſunt, magnam partem fundatas etiam in natura rationes habent, quædam etiam revera titulum iſtum merentur. Eorum Syllogen aliquando collegit Mich. Watſonius *in Unione Sapientiæ, P. II. ſect. 3. c. 1.* quorum vel rationes ipſe dat, quanquam non ſemper adæquatas, vel, ut ridicula & falſa explodit. Sed minuta illa miſſa faciemus, ac notioribus tantùm inſiſtemus.

3 Primo loco ponemus Sympathicas & Antipathicas operationes. Sympathia & Antipathia Termini generales ſunt, & nihil aliud, quam Termini, ſi iis cauſam aliquam ſufficientem exprimere volumus. Alioquin negari non debet eſſe in natura rerum fundatam aliquam corporum convenientiam & diſconvenientiam, ſecundum quam multa fieri phænomena in natura poſſunt, ut ita revera cauſa illa poſſit aſſignari, ſi modò conſtet modus ille, quo corpora illa ſibi conveniant vel non conveniant. Nam quanquam Termini illi purè relativi videntur, termini tamen ejus *relationis reales ſunt* & fundamenta. Ut itaque hâc ratione aliquid realitatis agnoſci debeat, cùm omnes cœteræ qualitates penè in ſola relatione & modo conſiſtant. Nihil itaque diximus, niſi modum illum ſimul demonſtramus, & digitum eò intendimus, ut percipere illum poſſimus. Innumera ſunt, quæ ad has claſſes univerſales pertinent Sympathiarum & Antipathiarum, ut vaſtis etiam libris ea proponantur. Nam, ſub *Theatri Sympathetici* titulo, Norimbergæ A. 1661. *in 4to* prodierunt, edentibus Endteris, omnes illi Auctores, qui de Antipathiis & Sympathiis ſcripſerunt, uno libro collecti. Et verſatur quoque eo in argumento Athan. Kircheri liber, Amſt 1667. excuſus *in 12*, cui titulus: *Magneticum naturæ Regnum.* Sed in *Theatro* illo infinita ſunt mendacia & aniles ſuperſtitiones, quam Camarinam aliquis nolim moveat. Sylveſtri Rattray *Aditus ad occultas Sympathiæ & Antipathiæ cauſas inveniendas, per principia Philoſophiæ naturalis, ex fermentorum artifitioſa Anatomia hauſta, patefactus*, qui in *Theatro* hoc occurrit, nil omnino habet, quod Titulo iſti ſatisfaciat. Exhibetur illic Catalogus rerum & Actionum Syn & Antipatheticarum, temere è Secretorum Scriptoribus congeſtus. Nihil cauſæ innititur, quanquam Titulus promittat, cujus pollicitationem ex fermentorum doctrina falſam & abſurdam eſſe, res ipſa oſtendit. Nulla autem fœcundior his nugis eſt, quam Ars Medica. Illa enim, ut imperitis hominibus, mulierculis & olitoribus,

Digitized by Google

toribus, ſomniis & incubationibus, primam ſuam originem debet, ita factum eſt, ut multa immigraverint in illam, quibus ſola patrocinatur ſuperſtitio, cujus præſidio multa interdum feliciter effectum ſortiuntur, ſupplente perſuaſione noſtra, vel natura, quæ expectabantur à nugaciſſimis remediis. Interdum caſu fit, in iis veri aliquid deprehendatur. Spectant ad hanc Claſſem curationes Sympatheticæ & Magneticæ, per transplantationes, inſitiones, irrorationes, quas deſcribit Samuel Boulton in libro Anglico, cui titulus: *Medicina Magica, ſed tamen Phyſica*, quo in libro rationes adducere laborat, & principia, unde tales vulgò creditæ operationes oriantur. In quibus tamen principiis ponendis magna nobis dubitatio eſt. Nam, quæ ille pro principiis & Axiomatibus habet, illa non minus dubia ſunt, ac ipſæ operationes. Multa ſanè poſſunt adverſus illa adferri magni ponderis dubia. Quæ enim ille pro veris & indubitatis ſupponit, illa non ſunt extra omnem converſia poſita, aut ita demonſtrabilia, ut pro principiis haberi debeant. Quis enim demonſtrabit nobis inter ſanguinem, ſudorem & excrementa, corporaque, unde illa depromta ſunt, eſſe quandam mutuam paſſionem & actionem. Certè ad Experimenta provocare, ex iis fidem his principiis aſſerere, non poſſumus, ob ſummam operationum inconſtantiam & incertitudinem, cùm certi interdum eſſe non poſſumus, an non caſu interdum aliqua eveniant, quæ illi ex principiis his deducunt.

Transplantationes quod attinet, ſunt multi, qui mirabiles earum effectus pollicentur, ſed revera, quid præſtitum ſit à multis, non apparet. 4 Febricularum curationes ajunt interdum feliciter iis factas, ſed earum facilis eſt etiam per naturam curatio, ſolamque abſtinentiam & perſuaſionem, ſi leves illæ ſint, nec inveteratæ. Ut falſo itaque transplantationi adſcribatur, quod ſuâ ſponte evenit; neque illa cauſarum hic eſt connexio. vid. Andr. Tenzelii *Medicina Diaſtatica* & Jac. Lupii liber, cui tit. Schatzkammer der Natur; qui Autores mutuò ſe exſcribunt, & in quibus magna talium rerum farrago continetur. Pleni ſunt omnes ſecretorum & arcanorum Scriptores; ſed in iis penè, quot lineæ, tot ſunt mendacia. Ad hanc Claſſem unguentum Armarium & pulvis Sympatheticus Digbæanus, è vitriolo confectus, quoque pertinet. Id unguentum Armarium etiam veteribus in uſu fuiſſe, cognoſcas ex Barthio, *Adverſ. colum. 1770*. A pleriſque habitum ſemper fuit pro re diabolica & magicâ, vel ſaltem impoſtoriâ, donec tandem Kenelmus Digbæus, in libro ſuo *de pulvere Sympathetico* naturales rationes in medium attulit, quibus qualitercunque ſalvat illas operationes, adductâ magnâ exemplorum farragine, quorum non omnis certa fides eſt. Extiterunt & alii Autores, qui eâ de re Diſſertationes ſcripſerunt. Pulveris tamen illius vires Ant. Deuſingius, Medicus Groninganus, in dubium vocavit,

vit, ſcripto ſuper hoc argumento peculiari libro. Sed infeliciter contra illum militant, & ille, & Joh. Frid. Helvetius (Homo exigui judicii, & circumforaneæ tantum doctrinæ) *in Theatridio Herculus triumphantis*, Hagæ A. 1663. *in 8vo* Belgice edito. Mihi quidem ſi ſententia promenda eſſet, dubia admodum res tota videtur. Quod Digbæum enim attinet, ſcio admodum credulum fuiſſe illum, nec experimentorum fides mihi adeò certa eſt, ut qui noverim, aliquos nullo cum fructu eo uſos. Quod ſi ſucceſſus aliquis interdum apparuit, potuiſſet naturæ id beneficio fieri, quæ ſuâ ſponte ad vulnerum conſolidationem properat, ut in animalibus fieri videmus, modò ab injuria externi aëris cuſtodiantur, quod & hic faciendum eſt. In brutis certe videmus parum turbare externi aëris injurias vulnerum, etiam gravium interdum, curationem. Idem certè hic fieri mihi videtur, quod in reſtitutione oculorum, quorum humores digitis expreſſi erant. Eos ſe reſtituiſſe per ſingularem aquam Chelidoniæ, gloriabatur Franciſcus Joſephus Burrhus, cujus extat ſuper hoc argumento *Epiſtola*, quod alii poſtmodum ſimplici aquâ fecere, reſtituente naturâ eos humores, non arte.

5 Neſcio, an huc referam eam, quæ fit per transfuſionem ſanguinis curationem; ea enim per priores operationes extendere ſe poteſt. Alius enim ſanguis iterum ſuccedit, qui ſanguis ſi purior eſt, neceſſariò immutationem aliquam facit in corpore. Non pauca ejus rei ſpecimina cepit Joh. Bapt. Dionyſius, Medicus Regius Gallus, quæ extant *in Actis Philoſophicis Anglicis*, ſed, poſtquam triſtior eventus bonam ſpem deſtituit, communi quaſi ſuffragio receſſum ab iſto arcano eſt, & bono Dionyſio ab aliis Medidicis lis mota de homicidio, à quo tamen is abſolvere ſe omnibus argumentis laborat. Cœterùm res illa vetuſtior eſt, quam vulgò creditur, nam, ſub initium hujus ſeculi, anno 1618. jam tùm Andr. Libavius ejus mentionem fecit, &, ſi rectè memini apud Marſilium Ficinum, *in libro de vitâ cælitus comparanda*, aliqua legi ejus generis. Sed deſerenda tamen non eſſet res meo judicio, nec ſpernenda, & in maleficis, aut morti damnatis, capienda ſpecimina; non enim deſtituitur veriſimilitudine, ſed, in experimentorum defectu, quilibet in ſe periculum fieri grave exiſtimat. Sine fermentatione miſtio illa ſanguinis diverſi non erit; ubi enim diverſi generis humores conveniunt, ſanguis corruptus miſcetur cum ſano, aut cum reſiduis illis humoribus parata erit fermentatio, ut ſolent alias diverſi humores facilè in fermentationem abire, & per eam tandem uniri. Id fortè etiam fieri poſſet in hac mixtura. Verendum tamen eſſet, ne nimiâ illâ farmentatione tota vita ſimul expellatur.

6 Referri etiam huc debet ea, quæ fit per tactum manuum, Curatio, qualis, à Regibus Angliæ & Galliæ facta, certas morborum ſpecies curare perhibentur.

Digitized by Google

bentur. In cauſis ejus inquirendum meritò eſt, num verè id fiat, an verò Sophiſma aliquod politicum intercedat; ſolet enim Aulicorum fucus in Axiomate Regio exaggerando non eſſe infrequens. Quod à Veſpaſiano factum eſt, Grotius *lib. de Verit. Relig.* ſpeciali gratiæ divinæ adſcribere non dubitat. Adrianum ſimulatò egiſſe, ipſe Spartianus fatetur. De Regibus Galliæ & Angliæ prolixè egi in Diſputatione meâ, cui titulus: *Princeps Medicus.* In Gallis (quorum curationis hiſtoriam Andr. Laurentius peculiari *de Strumis* Libello deſcribit) certè rem non eſſe abſque fuco, facilè oſtendunt fabulæ illæ de Ampulla cœlitus miſsâ, cujus efficaciæ illam potentiam adſcribunt in Regibus. Pro Angliæ Regina, Eliſabetha, Guihelmus Tooker ſingularem librum ſcripſit, quo idem chariſma ipſi adſcribere, & conquiſitis undecunque argumentis aſſerere laborat, exagitatus eam ob cauſam à Delrio: *lib. 1. c. 3. queſt. 4. Diſqq. Mag.* & Balzacio, *in Principe ſuo, §. 63.* Sunt hodiè in Hiſpania *Enſalmadori*, vel *Salvadori*, vel *Salutatores*, qui vi orationum, ſalivâ, halitu, tactu, ſuctione, morbis medentur, de quibus peculiari libro *de Enſalmis* egit Emanuel de Valle de Moura, Hiſpanicè ſcripto, & conferri quoque poſſunt Mart. Delrius *L. 1. Diſquiſ Mag. c. 3. qu. 4.* Theoph. Raynaudus *de Stigmatibus ſacr. & prof. Sect. II. c. 4. p. 317.* & Pet. Pomponatius *in Lib. de Incantat. c. 4.* Idem ajunt de prole ſeptima maſcula, citra interruptionem nata, ſtrumas curandi facultate ſc. eam præditam, cujus rei veritatem teſtatur vir aliàs minimè vanus, Thomas Williſius, *in Anatome cerebri c. 29. p. 159.* ſed omnem rem ad perſuaſionem refert. Apud Americanos talem per ſuctionem & tactum curandi modum frequentem eſſe, teſtatur Barlæus *in Deſcriptione rerum ſub Mauritio geſtarum in Braſiliâ p. 204.* Fuit non ita pridem apud Anglos Nobilis quidam Hybernus, Valentinus Greatreak, qui multas curationes inſtituit morborum graviſſimorum ſolo tactu & compreſſione, quarum hiſtoria peculiari libello edita eſt Londini anno 1666. *in 4to*, ac inſcripta Rob. Boylio, qui aliquod tamen eis pretium ſtatuit. Addita ſunt præterea multa teſtimonia, tam ægrotorum, quam virorum Illuſtrium. Sed is Londino excedere juſſus eſt autoritate Regiâ, fortè, quod invidioſa illa Regi curatio eſſet, qui ipſe tactu curat. Memorat etiam notabiles quaſdam obſervationes, de morbis tactu & frictione curatis, Henricus Oldenburgius *in Actis Societatis Philoſophiæ p. 206 & ſeqq.* ex communicatione Boylii, quem vide *in lib. de Utilitate Experimentalis Philoſophiæ Sect. 2. c. 15.* ubi rationes ejus rei fusè proponit. Omnes ſcil. motus animales, vectionem, lationem, ſuccuſſionem deducit. Refertur & ibi de quodam fabro ferrario, qui manu ſuâ ventrem mulcens vomitionem parare poterat, ſi nates mulceret, laxiorem alvum, ſi pedes, levamen à podagrâ. Henr. Morus, in *Diſcurſu Anglico de Enthuſiaſmo*, Ethuſiaſtas naturaliter tactu curare poſſe credit, ſuasque rationes *p. 41.* recitat. Fortè & huc referri poſſit, quod ali-

qui actum venereum exercere non poſſint, niſi probè fuſtigati, cui tamen rei rationes Phyſicæ ſubſunt, quas legere poſſumus in ſingulari Joh. Henr. Meibomii de hoc argumento Epiſtola, cui additæ ſunt Henr. Meibomii filii Obſervationes quædam, uti & Thomæ Bartholini, in Editione tertia Hafnienſi A. 1670. *in 8vo.*

7 Ad occultas qualitates aliqui etiam referunt, quod corpora animalium vel herbis, vel rebus arte factis, aut imaginibus Aſtrologicis, muniri poſſint contra vim externam, gladiorum ſectiones, aut globulorum ictus, de qua re multæ circumferuntur hiſtoriæ, quas aliqui pro veris habent, aliqui in dubium vocant. Poſſibilitatem ejus rei voluit oſtendere Joh. Ern. Burggravius in ſuo *Achille Panoplo redivivo, ſive Panoplia Phyſico-Vulcaniâ, quâ in prælio Philoplos in hoſtem educitur ſacer & inviolabilis.* Raritas argumenti facilè invitet Lectorem, qui tamen admiſſus mire ſe ludi videbit ineptis & alienis digreſſionibus, paralogiſmis perpetuis, quique nihil minus, quam id, probant, cujus gratia liber ille ſcriptus erat. Meâ quidem ſententiâ operæ pretium non tulit Gabriel Naudæus, qui *in libro ſuo de ſtudio militari, lib. 1. ſect. 32.* eum (non à Burgravio, ſed ab alio, huic gratificaturo, uti oſtendit, ſcriptum) refutat; habet tamen multùm doctrinæ iſta Diſſertatio, quæ ab ovo repetit originem hujus opinionis, quâ poſſibile habetur, in vulnerabiles aliquos fieri poſſe. In eo autem diſplicet, quod rem totam neget, quam factam tamen fuiſſe veriſimile eſt, niſi velimus omnium hiſtoriarum fidem in dubium vocare. Et ego quidem, non niſi ope Dæmonum hoc factum fuiſſe, crediderim, in quam ſententiam difficulter deſcendit Naudæus, non magnus rerum, quas omnes pro vanis & fictis habet, Dæmoniacarum æſtimator. Prolixè illic de ſigillis, characteribus, & Taliſmanicis imaginibus, agit, quibus obtinere aliqui voluere hanc corporum ſuorum ſoliditatem. De Taliſmanicis imaginibus multa alias fabulantur nonnulli, tanquam iis magna effici poſſint miracula, ſemperque illæ fuere inter ſuperſtitionum ſupellectilem ab Orientalibus ad nos propagatæ. Tota earum ratio & operatio ex influxu ſtellarum deducitur, aut ſpiritus cujusdam mundani informatione. Integri ſunt ſuper hoc argumento Libri conſcripti; præ cæteris verò legi hic poteſt Jac. Gaffarelli liber Gall. cui tit. *Curioſitates Inauditæ,* A. 1650 in 8. edito, qui omnia corraſit, indigna relatu, quæ ad patrocinium illis præſtandum pertinent. Nuper ille in linguam Latinam converſus eſt, & Notis variis, etiam Elenchticis, auctus à Greg. Michaelis. Sed & jam ante in Gallia à nonnemine, teſte Sorello *in Bibliotheca Gallica,* erat refutatus. Extat etiam Jul. Reichelti *de Amuletis* liber. Fabulantur quoque de gladiis, ſub certis conſtellationibus fabricatis, quibus miracula præſtari aliqui poſſe credunt. In vita Joh. Bapt. Morini Aſtrologi, quæ *Aſtrologiæ* ejus *Gallicæ* præfixa

fixa eſt, refertur, talem habuiſſe gladium Guſtavum Adolphum, Regem Sveciæ, quem Morinus ab aliquo ſibi venditum emerit; (quæ ego tamen mendacia eſſe exiſtimo. Cæterùm, quod ſolidationem corporum attinet, illa quibusdam naturalibus etiam mediis fieri poſſe creditur, quorum ego ſimplicitatem ſatis mirari non poſſum, qui corporis cujusdam naturalis poteſtate credunt eſſe poſitum, ut textura cutis & carnis noſtræ immutetur, quæ immutatio ſi fieret, corneam totam & calloſam cutem iis eſſe oporteret, qui hoc præſidio utuntur, quod tamen factum fuiſſe non audivimus, neque poſſet iſta immutatio tam ſubitò, & tam brevi tempore fieri, ac poſtea cutis redire in priorem ſtatum. Abſurdi itaque omninò ſunt, qui id fieri putant poſſe, vel Ægagropila, vel aliis quibusdam herbis, quarum omnium diligentiſſimam mentionem fecit Frommannnus, *in libro de faſcinatione*. Legi quoque poteſt Georg. Hier. Welſchii *liber de Ægagropila*, qui fortaſſis eâ de re plenius tractat, nam mihi tantùm aliqua pars iſtius libri lecta eſt. Sigillis & Imaginibus per ſe nihil efficitur, niſi majore aliquâ potentiâ armatis. Valdè itaque vereor, ne Dæmon aliquis ſub iſtis larvis lateat. Si principia Campanellæ, aut Joh. Marci Marci ſequeremur, facilè talia ſalvari poſſent, vel per ſenſum illum Univerſalem Campanellæ, vel per Ideas Marcianas; ego tamen ab illis opinionibus manum potius amoverim, veritus *ignes ſuppoſitos cineri doloſo*. Noſtri inſtituti non eſt, pluribus de iis hic agere, alioqui integri voluminis res eſſet. vid. Chiffletii *Commentarius in Macarii Abraxas*, ubi multa de iis ſigillis, aliisque magicis ineptiis. Pleni ſunt talium etiam nugarum libri Henr. Corn. Agrippæ *de occulta philoſophia*, Coſtaben Arabis *Tr. de Ligaturis Phyſicis*, ab *Arn. Villanovano Lat. verſus*, Bernh. Penoti *Denarius Medicus*, & Conſtant. Albini, Villanovenſis, *Magia Aſtrologica, ſeu Clavis Sympathiæ VII. Metallorum, & VII. Selectorum Lapidum, ad Planetas*, Pariſiis A. 1611. edita, qua ratio conficiendi ſigilla, ad varios effectus obtinendos, una cum precibus, characteribus, ſimilibusque ineptiis, recenſetur. Impugnavit iſtam characterum efficaciam Ol. Borrichius in Diſſ. peculiari *de Cabala Characterali*, Hafn. A. 1649. *in 12.* excuſa.

8 Doctrina de Faſcino ad hanc quoque claſſem pertinet, de quâ peculiaribus libris agunt Leonh. Vairius & Gutierrus, ac noviſſimè, poſt illos J. Chriſt. Frommannus, Med. D. & Prof. Coburg. vaſtiſſimo libro, Norib. A. 1675. *in 4to* edito, quem omnium ſuperſtitionum anilium Pandectas dixeris; non facilè enim quicquam prætermiſit. Et ille quidem faſcinum, ſecundum omnes ſenſus, pertractavit. Hic aliqua verè naturalia ſubeſſe exiſtimem, uti oculorum faſcino, multa tamen in illis ſuperſtitioſa, multa Dæmoniaca ſunt. Non audiendi certe, qui ad Operationes naturales omnia iſta referunt, cum Morini, Aſtrologi Galli, Filio, qui totum Orientem peragravit, ut omne ge-

nus artium Magicarum addiſceret, hasque naturales eſſe, Libris editis ſe demonſtraturum promittit.

9 De virgula divina etiam hic agendi locus eſt, de qua multa dubia ſunt, an naturalis illa ſit operatio, an Dæmoniaca. Mihi quidem, ut verum fatear, non liquet. Nam cùm de rei ipſius veritate nondum ſim certus, fruſtrà in cauſas inquiritur. Eſt verò virgula illa bifurcata, unius anni proles; hanc exſcindunt aliqui non ſine magicis incantationibus & ceremoniis, ex Corylo aliqui, aliqui ex aliis arboribus, illas decerpunt, aliqui indiſtinctè è quibusvis arboribus. Georg. Agricola, diligentiſſimus rerum metallicarum ſcriptor, rem non ſine concurſu demonis peragi putat. Solent quoque diem ſolſtitialem ſectioni huic deligere, quod equidem ſuperſtitioſum non eſt; nam & in aliis, vel herbis, vel arboribus, tale tempus cum fructu obſervatur. Conſiſtit enim tùm in vigore ſuo rerum natura, calore ſolis & rectis ejus radiis excitata. Figuram ejus exhibet Pet. Molinæus, *Phyſicorum lib. 5. c. 7.* ubi modum quoque deſcribit, quomodo teneri debeat, & admoveri locis illis, quibus ſuſpicio eſt latere venas metallicas. Quod ſi arbores tales, è quibus exſcindi debet ſurculus iſte bifurcatus, excreverint in fundo metallico, rei aliqua veriſimilitudo eſſet, verti poſſe ad vapores virgam. Sed ad metalla, extra ſuas venas conſtituta, verti virgulam, res mira ſanè, ſi vera eſt. Miror, non plus experientiæ hic dari, & adeò *latere iſtius rei fidem*. Extant Diſputatiunculæ aliquæ Joh. Sperlingii & *Theod. Kirchmaieri* de hac virgula, quæ tamen nihil novi nos docent, & pactum cum Dæmone implicitum ſubeſſe, cum Georg. Agricola, agnoſcunt.

10 Antipathiarum etiam multa ſunt exemplæ, quorum aliqua fabuloſa ſunt, aliqua naturalibus cauſis expediri poſſunt, aliqua inter veras occultas qualitates referenda. Fabuloſa ſunt, quæ de pelle lupi & ovis referunt, fabuloſa quoque multa alia. Medici interdum multa talia obſervant in ægrotis, aut in iis ſubjectis, quibus Medicinam adhibent. Mirabilia enim earum Antipathiarum exempla paſſim invenimus. Sunt, qui ad campanæ ſonitum deliquium patiuntur, ad gladium evaginatum animo concidunt. Fuit apud Anglos fœmina, quæ, tonitru audito, vomebat, & alvo laxabatur, quod fieri fortè ob conſternationem potuit, & accidere talia potuere, ſi mater, in utero geſtans, iſtis quondam rebus perterrefacta, earum ideas fœtui impreſſit; unde plurimas antipathiarum ſpecies ortas ego crediderim. De averſatione caſei in quibusdam mira quoque eſt ratio, conatus tamen ad cauſas naturales eſt reducere Mart. Schookius, ſingulari libello *de averſatione caſei*, Groningæ A. 1668. *in 12.* edito. Solet quoque hæmorrhagia cadaverum inter ſingularia Antipathiæ ſpecimina referri, quæ opinio adeò firmas radices egit, ut inter ſigna judicialia quoque nonnullis admiſſa fue-

Digitized by Google

fuerit, & quædam judicii divini ſpecies habita, quibus ego temerè non acceſſerim; facilis eſt enim cadaverum, violentâ morte percuſſorum cruentatio ſpontanea. Recens enim ſanguis eſt, & nullo morbo correptus. Tuetur tamen hanc ſententiam, Joh. Marcus Marci *in Philoſophia vet. Reſtituta, toto cap. de hæmorrhagia cadaverum.* Olim in judiciis majorum noſtrorum magni æſtimata fuit illa probatio, ut patet ex iis, quæ ſuperſunt nobis, legibus vetuſtis.

Ad occultas Qualitates, quæ verè tales ſunt, referri debent omnes illæ, quæ proveniunt ex objecto, quod ſenſibus capi non poteſt, vel ob vaſtitatem ſuam, vel ob remotionem nimiam. Non enim eſt credibile, cùm videamus, minutis etiam corporibus, imò corporum partibus, ineſſe affectiones, non ineſſe illas totis maſſis & globis, e. g. toti maſſæ aqueæ, toti maſſæ aëreæ globis hujus univerſi, quorum corporum omnium operationes deprehendi à nobis non poſſunt, quibus fortaſsè multa adſcribi debent, quæ fieri in natura videmus, nec tamen ad certas cauſas reduci poſſunt. Poſſunt quoque in magno hoc aëris Oceano diſſeminatæ eſſe multæ corporum particulæ, quæ, hoc vel illo motu accedente, varias mutationes faciant, vel in aliis corporibus, vel in noſtris quoque, quorum cauſæ deprehendi non poſſunt Unde ego exiſtimo accidere ſæpè animalibus, hominibusque morbos quosdam inauditos & inſolitos, quibus curandis Medici omnia fruſtrà adhibent conſilia. Qam vim vaſta illa corpora, per aërem diſperſa, vel in terrenum hunc globum totum, vel in aliquas ejus partes, aut certas quasdam ejus maſſas, terram videl & aquam, aërem, animalia & homines, habeant, definire non poſſumus, fallente nos experientia & obſervationibus, quas longinquitas temporum facilè eludit. Nam de Aſtrologicis dogmatibus non omnia credere poſſumus, quanquam nec omnia rejicere. Fortaſſis enim aliqua per revelationem, majoribus noſtris factam, pervenere ad poſteros, aut hodie innoteſcunt, vel bonorum, vel malorum ſpirituum, proditione. Nam quæ Salmaſius, in *Diatribe* ſua *adverſus Aſtrogiam*, contra naturales etiam effectus aſtrorum affert, inepta ſunt, & nullius ponderis. De his plenius agit, & primus eſt, cui de argumento hoc dicere in mentem venit Rob. Boylius in libro *de Syſtematicis vel Coſmicis rerum qualitatibus*, & in altero *de ſuſpicionibus Coſmicis*, quibus plura continentur, hanc doctrinam illuſtrantia. 11

CAP. IX.
DE MAGIA.

§. 1. *Magiæ Naturalis exiſtentia oſtenditur. Diſcrimen veræ à falſa. Illa nihil aliud eſt, quam Phyſica ſecretior operativa, & naturæ imitatrix.* 2. *Thom.*

Campanella & Joh. Marcus Marci Magiæ Naturalis nomine, ad vetita patrocinium, abutuntur. Scriptorum Cabaliſticorum & Chymicorum lectio diſſuadetur, obſcuritasque culpatur. Magiæ diviſio.

1 VIdimus priori Capite aliqua de Qualitatibus occultis, reſtat, ut jam aliquid etiam de Magiâ dicamus, quam dari naturalem nemo negare auſit, niſi qui in Phyſicis omnia ita explorata eſſe putat, ut nihil ſit occultæ Qualitatis. Quod cum falſum eſſe priori capite viderimus, & plus ſit qualitatum occultarum, quam fortè credimus; omninò quædam Phyſices etiam pars erit, quæ circa illas verſabitur. Verulamius, *lib. 3. de augmentis ſcientiarum*, quandam Phyſices Metaphyſicam conſtituit, quæ occupata ſit in contemplatione formarum, atque in relatione ad illas. Magiam ille eſſe Phyſices partem exiſtimat. Metaphyſicæ enim Phyſicæ magiam ſubordinat, eſtque, illo definiente, Magia ſcientia, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducat, atque, quod dici ſolet, activa cum paſſivis compingendo, magnalia naturæ manifeſtat. Eſt itaque Magia nihil aliud, quam Phyſica abſcondita, quam qui agnoſcunt, certè potiſſimam Phyſices partem in abſconditis verſari concedere debent. Talis itaque Philoſophia cum detur, & paucis, quos æquus amavit Jupiter, cognita ſit, iis ſc, qui admirabilibus inventis humanum genus locupletarunt, non putandum eſt, omnes illos, qui naturalis magiæ nomen mentiuntur in libris, magnâ pompâ conſcriptis, eſſe ex eorum hominum familiâ. Multi enim Thyrſigeri ſunt, pauci Bacchi. Superſtitioſæ enim obſervationes de Sympathiis & Antipathiis rerum, atque de occultis & ſpecificis proprietatibus, & frivola utplurimum experimenta, potiùs occultandi artificio ac larva, quam reipſa, admiranda, ut loquitur Verulamius, non abſolvunt ſplendidum Magiæ nomen; ac tantum diſtare Verulamio videntur à vera Magiæ ſcientia, quam libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britannia, & hujusmodi Heroum umbratilium, à Commentariis Julii Cæſaris. Manifeſtum enim eſt, Cæſarem majora revera patraſſe, quam illi de Heroibus ſuis confingere auſi ſunt, ſed modis faciendi minimè fabuloſis. Hujusmodi doctrinas eleganter comparat fabulæ de Ixione, eamque levem & degenerem Magiam naturalem ſimilem facit ſoporiferis quibusdam Medicamentis, quæ ſomnum conciliant, atque inter dormiendum læta & placentia ſomnia immittunt. Cùm enim ſpectra quædam objiciant & larvas proprietatum ſpecificarum, velut cœlo lapſarum, his occupati homines à veris cauſis indagandis abſtinent. Eſſe quædam, ut in omnibus ſcientiis, ita & in Phyſica, recondita colligere multis indiciis poſſumus, ac ita mihi ſemper viſum eſt: aliqua poſſe ſciri in natura, eam tamen ſcientiam non omnibus eſſe utilem; Ideoque Deum, qua providentia omnes res humanas tractat, etiam in eo pro-

proſpexiſſe hominum ſaluti, quod non omnibus ingeniis velit etiam obvia occultiora quædam naturæ miracula, quibus illa abuti poſſint, ſi ſibi relinquerentur. Fabrica divina & univerſi hujus conſtructio, ut ubivis operantis Dei veſtigia perſentiſcere poſſimus. Videmus in natura multa mirabili & occulto modo fieri, omniaque illa opera generationum omnium corporum, in quibus indagandis utut vexemus cerebrum, utut ſæpè nobis blandiamur ſpecie aliquâ conceptus, obſervabimus denique, nobis, quò plus progreſſi ſumus, plus reſtare viæ. Sollicitanda tamen interim natura eſt oculis emiſſitiis, omnia venanda, omnes perquirendi ſimus, an alicubi deprehendere poſſimus naturæ proportiones in mixturis corporum, Prima corporum elementa, & rationem conſtitutionis eorum. Idque non ſolâ inani ſpeculatione efficitur, ſed manus injicienda operi eſt, & ad naturæ methodum, quam diligentiſſimè nobis obſervandam, inſtituenda imitatio. Quare rectè Verulamius partem alteram operativæ Phyſicæ facit, cum alteram feciſſet Mechanicam, ſapienti ſanè in eo uſus conſilio. Ubi itaque continua operatione mirabiles quoſdam in natura effectus produximus, perſiſtendum iſto in cœpto eſt, ut fabricare nobis certa principia poſſimus. Neque enim principia prius nobis præſupponenda ſunt, antequam de effectis ipſis nobis conſtat. Vehementer enim falli poſſimus, &, uno poſito abſurdo, ſequentur infinita.

Thomas Campanella, ſagaciſſimi quidem ingenii vir, ſed qui ultra ſpeculationes in natura non proceſſerat, ut occulti aliquid ſapere videretur, viam commentus eſt, quâ mirabilibus & inauditis arcanis fidem faceret. Ut ergò, quicquid magicarum rerum eſt, ſalvaret, etiam earum, quæ non ſine ſpirituum & dæmonum interventu agi creduntur *de ſenſu rerum libros tres* præmiſit quarto, qui *de Magia* inſcribitur. In quo mirabilia multa proponit, ultro jam ex iſtis, quæ poſuerat, principiis, fluentia. In quibus tamen omnibus, cum quantivis pretii eſſe quis credat, nihil ſolidi & veri ineſt. Quam multis enim mirabilibus concluſionibus principia illa occaſionem ſuppeditant; aëri ineſſe ſenſum, aërem affici rebus præſentibus futuriſque, atque nobis eas communicare; aërem eſſe vehiculum ſcientiarum, quæ animalibus ſunt incluſæ? Quo uno principio poſito, omnibus prædictionibus, faſcinationibus, omnibuſque præſtigiis, fundamentum ſuppoſitum eſt. Imò ex hac Magia, multa fieri poſſe miracula & transmutationes corporum, exiſtimat. Sed illum tantum in imaginariis rebus verſari, facilè videas, ex illo exemplorum apparatu, quæ paſſim adducit: Sunt enim omnia illa multam partem ficta & fabuloſa & ex lacunis traditionum anilium, aut ſcriptorum de ſecretis, petita. Multa poſſunt ad longè alias cauſas referri, quam ipſe retulit, quoniam effectus ipſos & rationes operandi non ſatis exploratos habuit. Joh. Marcus Marci cum eo ſanè in multis conſpirat, 2

Digitized by Google

ſpirat, & quicquid Campanella è ſenſu ſuo rerum educit, hic ex Ideis ſuis exſtruit Sed rectius ſanè faciemus, ſi imaginaria illa relinquamus, præoccupant enim animum præjudiciis, & rectioribus contemplationibus, ſuper ipſa operatione fundatis, eum ſubtrahunt. Eadem ex cauſa ſuaſerim, ut à cabaliſticis ſcriptoribus manum abſtineamus, de quibus magna quidem fama eſt, inprimis de libris MSS. Esdræ, quos Judæi adhuc poſſidere dicuntur. Utut enim fortè aliquid iis ſubſit, non tamen omnes in ſenſibus occultis perveſtigandis ſunt Oedipi. Ideoque relinquenda ſunt ænigmata ſcriptoribus ſuis, & non legantur, quia nolunt intelligi. Quod ſi quis exactum & multis laboribus exercitatum habeat ingenium, diſcere fortaſſis aliquid ex iſtis libris poſſet, ſed magno, ut puto, temporis diſpendio, magnâque animi afflictione. Quod idem dictum velim de Autoribus Chymicis; quanquam enim transmutatio metallorum inter ſumma Magiæ ſecreta ſit, à quibusdam indubiis poſſeſſoribus ejus arcani, multis ænigmatibus & verborum ſenſuumque ambagibus, deſcripta, oleum tamen & operam perdes, ſi vel totam ætatem huic ſtudio inſumſeris, & tamen internecinis vigiliis & laboribus tandem nihil profeceris. Ideoque intemperantiæ ſpecies quædam eſt, plus ſcire velle, quam poſſis ſcire. Nolo hic quicquam dicere de Magiæ diviſionibus in cœleſtem, ceremonialem, naturalem, dæmoniacam, & exempla, quæ à vulgaribus Phyſicis etiam referuntur, hic cumulare. Integri ſuper hoc argumento libri conſcripti ſunt Videantur Mart. Delrii *Diſquiſitiones Magicæ*, Mericus Caſaubonus *de fide rebus naturalibus & civilibus, vel habenda, vel non habenda*, Henr. Kippingius *in Inſtit. Phyſic. l. 2. c. 7.*

CAP. X.

DE PRINCIPIIS IN NATURA MECHANICIS.

§. 1. *Qualitates Corporum, à Motu & Figura orientes, è Principiis Mechanicis ſunt explicandæ.* 2. *Factum id à Joh. Walliſio in Controverſia, cur Aqua in loco naturali non gravet? à Carteſio in Operationibus Brutorum explicandis.*

1 CUm viderimus maximam partem Qualitatum in corporibus fugere ſenſum, & ob intellectum, ideo ſinamus eousque tectam hanc naturæ faciem, usque dum ſolertia noſtra aliquid ex ea detegamus, & contemplemur alterâ ex parte naturam, quam ſc. ſenſibus patet, per affectionem aliquam externam. Summa & princeps omnium affectionum eſt motus. Figura quoque operationibus in natura multis dat originem. Ideoque veroſimile eſt, ex figura & motu maximam partem qualitatum mani-

Digitized by Google

manifeſtarum, in quantum manifeſtæ ſunt, demonſtrari poſſe. In quo tamen etiam magnos ingenio noſtro limites poſitos eſſe videmus. Eousque enim iſta noſtra procedit ſpeculatio, quousque ſenſum non excedunt corpora. Ideoque oculi ipſi, utut ignei, & ſpecillis armati, in minimis corporum deprehendendis vacillant, & ſuſpicaci ingenio ſupplent, in quibus minima non reſpondent ſenſui. Atque hæc principia vere ſunt principia mechanica. Mechanica enim conſiſtit in motu & figura. Ex utriusque enim combinatione diverſa tot pulcherrima artis ſpectacula naſci videmus, ut negari non debeat, naturam ſimili motu procedere in corporum ſuorum formationibus, & in effectibus ſuis producendis. Nemo hoc luculentius depinxit nobis, quam Leibnitius in *Theoria* ſua *Motus abſtracti*, in qua mira brevitate recenſet, quam varia fieri poſſint in natura per combinationem figuræ & motus; & Borellus, *in libro de vi percuſſionis* eo proceſſit, ut in ipſis minimis etiam particulis agnoſceret diverſitatem harum figurarum, ut quasdam vectis habere figuram diceret, quasdam cuneorum, & ex varia figurarum iſtarum miſturâ inexpectatos ſæpè effectus ſubſequi. Sic quod vitrum retundæ formæ rumpi poſſit tono conſono, imputandum eſt minimis vitri particulis, quæ tenues quædam ſunt armillulæ inflexiles, quæ motu totius corporis, vel potiùs materiæ ſubtilis aut æthereæ, quæ in ſpatiis vitri habitat, conſtringuntur, usque dum frangantur. vid. pluribus Borellus *in lib. citato*. Sed ſubtilior eſt illa Philoſophia, quam ut demonſtratio ejus Mechanica in ſenſus incurrere poſſit. Nihilominus tamen intentata ejus conſideratio facit, ut ſuſpicionibus etiam ſcopum noſtrum feriamus, quæ interdum multis magnisque inventis occaſionem præbuerunt. Sic multi ſunt in natura mirabiles effectus, de quorum cauſis acerrima diſputatio eſt, diſtractis in varias ſententias Scholaſticis & Phyſicis naturæ Practicis, quæ tamen ſæpè ſolo Mechanico quodam principio, aut neceſſitate diſpoſitionis cujusdam, vel ſuperficiei, vel totius corporis, feliciter expediri poſſunt.

Magna controverſia fuit, cur aqua non gravet illum, qui ſub aquis ambulat, cum tamen magni ponderis moles illi incumbat. Hic varia commenti ſunt nonnulli, aliqui cauſam dedere, quod aqua in naturali ſuo loco non gravet, ſed iis danda cauſa erat, quare aqua in loco naturali non gravet. Nunc litem illam ſolidè & eleganter decidit Joh. Walliſius in *Diſcurſu* ſuo Anglico *de gravitate & gravatione*, in quo ex principiis Mechanicis demonſtrat, non poſſe aliter rem ſe habere. Carteſius operationes animalium omnis generis ſoli diſpoſitioni organicæ adſcribit, quæ tamen omnia formis ſuis Peripatetici. Hinc omnia illi admirabilia brutorum opera deducuntur. vid. Anton. le Grand *in libro de cognitione Brutorum*. Et aliquam ejus rei veriſimilitudinem eſſe oſtendunt ſtatuæ illæ à quibusdam confectæ, quæ

vocem humanam imitari potuerunt, qualem Albert. Magnus confeciſſe dicitur.

CAP. XI.

DE MUNDO.

§. 1. De Mundo in Phyſica ſpeciali agendum. 2. Mundi triplex acceptio. De Materia ejus, & conſtituendi (Nihilo ſc. vel Chao,) & conſtituti, ſententiarum varietas. 3. Æternitas ejus a Philoſophis Ethnicis, & Hæreticis quibusdam, credita. Argumenti pro iſta Ariſtotelici, e Motus doctrina deprompti, Refutatio. 4. Sententiæ Platonicorum, Ariſtotelicorum, Stoicorum & Epicureorum, de coæternitate Dei & Materiæ, Mundique ex hac ortu, recenſentur & conferuntur, addito de ſingulis judicio. 5. Mundorum Infinitas & Pluralitas, ab Epicuro, Metrodoro, & aliis Veteribus, propugnata, ab Ariſtotele futilibus impugnatur Argumentis. Favent illi etiam Origines, Cabaliſtæ Judæi, Nic. Cuſanus, Card. & e Recentioribus, Nic. Copernicus, Gvilh. Poſtellus, Thom. Campanella, Gal. a Galilæis, Carteſius, aliique Philoſophi, omnes Stellas fixas Soles, Planetas vero Terras, eſſe, perſvaſi. Ex profeſſo eam defendit Jord. Brunus, vivicomburio eam ob cauſam affectus. Obſtant illi dubia Theologica, quibus Campanella ſatisfacere conatur. In utramque partem complura hic ab Autore, ab illa haud admodum alieno, afferuntur. 6. Argumenta, quibus nonnulli, ſepoſita revelatione, e rationis lumine, novitatem mundi evincere conantur, ab Hiſtoriæ Antiquioris defectu, & artium novitate, petita, uti & aliud, quo, Interitum ejusdem eſſe poſſibilem, e Naturæ ſenio ac defectibus oſtendere allaborant, juſto infirmiora eſſe monetur. 7. Commendantur Scriptores varii de Mundi Origine & Conformatione, quos inter de Ocello Lucano, Pythagorico, fuſius agitur. 8. Carteſianorum de Fabrica Mundi, ejusque ratione, ſententia recenſetur, addito judicio. 9. Scriptores de variis Mundi Syſtematis Aſtronomici. Ath. Kircheri Iter *per Orbes Cæleſtes* Ecſtaticum. *Mundi diviſiones ſupervacaneæ. 10. Controverſia de Aquis Supracæleſtibus non eſt fori Theologici. Proprie ſic dictæ non dantur, ſed intelliguntur per eas Aquæ nubium.*

1 POſtquam conſideravimus generalia Philoſophiæ naturalis, perveniendum jam nobis eſt ad ſpecialia corpora. Et, quoniam de principiis & affectionibus corporum in communi egimus, nunc inter corporum ſpecies primum ponemus Mundum, cujus tractationem quidam ſolent ad extremum reſervare, cum in Phyſica ſpeciali non niſi de Specialibus agi velint. Sed, cùm omnes ſpecies, ſimul ſumtæ, ſint mundus, ac omnes illæ ſpecies, quatenus uno aliquo Syſtemate ſunt concinnatæ, aliquid

quid

quid habeant ab ipſis ſingulis ſpeciebus diverſum, ſc. affectiones quaſdam ex ipſa Syſtematica coordinatione emanantes, neceſſarium eſt, ſeorſim de eo agi, ac parum refert, ſive id primo, ſive poſtremo loco, fiat.

Mundum cum dicimus, controverſum eſt, quid eo Termino denote- 2
mus: nam vulgari acceptione, non eſt unus hujus Termini ſenſus. Aliqui globum hunc terraqueum intelligunt tantùm, excluſis reliquis partibus; aliqui Syſtema totum Planetarium, eſtque illis mundus, qui terminatur planetis, inter quos & terra eſt, circumvolutis circa centrum ſuum, Solem. Aliqui complexum omnium corporum telluris hujus, planetarum, omniumque ſtellarum fixarum, dicunt, cum mundum dicunt. Nos ultimo ſenſu accipiemus, & primum enarrabimus, qui ſententias veterum Philoſophorum, de hujus Univerſi, quatenus in illo ordine apparet, cauſis. Et quidem etiam hic, quemadmodum in reliquis corporibus, conſiderare poſſumus materiam & formam. Quod Materiam attinet, alia erat mundi conſtituendi, ſcil. nihil negativum. Quamvis quidam hic chaos ſubſtituant, dicantque mundum mediatè ex nihilo conditum eſt. Quæ ſententia, cum contradictionem invehat, dicunt tandem mundum ex nihilo per indiſpoſitionem factum. Quod nihil an non ſit aliquid expendendum eſt. Alia eſt materia Mundi conſtituti, quæ ſecundum Carteſium magnum illud ſpatium extenſum eſt, omnibus ſpeciebus ſubſtans. Cæterùm multæ hic ſunt veterum recentiorumque controverſiæ, de iſta prima mundi materia, & vidimus jam tùm in primo cap varias Auctorum ſententias. Ex revelatione nobis conſtat, mundum quidem conditum eſſe, ac habere principium; ſed de materia prima nihil conſtat, ideoque vel ratione ipsâ percipienda eſt, vel videndum, quid è veterum Philoſophorum ſententiis, à fide & ratione non alienum, exſculpi poſſit.

Hic verò ſe Oceanus aperit infinitarum diſputationum. Quo- 3
niam enim illi ſpeculationibus ſuis relicti erant, ac nihil illis revelatum, ubi pedem figerent, non invenerunt. Id tamen ratione ſibi aſſequi viſi ſunt, quod æternum aliquod agnoſcant in mundo. Deum enim & materiam omnes æternam agnoverunt, è quacunque demum Philoſophorum familiâ fuerint. Ac fuere inter Chriſtianos etiam Hæretici, qui idem dixere, eo freti argumento, quod nusquam apud Moyſen dicatur, Deum creaſſe cœlum & terram ex nihilo. In eo autem fuit magna ſententiarum diverſitas, quando & quomodo aſpectabilis ille mundus ortus fuerit. Ariſtoteles totum hunc, quantus eſt, æternum facit, & ſemper cum Deo exiſtentem, unico hoc & palmario, ut ſibi videtur, innixus argumento, quod ſc. motus non poſſit eſſe, niſi æternus. *Motus, inquit, eſt actus mobilis, qui requirit movens & mobile exſtens. Vel igitur motus ſemper fuit vel incepit*

aliquando. Si ſemper fuit, habet, quod vult, Ariſtoteles, ſemper enim movens & mobile ſimul natura fuerunt cum motu. Si aliquando incepit, antequam inciperet, mobile & movens, vel erant, vel non erant. Si non erant, ergò facta ſunt aliquo motu præcedente primo, & ſic dabitur motus prior primo; quod eſt abſurdum. Si erant, & tamen unum non movebatur, & alterum non movebat, vel utrumque erat proximè potens, vel non erat. Si erat, nulla videtur ratio, cur movens non moveret, & mobile non moveretur; ſi non erat, ergò redacta ſunt ad potentiam proximam aliquo motu, & ſic iterum dabitur motus prior primo. Dicendum eſt ergo ſecundum Ariſtotelem; motum eſſe æternum, ſimulque primum motorem, & mobile ipſum, h e. cœlum. Hoc quidem Ariſtotelis argumentum ſatis ſubtile eſt, ſed tamen non conficiet eo hujus univerſi æternitatem. Facilè enim reſponderi poteſt Ariſtoteli quærenti: cùm nullus exiſteret motus, unde fit, ut extiterit aliquando, & quæ ejus cauſa eſſe potuit? Conceſſa enim ejus hypotheſi, quod motus requirat movens & mobile, dicendum eſt, motum non ſemper fuiſſe, ſed aliquando incepiſſe; & ante primum motum fuiſſe quidem primum motorem, non autem mobile. Ad id, quod quæritur, an utrumque, priusquam daretur motus, eſſet proximè potens? reſpondendum eſt: Mobile, cum nullo modo exiſteret, non fuiſſe proximè potens, Potentem verò fuiſſe motorem, qui omnia habuit ad movendum requiſita. Non ſequitur tamen ex hoc, motum ſemper fuiſſe. *Tale enim argumentum* nihil concludit in agentibus liberis, quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poſſunt non agere. Neque demonſtratur hoc argumento Ariſtotelico unus numero motus æternus & continuus, ſed probatur fuiſſe ſemper aliquem aliquem motum in infinita corporum multitudine, neque fieri potuiſſe, ut omnia ſimul quieſcerent. Atque ita Ariſtoteles de mundi hujus conſtitutione judicabat.

4 Plato itidem Deum & Materiam ſtatuebat æternam, quorum neutrum ſit alterius procreatrix cauſa. Materiæ neceſſitatem maximam omnes ſectæ dabant, Deo libertatem tanto minorem quisque ex iis ſectis, quantò arctius cum materia connecteret aut ei immergeret. Plato credidit, mundum ex libero Dei cum materiæ congreſſu extitiſſe. Platoni itaque maximè, inter Philoſophos Gentiles, liberrimum agens Deus eſt; cum Ariſtoteles & Stoici fatalem aliquam neceſſitatem hujus nexûs inter Deum & materiam ſtatuerent. Platonicis itaque Deus fabro ſimilis eſt, à Sylva ſua per vaſta ſpatia diſtracto; hic, quamdiu volet, quieſcet, ubi cupido veniet exercendæ artis, movebit ſe ad Sylvam, & inſtrumentis ſuis tantùm ejus fabricabit, quantum aptum eſt recipere Ideas ſuas. Stoici Deum planè mundo immergebant, & faciebant eum formam mundi informantem, cum Ariſtoteles faceret formam aſſiſtentem. Illi autem ita immerſum putant omni materiæ,

teriæ, ut nulla planè illi libertas competat; fati enim vinculis irretitus eſt, ut naſsâ piſces. Solus inter eos Plato rectius quid ſenſit, quanquam ipſe & materiam æternam faceret, & pervicaciorem, quam ut in omnibus pro lubitu Deus operari potuerit, & mundum, ſemel conditum, nunquam interiturum ſtatuerit. Stoici mundum quidem interiturum credebant, ſed per vices tamen iterum exoriturum. Quanquam enim & Cataclyſmum & Ecpyroſin ſtatuebant, negabant tamen unquam à mundo ſeparari ejus animam, priſtinum illud ſyſtema ſuum iterum elaboraturam. Imò Ariſtoteles ipſe, *lib. 1. de cælo c. 10.* eos, qui, jam ipſius tempore, per vices diſſolvi mundum & redintegrari diſputabant, revera mundi æternitatem adſtruere judicat, ætatibus tanquam per circulum redeuntibus. Eorum ſententiam Jac. Thomaſius ſub figura Ovi & Gallinæ, in circulo poſitorum, repræſentat. Epicurus planè in alia ſeceſſit, & mundum credidit ortum à ſe ipſo, luctantibus ab æterno tamdiu Atomis, donec ad extremum illa, quantumvis temeraria libratio formam exprimeret mundi Atque hæc materia mundi à Deo illi deſerta habetur, quem, à materia æterno privilegio abjunctum, ſua ſolum beatitudine frui jubet. Inter hos globos, fortuitâ Atomorum libratione congeſtos, fortunam quaſi intermediam ſtatuit Epicurus, i. e. neceſſitatem quandam materiæ, omnem rationem excludentem. Et hæc quidem abſurdiſſima ex omnibus Sectis ſententia eſt, & omnium impiiſſima, quæ quidem ſublilitatis aliquid habere videtur, in iſto Atomorum motu curioſius explicando; ſed, cum in ipſis principiis impingat, non poſſunt hinc niſi infinita abſurda ſequi, quanquam is in quibusdam ſatis ſit argutus De variarum Sectarum, circa originem mundi, ſententiis, vid. Berirgardum *part. 2. Circ. Piſano 2. & 3.* & Jac. Thomaſium *in Exercitationibus ſuis de Stoica mundi exuſtione, Diſſ. 2. 3. 4. 14. 16. 17.* In quibus agit de Ariſtotelica, Platonica, Stoica, mundi æternitate, & de Deo Stoico, formâ mundi informante. Et illæ quidem ſunt ſententiæ præcipuorum Philoſophorum de origine mundi & conſtitutione ejus prima, è quibus tantùm capere poſſumus, quantum revelationi non repugnat, modo in eo nobis temperemus, ne quid ſtatuamus temerè, quod ſacris literis adverſari ullâ ratione poſſit. Nam de æternitate materiæ nihil nobis affirmandum eſt, de modo ipſius conditionis hujus univerſi tantùm ex Platoniſmo capiemus, quantum non contrariatur ſacris literis. Liberrimam ſcil. voluntatem divinam ex ex eo retinere poſſumus, abjicere verò iſtam materiæ æternitatem & pervicaciam. Stoicorum Hypotheſes in eo rejiciendæ, quod Deum ita adſtringant ad materiam, ut omnia in illa agat. Epicuri ſententia de Atomis non omninò abſurda eſt, imò multùm ſubtilitatis habet, ſed tamen in ea conquieſcere non poſſumus. Fortuitus ille particularum concurſus totus profanus eſt, & contra rationem introductus.

Digitized by Google

5 Illud Epicuri dogma, quod non unum, ſed infinitos mundus ſtatueret, preſſius à nobis conſiderandum eſt, cùm, ad hanc ſuam ſententiam ſtabiliendam, non vulgaribus utatur rationibus. Quando verò is plures mundos ſtatuit, non putandum eſt, eum intelligere mundos eo ſignificatu, quo ſc. illo termino denotatur complexus omnium orbium cœleſtium, ſed intelligere illum tantùm ſingulares illos globos, quos mundos vocat, & infinitos ait per vaſtum hoc ſpatium ſparſos. Etiam Metrodorus olim dicebat, tam eſſe abſurdum, dari mundum unum in infinito, quam in latifundiis unicam ſpicam reperiri. Cui ſententiæ, extra Epicuri ſcholam, eo vetuſtiores fuere addicti, ut proinde exiſtimandum non ſit, primum Epicurum ejus ſententiæ autorem eſſe. Contra illos diſputat Ariſtoteles, ſed futilibus argumentis. Nam & oſtendere nititur, mundum ita eſſe unum, ut eo plures eſſe non poſſint, quam ſententiam ne Chriſtiani quidem Philoſophi approbant. Quid enim prohibeat, Deum poſſe plures mundos creare, ſi velit? Quam leve illud argumentum eſt: ſi dantur, inquit, plures mundi, terra unius feretur ad terram alterius naturaliter vel violenter. Non primum, alioquin violenter in perpetuo centro detineretur: violentus eſt enim ille terminus, unde fit motus naturalis: non ſecundum, quia, ſi movetur violenter, ibi etiam quieſceret violenter, quod falſum eſſet, ſiquidem ibi eſſet in centro. Præſupponit hic Ariſtoteles unum *communi toti univerſo* centrum, illi verò, qui pluralitatem mundorum *tuentur, tot centra* agnoſcunt, quot mundos. Nec ulla ratio eſt, quare, ſi plures terræ eſſent, mutuus inter ſe collapſus fieret. Terræ enim, extra orbem ſuum poſitæ, vel ut Carteſius loquitur, vorticem, intra ſe cohibent ſui materiam, nec evagari illam patiuntur, ut nullus itaque ejus metus ſit, quod metuit Ariſtoteles, qui rationem gravitatis rectè penetraſſe non videtur. Nam vel ex ejus ſola ratione perſpectâ refutabitur argumentum. Non enim eſt inſita quædam qualitas & virtus gravitas, aut ad terram ſolam debet reſtringi, ita ut virtus illi inſit magnetica, quæ pura Chimæra eſt. Proprie enim nihil grave, nihil leve eſt in natura, ſed prout, vel magis, vel minus, *cedit* prementi athmoſphæræ, ita diverſitas aliqua in pondere obſervatur, quod extra hunc locum aliter ſe haberet. Hæc Ariſtotelis argumenta, ut inania ſunt, & nihil probant, nollem tamen contrariam ſententiam meam facere, ut quæ multas involvit difficultates adverſus ſacræ Scripturæ authoritatem. Quod ſi per mundos intelligamus corpora diverſa, quæ in hoc univerſo occurrunt, non eſt, quod magnoperè ſententiam illam reprobemus. At Ariſtoteles, cum mundum unum dicit, totum hunc complexum omnium ſtellarum & telluris intelligit, tellure pro centro univerſi ſuppoſita, cujus ſententiæ abſurditas jam ſatis ſolidè demonſtrata à Mathematicis eſt. Et fortè ſic unitatem mundi ſtatuere poſſumus, etiam cum plures ſtatuimus.

Ariſto-

Ariſtoteles eò magis pronus in ſuam ſententiam fuit, quod putaret aſtra habere quintam quandam Eſſentiam, ſubtilioremque, quam ut materia eorum terræ eſſe ſimilis poſſit. Sed & hoc in dubium vocarunt Mathematici, & accedunt iis quoque è Phyſicis nonnulli, qui aſtra, præcipuè Planetas, ſole excepto, corpora eſſe putant, terreno corpori non adeò diſſimilia. Id Galilæus dixit, quanquam timidius, & ex parte quoque Carteſius, qui tamen plus materiæ ætherea & ſubtilis illic agnoſcere videtur. Sed, utut ſit, qui in illa ſententia ſunt, à pluralitate mundorum videntur non alieni; multos enim ſoles & terras ſtatuunt, quod dum faciunt, plures mundos agnoſcunt. Galilæus & Carteſius omnes ſtellas fixas habent pro ſolibus, qui circumpoſitas habeant terras ſuas, ſive planetas, ob nimiam longinquitatem, & mutuatitium lumen, nobis non ſpectabiles. Quemadmodum enim Sol noſter circumpoſitos ſibi habeat Planetas, cum quibus unum Syſtema, vel mundum planetarium, conficit, ita veroſimile ille dicunt eſſe, omnes Stellas fixas, ceu Soles quosdam, ſua habere peculiaria Syſtemata, quod qui dicunt, neceſſariò debent multos mundos agnoſcere, rem ſanè demonſtratu & creditu facilem, ſi cum Scriptura res tranſigi poſſet. Ea ſola difficultas ergò eſt, an illic homines habitent, an pro illis Chriſtus ſatisfecerit, ſi illic exiſtant. Quibus dubiis obviam ire laborat Thomas Campanella in *Disquiſitionibus Phyſiolog.* adeò in hanc ſententiam proclivis, ut & è quibusdam Scripturæ locis ſtabilire tentet theſin ſuam & ex ſanctis Patribus. Ad Theologica illa argumenta reſpondet, Deum cum terræ incolis fœdus pepigiſſe, ejusque ſolum memoriam voluiſſe extare, de cœteris nos ſecuras eſſe poſſe. Fortaſſis & illic homines ſanctos innocentesque, & in ſtatu corrupto, remanſiſſe quis dixerit, ut ſatisfactione Chriſti non indigeant, quanquam Origenes, acris pluvium mundorum propugnator, Chriſtum per orbes ſucceſſivè natum paſſumque fuiſſe, dixerit. Is enim mundos innumerabiles, æternis ſibi ſeculis ſuccedentes, credidit, ex veteri Gentilium, vel antiquiori Philoſophiâ illud dogma mutuatus. A quo neque Judæorum Cabaliſtæ abhorrent, ut judaizare hâc in parte etiam videatur Gvilh. Poſtellus, *in lib. de nativitate Salvatoris ultimâ.* Superiori Seculo Jordanus Brunus, Nolanus, ſingulari libro illud dogma reſuſcitavit, plauſibilibus ſatis argumentis in medium adductis, qui tamen ſcripti ſui audaciam miſer vivicomburio luit. In quo injuriam illi factam exiſtimo, quia apertè ex eo quidem libro Atheiſmi convinci non poteſt, idque dixit, quod ante eum Cardinalis Nicol. Cuſanus docuerat, & Copernicus, ejusdem ſententiæ Patronus, à quo ſibi ereptam quæritur ſuæ opinionis prærogativam. Is enim ſententiam ſuam prior edidit, cùm differret adhuc Jordanus Brunus. Argumenta ejus libri hæc ſunt præcipua: cœlos non eſſe, ſed æthereum unum ſpatium circa omnia aſtra, ſicut circa tellurem & ſolem, duo item eſſe aſtrorum

gene-

Digitized by Google

genera, ſoles & tellures, nullam eſſe Univerſi finitatem aut ultimam mundi ſuperficiem, neque tellurem, neque ullum quippiam corpus, eſſe in medio, cometas eſſe planetas omninò & tellures, ſeu mundos, eſſe ex perfectionis hujus mundi pluralitatem mundorum, omnes mundos eſſe diſſolubiles, eſſe plurâ ſpecie diſtincta infinita in infinito univerſo, in infinito ſpatio infinita eſſe finitè mobilia, infinitos eſſe ſoles, ſeu infinitas fixas Stellas, & Tellures ſeu Planetas, & non eſſe compertum Planetarum numerum circa hunc Solem, neque ſpectabilem circa alios, univerſum eſſe infiguratum, mundos verò neceſſariò figuratos & finitos, tellurem ita eſſe aſtrum maculoſum, & in cœlo poſitum reſpectu lunæ, quemadmodum luna reſpectu telluris, tellurem totam habitabilem eſſe, intus & extra, & innumerabilia animantium complecti, tùm nobis ſenſibilium, tùm occultorum, genera. Hæc ille prolixè eo in libro argumentis ſuis deducit, de quibus liberum eſto omnibus judicium. Certè multa ſunt in illo homine arguta & ſubtilia.

6 De Mundi exordio aliqui etiam ex ſignis argumentantur, quibus tamen non ineſt magna probandi ratio. Certè fabricatorem mundi hæc machina, ſummo ordine diſpoſita, præſupponit, quo tempore autem ille ortus ſit, natura ipſa nos docere non poteſt. Aliqui argumentantur de novitate mundi ex defectu hiſtoriæ. Si mundus æternus eſt, inquiunt, omnique principio caruit, cur non hiſtoriæ ſuperſunt? *Cur artes omnes* tam noviter ſunt inventæ? nam earum omnium *inventarum tempora &* Autores conſtant nobis ex hiſtoriis, quæ certè conſtare non deberent, ſi tam antiqvus eſſet mundus. Quibus reſponderi poteſt, etiam eſſe aliquot gentes, Chaldæos & Chinenſes, qui longiorem annorum memoriam, in faſtis ſuis, conſignatam habent, quam ex ſacrarum literarum computo cogi poſſunt. Quod Chinenſes attinet, Martinus Martinius, ſagaciſſimus rerum Chinenſium indagator, adeò ſe hic torquet, ut, quomodo nodum ſolvere hunc poſſit, neſciat. Ab altera parte ſtat ſumma Hiſtoricorum Chinenſium & accurata fides, quâ accuratiorem nulla gens hiſtoriis ſuis adhibuit, ab altera S. Scripturæ Auctoritas. Martinius certè rem intricatam & perplexam relinquit. Sunt porrò multa obſtacula, quæ hiſtoriæ defectum efficiunt. Nam potuere diluvii eruptione, velut aquis letheis, multa mergi. Artium quoque ſunt periodi per intervalla redeuntes, neque credendum eſt, quod nunc inventum eſt, olim, vel non eſſe inventum, vel non potuiſſe inveniri. Migrationes gentium, bella, peſtes, incendia, multa confundunt & tollunt, ut vix aliquarum rerum memoria ſuperſit. Non eſt itaque hoc ſatis idoneum argumentum pro novitate mundi. Id quoque non firmum argumentum eſt, cum, ut interitum mundi oſtendant poſſibilem, è naturæ defectibus argumentantur, & miror hoc argumentum Antonio Grandi placere

cere

Digitized by Google

cere potuiſſe, quod ſingulari & erudito libro oppugnavit Joh. Jonſtonius *de natura conſtantia*, Amſtelod. A. 1634. *in 12.* excuſo, ubi omnia defectuum naturalium argumenta ſingulatim explicat, ſingulaque refutat.

Quæ porrò ſpectant ad doctrinam de Mundo, ejus origine, totaque coordinatione, ea prolixè explicantur à Berirgardo, *part. 2. Circ. Piſ. 1. 2. 3. 4.* ubi digreſſio ſingularis inſtituitur de literarum S. autoritate, circa mundi originem, quæ magno uſui eſſe poteſt in hoc argumento. Quod argumentum de æternitate mundi ſpectat, legantur Caroli Emanuelis Vizzanii *Commentarii in Ocellum Lucanum de Univerſi Natura*, qui Ocellus Lucanus, Pythagoræ diſcipulus, ante Ariſtotelem, hoc ipſum ſcripſerat, quanquam & ſuſpicio eſt quorundam, hanc doctrinam fuiſſe ab Ariſtotele deſumtam, & ab invido deinde ſubjectam, ficto nomine Ocelli Pythagorici. Fieri enim non potuiſſe arbitrantur, ut ille liber Ariſtoteli non lectus fuerit, aut inſpectus, qui tamen opinionem illam de mundo æterno non ſibi adſcribit. Citatur tamen Ocellus à Philone *lib. de mundo non interituro.* Legi poteſt & Beaufortius *in libro de Coſmopœia divina*, ubi ad mentem Carteſii c. 1. Geneſ. explicat. In ſcriptoribus Rabbinicis, Cabaliſticis, & ejus farinæ hominibus, multa habentur ſomnia, & ineptæ de mundi hujus concinnatione & conformatione opiniones, quas hic legere aut congerere non eſt neceſſum. Videantur Auctores Cabaliſtici, uno volumine comprehenſi, interque eos Franciſcus Georgii *liber de Harmonia mundi.* Vid. & Henricum Morum *in Conjecturis ſuis Cabaliſticis.* Multa ſunt quoque Fratrum Roſeæ Crucis ſomnia, quæ libro ſingulari explicuit Ægidius Gutmann, cui tit. Offenbahrung Göttlicher Majeſtät. 7

Carteſiani, in mundi Syſtemate ordinando, alia quadam ratione procedunt. Illis, in prima mundi creatione, Deus dicitur univerſam corporis molem ex nihilo produxiſſe. In ſecunda (nam illi duas quaſi creationes faciunt) communem illam & informem materiam diviſit in plures velut provincias, variis eam formis & figuris ornavit, diverſasque facultates ei conceſſit, non ſine materiæ motu. Communis omnium materia, in mundi origine, vehementi motu fuit agitata, qui hodiè cum materia perdurat. Partes ejus materiæ minutiſſimæ & magis concitatæ primum fecerunt Elementum, quod, inſtar pulveris aut ſcobis tenuiſſimæ, ex aliarum partium abraſione, profectum eſt. Cum exilia iſta corpora motus impreſſioni non obſtent, neque alia aliis ſint implicita, ſed omninò diviſa, quam citiſſimè ea moveri neceſſum eſt. Secundum elementum prodiit ex infinitis ferè & minutiſſimis globulis, qui minus perniciter cientur, & prima agitatione quaſi tornati fuere, ac mutuò contactu ſpatiola quædam reliquere non omnino vacua, ſed primi Elementi velut polline completa. Tertium Ele- 8

mentum continet communis materiæ partes craſſiores & ramoſas, alias aliis implicatas, quæ conceſſere in terram, Planetas, & Elementa vulgariter ita vocata, quæ ex tertio illo elemento conſtant. Jam illis primum elementum, in centro cujuſpiam mundi, ſeu vorticis, inquieto motu agitatum, globulos æthereos in rectas lineas protrudit, qui, cum viſus organum feriunt, luminis & caloris ſenſum procreant. Illos globulos majores eſſe ajunt, quò longius à ſole, ſeu centro mundi, diſtant. Cœleſtis materia, quæ globulis ſecundi elementi conſtat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, &, quantum poteſt, à centro abire nititur, &, niſi proximi vortices obſiſterent, magis magisque recederet. Globuli illi cœleſtes, colliſione mutuâ attriti, minus, quam ante, loci occupant, cumque jam aliquantum à centro ſui vorticis receſſerint, primum elementum, ut mole minimum, ſic raptiſſimè incitatum, medium locum, ab ætherea ſubſtantia relictum, implet. major enim eſt & uberior primi elementi copia, quam globulorum anfractibus vel interſtitiis complendis ſufficiat. Quod igitur reliqvum eſt hujus tenuiſſimæ ſcobis, in medium vorticis confluit, & ſolem efficit, cujus partes tenuiſſimæ & diviſæ ſeorſim inſtar flammæ moventur, atque ætheream ſubſtantiam in rectas lineas undiquaque premunt, in quâ preſſione luminis natura illis conſiſtit. Iſta flamma, in medio noſtri vorticis, aut cœli, accenſa, pabulo non eget, neque enim alieno ſubjecto, ut ignis noſter, inſidet, neque in vicinum aëra diſſipatur, ſed tamen *hæc materia* ex aliis in alios vortices commeat. Jam unaquaque ſtella ſibi proprium vorticem, aut cœlum, vindicat, & in illius medio celerrimè agitur. Unicuique vortici ſui ſunt poli aut cardines, circa quos vertitur, ſua eſt Ecliptica, ſeu maximus circulus, quem motu ſuo deſcribit. Alii vortices aliis ſunt majores, atque ita diſpoſiti, ut quam minimè ſe impediant. Is itaque vortex, in quô ſumus, quique planetas complectitur, ſex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum, ſibi impreſſum, quam poteſt maximè, tueatur. Primum elementum, per interſtitia globorum recta propulſum, &, qua celerrimus eſt motus, nempe ab Ecliptica unius vorticis, emiſſum, facilè ſubibit alium vorticem per eas partes, quæ ſunt polis proximæ, ubi minor eſt reſiſtentia, hinc ad centrum illius vorticis confluit, ut vortex id, quod deperditum eſt, reſarciat. Itaque per polos hujus cœli, ex aliis vorticibus, materia primi elementi continenter elabitur, & ad polum oppoſitum properaret, niſi materia ſecundi elementi obſtaret. Secundi elementi materia in orbem quidem agitur, ſed in alios vortices non prorumpit. Hæc ſunt Carteſianorum de Syſtemate mundi cogitata, è quibus compendio quodam propoſuit eorum doctrinam J. Bapt. du Hamel *de Conſenſu V. & N. Philoſo bis lib. 1 c. ult.* Et ſanè plena quidem ſubtilitatis eſt hæc ſententia, ſed habet tamen & permulta dubia, neque ita demonſtrata eſt à Carteſio

Digitized by Google

teſio, ut res ita ſe habere poſſit, quæ tota ſuſpicionibus ingenioſis nititur. Interim ille phænomena nonnulla cœleſtia ſatis feliciter his hypotheſibus ſuis explicat.

Quod varia mundi Syſtemata attinet, notiſſimum eſt differre in eo, tùm 9
Aſtrologos, tùm Phyſicos. Et Phyſici quidem eam rem ad ſe pertinere non putant, quo ordine, quâve ſerie corpora mundana ſe exhibeant. Aliter Syſtema ſuum diſponit Ptolomæus, aliter Copernicus, aliter Tycho, de quibus videantur libri Hypotheſeon Aſtronomicarum, Galilæus Galilæi *in Dialogo de mundi Syſtemate*, Dan. Lipſtorpius *in Vero Mundi Syſtemate*, Petrus Gaſſendus *in Aſtronomia ſua*, Anton. Deuſingius *in vero mundi Syſtemate*; præ omnibus v. J. Bapt. Ricciolus *in Almageſto ſuo novo*, quod opus rei Aſtronomicæ Pandectas dixeris. Nobis enim hic extra inſtitutum noſtrum poſita eſt hujus rei tractatio. Qui imaginarias ſpeculationes velit ſuper natura & conſtitutione omnium orbium cœleſtium, is legat Athan. Kircheri librum, cui tit. *Iter Ecſtaticum*, in quo, ſub ficto quodam itinere per cœli orbes, Duce Angelo Coſmiele facto, narrat, quæ ſibi illic viſa ſint. Et hunc ego librum optimum è Kircherianis eſſe, nec ſine ingenio ſcriptum, exiſtimo. Apologiam pro illo, contra Religioſorum quorundam cenſuras, Caſp. Schottus, Jeſuita, edidit. Quantum ad uſum Phyſicum, mundum ſolent dividere (1) in ſpecies generabiles & ingenerabiles, ſive perpetuas & mutabiles; (2) in ſupralunares & ſublunares, (3) in cœlos & ſtellas, (4) in tria elementa, ut diſtingvunt Carteſiani. Sed, me judice, ſupervacaneum eſt, hic nimis eſſe ſollicitum: quomodo enim ſatis accuratè diſtinguemus, quorum conditionis & naturæ ignari ſumus.

Eſt & hic locus quæſtioni de aquis ſupracœleſtibus, de quibus magna 10
controverſia eſt, magna opinionum ſunt divortia, quæ enarrata legere poſſumus apud Bened. Pererium *in Comment. ad cap. I. Gen.* Lud. Beaufortium *in Coſmopolia divina, ſect. 2. c. 1.* Sunt, qui partem Heterodoxias hodie faciunt, ſi quis negare auſit, aquas dari ſupracœleſtes, eo ſenſu, quo ipſi accipiunt. Adeò Theologi hanc litem etiam ad ſe pertinere putarunt, quos ſatius eſſet manus abſtinere ab iis doctrinis, quæ per ſe è ſacris literis principia ſua & auctoritatem non habent. Certè res inexplicabilis eſt, fingere aliquas aquas, extimam cœli ſuperficiem circumdantes, quæ illic nulli uſui eſſent, & ratione nullâ ibi concipi poſſunt. Cum enim figura mundi extrema non uno aliquo termino contineatur, & Mathematici ad oculum demonſtrent, ſtellas eſſe corpora non cœlo, ut plano alicui, infixa, ſed diverſis altitudinibus à ſe remota, & inter ea minima viſu altiſſima, concipi non poteſt, quomodo aqua hic quaſi ſuperfundi poſſit, atque omnes orbes circumdare. Malim itaque cum illis facere, qui aquas ſupracœleſtes interpretantur eas, quæ

ſupra eam cœli partem ſunt, quam regionem aëris vulgò dicunt, eas ſcil. quæ nubibus continentur. Notum enim eſt, vocem cœli apud Hebræos etiam aëris regiones denotare, cum vocant pluviam cœli, aves cœli. Quales aquæ etiam aliis corporibus poſſunt circumdari, ut ita, reſpectu terræ noſtræ, etiam illæ aquæ, quæ in Athmoſphæris orbium cœleſtium continentur, aquæ ſupracœleſtes ſuo modo dici poſſint.

CAP. XII.

DE COELO ET STELLIS.

§. 1. *Ariſtotelis de Cœlo commenta exploduntur. Cœlum viſibile eſt ſubſtantia aeris tenuiſſima, Empyreum merum figmentum, locus autem beatorum humano ingenio imperveſtigabilis.* 2. *Stellæ ſunt, vel Planetæ, vel Fixæ (quibus etiam Sol accenſendus.) Planetæ, uti in luna obſervatum, corpora ſunt compoſita terreno ſimillima.* 3. *Stellarum Fixarum natura parum explorata. Veteres eas cum ſole igneas eſſe credebant. Stoici ac Pet. Bourdin vapores maris pabulum illis aſſignarunt. Non ſunt corpora ſimplicia. Sol Honorato Fabri aurum liquidum.* 4. *Variæ de Stellis novis & Cometis ſententiæ. De Staniſl. Lubienicii* Theatro Cometico *ſequius, de Joh. Hevelii autem* Cometographia *præclare, judicatur. Cometæ ab Ott. Gverikio, & aliis, prædicti. Effectus illorum naturales. Solis & Lunæ maculæ.* 5. *Planetæ plures quam ſeptem. Saturni & Jovis ſatellites.* 6. *Nec Aſtrorum omnium (uti contraria de Sole, Saturno, Marte & Luna, docent obſervationes) Figura eſt Sphærica, nec omnia moventur. Motus duo contrarii abſurde iis affecti.* 7. *Luna lucem tantam mutuatitiam habet, forte & Venus.* 8. *Via Lactea, Ariſtoteli falſo Meteorum credita, innumeram continet ſtellarum multitudinem. Fort. Liceti figmentum duplicis Viæ Lacteæ. Cometæ multi illic orti.* 9. *Aſtrorum, & Lunæ præſertim, in terreſtria influxus aſtruitur. Ant. Mizaldi de hoc ſcripta, parum accurata. De Artis Aſtrologicæ principiis, certitudine controverſa, Adverſariis (imprimis Cl. Salmaſio,) & Patronis Phyſicis, Placido de Titis, J. Bapt. Morino & Thoma Campanella, judicium.*

1 DE cœlo apud Ariſtotelem mirabilia ſunt commenta, quorum fides, nec per revelationem, nec per argumenta demonſtrata eſt, ut itaque mirum ſit, ſupereſſe hodiè, qui velint ejus ſententiis applicare animum. Cœlum ei eſt ſubſtantia æterna & ſimplex; tribuit etiam illi ſoliditatem plus quam adamantinam; facit memorabile & incorruptibile. Soliditatem in cœlis probat, quoniam, attrito aëre ab eorum latione, calor & lumen generatur, & his orbibus ait infixas eſſe ſtellas, claves ali-

quos

Digitized by Google

quos, & eorum motu moveri, quo certè quid ineptius poſſit, non video. Ac miror J. Bapt Morinum, Aſtronomum è recentioribus Gallum, in eo aſſentiri Ariſtoteli, & nunc in tanta rei Mathematicæ luce voluiſſe defendere, quaſi verò Deus, ad Archimedis inſtar, vitream aliquam Sphæram conficere neceſſe habeat. Hinc opus ille habuit motoribus ſuis, quos ad machinas ſuas alligaret, ut canes nos ſolemus machinæ verſatili, qua veru circumducitur. Nolo ejus argumentis, aut refutationibus illorum, immorari. Non enim operæ pretium facturi ſumus. Legantur, quæ in utramque partem diſceptantur ap. Berirgardum *Circ. Piſ. 5. P. 2.* Nobis cœlum nihil aliud eſt, quam ſubſtantia aëris tenuiſſima, ſeu illa ſit ſpecie diſtincta ab illo aëre, qui terram ambit, ſeu ejusdem cum illo naturæ. Quantum ratiociniis probabilibus colligitur, non niſi gradu aliquo differt ab hoc aëre, qui terram ambit. Puerile itaque eſt, imaginari ſibi hic certum aliquem orbem, vel ſphæram, vel concavum aliquod, cui aſtra ſint infixa. Ubique cœlum eſt, &, tam illud, quod terram circumdat, quam quod reliquos corporum cœleſtium globos. Cœlum, quod vulgò Empyreum vocamus, eſt itidem inter ſuavia ingenii noſtri commenta; locum autem determinare velle, ubi ſedes beatorum ſit, noſtræ non eſt res ſapientiæ. Non enim determinato tali loco indiget Deus, ſed, ubicunque vult, cœlum ſuum facit. Ubi Deus ibi cœlum, ſedes illa beatorum. Quomodo enim in manu Domini ſint animæ piorum, id à ſenſibus & ſpeculationibus noſtris longè eſt remotum. vid. Gisb. Voëtii de hoc argumento Tractatus, Gorichemi A. 1666. *in 8vo* editus.

Stellas quod attinet, quas Ariſtoteles definiebat partes denſiores ſui orbis, de iis etiam pronunciare nihil nos certi poſſumus, quamvis tamen diſcrimen manifeſtum ſentiamus inter Planetas & Stellas fixas, in quarum numerum recentiores Mathematici etiam ſolem referunt. Planetæ enim, quorum naturam ex vicina nobis luna perdiſcere poſſumus, non videntur differre à corpore hoc telluris, & ex ſuis quibusdam elementis compacti, his telluris elementis non diſſimilibus. Ideoque ſuavia illa ſomnia ſunt, quæ nonnulli ſibi imaginantur, de ſimplici aſtrorum indiſtinctè omnium natura, & compoſitionis omnis expertæ. Id enim in lunâ oculis, tubo armatis, manifeſtè perſpicere poſſumus eſſe illic partes quasdam ſolidas & fluidas, quod jam ad compoſitionem demonſtrandam ſufficere poteſt. Quanquam fabulis accenſeam, quod refert Gaſſendus, *in vita Peireſcii*, de Cornelio Drebelio, qui tuum parare potuerit, quo oppida & fortalitia lunaria potuerit conſpicere. 2

De Stellis fixis major eſt dubitatio, an illæ adeò ſint ſimplicis naturæ, ut quidam volunt. Carteſius in eo penè cum Ariſtotele ſentit, quod faciat Solis & Stellarum fixarum partes ſimpliciſſimas. Veterum Philoſophorum 3

ſchola aſtra omnia faciebat ignea, aliqui ſolem ferro vel lapidi candenti aſſimilabant. Epicurus quoque in ea ſententia erat, in qua explicanda Gasſendus operam ſuam impendit. Idem Stoici quoque dicebant, qui tamen illis pabulum conficiebant ex vaporibus maritimis. Quâ in ſententia ſatis quidem illi abſurdi. Vid. Jac. Thomaſii *Diſquiſ. ſing. de vaporibus nutrimento ſiderum*, quæ inter *Exercitationes* ejus *Stoicas* una eſt. Eandem quoque ſententiam defendit peculiari libro Pariſ. A. 1646. *in 8vo* edito, Autor Anonymus (Petrus Bourdin,) cui tit. *Sol flamma, ſeu de Sole, ut flamma eſt, ejusque pabulo*, in quo, mira, ſed inepta diligentia, pabulum Solis, ſecundum zonas & regiones aëris, diſtinguit. An verò ſolis, & cœterarum ſtellarum fixarum, ſubſtantia adeò ſimplex ſit, res disquiſitione digna eſt. Sanè non veteres tantùm, ſed & recentiorum nonnulli, miſtum corpus eſſe fatentur, quod certè Heterogeneas partes ſibi habeat additas, ut è maculis videre licet, ac videtur ignis illis eſſe cum viſcida ſubſtantia quâdam miſtus. Quam ob cauſam Honoratus Fabri, ſolem, ſi aliquid è mixtis ſublunaribus, hactenus cognitis, non niſi aurum liquidum, pronunciat. De ea re prolixius agimus in *Diſſertatione* noſtra *de Sole igneo*. Videatur etiam Franciſcus Patritius in *nova* ſua *de Univerſis Philoſophia, lib. 15. an ſidera ſint ignes, & lib. 19. de Sole*, ubi prolixius de eo argumento agitur.

De cœtero, quod ſtellas attinnet, non niſi per conjecturas dicere poſſumus. Supervacaneum itaque eſt hîc quærere de materia vel forma ſtellarum, cùm nihil eâ de re determinare poſſimus.

4 Ariſtotelicorum ſententia erat, nihil generari, nihil corrumpi poſſe in cœlo. Sed illa fabula eſt jamdudum exploſa, cum aliud arguant cometæ & novæ Stellæ, niſi forte cum Ariſtotele omnes cometas velimus habere pro ſublunaribus. Quod novas ſtellas attinet, ex ſententia Carteſiana earum origo à macularum diſſolutione pendet, quæ ita aliquando ſideri ſuperinducuntur, ut omnes illius radios ſuâ denſitate aut duritie impediant, ſi verò ſtella liberetur iis maculis, novæ ſtellæ imago apparet, quæ fortè ante multa ſecula non viſa fuerat. Alii exiſtimant viciniorem poſitum in cauſa eſſe, ut ſtellæ appareant, olim non conſpicuæ. De Geminiani Montanari, Mathematici Patavini, Obſervationibus, de duabus ſecundi fulgoris ſtellis in Argo Navi, Bayero B, & V. ſignatis, quæ A. 1667. penitus evanuerunt, atque, ne veſtigio quidem relicto, è cœlo deceſſerunt, paucis poſt annis evulgatis, v. Car. Patini *Lyceum Patavinum p. 111. in vita Montanari.* Qui & pluribus circa alias ſtellas obſervationibus, in opere, quod molitus eſt, Italico, *de l' Inſtabilita del Firmamento*, confirmare id voluiſſe perhibetur. Secundum Carteſiii ſententam ſtellæ nonnunquam in planetam & cometam degenerant, quod quomodo accidere poſſit, perſpicuè Ant. Le Grand *in Hiſtoria ſua naturali, part. 3. art. 7. n. 5. & art. 11.* ubi de cometarum generatione agit.

agit. Sed ea omnia ſolis in contemplationibus conſiſtunt, nec certis argumentis demonſtrari poſſunt, ideoque incertum eſt omne, quicquid de hoc negotio docetur, diſputatur, ſcribitur. Quæ ad rem cometicam pertinent, & varias eruditorum ſuper cometarum ortu ſententias, vaſtiſſimo libro congeſſit Stanisl. Lubienizkius, cui tit. *Theatri Cometici* fecit. Sed liber ille naturam ſubjecti ſui imitatur. Uti enim Cometæ compacti ſunt ex vaporibus & fumis, ita liber ille multa habet inutilia, & ab argumento aliena, cui caudam tam longam fecere Epiſtolæ variorum præter rem accumulatæ & inſertæ. Habemus & Joh. Hevelii (qui unus hoc ſeculo omnium Anteceſſorum diligentiam in laboribus vicit cœleſtibus, imò cœlum & ſtellas in accuratiorem redegit ordinem, Mathematicis ac Mechanicis principiis omnia ſua ſuperſtruens) tùm *Prodromum Cometicum*, tùm *Cometographiam*, ſive ingenioſum de Cometis opus. Ejus ſententiam, quoniam liber ad manus non eſt, exponere hic nequeo. Niſi fallor cauſam ortus Cometarum refert ad Planetarum effluvia, extra ſuam Athmoſphæram, inque unum corpus, conglobata, è quibus Cometæ Lunares, Solares, Joviales, naſcantur. Ex quo principio aliqui Cometarum ortus etiam prædicere auſi ſunt, & quidem non infelici conatu, cujus rei exemplum de Auzuto Gallo, qui ex obſervationibus ſuis motum, tam primi, quam ſecundi Cometæ, prædixit, & in paucis fefellit, extat *in Actis Regiæ Societ. Anglicæ*, cui Schematiſmum is ſuum transmiſerat. De Ottone Gverikio, Conſule Magdeb. referunt, cum ex thermoſcopio prædixiſſe ortum alicujus cometæ. Generantur autem cometæ, non in orbe ſublunari, ut voluit Ariſtoteles, ſed inter ipſas ſtellas fixas, unde falsò ab Ariſtotele inter Meteora referuntur. De Cometarum præſignificationibus non eſt hîc differendi locus. Aſtrologi antiquum ſuum obtinent, & in omnibus arcana quædam venantur. Mutationes quasdam naturales per eos contingere, non eſt omninò improbabile. Non enim ſine impreſſione magna eſſe poteſt, ſi tàm vaſtum corpus extra ſuos vortices feratur. Editæ ſunt ſuper hac controverſia variæ à variis Diſſertationes, quas in *Theatro* ſuo *Cometico* congeſſit Lubienicius. Virorum Doctorum contra Aſtrologorum, de Cometis non niſi infauſta portendentibus, ineptias Diſſertationes collegit, & junctim edidit, J. Andr. Boſius. Eadem ſpectant J. Georg. Grævii *Or. de Cometis, contra Vulgi Opinionem, eos eſſe malorum nuncios*, Trajecti A. 1665. *in 4to*, cum Andr. Dudithii Libello ejusd argumenti, excuſa, Gotfr. Wendelini *Teratologia Cometica*, & Vinc. Gviniſii, Jeſuitæ, *Or. de Cometæ Felicitate*, quæ in *Allocutionibus* ejus legitur. De Solis maculis & Lunæ legendus eſt Hevelius in ſua *Selenographia*. Carteſii ſententiam perſpicuè exponit Ant. le Grand *loco citato, art. 9*.

Planetarum numerus ad ſeptenarium vulgò reducitur, in quo tamen 5
fallinos oſtendunt Teleſcopia; habent enim inter Planetas nonnulli ſatellites

lites quoſdam, ut vocant, qui quaſi Planetarum Planetæ ſunt. Saturnus ex tribus ſtellis compoſitus videtur, ut ex varia ejus facie colligi poteſt, jam enim rotundus eſt, jam ovalis ſeu cum angulis, quæ ſunt lunulæ quaſi duæ, quibus utrinque ſtipatur. In hoc Syſtemate Saturni explorando Chriſtianus Hugenius multum temporis impendit, qui *Ephemeridas* certas eorum motuum conſignare laboravit. Etiam Jupiter habet Satellites, quas Circum-Joviales vocant, quanquam alii novem ſibi detexiſſe viſi ſunt. De iis videantur Galilæus in *Nuncio* ſuo *Sidereo*, & Simon Marius *in Mundo Joviali.* Fortè & plures in vicinia ſunt Planetæ, nobis hactenus inobſervati.

6 Peripateticorum ſchola omnibus aſtris figuram Sphæricam ineſſe exiſtimabat, ſed falſum id eſſe hodiernorum Aſtrologorum experientia docet. Vidit enim Galilæus Galilæi, &, poſt ipſum, innumeri alii perſpicaces ac lyncei viri, teleſcopio invento, id in Planetis jam fefellliſſe, atque inde incertum quoque in ipſis ſtellis fixis factum. Sol namque ſpectatus fuit ovali figurâ, de qua videatur Chriſtoph. Scheinerus *in Sole Elliptico.* Saturnus duabus lunulis vel anſis ſtipatus apparet, quanquam id ſphalma viſûs eſſe poteſt, ob vicinitatem Satellitum, quos adeò diſtinctè, ob nimiam diſtantiam videre non poſſumus. Mars inſtar montis turbinatâ figurâ ac pyramidali conſpicitur. Luna anfractuoſa tota eſt, partibusque eminentioribus ac depreſſioribus tumet ac ſubſidit, de quâ antea egimus, & legi poteſt Hevelius, &, qui ante illum ſcripſit, Galilæus *in Nuntio ſuo Sidereo.* De ſingulis vide Matthæum Hirtzgarten in *detectione dioptica corporum Planetariorum*, & Lipſtorpium *in Copernico Redivivo, c.3.* Stellas omnes moveri, Peripateticorum Schola ait, recentiores autem vehementer dubitant. De Planetis dubium quidem non eſt, ſed de ſtellis fixis magna eſt diſputatio inter Copernicæos & alios, quorum illi terram moveri aſſerunt, ſtellis fixis in extrema ſphæra, ac Sole in centro univerſi, jugiter quieſcentibus. De qua ſententia videbimus *cap. de Terra.* Quod ſingulorum Planetarum motus attinet, docent nos libri Aſtronomici, qui hypotheſes ſuas plixè ſatis proponunt. Ab externo principio illos, & omnes ſtellas, moveri Ariſtoteles credebat, & quidem ab intelligentiis, quæ orbibus ſuis, veluti rotæ cuidam, affixæ, ſemper illos volverent, ut Diogenes dolium ſuum. Sed inepta ſunt argumenta, quibus illa confirmantur. Id quoque falſum eſt, quod duos contrarios motus aſtris tribuerint. Seriò enim id defendere velle, non eſt fide dignum, ac aliquâ ratione veroſimile. Ex hypotheſi Mathematica, ad intellectum quarundam demonſtrationum, talia fingere licitum eſt. Id verò ad Phyſicas veritates transferri non debent. Sicut enim nullum corpus ſimul ad dextram & lævam moveri poteſt ſine motu interrupto, aut ipſo corpo-

corpore rupto, ita de ſtellis illud ne cogitando quidem concipi poteſt, ſolique tarditati corporis, cujus motus ad aliud comparatur, adſcribendum eſt. Huic figmento originem dat fabula de raptu Sphærarum, ſe mutuò ambientium, ubi exteriores tyrannidem exercent in ſubditas ſeu inferiores, cùm potiùs omnes ſtellæ libero gaudeant motu, ita tamen, ne ordinatis ſuis ſemitis excidant.

Dubitari etiam de Stellis ſolet, an omnes lucem habeant propriam. 7
Ac de Sole quidem, & ſtellis fixis, res expedita eſt: de Planetis dubitari ſolet, quoniam, quæ proxima nobis luna eſt, ſub Eclipſi, ubi nimirum præpeditur terræ interceſſione, quò minus ſol apertos in eam radios derivare poſſit, obſcuram & ſubruffam lucem retinet, quæ tamen ipſa lunæ non vernacula eſſe, ſed per reflexionem peregrinæ lucis excitari creditur. Nimium ſimplices ſunt, qui ex eo credunt, lunæ lumen ineſſe proprium, quod Scriptura ſacra illam *lumen minus* vocet. Nam ea appellatio lunæ etiam competere poteſt, quatenus mutuatitio lumine ſplendet. Quomodo res ſe cum aliis Planetis habeat, definiri humano ingenio non poteſt, num illis inſita quædam lux ſit, aut omnis mutuatitia. Certe Venus æquè phaſes ſuas monſtrat, ac luna, ut itaque veroſimile ſit, non aliam eſſe corporis ejus conſtitutionem, quam quæ eſt corporis lunaris. De cætero verùm ego exiſtimo, quod Rob. Boylius, *in libro de Coſm. qualitat.* ait, in motibus corporum cœleſtium nimium nos eſſe credulos, & rectiorem nobis ordinem atque accuratiorem imaginari, quam is reverà eſt. Neque enim hypotheſes Aſtronomicæ adeò fallere non poſſunt, ut, quæ extra Syſtema Planetarium ſunt, certitudine Mathematica determinent.

Galaxia, ſeu via lactea, Ariſtoteli olim inter meteora recenſebatur, & vapor 8
aliquis credebatur, cum tamen obſervationes hodiernorum Aſtrologorum doceant, eſſe numeroſam fixarum ſtellarum multitudinem, quæ ita ſibi ſint vicinæ parvæque, ut incertam ac quaſi nebuloſam lucem aſpectui relinquant, quas immenſo ſpatio à nobis, & à ſe invicem, remotas rationes opticæ ſatis docent. Certè ſola illa via lactea probabilitatem faciat eorum ſententiæ, qui multa & infinita Syſtemata Planetaria ſtatuunt. Humanum enim ingenium ſuccumbit cogitationi iſti, ſi ad tam vaſta corpora dirigitur, & in eorum utilitatem & neceſſitatem inquirit, cui fini tam vaſta corpora, tam innumerabilia, ſi illa vacua, & non niſi ad ornamentum cœli inventa. vid. Schemata viæ lacteæ apud Galilæum *in Nuncio Sidereo.* Id verò lepidum eſt de Fort. Liceto, Ariſtotelis magno defenſore, qui, ut ſalvaret ejus ſententiam, quam de via lactea habet, duplicem facit viam lacteam: aliam aëream, aliam ætheream. Ne ſcil. Ariſtoteles mendacii argueretur, tam monſtroſam ſententiam comminiſci voluit, quæ ne minima quidem rei veri-

 rita-

Digitized by Google

ritate probabilis poteſt reddi. Unde enim orirentur vapores adeò conſtantes hyberno tempore, ubi maximè ſerenus aër eſt, & quid opus eſt duplicem illam ſtatuere, cùm nullus inter æthercam & aëream illam Galaxiam nexus eſſe poſſit. Veterum ſententia erat, animos heroum ſedes ſuas illic capere, qua de re prolixè Manilius & Scaliger *in Comment. in Manilium.* Obſervatum eſt, Cometarum multorum natales circa hanc Galaxiam fuiſſe, quod argumento eſt, multa illic quaſi conſtipata eſſe corpora, quæ, ob nimiam illam vicinitatem, extra orbitas ſuas interdum ferantur. Sententias varias *de via lactea* uno libello congeſſit Ludolph. Georg. Lundenius, Helmſtadii A. 1665. *in 4to* excuſo.

9 Locus hìc quoque eſſet, de effectibus Aſtrorum diſſerendi, an eorum aliquis in terreum globum ſit influxus. Eum eſſe naturæ non repugnat, & ratio ſana ſuadet, & aliqua etiam experientia teſtatur. Una luna indicio eſſe poteſt, magnam eſſe vim ſuam in aëris alterationibus & aquæ, fruſtra hoc negante Iſ. Voſſio *in Libro de Motu marium & ventorum*, quem vel ruſtici & nautæ refutent. Marium enim motus & aëris, vel dirigente, vel miniſtrante illa, fiunt, modò nobis non ſatis intelligibili. Unde accidit, ut, quæ vulgò obſervata habentur, non ſint tam certæ veritatis, ut fallere aliquando non poſſint. Poſſunt enim aliæ æquè potentes cauſæ intercedere, quæ effectum interdum ſuſpendunt, quem alioquin, poſitis iiſdem principiis conſecutum fuiſſe vidimus. De Sympathia lunæ cum corporibus terreſtribus Anton. Mizaldus ſcripſit ſingularem librum Gallicum. (*Secret de La Lune.* Pariſ. 1571. *in 8vo*) De Planetarum cœterorum viribus in *Planetologia* ſua (Lugd. Gall. 1551. *in 4to*) idem ſcripſit; ſed ſunt illa ex vulgaribus fabulis collecta & corroſa. Idem quoque *Aëromantiam* ſcripſit, in qua de Tempeſtatum præſagiis agit: qui liber digna indignaque miſcet. Et pleraque certe ejus viri inanibus potius opinionibus, quam ſolidæ demonſtrationi, innituntur. Quid ſtellis in animos hominum, in mores, & in fortunas eorum liceat, res eſt perplexa, & non ſatis dijudicata. Principia certè artis Aſtrologicæ, unde nata primùm ſint, dici non poteſt. Eorum veroſimilitudinem refutare non eſt res operoſa, ut illi, qui integris libris hoc fecerunt, parum gloriæ hinc, me quidem judice, debeant. Sunt Joh. Picus Mirandula, Tob. Wagnerus, Frid. Spanhemius *in Dubiis Evangelicis* (quanquam is tamen argumentis eruditioribus pugnat,) Claud. Salmaſius *in Diatribe de Aſtrologia antiqua*, qui totus in ratiociniis ſuis ineptus eſt, & Grammaticis potius, quam Philoſophicis argumentis, pugnat. Aliquid tamen iis ſubeſſe veri experientia teſtatur, ut facilè perſpiciet, qui rem ipſam tentabit. De principiis res ſe, ut velit, habeat, quæ ego exiſtimarim per revelationem aliquam hominibus fuiſſe communicata. Temperamenta moresque hominum ab interno dependent principio. Ideòque facilè fieri poteſt, ut à Planeta ali-

quo

quo concitetur in homine illa vis, ~~quæ ad vis~~, quæ ad tale temperamentum, taleſque mores diſponat, & iſta quidem aſtra non operantur, per ſe & primariò, ſed per conſequentiam. De Fortunis hominum multa puto eſſe incerta, ut illa, quæ ad naturam pertinent, aliquam veri ſpeciem habent, quod in morbis ad oculum videri poſſumus, qui ex lunæ poſitione & configuratione, vel augeri, vel decreſcere, ſolent. Fuit quidem Placidus de Titis, qui, *in Aſtrologia ſua*, (in qua ſatis eſt ſubtilitatis, parum ſolidæ demonſtrationis,) influxus ſtellarum rationibus Phyſicis voluit demonſtrare; is enim ex luce ſtellarum, variiſque radiorum configurationibus & temperaturis, voluit quaſdam concluſiones deducere, pro determinatione quorundam effectuum. Joh. Bapt. Morinus quoque, *in Aſtrologia Gallica* ſua, penè iiſdem principiis inſiſtit, & vehementer ſe torquet in diſtinctione domorum cœleſtium, dignitatibuſque & debilitatibus Planetarum ex Phyſicâ vel Mathematicâ demonſtrandis. Sed omnis illa res in meris hariolationibus conſiſtit, & eò majus operæ pretium fecit, qui ingenioſius ſuſpicatus eſt. Thom. Campanella, ingenioſus aliàs talium diſciplinarum rimator, *libros 7. Aſtrologicorum* ſcripſit, quibus ſe Aſtrologiam, omni ſuperſtitione Arabum & Judæorum eliminata, phyſicè tractaſſe ait, ſingularemque librum addidit *de Siderali fato vitando*, quo ſanè fatum fato eluſiſſe videtur, ſed ſolertiam tamen ſuam eâ in re prodidit.

CAP. XIII.

DE ELEMENTIS.

§. 1. *Cognitio noſtra globi Terraquei ſuperficiaria tantum eſt. Terra & Aqua prima miſtorum ſunt Elementa.* 2. *Errant, & qui Elementum unicum ſtatuerunt, veteres (quoque Ariſtotelem ſententiam hanc illis affinxiſſe credat Pet. Ramus,) & Philoſophi corpuſculares, qui infinita. Minimorum miſtionis ratio inexplicabilis.* 3. *Veſtiganda ſunt Elementa corporum, non remota, quorum ingens eſt obſcuritas, ſed proxima. De principiis Chymicis, & Rob Boylii* Chymiſta Sceptico, *judicium.* 4. *Nec non de tribus Elementis Carteſii.* 5. *Examen doctrinæ de 4. Elementis, ac 4. primis eorum Qualitatibus, Ariſtotelicæ, Honoratique Fabri pro hac Argumentorum.* 6. *Ad Miſtionem duo Elementa requiruntur contraria, ſiccum & humidum.* 7. *Scrutinii Miſtionis neceſſitas. Tricæ de illa Ariſtotelicæ. Veterum doctrina ſanior. Mixtionis Chymicæ cum Naturali collatio.* 8. *Mixtionis variæ ſpecies & diviſiones.* 9. *J. Bapt. Helmontii, & aliorum, opinio de Aqua, Elemento unico, rejicitur.* 10. *Scriptores de Elementis legendi.*

A Cœlo in terram deſcendimus, tanquam orbem noſtrum, omnium parentem & matricem, circa quem tantùm hæret Philoſophia naturalis, 1

Digitized by Google

imò circa cujus corticem tantùm occupata eſt. Quantum enim phænomenorum naturalium apparet, vel circa ſuperficiem terræ, vel in regione illa aëris, ſuperficiei terræ proximâ vel in corporibus animalium, vel in plantis; id tantùm qualecunque objectum eſt noſtræ Philoſophiæ. Cœterùm circa interiora hujus globi, & ſpecierum illic in abdito latentium, profunda nobis eſt ignorantia ac inſuperabilis, cùm nemo, vel oculis, vel ingenio, pertingere eo queat. Quantum enim rerum metallicarum ſcimus, id vel alienæ fidei debemus, vel incertis quibusdam experimentis, inſtitutis circa illa corpora, è matrice ſua eruta, & artis acceſſione, & peregrinorum agentium applicatione quaſi in novam formam redacta, ut mirum non ſit, ſi in iſtorum corporum natalibus adeò cœcutiamus, &, neſcio, quâ imaginariâ Elementorum miſturâ qualitercunque ignorantiæ noſtræ ſubveniamus. Quando jam itaque ſpecierum, vel corporum, ad hunc terreſtrem globum pertinentium, conſtitutio inquirenda eſt; ſolemus primo de principiis illorum eſſe ſolliciti, internis ſc. illis, quæ in conſtitutionem eorum ingrediuntur. Jam ergò cum globum hunc conſideramus, duas in illo invenimus maſſas præcipuas, & conformitate quâdam naturæ ſuæ collectas, Terram ſc. & Aquam. Iſta duo corpora, ut univerſalia, intuemur, ac ſenſu comprehendimus. Quare veroſimile eſt, primas eſſe materias eorum, quæ ex terra, vel in terra, producta ſunt, & ſumma quædam *elementa*, quæ ad mixtionem ex ipſa texturæ ſuæ ratione apta videntur. *Satis ergò, ut arbitror* demonſtrari poteſt, remotiſſima corporum principia eſſe ſalutanda.

2 Non enim audiendi ſunt, qui unum aliquod principium ſtatuerunt, quod fecerunt è veteribus Philoſophis aliqui; ſunt enim qui aquam, ſunt qui terram, ſunt qui ignem, ſunt qui aërem faciunt principium corporum. Contra eos argumentis ſatis ſtringentibus pugnavit Ariſtoteles, rectè demonſtrans, contrarietatem debere ineſſe principiis. Unitatem verò nihil habere in ſe contrarii. Quanquam Petrus Ramus, *in prælectionibus ſuis Phyſicis*, Ariſtoteli imputet cavillationem aliquam, ut qui noluerit intelligere ſententiam veterum. Demonſtrat enim illic, non ſtatuiſſe veteres unum aliquod homogeneum principium, ſed partibus diſſimilaribus ſcatens. Ideoque, cùm Aquam dixere unum elementum, id agnoverunt quaſi principium aliquod & gluten partium, ſed tamen & alias partes & principia agnoverunt. Idem de iis dicendum, qui reliqua aërem, ignem & terram, unicum elementum habuerunt. Fuerunt & alii, qui infinita corporum principia ſtatuebant. In ea ſententia fuere Corpuſculares Philoſophi, qui non aliam corporum miſtionem agnoſcebant, quam ex Atomis diverſâ inter ſe figura & forma præditis. Contra quos etiam pugnat Ariſtoteles, quos & ego ab hac doctrina eliminandos eſſe cenſeo. Naturam enim

ultra

ultrà ſuos terminos producunt, & principia in iis ſedibus quærunt, in quibus ſenſui ſunt imperveſtigabilia. Quanquam enim non diffitear, multa corporum phænomena dependere à minimarum particularum conditionibus: tamen id affirmare non poſſumus, miſtionem corporum talem vel talem eſſe, ob minimas particulas, ita inter ſe comparatas. Et quanquam corpora per extremam reſolutionem in ejus naturæ particulas abire poſſint, non ſequetur tamen ex eo, ab initio ſtatim adfuiſſe tales particulas, quæ corpus iſtud conficerent. Poſſunt enim diverſa quædam corpora, velut principia, eſſe in tertia quadam ſpecie conſtituenda, ubi non eſt tam de particulis inquirendum, quam de ipſis corporibus diverſis, quibus accidit in tales vel tales particulas reſolvi, vel ita per minima ſua miſceri. Quod ſi itaque cognoverim duo illa principia, ultra contemplationem eſt noſtram & ſenſuum apprehenſionem, quomodo minima iſtorum corporum ſeſe complectantur. Id enim ſponte ſuâ evenit, & eſt quidam nexus & relatio corporum quorundam inter ſe, nullo nobis ingenio explorabilis, quam permittere naturæ debemus, ſatis docti, modo principia ipſa cognoverimus.

Quò magis ergo à ſenſibus receſſerimus in doctrina Elementorum, 5
eò minus certitudinis ſe nobis offert. Animus enim, à materia abſtractus, ſpeculatione quâdam, in ſe reflexâ, multa concipiet, quæ tamen adeò abſolutæ veritatis non ſunt, ut in his acquieſcere poſſimus. Et id fortè poſitum eſt extra ingenii noſtri conditionem, ut Elementa rerum πρώτως prima definire ullâ cogitatione poſſimus. Abeundum enim eſt ad aliquas notiones abſtractas, communes, univerſales, quibus tamen nihil effectum eſt, quam ut ingenioſa aliqua veriſimilitudine exprimamus ea, quorum veras rationes aſſequi non poſſumus. Nihil itaque nimium, aut à re ipſa alienum, dixero, ſi hunc Phyſicorum laborem Siſypheum dixerim, & in ſe redeuntem, ac incertum. Sufficit nobis, ſi in mixtionibus corporum ea indagare poſſimus principia, quæ illa immediatè conſtituunt, & tùm, ut puto, officio noſtro egregiè functi fuerimus, relicta imaginariis & Cathedrariis Philoſophis illâ, quæ viget in ſcholis, infructuoſâ contemplatione & altercatione. Sic multa ſunt è corporibus naturalibus, imò pleraque, quæ ex principiis iſtis communibus Elementaribus quomodo compacta ſint, nullâ ratione perſpexeris. Ac poſſunt fortè aliqua propiora corpora dari, ex quibus proximè componitur corpus aliquod, quæ rectius quis Elementa dixerit, quanquam non ſint iſtius ſimplicitatis, quam vulgò tribuunt Elementis. Certè Chymicorum principia in quibusdam propius ferire ſcopum videntur, quam quæ vulgò habentur de Elementis dogmata: ſed tamen & in illis multa ſpeculationibus incertis ſunt ſuffulta, & generali aliquâ notione nos æquè in obſcuro retinent. De iis *Parte I.* egi

Digitized by Google

aliquantò prolixiùs, unde repeti poſſunt, in quantum ad præſens negotium pertinent. Nolim tamen facilè omnia probare, quæ adverſus illa principia affert Boylius *in chymiſta ſuo Sceptico*, cujus ſcripti ſcopus omnis in eo verſatur, ut monſtret, non eſſe adæquata illa principia, & eſſe iis aliqua priora, quod poſterius equidem non negaverim, ut qui exiſtimem, nobis in cognitione rerum naturalium non opus eſſe ſubtilibus illis principiis, quæ ſenſu dijudicari non poſſunt, quanquam illa fortè revera dentur, ſed Philoſopho naturæ Practico conſideranda potius eſſe principia in ordine ad miſtionem, quâ parte quò ſagaciores erimus, magis in viſcera naturæ penetrabimus, quam ſi, extra eam abducti, ad ſubtiliora quædam & altiora animum extollamus, de proximis ſecuri. Hinc nihilo doctiores ſumus in Phyſicis his ſpeculationibus, & vincimur interdum operariorum experientiâ.

4 Tria illa Carteſii Elementa ſatis ſunt ſubtiliter excogitata, quanquam 3. illa ex uno reſultare videantur. Vult enim, mundi initio totum Univerſi ſpatium à materia creata, ex cubis conſtante, fuiſſe occupatum, quorum ſinguli cum circa axem converterentur, ita ſuperficies tornata fuit, ut pars in globos abierit, pars in quædam ramenta, pars denique in ſtriata quædam corpuſcula, ex hujusmodi ramentorum plexu contexta. In quibus ſingulis magnis dubiis locus relinquitur. Nam à quo motus *ille turbinationis* eſt? cur potius in unam, quam in aliam partem? *denique videndum*, an non motus unius cubi motum alterius impediat, & an ramenta deciſà ita convenire poſſint, ut nullas vacuitates relinquant, quas Carteſius tamen penitus rejicit. Præterea omnia hæc hypothetica ſunt, & nullis neceſſariis rationibus ita demonſtrari poſſunt, ut aſſenſum nobis extorqueant.

5 Quod vulgatam illam doctrinam de Elementis attinet, ſciendum eſt, illam non eſſe adeò antiquam, ut quidam exiſtimant, cum Ariſtotele antiquiores longe alia ſenſerint, quibus aliqua ex iis in Elementa aſſumta ſunt, non autem eo ordine quatuor illa, quæ quidem ſatis ſollicitè ab Ariſtotele diſpoſita ſunt, & fermè ad numerum & pondus omnia revocata, ne quid ſc. periret è principibus illis 4. qualitatibus, quas velut ſatellites adjungit ſuis Elementis; cum tamen & ipſa Elementa, quatenus elementa, & qualitates iſtæ Elementares multùm habeant difficultatis. E recentioribus hanc Ariſtotelis doctrinam magno molimine & apparatu, & doctius, quam cœteri ejus Interpretes, propoſuit Honoratus Fabri, *Tom. 2. Phyſ. Tr. 5. lib. 2.* cujus tamen argumenta eodem labore & ingenio, quo adſtruuntur, deſtrui poſſunt. Ut quaternarium Elementorum nobis probet, argumentum ducit à primis 4. qualitatibus, &, ut primas qualitates probet, argumentum ducit à primis 4. Elementis, harum 4. qualitatum receptaculis. Ut itaque demonſtratio hæc in circulum abeat, & principium ſuum petat.

Neque

Neque enim ulla ratio nos cogit has qualitates abſolutè primas facere, cùm & aliæ eſſe poſſint non minùs primæ atque iſtæ, quas ſi quis negare velit ineſſe πρώτως corporibus ſuis, non difficilis illi labor futurus ſit. Quam enim ob cauſam debet eſſe aqua frigidum in ſummo, terra elementum ſiccum in ſummo, cùm certè demonſtrari ſatis poſſit, aquam, cum ſummè frigida eſt, quaſi in aliam ſpeciem abire, & formam ſuam deponere, quando ſc. in glaciem abit, quod fieri interventu alterius corporis veroſimile eſt. Ut itaque ſummum frigus per ſe non inſit aquæ, ſed fortaſſis terræ, ut quibusdam placuit, imprimis Bernhardino Teleſio, qui calorem & frigus duo Elementa ſtatuit, quorum ille cœlo, & corporibus cœleſtibus, competit, hoc terræ, quæ duo mutuo inter ſe concurſu, actione & reactione, conficiant nobis corpora naturalia. Ne quid nunc dicam de qualitatibus ipſis, in ſe conſideratis, quarum natura omnis in relatione ad noſtros ſenſus ſubſiſtit, & in modo aliquo materiæ, unde nulla probatio deſumi poteſt ad quaternarium Elementorum numerum conſtituendum. Si enim illæ qualitates nec ſimpliciter primæ ſunt, ſi multæ aliæ ſunt Qualitates, quæ æquè primæ poſſunt ſalutari, (nam ideò hæ primæ dicuntur, quoniam primò inſunt Elementis,) nullâ ratione ex iis probari poteſt quaternarius numerus Elementorum, ſine manifeſta petitione principii. Ubi negavero quaternarium Elementorum, negavi etiam primas *illas qualitates*, quatenus primas; ubi has negavero, ſimul negabo quaternarium Elementorum. Eandem firmitatem habent reliqua illa argumenta, ab Honorato Fabri adducta, ſc. ex illarum primarum qualitatum conjugatione, vel combinatione. His enim negatis eo ordine, quo ſtatuuntur, fruſtrà ſumus ſolliciti de earum conjugatione vel combinatione. Neque triplex ille corporum ſtatus quaternarium nobis probabit. Sunt, inquit Honoratus Fabri, duo ſtatus oppoſiti, tertius medius; oppoſiti, ſunt ſpirabilis & durus, medius verò liquidus. Spirabilis ineſt aëri, durus terræ, liquidus aquæ. En tria Elementa. Ut autem hæc inter ſe uniantur, communi ac primævâ fibulâ indigent, quam facit ignem. E. jam per illum ſic demonſtrata habemus 4. Elementa; cùm tamen illi reſponderi poſſit, non eſſe nobis opus ſtatibus illis ad quaternarium Elementorum demonſtrandum. Quæ enim dura ſunt, ſunt dura per ſe, quæ liquida, liquida, neque eſt illorum oppoſitio hic in examen vocanda. Spirabilitas aëri planè accidit, nec ad corporum compoſitionem quicquam facit, quibus aër vel in ſuperficie hæret, vel poros pervadit, corpori per partes adhærens, non autem commiſtus. Quod autem igne fibulatore illi tres ſtatus opus habeant, neque id ſatis apparet, cùm, ad diverſas partes conglutinandas, ſufficere humor poſſit, vel aqua. Ignis autem, quem aliqui ne ſubſtantiam quidem eſſe volunt, nullâ manifeſtâ ratione dici poteſt ingredi in ſubſtantiam corporis, ut

ut qui corpora potius deſtruat, ſi vehemens ſit, niſi in quantum motu ſuo movere primum particulas diverſarum partium poteſt, usque dum intra ſe recedant & comprimantur, atque ita uniantur, quam unionem ignis, ut inſtrumentum parare poteſt, non ut Elementum. Præterea multa ſunt corpora, quæ mediante frigore miſcentur, nec fibulatore igne indigent.

6 Hæc, uti dixi, omnia problematica ſunt, & in utramque partem diſputari poſſunt, in quibus cuivis liberam ſententiam relinquendam eſſe exiſtimo, ut qui unâ hypotheſi non plus proficiet, quam alterâ, modò id ſciverimus, principia eſſe diverſa & contraria, quorum miſtio nobis corpus aliquod conſtituat. Illa enim neceſſariò ſupponenda ſunt, ſi miſtionem in natura admittamus. Eam autem eſſe, ſenſus noſtri nos convincunt, & ſevera illa ignis anatome. Illa elementa naturæ ſunt ſiccæ & humidæ; Non facilè enim miſtio inſtitui poteſt, niſi habeamus corpora ejus naturæ. Sicca ſunt diſcontinua; humida partes habet continuas & contiguas, quæ quaſi glutine quodam colligant particulas diſcontinuas ſicci, iisque ſibi aſſociatis maſſam unam conficiunt, quemadmodum e. g. videre eſt in gypſo pulveriſato, cui aqua affuſa in lapidis ſoliditatem partes adunat.

7 In hujus miſtionis natura benè cognoſcendâ pars magna, imò unica, Phyſices ſita eſt, huic explorandæ omnis impendenda opera eſt. Nam, quantum illius ſcimus, tantum etiam de natura ſcimus. *Quod ſi Peripateticorum* ſcholam conſulimus, Deus bone! quantæ *hîc ſunt tricæ*, quam varii, ſed inanes, conceptus de alteratione & commutatione elementorum? quanta hic eſt qualitatum primarum, ut vocant, & quam ſollicitè quæſita diſtributio & proportio? quæ cum ad unguem omnia perdidiceris, nihilo doctior meliorque, in cognoſcenda rerum natura evades. Cùm Ariſtotelici omne negotium in qualitatibus ſuis ponerent, veteres tamen ante Ariſtotelem Philoſophi rectius ſenſere. Statuebant illi primas aliquas ſubſtantias ſimplices, liquidas omnes, alias magis, alias minus, pro naturali partium adhæſione. Ex portionibus ſimplicium ſubſtantiarum, aliarum cum aliis copulatione, mutuoque complexu, fabricabantur ſemina ſpecierum compoſitarum, quæ, ſuſcepto paulatim incremento, perficiuntur. In ſubſidium ſuæ miſtionis demonſtrandæ vocarunt etiam particularum figuras, quæ omnia arguunt oculatiores illos fuiſſe, quam Ariſtotelicos. De miſtione, ſecundum Ariſtotelem & antiquos, vid. Berirgardum *Circ. Piſano 25. P. 3.* ubi prolixè admodum, & allatis exemplis, doctrinam eorum explicat, inprimis è Chymicorum operationibus. Chymia enim vera miſtionis addiſcendæ ſchola eſt, ſive reſolvamus corpora in ſua principia, ſive commiſtione & conjunctione diverſorum corporum nova quædam producta efficiamus, quæ quanquam ſpecies nolint appellare Phyſici, ſunt tamen ab ipſis

Digitized by Google

ipſis non magnoperè diſtinctæ, cùm videamus naturam eodem modo procedere, ut nos procedimus in artificialibus productis, in quibus tamen omnia naturalia ſunt, quoniam agentia ad patientia applicantur, eorumque operationes mutuæ ſoli naturæ relinquuntur. In eo verò natura artem ſuperat, quod perfectiori & lentiori modo agat, quem ſi imitari arte poſſemus, eadem ratione, eodem gradu, miſcere corpora poſſemus.

Miſtio illa corporum fieri variis rationibus poteſt. Fieri enim mixtio poteſt. vel reſpectu corporum mixtorum, vel ratione modi, quo miſcentur. Reſpectu corporum mixtorum, miſtio diſtingui duplici viâ poteſt, ſcilicet in eam, quæ fit per conjugationem, vel quæ fit per proportionem. Per conjugationem intelligitur certa mixtura quorundam principiorum tálium, quæ iterum triplici ratione variat, (1) ratione numeri, ut eum unum corpus componitur duobus, aliud tribus, aliud 4. aliud 5. principiis; (2) ratione ſpeciei, ubi quanquam ſit conjunctio ejusdem numeri, non ſit tamen ejusdem ſpeciei; (3) cùm differunt inter ſe, & ratione numeri, & ratione ſpeciei. Solis his miſtionibus, abſque concurſu imaginariæ cujusdam formæ, produci poſſunt varia illa corpora naturalis mundi, cùm ſemel natura præparatas habet varias illas materias, quibus mixturæ illæ fiunt. (2) Mixtura principiorum etiam proportione variare poteſt, ſeu diverſis quantitatibus diverſorum principiorum, vel partium, inter ſe miſtarum. E. g. ſi quantitas unius ſe habeat, ut quinque ad decem, alterius ut quinque ad quindecim, & iterum alterius, ut quinque ad viginti, &c. vel ſi in uno ſit proportio quinque ad ſex, in ſecundo ſex ad 7. in tertio 7. ad 8. per quas proportiones mixtura innumerabiliter variari poteſt. 8

Ratione modi conjunctionis omnia corpora miſceri poſſunt, vel per mediationem. vel per contactum. Omnis contactus, ſive compoſitorum, ſive Atomorum, non aliâ ratione fieri poteſt, quam quâ reſpondet illarum figuris, cujus tres modos concipere poſſumus, (1) per contactum in puncto, ut cum duæ particulæ globulares, vel alio modo gibboſæ, ſibi occurrunt. (2) ſi per contactum in plano, ut in conjunctione triangularium, vel quadrangularium laterum particularum; (3) per contactum in concavo, ut quando particula admittitur in concavo, vel in foramine, particulæ alterius. Primus modus vocari poteſt oppoſitio, ſecundus applicatio, tertius receptio, vel intruſio, qui ultimus modus exprimit nobis miſturam per mediationem. His generalibus quibusdam notionibus Mathematicis concipi ratio miſturæ poteſt: in quibus tamen ita acquieſcere non poſſumus, ut jam interiorem miſtionis naturam rectè percipiamus. Nam latitant in principiis & corporibus ipſis occultæ quædam conſenſiones & diſſenſiones, quibus fit, ut aliquâ miſceantur, aliquâ miſceri repugnent,

Digitized by Google

quæ humano ingenio explorari non poſſunt, ſolâ autem experientiâ diſci.

9 Qui unum Elementum ſtatuunt, rationem miſtionis non intelligere videntur, aut ſi illud unum videtur, revera habet in ſe partes heterogeneas & diverſas, ad miſtionem aptas. Quidam è veteribus aquam ſtatuebant Elementum commune omnium, quam doctrinam reaſſumſere Joh. Bapt. Helmontius, Henr. de Rochaz, ac alii nonnulli. Helmontius ad experimenta provocat, quo falli tamen ipſum certum eſt. Quod enim oſtendit ſalicem omne ſuum incrementum ex aquâ habuiſſe, falſum ego puto. Aquæ enim, quæ ad rigandum adhibebatur, immiſtæ erant particulæ heterogeneæ, ab aquâ diverſæ, quæ non minus, quam aqua, ſalici aliquid contulerunt.

10 Quod cæteras illas de Elementis controverſias attinet, quas nulla dies componet; de iis præcipuè legi velim J. Bapt. du Hamel *de conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, Berirgardum *part. 2. & 3. Circ. Piſ.* & Honoratum Fabri *loco ſuperius citato*, qui, ſepoſitâ ſcabritie illâ Scholaſticâ, & illâ terminorum ſtribligine elegantius, ſecundum Ariſtotelis & veterum Philoſophorum mentem, philoſophantur, eorumque rationes & momenta inter ſe componunt. Caſp. Contareni, Cardinalis cætera doctiſſimi, *Libri V. de Elementis, & eorum miſtionibus*, Peripateticis & Platonicis principiis potiſſimum indulgent, ſed parum habent, quod ſapiat interiorem aliquam ἀκρίβειαν. Prodierunt Leidæ A. 1633. *in 12.* Sperlingiani, vel Sennertiani, quaternarium quidem Elementorum numerum retinent, ſed diverſa tamen ab Ariſtotele in nonnullis ſentiunt. Eorum de Elementis doctrinam Henr. Schævius ſcripto peculiari, adhuc ἀνεκδότῳ, impugnavit. Exſtat & Corn. Drebbelii *de Elementis liber*, in L. Germ. quoque converſus, Magiſtri rerum naturalium & artificialium inſignis, quique multis magni Arcani Philoſophici Poſſeſſor fuit habitus. In eo multa Arcana innuit rariſſima, quæ ex Elementis poſſint confieri, mirabileſque in natura effectus habeant. Multa habet de natura ventorum, pluviarum, aliorumque meteororum, imprimis autem laudat Quintam ſuam aëris Eſſentiam, miræ, in refocillandis ægris, & reſpirationibus ſub mari ſublevandis, efficaciæ. Deſcriptionem ejus quandam v. in Monconiſii *Itinerario, P. II. p. 33.* ubi, uti & *p. 40.* plura de Drebbelio, ejuſque genero, D. Kauffero, omnium Arcanorum Soceri, poſt mortem illius reliquorum (longe enim plura cum ipſo expirarunt,) poſſeſſore, leguntur.

CAP. XIV.
DE LUCE.

§. 1. Lux in Principiorum & Elementorum naturalium numerum a Franc. Patricio, aliiſque, relata. 2. Controverſia, an lux ſit ſubſtantia vel accidens, adductis

Digitized by Google

ductis partis utriusque Autoribus & argumentis, prolixe ventilatur. Autor ſubſtantiam credentibus favet, & J. Bapt. Hamelii ſimul de pabulo ſolis ſententiam rejicit. 3. Pergitur in aſtruenda, contra Carteſium, Iſ. Voſſium, aliosque, lucis & radiorum Solarium ſubſtantialitate, diluendisque illorum objectionibus. Obiter quædam de vermiculo Acari adduntur. 4. Lucis Natura imperveſtigabilis. Nihil tamen ineſt divini. Male prætexitur Irradiationibus, Curationibus, Prædictionibus, aliisque Actionibus & Præſtigiis ſuperſtitioſis aut Magicis. 5. Inquiſitio in cauſas Luminis lapidis Bononienſis, lignorum putridorum, carnis Agninæ, aliorumque corporum in tenebris lucentium. Thomæ Bartholini Lib. de Luce Animalium *commendatur. 6. Cauſa viſus acutioris Noctuarum, hominum quorundam, aliorumque animalium, noctu videntium. 7. Adamas Regis Angliæ mirabiliter lucens & ſcintillans.*

POſtquam de Elementis generatim egimus, veniamus nunc ad corpora illa, quæ Elementa vulgò habentur. Et in eorum ordine primum meritò ponimus Lucem, quâ nihil eſt in tota natura admirabilius, &, quò magis ſenſibus noſtris patet, eò magis natura ejus obſcura eſt. Quidam, ſequuti doctrinam Moſaicam, lucem illam primigeniam, quam Deus condidiſſe primo dicitur, vel ut quintum aliquod Ens, quatuor Elementis ſuperadditum, atque ea in ordinem redigens & miſcens, habent, vel inter ipſa Elementa referunt. Ac fuêre inter Philoſophos veteres ejusdem aliqui ſententiæ, quam omni conatu reſuſcitare laborat Franc. Patritius *in Nova de univerſis Philoſophia*, quo in libro, ut ipſe titulus innuit, per lucem & lumina ad primam cauſam aſcendere laborat. Idem quoque pro principio præcipuo agnoſcit Auctor ille, qui ſcripſit *Enchiridion Phyſicæ reſtitutæ*. Joh. Amoſus Comenius quoque inter principia ſua recenſet. Quorum ſententiæ equidem non omnino refragabor, ut quæ ſatis eſt veroſimilis, & autoritate etiam ſacrarum literarum fundata. 1

2 Multa tamen paſſim adferuntur dubia, & integris libris agitantur, de natura lucis, an ſc. illa ſubſtantiis, an accidentibus, accenſenda; quod ultimum ſi verum eſſet, non rectè inter principia referretur. Si omnia ea argumenta, quæ ab utraque parte referuntur, recenſere velimus, non exigui certè laboris res eſſet; ſunt enim & numero multa, & ſubtilia. Ariſtoteles inter qualitates refert, & Carteſius, è recentioribus Philoſophis nullam vult eſſe ejus diſtinctam naturam, niſi quod ſolo motu fiat, ideoque, ſecundum illum, inter accidentia numeranda eſt. Illi enim lux eſt motus, quo corpora luminoſa materiam ſubtilem quaqua-verſum, ſecundum lineas rectas, à ſe propellunt, quo conatu globulos ſecundi elementi circumjacentes premit, è quibus inferiores in ſuperiores impingunt, ac ultimi demum, qui corporis lucidi ſuperficiei incumbunt, materiam ſubtilem, omnia ſpatia inter

partes aquæ, aëris, terræ, replentem, propellunt. Alii contra ſubſtantiam eſſe volunt lucem, inter quos è Recentioribus nominandus Kenelmus Digbæus, qui, *Tract. 1. de naturâ Corporum, c. 6. 7.* prolixè de hoc argumento agit, lucemque ignem rarefactum eſſe, imo generari, corrumpi, & in pulverem præcipitari, poſſe aſſerit. Quod tamen non credo. Potuerunt enim alia corpuſcula adventitia iſto igne illuc attrahi & calcinari. Præcipuum ejus argumentum eſt ejus cum igne convenientia. Controverſiam hanc vaſtiſſimo libro in utramque partem exſecutus eſt Franc. Maria Grimaldus *in Phyſico-Matheſi de lumine, coloribus & iride.* Bononiæ A. 1665. in 4. excuſa, Ubi *lib. 1.* afferuntur experimenta & rationes pro ſubſtantialitate luminis, *lib. 2.* diſſolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter ſuſtineri poſſe docetur ſententia Peripatetica de accidentalitate luminis. Pro ſubſtantialitate luminis præcipua ſunt argumenta; quod reflectatur, quod fieri non poſſet, ſi non corpus eſſet, quod radii ſolares concentrari in ardentiſſimum ignem poſſint. Ut ſunt in Gallia artifices, qui ſpecula parare poſſunt, quibus ſolis, etiam hyberni radii ita per refractiones multiplicari poſſint, ut ignem pariant, qui metalla & lapides in momento liquare poſſit, cujus rei teſtis eſt du Hamel, *lib. de Affect. c. 11.* Quod certè fieri ſine corporeitate radiorum nequit. Idem procedere etiam in radiis è calente furno ſpeculo uſtorio exceptis, teſtatur Honoratus Fabri. Qui in contraria ſententia ſunt, ea potiſſimùm argumenta afferunt, pro accidentalitate luminis, quod, ſi lumen corpus ſit, impoſſibile ſit, ut mittatur per poros compactorum corporum, quale vitrum eſt, ut momento temporis diffundatur; ſic etiam eventurum, ut venti diſſlarent corpuſcula illa lucida, ut ſol non ſufficeret infinitorum illorum corpuſculorum expulſioni: Impoſſibile eſſe, ut per unum aliquod punctum poſſint transmitti tam diſtincti & varii variorum corporum colores, quod præ cœteris urget Iſ. Voſſius, ſubſtantialitatis luminis impugnator. Nam inter illum, Pet. Petitum, & Joh. Brunium integris libris illæ controverſiæ agitatæ ſunt. Sed tamen eorum argumenta non ſunt ejus certitudinis, ut alteram illam ſententiam planè evertant, quanquam, ut verum fatear, turbare poſſint non nihil. J. Bapt. Hamelius, præſtantiſſimus ſanè Philoſophus, & qui omnium Auctorum recentiorum ſententias benè inter ſe contulit, poſtquam in *Aſtronomia ſua Phyſica*, illam de accidentalitate luminis ſententiam ſecutus erat, in *libro de Affectionibus c. 11.* ita immutat ſententiam, ut ſubſtantiale quoddam effluvium, cum perpetua motione conjunctum, exiſtimet. In *libro de Aſtron. Phyſica* mediam ſecutum opinionem ſe dicit, quæ inter ſubſtantiam & motionem eſt; ſed illa nihil aliud eſt, quam qualitas, atque adeò merum accidens. In poſterioribus autem cogitationibus ſubſtantiam eſſe lumen agnovit, quod ſuâ mole donetur, quod cum diſpendio atque imminutione corporis lucidi fiuat,

Digitized by Google

fluat, quod omnes corporum affectiones ſubeat, & iisdem legibus ac cœtera corporum moveatur, quod ejusdem cum igne originis ſit. In quo quidem rectè illum ſentire exiſtimo, ſed, quod exiſtimet lucem, cum diſpendio atque imminutione corporis lucidi, fluere, id probari mihi non poteſt. Nihili enim mihi videtur iſta contra ſubſtantialitatem luminis objectio, quod impoſſibile ſit, corpus lucidum indeſinenter corpora lucida ſpargere, absque ſua conſumtione, cum iſta actio evibrationis radiorum in ſole præcipuè ſemper perpetua ſit & conſtans, atque intra certum ambitum finiatur, extra quem corpuſcula illa lucida non divagentur; ideoque continua eſt illa radiorum expulſio, qui eadem via, quâ expelluntur, recipi poſſunt, ut nihil tandem de ſubſtantia ſolis pereat. Quare mirum mihi viſum fuit, potuiſſe in illam ſententiam incidere virum doctiſſimum, ut aliquo pabulo ſolem indigere credat, quo reficeretur ignis deperditus, in eo ſequens Stoicorum ſententiam. Putat ille, non ex terra ſolum, ſed ex planetariis etiam corporibus egredi pingues quosdam halitus, quos in ignis ſui pabulum attrahat ſol, unde macularum ortum in ſole eſſe exiſtimat, quod mihi certè contra ordinem naturæ factum videretur, qui neutiquam credere poſſim, aliquod vicinorum illorum corporum, & quidem craſſiores fæces, in ſolis globum poſſe recidere. Neque certè illo figmento opus eſt, cùm ſibi poſſit conſtare per ſe lux, per eosdem canales revertens, quibus emittebatur. Eſt enim ſol quaſi fomes & receptaculum omnis lucis Syſtematis hujus Planetarii, in quo vivimus, &, quemadmodum è mari procedunt fluvii & vapores, qui in pluvias reſolvuntur, iterumque ad mare tendunt, eodem modo à ſolis corpore emittitur lux, & intra illud iterum recipitur. Nihil itaque obſtaculi eſt ab hac objectione.

Cum Carteſius lucis naturam in ſola motuum pulſione conſiſtere dicit, certè non ita expedita res eſt, ut quidem Ant. Grandis exiſtimat, qui neminem è Philoſophis, tam veteribus, quam recentioribus, melius lucis naturam, quam Carteſium, explicuiſſe contendit. Nam quanquam dici illa & animo fingi poſſunt, tamen, ſi quis urgeat motum ipſum, & rationem motûs, non pauca inveniet dubia, quibus, quomodo extricare ſe poſſit, non video. Si enim corpus lucidum pellit globulos circumſtantes, quæritur, quomodo pulſio iſta fieri poſſit, aut quomodo ſola iſta pulſio lucem nobis facere poſſit, absque emanatione ſubſtantiæ alicujus. Fieri id modo quodam repræſentativo, ut in ſpeculis fieri ſolet, nihil eſt dicere, cum quæri amplius poſſit, quomodo repræſentatio illa corporis lucidi concipi poſſit, absque communicatione ſubſtantialis effluvii: Igitur non eſt adeò perſpicuum Carteſianum illud de luce dogma. Reliqua dubia contra ſubſtantialitatem lucis allata, non ſunt iſtius firmitatis, ut illi quidem putant. Quod enim ajunt, radios ventis debere diſſlari, ſi eſſent corpora; Resp. 3

vel deficere ſenſum noſtri viſus in eo, vel obſtare pulſionem illam radiorum continuam, quanquam illa non ſit adeò fortis, ut variato medio reſiſtere poſſit. Hinc videmus radios, per vapores & craſſiorem aërem cadentes infringi, prohibente tranſitum illum rectum craſſitudine materiæ, unde parallaxes oriuntur. Videmus id quoque in vitro, reflecti radios, ut tandem in centrum concurrant, qui per aërem paralleli iviſſent, ex quo ſubſtantialitas radiorum, ut puto, ſatis demonſtrari poteſt. Venti enim, qui in infima aëris regione plerumque verſantur, non poſſunt inhibere vim tantæ pulſionis, quæ ultra hanc athmoſphæram in ſole potentiſſima eſt, ex quo æqualiter omni ex parte propelluntur radii. Quanquam tamen neque dicere nos poſſimus, annon in ea regione, in qua venti dominantur, inflectatur ille radiorum curſus rectus, quos projicere in alios locos venti non poſſunt, cùm æqualis ſit lucis circumfuſio, &, ſicubi radii alicubi intercepti ſunt, illi ne pelli loco poſſint, obſtat univerſalis illa & conſtans pulſio. Quod per vitrum radii tranſire poſſint, non eſt argumentum eorum accidentalitatis. Nullum enim eſt vitrum tam compactum, ut poros non habeat, quicquid etiam neget Voſſius; licet illi craſſiori aëri fortè non ſint penetrabiles, luci tamen non obſiſtent. Imo experimento demonſtratum eſt, etiam liquores aliquos tranſſudare vitrum poſſe, aliquo in loco obſervat Borrichius. Quod in inſtanti moveantur radii, non eſt quoque ad argumenta accidentalitatis referendum; non enim puto ſenſum viſus adæquatam eſſe motionis lucidæ menſuram, cui quanquam in inſtanti moveri videatur, tamen falli ille poteſt, & in ipſa illa celeritate tamen ſucceſſiva aliqua ratio movendi concipi. Atque id colligi poteſt è corporibus lucidis, non juſta diſtantia à viſu noſtro remotis; ab iis enim radii evibrati tandem deficiunt, usque dum corpus ipſum lucidum in nebuloſam aliquam ſubſtantiam converti videatur. Ex eo itaque, quod terminum hujus motus videamus, colligere licet, non eſſe motum purè ſimultaneum, ſed ſucceſſivum. Quod enim per gradus diſtinctæ lucis viſioni eripitur, per gradus motum fuiſſe concipi poteſt. Ut itaque graduale illud lucis incrementum & decrementum iſtam motus ſucceſſionem ſatis exprimat. Solum illud Voſſii argumentum ſubtile eſt, & magnæ difficultatis, cum ait, impoſſibile eſſe, ut corpora lucida, è vaſtis corporibus, ſpatio magno interjecto, effluentia, in uno aliquo puncto Mathemathico cameræ obſcuræ, vel oculi noſtri, ſubſiſtere poſſint. Cui reſp. ideò ſubſtantiam lucis omnium eſſe mirabiliſſimam, quæ ad naturam ſpiritalem proximè accedere videtur, unde adductæ gentes divinitatis characterem in illa quæſiverunt, & omnium ſagaciſſimæ Heliolatriam pro cultu religioſo habuère, quæ certe inter omnes minimè abſurdæ ſunt, & vix aliam viam, ſibi relictæ, ſequi potuerunt. vid. Joh. Franc. Grandis *Diſſertatio* elegans

de

Digitized by Google

de divinis nominibus ſoli attributis. Cùm itaque, poſt ſpiritalem ſubſtantiam, nihil ſit in natura excellentius luce, nemo mirari debet, eam in tam arctum locum compingi poſſe, quod certiſſimum ſummæ ſubtilitatis argumentum eſt. Quod ſi ſenſus noſtros hic in judicium ducimus, certè ſuccumbere illi tantæ ſubtilitati videntur, qui in minimis vermiculis tam mirabilem ſtructuram, adeoque perfectam & concinnam, videre per ſpecillum poſſunt, cùm non videant, extra ejus adminiculum. Si quis Acari vermiculum conſideret, punctum nudo oculo videbit, & motum ægrè deprehendet; at per ſpecillum mirificam videbit variorum membrorum ſtructuram, adeò elegantem & concinnam, ut mirari quis ſatis non poſſit, cumque anteà punctum tantùm videret, nunc videt partes tot extra partes. Quod ſi itaque, in corpore tam exili ea tamen varietas & diſtinctio eſt, ac minima hujus corpuſculi pars tamen tamen ſubſtantia, mirum profectò non eſt, in uno aliquo puncto lucido (quod ego tamen non Mathematicum dixerim) poſſe tot corporum colores contineri. Qui per pulſionem & motionem naturam lucis exponunt, illl profectò habebunt, quod agant, ſi ad hypotheſes ſuas phænomenon hoc explicare debeant; quæ enim confuſio uno in puncto oriretur, ſi ſola pulſio propagare lucem, & cum luce colores, deberet?

Atque hæc quidem de Luce, velut in tenebris palpitantes, philoſophamur. Ultra humanum ingenium eſt ejus vera ſolidaque demonſtratio. Metiri quidem radios ars nos docet, & ex eorum combinatione, vel refractione, mirabilia phænomena producere, quæ omnia certa ſunt & ſatis explorata, ac Mathematicorum regulis definiuntur. At, in natura lucis exploranda, vel omnes Argi & Lyncei cæci ſunt. Non poſſum tamen illorum ſententiæ accedere, qui divini aliquid luci omnino ſubeſſe exiſtimant, atque hinc operationes ſuas, quas fieri per irradiationem ajunt, ſalvant. Ita ſunt, qui credunt, radios ſtellarum certarum quaſi figi arte poſſe in certis metallis & lapidibus, qui item irradiatione ſuâ medeantur morbis, & vim illam ſtellarum, quæ in luce conſiſtit, ſuo miniſterio in homines transfundant. Hinc infinita ſunt figmenta Taliſmanicarum Imaginum, Amuletorum, Periaptorum, hinc tot virtutes tribuuntur gemmis nonnullis, in quibus nihil niſi ſuperſtitionem deprehendere poſſumus, quantocunque conatu defendat hanc doctrinam Joh. Marcus Marci, in gratiam Paracelſi & Helmontii. Eidem principio ſuperſtruuntur tot artes curioſæ & prædictiones nonnullarum rerum. Sunt, qui in cryſtallis, ſpeculis, unguibus, oſtendunt imagines certas, vel perſonarum, vel certarum rerum aut actionum, quales præſtigias nonnulli audent excuſare, & naturam lucis diviniorem & præſciam eventuum, ac conſciam, omnium eorum, quæ aguntur, eſſe-

effectricem, prætexere, quos facilè non ſibi ſapere patimur. Nobis ſecurior & certior ſapientiæ via placet.

5 Pertinet doctrina quoque huc de Luce variorum corporum. Sunt enim in natura corpora quædam, quæ apta nata ſunt per ſe lucere, præcipuè in tenebris, e. g. Lapis Bononienſis, qui, ſoli expoſitus ad tempus aliquod ita lumine imbuitur, ut in tenebris luceat, de quo videantur *Acta Soc. Anglicæ p. 375. & 362.* ubi & de aliis corporibus lucidis examina inſtituuntur. De Lapide, qui *Oculus Mundi* dicitur, &, prout magis vel minus aqua imbuitur, transparens fit, ſimulac verò humor evaporat, priori calori reſtituitur, experimenta, ratione variationis ponderum, varia v. in *Hiſt. Soc. Regiæ p. 230. Edit. Angl.* De vermiculis lucentibus in oſtreis agitur *in Act. Angl. p. 203.* De Muſcis luculentibus in Jamaica *ib. p. 706.* In iisdem *p. 611.* multa de ligno, de piſcibus lucentibus, uti & *p. 581.* ubi demonſtratur, lumen iſtis demi poſſe ab exhauſto aëre. Scil. in vaſe vitreo, cui aër ſubtrahi poteſt, lignum putridum, ſubducto aëre, non lucet, aëre iterum admiſſo lucet. Cauſam hujus ſi quis indagare velit, mirè certè vexabit ingenium. Quod Lapidem Bononienſem attinet, is à ſole, vel igne, lucem illam accipit, ut vel ex eo appareat, aliquid ſubſtantiæ ineſſe lumini, neque ſolo motu rem expediri. Habet enim lapis Bononienſis fortè talem ſuperficiei texturam, ut diu ſervet lucem, ſed in quo res iſta propriè conſiſtat, nemo fortaſſis accuratè determinabit. Quod ligna putrida, ſquamæque piſcium, luceant, id adſcribunt Carteſiani itidem partibus celeri & inteſtino motu agitatis. Id enim fieri ajunt in putredine, quæ fermentationem novam præſupponit. Fermentatio verò nulla absque aliquo calore eſt, magis vel minùs ſenſibili, unde lucem ſequi poſſe veroſimile fit. Carnis agninæ, in tenebris lucentis, cauſa non ſatis indagari poteſt, quanquam illa anſam dederit Thomæ Bartholino, ut integrum librum *de luce animalium* conſcriberet, ſatis curioſum & doctum. Plurima enim illic habet ſingularia lucis animalium exempla, ſed, in cauſis ejus indagandis, nec per illum, nec per alios, multum profecimus. Additus illi libro eſt Conr. Geſneri rariſſimus quondam libellus *de raris & admirandis herbis lunariis & rebus noctu lucentibus.*

6 Hinc eſt, quod aliqua etiam animalia noctu videant, & homines nonnulli noctu in mediis tenebris diſtinctè legere poſſint characteres ſcriptos, ob lucem aliquam oculis inſitam. Et ii quidem ita videre videntur, quod ſc. luce oculorum ſuorum illuſtrent ſimul, & medium, & objectum, ad certam quandam diſtantiam. Quoniam enim viſio fit, non ſolùm per receptionem radiorum objecti lucidi & colorati, ſed & per emiſſionem radiorum, ex oculis evibratorum, veroſimile eſt, quibusdam hominibus & animalibus validiores eſſe radiorum evibrationes, quam ſunt corporum lucidorum

vel

Digitized by Google

vel coloratorum, ut ex eo fieri poſſit, illos in tenebris nonnunquam videre, cùm ex ſomno experrectis collecti vapores moveri derepentè incipiunt, quod & in quodam, cum febri malignâ laboraret, factum fuiſſe notat Boylius. Animalia, quæ noctu vident, ut noctuæ, validam habent ex oculis evibrationem, unde fit, ut de die minùs videant, quoniam ſolis lux turbat radios oculorum, quemadmodum majus lumen obfuſcat minus.

De corporibus lucidis, per artem factis, quæ idem præſtant, quod la- 7
pis Bononienſis, infra pluribus agendi locus erit. De Adamante ſingulari, qui nunc penes Magnæ Britanniæ Regem eſt, multa adfert, ratione lucis ejus, ſingularia experimenta Robertus Boyle *in lib. de coloribus*. E quibus illud memorabile eſt, quod duro corpore, ut tegula aut ferrei ſtyli acie, aut digitis ipſis, arctius preſſus radiet, & ſcintillas emittat, igni admotus, aut accenſæ candelæ, tenuem, ſed debilem admodum & momentaneam, lucem ſpargat. Quod exemplum illuſtrat illam noctuarum viſionem debiliorem de die, fortiorem de nocte. Idem Adamas, affrictus panno, fere ut lignum putridum lucebat, at terreno aut duro corpori, cum motu celeri & reciproco, affrictus, vegetiorem multò lucem vibrabat, quam etiam aquæ immerſus diu retinuit.

CAP. XV.

DE COLORIBUS.

§. 1. *Colores propago lucis. Diſtingvuntur in Reales & Emphaticos. Reales certo quodam ſenſu dari, contra Carteſianos, oſtenditur.* 2. *Ariſtotelici ab Elementorum mixtione, & Chymici a ſulphure ſuo, colores omnes derivantes, refutantur. Scriptores de coloribus, Franc. Maria Grimaldus, Iſ. Neutonus, Rob. Boylius.* 3. *Ratio albedinis, nivis exemplo illuſtrata. Cenſura de Gotfr. Vogtii* Diſſ. contra nivis albedinem. 4. *Ratio nigredinis & Colorum mediorum.*

DE Coloribus hoc loco agere malui, quoniam lucis propago ſunt, 1
quam alio quodam minùs conveniente. Vulgò ad titulum Qualitatum ſenſibilium referunt etiam colores; ſed rectiùs, me judice, ad lucem illi referentur, quanquam alii ipſam lucem ad qualitates ſenſibiles referant. Colores vulgò diſtingvuntur in Reales & Emphaticos, quam diſtinctionem aliqui exſibilant, inprimis Carteſiani, qui nullos putant eſſe reales colores, rei ſc. inſitos, ſed omnes habent Emphaticos, ſc. qui formentur tantùm in ſuperficiebus corporum per refractionem radiorum lucidorum, eorumque in ſuperficie modificationem. Ita nullum putant ineſſe corpori colorem, ſed lucis appulſu tantùm apparere. Quod quan-

quanquam negari non poſſit, exiſtimo tamen diſtinctionem illam non eſſe rejiciendam, ut exprimamus colorum gradus, quos in corporibus obſervamus. Nam certè negari nequit, ineſſe quibusdam corporibus peculiarem illam & perpetuam ſuperficiei diſpoſitionem pro hoc vel illo colore, qui ad diſtinctionem alterius, qui vel adventitius eſt, aut momentaneus, aut facilè ſeparabilis, realis dici poteſt. Ita e.g. aurum fuſum perpetuò, quamdiu in ſtatu illo manet, flavum colorem habet, per ſpiritum ſalis in minimas particulas ſolutum nigrorubicundum colorem obtinet, ſed igni iterum ſubjectum fuſorio priſtinum colorem recuperat. Unde apparet, colorem illum perpetuò eſſe auro naturalem atque realem. Emphatici verò colores illi poſſunt appellari, qui non perpetuò inſunt rei, ſed ex certo poſitu & motu varias ſortiuntur radiorum in ſuperficie corporum reflexiones & refractiones, ut in collis columbarum & anatum fit, aliisque corporibus naturalibus. Illud interim certum verumque manet, colores omnes formari pro ratione diſpoſitionis ſuperficierum, ita, ut quædam corpora vix unquam mutent ſpeciem coloris, quamvis ſubinde gradus admittant, ut in pannis e.g. rubris apparet, aliisque tinctis, quædam omnes colores pro diversâ vel visûs, vel lucis, applicatione, recipiant, quod in priſmate potiſſimùm videre eſt.

Peripatetici, cum colorum naturam nobis demonſtrari *petimus*, ad Elementa ſua nos ablegant. Ex eorum ſc. miſtionibus *putant illi varietatem* colorum oriri. Sed Apollo nobis ex iis erit, & *Phyllida ſolus habebit*, qui modum nobis monſtrare poterit, quomodo iſta Elementorum miſtio gignere nobis varietatem colorum poſſit. Chymici quoque nonnulli indiſtinctè ſulphuri ſuo originem & naturam colorum adſcribunt, non felicius ſanè, quam Peripatetici. Satis enim habebunt, quod agant, ſi explicatius proponere ſententiam ſuam jubebuntur. Nam imaginario aliquo conceptu non patiuntur ſe abſolvi, qui accuratè in rerum cauſas inquirunt. Ne quid enim dicam de incertitudine ipſorum trium principiorum, de qua prolixè egit in *Chymiſta ſuo Sceptico* Boylius, vellem aliquis rationem doceat, quomodo omnes colores ex principio ſulphuris, vel oleaginoſitatis, oriri poſſint, cùm & cœtera duo principia non ſint ſine colore, aut certè colorem habere poſſint. Id quidem concedi poteſt, quosdam colores eſſe cum quibusdam rebus connexos, ut ex eo facilè induci poſſimus, quo credamus, eas eſſe cauſas talium colorum, cùm ſint potiùs ſubjecta. Ita ſulphurea & oleoſa in rubrum colorem facilè abeunt, imò omnia olea chymica vi ignis expreſſa rubent, aut, ſi non rubent ab initio, tractu temporis rubeſcere incipiunt. Omnis diuturna quoque digeſtio rubrum ſolet colorem inducere, quod non à ſulphure, aut oleaginoſo principio, per ſe evenit, ſed ab agitatione partium per ignem, qui in illo figere aliquas ſui particulas

Digitized by Google

ticulas videtur, & colore iſto flavo vel ſubrubro tingere, ut videmus in oleis ac ſpiritu etiam vini, qui per magnam ignis violentiam pelluntur, fortius aliquod & rubicundius Empyreuma induci, ſeu hoc fiat à partibus ſpirituoſis vehementius agitatis per ignem, ſeu à fæcibus forti illo ignis pulſu ſimul ſubvectis, & aduſtione quâdam ſpiritus ſubtiliores inficientibus, cùm contra, quæ leni igne ſolent evaporari, Cryſtallinum planè & album colorem ſoleant acquirere. Videmus ſpiritus varios miſtos, & olea, per ſe nullius coloris, ex miſtione certum aliquem colorem in momento acquirere, ut hinc pateat, non ſoli ſulphuri adſcribendam eſſe tincturam corporum, quanquam pati nos poſſimus, ut vel Elementis, vel propriis Chymicis, aliquid in hac parte imputetur, quod tamen inter cauſas colorum veras adæquatas poni non poteſt, quorum primi natales à luce, ejusque variâ reflexione, repetendi ſunt. Quâ in re fortè prodeſſe poſſunt, quæ Franc. Maria Grimaldus, *in ſua Phyſico-Matheſi de coloribus* habet. Longè verò ſubtiliora ſunt, quæ Iſ. Newtonus, Medicus Anglus, non ita pridem circa colorum phænomena obſervavit, qui ſingulorum rationem accuratam, è principiis Opticis, deducere laboravit, cujus tentamina referuntur *in Actis Soc. Angl. noviſſimis.* De cætero, quæ ad colorum doctrinam pertinent, tam in abſtracto, quam in concreto, toto libro *de Coloribus* diligenter explicuit Robertus Boylius, in quo de coloribus, non tam de naturalibus, corporibusque principiis, quam de artificialibus, & ex miſtura certorum liquorum comparatis, magnâ induſtriâ agit. Quæ compendio complexus eſt Hamelius *lib. de Affectionibus, c. 12. & 13.* Initia quidem tantùm Hiſtoriæ de coloribus naturalis Boylius exhibuit, ſed plura tamen docuit, quam qui vaſtos de eo argumento Libros ſcripſerunt, omnibusque aliis eſt accuratior.

Quod Album colorem attinet, oritur ille ex continuitate corporis diaphani interrupta. Sic aqua in ſpumam agitatur, vitrum cryſtallinum, ignis vi calefactum, & aquâ reſtinctum, tot fiſſuris ſolvitur, ut candidum appareat, vitrum contuſum in partes minutiſſimas candidum apparet. Unde ratio albedinis patet; alba enim quæ ſunt, innumeris particulis conſtant, quæ cum ſint pellucidæ, tamen, ob figuram aut exiguitatem, lumen, ceu quædam ſpecula, regerunt. Duo ſc. Boylio judice, ſunt, quæ corpori albedinem conciliant, primum, ut parvas habeat & innumeras ſuperficies, quæ ſic lucem excipiant, ut illam, velut totidem ſpecula, reflectant, adeò ut, nec refractione, nec umbrarum permiſtione, ut in aliis coloribus fit, lux ipſa diluatur; alterum eſt, ut lux penè tota, quæ in corpus incidit, reflectatur, nulla intus ſubeat, aut intra poros coërceatur; ſic enim alba corpora confuſam velut lucis imaginem exhibent. Exemplum primi modi manifeſtum in nive videmus. Illæ, quæ prius erant, guttulæ aquæ diaphanæ, in ſumma iſta tenuitate congelaſcunt, & ſunt per ſe ſingula nivium fragmen-

fragmenta perſpicua, ſed compactæ & turbatæ inter ſe, ob varias minimorum figuras ſpeculares, candidæ apparent, cùm lux in ſingulis ſuperficieculis terminatur & reflectitur. Hanc ob cauſam Gotofr. Voigtius, *in Diſſert. de nivis albedine*, nivem albam eſſe negat, quod non ſit realis in illa color, ſed emphaticus, qui tamen eo oſtendit, ſe interiorem colorum naturam non ſatis habere exploratam.

4 Ex natura albedinis patet & ratio nigredinis. Nam, ſi alba corpora partes ſic habent aptatas, ut incidentes radios magna copia extrorſum regerant, nigra vel pauciores reflectent, vel multò plures intra cœcos meatus recondent, aut propter partium aſperitatem, in qua Democritus rationem nigredinis ponebat, radii, repetitis intra partes corporis reflexionibus, fracti, & variis umbris diluti, ita langueſcent, ut viſûs organo nullum motum imprimant. Quæcunque certè nigredinis cauſa ſit, id manifeſtò obſervare poſſimus, nullos vel pauciſſimos à nigro corpore radios reflecti. Nam in crepuſculo corpora nigra conclavis alicujus planè non videmus, alba autem videmus, quoniam lucem, etiam tenuem, reflectunt. Eam ob cauſam dici poteſt, nigrum colorem proprie non videri, niſi per accidens, quoniam radios nullos ſpargit, per quos ſit viſio. De cœteris coloribus, eorumque generatione, hìc fuſius non diſſeremus, quoniam vulgares etiam libelli ad nauſeam talia inculcant. Qui accuratius de iis judicare velit, pictorum tabernas adeat, ac ex iis colorum miſtiones *diſcat*. Omnes enim ab albedine, nigredini permixtâ, oriuntur. quanquam & inde ſubmiſtiones aliquæ ſint, quæ varios poſſunt ſine nomine colores producere.

CAP. XVI.

DE IGNE.

§. 1. Ignis a Luce denſitate tantum differt. 2. Ignem corpus eſſe, contra Carteſium, Dav. Gorlæum & Iſ. Voſſium, inter accidentia referentes, docetur, veterumque & recentiorum conſenſus allegatur. Rob. Boylii Tr Ms. de Igne *co conſumptus. 3. Ignis Sublunaris ficititius. Ignes ſubterranei. Ignes potentiales. Incendia ſpontanea. Arcana Incendiariorum inveſtiganda. 4. Job. Mayow de eſſentia Ignis Nitro-aëreæ, ejusque per miſtionem cum particulis ſulphureis propagatione, opinio proponitur & confirmatur.*

1 PRæmiſsâ de Luce doctrina, ad Ignem venio, quem inter Elementa numerari penè coquis ipſis notum eſt, licet ex horum claſſe Hier. Cardanus, Clem. Timplerus, Franc. Patritius, Adr. Heerebordus, Lamb. Danæus, Caſp. Bartholinus, Henr. Nollius, Dav. Gorlæus, Ath. Kircherus, Joach. Jungius, Thom. Williſius, aliique Philoſophi, illum ejiciant.

A luce

Digitized by Google

A luce differre non videtur, niſi denſitate aliquâ, ut ſit luce quaſi ſolidius quoddam corpus, & quaſi ſuſtentaculum aliquod & fomes lucis. Qui lucem corpus eſſe ſtatuunt, neceſſariò etiam ſtatuere debent, ignem eſſe corpus. Eam enim ob cauſam lucem inter corpora referunt, quod habeant ignem rarefactum. Qui Cabalæ aliquam autoritatem agnoſcunt, non fortaſſis, quod pueri in faba, reperiſſe ſe credere poſſint, ſi obſervaverint, apud Hebræos lucem & ignem eâdem voce efferri. Lux enim illis אוֹר, Ignis אוּר vocatur. In altero punctum illud diſtinctivum quaſi ventri vocis immerſum eſt, in altero voci ſuperius apponitur, quo innui poſſit, illic materialem magis eſſe ignem, in altero magis abſtractum.

Carteſianis, quoniam lux nihil niſi motus eſt, ignis quoque nihil aliud, 2
quam motus eſt, atque ideò non inter ſubſtantias, ſed inter accidentia, refertur. Hæc ſententia jam ante Carteſium Davidi Gorlæo, *in Exerc. Philoſoph.* defenſa fuit, qui, *Exerc. 17. Sect. 3* multis argumentis probare illud laborat. Carteſii quidem argumenta non ſunt alia, quod ſc. præter motum, nihil in igne concipi poſſit. Nam, cùm particulæ alicujus corporis variè agitantur, & mutuo alteruntur, tactui noſtro propter diſcontinuationem dolor accidit. In ligno, aliiſque cremabilibus, propagato & continuato motu, qui in ſcintillam per affrictionem validam introductus eſt, exturbantur humida, atteruntur reliqua ad cineres uſque ad calcem, quæ ad talem motum ſunt inhabiles. Similiter in aliis corporibus motum talem aliquem excitari poſſe ajunt, quem ignem vocant. Hinc calorem etiam ab igne non diſtinguunt. Illum in animalibus non niſi à pulſu cordis derivant. Ignis culinaris ex ſilice per motum excitatur, & propagatur in materiam habilem, ita ut in pinguibus ac humidis flamma ac lux in vapore tali accendatur. Ita ſcil. illi de igne philoſophantur, quos ego ſenſu ſuo abundare facilè patior, modò non exiſtiment, ſe ita ſententiam ſuam demonſtrare, ut ab illa abire piaculum ſit. Ego quidem malim inſiſtere veteri ſententiæ, & inter corpora referre ignem, ignem, ex quorum claſſe ſolus ille motus eum non emovebit. Neque enim ſtatim inferendum eſt, cùm nos nihil præter motum videmus, non ſubeſſe aliud quoddam hujus motûs ſubjectum. Vetuſti Philoſophi omnes ignem inter corpora retulerunt, eumque primum elementum fecerunt. Pythagoras ab igne primum factum eſſe mundum cenſebat. Empedocles in factione mundi dicebat primum ſecretum fuiſſe ætherem, deinde ignem, poſt terram, ſolem ex igne, reliqua circa terram, quæ ſunt condenſata, coiiſſe ex reliquis. Plato igni peculiarem etiam figuram adſcribit, ut omnibus elementis. Bernhardinus Teleſius, inter recentiores, adeò ignem corpus eſſe vult, ut inter duo elementa ignem cum frigore ponat. Propendere etiam in hanc ſententiam videtur ſagaciſſimus naturæ indagator, Robertus Boylius, *in Experimentis*

quibusdam novis oſtendit, poſſe partes ignis & flammæ reddi ſtabiles ponderabilesque. Vidit ille & obſervavit corpora aliqua pondere aucta fuiſſe, quibus nihil præter torturam ignis acceſſerat. Unde probabiliter colligi poteſt, aliquam acceſſionem ex ipſo igne corporibus factam fuiſſe, niſi quis dicere velit, compactiora corpora beneficio ignis reddita per propiorem partium ad ſe acceſſionem, & eam ob cauſam ponderoſiora facta. Ut videmus corpus interdum gravius fieri poſſe ſe ipſo, exemplo pumicis, qui integer levior eſt, quam in pulverem contritus. vid. ſuper hac controverſia de accidentalitate vel ſubſtantialitate ignis If. Voſſius *in libro de natura & proprietate lucis, c. 2.* qui inter accidentia refert, & adverſus illum Pet. Petitus, qui in contraria eſt ſententia. Argumenta utrinque ſubtiliſſima adferuntur. Vellem ſupereſſet *Tractatus* Rob. Boylii *de igne*, qui igne conſumtus eſt in incendio Londinenſi. Is fortaſſis multa nos docere poſſet, quæ aliis in mentem non veniſſent.

3 Ignis ſublunaris Peripateticorum figmentum eſt, cujus ſi aliquis locus aſſignandus eſt, ut cœterorum elementorum, circa ſolem, vel in ſole potius ipſo, quærendus eſt, quanquam & ſubterranea habeamus æſtuaria, & integra ignita maria, ut in incendiis montium ſæpè videmus, de quibus infrà pluribus agemus. De variis ignis operationibus multa dici poſſunt, in quibus ingenii ſolertiam paſſim exercent Philoſophi naturales; ſed nobis illa non omnia poſſunt excuti. Præ cæteris commendo *hic Honoratum* Fabri *lib. 2. Tract. 5.* ubi propoſitionibus doctis & *Mathematicâ methodo* concinnatis, ignis operationes explicat, & inprimis, quæ ad corpoream ignis naturam demonſtrandam pertinent, ſollicitè conquiſivit. De ignibus potentialibus, quos vocant, multa ſunt ſubtiliſſima, tùm ab aliis inventa, tùm multa ſuperſunt ab aliis invenienda, è quibus, & damno & commodo hominum, multa extundi poſſunt. Opportunum eſt hic monere, fuiſſe aliquem apud Anglos, qui duo ſicca corpora, ſed pulveriſata, ita miſcere potuerit, ut, quo puncto temporis ipſe vellet, in flammam manifeſtam erumperent. Ita enim proportiones Corporum illorum temperare noverat. Quare non eſt impoſſibile, oriri ſæpè poſſe incendia ex cauſis occultis, nobisque incognitis, nullâ noſtrâ culpâ, quorum aliqua proferuntur exempla ab Autore aliquo Gallo, qui ſuper incendio quodam, quod in Galliis contigit, Diſquiſitionem edidit, cujus ſumma recenſetur in noviſſimis *Ephemeridibus*. Veroſimile eſt, doctrinam hanc multum illuſtrari poſſe, ſi quis omnia incendiariorum arcana penetrare poſſet. Sunt enim homines, qui naturæ beneficia in infames ſæpè uſus convertunt, abominabiles quidem, & ſuppliciis digni, quorum tamen periculo poſſit augeri res Phyſica, ſi ab Inquiſitoribus eorum ſufficiens adhibeatur diligentia. Ita Athan. Kircherus, *in lib. de peſte*, fatetur, ſe, inquiſitioni veneficorum præfectum,

magna

magna didiciſſe ſceleſtæ hujus artis arcana, nunquam à ſe in lucem edenda, ſed quæ tamen ſibi magno in rerum naturalium cognitione ſubſidio fuerint.

De ratione, quâ ignis propagetur, ſingularis eſt ſententia Johannis Mayow, Angli, J. U. & Med. Doct. Is, ut eſſentiam ignis conſtituit in ſpiritu nitro-aëreo, ita etiam, propagationem flammæ ejus beneficio fieri, ait. 4
Spiritus nitro-aëreus illi ſummum eſt & ſubtilisſimum in natura, quod præcipuè ſedem ſuam habet in corpore ſolari. Illic particulæ nitro-aëreæ, motu velocisſimo exagitatæ, corpus ſolare igneumque chaos illi conſtituunt, hinc illas particulas ſummè volatiles ſuperiori aëris regioni incumbere ait, ibidemque, pro diverſo earum ſtatu, diſtincta, ſeu ignis, ſeu frigoris, elementa conſtituere. In lumine verò ſolari rem haud multò ſecus habere ſe exiſtimat, ac in illius radiis, ope ſpeculi uſtorii collectis. His particulis nitro-aëreis ubi obviant particulæ ſulphureæ, accenſio fit, ideoque, ad ignem ſublunarem conflandum, particularum ſulphurearum & nitro-aërearum affluxum perpetuum eſſe debere contendit, atque id pabulum vocat ignis. In ignibus autem cœleſtibus rem aliter ſe habere putat; illos enim motus ſuos, ſemel inſtitutos, ſine particularum ſulphurearum ope, in æternum continuare, unde & ignis, in ſpeculo uſtorio collectus, ſine ſulphurearum conſortio ipſi eſſe creditur. Quanquam ego exiſtimem, etiam ex aëre illas poſſe particulis nitro-aëreis copulari. Hinc facilè propagationem ignis demonſtrat; nam particulæ nitro-aëreæ ſulphureæque, in motu igneo conſtitutæ, quam plurimas alias, atque iſtæ inſuper alias ejusdem molis eâdem velocitate, exagitant. Hæ particulæ accenſæ, ut motus ſuos augeant, corpus aliquod aliud, in motu conſtitutum, ſociant, quod earum motum promovet & intendit. Scil. particulæ ſulphureæ, ab igne in partes minutiſſimas diviſæ, in particulas nitro-aëreas, particulis aëris inſitas, impingunt, easque in ſpatiola ea impellunt in quibus materia ſubtilis motu velociſſimo circumgyratur. Particulæ autem nitro-aëreæ ſulphureæque intra ſphærulas, quæ à materia ea circumrotata deſcribuntur, impulſæ, ab eâdem protinùs impelluntur, motuque ſuo auctu foras protruduntur. Hæc, ut verum fatear, ſubtiliſſimè ſunt excogitata ab illo, quorum veritas pulvere pyrio amplius poſſet demonſtrari. Hic enim particulæ ſulphureæ particulis nitroſis immediatè, & per minima, miſtæ ſunt, ideoque ſubitanea ejus eſt deflagratio. Cui ſi humidi aliquid miſcueris, ob partes diſcontinuatas, lentior erit deflagratio, cum ſtrepitus aliqua continuatione. In reliquis corporibus, in quibus rariores ſunt particulæ ſulphureæ, aut heterogeneis multis permiſtæ, lentius erit incendium. Hinc ligna viridia difficulter incenduntur, arida verò ſubitò flammam concipiunt & deflagrant,

quo-

quoniam vicinior illic eſt particularum ſulphurearum & nitroſarum poſitus, nec cum heterogeneis iis multum luctandum.

CAP. XVII.
DE FRIGORE.

§. 1. *Calor & Frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt.* 2. *Frigus non ſolum ut qualitas & privatio, ex mente Ariſtotelis, Cardani & Carteſii, eſt conſiderandum, ſed etiam ut poſitivum aliquid.* 3. *Joh. Mayow frigus a particularum Nitro-aerearum motu languidiori, J. Bapt. Hamelius & Seb. Wirdigius a Spiritibus frigorificis, derivant. Experimentum de congelatione Boylianum. Congelatio per pulveres certos artificialis. Vera cauſa Frigoris ſunt corpuſcula ſalina.* 4. *Thom. Hobbeſii ſententia, frigoris & congelationis cauſam ventis tribuens, refutatur, liberque Rob. Boylii* de Frigore *commendatur.* 5. *Frigoris effectus varii, præſertim aquæ attenuatio. Cenſura de J. Am. Comenii* Lib. de Frigore. *Frigus & Glacies arte poſſunt produci. Inſecta, hirundines, ciconiæ, imo & homines nonnulli, poſt diuturnam congelationem, reviviſcunt. J. Nic. Pechlini Lib. hujus argumenti commendatur.*

1 Contrarium calori frigus eſt, & ſecundas ab illo partes meritò ſibi vindicat, utpote, quorum miniſterio utitur, in omnibus penè operationibus ſuis, natura. Quare non ſine cauſa Magnus Baco Verulamius frigus & calorem vocat dextram & ſiniſtram naturæ, neque omninò abſurdus eſt Bernhardinus Teleſius, calorem & frigus duo ponit in natura principia activa, de quorum pugna inter ſe & victoria naſcantur corpora, & plurima naturæ phænomena; quæ enim ex illis pars palmam obtinuerit, alteram partem ſibi ſubjugat, atque ita, vel corpus aliquod conſtituit, vel aliud quoddam naturæ phænomenon.

2 Eorum, quæ ad frigoris naturam pertinent demonſtrandam, ſubtiliſſima planè & recondita ratio eſt. Poteſt autem variè conſiderari frigus, primo quatenus qualitas aliqua eſt, tùm meram relationem denotat, & ratione ſenſus noſtri determinatur. Prout enim tactus noſter incurrit in corpora, quorum minima vel non moventur, vel tardius moventur, quam particulæ noſtri corporis, è diverſitate illâ motus judicamus rem eſſe frigidam, quæ tamen per ſe nihil aliud agit, quam quod ex lege motûs agere debet. Ideoque frigus, quatenus qualitas eſt, Ens eſt merè reſpectivum. Conſiderari poteſt ſecundo frigus, ut privatio coloris, & tùm nihil aliud denotat, quam abſentiam iſtius motus minimorum in aliquo corpore, qui ineſt corpori, quod calidum vocamus. Sunt nonnulli, qui omne frigus habeant pro ſolâ privatione, ut ſit nihil aliud, quam coloris abſentia, quâ etiam ſententia

tentia Hier. Cardanus eſt, qui putat ſolo caloris diſceſſu corpora refrigeſcere, non minus ac aër redditur obſcurus, ſolo corpore luminoſo abeunte. Ariſtoteles inter qualitates ſuas hæret, cumque definitionem illum rogamus, illam audimus, quod ſit qualitas, quæ congreget homogenea & heterogenea; quâ definitione quid dicere velit, obſcurum admodum eſt. Ille enim congregationis actus, ut vocat, quomodo frigori adſcribi poteſt? Quod ſi qualitas eſt ſola, quæ actio ejus erit in congregatione homogeneorum & heterogeneorum? Carteſium ſi audimus, is nobis ex materia ſubtili ſua ſubveniet, quaſi ex inſidiis quibusdam, vel ut θεός ἀπὸ μηχανῆς. Is enim ſtatuit ſubtilis materiæ, ſive ætheris, partes majuſculas, & validioris motus opifices, calorem procreare, minuſculas & debiliores frigus efficere, ut per illum frigus nil ſit, quam inſenſibilium partium, vel quies, vel tardior motus. Ideoque & illi non niſi privationem frigus eſſe videmus. Verior eſt illorum ſententia, qui poſitivum aliquid intercedere in frigore exiſtimant, ita, ut; præter abſentiam motûs, accedat novum aliquod, vel novæ quædam particulæ, quarum miſtione tàm mirabiles mutationes fieri videmus. Quis enim exiſtimet, ſolâ privatione pluvias in nives & grandines mutari, aquam in glaciem, niſi nova aliqua cauſa accedat, vera & realis? Quam ſunt varii & admirabiles frigoris effectus, quomodo rumperentur vaſa metallica, ſi ſola motûs ceſſatio ſufficeret ad frigus determinandum? Eſt itaque frigus, varia conſideratione, aut qualitas, ſive Ens reſpectivum, aut privatio, aut poſitivum aliquid.

Joh. Mayow, cujus ſuperiori capite mentionem fecimus, ut de natura caloris ſubtiliter admodum, ita & de natura frigoris, diſſerit. Spiritus enim ejus nitro-aëreus, è ſolari corpore recedens, motu paulò remiſſiori commovetur in media aëris regione, cùm à ſole remotisſimus eſt prope polos, veroſimiliter à motu circumgyrationis prorſus ceſſat, & tùm alterum illud frigoris elementum (ita vocat, penè Teleſio in eo ὁμόψηφος) conſtituit. Hic ait hoſpitari particulas nitro-aëreas copiâ ſatis amplâ, quæ congelationem vaporum & guttularum pluviarum efficiant. Hæ particulæ aëreæ, illic ob frigus imprægnatæ & graviores factæ, valdè rigidæ evadunt, ut jam, non inſtar telorum erectæ, ſed votatim, moveri incipiant. Hæ particulæ cum deſcendunt, probabile eſt, eas non recta deorſum, ſed obliquè verſus polos deferri, cùm continuus vaporum aſcenſus in regione meridionali, ob calorem ibi intenſum, aëriſque rarefactionem, rectum deſcenſum impediat, à polis autem eas obliquè revertentes verſus meridiem iter tenere, usque dum ad terram deveniant. Unde rationem ait dari poſſe, cur ventus ſeptentrionalis maximè ſiccus frigidusque ſit, in quantum ſc. aërem, particulis nitro-aëreis gravidum, ſecum rapit; quanquam tamen & experientia motum ſit, non ſeptentrionalem tantùm ventum ſed & contrarios, frigus 3

gus inducere, quod ex poſitu regionum determinandum eſt. Nam quibus ad Auſtrum ſurgunt montes altisſimi, nivibus tecti, iis Auſter frigora inducit. Atque hanc aëris continuam eſſe circulationem Mayowius putat, ut particulæ aëreæ ſpiritu nitro-aêreo armatæ in altum tollantur, ibidemque eodem denuò imprægnatæ, inde ad inferiora revertantur. Quicquid jam ſit de hac ſententia, ſeu ſpiritum illum nitro-aëreum ſtatuamus, ſive non, illud manifeſtum eſt, deportari per aërem corpuſcula, quorum interventu congelatio fit, & frigus oritur, idque poſitivum illud eſt, quod in frigore reperi diximus. Neque abſurdum eſt, cum J. Bapt. Hamelo ſtatuere ſpiritus aliquos frigorificos. Non enim exiſtimandum eſt, illic tantùm eſſe ſpiritus, ubi calor eſt; nam & frigida corpuſcula æquè celeriter moveri poſſe, vel paulò etiam tardius, nihil vetat, ſive per ſe illa moveantur, ſive ventorum, aut materiæ, ſubtilis vehiculo. Video etiam Seb. Wirdigium, in ſuo *de ſpiritibus* libello, frigus quoque inter ſpiritus referre, quò referri meliori jure poteſt, quam tenebræ. Talia corpuſcula revera ad frigefactionem requiri oſtendit luculento experimento Boylius. Is enim, aërem folle ventilans, nullam mutationem ſenſit in thermoſcopio, ſimul ac verò nivem & glaciem orificio appoſuit, ſtatim, ubi afflavit, thermoſcopium, aër in illo fuit congelatus vel condenſatus. Imò ipſa ipſa artificialis congelatio id oſtendit, & arcanum illud Ducis Mantuæ, *qui pulverem* habet, certo modo præparatum, qui poſſit aquam *mediâ æſtate vertere in* glaciem. Cujus naturæ forte is quoque pulvis fuerit, cujus mentionem facio *in Epiſtola de Scypho vitreo rupto*, qui aquam in tam ſolidam ſubſtantiam convertere potuit, ut cryſtalli inde & gemmæ potuerint efformari, genuinis non multum diſſimiles. Id quidem difficulter dici poteſt, quanquam ipſam hiſtoriam ſatis veram putem, quippe quam ex ore Boylii ipſe habeo. Cauſa itaque frigoris & congelationis eſt corpus aliquod novum, & principium aliquod ſalinum, quod per minima miſcetur aliis corporibus, liquidis præcipuè, quæ minima illa corpuſcula facilè intra ſinus ſuos recipiunt; tùm liquidæ partes cujusvis miſti, vel humidi, quæ congelare itidem poſſunt, ita ut in nonnullis locis ligna quoque ipſa congelare ſoleant, imò lapides rumpi.

4 Apparet itaque ex eo, quam inepta ſit & abſurda ſententia Thomæ Hobbeſii, qui, *in libro de corpore, cap. 28. art. 6. 7.* omnem rationem frigoris & congelationis ponit in motu aëris directo, quem ventum vocat, à ſole productum primum ſub ipſa ſolis ſphæra & linea, & hinc propagatum ad utrosque polos. Quam rem ut demonſtret, ſchema aliquod ob oculos pingit, quomodo ſc. per ſolem moveatur aër, aëris motus, ſeu ventus, moveat deinde aquam, usque dum ſub locis polo vicinis in grumos quosdam condenſetur, atque ita congeletur. Quæ certè ſententia, utut ad ſpeciem ingenio-

genioſa videatur, tamen falſiſſima eſt, & in ipſius effectus demonſtratione planè inexplicabilis. Ne quid enim dicam, quam non ſit illud ſatis certum, omnem ventum à ſole fieri, veritati planè repugnat, ad frigus & congelationem ventum requiri, ut cauſam, quanquam concomitans interdum eſſe poſſit, ut putem Hobbeſium fallacia cauſæ hic ſibi impoſuiſſe. Exemplum, quod affert, de ſufflatione forti ex ore compreſſo illam frigus efficere, cùm halitus ex ore aperto ſit calidus, nihil probat. Qualis enim aër externus eſt, qui ſemper frigidior eſt intra fauces concluſo, talis ille ſentitur pulſus à flatu oris exeunte. Eſſet verò calidus ille flatus, ſi aër eſſet calidus, ut obſervare in hypocauſtis & balneis poſſumus, ubi aër ore compreſſo protruſus non infrigidat, ſed magis calefacit. Jam verò explicet nobis Hobbeſius, quomodo venti à ſole producantur; certè non poſſunt aliter, quam per calorem produci, & eo in loco, ubi producerentur, oporteret eſſe intenſisſimum frigus, quod tamen eſt illis in locis, ubi motus iſtos oportet decreſcere, ut longius propagatos. E. debet aut aliud quid accedere ex iſto loco, quo appellunt, quod congelandi potentia illos imbuat. Miſerum quoque eſt reſponſum ad inſtantiam illam de artificiali congelatione, ubi dicit, ventum aliquem exire nive & contuſis ſalibus, qui tranſiret vitrum vel metallum, & quidem inſenſibiliter. Quæ certè manifeſtò ſunt falſa, & vel uno hoc experimento refutari poſſet tota ejus doctrina. Reclamat etiam experientia. Longè penetrantius frigus eſt aëre tranquillo, quam turbulento & ventis commoto, imò congelaſcunt aquæ in ipſis penetralibus domus, in ipſis vaſis vitreis, etiam hermeticè ſigillatis, quo ne tenuiſſimus quidem ventus poteſt accedere. Non immeritò itaque ſagaciſſimus Rob. Boylius exagitat illam Hobbeſii ſententiam *in Appendice libri* iſtius, quem *de frigore* conſcripſit, Londini A. 1665. *in 8vo* Anglice editi, & adeò accurati, ut parùm addi poſſe videatur. Multa, & plus quam ducenta experimenta inſtituit circa varios liquores, quorum ſumma capita referuntur *in Actis Soc. Angl. Edit. Lipſ. latina p. 6. & 35.*

Frigoris effectus varii ſunt, aliqua corpora condenſat, aliqua attenuat, in aliqua nullam planè efficaciam habet, quod accidere oportet, ob ſingulareum corpuſculorum diſpoſitionem. Aër condenſatur, aqua attenuatur & diſtenditur, ut ex eo patet, quod valida etiam vaſa lapidea & metallica rumpantur, ſi aqua iis infuſa congeletur. Imò notandum eſt, bombardas majores rumpi poſſe, ſi aqua, illis infuſa, in glaciem mutetur. Ex quo apparet, particulis, aquam ſubeuntibus, Elaterem ineſſe. Hinc etiam eſt, quod aqua glaciata levior ſit aquâ non congelatâ. Cœterùm omnia illa nimis prolixa ſunt, quam ut hic poſſint recenſeri. vid. Boylius, &, qui in compendium eum traxit, du Hamel *in libr. de affect.* Scripſit & Joh. Amos Comenius *librum de frigore*, de quo operosè hic nolumus differere, non enim

enim eſt iſtius ἀκριβείας, quam habet liber Boylii. Habetur *in Actis Societatis Angl. p. 195.* Experimentum novum oſtendens, quomodo in momento notabilis frigoris gradus poſſit produci, ſine uſu nivis, glaciei, grandinis, venti, aut nitri, idque quovis anni tempore. Paratur id materia quadam ex ſale Ammoniaco extracta. Eorund. *Act. p. 313.* adferuntur quædam remedia contra frigus. Ubi mihi recordatio in mentem incidit cujusdam Artificis, qui jactabat, ſe corpora humana, vel contra Novæ Zemblæ frigora munire velle. De glacie artificiali multa reperiuntur curioſa in *Experimentis Florentinis, à cap. 34. ad 42.* quorum aliqua recenſentur *in Actis Angl. Societ.* recentioribus, nondum in latinam linguam converſis, p. 1020. De corporibus inſectorum illud memorabile eſt, illa non interire per frigus, ſed ad auram tepidiorem reviviſcere, quod & de hirundinibus & ciconiis memoriæ produnt. Sunt qui hiſtoriis quibusdam, quas à fide dignis hominibus acceperunt, inducti, exiſtiment, ſimilia in hominibus aliquibus facta fuiſſe, qui non per horas, ſed per dies aliquam multos, &, ſi rectè memini, menſes, aqua ſuffocati & congelati, iterum in vitam revocati fuerint. De quibus Exemplis vid. clariſſimi Collegæ, D. J. Nicol. Pechlini, *liber de Aëris atque Alimenti defectu.* Refert quoque Beckerus, ſub finem *Diſputationis de frigore,* anno 1618. Nobilem Matronam, Wenzelickiam, Treſtii in Moravia dominam, famulum, quarto poſt congelationem die repertum, ad vitam hoc modo revocaſſe. Primum corpus gelidæ aquæ impoſuit, usque dum glacies è corpore evocata, corporique obducta fuit, poſteà in locum calidum transportavit, orique infudit calidum aromatibus conditum juſculum, ut ita reſpirare tandem cœperit, & ad vitam redire. Neſcio, an fide digna ſit hiſtoria, nam, nec unde habeat, refert Autor, neque ſatis circumſtantias alias examinat. Credo illum ex Comenio *de frigore* cepiſſe.

CAP. XVIII.

DE AERE.

§. 1. *Aer Diogeni Apolloniatæ Deus, & rerum omnium Materia, Rob. Hookio, aliisque modernis, Tinctura tantum aliqua particularum Terraquearum. Diſtinctio horum inter Aerem ſive Athmoſpharam & Ætherem, admitti poteſt, modo utrumque corpus eſſe concedant. Vacuum, abſolute tale, arte produci poſſe negatur. 2. Unde varia aeris conſtitutio, ſalubris præcipue & inſalubris? 3. De Condenſatione & Rarefactione aeris Bernh. Varenii & Rob. Boylii obſervationes. 4. Thermometra, ad inquirendam iſtam, inventa, vel a Corn. Drebbelio, vel a Rob. Fluddio. Varia horum ſpecies recenſentur. Fluddius omnem ſuam in iſtis fundat Philoſophiam. 5. Aer gravis eſt, etiam in loco naturali, non minus quam aqua. Falſum eſt, Elementa in loco proprio*

Digitized by Google

prio non gravare. Cur Aqua non gravet in fundo maris? 6. Modi aeris gravitatem explorandi. Baroſcopia ab Evang. Torricellio inventa. Varia illorum ſpecies ac Phænomena. Iſ. Voſſii Aeroſcopium, & Ott. Guerickii Virunculus, Baroſcopio incluſus (qui an Cometam prædixerit dubitatur,) ventos & tempeſtates præſagiverunt. Quod etiam herba Chinenſis Chiſung facere perhibetur. 7 Conſilium de Aeromantia iſta, per experimenta crebra, ad aliquam perducenda certitudinem. Laudantur Principis cujusdam Germani Tempeſtatum Ephemerides. *8. Nautarum, Ruſticorum, Metallicorum, præſagia tempeſtatum. Talia Ant. Mizaldus in* Aeromantia *collegit. 9 Hygroſcopia humiditatis ſiccitatisque aeris præſaga. Varia illorum ſpecies. Cur idem præſtent cornua cervina in Aula Taurinenſi?*

AD Aërem accedimus, cui aliqui plus, quàm Elemento, aliqui minus quàm Elemento, tribuunt, aliqui ne quidem inter ſpecies corporum locum reliquunt. E veteribus Diogenes Apolloniates aërem Deum fecit, ſi Ciceroni *lib. 1. de natura Deorum* credimus. Auguſtinus, *lib. 8. de C. D. c. 2.* vult illum aërem agnoviſſe pro materia omnium rerum, & compotem divinæ rationis. Theodoretus quoque & Euſebius ajunt, illum ſtatuiſſe denſum aërem & rareſcentem mundos gignere. Sic autem ajunt feciſſe mundos, aut factos putaviſſe, univerſo motu huc atque illuc, & rarefacto, & condenſato, ubi coincidebat, quod denſum erat, feciſſe conſtipationem, & ſic reliqua ſecundum eandem rationem leviſſima ordine ſurſum ſumto feciſſe ſolem. Quæ coincidunt penè cum Carteſii dogmatibus cujus varii vortices videntur ad ejus imitationem conficti. Aliqui ne quidem inter certas ſpecies numerare voluerunt aërem, eſtque inter illos etiam Rob. Hookius, qui *in Micrographia ſua* ſtatuit, aërem nihil eſſe aliud, quam tincturam & ſolutionem quandam particularum ex terra & aqua prodeuntium, quæ in æthere exſolvuntur, & continenter moventur, ferè ut parum ſalis aut pigmenti multum aquæ inficit. Atque, ut hoc pigmenti arte poteſt ſeparari, ſic aër ab æthere ſecernitur, atque ita, ſecundum ejus ſententiam, aër nihil aliud eſſet, quam particulæ aqueo-terreæ diffuſæ, quarum ſuſtentaculum eſſet æther. Quæ tamen ſententia vera eſſe non videtur. Nam hyemis tempore particulæ iſtæ, maximam partem aqueæ, in aquam concreſcerent; liquidæ enim particulæ, aliis juncta, primum in guttas, hinc in glaciem, verterentur. Accedit, quod continuitatem hujus corporis, & quendam fluxum ad menſuram revocare poſſimus, quod fieri non poſſet, ſi corpus eſſet non continuum, vel diſcontiguum. Qui aërem non habent, niſi pro effluviis aqueoterreis, illi, athmoſphæræ nomine contenti, quicquid reliquum eſt, ætheris nomine complectuntur. A qua ſententia nec Boylium alienum eſſe video, qui, fumum intra vas vitreum cogens, exhauſto 1

 prius

prius aëre, ſubſcidere fumum obſervavit inſtar aquæ undulantis, quique admoto igne in Cylindrum ſe erexit, iterum recidentem igne ſubtracto. Alii ætherem ab aëre differre nolunt, niſi ratione puritatis, cum quibus nos non multum litigabimus, modò nobis concedant, eſſe aliquod corpus craſſius, aliquod rarius, quod globum hunc terraqueum ambit, ſeu jam ſpecie diſtincta ſint illa corpora, ſeu gradu tantùm differant. Nam planè vacuum eſſe, non facilè aſſerendum, neque ullis inſtrumentis id ita poteſt demonſtrari, ut nullus dubitationi locus ſit relictus. Vitro certe aërem excludi poſſe experientia nos docet, an æther verò excludi poſſit, vel alia quædam materia ſubtilis, dici non poteſt, cum videamus aliqua in illis ſpatiis fieri, quæ non poſſunt concipi fieri in vacuo, quanquam aliqua, quæ aërem videntur propius tangere, abeſſe poſſint. Ita aëris exhauſtio extinxit lumen in corporibus lucentibus, de quo videantur Experimenta Boylii *in Actis Societ. Regiæ p. 474. Edit Lipſ.* Cœterum, quod abſolutè vacuum dici poſſit, nec aëre, nec æthere, plenum, dari non non poteſt, niſi fortè velimus illud agnoſcere in lacrymis vitreis, ſeu vitro ſtillatitio (Springglå-ſern/) quarum accuratiorem examinationem inſtituere paſſim Autores Anglici, Merettus *in notis ſuper Anton. Nerum de Arte vitriaria*, præcipuè verò Hokius *in Micrographia* ſua, è quibus collegit, ſuis obſervationibus additis, Collega noſter clariſsimus, D. Sam. Reyherus in *libro ſuo de Aëre.*

2 Ex heterogenearum particularum mixtura oritur varia aëris conſtitutio, hinc ille vel ſalubris eſt, vel noxius, vel gravior, vel levior, vel ſalſior, vel nitroſior, vel ſulphuratus magis, prout illa loca, quibus imminet, ſe habent. Unde & corpora, eum aërem ſpirantia, variis mutationibus ſunt ſubjecta, prout ſc. ille ratione loci, acceſſus & receſſus ſolis. mutatur. Hinc obſervat Baco Verulamius, *in Hiſtor, vitæ & mortis*, eos, qui in montanis habitant, quoniam aërem ſpirant puriorem, vivaciores eſſe iis, qui in vallibus habitant, aut in locis paludoſis.

3 Aër rarefieri & condenſari poteſt. Cum enim ſpongioſus ſit, habeatque vacua ſpatia, ut per compreſſionem demonſtrari poteſt, poteſt aliquando minus, aliquando majus ſpatium occupare. Condenſatur vel per frigus, vel per compreſſionem violentam. De condenſatione per frigus ſuperiori cap. egimus. Condenſationis per compreſſionem exemplum habemus in ſclopeto pneumatico, in quo aër, referente Bernh. Varenio, *Geograph. general. lib. 12. c. 19.* adeò condenſari poteſt, ut ſexageſimam tantùm partem prioris ſpatii occupet. Rarefactio aëris fit vel per calorem, vel per certas aliquas machinas. Si Varenio credimus, dilatari poteſt aër, ut ſpatium occupet ſeptuagies majus, quam antea, quanquam Boylius, *lib. de vi Elaſtica aëris, Experim. 36.* affirmet, ſe ad dimidium tantum iſtius gradus pervenire

Digitized by Google

venire potuiſſe, cujus fides exploratior eſt, quam omnium aliorum, quia in aëris gravitate, vel levitate, exploranda multum temporis conſumſit, & ad eam ſubtilitatem rem redegit, ut menſuram proportionis inſtituere potuerit, ſecundum quam aër, vel condenſetur, vel rarefiat.

Ad hanc rarefactionem vel condenſationem aëris inquirendam, inventa ſunt ſingularia quædam inſtrumenta, quæ Thermometra appellantur, quorum inventionem aliqui Corn. Drebbelio, Batavo, magno in Phyſicis & Mathematicis Artifici, aliqui Roberto Fluddio, tribuunt, qui ſanè illorum inventor videri vult, & in iis quaſi omnem Philoſophiam ſuam fundat. Nam in ſingulis paginis penè apud illum occurrunt eorum imagines, commodè incommodè adductæ. Is in potentia condenſante & rarefaciente, Septentrionali vel Auſtrali, aut loquitur, cauſam omnium naturalium operationum collocat, atque hoc velut inſtrumentum habuit rarefactionis & condenſationis demonſtrandæ, imò totam quaſi ſphæram, cum omnibus ſuis circulis, in hoc inſtrumento ob oculos poſitam eſſe voluit. Sed, ut multa in illo autore Enthuſiaſmum potiùs, quam demonſtrationes, ſapiunt, ita & in hoc ignoſcendum illi eſt, ſi genio ſuo paulò liberius indulſerit. Thermometrorum variæ ſunt ſpecies. Simpliciſſima ſunt, quibus Fluddius utitur, & ruditer diſtincta. Subtiliores modos Recentiores invenerunt, & ex iis Boylius, cujus deſcriptionem communicavit nobiſcum J. Bapt. du Hamel *de corporum affectionibus lib. 1. c. 4. n. 14.* Nam in vulgaribus illis thermoſcopiis multus errori locus relictus eſt. Simplicia thermometra conſtituunt phialæ vitreæ, quarum extremitas aquæ immerſa eſt, in quibus externus aër, aquæ incumbens, alterationes ſuas aëri interno communicare poteſt. Prout enim aër externus, vel gravior fit, vel levior, & per conſequens, vel rarior, vel denſior, ita aquam ſibi ſubjectam pellit, atque hæc iterum aërem incluſum aquæ. Alia thermoſcopia ſunt utrinque clauſa, in quæ externus aër non tantùm impreſſionis habet, quanquam aliqui exiſtiment certiora in iis ſumi poſſe caloris & frigoris documenta, quæ non ita accuratè obſervari poſſint in iis thermometris, quorum extremitas vaſi aquâ pleno immerſa eſt. In iis enim aër externus, pondere ſuo gravans aquam, ſibi ſubjectam, pondere ſuo turbat ſubtiliora caloris & frigoris indicia, ad quæ cognoſcenda aër, intra vitreos canales incluſus, ſufficere poſſit, cùm frigoris & caloris externi tanta vis ſit, quæ penetrare ſtatim vitrum poſſit, ut exigua iſta aëris portiuncula eodem modo afficiatur, quo exterior aër, quanquam ipſe in ſua ſubſtantia penetrare vitrum non poſſit. Materia enim ſubtilis, aëris quaſi vehiculum, iſtarum alterationum & motuum propagatrix quædam eſt, cui nihil penè claudi poteſt. De Thermoſcopiis illis refert Monconiſius, *in ſuo Itinerario*, Robert. Boylium integrum Tractatum ſcripſiſſe, ſed quem ego hactenus non inveni, nec in indicibus librorum,

ab

ab eo conſcriptorum, conſignatum memini. Eſſet ſanè operæ pretium, ſi quis talem in ſe laborem ſuſcipere velit, quem Boylio nemo poſſet melius in ſe ſuſcipere. Utut enim multum vulgo confidant Phyſici in iſtis inſtrumentis, non pauca tamen urgent eas demonſtrationes dubia, in quæ ulterius inquirendum eſſet. Habentur paſſim aliqua apud Boylium, in ejus ſcriptis *de vi aëris Elaſtica*, & *in Actis Soc. Angl.* Hamelius, *lib. 1. de affection. corpor. c. 4.* ex Boylii ſcriptis collegit, quæ ad hanc doctrinam pertinent, adjectis ſimul iconibus. Legatur & Sam. Reyheri *Diſſ. de aëre, cap. 2.* ubi de aliquot eorum ſpeciebus agit. Vid. porrò J. Chr. Sturmius *in Collegio ſuo Curioſo, Tentamine 9. & in Auctorio ad illud Tentamen;* Franciſcus Lana quoque *in Prodromo all' Arte Maëſtra, c. 7. & 8.* ubi novas aliquas thermoſcopii inventiones habet.

5 Aër vulgò levis habetur, ſed is gravis eſt, & æquè gravat corpora ſibi ſubjecta, ac aqua. Qui enim ſtatuunt, elementa in ſuo loco non gravitare, falluntur. Et in toto, & per partes, elementa gravant. De Aqua vulgò creditur, non gravare illam corpora, ſibi ſubjecta, vel potius corpora in aqua verſantia, ut ſiquis Urinator, in fundo maris ſtans, non obſervat aquam ſuperincumbentem ſibi eſſe gravem, quanquam moles aquarum à capite, ſeu ad ſuperficiem aquæ, extans longè ſuperet pondere ipſum corpus. Hinc ſolent ad illud confugere: *Elementa non gravitare in locis propriis, in aliis verò non naturalibus gravitare;* quod falſum eſt. Nam, ſi vaſtum aliquod vas ſit aqua plenum, in illius fundo homo jacens non gravabitur, nec tamen eſt aqua in loco proprio, ſi quis verò in utre, vel vaſe, portaverit aquam, ſatis ſentiet ejus pondus. Cauſa verò, quod in fundo maris non gravet aqua, eſt partium fluentium continuitas. Illæ enim, ſibi junctæ, & ſe mutuò ſuſtinentes, quaſi fornicem faciunt, & pondus illud intra ſe quaſi reflectunt, quod ſatis ſentiretur, ſi locus in aqua dari poſſet aquâ vacuus, vas fortè aliquod, cui per foramen aliquod immitteretur aqua. Eodem modo res ſe habet cum aëre; nam & ille gravis eſt, & quaſdam gravitatis ſuæ vices habet, ut levior alio tempore ſit, alio gravior.

6 Iſta gravitas aëris variis modis exploratur. Aliqui per lances explorant, ut veſicas ſuillas, nunc inflatas, & aëre multo confertas, nunc flaccidas, ad bilancem examinent. Excogitatum quoque ſingulare quoddam inſtrumentum, quod Baroſcopium vocant, cujus inventio prima tribuitur Evangeliſtæ Torricellio, Magni Ducis Hetruriæ Mathematico, qui ſingularem de eo invento *Epiſtolam* divulgavit. Hinc ad alios quoque dimanavit idem inventum, & à multis tentatum eſt, cujus hiſtoriam accuratè deſcribit Sturmius *in Colleg. Curioſo, in Auctario tertii Tentaminis.* Solet, in hoc Baroſcopio, pro aqua argentum vivum adhiberi. Illud orificio, quod apertum eſt, infun-

infunditur, & hinc inverſum vitrum vaſculo, quod argento vivo impletum eſt, immergitur, clauſo prius orificio, ne aër ingrediatur, dum immergitur. Solent aliqui tubum vitreum, non vaſculo alicui immergere, ſed ab altera parte incurvatum ita liberum relinquere, quomodo Hokius, *in Micrographia ſua*, Baroſcopium ſuum efformavit, addito quodam indice, qui gradus levitatis & gravitatis oſtendat, pondere aliquo ductus. Schematiſmum ejus Baroſcopii, qui Hokium non habet, videat apud Reherum *in Tract. de aëre, c. 11.* vid. quoque Sturmius *in Collegio curioſo Tentam. 3.* ubi plures habet Baroſcopiorum Schematiſmos. Obſervatum eſt in Baroſcopio, quantò altius illud in aërem evehitur, conſcenſis altiſſimis montibus, turribusque tantò magis deprimi Mercurium intra tubulum, & contra tanto altius aſcendere, quantò id profundiori loco conſtitutum eſt, item, cùm ſerenior aër eſt, & purgatior, depreſſiorem eſſe, cum pluvioſus, aut nubilus, & tempeſtates minatur, altius evehi in tubulum Mercurium. Hujus Baroſcopii beneficio aliqui tempeſtates præcognoſci poſſe exiſtimant, & Iſ. Voſſius *lib. de motu marium, c. 29.* Aëroſcopium conſtruere docet, quod à nemine, ut inquit, hactenus obſervatum eſt. Certè idem hydrargyro fiſtulas illius impleri innuit, ut ex eo pateat, à Baroſcopio illud non eſſe diverſum. Obſervaſſe is ſe dicit, quando procella, vel ventus, in mari oritur, deprimi altitudinem hydrargyri, idque exactè ad menſuram ingruentis tempeſtatis, ventis verò à tellure venientibus aſcendere denuò obſervavit. Hoc inſtrumentum tantæ utilitatis eſſe exiſtimat, ut neſciat, an ullum magis idoneum ad prævidendas tempeſtates poſſit excogitari. Voſſius certè, ut à plurimis accepi, vatem quendam ventorum ſe geſſit, ac aliquoties à nautis conſultus non fefellit. Tale aliquod Baroſcopii genus inveniſſe dicitur Otto Gverikius, Conſul Magdeb. qui in vitro, in quo humor abſconditus erat, virunculum aliquem formavit tempeſtatum ſignificatorem, quem etiam cometam inde prædixiſſe volunt; quod caſu ego potius factum exiſtimo, cum ſententia ejus de cometis, quæ illos avulſas tempeſtates facit, non videatur probabilis. Naturale aliquod Anemoſcopium exhibet nobis, ſi verum eſt, quod referunt Scriptores, herba *Chiſung*, quæ reperitur in provincia Chinenſi Quangton; ea enim nautis oſtendere perhibetur, quô menſe, & quot toto anno ſint futuræ tempeſtates; idque colligunt ex nodulis, ſive geniculis. Quò enim nodi pauciores ſunt ſunt, eò pauciores illo anno tempeſtates eſſe dicunt; ex diſtantia autem nodorum à radice ſcire aut colligere ſe poſſe autumant, quo menſe quælibet accidere tempeſtas debeat. Digna certè inquiſitione res illa eſſet, & ſi veritas ejus conſtaret, in cauſas inquirendum. Sed fortaſſis aliquid etiam indulgendum ſuperſtitionibus vulgi, in quas proni ſunt Chinenſes.

7 Magna alioquin res eſſet, ſi præſciri iſtæ mutationes aëris accuratè poſſent, & redigi fortaſſis res ad aliquas regulas poſſet, ſi tentamina talia multiplicarentur, ratione inſtrumentorum. Nam omnibus thermometrorum, Baroſcopiorum & Hygroſcopiorum, ſpeciebus res ſimul tentanda eſſet. Tùm ratione locorum; deberent enim tentamina inſtitui à multis, ſub eodem & diverſis climatibus, jam in locis montanis, jam in campis apertis, jam in vallibus, & locis ſubterraneis, jam in mari, jam in locis paludoſis, arenoſis & ſimilibus. Tùm ratione temporum experimenta capi deberent, alia ſole oriente, alia culminante, alia occidente, alia noctu, ſilente luna vel lucente, alia verno tempore, alia æſtivo, alia hyberno, alia pluvio, alia ſereno aëre. Ex iis ſinguli obſervatores diligenter variationes graduum in inſtrumentis obſervent & conſignent. Inde collatio fiat ſingulorum, & regulæ hinc conſtituantur. Methodum aliquam indagandæ prænotionis talis in tempeſtatibus præſcripſerunt Angli, cujus ſpecimen vide *in Hiſtoria Soc. Regiæ p. 1073*. Notantur illic ſemper variationes thermoſcopiorum ad *συζυγίας* lunares, quas multum poſſe in tempeſtatibus veroſimile eſt. Hoc pacto ſi res inſtituatur, credibile eſt, aliquid in nos profecturos, niſi tædia objectorum tam variorum conatum illum ſuperarint. Fuit & aliquis, ſi rectè memini, Princeps Germanus, qui Ephemerides tempeſtatum, per annos aliquot, germanica lingua ſcripſit, quæ ſub *Hiſtoriæ Uranologicæ Uranophili Cyriandri* titulo editæ ſunt *in 4*. Qui labor quanquam tædioſus, non tamen inutilis eſt. Nam ex multa & varia obſervatione aliquid interdum diſcimus. Si modò ventorum omnium cauſas & ortus haberemus ſatis exploratos, felicius etiam judicare in præſagiis illis poſſemus.

8 Nautis præcipuè & Agricolis ſolent aliqua obſervari, & nautæ magnas tempeſtates, vel ſubitaneas & graves, plerumque indicio aliquo prænoſcunt; Ex monte, qui Taffelberg dicitur, in Inſula Helenæ, cum exiguus aliquis vapor primum è longinquo oriri videtur, ſtatim nautæ ſciunt, eo tempeſtatem præſignificari atrociſſimam. Ea enim nubes ſemper in majores ſphæras ſe volutat, tandemque maximo impetu aërem & aquam concutit. Legatur de iis tempeſtatibus, & quibusdam earum prænotionibus Bernhardus Varenius *in Geograph. Gen.* Solent, qui in fodinis laborant, multis horis præſcire venturam tempeſtatem, pluvias, tonitrua, idque ex aëris ſubterranei gravitate. Cùm enim omnes aëris mutationes principium ſuum in vaporibus terreis habeant, neceſſum eſt, tales primos deprehendi ab iis, qui ſub terra vivunt. Hujus rei eadem eſt, quæ thermoſcopiorum, ratio. Aer enim montibus incluſus, easdem variationes ſubit, quas in thermoſcopio. Et ſunt montes quidam, qui diverſis temporibus aërem internum exſpirant, & externum abſorbent, ut in Italia mons Cæſiorum, quod à rarefactio-

ne

ne & condenſatione aëris, per acceſſum & receſſum ſolis, fieri oportet. Vulgares illas prænoſcendarum tempeſtatum regulas, ruſticis & nautis familiares, junctis ſimul Aſtrologicis Obſervationibus, edidit Antonius Mizaldus, ſub tit. *Aëromantia*, Francof. A. 1613. *in 12.* recuſæ. In quibus quanquam fabuloſa multa reperiantur & ſuperſtitioſa, non tamen inutilis labor eſt; nam ſeligi ex iis poſſunt, quæ vero videntur ſimiliora.

Eſt & alia Inſtrumenti ſpecies, quo aëris natura explicari ſolet & inde dependentes aëris mutationes, quod vocatur Hygroſcopium, quo humiditas vel ſiccitas aëris exploratur. Eorum Hygroſcopiorum variæ ſunt formæ, & ſolent ad explorationem adhiberi corpora imbibendis humoribus apta, ut ſunt funiculi, chordæ, ſpicæ avenaceæ. In aula Taurinenſi ſuſpenſa cornua cervina certum futuræ tempeſtatis aut mutationis in aëre, indicium dedere, prout in hunc vel iſtum mundi angulum converterentur, cujus rei meminit Sturmius *in Colleg. Curioſo, Tentam. 14.* Sed illud non cornibus, verum funiculo potius, adſcribendum fuit, ipſeque autor circello ligneo, chorda tenui ſuſpenſo, idem expertus eſt, vid. eundem *ibid. Phænom. 3.* Franc. Lana, *c. 7. libri ſui*, illud bilance tentat, vid. eund. *Phænom. 3. & 4.* & Lanam ipſum *c. 8.* Cujus tamen ſal nitratum calcinatum non videtur idoneum eſſe explorandæ humiditatis inſtrumentum, quoniam totum illud corpus ſucceſſu temporis in liquorem abit, atque ita, ratione maſſæ ſuæ, ejusque conformationis, pondus acquirere videtur. Habet & Lana aliud explorandæ humiditatis Inſtrumentum. Unam enim chordam inter verticillos tendit, alteram protendit pondere appenſo, ut ejusdem ſoni ſint, unde differentiam humiditatis aëreæ ex diverſitate ſoni judicat. Sed dubium & incertum illud eſſe rectè monet Sturmius *eodem in loco.* Eſt & aliud Hygroſcopiorum genus, Georgio Sinclaro (Scoto,) *in libro de hygroſcopio, Dial. 1.* vehementer celebratum, qui in ejus rei cauſis indagandis vehementer ſollicitus eſt. Fuſius hic deſcribere illud nolo, quoniam Sturmius, *eod. loco, Phænom. 6. 7. & in Auctario*, ſatis prolixè iſtud deſcripſit. vid. & Kircherus *lib. 3. Artis Magneticæ, cap. 3. p. 2.* & Schottus *in Mechanico-Hydraulico-Pneumatica P. 2. Cl. 1. c. 3. Mach. 4.* Paratur illud ex ſpica avenacea, quod experimentum eandem cauſam habere videtur cum virga ex corylo, quæ igni admota intra foramina ſpontè volvitur. Idem Sturmius aliud quoddam inſtrumentum Hygroſcopicum invenit, quod deſcribit *phæn. 8.* Sed idem variatur tantùm ratione aliquorum accidentium æquè enim, ut cœtera, chorda dirigitur.

CAP. XIX.

DE AQUA.

§. 1. Aqua verum eſt Elementum. Affectiones ejus, fluiditas, humiditas, figura minimorum (quam falſo cubicam Hon. Fabri facit.) 2. Frigus, cujus tamen non eſt πρῶτον δεκτικὸν. 3. Aquæ vulgares impuræ. Puræ an dentur, dubium. Salubres fore, non lethales, ſi dentur, contra Hon. Fabri, oſtenditur. 4. Miſtio cum corporibus imperveſtigabilis, gravitatio, motus internus. Aqua Tameſis ſpiritum ardentem emittit.

1 VEnimus ad Aquam, corpus magnæ extenſionis in globo hoc terraqueo, patetque ſanè ex ipſo aſpectu eſſe hoc inter prima corpora numerandum, cum maſſam aliquam univerſalem conſtituat. Inter Elementa refertur, & à veteribus nonnullis unicum ſtatuitur Elementum, de quo ſupra pluribus egimus. Aqua, ratione texturæ ſuæ, has qualitates habet: Eſt fluida, habet enim partes facilè mobiles, quam qualitatem aliqui in eminenti gradu aëri tribuunt; humida eſt, quoniam poris & vacuitatibus facilè adhæret. Puncta ejus minima, ſublata omni determinatione extrinſeca, cubica facit Honoratus Fabri, quod quanquam prolixo ratiocinio Geometrico probare nitatur *lib. 2. tr. 5. prop. 210.* non video tamen adeò neceſſarias hujus aſſerti rationes. Crediderim enim terræ potius particulis cubicam figuram eſſe aptam, nec video, quomodo cum mollitie & fluiditate conſiſtere cubica figura poſſit: De ratione enim formali fluiditatis eſt, ut protendatur materia.

2 Conſtituunt aliqui Aquam πρῶτον δεκτικὸν frigoris, putant ſc. aquam frigidam eſſe in ſummo, & nullum aliud dari in natura corpus, quod magis frigidum ſit, quam aqua. Unde etiam concludunt, ea, quæ habent plus frigoris, corpora, plus habere in ſe aquæ; quod ſanè abſurdum eſt, ſequens ex primo illo abſurdo poſito. Cum enim frigus non ſit per ſe ſubſiſtens aliquod, aut corpori alicui inſit verè, ineptum eſt facere aliquam rem ſummum frigoris receptaculum, cùm frigus qualitas reſpectiva ſit ad ſenſus tantùm relata. Nam quanquam in congelationibus intercedat ſubſtantia quædam, tamen non poſſumus verè dicere, illam ſubſtantiam eſſe frigus, quamvis faciat, ut, miſta corporibus liquidis, quietem aliquam iis inducat ſummam, ad cujus tactum cum motum nullum ſentimus, frigidam rem dicimus. Deinde, quis dicere auſit, cryſtállos, lapides, metalla, ad tactum ſatis frigida, plus aquæ habere in ſe, quia frigida nobis per tactum exiſtimantur. Nullius momenti ſunt, quæ Peripatetici, aliique Philoſophi, ſuper hoc aſſerto prolixè contendunt, quæ luculentâ Diſſertatione diſcuſſit Rob. Boylius *in Hiſtoria Experimentali de Frigore, tit. 17.*

Aqua,

Digitized by Google

Aqua, in naturali ſuo ſtatu, parum vel nihil contrahi poteſt. Poteſt autem facilè & valdè rarefieri. Differunt Aquæ elementares ab aquis illis vulgaribus impuris; nollem tamen dicere cum Honorato Fabri, ſpecie illas differre. An verò aquæ tales puræ dari poſſint, non facilè dixerim. Nulla enim aqua adeò pura eſt, quæ non aliquid uliginis admixtum habet. Aqua verò pura nullo ſapore & odore debet eſſe prædita, qualem, ſi detur, nollem ego, cum Honor. Fabri, *loc. citato prop. 221.* præſentiſsimum venenum dicere, cujus aſſerti ratio fundatur in iſta aquæ falſo credita frigoris prærogativa. Putat enim, ſuo frigore calorem vitalem extincturam, ſanguinem congelaturam, ſuâque ſubtilitate totum corporis complexum, atque adeò intimas medullas, penetraturam ope rarefactionis. Hinc dubitat, an aqua illa ſtygis, cujus hauſtu Alexandrum M. extinctum dicunt, ad puram aquam propius acceſſerit, cùm ſaltem in hoc aquæ puræ ſimilis fuerit. Quo ego quidem metu bonum Honoratum facilè abſolverim, ut qui exiſtimem, aquam talem, ſi detur, potius Medicinæ loco futuram, quam veneni. Nam videmus vulgò, aquas, quò limpidiores, eò ſaniores haberi, quò magis fæculentas, eò magis noxias. Exiſtimem ego, magnam refocillandi potentiam habituram aquam talem, quippe cui ineſſet purior aliquis ſpiritus nitro-aëreus, ſi Mayowii principiis ſtandum. Sunt cœteroquin aquæ omnes, etiam quæ limpidæ nobis habentur inviſibilibus fæcibus occupatæ, quas putrefactio detegit, poſt putrefactionem verò ſi deſtilletur aqua, non facilè iterum corrumpetur, ſi vaſe benè clauſo ſervetur. Rorem, ſi putreſiat, videmus producere omnis generis vermiculos & inſecta. 3

Hæc nobis dicta ſunto de Aqua, quatenus Elementum habetur. Quomodo enim ingrediatur in miſtionem corporum, altius reconditum eſt, quam humanâ ſolertiâ indagari poſſit. Quod aquam ſpectat, quatenus maſſa integra eſt, varias habet affectiones, tam cognitas nobis, quam incognitas. Inter eas eſt gravidatio aquæ, de qua nobis ſuperiori capite aliqua dicta ſunt. Legatur de ea ſcriptum luculentiſſimum Joh. Walliſii, qui Mathematicis rationibus eam demonſtratum ivit. Altera affectio nobis in oculos incurrens eſt motus, qui quò manifeſtior eſt, eò magis perplexas & abſconditas cauſas habet. Intelligo autem internos motus marium, quorſum ſpectat præcipuus fluxus & refluxus, ne quid dicam de aliis incognitis & inobſervatis. Quod ſi aquæ, ſecundum proprietates ſuas & miſtiones cum heterogeneis corpuſculis, conſiderari deberent, res infinita eſſet, ſed tamen magnæ utilitatis. Singulis enim fontibus ineſt nativa quædam indoles à fundo, vel aëre in illos propagata. Cujus notitiam, quanquam confuſam, proponit Leonh. Thurnheuſerus *in lib. germ. de aquis.* Notat Boylius de aqua Tameſina, illam, diu clauſam ſervatam, ſi aperiatur, ſpiritum ardentem 4

tem emittere, ſeu qui tenuem aliquam flammam ab admota lucerna rapiat. Forte id adſcribendum eſt fundo ejus fluvii cretaceo.

CAP. XX.

DE MARI, EJUSQVE IMPRIMIS FLUXU ET REFLUXU, FONTIBUS ITEM, FLUVIIS ET THERMIS.

§. 1. *Mare a cæteris aquis ſpecie diverſum perperam facit Honor. Fabri.* 2. *Scriptores de Mari. Ejus affectiones quædam, ſalſedo imprimis & facultas nauſeam excitandi. Remedium nauſeæ.* 3. *Maris Fluxus & Refluxus. De cauſa ejus variæ ſententiæ, cum veterum, tum recentiorum, Scaligeri, Seb. Baſſonis, Verulamii, Gal. Galilæi, Joh. Walliſii, Theod. Moreti, addito de iis, & præcipuis argumenti hujus Scriptoribus, judicio.* 4. *Veriſimillima judicatur illorum opinio, qui ad lunæ preſſionem, ac ſimul motum terræ, eam referunt. Carteſii, Joh. Walliſii & Honor. Fabri, diverſa circa hanc hypotheſes. Iſ. Voſſii ſententia de ſole Æſtus marini cauſa, a Thoma Campanella hauſta, exploditur. Obſervationes circa illum diligenter inſtituendæ, quales Angli & Bernh. Varenius jam dederunt. Pauli Sarpii de eodem Epiſtola jactura.* 5. *Cauſæ inundationum, tum Maris, tum Nili, & Scriptores de iis. Diluvii univerſalis, ab Iſ. Voſſio impugnati, poſſibilitas Phyſicis rationibus a Nic. Stenone eſt oſtenſa.* 6. De Fundo Maris *(qui æque ſalſam & frigidam habet aquam ac ſuperficies) Lib. Rob. Boylii. Ejusd.* Hiſtoria Naturalis Maris *affecta.* 7. *De Maris, & aquarum, pondere, colore, aliisque proprietatibus, Monconiſii, Anglorum & Bernh. Varenii, obſervationes.* 8. *Fontium origo e vaporibus, pluviis & mari. Originem marinam Iſ. Voſſius impugnat, Joach. Burſerus defendit. Salſedo ab aqua marina ſeparari poteſt. Fontes Artificiales.* 9. *Scriptores de fluviis ſingularibus, & imprimis de Nili origine.* 10. *De Aquis ſubterraneis.* 11. *Miſcellanea de aquis, & ſpeciatim de Thermis, earumque ortu.*

1 MAre Honoratus Fabri facit mixtum imperfectum aqueum, in quo Elementum aquæ aliis ſenſibiliter prævalere videatur, ideoque ſpecie diverſum à cœteris aquis; quod mihi non ſatis aptum videtur. Si enim ita velimus diſtinguere corpora, penè, quot fontes, tot aquæ ſpecies haberemus. Omnes enim fontes ſingularem habent naturam quandam dependentem ab heterogeneis commixtis, & ſi aquas ita velimus diſtinguere, certè aërem etiam ita diſtinguere deberemus. Quod enim mare ſalſum eſt, illud à ſolis admiſtione eſt, quem extrahi inde poſſe

per

per artificium, & per naturam, videmus. Salem tamen illum ſtatim ab initio creationis illi miſtum fuiſſe dici debet. Quod ſi ſtatim aqua ſpecie diverſa eſſet, facilè ipſi ſpecies novas facere poſſemus & multiplicare Entia. Si communi ſale aquam communem impraegnamus, videmus ſtatim nova aliqua Phaenomena, quae in communi aqua non deprehendas. Ova in communi aqua merguntur, in aqua ſalſa natant, unde ratio patet, quare majores naves non adeò per flumina navigare poſſint, quam per maria. Nolim tamen idcircò dicere, aquam, ſale impraegnatam, ſpecie eſſe diverſam à cœteris aquis.

Generales quasdam *Diſſertationes* de mari edidit Franequerae A. 1651. *in 8vo*, Nic. Amama, Sixtini Fil., quibus tit. fecit *Decadis Diſſertationum marinarum*, ſed in iis pleraeque Scholaſticae ſunt & proletariae diſputationes. De ſalſedine maris prolixè agit Honoratus Fabri, *Tract. 6. lib. 3.* ubi & de aliis quibusdam ejus affectionibus, quales ſunt aeſtate, fervente aeſtu, mare ſalſius eſſe, unde ſub Æquatore, & Zona torrida, mare ſalſius eſſe dicit, (cujus ratio haec eſt, quod calor ſolis vapores aqueos attollat, & partes facilè mobiles volatiles reddat, relictâ materiâ craſſiori ſalinâ,) marinam aquam ad ignem extinguendum minus aptam eſſe, aquam marinam pinguiorem eſſe, aquam ſalſam vino dulci ſupernatare, aquam maris ad nauſeam provocare. Cujus cauſae motui, & fœtori navis & aurae marinae, adſcribi debet, illae enim junctae poſſunt concurrere ad nauſeam excitandam, quanquam & ſingulae interdum nauſeam excitare poſſunt. (Conf. Ad. Olearii *Itin. Perſ. lib. 1. c. 2. p. 6.* qui id ſoli motui tribuit, & Jac. Pontanum, *in Bellar. Att. p. 124.* fœtori maris id tribuentem, refutat.) Hujus nauſeae remedium arcanum ſuppeditat Alexander de Rhodes *in Hiſtor. Tunchinenſi:* ſi ſcil. quis piſciculum, ab alio piſce devoratum, torreat, atque edat. Cujus periculum facere poteſt, qui velit. Ego fidejuſſorem boni effectus me non praeſtiterim; mihi enim vel ipſe piſciculus ſatis nauſeae faceret. 2

Princeps maris phaenomenon eſt fluxus & refluxus ejus, cui immergitur, quo abſorbetur omnis humani ingenii ſolertia. vid. *Diſſ.* Belmontis Cagnoli *de fluxu & refluxu maris*, Romae habitam, & Diatr. elegantem *in cogitatis & viſis* Verulamii, nec non aliam Sorelli *in ſcientia univerſali.* Quicquid hic dicimus, per conjecturas tantùm colligimus, quarum eae ſunt meliores, quae veroſimiliores. Antiqui variè ſe torſerunt in indagatione hujus phaenomeni, & Pythagorei ac Stoici ſpiritum quandam terreſtrem excogitarunt, hujus fluxus cauſam. Eadem Platonis opinio fuit, qui aquam è tartaro vi ſpiritus emiti & recipi dixit. Nimirum terram, velut animal aliquod, conceperunt, quod ſpiritum emitteret & reciperet. Ariſtoteles quoque ſpiritum aliquem aeſtus cauſam agnovit: ait enim, à ſole & igne ſubterraneo multum in terra generari ſpiritum, cujus vim immenſam ait aeſtimandam, 3

mandam, non tantùm ex iis, quæ fiunt in magno mundo, ſed & in parvo, h. e. in corpore animalium, *lib. 2. de meteor. cap. de Terra motu.* Jul. Cæſ. Scaliger, in hac de fluxu maris doctrina, totus fluctuat, nec, quam in partem ſe vertat novit, aliquam tamen cauſam aſſignat dominio illi, quod luna habet in aquas, externum tamen principium agnoſcit potius, quam internum. Ita enim argumentatur: Si ab interno principio motus procedat, mare animal eſſe, quæ argumentatio non ſatis procedit. Tandem eo tota ejus ſpeculatio finitur, ut ignorantiam ſuam fateatur. Qui ignibus ſubterraneis adſcribunt cauſam illius, inconſideratè id faciunt. Non enim ab agentibus dubiis, & non perpetuis, motus tam conſtans poſſet propagari, qui, vel ipſo oculo judice, magis videtur per pulſionem fieri, quam per rarefactionem, à qua ſi procederet motus ille, tumultuarius eſſet, interruptus, nec ſibi per certa intervalla ac menſuras conſtans. Seb. Baſſo tribuit ſpiritibus quibusdam mari contentis, quorum concitatione efferveſcant aquæ, perinde, ut in animali accendi febrilem materiam videmus. Qui etiam neſcio quam animalis Ideam de terra ſibi impreſſam, habet, ut omnes illi, qui hanc maris circumvolutionem circulationi ſanguinis in corpore humano comparant. vid. Phil. Jac. Sachſius *in Oceano Macromicrocoſmico, ſeu Diſſ. de analogo motu Aquarum ex & ad Oceanum, & ſanguinis ex & ad cor* (Uratisl. 1664. *in 8vo,*) & Franciſcus Follius à Puppio *in Recreatione Phyſica de ſanguinis ac omnium viventium univerſali analogica circulatione.* (ed. Florent. 1665. *in 8vo.*) Verulamius, acerrimus alioquin rerum naturalium indagator, vehementer hoc in argumento fluctuat; nam primum longa eſt illi diſputatio de variis motibus marium, & hinc examinat Analogiſmum cum lunæ motu, quem tamen ipſe in cauſa hujus motus eſſe agnoſcere non vult, ad internos potius aquæ motus, & generales totius orbis, quam ad ſpecialem lunæ pulſionem, confugiens. Unde de motibus maris ſexhorario, menſtruo, ſemimenſtruo, ſemeſtri, variè judicat, nec ad unum illos principium, ſed ad varias cauſas, refert, cum tamen iſta varietas hic potius turbet, quam expediat. Ut itaque longè incertiores ſimus, quam pridem. Primus Galilæus Galilæi, vir ſummi ingenii & judicii, aliquid majus animo concepit; is enim ad motum terræ retulit fluxum maris. Quoniam enim terræ globus, ſecundum ejus hypotheſes motum habet annuum diurnum, ex eo pendere ait inæqualem illum maris motum. Aſſertionis principium vulgari experimento comprobat, quod videamus lineam rectam, ſi ab æquali motu tranſit ad incitatiorem aut repreſſiorem, aut ad repentinam quietem, illico totam concitari in unam partem, & relabi in contrariam. Hanc hypotheſin Galilæi Joh. Wallisius, acutiſſimus Mathematicus, *in Diſſ. de fluxu & refluxu maris*, quæ habetur *in Actis Anglicis p. 204.* ſummè rationalem cauſam vocat, non excludendos tamen putat motus lunares, ad determinandas perio-

periodos æſtus marini. Quid verò contra illam Galilæi ſententiam inferri poſſit, prolixa diſputatione recenſetur apud Berirgardum *P. 5. Circ. Piſ.* ita tamen ut magnificis Elogiis ſemper eum ornet. Theodorus Moretus *in Tr. Phyſico-Mathematico de æſtu maris*, Antwerpiæ A. 1665. *in 4to* excuſo, ad virtutem lunæ magneticam, & luminoſam iſtam aquarum elevationem, refert, quod nihil eſt dicere. Sonoræ enim voces illæ ſunt, quibus nihil cauſæ ſubeſt.

Id certè veroſimilius conjecturis apprehendere poſſumus, cum videamus globum hunc terreum maximâ ſuæ maſſæ parte aquâ circumdari & interfundi, motum maris eſſe aliquem, quia corpus fluidum eſt. Diſtinguimus etiam facilè motum ſuperficialem à motu totius, qui à ventis procedit. In hoc verò motu, quando videmus totam maris maſſam moveri, nulla deprehenſibili externâ vi compulſam, qualis eſt ventorum, rectè & firmiter inde colligimus, motum hunc debere procedere, vel per inclinationem totius globi, vel per pulſionem corporis, quod corpori terreo mole ſuâ penè reſpondet. Per inclinationem ſi fit, ejus ratio petenda eſt ex motu terræ; per pulſionem ſi fit, à nullo alio corpore, quam à luna, fieri talis motus poteſt: quoniam vicinus ille planeta eſt, & breviore circulo circa terram volvitur. V. Federici Delphini Lib. integrum, Patavii A. 1559. *in 4to* editum, quo fluxus & refluxus maris cum luna convenientiam demonſtravit. Movet verò tale corpus omnia corpora, ſibi obſtantia, facile mobilia. Obſtat autem primo materia cœleſtis vel æther, motu ſuo perveniens etiam lunam, hinc aër gravior, quem excipit aqua ſphærica figura ſua terram ambiens. Moto itaque corpore lunari, movetur æther, movetur aër, & omnium ultimò aqua, terminus illius motionis, & quaſi ultimus in rota iſta circulus. Accedit motus illius tenor quidam & æqualitas, quam non ab alio quam à continuo movente, vel premente, poſſe procedere ratio dictitat. Quæ in iſto motu inæqualitas eſt, poteſt & determinari obſervatione accurata. Nam, quod in fluviis, vel maribus, per inſulas interfuſis, aut inter anguſta littora coarctatis, inæqualitas quædam ſentiatur, ab altera illa inæqualitate decedens, id tribuendum eſt littoribus aut obicibus, ad quos alliduntur marini fluctus. Hæc omnia cùm conſideraret Carteſius, commentus eſt facilem aliquam methodum, quâ reciprocationem illam maris nobis demonſtraret. A preſſione enim lunæ, & motu cœleſtis materiæ aſcenſum & deſcenſum maris deducit. Quoniam enim vaſtum corpus luna eſt, omniaque loca corporibus repleta ſunt, igitur nova corpora non aliter admittuntur, quam ut priora ſitu ſuo detrudunt, cogantque alio ſe extendere. Hypotheſin illam Carteſianam perſpicuè ob oculos poſuit Antonius le Grand, *in Inſtit. Philoſ. P. 6. Art. 12.* & *Hiſtoria ſuâ naturali*, ubi de ſpecialibus æſtuum phænomenis pluribus agit, quæ nos, cùm prolixiora ſunt, hic excutere 4

cutere omnia non poſſumus. Ex iſta preſſione lunæ per ſe patet, & ex ſchematiſmo depicto, cur maris æſtus bis in die fiat. Luna enim verticalis alicui puncto preſſione ſuâ pellit aquas, quæ in extremo preſſionis ſuæ, quod quadrantem circiter globi implet, altiſſimæ, atque ita, in gyrum acta luna, per vices aqua deprimitur & tollitur. In his Carteſius ſatis, ut puto, explicuit rem totam, niſi fortè è motu terræ, quem Galilæus in cauſâ æſtuum eſſe dicebat, quædam aſſumenda ſint ad inæqualitates æſtuum determinandas. Satisfacere tamen non potuit Iſaaco Voſſio Carteſius, qui, *in libro de motu marium & ventorum*, (Hagæ A. 1663. *in 4to* edito,) in omnia alia dilabitur. Is enim omnes, etiam maximas intumeſcentias marium, vel à tantilla caloris aquæ intenſione produci poſſe putat, qui ſoli potiùs, quam lunæ, adſcribendus ſit. Videatur is *cap 11. 12. & 13.* præcipuè, ubi rem iſtam prolixè proponit, ratiociniis inſuper quibusdam è Stathmica petitis, quæ tamen impingere ait Walliſius in principia iſtius artis, loco ſæpius citato. Non enim ſe conſentire huic hypotheſi poſſe ait, quod inter maximum minimumque maris tumorem vix unius pedis perpendicularis intercedat diſcrimen. Walliſius itaque judicat, ſe nihil in toto libro invenire, quod ſuam ſibi ſententiam mutare poſſit. Quod hiſtorica attinet, de iis ſuſpicatur Walliſius, ea ad propoſitum ſuum torſiſſe eum potius, quam ut ſecuri eſſe poſſimus de eorum veritate. Manet itaque in illa ſententia, *eſſe lunæ* adſcribendam cauſam fluxus & refluxus maris, non *ſoli, ideoque commune* quoddam centrum gravitatis terræ & lunæ poſuit pro explicandis phænomenis illis. Scil. terra & luna corpora illi ſunt adeò connexa, ut unius motus motum alterius analogicè ſequatur, lunâ obſervante terram, ut centrum periodici ſui motus. Ideoque conſiderari poſſe putat, ut unum corpus, vel potius ut unum aggregatum corporum, habentium unum commune centrum gravitatis, quod centrum eſt in recta linea, connectente illorum reſpectivè centra, ita diviſa, ut ejus partes ſe habeant in reciproca proportione ad gravitates duorum corporum. Supponit Walliſius, terram & lunam, ſimul junctas, ut unum corpus circumvolvi circa ſolem, in magno orbe motus annui, & ex hâc ſuppoſitione motum æſtimat illum motu communis centri gravitatis utrorumque corporum. In Stathmicis enim, ait, æſtimari corpus, aut aggregatum corporum, moveri deorſum, ſurſum, aut quovis alio modo, quo ejus commune centrum gravitatis illo motu movetur, quomodocunque etiam partes inter ſe loca mutent. Linea itaque motus annui deſcribitur non centro terræ, ut ii exiſtimant, qui conſtituunt terram primarium, & lunam ſecundarium planetam, nec centro lunæ, aut ii, qui lunam primarium & terram ſecundarium planetam, faciunt, ſed communi centro gravitatis corporum terræ & lunæ, ut unius aggregati. Ex hac hypotheſi varietatem ille æſtuum deducere prolixis

&

Digitized by Google

& quodammodo perplexis ratiociniis laborat, in quibus tamen non ſibi ipſi omni ex parte ſatisfacit, cum hiſtorica æſtuum cognitione ſe non ſatis inſtructum eſſe fateatur. Ideoque, ut conjecturam tantùm ſuam proponit, & virorum eruditorum dubitationes ultrò provocat, quarum aliquæ *in Actis* referuntur *Anglicis*, unà cum Reſponſionibus ad illas. *Vid p. 219. 234. 235. 518.* Honoratus Fabri, *Tom. 3. Phyſices, Tr. 6. lib. 3.* magnâ induſtriâ totam hanc doctrinam proponit. Ad lunam tamen cauſam non refert intumeſcentiæ maris, ſed eam occaſionem tantùm appellat, quæ certè ſubtilitas hic non eſt magnoperè attendenda. Situm lunæ in cauſa eſſe dicit, ut aëris, ſuperficiem terræ ambientis, niſus ſit inæqualis. Scil. lunæ globus ſphæram gravitationis habet: Habet & terra, quarum ut rarumque ſphæras gravitationis communi tangente gaudere dicit; unde inæqualitas aëris, & eum ſequentis aquæ, ſequatur. Quæ opinio non multum à Walliſiana differre videtur. Cœterum ſpeciales circa æſtus marinos obſervationes, earumque cauſas, centenis propoſitionibus, & multis ſchematiſmis, perſequitur, ut non credam, facilè quenquam majore induſtriâ rem iſtam examinaſſe. Pro fundamento tamen hic ſubſternendæ ſunt obſervationes à variis, in variis locis, magnâ cum attentione, inſtitutæ. Quomodo æſtus ſecundum tabulas obſervandi, præſcribitur *in Actis Angl. Societ. p. 18.* De varietate æſtuum in Inſulis Occidentalibus Scotiæ vid. eadem *Acta p. 40.* De varietate eorum in Bermudis, (in Scotia) *p. 460. & 664.* De æſtuum vero tempore extat Epiſtola Henrici Philippi ad Walliſium *in Actis p. 540.* E quibus videmus, multum adhuc ſupereſſe in inquiſitione ipſius rei, antequam definitivam de vera æſtuum cauſa ſententiam dicere poſſimus. Jungi etiam iis obſervationibus poſſunt, quæ Bernh. Varenius notavit *in Geographia generali*, cujus nullam mentionem fieri ab iſtis Inquiſitoribus miror. Subſiſtemus itaque in generali illa ſententia, lunam, vel ſolam, vel terræ junctam, & cum eâ in motu communicantem, horum æſtuum cauſam eſſe, ſecuri interim de ſpecialibus illis, usque dum longa dies, & perfectior cognitio eorum, accuratas demonſtrationes manifeſtaverint. Nam, vel illis, ut manifeſtis cauſis, adſcribendum eſt hoc phænomenon, vel ad qualitates quaſdam Coſmicas, nobis incognitas, recurrendum. Utinam ſupereſſet Epiſtola, quam ſuper hoc argumento ſcripſit Pater Paulus Sarpius, & adeò deſiderat Scriptor *vitæ ejus p. 132. 133. Edit. Gall.* Quod Voſſii ſententiam attinet, qui in ſole cauſam æſtuum ponit, ea non eſt nova ejus opinio, ſed ante illum prolixè Thom. Campanella, *in Disquiſitionibus Phyſiologicis, quæſt. 20. Art. 3.* pro ſole pugnavit, ac Galilæi objectionibus reſpondit.

Sunt & alii motus maris, à ſeptentrione ad Auſtrum, ab Auſtro ad ſeptentrionem, ab ortu in occaſum, ab occaſu in ortum, de quibus Voſſius pluribus agit, & Honor. Fabri *loco citato, propoſ. 101.*

5 E motibus marium, ſi ſolito fuerint majores, inundationes oriuntur, quas Verulamius pocula lethea humani generis vocat. Eas obtingere nonnunquam videmus, an caſu, an ſucceſſione aliqua periodica, non facilè definiri poteſt; nam non ſunt omnium inundationum accuratæ hiſtoriæ obſervatæ, nec obſervari rectè poſſunt ab hominibus, in extremo periculo conſtitutis, quare in illis nihil definire poſſumus. Veroſimile eſt, illas interdum, ſi non ſint admodum magnæ, oriri ex nimia pluviarum & nivium mole, tempeſtatibus & procellis inſolitis, nonnunquam à vi aliqua interna, cum ſc. aliqua quaſi fermentatio aquarum eſt. Neque enim adeò abſurdum eſt, ut putat quidem If. Voſſius, *in libro de Nili, & aliorum fluminum origine* contra Chambræum diſputans, à fermento aliquo nitroſo intumeſcere Nilum. Id enim fit eo tempore, quo ſpiritus ille nitro-aëreus agitare totam naturam ſolet. Voſſius verò omnem illam inundationem à continuis illo tempore in Æthiopia pluviis oriri putat, ut omnes omninò fontes. Dignum ſanè eſt, accuratius inquirere, & in ortum Nili, & in inundationem iſtam. Nitroſitatis indicium eo tempore manifeſtum argumentum eſt, ex glebis terræ, eo tempore ponderoſioribus, quam ante, adeò ut incolæ exinde menſuram inundationis capere poſſint. Vide *Act. Angl. p. 192 193.* Rationes & argumenta ſummatim enarrata, quibus Chambræus ſententiam ſuam (*in diſcurſu Gallico de cauſis Inundationis Nili*) ſtabilire conatur, quam & examinat Th. Campanella *Diſquiſ. Phyſiol. quaſt. 20. art. 5. in Appendice.* Cæterum, quod ad Nilum, ejuſque inundationes, ſpectat, legi poteſt Marcus Frid. Wendelinus *in Admirandis Nili*, & Joh. Bapt. Scortiæ *lib. de natura & incremento Nili*, Lugd. Gall. A. 1617. *in 8vo* editus. Videantur & obſervationes de incremento Nili in *Itinerario* Monconiſii, *P. I. p. 158. 197. & 268.* & Anonymi Lib. Anglicus, Lond. A. 1669. *in 8vo* editus, ſub Tit. *A ſhort Relation of the River Nile.* De Diluvio univerſali naturalibus rationibus poſſibili ſupra quædam diximus, & Nic. Stenonis *prodromum libri de ſolido intra ſolidum naturaliter contento* laudavimus, qui novâ quâdam ratione argumenta pro demonſtranda univerſalitate illa invenit, quæ illic legantur. Sufficit nobis veroſimilitudo demonſtrata, ut habeamus, quæ opponere poſſimus temerariis ſacrarum literarum impugnatoribus. Iſaaci Voſſii certè, quanquam ſe non nominet, argumenta contra univerſalitatem diluvii non ſunt tam invicta, imò plus abſurditatis in ſe habent, quam ipſe forſitan exiſtimet. Conf. *Tr. de Diluvii univerſalitate*, Genevæ A. 1667. *in 12.* editum cum *lib. de Origine Animalium* Abr. Mylii, cujus an & ille fœtus ſit, incertum eſt, cum nomen autoris non addatur. Quibus ex cauſis inundationes particulares contingere poſſint, & quæ olim fuerint in Belgio inundationes, ſingulari libello deducit Mart. Schokius, Groningæ A. 1652. *in 12.* excuſo.

Proprie-

Proprietates maris; vel in genere conſiderati, vel ſpecialium quorundam, ſi omnes, quæ referri poſſunt, tractare hic velimus, non paginæ aliquot, ſed volumina, nobis eſſent ſcribenda. Quomodo mare comparatum ſit in fundo ratione frigoris, Rob. Boyle oſtendit, è relationibus Urinatorum peritiſſimorum, in libello de fundo maris, & temperie ſubmaritimarum regionum, ubi notat, falſum eſſe, quod vulgò dicitur, & à Georg. etiam Fournerio, *l. 9. Hydrograph. c. 26.* acriter multisque rationibus, ſed incaſſum, defenditur, minus eſſe frigidum & ſalſum mare in fundo, cùm contrarium verum ſit. Illud autem verum eſt, non eſſe tam rapidum aquæ motum in medio maris, & in fundo, quam eſt in ſuperficie. Cæterùm præ manibus habuit Boylius abſolutam aliquam hiſtoriam naturalem maris, cujus ſumma capita recenſentur *in Actu Angl p. 255.* 6

De diverſarum aquarum proprietatibus, ratione ponderum, videantur obſervata Monconiſii *in Itinerario p. 227. 449. 278. 282. part. 2.* De pondere aquæ congelatæ vid. *eund. p 278. art. 2.* De ponderibus aliorum liquorum *p. 449.* Quomodo aqua ponderanda ſit, methodus præſcribitur apud eundem *p. 27. & 28.* De diverſo pondere aquæ marinæ vid. *in Actis Anglicis Transactionem 4. p. 442. edit. Angl.* Ibid. plura habentur de diſcriminibus aquæ marinæ & fontanæ *p. 565. & 701.* De varietate colorum in maribus diverſis vid. *ead. Act. Angl. p 496.* Multa alia, quæ ad doctrinam de mari ſpectant, tam Geographica, quam Phyſica, habentur *in Geographia generali* Bernh. Varenii *l. 12. 13 14.* quæ omnia hic ſpeciatim enarrare non licet. 7

De fontibus & eorum ortu, peculiariter quoque hic agi debebat, de quo variantes ſunt Phyſicorum ſententiæ, tam Veterum, quam Recentiorum. Ariſtoteles fontes oriri putat ex aëre incluſo & vaporibus à ſole elevatis, inque aquam converſis. Alii ex concurſu pluviarum, vel aquarum nivalium, fontes generari putant; quam ſententiam Iſ. Voſſius integro libro demonſtrandam reaſſumpſit, eorumque ſententiam refutavit, qui è mari oriri flumina volunt, per percolationem, ita ut ſalſugo in terra remaneat, & purior aquæ ſubſtantia ſcaturiat. Eam enim ſententiam legibus naturæ adverſam putat, & contra principia hydraulica eſſe, imò totos illos tubos ſubterraneos fictos & imaginarios habet. Percolari per terram ſalſedinem poſſe experimento aliàs probatum eſt, quanquam & alii modi ſint ſalſedinem illam ſeparandi. Fuit enim Gallus aliquis nobilis, qui coram Rege experimentum ejus fecit per deſtillationem. Modus deſcribitur *in Act. Angl. recentioribus p. 2048.* Ut proinde impoſſibile non ſit, ex mari poſſe oriri fontes dulces. Honoratus Fabri *Tom. 2. tr. 6 lib. 3. Phyſ. ſuæ, propoſ 105.* ægrè etiam adducitur, ut ex mari pervenire fontes putet, cujus rationes illic legantur, quanquam, ut mihi quidem videtur, non usque adeò iis rem conficat. 8

ficiat. Quanquam enim verum non ſit, eſſe intra terræ viſcera tales quosdam tubos, aut machinas aliquas hydraulicas, tamen ita præfractè negari non poteſt, potuiſſe aliquos ductus ſubterraneos caſu fieri intra terræ viſcera, per quos pellatur aqua. Quod autem fontium ſcaturigines attinet, quæ è montibus oriuntur, illæ cum mari continuæ eſſe non poſſunt, alioquin aqua, quæ gravis eſt, aſcenderet, absque ullo exteriori impulſu. Fieri tamen id per accidens poteſt, ſi ſuperficies maris ſit altior quopiam terræ tractu, quo poſito fieri poteſt, ut aqua maris, per laxiores ſpongioſæ terræ partes ſe inſinuans, in ſcaturigines alicubi erumpat. Mihi hâc in re probaretur illa ſententia, non omnium fontium eſſe easdem origenes. Aliqui oriuntur è pluviis, aliqui fortè ex vaporibus liqueſcentibus, quod quomodo fieri poſſit, non abſurdè exponit Fabri *l. cit. propoſ. 104.* Et memini ipſe tale exemplum, cum flueret in ſuperficie montis rivulus quidam, in effoſſione terræ nullam ſe aquam exhibuiſſe, ſed tantùm vapores quosdam. Aliquos Honoratus Fabri ex aëre liqueſcente oriri putat, cui tamen aſſentiri non poſſum, niſi per aërem liqueſcentem velit intelligere pluviam. Aër enim per ſe non mutatur in aquam, meros aut vapores & effluvia aquea, niſi in pluvias omnes condenſentur, ad fontes producendos aptos eſſe non credo. Qui ad Angelos motores recurrunt, aut ad influxum Siderum, illi certè præter neceſſitatem ſuperſtioſi ſunt in natura. Quomodo per artificium fieri fons poſſit, docet nos Joh. *Mayow lib. de Sal-nitro c. 15. p. 256.* Quo experimento evincere vult, ab aquis pluviis oriri poſſe fontes. Argumentum *de origine fontium integro libello,* (Hafniæ A. 1639. *in 8.*) pertractavit Joachimus Burſerus, quo omnium ſententias examinat, & dubia circa ſingulas ſententias operosè diſcutit, qui tamen fontium ex mari ortum magno conatu propugnat, & imprimis *c. 22.* maximæ illi difficultati ſatisfacere laborat, quomodo aqua marina ad fontium orificia adſcendere poſſit, quæ an hydraulicis legibus ſatisfaciant, Mathematici viderint. Jungi Burſero poteſt ſcriptor Gallus Anonymus Libelli *de origine fontium,* Pariſ. anno 1674. *in 12.* editi, qui utiliſſimus eſt, &, Phyſicorum omnium opinionibus recenſitis & examinatis, ſuam tandem de origine illorum à nivibus & pluviis addit. De Aquis Mineralibus vid. *obſervations ſur les eaux minerales de pluſieurs provinces de France, faites en l' Academie Royale des ſciences, en l' année 1670. & 1671.* per le Sieur de Clos, A 1675. *in 12.* editas.

9 Spectat huc conſideratio fontium ſpecialium, Nili, Danubii, Rheni &c. tam ratione ortûs illorum, quam ratione cœterarum proprietatum. De Tiberi And. Baccius tres libros Italicâ linguâ ſcripſit. De origine Nili, hactenus abſtruſa omnia & recondita. Marcus Frid. Wendelinus, *in Admirandis Nili,* Francof. A. 1623. *in 8vo* editis, multorum ſententias recenſet. Vide tamen quæ affert ex nonnullis Orientalibus ſcriptoribus Joh. Chriſtoph. Wagen-

Digitized by Google

Wagenſeilius *Comment. in Sotam p. 306. 307. 308.* & Chriſtoporus Arnoldi *in notis ad eum Commentarium*, ſub finem additis, *p. 1179.* ubi promittit D. Hiobi Ludolphi Chartam Æthiopiæ, inque eâ veram Nili originem. *De Rheni Alveis* videatur Phil. Cluverii ſcriptum. Sunt & multi alii, qui ſingulorum quorundam fontium hiſtoriam ſcripſêre, ſed ea cura magis ad Geographos pertinet: in quantum tamen ex iis quid capi poteſt de ortu eorum, variis mutationibus, inundationibus, occluſionibus, referri poteſt ad doctrinam Phyſicam.

Multa hic etiam de aquis ſubterraneis dici poſſent, quarum magnâ est copia per viſcera terræ diffuſa, quæ multum negotii faceſſere ſolent foſſoribus, qui peculiaribus Machinis eas ab uno in alium locum transferre norunt. De earum utilitate videndus Auguſtus Hauptmann in Tract. Germ. cui tit. Waſſer-Schatz / quo demonſtrat, quantum illæ conferant ad mineralium productionem, ac Lib. alius Germ. Leonh. Thurnheuſeri, rerum metall. maximè gnari, adeoque præ aliis commendandi. Cloſii, Scriptoris Galli, paulo ante jam facta eſt mentio. 10

Poſſent hic multa de puteis, de ſitu fontium, de æſtibus fontium, de proprietatibus quibusdam aquarum, quatenus illæ corpori humano proſint, vel obſint, de ſignis aquæ latentis, de miraculoſis quibusdam & ſingularibus fontium proprietatibus, quarum multæ fabuloſæ ſunt, de fontibus & aquis tempeſtuoſis, de fluminum curſu, & ſimilibus, dici, de quibus omnibus legi velim Honorat. Fabri, qui ſingulari brevitate complexus eſt omnia. De aquis tempeſtuoſis videatur Kircherus *in Mundo ſubterraneo.* De Thermis multa etiam hic dici poſſent De iis ſcripſit integrum librum Andr. Baccius, & de ſpecialibus nonnullis varii Autores egere, qui legi poſſunt omnes & examinari. Bernh. Varenius quoque admodum diligens fuit in aquarum mineralium ſpeciebus & proprietatibus enarrandis *Geogr. Generalis c. 17. toto, poſtquam c. 16 & 15.* multis de fluviis, lacubus, ſtagnis & paludibus, egerat. Multa is, in *Geographia* hac *Generali*, de terris ac maribus plene atque eleganter tradidit. Optandumque eſſet, ut ſimili labore Geographiam ſpecialem potuiſſet perſequi. Sed morte immatura præventus perficere opus inſtitutum non potuit. Thermarum ortum aliqui tribuunt ignibus ſubterraneis; ſed rectior eſſe videtur ſententia Johannis Mayowii, qui Jordanum, popularem ſuum, ſequutus, Thermarum incaleſcentiam à fermentatione, in terræ viſceribus alicubi excitata, provenire exiſtimat, ita ſc ut particulæ aëreæ, unà cum aquis pluvialibus (cum quibus illæ magna copia miſcentur,) in altam tellurem deſcendentes, ibidem mineræ ſalino-ſulphureæ occurrentes, æſtum admodum intenſum in eadem excitent, & demum aquarum ſcaturigines, è minera, eo modo exæſtuante, profluentes, thermas con- 11

conſtituant. Vide *Tractatum* ejus *de Sale-nitro, cap. 15.* ubi de Thermis Bathonienſibus agit.

CAP. XXI.

DE TERRA.

§. 1. Terra, imo Sabulum quoque, non eſt Elementum, ſed corpus compoſitum. Cinis reſiduus pars ejus eſt purior, & maxime Elementaris. 2. Terram & cineres omnino in aquam poſſe abire, darique liquorem omnia in hanc reſolventem, contra J. Bapt. Helmontium, & alios, aquam rerum omnium materiam ſtatuentes, negatur. 3. Mathematica affectiones Terræ recenſentur, & pro motu terræ Copernicano, contra quietis ejus Patronos, nonnulla congeruntur. 4. Joſ. Ant. Gonzalezii opinio de duplici terra 5. Terræ vis magnetica & variatio quoad Climata. Speluncæ ſubterraneæ. Fabula de terra Septentrionali, de qua Diſſ. promittitur. 6. Variæ terrarum ſpecies, ceſpites, Porcellanæ Chinenſes e terra Cretacea confecta. 7. Terræ cultura. De illa conſulendi Scriptores Geoponici veteres & Joh. Evelinus. Joſ. Lucatelli nova Machina, ſimul arans & ſeminans. 8. E guſtu & odore terræ loca a nonnullis, ubi degebant, explorata.

1 Accedimus ad terram, quam quartum Elementum faciunt. Quomodo verò comparata eſſe illa debeat, ut Elementum nobis conficiat, certè tam eſt ambiguum, ut oſtendi illud facilè non poſſit; quod enim nos terræ nomine ſalutamus, tantùm abeſt, ut elementum ſit, ut ipſum potius elementatum & compoſitum. Nulla enim eſt terræ ſpecies inter omnes illas, quam ſimplicis corporis titulo honorare poſſimus, niſi quis fortè ſabulum Elementum terræ nobis exprimere putet. Ajunt enim, eò puriorem eſſe terram, quò propior centro ſit, exteriorem verò hanc cruſtam eſſe metallis ſuccisque mineralium permiſtam, unde variæ ejus proprietates oriantur, quo profundius verò foſſores terram ſcrutentur, eò plus ſabuli illos invenire. Quod ego univerſaliter verum eſſe non exiſtimo, neque enim, quod uno fortè in loco obſervatum eſt, perpetuam nobis regulam facit. Crediderim enim ego, plus metallici ineſſe terræ, quò magis ad centrum terræ accedimus. Quicquid verò ſcil. eſto, ſabulum illic reperiri, falluntur illi, qui id pro terreo Elemento accipiunt. Sabulum enim eſt corpus aliquod compoſitum, habetque in ſe materiam lapideam, quale ſabulum, utut in minutiſſimas partes ſit conciſum, non tamen corporis ſimplicis nomine poteſt ſalutari. Quod ſi aliquod tale corpus datur, ut certè dari debet, ſubſtantia quædam prima arida, nunquam fortè id oculis exhiberi poteſt, niſi quis cineres, poſt calcinationem fortem & validam reſiduos,

hoc

Digitized by Google

hoc nomine appellare velit. Quanquam & hic aliqui erunt, qui cinerem productum aliquod ignis potiùs, quam corpus naturale, habebunt, quibus tamen ego non accedo. Ineſſe enim revera tales particulas corporibus, nec ab igne produci, manifeſtis ſanè rationibus deprehendere poſſumus. Ignis enim nihil novi producit, ſed ſeparat tantùm corpuſcula heterogenea, variè inter ſe miſta, reſiduo illo, in quod imperium ſuum exercere non poteſt, quod vel cinerem, vel ſalem fixum, appellare poſſumus. Alius terram appellaret elementarem illam; dari enim terra pura debet, quia datur impura. Si ceſpites bituminoſos quis combuſſerit, cineres remanent, anteà terra erat impura, particulis ſulphureis plena; illæ, ubi per ignem deflagrarunt, illud, quod aridum eſt, remanet, igne inſuperabile. Terram enim puram non eſſe inflammabilem volunt Phyſici, non eſſe exhalabilem, non poſſe comprimi, non poſſe liquari, qualia omnia dici poſſunt de cineribus reſiduis. Certè terræ puræ elementaris ideam non aliâ notione concipere. Sed illa nunc miſſa faciamus. De reliquis, quæ ad terram, quatenus Elementum eſt, ſpectant, videatur Honoratus Fabri, *Tom. 2. Tr. 5. lib. 2.* ubi de punctis minimis terræ, aliiſque proprietatibus, prolixè agit.

Qui terram ex Elementorum ordine eliminant, quod ii faciunt, qui aquam omnium rerum principium ponunt, ut inter veteres Thales, inter recentiores Helmontius & alii, ii inepto argumento utuntur: putant enim, quoniam terra & cineres in aquam tandem abeant, terram pro Elemento non habendam eſſe, ſed potius aquam. In quo tamen eos falli exiſtimo. Falsâ enim hypotheſi nituntur, quaſi cineres & terra quævis in aquas abeant reali immutatione; quanquam enim diſpergi poſſint minima eorum per ſubſtantiam aquæ, tamen dicendum non eſt, mutari particulas illas in aquam. Quò magis mirum mihi videtur, poſſe dari menſtruum aliquod univerſale, quod omnia in aquam inſipidam vertat & ſolvat, cum naturæ ipſi repugnet tale quid dari. In tanta enim diverſitate ſtructuræ partium in corporibus naturalibus (aliter enim vegetabilia, aliter mineralia, aliter animalia, & hic iterum aliæ ſpecies aliter texturam ſuam ſortiuntur,) unum dari poſſe liquorem, omnibus corporibus ſolvendis aptum, res monſtro ſimilis videtur, niſi fortè dicere velimus, eſſe aliquod quaſi gluten univerſale in omnium corporum particulis, quod liquoris hujus affuſione ſolvatur reſiduis cœteris portionibus. Sed iidem ajunt, omnia abire in aquam, quod magis mirum videtur, & ſibi ipſi contrariantur hujus liquoris Patroni. Helmontius enim alicubi nihil remanere dicit, alicubi fæces aliquas remanere ait. Sed iis tandem fœcibus quid fiet? E. illæ generali hujus liquoris imperio non continebuntur. Ego mera hæc ſophiſmata habeo, vel ad oſtentandam doctrinam, vel ad ſuſpicionem ſecretorum artificiorum fovendam, inventa. 2

Nunquam enim vel fando accepimus, aliquem oculis ſuis vidiſſe experimentum, quod tamen de aliis dicere poſſumus.

3 Terra, quatenus globum cum aqua efficit, Mathematicæ conſiderationis eſt, & tùm affectiones ejus à Mathematicis excutiuntur, quibus nos non immorabimur: ſunt enim extra inſtitutum noſtrum, quanquam aliquatenus eæ etiam pertineant ad Phyſicam conſiderationem. Disquiri poteſt de Telluris figura in univerſum, de loco telluris in mundi Syſtemate, de dimenſione & magnitudine telluris, de ſubſtantia ejus & conſtitutione, de motu telluris, de quibus ſingulis magno ſtudio egit Bernh. Varenius, qui Mathematicis Phyſica miſcet. Quod Terræ motum ſpectat, is magno conatu olim defenſus eſt, & Nicol. Copernico reductus, poſtquam per tot ſecula ſententia illa quaſi obdormiverat. Eſt tamen illa veroſimilſima, iisque rationibus fundatur, quæ penè demonſtrandi aliquam vim habent. Honoratus Fabri, præter Eccleſiaſticam autoritatem, vix aliquid opponere novit huic ſententiæ, quæ olim maximis etiam Mathematicis obſtitit, ne ex animi ſententia loquerentur, multis etiam periculoſa fuit. De motu ipſo, ejusque varietate, in vulgaribus etiam compendiis Phyſicis legitur. Triplex illius motus ſtatuitur: 1. diurnus, 2. annuus, 3. inclinationis, à Copernico. Singulorum motuum rationes explicatè propoſuit Petrus Gaſſendus *Inſtitutionum Aſtronomic. lib. 3. c. 1. & 2.* Ex quo in Phyſicam ſuam excerpſit illa Fridem. Bechmannus. Rationes, tam pro motu, quam pro quiete terræ, variæ à variis afferuntur, de quibus ſingulis agere nos hic non poſſumus. Quæ pro quiete terræ à ſenſu afferuntur argumenta, ridicula ſunt & inepta. Ad Scripturæ teſtimonia reſpondet Dan. Lipſtorpius *in Copernico ſuo Redivivo*, qui hanc litem reaſſumſit, & argumenta inter ſe contulit. Aliqua pro quiete terræ congeſſit Henr. Kippingius *lib. 4. c. 7. Inſtit. Phyſic.* ſed nullius momenti. Motum terræ diurnum, ante aliquot annos, Franc. Travaginus (Italus,) è quibusdam obſervationibus, à ſe factis in terræ motu Raguſiano, demonſtrare voluit, de quo, capite de terræ motu agemus. Robertus Hookius non ita pridem aliam motus terræ probandi rationem inſtituit ex obſervationibus quibusdam parallaxeos, de quibus legi ipſe Auctor poteſt, *in Conamine ſuo*, Latine Anno 1679. *in 4to* Lipſiæ recuſo. Terræ editiora montes vocantur, de quibus Varenius videri poteſt.

4 An terra iſta, quam calcamus, eadem ſit cum antediluviana, video dubitare autorem quendam Hiſpanum, Joſephum Antonium Gonzalez de Salas, *in Diſſertatione paradoxa de duplici viventium terrâ*, Amſt. A. 1650. *in 4to* edita, quam ipſe *mirabilem* appellat. Putat enim, terram antediluvianam, vel planè aliam eſſe ab hac noſtra, vel ſaltem novam eſſe ſuperficiem, quæ ante

Digitized by Google

ante diluvium non erat. Argumenta ejus excuſſit J. Henr. Heideggerus *in hiſtoria Patriarcharum, Exerc. de diluvio.* Micrælius *de Præadamitis p. 70.* ita de eo judicat: *Gonzalez de Salas hanc ſuam opinionem jactat, tanquam novum repertum, cum noſtris Eccleſiis ſi nonnulla excipias, in quibus ſua ſibi habeat, hæc ipſa ſententia jam à Luthero ſit probata in Gen. c. 2.* De Terra, & Terreſtrium corporum texturâ, de diverſis corporum terræ ſtratis, de productione montium, ſimilibusque, ſubtiliter admodum diſſerit Nic. Steno *de ſolido intra ſolidum naturaliter contento.*

Inter affectiones, quæ terræ competunt, ut globo alicui, eſt verticitas, ſive vis ad polos converſiva, vel vis magnetica. Nihil enim aliud terram, quam magnetem magnum, eſſe, dudum demonſtrare laboravit Gvilh. Gilbertus in ſuo *de Magnete* libro, ut taceam aliorum experimenta. Ratione ſitûs ad plagas cœli, prout ſc. pars aliqua terræ ſoli, vel magis, vel minus, vicina eſt, variæ ſunt terræ affectiones, ipſe quoque aër & effluvia, è terra emanantia, variationes ſuas ſortiuntur. Quicquid itaque variationis in terra obſervari poteſt ratione climatum, huc pertinet, cui fini inſtituuntur obſervationes in variis orbis locis, ac methodus ejus rei paſſim præſcribitur *in ſocietat. Regiæ hiſtoria.* Qui Itineraria curioſiora ſcripsêre, non etiam ſunt ſpernendi, è quibus Monconiſianum cœteris præſtat. Pertinet etiam huc conſideratio locorum ſubterraneorum, cryptarum, ſpecuum, inter quas referri debet ſpecus Baumanniana, de qua M. Henr. Eckſtormius librum ſcripſit, & D. Joh. Dan. Major alium pollicetur. Vid. & Kirch. *in Mundo ſubterraneo,* ubi plurium talium cryptarum meminit. De conſtitutione metallifodinarum & venarum, per quas ducuntur metalla, operæ pretium eſt accuratiorem notitiam habere. Vid. Steno, *in libro citato,* prolixè omnes illas terræ facies examinans. Aliqua ſunt terræ ſeptentrionali propria, aliqua Auſtrali. De Septentrionali terra mirificæ ſunt multorum fabulæ, de quibus aliquando peculiari Diſſertatione agam. Volunt Septentrionem primum eſſe creatum, inde ignem oriturum, qui mundum deſtruet, ibi appariturum Chriſtum in judicio, ſub ipſo polo, vel circiter, eſſe paradiſum, magnam illic eſſe auri copiam, ſedem eſſe illic ignis infernalis, habitari à Dæmonibus, in terram deturbatis. 5

Dicenda etiam hic quædam eſſent de variis terræ ſpeciebus. Variæ enim illæ ſunt, ſed earum diſtinctio in vulgaribus etiam Phyſices Compendiis ſolet haberi, ubi de mineralibus agunt. Nemo diligentius omnes congeſſit Ferrante Imperato, *in Hiſtoria ſua naturali.* Varia etiam dici poſſent de uſibus talium terrarum, qui ſunt, vel Medici, vel Oeconomici. De ceſpitibus bituminoſis (Torff/) Mariſcis antiquitus appellatis, vid. Barth. *in Adverſ. 2115.* Martinus Schokius, (Vir diligentiſſimus, doctiſſimus, & multæ lectionis, ſed cujus pleraque cura extemporali ſunt ſcripta) integro libro egit de 6

hoc argumento, Groningæ anno 1658. *in 12.* excuſo, ubi multa curioſa, tam Phyſica, quam Oeconomica, continentur. Gallicum de iisdem ceſpitibus Tractatum Car. Patinus edidit Pariſ. A. 1663. *in 4to.* Porcellanæ Chinenſium ex terra ſingulari cretacea vel alba, per vitrificationem, conficiuntur, & falſa eſt opinio eorum, qui ex excrementis humanis, vel oſſibus, aut alia materia, fieri putarunt. Modum parandi porcellanas tradunt Kircherus *in China Illuſtr.* & Joh. Neuhoffius *in Itinerario Chinenſi.*

Add. Salmuth *Tom. 2. Rer. mem. ad Panciroll. lib. 2.* & Andr. Müllerus *in Cathaja p. 76.*

7 Poteſt etiam terra conſiderari, ut vegetationis & agriculturæ ſubjectum, &, ratione ejus, variis ſignis & qualitatibus, ejus vel bonitas, vel ineptitudo, cognoſcitur, de quibus prolixè agunt Geoponici Auctores veteres, quorum accuratior editio aptanda eſſet, quam moliri dicuntur Angli. In Gudiana Bibliotheca Exemplar eſt collatum cum MSS. Codicibus, quod integras periodos habet, quæ in vulgatis Editionibus non reperiuntur. Jungendi ſunt illis Latini Auctores, Columella, Varro, Palladius, & ſi qui fortè è Recentioribus hoc argumentum tractant. Superiori anno in Anglia prodiit lingua Anglica Joh. Evelini *Diſcurſus Philoſophicus de Terra, quatenus refertur ad vegetationem & propagationem plantarum,* quo de omnis generis ſtercorationibus agitur. Inventa quoque, ut hoc obiter moneam, eſt nova quædam machina, quæ ſimul arare, ſerere & ſulcos componere poſſit, Londinique in Collegio Greshamienſi aſſervatur. Ejus deſcriptio habetur in ejusdem Joh. Evelini literis, quæ habentur *in Actis Angl. p. 1056. & ſeqq.* Ejus inſtrumenti Inventor eſt Eques Hiſpanus, Don Joſeph Lucatello.

8 Cœterum de terræ variis qualitatibus, quæ illi ex permiſtione heterogeneorum corporum inſunt, multa dici poſſunt, quibus ſpecialibus non immorabimur. Id ſaltem, quod memorabile videri poteſt, hic notari velim, fuiſſe homines, qui guſtu diſtinguere terras potuerint, & odore, atque ex iis certò prædicere, quo in loco verſarentur. Vid. *Diſſertationem* noſtram *de paradoxis Senſuum, c. 4.* ed. Kil. A. 1676.

CAP. XXII.

DE USU PRIMORUM CORPORUM, SEU ELEMENTORUM.

§ 1. *Accommodatio Elementorum ad uſus humanos, per mutuam applicationem. 2. Aeris Exercitatio. Artificium Aeronauticum. Franc. Lana, J. Chr. Sturmii, Honor. Fabri, Rog. Baconis, Magni Pegelii, circa illud Experimenta & conſilia, & judicium de praxi ejus periculoſa. Pegelii Conſilium de conclavi Medico*

Medico, vario aere replendo. 3. Aqua uſus Mechanicus. Scriptores Hydraulici. Statuæ ſonantes, aliaque Inſtrumenta Muſica, aqua animata. Scriptores de Artificio liquores varios evomendi, artibusque Nutatoria & Urinatoria. 4. Terræ uſus non tam multiplex, ac aeris & aquæ. 5. Ignis uſus ingens, inprimis in Chymia, cujus laudes decantantur. Artificia veterum Chymicorum, ignis ope parata, præſertim Lampades ſepulchrales perpetuæ, in quarum cauſam inquiritur. Phoſphori Modernorum (Chr. Ad. Balduini, Joh. Kunckelii, &c.) Artificiales, & Scriptores de iis.

Quoniam in hoc globo terreo habitamus, & circumpoſita habemus varia illa corporum naturalium genera, inque iis quotidiè mutua actione paſſioneque multa fieri videmus, in eo quoque laborare nos debemus, ut & nos, applicatione mutuâ coporum, uſum vitæ civilis perficiamus, ſive id per principia Mechanica, ſive per naturalia, efficiatur. Primum itaque ad maſſas corporum univerſales reſpiciamus, aërem, aquam & terram, quæ tria corpora variâ ratione uſibus noſtris accommodari poſſunt. 1

Quod aërem primò attinet, de ejus quibusdam utilitatibus jam ſupra aliqua diximus. Nunc ut de quibusdam ſpecialibus dicamus, id inprimis conſideratione dignum eſt, quod aër extrahi poſſit certis quibusdam ſpatiis, & beneficio hujus vacuitatis multæ mirabiles operationes fieri. Multa dependent ex gravitate & levitate aëris, quæ exactè ſcirentur, mirabiles poſſent ex iis effectus produci. Huic certè principio Franc. Lana ſuperſtruit illam inventionem artificii Aeronautici, de quo ſuprà pluribus egimus: nunc autem addimus idem fuiſſe artificium examinatum à Joh. Chriſtophoro Sturmio, *Colleg. Curioſ. Tentam. 10.* qui hujus rei poſſibilitatem aliquam agnoſcere videtur, alioque quodam experimento illi ſubvenit. Quod enim Franc. Lana in aëre experiri voluit, id ille in aquâ tentavit, eoque modo naviculam formavit è plumbo tantæ gravitatis, ut mergeretur in aqua, huic naviculæ, per funiculum duplicem, æquali longitudine propendentem, ſphæras vitreas connexuit, aëre quidem plenas, ſed aquâ vacuas, à quibus Sphæris pendula navicula liberè intra aquam natavit. Hujus rei rationem ex eo deducit, quod utriusque ſphærulæ vitreæ tota ſubſtantia notabiliter eſſet levior eâ aquæ mole, quæ ſingulas adimpleret, unde abſente aquâ, & ſphærularum cavo ab aëre occupato, totum compoſitum è vitro & aëre, intus concluſo, levius fuit aqua, atque ideò neceſſariò ſupra aquam natavit. Cum jam ſimili ratione talem navem aëream commentus fuerit Lana, putat non impoſſibile eſſe, ut res illa procedat, modo ſphæræ illæ ita comparari poſſint, ut aër illis extrahatur. Honoratus Fabri, *Phyſices Tract. 1. lib. 2. propoſ. 246.* per tubos amplos, aëre copioſo & 2

compreſſo refertos, obtineri poſſe ſperat, quod Lana per evacuatos globos confectum vult. Is, occaſione illâ, quâ tradit, modum parandi jacula, quæ ſurſum inſtar pyriorum miſſilium ferantur, non ſulphureo pulvere, ſed aëre compreſſo fœta, inter varia alia artificia, tandem ſubjungit: *Ut autem aliquid mirabilius addam, poteſt eſſe tanta vis aëris, intra tubum majorem compreſſi, ut magnum pondus, tubo conjunctum, ſecum attollat. Hinc, ſi affigatur paulò major clavus & ſedes penſilis, in qua homo ſedeat, cum clavum ipſum ad libitum regere, & quoquo verſum torquere poſſit, ſedens impunè volabit per aërem, &, quod majus eſt, aëra rurſum, intruſo Embolo, opera organi mechanico, comprimere poſſet, dum ſc. prioris impetus vi ſurſum ferretur. Hinc diu per multas horas per medium aëra ambulabit, quò nihil ferè mirabilius eſſe poteſt.* Hæc Honor. Fabri ita proponit, ut invidere videatur, ſi parabile eſſet tantùm arcanum: non enim explicatè innuit: quomodo machina talis conſtrui poſſit. Rogero Bacono, homini ad miraculum in Phyſicis & Mathematicis perito, in *Epiſtola* illa *de operibus ſecretis artis & naturæ, atque nullitate Magiæ*, ſimile aliquod inſtrumentum indicatum fuit, ſed quod in artificiali aliquo motu fundatum eſt: *Poſſunt*, inquit, *fieri inſtrumenta volandi, ut homo ſedens in medio inſtrumenti revolvens aliquod ingenium (machinam) quo alæ artificialiter compoſitæ aërem verberent, ad modum avis volantis.* Plura illic habentur ab illo indicata artificia, ab uſu aëris provenientia. In his tamen aliquid moliri admodum grave eſt. Nam, ubi nullus rei ſucceſſus eſt, Inventor pro gloria reportabit riſum & contemtum. Excidere autem ille fine ſuo poteſt, ſi vel minimâ aliqua circumſtantiâ rem vitiaverit, imò praxis ipſa difficultates oſtendet, de quibus non cogitatum eſt, cum ſpeculationi indulgeremus. Quare & Honor. Fabri monitum ſuæ propoſitioni addit, ſe, licet theoreticè loquendo hæc veriſſima ſint, nemini auctorem eſſe, vellle, ut periculum faciat, & veniat aliquando ad praxin. Varii ſunt alii uſus aëris in organis pneumaticis, ſtatuis loquentibus, in ſonorum directione, de quibus ſingulis dicere non poſſumus. Videantur multa de iis in Sam. Reyheri *Diſſertatione de aëre.* Unicum adhuc meminiſſe operæ pretium eſt, de conclavi aliquo parando, quod repleri poſſet, quo velis, aëre, fumo, halitibus juvenum vigentium, variis item liquorum, certis morbis medentium, odoribus, ut peregrini aëris nihil accedat, quibus corpus ægrum, dum reſpiratione perpetuâ quaſi in ſpiritum ſuorum familiam adoptat ſalutares odores, ſanitati reſtituatur. Propoſuit illud Magnus Pegelius *in Theſaur. rer. ſelect. p. 108.* qui & *p. 123.* cujusdam navigii aërei meminit.

3 Aquæ uſus, tùm mechanicus, tùm naturalis, multiplex eſt. De naturali uſu non erimus hic ſolliciti. Quod Mechanicum attinet, varius ille eſt, pro ratione aquæ, vel compreſſæ vel attenuatæ, unde mirabiles operationes poſſunt in natura fieri. Eſt verò huic uſui dicata peculiaris ars hydrauli-

draulica, quam hodie magnoperè excultam habemus. Caſpar Schottus ſingulari libro potiſſima artificia collegit. Legi etiam poſſunt Rob. Boylii *Paradoxa Hydroſtatica.* Statuæ ſonantes antiquitus etiam factæ ſunt, mediante aquâ, & docet Kircherus, *in arte ſua Muſica*, talem ſtatuam conficere, quæ ad ſolis ortum incipiat cantillare, veteri illi Memnoniæ ſimilis. Fabricarunt etiam veteres alia inſtrumenta muſica, aquâ, quemadmodum noſtra aëre, animata. Talis organi meminere Vitruvius & Hero, è quibus, ſecundum illorum mentem, Syſtema hoc deſcripſit Iſaacus Voſſius *in libro de poëmatum cantu & viribus Rythmi p. 100.* quod apud illum prolixè explicatum videatur. Magnificè ſanè illud deprædicat Voſſius, illudque Organis aëreis longe præſtantius eſſe contendit. Artificium hydraulicum eſt fortè & illud, quo quis, epota prius aqua, omnis generis vina & liquores potuit evomere, de quo, ſi rectè memini, aliqua prodidit Scottus *in Jocoſeriis artis & naturæ.* Simile tamen huic videtur fuiſſe illud, quod Magnus Pegelius *pag. 125. Theſauri ſui;* ex eodem certè principio deductum. Pertinet & huc ars Natatoria & Urinatoria, cujus ſingularia notare accuratè conveniret. Edmundus Digbæus *de arte natandi & urinandi* librum ſcripſiſſe dicitur, ſed nunquam mihi videre hunc licuit. Erycius Puteanus etiam *de natatu* ſcripſit teſte Craſſo *in Elog. hom. literatorum, P. 1. p. 328.* Sed & illum nunquam vidi, & fortaſſis ille, quæ artem ipſam ſpectant, non attigit. De Thermis per artem faciendis paſſim tradunt recentiores Scriptores.

Quod Terram ſpectat, quantus ejus uſus ſit, ſatis in propatulo eſt, inprimis in iis, in quibus ratione ponderis operationes inſtituendæ ſunt. Non tamen tam variis uſibus illa patet, quàm aër, vel aqua, corpora ſubtiliora, quæ fluore ſuo omnes in partes verſari poſſunt, & eam ob cauſam multis mechanicis operationibus occaſionem dare. 4

Quod Ignem attinet, ejus uſus tantus eſt in natura, ut major eſſe non poſſit. 5
Ille promus condus eſt omnium Secretorum, ille ſolvit corpora & componit, ne quid dicam de vulgaribus uſibus. Tota Chymia, cum omni apparatu ſuo, ad illum pertinet, quâ arte divinius & præſtantius nihil excogitatum eſt: illa enim quaſi imitari opera Dei & naturæ videtur, *deſtruit, ædificat, mutat quadrata rotundis*, fingit & refingit omnia. Ignium variæ origines & formæ, & modi producendi tam varii ſunt & multi, ut magno volumine quis non ſatis explicet. Utinam Rob. Boylii haberemus eo de argumento ſcriptum, quod flammis periit, multa ab illo doceremur. Antiquis accuratiorem fuiſſe ignium cognitionem hiſtoriæ demonſtrant, multa enim admiranda Secretorum ignium cognitione efficere potuerunt, quæ nos imitari non poſſumus; quod manifeſtum argumentum eſt, plus illos operationibus practicis chymicis dediſſe, quam nos fortè credimus. Imo lampades

Digitized by Google

pades illæ ardentes & lucentes, in ſepulchris repertæ, teſtari ea de re poſſunt, de quibus variè à nonnullis diſſeritur, nemo ante inter illos exprromere veram eorum ignium rationem potuit. Videantur omnes ſententiæ congeſtæ apud Sorellum in ſua *ſcientia Univerſali, Tom. 3. p. 86.* Hermolaus Barbarus certè inter ſecreta chymica eos ignes retulit, & ex auro paratum fuiſſe liquorem oleoſum exiſtimat, qui potuerit intra vitrum concluſus & incenſus ardere & lucere, admiſſo autem aëre ſtatim extinctus fuerit, quod quidem temerè dici non poteſt. Vid. Claudii Guichardi diſcurſus in libro ſuo, Gallicè ſcripto, *de Ritibus funeralibus Græcorum & Romanorum,* de his lampadibus ſepulchralibus & ſubterraneis. Non crediderim ego, quod aliqui putant, illuſum fuiſſe illis phaſmate aliquo; nam certè conſtans eſt multorum de ea re traditio. Chymicæ arti adſcribendum certè eſt tale artificium, quanquam non æquè in auro illud quærendum crediderim. Plura ſunt fortaſſis naturæ ſubjecta, quæ, debito modo præparata, lucem ſpargere poſſunt. Suntque variorum ſuper hâc re cogitationes, quibus tamen omnibus nihil certi ineſt, niſi quod nuper admodum ab artificibus quibusdam productum in lucem fuerit per artem chymicam tale aliquod naturæ phænomenon, quod poſſibilitatem talium ignium oſtendat. Materia haud dubie nitrum eſt, è quo præparari poſſunt, quæ lucida ſunt, quanquam non adeò clare & diſtincte. Qua in ſententia confirmor à Joh. Mayovio, qui lucem omnem particulis ſuis nitro-aëreis adſcribere non veretur. Et quidem Chr. Ad. Balduinus Phosphorum Hermeticum produxit, ſive magnetem aliquem luminarem, præparatum aliquod chymicum, quod ex aëre illuminato lumen ſuum mutuatur. Nuperrimè autem alia quædam materia præparata per artem eſt, quæ, illita corpori, illud in tenebris radiare facit. Eſt & alia materia inventa, quæ, vitro hermeticè ſigillato incluſa, per vices & intervalla lumen emittit, quæ propterea Phosphori fulgurantis nomine ſalutatur. Experimentum hoc oſtendit Electori Brandeburgenſi Daniel Craftig, cujus notitiam dedit Joh. Sig. Elsholtzius in ſchediaſmate quodam *de Phosphoris quatuor.* Ejus verò inventorem Joh. Kunckelium, Sereniſſ. Sax. Electori à laboribus Chymicis, laudat Georg. Caſp. Kirchmaierus in ſua *Noctiluca conſtante,* in qua, hujus inventi occaſione, multa alia de perennibus lucernis affert.

CAP. XXIII.
DE METEORIS AEREIS, PRÆCIPUE DE VENTIS.

§. 1. Meteororum nomen inadæquatum eſt, & terræ motibus perperam tribuitur. 2. Meteororum aereorum origo, extra aerem, a ſole & ignibus ſubterraneis. Foſſi-

Digitized by Google

Foſſilium & Chymiæ cognitio ad tractationem de iis neceſſaria. J. Bapt. Hamelii Tr. de utriùque laudatur. 3. De ventis legenda Verulamii (ob merita ſimul in ſcientiam naturalem commendati) Hiſtoria Ventorum, *& Hon. Fabri de iisdem Tractatio. 4. Pila Æolia ventorum generationem adumbrat. Aqua ſubterranea præſentiæ illorum index. 5. Ventorum variæ diviſiones & affectiones. Directè Borealis, à nautis haud obſervatus, finem mundo, uti credunt, afferet. Angeli ventorum præſides, juxta Rob. Fluddium. Vortices aerei. Anemometri inventum Car. Malapertii de ventis Poema laudatur.*

Vidimus maſſas univerſales globi hujus, aërem, aquam & terram, prima illa corpora, quæ univerſim collecta habemus. Iis, quà talibus, quatenus ſc. integræ corporum maſſæ ſunt, ſuæ ſunt quædam paſſiones, variis à cauſis excitatæ, certæ ſunt figurationes, debileſque miſturæ. Unde phaſmata nonnunquam aliqua apparent, motuſque excitantur, quibus omnibus Meteororum nomen imponere placuit Ariſtoteli, an adæquatum, an minus, (uti ipſi Honorato Fabri eſt viſum, mixta imperfecta vocare illa malenti) nunc non diſputo; facilè enim in Terminis convenire poſſumus. Quanquam abſurdum videatur ea meteororum nomine vocare, quæ non ſuprà, ſed infra nos ſunt, ut terræ motus, qui inter meteora tamen referuntur. 1

Nos primùm de aëris Meteoris agemus: quanquam non ita diſtincta ſit ſingulorum meteororum natura, ut ab uno ſimpliciter Elemento dependeant. Quæ enim in aëre fiunt, non ex ſolo aëre proveniunt, ſed originem ſuam, partim ignibus ſubterraneis, partim exhalationibus maritimis, adſcribunt. Meteora itaque aërea potius à ſubjecto, in quo ſentiuntur, vocanda ſunt. Aër per ſe quietus eſſet, niſi laceſſeretur, vel ſole, vel ignibus ſubterraneis, quis iis in locis potentiores ſunt, in quibus multæ ſunt metallifodinæ. Ideoque in illis locis longè eſt frequentior apparitio cujuscunque generis meteororum, plura ſunt illuc fulgura, venti, dracones volantes, & ſimilia, velut quædam producta naturalis officinæ chymicæ. Quare meteororum talium natura intelligi accuratè non poteſt, niſi cognita foſſilium & metallorum natura, & laboribus chymicis, qui circa ea inſtitui ſolent. Natura enim, in magnis illis montium furnis, idem agit, quod artifex in ſuis. Quare rectè fecit præſtantiſſimus vir J. Bapt. du Humel, Philoſophus & diligentiſſimus, & acutiſſimus, qui meteororum & foſſilium naturam conjunctim explicuit in ſuo *de meteoris & foſſilibus* libro, Pariſ. *in 4.* edito, qui ad meteororum naturam probè pernoſcendam adeò aptus eſt, ut nullus liber majorem lucem accendat. 2

Quod ad meteora aërea attinet, principem in illis locum tenet ventus, commotio aëris violenta, ſenſibus facilè præcepta, ſed originis admo- 3

Digitized by Google

dum obſcuræ, niſi quantum conjecturis aſſequimur. Nemo in eum majori diligentia & ſollicitudine, non tam inquiſivit, quam inquirere docuit, ac Magnus Baco Verulamius in ſua *ventorum Hiſtoria*, quanquam tamen in multis hiſtorica ſuppeditet, quibus an ſecurè ſatis credere poſſimus, non equidem dixerim. Fuit iſti viro vaſtum & capaciſſimum ingenium, quod credo univerſæ naturæ perveſtigandæ ſuffeciſſe, niſi negotiis civilibus fuiſſet impeditus; eam tamen tradidit inquirendi methodum, ut multis ad inquirendum ſit campus uberrimus patefactus. Unica illa *ventorum hiſtoria* incredibilem ejus ſagacitatem & diligentiam ſatis oſtendit, ad cujus ductum infinita notari & obſervari poſſunt, ad hoc argumentum pertinentiia. Non eſt noſtri inſtituti, ſingula, quæ ad ſingulorum ventorum indolem pertinent, exponere, id enim tùm à Verulamio, tùm à Bernh. Varenio *in Geographia generali*, abundè præſtitum eſt, quibus addatur Honor. Fabri *in Phyſices Tract. 6. lib. 4. integro*, ubi, quæ ad cauſas ventorum ſpectant, & proprietates eorum, dilucidè exponit. Tota origo ventorum dependet à rarefactione, condenſatione & compreſſione aëris, quæ generales cauſæ ſunt, quibus occaſio ab aliis corporibus ſuppeditatur. Nemo, quam Honor. Fabri, magis planâ via procedit, minusque in hac doctrina extra viam rapitur.

4 Generationem ventorum oſtendunt aliqui per machinam fabris ac artificibus quibusdam haud ignotam, quam pilam *Æoliam dicunt*, eſtque globus æneus, undiquaque clauſus, uno ſaltem patente foramine perexiguo. Hic ad ignem probè calefit, & immergitur frigidæ, ubi paulatim inſugit nonnihil aquæ, deinde cum operatio inſtitui debet, apponitur globus igni, ut calefiat modicè, tunc aqua reſoluta exhalat, fitque ventus, qui inſtar follis, per multas horas, ignem exſuſcitare poteſt. Similiter & in natura fieri credibile eſt, aquâ vel aëre, aut utrâque ſimul, in anguſtias contruſis, & per exiguos hiatus exitum molientibus. Sanè obſervatio illa, quæ reperitur *in Actis Anglicis p. 387. Edit. Lipſ.* idem oſtendit. Vicennali Experientia quis didicerat, quotiescunque deprehenſa in foſſione locorum ſubterraneorum aqua fuerit, nunquam fuiſſe deſtitutam aëre vel vento, aqua autem non inventa vix tantùm aëris illis ſuperfuiſſe, quantum ad reſpirationem & ventilationem candelæ ardentis ſufficeret. Quando verò magna copia aquæ inventa fuerit, operariis de ea erivanda ſollicitis, ſimul ac ad illum horizontis paralleliſmum perventum fuerit, ut aqua inceperit devolvi, incluſum aërem, ſeu ventum, in aqua ſtagnante fragore adeò horribili erupiſſe, ut crederes diſplodi tormentum, tantaque violentiâ, ut omnia ſecum abriperet, ipſas diſſolvendo rupes, vel aliquam multum diſtantes. Ex qua obſervatione patet, aëri incluſo & compreſſo magnam eſſe violentiam, qui, ſi per tenues vias montium exeat, durare in iſto ventoſitatis

ſtatu

ſtatu eousque poteſt, dum, elatere aëris compreſſi remiſſo, in æqualem ſtatum ille ſe compoſuerit.

Venti quidam ſunt ordinarii & perpetui, quidam periodici, quidam ad certos cœli cardines diviſi, quidam ex imis terræ cavernis prorumpunt, quidam deſuper irruunt, ut venti ſeptentrionales. De quibus omnibus legantur Verulamius, Varenius, Honoratus Fabri, & Iſaacus Voſſius *in libro de motu marium & ventorum*. Id fortaſſis, ut ſuperfluum aliquod, memorare poſſum, quod narraſſe mihi nautas memini, nunquam ſe ventum directè ſeptentrionalem inveniſſe, ſed ſemper uno gradu, vel ad Orientem, vel ad Occidentem, inclinantem. Eſtque quædam illis perſuaſio, finem mundi futurum, cùm ex ſeptentrionis angulo ſpiret. Robertus Fluddius, ut in multis aliis, ita & in his, vel fanaticus, vel ſuperſtitioſus eſt. Nam Angelos, vel bonos, vel malos, facit ventorum præſides & diribitores. Illos ſcil. quaſi in fortalitio collocat, ventos jaculantes in orbem; cum ventis veniunt omnia larvarum & morborum genera. Quod ad vortices illos aëreos attinet, qui Anglis Spoul dicuntur, eos nemo accuratius, iconibus etiam additis, deſcripſit quam Joh. Mayow *in Tract. de Sale-nitro cap. 11.* Quantitas ventorum ſingulari inſtrumento menſurari poteſt, quod repræſentatur *in Actis Philoſophicis Anglicis p. 358.* ubi Iconiſmus ejus ſimul habetur; ſed non eſt adeò accuratè deſcriptum, ut ſatis ejus ſtructura pateat. Si quis utile dulci miſcere velit, is legat Caroli Malapertii poëma eruditum *de ventis, Lib. II.* conſtans, quod reperitur in poëmatibus Jeſuitarum, uno volumine congeſtis, ſive *Parnaſſo Poëtico Soc. Jeſu*, Antwerpiæ A. 1616. *in 12.* excuſo. In eo etiam ſimul Tempeſtas Anni 1606. Belgica deſcribitur. Plures de ventis autores vid. in Iſr. Spachii *Nomenclat. Philoſ. p. 624-626.* Quibus addi poſſunt Joh. Placentini & Chriſtoph. Notnagelii *de ventis inſolitis anni 1660. Diſſertationes Phyſico-Mathematicæ.*

CAP. XXIV.

DE METEORIS IGNEIS.

§. 1. Origo illorum e terra exhalationibus accenſis. 2. Ignes fatui, lambentes, iſtiusque ſimiles, & incendia ab his improviſa. 3. Cometæ, juxta Ariſtotelem & Claramontium, ſunt Meteora, juxta Anonymum mali genii, juxta Th. Bartholinum abſceſſus univerſi. Stan. Lubienicii & J. Ad. Oſiandri ſcripta de iis. 4. Ariſtotelis, de fulguris per Antiperiſtaſin accenſione, ſententia contra Honoratum Fabri defenditur. 5, Carteſius & Joh. Mayovius, fulgur & tonitru a nubium conglaciatarum lapſu derivantes, refutantur, veraque illorum origo e vaporibus ſulphureo-nitroſis aſtruitur. 6. Vulgi circa illa ſuperſtitiones,

una cum ſententia Bodini, Helmontii & Lutheri, de Diabolo illorum Autore, improbata. Miſcella de iisdem, ac effectibus illorum, nec non lapidibus fulminaribus, Scriptoribusque hujus argumenti, obſervationes. 7. Scriptores de Meteoris in genere, præcipue igneis.

1 MEteora Ignea, quæ ita vocantur, originem ſuam debent exhalationibus pinguibus, è terra elevatis, ſeu per vim ignium ſubterraneorum, ſeu per calorem ſolis. Tales exhalationes æſtatis præſertim tempore admodum frequentes ſunt, &, cum accenduntur, vel à ſitu, vel à figura ſua, peculiare aliquod nomen ſortiuntur, quanquam fortè nihil inter ſe differant.

2 Exhalationes viſcoſæ, quæ non procul à terra incenduntur, ignes fatui ſolent appellari, Germanis Irrwiſche/ de quibus mira fabulatur vulgus, quod ſc. inſequentes fugiant, fugientes inſequantur, in præcipitia deducant, quæ tamen magnam partem ſuperſtitioſa & fabuloſa ſunt. Et ſunt illi ignibus lambentibus quaſi ſimiles, quo nomine appellantur exhalationes corporum animalium accenſæ, ut fit nonnunquam in hominibus & equis, quanquam & his ſuperſtitio miſceatur. Sunt & multæ aliæ talium ignium ſpecies, in quibus operoſum eſſe non neceſſe eſt, cùm eorum accenſio ſit fortuita, & penè non differant cauſis. Sulphureæ enim exhalationes, ubi paulò vehementius motæ ſunt, ſtatim flammam concipiunt, & hi ignes noctu magis, quam die, ſunt viſibiles, quod lumen majus, minus obfuſcet, quanquam & in die æquè deflagrare poſſint tales vapores. Unde videmus, quam parata ſit ſæpè incendiis cauſa, præcipuè æſtatis tempore; ſæpè enim in aëre, ubi minimè credas, aliquid talium exhalationum deliteſcit, ſæpè incurrunt illæ in alia corpora, unde mutuò tritu ignes educuntur. Novi, nocte ſerenâ, tempore æſtatis incenſum fuiſſe fœni aggerem per vapores quosdam ſulphureos, noctu in aëre vagantes, & vicinas ex eo domos conflagraſſe. Scripſit Gallus aliquis obſervationem de incendiis ex improviſo ortis, quorum nulla manifeſta cauſa eſſet. Ejus in *noviſſimis Gall. Ephemeridibus* fit mentio.

3 Ariſtoteles Meteoris etiam Cometas, accenſet, de quibus ſuprà egimus. Is enim ſublunares omnes habuit cometas, quod falſum tamen eſt; quanquam Scipio Claramontius, Mathematicus excellentiſſimus, Ariſtotelis partes tueri non veritus fuerit *in libro de Univerſo*, adverſus præſtantiſſimos Mathematicos, domeſticis pugnans principiis. Varias de cometarum orto ſententias congeſſit is, quem ſuprà laudavi, Staniſl. Lubienitius *in Theatro Cometico*, omnia ad doctrinam cometicam ſpectantia corradens. Malim ego legere Joh. Ad. Oſiandri *Diſſ.* brevem *de Stella Magorum*, in qua breviſſime omnes de cometis ſententias recenſet. Non tamen abſunt hic ſuperſtitio-

Digitized by Google

ſtitiones nonnullorum. Nam Anonymus aliquis, qui ſe *Mercurium Platonizantem* vocat, in libello, A. 1662. *in 12.* edito, cui tit. *Cometa malus Genius*, demonſtrare vult, Cometas malos eſſe angelos, quemadmodum ſtellæ boni ſint angeli. Thom. Bartholinus, è ſchola Medica, naturam cometarum explicuit ſatis quidem ingenioſè; Cometas enim comparat abſceſſibus ulcerum, *in Conſilio Medico de Cometa*, Hafniæ A. 1665. edito, in quo tamen magis ingenio indulgere voluiſſe, quam veritati, videtur.

Inter omnia Meteora ignea omnium mirabiliſſimum eſt Fulgur, (de quo Lib. exſtat Hier. Cardani) & Tonitru, in cujus cauſis explicandis, multæ ſunt Philoſophorum fluctuationes. Id quidem manifeſtum eſt, accendi aliquos vapores ſulphureos, occultum verò, quomodo fiat iſte impetus. Peripatetici volunt, accendi fulgur per aliquam Antiperiſtaſin, quod Honor. Fabri rejicit, quanquam id ſuo tamen modo tolerari poſſit. Non ſimplicem hic accenſionem eſſe, omnes circumſtantiæ nos docent; illa enim celeritas & vibratio oculis apparens, illi mirabiles effectus, innuunt, exploſionem aliquam eſſe cum iſta accenſione conjunctam. Quod quidem negat fieri poſſe Hon. Fabri, mihi autem non adeò abſurdum videtur, qui exiſtimo in nubibus fieri poſſe ſeparationem quandam partium, ita ut particulæ quædam ſulphureæ, vel ſulphureæ ac nitroſæ ſimul, uno aliquo loco junctim conſiſtant, circumdatæ craſſis quibusdam nubibus aqueis, quæ ſatis quidem molis circumponere poſſunt particulis incluſis, atque illas premere, ut non aliter hic teneantur, atque in tubo quodam metallico. Illæ ut accendantur, facilè fieri poteſt; motu enim interno agitari poſſunt, vel extrinſecus advenire ſulphureæ quædam exhalationes, maſſam illam particularum ſulphureo-nitroſarum accendentes, quæ ſtatim cum impetu diſploduntur. 4

Joh. Mayow violentam quandam concuſſionem hujus flammæ cauſam agnoſcit, ſed tamen illam procedentem à nubium ſuperiorum, condenſatarum & conglaciatarum, lapſu. In quo ille Carteſium ſequitur, qui hanc cauſam in tonitru aſſignavit. Simile illud, quod dat, planè mihi non exprimere fulguris naturam videtur; ſi ſilicum minutiſſimarum congeries immenſâ concuſſione adeò valide exagitaretur, ut ex particulis ejusdem innumeris, invicem alliſis, ignis ſcintillulæ penè infinitæ excuterentur, ita flamma quædam levior, per totam ſilicum congeriem propagata, ſubitò accenderentur. Ita exiſtimat ille particulas nitro-aëreas, inter particulas aëreas diſſeminatas, ob violentam athmoſphæræ concuſſionem, in motum talem concitari poſſe, qui ad lucem excitandam requiritur. Sed, ut verum fatear, in his ſpeculationibus plus mihi ſubtilitatis, quam veritatis ineſſe videtur. Ex lapſu certè nubium tam inſolitas operationes deducere, res 5

Fff fff fff ff 3 mihi

mihi incredibilis videtur, qui illum lapſum nubium planè imaginarium eſſe exiſtimo: Quanquam enim in nubibus congelari poſſunt aquæ, non ſunt tamen illæ molis continuæ, ſed pro minutiſſimas partes ſparſæ, & in aëre libratæ, unde cadere non poſſunt à ſe invicem avulſæ, quemadmodum corpora contigua, ſed continuâ quâdam inclinatione deorſum ferentur, ſine aliquo ſtrepitu notabili, undè non poteſt cauſa tonitrûs deduci prima (quanquam non negem ad propagationem ſoni poſſe contribuere,) multò minus fulgur, quod quomodo ex conglaciatorum corporum colliſione oriri poſſit, nec ſenſibus, nec ratione, percipio. Videmus ſanè, & ſentimus, aërem tempore tonitrûs calidum ad ſqualorem usque, quod arguit certè, particulas eſſe ſulphureas in aëre. Videmus, ſpiritus nitri & tartari, in vitro miſtos, adeò exæſtuare, ut cum disruptione vitri diſplodantur. Cur idem non fieri poteſt in vaporibus ejusdem naturæ, qui nihil aliud ſunt, quam ſpiritus ſulphurei & nitroſi rarefacti? quid prohibet illos in unum locum compingi poſſe intra cavum aliquod nubis denſioris, cum ipſi tùm gravitatem aëris ſatis ſentiamus? videmus ipſi, quod fulgura in terram ipſam penetrent, cum quibus tamen conjunctas eſſe non videmus nubes quasdam glaciales. Si vel ſenſus noſtros conſulamus, non aliter apprehendere poſſumus naturam fulguris & tonitrus, quam ut ſtatuamus, primum materiam aliquam ſulphureo-nitroſam explodi, ſecundò ab hac explusione ſubitanea impetum primum fieri in nubes denſas, & in omnem, quaqua patet, aërem, per quem prima illa concuſſio, *multiplicatis circulis, ut in* omnibus ſonis fieri ſolet, propagatur. Hinc alliſio frequens eſt, & repercuſſio ſoni ad montes & ædificia editiora, quæ multiplicata repercuſſio efficit nobis continuitatem iſtius ſoni. Ac fuit fortaſſis prima illa aëris ſub exploſione concuſſio non adeò valida, quæ dehinc ex repercuſſione ſonum tàm formidabilem parit. Illuſtrat rem hanc experimentum à Varenio, *Geograph. Gen. lib. 1. p. 385.* allatum è Davidis Frölichii obſervatione quâdam, de Hungariæ monte Carpatho. Is, in ſummitate rupis editiſſimæ, quæ etiam Alpes vinceret altitudine, tranquillum planè & ſubtilem aërem offendit, ut ne pili quidem motum ſentiret, cùm tamen in depreſſioribus montibus ventum vehementem expertus fuiſſet. Exploſit illic ſclopetum, quod non majorem ſonitum primum præ ſe tulit, quam ſi tigillum, vel bacillum, confregiſſet, poſt intervallum autem temporis murmur prolixum invaluit, inferioresque montis partes, convalles & ſylvas, opplevit. Deſcendendo intra convalles, cum iterum ſclopetum exoneraret, major & horribilior fragor, quam ex tormento capaciſſimo, ortus fuit, veritusque ille eſt, ne totus mons concuſſus ſecum corrueret, & duravit hic ſonus per ſemiquadrantem horæ, usque dum abſtruſiſſimas cavernas penetraſſet, ad quas aër undique multiplicatus reſiliit. Ex iſta obſervatione ſatis patet, ſonum

Digitized by Google

ſonum illum in tonitru poſſe è non adeò forti exploſione oriri, & repercuſſione tantùm ita intendi. Non itaque confugiendum eſt ad imaginarios illos nubium lapſus, quos in tonitru fingit Carteſius, inductus analogiâ iſtius ſoni, quem nives, è ſummis montibus deciduæ, efficiunt tonitrui ſimilem, è cujus tamen nivis lapſu nubium lapſum fingere non poſſumus.

Nullum eſt in tota natura phænomenon, quod magis attonitos reddat animos vulgi, in rerum cauſis indagandis ignari, multa quoque ſuperſtitionibus data ſunt. Quid in mentem venerit, neſcio, certè à ſuperſtitione parùm abeſt, quod Diabolum faciat cauſam tonitrus, quod & Helmontius fecit. Bodinus tamen Dæmones elementares fingit, quibus, una cum Strozza, tonitrua, & Meteora reliqua, adſcribit in ſuo *Theatro naturæ*. Etiam Lutherus, *in Comm. in Gen.* (ſi rectè memini,) omnia Meteora, præter Iridem & Cometam, à Diabolo eſſe dicit. Eſt & nonnullorum ſuperſtitio, per incantationes ſagarum poſſe excitari tonitrua & grandines, aliasque tempeſtates, ad quas avertendas ſuperſtitio alia remedia invenit. Contra quam hominum opinionem profanam inſurgit S. Agobardus ſingulari quâdam Diſſertatiunculâ, quæ reperitur inter opera ejus, à Stephano Baluzio edita, *Tom. I. p. 145.* legi poteſt circa naturam fulminis Gvalth. Charletoni *Inquiſitio Anatomico-Phyſica prima*, quâ Anatomen pueri cœlo tacti inſtituit. Londini A. 1665. *in 8vo* edita, in qua multa curioſa. Solet & hic de lapidibus fulminaribus quæri, quales extare aliqui credunt, aliqui planè pro fabula habent. Sanè Charletonus rem totam habet pro ficta, quæ, ſi naturam ipſam conſiderare velimus, ejusque operandi methodum, non potuit generari in nubibus. Qui vulgò oſtendi ſolent, è terra plerumque effodiuntur, unde ſuſpicio eſt, radios fulminares, terram penetrantes, arenam, quam fortè offendunt, in talem aliquam maſſam lapideam, per vitrificationem quandam, colliquare. Hiſtorica de fulmine multa videantur ap. Voſſium *lib. 3. de ortu & progreſſu Idololatriæ, c. 7.* De variis fulminum generibus, & mirabilibus operationibus, legatur prolixius is, quem laudavi, Charletonus, & Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 5. prop. 4.* Videantur & variæ obſervationes *in Actis ſocietatis Anglicæ p. 446.* de quadam fœmina, quæ tonitru audito, in choleram incidebat, perſeverans in vomitu & profluvio ventris, quoad durabat tempeſtas. Nec indigna lectu eſt relatio de miris fulguris effectibus Stralſundiæ *ib. p. 2084*, Artificialia etiam fulmina, ex nitro & tartaro, arte excitari poſſunt Chymica. Tale eſt auri fulminantis Phænomenon, cujus per tartarum fit præparatio. Sed & abſque tartaro hoc poteſt parari. 6

De reliquis Meteoris ignitis non attinet multa dicere. Illa enim ab aliis Phyſicis prolixè ſatis tractantur, & ſunt eorum cauſæ ſatis manifeſtæ. Legi poſſunt, qui de Meteoris in univerſum ſcripſerunt Libertus Fromon- 7

dus,

Digitized by Google

dus, &, qui illo longè accuratior eſt, Nicol. Cabæus, &, poſt illos omnes, J. Bapt. du Hamel *in loco ſuperius citato*. De Meteororum cauſis Theod. Oſius, *in Sylva ſua novarum Opinionum*, (Francof. 1669. *in 12.*) *cap. 9.* more ſuo quædam philoſophatur, quibus non eſt, ut immoremur.

CAP. XXV.

DE IRIDE, AC RELIQVIS METEORIS EMPHATICIS.

§. 1. Iris, & colores ejus, e radiorum ſolarium refractione orti, conſiderationis ſunt Opticæ. Scripta Joh. Marci Marci & Franc. Mariæ Grimaldi de ea commendantur. 2. Figura ejus circularis. Iris ſecundaria. Irides artificiales in aqua guttis & priſmate. 3. Parhelii, & reliqua Meteora emphatica.

1 INter Meteora emphatica Iris præcipuum locum tenet, pulcherrimum aëris phænomenon. Circa cujus conſiderationem tota doctrina optica impendenda eſt, tota refractionum & reflexionum doctrina huc pertinet. Mirabilis enim illa radiorum ſolis in guttis ſingulis nubis rorantis refractio & reflexio omnem colorum familiam parit, nigredine & albedine exceptâ. Tota itaque hujus Phænomini conſideratio videtur ad Opticam eſſe remittenda. Nam, cum ipſo intuitu Iridis colorum *iſta generatio fiat, per* radiorum illas reflexiones, tota ad illam doctrinam pertinet. Quæ ſpeculationes tam ſunt ingenioſæ & multæ, ut integrorum librorum materiam quibusdam ſuppeditaverint. Præcipuè magnâ induſtriâ ſingula ejus argumenti delineata ſunt à Joh. Marco Marci in libro Pragæ A. 1648. edito, cui titulus: *Thaumantias, ſeu de arcu cœleſti*; ubi de Iridum poſitu, concentricitate, variis coloribus, variis apparitionibus, de Iridibus lunaribus, halonibus, ſimilibusque phænomenis, prolixè admodum agit, & penè omnem opticæ doctrinam, omnem de natura lucis & colorum contemplationem, exhaurit. Poſt illum nuper Franc. Maria Grimaldus, in ſua *Phyſico-Matheſi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. *in 4to* edita, poſt præmiſſam generalem de luce tractationem, totum librum inſumit in explicatione iridis, velut cujusdam complementi totius hujus doctrinæ, quæ omnia, ſi hic enarrare vellemus ſpecialius, multum nobis temporis inſumendum eſſet.

2 Duo ſunt in Iride conſideranda: Circularis illa figura, coloris, & ordo colorum. Figura illa circularis & arcuata nobis apparet, & quidem ſemicirculum æquans. Quod ſi quis eſſet in ſupremo aëre, & oculus inter ſolem & roridam nubem ſtatueretur, integrum orbem videret. Certum autem eſt, unicuique ſuam iridem videri. Iris etiam ſecundaria eſt, quando radii,

Digitized by Google

radii, infimo guttarum quadranti incidentes, poſt duas refractiones, & totidem reflexiones, ſub iisdem conjugationibus, ſub majore tamen elevationis angulo, emergunt, atque oculo incidunt. Igitur eosdem colores, ordine tamen inverſo exhibent. Videatur quoque Honor. Fabri *tr. 3. Phyſic. lib. 1. de coloribus, propoſ. 210. 207. 208. & tr. 6. lib. 4. prop. 12.* Ubi ſpeciales quasdam quæſtiones adducit & reſolvit, abſurdas autem quorundam opiniones de iride inverſâ, & aliis, rejicit. Poſſunt iridis colores exprimi per artem hydraulicam, ubi eâdem ratione in guttis ſingulis ſolis imago ſe conſpiciendam præbet, & colores iidem apparent. Eadem ratio vitri eſt, quod Prisma vocatur; prout enim illud variè vertitur & invertitur, colores variegati apparent, quorum productionem idem Honoratus Fabri locis laudatis docet.

Quod attinet alia Meteora, quæ Emphatica dici ſolent, qualia ſunt Pa- 3
relii, virgæ, corona ſeu halo, aurora Borealis, vorago vel hiatus, de iis omnibus non poſſunt adeò multa dici, quæ non jam pridem ſint ab aliis dicta. Et ſatis eorum natura patet, ſi naturam Iridis habeamus ſatis exploratam, aut reflexionum ac refractionum doctrinam ex Opticis probè teneamus. De Pareliis vide obſervationes *in Actis Soc. Angl. p. 953. Edit. Angl. & 1065.* ubi ſchematiſmus etiam additur. Videatur quoque de his omnibus Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 4. prop. 8. 9. 10. 11.*

CAP. XXVI.
DE IGNIBUS SUBTERRANEIS ET TERRÆ MOTU.

§. 1. *Ignium ſubterraneorum exiſtentia & cauſa diverſa. Scriptores varii de montium ignivomorum incendiis.* 2. *Terræ motuum cauſa (quarum præcipua eſt ignis ſubterraneus,) differentiæ, ſonus mugitui ſimilis, effectus & præſagia.* 3. *Franc. Travagini obſervationes de terra motu Raguſiano, quibus motum terræ diurnum aſtruere conatur.*

SOlent aliqui ignes ſubterraneos, quanquam impropriè ad Meteora re-
vocare, uti & terræ motum, de quibus hoc loco nobis quædam dicen- 1
da ſunt. Eſſe ignem ſubterraneum experientia teſtatur, paſſim enim ille graſſatur per totum terrarum orbem, ut ex montibus ignivomis videre poſſumus, & ex integris quibusdam torrentibus igneis, quos nuper in Ætnæ incendio obſervatos fuiſſe, fama eſt. Sunt tales ignes ſubterranei vel caſu aliquo accenſi per ignem fodinæ alicui injectum, uti à paſtoribus aliquando fodinis carbonum ignis admovetur, qui, ſemel accenſus, cum pabulum nonnunquam deficiat, inextinctus deinde manet, & per intervalla, prout major minorque accedit ventilatio, vel increſcit, vel decreſcit, vel etiam fulminis afflatu ignis excitari potuit, vel ex aliqua colliſione, aut

 effer-

efferveſcentia corporum, vel potuit ille ab initio mundi perduraſſe. Id certum eſt, magna eſſe in terra ignium receptacula, quæ æſtuaria vocat Kircherus *in Mundo ſubterraneo*, ubi nobis ea ad oculum depingit, quæ tamen ipſe non viderat, niſi quantum vidit in Ætnæo illo incendio noviſſimo, illo ſcil. de quo Paulus Bocco, in libro, cui tit. *Recherches Curieuſes*, magna diligentia egit. Vide & *Acta Soc. Angl. p. 967. Ed. Angl.* De incendio Veſuviano ſcripſit Joh. Baptiſta Maſculus teſte Craſſo *in Elog. hom. Erud. P. I. p. 353.* & Antonius Santorellus teſte eod. *p 295.* Vinc. Alſarii *Veſuvius Ardens* Romæ anno 1632. Jul. Cæſ. Braccini autem *Trattato dell' Incendio, fatto nel Veſuvio*, Neapoli eod. A. *in 4to* prodiit. Scripſit &, occaſione incendii Veſuviani Petrus Caſtellus, Medicus Romanus, Librum, cui tit. *Incendio del Monte Veſuvio*, Romæ Anno 1632. *in 4.* editum, de omnibus locis locis ardentibus, differentiis ignium eorum, ſignis, prognoſticis, remediis. Scripſit & nuper Thomas Ittigius *Lucubrationes* aliquas *de Montium Incendiis*, Lipſiæ anno 1671. *in 8vo* excuſas, in quibus omnium terrarum montes ignivomos recenſet, & quicquid ab Autoribus de iis traditum eſt, colligit, tam hiſtoriarum, quam cauſarum. Qui tamen, ut apparet, Caſtellum non legit, nimisque prolixus eſt in digreſſionibus & citationibus, parum interdum ad rem facientibus. Conferri quoque poſſunt Mart. Schookii *de Veſuvio ardente* Diſputationes.

Ex incendiis ignium ſubterraneorum terræ motus oriri ſolet, quanquam non ex ſolis, nam ex aliis etiam cauſis terræ motus oriri poſſunt. Habent tamen & illæ pro cauſa remota, ſi non proxima, ignem ſubterraneum. Quando enim halitus comprimuntur uno in loco, quando venti in ſubterraneos ſpecus intruduntur, unde exitum invenire non poſſunt, quando aquæ cavernarum capacitatem occupant totam, poſtea rarefactæ exitum quærentes; id fieri tamen non poteſt absque ope ignis ſubterranei, absque quo ſi eſſet, omnia quieſcerent. Principi itaque huic cauſæ imputandus eſt terræ motus, cœteris quaſi ſecundariis. Scripſit aliquis homo militaris, Alex. Achilles Tr. germanicum von den Grundurſachen der Erdbebungen / in quo cauſam illorum vere ad ſpirituum mineralium mutuum inter ſe refert conflictum. Nam qui, cum Bodino, ad Genios motores confugiunt, citra neceſſitatem ſuperſtitioſi ſunt. Sunt & multæ aliæ ſuper hac re fabulæ, quibus non eſt, ut immoremur. Terræ motuum genera ſecundum cauſas differunt. Qui a ſolo igne excitantur, omnium ſunt validiſſimi, qui ab aqua aut halitu procedunt eundem quidem ignem præſupponunt, ſed non tam potentem & copioſum, ideoque remiſſior in illis motus eſt. Aliqui terræ motus diſtinguunt ex varietate ipſius motûs, cum vel terra tremit, vel diverſi terrarum tractus invicem arietant, vel quando movetur terra navigii inſtar. Sed inutilis eſt illa diviſio, & ex accidente deſumta, quæ nullam facit veram & ſpecificam

ficam differentiam, & ſolet motus determinationem ſuam ab ipſa locorum conditione adipiſci. Solet terræ-motum fragor quidam & mugitus comitari, qui ſonus eodem modo formatur, quemadmodum tonitru in nubibus, niſi, quod concluſio aëris lentius trahat ſonum, & in reflectat, unde mugitui ſimilis fit, qui in tonitru per novos impetus ſemper videtur frangi. Terribilior autem ſonus omnis videtur in loco occluſo, unde fieri credo, ut lapillus, fontibus injectus, ſpecu quodam concluſis, tantos tumultus excitet, de quo tam mira vel fabulantur, vel memorant, nonnulli. Effectus terræ motui varii tribui ſolent. Ædificia evertit, facit ut terræ tractus aliquando ſitum mutet, ut tecta inter ſe arietare videantur, ut integræ civitates abſorbeantur, ut novi lacus, vel nova flumina, prodeant, ut montes aſſurgant, ut peſtilens aliquis halitus aërem inficiat. Sunt & certa ſigna vel præſagia terræ motuum, de quibus prolixè agit Petrus Caſtellus, *in libro ſupra laudato*, è quo in Compendium traxiſſe videtur Honor. Fabri *tr. 6. lib. 2. propoſ. 22. & ſeqq.* qui & de terræ motu artificiali *prop. 30.* agit, ejusque rationes cum naturali comparat.

Ex hoc terræ motu Franc. Travaginus argumentum nuper petiit, quo motum terræ diurnum probare voluit. Is ſc. in terræ motu Raguſiano, maximo illo & memorabili, ſingularia quædam obſervavit Phænomena, quæ ille contingere non potuiſſe putat, niſi ſtatuatur terræ motus diurnus: Obſervavit ille, (1) terram motam fuiſſe ab occidente ad orientem, & reciprocè ab oriente in occidentem, ita tamen ut ſuccuſſionem non ſenſerit. (2) Obſervavit, canales omnes, ab oriente ad occidentem recta lineâ deductos, undas ſuas ſecundum eandem lineam refluas ac reciprocas habuiſſe, in canalibus verò, qui à ſeptentrione ad meridiem ducuntur, easdem undas fuiſſe laterales ab una ripa ad aliam, ſeu ab oriente ad occidentem. (3) Obſervavit, quod Campanilia, atque aliæ fabricæ erectiores, eodem modo vibratæ fuerint, & quicquid ex domorum laquearibus aliquo fune ligatum pependit. Id obſervavit ille Venetiis in Muſæo ſuo, cum Raguſæ terræ motus vis eſſet maxima, eo verò in loco duplicem illi motum obſervarunt, unum motum ſuccuſſionis, quo terra ab imo in altum ſuccutiebatur, & alterum motum lateralem, quo terra videbatur deferri ab occidente in orientem. Et hunc terræ motum lateralem, ut appellat is accipit in argumentum probandi motus diurni terræ. Ab ipſo enim terræ motu, qui per ſuccuſſionem fit, illum non procedere, argumentis è Mechanicâ petitis demonſtrare laborat, ideoque exiſtimat, mota per ſuccuſſionem tam vaſtâ terræ portione, vorticem, in quo terra defertur, tumori huic obvium terræ ultra centrum motæ occurrere velut obici cuidam, & illum motum ab oriente ad occidentem efficere, quem durante terræ globo in ſtatu quieto, obſervare non poſſumus, quemadmodum is, qui in cymba quadam dormiens

ſecundo flumine defertur, ubi verò obex objicitur cymbæ, tùm demum obſervat, ex variato motu vel impedito, illum, quo antea deferebatur, qui in iſta cymba quietus aderat. Hæc fundamenta ſunt, quibus illam ſententiam ſuam ſuperſtruit, quam ut probet, varias, ex Mechanica demonſtrationes adducit, quæ quidem ipſæ in ſe aliquo loco haberi merentur, ſed quoniam ipſius obſervationis non adeò certi eſſe poſſumus, ne quid fortaſſis Autorem fefellerit, ideo inter conjecturas referenda eſt illa obſervatio.

CAP. XXVII.

DE METEORIS AQUEIS.

§. 1. Natura & Phænomena nubium. 2. Nebulæ & pluviæ, imprimis prodigioſæ. 3. Speciatim pluvia ranarum fictitia. 4. Roris, de quo Job. Nardii Lib. commendatur, & Rabbinorum commentum de aqua maſculina Nilum fæcundante explicatur. 5. Cujus occaſione digreſſio inſtituitur de plantarum florumque reſuſcitatione, ope roris, aut artificiis aliis, imaginaria, & Franc. Lanæ productione illorum abſque ſemine, quæ in dubium vocantur, nec non anguillarum beneficio roris procreatione. 6. Natura & hiſtoria productorum roris, mellis ſcil. 7. Sacchari. 8. & Mannæ, de quo Magnenus & Salmaſius ſcripſere. 9. Nivis origo, figura varia; Hexagoniſmus, uſus Medicus a Thoma Bartholino expoſitus, albedo emphatica, a Gotfr. Vogtio illuſtrata, fæcundandi. Sal nivis liquida ſubito coagulans. Glacies ex nive artificialis. Spiritus vini ope nivis, abſque igne, deſtillatus. 10. Grandinis formatio, portentoſa ſæpe magnitudo, figura ovalis, liquefactio ſubita, harumque cauſa. 11. Pruina e rore concreto formatio. 12. Judicia de Scriptoribus Meteorologicis, præſertim Nic. Cabæo, Lib. Fromondo, Rob. Fluddio, Ren. Carteſio, J. Bapt. Hamelio, & Mich. Watſono.

1 AD Meteora Aquea pertinet primò nubes, quæ nihil eſt aliud, quam congeries halituum cum aliquo denſitatis gradu, quam aëris frigus in illa producit. Tamdiu ſurſum tendit, quamdiu frigori occurrenti non ſiſtitur, libratur tamen in aëre, nec deorſum cadit, quoniam gravior eſt aër, ut inepti ſint, qui nubes vel à Deo, vel ab Angelo, vel ab aliqua magnetica vi, ſuſtineri putant. Nubium altitudo varia eſt, prout ipſæ graviores vel leviores ſunt. Pluvioſæ enim nubes terræ ſunt viciniores, quam ſiccæ. Varii ſunt earum colores, vel prout ſoli objectæ ſunt, vel ut aquæ, nivis, grandinis multum admiſtum habent, ſed de iis vulgares etiam Phyſici.

2 Pertinet & huc nebula, craſſior ſcil. nubes, quæ terræ incubat. Quas nebulas præcipuè habent loca illa, quæ magnam roris vim habere ſolent, ut

ut paluſtria & fluviatilia. Pluvia ex vapore concreſcit, cujus analogiam in aquis deſtillatis habemus. Eodem enim modo vapores aſcendentes reſolvuntur. Totus ſcil. globus terreus magnum æſtuarium eſt, unde vapores humidi ſurſum lati tandem frigore cohibente colliqueſcunt, & in guttulas conglomerati decidunt in terram, quod intra ipſa terræ viſcera fieri nonnunquam ſolet, teſtibus metallifoſſoribus. Circa ipſam pluviam, & ejus rationem non admodum multa ſunt conſideranda, res enim manifeſta eſt, & per ſe patet. Quod verò nonnulla adjuncta ejus attinet. Præſagia pluviæ, ſalutiferos vel peſtiferos effectus, ventos eas vel efficientes, vel impedientes, de iis Honor. Fabri videatur, *tr. 6. lib. 3. propoſ. 118.* Differt verò pluvia à communi aqua multis modis. Nam prout ſolum ſe habet, unde educti fuere vapores, ſi illud paluſtre vel uliginoſum, foetebat interdum pluvia, ſi arenoſum, purior erit illa, ſemper tamen plus habet admixtum ſalis nitroſi, vel alterius etiam ſalis, ſi tellus ſubjecta illo abundet. Videmus etiam in quibusdam terræ partibus pluvias maculare veſtes & corpora, ubi fortaſſis nimius ſolis æſtus plus ſalinarum particularum illis miſcuerit. Veroſimile quoque eſt, multa per aërem vagantia minima inſecta, vel eorum ova ac ſemina, miſceri cum aqua pluvia, unde fortè eſt, quod in papiliones mutatæ fuerint pluviæ guttæ. De quibus habetur *in Actis ſociet. Angl. p. 402. Edit. Angl.* Idem in rore obſervatum fuiſſe monſtrat. Thomæ Henshaw obſervationes, quæ referuntur *in Actis Angl. p. 25.* De prodigioſis pluviis multa à multis ſolent dici, ſed plurima in iis fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Quod lacte, ſanguine, pluerit, id coloris tantùm ſpecie fucum aliquibus fecit; poſſunt enim pluviæ multa miſceri, ſi ex terra evehatur, poſſunt contrarii nonnunquam ſpiritus ſalini, quales multi habentur in nubibus, tales colores producere, quos vulgus ex coloris ſimilitudine judicat vel lacteos, vel ſanguinolentos. Quod lapidibus, frumentis, muribus, piſcibus, imò vitulis etiam, pluerit, narrationes ſunt, quæ fidem ſuperant, ideoque ad aniles fabulas relegandæ. Vulgò enim facilè fucus fit, in cauſæ Elenchis frequenti.

Pertinet & huc illa opinio quorundam, quod ranis pluat, ſuntque qui ſe *αὐτόπτας* teſtes profiteantur, quos tamen & ego falli credo. Joh. Marcus Marci hîc iterum in Ideis ſuis præſidium quærit: putat enim ideas, per pluviam delatas, ſtatim ut in terram cadunt, corpus ſibi quoddam ex limo fabricari. Quod certè nimis Metaphyſicum eſt, ne dicam ſuperſtitioſum. Franciſcus Rhedi, Patritius Aretinus, *in libro* doctiſſimo *de inſectis*, idem argumentum etiam tractat, cujus hæc ſententia eſt: Ranæ illæ, quas, decidente pluvia videmus, diebus aliquot ante lapſum pluviæ natæ ſunt, & in ſicco morantes inter dumeta & ſaxa, vel terræ cavitates deliteſcunt, &, quia terræ concolores ſunt, ſubſidentes & immotæ à pulvere haud facilè diſcernun-

nuntur. Cujus ille evidens argumentum adducit, quod ſtomachum plenum cibi, & inteſtina plena excrementorum, eo ipſo, quo natæ creduntur, momento habent. Adducit & hujus ſuæ ſententiæ confirmatorem Theophraſtum Ereſium, Ariſtotelis diſcipulum, cujus libelli titulus & argumentum in Bibliotheca Photiana refertur περὶ τῶν ἀθρόως φαινομένων ζώων, *de animalibus ſubitò apparentibus*. Mihi videtur illa valde veroſimilis ratio, cui addi hoc poteſt, odore pluviæ & roris evocari plerumque iſta animalcula, uti & lumbricos; iſtis enim ſuccis, veluti lacte aliquo, nutriuntur. Honor. Fabri *Tract. 6. lib. 3. propoſ. 118. §. 17.* ſtatuit, non quidem cum pluvia dicidere ranas, ſed tamen poſt lapſum guttarum generari; quod mihi certè veroſimile nulla ratione videtur. Non enim video, quâ ratione penè in inſtanti corpus aliquod generari poſſit, quod habet partes ſuas organicas, & non eſt minimæ quantitatis, ut certè ſucceſſione aliquâ temporis opus ſit, dum partes tot producantur. Remittit nos ad librum ſuum *de animalibus*, qui nunc non eſt ad manus.

Inter Meteora aquea Ros quoque eſt, qui parùm differt à pluvia, niſi quod videatur magis imprægnatus ſpiritibus ſalinis & nitroſis. Ejus vis frequentior autumno & verno tempore, quia major tunc humor in aëre regnat, ſolis verò calor temperatior eſt, ut non ſtatim conſumat. Nubilo & ventoſo cœlo non apparet, tùm, quod venti vapores diſſipent, tùm, quod unà cum nubibus elevetur. Si acrimoniam nimiam admixtam habet, nocet interdum frugibus. Tempore plenilunii major eſt roris copia, ſtatim poſt occaſum ſolis cadit. De illo elegantem *Diſquiſitionem phyſicam* peculiarem ſcripſit Johan. Nardius, Florentinus, Florentiæ Anno 1642. *in 4to* juris factam publici, in quo libello multa curioſa ad rorem ſpectantia, disquiruntur. Multum autem facit ad vegetationem plantarum, & ad fœcundationem illarum, quoniam multum ſalis nitroſi admixtum habet. Hinc Cabaliſtæ rorem & pluviam vocant aquas ſuperiores & maſculinas, aquas verò inferiores, ut flumina, aquas fœmininas. Quare *Baal Tobh Haarez fol. 28. Col. 4.* De Nilo fluvio ita, vel fabulatur, vel argutatur: Deum ſingulis annis, circa ſolſtitium, M. Junio, dejicere guttam unam, pilæ magnitudine ex aquis maſculis in medium Nilum, quæ gutta ſe habeat, ut fermentum ad maſſam. Omnes enim aquas Nili efficit maſculas, ut proinde Ægyptus non egeat pluviis. Hanc guttam dicit Abrahamum precibus ſuis impetraſſe. Fabuloſum ſanè illud & ſuperſtitioſum apparet, nullibi enim fœcundius eſt, quam apud Rabbinos, nugarum promtuarium. Mirè tamen convenit cum illis, qui obſervant, circa ſolſtitium nubeculam aliquam primum incubare exiguam Nilo fluvio, unde efferveſcere ille incipiat. Quoniam tàm multa heterogeneorum corpuſculorum admixta ſunt rori, reſolutione artificioſa, & ſalia, & ſpiritus inde elici poſſunt, ad nitri

tri naturam accedentes, atque inde vis tanta vegetandi in rore eſt, ob ſummam nitri volatiliſationem, quod principium fœcundans & terræ, atque ita penitiſſimè ſe inſinuat fibrillis plantarum. Ex ſale roris menſtruum aliqui conficere laborant, quod aurum ſolvere poſſit. Vid. Henr. Nollius *in Hermetica Medicinâ* & Nardius *in dicto libro*.

Rori etiam adſcribenda eſt, ſi qua eſt, Plantarum reſuſcitatio: Notum 5
enim eſt celebrari à Chymicis quandam plantæ è cineribus reproductionem, de qua multis dubitatum fuit, & dubia adhuc ſuperſunt de vera & reali productione, quam nemo, quod quidem cognitum ſit hactenus, præſtare potuit, niſi quod hiſtoriolæ quædam circumferantur, quibus fides haberi nequit. Poteſt tamen beneficio roris bona quantitas ſeminis herbæ vel floris alicujus, per infuſionem continuam & calcinationem, ad ſolem, in vitro clauſo, ita præparari, ut, admoto poſtea igne cineri, idea floris vel herbæ, per vapores repræſentetur in vitro, quæ tamen ſpecies, remoto calore, iterum concidit. Modum illum Jac. Gaffarellus deſcripſit quodam in libro, ac inde Kircherus *in Mundo ſubterraneo, lib. 12. ſect. 4. pag. 414.* & Harsdörfferus in den Mathematiſchen Erquickſtunden. Paracelſus quoque, *lib. 6. de natura rerum*, ex ligni combuſti cineribus plantam excitare docet, & modum aliquem præſcribit confusè admodum, quo certè quid effici poſſit, dici non poteſt, ne credo ab ipſo Paracelſo fuiſſe tentatum. Joſ. Quercetanus refert de Medico Cracovienſi, qui pulverem habuerit ex plantæ cujusvis partibus, pluribus quam 30. vitris contentum, admota lucerna plantam, omnibus partibus abſolutam, ſuccreſcentem exhibentem. Refert & Pet. Borellus *Cent. 3. obſ. 71.* fuiſſe peregrinum quendam Pariſiis, qui in vaſibus ſigillatis roſæ, tulipæ, & aliorum florum, aqua ſemiplenis, reſuſcitationes, quinque aſſium pretio, admoto igne, oſtenderit. Habet & idem exempla alia. Petr. Servius, Urbani VIII. Medicus, conſpexit roſam ex cineribus uſtis, ſolerti & ingenioſo artificio excultis & elaboratis, 24. horis natam, adultam profectamque. Vid. *Tract. de Naturæ & Artis miraculis.* His illi exemplis probant ejus rei poſſibilitatem, quam, niſi ipſi mihi aſpiciendi copia detur, non poſſum facile mihi perſuadere.

Sanè, quod fumos & vapores, ideam floris repræſentantes, attinet, non præfractè equidem negaverim, poſſe talem ſpeciem exhiberi, ſed ſcio tamen, quam nobis ipſis ſæpè imponamus, ut videre nos credamus, quæ videre cupimus. Quam enim facilè eſt, in fumo volubili, aſcendente, deſcendente, aliquas ſpecies ſibi imaginari, ut in nubibus ſolemus. Quod Borellus, *Cent. 3. Obſerv. p. 279.* refert, pomorum ſuccum congelatum mali figuram exhibuiſſe, id certè novum non eſt, & nihil miraculi habet. Novimus enim congelationes omnes virgatas eſſe & ſtriatas, ut videmus in vaporibus feneſtræ

conge-

congelatis, quas figuras Borellus, obſervator alias non ſatis Lynceus, pro mali quadam figura potuit accipere. Simile & illud eſt, quod in conditura fructus Ribium, ſaccharo confecta, vidit multas figuras, folia ejus arboris optimè referentes. Oleaginoſa enim omnia facilè in tales formas abeunt, in circulos multos & globulos, quos etiam circumſpectus obſervator pro foliis arborum veneratur. Incidit hic mihi in memoriam aliud artificium Franc. Lanæ, Jeſuitæ, *in lib. ſæpius citato*, de floribus & fructibus ſine ſemine productis. Is ſc. bonam quantitatem florum de pomis aurantiis indidit dimidiæ libræ olei amygdalarum dulcium, cum exiguo alumine, qui, vitro benè cuſtodito & obſervato, ſoli per menſem ſunt oppoſiti, usque dum putrefierent. Poſt menſem oleum imprægnatum in alia vaſa vitrea effudit, & ſepoſuit, ubi proximo vere vidit enatos flores, & poſtea mediâ æſtate fructus, poma ſcil. minutula ejusdem coloris & odoris cum pomis aurantiis. Mira certè illa eſſet metamorphoſis, quæ planè mihi non ſit veroſimilis, ut multa alia ejus Autoris.

De Plantæ reſuſcitatione ex cineribus legi poteſt Athan. Kircherus *L. 12. Mundi Subterr. Sect. 4 p. 414.* qui ipſe teſtatur, exhibuiſſe ſe Reginæ Chriſtinæ phænomenon illud, illam verò incurioſam, cùm è manibus dimitteret, vitrum illud fregiſſe, & ſimul artificium perdidiſſe. Kircherus de eo integrum librum pollicitus eſt. De cætero, quæ pertinent ad hujus *experimenti* vel veritatem, vel falſitatem, & alia ſimilia, congeſſit ſingulari *Diſſertatione de reſurrectione plantarum* Gotfr. Voigtius, quæ reperitur in *Curioſitatibus* ejus *Phyſicis*. Notari etiam debet ſingulare illud arcanum producendi anguillas M. Majo beneficio roris, quod agricolas, duobus ceſpitibus graminoſis ac rorulentis, ſibi in margine piſcinæ ſuperimpoſitis, in Belgio efficere, in itinere meo didici, referentibus id nonnullis, quibus non crediſiſſem, niſi poſtea, in Abrahami Mylii ſcriptum *de origine animalium* incidens, idem illic experimentum legiſſem *pag. 101.* quod hactenus nemini è ſcriptoribus naturalibus obſervatum eſt, ſi J. Bapt. Portam exceperis. Verba Mylii, *in Ep. de Transmutat. Metall. p. 38. 39.* recitavi. Veroſimile hoc experimentum videtur, quod nullum in anguillis reperiatur ſemen, nulla organa generationis, ac multa proinde de illarum origine Scriptoribus Hiſtoriæ Naturalis fuerit Diſputatio, quæ jam ſublata eſſet, ſi veritas ſua huic experimento conſtaret.

6 Habet & Ros ſua quædam producta, de quibus etiam hic agendum. Eſt verò inter illa primum mel, quod ex rore conſtare, vel in rore contineri, ſenſibus aſſequi poſſumus, ſi ſcil. vapore abeünte, obſervaverimus, ſubſidere in vaſis fundo materiam mellei penitus coloris, odoris atque ſaporis. Eſt ſcil. aliqua oleaginoſitas, ex terra per calorem elevata, & partim

ex

Digitized by Google

ex aëre decidit in caliculas florum, partim etiam per caules florum è terra percolatur. Utrumque ſcil. aliquid ad generationem mellis, caulis floris, & ros decidens in florem, unde etiam fit, quod mella tam varia habeamus. E thymo, cityſo, ac rore marino, parantur optima mella. Mel ab apibus colligitur tantum, ut plurimis videtur, non formatur per concoctionem aliquam in earum utriculis, quod aliis placet. Mel enim, extra apum operam, à natura generari ſatis conſtat, imò & alia ſunt animalcula mellilega. Tradidit olim Eudoxus Gnidius, in Africa quandam eſſe gentem, quæ ſupra Syrtes & Carthaginem incolat, Gyzanteres vocatam, quæ hanc exerceat artem, ut flores colligat, melque copioſe ex iis conficiat. De Medicamentis ex melle, aliisque ex melle comparatis liquoribus, de melle roſcido & aëreo, quod in Indiæ quibusdam locis pluit, multa vide utiliter collecta apud Nardium, à *cap. 25. usque ad 75.*

Inter producta Roris etiam Saccharum eſt, quod non aliud eſt, quam mel Indicum, humana opera paratum, quanquam & ſponte ſua in cannis naſci ſoleat, &, ubi planè maturuerint cannæ, liquidum inde exſtillet. Sed ſolent plerumque non expectare illud tempus, & cannis exprimere ſuccum illum dulcem, quem igne coquunt, ſaccharumque vocant barbarâ voce. De hujus ſaccharex cannæ cultura, omnique apparatu ad confectionem ſacchari ſpectante, multa vide memorantem Caſp. Barlæum *in deſcriptione rerum ſub Mauritio in Braſilia geſtarum.* 7

Manna itidem productum roris eſt, quanquam alii potius reſinam arborum velint. Non ubique enim reperitur, ſed vel in certo aliquo gramine, vel in certis quibusdam arborum foliis. Varias habet illud diſtinctiones ſecundum loca, in quibus colligitur ſecundum arbores, in quibus apparet. 8

Manna Calabricum inter optima cenſetur. De variis ejus ſpeciebus legatur Jo. Chryſoſt. Magnenus ſingulari libro, & Jo. Nardius *de rore, c. 36. & ſeqq.* Scripturus quoque erat *Tractatum de Sacchare & Manna* Cl. Salmaſius, teſte Laur. Craſſo *in Elogiis hominum Literatorum, Tom. 2. part. III.* Qui nuper demum Ultrajecti A. 1689. *in fol.* editus eſt in Appendice Soliniani Commentarii noviſſimæ editionis. Scripſit etiam *de Manna & Sacchari* Libellos peculiares Ant. Deuſingius, ſed is, more ſuo, LLCC. potius coacervat, quam experimenta, aut aliquid de ſuo, affert. *De Sacchari & Auri convenientia* Tr. edidit Joh. Tackius, Prof. Med. Gieſſenus.

Inter aquea Meteora etiam Nix referenda eſt. Eſt autem illa vaporis, non, ut Honor. Fabri vult, quædam ſpuma, ſed potius ipſe vapor congelatus. Namque nubes rorans, ſubitaneo frigore correpta, eo modo congelatur, ut in nive videmus. Quoniam enim particulæ humoris non ſunt unitæ, ſed ita diſperſæ, ut ſolent eſſe in vaporibus, ideo ſtatim frigus, occu- 9

pans particulas, in multos globulos glaciales eas convertit, quæ deinde ſibi appoſitæ varias figuras ſortiuntur, vel ſtellarum, ita ut ſinguli radii quaſi arboreſcere videantur, vel ſphærularum, inter quas ſunt aliquæ ſemi-ſphærulæ, coni, cylindri, quæ omnia à diverſis turbinationibus oriri Honoratus Fabri ait, quas vel admixtus halitus, vel ventus, imprimit. Totum enim caſui tribuendum eſſe hoc exiſtimat. Spicula autem rigida in nive, quemadmodum & in pruina, & radii illi arboreſcentes, eandem cauſam habent cum qualibet congelatione; ſemper enim, ubi humor rarior eſt, vel ſuperficiei affuſus, ut in feneſtris, videmus in varios radios abiiſſe materiam. Cùm enim fluxus ille aquæ ſiſtitur, partes abs ſe diſcedunt, quarum contiguitas de natura fluxus erat. Abſcedentibus à ſe partibus, cùm tamen humor omnis rectis conſtet particulis, ſibi junctis, in rectos quosdam ramos & radios humor videtur diſcedere. Sæpè etiam ventus, pro ratione pulſus ſui & fluxus ſibi coëxtendit humorem, & in ipſa coëxtenſione illum figit in glaciem. Hæc omnia explicavi ſatis commodè poſſunt. Quod vero hexagonam illam figuram attinet, quæ in nive conſpicitur, mirabili illa varietate ludentem, id tanti non eſſe putat Honor. Fabri, cum tamen ego maximi rem habeam momenti. Veroſimillima illa ratio eſt, quod, cum quælibet gutta ſphæricam figuram repræſentet, in omni autem congelatione fiat diſcontiguitas partium, illa autem ſubitò contingat, & æqualiter premat globulos, neceſſariò ſphærica illa figura diſcontinuata abit in ramos aliquos figuræ ſphæricæ proportionales. Primum enim ex globulo fit planities rotunda, preſſione enim corpuſculorum glacialium complanatur ſphæra in orbem rotundum. Eo complanato, cùm partes à ſe divelluntur, divelluntur æqualiter, ita ut à centro verſus, peripheriam ſignentur illi ramuli. Eſt tamen res magnæ multæque ſpeculationis mira illa formarum varietas & figura præciſe ſexangularis: nam ex ratione allata poterat in plures lineas diſpeſci globulus ille. Vid. Eraſmus Bartholinus in *ſing. Diſſert. de figura nivis*, (quæ ſecunda eſt in *Qq. Acad. de Natura mirabilibus*,) & diligentiſſimus minutarum naturæ rerum ſcrutator, Rob. Hookius, *in Micrographia pag. 88.* ubi eleganti prætereà diſcurſu, & planè Mathematico, illuſtrat ſexangularem illam congelandi rationem, quæ certè adeò accurata eſt, tamque affabrè facta, ut nulla ars illam ſolertiam in minimis aſſequatur, quam in natura majorem eſſe fateamur neceſſe eſt, quam ingenium apprehendere poteſt. Videmus tamen ſexangularem illam figuram naturæ familiarem in multis operationibus. Ita apis format ſibi domicilia hexagona, in cryſtallis & ſalibus easdem figuras nonnunquam deprehendimus, quas ſoli caſui adſcribere non poſſumus, cum videamus tam conſtantem naturæ proceſſum. Hæc, in genere de formatione nivis dicta, ſatis illuſtrant cognitionem ejus, in quantum illa haberi poteſt. Sunt verò

multa

multa alia, quæ circa nivem quæri ſolent, quæ integro libro proponuntur à Thoma Bartholino *in Tractatu de Uſu Medico nivis*, ubi Medica præprimis ab illo diſquiruntur, in quibus ut nos detineamur, non eſt opus. Primum, quod accidit nivi, candor eſt, qui nivi quidem per ſe non competit, ſed quatenus ſuperficieculæ variæ floccorum ſibi ſuperimpoſitæ, ex variæ lucis reflexione candorem aliquem oculis repræſentant, tantæ quidem efficaciæ, ut excœcare animalia hominesque poſſit, ſi frequentius in nivis conſpectu verſentur. Hinc Gotfr. Voigtius in *Curioſitatibus* ſuis *Phyſicis* problema de albedine nivis propoſuit, quam non realem ineſſe nivi ex adducta ratione exiſtimat, ſed emphaticam, cum tamen emphatici colores eò magis colores ſint, quo propius ad naturam lucis perveniant, & ex prima radiorum lucidorum miſtione oriantur. Quanquam non negem differre illos colores ab iis, qui conſtantius inhærere materiæ videntur, eſſentiæ tamen ratione nihil inter ſe differunt. Nivem agros fœcundare obſervant Agricolæ, & ratio ejus in promtu eſt, quoniam multùm nitroſi ſalis ineſt nivi, ut & ſeparari illud per artem Chymicam poſſit. Nihil autem nitro præſtantius eſt ad fœcundandos agros. Refert Thomas Bartholinos de Sale quodam ex nive confecto, qui in momento poſſit coagulare res liquidas, qualem ſe vidiſſe teſtatur Hamelius *in libro de affectionibus corporum*. Nos quidem non vidimus, ſed rem à vero alienam eſſe non putamus, cùm videamus beneficio nivis vel in media æſtate, cum additione ſalis, vel ſine eô, artificialem glaciem parari poſſe, quod aliqui etiam glacie ipſa efficiunt, ſed majorem tamen particularum glacialium copiam nivi ineſſe exiſtimarim. De pulvere coagulatorio, quo gemmæ formatæ fuerunt, vide *Epiſtolam* noſtram *de Scypho vitreo per ſonum rupto*, quæ ſi vera eſt hiſtoria alterius originis pulvis ille eſſe videtur. Notari etiam illud cuilibet de nive poteſt, poſſe ſpiritum vini beneficio nivis deſtillari, abſque igne, ſola nive alembico ſuperimpoſita, idque feciſſe Magnum Hetruriæ Ducem teſtatur J. Bapt. du Hamel, *lib. de affect. corporum, cap. de frigore*.

Grando à nive in eo differt, quod primum quidem in guttula inſen- 10
ſibili congeletur, novarum deinde partium acceſſione creſcat. Primum enim ſubtiles globuli concreti, quando decidunt, ex humore, cui in deſcenſu occurrunt, ſemper novam acceſſionem habent, & quaſi novis quibusdam tunicis induuntur, ut in candelarum formatione fieri ſolet, quæ repetitâ immerſione novam ſemper craſſitiem acquirunt. Vulgò ſolent infimæ aëris regioni generationem grandinis adſcribere, ex eo argumento, quoniam in altiſſimis montibus nives quidem inveniantur, nunquam verò grando, quod quidem aliquâ ratione verum eſt. Nam, quanquam grando nivi ab initio non ſit multum diſſimilis, in diſcenſu ex occurſu particularum humidarum in ſphæricam illam figuram convertitur, quæ ſemper in-

increſcit, prout terræ vicinior eſt. Hinc in diſſectione grandinis varias invenire licet cruſtulas, & quaſi tunicas glaciales, per intervalla ſibi circumpoſitas, pari modo, ut in caudelis abſcedere ſolent tunicæ illæ ſebaceæ, è multis immerſionibus coagmentatæ, in centro autem grandinis invenire licet ſubſtantiam molliorem nivi propemodum ſimilem, quæ ſubſtantia primum principium grandini dedit. Solet interdum portentoſæ magnitudinis grando decidere, quod vel ita fit, ut ventus, cum nivem è ſublimi in inferiora præcipitat, plurimos ejus ejus floccos ſimul compellat & gelu in unam maſſam conſtringat, vel etiam in ipſis nubibus portiones quædam aquarum congelentur, atque ita decidant, niſi velimus ſtatuere integras nubes poſſe eſſe congelatas, & in unam maſſam per frigus conſtrictas, quarum interdum ruptura & caſus fiat; ſed rarior eſt talium fruſtorum de cœlo lapſus. Alioquin omnis grando, etiam molis majoris, ſphæricæ figuræ eſſe ſolet, vel ovalis, quod argumento eſt, non alio modo, quam communem grandinem, formari, ſed vel altiùs cecidiſſe, vel plus humoris obvium habuiſſe, unde craſſitiem iſtam acquiſierit. Nam ventis illud adſcribendum, quod Antonius Grandis, vix videtur veroſimile, tùm enim hyeme frequentiores ſpectaremus grandines & majores, cum æſtate magis ſpectemus. Solet facilè liqueſcere grando, quoniam humidiorem aërem inferiorem offendit, & certum eſſe argumentum frigoris *ceſſaturi, ſi hyeme* grando cadat poſt intenſum frigus. Indicat enim aërem *circumterraneum* magis eſſe humidum, quam frigidum.

11 Pruina nihil aliud eſt, quam ros concretus, ut enim è pluvia grando, è vapore nix, ita è rore pruina fit. Niſi enim ex rore fieret, ex aëre cadentem videremus, quod nunquam fit, ſed quando vapor è terra ſurgit, corporum ſuperficiebus adhæret, & occurſu aëris frigidi in ſtiriolas aliquas, vel ſpicula glacialia, abit, quorum baſes ſint latiores ob liquationem humoris deſcendentis. Quando enim aſſurgit vapor, cum partibus ſuperioribus allinitur, quod reſtat humoris nondum concreti, defluit in baſin.

12 Atque hæc de Meteoris in univerſum dixiſſe ſufficiat, quorum naturam putaverim ſatis eſſe declaratam, ut non opus ſit diutius his inhærere. Specialia enim omnia tangere noſtri non eſt inſtituti, & ſatis illa per ſe intelliguntur, benè cognitis generalibus. Integri quidem libri de hoc argumento conſcripti, ſed plus ſemper in illis nugarum eſt, quam veræ rationis. Nic. Cabæus, *in Comm. in Ariſtotelis Lib. de Meteoris*, inter Scholaſticos & Peripateticos diligentiſſimus optimusque eſt, Libertus *Fromondus, in Libris VI. Meteorologicis*, Antwerpiæ A. 1627. *in 4to* excuſis, mirus nugator, quem paſſim exagitat datâ occaſione Honor. Fabri. Robertus Fluddius etiam *Meteorologiam Coſmicam* ſcripſit, ſed is more ſuo nubes & inania captat, *παρα-*

δοξολο-

δοξολογεῖν potius amat, quam veras rerum cauſas dare. Subtiliſſimus in iis Carteſius eſt, cujus judicio, quod Optices peritiſſimus fuerit, multum tribuitur, & unicè poſt illum legendus, qui magnâ diligentiâ totam illam doctrinam excuſſit, Joh. Bapt. du Hamel *in libro de Meteoris & foſſilibus*. Eſt enim meteororum & foſſilium magna inter ſe cognatio. Multi ad meteora referunt, quæ illuc non ſpectant. Sic Mich. Watſonius, *in unione ſapientiæ pag. 371.* eò refert heterogenea illa, quæ in humano corpore ſolent generari: lucem carnis ovillæ in obſcuro cubiculi angulo, aliaque prodigioſa. Sed eâ ratione omnia naturæ phænomena ad meteora poſſunt referri.

CAP. XXIIX.

DE ALTERATIONE, GENERATIONE ET CORRUPTIONE CORPORUM.

§. 1. Cenſura doctrinæ Ariſtotelicæ intricatiſſimæ de iſtis. 2. Imprimis ſubtilitatum inutilium de alteratione. 3. Nec non de generatione.

QUod hoc capite nobis tractatur, id non hoc loco videbatur demum tractandum, ſed potius eo in loco, ubi de elementis, & elementorum qualitatibus, agebamus. Sed quoniam illic de miſtione à nobis actum eſt, non videbatur admodum neceſſarium, multa de hoc argumento verba perdere. Nam, quæ hactenus è corporibus phyſicis tractavimus, illa ſola miſtione abſolvi poſſunt, ut & cœtera illa corpora, ut non ſit neceſſum inutilibus iſtis & perplexis liticulis Peripateticorum nos immittere, quas illi ſuper hoc argumento mirâ fœcunditate pariunt. Quoniam enim, velut exercitus, qualitates ſuas diſponunt, adverſus ſe pugnantes, ex varia illa qualitatum combinatione & reactione multa invenerunt ſingularia commenta, quæ ubi quis omnia magna cum moleſtia devoraverit, non inveniet tamen, quod pectus ſaturet. Quare non malè fecit Joh. Sperlingius, quod ex *Inſtitutionibus ſuis Phyſicis* rejecerit alterationem illam peripateticam. 1

2 Mediâ viâ procedit Honor. Fabri, qui ſemper Ariſtotelem cum recentioribus Philoſophis conciliare tentat. Nam, quæ apud illum egregia ſunt, ex corpuſculari Philoſophia ad hanc doctrinam ſunt deſumta. Diſtinguit enim alterationes corporum ratione ſtatuum ſenſibilium, uti ex raritate & denſitate, ex mutatione ordinis & ſitus partium, ut cum partium poſitus diverſus, vel opacitatem, vel perſpicuitatem adfert corporibus, atque ideò illa alterat, ex figuræ mutatione in corpuſculis ſive particulis, ex quibus corpora conſtant; id, quod probat ex Ariſtotele *lib. 1. de*

de Generat. c. 4. text. 23. Ex motu item & agitatione, ex compreſſione & tenſione. Atque hæc omnia ſatis benè, neque opus erat ad alias qualitates confugere alterationis quaſi directrices. Ut tamen etiam peripateticæ doctrinæ ſatisfaciat, multa circa qualitatum ipſorum potentias philoſophatur, quæ Metaphyſicis ſpeculationibus, quam Phyſicis demonſtrationibus videntur propiora, ingenioſa tamen, & ad ſententiam Ariſtotelis ſtabiliendam argutè & ſubtiliter inventa. Hinc non adeò opus erat iſtis Axiomatibus: *Qualitas alterativa non agit in proprium ſubjectum: Agens poteſt eſſe magis vel minus alterativum. Ubi agens repatitur ſecundum aliam qualitatem, contrariam illi, ſecundum quam agit; illa forma eſt capax intenſionis, cujus effectus formalis major vel minor eſſe poteſt; intenſio cauſa effectum auget ad intra & ad extra; extenſio cauſa non auget effectum ad intra ſc. intenſivè, ſecus ad extra.* Hæc omnia arguunt, neſcio quam ſuperſtitioſam ſollicitudinem, quâ in demonſtrationibus Phyſicis nihil proficimus, ſunt enim vel notiones quædam generales, quas nemo in dubium vocat, vel termini quidam inutiliter multiplicati, in quorum multiplicatione admodum ſollicita eſt hæc peripateticorum Philoſophia. Quid enim opus eſt tam ſollicitè diſtinguere principia alterationis, ne dicam ineptè? Tria enim principia intrinſeca alterationis faciunt, quæ ſunt 1. privatio. 2. forma accidentalis vel alterativa, 3. Subjectum commune. Nam abſque illis terminis res tamen expediri poteſt. Privatio & forma alterativa nuda ſunt nomina, ne quid dicam *de privatione*, quæ nihil eſt in ſe, & ineptè inter principia refertur: *Communitas ſubjecti* per ſe patet, quanquam & hic de ſubjecto, & varietate iſtius ſubjecti, multa eſt & intricata diſputatio. Ideoque rectius meo judicio faciunt, qui inconditam hanc terminorum ſylvam relinqunt, & in figura, motu, ordine partium, acquieſcunt. Ea enim ſub ſenſus referri poſſunt, cum cætera ſint otioſorum hominum vitilitigia.

3 De Generatione in communi agi etiam ſolet à Peripateticis, quæ illis definitur mutatio à privatione formæ ſubſtantialis ad formam ſubſtantialem in materia. Sed quoniam formarum ſubſtantialium exiſtentia nondum ſatis eſt demonſtrata, illis ſublatis, de tota hac definitione actum erit, ideoque non opus eſt, ut omnes illas controverſias Peripateticorum de principiis generationis, de eductione formæ è materia, de privatione, & plura alie, recenſeamus. Commodior nobis de generatione agendi locus erit, ubi de animalibus agemus. Nam in reliquis corporibus generatione opus non habemus, quam ita generaliter accipinnt Peripatetici. Cum docent, quomodo miſtio fiat qualitates ſuas elementares in ordinem redigunt, ex illa temperie diverſum aliquid ab elementis generari ajunt, vel elementa converti in naturam vincentis, eum in modum, quo materia combuſtibilis in ignem convertitur. Quæ tamen omnia otioſè ſunt concepta, & nulla idoneâ

idoneâ ratione demonſtrari poſſunt. Nos miſſa faciemus ſterilia illa commenta, &, poſtquam de corporibus imperfectè mixtis egimus, quæ non tam miſta, quàm alterata, magnam partem dici debent, ad corpora, quæ vocant, perfectè mixta deſcendemus.

CAP. XXIX.

DE MINERALIBUS IN GENERE, ET AUTORIBUS, QUI ILLORUM HISTORIAM SCRIPSERUNT.

§. 1. Metallorum & Mineralium miſtionis ratio, ejusque inveſtigandæ difficultas. 2. Illorum præ aliis corporibus prærogativa, & gradus diverſi. 3. Judicium generale de hiſtoriæ illorum Scriptoribus, & Germanorum in hanc meritis. 4. Joh. Webſteri Metallographia *commendatur, & Metallographi præcipui, in tres claſſes ſpeculatorum, chymicorum & obſervatorum, diſtributi, ex iſta recenſentur.*

A Corporibus, quæ imperfectè mixta vocantur, progredimur ad illa, 1
quæ perfectè mixta, quorum in claſſe primum ſibi locum vendicant metalla & mineralia. Quoniam enim illa materiæ maximè conſiſtentis ſunt, & durabilitatem aliquam ipſa particularum ſuarum textura præ ſe ferunt, arctius compacta & particulis ſuis inter ſe connexa videntur, neque tam facilè deſtrui poſſunt, quam alia naturæ corpora ſupraterranea. Ipſe certè locus natalis eorum arguit, plus illa ex Elemento ſuo, in quo nata ſunt, trahere, quam reliqua corpora. Maſſa enim terreſtris in eis præcipua videtur, præ reliquorum, ſi qua fortè ſunt, Elementorum portionibus. Quoniam itaque rerum craſſioris ſubſtantiæ difficilior & diuturnior approximatio eſt, ideoque miſtura particularum in iis corporibus multò eſt difficilior & arcanior, quam in cœteris corporibus, quorum miſtiones deprehendi aliquâ ratione poſſunt per reſolutionem vel naturæ, vel artis. At in his longè abſtruſior eſt omnis illarum miſtura, & ſicut à ſenſibus noſtris quàm longiſſimè corpora illa ſunt remota, in locis tenebricoſis abdita, quorſum paucis hominibus, iisque plerumque operariis & idiotis, penetrare datum eſt. Ductusque & canales naturæ, per quas colliguntur eorum primogeniæ partes tam altè ſunt radicati, mirum non eſt, ſi cœcutiat hic intellectus noſter, in obviis etiam quibuscunque ſuperficiaria contentus cognitione. Eam ob cauſam perfectè mixta, nec malè ſanè, vocantur, quanquam perfectæ iſtius miſtionis cognitio longè ſit imperfectiſſima, maximi tamen uſus, ſi haberi vel aliqua ex parte poſſit. Ut vel eam ſolam ob

cauſam

Digitized by Google

cauſam impoſſibile ego exiſtimem, ignorata mineralium natura, reliquorum corporum perfectam adipiſci cognitionem, ne quid de aſtris dicam. Illa locus ipſe ſenſui noſtro ſubduxit, reliqua corpora omnia à maſſa hac terraquea origines ſuas habent, & intra athmoſphæram globi terreni propaginem viciſſitudinis ſuæ ſortiuntur; Meteora ortum ſuum in globo terreno habent, &, ut in ſuperioribus vidimus, ſine foſſilium ſcientia non rectè pernoſcuntur. Cœtera omnia, quæ accidunt plantis, arboribus, animalibus, quin ex terra varias vices ſubeant, dubium non eſt. Nam & ſemina, pro ratione terrarum, quandam creſcendi promtitudinem habent, & indolem ſuam ſuſtentant, vel perdunt. Etiam in animalibus magna eſt reſpectu terrarum variatio, adeò ut ſpiritus huic parti terræ familiares aliter aliterque afficiant eorum corpora, ſeu propagetur ea vis per cibos, ſeu per aërem, quem ſpirando ſpiritibus ſuis ſociant. Medici certè experiuntur, magnam eſſe corporum diverſitatem pro genio iſtius ſoli, in quo homines ſunt nutriti, vel cui per aſſuefactionem quaſi incorporati.

2 Sed nos fortè in hac conſideratione nimii ſumus, & ad mineralia noſtra redimus, quæ ego medullam naturæ auſim dicere. In iis enim radices quaſi fixit natura compacta, inque ſolidum & in nucleum redacta, cum cœtera corpora, quaſi ſcoriæ ejus ſint, aut quædam appendices, aut quidam velut flores. Certè nullibi firmior & conſtantior eſt, quàm in *metallis*, natura, in cœteris corporibus ambulatoria. Sunt tamen & *mineralium certi* gradus, neque una omnibus eſt perfectio. Aliqua *enim enim debilius* miſta ſunt, aliqua fortius & majori partium temperie, ut aurum & gemmæ, præ vilioribus metallis, mineralibus & lapidibus. In iis enim ſubtiliſſimarum particularum quaſi cribratio peracta videtur, & in tam nobilem maſſam conſolidatio arctiſſima, quæ excellentiæ iſtorum corporum optimus character eſt.

3 De iis antequam alia ſpeciatim dicamus, recenſebimus primùm autores, qui hiſtoriam mineralem deſcripſerunt. Tanta eſt vulgò illorum Scriptorum varrago, ut omnia quis excuſſa crederet, ſi numerum aut pondus librorum ſpectaret. Sed plerique inter illos ſunt Locorum Communium Scriptores, & pauca quædam & manuaria experimenta proferunt, quæ ad noſtram mineralium intelligendam parum conferunt. Quicquid verò eâ in re præſtitum eſt, Germanis potiſſimum debetur, qui, occaſione multarum fodinarum, quarum ferax eſt Germania, ad opera illa invitantur.

4 Poſt omnes mineralium Scriptores Johannes Webſterus, Anglus, *in Metallographia* ſua, libro Anglicè ſcripto, magnâ diligentiâ collegit uno libro, non adeò ſpiſſo, quicquid apud Auctores veteres & recentiores invenire

nire

nire potuit, quod ad hiſtoriam metallicam pertineret. Eo itaque velut indice uti poſſumus in Autoribus his evolvendis. Is, *cap. 2.* ejus libri, ubi de Autoribus Metallographis agit, triplicem eorum facit claſſem, commodam ſanè & concinnam. Ad primam refert ſpeculatores; inter quos recenſet Ariſtotelem, Platonem, Hippocratem, Dioſcoridem, apud quos paucula quædam inveniuntur de metallis & mineralibus, Plinium ſecundum, Andream Cæſalpinum, Bernhardum Cæſium, Jeſuitam, qui collectanea vaſta, & magna volumina ſcripſerunt, nullius uſus, ad cognoſcendam mimineralium naturam, vel admodum pauci. Refert & inter illos Athanaſium Kircherum, de quo (*univerſalem* illum vocans *conſcribillatorem & rhapſodiſtam*, in cujus *Mundo ſubterraneo*, mendaciis contra chymicos pleno, nihil, præter titulum, ſit, quod promiſſa impleat) verum perhibet judicium; non enim implet expectationem illam, quam fecerat promiſſis ſuis. Magno quidem hiatu magnifica multa in *Mundo ſubterraneo* promiſit, ſed quadrat in eum illud Horatianum: *Amphora cœpit inſtitui, currente rota vix urceus exit.* Quanquam enim vaſtus Liber ſit, rerum tamen inops eſt, & neceſſaria nonnunquam omittit, ſuperflua multa coacervat, cramben coctam multoties recoquit, nova parca manu ſerit, multa ex aliis Autoribus deſcribit, in multis impingit, ac ipſis cinifionibus deridendum ſe præbet. Referendi etiam huc ſunt Muſæorum ſcriptores, ut Olaus Wormius & Ulyſſes Aldrovandus, quorum ille in *Muſæo* ſuo metallicas quaſdam ſpecies adduxit, hic integrum *Muſæum metallicum* ſcripſit. Sed ſunt ii Auctores non alio quam Nomenclatorum nomine vocandi, ut qui indicant tantùm res metallicas, parùm de iis judicant, plus tamen conferunt utilitatis ad metallorum cognitionem, quam ſoli ſpeculatores. Webſterus ad tertiam claſſem Nomenclatores quidem refert metallicos, qui tamen potius ad primam eſſent referendi, quanquam Aldrovandi nullam mentionem fecerit, quem puto illi fuiſſe incognitum. In ſecunda claſſe ponit Scriptores Myſticos ſeu chymicos, quorum iterum duas claſſes facit, primam illorum, qui de vulgari chymia ſcripſere, quos enumerat Joſ. Quercetanum, J. Dan. Mylium, Joh. Beguinum, Ang. Salam, Joh. Pet. Fabrum, Henr. Nollium, And. Libavium, è tam vaſto numero, cùm longè plures nominare potuiſſet, imò ſexcentos. Sed tamen illi ad Myſticos Scriptores non pertinebant. Ad illos, qui de Myſtica chymiæ parte, tranmutatione ſc. metallica, ſcripſerunt, refert Morienem Romanum, Arnoldum de villa nova, Albertum M., Raymundum Lullium, Rogerum Baconem, Thomam Northonum, Georgium Riplæum, Auctores *Roſarii Philoſophorum* & *Muſæi Hermetici*, Mich. Sendivogium, Bernhardum Treviſanum, Baſilium Valentinum, Theophr. Paracelſum, J. Bapt. Helmontium. Sed hi longè pauciſſimi ſunt ex vaſto illorum numero. Plura nos de his Auctoribus diximus *in Epiſtola* noſtra *de metallorum transmutatione.*

tione In tertia claſſe ponit obſervatores experimentales, qui ipſi acceſſerunt fodinas, & hiſtoriam omnium operum metallicorum ſcribunt, quorum princeps eſt Georgius Agricola, vir doctiſſimus, qui maximâ diligentiâ omnem rem metallicam, omneſque operationes, perſecutus eſt, primuſque inter Germanos in opere *de re metallica* (Baſil. 1561. *in fol.*) & *Lib. de ortu ac cauſis ſubterraneorum* (Witteb. 1612. *in 8vo,*) cum cura hoc argumentum tractavit. Secundas tribuit Joh. Mattheſio, qui, in *Sarepta ſua,* Concionibus quædam immiſcuit metallica. Tertias Johanni Kentmanno, qui ſcripſit *Nomenclaturam foſſilium inventorum in Miſniâ, aut aliis regionibus.* Hinc Caſparum Schwenckfeld nominat, qui ſcripſit *Catalogum foſſilium Sileſiæ,* Chriſtophorum Encelium, qui librum reliquit *de re metallica,* vehementer ipſi laudatum, & Andream Soleam, à Meiero commendatum, cujus eſt liber germanicus vom Uhrſprung der Metallen/ qui ſub Baſ. Valentini nomine prodiit. Cœteri, quos nominat, huc non pertinent. In hac tamen claſſe, præcipuos aliquos omiſit, nempe Lazari Erkeri, (omnium optimi & fideliſſimi obſervatoris) Probier-Buch/ quo nemo luculentius ἐγχειρήσεις metallicas deſcripſit, Chriſtophorum Löhneiſen, qui Germanicâ linguâ von Bergwercken ſcripſit, ipſe artifex metallarius, & prolixus in eo argumento, Pet. Albini Meißniſche Berg-Chronicke/ quo in libro recenſetur foſſilium Miſnicorum hiſtoria, quam diligentiſſimè, à prima origine per annos ſuos deducta, Zachariæ Theobaldi *Arcana naturæ.* Scripſit & Modeſtinus Fachſius Germ. linguâ librum, cui titulus; Probierbüchlein. Addi poterant alii quoque Scriptores, quos, vel non vidit, vel in curia quadam prætermiſit.

CAP. XXX.

DE VARIIS TERRARUM GENERIBUS.

§. 1. *De terris hic agitur minerali ſucco imbutis, ad quarum cognitionem commendatur Ferr. Imperati* Hiſtoria Naturalis. 2. *Argillæ in ferrum tranſmutatio, a Joh. Joach. Bechero credita, impugnatur.* 3. *Unde vires terrarum. Haud tantæ illæ ſunt, quanta vulgo creduntur.*

1 TErram Elementum eſſe corporum, pleriſque Philoſophis ſupponitur. Ideoque, quatenus Elementum eſt, ad mineralia & metalla non poteſt referri. Solet tamen ad mineralium claſſem referri terra, ſed, quatenus ſucco aliquo minerali imbuta eſt. Inter corpora enim ſolidioris naturæ cum primum ſe offerat terra, matrix mineralium, ea primo loco inter mineralia referenda eſt. Imbuitur autem illa variis ſuccis mi-

nerali-

neralibus, ſuntque talis terræ variæ ſpecies, de quibus etiam in vulgaribus compendiis operosè ſanè à multis agitur. vid. *Syſtema Phyſicum Gothanum*. Præcipuè verò magna diligentia collegit, ex omnibus Scriptoribus metallicis, varias terrarum ſpecies, easque luculenter deſcripſit Ferrantes Imperatus, ſcriptor Italus, *in hiſtoria naturali*, lingua Italica conſcripta, cujus ea in re labor ita omnia abſolvit, ut vix addi aliqua poſſe videantur, niſi quæ fortè in *Ephemeridibus Anglicis* habentur de quibusdam terris relationes. Et nos quoque ſupra aliqua de hoc argumento diximus, ut non ſit neceſſum hic illa repetere.

Vulgatiſſima terrarum ſpecies eſt *Argilla*, unde figulina conficiuntur opera, cujus nuper Jo. Joachimus Becherus voluit oſtendere in ferrum transmutationem, edito ſuper hoc argumento libro ſatis prolixo, quem ego tamen falli ſua obſervatione exiſtimo. Nam fortè ſeparavit ex argilla aliquas ferri particulas argillæ interſperſas. Solet enim ferrum omni argillæ, & omnibus vulgaribus etiam lapidibus, ineſſe, uti obſervavit dudum Guilh. Gilbertus *in libro de Magnete*, & præterea ipſe color flavus oſtendit, ochræ vitriolicæ teſtis, quæ ferro plerumque adeſſe ſolet, & ex Martis vitriolo quam copioſiſſimè conficitur.

E ſalibus metallicis, & præcipuè vitriolo, plerumque terræ iſtæ præcipuas ſuas qualitates habent, & vel ſolum vitriolum varii coloris mire ludit in tingendis terris, quanquam & quibusdam Mercuriales quædam qualitates, aut ſulphureæ, ineſſe poſſint, de quibus ſingulis hic agere nimis foret prolixum, cùm, præter vulgata, & ab aliis notata, vix afferre quicquam poſſimus. Legi poteſt Gerh. Joh. Voſſius *in Phyſiologia Chriſtiana*, qui, ut pleraque Philoſophiæ naturalis capita complexus eſt, ita & hoc in argumento collegit, quæ, vel apud veteres, vel apud Scriptores ſui temporis, inveniebat rariora. Medici quibusdam earum ſpeciebus magnam vim tribuunt, quam quidem in dubium vocare nolim; certum tamen eſt, plus ſæpè ineſſe iis rebus ſuperſtitionis, quam veræ experientiæ. Quot non de gemmis circumferuntur ſuperſtitiones, quibus tamen viros etiam doctiſſimos paſſim implere libros videas?

CAP. XXXI.

DE LAPIDIBUS, EORUMQUE GENERATIONE, PETREFACTIONE ET CORPORIBUS PETREFACTIS.

§. 1. *Methodus detegendæ conſtitutionis corporum, præcipue ſubterraneorum, per Analyſin, commendata.* 2. *Obſervata illa eſt à Nicolao Stenonis* in Prodro-

mo Diſſertationis de ſolido intra ſolidum naturaliter contento, *cujus prolixus exhibetur recenſus. 3. Stenonis, Bernh. Paliſſii, Henr. de Rochaz & Thomæ Schirlei, de cryſtallis & lapidibus ex aqua concretis, ſententia. 4. Refutatur ea, &, ad generationem lapidum, cryſtallorum, metallorum, præter aquam, ſuccum etiam viſcoſum requiri, oſtenditur. 5. Quid de corporibus petrefactis judicandum, dubiis magnam partem, & non genuinis.*

1 QUandoquidem Mineralia terræ producta ſunt, ideò conſiderandum nobis primò erit; an illa terræ producta dicantur, vel ratione loci, vel ratione cauſæ. Terram aut locum præbere mineralibus in confeſſo eſt, cauſam an præbeat, incertum, ita ut ab ea ſola dependeat. Ex ejus tamen conſideratione in aliquam cauſæ cognitionem deduci poſſumus per viam ἀναλύσεως, quâ quam tutiſſimè proceditur in corporum conſtitutionibus detegendis. Aliquam certè cognationem cum loco, cui connexa ſunt, habent corpora, aut aliquod facere indicium poſſunt primæ illius compactionis, minimum illud, an ex ſolido, an ex liquido, concreverint corpora, eô in ſtatu reperta; ubi figura ſuperficierum & ratio contiguitatis in corporibus in conſilium adhiberi debent, atque ex iis judicium inſtitui de prima partium illarum coagmentatione. Non memini, iſtam methodum ab ullo Phyſicorum fuiſſe tentatam, cum tamen ſimpliciſſima ſit, & maximè naturalis, ac demonſtrativa. Iis enim quaſi *veſtigiis quibusdam*, à natura impreſſis incedendum eſt, cùm alioquin *diffuſa difficiliſque* ſit earum rerum comprehenſio. Quemadmodum ſc. in animalis naturæ cognitione procedimus, ut per anatomen indagemus primas humorum ſecretiones, liquidorum à conſiſtentibus intervalla, ichnographias ramulorum, quas natura delineavit quaſi quædam ſtamina texturæ totius corporis, poſteà nova occaſione materiæ vel conſolidanda, vel extendenda, vel novis corporibus incruſtanda; ſimili modo in productis ſubterraneis procedi poſſe nullum eſt dubium, ſi modò ita ſemel ſimulque objici oculis poſſint tam vaſtæ corporaturæ, quæ ſeculis ſolent demum elaborari, & intra terræ carceres formantur, ingenio humano non perſpiciendos, & fortè non aliâ intelligentiâ cognoſcibiles, quàm quæ ipſa hæc ordinavit, & primum illum motum impertita eſt.

2 Devenit tamen ad illas cogitationes non ita pridem ſubtiliſſimus vir, Nicol. Stenonis, acutiſſimi homo ingenii, qui multa vidit in rerum natura, in quibus alii cœcutiunt. Is, occaſione quæſtionis, à Magno Hetruriæ Duce ſibi propoſitæ, de conchyliis & rebus maritimis, in locis mediterraneis repertis, Diſſertationem inſtituit *de ſolido intra ſolidum naturaliter contento*, cujus ille *prodromum* edidit, ex quo, velut ex ungue, leonem judicare poſſumus. In tota illa Diſſertatione id præcipuè agit & tractat, quo modo corpo-

Digitized by Google

corpora illa varia, quæ ſub terra reperiuntur, concreverint. Id ut explicet, magna diligentia conſiderat locum eorum, in quo reperiuntur, quomodo ſcil. iſte corpora includat, quibus ſuperficiebus illa contingat, an planis & lævigatis, an aſperis, an totis, an quibusdam earum partibus, è quorum omnium accurata collectione Mathematicis ratiociniis demonſtrare laborat, quomodo hæc corpora, ſecundum has vel illas ſuperficies, ita figurata in hoc loco potuerint coagmentari. Atque in iis omnibus ita procedit, ut, poſitis quibusdam propoſitionibus, quaſi Mathematicis, ſententiæ ſuæ, velut quædam concluſiones, ex iis ſequantur. Illud problema Univerſale ejus eſt, quod totâ *ſecundâ parte Diſſertationis ſua* pertractat, cujusque *in Prodromo ſuo* tantum, velut lemmatis alicujus, meminit: *Dato corpore, certâ figurâ prædito, & juxta leges naturæ producto, in ipſo corpore argumenta invenire, locum & modum productionis detegentia.* Propoſitiones ejus ſimpliciſſimæ ſunt, ex quibus concluſiones ſuas educit. Prima eſt: Si corpus ſolidum alio corpore ſolido undique ambitur, illud ex iis primò induruit, quod, in mutuo contactu, ſua ſuperficie alterius ſuperficiei proprietates exprimit. Hinc conſectaria ſua educit: In illis terris, vel ſaxis, quæ undique circumdant & continent cryſtallos, marcaſitas, teſtas animalium, & alia corpora, levi ſuperficie prædita, jam tùm induruiſſe illa corpora, quo tempore terrarum ſaxorumque, illa continentium, materia etiamnum fluida erat, adeoque ex illis colligi poſſe, non terras vel ſaxa produxiſſe contenta in illis corpora, imo ne quidem extitiſſe, quo tempore eadem corpora ibidem producta fuerunt. Colligit (2): Si cryſtallus cryſtallo, marcaſita marcaſitæ, includitur, jam tùm induruiſſe contenta illa corpora, quando corporum continentium pars etiamnum fluida erat. Colligit (3), in illis terris & ſaxis, quibus teſtæ cryſtallinæ, argenti, antimonii, &c. continentur, continentia corpora jam tùm induruiſſe, quo tempore contentorum corporum materia etiamnum fluida erat, adeoque marcaſitas primùm productos eſſe, inde lapides, quibus includuntur marcaſitæ, tandem venas mineralium, quæ lapidum fiſſuras replent. Tertia ejus propoſitio hæc eſt; ſi corpus ſolidum ſecundum naturæ leges productum eſt, è fluido productum eſt. Creſcit illud, dum particulis ejus novæ opponuntur particulæ, ab externo fluido ſecretæ. Fieri autem appoſitionem hanc, vel à fluido externo immediatè ait, vel mediante fluido interno, uno vel pluribus, quæ omnia eleganter illuſtrat comparatione corporis humani cum productis terræ inſtituta. In omnibus locum productionis accuratè inſpiciendum docet, i. e. corpora vicina, quæ ad incluſorum productorum figuras componenda.

De cryſtalli productione multa ſubtiliter disquirit Steno, an inter fluidum & fluidum, vel inter fluidum & ſolidum, an verò in ipſo fluido, producatur. 3

catur. Nam è fluido productam eſſe, dubium illi nullum eſt, frigore tamen concretam, at è cineribus ignis vi in vitrum exuſtam negat. Putat enim, etiam abſque ignis violentia fieri vitrum poſſe, etiam humano artificio, modo quis inſtituat accuratam analyſin Saxorum, in quorum cavitatibus optimæ cryſtalli formantur. Certum enim eſſe putat, ut ex fluido concrevit. Cryſtallus, ſic in fluidum eandem poſſe reſolvi, modò quis verum naturæ menſtruum imitari norit; fluidum autem, in quo cryſtallus creſcit, eodem modo ſe habere ad cryſtallum, quomodo aqua communis ſe habet ad ſalem. Ejusdem ſententiæ plures alii quoque ſunt. Nam Bernhardus Paliſſy, Gallus, libro patriâ linguâ ſcripto *de natura fontium, metallis*, &c. ex aquis metalla & lapides produci vult: aquas autem duas ſtatuit, alteram materialem, congelantem. Henricus de Rochaz, popularis ejus, qui de eodem argumento etiam aliqua ſcripſit, aquam quidem materiale rerum principium facit, ſed ſalem illi adjungit principium conſolidans corpora. Thomas Schirley, in peculiari *libro de cauſis lapidum*, eos oriri putat ex aqua & ſeminibus ſuis, quod certè eſt nihil dicere. Nam illa ſemina nos quærebamus.

4 Ut ſententiam meam aperiam, nec lapides, nec metalla, è ſola aqua ſimplici, poſſe produci credo. Metalla, quia corpora habeo ſecundum miſta, quæ decompoſita alii vocant, in partibus ſuis conſtituentibus, *primò* miſtis, agnoſcunt fortaſſis liquorem primogenium, ſed *qui in ipſa ſpecifica* metallorum productione non apparet. Quod ad *cryſtallorum ex aqua* concretionem ſpectat, nondum ita illa expedita eſt, ut putabat Stenonius, non pauca enim ſuperſunt dubia. Ipſa earum fragilitas teſtatur, minus ineſſe iis humoris, quam ipſis metallis. Bernhardus Paliſſy per aquam congelantem nihil aliud quàm ſalem intelligit, ut explicat Sorellus, aut aliquam ſubſtantiam lapidificam & incruſtantem, quæ ab aquæ natura diverſa eſt, ut vel inde pateat, cryſtallum non eſſe corpus ὁμοιομερὲς, ſeu ſimilium partium. Peireſcius, teſte Gaſſendo *in ejus vita*, craſſam ſatis communium lapidum miſturam invenit, quando ex aqua limum viſcoſum eruit, ad contactum aëris in lapidem abeuntem. Ita poterant & in metallis diverſi ſucci, vel terræ, ſed naturæ purioris, miſceri. Si aquarum veſtigia in cryſtallorum incunabulis invenit Stenonius, non ſequitur tamen inde, fuiſſe productas cryſtallos. Nam poterant aquæ vehiculorum vice fungi, quæ materias earum conſtitutivas ad loca illa deferrent, extra autem corpus ipſum conſiſtebant. Tum & illa aſſertio, chryſtallos poſſe per liquorem ſolvi, quia ex liquore productæ ſunt, admodum incerta eſt, cùm non perpetuum ſit, ex ſolventibus rem aliquam eſſe productam, & non ſatis certum, cryſtallos ſolvi poſſe. Neceſſariò itaque materia lapidum nobis reponenda eſt in ſucco aliquo ſpecifico, & per naturam ita præparato.

Digitized by Google

rato. Quod certò cum dicimus, profiteri non erubeſcimus, non ſatisfacere illam rationem curioſis ingeniis; ſed ſervanda illa eſt, usque dum meliorem doceant alii. Nam ex ſubtilitatibus illis, quas affert Stenonius, utut ſatis argutæ ſint, & mathematico planè ordine procedant, nondum tamen res confecta eſt. Quanquam id libenter concedamus, inter prima lapidum elementa aquæ eſſe præcipuam partem, ſed, cum in natura miſtionis multa conſiſtant, ideò oportet, ex ſolido aliquo principio, & ex aqua, primò materiam mediæ naturæ, inſtar ſucci eſſe inſpiſſatam, quæ poſteà in lapidis duritiem abiit, humore arctius cum particulis arcuatis unito. Aliquam certè ideam talis miſtionis in operibus gypſatis deprehendere poſſumus, quæ, ſola affuſa aqua, in duritiem aliquam abeunt, non tamen ſatis conſtantem, quoniam abeſt viſcoſitas illa, quæ magis continet partes. Unde videmus, cum oleo imbuitur iſta materia, vel aqua glutinoſa, eam duritiem lapideam acquirere. In cœteris verò lapidibus aurities illa & tenacitas, non ab aqua ſola, non à particulis terreis, ſed à quadam viſcoſitate eſt, in quam multis, vel circulationibus, vel aliis miſturis nobis incognitis, aquam illam natura inſpiſſavit, vel multo tritu particulas magis illi uniens, vel tertium etiam aliquod unctuoſæ naturæ, nobis incognitum, illi addens. Ut itaque ex eo appareat, nihil veroſimilius dici, quàm ſi ſuccum lapideſcentem proximam lapidis materiam faciamus. Proceſſus iſte, quomodo veroſimiliter ſuccus ille producatur à natura, ſatis ingenioſè deſcribitur ab Honor. Fabri *tr. 7. prop. 7.* qui & in cœteris rariorum lapidum communium, ut marmorum, lapidis Lydii, ſilicum, cotis, pumicis, tophi, calculi in corpore humano, texturam magna induſtria explicat.

Quod petrificata corpora attinet, certum eſt, eſſe quoſdam fontes, qui lapideam naturam videantur induere rebus non lapideis, & oſtenduntur multa in Muſæis paſſim corpora petrefacta, quæ omnia tamen ego non genuina eſſe exiſtimo. Nam & raritatem aliquam, aut novitatem, fraudibus doctis interdum venari ſolemus, ut veritatem Theologi interdum fraudibus piis. In illa omnia ſpecialius inquirendum eſt. Utut enim non negem, incruſtari quædam corpora poſſe cruſta aliqua lapidea, tota tamen quanta quanta ſunt, mutari in lapides poſſe, res eſt creditu admodum difficilis, niſi fortè tanta ſit copia particularum lapideſcentium, ut ita penetrent minimos etiam corporum receſſus, & ſingulis particulis ſe circumponant. Sed, neque tum tamen concipere poſſumus, quomodo ſubſtantia nova, & ſatis ponderoſa & multa, eidem corpori miſceri poſſit, ſalvâ manente ejus figurâ, niſi fortè novæ illæ particulæ advenientes ſimul conſtringant molliores quaſdam corporum immutandorum particulas. Vid. D. Joh. Dan. Majoris *Epiſtola de Corporibus petrefactis.*

CAP. XXXII.

DE MAGNETE.

§. 1. Virium ejus cauſam reddere arduum, quæ nec ad internam virtutem, cum J. C. Scaligero, nec ad ſimilitudinem ejus ac ferri, eſt referenda. 2. Guilb. Gilberti Lib. de Magnete, *ac obſervatt. de virtute totius globi terreſtris Magnetica, indeque enata magnetica recentiorum Philoſophia, a Nic. Cabeo, Nic. Zucchio, Jac. Grandamico & Athan. Kirchero, exculta. 3. Ren. Carteſii & Hon. Fabri, vires Magnetis ad effluvia externa referentium, ſententia recenſetur & approbatur. 4. Diſquiritur, an magnes, igne candefactus, vim ferri attractivam amittat. Variatio declinationum acus magneticæ. 5. Judicium de Vinc. Leotaudii* Magnetologia. *Alii de Magnete Scriptores, Henr. Nicolai, Laur. Reael, Verulamius, Petitus, Joh. Frid. Herwarti de eodem ineptia.*

1 INter reliqua lapidum genera facilè palmam, ob mirabilem ſuam virtutem, reportat Magnes. Occaſionem certè præbuit vaſtis voluminibus, quibus quidem operosè ſatis inquiritur de iis, quæ circa illum notanda ſunt, e. g. de converſione ad ſeptentrionem, declinatione, aliisque mechanicis artificiis, quæ ſuper virtute magnetis fundantur. *In veris autem* cauſis earum rerum indagandis, præter occultas *aliquas qualitates, nihil* magnoperè ſcitu neceſſarium nos docuêre. Jul. Cæſ. Scaliger, mirum quantum ſubtilis, adeò acutum non cernit, ut veram virium magneticarum cauſam nos docere poſſit. Nihil enim aliud ab illo accepimus, quàm, quod ab interna potiùs virtute, quàm externâ, exiſtimet, motum illum procedere, veluti movetur catulus ad mammillam, & anima noſtra ad beatitudinem, ab intimo principio, quod ſummi boni appetit fruitionem. Qualis Philoſophia, & quidem tàm ſancta, mirum, quomodo in lapides jam ſit propagata. Tantum ſc. abeſt, ut ab interna virtute procedat, ut ab externa potiùs illud provenire longè ſit veriùs, ut è ſequentibus videbimus. Aliqui ſolam ſimilitudinem, in Sympathia, quæ inter magnetem eſt & ferrum, pro cauſa nobis venditarunt, quod certè nihil eſt dicere, cùm ſic in cœteris etiam corporibus ſimilitudo eosdem effectus parere debeat.

2 Primus in hoc argumento diligenter excolendo fuit Anglus, Wilhelmus Gilbertus, qui in experimenta ſuper uno hoc ſubjecto mirè accurata quinquaginta nummorum millia, ut Harvæus refert, impendit, edito in lucem libro, (cui Tit. *Philoſophia nova de Magnete, Magneticisque Corporibus, & de magno Magnete Tellure,* Amſtel. 1600. *in fol.*) quo primus demonſtravit, virtutem magneticam terreſtri globo à natura inſitam, atque adeò terram magnum eſſe

eſſe magnetem, ut magnes eſt parva terrella. Quæ obſervatio, quanquam integram magnetis naturam non demonſtret, viam tamen pandit ad cogitationes quasdam ſecretiores, & latius patentes. Nam ex eo id ſequitur, virtutem illam latius diffuſam eſſe, quam in ſolo illo lapide, ut fides amplius non habeatur fabulis illis veterum, neſcio quas magneticas rupes fingentium, aut cœli cujusdam plagam, & ſideris cujusdam influxum in rei hujus cauſam vocantium. Quos inter Rogerius Baconus quoque eſt, qui, in *Ep. de virtutibus Magneticis*, cœlum terræ miſcet, à cœlo virtutes iſtas derivando, cum poſſet à Terra. Statim ergo, poſt Gilbertum, quaſi nova quædam de magneticis Philoſophia cudi cœpit, ut ſunt hodieque multi homines ita animati, qui una ſuper obſervatione tota ſæpè Phyſices ſyſtemata fundant. Gilbertus nihil aſſeruit, niſi quæ experimentis comprobata fuerunt. Poſtea illum tamen inſecuti ſunt Nic. Cabæus, Nic. Zucchius, Jac. Grandamicus, Athan. Kircherus, Jeſuitæ, qui vaſta de re magnetica opera ediderunt, id præcipuè agentes, imprimis Cabæus & Zucchius, ut ad principia, juxta Philoſophiæ leges, reducerent Gilbertiana experimenta. Grandamicus ſingulari opuſculo terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonſtrare conatus eſt. Quod ſcriptum ejus Henr. Power refutavit *Parte III. Philoſophiæ Specialis*, Lond. A. 1664. *in 4.* editæ. Kircherus, ſicut ſolet, per omnia hujus tractationis cognata ſe diffudit, nam non ſolùm anteriorum ſcriptorum ratiocinia collegit, ſed & omnia, quæ in natura analogiam quandam magneticam præ ſe ferunt, eo retulit, additis variis laboribus mechanicis, ex operationibus magnetiſmi erutis.

Poſt tot tamen labores non ſatis inquiſita fuit magnetis natura, & nihilominus obſcura relicta fuerunt earum operationum principia. E modernis, Kenelmus Digbæus magnetem credidit ex atomis generari, ab utroque polo fluentibus, ac per emanationem operari, quæ ſententia mihi haud probatur. Præ cœteris aliquid ſapere hic viſus eſt Carteſius, latius vibrans mentis ſagacisſimæ oculos, quàm alii ante ipſum ſcriptores. Obſervavit ille ſc. virtutem illam, quâ ferrum attrahit magnes, aut in polum convertitur, non in ipſo eſſe magnete, niſi ſolummodo paſſive: Principium autem dirigens, & motum illum exercens, extra ipſum, vel lapidem, vel ferrum, eſſe conſtitutum. Per illum itaque pro certo poſitum eſt, externam aliquam naturam fluidam eâ viâ ferri ab auſtro ſcil. ad ſeptentrionem, eamque poris magnetis, vel ferri, ita ſe inſinuare, ut ſimul ſecum in eandem viam dirigat, quæ poſteà etiam remanet in minimis particulis magnetis, quæ ferro affricantur. Ex eodem principio cenſenda eſt provenire virtus illa attractrix. Materia enim fluida, per magnetis poros tranſiens, dum ferrum offendit, ſimili ratione per ferri poros tranſire laborans, dum non rectè ſibi oppoſitos incurrit, eos ita dirigit, ut accedere ad magnetem

Digitized by Google

ferrum videatur, & accedente ſubinde nova particularum copia, & poris recta via oppoſitis, particulæ illæ ſtriatæ quaſi ferrum induant, atque ita firmiter magneti ipſi apponant. Id enim certum eſt, magnetis & ferri eſſe penè eandem ſubſtantiam, unde Honor. Fabri magnetem facit corpus mixtum ex materia lapidea & metallica. Et hic doctiſſ. utique & ſagaciſſ. vir eandem hypotheſin Carteſianam ſequitur, quamvis aliter proponat. Id autem ita exacte & mathematica planè ratione facit, ut in dubium vocari non poſſit, *Tract. 7. lib. 1. propoſ. 34.* Poſtquam, multis aliis viam muniverat ſuæ aſſertioni, hâc analogiâ rem demonſtrat. *Cogita*, inquit, *ſuberis fruſtum innumeris ferè acubus ferreis, magnetica vi inſtructis, in parallelis, quanquam inſenſibilibus, confixum, illud haud dubie ſuos polos, ſuoſque aſpectus, habebit*, &c. Quo certè exemplo elegantiſſimè illuſtrare totam hanc materiam videtur, quamvis in materiam ſtriatam Carteſianam propendere non videatur. Interim tamen ſimile aliquid principium agnoſcere videtur. Sed tamen non tam generale ac univerſale, quale Carteſius. Proponit autem totam hanc doctrinam admodum luculenter & perſpicuè, & planè methodo mathematicâ, ut ſanè rectiore viâ & planiore nemo facilè hîc procedere poſſit.

4 Cætera, quæ ſpectant ad magnetem, declinationes ejus, diviſiones ſecundum polos, & alia, mathematica planè ſunt, vel mechanica, & ſollicitè jam tùm ab aliis notata. Multa præterea fabuloſa referri ſolent de magnete. Solent & illud inter obſervata referre, vim omnem ſuam deponere magnetem, ſi igne candefiat, quod tamen non uſque adeò verum eſſe, produnt *Acta Philoſophica Anglica p. 406. Edit. Lipſ.* Quanquam Honor. Fabri rem extra controverſiam eſſe exiſtimat. Eatenus tamen veritas conſtat huic obſervatioṅi, quod ſcil. virtus illa attrahendi in magnete aliqua ex parte fuerit imminuta, ac potuit fortaſſis magnes ille fuiſſe validior, quàm iſti, in quibus alii experimenta fecere, qui totam hanc vim omninò depoſuerunt. Nam inter magnetes magnam eiſe differentiam, multi autores notant. Cæterùm in declinationibus acus magneticæ mira eſt varietas, ut eam ſæpè notavit Rob. Boylius in exiguis milliaribus notabiliter variaſſe, cujus ille cauſam adæquatam dare non potuit. In *Actis Philoſophicis Anglicis* multæ, quæ variationem illam ſpectant, paſſim ſunt obſervationes.

5 Scripſit & Vincentius Leotaudius *Magnetologiam*, Lugd. Gall. A. 1668. *in 4to* editam, *in qua*, ut titulus habet, *exponitur nova de magneticis Philoſophia*, quæ tamen mihi quidem non multùm adferre videtur novi, ſed doctrinam hanc intricatiorem, quam ante fuit, relinquere. Accuratè tamen omnia illa artificia magnetica exponit, & *lib. 1. cap. 4.* prolixè agit de vi magnetica ferro communicanda abſque magnete, unde probat ille totius terræ

virtu-

virtutem eſſe magneticam. Congeſſit quoque Henr. Nicolai, in exigua Diſſ. (Dant. 1641. *in 4to,*) varias de hoc argumento quæſtiones. Laur. Reael, celebris Batavorum Navarchus, Amſtelod. A. 1651. *in 8vo* edidit, Onderſinding van de Magneetſteen / en de magnetiſche Kracht der Aerden / Libellum quidem exiguum, ſed in quo experimenta non contemnenda, notisque latinis à Caſp. Barlæo illuſtratum, ab erroribus tamen ſuis haud immunem. Inter Poſthuma Verulamii peculiaris reperitur *Inquiſitio de Magnete*, in qua cogitata ſua profert, & Qq. exponit, ad quas inſtitui Experimenta Magnetica poſſint, quales etiam in *Tranſact. Angl.* paſſim leguntur. Dn. Petiti, bellicis in Gallia munitionibus præfecti, *Diſſ. de Magnetica declinatione, ejusque variatione, Aſtronomiæ Phyſicæ* J. Bapt. Hamelii eſt addita. Legi etiam merentur, quæ de motu in natura magnetico J. Alph. Borellus, ſub finem operis *de vi Percuſſionis*, philoſophatur. Ingenioſe ſtultus fuit Joh. Frid. Herwartus, qui *in Admirandis Ethnicæ Theologiæ myſteriis propalatis*, Ingolſt. A. 1623. *in 4to* editis, Magnetem olim pro Deo cultum, Philoſophiamque Magneticam, & Myſterium Pyxidis Nauticæ, ſub omnibus Gentilium fabulis à ſacerdotibus fuiſſe occultata, operoſe evincere eſt conatus. Quo quidem nihil poterat excogitari ſtultius, cum ne minimum quidem apud Autt. veteres Pyxidis iſtius notetur veſtigium.

CAP. XXXIII.

DE LAPIDIBUS PRETIOSIS.

§. 1. Gemmarum præſtantia & prærogativa præ lapidibus. Varii de illis Scriptores 2. Cæteris præfertur Rob. Boylius, cujus ſententia de Gemmarum generatione, conſtitutione & ſolutione, cum Nic. Stenonio ipſi fermè communis, recenſetur. 3. Quid de Gemmarum viribus & motu inteſtino judicandum? 4. De Adamantibus, cæterisque Gemmarum ſpeciebus, nonnulla. 5. De Margaritis item, 6. Ac Coralliis, Lignoque Foſſili.

Vidimus plebejos lapides, veniamus ad Regios, & ob raritatem præ cæteris æſtimandos. Sunt enim ſanè nobilioris naturæ & compoſitionis, neque à ſolo pretio & æſtimatione dignitatem ſuam accipiunt. 1
Miſtio enim longè perfectior eſt, & ſingularis eorum textura arguit longinquitatem productionis, & eam ob cauſam naturam nobiliorem. Niſi enim particulæ ſubtiliores eſſent, & longo tempore longisque circulationibus naturæ excoctæ, & in talem maſſam ſubactæ, non tam ſplendida forma & durabili corpore apparerent; nulla enim alia corpora his virtutibus prædita videmus. De iis ſcriptores ſunt multi, ſed innumeris fabulis referti, ut

ut vix liqueat, quid in illis ſincerum ſit, aut pro vero & demonſtrato debeat haberi. Anshelmus Boëtius à Boot, Marbodæus, Franc. Ruæus, Hier. Cardanus, Joh. de Laet, Albertus M., integros de illis libros ſcripſerunt, inter quos Boëtii à Boot liber optimus videtur; reliqui enim miris ſunt fabulis & ſuperſtitionibus referti. Nuper etiam aliquis Thom. Nicolotius, Anglus, de eo argumento ſcripſit, qui liber in Germanicam quoque linguam converſus eſt. Ul. Aldrovandus quoque *in Muſæo Metallico* varias earum ſpecies, cum Iconibus, repræſentat, ſed is de formis & figuris earum magis ſollicitus. Prodiit ante aliquot annos liber Gallicâ linguâ, exiguus quidem ſed magnæ utilitatis ſub Tit. *Hiſtoire des Joyaux, & des Principales Richeſſes de l'Orient & de l'Occident, par le Sr. Chappuzeau*, cujus argumentum *Tranſact. Angl. p. 429. & ſeqq.* recenſent. Ex eo enim benè perdiſci poteſt res gemmaria, quoad notas loci natalitii, & rationem valoris.

2 Poſt illos omnes Rob. Boylius, ſagaciſſimus naturæ indagator, ſingularem libellum ſcripſit *de origine & virtutibus gemmarum*, elegantem ſatis & curioſum, cujus hæc ſententia eſt Gemmas pellicidas aliquando ſubſtantias liquidas fuiſſe ait, quæ ſi tincturis quibusdam mineralibus, dum fluidæ vel molles ſunt, imbuantur, colores, pro ratione mineralis obvii, acquirant. In opacis gemmis, cujus generis ſunt Hæmatitæ, Jaſpides, Onyches, ſimileſque lapilli, terram, metallicis ſuccis imprægnatam, acceſſione liquoris petreſcentis, ſeu ſpiritus petrifici, in lapidis formam coagulari putat, & hos ſpiritus petrificos opinatur aliquando aſcendere in forma vaporum. Unde probabiliter deducit, non tantùm diverſas virtutes medicinales talium lapidum, ſed & alias quaſdam illorum qualitates, ut colorem, gravitatem. Hinc evenire exiſtimat in lapidibus alterius generis, vel Marcaſitis, vel ipſis vegetabilibus & animalibus ſubſtantiis, repertos fuiſſe alios lapides. Quandoquidem ſubſtantiæ illæ facilè concipi poſſunt terræ incluſæ, dum adhuc eſſent terra mineralis vel limus, & poſteà thecæ quaſi inditæ, acceſſione petrificorum agentium, quæ eas perſuaſerint. Atque hanc ſuam ſententiam Boylius, iſto in libro, prolixius explicat, in quo in plurimis convenit cum aſſertionibus Nic. Stenonis. Sed fuit ille, in *præfatione* ejus libri admodum ſollicitus, ut præcaveret ſuſpicionem plagii; nam, cum imprimeretur libellus, Stenoniana ſe nondum vidiſſe multis documentis probare illic laboravit. Sunt verò in illo libro ſingulares obſervationes, & magis quidem ſolidæ, ut mihi videtur, quàm Stenonianæ, quæ meris Mathematicis ratiociniis niti videntur, cum hic in ſubſidium vocet experimenta artis chymicæ. Illa præcipuè elegans ejus meditatio eſt, quâ ſtatuit, terram plenam eſſe menſtruis, aliiſque liquoribus variorum generum è fodinis, per quas vagantur, varie imprægnatis, qui in quibuſdam caſibus vice menſtrui fungi, alio verò modo concurrere ad productionem

nem corporum mineralium, poſſint. Quin ipſam aquam communem, variis mineralium effluviis infectam, ut eſt plerumque (quod Leonh. Thurnheuſerus peculiari *libro de aquis mineralibus* docet,) id præſtare poſſe credit. Refert quoque, ſe caſu aliquando incidiſſe in liquorem, qui gemmas ſolvere potuerit, quod certè mihi neſcio, quomodo à vero alienum videtur. Putaverim enim ego, rem arduam fore, & magni in natura prodigii, ſi quis id præſtare poſſet, & longè illo Alcaheſto Helmontiano pretioſiorem. Quæ circa figuras gemmarum philoſophatur, pulchrè illuſtrata Chymicis experimentis ſunt.

Quod vires gemmarum attinet, illæ cum ſint in abdito poſitæ, erui non facilè poſſunt. Joh. Bapt. Helmontius, & ejus Hyperaſpiſtes Joh. Marcus Marci, magnam vim ipſi irradiationi tribuunt, in qua tamen tantùm latere arcani, ut illi quidem volunt, vix mihi perſuadeo. Eſſe verò in illis incognitas quasdam vires, & non facilè deprehendendas, vel ex iis obſervationibus conjicere licet, quas recenſet Boylius *in libro ſuo de quiete abſoluta corporum.* Obſervavit enim in ipſis duriſſimis corporibus eſſe particulas quasdam, quæ moveant ſe à centro ad ſuperficiem. In *Tractatus ſui de coloribus Appendice* refert de quadam Turcoide, in qua macula fuerit, quæ motum habuerit menſtruum, ad phaſes ſc. lunæ comparatum. 3

De ſingulis gemmarum ſpeciebus ſi agere nobis animus eſſet, toto volumine rem non expediremus, & habemus, quos de iis libros legere poſſumus, à me ſuprà indicatos. De valore earum, & ordine, omnium optimè auctor ille Gallicus egit, ut non neceſſum ſit, ex eo quædam repetere. Adamantes præ omnibus pretium habent, magis ob raritatem, quam ob naturam cœteris præſtantiorem. Nam & cœteræ illæ gemmæ ejusdem miſturæ ſunt, & pulcherrimi præterea coloris. Quænam illis ſuccedant, ambiguum eſt, quibusdam pro Smaragdis, aliquibus pro Saphiris, certantibus. Earum omnium natura, ſpecies & diſtinctiones, vel vulgares etiam auctores Phyſici & compendiarii recenſent, quibus innumeræ fabulæ & ſuperſtitiones ſunt permiſtæ. 4

De Margaritis, earumque piſcatione, conſulenda ſunt itineraria Indiæ orientalis. Habuit & Britannia quondam Margaritas, multùm olim æſtimatas, ſed nunc illæ ibi non comparent. Quæritur hic à multis ars majores efficiendi uniones è minutioribus, ſed vix puto illud effectum dabitur, cum ſplendor ille ſuperficiei externæ nulla poſſit arte conciliari, licet fortè maſſa aliqua major inde confingi poſſit. Refert Cl. Salmaſius, in *Exercitationibus ſuis Plinianis ad Solini Polyhiſtora*, in libris illis Græcis MSS. qui de Chymia, & metallorum transmutatione, Bibliotheca Regis Galliæ aſſervantur, recenſeri artem aliquam conficiendi uniones artificiales. Sed illa non comparet in Cod. Altenburgenſi, cujus inſpiciendi mihi copia data eſt. 5

Digitized by Google

6 Coralliorum hiſtoriam Johannes Ludovicus Ganſius peculiari opuſculo pertexuit. Eorum etiam mirabilis productio eſt, & ſunt, qui obſervarunt, ea ſub aquis mollia, quod argumento eſt, ex ſucco quodam coaluiſſe. Sed in his omnibus cæca omnis philoſophandi induſtria eſt, & penè meris conjecturis abſolvuntur, quæ circa illa diſquirimus. De Ligno Foſſili Lib. Italicum ſcripſit Franc. Stellutus, quem ſe, cum notis ſuis, denuo editurum J. Dan. Major eſt pollicitus.

CAP. XXXIV.

DE VITRO ET GEMMIS ARTIFICIALIBUS.

§. 1. *De vitro varia, imprimis an flexibile & ductile confici poſſit.* 2. *Gemmæ e vitro artificiales. Ant. Neri* Ars Vitriaria, *& Autoris* Epiſtola de Scypho vitreo, per ſonum vocis humanæ rupto, *laudantur.*

1 VItrum quodammodo ad gemmas etiam referri videtur, ob denſitatem & compactionem ſuam, licet arte factum ſit, quanquam & natura habeat vitra quædam foſſilia. Quod arte paratum eſt, fragile eſt. Aliqui per artem flexibile & ductile fieri poſſe *credunt, & adfertur* ejus rei hiſtoria quædam apud Plinium & Petronium, *de artifice quodam,* qui Tiberio obtulerit phialam, ex vitro tali ductili paratam. Cujus hiſtoriæ fidem aliqui in dubium, cum Chriſtoph. Meretto, vitrum ductile per artem confici poſſe negante, vocant, ſed immeritò, ut opinor. Nam certè non repugnat naturæ, talia vitra confieri per additionem materiæ cujusdam viſcoſioris metallicæ, quæ tamen perſpicua ſit, ac maneat. Ol. Borrichius certè, in *libro ſuo de ortu & progreſſu chymiæ,* pro exemplo allegat talcum illud Moſcoviticum pellucidum, quod non ita fragile eſt, ut vitra noſtra, per vim ignis parata. Chymici vitri flexibilis præparationem magno ſuo Elixiri ſolent tribuere, quod naturæ ſit viſcoſæ, incombuſtibilis & ſummè perſpicuæ, vitroque admiſtum talem ei naturam conciliet. Vixit, uti à viro fide digno accepi, in aula Joh. Caſimiri, Regis Poloniæ, Nobilis Italus, qui certo quodam ſpiritu chymico vitrum frigidum ita emollire potuit, ut illi ſigilla, tanquam ceræ, imprimerentur, manuque imagines in eodem formari potuerint. Nummos aliquot, ex eo vitro confectos, Magnatibus donavit Aulicis, quod tamen poſtea ad naturam ſuam fragilem rediit. Idem artificium in Anglia etiam quibusdam nunc innotuiſſe, retulit mihi Henr. Oldenburgius. Nicol. etiam Stenonis, abſque ignis opera ut vitra conficiantur, non putat eſſe impoſſibile, quod ſi verum eſſet, talia vitra ad gemmarum natu-

Digitized by Google

naturam accederent propius, ac gemmæ nihil aliud eſſent, quàm vitra metallica. Noſtrum autem vitrum, quod, vi ignis, aërem, ſalem & cineres, in maſſam aliquam viſcoſam & lentam fundit, non poteſt, niſi fragile eſſe, ut omnia corpora ſunt, ſubitanea aliquâ operatione fabrefacta. Non etiam miſceri ita particulæ poſſunt, ſed violentâ fuſione ſtatum quaſi violentum ſortiuntur, à quo diſcedunt interdum. Levi enim aëris rarefactioni & condenſationi, vel ſono vocis etiam, videmus ad rupturam patere. Borrichius putat, ſi ſalem poſſimus habere flexilem aliquem, ductibilitatem inde acquiſiturum vitrum. Nam ſal ad fuſionem maximè confert, & ad continendas inter ſe minimas particulas. Sed, quoniam ſalis communis particulæ rigidæ ſunt, dum in igne ſunt, fluunt illæ quidem, ſed frigefactæ veteri ſuo rigori reſtituuntur, ideò non poteſt aliter evenire, quàm ut fragile vitrum ſit. Quod ſi pro ſale illo communi ſal aliquis metallicæ naturæ poſſit ſubſtitui, aut ipſum illud metallum in ſalis formam redactum, non dubito, quin res ſucceſſura ſit.

Sed hactenus quidem fruſtrà in eo negotio laboratum eſt: quod ſi 2
perfici poſſet, parùm abeſſet, quin gemmas ipſis nativis reſpondentes perficere operâ noſtrâ poſſemus, cùm videamus in vulgari etiam vitro puriori, ſed tamen fragili, & non tam ponderoſo, quàm gemmæ ſunt, adeò per artem, naturæ æmulam, poſſe effigiari gemmarum ſpecies, ſecundum colores ſuos diſtinctas, ut fallere interdum ipſos gemmarios negotiatores poſſint, ſi non ad omnia examinum genera revocent. Species ſanè & fulgor ſummus conciliari illis poteſt, non tamen durities. Et hanc quidem artem parandi gemmas fictitias tradidit Antonius Nerus, Florentinus, in elegantiſſimis ſuis 7. libris de arte vitriaria, Italica lingua ſcriptis, quos in latinam linguam vertit Andreas Friſius, ediditque Amſt. A. 1668. *in 12.* cum *notis*, quas Chriſtoph. Merettus, Medicus Anglus, in illos ſcripſerat. Ubi ordine omnia illa legi poſſunt, quomodo Cryſtalli, Saphiri, Ametiſti, Granati, & ſimiles, effici poſſint. Illic enim & inſtrumenta ejus artis, & omnes apparatus, prolixè deſcribuntur. Plura, quæ ad vitri naturam ſpectant, recenſuimus in *Epiſtola* noſtra *de Scypho vitreo rupto per certum vocis humanæ ſonum*, ubi memorabiles quædam occurrunt hiſtoriæ de gemmis quibuſdam artificialibus, ex aqua factis, & prætereà alia ſcitu digna.

CAP. XXXV.

DE METALLORUM GENERATIONE.

§. 1. *Materiam Metallorum proximam non eſſe Aquam, aut ſalia, oſtenditur.*
2. *Nec argentum vivum vulgare, ſed longè probabilius Chymicorum Mercurium*

rium (cujus ab iſto differentia explicatur) ac ſulphur. Generationis metallorum diverſorum ex hiſce ratio. 3. Quanam ſit inter ſulphura auri, argenti, & metallorum impurorum, ſicut & vulgare, differentia?

1 A Lapidibus ad metalla venimus, quæ alterius planè texturæ eſſe, ipſa exterior forma arguit, plus enim viſcidi & lentoris habent, quàm lapides. Quanquam enim ſunt duriſſima, fragilitatem tamen aliquam habere violentam, pondus eorum arguit, & ad metallicam naturam propius, quam ad vegetabilem accedere. Jam, quæ metallorum origo ſit, quibusque rebus conſtituantur, vexatiſſima quæſtio eſt, cùm eorum natales vix humana induſtria videatur poſſe rimari. Qui aquam omnium rerum Elementum ſtatuunt, etiam metallis aſſignant, non quidem falsò, fuiſſe enim aquam remotum primum & prædominans illorum Elementum concedo, jam tamen per alterationes in naturam propiorem, materiam ſcil. viſcidam & lentam, inſpiſſatam, veroſimile eſt, quæ propinquiore cognatione metallicam naturam attingeret. Nihil itaque prodeſt nobis, ſi ſciamus vel credamus, ex aqua eſſe metalla compoſita; id enim demonſtrari ægrè poteſt, ac fortaſſis fieri potuit, ut talis materia, lenta & viſcoſa, ſimul cum ipſa tellure creata ſit, ut neceſſum non ſit altius procedere. Nam & nimiâ ſubtilitate ſæpè obſiſtimus veritati. Aliqui ſunt, qui *metallorum originem* à ſale petunt argumento illo ducti, quod videant *corpora metallica* à ſalibus poſſe diſcerpi & corrodi, aut, quod *nonnulla cognatos habeant* ſales vitriolicos, ac inter ſe per vices commutentur, quod tamen neutiquam eorum ſententiam confirmat. Non enim valet iſta conſequentia: quod corrodere poteſt aliquid, ex eo id componitur. Et vitriola nil aliud ſunt, quàm corpora metallica & ſalina miſta temperato contubernio, non perpetuo aut radicali. Non vacat quidem res illa admiratione, quod ita corpora ſecari poſſint à ſalibus, ac patet inde magna ſalium cum mineralibus cognatio, non tamen intima, ſemper enim divelli poſſunt levi negotio, cum partes cœteræ eſſentiales cohæreant. Quæſiverunt multi in vitriolo, aliqui in nitro, cujus ſalis potentia magna eſt in fixiſſimis quoque metallis vexandis. Quare ſpiritu roris auri tinctura elici ſolet, quoniam in illo eſt ſpiritus nitri ſubtiliſſimus. Sed hic tantùm abraſio eſt particularum minimarum, ipſæ verò, vel minimæ, eſſentialen ſuam miſturam retinent.

2 A ſalium familia ad metalla itur, inter quæ primum omnium appellari ſolet argentum vivum mirabilis profectò ſubſtantiæ, quæ mille ſe in formas fingit & refingit, quibuscunque in artibus & experimentis tractata. Id in illo præcipuè conſideratione dignum eſt, nullam aliam ſubſtantiam inter metalla tanto amore complecti aurum, cui etiam pondere æqualis eſt, ſtatim enim auro unitur, idque in illo mergitur, cum cœtera omnia metalla ſuper-

ſupernatent, id quod ex amalgamate Mercurii luculenter patet. Qui hanc ſubſtantiam inter principia metallorum ponunt, propius abſunt à vero, non tamen verum eſſe principium uno ore omnes illi dicunt, qui chymiam iſtam ſecretiorem profitentur, atque inter illos Lullius, qui argentum vivum inter principia metalli ponendum eſſe judicat, ſed à vulgari argento vivo diſtinguit, ut ovum fœcundum ab ovo ſubventaneo. Illi ſc. quando argentum vivum ſuum, ceu principium metallicum, requirunt, ajunt eſſe illud corpus metallicum ſummè ductile, lentum & viſcoſum, ponderoſum, ita ut auri pondus æquet, non currens ut vulgare argentum vivum, ſed tamen in igne ſumme volatile, &, ut uno verbo dicam, talem materiam, quæ nondum aurum & argentum, aut aliud metallum, eſt, ſed rudimentum quaſi & embryo metallicus, aurum & argentum immaturum, quod pondere ſuo dignoſci facilè poſſit, ſummo autem ſtudio ab illis celatur. Hoc primum illis eſt & materiale principium, quod certè cum ponunt, nihil abſurdi comminiſcuntur. Ipſa enim compoſitio & textura metalli arguit, ex tali quadam ſubſtantia componi debere metallum. Alterum principium componens metalla ſulphur vocant, illudque geminum faciunt, album & rubrum, prout de albore & rubore metalla participant, vel copioſius, vel purius, vel parcius, vel impurius, admiſtum. Atque hæc perfecta metallica ſubſtantia, vel illud argentum, vel aurum immaturum, jam tùm in prima ſua miſtura ſulphur commiſtum habet, ab eoque leviter digeſtum eſt, quæ ſubſtantia ſi naturæ operario permittitur, tandem in aliquod metallum fixum abit per longas digeſtiones, vel perfectum, ut aurum & argentum, vel imperfectum & impurum, ſi ſulphura ſordes aliquas à loco natali contrahant, atque tùm ſtannum, cuprum, ferrum, &c. naſcitur. Quæ metalla plus ſulphuris impuri, & quam minimum argenti vivi, ſeu mercurii, habent, non ita ſunt ductilia, ut aurum & argentum, aurum præcipuè, quod infinite penè dixerim extendi poteſt. Ab una ergò radice omnia metalla deſcendunt, tali ſcil. ſubſtantia, quæ ex binis principiis conſtitutivis leviter commiſta eſt.

Aurum omnium optimum eſt, & primum, antequam exaltaretur ſulphur, illud candidum fuit, ſuntque, qui putant, flavum illum auri colorem exui auro poſſe. Hujus naturam omnes inquirunt, nemo capit. Chymici imprimis, in natalibus ejus inveſtigandis, laborant, verum ſcientes ſilent, verba dant ignavi. Exſtant Abrahami è Porta Leonis, Medici Hebræi, *Dialogi III. de Auro*, in quibus non ſolum auri facultate Medica, ſed & ſpecifica ejus ac cœterarum rerum forma, duplicique poteſtate, qua in mixtis illa operatur omnibus, operoſe diſputatur, Venet. A. 1584. *in 4to* editi. Nec ſpernendi Joh. Franc. Pici Mirandulani *Libri III. de Auro*, in quibus multa recenſentur transmutationum exempla. Argentum ejusdem cum auro na-

turæ eſt, & eodem ſulphure gaudet, ſed nondum ad ruborem excoctum. Et iſta quidem ſulphura, quæ ita vocantur, incombuſtibilia ſunt & eſſe debent, quoniam naturæ metallicæ ſunt, perfectioris ſc. & fixæ, quæ deſtrui non poſſunt & diſſipari, ut cœtera ſulphura vegetabilia vel animalia, quæ in fumum abire atque diſſipari poſſe, flamma ipſa facilè teſtatur. Combuſtibile autem ſulphur ad compoſitionem perfectorum metallorum nihil facit: impura quidem metalla ex eo habent plurimum, quare deſtrui etiam facilè per ſulphur vulgare poſſunt. Imò ipſum argumentum poteſt deſtrui, quod indicio eſt, non tam purum, vel ſaltem minus fixum eſſe in argento ſulphur, quàm eſt in auro. An verò natura, diuturnâ coctione, ex vulgari ſulphure poſſit fixum facere & incombuſtibile, res eſt nobis non determinanda.

CAP. XXXVI.

DE METALLORUM TRANSMUTATIONE.

§. 1. *Plumbi in ſtannum, ferri in cuprum, transmutatio.* 2. *Metallorum imperfectorum in aurum transmutatio propugnatur, Chymicique Græci MSti, à Thom. Reineſio emendati, & Ol. Borrichii atque autoris de χρυσοποιΐας hiſtoria ſcripta, commendantur.*

1 DE Transmutatione Metallorum in univerſum agere noſtri non eſt inſtituti. Multa enim circumferuntur experimenta de plumbi in ſtannum, ferri in cuprum, converſione, de quibus tamen dubiorum plena ſunt omnia. Quod plumbum attinet, id depurari coctione in ſtannum poſſe, non equidem inficias iverim, quanquam tamen ſtanni natura admodum ſit à reliquis metallis diſtincta. Nam planè illi non convenit cum argento, cum plumbo tamen maximè cum illo conveniat, omnisque maſſa plumbea aliquam portiunculam argenti habeat. De ferri in cuprum mutatione, de qua *P. I. c. 1. §. 6.* plura in medium à nobis jam ſunt allata, ajunt aliqui, aliqui negant. Lazarus Erckerus, diligentiſſimus metallurgus, id pro certiſſimo habet. Sed mittamus illa, ut vulgaria.

2 Hic quæſtio erit; an imperfecta metalla in aurum & argentum mutari poſſint? Id factum fuiſſe, tot hiſtoriæ teſtantur, quas in dubium vocare non poſſumus, totque libri fatentur, ut vel mirè impudentes eſſe oporteat, qui orbi ita impoſuerunt, vel homines planè pertinaces, qui fidem iis denegare velint, cum natura rerum planè non repugnet, quam veroſimilitudinem nos in *Diſſertatione de metallorum transmutione* prolixè oſtendimus, nec

nec hic denuo inculcabimus. Quod argumenta inartificialia attinet, autoritatem ſcil. ſuperſunt Manuſcripti libri Græci variorum Autorum, qui, ſub ænigmatibus multis, hanc artem proponunt, habeoque apud me codicem Altenburgenſem, Thomæ Reineſii manu notatum & emendatum, cum ejus Epiſtola de ætate & ſcriptis illorum Auctorum. Cœtera, quæ ſpectant ad hiſtoriam hujus rei, prolixè executus eſt Olaus Borrichius in *libro de ortu & progreſſu Chymiæ*, & in altero *Sapientiæ Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum vindicatæ*, quo reſpondit objectionibus Herm. Conringii. Quibus addi poſſunt ſelecta quædam, & cum omnibus circumſtantiis enumerata, in noſtra *de Metallorum transmutatione, Epiſtola*. Quibus longè plura addere poſſemus, ſi res eſſet noſtri inſtituti. Athan. Kircheri adverſus probabilitatem transmutationis metallicæ argumenta, tam hiſtorica, quam philoſophica, diligentiſſime examinavit, & operoſe ſolideque refutavit, Valer. Bonvicinus, *in Lance Peripatetica adv. Kircherum*, Patav. A. 1676. *in 8vo* edita.

CAP. XXXVII.

DE MEDIIS MINERALIBUS.

§. 1. Quænam iſta, & cur ita dicantur? 2. Antimonium, ejus conſtitutio, uſusque Chymicus & Medicus. Controverſia de illo forenſis in Gallia. Baſ. Valentini Currus Triumphalis Antimonii, *a Th. Kerkringio illuſtratus, commendatur. 3. Succinum, cujus natales controverſi terræ vindicantur, ſolutioque a Theod. Kerkringio, ad conditurам cadaverum, facta eſſe perbibetur. Succinum Chinenſium artificiale. 4. Ambra, de cujus ortu variæ recenſentur ſententiæ.*

Media Mineralia vocantur, quod mediam obtineant naturam inter metalla & lapides, referuntque illuc quidam & terras, & ſalia, & ſuccos foſſiles; ſed rectius referuntur huc illæ Mineralium ſpecies, quæ nec perfecta metalla, neque lapides, ſunt, & aliquid quidem metallici habent, ſed parùm Mercurii. Sales & ſucci à natura metallica paulò longius abeunt, ideoque in ulteriorem locum rejiciendi. 1

Præcipuum inter media mineralia locum habere videtur Antimonium fragilis omnino naturæ, quia parum Mercurii habet, & malleari non poteſt, quanquam liquari, ut cœtera metalla, poſſit. Quare rectè ſemimetallum vocat Honor. Fabri, qui *Tract. 7. Phyſ. lib. 2. propoſ. 60*, ut cœterorum metallorum, ita & hujus, proprietates luculenta brevitate explicuit. Chymici, in ejus natura indaganda, multum operæ inſumunt. Aliqui enim neſcio quæ arcana transmutationum in eo quærunt, quæ tamen in illo fruſtrà quæruntur, quoniam corpus eſt Mercurio penè deſtitutum, aut admodum exi- 2

exiguum habens, quod tamen materiale principium ſummum illis & unicum eſt. Magnæ tamen ejus vires ſunt, & multus uſus. Varias ejus formas, variaque experimenta, magno labore congeſſit Baſilius Valentinus in libro germanicè ſcripto, cui tit. Triumph-Wagen des Antimonii, quem in Latinam linguam convertit Theodorus Kerkringius, & Commentariis utilibus illuſtravit, quibus Baſiliana illa Experimenta partim confirmavit, partim etiam nova adjecit. Prodiit is Amſtelod. A. 1671. *in 12.* Mirifica vi purgante pollet, tùm per alvum, tùm per vomitum, ad chirurgicas etiam operas mirificè prodeſt. Medicamenta & panaceæ paſſim circumferuntur, ex eo confectæ. In Gallia aliquando ad Tribunal Regis vocatum eſt, ejusque ſententia damnatum, verò Medici defenderent, iterum admiſſum fuit, ac extant ſuper hac re, in utramque partem ſcripta, Gallicâ linguâ edita. Reliqua, quæ ad illud ſpectant, ex officinis Pharmacopæorum petantur. Plura ſunt talia Mineralia, partim ſalutaria, partim venenoſa, Biſmutum, Tucia, Zincum, Arſenicum, de quibus ſingulis legi poſſunt officinales Scriptores.

3 E ſuccis, qui varii ſunt, præ cœteris commendabile eſt ſuccinum, de quo lectu digna eſt Phil. Jac. Hartmanni, Prof. Med. Regiom. hiſtoria Succini Pruſſici Phyſica & Civilis, Francof. A. 1677. *in 8vo* edita, & varia de illo adducens Experimenta. Ejus locus natalis valdè adhuc dubius. Autor libri *l'Europe vivante*, neſcio, experimento in medium producto, ex melle oriri putat, & per quandam compoſitionem, ex tartaro & ſpiritu vini factam, poſſe diſſolvi, quod planè mihi veroſimile non videtur. Non enim diſſolvuntur corpora, niſi à ſimilibus. Quare cum gummi aliquod ſit, oportet à viſcoſitate quadam congeneri ſuccininum diſſolvi. Aliqui ex mari productum exiſtimant, quidam ex terra, quæ ſententia veroſimilior videtur, & confirmant illam animalia & inſecta terreſtria, paſſim in ſuccino reperta. Id quod D. Joh. Dan. Major, *Libro* integro *de Natalibus Succini non maritimis*, fuſius oſtenſurum ſe eſſe, promiſit. Naſcitur verò frequenter in locis, ubi pinus & terebinthi creſcunt, quod argumento eſſe poſſit, à ſimili quâdam viſcoſitate, per terram diſperſa, naſci, & à particulis maris ſalinis coagulari. Multum in eo laboratum eſt, an ſolvi poſſit, atque iterum coagulari, quod ſi fieret res admodum lucroſa eſſet. Theodorus Kerckringius hanc ſibi artem vindicat, & integra cadavera ſuccino circumfuſo condivit, quam ſolutionem ſuccini ille ſolo regimine ignis fieri aſſeverabat, quod perſuadere tamen hactenus mihi non potui. Chinenſes, per artem chymicam, ex pice & reſina arborum, ſubſtantiam conficiunt, ſuccino ſimillimam, teſte Martino Martinio *in Atlante Sinico.*

4 Inter ſuccos quoque terreſtres nobiliores eſt Ambra, quæ gryſia eſt, de cujus natalibus variè diſputatur. Aliqui enim excrementum avium quarun-

quarundam exiſtimant, alii evomi à balænis crediderunt. Videatur *Hiſtoria Ambræ*, à Juſto Fido Klobio edita. Nunc verò Angli invenerunt Ambram, ipſis rupibus in mari adnatam, unde apparet, ex ipſis lapidibus transſudare, vel è terra gigni.

CAP. XXXIIX.

DE SALIBUS, ET PRIMUM QUIDEM DE NITRO.

§. 1. *Nitri vis terram fœcundandi. Cenſura de Joh. Rud. Glauberi* Novo Mundi Miraculo *& Guilb. Clarckii* Hiſtoria Nitri. *2. Joh. Mayow* Lib. de Nitro *commendatur, ejusque Philoſophemata & Experimenta quædam afferuntur. 3. Nitrum vitam prolongandi facultate pollet. Pulvis Pyrius e Nitro. Quis ejus inventor, Barth. Schwartz, an Rog. Baconus?*

SAles ad metallorum familiam è longinquo etiam pertinent, de quibus nunc agemus. Eſtque inter illos meritò numerandum Nitrum, quo nullus magis eſt per terram & aërem diffuſus, ut aliquibus rectè ſal terræ, aliquibus ſal aëreum dicatur. Hoc certè ſale tota terra fœcundatur, & certâ quâdam præparatione ita aptari poteſt, ut unum frumenti granum, illo imbutum, viginti & amplius ſpicas producat. Hinc commotus Joh. Rud. Glauberus, Chymicus, in libro ſuo, quem inſcribit *Novum mundi Miraculum*, ſubjectum aliquod ac menſtruum univerſale in eo quærit, unde neſcio quos aureos montes pollicitus eſt. Cœterùm multa ſunt in iſto libro utilia, quanquam plura ſuavia ſomnia, quibus ille ſibi & aliis impoſuit. Sed mutavit ipſe poſtmodum ſententiam. Scripſit de Nitro Anglica lingua Gvilh. Clarckius, Medicus Regius, Libellum, in quo recenſet varios ejus productionis, tam à natura, quàm artis miniſterio, modos, verùm parùm præſtitit pro dignitate hujus ſubjecti, nam in natura ejus indagandâ exilis admodum ipſius opera eſt. 1

Longè doctius, & magno molimine, nuper in ejus materiam inquiſivit toto libro Johannes Mayow, qui oſtendit, per totam terram & aërem ſpiritum quendam, quem nitro-aëreum vocat, eſſe diſperſum, unde omnium rerum fermentationes & germinationes deducit. Ille verò nitrum ita deſcribit, quod conſtet è ſale acido, maximè igneo, & inſuper Alcali, ſeu ſalis Alcali vicem ſubeunte ſale volatili, purè ſalſo. Nam, ſi nitri Analyſis inſtituitur, ſpiritus acidus hinc primum deſtillatur, relicto in retorta nitro fixo, quod ſi ſpiritus acidus ſali cuique Alcali affundatur, ex mutua congredientium lucta generabitur, quod igni injectum promtè deflagrat. Nitri ergo partes duas ſtatuit; alteram fixam, alteram volatilem, vel potius, 2

ut rectius loquar, ſpecies, quanquam revera ſunt eadem corpora; quatenus in terra radicatur, ſal fixum eſt, quatenus in aëre circumfertur, ſal volatile eſt. Cùm itaque in terra radices ſuas habeat (omnium enim ſalium fixorum ſemina in terra reſidere ait,) ab aëre promtè augetur terra, quæ fixum nitrum habuit, vel ejus ſemen adhuc habet. Terra enim, ex qua omne nitrum extractum eſt, ſi aëri exponatur, per aliquod tempus, tota iterum nitroſa evadit, quod indicat ex aëre propagari nitrum, partibus volatilibus ſe iterum fixis applicantibus. Hæc ille prolixè iſto in libro exponit, ubi, quem ex nitroſis effluviis format, ſpiritum nitro-aëreum, magno labore & diligentiâ per operationes naturales, fermentationes, vegetationes, reſpirationes animalium, &c. circumducit.

8 Notandum & hic, quod Franciſcus Baconus obſervat *in hiſtoria vitæ & mortis*, quotidiano uſu nitri vitam poſſe progagari, quare ipſe ſemper cibis admiſcuit. Ratio ejus hæc fuit, quod inordinatos ſpirituum motus ſiſtat ac figat, à quibus tot oriuntur in corpore humano incommoda. Ex nitro, ſulphure & carbonibus, pulvis pyrius conficitur, cujus patrocinium ſuſcepit Mich. Maierus *in veris inventis Germaniæ*, ubi Germanis ejus inventionem aſſerit. Quam nec ego iis inviderem, niſi in Rog. Baconis, Angli, qui diu ante Barth. Schwartzium vixit, *Epiſtola de Operibus ſecretis artis & naturæ* jam tum ejus mentio fieret. Quare miror, Guilh. Cambdenum, *in Reliquiis Hiſtoriæ Anglicæ*, Anglice ſcriptis, iſtam gloriam popularis ſui in dubium vocare, & Germanis adſcribere.

CAP. XXXIX.

DE SALE COMMUNI, VITRIOLO, COETERISQUE SALIUM SPECIEBUS.

§. 1. Salis communis variæ ſpecies. Salis uſus Phyſicus & Chymicus. Judicia de Joh. Sophr. Kozackii & Bernh. Gomeſii Scriptis de illo. 2. Vitriolum late in variis corporibus diffuſum. Uſus ejus Chymicus. Scripto de illo J. G. Trumphii & J. J. Becheri. 3. Salis Ammoniaci, naturalis pariter atque factitii, deſcriptio & uſus medicus.

1 POſſent & hic de ſale communi multa dici, quod vel foſſile eſt, vel arte productum. Solet & ipſe ſol excoquere è mari ſalem, qui per artem ſolet facilitari. De modo, quo id fieri conſuevit in Gallia, videantur *Acta Anglica p. 1025*. Præſtantiſſimum aliàs illud naturæ ſubjectum eſt, ac præ cœteris contemplatione dignum, cum permultum faciat ad corporum compoſitionem, quibus continuitatem tenui & inexplorabili inſinuatione conciliat, tam ob figuras ſuas perpetuas diſtinctas & ſingulares, quam

quam ob alias virtutes. Quare in ipſo aëre, in ipſis etiam dulciſſimis fontibus, imò in ipſo rore ac aqua pluvia, & vegetabilibus, habitant inſenſiles ſalinæ particulæ, quæ manifeſtari per artem Chymicam poſſunt. Chymicorum multus in hoc ſale labor eſt. Nam, qui ex eo parantur per artem liquores, mirabilia præſtant in metallorum operationibus. Extat cujusdam Johannis Sophronii Kozackii de Sale liber, ſed oppidò inſulſus, uti vere Kippingius judicat; pauca enim in illo ſunt alicujus frugis. Scripſit & Bernhardinus Gomeſius Miedal *Halographiam* quandam, ſive *Diaſcepſeon de Sale libros quatuor,* Urſellis A. 1600. *in 8vo* editos, quorum I. de Sale Phyſico, II. de Medico, III. de Geniali, ſeu Jocoſo, IV. de Myſtico agit; ſed in quibus multa ſunt aliena & peregrina. Habet tamen etiam quædam ſic ſatis bona, quæ ad naturam ſalis explicandam pertinent. Cœterum non eſt ejusdem bonitatis ſal, & magna inter ſpecies ejus differentia. Marinum enim cœteris & craſſius, quemadmodum & foſſile, illud verò, quod è fluviis ſalinis excoquitur, omnibus cœteris melius.

Vitriolum ſal eſt metallico generi propior, cupri enim & ferri mineris connaſcitur. Sed & illud longè lateque diffuſum eſt, &, quemadmodum nitrum, ita & hoc per aërem oberrat, imò & in vegetabilibus ipſis latet. Monſtravit mihi Theodorus Kerkringius quantitatem non exiguam veri & genuini vitrioli, ſed admodum impuri, quod ex aëre Amſtelodamenſi inſalubri, multis aquarum ſalſarum, & ſoli paludoſi, effluviis impraegnato, machinæ cujusdam beneficio, extraxerat. E corticibus juglandis diu coctis, & in locum frigidum ſepoſitis, verum & genuinum vitriolum poteſt excoqui, quod & arguit nigredo iſta, quam ſuccus eorum contrahit. Quercus etiam multùm habere vitrioli, vel ipſe ſapor prodit, & præterea, tum ex aceto, quod inde conficitur, tum ex ſale volatili in fumis ligni quercini ſupra modum mordace, poteſt colligi. E quibus exemplis videmus, quàm ſint naturæ rerum inter ſe communicabiles, & quantâ affinitate ſe mutuò complectantur. Cœterùm magna latent in illo arcana Chymica, varia enim ex eo medicamenta parari poſſunt, multa item, quæ ad corrodenda metalla inſervire poſſunt, oleum præterea ferventiſſimum, de quibus omnibus conſulantur libri officinales. De natura vitrioli librum ſingularem edidit Joh. Georg. Trumphius aliquis, Anglis quoque *in Actis ſuis* laudatus. Scripſit & J. Joach. Becherus, ſi rectè memini, vitrioli quandam Anatomen. Fuere quoque multi, qui in eo quæſiverunt arcanum metallorum transmutatorium, & circumferuntur eam in rem integri proceſſus, ſed fabuloſa illa ſunt omnia & conficta. 2

Sal Ammoniacus, ſeu Armeniacus, naturalis item eſt & factitius, quique naturalis eſt ſub arena invenitur, in laminas concretus, & quidem in regione Cyrenaicâ, colore nigricans & ſapore ingratus. Sal eſt ſummè volatilis 3

Digitized by Google

latilis, & maximæ in medicina utilitatis, ſi per artem chymicam tractetur. Solet etiam per artem fieri ex quinque partibus urinæ humanæ, parte una ſalis communis, ac parte dimidia fuliginis lignorum, lignorum, ſimul coctis ad conſumtionem humiditatis. Odoris eſt gravis, qui admodum percellat nares, imò ſuffocare poſſet, ſi naribus imprudenter hauriatur. Magna enim vis ejus Elaſtica eſt, & magnoperè ſe diffundit, ideoque in ſpiritibus ad ſe revocandis optimo cum ſucceſſu adhibetur. Si quod menſtruum ex eo paretur ſubtilius, eique jungantur vegetabilium olea vel ſucci, momento pene temporis per totum corpus diffundere vim ſuam poteſt, & mira nonunquam in morbis præſtare. Sunt & ejus in metallorum præparationibus vires magnæ. Nos, miſſis ſalibus, & tota mineralium doctrinâ, ad vegetabilia nos convertemus.

CAP. XL.

DE PLANTIS ET VEGETATIONE.

§. 1. *Anima Vegetativa Ariſtotelicorum exploditur.* 2. *Vera vegetationis & fructificationis plantarum ratio, ex Ken. Digbæi Diſſ. de illa, quæ ſimul commendatur, expoſita, & vitis exemplo illuſtrata.* 3. *Experimenta de Succi arborum nutritii circulatione. Laus* Anatomes Plantarum *Marcelli Malpighii.* 4. *Scriptores de plantis & arboribus varii, præſertim Hiſtorici.* 5. *Scriptores de Plantis Aſiaticis & Americanis. Abraham. Cowlæi Poema de plantis.* 6. *Oſw. Crollius & Joh. Bapt. Porta de figuris & ſignaturis Plantarum, Jac. Böhm.* de Signaturis rerum.

1 E Tellure tandem eluctati, ea, quæ circa tellurem ſunt, ac in ſuperficie ejus hærent, videamus, corpora ſc. illa, quæ è ſeminibus ſuis continua appoſitione excreſcunt, quam vegetationem dicimus, quemque actum Peripatetici non abſque ſingulari aliqua anima abſolvunt. Ab illa enim procedere putant, quod nos nutriri, creſcere, florere, fructus ferre, dicimus, &, ſecundum illas varias alterationes partium in plantis, varias huic animæ vegetativæ facultates adſcribunt, facultatem ſc. nutritivam, auctricem & generatricem. Talem animam vegetativam ſingulis plantis & arboribus eſſe ſpecificam volunt. Sed non opus eſt ad animas hic recurrere, cùm demonſtrari nulla ratione tales formæ poſſint. Sufficit hic organica corporum compoſitio, quæ ſuccum nutritium hoc vel illo modo admittit. Hinc rectè Honoratus Fabri, ſingulari libro, eleganti & curioſo, *de plantis*, Pariſ. A. 1666. *in 4to* edito, *lib. 1. prop. 18.* ait, quod forma plantæ nulla ſit entitas abſoluta, quod illa extra plantam ſubſiſtere non poſſit, & quod propriè non producatur.

Magnam

Magnam huic vegetationi lucem affert liber Kenelmi Digbæi *de vegetatione plantarum*, e L. Angl. in Lat. converſus, quo eleganter proceſſum nutritionis & accretionis è ſemine demonſtrat, cujus Diſſertationis argumentum *libro ſuo de immortalitate* animæ inſeruit. Tota illa Diſſertatio ſubtiliſſima eſt, & cum accuratione legi meretur. Mathematica demonſtratione enim ob oculos ponit, quomodo à primo ſeminali puncto partes extra partes procedant, partim ſalibus aëris aut terreſtribus evocatæ, partim preſſione aëris & humoris externi, partim calore ſubterraneo, quæ omnia hîc ſingulatim explicare, nimis eſſet operoſum. Videatur Auctor ille, & cum ipſo conferatur Honor. Fabri, qui partes plantarum, quæ ſucceſſione excreſcunt, optimè delineavit, &, ut exiſtimo, maximè ad mentem Digbæi. Sive itaque ex ſemine, ſive ex bulbo, ſive ex radice, procedat germen, ita creſcit, ut ſuccus terreſtris primum ſe inſinuet poris ſeminum & radicum. Primæ partes madefactæ è latere quodam intumeſcunt, & vicinas pellunt, atque ita primum fit ruptura tunicæ, quæ ſemen includit, & tenues quidam proceſſus, in centro ſeminis delineati, incipiunt ſe exerere, atque ita, ſuppeditato ſemper novo ſucco, continua ſemper eſt particularum pulſio, hincque rami novi ſuccedunt, & folia, & tandem ipſi fructus vel ſemina, quæ quaſi novæ iterum plantæ ſunt, novo quodam umbilico, matrici ſuæ, innatæ. Totum autem corpus plantæ materiam ſuam debet ſucco illi terreſtri, ſalibus quibusdam imprægnato, aut particulis etiam ſulphureis. Unde demum fructus naſcuntur tam varii ſaporis. Poſtquam enim humores inſipidi, per truncum & ramulos delati tandem, ubi ad ſecundam concoctionem veniunt, incipiunt quaſi in ſe ipſis fermentari, &, continua illa circulatione in pulpis ſuis motum promovente, ardore ſolis particulæ ſulphureæ tandem ſubigunt aqueas, & cum illis novum aliquem liquorem ſapidum conſtituunt. Quod in vite manifeſtè videre poſſumus, in qua ſuccus ille nutritius inſipidus, ſed tamen jam tùm aliquas ſulphureas particulas admixtas habens, per fungoſam vitis medullam percolatur, ut fieri in laciniis illis ſolet, quibus herbæ rigantur. Tandem in globulis aut uvulis ſuis quieſcit, atque illic diuturnâ ſolis coctione, ſaliumque & ſulphurum novâ ſemper acceſſione, ſaporem illum acquirit. 2

Quod jam ſuccum illum nutritium attinet, ejus ſingularem aliquam eſſe circulationem, quemadmodum ſanguinis in corporibus humanis, aliqui ſtatuunt, & habetur ejus experimentum de Aloe Americana Serratifolia, à Chr. Merretto prolatum & deſcriptum, *in Actis Philoſophicis Anglicis p. 455. Edit. Angl.* Specimina quædam obſervationum de circulatione ſucci hujus nutritii legantur *in Actis Philoſophicis Angl. p. 680. 671. & 809. Edit. Lat.* quo poſtremo loco elegans exemplum de ſucco betulæ proponitur. Primus forte de ea cogitavit D. Joh. Dan. Major, cujus collectanea ea de re 3

 ante

ante aliquot annos vidi, quique non pauca habet experimenta, illuc ſpectantia. Legi etiam de hoc argumento poteſt Marcellus Malpigius in ſolertiſſimo opere *Anatomes plantarum*, ubi, quæ ad ſucci hujus circulationem pertinent, ſummâ diligentiâ exponit, & cœteroquin omnem plantarum familiam, earumque partium ſtructuram, admirabili magis quàm utili ſubtilitate, exponit, additis ſimul iconibus.

4 Tenendi hic ſunt Autores, qui de generatione, de arboribus, plantis, earumque culturâ, ſcripſerunt. Sunt verò hic multi, qui hiſtoricè magis, quàm phyſicè, illud argumentum tractant. Præ cœteris veteres hic Autores commendandi ſunt, qui de plantis ſcripſerunt, Theophraſtus ac Dioſcorides. Extat in Theophraſtum doctiſſimus Jul. Cæſ. Scaligeri *Commentarius*. Quæ apud Dioſcoridem & Plinium occurrunt, ea magnam partem explicantur in opere Salmaſiano *in Solinum* ſcripto, ubi, quod nomina plantarum attinet, & earum ſpecies, eruditiſſimæ ſunt Diſſertationes. Inſervire huic uſui, præter Medicum, etiam poteſt liber Caſp. Hoffmanni de *Officinalibus*. Cœteros Scriptores Botanicos nunc non recenſebimus. Legatur Conringius *Introductionis in Medicinam cap. X.* ubi omnium Botanicorum familiam, in quantum tunc tunc temporis patuit, cum cura recenſet, interſperſo accurato ubique judicio. Fortaſſis & Simonis Pauli *Opus quadripartitum* aliqua docebit; ſed multa illic ſunt inutilia & aliena. Æg. Menagius quoque ſcripſiſſe ſe *Botanica* teſtatur *in obſervationibus in Malherba poëmata p. 395*. Gerh. Joh. Voſſius, *in Phyſiologia ſua Chriſtiana*, quanquam etiam medica, magis tamen hiſtorica, ſectatur. Ulyſſes Aldrovandus in Dendrologia ſua, Joh. Meurſius *in Arboreto* (quo Arbores, Diis Gentilibus olim conſecratas, tantum conſideravit) *ſacro*, Joh. Henr. Urſinus *in Arboreto Biblico*, Sam. Bochartus (cujus opus peculiare de Plantis S. Script. expectatur poſthumum) *in Appendice Hierozoici*, hiſtorica tantùm & philologica perſequuntur.

5 Videri etiam poſſunt Itineraria varia verſus Indias, in quibus ſi diligentiores fuerint Auctores in rebus peregrinis annotandis, multa ex illis capi poſſunt de herbis, iis in locis creſcentibus. De Plantis Chinenſium multa Athan. Kircherus *in China illuſtrata*, Joh. Neuhoff *in Itinerario Chinenſi*, & Mich. Boym *in Flora Chinenſi*. Braſilienſes plantas Gvilh. Piſo ſingulari opere recenſet. Thevenotius, variis in *Itinerariis*, Gallice ſcriptis, diligens quoque eſt earum rerum notator. Auctor quoque Gallus, qui Inſulas Antillas deſcripſit, cujus liber Francof. A. 1668. *in 12.* etiam in Germ. linguam converſus eſt, diligenter plantarum hiſtoriam enarravit. Plantarum hiſtoriam, earumque vires, elegantibus carminibus, Lond. A. 1668. *in 8vo* editis, deſcripſit Abrahamus Cowlæus, Anglus.

Solen

Solent & hic aliqui eſſe occupati circa externas plantarum figuras, 6
è quibus judicium de viribus plantæ ferunt. Oſwaldus Crollius, è Chymicorum familia, ſingularem *de ſignatura illarum* librum ſcripſit, Joh. Baptiſta Porta autem primus, quantum memini, plenius paulo hoc argumentum, & magis philoſophicè, perſecutus eſt in *Phytognomicis ſuis*, libro doctiſſimo, Francof. anno 1591. *in 8vo* excuſo. Jac. Böhmius quoque *de Signatura rerum* Tractatum emiſit Germanicum, ſed mire, ut omnia ejus ſunt, fanaticum, & in quo, non tam de plantis, quam de aliis rebus, agit.

CAP. XLI.

DE PROPAGATIONE ET MELIORATIONE PLANTARUM.

§. 1. *Artificia ope nitri plantas, arbores frugesque, fertiliores reddendi.* 2. *Progerminationem item illarum e ſemine & incrementum accelerandi.* 3. *Agrum ipſum fœcundandi.* 4. *Varia propagationis plantarum & arborum genera. Rob. Scharrockii, Auſtenii, Joh. Evelini, ſcripta huc ſpectantia.*

Vidimus ſuperiori capite, quomodo vegetatio in plantis fiat, & quidem beneficio ſucci nutritii, cujus circulatione, lignique inde intumeſcentia, è certis quibusdam partibus fungoſioribus, gemmæ primùm protruduntur, &, velut novæ aliquæ plantæ, prioribus innaſcuntur. Ideoque, quò magis ſuccus ille promovetur, vel ut ſit copioſior, vel ut eò vehementius propellatur, eò magis fœcunda fit arbor, vel tempus maturitatis præoccupat. Quod ſi ergò ſecreta quis quædam artificia noverit iſtum ſuccum augendi, vel vehementius propellendi, is nova quidem opera & arcana præſtare poteſt in re vegetabili. Cùm enim ſuccus ille nutritius multùm habeat in ſe ſalis volatilis nitroſi, veroſimile eſt, certâ quâdam iſtorum ſalium præparatione, ita diſponi ſemina, vel radices, poſſe, ut fœcundiores ſint, vel in ramis, vel in fructibus proferendis. Experimentum ejus rei ſatis notum eſt, quoniam, præparatione quâdam ſalis nitri & calcis vivæ, liquor aliquis parari poteſt, qui, ſi grano e. g. tritici imbuatur, ut in eo intumeſcat, ita auctam in eo videbimus vim particularum Elaſticam, particulis ſalinis turgentium, ut ex uno grano plus quàm viginti interdum ſpicæ prodeant, ſingulæ granis ſuis conſtantes. Et fieri illud ſolet nonnunquam in agris, multo ſale nitroſo præditis, ut, citra artificium aliquod, prodeant ex uno grano plures ſpicæ. 1

Solent etiam jactari quædam artificia de herbis & leguminibus quibusdam, intra tres quatuorve horas è ſemine producendis. Honor. Fabri tribuit 2

tribuit vim illam ſeminibus aceto maceratis, quod an fieri poſſit, ambigo. Exiſtimaverim enim acetum tardare magis potentiam illam vegetativam, quam promovere. Claud. Sorellus, in ſua *Scientia Univerſali, cap. de uſu & perfectione plantarum*, methodum quoque præſcripſit, ſed admodum difficilem, quam bona fide communicabo; experiatur, cui otium eſt ad talia. Recipiatur terra perfectè miſta cum bono fimo, & addantur cineres muſci; illam maſſam oportet irrigare ſucco fimoſo multis vicibus, & ſemper iterum ſiccare ad ſolem. Iſta terra curioſè ſervetur, poſteà immittatur vaſi cuidam figulino, manibus probè ſubigatur, & per vices ſemper ſucco fimoſo irrigetur. Vas illud ponatur ſuper ignem, qui convenienter ſecundum gradus poſſit dirigi; huic terræ immittantur ſemina lactucæ, per noctem ſucco fimoſo, vel alio liquore, macerata, cumque terra ſicceſſit, ſemper irriganda eſt aqua pluvia tepida, & exiguo temporis ſpatio videbimus prodire herbas, & ad viſum oculi creſcere, cum magna admiratione ſpectatorum. Hæc experiatur, qui volet. Quod verò intra trium quatuorve horarum ſpatium fieri poſſit plantæ productio, id, niſi αὐτόπτης, non facilè crediderim. Certè Robertus Scharrockius, qui *de propagatione vegetabilium per concurſum artis & naturæ* ſingularem librum Anglicum, nec inelegantem, ſcripſit, Londini A. 1660. *in 8vo* editum, teſtatur, multis experimentis nihil ſe effeciſſe, ideoque inter fabulas referre videtur omne id, quod eâ de re à quibusdam dicitur.

3 Ad meliorationem plantarum & fructuum *pertinet cultura ipſius agri.* Eodem enim res recidit, ſive liquore aliquo ſemen extra terram præparetur, ſive terra ipſa admiſtione variorum fermentorum & ſalium ita præparetur, ut agere in ſemina poſſit; mediantibus enim ſalibus iſtis fit fœcundatio.

4 Propagatio plantarum varia eſt è ſemine, radicibus, bulbis, cineribus, è ramis abſciſſis & terræ inſertis, ac è gemmis. Et ſunt in ſingulis ſuæ quædam obſervationes, de quibus plena manu rei hortenſis Scriptores agunt. Vel ex inoculationibus & inſitionibus apparet, ramos & gemmas novas eſſe plantas, ut volebat Honor. Fabri; quâ enim parte compinguntur, ſive rami, ſive gemmæ, quaſi incorporatur novo ſtemati, ſurculus & gemma, & ſucco nutritio communi paſci incipit. Videantur de modis meliorandi & propagandi arbores, & plantas, & flores, Scharrockius in eo, quem modò laudavi, libro & Auſtenius, itidem Anglus, *in Tractatu de arboribus frugiferis*, ubi & omnes illas propagationis ſpecies examinat, & ad experimenta Baconiana, quæ in *Sylva Sylvarum* occurrunt, notas quaſdam, non inutiles, adjecit. Hic liber ejus triginta ſeptem annorum experientia ab eo excul-
5 tus eſt, editusque Anglice Oxon. anno 1665. *in 8.* Eſt & nobilis cujusdam Angli, Johannis Evelini, liber, cui titulus *Sylva & Pomona*, Londini *in folio* editus,

Digitized by Google

editus, quò multa continentur curioſa de plantatione Sylvarum arborumque, ad architecturam præcipuè neceſſariarum, & de culturâ arborum frugiferarum. Ejus libri, in latinam linguam converſi, titulus occurrit in *quodam Francofurtenſi Catalogo,* ſed nunquam impreſſum me videre memini.

CAP. XLII.

DE AGRI-VITI-ET HORTICULTURA, VINO, ET VARIIS POTUUM GENERIBUS.

§. 1. *Scriptores aliquot Agricultura & Horticultura veteres ac Recentiores.* 2. *Scriptores varii de vite, viticultura & vino.* 3. *De Cereviſia, & potu ex pomis piriſque confecto.* 4. *De re cibaria, calida & frigida potu, Tabaco ac herba Thee.*

DE Agri & Horti cultura hoc in loco non inconvenienter agi poſſet, 1 quandoquidem ad plantarum propagationem, & arborum, Agricultura magnum adfert ſubſidium. Ob fruges præcipuè, quibus veſcitur humanum genus, terræ melioratio & cultus conſiderari debet. Verum, quoniam ſupra, *Cap. de Terra*, aliqua dixi de hoc argumento, nolo operoſus hic eſſe. Saltem Autores aliquos nominabo, quibus feliciter hoc in genere uti poſſumus. Sunt Autores vetuſti Græci Geoponici, qui de argumento hoc ſingularibus libris agunt, quorum plenam & emaculatam editionem admodum deſiderant Angli. Sunt & latini Autores, Palladius, Columella, Varro, qui de re ruſtica ſingulares commentarios ſcripsêre, nec omittendus eſt Virgilius. Inter recentiores commendari debet Caroli Stephani *Prædium, ſive de parando & inſtruendo prædio Lib. utiliſſimus,* in quo omnia continentur, quæ ſpectant ad agri & horti culturam. Cæteros enumeratos vid. in Wolfii Helmhardi, Baronis ab Hohberg, Præfat. *Georgica Curioſa,* Germanice Norib. A. 1682. *in fol.* editæ. Horticulturam, præter Scriptores rei Ruſticæ veteres, qui tamen leviter ſaltem attingunt, aliqui è recentioribus plenius tradidere. Optimus omnium, tam ratione culturæ ſoli, quam ornamentorum, videtur Joh. Sig. Elsholtzius, in Lib. Germ. de Horticultura, *in 4to* editus. Renatus Rapinus, Jeſuita, carmine omnium elegantiſſimo, & plane Virgiliano, de eadem eſt commentatus, addita Diſſ. brevi de cura hortorum. Sed nec contemnendus eſt Pet. Laurembergii *de Horticultura Liber.* Antonii Mizoldi *liber de ſecretis hortorum* multa quidem immiſcet digna indigna relatu, fabuloſa & ſuperſtitioſa. Sed verum tamen de illo iſtud Horatii. *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.*

2 Vitis cultura præ cœteris commendabilis eſt, cujus hiſtoriam prolixo libro deſcripſit Phil. Jac. Sachſius in ſua *Ampelographia*, quo refert omnia, tam Medica, quàm Oeconomica. *De inſignibus viticulturæ erroribus* Auguſtus Hauptmannus librum ſcripſit; eſtque, qui, nuper publicato libello, vineas in Anglia plantari poſſe, oſtendere voluit, Johannes ſcil. Roſa, Hortulanus Regius, lib. cui titulus: *The Engliſch Vinegard vindicated.* Liquor, qui ex uvis exprimitur, vinum vocatur, cujus laudes in omnium ore, ut ipſum in omnium appetitu eſt. *Hiſtoriam natalem vinorum* ſcripſit Andreas Baccius, *deque vino Italico, conviviis antiquorum & cereviſiis*, Romæ anno 1596. editam. Potum ejus diſſuaſit eleganti libello Hadrianus Turnebus, qui, vereor, ne ſurdis narret fabulas; paucis enim placet tàm ſobria Philoſophia. Additur is libro J. Henr. Meibomii *de cereviſiis*. De modo vina conſervandi, ac perdita recuperandi, ante aliquot annos, autor quidam Anglus ſcripſit, cujus libri, Lond. A. 1669. *in 8vo* editi, titulus eſt: *The myſtery of Wintners.*

3 Æmulus vini potus cereviſia eſt, Poëtarum Aſinus, ut quidam jocabatur, quemadmodum vinum Poëtarum equus. De hujus præſtantia præ vino extat elegans concertatio Franciſci Guieti, Galli, & Hugonis Grotii, Belgæ, quorum ille pro vino, alter pro cereviſia ſcripſit, quanquam ille inficetè, hic eleganter. De variis cereviſias parandi modis vellem hiſtoria aliqua conderetur, publicè enim utilis eſſet. De cereviſia librum conſcripſit Mart. Schookius, doctius verò pleniusque illud argumentum tractavit Johannes Henricus Meibomius, (Vir, tam in Medicina, quam Hiſtoria, doctiſſimus, qui pauca quidem ſcripſit, ſed eximia) libro ſingulari, quem filius ejus nuper Helmſt. A. 1668. *in 4to* edidit, in quo accuratè de variis veterum recentiorumque potibus & ebriaminibus, extra vinum, diſſeritur. Habent & cereviſiæ ſuos morbos, de quorum remediis aliquis Juſtus Stengel Erfurti A. 1616. edidit die bewehrte Bier-Künſte/ *in 8vo.* Fuit Anglus nonnemo, qui, unica gutta præparati liquoris rubri, in momento vina & cereviſias corruptas, per fermentationem inſtantaneam, reſtituere potuit. Potus vini etiam æmulus ille eſt, qui ex pomis & pyris conficitur, cujus parandi rationem optimam integro libello nuper deſcripſit Anglus quidam. Titulus libri eſt: *Vinetum Britannicum.* Addit quoque inſtrumenti aut molæ alicujus deſcriptionem, cujus beneficio facilè comminui poſſint poma, aliique fructus, & ſuccus inde commodè extrahi. Diſſertationes ſuper hoc argumento inſtitutæ admodum utiles ſunt. Omnes enim fructuum ſpecies recenſet, & de eorum aptitudine, vel ineptitudine, ad potus tales conficiendos, judicat.

4 Quantum è plantis ad rem cibariam pertinet, argumentum hoc tractant Johannes Bryerinus, Franc. I. R. Gall. Medicus, *Libb. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. de re cibaria*, & Ludovicus Nonius *in Diætetico. De potu calido* Jo. Freinshemius

Digitized by Google

hemius diſſertatiunculam ſcripſit, ubi de herbis Indorum quibusdam, earumque decoctis, quæ calida bibuntur, etiam agit. Apud Orientales enim frequens calidæ potus eſt. *De gelidi potûs abuſu* Nic. Maſinus ſcripſit. Veteribus etiam incognitum fuit monſtroſum ebrietatis genus, quo fumo Tabaci paſcimur, ſive veſcamur eo, ſive bibamus. Mirabiles ejus virtutes aliqui in cœlum extollunt, aliqui ad tartara illum deprimunt. *Panegyricum* Tabaco ſcripſit elegantiſſimum, & quidem poëticum, ſive *Hymnum Tabaci*, (nam & tabacus Poëtas facit, non vinum tantùm,) Raphaël Thorius, Medicus Londinenſis, *libris duobus*, *orationem* verò de eo Jac. Tappius, Profeſſor Helmſtadienſis, Rex autem contra Britanniæ, Jacobus I. integram Declamationem adverſus Tabacum, quæ reperitur inter *opera* ejus, *in folio* edita. Extat & Satyra Poëtica lepidiſſima Jac. Baldæi, Germ. verſa, contra abuſum Tabaci: Die truckene Trunckenheit. Joh. Tarter fabulam de origine tabaci verſibus Belgicis expoſuit elegantiſſimis. Scripſit & Joh. Neander *Tabacologiam*, & Æg. Eberhardus *de Herba Panacæa, ſeu Tabaco*. Quæ omnia, cum *Luſu* Jacobi Regis, & *Hymno* Thorii, junctim Ultrajecti A. 1664. *in 12.* prodierunt. *De abuſu Tabaci & herba Thee* D. Sim. Pauli, Archiater Danicus, Argent. A. 1665. & 1681. *in 4to Commentarium* publicavit.

CAP. XLIII.

MISCELLA QUÆDAM DE HERBIS, PLANTIS ET ARBORIBUS, EXHIBENS.

§. 1. *De Plantarum viribus Medicis, illarumque cauſis, Honor. Fabri conſulendus.* 2. *Scriptores de plantis quibus ſingularibus, Malo aureo & Citro, Tabaco, Moro, Opio, Mandragora, Tulipis, &c.* 3. *De Nepenthe it. Homerico, Urtica & Roſa. Verulamii* Sylva Sylvarum *commendatur.* 4. *Vires plantarum quarundam Magicæ exploduntur.*

QUod ſi omnia illa, quæ de plantis habentur, recenſere hic velimus, 1
voluminis illa res eſſet. Et ſunt multa in iis admodum fabuloſa, qualia paſſim in ſecretorum libris occurrunt, aut in anilibus comitiis ſolent frequentari. Generatim quod attinet virtutes plantarum, eæ ſunt vel medicæ, vel fluunt è proprietatibus earum. Quod nonnullæ vi purgante polleant, quod ad vomitum provocent, urinam, ſudorem excitent, ſanguinem ſiſtant, lac generent, coagulent, abortum provocent, vermes necent atque expellant, ebrietatem concilient, venerem excitent, venenoſæ ſint, aut venena pellant, id omne provenit ex varia earum temperie, ſæpè etiam pendet ex partium diſpoſitione. De his, quoniam

Digitized by Google

niam ad rem medicam pertinent, non eſt opus, ut multa diſſeramus, quandoquidem illa omnia utili compendio complexus eſt Honoratus Fabri *libro ſecundo de plantis*, ubi rationes illorum phyſicas ſuccinctè recenſet.

2 Nos, quaſi per lancem ſaturam, aliqua enarrabimus de ſingularibus, earumque Scriptoribus. *De cultura pomorum aureorum, & mali Citrei*, Joh. Baptiſta Ferrarius integrum volumen *in folio* ſcripſit; cujus Epitomen dedit Herm. Grubius *in Analyſi mali Citrei*, carmine, cui titulus: *Horti Heſperidum*, eandem deſcripſit Joh. Jovianus Pontanus. De inoculatione arborum mali citrei & aurantii, unde fructus oritur inter geminas ſpecie quaſi medius, vid. *Acta Philoſophica Anglica pag. 553. Editionis Anglicæ.* Culturam Tabaci Johannes Neander ſingulari libro deſcripſit cum Iconibus, cui additus eſt *hymnus* Raphaëlis Thorii. De abuſu Tabaci & herbæ Thee Simon Pauli egit. De Moro, quomodo præparari debeat pro alendis bombycibus, de ceraſorum melioratione, de Aloe Americana, (ad cujus hiſtoriam ſpectantia D. Joh. Dan. Major in Scripto *de Aloe Gottorpienſi* diligenter congeſſit) de variis vegetabilibus orientalium, paſſim *Acta Philoſophica Anglicana* egerunt. *De Aromatibus* Tractatum editurus erat Salmaſius, teſte Craſſo *in Elogiis hominum literatorum, Tom. 2. pag. 211.* De Abſynthio & Croco ſingulares libri à quibusdam naturæ curioſis editi ſunt. De Opio Joh. Freitagius ſcripſerunt & Georg. Wolfg. Wedelius. Singularem quoque librum de eo parat Ol. Borrichius, & ſcripturus quoque fuiſſet variora quædam *Martinus Fogelius*, ſi vixiſſet. De Mandragoræ radice multæ ſunt hominum ſuperſtitioſorum fabulæ, & Diſſertationem ſcripſit Jac. Thomaſius, ſatis curioſe hiſtoriam ejus recenſentem, ſcripſerat quoque ante ante illum Sam. Bochartus, ut ipſe refert in Hierozoico ſuo. De Tulipis egit peculiari Diſſertatione Martinus Schookius.

3 *De Nepenthe Homeri* peculiarem librum ſcripſit Petrus Laſena, Juriſconſultus Neapolitanus, teſte Craſſo *in Elogiis pag. 234. part. 1. De Nardo & Epithymo* extat Joh. Fabri, Medici Romani, *Diſſ.* adverſus Joſ. Scaligerum, addita *Scaligero Hypobolimæo* Scioppii, qua arguit Scaligerum, male de Croco explicantem verſum Propertii *L. 4. El. 31. Terque lavet noſtras Spica Ciliſſa comas.* Urticam eleganter delineavit Rob. Hookius *in Micrographia ſua p. 142.* repræſentat enim aculeos pungentes, qui efficiunt uſtulationem illam, ſimulque & de aculeis aliarum venenatarum plantarum agit, nec non de ſucco urticæ, in quo etiam aculeos deprehendit, quos comparavit cum aculeis inſectorum quorundam & crabronum. In *centuria ſexta Sylvæ Sylvarum* Verulamii, & paſſim per totum librum, experimenta multa circa fructus & plantas occurrunt, circa earum degenerationem, transmutationem, durationem, excreſcentias, ſupervegetationes, amplificationes, diminutiones, figurarum varia-

Digitized by Google

variationes. De magna quadam eſſentia vegetabili, qua aſſumta plumæ & ungulæ animalibus, pili & ungues hominibus excidant, videatur Rob. Boylius *in libro de uſu naturalis Philoſophiæ.* De Roſa Joh. Car. Roſenbergius quidam egit *in Rhodologia,* Argent. A. *1628. in 8vo* edita. Sed Panegyrica Phyſicis miſcet, phyſica verò parcè & jejunè tractat.

Multæ quoque referri ſolent herbarum vires ſecretæ & magicæ, quales paſſim in libris ſecretorum occurrunt. 4 Ita referunt de quadam planta latronibus cognita, quæ ferrum ſecet, ſeraſque aperiat. Referunt de foliis quibusdam ambulantibus. Referunt de plantis, quæ dæmones fugent. Sed in iis, uti dixi, fabuloſa multa occurrunt & ſuperſtitioſa, multa etiam planè ſunt nugatoria, quibus non opus eſt, ut immoremur.

CAP. XLIV.

DE ZOOPHYTIS, UBI ET DE SENSU PLANTARUM.

§. 1. *Zoophyta deſcribuntur.* 2. *Thom. Campanellæ & Franc. Rhedi pro ſenſu plantarum argumenta proponuntur ſimul & rejiciuntur.* 3. *Ex Zoophytis ſenſu carere oſtenditur fungum quendam marinum, herbam atque arborem pudicam.* 4. *Agnumque vegetabilem* Boranez. 5. *Anſeres autem Scoticos, quos* Bernaclas *vocant, veras eſſe aves ex ovis prognatas.*

EST quoddam plantarum genus, quod mediæ naturæ inter plantas & 1 animalia eſſe perhibetur, Zoophyta ſc. ſive Plantanimalia. Dicuntur verò ideò Zoophyta, quod figura & conformatione corporis ad plantas, motu & tactu vero ad animalia accedant, ac potentiam ſe dilatandi & contrahendi habeant.

Atque hic primò in genere tenendum eſt, fuiſſe aliquos, qui omnibus 2 indiſtinctè plantis ſenſus adſcriberent, putarentque, ideò ſenſum etiam plantis competere, quod in animalibus ſentiendi potentiam propagarent, quo argumento præcipuè uſus eſt Thom. Campanella in *libris* ſuis *de ſenſu rerum.* Franciſcus quoque Rhedus, *in libro de generatione inſectorum,* ideò plantis ſenſum adſcripſit, quod inde naſcantur animalcula, atque hinc novum aliquod paradoxon conſtituit, plantas, præter vitam vegetativam, etiam ſenſitiva gaudere, quâ mediante habiles fiant ad generanda iſta animalcula, quæ à ſe producuntur. Habet & hoc pro argumento ſentientis naturæ, quod plantæ inſtar animalium nutriantur, creſcant, ſemenque pariter & fructum producant, & anxiè ſolem ac apertum aërem quærant. Addit præterea: *quis ſcit? ſi non uſque adeò altè in terra radicata eſſent, & pedes organaque vocis haberent, annon vitatura eſſent lædentem, & læſa lamentis & verſibus*

Digitized by Google

dolorem ſuum teſtatura. Quæ certè argumenta omnia magis Poëtica licentia conficta videntur, quàm aliquid è vero trahere. Nutritio enim & incrementum non ſtatim ſenſum infert. Quod ſi organa vocis haberent, ut ille argutatur, non jam plantæ amplius eſſent, ſed animalia, idemque valet, ac ſi argumentarer: Si aſinus volat, habet pennas.

3 Quod verò hiſtoriam iſtius fungi marini attinet, qui ad cultrum admotum ſe contraxerit & corrugaverit, res eſt amplius indaganda. Sunt interdum motus quidam in plantis tenerioribus & fungoſioribus, qui ſpontanei videntur, & à facultate quadam ſentiendi procedere, cùm tamen, ſi rectè rem conſideres, motus ille ab externo agente imprimatur. Cujus naturæ ſunt illæ, quæ in exemplum adferri ſolent, plantæ, ut herba viva, quæ ab Arabibus & Perſis *Sulve* vocatur, & cui Philoſophi pudicæ vocabulum indidere. Illa, ſi levi manu attingatur, illicò refugit, contrahiturque, mox, ſubductâ tangentis manu, paulatim erigitur, & priorem ſitum repetit. Cujus rei cauſam nemo melius oſtendit, quàm Henricus Regius, *lib. 4. philoſophiæ naturalis*, è quo transſumſit illam Antonius Grandis *in hiſtoria naturali pag. 305,* Ubi penè mathematicâ demonſtratione oſtendere laborat, quomodo res illa procedat. Supponit (1) magnam hujus plantæ teneritudinem, quæ levi contactu quodammodo ulceretur & contundatur; (2) nervos quosdam interiores eſſe exterioribus ampliores, quò fiat, ut halitus ex terra majori copia in ſuperiores foliorum fibras transmittantur, quàm inferiores; unde, manu ſuperioribus foliorum partibus admota, ſpiritus in illis partibus contenti per nervos interiores deorſum ferantur. Ex quo poſteà inſequatur illa foliorum contractio & explicatio. Quam rationem prolixius, & ſecundum omnes particulas, illic explicat. Eſt & pudiferana arbor, ut appellatur, quæ non hominis tantùm manum, ſed & afflatum ejus, odiſſe dicitur, atque ad ejus acceſſum refugere. Quâ in re non opus eſt ad ſenſum aliquem confugere. Poteſt enim variatio aëris, plantam circumſiſtentis, & cum ſuperficie ejus ſingulari quadam ratione connexi, quæ fieri per halitus admixtos poteſt, ut ipſe expanditur vel contrahitur, ſuperficiem plantæ immutare, ut, contractione quâdam ab externo aëre illi incuſſa, moveri ſpontè videatur.

4 Referunt quæque de vegetabili quodam Tartariæ, quod agno perquam ſimile ſit, *Boranez* lingua Tartarorum vocatum, de quo Andr. Libavius Diſſ. egit peculiari. Olearius *in Itinerario Perſ. lib. 3. c. 2.* facit ſpeciem aliquam peponum, figura externa referentem agnum. Caulis umbilico affigitur, quò convertitur gramen exareſcit, quod illi vocant depaſcere. Ubi maturuit, lanugine quâdam, agninæ ſimili, veſtitur. Scaliger addit, etiam pedes illi eſſe, ungulas, caput & carnem, ſapore cancris ſimilem, ex vulnere

Digitized by Google

nere fluere ſanguinem, lupos quoque illi inſidiari. Sed non placet mihi ſenſum huic vegetabili attribuere. Similitudo enim animalis non ſtatim facit animal, ut radices quædam, humanam ſpeciem habentes, non ſtatim hominem. Qui ſanguis aliquibus viſus eſt, ſuccus fortè ruber eſt, huic fructui, quemadmodum Betis, proprius. Lanuginem etiam alii fructus habent. Gramina exareſcunt fortaſſis, quod ſuccus nutritius illis ſubducatur.

Referuntur etiam multa de anſeribus Scoticis, quos in arboribus creſcere aliqui exiſtimant, quâ opinione viri etiam docti ſibi placuere. Michael Mayerus, vir ſanè doctiſſimus, ſingulari *libro de volucri arborea* ſcripto, & Franc. A. 1619. *in 8vo* edito, hujus rei veritatem oſtendere voluit, ac multis aliis exemplis in natura confirmare; ſed falſus ille eſt. Nam hodierna experientia docuit nautas, anſerculos illos generari more naturali, & quemadmodum aliæ aves generari ſolent, per excluſionem ex ovis. Nidulantur enim illi in rupibus & deſertis ſeptentrionis locis, ubi infinito numero excluduntur anſerculi illi, ſive anates, quæ *Bernacla* dicuntur. Quod cum ignorarent homines, quâ ex regione provenirent, neſcii, finxerunt tam ſtulta & abſurda, ut vel ex ſpuma maris, quemadmodum Poëtæ venerem, natos crederent, vel ex conchyliis oſtreiſque marinis in aves mutatos, imò alii in arboribus creſcere putarent, inducti quibuſdam indiciis, quibus id evincere ſe poſſe videbantur. Anatomen earum avium inſtituit Sengverdius, qui *Exercitationum Phyſicarum ſuarum 44.* teſtatur, pluirima ſe ova in illis ſæpè obſervaſſe. Sunt enim fœcundiſſimæ, ut jam nullum amplius dubium ſuperſit, eas, pari ratione cum cœteris avibus, ex ovis eſſe excluſas.

CAP. XLV.

DE GENERATIONE ANIMALIUM, ET PRIMUM QUIDEM DE INSECTIS.

§. 1. *In Generationis animalium ſcrutinio perdifficili, rejectis Ariſtotelicarum tricis, Anatomicorum obſervationes his ſunt præferendæ. 2. Commendatur imprimis diligentia Guilh. Harvei, qui ſeminis maſculini nihil in utero deprehendi, obſervans, nihil iſtud ad generationem conferre ſtatuit, impugnatus idcirco, ſed incaſſum, a Jano Orchamo, ſive Joh. Vorſtio. 3. Animalia omnia, juxta obſervationes Harvei, imo & homines, uti Theod Kerckringius detexit, ex ovis generari oſtenditur. 4. Cenſura de doctrina, cum Peripateticorum de anima brutorum ſenſitiva, ejusque facultatibus, tum Carteſianorum, iſtam negantium, omnesque brutorum, quæ automata ipſis ſunt, actiones a ſola motu*

motu derivantium. 5. Admiranda inſectorum ſtructura. Hiſtoria illorum Scriptores, quos inter recentiorum, Rob. Hookii, J. Bapt. Hodiernæ (qui oculi muſcæ *dedit* anatomen,) *Job. Gœdarti, Job. Swammerdammii (qui apum regem fœminam eſſe obſervavit,) Franc. Rhedi (generationem negantis dari æquivocam) & Joach. Jungii, ſolertia imprimis laudatur. 6. Unde vermiculorum in caſeis multitudo? 7. Judicium de Wilh. Ramſey* libro de vermibus corporis humani. *Aug. Hauptmanni* Mors viva, *in vermem eam transformans. 8. Scriptores varii de inſectis ſpecialibus, bombycibus, apibus, curculionibus, formicis (quarum ſpiritus medicamentum eſt Mnemonicum,) tarantulis, araneis, pulicibus, & locuſtis, quas comedit Job. Baptiſta.*

1 PErvenimus nunc ad materiam omnium difficillimam, animalium ſcil. generationem; quæ quanquam ſit vulgò obvia, quanquam ab Anatomicis ita examinata, ut nihil addi à quoquam poſſe videatur, quò tamen illa explicatior videtur, eò magis, cum ad principia perveniendum, intricata eſt, & ubique ſpeculatores ſuos detinet. Non eſt opus, ut è Peripateticorum ſcholis anxiè repetamus illa, quæ ipſi habent, de ſubordinatis animarum vegetativæ & ſenſitivæ miniſteriis, quæ illi, quaſi diribitores quidam & metatores, ita diſpertiuntur, ac ſi ipſi functionibus iſtis teſtes ſint propius admiſſi. Nolumus, quas illi de materia & *forma habent,* inutiles planè & deſperatiſſimas tricas magno conatu *hic recenſere.* Excutiamus potiùs Anatomicorum ſagaciorum obſervationes, atque illic veſtigia generantis naturæ ſequamur, quæ ſuos ſecundum ſubjecta certos terminos & modos habet. De quibus in univerſum diſſeri non poteſt.

2 Nemo majorem hic adhibuit diligentiam, quàm diligentiſſimus Gvilh. Harvæus, qui incredibili labore generationis vias, per incubationes ovorum ſucceſſivas, ita inquiſivit, ut addi nihil poſſe videretur: additis etiam aliis obſervationibus, quas in gravidis animalibus inſtituit. Nihilominus tamen, poſt tot ejus labores, ſecuti ſunt alii, qui acutius quædam viderunt. Demonſtravit verò Harvæus, adeò nihil ſeminis maſculini in utero fuiſſe animadverſum poſt ipſam conceptionem, ut ſtatueret, nihil omninò contribuere ſemen ad generationem animantis. Quæ ſententia cùm videatur παράδοξος, aliquibus non eſt ad palatum, impugnaturque à multis, quanquam plurimi ſint, qui illam ſequantur. Ideoque Janus Orchamus, vel, qui ſub eo ficto nomine latet, Johannes Vorſtius, *conjecturam de generatione animantium* propoſuit, obſervationi iſti Harveanæ ſubmiſſam, & Col. Brandeb. A. 1667. *in 12.* editam, qua in dubium quidem non vult vocare experientiam Harveanam, ſed aliqua tamen comminiſcitur, quo inter Harveanam & vulgatam ſententiam conciliationem quandam inſtituat, eâ ratione motus, ne vetus pervulgataque omnium gentium opinio per ſententiam Harveanam

veanam concidat. Operosè is primùm adducit varia ſcripturæ loca, varia item Hippocratis teſtimonia, aliorumque Medicorum & Philoſophorum, quibus innuitur, ſemen animantium in ipſum uterum penetrare, atque inde, velut ex materia, fœtum fieri. Ideoque, ut ſalvet & Harvei, & veterem illam ſententiam, exiſtimat materiam ſeminalem, in uterum delatam, vi caloris in minimas particulas reſolvi, ut conſpici nequeat, idque ſtatim à tempore congreſſus, quo Harveus ſectiones ſuas inſtituit, aliquantò autem poſt minimas illas particulas rurſùs colligi, & primo manticæ, inque illa contento liquori, deinde ipſi fœtui, materiam præbere. Quam ſententiam ſuam etiam ex eo firmat, quod Harveus teſtetur, uteros damarum ac cervarum, primis poſt coitum temporibus, majores ac craſſiores fieri, quod ille fieri exiſtimat ab illa liquoris, ſeminalis rarefactione & diſperſione. Hæc ille Autor operosè ſatis disquirit, quô tamen, ut puto, labore ſuperdere poterat. Utut enim Harveus non ſtatuat pertingere ſemen in uterum, tamen ſpiritum quendam ejus, aut odorem, eò pertingere poſſe non negat. Ideò tamen aliquid ſeminis illuc transfertur. Nec itaque concidit per ejus obſervationes vetus illa & pervulgata Gentium opinio.

Debet verò obſervatio ejus, circa ova inſtituta, nobis eſſe in pretio, cum ovorum illa contemplatio unicè illuſtret doctrinam generationis. Legatur itaque illa diligenter apud Harveum hiſtoria, & quicquid ex eo in Epitomen redegit Honoratus Fabri *in libro de generatione animalium.* Nunc enim ſolertia recentium Anatomicorum obſervavit, omne animantium genus ex ovis prodire, & ipſos quoque homines, uti Theodorus Kerckringius, in *Anthropogeniæ ſuæ Ichnographia*, demonſtravit. Reperiuntur ea in teſticulis, non fœminarum tantùm conjugio adſuetarum, ſed etiam virginum, non ſecus ac fit in gallinis, quæ ova ponunt, etſi ignorent galli conſuetudinem. Sunt hæc ova piſi viridis magnitudine. Intus latet humor, qui, ſicut aliorum ovorum albumen & vitellus, dum coquitur, indureſcit. Fuerunt & ab aliis, ante Kerckringium, iſta ova obſervata, ſed neminem ſuſpicio eò deduxit, ut ex iis formari fœtum crederet. Iſtud ovum, odore ſeminis maſculi fœcundatum, ad uterum tranſit, &, intra ſpatium duorum vel trium dierum, ad magnitudinem ceraſi majoris nigri excreſcit. Quod directè impugnat Harvei obſervationem, qui exiſtimat in cavitate uteri, per aliquot dies, poſt coitum, nihil deprehendi. Et hæc ova, non à conjugatis tantùm, ſed & à virginibus, ſæpiſſimè excerni, præſertim cum ſanguinis menſtrui fluxu, aut ſtimulante libidine, ex relationibus nonnullarum notavit Kerkringius. Multùm exercuerunt Kerckringianæ iſtæ obſervationes viros doctos, & ſtatim ſunt translatæ in linguam Gallicam à Joh. Bapt. Dionyſio, Medico Regio, *in memoriis ſuis ſpectantibus ad artes & ſcientias.* Cujus ex-

extant ſuper hoc argumentum quædam, ut vocat, Reflexiones, quibus aliqua dubia proponit, ita tamen, ut propendere magis in illam ſententiam videatur. Nunc verò illa opinio ita obtinuit, ut penè pro demonſtrata habeatur à plurimis, quanquam non deſint, qui aliqua ſuper hac doctrina dubia habeant.

4 Animantibus ſenſitivam animam tribuunt vulgò Peripatetici, de qua, cujus naturæ ſit, obſcurè determinant, in eo tamen conveniunt, naturæ eſſe corporeæ, quanquam Joh. Marcus Marci, in quibusdam à Peripateticorum ſententiis diſcedens, eam ſuperſtitem velit corpori. Carteſius, aliique recentiores, qui formalem rationem animæ humanæ conſtituunt in cogitatione, animam ſenſitivam purum putum figmentum habent, eamque ſentiendi facultatem in ſolo motu putant conſiſtere, & à mechanica corporis diſpoſitione dependere, quæ tamen ſententia an vero ſit conſentanea, non auſim ego determinare. Actiones ſcil. illæ brutorum, quæ in nonnullis reperiuntur, penè humanis ſimiles, videntur teſtari de aliqua diſtincta ab ipſo corpore eſſentia, in quam tales actiones cadant. Quanquam enim non deſint Carteſianis, quæ ad illa reſpondeant, ea tamen non videntur usque adeò rem omnem conficere. Studiosè omnia illa congeſſit Anton. le Grand, *in Diſſertatione de carentia ſenſus & cognitionis in brutis.* Legatur & Henrici Mohri *Epiſtola*, quam ad Carteſium ſuper hoc argumento ſcripſit, quæ reperitur *in operibus* ejus *Philoſophicis Latino-Anglicis*, nec non ejusdem *Enchiridion Metaphyſicum*, ex ſola mechanica materiæ diſpoſitione omnes operationes deducentibus oppoſitum, imprimis *cap. 24.* Peripatetici fortaſſis nimium ſapiunt circa animam brutorum inveſtigandam quando in tot facultates & potentias diſtingvunt, quæ tamen nihil ſunt, quam nuda nomina. Carteſiani (quorum ſententiam etiam Honor. Fabri, Ariſtotelicus, *in lib. de plantis ac generatione animalium*, ferme ſequitur) nimium hic videntur paradoxi, cùm animal non aliter, quam Automaton, conſiderant, cujus motus interior, quem ſenſationem dicimus, ab objecto aliquo proveniat. Sed illa lis fortaſſis in æternum non decidetur; utrique enim parti ſua ſunt argumenta, è domeſticis principiis formata, quæ cum non demonſtrari poſſint, an vera vel falſa ſint, aut eam certitudinem habeant, ut ſtatim aſſenſum eliciant, non eſt, ut aliquam in ſententiis iſtis certitudinem expectemus. Subtilitas enim rei intellectus noſtri anguſtias excedit. Non eſt veroſimile, cum videamus in vegetabilibus, aut in animalibus ipſis, mirabiles iſtas partium conformationes, & ex eo occultum aliquod principium movens ſpiritale agnoſcamus, ilud in motu animalium tam ſubtili, qualis eſt in ſenſatione, non ſubeſſe.

5 Ideoque, miſſis his, veniemus ad animantium genera, & primò de inſectis videbimus, quorum conſideratio pro ſubtilitate objectorum ſubtilior

tilior eſt. Nuſquam enim majora naturæ miracula, quam in minimis, conſpiciuntur, ut rectè dixerit Boylius, magis eſſe admirandam proportionem illam inſecti, quod vocatur *Acarus*, quam Elephanti. Hiſtoriam inſectorum ſingularibus quidem libris habemus traditam à Conr. Geſnero, Ul. Aldrovando, Sam. Bocharto, qui, ut de omnibus animantibus, ita & de inſectis, quanquam non omnibus, agunt. Speciali libro de iis egit Thom. Mouffetus, Londinenſis. Nuperrimè verò magis exculta eſt iſta de inſectis Philoſophia, Microſcopiis etiam in ſubſidium vocatis, quorum ope minutiſſimorum animalculorum partes ſunt detectæ, & quam accuratiſſimè delineatæ. Quod videre licet in Rob. Hookii *Micrographia*, ubi pulicem, pediculum, vermiculos in caſeo natos, ſchematis ampliſſimis depingit. Johannes Baptiſta Hodierna Italica lingua ſcripſit *Anatomiam oculi Muſcæ*, ubi diligenter examinat, atque delineat, omnes iſtius oculi nervulos & muſculos, & quicquid illi adhæret. Deſcripſit & inſectorum hiſtoriam Belgica lingua, additis iconibus, ad vivum expreſſis, Joh. Goedatus, Pictor Middelburgenſis, quæ in Latinam linguam converſa eſt & notis illuſtrata à Joh. de Mey. Sed in ea tamen multa deſideranda ſunt, non enim iſta accuratione examinavit omnia, ut qui poſt ipſum hoc argumentum occuparunt. In multis illum refutat Johannes Schvvammerdammius, vir admirabilis in iſta re doctrinæ, *P. I. Hiſtoria generalis inſectorum*, Ultraj. A. 1669. *in 4to* editæ. Quo in libro ille nullam Metamorphoſin agnoſcit inſectorum, ut Goedartus, ſed graduale aliquod incrementum. Non credo vivere nunc virum, qui curioſius omnium inſectorum naturam & ortus inquiſiverit. Nam ex omnibus terrarum partibus collegit omnia inſectorum genera, quorum familiam & ſpecies, ſuis quaslibet ſcriniis diſtinctas, non ſine admiratione ego vidi. Liquore vero quodam Balſamico corpora inſectorum tinxit, ut à corruptione ſervaret. Mentio ejus, non ſine laude, *in Transact. Philoſ. Angl. p. 2078.* occurrit. Ac affirmavit mihi ille, vel centenis hominibus ſe negotii ſatis daturum, ſi adſiſtere ſibi, in univerſali aliquo opere concinnando, velint. Hiſtoriam inſecti, quod Ephemeron vocatur, nuper ſcripſit. De apibus quoque ſingularem lib. paravit, in quo multa proponet ſingularia, inter quæ etiam hoc, quod apes, quas vulgò ductores & reges vocant, & mares exiſtimant, fœminæ ſint. Quod ſi verum eſt, perit Politicis præclarum ſtabiliendæ Monarchiæ virilis è natura exemplum, & naturalis aliqua γυναικοκρατία demonſtratur. Obiit Swammerdammius cum magno rei naturalis damno, qui ſi ſeculum vixiſſet integrum, & ſingulis annis librum aliquem de inſectis ediſſet, argumentum tamen totum non exhauſiſſet. Sunt & Franciſci Rhedi, Patritii Aretini, *Experimenta circa generationem inſectorum*, primùm Italicâ linguâ publicata, deinde ab Andrea Friſio in latinam converſa, & Amſtel. A. 1671. *in 12.* edita.

Quo

Quo in libro ſuſtulit omnem æquivocam illam generationem, vulgò creditam, ac nulla vult inſecta ex carne naſci, niſi in quantum ſemina vel ova ab aliis animalculis illic poſita ſint. Statuit & illic, ſuccum nutritium plantarum, tam plantæ generationi, quam animalculis è planta producendis, eſſe aptum. Quâ in re, ſi rectè memini, diſſentientes habet Swammerdammium, Joach. Jungium, ſagaciſſimum hiſtoriæ inſectorum exploratorem (cujus aliqua, niſi fallor, obſervata de iis ſuperſunt *ἀνέκδοτα*,) & alios, nec valdè illud probabile eſt.

6 De vermiculis in caſeo natis res mira videtur, eos ex ovo progeneratos, cùm videamus totam caſei maſſam, quanta quanta eſt, in vermes abire, niſi velimus dicere, productis aliquot vermiculis, ſemper per propagationem novos generari, & caſei ſubſtantiam paulatim abſumere corrodendo, ut tandem ſoli vermes remaneant.

7 De vermibus, præcipuè verò illis, qui in corpore humano generantur, peculiarem librum ſcripſit Anglicâ linguâ Wilhelmus Ramſey, qui editus Londini eſt anno 1668. *in octavo;* ubi multa de vermiculis aëreis in morbis epidemiis, & de vermiculis in ſanguine exiſtentibus. Omnes ſcil. ille corporis partes perluſtrat, demonſtraturus, quomodo vermium cauſæ ſint, nutrimenta etiam cibos & potus examinat, quomodo originem vermibus ſubminiſtrare poſſint. Sunt tamen in illo multa aliena, & magno apparatu adducta, quæ ad hoc argumentum non adeò pertinent. Voluit libello peculiari edito, cui titulus: *Mors viva*, Auguſtus Hauptmannus demonſtrare, morbos omnes, imò mortem ipſam, à vermibus eſſe, depinxitque ibi vermiculi mortiferi imaginem. Adverſus eum neſcio quis ſcripſit *Mortem mortuam*, ejus hypotheſin, Chriſt. Langio, Prof. Medico Lipſienſi, etiam approbatam, refutans.

8 Bombycum hiſtoriam curioſa inquiſitione, multisque Anatomicis bombycum obſervationibus, explicavit Marcellus Malpighius, ſagaciſſimi vir ingenii Italus, cujus liber, curante Societate Regiâ, editus eſt Londini *in 4to.* De methodo alendi bombyces, deque negotio ſerica conficiendi in Gallia, hiſtorica extat relatio in *Actis Anglicis pag. 87-91.* M. Hier. Vidæ, Cremonenſis, Poema de iisdem legitur Heroicum, Libris II. comprehenſum. Microſcopicas obſervationes circa bombyces, ac ova bombycum, habet Rob. Hookius *in ſua Micrographia.* Quæ apud veteres de illis & ſerico occurrunt, in Ad. Tribbechovii Diſſ. de Bombycibus, Gieſſæ A. 1665. *in 4to* edita, exhibentur. *Anatomen apis* ſcripſit Franciſcus Stellutus. Extant & de cultura apum, præter quartum Georg. Virgilii, libri integri. Ortum earum ex bovinis excrementis fabuloſum putat Franc. Rhedus, verum autem Athan. Kircherus, *in Obeliſco* etiam *Pamphilio*, capitis bovini in apibus eſſe ſimulacrum, obſervans. De Curculionibus, qui frumenta corrumpunt, extat Tra-

Digitized by Google

Tractatus germanicus, Berolini anno 1665. *in 12.* editus, Conradi Tyburtii Rangonis, ubi etiam reperitur remedium eos pellendi. De generatione formicarum, earum ovis, productione ſpeciebus, uſu, plenam ſatis deſcriptionem vide *in Transactionibus Anglicis pag. 524.* Solet ex illis oleum aliquod & ſpiritus præparari, qui maximè corroborare ſpiritus creditur, atque memoriam præcipuè juvare. Unde adhuc in uſu eſt medicamentum Mnemonicum Petri Laurembergii, quod ille pro memoriæ ſubſidio commendare ſolitus eſt. De Tarantulis Athan. Kircherus multa *in arte* ſua habet *magnetica* ac Wolferdus Sengwerdius in peculiari de iſto argumento Scripto, quod Lugd. A. 1668. *in 12.* excuſum, cur Angli inter Acta ſua retulerint, cauſam nullam video, non enim magnæ rei eſt. Mart. Liſteri *Tr. de Araneis & cochleis* prodiit Londini A. 1678. *in 4to.* De araneis in aëre, unde telæ oriuntur aëreæ, videantur *Transactiones Anglicæ pag. 1014.* De Pulice Venet. A. 1625. *in 12.* ſcriptum prodiit peculiare Italicum Johannis Antonii Moſchetti. De locuſtis, quas comedit Johannes Baptiſta, variè ſentiunt Autores. Videatur Sam. Bochartus *in Hierozoico*, & Joh. Dan. Majoris *Diſſertatio* peculiaris *de myrrhâ & locuſtis*, qua ſententias omnium congeſſit. Videatur & Alexander Roſſæus *in Arcanis Microcoſmi, in Appendice*, ubi occurrit refutatio nonnullorum locorum, quæ habentur *in Pſeudodoxia Epidemica* Thom. Brounii *L. 2. c. 1.* putatque herbas fuiſſe, quas comederit Johannes Baptiſta. In eodem libro & de aliis inſectis agitur.

CAP. XLVI.

MISCELLA QUÆDAM DE ANIMALIBUS COETERIS EXHIBENS.

§. 1. *Judicia de quibusdam hiſtoriæ animalium univerſalis Scriptoribus, Ariſtotele, Ul. Aldrovando, Sam. Brebarto, &c.* 2. *Scriptores varii de piſcibus in genere, Balænis, Harengo, Quadrupedibus item quibusdam, Viperis, Cervis, Muribus Norwagicis, Equis.* 3. *De venatione, avibus venaticis, canibus.* 4. *Scriptores quidam de variis animalibus Miſcellanei ac Anatomici.* 5. *Artificium oculos reſtituendi, a Franc. Joſ. Burrho tantopere jactatum, antiquum & vulgare eſſe oſtenditur.*

1 OBſervationem circa animalia tantus eſt numerus, ut integro volumini præbere materiam poſſit. Nam primum ipſorum animalium vaſtus eſt numerus, & obſervationum deinde, quæ circa illa inſtitui poſſunt, longè major. Hiſtoriam animalium inter veteres, præter Ælianum, ſcripſit Ariſtoteles, quod ejus præſtantiſſimum opus eſſe credunt multi; magnam certè pecuniæ vim Alexander M. in illam impendit. Sed

 in

Digitized by Google

in illa tamen multa ſunt incerta, multa relationibus non ſatis ſecuris ad Ariſtotelem pervenere, ut fieri plerumque in promiſcuis illis Annotationibus ſolet. Quæ habemus vaſta opera nonnullorum Autorum, ſuperius à nobis enarrata, illa in alienis & peregrinis plerumque verſantur, & inutilibus interdum narratiunculis paginam utramque implent. Ulyſſis Aldrovandi, poſt Conr. Geſnerum, maxima fuit diligentia, in varia eruditione circa omnes animalium ſpecies congerenda. Sam. Bochartus, *in Hierozoico*, animalia S. Script. eorumque nomina & differentias, collatione cum veteribus recentioribusque Hiſtoricis facta, recenſet. Hiſtoriam Medicam animalium, quatenus ex iis medicamenta parantur, ſcripſit Guilh. van den Boſche, Bruxellis A. *1669. in 4to.* Nos, quaſi per lancem ſaturam, & autores nonnullos notabimus, &, ſi quid prætereà notatu dignum nobis occurret.

2 Piſcium, ut inde incipiamus, hiſtoriam perſecutus eſt Guilh. Rondeletius, uti & Hippolytus Salvianus, *in aquatilium animalium hiſtoria*, quæ Romæ anno 1554. prodiit. Scripſit & Paulus Jovius *de piſcibus Romanis Tractatum*, qui rarus eſt. Habemus etiam è veteribus fragmenta Ovidii. Sed pleraque veterum in hiſtoria piſcium obſcura ſunt. Autores omnes de piſcatione, veteres & recentiores, Herm. Conringius nuper ſingulari volumine collegit. De Balænis, earumque captura, obſervationes leguntur *in Actis Anglicis pag. 232.* ac meminere paſſim piſcationis iſtius itinerariorum ſeptentrionalium Scriptores. De Harengo commentatus eſt *Paulus Neucrantzius*, Medicus Lubec. De Viperis peculiares libros ſcripſere Moſes Charras & Marcus Aurelius Severinus, qui de virtute ſalis viperini multa attulit. Edidit, & Franciſcus Rhedus *Experimenta de viperis*. De Cervo extant Tractatus Germanicus Joh. Agricolæ, Latinusque Joh. Andr. Grabii, ex Academia curioſorum. De Muribus Norwagicis Thomas Bartholinus ſcripſit. De Equis, eorum natura & indole, prolixè agunt Autores, qui rem equeſtrem deſcribunt, ac artem domandi caballos tradunt, qualis eſt Ant. Ferrarius in Lib. Italico: *Cavallo frenato*, Venet. A. 1620. *in fol.* excuſo.

3 De Arte venandi, miniſtris avibus, extant integri veterum libri, qui collecti uno volumine prodierunt Lutetiæ A. 1612. *in 4to*, ſub titulo Ἱερακοσοφικὸν, ſive *Rei accipitrariæ ſcriptores*. Acceſſit & κυνοσοφικὸν, ſive *liber de cura canum*, uti & Jac. Aug. Thuani carmina *de re accipitraria*, & prætereà alia quædam de generibus falconum. Extant prætereà Friderici Secundi Imperatoris *Reliquiæ*, ubi multa de artificio venandi per falcones. De omni venationum genere Tractatum, non minus curioſum, quàm utilem, ſcripſit Belgicâ linguâ Paulus Merula *in folio*, qui additur quibusdam Conſtitutionibus Juris Belgici, & in ipſa Batavia rariſſimus eſt, ac magno pretio vendi ſolet. Sunt & Gallicâ linguâ de arte venandi multi libri conſcripti, quos inter

ter accuratiſſimum eſt ſcriptum recens: *La Venerie Royale.* Ad venationem canes pertinent, quorum naturæ ac laudes integris decantâtæ libris ſunt. Habemus è Græcis veteribus Oppiani *Cynegetica*, Græcô carmine ſcripta, in quæ extat doctiſſimus Conr. Rittershuſii commentarius. Sunt & in Latinis, qui rem venaticam deſcribunt, ac cum commentario Jani Vlitii Leidæ A. 1653. prodierunt. Eſt & inter recentiores Pet. Angelius Bargæus, qui *Carmina Cynegetica* ſcripſit, quæ Gratii carminibus Cynegeticis præferre non dubitat Manutius. Penè prætermiſeram Arriani *Cynegeticum*, quem Lucas Holſtenius Pariſiis A. 1644. edidit, & in latinam convertit. Extat & Johannis Caji, *liber* ſeorſim initio, & poſtea in Caſp. Dornavii *Amphith.* excuſus, *de canibus Britannicis, eorumque indole.*

De Elephantis, Pet. Gillius peculiarem librum conſcripſit. Extat & 4
laudatio eorum apud Lipſium *in Epiſtolis.* De eorum captura & pugnis videantur *Acta Anglicana pag. 328.* De Chamæleonte, de partu & congreſſu viperarum de lachrymis Crocodili, animalium reſuſcitatione, Gotfr. Vogtius peculiaribus Diſſertationibus egit. Variæ Anatomicæ obſervationes circa canes, leones, piſces, animalia monſtroſa, partes animalium, occurrunt tam *in Transactionibus Anglicis*, quàm *in Ephemeridibus Gallicis*, aliisque Medicorum libris obſervatoriis, Thomæ Bartholini imprimis *Centuriis*, *Epiſtolis*, & *Miſcellaneis Ephemeridibus Gemanicis & Danicis.* In *Actis Anglicis*, ſub *Anatomes* titulo, in Indice inveniuntur ordine enumerata, quæ circa Anatomen quorundam animalium obſervata ſunt. *De Cygni cantu* egit Thom. Bartholinus, peculiari libro. Videatur & Æg. Menagius *in Tractatu ſuper Poëmata Malherbæ pag. 314.*

De reſtitutione oculorum in animalibus per liquorem chelidoniæ 5
multa magnaque commentatus eſt Franciſcus Joſephus Burrhus, *in Epiſtolis ſuis ad Thomam Bartholinum ſcriptis*, cùm tamen experientia teſtetur, id fieri quâcunque aquâ purâ & limpidâ poſſe. Ariſtoteles, *lib. 2. de hiſtoria animalium cap. 17.* evenire ſerpentibus idem ait, quod pullis hirundinum, oculis enim ſerpentum laceratis, ſubnaſci alios referunt. Wagenſeilius *in Sota pag. 155.* illa in dubium vocat, ab Ariſtotele tradita, ſed immeritò. Nam idem hoc experimentum fuit, quod hodiè obſervatum eſt in anſeribus & canibus, aliisque animalibus, quibus oculi non quidem renaſcuntur, ſed reſtaurantur, ſuppeditante ipſâ naturâ humores oculorum deperditos vel expreſſos. Cæterùm in ſingulis illis recenſendis infinita eſſet opera. Animalium diſtributiones & claſſes certas vulgares etiam Phyſici tradunt, è quibus illæ capi poſſunt. De cæteris videndi ſpeciales obſervatores.

Digitized by Google

CAP. XLVII.

DE HOMINE.

§. 1. Hominis præ cæteris animalibus prærogativa, & tractationis de illo amplitudo. 2. Scriptores præcipui de homine integro, ejusque generatione, nutritione & longævitate. 3. De Partibus ejusdem ac Membris, Cerebro, Oculis, Viſceribus, Medulla Spinali, Muſculis, Lingua & Guſtu, Membris genitalibus, Pulmonibus. 4. De Sanguine, ſanguificatione inter cor & hepar controverſa, ſanguinis tranſfuſione, ac medicina infuſoria, cujus inventum plures ſibi vindicant. 5. De Pilis, barba, ſtercore, crepitu ventris & unguibus. 6. Scriptores de Anima humana, ejusque immortalitate (quam an Ariſtoteles, ab Ant. Rocco fruſtra defenſus, ſtatuerit, dubitatur,) Lud. la Forge, Cordemoeus, Lud. Vives, Ken. Digbæus (ab Amando Vero impugnatus,) Aon. Palearius, &c. Controverſia de origine animæ. Judicium de Traducis Patronis. Præexiſtentiam Animarum defendunt Henr. Morus, & præcipue Chriſtoph. Sandius.

1 Animal omnium digniſſimum Homo eſt, qui Microcoſmus à quibusdam dicitur, non quidem adeò adæquato nomine, ſed quod tamen ſenſu poſſit tolerari. Nullum enim eſt corpus humano *elaboratius*, quod præterea mentem habet ſibi junctam, & *mirabili modo unitam.* Eo enim differre à reliquis animalibus homines in confeſſo eſt, quod ſcil. mente præ cœteris animantibus præditi ſint. Cœterùm unum illud objectum ampliſſimum eſt, & magnis voluminibus argumentum ſuppeditare poteſt. De Animo nihil dicimus, nam is extra Phyſices conſiderationem eſt. Solum corpus humanum integram doctrinam Medicam ſibi vindicat, cujus maxima pars, Anatome, in analyſi hujus corporis verſatur, de qua extant vaſtiſſima volumina, totque obſervationes ſingulares, præter generales iſtas Bartholini *Inſtitutiones*, ut vel index earum parere integrum volumen poſſit. Summarias illas partium corporis delineationes Phyſici Autores omnes Anthropologici, præter Anatomicos, qui illud ex profeſſo agunt, operosè ſatis exponunt. Nos perſequemur ſumma quædam & Autorum & rerum capita.

2 Pulcherrimus eſt Carteſii liber poſthumus, è Gallica in latinam verſus, *de homine*, cum Ludovici de la Forge *commentario* Amſtelodami A. 1677. *in 4to* editus, à *Claud. Clerſelerio*, in quo multa occurrunt nova & notabilia. Prior Editio, à Flor. Schuylio curata, non erat perfecta. Honorati quoque Fabri *Tractatus de homine* non pauca, magna diligentia, nec vulgari modo, compendiosè perſequitur. Quæ ad naturam ſexûs maſculini & fœminini, conſtitutionem partium genitalium, rationem generationis, pertinent, J. Be-

J. Bened. Sinibaldus, *in Geneanthropia* ſua, (Romæ A. 1642. *in fol.*) magna cum cura, exponit. De pulchræ prolis habendæ ratione extat elegans carmen Calvidii Læti, *Callipædia, ſive de pulchræ prolis habendæ ratione.* Similis argumenti eſt Jani Huarti, Hiſpani, *Scrutinii ingeniorum Appendix, quomodo generari ingenioſi & ſapientes Liberi poſſint,* ab Æſchacio Majore, cum ipſo *Scrutinio*, Lat. verſa Lipſ. A. 1622. *in 8vo.* De prole nutrienda Poëma Scævolæ Sammarthani inter *Delicias Poëtarum Gallorum* invenitur. De Signaturis fœtûs egit Martinus Schookius Diſſertatione peculiari, de hominibus longævis Epiſtola prolixa Henr. Meibomius.

De partibus animalium, & earum uſu, Galenus egit ſingulari libro, in quem 3
extat doctisſimus *Commentarius* Caſp. Hoffmanni, ubi quam pleniſſime & diſertiſſime de omnium partium conformatione ac uſu, junctis politioris
2 Literaturæ ſubſidiis, diſſeruit. Diverſo inſtituto Allegorice de membris humanis egit Mich. Mayerus *in civitate corporis humani*, joculare autem de iisdem Poëma, lectuque haud injucundum, Pet. Baart, ſub tit. Ledeeſtemmung/ Belgicè edidit. De partibus humani corporis multa contra Guilh. Harveum diſputat Alex. Roſſæus, *in Arcanis Microcoſmi*, Anglicè ſcriptis. Sed is non felicior in Phyſicis cenſor, quam in Poëticis, videtur, in quibus ne ſenſus quidem Poëtarum capit. *Anatomen cerebri* Marcellus Malpighius, Italus dedit. Extat & Thomæ Williſii liber curioſiſſimus, *Pathologia cerebri*, ſumma diligentiâ conſcripta; *De cerebri vero humani proprietatibus* Gvalth. Charletoni Diſſertatio, quæ unà cum *inquiſitione de fulmine tactis* Lond. A. 1665. *in 8vo* edita eſt. Oculorum fabricam accuratè deſcribunt Optici, & extat de ea ſingularis Mart. Hortenſii *Diſſertatio.* De Cerebro pariter atque oculis egit Franc. Joſ. Burrhus, *in Epiſtolis ad Thom. Bartholinum*, quarum *conſiderationem* dedit D. J. Dan. Major, & non pauca hujus hominis vana conſilia cogitataque vellicavit. *De Coloribus oculorum* Sim. Portii liber prodiit Florentiæ A. 1550. *in 4to.* *De Nervis opticis* ſcripſit Malpighius, cujus omnia præclara ſunt, & accuratiſſimis obſervationibus eruta. Viſcerum ſtructuram Malpighius idem explicatam dedit, *Medullæ ſpinalis Anatomen* Gerh. Blaſius. De Muſculis nemo eruditiùs ſcripſit, quàm Nicolaus Stenonis *in Myologia* ſua, in qua, è Geometricis principiis, eorum motus demonſtrare laborat. Guſtus organon Laur. Bellinus & Marcellus Malpighius accuratè examinârunt, demonſtraruntque, in quo ratio guſtûs conſiſtat, videl. in papillis nerveis, per totam linguam diſperſis, ex quarum contactu illa perceptio ſenſilis, quam guſtum dicimus. De organis virorum genitalibus Regnerus Graſius ſcripſit, qui accuratiſſimam teſticulorum anatomen inſtituit, innumerabili plexu nervulorum conſtantium. Publicavit & Joh. de Horne *obſervationum circa genitalia prodromum*, ſed morte præventus totum opus perficere non potuit. *De pulmonibus* extat Thomæ Bartholini peculiaris Tra-

ctatus, Hafn. A. 1663. *in 8vo* editus, in quo demonſtravit, omnem pulmonum ſubſtantiam conſtare veſiculis, quibus aër continetur, cujus beneficio quomodo reſpiratio fiat, peculiaribus libris oſtenderunt Joh. Schwammerdammius, Joh. Mayow, & Malach. Thruſton.

4 De ſanguine, ejusque generatione, & generationis loco, diverſæ ſunt ſententiæ. Antiqui hepati adſcribunt, recentiores cordi, quorum Anteſignanus Guilh. Harveus, qui circulationem ſanguinis primus in medium adduxit. Unde varia ſcripta edita ſunt, tam pro hepate, quàm corde, à Thoma Bartholino, Lud. Bilſio, & tam pro, quàm contra circulationem, quorum hiſtoriam ſic ſatis diligenter recenſet Mich. Watſonius *in unione ſapientiæ.* De ſanguine Joh. Betti quoque Tractatus exſtat, multa habens circa ejus generationem notabilia, multa quoque de lacte, qui non multum ab antiquis abire videtur. Plurima circa ſanguinem hominum fuerunt experimenta, ratione transfuſionis ejus ex uno animalis corpore in aliud, & ratione etiam infuſionis, quâ liquor aliquis medicamentoſus venæ injicitur, de cujus artis inventione lites variæ moventur. Sibi illam vindicat D. Joh. Dan. Major, cujus extat *de Chirurgia infuſoria* ſingularis liber. Joh. Sig. Elsholzius contra, edita *Clyſmatica nova*, ſibi tribuit, contra quem Major inventum ſuum vidicavit. Sed & Galli de eadem Anglis, & hi viciſſim illis, litem moverunt. Contra transfuſionem ſanguinis prodiit Tractatus Ant. Santinelli, cui titulus: *Confuſio transfuſionis;* ubi multis argumentis eam impugnat, quæ tamen non omnia æquè ſtringunt. Eſt verò transfuſionis inventio antiquior, ac jam tùm Andr. Libavii tempore fuit cognita, qui ejus per jocum mentionem facit *in actione contra Henn. Scheunemannum.* De variis corporis partibus extant erudita opuſcula Hieronymi Fabricii ab Aquapendente, de quibus, aliisque Anatomicis antiquioribus, in Herm. Conringii *introductione ad artem Medicam* plenior eſt relatio.

5 *De pilis* extat Joh. Tardini liber in Caſp. Dornavii *Amphitheatro* recuſus. De barbâ Marci Antonii Ulmi vaſtum volumen, Bononiæ A. 1601. *in fol.* impreſſum, ſub Tit. *Barba humana Phyſiologia, ſeu de fine ejus Philoſophico & Medico.* Ant. Hotomanni *de Barba Dialogus*, & Joh. Pierii Valeriani *Apologia pro Barbis Sacerdotum*, Philologica tantum ſectantur. Scripſit & alius, neſcio quis, *Medicinam Stercorum*, qui fortaſſis, ut Virgilius, ex Stercore Ennii, aurum conquiſivit. Georg. Segerus, Med. Thorunienſis, *de Crepitu ventris* Tractatum ineditum ſervat, & ſummâ diligentia omnem ejus naturam rimatus eſt, non ſine perpetuis experimentis. Sed is, ob ignobilitatem argumenti premit librum, nec audet in publicum proferre. De ungue ipſe librum ſub manibus olim habui. *De affectionibus Capillorum & Unguium* Vopiſcus Fortunatus Plempius peculiari ſcripto eſt commentatus.

De

Digitized by Google

De Anima tractatio ad Phyſicam per ſe quidem non pertinet, ſed quatenus à corpore diſtinguenda eſt. Ut clarior corporis Ideâ ſit, notitia ejus aliqua habenda eſt, quam ſuppeditat Lud. de la Forge, Carteſianus, *in libro de mente humana*, è Gallica in latinam linguam converſo. Præ cæteris legendus eſt liber Cordemoæi Galli, quem *de differentia corporis & ſpiritûs* gallicè elegantem conſcripſit. Lectu etiam dignus eſt Lud. Vivis *de Anima liber*, non quidem intima Philoſophiæ argumenta penitus excutiens, ſed eleganter tamen, ut omnia ejus viri, ſcriptus. Lib. Fromondus *de Anima*, Fort. Licetus *de Ortu animæ humanæ, & cum corpore coextenſione*, ac Sim. Portius *de Mente humana*, bonorum collectorum vice funguntur. Cœterùm de origine animæ, ejusque immortalitate, ut eſt plena difficultatis diſputatio, ita à Phyſicis componi & decidi tota non poteſt. De Ariſtotele non pauci dubitant, & quidem non abſque fundamento credunt mortalitatem potius animæ ſtatuiſſe eum, quàm immortalitatem, quæ mihi, ex Ariſtotelicis principiis, eadem facilitate, ac forte majori, deſtrui, quam aſtrui, poſſe videtur. Ant. Roccus, autor ſublimis ingenii, vaſto quidem libro contrarium ex Ariſtotele oſtendere voluit, ſed tamen ita diſputat, ut cauſam ſuam potius deſtituat, quàm juvet. Refutationes certe ejus argumentorum, contra immort. animæ ex Ariſtotele prolatorum, debiliores ſunt, quam ut omnem illorum vim elidant. Prodiit is liber Francofurti A. 1644. *in 4to*, ſub Tit. *Animæ rationalis immortalitas, ſimul cum ipſius vera propagatione ex ſemine, via quadam ſublimi peripatetica, hactenus poſt Ariſtotelem non ſignata veſtigiis, Exercitationis Philoſophicæ illibataque veritatis gratia, indagata.* Kenelmus quoque Digbæus hoc argumentum tractavit *in Demonſtrat. immortalitatis animæ rationalis*, Anglicè ſcripta. & Lat. quoque Pariſ. A. 1651. *in fol.* & Francof. *in 8.* edita, qui, perpetua à natura corporum, eorumque qualitatibus, quarum præcipuas facit raritatem & denſitatem, progreſſione, functiones animæ, ejusque immortatem, monſtrare laborat. De principiis ejus primum transacta oportet eſſe omnia, quæ an omnibus ad palatum futura ſint, dubito. Alioquin, qui illa impugnat, nexum illum tollit. Refutat illum, ſed non ſatis judicioſe, ſingulari libro, A. 1661. *in 12.* edito, Jeſuita quidam, qui ſe Amandum Verum nominat (genuinum nomen eſt Eggefeld,) ſub tit. *Anima triumphans.* Aonius Palearius in *Poem. de Immort. animæ*, ad Lucretii imitationem ſcripto, Platonicorum ſententias præ cœteris ſequitur. De ortu animæ per traducem, de præexiſtentia animarum, de creatione, multæ ſunt controverſiæ, ſuique ſingulis ſententiis patroni. Sententia de traduce apud plures aſſenſum obtinuit, quanquam & illa ſuis difficultatibus urgeatur, ſi mordicus tenere velimus nonnullas aſſertiones, quas de ſpirituum natura nobis perſuaſimus. Præexiſtentiam Angli nonnulli præ cœteris defenderunt,

ſunt-

Digitized by Google

ſuntque libri Henrici Mohri, Philoſophi Platonico-Carteſiani, & aliorum, integri ſuper hoc argumento conſcripti. vid. præſertim Mori *Lib. de Immortalitate animæ*, & Sam. Parkeri *Tentamina Theologico-Phyſica*, in quibus contra præexiſtentiam diſputat. Eam quoque ſententiam Chriſtophorus Sandius ſingulari libro *de origine animæ* defendit, *Coſmopoli ap. Libertum Pacificum*, A. 1671. *in 8vo* edito, qui meris teſtimoniis conſtat, nihilque aliud agit, quàm ut probet præexiſtentiam animarum ſacris literis eſſe conſentaneam, & plerorumque Patrum ac Philoſophorum ſententiis comprobatam. Platonicorum enim ſuffragia frequentiſſima habet. Totus in eo eſt, ut, non niſi ſola hac ratione, difficultates circa animæ originem monſtret poſſe expediri, quas omnes recenſet, & argumentis Adverſariorum reſpondet. Cæterum S. literis & Patribus perverſos ſæpè ſenſus impingit, & non raro Hæreſeos ſuæ ſpargit ſemina.

CAP. XLVIII.

DE SENSIBUS ANIMALIUM.

§. 1. *Carteſii ſententia, bruta ſenſibus ſpolians, improbatur. Motus ſenſationis celerrimus vix perveſtigabilis. Joh. Alph. Borelli Scripta de motu commendantur.* 2. *Viſum, & cognatas de coloribus, oculis, ſpeculis, lumine, doctrinas, ſibi vindicat Optica.* 3. *Auditum Acuſtica. Inſtrumenta eum adjuvantia. Soni natura & diverſitas. Autores huc ſpectantes.* 4. *Odoris & odoratus natura. Cur plus eo valeant bruta, quam homines? Doctrina ejus neglecta.* 5. *Guſtus & ſaporis ratio atque origo a papillis linguæ nerveis. Scriptores de inedia quorundam prodigioſa.* 6. *Tactus natura.* 7. *De ſenſibus internis rectius Carteſiani docent, quam Ariſtotelici. Scriptores de imaginatione, qua Pet. Pomponatius & Jul. Caſ. Vaninus contra religionem ſunt abuſi.*

1 Nihil eſt vulgatius ſenſatione; ſed ita tamen altè abdita ejus principia, ut in ſenſationis cauſis dandis ſufficientibus deficiamus. In animalibus ſenſationem nihil eſſe, præter motum, Carteſiani ajunt, in homine verò concurrere mentis operationes, ideoque ſenſum ab intellectu non ſejungit Carteſius. Cœtera animantia ne ſentire quidem exiſtimat, quam ſententiam ſuo loco nos relinquimus. Res quidem ipſa ſatis innuit, ſentire illa non ſolùm, ſed & percipere ipſum ſenſum, quod tamen negabat Carteſius, qui, perceptionem ſenſus intellectus opus eſſe, putavit. Secundum enim tres gradus naturam ſenſionis diſtinxit, ex mente Carteſii, Antonius le Grand, è quibus gradibus tertium ſoli homini tribuit. Interim, ſi externas reſpiciamus circumſtantias, motum quidem omninò deprehendimus

Digitized by Google

dimus ſubtiliſſimum, celerrimum, inſtantaneum, qualis motus quibus principiis dirigatur, res profectò non eſt adeò expedita, ut quidam exiſtimant. Non dependent omnes illi motus ab objecto externo. Quemadmodum Henr. Regius, *in Philoſophia naturali, lib. 4. c. 16.* ex mente Carteſii, ſatis quidem accuratè, deſcripſit. Sunt enim in brutis quoque animantibus aliqui ſpontanei motus, à nullo principio determinati. Examinandi tamen interim nobis ſunt iſti motus, &, quantum de eorum natura apprehendere poſſumus, tantum ad illuſtrationem hujus doctrinæ conferendum. Ken. Digbæus (*in Demonſtr. Immort. Animæ,*) & Gvalth. Charletonus (*in Phyſiol. ſua*) ſenſum, & qualitates ſenſiles, corpora eſſe ſtatuunt, ſed falſo. Eſto enim, qualitates illas particulas eſſe minimas, è ſubj. expulſas; ſenſum tamen per ſe non faciunt, ſed quatenus nervos ſenſorios feriunt. In qua applicatione illorum ad nervos, quæ accidentalis omnino eſt, ratio formalis ſenſus conſiſtit. Si in lucem prodiiſſet Johannis Alfonſi Borelli liber de Motibus animalium, multa ex eo haurire poſſemus, ad perfectam ſenſationis declarationem; ſatis enim ex libro ejus *de motu projectorum* ſingularis hujus viri ſagacitas patet. Quæ ad ſenſum requirantur, tradunt omnes etiam compendiarii Autores. Requiruntur ſc. objecta, media & organa, de quibus cumulatiſſimè agunt omnes, ideoque non eſt neceſſum illa hic repetere.

Omnium ſenſuum nobiliſſimus eſt viſus, cui excolendo integra diſciplina inventa eſt, Optica ſcil. vaſtiſſimis voluminibus exculta. Hic acres ſunt diſputationes de ratione viſionis, an fiat per emiſſionem, an receptionem radiorum, fieri autem per utramque veroſimile eſt. Pertinet huc tota de coloribus doctrina, quæ ad ſpecies ſenſiles aliis refertur. Pertinet huc tota ſpeculorum doctrina, doctrina de oculo item, ejusque partibus, quæ omnia plenâ manu Optici Autores ferunt. Pertinet etiam huc doctrina de lumine. Ut enim viſio fiat, medium illuminatum neceſſarium eſt.

Auditus alter ſenſus externus eſt, cujus itidem peculiaris diſciplina datur, quam ἀκουστικὴν vocare poſſis, quo generali titulo non Muſica tantùm, quæ verſatur circa ſonos harmonicos, ſed omnes ſoni, comprehenduntur. Pertinet huc mirabilis illa auris ſtructura, quam Anatomici nobis depingunt. Cæcilius præſertim Folius, Eqv. Venetus, cujus extat *Nova internæ auris delineatio, ex ratione ſtructuræ modum Auditus demonſtrans.* Venetiis anno 1645. *in 4to* edita. Cujus organi potentia arte etiam juvari poteſt. Quale inſtrumentum habent Hiſpani, qui, præter perſpicilla, ſibi familiaria, ſemper ſecum portant inſtrumentum tale, quod auribus apponuut, ut eò diſtinctius ſonum percipiant. Cœterum objectum Auditûs ſonus eſt; oritur verò ſonus ex concuſſione aëris vel aquæ. Variat autem ſonus ratione ſubjectorum, & ratione mediorum. Obtuſius enim in aqua ſonat corpus,

Digitized by Google

pus, quam in aëre, acutius ſonant metalla, quàm ligna, quæ omnia explicare velle magni voluminis res eſſet. Nemo eſt, qui naturam ſonorum ſagacius explicuit, per multas corporum ſpecies, quàm Honoratus Fabri, qui ſingularem *de ſonis* Tractatum Phyſicis ſuis inſeruit. Cui addi meretur Franc. Baconis Verulamii *de Sono & audibilibus hiſtoria*, licet exigua. Multa Kircherus *in arte ſua magna conſoni & diſſoni* habet, quæ ad naturam Echûs ſpectant. Ea omnia, quia totis diſciplinis pertractantur, ab inſtituto noſtro nunc ſunt aliena. Pertinet huc etiam omnis illa doctrina de voce & pronunciatione, de quibus legantur Cordemoxi *lib. de verbo*, & Petrus Montanus in libro, cui titulus: De nie Spreck-Konſt. Multa poſſent etiam hic afferri de ſurdorum informatione; ſed de iis omnibus dictum eſt in *Diſſertatione* noſtra *de Paradoxis ſenſuum*, quæ cum in omnium manibus ſit, nolumus illa hîc repetere.

4 Odoratus ſenſus eſt; quo diſtinguimus res ſecundum odorem. Eſt odor nihil aliud, quàm effluvia ſubtiliſſima corporis odorati, per canales narium ad proceſſus mamillares delata, qui præcipue organon conſtituunt hujus ſenſionis. Medium eſt, vel aër, vel aqua, per quod transfunduntur corpuſcula illa volatilia. Et hâc quidem ſenſationis parte brutis animantibus inferiores ſunt homines; longè enim felicius illa diſtinguunt & dijudicant per odores, quam homines. Cujus diverſitatis *cauſa eſt, quod* ſimpliciori cibo vivant animalia, quàm homines, *quibus peregrini vapo*res & halitus ſemper obſident nares. Hinc fit, ut jejuni magis olfactu polleant. Eſtque ſingulare illud exemplum hominis, cujus Digbæus meminit, qui diu in ſylvis vivens, ac radicibus & oleribus victitans, canes ſagacitate odorandi æquavit. Cœterum illa de odoribus doctrina minus eſt cœteris ſenſuum objectis exculta, adeò ut & ipſa odorum formalis ratio nondum ſit ſatis expedita. Aliqui enim ſalibus velut volatilibus, aliqui ſulphuri adſcribunt, de quibus vide Joh. Bapt. Hamelium in *libro de affectionibus corporum, integro capite*. Quod miſtionem odorum attinet, illa ita non eſt explorata, ut natura colorum. Colores enim ex miſtura varia produci, & quomodo illi produci debeant, notum eſt omnibus, at odorum diſtinctio nulla talis eſt. Pet. Servius, *in Lib. de Odoribus*, Romæ anno 1641. *in 8vo* edito, plenius quidem hoc argumentum aliis tractat, Sed non recentiorum Philoſophorum principiis eſt imbutus, quæ qui non deguſtavit, in odorum ſcrutinio non ſatis emunctæ naris eſt. Joh. Bravi *Lib. de odorum & ſaporum differentia* Ven. A. 1592. *in 8vo* prodiit.

5 Guſtus organon lingua eſt, cujus ſuperficies ita comparata eſt, ut aliorum corpuſculorum ſuperficiebus tacta, vel gratum ſibi motum, vel ingratum, perſentiſcat, qui ſapor dicitur. Sunt autem in ſuperficie linguæ va-

riæ

riæ papillæ nerveæ, quas Marcellus Malpighius & Laur. Bellinus primum detexere, quæ prout afficiuntur, à tactu corpuſculorum minimorum, ita ſapor, vel gratus, vel ingratus, illi objicitur. Horum ſaporum certi quidam gradus ſunt & claſſes, ſuntque eorum nomina rectius diſtincta, quam odorum. Conſiſtit omnis illa diverſitas ſaporum in particularum conditione, quæ papillis nerveis illiduntur. Nam Peripatetici, qui ex elementis illam diverſitatem illam diverſitatem deducunt, longinqua nimis ſapiunt. *De ſapore dulci & amaro* Laur. Gryllus Tr. edidit, Pragæ A. 1566. impreſſum. *De iis, quæ ſine alimento vivunt*, exſtat Liber Fortunii Liceti, cum quo conferri poteſt Phil. Sechtlenii *lapis Lydius prodigioſarum inediarum*, Paderbornæ A. 1614. *in 12.* editus.

Tactus ignobiliſſimus omnium ſenſus habetur, cujus tamen interventu ſenſus omnes conſtant. Objectum Tactûs ſunt qualitates illæ ſenſiles, quas manibus præcipuè, vel toto corpore, deprehendimus, calidum ſc., frigidum, humidum, ſiccum, &c. Medium tactus caro, vel cutis, habetur, organa conſtituntur nervi. Quæ per tactum fieri poſſint mirabilia, in *citata Diſſertatione* prolixius expoſuimus, è qua ſuppleri poſſunt, quæ hic omittimus. 6

Habentur & apud Peripateticos ſenſus interni, de quibus illi magna cum cura philoſophantur. Sed, ſi rem rectè intueâris, omnia terminorum plena invenies, & parùm rei in iis. Magis Carteſiani placent, ac legi poteſt, quem ſuprà laudavimus, Ludov. de la Forge *in libro de mente humana*, ſicut & Cordemoæus *in libro de differentia corporis & animæ*. Addatur Carteſius ipſe *in libro de paſſionibus animæ*, quo nihil eſt elegantius & conſummatius. *De Imaginatione* Thom. Fienus Libellum ſcripſit, ac multa habet Pet. Pomponatius in libro profano *de Incantatione*, qui omni magiæ viam ſtruit, & hanc divinis immiſcet miraculis. Unde non ſine horrore legas, quæ ſceleſti Præceptoris nequam diſcipulus, Jul. Cæſ. Vaninus, in *Dialogis* ſuis, ex eo in religionem infert. 7

CAP. XLIX.

DE SEDE ANIMÆ RATIONALIS.

§. 1. *Varia de illa ſententia.* 2. *Cæteris probabiliores judicantur opiniones Carteſii de glandula pineali, & Nic. Hobokeni de medulla cerebri.* 3. *Concluſio de difficultate cognitionis ſui ipſius, ſive Pſychologia.*

Digitized by Google

1 NUlla eſt difficilior inquiſitio, quàm nexus illius, quem cum corpore anima habet. Tanto enim conatu inquirimus in animam, nec illam, in qua ſede invenire debeamus, ſatis conſtat. Magna hic diſputatio eſt veterum & recentiorum. Aliqui cùm nullam certam ſedem per totum corpus peregrinantur, eamque totam in toto humano corpore, totamque in partibus, ponunt. Mirabili fingendi licentia, hinc aliqui faciunt animam toti corpori coextenſam, & extat *de anima corpori coextenſâ* elegantiſſimus & doctiſſimus liber Pet. Petiti, Pariſiis *in 8vo* editus A. 1665. Aliqui animam in ſanguine ponunt, aliqui in ſpiritibus animalibus. Sed illæ omnes ſententiæ vagæ ſunt & indeterminatæ. Alii, qui particularem magis ſedem quærunt, cor regiam animæ faciunt, in quam ſententiam loca quædam Scripturæ afferunt.

2 Corde tamen rejecto rectius alii in capite ſedem animæ collocant. Sed & hic iterum quæritur, in quâ parte capitis ea quærenda ſit; variæ enim hic ſententiæ ſunt. Aliqui eam reponunt in ventriculis cerebri, aliqui, uti Carteſius, in glandula pineali. Hanc glandulam pinealem cum primum detexit Carteſius, non ſe reperiſſe exiſtimavit, quod pueri in faba. Ex hujus enim glandulæ motu & percuſſione omnem putabat cogitandi rationem procedere, quoniam nullum alium ejus uſum poterat deprehendere. Sed oſtenderunt alium ejus uſum Anatomici, *interque eos Nic.* Hobokenius ſingulari libro *de ſede animæ in corpore humano, cap. 5. Art. 6.* Quam ſententiam cum refutaviſſet, cerebri ſubſtantiam medullarem tandem illam animæ ſedem conſtituit, poſtquam omnes aliorum opiniones prolixis diſſertationibus excuſſerat.

3 Tanti ſcil. eſt ſe ipſum deprehendere, tam operoſum illud cognoſcere, per quod ſumus illud, quod ſumus, quæ tamen notitia debebat eſſe omnium ſuprema. Nos hic pedem figimus, & in hoc, velut culmine naturalis cognitionis conſiſtimus. Mens humana ſcil. ſpeculatrix illa eſt, omnibus ſuperſtes, cui ſoli excolendæ adhibetur omne illud, quod cura noſtra diſcitur, & illam tamen ipſam non niſi per nebulam videmus, imò non videmus illam, niſi ipſa, quæ ſemet in ſe ipſa contemplatur.

D.G.

Digitized by Google

D. G. MORHOFI POLYHISTORIS TOMI II.

SIVE POLYHISTORIS PHILOSOPHICI, LIBER III.

ΜΑΤΑΙΟΤΕΧΝΟΣ, DE ARTIBUS DIVINATORIIS ET MAGIA.

§. 1. *Scriptores de Divinatione in genere. 2. De Divinatione naturali eventuum naturalium. Aſtrologorum, & in his Comitis de Fliſco, temeritas culpata. Prædictiones Ecſtaticorum. 3. Commendatur Divinatio morum & affectuum animi e ſignis externis, velut Politico utiliſſima, una cum Scriptoribus de illa præcipuis, Jano Huarto, Scip. Claramontio, Aug. Maſcardo, Chambræo, Ariſtotele, Theophraſto, &c. Divinationem hujusmodi e voce Lud. Creſollius, e riſu Proſp. Aldoriſius, e temperamento, unguibus & ſcriptura, Camillus Baldus inſtituere docuit. 4. Scriptores Phyſiognomiæ naturalis de membrorum configuratione, Hon. Nicquetius, Joh. Bapt. Porta, Andr. Otto; Do illorum proportione Joh. Sig. Elsholtzius, de Navis idem, Lud. Septalius & Chambræus, de Pede Joh. d'Arty. 5. Judicium de Metopoſcopiæ & Chiromantiæ antiquitate. Divinatio veterum ex Saliſſatione, ſive trepidatione membrorum. Hermetis Triſmegiſti Melomantia. Melampus περὶ παλμῶν. Artemidorus de Manuum inſpectione. Jul. Caſ. Bulengerus de ominibus & divinationibus.* 6. *Scri-*

6. Scriptores Metoſcopiæ & Chiromantiæ varii recentiores. Metopoſcopia *Hier. Cardani an eum Autorem agnoſcat, dubitatur. Magiſtri Chiromantiæ olim creati. 7. Judicia prolixiora de Joh. Belotti & Philippi May Scriptis Chiromanticis. Hier. Cardani circa omina & divinationes ſuperſtitio. Finellus de Maculis unguium. 8. Scriptores Onirocritici de Somniis interpretandis, Artemidorus, Syneſius ab H. Cardano illuſtratus, Apomaſar, &c. 9. Aſtrologiæ judiciariæ Impugnatores, e quibus præſertim Cl. Salmaſii rigor nimius notatur. Judicium de principiis illius benignius. 10. Defenſores ejusdem, Joh. Bapt. Morinus, Joh. Heydon (cujus ineptiæ notantur) & Placidus de Titis. 11. Henr. Ranzovii Scripta Aſtrologica commendantur. Artis Aſtrologicæ Scriptores antiqui, Petoſiris, Ptolomæus, Arabes, Proclus Diadochus, Manilius, & recentiores nonnulli. 12. Aſtrologia Genethliaca mater plerarumque artium divinatricium, & ſpeciatim quidem doctrinæ imaginum Taliſmanicarum, quam tradiderunt & defenderunt Conſt. Albinus, Henr. Corn. Agrippa, Jac. Gaffarellus, impugnavit vero Gabr. Naudæus. Fabula de Guſtavi Adolphi, Regis Sueciæ, gladio Taliſmanico. 13. Ex Aſtrologia profluxit etiam omnis doctrina Magica, imprimis Geomantia, cujus Scriptores aliquot, Gvilh. de Morbeca, & duo Anonymi, recenſentur. Divinatio è jactu cuborum. Chinenſium Geomantia Phyſica, e terræ figura & conſtitutione de incolarum judicans ingenio. 14. Scriptores Magici de ſpirituum conjuratione, divinatione & magia numerorum, ac arte Genium ſuum familiarem cognoſcendi. 15. Scriptores varii de Magia Dæmoniaca. Notantur moderni quidem, ejus exiſtentiam negare auſi, Reginaldus Scotus, Abr. Palingius, & alii. Commendantur, qui iſtos refutarunt, Henric. Morus, Mericus Caſaubonus, Ericus Mauritius. 16. Probatio ſagarum per aquam, ſpecies judiciorum Dei vetuſtorum. Herm. Conringius illam defendit. Indorum ſimiles modi perjuria explorandi. 17. Medicina magica, & curationes per eam. Varii de his Scriptores. Enſalmadores Hiſpani. Incantatio ſerpentum magica, Judæorum curationes cabaliſticæ. 18. Dæmones ſive Genii familiares. An Socrates & Hier. Cardanus vere tales jactarint. Gabr. Naudæi* Apologia pro Viris eruditis, Magiæ ſuſpectis, *commendatur, Pet. autem Borelli* lib. de Vanitate Magiæ *promiſſus contemnitur.*

1 POſtquam PHYSICA abſolvimus, ad ea progrediemur, quæ naturam excedere videntur. In eorum numerum artes divinatoriæ referendæ ſunt, quarum objectum eſt futura & incognita ſcire, cùm PHYSICI circa res ſenſui ſubjectas & manifeſtas verſentur. Sunt verò variæ divinationum ſpecies, naturales aliæ, aliæ magicæ, aliæ licitæ, aliæ illicitæ. De divinationibus generatim, tam licitis, quam illicitis, ſcripſit, inter veteres, Cicero, in quam exſtant multi Commentatores,

tores, quos vide in *Nomenclatore Philoſ.* Spachii. E Recentioribus de iisdem ſcripſere Caſparus Peucerus, Joh. Jac. Boiſſardus, & Raguſæus, qui, in *Epiſtolis in 8vo de divinatione* editis, nitido ſtylo, contra omnem Aſtrologiam divinatricem, Chiromantiam, Phyſiognomiam, Geomantiam, &c. pugnat.

De naturali divinatione primùm dicemus, quæ conſiſtit in animis hominum, per ſigna externa naturalia cognoſcendis, vel in prædicendis eventibus è cauſis naturalibus, vel ſiderum, vel aliorum corporum, qualem paſſim ab imperitis etiam fieri videmus. Ad alteram hanc ſpeciem pertinent, quæ, ex certo Planetarum concurſu ac configuratione, de tempeſtatibus & morbis Epidemicis, prædicuntur. Quo in argumento verſantur Cornelius Gemma, *in libro de naturæ divinis characteriſmis*, Antonius Mizaldus in *Aeromantia*, Paulus Minerva (de quo conſulendus eſt Jul. Cæſar Capaccius *Lib. 2. Elog. pag. 342.*) *in libro de præſagiendis temporum mutationibus*, & alii, quorum ſuprà mentionem fecimus. Pertinent & huc, quæ, ex avium volatu & garritu ruſtici obſervant, non quidem omnia contemnenda. Veterum ſuperſtitio latiùs ſe extendit, quam magnam partem ab aliquibus etiam hodiè probatam invenias, ac defenſam. Videatur Auguſtinus Niphus *de auguriis*. Spectant & huc Aſtrologi, qui de periodis Regnorum, ac converſionibus gentium, ex aſtris philoſophantur, qui plerumque certant inter ſe mendaciis, ac nil, niſi canoras nugas, proferunt. Quo in genere Comitis de Fliſco *liber de fato* verſatur, in quo magna ſe propalare credit myſteria, ſed futilia omnia ſunt, & nugarum plena. Naturales divinationes de rebus etiam futuris fieri poſſe ab animo, extra ſe quaſi conſtituto, non diffiteor, ſuntque mirabilia ejus rei exempla. Videndus Joh. Franc. Picus Mirandula in *libris de prænotionibus*, & Martinus Schookius in *libro de Ecſtaſi*. 2

Majorem habent certitudinem, quæ de animis hominum è ſignis externis capiuntur; & hîc quidem præcipuè circa affectûs & paſſiones animi indagandas præcipua cura eſſe debet. Quæ quidem doctrina Politico multis modis eſſe uſui poteſt, qui ex animorum inclinationibus judicare de omni actione & commodo poteſt, quid ſibi, vel Reipublicæ, è converſatione exſpectandum. Cujus rei elegans exemplum habemus in *Relatione* Legati cujusdam Veneti *de aula Romana*, ubi Pontificis, omniumque Cardinalium, inclinationes ac temperamenta, ſtudioſè perſequitur, & perpetuâ collatione, quæ uſui eſſe poſſint Reipublicæ Venetæ, quidve ſingulis exſpectandum, colligit. Hîc inſerviunt libri non pauci, ingenioſè ac eruditè ſcripti, qualis eſt *Examen des ingenios para las ſcientias*; liber Hiſpanicus, ſcriptus à Jano Huarto, in linguam latinam autem converſus ab Æſchatio Majore, ſub titulo: *Scrutinium ingeniorum*. Sed verſio illa vehementer diſcrepat ab Hiſpanico, multa addita ſunt, multa omiſſa. Eſt & egregium 3

opus

opus Scipionis Claramontii *de conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus*, quod iteratâ editione publicavit Herm. Conringius, qui *incomparabili opus* vocat, atque in *præfatione* multa utilia in Phyſiognomiæ commendationem diſſerit. Sunt & Auguſtini Maſcardi, Viri elegantiſſimi ingenii, ac Urbani Octavi Cubicularii, *Diſſertationes Romanæ de affectibus, ſive perturbationibus animi, earumque characteribus*, plenæ reconditæ eruditionis, & Ant. Zaræ, Aquilegienſis, *Anatomia Ingeniorum & Scientiarum*, Venet. A. 1615. *in 4.* edita. Sunt & à Domino de la Chambre libri de eo argumento conſcripti, *les Characteres des paſſions*, & *l' Art de connoitre les hommes;* qui poſterior liber in linguam Germanicam eſt converſus. Nec ſpernendus è Tract. Anglicus Anonymi *off the different wills of men*, id eſt, *de varietate ingeniorum*, excuſus Londini anno 1669. *in 8vo.* De voce egit, quæque ex ea ſigna animi colligi poſſint, prolixo & doctiſſimo libro expoſuit Ludovicus Creſollius, *in vacationibus autumnalibus, ſive de perfecta oratoris actione & pronunciatione*, Lutetiæ editis A. 1620. *in 4to.* *Gelotoſcopiam*, ſive *divinationem ex riſu*, Proſp. Aldoriſius, Italus, ſcripſit à Naudæo *in Bibliogr. Polit.* allegatus, quocum idem forte tractavit argumentum Ludov. Septalius *in libro de riſu* inedito. E Veteribus habemus *Phyſiognomica* Ariſtotelis, in quæ elegantem *Commentarium* ſcripſit Camillus Baldus, Italus, qui & alios libellos reliquit *de humanarum propenſionum ex temperamento prænotionibus*, item *de naturalibus ex unguium inſpectione præſagiis*, & *de ratione cognoſcendi mores & qualitates ſcribendis ex ipſius Epiſtola, ſive divinatione Epiſtolari*, qui tres Tractatus prodiere Bononiæ A. 1664. *in 4to.* Poſtremus eorum omnium eſt curioſiſſimus, ac jactant, ſi rectè memini, etiam Rabbini quidam talem artem, quâ, ex manu ſcribentis de ingenio hominis præſagia formantur. Quo forte etiam ſpectat M. Aur. Severini *Vaticinator, ſeu Tr. de Divinatione litterali* ineditus, quem, una cum *Phyſiognomia Medicinalis Idea*, ei tribuit Laur. Craſſus *P. I. Elog. p. 377.* Eſt & inter Veteres aureus liber, Theophraſti *Characteres*, cum aureo Iſaaci Caſauboni *Commentario* editus, quem præcipuè Politicis commendaverim, quorum hominum ingenia noſſe intereſt.

Ad naturalem divinationem ſpectat illa etiam Phyſiognomia, quæ, ex membrorum configuratione, de ingenio hominis judicat. De planetaria poſtmodùm dicemus. Eam eleganter tradidit Honoratus Nicquetius *libris quatuor*, ubi omnia Phyſica congerit, ſeparatis nugis planetariis. Eſt & elegans opus Phyſignomicum Johannis Baptiſtæ Portæ, in quo præcipuè curioſa eſt vultuum humanorum cum animalium vultibus collatio, quorum aliquam harmoniam deprehendet facilè, qui diligentiùs examinabit. Id verò notandum eſt, editionem Italicam longè eſſe locupletiorem, quàm eſt Latina, Hanoviæ A. 1593. *in 8vo* impreſſa. Ex proportione membrorum

oritur

Digitized by Google

oritur etiam quædam divinatio, de qua libellum eruditum conſcripſit Joh. Sigism. Elsholtzius, cui titulum fecit *Anthropometriæ*, ubi & ſimul de nævis agit, quomodo ſc. ex nævis vultuum, de nævis, latentibus in reliquo corpore ferri judicium poſſit. De illo argumento etiam Ludovicus Septalius libellum ſcripſit, uti & Dominus de la Chambre. Elsholtzius idæam ſeu harmoniam nævorum peculiari pictura ob oculos poſuit. *Anthropoſcopiam Compendiariam* ſcripſit aliquis Andreas Otto, ubi judicia de homine colligit, tam naturalia, quàm planetaria. Non deſunt, qui etiam divinationes peculiares ex reliquis membris formant, uti ex pectore, ac plantis pedum, Podoſcopiam appellant. Ac fuit, qui Anno 19. hujus ſeculi, Pariſiis opuſculum edidit, Cardinali Rupefucaltio dedicatum, *de pedis admirandis*, in quo pedem divinitatis habere notam demonſtrat, cognitionem ejus neceſſariam eſſe, totum eſſe hominem, totam hominis animam, rem eſſe ſacram, regulam religionis & nobilitatis, totiusque vitæ noſtræ, proinde valde honorandum, nec quicquam dignitati illius derogare podagram. Autor vocatur Johannes de Artis, teſte Thoma Bartholino *in Epiſtolis Medicis, Centuriâ 3. Epiſtolâ 76. p. 321.*

Perſequemur nunc cœteras Phyſiognomiæ partes, quatenùs principiis naturalibus miſcent ineptias planetarias. Occurrit hic primò ars divinatrix de fronte, quæ μετωποσκοπία vocatur, ac ſolet cum Chiromantia, quæ ex manuum inſpectione vaticinatur, conjungi, eademque principia habere. Sunt verò iſtæ artes non planè deſtitutæ veteri aliquâ autoritate, quanquam illa non tanti eſt, ut movere aliquem debeat. Artemidorus, qui *de Inſomniis* eſt commentatus, *de Auguriis* etiam & *Manuum inſpectione* ſcripſit, quos libros Græce Aldus edidit, Latine autem à Jano Cornario redditos Frobenius, ex officina ſua Baſileenſi. Vid. Jacobi Gaddii *Tomum I. de Scriptoribus non Eccleſiaſt. p. 49.* Exſtat inter Hermeti Triſmegiſti ſuppoſititia opuſcula unum, quod agit *de Melomantia, ſeu divinatione ex membris humanis*, ubi de ſaliſſationibus. Vide Lambec. *lib. 6. Bibliothec. Vindobon. Codice Medico MSto Græco quinquageſimo.* De lineis in manu, certis planetis dicatis veſtigia ſunt in libro Melampodis, Græci Autoris περὶ παλμῶν πρὸς Πτολεμαῖον βασιλέα, in quo de ſaliſſationibus agit, quomodo vocantur trepidationes membrorum, quod genus peculiare divinationis apud veteres fuit. Illîc enim meminit digiti Jovis, Saturni, &c. ſi in illis fortaſſis ſaliſſatio contigerit. De quo genere divinationis vide & Jul. Cæſ. Bulengerum *de Ominibus libro 4. cap. 2.* cujus hîc Autoris mentionem facio, quod veterum deliria circa omnia ſtudioſè colligat, quæ & magna pars divinationis apud antiquos fuit. Cœterùm idem *de tota divinationis ratione libros VI.* ſcripſit, qui Spicilegia ſunt poſt aliorum accuratiores labores. *Opuſcula* ejus *in fol.* Tomis II. collecta ſunt, ac Lugd. Gall. A. 1621. edita.

Digitized by Google

6 Ut ad Μετωποσκοπίαν redeam, autores ejus multi ſunt. Edita eſt Gallicâ linguâ Hieron. Cardani Μετωποσκοπία, quam mihi genuinam eſſe, vix perſuadeo. Nec edita eſt inter Cardani opera omnia, Gabriele Naudæo promulgata. Fuerunt & plures alii ſuperioris ac hujus ſeculi Autores, qui ſimul & Chiromantias ſcripſerunt, & Appendicis loco Metopoſcopiam tractarunt. Liber Italicus Spontani *della Metopoſcopia* accuratiùs has nugas tractare videtur. De Chiromantia & Metopoſcopia librum *in folio* conſcripſit Johannes Taiſnierius, quem ſingularem in ea arte Magiſtrum eſſe dicunt, Naudæus autem, *in Bibliogr. Polit. p. 106. 107.* integrum opus Bartholom. Coclitis plagio ſibi tradit vindicaſſe enormi, de de quo etiam Thomaſius, *in Tr. de Plag. Lit. §. 553.* poteſt conferri. Quin ea fuit priorum temporum veſania, ut peculiares ejus artis Magiſtri crearentur, ceu videre licet in quibusdam Monachorum eâ de re libris. Exſtat inter vetuſtiores Autores Doctoris Andreæ Henrici *Chyromantia* (uti ipſe Autor inſcribit.) Anno 1538. *in 8vo* edita eſt Johannis Digandri *Chyromantia* (ſimili inſcriptione per y,) qui ſingularia ea in arte principia jactat. Rud. Goclenius, Profeſſor Marpurgenſis, itidem edidit *Chiromantiam*, unà cum *Obſervationibus*, per aliquot annos factis. Ex Italis Alex. Achillinus, Bononienſis, Prof. Patavinus, teſte Jac. Gaddio (*T. I. de Script. non Eccleſ. p. 18.*) libro peculiari Chiromantiæ & Phyſiognomiæ probavit principia. Varios Autores prioris & noſtri ſeculi Chiromanticos uno volumine collegit quidam Joh. Prætorius, quod inſcribit *Theatrum Chiromanticum*, quibus ipſe etiam ſuas adjecit nugas, qui & chartulas luſorias Chiromanticas publicavit. Eſt & aliquis Johannes Kohlmannus, qui Chiromantiæ cum Genethliacâ arte conſenſum ob oculos ponere voluit ſingulari libro, ubi Themata Genethliaca ſemper cum manuum lineis confert.

7 Gallus quidam, M. Johannes Belott, qui ſe Magiſtrum vocat ſcientiarum divinarum & cœleſtium, *Chiromantiam & Phyſiognomiam* ſcripſit, in quibus peculiaria quædam ſunt principia; ſed ille etiam Magicas artes immiſcet, Geomantiam, Onychomantiam, & artem genium familiarem ſibi conciliandi. Liber profanus & impius eſt, nam Onychomantiam ſuam ex Judæorum Urim & Thumim deducit. Unde & Geomantiam Gentilium natam fuiſſe putat Gvilh. Schickardus *in libro de Jure Regio Hebræorum.* Nuper aliquis Philippus May *Chiromantiam Medicam* ſcripſit, quæ Gallicâ Hagæ anno 1665. & Germanicâ linguâ Dresdæ anno 1670. *in 8vo* edita eſt. Is ſingularem jactat ejus artis experientiam, quæ multorum hiſtoriis & relationibus firmatur, quæ ſi veræ ſunt, certè aliud quippiam ſubeſſe videtur, quàm communia iſta principia. Eam verò *Chiromantiam* ad morbos, vulnera & mortem prænunciandam, direxit. Reliqua & *Curioſa*, quam promiſit,

Digitized by Google

miſit, quâ illa, quæ ad fortunas hominum ſpectant, tractabit. Multa circa maculas unguium tradit, quarum ſingularem doctrinam inveniſſe vult videri. Quæ de morbis è coloribus oculorum præſagiendis habet, non omninò ſpernenda ſunt. Phyſicas enim rationes habent. Habeo & ejus *Chiromantiam* Manuſcriptam Germanicam, quæ ab edita in multis diſcrepat. *De Unguium maculis* Finellus Italus libellum ſcripſit peculiarem. Quæ ad Omina, Phyſiognomiam & Chiromantiam ſpectant, in operibus ſuis paſſim tractat Hier. Cardanus, qui mirus fuit talium ineptiarum æſtimator, atque, ut ingenio fuit ſummè melancholico, ita finxit ſibi, neſcio, quæ præſagia è vocibus, crepitu januarum atque iſtis minutiis, quibus nonnunquam integras implet paginas.

Ad naturalia vaticinia aliqua etiam ex parte pertinent ſomnia, quorum interpretandarum peculiaris inventa ars eſt, quæ ὀνειροκριτικὴ vocatur. Ejus veteres aliquot Autores habemus, inter quos præcipuus eſt Artemidorus, qui lingua Græca doctiſſimè *de Somniis* ſcripſit, additis ubique rationibus, & cum notis Nicol. Rigaltii editus eſt. Scripſit & Syneſius *librum de Somniis Græcè*, quem *Commentario* illuſtravit Hier. Cardanus, in quo adeò diligenter, & cum anxietate quadam conquiſitis rationibus, hanc tradit doctrinam, ac ſi res maximi momenti ageret, & ſubtiliſſimam Philoſophiæ partem tractaret. Qui liber & in Germanicam linguam eſt converſus. De Apomaſare, ſive Achmeto potius, Onirocrita Arabe, vid. Barthium *lib. 31. Adverſ. c. 14.* & ex eo Placcium *de Scr. Pſeudon. p. 150. 151.*

Extra hominem omnium artium curioſarum & divinatricium fons & origo eſt Aſtrologia, Judiciaria ſcilicet, cujus principia à multis ſunt ex profeſſo impugnata Johanne Pico Mirandula. (cui reſponſum eſt à quodam Lucio Bellantio, de quo, ejusque libro, lege Gaddium *T. I. pag. 91.*) Hieronymo Savanarola, Tobia Wagnero, Pet. Gaſſendo (*in Philoſophia Epicuri*,) carptim verò à plurimis aliis. Illa verò non omnis improbanda eſt, ut faciunt aliqui, quorum rigor mihi non placet. Cl. Salmaſius, *in libro de annis Climactericis*, *etiam antiqua Aſtrologia*, nugatoriis argumentis omnium aſtrorum vim Phyſicam etiam tollit. Multi offenduntur principiis, nec autoritate, nec ratione, demonſtratis, diviſione ſc. domuum cœleſtium, de quibus ego ita ſentio: rejici illa non poſſe, ſi experientia confirmet (ut confirmat ſæpè in effectis naturalibus,) ſed accipienda eſſe, ſive à primi ſeculi hominibus, experientia notata, ſive revelatione excepta, ad poſteros per traditionem longævam devenerunt. Eſſe enim quosdam influxus, præcipuè ſolis & lunæ, ratione morborum & vitæ, deprehendere manifeſtò poſſumus, & eſſet profectò homo ineptiſſimus, qui tam vaſtis corporibus aliquod effluviorum commercium negare vellet. Quare, cum vitæ noſtræ &

Digitized by Google

& ingenii anguſtia, & corporum iſtorum diſtantia, prohibeant, quò minùs obſervare effectus illos poſſimus, ſaltem accipiamus tantiſper, quæ nobis tradita ſunt à majoribus, hominibus non tam abſurdis, exploremusque per experientiam earum veritatem, quæ ſi conſpiret, de principiis diſputare res erit inutilis.

10 Aſtrologiam, non ſolùm naturalem, ſed & Genethliacam, quæ circa fortunas hominum verſatur, diffuſo libro vindicare eſt molitus Joh. Bapt. Morinus, Gallus, qui ſpeciatim contra Gaſſendum eam defendit, & quidem omnium doctiſſimè & philoſophicè (quantum tamen res ipſa permittit,) de principiis hujus artis eſt commentatus. Eſt & Anglus aliquis, Johannes Heydon, inſignis nugator, qui rationibus philoſophicis, ſed plurimam partem vanis & Cabaliſticis, planetarum & fixarum ſtellarum influxum probare voluit. Placidus de Titis quoque *Diſſertationem Phyſico-Mathematicam de Aſtrologia* ſcripſit, in qua omnes influxûs ad lucem refert, multisque argumentis probare nititur, effectus tales in corporibus naturalibus provenire poſſe à luce in corporibus cœleſtibus, affectionibus iſtorum imprægnata.

11 Cœterùm librorum, qui ad Aſtrologiam Genethliacam pertinent, magnus eſt numerus, quos omnes recenſere non licet. Judicia de Aſtrologis & Aſtrologia judiciaria congeſſit peculiari libro Henricus Ranzovius, qui & alio ſcripto omnem illam artem divinatricem in *compendium redegit*, è variis Autoribus, tam antiquis, quam *recentioribus*. *Inter Antiquiores* præter Petoſiris, Philoſophi Ægyptii, *Epiſt. Aſtrologicam ad Nechepſin Regem* (de qua Lambecius *L. 6. Comm. de Biblioth. Vindob. p. 94.* & Otto Heurnius, *in Chaldaicis pag. 47.* conſulendi,) Ptolomæi ſunt ſcripta, quem paſſim omnes Arabes ſequuntur, qui in iſto divinationis genere admodùm fuere curioſi & ſuperſtitioſi. Complura talia Manuſcripta Arabica recenſet Chriſt. Ravius *in ſpolio orientis*, ſuntque etiam nonnulla in latinam linguam converſa. Exſtat & Procli Diadochi *Paraphraſis in quadripartitum Ptolomei de ſiderum affectionibus*, à Leone Allatio in latinam linguam converſa, Lugduni que Bat. A. 1635. *in 8.* edita. Inter Latinos Poëtas Manilius *Aſtronomica* ſcripſit, in quem exſtant luculenta Joſ. Scaligeri *Commentaria*. Inter Recentiores Johannes Schonerus, Cypr. Leovitius, Dav. Origanus, præcepta iſta divinatoria prolixè congeſſerunt, præter multos alios, quorum nomina recitare ſuperſedeo.

12 Ex iſta doctrina influxuum cœleſtium, tanquam fertiliſſimâ ſegete, orta ſunt pleraque omnium artium divinatricium genera, inter quas prima eſt vaticinandi ex imaginibus ſculptis, iisque in Medicina utendi ad profligandos morbos, ad animalia abigenda, vel congreganda, ſecuritatem loco præſtandam, corpus contra ictus muniendum, & victoriam obtinendam.

Tales

Tales imagines vocatæ fuerunt *Taliſman*, & inſculptæ potiſſimum gemmis vel metallis, quorum occultam aliquam cum aſtris fingunt ſympathiam, cujus rationem tradit Conſtantinus Albinus *in Magia Aſtrologica*, libro Pariſiis A. 1611. impreſſo, ubi & illa ſigilla ac imagines deſcribit. Henr. Cornelius Agrippa, in profano opere *de occulta Philoſophia*, præcipua, quæ ad illam rem ſpectant, complexus eſt. Præ cæteris verò, & ex profeſſo doctrinam illam Taliſmanicam defendendam ſuſcepit Jac. Gaffarellus *in curioſitatibus* ſuis *inauditu*, libro gallicè ſcripto, ubi ex ipſis etiam S. literis. Rabbinorum Commentariis, omniumque gentium conſenſu, earum adſtruere veritatem laborat, in eamque rem abutitur Urim & Thumim, quorum in Sacris mentio fit, de quibus elegantem Diſſertationem conſcripſit Joh. Spencerus Anglus, Cantabrigiæ A. 1669. *in 8*. editam. Ex Gaffarello pleraque transſcripſit Athan. Kircherus in *Oedipum* ſuum *Ægyptiacum*. Multa contra Taliſmanicas illas imagines diſputat Gabriel Naudæus, *in libro de ſtudio militari*, occaſione artis iſtius, quâ corpus humanum adverſus ictus munitur, quam ille totam negat, &, ut vaniſſimorum hominum commentum, explodit. Refertur & in *vita* Joh. Bapt. Morini, quæ *Aſtrologiæ* ejus *Gallicæ* præmittitur, de gladio Guſtavi Adolphi, R. Sveciæ, quod iiſdem ſignis Taliſmanicis fuerit inſignitus, qui demum in manûs Morini inciderit, cui ille tam fortia facta adſcribere non veretur. Quod ego quidem credere non auſim; puto enim potiùs ſubornatum eſſe aliquem, qui id venditaret, ut invidiam aliquam Guſtavi Adolphi nomini contraheret.

13 Ex iſta doctrina derivandi influxus cœleſtes in corpora naturalia & artificialia prodiit fœcundo agmine omnis doctrina Magica. Præſuppoſito enim iſto principio, nihil jam poterat fingi, vel concipi, quod non ex eo regulas aliquas haberet. Hinc nata primùm eſt Geomantia, in qua è certo punctorum numero, convenienti loco poſitorum, divinatio quædam de rebus contingentibus inſtituitur. Fuerunt, qui artem hanc probâruut, Viri aliàs non omninò contemnendi, inter quos Rob. Fluddius, Henr. Corn. Agrippa, ac alii nonnulli. Gvilhelmi de Morbeca, Clementis IV. Papæ, Pœnitentiarii, Monachi Dominicani, qui Procli Inſtitutiones Theologiæ Platonicæ Latine vertit, *liber de Arte Geomantica* in Biblioth. Cæſarea MStus reperitur. vid. Lambecii *Lib. 3. de Biblioth. Vindob. in Append. Additam. 7.* Eſt quidam, qui Gallica lingua plenum opus eo de argumento conſcripſit, cujus nomen jam non ſuccurrit. Latinè prodiit *opus Geomantiæ completum*, in tres libros diſtinctum, quorum primus Geomantiam Theoricam, ſecundus Praxin, tertius varias è diverſis Autoribus decerptas quæſtiones, continet, à *Medico quodam Neoterico* Anonymo (ita enim ſe vocat,) conſcriptum. Ex eo principio ſunt Quæſtiones illæ, ad quas reſponſio per

jactum cuberum experi ſolet. Solent verò illi confici ex omnibus metallis, variè inter ſe miſtis, ac numeri ad certas conſtellationes inſculpi. Chinenſes aliam habent Geomantiæ ſpeciem, quæ Phyſica eſt, ac quodammodò defendi poteſt. Quemadmodum enim è lineamentis externis de ingenio hominis judicatur, ita illi, ex figura terræ, de ingenio atque natura regionis, omniumque incolarum, judicant, qua de re vide Kircherum *in China illuſtrata*. Illud verò habet aliquid de vero. Facit enim ad temperamentum hominis loci conſtitutio, ſive is montanus ſit, ſive in planitie, ſive in locis paludoſis, ſive arenoſis ac metalliferis. Ex qualitate enim ſoli variat natura ciborum, ex natura cibi temperamenta, è temperamentis inclinationes hominum. Hinc in locis montanis ſolent habitare homines aſperi, in locis paludoſis homines ſtupidi, in locis arenoſis & calidis ingenioſi.

14 Alia divinationum genera ſunt, quæ recenſere nihil attinet, cùm apertam Magiam præ ſe ferant. Hinc conjuratio ſpirituum per Imagines & numeros, de qua Henr. Corn. Agrippa *in libris de Occulta Philoſophia*, & Johannes Heydon in libro, cui titulus: *The Roſie Crucian infallible Axiomata*. Numerorum doctrinam, ac Magiam, quæ per eos exerceri ſolet, deſcripſit Petrus Bungus peculiari *libro in quarto de Myſterio Numerorum*. Huc quoque ſpectat ars cognoſcendi Genium ſuum familiarem è Themate Natalitio, de qua nonnemo ſcripſit, cujus nomen mihi nunc excidit. Alias divinationum ſpecies, earumque principia, tradidit Rob. Fluddius in *Operibus* ſuis.

15 Dicenda etiam quædam ſunt de Magia Illicita, ſive Dæmoniaca, quæ exercetur per pactum cum Dæmone & Spiritibus, idque vel explicitum, vel implicitum. Ad noſcendum itaque omne genus iſtarum nequitiarum conferent *Diſquiſitiones Magicæ* Mart. Delrii, *Dæmonologia* Franc. de Torreblanca, ac Joh. Wieri *Lib. VI. de Præſtigiis Dæmonum*. Ac eſt profectò diligentiùs inquirendum in omne illud commercium Dæmoniacum, quia nunc ſunt homines adeò perfrictæ frontis, ut negent omne illud, & ipſos etiam ſpiritûs malignos. Exſtant certè ejus generis libri quidam, qui multis argumentis ea omnia in dubium vocant. Talis eſt liber *in folio* ſcriptus Anglicâ linguâ à Reginaldo Scoto, in quo plurima occurrunt contra Magiæ exiſtentiam argumenta. Eſt ille etiam in Belgicam linguam converſus, ſub titulo: Ontdecking van Tovery. Sed plenior Editio eſt ultima Anglica. Eſt & quidam Abrahamus Paling, qui librum ſimilem Belgicâ linguâ conſcripſit, Amſtelodami anno 1659. *in 8vo* editum. Anglus inſuper aliquis Anonymus exiguo libello, quæcunque impugnare veritatem Magiæ poſſunt, collegit, omneque negotium conventionis cum Dæmo-

Dæmone pro ficto habet, cui ab alio itidem Anonymo, reſponſum eſt. Scripſit contra hos Novatores Henricus Morus (is enim Autor eſſe videtur,) libellum Anglicâ linguâ, cui titulus: *Philoſophical Conſiderations about Witchrafft*, in quo omnia argumenta, quæ ab iis in medium produci ſolent, refutat doctiſſimè, adjecta ſimul hiſtoria de Dæmoniis apparitionibus, alicubi in Anglia factis. In eodem argumento verſatur etiam Mericus Caſaubonus, Iſaaci Filius, qui in libro: *Off credulity and incredulity in things divine & ſpiritual*; operosè congerit omnia, quæ de ſagis & incantationibus habentur, adductis paſſim hiſtoriis, undique excerptis & collectis. Edidit idem Autor Diarium colloquii, inter aliquos ſpiritus, & Edv. Kellæum ac Johannem Deê, inſtituti, *in folio*, eum in finem, ut convinceret Atheos, converſationem iſtam Dæmoniacam ducentes pro nihilo. Denique quàm diligentiſſime, quicquid ad hoc argumentum pertinet, congeſſit Ericus Mauritius *in Diſſertatione* ſua de Denunciatione Sagarum, Gallicis etiam Ephemeridum Scriptoribus, *Ephem. XLI. A. 1666. p. 557. & ſeqq.* eam ob cauſam, laudata. *De Conventibus Sagarum* videatur Diſſertatio Gotfr. Vogtii *in Deliciis ſuis Phyſicis.* Videantur etiam JCti, qui Tractatûs de Sagis ſcripſerunt, ubi multæ ſolent occurrere de hoc negotio hiſtoriæ. Addantur & illi Autores, qui de Spiritibus, Præſtigiis Dæmonum & Lamiis, ſcripſerunt, Joh. Wierus, Georgius Pictorius, Pet. Thyræus, Nicol. Remigius, Franc. de Torre-Blanca, & Petrus de Lirres, qui Gallicâ linguâ quam pleniſſimè de Spectris, viſionibus, Sagarum transformationibus, agit.

Commodè hîc incidit divinatio, quæ circa ſagas inſtituitur per aquam, 16
quæ ſolet admitti, deficientibus aliis mediis & probationibus, ſed quam multi tamen rejiciunt, ac, ut ſuperſtitioſam, damnant. Eſt verò iſta ratio probandi admodùm antiqua, ſoletque judicium divinum vocari. Ordaſium, à Germanica voce Orde-Herr/ Seculi Barbari Scriptores appellant. Talis quoque fuit probatio per ferrum candens, per prunas, per panem vel caſeum conſecratum, quod Chorſchund dicitur. De his judiciis Dei, contra quæ S. Agobardus Tractatum ſcripſit, multa notarunt eruditiſſima Henricus Spelmannus *in Archæologia* ſua, ſeu *Gloſſario*, & Johannes Seldenus *in Notis ad Chronicon aliquod antiquum Anglicum.* Res verò illa mirabilis eſt, nec deſunt multæ hiſtoriæ veritatis his modis exploratæ apud antiquos Chriſtianos, ac videtur vel in ipſis ſacris literis ſimile quid injungi de adultera, per aquæ amaræ potum dignoſcenda. Non eſt dubium, hinc quoque originem eſſe probationis per aquam in ſagis, quam cùm penè omnes, tam JCti, quàm Theologi, ut rem temerariam, damnent, probat tamen Herm. Conringius *in Diſputatione de Judiciis*, argumentis

mentis quidem non usque adeò ſtringentibus, & à generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitis, uti & ab hiſtoriis ejusmodi probationum. Ac dicitur ille ſingularem librum, pro defenſione hujus probationis, eſſe molitus. Sunt & apud Indos Orientales ſimiles modi explorandi, an quis rectè juraverit, an verò perjurium fecerit, quos notavit Phil. Baldæus *in libro* van de Indianiſche Affgodery; qui additur *Deſcriptioni Zeilaniæ* & *Malabariæ*. Ollam ſcilicet habent butyro fervente plenam (butyrum enim illis, ut omnia, quæ à vacca proveniunt, res ſacra eſt,) cui ſi quis impunè digitos immiſerit, rectè juràſſe cenſetur. Alius etiam illis modus eſt: Condunt ſerpentes, unà cùm pomis aureis in vaſe aliquo, unde ſi quis pomum extraxerit à ſerpente illæſus, rectè itidem juràſſe cenſetur.

17 Ad Magiam iſtam Diabolicam, quæ exercetur per pactum cum Dæmone, pertinet etiam, cùm per certos characteres, ſymbola & ſigna, quæ vel expliciti, vel impliciti argumenta ſunt pacti, mirabiles effectûs producuntur in natura, quanquam etiam hìc peccetur nonnunquam ex ſuperſtitione potiùs, quàm malitia. Huc pertinent curationes iſtæ per tactûs, inſufflationes, carmina, inſputationes, quibus interdum aliquid etiam naturale ſubeſſe poteſt. Noti eo nomine ſunt *in Hiſpania, qui dicuntur Enſalmadores*, à canendo ita dicti, vel *ut Salutatores, de quibus integrum* aliquis Tractatum ſcripſit. Vide & Theoph. Raynaudum *in libro de Stigmatiſmo ſacro & profano* (ubi, ut hoc obiter addam, curioſa exſtat diſquiſitio de ſtigmatibus magicis, ſive à Dæmone impreſſis, quæ ſolent, inter argumenta pacti, cum Dæmone initi, recenſeri) Joh. Jac. Boiſſardum *in libro de divinatione & Magicis præſtigiis, cap. 11.* & Caſp. de Reyes *in Campo Elyſio jucundarum Quæſtionum, quæſt. 24.* Simile quid refert Antonius Bietus *in Itinerario verſus Franciam Æquinoctialem lib. 3. c. 12.* de morbis per inſufflationem curatis, Caſp. Barlæus autem *in Deſcriptione rerum, ſub Mauritio geſtarum in Braſilia pag. 204.* de morbis per ſuctionem à Braſilianis ſublatis. De Curatione per Carmina jam apud Homerum mentio fit, unde & Homerica curatio dicitur, de qua integrum libellum Galenus ſcripſit. Quam ſtultitiam doctiſſimè refutavit Gabriel Naudæus *in libro de Studio Militari*. Videatur & Ol. Borrichius *in Diſſertatione de Cabala Characterali*. Solent & certæ quædam voces adhiberi, pro veneno ſerpentum mitigangando, pro morſibus eorum ſanandis, aut iis in unum locum convocandis, qua de re vide Bochartum *in Hierozoico, parte 2. libro 3. cap. 6.* ubi prolixè de

Digitized by Google

de omni iſta incantatione ſerpentum agit, & Joh. Pet. Lotichium *in Commentario in Petronium.* Sed illud fortè ſibilo adſcribi poteſt, quo utuntur iſti incantatores. Talis Codex MS. antiquus *de Viperarum generibus, & modis incantandi variis*, in Biblioth. Cæſarea Vindobonenſi reperitur, teſtè Lambecio *T. 6. Comm. de illa p. 145.* Confer etiam Caramuelem *in Apparatu Philoſophico*, in qua multa de Magia verbali, multa etiam de aliis divinationum ſpeciebus, accuratè ſunt conquiſita. Solent & Judæi hîc eſſe ſagaces, qui, neſcio, quæ miracula à Cabala ſua exſpectant, de qua vide Joh. Reuchlinum peculiari *libro*, & Claudium Duretum *in Hiſtoria Univerſali omnium linguarum*, Gallicè ſcripta, in qua multa habentur de divinationibus per nomina, &c.

Spectant & huc Dæmones illi Familiares, quibus utuntur nequam homines, ut opibus, ſcientiâ vel dignitate, cœteros antecellant, ſuntque, qui nequitiæ iſtius præcepta tradere non verentur, quomodo ſcilicet, talis ſpiritus advocandus ſit. Exemplum quoque Socratis ſequi ſe in illa re putant, qui de Dæmonio ſuo multa jactavit. Jactavit id ipſum Hieronymus Cardanus, quod Gabriel Naudæus, *in vita ipſius*, Melancholico ejus ingenio tribuit. Fuit enim homo, mirè deditus ominibus ac oſtentis. Cùm crepuere fores, cùm audita vox aliqua eſt, ſtatim illud Genio ſuo adſcripſit. Fuerunt & alii, qui, ut gloriam aliquam ſingularis ſcientiæ ſibi quærerent, tale quid finxerunt. Fuerunt etiam, quos ſingularis quædam excellentia ingenii in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos homines adduxit, quos defendit eruditiſſimo libro, Gallicè, ſcripto, Gabriel Naudæus. De vanitate Magiæ Petrus Borellus librum ſe parare dicit, *in Obſervationibus* ſuis, in quo omnia illa, quæ vulgò oſtenta credi ſolent, ad naturales cauſas ſit reducturus. Sed ab iſto homine, ut apparet, exigui judicii nihil adeò præclari exſpectari poteſt. 18

Digitized by Google

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,
LIBER IV.
SIVE
POLYHISTOR MATHEMATICUS.

§. 1. Phyſica & Matheſeos cognatio. Hiſtoriæ Mathematicorum Literariæ Scriptores, Joſ. Blancanus, Hugo Sempilius, Gerb. Joh. Voſſius, Joh. Bapt. Ricciolus. 2. Nomenclatores Hiſtorici, Geographorum, Chronologorum, Muſicorum, Dan. Pauli Catal. Mapparum Geographicarum. 3. Scriptores Encyclopædiarum, curſuum & Miſcellaneorum Mathematicorum. 4. Hier. Vitalis Lexicon Mathematicum, *& Joh. Micralii* Philoſophicum. *Cenſura de Lexicis diſciplinarum. 5. Scriptores Arithmeticæ, Pythagoræorum myſtica, vulgaris, & ſubtilioris Logarithmicæ, Algebræ item à Carteſianis præcipuè exculta, computationumque (de quibus cenſura additur) Joh. Neperi per Bacillos, & Boulweri per digitos, ac practica tandem Italica. 6. Inter Geometras veteres excellit Euclides, inter Commentatores ejus Chr. Clavius, Joh. Dee & J. Alph. Borellus, inter modernos Angli, & Joh. præſertim Walliſius, a Thom. Hobbeſio infeliciter impugnatus. Compendiorum & Problematum Geometr. Scriptores præcipui. 7. Geodæſia a Germanis, Ars Fortificatoria ab iisdem, Belgis, Italis, Gallisque, exculta. 8. In Aſtronomia J. Bapt.*

Digitized by Google

Job. Bapt. Riccioli Almageſtum *commendatur. Scriptores de Syſtematis Aſtronomicis, Dan. Lipſtorpius, Ant. Deuſingius &c. novorumque Inventores, Nauta quidam Batavus & Otto a Guericke. Laus Job. Hevelii, operumque ejus Aſtronomicorum, nec non Compendiorum Joh. Kepleri, Guilh. Blaeu & Æg. Strauchii. Poeta Aſtronomi Manilius & Georg. Buchananus, Chr. Hugenii* Syſtema Saturninum. *Gnomonica a Joh. Caramuele a Lobkowiz tradita. 9. Scriptores Optici potiores, tum Generales (inter quos Reg. Baco, Ath. Kircherus, Job Chriſtoph. Kolhanſius, Hon. Fabri, Ambr. Rhodius & Ren. Carteſius, commendantur,) tum Speciales de refractionibus, obſervatt. Microſcopicis & Perſpectiva. 10. Scriptores Muſici, tum veteres, a Marco Meibomio editi, tum e recentt. Ath. Kircherus, Mar. Merſennus, Hon. Fabri. Acuſtica Pars eſt Muſicæ. 11. Geographiæ diviſio, & a Coſmographia differentia. In Generali ſufficit Bernh. Varenius. Geographi Univerſales, e quibus Sanſonius præcipue commendatur. Geographi veteres, Ptolomæus, Stephanus (cujus editores & commentatores recenſentur,) Pomp. Mela. Lucæ Holſtenii affectum Geographorum Græcorum Syntagma. 12. Scriptores de Mappis Geographicis conficiendis. Artificia inepta Geographiam per chartulas Luſorias, aleamque Königii, addiſcendi, exploduntur. Scriptores Chorographici, Topographici & Hydrographici potiores, judiciaque de iis, ac Georg. Hornii* Geographia Antiqua. *13. Commendantur Itineraria (quorum recenſum Autor deſiderat hiſtoricum,) præcipue ἐξοχώτερα illa Petri della Valle, Monconyſii, Thom. Herberti, & volumina ex iis ab Arn. Montano, Eraſmo Franciſci, & J. Chr. Becmanno, congeſta. 14. Ad Tabulas Geographicas, illarumque errores, redditur, ac Sanſoniana, Blaviana & Wittiana, cæteris præferuntur. 15. Statica (quam Medicinæ applicuit Sanctor. Sanctorius,) eique cognata doctrina de Motu Mechanica (cui Principia modernorum Phyſica innituntur,) Horologiographia item, Pneumatica & Hydraulica, Scriptores præcipui, antiqui & recentiores. XVI. Artium Gymnaſticarum, Luctatoriæ, Funambulatoriæ, Gladiatoriæ, Natatoriæ, &c. uti & Mechanicarum, Scriptores. 17. Ars volandi a Rog. Bacone, Beſnerio, Franç. Lana, & Paulo Guidotto Burgheſio, propoſita aut jactata.*

SUbjungimus Phyſicis Mathematicos. Vehementer enim inter ſe 1
conſpirant Phyſica & Matheſis, alteraque alterius opem poſcit. Nunc quidem prout exculta eſt Philoſophia naturalis, cœcus eſt, qui ſine Matheſi in illa quicquam ſuſcepturus ſit. Quandoquidem verò de Scriptoribus Mathematicis, integri ſunt libri conſcripti, qui illorum Catalogum operaque exhibent, inutilis labor eſſet ſingulis diſciplinis & Auctoribus immorari, atque adeò ab ovo omnia repetere. Nam, ſi Autores, qui ſic ſatis diligenter verſati ſunt in hoc argumento, ad

manus ſint, non opus eſt novâ recenſione, niſi quod prioribus ſubnecti poſſint, qui poſt Veteres illos quicquam in hoc argumento tractarunt. Scripſit Joſephus Blancanus, *Mathematicorum Chronologiam*, ab orbe conditô, usque ad ſua tempora, Bononiæ anno 1625. *in 4to* editam, additamque *Explicationi locorum Mathematicorum Ariſtotelis, ex univerſis ipſius operibus collectorum.* Meminit Labbæus *in Bibliotheca Bibliothecarum* Hugonis Sempilii, & Andr. Stiborii, qui de eôdem agumento libros ſcripſère, quos hactenus non vidi. Quam luculentiſſimè tractavit, ad ſua usque tempora, hoc argumentum Gerh. Joh. Voſſius *libro de univerſæ Matheſeos natura & conſtitutione*, quem à primis usque temporibus ad ſua deduxit, elegans ſanè opus, & quod perfectam ſuppediret hiſtoriam ortæ & auctæ, per temporum intervalla, Matheſeos. Deſinit autem ille circa annum hujus ſeculi 50. circiter, ideoque, qui poſt illud tempus quædam in lucem ediderunt, illis ſubjungendi ſunt. Ac ſuppleri hiſtoria illa quadantenus poteſt ex Joh. Bapt. Ricciolo, qui in pleniſſimo illo Aſtronomico opere, quod *Almageſtum* inſcribit, duplex habet *Chronicon Aſtronomorum, ſive Aſtrologorum, Coſmographorum ac Polybiſtorum, qui Aſtronomica, vel Coſmographica, propius attigerunt.* Hujus prior pars, ordine temporum conſtructa, ſuccincte Auctores enumerat, poſterior autem, ordine exhibet Alphabetico pleniorem Autorum cognitionem, tam ratione doctrinæ, quam ratione vitæ. Quanquam etiam non omnes Mathematicos, ut titulus habet, hic recenſeat, maximam tamen eorum enumerat partem, ut inter generales Scriptores meritò illi locus concedatur, qui præter Mathematicos etiam Phyſicorum recentiorum Catalogos ſuppeditat. Abſoluta certe hic Aſtronomorum & Aſtrologorum hiſtoria legitur, ut facile carere poſſimus laboribus Henr. Brucæi, Henr. Ranzovii & Jac. Ryffii, qui itidem in Aſtrologis commemorandis occupati fuerunt.

2 Scriptæ ſunt & Bibliothecæ ſpecialiorum diſciplinarum Mathematicarum. *Geographicam* edidit Antonius de Leone Pinello linguâ Hiſpanicâ, quâ rei nauticæ Scriptores diligenter recenſentur. Ejus meminit Labbæus *in Bibliotheca Bibliothecarum.* Martinus Zeilerus *Chronologorum & Geographorum hiſtoriam* totam ferè è Voſſio exſcripſit, ſed addidit tamen recentiores nonnullos Autores. De antiquis Geographis videndus eſt Joh. Wouwerius, *Polymath. c. 13.* Ad generalem Geographiæ cognitionem pertinet quoque Tabularum Geographicarum notitia, cui non contemnendam, quanquam imperfectam operam, impendit Simon Pauli, Bibliopola, *in Catalogo Mapparum* ſecundum terras & regiones diſpoſitarum, ſpatio vacuò relicto, quo referri poſſint, ſi quæ ſunt ab illo neglectæ, ut ſunt ſane plurimæ. Rectius verò ſe haberet res, ſi ab eximio quodam Mathematico & Geographo labor ille ſuſceptus fuiſſet, qui accuratiorem inſtituere potuiſſet delectum, ac rectius de

de ſingulis formaſſet judicium. De Muſicis veteribus aliqua ſcripſit Joh. Meurſius *in Prolegomenis Notarum ſuper antiquos Muſicæ Scriptores.* Legi quoque de iis poteſt Marcus Meibomius *in præfatione Muſicorum*, abs ſe editorum. Gallicos rerum Mathematicarum Scriptores recenſet Sorellus *in Bibliotheca* ſuâ *Gallicâ*.

Ad generales Mathematum Scriptores pertinent etiam, qui Encyclopædias Mathematicas ſcripſerunt, quales habemus plurimos. Notiſſimus 3
eſt Joh. Henr. Alſtedii libellus, qui inſcribitur: *Admiranda Mathematica*, ſed qui ſumma tantùm tradit principia. Joh. Jac. Heinlini *Synopſis Mathematica* non contemnenda eſt. Plenior autem eſt Caſparis Schotti *Curſus Mathematicus*, *in fol.* editus Herbipoli anno 1661. Spectant huc omnes illi Autores, qui Miſcellanea Mathematica ſcripſerunt, Marius Bettinus *in Apiario Mathematico*, Bononiæ *in fol.* (cui multa ſublegit Kircherus in Opticis præcipuè) Dan. Sventerus *in Deliciis Mathematicis*, Georg. Phil. Harsdörfferus, *in Continuatione earum*, ac ſimiles Autores, quorum non pauci tum Gallicâ, tum Belgicâ linguâ, prodierunt.

Referendi quoque huc ſunt Lexicorum Scriptores, quale eſt Hieron. 4
Vitalis *Lexicon Mathematicum*, *in 8tavo maj.* Bononiæ editum, quo terminos omnes Mathematicos, quâcunque in diſciplinâ occurrentes, explicat. Fecit & illud ſic ſatis diligenter Joh. Micrælius *in Lexico ſuo Philoſophico*. Sed diſplicet mihi neſcio qumodo omnis illa in diſciplinis *Lexicographia*, niſi fortè memoriæ cauſâ talis labor commendandus ſit. Tyronibus enim ea Methodo ſcientias proponere non eſt conſultum, ac planè ἀμέθοδον, ſcientibus vero inutile. De Geographicis Lexicis agemus, ubi de Geographis.

Arithmetica primum locum occupant in Matheſi. De iis inter vete- 5
res ſcripſerunt Nicomachus, in quem extat *Commentarius* Jamblichi Arnhemiæ anno 1668. *in 4to* editus, cum *Notis* Samuelis Tennulii: ſed ille perſequitur multa de numeris ex Pythagorica doctrina, multa abſtruſa continente, quæ non tam ſpectant ad Mathematica, quam ad neſcio quos reconditos magicosque ſenſus. Quam doctrinam J. Meurſius *in Denario ſuo Pythagorico*, & Petrus Bungius *in libro de myſteriis numerorum*, tradiderunt quadantenus. E veteribus perſequutus eſt Arithmeticam vulgarem Euclides; inter recentiores Pet. Ramus, Pet. Laurembergius, Gerh. Neuville, Inſtitutiones ſcripſere. Nec ſpernenda eſt Joh. Micrælii *Arithmetica methodo Erotematicâ digeſta*. Subtiliores Arithmeticæ ſpecies, ut Logiſticam & Logarithmicam, Petrus Crügerus, & alii, ſingularibus libris tradiderunt. Verſantur illæ circa ſtellarum computationes, praxinque earum Joh. Placentinus *in Uranotomia ſua* demonſtrabit. Conferri quoque poteſt Caſp. Schottus *in Curſu Mathematico*, & Autores, qui Tabulas Sinuum tangentium &

ſecantium ediderunt. Algebram, Arabici inventi doctrinam, noſtro tempore illuſtrarunt Viri doctiſſimi, quos inter ap. Germanos Mich. Stifelius præ cæteris commendatur. *Iſagogen in artem Analyticam, ſive Algebram novam*, ſcripſit Franciſcus Vieta. Franciſcus quoque à Schoten & Florimundus de Beaune commentati in illam doctrinam ſunt, quatenus Geometriæ inſervit. Carteſius enim *Geometriam* Gallicè edidit, ſuper principiis Algebraicis fundatam, quam in linguam Latinam converſam, ediderunt illi, cum Commentariis ſuis Lugd. Batavorum anno 1649. *in 4to*. Excogitati à nonnullis ſunt peculiares computandi modi, quibus compendium aliquod laborioſæ ſupputationis inire voluerunt, cum tamen illis, quanquam ingenioſis, difficilior hæc doctrina reddatur. Fuit Joh. Nepperus, Scotus, qui modum invenit computandi per Bacillos, qui virgulæ Nepperianæ vulgò dicuntur. Ejus rei rationem ipſe ſingulari libro, *in fol.* ſcripto, operosè propoſuit, ex quo Epitomen confecit Benjamin Urſinus, Mathematicus Electoris Brandenburgici, Germanicâ linguâ Berolini anno 1623. *in 4to* editam: ſed tanti illa res non eſt, ut iſtô cum apparatu tradi mereatur: Facilè carere virgulis iſtis poteſt, qui ipſius artis principia rectè perdidicit. Rectius talia è manibus ejicientur juventutis, cui impedimenta ſunt exercendi ingenii, quod expeditius labore ſuo fungetur, ſi naturali methodo ac ductui relinquatur. Similis eſt ratio ſupputandi *per digitos*, libro ſingulari a Boulwero Anglo tradita, è quo aliqua *Georg. Phil. Harsdörferus in Secretario Germanico*, & *Deliciis* quoque, nî fallor, *Mathematicis*, exſcripſit. Longe eſt felicius Practicæ Italicæ ſubſidium, de quo apud Italos & Germanos nonnullos Scriptores plenius agitur. Compendium ejus videri poterit ap. Caſp. Schottum *in Curſu ſuo Mathematico*.

6\. In *Geometricis* habemus ex antiquioribus Euclidem, cujus variæ prodierunt editiones, ſed, quæ cum Chriſtophori Clavii *Commentariis* prodiit, optima hactenus eſt; nam luculentæ illic habentur demonſtrationes. Edita eſt Coloniæ *in 8vo Maj.* & cum cœteris ejus Operibus *in fol.* Scripſit & Anglus aliquis, Johannes Dee, *Commentarium* in illum, qui magno in pretio eſt apud Anglos ipſos. Apud Italos Joſ. Alphonſus Borellus, Vir doctiſſimus, ſcripſit *Euclidem reſtitutum*, qui ipſum in ordinem redigit, & novas quaſdam demonſtrationes meliori methodo, quam Euclides ipſe fecerat, ſuppeditat. Autor in magno pretio eſt apud viros doctos, ob varia ſcripta Phyſica, quæ Mathematicis principiis pleraque fundantur. Nunc ap. Anglos ſtudium illud præ cœteris floret, & quidem Joh. Walliſius non pauca invenit ipſe nova, quæ magno faſtu primum refutare conatus eſt Thom. Hobbeſius. Verum ita is vindicavit nominis ſui famam, ut Hobbeſium quidem errorum ſuorum pudere debeat. Compendii Geometriæ non

non contemnendi vice fungi poſſunt Joh. a Felden *Elementa*, in quibus Problemata Geometrica, ſed abſque figuris, propoſuit, nec non Joach. Jungii *Geometria Empirica*. Varii ſunt Autores miſcellanei, qui problemata Geometrica ſcripſere, ut Dan. Sventerus, Wilib. Schnellius, Marius Bettinus, Caſp. Schottus in variis ſcriptis ſuis, præprimis in *Technica curioſa*, Athan. Kircherus itidem in multis.

Geodæſiam, Geometriæ propaginem, in Germanica gente multi excoluerunt præ cæteris, quo ſpectat etiam *Ars Fortificatoria*, Italicis, Belgicis, & Germanicis ſcriptoribus præcipuè illuſtrata, quorum nomina hîc congerere non eſt noſtri inſtituti. Multi, inprimis Germani, nimis operosè in hoc argumento verſantur. Apud Gallos, ut in omnibus rebus, nova nunc inveniuntur, ita multa ſunt bellicis his temporibus circa hanc doctrinam ab illis innovata. Nam, ut uſus artificem facit, & dies diem docet, ita hâc quoque in re factum eſt. Paulatim enim ab antiqua ruditate, per ſecula, ars iſta incrementa ſua acquiſivit. 7

Aſtronomia à tot ſeculis eſt exculta, maximosque ſemper habuit Autores, Græcos, Ægyptios, Arabes, de quibus videndus præcipuè eſt Voſſius in opere ſuo. Quod verò doctrinam attinet, præ cæteris omnibus laudandus Joh. Bapt. Ricciolus *in Almageſto Novo*, quo, quaſi Pandectis quibusdam, omnem doctrinam Aſtronomicam, ad ſua usque tempora, complexus, unus Bibliothecæ inſtar eſſe poteſt. Omnia enim tam vetera, quam nova, recenſet & expendit. De variis mundi Syſtematibus illic omnia videas, ſecundum Autorum variorum ſententias, collecta. Sunt plures alii Autores, qui de orbibus variisque Syſtematibus integros libros, in utramque partem, & pro Copernicano, & per Tychoniano, ſcripſerunt. Copernicanum Dan. Lipſtorpius diſſertationibus quibusdam defendit, neque dubito, poſſe plura Syſtemata à multis fingi. Erat, ante 20. circiter annos, Nauta quidam Batavus, qui novum Syſtema invenerat, multosque ſtrepitus hoc ſuo invento excitarat. Sed refutatus eſt plurimis ſcriptis contrariis, ut tandem Syſtema hoc cum autore ſuo interierit. Scripſit & Antonius Deuſingius librum de Syſtematibus variis, ſed is more ſuo ſcribit plurima recitans, rarò judicium ſuum interponens, ac, ubi interponit, plerumque ineptè judicat. Quæ ſuperiori ſeculo agitatæ fuerint controverſiæ circa Syſtematum varietatem, ſcriptique libri, de iis videri poteſt. Voſſius, & poſt omnes is, quem dixi, Ricciolus. Referendus ad hos quoque Scriptores eſt *Otto Guericke*, qui, in libro ſuo *de Vacuo*, vaſtos facit excurſus de variis Syſtematibus, ac inter alia novam de maculis ſolaribus doctrinam proponit, habens illas pro Planetis circumſolaribus, adverſus plerorumque omnium Mathematicorum ſententias. In plerisque ſequitur Nic. Cuſani 8

&

& Jord. Bruni (qui Soles & Terras facit infinitas) principia. Summam in Aſtronomia gloriam occupavit jam Joh. Hevelius, Vir obſtinatis laboribus, & magno ſumtu, in hoc ſtudium excolendum ductus. Ejus *Selenographia* jamdudum prodiit, quâ orbem lunarem ita detexit, ut, ſi non corpore, ſaltem oculis, in mappa ejus peregrinari poſſimus. Tanta enim accuratione maculas ille diſtinxit, ut ſuperaverit omnium diligentiam. Prodiit ejus *Machina Cœleſtis in fol.* in qua de inſtrumentis obſervatoriis, & de varia obſervandi ratione, agit, promittitque magnum illud opus ſuum, totius cœli reformationem. Omnia enim fixarum ſtellarum vera loca, de quibus tam anxiè hactenus laboratum, diligentiſſimâ obſervatione, ac tædioſiſſimâ calculatione, inveſtigare conatus eſt. Quem librum lucem aſpexiſſe audio, ſed pleraque exemplaria incendio conſumta, duobus vel tribus ſuperſtitibus, incomparabili rei Mathematicæ damno. Si quis compendia velit artis Aſtronomicæ, uti poteſt Joh. Kepleri *Inſtitutionibus*. Ratione diverſarum hypotheſium *Inſtitutiones Aſtronomicas* ſcripſit Gvil. Blaeu. Nam primâ parte ſecundum hypotheſin Ptolomæi per terram quieſcentem, alterâ, ſecundum Copernici pothesin, per terram mobilem, philoſophatur. Liber ille editus primum eſt Belgicâ linguâ, in Latinam vero converſus à Mart. Hortenſio, Matheſeos Prof. in Amſtelodamenſi Gymnaſio. Fuit verò Vir ille magnorum etiam in Geographiam & Aſtronomiam meritorum, machinasque & tabulas multas ipſe confecit. Legenda eſt ejus libri *Præfatio, qui prodiit anno* 1640. Amſtelod. *in 8vo.* Neque Æg. Strauchii *Aſtrognoſia* contemnenda eſt, qui & *Aſtrologiam* in breves Canones redegit. Ad hiſtoriam Aſtronomicam penitius noſcendam utiliſſimæ ſunt *vitæ Tych. Brahei, Nic. Copernici, Joh. Regiomontani & Georg. Purbachii*, à Pet. Gaſſendo editæ. Poetas quoque Aſtronomos habemus, inter Veteres Manilium, inſigni *Comm.* Joſ. Scaligeri illuſtratum, inter Recentiores Georg. Buchananum, qui *de Sphæra Libros V.* eleganti ſcripſit Carmine. Aſtronomicas obſervationes ſpeciales habemus *in Actis Societatis Regiæ Anglicæ* plurimas, inprimis à Chriſtiano Hugenio inſtitutas, qui noſtrô tempore *Syſtema Saturninum* perfectum dedit. Appendix Aſtronomiæ eſt Gnomonica, ſive Ars Sciotericorum formandorum, quàm ſingulari libro magnâ cum curâ tradidit Joh. Caramuel à Lobkowiz, *in fol.* Romæ edito, ut taceam Clavii & aliorum labores.

9 *Optice* multa in Aſtronomia detexit, cujus varios Autores habemus, tùm antiquos, tùm novos. Inter antiquos ſunt Euclides, Archimedes, Alhazen Arabs, Vitellio, Rogerus Baco, cujus *libri de perſpectiva* editi ſunt Francofurti anno 1671. *in 4to.* Fuit ille Vir incomparabilis ſuo tempore artifex, & multa præſtitit in illa arte admiranda, ob quæ in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos monachos incurrit. Qui fuſius de hoc argumento ſcripſerunt noſtro tempore plurimi ſunt. Athan. Kircherus, *in libro de*

arte

arte lucis & umbræ omnia collegit penè ex omnibus quæ ad hoc argumentum ſpectant. Compendium omnium eorum practicum, quæ ad artem Catoptricam & Perſpectivam pertinent, utiliſſimum dedit Joh. Chriſtoph. Kolhanſius, *in Tractatu Optico*, Lipſiæ anno 1663. *in 8vo*, qui & non ita pridem Germanicâ linguâ *Curioſorum problematum Opticorum librum* publicavit. Honoratus Fabri *in Optica ſua*, & in parte *Phyſices*, quâ de perſpicuo agit, rem omnem Opticam mirificè illuſtrat rationibus, tum Phyſicis, tum Mathematicis. Nec ſpernendum compendium præbet *Optica* Ambr. Rhodii. Nemo verò ſubtilior in hac doctrina eſt, quam Carteſius, qui, in *Dioptricis ſuis*, peculiaribus contemplationibus hanc artem illuſtravit. Specialia hujus artis varii ſunt Autores, qui deſcribunt. Ita doctrinam refractionum magnô ſtudio explicatam dedit Joh. Marcus Marci, *libro de Iride*, & Franc. Maria Grimaldus *libro peculiari de luce.* Microſcopiæ ſpeculationes vehementer conducunt ad rem phyſicam. Primus, quantum ſcitur, eſt Franciſcus Fontana (de quo Laur. Craſſus *T. II. Elog. p. 200.* conſulendus) ſcripſit *novas cœleſtium terreſtriumque obſervationes.* Poſt illum Pet. Borellus, Rob. Hokius, aliique, hoc argumentum tractarunt. Spectat huc quoque ars perſpectiva, quam vulgo vocant, ſive Scenographica, de qua, tum Gallicè, tum Germanicè, multi ſcripſerunt; Marlois, Lautenſack, Joſ. Furttenbach/ & alii.

10 Muſica metitur ſonum, ut Optica radium. Alii novam hic doctrinam effingunt Acuſticam. Sed non ſunt multiplicanda Entia præter neceſſitatem, cum utraque doctrina ſub voce Muſices generali poſſit contineri. Omnem illam doctrinam, quæ ad artem Muſicam ſpectat, collegit Athan. Kircherus *in Muſurgia ſua Univerſali, ſive arte magnâ diſſoni & conſoni*, ex qua *Epitomen* quandam confecit linguâ Germanicâ, non contemnendam, Andr. Hirſch. Kircherum in multis reprehendit Marcus Meibomius *veterum Muſicorum* editor, qui tamen non omnes edidit. Nam Ptolomæi *Harmonica* apud illum non comparent, quorum tamen ſuperſunt in Bibliothecis Virorum doctorum, Gudiana aliiſque, MScripta. Marinus Merſennus *libros Harmonicorum*, tam Latinè, quam Gallicè, Pariſ. anno 1648. *in fol.* edita, in quibus multa, quæ ſpectant ad Organorum Muſicorum fabricam. Legendus quoque eſt Honoratus Fabri in Tractatu *Phyſicæ* ſuæ, ubi de ſonis corporum agit. Multa enim ſubtiliter diſputat. Cœterum Muſici ſcriptores, tam Theoretici, quam Practici, inter Recentiores plurimi ſunt, quos omnes recenſere res eſſet infinita. Nobis ſufficiunt illi, qui artem ipſam, ejuſque principia, tradunt.

11 Geographia utiliſſima eſt Politico, quare, præ cœteris Mathematicis diſciplinis, opera illi danda eſt. Partibus abſolvitur generali & ſpeciali. Generalis principia Geometrica, Aſtronomica, Arithmetica &c. aſſumit, quam

Digitized by Google

nemo diligentius exſeqvutus eſt quàm Bernh. Varenius *in Geographia ſua Generali*, qui unus eſſe inſtar omnium poteſt. Ubi ſimul & artem navigatoriam proponit, ejusque principia ordine recenſet, uſui futura in Mappis Hydrographicis. A Geographia differt Coſmographia, quæ latior eſt diſciplina; cœlum enim cum terra conſiderat. Speciales Geographiæ partes ſunt Chorographia, quæ certas orbis partes, Topographia, quæ Regiones & urbes, Hydrographia, quæ aquas deſcribit. Geographos univerſales & particulares habemus, Abr. Ortelium, Paulum Merulam (tribus tomis in 11.) Pet. Bertium, Autores *Atlantis Majoris & Minoris*. Epitomes vice fungitur Phil. Cluverus, in quem extant Joh. Bunonis *notæ* eruditæ, unà cum *Tabulis*. Nicol. Sanſon de Abbeville totam Geographiam *Tabulis* æri inciſis publicavit anno 1644. ita quidem, ut Gallicâ linguâ proponeret novam, Latina-antiquam Geographiam. Nunc verò *Compendium* ejus *Geographicum*, cum mappis nitidè pictis, prodiit in Germanicam linguam converſum, in quo illud præcipuè laudandum, quod accuratus ſit in latitudinibus longitudinibusque locorum aſſignandis, & in Mapparum diſcrepantiis notandis. Inter veteres Geographos habemus Ptolomæum, cujus *Geographia libri octo* Græco-Latini, cum *Tabulis* Gerh. Mercatoris, & *caſtigationibus* Petri Montani, prodierunt, excudente Jodoco Hondio, Francofurti & Amſtelodami in fol. Cujus Viri labor niſi ſervatus nobis fuiſſet, in magnis tenebris verſaretur antiqua hiſtoria. Eſt & Stephani *liber Græcus de Urbibus*, qui Græcè editus eſt, ni fallor, ap. Aldum in fol. Prodiit non ita pridem cum operoſo *Commentario* Thom. Pinedæ, Judæi Hiſpani, ſed qui multa peregrina immiſcet. Verſatur adhuc ſub prælo altera Stephani Editio, cum *Notis* Abrahami Berkelii, quæ per integrum decennium Amſtelodami apud Gaesbekios hæſit, illam ob cauſam, quod aliam ejus Editionem minetur Jac. Gronovius, ex MScriptis nonnullarum Bibliothecarum auctiorem. Parabat quoque Commentarium in Stephanum Salmaſius, teſte Craſſo, *T. II. Elog. pag. 211.* Promiſerant etiam Elzevirii Editionem novam hujus Stephani, cum notis Lucæ Holſtenii, Viri in re Geographica verſatiſſimi, quod oſtendunt Notæ ejus poſthumæ in Ortelium, Cluverium, &c. quæ Romæ editæ ſunt in 8vo anno 1666. An verò Stephanus ille lucem viderit, hactenus neſcio. Habebat Luc. Holſtenius in animo juſtum *opus Geographorum Græcorum*, cujus Syllabum dedit Lambecius *lib. 1. Biblioth. Vindob. p. 113.* quorum maxima pars nondum edita eſt in lucem. Pomponium Melam erudititiſſimis notis illuſtravit Iſaacus Voſſius.

12 Pertinet huc doctrina conficiendi Mappas Geographicas, quæ ſingulari libro tradita eſt à Wilh. Schickardo. Eſt & quidam Caſparus Dauthendeii, qui Germanicâ linguâ librum ſcripſit, cui titulus: *Fundamentum Geographi-*

graphi-

graphicum, editum Brunſvigæ anno 1639. *in 8vo*. Videndus & Caſp. Schottus *in curſu ſuo Mathematico*. Qui chartulas luſorias Geographicas confecerunt, inepti ſunt: De illis, jam tum ſuo tempore, Matth. Berneggerus *in Oratione de illegitimis ſcientiæ parandæ modis*. Eſt & quidam Königius, cujus exſtat ſingularis *Methodus per aleam luſoriam locorum cognitionem alicui infigendi*, quod ille inventum Imperatori inſcripſit. Sed omnes illa res majori cum opera & difficultate agitur, quàm ſi ex mappis quis addiſcat, quæ ſi elegantes ſint, & benè coloribus diſtinctæ, per ſe artificium Mnemonicum exhibent. Chorographicas & Topographicas deſcriptiones habemus plurimas, præcipuè Europæ partium, quales ſunt *Topographiæ* Matth. Meriani. *Holſatiæ* habemus accuratiſſimam *Chorographiam*, accurantibus Joh. Meyero & Caſp. Danckwerthio, nec alia facile erit ullius Provinciæ adeò accurata delineatio. Non ita pridem omnium Gallicarum urbium *Topographia* prodiit, ſed adeò generalis, ut de particularibus nihil doceat. Eſt & *Theatrum Britannicum* Joh. Spedi, quo Regionum Britanniæ mappæ generales & ſpeciales accuratiſſimè recenſentur, unà cum deſcriptione. *Orbem Maritimum* deſcribit Claud. Barthol. Moriſottus, qui liber plura promittit, quàm præſtat. *Hydrographiam* Georg. Fournerius ſcripſit. *Germaniam* & *Italiam* magnis voluminibus explicuit Phil. Cluverius, qui & ſpecialem *de Rhenô* librum ſcripſit. Thomas Dempſterus, Scotus, ſeptem elegantiſſimos libros *de Hetruria regali* ſcriptos reliquit, qui nondum editi, ſummâ Magni Hetruriæ Ducis curâ aſſervantur, teſte Erythræo *in Pinacotheca I. n. 9. pag. 25. 26*. *Geographiam antiquam* optimis pulcherrimisque tabulis illuſtravit Georgius Hornius, editis Amſtelod. anno 1657. *in fol.* Liber ille ad intelligentiam Hiſtoriæ, tam ſacræ, quàm profanæ, eſt utiliſſimus.

Itineraria magnam etiam Geographiæ partem conficiunt, & quidem *Indicarum Navigationum* Tomos habemus integros, quos non jucundum ſolùm, ſed & utile, eſt legere. *Americam* Arnoldus Montanus ex Itinerariis deſcriptam uno volumine dedit, cum pulcherrimis Iconibus, Amſtel. 1671. *in fol.* 13
Suntque, qui hodie in reliquis orbis partibus ſimilia faciunt, ſed non pari omnes judicio in hoc argumento verſantur. Talium Itinerariorum perfectam conficere hiſtoriam ſummè eſſet utile. Inter Anglos aliquis eſt HERBERTUS, qui populari linguâ potiſſima recenſet itineraria, præcipuà tamen ea, quæ in Anglicam linguam ſunt converſa, ſed non accuratum illorum iniit numerum. Valdè enim imperfectus labor eſt. Sorellus *in Bibliotheca Gallica* ea recenſet, quæ Gallicâ linguâ ſcripta ſunt, ut ſunt ſanè plurima: ſed accuratus labor hactenus planè deſideratur. Monconyſii, Galli, & Petri de la Valle, *Itineraria* magnâ ſunt cum curâ conſcripta. Apud illum multa colliguntur rerum naturalium & artificialium, quas in itinere ſuo deprehendit. Sed opus poſthumum eſt, fuiſſetque majori curâ elaboratum, ſi

Digitized by Google

ſupervixiſſet Autor. Prodiit Lugd. Gall. anno 1665. *in 4to.* Petrus de la Valle diligentiſſimè deſcripſit, quæ ad ſtatum civilem & Eccleſiaſticum, præſertim Aſiaticum, ſpectant, qui in Germ. linguam nunc eſt converſus. Thomæ Herberti *Hodoeporici* editio paranda eſt Anglica. Nam verſio Belgica integras portiones omiſit, quibus tamen optima continentur. Dies me deficeret, ſi omnes recenſere Itinerariorum Scriptores, mihi tantùm cognitos, velim. Eorum uſus poteſt eſſe maximus ad res varias, ſi excerpantur illa, quæ uſui noſtro inſervire poſſunt. Habentur illic Geographica, Politica, Naturalia, Oeconomica, & quæ ad commercia ſpectant, de quibus omnibus nos doceri conſultum eſt. Hunc in finem Eraſmus Franciſci libros aliquos ſcripſit, quibus, ex Itinerariis præcipuis, pleraque talia colligit. Et expedit profectò tales inſtituere Locos Communes, tam ex antiquis, quam recentioribus Geographis, & Itinerariorum Scriptoribus, uti fecit Joh. Chriſtoph. Becmannus *in hiſtoria ſua orbis terrarum geographica & civili.*

14 *Tabulas Geographicas* quod attinet, earum magna eſt varietas, multæque hallucinationes. Nunc reliquis præferuntur Sanſonianæ, quanquam in illis tamen non paucos errores mihi deprehendere viſus ſim. Vix ſperari labor aliquis accuratus in omnibus ab uno poteſt. Rectius ſe res haberet, ſi uni viro, Mathematices peritiſſimo, quique peregrinando partes illas perluſtraverit, quas deſcripſit, fides haberetur, &, ſecundum ejus delineationem, omnes chartæ inſtituerentur. Batavi, atque apud illos *Blauii & Wittii, præ cæteris* famam optimarum delineationum occuparunt. Sanè Lucas Holſtenius, in *Epiſtola* quâdam *ad Lambecium*, quæ eſt *libro 6. Commentariorum de Bibliotb. Vindobonenſi p. 241.* monet Lambecium, ut præcipuè Amſtelodami Pinacographiam & Hydrographiam addiſcat, i. e. rationem delineandi tabulas, tam geographicas, quàm nauticas. *Cæterà enim ſcientiæ*, ait, *ubivis locorum, hæ Amſterodàmi tantùm, percipi poſſunt.* Verſatus etiam eſt Joh. Baptiſta Ricciolus, *in Geographia & Hydrographia ſua Reformata*, Bononiæ A. 1661. *in fol.* edita, ſimili in argumento. Delineationes enim locorum accuratiores quomodo haberi poſſint, tradit. Circumferuntur multæ delineationes urbium, per varias provincias, quarum aliquæ ſecundum provincias, aliquæ ſine ullo accurato ordine, ſunt diſpoſitæ; ſed tales libri potius ſcripti ſunt, ut oculos oblectent, quam ut accurati cenſeri poſſint. Hæc omnia ſecundum provincias recenſere res infinita eſſet.

15 Utiliſſima Mathematices diſciplina *Statica* eſt, quæ circa pondera rerum verſatur, cujus magnus eſt per omnem Phyſicam uſus. Ejus principia, tradita ab ipſo Archimede, impreſſa *in fol.* in Italia quôdam in loco prodierunt. Tranſtulit hanc doctrinam ad Medicinam pulcherrimô inventô Sanctorius Sanctorius, cujus obſervationes, quanquam exiguo libello propoſitæ, à quadraginta tamen annis magnâ diligentiâ inſtitutæ ſunt. Scripſit etiam Carteſius ſuper hoc

hoc argumento quædam Gall. linguâ, quæ in Latinam convertit D. Joh.Dan. Major (*de Mechanica.*) Placuit etiam aliis comminiſci diſciplinam Mathematicam, quam *Kineticam*, ſive Motivam, vocant, quæ tamen ſub Statica facilè poteſt comprehendi, quanquam, ſi vocem videas, generalius objectum habere videatur. Omnes enim motus huc ſpectarent, atque ſuper hanc motus doctrinam Phyſices principia nunc ferè omnes fundant recentiores, qui accuratius volunt indagare cauſas naturales, ut fecerunt Gotfr. Gvilh.Leibnizius in *Methodo ſua nova*, Joh. Alphonſus Borellus *in Tractatu de vi percuſſionis*, Dan. Lipſtorpius *in Specimine Philoſophiæ Carteſianæ.* Ap. Anglos nunc Joh. Walliſius totus eſt in his rebus. E veteribus conſulantur quoque Ariſtotelis *Mechanica*, quæ, *Commentariis* illuſtrata ab Henrico Monantholio, prodierunt *in 4to* Pariſiis anno 1599. & cum Johannis de Gvevarra *Commentariis* Romæ *in 4to* anno 1627. Veteribus Ægyptiis maximam fuiſſe hujus artis peritiam, docent Obeliſci, ab illis erecti, ac ſcripſit de hac Ægyptiorum arte ſingularem Diſſertationem Athan. Kircherus, quæ reperitur *in Oedipo* ejus *Ægyptiaco.* De qua Italica quoque lingua ſingularem librum ſcripſit Dominicus Fontana, qui editus eſt Romæ *in fol.* anno 1590. Inter veteres alioquin *de motu* ſcripſit Proclus Diadochus, Græcè & Latinè à Juſto Velſiô editus Baſileæ anno 1545. *in 8vo.* Galilæus Galilæi Italicâ linguâ ſcripſit librum *de demonſtrationibus Mathematicis, ad Mechanicam pertinentibus, & motu locali, cum Appendice de centro gravitatis Solidorum*, qui editus eſt *in 4to* Lugd. Batav. anno 1638. Extant Petri Gaſſendi hujus etiam argumenti ſcripta, *de motu perpendiculorum, de motu impreſſo à motore translato, de proportione, quâ gravia decidentia accelerantur,* quæ ſeorſim edita ſunt Pariſiis, tum *in 8vo*, tum *in 4to*, ap. Cramoiſios anno 1643. & 46. & una cum cæteris ejus operibus. Scripſit & Gvidus Ubaldus *Scholia in duos Archimedis Æquiponderantium libros*, Piſauri *in fol.* anno 1588. editos. Eſt & ab eodem *liber Mechanicorum* ibid. anno 1577. *in fol.* editus. Marinus Ghetaldus, quem magni fecit Paulus Sarpius, teſte *Vita ejus p. 90. & 91.* ſcripſit librum, cui titulus: *Promotus Archimedes, ſive de variis corporum generibus, gravitate & magnitudine comparatis.* Prodiit *in 4to* anno 1605. Spectat huc quoque liber Jordani *de ponderibus*, Norimb. *in 4to* anno 1533. editus, cujus correctior eſt Editio, quæ per Nicolaum Tartaleam procurata eſt Venetiis *in 4to* anno 1565. De Horologiorum motu multæ nunc inſtituuntur Disquiſitiones, ac plena ſunt Anglorum *Acta Societatis* de hoc negotio. Nuper Joh. Joach Becherus publicavit Londini ſua de Horologiis cogitata. Motus aëris & æquæ ſingulares quoque peperit artes, Pneumaticam & Hydraulicam. Illam proponit inter veteres Hero Alexandrinus, cujus *ſpiritalia* Latinè *cum notis* prodierunt à Friderico Commandino, *in 4to* Urbini anno 1575. & Amſtelod. A. 1680. Hujus Heronis *Geometrica*, nunquam hactenus edita, latitant in Bibliotheca Gudiana. Scripſit & Joh. Baptiſta Porta *Pneumaticorum* *librum*

Digitized by Google

librum, editum *in 4to* Neapoli A. 1601. Qui compendium iſtarum operationum in utrâ arte velit, legat Caſparis Schotti *Technicam Curioſam & Hydraulicam*.

16 Referri huc poſſunt multæ artes particulares Gymnaſticæ, quæ motu perficiuntur, atque in eo ſolo conſiſtunt, ut *Luctatoria*, die Ringekunſt/ quæ conſiſtunt in motu muſculorum, & in libramento corporis, quâm, è principiis ſuis erutam, ſingulari libro Belgico tradit Nic. Petter, Civis & Oenopola Amſtelodamenſis, ille ſc. qui ſcyphos vitreos vocis ſono frangere poterat. Editus eſt Amſtel. 1674. *in 4*. Spectat huc quoque dictis verſoria, die Lufftſpringkunſt/ & Funambulatoria, de qua curioſum librum conſcripſit Angelus Tuſcanus, lingua Gallica A. 1599. *in 4to* editum Pariſiis. Referri huc poteſt etiam ars Gladiatoria, quæ pariter in ſitu & libramento corporis, ac motu brachiorum, conſiſtit. Fuere jampridem, qui è circulo, ejusque dimenſionibus, totam hanc artem tradere voluerunt, cujus hiſtoriam tradit Henricus à Günterrot *in Tractatu de veris principiis artis dimicatoriæ*, Witteb. A. 1579. *in 4to* edito. Poſtea vero Gerhardus Thibautius operoſiſſimo libro fundamenta hujus artis, ex circulo demonſtratæ, perſecutus eſt, edito Gallicè *in fol.* A. 1650. Amſtel. ap. Elzevirios, cum Caſparis Barlæi carmine Encomiaſtico. Referendæ etiam huc ſunt Ars Natatoria, de qua Eduardus Digbæus peculiarem tractatum ſcripſit, Ars Saltatoria, & Ars Torneatoria (Turnierkunſt.) Ex his principiis deſcendunt pleræque artes Mechanicæ, quarum Sciagraphiam dedit *in Encyclopædia* J. Henr. Alſtedius, plenius *Syſtema* pollicitus eſt Nic. Melch. Thevenottus. Aliqua hujus argumenti per lancem ſaturam congeſſit Joh. Dan. Major in der Seefart nach der neuen Welt ohne Schiff und Segel.

17 Ut verbo mentionem faciam Artis volandi, fuerunt olim & hodieque, qui illam tentarunt, & quidem Rogerus Baco, *in Epiſtola de Secretis Artis & Naturæ*, machinas tales fieri contendit, quibus ſublevetur corpus humanum. Nuper quoque in Gallia quidam Beſnier rationem volandi commentus eſt, cujus machinæ deſcriptionem videre poſſumus ap. Scriptorem *Philoſophicarum Collectionum Anglicarum*, *N. 1. Obſ. 4.* Franciſcus quoque Lana ſimile quid commentus eſt, cujus methodum fuſius explicat J. C. Sturmius *in Collegio Curioſo*: Examen fundamentorum illorum vide *in collectionib. Philoſ. N. 1. Obſ. 5.* Memorabile eſt, quod refert J. Nicius Erythræus *Pinac. 1. N. 68.* de Paulo Guidoto Burgheſio, homine mirifico, qui dicebat, 14. ſe eſſe artibus præditum, atque inter illas arte quoque volandi, ſed fame pene enectus nullum ab omnibus auxilium habuit.

D. G.

Digitized by Google

D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS
PHILOSOPHICI,
LIBER V.
SEU
POLYHISTOR LOGICO-
METAPHYSICUS.
DE LOGICIS ET METAPHYSICIS SCRIPTORIBUS.

§. 1. *Metaphyſica & Logica a Scholaſticis præcipue exculta, ſed & ineptis ſuis ſubtilitatibus corruptæ. Ariſtotelis in his Primatus fruſtra impugnatur.* 2. *Commendantur Barth. Keckermanni* Præcognita Logica, *& G. J. Voſſii* Lib. de Natura Logices. 3. *Judicium de Scripto Anonymo Novatoris in Logica Carteſiani* (L'Art de Penſer) *honorificum. Carteſii primum cognoſcendi principium, ex Idea mentis deductum, impugnavit Chr. Dreierus. Ant. le Grand & Joh. Schulerus, Novatores itidem in Logica Carteſiani.* 4. *Scriptores varii de Methodo, Interpretatione, Inventione, Demonſtratione, & Syllogismo, ſeorſim commentati, additis ſubinde judiciis, recenſentur.* 5. *Doctrinam de Sophiſmatis e Logica non eſſe eliminandam, contra Pet. Ramum, aſſeritur. LLCC. illorum a Diſputatoribus contentioſis conficiendi.* 6. *Axiomatum, Terminorum & Diſtinctionum, Scriptores, deque iis, uti & Raym. Lullii* Arte Magna & Parva, *& Stanislai Mingkii* Imaginibus Logico-Mnemonicis, *judicia ſequiora.*

7. Lo-

Digitized by Google

7. Logicæ & Metaphyſicæ cognatio. Metaphyſica veterum Theologia Naturalis. Thomæ Campanellæ Metaphyſicorum, paradoxis ſcatentium, recenſus. 8. Metaphyſicæ modernæ ſubtilitas perplexa & inutilis. E Dan. Stahlio & Pet. Muſæo eſt addiſcenda. Reformatores ejus, Ren. Carteſius & Honor. Fabri. De Henr. Mori Enchiridio Metaphyſico, *Thomæ Angli* Euclide Metaphyſico, *aliorumque Gnoſtologia, Noologia, Hexologia, diſciplinis noviter effictis, nec non de Cabaliſtarum dogmatis, cenſura. Lud. Vivis* Lib. de prima Philoſophia *commendantur.*

1 ACcedimus nunc ad Logicos & Metaphyſicos ſcriptores, & in iis quidem parcius verſabimur, quia ſupra, ubi de Philoſophia ſcholaſtica egimus, uberrimam iſtorum autorum meſſem dedimus. Omnis verò campus ille eſt, quem decurrunt cum ſtudio conatuque Scholaſtici. In hoc illi, velut ſuo regno, triumpharunt, & plus, quàm forte opus erat, ingenio ſuo indulſerunt. Horum enim beneficio magna meſſis inutilium ſpeculationum in hoc fundo nata eſt, qua de re exſtant multæ doctiſſimorum virorum querelæ, & hos inter Lud. Vivis, in libro quem contra *Pſeudo-Dialecticos* ſcripſit, & in altero *de cauſis corruptarum artium.* Intemperans ſane diſciplinarum iſtarum tractatio doctrinæ plus officit, quam prodeſt. Refert Nicolaus Antonius, *in Bibliotheca Hiſpanica*, ſub nomine Caſpari de Laz, ex Alphonſi Matamori, Hiſpalenſis, *Apologia de Academiis & doctis Hiſpaniæ viris,* ortam fuiſſe iſto tempore nugatoriam quandam Dialecticam, cujus beneficio velut præſtigias miſcere poterant ejus Doctores, quibus tandem Galliæ Rex, Franciſcus I. interdicere cathedris debuit. Paulus Sarpius, vir alioquin doctiſſimus, non magni illorum hominum fecit doctrinam, teſte Fulgentio *in ejus vita, p. 153. & 154. editionis Gallicæ.* Ariſtoteles hic primas obtinet, & non ſolum primus, ſed & omnium optime, Artem Logicam tradidit, quicquid etiam iis videatur, qui Ariſtotelem impugnarunt. Niſi enim Ariſtoteles ſcripſiſſet, non fuiſſent domi illis tela, quibus impugnare ipſum potuiſſent. Pet. Gaſſendus, Pet. Ramus, Mar. Nizolius, & quivis alii, quorum jam ſupra eſt mentio facta *in libri 1. capite de Novatoribus,* cavillatores potius agunt, quam veros Diſputatores & Dialecticos.

2 Succeſſionem Philoſophorum, tam antiquorum, quam recentiorum, qui Logices doctrinam excoluerunt, usque ad ſua tempora, prolixè ſatis deduxit Barthol. Keckermannus, *in Præcognitis ſuis Logicis,* naturam verò & conſtitutionem Logices, ex mente Ariſtotelis & Interpp. optimè ſingulari libro exhibuit Gerh. Joh. Voſſius, *de Logices & Rhetorices natura,* Hagæ Com. A. 1658. *in 4to* edito, ubi ordine recenſet veteres Ariſtotelis Logicorum Commentatores. Utiliſſimus ille liber eſt, & quaſi in prægustum Ariſtotelis legi poteſt.

3 Inter recentiſſimos Novatores Logicos ille eſt, qui Gallica lingua ſcripſit librum, cui tit. *L' Art de penſer*, ſive *Artem cogitandi*, quæ olim latinè reddita quidem

Digitized by Google

quidem fuit, ſed imperfectè & mutilè, nunc verò denique, è tertia ap. Gallos editione recognita & aucta, latinè à quopiam translata. Carteſianus ille autor eſt, & paſſim aliqua miſcet, ex hypotheſibus Carteſianis deprompta, exemplisque Mathematicis frequenter utitur, ad demonſtrationis naturam indagandam peridoneis. Diſſertationes duas præmittit, quibus conſilium hujus novæ ſuæ Logicæ exponit, & defectus Logicorum vulgarium recenſet. In *Diſſertatione præliminari ſecunda* objectionibus quibusdam occurrit, quæ contra hanc Logicam ſunt factæ. Multa habet circa apprehenſionem novè excogitata, & illam Idearum doctrinam, de earum claritate, confuſione, ejusque cauſis. In eo enim Carteſii ſententia diſcrepat à Peripatetica, & omnibus penè antiquis Philoſophis, quod principium primum cognitionis non à ſenſu deducat, ſed ab idea mentis. Nam principium illi primum eſt: *Cogito, ergo ſum.* Quam ejus ſententiam eleganti Diſſertatione impugnavit Chriſtianus Dreyerus, Prof. Theol. Regiom. adjecta *Dialectica Regiomontanæ, ſive Compendio Topicorum Ariſtotelis*, eleganti ſanè libro, & ad Rhetoricam benè accommodando, quem edidit nuper Helmſtadii Joh. Eberh. Buſmannus, qui & antea Hartw. Wichelmanni *Tractatuum de Demonſtratione* ediderat. Circa doctrinam Syllogiſticam Gallicus ille Autor quædam citra neceſſitatem innovavit, in doctrina de methodo & demonſtratione prolixior eſt, & Mathematicam quandam accurationem quærit. Quisquis ille ſit, vir ſanè doctiſſimus fuit, plusque ingenii & judicii ad hanc rem attulit, quàm cæteri Novatores omnes. Verſio latina eſt edita Lond. anno 1674. *in 8.* Ex mente quidem Carteſii etiam Ant. le Grand, *in Inſtitutione ſua Philoſophica*, Logicam propoſuit, ſed ſterilior eſt illa tractatio. Carteſius verò ipſe, *in libro de Methodo* diffuſior eſt, nec ita ad regulas ſe alligat, velut Autor ille *Artis cogitandi*. Eſt & quidam Joh. Schülerus, qui Carteſianæ Ariſtotelicæque Logices velut cinnum quendam fecit ſingulari in libro, qui reperitur inter ejus *Philoſophicas Exercitationes*, Hagæ Com. A. 1663. *in 4.* editas, *libro* illarum 5.

Doctrinam de Methodo ſeorſim excoluere multi, quos commemoratos vide apud Iſr. Spachium *in Nomenclatore Philoſophico p. 247.* De Interpretatione pauca habemus, & apud Vett. & Recc. tractata. Vid. id. Spachius *p. 232.* Eam doctrinam quàm pleniſſimè ſe daturum, promiſit Herm. Conringius, ſed hactenus nihil ejus comparuit. Doctrina de Inventione magni uſus eſt, tum in Oratoriis, tum in cæteris diſciplinis, ac reverà latiùs patet Logices uſus, quàm quis credat. Nam inventio non ſolum ſe extendit ad terminos aliquos inveniendos, ſed ad res, imò ipſas ſcientias inveniendas, ut pulchrè oſtendit Verulamius *in libro de augmentis ſcientiarum*, & in *præfatione omnium operum ſuorum*. E recentioribus doctrinam hanc tractavit Rudolphus Agricola doctè & disertè, ſed heterodoxus eſt, & ab Ariſtotelis 4

 abit

Digitized by Google

abit ſententia. Cuijungendus eſt Gerh. Bucholdianus, *in libris 3. de amplificationibus & inventionibus*, Lugd. Gall. *in 4.* apud Sebaſtianum Gryphium, an. 1534. impreſſis. Sunt certè, qui ex Rudolpho Agricola doctrinæ ſuæ fundamenta Pet. Ramum hauſiſſe exiſtimant. Pars Logices, de demonſtratione agens, magni quoque eſt uſus, de qua Barthol. Viottus edidit *5. libros*, ab Andr. Frölingio Helmſtadii recenſitos, cum præfatione Conringii. Scripſit & Erh. Weigelius *Analyſin Ariſtotelicam ex Euclide reſtitutam*, in quâ Mathematica methodo doctrinam demonſtrationis tradit, Jenæ 1658. *in 4.* Melch. Zeidlerus quoque in hoc argumento quædam ſcripſit. De Wichelmanno ſupra dixi. Commendari etiam debent Oweni Güntheri *Methodorum Tractatus duo, continentes totius Artis Logicæ medullam, facultatem nempe omnium ſcientiarum ac demonſtrationum principia inveniendi, dijudicandique.* Erat verò is Profeſſor Academiæ Juliæ, liberqu e editus eſt Helmſtadii anno 1586. *in 8vo.* Doctrina de Syllogiſmo ſeorſim à quibusdam eſt tradita; quò ſpectant Jacob. Honoldi *Conſideratio Syllogiſtica*, & Georg. Stengelii *liber de Syllogiſmo bono & malo.* Vid. Spachius *in Nomenclatore p. 233.*

5 Spectant & huc Autores, qui de Sophiſmatibus in ſpecie egerunt, quorum multa eſt ſeges, tam Vett. quàm Recentt. Vid. Spach. *pag. 248.* Ramus hanc doctrinam planè eliminavit ex Inſtitutionibus ſuis Logicis, ſed minus rectè, cum non ſemper, ex generalibus figurarum modorumque regulis, de ſophiſmate judicium ferri poſſit. Probè eſt tenenda hæc doctrina inprimis diſputantibus, præcipuè cum hac maximè ſibi placere ſoleant Eriſtici, qui inveniſſe ſe putant in his ſæpè, non quod pueri in faba. Conſilium itaque dederim, ut, qui paulò ſtudioſius his in rebus verſaturus eſt, Locos communes Sophiſmatum ſibi conficiat, ſecundum regulas generales & ſpeciales figurarum, & capita Elenchorum, ſub quibus congerat, quicquid ubique invenerit Sophiſmatum argutiorum; ſic ipſe non imparatus erit, cum talia objicientur, ac alios exagitare poterit, qui iſtis deliciis delectantur. Præire poterit Mellinghauſen in *Sylvula Sophiſticationum*, & alii Scriptorculi, quos recenſere non eſt operæ pretium.

6 Ad doctrinam Logicam ſpectant & Regulæ ac Axiomata, in quibus Dan. Stahlius omne punctum tulit: Jac. Honoldus idem quoque argumentum tractavit, verum Stahlius illo eſt ingenioſior, & accuratius in iis verſatur. Honoldus tamen, uti ſimplicior, ita magis perſpicuus. Solent & termini & diſtinctiones ſingularibus libris, quaſi Lexicis, colligi, formalitates vocant Scholaſtici, è quibus unum, alterumque ſupra nominavimus. Nec deſunt è Recentioribus, qui hoc in argumento operam aliquam poſuerunt. Aliquot terminorum & diſtinctionum iſtiusmodi Collectores uno volumine congeſſit Joh. Ad. Scherzerus. Quod quidem ſtudium mihi planè diſplicet cum malim terminos ex ipſis fontibus, ſeu diſciplinis, ubi naſcuntur,

Digitized by Google

tur, hauriri, quam ordine tumultuario, vel etiam Alphabetico, extra eas, addiſci. Diſplicent etiam, qui beneficio Mnemonices imaginariæ artem rationis tradunt. Qualis eſt Staniſl. Mingk à Weinsheim, cujus libellus Halæ Sax. A. 1659. *in 12.* prodiit, ac jam ſupra eſt memoratus. De Novatoribus ſupra dixi, inter quos præcipuus eſt Lullius, cujus exſtat *Ars magna & parva*, quoddam è Logicis & Metaphyſicis miſtum chaos. De eo judicium ſupra tulimus.

Logicæ jungenda eſt Metaphyſica, ſeu Prima Philoſophia, quæ diſciplinæ mutuas ſibi operas tradunt, licet hæc vulgo princeps, illa famula omnium, habeatur. Conſpirant tamen illæ inter ſe, nec rectè intelligentur Logices principia, niſi Metaphyſicam probè cognitam habueris. Quanquam negari nequit, veteres Philoſophos pleraque Metaphyſicæ capita ad *τὰ λογικὰ* revocaſſe, nec iſta quidem Methodo, ac apparatu, quo nunc ſolet fieri, illis tradita. Ad Metaphyſicam enim Theologiam naturalem referebant, quà de cauſa nomen quoque illud invenit. Plato ad Dialecticam omnem revocavit Metaphyſicam, quâ etiam methodo conſcripſit *Dialecticam Platonicam* Ludov. de Morenvillier de Orgeville, qui liber eſt editus Anno 1650. Maclovii, ſub tit. *Examen Philoſophiæ Platonicæ*. Ariſtotelis Interpp. & Commentatores Scholaſticos ſupra laudavimus: Scriptores recentiores, qui Scholaſticam Metaphyſicam ab Ariſtotelis, cæterorumque Philoſophorum, mente diverſam, tradidere, magno ſunt numero, de quorum aliquibus, jam ſupra egimus. Thomæ Campanellæ vero mentionem illic omiſimus, cujus exſtat *Metaphyſicorum* ingens *in folio* opus, Lugduni, ſi rectè memini, in Gallia excuſum. Mirus ille, ſicut in omnibus, Novator eſt, & principia aliqua ponit, è quibus mira fluunt conſectaria, ad paradoxas ſententias formandas facilè accommodanda. Habet ſanè mirificas opiniones circa doctrinam de origine mundi, ejus æternitate, diſtributione orbium cœleſtium, eorum potentiis, de ſucceſſione ſeculorum, de ſtatu animarum, de everſionibus orbium, influxibus aſtrorum, quæ partim arguta ſunt, partim periculoſa, & vel hæreſin aliquam ſapiunt, vel magiam, vel denique ſtultitiam. Generales affectiones Entis ipſi ſunt Potentia, Sapientia & Amor. Per hæc itaque principia ex quolibet per potentiam fit quidlibet, omnia ſuo modo ſapiunt & ſentiunt, & intellectu quodam corporeo, ut ita loquar, gaudent, omnia motu ſuo quodam inſito feruntur ad ſibi ſimile per amorem. E quibus ſequitur *ſenſus* ille *rerum*, de quo integrum ipſe librum conſcripſit, omnis magiæ fundamentum. 7

Si verum fatendum eſt, quædam in illis ſtudiis intemperantia fatigavit Academias; nam, omiſſis ſolidioribus ſtudiis, & quæ à ſenſu magis dependent, multi ad notionalia illa dilabuntur, atque tricas è tricis nectunt inexhauſto labore, quibus tantùm abeſt, ut juventur cætera ſtudia, ut perplexiora potius reddantur. De Ente, ejusque affectionibus, perplexæ multæ ſunt 8

quæſtiunculæ, dediſcendæ, ſi ſcires. Quæ omnia ad rem Philoſophicam non multum adjumenti afferunt, nihil ad Matheſin, parum ad Phyſica, ad Moralem vero diſciplinam & Theologiam alicujus ſunt uſus, præſertim quoniam nunc hujus fundamenta doctrinis iſtis pene ſunt ſuperſtructa. E noſtris Dan. Stahlius & Pet. Muſæus præ cæteris commendandi. Non deſunt, qui, & hic viam Scholaſticis tritam relinquentes, ad Ariſtotelis methodum ſtrictiorem illam doctrinam revocant, quomodo Carteſius *Meditationes ſuas de prima Philoſophia* ſcripſit, diſceptationibus inter viros claros reciprocis confirmatas. Fecit idem Hon. Fabri, qui veſtigiis Ariſtotelicis preſſius inſiſtit, nec Phyſices doctrinam intelligi poſſe exiſtimat, ſine accurata Metaphyſices cognitione. Quare generales quosdam terminos Phyſicos, qui explicari in Phyſicis debebant, ad Metaphyſicam remiſit, deque iis quaſi in abſtracto egit, in Phyſicis verò illos materiæ & rebus ipſis applicuit, atque affectiones eas in corpore naturali prolixius demonſtravit. Henricus Moore *Enchiridion Metaphyſica* ſcripſit, Londini A. *1671. in 4.* editum, & nunc cum cæteris ejus operibus recuſum, cujus unum hoc opus eſt, demonſtrare, ex rebus corporeis incorporearum exiſtentiam. In poſtrema editione additamenta quædam adjecit, quibus illuſtrat hypotheſes ſuas, easque adverſus nonnullorum objectiones defendit. Sed ille ab erroribus ſuis non eſt immunis, & cum principio ſuo hylarchico multas difficultates incurret, ipſi non præviſas. Fuit & nonnemo ex Gente Anglica, qui ſe vocat Thom. Anglum ex Albiis *Ecaſt-Saxonem,* qui Phyſica & Metaphyſica principia ad demonſtrationes Mathematicas revocare voluit, in libro, cui titulus: *Euclides Metaphyſicus,* ſive *de principiis ſapientiæ,* edito A. 1658. Lond. in 12. Is quoque ſuas quasdam rationes ſequitur, & Metaphyſicam modo Mathematico, per propoſitiones ſuas & conſectaria, tractat, cum tamen natura rei hoc refugere videatur. Verum facile eſt materiam ab illis propoſitam, pro lubitu fingere, vel refingere Gnoſtologias, Noologias, Hexologias, & neſcio quos aliorum Logorum Logos, hic non attingemus, cum inepta ſit diſciplinarum aut partium ex iis inſigniorum, alibi tractatarum, inutilis repetitio. Quod ſi, pro diverſo conſiderandi modo, novas ſtatim cudere velimus diſciplinas, immanis profecto earum erit numerus. Si quis Platonicos ſcriptores, Cabaliſtas, & ſimiles, velit (nam & illi quodammodo, ad Metaphyſicam referri poſſunt,) multa in Joh. Pici Mirandulі *Libris,* & *Cabaliſticis* inveniet, in unum corpus collectis, ſed illi homines mirabilia potius, quàm vera, ſcribunt, ac ſibi potius, quam aliis ſapiunt, ſi tamen ſapere ſibi poſſunt, qui vix ipſi Ænigmata ſua intelligunt. Legi etiam poteſt elegans Ludov. Vivis de *prima Philoſophia* libellus, uti totam illam diſciplinam, ex mente veterum Philoſophorum pertractat.

F I N I S.

Digitized by Google

IOHANNIS MOLLERI

HYPOMNEMATA

HISTORICO-CRITICO-PHILOLOGICA

AD

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI;

LIBRVM I.

PHILOSOPHICO-HISTORICVM.

Ad Cap. I §. 1. Editio, quæ *h. l.* memoratur, Diogenis Laertii Menagiana Græco-Latina, longe nitidior pariter atque auctior Amſtelod. a. 1692. *in* 4. duobus recuſa Voluminibus, præter Verſionem Ambroſiii Camalduenſis, a Viro Doctiſſ. Marco Meibomio (qui totius quoque Editionis curam geſſit), nunc demum ſuppletam & emendatam, *Notas* Aldobrandini & utriusque Caſauboni, ac *Obſervationes*, quæ multis hic acceſſionibus denuo locupletatæ comparent, Menagianas, novas exhibet Meibomii & Joach. Kühnii, Philologi Argentinenſis, *Annotationes*, Menagii *de Mulieribus Philoſophis Syntagma*, Editionum priorum omnium Præfationes & Epiſtolas Dedicatorias, XXIV. Philoſophorum Imagines, e Nummis, Marmoribus aut Gemmis, depromptas, Olympiodori *Vitam Platonis*, Thomæ Galei *Varias* in Diogenem *Lectiones*, & Indices denique Joh. Clerici in illum pariter atque Commentatores. Prolixiorem illius Recenſum V. in *Actis Erud. Lipſ. M. Jul. an.* 1692. *p.* 315-319. & cœteris plerisque Literariis ejusd. an. 1692. Ephemeridibus, Gallicis ac Belgicis. De Editionibus Laertii, quæ, præter geminam hanc Menagianam prodiere, Græca Una, Græco-Latinis VIII. totidemque Latinis, Verſionibus item Gallica Franc. Fougerolii, Italica Joh. Felicis Aſtolfi, Germanica (Auguſtæ Anno jam 1490. excuſa) & Belgica, Dan. Heinſii, Pet. Lambecii & Joh. Bapt Lantini, Curiæ Divionenſis Senatoris, Commentationibus in eum, partim affectis, partim ineditis, cœterisque ad Autoris pariter atque operis Hiſtoriam ſpectantibus uberiorem, locus ſe dicendi commodior, *in Apparatu ad Notitiam Reip. Literariæ Geographicam*, Eunapium etiam & Heſychium Laertio comites juncturo, poſthac offeret. Conferri interea de illo poſſunt Gerh. Joh. Voſſius *L.* 2. *de Hiſt. Græcis c.* 13. Joh. Jonſius *L.* 3. *de Scr. Hiſt. Philoſ. c.* 11. Thom. Popeblount *in Cenſura Autorum p.* 158. 159. & Æg. Menagii, cœterorumque Editorum, ad Editiones ſuas Prolegomena.

Ad Cap. I. §. 2. Eunapii (de quo Voſſius *l. c. Lib.* 2. *c.* 18. *p.* 252. Jonſius *l. c. L.* 3 *c.* 17. Popeblountius *p.* 261. 262. & Mart. Hanckius *L.* 2. *de Rer. Rom. Scriptoribus*, *P.* I *c.* 9. *p.* 100-109. conſulendi) *Vitarum*, ex MSStis pluribus emendatarum, novas editiones Græco-Latinas haud

Digitized by Google

haud ita pridem polliciti ſunt Viri Celeberrimi, Rich. Bentlejus, Anglus, Philoſtratorum eas adjuncturus Operibus, & Joh. Alb. Fabricius, Prof. Hamburgenſis.

Ad Cap. I. §. 3. Heſychii (de quo Voſſius *L.* 2. *c.* 22. *p.* 268. 269. Jonſius *L.* 3. *c.* 19. Hanckius *in Lib. de Scr. Rer. Byzant. P. I. c.* 4. *p.* 142-145. Gvil. Cavius *P. II. Hiſt. Lit. Scr. Eccl. p.* 108. 109. & *Homonymoſcopia* noſtra, *P. II. c.* 5. §. 38. *p.* 478. 479. plura docebunt) Libellum, poſt Hadr. Junium, Græce & Latine, ediderunt Henr. Stephanus Lugd. an. 1593. *in* 12. &, qui Junii *Caſtigationes*, Henr. Stephani *Animadverſiones*, *Notasque* ſuas, imo ipſius quoque Heſychii *de Rebus Conſtantinopolitanis* Opuſculum, ac Beſſarionis *Epiſtolam Græco-Barbaram*, illi adjecit, Joh. Meurſius Senior, Lugd. Bat. an. 1613. *in* 8.

Ad Cap. I. §. 4. Voſſii hic Libellus & ſeorſim eſt recuſus, cum Joh. Jacobi a Ryſſel Continuatione, ſed itidem nec plena ſatis, nec accurata, Lipſiæ 1690. *in* 4. & cum reliquis ejus Operibus, *Tomo* illorum *Tertio*, Amſtelod. an. 1701 *in fol.*

Ad Cap. I. §. 5. De Georg Hornio, ejusque *Hiſtoria Philoſophica*, haud mitius Autore noſtro judicium, & merito quidem, tulerunt Joh Jonſius *L.* 3. *de Scr. Hiſt. Philoſ. c.* 20. *p.* 315. Jac. Thomaſius *in Diſſ. de Doctoribus Scholaſticis* §. 15. C. S. Schurtzfleiſchius *in Judiciis de Noviſſimis Prud. Civ. Scriptoribus, num.* 12. Thom. Crenius *P. III. Animadv. Philol. & Hiſtor. c.* 4. *p.* 178. 179. & Burch. Gotth. Struvius *in Biblioth. Philoſ. c.* 3. *p.* 40.

Ad Cap. I. §. 6. Quæ in laudem Joh. Jonſii noſtratis, & Scripti hujus, cujus Editioni an. 1659. munere Prorectoris in Urbis ad Moenum Francofurtanæ fungens Athenæo, fato immaturo, eſt immortuus, Cedro digniſſimi, moneri & congeri a nobis poſſent, quamplurima, *Cimbriæ Literatæ*, brevitatis ſtudio, reſervamus.

Ad Cap. I. §. 10. Palladius hic (cujus *Tr. de Gentibus Indiæ & Brachmanibus* Lucas quoque Holſtenius, *in Syſtemate Geographorum Græcorum Minorum*, edere voluit) an idem ſit, uti Morhofium credidiſſe e Voſſii & Baronii allegationibus apparet, cum Palladio Galata, ex Monacho Palæſtinæ Epiſcopo, ſub Sec. V. initium, Helenopolitano, ac tandem Aſponenſi, *Hiſtoria Lauſiaca* Autore, adhuc ſub judice lis eſt, de qua V. Gvilh. *Cavii Hiſt. Lit. Scr. Eccl. p.* 205. Ambroſii *Tr. de Brachmanibus*, ceu Præſule Mediolanenſi indignum, *Monachi Congreg. S. Mauri Benedictini*, in noviſſimam ſuam Operum hujus Editionem, noluerunt admittere.

Ad Cap. I. §. 11 Abr. Rogerius Eccleſiaſtes Batavorum, in Littore Indiæ Coromandelenſi, ab an. 1630. per decennium, fuit Paliacattenſis, ac, in patriam reverſus, Goudæ a. 1649. obiit. Libri ejus Editio prima Belgica, ab A. VV. ICto, curata, & Notis illuſtrata, eruditis, Amſtelod. A. 1651. prodiit *in* 8. Conf. de illo *Polyhiſtoris* hujus *T. I. L. I. c.* 13. *p.* 130. & adde Judicium Herm. Conringii honorificum, *in Antiquit. Acad. Supplem. V. p.* 214. obvium.

Ad Cap. I. §. 12. De Hermete Triſmegiſto & Zoroaſtre, illorumque Monumentis, Autori etiam *T. I. L. I. c.* 10. *p.* 89. 90. *c.* 11. *p* 99. 101. & *c.* 13. *p.* 126. memoratis, quæ moneri *h. l.* potuiſſent, ex *Homonymoſcopiæ* noſtræ, Judices etiam Autorum aliorum, fuſius de iis commendatorum, exhibentis, *P. II. c.* 2. §. 16. & 17. *p.* 255 - 267. repeti malumus. Zoroaſtris Hiſtoriam haud ita pridem Thomas quoque Hydius, *in Hiſtoria Religionis Veterum Perſarum*, Oxoniæ an. 1700. edita, egregie illuſtravit. De Trinitate Gentilium, inprimis Platonica, cujus *h. l.* facta eſt mentio, conferri meretur Gothofr. Vogtii, Scholæ olim Hamburg. Rectoris, *Exerc. Hiſtorica de Sacroſancta unius Divinitatis Triade ex ſententia Gentilium, præcipue Græcorum, cum ante, tum poſt Chriſtum natum*, Roſtochii an. 1675. *in* 4 excuſa.

Ad Cap. I. §. 13. De *Edda* utraque, Antiquiori Sæmundi Sigfuſonii, Sec. XI. & Recentiori Snorronis Sturleſonii, Sec. XIII. congeſta, præter Reſeniana hujus Prolegomena, conſuli poſſunt, quæ *in Iſagoge* mea *ad Hiſt. Cimbr. P. II. c.* 1. *p.* 4. 5. 6. *in Homonymoſcopia*, *P. I.*

P. I, c. 1. §. 5. p. 11. 12. & *in Hypomnematis ad Alb. Bartholini Lib. de Script. Dan. p.* 378. 379. 404-408. iſtorumque *Spicilegio, p.* 45. 46. 47. fuſe ſunt allata. De Ol. Rudbeckio, Ol. Verelio & Georg. Stiernhelmio, illorumque Scriptis & Sententiis Paradoxis, Joh. Schefferi *Svecia Litterata*, & mea ad hanc *Hypomnemata*, locis ſuis, conferantur. Stiernhelmii *Runa Svetica Capitum Synopſin* Morhofius, in *Tr. Germanico de Lingua & Poeſi Germanica, P. I. c. 1. pag.* 11-18. integram Lectoribus ſuis exhibuit.

Ad Cap. II. §. I. Joh. Schefferi (in *Hypomnematis* noſtris ad *Sveciam* ipſius *Literatam p.* 456-463. fuſius celebrati) *Lib. de natura & conſtitutione Philoſophiæ Pythagoricæ*, denuo, adjectis Pythagoræ *Carminibus Aureis*, excuſus VVittebergæ an. 1701. *in* 8. cum *Præfat.* Conr. Sam. Schurtzfleiſchii prodiit. Jac. Thomaſio (in *Schediaſm. Hiſtor.* §. 13. *p.* 5.) *Aureus* is audit, Schurtzfleiſchio autem (*in Præfat. cit*) *perutilis, & reconditæ eruditionis plenus*, *qui magnum Autori nomen famamque confecit.* Ineditì hactenus latent, & manum ultimam (teſte *Suecia* ipſius *Literata p.* 300.) deſideraut, Ejusdem *Pythagoras, ſeu de Vita Pythagoræ Liber, Tr. de Claris Pythagoraïs*, & *Libri III. de Philoſophia Pythagorica.* Idem Argumentum, ſed brevius, illuſtrarunt Joh. Schilterus, JCtus hodie Argentinenſis, in *Diſſ. de Diſciplina Pythagorea*, Lipſiæ *in* 4. edita, &, ſub finem *Manuductionis* illius *ad Philoſophiam Moralem*, Jenæ an. 1676. *in* 8. recuſa, ac M. Joh. Jac. Syrbius, Ord. Philoſ. Jen Adjunctus, in *Pythagora intra Sindonem noſcendo, ſeu Hiſtorica in Phyſicam Pythagoraam Introductione*, quæ Jenæ an 1702. *in* 8. prodiit.

Ad Cap. II. §. 2. α. Codicum Lucæ Holſtenii Ineditorum Indicem, qui *h. l.* allegatur, integrum invenies *T. I. Polyhiſt. L. I. c.* 7. *p.* 68. 69. 70. *β.* Malchus & Porphyrius perperam ab Autore, tanquam duo diverſi totidem diverſorum de Vita Pythagoræ Librorum Autores, laudantur, cum, qui ſub Malchi nomine, curante Rittershuſio, prodiit, idem ſit cum Holſteniano, Porphyrii inſerto Opuſculis. Philoſophus ſcil. iſte Sec. III. Paganus, gente Syrus, Nomen ſuum *MALCHI* vernaculum, Regem ſignificans, hortatu Dionyſii Caſſii Longini, Præceptoris, cum Græco PORPHYRII, a Purpura, Veſte Regum propria, derivato, commutavit, velut, ex Eunapio, aliiſque, in *Homonymoſcopia* noſtra, *P. III. c.* 4. §. 3. *p.* 806. 807 eſt oſtenſum.

Ad. Cap. II §. 3. Ocelli Lucani de *Univerſi Natura*, & Timæi Locri *de Anima Mundi & Natura*, Opuſcula, Græce & Latine denuo ſunt recenſita, Notisque illuſtrata, a Thoma Galeo, in *Opuſculorum* Veterum *Mythologicorum, Phyſicorum & Ethicorum*, collectione, Cantabrigiæ an. 1671. & Amſtelod. an. 1688 *in* 8. publicata.

Ad Cap. II. §. 4. Andr. Cleyeri, Caſſellis Haſſi, Med. Lic & Societatis Indicæ in Nova Batavia Archiatri, *Specimen Medicinæ Sinicæ*, ſex Autorum diverſorum, partim Chinenſium, partim Europæorum, Opuſcula, ad mentem Chinenſium, Medica, de Pulſibus Morborumque Indiciis ex Linguæ Coloribus & Affectionibus agentia, complectens, prodiit Francof an 1682. *in* 4. Recenſum ejus V. *in Actis Erud. Lipſ. M. Oct. an.* 1682. *p.* 301. 302. Georg. Hieron. VVelſchius etiam *de Medicina Sinenſium Relationem Hiſtoricam Medico-Politicam* voluit edere, teſte Luca Schröckio *in eius Memoria p.* 75.

Ad Cap. II. §. 5. De Vitæ Apollonii Thyanei Scriptoribus, Damide Aſſyrio, Hierocle, Philoſ. Alexandrino, Maximo Ægienſi, Moeragene, Nicomacho, Sidonio Apollinari, Soterìcho Oaſite, Taſcio Victoriano, Fl. Vopiſco, & Philoſtrato Lemnio, conſulendus omnino eſt Joh. Jonſius *in Libb. IV. de Scr Hiſt. Philoſ locis in Indice deſignatis.* Philoſtrati utriusque (& Senioris hujus, & Junioris, Utriusque Lemnii) Operum, & in iſtis *Vitæ* etiam *Apollonii*, Editiones novas Græco-Latinas, cum MSS. collatas, emendatas, Notisque, tum propriis, tum aliorum (& has inter Salmaſianis quoque), auctas, Rich. Bentlejus (Apollonii *Epiſtolas* XCI, Eunapii *Vitas Sophiſtarum & Philoſophorum*, ſuamque *de Apol-*

Apollonio & Philoſtratis Diatriben, iisdem adjecturus) & Henr. Muhlius, ante aliquot jam Luſtra, publice ſunt polliciti, neuter autem promiſſis hactenus ſatisfecit.

Ad Cap. II. §. 7. De Ambr. hoc Rhodio Juniore, ejusque Scriptis, V. *Hypomnemata* noſtra *ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p.* 157. Profeſſor fuit Gymnaſii in Norvvegia Chriſtianienſis Phyſico-Mathematicus, Urbisque Poliater, patria autem Kembergenſis Saxo.

Ad Cap. III. §. 1. Dialogum Leonis Allatii *de Scriptis Socratis, Socratis Epiſtolis & Socraticorum* an. 1637. annexum, in quo varia Philoſopho huic ingenii Monumenta, contra Plutarchi, aliorumque Veterum, ſententiam, vindicavit, Examini erudito ſubjecit Gothofr. Olearius, L. Gr. in Acad. Lipſ. Profeſſor doctiſſimus, in Exerc. peculiari, Lipſiæ an. *1696. in 4.* excuſa. De Lyſia, Xenophonte, cæterisque Socratis Apologetis, V. Ioh. Ionſii *Lib. I. de Scr. Hiſt. Philoſ. c. 7. p. 35.*

Ad Cap. III. §. 2. Balzazii *de Socratis Vita* Libello jungi meretur Chriſt. Hoffmanni ab Hofmannsvvaldau, Senatus Uratislavienſis Præſidis, Sterbender Socrates, Sive Scriptum de Morte ejus, ac Sermonibus cygnæis, Germanicum Proſaico-Metricum, *Phædonis* Platonici ductu doctrinam etiam Socratis Philoſophico-Theologicam non ineleganter exponens, quod, una cum reliquis Vatis eximii Poematis Vernaculis, aliquoties jam prodiit.

Ad Cap. IV. §. 4. Recuſi ſunt noviſſime M. Antonini Imp. *Libri de rebus ſuis XII.* Græce, cum Verſione Latina & *Commentario* Thomæ Gatakeri, adjectisque huic *Notis* Merici Caſauboni & Guilh. Xylandri, inter *Opera* Gatakeri *Critica*, junctim denuo Trajecti ad Rhenum an. 1698. *in fol.* cum Præfat. Herm. VVitſii, Theologi Ultrajectini, publicata. Anonymi Verſio illorum Italica Romæ an. 1675. *in* 12. Gallica autem Andr. Dacerii & Annæ Fabræ, Conjugum Doctiſſimorum, *Notis* aucta, tum Lutetiæ, tum Amſtelod. an. 1691. *in* 12. prodiit.

Ad Cap. V. §. 1. De MSto quod Democriti nomen præfert, Chymico confer *Polyhiſtoris* hujus *P. I. L. I. C. IX. p. 104-107.* de Dogmatis vero Democriti Philoſophicis *Ioh. Chryſoſt.* Magneni *Democritum Reviviſcentem, ſive de Democriti Vita & Philoſophia libellum*, Lugd. Bat. an. 1648. & Hagæ an. 1658. *in* 12. editum.

Ad Cap. V. §. 2. De Lucretio plura *Tomi I Lib. IVtus, Cap. XI.* jam expoſuit. De Plagii Crimine, Commentatori ejus, Hub. Giphanio, objecto, V. Iac. Thomaſii *Tr. de Plagio Literario, §. 445-448.* Anglicis Verſibus Lucretium reddidit, adjectisque Notis Oxoniæ A. 1682. *in* 8. publicavit, & deinceps ipſum quoque Textum Latinum, Interpretatione ſua & Annotationibus illuſtratum, ibidem an. *1695. in 8.* edidit, Thomas Creechius, Collegii omnium Animarum Oxonienſis Socius, eodem, quo Lucretius, fato, αὐτόχειρ, ob amoris impatientiam, haud ita pridem, uti fertur, extinctus.

Ad Cap. V. §. 3. Epitomator Philoſophiæ Gaſſendi Epicureæ, *h. l.* memoratus quidem, ſed haud nominatus, eſt Franc. Bernerius, Principis Viduæ Aurelianenſis Conſiliarius & Archiater, cujus *Abrege de la Philoſophie de Gaſſendi* Lugd Gall. an. *1678. in* 8. ac reviſa emendataque ibid. an. 1684. *in* 12. VII. Tomis prodiit. Exſtant & ejusdem *Doutes ſur quelques uns des principaux Chapitres de ſon Abrege de la Philoſophie de Gaſſendi*, ed. Paris. an. 1682. *in* 12. V. Corn. a Beughem *Appar. ad. Hiſt. Lit. Noviſſ. Conſpect. I. p. 47.* & Loca Ephemeridum Literariarum iſthic allegata. Fuiſſe autem Bernerium hunc Gaſſendi comitem indivulſum, & Amicum intimum, Sam. Sorbierius *in Vita Gaſſendi* teſtatur. V. hanc in VVittenii *Dec. VI. Memor. Philoſ. p. 224.*

Ad Cap. V. §. 6. Sententiam de Pluralitate Mundorum noviſſime, & majori quidem, quam omne alii, conatu, audacia & curioſitate, propugnavit Chriſt. Hugenius, Mathematicus Bataviæ Celeberrimus, in Κοσμοθεώρῳ *ſive Conjecturis de Terris Cœleſtibus, earumque ornatu*, Scripto poſthumo, Hagæ Comitum an. 1698. *in 4.* edito, cujus Recenſum, tum in

reliquiis

Digitized by Google

reliquis Ephemeridibus nuperis Literariis, tum in Actis Erud Lipſ M. Octobr. an. 1698. p. 448-455. Cenſuram autem in *Memoriis* Jeſuitarum *Trevorienſibus Menſtruis Anni* (niſi memoria me fallit) 1702. invenies. Dialogum etiam pro eadem Gallicum edidit Dn. de Fontenelles, Academiæ Pariſienſi Scientiarum Regiæ nunc a Secretis, in Linguam quoque nuper tranſlatum Germanicam. Gallice prodiit Amſtelod. an. 1687. *in* 12. ſub Tit. *Entretiens ſur la Pluralite des Mondes.*

***Ad Cap. VII.* §. 1.** Digna eſt, cujus hic mentio fiat, Andr. Dacerii, Acad. Franciciæ Socii, Verſio Operum Platonis Gallica, cum Notis elegantibus, Pariſiis an. 1699. *in* 12. edi coepta.

***Ad Cap. VII.* §. 5.** De Proclo, ejusque Scriptis, conſulenda omnino eſt ab horum Amaſiis Marini Neapolitani *Vita Procli*, non mutila, ſicut antehac a Guilh. Xylandro & Æmil. Porto, ſed altera Parte *de Virtutibus Procli Theoreticis ac Theurgicis*, e Cod. Biblioth. Gudianæ MSto nunc primum eruta, auctior, atque adeo integra, Hamburgi an. 1700. *in* 4. a Joh. Alb. Fabricio, Polyhiſtore eximio, edita, ac Verſione Latina, *Notis*, *Prolegomenis* de Proclo & Marino, *Elenchoque Scriptorum* Procli accuratiſſimo, illuſtrata. Ex MSStis Procli Holſtenianis, *h. l.* memoratis, in Bibliothecam Hamburgenſem, beneficio Holſtenii Poſſeſſoris, cum aliis pluribus Codd. ineditis, Platonicorum præcipue tranſierunt Procli *Elementa Theologica* (cum Guilh. de Morbeca Verſione illorum Latina), Tres Μονόβιβλοι & *Comm. in Platonis Alcibiadem*, nec non Nicolai, Epiſc. Methonenſis, *in Procli Elementa Theologica Explicationes & Animadverſiones.*

***Ad Cap. VII.* §. 10.** Damaſcii, Hermiæ, Olympiodori, Syriani & Ægydii Viterbienſis, Opera, *h. l.* enumerata, inter Codices MSS. Holſtenianos, in Biblioth. Urbis Hamburgenſis Publica, olim ſe mihi obtulerunt. Salluſtii, Philoſophi, non Platonici, ſed Cynici, unicum tantum exſtat *de Diis & Mundo opuſculum*, Græce, cum Verſione Leonis Allatii, & Lucæ Holſtenii *Obſervationibus*, a Gabr. Naudæo Romæ an. 1638. *in* 8. editum, Lugd. Bat. an. 1639. *in* 12 recuſum, & tandem a Thoma Galeo *Opuſculis Veterum Mythologicis*, *Ethicis & Phyſicis*, Cantabr. an. 1671. ac denuo Amſtelod. an. 1688. (*in* 8.), a ſe publicatis, inſertum.

***Ad Cap. VII.* §. 11.** *Pro Philonis Judæi Platoniſmo*, Exercitationem, adverſus Ioh. Ionſii *Cap. IV. Libri III. de Scr. Hiſt. Philoſ.* peculiarem Lipſiæ an. 1693. *in* 4. edidit Ioh. Alb. Fabricius, Gymn. Hamb. nunc Profeſſor.

***Ad Cap. VII.* §. 12.** Mich. Pſelli *de Operatione Dæmonum* Dialogus, cum Gilb. Gaulmini Verſione & Notis, noviſſime a Dan. Haſenmüllero, Prof. Kilonienſi, an. 1688. Kilonii *in* 12. eſt recenſitus. Verum Editionem hanc, & Textum Pſelli, & *Notas* Gaulmini, mendis deformaſſe plurimis, recte jam monuit Ioh. Clericus *T. XV. Biblioth. Univerſ. Hiſtorica*, Gallice editæ, *M. Oct. A.* 1689 *p.* 117. 118.

***Ad Cap. VII.* §. 16.** Ioh. Franc. Picus perperam hic Ioh. Pici Frater appellatur, cum Nepos ejus potius ex Fratre Galeotto fuerit, uti ipſemet in Vita Patrui, *Operibus* illius præfixa, teſtatur. *Libros* ejus *duos de ſtudio humanæ ac divinæ Philoſophiæ* Ioh. Franc. Buddeus, Prof. Acad. Halenſis πολυμαθέστατος, ſeorſim nuper, cum *Præfat.* ſua, Halæ Saxonum an. 1702. *in* 12. curavit recudi.

***Ad Cap. VII.* §. 17.** De Conciliatoribus Platonis & Ariſtotelis fuſius egit Ioh. Bapt. Röſchelius, Phyſ. Prof. VVitteb. in *Diſp. de Philoſophia Conciliatrice*, ed. VVitteb. 1691. *in* 4.

***Ad Cap. VII.* § 19.** Sandianum *de Origine Animæ* Libellum impugnavit etiam, poſt Thomaſium, D. Balth. Bebelius, Theologus tunc Argentinenſis, in *Exerc. adverſus Præexiſtentiam Animarum Humanarum, errorem Chriſtoph. Sandii & Anonymi cujusdam, novorum Origeniſtarum*, Argent. an. 1675. *in* 8. edita. Jac. Thomaſii Oratio, inter reliquas ejus *Orationes*, Lipſiæ an. 1683. *in* 8. junctim publicatas, *num.* 20. *p.* 457-495. eſt recuſa.

Ad Cap. VIII. §. 1. Ammonii *Vita Ariſtotelis* (quam alii Ioh. Philopono tribuunt), cum *Scholiis* Pet. Joh. Nunneſii, ſeorſim Helmſtadii an. 1666. *in* 4. eſt recuſa.

Ad Cap. IX. §. 7. De Euſtratii & Euſtathii ob Paronomaſiam confuſione, nec non *Commentariis in Ethica* & *Analytica Poſteriora* Euſtratio, Presb. circa an. 560. Conſtantinopolitano, per Caſim. Oudinum perperam tributis, Conf. *Homonymoſcopia* meæ *P. II. c.* 5. §. 3. *p.* 464. 465.

Ad Cap. X. §. 1. De Abennedin, Ibn Caſta, Aben Alhaſſi, Joh. Leone, aliisque Philoſophorum Arabum Biographis & Encomiaſtis Vernaculis, in *Apparatu ad Notitiam Reip. Literar. Geographicam,* fuſius dicetur. E Chriſtianis, de illorum Philoſophiæ Studiis, & philoſophandi ratione, conſuli poſſunt J. Henr. Hottingerus *in Biblioth. Orientali c.* 3. Sam. Schelgvigius *in Or. Inaug. de Philoſophia Turcica* (Dant. 1686. *in* 4.), Guſt. Peringerus *in Hiſtoria Linguæ & Eruditionis Arabum* (Upſal. 1694. *in* 8.), & *Hiſtoria Rationalis Philoſophiæ apud Arabes & Turcas,* in Acad. Halenſi, Præſide Ioh. Pet. Ludovico, an. 1699. ab Henr. Balth. Seelmanno, Stasfurdienſi, propoſita.

Ad Cap. X. §. 2. Ambroſii Leonis Nolani, *Caſtigationes in Averroem* revera Venetiis an. 1517. prodiiſſe, teſtis eſt Ioſ. Simlerus *in Biblioth. p.* 30. addens, *Librum* eas eſſe *magnum, ac totius Philoſophiæ Theſaurum, quosdam quaſi Commentarios in ſingulos Ariſtotelis Libros ordine* exhibentem.

Ad Cap. XI. §. 1. Non poſſum *h. l.* laude defraudare debita, quam, ingenti cum delectatione, per multos jam annos, volvi ac revolvi, Metaphraſin Librorum Boethii *de Conſolatione Philoſophiæ* Germanicam, longe elegantiſſimam, quæ ἀνωνύμως Solisbaci an. 1667. *in* 12 prodiit, Autorem vero agnoſcit Virum Illuſtrem, & omnigena eruditione famam adeptum jampridem immortalem, Chriſt. Knorrium a Roſenroth, Sileſium, Miniſtrum Aulæ Solisbacenſis principem. Hanc certe, tum ob Prærogativas alias haud vulgares, tum ob Metra Vernacula, Boethianis ferme ſuperiora, & nulli non Poetarum Germaniæ modernorum palmam venuſtatis ingenuoſæ, inque Autoris mente accurate exprimenda feliciſſimæ, dubiam reddituram, omnibus aliis *Boethii Verſionibus* cum Chr. Henr. Paſtelio (*in Obſervatt. in Periocham de Junonis calliditate Homericam p.* 480.) præferre nullus dubito.

Ad Cap. XI. §. 5. Apollinaris Offredi *Comment. in Lib. Ariſtotelis de Anima* impreſſum eſſe, teſtatur Ioſ. Simlerus *in Biblioth. p.* 57.

Ad Cap. XII. §. 3. Gaſſendi *Exercitationes contra Ariſtoteleos* Diſputationibus Elenchticis Roſtochii an. 1698. & ſeqq. impugnavit M. Henr. Aſcan. Engelke, de quibus, cum non legerim, judicium ferre nequeo.

Ad Cap. XIII. §. 1. Ad Tribechovii *de Doctoribus Scholaſticis Libro,* Gieſſæ an. 1566. *in* 4 edito, jungi merentur, quæ primas Doctrinæ Scholaſticorum Origines accuratius aliis veſtigant, Iac. Thomaſii *de Doctoribus Scholaſticis Latinis* Diſſertatiuncula, Lipſiæ an. 1676. *in* 4. excuſa, ac *Oratio XII. de Secta Nominalium.*

Ad Cap. XIII. §. 8. Ioh. Gerſoni Opuſcula *de diſcernendis veris Viſionibus a falſis, & probatione Spirituum,* occaſione Controverſiæ de Revelationibus Aſſeburgianis, auſpiciis Rud. Auguſti, Ducis Brunſvic, Helmſtadii an. 1692. *in* 8. ab Hermanno ab Hardt, Profeſſore celeberrimo, denuo ſunt edita.

Ad Cap. XIII. §. 9. Ioh. Major, Hadingtonienſis Scotus, Th. D. Pariſiis an. 1528. ſuperſtes & *Commentarii in Lib. Sentent.* & *Hiſtoriæ Britannicæ,* Autor eſt. V. Simleri *Biblioth. p.* 393. Bellarm. *de Scr. Eccl. p.* 307. Labbeum *de iisdem, T. I p.* 591. Voſſii *L.* 3 *de Hiſt. Lat.* P. I. c. 13. *p.* 687.

Ad Cap. XIV. §. 1. De Petro Comeſtore nonnulla hic minus accurate traduntur. Non ſolet *in Philoſophia,* ſed *Hiſtoria Scholaſtica, Magiſter* ſalutari, nec Agnomen obtinuit *Comeſto-*

Digitized by Google

ſtoris, quod omnes devoraverit Scholaſticos, ſed potius (quæ verba ſunt Joh. Trithemii, a Georg. Calixto, *in Tr. de Autorit. S. Scripturæ P. II. §. 78. p. 142.* aliisque repetita), *quod Scripturarum autoritates, in ſuis Sermonibus & Opuſculis, crebrius allegaret, quas in ventrem memoriæ manducando repoſuiſſet.* Aliter ad Agnomen hoc alluditur in Epitaphio ejus ſequenti, quod, teſte Franc. Svvertio *in Deliciis Orbis Chriſtiani p. 789.* in Æde S. Victoris Pariſienſi legitur:

> *Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comeſtor*
> *Nunc comedor. Vivus docui, nec ceſſo docere*
> *Mortuus, ut dicat, qui me videt incineratum:*
> *Quod ſumus iſte fuit, erimus quandoque, quod hic eſt.*

Ad Cap. XIV. §. 6. De Durandi a S. Portiano confuſione cum Guilh. Duranto, aliisque Ὁμωνύμοις, plura invenies in *Homonymoſcopia* noſtra, *P. II. c. 6. §. 33. p. 556. 557.*

Ad Cap. XIV. §. 7. De Scholaſticorum Titulis, ſive Agnominibus Hyperbolicis, plura congeſſimus in Homonymoſcopia, *P. III. cap. V. §. 10. 11. 12. p. 878 - 884.* Conferatur de iisdem Adr. Bailetus, *T. I. des Jugemens des Scavans, P. I. cap. 5. p. 204 - 217.* in rationes etiam Agnominum, Scholaſticis potioribus impoſitorum, inquirens.

Ad Cap. XIV §. 17. Petrum hunc Hiſpanum, Ulyſipponenſem, ex Epiſcopo Tuſculano an. 1276. Romanum eſſe factum Pontificem, & Johannis XIX. (XXI. Vel. XXII juxta alios) nomen aſſumpſiſſe, octimeſtri autem ſpatio ab electione vix elapſo obiiſſe, extra dubitationis aleam eſt poſitum, & Hiſtoriæ Pontificum Scriptores univerſi teſtantur. E quibus ſolum jam allego Lud. Jacobum a S. Carolo *Lib. I. Biblioth. Pontificia p. 137.* quod de ſcriptis ejus plura, quam alii, congeſſerit.

Ad. Cap. XIV. §. 18. Dominicus de Flandria, teſte Simlero *in Biblioth. p. 173.* circa A. C. 1512. floruit, nec proinde Joh. Capreoli, quem A. 1415. vixiſſe ex eodem (*p. 352.*) & Trithemio conſtat, fuit æqualis, ſed integro ferme ſeculo recentior.

Ad Cap. XIV. §. 27. Jac. Granadi in *Summam* Thomæ *Tomi Quartus & Quintus, Primam Secunda* abſolventes, & *Sextus ad Secundam Secundæ de Virtutibus Theologicis*, Hiſpali an. 1631. *in fol.* prodierunt. Secuti ſunt hos Septimus & Octavus in *Partem Tertiam.* V. Nathan. Sothvvelli *Biblioth. Jeſuiticam p. 367. 368.*

Ad Cap. XIV. §. 30. Pauli Vallii *Tomos VIII.* reliquos in univerſam Philoſophiam, mors illius, Peruſii eodem, quo priores duo prodierunt, an. 1622. defuncti, intervertit. V. Nathan. Sothvvelli *Biblioth. Jeſuit p. 654 655.*

Ad Cap. XIV. §. 34. Rob. de Sorbona, Canonicus Sveſſionenſis & Pariſienſis, Ludovicoque IX, R. Gall. a Confeſſionibus, Sorbonæ Pariſienſis medio Sec. XIII. Fundator, ipſe etiam nonnulla(quæ Autorem noſtrum latuiſſe videntur) ſcripſit, *Opuſcula* ſc. duo de *Conſcientia & Confeſſione*, nec non *Iter ad Paradiſum*, *Bibliotheca Patrum Pariſienſis* a Marg Bignæo an. 1589. denuo publicatæ, *Tom. V.* noviſſimæ autem *Lugdunenſis Tomo XXV.* obvia.

Ad Cap. XIV §. 40. Pet. Hurtadi de Mendoza *Commentarios in univerſam Philoſophiam*, ſexto minimum recuſos, poſterioribus Editionibus, ab an. 1624. auctiores & correctiores prodiiſſe, tradit Sothvvellus *in Biblioth. Jeſuit. p 677.*

Ad Cap. XIV. §. 42. Inter *Opera* Gabr. Vasquezii, *Tomis X.* Lugduni an. 1620. *in fol.* alibique junctim edita, VII. etiam occurrunt *Opuſcula Moralia*, *ad Secundam Secundæ D. Thomæ ſpectantia.* V. Sothvvelli *Biblioth. Jeſuit. p. 272.*

Ad Cap. XV. §. 4. Nathaneelis Carpentarii *Philoſophia Libera, triplici Exercitationum Decade propoſita, in qua, adverſus hujus temporis Philoſophos, Dogmata quædam nova diſcutiuntur*, prodiit Londini an. 1672. *in 8.*

Ad Cap. XV. §. 5. Deſiderius Morhoſii, de Vitæ Carteſii Hiſtoria fuſius atque accuratius exponen-

ponenda, ſatisfactum jam eſt ab Adr. Baileto, Biblioth. Lamoignianæ Pariſienſis præfecto, cujus Opus de iſta Gallicum prolixum, ſub Tit: *La Vie de Mr. des Cartes*, Lutetiæ an. 1691. *in* 4. Tomis duobus, prodiit. Σκιαγραφίαν ejus Encomiaſticam, præter alios Ephemeridum Anni 1692. Literariarum Scriptores, Lipſienſes, *in Actis Erud. A.* 1692. *M. Jun. p.* 281 - 291. exhibuerunt. Publicata eſt, biennio poſt, ab eodem Autore, Pariſiis an. 1693. *in* 12. Operis hujus ſui majoris Epitome, Compendiariam Vitæ Carteſii ſiſtens Hiſtoriam, & hoc inſignita Titulo: *La Vie de Mr. des Chartes, contenant l'Hiſtoire de ſa Philoſophie, & de ſes autres Ouvrages, & auſſi ce qui luy eſt arrivé de plus remarquable, pendant le cours de ſa Vie.*

Ad Cap. XV. §. 6. Præter Theologos Reformatos, quorum plurimi, contra Carteſium & Carteſianos, ſuos ſtrinxere calamos, e Lutheranis eos impugnarunt Valent. Alberti, Theologus Lipſienſis, *in Diſp. Inaugural. de Carteſianiſmo & Coccejaniſmo, Belgio moleſtis, quæ* Διπλοῦν Κάππα inſcribitur, Lipſiæ an. 1678. *in* 4. edita, & Joh. Ad. Oſiander, Acad. Tubing. Cancellarius, *in conſiderationum in Dogmata Carteſianorum Theologica Collegio*, Tubingæ an. 1684. *in* 8. publicato. E Pontificiis autem contra eosdem inſurrexit Pet. Dan. Huetius, Epiſc. Abrincenſis in Gallia, *in Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*, Pariſiis an. 1689. *in* 12 publicata, & an. ſequ. 1690. Helmſtadii *in* 4. curante Henr. Meibomio Jun. recuſa. Cui tamen, e Carteſianis modernis, D. Andr. Petermannus, Med. Prof. Lipſ. *Vindicationem Philoſophiæ Carteſianæ*, & Joh. Eberh. Schvvelingius, Prof. Bremenſis, *Exercitationes Cathedrarias*, an. 1690. Joh. Schotanus autem, Philoſophus Franequeranus, *Exetaſin Cenſuræ Huetianæ*, an. 1691. editam, repoſuerunt. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Jan. an.* 1990. *p.* 8 - 17. *& M. Sept. an.* 1691. *p.* 431 - 435. Gallico, eidem Scripto reſpondit Pet. Silvanus Regis Paris. an. 1691. *in* 12.

Ad Cap. XV. §. 8. Quæ noviſſime Amſtelod. an. 1701. *in* 4. prodiit, Collectio *Opuſculorum* Carteſii *Poſthumorum*, Phyſicorum & Mathematicorum, partim *Gallice*, *partim Latine*, ſcriptorum, præter *Diſſ. de Lumine, & aliis Objectis ſenſuum Primariis* (Fragmentum *Tractatus de Mundo*, ab Autore ſuppreſſi) & *Explicationem Macchinarum Mechanicam*, jam ante editas, *Regulas ad directionem Ingenii, Inquiſitionem Veritatis per Lumen Naturale, Primas cogitationes circa Generationem Animalium, & de Saporibus, Excerptaque e MSS. Algebraicis*, hactenus ἀνέκδοτα, uno Faſce complectitur. De ſingulis V. Recenſum hujus Sylloges, *in Actis Erud. Lipſ. M. Dec. an.* 1701. *p.* 532 - 543.

Ad Cap. XV. §. 9. Præter *Syſtema Philoſophicum Generale* Gallicum, Franc Bayle, Med. D. & Prof. Toloſanus, Latine, triennio abhinc, Toloſæ an. 1700. *in* 4. Tomis Tribus, *Inſtitutiones Phyſicas, ad Uſum Scholarum*, publicavit, de quarum Methodo, Hypotheſibus & Dogmatis, tum alii Ephemeridum Literariarum Scriptores moderni, tum Lipſienſes, *in Actis Erud. an.* 1702. *M. Sept. p.* 387 - 391. *& M. Oct. p.* 452 - 457. *poſſunt conſuli.*

Ad Cap. XV. § 15. *Vita Thomæ Hobbeſii* ἀνώνυμος prodiit *Carolopoli, apud Eleutherium Anglicum, ſub ſigno Veritatis*, an. 1681. *in* 12. Autorem, qui Nominis ſui Literas initiales R. B. præfationi ſubjecit, non alium eſſe credo, quam Radulphum Bathurſt, Collegii Trinit. Oxonienſis Socium, cujus in laudem Hobbeſii, ac Libelli ejus *de Natura Hominis.* Jambi elegantes, una cum Abrah. Covvlæi Carmine ſimili Anglico, *Vitæ* huic ſunt præfixi.

HYPO-

Digitized by Google

HYPOMNEMATA
AD
TOMI II.
SIVE
POLYHISTORIS PHILOSOPHICI;
LIBRI SECVNDI,
VEL
POLYHISTORIS PHYSICI,
PARTEM I.

Ad Cap. I. §. 12. Operis de Muſæorum Naturalium Hiſtoria Germanica a D. Joh. Dan. Majore promiſſi, & Tractatus plures quam 30. complexuri, Tractatus quatuor tantum priores Kilonii an. 1674. & 1675. *in fol.* prodierunt, Primus ſc. Generalis (Unvorgreiffliches Bedencken von Kunſt- und Naturalien-Kammern ingemein) / Mich. Bernh. Valentini *Muſæo Muſæorum*, mox laudando, nuper etiam adjectus, & tres ſpeciales de Muſæis, 1. Americanis & Aſiaticis, 2. Africanis, Conſtantinopolitanis, Melitenſibus ac Siculis, 3. Neapolitanis, & Antiquioribus Romanis. Reliquos, a Gunth. Chr. Schelhammero (*in Additt. ad Conringii Introduct. in Art. Med. p.* 294), aliisque, publice, ſed fruſtra hactenus, efflagitatos, an Autor abſolverit, dubito. Extant & Ejusdem *Bibliotheca ſine Libris*, Schediaſma aliquot quaternionum exiguum, *ἀνωνύμως*, ſine Loci Temporisque mentione, editum, in quo itidem de Rerum Naturalium Muſæis, eorumque uſu multiplici, diſſerit, nec non Poema ejusdem Argumenti vernaculum, Kilonii an. 1679 *in fol.* (ſub Tit. Groſſer Reichthum / zuſammen gebracht aus den meiſten Theilen der Welt / oder Poetiſcher Interims-Diſcours von Kunſt- und Naturalien-Kammern) editum, & Dav. Schelhammero, Biblioth. poſtea Hamburgenſis Præfecto, inſcriptum. Moliebatur Schelhammerus ille Opus, quale a Morhoſio *h. l.* deſideratur, de Subjectis Naturæ rarioribus, in Muſæis, alibique, obviis, Phyſico-Hiſtoricum Germanicum; cujus ὕλην MStam, e variis Muſæorum Deſcriptionibus & Itinerariis congeſtam, J. Dan. Major, modo allegatus, multis quidem & Hyperbolicis, *in Præfat.* ſua, extollit laudibus, Amico forte, a quo Muſæum ſuum haud parum eſſe locupletum fatetur, hoc pacto gratiam relaturus, ego autem, qui eandem ſæpius inſpexi, curioſo hujus Seculi genio ſatisfacturam eſſe, præſertim cum Autor ejus judicio haud admodum valeret, perſuadere mihi vix potui. Noviſſime, hoc ipſo Anno 1704. ſimile Opus, Lingua Germanica, Francofurti *in fol.* a Mich. Bernh. Valentino, Prof. Acad. Gieſſenſis Medico, eſt publicatum, ſub Tit. *Muſæi Muſæorum* ſive der vollſtändigen Schaubühne aller *Materialien* und *Specereyen*. Cujus, mihi donum viſi, Recenſum exhibent *Acta Eruditorum Lipſienſia*, *M. Aug.* an. 1704. *p.* 363. 364.

Ad Cap. I. §. 13. Thomæ Sprathii, Epiſcopi jam ab A. 1684. Roffenſis, *Hiſtoria Societatis Regiæ*, ante biennium, Anglice, ſed nulla ſui parte auctior, Londini an. 1702. *in* 4. eſt recuſa. *Σκιαγραφίαν* ejus etiam invenies in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos. M. Jul. A.* 1667, *p.* 407-411, *Edit. Lipſ. Actis Erud. Lipſ. M. Mart. A.* 1702. *p.* 104-109. & Chr.

Chr. Junckeri *Tr. de Diariis Erud. p.* 17. 18. Oppoſuit illi Henr. Stubbe *Specimen of ſome Animadverſions upon the Hiſtory of the Royal Society*, editum Lond. a. 1670. *in 4to.*

Ad Cap. I. §. 14. De Arte hac ſurdos informandi, ejusque Scriptoribus, fuſius diſſeruit Morhoſius *in Diſſ. de Paradoxis Senſuum, c.* 3. *p.* 19. 20. & *L.* 2. *Polyhiſt. Lit c.* 3. *pag* 335-339. Addendus eſt iſtis Scriptoribus Joh. Conr. Ammannus, Schafshuſia Helvetius, Med. D. qui non ſolum *Surdum Loquentem, ſeu Methodum, qua, qui ſurdus natus eſt, loqui diſcere poſſit*, Amſtelodam. 1692. *in* 12. Latine, ac Harlemi Belgice, edidit, in Chr. Thomaſii *Hiſtoria Sapientiæ & Stultitiæ, M. Nov. A.* 1693. *p.* 180-224. Latine recuſam, ſed & in Eſtera Kolartia, Petri Kolarti, Mercatoris Harlemenſis (cui Opuſculum ejus eſt inſcriptum,) Filia, a Nativitate ſurda, legere pariter atque loqui a ſe edocta, Methodum iſtam in praxin feliciter deduxit. V. Pet. Rabi *Biblioth. Europæam*, Belgice editam, *M. Sept. & Octob. a.* 1692. & VVilh. Ern. Tenzelii *Dialogos Menſtruos, M. Jan. A.* 1693. *p.* 37-56.

Ad Cap. I. §. 15. Cum iis, quæ *h. l.* & *ſeq. §.* 16. de Societatibus Eruditorum afferuntur, in Naturæ occupatis Scrutinio, conferri poſſunt, quæ *T. I. Polyhiſt. L. I. c.* 14. de iisdem jam ſunt obſervata, de Actis & Obſervationibus illarum, quæ ejusdem Libri *c.* 16. *pag.* 180. 181. 182. breviter ſunt monita, & Supplementum longe uberrimum, cui capiendo Hypomnemata noſtra non ſufficiunt, e Chr. Junckeri *Schediaſmate de Ephemeridibus ſive Diariis Eruditorum Hiſtorico*, Lipſiæ a. 1692. *in* 12. publicato, aliisque Scriptoribus nuperis, deſiderant. Fallitur vero Autor, dum *h. l.* Thomæ Sprathii ſecutus Autoritatem, Academiam Francicam, ad Gallicæ Linguæ culturam, Card. Richelii auſpiciis, erectam, ad ſtudium rerum naturalium, a Gallis, Anglos æmulantibus, translatam eſſe perhibet. Francica enim iſta, etiamnum ſuperſtes, nunquam alia, quam Linguæ Gallicæ & Literarum elegantiorum ſtudia, excoluit. Quæ vero circa res Naturales occupatur, Academica Scientiarum & Artium Regia, a Ludov. XIV. Rege a. 1666. excitata, ab iſta plane eſt diverſa. *De Scriptoribus Hiſtoriæ* illius, Joh. Baptiſt. Hamelio & Fontenellio, ad *T. I. L. I. c.* 14. *p.* 149. *jam nonnulla* attuſimus.

Ad Cap. II. §. 6. Nicol. Fabr. Peireſcii *Epiſtolarum* Editionem Galli propediem a ſe jubent expectari, uti e Novis Literariis, vel Jac. Bernhardi, vel Jeſuitarum Trevorienſium, haud ita pridem ſum edoctus.

Ad Cap. II. §. 7. Germanicam Hodoeporicorum Monconyſii Verſionem dedit M. Chriſt. Junckerus, Gymn. Schleuſing. Conrector, excuſam Auguſtæ a. 1696. *in 4to.*

Ad Cap. II § 9. De Academia Lyncæorum, & Principe Cæſio, ejus Fundatore, fuſius jam diſſeruit Noſter *T. I. Polyhiſt. Lib. I. c.* 14. *p.* 142 143. 144. Ubi recte monuit, incertum eſſe, an Fundatio ejus Federico Cæſio Parenti, pro quo Aug. Favoritus & Joh. Dan. Major, an vero Angelo Filio, pro quo Erythræus, ipſeque & Henn. VVittenius, hunc ſecuti, militant, debeatur. Conferri quoque poſſunt, quæ nos hac de lite obſervavimus *in Homonymoſcopia, P. III. c.* 7. *§.* 22. *p.* 657. 658. 659.

Ad Cap III §. 5. Confer cum *h. l.* quæ, de Comenii & Bayeri Principiis & Dogmatis Phyſicis, *Lib. præced.* l. *c.* 15. *§.* 18. & 19. jam ſunt allata.

Ad Cap. III. §. 8. De Jac. Böhmio confer judicium Autoris *T. I. L. I. c.* 10. *p.* 94. & ad locum iſtum annotata.

Ad Cap. IV. §. 1. Herm. Conringii *Libris II. de Medicina Hermetica*, Helmſtadii a. 1648. *in 4to* primum editis, quibus Chymicorum Doctrina, rigidiori ſubjecta examini, una cum Ægyptiorum Medicina & Sapientia omni, tantum non explodebatur, Olaus Borrichius, Chymicorum noſtræ ætatis doctiſſimus, juſſu Frideric. III. Daniæ Regis, *Diſſ.* oppoſuit *de Ortu & Progreſſu Chemiæ*, Hafniæ anno 1668. *in 4to* excuſam. Ad quam cum Conringius *in Apolo-*

getico

getico brevi, iteratæ Operis ſui Editioni, quæ Helmſtadii anno 1669. *in 4to* auctior pariter atque emendatior prodiit, adjecto, reſpondiſſet, Borrichius, quinquennio poſt, *Hermetis, Ægyptiorum & Chemicorum, Sapientiam, ab Herm. Conringii Animadverſionibus vindicatam*, prolixiori Opere, Hafniæ anno 1674. *in 4to* impreſſo, & in duos itidem Libros diviſo, juris fecit publici.

Ad Cap. IV. §. 4. Mich. Maieri, Holſati, Archiatri Cæſarei & Haſſiaci, *Arcana Arcanorum, h. e. Hieroglyphica Ægyptio-Græca, VI. Libris expoſita*, ſine loci & anni (quem tamen 1614. fuiſſe e *Nundinali* ejus didici *Catalogo*) mentione, *in 4to* prodierunt. Qui & idem Argumentum, diverſa licet Methodo, denuo pertractavit, *in Tr. de Theoſophia Ægyptiorum, ut antiquiſſima, ſic abdita & Sacra*, cujus MStum αὐτόγραφον in Bibliothec. Acad. Lipſ. Paulina ſupereſſe, Actorum Orbis Eruditi Lipſienſium Collectores, plura de eodem referentes, *M. Jul.* A. 1687. *p.* 393. 394. nos edocuerunt, Editionem etiam, Morhofii hortatu, uti ipſemet mihi retulit, moliti.

Ad Cap. IV. §. 5. De Hermete complura jam olim a nobis ſunt monita, ſimulque Index Autorum aliorum, de illo conſulendorum, exhibitus, *in Homonymoſcopia, P. II, cap. 2. §. 16. pag.* 155-159.

Ad Cap. V. §. 3. Veterum *de Ovo Mundano* Sententias Diſſ. peculiari, Præſide Ioh. Andr. Schmidio Ienæ a. 1693. habita, erudite expoſuit M. Gotfr. Tenzelius, Arnſtadienſis.

Ad Cap. V. §. 6. De Indorum Philoſophia, ejusque Scriptoribus, conferantur, quæ ab Autore *Lib. præced. l. c. I. §.* 10. 11. ſunt dicta, & a nobis ad locum iſtum monita.

Ad Cap. VI §. 1. Conferendum eſt cum hoc Capite *Secundum Libri I. præcedentis*, de Philoſophia itidem agens Pythagorica.

Ad Cap. VII. §. 4. De Philoſophia Democriti & Epicuri dictum etiam jam eſt *Libri I. præced. Cap. Vto*, cum hoc præſenti conferendo.

Ad Cap. VIII. §. 1. Confer. cum hoc præcedentis *Libri I. Caput IV, de Philoſophia Stoica.*

Ad Cap. IX. §. 1. De Scepticis, & illorum Philoſophia, conferatur præcedentis *Libri I. Caput VI.*

Ad Cap. X. §. 1. Hiſtoriam & Examen Sententiæ de Aqua rerum omnium Principio novantiquæ invenies etiam in Ad. Rechenbergii *Philoſophemate, an Aqua tantum ſit omnium Corporum Materia & Principium primum?* Lipſiæ anno 1676. *in 4to* edito, & in Morhofii ipſius *Epiſt. de Transmut. Metallorum p.* 12-28.

Ad Cap. X. §. 4. De Anaximene, ejusque Philoſophia, Diſſ. ni fallor, peculiari, Ienæ edita, fuſe diſſeruit celeberrimus Philoſophus pariter atque Theologus, Ioh. Andr. Schmidius. Heracliti Dogmata Phyſica proponunt, & eleganter illuſtrant, Gotfr. Olearii, L. Gr. Prof. Lipſ. Diſſertt. duæ, altera *de Principio rerum Naturalium ex mente Heracliti*, anno 1697. altera vero *de Rerum Naturalium Geneſi, ex mente ejusdem*, anno 1702. Lipſiæ publicata.

Ad Cap. XI. §. 1. Cum hoc Capite conferatur præcedentis *Libri I. Septimum, de Philoſophia Platonica.*

Ad Cap. XI. §. 7. Quæ pro Animæ Mundi exiſtentia Autor, Chymiæ Secretioris, tantopere ſibi dilectæ, Myſtas ſecutus, & ab iſtis in devia ſubinde abductus, fuſe, licet aliis modeſtius, diſſerit, pauciſſimis haud dubie probabuntur, & maximam partem dudum a multis ſunt confutata. E quibus ſolum indicaſſe jam ſufficiat Ad. Rechenbergium, Theologum Lipſienſium, Argumentum iſtud ex profeſſo, in *Diſſ. de Anima Mundi*, Lipſiæ anno 1678. edita, perſecutum, De Anima Mundi Stoicorum, Deo ipſo, ejusque differentia a Platonica,

tonica, *Diatribe* legatur Iacob. Thomaſii accuratiſſima, *in Diſſertatt. Stoicis, tom.* 14. *pag.* 177 - 227.

Ad Cap. XII § 1. Cum hoc Capite hoc capite conferenda ſunt *Libri praced. Primi* Capita ſex integra. VIII. ſcil. *de Philoſophia Ariſtotelica*, IX. X. & XI. *de Ariſtotelis Interpretibus*, XII. *de ejusdem Impugnatoribus*, & XIII. ac XIV. *de Doctoribus Scholaſticis*.

Ad Cap. XIII. § 2. De Bernhardino Teleſio, ejusque Hypotheſibus Phyſicis, confer *Tomi hujus Secundi Lib.* I. *cap.* 15. § 2.

Ad Cap. XIV. § 1. De Patritio Confer *T.* II. *L.* I. *c.* 8. § 3. & 4. *ac c.* 15. § 2.

Ad Cap. XIV. § 2. De Cardano Conf. *T.* II. *Lib.* I. *c.* 15. § 3.

Ad Cap XIV. § 3. De Campanella Conf. *T.* II. *Lib.* I. *c.* 12. § 4.

Ad Cap XV. § 1. De Iordano Bruno, & modernis Pluralitatis Mundorum Defenſoribus, Conf. *Tom.* II. *Lib.* I. *c.* 5. § 6. & iſtic annotata.

Ad Cap XV. § 2. De Dav. Gorlæo Conf. *T.* II. *L.* I. *c.* 12. § 5.

Ad Cap. XV. § 3. De Nathan. Carpentario Conf. *T* II. *L.* I. *c.* 15. § 4.

Ad Cap. XV. § 4. De Hobbeſio Confer *T.* II. *Lib.* I. *c.* 15. § 13. 14. 15.

Ad Cap. XVI. § 1. De Paracelſo, ejusque Philoſophia & Medicina, Confer *Tom.* II. *Lib.* I. *c.* 15. § 16.

Ad Cap. XVI. § 5. De MSStis Chymicis Græcis Vetuſtis, etiamnum reliquis, Autor *T.* I. *Lib.* I. *cap. XI.* prolixius diſſeruit. De Herm. Conringii & Ol. Borrichii *Scriptis* de Chemia contrariis paulo ante, *ad Lib. hujus Cap.* IV. § 1. quædam ſunt annotata.

Ad Cap. XVII. § 1. De Renato Carteſio, ejusque Doctrina & Secta Philoſophica, Confer *T.* II. *Lib* I. *c.* 15. § 5 - 12.

Ad Cap. XVII. § 5. Quo jure Gvilh. Gilbertus, *Cap. XV.* § 7. inter Novatores relatus, Commentatoribus Carteſii accenſeatur, anno 1596 demum nati, cum diu ante hunc inclaruerit, & Opus ſuum *de Magnete* anno jam 1600. Londini ediderit, *non video.*

HYPOMNEMATA
ad
TOMI II. LIBRI SECUNDI,
ſive
POLYHISTORIS-PHYSICI
PARTEM SECUNDAM SPECIALEM.

Ad Cap I. § 8. De *Morgana*, Phaſmate æſtivo, quod ad Fretum Siculum, prope Rhegium; Calabriæ Oppidum, media æſtate crebro ſpectatur, & Theatrum quoddam rerum plurimarum atque diverſiſſimarum, mira varietate ac viciſſitudine ſibi invicem ſuccedentium, in aere vaporoſo exhibet, conſulantur Athan. Kircherus (in repercuſſionem umbraticam illorum, quæ in terris exſtant aut geruntur, cauſam ejus referens) *in Arte Magna Lucis & Umbræ, Lib. X.* P. II. *c.* 1. &, qui hunc allegat, Ioh. Chriſtoph. Becmannus *in Hiſtoria Orbis Terrarum Parte* I. *Geographica, c.* 3. *p* 34.

Ad Cap. II. § 5. Mart. Schookii *Fabula Hamelenſi* (ita enim is Librum ſuum appellat, M. Sam. Erichii, Scholæ Hamelenſis Rectoris, *Exodo Hamelenſi*, Germanice, ad Narrationis vulgatæ veritatem aſſerendam, anno *1655.* Hannoveræ *in 8vo* editæ, Groningæ anno 1661. oppoſitum) M. Theod. Kirchmayerus, Ord. Philoſ. VViteb. Adjunctus, *Hiſtoriam* VVitebergæ an. 1671. *(in 4to)* repoſuit *Hamelenſem*, ſeu *Diſſ. de Inauſpicato Libererum Hamelenſium*

ſium Egreſſu, nec multo poſt Franc. VVörgerus, Eccleſiaſtes Lubec. *Hiſtoriam Hamelenſem contra M Schookii fabulam Hamtlenſem defenſam*, Hamb. an. 1683. *in* 12. De Homunculis Scotiæ, ſive Angliæ Occidentalis, Subterraneis Guilh. Neubrigenſis (*Lib. I. Hiſt. Angl. c. 27.*) Narrationem, addito judicio ſuo, recitat Athan. Kircherus, *in Mundo Subterr. L. 8. c. 3.* & ex iſto repetit J. Chriſtoph. Becmannus *in Hiſt. Orbis Terr. P. I. Geographica c. 9. p. 207-212.*

Ad Cap. II. §. 7. Adamum Androgynum fuiſſe, & facultate abſque conjuge generandi præditum, noviſſime docuit (*in præf. Libri de Novo Cœlo & Nova terra Gallici, A. 1679.* editi), & Viſione id ſibi cœlica revelatum eſſe jactavit, Antonia Bourignonia, notata, ob fanaticum hoc delirium, a Pet. Bælio *T. I. Dictionarii Hiſtorico-Critici, P. I p. 94 95.* Et aliis Adverſariis, Jacobum etiam Böhmium, tanquam illi (*in Myſt. Magno, c. 18. & in Lib. de triplici Vita c. 6.*) ὁμόψηφος culpantibus.

Ad Cap. V. §. 4. Grauntii Exemplum, laudabili inſtituto, in Germania imitati ſunt Collegæ Academiæ Naturæ Curioſorum Uratislavienſes, qui *Hiſtoriam Morborum*, in Civitate ſua ſingulis annis graſſatorum, Ægrorumque iſtis correptorum ac mortuorum, an. 1699. inchoatam, ad præſentem usque, quotannis continuarunt.

Ad Cap. V. §. 4. Præter Beverovicianam Schediasmatum *de Termino Vitæ* Syllogen, alia etiam Lipſiæ an. 1691. *in* 8. curante Hieron. Dicelio, Prof. Publ. prodiit, in qua Dan. Henrici, Theologi Lipſienſis, Liber de Argumento iſto integer, aliorumque Theologorum Lutheranorum, Æg. Hunnii, Joh. Majoris, Balth. Menzeri, Juſti Feurbornii & Joh. Guilh. Bajeri, de eodem Diſſertationes, junctim exhibentur.

Ad Cap. VI. §. 6. Joh. Alph. Borelli, Neopolitani, Acad. Piſanæ Mathematici, *Tractatum de Vi Perſecutionis*, Bononiæ an. 1667. *in* 4. editum, &, cum *Reſponſionibus ad animadverſiones Stephani de Angelis*, auctiorem Leidæ an. 1686. *in* 4. recuſum, *Librumque de Motionibus Naturalibus, a gravitate pendentibus*, Regiojulii an. 1670. & Leidæ an. 1686. *in* 4. impreſſum, excepit tandem *Opus de Animalium Motu poſthumum* Bipartitum, Romæ An. 1680 & 1681. *in* 4. publicatum. Recenſus ſingulorum prolixiores quære in Ephemeridibus iſtorum, quibus lucem aſpexere, temporum Literariis, quarum Loca Corn. a Beughem, *in Conſp. I. Apparatus ad Hiſt. Liter. Noviſſ. p. 60. 61.* ſuggeret. Joach. Jungii *Phoranomica*, ſeu *Doctrina de Motu Locali*, cujus, etiamnum ineditæ, honorifica etiam mentio, in Henr. Oldenburgii *Tranſact. Philoſ. Soc. Angl. M. Apr. A. 1669. p. m. 148.* & G. G. Leibnitii *Theoria Motus abſtracti p. 33.* eſt injecta, Hamburgi an. 1688. ni fallor, *in* 4. curante Henr. Sivero, Prof. Gymnaſii Mathematico, & Autoris diſcipulo, prodiit, a Siveri autem ſucceſſore, Balth. Menzero, ibid. an. 1699. *in* 4. denuo eſt recenſita, & Joh. Ad. Taſſii *IV. Opuſculis Mathematicis* adjecta.

Ad Cap. VIII. §. 5. De Transfuſoria Medicina diu noſtra ætate eſſe diſceptatum, & ſcripta in utramque partem prodiiſſe plurima, nemo ignorat. Quæ cum omnia recenſeri Inſtituti ratio haut permittat, ſolam jam commendamus, quæ cæterorum nucleum, in folia pauciſſima contractum, exhibet, Joh. Chriſtoph. Sturmii, Philoſophi Acad. Altorfinæ eximii, *Diſſertationem de Transfuſi Sanguinis Hiſtoria, Methodo ac Artificio, Effectis item & Phænomenis*, Academicam, Altorffii an. 1676. *in* 4. excuſam. Cujus judicium de illa cum Morhofiano pene congruit.

Ad Cap. VIII. §. 6. Sententiam Morhofii, *in Principe Medico*, Roſtochii an. 1665. edito, & in *Volumine Diſſert.* Hamburgi an. 1699. recuſo, miraculoſas eſſe Regum Angliæ & Galliæ curationes arbitrati, refutandam ſibi ſumpſit D. Joh. Joach. Zentgrafius, Prof. Acad. Argent. Theologus, *in Biga Diſſertat. de Tactu Strumoſorum Regis Franciæ*, VVitteb. A. 1669. habitarum, *Diſp. II. §. 2. & ſeqq.* Ipſum etiam Autorem eandem mutaſſe, ex *h. l.* facile perſpicies. Narrationem de Valentino Greatreate, aliisque Medicis ſeculi elapſi θαυματουργοῖς, prolixio-

xiorem & accuratiorem, judicio de iisdem cordato illuſtratam, Joh Nicol. Pechlini, Conſiliarii & Archiatri Holſatici, nobis amiciſſimi, *Obſervationum Phyſico-Medicarum Liber* III. *num.* 31. & 32. *p.* 476-493. exhibet. Commendatur inter iſtos, nomine licet ſuppreſſo, & Ioh. Thamſenius, Ripenſis Cimber, Mercator in vicinia noſtra Huſenſis, ac dein Fridrichſtadienſis, qui Miraculis hujusmodi Medicis quamplurimis, circa an. 1681. inclaruit, Vir pius & honeſtus, cujus Hiſtoriam, Libello peculiari Vernaculo, Lipſiæ an. 1691. *in* 12. impreſſo, traditam, fuſius quoque repetiit Gotfr. Arnoldus, *in Opere Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & Hæreſeologicæ* Germanico, *T.* III. *c.* 24. *p.* 242. 243. & *T.* IV. *Sect.* III. *n.* 18. *p.* 775. 776. nec non in *Vitis Fidelium* Vernaculis, Halæ an. 1701. editis, *p.* 1091-1103.

Ad Cap. VIII. §. 11. Rob. Boylii Scripta *de Coſmicis rerum Qualitatibus, & Coſmicis Suſpicionibus,* h. l commendata, nec non *de Temperie Subterranearum & Submarinarum Regionum, Fundoque Maris,* Schediaſmata, *Introductioni ad Hiſtoriam Qualitatum Particularium* annexa, Anglice prodierunt Oxoniæ an. 1670. *in* 8vo, Latine autem (Interprete Morhoſio noſtro, qui Nomen tamen ſuum in Verſione iſta, uti, in *Prolegomenis Polyhiſtoris* hujus, a nobis jam eſt monitum, profiteri noluit) Hamburgi an. 1671. *in* 12.

Ad Cap. XII. §. 4. Sententiam Ioh. Hevelii de Ortu Cometarum ex Planetarum Effluviis, & perſpicue propoſuit, & adverſus Pet. Petitum (Cometas ſidera eſſe Semilucida, Stellis reliquis Ὁμοιούσια & coæva, ſed, certa demum Annorum Periodo abſoluta, viſui noſtro iterum iterumque obvia, ſtatuentem) egregie aſtruxit, Ioh. Chriſtoph. Sturmius in *Diſſ. Cometarum Naturam, Motum & Originem, ſecundum duas hodie Celebriores Ioh. Hevelii & P. Petiti Hypotheſes, declarante,* Altorfii an. 1681. *in* 4to edita. Quo Anno ibidem & altera Mathematici ejusdem Celeberrimi, &, in immenſa iſta Scriptorum de Cometis multitudine, unice a nobis jam commendandi, prodiit, huic jungenda, *an & quæ mala Cometa nuperus Terris, aut illaturus ipſemet influxu Phyſico, aut aliunde juſto Dei judicio inferenda portendere ſaltem & præſignificare credendus ſit, ea, qua Chriſtianum decet Philoſophum, libertate decernens,* & Κομητομαντείας vanitatem luculenter oſtendens. Quæ &, ex ipſis *Theologis,* Ioh. Olearium, S. Lit. in Acad. Lipſ. Profeſſorem, eodem Anno, *in Diſſ. de Mantice Cometica,* lectu digniſſima, Antagoniſtam invenit dexterrimum.

Ad Cap. XX. §. 6. Maris hyberno tempore congelati, & Glaciem, & Aquam glaciei proximam, dulcem eſſe, mediam modice tantum ſalſam, infimam autem, & fundo propiorem, adeo ſalſam, ut unus Cantharus, ſive IV. Libræ Romanæ iſtius Aquæ, igni appoſitæ, & in vaporem redactæ, Salis Marini Unciam unam, cum ſesquiſcrupulo, reliquerint, d. 6. Februar. A. CIↃ IↃC IIIC. in portu Kilonenſi, deprehendit Sam. Reyherus, Acad. Kilon. JCtus & Mathematicus. V. ejus Hiſtoriam elegantem *Novi ſui Experimenti de Aqua Marina Dulcedine,* in qua cauſam hujus Dulcedinis ab Aquæ compreſſione, & Salis gravitate, repetit, novasque rationes ſalis coquendi, & aquæ marinæ edulcorandæ, e Phænomeno hoc derivari poſſe oſtendit.

Ad Cap. XX. §. 9. Veros Nili Natales, in Regno Habeſſiniæ Gojam, Petrus Pays, Ieſuita, Teſtis αὐτόπτης, an. 1618. detexit, Gregorii autem Habeſſini, ac aliorum, ſuffragiis fuſius confirmavit Iobus Ludolphus in *Hiſtoria Æthiopica,* Francof. an. 1681. edita, *Lib. I. c. 7. & 8.* nec non in *Commentario* ad hanc *Hiſtoriam,* anno 1691. ibidem publicato. Charta ejus Æthiopiæ Chorographica, ab Arnoldo promiſſa, *Lib. I. Hiſt. Æthiopicæ,* modo memoratæ, *Cap. IV* eſt inſerta. Conf. de Nili, in regno Gojam, Fontibus brevius diſſerentem Ioh. Chriſtoph. Becmannum *in Hiſtoria Orbis Terrarum Geographica, cap. 3. P. 4. §. 16. p. 59. 60.*

Ad Cap. XXI. §. 5. Ejusdem cum Diſſert. a Morhoſio promiſſa, ſed non abſoluta, Argumenti Tractatum Phyſico-Hiſtoricum, ſub *Boreæ* Titulo edendum, expectari nunc a ſe jubet D. Otto Sperlingius Jun., Auguſtiſſimi Regis Daniæ Conſiliarius. VII. ejus Capitum argumenta V. *in Novis Literariis Lubecenſibus, M. Majo A.* 1703. *p.* 113.

Ad

Ad Cap. XXIV. §. 3. Sub *Mercurii Platonizantis* nomine delituit Mich. Praunius, J.V. D. Com. Pal. Cæſ & Marchionis Durlaco-Badenſis Conſil. Aulicus, qui eandem *Diſſ. de Cometis Malo Genio*, tum aliis Obſervationibus, tum judicio de Cometa Anni 1680. auctiorem, Nomine ſuo præfixo, Francof. A. 1682. *in* 12o, curtvit recuſi.

Ad Cap. XXVII. §. 2. *De Pluvia Prodigioſa* vide Differt. peculiarem D. Val. Alberti, Lipſiæ an. 1667. & 1674. editam; de Pluvia ſanguinea Joh. Chriſtoph. Becmannum, *in Diſſ. de Prodigiis ſanguinis* in Acad. ad Viadrum Francofurtana an. 1676. habita, *Cap. I.* Phœnomena ejus a Cauſis Naturalibus ſolerter derivantem; de rubris Papilionum Excrementis, an. 1608. in Gallia pro Pluvia habitis ſanguinea, Pet. Gaſſendi *Lib. II. de Vita Peireſcii p. m.* 66. 67.

Ad Cap XXVII. §. 5. De Reſuſcitatione Plantarum Jac. Gaffarellus egit *P. II. Curioſitatum Inauditarum, Cap. V.* § 9 *p.* 97. 98. 99. ſed ſolam Medici Poloni Hiſtoriam, e Quercetano, in patrocinium ejus, allegavit. Plura de eadem Collectanea exhibet Commentator Gaffarelli, Greg. Michaelis, *in Notis ad h. l. num.* 55. *p.* 249 - 253. Phænomenon Nemoris Lavendulæ, e Salibus ſuis reſuſcitati, D Joh. Dan. Major, Morhofii Collega, Kilonii M. Aug. an. 1676. in Vitris duobus, Experimento ſpectavit fortuito, & eodem Anno, *in Diſſ. de Ærumnis Gigantum, c.* 4. §. 47. 48. 49. fuſius deſcripſit, adjectis ejusdem Schematiſmo, ac Teraſtiche ſequenti:

En redit ex gemino nemoroſa Lavendula Vitro,
Quæ prius in terram verſa Salemque fuit.
Pulverulenta olim, ſic Corpora noſtra redibunt:
Et Salia arcana quid Deitatis habent.

Gottfr. Vogtio, Reſuſcitationem hanc impugnanti, reſponſum eſt ab Ol. Borrichio *in Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata, Lib. II. c.* 5. §. 9. *p.* 359 - 368. Ubi fuſius ejus veritatem aſtruit, ſed Plantarum tamen imagines tantum, non veras plantas, hoc Artificio Chemico exhiberi fatetur. Conferri de hoc etiam Argumento meretur Henr. Meibomii Jun. *Epiſtola* erudita ad Theoph. Spizelium, *de Chemicorum Artificiis, quæ a nonnullis Phænomenis Naturalibus, Reſurrectionem Mortuorum illuſtrantibus, adduntur*, Spizelii *Conſiderationi Corporis Glorioſi*, Noribergæ an. 1662. *in* 8. excuſæ, præfixa.

Ad Cap. XXVII. §. 9. Gothofr. Vogtius, Scholarum olim Güſtrovienſis & Hamburgenſis Rector, Albedinem Nivis realem non impugnavit, *in Curioſitatibus*, uti *h. l.* traditur, *Phyſicis*, Güſtrovii an. 1668. *in* 8. & Lipſiæ an. 1698. *in* 12. excuſis, ſed *Diſſertatione Philoſophica* contra illam peculiari & ſatis prolixa, quæ Roſtochii an. 1669. *in* 8. ſeorſim prodiit. De *Figura Nivis Sexangula* conferri etiam poteſt Joh. Kepleri, Mathematici Cæſarei, *Strena*, ſive *Diſſertatiuncula* ad Joh. Matth. VVackerum, in Caſp. Dornavii *Amphitheatro Sapientiæ Socraticæ Jocoſeriæ, Tom. I. p.* 751 - 757. recuſa.

Ad Cap. XXX. §. 2. Ad ea, quæ Autor, non *h. l.* ſolum, ſed & *in Epiſt. de Transmutatione Metallorum*, an. 1673. edita, *p.* 82. 83. adverſus Joh. Joach. Becheri de Argillæ in Ferrum Transmutatione ſententiam, diſputavit, nonnulla, niſi memoria me fallit, regeſta ſunt a Bechero *in Supplemento Phyſicæ ſubterraneæ Secundo*, an. 1678. publicato, & nuper cum ipſa *Phyſ. Subterr.* Halæ Sax. recuſa.

Ad Cap. XXXI. §. 5. D. Joh. Dan. Majoris, Prof. Medici Kilonienſis, *Diſſ.* quæ *h. l.* allegatur, *De Cancris & Serpentibus Petrefactis*, *ad D. Phil. Jac. Sachſium*, *Epiſtolica*, una cum Sachſii Reſponſoria *de Miranda Lapidum Natura*, Ienæ 1664. *in* 8. prodiit. Pollicetur in ea, & breviter *p.* 13. *ac ſeqq.* delineat, *Lithologiam*, ſive *Tr. de Corporibus Petrefactis* integrum, quem tamen abſolutum ab illo eſſe vix credo.

Ad Cap XXXIV. §. 2. Antonii Neri Artem Vitriariam, poſt Chriſtoph. Merettum, illuſtravit, novisque Inventis ſolerter auxit, Joh. Kunckelius, Chymicus haud ita pridem Germaniæ &

& Sveciæ, coævis pleriſque ſuperior, e Cimbria noſtra oriundus, cujus *Ars Vitriaria Experimentalis* (vollkommene Glaſſmacher-Kunſt) Germanico Idiomate Lipſiæ an 1679 in 4. edita, *Parte I.* Commentarium in Ant. Neri Libros, & Meretti *Notas*, Experimentalem luculentiſſimum, Parte II. duas experimentorum, ad Artem hanc, aliasque cognatas, ſpectantium, Centurias, in Appendice autem Hiſtoriam Gemmarum Naturalium, & quarundam Artificialium, nec non Margaritarum aliorumque ſimilium Naturæ Cimeliorum, Phyſicam exhibet.

Ad Cap. XXXVII. §. 2 Celare hic Lectores nolo, Autorem, qui *h. l.* Antimonium *Corpus eſſe Mercurio pene deſtitutum, aut admodum exiguum habere*, pronunciavit, ſententiam hanc ſuam poſtmodum retractaſſe, Verbis, quæ Codici, quo ipſemet uſus eſt, MSto ἀυτόχειρι ab eo in margine adjecta inveni, ſequentibus: *Hæc falſa ſunt; Copioſiſſimus in eo eſt Mercurius.* Utra e duabus hiſce Contradictoriis vera ſit, Chimici diſpiciant.

Ad Cap. XXXVII. §. 3. Uberius ſuam de Succino, ejusque Natalibus, Sententiam A. 1673. Autor expoſuit *in Epiſt. de Transmut. Metallorum, p. 49 - 53.* a Phil. Jac. Hartmanno, *Libro II. Hiſtoriæ Succini*, diverſis in locis, partim calculo ſuo approbatam, partim vero impugnatam.

Ad Cap. XXXVIII. §. 1. Guilh Clarckii *Hiſtoria Naturalis Nitri, ſive Diſcurſus Philoſophicus de Natura, Generatione, Loco, Artificiali Extractione, Virtutibus & Uſibus Nitri*, qui Anglice Londini an. 1670. *in 8.* prodierat, Latine etiam poſtea eſt translatus, Hamburgi an. 1675. in 8. editus.

Ad Cap. XL. §. 3. Primitias ſuarum de Circulatione Succi in Plantis Nutritii Meditationum D. Ioh Dan. Major, Med. Prof. Kilon. Anno jam 1665. Academiæ iſtius Natali, publicæ Eruditorum Cenſuræ ſubjecit, *in Diſſ. Botanica de Planta Monſtroſa Gottorpienſi*, Sleſvigæ *in 4to* excuſa, *p.* 20 - 27. ubi, novam iſtam doctrinam a nemine ante ſe ex profeſſo eſſe traditam, ſimul aſſerit.

Ad Cap. XLIII. §. 2. De Abſinthio, ex Academiæ Naturæ Curioſorum *Germaniæ Collegis, hujus* Præſes, D. Ioh. Mich. Fehrius, Poliater Svinfurtenſis, edidit *Hierapicram Curioſam, ſive Abſinthii Hiſtoriam Medico-Chymicam*, Lipſiæ an. 1668. *in 8.* de Croco autem D. Ioh. Ferd. Hertodius, Medicus in Moravia Brünnenſis, *Crocologiam, ſeu Curioſam Croci, Regis Vegetabilium, Enucleationem*, Ienæ 1671 *in 8.*

Ad Cap XLIII. §. 3. Exſtat etiam recentior Pet. Petiti *Diſſ. de Nepenthe Homeri, ſive de Medicamento Helenæ, luctum omnemque animi ægritudinem abolente, & aliis quibusdam, eadem facultate præditis*, Trajecti an. 1689. *in* 8. edita a Ioh. Georg Grævio, cui ab autore illa eſt inſcripta. Conjicit autem ille, per Nepenthes eſſe intelligendam radicem Oenopiam ſive Oenotheram, & de Pet. Laſenæ Libro exiliter judicat. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Nov. A. 1689. p. 575-578.*

Ad Cap. XLV. §. 5. Ioach. Iungii de Inſectis Obſervationes, quæ *h. l.* tanquam ἀνέκδοτοι allegantur, prodierunt, ſed ab igne, in Ædium Vagetianarum incendio, mutilatæ, Hamburgi an. 1691. *in* 4. ſub titulo *Hiſtoriæ Vermium, e Schedis Autoris MStis a Joh. Vagetio, aliisque Viris præclaris, fideliter erutæ, & Erudito Orbi, quantum per obvenientem calamitatem licuit, a Joh. Garmero communicatæ.* Confuſum illa exhibet Chaos Obſervationum, Excerptorum & Experimentorum Iungii, relatu partim dignorum, partim indignorum, & ab Autore Editioni magnam partam haud deſtinatorum, ſed, poſt obitum ejus, e Schedis, ſine ſelectu & ordine congruo, coacervatorum, ac in lucem protruſorum.

Ad Cap XLV. §. 7. An Aug. Hauptmanni, Medici Dresdenſis, *Libellus de Viva mortis imagine*, Francofurti an. 1650. uti ferunt, editus, & a Morhoſio (*h. l.*) Kirchero, aliisque allegatus, revera unquam prodierit, imo an ab illo ſit perfectus, dubitat, & negativam ferme, cum Georg. VVolfg. VVedelio (*in Pathol. Medica p.* 142.) amplectitur Chr. Franc. Paullinus, Polia-

Poliater Iſenacenſis, *in Diſquiſit. Curioſa, an Mors Naturalis plerumque ſit ſubſtantia Verminoſa.* Quo in Scripto in Italia primum, A. circiter 1672. per Athan. Kircherum edito, & nuper Francof. an 1703. *in* 8. ab Autore ipſo denuo recenſito, eandem cum Hauptmanno Theſin, poſt Kircherum (*in Scrutinio Peſtis*) & Chriſt. Langium, Prof. Lipſ. (*in Animadverſionibus in Pet. Joh. Fabri Pathologiam Spagyricam*), defendit, ſed parum firmis, uti mihi videtur, Argumentis.

Ad Cap. XLVI. §. 2. Perperam *h. l.* Olai VVormii, Prof. Medici Hafnienſis, *Hiſtoria Muris in Norvvagia depluentis*, Hafniæ an. 1653. *in* 4. edita, Thomæ tribuitur Bartholino, Autoris Collegæ, qui de Muribus iſtis peculiare Scriptum haud publicavit.

Ad Cap. XLVI. §. 4. Gotfr. Vogtii Diatribæ *de Chamæleonte, Congreſſu & partu Viperarum, & Brutorum ex Mortuis reſuſcitatione*, una cum duabus aliis *de reſuſcitatione Plantarum, & Cantione Cygnea*, junctim *in Curioſitatibus Phyſicis* Güſtrovii an. 1668. *in* 8. & Lipſiæ an. 1698. *in* 12. ſunt recuſæ, *Diſſ.* autem *de Lacrymis Crocodili*, cum pluribus aliis Zoologicis, *Deliciis* ejusdem *Phyſicis* Roſtochii an. 1671. *in* 8. editis, inſerta.

Ad Cap. XLVII. §. 5. Quis ille ſit *Medicinæ Stercorum* Scriptor, a Morhofio *h. l.* memoratus, ignoro. Luſtro poſt obitum Morhofii elapſo, ſimile Scriptum, Francof. an 1696. *in* 8. Germanico edidit Idiomate, Chriſtianus Franc Paulinus, Medicus Iſenacenſis, ſub Titulo *Pharmacopolii Stercorei* ſive Heilſame Dreck Apothek / wie nemblich mit Koth und Urin / faſt alle / ja auch die ſchwerſte giftige Kranckheiten und bezauberte Schaden / vom Haupt biß zu den Füſſen / inn- und euſſerlich / glücklich ſind curiret worden / *&c.*

Ad Cap. XLVIII. §. 1. Joh. Alph. Borelli *Opus de Animalium Motu Poſthumum* in duas partes diviſum, Romæ an. 1680. & 81. *in* 4. revera prodiiſſe, ſupra *ad Cap. VI. §. 6.* jam eſt monitum.

HYPOMNEMATA

AD

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI,

LIBRUM IV.

MATHEMATICUM.

Ad §. 10. Cl. Ptolomæi *Harmonicorum Libri III* MStis ineditis non amplius jam poſſunt accenſeri, cum a Joh. VVallifio, Mathematico Oxonienſi, ex XI. Codicibus MSS. Græce, cum Verſione ſua Latina, ac Notis Oxoniæ an. 1682. *in* 4. ſint publicati. Latinam eorundem Verſionem Seculo jam XVI. concinnavit Ant. Hermannus Gogava, Gravienſis Belga, Medicus Italus. An in lucem illa prodierit, Ioſ. Simlerus *Biblioth. p. 51. 131.* & Val. Andr. Deſſelius *in Biblioth. Belg. p. 67.* dubitarunt. Certum tamen eſt, Venetiis an. 1562. una cum Ariſtoxeni *Harmonicis*, itidem a Gogava Latinitate donatis, eſſe editam. Græcum Textum, a Meibomio, eum polliciti, fruſtra expectatum, primus dedit VVallifius, de cujus editione *Acta Erud. Lipſ. M. Febr. A. 1683. p. 77. - 80.* merentur conſuli.

Digitized by Google

Ad. §. 11. Thomæ de Pinedo Editio Stephani *de Urbibus*, Verſ. Lat. & Comm. prolixe inſtructa, prodiit Amſt. A. 1678. *in fol.* Lucæ Holſtenii *Notæ & Caſtigationes in Stephanum poſthumæ*, edente, cum Scymni Chii *Fragmentis*, & ſuis aliquot Appendicibus, Theodor. Ryckio, Prof. Leidenſii, Lugd. Bat. A. 1684. *in fol.* Editio autem noviſſima ipſius Stephani, *e Codd Palatinis, per Cl. Salmaſium collatis, e MSto Voſſiano, cura Abr. Berckelii, reſtituta, ſuppleta, & Verſione Latina, integroque Commentario illuſtrata, una cum Jac. Gronovii Notis, ac Variis Cod. Peruſini Lectionibus*, Ibid. An. 1688. *in fol. Fragmenta* aliquot Abr. Berckelius Lugd. Bat. A. 1674. *in 8.* & Iac. Gronovius ibid. A. 1681. *in 4.* cum Verſionibus ſuis & Animadverſionibus, Speciminum inſtar Editioni huic, poſt mortem Berckelii a Gronovio curatæ, jam præmiſerant. Pomponii Melæ Editionem Voſſianam, Hagæ A. 1658. *in 4.* excuſam, exceperunt, et acerbe ſimul caſtigarunt, duæ Jac. Gronovii, Lugd Bat. A 1685. & 1696. *in 8.* publicatæ. Quarum priori Ἀνωνύμῳ Iſ. Voſſius, *in Appendice Obſervationum ad Melam*, Londini An. 1686. *in 4.* edita, pari ſtyli acerbitate reſpondit, non minori a Gronovio iterum, in Edit. ſua poſteriori (præter Notas Nummis etiam illuſtrata), exceptus.

HYPOMN.
AD
LIB. V.
LOGICO-METAPHYSICVM.

Ad §. 3. De Anonymi *L'Art de Penſer* Judicium conferatur honorificum Vinc. Placcii in *Tr. de Scriptoribus Anonymis detectis, c. 14. p. 110.* ubi à nonnullis eam *Domino de Trigny (Grammaticæ Generalis & Rationabilis vero Autori)* ſed incerta conjectura, vindicari teſtatur.

INDEX.

Digitized by Google

INDEX I. CAPITUM

Polyhiſtoris Literarii ſ. Tomi primi

Liber I. Bibliothecarius.

CAPUT.

I. *de Polymathia.* pag. 1.
II. *de Hiſtoria Literaria.* 9.
III. *de Re Bibliothecaria, & quidem primò de cauſis erigendarum Bibliothecarum.* 22.
IV. *de Mediis erigendarum Bibliothecarum, deq; earum ornatu,* 30.
V. *de Ordine Bibliothecarum, deq; earum everſionibus.* 37.
VI. *de Bibliothecariis, & notitia Bibliothecaria paranda.* 44.
VII. *de Manuſcriptis.* 56.
VIII. *de Libris damnatis.* 75.
IX. *de Pſeudonymis, Anonymis, &c.* 83.
X. *de Libris myſticis & ſecretis.* 93.
XI. *de Libris Phyſicis ſecretioribus, præcipue Chemicis.* 104.
XII. *de Eo, quod in Diſciplinis divinum eſt, excurſus.* 121.
XIII. *de Collegiis ſecretis.* 132.
XIV. *de aliis Eruditorum Societatibus.* 147.
XV. *de Converſatione erudita.* 163.
XVI. *de Scriptoribus ad rem Librariam & Hiſtoriam Literariam pertinentibus.* 184.
XVII. *de Scriptoribus Bibliothecarum.* 203.
XVIII. *de Catalogorum Scriptoribus.* 212.
XIX. *de Vitarum Scriptoribus.* 233.
XX. *de Fructu omnis Hiſtoriæ Bibliothecariæ.* 250.
XXI. *de Locorum Communium Scriptoribus.* 256.
XXII. *de eodem Argumento, & de Polygraphis.* 281.
XXIII. *de Epiſtolarum Scriptoribus.* 294.
XXIV. *Continuatio prioris argumenti.* 311.
XXV. *de Epiſtolis ineditis Eruditorum.* 337.

Liber II. Methodicus.

I. *de Delectu Ingeniorum.* 349.
II. *de Officinis Bonarum Mentium.* 359.
III. *de Facultatum animi ſubſidiis.* 367.

Digitized by Google

IV. *de Subſidiis dirigendi judicii.* 371.
V. *de Arte Lulliana ſimilibusq; Inventis.* 380.
VI. *de Memoriæ ſubſidiis.* 398.
VII. *de Methodis variis.* 418.
VIII. *de variis in Doctrina paranda Compendiis.* 440.
IX. *de Methodo in Linguis, Latina præcipuè & Græca, diſcendis tenenda.* 455.
X. *de Curriculo Scholaſtico.* 480.
XI. *de Curriculo Academico.* 496.
XII. *de Pædagogia Regia.* 503.
XIII. *de Exercitationibus in ſoluta Oratione inſtituendis.* 510.
XIV. *Exempla Imitationum.* 517.
XV. *Sylloge Exemplorum, ſtrictiore Imitatione ex Epiſtolis Ciceronis, quas Melchior Junius ſecundum omnia genera collegit, expreſſorum.* 543.
XVI. *de Exercitationibus in Oratione Ligata inſtituendis.* 573.

Liber III. παρασκευαστικός.

I. *de Excerpendi ratione.* 603.
II. *de Excerptis Phraſeologicis.* 608.
III. *de Excerptis ſingulorum Verborum, & Obſervatoriis.* 615.
IV. *Exempla Excerptorum Lexicorum, & Obſervatoriorum.* 619.
V. *de Excerptis Criticis, Exegeticis, Antiqvariis.* 627.
VI. *de Excerptis Ornatæ Orationis.* 630.
VII. *de Excerptis copioſæ Orationis.* 636.
VIII. *de Excerptis Oratoriis Syſtematicis.* 653.
IX. *de Excerptis Oratoriis Enthymematicis.* 658.
X. *de Excerptis Pöeticis.* 669.
XI. *Idea Lexici Pöetici pro Translatiis.* 679.
XII. *Hyle Inventionum Pöeticarum.* 716.
XIII. *de Excerptis ad Diſciplinas & Facultates pertinentibus.* 755.

Liber IV. Grammaticus.

I. *de Linguis & Scriptura.* 1.
II. *de variis Scripturæ modis.* 9.
III. *de Lingua univerſali & primæva, aliaq; de Linguis generaliora.* 19.
IV. *de Linguis vulgaribus Europæis.* 29.
V. *de Linguis Orientalibus & cognatis.* 49.
VI. *de Lingua Græca.* 58.
VII. *de Lexicographis Græcis & Gloſſariis antiqvis.* 77.
VIII. *de Lexicographis Græcis recentioribus.* 93.
IX. *de Lingua Latina.* 103.
X. *de Grammaticis Linguæ Latinæ.* 110.

XI. *de*

Digitized by Google

XI. *de Lingua Latinæ Autoribus Aureæ Ætatis.* 126.
XII. *de Lingua Latinæ Autoribus ex Ætate Argentea.* 167.
XIII. *de Lingua Latinæ Autoribus Ætatis Æneæ.* 185.
XIV. *de Lingua Latinæ Autoribus Ferreæ Ætatis.* 199.

Liber V. Criticus.

I. *de Scriptoribus Criticis.* 218.
II. *de Scriptoribus Antiqvariis.* 226.

Liber VI. Oratorius.

I. *de Scriptoribus Rhetoricis.* 238.
II. *de Oratoribus Antiqvis, præcipue Græcis.* 256.
III. *de Oratoribus recentioribus.* 274.
IV. *de Rhetoribus atq; Oratoribus Sacris.* 286.

Liber VII. Pöeticus.

I. *de Scriptoribus ad Artem Poëticam facientibus.* 307.
II. *de Pöetis Græcis.* 330.
III. *de Poëtis recentioribus.* 371.

Polyhiſtoris Philoſophici ſ. Tomi Secundi

Liber I. Philoſophico-Hiſtoricus.

I. *de Hiſtoria Philoſophiæ in genere, ac in ſpecie Barbaricæ Populorum Orientalium & Septentrionalium, ejusq; Scriptoribus.* 1.
II. *de Philoſophiæ Pythagoricæ Hiſtoria, ejusq; Scriptoribus.* 9.
III. *de Philoſophiæ Socraticæ Scriptoribus.* 18.
IV. *de Philoſophiæ Stoicæ Scriptoribus.* 20.
V. *de Philoſophiæ Epicureæ Scriptoribus.* 23.
VI. *de Scriptoribus Scepticis.* 27.
VII. *de Philoſophiæ Platonicæ Scriptoribus.* 30.
VIII. *de Ariſtotele, Scriptoribusq; de Secta ac Philoſophia Peripatetica Iſagogicis ac Hiſtoricis.* 42.
IX. *de Interpretibus Ariſtotelis Græcis.* 46.
X. *de Interpretibus Ariſtotelis Arabicis.* 51.
XI. *de Interpretibus Ariſtotelis Latinis.* 53.
XII. *de Ariſtotelis Impugnatoribus,* 65.
XIII. *de Doctoribus Scholaſticis in genere, & Nominalibus in ſpecie.* 73.
XIV. *de Scholaſticis Realibus.* 83.
XV. *de Novatoribus in Philoſophia.* 110.

Digitized by Google

INDEX I.

Liber II. Phyſicus, ejuſqve pars Prima.

I. *Qvomodo Hiſtoria Naturalis ſit inſtituenda e mente Franciſci Baconis Verulamii, & ejus ſeqventium veſtigia.* 115.
II. *de Locorum Communium in Philoſophia Naturali Scriptoribus.* 156.
III. *de Phyſica Moſaica, ejusq; Interpretibus, veteribus & recentioribus.* 164.
IV. *de Philoſophia Naturali Ægyptiorum.* 175.
V. *de Philoſophia Naturali Chinenſium & Jndorum.* 178.
VI. *de Philoſophia Pythagorica; ejusq; principiis naturalibus.* 182.
VII. *de Principiis Phyſicis ſecundum Græcos, varioſqve ejus gentis Philoſophos; ac primum de Philoſophia Naturali Democriti & Epicuri.* 187.
VIII. *de Principiis Sectæ Stoicæ Phyſicis.* 200.
IX. *de Principiis Pyrrhoniorum & Scepticorum Phyſicis.* 205.
X. *de Sectæ Jonicæ Principiis, cujus Autor Thales Mileſius.* 210.
XI. *de Platonicæ Philoſophiæ Principiis, ejus Illuſtratoribus veteribus & novis, conſenſuqve vel diſſenſu ab Ariſtotele.* 215.
XII. *de Principiis Phyſicis Ariſtotelis, variisq; ejus tam Propugnatoribus, qvam Impugnatoribus.* 227.
XIII. *de recentioribus in Doctrina Phyſica Novatoribus, qvi ab Ariſtotele divortium fecerunt, & primo qvidem de Bernhardino Teleſio, ejusq; Principiis.* 243
XIV. *de Franc. Patritii, Thomæ Campanella, & Hieron. Cardani Principiis Phyſicis.* 253.
XV. *de Jordani Bruni, aliorumq; recentiorum Principiis.* 259.
XVI. *de Paracelſo, ejusqve Sectæ Principiis.* 266.
XVII. *de Philoſophia Naturali Renati Carteſii & Aſſeclarum.* 271.
XVIII. *de Conſenſu & Diſſenſu Veterum & Recentiorum, eorumq; conciliatione.* 279.
XIX. *de recta Principiorum Phyſicorum conſtitutione.* 284.

Pars Secunda.

I. *de Principiis Corporis Naturalis ſecundum Ariſtotelem & Recentiores.* 289.
II. *de Cauſis externis, & de iis, qvæ illuc pertinent, nec non de Monſtris.* 297.
III. *de Affectionibus Corporum communibus, & primò qvidem de Qvantitate.* 302.
IV. *de Loco Ubi & de Vacuo, variisq; circa Vacuum Experimentis.* 305.
V. *de Tempore.* 310.
VI. *de Motu Corporum, & Particularum in Corporibus.* 314.
VII. *de Qvalitatibus.* 320.
VIII. *de Qvalitatibus occultis.* 323.
IX. *de Magia.* 333.
X. *de Principiis in Natura Mechanicis.* 336.
XI. *de Mundo.* 338.
XII. *de Cœlo & Stellis.* 348.

XIII. *de*

Digitized by Google

CAPITUM

XIII. *de Elementis.* 358.
XIV. *de Luce.* 362.
XV. *de Coloribus.* 369.
XVI. *de Igne.* 372.
XVII. *de Frigore.* 376.
XVIII. *de Aëre.* 380.
XIX. *de Aqva.* 388.
XX. *de Mari, ejusq; imprimis fluxu & refluxu, Fontibus item, Fluviis & Thermis.* 390.
XXI. *de Terra.* 400.
XXII. *de Uſu primorum Corporum ſeu Elementorum.* 404.
XXIII. *de Meteoris Aëreis, præcipuè de Ventis.* 408.
XXIV. *de Meteoris igneis.* 411.
XXV. *de Iride, ac reliqvis Meteoris Emphaticis.* 416.
XXVI. *de Ignibus ſubterraneis & Terræ motu.* 417.
XXVII. *de Meteoris aqveis.* 420.
XXVIII. *de Alteratione, Generatione & Corruptione Corporum.* 429.
XXIX. *de Mineralibus in genere, & Autoribus, qvi illorum hiſtoriam ſcripſerunt.* 431.
XXX. *de variis Terrarum Generibus.* 434.
XXXI. *de Lapidibus, eorumq; Generatione, Petrefactione, & Corporibus petrefactis.* 435.
XXXII. *de Magnete.* 440.
XXXIII. *de Lapidibus pretioſis.* 443.
XXXIV. *de Vitro & Gemmis Artificialibus.* 446.
XXXV. *de Metallorum Generatione.* 447.
XXXVI. *de Metallorum Transmutatione.* 450.
XXXVII. *de Mediis Mineralibus.* 451.
XXXVIII. *de Salibus, & primum qvidem de Nitro.* 453.
XXXIX. *de Sale communi, Vitriolo, cæterisqve Salium ſpeciebus.* 454.
XL. *de Plantis & Vegetatione.* 456.
XLI. *de Propagatione & melioratione Plantarum.* 459.
XLII. *de Agri-Viti-& Horticultura, Vino, & variis Potuum generibus.* 461.
XLIII. *Miſcella qvædam de Herbis, Plantis & Arboribus exhibens.* 463.
XLIV. *de Zoophytis, ubi & de ſenſu Plantarum.* 465.
XLV. *de Generatione Animalium, & primum qvidem de Inſectis.* 467.
XLVI. *Miſcella qvædam de Animalibus cæteris exhibens.* 473.
XLVII. *de Homine.* 476.
XLVIII. *de Senſibus Animalium.* 480.
XLIX. *de Sede Animæ Rationalis.* 483.

Liber

Digitized by Google

Liber III. Ματαιότεχνος.

de Artibus Divinatoriis & Magia. 485.

Liber IV. Mathematicus. 498.

Liber V. Logico-Metaphyſicus.

de Logicis & Metaphyſicis Scriptoribus. 511.

Polyhiſtoris Practici ſ. Tomi Tertii.

Liber I. Ethicus.

de Philoſophia Moralis Scriptoribus. 1.

Liber II. Politicus.

de Prudentia Civilis Scriptoribus. 9.

Liber III. Oeconomicus.

de Oeconomicis. 24.

Liber IV. Hiſtoricus.

de Hiſtoria Scriptoribus. 27

Liber V. Theologicus.

de Theologicis Scriptoribus. 39.

Liber VI. Juridicus.

SECT.

I. *de Juriſprudentia Univerſalis Scriptoribus.* 70.
II. *de Scriptoribus Juris ſpecialibus, & qvidem certarum Gentium.* 76.
III. *de Libris & Scriptoribus Juris Romani, & qvidem qvi in Veterem Juriſprudentiam ſunt commentati.* 78.
IV. *de Scriptoribus ad Juris Hiſtoriam pertinentibus.* 84.
V. *de Commentatoribus Juris Juſtinianei, qvi novâ illud methodo proponunt.* 90.
VI. *de Libris ad Protheoriam Juris facientibus.* 93.
VII. *de ſingulorum Juris Librorum Interpretibus.* 94.
VIII. *de Controverſiarum & Argumentorum ſpecialium Scriptoribus.* 105.
IX. *de Juris Publici Scriptoribus.* 108.
X. *de Juris Statutarii Scriptoribus.* 111.
XI. *de Scriptoribus Juris Practicis.* 113.

Liber VII. Medicus.

de Scriptoribus Medicis. 115.

Digitized by Google